

ÚRISZÉK

XVI–XVII. SZÁZADI
PERSZÖVEGEK

ÚRISZÉK

XVI—XVII. SZÁZADI PERSZÖVEGEK

Szerk. : *Varga Endre*

(Magyar Országos Levéltár
kiadványai II.

Forráskiadványok 5.)

A forráspublikáció 580 úriszéki per jegyzőkönyvét tartalmazza az 1582—1700 közötti időszakból. E jegyzőkönyvek Zala megyétől Erdély határáig a legkülönbözőbb vidékekről, 19 uradalomból származnak.

A közölt perszövegek, melyek felhasználását gazdag jegyzetanyag és igen részletes, lexikonjellegű nomenklatura könynyíti meg, élethű képet adnak a jobbágyság egykorú helyzetéről, gazdasági és társadalmi viszonyairól, a jobbágyságra nehezülő terhekről, s az elnyomással szemben kifejtett ellenállásának változatos formáiról, a robotmegtagadástól a fegyveres felkelésig. E társadalmi háttérből, minthogy a jobbágylelet itt peres iratokban tükröződik, élesen rajzolódik ki a feudális jogi felépítmény egyik legjellegzetesebb komponense; az úriszék polgári, úrbéri és büntetőperes eljárásában alkalmazott anyagi és alaki jog; melyeken át egyben betekintést kapunk a falu saját jogszokásaiba, a jobbágymagánjog eddig ismeretlen anyagába. A szövegek közlése a történeti, jogi és nyelvészeti szempontok figyelembe vételével történt, így azokat e három tudományág, valamint a néprajztudomány egyaránt használhatja. Egyes perek érdekes tárgya; a kor viszonyainak; emberi sorsoknak megörökítése révén a szépirodalom számára is felhasználható anyagot jelent.

A munkát a bevezetésen, a jegyzeteken és a nomenklaturán kívül két nyelvészeti tábla; 10 egykorú illusztráció; valamint 3 térkép egészíti ki.

ŪRISZÉK
XVI—XVII. SZÁZADI PERSZÖVEGEK

MAGYAR ORSZÁGOS LEVÉLTÁR KIADVÁNYAI

II

FORRÁSKIADVÁNYOK

5

ÚRISZÉK

XVI—XVII. SZÁZADI PERSZÖVEGEK

SZERKESZTETTE

VARGA ENDRE

1958

ÚRISZÉK

XVI—XVII. SZÁZADI PERSZÖVEGEK

A KIADVÁNYT KÉSZÍTŐ MUNKAKÖZÖSSÉG

VARGA ENDRE

ILA BÁLINT, BAKÁCS ISTVÁN, BOTTLO BÉLA
PÁRDÁNYI MIKLÓS, DÁVID ZOLTÁN

NYELVÉSZETI MUNKATÁRS

SZABÓ DÉNES

1958

Lektorok:
ECKHART FERENC
SARLÓS MÁRTON

© Akadémiai Kiadó, Budapest 1958

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó igazgatója

A szerkesztésért felelős: Bárkány Livia

Műszaki felelős: Nyáry Dezső

A kézirat beérkezett: 1958 V. 15. Pédányszám: 500.

Terjedelem: 96,6 (A/5) ív + 15 melléklet

45735/58 Akadémiai Nyomda Budapest, V., Gerlőczy-u. 2. — Felelős vezető: Bernát György

B E V E Z E T É S

A feudális korszak hosszú évszázadai alatt, amikor a társadalom sokrétű életének minden súlya közvetlenül vagy közvetve a legelnyomottabb osztály, a parasztság vállára nehezedett, a terhek között, melyeket a jobbágy hurcolt, a földesúri kizsákmányolás jelentette a legkínosabbat, a legnehezebben elviselhető. A nemesé a föld, a jobbágy termésének, munkájának ura önkényétől függő, egyre növekvő hányada, s az uralkodó osztály, mint Európa-szerte mindenütt, Magyarországon is kialakítja a maga „örök” és „természetes” jogait a parasztság által létrehozott javak elsajátítására.¹ A társadalmi fejlődés nyomán kibontakozó, majd Werbőczi-től kodifikált feudális jog egyébként sokszor homályos szövevénye² a nemes és jobbágy viszonyában nem ismer kétséget, nyílt kegyetlenséggel rendeli alá a röghöz kötött, szolgaságra vetett jobbágyot urai kizsákmányolásának; a feudális termelési viszonyok a parasztság felé merev, szilárd és zárt felépítményt hoztak létre. „A jog” azonban, mint Lenin rámutat, „a jogszabály betartására kényszeríteni tudó szervezet nélkül — semmi”,³ s a nemesi osztály megteremtette a gazdaságon kívüli kényszer eszközeit, azt az erőszakszervezetet, amivel a maga jogszabályainak az elnyomott tömegekkel szemben érvényt tudott szerezni.

A parasztsággal folytatott szakadatlan osztályharcban az elnyomók legélesebb fegyvere a köznemesség számára a vármegyei jogszolgáltatás apparátusa, a nagybirtokos földesurak részére az úriszék. Az utóbbi jelentőségét növeli, hogy az ország területének tekintélyes részét, a feudális korszak delelőpontján több mint a felét, a latifundiumok egyházi és világi urai birtokolták.⁴ A földes-

¹ Lőzs helység lakosságát pl. (1635-ben) azért fogja perbe az úriszék, mert bár „polgári és természeti törvény” szerint uruknak „teljesen és örökre” alá voltak vetve, jobbágyi szolgálataik teljesítését megtagadták. L. a 223. sz. a. közölt pert. — Az úr jogaival s a jobbágyok kötelességeivel kapcsolatban hasonló kifejezések számos közölt perünkben találhatók.

² Erre nézve elég *Kitonich János* 1619-ben készült, a Corpus Jurisba is felvett, *Centuria certarum contrarietatum et dubietatum c. munkájára* utalni, mely száz homályos vagy ellentmondó Hármaskönyv-tételre keres magyarázatot.

³ *Lenin*: Válogatott művek. Bp. Szikra, 1949. II. k. 237. l.

⁴ *Molnár Erik* adatai szerint a XV. század közepén csak a 60 leggazdagabb nagybirtokos család az ország helységeinek 40%-át tartotta uralma alatt; rajtuk kívül még 40—50 olyan család volt, amely 10—40 helyszégből álló uradalmakkal rendelkezett, s a birtokkoncentráció, az óriásbirtok növekedése a korszakban tovább folytatódtott. (A magyar társadalom története az Árpádkortól Mohácsig. Bp. 1949. 264—265, 273. l.) Ezekkel az adatokkal — melyekhez az egyházi uradalmakat is hozzá kell számítani — megegyező eredményre jutnak *Berlász Jenő* és *Szabó István* a következő évszázadot illetően. Számításaik szerint a XVI. század közepén a királyi kézhöz maradt Magyarország földjének kb. háromnegyed része, a XVI. sz. végén kb. fele tartozott várbirtokokhoz, összefüggő nagy birtoktestekhez. (Bérlász Jenő: A mezőgazdaság

úri bíraskodás tehát a magyar társadalomtörténetnek a jogtörténeti szempontokon messze túlmenő érdekességű — az egykorú viszonyok valóságghú rajzához nem nélkülözhető — jelentős alkotórésze. Ennek ellenére az úriszék története máig sincs egészében feltárva, s a tárgyra vonatkozó — mind az egykorú, mind a későbbi — irodalom egyébként is hiányos.

Ez alól a nemesi jogok bibliája, a Hármaskönyv sem jelent kivételt. Bármily gondosan bástyázta körül Werbőczy a kiváltságos osztály hatalmát jobbágysai felett, a földesúri bíraskodásról csak röviden emlékezett meg, s idevágó utalásai is a Hármaskönyv több címében szétszórva találhatók.⁵ A kérdés még teljesebb mellőzése tapasztalható a Werbőczy utáni jogi, államtudományi és történeti mur kákban, melyek, mint Bodó, Huszty, Vuchetich, Frank, Kövy, Fogarasi, Schwartner, Fényes, Csaplovics, Fessler stb. művei, szintén csak rövid s gyakran lényegtelen megjegyzéseket tartalmaznak az úriszék ítélkezéséről,⁶ vagy említést sem tesznek róla. Különösen sajnálatos Kitionich hallgatása, aki a XVII. századi curiai és vármegyei eljárásról sok és fontos adatot tartott fenn, az úriszékre viszont még perjogi utalások formájában sem tért ki.⁷ Így az egyetlen összefoglaló ismertetés a tárgyról a feudális kor jogi irodalmában Pfahler „Jus Georgicum” című könyvében található. Pfahler egész fejezetet szán a földesúri jogszolgáltatás kérdéseinek,⁸ ő azonban az úriszéket már az úrbérrendezés utáni, XIX. századi állapotában mutatja, mely a korábbi viszonyoktól sok tekintetben eltér. Ezekkel, az intézmény létrejöttével, előbbi formáival, az eljárás változásaival, valamint az úriszéken alkalmazott anyagi joggal a munka nem foglalkozik, s alaki jogi szempontból is csak nagy vonásokban nyújt tájékoztatást. Az úriszéki eljárás jórészt szokáson alapuló szabályainak rögzítése az uralkodó osztálynak nem állott érdekében.

A nemesség körében általánossá vált pereskedés, az ügyvédek seregét dúsan eltartó generációs birtok- és osztályperek korában a jogi érdeklődés hiánya a jobbágyság fórumai iránt annál érthetőbb, minthogy az úriszéki perek, „a nemtelenek ellen indított főben-járó perek” is, mint mindazok az ügyek, melyek tárgyuk „csekélységére” nézve egyszerűbb alakításokat kívánnak, „törvényes szer-tartások nélkül”,⁹ vagyis a nemesi fórumok bonyolult eljárásánál sokkal egyszerűbben, kötetlenebbül folytak, intézésük tehát amazokhoz képest — bíró és ügyvéd részéről — jóval kevesebb ismeretanyagot kívánt. Az utóbbi pályákon szükséges szaktudás megszerzése a Mária Terézia-

állapota. Magyar Művelődéstörténet. III. k. Bp. é. n. 164—165. l.; Szabó István: Tanulmányok a magyar parasztság történetéből. Bp. 1948. 168—170. l.)

⁵ *Hármaskönyv* (a Corpus Juris 1779. évi budai kiadásában közölt szöveget használtuk) III. r. 25., 26., 32., 35. c.

⁶ L. *Bodo, Matthias*: Jurisprudentia criminalis. Posonii, 1751. 2., 15., 40. stb. 1.; *Huszty, Stephanus*: Jurisprudentia practica. Tyrnaviae, 1766. Lib. I. 294—295., lib. III. 15. stb. 1.; *Vuchetich, Matthias*: Institutiones iuris criminalis. Budaë, 1819. 320., 329., 338. stb. 1.; *Frank, Ign.*: Principia juris civilis Hungarici. Tom. II. Pestini. 1829. 345. l.; *ud.*: A közigazság törvénye Magyarhonban. Buda, 1846. 609—615. l.; *Kövy Sándor—Fogarasi János*: Magyar közpolgári törvénytudomány elemei. 3. kiad. Pest, 1842. 67—68. l.; *Schwartner, Martin*: Statistik des Königreichs Ungarn. Pest, 1798. II. k. 417., 445. l.; *Fényes Elek*: Magyarország statisztikája. II. k. Pest, 1843. 107—108. l.; *Csaplovics, Johann*: Gemälde von Ungarn. Pest, 1829. II. k. 169—170. l.; *Fessler, J. A.*: Die Geschichten der Ungern. X. Theil. Leipzig, 1825. 259—260. stb. 1. stb.

⁷ L. *Kitionich, Joannes*: Directio methodica processus judiciarii. 1619. (a Corpus Juris 1779. évi budai kiadásában közölt szöveget használtuk) cap. II—XI.

⁸ *Pfahler, Carolus*: Jus Georgicum. Keszthely, 1820. Pars I. 269—320. l.

⁹ Az idézeteket l. *Georch Illés*: Honnyi törvény. III. könyv. Pest, 1809. 15. l.

kori oktatási és jogi reformokig különben is többnyire mesterségszerűen, egy-egy tapasztalt prókátor oldalán, gyakorlati úton történt, s a Tripartitumon és a Corpus Jurison kívül más könyvet alig igényelt. Sőt a magyar jogászképzés, újabb rendezése (1785) után sem kis mértékben, a patvaria s a juratelia idején elsajátított praktikus ismereteken nyugodott, ami az egykorú jogi irodalom tematikáján az itt tárgyalt kérdésen kívül is érezteti a hatását.¹⁰

Az úriszék ügye iránt csak a feudálizmus utolsó szakaszában mutatkozik nagyobb érdeklődés, ez sem jogi vonalon, hanem a politika síkján. A XVIII. század végén meginduló s a reformkorban mind szélesebben kibontakozó gazdasági-politikai vitairodalom a jobbágság helyzetét vizsgálva, a barbár és anakronisztikus földesúri bíraskodást is célba veszi. A feudális rendszer megdöntéséért folyó heves küzdelem sajtótermékei, könyvek, cikkek, memoárok stb. Bessenyei kortörténeti feljegyzéseitől¹¹ a diétai vitákat megörökítő országgyűlési kiadványokig többször utalnak az egykorú úriszéki bíraskodás embertelenségére. Ezekre az utalásokra azonban, minthogy korszakunktól, a XVI—XVII. századtól időben messze esnek, lényegesen más gazdasági-társadalmi viszonyokat tükröznek, s az általunk közölt, jóval régibb peranyag feldolgozásához gyakorlati segítséget nem nyújtanak, itt nem terjeszkedhetünk ki.

Ugyanígy csak átfogó képet adhatunk a tárgyunkat érintő újabb irodalomról is, hiszen e sorok célja nem az úriszék bibliográfiájának, hanem — mint látni fogjuk — az úriszékre vonatkozó kutatások jelenlegi állásának és problematikájának összefoglalása. — A polgári korszak éppen olyan csekély szorgalmat mutatott a történeti kérdéssé vált földesúri jogszolgáltatás dokumentumainak feltárásában, mint az előző kor az adatok megörökítésében. A polgári történetírás egyébként is keveset s a maga tendenciái szerint, gyakran hamis beállításban foglalkozott a parasztság történetével. Az egykorú jogtörténet, mint közismert, tárgyában egyoldalúan szellemi jelenségeket látott, azok változásait kereste, s a jelenségeket rendszerint gazdasági-társadalmi alapjuktól elszakítva szemlélte. A földesúri elnyomás formáinak és eszközeinek vizsgálata e kor szakirodalmában szükségképpen háttérbe szorult.

A tárgyunknál fogva itt tekintetbe vehető munkák, amennyiben az úriszéket egyáltalán említik, többnyire közismert adatokat ismételnek. Az a néhány szerző, aki, mint Hajnik, Timon, Gábor Gyula, Holub, Grünwald, Marczali stb. a kérdéshez önálló kutatás alapján s ma is értékesíthető módon szól hozzá, más témák keretében, csak egy-egy rövid fejezet vagy néhány adat közlésével tért ki az úriszék múltjára, s annak csupán első, Mohács előtti, vagy utolsó, a XVIII. század vége és 1848 közé eső szakaszával foglalkozott.¹ Ezzel kapcsolatban nem hallgatható el, hogy még Acsády is, a magyar paraszt-² ság történetének úttörője, a jobbágyéletéről adott átfogó és objektív képen belül

¹⁰ Ugyanerre vezethető vissza pl. az anyagi jognál gyakorlati úton viszonylag könnyebben elsajátítható perjog háttérbe szorulása az egykorú szakmunkákban stb.

¹¹ *Bessenyei György*: Magyarországnak törvényes állása. 1804. Közölve: Magyar Irodalmi Ritkaságok. 55. sz. Bp. 1941. 69—76. l.

¹² *Hajnik Imre*: A magyar bírósági szervezet és perjog az Árpád- és a vegyes-házi királyok alatt. Bp. 1899. 97—104. l.; *Timon Ákos*: Magyar alkotmány és jogtörténet. 2. kiad. Bp. 1903. 209., 211., 439—440. stb. l.; *Gábor Gyula*: A megyei intézmény alakulása és működése Nagy Lajos alatt. Bp. 1908. 33—37. l.; *Holub József*: Zala megye története a középkorban. I. k. Pécs, 1929. 227—232. l.; *Grünwald Béla*: A régi Magyarország. Bp. 1888. 392—395. l.; *Marczali Henrik*: Magyarország története II. József korában. III. k. Bp. 1888. 111., 115. l. stb.

e jellegzetes vonást részletesebben nem tárgyalta, s az úriszékre — bár jelentőségére a figyelmet felhívta — alig egy-két rövid utalást tett.¹³ A polgári korszak irodalmából tehát csupán egy munkát emelhetünk ki: Szoika Kamill könyvét az Árpád-kori földesúri bíraskodásról,¹⁴ mely ugyan — a vizsgált kort tekintve — az előbb említett művekhez volna sorolható, de mint az intézmény eredetének kidolgozása s az úriszékkel foglalkozó első monográfia, különös figyelmet érdemel. Végül meg kell még említeni Molnár Szulpicznak a pannonhalmi főapátság úriszékéről adott ismertetését, mely először nyúlt az addig fehér lapként hagyott XVI—XVII. századokhoz.¹⁵ A Molnár által felhasznált peranyagból kiadványunk V. fejezetében számos per szövegét közöljük.

A felszabadulás után történetírásunk nagy erőfeszítéseket tett a dolgozó nép múltjának új és teljes feltárására. E tekintetben már komoly credmények születtek, a felkutatott terület egyre növekszik. A jobbágyság helyzetével foglalkozó munkák, mint Szabad György könyve a tatai és gesztesi uradalom robot-, majd tőkés rendszerű gazdálkodásáról, Wellmann Imre egyetemi tankönyv-fejezete stb. a földesúri bíraskodásra is kitérnek, sőt újabb az úriszék történetének s a fennmaradt úriszéki peranyagunk rendszeres feldolgozása is megindult. Az utóbbi szempontból kiadványunk előtt két munkára hivatkozhatunk: Székely György tanulmányára a földesúri erőszak szervezete XIV. századi megerősödéséről s Eckhart Ferenc könyvére, mely „A földesúri büntetőbíraskodás a XVI—XVII. században” címet viseli.¹⁶ Eckhart munkája az első átfogó és részletes feldolgozás a földesurak hatalmi apparátusának jogszolgáltató működéséről s ezen belül a jobbágynyomás és kizsákmányolás történetében oly nagy jelentőséghez jutott úriszéki bíraskodásról. A fentiekben ismertetett — sem az egykorú, sem az újabb — szakirodalom eddig nem tárta fel a földesúri bíraskodás anyagát olyan széles alapon s a tárggyal foglalkozó kutató számára olyan közvetlenül hozzáférhető, rendszeres feldolgozásban, mint Eckhart monográfiája. Hozzá kell még tennünk, hogy a könyv mind korban, mind tárgyban meghaladja a cím szerinti keretet: a hatalmas peranyag (s az egykorú urbáriumok) felhasználásával készült munka az úriszék büntető jogszolgáltatásán kívül mindazokkal a viszonylatokkal foglalkozik, melyekben a jobbágy a feudális úr jogszolgáltatási szervezetével, annak különféle kezeivel csaknem három évszázadon keresztül szemben állott. Különösen ki van terjesztve a tárgy az alaki jog terén, itt ugyanis a büntető eljáráson túl az egész úriszéki eljárás összefüggő képét kapjuk, de átlépi a munka az anyagi büntetőjog keretét is, amikor pl. a földesúri bírság-rendszert — az úriszéken és azon kívül kiszabott bírságokat — s az úriszék mint a földesúri vagyon gyarapításának eszközét mutatja be.

¹³ *Acsády Ignác*: A magyar jobbágyság története. Bp. 1908. 147., 247., 282., 299. l.

¹⁴ *Szoika Kamill*: A földesúri bíraskodás az Árpád-kori Magyarországon. Bp. 1944. (Értekezések Eckhart Ferenc jogtörténeti szemináriumából, 8. sz.)

¹⁵ *Molnár Szulpicz*: A pannonhalmi főapátság története. IV. k. Bp. 1906. 225—240. l.

¹⁶ A fentiekre l. *Szabad György*: A tatai és gesztesi Esterházy-uradalom áttérése a robotrendszerrel a tőkés gazdálkodásra. Bp. 1957. 54., 57., 58., 198., 247., 249. stb. l.; *Wellmann Imre*: A parasztság kisajátításának fokozódása és osztályharca. Magyarország története I. k. 2. rész. Egyetemi tankönyv, kézirat (h. é. n., soksz.) 168—171., 183—184., 187. stb. l.; *Székely György*: A jobbágyság földesúri terheinek növelése és az erőszakapparátus további kiépítése. Tanulmányok a parasztság történetéhez Magyarországon a XIV. században. Bp. 1953. 276—319. l.; *Eckhart* i. m. Bp. 1954.

Kiadványunk Eckhart könyvével több szempontból párhuzamos, illetőleg azzal kapcsolatban áll. Minthogy XVIII. századi anyagunkat terjedelmkorlátozás miatt ki kellett hagyni, közölt pereink szintén a XVI—XVII. századokat fogják át; a kiadványunk számára összegyűjtött úriszéki perjegyzőkönyveket Eckhart is felhasználta, s az anyagban egymástól függetlenül folytatott kutatások eredményeit végül — Eckhart könyvét Varga Endre, kiadványunkat Eckhart lektorálta — kölcsönösen kicseréltük. Lényeges eltérést jelent viszont a két munka között azok jellege és tárgya. Az előbbi: feldolgozás, mely az úriszék büntető jogszolgáltatását emelte ki témájaként, az utóbbi — kiadványunk — forráspublikáció, mely az úriszék egész működését, mind büntető, mind magánjogi, mind úrbéri bíraskodását bemutatja, s a perek e három főkategóriája közül, az eredeti peranyag megoszlási arányának megfelelően, az úrbérit helyezi az előtérbe.

Mint az úriszékre vonatkozó irodalom fenti áttekintése mutatja, a földesúri jogszolgáltatás dokumentumainak összegyűjtése s feldolgozása ma még egyenetlen, egyes korszakok jobban, mások kevésbé vannak feltárva. Ami ebből a források közlését illeti, kiadványunk — az első ily tárgyú szövegpublikáció — a jelenleg ismert legrégibb (összefüggő) úriszéki peranyagot használta fel. Korábbi úriszéki jegyzőkönyvek tömeges előkerülése a jövőben sem remélhető; ez a legelső fennmaradt jegyzőkönyvek írásbeliségének fejletlensége miatt is valószínűtlen: kezdetleges formájuk arra vall, hogy az úriszékek csak a XVI. század végén, illetőleg néhol két-három évtizeddel korábban, a század közepén kezdtek üléseikről feljegyzéseket készíteni.

A földesurak bírói székét, annak ítélezését, pallosjog adományozását stb., természetesen, már évszázadokkal Mohács előtt említik középkori okleveleink. Ezeknek (kiadványunk tervezésénél felmerült) esetleges publikálása azonban korántsem látszik annyira indokoltnak, mint a perjegyzőkönyvéké, melyek — közölt anyagunk tanúsága szerint — az egykorú gazdasági és társadalmi viszonyok oly színes, sokrétű rajzát örökítették meg, ami e korra vonatkozó minden irányú kutatáshoz jól hasznosítható. Annál sajnálatosabb a további, XVIII—XIX. századi úriszéki jegyzőkönyvek kiadatlansága, szövegük közlése ugyanis — a periratok életet tükröző természetének megfelelően — a feudális kor utolsó szakaszának, elsősorban a fejlődő áruteremtés kísérő jelenségeinek s az eredeti tőkefelhalmozásnak páratlan értékű forrásanyagát tenné hozzáférhetővé.

Az említett egyenetlenség az intézmény történetére vonatkozó, eddig összegyűjtött ismeretanyag egyes fejezeteinek kidolgozottsága, a rendelkezésre álló adatok mennyisége és egyértelműsége vagy bizonytalansága tekintetében is megmutatkozik. Szükségesnek látszik tehát itt legalább a tárgyunkat érintő legáltalánosabb kérdéseket röviden áttekinteni, s számba venni azt, amit az úriszék történetéről ma már ismerünk, illetőleg kijelölni a területeket, ahol még tisztázatlan kérdések vannak, esetleg csak feltevésekre vagyunk utalva. Ezzel kapcsolatban rá kell mutatnunk azokra a pontokra, ahol kiadványunk — a XVI-XVII. század gazdaság- és társadalomtörténetére, büntető- és magánjogára vonatkozó forrásanyag publikálásán s a kor földesúri erőszak-szervezetének bemutatásán túl — az intézmény történetére vonatkozó általános ismereteinkhez, a problémák tisztázásához hozzájárult.

Az úriszék eredete Magyarországon az újabb kutatások szerint a XII. századig kísérhető vissza, amikor a földesurak jogszolgáltatási hatalma kialakul. Ez a hatalom azonban még csak bíraskodási jog és nem vérhatalom:

a földesúri hatáskör nem terjed ki a súlyosabb bűncselekményekre, azok a királyi bírák ítélkezése alá tartoznak. A tényleges, teljes büntető hatalmat a földesurak a XIII. században elterjedt immunitás-joggal, illetőleg a XIV. század közepe táján feltűnő pallosjoggal szerzik meg. A pallosjog birtokába jutott úr nemcsak saját népei, hanem a birtokain tetten ért, illetőleg ott elfogott, bűnösnek talált egyének felett is ítélkezési jogot nyer. Az eredetileg az úr népeire korlátozódó, lényegében személyi jog így bizonyos terület feletti uralommá alakul át. A pallosjogú földesurak „szabad ispánná” (liberi comites) válnak a maguk területén, itt tehát minden polgári és büntető per s a jobbágyszákmányolás fokozódásával egyre nagyobb jelentőséghez jutó úrbéri ügy a földesúr hatáskörébe tartozik, aki ezen kívül korlátlan fegyelmezési jogkörrel is bír „alattvalói” felett. A halálos ítélet kiszabásáig terjedő büntető jurisz-dikciónak nem jelentéktelen velejárója a kínzás joga (facultas tormentandi), amit a pallosjogot adományozó oklevelek a földesúr által birtokain felállítható kivégző eszközök — akasztófa, karó, kerék — vagy a bűnösökkel szemben alkalmazható eljárások — lefejezés, felnégyelés, csonkítás stb. — felsorolásával kapcsolatban említenek.¹⁷

Az elmondottak: a földesúri bíraskodás kezdetei, majd teljes kialakulása tekintetében — bizonyos részletkérdésekben mutatkozó véleménykülönbségekre¹⁸ itt rá nem térve — egységes kép bontakozott ki. Lényeges eltérés látszik azonban a pallosjog elnyerésének módját illetően. A régebbi irodalom utalásai szerint a pallosjogot csak a királytól kapott privilégiummal lehetett megszerezni, Szoika felfogása is ebbe az irányba hajlik. Szabó István, Sinkovics és Meznerics megállapításai szerint azonban a nagybirtokosok privilégium nélkül is gyakorolták a pallosjogot uradalmaik területén.¹⁹ Kétségtelen, hogy a XIV. századtól kezdve nagyszámú oklevél szól a ius gladii adományozásáról, a társadalmi fejlődés vonala viszont a XV. században s a XVI. század első felében arra mutat, hogy a feudális anarchia korában, a központi hatalom gyengülésével, a birtokaikon korlátlan hatalomhoz jutott oligarcha családok nem szorultak a király adományára ahhoz, hogy jobbágaik felett a vérhatalmat is magukhoz ragadják. A kérdés még tisztázatlan, ugyanígy a személyi és területi elv alakulása, az egyes családokat megillető s bizonyos uradalmakhoz kötött — a birtokkal az új tulajdonosra átszálló — pallosjoggal kapcsolatos problémák is további kutatásokat igényelnek. E kérdésekre a XV. század s a következő évtizedek társadalmi viszonyainak, a magyar állam széthullásával

¹⁷ A kikezdésben foglaltakra l. *Szoika* i. m. 19., 22—23., 29., 62—63. stb. 1. s — általa is idézve — *Váczy Péter*: Immunitas és iurisdictio. Bécsi Magyar Történeti Intézet évkönyve. I. (1931.) évf. 23—25., 33. 1.; *Pleidell Ambrus*: Egyházi és világi immunitás. Uo. IV. (1934.) évf. 43—55. 1.; *Székely* i. m. 304—312. 1.

¹⁸ *Timon* (i. m. 209. 1.) és *Király János* (Magyar alkotmány és jogtörténet. Bp. 1908. 411—412. 1.) például, mint *Szoika* rámutat (i. m. 20. 1.), a földesúr bíraskodási hatalmát a XI. századból származtatja. *Szoika* szerint viszont (i. m. 19. 1.), bár a földesúri jurisz-dikció gyökereit ő is ugyanebben a korban, a nagybirtok meghonosodásával összefüggésben keresi, csak „a XII. században következik be, hogy a földesúr tényleges igazságszolgáltatási hatalmat nyer népei felett”. Hasonló eltérés mutatkozik *Pleidell*, *Váczy* és *Szoika* felfogása között a földesúrnak adott, népeit más bírák ítélkezésétől mentesítő — ezzel őket a földesúri hatalomnak kiszolgáltató — immunitási privilégium kezdeteire nézve (i. m. 43—46.; 31—40.; ill. 23. 1.) stb.

¹⁹ *Szoika* i. m. 66. 1.; *Szabó István*: Az 1351. évi 18. tc. Szentpétery- emlékkönyv, Bp. 1938. 436—437. 1.; *Sinkovics István*: A magyar nagybirtok élete a XV. század elején. Bp. 1933. 17. 1.; *Meznerics Iván*: A megyei büntető igazságszolgáltatás a XVI—XIX. században. Bp. 1933. (Értekezések Eckhart Ferenc jogtörténeti szemináriumából, 1. sz.) 32. 1.

kapcsolatos jelenségeknek részletes elemzése adhatja meg a választ. A XVI. század végére azonban, amikor kiadványunk anyaga kezdődik, a pallosjog már teljesen kialakult, végleges formáját öltötte fel, az egyházi és világi nagybirtokosok már mind gyakorolják a vérhatalmat, a fentiekre nézve tehát a közölt perjegyzőkönyvek nem nyújthatnak felvilágosítást.

Egy másik igen lényeges, bár kellő nyugvópontra még szintén nem jutott kérdés a pallosjogot nem szerzett alsóbb nemesség bíráskodási jogával kapcsolatos. A feudális-kori jogszabályok és egyéb források Werbőczitől Pfahlerig sokszor elismélik a tételt, hogy a jobbágy törvényes bírása a saját ura, a jobbágy elleni panasszal tehát — idegeneknek is — először az úrhoz kell fordulniuk, s csak akkor vihetik az ügyet más bíró elé, ha az úr az impensiot (a jobbágy feletti jogszolgáltatást) megtagadja, vagy elmulasztja.²⁰

E tétel értelmezése, illetőleg az ítélkezési jog terjedelme, gyakorlásának formái és személyi határai tekintetében a vélemények eltérőek. Nem vitás, hogy a fegyelmezés joga minden nemest megillette jobbágyaival szemben, s mint adatok mutatják, a jobbágyok kisebb ügyeiben, egymás közötti vitáiban való „patriarchális” (kötetlen formájú) nemesi ítélkezés is — amiből az egész földesúri jogszolgáltatás eredetileg kiindult — tovább élt a századok folyamán. Ez a fegyelmi és bíráskodási jog kétségtelenül beletartozik abba a jogkörbe, amiről Werbőczy s a többi forrás beszél. Vitás azonban, hogy utalásaik csak erre vagy továbbiakra is vonatkoznak-e, ami ahhoz a kérdéshez vezet át, hogy a kialakuló s idők során határozott formákat nyert földesúri ítélőszéket — úriszéket — kik tartották vagy kik tarthatták? A néhány jobbággal vagy zselérel rendelkező kismemességgel kapcsolatban a probléma nem merül fel, tudjuk, hogy az ő úrbéreseik felett a vármegye szervei — a forum pedaneum (szolgabírói szék) vagy a megyei törvényszék — ítélkeztek. De vajon a közép-birtokos nemesség tartott-e olyan úriszékeket, ahol — a büntető hatáskör pallosjoghoz lévén kötve — csak polgári ügyekben bíráskodtak; a teljes jogú, vérhatalmú úriszékeken kívül tehát voltak-e egyéb, kisebb jogkörű földesúri bíróságok is, s ha igen, ezek milyen korszakokban működtek?

Mint láttuk, a bűnügyekre ki nem terjedő földesúri ítélkezés már a XII. században meghonosodott, s a XIV. század óta egyre több nagybirtokos a pallosjogot is megszerezte. A vérhatalom kialakulása idején így kétféle bíráskodási jog tűnik fel egymás mellett, ami — legalább ebben a korszakban — kétféle hatáskörű úriszékek létezésére utal. A feudális-kori munkák egyes megjegyzései²¹ a kettősség további fennmaradására engednek következtetést. A kérdés azonban egyelőre kidolgozatlan, további monografikus kutatást igényel, amihez már kiadványunk figyelemre méltó anyagot szolgáltat. Bár az ország egész területéről összegyűjtött s a XVI—XVII. századi Magyarország csaknem egész területére vonatkozó úriszéki peranyagban egyetlen olyan jegyzőkönyvet sem találtunk, mely nem pallosjogú úr birtokain folyt ítélkezésből származott volna, a fentiek szempontjából sokkal lényegesebbnek látszik, hogy a kétféle hatáskörű ítélkezési forma tovább élését korszakunkban is megállapítottuk. A földesúri bíráskodás ilyen — eddig ismeretlen — differenciált-

²⁰ L. pl. Zsigmond 1405. évi II. decretumának 5. s III. decretumának 10. cikkelyét, II. Ulászló 1498. évi (III.) decretumának 60. s 1514. évi (VII.) decretumának 10. cikkelyét stb. L. továbbá Hármaskönyv III. r. 25—26. c.; Pfahler i. m. 269. l.; Frank i. m. (Principia juris civilis) II. k. 345. l. stb.

²¹ L. pl. Pfahler i. m. 285—287. l.; Fessler i. m. X. 259—260. l. stb.

sága, noha, mint mondtuk, pallosjogú uradalmakkal kapcsolatban tárult fel, a vérhatalommal nem bírók ítélkezésére nézve tehát csak közvetett bizonyítékul szolgálhat, a szóbanforgó tárgy egésze szempontjából figyelmet kíván.

Az említett differenciáltság két irányban is mutatkozik. A Batthyány-család szalónaki és németújvári uradalmi kisebb igazgatási egységekre, kerületekre tagolódtak, ezeket a földesúr által élükre állított sáfárok irányították. Mint az udvarbíró az egész uradalomra nézve, úgy a sáfár a maga „tartomány”-ában jogszolgáltatási hatáskörrel bírt, s ítélkezést folytatott. Ezekben az uradalmakban tehát a földesúri bíraskodásnak két fokozata van: a tartomány (vagy együttesen több tartomány) jobbágysága ügyeiben eljáró, „kántor”-nak, „kántortörvény”-nek nevezett alsóbb tagozat,²² mely általában csak polgári és úrbéri ügyekben intézkedett, s ennek fellebbezési fóruma, az egész uradalom részére tartott úriszék. Az utóbbinak azonban több helyen is, így Szalónakon kívül a szintén a Batthyányak által bírt Körmenten, valamint adataink szerint még két dunántúli uradalomban, az Ostffyok ostffyyasszonyfai s az Esterházyak pápai uradalmában ismét két formája különböztethető meg: egy kisebb hatáskörű — általában csak polgári (és úrbéri) ügyekben kompetens — s egy mindenféle ügyben eljáró, a vérhatalmat is gyakorló magasabb ítélkezési forma. A kettő különbségét hangsúlyozza az a körülmény, hogy a pápai uradalomban az alsóbb típustól fellebbezni lehet a magasabbhoz, sőt vannak esetek, amikor az előbbi elé bűnügy kerülván, a bíróság magát ahhoz „elégtelen”-nek nyilvánítja, s az ügyet a felsőbb úriszéki forma elé utalja.²³

A földesúri bíraskodás két fokozata, illetőleg két típusa a bíróságok személyi összetételének különbségével kapcsolatos. A kántortörvényen csak a földesúr alkalmazottai és alattvalói, falusi vagy mezővárosi bírák, hegymesterek stb. vesznek részt. Az úriszék szűkebb hatáskörű formáján a földesúr embereivel együtt már nemesi bírák is ítélkeznek, de vármegyei tisztségviselők ezek között sincsenek, vagy kisebb számban vannak jelen. A teljes jogkörű, bűnügyekben is ítélkező felsőbb fokozat a vármegye teljes asszisztenciájával ül össze, azon a szokott „törvényes bizonyosság”²⁴ helyett sok megyei hites személy s gyakran az alispán is jelen van.²⁵ — Az Esterházyak, Batthyányak és Ostffyok földesúri bíróságának e rétegződése (melyhez hasonló más uradalmakban nem találtunk) nemesak a pallosjogú és polgári hatáskörű ítélkezési formák fennmaradása s egymás melletti tovább élése szempontjából érdekes, hanem a fentiek kétségtelenül arra a sokkal régebbi korszakra utalnak, amikor a hatalmas oligarchák a még fejletlen vármegye képvisellete nélkül ítélkeztek. A jobbágysággal folyó osztályharc később közelebb hozza a földesurat az egyre erősödő vármegyéhez, nem lehet azonban véletlen, hogy az előbbi korszak emléke a Dunántúl két leghatalmasabb s egyik legősibb családjának birtokain maradt fenn legtovább.²⁶

Mínt hogy a pallosjoggal nem bíró középnemesi réteg ítélkezésének fenti problémáját sem az elmondottak, sem az eddigi kutatások egyéb eredményei el

²² A név magyarázatát l. kiadványunk I. fejezetének bevezetésében, illetőleg a nomenklaturában „kántor, kántortörvény” címszó alatt.

²³ Ez utóbbira l. a 287. sz. pert, továbbá a VII. fejezet bevezetésének 10. jegyzetét. — A kikezdésben foglaltakra l. az I-III., VII. és IX. fejezetek bevezetéseit.

²⁴ A szolgabíró és esküdtje.

²⁵ Az elmondottakra l. az I-III., VII. és IX. fejezetek bevezetéseit.

²⁶ Az Osl nemzetségből származó Ostffyok Vas megye ősi, törzsökös családja. A Batthyányak s az Esterházyak óriásbirtokaira l. az I. és VII. fejezetek bevezetéseit.

nem dönthetik, szükségesnek látszik ehhez — az úriszék történetének talán leghomályosabb pontjához — még a következőket hozzáfűzni. Véleményünk szerint e kérdést, melyre nézve az adatok hiánya a kutatásokat eddig feltevésekre utalta, megnyugató módon csak korban visszafelé, a feudalizmus utolsó szakaszából kiindulva lehetne megoldani, amikor a levéltári anyag bősége már biztos támpontokat nyújt. A kir. curiához 1791—1848. között felterjesztett több mint 22 000 büntető per adatai alapján²⁷ az ekkor pallosjoggal bírt családok, illetőleg uradalmak jegyzéke összeállítható; ezt a családi levéltárak ez időben már nagyszámú úriszéki irataival egybevetve, kétségtelenül kitéjük: voltak-e olyan úriszékek, melyek nem vérhatalmú urak birtokain működtek, s ha igen, a vagyonnak, hatalomnak, társadalmi befolyásnak mi volt az az alsó határa, ameddig a nemesség az ítélkezés jogát ezen a fokon, illetőleg ebben a szervezett formában is — úriszéket tartva — gyakorolta? Az így nyert adatok birtokában a kérdés a korábbi időre nézve is véglegesen tisztázható lesz.

Könnyebb a helyzet az úriszék összetétele, az elnöklés, a megyei képviselő, a földesúrnak és tisztjeinek az ítélkezésben való részvétele stb. tekintetében, amikről, a korábbi irodalomban található bizonytalan általánosságok után, Eckhart munkája értékes felvilágosításokat, jó összefoglalást ad.²⁸ E szempontokat fentebb már érintettük, s reájuk az úriszék perjogával kapcsolatban később még visszatérünk. Itt csupán arra hívjuk fel a figyelmet, hogy a mondottakra nézve kiadványunk a további részletkutatásokhoz nagytömegű adatot szolgáltat, a felhasznált perjegyzőkönyvek alapján ugyanis az úriszék bíráit jegyzetben mindig feltüntetjük. Az ítélkezésben résztvevők sorozatának vidékek szerinti és időbeli különbségei nemcsak a XVI—XVII. századi viszonyok, hanem az úriszék korábbi és későbbi története szempontjából is felhasználható jellegzetességek.

Végül még egy tárggyal kell foglalkoznunk, mely az intézmény történetének immanens szempontjain messze túl mutat, s a jobbágság egykorú helyzetével, annak változásaival a legszorosabb kapcsolatban áll: ez az úriszéki ítéletek fellebbezhetőségének kérdése. Volt-e mód arra, hogy a jobbágy polgári, úrbéri és büntető ügyei a földesúri hatóság hatalmi köréből kilépve magasabb bíróságok ítélkezése alá kerüljenek, s hogy alakult ez az évszázadok során? A kérdésre egyes kutatók pozitív, mások negatív választ adnak, s a közbeeső láncszemek hiánya, illetőleg az adatok időbeli értékének tisztázatlansága miatt a tárgy eddig nem volt áttekinthető. Kiadványunk munkálatai során a kérdést sikerült az egész feudális korszakra nézve feltárni.

A Mohács előtti korszakban Hajnik és Gábor szerint az úriszéktől az ügyek a vármegyéhez voltak fellebbezhetők. Megállapításukat a XIV. századra vonatkozó tanulmányában Székely is elfogadja. Ezzel egybehangzó a Hármaskönyv (1514. évi) adata, mely a jobbágyok — úgy látszik, polgári — pereinek az úriszék ítélete után a megyei ispán és szolgabírák, sőt a kir. curia elé viteléről szól.²⁹ A fellebbezést emberölési ügyekben (a fórum megjelölése nélkül, tehát az úriszéket sem zárva ki) az 1563. évi 41. tc. is megengedi. Ezzel szemben a XVI. század végéről s a XVII. századból fennmaradt, sok ezer pert tartalmazó úriszéki jegyzőkönyvekben egyetlen olyan bejegyzést sem találtunk, mely

²⁷ O. Lt. Curiai lt., Extractus processuum criminalium.

²⁸ Eckhart i. m. 25—30. l.

²⁹ Hajnik i. m. 81., 99. l.; Gábor i. m. 37., 157. l.; Székely i. m. 312. l.; Hármaskönyv VII. r. 25. c. 4—6. §, 26. c. 5. §, 35. c.

jobbágyoknak bármilyen tárgyú perükben az úriszéktől való további fellebbezésére utalna.

Az ellentmondást a jegyzőkönyvek több szöveghelye magyarázza meg. A körmendi úriszéken pl. 1603-ban egy emberölés miatt halálra ítélt vádlott Vas megye törvényszékéhez akar fellebbezni. A bíróság — már a szokásra hivatkozva — megállapítja, hogy a földesúr törvényszékéről fellebbezésnek helye nincs, ezért a kérelmet elutasítja. Ugyanez az úriszék, szintén 1603-ban, egy más ügyben is hasonló módon jár el. Ezúttal a magánvádló jelent be fellebbezést, akinek az öccsét a vádlott állítólag szolgájával megölette, az úriszék azonban felmentő ítéletet hozott. A fellebbezést elutasító határozat szerint „liber magistratus lévén eö nagysága, inneid az eö nagysága székiről nem transmittalni sehova”, vagyis az úrnak, mint szabad ispánnak pallosjogú úriszékétől nincs fellebbezés.³⁰ 1658-ban Lózs mezőváros lakosságát fogja perbe a földesúr, Viczay János, mert a lózsiak egy városukbeli asszony megbüntetése ügyében a vármegyéhez akartak fordulni. A vád emiatt: az úr „magistratusi autoritásának” megsértése s „derogamen honoris”. De ugyanígy fogja fel a földesúr, ha jobbágyai polgári vagy úrbéri ügyben próbálnak az ő hatalmi körén kívül — vagy felette — álló fórumokhoz folyamodni.³¹

Még jobban rávilágít a földesúri ítélkezés teljes önállóságára az az ügy, amit az Ostffy úriszékének jegyzőkönyve örökített meg. A halálra ítélt vádlott — az idézett 1563. évi 41. tc. alapján — ügyének a király elé terjesztését kérte, ami különben az átnézett egész úriszéki peranyagban egyetlen eset arra, hogy az elítélt a királyhoz folyamodott kegyelemért. Az utóbbi körülmény, a gyakorlat hiánya, magában is elég jellemző, de az ügy elintézése a legkisebb kétséget sem hagyja fenn. A vád szerint az idézett törvénycikk „contra quotidianum usum et praxim” nem segít a vádlotton, mert az állandó gyakorlat és szokás erősebb a törvénynél, s „nunquam iuxta eandem legem appellatio in similibus admissa extiterit, verum semper contrarium”. Az úriszék „lege, usu et praxi in similibus observari solitis id dictantibus” a kérelmet valóban elutasítja, az ügyet nem adja ki a kezéből.³²

A felhozott példák, melyekhez anyagunkból még továbbiak idézhetők, kétségtelenül mutatják, hogy a földesúri hatalom növekedésével, a paraszt helyzetének romlásával a XVI. század folyamán a fellebbezés lehetősége is elveszett, s a földesúri erőszakszervezet által emelt vasfalak bezárultak a jobbágy körül. Hasonló változás megy végbe a kisebb nemesség jobbágyai felett ítélkező vármegyei jogszolgáltatásban is: Kitionich szerint (1619) „iuxta modernorum usum” a parasztok ügyei a megyei törvényszéktől nem mehetnek tovább a kir. curiához.³³ Néhány évtized alatt, a XVI. század végére tehát a földesúri ideológia az új rendből szokásjogot teremt, s az ellentétes irányú jogszabályokat mint soha érvényben nem volt intézkedéseket tünteti fel. Más lapra tartozik, hogy az 1563. évi 41. tc. bizonyára valóban papirostörvény maradt, hiszen a büntető perek fellebbezhetetlensége ekkorra már a feudális jogszolgáltatásban általánossá vált.

A XVIII. században a megerősödő Habsburg-abszolutizmus — a saját érdekében — a nemes és jobbágy viszonyába is beavatkozik, s a fokozódó

³⁰ O. Lt. Batthyány cs. körmendi lta. C. IX. Úriszéki iratok, Körmend. 1582—1609. jkv. 119—126., ill. 101—103. l.

³¹ L. a 246., továbbá az 50., 193., 223. stb. sz. pereket.

³² O. Lt. Ostffy cs. lta „B. 4. s.” jelzetű perkötet, 116v—117v. l.

³³ Kitionich i. m. (Directio methodica) cap. VIII. quaest. 4. §. 9.

jobbágyellenállás és a növekvő királyi hatalom által kétfelől szorított nemesi jogrend hátrálni kényszerül. Az 1729. évi 41. tc. bizonyos esetekben (polgári ügyekben) visszaadja az úriszéktől a megyéhez való fellebbezés lehetőségét. Az 1764/1765. évi 29. tc. ezt az úriszék s a megye viszonylatában tovább terjeszti ki. Királyi rendelkezések az úrbéri ügyek fellebbvitelét teszik lehetővé, s az 1786. évi Novus Ordo, majd az 1791. évi 43. tc. értelmében, bár még mindig bizonyos korlátokkal, a paraszt büntető perei is fellebbezhetőkké válnak (az utóbbi tc. alapján a halálos ítélettel zárult ügyek a legfelsőbb bíróságig, a hét-személyes tábláig felmehetnek). Mint a levéltári anyag mutatja, e jogszabályok hatályba lépnek, az úriszéki perek áramlása a felső fórumok elé ténylegesen megindul. A következő évtizedekben a feudális rendszer bomlása a földesúri bíraskodás egészét rendíti meg — e korszak tárgyunk szempontjából való feldolgozása még szintén elvégzetlen feladat — s az 1848-as törvények, az új polgári rend jogszabályai az úriszék intézményét kiküszöbölik a magyar jogszolgáltatás szervezetéből. A jogi felépítmény alakulása az alapon végbement változásokat itt is visszatükrözi.

Az úriszék történetével kapcsolatos kérdések fenti áttekintése a tárgyra vonatkozó kutatások rendszeresebb tételéhez kívánt hozzájárulni. A felszabadulás óta a parasztság múltjának részletes feldolgozása indult meg, a földesúri jogszolgáltatással egyre többen foglalkoznak. Hasznos volna, ha a kutatók figyelme elsősorban a megjelölt hiányok kitöltésére irányulna, melyek a tárgy egészének egységes képbe foglalását ma még nem teszik lehetővé.

* * *

Az előadottakkal kiadványunkat az úriszék történetének problematikájába beállítva, a továbbiakban magát a közölt peranyagot, az úriszéki jegyzőkönyveket mint történeti forrásokat kívánjuk bemutatni. E jegyzőkönyvek, a bírósági iratok természetének megfelelően, az élet sokszínű képét páratlan közvetlenséggel tárják az olvasó elé. Szövegeik, természetesen, nemcsak az úriszék mint jogintézmény vagy általában a feudális jogi felépítmény kutatói számára nyújtanak értékes forrásanyagot, de a változatos tárgyú iratokból, melyek háttérként a mozgalmas kor eseménytörténetét is érzékeltetik,³⁴ a nagybirtok gazdasági-társadalmi viszonyainak a részletekig terjedő éles rajza bontakozik ki, sőt szövegeinkből a termelőerők egykorú állapotára nézve is igen sok adat meríthető. Az ország különböző vidékein otthonos művelési ágak, gabonafajták, egykorú kerti vetemények, fűszerek, szőlő- és gyümölcsösteleptetés, a különféle gazdasági munkák s időbeosztásuk az év folyamán, a művelés intenzitására mutató irtás és talajjavítás vagy ellenkezőleg az elpusztásodás, a lakosság gyarapodása vagy az elnéptelenedés, a jobbágyok anyagi helyzete, igaerőviszonyai stb. mind olyan tárgyak, melyekre nézve a jegyzőkönyvek felvilágosításokkal szolgálnak.³⁵ Hogy ezek, a falu szervezetére, életére, szoká-

³⁴ A perek tárgya nem egyszer kapcsolatos az egykorú eseményekkel és politikai viszonyokkal: a török elleni harcokkal, a török hódoltsággal, az erdélyi fejedelmek magyarországi hadjárataival, háború utáni amnesztiával, népi kuruc mozgalmakkal, vallási küzdelmekkel stb. L. pl. a 126., 205., 212., 325., 326., 334., 340., 366., 378., 398., 467., 474., 487., 494., 541., 571., 576. stb. sz. pereket.

³⁵ L. pl. az 5., 10., 17., 72., 78/9., 123., 138., 141., 146., 147., 151., 184., 187., 242., 255., 268., 296., 299., 302., 315., 373., 407., 416., 426., 433., 435., 437., 445., 462., 471., 475., 485., 486. stb. sz. pereket. E számok azonban csak kiragadott példák, a tárgyra vonatkozó szövegek — a közölt perek többsége — itt fel nem sorolhatók.

saira, a nép szórakozására, az egykorú babonákra stb. vonatkozó utalások a néprajztudomány-,³⁶ a majd 400 éves magyar szövegek s a bennük szószerint megörökített hosszú párbeszédék a nyelvtudomány részére milyen mértékben hasznosíthatók, arra feleslegesnek látszik kitérni. Nem mulasztjuk el azonban, hogy rámutassunk azokra a lehetőségekre, melyeket az egykorú élet ábrázolása, az archaikus nyelvű dialógusok s nem egy perünk érdekes tárgya a szépirodalom számára kínálnak. A török rabba beleszeretett s kiszabadításáért, a sikertelen együttes szökésért kínos halált halt jobbágnő, vagy a feleségén tett erőszak miatt az ifjú földesúron véres bosszút vett agilis története, a szerencsés üzleti vállalkozás után Ausztriában rablók által megölt Gombkötő Tamás ügyének egyes részletei, Devecser török ostroma, majd hős védőinek méltatlan perbefogása a földesúr által, az 1672. évi Nyitra megyei jobbágylakelés stb. készen kínálkoznak történeti tárgyú novellák vagy regények anyagául.³⁷

Az érintett szempontok közül szövegeinkben, az iratok természetéhez képest, a gazdasági és társadalmi viszonyok kerülnek előtérbe. A közölt perekből élesen rajzolódik ki a nagybirtok s a rajta lakó jobbágnép élete, a földesúri erőszakszervezet működése s a birtokai területén kiskirályként uralkodó pallosjogú földesúr alakja. Kiadványunk uradalmi bevezetései érzékeltetik azt az óriás vagyont és hatalmat, ami a feudális főnemesség kezében összpontosul, s számára a jobbágság felé az osztályharcban nyomasztó erőttöbbletet biztosít. A kép még teljesebbé válik, ha e nagybirtokos rétegnek az államapparátussal szemben elfoglalt helyzetét is vizsgálat alá vesszük. Az állam egyik legfontosabb hatalmi eszköze, a büntető jogszolgáltatás már Mohács előtt rendi intézmények — köztük első helyen a vármegye — kezébe kerül. A megye azonban nem áll a várak és kastélyok urai felett; velük szemben az országgyűlés s a nádor törvény szerinti ítélkezési joga³⁸ is holt betű marad, alkalmazására az itt tárgyalt másfél száz év során alig találunk példát. Az ország legmagasabb fokú bírósága, a hosszú szünetek után néha összeülő királyi curia csak polgári hatáskörben jár el, s a külföldön élő idegen uralkodó a közrend védelmével az e korban szokásos mértékig sem törődik. A büntető jogszolgáltatásnak a királyi hatalom megszilárdítására való felhasználása csak később, a XVII. század második felében kerül sorra, amikor a Habsburg-abszolutizmus kiépülése előbbre halad, s az ekkor életre hívott ítélkezési forma, a törvénytelen delegált bírászkodás politikai célokat szolgál, a felségsértési ügyekre korlátozódik.³⁹ Egyébként az uralkodó a büntető jurisdikció tényleges állapotába (mint a jobbágy-földesúri viszonyba más vonatkozásban sem) Magyarországon a XVIII. századig be nem avatkozik. A XVI—XVII. század folyamán tehát gyakorlatilag nincs olyan szerv, mely — az említett, tárgyunk szempontjából mellőzhető delegált bíróságoktól eltekintve — a feudális nagyurakkal szemben büntető hatalmat gyakorolhatna. Az állam magasabb szervei felé e réteg — személyét illetően — törvényen kívüli, helyesebben törvény feletti helyzetet birtokol.

³⁶ L. pl. a 28., 29., 46., 68., 83., 95., 113., 188., 223., 231., 244., 252., 292., 299., 324., 339., 357., 363., 405., 409., 417., 475., 476., 492., 493., 532. stb. sz. pereket.

³⁷ Az említett ügyekre, a fenti sorrendben, l. a 340., 391., 133., 334., 474. sz. pereket; l. továbbá pl. a 217., 223., 238., 271., 326., 394. stb. sz. pereket.

³⁸ L. Hármaskönyv II. r. 75. c.; *Kitonich* i. m. (Directio methodica) cap. IX. quaest. 14.; 1659. 18. tc.; *Bodó* i. m. 40. l.

³⁹ *L. Varga Endre*: A Rákóczi-szabadságharc történeti forrásai a Bírósági levéltárak anyagában. Levéltári Közlemények. 25. (1954.) évf. 179—180. l.

Ugyanakkor e nagybirtokos főnemesség, mely maga felett büntető kezét nem ismer, a saját „alattvalóival” szemben korlátlan hatalommal rendelkezik. Ezt uradalmi apparátusán s a szolgálatára álló fegyveres erőn kívül a pallosjog biztosítja. Vérhatalmú úriszékének büntető ítéletei, mint láttuk, korszakunkban nem fellebbezhetők, s a polgári és úrbéri ügyek is az ő fórumain dőlnek el, magasabb bíróságok felé tovább nem vihetők; jogszolgáltatását, melynek kényszerítő erejét a tortúra s a kegyetlen büntető törvények növelik, semmi nem korlátozza. A földesúr által gyakorolt egyfokú, fellebbeztelt kizáró büntető-s az önkényére hagyott úrbéri bíraskodás a jobbágy nép kizsákmányolásának kendőzetlen eszköze, mely jól érzékelteti: hogyan szolgálja a kor nemesi jogrendje a maga osztályának érdekeit mindkét irányban, úgy az uralkodó, mint az elnyomott tömegek felé.

A vérhatalmú „szabad ispán” a maga birtokán — udvari népe, cselédsége s az uradalmához tartozó faluk és mezővárosok lakossága felett — teljes fegyelmi joggal, közigazgatási és jogszolgáltatási hatalommal bír. Hatásköre tehát ahhoz hasonló, amit a vármegye gyakorol az uradalmakhoz nem tartozó területen. S ha a vármegye egyes szerveit alkalmilag igénybe kell is vennie, ez nem csökkenti az úr hatalmát; az itt mutatkozó csekély különbséget egyébként is kiegyenlítik az úrbéri kapcsolatból eredő jogok, melyek a mérleget a földesúr javára billentik vissza, sőt személyi hatalmának fejedelmihez hasonló súlyt adnak azok a lehetőségek, melyekkel a „Dominus Magistratus” a jogszolgáltatásba való befolyás terén rendelkezik. Eltekintve attól, hogy korszakunkban még az úriszék bírái között nagy számban vesznek részt az uraság különböző rangú alkalmazottai, s a többi „pártatlan” bírót is ő hivatja meg (a jelenlévő megyei urak osztályszolidaritásból szintén az ő érdekeit képviselik), csak arra utalunk, hogy az úrbéri keresetet vagy — bűnügyben — a vádat mint *fiscus magistratualis*, közvádoló, az uraság ügyésze képviseli (magánvádas bűnper a közölt jegyzőkönyvekben már alig fordul elő).⁴⁰

Ha a vesztes fél vagy az elítélt ügyét újból felvételni kívánja — a fellebbezésről előbb szoltunk — a perújítást (*novum*) az úrtól vagy udvarbírájától, a kegyelemből való perújítást (*novum cum gratia*), mellyel a nemesi bíróságok ítéleteivel szemben maga a király rendelkezik, csak a földesúrtól kérheti.⁴¹ De a pallosjogú földesurak a királyi jogokat nemcsak az ilyen bírói parancsok kibocsátása, hanem a büntető perben adható kegyelem tekintetében is magukhoz ragadják. Mint láttuk, egész anyagunkban egyetlen eset fordul elő, amikor a halálra ítélt ügyét a király elé próbálta vinni, s ez sem járt eredménnyel: az úriszék a kérelmet elutasította.⁴² Viszont sok olyan per maradt fenn, ahol az úriszék a büntető ítélet végrehajtását vagy mérséklését „az ur

⁴⁰ L. pl. a 281., 309., 529., 560. sz. pereket, ahol a vádat a sértett, illetőleg hozzátartozója terjeszti a bíróság elé. — A megyei ügyész úriszék előtti vádképviseletére csak a XVIII. század-végi úrbirrendezés után kerül sor.

⁴¹ Esterházy Ferenc pápai földesúr pl. (1673-ban) perújítást enged egy gyermekvesztés címén halálraítélt asszonynak. Ugyanez 1674. máj. 28-án hatalmaskodási ügyben ad *novumot*. Az utóbbi — az úriszékhez intézett perújító parancs — eredetiben is fennmaradt, l. az úriszéki jegyzőkönyvben a per mellé bekötve. (O. Lt. Kamarai Lt. Miscellanea no. 12. *Urbarialia*, fasc. 1. *Prothocollum sedis dominialis domini Papensis ab anno 1650. 236.*, ill. 251. l.) 1607-ben a Batthyányak körmendi úriszéke egy adóssági ügygel kapcsolatban, melyben az alperesek a tisztartótól perújítást kaptak, állapítja meg, hogy ez ügyben nem egyszerű *novumot*, hanem *novum cum gratia-t* kellett volna kérni, amit a földesúr adhat meg, l. a 109. sz. pert stb.

⁴² L. fentebb, a 32. sz. jegyzetet.

gratiajára" hagyja, kegyelmétől teszi függővé, vagy nem is szab ki ítéletet, hanem a bűnösséget megállapítva (esetleg még ebben sem foglalva állást), az úrra bizza, mi történjék az elmarasztalt vádlottal, mert „szabad az ur önnagysága, mit cselekszik föléle”. Sőt arra is vannak adatok, hogy a földesúr az úriszék által jogerősen halálra ítélt személynek a kivégzés előtt kegyelmet ad, s az elítéltet szabadon bocsáttatja.⁴³ (A kegyelem ára rendszerint az, hogy a perbefogott a maga és utódai nevében örökös jobbágságot vállal.) A pallosjogú földesuraknak a kegyelmezést tiltó, eredménytelenségük miatt többször megismételt törvények: az 1405. évi II. decretum 5. cikkelye, az 1495. évi 19, az 1655. 38, 1659. 15. s az 1715. 48. törvények csak a fenti adatokat erősítik, az általános gyakorlatot bizonyítják. — A vérhatalom s az egykorú jog szerint is csak szuverént megillető kegyelmezési jog elbirtoklása, a bírói parancs kibocsátásának gyakorlata, a nota infidelitatis, a hűtlenség bűnének a földesúr elleni cselekményekre rávonása, továbbá a magánjogi eredetű földesúri háramlási jognak a királyi fiscus közjogi jellegű háramlási jogával párhuzamba állítása, amire pereinkben szintén több eset fordul elő,⁴⁴ mutatják igazán azt a helyzetet, melyet a nagybirtokos főnemes a feudális anarchia e korszakának társadalmában elfoglal, s ami Csák Máté idejének a területi felségjog megszerzése felé törekvő oligarcháira emlékeztet.

Joggal mondják tehát az úriszéki jegyzőkönyvek, hogy a pallosjogú úr „absolutus dominus in sua dioecesi”, akinek az intézkedésével, úriszékének ítéletével szemben további út nincs, legfeljebb az ő „gratiajához lehet confugiálni”, s ha valamelyik alattvalója — az úr „pallosjogát megsértve” — például a vármegyéhez kísérli meg perének továbbvitelét, az „hamis árulko-

⁴³ A szalónaki úriszék pl. (1586) egy lopással gyanúsított asszonyt halálra ítélt, ha tisztító esküt nem tesz, vagy „ha uram önnagysága meg nem enged neki”. Pannonhalmán (1626) fej- és jószágvesztésre szóló ítélethez fűzik hozzá: ezekután „az úr önnagysága gratiaja lássa, mit kellessék vele cselekedni”. Ugyanitt (1628) hasonló ítélet kiegészítése: „szabad önnagysága, mit cselekszik vele, az önnagysága arbitriumában áll”, más jobbágycat pedig, egyéb rendelkezés nélkül, „az úr gratiaján” marasztalnak el. A lócsi úriszék (1687) az uradalom területén elfogott két idegen jobbágyot gyilkosság ólmén kerékbetörésre ítélt, megjegyezvén, hogy földesuruk a büntetést enyhítheti. Németújvárott (1602) feleséggylkos perében „bár halált érdemelne”, az úriszék ítélet kiszabása nélkül „az úr gratiajára” hagyja, „valamit vele cselekszik”. A lánzséri úriszék (1665) egy halálraítélt tolvaj ügyében, ki a tisztítóeszküt nem tudta letenni, újabb határozatot hoz: „veluti fur suspenditur”; a jegyzőkönyv margóján látható utólagos bejegyzés szerint azonban „gratiát adott az úr önnagysága, úgy bocsátották ki az fogásbul” stb. L., az idézetek sorrendjében, a 18., 168., 259., 170., 169., 124. sz. pereket s O. Lt. Esterházy cs. hercegi ágának lta. Causae civiles et criminales stb. 1767. rsz. kötet (Altes Rechtsbuch II.) 113v. l. — Hasonló feltételes módon úrbéri ügyekben is gyakran ítélik az úriszék, ezekre azonban, minthogy „az úr gratiaja” itt magánjogi természetű, nem térünk ki.

⁴⁴ A szalónaki úriszék 1584-ben egy falusi bírót, ki a robot ügyében eljáró urasági szolgát bántalmazta s a pannonhalmi úriszék 1626-ban egy szokott jobbágyot — mint a hűtlenségi ügyekben szokás — fej- és jószágvesztésre ítélt. A lócsi úriszék 1691-ben két hasonló perben már kifejezetten a Hármaskönyv I. r. 14. c. alapján jár el, mely c. a nota infidelitatis s ezen belül a felség sértést tárgyalja. Az egyik esetben, a tisztartót arculverő falusi bíró perében, az ügyész arra hivatkozik, hogy — mivel a cselekmény a földesúr elleni támadásnak, pártütésnek számít — az idézett c., „jöllehet koronás király urunk előfelsege ellen tett actusokrul sonál”, ide „iure merito” alkalmazható. A másik esetben, magát a kalodából erőszakkal kiszabadító jobbágy perében, a vádindítvány — hasonló indokolással — újból leszögezi, hogy a hivatkozott c. „jöllehet in crimine laesae Maiestatis deservial, ... ide applikáltathatik”. L. a 12. 168., 261., 262. sz. pereket stb.

dásáért" főbenjáró ítéletre számíthat.⁴⁵ Az úr hatalmában áll a fegyelmi jogkör, az úriszéken kívül is alkalmazható sokféle büntetés, s az ő akaratát érvényesíti, az ő érdekeit védi a fellebbezhetetlen, vérhatalmú úriszék. Ez, mintha valóban abszolútjogú fejedelemről volna szó, „conspiratio”-nak, „rebellio”-nak, „párt-ütés”-nek minősíti a jobbágyok ellenszegülését a földesúri hatósággal szemben, nyelvkitépésre és fejvesztésre ítéli az „Isten és más méltóságos rendek” (köztük a földesúr) ellen káromkodót, s kegyetlen ítéletekkel torolja meg az úr vagyónának, szerzett privilégiumainak csorbítását.⁴⁶ Csak a ténylegesen bírt korlátlan hatalom tudatát mutatja, ha a dolyfős nagyúr, sok száz vagy ezer, neki robotoló jobbágy életének és halálának ura — mint az egyik leggazdagabb főnemes, Batthyány Ádám gróf — így beszél az uralma alá vetett néppel: „ich bin euer Herr und Gott, mir hat niemand zu befehlen, ihr müsset gemäss meinem Befehl alles entrichten und abführen”.⁴⁷

Bár a pallosjogú urak között vagyon, országos tekintély, politikai befolyás szempontjából nagy különbségek voltak — hiszen a *ius gladii*-t nemcsak a főnemesség, de sok jómódú köznemesi család is megszerezte — birtokaikon belül, a jobbágyok felé hatalmuk ugyanaz, a felrajzolt kép minden vérhatalmú uradalom belső viszonyaira érvényes. Ezt a közölt perszövegek kelően illusztrálhatják. Anyagunkat ugyanis úgy válogattuk össze, hogy abban az egyházi és világi nagybirtok minden típusa képviselve legyen: főpapok (az esztergomi káptalan s a pannonhalmi főapát), országgrészre kiterjedő latifundiumokat bíró főnemesek (az Esterházyak, Erdődyek, Batthyányak, Nádasdyak stb.) s törzsökös középbirtokos nemes családok (mint az Ostffyak, Viczayak stb.) egy-egy személy kizárólagos vagy több családtag osztatlan közös tulajdonában állott, vagy az utóbbiak által megosztva bírt, illetőleg egyéb összetételű compossessoratus által birtokolt uradalmi egyformán.⁴⁸ E birtoktestek földesúri apparátusa nem mindenütt azonos: a terület nagysága, az országgrész fejlettebb vagy elmaradottabb viszonyai, a birtokszervezés foka stb. szerint vannak bizonyos különbségek; egészében azonban, mint maga a jobbágy-földesúri viszony, úgy az erőszakszervezet működési formái s az osztályharcban alkalmazott módszerei is egységes képet adnak.

Az egyöntetűség az úriszék szerepében s ítélkezésmódjában is megmutatkozik. Különösen feltűnő ez az utóbbi: az alkalmazott joganyag egésze s az eljárás és a terminológia, a jogi nyelv hasonlósága tekintetében. Az egykorú jogászképzés szervezetlensége, az egységes iskolázás hiánya, az úriszéket ülő bírák s a perekben eljáró ügyvédek láthatóan elég felületes jogi képzettsége s nem utolsósorban a megfelelő szakirodalom hiánya ellenére az úriszéki jegyzőkönyvek mind tartalmi, mind alaki szempontból országos viszonylatban meglepő egyformaságot mutatnak, s a korszakunk során észlelhető változások is a legtöbb úriszék anyagában párhuzamosan jelentkeznek. Kétségtelen, az alkalmazott egész joganyag fejletlen: az érvelés és ítélkezés alapja csaknem

⁴⁵ Esztergomi kápt. magánlta, Lad. 168. fasc. 4. 1700—1720. no. 73., 1706. júl. 6. dátumú per. L. továbbá 187. sz. perünket stb.

⁴⁶ A káromkodó súlyosbított halálbüntetését l. a 477. sz. perben; a többi felhozott példára l. később, az úrbéri és büntető peres anyaggal kapcsolatban elmondottakat s az ott idézett pereket.

⁴⁷ L. *Szabó Dezső*: A magyarországi úrbérrendezés története Mária Terézia korában. I. k. Bp. 1933. 364. l. (A közölt adat 1765-ből való.)

⁴⁸ L. kiadványunk uradalmi bevezetéseit. A birtokost, illetőleg birtokosokat, a személyükben korszakunk idején beállott változásokat minden bevezetés elején részletesen megadjuk.

kizárólag a Hármaskönyv s a törvénytár; ezekből is újból és újból ugyanazok a szöveghelyek és articulusok szerepelnek, s ha más idézhető jogszabály nincs, a büntetőjog elveit is gyakran veszik Werbőczy egyes (magánjogi jellegű) tételeinek mellékes vagy részlet-megjegyzéseiből.⁴⁹ A Hármaskönyvön s a Corpus Jurison kívül — sokkal ritkábban — Kitionich említett, Directio Methodica című munkájára s egyes megyei statutumokra történnék még utalások, s szép számmal alkalmaznak (többnyire római jogi eredetű) jogi közhelyeket. Ezen kívül az „usus”, „praxis”, „consuetudo” s nem ritkán a helyi szokásjog — e kérdésre az általunk feltárt jobbágymagánjog nagy jelentősége miatt később még visszatérünk — szolgáltatják az úriszéki perek joganyagát.

Az utóbbi fejletlensége és hiányosságai, a tisztázatlan és differenciálatlan fogalmak ellenére az egyes uradalmak ítélkezésében inkább a szigor, a kíméletlenség mértéke tekintetében figyelhetők meg különbségek — ami, mint arra az uradalmi bevezetésekben rámutatunk, a helyi viszonyokkal, az osztályharc kiélesedésével vagy a háborús eseményekkel, a nép elnyomorodásával áll kapcsolatban — maga az eljárás azonban s a perszövegek stílusa, sőt az anyagi jogelvek is az említett feltételekkel arányban nem álló mértékig hasonlatosak. Természetesen, ez a korviszonyokhoz képest értendő, hiszen a jogszabályok hézagossága, ellentmondásai s a pontos definíciók hiánya miatt az elveknek egyes esetekre alkalmazása terén — mint a feudális jogszolgáltatás minden fórumán — sok a következtelenség és bizonytalanság; egészében, főbb vonásaiban mégis az úriszékek anyagi joga is általában homogén. A jelenség okainak feltárása többirányú kutatást igényel, ami túlmenne bevezetésünk feladatkörén, így e tárgyra itt csupán a figyelmet hívhatjuk fel. Ugyanígy csak utalhatunk az úriszéki perek büntetőjogi anyagának az egykorú osztrák és német büntetőjoggal (úgy látszik, különösen a szász criminalisták, Carpzw, Döppler stb. által összegyűjtött és kidolgozott anyaggal) észlelhető hasonlóságaira. Az Alsó-Ausztria részére 1656-ban kiadott, nálunk Praxis Criminalis néven ismert törvénykönyv Magyarországon csak a XVII. század végén, 1687 után terjedt el. A korábbi időben mutatkozó analógiák, különösen ha tekintetbe vesszük, hogy szövegeink a német nyelvterületen általánosan használt, a magyar (megyei) bíróságok által is többször idézett 1532. évi császári büntető kódexre, a híressé vált Constitutio Criminalis Carolinára nem tesznek utalást,⁵⁰ a kérdésnek s abban a magyarországi városi jog közvetítő szerepének tanulmányozását érdemelnék meg. Hasonló feldolgozásra vár annak tisztázása, hogy a peranyagunkban előforduló római jogi elemek mennyiben Werbőczy, a városi jog, illetőleg a német birodalmi jog s a kánonjog közvetítésével vagy más,

⁴⁹ Így térnek vissza pl. bűnügyekben (a büntetés nemének megállapításánál) a Hármaskönyv I. r. 15. c., perrendi kérdésekben (a bizonyító eljárással kapcsolatban) a II. r. 32. c. (főleg 5. §-a), örökösödési ügyekben a III. r. 29—30. c. stb. — A perszövegekben előforduló törvénycikkeket, Hármaskönyv-címeiket, a többször idézett jogi közhelyeket stb. l. a tárgymutatóban, mely a reájuk tett hivatkozások gyakoriságát is feltünteti.

⁵⁰ Az összehasonlításokhoz a Praxis Criminalis-nak a Corpus Juris 1779. évi budai kiadásában megjelent szövegét, továbbá a következő munkákat használtuk: *Peinlich Halssgericht des ... Keyser Carols V. und des Heyligen Römischen Reichs peinlich Gerichts Ordnung*. Frankfurt am Mayn, 1581; *Carpzovius, Benedictus: Practica nova rerum criminalium imperialis Saxonica*. Lipsiae, 1739 („editio novissima”); *Svevius, Gottfridus: Practicae novae imperialis Saxonicae rerum criminalium Benedicti Carpozovii synopsis*. Lipsiae, 1703; *Döpplerus, Jacobus: Theatrum poenarum ... oder Schau-Platz derer Leibes und Lebens Straffen*. Sonderhausen, 1693.

rövidebb úton, például Honterus munkáin, népszerű kompendiumokon s az egykorú főiskolákon át kerültek a XVI—XVII. század úriszéki bíráinak és fiskálisainak jogi fogalmai, gondolkodási formái közé.

Az úriszékek működésében mutatkozó hasonlóságok teljes egyöntetűséggé válnak, ha az intézmény szerepét, az úriszéket mint a gazdaságon kívüli kényszer eszközét vesszük vizsgálat alá. Az úriszék feladata kettős: egyfelől a jobbágy közvetlen kizsákmányolásához, terhei növeléséhez, gazdasági ereje kiszívásához, adott esetben földje elrablásához nyújt hatásos segítséget a földesúrnak, másfelől a terror eszköze az úr kezében, szerepe tehát ebben a vonatkozásban az, hogy elrettentő ítéleteivel félelmet keltsen, megtörje a jobbágy önálló akaratát, terhei könnyítésére irányuló vágyát vagy ellenállását, azaz urainak vak és engedelmes szolgájává alázza. Ehhez járul gyakran az a közvetlen, praktikus cél is, hogy a súlyos perbe fogott jobbágyot — az elvben visszaadott szabad költözési jog, a kegyes hangú 1547. 26. tc. s az 1556. évi 27. tc. kijátszásával — örökös jobbágyság vállalására kényszerítse. Mint látni fogjuk, az úriszék az elnyomóknak mindkét irányban veszedelmes fegyvere, mely a jobbágyot gyakran utolsó garasától, nélkülözhetetlen termelőeszközeitől fosztja meg, s ez úton vagy közvetlen megfélemlítéssel az úr hatalmának mindenhatósága iránti tiszteletre, „engedelmességre” neveli. Az úriszék a teljes gazdasági és jogi elnyomás eszköze. A jobbágyság törhetetlen ellenállása s nem utolsó sorban terhinek mértéktelen fokozása, az ebből eredő kétségbeesés okozza, hogy az úriszék második feladata terén az elsónél kevesebb sikert ért el. — A pallosjog kialakulásánál nagy szerepet játszott területi szempont, a földesúr birtokainak idegenek vagy kóbor személyek elleni védelme korszakunkban, a második jobbágyság korában, háttérbe szorul: az úriszék elé állított jobbágyok csaknem mind a földesúr saját alattvalói.

Közölt szövegeinkből jól láthatók a változott célok, melyeket az úriszék a jobbágy kizsákmányolásában, a gazdasági viszonyok alakulásához képest módosulva, korszakunk folyamán kiszolgál. A korszak elején az úriszék legfőbb rendeltetése, hogy a jobbágyból pénzt, pénzt, a lehetséges legnagyobb mennyiségben préseljen ki a földesúr telhetetlen igényeinek kielégítésére. Akármilyen ügy miatt áll a paraszt az úriszék elé, az eredmény kisebb-nagyobb, gyakran tragikusan nagy, nem egyszer a parasztgazdaság összeomlását okozó bírság a földesúr és tisztjei éhes hadseregének feneketlen tarsolyába. A cél azonban még nem a teljes tönkretétel, nem a parasztnak földjétől való elválasztása, bár erre is mutatkoznak korai jelenségek;⁵¹ ez csak esetleges járulék, a hajsza a pénzért folyik. A jobbágy még fontos az úr részére, vigyáz rá, hogy megmaradjon, mint folyton növekvő anyagi igényei kielégítésének legbiztosabb forrása. Az ítéletek is ehhez idomulnak. Korszakunk elején az úriszék a későbbi gyakorlathoz képest viszonylag ritkán szab ki halálbüntetést, legfeljebb az úri jogrend, a közbiztonság súlyosabb megsértése vagy a földesúr anyagi érdekeinek közvetlen veszélyeztetése esetén (igaz, akkor „másoknak rettentő példájokra”, gyakran a legembertelenebb módon), a börtönbüntetés is ritka, hiszen ez elvonná a parasztot az úr robotjától. Az ítéletek örökös

⁵¹ A szalónaki uradalomban pl. a földesúr (Batthyány Ádám) 1651-ben minden szőlőbirtokos jobbágy birtokjogát felülvizsgáltatja az úriszékkel, s aki a jogcímet és azt, hogy az ingatlan megszerzésekor a kötelező illetéket az úrnak megfizette, igazolni nem tudja, annak szölejét az úrnak ítélik (l. a 78. sz. a. közölt jkv. 21. és 28. sz. perét). A pannonhalmi főapát 1647-ben két pusztja jobbágytelek földjeit veszi el a jobbágyoktól s csatolja erőszakosan a saját majorságához (l. a 187. sz. pert) stb.

visszatérő rendelkezése tehát a bírság, amit a jobbágnak ki kell verejtékeznie elnyomói számára. Így befolyik a pénz, a jobbágykéz — élő termelőeszköz — is megmarad, s a parasztra egyre nagyobb terheket rakhat az uraság. Anyagunkból megdöbbentő kép tárul fel a jobbágy helyzetének folytonos romlásáról, a terhek képtelen mértékig való fokozódásáról, arról a gátlástalan cinizmusról, amivel a földesúri hatalom az újabb és újabb jogcímeiket a paraszt megszarolására kieszeli. A jobbágy hiába tiltakozik a szokatlan új terhek ellen, a földesúri erőszakszervezet vállalásukra kényszeríti, így azok szokássá válnak, melyre azután ősi jogként hivatkozhatik az uraság. De ezeken túl, korszakunk végén, felrajzolódik már az a következő szakasz is, amikor a majorsági áru-termelés előrehaladtával megindul a hajsza a földért, s a paraszt mind nagyobb számban válik feleslegessé a földesúr számára. Ezzel időben párhuzamosan — az oksági kapcsolatok fejtegetésére itt nem térhetünk ki — a bírságok korábbi „idilli” rendszerét egyre inkább a testi büntetések alkalmazása váltja fel. A földesúri börtönök megtelnek rabokkal, az úriszék mind sűrűbben méri a parasztnak a botot, s a halálbüntetések is egyre gyakoribbá válnak.⁵²

Amikor munkaközösségünk az úriszéki jegyzőkönyvek kiadására vállalkozott, abból az elgondolásból indult ki, hogy ez, a polgári történetírás által teljesen figyelmen kívül hagyott anyag elsőrangúan alkalmas a parasztság és elnyomói között folyt szakadatlan harcnak, a küzdelem változatos formáinak megvilágítására, s hogy csak e források felhasználásával lehet egészében feltárni a történelmi folyamatot, melynek — az évezredek elnyomás után — szükség-szerűen, a fejlődés törvénye szerint el kellett vezetnie a parasztság felszabadulásához. A kiadvány célja tehát elsősorban az osztályharc új forrásanyagának publikálása, ezt a szempontot azonban az egész úriszéki peranyag bemutatására szélesítettük ki. Az egykorú életnek így színesebb, sokrétűbb rajzát adhatjuk, s egyben értékes jogtörténelmi adatokat tehetünk közzé. Munkánk az utóbbi célt különösen szolgálni kívánja, erre a szövegek válogatásán kívül a tájékoztató apparátus készítésénél is tekintettel voltunk, a nomenklaturában például főleg a jogi szempontok dominálnak. Kiadványunk nemcsak általában történelmi, de azzal egyenlő mértékben speciálisan jogtörténelmi jellegű munka, az első jogtörténelmi forráspublikáció.

Az úriszéki perek közül számban s az osztályharc dokumentálása szempontjából első helyen kívánnak említést az ún. magistratualis perek, vagyis azok, melyekben a földesúr, a Dominus Magistratus, illetőleg a földesúri hatóság s a jobbágy állanak szemben egymással, amelyekben tehát a keresetet (vádát) a földesúri ügyész (fiscus magistratualis) terjeszti elő. A magistratualis perek zömét a közjogi, büntető- és magánjogi elemekből szétválaszthatatlanul összeszővődő, a jobbágy-földesúri viszonytal a legszorosabb kapcsolatban álló ügyek alkotják, melyeket úrbéri perek néven szokás összefoglalni. A mondott viszony természetéből, a jobbágyélet minden mozzanatára gyakorolt kihatásaiból következik, hogy az úrbéri ügyektől a másik két nagy per kategória, a polgári és a büntető perek felé a határ nehezen vonható meg, az átmenet mindkét irányban rendkívül finom: közöttük

⁵² A testi büntetések megszaporodása, az úriszéki ítéletekben korábban alig szereplő (inkább fegyelmi eszközként, bíróságon kívül alkalmazott) börtön- és botbüntetés meghonosodása az úriszéki gyakorlatban a XVII. sz. közepétől kezdődött anyagunkban is megfigyelhető (l. pl. a 388., 506., 508., 525., 579. sz. pereket). A XVIII. sz. folyamán s a XIX. sz. első felében a testi büntetések számarányának növekedése tovább tart.

elhatárolhatatlan, sőt olykor pontosan nem is definiálható ügyek sora képezi az összeköttetést.

Az úrbéri perek legnagyobb része robot megtagadása, mulasztása vagy nem a megfelelő módon való elvégzése címén indul. A földesúri gazdaság robotigénye korszakunkban mérhetetlen, mert teljes munkaszükségletét ily módon fedezi. A parasztok végzik az úr majorsági földjein a szántást, vetést, aratást, kaszálást, gyűjtést, ők hordják fel a gabonát s a többi terményt a földesúr várába, ők szállítják az úr messze fekvő kastélyaiba vagy távoli piacokra, gyakran külföldre, Bécsbe, Grácba stb. A szökések miatt vagy egyéb okból lakatlanná vált telkek földjeit is nekik kell az úr részére megművelniük. Az uraságnak szükséges épület- és tűzifa kitermelése és behordása hasonlóképpen a jobbágyok feladata. Ők végzik az urasági szőlők megmunkálását, a nyitást, bekapálást, takarást, a bujtást, a szőlőhegyek terraszainak elkészítését és karbantartását, a szőlőkarók vágását stb. Rájuk hárul az utak és hidak építése, javítása. Ők készítenek palánkot, kerítést, gabona tárolására alkalmas, vesszőből font hombárokot, feldolgozzák a lent és kendert. Nádat vágnak az úr részére és komlót gyűjtenek, télen jeget lékelnek, hogy az urasági konyha számára halászhasanak, a vadászatokon felhajtják a vadat, s védelmi kíséretet adnak az úr mellé, ha egyik kastályéból a másikba utazik, vagy vendégségbe megy.⁵³

Ha volt is írásos urbárium s abban a robotmunkák mennyiségét és fajtáit meghatározó rendelkezés, azt úgyszólván sehol sem tartották be. A földesúr jogait semmiféle szabály vagy szokás nem korlátozhatja a jobbágyok robotoltatásában, állapítja meg nem egy úriszéki ítélet: amennyi robotra szükség van, annyit tartoznak szolgálni a parasztok, és bármikor rendeli őket az uraság munkára, azt mindenkor engedelmesen teljesíteni kötelesek. A perekből kitűnik, hogy a paraszt a végnélküli robot miatt gyakran a maga munkáját nem tudta elvégezni. Nem tudta behordani saját gabonáját, az a mezőn kipergett vagy esős időben kicsirázott, szénáját nem tudta felgyűjteni, az a renden rothadt el, szőlejét nem tudta művelni, így a saját gazdaságának fenntartására szükséges munkához nem maradt ideje, erejét az úrnak gyümölcsöző robotmunka vette igénybe. A kor törvénye szerint első az „úr dolga”, az úr haszna.⁵⁴

A robot egyik leggyűlöletesebb fajtája a fuvar, különösen a hosszúfuvar. Nem ritkán 100—200 kilométerre kellett a parasztnak igáját hajtania, hogy az úr részére terményeket, élelmet vigyen, vagy pl. faragott köveket hozzon Stájerországból az urasági kastélyhoz. A hosszúfuvarban ember, állat és felszerelés pusztult. A parasztok megbetegedtek, állataik elhullottak, a járművek megrengálódtak a kietlen, téli utakon. Kóbor katonák, rablók támadásával is kellett számolni, s ha az útonállók elvették az úr részére szállított rakományt,

⁵³ A 78. sz. a. közölt perjegyzőkönyvben a felsorolt robotmunkák legnagyobb része szerepel. Az elmondottakkal kapcsolatban l. még pl. az 5., 38., 96., 115., 116., 118., 128., 153., 163., 165., 178., 184., 224., 232., 234., 243., 255., 267., 315., 341., 364., 373., 407., 410., 426., 437., 438., 461., 465., 471., 490., 525. sz. pereket.

⁵⁴ A korlátlan robotoltásra l. pl. a bolffaiak 1651. évi robotmulasztási perét. E falu lakóinak, mondja keresetében a földesúr ügyvédje, „semminemű szabott robottyok nincsen, hanem az midőn mi kívántatik, tartoznak parancsolt robottyokat végben vinni”. Az újfalusiakat, akik az elrendelt robot teljesíthetlenségére, erejüket meghaladó mértékére hivatkoznak, ugyanekkor azzal a cinikus indokolással marasztalja el az úriszék: helytelen a mentségük, „mivel tudta gondviselőjök (ti. a sáfár) erejüket, és micsoda robotot viselhetnek el, ahhoz accomodalta magát az parancsolatban”. L. a 78. sz. jkv. 3., 10., ill. 22. sz. perét; l. az előző jegyzetet is.

annak árát a jobbággal fizettette meg az uraság. A fuvar nemteljesítése címén indult perek nagy száma mutatja a teher különlegesen nyomasztó voltát.⁵⁵

A robottal kapcsolatos visszaélések száma igen nagy. A robot fokozásának egyik módja a burkolt emelés. A földesúr ezzel egy csapásra két bőrt próbál lehúzni a jobbágyról. Elrendeli például az úr dolgára, szántásra induló parasztnak, hogy a szántás befejeztével, visszafelé, kocsijaikon gabonát vagy állatokat szállítsanak az urasági udvarba.⁵⁶ Ez azt jelentette, hogy a napi munkában elfáradt jobbágnak a robot befejeztével teljesen jogtalanul még további többletmunkával kellett volna az úr hasznát emelnie. A parasztnak azonban ébernek, és az ilyen kísérleteknek a legelszántabb módon ellenállanak.

A perek egy további nagy csoportja az ezerféle földesúri tilalom, jog és monopólium áthágása, megsértése vagy semmibevevése címén indult. A jobbágy részére tilos volt az erdő, abban nem legeltethetett, sem tűzi-, sem épületfát nem vághatott, tilos a legelők nagyrésze, tilosak a folyók és tavak, azokban csak az úr részére halásztak, s tilos a vadászat. Ha a jobbágy egyetlen nyulat megfogott, tömlöcbe zárhatták érte. Az erdőben külön engedély nélkül még száraz gallyat sem gyűjthetett, egy-két, az úriszék szerint is „hitvány görbe fa” kivágásáért már büntették, de 20 forint bírságot fizetett például akkor is, amikor az úr veteményes kertjéből a kapálás közben letört káposztaleveleket felszedte és elvitte.⁵⁷ — A malom, a vám és a kocsmajog földesúri monopólium, s ha engedtek is a parasztnak bizonyos időt saját bora kimérésére, az év nagyobb részében s a legforgalmasabb időben, mint vásár idején, csak a földesúr tarthatott kocsmát. A jobbágy idegen faluba nem mehetett borért, saját falujának kocsmáján kellett azt megvásárolnia s így, mivel a maga borát viszont csak urának adhatta el, ha szüksége volt rá, az úr kocsmájáról magasabb áron kényszerült azt visszavásárolni.⁵⁸ Elővételi jog illette meg a földesurat a boron kívül a jobbágy állataira, különféle terményeire és ingatlanaira, szőleje s irtványföldje is, azaz a jobbágnak kényszeráron kellett értékeit átadni, ha a földesúr úgy kívánta.⁵⁹ — Tilalmas, hogy a paraszt engedély nélkül eltávozzék lakóhelyéről, nem mehet a szomszéd faluba s különösen nem a városba.⁶⁰ Tilos a szórakozás: a tánc, a kockajáték és a kártya. Akinél ilyen mulatság folyik és nem jelenti, súlyosan megbüntetik, ugyanígy a bírót is, aki szintén köteles a mondott eseteket az úrnak feljelenteni.⁶¹ A szórakozási tilalom egyik oka az, hogy az úr és elnyomó apparátusa fél a néptől, igyekszik tehát minden módon megakadályozni annak összefogóerejét, nehogy ilyen alkalmakkor „konspirálhasson”, és netalán „félretévén az isteni és emberi törvényeket”, szervezhesse harcát elnyomói ellen. Ha ilyen tanácskozások jutnak az úr tudomására, a

⁵⁵ L. pl. a 78. sz. jkv. 7. sz. perét s a 79., 163., 224., 255. stb. sz. pereket.

⁵⁶ L. pl. a 228. sz. pert.

⁵⁷ L. pl., a fenti sorrendben, a 17., 22., 37., 360., 445. stb.; 33., 43., 78/8. és 12., 146. stb.; 6., 503. stb.; 22. és 9. sz. pereket.

⁵⁸ A tilos borkimérés s az úr kocsmajogának megsértése címén indult perek száma igen nagy. 1668-ban pl. a vicaiakat azért bírságolja az úriszék, mert „összebeszélve” idegen földesúr kocsmájába jártak. L. a 252. s a 152., 173., 324., 405., 408. stb. sz. pereket.

⁵⁹ A sokféle elővételi jogra l. a 80., 241., 279., 284., 317. stb. sz. pereket. Mint a legutóbbiból látható, a tihanyi birtok jobbágyaitól pl. a napi árnál kb. 25%-kal olcsóbb kényszeráron vették el a boraikat.

⁶⁰ Egy lócsi polgárt pl. (1634) azért büntetnek meg, mert az úr tilalma ellenére Nagyszombatba ment rokonát, Lósy Imre püspököt (később esztergomi érsek) meglátogatni. L. a 220. sz. pert.

⁶¹ L. pl. a 28., 409. sz. pereket.

„renitens”, „pártütő” jobbágy megkapja az „úr törvényét”, a súlyos bírságot, botot vagy tömlőcöt, hogy az ellenállástól másoknak is kedvét szegjék. A rengeteg „bírságos parancs” és „bírságos tilalom” s az önkényes jogszabályok — az úr gazdasági érdekeinek biztosításán kívül — mind ugyanazt a célt szolgálják: a jobbágy feltétlen engedelmességre szoktatását.⁶²

Anyagunkban egy másik típust képviselnek azok a perek, melyeket az úr a jobbágyok irtásföldjeinek és szőleinek jogtalan elvételeért indít. Ez a jelenség, mely már korszakunkban megjelenik, a XVIII. században lesz általánossá, amikor az árutermelés előrehaladtával az úr egyre több földet akar, s a munkás-kéz számának növekedése folytán egyre több földet tud megműveltetni a maga részére. Ez lesz majd az az idő, amikor az úr a jobbágyoknak az irtásba, telepítésbe fektetett verejtékét és költségét „nem szánva”, azon a címen, hogy a parasztot csak munkájának jutalma (merces laborum) illeti meg, tulajdona (proprietas) azonban nem lehet, egész uradalmában visszaperli az úriszéken keresztül az irtványföldeket, az irtással létesült réteket és a szőlőket. Korszakunkban a földrablás még kisebb méretű, s az úr ahhoz többnyire más ürügyeket keres. A kiperlés azonban már megkezdődik, s annál érzékenyebben sujtja a parasztot, minthogy az ilyen ingatlant, bár tulajdonjoga az úré, mégis eladhatja, szükség esetén tehát árával nyomorúságos helyzetén segíthet.⁶³

A nép gazdasági elnyomorításában a földesúr hű segítőitársai voltak tisztjei, az uradalmat irányító — mindig nemes származású — udvarbíró s a várnagy, sáfár, kulcsár, a részben már jobbágy eredetű botosispánok stb. A néppel szemben tanúsított kíméletlen bánásmódjukra, durva szitkozódásukra, a jobbágyok ütlegetésére, tömlőcözésére sokszor utalnak szövegeink. Számos per mutatja továbbá, hogy az úr haszna keresésében oly nagy buzgóságot kifejtő kisebb és nagyobb rangú urasági alkalmazottak, főleg az udvarbírák, közben a saját hasznukról sem feledkeztek meg, a maguk javára is szipolyozták a parasztot. A kisapáti és tihanyi jobbágyokat például több mint ezer forinttal károsította meg a tiszttartó, pénzt és terményeket zsarolva tőlük s csalárd módon hajtván be az adókat és szolgáltatásokat. Az úriszék azonban egyetlen dénár kártérítést sem ítél meg a parasztoznak, csak az urat tartozik kárpótolni az udvarbíró, minthogy az általa elvett értékek, a maga részére fordított munkatöbblet szintén az uraságot illette volna. Az utóbbi nem is jobbágyai védelmében indítja a pert, hanem a saját elorzott haszna visszaszerzéséért, illetőleg gyarapításáért.⁶⁴

A földesúri elnyomás és kizsákmányolás s a tiszttek harácsolása a legállandóbb, de nem egyetlen veszedelme a parasztságnak. Az úriszéki perekben számos dokumentumát találjuk a török megszálló hatalom zsarolásának, a császári zsoldosok fosztogatásának, kegyetlenkedéseinek s a jobbágyra nehezedő súlyos állami terheknek, adónak, katonai szállításoknak, várakhoz rendelt ingyen erődítési munkának stb. A XVII. század második felében az addigi terhekhez újabbak járultak, így a császári zsoldosok ellátására kivetett külön adó,

⁶² L. pl. az 50., 163., 193., 271., 301., 369. stb. sz. pereket. A bírságos parancsok és tilalmak megszegése címén indult perekre l. a fentebb idézett számokat stb.

⁶³ A tömeges kiperlésre s az ehhez szolgáló jogcíme l. a 78. sz. jkv. 21. és 28. sz. perét. L. a 132. sz. per ítéletét is.

⁶⁴ A kisapáti és tihanyi jobbágyokat zsaroló udvarbíró perét (1651) l. 317. sz. a. Hasonló perek folytak a fraknoi és kismartoni tiszttartó, a sárosi tiszttartó helyettese és sok más uradalmi alkalmazott ellen. L. pl. a 34., 118., 180., 317., 384., 538., 543., 568. stb. sz. ügyeket.

a porció, melyet a nép találóan „némettartás”-nak nevezett el. Ha nem tudta megfizetni, a zsoldosokkal hajtatták be rajta, ami leírhatatlan embertelenséggel történt. A paraszt másik súlyos veszedelme az állandó háború pusztításaihoz járuló beszállásolás, a házába telepített zsoldosnak ősztől tavaszig reáharuló ellátása. A katonai terhek különösen az „útban fekvő” helyeket nyomorították, mert ezeken a hadműveletekkel kapcsolatban állandóan vonultak át a csapatok. A XVII. század második felében, a háború kiterjedésével, hatalmas területeken vált tarthatatlanná a jobbágság helyzete. A lakosság menekülése a kibírhatatlan teher és zaklatás elől egyre nagyobb arányokat öltött, a század végén már a falvak százai állottak üresen. A birtokok elnéptelenedése, a munkáskéz megfogyatkozása megrémítette a földesurakat. A felhangzó panasz, hogy végpusztulásra jut az ország, az uralkodó osztály aggodalma vagyónának romlása miatt, az úriszéki perekben is kifejezésre jut. Az ítéletek gyakran utálnak a nehéz időkre, s nyíltan elismerik, hogy hiába szabnának ki pénz- vagy egyéb büntetést, a jobbágy úgyszemint tudná megfizetni, nem engedelmessé válna, legfeljebb ő is elmenekülne falujából. Az ítéletek így „iuxta modernum statum temporis” szerény bírságokkal beérik, vagy megelégednek a fenyegetéssel, hogy ha a jobbágy a jövőben is panaszra ad okot, ki fogják rá szabni a büntetést.⁶⁵

A jobbágság terheinek, a népre súlyosodó földesúri elnyomás változatos formáinak a perek alapján történt fenti áttekintése után az osztályharc másik oldalával is foglalkoznunk kell. A továbbiakban tehát azokat az eszközöket és módokat kívánjuk bemutatni, melyekkel a paraszt a földesúri önkény ellen szakadatlan harcát folytatta, s azt vizsgáljuk, mennyiben jelentkezett a tudatosság, a közös sors átérzése és az összetartozás ereje a nép küzdelmeiben. Az erre vonatkozó perek — bár lényegükben s többségükben szintén úrbéri jellegűek — részben már a magistratualis perek másik kategóriájával, a bűnperekkel folynak össze.

Szövegeink arról tanúskodnak, hogy a parasztság világosan látta az elnyomó hatalom céljait, felismerte, hogy az egyre fokozódó kizsákmányolás magának és gazdaságának pusztulásához vezethet. A fenyegető veszedelem ellen tudatosan veszi fel a harcot, és azt tudatosan alkalmazott taktikával folytatja. Ellenállásának legegyszerűbb módja és eszköze a követelt szolgáltatás megtagadása: nem teljesíti a robotra rendelő parancsot, nem megy el „úr dolgára”. „Eb menjen, megszoláltam a heti mivet” felelik a robotra hívó tisztnak. Előfordul, hogy a falu bíróját és az ispánt be sem engedik udvarukba a munkára parancsoló cédulával, ha pedig erőszakot alkalmaznak velük szemben, a parasztok is erőszakkal válaszolnak. Kizavarják házukból az uraság rendelkezéseit hozó szolgát, az ispán botütésére visszaütnek, sőt „szekercét vernek hátához”. Amidőn ez az úr parancsára hivatkozik, magát az urat sem respektálják, mondván: „ha előmbe kerül, úgy megszeldelem, hogy két nap alatt el nem feledi”. Az uraság kisebb-nagyobb rangú alkalmazottainak megverése, sőt a tisztartó arculverése is előfordul pereinkben. Mélységes elkeseredés és elszántság tükröződik e szavakban és tettekben azok részéről, akiket az

⁶⁵ A kikezdésben foglaltakra l. pl. a 317., 463., 466., 467., 472., 473., 494., 503. stb. sz. pereket. A tihanyi jószág jobbágyságai az urasághoz intézett kérvényükben „a töröknek iszonyú inségéről és szorongattatásáról” panaszkodnak (317. sz.). A XVII. sz. második felében, főleg 1670. után, az ítéletek egyre többször hivatkoznak a jobbágy nyomorúságos helyzetére s ezért kisebb bírságokat szabnak ki.

úr és tisztjei csak „huzó-vonó ebfiaknak” neveznek, és csekély mulasztásokért vagy kihágásért „vérükben akarnak fürdeni”.⁶⁶

A jobbágyok ilyen magatartását az urasági ügyvédek az előadott keresetben súlyos törvényzegésnek, vakmerő ellenszegülésnek minősítik, s az úriszékek nagyszegű bírsággal vagy még keményebb büntetéssel torolják meg. Viszont a perbefogott jobbágyok az önkény és az osztálybíróóság elleni tiltakozásból el sem mennek ügyeik tárgyalására az úriszék elé, vagy ha ott mégis megjelennek, a legváltozatosabb, a helyzethez alkalmazott taktikát követik. Hivatkoznak engedetlenségük métségéül az úrbéri szokásokra, a rossz időjárásra, egyidejűleg kapott más parancsokra, végül arra, hogy a kiszabott munkát már nem voltak kötelesek elvégezni, mert leszolgálták a kötelező robotot. Panaszt emelnek a földesúr emberei ellen, s a velük szemben tanúsított ellenszegülést úrvédelemmel indokolják. Ha úgy látszik célravezetőnek, hivatkoznak az úr kegyességére, az úriszék irgalmára; kijelentik, hogy urukkal nem akarnak perbe szállni s neki „igaz jámbor szolgálatukat ajánlják”. Mindezzel egy célra törekednek: csökkenteni az úrnak teljesítendő szolgáltatásokat s emelni a saját gazdaságuk erejét. Ennek érdekében fenyegetőznek, ha szükséges, ám kérnek is, ha úgy látják, hogy az több sikert ígér.⁶⁷

Az ellenállás másik — gyakori — változata, hogy elmennek ugyan robotra, de nem dolgozzák ki a teljes napot, későn indulnak, korán abbahagyják a munkát, s minőségileg nem megfelelően, „gonoszul, poklul” végzik el.⁶⁸ Trágya helyett például szalmát visznek az úr szőlejébe, a szőlővesszőket nem bujtják le, hanem levágják s leszúróják a tőkék közé. Inkább nem tartanak igásállatot, hogy fuvarba ne kényszerüljenek menni, vagy ürügyeket keresnek az otthonmaradásra, ha a „szer” rájuk kerül. Az úr részére felrakott fát és téglát a saját portájukon rakják le, a saját hasznukra fordítják. Nem jelentik be az úrnak a pusztá telkeket, azok területét elfoglalják, bevetik és adó nélkül használják. Olykor egész pusztává lett faluhatárt birtokolnak ilyen módon. Szabotálják a cséplést, a mag egy részét a szalmában hagyják. A cséplők az úr részét csapott edénnyel mérik, a magukét tetézzel. Nem veszik át az úr rájuk küldött borát, vagy nem mérik azt ki, elszánt jobbágyok a bort hozó urasági szekeret a faluból is kiűzik. Kocsmába más faluba járnak, saját borukat tiltott időben is mérik. Elkerülik a földesúri vámokat.⁶⁹ A dézsma, a földesúri kilenced s a tized súlyos terhének kijátszására szintén változatos módszereket találnak: eltagadják a termést, dézsmálás előtt hazahordják gabonájukat a földekről, kisebbre kötik az úrnak szánt kévüket, bordézsmába vizes mustot adnak, vagy másképp bujnak ki a beszolgáltatás alól. Nem fizetik meg a földesúrnak járó cenzust s a különféle egyéb pénz- és terményadót. Kijátsszák az illetékeket s az úr elővételi jogát, erőszakkal is ellenállanak, ha az uraság ilyen követeléssel szolgálit rájuk küldi. Legeltetnek a földeken és erdőkben, ahonnan az úr őket kitiltotta, vágják a tilalmas erdőt, s összezsapnak az uraság mező-őreivel és erdőkerülőivel, ha azok ellenük támadnak, hogy ebben őket megaka-

⁶⁶ Az idézetekre s további hasonló ügyekre l. a 12., 115., 118., 212., 218., 256., 261., 279., 280., 282., 283., 362., 427. stb. sz. pereket.

⁶⁷ Az elmondottakat a közölt perek kb. felét kitevő úrbéri ügyek alapján foglaltuk össze, egyes számok idézése tehát itt felesleges.

⁶⁸ Az idézet a pónici jobbágyokra vonatkozik (1609), l. a 128. sz. pert, l. továbbá a 72., 78., 80., 232., 255., 267., 360., 465., 471. stb. sz. pereket.

⁶⁹ Az elmondottakat, a fenti sorrendben, l. 72., 40., 123., 78/1., 141., 364., 537.; 149., 144., 148., 252., 324. stb.; 244., 291., 292., 294. stb.; 415. sz. a.

dályozzák.⁷⁰ S ha e módszerek elégteleneknek bizonyulnak, vagy a terhek már elviselhetetlenek, otthagyják falujukat, máshol keresnek letelepedést, ahol, mint új colonusok, legalább néhány évig könnyebb helyzetbe kerülnek. Jobbágyok szökése, visszahurcolása vagy visszakövetelése, a szökött jobbágy elérhető javainak lefoglalása stb. gyakori tárgya a közölt pereknek.⁷¹

A példaként felsorolt — a nagyszámú hasonló ügy közül kiragadott — esetekben ritkán van szó közös elhatározásról, ezek inkább egyesek vagy néhány jobbágy részéről megnyilvánult akciók, az ellenállás kezdeti, bár feltétlenül tudatos megnyilvánulásai. Ezek az ősi és állandó ellenállási formák legkorábbi pereinktől, a XVI. század végétől, tárgyalt korszakunk egész folyamán végigkísérhetők. Természetesen, e különálló esetekben hiába keresnénk egységes célkitűzéseket, felszabadító törekvéseket, ilyenekről ebben az időben nem lehet szó. A tudatosság nem ezt jelenti, csupán annyit, hogy a parasztság tudatában volt ilyen természetű ellenállása hatékonyságának, tudta, hogy ezzel hozzájárulhat saját gazdasága és családja védelméhez. A harcnak ebben a szakaszában elsősorban ez volt a fontos, mert így meg tudta akadályozni teljes legyőztetését, és előkészíthette a sorsára, jövőjére kiható nagyobb megmozdulásokat is.

A harc szervezettebb formája az előzetes „tanács”, „tanácskozás”. Ez azt jelentette, hogy mielőtt szembeszálltak a földesúri intézkedésekkel, a falu egy része vagy az egész falu megbeszélte az ellenállás eszközét és módját. Így elérték, hogy egységesen tudtak fellépni, biztosították az akcióegységet s megerősítették soraikat. Ennek a taktikának is vannak fokozatai. Pázmánd lakosai például elhatározzák, hogy a bíró az úr parancsait előzőleg tartozik a falu öreg polgárai elé terjeszteni, és csak hozzájárulásukkal hajthatja azokat végre. A bíró alkalmazkodik a határozathoz, s ezért úriszék elé állítják. A perből kitűnik, hogy még a falu „tanácsadó” öreg polgárainak bebörtönzése után is szabotálja a lakosság a hosszúfuvar-robotot.⁷² A csatáriak „pártot ütnek” és „egész falujul” visszautasítják az úr által kijelölt hegymestert, másikat választanak helyette. A vicai jobbágyok szintén együtt határozzák el, hogy a faluból senki sem megy robotra, s így is történik. A tanácskozó parasztokról mondják az egyik perben: „nyakas, engedetlen és urok dolgában támadástevő jobbágyok”. Az ellenállásnak ez a foka komoly aggodalmat okoz az uraknak, hiszen itt már egy-egy falu egész lakosságának egységes fellépéséről van szó. Igyekeznek tehát a parasztok sorait megbontani és minden esetben kinyomozni a „tanács” értelmi szerzőit, akiket aztán rendszerint főbenjáró büntetéssel sújtanak. Igaz, fordítva is mutatkoznak olyan jelenségek, hogy a jobbágyság a vele szemben álló erők lehető megosztására törekszik. 1666-ban például a Homonnay-uradalom azon a címen indít pert jobbágyságai ellen, hogy az urasághoz intézett beadványukkal a földesúri család tagjai között visszavonást akartak kelteni. Ez az indokolás tendenciózus, ürügy a perbefogottak elmarasztalására, kétségtelen azonban, hogy a jobbágyok az őket ért sérelem tekintetében a földesúri család egyes tagjait a maguk ügyének próbálták megnyerni.⁷³

⁷⁰ L. pl., a fenti sorrendben, a 147., 151., 174., 183., 198.; 141., 290., 329., 433. 435.; 29., 41., 78/25. és 26., 166., 292.; 78/11., 80., 279., 284.; 26., 33., 36., 37., 93., 146., 339., 360., 370., 375. stb. sz. pereket.

⁷¹ L. pl. a 213., 239., 254., 297., 332., 389., 431., 440., 483., 545. stb. sz. pereket.

⁷² L. a 163. sz. pert.

⁷³ L. a fenti sorrendben a 131., 216., 217., 256., 334., 441. sz. pereket.

Az ellenállás következő fokozata Lózs mezőváros esetében látható. A földesúr meg akarta szüntetni a polgárok kiváltságait, és a falusi jobbágyok módjára robotra akarta őket szorítani. A lózsiak azonban szembeszegültek, magát az urat sem respektálták (az egyik perjegyzőkönyv szerint „vakmerő lázadásuk” bizonyítékaként előtte feltett kalappal jelentek meg) s az új terhek vállalását visszautasították. A földesúr által emiatt a város ellen indított sorozatos perek a tudatos és eredményes osztályharc legérdekesebb dokumentumai közé tartoznak. A polgárok ugyanis nem törtek meg, s amikor a saját erejük elégtelennek bizonyult, Esterházy Miklós nádorhoz folyamodtak segítségért, aki írásba foglaltatta a polgárok jogait, és kötelezte a földesurat azok megtartására. Ám a harc tovább folyt, mert az úr nem tartotta meg a kikényszerített szerződést, a lózsiak pedig egyre nagyobb engedményeket kívántak. — Ugyanebbe a fokozatba sorolható a gymóti és nyárádi jobbágyok ügye, akik 1618-ban földesuruk mértéktelen adóztatása miatt a töröktől kértek segítséget, s ezért az úr őket úriszéke elé állította. Bár jól kellett tudniuk, hogy ilyen lépésért fejvesztés járhat, mégis megcselekedték, ami önmagában is elég bizonyítéka helyzetük tarthatatlan voltának.⁷⁴

Itt említhetjük továbbá Körmeny mezőváros polgárainak szervezett fellépését, akik „mutua intelligentiajok lévén”, 1610-ben a királyhoz fordultak földesuruk ellen, s panaszaikra vonatkozólag a vasvári káptalan útján tanúvállatást is tartattak. Mint „inobedientes, contumaces, contra dominum terrestrem conspiratores seu rebelles” jobbágyok ellen kér rájuk ítéletet az úr. — Pápa mezőváros polgárai 1620-ban a várba akartak benyomulni, hogy egy jobbágytársukat a fogságból kiszabadítsák, közben „iszonyú szitkokkal” szidalmazták a tisztartót, s fenyegetőztek, hogy az urat a királynál panaszolják be. 1641-ben a földesúr Pápa egész lakosságának megbüntetését kéri, mert hozzá benyújtott kérvényükben szemére hányták, hogy új és törvénytelen kötelezettségekkel terheli őket. 1680-ban Beregszász mezőváros lakosságát fogják perbe, mert, a kereset szerint, megtámadták az uraságnak a városban megszálló szolgáit. 1628-ban a pannonhalmi uradalom Pázmánd nevű falujának lakói állnak perben „mint vakmerő és boszuságra ingerlő” jobbágyok, akik „conspirálván, egyenlő akarattól nagy vakmerő és sinistra supplicatiot erigáltak” az úrhoz. Hasonló, együttes fellépéssel szállnak szembe a földesúri hatósággal Deáki s a már említett Vica helységek is a robot és egyéb terhek miatt, Császár falu jobbágyai pedig megrohanják és megölik az uraság gyűlött ispánját, s holttestét a mocsárba vetik.⁷⁵

Közölt anyagunk legfigyelemreméltóbb darabjai közé tartoznak ezek a perek, a nyílt és tevéleges osztályharc dokumentumai. Itt már nem egyesek engedetlenségéről, a robot vagy más szolgáltatások egyszerű megtagadásáról, hanem a falu vagy mezőváros egész lakosságának az elnyomás és kizsákmányolás elleni tervszerű küzdelméről van szó, mely a jobbágyok osztályharcának erőteljes lendületét mutatja. Közülük is kiemelkedik azonban a berencsi uradalom három falujának megmozdulása. Az utóbbi, Szenic, Turoluka és Bukóc faluk zendülése, a parasztság ellenállásának pereinkben szereplő legmagasabb fokát jelenti. E helységek jobbágylakossága fegyverre kelt földesurai, illetőleg a császári katonaság fedezete alatt közéjük érkező Bársony György váradi püspök

⁷⁴ L. a 223., 224., 232., 246., 267., 145. sz. pereket.

⁷⁵ A fenti sorrendben l. az 50., 271., 369., 571., 169., 193., 216., 217. és 301. sz. pereket.

és testvére, Bársony János ítélőmester ellen. A felkelést, melynek gazdasági és vallási okai voltak, a mozgalom vezetői gondosan előkészítették. A jobbágyok zárt sorokban, zászlók alatt gyülekeztek, szétoszlottak őrhelyeikre, majd a terv szerint hajtották végre akciójukat, mely — ha utána kegyetlen megtorlás következett is — pillanatnyilag sikerrel járt: az erőszakoskodó püspököt és zsoldosait kiverték falujukból.⁷⁶

E tömegmozgalmakon kívül a jobbágyság osztályöntudatát, osztály-szolidaritását pereink között számos kisebb ügy is illusztrálhatja. Több esetet közlünk például, amikor egyik jobbágy a másikat a kalodából vagy a börtönből kiszabadítja. Jobbágy származású hajdúk eresztik szabadon a rabokat és maguk is velük szöknek, hogy az úr bosszúállását elkerüljék. Egyik esetben erre azt az alkalmat használják fel, amíg az úrnő vacsoránál ül; ekkor felnyitják a börtönt és kiszabadítják fogva tartott jobbágytársaikat. Az úr munkájára kivezényelt rabok a hajdú laza felügyelete miatt megszökhetnek. Parasztkok felvilágosítják egymást, hogyan lehet a dézsmánál és az aratórésznél az úr hasznát megrövidíteni stb.⁷⁷ — Az osztályszolidaritás példáiként emelhetők még ki a kezességvállalások. A börtönök mélyén sínylődő társaikat is ez úton szabadítják ki a parasztkok; gyakran igen nagy összegű kezességet vállalnak értük, hogy nem szöknek meg, nem „ütnek többé pártot” az úr ellen, hogy „engedelmesekek” lesznek stb. Kétségtelen, hogy ilyen esetekben az egymásért való jótállásra sokszor a földesúr kényszerítette rá jobbágyait, de vannak olyan ügyek is, ahol az önkéntesség nem lehet vitás. Így például, bár a földesúr a feltételek be nem tartása esetén a kikötött összeget a kezeseken kegyetlenül behajtotta, van rá példa, hogy a kezes maga segítette elő a jótállásával kiszabadult jobbágy szökését.⁷⁸ A legerőteljesebben nyilvánul meg, természetesen, az osztályöntudat az említett tömegakciók alkalmával, amikor a nép, osztályérdekeinek tudatára ébredve, teljes egyetértésben határozza el és cselekszi meg azt, amit harcának eredményessége érdekében hasznosnak lát.

Ismét hangsúlyozni kívánjuk azonban, hogy amint az ellenállás eredményei rendszerint csak egyes adott esetekre vonatkozó rész-sikerek, úgy az osztályöntudat is csak a kor adottságain keresztül és adottságai közepett értékelhető. Sem az egyik, sem a másik irányban nem képzelhető el perspektivikus ellenállás, illetőleg olyan értelmű öntudat, mely a parasztság teljes felszabadítását tekintené céljának, hogy maga vegye kezébe sorsának intézését. Korszakunk — a XVI. század vége s a XVII. sz. — jobbágyságának magatartásában ilyen gondolatok még csak elemi formáikban jelentkeznek, hiszen megvalósításuk feltételei ebben az időben nem is voltak megadva. Csupán annyit állapíthatunk meg, hogy a parasztkok szívós ellenállásukkal uraikat bizonyos engedményekre tudták kényszeríteni és ezáltal a haladás feltételeit teremtették meg. A sok apró, időben egymás mellett, illetve egymás után született részeredmény mind szívósabbá és kilátásteljesebbé tette a parasztság — egyelőre még szétforgácsolt — harcát, mely olykor, nyílt felkelésekke szélesedve ki, egyetemesebb célkitűzéseket vetett fel. Bizonyos, hogy az elért kisebb eredmények, helyi megmozdulások is erősen növelték a parasztság harckészségét, elszánt-

⁷⁶ L. a 474. sz. pert.

⁷⁷ A fenti sorrendben l. a 77., 210., 245., 273.; 129., 227., 553.; 210., 143.; 183., 537. stb. sz. pereket.

⁷⁸ L. pl. a 31., 179., 254., 389., 546. stb. sz. pereket s különösen a 45. sz. a. közölt kezességi lajstromot.

ságát, a sikerbe vetett hitét, és ezzel közvetve előkészítették osztályuk felszabadulását.

Mint az elmondottakból látható, az úrbéri jellegű perek összefolynak s összeszövődnek a büntető perekkel, amint magukban az ügyekben is — az egyszerű robotmulasztástól vagy robotmegtagadástól a terhek s a kegyetlen bánásmód miatti tiltakozáson vagy a keményebb ellenállás különböző formáin át az ispán megöléséig — az egykorú felfogás szerint úrbéri és büntetőjogielemekek keverednek, a határértékek között egymásba folyva. A per kategóriák annál kevésbé különülnek el, minthogy a fogalmak fejletlensége miatt felperes és vádló (mindkettő egyformán actor, a perszövegekben *A*), alperes és vádlott (mindkettő in causam attractus, a szövegekben *I*) még nem differenciálódtak, a földesúri hatóság tehát úrbéri, büntető (és polgári) ügyeiben egyformán mint „*A*” áll a perbefogott jobbaggyal, az „*I*”-vel szemben. A különbséget az úriszéken az eljárás módja sem mutatja, itt ebben a tekintetben sincs eltérés, de nincs a perszövegek frazeológiájában sem. Az uraság fiskálisa a polgári kereset vagy a vád előterjesztésénél ugyanazokkal a formulákkal igyekezik a per tárgyává tett cselekményt minél súlyosabbnak beállítani. A „nem tudatik, ez *I* honnan indittatván”, „mely vakmerőségtől vezetettvén”, „magát vakmerőségre vetvén”, „urához való kötelességét félretévén”, „az isteni és emberi törvényeket nem rettegvén” stb. bevezető frázisok mindenféle tárgyú perben megtalálhatók. Hozzátehetjük, hogy a bünper is gyakran végződik bírsággal vagy kártérítéssel, viszont a per főbenjáró voltára, halálbüntetés kiszabásának lehetőségére tett utalások előfordulnak olyan ügyekben, melyek tisztán vagy inkább úrbéri jellegűek.⁷⁹

Az utóbbi irányban mutató elhatárolatlanság nem érinti az úriszéki perjegyzőkönyvek rendkívüli érdekességét a büntetőjog szempontjából. Kiadványunk a földesúri bíráskodásról ebben a tekintetben is teljes képet ad. A tárgyat átfogóan szemlélve, az úriszék ítélkezése — mint maga a feudális jogszolgáltatás — az anyagi büntetőjog általános elvei szempontjából a legfejletlenebb. A kérdés közelebbi vizsgálatára a bevezetés nem ad lehetőséget, ez a közölt perszövegek feldolgozóinak lesz a feladata, így itt ebben a vonatkozásban is csupán rövid és vázlatos áttekintésre szorítkozhatunk.

Az egykorú peranyag egyik legjellegzetesebb vonása a definíciók hiánya és bizonytalansága. A vád rendszerint narratíváé adja elő s írja körül a per tárgyává tett cselekményt, annak jogi meghatározását sokszor mellőzi, vagy csak általánosságban s közvetve jelöli meg. Hasonlóan történik a cselekmény minősítése az ítélethozatalnál is. Ezzel kapcsolatos az utóbbi következtelensége s a fő- és mellékbüntetések rendkívüli változatossága, a halálbüntetés és a súlyosbításként alkalmazott — kínzást vagy megszégyenítést célzó — exasperatiók sokféle módja stb.

Az egykorú büntetőjog elméleti fejletlensége ellenére azonban bizonyos idetartozó általános jogelvi kérdések, legalább elemi formában, már a közölt úriszéki peranyagban jelentkeznek; szövegeink válogatásánál e szempontokra is nagy figyelmet fordítottunk. Így észlelhető például több vádlottas ügyekben a részesség mértékének figyelembe vétele (bár a társtettes, bűnrészes és bűnségéd fogalma még nem differenciálódott, a szokott „complex” kifejezés mindezeket jelentheti). Felmerül a szándék vagy kísérlet s az előbbi büntethetetlen-

⁷⁹ L. pl. az 50., 167., 168., 170., 171.; 6., 47., 287., 304., 452., 515., 520. stb. sz. pereket.

ségének kérdése. Sok perben folyik vita a szándékosságról, szerepel már az előre megfontolás (*praeconcepta malitia*) is, továbbá a gondatlanság, illetőleg — a védelem részéről — a véletlenre való hivatkozás.

A beszámíthatóság kérdése szintén többször előkerül. Egy vádlott pl. hagymázos önkívületére, többen részeg voltakra hivatkoznak, amit azonban az úriszék nem fogad el mentségül, s az említett — főbenjáró — perek mindenikében halálbüntetést szab ki. Az egyik esetben, mostohaleányát teherbe ejtő vádlott (fővesztésre szóló) ítélete ki is mondja, hogy ilyen bűncselekménynél a részegség nem számít enyhítő körülménynek. Viszont ismételt előfordul, hogy a bíróság különböző okokra, például a vádlottak fiatal korára tett hivatkozással a büntetést valóban mérsékli: a halálbüntetést mellőzi, vagy a „megérdemelt” kínosabb halálnemet a legenyhébbnek tekintett kivégzésmóddal, pallossal cseréli fel.⁸⁰

Megemlíthetjük még a jogos önvédelem s a végszükség szempontjait, amiken szintén több perünk sorsa dől el. Deveszer védői például az utóbbival mentik, hogy a török ostroma idején a földesúr borát és gabonáját elfogyasztották s kártérítést ajánlanak. Az ügyész azonban a pert bűnvádi keresettel indítja, s a deveszeriek kemény büntetését, vezetőik felnégyeltetését kéri az úriszéktől. — A büntetés végrehajtását akadályozó okként szerepel a terhesség: ilyen esetben a halálbüntetés csak a szülés után hajtható végre. Gyakori a végrehajtás időhöz nem kötött feltételes felfüggesztése az elítélt fogadalmára. A felfüggesztés addig marad érvényben, amíg az elítélt visszaesés vagy bármiféle újabb inkriminált cselekmény miatt ismét perbe nem kerül; ez esetben a halálbüntetés azonnal végrehajthatóvá válik. Az ilyen elintézés s a korlátlan kegyelmi jog — hiszen, mint láttuk, az úriszék gyakran ítéletet sem szab ki, hanem a vádlott sorsát teljesen a földesúr önkényére bízva — szintén hatalmas fegyver a jobbgyok rettegésben tartására. Hasonló eszköz a vádlottól elbocsátása fejében vett reverzális, hogy perbefogatásáért senkin bosszút nem áll, s a földesúrnak kárt nem okoz.⁸¹

Az itt tárgyalt kérdéscsoportot azzal a megjegyzéssel zárva, hogy szövegeinkben büntetőjogi elévülés nem szerepel,⁸² anyagunkról a következőkben a tételes jog, a büntetőjog különös része szempontjából igyekszünk áttekintést nyújtani. A fennmaradt perszövegekben — s ennek megfelelően közlésünkben — a legkülönfélébb büntettek, vétségek és kihágások s az egykorú büntetések mindenféle fajtái megtalálhatók. E változatos anyagot a továbbiakban nem a ma szokásos beosztás szerint, hanem a büntetőjog egykorú rendszerezését alapul véve foglaljuk össze, hogy szövegeink tartalmát, a bennük tükröződő jogi felfogást ezen az úton is közelebb hozzuk az olvasóhoz. Alapul az említett *Praxis Criminalist* vettük, mely 1687 óta, amikor latin fordítása Nagyszombatban először megjelent, illetőleg 1696 óta, amikor szövege függelékként a *Corpus*

⁸⁰ A fenti sorrendben l. a 129., 334., 560.; 210., 218.; 120., 142., 204., 218., 227., 256., 326., 391.; 2., 380., 385.; 350., 446., 520. stb. sz. pereket.

⁸¹ A fenti sorrendben l. pl. a 204., 247., 309., 326.; 334.; 230., 391.; 197., 310., 313., 398., 576. stb. sz. pereket. A folyamatos cselekmény és bűnhalmazat megítélésére l. pl. a 199., 206., 237., 250., 259., 303., 310., 313., 398., 526., 531., 534. sz. pereket.

⁸² Az egykorú büntetőjog ismeri az elévülést; magánjogi elévülés perszövegeinkben is gyakran szerepel. Büntetőjogi elévülésre azonban az átnézett úriszéki peranyagban nem találtunk adatot. Legfeljebb azt az esetet lehet e szempontból említeni, amikor a vádlott arra hivatkozik, hogy a cselekményt a régi földesúr idején követte el, a jelenlegi földesúr tehát nem jogosult ellene eljárni. Az úriszék az érvelést nem fogadja el. L. a 303. sz. pert.

Jurisba is belekerült, Magyarországon általánosan elterjedt és — saját kodifikáció hiányában — a magyar büntető jogszolgáltatásnak egészen 1848-ig egyetemes normájául szolgált.

A büntettek és vétségek (*delicta v. crimina publica*) közül a *Praxis Criminalis* első helyen a káromkodást s a boszorkányságot, mint az isteni világrend ellen irányuló cselekményeket tárgyalja, üldözésükre a hatóság buzgalmát azzal a megjegyzéssel serkentve, „nehogy Isten a hanyagul eljáró felsőséget s az egész országot jogos haragjával sujtsa”.⁸³ Kiadványunkban mindkét tárgyra vonatkozólag több per található. A káromkodó büntetése a kialakult gyakorlat szerint, a cselekmény fokozataihoz, illetőleg megismétlődéséhez képest bírság, botbüntetés vagy fejesztés, ami nyelvkitépéssel súlyosbítható. A boszorkányperekben jobbágnők és férfiak s egy praedialista nemes asszony állanak az úriszék előtt. A vád: rontás, varázslás, emberek, állatok elpusztítása, magzat elvesztése, alak felcserélése (pl. kutyává változás), mágikus eszközök tartása, ily célra emberi koponya főzés, varangyos béka szárítás, vagy általában a szokott „ördögi mesterség”. A vízpróbán elmarasztalt s beismerő vallomást tett vádlottat máglyahalálra ítélik, a többit nehéz feltételű tisztító esküre utasítják. Ennek sikertelensége esetén az utóbbiak sorsa is rendszerint máglya, de más kivégzésmódok is előfordulnak pereinkben (két perbefogott férfi azonban az egyháznak fizetendő bírsággal szabadul).⁸⁴

A bűncselekmények következő csoportjaként a *Praxis Criminalis* a félégsértést, rebelliót, conspiratiót s a hazaárulást foglalja össze, amiket a magyar törvény a nota infidelitatis esetei közé sorol. Az előzőkben láttuk, hogyan alkalmazzák a pallosjogú kiskirályok a hűtlenség bűnét a földesúri hatósággal, urasági tisztekkel stb. tettelesen szembeszegülő jobbágyokra, s hogy állítják be lázadásnak, pártütésnek, összeesküvésnek alattvalóik szervezettebb megmozdulásait a rájuk nehezedő elnyomás ellen. Ezekre az ügyekre tehát nem térünk vissza, csak az úriszék által ilyen esetekben (s a szintén pártütésnek, hitszegésnek misősített kisebb ügyekben) kiszabott ítéletekre utalunk. A büntetés egyes vádlottakkal szemben vérdíj, fejváltság, jószágvesztés, börtön, vagy fej- és jószágvesztés, a városok és faluk együttesen elmarasztalt lakosságával szemben fejenkint vagy egy tételben kivetett nagyösszegű bírság, a berencsi-uradalom felzendült faluinak esetében viszont véres megtorlás: tortúrával is súlyosbíttott halálbüntetés a bírákra s a magukat igazolni nem tudó vezetőkre, vérdíj az esemény kisebb szereplőire.⁸⁵

Itt kell említenünk azokat a pereket, ahol nemcsak a földesurak önző érdekeiről, a törvény ilyen irányban elcsavart, önkényes alkalmazásáról, hanem valóban állami és társadalmi érdekeket sértő cselekményekről van szó. Ilyen ügyek a „törökösség” és „pribékség”, a törökkel való cimborálás vagy együttműködés esetei, melyekkel szemben a bíróság gyakorlata, az egykorú jogszabályoknak megfelelően, kíméletlen keménységet tanúsít. Közlésünkben több ilyen tárgyú per szerepel. Az egyiket, egy török rabba beleszeretett s vele együtt szökést kísérő jobbágnő ügyét fentebb már érintettük; ítélete kínzással súlyosbíttott fejesztés. Egy másik rabszabadítási ügy vádlottját, ki Lánzsér

⁸³ *Praxis Criminalis*, pars II. art. 59.

⁸⁴ L. a 477., 95., 195., 231., 240., 372., 381., 383. sz. pereket.

⁸⁵ L. a 44. és 74—76. jegyzetekben felsorolt pereket. Az említett kisebb ügyekre, melyek között dézsmaeltitkolástól a földesúr szidalmazásáig vagy a botbüntetés elleni tiltakozásig a legkülönbébb esetek fordulnak elő, l. pl. a 176., 177., 352., 480., 579. stb. sz. pereket.

várának börtönéből, hol maga is fogva volt, szökött meg a törökkel, mint pri-béket, felnégyelésre ítélik. De kézlevágással s lcféjezéssel büntetnek egy szolgálégnyt is, ki urától megszökve, állítólag Fehérvár felé, török területre igyekezett átjutni. A viszonyok elvadulását mutatja az az ügy, melynek vádlottja török fogságba esvén, saját kiszabadulása érdekében egy ravazdi jobbágy-családot szolgáltatott ki az ellenségnek s az értük — saját váltságdíján túl — kapott pénzt eldorbézolta. Karóbahúzással büntetik.⁸⁶

A Praxis Criminalis beosztása szerint perszövegeink következő csoportjaként azokat az ügyeket említhetjük, melyek emberölés miatt indultak. Ennek a legkülönbözőbb esetei fordulnak elő anyagunkban a kocsmái verekedés során történt, halált okozó súlyos testisértéstől a rablógyilkossáig. A büntetések ugyanilyen változatosak, vérdíj kiszabásától a legkínosabb halálnemek alkalmazásáig. Az ügyek nagy száma miatt azoknak csak néhány jellegzetes vonását emelhetjük ki. Elesen mutatkozik meg az úriszék osztálybíróság jellege az úr személye ellen irányuló cselekmények kegyetlen megtorlásában. A földesúr gyilkosát lófarkon hurcolják a vesztőhelyig, ott az ítélet szerint megkínózzák, fejét veszik, s holttestét megbélyegzésül kerékre vetve közszemlére állítják. Hasonló sorsban részesül az a szolga is, aki jobbágy-gazdáját, útlegei elől védekezve, megölte, csak a kerékrevetés marad el az utóbbi esetben. A forgalom és az általános közbiztonság érdekei magyarázzák viszont a rablógyilkosokkal, útonállókkal és „házfelverőkkel” szemben alkalmazott kíméletlen szigort. Büntetésük (útonállóké akkor is, ha embert nem öltek) karóbahúzás, kerékbetörés, horogravetés vagy felnégyelés. A halálbüntetést rendszerint exasperálják is: a kivégzés előtt az elítéltet „mennél szörnyűbb kinokkal” gyötrik, vagy — az északkeleti országrészekben, a makovici és a szepesvári uradalmakban — hátukból „nyakuktól a talpukig” szíjakat hasítanak. Mindezt tortúra előzi meg; a makovici uradalom anyagában több ilyen kínvallatásról készült jegyzőkönyvet közlünk. Az ítélezés barbársága s a közbiztonság állapotáról a vallomásokból kibontakozó kép a vidék rendkívül elmaradott és elvadult viszonyait tárja fel. Ezzel a kegyetlenséggel szemben feltűnő, hogy az úriszékek a házastárs vagy gyermek megölését, a gyermekvesztést és magzatelhajtást — bár az egykorú büntetőjog az utóbbi kivételével ezekre is kínos halálnemeket ír elő — ilyen ítéletek kiszabása helyett fejvesztéssel büntetik.⁸⁷

Súlyos bűncselekménynek tekintik, s minden esetben pallossal torolják meg a nemi erőszakot, a házasságtörést és a bigámiát. Az úriszéki gyakorlat az utóbbiak tekintetében nem tesz különbséget férfi és nő között, mindkét nemű vádlottakra egyformán halált mér. Enyhébben büntetik a paráználkodás címén perbefogott, házassági kötelék alatt nem álló „szabad személyt” (soluta persona). A viszonyon ért vagy teherbe esett leányokat és özvegy asszonyokat rendszerint megvesszőzik a pellengernél, s utána kiűzik és kitiltják az uradalom területéről, a paráználkodó legények bírságot fizetnek a földesúrnak. A bírság szokásos elnevezése „bikapénz”. Az úriszéki ítéletek nem egyszer arra kötelezik a férfit, hogy a leányt, akivel kapcsolatot tartott, vegye feleségül. A szexuális bűncselekmények közül legkeményebben a kerítést büntetik. Egyik közölt perünk szerint három szentsimoni legény, testvérek, egy ottani menyecskéhez

⁸⁶ L. a 191., 330., 340., 378., 398. sz. pereket.

⁸⁷ A fenti sorrendben l. a 391., 204.; 196., 199., 374., 526., 531., 534., 577.; 2., 121., 122., 230. sz. pereket. L. továbbá a nomenklaturában az exasperatio, megcsigáz, tortura, horogra vet stb. címszavakat.

jártak. Ennek anyja tudott a dologról, s a legényeket barátságosan fogadta. Perbe kerülve, az úriszék a két asszonyt, akik a vádat tagadják, tisztító esküre utasítja. Ha ezt nem tudják letenni, a menyecskét lefejezik, anyját zsákba varrva vízbe fojtják. Az utóbbi az egykorú jog szerint a kerítők rendes büntetése.⁸⁸

A szentségtörést (templomi kegyeszerék elorzását) s a gyújtogatást eleve-nen elégetéssel vagy, enyhítő körülmények esetén, más, könnyebb halálammal s a holttest elégetésével büntetik. Halálos ítélet vár a rablóra — a rablógyilkos-ságról, házfelverésről és útonállásról fentebb volt szó — s a tolvajra is, ha nagyobb értéket tulajdonított el, vagy visszaesésen érik. A ló- és marhatolvajokat csaknem minden esetben akasztófára ítélik. (Ha a lopott állatok utáni nyomozást, a „nyomkeresést” a tolvaj falutársai akadályozzák, vagy nem segítik elő, a falunak bírságot és kártérítést kell fizetnie.) Kisebb értékű lopás, fosztogatás, orgazdaság esetén a bíróság az ügy mérlegelése alapján szintén akasztófát, esetleg másféle halálbüntetést, vagy börtönt, botot, esetleg csak bírságot és kártérítést szab ki. Ha azonban a lopás az úr vagyonát károsítja, az ítélet mindig kemény, csekély érték esetén is halálra szólhat. Egy jobbágyot például, mert a földesúr rétjén magának kaszált — a halálbüntetést ezúttal mellőzve — bírságra ítélik, de azzal a kikötéssel, hogy kisebb visszaesés esetén is ki fogják végezni. A földesúrtól két kas méhet lopó jobbágy büntetése egy évi, vasban töltendő rabság, negyedévenként megbotozással. Egy urasági alkalmazottat, aki „megfeledkezve ura iránti köteles hűségéről”, annak magtárából titokban gabonát adott ki egy parasztnak, fejjátságra és kártérítésre ítélik. A földesúr rábizott javait hűtlenül kezelő soltész s az udvarbíró feleségét a csép-lésnél megkárosító jobbágyok büntetése megkínóztatás és kötél általi halál. Ilyen esetekben is szerepel azonban az úr örökös jobbágysággal megváltható „kegyelme”.

A vagyon elleni bűncselekmények közül — a gazdasági élet fejletlenségére jellemző módon — alig fordul elő pereink között csalás. Az ilyen természetű ügyekből egyébként is rendszerint polgári (kártérítési) per származik. Büntető-perként indult csalási ügy mindössze egy van közlésünkben. A vád tárgya tulajdonképpen itt is több bűncselekmény halmazata. A perbefogott legény magát hol a király, hol az erdélyi fejedelem postásának adta ki, a parasztok megtévesztésére hamis leveleket mutogatott, tőlük ezen az úton a postának kijáró előfogatként lovakat esalt ki, s azokat vissza nem szolgáltatta. Az úriszék kivallatásra, lefejezésre s holttestének kerékre vetésére ítéli.⁸⁹

Utolsó helyen említi a Praxis Criminalis a szökést és a rabszöktetést (rabszabadítást). Ezekről fentebb, a jobbágyellenállással s a „törökösség”-gel kapcsolatban már szó volt, így itt csak utalunk ilyen tárgyú pereink elég nagy számára. Megemlítjük továbbá a földesúri katonák és fegyveres szolgálatra kötelezett szabados jobbágyok ellen (hadi szolgálatukkal kapcsolatban) katonai törvény alapján lefolytatott bűnpereket s a tűzrendészeti, egészségügyrendé-zeti és építkezési előírások, valamint az árszabályzat be nem tartása útján

⁸⁸ A fenti sorrendben l. a 207.; 251., 395.; 189., 348., 399.; 48., 288., 478.; 394. sz. pereket.

⁸⁹ A fenti sorrendben l. a 250., 380., 398., 423.; 190., 192., 194., 237., 262., 303., 310., 313., 386., 388., 396., 500., 515., 537., 550., 560., 561., 565. stb.; 1., 18., 25., 47., 139., 305., 312., 404., 414., 452. stb.; 197., 382., 501., 541., 576.; 532., 559., 574., 575.; 388., 435., 454., 515., 537.; 357. sz. pereket (a két kikezdéshez).

elkövetett vétségek vagy kihágások miatt a földesúri hatóság részéről indított különféle pereket.⁹⁰

A közölt ügyek tekintélyes részének tárgyai ún. *delictum privatum*-ok: becsületsértés, rágalmazás, testi sértés és hatalmaskodás. Az utóbbi alatt szövegeinkben „kisebb hatalmaskodás” (*violentia, minor potentia*) értendő, ami különböző, személy vagy vagyon ellen irányuló erőszakos cselekményeket foglal össze. Mindezek a feudális jog szerint nem számítottak a bűnügyekhez, nem is azok alakiságai szerint tárgyalták őket, a sértett magánkeresetére indultak, a büntetőpereket tehát ez a perkategória kapcsolja össze a polgári perekkel. Az elmarasztalt fél az eset súlya szerinti összegű bírságot s gyakran fájdalomdíjat, kártérítést is fizet. A bírságok részben kötött összegűek, mint a vérdíj, élődíj és a nyelvváltás,⁹¹ részben szabadon állapítja meg s veti ki őket a bíróság.

A bírság vagy teljes összegében vagy nagyobb részében a földesurat, a bírságpótlékok pedig tisztjeit gazdagítják. A fájdalomdíj vagy kártérítés összegét rendszerint a felperes jelöli meg oly módon, hogy a sérelmezett cselekmény ismertetéséhez hozzáfűzi a „kit fel nem vettem volna” szokott formulát s utána a kívánt összeget (pl. „kit fel nem vettem volna díjamért”, ti. 40 forintért, vagy „fel nem vettem volna 24 forintért” stb.). Ezt a bíróság vagy a kereset szerint megítéli, vagy esküre utasítja a sértettet a követelés bizonyítására, aminek az ítélet nem ritkán maximális összegét is meghatározza. Az elintézés másik módja a sértett megkövetése, amire a bíróság ítélete kötelezi az elmarasztalt felet, megszabván azt is, hogy a megkövetést hányadmagával együtt tartozik elvégezni. Ezeknek száma (s az ilyenkor szintén kiszabott bírság összege) az ügy súlya és a sértett személye, rangja szerint változik; természetesen több, ha az uraság tisztjei, egyéb alkalmazottai, vagy az ő bizalmi emberei, bíró, hegymester stb. megsértéséről vagy bántalmazásáról van szó. Az ügyek nagyobb részében ugyanis a panaszos a mondottak közül kerül ki, de van ellenük indult per is, általában ez ügyekben a falu társadalmának minden rétege szerepel, nemes, jobbágy, zsellér, iparos, vlah páásztor, vándor kereskedő stb., néha egész faluk esapnak össze a vitás határ miatt. A perek a mindennapi élet súrlódásaiból erednek, éppen azért tárgyaikból, a felek s a tanúk előadásából az egykorú viszonyok, a falu élete különös színességgel és közvetlenséggel tárul fel az olvasó előtt. — Megértésük végett az elmondottakat a jobbágyok (testisértési, hatalmaskodási ügyekben gyakori) fegyverhasználatára vonatkozó magyarázattal kell még kiegészítenünk. Az 1514. évi 60. tc.-t, mely a jobbágy-ságot a fegyverek tartásától eltiltotta („ha a jobbágnak puskája van, jobbkeze levágandó” stb.), az uralkodó osztály hatálytalanítani kényszerült. Az 1526. évi 10. tc. a török ellen az egész lakosságot mozgósította, elrendelvé, hogy a király parancsára a parasztság is „per singula capita . . . bene armata” felkelni tartozik. Mint pereinkből látható, a jobbágy élt a lehetőséggel: fegyvert tart, a török veszélynek kitett területen kardot visel, puskát hord magával.⁹²

⁹⁰ A fenti sorrendben l. pl. a 129., 168., 210., 273., 303., 304., 335., 386., 489., 553.; 326., 552., 554.; 354., 455., 420., 27., 263. sz. pereket.

⁹¹ L. a nomenklaturában e címszavakat.

⁹² A kikezdés tartalmára nézve l. pl. a 3., 8., 24., 56., 68., 69., 73., 74., 77., 79., 83., 92., 112., 140., 150., 157., 167., 172., 182., 185., 275., 276., 285. stb. sz. pereket. L. a nomenklaturában a hatalmaskodás, földre ejt, *violentia* stb. címszavakat.

Amint a büntető perekől a polgári perek felé a most tárgyalt, *delictum privatumokkal* kapcsolatos ügyek, főleg a gyakran magánjogi elemekkel átszótt hatalmaskodási ügyek jelentik az átmenetet, úgy kötik össze az úrbéri és polgári pereket azok az esetek, melyekben a földesúr jobbágyainak örökségét perli az úriszék előtt. A per itt lényegében magánjogi jellegű, a követelés alapját viszont a jobbágy-földesúri viszony: a jobbágybirtok feletti földesúri tulajdonjog, illetőleg az abból eredő háramlási jog szolgáltatja. A parasztot csak „munkájának bére és jutalma” illeti meg, a föld az úré, tanítja a kizsákmányoló osztály-joga, a Hármaskönyv (III. r. 30. c.), s részletesen kifejti az elv gyakorlati érvényesülésének formáit az örökösödési jog terén is. A jobbágy, magszakadás esetén, csak ingóságairól s szerzett ingatlanainak feléről végrendelkezhetik, minden más birtoka s ha végrendeletet nem tett, összes javai a földesúrra szállanak. A jobbágyság azonban nem tud beletörődni e rideg és igazságtalan törvénybe, s az elhalt özvegye, testvére, vérségi atyafiai gyakran birtokba veszik az örökséget, ugyanígy nem ritkán a szokótt jobbágy ingatlanait is. A falusi bírának, urasági alkalmazottaknak ébernek kell figyelniük, s fel kell jelenteniük az ilyen eseteket, az úr azután perrel támadja meg s kiveti a rokonokat az elfoglalt jussból.⁹³

A földesúr olykor magszakadás címén olyan jószágra is ráteszi a kezét, ahol vannak vérszerinti örökösök, máskor a vagyontárgy szerzeményi (illetőleg közszerzeményi) jellegét vagy az örökösödés jogosságát vitatja, vagy a végrendeletet igyekszik érvényteleníttetni, hogy ezen az úton szerezzék meg az örökséget. A jobbágyvégrendelkezés alakosságainak tisztázatlan s a falusi élet irásbeliségének fejletlen volta ilyen perekhez sok lehetőséget nyújt. A végrendelet megtámadásához, mint pereink mutatják, a földesúrnak önkényesen további lehetőségeket teremtenek. Így kialakítják a gyakorlatot, hogy a jobbágyinak bizonyos vagyonrészt vagy összeget az úr számára is testálnia kell, e nélkül a végrendelkezés érvénytelen, amiről még a nemesi érdekeket oly nagy körültekintéssel biztosító Werbőczy sem tesz említést. A földesúrnak és fiskálisainak mohóságát csak a szőlők és irtásföldek szabadabb öröklése és hagyományozása, az özvegyi jog, valamint a helyi szokás korlátozza. A jobbágyasszony, a nemesi jogtól eltérően, a házasság alatt szerzett vagyonban osztályossá válik, sőt ha a férj végrendelet nélkül hal meg, s utód nincs, az egész közszerzeményt örökölheti (a földesúr háramlási joga ilyenkor, úgy látszik, csak az asszony halála után nyílik meg). A helyi szokás viszont főleg a mezővárosok — a falu népénél valamivel szabadabb — lakosságának ügyeiben jelent olykor segítséget a földesúri követelésekkel szemben. Beregszász mezőváros statutuma alapján például, mely a végrendelet érvényességéhez csak két tanú aláírását kívánja, az úriszék elutasítja az uraságnak a szokásos hét tanú hiánya miatt a végrendelet ellen emelt kifogását. Pápa lakosságának szintén saját szokásjoga van a végrendelkezés tekintetében, amit az úriszék figyelembe vesz. Lózs város szokása a vérségi atyafiaknak a magvaszakadt ősi jószágban is örökösödést enged stb.⁹⁴

Már ezekben, a jobbágy-földesúri osztályharc körébe sorolható polgári perekben is, de még inkább a jobbágyok egymás közötti örökösödési és osztályospereiben s az úriszék előtt folyt különféle egyéb ügyeiben a feudális kor

⁹³ L. pl. a 87., 202., 215., 343., 387., 428. stb. sz. pereket.

⁹⁴ A fenti sorrendben l. az 562.; 87., 200., 203., 214., 419., 428., 432.; 322., 328.; 257., 286., 570. stb. sz. pereket.

joganyagának egy eddig figyelmen kívül hagyott, ismeretlen és új ágazata tárul fel, a jobbágy-magánjog. A korszak terjedelmes szakirodalma Husztytól Kelemenig vagy Kövyig mint „*jus Hungaricum*”-ot vagy „*jus patrium*”-ot a nemesi magánjogot tárgyalta, s a műveikre támaszkodó polgári kori jogtörténetírás feudális magyar jogként ugyanezzel az anyaggal foglalkozott, a jobbágyság jogi helyzetét legfeljebb az úrbéri jog szemszögéből vizsgálta. A nemesi jog alatt vagy mellett élő sajátos jobbágyjog vagy népi jog elkerülte a kutatók figyelmét,⁹⁵ amint az úriszéki iratok is kívül maradtak érdeklődésük körén. Kiadványunknak talán legnagyobb jelentősége, hogy a jobbágy-magánjog forrásanyagát a kutatás rendelkezésére bocsátja. A közölt szövegek lehetővé teszik az utóbbi részletes feldolgozását, a nemesi és jobbágyjog összehasonlítását (elsősorban a családjog és öröklési jog, de a kötelmi jog szempontjából is). S ez nemcsak a jobbágyság viszonyait világítja meg egy újabb oldalról, hanem új adatokat szolgáltat annak a vitás kérdésnek további vizsgálatához is, hogy a Werbőczy-féle „*jus consuetudinarium*” milyen mértékig tartott fenn valóban ősi szokásjogot, s milyen mértékben volt a szerzőnek — osztálya érdekében — más jogrendszerek (a római jog s a kánonjog) felhasználásával készült saját konstrukciója.

A közölt perszövegek részletesen s a legkülönbözőbb viszonylatokban bemutatják a jobbágyság öröklési rendjét, helyi örökösödési szokásait, a lemenők és felmenők öröklési jogait, az idősebb és fiatalabb testvérek s a fiág és leányág elvileg egyenlő jogaiban érvényesülő gyakorlati különbségeket, az apa gazdaságában egy kenyéren élő vagy bizonyos ideig tovább is együtt gazdálkodó testvérek osztozkodását, a fiúk és leányok kiházításának öröklésjogi kihatásait, az oldalág, testvér, unokatestvér és más vérségi atyafiak öröklésének rendjét és rokonságfoki határait, az őstől maradt öröklött és szerzett, ingó és ingatlan javak osztályának módját, a házastársi közszerzeményi elv, illetőleg az özvegyi jog érvényesülésének formáit, a mórning, a hitbér kiadása s a végrendekezés, hagyományozás körüli szokásokat stb. Más perek az özvegy újabb férjhezmenetelének birtokjogi következményeit, a mostoha szülő és mostoha gyermek örökösödésének, illetőleg haszonélvezetének lehetőségeit, a jobbágygazdaságba kívülről, a második feleség s annak gyermekei által hozott javak sorsát, a telek osztódását, továbbszállását, a postfunduális föld és ház s a szőlő és irtásföld öröklésmódját mutatják. A közölt — nagyszámú — örökösödési és osztályperben a legkülönbözőbb rokoni kapcsolatban levő felek csapnak össze, s a fenti szempontokat az örökséget terhelő adósság, a javak használatára kötött megállapodások, haszonélvezeti jog, ajándék, rokoni elővételi jog, zálog, csere stb. szempontjai keresztezik vagy perújítás kombinálja. E nem ritkán igen bonyolult perek s a közölt sokféle gyámsági ügy a jobbágy-családjog és öröklésjog páratlanul gazdag forrásanyagát szolgáltatják. Belőlük kirajzolódik a jobbágyság öröklésrendjének a nemesitől legjobban elütő tulajdonsága: az itt meglevő hitvestársi közszerzeményi jog s a nőág egyenlő osztozkodási joga, látható viszont közös vonásuk is, a vérségi jognak a jobbágy-magánjogban szintén igen messzemenő érvényesülése. Magától értetődő, hogy az úriszék ez ügyekben való ítélkezésénél sem feledkezik meg a földesúr érdekeiről: ha ürügy van rá, bírságot szab ki, s a hagyaték oda-

⁹⁵ A kérdést érinti *Tagányi Károly* (A hazai élő jogszokások gyűjtéséről. Néprajzi Könyvtár, új folyam 1. füzet, Bp. 1919.) s a jobbágy birtokjoga szempontjából foglalkozik vele *Szabó István* (A jobbágy birtoklása az örökös jobbágyság korában. Értekezések a történeti tudományok köréből. XXVI. k. 4. sz. Bp. 1947.).

ítélésénél azt a szempontot is figyelembe veszi, hogy legyen, aki a telektől az úrnak tovább robotol, a szolgáltatásokat teljesíti.⁹⁶

Hely hiányában nem térhetünk ki a jobbágy-ság egy kiváltságos rétege, a soltészok jogviszonyaira, a különleges soltész-jogra, öröklési és birtokjogukra, mely több szempontból a nemesihez hasonló. Így csak utalhatunk ily tárgyú pereinkre,⁹⁷ továbbá a soltész-ságról a nomenklatúrában előadottakra. Foglalkoznunk kell azonban még a jobbágy-ság magánjogi pereinek további kategóriáival, elsősorban a — kiadványunkban szép számmal közölt — birtokperekkel. Ezek részben olyan ügyek, ahol az egyik fél vérségi jog címén formál igényt az idegen kézre jutott ingatlanhoz, részben oly perek, melyek idegen felek közötti birtokügyletekből erednek, ahol tehát a vitában öröklésjogi vonatkozások nem játszanak szerepet. Az ügyek általában szőlőkkel és irtásföldekkel kapcsolatosak, minthogy a jobbágy czekek — az elővételi jogok korlátai között — adhatta, vehette, hagyományozhatta és zálogba vethette, a telki állományához tartozó vagyontárgyakat viszont a földesúr bejegyzése nélkül még adóssággal sem terhelhette meg. A vérségi jog alapján idegennel szemben támasztott keresetek nagy része oly ingatlanok visszaszerzésére irányul, melyeket a felperes hozzátartozói, kiskorúsága idején, az ő örökrészből elidegenítettek, de vannak felmenők s rokonok által egyébként eladott, elzálogosított vagy elajándékozott ingatlanok megszerzésére irányuló vagy a rokoni elővételi jog érvényesítésével kapcsolatos pereink is. A bíróság a vérségi jogot messzemenően elismeri, s az alperes által rendszerint felvetett elvülést elutasítva, a per tárgyát megítéli a felperesnek. Ugyanígy jár el az elővételi jog tekintetében is. Egy olyan esetben azonban, amikor hozzátartozóitól elhagyott öreg asszony által gondozójára és eltemetőjére hagyott szőlőt akar a rokon elfoglalni, az úriszék, mint rokoni kötelességét nem teljesítő személlyel szemben, az idegent helyezi birtokba (ami az esetre vonatkozó római jogi felfogással egyezik).⁹⁸

Az idegenek között folyt, az öröklésjoggal semmi kapcsolatban nem álló birtokperekben szerepel jogtalanul elidegenített jobbágyházhely- és telekrész s egyházi birtokhoz tartozó föld (az úriszék ezeket, mint elidegeníthetetlen javakat, a visszaigénylőnek ítéli meg), de nagyobb részt itt is előlőről és irtványokról van szó. A kereset többnyire szomszédsági jogon (a szomszéd elővételi jogán), illetőleg a birtokszerzés érvényességének kétségbevonásán alapul. Perszövegeink ez ügyekkel kapcsolatban rendkívül érdekes adatokat örökítettek meg a jobbágyingatlan átruházásának eddig ismeretlen alakításairól, a szomszédsági jog érvényesítésének, illetőleg az elvülésnek — a mainál kifejezőbb szóval „időmúlásnak” — és elbirtoklásnak a helyi szokás szerint is változó lehetőségeiről, az idegenekkel szemben minden falubelit megillető általános elővételi jogról, általában a faluközösség s a benne együtt élő osztályok és

⁹⁶ A jobbágyok örökösödési és osztályospereiről elmondottakra I. pl. a 13., 20., 21., 35., 39., 53., 55., 60., 62., 67., 70., 82., 90., 103., 109., 127., 160., 353., 356., 368., 447., 449., 459., 469., 482., 498. stb. sz.; a gyámsági ügyekre a 19., 23., 66., 98., 136., 345. sz.; a földesúr érdekeinek érvényesülésére a 20., 35., 39., 55., 459. s az 58. sz. pereket. (Az utóbbi szerint pl. más földesúr birtokára férjhez ment jobbágyleánynak az úriszék csak azzal a feltétellel ítéli meg, hogy atyja hagyatékából kielégítést kapjon, ha visszatér az úr birtokára s ott szolgál.)

⁹⁷ Soltészok örökösödési, osztály- és birtokpereire I. az 516., 518., 519., 522., 523., 527., 530., 533., 536. sz. pereket.

⁹⁸ Az utóbbi ügyet I. 71. sz. a. közölve; egyébként a kikezdés tartalmára vonatkozólag I. a 63., 88., 89., 91., 99., 135., 444., 504., 528., 563. sz. pereket.

rétegek gazdasági és társadalmi viszonyairól. Hasonlóan érdekesek a szomszédok határvitáival, a terület elszántásával, jogtalan átjárással és más birtokháborítással, szolgálmi jogokkal stb. kapcsolatos perek is, ahol az ügy gyakran hatalmaskodással, tettlegesség miatti keresettel stb. szövődik egybe.⁹⁹

Magánjogi pereink további tekintélyes számú csoportját jelentik a különféle kártérítési ügyek. Vannak ezek között gondatlanságból okozott tűz (városi házak, szőlőbéli présházak leégése) miatt indult, gazdák által állataik elveszése, elpusztítása miatt csordások, kanászok, béresek ellen indított, szomszédok között állatok kártétele vagy egymás állataiban okozott károk (tilosba ment marhák megsebzése, megölése) miatt folyt s haragosok részéről szőlőben, gyümölcsösben okozott pusztítás (szőlőtövek elvagdósása, gyümölcsfák kivágása) címén kezdett, a kár megtérítésére irányuló perek. Maguk az ügyek sokkal színesebbek, mint e felsorolás mutatja: a tűzkár egyik esetben Körmenđ külvárosának égése, az állatok elveszése, pusztulása a gazda török fogságba esésével, a komáromi vitézek rekvirálásával, a kuruc háborúkkal, vagy a Délvidékről kiindult országos járvánnyal kapcsolatos. Sok perben igen érdekes az ügy lefolyása, a felek vitája s az úriszéknek a felelősség kérdésében elfoglalt álláspontja. Az utóbbi esetben pl. azt, aki a bajt beteg marhákkal Pápa vidékére behurcolta, mentesítik a kereset alól, mert az ítélet szerint a sors nincs az ember hatalmában, a vész az egész országban pusztított, s ez „Isten büntetése volt” stb.¹⁰⁰

A pénzgazdálkodás fejletlenségét s a röghöz kötött jobbágy primitív életviszonyait mutatja a pénzügyletekből eredő perek viszonylag kis száma. Tárgyak adósság behajtása, tartozás fejében ingatlan átengedése, eladósodott jobbágy halála után a hitelezőknek — a későbbi csődeljárás elvei szerint történő — kielégítése, ausztriai sertéskivitelre társult személyek üzleti vállalkozásából eredő haszon, illetőleg a rablók által okozott kár megosztása stb. Az egyik per Körmenđ város adósságával kapcsolatos. A város hitelezője fogságra vetteti az elhalt bíró özvegyét. Az úriszék elrendeli a számadások felülvizsgálását s az özvegy eskütételét arra, hogy közpénz nincs nála, a várost pedig kötelezi a hitelező kielégítésére. Egy másik per tárgya rabló katonák kezéből kiváltott asszony váltságdíja, melyet az asszonyért kezességet vállaló prédikátor helyett — kölcsönpénzből — egy rohonci jobbágy fizetett ki. Minthogy a pap az összeget megadni nem akarja, a jobbágy a pénz kölcsönzőjével együtt pert indít ellene. Az alperes azzal védekezik, hogy a váltságdíjat megfizette volna, ha az asszonyt kezéhez szolgáltatják, de az még a felperesektől megszökött. A bíróság helyt ad az érvelésnek, a kár a felpereseken marad. További magánjogi természetű pereink tárgya: rossz pénzben kifizetett összeg jó pénzre kicseréltetése, jobbágygazdánál szolgáló cseléd-házaspár munkabérekövetelése, falusiak perlekedése a rovásadó, illetőleg a török által kivetett vérdíj felosztása körül, céhtagságától megfosztott szabómester igénye jogainak visszaállítására, pápai csizmadiák s az atyamester közötti civakodás és sok más, hasonlóan heterogén, egyedi ügy.¹⁰¹

⁹⁹ Az elmondottakra l. a 7., 54., 81., 86., 94., 101., 161., 349., 355., 367., 371., 451., 479., 509., 510., 524., 556., 558. stb. sz. pereket.

¹⁰⁰ A pert 319. sz. a. közöljük; egyébként a kikezdésben foglaltakra l. a 85., 125., 549.; 11., 162., 327., 346., 555., 566.; 59., 61., 104., 134.; 15., 51. sz. pereket.

¹⁰¹ L. a fenti sorrendben a 32., 132., 65., 133., 111., 126., 64., 100., 299., 494., 333., 331., 108. stb. sz. pereket.

Anyagunkat áttekintve, végül annak per jogi vonatkozásaival, általában az alaki jogi szempontokkal is foglalkoznunk kell. Bár az úriszéki eljárás az egykorú nemesi fórumokhoz képest lényegesen egyszerűbb, a feudális jog merev formalizmusa itt is érvényesül, a perszövegek megértése tehát éppen ezen a téren igen sok magyarázatot kívánt. Ezeket részint a jegyzetekben, egyes uradalmak bevezetéseiben, de főleg a nomenklaturában — a szöveg eredeti latin és magyar kifejezései s egyes átfogó saját címszavaink alatt — adjuk meg; a lexikonszerűen készült, alfabétikus alapon megtalálható per jogi felvilágosítások a közölt szövegek használatához nélkülözhetetlenek. Kiadványunk terjedelmének korlátozása viszont nem engedi meg, hogy a nomenklatura címszavakra tördelt per jogi anyagát itt, szerves összefüggéseinek sorrendjében, még egyszer elismételjük. Az alábbiakban tehát csak a nomenklatura kiegészítésére, illetőleg a földesúri jogszolgáltatás apparátusának s az úriszéki eljárásnak egészen rövid, keretszerű áttekintésére szorítkozhatunk.

A földesúri bíráskodás legalsóbb szervei: a „falu színe” vagy „falu füsti” (a falu bírósága), a földesúri mezőváros, az ott működő céhek s a hegymester „szék”-e. A földesúrtól engedett — vidékenként változó — hatáskörüik korszakunkban még általában jóval nagyobb, mint a XVIII—XIX. században egészen szűk körre visszaszorított parasztbíráskodásé.¹⁰² Fellebbezési fórumuk az úriszék, melynek, mint láttuk, ekkor még helyenként két fokozata, illetőleg két ítélkezési formája működik, ami a bíróság összetételével kapcsolatos s hatáskörüket szabja meg. Közölt anyagunk az egész apparátust, annak valamennyi szervét, ügyintézés módjukat, írásbeliségüket stb. bemutatja. A falusi és városi bíróságoknak az úriszékre felküldött s az utóbbi irataival együtt közölt jegyzőkönyvei, ítéletlevelei — a jobbágyok egymás közötti ítélkezésének eddig ismeretlen dokumentumai — gyűjtésünk legérdekesebb darabjaihoz tartoznak.¹⁰³ — Az úriszéki protocollumok alakisága korszakunk során fejlődik, a kezdetben csak az ügy érdemét megörökítő rövid feljegyzéseket az ülésen résztvevő bírák névsorát s a tárgyalás egész menetét rögzítő szabályszerű jegyzőkönyvek váltják fel, bár a korábbi típushoz hasonló, pl. csak az ítélet szövegét tartalmazó bejegyzések helyenként később is előfordulnak.

Az úriszék képe korszakunkban lényegesen más, mint a feudalizmus utolsó szakaszának törvényben szabályozott összetételű, csupán 5 főből álló bírósága. Az úriszék itt még rendszerint népes testület, melyben megyei tisztviselők, nemes assessorok, urasági alkalmazottak, a közeli sz. kir. városok meghívott polgárai, a földesúri várórség vagy a királyi helyórség tisztjei, katonái, seregbírák (hadbírák) — egyes vidékeken berendelt falusi bírák, esküdtek és hegymesterek is — a legkülönbözőbb számban és összetételben keverednek. Szerepel a bírák között ítélőmester, kamarai tisztviselő, harmincados, közjegyző, pap, ügyvéd stb.,¹⁰⁴ akiket bizonyára jogi ismereteik miatt, illetőleg a testület súlyának emelése végett hívtak meg. A bírói széket ülő nemes urak tekintélyes gyűlekezete az elébe állított jobbágyra sokkal mélyebb morális hatást gyakorolhatott, a feudális társadalom rendjének szilárdságát és erejét sokkal jobban reprezentálhatta, jobbágytársainak — az ügyintéztést egyébként nem befolyá-

¹⁰² L. a nomenklaturában a bíró, céh, füsti, hegymester és város széke címszavakat s kiadványunk I. és VII. fejezeteinek (szalónaki, illetőleg pápai uradalom) bevezetését.

¹⁰³ L. az 52—56., 59—62., 132—133., 160., 286. sz. pereket.

¹⁰⁴ L. az úriszék tagjainak felsorolását a jegyzőkönyvek első pereinek I. jegyzetében.

soló — jelenléte pedig az úriszék döntését igazságosabbnak tüntethette fel, mintha csak néhány főből álló bíróság ítélkezik felette. Ezzel az elnyomó hatalom a jogszerűség látszatát fokozta jobbágyság felé. Később, a török veszély és a belső háborúk elmúltával s az állami erőszakszervezet kiépülésével, a rögzített társadalmi viszonyok között, a földesúri hatóságnak ezekre az eszközökre nem volt többé szüksége.

Az úriszék hatáskörét a vérhatalmú földesúr személyi és területi jogai határozzák meg. Az úriszék ítélkezik tehát az úr jobbágyságai, udvari népe, cselédsége, katonái, alkalmazottai s a jobbágytelkein élő nemesek egymás közötti, a földesúrral szemben felmerülő s idegenek ellenük irányuló mindenféle ügyeiben, továbbá a földesúr területén elkövetett bűncselekmények s a birtokain kézrekerült gonosztevők ügyében. Megmarad az úr juriszdikciója az általa időlegesen vagy örökjoggal elajándokozott jobbágytelkek és jobbágyok felett is. E széles hatáskörből következnek, hogy nem ritkán más nemesek jobbágyságai, sőt nemes személyek maguk is kerülnek az úriszék ítélkezése alá. Az utóbbi esetekben, különösen ha főbenjáró bűnperről van szó, a vádlott rendszerint megpróbálja ügyét a nemesi bírósághoz, a vármegyéhez áttétetni. Ez azonban a legritkább esetben sikerül, s az úriszék — a nemes sarkalatos jogaihoz tartozó perrendi kiváltságokat sem véve figyelembe — az elébe került vádlott felett ugyanúgy ítélkezik, mint az úr saját jobbágyságainak bűnpereiben.¹⁰⁵ A pallosjogú földesúr hatalmát mutatja, hogy azt a maga területén a nemesi kiváltságokkal szemben is érvényesíteni tudja. Magától értetődő, hogy az ilyen ügyek száma viszonylag kevés, közül pereink túlnyomó többségében jobbágyok ügyei szerepelnek.

Az úr magánjogi és úrbéri kereseteit s bűnügyekben — néhány magánvádas ügytől eltekintve — a közvádat az uraság fiskálisa képviseli. E szerepet gyakran az úr valamelyik tisztje, de többnyire hivatásos ügyvéd, nem ritkán állandó alkalmazású uradalmi ügyész látja el. Jobbágyok kereseteit s a perbe fogott jobbágyok védekezését vagy maguk a felek, vagy helyettük is ügyvédek adják elő. Az utóbbi általában szintén jobbágy, a perbe került félnek — bizonyára jó beszédkészsége miatt — alkalmilag megbízott képviselője s ritkán hivatásos ügyvéd. Az úriszék előtt prókátorként forgolódo személyek tehát különböző társadalmi állással s képzettséggel bírnak. Ehhez képest érvelésük is igen különböző, az ügy egyszerű előadásától a körmönfont álokoskodásig, amiben különösen az urasági fiskálisok tűnnek ki. E korszak a rabulista ügyvédek aranykora, a vita — minden fórumon — nem annyira jogi alapon, mint retorikai vagy dialektikai módszerekkel folyik. Az ügyvédek gyakran a perrel kapcsolatba alig hozható, vagy arra egyáltalán nem vonatkozó, esetleg nem is létező jogszabályokat idéznek, értelmüket önkényesen magyarázzák. Ebben szintén az urasági fiscus jár elől, aki a törvénytudatlan jobbággal szemben kezét szabadnak érzi. A perszövegeinkben előforduló törvényhelyeket, Hármaskönyv-idézeteket stb. ezért minden esetben ellenőriztük, s szabálytalan alkalmazásukra jegyzetben mindig rámutatunk, sőt ha az idézet tárgya vagy az üggyel való kapcsolata a szövegből nem tűnik ki, ilyenkor is magyarázó jegyzettel szolgálunk.¹⁰⁶

A falusi bírák, hegymesterek, urasági alkalmazottak jelentéseiből s magánpanaszokból összegyűlt ügyek, valamint az alsóbb fórumoktól beérke-

¹⁰⁵ L. pl. a 309., 350., 391., 397. sz. pereket.

¹⁰⁶ Tévesen vagy hamisan idézett törvénycikkekre, Hármaskönyv-címekre l. pl. a 184. sz. per 2. jegyzetét, továbbá a 353. sz. 5., a 391. sz. 8. és 10., a 414. sz. 1., az 571. sz. per 3. jegyzetét stb.

zett fellebbezések letárgyalására az úriszéket a földesúr vagy udvarbírája hívja meg. A felek megidézése a falusi bírák vagy urasági szolgák útján — ad quindenam, 15-öd napra — pecsét alatt kelt idézőlevéllel vagy szóbeli izenettel történik. Utóbbi esetben az izenet átadója, nagyobb nyomaték végett, fel szokta mutatni az úr vagy a tisztartó pecsétjét. (A pecsét alatt küldött parancs vagy tilalom megszegőjének, pl. a tárgyalásról távolmaradó félnek az elmarasztaláson s „makaessága” egyéb következményein kívül rendszerint a „pecsét megvetése” címén kijáró bírságot is viselnie kell.) A bünperben mindig előre letartóztatott vádlottakat a porkoláb állítja az úriszék elé.

A tárgyalás többnyire röviden, sommásan zajlik le, különösen akkor, ha az uraság fiscusa által képviselt ügyről van szó. A dominus magistratus, illetőleg képviselője ugyanis a keresetet semmiféle ügyben, sem bünperben, sem úrbéri vagy más követelés esetén nem tartozik bizonyítani: a perbefogottra hárul, hogy a keresettel szemben magát tisztázza. Ez az általánosság vált gyakorlat (az úr csak kivételes esetekben bizonyít) az úriszéki eljárás legkiáltóbb visszaélése. Ha meggondoljuk, hogy az úr széke, az úr saját ügyében, ilyen feltételek mellett ítélkezik, akkor mérhetjük fel igazán az úriszéknek, mint a jobbágyelnomás korlátlan eszközének jelentőségét.¹⁰⁷

A perfelvétel formáságai s a kereset előadása után a perbefogott válaszol, esetleg alaki kifogásokat emel, vagy a periratok másolatát kéri — ez az úriszéki eljárásban ritkán fordul elő — vagy érdemben felel. Ennek az egykorú jog ismét három lehetőségét ismeri: a kereset jogosságának elismerését, az ügy ekkor azonnal ítéletre kerül, a „qualificálás”-t, magyarul „esűrést-csavarást”, amivel a perbefogott „magát actorrá teszi”, a bizonyítás terhe tehát ilyenkor reá hárul, s a tagadást. A két utóbbi esetben az ügyet tanúbizonyítás — ha nem a földesúr áll szemben a perbefogottal, úgy a felperes (vádló) is bizonyítani köteles — vagy eskü dönti el. Az eskü leggyakoribb formája az, hogy a bíróság a perbefogottat az eset s a kölcsönös bizonyítékok súlyához képest egyedül vagy megfelelő számú eskütársal (ez a szám általában 40-ig mehet) ún. „tisztitó esküre” utasítja. Nem ritka az sem, hogy az esküt, szintén egyedül vagy társakkal, — mint ezt a fájdalomdíj vagy kártérítés megállapításával kapcsolatban már láttuk — a felperesnek ítélik oda. Az eskütevő kijelölésénél a bíróság a körülmények mérlegelésén kívül azt is figyelembe veszi, hogy a „hitet” a felek valamelyike önként ajánlotta fel, vagy ellenkezőleg, a felek azt egymásra próbálták áthárítani („rejiciálni”). A perdöntő eskü különleges formája a felperes (vádló) által a perbefogott fejére tett kézzel elmondott „iuramentum ad caput”.¹⁰⁸

Az elmondottak az úriszéki tárgyalás általános keretét adják. Kivételesen azonban itt is előfordul, hogy — mint a nemesi fórumokon — a szemben álló felek között alaki kifogások, a tényállás vagy az esetre alkalmazható jogszabályok körül hosszabb vita alakul ki. Ilyenkor többszörös replikákra s a bíró-

¹⁰⁷ L. a „pecsét megvetésé”-re a 40., 55., 156., 283., 480., 481., 517., 544. sz., a földesúrnak és tisztjeinek a bizonyítás alóli mentességére a 118., 139., 149., 205., 275., 284., 303. sz., illetőleg a 138., 418. sz. pereket. Kivételesen a földesúr bizonyítása is előfordul, l. a 253., 326., 427., 564. sz. pereket.

¹⁰⁸ Az eskütársak a fél szavahihetőségét bizonyítják: ők arra esküsznek, „hogy ők elhitték azt, hogy” felük „mostan igazán esküdt meg”, l. pl. a 195. sz. pert. Az elmondottakra egyébként, a fenti sorrendben, l. a következő pereket: 140., 156., 218., 219., 225., 236., 239. stb. sz. (qualificálás); 8., 11., 15., 21., 32., 122., 126., 134., 138. stb. sz. (tisztitó eskü, mentő eskü); 25., 86., 103., 104., 330., 418., 518., 528. stb. sz. (felperes esküje); 86. stb. sz. (eskü áthárítása); 18., 92., 312., 394. stb. sz. (fejre tett eskü).

ságnak egy-egy részkérdést tisztázó „közbenszóló ítélet”-ére (deliberatum interlocutorium) is sor kerül, az ügy tehát több ülésen át húzódik. Rendszerint azonban a per a fenti módon, sokkal egyszerűbben bonyolódik le: a perbefogott beismerése esetén végleges-, az eskü közbeiktatásával feltételes ítélettel, az utóbbi esetben ugyanis az ítéletben megjelölt elintézés az eskü eredményétől van függővé téve. Az ítélet szerint pl. az elmarasztalt alperesnek 3-ad magával meg kell esküdni, hogy a robotparancsról nem tudott, egyébként 12 forint bírságot fizet; vagy 40-ed magával esküdjék, hogy a vád tárgyává tett cselekményben ártatlan, különben „feje vétetik” stb. Sőt az is előfordul, hogy az úriszék először az esküt rendeli el, s a perbefogott sorsáról azután, ahhoz képest dönt, pl. a vádlottat 20-ad magával tisztító esküre utasítja, s „azután törvénye leszen”. (Az „úr kegyelmétől” függővé tett ítéletekről vagy a teljesen az úr tetszésére bízott elintézősmódról fentebb szoltunk.)¹⁰⁹

Az esküt az ítélet hozatalától 15-öd napra, sok eskütárs esetén, hogy összegyűjtésükre idő legyen, kivételesen 30-ad napra (ad bis quindenam) kell letenni. Ez a várnagy s az eskü kivételére újból kiszálló megyei legale testimonium (a szolgabíró és esküdtje) előtt történik. Ha a felperes az esküt leteszi, vagy az elmarasztalt a neki odaítélt esküt nem tudja letenni, a kiszabott ítélet végrehajthatóvá válik, illetőleg — az említett másik esetben — újabb, most már definitív ítéletet hoznak az ügyben. Az ítélet végrehajtásáról a földesúri hatóság a maga hatáskörében gondoskodik, de a megye segítségét is kérheti (a perbefogott szökése esetén körözését — proscríbalását — a megyétől kell kérnie). — Sajnos, az eskü kimenetelére: az esküt letevő perbefogott „maga purgálására” vagy az ítélet végrehajtására vonatkozó feljegyzések elég kis számban maradtak fenn, az úriszék elé állított személyek további sorsa így gyakran ismeretlen, a jegyzőkönyvekben sok per befejezetlenül maradt. A meglevő adatok is mutatják azonban, hogy a látszólag humánus tisztító eskü milyen kockázatot jelentett. Az elítélt rendszerint nem tudta az — éppen főbenjáró ügyekben előírt — nagyobb számú eskütársat összegyűjteni (ezzel a bíróság, illetőleg a földesúri hatóság gyakran eleve tisztában volt), a megítélt tisztító eskü tehát csak az ügy befejeződését késleltette, s például halálos ítélet esetén az eskütársak megszerzéséért eredménytelenül küszködő elmarasztaltak és hozzátartozóinak pszichikai szenvedéseit hosszabbította meg.¹¹⁰

A felperesnek odaítélt vagy az alperesnek (vádlottnak) elrendelt eskü az úriszéki eljárásban ténylegesen perdöntő jelentőségű: perorvoslatra itt alig van lehetőség. A büntető eljárás, mint láttuk, egyfokú, ily perek tovább nem vihetők, s a teljes hatáskörű úriszék ítélete ellen polgári és úrbéri ügyekben sincs (csak a földesúri bírászkodás alsóbb szerveitől, illetőleg ítélkezési formáitól ez elé kérhető) fellebbezés. Az iratok tanúsága szerint az úriszéken perújításra is igen ritkán kerül sor, a nemesi fórumokon oly gyakori egyéb perorvoslati módok pedig — a repulsiotól az ítélethozatalt vagy a végrehajtást letiltó bírói parancsig — a földesúri jogszolgáltatásban ismeretlenek. Az eskütételnél elbukott alperes vagy vádlott számára tehát gyakorlatilag csak egy út marad: a földesúr kegyelme, s az ítélet kiszabása előtt a jobbmódú fél számára nyitva áll a bírák befolyásolásának lehetősége.

¹⁰⁹ L. a 32., 122., 129., 145., 146., 149., 150., 190., 207., 231., 237., 238., 240., 305., 307., 310., 314., 381., 394., 395. stb. sz. pereket.

¹¹⁰ L. pl. a 16., 150., 190., 195., 237., 303., 304. stb. sz. pereket. L. továbbá O. Lt. Kamarai lt. Thurzó lt. Irregistrata, fasc. 6. 121—122. fol. (Vitéz Imre prefektus levele urához, Thurzó Szaniszlóhoz, Pöstyén, 1619. máj. 27.)

A földesúrral egy kézre dolgozó, a kiszabott bírságokon vele osztozkodó bírák a perbefogott sorsát gyakran nemcsak egyszerűen az úr kegyelmére bízzák, hanem az ítélet nemegyszer kendőzés nélkül arra utasítja az elmarasztaltat, hogy a kiszabott büntetés vagy kártérítés tekintetében a földesúrnak „kedvét keresse”, mert „ha az úrnak eő nagyságának kedvét találhatja ez convictioért” (elmarasztalásáért), „az az eő nagysága kegyelmességében áll, az mit eő nagysága akar vele cselekedni.” A perjegyzőkönyvek mutatják, hogy a reménytelen helyzetbe került elítélt valóban sokszor kényszerült az úr „kedvét találni” pénzzel, ajándékkal, maga és utódai nevében örökös jobbágyság vállalásával. A másik lehetőségre, az úriszéki bírák s a köztük ülő urasági tisztek mohóságának kielégítésére viszont azok az esetek utalnak, amikor a felperes — rendszerint a földesúr — a bírák közbenjárására, „ad intercessionem dominorum iudicium” áll el az egyébként is sokszor jogtalan kerestettől, „engedi meg” a jobbágy „vétkét”, vagy enyhébb ítéletben „egyezik ki” a perbefogottal. — E korszakban, amikor a legmagasabb méltóságokat betöltő bírák, curiai assessorok, protonotáriusok, sőt a királyi személynök maga is gátlástalanul fogadja el a felek ajándékait, s a bírák megvesztegethetősége közismert, nemcsak az úriszék, hanem az egész — primitív, bizonytalan, kegyetlen és korrupt — feudális jogszolgáltatást jellemzi az a leoninus, melyet a lózsi úriszék jegyzője a bíróság XVII. századi protocollumának címodalára meglepő őszinteséggel feljegyzett:

Ius faciunt nummi, statuunt decreta ducati,
His faciunt iura, qui offerunt munera plura.¹¹¹

* * *

Közölt pereink az egykorú („királyi”) Magyarország egész területét átfogják: azt a hatalmas területsávot, mely a török megszállás alá került középső és keleti országrészek peremén a horvát határtól Erdélyig húzódott. Az itt helyet foglaló, összefüggő láncolatot képező egyházi és világi nagy birtok vagy egyáltalán nem, vagy csak egyes részeken s átmenetileg volt török uralom alatt, e birtokok népe felett tehát a földesúri jogszolgáltatást semmi sem korlátozta. A terület védettebb helyzeténél fogva a levéltárak pusztulása sem öltött olyan méreteket, mint más országrészekben, így itt az úriszéki írásbeliség korai szakaszától kezdve maradhattak fenn tárgyunkba tartozó dokumentumok. E kettős ok, a török hódoltság s a levéltári anyag megsemmisülése magyarázza viszont, hogy az Alföldről s a tiszántúli vidékről korszakunkból egyetlen pert sem találtunk, azokról a keleti részekről, Szabolesból, Szatmárból, Biharból sem, ahol a magyar földesúri hatalom nem szűnt meg, vagy csak rövid ideig szünetelt. A Károlyi-levéltárban például s a birtokviszonyok alapján tekintetbe vehető más tiszántúli családok levéltárait a XVI—XVII. századból úriszéki iratsorozatok egyáltalán nincsenek. Természetesen, a vidék lényeges részét elfoglaló kiváltságos kerületekből, a Jász-Kunságból s a Hajdúságból úriszéki perek nem is maradhattak fenn.

Kiadványunk megszabott terjedelme nem engedte meg, hogy az anyaggyűjtést Erdélyre és Horvátországra kiterjesszük. Az önálló állammá alakult

¹¹¹ A fenti idézetekre l. a 38., 162., 195., 219., 223., 258., 266., 352. stb. sz. pereket. A feudális jogszolgáltatás visszasságaira s a bírák korrupciójára l. *Grünwald* i. m. 399—409. l.; *Marczali* i. m. I. k. 346. l.; *Fessler* i. m. X. 251—253., 259—260. stb. l. A közölt verset l. O. Lt. Khuen-Héderváry cs. lta. Viczay rész III. F. 3/a. kötet 194. l.

Erdélyi fejedelemség s Horvátország, sajátos viszonyaiknál fogva, egyébként is különleges kutatásokat igényelnének. (Hozzátehetjük, hogy az úriszéki bírászkodás Erdélyben a magyarországihoz képest sokkal kisebb jelentőségű volt, a fejedelmek pallosjogot nem is adományoztak.) Hasonló módon korlátozta a helyhiány közlésünk időbeli kereteit, ezért a XVIII. századból összegyűjtött terjedelmes anyagnak, melyet eredetileg az úrbéri reformig kívántunk közre adni, publikálásáról le kellett mondanunk. Kiadványunk tehát a szorosabb értelemben vett Magyarország úriszéki iratait tárja fel, azóta hogy ily dokumentumok készültek, illetőleg fennmaradtak, a XVII. század végéig; a közölt szövegek pontosabban az 1582—1700. éveket, a jobbágyság történetének legnehezebb korszakát fogják át. A kiadásra került iratok válogatásánál arra törekedtünk, hogy a lehetőség szerint folyamatos, összefüggő, nagyobb persorozatokat adjunk — ezt már forrásaink újdonsága s érdekessége is megkívánta — így töredékes anyagot, néhány perből álló jegyzőkönyveket csak ott használtunk fel, ahol az illető vidékre nézve más uradalmak úriszékén képződött jobb, teljesebb szövegek nem állottak rendelkezésre.

Az anyaggyűjtés és válogatás nem kis nehézségekkel járt, minthogy az úriszékek korszakunk elején, sőt helyenkint még a XVII. század első felében is fejletlen írásbeliséggel, szabályszerű jegyzőkönyv felvétele nélkül tárgyaltak. Az elintézésre került perekről gyakran csak rövid feljegyzések, hiányos jegyzékek készültek, melyek az ítékezés lényegébe sem mindig engednek betekintést, az ügy egyéb motívumait pedig többnyire rejtve hagyják. A szóbeliség korszakát ezek a feljegyzések kötik össze a formailag már kialakult jegyzőkönyvekkel, melyek — tartalmilag — továbbra is sokszor hiányosak, zavaros fogalmazásúak; a közlésre alkalmas, egyben a sokféle tárgyi szempontnak megfelelő perek kiválasztása tehát nagy türelmet, időigényes munkát kívánt. További akadályt jelentett, hogy számos jegyzőkönyv az évszázadok során elkallódott, hiszen ezek jogbiztosító értéke a földesúrra nézve rendszerint rövid idő alatt megszűnt, így megőrzésükre pl. a birtokjogi vagy birtokigazgatási iratoknál kevesebb gondot fordítottak.

Éppen ezért, s minthogy az úriszéki eljárás fentebb ismertetett meneténél fogva az ügyek elintéződése az ítélethozatal után gyakran további aktusoktól, az eskü eredményétől, a földesúr személyes döntésétől stb. függött, az utóbbiakra vonatkozó feljegyzések hiányában — a jegyzőkönyvek sorozatának hézagossága miatt — gyűjtési szempontjainkat kielégítő teljesen lezárt ügyeket a fennmaradt perek viszonylag nagy száma ellenére sem lehetett mindig találni. Így nem egy esetben, ha a perszöveg közlése egyébként szükségesnek látszott, befejezetlen ügyeket is ki kellett adnunk. Természetesen, a per menetét minden esetben megkíséreltük rekonstruálni, s ha az ügy további sorsát megvilágító adatok kerültek elő, ezeket — a következő tárgyalás anyagát az első tárgyalás jegyzőkönyve után folytatólagosan, az utólagos bejegyzéseket a maguk eredeti helyén (rendszerint a perjegyzőkönyv végén) hasábosan — mindig közöljük. A kiadványunkban előforduló lezáratlan ügyek befejezése tehát a rendelkezésre álló anyagban nem volt megtalálható; erre a szöveghez kapcsolt, feleslegesen ismétlődő jegyzetek elkerülése végett itt mutatunk rá.¹¹²

¹¹² Kivételt csak azoknál az ügyeknél tettünk, ahol a jegyzőkönyv ítélet nélkül, csonkán zárul. Ezeknél a regeszta végén utalunk rá, hogy az ítélet hiányzik. — Az egymással kapcsolatos, de különálló ügyek összefüggésére kölcsönösen utaló jegyzetekkel hívjuk fel a figyelmet.

Szöveggyűjtésünk a jelenleg Magyarország területén található egész levéltári anyagra kiterjedt. Elsősorban az Országos Levéltár tárgyunk szempontjából tekintetbe vehető fondjait kutattuk át: a feudális-kori központi hatóságok levéltárait s a nagyobb családi levéltárakat. Az utóbbiak közül nemcsak a latifundiumokat birtokló főnemesek (a Rákóczi—Aspremont, Esterházy, Batthyány, Zichy, Károlyi, Csáky, Forgách, Khuen-Héderváry stb. családok) levéltárait néztük át, de azoknak a nagyobb birtokú köznemesi családoknak (Ostffy, Majthényi, Szüllő, Simonyi, Szulyovszky, Theöke, Bánó stb.) levéltárait is, ahol tárgyunkra vonatkozó iratokat remélhettünk. Bár egyes nagy levéltárakban (mint pl. a Zichy és Károlyi-levéltárakban), várakozásunk ellenére, úriszéki iratokat csak a XVIII. századtól kezdve vagy egyáltalán nem találtunk, az anyaggyűjtés általában mégis olyan eredményesnek bizonyult, hogy azokat az állagokat, ahol segédkönyvek hiányában vagy más kutatási nehézségek miatt a várható aratás a ráfordítandó idővel és munkával arányban állónak nem látszott, a kutatásnál mellőzhettük.

Így nem néztük át az Országos Levéltár egyes, gyűjtemény-jellegű állagait, pl. a Kamarai levéltár „Neo-regestrata acta”, „Acta ecclesiastica”, „Acta ordinum et monialium” c. nagyobb irategységeit és „Lymbus” c. állagának három sorozatát, a Múzeumi Törzsanyag „Újkori iratok” c. gyűjteményét stb. és a kisebb családi levéltárakat. Ezekből ugyanis csak egyes, magukban álló iratok, legfeljebb néhány pert tartalmazó jegyzőkönyvek, illetőleg jegyzőkönyvtörzsrdekék voltak várhatók, amilyenek az átkutatott anyagban is több helyen előkerültek, melyeket azonban, egy-egy tájegységre vonatkozó nagyobb, összefüggő anyag közlésére törekedvén, szövegeink összeállításánál ki kellett szelektálnunk. Sem ezek a kihagyott, sem a mellőzött anyagban esetleg még található egyes iratok — egy családra vagy egyes további uradalmakra vonatkozó néhány per — egyébként sem befolyásolhatják lényegesen azt az összképet, ami közölt anyagunkból az egykorú gazdasági és társadalmi viszonyokra s az úriszék szerepére nézve éltszerű elevenséggel kibontakozik. E szövegek kiadását különben az említett terjedelemlátározás sem engedte volna meg.

Az Országos Levéltáron kívüli anyag felhasználásáról ugyanezek mondhatók. A területi állami levéltárak fondjai közül a városi levéltárak nem jöhetnek tekintetbe, a megyei levéltárak iratanyagában végzett próba-kutatások viszont nem jártak eredménnyel, ezekből egy iratot sem közlünk. E levéltárak rendszeres átkutatásáról tehát, ami munkánkat további évekkal hosszabbította volna meg, le kellett mondanunk. Fokozott figyelmet fordítottunk azonban az egyházi levéltárakra, melyekből az egyházi nagybirtok földesúri bíraskodásának dokumentumait remélhettük. Amennyire a segédkönyvek lehetővé tették, átnéztük az esztergomi primási levéltárat, továbbá az egri érsekségnek és — a veszprémi kivételével — mindazoknak a katolikus püspökségeknek és káptalanoknak levéltárait, melyekben korszakunkra vonatkozó iratok találhatóak, végül átnéztük a nagyobb birtokú, földesúri hatalmat gyakorolt apátságok és prépostságok (konventek) levéltárait is. Az egyházi levéltárak állagaiban végzett kutatások feltűnően csekély eredményt hoztak. Közülük csupán az esztergomi székesfőkáptalan magánlevéltárában s Pannonhalmán, a bencés főapátság rendi levéltárában találtunk kiadványunkhoz felhasználható anyagot. Ezt — a garamszentbenedeki, esztergomi és pannonhalmi egyházi uradalmak úriszékeinek perjegyzőkönyveit — munkánk V. és XIII. fejezetei alatt közöljük. Rajtuk kívül a vasvári káptalan levéltárában találtunk még

néhány XVII. századi úriszéki pert, melyek azonban, a fentebb elmondottakhoz képest, nem látszottak közlésre érdemesnek.

A kiadásra került peranyag csoportosítására a földrajzi alapon történő, uradalmak szerinti beosztást találtuk a legalkalmasabbnak. Így volt biztosítható, hogy az egy tájegységre vonatkozó adatok együtt maradjanak, egy-egy vidék jellegzetessége kirajzolódjék, ami szövegeinket mind a történeti, illetőleg jogtörténeti, mind a nyelvészeti és néprajzi kutatások számára hozzáférhetővé teszi. Anyagunkat ezért, az egykorú Magyarország területi tagolódásának megfelelően, a Dunántúl, az északnyugati s az északkeleti országrészek három nagy földrajzi egységébe foglaltuk. Ezekben belül az uradalmak sorrendjét legelső perük dátuma határozta meg (uradalmon belül ugyanis a szövegek az úriszéki ülések időrendje szerint vannak besorolva). Így például, minthogy a dunántúli uradalmak közül a legrégebb per a szalónaki uradalom anyagában maradt fenn, kiadványunk I. fejezetét a szalónaki úriszék perszövegei alkotják. Szerencsés véletlen folytán e sorrend az uradalmaknak a három nagy egységen belüli földrajzi sorrendjével többnyire egybeesik, így a közölt 19 uradalom Vas megyétől Bereg megyéig logikus sorrendben követi egymást, kiadványunk anyaga tehát úgy földrajzi, mint időrendi szempontból könnyen áttekinthető.

Mindenuradalomhoz — kiadványunk fejezeteihez — külön kis bevezetést adunk, mely tájékoztat a birtok korszakunkban volt, a szövegekben előforduló földesurairól, s a perjegyzőkönyvek utalásainak érthetővé tételére kiemeli közülük az impendens (úriszéktartó) földesurak neveit. Felsorolja továbbá az uradalomhoz tartozó, a közölt perekben említett helységeket (így a jegyzetelést az uradalomhoz nem tartozó helynevek magyarázatára korlátozhattuk), röviden ismerteti az uradalom sajátos viszonyait, az úriszék ítélkezésében olykor megfigyelhető helyi vonásokat, végül adja a szükséges forrásleírást s a felhasznált eredeti szövegek őrzőhelyét, illetőleg levéltári jelzetét. Minthogy egy-egy uradalom jegyzőkönyvei egy-két kötetben összefoglalva vagy együttesen elhelyezett, kisebb számú s homogén természetű iratban maradtak fenn, a szükséges legenda ily módon is megadható volt; ha ez mégis egyes daraboknál kiegészítést kívánt, azt a szöveghez kapcsolt jegyzetben közöljük. (A kiadott szövegek eredetiének pontos lelőhelye, a kötet lapszáma stb. a szöveg után jobb oldalt hasábosan kiemelve található.)

A közlés módjára nézve általában Silov útmutatásait vettük alapul.¹¹³ A pereket teljes szövegükben adjuk ki, minden per önálló, külön közlés. E szabály alól csak egy esetben tettünk kivételt, amikor az egymással összefüggő, hasonló tárgyú s egy ülésben folyamatosan tárgyalt ügyek egy szám alá vont, folyamatos közlése a földesúri hatalom részéről az uradalom jobbágysága ellen indított akció egységét jobban kiemelte.¹¹⁴

Az úriszék több ülésén folytatólagosan tárgyalt pereket az első tárgyalás dátuma alatt közöljük, szögletes zárójelbe foglalt szövegekőzi megjegyzésekkel választva el az elsőtől az utána folyamatosan közölt további tárgyalási jegyzőkönyveket. Fellebbezett pereknél, ha az alsó fórumon: a falu színén, a (földes-

¹¹³ A. A. Silov: A 19. századból és a 20. század elejéről származó dokumentumok kiadásának kézikönyve. Bp. 1955. (soksz.). A Silov által tárgyalt legújabbkori s az általunk közölt sokszáz éves anyag kiadásával kapcsolatos, igen lényeges különbségek miatt a munkát csak az általános elvek szempontjából alkalmazhattuk, s a belőle levonható analógiákat használhattuk fel.

¹¹⁴ L. a 78. sz. a. közölt pereket.

úri) város, a hegymester vagy a céh székén¹¹⁵ kelt tárgyalási anyag vagy ítélet az úriszéki perjegyzőkönyvbe bele van foglalva (ami a fellebbezett ügy szóbeli referátumára utal), úgy a jegyzőkönyv e szövegrészét csak kikezdéssel emeljük ki. Ha azonban az első fok a maga jegyzőkönyvét eredetiben terjesztette fel s ez az úriszék protocollumába bekötve vagy ahhoz mellékelve fennmaradt, úgy ez iratot, az úriszéki jegyzőkönyvekhez hasonlóan, egész szövegében s különválasztva közöljük. Ilyen esetekben — az egész ügyet egy szám alá foglalva s az úriszéki ítélet dátuma alá besorolva — első helyen adjuk az alsó fok jegyzőkönyvét s utána az úriszék (rendszerint a felterjesztett irat hátára rávezetett) ítéletét. Ilyenkor szintén szögletes zárójelbe foglalt szövegek között megjegyzéssel utalunk rá, hogy az első jegyzőkönyv milyen fórumon kelt, s ugyanilyen megjegyzéssel választjuk el tőle a második, az úriszéken kelt szöveget. Hasonló módon járunk el az úriszéki jegyzőkönyvek mellett néha fennmaradt vallatási jegyzőkönyvek és más permellékletek publikálásánál is (közlési sorrendjüket perrendi összefüggésük döntötte el), valamint azokban az esetekben, amikor ugyanazon ügy miatt perbefogott személyek perét az úriszék különválasztva tárgyalta.

Minden perszöveg előtt regesztát adunk. Minthogy kiadványunkkal szemben felmerült az az igény, hogy a közölt anyagot a történészekon kívül gyakorló jogászok s egyetemi hallgatók is felhasználhassák, a regesztákat bővebb szövegezésben, az ügy jogi meritumát mindig kiemelve készítettük el. Különösen szükséges volt ez a bonyolultabb örökösödési és osztályospereknel, általában a magánjogi pereknél, ahol a leszármazási kapcsolatok, jogi összefüggések stb. világos áttekintése nélkül az ügy nehezen érthető. Ilyen esetekben néha, körülírások és utalások elkerülése végett, a regesztába a felek nevét is belefoglaltuk, amit egyébként — a tömörebb fogalmazás érdekében — általában kihagytunk. Az egykorú jogi fogalmak definiálatlansága s a mai kategóriák alkalmazásának nehézségei miatt, amire fentebb már rámutattunk, a perszövegekben mindig *I* szóróvidítéssel jelölt alperest vagy vádlottat néha áthidaló megoldásként „perbevont”-nak vagy „perbefogott”-nak kellett mondanunk. Ha a peres felek valamelyike nemes, agilis stb., erre a jegyzőkönyv utalni szokott, ilyenkor a rendi megjelölést a regesztába is bevettük. Egyébként a peres felek alatt jobbágyok értendők.

A közölt perszövegekhez — az említett igényekre s az újszerű anyag használatának nehézségeire való tekintettel a szokottnál bővebb — magyarázó jegyzeteket fűztünk. Ezek tárgyi (jogi), személyi, földrajzi és nyelvi felvilágosításokkal szolgálnak. Az utóbbiak közül betűvel különböztettük meg, s a számozott jegyzetek után adjuk azokat, melyek nem a szövegek megértését, csupán nyelvészeti értékelésüket teszik lehetővé.

Az egy-egy úriszéki ülésből közölt első per 1. jegyzetében foglaltuk a bíróság összetételére vonatkozó adatokat; ha a jegyzőkönyvből kitűnik, névszerint felsoroljuk a jelen volt bírakat, foglalkozásuk vagy közeleti tisztségük megjelölésével együtt. Erre, a latin kifejezéseket magyarra fordítva, mai terminológiát használunk, de ha az értelmezés körül bármiféle probléma merült fel, az eredeti szót hagytuk meg, melyre nézve ilyenkor a nomenklaturában adunk magyarázatot. — Láthatólag ugyanazon személyek tisztségét a különböző

¹¹⁵ A különböző földesúri fórumokat, az eredeti terminológiát megtartva, egykorú elnevezésükkel jelöljük. A nevek magyarázatát l. az uradalmi bevezetésekben s a nomenklaturában.

jegyzőkönyvek gyakran eltérő módon jelölik meg. Ezeket az adatokat minden esetben úgy vettük át a jegyzetbe, ahogy az illető szövegben találtuk. A keresztneveket szintén magyarul s mai alakjukban adjuk, a családneveket azonban, a névfejlődés szempontjait figyelembe véve, eredeti formájukban közöljük. Az előneveket, ha a jegyzőkönyv feje latin nyelvű, az előnév tehát a helynevet a „de” szó után főnévi alakjában tartalmazza, kötőjel alkalmazásával adjuk (pl. „de Pánd” helyett „Pánd-i”), egyébként az eredeti melléknévi formát tartottuk meg. Ha az úriszék bírái a jegyzőkönyvet aláírták, ezt a jegyzetben megemlítjük, vagy, ha utalás egyébként felesleges, az aláírókat a név dőltszedésével különböztetjük meg. A nevek után az eredeti szövegben sokszor előforduló ilyen kifejezéseket, mint „et alii iuris periti”, „et alii quam plurimi” stb. lefordítottuk, ezért nem tesszük idézőjelbe (idézőjelet csak kivételesen, magyarból átvett, különösen jellegzetes megjegyzéseknél alkalmazunk). A jegyzeteinkben szereplő és más, jogban jártas személyek, és mások számosan stb. kifejezések tehát idézet nélkül is az eredetinek felelnek meg. — Ugyancsak itt, az 1. jegyzetben adjuk meg — ha az uradalmi bevezetés általános forrásleírása az egyedi iratra vonatkozó kiegészítést kíván — az ily tárgyú különleges felvilágosításokat. Végül itt utalunk arra is, hogy az ülés anyagából milyen további számok alatt közlünk még pereket; e megjegyzések feleslegessé teszik az utóbbiaknál visszautaló jegyzetek alkalmazását.

A jegyzetek számát nomenklatura alkalmazásával csökkentettük: a többször előforduló, magyarázatra szoruló kifejezéseket, főleg a latin és magyar nyelvű jogi műszavakat ennek keretében adjuk. Néhány esetben, amikor a közölt szövegből nem tűnik ki, hogy a szükséges felvilágosítás a nomenklatura milyen címszava alatt található, vagy a szöveg jobb megértéséhez az ott közölt adatokra a figyelmet felhívni egyébként szükségesnek látszott, a nomenklaturára jegyzetben utaltunk. Kiadványunk jogi szempontból való használhatóságának fokozására a címszavak közé — előfordulásuk szerinti formában — többszavas kifejezéseket is felvettünk, s itt adjuk a szükséges magánjogi, büntetőjogi, perjogi stb. magyarázatokat. Ezek a forráskiadványok szokásos szójegyzékeinél igényesebben, lexikonszerű részletességgel készültek. Sok kifejezésről, különösen akkor, ha értelmük a nemesi jogban s az úriszék gyakorlatában eltérő, vagy a tárgynak nagyobb érdekessége van, a szövegeinkben előforduló jelentéseken túlmenve, átfogó magyarázatot adunk. Ahol ez feleslegesnek látszott, ott a szónak csak a kiadványunkban előforduló jelentéseire szorítkoztunk. Szótárakban megtalálható, különleges jelentés nélküli szavakat a nomenklaturába nem vettünk fel. — A bevezetések, jegyzetek s a nomenklatura között néhol bizonyos fedések állottak elő, ezek azonban munkánk terjedelme, az előfordulások különbségei s az eltérő szempontú magyarázatok szüksége miatt nem voltak kiküszöbölhetőek.¹¹⁶

Egy-egy uradalom helységeinek nevét az uradalom bevezetésében megyénként (vagy a birtok szervezeti egységei, pl. sáfárságok szerint) betűrendben soroljuk fel. Az egyes neveknél először a szövegben előforduló eredeti névalakot, azután — zárójelben — az esetleges későbbi, s végül (az 1952. évi helységnévtár alapján) a mai elnevezést adjuk, feltüntetve a helység megyei hovatartozása tekintetében beállott változásokat is. A Magyarországtól

¹¹⁶ A nomenklaturának az úrmértékekre vonatkozó adatait nagyjából *Lederer Emma* cikkéből (Régi magyar úrmértékek. Századok, 1923—1924. évf. 123—157., 305—326. l.) vettük.

elkerült helységeknel az eredeti névalak után, ha időközben változás történt, az 1918. évben volt névformát (és megyét), végül a helység mai elnevezését adjuk, s feltüntetjük, természetesen, hogy a helység most milyen országhoz tartozik. Az áttekinthetőség érdekében az eredeti névformán kívüli adatokat itt is zárójelbe tesszük. A mai helynevek megállapításához ezeknél az 1949. évi osztrák s az 1955. évi csehszlovák helységnévtárakat használtuk.¹¹⁷ A Szovjet-unióhoz tartozó területről a mai helyneveket feltüntető segédeszköz nem állott rendelkezésünkre. Ezért itt (a munkácsi uradalommal kapcsolatban) a községek névmegállapításához a magyar helységnévtár 1937. évi kiadásának 2. pótfüzetét használtuk, mely a terület községeinek kárpátukrán névformáit tartalmazza; adatokat kértünk továbbá a tárgyhoz a Földrajztudományi Kutatóintézetétől is. — A szövegekben említett, de nem a tárgyaló uradalomhoz tartozó helységek adatait, mint fentebb említettük, jegyzetekben közöljük. Ezekben a névalakok sorrendje s közlési formája lényegében azonos az uradalmi bevezetéseknel használt, most ismertetett gyakorlattal.

A szövegekben előforduló állandó ünnepeket és gyakran említett névnapokat a nomenklaturában, a mozgó ünnepeket és ritkább névnapokat jegyzetben adjuk. A dátumokat, minthogy a jegyzőkönyvek a régi vagy az új naptár szerinti időmeghatározást sohasem jelzik, 1589-ig a régi, ettől kezdve az új naptár szerint oldottuk fel. (Itt említjük meg, hogy a közölt peranyag, különösen az úrbéri és magánjogi perek, a különböző mezőgazdasági munkák hagyományos, vagy vidékenként eltérő időpontjára, dátumokhoz kapcsolódó helyi szokásokra stb. igen sok adatot tartottak fenn.)

A perszövegek publikálásánál — a latin szövegekkel kapcsolatban — a forrásközlés kialakult gyakorlata szerint jártunk el. A latin szövegeket tehát az ún. humanista helyesírás szerint közöljük (az eredeti j helyett i-t, u helyett bizonyos esetekben v-t írtunk stb.) s ennek megfelelően alakítottuk át az interpunkciót is, mely az úriszéki jegyzőkönyvekben többnyire szabálytalan, következtelen és hiányos. A kisebb elírásokat, helytelen szóegyeztetéseket, egyszerűbb nyelvtani hibákat a másolatokban kijavítottuk, s a mindennapi rövidítéseket jelölés nélkül feloldottuk. Ilyen esetekben, gyakoriságuk miatt, jegyzeteket sem alkalmaztunk. (Hasonló okból nem tettünk felkiáltójelet s nem adtunk jegyzetet az érthetőség határain belül maradó, ezért ki nem javított pongyolaságok esetén sem.) A súlyosabb vagy jellegzetesebb, de egyértelmű szóhibákat, torzításokat stb. szövegeinkben szintén átjavítottuk, ilyenkor azonban, jegyzetben, az eredeti formát is közöljük. Ha viszont az elírás olyan fokú, hogy a helyes értelem kétségtelenül nem állapítható meg, vagy többféle magyarázat lehetséges, úgy a szöveget eredeti alakjában tartottuk meg, s a valószínű helyesbítést, illetőleg ennek alternatíváit adjuk jegyzetben. A különleges rövidítések feloldását, sérült szöveghelyek értelemszerinti pótlását stb. szögletes zárójelbe foglaltuk, s szükség esetén ehhez magyarázó jegyzetet is fűztünk. Ahol a latin és magyar szöveg egy kikezdésen belül egymásba szövődött, ott az eredeti interpunkciót — a magyar szövegekhez hasonlóan, az alább ismertető módon — a latin részeknél is jelöltük.

Munkánk technikai részének legnehezebb problémáját a magyar szövegek (s a bennük helyenként előforduló szlovák idézetek) közlésénél kövendő módszer kialakítása jelentette. Erre nézve Magyarországon jelenleg sem

¹¹⁷ *Gemeindeverzeichnis von Österreich*. Wien, 1949; *Administrativní lexikon obcí Republiky Československé*. Praha, 1955.

érvényes forrásközlési szabályzat, sem egységesen kialakult gyakorlat nincs, minden publikátor többé-kevésbé eltérő módszereket alkalmaz, ami a kérdéskörül történészek és nyelvészek között éles vitákra ad alkalmat. A választást nehezítette, hogy kiadványunknak — mint az első lényegében jogtörténeti jellegű forrásközlésnek — ez utóbbi szempontokra is nagy figyelmet kellett fordítani. A felmerülő igények egyeztetését különösen megkívánta az a körülmény, hogy történeti anyagot közlő kiadványunkat először a Nyelvtudományi Főbizottság karolta fel, s munkánk megjelenését végül is az Állam- és Jogtudományi Főbizottság támogatásának köszönhetjük. Módszerünket ezért a Magyar Tudományos Akadémia I. és II. osztályának bevonásával történészek, jogászok és nyelvészek között vitára bocsátottuk, s e megbeszélésekre támaszkodva alakítottuk ki az alkalmazásra került, a háromféle szempontot összefogó s mindkét osztály által elfogadott közlési formákat. Módszerünket az ezutáni forrásközlések tovább fejleszthetik, a részletekben finomíthatják, meg vagyunk győződve azonban, hogy az általunk tört út az, mely a szembenálló igények méltányos összegyűjtéséhez, a kérdés körüli viták nyugvópontjához vezet.

A perjegyzőkönyvek magyar (és szlovák) nyelvű szövegei az írásbeliségnek abból a szakaszából valók, amikor a betűknek ékezetekkel való ellátása és a központozás terén még nem alakult ki egységes gyakorlat: ez magyarázza eredeti szövegeinkben a betűk feletti ékezetek tarka sokféleségét és szinte írónként eltérő használatát, valamint a központozásnak a maitól erősen különböző módját vagy éppen csaknem teljes hiányát.

A magyar (és szlovák) szövegek közlésében paleográfiai hűségre törekedtünk. A helyesírás és a központozás tekintetében igyekeztünk — amennyire lehetett — megőrizni az egykorú írás sajátosságait. A különböző időkből, helyekről és íróktól származó szövegek régi írásmódjának megváltoztatására, valamilyen szempont szerinti átírására, részleges vagy teljes modernizálására — mint annak kívánsága munkánkkal kapcsolatban is felmerült — e tudományos célú kiadványban nem vállalkozhattunk, mert ilyen eljárás a legteljesebb jószándék mellett is igen sok esetben elkerülhetetlenül együtt járt volna a szövegek önkényes értelmezésével, torzításával, esetleg meghamisításával, főképpen hang- és alaktani, többször azonban mondattani tekintetben is. Márpedig forráskiadványunk éppen azt a célt szolgálja, hogy eredeti formájukban tegye hozzáférhetőkké szélesebb tudományos körök, különféle tudományszakok művelői számára az úriszéki perjegyzőkönyveknek eddig nem publikált, tartalmi és nyelvi tekintetben egyaránt igen értékes részleteit. Egyébként is az efféle, jogi természetű anyagot tartalmazó szövegeknél a nyelvi hitelesség szükségessége kétséghalmozhatatlanul nyilvánvaló.

A paleográfiai hűségnek azt a fokát azonban, amelyet egy hasonmás-kiadás nyújthat, nem volt szándékunkban megvalósítani. Szövegkiadásunkban nem különböztetjük meg a betűknek különös funkcióval nem bíró, több változatban használt alapjegyeit. Az *f*, *z*, *β*, *ε*, *δ* stb. betűváltozatokat tehát egységesen *s*, *z*, *sz*, *r*, *d* stb. betűkkel írjuk. Feltüntetjük ellenben az alapjegyekkel kapcsolatos különféle ékezeteket, amelyek a régi magyar írásgyakorlatban rendszeresen előfordulnak, és amelyeknek funkciójuk van, vagy legalábbis lehet.¹¹⁸

¹¹⁸ A jegyzetekben, pl. az úriszéki bírák említett felsorolásában a családnevek visszaadásánál vagy szövegjavítások esetén az áthúzott részek közlésénél stb. ilyen fokú paleográfiai hűségre nem törekedhettünk: nyomdatechnikai okokból a ma nem

A folyóirással írt XVI. század végi és XVII. századi szövegekben előforduló ékezetes betűtípusokat táblázatban foglaltuk össze (l. a Bevezetés után az I. sz. tabellát). A hivatkozások megkönnyítésére a különféle ékezetű típusoknak sorszámot adtunk. A sorszámozás ezúttal csak gyakorlati célt szolgál.

Az ékezetformáknak és használatuknak a perjegyzőkönyvekben jelentkező nagy változatossága miatt a szövegek közlésben nyomdatechnikai okokból bizonyos egyszerűsítésekre kényszerültünk. Egyes ritkább és kevésbé jellegzetes ékezetváltozatokat a közlésben megfelelő egyszerűbb változattal helyettesítünk.¹¹⁹ Az eredeti kéziratból való eltéréseket a szöveghez fűzött (betűkkel jelzett) jegyzetekben feltüntetjük, például a perjegyzőkönyv közölt szövegének *törvenj* szavához fűzött *ő* = *o*²² jegyzet azt jelenti, hogy az eredeti kéziratnak ebben a megjelölt szavában a szövegek közlés *ő* betűje helyén a táblázat 22. sorszámú oszlopában feltüntetett, vesszővel és ponttal ékezetű *o* betű, tehát *ó* található: *törvenj*.

Amint az említett táblázatból is kitűnik, a különféle ékezetformák használatában bizonyos rendszeresség mutatkozik. Éppen ezért, a mai gyakorlat alapján, nem szabad egyes típusokat a jegyzőkönyvíró hanyagságának, pontatlanságának, sietségének tulajdonítanunk. Nem tekinthetjük csupán efféle indítékú, különösebb figyelmet nem érdemlő egyéni írássajátságoknak például az *o*³⁸ típusú betűt, hiszen anyagunkban messzefekvő vidékeken, az ország két szélén elterülő lánzséri és makovicai uradalmak úrszéki jegyzőkönyveiben évek során át megtalálható. Ne feledjük, hogy a XVI—XVII. század írásgyakorlatában még nem voltak meg azok az általánosan elfogadott normák, amelyek a magyar szövegek írásában ma számunkra oly természetesek, például hogy az *o* betű fölé ékezetül csak két pontot, illetőleg csak egy vagy két jobbra dülő vesszőt lehet tennünk. — Az írássajátságok nyelvészeti értékelésének elősegítésére a jegyzőkönyvek íróinak nevét, ha az (egy-két esetben) megállapítható volt, jegyzetben feltüntetjük.

A közétett régi magyar szövegeknek azonban nemcsak a betűformái régiések, hanem a helyesírásuk is az. Az olvasás megkönnyítésére alább táblázatot közlünk a betűk és betűcsoportok hangértékére vonatkozólag (l. a Bevezetés után a II. sz. tabellát). Használata szövegeinknek a mai nyelvre való átértékelését a régi iratok olvasásában gyakorlatlanabbak számára is lehetővé teszi.

Az utóbbi szempontokra való tekintettel, az olvasmányosság érdekében, szövegeinket az eredeti hiányos és a maitól igen eltérő központozással, illetőleg csupán az eredeti központozás feltüntetésével közre nem bocsáthattuk. Az interpunkció tekintetében tehát a következő módszert alkalmaztuk.

Azoknál a szövegeknél, ahol a központozás a maihoz viszonylag hasonló, a jelenlegi helyesírásnak is megfelelő eredeti írásjeleket a szokott formájú írásjelekkel adjuk vissza. Az eredetiben hiányzó, a szöveg tagolására általunk

használatos jeles betűket s — az alább ismertetendő — interpunkciós jeleket nem alkalmazhattuk. Az utóbbi okból a jegyzetbe került szövegrészek központozását is modernizálnunk kellett.

A helyettesített típusok sorszáma	33	7,8	10	12	18, 19, 39	21, 22, 23	26, 27	29, 40	31	33, 34, 35, 36
A helyettesítő típus sorszáma	3	6	9	11	17	20	25	28	30	32

alkalmazott jelek gyanánt¹²⁰ ún. félkövér típusú vesszőt, pontot, pontosvesszőt, kettőspontot, felkiáltójelet és kérdőjelet (, . ; : ! ?) használunk. (Hasonló módon járunk el a rövidítések és a számok utáni pontok tekintetében is.) Minthogy a zárójel és gondolatjel esetében az eltérést tipográfiailag nehéz lett volna megoldani, az idézőjel pedig szövegeinkben anakronisztikusan hatott volna, ilyen sajtójeleket nem alkalmazunk. A mai helyesírástól eltérő s az olvasást nehezítő eredeti írásjeleket szövegeinkből kihagytuk, ilyenkor a szóhoz kapcsolt jegyzetben adjuk meg, hogy ott a perjegyzőkönyvben milyen írásjel van. Ahol egy-egy perszövegben, mint rendszerint, ugyanaz az írásjel ismétlődik feleslegesen, a kihagyott jel előtti szó utolsó betűjét dőlten szedjük, s az első ilyen esethez fűzött jegyzetben említjük meg, hogy a dőlő betűk után az eredetiben milyen írásjel található. Ezzel a módszerrel, a szövegnek a szükséges gondolati tagolást megadva, az eredeti interpunkciót is pontosan feltüntetjük. Az így közölt pereket a szövegkezdet elé tett csillaggal jelöltük meg.

E megoldás az eredeti központosásnak a maiól való nagy eltérései és következtelenségei miatt nem volt mindig alkalmazható. Ilyen esetben a szövegeket a mai helyesírás szerint, egyféle (a szokott) írásjelekkel központosítottuk,¹²¹ s tekintet nélkül arra, hogy ez az eredetivel egybeesik-e, vagy nem, a szavak utolsó betűjének dőlő szedésével tüntetjük fel mindazokat a helyeket, ahol az eredetiben valamilyen írásjel van. Ezen a módon tehát csak azt tudjuk feltüntetni, hogy az eredeti szöveg h o l tagolódik, a h o g y a n azonban nem jelölhető. Sok türelmet és időt igénylő munkával sikerült elérni, hogy az így közölt ügyek száma a csillaggal jelölt perekhez képest lényegesen kisebb. (Ha a magyar és latin szöveg egy bekezdésen belül egymásba szövődik, ott a fenti jelölésmódokat a bekezdés latin szövegrészeire is alkalmaztuk.)

Részben az elmondottakkal kapcsolatos, hogy a teljes paleográfiai hűség-től még néhány jelentéktelenebb kérdésben el kellett térnünk. Így például, ha az eredeti írásjel számjegy után következik, a fentiek szerinti dőlő szedést csak egyjegyű számoknál alkalmazhattuk, többjegyű számnál ezt tipográfiai okokból mellőznünk kellett. A tőszámnevek után a kor szokása szerint olykor kitett pontot a sorszámnevektől való megkülönböztetés végett (jelölés nélkül) elhagytuk. A kettőzött számok közé az eredetiben nem alkalmazott kötőjelet tettünk (pl. 2—2), de ha a számok betűvel vannak írva, az eredeti formát tartottuk meg (pl. „tizenkét tizenkét”, vagy ahogy szintén írják: „tizenkét két”).

Az *A* és *I* szórövidítéseknel, melyek után a periratokban nem volt szokás pontot tenni, ha ilyen jel néha mégis előfordul, azt — egységesítés végett — mindenütt elhagytuk. Az *A* és *I* ragozott alakjainál a ragot — az eredetiben sohasem használt — kötőjellel kapcsoltuk a betűhöz (pl. *At*, *Inak* helyett: „A-t”, „I-nak”). Ha az „is” szót e betűkkel írták egybe, azokat szétválasztottuk (*Ais*, *Ays*, *Iis* helyett: „A is”, „A ys”, „I is”).

Az eredetiben teljesen rendszertelenül használt nagy- és kisbetűket a mai helyesírás szerint alkalmazzuk. (Az esetlegesen, gyakran a szó belsejében is elő-

¹²⁰ Az eredeti szöveg gyakran 20—30 soros mondatait fel kellett bontanunk. De még így is maradtak 10—15 soros mondatok, melyekben csak pontosvesszőkkel lehetett némi tagolást elérni, minthogy a vezérige a további szétválasztást nem engedi meg.

¹²¹ A legújabb helyesírás szerint *s*, *és*, *mint* előtt vesszőt kell tenni. Ezt e kötőszók gyakorisága miatt — a vesszők szövegünket túlságosan összetörték volna — vizuális szempontból nem alkalmazhattuk, illetőleg csak ott alkalmaztuk, ahol a jel kitérése az értelem kiemelését elősegítette.

forduló nagybetűk pontos reprodukálása szövegeink olvasását lényegesen megnehezítette volna.) — A közismert, korszakunkban általános és közkeletű rövidítéseket (*k, kgd*: kegyelmed, *ő Nga*: önagysága stb.) nem oldottuk fel. A hozzájuk illesztett ragok rövidítését azonban félreértések elkerülése végett fel kellett oldanunk (pl. *ő Ngk* helyett: „*ő Ngnak*”). Feloldottuk — mint a latin szövegeknél, szögletes zárójelbe foglalva — a szokatlanabb rövidítéseket is. Ugyanígy jelezzük a szövegsérülés miatt hiányzó, általunk pótoltt részeket; ilyenkor az illető szöveghelyhez magyarázó jegyzetet kapcsolunk. Egyébként a szövegeket betűhíven közöljük: az elírásokat, szóismétléseket is meghagytuk az eredeti szerint, helyesbítéseiket szükség esetén jegyzetben adjuk meg. Jegyzetben közöljük továbbá az eredeti szöveg módosulása esetén a kihúzott, törölt szavakat vagy hosszabb szövegrészeket.

Kiadványunk ismertetése után végül a munka létrejöttének körülményeire is ki kell térnünk. Az úriszéki peranyag kiadásának gondolatát Szabó István professzor vetette fel először abban a nagyszabású tervben, melyet egy, „Iratok a magyar parasztság történetéhez” című kiadványsorozat készítésére nézve 1946-ban a Magyar Tudományos Akadémiának benyújtott. Az Akadémia a tervet elfogadta, és a sorozatnak s egyben a II. kötetéül kijelölt úriszéki kiadványnak szerkesztésével Szabó Istvánt bízta meg. Szervezésével és irányításával az anyaggyűjtés — többnyire országos levéltári munkatársakkal — 1947 végén megindult s 1948 tavaszáig jelentékenyen előrehaladt. Sajnálatos módon ez év folyamán a kiadvány munkálatai elakadtak. Később — most már országos levéltári kiadványként — az úriszéki kötet anyaggyűjtése ismét megindult. A munka eddigi szakaszában Borsa Iván, Esze Tamás, Wellmann Imre és Zákonyi Mihály is részt vett. A kiadványunkban közzétett anyagból a pápai és csejtei uradalmak anyagának legnagyobb része s a munkácsi úriszék jegyzőkönyvei csaknem teljesen Wellmann Imre gyűjtéséből származnak, a többiek által gyűjtött — XVIII. századi — szövegek a kiadvány időkeretének későbbi változása miatt nem kerülhettek kiadásra.

1951-ben a munka vezetését Varga Endre vette át, aki a kiadvány végleges profilját — a jogtörténeti szempontokat előtérbe hozva — kialakította. Az újjászervezett munkaközösség: Ila Bálint, Bakács István és Bottló Béla, akik a munkában kezdettől fogva részt vettek, továbbá Párdányi Miklós és Varga Endre, az utóbbi irányításával és tevékeny közreműködésével, teljesen új anyaggyűjtést kezdett. A kiadvány változott jellegének megfelelően jelentős részben kicseréltük s — az anyag terjedelmét több mint kétszeresére emelve — nagymértékben kiegészítettük és nyomdakész formába hoztuk a másolt szövegeket. Az anyag ilyen arányú bővülése felvetette az időhatár módosításának kérdését. Minthogy az adott helyzetben egy kisebb korszak teljesebb feltárása helyesebbnek látszott, munkánk időkereteit a XVI—XVII. századra korlátoztuk, az előbbi gyűjtésből eredő XVIII. századi szövegeket tehát a fentiek szerint mind ki kellett hagynunk. Az anyaggyűjtés után munkaközösségünk elkészítette a kísérszövegeket és szövegmagyarázatokat, köztük a különösen sok munkát igényelt nomenklaturát, a nyelvészeti munkatársként bekapcsolódott Szabó Dénes pedig — az említett tárgyalások alapján vele együtt kialakított szövegközlési módszerünket egyes részleteiben is kidolgozva — elvégezte a szükséges nyelvészeti-paleográfiai munkákat, s a közölt anyagot ily tárgyú jegyzetekkel ellátta. Ezzel kapcsolatban, fokozott paleográfiai hűsre törekvő

szövegközlési módszerünk szerint, a korábbi gyűjtésből átvett iratokat is újból le kellett másolnunk és összeolvasnunk. Munkánknak ebben a szakaszában kollektívánkat fájdalmas veszteség érte Párdányi Miklós halálával. A helyére lépő Dávid Zoltán a földrajzi nevek egyeztetését s e névanyag egységes formába öntését végezte el. Így, miután a munka — kiadó hiányában — közben két évig (1953-tól 1955-ig) szünetelt, jórészt Eckhart Ferenc professzor önzetlen fáradozásainak eredményeként, aki forrásközlésünk iránt előbb a Nyelvtudományi, majd az Állam- és Jogtudományi Főbizottság figyelmét felkeltette, kiadványunk végre a megjelenésig juthatott el.

Nem mulaszthatjuk el tehát, hogy a fentiekért s gondos és aapos lektori munkájukért *Eckhart Ferenc* és *Sarlós Márton* professzoroknak, továbbá a Magyar Tudományos Akadémia II. Osztálya s Állam- és Jogtudományi Bizottsága részéről kiadványunk megjelenéséhez nyújtott segítségért *Szabó Imre* professzor, akadémikusnak, valamint az I. Osztály s a Nyelvtudományi Bizottság részéről kapott támogatásért *Pais Dezső* professzor, akadémikusnak őszinte köszönetet mondjunk. Ugyanezzel tartozunk a latin szövegek közlés-módjára, főleg központozásukra vonatkozó szíves tanácsaiért *Juhász László*-nak, az Irodalomtörténeti Intézet tudományos munkatársának. Végül itt mondunk köszönetet technikai munkatársunknak, *Schmidt Ádámnénak* s a kiadvány térképmellékletét tervező és kivitelező *Dezsényi Miklósnénak*, valamint *íjj. Kaszala László*-nak, aki az illusztrációs anyag fényképfelvételeit készítette.

I. táblázat

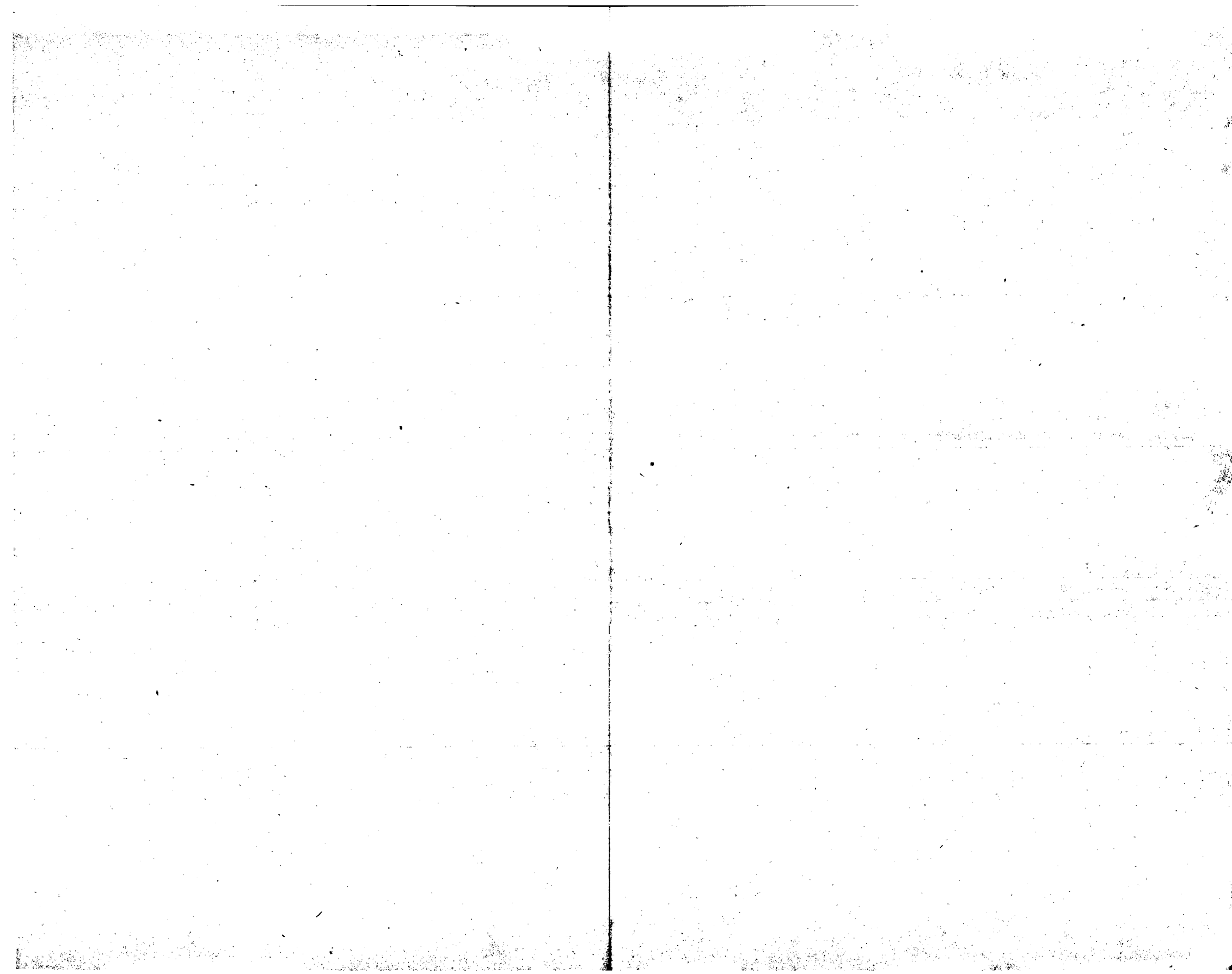
A folyóírással írt XVI. század végi és XVII. századi szövegekben előforduló ékezetes betűtípusok (a teljesség igénye nélkül):

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
o	o	ó	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o									o	o	o
e	e	e	e	e	e	e	e	e	e	e	e	e	e	e	e	e	e	e	e	e	e	e	e	e	e	e	e	e											e
u	u	u	u	u	u	u	u	u	u	u	u	u	u	u	u	u	u	u	u	u	u	u	u	u	u	u	u	u											u
w	w	w	w	w	w	w	w	w	w	w	w	w	w	w	w	w	w	w	w	w	w	w	w	w	w	w	w	w											
v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v	v											
y	y	y	y	y	y	y	y	y	y	y	y	y	y	y	y	y	y	y	y	y	y	y	y	y	y	y	y	y											y
i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i	i											
a	a	a	a	a	a	a	a	a	a	a	a	a	a	a	a	a	a	a	a	a	a	a	a	a	a	a	a	a											a
g	g	g	g	g	g	g	g	g	g	g	g	g	g	g	g	g	g	g	g	g	g	g	g	g	g	g	g	g											
j	j	j	j	j	j	j	j	j	j	j	j	j	j	j	j	j	j	j	j	j	j	j	j	j	j	j	j	j											
s	s	s	s	s	s	s	s	s	s	s	s	s	s	s	s	s	s	s	s	s	s	s	s	s	s	s	s	s											
z	z	z	z	z	z	z	z	z	z	z	z	z	z	z	z	z	z	z	z	z	z	z	z	z	z	z	z	z											
n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n											n
m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m											
l		l	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l											
t		t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t	t											
c		c	c	c	c	c	c	c	c	c	c	c	c	c	c	c	c	c	c	c	c	c	c	c	c	c	c	c											
r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r											
k		k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k											

	7 ₂	7 ₃	32 ₃	32 ₉	32 ₁₆	33 ₃
o			o			o
e	e	e	e	e	e	e

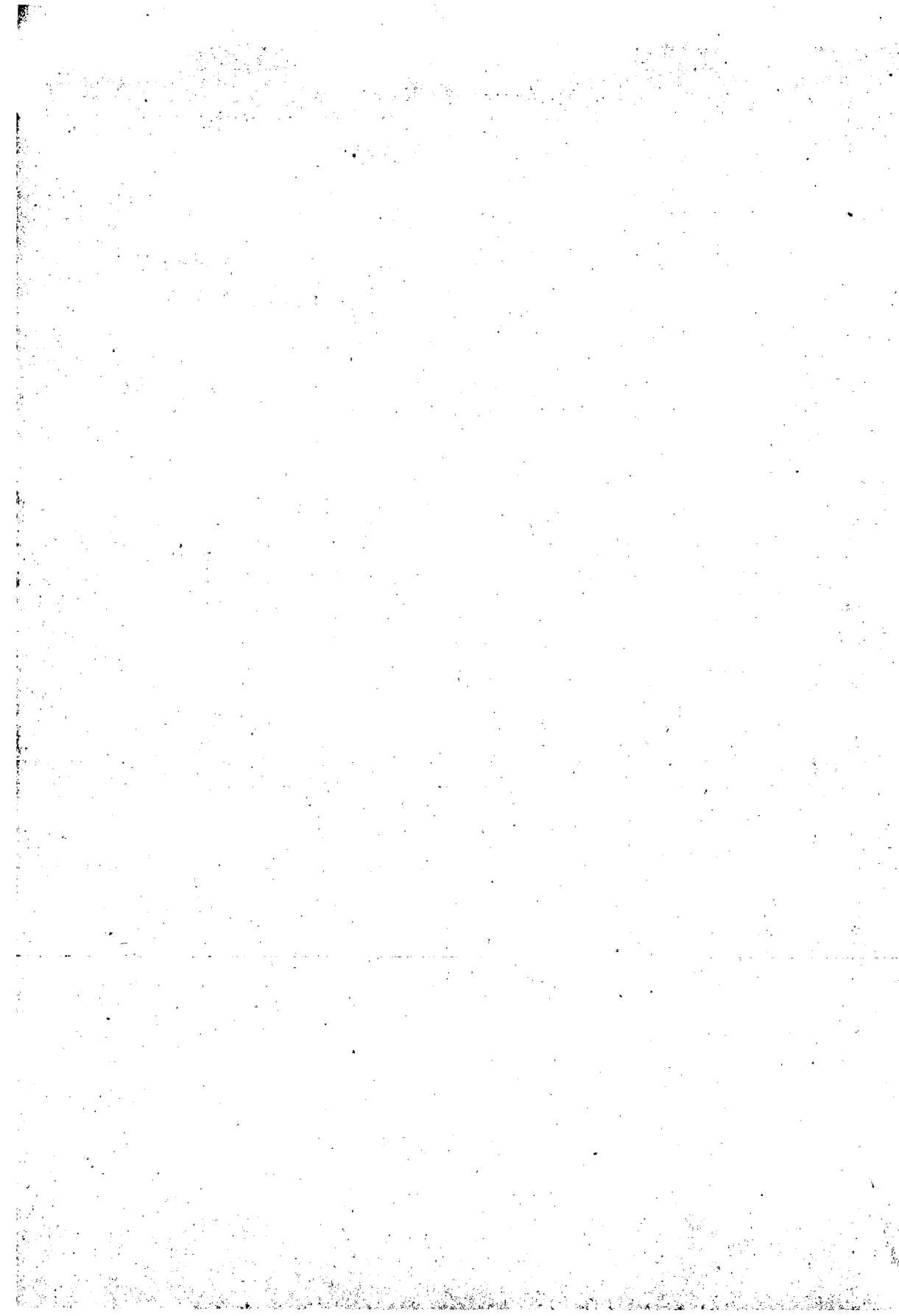
A lapalji jegyzetek számának csökkentése érdekében egyes sorszámok alá az ékezet több mellékváltozatát is besoroltuk:

4: o	18: o	22: o	29: o
7: o	19: o	23: o	38: o
14: o	20: o	26: o	39: o
17: o	21: o	28: o	40: o

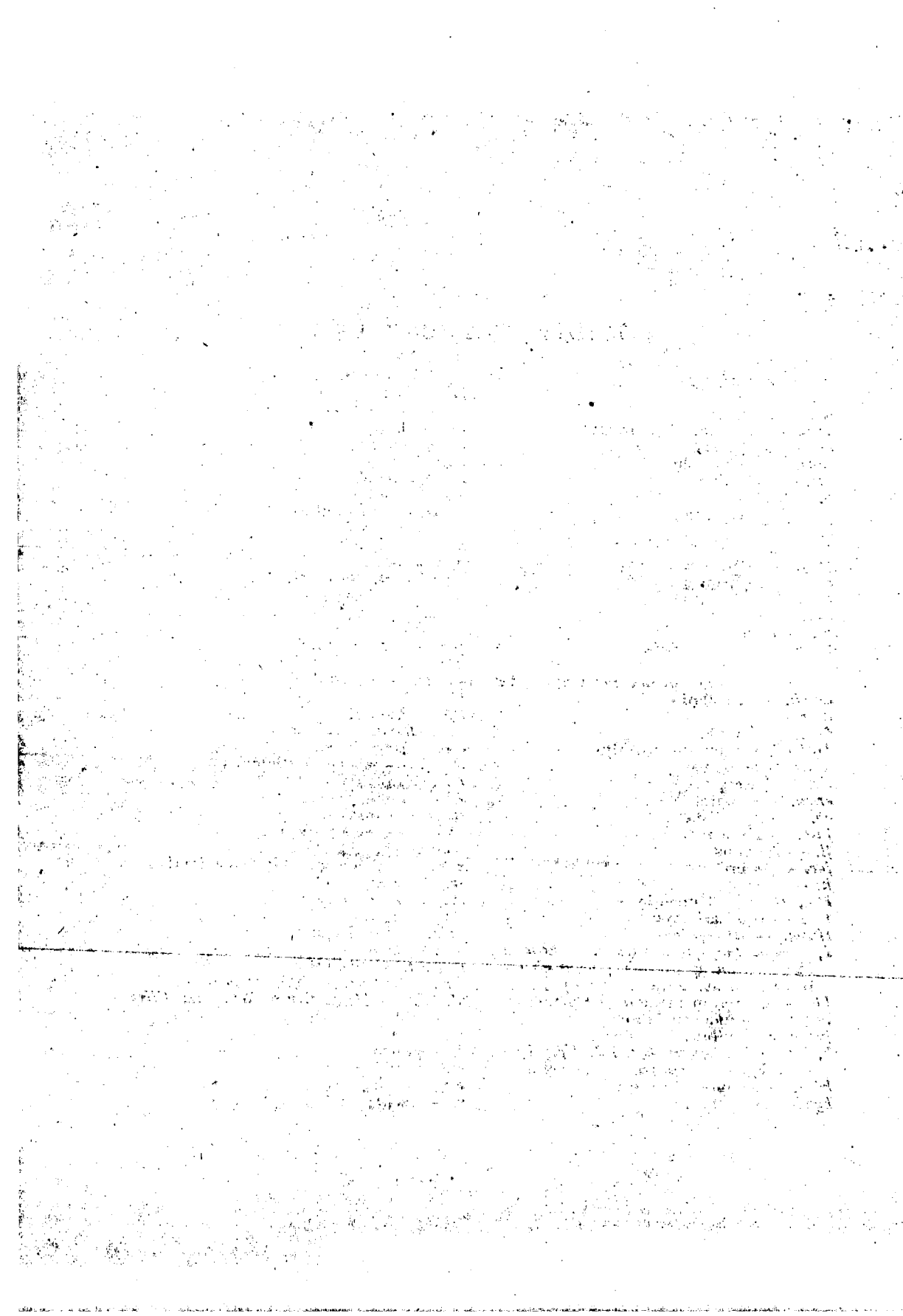
II. Helyesírási táblázat

Betű	Hangérték
<i>a</i> és ékezetes változatai <i>aa</i>	<i>a</i> vagy <i>á</i> <i>á</i>
<i>c</i> <i>ch, cz</i> <i>cs, chi, chj, chy, czi, czj</i>	<i>c</i> <i>c</i> vagy <i>cs</i> <i>cs</i>
<i>e</i> és ékezetes változatai <i>ee</i> <i>eo, ew, ev (eu)</i> és ékezetes változatainak	<i>e</i> vagy <i>é</i> (vagy hosszú <i>ē</i>) <i>é</i> (ritkán <i>e</i>) <i>ö, ő</i>
<i>ff</i>	<i>f, ff</i>
<i>g</i> és ékezetes változatai <i>gh</i> <i>gy, gi, gj, ghi, ghj, ghy</i>	<i>g</i> vagy <i>gy</i> <i>g</i> <i>gy</i>
<i>h</i>	<i>h</i> vagy csak járulékos írásjegy
<i>i</i> és egyéb ékezetes változatai	<i>i, í</i> vagy <i>j</i> vagy csak járulékos írásjegy
<i>j</i> és egyéb ékezetes változatai	<i>j</i> vagy <i>i, í</i> vagy csak járulékos írásjegy
<i>k, kh</i>	<i>k</i>
<i>l</i> <i>l'</i>	<i>l</i> vagy <i>ly (j)</i> <i>ly (j)</i>
<i>m</i> és ékezetes változatai	<i>m</i>
<i>n</i> és ékezetes változatai <i>ny, ni, nj</i>	<i>n</i> vagy <i>ny</i> <i>ny</i>
<i>o</i> és ékezetes változatai <i>oo</i> <i>ó, œ</i>	<i>o, ó</i> vagy <i>ö, ő</i> <i>ó</i> <i>ö, ő</i>
<i>s</i> és ékezetes változatai <i>ss</i> <i>sz</i>	<i>s, ss</i> vagy <i>zs</i> vagy ritkábban <i>sz, ssz</i> , lehet járulékos írásjegy is <i>ss</i> vagy <i>zs</i> , ritkábban <i>ssz</i> <i>sz</i> , ritkábban <i>s</i>
<i>t, th</i> <i>ty, ti, tj, thy, thi, thj</i> <i>ts</i> <i>tz</i>	<i>t</i> vagy <i>tt</i> <i>ty</i> <i>cs</i> <i>c</i>
<i>u</i> és ékezetes változatai <i>uu</i>	<i>u, ú</i> vagy <i>ü, ű</i> vagy csak járulékos írásjegy <i>ü</i>
<i>v</i> és ékezetes változatai	<i>v</i> vagy <i>u, ú</i> vagy <i>ü, ű</i> vagy csak járulékos írásjegy
<i>w</i> és ékezetes változatai	<i>v</i> vagy <i>u, ú</i> vagy <i>ü, ű</i> vagy csak járulékos írásjegy
<i>y</i> és ékezetes változatai	<i>i, í</i> vagy <i>j</i> vagy csak járulékos írásjegy
<i>z</i> és ékezetes változatai <i>zs</i>	<i>z</i> , ritkábban <i>sz</i> , lehet járulékos írásjegy is <i>zs</i>

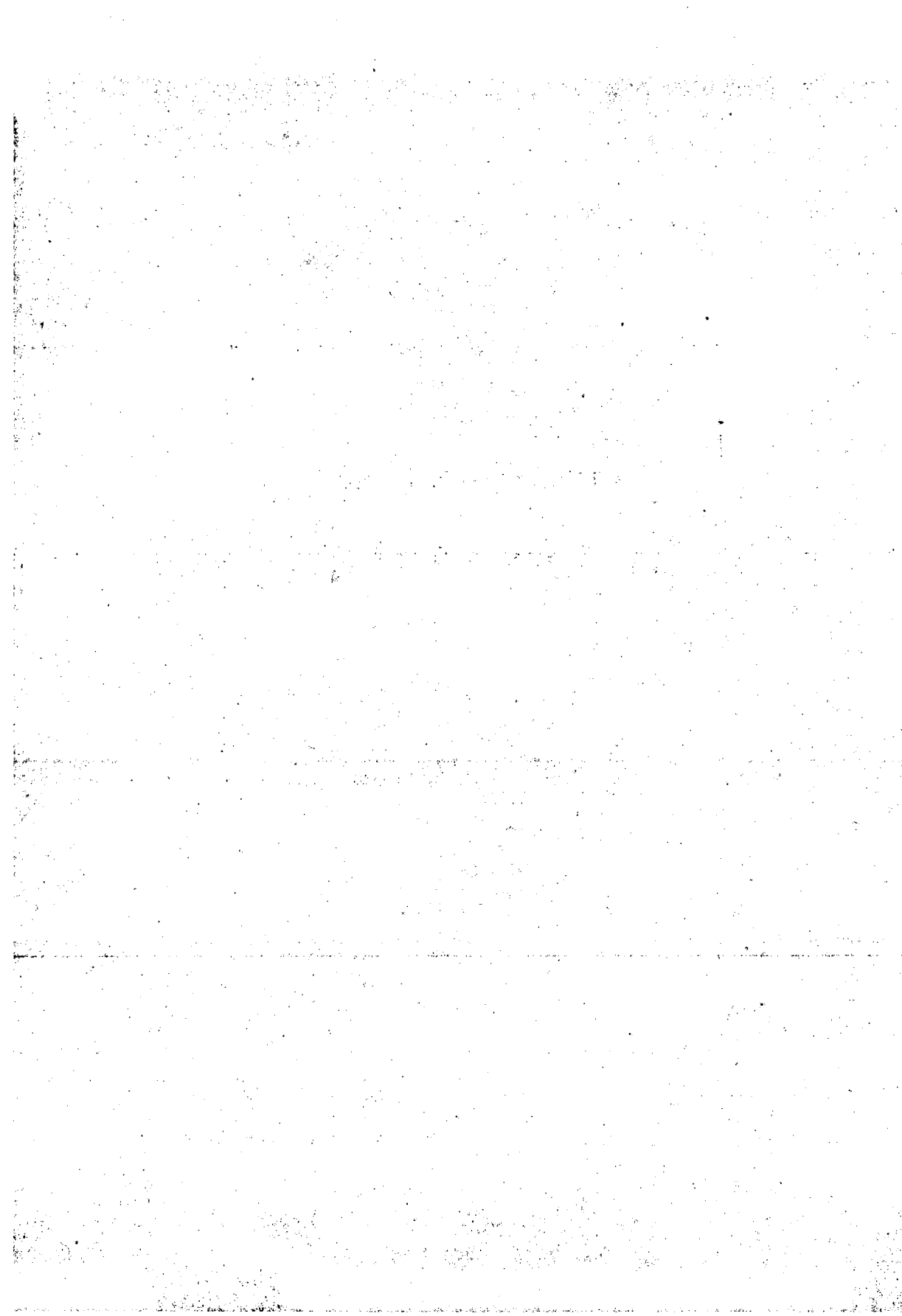
RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

- A* — actor, actrix
A. — Ausztria
ab. — abbas
A et M — actor et magistratus
ap. — apostolus
arch. — archangelus
art. — articulus
b. — beatus
Bapt. — Baptista
c. — cím
c., cap. — caput
conf. — confessor
conv. — conversio
cottus — comitatus
cub. — cubulus
cs. — család
CsSz. — Csehszlovákia
d. — denarius
DA et M — dominus actor et magistratus
decoll. — decollatio
decr. — decretum
den. — denarius
DM — dominus magistratus
dmus — dominus
ep. — episcopus
erem. — eremita
ev. — evangelista
fasc. — fasciculus
fl. — florenus
for. — forint
ft. — forint
Hg., Hgr. — Hungaricalis
Hk. — Hármaskönyv
Hung. — Hungaricalis
I, incamattus, incamattractus, incamtus, incattus, inctus, incta stb.) — in causam attractus (attracta)
II — in causam attracti (attractae)
iudlium — iudex nobilium
jurassor — iuratus assessor
k, keg, keglme, kelme, kge, kgl, kgle, kgme, kgyl, kgyme, klme stb. — kegylme
kápt. — káptalan
kgd — kegylmed
kgls — kegylmes
lad. — ladula
lib. — liber
lib. — libra
lit. — littera
loc. — locus
lt. — levéltár
lta — levéltára
L. U. — liceat ultra
M. — Magistratus
mart. — martyr
Mghos — méltóságos
Nag, Naga, Nagh, Ng stb. — nagysága
nat. — nativitas
O. Lt. — Országos Levéltár
op. — opus
par. — paragraphus
par., part. — pars, partis stb.
quest. — *questio*
r. — rész
R. — Románia
Ren., Rhen. — Rhenensis
rep. — repositorium
Rh. fl. — Rhenensis florenus
rsz. — rakszám
s. — sanctus
scrin. — scrinium
sedria — sedes iudiciaria
socior. — sociorum
s. v. — salva venia, sit venia (verbo)
sz. — szent
sz. — született
szt. — szent
SzU. — Szovjetunió
tall. — tallér
tit., titt. — titulus
Trip., Tripart. — Tripartitum
T. V. — Tripartitum Werbőczy (Werbőczyi)
v. — vel
v. — verso
vid. — vidua
virg. — virgo
z. — szent

PERSZÖVEGEK

DUNÁNTÚL

I

SZALÓNAKI URADALOM

E váruradalom az egyik legnagyobb összefüggő birtoktest volt a Batthyány család hatalmas latifundiumai között. Első földesura a családból, Batthyány Ferenc horvát bán, 1527-ben nyerte el királyi adományként, de a Mohács utáni zűrzavaros viszonyok miatt véglegesen csak 1544-ben vehette birtokába. Ettől kezdve Szalónak évszázadokon keresztül a Batthyány-vagyonhoz tartozott, melynek állományát a család az ország három részre szakadása, a török uralom alá került területek kiesése ellenére is jelentősen meg tudta növelni. Maga a szalónaki uradalom 1576-ban 37 kisebb-nagyobb helységet egyesített, összesen 1670 jobbágycsaláddal,¹ tehát csak ebben az egy uradalomban több mint 8000 lélek állott a hatalmas nagybirtokos dinasztia uralma alatt.

A Szalónakhoz tartozó községek mind Vas megyében feküdtek. Az uradalom — pereinkben előforduló — helységei közül ma Cák, Csátár (Felsőcsátár), Nagynarda (Narda), Perenye és Velem fekszenek Magyarország területén, valamint Péterfa (Szentpéterfa), mely ugyan a monyorókereki vár faluja volt, de minthogy a szalónaki úriszék előtt péterfai jobbágyok ügyei is szerepelnek, e helységet szintén meg kell itt említenünk. — Az uradalom többi, előforduló községei ma mind Ausztriához tartoznak. Ezek: Alhó (Markt Allhau), Barátmajor (Mönchmeierhof), Bolffa (Wolfau), Cseke (később Csejke — Eisenberg), Csém (Schandorf). Dombró másként Polyánc (később Polányfalva — Podler), Drumoly (Drumling), Grafenschacht másként Grobensak (Grafenschachen), Hodász (később Óhodász és Városhodász — Althodis és Markt Neuhodis), Incéd (Dürnbach), Kethely (később Felsőkethely — Neumarkt am Tauchental), Kisszentmihály (Kleinpetersdorf), Kulcsárfalu (Allersdorf), Lipótfalu (Loipersdorf), Merem (Miedlingsdorf), Nagycsajta (Schachendorf), Nagyszentmihály vagy Németszentmihály (Grosspetersdorf), Neustift (később Lapincsujtelek — Neustift an der Lafnitz), Neustift (később Szalónakújtelek — Neustift bei Schlaining), Ószalónak (Altschlaining), Óvár (Burg), Pöszöny (Badersdorf), Pursbach másként Pusok (később Óribükkösd — Buchschachen), Rohonc (Rechnitz), Sámfalva (Hannersdorf), Szabar (Zuberbach), Szalónak (később Városszalónak — Stadtschlaining) és Velege (Welgersdorf). A felsoroltak között Rohonc volt a legnagyobb s egyben városias jellegű település. Ez előbb két, magyar és német városnak nevezett részből állott, a XVI. század végére azonban a helybeli horvát lakosság megnövekedésével a harmadik rész, Rohonc horvát város is kialakult.² A három város közigazgatásilag egészen elkülönült, külön bíró igazgatta őket.

¹ O. Lt. Batthyány es. körmendi lta. Rohonc—szalónaki urbáriumok 8. sz.

² Uo. Katonai és személyzeti iratok 33. sz. (1566), I. továbbá itt a 43. sz. pert (1593).

Az uradalmat a Szalónakon székelő udvarbíró (mindig nemes személy) kormányozta. Mivel azonban a nagykiterjedésű birtok igazgatását egyedül s központilag el nem láthatta, az uradalom három kerületre, a rohonci, szentmihályi és „németsegi” „tartomány”-ra vagy „vidék”-re volt felosztva. A kerületek élére a földesúr egy-egy (rendszerint a városi polgárság soraiból kikerült) „sáfár”-t, más néven „gondviselő”-t állított az udvarbíró segítségével. A sáfárok, mint tartományaik igazgatási, gazdasági és jogszolgáltatási vezetői, az udvarbírótól függöttek, neki felelősséggel tartoztak, s parancsai átvételére nála hetenként egyszer megjelentek.³ A sáfárokat egy-egy tartomány udvarbíráinak nevezhetnénk, mert hatáskörük a felügyeletükre bízott területen megegyezett az egész uradalom udvarbírájának hatáskörével.⁴ Ehhez képest a sáfárok felelősek a tartományukban élő jobbágyok robotmunkáinak hiánytalan elvégzéséért, az úrbéri szolgáltatások megfelelő begyűjtéséért. A sáfár feladata megakadályozni a jobbágyok szökését, sőt előmozdítani a telepítést, az adóköteles népeség számának gyarapodását. Ő visel gondot — az alá rendelt alsóbb földesúri alkalmazottak: ispánok, majorgazdák, erdőispánok stb. s a falusi bírák és hegymesterek segítségével — a kerülethez tartozó helyeségekre, malmokra, erdőkre, szőlőkre, halászó vizekre, a földesúr minden vagyonára. Kötelessége vigyázni, hogy a falvakban csempészbort ne mérjenek, s határukból olyan terményeket, melyekre az úrnak elővételi joga van, ki ne szállítsanak. Ezenkívül is felügyel a tartomány rendjére, a jobbágyok közötti békességre. Parancsai átvételére a falusi bírák kötelesek nála minden szombaton jelentkezni. Rajtuk keresztül negyedévenként a maga utasításának pontjait is közli a kerület lakosságával, hogy azok, mint „élő törvény”, a nép tudatába vésődjenek.

A Batthyány család országrésszel feléő birtokain a földesúri jogszolgáltatás szervezete a birtokigazgatás e rendszeréhez alkalmazkodott, mindkettő a szokásostól eltérő, egyéni vonásokat mutat. Szervezetük differenciáltabb, osztottabb itt, mint más nagybirtokon. (Hasonló formákkal legfeljebb az Esterházy család pápai birtokán találkozunk.)⁵

Az uradalom legkisebb igazgatási és gazdasági egysége a falu, a földesúri mezőváros és a hegyközség, ennek megfelelően a legalsó fokú bírói szerv — mint más birtokon is — a „falu színe” („falu füsti”), a város széke s a hegymester széke. Természetesen ezek nem autonóm közösségek bírói fórumai: jogkörüket a földesúr szabja meg, az általuk kiszabható büntetések, kiróható bírságok a különböző uradalmi utasításokban, urbáriumokban, bírságoló könyvekben pontosan elő vannak írva, sokkal inkább minősíthetők tehát a földesúri jogszolgáltatás alsó, helyi szerveinek. — A falu vagy mezőváros bíróságának hatáskörébe a lakosság között felmerülő viszályok, szóbeli és testi sértések, adóssági, adásvételi, zálog-, osztály- és örökségi ügyek tartoznak.⁶

³ Uo. Instrukciók 42. sz. kötet 1637: 87. l. 3. pont; 1641: 377. l. 3. pont.

⁴ Uo. Sáfárok részére kiadott utasítások 11. sz. (1611), 42. sz. (1634), stb.

⁵ L. kiadványunk VII. fejezetének bevezetését.

⁶ Minthogy falurendtartást a Batthyányak magyarországi uradalmából nem találtunk, a hatáskört a megmaradt peres anyagból állapítottuk meg. Összehasonlításképpen a család ausztriai birtokának, Trautmannsdorfnak bírságoló könyvét (uo. Trautmannsdorfi rész, „Vermerkht das Panthädning Buch” c. füzet, 6. l.), továbbá a Moson megyei rajkai uradalom 1644-ben kelt rendtartását (O. Lt. Forgách cs. lta, kelet alatt) és a Hont megyei bozói prépostság 1702. évi urbáriumát (Esztergomi kápt. magánlta. Bozói prépostság iratai, Scrin. A. loc. E. fasc. 8. nr. 7. 55. és 70. l.).

A szőlőkkel kapcsolatos perekben a hegymester széke jár el.⁷ A bíróság tagjai : a falu (város) bírása az esküdtekkel, illetőleg a hegymester és a hegyközségből meghívott polgárok.⁸ (A falu színén néha a régi módon, falugyűlésben, a falu egyeteme ítélkezik.) Bár ezek az alsó bíróságok végérvényes, kötelező döntést itt sem hozhatnak, ítéleteik mindig megfellebbezhetőek, az első eltérés a szokásostól már ezen a fokon, hatáskörüikkel kapcsolatban jelentkezik. Míg ugyanis a hasonló fórumok más uradalomban csak egy, ritkábban öt-tizenkét forint perértékig járhatnak el, a szalónaki uradalomban 100 forintos bírságokat is kiszabnak, s — mint másutt főbenjáró ügyekben az úriszék — negyvened magukkal esketik a feleket.⁹

A falu után következő magasabb igazgatási egység a „tartomány”, „vidék” vagy „sáfárság”. Az ennek megfelelő bíróság a tartományi „kántortörvény”, röviden „kántor” vagy „vidék kántora”. A XVI. század végén a kántort néha úr székének is nevezik,¹⁰ ami önmagában bizonyítja, hogy a kántor : úriszék, az úriszék alsóbb tagozata. Ez a második sajátosság a Batthyány-birtokok jogszolgáltatási rendszerében, ilyen fórummal ugyanis más nagybirtokon sehol sem találkoztunk. — A kántortörvényt a tartomány sáfára hívta össze, utasítása szerint az évnék az ún. kántorböjtök által meghatározott négy időszakában : nagyböjt, pünkösd, Szent Mihály és karácsony kántorában (a bíróság elnevezése innen ered).¹¹ A törvényt ilyenkor vagy minden tartomány részére külön — annak székhelyén — szolgáltatták, vagy több tartománynak egyszerre az uradalom központjában, Szalónakon. (Az ülés tárgysorozata az utóbbi esetben is tartományok szerint tagolódtott.) A kántor bírái a sáfár vagy sáfárok, hegymesterek, erdőispánok és más földesúri alkalmazottak, továbbá az ítélkezésbe bevont községi bírák és esküdtek. Megyei bizonyosság a kántortörvényen nincs jelen, s ha szerepel is a résztvevők közt szolgabíró, az nem a megyét képviseli, hanem a többiekhez hasonlóan személy szerint meghívott bíró.

A kántortörvény hatásköre a sáfároknak kiadott utasításokban meg van határozva. Eszerint a kántor vegyesfokú bíróság : egyrészt a falu, város vagy hegymester székétől felhozott perek fellebbezési fóruma, másrészt bizonyos ügyek első folyamodású bírósága. Az utóbbiak közé tartoznak az ún. úrbéri kihágások, a sáfár és más urasági alkalmazottak s az elöljárók rendelkezéseinek ellenszegülő, robotmulasztó stb. jobbagyok ügyei. De a kántor előtt felel hanyagságáért, engedetlenségéért a falusi bíró, a hegymester s az erdőispán is. Bizonyos kisebb jelentőségű bűnperekben, pl. pincefeltörés, méhlopás esetében szintén a kántor az első fokon ítélkező bíróság. A főbenjáró ügyek azonban az úr székére tartoznak. Ezekben a kántor csak előkészítő cselekményeket végez s a bűnösök elfogásáról gondoskodik. — A kántortörvényen írják össze továbbá az árvákat, veszik leltárba vagyonukat s jelölik ki gyámjaikat. Végül itt hirdetik

⁷ L. a rohonci hegymester 1638-ban kelt utasításának 4., 5., 13. és 14. pontjait (a 3. jegyzetben idézett kötet 137. l.).

⁸ A hegymester székének bírására l. a 7. jegyzetben id. utasítást; vö. a magyaróvári uradalom 1635. évi bírságoló könyvével (Győri Állami Levéltár. Halászi város jegyzőkönyve, 84. pont).

⁹ L. az 51. és 52. sz. percket.

¹⁰ L. pl. a 61. sz. pert.

¹¹ A „törvény”-nek minden kántor alkalmából való megtartását a tiszttartó 1649-ben azért sürgeti az úrnál, hogy „legyen félelmek” a jobbagyoknak (O. Lt. Batthyány cs. körmendi lta. Az uraság és a tiszttartók levelezése, 65. sz. 11. pont).

ki az egész tartományt érintő földesúri rendelkezéseket és bírságos parancsokat.¹²

A fennmaradt perjegyzőkönyvekben megfigyelhető gyakorlat általában egyezik a kántor hatáskörére vonatkozó utasításokkal. Pereink között azonban két olyan példa is található, amikor a tartományi kántor halálos ítéletet hoz,¹³ viszont egy harmadik, ugyanilyen súlyos ítéletet kívánó ügyben magát illetéktelennek nyilvánítja s a pert az úriszék elé utalja.¹⁴ A gyakorlat e következetlensége bizonyára azzal áll kapcsolatban, hogy a kántor végső fokon semmiféle ügyet le nem zárhat, ítéletei mindig megfellebbezhetőek, azokat a sáfár, bármelyik peres fél appellációjára, köteles az úr székére tovább küldeni.

A Batthyány-birtokok legnagyobb igazgatási egysége az uradalom. Minden uradalomnak megvan a maga bírói szerve, az úriszék, melyet az úr megbízásából az udvarbíró hív össze. Kivételt képeznek a súlyos bűnvádi ügyek, melyeket rendszerint nem uradalmanként, hanem több uradalomból egy helyen összevonva, így a XVI. században a németújvári, később a körmendi úriszéken tárgyalnak.¹⁵ Az úriszék az említett összes bírói szervezetek felette áll, ez a földesúri jogszolgáltatás harmadik és legfelső fóruma. A Batthyány-uradalmakban ennek is két különböző ítélkezési formája jelentkezik. Az egyik — akár csak Pápán vagy Ostffyasszonyfán¹⁶ — megyei bizottságok nincsenek jelen. Itt az udvarbíró elnökléte alatt a porkoláb, meghívott nemesek, alsóbb rangú földesúri alkalmazottak, városi bírúk és polgárok ítélkeznek. A másodikon viszont mindig s nagy számban vesznek részt a vármegye képviselői, közöttük rendszerint az alispán is, a többi jelenlevők szintén „jogban jártas nemesek”.

Az első forma úrbéri és polgári ügyekben bírt hatáskörrel, a második főbenjáró ügyekben is. A gyakorlatban azonban — különösen korszakunk elején — a kétféle összetételű bíróság hatásköre nem különült el ilyen élesen, s úgy látszik, hogy az úriszék megyei kiküldöttek nélküli formája is hozott halálos ítéletet.¹⁷ Később a két forma összeolvadt, és a XVII. század második felében — amennyire hiányosan fennmaradt anyagunkból megítélhető — az úriszék vármegyei képviselő nélkül ítélkező típusa eltűnt.¹⁸ Összeolvadásuk

¹² Pl. az 1626. jún. 22—23. kántoron közölték az úr rendeletét, hogy az uradalomból tyúkot, ludat, vaját stb. senki ki nem szállíthat, csak a szalónaki vagy a rohoni piacon adhatja el. Ellenkező esetben az árut elkobozzák, a tilalom megszegőjét börtönre vetik. (Uo. C. IX. Úriszéki iratok, Szalónak, idézett dátum alatt, 11. l.)

¹³ L. a 18. és 25. sz. pereket.

¹⁴ L. a felhasznált szalónaki peranyagban az 1588. évhez sorolt keltezetlen jegyzőkönyv 3. sz. perét. Itt, lopási ügyben, a szalónaki kántor így határoz: „ez fejben járó dolog, ebből mi törvényt nem tehetünk, hanem uram ő nagysága törvényére hagytuk”. — Az idézett három per hatásköri bizonytalanságot mutat, amely — úgy látszik — még a XVII. században is megvolt. Jobbágy Dániel szalónaki tisztartó pl. 1643. jan. 3-án utasítást kér az úrtól, hogy bizonyos ügyet a kántoron vagy az úriszéken láttasson-e meg. A földesúr a kántor elé utalja a pert. (Uo. Az uraság és a tisztartók levelezése 36. sz.) Három évvel később Jobbágy azt kéri az úrtól, hogy a hozzá beadott jegyzék alapján ő maga döntsön: kire kell kántort látni és kire nem. (Uo. 65. sz.)

¹⁵ 1646-ban pl. parancsot kapnak a szalónaki, dobrai és németújvári porkolábok, hogy a börtönökben fogva tartott vádlottakat szállítsák Körmendre, ott ítélkezik majd felettük az úriszék, melyre 10 megyei hites személyt hívtak meg. (Uo. C. IX. Úriszéki iratok, Körmend. 1646. ápr. 9.)

¹⁶ L. a VII. és IX. fejezet bevezetését.

¹⁷ L. a 12. sz. pert.

¹⁸ Már 1643. jan. 3-i memoriálisában javasolja a szalónaki tisztartó az úrnak, hívjon meg a kántortörvényre megyei alispánt és szolgabíró; az ő jelenlétükben hozott

terminológiai változással járt: míg ugyanis az előbbi a szalónaki perjegyzőkönyvek — a sáfárságok bírói székéhez hasonlóan — rendszeren ugyancsak „kántor”-nak, „kántortörvény”-nek nevezik¹⁹, s a megyei tagok részvételével üléselő földesúri bíróságot mindig „úr széke”-nek mondják, addig az 1650-es évektől, az előbbi forma eltűnésétől, annak elnevezését az utóbbira is átviszik, s ettől kezdve a „kántortörvény” kifejezést a szabályszerű összetételű úriszékekkel kapcsolatban is használják.²⁰

A szalónaki úriszék mindkét formája végleges, jogerős ítéleteket hoz, tőlük további fellebbezés vagy felfolyamodás nem lehetséges.²¹ A földesúrhoz — a számára fenntartott döntéseket kivéve — azért nem, mert a törvényben jelen levő udvarbíró az úr személyét képviseli, a vármegyéhez pedig azért, mert ez az uraság „szabad ispánságának” megsértését jelentené. A szalónaki peranyagban, más úriszékek irataihoz hasonlóan, egyetlen olyan ügyet sem találtunk, melyet revízió végett tovább terjesztettek volna, viszont két olyan eset is előfordul, amikor ilyen irányú kérelmet — a szokásra hivatkozva — elutasítottak.²² Kétségtelenül megvolt azonban itt is, az általános gyakorlatnak megfelelően, a földesúr kegyelmezési joga.²³

A szalónaki jegyzőkönyvekből közölt (az 1582—1651 évkört felölölő) pereink a földesúri bíraskodásnak a fentiekben ismertetett valamennyi szervét, fokozatát és formáját bemutatják, a falu színén indult ügyektől a tartományok kántorán, illetőleg az úriszéken tárgyalt perekig. Az utóbbiak különböző típusait, az elmondottak alapján, nem különböztetjük meg egymástól: a regesztákban, jegyzetekben s a szövegközi bejegyzéseknél az úriszék mindkét formáját úriszéknek, az egy vagy több tartomány részére tartott földesúri bíróságot egyformán kántortörvénynek nevezzük. Hogy közülük esetenként melyik típusról van szó, azt a bíróság összetételére vonatkozó, az 1. sz. jegyzetekben közölt adatok mutatják.

Tárgyát tekintve, a szalónaki peranyag nagyrészt úrbéri természetű s engedetlenség címén indult ügyeket tartalmaz. Az uradalomban már a XVI. század végén egész faluk tagadják meg a robotot. Bár a jobbágság mozgalma nem látszik szervezettnek, a munkamegtagadás az uradalom csaknem összes

törvényt inkább elfogadnák a kántor elé állított jobbágyok. (L. a 11. jegyzetben id. sorozat 11. sz. iratát.) A század vége felé az udvarbírói utasításokba is belefoglalják, hogy az udvarbíró törvényén „nemes vármegye bírájának és esküttjének jelen lenni”. (L. a szalónaki és rohonci tiszttartók 1686. évi instrukciójának 11. pontját: uo. Instrukciók, 315. sz.)

¹⁹ Ritkán az „uram ü Naga széke” megjelölés is előfordul. (L. pl. az udvarbíró által 1584. dec. 14-én Szalónakon megyei kiküldöttek nélkül tartott kántor jegyzőkönyvét: a 12. jegyzetben idézett helyen, dátum alatt, 7. l.)

²⁰ L. a 78. sz. alatt teljes szövegében közölt perjegyzőkönyv bevezető és más, ide vonatkozó részeit. A 76. sz. a. közölt szövegben is úgy kántornak, mint úriszéknek nevezik az eljáró fórumot. Nem kétséges viszont, hogy ekkor már az úr székét is kántoronként hívták össze.

²¹ Az a főbenjáró ítélet sem fellebbezhető, melyet megyei tagok nélkül tárgyaló úriszék hoz; az ítélet végrehajtása azonban az úr szabad akaratában áll. (L. a 12. sz. pert.)

²² Mindkét ítélet 1603-ban kelt. Egyik esetben a magánvádlót utasítják el; indokolása: „Liber magistratus lévén eö nagysága, inneid az eö Naga székiről nem transmittalni sehova”. A másik ítéletet a vádlott appellálja Vas megye törvényszékéhez. Nem teszük át, „quia nunquam consuetudo fuit ex sede domini terrestris transmissas ullas causas fuisse”. (Uo. C. IX. Úriszéki iratok, Körmend. 1582—1609. évi jegyzőkönyv 103. és 126. l.)

²³ L. pl. a 12. és 18. sz. pereket.

helységében előfordul, s az ellenállás fokozódása tapasztalható. Ez a jobbágyság helyzetének romlásával kapcsolatos. A XVII. század elején Batthyány Ferenc, a Dunántúl hatalmas oligarchája, a birtokszerző és hasonló nevű utóda, újabb súlyos és szokatlan terheket rakott a nép vállára, különösen Kőrmend város polgárait, akik vele szemben a királyhoz folyamodtak védelemért.²⁴ A század közepén a jobbágyok földjeinek kisajátítása is megindult, ehhez a legkőrmönfontabb ürügyeket találja ki az uraság. Perbe fogja pl. az uradalom összes szőlőbirtokosait és arra kötelezti őket, hogy igazolják a birtoklás jogcímét s azt, hogy a szőlők után a földesúrnak megfizették-e a tizedbecset. Aki ezeket bizonyítani nem tudja, vagy az ügy tárgyalásán az úriszék előtt meg nem jelenik, annak szőlejét „sine ulla misericordia” elveszik az úr javára.²⁵

Az úriszék s a kántortörvény fennmaradt — eredeti — jegyzőkönyvei alak és terjedelem szempontjából nagy változatosságot mutatnak aszerint, hogy a protokollum (kisebb-nagyobb füzet) egyetlen pert, egy ülés anyagát vagy több tárgyalási nap teljes jegyzőkönyvét foglalja magában. Szövegeik, néhány kivételtől eltekintve, aláírva nincsenek (pecsét az aláírások után sincs). Hosszabb tárgysorozatoknál a pereket sorszámozták, s a felek nevét és a per tárgyát a szövegből címszerűen kiemelték. A perjegyzőkönyv szélére több esetben utólagos bejegyzést is tettek az ítélet végrehajtásáról, a bírság megfizetéséről, illetőleg elengedéséről. — Az iratok itt leírt formájáról a szalónaki anyag végén (78. sz. alatt) mintaként teljes szövegében közölt úriszéki perjegyzőkönyv adhat közelebbi tájékoztatást.

A falu szinéről, a város vagy a hegymester székétől a kántorhoz fellebbezett perek, ha írásban terjesztették be őket, külön lapokra írott (aláírás nélküli) eredeti jegyzőkönyvekben maradtak fenn.²⁶ Ezekre vezették rá a kántor s további fellebbezés esetén az úriszék ítéletét (a jegyzőkönyv szövege után, vagy ahol az iraton e célra helyet találtak). A fellebbezés azonban, különösen a XVI. századi pereknél, gyakran nem írásban, hanem a magasabb fórum előtti szóbeli referátum útján történt. Ilyenkor az első fórum ítélete csupán említve van a fellebbviteli tárgyalás jegyzőkönyvében. Ezeknél, az utalások hiányossága miatt, az első fórum megállapítása nemegyszer nehézségekbe ütközik.

A közölt perjegyzőkönyvek és kezesség lajstrom²⁷ a Batthyány családnak az Országos Levéltárban őrzött kőrmendi levéltárában „C. IX. Úriszéki iratok, Szalónak” jelzet alatt találhatók, a szövegeink után megadott dátumok sorrendjében. Ha ugyanarról a nappól több iratot kelteztek, úgy azok — mint közlésünkben — római számokkal vannak megkülönböztetve.

²⁴ L. az 50. sz. pert. (Arra nézve, hogy Kőrmend város ügyét miért Szalónakon tárgyalták, l. e per I. jegyzetét.)

²⁵ L. a 78. sz. a. közölt jegyzőkönyvből a 21. és 28. sz. pereket.

²⁶ L. az 52., 54. stb. sz. a. közölt szövegek eredetijét.

²⁷ L. a 45. sz. a. közölt szöveget, ill. annak I. jegyzetét.

1.

1582 április 9, Szalónak¹

*A szőlőhegyen elfogott, pincét fosztogató kóborló megbüntetését az úriszék a földes-
úrra hagyja, ki tetszése szerint 3—4 évi fogságra vetheti.*

* Első törwen.² Az czaký hegýen fogtak woth Pal deak pýncheýe hean³
eg bwoso kranýchoth,⁴ ký wgýan czaký Zölösý Janos pýncheýett föl törthe
woth, es walamý kewes borath wýtte woth el^a eg fazekkal, kýt akkoronýs
nala talalthanak, hog meg fogtak. Annak fölötte masfel haýtýs⁵ talaltanak
wot nala, kýket azt mongýa, hog Fölöstöm⁶ felöl hozta woth, de senký býzo-
nyos keppen hozza nem felelt.⁷ Illyen törwenýe lett,^b hogh az wr ű Naga
fogsaggal býntesse mynd addýglan, mýg ű Naga akarýa, wag három wag
neg eztendeýg akarýa ű Naga.

*O. Lt. Batthyány cs. körmendi lta, C. IX.
Úriszéki iratok. Szalónak, 1581—1586. jkv.
38. l.*

¹ Az úriszék tagjai: Polyany Farkas alispán, Pethő Sebestyén, Laky Gergely, Sall Farkas szolgabíró, Zentywany Bálint, Bagodj Balázs szalónaki udvarbíró, Horwath Mihály deák, Hettyey Péter, Zrethkowitz Gergely szalónaki porkoláb, Pál deák, Gal Kristóf és Dongo János őrí nemesek. — A jegyzőkönyvből ezt s a 2—3. sz. alatti ügyeket közöljük.

² A „törvény” itt, mint közölt szövegeinkben többnyire, pert jelent. A szó más, előforduló jelentéseit — ítélet stb. — l. a nomenklaturában.

³ Préháza padlásán.

⁴ A horvát végvidéken már a XVI. században megindult a török elől menekülő délszláv népelemek határőrséggé szerveződése. Szövegünkben valószínűleg ilyen határőrrel vagy általában a Határőrvidékről jött kóborlóról van szó.

⁵ Hájat (oldal szalonnát) is.

⁶ Fürstenfeld, A.

⁷ Senki sem tett panaszt, hogy tőle lopta volna. (L. a nomenklaturában : felel.)

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredeti szövegben itt pont van.

2.

1582 április 9, Szalónak

Rohonci jobbágyot, aki részegen, szóváltás közben feleségét megölte, fejevetszésre ítélnék.

* Masodýk thörwen.^a Rohonecz Lörýncz Merth ennek elewte walo napokban egor¹ menth woth az korczmara, es meg rezögödöth woth. Esthwe haza menth woth rezögön, az felesaegae zol woth rea, hogh ne rezögösködneýek, mert annakwlys zegenýek wolnanak, annak fölötte adosokýs wolnanak. Mýndýarasth eg hasab fawal hozza wtöth az felesegehöz. Wg talaltha woth, hogh azonnan megh holth az felesaegae, kýth w magay's megh walloth ith elöthwnk.

Deliberacio. Mýerth hogh nýlwan wagýon, hog w eölthe megh, kýth w maga sem tagad, w ys meg eölettessek erötte, feýeth wegýek, es ez innepök wthan Rohonchra wýgýek, oth wegýek feýeth.

Uo. 39. l.

3.

1582 április 9, Szalónak

Az alporkolábot azzal vádolja egy jobbágyasszony, hogy egy üszö miatt keletkezett veszekedés során őt megverte, földre terítette s boszorkánynak nevezte. Minthogy a tanúvallomásokból kitűnt, hogy az asszony is szidalmazta a porkolábot, mindkettőjükre egyforma bírságot szabnak ki, hatalmaskodás címén, a földesúr javára. A porkoláb ezenfelül a „földre ejtés”-ért 20 forintot fizet az asszonynak.

* Harmadýk törwen.^a Actrix, wdwarbýro zolgaýa zeker vezethöe Mattýas felesaegae,¹ pörlöth Solýom Mattýassal, zalonoký wice porkolabbal, hogh eg wneýe kw zaladoth wona es Solýom Mattýas sarýw zenaýa ala menth wona, es Solyom Mattýas addýglan werthe, hogh sem elheth, sem halhath. Annak fölötthe w magath az azzoný emberth le fogta es annýra werthe, hog mel weresegbe az fel keze soha jo nem lezen. Földreýs eýtötte woth, annak fölötthe býösnek bajosnak mondotta: ennek elewte megh erdömlötte wona,^b ha meg egettek wona. Swadalmath föl nem wette wona harmýcz forýntherth, kýt meg býzonýet három emberrel.

I dicít simpliciter: Nem tagagýa, hog az wnöth az w zenaýa alath nem talaltha wona, de chýak walamý wezzö szallal werthe wona. Es mýkoron werý woth, zýnthýn akkor talalkozýk oda az azzoný ember, es hog Solýom

¹ Egykor, egyszer.

^a A döltén szedett betük után az eredetiben vessző van.

¹ Az udvarbíró ígáskocsisának, Mátyásnak felesége.

^a A döltén szedett betük után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt pont van.

zýggya woth az wñöt kwrwa wneynek, amazys myndyarasth mongya: Az kwrwa anyade az. Az azzony ember adossagert wytte woth el Soljom wneyeth, aztys erowel, hatalmawal hozta wona kw, wneyeth, eztys simpliciter tagagya Soljom Mattyas, az zydamazasthys simpliciter tagagya. Mynd az kett fel az byzonsagokra hattak magokath eg aranth.

Első byzonsag, Magyar Mattyas megeskwth es ezt walla, hog mykoron az wnoth az wdwarwl kw akarja woth haytanny, az azzony embernel eg kw woth,^b kywel Soljom Mattyasth wthny akarta. Wys oda menth es w walasztotta el egmastwl. Eztys hallotta, hog igen zytta mynd kwrwanak, bayosnak.

Masodyk byzonsagh, Horwath Imro megeskwth es ezt walla: Jol latta es hallotta, hogh hogh zytta Soljom Mattyas az azzony emberth, es az azzony emberys zytta hoharnak.² Aztys latta, hog werthe es bycnek bayosnakys zydamaztha, az feldreys eytotte.

Az harmadyk byzonsagh, Zabo Gasparne Anna meg eskwth es ezt walla, hogh egyebeth nem twd mondanny,^b hanem mykor az tehenerth menth woth es oth wezekottek, w wg menth woth oda otalmazny; zyttak magyarwl egmasth, de w nem ertotthe az zythkokath.

D. liberacio. Az foldre eythes meg byzonyodoth; myert hog foldre eythette, az foldre eytheserth maradoth Soljom Mattyas hwz magyar forynthon az azzonnak. Ammy az hatalmaskodasth illethy, mynd eggyktwl, mynd masyktwl esoth az hatalmaskodas, ismeg mynd egaranth marattanak myndynyk az wrnak az hatalmon. Az zydomys, myert hog eggyktwlys, masyktwlys esoth, eozzae haytottak.³

Uo. 40—41. l.

4.

1582 június 7, Szalónak¹

Más falu rétjén legeltető jobbágyokat a földesúrnak s az udvarbírónak fizetendő bírságra ítélnék.

* Kys zenthmihalyak az zent mihalyaknak^a rettetek mind el ettetek, azert az wraim el wegeztek: mind az egz falwol tartoznak adnj wram w^b Naganak otth font borsott,² wdwar byronak eg font penzel.

Uo. 64. l.

² Hóhérnak.

³ Vazys kiegyenlitette egymast. E címen tehát egyik felet sem marasztalják el.

¹ Az úriszék tagjait a jegyzőkönyv nem sorolja fel, róluk csak ennyit mond: „voltanak ez személyek ez törvényben udvarbíró uram, Zretkowig Gergely és esküdtek és ez városi polgárok”. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² Paprikát (l. a nomenklaturában: bors).

^a A dólten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b w = w¹⁹

5.

1582 szeptember 19, Szalónak¹

Az uradalom különböző községeinek jobbágyságait robotkötelezettségek elmulasztása s engedély nélküli irtásföld-foglalás miatt bírságotják.

* Az meremýek, hogy nem mentenek Rohoncra zab hordany, mindnyájon maratannak wram w Nagſaganak mindenýk wth renýs forinton.

Item kys zenth myhalý býro az polgarokath megh mentete, hogy azok semý dolgoth hatra nem hatak. W maga az býro marath megh wram w Nagſaganak wth renýs forinton, hogy nem wolth az zomzethſagal.²

Megh atta. Solvit.³

Item az chemýek mindnyájon maratannak wram w Nagnak, hogy az zantásra nem mentenek, mindenýk keth forinton marath.⁴ Az kýk irtatannak, mindenýk azon marath, mind az Delý Janos megh marath harmýcz keth renýs forinton. Mindenýk harmýcz keth renýs forintho fýzessen.

Az rohoczý magyar warosý Prýsink Merth egy irtasth kezdeth, vagyon annak týz eztendeýe, az semý byrsagban nem marath, es az mely feldek kezeth irtoth, az sem marath semý býrsagban. De az tebyy, kýk irtatannak, mindenýk harmýcz keth renýs forinton marath.

Ezeknek wram^b w Naga 12 fonth borsban engette megh.⁴

Item az nardaýak maratannak býrsagban, hogy irtatannak, mindenýk býrsagban marath hwz forinton: egyk Pýlatýcz Martin es Jakapýcz Andras, Zabo Simon, Haramýa Myklos, Jakachicz Iwan, Plesicz Gerg, Tawoz Simon, hogy engedetlennek, nem gondoltannak az týlalomwal.^b

Item az samfalwaýak, kýketh az zantásra parancholtannak, valakýk keten egbe foktannak, semý býrsagban nem maratannak, de kýk harman egbe foktak, azok maratannak býrsagban, wth wth renýs^c Fl.

Item az kethelyeketh zantaný es gabonna hordany paranczoltak, es nem mentenek akora oda,^c az mykorth oda paranczoltak. Maratannak wram w Naganak býrsagban egy egy magyar forinton.

Item az velegeý býro kýldeth kepeben⁵ zantokhoz: Selman Hansz es Swabel Joklý, Mýlner Lerincz, hogy vessenek. Mind az a harom nem

¹ Az úriszék tagjai: Ondody Gergely, Kawasy Jób, Oroztony Miklós, Chempez Bertalan, Zentyvany Bálint, Swaztycz János, Kwtasy Simon „és többben az uraim, kik voltak, és az nemes uraim voltak hatan”. — A jegyzőkönyvből ezt s a 6. sz. alatti ügyet közöljük.

² Úgy látszik, a bíró magára vállalta a mulasztást, hogy nem mentek a szomszéd faluk népével együtt robotolni.

³ Utólagos bejegyzés a szöveg után.

⁴ Utólagos bejegyzés a szöveg után.

⁵ A maga nevében, azzal az utasítással.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben kettőspont van. ^b Az eredetiben itt vessző van. ^c Az eredetiben itt pont van.

mentenek, Samfalwan bornal itannak, hogý az býro wketth paranczolta wth renýs forinth býrsagban. Mýerth hogý oda nem mentenek az wr dolgara, mindenýk marath býrsagban renýs fl. 5.

Item az welegeý Lwkacz Orban, hogý zantaný nem menth, mýkorth oda paranczoltak, marath megh wram w Naganak egý fonth borsal.

Uo. 73—74. l.

6.

1582 szeptember 19, Szalónak

Két jobbágyot a földesúri halastóban való halászással vádolnak. Minthogy a tanúk a vádat közvetlenül nem bizonyítják, az úriszék — a halálbüntetést mellőzve — a vádlottakat a földesúr kegyelmére bízza s szabadombocsátásukat rendeli el.

* Item leth megh egý therwin chaýtaý Goda Ferencz kezeth es Rýbacz Marton feleól, hogý mýneme lopasth cheleketenek az inchedý halastoban.

Egýk býzonsagh Regýes Istwan. Ezth valla, hogý semýth nem latoth w maga, hanem Chýbok Thomasný jewth Inchedrol, es adoth valamý negý pontyath wneký.

Masýk býzonsagh inchedý Lwkacz Bokos. Hogý w azth vallýa, hogý Rýbacz Marton es chaýtaý Hodýcz Ivan lata volna, hogý halowal voltannak az halastoban, de nem lata, ha foktak, a wagý^a ha nem. Azth mongýa, hogý neký keth kýs halaczkath adoth.

Item harmadýk býzonsagh Jwrýkoicz Jwra: Hogý az halastonnal valamý felde vagyon, es hogý oth jarth, halloth valamý zozatoth az erdeben. Oth talaltom Goda Ferenczeth es Layttner Myhal fyath; de nem latom, hogy adoth volna halath Layttner fýanak, hanem ez Goda Ferencz adath ez Jwrýkoicz Jwranak valamý negý kýs halaczkath.

Negýed býzonsagh Draganýcz Iwan. Vgýan ezenth wall, hogy ez Jwrýkoicz Jwra. Mýth vallath, ez attwl halota.

Az therwin tewe wraým vgy talaltak, hogý halalth nem kelez dologerth zenuedný, hanem w Naga kegelmebe all, mýben¹ w Naga. Az wraým ezth talaltak rayta, hogý edýgh illeggh, mýth zenwetenek, w Naqsaga ký bochassak.²

Uo. 75. l.

¹ Milyen büntetésben (részesíti).

² Helyesen: kibocsássa.

^a A dólten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

7.

1583 május 21, Szalónak¹

Egy kert birtokáért folyó perben a falu színeén arra kötelezték az alperest, hogy igazát esküvel bizonyítsa. Az úriszék azonban, minthogy az alperes a kertet több mint húsz éve zavartalanul bírja, a felperest kereseti jogának elévülése címén elutasítja.

* Masodýk thörwen.^a Groff Merth zenthmýhalý,^b in causam attractus Mezaros Mýhal, eg kertherth pórlöttek, kýben az helsegben törwenýek lett woth, az in causam attractusnak hýtöth talaltak woth, az prescripciora semmý törwenth nem tettek woth.²

Mert az alegaltha woth az I, hog töb hwz eztendeýenel, hog býrýa, az wdöthwl fogva senký nem keresthe, az wraýmnak wg tecchöth: myert hog prescripcio talaltatoth benne, az hýthýs le zalloth,³ nem tartozýk az^b I semmýth eskwnný, az kertöth býrýa az I ennek wthannaýs.

Uo. 97. l.

8.

1584 június 18, Szalónak¹

A porkoláb perel egy jobbágyot, mert az őt és feleségét szidalmazta. A tanúk igazolják a vádat, minthogy azonban az alperes tagad, harmadmagával mentőesküre utasítják. Ha ezt nem teszi le, nyelvváltságon marasztalják el, s a porkolábot és feleségét huszadmagával meg kell követnie, ezenfelül a földesúrnak és tisztjeinek a szokott bírságot is meg kell fizetnie.

* Első thorwený leth Gergely porkolab közzöth es chemý Kezes Andras keözöth. Gergýel porkolab feöl póros. Ez azt felele, hogi az ő felesegeth Kezes Andras ighen zýdogatha wolna. Azerth az wraim wgi talalak, hogj az býzonýsagoth allassa elő Gergely porkolab.

1. býzonýsagha chemý Györgý kowacz. Ez ezth walla, hogý ő megýen wolth alla az falwn, hallötha, hogj oth zaýgothak az wczan. Kezes Andras

¹ Az úriszék tagjai: Anyos Mihály szolgabíró, Laky Gergely, Zentywany Bálint, Zolthay István, Pál deák, Köweskwthy Balázs udvarbíró, Zrethkowyth Gergely porkoláb, Tek István „és az városi polgárok” és kyschaythay Zombath András. — A jegyzőkönyvből csak ezt az ügyet közöljük.

² Esküt rendelték el, a praescriptio kérdésével nem foglalkoztak.

³ Az eskü tárgytalanná vált.

^a A dölten szedett betük után az eredetiben vessző van. ^b E szó után az eredetiben pont van.

¹ Az úriszék tagjai: Orozthony Miklós, Laky Gergely, Köwesy Benedek, Zenth Iwany Bálint, Swaztigh György, Nagy Albert, Nagy Imre és „ez városi polgárok”. — A jegyzőkönyvből csak ezt az ügyet közöljük.

mongya az Gergely porkolab seljerenek, hogi merth törthek volna feöl az ö kertheth.² Mond: Azerth, mérth wram walamy jegeth hordathoth azon be.^a Ha feöl törtekys, hýzem ismegh be chýnalthak, megh joban, hogj sem mjnd az elöth. Azt mondotha az Kezes Andras: Hogj ha walakýth oth kaphatham volna, býzoný megh werthem volna. Montha ismegh az Gergely porkolab seljere: Ha azonýomat oth talalnad, megh wernede, wgj mond. Mond az Kezes Andras: Walamely lottyo kwrwath oth talaltham volna, de býzoný megh werthem volna, merth ennekem nem wram Gergely, Gergely porkolab. Chukae, hogjen ream chýkorgattya az fogath, wgyan ebnek paranczolýon azerth.

2. býzonsagh Zowicz Mikola, ezis wgyan chak ezenth wallotha.

3. býzonsagh chemý bjro, ezýs wgyan chak ezenth walatha.

Az wraim thorwenýe wgy talalthak, hogý harmad maghawal megh eskwgýek, mjwel hogi taghatha, hogý ö nem mondotá, hogj ö nem montha. Ha megh eskwzik, menth ember. De ha megh nem eskwzik, nyelwen maradoth, es Gergýel porkolaboth 20. maghawal megh köwese, mjnd kenigh felesegeth, es wram w Naganak 5 fonth penzen maradoth, wdwar bjronak den. 80, az safarnak 72 bezcel.

15. napra köl megh eskwdny.

Megh atta keth forentoth.³

*O. Lt. Batthyány cs. körmendi lta, C. IX.
Úriszéki iratok. Szalónak, 1584. jún. 18.
jkw. I. l.*

9.

1584 augusztus 2, Szalónak¹

Jobbágyot, akinek felesége az úr káposztáskertjéből kapálás közben letört káposztaleveleket és magtárából ott már kicsírázott makkot hordott el, mint az úr jószágán hatalmaskodót, 40 forintra bírságolják, s a panaszpénzt is meg kell fizetnie.

* Első thörwený leth^a Kloyber Benedek között.²

Az wdwarbjro felele hozá :^b Mýwel hogi ez el mwlt idökbe, wgi mond, az wram w Naga kapostas kertben az kapoztath porhalthak,³ az Kloyber

² Kerítését.

³ Utólagos bejegyzés a lap szélén.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

¹ Az úriszék tagjai: Zrettkouigh Gergely szalónaki főporkolab, Swaztigh György, Wasmyhaly Radok Mátyás, Pap György, Nagy Lukács, Wayda Mátyás, Nagy Imre, Solyom Mátyás „és ez városi polgárok”. — A jegyzőkönyvből ezt s a 10. sz. alatti ügyet közöljük.

² Ti. a földesúr, illetőleg udvarbírája és Kloyber Benedek között.

³ Porhálták. Kapálták, porhanyították a földet.

^a E szó után az eredetiben pont van. ^b A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

Benedek feleseghe harmad magawal be menth az kapozthas kerben, es oth az kapoztha leweleth harmad maghauval anýth hordoth el, hogý egy zekeren allegh wýhettek volna el. Senkýtól nem kerdette, hanem eröwel, hattalamo; rea menth es hordotha, amýnth ö magha akartha. Mas az, hogi thawalýs, wg mond, mýkor az makott hordothak az wram w Naga jobagy, az makoth az wram w Naga hazaba be rakthak, wgi mýnth kýth az klastromba, kýth kenigh⁴ az bastýaba.⁵ Az Klöýber Benedek feleseghe harmad maghawal rea menth, senkýtól nem kerdwen, az wram w Naga hazabol az makoth lopas zereneth el hordothak, walamenýeth akarthanak, kýhez semj dolga nem wolph; kýth megh býzonethok, hogi o dolga.

Klöýber Benedek ezth felele: Wgy wagyon, wgi mond, hogi nolczad napja awagi meny wagyon, hogi az groffensakýak az kapastaskerthben kapalthak az kapozthatk. Egyk az groffensakýak közöl, wgi mýnth ký nalam wolph zalasson, jöth be, wgi mond, hozamhoz s kerth egj fa kanath, hogj walamj wizeth wjne ký az tharsajnak. Smond az leanj, hogi nem jöttökj az kerthben, menj kapoztha lewel heajaba elwez, mas emberýs heaba el horgýa. Ehez kepezth en nem tagadom, wgi mond, feleseghem ký menth, akýth az kapassok le törthenek, azth hozthak be, azth en nem taghadom. Az mý kenigh az thawalj dolgoth illethi, wgi mond, az mak dolga, hogi az en feleseghem hordotha volna el az makoth az klastrombol, azth en nem tagadom, hogi nem hozoth volna. Wgi wagion, hogi hozoth, de nem hozoth felýeb egj ferthalýnal,⁶ aztjs wgi hoztha, hogi imar az thöbýth mýnd el horthak wolph. Hanem az zalman maradoth wolph walamj kewes, ký imar mýnd ký ehirazoth wolph, abol walogathoth ký egj ferthalýal, de thöbeth nem hozoth. De ö neký senký nem atta, sem kenigh senkýtól nem kerthe, hanem ö napal wýthe el, mýnd az kapoztha leweleth, mýnd kenigh az makoth.

Az wraim thörwenýe igý thalalak: ^a Mýwel hogj ö magha sem tagagy, hogi nem hoztha volna sem az makoth, sem kenigh az kapoztha leweleth, mýwel hogi twgja, hogi az wr jozagha tylalmas, hogi beketh hagýoth volna neký. De mýwel hogi ö awal semýth nem gondolth, hanem wgi mýnth hattal-massol mýnd az keth feleth el hoztha, ^a kýth ö magha sem tagadoth, azerth wram w Nagnak hattalmon maradoth,⁷ wgýmýnth Hung. fl. 40; az wdwar býronak keth panazerth fizessen fl. 1. den. 60, az saffarnak 72 bezel, panaz penzel.

*O. Lt. Batthyány cs. körmendi lta, C. IX.
Úriszéki iratok. Szalónak, 1584. aug. 2.
jkw. 1—2. l.*

⁴ Pedig.

⁵ Ti. a szalónaki várban. A klastrom szó itt, a claustrum szó eredeti jelentéséből következően, bizonyára a várnak valamilyen zárt, védett, raktáruul szolgáló helyiséget jelenti.

⁶ Negyed mérő: 15,5 liter.

⁷ Jellemző a hatalmaskodás címén kiszabott bírság nagysága: 40 forint (ugyanannyi, mint a paraszt vérdíja). Ilyen büntetésekkel igyekeztek az uralkodó osztály a jobbágy tudatába törvényként bevésni, hogy „az úr jószága tilalmas”.

10.

1584 augusztus 2, Szalónak

Engedély nélküli írtás, az udvarbíró idéző pecsétjének megvetése, robot elmulasztása és egyéb engedetlenségek címén hét község jobbágyait összesen 248 forint bírsággal sújtják.

* Hetedýk thörwený leth chemýek közzöth. Mýwel hogj wram w Naga megh paranczolta wolph 50 forenth býrsagal, hogj senki ne irczon, azert h az wraim thörwenýe wgi talalak, hogi mýndenýk megh maradoth ezen az býrsaghon : 1. Pomagaicz Andras, 2. Nagý Mýklos, 3. Thoth Marthon, 4. Nagý Lwkacz.

Nolczadýk thörwený leth : zabary Fowowigh Jwrko mjwel hogi az wdwar býro ket peczeteth kwldöth wolph neki, hogi mýndýarast jöthön jöth wolna, azert h^a ö awal semýth nem gondolth, hanem el halgattha.¹ Mjwel hogi engedethlen wolph, wram w Nagnak maradoth býrsaghon Hung. fl. 20, az wdwar býronak az ö býrsaghawal es saffarnakis az 72 bezcel.

Wram w Naga 4 forenthba engethe megh neki.²

Item zenth mýhalýakath paranczoltak wolph egi egi forenth býrsagal, hogý az fwreztöl³ 20 zeker fath hoztanak wolna, azert h teöb nem jöth 9 zekernel, marathak býrsaghon Hung. fl. 11.

Wram w Naga aba enghete megh, hogi Tamas kalmarnak az egi wegh barazlaynak⁴ az arath megh fizesek.

Item welegeýek egy forenth býrsaghon marathanak.

Owaryak 3 forenth býrsaghon marathanak.

Wram w Naga masfel fonth borsba enghette megh nekiek, megis attak Rohonczon.

Chemýek 5 forenth býrsaghon marathanak.

Megh attak ezek fl. 5.

Zabaryak 3 forenth býrsaghon marathanak.

Megh attak fl. 2.

Kethelyek 4 forenth býrsaghon marathanak.

Megh attak fl. 2.

¹ Füle mellett elengedte.

² A bírságot a földesúr 4 forintra engedte le. — Ez s a további öt, hasábosan szedett szövegrész utólagos szövegközi bejegyzés.

³ Fűrészmalomból.

⁴ Boroszlói posztónak, amit a földesúr vett a kalmártól.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

Kwczar falwjak 1 forenth býrsaghon marathanak.

Ezek az kwczar falwjak betelýesetetek, merth az banýa zwksegere hordotak fath akor az napon.⁵

Uo. 5. l.

11.

1584 december 14, Szalónak¹

Jobbágy egy tehene elveszése miatt beperli a falu csordását. Az ítélet szerint az alperes esküdjék meg, hogy a kárról nem tehet. Ha nem esküszik, a felperesnek kártérítést s az udvarbírónak panaszpénzt fizet.

* Masodýk therwin leth chemý Rýbacz Marton köözeth es chemý chordas köözeth. Az chemý Rýbacz Marthonnak vezetth egý tehenýe, fokta az chordasra, hogý w mýath elý vezetth az tehený. Az vraým vgý talaltak az therwinth, hogý az chordas týzen wteth napýan megh eskýgýek w maga, hogý w mýatta^a elý nem vezetth az tehený. Ha megh eskýzýk, menth ember.^b Ha nem eskýzýk, tartozýk megh fýzetný, valamýre Rýbacz mond, vdwarbýronak panaz pinzth.

28. Decembris megh eskwth Gergely porkolab, Swaztigh Gyorgj, Nagj Imre elót.²

O. Lt. Batthyány cs. körmendi lta, O. IX. Úriszéki iratok. Szalónak, 1584. dec. 14. jkv. 1. l.

12.

1584 december 14, Szalónak

A szentmihályi bírót azzal vádolják, hogy a sáfár szolgáját, ki a robotra vonatkozó parancsokat vitt neki, bántalmazta, láncra verette. Bár a verekedést a sáfár szolgálja kezdte s szablyát is rántott ellenfelére, a bírót fej- és jószágvesztésre ítélik.

* Ittem leth egý therwin fertal saffar köözeth es zenth mýhalý býro^a köözeth.

Magar Lerincz, az saffar zolgája, jéwth Samfalwarol zenth mýhalý býrohoz, hogý egýeth maasth paranczolýon az wr mýwe dolgara.^b Oth leó

⁵ Utólagos bejegyzés a szöveg után.

¹ Az úriszék tagjai: Keuskutj Balázs udvarbíró, Gergely porkolab, Teók István, Nagy Albert, Somogy Lukács, Pap György „és többen az uraimban és szalónaki polgárok” és három őri esküdt. — A jegyzőkönyvből ezt s a 12. sz. alatti pert közöljük.

² Utólagos bejegyzés a lap alján.

^a Az eredetiben itt vessző van. ^b Az eredetiben itt kettőspont van.

^a E szó után az eredetiben pont van. ^b Az eredetiben itt kettőspont van.

zaloth býro hazanal. Az býro hazanal hog' voltannak,^b azth feleleö¹ saffar zolgaýa, hogý az loatýs ký hozata, hogý elý menth volna, de az saffar zolgaýath keretý býro, hogý megh maragýon.^b Oth adýgh lakoztannak, az saffar zolgaýa oth az aztalra leö tete^c feýeth. Hogý elý allwth volna, az býro isteketh fokta volna. De býro tagagýa, hogý w nem bantota, seth az saffar zolgaýa^a chapta volna az býroth. Ezek mýndenýk býzönsagoth tamozth.

Egý býzönsagh Vnger Benedýk, ez mýnd keth rezre ad býzönsagoth. Ez azth mongýa, hogý latom, hogý saffar zolgaýa zablýath ký vonta es echer chapoth zablýawal býrohoz, de nem talalta megh zablýawal. Enel tebbeth nem latoth.

Ezth býro maga sem tagata, hogý saffar zolgaýath nem wetete volna lanczra. Mýerth, azth mongýa az býro, hogj wteth saffar zolgaýa orczul verte, annak okaerth fokta megh. Az býro sem tagagýa, eczer orchwl itete.

Mastan az býro^a kezeth es saffar zolgaýa kezeth semmý therwin nem leheth,² hanem wdwarbýro vram, vram w Naga kepeben, therwinth kerth az nemes vraýmtol, hogý mý annak therwýnje, hogj az býro vram w Naga zolgaýath megh verte es megh fokta.

Marath az býro vram w Naganak feýen, jozagan.

Uo. 7—8. l.

13.

1585 június 6, Szalónak¹

Özvegy jobbágyasszony visszaköveteli ura után maradt ingóságait vejétől, aki azokat — a felperes állítása szerint — magával vitte, midőn napa házából elköltözött. A vő ezt tagadja, s egyben ő emel igényt felesége apjának hagyatékára. A bíróság az elhalt jobbágy után maradt telket megosztja a peres felek között, a vőt viszont kötelezi a napától elvitt ingóságok visszaadására.

* Negyedýk thörwený. Inczedý Sýma Benedekne fellele az ö weýhez, Bólle Ambrushoz :^a Mýwel hogi ez el mwłth idókbe,^b hogi az en leanýomath el wette, jöth oda hozam lakný es oth lakoth nalam, annak wttana magat megh gondolwan, el menth hazamtol es walamýth kaphattoth, mýndenth elwýth, walamý az en wramtol maradoth jozaghom wolth, mýndenböl tekozlast theth, ký mýath en mastýs nagi karban wagiok.

¹ Azt állítja itt a bíróság előtt (l. a nomenklaturában: felel).

² Most nincs helye a bíró és a sáfár szolgálja közötti pernek (ez ügyben a megsértett földesúri hatalom illetékes eljárni).

^c A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

¹ Az úriszék tagjai: Zrettkouigh Gergely szalónaki főporkoláb, Swaztigh György, Nagy Imre alporkoláb, Sollyom Mátyás, Pap György, Wayda Mátyás, Daniel Farkas „és az városi polgárok”. — A jegyzőkönyvből ezt s a 14. sz. alatti ügyet közöljük.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b ö = o⁸

Ere Bőlle Ambrus ezt fellele, hogi ő semjyth el nem wýth, azth ő reja megh nem býzonethattya, söth az my az ő attýatol maradoth wolth, aztis mynd oth költhöte el nalla. De en egyebeth nem kýwanak, hanem csak azth agia ky, akj az en fellesseghem attýatol maradoth. Merth mywltatol foghwa nallad lakom, mynd en fiztettem az hellektöl, mynd adoth es bor penzt, melljeth megis bizonettok, hogi en fiztettem az három fertal heltöl.

Elseö býzonssagh Czerenciez Jwrko, wgian inczedi, megh eskwth es ezt walla, hogj ő annak ellöthe keth eztendeigh wolth býro, de walamýkor az adoth kerthe rajttok, de az azoný töbtöl ő neki nem fýzetteth, hanem csak egj fertaly heltöl, hanem az három fertalyathol Bőlle Ambrus fiztetteth.

Massýk býzonssagh Öry Orban. Ezýs megh eskwth es wgian öwis csak ezenth walla, mynd az felseö býzonssagh, hogi öwis ennehany eztendeigh wolth býro, de ő neki sem adoth soha töbeth, hanem csak az egi fertaltol fiztetteth az azoný ember, az három fertaltól myndenkor az wej fiztetteth.

Az wraim thörwenýe wgi talalak, hogi az fertal hellerth az azoný agion az weynek fl. 7, Bőlle Ambrúsnak, ^c es hogi az egez helnek felle az wejnel maraghýon, felle ismegh az azoný embernel, es ha walamýth egyöth wettete-nek wolna, azth egyöth megh arassak, es aztis keth felle ozzak közöttök. Es annak föllöthe, ha wallamýth el wýth wolna az napattol, hýth zerenth myndenth megh agion nekj az býro ellöth, es ennek wttanna köttes legjen közöttök, hogj wallakýk feöl bonthanak, tahath wram w Naganak 5 forenthoth fizessen. Es annak föllöthe wram w Nagnak mynd az ketten fizessek megh az býrssagoth, az renis fl. 5, es az wdwarbýronak az panaz penzth, saffarnakis az ő igassagath.²

*O. Lt. Batthyány es. körmendi lta, C. IX.
Úriszéki iratok. Szalónak, 1585. jún. 6.
jkw. 5—6. l.*

14.

1585 június 6, Szalónak

*Zabar jalu lakóit, mivel egy patakot az úr engedélye nélkül medréből kitérítettek,
16 forinton marasztalják el.*

* Öttödýk thörwený leth. Az wdwar býro fellele^a wram w Naga kepeben az zabary býrohoz : Mywel hogi ez elmwlt napokba az pattakoth folyassabol

² A jobbágyok magánjogi pereskedése is a földesúr és tisztjei jövedelmét szaporítja. A jobbágyoknak többszörösen fizetniük kell azért, hogy az uraságot panasszal zaklatták.

^c ü = u¹⁹

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

ký wette wolth,¹ mellÿeth wram ű Naga harmiczket forenth býrssagal megh paranczolt, hagi senki folyassabol az patakoth ký ne wegíe, hanem ha elöb wram ű Nagnak kõnyöröghnek fellöle ; de ök awal semÿth nem gondoltannak, hanem ö magok akarattÿabol az pattakoth kj wettek folyasabol az rettekön, mellÿeth ök nem czelekedhettek wolna.

Erre az zabarÿ býro ezt fellele : Wgi wagian, hagi ký wetthwk wolt, de nem mÿndenestöl, hanem csak harmadath, de abol wram ű Nagnak semÿ kara nem kõwethközöth, merth azerth az pattak wgian folyassaba wolth, csak hagi harmadath boczathwk ki.

Az wraim thörwenÿe azt tallala, hagi mÿwel hagi ök senkÿnek thwtara nem attak, hanem ö magok rea menthenek es kýboczattak,^b wram ű Nagnak^b mÿnd egez faluol marathanak Hung. fl. 16, es az wdwarbÿronakis az ö igassagath tartoznak megh fízzethni.

Uo. 6—7. l.

15.

1586 február 23, Szalónak¹

Az öri harmincados perti a sámfalviakat, hogy az apósától örökölt szőlőben, melyet az a földesúrtól kapott, több gyümölcsfáját kivágták s szőlőtökéket vittek el. Az ítélet szerint az alperes falu minden lakosának tisztító esküt kell tennie, máskülönben kárterítést és a földesúrnak fejenként 5 forintot fizetnek.

* Hettedÿk törwenÿ leth. Az öry harmÿchados, Janos deak fellele az samffalwayakhoz :^a Mÿwel hogÿ im ez el multh napokban awagÿ idökben wram ű Naga az mÿnemö puzta zölöth wram ű Naga adoth wolth az zegenÿ megh holth ipamnak, wgi mÿnth Nagÿ Alberthnak az samffalway hegÿen, mellÿeth megÿs kezdeth wolth epetthenÿ, nem twdom mÿ okbol az samffalwayak el menthenek es 14 zölö töth el wÿtthenek az zölöböl. Annak feölöthe azmÿnemö ottowanÿ fakath zegenÿ Nagÿ Alberth oltatoth wolth, annakÿs tÿzen harmath ký waghtak, kýerth mÿnden fath kÿnem hattam wolna 10 forenterth waghÿ. Ha kenigh hogÿ ö magok közöl elö nem allattÿak, az ký dolga, en chak ö magokra hagÿom, hagi ez mÿnd az samffalwayak dolga.

¹ A patak, úgy látszik, a földesúr rétjein keresztül folyt. Medréből kiterítésével, illetőleg a víz egy részének elvezetésével a jobbágyok a maguk rétjeit akarták javítani.

^b Az eredetiben itt pont van.

¹ Az úriszék tagjai : Zrettkouigh Gergely szalónaki főporkoláb, Narday István, Zombath András, Thok István, „öri nemes uraim és ez városi polgárok”. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

Az samffalwayák ere ezt fellelek, hogy ők eből megh menekednek, merth megh bizonettják, hogy nem ő dolgok, hanem mas dolga, melljeth ez maý nap megys bizonetthonk. Azerth mýs azt kwanjok, hogy wallamýth edigh költhotwnk, hogj ökýs megh fýzessek.

1. bizonýsagh, Petter Drwzonigh samffalwayé, megh eskwth es ezt walla, hogy im ez el mwlt időkbe, hogy Samffalwan imar megh aloth wolph az halal,² akor latta, hogy egy inczedý gyermekek egy palchawal egy gywmölcs fannak az agath le törthe, de tobeth nem lattoth ennel.

Az wraim thörwenye azt talalak: Mýwel hogj az samffalwayák ó magokýs azt kýwantak, hogy 15 napra mýnnýayan megh eskwgyenek, hogy az fa lewagassath nem ők chelkettek, ha megh eskwznek, menth emberek. Ha megh nem eskwznek, az karth ők fýzessek megh, ismogh wram w Nagnak mýndenýk maradoth samffalwayák fl. 5.

10. Martii megh eskwthek ith Zollonokon.³

O. Lt. Batthyány cs. körmendi lta, C. IX. Úriszéki iratok. Szalónak, 1581—1586. jkv. 165. l.

16.

1586 december 15, Szalónak¹

A csémiék és nardaiak a tilalom ellenére dézsmálás előtt behordták gabonájukat a földokről. Az ítélet szerint mindazok, akik meg nem esküdnek, hogy ők nem vonták ki magukat a dézsmálás alól, fejenként 5 forintot fizetnek. Azoknak, akik a behordás idején Rohoncon asztagrakáson robotoltak, a földesúr elengedheti a bírságot.

3. törwený. Wdwarbýro wram fellele wram w Naga kepebe az chemýekhez es nardayákhöz: Mýwel hogy im ez elmwth arattasba megh hattak wolph mýnden embernek, hogy senký gabonayath adigh be ne horgya, mýgh az dezmath megh nem agyak, ezth kenigh mýndenek gabonája weztebe² wolph megh parancholwa, de ezek az nardayák es chemýék ewel semýth nem gondolthannak, hanem annak ellöthe gabonayokath be hordothtak, mýnek ellöthe megh az dezmath megh nem atthak wolph, azerth ezekre törwenth warok, hogy mertek ők ezth megh probalny. Ezen kenigh wram w Naga ó magha kaptha rajttha öket, hogy be hordothtak.

² Akkortájban, mikor a járvány megszűnt.

³ Utólagos bejegyzés a lap szélén.

¹ A kántortörvény bírái a jegyzőkönyv nem tünteti fel, csupán ennyit mond: „Lettének Szalónakon karácsony kántorában törvények Rohonci tartomány, Szentmihályi tartomány és Németségi tartományba”. — A jegyzőkönyvből ezt s a 17—19. sz. alatti ügyeket közöljük.

² Gabonája elvesztésének terhe alatt mindenkinek.

Ere az chemyék ezth fellelek, hogý ök, az kýk aztagh rakok wolthannak, akor Rohonchon woltak az asztagh rakasson, es amýkora haza menthennek, adigh gabonayoknak job rezeth be hordotak woltk. Azertth ö Naga zabad wellek, wallamýth chellekezik wellek, de ellözör wram w Naga Rybach Marthonth talaltha az hordasson.

Az nardaýak megh azt fellelek, hogý ök nem tagagyak, hogý nem hordottak volna, de az pörös földről hordotak be, mertth attol felthennek, hogý ismegh mynd el hanýak, mynd annak ellöthe hogý chellekethenek wellek.³

Az býrak törwenýe az nardayaknak illýen törwenth tallala, hogý 15 napra myndenýk megh eskwgýek, hogý az nardaý földről gabonayath be nem wýtthe az dezma ellöth. Az ký megh eskwzýk, hogý az dezmanak ellöthe be nem hordottha, tahath menth ember, de az ký megh nem eskwzjk, myndenýk maradoth wram w Nagnak renis Fl. 5.

27. Januarii fýzettek borssot lib. 11.⁴

Az chemyéknekýs wgýan ezen törwenýek leth, hogý az kýk magokath 15 napra megh menthettýk, hogý az dezma ellöth benem hordottak, tahath menth emberek, de az ký maghath megh nem menthethý, tahath myndenýk maradoth wram w Naganak býrsaghon renýs fl. 5.

31. Decembris chemyék attak fonth borssoth lib. 12.⁵

De az aztagh rakok, mýwel hogý wram w Naga dolgan wolthannak, wram w Naga zabad wellek, ha megh engedý nekýek. Ha kenigh megh nem enghedi, tahath ökýs tartoznak fizethný myndenýk renis fl. 5.

*O. Lt. Bathýány cs. körmendi lta, C. IX.
Óriszéki iratok. Szalónak, 1586. dec. 15.
jkw. 5. l.*

17.

1586 december 15, Szalónak

A dombriák és meremiek a földesúr tilalmas erdejében fát vágtak. A két fajú lakosságát 10, illetőleg 5 forinton marasztalják el, de azok, akik esküvel tisztázzák magukat, mentesülnek a bírság alól. Az udvarbíró által javágáson tettenért, s most az idézésre meg nem jelent két jobbágyot fejenként 10 forintra bírságolják.

8. thörwený. Az wdwar býro fellele az domboroýakhoz : Mýwel hogý im ez el mwltk hetthen eýel az týlalmas erdőbe fath waghthannak negýen,

³ Bizonyára a vitás földre igényt tartó szomszéd falubeliek.

⁴ Utólagos bejegyzés a lap szélén.

⁵ L. a 4. jegyzetet.

kýketh az býro neweken mynd *joł twd*, ennek föllöthe az meremýekýs ezen *kepen*, kýketh en magham *raýttha* kaphtham, wgý mynth az Ztýpanth, az jwh paztorth es Zlatarych Iwanth, azertth ezekre törwenth warok, mynth ez fellekre, kýk eýel az wram w Naga tylalmas erdeýeth wagýak.

Az domboroýak erre ezth fellelek, hogý nem tagagýak, hogý oth nem wolphannak az tylalmas erdöben, de megh töbeth nem waghtanak wolph, hanem chak egý zalath, aztýs egý zeghený özweghý azonnak akartak waghný.

Az meremý býro ezth fellele, hogý ö megh parancholtha wolph nekýek, az kýk az tylalmas erdöben waghtanak, hogý feöl jötthennek wolna az kanthor törwenýre, de nem akarthak feöl jöny.

Az býrak illýen törwenth tetenek az meremýekre, wgý mynth Bwtigh Ztýpanra es Zlattarich Iwanra : mywel hogý feöl parancholtak wolph öketth, es el nem jötthenek, myndenýk maradoth wram w Naganak Hung. fl. 10.

Zlatarych Iwan fýzeteth borsoth lib. 1 es fl. 2.¹

Wgýan ezen meremýeknek mynd egez falwol, az keth ember kýwöl, wgý mynth Bwtigh Ztýpan es Zlattarigh Iwan kýwöl, illýen törwenýek leth : mywel hogý wdwarbýro wram azth fellele hozayok, hogý az tylalmas erdö ö myattok pwztołth el, azertth az meremýek mynd egez falwol fýzesshenek az erdö býrsaghoth Hung. fl. 10.

Az domboroýaknak wgýan ezen *kepen* leth törwenýek, hogý ökýs fýzessenek Hung. fl. 5.

De igý, hogý az ký maghath megh menthettý es 15 napra megh eskwzýk ith az porkolabok ellöth, hogý ö nem waghoth az erdöbe, tahath menth ember ; de az ký maghath megh nem menthettý, az tartozik az býrsaghoth fizetny.

Uo. 13. l.

18.

1586 december 15, Szalónak

A sáfár felismeri a földesúr istállójából eltúnt láncot egy jobbágy szekerén. Ez egy másik jobbágyra, az pedig egy asszonyra hivatkozik, mint akitől a láncot szerezte. Bár a tanúk a vádat nem támasztják alá, az ítélet szerint az asszonyt, ha csak tizennyolcad magával tisztító esküt nem tesz, fel kell akasztani, illetőleg további sorsa a földesúr tetszésétől függ.

9. törwený. Az wdwarbýro fellele : Mywel hogý im ez el mwłth idöbbe wram w Naga istalloýabol wezeth el egý lanch, wgý mynth az hamornał wallo istallobol, mely lanchoth im ez el mwłth zwrettbe ösmerth megh Thomon Istwan, az saffar, Baratthmajorba lakozo Lakýth Sýmon zekeren, es mondottha, hogý hol wetted ezth az lanchoth? Az Sýmon ezth mondottha, hogý

¹ Utólagos bejegyzés a lap szélén.

ö Wak Mýkollatol vetthe penzen, wgýmýnth pro den. 80. Erre Thomon Istwan ezt mondottha, hogy walahol vetted, de ez wram w Nagae az lanch. Azerth ezen kÿwölÿs wram w Naganak sok morhaja wezeth el, azerth walahol ezth megh talalthak, de az töbÿttÿs oth keressem.

Wak Mýkolla erre ezth fellele, hogy ez el mwłth napokba menth wolth oda hozaja az Hanz Redlÿ fellesseghe, az zeker wezettöÿe, es mondottha ezth, hogy Mýkolla, wgÿ mond, ha wagÿon wallamÿ arthanÿod,¹ agÿ ennekem egÿeth es en megh adom az arath. Ere az Mýkola ezt fellelthe: Wagÿon, wgÿ mond, de ennekem nÿnchen olÿ, az kÿth egj forenthnak allattha el adhattnek. Erre az Redlÿ felesseghe azth mondottha, hogy wagÿon ennekem egÿ lanchom, kÿ megh erne egy fonth penzth, azertth azth adom az arthanÿerth, ha ide adod. Ere az Mýkola azth fellelte: Örórest, merth ennekem wgÿanÿs zwksegh az lanch. Ezenbe kwłthem el az en menÿemeth welle es az artthantÿs el kwłdötem tölle zÿnthen hazaigh, es az lanchoth wgÿ attha az en menÿemnek kezebe; azertth ezth awalÿs megh bÿzonethom, az mÿ az orzagh törwenÿe. Megh ennek föllote imar hogy megh ösmertek az lanchoth nallom, menthem oda hoza es mondottham nekÿ, mÿchoda lanchoth attal volth ennekem, az az lanch az wre wolth. Es mÿndÿarast azth mondottha: Wen agh eb, nem twthade azth mondanÿ, hogy az Thomatol wetted, az kÿ megh holtth.

Hanz Redlÿ ezth fellele, hogy ö ennek ellene mond, merth nem ö attha azth az lanchoth. Nekÿ az arthanth kenigh Wak Mýkolla aÿandekon attha nekÿ, mellÿeth megh bÿzoneth ma keth bÿzonsaghal es awalÿs, az mÿ az orzagh törwenÿe.

1. bÿzonsagh Hanz Staÿgherne Katthalÿn, megh eskwth es ezth walla, hogy ez el mwłth idökbe Wak Mykolla menth wolth oda Hanz Redlÿhez es otth itthannak. Weghre ozthan oth adigh itthanak, hogy Mýkolla fÿawa foghattha Hanz Redlÿth es ezth mondottha: No megh lattod, jo fÿyam, hogy megh aÿandekozlak. Az wtthan ozthan lattham, hogy az Hanz fellesseghe megh hoztha az arthanth Mýkolatol, de azth nem lattam, hogy Wak Mýkolla menÿe oth leth wolna, sem az lanchoth nem lattham, hogy nekÿ attha wolna, sem kenigh megh ekoraigh semÿth sem lattam hoza,² hogy wallamÿth effelleth, wgÿ mÿnth lopast chelekedeth wolna.

2. bÿzonÿsagh Mÿkhel Ledererne Christina, megh eskwth es ezth walla, hogy ö wÿs lattha, hogy az mallachoth megh hoztha Mýkolatol, de nem erthth wolna talland chak 12 penztÿs; de ö nem twgÿa, hogy ha aÿandekon attha e nekÿ, awagÿ mÿerth attha. De azth nem lattha, hogy az lanchoth Wak Mýkolannak atta wolna.

¹ A szövegben eredetileg „dysznod” szó volt írva, ezt áthúzták s fölébe írták az „arthanyod” szót.

² A szövegben eredetileg „nala” szó volt írva, ezt áthúzták s fölébe írták a „hoza” szót.

Az býrak illýen törwenth tethenek: Mýwel hogý az feöl pórósnek semý býzonýsagha nem wolth es semýth sem býzonethattoh, hogý azertth az Redlý felleseghe 15 napra 18 maghawal, jamborokal, wagý azoný emberekel awagý ferfýakal, menche maghath, hogý ő az lanchnak el lopassaba arttatlan es ő nem atta Wak Mýkolanak. Ha megh eskwzýk, menth ember. De ha 15 napra megh nem eskwzýk, tahath feöl akazak,³ awagý wram w Naga zabad, walamit chellekezyk welle. De ha megh eskwzýk, tahath Wak Mykolla marad raythta. De ha megh nem eskwdnek az Redlý felleseghe, tahath az wtthan mas 15 napra az Wak Mýkolla harmad maghawal rea eskwgyek, hogý wgýan ő attha az lanchoth neky, es törwený zolgaltassek,⁴ hogý ha wram w Naga megh nem enged nekj.

Uo. 14—15. l.

19.

1586 december 15, Szalónak

Csémi jobbágy áll a bíróság előtt, mert nála szolgálatban volt, elhalt rokonának ingóságait nem szolgáltatta be a földesúrnak. Az alperes azzal védekezik, hogy az elhalt legénynek egy nővére van török rabságban, az ő részére, mint gyám tartotta magánál a hagyatékot. Minthogy a tanúk ezt megerősítik, az ítélet a földesúr döntésére bizza: akarja-e a gyámságot magára vállalni, s ha igen, az alperesnek át kell adnia a hagyatékot.

17. törwený. Wdwarbýro wram fellele chemý Zabbo Andrashoz: Mýwel hogý az Alföldröl jöth wolth ő hoza, Zabo Andrashoz egý legený wgý mynd zolgalottra, melynek newe Toth Ambrus wolth, mely az tawalý ezthendöben holth megh wgýan oth Chembe Zabo Andras hazanal, ennek maradoth wgý mynth gabonája es egý mas kez penz, ky tene özwe zamlalwa keth zaz forentigh, azertth mýwel hogý ennek ith sohol semý attýafya nem wolth, ez fellýöl megh irtth morha es kez penz wram w Nagara zalloth. De ez Zabbo Andras enný idöttöl foghwa senkýnek twtthara nem atta, sem saffarnak sem wdwarbýronak, hanem mynd chak ő maganal tartthotha, mellýeth hýzem, hogý el akarth týttkolný. Azertth eböl warok törwenth, ha chellekedhettee ő ezth awagy nem, hogý ený ideigh nalla tarttotha.

Zabbo Andras ezth fellele, hogý ő azth nem tagagya, hogý az legený ő nalla nem wolth volna, mertth gyermeksegettöl foghwa ötteth zolgaltha es wgýan közzel wallo attýafya wolth. De hogý megh holtýs, akorýs ötteth hatta twttorwl, hogý ő wýsselye gongýath az morhannak es az mý kewes

³ A feudális korban nőket nem volt szokás akasztófára ítélni, a halálos ítéletet rajtuk többnyire más módon, pallossal stb. hajtották végre. A fenti ítélet eltér a gyakorlattól.

⁴ A halálos ítélet végrehajtsék.

penze wolth, annak, mertth meg h ö neký egý nenýe wagýon törók rabsaghaba, ha Isten azth ký zabadettana, tahath mýnden morhajath es kez penzeth annak agýak. Ö mýnd annak tartthota, mellýeth ma meg h býzoneth az testamentom lewelelýs. De hol wdwarbýro wram azth fellele, hogý kethzaz forenttigh wolna, ö nalla aný nýnchen, hanem chak 31 forenttýa wagýon.

1. býzonýsagh chemý Rýbach Martthon, meg h eskwtt h es ezth walla, hogý mýkor az legený meg h gýwnth, akor ötteth hýwatta wolth oda hoza es ezth mondottha neký: Jo attýam ffýa, Rýbach Martthon, im lattom, hogý hallalnak wagýok fýa, azerth h a ennekem hallalom törthenýk, az mý kewes adossaghom¹ zellýel kwn wagýon, aztoth Zabo Andras zegýe be, wgý mýnt wagyon hattwan negý forentigh es wallamý gabonamýs wagýon. Ennekem wagýon Törók orzagha foghwa egý nenem, ha Isten azth meg h zabadettana, tahath mýnd penzth es gabonath annak agýak kezebe. De ha annak hallala törthenek, mýwel hogý ith ennekem schon tob attýamfýa nýnchen Zabo Andrasnal, tahath legyen öwe es ö adigh wýsellyen gonoth rea, mýgh nenem fellöl wallamý hýrtth halhath.

2. býzonýsagh Zrýnýan Geörgý, meg h eskwtt h es ezýs wgýan ezenth walla, mýnth az fellýol meg h irth býzonýsagh.

3. býzonýsagh Wargha Bertthalan, meg h eskwtt h es ezth walla, mýnth zýnthen ez fellýol meg h mondot h býzonýsagh. Hanem enýwel tobeth twd, hogý az predicattor ker wolth egý forenthoth az testhamenthom lewel irasserth. Mýwel hogý meg h nem attak neký, annak okaerth nem irtha meg h az testhamenthom leweleth, hanem chak föl jegýzetthe, kýnel mený adossagha wagýon.

Az býrak illýen törwentth tetek ebe: Mýwel hogý az býzonýsagbolýs ký techýk, hogý wgýan Zabo Andrast wallota wolth a legený twtthorol, azerth wram w Nagnak semý hattalmon nem maradoth. Ha nem ha wram w Naga maghahoz akarýa wený az twttorsaghoth, tahath Zabo Andras mýndenth hýth zerentth tarttozýk elló adný, wallamý nalla wagýon, az 31 forenttol meg h walwa. Ha kenigh wram w Naga nalla akarya hadný, awalýs zabad wram w Naga es az mý kýwól wallo adossagh, aztottýs Zabo Andras zegýebe adigh.

Uo. 20—21. l.

¹ Értendő: adósaimnál levő, kölcsönadott pénzem.

20.

1587 június 11, Szalónak¹

Jobbágyasszony irtásföldjei és szőleje jogtalan elfoglalása miatt pert indított rokona ellen. Miután az asszony a keresetet tanúkkal bizonyította, az alperest hatalmaskodás címén az úrnak fizetendő 20 forint bírságra ítélik. Ugyanennyire ítélik azonban a felperest is, mert a csupán haszonélvezetben bírt szőlő felét szolgájának ajándékozta.

Első törwenj. Pózónj Chomon Gasparne fellele wgyan azcn falwbely Chomon Andrehoz, mywelhogy oth az pozónj fódön wallamj irthasj wolthan-nak, wgymynth keth retth es harom irthassa, melljeth ez felljol megh irth Chomon Andre hattalmawal elfoglalta es mastys byrya mynd zólówel egye-ttembe.

Erre Chomon Andre ezth fellele: Mywelhogy ennek ellotejs wgyan ezen dollogbwl törwenj leth Wýwarath wram w Naga zekyn, akor az tör-wenyj azth tallaltha, hogj az migh az Chomon Gasparne el, adigh mynden öreghsegheth ö byryon, Chomon Gasparne; de ha ö nekj hallalla törthenek, tahath annak wtthanna az öröksegh mynd en ram zalljon. De ahol ö azth mongya, hogj en hattalmamal foghlaltham volna el retteth awagj irthassjth, azth megh nem bjonethattja.

1. bizonysagh Comon Gasparne bizonysagha, Pozónj Kys Hanz, megh eskwth es ezth walla: Mywel hogj ez elmwth ezthendöbe^a el kwldöth wolth Chomon Gasparne, hogj az retteth megh kazalyak, es kerthe wolth Bölföl Leöryncheth, hogj megh kazalya az retteth. Es hogj imar kazalya wolth az retteth, azonba menth wolth oda Chomon Andre es oth zolth az retterth, hogj myerth kazalod ezth az retteth, merth ez enjm az retteth. Es az myth az napon megh kazalth Bölfeöl Leörynch, azth föllys gywythothe, de az my megh kazalathlan maradoth wolth az rettbe, azth Chomon Andre kazalthatha megh. Es egyk irthassathys wgyan tyllalom allath be wettethe, semyth az tylallomal nem gondolth. Kyröl az byrottys ennehanyzor megh talaltha Chomon Gasparne, de semyth ezekel nem gondolth, hanem wgyan megh zanthotha az irtast es be wettethe.

2. bizonysagh Pózónj Boghnar Joklj, megh eskwth es ezth walla: hogj az söllyer helth megh wette wolth Chomon Andre Comon Gaspar-nettol, melynek az arath ennehanyzor kerthe Comon Gasparne, de semj kepen megh nem wehetthe raytha; de az földek es rettek dolgabol semyth nem twd.

Chomon Andre bizonysaghj, Pózónj^b Ambrýngh Frýcz, megh eskwth es ezth walla: Hogj Zenthmyhalth leth törwenj közóthök, de mywel hogj

¹ A kántortörvény bírait a jegyzőkönyv nem tünteti fel, róluk csupán ennyit mond: „Lettenek Szalónaki várban pünkösöd kántorában törvények, melyben voltanak Szentmihály vidéki, Rohonci és Németségi tartománybeli bírák és polgárok”. — A jegyzőkönyvből ezt s a 21—24. sz. alatti ügyeket közöljük.²

^a ö = o⁸ ^b ö = o¹⁹

az törweny weghez nem mehetteth, megh zórzóthének ozthan egy mas közóth,² wgý mýnth Chomon Andre közót es Chomon Gasparne fya, wgý hogý az Chomon Gasparne fyanak agýannak az örökseghból keth ökróth, keth kóból buzath es egj inóth,³ hett forenthoth es keth hold gabonath, de wgý hogj ennek wtthanna semýth tobeth ne kereshesen.

2. býzonýsagh owarý Stoaner Fayttly, megh eskwth es ezýs ezenth walla.

3. býzonýsagh owarý Muer Jórigh, megh eskwth, ez ezis ezenth walla.

4. býzonýsagh samffalway Ohar Jórigh, megh eskwth, ezis ezenth walla.

5. býzonýsagh owarý Fýllep Ambrus, megh eskwth, ezýs ezenth walla.

Item 3. býzonýsagha Chomon Gasparnenak az wtthan erkezek, pózóný Ambringh Merth. Megh eskwth es ezth walla : Mýwel hogý Bölföl Leörýnch ennehany ezthendeigh zolgalth Chomon Gasparnenal, es hogj el akarth meny, kerý wolth zolgalotyath, de az Chomon Gasparne nem bochatta wolth el, hanem megh hazassetotha. Es az mýnemö rez zólóje az wrattol maradoth wolth, annak az felleth nekj attha az leghennek es az söllýer heltýs neký wallotha. De az földek fellöl semýth nem twd, hogý Chomon Andre hattalmawal foglaltha volna el.

Az býrak ebböl illýen törwenth tethennek : Mýwel hogý Chomon Andre az týllalom allath megh zanthotha az földeth, azerth maradoth wram w Naganak hattalmon Chomon Andre fl. 20, az wdwarbýronnak az ö igassaghat es az saffarnákýs az ó igassaghan. Annak wtthanna az mýnemö söllýerhelth wett wolth az Bölföl Leorýncznek az attýattol es annak sem attha megh az arath, hogý 15 napra azthýs meghfizesse, az haznak az arath, wgýmýnth renis fl. 5 ; de ha azth megh nem adna, tahath az söllýer haz Bölfel Leörýnchre wýza zallýon.

Item Chomon Gasparneýs maradoth wram w Nagnak, mýwel hogý az zóllóth týllalom allath masnak kóttóthe, azerth maradoth Hung. fl. 20.

*O. Lt. Bathýány es. kömendi la, C. IX.
Úriszéki iratok. Szalónak, 1587. jún. 11.
jkw. 2—4. l.*

² Minthogy ítéletre nem kerülhetett sor (vagy az nem volt végrehajtható), meggyeztek egymás között.

³ Ünöt (üszót).

21.

1587 június 11, Szalónak

Jobbágy özvegye követeli anyósától elhunyt férjének részét abból a pénzből, melyet ők hárman közös gazdálkodással szereztek. Az anyós szerint a közös keresetet mindig a felperes asszonynak adták át, s annak kezén veszett el az, amit most követel. A kántor-törvény, miután a tanúk vallomásából megállapítást nyert, hogy az elhalt jobbágy szóbeli végrendeletében minden javainak harmadrészét feleségének hagyta, a vagyon harmadát az özvegynek ítéli. Az utóbbinak azonban tisztító esküt kell tennie arra, hogy a közösen keresett pénz nem az ő hibájából veszett el.

2. törweny. Nardaý Sebök Palnak az anyja fellele az menyéhez, wgý mýnth Sebök Palnehoz, hogý azt akarýa megh erthený, meny ideigh wolth az ő hazanal gazdazon.

Erre Sebök Palne ezth fellele, hogy 19 ezthendeigh wolth egýoth az ő wrawal.

Sebök Palnak az anyja ezth fellele : Im erthem, hogý azth mongýa, hogý az en fyamal egýoth 19 ezthendeigh wolth, es hogj en az én fyam rezeth ký adnam neký. Azerth mýwel hogy enný ideigh mýnd egýoth wolthwnk, es az mýth az en fyamal egýoth kerestwnk mýnd ený ideigh, es az mý wolth, azth mýnd ő kezebe atthwk, es ő nalla wolth. Melýnek zamath nem twgýwk, meny wolth, es ő keze allol wezeth el. Azerth azth kýwanom, hogý elöb agýon zamoth mýnd azokrol, az ký kezebe wolth, merth hogý az az penz az ő keze allol wezeth el. Az wtthan az en fyam en kezembe attha az kwlchoth, es eztendeigh 60 forenthoth zörzóthwnk, azerth enýs azth kýwanom, hogý mýnd ený ideigh az mý kezebe wolth, arol agýon zamoth.

Sebök Palne erre ezth fellele : Im erthem, hogý azth fellelý hozzam, hogý az penz en mýattham wezeth el, azerth azth en hagýom az jambor zomzedokra. Merth en soha nem woltham az felle ember, kýth sok jamboral megh býzonetok. En mýattam el nem wezeth, hanem az gonoz emberek mýatth wezeth el. De ha en ram býzonethatýak, hogy en mýattam wezeth el, ihon rakýak feýemre.

1. Bwchoý¹ predicator, Nagý Mýhalý ezth walla, hogý ez el mült h boýttbe hýwatta wolth ötteth hozza, es oth megh gýontatha, es kezthe mondaný Sebök Pal : Býzoný, jo wraim, ighen nehezen wagýok, de jol twgýathok, hogj az mý kewesseth talalthwnk² wolth az zegený öchemel, az wallamý gonoz ember mýath elweze töllwnk. De mýnd az althal im ismehg adigh mwnkalothwnk, hogý ha nem töbýs, de wagýon keth anný, mint az kýth az gonoz emberek el wezthetenek tollem, azerth am megh wagýon wgý mýnth

¹ Bucus, Vas m., a XVI. században kismemesi község.

² Szereztünk.

fl. 60. De mýwel hogý enný idóthól foghwa fellesseghemtól keth gýermekem-nel tób nem wolt*h*, azýs megh holth, mýnd az althai megh sem hagýom semý nekýl, hanem ha ennekem hallalom törthennek, felleseghemnek hagýok az gýaplanth³ egý hold irthast*h*, mýgh el, de ha ó neký hallala törthennek, az irtas ismegh wýza zallýon, es az zöllóbenýs egý rezt, mýgh az en hýremeth wýsselý.⁴ De ha ferhez mene, az ýs wýza zallýon az óchem gýermekýre. Es az mý chepleth buza, cub.⁵ 32 es cheplethlen is wagýon, es az mezónýs az mený wagýon, abolýs anýth hagýok neký, mýnth egýknek mený rez jwthna. Es az penzbólýs azonkepen es mýnden felle labas barombol aný rezt wehessen, mýnth egýknek, az ócheimnek mený jwthna, es ezenkýwól wegýen-nek egý ködmenth neký az oztalýon fellýol.

2. býzonýsagh bwchoý Fefer Marthon, megh eskwth es ezth walla, mýnth zýnthen az masýk býzonsagh, az predicator.

3. býzonýsagh nagý nardaý Pýllatus Lwkachne, Marghýth, megh eskwth es ezth walla, mýnth ez fellýol megh irth keth býzonýsagh.

4. býzonýsagh nardaý Törók Mattýas, megh eskwth es ezth walla, mýnth ez fellýol megh irth býzonýsaghok, hanem anýval twd tóbeth, hogý az zolgaýannak, az Balasnak egý pws-kath hagýoth.

5. býzonýsagh bwchoý Alch Andras, megh eskwth es ezth walla, mýnth ez fellýol megh irth býzonýsaghok, es hogý az pws-kath az Balasnak megh agyak.

Az býrak illýen törwenth tethennek :

Hogý wallamýnth az testamenthomat hatta Sebök Pal, mýndenekból harmadoth megh agýak neký, felesegenek, az mýnth az býzonýsaghokbólýs ký techýk, hogý mýndenból harmadoth hatta neký, mýnd penzból es labos barombol es egýeb felle morhabol, azth megh agyak neký. Es wgyan ezen Sebök Palne, mýwel hogý chak egý gýermeké sem marath, azerth fýzessen wram w Nagnak Hung. fl. 10,⁶ es az el wezeth penzról megh eskwgyék wgyan ezen Sebök Palne 15 napra, hogý az ó akarrattýabol el nem wezeth az penz. Ha megh eskwzik, menth ember, de ha megh nem eskwdnek ó magha, tahath az Sebök Mattýasnenak es az ó gýermekýnek tartozek fizethný fl. 100, de adigh az morhath el ne ozak köztókh, migh megh nem eskwzik.

Ismegh Sebök Mýhalýs 15 napra megh eskwgyék, hogý az mýnemó 10 forenthot Sebök Palnak adoth wolt h tarthaný, hogý megh nem attha

³ A düló neve, ahol az irtás volt.

⁴ Nevemet viseli, vagyis amíg özvegy marad.

⁵ Valószínűleg kőszegi kőből. (L. a nomenklaturában: kőből.)

⁶ Mivel nem marad utóda, aki a földesúrnak a jobbágyi szolgáltatásokat teljesítse, a kezében maradt ingatlan-részért fizetnie kell. A jobbágyok végrendekezésének megengedését a feudális nemesség különben is olyan kegynek tekintette, melyért a földesúrnak kárpótlás jár.

neký. Ha megh eskűzik Sebök Mýhalý, tahath az köz penzből⁷ fjzessenek megh neký.

De ha mýth Sebök Palne megh býzonethattna, hogj az ő attýatol hozoth volna, aký megh wgýan volna, azthýs mýnd hattra tartozannak adný.

1587. 25. Junii megh eskwth Sebök Palne es Sebök Mýhalýs ith az porkolabok ellöth, Solýom Mattýas ellöth, Jobbaghý Mattýas, Thomon Istwan ellöth.⁸

Uo. 4—6. l.

22.

1587 június 11, Szalónak

Az udvarbíró a tilos erdőben két szál fát kivágó molnárra 20 forint bírság kiszabását kéri. Két forintra ítélék.

* 3. törweny. Az wdwarbýro fellele^a az wellögheý molnarhoz, Lýzth Bennedekhez. Mýwel hogý ez el mwth napokban az wram w Naga týlalmas erdeýebe menth es keth zal fath le waghoth, mely erdő megh wagýon týlthwa,^b wgý mýnth mýnden zal fath 10 forenthba^b azerth eböl warok törwenth.

Az býrak ebbe illyen törwenth tethennek. Mýwel hogý az fa nem ighen jo wolth, hanem chak wallamý hýttwan görbe fa wolth, azerth az keth zal faerth fýzessen wram w Nagnak Hung. fl. 2.

Uo. 7. l.

23.

1587 június 11, Szalónak

Fýsser Jórigh (György) halála után gyermekének gyámsága az özvegy asszony bátyjára, Muer Jórighra szállott. Amikor a gyermek is meghal, Fýsser Jórigh húga magának követeli a hagyatékot, melyet a gyám akar megtartani. Az ítélet szerint az ingóságok háromnegyed része a gyermek anyját, egynegyede a földesurat illeti; az ingatlanokat a felperes kapja, aki azonban a volt gyámot pénzzel és borral elégítse ki.

4. törwený. Az owarý Spegler Jórigh fellele az ő hwgha kepeben az owarý Muer Jórighhoz : Mýwel hogý az owarý Fýsser Jórighnek wolth egý gyermeke, mellýeth Fýser Jórigh hallala wtthan hagýoth wolth Muer Jórigh-

⁷ Az osztályra kerülő közös vagyonból.

⁸ Utólagos bejegyzés a szöveg végén.

^a Az eredetiben itt vessző van. ^b Az eredetiben itt pont van.

nek, hogy ő legyen az gyermeknek gond wýsselöje, azerth im ez el mwltth ezthendöbe wallamýnth az gyermek az hýdrol le esseth es az Pýnkwaba¹ holth, azerth mýwelhogy az gyermeknek woltth keth zölleje es egy mas morhaya, de az morhath megh bochólwen wgý mýnth 32 forenthba, azerth mýnd ezek az morhak es az zólló ezth az en hwghomath illóthý.

Muer Jórigh erre ezth fellele : Wgý wagyon, hogy az gyermeketh ennekem hattak woltth, mýwel hogy ennekem woltth közelb walló attýamffya, mert ennekem hwghom gyermeke woltth. De ha Isten így atta hallalath, arol en nem tehettek. De az morha, sem kenigh az zólló egýebeth nem illeth, merth az en hwghomtol maradoth, hanem enghem illeth. Mas az, hogy az mýnemö negý rez zölleje az en hwghomnak woltth, azth Fýsser Jórigh el atta woltth wgý mýnth 81 forenthon, azerth en ýs azth wýzza kýwanom, merth enghem illeth.

Az býrak ebbe illýen törwenth tethennek : Hogy az mýnemö 32 forenth ara morhath megh böchwltthennek woltth, mely morhanak az arra Muer Jórighnel wagyon, abol az 32 forenthbol agýannak az Fýser Jorigh felleseghe- nek az morýnghoberth² Kýsazon napýara fl. 24. Ismegh wram w Nagnak wgýan azon harmýczketh forenthbol fýzessen Muer Jórigh fl. 8. Ismegh az mýnemö keth zólló wagyon, egýk az Chattaý hegýen, az massýk az Was hegýen, ez az keth zólló az leanýe legýen, Fýser Jórigh hwgae, mýnd awal az gabonawal egýethembe, az kj megh az mezón wagyon. Es az helrölýs az leaný zolgallýon,³ es ezekböl az leaný fýzessen Muer Jórighnek Kýs azon napýara 25 forenthoth. Es egý starthýnyak⁴ borthýs agyon az leaný Muer Jórighnek, azth mast megh agya. Az wdwarbýro igassaghatýs es az saffarethýs kethen tartoznak fizetnj.

Uo. 7—8. l.

24.

1587 június 11, Szalónak

A jobbágyot, aki a falu megválasztott bíráját sértegette, és tiszttségére érdemtelennek mondotta, mivel kijelentése miatt nem volt hajlandó a falu színein felelni, a kántortörvény 10 forintot marasztalja el, egyben kötelezi, hogy a bírót huszadmagával kövesse meg. Ha ezt meg nem tenné, a sértett részére húsz forint nyelvváltásdíjat fizet, s többé senki ellen pert nem indíthat.

6. törvény. Chemý Zabo Andras fellele chemý Toth Istwanhoz : Mýwel hogy ez el mwltth ezthendökbe, amýkor Panýczewitz Anthalth tetek woltth

¹ A Pinka folyóba.

² Móringbért.

³ Az elhalt gyermek az apjától jobbágytelket örökölt, amely szintén a felperesé es z, aki a telek után a földesúri szolgáltatásokat teljesíteni tartozik.

⁴ Stertinyák : úrmérték, kb. másfél hektoliter.

býrowa, es oth polgarokath tetek az býro melle, wgý mýnth egjketh enghemeth walazthotak walla es Wargha Mýklosth, es ez fellýól megh irth Toth Istwan ennek ellene zolloth, hogý nem erdemlem az polgharsaghoth, merth eczer nem thethem wolth igaz törwenth. Mas az, hogý im ez el mýlth Zenth Geörgý napba, hogý býrowa walazthothannak wolth, akorys azth mondotha, hogj nem erdemlethem az býrossaghoth, merth lwdas wagiok.¹ Azerth ezth en föl nem wettem wolna dýomerth, az mýth chelekedeth rajttam, mellýeth maý napon megh býzonetok, hogý ő zawa.

1. býzonýsagh Zabo Andras býzonýsagha, Hom paz Farkas, megh eskwth es ezth walla, hogý hallotha, hogý Zabo Andrast Toth Istwan lwdasnak mondotha, es hogj nem erdemlý az býrossaghoth.

2. býzonýsagh chemý Kopaz Gywrko, megh eskwth es ezth walla, hogj ówýs hallotha, hogj Zabo Andrast lwdasnak zitta, es Zenth Geörgj napýanýs ellene mondoth, hogý nem erdemlý az býrossaghoth, mert hamýs törwenth tethel ennekem.

3. býzonýsagh Zowýeh Mýkolla, megh eskwth es ezis ezenth walla, mýnd ez felýol megh irth keth býzonýsagh.

Az býrak illyen törwenth tethennek: Mýwel hogý wdwarbýro wram megh hatta wolth nekj, hogj otthon fýsthýn leth wolna törwenýe 10 forenth býrsaghal, de ő oth fýsthýn törwenth nem alloth, azerth Toth Istwan maradoth wram w Nagnak fl. 10, es 15 napra Zabo Andrast megh köwesse 20 maghawal,² jamborokal, hogý walamýth mondoth, nem köllóth wolna mondaný. De ha megh nem köwethne, tahath nýelwen marad. Ha kenigh nýelweth megh akarýa walthaný, hwz forentoth fýzessen Zabo Andrasnak, es ennek wtthanna senkýwel ne pórólhessen,^a de ő welle pórólhessenek, az, kj welle akar törwenkedný.³

Uo. 9—10. l.

¹ A „ludas”-nak (aucarius) nyilvánítás a hitszegésért, hamis esküért kijáró büntetés. A „ludas” szóval illetés tehát súlyos rágalomnak számít.

² Minél súlyosabb a sértés, annál többbedmagával kell a sértőnek a sértettet megkövetnie. Mint a továbbiakból is látható, az úr széke keményen megtorolja a bírón — a földesúri érdekek kiszolgálóján — esett bántalmat.

³ A „ludasságon” elmarasztalt vagy egyébként becsületét veszítő (infámiába esett) személy elveszti a jogot arra, hogy valakit perbe vonhasson, viszont ellene lehet pert indítani. A bíróság az infámiát itt szószerint nem mondja ugyan ki, de az ezzel kapcsolatban szokásos büntetést alkalmazza a perbefogottal szemben.

^a ő = o⁸

25.

1587 szeptember 24, Szalónak¹

Nardai jobbágyot egy incédi jobbágyasszony lopással vádol. Minthogy a tanúk ellentmondó vallomásokat tesznek arra vonatkozólag, hogy a jobbágy a pénz eltűnése időpontjában járt-e Incéden, a kántortörvény a vádlottat negyvenedmagával leteendő mentőesküre kötelezi. Ha nem teszi le, s az asszony harmadmagával a fejére esküszik, a perbefogott nardait felakasztják.

Első törweny. Inchedj Körthweles Gergelne fellele nardaý Czýttkowýgh Balashoz : Mýwel hogý im ez el mwłth Kýs azoný nap ellõth wallo hettffen² arolth Inczeden wallamý borth, es ez fellýól megh irth narday Czýttkowigh Balas menth oda hazához, es oth egý mezél borth ith megh. Es kerdethe tölle, hogý honan jóth, es azth mondotha, hogý Zollonokba woltham wdwarbyro wramnal. A kor el menth onan, es massodnap ismegh, wgý mýnth keden regel, oda menth ismegh hazához, es oth ismegh egý mezél borth weth. Es az egý mezél borth hogý megh ittha wolna, kerdethe tölle, hogý honan jowel ismegh illýen hamar? Es azth mondotha, hogý wallamý lowath akarna cherełný oth Inczeden. Es a kor ismegh elmenth onan az korczomaroł, es kerdezthe, hogý melljk wolna az Zakal Mattýas hazza, hogy õ oda mene. Es azth megh muttathak neký, azerth oda nem menth, hanem ismegh wýzza tert, es oth czawargoth mýnd nap estigh az fallwba. A kor adoth wolph el az fya negý õkrõth, es annak az arath õ kezebe attha wolph, es annak kýwõleýs az mý az bor ara wolph, azýs mýnd egýõth wolph az õkrõk arawal az ladaba. Azerth az penz en töllem el wezeth az ladabol, melý penz el wezeseth en sénkýre nem twlaýdonethom egýebre, hanem ez felljol megh newezet Chýttkowýgh Balasra az oth wallo sok czawargassaert, mellýeth az orzagh törwenýewelýs rea býzoneth, hogý õ lóphtha el.

Chýttkowigh Balas erre ezth fellele, hogý im hallom, hogý enghem czawarghonak mond, azerth enýs ebõl törwenth warok, mert, en megh ekoraýgh czawargho nem woltham. Azerth ezth en fel nem wetthem wolna dýomert, hogý enghem czawarghonak mond. Azerth im hol feýem, ha en ream býzonethattýa, hogý en el loptham wolna penzeth. De en azth megh býzonethom, hogy kedenýs othon woltham Nardan es mýnd hettffen, amýkora mongýa hogý az penz el wezeth tölle. Ha kenigh ez ellegh nem wolna, awalýs megh býzonethom, az mý az orzagh törwenýe.

Elsõ býzonsagh nardaý Zýttar Zthanko býro, megh eskwth es ezth walla, hogy az inczedý Czerenczýcz Geõrgý menth wolna oda Nardara az

¹ A kántortörvény bírái a jegyzõkönyv nem tünteti fel, csupán ennyit mond : „Szalónaki várban lottenek kántor törvények, melyben voltanak Szentmihály vidéki, Rohonc vidéki és Németségi bírák és polgárok”. — A jegyzõkönyvbõl ezt az egy pert közöljük.

² Szeptember 7-én.

Kossar Gergelnewel. Es mondothak, hogÿ jo býro wram, nekwnk illÿen dolgwnk wolna az Czÿttkowigh Balasal, merth im ez elmwth napokba wallamÿ penzwnk wezeth el, wgÿ mÿnth fl. 60. Azerth mÿ egyebre nem twlaÿdonettÿwk, hanem Czÿttkowigh Balasra, merth ez keth nap mÿnd oth czawargoth Inczeden, es ö mÿattha wezeth el. Azonban en be hÿwattham Czÿttkowigh Balast, es oth zembe zollothonnak. Es mondotha az Kossar Gergelne nekÿ: Ha te wetted el, kerlek, hogy ad ellö, es ha walamÿth el költhötelÿs wolna bene, azon megh warrwnk, az medigh megh adhattod. Erre Chÿttkowigh Balas azth fellelthe, hogÿ wagÿon fel ezthendeÿe, hogÿ ö Inczeden nem wolth. Es Tÿma Balasys azth mondotha, hogÿ megh mer azon mondanÿ,³ hogÿ akor az napon Rohonczon lattha Czÿttkowigh Balast, mert akor az wrnak rakoth azthaghoth, es wgÿ lattha, hogÿ oth wolt. Oth ozthan mÿndÿarast Körthweles Gergelne megh foghattha Czÿttkowigh Balasth, es kezeseghen boczattham ozthan kj.

2. býzonÿsagh nardaÿ Waÿda Gergel, megh eskwth es ezÿs ezenth walla, mÿnth ez fellÿol megh irth býzonÿsagh.

3. býzonÿsagh nardaÿ Beholczicz Petter, megh eskwth es ezÿs ezenth walla, mÿnth ez fellÿol megh irth býzonÿsaghok.

4. býzonÿsagh nardaÿ Graholczÿcz Marko, megh eskwth es ezis ezenth walla, mÿnth ez fellÿol megh irth býzonÿsagh.

5. býzonÿsagh inczedÿ Zlaczÿch Pal, megh eskwth es ezth walla, hogÿ Kys azon nap ellöth wallo keden lattha, hogÿ oth inczedi kertek meghöth menth alla.

6. býzonÿsagh inczedÿ Tawaz Andras, megh eskwth es ezth walla, hogy Kÿs azon nap ellöth wallo keden, mÿwel hogÿ akor mÿwesÿ wolthannak az zöllöben, es wallamÿ borth weth az korczoman, es lattha, hogÿ oth wolth az korczoman Czÿttkowigh Balas Kossar Gergelnenel. Es kerdethe tölle, hogÿ honan wallo wagj, es mondotha, hogÿ nardaÿ. Kerdethe tölle, hogÿ honan jöz mast, erre ezth mondotha, hogÿ Zollonokba woltham az wdwarbÿronal. Es oth az korchoman megh keth bez ara borth weth nekÿ.

7. býzonÿsagh inczedÿ Marthon kowacz, megh eskwth es ezth walla, hogÿ ö wÿs lattha, hogy keden mÿnd oth czawarghoth Inczeden.

8. býzonÿsagh zenthmÿhalÿ Rwdelÿch Jwra, megh eskwth es ezth walla, hogj ö wÿs oth wolth akor Inczeden wallamÿ samarosokal, es latta oth az korczoman Czÿttkowigh Balast.

9. býzonÿsagh inczedi Sÿma Ballÿnthne, megh eskwth es ezth walla, hogÿ ö wÿs lattha, hogj oth wolth Inczeden wgÿyan akor keden, wgÿ mÿnth föllösthömkor.⁴ Es oda jöth walla hozam, hogj en borth agÿyak nekÿ. En megh mondam nekj, hogÿ ahon az mas haznal wagÿon az korchoma, ha inod keöl, oda menÿ inÿa.

³ Meri vallani, meg mer rá esküdni.

⁴ Reggeli étkezés idejéu, reggel.

10. bizonysagh inczedi Kýralý Marthonne, megh eskwth es ezjs ezenth walla, hogý del kor lattha, hogý oth wolph Inczeden.

Az býrak illýen törwenth tethennek: Mýwel hogý egýk bizonysagh sem walla azth, hogý wgýan ö wetthe wolna el az penzth, hogý Czýttkowigh Balas 15 napra negýwened maghawal megh eskwgyek, hogy az penznek el wezesebe sem hýrre, sem tanacza, es hogý ö el nem wetthe. Ha megh eskwzyk, menth ember, de ha megh nem eskwdnek, tahath mas 15 napra Kórhweles Gergelne harmad maghawal rea eskwgyek, hogy ö loptha el penzeth. Ha rea eskwzyk, tahath az eskwwes wthan mas 15 napra feöl akazzak.

*O. Lt. Bathyány cs. körmendi lta, C. IX.
Úriszéki iratok. Szalónak, 1587. szept. 24.
jkw. 1—3. l.*

26.

1588 február 28, Szalónak¹

Falusi bíró nem teljesítette az erdőispán, illetőleg az udvarbíró parancsát: nem állította úriszék elé a tilosban vesszőt vágó személyeket, köztük a saját bátyját. 15 orintra bírságotljk.

* 4. törwený. Wdwarbýro wram fellele^a az inczedý býrohoz, Kwthýa Leörýnczhez: Mýwel hogý az erdő ispan talalth wolph az týllalmas erdőbe keth emberth, hogý wezőth wagthannak wolph, es megh hattak wolph neký, hogy az kanthor törwenýere beallassak, 10 forenth býrssaghal, azerth sem az en paranczolathomal, sem az saffarewal semýth nem gondolth.

Az býrak illýen törwenth tethennek: Mýwel hogý az erdő ispan megh hattha wolph neký, hogý az emberth feöl allassa az kanthor törwenýere, es feöl nem allatha, azerth maradoth wram w Nagnak Hung. fl. 10. Mas dolloghrol meghenth arol maradoth býrsaghon, hogý az battýath megh hattha wolph wdwarbýro wram, hogy feöl alassa. Azerth azth sem allatha feöl, maradoth Hung. fl. 5.

*O. Lt. Bathyány cs. körmendi lta, C. IX.
Úriszéki iratok. Szalónak, 1588. febr. 28.
jkw. 5. l.*

¹ A kántortörvény tagjairól a jegyzőkönyv csak ennyit mond: részt vettek „Rohonc tartománybeli, Szentmihály tartománybeli és Németségi bírák és polgárok”.

— A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

27.

1588 június 5, Szalónak¹

Jobbágyok házaik építésénél túlterjeszkedtek azon a területen, melyet az úr bírságos parancsolattal számukra kijelölt. Mivel vállalják, hogy házuk vagy kertjük beljebb-vételével a határvonalhoz igazodnak, a kántortörvény megbüntetésüktől eltekint.

* Massodjék törwenj. Wdwarbýro wram fellele^a wram w Naga kepebe az baratth maýorýakhoz, wgýmýntth Bunczýcz Markohoz, Lakýcz Wýdahoz es Lakýcz Barýsahoz : Mýwel hogy wram w Naga adattoth wolth walamý földeth nekýek, hogý ahol hazath chýnalýannak, es megh wolth hagýwa nekýek mýndenýknek, hogý senkj annal bellýeb ne menýen, hanem az medigh ký mwtatak nekjek, wgý mýnth mýndenýknek 20 forenth býrsaghal wolth megh paranczolwa. De ök awal semýtth nem gondoltanak, hanem mýndenýk bellýeb menth az hattarnal, azertth eból warok wram w Naga kepeben tórwenth.

Ezeknek az törwenj semý bñtetest nem talalth, annak okaertth, hogý wallamýtth kállýeb czýnalthannak, wagý hazoth awagj kertteth. de mýnd bellýeb wegýek. Es arrays felleltek, hofi bellýeb wezik.

*O. Lt. Batthyány cs. körmendi lta, C. IX.
Úriszéki iratok. Szalónak, 1588. jún. 5.
jkv. 2. l.*

28.

1588 június 5, Szalónak

Három jobbágyot, akik a bírság alatt kiadott tilalom ellenére megengedték házukban a kártyajátékot, azt az úrnak nem jelentették, sőt maguk is kártyáztak, összesen 136 forint bírságra ítélnék.

* Harmadýk törwenj. Wdwar býro wram fellele wram w Naga kepeben az rohonceýakhoz, wgý mýnth Layttnar Jórighez, Sraýnar Mýhalýhoz es Mezaros Leórznczhez :^a Jol twgýak azth, hogý^b ennek ellóthe 15 eztendówel mégh wolth týltwa, hogý senkj az wram w Naga jozaghaba karttath ne jaczek, wgý^b mýnth mýnden embernek 20 forenth býrsagh allath wolth megh týlthwa. Ha kenigh az melý ember hazannal jaczonanak, es wram w

¹ A kántortörvény tagjairól a jegyzőkönyv csak ennyit mond: részt vettek „Szentmihály vidéki, Rohonc vidéki és Németségi bírák és polgárok”. — A jegyzőkönyv felső széle szakadozott, kissé hiányos. — Szövegéből ezt s a 28—29. sz. alatti ügyeket közöljük.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b ý = y¹⁹

Nagnak az kazda megh nem mondana, azýs 32 forent býrsagh allath wolth megh hagywa.¹ Azerth im ez el multh eztendóben ez fellýol megh irth három zemely ezekel az býrsaghal es wram w Naga fenýeghetesewel semýtth nem gondoltannak, hanem mynd ezen týllalom allath ok jaczothannak. Azerth wram w Naga kepeben ezekre törwenth warok ; mynth ez felle jattekossokra.

Ere Layttnar Jórigh es Sraýnar Mýhalý, Mezaros Leóryncz^b ezth fellelek, hogj ok nem tagagýak, hogý nem jaczotak volna, azerth zabad w Naga, wallamýth wellwnk czelekezyk, o Naga kezeben wagýwnk.

Az býrak illýen törwenth tetenek : Mýwel^b hogj twtak, hogý myndenóth^c megh wolth affelle jaczas týlthwa, es ok awal semýtth nem gondolthannak, azerth az býrsaghon myndenyk megh maradoth. Legh elseóben azerth, mertth o maghok woltak gazdak, azerth myndenyk maradoth wram w Nagnak 32 forental, mýwel hogj gazdak lewen egyk sem mondotha megh. Masýkerth megh azerth, hogý az týllalomal semýtth nem gondolthannak, azerth az mynemó býrsaghal megh wolth týlthwa, hogý ne jaczek senkj, azonýs megh maradoth mjndenyk,² az 20 forenthon.

Layttthnar Mýhalý, mýwel hogý az o hazannal jachottak es senkýnek,^d sem týztartonnak twtara nem atta, maradoth wram w Naganak Hung. fl. 32.

Sraýnar Mýhalýs maradoth wgýan az jaczasserth wram w Nagnak es azerthýs, hogj az ó^c hazannal jachotak, fl. 52.

Mezaros Leóryncz azon kepen kepen maradoth wram w Nagnak fl. 52.

Uo. 3. l.

29.

1588 június 5, Szalónak

A sámfalvaiakat, akik az udvarbíró parancsa ellenére és az úr megkérdezése nélkül felosztották egymás között két jobbágytársuk rétyét — melyet azok már 14 éve háborítatlanul bírtak — fejenként 5—5 forint bírsággal sújtják.

* Negyedýk törwený.^a Samffalway^b Pergher Hanzne es Smalczel Jórigh fellellenek az samfalwayakhoz, wgý mynth az egez falwhoz : Mýwel hogý wallamý retteth býrthannak kethen, es az eghez fallw^c nepe maghok gondolattýabol rea menthennek, es egý mas keozóth el ozthothak, mely retteth,

¹ A kártyajátékot és a kockázást tiltják a jobbágnak, nehogy azok elvonják a munkától, s játékvesztése révén a földesúri kizsákmányolásra szánt gazdasági ereje gyengüljön, s nehogy az összejövetel „conspiratio”-ra adjon alkalmat.

² A továbbiak szerint nem mindenik, csak ketten.

^c ó = o⁸ ^d Az eredetiben itt pont van.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b E szó után az eredetiben kettőspont van. ^c w̄ = w¹⁹

wagyon 14 ezthendeye, hogi ketten býrthannak. Wdwar býro wramýs megh hatta wolth 10 forenth býrsaghal, hogý senký ne bancza az retteth, hanem bekewel allýon, medígh az wratt megh tal[álják]¹ rolla. De ók awal^d semýtth nem gondolthannak, hanem maghok gondolýabol² rea mentek es egý mas keozóth feöl ozthothak.

Az býrak^d illýen törwenth tetenek: Mýwel hogj ený idóttól foghwa zabad wrassagokba wolth az rett ez fellól megh newezeth keth embernek, ók kenígh mýnd egez falwol rea menthennek es egý mas keozóth el ozthothak, sem wdwar býro wram paranczolattýawal nem gondoltannak, azertth valahányon oth wolthannak, mýndenýk^e, maradoth wram w Naga býrssaghon, 5 fontn penzen.

1. Ohar Petter fl. 5, 2. Panghortter Vroz fl. 5, 3. Walpotth Jwrko fl. 5, 4. Swarcz Andre fl. 5, 5. Pawor Folthan fl. 5, 6. Wngher Andre fl. 5, 7. Haz Mýkkel fl. 5, 8. Samalowýcz Leorýncz fl. 5, 9. Graffel Benedek fl. 5, 10. Klobas Jwrycza fl. 5.

Uo. 1. l.

30.

1589 február 19, Szalónak¹

Jobbágyot, akinek ökrei betévedtek az uraság szőléjébe, hatalmaskodás címén 20 forinton marasztalnak el.

* Harmadik törwený. Wdwar býro wram fellele^a az alhoý Fýnke Mertt-hez: Mýwel hogý im ez el mwlt eztendóben, mýnek ellóttthe megh az zóllóth megh nem zetthek uolt, ez az Fínke Mertth, nem twdom mý gondolattýabol, mýwel hogý wram w Nagnak otth az alhoý hegýen wagyon zóllóye, az zóllóben ókreytth bele hajthotha, es az zóllóben wram w Nagnak aný kartth tetetheth, hogj týzen három tóttth mýnd zóllóstól egýethembe el tórettóth. Azertth eból warok törwentth, mýntth effele hattalmasra,^b hogý ký wram w Naga zólóyeben ekepen hattalmawal kartth tettetheth.

¹ A szó zárójelbe foglalt része a lapszél sérülése miatt hiányzik. Megtalálják: ameddig az úr engedélyét elnyerik.

² Gondolatjából, saját kezdeményezésükre.

^d A szó után az eredetiben pont van. ^e ŷ = y¹⁹

¹ A kántortörvény tagjairól a jegyzőkönyv csak ennyit mond: részt vettek „Rohonc vidékről, Szentmihály vidékről és Németségről bírák és polgárok”. — A jegyzőkönyvből ezt s a 31. sz. alatti ügyet közöljük.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt pont van.

Ere Finke Mertth ezth fellele, hogy nem taghagya, hogy az ó ókrej zalladas kepenz be nem menthenek volna az zólóben, de ó any kartth nem tethetheth, mertth myndjarasth embereketh wyttth rea.²

Wdwar byro wram azth mongya, hogj megh bizonettya az hegi mes-terel. Azertth az hegj mestertth zemben hywan,³ azth mongya, hogj egyeb okreytth senkjetth otth nem talaltha, hanem csak Fjnke Mertteth.

Az byrak ilyen törwentth tethenek : Mýwel hogy az hegj mester byzon-saghabolys ky teczik, hogy wgyan az Fjnke Mertth okrey althal leth wram w Naga zollóyeben az kar, es hogy myntth egy hattalmasol czellekedeth, azertth Fynke Mertth maradotth wram w Naganak az hattalmon, Hung. fl. 20.

*O. Lt. Batthyány cs. körmendi lta, C. IX.
Uriszéki iratok. Szalónak, 1589. febr. 19.
jkw. 7. l.*

31.

1589 február 19, Szalónak

Rytter András kezességét vállalt egy, valami szőlő-ügyből kifolyólag fogságra vetett jobbágytársáért, azzal a kötelezettséggel, hogy az utóbbi a földesúr követelését 15 nap alatt kielégíti. Minthogy ez nem történt, meg s Rytter a kezességre kivett embert az udvarbíró parancsa ellenére elő sem állította, a kántortörvény őt 30 forint bírságon marasztalja el.

* Negyedyk törweny. Ismegh wdwarbyro wram fellele^a pwessaghky¹ Rytter Andrehoz : Mýwelhogj ezth az alhoj Fynke Mertteth ith az warnal megh tartoztattak wolt, es o akor kezeseghen ky wetthe, igj hogj wram w Nagnak 15 napra kedwetth keresj az zolló dolghabol, de o awal semytth nem gondolt, hanem mynd chak chwšagra² wetthe, es wgy wetthe wolt kj kezeseghen, hogj ha 15 napra wram w^b Nagnak kedwetth nem keresne, tahatth 20 forenttal tartozek. Annak wtthana ismegh megh izenthem wolt nekj pro fl. 10 byrsaghal, hogj az emberth be hozza, az kjertth kezes leth, de azertth semj nem keolth benne,³ azertth ebolys törwentth warok myntth mynth effelle engedetlenre.

² Akik az okroket a szőlőből kihajtsák, az okozott kárt lehetőleg kiigazítsák, vagy a kárt felbecsüljék.

³ Szembesítvén.

¹ Purschachi (l. az uradalom bevezetésében).

² Csúfságra.

³ De abból sem lett semmi, azt sem teljesítette.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b w = w¹⁹

Az býrak illýen tórwentth tethenek : Mýwel hogj ó magha ara kóthóthe wolt maghatth, hogy ha týzen óttód napra az wrnak kedwetth nem keresý, tahatth az wthan tartozek fýzettný 20 forenttoth, azertth azon megh maradotth wram w Nagnak Hung. fl. 20.

Mas az, hogý wdwarbýro wram megh hatta wolt nekj, hogj az mely embererth kezes leth, hogý be hozza tyz forentth býrssaghal. Azertth, mýwel hogj azth sem allatha be, azonýs megh maradotth az fl. 10.

1589. 21. Martii az alhoý Fýnke Mertth býrsaghatth es az pýessaghký^b Rýttther Andre býrsaghatth enghethe megh wram w Nagnak⁴ mýndenestól 8 font borsba.⁵

Uo. 7—8. l.

32.

1589 május 20, Szalónak¹

Ózvegy perli elhalt férje adósát, aki azzal védekezik, hogy a tartozás felét már megfizette. A kántortörvény az alperest hatodmagával leteendő esküire kötelezi, s ennek alapján kell a fél-, illetőleg az egész adósságot megadnia; ezenfelül a földesúrnak és az udvarbírónak bírsággal tartozik.

* Harmadik tórwený. Pózóný Wngor Folthane fellele az wýffalwý Borýnezkj Marthonhoz, mýwel hogý az ó megh holt wra adoth wolt nekj wgý mýntth týzenketh forentot, es imar az idótól foghwa semýkepen megh nem wehethý rayttha, sóthh annak fóllothe tagagýa, hogý nem tartozik^a semýwel nekj.

Borýnezkj ezth fellele, hogý ó nem tagagýa, hogý nem tartoznek, de az týzenketh forentbol hattoth megh fýzetteth, de az mýnemó emberek ellóth megh attha, azok imar megh holthanak.^b De ha egýeb nem leheth, awalýs megh býzonettýa, az mý az orzagh tórwenýe, hogý megh attha nekj.

Az býrak illýen tórwentth tethenek :^a Hogý Borýnezkj Marthon 15 napra megh eskwgýek hattod maghawal, hogý az hatt forenttoth megh attha. Ha megh eskwýk,^a azth az hath forenttoth nem tartozýk megh fýzethný,

⁴ Helyesen : Naga.

⁵ Utólagos bejegyzés a szöveg végén.

¹ A kántortörvény tagjait a jegyzőkönyv nem tünteti fel, róluk csupán ennyit mond : „Lettének törvények szalónaki várban, pünkösdi kántorában, melyben voltanak Rohonc tartománybeli és Szentmihály vidéki bírák és polgárok.” — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

^a Az eredetiben e szó után pont van. ^b A dólten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

de ha megh nem eskwdnek, tahatth mynd az 12 forenttoth tartozjk megh fýzethny, es wram ó Nagnak fýzessen Borýnezkj Marthon renes fl. 5 es wdwarhýronak az ó ighassaghatth.

1589. 3. Junii Borýnezkj Marthon megh eskwth, es ezek eskwthek megh mellethe: 1. orý nemes ember Myklos Czristoff, massodik wyffalwý Borýnezkj Czristoff.²

O. Lt. Batthyány cs. körmendi lta, C. IX. Úriszéki iratok. Szalónak, 1589. máj. 20. jkv. 1. l.

33.

1592 október 9, Szalónak¹

Parasztokat, akik lovaikat éjszakánként az úr rétjén legeltették, s egyikük az urasági ispánt is megtámadta, egyenként 5 forint bírságra ítélnék.

* Negyedýk törwený. Az wjmaýor belý maýor ispan fellele az meremý Wokýcz Palhoz, Kjrálý Mihaljhoz es Jember Mikolahoz, mýwel hogy ennehany izben lowokoth eýel zan zandekal az wram w Naga rettheben bele hoztak es oth órzottek, kjból wram w Nagnak sok kara kówettközóth. Megh penigh az ispanra rea tamadhoth az Wokjcz Marthon, es oth ighen zidoghatha loponak, ebnek^a es egyeb felle rwtth zjttkokal.

Az bjrak ilyen törwenth tethenek: hogy ezek harman, az kjk zan zandekal az wr retheben órzótték lowokoth, myndenyk maradoth wram w Nagnak renis fl. 5. Egjk Wokjcz Pal, massjk Kjrálj Mihalj, harmadjk Jember Micola.

O. Lt. Batthyány cs. körmendi lta, C. IX. Úriszéki iratok. Szalónak, 1592. okt. 9—1596. jún. 13. jkv. 5. l.

² Utólagos bejegyzés a szöveg végén.

¹ A kántortörvény tagjairól a jegyzőkönyv csak ennyit mond: részt vettek „Rohonc vidéki, Szentmihály vidéki és Németségi bírák és polgárok”. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

34.

1593 január 6, Szalónak¹

Szabar falu bírdája és a falu egyik lakosa közötti perben tanúk igazolják, hogy a bíró a saját földjeit a község népével műveltette az úr robotja terhére, és a saját külön féltelke után köteles robotot is — bírói hatalmával visszaélve — a helység jobbágyaira osztotta. Hatalmaskodás címén 20 forintra büntetik.

* Elseo tórwený. Zabarj bjro, Sjwoserjcz Balas felele az zabary Fonowjcz Markohoz: Mýwel hogý ez el mwłth időkben mentem wolth Beczben es helethem hattam wolth, hogý adígh lasso mýnden dolloghoz, azon közben, medigh en oth woltham, adigh tórthenth, hogý az roboth dolghabol be hoztak wolth, es ith ben wolthannak foghwa.^a Haza jówen, megh mondak, hogý ith wannak, es mondam, hogý kj köllene ókóth wenwnk.^b Ez mjndjarasth monda, hogý ez mýnth te mýattad wagyon, merth te neked, wgý mjnth az falwnak job reze, mjnd tenekód zolghal. Es mondam, hogý nem mondaz igazath bene, es oth mýndýarasth hazwthomath mondotha.

Ere Fonowjcz Marko ezth fellele, hogý ő ezth megh bjzonettja, hogý ez egez njaron inkab mjnd nekj zolghalthak. Az wr robottjarol othan marazthotha okóth es azokal mwnkalthothoth, es annak föllóthe az pwztahellek földeth wettóthe es retteýth kazalthatha harom ezthendotól foghwa.

Az bjro azth fellele, hogý ő nekj Radok Mattjas wdwarbjro adoth wolth felhel foldeth nekj, azth kazaltha megh es azth wethóte be, az földeith.

1. bjzonssagh Gottolczicz Matthe, megh eskwth es ezth wala: Hogý ez el mwłth időkben negýen benwnketh megh fogthanak wolth, es inen haza menwen az bjro mjndjarasth azth montha, hogý mý őttheth be arolthwk wolna wdwar bjro wram ellóth. Ozthan egj felhelnek foldeth es rettheth bjrtha. Wgý wagyon, hogý mý ellegeth zoltwnk erethe, de ő mjndenkor azth mondotha, hogý wdwar bjro attha nekj. Annak föllóthe penigh az mýnemő fel hel mellethe wagyon, annakjs az feldeth mýnd ő bjrtha, es ara az fel helre az mený sor eseth wolna, azth rea wethethwk wolth, es azthjs nem akartha el wený, hanem aztjs mjnd mj reank ozthotha.² Az mý penigh az robotossok dolghath illethi, azth en nem twdom, ha fizethóte nekjek, awagy mjnth zórzódoth wellek.

2. bjzonssagh zabarj Golobjcz Jwricza, megh eskwth es ezjs azth wala, mjnth az elseó bjzonssagh.

¹ A kántortörvény tagjait a jegyzőkönyv ugyanúgy jelöli meg, mint az előző, 33. sz. pernél. — A jegyzőkönyvből ezt s a 35—38. sz. alatti ügyeket közöljük.

² A bíró saját jobbágytelke robotmentes volt, ez után a külön féltelke után azonban tartozott volna robotolni, de azt is a falu lakóira hárította át.

^a A dólten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt pontosvessző van.

3. bjonssagh az bjro bjonssagha, Radok Mattjas. Azth mongya, hogy o attha wolth nekj azth az fel helth mynd földeiwel, rettejwel egythembe.^c

Az bjrak illjen törwenth tethenek: Mýwel hogy illjen hattalmassaghoth czelekódóth, az bjro maradoth wram w^d Nagnak birssaghon Hung. fl. 20, es az wdwarbjro bjrssaghattjs, saffarethjs tartozik megh fjzethny.

1593. Fyzethòth azonjomnak borssoth lib. 2.³

Uo. 8. l.

35.

1593 január 6, Szalónak

A felperes, mint legközelebbi atyafi, magának követeli bátyja elhunyt özvegyének örökösétől azt, az asszony által csak haszonélvezetileg bírt szőlőt, melyet atyjuk adott bátyjának, annak nősülésekor. A kántortörvény az óstól maradt birtokot, a becsüpengz felének letétele ellenében, megítéli a felperesnek és az alperest a szőlő illetéktelen birtoklásáért 5 forinton marasztalja el.

* Massodik törvenj.^a Zenth mihalj Smalczel Jórigh fellele Zenth mihalj Prok Mjchalhoz: Mýwel hogy ok kethen wolthanak egy ember gyermeke, es az battja megh nözzòth¹ wolth, az attya adoth wolth nekj egj rez zöllòth,^b hogy kjwel ówjs seghethene maghath. Azon közben törtenth, hogy walamý kettagha mentek wolth,² es oth walamýnth megh waghalthak wolth, hogy wgyan azon waghдалas mýath leth wolna halala. Akorban az ew attja kwldòth wolna hozha wgj mýnth az anyath, hogy ha testhamenthomoth akarna teny, tahath az zöllòth megh lassak, hogy ismegh wjzha hagya az attyafiayra. De akor semý testhamenthomoth nem tetth, hanem mongjak, hogy azth mondotha wolna, hogy az zöllòth az felleseghenek hatta wolna elteigh, es walamý negy keöz fanyorttis³ hagjóth nekj, de aztjs csak eltheigh. De mýwel hogy imar az azonj ember megh holth, az zölló az en battjame wolth, azerth az en battjam hallala úthan enghemeth illeth, merth az en angjomnak csak elteigh atta wolth az zöllòth.

Az bjrak illjen törwenth tethenek: Mýwel hogy az azoný ember, a kýnel az zölló wolth, az zölló böczw penzth ó attha megh, azerth annak az zölló böczw penznek az felleth Smalczel Jórigh megh fjzesse Prok Mikhel-

³ Utólagos bejegyzés a lap alján.

^c ŷ = y⁸ ^d w̄ = w¹⁹

¹ Megnősült.

² Valamin összekülönböztek.

³ „Köz”-nek Vas megyében 2—4 barázda, illetőleg 1—4 szőlőtőrsor szélességű földsávot neveznek. A sáv hossza a legkülönbözőbb lehet. — A „fanyor” szó valószínűleg „fanyar”-t, azaz gyengébb minőségű szőlőt jelent.

^a A dólten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b ö = o¹⁹

nek, es az zöllö wýza zalljon Smalczel Jörighre, mjwel hogj ez ellottýs az ó attyae wolth. Es Pozómbe az mý nemó törwenjek wolth az hegjseghben, akor az mýnemó költsegh wolth, azth Prok Michel fjzese meg^h.⁴ Es annak feölöthe, mýwel hogj ený ideigh az zöllóth maghanal tartotha, Prok Michel wram w Nagnak maradoth fl. 5. Ezthýs azerth fjzese, hogj hamýs bjonssaghoth tamaztoth wolth.⁵

1593. 21. Martii adoth borssoth lib. 1 1/2.⁶

Uo. 9. l.

36.

1593 január 6, Szalónak

Jobbágy rátámadt az erdőispánra, amikor az figyelmeztette, hogy ne vágja az úr erdejét, sőt az ispán feleségét is megverte. Hatalmaskodásért az úr javára 5 forintra büntetik. Ezen felül az ispánnak is fizet 20 forint kártérítést, ha az huszadmagával leteendő esküvel bizonyítja a maga és felesége megtámadását. Ha kevesebb személlyel esküszik, a kártérítés összege arányosan csökken.

* Harmadyk törwený. Az zabarj erdő ispan fellele az zabarj Wóros Jwřkhoz : Mýwel hogj ez el mwłth özzel^a menthem wolth Inczedre^b walamý repa uóný, es onan hazza jówen monda feleseghem : am, wgj mond, az Sjmandlj ismegh fath hozzoth hazza. En oda menek es mondam nekj, hogj mjert^h wagoth^c wram w Naga erdejeth? Es az monda, hogj nem az zabarj erdőben waghta, hanem az inczedý erdőben waghtak. En mondam, hogj hjzem azýs az wr erdeje. Onan meghjnth menek az Wóros Jwřkhoz es mondam nekj : foghadnam, hogj jsmegh az erdőre menthel wolth. Mýndjarasth monda, hogj en te ellened walamjkor akarom, el megyek, es wgjan wagjok. Oth ozthan mind adigh wórsonghóth^a wellem, hogj az mj nemó fejze kezembe wolth, azth ki wonta kezembol es awal waghoth. Annak wthana megh feleseghemeth ighen werthe, kýth feol nem wethem wolna fl. 20 terth.¹

Wóros Jwřko ezth fellele, hogj ó nem waghta, hanem az zekerczeerth hogj wonakothak, es o magha wttthóte^a az meljeth bele. Az mw penígh az fellesegheth illethi, azth nem taghagja, hogj ó werthe wolna, merth az gyermeketh wertthe, de ó az erdőth nem waghta.

⁴ Szólóvel kapcsolatban Pöszönyben is volt perük, az itt felmerült költségeket fizesse meg Prok.

⁵ Hamis tanúkat állított. A per — úgy látszik — már régebben húzódott, s hamis tanúkkal sikerült Prok Mihálynak a szőlőt eddig megtartania.

⁶ Utólagos bejegyzés a szöveg végén.

¹ Húsz forintért.

^a ó = o⁸ ^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^c w̄ = w⁸
w̄ = w¹⁹

Wdwar bjro wram ezth fellele: Hogy ennehanzor megh hattam wolth, hogj ezth ez Wörös Jwřkóth feöl kwldótek wolna, azerth wgyan semj nem költh benne, magha² en magham peczethóttjys kwldótem wolth az bjronak. Az bjro azth mongya, hogj ennehanzor kereste, de eczer sem talaltha othon, es azerth nem kwldhethe feöl.

1. bjonssagh Gottolczjz Matthe, megh eskwtth es ezth walla, hogj hallotha, hogj az erdó ispan mondotha annak az Wörös Jwřkonak: Te Jwřko, wgý mond, sok bozzwssaghoth czelekedól raytham, hogj az erdóth ezen kepen waghod. Wörös Jwřko megh azth mondotha: Te hýttwan ember, wgý mond, mjnd csak en ream kjaltaz, wgj mond, ha mjkor csak egy zallath hozzokjs, az kj penigh ennehanj zekerele hozzoth, annak semwth nem zolaz. Az erdó ispan ismegh azth montha nekj: No, wgj mond, talaljalak csak az erdón, megh lattod, ha el nem wonzom az feyzed tölled. Az Jwřko megh azth monda, hogj te hýttwan ember, wgý mond, te wonad e el en töllem az feyzeth? Az erdó ispan hogj el megýen wolth, az Jwřko^e megh wtthana ment, es az zekerczeth megh foghtha az erdó ispan kezeben es azth montha, hogj bjonj maýd mas zadottjs³ czjnalok az oldaladon. Oth ozthan mjnd^f adígh wonakottak, hogj az zekerczeben wgý wttóte az erdó ispan az mellýeth. De az mj az felleseghe wereseth illethj, abba nem twdos, merth annak imar ennehanj ezthendeje wagjon.

Az bjrak iljen törwent tethenek: Mjwel hogj az Jwřko iljen hatalmasaghoth czelekedóth, hogj az wram w Naga erdó ispanyara rea tamadoth, azerth maradoth wram w Nagnak fl. 5. Hogj penigh az erdó ispanth megh werthe es werth ereszthóth rajtha, az mjnth ó magha fellelth, az kereseth zerenth 15 napra megh eskwgyek az 20 forenthigh, zabad mjnden forrentterth egy egy emberel eskwdnj.⁴ Ha penigh allab hagya, awaljs zabad. Es annak föllóthe wdwar bjronakjs az ó bjrssághattjys tartozik⁵ megh fjzethnj.

Uo. 9 — 10. l.

² Noha, ámbár.

³ Szájadat is. Azaz nyílást ütök az oldaladon.

⁴ Vagyis az erdőispán hozzon 20 eskütársat a 20 forintos kereset bizonyítására, esküjüket (mint jobbágyokét) 1—1 forintba számítva.

⁵ Ti. Vörös Jurko.

^e w = w⁴⁰ f j = j¹⁹

1593 január 6, Szalónak

Csatári jobbágyokat tilalmas erdő vágásáért ítélnék el. Azok, akik megjelentek az úriszék előtt, 5, akik távol maradtak 10 forintot fizetnek. Az erdőispán pedig, mivel gúnyneven szólította és szidalmazta a falu bíróját, köteles azt megkövetni.

* Ötödik törweny. Wdwar bjro wram fellele az chattaryakhoz: Hogy wram w^a Nga tjlallmas erdeyeth waggjak, melybol wram w Ngnak^b nagy kara wagyön. Azerth wram w Naga kepeben törwenth warok,^c mýnth effele engedetlen jobbágyra.

Draghmanjcz Petter az chattaryak kepeben elo ala es ezth fellele: Hogy im erthem, hogy mýth felel mý hozhank, wgy mond. Es az mý nemö neweth ennekem adoth, hogy ennekem Tropýnyak¹ Petter nevem, azerth hogy effele tjtzetetlen neweth adoth hozzam, feöl nem wethem wolna diomerth. Megh penigh lelek kwrwanok² zydoth az Pal, azerth enis az tjtzes törwentöl warok.

Az chattarj erdő ispan, Pal ezth felele: Hogy ő nem zjtta, hanem enghem inkab ő zidoth bikas beste kwrwaffianak, es ream tamadoth es werný akarth.

Az chattary bjro megh ezth felele az Balashoz³, az erdő ispanhoz: Mýwel hogy walamý ennehaný fa aghoth wagoth wolth, es azth hoztha wolth,^c az Balas rea talalth es oth mjndjarasth zytta, hogy te bjro, wgy mond, hol waghthad azth az fath. En mondam, hogý^d ez semý kar, wgy mond, oth mjndjarasth zydnýa kezded, hogy te ebnek legj bjraja, nem ennekem, kjth feöl nem wethem wolna diomerth.

Az Balas azth mongýa, hogy ő nem zjttha, býzonecza megh.

Az bjrak iljen törwenth tethenek: Hogy az kjk az fath wagtak, hogy mjndenjk maradoth wram w Nagnak 5 renís forental. Az kjk penigh az törwenyre feöl nem jötenek, es az bjro az mi nemö bjrssagh alath feöl paranczoltha, wgy mýnth tjt forenth bjrssagh alath, mjndenjk azon az bjrssaghon megh maradoth.

Az mý penigh az erdő ispan es bjro dolghath illethý, azth az bjrak törwenye wgy talaltha, hogy az erdő ispan megh köwese az bjroth az zyttokerth.

¹ A „Tropinyák” gúnynevet az erdőispán adta a bírónak, aki ezért s egyéb sértésekért vele szemben viszontkeresetet támaszt.

² A „beste lélek”, „eb lelkű”, „kurva lelkű” stb. kifejezések használata, valaki lelkének szidalmazása a kor felfogása szerint nemcsak súlyos sértésnek, hanem mint „lélekkel való káromkodás”, bűncselekménynek is számított.

³ A „Pál” és „Balázs” néven szereplő erdőispán azonos személynek látszik, neve bizonyára Balázs Pál.

^a w̄ = w¹⁸ ^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^c Az eredetiben itt pont van. ^d ý = y¹⁹

Az Pal erdő ispanak az mj nemò dolgha wagyon az Peterrel, ha mj keresethi wagyon egj masson, otthon fíwstýn keresek egý masth.⁴

1. Swpsýcz Iwan maradoth fl. 10, 2. Kertthak Mattýassis fl. 10, 3. Tropjnyak Matthe fl. 10, 4. Zrýnyawacz Iwan fl. 10, 5. Kýs Janos fl. 5, 6. Jwryakowjcz Wjda fl. 10, 7. Walsýcz Lwkacz fl. 10, 8. Stojsicz Iwan fl. 5, 9. Draghmanjcz Petter fl. 5, 10. Horwath Leòrýncz fl. 10, 11. Swpsjcz Petter fl. 10, 12. Totth Petter fl. 10, 13. Kastellowjcz Iwan fl. 10, 14. Castellowjcz Tamas fl. 10.

Uo. 11—12. l.

38.

1593 január 6, Szalónak

A kómüvesek mellé kézirobotra rendelt zsellérek a munkán nem jelentek meg, s ezzel az úrnak — a kereset szerint — 60 forint kárt okoztak. A robotmulasztásért megbírságotlák, az okozott kárt illetően pedig arra utasítják őket, hogy az urat ajándékokkal engeszteljék ki.

* Hattodýk törwený. Wdwar býro wram fellele^a az czakýakhoz es welemýekhöz: Hogý az kjknek wonýo barmok nýnczen, megh hattak wolph nekjek,^b hogý mýndenýk be jóth wolna az kýmýeseknek mezeth es kòweth hordaný^b keczer izben. Azerth mýndenýkre tórwenth warok, merth mýndenýk falwba tizen egýen wadnak, az kýk rea nem jöttek, kjból wram w Naga wagyon 60 forenth karban, hogý az kýmýesek heaban tólthótek az idóth. Fò kepen penigh az bjrakra warok tórwenth, merth nem kerghethe be ókóth.

Az býrak törwenýe ezth talaltha: Hogý mýndenýk, az kjk az robotra be nem jöttek, maradoth wram w Nagnak renis fl. 5, es az 60 forenth kareth wram w Ngnak kedweth keresek.¹ Inczedý bjronak es az chaýttaý bjronak megh hattak wolph, hogý feòl jótenek wolna az kantor tórwenýere, azerth egýk sem jóth feòl,^b mýndenýk maradoth wram w Ngnak fl. 10.

Uo. 13. l.

⁴ Otthon, a falusi bíróság előtt intézzék el ügyüket egymással.

¹ A kártérítés vagy más címen követelt összeg helyett a perbefogott jobbagyok arra kötelezése, hogy az úrnak — ajándékokkal — „kedvét keressék”, gyakran szerepel az úriszéki perekben.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt pont van.

39.

1593 március 17, Szalónak¹

*Incédi jobbágy egy hodászi szőlőt azon a címen követel vissza a sógorától, hogy az ingatlan az ő feleségét és az alperest egyforma jogon illeti, mert azt a két testvér mostoha-
atyja édesatyjuk vashegyi szőlőjének eladási árából vette. A bíróság nem látja bizonyi-
tottnak, hogy a vitás ingatlant egyedül a vashegyi szőlő árából vásárolták, ezért a bir-
toklásán nem változtat, de a felperes igényének részbeni elismeréseként az alperest 12
forint megtérítésére kötelezi, s egyben — mind a két felet — az úr bírságának megfizetésére.*

* 1. törvény. Inczedi^a Bokws Lwkacz fellele az hodazj Pronghor Bene-
dekhez: Hogj az ő ipathol maradoth wolna walamy zöllő,^a ký az hodazý
hegyben wolna, es az ő felleseghet zýnthén wgj illetj, mynd^b Pronghor
Benedeketh. ^c Merth Was hegýen az my nemő zöllőyők^d wolph, azt az ő mos-
thoha attyók elatta wolna, es azth mondotha wolna, hogy keresettek, wgj
mond, jo fiaim, az hodazý hegyen egy zöllőth es őth wezék az washegj
zöllőerth masth, myvel hogý ez közeljeben is wagjon.

1. bizonssagh Bokos Lwkacz bizonysagha, Hydweghj Geörgj, megh
eskwth es ezth walla: Hogj anyban twdos,² hogý az Kjs Myklostol mara-
doth wolph az Washegjen egy zöllő; es annak az Kjs Myklosnak maradoth
wolph keth gjermeke, kjenek egjke ennel az Bokos Lwkacznal wagjon. Hogý
az azoný ismegh ferhöz menth, wgj mynth Mankos Gergelhez, akor Mankos
Gergel azth mondótha: Jo fiaim, wgý mond, keresetek egj zöllőth, wgý
mond, az hodazj hegyen, myvel hogý ez közzeljeben is wagyon; az hodazi
zöllőth az washegj zöllőnek az arabol fjeswk megh. Azerth az hodazi hegyen
wolph mas zöllőyőkys, czereltenek ozthan, es az washegy zöllőth attak wolph
el pro renis fl. 16; annakys az arath az hodazj zöllőhöz feól atthak. Ebben
twdos, hogý Bokos Lwkacz az ő ipathol maradoth az zöllő, wgý mynth
felleseghenek az attyatol.

2. bjonsagh Kwtya Imreh, megh eskwth es ezth walla, mjnd ez
fellywl megh newezeth bjonsagh, owjs³ csak abban twdos.

Az býrak illjen törwenth tethenek: Mjwel hogj Lwkacz sem twgya
megh bjonetanj, hogj az hodazi zöllőth mjndenestől csak az ő napa penzen

¹ A kántortörvény tagjairól a jegyzőkönyv csak ennyit mond: részt vettek „Rohonc tartománybeli, Szentmihály vidéki és Németségi bírák és polgárok”. — A jegyző-
könyvből ezt s a 40—41. sz. alatti ügyeket közöljük.

² Annyit tud a dologról.

³ Ő is.

^a Az eredetiben itt pont van. ^b ý = y³⁹ ^c A dölten szedett betűk után az eredeti-
ben vessző van. ^d A második ő = o²¹

wetthek volna, azerth az Pronghor gjermejk fizesenek Bokos Lwkacznak 12 forenthoth mynd az ó sywewel⁴ egyethembe, es az zöllò az Pronghor gjermejknel maragjon. Es az wr bjrssaghath⁵ egy aranth fizesek.

Uo. 15. l.

40.

1593 március 17, Szalónak

Jobbágyot, akit az udvarbíró pecsétjével háromszor idéztek a falu bírása elé, s nem jelent meg, 20 forintot marasztalnak el, a bírót pedig meg kell követnie.

* Harmadjk törweny. Wdwar bjro wram fellele az alhoj Fjhawz Ambrus-hoz: Hogy ez el mwltth napokban kj kwldótem^a wolph az en peczetemeth az alhoj bjrohoz, hogj óttheth hazahoz hýwassa, az Fyhavz Ambrust. Azerth az bjro azth mongya, hogj haromzor kwldóth erethe es eczer sem bjrhattha hazahoz.^b Azerth affelle engedetlen jobbagra törwenth warok. Kjt feól nem wettem volna 32 forentterth, hogj az en póczetemeth megh wethóte es semje wethóte.¹

Az bjrak ilyen törwenth tethenek: Mýwel hogj iljen enghedettlensegheth ezellekódóth, az Fyhavz fizesen wram w Naganak fl. 20, es az bjrotth otthon hazanal megh kówese.

1593. 20. Martii. Fyzethóth wram w Nagnak fl. 4.²

Uo. 17. l.

41.

1593 március 17, Szalónak

Molnár az urasági malom után öt évig nem fizetett a földesúrnak, ezért az utóbbi — a szokásra hivatkozva — a malom elvételét s 50 forint bírság megítélését kéri. Az ítélet szerint az alperesnek mind a bírságot, mind az összes hátralékot meg kell fizetnie, vagy ezt malombeli részéből becsülik ki. A malom bérletében részes árvák jogát az ítélet nem érinti.

* 5. törweny. Wdwar bjro wram fellele az zenth mihali Knabel Christoff-hoz: Hogj imar 5 ezthendeje wagjon, hogj mýwlthathol foghwa^a wram w Naganak az malomthol az jowedelmeth megh nem attha. Azerth azth jól

⁴ Süvével: sógorával.

⁵ A panasztételért a földesúrnak járó illetéket, vagy a szőlő szabálytalan (a földesúr tudta nélkül történt) gazdacseréje miatt kiszabott bírságot.

¹ Semmire vetette, semmibe vette. (L. a nomenklaturában: pecsét megvetése.)

² Utólagos bejegyzés a szöveg végén.

^a w = w^b ^b A dólten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

^a A dólten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

twgjak, hogj walakj harom ezthendeigh az wreth megh nem agja az malomthol awagy walamý egjeb örökseghetöl, az wram w Nagara zal, akar mý nemö jozzagh legjen. Azerth wram w Naga kepeben törwenth warok, mjnth effelle enghedetlten jobbagjra. Annak föllöthe 50 forent bjrssaghal wolph megh paranczolwa, hogj megh hoza.

Az bjrak illjen törwenth tettenek: Mýwel hogj az malom nem czak Knabel Christoffe, hanem megh ö nala nekwl harom gyermekek wagjon hozza, Christoff, ó wolph twthorok az harom gyermekeknekjs, hogý az gjermekek reze az wra nem zalhatth, merth nem ó wettkök, hanem Christoffe, azerth Christoff tartozek az 5 ezthendöre walo adoth megh fjzethny. Ha penigh megh nem fjzethhetne, tahatth az ö reze malombol kj bwczöljek az 5 ezthendöre walo adoth, walamený lezen; ezth megh fjzethwen az wtthan ozthan zabad mjnden embernek welle pörlený, de adigh nem, medigh az wre megh nem lezen.¹

Es annak föllöthe, mýwel hogý 50 forenth býrssaghal megh wolph paranczolwa ennehanzor, hogj megh hozza az mallom adoth, mýwel hogý megh nem hoztha, azerth maradoth az býrssagon fl. 50.

Uo. 18. l.

42.

1593 október 9, Szalónak¹

Jobbágyokat, akik az udvarbíró parancsára a törvény előtt nem jelentek meg' 10—10 forintra bírságnak. Egyiküket ezen felül, mivel a reá már korábban kirótt bírságot sem fizette meg, annak kétszeresében marasztalják el, egyben elrendelik a falu színén ellene adóssági ügyben hozott ítélet végrehajtását is.

* Harmadýk törwený.^a Wdwar bjro wram fellele az meremý Haramýa Mihaljhoz es Wokjcz Palhoz: Mýwel hogý megh hattam wolph nekjek, Haramýa Mihalnak tjz forenth bjrssaghal allath, hogý feöl jöth wolna az kantor törwenýere, azerth ö awal semýth nem gondolth, hanem wgýan nem jöth feöl. Azon kepen Wokjcz Palnakýs megh hattam wolph harmýcz forenth býrssaghal, hogý ö wýs feöl jöth wolna,^b de ö sem jöth feöl. Mas az penigh,

¹ A földesúrnak elsőbbségi joga van minden más személy követelésével szemben. Ilyen esetben tehát, amikor az ítélet a jobbágy teljes anyagi összeomlását jelenti, a földesúri jogszolgáltatás gondoskodik róla, hogy az esetleges magánkövetelések csak a úr kielégítése után legyenek érvényesíthetők.

² A kántortörvény tagjairól a jegyzőkönyv csak ennyit mond: részt vettek „Rohonc tartománybeli, Szentmihály vidéki és Németségi bírák és polgárok”. — A jegyzőkönyvből ezt s a 43. sz. alatti ügyet közöljük.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt pont van

Haramya Mihály megh ennek ellöthe wram w Ngnak 32 forenth bjrssaghal maradoth wolth, kjth mynd az may napigh sem adoth megh. Azth penigh wram w Nga wgj rendelte wolth, hogj walakj effelle bjrssagban esjk es egyk kantortol foghwa az massyk kantorigh megh nem agja,⁵ tathatth dwplawal thartozjk fjzettny.² Ezerth mynd ezekről törwenth warok.

Az býrak illjen törwentth tethenek: Mýwel hogj Haramya Mihalj illjen enghedettlen wolt, hogj wdwar bjro wram paranczolattjara feol nem jóth, azerth wram w Ngnak az engedettlensegerth maradoth renis fl. 10.

Ismegh, mýwel hogj Maljcz Mýhalýal fwtýn törwenýe wolt walamý adossagh fellöl, es fwtýn adossa tetthe az törwen ellöth,³ masth ismegh az törwenýre feol nem jóth, azerth az bjrak illýen törwentth tethenek, hogj 15 napra az meremý bjro Maljcz Mihaltth megh elleghetthese az Haramya Mihály morhayból az 15 forenthrol.⁴

Ismegh, hogj Haramya Mihály az ellöth wram w Ngnak 32 forentton maradoth wolth, es ený idöttöl foghwa megh nem elleghetthe wram w Ngat, azerth azonýs dwplan maradoth fl. 64.

1593. 25. Novembris. Haramya Mihalj fjzettöth Rohonczon azonýom w Ngnak borssoth lib. 3.⁵

Ittem, hogj Wokýcz Palýs feol nem jóth az kantor törwenýere, ó wýs maradoth wram w Ngnak fl. 10.

25. Novembris. Wokjcz Pal fjzettöth azonýom w Ngnak Rohonczon borssoth lib. 3.⁶

Uo. 24—25. l.

43.

1593 október 9, Szalónak

Rohonci magyarok és horvátok a földesúr réltjén törtek utat, ezért bírságos parancsolattal a kántortörvény elé idézték őket. Mivel nem jelennek meg, fejenként 5—5 forintot tartoznak fizetni. Ezt a horvátok helyett bírójuk viseli, mert a perbehívást nem bírság alatt adta ki.

* Negyedýk thörwený. Rohonczej magyar warossjaknak es horwattoknak megh hattak wolth, hogj mýnyájan feol jötthenek wolna az kantor törwenýere ó forent bjrssagh allath, mýwel hogj wram w Ngnak rettheben

² A bírságnak három havi késedelem miatti megduplázása — a következő úri-szék szabály szerint negyedév múlva tartandó — kiáltó példája a jobbágy mindenféle címen való fosztogatásának.

³ A falusi bíróság előtt Malicz rábizonyította az adósságot.

⁴ A meremi bíró a pernyertes Malicz Mihályt elégtíse ki Haramia Mihály javaiból a követelés (ügy látszik, 15 forint) erejéig.

⁵ Utólagos szövegközi bejegyzés.

⁶ Utólagos bejegyzés a szöveg után.

wtthath czýnalthanak althal zekerele es nagy kartth tethenek az rettben. Azert czak egj sem jóth föl az kantor törwenýere. Az horwath bjro penígh azth mongja, hogi ő megh hatta nekjek, hogý feöl jóyenek, de nem bjrssagh allath.

Azerth az bjrak illjen törwentth tethenek :^a Miwel hogý az rohonczj magyar warossjak feöl nem jötthenek az torwenýre, azertth myndenýk maradoth wram w Ngnak renis fl. 5. Az horwath bjro penígh, mywel hogý azth mongýa, hogj ő bjrssagh allath nem paranczolthak,¹ azertth ő magha allja kj az bjrssaghotth.

Uo. 25. l.

44.

1593 december 27, Szalónak¹

Rohonci kocsmárosok felvizezve mérték ki az úr borát, ezzel a fogyasztóknak 8 forint kárt okoztak. Fejenként 20 forint bírságot kell fizetniük az úrnak, s kötelesek a jenti kárt megtéríteni a város népének.

* Öttödik törwený.^a Wdwar bjro wram fellele az rohonczýakhoz, Lassobor Jöríghhöz, Iwanossouýcz Gergelhez : Mywel hogý ez el mwlt hws-wetth napýara az my nemő^b borth wram w Nga kj adathoth wolth, ezek el mentenek es az borth megh weztetek, wýzetth túltótek bellè es az zeghený nepnek attak wgj, hogý nocz forenttal följeb wettek az zegený nepen, hogý sem mynth ith az hordoban túltótek. Azerth törwent warok mynth illjen gonoz tewó emberekre, mellýeth maý napon reajok bjonethok.

1. bjonssagh rohonczj magyar warossj bjro, Strobol Kellemen, megh eskwth es ezth walla : Hogý az zeghený nep ennehanzor jóth, wgý mond, hozzam es monthak, bjro wram, wgý mond, megh köllene lattnwnk² ezeketh az korczomarossokoth, merth ez hordobol sok bor tellýesedik ky.³ En mondam nekjk, hogj adigh nem leheth, hanem hogý wýgyék feöl az hordoth, akor ozthan kwlgjwnk keth emberth fwl, lasswk megh, hogý mený megjen az hordoban, az wtthan ozthan megh laswk, hogj mynth lezen. Az hordoth ozthan hogj feöl hozthak, wgj kwltwnk egj emberth feöl, hogý megh lassa,

¹ Helyesen : nem parancsolta.

^a Az eredetiben itt vesszó van.

¹ A kántortörvény tagjait a jegyzőkönyv ugyanúgy jelöli meg, mint az előbbi, 42. sz. ügynél. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² Meg kellene vizsgálnunk, ellenőrizni kellene.

³ Telik ki; több bort mérnek ki belőle, mint amennyi a térfogata.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vesszó van. ^b ő = o²²

hogý mený megýen az hordoban. Az hordoth hogý megh merttek, az rawasth⁴ ozthan elló kerttýk tollók, oth zamoth wetthwen wellek, hogý az zeghenýseghre menynt attak; kjlencz forental feölýeb tallaltýk es 12 penzel, hogý sem mýnth az hordoban leth wolna.

Massodik bjonssagh Hocz Joklý, Swaniczer Gaspar, Prekomattýcz Mihal, Sýnkowýcz Petter, Iwanossouýcz Iwan, Tomsich Jwra. Ezekjs megh eskwttek es wgyán ezentth wallothak, mýnth az bjro, hanem anywal mongýak kwlómben, hogý mongjak, hogý czak nocz forentth leth wolna es ennehány garas.

Az byrak illjen törwenth tetenek: Mýwel hogý az bjonssaghbolýs kj teczjk, hogý nem jol czellekóttének, azerth az menýwel föllýeb wettek az zeghenseghen, azth az nocz forenttoth az warossjajnak megh agjak.⁵ Es annak föllóte mýndenýk wram w Ngnak fjzesen bjrssaghoth, Hung. fl. 20. Egýk Bobkowjcz Iwan, másik Iwanossouýcz Gergel, harmadjk Lassobor Jórigh.

1594. 25. Januarii. Ezek wram w Ngnak keduetth kerestek az bjrssagh dolghabol.⁶

Uo. 30—31. l.

45.

1595 március 18—1596 szeptember 19, Szalónak¹

Jobbágyok kezességet vállalnak egymásért, hogy az, akiért jótállanak, megfizeti az adósságát, megadja a reá kiszabott bírságot, teljesíti az őt terhelő szolgáltatásokat, az uraság parancsára előáll, a földesúr birtokáról el nem szökik, neki „jámbor jobbágya lesz”, örökös jobbágy marad, a „kereskedésnek békét hagy” s helyett inkább robotra já stb. Ellenkező esetben a kezesek a biztosított érték kétszeresével tartoznak, vagy igen nagy összeget, 200 forintot kell fizetniük, sőt néha fejükkal állanak jót.

[1595.] 18. Marcii. Lettenek kezesek az feölósthómý Fojttlj pekert ilj ok allath, hogj az menýwel az meremý Wokýcz Palnak ados, azth, wgy

⁴ Rovást, a befolyt pénzről vezetett számadást.

⁵ Feltűnő az ítéletben, hogy a földesúr javára megítélt 60 forint bírság mellett legalább ezt a 8 forintot a károsult rohonciak kapják. Más esetekben ugyanis a hamisítás útján elért borszaporulat ára is a földesúré lesz. (L. pl. a 46. sz. pert.)

⁶ Utólagos bejegyzés a szöveg után.

¹ A jobbágyok kezességvállalását rendszerint az úriszéki jegyzőkönyvek örökítették meg. A szalónaki uradalom úriszéki iratai között azonban egy külön kezesség-lajstrom is fennmaradt, melyben az 1595—1598. között történt „kezesítés”-eket jegyezték fel, napi dátumok szerint. A lajstrom tartalmából a fenti bejegyzéseket közöljük. — Az egymásért jótállás, ha gyakran kényszerűségből történt is, a jobbágyszolidaritás példája, egyben azt is mutatja, hogyan használta fel a kezességet a földesúri hatalom a maga érdekeinek többszörös biztosítására.

mýnth fellet^h, ez jówendô^a hwswe^h wnepere megh fjzethj. Ha penigh akora megh nem fjzethne, wram w Nganak tartozek az kezes fl. 20. Az felleth ismegh Zenth Jacab napjara megh fjzethj. Ha penigh akor sem fjzethne megh, tahath akoris az wrnak fjzesen fl. 20. — Az kezes newe 1. feólósthómj Zwcz Sýmon, alliter Balko Simon.

.....
 20. Aprilis. Barath majörj Lakýcz Pallerth lethenek kezesek 15 napigh, hogj az mýnemó bjrssaghon maradoth, wgý mýnth 5 fwnth penzth, azth 15 napra megh agya. Ha megh nem adna, az kezesek keth anjath fjzesenek. — Az kezesek newej: barath majörj Bendekouýcz Matthe, barath majörj Rwpjnowjcz Iwan, barath majörj Glawanowjcz Gaspar.

.....
 Prima Maii. Lethenek kezesek az czewkej Smýth Christofferth pro Hung. fl. 200 ilj ok allath, hogj wram w Nga feólderól sohowa nem megýen. Ha penigh el mene, es az kezesök elló nem allathatthnak, az kezesek mjnden okwethethlen fjzesenek fl. 200. — Az kezesek newej: czewkej Chómon Merth, czewkej Emawz Andre, czewkej Fajffer Hanz.

.....
 16. Julii. Lethenek kezesek Pwcz Mihalljert^h, chakjert^h pro Hung. fl. 200, hogj wallamjkor elló kjwanýak, ello allattjak. Ha penigh elló nem allathatthnak, mýnden okwethethlen megh fjzesek az 200 forenthoth, es az wr byrssagath, az 5 forenthoth 15 napra megh agjak. Ha penigh megh nem adnak, keth anjath fjzesenek az wthan. — Az kezesek newej: 1. wellemj Nemeth Ferencz, chakj Thwnya Matthe.

.....
 11. Septembris. Lethenek kezesek az inczedi Leórijncz Sjmonerth pro fl. 200 ilj ok allath, hogj az mý nemó bjrssaghon maradoth, mjnd azzokrol 15 napigh wram w Nganak kédwéth keresejk. Ha penigh kédwéth nem keresne, az kezesek keth anjath fjzesenek. — Az kezesek newej: inczedj Kjs Mjhalj es inczedj Ilczicz Petter.

.....
 1595. 21. Decembris. Lethenek kezesek az baratthmajörj Lakjcz Jwrkoerth, Mawrowjcz Marton fjaerth, Lakjcz Sjmonerth es Lakjcz Barjssaerth, hogj 15 napra az 7 forenthoth megh fjzettjk. Ha megh nem fjzethnek, az kezesek fjzesenek keth anjath. — Az kezesek newj: Sarkanj Jwrko, Lakjcz Matthe, Pribesicz Wjda, Bendekowigh Matthe, Dýwkowjcz Ztipan, Rwpjnowjcz Sjmon.

.....
 Eo die [dec. 21.] wgyan azon kepen lethenek kessek² az zentt mihallj byroert^h, hog wallamiwel kjchintól fogwa az wrnak tartoznak, hogh 15

² Kezesek.

^a ô = o⁸

napyara mind be zolgaltattya. Ha penigh arra be nem zolgaltattnaya, tahatth az kessek tartozanak kehth annitth fyzethnj. — Az kessek newey : zollonoky warosj Mogor Christoph, Serer Jerigh, Christoph Staner.

.....
 1596. 1. Februarii. Lethenek kezesek Komanowjcz Nykolaerth es Zlawjcz Radjczert ilj ok allath, hogj az mynemö pöztha hel Zabaron wagyon, azth azzonóm w Naga nekjek attha, es hogý okýs örökös jobbagjok leznek. Ha penygh hogý megh nem allannak, hanem hogj inen megh towab akar-nanak meny, tahath az kezesek mjnden ok wethetlen tartozek wram w Ngnak myndenyk keth zaz forentoth fjzethny. — Az kezesek newey : 1. kezes bandolj Czaczjnowjcz Petter, Propattjcz Pal, Propatjcz Geörgy, Radjcz Gergely, bandolj Zmolyan Marko, ezek mjnd bandolyak, Bendekowjcz Thamas etc.

.....
 8. Februarii. Lethenek kezesek az wellöghej Poghner Hanz fiaierth, Andrasert es Hanzerth ilj ok allath, hogj wram w Ngnak jambor jobbagj leznek. Hogý ha penigh wallamelljk wallahowa el mene, es az kezések ellö nem allathattnak, tahath az kezesek mjnden ok wettetlen fjesenek fl. 200. Ezen kjwöl penigh ha mjwel az heltöl tartoznak, wgj mjnth három kóböl gabonawal es egj keóböl zabal, aztis nolczad napra megh fjzethjk. Ha penigh megh nem fjzetnek, az kezesek keth anjath fjesenek. — Az kezesek newej : wellöghej Soldós Ambrús, wellögheý Pap Feréncz etc.

.....
 3. Aprilis 1596. Lettenek kezessek az olahokertt,³ tudnia illik Bwnthýth Geörgertt, Kollýth Iwanertt, Kollýth Gergeliertt, Kollýth Peterertt, Kollýth Markoertt es Markowýth Geörgeertt. Lett mindenik keszes szaz szaz forintigh, hogi ha walami latorsagh teórtenik, awagi kj hirheódnék eó feleólcók, hogi ha eók walameli iamboroknak artalmara awagj peniglen karara igekeósznenek lenny, minden teórwenj nélkül feól akaszak, valamit erdemlennenek. Ha keniglen eóckett kezben nem athattiak az keszessek, tahatt mindenik kezes tartoszek le tenny wram ö Naganak per fl. 100. — Az keszessek newej : elseó baratfaluj biro, Sarkani Geörgi, 2. Blaskowýth Christoph, 3. Pribesýth Geörgi, 4. Tallian Jwan, 5. Glawanowýth Gaspar, 6. Liakýth Iwan, 7. Rupinowýth Iwan, 8. Liakýth Barissa, 9. Bendekowýth Mathe, 10. Terchek Istwan, kulcharfaluj, 11. Grubanowýth Iwan, 12. Bwnthýth Peter.

.....
 16. Maii. Az pwessaki Zaffonaer Marthonertt lettenek kezessek illi ok alath, hogi az kereskeódesnek beketh hagj, hanem az vr robotthiara jar,

³ L. a nomenklaturában : vlah.

mintt az teób robotossok. Ha ez benne talaltatnek, tahatt az kezesek zaz forintal tartoznak. — Kezesek newej: pweessaki Horrer Mertt, Zaffnaer Mertt.

.....
 19. Septembris. Lettenek kezesek Kohmanowjth Martonertt, feiekýgh. Ha elő nem alatathatnaiaik az teórvenre, mjkoron kéwantatik, mindenik kezes az ó maga feét valthia megh fl. 200. — Vajda Mattjas, Horvat Janos, Zarka Jacab, Nagi Andras, Zalaj Orban, Haramja Mihalj, Thek Paal, Vizlaj Paal, Herchegh Miklos, Jobbaghi Janos.

O. Lt. Batthyány cs. körmendi lta, C. IX.
 Úriszéki iratok. Szalónak, 1595. márc. 1—
 1598. dec. 27. kezeség-lajstrom 2—10v.,
 12., 14v. lapjairól.

46.

1595 december 20, Szalónak¹

A szabari bíró és jobbágyok a földesúrtól kimérésre átvett bort — a szállítás közben általuk elfogyasztott mennyiség erejéig — vízzel töltötték fel. A bíró szokásra hivatkozik: hasonló esetekben máskor is így cselekedtek. A kántortörvény a bírót 10, a jobbágyokat fejenként 5 forintban marasztalja el; meg kell téríteniük a bor felvizezésével elért haszon-többletet is.

* Massodjk törwený. Wdwar býro wram fellele^a az zabarj Fatthellar Christophoz: Hogj ez elmwlt Kýs azzon napban az mý nemö wr borath kj attak wolth, ez az nem jambor el menth, es az wr boraban wýzeth es bor sópróth töltötenek^b wgj anyra,^b hogj tiz wodórel tobeth tallalthannak az falw rawassan, hogý sem mýnth ith az menjeth wttóth az hordo.² Más az, hogý az bjrorays törwenth warok,^c mýwel hogj azt az dolghot ený ideigh maghok közóth tartothak. Azerth mýnd ezekre törwentth warok.

Fatthellar Christoff azth mongja, hogj mjkor azth borth inen az warbol alla wjtek, az bjro welle wolth az borral, es az wthton az mený borth kj wetthenek, az helleth ismegh wýzeth töltötenek belle.

Az bjro azth mongja, hogj ó nem taghagja, hogj wjzeth nem töltóth wolna keöziben, merth az ó nekjk mjndenkor törwenýek wolth, hogj mjkor

¹ A kántortörvény tagjairól a jegyzőkönyv csak ennyit mond: részt vettek „Rohonc tartománybeli, Szentmihály vidéki és Németségi bírák és polgárok és szalónaki főporkoláb etc.” — A jegyzőkönyvből ezt s a 47. sz. alatti ügyet közöljük.

² A falu rovás-számadása szerint 10 vödörrel többet adtak el, mint amennyi a hordó térfogata volt.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt pont van.

^c Az eredetiben itt pontosvessző van.

affelle bort haza wjtenek, hogý az menjet az wthon megh ittanak bellöle, hogj wýzel tölczek megh. De ö töbeth keth pjntth wjznel nem töltöth belle.

Az bjrak illjen törwentth tethenek: Mýwel hogj az bjro ö maga sem tagagja, hogj wýzeth nem töltötenek^b wolna az bor közzjben, azerth az bjro maradoth wram w Ngnak fl. 10. Ezen kjwól az kjk az borral wolthannak,^b wgj hogj azzokys mjndenýk maradoth wram w Nganak renis fl. 5, egjk Fonowjcz Marko, massik Fawszer Sjmon, Dobrowjcz Iwra, Toth Mýhali, Arth Jórigh, Langh Jórigh.

Ismegh az korczomaros Fathellar Christoff, hogj söpróth tölthöth az hordoban, azerth azýs maradoth renis fl. 10.

Ezen kjwól, az menyeth feölljeb wetthenek kj, hogj sem mýnth ith az hordoban be mertek, wallamenýeth feölljeb wettek kj, aztjs wram w Ngnak wja attha az törwený.^d

Az Barissais, hogj kezes wolth es ellö nem allatta, azert maradoth fl. 5.

1596. 7. Februarii. Az bor araban adoth megh Fathellar Christoff fl. 1 den. 12.³

*O. Lt. Bathyány cs. körmendi lta, C. IX.
Úriszéki iratok. Szalónak, 1592. okt. 9—
1596. jún. 13. jkv. 73. l.*

47.

1595 december 20, Szalónak

Vlahokat vádolnak nyolc diszno ellopásával. A vádlottak elismerik bűnösségüket, s kegyelemért „könyörögnek“. Megegyezés történik: a vlahok kártérítést fizetnek.

* Negjedjk törwenj. Wdvarbjro wram fellele az olahokhoz, wgj mýnth Lakjcz Iwanhoz, Mawrowjcz Martonhoz, Lakjcz Baryssahoz és Lakjcz Sjmon:¹ Mjwel hogj ez elmwlth napokban törtenth illjen dollegh, hogj az mj apro morhaim wolthannak, azokoth hajthátám wolth az lewkaj² erdőre,^a es azokal egjóth wolthak az en jobbagjmnakjs, Werhas Mattýasnak es az en ispanjmnak apro morhajok, mellýeketh ezhek kj walloghattwan az töb diznok keözzeöl, nocz diznoth el lophannak, kj megh masth js mýnd oda wagjon, melljeth el nem attak wolna fl. 32; kjnek nagjob bjzonssaghara nallok tallalthak az diznoknak az labbajth.^b Azerth törwentth warwnk az orzagh törwenje

³ Utólagos bejegyzés a lap szélén.

^d ŷ = y²⁷

¹ Helyesen: Simonhoz. — A Lakjcz Simon név betoldás.

² Léka, Vas m. — Lockenhaus, A.

^a ö = o⁸ az egész periratban. ^b A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

zerenth, menczek maghokoth, hogj ők nem czellekettek, awagj mj reajok bizonnettjwk az orzagh törwenjewel, hogj ezék lopthak el az mj morhankoth.

Az alpeóróssók azth mongyák, hogj ők nem peorólhettnek, merth jol twgjak ó maghok, hogj bwnössók, hanem ők czak keónyóróghnek.

Ezth megh zórzótek: fjzethnek az karos embereknek fl. 7.

Uo. 74—75. l.

48.

1596 február 12, Szalónak¹

A rohonci német városi bíró egy leány — úgy látszik, szolgáló — teherbeeséséről, bár az tudomására jutott, a földesúrnak nem tett jelentést. A bíró ezért az ítélet szerint bírsággal tartozik, a gyermeket a város tartsa el, a leányt verjék ki Rohoncra, a legény pedig, aki teherbe ejtette, fizessen „bikapéznz”-t, s vegye feleségül a leányt.

* Letthenek törwýnyek Rohonchon wallamý leýanzó felól.^a

Azerthh kethh býzonýssagothh hozttanak elló, hogý az býronak megh monttak, es elleýben attak az nemetth warossý býronak.

Elssó býzonýssagh Sýwester Hanz, megh eskwthh, hogý az býronak megh montta, hogý nehezkes az leýanzó, es hogý ó nem tarttýa az ó hazaban, hanem el kwldý, es az biro aztth montta neký, hogh kwldel, mitth gondolz welle.

Maszodýk býzonssagh Lyéndly felessege. Az azoný ember megh eskwthh, wgýan zintin azonth mondoth,² mintth az elsó býzonssagh, hogh az býronak mind tuttara atta az vra, hogý gondoth wýsselne reyá.

Az vram törwýnyje azertth aztth talalta, hogý az býro maradoth vramnak w Nagnak býrsson Hung. fl. 20, az nemetth warossý, miwel hogý affelle dolgoth el halgatoth az býro; wdwarbiro vramnak az ó birssagat, saffarnak az ó birssagatth, mind az kethh dologról ewel maratth az biro. Es hogý az gyermeketh az biro hoza wege, es tarcha mind warasól,³ az leýanzóthh penigh kw werýek az pelengernel az warasból, az masodýk legin⁴ penigh hog el wege az leýanzóthh. Es fwzessen býka pýnzth az legin fl. 12, az wdwarbironak az ó birssagatth, saffarnakis az ó birssagat.

O. Lt. Batthyány cs. körmendi lta, C. IX. Úriszéki iratok. Szalónak, 1596. febr. 12. jkv. 1. l.

¹ Az eredeti szöveg inkább feljegyzés-, mint jegyzőkönyv-jellegű s nem tartalmazza a per egészét. A szöveg az ítékezésben részt vett bírákat sem tünteti fel, s csak erről az úgról szól.

² Aszerint vallott.

³ Az egész város együtt.

⁴ Az ügy másik szereplője, a legény. Vagy két legény volt gyanúba véve.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

49.

1596 március 9, Szalónak¹

Jobbágy, bár két falu megfogadta, nem ment el hosszúfuvarra Pozsonyba, s ez által az úrnak, a kereset szerint, 20 forint kárt okozott. Védekezését, hogy nem akarták neki a fuvar árát megfizetni, nem fogadják el, s összesen 25 forintra bírságolják.

* Elseó törweny. Wdwar bjro wram fellele az zenth mýhalj Býlczic Mikolához: Hogj ez el mwłth fassangh hettýben^a megh hattak wolth az czewkejeknek^b es welleghejeknek, hogj Possomba az elles² alla egj zekereth attak wolna. Ezek azth mondothak, hogj ok imar megh zórzótenek³ az Mjkolawal.^c Azerth ennek az Mýkolanak megh hattak wolth, hogj fassangh keden⁴ hogj Rohoncra menth wolna az zekerel. Azerth abban semý nem költh,⁵ oth mas fel nap^b wartak az wr zekereýwel, kjból wram w Nga wagjon hww forenth karban, azerth törwenth warok.

Mjkolla azth mongja, hogj nem ó wettke, merth az czewkejek nem akarthak penzth nekj adny.

Az býrak törwenye azt tallaltha: Mýwel hogý illjen engedettlensegheth czellekedeth, azerth hogj el nem menth, tartozhik wram w Nganak az enghedettlensegherth fjzethnj Hung. fl. 10. Ismegh az hattalomerth fjzessen renis fl. 5, wdwar bjro wramnak az ó býrssaghawal.

*O. Lt. Batihány cs. körmendi lta, C. IX.
Úriszéki iratok. Szalónak, 1592. okt. 9—
1596. jún. 13. jkv. 77. l.*

¹ A kántortörvény tagjairól a jegyzőkönyv csak ennyit mond: részt vettek „Rohonc tartománybeli, Szentmihály vidéki, Németségi bírák és polgárok”. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² Élés, gabona (élelmiszer).

³ Szerződést kötöttek, megegyeztek.

⁴ Február 27-én.

⁵ Semmi sem történt, Mikola nem ment el.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

^b Az eredeti szövegben

itt pont van. ^c j = j^s

50.

1610 április 6, Rohonc¹

A körmendiek nem akarják új földesuruknak, Batthyány Ferencnek a tisztartó által követelt szolgáltatásokat teljesíteni, s terheik miatt ismételt panaszt emelnek a királynál. A földesúr ügyvédje ezért mint összeesküvőket, lázadókat s uruk megrágalmazóit vonja őket perbe. Az úriszék a város előjáróságát s a mozgalomban résztvevő polgárokat az első panasztételért fejenként nyelvváltságon marasztalja el, a második panasztételért egyetemlegesen 600 forint bírsággal sújtja.

* Causa spectabilis ac magnifici domini, domini Francisci de Battian, comitis comitatus Soproniensis contra providos Georgium Sziyarto, Matthiam Pongracz, Stephanum et reliquos in regesto specificatos sub littera A., cives videlicet et inhabitatores oppidi Körmend in comitatu Castriferrei existentis degentes, subditos scilicet colonos et jobbagiones dicti domini A.

In persona domini A Joannes Zepsi proponit tali modo. Hogi ez elmúlt 1609. eztendőben, circa festum Exaltationis Sanctae Crucis,² ezek az megh newezeth I-k, nem tudatik mi indulatbul, mutua intelligentiájok lewen arra indítottanak, hogi hatra vetwen az dominus A, az ű vruknak meltosagat, es az ű vrokhoz valo engedelmesegeköt (keuel tartoztak volna) hatra hadgwan, lelegeőszer mint engedetlen jobbagiok conspiraltanak, annak vtanna kirali vrunkhoz ű feolsegehez feöl kultenek panazlanj, postposito honore et dignitate domini ipsorum terrestris, es oth ű feölsege eleöt ű Naghat deferaltak es difamaltak in praeiudicium et derogamen honoris et dignitatis ipsius domini A manifestum. Ezel megh nem elegendwen ezen I-k, az dominus A ellen, (noha ű Naga megh parancholta volt nekiek, hogi vezteksegeben legenek ez dolognak eligazodasaigh) de űk azzal nem gondolwan, annak vtanna ismegh vjobbban contumacia ducti, ez megh newezet dominus terrestris ellen tamadwan collateralist szettenek ű Nagha ellen, similiter contra dignitatem et honorem domini sui terrestris igiekezwen, kük felöl, tanquam contra inobedientes, contumaces et contra dominum terrestrem conspiratores seu rebelles ac diffamatores, petit iudicium. In cuius documentum dominus A exhibit litteras domini, domini sacratissimi Matthiae secundi, regis Ungariae

¹ Az úriszék tagjai: Megier-i Imre királyi tanácsos, Cziraky Mózes nádori protototárius, Nadazdy Tamás és Kysfaludy Balázs Vas megyei alispánok, Zanthohazy Ferenc, Sopron és Vas megye jegyzője, Kaldi Ambrus és Hertelendi Ambrus Vas megyei szolgabírák, Ebergen-i Péter, Keserw István, Horwath Bálint, Polany Lajos, Somoghi Benedek, Beyczy Mátyás, Zepsi János és más meghívott bírák. — A jegyzőkönyvből csak ezt az ügyet közöljük. — A perben a körmendi úriszék lett volna illetékes eljárni; bizonyára Körmend egész lakosságát érintő, súlyos tárgya miatt, a zavartalanabb s „pártatlanabb” tárgyalás biztosítása végett tették át a másik Batthyány-uradalom, Szalónak úriszékéhez.

² Szeptember 14.

sub littera B. et collaterales attestatorias Ecclesiae Capituli Castriferrei, et super his petit iudicium.³

I replicationem illorum exhibent in signaturis sub littera D.

Procurator domini A protestatur de confessatis et dicit: Hogi az kamosrasnak,⁴ amint az I-k praetendalliak, semmi directioja nem lehet az dominus A joszagan et alioquin tudasokra volt az I-knak, hogi ez körmendi varast hozza tartozando teob joszagokkal egietemben,⁵ es igi statualtatwan w Naga magat es igi senky persuasiojara, dato sed non concesso, ha szinten az producta signaturaiok zerent iniuriajok subsequaltatot volnais, nem kerali vrunkhoz w feolsegehez, hanem az Dominus A-hoz, tanquam ad dominum terrestrem et proprietarium kellet volna confugialnyok, es w Naga altal praetensa iniuriajokat eligazitanajok.^a Miert hogi azt nem chelekettek, hanem az Dominus A ellen ut supra conspiraltanak, kit magogh sem tagathatnak es az producta lewelekbul elucidaltatnak, ut supra, dominus A petit iudicium.

Praeterea cives Körmendienses exhibuerunt copiam quarundam litterarum super deliberatione in eisdem contenta adiudicatoriarum spectabilis ac magnifici condam domini comitis Thomae de Nadazd, alias Regni Ungariae palatini⁶ etc., quarum continentis ipsi cives inhaerent.

Procurator domini A solenniter protestal ez producta lewelnek continentiajru, et cum protestatione petit par^b et dicit ulterius, hogi azok az producta lewellen valio conditio, es azon lewelnek ereje semmit nem milital, seot inkab ligallia az in causam attractusokat dominus terrestrisekhez valo engedelmesegre, et dato sed non concesso, etiam si in aliqua parte pro tunc contra dominam relictam et filium quondam domini Tharnoczj⁷ az deliberatio subsequaltatot volna, akkor az a relictai chiak titulo inscriptionis possidealta, de ez modernus dominus terrestris iure proprietario, vrbariumban inszeraltatot, szokot szolgálattio, adojojkkal es minden hoza tartozando actidentiaiwal possideallia. Ex his igitur omnibus rationibus, ha mi iniuriajok subsequaltotis, nem kerali vrunkhoz w feolsegehez, hanem az dominus A-hoz confugialwan, kellet volna eljgazetaniok, ergo ut supra petit dominus A iudicium.

³ II. Mátyás 1609. november 28-án kelt parancsára a vasvári káptalan december 4-én másolatban kiállítja Batthyány Ferenc részére a szóbanforgó tanuvallomásokat, amelyek szerint Batthyány a korábbi földesurak alatt volt helyzethez képest korlátozta a körmendiek ingatlanátruházási és korcsmáltatási jogát, növelte a robotterheket, a tiszttartó pedig bőrtönözte a polgárokat. A földesúr ügyvédje e parancsot és káptalani kiadványt mutatja be.

⁴ A király a hozzá befutott panaszok kivizsgálására, mint az máskor is előfordult, bizonyára egy kamarai tisztviselőt küldött ki.

⁵ Batthyáynak adományozta a király. A perszövegből ez kimaradt.

⁶ Nádasdy Tamás 1554–1562. között volt nádor. Az említett nádori ítélettel, úgy látszik, Körmend és korábbi földesurai, a Tarnóczyak között folyt pereskedésre vonatkozott.

⁷ Tarnóczy András és felesége 1550-ben szerezte meg Körmend egy részét. Az özvegytől és fiától Erdődy Péter 1565-ben vásárolta vissza.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt pont van.

Deliberatum. Miwelhogi kerali vrunk w feölsege az körmendi varat warosawal es minden falwýwal, ýobbagiwal es minden hoza valo tartomaniwal es haznawal az vrnak w Naganak atta eöreökben,⁸ nilvan lehetet az kermendi polgarsagnak tempore legitimae statutionis et apprehensionis dominii, arcis et oppidi pertinentiarumque suarum, hogy iure perpetuo atta eo felsege cum toto iure regio Botiani vram eo Ngnak az kermendi varat, varast es tartomaniat omnibus utilitatibus et pertinentiis. Azert esmerwen eorokes vrokot, ha bantasok volth valakitól, eo Ngahoz kellet volna confugialni. De eok ew felsegenek vrok hire es akarattia ellen vrokra oli gýalazatos panaszt tettek, akiben gýalazattal illetek mintt engedetlen jobagok vrokatt. Akiert mind az kermendi varasnak biraiá, eskothý es polgarj, kikhez felettetet ö^c Nga, in emenda linguae convincaltattanak singuli fl. 20.

Et insuper miert hogi masodszor valo izben az vr w Naga parancholattia et contra impositam multam 600 florenorum výobban feöl mentenek, azonis rayta marattanak minýajan azon az summan, vgi mint hat szasz forinthon.

O. Lt. Batthyány cs. körmendi lta, C. IX. Úriszéki iratok. Szalónak, 1610. ápr. 6. jkv. 3—6. l.

51.

1611 december vége, Szalónak¹

Szólósgazda a szomszédját szólótöveinek kivagdosásával gyanusítja. A hegymester széke az alperest negyvenedmagával leteendő esküre ítéli, a kántortörvény azonban csak huszadmagával leteendő esküt követel. Minthogy az alperes ezt letette, a felperes — a két fórum egybehangzó ítélete szerint — köteles az alperest huszadmagával megkövetni, ezenfelül többrendbeli bírságot kell fizetnie, s a perköltségek is őt terhelik.

⁸ E szótól kezdve, a kikezdés további szövege helyett, eredetileg a következő — törölt s a fentiekre változtatott — sorok voltak írva: „Meli jöszagnak vrasagaban az vr statualtattais magat, es nilwan volt az körmendi polgaroknal, hogi az vr w Naga öreökes feöldes vrak. Az vr w Nagara valo panaszt semmi vttal nem tagathattiak, mert hitele vagion kerali vrunk w feölsege lewelenek. Mi eleotteök penighlen mostan nem az vrat w Nagat, hanem az tisztartot vadollia. És hogy azokat az chelekedetékth, melleket az tisztarto ellen praetendálnak, w feölsege eleött tellesegesen az w feöldes vrokra fordítottak, mel dolgot meltatlan chelekettenek, es azert hogj az w feöldes vrokot illen meltatlanul diffamáltak, minnayan az körmendiek az regestum szerent in emenda linguae, az az husz husz forinthon marattanak.” (NB. Ebből a „Mi eleotteök” és „vadollia” szavak közötti mondat már szintén javítás, helyette a legelső fogalmazásban a következő szavak állottak: „ergo ha valamit az tisztarto meltatlan chelekedeth raitok, az w öreökcs es feöldes vrokot kellet volna feleole meg talalni, de”.)

^c ö = o¹⁹

¹ A földesúri bíróság tárgyalásának időpontját az irat nem tünteti fel, ugyanígy a részt vett bírák neveit sem. Minthogy azonban az alperes az ítélettől számított tizenötöd napra kiveendő esküt 1612. január 12-én tette le, a kántortörvény, úgy látszik, 1611. utolsó napjaiban foglalkozott az ügygel.

[A hegymester székén kelt perjegyzőkönyv :]²

* Anno 1611, arataskor. Lot terujnje Jagachich Lukach közöt es Zabo Pal fia közöt Rohoneczon, hegý mester hazanal, Magyar varason.

Jagachich Lukach fölső pörös igi felelt be :^a Hogi ü külte uolt zolgajat szölőben karot vernj. Iutot zolgajahöz Zabo Pal fja, Mattjas, szölő zomzed leuen, es monta nekj, hjzem, ugimond, termet³ tü ez. Arra felelt Jagachich Lukach zolgaja : Hizem hogi termet, mert azen gazdam joban tugia el asnj naladnal. Egi keues udö vartatua ment Jagachich Lukach szölőjebc, es ara a türe talalt, es a tü kezdet uolt heruadnj. Zabo Pal fja ot karot vert az ü maga zölőjeben. Monta nekj Jagachich Lukach : Im hol, zomzed, hjzen megh heruat eza tü. Nem lattade, hogi ha valakj it löt uolna? Arra azt felelt, hogi ü nem tugja. Ment Jagachich Lukach fölse rezre szölőjenek, zolgajahoz, es kerdette zolgajatül, mj lölte uolna azta tü az also rezen, mert heruadnj kózdöt. A zolgaja azt mondotta : Hjzen iment semj dolga nem uolt, en iol lattam. Megh Zabo Pal fia azt mondotta, hogi igen termet. En ütet ot hattam, hogi vizeti uot. Ismegh ment a szölőben Jagachich Lukach felesege, es latta azta tü, hogi megh heruadot, es monta : Isten agja annak, a kj ezta tü megh meczette, hogi aszon megh, mjnt eza tü. Arra felelt Zabo Pal fja : Talan ream fogod? Ü chak azt monta : Agia Isten nekj azt, hogi ugi megh azon, mjnt eza tü megh azot. Arra felelt Zabo Pal fja : Bizonj ha ream fogod, azutan megh banod. Azutan egi holnap mulua ismegh meteltek le Jagachich Lukach szölőjeben öttuen tü es negj fartüt.⁴ Azt latuan Jagachich Lukach, aztis Zabo Pal fiara, Mattjasra fogta, hogi ü dolga löt uolna. Zabo Pal fiat terujnre fogta. Ara kj ment hegi nepe : ket hegimester, Tülma Benedek nemet varasi, magyar varasj Süanchar Sýmon,^b polgarok Bodnar Peter, Kertiz Mattjas, Marton Istuan, nemet varasj Grembolt Bazlj, Kaor Mattjas, es megh njztek. Talaltak, hogi Jagachich Lukach szölőjeben uagtak le^c mjnd termet tü ottuent es negj far tü. Zabo Pal fja szölőjeben hat tü talaltak, hogi elmeczettek es egi far tü. Azon nem uolt töb ket szölő főnl⁵ mjnd anjn, de Jagachich Lukach szoloyen, akit elmeczetek, mjnd termet tük uoltanak. Erre kerdettek hegimesterek es a polgarok Jagachich Lukachtül : kire fogja? Ü azt monta, hogi senkire egebre nem fogia, hanem á kj fenegette, ugj mjnt Zabo Pal fja, es ü dolga.

Az elen felelt Szabo Pal fia, hogi nem ü dolga, sem az ü chelekedetj. Hanem a sueget az aztalra tette a terujnben es monta : Rak ream ;⁶ ezta kisebseget fel nem uöttem uolna djomjert, ^c mert azen tümetjs el meczettek.

² A jegyzőkönyv, mely csak ezt az ügyet tartalmazza, a szék tagjait nem tüneti fel.

³ Termő, bőven termő.

⁴ Fartó : bujtásra meghagyott vesszőjű szőlőtő.

⁵ Szőlőfűrtnél.

⁶ A fejre tett esküre való felszólítás szokott formasága.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt és a következő személynevek után kettőspont van. ^c Az eredetiben itt pont van.

Arra felelt Jagachich Lukach : Ha nem te dolgoz, tehát mench magadat orzagh terujnje zerjnt, es en kart ualok.

Deliberatum est. Arra azt talaltak az vrajrn, mjuel hogi a hegiben uolt a dologh, azjert menche magat Zabo Pal fia, Mattias, negüen eged magauul tizon ötöd napra, hogi nem ü dolga. Mjuel hogi a heghen uolt, azjert talaltak anjræ. Ha varosban löt uolna, tehát chak huzad magauul talaltak uolna.⁷ Ha peniglen megh nem mentj, fő kezen maragjon;⁸ azt az vrtül ü Nagatül huz forinton valchon megh. Ha peniglen megh nem menti magat, Jagachich Lukachnak agion mjnden tüjert hetuen ket bechet⁹ es á költseget, ualamj uolt, aztjs aljakj es azoknak, akjk kar njznj uoltak, agion mjndeniknek hetuen ket bechet. Hogi ha penjgh megh mentj magat, tehát tartozek ütet hazanal Jagachich Lukach es anjat, hugat huzad magauul megh kouetnj, jamborokal. Es mjnd költseget, birsagot tartozek Jagachich Lukach kj alanj, valami volna, vdwar biro vram, saphar vramnak birsagh mj uolna.

Ebben koteles terujnt nem töttek.¹⁰ Herizt Janos monta kj a terujnt^c vrajrn akaratiabül.

[A kántortörvény ítélete :]

Ezt a törwent az cantorban azzal iobbetottak megh, hogý elegh huzad magauul valo mentsegh Zabo Mathiasnak, mert nem feýehez feleltek, hogj 40 magauul menchýe magat. Az többj helen marad.

1612. 12. Januarii esküdet megh ez feöllýwl megh irt teórwený zerinth it Zalonokon Rohonczon lakozo Zabo Paal fia, Mattýas, 20 magauul. Az kik mellette esküwttenek :^c 1. bozoky¹¹ Dauit Janos, 2. ibidem Varga Balas. 3. zerdahelj¹² Vmidolouich Peter. 4. zerdahelj Gregorich Mihalj, 5. ibidem Horuat Peter. 6. rohonzý Bozanchich Iuan, 7. ibidem Deztanzkj Juraj, 8. ibidem Komanouich Christoph, 9. zerdahelj Kendek Balas. 10. bosokj Vinkouich Marthon. 11. zerdahelj Kouachich Mihalj, 12. bosokj Dolacz Gyurko, 13. bosokj Zabo Gyëörgý. 14. rohonzý Karachion Gyurko, 15. bosokj Falter Sýmon, 16. zerdahelj

⁷ A szőlök rendjét különleges szabályok őrzik. A szőlőrongálás ügyében a hegy-mester széke a tisztítóeskükhöz annyi eskütársat kíván, mintha emberölés vádjá alól kellene magát mentenie az alperesnek.

⁸ Feje a bíróság kezén maradjon.

⁹ Bécsi-t (l. a nomenklaturában).

¹⁰ Ilyen súlyos ügyben jobbágybíróság kötelező ítéletet nem hozhat, ez földes-úri ítélkezés hatáskörébe tartozik.

¹¹ Bozsok, Vas m.

¹² Ma Kőszegszerdahely, Vas m.

Kanczer Boldisar, 17. rohonzý Dragmanich Iuan, 18. ibidem Luxich Juraj, 19. ibidem Frachýolich Marthon, 20. ibidem Ztipkouich Juraj.¹³

O. Lt. Batthyány cs. körmendi lta, C. IX. Úriszéki iratok. Szalónak, 1611. dec. vége, 1—3. l.

52.

1612 december 22, Szalónak¹

Nemes ember szolgáját disznólopás gyanúja miatt elfogták, s a földesúr tömlőcébe vetették. Az ebből keletkezett perben a falu színén a szolgát esküre utasítják, hogy nem lopta, hanem találta a disznót; erre a vádlott harmadmagával meg is esküszik. A falusi bíróság ezért a vádlót a szolga urának fizetendő 100 forintra ítéli, a kántortörvény azon ban csupán bocsánatkérésre, a perköltség megtérítésére s a földesúrnak, az udvarbíróknak és a sáfárnak járó bírságok megfizetésére kötelezi.

[A falu színén kelt perjegyzőkönyv :²

Anno 1612. 2. Decembris. Baratt faluban Bagodj Farkas vram szolgajaua! es Rupjnouicz Vjdaua! az mjenemő töruen szolgaltatott nemjnenw eluesett sörtes marha felöl.

Bagodj Farkas vram szolgália, Gjurko neuö, hogy az apro marhakatt hazatul kj haitotta az erdő fele, mjkor Sirokan³ neuö falunal hájtanna, talalta elő Rupinoujcz Vida Bagodj Vram szolgajatt marhastul. Mjngyart megh foghta, es az birohöz uitte fogua, semmjtt sem talaluan nala. Melljett Bagodj vram az varbul ualo fogsagabul kezessegen kj uetetett töruen napigh, vgy hogy megh akaria lattattnj töruen szerent, mj okaertt foghta megh az w szolgália! az uton. Nemjnenw napott rendelte! egymás között, hogy töruen szerent sok iamborok által megh lattassak, mj okert chyelekedte Rupinouich Vjda ezt Bagodj vram szolgajan, hogy utaban megh foghta, es az varban be küldötte, semmjtt nala nem talaluan. Azert az töruen napott rendelte! uolt az fölliül megh neuezett napra Baratt faluba.

Bagodj Farkas vram prokatoria felel az töruenben wlo jamborok előtt Rupinoujcz Vjda ellen : Miertt, Rupinoujch, hogy az en szolgamatt megh foghtad utaban az en marham mellöl, hogy w az marhatt kj akarta hájtannj. Semmjtt kezeben nem talaluan, birohöz uitetted, es onnand ismegh a varhoz, engemett megh nem talaluan előb rola ; hanem chyak mjndgyart hatalom-

¹³ E rész utólagos bejegyzés a szöveg után.

¹ A kántortörvény tagjait az irat nem tünteti fel.

² A falusi bíróság névsora a jegyzőkönyv végén, a szövegbe belefoglalva található.

— A jegyzőkönyv ezt az egy pert tartalmazza.

³ Füsthegysirokány, Vas m. — Rauhriegel-Allersgraben, A.

mal eröuel az birohöz uitted, es onnand ismegh az varba küldetted biro alta. Kitt hogý w, vgý mjnt Bagodj vram, föl nem vett uolna 100 forintigh, hogý megh nem böchiwllötted nemes ember leuen, es az szolgál az w dyaert, hogý rea foghtad, hogý az szolgálom lopta uolna el az te disznodatt, auagý megh ölte uolna. Mellýett ha szýnten kezeben kaptal uolnais, azt tuduan, hogy vra uagýon, nem köllött uolna vra híre nelkwl el ujnned az marha mellöl.

Melýre Rupinoujcz igý felelt, hogý w megh bizonittia azt, hogý Bagodj vram szolgálai dolga, a Gjurkoe, illýen szemelekkel, vgý mjnt Baratt faluban lakozo Lýakjcz Mathiassal, Chiehicz Vjdaua.

Bagodj vram prokatoria felelt ismegh Rupinoujcz Vjda ellen: Holott azt mondotd, Rupinoujch, hogý megh bizonjttod, bizonjcz megh, az mj elegetendö leszen az törüenben; mj törüentül varunk.

Elso bizonsagh Lýkakjcz Mathýas, igy felelt: Hogý mjkor en hozzaik erkeztem, nagy twzök uolt Bagodj szolgáljanak, mellýet en kerdek, mjert raktatok jlý nagý twzett, holott njncz igen hidegh. Melýre felelt Bagodj vram szolgálai: Mjtt gondols uele, a pastornak mjndenkör twz köl.

Mikor onnand en, Lýakjcz Mathias el mentem uolna, es talalkoztam uolna mas somsed pastorimhoz, Machicz Lukaczra es Chiehicz Vjdara, mondek nekjek, mely io twzök uagýon Bagodj szolgáljanak. Erre felelenek azok: Nem chiuda, hogý nagý twzuk uagýon, mert io pechýniejek uagýon. Mert mj talaltunk egý disnott a Kjrally Kuttýanal, az haz heýan,⁴ es mj twlünk el nyertek Bagodj szolgál, es mj futottunk utannok szýnten Zrenj vram földere, hogy el akartwk vennj twlök, de nem latthattuk, houa lettek el uele. Mert en, Chýehicz Vjda az aýto meghött allattam, hogý kerestek az hazban es az kamara heýan Bagodj vram szolgálai es a safare. Es mjkor kerestek uolna, es nem talaltak uolna, mond eggik az masiknak: Vagýon jtt valamj, mert az Gaspar ebe egý disno labott hozott kj. Bagodj vram szolgálai monda a safar szolgáljanak: Istok, nezzed, talam az haz heýan uagýon.

Mikor a safar szolgálai föl hagott uolna az haz heýara, ott talalta a disnott, es monda a Bagodj szolgálai az safar szolgáljanak: Vesd ala, ha ott talaltad. Es az ala uetette. Wk jmmar egýmas közt beszelletek uolna, monduan, vallione kj tette ezt ide. Igý föl uettek es el ujttek. Chiehicz Vjda mjnd addigh ott uolt az aýto meghött es hallotta ez szerent, hogý egý massal beszelletek. Mikor Chiehicz Vjda az utan megh monta uolna Lýakjcz Mathiasnak ez dolgott, monda Lýakjcz Mathias az töb tarsajnak: Eörizzetek az en marhamat, vtannok megýek; ha valamjtt el uonhatok twlök, nektekis rezt adok benne. Az gýermekék eorzöttek az w marhayat, es w el ment oda, ahol twzök uolt Bagodj szolgáljanak. Hogý latta wkett az twznel, akkor ettek Bagodj szolgál, de nem tudgya, mjtt ettek. Az etelt el uegezuen, költ föl

⁴ Királykútja, dúlónév. A „haz heyan”: a ház padlásán.

Bagodj szolgálja az tőztől, ment az marhakhoz. Az safar szolgálja, az harmadikis, Bagodj szolgálja, költ föl az tőztől, es utannok akart mennj, a hust föl ueuen, es utannok akarta ujnny, azonközben Ljákjcz Mathias az fa mellett, a hol megh vonta uolt magatt, arra talalt mennj az hussal. Ljákjcz Mathias megh ragadta Bagodj szolgáljatt, es kezdette a hust tőle uonnj. Elis uonta mjnd tőle, mjnd tanistrastul,⁵ fejšestől, meegh meghís utőgette. Melýnek mondott Bagodj vram szolgálja : Jo atýamfia, ne bantts, mert en ezt talaltam. Valakj keres felőle, megh felelek. Birod uagyon, jere hozzáia. Ezt bizonítottak az bizonsagok, vgý mjnt Ljákjcz Mathias es Chiehicz Vjda.

Az toruen ezekre az bizonsagokra ezt talalta, hogý Bagodj vram szolgálja mentse magatt jambor polgarokkal, harmad magaual 15. napýara, hogý w azt a marhatt nem ölte, sem lopta, hanem vgýan talalta, sem hogý oda nem tette. Ha penigh megh mentj magatt az 15. napon, Rupinoujcz tartozzek Bagodj vramnak akkor ualo költsegett megh fizettj.

Azert Bagodj vram szolgálja megh mentette magatt jambor szemelyekkel, mellýeket Rupinoujcz maga kjuant.

Ismegh Rupinouicz tartozzek Bagodj vramnak nemes böchiületjert birsagban fl. 100. Rupinoujcz Vjda penigh ezzel mentj magatt, hogý az safar hatta nekj, hogý szabad legýen megh foghnj Bagodj vram szolgáljatt. Ha ezt Rupinoujcz megh bizonjtthattia, Bagodj vram az safaron keresesse a fl. 100. Ha penigh a safar mentheti magatt, Rupinoujcz tartozzek az fl. 100. Ezt az tistesseges töruen talalta.

Az toruenben wlo jambor szemelyek : legh első az baratt faluj biro, Talýan Malessa, Ljákjcz Sjmon, Ljákjcz Georgý, Glauanoujcz Gaspar, kj töruen kj mondo uolt, Bendekoujcz Mathias, Lýakicz Barissa, Ljákjcz Georgý Kukasittsa,⁶ ezen kjuul tob jambor szemeliek.

[A kántortörvény ítélete :]

1612. 22. Decembris. Emendatum est iudicium villanorum : Mýuel hogý Bagodj zolgaýa kezeben talaltak, de mýuel hogý megh mentette magat, hogý w chiak talalta, abbol menth ember az A zolgaýa, hanem az I, Rupinouich, tartozzek Bagodit harmad magaual megh keouetnj hazanal, jamborokkal. Annak feólőtteo Bagodj mire mer mondanj az keöltseghert, azt az Rupinouich fizesse megh. Az vrnak, vduarbironak, saffarnak birsagat Rupinouich fizesse megh.

*O. Lt. Batthyány cs. körmendi lta, C. IX.
Úriszéki iratok. Szalónak, 1612. dec. 22.
jkw. 1—7. l.*

⁵ Tarisznyástul.

⁶ Kukaicsa. Ragadványnév vagy megkülönböztető jelző, tekintettel a bírák között felsorolt másik azonos nevű személyre. A szó többféleképpen etimologizálható, valószínű jelentése: suta, pipogya vagy ágrólszakadt, szegény.

53.

1612 december 28, Szalónak¹

Külföldön tanult fiú, hazatérve, a falu színén atyái részét követeli testvére fiaitól. Minthogy azonban távolléte alatt atyja, ki egy fiával együtt a faluból szintén elköltözött, a házat és földeket zálogba vetette, s ezeket az otthonmaradt harmadik fiú, az alperesek atyja váltotta magához, a felperes csak húsz forint lefizetése után juthat örökségéhez. Ha a felperes az örökséget nem akarná megtartani, azt csak az alpereseknek, vérszerinti rokonainak adhatja el. Az ítéletet a kántortörvény is megerősíti.

[A falu színén kelt perjegyzőkönyv :]²

Anno 1609. eztendőben nemjmemő törüennek megh irasa, mely Barattfaluban szolgáltatott.

Lyakiecz Peternek uolt törüenie Lyakiecz Marko fiajua. Lyakiecz Peter kerte az ű reszett, kj attiatul maradott, mjuel hogÿ ű ideghen orsagban ment uolt tanusagertt.³ Lyakiecz Marko fiau igy feleltek Lyakiecz Peternek, hogÿ az te atÿad es batÿad mjnden marhaiokkal el mentek innend, mjnd el haÿtottak uelek, sohul semmjt itt nem hattak, szinten az Dunantul ment,⁴ az földeketis mjnd zalagban uetette. Azon közben az Marko fiau elő hoztak az bizonsagokatt, kjkkal bizonitottak, mely bizonsagok uoltak hathan. Mjnd a hatt bizonsagh egÿ arant megh bizonitottak, hogÿ Lyakiecz Georgÿ, mjkor innend Barattfalubol el ment, mjnden marhaÿatt el haÿtotta Dunan tuul, a houa ment, sohul semmjt itthon nem hagiott, az földeketis mjnd zalagba uetette, vgÿ mjnt pro fl. 31.

Lyakiecz Peter bizonsaga ismegh igÿ bizonjtott, hogÿ mjkor ű jnnend hazul az attiatul el ment ideghen orsagban tanusagertt, sohul semmjt nekÿ nem attak, hanem chÿak egÿ dolmanban erestettek el.

Az törüen igÿ talalta : Mjuel hogÿ az attiak, Lyakiecz Georgÿ mjnden marhaÿatt el haÿtatta, es mjnd el uitte uele Dunan tuul, Lyakiecz Peternek semmjt sem iteltek a marhabul. Az földekett penigh, kikett az attiak zalagban uetett, vgÿ mjnt az fl. 31, az törüen ugÿ talalta, hogÿ 15 napÿara Lyakiecz Peter Lyakiecz Marko fiajnak az 15 fl. es den. 50 le tegye, es az joszagh kett fele osoltassek Lyakiecz Peter es Lyakiecz Marko fiau közt. Es mjuel hogÿ az Peter legh kissebik fiau uolt Lyakiecz Georgÿnek, es ha haza akarna jwnnj lankÿ, az birak es egÿnihanÿ eskutt polgarokkal a hazatt bochiultessek megh, mjnt er ; igÿ megh böchiüluen Lyakiecz Peter tartozzek felett megh fizettÿnj

¹ A kántortörvény tagjait az irat nem tünteti fel.

² A falu színén 1609-ben, majd 1612. december 24-én foglalkoztak az ügygel. A falusi bíróság tagjainak névsora mindkét esetben a jegyzőkönyv végén, a szövegbe belefoglalva található. — A jegyzőkönyv ezt az egy pert tartalmazza.

³ Tanulás céljából.

⁴ A mondat alanya, „atyád”, kimaradt.

Lyakjcz Marko fiajnak, es így eppen az hazatt birnj.⁵ Ha penigh Lyakjcz Peter nem akarna jtt lalnj, Lyakjcz Marko fiai tartozzanak Lyakjcz Peter felebul kj fizettnj. Az költségeert Lyakicz Peternek az törüen úgy talalta, hogy ha tized magauval meg eskusik Peter a tiz forintra, Lyakjcz Marko fiai tartozzanak nekj megh fizettnj a fl. 10.

Lyakicz Marko ily testamentomott tett a fiajnak, hogy Lyakjcz Georgiött, az apyatt tistesegben tartsak, migh el, mjnt eoregh apyokatt illik tartannj. Ha penigh Lyakicz Georgiott az gyermekek tistesegben nem tartannak, egy rezt adgyanak kj az eoregh apyoknak, mjnt szynten az eggik gyermekekett erdemli.

Az Marko Lyakjcz fiai, miuel hogy hatalommal tartottak Lyakjcz Peter marhayatt, estenek Lyakjcz Marko fiai az vrnak birsagban fl. 4, az vduarbironak den. 80, safarnakjs az w igassagatt.

Az törüenben wlo szemelyek : nardaj Verhas Benedek, ibidem Bostorjcz Georgj, chjemj Tott Mathias, ibidem Puhak Istuan, samf[alvai] Belloujcz Mihalj, ibidem Prisniachicz Lukacz, ki törüen kj mondo uolt, Zent Mihalyrul Stoar Hanz, ibidem Tibolt Michel, Mehrembul Liubanoujcz Lörincz, ibidem Eger Iuan, Ketheli Marton Francz, o zalonokj Knol Marx, ibidem Tibolt Janos, Zalonok varosru Kløjber Benedek es Serer Jeorgh.

[Az ügy folytatása a falu színén:]

Anno 1612. Christus vrunk szwletese utan 24. Decembris valamjnemw törüenieknak megh irasa Szalonok varasaban.

Lyakicz Georgyének uoltak harom fiai, ezek közzwl ment el az legheiffyabbik tanusagert orsagh jarnj, vgý mjnt Lyakjcz Peter. Ez a Peter sok ideigh ideghen orsagban uolt es tanult. Azon közben megh jwtt az w attya lattnj. Mely attiat itthon talalt uolt az w elöbbenj hazakban, de immar akkor innend Baratt falubol el költözött uolt az attia mjnden marhajauval Dunan tul Secula⁶ neuö helben, es az eggyk fiais uele eggiw. Az harmadik fia penigh itthon az helben, Baratt faluban maradott, vgý mjnt Lyakicz Marko neuö, es az földekett býrta. Ez felliül megh neuezett Lyakjcz Peter jwtt uolt megh az w reszett keresnj, es az attiatul kerte, hogy az w reszett kj adgya nekj. Az attia nekj feleluen monda : Jo fiam, jm az josagh meegh mjnd ugyan uagyon, az te reszed el nem veszett, hanem niomorusagh mjatt az földekett zalagban el attuk, mj harman, vgý mjnt az attia es a kett fiak, kitt⁷ itthon marattunk uolt, mely földekett vgyan azon itthon leuö Lyakjcz

⁵ A falusi bíróság ugyanúgy ítél, amint azt a nemesi jog előírja : az atyai házat az utóbbi szerint is a legkisebb fiú örökli, akinek a többi testvért a ház rájuk eső részére nézve pénzben ki kell elégítenie (l. Hármaskönyv I. r. 40—41. c.).

⁶ Szekula, később Székelyfalva, Pozsony m. — Sekule, CsSz.

⁷ Helyesen : kik.

Marko mjnd magához ualtott uolt az magha penzen. Immar mjuel hogý ez Marko Lýakjcz magha hozza ualtotta mjndenestül az földeket, ezt törüen szerent lattak megh faluol, hogý az Lýakjcz Peter, mjuel hogý legh kissebbik fja Lýakjcz Georgýnek, az attia reszett es az eggýk reszett battýanak megh fizesse, vgý mjnt fl. 20. Az maga reszetül szabad, de az Lýakicz Marko fianak hogý megh fizesse a fl. 20, es igý szabad legýen Lýakjcz Peter mjnd a haznak, mjnd az földeknek es mjnd az szölöneke három reszett birnj. Ha penigh Lýakicz Peter el akarna a hazatt adnj mjnd földestül, senkjnek ne legýen szabad, hanem Lýakjcz Marko fiajnak, az mjnt wk egý massal megh alkuldhattnak.

Ha Lýakicz Peter a hazban megh akar maradnj, es az masik, ugý mjnt Lýakjcz Marko⁸ nem lakhattnek uele, Lýakjcz Peter az negýed reszerülis tartozzek kj fizettnj, de eröuel ne legýen szabad kj kergettnj, ha maga kj nem akar mennj.

Az törüenben wlok vgýan azon baratt maýorbelyek: Glauanoujcz Gaspar biro, Talýan Iuan eskwtt, Lýakjcz Juraý, Rupinoujcz Vida, Lýakjcz Simon, Lýakjcz Juraý⁹ etc.

[A kántortörvény ítélete:]

1612. 28. Decembris. Ez teörüenth az kanthorban helen hattak minden czikkeleben, az minth fwstín teörüenyek lett.

*O. Lt. Batthyány cs. körmendi lta, O. IX.
Úriszéki iratok. Szalónak, 1612. dec. 28.
I. jkv. 1—5. I.*

54.

1612 december 28, Szalónak¹

Jobbágy perli jobbágytársát a falu szinén, mert irtásföldjét elfoglalta, s fiát, amikor szántani kiment, megverte. A falu a vitás területről nem hoz döntést: a föld az uré, annak adja, akinek akarja. Az ítélet csak a felek adóssági ügyében rendelkezik, kimondja továbbá, hogy az alperes a földesúrnak birságot, a megvert fiúnak pedig fájdalomdíjat fizessen. Az alperes fellebbez, a kántortörvény azonban az elsőfokú ítéletet lényegében helybenhagyja.

⁸ Lýakicz Markó eszerint még él, az alperesek tehát — bizonyára idős — atyjuk helyett állanak perben, vagy hasonló nevű fiáról van szó.

⁹ A Lýakjcz Juraý név megisméltése bizonyára elírás.

¹ A kántortörvény bírait az irat nem tünteti fel.

[A falu színeén kelt perjegyzőkönyv:]²

* Anno 1612. Junii 16. Volt terujny Hadazon biro hazanal, Stajnar Christophnal. Ztuparich Andras o hadazj főlső pőrös, also pőrös Radých Andras.

Ztuparjeh Andras prokatora azt felelt: ^a Te Radich Andras, á mjnemő földet, kertet, hazat en irtottam, epitettem az vr ú Naga földön, ^b te azt hatalmasul el foglaltad tülem es mastys birod, az vr ú Naga megh tiltot tfile, aual sem gondolod, hanem az vr ú Naga tilalma elenjs birod hatalmasul, ^c es mjdón vduarbiro vram nekem az földet megh zabadittota uolt, oda kültem fiamath zantanj ekeuel, az³ le verted, taglodtad, melj dologrúl maj napon az vrajm előtt terujnjt varok.

Also pőrös Radich Andras prokatora azt felelt, hoga aza föld íue uolt, es az elej birtak, es mjkor azt hazatis ót epittettek, kiben Ztuparjeh lakjk, hoga azú elej muttatak, hoga ot épüljen es a kertetis, hoga ot irchon, azjert en fiadath arúl kj úztem, mjnth az enjmbúl es sajath foldemrúl.

Tamazkottak bizonsagokra.

1. első bizonsagh Radich Andrased Chachinoujeh Peter, ú azt bizonjtotta, hoga mjkor ú Radichokat zolgalta, ot a heljen, meljert mast vezödnek, nagi erdő uolt, es ú ot juhót erzőt, de nem tugja soha, hoga mas ot vagi építet uolna valamjt, vagi irtot uolna Ztuparich Andrasnal.

2. Jakich Gorgi bizonsaga azt bizonjtotta, hoga mikor Radich erre a földre jutot, akor Rumpon⁴ kezdet uolt laknj, es a hol mast Bosnjak haza vagion, ot akart hazat epjtenj, de ot sem teczet nekj, hanem menth Battianj vrakhöz ú Nagokhúz es kert heljt ú Nagoktül, es mjkor oda heljre á hol mast lakik, kotozót uolna, a Zrjn j vrak földön atal nem mertek vinnj marhaját, hanem Kiral j Kuttiaara kerültek,⁵ es ugi uittek oda á heljsejben.

3. bizonsagh Krotkoujeh Iuan bizonjtotta, hoga ú soha azon a heljen, meljrúl mast vezekednek, nem latot senkit egebet aki epitete, uagi kertelte, vagi irtotta uolna Ztuparich Andrasnal.

4. bizonsagh Mauroujeh Miklos azt bizonjtotta, hoga ot a heljen, a hol aza kertsegh vagion, akjrúl vezekednek, hogj ot az előt senkj sem irtot, sem zantot, hanem Ztuparjeh Andras; es ú nekys ot egj alj földé uolt benne, kendernek valo.

² A falusi bíróság tagjainak névsora a jegyzőkönyv végén, a szövegbe belefoglalva található. — A jegyzőkönyv ezt az egy pert tartalmazza.

³ Helyesen: azt.

⁴ Rumpód, Vas m. — Rumpersdorf, A.

⁵ Rumpód és Hodász között az út Podgorián (később Hármásfalu, Vas m. — Podgoria, A.) vagy Bándolon (Weiden bei Rechnitz, A.) vezet keresztül. E községek, miként Rumpód is, a vörösvári uradalom tartozékai voltak, amelyet a XVI—XVII. század fordulóján a Zrínyi család birtokolt. Az ő szolgálatukból szökött át Radics András a Batthyány-birtokra. — Király kútja: dülönév.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

^b ö = o¹⁹

^c ü = u¹⁹

5. bizonsagh Kosaroujeh Iuan azt bizonyította, hogi ű ot uolt, mjndön mjnd vduarbiro vram, mjnd az vr ű Naga megh tiltotta Radichtúl huz forjnt birsagh alat, hogi beket hagian Radich annak á földnek, hanem Ztuparjche legien a föld.

Deliberatum est.

Az vrajm azt talaltak: Mjuel hogi egj bizonsagh sem bizonytot, hogi regenten ot Radichnak valakj hatart mutatot uolna, hanem a hol Ztuparjch Andras lakjk, mjnd haz, föld es a kertsegh az vr ű Naga földön vagion, az vr ű Naga zabad vele, ha egiktúl el vezj es masnak agia, az v're^d ű Nagae a föld.

Marat birsagül az vrnak ű Naganak Radich Andras tiz font pinzel: öt font pinzel, hogi a fjat Ztoparjchnak megh verte, mas ötöt, hogi az eket kj üzte. Á leginnek penjgh, akit megh vert, öt font pinzel marath.

Ismegh uolt valamj adossagh, akiuel ados löt uolna Radich Ztoparichnak fl. 15. Azt ugi talaltak, hogi Radjch eskügiek megh erte ű maga, hogi nem tugya. Erette ment ember legien tizonótód napra.⁶ Ha nem eskuzjk, fizessen mas tizön öt napra. A költsegei Radich tartozon biro hazanal.

A terujnben ezek voltanak: 1. Tasljar Michel, 2. Tasljar Vljer. 3. Jambrek Jurjeza, 4. Sober Beljphjn, 5. Prajzner Bljoz. 6. Klor Mikelj, 7. Molnar Lukach, 8. Gerdoujch Juraj, az monta kj a terujnt. 9. Kouach Mattej, 10. Belz Jerigh, 11. Bertalam Jerigh, 12. Stajner Christoph biro. Jesan Jurko.⁷

Ketelest terujnt nem chinaltak.

Radjch kantorra uótte a terujnt.

En Ztuparjch Andras penjgh azt mondhatom, hogi en az Nagod fóldejert többet nem perülhetek, mjuel hogi nekem a terujnj semmjt sem adoth, hanem chak Nagod kezeben vagion mjnden dologh.

[A kántortörvény ítélete:]

1612. 28. Decembris. Az kanthor teóruenjen ez teóruenth euel jobbetottak megh, hogj az adossaghert, ugj minth az fl. 15 Radich harmad magauai esküdgjék megh, nem maga zemelyeben. Hol nem,⁸ tartozzek megh fizettnj Radich. Az keöltseghert fizessen Radich fl. 3. Az teobbit minden czikkeleben helen hattak.

*O. Lt. Batthyány cs. körmendi lta, C. IX.
Úriszéki iratok. Szalónak, 1612. dec. 28.
II. jkv. 1—3. l.*

⁶ Helyesebben: hogy nem tud róla; ha megesküszik tizenötöd napra, ment ember legyen érte.

⁷ A Jesan Jurko név utólagos betoldás a lap szélén.

⁸ Ha nem.

^d v̄ = v¹⁹

55.

1614 január 3, Szalónak¹

Másodunokatestvérek férjei pereskednek az asszonyokra széppapjuktól maradt örökség felett. A hegymester széke a szőlő felét megítéli a felperesnek, a többi föld ügyében a döntést elhalasztja. A megfellebbezett ítéletet a kántortörvény helybenhagyja, az egész örökség kétfelé osztását rendeli el, az ingatlanokat terhelő adósság felét viszont a felperes tartozik az alperesnek megfizetni. A felek ezen kívül bírságot fizetnek a földesúrnak. Az alperes az ügyet az úriszék döntése elé viszi.

[A hegymester székén kelt perjegyzőkönyv:]²

Anno 1613. 8. Martii. Lőt terujnj Hadazon, hegi mester hazanal, Vrekesich Górgi kőzöt es Ztansich Gergelj kőzöt.

Vrekesich Gorgi főlső pőrös, az ú prokatora felelt: Jo Gergelj vram, kerlek, á mj illetve azen feleségemeth a jozagnbúl, mjnt a te feleségedetis illetj, annak felet terujnj nekül agi en nekem.

Also pőrös, Ztansich Gergelj prokatora arra felelt: Jo attiamfia, mjkepen en azt kj adnam, mjuel hogi sok adosságot fizettem, terujniekre költöttem az utan, az előt, es megh pinztis uöttötök fel fl. 18. Atalan fogua terujnekül semjt sem adok.

Főlső pőrös prokatora arra felelt: Jo attiamfja, Gergelj vram, valamjt költöttel ez utan, a költseget felöt fel vezónk, felet es megh agiunk, chak terujnj nekül ad kj a feleségem rezet; á mj az adosságot illetj, a kit fizettel, azt á terujntúl varunk.

Ismegh az egiz terujnj tóuó vrajm fel költek, es kertek Gergeljt, hogi terujnekül adna megh főlső pőrös feleségének rezet, auagi chak vigezesben bottiatana az vrajm kezeken.³ Ú azt monta, hogi egi keuisse kj megien, es tanachot vezen maganak.

Ismegh mjdón ki ment uolna, tanachot uóuón maganak, ismegh be iut. Az vrajmnak megh kezente, hogi kj bottiatak, es azt monta: Jo vrajm, arul kegelmetek semjt se faragion, hanem kegelmetek kesse megh a terujnj szept, en atalan fogua semjt sem adom terujnj nekül.

Ismegh arra felelt főlső pőrös prokatora: Ezt igen akarunk megh ertenj, azjert maj nap, halgas jol rea, majd terujnj zerejnt hozad felelek. Jol tudod, Gergelj vram, hogi Bobouacz Iuan ennek a marhanak es jozagnak uolt fondomentoma, a honed az iut. Mjuel hogi uolt Bobouacz Iuannak egi fja, Górgi es leanja, Agoth. Attúl az Agot azontúl uolt egi fi, Istuan es leanj, Margit. Azjert azte feleséged Istuantul valo, az enjm kedigh Margitúl. It jol ezedben

¹ A kántortörvény bírját az irat nem tünteti fel.

² A hegymester székén ítélezők névsora a szövegbe belefoglalva, a jegyzőkönyv végén található. — A jegyzőkönyv ezt az egy pert tartalmazza.

³ Pereskedés nélkül adja ki a vitás részt, vagy legalább bocsássa békeltető eljárás alá.

vegyed, hogi aza jozagh senkitül egebtül nem iut, hanem Bobouacz Iuantül, ezek penjgh nekj vnokaj, azjert aza jozagh, a kj oned iut, a ket azonjra szalot, es űket illetj.

Arra felelt Ztansich Gergelj : Maj napon megh bizonjtom elegendő bizonsagal, hogj azen felesegem kezeleb valo attiafj ahoz, a leuelbenjs megh talalom,⁴ a te felesegednel, es felesegemeth illetj.

Arra felelt főlső pőrös prokatora : Maj napon megh bizonjtom elegendő bizonsagal, hogi megh mjkor Zolonokón uolt tiztarto Hophman Jerjgh, akor ű atta uolt az vr ű Naga kepeben puztat Bobouacz Iuannak, hogi epült uolna, es arra irastis adot uolt, es eza jozagh, a kjert mast por vagion, ű rola szalot, es egienlő kepen mjnd a ket azonj embert illetj.

Tamazkottak bizonsagra.

1. bizonsagh Lorincz predikator, mastan kethelj, bizonjtot, hogi mjndön gjontatta uolna Margitot, Bobouacz Gorgi leanjat, kerdezte tüle, hogi a mj keues jozaga uolna, halala utan kire maradna, auagj hadna azt. Arra ű azt felelt : Kinek hadnam egebnek, hanem azen ferjemnek, Bokljár Iuannak, eltejgh. Mjuel hogi egieb senkj hozam nem latot, hanem ű haton hordot fatis, es ugj betegsegeben⁵ el nem hagjot. Ezent bizonjtot Hadazj Mihalj deakjs.

Ismegh uolt bizonsagh 2. Jambrek Jurjca, 3. Dragsich Lörjncz, 4. Jambrek Juricza felesege, Agot, 5. Jambrek Lukach menj, Ilona. Ezent bizonjtottak mjnt predikator es Hadazj Mihalj, hogi ismegh vranak holta utan maragion az attjafiakra, kik kezelb valok. Es hala⁶ utan aza Margit hatta egi kentula⁷ szoknjajath Gergelj kouachnenak, Magdanak, mjuel hogi űjs njha njha hoza latot betegsegeben.

Ismegh bizonjtottak Paor Bazljn, Sober Jerjgh, Lezaujch Matljn, Jambrek Jurjca, Ljngar Margit egienlő kepen, hogj valamjert mast pőrölnek, jozagh, szőlő, hogi senkjütül egebtül nem iutot, nemjs szalot egjebtül, hanem az regi Bobouacz Iuantul, es hogi egi vejjs sem aquiralta azt, hanem epen attul szalot. Es aztjs bizonjtottak, hogi Vrekesich Görji felesege, Dorottia azonj, szjnten oljan attjafj ahoz a jozaghoz, mjnt szjnten Gergelj Ztansich felesege, Magdolna.

Ismegh bizonjtot Bongar Bertalam, kethelj, hogi valamj uolt kjchjntül fogua nagjgh, a kj Bobouacz Iuantül marat, azt mjnd hoza uótte Istuan, Ztansich Gergelj ipa Ketheljrül, es mjnd nala marat.

Ismegh bizonjtot Vrekesjch Mikola, hogi mjndön abban az szőlőben akartak mennj kapalnj, a kjert pőrölnek, hogi ment uolt Ztansich Gergeljhoz, es monta nekj : Gergelj, elmentekj a szőlőben kapalnj? Ha elmentek, mjnkjs

⁴ Írásos bizonyítékkal (végrendelettel stb.) is kimutatom.

⁵ Helyesen : betegségemben.

⁶ Helyesen : halála.

⁷ Bütörszövetnek is használt erős kelme.

elmejiunk. Ű arra azt mondotta : Lassatok, de en elmeziek, mert puztan nem hagihatom.

Ismegh az utan hamar megh betegedót felesége vtan Bokliar Iuan, es oda ment Lorincz predikator, hagi megh giontatta. Akor ismegh kerdette : Jo attjamfia, Iuan, a mj keused vagion, kjnek hagi od halalod utan? Arra azt felelt : Valamjm vagion, a kj engemeth illetve, azt hagiom azen battjamnak, Ketheljen lakozo Bokliar Gergeljnek. A mj penjgh a mas rezt illetve, felesegem utan, azt hagiom az ver szerint attjafiakra, kjket illetve. Hagi ha penjgh Verhas Iuanos valamjt keresne, el uót ő pinzt fl. 18, azt uja hozza ; pinzt uiza hozuan egiut oztozanak. Ezt Lorjncz predikator bizonyította. Ez melet uolt Bensjch Gergelj felesége, Ilona, es Dragsjch felesége, Borbala. A pinz penjgh, aza fl. 18 honed iut, es mjnt iutot Verhashoz, űk semjt sem tudnak, ot sem monta megh Bokliar Iuan.

Ismegh bizonytot Miholjchjch Mihalj, hogj Verhas Janosnal ket lo uolt, de nem tugja, honed valok uoltanak, es kj atta nekj.

Ismegh bizonytot Frajzinger Ploz, hagi Bokliar Iuan adot uolt Ketheljre az ű battjanak, Gergeljnek ket louat, egiet pro fl. 4, masekat pro fl. 8, de ű nem tugia, megh fizettej, auagi nem fjzette, mert ugi atta uolt, hagi segicze magat uele, szanchon maganakjs, ű nekys.

Ismegh Mayhanoujch Andras bizonytot, hagi mjdon Ketheljen terujnj akart lónnj Gergelj Ztansich között es Bokliar Gergelj között, hagi űtet külte uolt Gergeljhoz Vrekesich Gorgj, monduan : Jo attiamfia, Gergelj, tudod hagi azen felesegem zjnten oljan attiafj a hoz, mjnt a tied ; egiut keresunk, amjt keresnj akarunk. Arra felelt Gergelj : Ű keresse maganak prokator, en magam az enjmjert felelnj akarok. Arra ismegh izent nekj atalam Görgj : Am had menjen eza terujnj igi, de en ismegh, Gergelj, tegedet arúl terujnjel kereslek.

Ismegh bizonytot Majhanoujch felesége, Ilona es Sophi kouachne es Dragsich Marton, hagi valamjert perúl a ket fel, senkjítúl egiebtúl nem iutot az, hanem Bobouacz Iuantul, es senkj njnch tób attiafi ahoz a ket azonjna.

Ismegh Karczeljch Iuan bizonytot, hagi kereset uolna valamj Varga Gergelj Ztansjch Gergeljítúl valamj szóló arat. Azjert elment Ztansich Gergelj, es megh szegodót uóló hat forjntiert. Megis atta nekj Inceden, de ű nem tugja, meljk szólóyert : ezjertj, akjert peruljnek, auagi masiert, a ki sogora szólóyē lőt uolna.

Ismegh Bensjch Gergelj bizonytot, hagi ű ot uolt, hagi azt monta Bokliar Iuan, hogj Verhas Iuanos ha megh agia fl. 18, tahat oztalj legien köztek, de ű nem tugia, honed attak oda. Á hat forintbanjs tudos, de ű nem tugja, mjert atta Varganak Ztansjch Gergelj.

Ismegh bizonytot Ztansjch Mihalj, hagi ű nekj fizettót battia, Ztansich Gergelj egjel masal fl. 24 adossagot.

Ismegh kethelj bironak, Bokliar Jurkonak terujnje uolt Ztansjch Gergeljel Hadazon. A terujn azt talalta uolt, hagi valamjt uit el Bokliar Jurko

battia marhajaban Ketheljre, azmjnd nala marat, megh marat nekj adossa Ztansich Gergelj fl. 8. Azjert a pinzjert uőtte el uolt egik louat, es tartotta nala Ketheljen ket hetigh. Azjert ment Ztansich, es pechőtet hozat Bokljarra vduarbirotúl, hogj á terujnre ide iujen Hadazra, mjdőn Vrekesichnek terujnje lőzen. Azjert Bokljar oda nem iut, a terujnj mjatta mult el, hegimester kőltőt pogarokra fl. 2. Hanem ismegh mast, mjdőn á terujnj uolt, elő jut. De a hegi nepe terujnjet elő nem uőtte, hanem azt montak, hogi egizer imar megh uolt terujned it nalunk ; a kjneke nehez, kantor terujnjet lattassa megh.⁸ A kőltőseget, ket forintot fizesse megh hegi mesternek Bokljar, hogi mjatta bomlot el á terujnj. Az vrnak ű Naganak marat birsagúl Bokljar 5 font pjnzt, hogj a pechetet semje tőtte, vduarbironak egi font pinzt, sapharnak birsagal, á mj ütletj.

Deliberatum est. Miuel hogi a bizonsagh mjndenőt elő hozta azt, hogh Vrekesich Jurko felesége, Dorottja, szinten oljan attiafj az jozaghoz, mjnth Ztansich Gergelj felesége, Magda, azjert a jozagh szjnten ugi illetj egiket, mjnt masikath, a szőlőnek felőt nekj itjlték. Amj penjgh mezej jozagot illetj, Z. Gorgi napian vagon annak igassaga. Kőltsegh mjnd Ztansichra hajlat, valamj essőt hegimester hazanal.

Kőteles terujnt senkinek nem tőttek. Ztansich kantorra uőtte.

Ezek uoltak a terujnben : ronhonzjak 1. Fajeront Janos, 2. Poh Ploz, 3. Grembőlt Bazljn, 4. Tomsich Marko, 5. Duornjkoujeh Peter, 6. Hauarkoujeh Mattias, ű monta kj a terujnt, 7. Stajner Christoph biro, hadazj, 8. Tasljer Vrjel hegimester kepe, 9. Gerdonjeh Jurjeza, 10. Ljz Jerigh, 11. Kouach Mattej, 12. Monar Lukach, 13. Bertalam Jerigh, 14. Tasljer Mihelj.

[A kántortörvény ítélete :]

Anno 1614. 3. Januarii. Zalonokj varban az kanthor teörwenjén ez teörwenth helen hattak : Hogj valamj maradot kichintwl fogh⁹ Boblowach Jwantul, azt tartozzek az Kowach Gergelj¹⁰ hitt szerinth eleő adnj, es az kichintwl foghwa nagygh kettfele ozoltassek. Ha mit az Kowach ualamit adossaghban fizetett ez Boblowach jozagaert, tahat azert, ha megh mer mondanny harmadmagaual, tahat tartozzek Vrekasich felet nekj megh fizetnj, az szerinth az minth az jozaghis kettfele ozoltassek. Az Kanichar Gyeörgynek tartozzek a Kowach Gergelj 8 forinhot megh adnj, az mint fwstin talaltak. Az vrnak ű Naganak maradot Kanichar engedetlenseghert fl. 5. Ren., Vrekasich Gyeörgys es Kowach Gergelj tartoznak az vrnak ketten fl. 5 Ren.

Kowach Gergelj az vr szekire appellalta.

*O. Lt. Batthyány cs. körmendi lta, O. IX.
Uriszéki iratok. Szalónak, 1614. jan. 3.
I. jkv. 1—5. l.*

⁸ Aki ezt sérelmesnek találja, fellebbezze a kántortörvényre.

⁹ Helyesen : fogva.

¹⁰ Ti. Ztansich Gergely, az alperes, ki úgy látszik kovács volt.

56.

1614 január 3, Szalónak¹

Kocsmai verekedés miatt indult perben a falu színén arra kötelezik az alpereseket: esküdjenek meg, hogy nem bántalmazták a felperest. Ha az esküt le nem teszik, az utóbbinak kártérítéssel, a földesúrnak, az udvarbírónak és a sáfárnak bírsággal s illetékekkel tartoznak. Ha megesküsznek, mindezeket a felperes fizeti. A kántortörvény, mely az alperesek jellebbezése folytán foglalkozik az ügygel, az ítéletet kisebb módosítással helybenhagyja.

[A falu színén kelt perjegyzőkönyv :]²

Anno 1613. Nagj nardaý Horvatt Mýhalj kezdeth feőlelni Skulých Mýhalhoz, Paukouich fia Giorgihöz, Jelenchých Pallhoz, Skerleuich Peter fiahhoz, Peterhöz.

Vrunk ű Nagissaga minapiba parancholta vott, hofi Dobrara meniunk az űrral ű Nagisagaua. Azert hofi viza győtonk Kerestesbe³, mentunk korchmara, es valami keues penzönk vott kezetunk, akith valal⁴ ata vott kölchigre, azta penzt hofi megh itunk, kezünk magunk penzönkerth inia chehre.⁵ Azon kezbe Jelenchých Pall az aztal főleth el aluth. En, Horuatt Mýhalj azt montam Jelenchých Palnak : Kőlfő Pal es igunk egyranth, ha egj irant fizesunk, merth az nem volna jo, ha en magam inam es megh rezegőlnem, es en belőlem chuf-sagott szerezetek. Ara azt monta Skerleuich Petor fia Jelenchich Palnak : Kőlfő Pal, nem halodj, amith mongiak, ecer legj embor. Azon kezbe Dragmanich fia, Peter ki menth voth, es nem akarath szerint egj ice borth le dutete voth az aztalra, es en, Horuatt Mýhal, enis Peter vtan ki mentem voth. Azert hogj Dragmanich Peter bő gyöth, miniarast azt monta Skulich Mýhal Peternek : Peter, te dutetel egj pinth borth az aztalra, fizes megh. Azon kezbe enis, Horuath Mihál, bő mentem. Enekemis azt monta Skuljeh Mýhal : Horuath Mihál, te dutetel egj pint borth, fizes még az egj pint borth, Peterel azt vegestunk magunk kőzeth. Ara en azt montam : Jo Skulich vram, bizon en nem dutetem abort, nemis fizetek. Azer Dragmanich Peter miniarast hatt penzt letete az egj ice borerth. Azon kezbe enekemis azt monta Skulich Mýhal : Te, Horwatt Mýhal, fizes megh te is aborth. Ara azt montam : Bizon en nem fizetek, merth nem dutetem, hanem ami ram cheh jött, azt megh fizetok, mint akar melitek. Oth ostan Skulich Mýhal miniarast zekercheuel homlokomatt megh vtete, es Paukouich Giorgj sodoromatt.

¹ A kántortörvény bírát az irat nem tünteti fel.

² A falusi bíróság tagjait a jegyzőkönyv nem adja meg. — A jegyzőkönyv csak ezt az ügyet tartalmazza.

³ Keresztes, ma Vaskeresztes, Vas m.

⁴ A falu.

⁵ Közös elszámolásra.

En azért miniarast kerestesi birohöz mentem, es az igasagott⁶ megh akartam vala adnj. De nem vete föl, hanem azt monta : Latom, hogj mind egj faluból valo vatok, es vagon biratok othon, es oth keresen egik az masikat. Azon közbe en, Horuath Mihál haza félől akartam meni, es vtanam futoth Jelenchich Pall es Skerleuich Peter fia mestelen kardal, es aligh zalatam petlin⁷ paitaba chiplekhöz. Azert hogj Dragmanich Peter kimenth voth, es maga kepeneghith otben hata voth, en ram vetem voth, es hogj Peter bő juth, nem talaltha maga kepenegith, es vtanam futoth Peter. V jo lata, mikepen kergotok engemeth meztelen kardal, v vele megh bizonitom mai napon tiztes teóruin előth.

Paukouich Gergelj felelth Skulich Mihál kepeben, maga fia kepeben, Skerleuich fia kepeben es Jelenchich Pal⁸ Horvatt Mýhalhöz: Aualzabad vagiok, ha mai napon tóruinth alok, auagi nem. Oth kes vagiok Kerestesbe tóruint alanj, de ith nem alok.

Tóruin tóuek esmereteth tetek rajta, tartoziki Paukouich tóruint alani, auagj nem.⁹ Az esmeret azt talalta, hogj tartozik tóruint alani, merth ith eseth panaz bironal. Ara azt felelte Paukouich Horvatt Mihálhöz : Merth fogod azt az leginekre, hogj v k vaktak es vertek volna tegedeth. Aba v k büntelenek vanak, merth nem vaktak, sem nem vertek. Aualis zabad leth volna tizedesed,¹⁰ ha megh verte volna, mert tizedesedh voth. Ki tudgia, ki vaktak, merth te Pinka¹¹ meleth föl es ala jartal.

Horvatt Mýhal bizonsagj :

Első bizonsagh Varga Mihál fia, azt bizonitota, hogj abor chak egj ice voth, akith le dutete Dragmanich Peter, de raita egj pint kertek, de Horvatt Mjhalnak semi bőne nem voth bene.

Masodik bizonsagh Mezaros fia, Giorgj, azt bizonitota, hogj Horvath Mihalon egj pint borth kertek tule, es ara azt monta Horuatt Mihál : Bizon nem fizetek, merth nem dutetem. Oth miniarast Skulich Mihál szekerczeuel megh v tette homlokath es Paukouich fia sodorat h, de Mihálnak semi bőne nem voth bene.

Harmadik bizonsagh Dragmanich Peter, azt bizonitota, hogj v ki ment voth, es magam kopenegith otben hatam voth zobaba, es hogj megh nem talaltam magam kepenegith, miniarast ki mentem voth Mihál vtan, mert azt tutam, hogj nala vagon. Es hogj kimentem Mocser hazanal egj kerbe, es az kerből latam, hogj pasiton viza kergetök Horvatt Mihált meztelen kardal petlin paita felől, es aligh zalath petlin paitaba Jelenchich Pal előth es Skerleuich fia elől petlin chiplekhöz. Es oda mentem petlin paitahöz az cheplek-

⁶ A „panaszpénz”-t, az ügy felvételéért járó illetéket.

⁷ Táj szó, jelentése ismeretlen.

⁸ A „képében” szó kimaradt.

⁹ Határozatot hoztak, hogy az illetékesség kérdését milyen szempont (a cselekmény helye stb.) döntse el.

¹⁰ Úgy látszik, az egyik alperes a falu szervezetében vagy az urasági darabontszolgálatban tizedes volt.

¹¹ A Pinka folyó.

höz, houa Horuath Mihál aligh zaladoth voth; ha oda nem zalath volna, talan megh ölte volna. Es en kertem Horuath Miháltól azen kepenegemeth: Ad megh, merth enim. Ara azt monta Horuath Mihál: Igaz, tied, de bizon nem adom, merth kő talan azwtan enekem, bizonsagh lezen ez a kepenegh, im latod, minemő vagasok vanak kepenegin es dolmanomon. Azerth szememel latam vagast kepenegen es dolmanon, de azt nem latam, ki vakta aztoth. De aztot latam, hogj meztelen kardal kergetek.

Horvat Mihál ara főleth, hogj ű főll nem vete volna maga suadalmath es kölchigith huz magyar forinton.

Deliberatum est:

Mýuel hogj az egj bizonsagh nem volt elengédő¹² az tóruinek, miuel hogj nem lata, hogj megh vaktak, es azt talaltak, hogj az keth legin 15. napra eskógenek megh, hogj űuk nem kergetek, es nem óztek meztelen kardal, es nem vaktak. Thahath ment emberek, thahat tartozik Horuath Mihál az űr birsagauál, vduarbiro vramnak az ű birsagal es safar vramnak az ű birsagal es az biro aztalan keth rezel. Ha penigh megh nem eskózik Jelenchjch Pal es Skerleuich Peter fia, thahath űk tartoznak Horuath Mihálnak tiz forinth le tenj az ű suadalmaerth es az ű kölchigierth, mint hogj földre nem eótetek.¹³ Az űrnak ű Nagjsaganak ótt fonth penzel, vduarbiro vramnak egj font penzel, safar vramnak kezer¹⁴ hetuen ketűűel, biro aztalan kölchigne keth rest. Es Skulich Mihál es Paukouich fia mindenik egj egj font penzel az űtiserth, es az űrnak ű Nagjsaganak birsagal keth rese, vduarbiro vramnak es safar vramnakis azon kepen es biro aztalan kett ressel.

Kuttia Bernarth kimonta tóruint, senkinek kóteles tóruinth nem tetunk.

Horuat Mihál tóruin meleth mindenuth megh maradoth, leginek tóruint^a főll vetek kantora.

[A kántortörvény ítélete:]

Anno 1614. 3. Januarii. Itt, zalonoký varban az kanthor teóruenyen azt talaltak, hogý az I-k matul foghua 15 napra it Zalonokon az porkolabok eleótt mindenik harmadmagauál tartozzek megh eskwdnj, hogý sem uaghtak az A-tt, sem kergettek. Ha megh eskwdnek, menth emberek lesznek. Ha penigh megh nem eskwdnenek, tartozzanak az A-nak mindnyájyan Hung. fl. 10, költségeertis az mire mer mondannj, aztis fizessek az I-k az A-nak. Annak feóleótteó az I-k vram ű^b Naganak birsagauál es vdwarbiro, saffar birsagokkal tartoznak.

O. Lt. Batthyány cs. körmendi lta, C. IX.
Uriszéki iratok. Szalónak, 1614. jan. 3.
II. jkv. 1—4. l.

¹² Elegendő.

¹³ „Földre ejtés” esetén ugyanis (l. anomenklaturában) többet kellett volna fizetniük.

¹⁴ Kétszer.

^a ö = o¹⁹ ^b ű = w⁴⁰

1616 február 24, Szalónak¹

Jobbágy nem engedelmeskedett a bíró robotra hívó parancsának, s amikor ezért őt felelősségre vonta, reá támadt, majd hamis váddal beárulta az úrnál. Az úr erre elfogatta a bírót, s csak 15 forint lefizetése után engedte szabadon. A jobbágyot engedtlenség címén 20 font pénzbírságra ítéltek; a rágalmazás vádjá alól esküvel tisztázhatja magát, különben meg kell térítenie a bírónak a 15 forintot, s annak esküvel bizonyított károvalásáért is elégtételt kell adnia, végül huszadmagával meg kell követnie a bírót.

*1. causa. Actor zabarij biro felel ott Zabaron lakozo Czimmermon Mattlýchoz. Hogy ennekem ennehányszor megh wolt vram w Nagatul es tisztartoymtul paranchyolwa, hogy en az alattam walo polgarsaggal az polyaniczy majornal walo kazal szenat be feodessem.^a En tisztem szerintt ebben el jarwan paranchyoltam ezen dologhra az eghesz uelalt. De I semmi paranchyolatommal nem gondoluan, noha ennehányszor paranchyoltam nekj mind uonyo barmauaal, mind penigh gyalogul robottra, hanem maganak ment uolt az mezeore szantannj. En oda menue hozza, akartam az robottra haytannj,^b w uelem semmit nem gondolwan, byrayawal, hanem megh ream tamadot, idestowa hurezolt, uont, az minth akarta, az eztekeuelis² uerny akart; hogy ha ott keozel ualo emberek nem lettek wolna, kik oltalmaztak, taland meghis eolt uolna. Melj ellenem ualo tamadast feol nem uettem fel dyomert, es az actiomat elegendeo bizonyssaggal megh akarok bizonytannj.

Masodszor ez I el futtwan mindgyarast az falubul, s ment az polyaniczy majorban az Nedeolczeyhez,³ ott w általa engemet vramnak w Naganak hamissan ugy be adatot, hogy en mindenkoron magam dolgara 9 robotost tartok otthon es dolgomat azokkal uegeztetem el, annira hogy w Naga haraghjaban engemet Zalonokra be uitetett es 14 napigh foghua tartatott, ueresselis fenegetett, mind annira, hogy w Naga addigh ky nem bochyattatott az foghsagbul, mighlen nem 15 forintt birsagott fizettem.⁴ Melj fizetesemnek oka telljesseggel w uolt, az I, engemet hamissan be adasauaal. Azert mind ez karuallasomat az birsagh fizetesert, es otthon ualo dolgaim karuallasitt es haladikyrt koelteggemmel egyutt feol nem uettem wolna harmicz forinthertk. Azert

¹ A kántortörvény tagjairól a jegyzőkönyv csak ennyit mond: részt vettek „Szalónaki három tartománybeli sáfárok és bírák, mindenik harmadmagával etc.” — A jegyzőkönyv egyszerű másolat. Szövegéből ezt s az 58. sz. alatti ügyet közöljük.

² Az ösztöke görbe fanyélból s végére szerelt éles vasból álló szerszám. Vele tisztítja meg a szántó ember a csoroszlyát és az ekevasat a ráragadt földtől, eltisztítja az ekevas elől a gázt, követ stb.; felhasználják a lassú ökrök nógatására is. Verekedésre szintén alkalmas eszköz.

³ Bizonyára a majoros, a béresgazda volt Nedölcey.

⁴ Az úriszék (kántortörvény) igénybevételével kiszabott büntetéseken kívül a földesúr és tisztjei rövid úton, önbatalmulag is bírságotlák, botoztatták és tömlöcözték a parasztokat.

^a A dölten szedett betük után az eredetiben vessző van.

^b ŷ = y²⁷

mind az feölljwl megh jelentet fel diomat, mind penigh az birsagh fizetest s kar uallasomat teórueny^c szerint raitha keresem.

I totam actionem negat et cupit ab A approbari.

1. testis Zabaron lakozo Somodý Mihalý, megh eskwén mondgya, hogý w az mezeón uolt ekkor maga feöldett baranaluan, ment az biro az I-hoz, mondwan, hogý mý dologh ez, hogý te sem uonyo barmoddal, sem penigh gyalogul az robottra nem akarz mennj. Ott egy massaleöszveö szollakodwan, az biro ky terette eökreit az zantasbol. Ez I nem engeduen az bironak, tazitotta az biro egy barazdan altal, hogý chýak elnem eset. Az I kezeben ueuen az eztekejet, mywel^d hogý az biro megh akarta wttnj, mondotta : Biro, megh ne wss, mert bizony maskeppen leszen az dologh. Ha szinten ez negý eökreömet rea kellis keöltennem, bizony magamat nem hagyom megh uernj. Igý egy mastul el ualuan mentenek haza mindenik. Ezen kywl^d semmit teöbbet nem latot.

2. testis vgyan itt Zabaron lakozo Tott Janoss, megh eskwuen, ezent uallotta az mint az elseö bizonyzsagh.

Deliberatum est : Az I az býronak nem engedwen, szinten minth ha magistratussara tamadott volna,⁵ tartozzek az vrnak az engedettlenseghert 20 funtt penz birsaggal minden mentsegh kywl. Az vrnak ualo be adasert, hogý az birora panasztot legýen, matul foghwa 15 napra 10 magauaI jamborokkal, tisztessseghbelý szomszedial, ott walo zabariakkal itt Zalonokon menchýe megh magatt, hogý^d w^e az birora nem mondotta azt, hogý hol 6, hol 9 robotost tart maganak otthon. Ha megh mentj magat, menth ember, hol nem, tartozzek az I azt az 15 forintot megh fizettný,^b kit az biro az vrnak fizetett. Ezen kywl^d az biro keöltsegeert, kar uallasaert 30 forinthigh, az mire mer mondaný jamborokkal, minden szemely egy egy forinttra,⁶ azt is tartozzek az I az A-nak megh fizettnj. Vdwar biro vram, saffar birsagiatis tartozzek az I megh fizettnj etc. Ezek megh leuen, az birot tartozzek 20 magauaI hazanal jamborokkal megh keöuettný.

*O. Lt. Bathýány cs. körmendi lta, C. IX.
Úriszéki iratok. Szalónak, 1616. febr. 24.—
1617. febr. 15. jkv. 1—3. l.*

⁵ Mintha magára a földesúri hatóságra támadt volna, minthogy a bíró, a jobbágyokat robotra hajtva, az uraság képviselésében járt el.

⁶ Amennyit a bíró, költségei és kárvallása fejében — de legföljebb 30 forint erejéig — eskütársakkal leteendő esküvel bizonyítani tud; minden eskütárs esküje egy-egy forintot ér.

^c ö = o²⁷ ^d ý = y⁴⁰ ^e w = w⁴⁰

58.

1616 február 24, Szalónak

Idegen úr birtokára férjhez ment jobbágyleány apja hagyatékából részét követeli mostohatestvérétől. A kántortörvény kötelezi az alperest, elégítse ki a felperest atyja végrendelete szerint az örökségből, de csak abban az esetben, ha az visszatér az úr birtokára és ott szolgál.

*Velemy Horwat Thamasnak es Bosoký Andras kowacsnenak^a uolt Velemben taualj teörwenyek ualamj eöreöksegh dolgabol, kit ide az kantorra appellaltak; de fwstin ualo teörwennek foliasat megh nem irattak, hanem az ký az teöruent ki monta, az uallasa uthan lett az deliberatio, mind az kett fel jelen leuen.¹

Velemy Thot Gýeörgynek eleöbbený felesegetwl maradott egy leanya, kitt Bosokra² hazasetott Mattyaszw kowacsnak. Holta utan ez Tott Gýeörgy minth attya, minden fele eörökseghnek felet, az mie wolt, hagýta ez leanyanak, kýt Bosokra ha[za]setott. Az felett penigh az eörökseghnek^b testamentom szerint leuelle es peöcsyetiuel egyetemben, egyreszett az mostoha felesegere nezuen, hatta ez mostany Horwat Thamasnak, ugý minth mostoha fianak: egy reszett annya uthan, mas reszet penigh tizen egy esztendeigh ualo nala³ hw szolgallatyaert, az minth az testomentom leuel contineallya. Ez penigh, Horwat Thamas, az ideotwl fõghwa az my szolgallat uolt az hazrul, ado fizetes, robotolas es az Keörmend ualtsagara⁴ ualo summa adasis, mindeneket be tellyesetet. Es abbul az zolgalatbol ez Andras kowacsne fyaýwal egyetemben semmiuel segottsegwl nem wolt, hanem az helt raitha pusztan es conduiseletlen hatta. Az my penigh egyeb fele eöröksegett illethe, az testomentom szerint mindeneket ký^c adot, es elis uitte Bosokra az ingo morhakat, most immar vjobban ismet kereszny akarna. Azert itt zalonoky cantorban erre ily deliberatio lett.

Az Tott Gýeörgy,^d ký ez eörökseghnek talaloja wolt, szabad wolt, kýnek mit hagýott. Es hogy az testomentom lewelet feöl epetette, jelen woltanak mind ezek az keresoök mindenik, akoron megh elegetterek uele, es semmitis elene nem mondottak, az minth az testamentomis jelentý. Azert ha mit megh

¹ A velemi falusi bíróság szóbelileg ítélezett, írásban ezt nem adta ki, hanem az, aki ott az ítéletet kimondta, referálta az ügyet a kántortörvény előtt, s ez alapon döntött az utóbbi a két fél jelenlétében. (A falusi bíróságok írásban fennmaradt jegyzőkönyvei az ítékezésben részt vevők neveinek felsorolása után fel szokták tüntetni, hogy az ítéletet ki „mondta ki”: ki fogalmazta meg, ki hirdette ki. L. pl. az 52., 54. stb. sz. perekben.)

² Bozsok, Vas m.

³ Nála teljesített.

⁴ Az 1608. évi koronázás utáni 15. és az 1613. évi 8. tc. Körmennd várának erődítési munkálataira a Batthyány-birtokok jobbágyságát rendelte. Ennek pénzbeli megváltásáról lehet itt szó.

^a A dõlten szedett betük után az eredetiben vessző van.

^b Az első ö = o¹⁹

^c ý = y²⁷ ^d E bekezdésben ý = y⁴⁰

Horwat Thamas megh nem adott volna az eörökseghben testamentom szerint, tahat mostis adgya^a megh. De ilý^c ok alatt, hogy^b vram w Naga szarnýa^c ala jöyon, az hol az eöröksegh^b wagyon, szolgallyon^c az heltwl, de hogy mas idegen vr szarnýa^c alatt lakýek, es onnend birýa, azt nem engedik. Az mit mind az ket fel ez dologhra keölteöttenek, az abban marad,⁶ mindenik maga eleö menetelire es hasznara keölteötteo.

Kowacs Andras appellalta vram w Naga szekire.

Uo. 5—6. l.

59.

1617 december 16 után, Szalónak¹

Jobbágyot perelnek, mert kandisznaja állítólag agyonmarta a szomszédok sertéseit. A falu színén kelt ítélet szerint, ha az alperes harmadmagával leteendő esküvel nem tisztázza magát a kereset alól, úgy a felperesnek kártérítést, a földesúrnak és az udvarbíróknak bírságot tartozik fizetni. A kántortörvény az elsőfokú ítéletet jóváhagyja.

[A falu színén kelt perjegyzőkönyv :]²

* Anno 1617. 16. die Deczembris. Leth teöruenie^a Prebesich Matenak Ztipkouich Peterel ith Hodaszon, biro hazanal, Jalich Palnal.

Elseöben eszth felelte Prebissich Mathe Ztipkouich Peterre : Hogy uolth Ztipkouich Peternek egy kanya, es szomszedinak sok karth teth üele, vgy minth Czaglich Matenak egy artaniath^h ugy megh harapta az eö kania, hogy azérth az artanj megh holt^h azon az helen. En magam eszth latam, Prebisich Mathe, hogy ez á dologh igj esseth. Es tobeknekis sok karth teth, nem csak egy embernek. Azerth az egesz szomszedok en hozam iötek, Prebissich Matehosz, hogy megh tiltotam nekj, hogy ne bochasson az tobj szomszed morha keözibe az eö artaniath, merth sok karth tet^h. En oda mentem Ztipkouich Peterhesz, es megh tiltotam nekj. Eö aual semith sem gondolth, hanem mind keözikben eresztethe. Es ismehg teth karth az eö morhaiaüal : szegenj hügomnak uolth egy artania, aszth ugy megh harapta, hogy azistis halua talaltonk. Aszth pedigh Ztipkouich Peter fia eö maga mondota az tob pasztorok elöth, hogy Sztipkouich artania megh marta az szegenj hugom artaniat, es az szegenj hugom nem ata uolna az artaniath 5 fl.

⁵ Ti. András Kovács felesége.

⁶ Perköltségek címén egyik fél sem igényelhet semmit a másiktól.

¹ A kántortörvény időpontját s bírának nevét az irat nem tünteti fel. (Vö-a falu színén kelt perjegyzőkönyv dátumával.)

² A falusi bíróság tagjainak névsora a szövegbe belefoglalva, a jegyzőkönyv végén található. — A jegyzőkönyv ezt az egy pert tartalmazza.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

Es Simonouich Gergelj eö megh bizonitota, hogÿ eö oth uolth, hogÿ Prebissich Mate berssagh alth³ megh tiltota, hogÿ á töb szomszed morha keözibe ne bochasson, eö pedigh mind semire vetete á tiltassth, hanem keözikbe eresztete, es sok karth teth. Czak enekem, Simonouich Gergelinek harmath megh harapta, azok mind heaba letek. Es az szegenj arua eözüegj aszonnakis, Prebissich Mate huganak az eö artaniath hogÿ megh harapta az eö artannia, esztis be felelte Simonouich Gergelj az törüeniben.

Es az tisztos teörüenj eszth talalta, hogÿ Ztipkouich Peter az fiath nem hoszta elöl, hogÿ azeö hith szerinth megh mondota uolna, hogÿ ha az eö atiania teth karth az szegenj eözuegÿ aszoninak, es nem iöth elöl ssemj kepen aza giermek az törüenj eleiben. Hanem az tisztos teörüenj eszth talalta Ztipkouich Peternek, hogÿ feölseö es alssó szomszediaual megh menchen magath tizen eötöd napra. Eö nem akarth magath megh mentenj, hanem kantora feöl üete az törüenith Ztipkouich Peter. Es az törüenj igj talalta: Ha harmad magauäl megh nem mentj magath, hath Prebissich Mate huganak tartozik adnj Sztipkouich Peter az artaniert^h 4 fl., es mj az vr eö Naga birsagia iar, es vduar biro vramnakis mj jar. Ha Sztipkouich Peter megh nem mentj magath^h harmad magauäl tizon eötöd napkor, hath eszth mind Sztipkouichnak megh kel fizetnj.

Es eszth az tisztos teörüenith keö mondota Jamrichich Jurko. Es az teöbj, kik á törüenith tetek: elssö Söler Belf es Drakssich Iuan, Faraizly Ploz, eöteödik Lizanicz Steflÿ, hatodik Tassler Andrae, hetedik Lizanich Jergh, 8dik Slaifer Thoma, kilenczedik hegÿ messter, tizedik Kouach Mate, tizon egiedik Monar Lukach, tizonj ketödik Staner Christoph. Ezek tetek eszth á törüenith.

[A kántortörvény ítélete:]

Ezt az kantor törvénye helyen hatta mindenben.

*O. Lt. Batthyány es. körmendi lta, C. IX.
Úriszéki iratok. Szalónak, 1617. dec. 16.
után, jkv. 1—2. l.*

³ Birság alatt (megtiltotta).

60.

1618 január 6, Szalónak¹

Kovács Tamás jobbágy halála után összes javai a vele közösen gazdálkodott öccsére, Mártonra maradtak, aki a javak jövedelméből 25 esztendőn keresztül felnevelte, majd kiházasította bátyja öt árváját. Közülük az egyiknek, az elhalt Kovács Györgynek özvegye a falu színén az osztatlan örökség felét követeli születendő gyermeke részére Kovács Mártontól. A falu helyt ad a keresetnek: a javakat két egyenlő részre osztja úgy, hogy az egyik rész maradjon Mártoné, a másikat Tamás még élő három leánya és a születendő gyermek kapja. A kántortörvény a megfellebbezett ítélet Mártonra vonatkozó részét jóváhagyja, a birtok másik felét azonban teljes egészében a felperes leendő gyermekének ítéli.

[A falu színén 1617. szeptember 30-án kelt perjegyzőkönyv :]²

* Feol peoreos Kouacs Gyeorgne : prokatora^a Sipos Ferencz.

Al peoreos Kouacs Marton, prokatora Piúar Peter. etc.

Kouacs Gyeorgnek az attia Kouacs Thomas űolt, az Kouacs Martonnaleg űolt, soha nem űolt osztaljak.³

Kouacs Thomas meg holt, marattak az aruaj az Martonra. Ez Kouacs Marton feol tartotta az aruakat, gazdais ez űolt az hazban, 25 esztendeotül fogua. Immar mastan Kouacs Gyeorgis meg holt, az Thomasnak fia, az felesege peoreol Martonnal. etc.

A dicit : Jo attyámfia, Marton, az en keresetem ez, hog az en vramnak valamje űolt, kiczinteol fogua nagig, mindeneknek felet keresem az en vram utan, mert the uoltal gazda, mindeneckel birtal. Az mi ulta tudom, 4 eokreat attal el, 3 tehent, 2 tulkot, azert ennekis felet keresem, úalahoúa tettetd.

Ittem az en vram eoszue üesztett űolt eg emberrel, attak nekj (tudnj illik az en vramnak suhadalmaert) fl. 7 den. 50, azon az en vram eg puskat üett es eg keopeonjegett, azis engemet illetve ; de the az puskat el attad Nag Nardara Skulics Mihálnak, meg penig pensztis attal az púskaúal, eszt eszünkbe üettek.

Ittem Samfaluarais fl. 4 den. 50 attal.

Ittem teob keresmenjetekis űolt, kith the magadra nem hagiok, hanem orszag eleo törüennjel meg mongj rola.

Ittem en mjulta ide jeottem Nag Czaýthara, üiselttem 25 forint ereo ruhat el, kit az anyámtul hoztam, asztis meg keüanom.

¹ A kántortörvény bírái az irat nem tünteti fel.

² A jegyzőkönyv (itt nem közölt) feje szerint a falusi bíróság tagjai voltak : Nagy Kelemen bíró, Fabian István deák, Zayczicz Lukács, Eoz György, Német Benedek, Steffel András, Tuba János, Hodiesz Gergely, Petrekowics Mihály, Pedlanowics Fábán, Sima Tamás, Dragosics György, Tuba Péter. — A jegyzőkönyv csak ezt az ügyet tartalmazza.

³ Kovács Tamás és Kovács Márton testvérek voltak ; megosztatlanul, közösen bírták a vagyont.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

Ittem asztis keūanom, hog az fertal hel enjm legjen, mert en az batyamtul hosztam eokreoket, szekeret, ug ganeosztam.

Ittem az battyad gjermekeit mind ki hazasetottad, harom leant, az fiatis, kj az en vram uolt, meg hazasetottad, ackj utan ezeket keresem, kinek gjermeke nalam uagjon, ha Isten bekeuel adgja ez uilagra. etc.

I dicit, nempe Kouacs Marton, az eo prokatoraual :

Vagjon 60 esztendeie, hog az en batyammal, Kouacs Thomassal uettem^b az helett, az ulta mind eo Nagokat szolgaltam rola.⁴ En az tiszteos teoruenre hadtam, mert iol tudgia ez egesz falu, hog eo Nagokat szolgaltam rola, az aruakatis en tartottam feol. Ennek az feoletnek ellene mondok, mert hog az en batyam meg holt, eot gjermeke maradott en ream, hatodik az angjom, Kouacs Thomasne; 25 esztendeotul fogua szepen tartottam eoket, en azert az helemet senkinek nem engedem, mig elek etc. Az mit penig mond, hog az battja eokrein, szekeren ganeoszta az feoldeket, annakis ellene mondok, mert enis oda attam az en eokrejmet, meg teob hasznokat uettek^b az en eokrejmekek, hog nem en az eo uejnekek, etc.

Valamjt azert en kerestem, ismeg mind reajok keolteottem, neuelesekre, megjegzeioekre es el takarasokra etc. Magamnak penig semmit nem uettem, sem felesegemnek, sem gjermekeknek, mert soha nem uolt felesegem, nemis gondolkottam magamnak arra, nem is uolt kire egjebre keoltenem, hanem az aruakra es az vrakera eo Nagokera.

Annak feoleotte az en batjammal mj annj gaszdagsagban uoltunk, hog Zajczicz Lukacztul uettwnk 2 eokreot, annak sem adhattok meg az arrat, hanem Ciboktul kertwnk fl. 3, ug attok meg az arrokat.

Ittem en szinten ug kerestem, mintt az batjam. Azert ha osztalra keol-tunk uolnais, szinten ug illetett uolna engemet minden marhanak fele, mind az helnekis, az mint az batjamat az eo gjermekejuel, etc.

Az batjam gjermekeknek harma mastanis ugjan uannak, negjedik az az vnoka, kj hasban uagjon. Immar ha osztalra kelenkis, engemet mindennek fele illet, eok negjen osztozhatnak az feleuel, uag sok, auaug keues.

En mindenkor toruennjel onszollottam magamat, hog toruen nekwlis kj adom az eo uet⁵, de semmi keppen nem akarta. Az birotulis penig teoruent kert, az biro teoruent^b igert nekj, az teoruenj^b eleott ismeg el ment, kit biro urammal megis bizonjtottam teoruenj eleott. etc.

Ittem az mel puskat mond, hog Nardara adtam, en akar mastis eleo hozzam. Az barbelnakis⁶ fl. 3 fizettem gjogjetasert, ismeg keolteottem fl. 3 rea,

⁴ Teljesitettem az utana jaró urbéri kötelezettségeket.

⁵ Én a törvényt betartva mindig azon voltam, hogy pereskedés nélkül is kiadom az ő részét.

⁶ Borbélynak nevezték a seborvost, általában mindazokat, akik sebkezeléssel foglalkoztak.

^b ú = u³⁸

hog ide iart hozza. Az njolczad fel forintba, kit mond, hog suhadalmaert attak, en eg penzt sem lattam benne. Az keopeonjeget az toluajok ūontak el. etc.

En azert mastis aszt felelem, hog engemet mindenek fele illet; ha penig halalom teortenjk, az en marham halalom utan eg arant oszolljon az feolwl meg mondott aruak keozeott,^c de az helet altalam fogua, az mig elek, senkjnek nem engedem.

Ittem ha az gyermek leszen, en kj adom az gyermek reszet, az mi illetj, az negjed reszt, illjen ockal, hog vramnak eo Naganak uadnak iambor tutori az varason; en feol iratom, hog ennek utannais, ha ferhez megien az menjeczke, el ne ūeszen^b az marha az aruatul. etc.⁷

Deliberatum est. Jol tudgja az egesz falu, hog eo szolgalt az helteol. Az mit talalt, az aruakra es az vrakra keolteotte. Eo nekj sem felesege, sem gyermeke nem ūolt, sem penig szeoleo eoreokseg, irtasa nem ūolt, kibeol penzt fogot ūolna. Az helben maradgion az Kouacs Marton. Ha penig osztalra iutnanak, ūalamennj amaz negnek iutna, ennek az Martonnak eo maganak annj iusson, miuel hog eo ūolt kisseb, az Marton.

Ha penig az gyermeknek holta teortennek, az gyermek reszenek az fele hatra iarjon⁸ az atjafiakra, az fele az annjae legjen.

Ismeg ha az Martonnak holta teortenjk, az eo marhaia oszolljon eg arant az attjafiackal, mert eggjket sem itelhettjek kissebnek az masiknal.

Ittem Kouacs^b Thomas sem tett testamentomot, az fya, Gyeorg sem tett, mert nem ūolt mibeol.

Ittem az mel eoteodfel forintot neuezett^b az menjeczke, hog Samfaluara adott Kouacs Marton, az nem eoteodfel forint, hanem tizennjolczad fel forint, az mint Kouacs Marton eo maga teoruen elcott meg mondotta. Ezt ug itelte az toruen, hog az Martone, mind hog semmiben tagadast nem tett. Ezis ug oszolljek, az mint az egjeb marha: fele az Martone, az fele az teob aruake. etc.

Ittem ha az gyermek leszen, minden osztaljon kiueol az Marton eg tehent adgion, fejest, az aszonnak az gyermek tartasara.

Ittem az mi az menjeczke feletit illetj, hog negjed fel esztendeotwl fogua 25 forint ereo ruhat ūiselt el, mind hog eo magok keozeott az feoldj utesbeol meg eggjeswltek, felet adta az Marton az menjeczkenek, es meg elegendet rajta, az teoruenis csak ugian abba hadta.

Ittem az menjeczkenek itelt eg hold ganeos feoldet buza ala Kis Atalban, mas helen fel hold feoldet ros ala Borda alatt, munkaiuert, de az helhez semmj keozi ne legien az aszonnak.

⁷ Az esetleg újra férjhez menő anya érdekei az első házasságából születendő gyermek érdekeivel ellentétbe kerülhetnek, a gyermekekre jutó részt tehát gyám kezelésére kívánja bízni, s fel is jegyezteti az árvák vagyonának nyilvántartásába. (A gyámkirendelés a földesúr hatáskörébe tartozott.)

⁸ Visszaszármazzék.

^c Az eredetiben itt kettőspont van.

Ittem az biro vram hazanal az mel keolsege lett, miüel hog illjen dolog teüeo^b nap ideieket el múlattak,^b es hog teoruen napot hagjot biro uram, etteol nem uart, hanem ideo eleott vduar biro vramra futott, az teorüen marasztotta az aszont birsagon, fl. 3 den. 44.

Az vrnak eo Naganak	5 font penz,
vdúar biro vramnak	1 font penz,
safarnak	den 24.

Ittem mind hog az aszon penzt keres az Martonjon, de miüel hog semmit nem bizonjthatoth az aszon, eszt ug talalta az teorüen, hog üalamennjre mertt felelnj, annjd magauál^b meg mongjon rola.⁹ Ha penig meg mond rola, tartozik az Marton fizetnj az eo reszereol, acki illetj. Az mi ismeg ebbeol az reszbeol nekj esik, annjbul tartozik az urnak fizetnj ebbe az esztendeoben.

Ez az teorüenj,^b de keotelest teoruent nem tettenek, hanem az melliknek nem teczik, ez utannis teorüenkeodhetnek.

[A kántortörvény ítélete:]

Anno 1618. 6. Januarii. Zalonokon az kantor teorwenjében ez feleol ily deliberatio lett, hogy valamiek wolt Thamasnak es Martonnak, az mind kett fele oszolliek, fele Martone legyen, fele Thamas vnokajae, mind feöld, morha, penz, kett¹⁰ orszagh teorwenye szerinth az vnoka¹¹ megh bizonithatt. Es az tuttorok gonduisseles alatt legyen, rendszerinth megh irwa, az mj az vnoka szamara walo leszen.

*O. Lt. Batthyány es. körmendi lta, O. IX.
Úriszéki iratok. Szalónak, 1618. jan. 6.
I. jkv. 1—4. l.*

61.

1618 január 6, Szalónak¹

A felperes a falu színén kártérítést követel az alperestől, mert az utóbbinak a fia a felperes tilosba tévedt üszőjének lábát sarlóval elvágta. A falu megítéli a kártérítést, ezenfelül a földesúr, udvarbíró, sáfár és a falu bírója javára bírságot szab ki az alperesre. Ez fellebb viszi az ügyet, a kántortörvény azonban, a bírságot kissé csökkentve, az ítéletet megerősíti. Az alperes az úriszékhez fellebbez.

⁹ Amennyit (ahány forintot) a per során követelni mert, annyi admagával tegyen rá esküt.

¹⁰ Kit (amit).

¹¹ A születendő unoka, nagykorúságát elérve.

¹ A kántortörvény bírait az irat nem tünteti fel.

[A falu színén kelt perjegyzőkönyv :]²

* Anno 1617. Az Phülep Janos perennyei byronak birossagaban lótt törvenye az Vincze Palnak Bertok Andrassall, ilyen dologból.^a

Hogy az Vincze Palnak volt egy esztendős vemhe,³ az mely vemhet ki haytotta volt az többi marhajaval az szabad elő földre, az mely szabad elő földhez nem igen mesze aratot buzat⁴ ugy mint harmadék hold hozza. Az Vincze Pal vemhe egy kevesse ra szaladot volt az zabra, azis az Bertok Andrassé volt, a gyermek penig az mely órzette a marhat, ki haytotta zabbol a vemhet. A Bertok Andras azonban monda a fianak, eregy hacz⁵ megh a kurva marhaját. A fia el menván ugy haytotta a vemhet a kasza sarroval az szabad elő földön, hogy mint az ket első labanak le vakta az innan, hogy altalan fogva el szakat. Azért a Vincze Pal azt nem tühette, mint hogy nagy kara volt, jöt byro vramhoz, kérte törvényhez. A byro vram törvént hagyot kösztök,⁶ azonban hogy az törvény nap be gyöt, hozza kesztek mind az ketten az törvényhez. A byro vramis a törvény melle öszve gyüytette a polgarokat. Mikor osztan be gyöttek a byro vram hazához, ra kerdette őket, ha megh bekelteké avagy nem. Eök penig azt mondtak, hogy nem, ha nem törvennyel akarjak azt az dolgot megh latni. Byro vram azt monta nekik: Lassatok, mig törvény szeket últek, addig job volna megh bekelnetek. Ugyan megis azt montak, hogy nem akarjak, ha nem törvenytol varnak. Byro vramnak ugyan törvény szeket kóllet kötni. Azonban monda az byro vram: No lassatok, az melletek igassaga vagyon, hozza felelyen.

Azonba volt a Pal uram fel pörös s felelt: Megh hallodé feleletemet, Andras vram, avagy nem, ugymond. Amaz monda: Megh hallom, Pal uram. Im az Pal uram el keszte az felelest: En, ugymond, igy felelek ra, nem te magadhoz, ha nem az fiadhoz. Ennekem ilyen kart tót az te fiad, hogy esztendős vemhemet ugy haytotta az fiad, hogy mind az ket ina el szakadot, karba nagyba vagyok miatta. Az mely marha az vram szamara löt volna, mert kilentz forintot adot volna erte es egy parlagh földet ségy hold kasza allya parragot, azért ennyi karba vagyok, ugymint fl. 9. Ezt en megh bizonyitom három emberrel, hogy az te fiad czelekette. Ez az felelis ilyen volt, az mas felis arra ilyen modon felele: Nem czelekettem, ugymond, nem en dolgom. Hogy ha megh bizonyitthad penig, hogy az en fiam dolga, hiszem, hozza lat az törvény. Annak ugyan czak a volt az feleleti.

² A falusi bíróság tagjainak nevét a jegyzőkönyv végén a szövegbe belefoglalták.

— A jegyzőkönyv ezt az egy pert tartalmazza.

³ A szót csikó, üsző értelemben szokták használni; ez esetben az utóbbit jelenti.

⁴ Ti. Bertók András.

⁵ Hajtsd.

⁶ A per felvételére napot jelölt ki.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. (A falu színén kelt perjegyzőkönyv eredetije nincs kikezdésekre tagolva.)

Hogy be felelte mind az ket fel, azert à byro vram ki külte őket, mondván : Allassatok elő az bizonysgot. Pal vram osztan az bizonysgokat elő allatta, de az masik nem. Az Pall uram penig harom bizonysgot allatta elő, az mellyek ilyen személyek voltak : az egyyk Kovacz Mattyas szolgaja Mihaly, az masik Peter Peter szolgaja Pall. Azokat à byro hūti szerintt megh esküttete, à törvény őket. Mind az ketten egy nyomon mentek el,⁷ ilyen nyomon : Hogy az vehem ra szalat volt à zabba, ezt latta az Bertok Andras, mint hogy ot aratot buzat à fiaval. Monda az apja à fianak : Menyel, hajez, mecz à kurva fi marhajat, ugymond. Ezen nem volt röst à Bertok Andras fia, elment s ugy haytotta à vemhet, hogy mind az ket első labanak elszakat az ina. Ackor penig immar à gyermek ki haytotta volt à zabbol az szabad elő földre. Ezzel à ket személyekkel bizonyította megh raja à Pal vram.

Ezen löt törvény, s ugy talalta penig az törvény, hogy à Bertok Andras tartozik az Pal uramnak megh adni à vehem arrat fl. 9, karaért, kültsegejrt valamenyre felelni merr tiz forintnak alatta, de föllyeb nem. Ezt talalta à Vincze Palnak à törvény. Az urnak marasztottak, hogy à fia hatalmat töt, 32 funt pinszt, vdvarbironak den. 80, safarnak den. 24, byro vramnak den. 12. Ezen mindenestöl fogva à Bertok Andrast rayta marasztottak, a véral kültseggikkel eő tartozik. Mert ha az Bertok Andras az marhat be haytotta volna, s a kart megh mutatta volna, hiszen az velal gondolkothatot volna felöle, de eő az eő kezevel töt hatalmat.

Mint hogy az Bertok Andrasnak nehez volt az törvény, az vr szekere fel appelalta. Az à törvény tevő személyek penigh mind ezek : legh első à perenyei byro Phülöp Janos, Toth Istvan, Toth Andras, Agh Imre, Tökös Mathe, Horvat Tamas, Tokorezi Janos, Gal Jakab, Kovacz Balint, Lorant Martony, Kovacz Matyas, Ferencz kovacz, David Janos. Azok mellet az itt valo jambor polgarok mind közönsegessen.

[A kántortörvény ítélete :]

Anno 1618. 6. Januarii Zalonokon az kantor teörwenyeben ez teörwenth mindenyben helen hattak, hanem az vrnak walo birsagott szalletottak eött funth penzre, kitt Bertok tartozzek megh fizettny az tisztartok birsagywal egyetemben.

Bertok Andras appelalta vram w Naga szamara.

*O. Lt. Bathyány cs. körmendi lta, C. IX.
Úriszéki iratok. Szalónak, 1618. jan. 6.
II. jkv. 1—3. l.*

⁷ Ugyanazt vallották.

62.

1618 január 7, Szalónak¹

Tehetős jobbágy halála után két fiától sógorok a vagyon harmadát követeli, mint felesége atyai örökségét. Az alperesek szerint a vagyont ők közösen szereztek atyjukkal, nővérüket tehát csak az illeti meg, amit a végrendelet neki juttat. A tanúk az alperesek számára kedvezően vallanak. A felperes ügyvédje ekkor valami 23 forint kérdését akarja az ügybe belekeverni. A falu bírósága ezt elutasítja, de az alperesek kezében levő irtás-földek és szőlők egy részének harmadát megítéli a felperesnek. Más földek egyharmadának pénzértékét kell nénjüknek kifizetniük, viszont magukat a földeket s a vagyon többi részét a felperes nem igényelheti. Az alperesek az ügyet a kántortörvényre fellebbezik, mely javukra dönt: a végrendelet szerint kell eljárni, más nem illeti a felperest.

[A falu színén kelt perjegyzőkönyv:]²

* Sipos Ferenc^a föl porós felele Delj Jüricha kepeben.³ Azt monntá Pomagaich Tamásnak es Pomagaich Andrasnak: Ad kŵ te az en feléssegem rezet, az kŷ űtet illetve, mertt azis wgŷan azon Pomagaich Mihál lejánya es gyermeke, mind zintin tŷ. Kerlek azért bennetek mind az widekj vrain ellótht es mind az it walok ellótht, hogj ne kóltes welem es mind magaddalis, hanem ad kŷ az en felessegem rezet, az kŷ űtet illetve. Te iol tudod, mi illetve űtet es mi nem, te iol tŷdótht,^b hogj zepen kertelek, hogj io walaztot⁴ attal volna es mind az prokatorodatt, de tŷletek semj jo zótht nem hallottam.

Al pórós Paükouich Gergel felele Pomagaich Tamás es Pomagaich Andras kepeben az widekj vrain ellótht es az it walok ellót, zómzedi ellót: Azt megh adom, vallamith az mŷ attŷank testamentomban megh hagyótt nekj, azért há azt el nem wezed, az mitth az mŷ attŷank testamentomban hagyót, azon kŷwl semmit nem adok, hanem walamit az tŷztes tórwin hoz, attŷl^c űwarok. Azt űgj monnta az tŷztes tórwin ellót: Jo volna, hogj en azt adnam neked, az kŷt en nehezen gŷótettem az en ven attŷammal es óchómmel egyetemben, es te magadnak munkalóttal óthon es gŷótetel.

Fól pórós Sipos Ferenc ismegg felele Deli Jŷricha kepeben: Mit attatok? Am egj beteges boriűt attatok es az meniekózóre az mit kóltóttetek, egŷebet semmit nem attatok, hanem egj londis⁵ zokniatt. Azertth en ez maŷ napon az tŷztes tóruintól es az vraintól mindenek harmadat warom az en óchóimtól.

¹ A kántortörvény bírát az irat nem tünteti fel.

² A falusi bíróság összetételére vonatkozó adatot l. a jegyzőkönyv végén, a szövegbe belefoglalva. — A jegyzőkönyv ezt az egy pert tartalmazza.

³ Az egykorú perjegyzőkönyvekben gyakran előfordul, hogy a szöveg a felek ügyvédeit nevezi „alsó pórós”-nek, „felső pórós”-nek vagy „al-” és „felperes”-nek, kik a fél „képében” járnak el. Itt Dely Jurica a felperes, Sipos Ferenc az ügyvédje.

⁴ Választ. A mondat további része hiányos.

⁵ Angol („londoni”) szövevből készült.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. — A kántortörvény ítéletéig terjedő részben e = e⁷, ɛ = e¹. ^b ű = u²² ^c ü = u¹⁰

Al pòròs Paukouich Gergel felele ismegh Pomogaich Tamas es Pomogaich Andras kepeben : Hogj mi semmitth nem adúnk, hanem az mintth annak elòtteis meg honttok, az mit az attjank testamentomban meg hagtott; kit megis býzonitúnk az tiztes tóruin ellóth ez maj napon es vrain ellóth.

1. bizonssagh Varga Mattias biro, 2. Chawar Osbalt, 3. Franchich Fabjan, 4. Totth Feren,⁶ 5. Horwat Gaspar, 6. Pomogaich Andras, 7. Takach Georgh. Azert⁷ az Pomogaich Mihal, az ven ember kwdóth az angyaert, Pomogaich Andrassnerth, es mondott nekj : En az mikepen ez ellóttis montam es hattam az testamentomótt, mast is wgj hagtjom, az mintth az testamentomban wagn. Azertt az Pomogaich Andrasne azt montta, hogj ne wgj mond, mert az nem lezen tórin nekwl. Azertth meg h egj azon ember bizonitt, az kit rostalni hittak woltt, Takach Jelena es Takach Georgh, hogj Chařar Osbaltott kwltek erette az lejanjaerth, Delj Jwrica felessegert, hogj alla jót wolna az attjahóz,^d mert nehezen wagn. Az lejanja azt montta, hogj w nem megjen, es az Isten kw^e ne uigje ez uilagból, medigh meg h nem wntattja magat minden emberrel.

Sipos Ferench ismegh felelt Delj Jwrica kepen : Hat az az hwzön harom egez taler honnet jótth?

Azert az Pomogaich Andras azt monta, hogj az ipaej. Es megis eskwt az ipa, hogj hogj az az w igaz pinze, az huzon harom egez magyar forint.

Azertth ezek az býzonssagok mind meg eskwttenek.

Deliberatum est. Az vrain tiztes tóruinje wgy talalta, az mintth az pataki Horwat meg h eskút, az Pomogaich Andras ipa, hogj walamit azon az hwzön harom egez forinton wettek, hogj aból az nennyeknek semmi reze ne legyen, hanem az óchóynek zamokra legyen. Azert meg h egj irtas wagn, kin Pomogaich Tamasnak nyolch forinttja wagn. Azertth ha az nennyek az nyolch forintnak harmadat kw fýzetj nekik, az óchóynek, harmadat birya az földnek. Ha kw nem fýzetj, az föld nekól lezen, azon kwwl semmi marhaban semmi keressetj ninchen. Az zalagos földeken hwzön het forint wagn. Azert ha az nennyeknek kilencz forintot adnak, tahat abbanis reze nem lezen, hanem annakól lezen. Azon kwwl minden irtassoknak es zólónek harmadat itelte az vrain tóruinje.

Az tóruinth nardaaj Verhas Benkó monta kw, ez mellett videkról nyeg⁸ polgar es az it ualo polgarok.

Azert Pomogaich Tamas es Andras kantor tóruiniere wette fól.

Datum 1617. 22. Maii.

⁶ Helyesen : Ferenc.

⁷ Ti. vallják a tanúk.

⁸ Helyesen : négy.

^d Az eredetiben itt pont van.

^e w = w²²

[A kántortörvény ítélete :]

Anno 1618. 7. Januarii. Zalonoký kantorban ez teörwenth jgy talaltak :
Az minth az attýok az testamentomban megh hatta, ugý legýenek mindenek,
es azon kýwl semmit se adgyanak.

*O. Lt. Batthyány cs. körmendi lta, C. IX.
Úriszéki iratok. Szalónak, 1618. jan. 7.
jkw. 1—4. l.*

63.

1626 június 22, Szalónak¹

A felperes egy irtásföldet követel vissza, mert szerinte az alperes azt csak zálog- és nem örökjogon bírja. A kántortörvény ítélete szerint a felperes harmadmagával esküdjék meg keresete jogosságára. Ez esetben le kell tennie a zálogösszeget, s az irtás az övé lesz, az alperes pedig bírságot fizet a földesúrnak. Ha nem esküszik meg, a bírságot ő fizeti.

* 1. Tóruenýe uoltth rohoncý Furdicz Farkas es Molnar Grubisanak,² neminemw irtas felól, mellý irtast, az mint úk mondgiak, immar uagion 18 esztendeie, hogý Grubisa ell atta Furdicz Mattýasnak.^a Grubisa zalogban mondgya hogý atta, Furdicz peniglen eörökben mondgya, hogý attak uolt az attýanak, mellý dologrul ósmeretth uoltth Rohonczon az füstín. Talalta az ósmeret, hogý Grubisa 15 napra harmad magaua, jambor tisztessesghbelj szemílyekkel megh esküdiek, hogj nem örökben, hanem zalogban atta. Ha megh esküszik, mint eörökehez niulion az irtashoz, Furdicznak le teuen az penzt.

Abban Grubisa megh nem maradott, hanem kantor tóruenýere uette.

Az kantor tóruenýe hasomlo keppen talalta, hogý matul fogua 15 napra harmad magaua, jambor tisztessesghbelj szemílyekkel esküdiek megh, hogj nem örökben, hanem zalogban atta. Ha megh esküszik, mint örököt bírýa az itast, az penzt le teuen Furdicznak, de csak annýtt,³ az menný óue uolt az előttis. Az többírül Furdicz aszoniunk es urunk w Naganak keresse keduet, ha nekie engedike, auagj nem. Ha penigh megh nem esküszik Grubisa, az föld nélkül maradion, es az urnak marad 5 funt penz birsagon. Ha megh esküszik, Furdicz marad az urnak 5 funt penz birsagon.

Az szidalom felól peniglen, hogý Grubisa megh szitta uolt, az kik az ósmeretben uoltanak, az jambor szemíliekett,⁴ tartozzek mindenket niolczad

¹ A kántortörvény bírít a jegyzőkönyv nem tünteti fel. — Szövegéből ezt az egy pert közöljük.

² A nevek fordított sorrendben vannak írva : Molnár Grubisa a felperes.

³ Ti. vehet el Furdicz irtásföldjeiből.

⁴ Vagyis a széksértés miatt, amit a bíróság tagjaival szemben elkövetett.

^a A dólten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

magauaal, jambor tisztesseghbelj szemilýekkel megh kóuetný az biro hazanal. Az urnak maradott az szidalomertth birsagon 10 forenton, uduarbiro uram es saffar birsaganis maradott.

Grubisa appellalta az ur szekere.

*O. Lt. Batthyány es. körmendi lta, C. IX.
Úriszéki iratok. Szalónak, 1626. jún. 22—23.
jkw. 1. l.*

64.

1627 március 22, Szalónak¹

A felperes asszony egy szőlőt adott el az alperesnő férjének, másnap azonban, a pénznemet kifogásolva, a vételárat visszahozta, s a hegymesternél letétbe helyezte. A vevő, bár halálos ágyán maga is elis merte, hogy az eladót rossz pénzzel fizette ki, a szőlőt megtartotta, s azt özvegye, az alperes most is bírja. A kántortörvény úgy dönt, hogy az alperes jó pénzben adja meg a szőlő árát, vagy a hegymesternél őrzött régi vételárat felvéve, az ingatlant bocsássa vissza a felperesnek.

* 7. törüeny uelegey Horuatth Mikolanenak az zalonaký Jakap Spatneual.

Miuel hogý az Spatth Horuath Mikolanetwl uett uolt Uashegyen edgj szőlótt mas fel szaz magiar forinton, uý penzen,² mellý penz akkor kelendeó uolth, az szőlótt föl uallottak es feól attak neký.^a Az penzt feól uette az Horuatth Mikolane, de mas nap ismegh uiszha hozta az hegi mester kezeben az penzth, es mind az ultatul fogua hegi mesternel uolt az penz, az Spatne mind birta ez ideigh az szőlótt, errül solo íras uolna, de chak summatim legien.³

Hraszticz Marko hwtj szerentth azt uallotta : Hogý Spaatt betegh agýaban fekútt, mellý agiabul föl sem kóltth ; azt mondotta, es kerte Maarkott azon, mennyen Horuatth Mjkolanehoz, es kerýe azon Istenerth, hogj megh bochiasson nekýe, mertt hamissan czelekódóttem az aszonnýal, taland Isten azertt búntett engemett. Az szóló ott uagion, birýa, mint az elott. Es mond megh nekýe, ha Isten megh giogiatth, betegh agiambul megh giogiett, ha ide akarýa adný, io penzt adok nekýe ; ha penigh nem akarýa ide adný, szabad ligien uele. Ezt uallotta hwtj szerenth Hrosztiz Marko.

¹ A kántortörvény bírait a jegyzókönyv nem tünteti fel. — Szövegéből csak ezt az ügyet közöljük.

² Az 1620-as években ismételtlen bocsátanak ki új pénzeket, amelyek értéke kibocsátásuk után rohamosan csökken. Az 1625. évi 39. és 40. tc. új, jó pénz verését rendeli el.

³ Az írás, úgy látszik, csak a vételár összegét tüntette fel, a pénznemet nem jelölte meg.

^a A dólten szedett betük után az eredetiben vessző van.

Deliberatum est. Az kantor törüenyé azt talalta, hogÿ miuel hogÿ mas nap megh hozta az hegimester kezehez Horuath Mikolane az penztt, az Spatne penigh az idôtül fogua mind birta az szőlött, Mikolanenak sem penze, sem szöleie az ulta nem uolth, azertt azt talalta az kantor törüenyé rajta, hogÿ az Spatne annÿ io penztt tegien le, az mennÿ az aru uolth, ha bírÿya akarÿya az szőlött. Ha penigh nem teszen annÿ io penztt le, uegie föl penzett, es az szölő nélkül legien, az szöleött peniglen birÿya Horuatt Mikolane, mint hogÿ Spatis arra felelt uolth, hogÿ ha az penz nem teczik nekje, maást^b ad erette. Horuath Mikolane az kódmnt es az kett kőböll gabonatt,⁴ az aldomast uiszha adgja Spatnenak. Az szölött peniglen hogÿ megh meczettette, az mire felel, hogÿ mennÿtt kóltóth reÿya, azt tartozzek Horuatt Mikolane 15 napra megh fizetny Spatnenak.

*O. Lt. Batthyány cs. körmendi lta, C. IX.
Úriszéki iratok. Szalónak, 1627. márc. 22—24.
jkv. 4. l.*

65.

1630 március 12, Szalónak¹

Eladósodott jobbágy halála után egyik hitelezője a neki lekötött házat és szölőt zálogjog címén birtokba akarja venni. Az ítélet szerint ezt csak úgy teheti, ha az ingatlanok becsértékét leteszi, s azon — legelőször a földesúr igényét kielégítve — a többi hitelezővel a kölcsönadott összegek arányában osztozik. Ha ezt nem akarja, az (ekkor bizonyára áruba bocsátandó) ingatlanok értékén osztozzék a többi hitelezővel.

* 1. Voltt Rohonczon uramnak w Naganak edgÿ Gaspar Hanzlÿ neuó jobbágya, mellÿ megh holt, es maradott adossa sok fele, ugÿ hogÿ őtt szaz renes forent fele tett az adossaga.^a Az többj kőzött maradott Faieromtt Andrasnak szaz huszon negÿ renes forentÿuual, mellÿ szaz huszon negÿ renes forentertt kőtötte hazatt es szöleiet Faieromtt Andrasnak, mellÿrül Faieromtt Andrasnak ados leueleis uagjon. Azertt minth hogÿ Faieromth Andras en hozzam² iütt az ados leuellel, es az ados leuelenek ereieuel akarta az nekÿ kőtötte hazat es szölött hogÿ nekÿje iteliem, de en mint hogÿ többen uannak az adossak, magamtul nem akaruan semmit tselekődnÿ ez dologhban, attam az kantor törüenyé eleiben. Azertt ez kantor törüenyeben azt talaltak :

⁴ A vételár természetbeni ráadását.

^b á = a^b

¹ A kántortörvény bíráit a jegyzőkönyv nem tünteti fel. — Szövegéből ezt az egy pert közöljük.

² Mondja a sáfár (vagy az udvarbíró).

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

Deliberatum est. Miel hogÿ az adossagh sok, az haz es szöleö annÿtt nem er, talaltak azt az kantor törüenyeben, hogÿ mind hazatt es szöleött megh böczülyek, matul foguan hat hetire. Faieromt Andrasnak mint hogÿ ados leuele uagion, ha akarÿa, tegÿe az penzt, az mire böcsüllik, es abbul az penzbül az többÿ adossal edgiütt osztozzik, az kinek mÿ iut belö,³ az uret kÿ uiuin mindeneknek elötte. Ha peniglen nem akarÿa az penzt le tennÿ, az többiuel edgiütt, az mire bötsültik, osztozzek.

*O. Lt. Bathyány cs. körmendi lia, C. IX.
Űriszéki iratok. Szalónak, 1630. márc. 12.
jkw. I. l.*

66.

1631 január 3, Szalónak¹

A perbefogott jobbágy mostohagyermekének szölejét a közgyám tudta nélkül kisebb értéküre cserélte el, s az értékkülönbözetet felhasználta. A kántortörvény a cserét érvénytelennek minösíti, a fogságra vetett jobbágyot a pénz visszafizetésére kötelezi, s a földesúrnak, udvarbirónak, sáfárnak fizetendö bírságon marasztalja el. De bírsággal tartozik a hegymester és a hegyközség is, minthogy a jogtalan s egyébként is szabálytalanul lebonyolított birtokcsere tudtukkal történt.

* 1. Törüeny lett inczedj Suore Gergely es inczedj Feffer Paal keözött.^a

Miel hogÿ Suore Gergely eözuegÿ ember leuen hazasodott Bosokra,² hozott Bosokrul edgÿ eözuegÿ aszonÿt, mellÿ eözuegÿ aszonnak 2 aruaÿa uoltt es edgÿ szöleiek uoltt bosokÿ hegÿen ; Suorenekis uolth az hodaszÿ hegÿen szöleÿe. Mint hogÿ peniglen ez el mult szük üdökben igen megh fogÿatkoztanak uolt, ugÿ hogÿ nem uoltt miuel elnyek, sem semmj egiebbez nyulnyok, edgÿ mas között beszelgetuen Suore az felesegeuel, mitt kellessek tseleködnÿek, egiebbez nintsen mihez nyulnyok, mondotta Suore az felesegenek, adgiuk el az bosokÿ szöleött, en az en hodaszÿ szeölömett uallom es irom az te aruaidnak. Igÿ edgÿ maäs keözött beszelgetuen, edgÿ mas akaratÿabul el attak az bosokÿ szöleött, es az hodaszÿ szöleött az aruak attiaual, Srainer Martonnal be irattak az aruak könÿueben,³ es az aruaknak uallottak. Annak utanna megh fogiatkozuan ismeglen taualy Suore Gergely, az hodaszÿ szöleött, az mellÿet az aruaknak uallott uoltt feöl, mas szöleön ugÿan ott hodaszÿ hegÿen inczedj Feffer Palnak tserelte, es adot feöl nekÿek Feffer 26 forentott, kesz penzt az

³ Belöle.

¹ A kántortörvény bírait a jegyzökönyv nem tünteti fel. — Szövegéböl csak ezt az ügyet közöljük.

² Bosok, Vas m.

³ „Árvák attya”: közgyám; „árvák könyve”: az árvák vagyonáról általa vezetett nyilvántartás.

^a A dölten szedett betük után az eredetiben vessző van.

szőlőheöz. Azertt mint hogÿ az aruaknak uallottak uolt az szöleött, es az aruak attÿa hire nelkwÿl attak el, ebbwÿl törüenyt uar az aruak attÿa, ha adhattake el az aruaktul az szölot, auagy nem. Miuel hogÿ mindgjart feöl uallottak peniglen az szölot, nem uartak haromszorta ualo 15 napott, hanem az mellj napon az tsere lett, azon napon feöl uallottak, abbulis törüenyt uar Srainer, ha adhattake feöl akkor, auagy nem.⁴

Deliberatum est. Azt talaltak az kantor törüenyében :^b Miuel hogÿ Suore Gergely az aruak szöleiett uÿobban el tserelte, s annakelötte az aruaknak uallotta, az Suore tartozzek Feffer Paálnak^c az 26 forentot letennÿj kesk penzül ; addig az ur fogsagabul kj nem bochiattatik, mig kesk penzwÿl le nem teszÿ. Az szölot karotis, ualamennyt hÿti szerenth monhat Fefer Paal, hogÿ az szölotben uitt, tartozzek Feffer Paalnak Suore megh fizetnÿ. Ismeglen az pinzen mit iobbetott Feffer, az hegi nepe kj menuen megh bötsülie, es arrulis Suore tartozzek Feffer Paalt marhaiabul, auagy mibül megh elegeteny, az szölot peniglen az giermekre szallion. Az aruak attÿa ha latÿa, hogy az aruaknak nagiub hasznara lenne, ha az szölot el adnak, es az penz több hasznara lenne az aruaknak, el adhatÿa, es az penztt az giermekek hasznara tehetÿ. Ha el adgia, akkoris Feffer Paäl^c nyulhat penzeuel az szölotheöz mindeneknek elötte. Miuel hogÿ Suore nem adhatoiat atta el hire nelkwÿl az aruak attianak, maradot az urnak 5 fl. penz birsagon, uduar bironak es saffarnak. Az hegi-mester es hegi nepe maradot az urnak 5 funt penz birsagon, uduarbironak es saffarnak, miuelhogÿ az hegi igassaga ellen attak feöll az szölot. Minden költseget Suore tartozzek megh fizetnÿ.

*O. Lt. Batthyány cs. körmendi lta, C. IX.
Üriszéki iratok. Szalónak, 1631. jan. 3.
jkw. 1. l.*

67.

1638 december 13, Szalónak¹

Az alperes fél a falu színe és a kántortörvény korábbi döntése ellenére nem adta ki a mostohaanyjának s az utóbbi leányának járó vagyónrészt. A kántortörvény újból elrendeli az irtásföld és minden egyéb örökség felerészének kiadását azzal, hogy a mostohaanya viszont az alperesek által kifizetett adósságok felét — amennyiben e kiadások megtörténtét bebizonyítják — tartozik megtéríteni, s a szokott bírságokat is ő fizeti.

⁴ A háromszor 15 napi idő azért volt előírva, hogy a felvállást (ingatlanát ruházást) valami okból sérelmező földesúr, rokon vagy szomszéd a megfelelő intézkedést megtehesse, elővételi jogot gyakorolhasson stb. Itt, úgy látszik, a földesúri hatóság engedélyének kötelező kikérését is elmulasztották.

^b Az eredetiben itt pont van. ^c ä = a¹⁸

¹ A kántortörvény bíráit a jegyzőkönyv nem tünteti fel. — Szövegéből csak ezt az ügyet közöljük.

* 20. causa etc. vellegey Horuat Juricza és Tsembe lakozzo Fudacz Istuan keözzet, az minemeö irtas feöld feleöl^a es egyéb jozzagok feleöl pörlekettenek.

Es ennek eleötteis egynihanyszor uolt teöruenyek fustin s mint peniglen kantorban, azert, az mint ennek eleoteis az teöruenyben talaltak, hogý ezek az vellegey ket Horuat Juricza az w mostoha annyaknak, ugý mint Horuat Miklolanenak, ky most Fudacz Istuan fellessege, annak az w leanyaual együt minden jozzagokbul huson felet² ky adgyak mindenfele eöreksegbul, mint szölobbul, irtasbul es egyébfele marhabul. Az mellýet ezek az Horuat Juricza nem czelleketik, miuel hogý az minemeö adossagh fen uolt, azt mint az kett felnek keöillet uolna megh fizetny, melyet Horuat Juricza maga fizete megh.

Deliberatum est etc. Miuel hogý ennek eleöteis az fustin es kantor teoruenyekben azt talaltak uolt, hogý minden eöreksegbül az Horuat Juricza az w mostoha anyoknak leanyaual együt huson fellet³ ky adgyak, az mint az irtas feöldnek ky meresere tiztarto uram embereketis ky küldet, hogý azt ketfele merýek, s mint peniglen az hegýmesternekis megh hatta: az szölobt kett fele merýe, mint ezeknek ky meresere s mint peniglen az teöruenynek engedetlen uolt Horuat Juricza. Miuel peniglen Horuat Juricza aztis eleö hozza az teoruenyben, hogý az adossagott mint maga fizete megh, az ky az attya vtan marattannak, ugý mint 73 forintot, azert az mahoz tizenötöd napiara azzokal az emberekel, az kiknek fizete, megh bizonyetsa. Ha megh bizonyetya, tartozik Fudaczne eppen az fellet megh fizetny, es vramnak w Nagannak eöt funt penz birsagan maratt, tiztarto vramnak es saffarnak birsagokkal. Ha peniglen mahoz tizen eöted napiara Horuat Juricza megh nem bizonyetya, marad vramnak w Nagannak 5 funt penz birsagal. Az minemeö^b irtas feöldet es egyéb eörekseget pörlettenek, annak az fellet tartozik Horuat Juricza vizzha boczattany Fudacz Istuanenak leanyaual együt.

O. Lt. Bathány cs. körmendi lta, C. IX.
 Úriszéki iratok. Szalónak, 1638. dec. 13—
 1639. dec. 12. jkv. 10—11. l.

68.

1639 december 12, Szalónak¹

Vlah pásztor a kocsmában az oda betérő nemest szidalmazta, fiát megverte. Az ítélet szerint fél vérdíjat kell fizetnie a felperesnek; a földesúrnak, tisztartónak és sáfárnak pedig bírságot. Ezenfelül huszadmagával meg kell követnie a felperest és feleségét.

² Hason felét: pontosan a felét.

³ L. az előbbi jegyzetet.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van. b ö = o¹⁹

¹ A kántortörvény bírját a jegyzőkönyv nem tünteti fel. — Az 1639. dec. 12. ülés anyagából (mely az 1638. dec. 13-i kántortörvény jegyzőkönyvével együtt, egy, e korábbi dátum alá sorolt füzetben található) a fenti s a 69. sz. alatti ügyeket közöljük.

7. *causa*. Az el mult Zent Mihalÿ vasarkor Hodaszÿ Mihalÿ az vasarbul haza akaruan mennÿ, Szabaron korchiomaltannak bort. Miuel szomiuhoztam az fiammal egÿut, oda akaruan mennÿ az korchiomara, az fiam be menuen, én hatra marattam. Azonban az en fiamat az Radiczok, az korchioman leuen, az en fiamat semÿ vetekert szitak, es megis vertik, hogÿ mindgÿart az oran el fakatot vere, es kuruafianak szita. En oda erkezuen, *ezt* lattuan, nem szenedhettem el, az birohoz hittam *wket*. Ezek nem gondoluan, ugÿ mint Radicz Matthias, az biroual, seöt engemetis kurua feleségeö kuruafianak szida. Azert en, nemes ember leuen, ez gÿyalazatos szokot rajtam nem hagyhatam, hanem im az feÿemet az tiztesseges teörueny eleöt le teszem,² bizonyetsa ream, ha ollÿan vagioke, az minek szidot, es ha az fellessegemis kurua. Az melÿ dolgot ezzennel, hogÿ ugÿ szitak, megh bizonyetom.

Hodaszÿ Mihalÿ bizonyÿsagÿ :

1. bizonyÿsagÿ Jallicz Iwan fellessege, annorum,³ azt valÿa hittÿ szerint, hogÿ az korchioman itannak az Radiczok ; oda erkezuen Hodaszÿ Mihalÿ fia, reaÿok keöszentik az bort. Ez az bor el veuen, kÿ vitte. Az Radiczok kerdeztek : Houa let az mÿ borunk, kÿ vitte el? En kÿ mentem, megh mondtam nekÿ: Janko, miért vittet el az emberek borat, miért nem adott megh nekÿ? Azonban be vitte az bort. Az Radicz Anndras fia, az mint allat, ugÿ talalta orczul vttÿnÿ, hogÿ mindgÿart el eredet ora vere.

2. bizonyÿsagÿ Radicz Iwan, azt vallÿa hittÿ szerint, hogÿ semit nem latott.

3. bizonyÿsagÿ Stüparicz Matthe, azt valÿa hittÿ szerint, hogÿ Hodaszÿ fiaual egÿut iuot az korchioman. Eset olÿon szo, hogÿ bizonyÿ az Radiczok igen erte vannak, hogÿ Hodaszÿ fiat megh akarÿjak vernÿ. En azonban kÿ jüttem, mondam nekik : Tÿ Radiczok, minden embert akartok vernÿ? Tallan azt gondolÿatok, hogÿ mindenikel olÿan szerenczetek leszen mint az job apama,⁴ hogÿ megh eöltittek. Azonban en viszha tekintuen, imar veressen allat ott Hodaszÿ Mihalÿ fia.

4. bizonyÿsagÿ Bensicz Iwan, az valÿa, mint Jallicz Iwan fellesse.⁵

5. bizonyÿsagÿ Simoncuicz Iwe, azt vallÿa, hogÿ hallata, hogÿ Hodaszÿ fia szita az Radiczokat, es kardra hitta volna egÿket, de az vtis⁶ kitÿwl esset reaÿa, azt w nem tudgÿa, mert nem latta.

6. bizonyÿsagÿ Radicz Iwan fellessege, semmit sem latott.

7. bizonyÿsagÿ Jallicz Rade, azt vallÿa, hogÿ eleö talalta Hodaszÿ fiat veressen. Kerdezte, hogÿ mÿ leölte? Monda, hogÿ az Radiczok vertek. Ennek egÿebet nem tudok.

² L. a nomenklaturában : fejéhez felel.

³ A szám helye a szövegben üresen van hagyva.

⁴ Nagyapámmal.

⁵ Felesége.

⁶ Utás.

Radicz Matthe felleletj: En Szabaron az korchiomon itam az Radiczokkal együt. Azonban Hodaszj Mihaly fia erkezuen, keosztentwnk egy ital bort rea. W az borunkat veuen, es el vitte mas embernek gazdalkodny beleole.⁷ Igaz, hogy nehezteltwnk rea, es megis szolitattuk rolla: miert viszj el az borunkat, azonban mindgyart benunket olah kuruafiannak szidat, kezkes kuruafianak. En nem bantattam.

Deliberatum est.

Az mint az bizonyosagok be juttek, hogy Radicz Matthe Hodaszj Mihaly fiat megh verte, es vert ereztet rajta, azert marad Hodaszj Mihalynek fel boi birsagal, ugy mint fl. 20,⁸ uramnak w Nagannak 16 renist, tiztarto vramnak es saffarnak birsagokkal. Hogy peniglen szita Hodaszj Mihalyt s mint peniglen az felesaget, azert tartozik Radicz Matthe Hodaszj Mihalyt es fellesseget 20 emberseges emberel megh keouetny.

Uo. 17—19. l.

69.

1639 december 12, Szalónak

A szentmihályi vásáron egy olasz kereskedő az áruját — borsot — megkóstoló asszonyt, lopással gyanúsítva, szolgálójával együtt megverte. Az olaszt a fráng megsértése miatt a földesúrnak 32 font, a bántalmazás miatt az asszonynak 16 font pénz fizetésére s az utóbbi megkövetésére ítélik. Ezen kívül a városnak, a tisztartónak és a sáfárnak is bírsággal tartozik.

10. causa. Az el mult Zent Mihaly napian Zent Mihalyt vasar leuen, ment vala edgy bandoly¹ aszonj, Farkos Markone; frostemj² Liskatin Balas neuo olasz satorahoz menuen, vett volna ket uja keozet ualamj keues borsot ky az borsos sákbul. Egy szemet szájában veuen, az teobit vizsha vetette. Megh azt az szemet, kit szájában uet volt, megh sem ragta volt az szemet, mindgyart az olasz az aszonjt orczul czapuan, es ottan verte szolgálaual együt. Hollot az aszonj ket bizonyosagal megh bizonytetatta, hogy nem lopas gyanant, hanem csak kostolasnak okaert vet ky egynihany szem borsot. Azert az aszonj az tiztesseges teoruenj eleot le teuen az fejert, hogy az olaz wtet ugy megh gyalazta es fejere szolot, s mint peniglen vertek az frang allat.

⁷ Más embert kínált meg vele, mással itatta meg.

⁸ A kiszabott 20 forint a paraszt vérdíjának a fele. A „fél bőrbírság” tehát elírásnak látszik, annál inkább, minthogy bőrbírság, vagy — ahogy a szó az egykorú helyesírás szerint szintén olvasható — borbírság kifejezéssel ezen az egy eseten kívül a közölt, illetőleg átnézett egész peranyagban nem találkoztunk. Ilyen bírságról Eckhart i. m. sem szól.

¹ Bándol, Vas m. — Weiden bei Rechnitz, A.

² Fürstenfeld, A. (ekkor Stájerország).

Az aszoný ember bizonyóságj :

Bandoly Steffanicz Gergelyne azt vallja hittý szerint, hogy semit sem latot, sem nem tud ebben egýebet, hanem megh az szaiaban uolt az bors szem, megh meg sem ragta volt, azonban az olasznak szolgálja mindgyárt verný kezdte. Es magais az olasz orczul czapta, az obleben keresuen az borsot, de semit nem talalt.

2. bizonyosagh Kukticz Jella, azt valja, hogy az aszoný csak ket vja keözzet uett uolt borsot ký az sakbul. Egý szemet szajaban vette kostolasnak okaert, az teóbit vizsha vettette az sakban.

Deliberatum est.

Miuel az olasz Szent Mihály vasarban maga tette magát biroua, az aszoný embert megh verte, es híeben, neuben megh kisebetete. Ha szintin valamý lopasban tapasztalta volna, volt az varasban birája auagy saffaria, ne tett volna magannak igazat, es ne verte uolna megh az aszonýembert az frangh allat. Azert, hogy az frangot megh teörte, es magát biraua teuén, marad uramnak w Nagannak 32 funt pinz birsagal. Az aszoný embere³ peniglen ellegendó bizonyóságokkal megh nem bizonyethatta, hogy lópas gyanant vett uolna ký borsot, azert tartozik az aszonýnak 16 funt penzel, es még keóuetný. Az varosnakis maratt eót funt penz birsaggal, tiztarto uramnak es saffarnak birsagokkal. Az keóltsegetis, az ký Zent Mihályon keóltettek, aualis tartozik az olaz megh fizetný.

Uo. 20—21. l.

70.

1641 március 7, Szalónak¹

A felperes atyja az egész szerzeményét fiára, a felperes bátyjára hagyta, aki szintén elhalván, vagyonát özvegyére és gyermekeire hagyta. A felperes most ezektől követeli atyai örökséget. A kántortörvény azonban, minthogy a felperes a követeléssel nem bátyja életében állott elő, s különben is őt kétszer kiházasították, a keresetet elutasítja. A pernyertes özvegy tartozik a végrendeletben említett árúkról megfelelően gondoskodni.

* 5. causa. Nardan lakozo Varga Miklosne Tsátarban lakozot, Istenben megh iduezült Zriniouacz Miklos, ugý mint battýannak halala^a vtan kereset legýen az w attýoktól es anyóktól maradot éórekséget. De miuel az igen keueset tett, es az mý maradot zegený Istenben iduezült Zriniouacz Georgýtól, miuel maga kereste es hagyhatta, az kinek akarta, es igý hagyuan az

³ Emberre.

¹ A kántortörvény bírait a jegyzőkönyv nem tünteti fel. — Szövegéből ezt s a 71. sz. alatti ügyet közöljük.

^a A dólten szedett betűk után az eredetiben pont van.

battýannak,² Zriniouacz Miklosnak minden joszagat, ingo es bingo marhat, mely szegeny Istenben iduezult Zriniouacz Miklos testalta gyermekeinek es fellesgegennek. Hanem ket leanykannak, az kik most Szombathelen vadnak, 25 forintott agyannak ky, es az minemeo arua ott lakik Zriniouacz Miklosnenal, az elteigh tiztesegessen el tartsa. Ha peniglen w nem akarja tartany, annak illendeo reszet ky aduan, oly embernek, az ky el tartsa, olyannak adgyak.

Deliberatum est. Miucl ez feliucl megh neuzet Varga Miklosne az w battýannak eltekben seminemeo eorekseget nem keresset, s mas az, hogy eltekben ketzer hazasetottak ky ez feliucl megh irt Varga Miklosnet minden fele ingo es bingo marhaucl, mely wtett illete, azert az mint az testamentom tarttya, hogy zegeny Zriniouacz Miklos felessegegennek es gyermekekenek hatta minden ingo bingo marhat, szoloket es irtassokat, azert Varga Miklosnenak adhigh semy keresety nintsen, migh Zriniouacz Miklos fia el; hanem annak hallala utan keresety, az mit akar keresny. Az szegeny nemat peniglen Zriniouacz Miklosnak hatra hagyot eozuegye ha nem akarja tartany, annak illendo reszet ky aduan, oly embernek,³ az ky holtigh el tartsa. Az 25 forintot tartozik Zriniouacz Miklosne az ket leanykannak az testamentomnak continencia szerint megh adny.

*O. Lt. Batthyány es. körmendi lta, C. IX.
Úriszéki iratok. Szalónak, 1641. márc. 7.
jkw. 4—5. l.*

71.

1641 március 7, Szalónak

Rokonaitól elhagyott, beteg öregasszony ápolójára és eltemettetőjére, a felperesre hagyta szölejét. Az alperes azonban rokonság címén s hamisan azt állitva, hogy a szölo az ő nevére van írva, az ingatlan a hegymester székén elperli, és el is foglalja. A kántortörvény a felperest birtokába visszahelyezi, az alperest pedig a jogtalan perlekedésért s a hatóság félrevezetése miatt a földesúr, tisztartó és sáfár javára birságra ítéli.

15. causa. Rohonczon lakozo Bérés Leórenczne A; prokatoia, inczedy Horuat Tomas, monduan: Az minemeo szegeny niomorult azonj ember, Soiszne neueo, az mely Rohonczon lakot, vensegere es betegsegeben jutuan, senky gyamolja nem leuen, az ky gongyat viselte uolna, hanem szegenyt magamhoz vettem, tartassara gondott viseltem halalaigh. Hogy szegeny niauualiaszt Isten ez vilagbul ky szoletotta, nem uolt oly attyafia, az ky koporsoiara auagy temetesere gondot viselt volna, hanem en mentem groffne aszo-

² Helyesen: és így hagyta a fiának, a felperes bátyjának.

³ Ti. gondjára bízza.

niomhoz ű Nagához es kertem ű Nagatul egy dezkat, melyet ű Naga mindgÿart parantsolt, hogÿ adgÿannak egy dezkat. Az nem ellegh leuen, nem uolt sohunt olÿ ember, az kitűl kerhetem uolna egy darab dezkat. Noha Franczicz Pettertűl kertem vala dezkat, de nem adott, most peniglen magat attÿafinak tartuan es az szeleleűt el akaruan es el is foglalta. Meg az kit Eűtues Mihalÿne adott, darab dezkat, aztis Franczicz Peter latuan, hogÿ jo dezka, megh aztis el vitte es rosabat hozot erette. Azert *en* az szegenÿ aszonÿ embert tartattam mint halaligh. Ha lett volna Franczicz Petter valamÿ attÿafia nekÿ, miért nem vette magához es miért nem tartatta, es viselt volna gondott az ű elletere. Azt nem czellekeduen, azert varok az tiztes tűruenÿtűl: az minemeű szűlűt ennekem hagÿot, es halala utan az hegÿ uam szedeskor vram ű Naga igassagat megh aduan, es reamis irtak az hegÿuam registromba az szűlűt, birhattÿae Franczicz Peter vagÿ nem?

I Franczicz Peter; contra A procatora, ouarÿ Koller Urban azt fellelÿ: Az mint az hegÿmesternel, ugÿ mint Faÿerombt Jannosnal, esmeretben ennekem iteltik az szűlűt, miuel ket bizonyssaggal megh bizonietattom, hogÿ en attÿafÿ vagiok hozza, es megh halala eleűt az en gÿermekimnek testalta, azert en ahoz tartűm magamat.

Rohonczÿ hegÿmester, Faÿerombt Jannos peniglen azt mondgya, hogÿ ű elleiben igÿ atta az dolgot, hogÿ ű rea vagion irua az szűlű (azert mostűnaban peniglen az hegÿuam registromaban nem ugy talaltattik), azert iteltik uolna nekÿ az szűlűt.

Deliberatum est. Miuel az *I* szegenÿ Istenben iduezűlt Soiz Iwanne niomorossagaban es elteben seminemeű attÿafianak magat nem esmertette, hanem most halala utan, es ű miata az niűuekis¹ megh ehettik volna, hanem ez *A*, ugÿ mint Beres Leűrenczne viseluen gondgÿat, azert az szűlűt ű tűle senkÿ el nem vehettÿ, hanem ugÿ birhassa, mint űaiat^a maga eűreket, miuel az hegÿuam registromabanis be vagion irua, melyru^l az el mult hegyuam es dezma be szedeskor uram ű Naga hegÿuamiat megis atta. Azert hamis kereseteert² marad Franczicz Petter uramnak ű Nagannak eűt funt penz birsaggal. Hogÿ az hegÿmestert hamissan informalta, hogÿ ű rea vagion az hegÿuam registromaban irua az szűlű, azertis uramnak ű Nagannak eűt funt penz birsagal maratt, saffarnak es tiztarto uramnak birsagokkal.

Uo. 11—12. l.

¹ Nyűvek (férgek) is.

² Melyet ti. a hegÿmester széke elé terjesztett.

^a ű = s⁶

72.

1651 január 10, Szalónak¹

Jobbágyokat, akik a bírságos parancs ellenére nem kaszálták le idejében a földesúri rétet, a széna betakarításával is megkéstek, gabonájukat dézsmálás előtt behordták, végül az úr szőlejébe trágya helyett szalmát vittek, a parancsban megszabott büntetésen, továbbá „asztalköltség”-en, összesen 100 forinton marasztalnak el.

* 1. Causa generosi domini Johannis Horuat de Mankobúk ut A contra providos Georgium Bertok, Joannem Varga, Nicolaum Gerenczér, Georgium Füllep, Blasium Czemi reliquosque inhabitatores incolasque possessionis Perenyé, omnino in comitatu Castriferrei existentis velut in causam attractos.

In persona praefati domini A Beóite cum nostris proponit taliter i Quomodo diversis vicibus et temporibus, signanter autem circa festum Sancti Johannis Baptistae in anno 1648. transacto praeterito, praefati I, nem tudaték mý szandékbúl uiseltetuén, félre téuén ezen dominus A uraknak 32 ket forint bírságos paranczolattýat, mideón az perenyei rethekeynek², Uasuar megýében ualoknak megh kaszallassat és szenaýok be takarítassat az megh neuezet jo ideóben^a megh paranczolta uolna be takaritanj, mellýet ez I-k megh nem czelekettek, hanem gonoszúll, poklul, mideón az esseó^a megh uerte uolna es el uesttette uolna, akor takartak be, ezen dominus A uraknak praejudiciumjara és nagj karara.^b Az mellýj kaárt circiter ezen dominus A urok feól nem uett uolna 20 forintért.

Item in anno 1649, es 1650, circa festum Sancti Stephani regis Hungariae megh leuén az I-knak megh paranczolua 32 ket forint bírságh alatt, hogj senký

¹ A szalónaki uradalom írszéki iratai között, ugyanerről a napról datálva, két jegyzőkönyv maradt fenn, mindkettő egykorú tisztáztatnak látszik. Az egyik szöveg aláíratlan, egyszerű másolat, s 8 különböző ügyet tartalmaz; a másik, melyet az írszék bírái aláírásukkal erősítettek meg, további 28 (összefüggő) pert foglal magában. Minthogy az írszék egyetlen napon az utóbbi pereket sem tárgyalhatta le, úgy látszik, hogy a két jegyzőkönyv egy hosszabb, több napos ülészak anyagát örökítette meg, s mindkettőn a bíróság összeülésének időpontját tüntették fel dátumként. Bizonyos alakiságok arra mutatnak, hogy az aláíratlan szöveg anyagát tárgyalhatták előbb; belőle az itt 72—77. sz. a. közölt pereket adjuk. (A másik, aláírt jegyzőkönyvet l. 78. sz. a.) — E jegyzőkönyv szerint az írszék ülésén jelen voltak: Jobbagj Dániel udvarbíró, elnök, továbbá Deseő György, Vas megye főszolgabírája, Naray Mihály szolgabíró, Szilagy Miklós, Deseő János, Vasuari Mihály, Poczkay Tamás esküdtek, Liubanouicz György, a rohonci-, Kara Gáspár, a magyar-, Raueker János a német-kerületek sáfárjai, Soldos Márton forger, Fayerobent György rohonci hegymester, Magly Mihály, Herszt Mátyás, Sinkouicz Mátyás, Rohonc város bírái, Kloiber Kristóf, Szalónak város bírája, továbbá Szalónak és Rohonc várakhoz tartozó jószágok hegymesterei és falusi bírái, „valamint sok más, jogban jártas személy”. — A jegyzőkönyv, a fentiek szerint, a tárgyaláson készült fogalmazvány tisztáztatának látszik. A leíró azonban a fogalmazvány mondattani és egyéb hibáit nem javította ki, vagy másolási hibákat ejtett, a szövegben elég gyakori az elírás. Ezeket csak elkerülhetetlennek látszó esetekben javítottuk.

² Rétjeiknek.

^a ő = o¹⁹ ^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

az dezmalasnak eleőtte gabonaiat haza ne hordgja, hanem ha kenőfereknek szükséges, falubely eskőtek á uagj az falu biraiat magaual kő hiuan az mezeőre, hogj azt rouassara feől meczuén, tudgjon relatiot á mő uranak jarando dezmaiarul, külőmben gabonat hazahoz ne uigjen.

Item in anno 1649, circa festum Sanctorum Philippi et Jacobi megh léuén hasomloképpen megh paranczoluá 32 kett forint birsagh allat, hogj az I-k uraknak rohonző hegőben leueő szeölőjéhez, Vasuarmegőében léueőhoz boitasnak³ ualo salvo honore ganaőt uinnének. Az mellő uitelré ketteőtt rendeőluén akorbely biraia, Varga Janos ez I-k keözül, ugy mint Pffilip Geörgőyet es Czemi Ballast, az kik nem ganaőt, hanem czak szalmat uittenek azon szőlleőkhöz, in despectum suarum robotarum. Melő birsagos paranczolatoknak megh uetisseire ezen dominus A uroknak nem kiczim kara kőuétkeőzet, mellőertt seorsim et singillatim kéuánőa őket az megh irt birsagokon conuincaltatni, az kárt megh ittélúen, mellőrul tőruént uár.

Az I-k magok személlőében az actor A urak aligatioiara az⁴ felelék, az mő az elseő^a punctomat, ugj mint az szenanak karossan és rotthatan es haszontalanul ualo feől takaratassat illettő: nem tagadgőak, hogj az actio szerént nem let uolna, hanem vetnek rész szerént akkorbelő biroioioknak gond uiseletlenségére, es ha mi kár leőtt, az birois bűnes uolna azon szenanak kárában. Az mi penigh az 1649. es 50. esztendőbelő dezma eleőtt ualo gabonának tilalmas frangh allatt ualo be hordassat életj, aztot sem tagadgjak, hanem adgjak okał: az raitok leueő minden napi kenőer szőkséggh czelekettette uélek. Az mő az 3dik punctust életj, ugj mint az ganaő hordasban, ebbenis fateallőak, hogj ha egjszer ketszer az actio szerént haszontalan szalmat uittek. Kéuánőak annak okaért feőldes uraknak ezen actioj felleől ualo gratiaőat es azoktől ualo feől szabadulassokat.

Procurator A protestatur de confessatis ipsorum I oretenus coram tribunali factis. Mint hogj feleletėben tellőességėssen megh uallőak rosiz birajok, rész szerént magok miatt az actioban nominalt szenanak haszontalanul ualo be takaritassat, az gabonának is dezmalas elleőtt ualo tilalmas birságh allat ualo be hordassat, mellően megis taposztaltaltannak. Magokis peniglen oretenus megh uallőak az actioban specificalt 2 esztendőbelő tilalmas birságh ellen ualo gabona hordassokat, s mint peniglen uraknak tartozando relatiok despectiue ualo megh szolgaltattassat ganaő hellett ualo szalma hordasban. Igitur ut de confessatis ipsorum, iuxta erectam actionem procurator A iudicium cupit ferri.

Deliberatum est. Az I-k és az kiknek az neuek itt nem uólnais, az actor feőldes urnak három réndbely actioja ellen az magok replicaioi szerént latatnak három izbely 32 kett forintos birsághban esnj, mellőel meghis sollőositatnak

³ Bujtás, l. a nomenklaturában: szőlőbujtás.

⁴ Allegatiojára. azt.

és conuincaltatnak három izbelÿ 32 kett forinth birsághon, mellÿet exequaltathat azon feõddes ur az allegatio szerént. Az miben miczoda karokat tettek, sine ulla aestimatione, ezen feõldes urnak kezéhez mentek, azon kar simpliciter sine ulteriori executione abban marad. Az engedetlen polgarok, az kik az törüenyre okot attak, mindenek fizessen az magistratus A urnak 4—4 forint asztal keõltséget.

*O. Lt. Bathydny cs. körmendi lta, C. IX.
Úriszéki iratok. Szalónak, 1651. jan. 10.
I. jkv. 1—3. l.*

73.

1651 január 10, Szalónak

A hegy mestert szidalmazó jobbágyot a bíróság nyelvváltáság címén 40 forinton marasztalja el; az összegnek kétharmada az úré, egyharmada a sértetté.

* 2. Causa providi Ruperti Bappl ut A contra providum Benedictum Lint in possessione Noystiffit comitatu Castriferrei existente velut I.

A proponit, hogj az el mult 1650. esztendeõben Szent Katalina aszonÿ nap taiban^a ez I, nem tudatték, mellÿ szan szandékbül inditatuán, mideõn az A békességessen az noÿstiffiti hegyben, Vasuarmégÿeben^b gabonaban ualo káárt beõczült uolna megh, az I uttutal megh szidalmazta, monduán: Vén besttÿe kuraffj, kÿ tett hegy mestere, affecisset, prosivisset¹ praeiudicio derogamine honore sui valde gravi et manifesto, mellÿet^b diaért feõl nem uet uolna. Kéuanÿa azért, hogj az I iuxta titulum 72. partis 2dae Operis Tripartiti conuincaltassék, mellÿrül törüent vár.

Az I maga személlÿében^b azt mondgÿa, hogj egÿkor kárt beõczúlnj mentek uolna az hegyben, s eõ rea leuén az panasz, hogÿ mind az maga marhaj tettek az kártt, akkor penigh az A marhaját talalta az káárban, azért szidalmazta azon A-tt.

A protestatur de confessatis ipsius I. Mint hogj megh uallÿa az actioban specificalt szidalmazast, azért az erecta actio szerént contra eundem de confessatis peteret iudicium. Ha mÿ penighlen káárt praetendal, liceret eidem simili via iuris processum suum instituere.

Deliberatum est. Az I-nak az maga replicaiból megh teczik az actor ellen ualo szidalmazás. Mint hogj az maga dolgaban ez taiban touab nem procedal,²

¹ Az „affecisset” elõtt kimaradt egy szó, mely e szót az elõzõkhöz kapcsolja, a „prosivisset” pedig bizonyára elírás prosevisset (e szidalmakat szórta rá) vagy prosaevisset (így dühõsködött ellene) helyett.

² Továbbiakat nem hoz fel a maga védelmére.

^a A dõlten szedett betük után az eredetiben vesszó van. ^b ÿ = y¹⁹

conuincantaték nyelvű valczagan, úgy mint 40 magyar forinton, mellýnek két része az törvény szolgáltató urnak, harmada penigh cedal az sirelmes actornak. Mellýett tisztarto uram exequaltathat, az mikor és kiuél akarýa, maga es saffar igassagáual együtt. Es az in causam attracta parsnak, ha touab ualo praetensioia uagyon, procedallýon via iuris coram competenti foro et iudice.

A petit executionem fieri.

Deliberatum est. Fiat per dominum provisorem, aut cui commiserit.

Uo. 4—5. l.

74.

1651 január 10, Szalónak

Jobbágyok a kereset szerint gyalázták, rágalmazták sáfárjukat, s az utóbbi panaszára indult perben nem jelentek meg az úriszék előtt. Nyelvváltság és makacsság címén fejenként 44 forintra ítélik őket.

* 3. Causa nobilis Georgii Lyubanouicz, sofferii districtus bonorum Rohoncz ut A contra providos Blasium Puskaricz et Petrum Dellj aliter Horuat in possessione Czem in comitatu Castriferrei existentes velut I.

In persona praefati A Beóite cum nostris proponit: Qualiter circa 13. diem Septembris anno 1650. ez I-k, nem tudaték^a mellý szan szandékból inditatuan, ez megh neuzet A-tt, úgy mint saffariokat, az urnak eó Nganak be uadoltak, hogj minden nemó dolgat allatta ualo polgariuall uitetne uighben uranak nem kiczin karauál; az mellettis inquisitionora boczatatuan, keóleómben talaltatott.¹ Euél sem elegeđuén, hanem malum malo accumulando, loponak szellel² az emberek keózzet, úgy mint Czemben, Vas uar megýeben^b gyalaztak hiriben, neuében, ezen A-nak nagj kissebsségére, mellý gyalazatott pro homagio ipsorum feól nem uett volna.³ Nec his contentus, hanem marhaiatis fenýegetuén az A-nak. Keuanýa azért az I-kat mint efféle defamatorokat vigore 72. titulusnak partis 2dae Operis Tripartiti iudicialiter graualtatnj, seorsim et singillatim, kyrüll törüenytt uár.

Pro I nemo.

A protestatur super contumaci non comparitione ipsorum I. Exquo legitime certificati existerent de praesenti termino, in manifestum culpabilitatis suorum documentum comparere nollent. Igitur velut contra contumaces iuxta erectam actionem cupit iudicium fieri.

¹ Nem úgy találtatott, a tanúk vallomásai nem támasztották alá a vádat.

² Széltében.

³ A két sértő vérdíjáért, vagyis 80 forintért el nem túrt volna.

^a A dólten szedett betük után az eredetiben vessző van. ^b ý = y¹⁹

Deliberatum est. Az I-k az actor instantiaira teörüenyessen ez mai terminusra ez kantor teörüeny elleiben citaltata~~k~~. Miczoda uak mereősightül uiseltétuen, sem szemellýekben, sem prokatorok által nem compareáltak, annak okaért megh marasztatnak keőleőmb keőleőmb mint á ffelle maás ember beöczületében practicalo nyeluessek, nyeluek ualtságán, ugjmint 40—40 forinton; mellýnek kett reszse az tőrueny szolgáltato magistratus ure, harmadik penigh iuxta praecitatum articulum cedal az sirelmes actornak. Ennek feölette per absentiam 4—4 forinton, mellýekhez accedal tisztarto és saffar uraimnak jarando igassaga is. Az ur asztala küłtségét tartozik fizetni az actor.

A cupit executionem fieri.

Deliberatio : fiat per dominum provisorem vel medio, cui commiserit.

Uo. 5—6. l.

75.

1651 január 10, Szalónak

Szomszéd földesúr azzal vádol Batthyány-birtokon élő nemeseket, hogy a felperes erdejében épületfát vágta~~k~~. A tagadó alpereseket az úriszék tisztító esküre utasítja, különben 15 forint kártérítéssel tartoznak. A bírák asztalának költségeire 4 forintot kell fizetnie a felperesnek.

* 5. Causa egregii domini Francisci Ziczý ut A contra nobiles Joannem et Nicolaum Simonezýcz in possessione Nagj Czaita inque comitatu Castriferrei adiacente existentes velut I.

A proponit, hogj az el mult 1650. esztendeőben Szent Thomas aposztol nap tajban, nem tuduan, mely temeritasbul indittatuan, ez A-nak tilalmas erdejben,^a kys nardaý hatarban, Uas uar megýeben, épültre ualo faákat le uagtan nak es eluittenek hatalmasson, az A-nak praeiudiciumjára^b és nagj karára. Mely faknak le uagássat es abbül ualo karossitassát feöll nem uött uolna circiter 15 forintért. Kiuanýa azért az A, iuxta novissimas regni constitutiones kara megh ítéltetuén, seorsim et singillatim conuincaltatassanak, melyrul teörüenyétt uár az I-kra.

Az I maga személyeben az actornak actiojat tagadgja. Mondgja aztis, ha az actioban neuézet údeőben mit uagot uolna, nem az actor Zýczj erdejében, hanem Kerý Páálné aszonýom erdejében uagot, kiuanýa annak okaért ez actiojatul ualo feöll szabadullassat.

Az A tudomanit téssen ez I-nak simplex negatiojara.¹ Kiuanýa, ex vi

¹ Helyesen : negatiojara. — Mint a továbbiakból látható, a „tudományt tesz” kifejezést itt nem pontosabb jelentésében (tanúvallató levelet mutat be), hanem általános értelemben használják : az alperes egyszerű tagadásával szemben a felperes valamilyen bizonyítékot terjeszt elő.

^a ý = y³⁹ ^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

tituli 32. partis 2dae Operis Tripartiti paragraphi in causis minoribus² deliberatio pronunciatassek.

Deliberatum est. Az I-knek ez simplex negatiuajok nem hellýes, hanem accomodalýak magokat az citalt articulushoz. Tartoznak magokat jambor es tiszteszégbelj személyekkell harmad harmad magokkall menteny, mely lészen itt Szalonokban, ez januarius holnapnak 23, es 24. napýan. ^aMellýet ha praestal, feóll szabadúlnak, hol penigh nem, conuincaltatnak keóleómb ^c keóleómb^d az actionak terhén, tisz tarto es saffar uraim igasságával. Az actor penigh fizessen az magistratus ur asztala keóltseghérrt fl. 4.

Uo. 8—9. l.

76.

1651 január 10, Szalónak

Jobbágyok három éven át nem teljesítették a különböző robotmunkákat, s az úriszék előtt sem jelentek meg. Fejenként 32 forint bírságra ítélik őket, el kell végezniük a hátraleékos robotot, s a bírák asztalának költségeire 4 forintot fizetnek.

* 6. Causa nobilis Francisci Bagodi contra providos Michaellem Verhas iudicem, Stephanum similiter Verhas, alterum Michaellem Kunczér reliquosque incolas possessionis Kulczárfalu, omnino comitatu Castriferrei existentis habitae degentes velut I.

A proponit, qualiter in annis 1648, 49. et 1650. diversis vicibus et temporibus transactis praeteritis megh léuén az I-knak hol 32 kett forint bírságh allat, hol 20 huz forint bírságh allat paranczoluan, hogj ezen A uroknak tartozando robottýokat prestallýák, hol kaszállást, szena takarast, szantast, hol vetestis^a; az mellýet ez I-k mint szo fogadatlanok vak mereó megh uetettek, ezen A uroknak preiudiciumiara es nem kiczin kárára. Mellý kaárt es robottýának hattra maradassat circiter 50 fl. feóll nem uette uolna, méllýérrt kéuanýa úket mint bírsagos paranczolat megh uetókót^b az megh érrt bírsagon conuincaltatnj seorsim et singillatim, hattra maradat robottýa megh etéltetuén.

Pro omnibus I nemo.

A protestatur, hogý az I-k uak mereó uiseltetuén nem comparealnak, legitime certificatussok léuén, azért mint vak mereókre az actio szerént teorúént vár.

² A Hármaskönyv idézett címének 10. §-a foglalkozik a kisebb ügyekben való bizonyítással. Eszerint, ha a felperes egy tanúvallató levelet sem tud felmutatni, de valami bizonyítéka mégis van, az alperesnek harmadmagával kell esküdni, hogy magát a kereset alól tisztázhassa.

^c ö = o¹⁹, ^d ö = o²² ^a Az első ö = o²².

^a A dólten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b ö = o¹⁹

Deliberatum est. Az I-k vak merúségtűll visseltetuén, debito tempore certifiáltattak ez mastani kantor törüénýre actrix feöldös aszonýoktűll. Annak okaértt conuincaltatnak in onere actionis 32 ket forint birságon seorsim et singillatim, és az hatramaradot munkat tartoznak, az mikor kéuantaték, megh szolgálj; mellýet exequaltathat feöldeós urok, az mikor akarýa az maga szabadezagában.¹ Az I-k fizessék az magistratus teörüéný tétetteó ur asztala külségértt negj forintat.

Uo. 9—10. l.

77.

1651 január 10, Szalónak

Jobbágy szolgálja megverte egy nemes szolgálját. Amikor a verekedót ezért kalodába zárták, gazdája önhatalmúlag kiszabadította. A nemes panaszára indult perben a jobbágy nem jelenik meg az úriszék előtt, s szolgálját sem állítja elő. A bírák a perbevontat szolgálja vérdíján, 40 forinton, makacsság címén 4, s hatalmaskodás címén újabb 40 forinton marasztalják el, ezen kívül annyi fájdalomdíjat is fizet, amennyire a megvert szolgálja megesküszik. Utóbbinak egyharmma a sértetté, kétharmada a törvényt szolgáló uraságé.

* 8. Causa nobilis Andreae Horuát ut A contra providum Georgium Knablý et Joachimum servitorem eiusdem in Peterstorff degentem, comitatu Castriferrei existenti degentes velut I.

A proponit, qualiter in anno 1650. circa festum Omnium Sanctorum transactum praeteritum, ez megh neuzet I-nak Knabel Geörgj Jochom neueó szolgálja, I, nem tudatték mellý temeritasból inditatuán, ez A-nak szolgáljat, Mattýas neueótt az Nagj Sz. Mihalý uczában¹, Vas uar megýeben békességessen menuén, rea tamadat és megh uerte, potentia mediante, praeiudicio dicti exponentis detrimentoque corporis antelati servitoris sui gravi et manifesto;^a mellý suadalmat ez A szolgálja diaért feöl nem ueótt² uolna.^b Mellý I-nak szolgálja ezen vereségen megh taposztaltátuán, uitettet az kaladaban, Simon Michel petterstorffi biro hazához. Mellý hazra ez I, Knablý Jórigh hatalmassan rea

¹ Az ítéletnek különösen ez a része súlyos. Minthogy a felszaporodott hátralékos robot elvégzésének idejét az uraság tetszése szerint jelölheti ki, a jobbágyot akár halasztatatlann szezonzmunka idején is hosszú időre elvonhatja a maga gazdaságától.

² Nagyszentmihály falu utcáján.

^a A per világosan mutatja a jobbágy jogfosztott helyzetét. Minthogy a paraszt felett csak a saját földesura ítékezhetik, a megvert szolgáljanak az őt bántalmazó másik szolgálja s jobbágy-gazdája ellen az utóbbi földesuránál kellene panaszt tennie. Mivel azonban Werbőczy tétele szerint (Hk. III. r. 31. c.) „a parasztlak uraiknak annyira alá vannak vetve, hogy a nemesekkel saját személyükben nem perlekedhetnek”, a megvert szolgálja helyett csak az őt hatalma alatt tartó nemes járhat el a sértő fél földesuránál.

^b E szó után az eredetiben pont van. ^c A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

menuén, azon kaladabúl ez I Jochom neuéó szolgot ký boczatotta ez A-nak preiudiciumiara, similiter potentia mediante. Mellýértt kéuanýa az A, iuxta novissimas regni constitutiones³ az hatalmon conuincaltassék,^a eundem I, servitorem suum iuristatuallýa, alioquin in homagio servitoris sui conuinci, es azon I szolgálait pro violenta verberatione agrauálnj, ez A szolgáljanak teste suadalmat megh ételtetnj, mellýrúl^c teöruént uár^a ez kett I-kra, mint legitime certificatusokra.

Pro I nemo.

A protestatur super contumaci non comparitione ipsius I Georgii Knablý, similiter et servitoris sui Joachimi iuri non statutione, proinde iuxta actionem erectam cupit contra eosdem iudicium ferri.

Deliberatum est. Az I legitime certificatus léuén, mellý constal biroia relatiojaban,⁴ vak meróségebeóll nem compareal és az verekedeó szolgot sem alattýa, conuincaltaték azon szolganak diat,⁵ 40 forinton et pro non statutione 4 forinton. Ennek felleótte az maga hatalmaskodassáértt, mint hogý az kaladat feóll teörtte es ez actornak rabjat illegitime el szabadította, ezen hatalomért is conuincaltaték 40 forinton. Annak feólette az actor vert, sérelmes szolgália teste romlásaértt orszagúnk teöruénye szerént, az mit probalhat, neký megh ételteték,⁶ mellýnek 2 része cedal az teöruény téteteó magistratus urnak, harmada penigh ez actornak az suhadalomért, az mit az vert szolgál el uiszen tellýessé-gessen maganak. Mind ezeket exequaltathattýa tisztarto uram, az mikor es kiuel akaria, maga s saffar igasságauál egýútt, mellý proba lészen diebus 23. es 24. praesentis Januarii.

Uo. 11—13. l.

³ Valószínűleg az 1647. évi 16. tc-et érti, mely az 1613. 23. tc.-re és más, régebbi jogszabályokra hivatkozva, többek között a hatalmaskodás kérdésével is foglalkozik.

⁴ A perbefogott jobbágyot és szolgáját a községi elöljáróság útján idézték az úriszék elé, a bíró az idézés megtörténtéről jelentést tett.

⁵ Díján.

⁶ Az elvileg megítélt fájdalomdíj vagy kártérítés összege attól függ, hogy a megvert szolgál a „próba”-hoz hány eskütársat tud magával hozni: ugyanannyi forint lesz a kártérítés. (A paraszt esküje 1 forintot „ér”.)

^c ý = y¹⁸

78.

1651 január 10, Szalónak¹

A szalónaki uradalom jobbággyai — a földesúri hatóság részéről sorozatosan előadott kereset szerint — a 12, 32, sőt 100 forint bírság alatt megparancsolt robotot ismételten elmulasztották: aratást, rétkaszálást, szénagyűjtést, behordást, építő anyagok szállítását, favágást, útjavítást, különböző szőlőmunkákat nem végeztek el, vadászatra nem állítottak ki hajtókat stb. Továbbiak szerint a mézet a földesúr elővételi jogának figyelembevételével nélkül eladták, a szőlőket a földesurnak járó tizedbecs lefizetése nélkül maguknak fát hordtak, egyes iparosok az előírtnál drágábban dolgoztak, a petersdorji mészáros pedig hamis mértéket használt. A jobbággyok egy része nem jelent meg a tárgyaláson. Akik megjelentek, objektív okokat hoznak fel mentésükre: legtöbbször arra hivatkoznak, hogy igen szegények, nincs elég erejük és igájuk a robot teljesítésére, más esetekben arra, hogy nem kapták meg idejében a parancsot, vagy ugyanakkor éppen másutt voltak az úr munkáján. Néhány esetben az időjárás okolják, hogy az nem mutatkozott alkalmasnak a kiszabott munka elvégzésére. Védekezésük szerint a tilos erdőt végső szükségstől kényszerítve vágták, halat az árvíz miatt nem tudtak beszolgáltatni, s a robot teljesítése azért sem haladhatott a kívánt módon, mert több falubíró az úr börtönében sínylődik. Az úriszék a távol maradt alpereseket makacsság címén a szokásos bírsággal sújtja, a megjelenteket pedig — a folyamatosan letárgyalt perek legnagyobb részében — a kereset szerint elmarasztalja: nagyösszegű kártérítést, pénzbüntetést szab ki rájuk, szőleiket elkobozza stb.

Anno 1651. die 10. Januarii.

Mý Deseó Geórgy, Vas var megyének feő szolga biraiá, Naráy Mihály, vice biraiá, Deseó János, Szillagý Miklos, Vasvari Mihály, Boczkaý Thamas, azon Vas varmegyének esküttýei gyülekeztünk Szalonokra Vas varmegyében leveóban az tekéntetes és nages groff Batthýani Adam uram eő Naga

¹ A szalónaki úriszék iratai között ugyanerről a napról datálva két — egy aláíratlan s egy, az úriszék bírái által aláírt szövegű — jegyzőkönyv maradt fenn (I. a 72. sz. per I. jegyzetét). Az utóbbi jegyzőkönyvet a benne foglalt 28 ügyel teljes egészében közöljük, és pedig, a kiadványban alkalmazott közlési módtól eltérően, egy — a fenti 78. — szám alatt. Minthogy mindezek a perek a földesúri hatóság részéről egyszerre s hasonló címeken indultak, a külön-külön előadott keresetek tehát tulajdonképpen egy ügyé fonódnak össze, úgy gondoltuk, hogy a teljes jegyzőkönyv nem percnként felbontott, hanem folyamatos közlésével erőteljesebben tudjuk szemléltetni egyrészt a jobbágyok harcát a földesúri elnyomással és kizsákmányolással szemben, másrészt az utóbbi eszközöket, melyekkel az ellenállást megtörni próbálja. A 28 összefüggő per és a 28 ítélet így együtt mutatja legvilágosabban, milyen szerepet tölt be az úriszék, a feudális osztálybírság, a jobbágy-földesúri osztályharcban. — A folyamatos közlés magával hozta, hogy ez esetben nemcsak a perszövegeket, hanem magát az egész jegyzőkönyvet adjuk, az úriszék tagjait feltüntető bevezető részétől az aláírásokig, illetőleg az utánuk bejegyzett bírságlistáig. Ezzel az úriszéki jegyzőkönyvek alakjára nézve is mintát szolgáltatunk, ez ugyanis az egyetlen jegyzőkönyv, melyet így, egész terjedelmében, eredeti formájában közlünk. — A jegyzőkönyv a tárgyaláson készült foglal-

comissiojából és paranczolattýából az kantor teórvényeknek ký szolgáltattassára.^a — Praesentibus Gasparo Kara Districtus Hungarici sofferio, Joanne Rauheker Germanici, Georgio Liubanovicz Districtus Rohonciensis et Simone Kern similiter sofferio Districtus bonorum et arcium Szalonok et Rohonc, Martino Soldos forgerio² eorundem districtuum, item providis Georgio Stairer promontorii Vas hegy, Josepho Czencz Samffalvaiensis, Georgio Faierobent Rohonciensis caeterisque promontoriorum magistris, praesidente generoso domino Daniele Jobbagj, praemissi domini comitis praefatorum bonorum arciumque provisoro.

I. Causa generosi domini provisoris ut A contra providos Andream Adu et Johannem Hoz in possessione Peőszeőny inque comitatu Castriferrei existente degentes velut I.

In persona praefata Beőjte proponit: Qualiter in anno 1650. circa festum Sancti Michaelis archangeli ez megh nevezet I-k, nem tudaték mellý vák mereőseghbul indétatvan, megh lévén nekik paranczolvan 32 kett forint birságh allat, hogj az Vas hegy urunk eő Naga epülletéhez és presséhez circiter 500 teglat vinéne^k, mellý teglatat el vévén Peőszenyben az magok hazaigh^h, az magok szükségére fordítottak, az dominus A-nak praejudiciumiára és kárára. Unde kívánýa ezen dominus A, hogý ez I-k seorsim et singillatim ezen birsagos paranczolat megh vettésséért convincaltassanak, az teglat penighlen in specie aut in condigno valore megh etéltettný. De quo petit iustitiam.

Pro I nemo.

A protestatur super contumacia non comparitionis I, exquo praefati I legitime citati de termino praesenti. Proinde iuxta erectam actionem veluti contra contumaces petit iudicium.

Deliberatum est. Mint hogj ez megh nevezet I-k, vak mereőseghból indétattvan, certificatusok lévén de praesenti termino, az mint saffarioknak, Kara Gasparnak relatioiából ký teczik, nem comparealnak, azért convincaltatnak az aetioban specificalt 32 kett forinton és az teglat tartoznak, az hova paranczolaték, megh vinný. Hogý penighlen vak merűségehből nem comparealnak, azon vak merűségékért iuxta novissimas regni consti-

mazvány tisztázatának látszik. A leíró azonban a fogalmazvány — különösen a latin részek — mondattani és egyéb hibáit nem javította ki, vagy másolási hibákat ejtett, a szövegben elég gyakori az elírás. Ezeket csak elkerülhetetlennek látszó esetekben jegyzeteltük.

² Forgerius: Vorgeher, előjáró, l. a nomenklaturában.

^a A per kéziratában a lefelé nyíló csúcsos és félkörös hajtott ékezetek (o⁶ és o⁸, y⁶ és y⁸ stb.), valamint a kötetlen és a kötött éles és tompa ékezetek (o²⁰ és o²¹, y²⁰ és y²¹ stb.; y²⁸ és y²⁹ stb.) felismerhető szabályosság nélkül váltakoznak egymással. Szövegekzlésünkben ezekre egységesen a 6., 20. és 28. típusú betűket használjuk.

tutiones agravaltatnak 4—4 forintall, es az réghj be veót szokas szerint tisztartó uramnak és saffarjóknak elleőbenj igazsagok megh ételtetek.

NB. Vadit in executionem.³

2. Causa eiusdem domini provisoris contra providos Thomam Eberhartt possessione Uőfalu, Philippum Klóór, Velege, Simonem Michael, Nagy Szent Mihály et Michaelem Vallyak in Szabbar, in possessionibus praespecificatis iudices caeterosque inhabitatores incolasque praefatarum possessionum inque comitatu Castriferrei existentium degentes velut in causam attractos.

A proponit: Qualiter circa festum sancti Joannis Baptistae in anno 1650. proxime transacto ez I-k, nem tudaték mellý vák mereőséghbul indétatvan, megh lévén száz száz forint birságh allat megh paranczolvan, hogý az puszta hellýekhez valo rétteket⁴ az feöllýul megh nevezet hellýekben, Vas var megieében leveőkben, kinek kinek az eő birsaghában⁵ valot, megh kaszaltattak vólna és be takartattak vólna. Mellý birsaghos paranczoltat megh vetvén ez I-k, azon réteknak megh kaszaltattassat és be takartattassat az feöllýul megh irt ideőben simpliciter omitaltak az dominus magistratus urnak nem kiczin karára; mellý kár circiter, az mint saffarióknak relatioiabol, Kara Gasparnak,⁶ extendaltatnek 70 szekérre. Mellý káárt kévan az dominus A in specie aut in condigno eiusdem valore refundaltatnj, az birsagos paranczolatnak penigh megh vetéssért seorsim et singillatim ez I-kat convincaltatnj.

Az uý faluý biro maga személlýeben szolván, hogý az mit be takarhattak, be takartak. Az ký penigh kún marat, annak be takartattássára az ar viz és egýeb gonosz ideő miat es egýeb robottýok miatt rea nem érkezték.

Az vellegeý biro azt mondgya, hogj maga reőstsége à vagj gond viseletlensége miat kún nem marat; w megh kaszaltatta, annak utanna az ar viz rea jóvén, el vitte.

Szent mihalý birosis azt mondgya, hogj mind megh kaszaltatta abban az jó ideőben; az mit be takarhattak, be takartak. És egj részét az maýorban vitettet, egj részét penigh ott Szent Mihályt egýbe hordatta egj kazalban, az teőbbit penigh az ar viz el jóvén el vitte.

Szabari biro azt mondgya, hogý mind be kaszaltatta és baglakban rakatta; egý részét beis hordattot, az teőbit az ar viz el jóvén el vitte.

Az ketthely biro azt mondgya, hogý ott nemis vólt puszta hellý egj fertallýon kivúll, azt Pellj Mihel veótte vólt feöll, és az takartatta és takarta az szenáyat.

³ Utólagos bejegyzés a lap szélén.

⁴ A lakatlanná, pusztává vált jobbágyhelyekhez tartozott réteket a földesúr a saját számára foglalta le, azokat robotmunkával a maga számára kaszaltatta, s a szenát szintén robotban takarította be majorjaiba.

⁵ Biróságában, a maga falujában.

⁶ Ti. relatiojából kitűnik.

A protestatur de confessatis ipsorum I. Mell̄y feleletekből és ok adassokbul k̄y fogh teczeni birsághos paranczolatt megh vettéssek, mivel az feöll tett ideőben semmi nemeő máás robott̄yok nem vólt és akkor jó ideős szolgaltatot. Hoḡy penighlen némell̄yek keözüllek mind be takartatta, azt felelj: ezis heltelen, mert k̄y fogh teczeni saffariok relatioiaból, hoḡy nem mind be takartak abban az jó ideőben, az mikor paranczoltak. Azért mint vak mereőkre és engedetlenekre az erecta actio szerint az dominus A teőrvényt vár.

Deliberatum est. Mivel hogj az ūy falui biro azzal mentj magat: mideőn az puszta helyekhez való réttek kaszaltattassara és annak szenanak be takartattassara paranczoltottak, eő nekik akkor máás robott̄yokis lévén, az ar viz es akadalt tett abban. Minek okairt matuifoghva 15. napiara, mell̄y lészen 23. és 24. Januarii, itt az szallonok̄y várban harmad magaval, vidék̄y emberekkel, menceze megh magat⁷ tisztarto és szolga biro uraim eleőt. Ha megh mentj magat, feöll szabadul, ha megh nem mentj magat, az actióban specificalt birsághon megh marasztatek.

Az vellegei biro in simili mentse megh magat. Ha megh mentj magat, feöll szabadul, hollot nem, az actioban megh irt birsagon marasztaték.

Az szent mihály biro in simili mentse megh magat. Ha megh mentj magat, feöll szabadul, hollot nem, az actioban megh irt birsághon convincaltaték.

Az szabari birois hasomlokeppen mentse megh magat. Ha megh mentj magat, feöll szabadul, hollot nem, az actioban megh irt birsághon convincaltaték.

Zabari biro succumbalt.⁸

3. Causa eiusdem domini A contra providos Joannem Foraner iudicem, Martinum Siller, alterum Martinum Szimandly caeterosque inhabitatores possessionis Bollffau inque comitatu Castriferrei existentis habitae degentes velut I.

Idem procurator proponit: Qualiter in anno 1649. die 4, 10. et 31. Julii, item 21. Augusti, necnon die 5. Martii anni 1650. noviter transacti praeteriti, ez feöll̄yül megh nevezet ideőkben, megh lévén paranczolvan száz forint birságh allat, hogj az Vas hegj pres épületéhez, Vas vár megjében léveőhez, 40 száál epületre valo fáát vigyenek, mell̄yben 25 szallal megh nem vitték. Item 4 fodor deszkat,⁹ mell̄yben ketteőt omitaltak. Item száz forint birságh allat ezen Vas hegj preshez sindelt vinnj, mell̄yben semmit

⁷ Minthogy az eskütársak felük megbízhatóságát, becsületességét bizonyították a bíróság egy-falubeli, vagy legalább ugyanazon vidéki eskütársakat kíván, akik őt ilyen szempontból ismerhetik.

⁸ Utólagos bejegyzés a lap szélén.

⁹ Fodorfának nevezik az olyan fát, amelynek rostjai fodrosan össze-vissza hajlanak, s így nagyobb a tartóssága. Ilyen különösen az iharfa.

sem praestaltak. Item az szalonokÿ vár szükségére tűzre valo fáát 50 szekérel, mellÿnek 30 mai naps hatra vagÿon. Item kett izben száz forint birságh allat az tegla színhez 100 szekér fáát, mellÿben maradot hatra 49 szekérel. Mellÿ birságos paranczolatokat megh vetvén az I-k vak mereősséghból, az dominus A-nak robottÿának hatra maradassával, nem kiczin karara. Mellÿnek hatramaradassairt és az sindelnek megh nem viteléert az feőllyÿl specificalt birságokon, veluti diversis vicibus et temporibus contumaciter reiteratis, kévanÿa űket numero colectivo convincaltatnj, az menniszer az paranczolat kÿ adattattot, és az hátra maradot robbottÿokat extra alias robotas megh élteltetnj, mellÿrűl teőrvényt vár.

I biro in propria persona azt mondgÿa, hogj ezen feőllyÿl megh irt robotoknak véghben vetelére nem vóltak elleghségesek, feőlletéb valo robbottok vóltak azok. És gÿakorta máás robbottotis occuralnak: az fűreznél, hol gatt czinallassa, hol deszkaknak való fáá hordassa.

A dicit insufficientem esse rationem per eosdem I propositam. Mivel hogj ez I-knak minden heted szaka bizonÿos napon helleknek számok szerint és attul jarando robottÿok szám szerint el rendeőlteték saffarioknak és biraioknak jellen lettékben, mellÿkor ha mÿ főllieb tartozando robbottÿokon feőllyÿl rendeőltetnek, megh keőllene és keőllet vólna jelentenÿ, és hirive adnj tiszt viseleoinek. Egjebtantis ez I-knak semminemeő szabot robbottÿokat ninezen, hanem az mideőn mÿ kévantaték, tartoznak paranczolt robbottÿokat véghben vinnÿ.¹⁰ Mellÿet, az mint az actiobul kÿ teczik, hogj vak mereősséghból omitaltak és csak felét sem vitték véghben, azért mint vak mereők s paranczolat megh vetteők ellen az actio szerint teőrvént vár az A.

I dicit, hogÿ sok szegény ember vagjon keőztek, az kinek az eleőt vonÿo marhaia vóltis, most ninezen, s annj szekér most nemis mehet kÿ, mint annak eleőtte.

Deliberatum est. Miel hogj az I-k aval menték magokat, hogÿ feőllyeb valo robbottÿok lévén és hogj igen marhatlanokis az falu lakossi, mellÿ nem elleghséges, mivel hogj az feőllyÿl megh irt robotot nekiek megh paranczoltvan, akkor nem mentettek semmivelis magokat, hanem vak mereősséghból mulattak eő Naga robottÿat el, ez okairt convincaltatnak az actioban specificalt birsághon, tisztarto és saffar uraimék igassagával, mellÿet exeqvaltathat eő Naga, az mikor akarÿa.

NB. Executio.¹¹

¹⁰ A földesúr képviselője szerint, aki az uralkodó osztály felfogásának tolmácsa, a robot mennyisége nincs megszabva: a jobbágnak annyi munkát kell teljesítenie, amennyire a földesúrnak szüksége van, és akkor kell robotra mennie, amikor parancsolják.

¹¹ Utólagos bejegyzés a lap szélén: a végrehajtás megtörtént.

4. Causa eiusdem domini A contra providos Laurentium Ritter iudicem, Joannem Fimli, Georgium Faller caeterosque inhabitatores possessionis Alho in comitatu Castriferrei existentis degentes velut I.

Idem procurator proponit: Qualiter die 4, 10, 31. Julii, item 18. Octobris anni 1649., item 5. Martii anni 1650. transacti praeteriti, ez I-k az feöllýúl megh nevezet ideőkben, kévalt képpen 4. Julii, megh lévén paranczolvan száz forint birságh allat, hogj az vr eő Naga Vás hegj preshez harmicz száll fáát, épülletre valot vittenek vólna, mellýben 15 maradot hatra. Az teőb ideőben penighlen megh vólt paranczolvan 32 ket forint birságh allat, hogý az vár szükségére 50 szekér fáát vigýenek, mellýben mostis restall 26. Item az tegla színhez, Vas vár megýében leveőhez 35 szekér fáát, mellýben restal 26. Mellý birságos paranczolattok megh vetesséirt kévanýa az dominus A az I-kat, toties quoties ezen paranczolatokat megh vetették, az feől tet birságokon convincaltatnj, és hatra maradot robottýokat be szolgaltatnj, mellýrűl teőrvént vár.

I-k in personis dicunt: Az mit el mulattak az specificalt robotokban, azt nem vak mereősséghből mulattak el, hanem szegény és marhatlan vóltok miat maratt hatra. Az mennit véghez vihették, azt vighez vitték.

A dicit indirectam esse ipsorum I exceptionem ex ea, siquidem praefati I essent sessionati et quilibet ipsorum ex sessione sua non haberet praescriptam robotam, verum subdomulatum.¹² Id est solitum, hogý tisztviseleőj elleöt tartozando robottýa minden hetenkint megh mondottassék, mellýhez accomodalnj keőllet vólna az I-knek, és eszerintis reflectallýa magat az dominus A procurator in proxima praemissa sua causa super allegatione facta. Mellý szerintis ez I-kra, mint vak mereőkre, birsághos paranczolat megh veteőkre, simile iudicium cupit pronunciari.

Deliberatum est. Az magok mentsége az I-knek az actioban megh nevezet robotnak megh nem vitele felleől nem elléghséses, mivel hogj ký teczik tisztarto és saffar uraimék relatioiokból, hogj minden heten az minemeő robotot reaiok vetnek, ugj alkalmaztattýak, hogý azzal birjannak. De mivel hogý czak ugý vak mereősséghből mulattak el, és igj convincaltatnak az actioban meghirt birságoknak terheken toties quoties, tisztarto és saffar uraimék igassagokon, mellýet executioban vetethet eő Naga, az mikor akarýa.

5. Causa eiusdem domini ut A contra providos Martinum Steger, famulum relictæ providi Jérégh Snaider, item Joannem, famulum relictæ Martini Snaider, Joannem Stumpffl et Matthiam Feldhoffer in possessione Nagý Szent Mihály, in comitatu Castriferrei habitantes.

¹² Nem hivatkozhatnak arra, hogy igás állatjuk nincs, mert a robotot, bár telkes jobbágyok, nem telkenként, vagyis igák után osztják ki, hanem a tisztviselők minden héten házanként mondják meg, hogy kinek milyen munkára kell mennie a következő héten.

Idem procurator proponit: Qualiter circa festum sancti Thomae apostoli in anno 1650. proxime transacto megh lévén 12 ket forint birságh allat paranczolva, hogý az birak az hetj el rendelőt robot szerint az inepekre¹³ vadasztassanak, mindenék biro bizonyos szamu gialogot allétvan, mellýek keőzzót az I-k is el menvét és az Vás hegyben el maradvan az vadaszoktul, egj eýel és nappal az pinczeknél karttýaztannak, mégh vettvén bírsagos paranczolattýokat. Mellý vak mereőségekért és paranczolat megh vettéssekért kévanýa seoisim et singillatim az dominus A procuratora úket convincaltatni.

Pro I nemo.

A protestatur super contumacia non comparitionis¹⁴ ipsorum I, proinde iuxta erectam actionem cupit iudicium ferri.

Deliberatum est. Mivel az I-k sem személlýekben,^b sem procuratorok által nem compareálnak, azért, mint hogý legitime certificatusok lévén, convincaltattnak seorsim et singillatim 12 ket forinton et pro contumaci non comparitione 4—4 forinton, mellýet tisztarto uram executioban vehet.

6. Causa eiusdem domini A contra providos Gasparum Rueder iudicem, Johannem Szauhamel caeterosque inhabitatores possessionis Kiczlad comitatu Castriferrei existentis degentes velut I.

Idem procurator proponit: Qualiter circa festum sancti Jacobi apostoli in anno 1649. transacto praeterito megh lévén száz forint birságh allat paranczolva ez I-knek, sindelt vigýenek, mellýet in toto omitaltak. Item in anno 1650. die 5. Martii ezen szalonoký vár szükségere és az tegla szinhezis 32 ket forint birságh allat bizonyos szekér szamu fákat vigýenek, ugý mint 27 szekérrel, az mellýben megh mostis restal 8 szekér fáá. Mellý^b bírsagos paranczolatoknak megh vetesséirt kévanýa az dominus A procurator a az I-kat convincaltatni, mellýrül teőrvént vár.

I-k magok személlýében azt mondgyák, hogý az sindelt az utan roboton kívül megh vitték. Az fáát nem vihették megh, mivel hogj annj szekerek nem vólt. Mindenestúlis csak hattan vannak, kiknek vagjon vonýo marhaiok. Megh ahoz az marhatlan emberekreis vetettek egj szekeret és ugj aval egiüt hordottak fáát, az menit hordhattak, mert teőbbet nemis vihették marhatlan vóltok miaf.

A protestatur de confessatis ipsorum I, mellý ezen teőrvény szék birainak nem constáll, igitur veluti de confessatis, peteret iudicium.

Deliberatum est. Mivel hogj az I-k aval menték magokat, hogj nem vak mereőséghból mulattak el az fáá hordast, hanem azért maratt hatra, hogý elegendő szekerek nem vólt azon fáá hordassára, minek okairt ad 15. diem, mellý lészen 23. et 24. Januarii, harmad magokkal, vidéký emberekkel megh

¹³ A karácsonyi ünnepekre.

¹⁴ Az eredeti szövegben: super contumatio non comparationi.

^b ý = y²²

mentczek magokat. Ha megh menthetik, feől szabadulnak, hollot nem, az actioban megh irt birságon megh marasztattnak.

NB. Executio : fl. 12.¹⁵

7. Causa eiusdem domini A contra providos Rupertum Millner iudicem, Erhartum Rimpaur caeterosque incolas possessionis Grobensak, item providos Georgium Krausz iudicem, alterum Georgium Pehem reliquosque incolas possessionis Leoperstorff, omnino in comitatu Castriferrei existentis habitae degentes velut I.

Idem procurator proponit : Megh levén száz forint birságh allat megh paranczolvan ez feöllýűl megh nevezet grobensakiaknak, hogj Dobronokbul, Stýriaból¹⁶ 4 szekér faragot keövet hoznának in anno 1649. circa diem 10. Julii, mellýben egýik szekeret megh nem hoztak. Item az kertéznek 16 gyalogot adnak, mellýben hetet be nem alítottak. Item 5. Martii 1650. ezen szalonoký tegla színhez 23 szekér fáát vinni, mellýben 12 szekér faa resta, mellýnek 32 forint birsága feől tétettet vólt. Az teóbbi I-knak, ugý mint leopostorffiaknak megh levén 32 kett forint birságh allat megh paranczolvan, hogj az ur eó Naga rohonzj konýhaiara 4 szekér fáát vinnének, mellýet omitaltak. Item az tegla színhez 25 szekérrel, mellýben 14 resta. Mellý birsagos paranczolatnak megh vetéseirt kévanýa az dominus A procurator a az I-kat, mint vak mereóket és birságos paranczolat megh vetteóket convincaltatnj, mellýrűl teórvént váár.

Az grobensoký I-k magok személlýekben azt mondgyák, hogj szegények s nem vóltak elléghséges ezen roboth véghez vitelére, azért maratt az, mý maratt.

Az leopostorffiak aval mentek magokat, hogj szegények, marhaiokis el veszet, azért nem vihették megk. Az kertéznek valo gyalogokat azért nem adhattak mind, hogj az gyalogok munkara mentek vólt ký s nem talaltak annj gyalogokat hazoknal.

A dicit nullam esse eorundem I responsionem, mivel hogý ez I-k hasomloképpen megh vallýak vak mereóéseket és paranczolatnak megh vetésséket, mind az alhoiak és bolffaiak, mellýért reflectallýa magat az procurator A az alhoiak és bolffaiak ellen teótt replicaiaara, és kévanýa úket hasomloképpen az actioban specificalt birsagon convincaltatnj.

Deliberatum est. Az mý az egj szekér faragott kúvet illetj, az ký hátra maratt, mivel hogý 100 fl. birságh allat vólt megh hadgyva, hogj 4 szekérrel vigienek, annak okairt az hátra maratt egý szekérért 25 forinton birsagon marasztatnak az grobensakiak. Az hátra maratt 12 szekér fááért, mellýet el mulattak, 16 fl. birsághon. Az kertéz mellé valo gyalogok dolgat, azt bizo

¹⁵ Utólagos bejegyzés a lap szélén : 12 forintot behajtottak rajtuk.

¹⁶ A „Dobronok” helynév stájerországi helységgel nem azonosítható, nyilvánvalóan elferdített névalak.

nÿtsak megh mahoz 15. napiára, hogj annj gÿalogh nem vólt otthon, hanem kényer keresnj voltak kÿn. Az leoporstorffiak, hogj mind megh nem vittek az fáát, az hatra maratt 18 szekér fááértis marasztatnak 16 fl. birsághon, tisztarto és saffar uraimék igassakon.

NB. Executio : Grobensak fl. 25,
Loipesdorf fl. 16.¹⁷

8. Causa eiusdem domini A contra providos Nicolaum Molnar, Joannem Fwnk, Michaellem Ludbaÿ, Michaellem Suester, Thoman Kheffer, Michaellem Hertt, Lucam Stetner, Gregorium Kerzelicz, Joannem et Vitum Molnar, incolas et inhabitatores oppidi Hodasz comitatu Castriferrei existentis habiti degentes velut I.

Idem procurator proponit : Qualiter circa festum Assumptionis beatae Mariae Virginis in anno 1649. transacto praeterito ez megh nevezet I-k, nem tudvan mellÿ szán szandékból indétvan, mideõn az hodaszj rétteken, Vas var megjében leveõben az magistratus A szenaia baghlyában feõl let vólna takarva, ez I-k marhaiokat rea boczatvan, teheneket és eõkreket, mellÿ szenában fellest¹⁸ megh evén, nemellÿ baghlyakat kit el hantak, kit el tiportak, ugj hogj ezen dominus A-nak nagj karára keõvetkezet. Az mellÿ káárt az megh irt I-knak saffariok az dominus A-nnak relatiojara submitalÿa. Mellÿ szán szandékból leõt vak mereõségért iuxta novissimas regni constitutiones mint káár téteteõket¹⁹ kévanya seorsim et singillatim convinkaltatnj, az káár megh itéltetén,²⁰ mellÿrûl teõrvént vár.

Pro omnibus I nemo.

A protestatur super contumaci non comparitione ipsorum I, cum alias legitime certificati exsisterent de praesenti termino. Igitur veluti contra contumaces iuxta erectam actionem cupit iudicium ferri.

Deliberatum est. Az I-k, mivel sem szemellÿekben, sem procuratorok által, certificatusok lévén, nem comparealnak, annak okairt megh marasztatnak küleõmb küleõmb 40—40 forinton és az absentiairt 4—4 forinton, tisztarto és saffar uraim igassagával, mellÿet exeqvaltathat tisztarto uram, az mikor akaria.

9. Causa eiusdem domini A contra providum Joannem Sütteõ iudicem caeterosque inhabitatores possessionis Inczéd comitatu Castriferrei habitae velut I.

Idem procurator proponit : Qualiter circa festum sancti Michaelis archangeli in anno 1650. proxime transacto ez I-k, nem tudaték mellÿ vak

¹⁷ Utólagos bejegyzés a lap szélén.

¹⁸ Sokat.

¹⁹ Valószínűleg az 1649. évi 84. tc. 2. §-ára céloz, amely a károkozónak vérdíjukon (azaz jobbágyoknak 40 forinton) elmarasztalását rendeli el.

²⁰ Ítéltetni.

merűsséghbül inditatvan, megh levén 100 fl. birsággh allat megh paranczolva egy nihaný izben, hogý az dominus magistratus szeőlleőit, rohonczi hegýben Vas var megýében valot, az sok esseő miatt esset arkoknak be teóltéssét ký tiszticzak, megh czinallýak és az szeőleő feőn^c allýait igazéczak,²¹ hogj az esseő teób káárt abban ne tegjen. Mellý birságos paranczolattot megh vettétvén az dominus A praejudiciumiára és nem kiczin karara, mellý káárt azon esseős ideők miatt submital refferalnij azon rohonczi hegýnek hegý mestere. Kivannýa az feőllýűl megh irt birságos paranczolattnak megh vettésért convincaltatnj, és azon szeőleőnek arkaýt és feőn allait renovaltatnj, mellýrűll teórvént uár az I-k ellen, mint birságos paranczolat megh vetteők ellen.

I, Sűteő János maga szemellýében azt mondgja, hogý az mikor az saffar megh paranczolta vólt az aroknak ký tisztittassat, akkor az saffarhoz oda ment, megh mondotta, hogj most vizes és lagj ideő vagýon, ha oda el mennekis, nem hasznos, hanem nagj ob káárt tesznek,²² és igj nem uolt szo fogadatlan vagý vak mereő és paranczolat megh veteő. Az mý penigh az massik arkot illetj, az nem az eő részéken, hanem az rohoncziak részén vagýon.

Procurator A tudomanyt teszen az I-knak feleletén,²³ mellýben megh vallýak az birságos paranczolattnak megh hagyássat és az ideőtülfoghvast azon szeőlleő arkainak megh nem tisztitottassat. De reliquo azt is vallýak, hogj máás arkokbűl téssen az esseő kárt az szeőlleőkben, mellý az rohoncziake, az mellý coram tribunali non constal. És ha szintén constalhais, tartoztak volna ez I-k, hogj az eő rosz munkalando szeőlleoieknak arkait, az honnand az kár az víz miatt esset, megh czináltak vólna, mivel az magok szovabulis ký teczik, hogj ezen birságghos paranczolatt egy nihaný izben hagyatattot, es mind eddighis vak merűűl megh vetvén, azon arkokat megh nem tisztogattak. Azért mint vak mereők és birságos paranczolat megh vetteők ellen az erecta actio szerint de confessatis ipsorum teórvényt váár.

I, Sűtteő Janos azt mondgýa, hogj az saffarnak azt mondotta, hogj az arrok tisztitássat hadgýa az szeőlleő meczésségh,²⁴ mellýet az saffaris jova hagyot.

²¹ A szőlőtöveket megigazítsák. — A hegyoldalban telepített szőlőt védeni kellett az ellen, hogy a lejtőn a víz le ne fusson, a termő talajt le ne hordja. Ezért a szőlőhegy oldalában a hegy lábával párhuzamosan árkokat húztak, ezeknek a belső, mélyebben fekvő részében állottak a tőkék, s az árkok felfogták a csapadékot, nem engedték lefutni az esőt. Erős zápor idején azonban a lezúduló víztömeg elmosta az árkok töltéseit, s a hordalék betemette az árkokat. Ezek kijavítására s a szőlőtőkéknek a hordaléktól való megtisztítására szólt a parancs.

²² A hegyoldalban a csúszós, sáros talajon nem tudnak dolgozni, az árkokat nem tudják kitisztítani, sőt a eszímájukhoz ragadó sárral az árkok töltéseiben még nagyobb kárt tehetnek.

²³ Vallatólevelet: tanúk (vagy itt talán a perbefogottak) vallomásáról készült bizonyáglevelet mutat be az incédiek védekezésének cáfolására.

²⁴ Vagyis tavaszig, a szőlő metszése akkor történik.

Deliberatum est. Mivel hogý maga megh vallýa az in causam attracta pars saffarjának az actio szerint az szeõlleõ munkajára valo paranczolatýát és azon szeõleõ keõrnýáll valo arkoknak megh nem tisztittasít ; megh vallýa aztis, hogý eõ máás ideõt várt, hogý sem mint az paranczolatban vólt, noha az paranczolat eõ általa Inczédnek minden lakossira nézet vólna, és az ideõ valogatásban bottýa allat leveõ szomszédýt²⁵ az munkara nem paranczolta. Ennek okairt magan egýedül marad az paranczolat szerint valo száz forint birságh fizetése, és az el mulattot munkat ennek utanna praestalný. Az masodik punctusban, hogj qualifical az viznek az rohoncziaak szeõlleõjéráll valo azon szeõlleõjében follýassára és karossitossara, eztet tartozik in termino supranotato bizonyítaný. Mellýet ha megh bizonyíthat, absolvaltatók, hol penigh nem, az hegý mestereknek és azon hegý népnek, mellýek az szeõlleõ processussaban megh beõczülteték és azon beõczeõ szerint az káárnak refusioiával tartozik, tisztarto és saffar uraim igassagával.

Mint hogj bizonyos feõ és máás emberséges emberek instaltak ez deliberatioban megh súllýossitattot Süteõ János felleõl magistratus A ur eõ Naga ezen kantor teõrvénybe leveõ praeses tisztartoia eleõt, mellýeknek instantiajokat és ezen Süteõnek szegénségét megh tekéntvén, gratiáia és feõl szabadulása vagjon ezen deliberatiónak terhetül igj, hogý az mit el mulattot az actio szerint valo munkaban, tartozik aztot restauralný.

10. Causa eiusdem domini A contra providos Nicolaum Kis et Georgium Srainer, cives germanos oppidi Rohonez velut I.

Idem procurator, qui ante, proponit: Qualiter circa festum sancti Martini episcopi et confessoris in anno transacto praeterito ez meg nevezet I-k, nem tudvan mý szán szandékból inditatan, az rohonczj mezeõben leveõ^c vettéssekben, Vas vár megýben leveõben lovaiokkal, pénzen vett kereskedeõ és teõtserségbeli marhaiokkal²⁶ sok karokat czelekettenek mint az dominus magistratus urnak és azon varos bély lakossoknak praejudici-umokra és nagj karokra. Hollot egý nihaný izben megh vólt nekik paranczolan 32 kett forint birságh allat, hogj ezen marhaiokat megh eõriztessék és karokat ne tétessenek, mellý gabonaban esset kár tételt submital az rohonczj német varas bírójara. Item ez feõllýül megh irt hellen ezen Kis Miklos az rohonczj haltartonak seõvenýes kerttýeit feõl szagatvan, fúvet hordottattot marhaý szükségére in anno praemisso circa festum sancti Joannis Baptistae. Mellý birsághos paranczolatnak megh vettéseért kévanýa az A mint temerarios birsághos paranczolat megh vetteõket az megh irt birsaghon seorsim et

²⁵ A falusi bírõ tisztének jelvénye a bírõi pálcá : jelképe annak a hatalomnak, amelyet a „botja alatt levõ” falu lakossága felett a földesúr bizalmából — és érdekében — gyakorol.

²⁶ Tõzsérségbeli — kereskedés céljára vett — marháikkal. (Tõzsér: marha-kereskedõ.)

singillatim convincaltatnj és az gabonakban esset kárt megh etéltetnj, mellý-rúll teórvént vár.

I-k magok személlýében azt mondgyák az actionak elseö részére, ugj mint az kereskedésre valo marhakkal való kar tétel felleól, hogý eök azon marhat egj napnal teóbbet az rohonczj mezeóban nem eörzették, mellý eörzés nemine contradicente és máás szomszédok kara nélkül volt, mellýet submitalnak azon varosnak birojanak relatioiára alat. Ha szintén míczoda kárt tettek volnais, nem az mostani urunk eö Naga kantoron, hanem coram competenti iudice, in cuius processu haberent residentias, keóllene discutialtatnj, kjvanyakis azon birojok eleiben relegaltatnj.²⁷ Az mi az massodik punctust Kis Miklos ellen illetj az kert feól szegésben és fú aratasban, qualificalvan, hogý az konýha saffar engedelmeból czeleketék, ha mikor czelekették, kinek szabadczagaban volt efféle engedelem, mellýet summital azon konýha saffarnak recognitiojára.

A dicit esse nullam replicam ipsorum I circa illatum damnum, ez okbul, mivel ittis vólna elegendeo competens biraiok, az mellýek keözeót az rohonczj varas biraiais jellen vagýon eskuttjvel egýút,²⁸ mellýhezképest^b ugýan itten tartozik directe az actiora felelnj. Hogý penighlen qualificataiat egýedül valo recognitioiára az konýhasaffárnak submitallýa, ezis nem ellegendeö bizonyásgh, mivel orszagh teórvénye: servus et colonus domini nec pro, nec contra;²⁹ et alioquin unus testis nullus testis. Igitur veluti de confessatis ipsius I az erecta actio szerint teórvényt vár.

I inhaeret.

Deliberatum est. Az magistratus urnak ez mostani kantor teórvényhez ez I-k ellen valo actio incompetens és remetaltaték³⁰ az országhnak és az helynek teórvénye és reghj usussa szerint az eö competens biraiok elleiben, mellýnek processussaban vagjon lakassok. Az mi penigh az egýik I, ugý mint Kis Miklos, az kert feól szagattassa és feö kaszallassa felleól az responsioban,³¹ nem heles felelet. Procedalljon tovab, és az utan teórvénye lészen.

²⁷ Az ügyet Rohoncnak lakóhelyük szerint illetékes „német városi” (l. az uradalom bevezetésében) bírása elé kívánják áttétetni, akinek a tanúságára mind ők, mind előbb a földesúr ügyvédje egyébként is hivatkoznak (a bizonyítást reá „submitálják”). — A perbefogott jobbágyoknak az a törekvése, hogy ügyük a nemesi osztálybírótság helyett a saját osztályukból kikerülő mezővárosi vagy falusi bíróság elé kerüljön, az úriszéki perekben gyakran tapasztalható.

²⁸ Az uraság ügyvédje szerint — bár a kártétel, úgy látszik, a földesúr által a város hatáskörébe átengedett ügyek közé tartozott — e perben itt kell ítéletet hozni, minthogy a rohonci „német város” bíróságának tagjai úgyis jelen vannak az úriszék bírái között.

²⁹ A feudális jog szerint paraszt és szolga sem ura mellett, sem ellene nem tanúskodhatik, tehát a sáfár, a földesúr szolgája, nem lehet tanú a perbefogottak javára.

³⁰ Remittáltatik, átküldetik (ti. a kért városi fórumhoz).

³¹ A mondat hiányos, kiegészítése: amit ... a fú kaszálása felől a responsioban felel, vagy: amit a fú kaszálása tárgyában felel a responsioban.

Unus I, Kis Miklos, ez részben tagadgya az actjot, mellýtul absolutiot kévan.

Procurator A protestatur super simplicem negationem ipsius I et iuxta 32. tituli partis secundae Operis Tripartiti paragraphum: in causis vero minoribus esse,³² cupit iudicium ferri.

I inhaeret.

Deliberatum est. Megh adaték az I-nak harmad magaval, jambor és tisztességh bélj személlýekkel az maga mentségere valo terminus, mellý lészen itt Szalonokban die 24. Januarii. Ha expurgalhattyá magát, feöl szabadul az magistratus urnak actiojatul, hol penigh nem, convincaltaté in onere eodem actionis, tisztarto és saffar igazságával egyút.

NB. Absolutus.³³

II. Causa eiusdem domini ut A contra providos Michaellem Smolzer in Pettrstorff, Paulum Zlataricz in Szabbar et Georgium Zlataricz in Mérem possessionibus invocatis, omnino in comitatu Castriferrei existentibus ut I.

Procurator, qui in praemissis causis, proponit: Qualiter circa festum sancti Michaelis archangeli anno 1650. diversis vicibus et temporibus megh lévén ez I-knak 100—100 forint birságh allat paranczolva, hogj senký keözüllek és az egész tartománybeliekis mézet, gabonaiat ezen dominus magistratus A urnak máás ideghen ur jozzagaban el ne adna, hanem ugyan azon maior-saganak el adássat megh ielentené eleötte jarioának, mellýet ha az dominus A megh nem vitetne, el adhatna máásnak.³⁴ Mellý bírságos paranczolatokat ez I-k megh vettvén, kett tungh³⁵ mézet, kit pénzen vett mezeivel egjút az maga mezetis el atta nemellýék ezen dominus A uranak tilalmas birságha ellen, jozzághanak szükelesére. Mellý vak mereö czelekedetékért, ez birságos paranczolat megh vetessékért kévanýa, hogj ez I-k seorsim et singillatim az specificalt tilalmas birsaghon iudicialiter agravaltatassanak.

Pro tribus I nemo.

A protestatur super contumaci non comparitione ipsorum I, exquo de praesenti termino legitime certificati exstiterunt. Proinde inhaerendo A institutae suae actioni contra eosdem I veluti contra contumaces cupit iudicium ferri.

Deliberatum est. Az birságos paranczolat ellen valo czelekedetekért marasztatnak in onere actionis et propter absentiam mindenek 4—4 forinton tisztarto es saffar uramék igazságával.

³² Utalás a Hármaskönyv idézett címe 10. §-ának kezdő szavaira. E § szerint a szóbanforgó ügyben az alperes harmadmagával tehet tisztító esküt.

³³ Utólagos bejegyzés a lap szélén: az esküt letette, felmentést nyert.

³⁴ A földesúri kizsákmányolás számtalan ágazatának és módszerének egyike a földesúri elővételi jog, mely a jobbágy minden vagyonára, terményeire egyformán kiterjedt.

³⁵ Tung: hordó.

12. Causa eiusdem domini ut A contra providos Laurentium Borinszký, Paulum Baricz, Georgium Eberhort, Martinum Bilhelm in Uýfalu, item Johannem Rager in Samffalva, item Martinum Beber, Matthiam similiter Beber, alterum Martinum Meszszaros, Magdalenam relictam Joannis Paver, Michaellem Zlataricz in Nagý Szent Mihály, item iuniozem Joannem Funovicz, Nicolaum Horvát in Szabbar, item Georgium Jalicz, Marcum Pánta, Johannem Radicz in Hodasz possessionibus ab ipsis nuncupatis, in comitatu Castriferrei existentibus velut I.

A proponit: Qualiter in anno 1649. et in anno 1650. circa festum Omnium Sanctorum diversis vicibus et temporibus, nem tudaték ez I-k mellý vak mereóségébül indítatvan, ezen dominus A-nak tilalmas erdeőben sok karokat tesznek. Ugmint az oh varj erdeőben az feöllýül megh nevezet I-k, Uýfaluban lakozok és samffalvaj, item az nagý szent mihály erdeőben az szent mihály és inczédiek, az szabbarjak ugýan azon szabari erdeőben, az hodásziak penigh az hodaszj erdeőben, Vas vár megieben leveőkben épületre valo fáákat vagnak, kit pénzre, kit penigh magok szükségére hazokhoz vévén az dominus A-nak praeiudiciumiára és nagý karára. Hollot ezen tilalmas erdeők száz száz forint birságh allat megh vannak paranczolva, hogý faat ne vagýanak és ne fayiszanak.³⁶ Mellý birságos paranczolatnak megh vetessen kévanýa az A az I-kat seorsim et singillatim convincaltatnj, az káárt refundaltatnj, mellýrúll törvént vár.

Az I-k keözül némellýek, ugý mint samffalvai Roager Honz, megh vallýa az tilalmas erdeőben valo fáá vagassat, de nem ollýan nagý karral, az mint az A ur praetentallýa. Uýfalui Eberhort Toma az actio szerint valo faa vagassat nem tagadgýa, hanem azt adgýa okat, hogý az keözeónségés faiészo erdeőben az ar viznek nagý vólta miat nem mehettet, es igý kinszerítettet nagý szükségében ura kara nélkül valamj keves fáát szedegetnj. Szabbari iffiu Funovicz János máás polgar hellet vitt egý szekér fáát karacson faá³⁷ gýanant az tilalmas erdeőbül az rohonzj várban pénzért. Szabbarý Horuát Mikula fateallýa, hogj 4 szekerral vitt s teőbbet nem.

A protestatur confessatis ipsorum I. Mint hogj az erecta actioban valo káár tételt nýlvan fateallýak az megh irt tilalmas erdeőben, azért az erecta actio szerint ezeknek megh vallasokrul teőrvént vár. Hogj penighlen az teőbbj I-k mint vak mereők nem comparealnak, kévanýa ezeket az actio szerint judicialiter sullýositatnj.

Deliberatum est. Az comparens I-knak nem hasznal replicaiok szerint valo mentségek. Az absensekkel egýút convincaltatnak in onere actionis,

³⁶ A Hármaskönyv szerint (III. r. 33. c. 5. §.) a tilalmas erdővágáson tettenért jobbágy büntetése mindannak elkobzása, amit nála találnak, ezenfelül díján marad, vagyis 40 forintot tartozik fizetni. A földesúr tehát, amikor ugyanezen vétségért 100 forint birságot követel, még Werbőczy jobbágyelnyomó rendelkezésein is messze túltesz.

³⁷ Karácsonyfa: a földesúrnak a karácsonyi ünnepek alkalmából szolgáltatandó tűzifa.

tisztartó és saffar uraim igassághan. Ezeknek feőlette az absensek pro temeritate keőlemb keőlemb 4—4 forinton, mellÿet exequaltathat tisztartó uram, az mikor akarÿa.

13. Causa eiusdem domini A contra providos Michaelem Magl, Matthiam Herszt, alterum Matthiam Sinkovicz, iudices Germanici, Ungarici et Croatici oppidi Rohoncz caeterosque incolas et inhabitantes eiusdem velut I.³⁸

Idem procurator proponit: Qualiter circa festum sancti Joannis Baptistae in anno 1650. proxime transacto ez I-knak megh levén száz száz forint birságh allat megh paranczolva, mind az három rohonzj varras belieknek, Vas vár megÿében leveőknek, hogj az minemeő kazall szenat eőszve hordottak és raktak az Also maÿorban, Vas vár megÿében, azon kazalt be tetezik.³⁹ Mellÿ birságos paranczolattot megh vettvén ez I-k, az dominus A-nak azon kazal szenaiban nagj kara keövetkezet, az mellÿ karnak relatioiatis refferalnj fogÿa azon rohonzj ez I-k saffaria. Item az ketteÿ váras bely I-k, ugÿ mint magÿyar és horvát varas belyek. in anno praemisso circa festum sancti Michaelis archangeli, nem tudaték mellÿ vak mereősségbűl inditattvan, megh vettvén az száz forint valo birsagot, az dominus A-nak vettéssét véghben nem vitték, ugj hogj teőbbet nem vetették circiter 65 keőbbelnél, vetetlen feőld penigh maradot 70 keőbbelre válo, az dominus A-nak praejudiciumiára és nagj karára, az hollot ezen kett varasbul teőb 70 ekenél kÿ mehet. Mellÿ birságos paranczolat megh vettéssékért kevánÿa az dominus A az I-kat seorsim et singillatim az megh irt birsagos paranczolatokon convincaltatnj, toties quoties azon paranczolatot megh vetették, az kár penighlen refundaltatnj és az hatra maradot gabona vetést in condigno valore aut in simili megh ételtetnj, mellÿrűl törvént vár.

Az I-k magok személlÿekben azt mondÿják, hogj az actio szerint valo szenanak takarassat tehetségek szerint híven és igazan praestaltak. Az mikor azon szena rohant vólna,⁴⁰ massodszoris be tétészték és czinaltak, ennél tovaab űk hozza nem latthattak. Vólt az actor urnak azon maiórban gondviseleő szolgáláa, mellÿ tartozot vólna az eő Naga szenaiához és egjeb jozzagához vigÿaznj. Ha szintin az karossito gÿyakorta valo esseő miczoda káárt tett annak utanna benne, eők arrul nem tehetnek. Ezen actioban megh nevezet I-k magok személlÿekben repicalvan az szántas és vettés felleől, azt mond-

³⁸ Bár az oppidumok (mezővárosok), amelyen pl. Rohonc is, a földesúrtól idők folyamán bizonyos autonómiát, bíraskodási hatáskört kaptak, más ügyekben, így az úrbérrel kapcsolatos kérdésekben, továbbra is a földesúri hatalom alatt maradtak, az úriszék ítélkezett felettük.

³⁹ Betetézzék. — A kazal tetejét úgy készítik el, hogy a víz lefolyjék róla, s egyben a szél elleni védelemként kövekkel is lenyomtatják, vagy pedig szalmakötelekkel lekötik. Ezt nevezik kazaltetésnek.

⁴⁰ Amikor a szél és eső — a betetőzés hiánya miatt — széjjelhordta, széjjelverte a szénakazlat.

gýak, hogj w̄k valamivel tartoztak, tehetségek szerint abban mindent czelekedtek. Hanem teörtént illýen dologh: azon I-knak hárma akkor eō Naga rabságaban vóltak és mostanis azon rabságban az rohonzai teōmleczen kettej vagjon.⁴¹ Ha mý el mult az dologhban, azoknak rabsagok miat leōt, és igj ez paranczolatnak megh vettéssében magokat bñnteléneknek lattýak lennj. Kývanýak annak okairt vroknak eō Naganak ez neheztelléssétűll gratiayat és actioiatul valo feōll szabadulassokat, és az szena takarassban reflectallýak magokat az producalt levelekre.⁴²

Procurator A protestatur de confessatis ipsorum I. Mivel hogj az elseō punctumra, az szena be takarassa felleōl, azt replicallýak, hogj be takartak és tetezték vólna; ha mj káár abban leōt vólna, nem eō miattok, hanem máás gonviseleō miat esset legjen, mellý feleleteket productaiokkal ereōssé-tenj akariak. Mellý producta ellen az dominus A procurator⁴³ és azt mondgya, hogý azon productanak kett paragraphussaból ký fogh teczenj, ugj mint: az szerint, az mint eleōt, azon szenanak be takartattassával tartozandok ez I-k. Item az 2dik paragraphusban: gondviseleōjek az hova paranczolu j foghja. Mellý feleletekbul az erecta actio szerint ký fogh teczenj, hogj ezen szenat tartoztak volna gond viselleōieknek paranczolatlýábul be takarétanj és kartul oltalmazni. Seōt ezen producta elleōszer contineallýa ennek gondvissellessét, és ha kartul nem oltalmaznak, be takaritassokat és gonviseleōieknek szovat nem fogadnának, ez I-k obligáltak magokat az káárnak dupla refussioiára, az mellý gond viseletlenségék miat és szo fogadatlánságh miat incuraltaték.

Az actionak massodik punctumjara valo replica tellýességessen hel- telen, mivel ký fogh az productabul teczenj, hogj ezen dominus magistratus nem három emberrel uigezet, hanem rohonzj három varas beliekkel, és igý az kett varasbélý I-k, ha mj az 3. ellen vagjon valamj keressetek, á szerint lassak egý máás keōzeōt. De mint hogý az actioban specificalt vettés birsághcs paranczolat allat hadgyattot vólt megh és azt megh vettvén, kévan az domi- nus A procurator erecta actiojának continentiája szerint, hogý ez I-k con- vincaltáttassanak, az hatra maradott vettés productaioknak continentiaja szerint dupla refusioval ítéltessek megh, de quo iudicium.

Az I-k inhaereálnak az productanak, addendo, hogj azon szenához az tova valo takaritással, az mint czelekették, nem tartoznának.

⁴¹ Ti. a magyar és a horvát város bírái; a német városi bíró jelen van az úri- széken. — A községi bírák gyakran kerültek az uraság tömlőcébe, ha a népet nem haj- tották elég buzgón „úr dolgára”. S ha abban távollétük miatt ismét lemaradás mutat- kozott, őket is újabb büntetés fenyegette, ezúttal „parancs megvétése” címén, bár a parancs- nak — a földesúr fogságából — nyilvánvalóan nem tehettek eleget.

⁴² Producalt levelek, illetőleg (a továbbiakban) producta alatt bizonyára urbá- rium értendő; de, mezővárosról lévén szó, az úr és a város között létrejött szerződésre, contractusra is lehet gondolni.

⁴³ Tiltakozik. E szó kimaradt.

Deliberatum est. Az I-*knak producta* levelekből megh *teczik*: az *szena* takarásban *mý képpen* és *menýire faradgyának és munkalodgyának*, *ugj* mint *kaszallassával*, *feól gýeóttéssével* és az *hova kévantaték*, *eószve hordasával*. *Mellýet* megh *czelekettek*, az *mint az actioból*, *mind penigh az replicaból ký teczik*. Az *után miczoda kár leótt benne*, ezen *I-k nem okaý*. 2do: Az *mý penigh az szántast vettést illetý*, *mondgyák replicaikban*, *hogý három fogot szomszedgjon⁴⁴ kývúll azon szántásban és vettésben* *mindent az producta szerint híven és igazan*, *tehetségek szerint igazan véghben vitték*. *Mellýet tartoznak ký ký azon all peóressek* *maga hitével docealnj in termino supra-notato*, *tudnj illik ez mostani Januarius hovanak 23. es 24. napiain*, *itt Szallonokban feó szolga biro, eskútt, forgeher és saffar uraimék elleótt*. *Mellýet ha megh czelekesznek*, *feóll szabadulnak*, *hol penigh nem*, *megh marasztatnak az actionak terhén* az *káár megh fizetésével egýút*, *tisztarto és saffar uraimék igazsagával egýút*.

NB. Absolutusok.⁴⁵

14. Causa eiusdem domini A contra providum Blasium Puskaricz in possessione Czem existentem velut I.

A proponit: Qualiter in anno 1650. 4. Septembris megh levén 32 fl. birságh *allat paranczolvan*, *hogý az megh nevezet napon sarýút hordgjon robotban az ur eó Naga czemi réttýeiról*, *Vas var megýében leveókrúll*, *mellý nap el mulattvan robotollássat*, *eýel vitt osztan egj szekérrel*, *mellýet lehanvan szekérról*, és *ott el rohadot az sarýu*. *Kazaltis be nem tétezhették az feódeók ezen I-nak robbot megh vettésse miat*, *mellý miatt az dominus A-nak nem kiczin kara keóvetkezet saru kazallýában*. *Kévanya azért az dominus A*, *hogj ez I az birsághos paranczollat megh vettésért convincaltassék*, *az sarýuban esset káár az saffarnak relatioja szerint megh ételtessék*.

Pro I nemo.

A protestatur super contumaci nec comparitione ipsius I et iuxta erectam actionem cupit eundem agravalnj.

Deliberatum est. Mivel *hogj az I vak merússéghtül viseltettvén*, *nem comparealt*, *legitime certificatus lévén de termino praesenti*, *annak okairt megh marasztaték az actionak terhén* és *az megh irt káárnak refussioian*, *tisztarto és saffar uraimék igazsagával egýút*.

15. Causa eiusdem domini ut A contra providos Matthiam, Michaelem, Joannem et reliquos fabros, item Jacobum, Joannem, Casparum, Nicolaum, Adamum, Matthiam Varga et Nicolaum Bognar, sutores oppidorum Germanici, Ungarici et Croatici Rohoncz, omnino in comitatu Castriferrei existentium ut I.

⁴⁴ Talán a két szomszédos városrész fogságra vetett bírairól van szó (l. a 41. jegyzetet).

⁴⁵ Utólagos bejegyzés a lap szélén.

Idem procurator proponit: Hogj az el mult 1649. és ööttven eszten-deóban, félre tevén az megh nevezet I-k elleitulfohva valo régghi jó rend tartást és az kantor teörvényekben let vigezéseseket és kantor törvényekben tilallom allat leveô 32 kett fl. birságh allat léveô végezéseseket, munkaiokat ez I-k, ugý mint kovaczok és vargak, dragabban, az végezessen feóllýúl arullýak és adgýak, ezen kantor teörvényekben lett végezessek és instructiok ellen, az véveó személlýeknek nem kiczin karokra. Mellý rend tartast és vigezést referalnj fogiak az Rohonez varas bély birak. Azért az I-kra, mint tilalmas birságh megh veteókre és vigezéssek megh veteókre, az A teörvént vár.

Az I-k prokatora, Kholler Urban, azt mondgýa az kovaczok részérül, hogj azon kovaczok, valamint elleitul fohva eó elleikben az minemeó végezes munkaiok felleól adattot, masoknak karok nélkül igazan a szerint munkalottak. Kévannak, hogj azon munkaiokkal kit sarczoltattak az végezésnek feóllýeb, hogý az vadolna maga praesentiaiában. Egiebrant kévanýak az A urnak ezen actiojatul valo feóll szabadullassokat. Az német vargak része azt mondgja, hogj ha mi dragasságot czelekednének, cka az volna, hogý az timaroktul az beórt ugý nem veheték, az mint annak eleótte (mivel eók czavalnj nem tudnak). Mint azon alta/ mint annak eleótte, mostis hasomló képpen ööttven pénzen egý jó eóregh czépelést⁴⁶ és in simili egieb munkatis eleóbj arraiok szerint adgýak, és igj nem oronýozak⁴⁷ magokat búnesseknek lennj.

Az horvát vargak részére azt mondgýa, hogý úk nem czelekedtenek az rendtartas ellen. Ha penigh valakinek panasza vagýon valamelik vargara, jellencze ký, s búntessék megh erette annak utanna, à ký búnes lészen.

Procurator A protestatur, exquo praefati I partem qualificarent, partem negarent in erectam actionem; videlicet praefati I fabri negant erectam actionem contra eosdem, igitur contra eosdem procurator domini A ex vi tituli 32. partis 2dae Operis Tripartiti, paragraphi: in causis minoribus,⁴⁸ cupit iudicium ferri. Hogý penigh az teóbbj I vargak qualitative megh vallýak tilalmas birságh allat valo, az rend tartasson kivúll saruýoknak és marhaioknak el adassat, arra tett penighlen ok adassokat, hogj dragabban vinnik az beórt, az mint ellimitaltattot vólna, az dominus A procuratora heletlennek mondgja ezen ratjokat. Ez okbul levén eleóttek járo gond viseleójek, kiknek eleiben keóillet volna ezen casust terjesztenj, az mellý errül sufficienter satisfaciált volna. Mint hogý penighlen megh valottak rend tartassoknak birsághos paranczolatt megh vettésseket, teörvént vár az dominus A procuratora.

⁴⁶ Egy pár nagy méretű cipőt.

⁴⁷ Arányozzák: vélik, tartják.

⁴⁸ L. a 32. jegyzetet.

Az I-k inhaerealnak.

Deliberatum est. Comperialtaték az kovaczoknak az végezes ellen valo sok izbelj dragab munkajok, az mint az felleőle valo végezes, birsagos paranczolatt vagyon. Annak okairt megh marasztattnak keőleomb kőleomb 32 kett forinton. Az timarok, mellýeknek kezektul megien az vargaknak az czavalt beőr, ezeknekis dragos vőltok és czalardul valo munkaiok comperialtattvan, incurralnak az kovaczokkal hasomlo birsághban 32 kett forintot. Az németh és magýar vargaknak munkajokatis investigalvan, comparealtaték czalordul, roszul, semire keőleól sok kuleomb keőleomb féle munkaiok. Annak okairt megh marasztattnak kőleomb kőleomb eőt eőt forint birsághon; accedal megh ezekhez tisztarto és saffar uraim igassága. Admonealtatnak, hogj annak utanna kőleomben és jőbban munkalodgyanak és az reghj rend tartashoz tarczak magokat, hol nem, sullýosban^d büntetetnek. Mind ezeket exequalhattya tisztarto uram, az mikor akarya.

16. Causa eiusdem domini A contra providos Joannem Laczko in Peőszeny, Thomam Everhort in Uýfalu, Joannem Pruemon in Czekke, Joannem Roager in Samfalva, Andream Guttmon in Oh Vár, Philipum Klor in Vellege, Matthiam Jellasicz in Kis Szent Mihály, Michaellem Vallýak^e in Zabbar, Petrum Wukicz in Mérem et Michaellem Zlatoricz in Pollýanicz, iudices eorundem possessionum; Nicolaum Baricz in Baratt Maior, Martinum Smoller in Drumollý, Georgium Ruk in Ketthely et Joannem Knabl in O Szalonok iudices; item Josephum Czencz et Georgium Stairer, Georgium Smorczy in Zent Mihály, magistris promonteriorum in comitatu Castriferrei existentium velut I.

A proponit: Qualiter in anno 1650. circa festum sancti Michaelis archangeli megh lévén 12 kett forint birságh allat megh paranczolvan az megh irt I-knak, azon helleknek biroinak es hegý mestereknek, hogj az uttakat jőbbitassak és czinaltassak, mind penigh az hidakatis. Mellýet az I-k vak mereősséghból el mulattak és az ur birsagos paranczolattot megh vetették. Kévanya azert az dominus A procurator, hogj az I-k seorsim et singillatim az megh nevezet birsagos paranczolatokon megh marasztassanak és az utakatis megh czinallýak.

Az I-k magok személyekben azt mondgyak: úk mindenütt megh czinaltak az uttokat és hidakat, mellý úket concernal s aronzak⁴⁹ ez arant magokat büntelenek lennj s kivanýak ez actiotul valo feől szabadullassokat.

A dicit non constare qualificatam eorum I, igitur protestando A solemniter de non confessatis cupit iudicium ferri.

Deliberatum est. Mivel hogj az actioban megh nevezet hegý mesterek és birak hatarikban leveő uttýaiknak ros voltával vadoltatnak, mellj uttokat

⁴⁹ L. a 47. jegyzetet.

^d ý = y¹⁹ ^e ý = y³⁹

kj kj az maga hatarában diczirý és íónak mondgja lennj, mellýeknek lattassára rendeóllýen tisztarto uram kett hitves⁵⁰ emberséges embereket. Mellýek azon utakat megh iárvan, íó és rosz vóltokat megh lattvan, az mellýek jóknak talaltatnak, azoknak hatorosj búntellen maradnak, az kik penigh rosznak és karossitonak talaltattnak, azoknak határos népéjt az actioban megh nevezet poena incurralja, tisztarto és saffar uraim igassagával egjút. Mellýet azon hiteles emberek reportalvan, az bűnnessek az fellel tisztarto uram haladék nélkül executiot tehet, mellý cedal az magistratus A urnak, annak utanna az utakat megh czinallýak.

NB. Z. Mihaliak conuiccioia fl. 12.⁵¹

17. Causa eiusdem domini A contra providos Georgium Kruczler in Czekke, Georgium Muer in O Vár, Benedictum Ploz in Sámffalva, Matthiam Horvaticz in Kis Sz. Mihály, Petrum Maurovicz in Zabbar, Simonem Osztovicz, Georgium Horvát, Georgium Rupinovicz in Barat Maior, Joannem Hoyszpaur in Drumolly, Franciscum Kotter, Joannem Kotter in Komýat, Urbanum Háýmer, Georgium Oberhoffer in Puhsok, Joannem Lokner in Leóperstorff, Stephanum Gruber in Grobensok, in possessionibus praemissis habitantes, custodes silvestres velut in causam attractos.

Idem procurator proponit: Hogj az el mult 1649. és 50. esztendeókben ez megh nevezet I-k, félre tevén urokhöz való tartozando hűsségeket, tiszteknek hivatallyók szerint megh nem feleltek, hanem gond viseléség alla hagyattot tilalmas erdeóket az megh nevezet helyekben, Vas vár megýében, hol massok alta, hol penigh magok és czeledgyék által pusztittottak és szűkségekre fordítottak. Az mý penigh azokban mak termet, karokrá fordítottak tékozloképpen, seót azokban termet makot czeledgyékkal szettik, és az marhajókat azokban legeltették tisztviseleőjek hire és engedelmek nélkül, az dominus A-nak praejudiciumjára és nagy karára; mellý káárt submital saffarioknak relatiojára. És ezen tikoziassokért, mint hivatallyóknak megh nem feleleőkre, seorsim et singillatim az dominus A procuratora teórvént uár.

Az I-k magok szemellýekben azt mondgyák, hogj eó altalok az erdeókben karok nem tettették, hanem ký ký czedulat producalvan, az ellen nem tehettek, hanem az paranczolat szerint megh engettek azoknak az fáá vagast.⁵² Az makban sem tették tékozlast, sem penigh magok marhayt sem legeltették raita, hanem az ký be haitotta marhayat az máákra, az feól iratta marhaiat és azoktul censust fizet. Az szent mihalý erdeó ispan mondgya

⁵⁰ Hites, megbízható.

⁵¹ Utólagos bejegyzés a lap szélén: a szentmihályiakon a 12 forint bírságot behajtották.

⁵² Az uraság vagy a tiszttartó cédulát állított ki annak, akinek bizonyos számú fa kivágására engedélyt adott. A cédula ellenében az erdőőrök megengedték a vágást, s a cédulával számoltak el a hiányzó fákról.

aztis, hogj az szent mihály erdeőben esset káár az zent mihály polgarok által let megh, mellýeket megh zalogositotis, de mind azon által mind egyrant hordottak az fáát.

Az oh varj erdeő ispan nem comparealt.

A protestatur de confessatis ipsorum I et cupit coram tribunali qualificantes eliquidari. Az mý penighlen az egyík absens erdeő ispannak jellen nem létét illetý, mint saffarianak relatiojából ký teczik, hogj azon oh varj falu biraia Guetmon Andre, Koller Urban és Muer Jérgh ablegalta vólna el, az mellýet ezen I erdeő ispannak karára czelekedet. Kévanýa az dominus A procuratorá, hogj ezen oh varj biro à vagý el küldet ispanyának helette szamot adgýon, à vagý penighlen amannak absentiairt convincaltassék.

Deliberatum est. Az baratt maiorj és groffensoki I erdeő ispanoknak nem suffragal producta cedulaioik és semmiért vetetnek.⁵³ Megh marasz-tatnak küleomb küleomb előtt előtt magyar forinton. Az német szent mihály erdeő ispannak replicaia, hogj ellenere és bosszusságára hordottak nemellýek eörzése allat leveő erdeőt, ez constal saffarianak relatiojából, és igý feöll szabadull az magistratus A urnak actioiatul. Az szabarj erdeő ispannak az inquisitio kévanásban heltelen kérésse; az teőb I erdeő ispanokkal, mellýek productioval aýanllýak magokat és nem praestallýak,⁵⁴ convincaltatnak küleomb keleomb előtt előtt magyar forinton és az erdeőben lett kárnak refusioian. Az o varj erdeő ispan, mint hogj biroia szomszedgýivel egiút tisztarto uram hire nélkül olý helre küldették, az hova nem keöllet vólna, az eőt forintos convictioban subportallýak keőzeőnségessen.⁵⁵ Mind ezeket exequaltathat tisztarto uram az magistratus ur számára, az maga és saffar igassagával egiút.

18. Causa eiusdem domini A contra providos Vincentium Staýrer in Peőseny, Joannem Svaninger in Oh Vár, Gabrielem Mild in Szent Mihály, item Andream Veőreős et Michaelem Mandlý in Rohonc, Kodner Simon in Bollfau, Georgium Pamer in Alho, Matthaeum Holbor in Leőpestorff, Martinum Riszer in Groffensok, piscatores in praefatis possessionibus omnino in comitatu Castriferrei existentibus velut I.

Idem procurator proponit: Qualiter in annis 1649. et 50. diversis vicibus et temporibus megh lévén az I-knak megh paranczolvan eőt eőt forint birságh allat, hogj minden héten tartozando hallat, rakot be szolgaltattassanak az vár szükségére, és arra az konýhasaffartul czedulakat vegjenek. Mellj hettj halnak be szolgaltattassat az I-k, mint vak mereők, az feöllýül megh irt kett esztendeőben sokszor be nem szolgaltattak. Mellýert kévanýa úket az dominus A procuratorá, hogý minden hétrüll producullýak konyha-

⁵³ Céduláik semmibe vétetnek.

⁵⁴ Bizonyítást ígértek, de nem teljesítik.

⁵⁵ Az öt forintos bírságot viselják közösen.

saffarioktul valo czedulaiokat az be praestalt halrul és rakrull, egjebrant az feől tet birsághon seorsim et singillatim convincaltatnj.

Az I-k magok szemellýekben, az hodaszj halaszokon kivül, azt mondgyák, hogj mindenkor vitték hallat és rakot az eő Naga conýhayára, ki vévén azt, mikor nagý ar vizek voltak; akkor nem vihették, nem tehattik szerit az hálnak az nagj ar viz miatt. Czedulakat penigh nem attak az konyhasaffarok róla, ha mit vittekis. Az hodaszj halaszok czedulakat producalvan fél esztendeöre valót, mondvan, hogý az teőbbirűll hazánal vagýon az czedula, aranzak ez arant magokat bünteleneknek lennj.

Az oh várj halasz, Svaninger Honz és rohoncej halasz, Mihel Mandlý nem comparealtak.

A protestatur de confessatis ipsorum I, exquo non constaret coram tribunali qualificata eorundem I, nec in productis, nec vero humano documento. Igitur iuxta erectam actionem contra eosdem iudicium petit. Quantum vero ad contumaces I, contra eosdem mint vak mereőkre teőrvént vár.

Deliberatum est. Az I halaszok⁵⁶ mentsége állýen simpliciter nem hellýes. Tartoznak ký ký maga szemellýeben hűttével magat mentenj, melly lészen itt Szalonokban ez mostani januariusnak 23. és 24. napian. Mellýet ha praestálnak, feől szabadulnak, hol penigh nem, megh marasztatnak eőt eőt magjar forinton, tisztarto és saffar igassagával egjút.

NB. Rohoncej, alhoi, loipersdarfi, grobensakj halazok eot eot for. conuicioioik.⁵⁷

19. Causa eiusdem domini A contra providos Christophorum Sretmar in Alho et Matthiam Czettlý in Bolffau possessionibus sic specificatis magistros promonteriorum, omnino in comitatu Castriferrei existentibus ut I.

Idem procurator, qui ante, proponit: Hogj ez el mult 1650. esztendeőben, Zent Martoný naptáiban, megh levén paranczolva ez I-k hegýmestereknek 32 kett forint birságh allat, hogj az dominus A-nak allhoý és bollfai határban leveő szeőleőjehez, Vas vár megjében leveőkhez, feőld szint hánjassatanak, az szeőleő feő adgyokat megh jobbiczak és újiczak;⁵⁸ mellý birsagos paranczoltat ez I-k megh vettvén uranak nem kiczin kárára és robottyának hatra maradássával. Kivanýa annak okairt az I-kat, mint vak mereők, birságh paranczolat megh vetteőket az megh irt birsághon seorsim et singillatim, mint tisztokban és hivatallyokban^e el nem jarokat az teőrvénýtűl megh sullýositanj. De quo petit iudicium.

Az I-k magok szemellýekben azt mondgyák, hogý az actioban megh nevezet munkat nem vak mereősséghbűl, sem penigh gond viseletlenséghbűl

⁵⁶ Halaszok.

⁵⁷ Utólagos bejegyzés a lap szélén.

⁵⁸ A szőlőtőkékre földet hányattassanak (betakarják télire a szőlőt), s a szőlőtövek ágyát újra feltöltessék.

f ü = u¹⁹

mulattak el, hanem az gýakorta és feőllette valo nagy esseők az feőldet annira megh lagitattak, mellý miatt az megh nevezet munkat semmiképpen nem czelekedhették. Kévannýak annak okairt uroknak eő Naganak ez arant valo gratiaýat és actiojåtul valo feől szabadulassat.

Az A heltelesen mondgya^e az I-knak replicaiokat ez okbul, mivel az actioban feől van téve az circa,⁵⁹ és azon ideő taiban nem mindenkor esseő esetet, hanem jó ideős szolgalt. Az mikor penigh esseő esetet, megh alvan az esseő, azon paranczolatt szerint hanýhattak volna az feől szinet és épethettek volna az szeőlleőt, mint hogj máás robotot is nem praestaltak. Azért ezen feleletekből inkab ký teczik vak mereőségek és paranczolatt megh vettéssék. Unde inhaerendo A institutae actioni cupid iudicium.

Deliberatum est. Az I-knak replicaioiok szerint valo magok mentsége illýen simpliciter nem hellýes. Tartoznak magokat magok személlýeben mentenj hűttekkel, mellý leszen itt Szallonokban ez mostani januariusnak 23. és 24. napian. Mellýet ha praestálnak, feől szabadulnak, ha penigh nem, megh marasztatnak az actio szerint valo birsághon és ugýs az hatia maradot munkat mostani robottýokon kívül tartoznak praestalnj.

NB. Absolutusok.⁶⁰

20. Causa eiusdem domini A contra providos Joannem Pruemon iudicem in Czekke caeterosque incolas et inhabitatores earundem possessionum,⁶¹ omnino in comitatu Castriferrei adjacentium degentes velut I.

A proponit: Qualiter in anno 1649. diversis vicibus et temporibus megh lévén paranczolvan az 32 kett forint birságh allat, hogj az varak szükségére és épületére hol teglat, hol feővént,⁶² hol meszet hordonanak, mellýeket omitaltanak. Item 16. Octobris 100 forint birságh allat negý szál fáát, épületre valot vinnj az megh nevezet esztendeőben. Item annualis karacson faiokat,⁶³ hellýektul tartozandokat, egj esztendeőben sem vitték megh plenarie, nem praestaltak, mellý esztendeőnként 20—20 szekér, és igý ab anno circiter 1645. negligaltak usque annum 1650, az dominus A-nak nem kiezin karára, robottýanak hatra maradassaval. Mellýért kývanýa úket seorsim et singillatim convincaltatnj es az hatra maratt robotot praestalnj.

Az I-k személlýeben Joannes Pruemon azt mondgya, hogý uram eő Naga Vas hegý préséhez hordottanak vizet, teglat, meszet és feővént, épületre valo fáátis vittenek, az karacson faiat penigh az Vas hegj preshez vittek volna.

⁵⁹ Nem volt pontosan, napra megszabva, csak körülbelül („circa”), hogy mikor végezzék el a munkát.

⁶⁰ Utólagos bejegyzés a lap szélén.

⁶¹ Úgy látszik, más községek jobbágyait is perbefogták, e községek nevét azonban a jegyzőkönyv írója vagy másolója kihagyta, a többszám viszont megmaradt a szövegben.

⁶² Fővény: finom homok.

⁶³ L. a 37. jegyzetet.

A dicit non constare qualificatam eorundem I, igitur cupit eandem edocere, alioquin convinci.

Deliberatum est. Nem hellýes az I-knak replicaio*k*, mellýbul megh bizonyod*ik*, hogj az birságos paranczolat*t*, az mint az ellenek valo actioban declaraltaték, semmiben nem praestaltak. Convincaltatnak küleómb küleómb az actionak terhén, annak feólette tartoznak az hatra maradot munkat praestaln*j*, tisztarto és saffar vrain igassagával, mellýet exequaltathat tisztarto uram, az mikor és kivel akaria.

21. Causa eiusdem domini contra providos Joannem Brodaricz, Petrum Kopiczicz, Christophorum Temmel in promontorio Samffalva, item Michaellem Radj, Lucam Berdaricz in Vas hegý et consequenter vicinos singulos totius promontorii Vas hegý. Item Petrum Ranicz, Nicolaum Timar et consequenter singulos vicinos et vineas habentes in promontorio Czattar. Item Paulum Prentell, Vitum Molnar caeterosque heros et vineas habentes promonteriorum Czák és Vellem. Item Johannem Maýhanovicz, Johannem Jungh Snaider, consequenter omnes vicinos et heros promontorii Hodász. Item Wolphgangum Czarten, Leopoltum Erhard, singulos vicinos vineas habentes in promontorio Komýat. Item Joannem Grueber, Michaellem Peter, universos possessores⁶⁴ vinearum promontorii Bollffau. Item Urbanum Hiecz Hoffer, Martinum Kern, similiter universos vicinos vinearum promontorii Alho. Item Martinum Stoaupenter, similiter universos possessores vinearum promontorii Kuglý. Item Joannem Lakattýarto, similiter omnes singulosque possessores vineas habentes in promontorio Rohonez, uti regestrum promonteriorum productum consequentes continet, omnino in comitatu Castriferrei existentes velut I.

A proponit: Megh lévén hagýva ez feóllýül megh irt I-knak szent Lukacz naptaiában, 1650. esztendeóben, hogý mindenék szeóleó gazda az feóllýül megh irt szeóleó hegýekben, Vasvar megieben, az kik szeóleóket birnak, eótt eótt forint birságghos paranczolat hadgývan, kj kj Szallonokra, Vas vár megieben compareallýon, es szeólleinek birassa felleóll, mint és hogj birýa, igassaghat producallya,⁶⁵ és igazécza, ha azon szeólleóitúll ezen dominus magistratus A-nak jarando tézed béczet mint és kinek praestalta az kezéhez, mellýet ez I-k vak mereósséghitúll inditattvan el mulattanak. Mellý birságghos paranczolat megh vettesseket kévanýa seorsim et singillatim convincaltatn*j*. És ab anno 1625. az ký szeólleó*t* szerzet, nunc coram tribunali adgýon számot rolla, kinek atta tized becztét kezéhez, és ha vetté azon levelet az szokas szerint; alioquin az dominus A procurator*a* azon szeólleóket mint az dominus terrestrisnek kévanýa itéltetn*j*, mellýrúll teórvént uár.⁶⁶

⁶⁴ Az eredeti szövegben: possessiones.

⁶⁵ Jogának bizonyítékait mutassa be, birtoklása jogeímét igazolja.

⁶⁶ Ez a per, illetóleg a földesúr ügyvédje által előadott kereset a jobbágyföld elsajátítására, elrablására irányuló földesúri törekvések igen jellegzetes, viszonylag korai esete.

Az szent mihalý I-k hellet Kholler Vrban fellele be. declaralvan minemeő szegénységgel legýenek, s keőnyeőreőghnek, hogj teőrvény ne lattassék reajok. Meghis vallya, hogj az certificatio de praeterito termino ad notitiam ment nekiek.

Az német saffarságh, noha ennek eleőtte tagatta, hogý az certificatio de praeterito termino nekiek debito tempore ad notitiam nekiek nem ment,⁶⁷ mostan coram tribunali megh válllyak, hogj tudasokra vőlt. Menték azzal magokat, hogj ennj véghre nem értették az dolgot, az mint mostan,⁶⁸ és azon el mult terminusra azért nem comparealtak.

Hasomloképpen az rohonczy saffarságh megh vallýa az el mult terminus felleől valo certificatiot, menték magokat szegénységekkel, ruhatlansagokkal és sokakkal, hogj az mikor az certificatio vőlt, sokan keőzüllek idegen és meszj hellekre czéplésre vőltak, és azért nem comparealhattak. Keőnyőreőghnek^c annak okairt, és varýak ez teőrvény teteteő magistratus uroknak eő Naganak gratiart reaiok, hogj ezen actionak terhével ne sűllýossétana űket. Hasomloképpen keonýőreőgh az németségj saffarságh.

A protestatur de confessatis ipsorum I, exquo coram tribunali palam faterentur certificationem debito tempore legitime ad notitiam esse deventam et nihilominus contumaciter non comparuissent, — reddentem in directam quantam rationem in erectam rationem minus sufficientem⁶⁹ — esset enim nuda et simplex, ideoque in foro contradictorio⁷⁰ locum habere non posset, igitur contra tales iuxta erectam actionem petit A iudicium. Az teőbbj I-kra penighlen, az kik nem certificatusok, mint hogj ideghen hellen kényerek keresséséirt kin keőlleték gondot viselnj, ez okairt illendeőképpen hel adaték, illýen okkal, hogj az mideőn tisztartojóktul terminussok praefigaltatik, tized beczzűll illendeő számot adgýanak.

Deliberatum est. Megh tekéntj az magistratus teőrvény szolgaltatto A ur ez teőrvényhez vonýatattot keőnyőcőrgéő jobbagýnak alazatosságokat, szegénységeket, tudatlansagokat, mezételen és kényeretlen allapattýokat, keőnyeőrgésseket ezen dologh feleől eleibe viszj és keglmessen raitok szanakodvan. Igj, hogý ennek utanna valamikor az preses tisztarto uram ezen dologh feőlleől űket bizonyos terminusra és helre certificaltattýa, tartozzanak comparealnj, producalnj, és magokat ezen actio felleől igazétanj.⁷¹ Nem

⁶⁷ Hogy az idézés kellő időben tudomásukra jutott.

⁶⁸ Akkor nem értették meg úgy, mint most, hogy mit kell bizonyítaniuk.

⁶⁹ Az — általunk — gondolatjelek közé foglalt szövegrész nyilvánvaló elírás. A helyes szöveg: reddentes indirectam quantam rationem, in erectam actionem minus sufficientem.

⁷⁰ Forum contradictorium („vitató szék”): olyan bíróság, ahol a feleknek lehetőségük van arra, hogy egymással vitatkozzanak, egymás ellen érveljenek. A fenti szöveg értelme: a perbevontak pusztá mentegetőzése (tehát nem tárgyi vagy jogi érvelése) ilyen bíróság előtt, ilyen contradictorius eljárásban nem állhatja meg a helyét.

⁷¹ Bizonyítékaikat előadni, s magukat a keresettel szemben igazolni.

abbul.⁷² Mellýet ha akkor sem czelekednének, ez mostanj birságh azon levendeő birsaghoz accedallýa, ugý hogý sine nulla misericordia exigaltat-hasson preses tisztarto uram. És azon jóságok, az mellý felleől producallynok keőllyen, pereclitallyon,⁷³ és az magistratus A ur számára sine ulteriori delatione et misericordia foghlaltassék, tisztarto és saffar uraimek igassagával egýűt.

NB. In suspenso.⁷⁴

22. Causa eiusdem domini ut A contra providos Thomam Eberhort iudicem caeterosque incolas et habitatores possessionis Uy falu in comitatu Castriferrei degentes velut I.

A proponit : Ez el mult 1649. és 50. esztendeőben megh lévén az I-knak diversis vicibus et temporibus birsághos paranczollat allat hadgýva, hol 100 forint, hol 32, hol 12 kett forint birságh allat, az mint ký fogh teczenj az producta robot laistromából, hol bizonyos szám tűzre valo fáát, hol épületre, ugj mint három izben, item aratokat küldenj, az mellýekben kit éppen el mulattak, némellýekben penigh praestaltakis,⁷⁵ ezen A uroknak nem kiczin karára. Mellýért kévanýa űket convincaltatnj, mint vak mereőket, az feőllyűl megh nevezet birsagokkal.

Az I-kért Eberhart Andre és Mőrincký Lorenz azt mondgýak, hogj az actioban nevezet robotok nekik falubul, biroioktul ad notitiam ment, mellýben à mit czelekedhettek, tehezégek szerint megh czelekedtek. Az mi penigh el mult, arra eléghetlenek és ereőttlenek vóltak ugý. annira, hogj semmiképpen véghben nem vihették. Az mi el mult az robotokban, ez okért keőllet el mulnj.

A protestatur de confessatis ipsorum I, mint hogý megh vallýak az actioban specificalt birsagoknak megh vetéssét, neminemeő^c simplex ratiojokkal eléghetlenségeket advan okul, az melly nulla ratio, mert minden hetten el limitaltaték tiszt viseleőiektűl, minemeő robotot vihetnek vighben hetet czakan, azért ut supra etc.

Deliberatum est. Heltelen az I-knak magok mentsége, mivel tutta gond viseleőiek ereýeket és miczoda robotot viselhetnek el, ahoz accomodalta magát az paranczolatban.⁷⁶ Mellýel ha nem birtak vólt, tisztartoiókat tar-toztak vólna requirálnj felleőle. Mint hogý ezeket vak mereőségekből el mulattak, megh marasztatnak az feőllyűl megh nevezet birsagokért 100

⁷² E két — felesleges — szó bizonyára tollhibából került a szövegbe.

⁷³ És azon birtokok, melyhez való jogukat igazolniuk kellene, vesszen el.

⁷⁴ Utólagos bejegyzés a lap szélén: függőben.

⁷⁵ Melyeket vagy teljesen elmulasztottak, vagy csak részben teljesítettek.

⁷⁶ A büntetésnek ezzel a szemérmetlen indoklásával, mintha az urasági tisztak a robot kiszabásánál kíméletesen, „méltányosan” járnának el, gyakran találkozunk a hasonló tárgyú úriszéki perekben.

magyar forinton fáalustul, tisztarto, saffar uraimék igassagával egyetemben, mellÿet exequaltathat tisztarto uram, az mikor akarÿa.

23. Causa eiusdem domini ut A contra providos Andream Guetmon in Oh Vár, Philippum Klor in Velleghe, Matthiam Jelcziez in Kis Szent Mihály, Michaellem Simon in Nagÿ Sz. Mihály, Petrum Wukicz in Mérem, Michaellem Vallÿak in Szabbar et Georgium Ruk in Kethhel, iudices utpote in praefatis possessionibus sic specificatis caeterosque incolas et inhabitatores earum in comitatu Castiferrei existentibus habitis degentes velut I.

Idem procurator, qui antea, proponit: Hogÿ ez megh nevezet I-k diversis vicibus et temporibus in annis 1649. és 50. sok küleomb küleomb féle birsághos paranczolatokat, nem tudaték mellÿ vak mereösségshul, megh vetették, hol 100 forint, hol 32 kett forint birsaghokat, mellÿ limitalt birságh allat valo robottÿok kÿ fog tezenj az producta robot laistromból, mellÿ nagÿ karára keövetkezet legÿen az dominus A-nak ezeknek hatra maradot robottÿok el mulással. Melly birsagos paranczolat megh vettessen seorsim et singillatim ez I-kat, mint vak mereöket azon birsaghon kívánÿa convincaltatnj, hatra maradot robottÿokat praestalni, mellÿrÿull teörvént vár.

Az I-k magok szemellÿekben, kÿ kÿ az teörvény szék elleöt menték magokat az hatra maradot robbottÿokban. Az mÿ el mult, nem vak mereöségsek miatt, sem penigh urok eö Naga boszussagára, karára igÿyekeztek el mulatnj, hanem tellÿességessen ereöttlen és kevés voltak miat keöllet el mulnj. Keönÿeöreoghven kérék eö Naga gratiáját és ez ellenek erigalt actiotul valo feöl szabadulassokat.

Procurator A tudomanyt teszen ez I-knek feleletéken,⁷⁷ mellÿben megh vallÿak paranczolatok megh vettéseket és vak mereö^c robotot véghben nem vételeöt;^c hollot ezeknekis, mint az uÿ faluiaknak, hettj robottiok tiszt viseleöjek jellen létében mint helles jobbagÿokra limitaltaték el, tartozando robottÿok praestallassa. Ha marhat nem tart, maga gondviseletlensége, azért ezekreis, mint az praemissa causaban valo I-kra, hasomlo teörvént vár az erecta actio szerint.⁷⁸

Deliberatum est. Az I-knak mentségek heltelen replicaikban, mivel itt az teörvény birai eleöt némelly bizonyos hűtes emberek által megh teczik robotos dolgaikban valo fogiatkozás. Annak okairt Ó Vár egész faluvul convincaltaték 50 magyar forinton, Kis Szent Mihály fl. 32, Nagÿ Szent Mihály mivel 9 dologhban vitett,⁷⁹ megh marasztaték egész varassul fl. 100, Velleg

⁷⁷ L. a 23. jegyzetet. Itt kétségtelenül a perbefogottak korábbi vallomását mutatja be az uraság ügyvédje.

⁷⁸ Az egyes községekre kivethető robotmennyiség megállapításánál figyelembe kellett venni a jobbagÿok igásállatainak számát. Ezért kényszerítik a parasztot igásállatok tartására, s ha nincs hozzá módja, vagy nem akar tartani, „gondviseletlenség”-nek állítják be, gyakran büntetik is érte.

⁷⁹ Vétett.

9 dologban vittet, megh marasztaték 50 forinton, meremiek előtt dologban convincaltatnak 50 forinton. Ketheliek, mivel saffariok coram tribunali fateallya, hogj az mit az punctussok szerint nekik paranczoltak, véghben vitték, ez relatiois nem szintén elegendő^c, hanem tartoznak magok személlýében esküdnj, ký ký in termino supranotato, videlicet diebus praesentis Januarii 23. és 24. itt Szalonokban, szolga biro, eskütt, saffar és teőb teőrvénytéveő uraimék előtt. Mellýet ha praestálnak, feől szabadulnak ez actionak terhétől, hol penigh nem, megh marasztatnak ööttven forint birsághon; ezekhez accedal tisztarto és saffar uraimék igassága. Mellýeket exequaltathat tisztarto uram, az mikor és kivel akarýa.

NB. Ez I-k az kedhelieken kiul conuinkaltatak.⁸⁰

24. Causa eiusdem domini A contra providos Nicolaum Zlataricz, Andream Hoz, Eliam Rozendonner, Joannem Faitlý, Andream Kernýak in oppido Rohonez, item Stephanum Liszt, Thomam Katiczicz in Hodasz, Georgium Balaskovicz in Czaita, Laurentium Horvát in Narda, Joannem Horvát in Czem, Joannem Jalakovicz in Inczéd, Vitum Keővér in Czák et Jacobum Balas in Velem, custodes silvarum in praefatis possessionibus velut I.

A proponit: Hogý az el mult 1649. és 50. esztendeőben, megh nem tekévtvén urokhöz tartozando hűvségeket, ezen helyekben leveő, az dominus A tilalmas erdeőt, Vas var megjében leveőket, pusztitottak és pusztitanj hattak tékozloképpen, ezen A uroknak nagj kárára. Mellýért kévanya úket azon A urok mint tékozlokat, tiszteteknek megh nem feleleőket és temerariussokat, seorsim et singillatim convincaltatnj, mellýrül törvént vár.

Az I-k azt mondgyák, hogj ezen erdeők jóbbak, mint mikor úket erdeő ispanokka tették és ezen erdeőkben semmj káár ninczen; hanem ha valamj az vár szukségére keőlletet, el hordattot tűzre és épületre, azonkivül az comisiokra, mellýet producálnak.⁸¹ Azért kévanýak, hogj absolvaltassanak az dominus A neheztelésétől.

A protestatur de confessatis ipsorum I et cupit constari, alioquin convinci, siquidem non essent sufficientes cedulae productae, essent enim vel solum modo aliquo productae.

Deliberatum est. Bizonyos hűttes emberek az actioban nevezet erdeőkben let karoknak revisiojára ad facies boczatattnak, mellýek szorgalmatossan megh nézvén és az producta czedulakat,⁸² ha az vágás megh haladgya. Mellý mint legýen és mint talaltassék, az bizonytaskor, megh⁸³ lészen 23. és 24.

⁸⁰ Utólagos bejegyzés a lap szélén.

⁸¹ Írásos megbizások (engedélyek) alapján, melyeket itt bemutatnak. (L. az 52. jegyzetet.)

⁸² A hely színére kiküldetnek, hogy megnézzék, s összevessék a vágást és a cédulákat stb.

⁸³ Helyesen: mely.

diebus praesentis Januarii itt Szalonokban, tartoznak reportálnj. Mellýeknek relatioiokra azon erdeő ispanok absolvattatnak, àvagý az actionak terhével oneraltatnak, tisztarto, saffar uraimék igassagával egiút.

NB. Certis rationibus pro nunc absoluti.⁸⁴

25. Causa eiusdem domini ut A contra providos Georgium Stairer, magistrum promontorii Vas hegj, Stephanum Czomon, Andream Jungh Augustin, Blasium similiter Augustin, Vincentium Stairer et Thomam Czugen in Pószóny, item Laurentium Unger et Adamum Ambringh in Czekke possessionibus degentes velut I.

A proponit: Ezért nem tudaték, mellý vák mereősséghből indétattvan, megh levén 32 kett forint birságh allat paranczolvan, hogj az Vas hegjen leveő szeőleőt, mellýet Hettýei Jánosnak feől valottak és feől attak,⁸⁵ ezen hegý mester és az hegýséghe népe, az kik feőllýűl megh vannak irva, in anno 1649. circa festum Philippi et Jacobi ezen birsághos paranczolat ellen feől attak. Holot ezen A urnak héttyszer ezen szeőleőtűl tartozot volna ezen hegý mester tized béczet praestálnj, mivel 7szer adattot el az dominus A-nak praeiudiciumjára ellen, tized becznek hatra maradassával, nem kiczin karával. Azért ez I-kat kévanýa az dominus A numero colectivo convincaltatnj, mint paranczolat megh veteőket, és az het izben jarandó tized beczet, mellý circiter volna 100 forint, mellyrűl teőrvént váár.

Az I hegý mester maga szemellýeben mondgýa és vallýa, hogj tisztarto uram téltassa az szeőleőnek feől vallassa felleől tellýességessen ugj vólt, az mint actioban pretendallýa. Hanem annak utanna azon szeőleőnek^c mostani possessora, ugj mint Keőrmendj János hettýei⁸⁶ ment hoza egý Vinkovicz Miklos neveő emberrel. Mondotta, hogj vallana feől az szeőleőt az actioban nevezet hegý népevel egýűt, mert eő az preses tisztarto urammal el végezte, hogj szabadon feől vallassak neký. Mellý hettýei szávat⁸⁷ megh nevezet Vinkovicz confirmalt és igaznak mondot lennj. Arais felelt hettýei, hogj ha valami kárban júne azon szeőlleőnek feől vallassa felleől az magistratus ur eő Naga àvagj tisztarto uram eleőt, eő evincallýa felleőle úkel. És igj lett az feől vallas, és az akorbély utolso vétel szerint valo tized pénzt az ur eő Naga kezéhez administraltá.

A protestatur de confessatis ipsorum I, ex quo birsagium palam fatentur, rationem vero superinde redditam dicit esse indirectam et nullam. Ex eo cautus sibi debuisset fieri⁸⁸ literasque commissionales in assumpta evictione

⁸⁴ Utólagos bejegyzés a lap szélén.

⁸⁵ Helyesen: megh levén tiltva a szőlő felvallása, s hogy azt a vevőnek feladják (l. a nomenklaturában).

⁸⁶ Egyházashetye, Vas m.

⁸⁷ Helyesen: szávat.

⁸⁸ Az eredeti szövegben: fire.

sibi dare extraxisset vel omnino sub sigillo domini provisoris litteras commissionales expetiisset. Igitur reiiciendo birsagio cupit eundem aggravare iuxta erectam actionem. Circa decimales obulos autem, ex quo solummodo ab una persona emptitia eosdem deposuisset, cupit procurator A caeteros decimales obulos domino A adiudicari, protestando de confessatis.

Deliberatum est. Az I-knak replicaiokban valo mentségek nem helles, mert az feöll valásban eő nekik penes commissionem domini provisoris keőltet volna procedalnj. Megh vallya az tilalmat azon szeőleőnek feől vallassa felleől ex praemissis rationibus, hogj mennj tized pénz adossaga volna az urnak eő Naganak raita, annak okairt megh marasztaték az hegý mester colegai-val egýút numero colectivo 32 magiar forinton ; annak feőllette azon szeőlleön leveó tized pénznek az actio szerint valo refussioia, tisztarto és saffar uraimék igasságával egýút. Ha mý szám vettése evictorával, tudni illik hettýeivel vagion, procedallyon ellene, mivel pretendallya, hogj dolo et fraude let volna ez dologh.

26. Causa eiusdem domini A contra providum Blasium Jaiker in possessione Peőszeny degentem velut I.

A proponit : Hogj az megh nevezet I, nem tudaték mellý vák mereőséghből indétatvan, félre tévén az dominus magistratus urhoz valo hűvségét és tisztének hittel valo keőtteleiségét, ab anno 1637. usque ad annum 1643. az minemeó szeőleőt hegý mesteriségében feől adatattanak, azoknak tized beczevel be nem szolgáltattot dominus A uranak, circiter 60 forintigh ; mellyet az hova akart, oda forditot, dominus A-nak nem kiezin kárára és praejudiciumjára. Mellýért kévanya mint vak mereöt az megh tartassairt, hogj convincaltassék, és à hatra maradot tized bécz megh etéltessék, mellýrül teörvént vár.

Az I hegý mester maga személlýében azt mondgya, hogj az actio szerint való tized pénzt megh atta, némellý részét ez mostani magistratus ur megh holt aszonnak eő Naganak,⁸⁹ noha quietantiat nem attak neký felleőle.

Procurator A⁹⁰ de confessatis ipsius I, ex quo in actione denotatam summam pecuniariam asserat qualificate ad manus dominorum A esse assignatam, quae coram tribunali ipsius qualificata minime constaret, igitur cupit edoceri, alioquin adiudicari.

Deliberatum est. Az I hegý mester quietantiakkal ávagý ember bizonyossággal tartozik bizonytanj intentioját ; aztot, hogý az actioban megh nevezet tized pénzt replicaja szerint megh atta. Mellýet ha megh bizonythat, feől szabadul ez kéréssetül, hol penighlen adossa marad, tartozik az urat eő Nagat contentalnj felleőle, tisztarto és saffar uraim igasságával egýút ; mely leszen diebus 23. et 24. praesentis mensis Januarii itt Szalonokon.

NB. Subcumbalt, restal az 60 forintnak fizetése.⁹¹

⁸⁹ Batthyány Ádám első feleségének, Formentini Aurórának.

⁹⁰ Ti. protestatur.

⁹¹ Utólagos bejegyzés a lap szélén.

27. Causa eiusdem domini A contra providum Georgium Szolner lanionem in Peterstorff velut I.

A proponit : Qualiter in annis 1649. és 50. proxime transactis diversis vicibus et temporibus I, ignoratur unde motus et qua temeritate ductus, vilipendendo statuta oppidi Peterstorff, in praeiudicium oppidanorum et grave damnum manifestum indirecto pondere et libra parva, non iusta in macello suo in praefato oppido comitatuque Castriferrei exstructo carnes dividit, pondereque mensurarum seu librarum pro recto utitur iniusto. Quod iidem oppidani animadvertentes, domino A referentes, cupit dominus A eundem I veluti fallacem abutorem librarum et ponderum, cupit iuxta novissimas regni constitutiones iudicialiter aggravari, de quo iudicium.

Az I maga személlýében azt mondgyá, hogý eó ekkoraigh az minemeó funtokkal élt,⁹² és atta mestersége szerint az husnak vagassat, igaz és minden hamisságh nélkül valónak tartotta, s nemis igýekezet azzon, hogj azzal senkit megh czallýon. Kévánýa, hogj ha ký valamj hamissághban megh kapta, allýon eleó s bizonyítsa rea, egýebrant kévanýa az actionak terhétül valo feól szabadulassat.

A protestatur super simplici negativa ipsius I et iuxta titulum 32. partis 2dae Tripartiti cupit iudicium ferri.

Deliberatum est. Az in causam attractus meszarosnak replicaia nem helles, és illýen simpliciter nem hiszik el az teórvény szék biraý. Tartozik annak okairt harmad magaval, jambor és tisztességhbély személlýekkel magat mentenj. Ha megh mentj magat, feól szabadul ez actionak terhétül, hol penighlen nem, megh marasztaték feý valtságan, 40 forinton, tisztarto, saffar uraimék igassagával egýút. Mellý lészen diebus 23. és 24. praesentis mensis Januarii.

Anno 1651. die 24. Januarii. Ez mezarosnak graciaja igi : hogi ha ennek utanna efele panazban talaltatik, ez alol meg irt deliberatio stal, es erdeme szerent meg buntetik.⁹³

28. Causa eiusdem domini A contra providos Martinum Usoras caeterosque possessores iuxta productum registrum vinearum in promontoriis Vas hegj, Samffalva, Czattar, Rohoncz, Vellemb, Czak, Hodasz, Pusok, Alho, omnino in comitatu Castriferrei adiacentibus habitis degentes⁹⁴ velut in causam attractos.

Idem procurator, qui antea, proponit : Hogj az megh nevezet I-k, nem tudaték mellý vak mereösséghbül indetavan, az specificalt hegýeknek, Vas var megýében leveöknek, azokrul ký adattatot hegý mestereknek

⁹² Amilyen font-súlyokat használt.

⁹³ Utólagos bejegyzés, a szöveg közé betoldva.

⁹⁴ Az eredeti szövegben : ad jacente obita ad gentes.

instructiojok, mellý elleitul foghvast megh tartattatof, abutalni inten-
dálnak⁹⁵ s kivalképpen ab anno 1625. ad annum praesentem, s azoknak
punctomit az hegiek franghýa ellen nem akarýak observalný. Hanem az
dominus A-nak praejudiciumjára, mideón az hegiekben valamelik szeóleó
el czeréltetéék, rea adattatek és kész pénzen vétettetéék, azoktul járandó tized
béczet ab anno praemisso nem praestaltak eddigh az dominus A-nak prae-
judiciumiára és kárára. Mellýért kévanya úket, mind hegý franghýa megh
vetteóket, annak punctumj megh nem tartókat, seorsim et singillatim az
hegý birsaghon convincalný, és mint éfféle abutoresseket,⁹⁶ ez ideótül foghvast
tized béczeket megh nem praestaltak, azon szeóleóket mind feóldes urnak
ez I-ktul el étéltetný, mellýrúll teóivént vár.

Az I-k, az kik comparealtak, replicálnak az ur eó Naga actioiára, mond-
van nemellýek, hogj eók megh attak az praetensa tized pénzt, némellýek
penigh contumacia ducti nem compareálnak s absentianban hadgýak magokat.

Az A procator protestal ezeknek vallássokat. Kévanýa replicaiokat
literis vel humano documento docealný, az absenseket penigh pro temeritate
seorsim et singillatim convinci. De quibus peteret iudicium.

Deliberatum est. Tartoznak az I-k, az kik megh vallýak, hogj az tized
pénz nalok vagjon, sine crastinatione tisztartóýok kezéhez administralný.
Az kik penigh bizonyítast assummalnak, megh adatek az terminus nekik azon
bizonytassokra levelekkel, ávagj emberj bizonyítséggeledegendeóképpen az
feóllýútl megh irt terminussokon, mellý lészen itt Szalonokban diebus 23. et
24. praesentis Januarii. Ký mit bizonyíthat, annak utanna teórvényék lészen.
Az kik penigh nem compareálnak, az pretens⁹⁷ az szeólleojéktül ammoveal-
tatnak, és az magistratus A urnak sine ulla existimatione itéltetnek, mellýe-
ket hegý mesterik által, mellý szeólleók kinek kinek processussában vannak,
kezéhez vehet sine ulla existimatione.⁹⁸ Ennek feólette az absentiairt con-
vincaltatnak kúleómb kúleómb 4—4 magjar forinton, tisztartó, saffar vrai-
mék igassagával egyút, mellýet exequaltatthat, az mikor és kivel akarýa etc.

Coram me Georgio Deseó judlium Comitatus Castriferrei m. p.

Michael Naray viceiudiciarius Comitatus Castriferrei⁹⁹ m. p.

Nicolaus Szilagý iuratus eiusdem Castriferrei m. p.

Joannes Deseó iuratus assessor Comitatus Castriferrei m. p.

Michael Uasuary iuratus assessor Comitatus Castriferrei m. p.

Tomas Poczkaý iuratus m. p.

⁹⁵ A hegemestereknek kiadott előírásokat be nem tartva, visszaélni törekednek.

⁹⁶ Helyesen: abutoroktól, akik.

⁹⁷ Bizonyára elírás „ad praesens” helyett: azonnal.

⁹⁸ Mint ez s az előbbi, 21. sz. per is mutatja, főleg a sűrűbben lakott, viszonylag intenzív művelésű Dunántúlon, ahol a nyugati piacok közelsége az árútermelésre ösztönzöbben hatott, a jobbágyföldök elsajátítására irányuló földesúri törekvés ez időben már nem egyedülálló jelenség.

⁹⁹ Vas vármegye alszolgabírája.

Hannss Rauhegger m. p.

Geörg Feýrabendt Ober Bergmayster m. p.

Michael Pauer von Rechnitz m. p.

Michael Magl Richter in dem Teutschen Marekt Rechnitz m. p.¹⁰⁰

[A jegyzőkönyvhöz csatolt külön lapon:]

Az fűstin, az faluk birói és esküttek s hegy mesterek relatioiabol kik és mennyen marattanak az magistratus ur birsagon :¹⁰¹

Radics Iuan marat először birsagon fl. 16, massodszor marat fl. 4., harmadszor marat fl. 4.

Deli Péter marat először birsagon fl. 4., massodszor marat fl. 4.

Puskarich Istok marat fl. 4.

Chemi Horuath Janos fl. 5.

Pomogaics Thamas fl. 5.

Hodaszi Daud Fridli marat fl. 4., massodszor marat fl. 2. den. 50.

Rohonczy Hanz Czotli marat fl. 32.

Rohonczy Szulez Hanzli marat fl. 4.

Meremi Vukich Mate marat tarsaival eggiüt fl. 4.

Velegei molnar, Paulokovics Gergely, marat birsagon fl. 32., massodszor fl. 5

Joseph Czencz marat fl. 32.

Szent mihali Gasper Thoma marat fl. 32.

Szilber Adam marat birsagon fl. 32.

Szabari Fricz Geörgj marat fl. 32.

Meremi Buich Iván marat fl. 32.

Rohonczy Molnar Miklos marat fl. 5.

*O. Lt. Bathyány cs. körmendi lta, C. IX
Úriszéki iratok. Szalónak, 1651. jan. 10
II. jkv. 1—46. l.*

¹⁰⁰ A jegyzőkönyvet záró fenti — sajátkezű — aláírások nem tüntetik fel az összes jelenvoltakat. A 10. sz. per szerint pl. a rohonci (Rechnitz) német város bíróján kívül annak esküdtjei is részt vettek az ülésen.

¹⁰¹ A falusi bírák és hegy mesterek által a földesúr javára kiszabott bírságoknak az uriszéken benyújtott jegyzéke.

II

K Ö R M E N D I U R A D A L O M

A körmendi vár és Körmend város, Nyugat-Magyarország fontos közlekedési útvonalainak csomópontja, jelentős szerepet játszott a XVI—XVII. századokban. A hozzá tartozó uradalommal egy évszázadon át, 1595-ig, az Erdődy család birtokolta. Az úriszéki iratokban szereplő Erdődy földesurak: Erdődy Péter Zala megyei főispán, egy másik Erdődy Péter, horvát bán (1557—1567), Erdődy Tamás, szintén horvát bán (1583—1590) és öccse, ugyancsak Péter. Rajtuk kívül azonban Körmenden egyes nemesek is (mint pl. az egyik perünkben szereplő Pataky Gergely Vas megyei szolgabíró) bírtak néhány jobbágytelket, melyeket a földesurak adományoztak nekik szolgálatuk jutalmazásaként, életük fogytáig tartó használatra, vagy — örökösödési joggal — utódaik részére is. Az ilyen telkeken élő jobbágynépesség jogszolgáltatási fóruma, természetesen, továbbra is az Erdődyek úriszéke maradt.¹

Erdődy Tamás az uradalmat 1595-ben Joó János kir. személynöknek adta el, akitől — Illésházy nádor hűtlenségi perébe belekeveredvén — a fiskus hamarosan elkobozta. Ezután szerezte meg, 1604-ben, királyi adományként Batthyány Ferenc, s ettől kezdve megszakítatlanul a Batthyány család bírta, sőt a XVII. század óta Körmend lett udvartartásuk székhelye és összes uradalmaiknak, a hatalmuk alá került több száz falunak, sok tízezernyi jobbágyinak igazgatási központja.

A körmendi uradalomhoz 1635-ben 15 helység tartozott 702 úrbéres családdal.² E helyek közül pereinkben az alábbiak fordulnak elő: Körmend város, Hidas- és Egyházashollós (Egyházashollós), Molnosszecsőd (Molnaszecsőd), Harasztifalu, Berki (Felsőberkifalu) és Nadallya (Horvátnadalja) Vas megyei helyek. A két utóbbit mint horvát falukat jegyezték fel a dikális összeírásokban Berki Horvátfalu és Nadalja Horvátfalu néven. A közölt perekben még említett Alberek (későbbi nevén Alsóberkifalu) Körmenddel összeolvadt, így ma már nem önálló község. A szövegekben előforduló Berek és Berken helynevek Alsó- vagy Felsőberkifalival azonosak.

A csupán 15 helységből álló uradalom nem oszlott kisebb igazgatási egységekre (sáfárságokra), mint a szalónaki és a németújvári: az egész birtoktestet — közvetlenül — a körmendi udvarbíró igazgatta az alája rendelt официálisokkal, ispánokkal, erdőispánokkal, hegymesterekkel, falusi és városi bírákkal. Ennek megfelelően itt a jogszolgáltatás is egyszerűbb, a tartományi kántortörvény, az úr székének ez az alsóbb foka vagy tagozata, Körmenden

¹ L. pl. 80. sz. alatti perünket.

² O. Lt. Batthyány cs. körmendi lta, Dobrai és körmendi urbáriumok, 52. sz.

nem alakult ki. Az első fórum, — ugyanúgy, mint a szalónaki uradalommal kapcsolatban láttuk — a falu színe, a város és a hegymester széke. Ezekről itt egyenesen az úr székére lehet fellebbezni, melynek — Szalónakhoz hasonlóan — ugyancsak megvan az ott leírt két formája: a megye képvisellete nélkül³ és a megyei bizottságok részvételével tartott úr törvénye. Mind a kettőt az udvarbíró hívja össze (többször a várnaggyal együtt), és míg az előbbire csak „nemes urakat” hív meg, az utóbbira megyei hites bizottságokat is, közöttük rendszerint legalább egy megyei alispánt. Rajtuk kívül az úr törvényén Körmend város bírása és tanácsa is részt szokott venni, különösen ha körmendi polgárok ügyeit tárgyalták. Ez, az úr széke zárta le az alsóbb fórumoktól felhozott pereket, ítéletei után sem ezekben, sem az előtte indult, első fokon itt felvett, főbenjáró és más magistratualis perekben további fellebbezésnek helye nem volt, legfeljebb az uraság gyakorolta szokáson alapuló kegyelmezési jogát.⁴

A körmendi uradalom fennmaradt úriszéki peres anyaga nagyjából magánjogi vonatkozású: polgárok-jobbágyok egymás közti ügyei, bő adatokkal az uradalom lakosságának életviszonyaira és szokásjogára. Az iratok másik, kisebb része úrbéri kereset és bűnvádi per. Az utóbbiak száma a legkevesebb, ami annál feltűnőbb, mert a XVII. század első felében a közös büntető úriszéket több uradalom részére Körmenden tartották. (Közölt pereink, melyek az 1582—1620 évkört fogják át, a teljes anyag megosztási arányát tükrözik.)

Igen jellemző a perek tárgyszerinti megmozlása a jobbágyok úrbéres viszonyai szempontjából. Míg a XVI. század végén, az Erdődy család birtoklása alatt, az úriszék napirendjén túlnyomó részben polgári ügyek, örökösödési, osztály- és zálog-perek szerepelnek, s engedetlenség, szolgáltatások megtagadása stb. csak elvétve fordul elő, addig a Batthyány család birtokbajutása után a jobbágy-ellenállás miatt indult perek száma megnövekedik. Ekkor már az Erdődyek birtoklását a jobbágyok, mint rájuk nézve kedvezőbb időket emlegetik.⁵ Kétségtelen, hogy a jobbágyok hangulatának élesedésére a Bocskay-felkelés s Körmend mint végvár jelentőségének növekedése is hatást gyakorolt, bizonyos azonban, hogy a Batthyány család uralma új gazdálkodás-módot, nagyobb kizsákmányolást és keményebb fegyelmet hozott.

Mint hogy közölt pereink nagyobbik fele (42-ből 23) Körmenddel kapcsolatos, azokban egyik vagy mind a két peres fél Körmend lakosa, a perek jól mutatják a városnak és polgárainak jogi helyzetét s a földesúrhoz való viszonyát. Körmend lakosai vegyesen nemesek és jobbágyok, de mindannyian a földesúr juriszdikciója alatt állanak, s a városi jog szerint bizonyos kiváltságok birtokában élnek, így az egymással perlekedők vagy a vádlottak rendi állása gyakran nem állapítható meg, ez a megkülönböztetés ugyanis az ítéletekben sem mindig érvényesül. A rendi különbség leginkább az úrbéri természetű perekben s a földesúri hatóságnak a lakossággal való bánásmódját tanúsító perekben mutatkozik meg. Ebben a viszonylatban a körmendi jobbágyrendű polgárok helyzete nem különbözött a falusi jobbágyaságétól.⁶

³ L. pl. a 98. sz. pert, ill. annak I. jegyzetét s az uradalom bevezetésének végén idézett perkötet 39., 57. stb. lapjait.

⁴ L. a 82. és 105. sz. pereket; vö. a szalónaki uradalom bevezetésében elmondottakkal.

⁵ L. a 113. sz. pert.

⁶ L. pl. a 118. sz. pert: a tisztartó ebeknek nevezi, ütlegeli és fogságra veti a robotmunkát mulasztó körmendi bírót és esküdteket.

A közölt perszövegek eredeti (aláírás nélkül készült) jegyzőkönyvek, melyek — a 120. szám alatti ügy kivételével — egy, az 1582—1609. éveket átfogó, rongált állapotban fennmaradt kötetben összefoglalva található. A kötet tartalma általában időrend szerint rendezve van, minthogy azonban egyes lapokat rosszul fűztek be, s így a lapszámozás az időrenddel nem mindig egyezik, pereink után az oldalszámot mindig megadjuk. A 120. szám alatt közölt pert az 1620. április 2-i úriszék anyagát tartalmazó füzetből vettük. Mind a kötet, mind a füzet az Országos Levéltárban, a Batthyány család körmendi levéltárában, „C. IX. Úriszéki iratok, Körmend” jelzet alatt található. (Egy Körmendre vonatkozó per a szalónaki úriszék anyagában maradt fenn,⁷ így azt fentebb, az I. fejezetben közöltük.)

⁷ Az ügyet ugyanis a szalónaki úriszék tárgyalta, L. az 50. sz. pert, ill. annak 1. jegyzetét.

1582 május 17, Körmend¹

Körmendi polgár pert indít a városi bíróság előtt, mert az alperes — hamisan — azzal vádolta meg az udvarbírónál, hogy az országgyűlésre utazó földesúrnak nem adott ingyen fuvar, lovait ezért még egyszer elvitték, s azok a hosszú úton tönkrementek. A város az alperest tisztító esküre utasítja, az úriszék azonban, az alperes szidalmazása címén, a felperest marasztalja el nyelvváltáságon.

* Item Warga Balýnthnak wolph thörwenýe, wgmýnth fel peresnek, Kazdagh Thamas ellen, al peressel.^a

Mondwan az waras thörwenýen a fel peres, hog ez ell mwth posoný gywlesbe² kellett keozensegessen lowath, zekereth az wr ala adný, mýnthog ez fel peresýs adoth. De ez al peres az wdwarbýronak be aroltha, hog wýzha hoztha wolna lowath, ký nem hoztha, mondwan, hog wýzha loptha wolna. Es ez zora walo lewesth³ ketth l'owath kylthe ell ismegh az wdwarbýro, az eggýk megh holth oda az wthba, az masýkath holt elewenýwl hozthak megh. Ebbe ez fell peres nag karba wolna.

Erre feleth az al peres, mondwan : eotheth arolonak, agh kwrwaffýanak mondtha, ký nem lehetet wolna ; errol thörwenth wart.

Az waras thörwený az wolph, hog az al peres megh eskwth wolna 3 magawal akkor harmad ezthen nap,⁴ hog nem ew montha az wdwarbýronak. Ha megh eskwth wolna, nyelwen marath wolna az fell peres ; ha megh nem eskwth wolna, az warason az al peres ne maradhatot wolna.⁵

Ezth apelalwan az fel peres, wg theczet az wr zekýnek, hog az wdwarbýro azth walwan, hog az al peres montha, hog wýzha hoztha, de nem montha

¹ Az úriszék tagjai: Anyos Mihály Vas megyei fõszolgabíró, István deák, Radoczy Pataky Gergely, Nadasdj István, Gyengyeszy Farkas, Boda Bernát wisi bíró, Barbely György, . . . Farkas, Deseo Lénárt, Gyerffy Gergely Vas megyei esküdt, Lwkach Pál, Lukach Józsa, Holosy. Az úriszék esetleges többi tagját, illetõleg a felsoroltak teljes nevét és jellegét megállapítani nem lehetett, minthogy a perjegyzõkönyv e lapjának széle el van rongyolódva. — A jegyzõkönyvbõl ezt az egy pert közöljük.

² Az 1582. február 19-én zárult pozsonyi országgyűlésre.

³ E szóhoz képest (e vádaskodása alapján).

⁴ Harmadesten nap (l. a nomenklaturában).

⁵ Ha az alperes a megítélt tisztító esküt nem merte volna letenni, kiúzték volna a városból.

^a A dõlten szedett betük után az eredetiben vesszõ van.

az lopasth, az zýthkotýs megh walwan, azerth nyelwewel elegeth⁶, illýen ekthelen zowal, diffamaczyowal elegeth nem wehetet wolna, azerth nyelwen marath Balýnth, a fel peres, az az hwz forýnthon.

O. Lt. Batthyány cs. körmendi lta, C. IX. Úriszéki iratok. Körmend, 1582—1609. kötet 7. l.

80.

1583 január 4, Körmend¹

Körmendi jobbágyok és zsellérek nem engedelmeskednek az uraság parancsainak: semmibe veszik a földesúri elővételi jogot, s haza szöknek a robotról. E címen 20—20 forint bírságra ítélik őket.

* Egregius Gregorius Pathakj de Kerezthwr proponit tali modo contra colonos et inquilinos in oppido Kermend existentes.

Contra Georgium Daud^a azt mongýa, hogý wolph nekj egj wehem² lowa, mellýet penzen el adoth. Hatta wolph, azt az lowath masnak el ne adnaýa penzen, hanem wýs, walamýt mas ember adna erthe, azon penzt wýs megh adnaýa erthe. Ezel nem gondolwan, egý^b nyhanzor walo paranchiolatýawal, masnak el atta penzen. Wgý mýnt^c engedetlen jobagý felól torwent warok.

Item Lorýnch Kalman elen, Týske Balýnth, Býtha Matth, Balogh Bodýs, Zabo Balasne, Kwthý Thamas, Balogh Georgý, Kowach Matthias, Loweý Benedek, ezek elen Pathaký wram proponal tali modo: Hogý ezeket paranchioltak sokzor az wr mýere, vgí mýnth ganaiozasra. Mýkoron el mentek volna, es ket nap hordottak volna, az wthan hýr nekwl haza zoktenek. Mýkoron ezebe vete volna feleségem, vthana kwldet, es ezek megh fenegetek az zolgath es azt montak neki: No eregh haza, mert bjzonj gonozvl ýarz, ha haza nem megh.

Mýnd ezek ezt felelek Pataký wram elen, excerpto Lowaý Benedekwl el walwan,³ hogý wkw vrokak nem porlekeek,⁴ hanem zabat az wv vrok velek.⁵ Hanem Daud Georgý ezt felele, hogý wgj wacion, hogi kerte ki, de nekem biz semýt nem adot, mýnd azaltal az waras torvenýe melol el nem alok.

Patý⁶ wram mýnd ezekrol torwent wara.

Az torven vgj talala, hogj ezek engedetlenek wroknak, marattak wr kegýelmen, id est 20—20 fl. Item Loueý Benedeknek illen torvenýe leth, hogi mastan ispan vramerth mýnden bvnet megh engete, de igh, hogi ha tobzor illen

⁶ Elégtételt.

¹ Az úriszék tagjainak nevét a jegyzőkönyv nem tünteti fel. Az úriszék ezt az egy pert tárgyalta.

² Csikó.

³ Kivéve Lovay Benedeket.

⁴ Pörlekedők vagy pörlekednek helyett.

⁵ Mint más perekben mondják: „az úr kegýelmére hagyják magukat”.

⁶ Tollhiba, helyesen Pataký.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. $b \ddot{y} = y^{39}$ $c \ddot{y} = y^{40}$

zö fogadatlansagba talaltatÿk, taht ezen torvenÿe legÿen ez wthanÿs, mÿnth az tob felÿwl megh ÿrth jobagi tarsaÿnak, az az illen torvenÿe legen, mÿnth az tobÿnek.

Uo. 9--10. l.

81.

1584 augusztus 6, Körmend¹

Körmendi jobbágy beperli egy eladásra került földterület vevőjét, mert a föld állítólag a felperes jobbágytelkéhez tartozik. A városi bíróság a keresetnek helyt ad, az alperes azonban fellebbez, majd ehelyett perújítást kér. Az úriszék ezt, az alperes költégére, engedélyezi.

* Revisio facta ratione cuiusdam allodii inter Joannem Sthrobol et providum Nicolaum Thoth.

Bartholomeus Chempez in persona Joannis Sthrobol in causam attracti, et petit in causa novum iudicium, in ea scilicet causa, mell az paÿtha hel feleol indwlthathott wolth kheoztheok, kÿth masthan Sthrobol wett fl. 20 Zabo Mihalthwl es felesegethewl, mellÿeth az fél wallaskorth Thoth Mÿklos thÿlalmazoth, wgÿ mÿnth ew helehez walo helÿen waloth.² Akkor az waras deliberalth keozthek, hoÿ Thoth Miklosth illethÿ az megh mondoth okokbol. Ezt Strobol appellaltha, es masth az appellaciokorth wÿoth³ kerth benne.^a

Deliberacio zerÿnt megh adathott nekÿ cum refusione expensarum per in causam attractum fienda.

Uo. 13. l.

82.

1584 augusztus 6, Körmend

Másodszor férjhezment asszony első házasságából származott leánya perli mostohaapját, körmendi polgárt, elhalt anyjának örökségéért. A városi bíróság — a régi városi szokás ellenére — a jószág egyharmadát megítéli neki. Az úriszék a városi szokást szintén figyelmen kívül hagyva, a jószágot a két fél között egyenlően megosztja, egyben elutasítja a felperes fellebbezését az úr személyéhez.

* Item eodem die az mÿnemew appellacio wolth^a Zabo Mihal keozeoth, wgÿ mÿnth al peorös keozeoth es Strobol Janosne keozeoth, mÿnth fel peoreos keozeott.

¹ Az úriszék tagjai: Keormendy Imre, Körmend vár udvarbírája, Pathaky Gergely, Radóczy István Vas megyei szolgabíró, Anyos Mihály, Pethew Sebestyén, ifj. Chemy Bernát, Hollosy Sándor, Herthelendy Mihály, Hollosy György Vas megyei esküdt, Hereny Gergely és Horwath Simon. — A jegyzőkönyvből ezt s a 82—83. sz. alatti ügyeket közöljük.

² Mint az ő jobbágytelkéhez (házhelyéhez) tartozó terület részét.

³ Perújítást.

^a Az eredetiben itt vessző van.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

Mellyet Strobolne appellalth wolph, hog az mynemew eoreoksege wolph wolna itt az warason Dalos Markonak, atthyathul marath. Ennek az Markonak leanya lewen Anna azzon, Strobol Janosne, Agoth azzonthwl,¹ ewtetth illethne, mynth eorokosth,^b eosthewl marath jozagh. Az Zabo Mihall penigh^c azt mondwan, hog az jozagban ew eoreokeos Agoth azzon wthan. Dalos Markone ky az eleott wolph, annak wthanna ew felesege lewen,² ez warasnak regy megh regzett thorwenye zerynth ew eorokos, kythewl ew neký gyermekyes wolph, de megh holt^h.

Az waras thorwenye, jolleheth az jozagnak keth rezeben hatta wolph Zabo Mihalth, harmadykath Strobolnenak megh itelwen, mywel hog az warasnak regy megh regzett thorwenye az : wranak mynden marhaja es eoreoksege az feleseghere es az felesegenek az wrara maraggyon.

Annak okayrth wgy thecczyk az wr zekynek, hog az eoroksegnek keth fele kellgett wolna menný, fele Strobolnera, wgy mynth eorokeosre, masik fele Markonak az felesegere, Agothara, mell az wthan ez mosthaný Zabo Mihallnak felesege wolph. Ez kett feel keozeott kett fele intezwen, keth fele ozthassek.³

Az A appellaltha az wr zemelyere.

Deliberatum est : hog az wr zemelye az wdwarbyroth representallya, non transmittitur.⁴

Uo. 13—14. l.

83.

1584 augusztus 6, Kormend

Két jobbágy összeszólalkozik, majd egymásra támad a kormendi vásáron. Ennek során az, aki a civódásra okot adott, karddal megsebzí a másiknak a lovát. Ezért perbe fogják, az úriszék mégis a károsultat ítéli pénzbírságra, mert ő rántott először kardot, s ezzel megsértette a földesúr védnöksége alatt álló vásár rendjét.

* Item eodem die Emericus Keormendj in persona magnifici domini^a azth mongya, hog itt^h az mwlando Zenth Anna azzon nappian¹ frangcs wasar wolph, es nem gondolwan az franggal,² w Naga jobbagiara thamadoth, es meg

¹ Dalos Markó felesége volt Ágota asszony, s kettójük gyermeke a felperes Anna asszony, Strobol Jánosné.

² Ágota asszonynak második ura volt az alperes Szabó Mihály.

³ Az általános jogi felfogás, mely különbséget tesz az „óstól maradt jószág” és az örökhagyó saját szerzeménye között, s az előbbire nézve az egyenesági leszármazó öröklését kívánja, itt szembekerül Kormend város „régí megrögött törvényével”, mely, úgy látszik, a hitvestársi öröklést helyezi előtérbe. Az úriszék megkerüli az elvi kérdést, megosztja az örökséget.

⁴ Minthogy az úriszéken jelen van az udvarbíró is (l. a 81. sz. per I. jegyzetét), aki az úr személyét képviseli, az úriszék nem engedí meg, hogy a felperes az ügyet az úr személyes döntése elé vigye tovább.

^b ö = o¹⁸ ^c i = i⁸

¹ Július 26.

² Ti. Hobay Pál, aki ellen a per indul.

^a A döltem szedett betűk után az eredetiben vessző van.

wagdaltha annak lowath, es in flagranti crimine meg fogthak, es teorwjenthis warok felolo.

Hobay Pall kepeben Gall Janos azth felelj, hog w semmj frangoth nem zeketh,³ hanem az az Pall, wram w Naga jobbagya thamadoth reja, es chak aligh othalmaztha magath thwlo, es ha mj esset, w maga othalma leth es ezth meg bizonetthya.

Es elo allattha Hobay Pall az bizonsagokath, thwdnja Kowach Matheth, Mezaros Mihalth, Mezaros Andrasth, Cher Gergelth, es az w hywthok zerenth ezth wallak.

Mathe Kowach elsoben ezth walla hywthy zerenth, hog Zenth Anna azzon nappyan, wg mjnth weychernje harangh korba⁴ allwnk wala az mezar zeknel, es jowo oda hozzank Hobay Pal, es alla meg kozthwnk. Es azzomba Mathay Pallys jowo oda, es monda nekj ez bizonsagh: Howa megh Pal wram? Eg was-waray barathomath keserem el. Es ez kozben monda nekj Hobay Pal: Bizon Pal wram az keg loways meg ehettneyek tyzen hath kobol zaboth, mynth az enjm, merth igen hytthwan az enjmkenth.⁵ Erre monda Mezaros Symon deak: Nag dologh, Pal wram, hog wgyannyis mjndoha⁶ meg chwfolliathok az wram zolgaith. Monda Mathay Pal ez zora, zabliath rantha: Besthe lelek kwrwaffy, bizon mayth meg wassallok weledh,⁷ wgyanjs nem maratthathok myatthadh. Azonba monda nekj Hobay Pal: Ne banch, Pal wram. Es el fwthamek elottho. Es sablia ranthwa wg waga hattra, es wg thalala az lowath,⁸ es w magays Hobay el essek, es fel kelwjen Barbel Georg hazaba essek elottho.

Secundus testis Mezaros Andras per totum azth wallja, mynd az elso bizonsagh, Kowach Mathe.

Tertius testis Mezaros Mihal, hywthy zerenth per omnia azonth wallja, mjnd Kowach Mathe, az elso bizonsagh.

Quartus testis Cher Gergel, hywthy zerenth per omnia sicut az elso bizonsagh es az tobbi.

Deliberatum. Merth hog meg bizonodoth az, hog nem w ranthoth kardoth, hanem Manthay Pal, noha az haborosagnak Hobay Pal adoth okoth, Hobay Pal meynth ember, es merth hog Matthay Pal ranthoth kardoth elobh, w maradoth az frangon.

Uo. 15—16. 1.

³ Szegett, sértett.

⁴ Esti harangszó idején: ekkor, nyáron, este 8 óra tájban.

⁵ Mint az enyém.

⁶ Mindenba: mindenkor, mindig

⁷ Összevagdalkozom veled, szablyám vasát beléd ereszttem.

⁸ Hobay Pál, nyilván védekezésül, kirántotta szablyáját, azzal hátrafelé hadonászott, így sebesítette meg Mathay lovát.

84.

1585 június 1, Körmend¹

Balinger Kristóf körmendi lakos a földesúrtól örökjogon kapott öt körmendi jobbágyhelyet. Leszármazói perlik az egyik telken élt jobbágy örököseit a szolgáltatások megtagadása miatt. Az alperes arra hivatkozik, hogy az ügy elsőfokon a város hatáskörébe tartozik. Az íriszék ezt elfogadja, s a pert oda átteszi.

* Revisio facta inter generosam Brygidam alias Christopheri Balinger, nunc vero Ioannis Gerdak consortem, tanquam tutricem naturalem liberorum suorum, Georgii et Gasparis, contra Paulum Horwat et consortem suam Ursulam.

In personis A dicit Petrus Eberghenj.^a Azth mondgyök, hogj Erdeódj Peter vrvnk ew Nag^b adoth wolth ennek az ew megh holth vranak, Balinger Christophnak es az ew megh maradekinak iure perennali valamj eóth haz jobbágyath vgyan itth Keörmend varasaban, Vas warmegyeben. Melj jobbágy hazok keözeóll walo wolth az Thoth Marko hazais, melj Toth Marko mind^c holtaygh zolgalo jobbágya wolth Balinger Christophnak. Vegezetre mykor megh holth ez az Toth Marko, az leánya, ez az Orsyk azzonj lakoth vgyan azon hazban, awall az Ispan Myhallyal. Vegezetre hogj megh holth wolna az Myhallj ispan, annak az vra, vette wolna Horwath Pall vram el. Az attya halala vthan semmyth nem zolgaltanak theóleó, kynek wagyon tizen eóthh wagy tizen hatth ethhendeje. Eó minden eók² nekóll violenter occupalta, es nem akar theóleó zolgalnj. Eadem via potentia mastis tharthia, es kyreóll theórwenh war, melljbeóll valloth zaz forynth karth.

Item in personis Pauli Horwath et consortis suae dicit Mattias Kowacz. Azth mondgya, hogj wagyon tizen eóth ethhendeje, hogj itth az varasban es ebben az hellben lakik, de senky az ewdeótheóll theórwenj zerynth nem thylalmaztha. Seóth ha kynek walamj iniuriaja leth wolna onneth, az varas býraja elejben kelleth wolna thalalnj, es oth theórwenj zerynth kelleth wolna peórlennj wele, es ha valamellik fell megh swlosswt³ wolna, ide kellett wolna apellalnj. Azerth azth kywanom, hogj eleózeór mennjen az varas theórwenyere, es otth keresse. Ith masth nem thartozom felelny az varas zabadsaga es theórwenye ellen.

A dicit, hogj igenis tharthozyk, hogj az vrhoz mentenek wolth, es hogj otth mind az keth fellnek megh hatta, hogj theórwenj legyen benne, es mas az, hogj ew nethalan nemes embernek tharthya ew magath, es ebbeóll az okboll

¹ Az íriszék bírái: Nadasdj Pál Vas megyei alispán, Radóczy István szolgabíró, Literatus Imre, Körmend vára udvarbírája, Pathakj Gergely, Darabos László, Ebergheny Péter, Boda Bernát, Eóttweócs István, Prybek Farkas, Zenthlazlaj Imre, Belauith Mátyás, Podgoray Miklós. — A jegyzőkönyvből ezt s a 85—86. sz. alatti ügyeket közöljük.

² Ok.

³ Pervesztes lett volna.

^a A dólten szedett betük után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt kettőspont van. ^c i = i⁸

az vr ew Nag^b zekÿn kell theórwennek lennj beleőleő.⁴ Zabadis az vr, valahwn thetheth theórwenh benne.⁵ Es theórwenh warok.

Deliberatum. Hogj az varas býraja eleyben kell boczathnj az dolgoth, es otth kezgyek ell, az minth az varasnak theórvenye es zokasa wagyon. Es ha walamellyk fell nem igazallya⁶ az varas theórwenyeth, ugj apellalják az vram ew Nag^b zekÿre.

A protestatur, hogj nem patiallia thowab az hazbanj.⁷

Uo. 18—19. l.

85.

1585 június 1, Körmend

Körmend külvárosának lakói a városi bíróság előtt beperelték egyik polgártársukat. mert állítólag az ő házánál keletkezett a tűzvész, amittől sok kárt vallottak. Bár a felek megegyeztek, hogy az alperes 40 forintot fizet, az utóbbi helyett az úriszék elé idéztette a kárvallottakat. Az úriszék úgy dönt, hogy az alperesnek előbb le kell tennie a 40 forintot, s csak azután nyújthat be ő keresetet.

* Bodo Mattÿas, Keres Janos.¹ Az mjnemeő theórwenj wolth Vargha Mÿklos keozeóth, kÿ all peőreős, es az kwlseő varasÿ egeth nep² keőzeóth.^a

Felettenek az egeth nep, hogÿ az Vargha Mÿklos hazatholl keólth az thwz, es ew mjatta eghtek megh mind hazok mind morhajok, es vallottak negj zaz forÿnth karth, mellÿeth theórueny zerint megh var.

I dicit, hogÿ nem az ew thwzethwll, sem az ew hazatwll, es sem az ew nepethwll nem eseth az ew hazok megh egese. Deliberatum erat, hogj az dolgoth megh býzonittia. Az býzonjsagoth ki wewen nem zolgalth eggÿknekis, hanem az egeth embereknekis³ negÿed negÿed magokkal tizen eőtheód nap megh eskwdgyenek, hogj amannak thwzetheóll gÿolth az eő hazok megh, es vallottak az karth. Ha megh eskwznek, tharthozzek megh fizethnj. Mÿkoron megh akartak eskwdny, keőzbe estenek⁴ es negÿwen forÿntban vegezthek ell, es keőtheleth is negjwen forÿnthoth uetettek, ha mellÿk fel megh nem allana.⁵ Es tizen

⁴ A perbefogott jobbágyleány nemeshez menvén feleségül, személyében szabaddá vált, így Körmend mezőváros bíraskodása alól kivonhatná magát. Minthogy azonban apja jobbágyházában lakik, s az elajándékozott telkek és lakóik felett a földesúr az ítélkezési jogot magának fenntartja, a ház utáni szolgáltatás tekintetében az úriszéknek van továbbra is alávetve.

⁵ Az úr ott tétethet törvényt, ahol akar.

⁶ Nem tartja igazságosnak.

⁷ A városi bíróság ítéletét sem várja be, nem túri meg tovább az alperest a házában.

¹ Az úriszéki jegyzőkönyv szövegéből kitűnik, hogy a nevezettek mint Körmend város esküdtei adták elő az ügyet, minthogy a városi bíróságon előttük folyt a per s így annak minden részletét ismerték.

² Tűzkárvallott lakosok.

³ Helyesen: emberek is.

⁴ Közbenjárók avatkoztak be.

⁵ A 40 ft. kártérítésen kívül a szerződészegő felet sújtó 40 ft. büntetésben is megállapodtak.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

eötheöd nap feleth fizethneje megh, es ismegh feleth Zenthgyeörgy napjara. Mikoron az hwz foryntoth le tette volna, az egeth embereketh mind megh fogatta, es theörwenjhez tharthotta.⁶

Deliberatum. Mýerth hogý concordaltanak az negýwen forýntban, azth le kel eleözeór thennj, es az vthan, ha valamjbeöll nem igazallia, kereshethj. De addigh, migh le nem tezi, nem kereshetj, sem novum judicijomot semit nem kerheth, merth az novum judiciom in processibus causarum kel megh lennj.⁷

Uo. 21—22 . l.

86.

1585 június 1, Körmend

Körmendi polgárok két hold földért perlekednek, mely a felperes szerint az ő ház helyéhez tartozik. Minthogy azonban erre esküt tenni nem kíván, az alperes viszont a föld 50 évi háborítatlan birtoklására hivatkozik, az úriszék a bizonyító esküt az alperesnek ítéli meg.

* Keres Janos, Mertes Lazlo iuratores assessores¹ referunt, hogý Vargha Balinth ugý minth actor^a keözeöth es Varre Balas vgj minth allpeöreös keözeöth az mý nemeö theörwenj leth, hogý ew eleottheók leth illjen feleleth.

Vargha Balint kereseth keth hold feödeth Varre Balastwll az Keörthwelesben, merth sohwl keth hold feödeth az eö helehez nem thalalna ehez hasomloth, es azzal az okkal mondgya, hogj az à keth hold feöld az eö helehez walo volna.

I dicit, hogý vagýon eöthwen ezthendeje, hogý ez feöldeth býrtam, es feöll walloth eöreökeöm, annak az vegeben irthas feöldeymis vannak, es annj idetheöll fogwa senkj nem thýlalmaztha.

Az theörwenj azth thalalta wolth, hogj Vargha Balinth megh eskwdgyek azon, hogý az eö helehez walo az à feöld ; ha megh eskwzyk, megh nyerj, eöwe lezen, ha penigh megh nem eskwzik, cadał es wezhj.

Az actor az vr zekýn az hwtheöth az I-ra reýcialta,² hogj eö nekj penzen weth es feöll valloth eöreökeö. I acceptat iuramentum.

Deliberatum. Licet mas theörwenyének kellene lennj, de mýerthogj az actor az in causam attractusra hatta az eö keresetit, azerth az I-nak hagýon napoth az býro, mýkor tegye le az juramentomoth, es mýkor eskwdgyek.

⁶ Törvénybe idéztette.

⁷ Perújítást csak perben, bírói döntéssel szemben lehet kérni, itt pedig az ügy a felek egyezségével zárult.

¹ Helyesen : iurati assessores, Körmend város esküdtjei (l. a 85. sz. per 1. jegyzetét).

² A felperes az esküt az alperesre hárította át.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

Ha megh nem eskwzyk, Balinthe lezen az feöld^b, ha penigh megh eskwzik, az indebitan³ marad az A.

Keöltsegh fl. 5.⁴

Uo. 22. l.

87.

1586 június 29, Körmend¹

A földesúr magának követeli egy magtalanul elhalt jobbágya összes javait, melyeket az utóbbi mostohaanyja és atyafiai vettek birtokukba. Az atyafiak azzal érvelnek, hogy a jobbágy végrendeletében őket nevezte meg örökösének. E végrendeletet azonban az úr nem fogadja el érvényesnek. Az úriszék elutasítja az alpereseknek a hagyaték iránti igényét: a mostohaét azért, mert az elhalt őt még életében kielégítette, az atyafiakét azért, mert az elhúnyt birtokai őstől maradt javak, tehát nem hagyományozhatók. Az ítélet szerint az egyedüli örökös a földesúr.

* Az vr ew Nag^a kepeben azt mondgya uduarbiro vram, hogy az minemeó morhaja uolt Vargha Lazlonak, ky deficialt^b es intestatus holt megh, az urra zallot. Vduar biro hire nekwill azt az morhatt az kik ell uittek, azt kywanna, hogy eleo adgyak, es az utan theorwent ker feleoleók, hogj hyr nekwill el uittek az morhatt.

Azt mondgya az I, hogj nem tartozik itt theoruent allany, mertt ew nekj biraja uagyon, es az varason az biro eleott theoruent all ; mertt im ugy uettek el az morhat, mint atiafyak.²

Deliberatum est. Hogy az I itt tartozyk theoruent allanj az urnak, es ha itt az theoruenj megh szabadittia, oztan az varas zynen peoreollienek.

In persona consortis Georgii Vargha, Barbarae, proponit Michael Lite-ratus Hertelendj : azt mondgya, hogy nem szallott az vrra, mertt testamen-tomott tett, es az ew morhajatt hatta az ew attiafiajnak, es nem intestatus holt megh. Es ha nem hagyottis az urnak ew Nag,^a szabad uolt uele.

³ A jogtalan kereset (hamis vád) törvényes büntetésén, ami alatt itt bizonyára elődij értendő.

⁴ Utólagos bejegyzés a szöveg után. — Az úriszék tartás költségeit, melyek — mint úrbéri teher — egyébként is a jobbágyságra nehezettek, elsősorban a peres feleken, rendszerint a vesztesen hajtották be.

^b A szó után az eredetiben pont van.

¹ A perjegyzőkönyvben az úriszék ülésének dátumaként eredetileg Szentháromság vasárnapja (május 29.) volt megadva, ezt más kéz írásával június 29-re változtatták. Az úriszék bírái: Nadasdj Pál, Pataky Gergely, Anios Mihály szolgabírák, Poyatycz Péter, Mikowycz György, Gyeórrffy Boldizsár, Hollossy György, Trombitas György, Eóttweó István, Szentlajzaj Imre, Gyeórrffy Gergely és Belauitt Mátyás. — A jegyzőkönyvből ezt s a 88—89. sz. alatti ügyeket közöljük.

² Az atyafiság jogán vették birtokukba az örökséget.

^a Az eredetiben itt kettőspont van. ^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

A dicit, hogý ennek az testamentomnak semmj hele njnczen, mertt az kýknek legalt, mind azok testamentomosok, es zinten wgi legaltattak, valamint akartak.³ Es az urnak sem hagýot semmit, sem az tiztartanak, es az attiafýsagh nem constal. Azis wagýon, hogj Peter eóneón maga talalta az jozagott.⁴

Item Vargha Peterne azt felelj, hogj eó Vargha Peternek mast is megh hagiott eózwegýe, es az eó megh holt ura jozagaban maradhat, es senkj eótet ký nem izhetj beleóleó, az mint az testamentomis tartýa.

Deliberatum est. Mýert hogj megh Vargha Peter ugj mint mindenesteóll eó keresmenebeóll tett uolt testamentomott, es az testamentom zerint Vargha Peterne ellt az testamentommal; per concordiam⁵ az fia, Lazlo, az kj sine semine decedalt, theóbbel elegetette megh az mastoha anniat, az haznakis feleýertt az Raban twl ualo pajtat hatta nekj az kertewel, es mastis birýa; per hoc theóbbet immar semmit nem kereshett.

Az mj peniglen illetj az theóó indwlatlan⁶ jozagatt, kj Uarga Petere lett uolna, Lazlora, az fiara zalwan, az fia idegennek senkinek nem hagýhatta. Mert eó ebben semmit nem talalt, hanem az attiarol zallot rea. Azert az decretomnak continentiaia zerint az feóldes urra kel zallanj.⁷ Ugian nemis zaggathattia uolna el sem hazat, feóldett; az pajtais, mellet az azzonj býr, mjhelt ferhez megýen, uagj megh hal, azis az urra zal.

Az mi peniglen illethj az ingo morhat, miert hogj megh az Uargha Peternek testamentoma zerint az negj keóbeóll bwzat szegenieknek megh nem attack, es megh adgyak, az szegenj attiafiának is fel cubulum tritic, aztis megh adgiak. Az kj zolgaia uolt, kinek hagýott kett twlkott, az twlkok miert hogj immar reg uta uoltak itt, az arraboll fýzessenek megh az szolganak.⁸ Az teóó morhaja, mind Vargha Peter morhaja, mind Lazloýe, az Lazlo testamentoma kýwoll ualamj uagýon, az kiknek mit hagýott, ualamj lezen, mind penzel egyetemben az urra szallott.⁹

Uo. 23—24. l.

³ A végrendelet érvénytelen, mert a benne szereplő örökösök egyben a végrendelet tanúi (testamentomosai) is voltak, tehát befolyásolhatták a végrendelezőt a hagyományozás tekintetében, meg is hamisíthatták végakarátát.

⁴ Varga Péter — mint az alábbiakból kítúnik — az örökösök nélkül elhalt László atyja volt. Ő szerezte a per tárgyát képező javakat.

⁵ Varga Péter özvegye mostohafiával, Lászlóval, Varga Péter hagyatékát illetően békésen megegyezett.

⁶ Ingatlan.

⁷ A „decretum” (Hármaskönyv III. r. 30. c.) szerint az utód nélkül elhalt jobbágy „ósi” birtoka feltétlenül a földesúrra száll, arról nem is végrendelezhetik. Az itt szereplő birtokot Varga László atyja szerezte, László kezében tehát az már örökölt, azaz ósi, nem pedig szerzeményi vagyon volt. Ezért — függetlenül a végrendelet érvényétől — a földesúrra kell szállnia.

⁸ Mínthogy a szolganak a neki hagyományozott két tulkot (járomba fogható tinót) nem adták ki, s azok időközben megnővén, értékesebbek lettek, az ítélet szerint csupán a tinók árát kell a szolganak megtéríteni, az értéktöbblet, illetőleg a tulkokból lett két ökör szintén a földesúré.

⁹ A magvaszakadt jobbágy által végrendeletileg elhagyományozott ingóságokon kívül — ehhez ugyanis a Hármaskönyv idézett címe jogot enged — minden egyéb ingóság is a földesurat illeti.

1586 június 29, Körmend

Körmendi polgár — a zálogösszeget felajánlva — visszaigényel egy rétet, mint örökségét, melyet kiskorúsága idején hozzátartozói illetéktelenül zálogosítottak el az alperesnek. Az utóbbi a zálogjogon kívül vérszerinti jogára is hivatkozva, az ingatlant nem hajlandó visszabocsátani. A város széke a zálogösszeg lefizetése ellenében, az úriszék azonban minden fizetés nélkül visszaitéli a rétet a felperesnek.

* Hatodjék peór. Marthon Janos deak kepebe felelth Bodo Matthýas az waras zýnen, kýt Mathe Kowach^a es Zabo Mýhal referaltak:¹

Hóg wagyon eg reth az zýlban,² Waýda Mýhal rethe mellet, mellýet Marthon Pether, az fel peresnek, Janos deaknak az attýanak ewche býrth, mellýet ozthan Kalmar Janos vetetth wolth zálogba zálogon Merthes Lazlonak fl. 4. Kýhez Kalmar Janosnak semý keözý nýnch, hanem ez A arwa lewen, weth wolth kezehez, es azonnal wég wettette zalaghba, mellýet mostýs býr az I. Azert az penzt wegýe fól az I, Merthes Lazlo, es az retet bochassa megh.

Az I, Merthes Lazlo felelt, hóg noha az reth zalaghba wagyon, de wer zerentýs atthýaffý keppen eótet illethne, merth az I-nek a felesége annýa es Kalmar Janosnak az annýa;³ az mel Kalmar Janose wolth wolna eórók keppen, az retth, eóthet illethne mýnd eóreók es mind zalaghba. Azert nem tartoznek sem az penzt fól wenný, sem az reteth megh bochathnj.⁴

Ebben az waras illýen thórwent teth, hóg az retth mýwel hóg zalaghba wagyon Merthes Lazlonal, kýt maga sem thagadna, tartozýk megh bochathnj, az A,⁵ mýnt az kýnek az retet wetette wolna zalaghba Kalmar Janos. Az wthan, ha kýnek mý igassaga wagyon, Zent Gyéórg napýan thýlcha el thóle, es keressek tórwennýel.

Deliberatum est et approbatum iudicium civitatis⁶ az tób rezeýben. De mýwel hóg megh býzonyosodoth az, hóg az A arwa, newe lethlen lewen, Kalmar Janos Marthon Pether holtha wthan ok nelkýl nýulth morhájához es jozagához, eówe nem lewen az reth, hanem mase, oknelkýl^b atta el; megh jobbetottok ennýwel, hóg az reth penznelkýl megýen wýzha az A-ra, wég mýnthth Marthon Peter eórókesere.

Uo. 26—27. l.

¹ L. a 85. sz. per l. jegyzetét.

² Szil, dúlónév.

³ Merthes László és Kalmár János a nevezett asszonyok révén vérokontságban állott, a rokonság fokának megjelölése azonban a szövegből kimaradt.

⁴ Visszabocsátani.

⁵ Úgy látszik, a szövegből itt is kimaradt néhány szó: az A pedig tegye le a zálogösszeget Merthes Lászlónak. — A továbbiak szerint a városi bíróság ítélete csak így értelmezhető.

⁶ Helyesen: oppidi (Körmend mezőváros).

^a A dólten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b ý = y¹⁹

89.

1586 június 29, Körmend

Körmendi polgár földet adott el körmendi polgártársának. Az eladó rokonai, minthogy az eladás az ő beleegyezésük és jogérvényes felvállás nélkül történt, a földet a vételár lefizetése ellenében visszakövetelik. A város széke az alperes javára ítél, az úriszék azonban helyt ad a keresetnek azzal, hogy a vevő a szóbanforgó föld szélén — birtoklása alatt — irtott földet megtarthatja. A pert végül mégis a rokonok nevében eljáró felperes veszi el, minthogy a vételárat nem fizette meg.

* Hetedik peór. Denis Albertt feöllpeőreós azt felelte az waraz szinen az al peőreós Szýarto Miklós¹ ellen, hogy az ew attiókfia, Kýralj Janos adott el negyed fel hold feődet^a het forintert ennek az al peőreósnek, Szýarto Miklosnak eőreőkbe, kit el nem adhatot volna az attiafiak ellen, azertt eűket illetve.

Szýarto Miklos, az al peőreós az ellen azt felelte, hogy eű eőrókbe wette megh, es ezt eűk yngien sem² kereshetýk, mertt eűdeő theólt benne, kit megis býzonit ket zemellýel, wgian azon Kiralj Janossal es Miklos Kowaczal, hogy eőreőkbe wette. Es en immar irtottamis rajta theőbbet eőtten ember mienel,³ es akor sem zolt ellene. Mastis feóll wallonaja,⁴ de hogy ellenzik, azert nem walhattia feól.

Az varas wgj talalta az býzonisagh wallasa wtan, hogy Szýarto Miklos marad az feóldnell.

Deliberatum est et emendatum est iudicium civitatis : Mivel hogy az I, Szýarto Miklos, nem tagadgia azt, hogj az feól wallas nem lett ; azt mondgia, hogj mastis kez volna feól wallanj Kiralj Janos, chak az attiafiak engednejek es ne tylalmaznak ; ez okbol praescriptiot, wdeő mulast nem felelhet, hanem chak mondhatnj mint egj zalagba, ideő zerint walo possesoranak.⁵ Azertt az A tartozzek az fl. 7 megh fýzetnj az I-nek, es annak feóleótteő azkj darab erdeőczkett az wegebe ahoz irtott az I, arra rea mennienek az biro es eskwt polgarok, Isten zerint megh lassak,⁶ mennj keljhetet rea, es ha kj akarýa kezet abbol ueny az I szabad akarattia szerint, az A tartozýk annakis beőczeőet megh fýzetnj es az feóldheőz niwlnj tizen eőteőd nap. Ha maganal akarýa penigh tartannj az I az feóldet, azzalis zabad.

[Az ügy folytatása uo. 1587. június 6-án:]⁷

Causa Nicolai Zýarto contra Dionisium Albert.

¹ Miklós.

² Ingyen sem, egyáltalán nem.

³ Ötven napszámnyi munkánál.

⁴ Felvallaná. — Mivel a szabályszerű felvállás (l. a nomenklaturában) az átadás előtt nem történt meg, később, az atyafiak tiltakozása miatt, már nem volt eszközölhető.

⁵ Minthogy nem volt jogérvényes felvállás, az alperes a földnek nem tulajdonosa, hanem csak zálogbirtokozóhoz hasonló ideiglenes birtoklója.

⁶ Igazságosan megbecsüljek.

⁷ Az úriszék bírát a jegyzőkönyv név szerint nem adja meg. Csupán annyi van feljegyezve, hogy jelen volt az alispán, továbbá szolgabírák, esküdtek és más bírák.

⁸ A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

Zýartha Mýklos kere thórwent abban az dologhban, melben ez elót walo wr zekýn, thawal Zent Pether Zent Pal apostol napýan leth wolna negýedfel hold felól. Mel földeknek arra megh fýzethesenek býzonyos napýa wolt, arra az napra sem az föld fýzetesth az fl. 7, sem az irthas arrat, mellýet fl. 5 böchýltenek, megh nem fýzette Dýenes Albert, azert thórwent waar.

Deliberatum est, hog Zýartha Mýklos az feóldek wrasagaban marad eórók-ken. Ez wthan soha Dýenes Albert nem kereshetj az földeket, mýwel hog az tórwen zerent el nem jart az eó dólghaban, az mýnt á tórwen thalaltha wolt.

Uo. 27—28. és 38. l.

90.

1587 május 19, Körmend¹

Körmendi polgár a felesége örökségéért perti az asszony mostohatestvérét, azon a címen, hogy egy anyától születtek, s az anyjuk kapta a pénzt, amin az örökséget vették. Minthogy azonban az alperes bebizonyítja, hogy a per tárgya anyjuk második férjétől, az ő atyjától származik, a felperes keresetét mind a városi bíróság, mind az úriszék elutasítja.

* Causa Georgii Draganych et Osualdi Nemeth.

Kapolnaý Gerorg felelt Draganych Gýeorg kepebe, hog az mýnemó eóreksege leth wolna Nemeth Oswaltnak, Nemet Orban fýanak az kermendý waras zýnen, annak fele Draganychot,² kýnek az felesegenek az annýa eg wolt Nemet Orbannewal.^a Nemet Orbannenak Ferencz pap atta wolna az penzt, kýwel az jozagot zerzettek. Eg erant walo attýaffýak lewen, egarant illetthne az jozagh,³ kýt megh býzonet.

Nemet Oswalt azt felelte, hog az atthýa Zentkwthon⁴ walo eórókseget atta el, es annak az arrawal wette, mellýet megh býzonet.

Az waras zýnen megh býzonyodot, hog Nemet Orban zerzette az maga jozaga arrawal az eórókseget, es Nemet Oswaltnak itelte az waras.

Approbatum est iudicium oppidi.

Uo. 35. l.

¹ Az úriszék tagjainak nevét a jegyzőkönyv nem tünteti fel; a lapszálon, más kézzel, csak ennyi van bejegyezve: „Praesentibus vicecomite, iudicibus nobilium, iuratis et caeteris dominis etc.” — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² Az „illeti” szó kimaradt.

³ A szövegben hiányosan megadott leszármazást az örökösödési jog körüli vita világítja meg: Draganychné és Nemet Oszwald egy anyának két házasságából született, Draganychné az elsőből, Nemet Oszwald a másodikból.

⁴ Szentkút, Vas m. — Heiligenbrunn, A.

^a A dólten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

91.

1589 július 19, Körmend¹

Az úriszék a nagykorúvá lett fiúnak a zálogösszeg lefizetése ellenében visszaitéli a kiskorúsága idején anyja által elzálogosított rétét.

* 2. In causa Ioannis Literati Marton actoris contra Vitum Mladossewich incamattum.

A mÿ nemő teoruen uolth valamÿnemő^a rett feleol az fellÿul megh irtth szemeleknek keozth az varos szekÿn, es az varos vgÿ talalta uolth, mÿert hogÿ zalagon vagion, nilwan kÿ teczeth, Janos deaknak az annÿja el szalago-sethatta.

Deliberatum est. Mÿert hogÿ az annÿja az eo gyermekekewel egj soon, kenÿeren lewen, az varosnak szokasa zerenth el adhatta. Merth hogÿ el adta zalaghon, Janos deak le tewen az penzth, hatra bochassa minden beoch fizetes nekul, hanem chak az 32 forinth fizeteserth,² merth minden esztendeoben haznath vette.^b Az annÿja penigh az giermeke ellen semmÿ keotesth nem teheteth.³ Az ideÿ hasznath el vehetÿ, mind sareath.⁴

Uo. 43. l.

92.

1589 július 19, Körmend

Körmend város bírósága a jobbágyasszonyt, akit egy nemes bevádolt, hogy öt vágalmazta, nyelve kiszakítására ítélte. Az úriszék ezt nyelvváltásra, azaz — nemes lévén a sértett — 100 forintra változtatja át, sőt ha a jobbágyasszony, a felperes fejére esküdve, magát tisztázni tudja, a nemest a városból ki kell űzni.

* 4. In causa nobilis Georgii Barbel A contra Joannem Kowacz incamattum.

Az mÿ nemo teoruenth az fellÿul megh irtt zemelyek nemÿnemő zidal-mazas dolgabol az varos szÿnen keresztenek, melybeol az varos im illÿen teoruentt tett uolth. Mÿerth hogÿ az Janos Kowacz bizonsagiÿs Barbel Georgjnek zolgaltanak, azth deliberaltak uolth, hogÿ az bizonsagh ellen Janos Kowachne tÿzeon eoteod napra rea bizonecha. Ha penigh feÿere nem eskwszik es rea nem

¹ Az úriszék bírái: Hollosj Sándor Vas megyei szolgabíró, Strobel János és Georffy Gergely alszolgabírák, Boda Bernát esküdt, Saly Gergely, Hertelendj Mihály, Boda János, Hollosy György, Zechody Ferenc, Hollosj János, Horwatt Miklós. A bírakat Erdődy Péter horvát bán udvarbírája, Mladosewich Pál és várnagya, Georffy Boldizsár, valamint Tahy István várnagya, Vučko Péter hívta meg Körmend várába. — A jegyzőkönyvből ezt s a 92—94. sz. alatti ügyeket közöljük.

² Csak a zálogösszeget kell letenni, de ha a rét értéke a zálogbirtokos kezén emelkedett volna, ennek becsertékét nem kell megállapítani, ennek fejében a felperesnek semmit sem kell fizetnie.

³ A felperest ti. anyja zálogosítása miatt semmiféle károsodás nem érheti.

⁴ Az idén termett széna és sarjú még az alperesé.

^a ö = o⁴⁰ ^b Az eredetiben itt vessző van.

bizonetja,¹ mas^a tizen eoteod nap Barbel Georgj mestercuel keszen legyén,² es az Janos Kowachnenak az pilinger alath nyelwet ky voniassa.

Deliberatum est et emendatum : Hogy semmjn egyeben nem maradoth Janos Kowachne, hanem chak nyelwenek megh valtasan az szidalomert az articulushnak continenciaia zereuth.³ Myerth hogy nemes ember, zaz forinton valthattia megh nyelwett, ha Barbel Georgjre nem rakhattia azth 15 napra, az mith mondoth. Ha penigh rea rakhattja, Barbel Georgjeott az varosbol ky wzzek. Az týztarto penigh tegyén igazath az zaz forýntban ; annak penigh az kett reze az peorose,⁴ az harmada tiztartoe.

Uo. 43. l.

93.

1589 július 19, Körmend

Körmend város mezőreit, miközben az úr tilalmas földjén legelő marhát be akarták hajtani, a bereki jobbágyság megverték, és az elfogott marhát kiszabadították. Az ítélet szerint a jobbágyság engedetlenség címén fejenként 20—20 forintot fizetnek.

* 6. Causa dominorum officialium castri Keormend A contra colonos in Berek¹ commorantes I.

In persona dominorum officialium egregius dominus Emericus Literatus proponit es azth mongia, hogj myuel hogy az varos mezó eorzoth zerzeth, es hogy az mezeon jartanak, talaltak valamý barmotht karba, mellýetth hogy be akartanak ide haytaný, ezek az berký jobbagoiok reayok tamattak es el vettek teolók az barmotht es magokath igen vertek, kýtt dyokkerth fel nem vettek uolna. Ezth penigh meghis bizonettiak, azerth teoruentth var.

I azth mongiak, eok hogy nem peóreolnek, eo kegielmek lassak, mytth chelekesznek velek ; mertth az eo^a akarattjokbol, ha chelekettek az eo^a hazok nepeys, nem chelekette az eo^a akarattiokbol.

Az elseo bizonsagh megh eskwt, Cherkesz Janos. Azth mongya, hogy latta, hogj az berkýek el vettek az barmotht az eorzeok eleol, de azth nem latta, hogy megh vertek uolna az eorzeoketth.

Az masýk bizonsagh megh eskwt, Dýenis Albertth. Azth mongia.^b lattam, hogj el vettek az barmotht. Es aztis latta, hogy egy bottal wteottek egyzer az eorzeotth.

¹ A városi bíróság a perbefogott asszonynak a szokott tisztító eskú helyett a nemesről mondottak valódiságának bizonyítására ad lehetőséget.

² Hóhérról gondoskodjék. — Ebben az időben a törvényhatóságok — rendszeren több szomszédos megye, város vagy pallosjogú úriszék közösen — állandó hóhért tartottak, vagy alkalmilag fogadták fel a legközelebb található hóhért. Az utóbbi teendőt a bíróság ezúttal, magánsérelemről lévén szó, a panaszos félre hárítja.

³ A Hármaskönyv II. r. 72. címe szerint, mely a nyelvváltsággal foglalkozik.

⁴ A felperesé ; ti. ha az asszony meg nem esküszik, s így a nyelvváltságot a tisztartó rajta behajtja.

^a E szó előtt az eredetiben pontosvessző van.

^b A ma Körmendhez tartozó egykori Alberek.

^a Az eredetiben a névelővel egy szóban írva : „azeo”. ^b Az eredetiben itt vessző van.

Deliberatum est es vgj teezeth az vrajmnak, hogj az minth az bizon-
saghbol ky teezeth, reaajok tamattak az eorzeokre es megh vertek, azerth az eo^a
engedetlensegekertth az vraknak myndenik jobbagj hwz hwz forinton ma-
rattak.

Uo. 44. l.

94.

1589 július 19, Körmend

Körmendi lakosok között egy rét birtokáért folyó perben az úriszék jóváhagyja a városi bíróság ítéletét, mely a felperest — kereseti jogának elévülése címén — elutasította.

*8. In causa Benedicti Zalok A contra relictam Urbani Gabos I.

Szalok Benedek illjen feleleteth tetth az varos teorwenjen, hogj eo nekj
az retth, az mj nemeorul az vetekedes vagon, attiatol maratt, es eo sem pen-
zen, sem semmi kepen masnak nem atta, hanem Babos Orbanne chak imigj
amugj biria ; ennek okaerth en chak kywanom az en^a rethemeth megh adatatnj.

Ez ellen Babos Orbanne azth mongia, hogj eo jo modgyauual birya.
Merth hogj az eo^a rethe mellett vagon, teoruen zerenth nyerthe megh ennek
elotte walo napokon, es immar vagon hwszon kett esztendeje, mjwta beke-
seghes vrasagaban vagon. Azerth ezth megis bizonithom, kyre az eskwttekis
emlekeznek, es nekem fel valloth eoreokseghem. Ezeketh az varos teorwenjen
megh bizonitotta az I, es az varos illjen teoruentt tetth, hogj az bizonsagh
dolgabol es vallasabol az mj keppen meg ertettek, hogj praescriptio teolth
benne,¹ az azzonth az rettnek bekeseghes vrasagaban hattak.

Mely teoruenth az wr szekyre apelaltak, melljetth az wr zekijs appro-
balth, helen hagjotth.

Uo. 45. l.

95.

1589 október 30, Körmend¹

*Jobbágyleányt azzal vádolnak, hogy fazékban varangyos békát szárít. A leány-
tagad, s azt állítja, hogy rosszakarói bosszúból adták fel a tisztartónak. Az úriszék a
vádлоттаt huszadmagával leteendő tisztítóesküre utasítja. Ha ezt le nem teszi, boszor-
kányok módjára megégetik.*

¹ Hogy elévülés történt vele kapcsolatban.

^a Az eredetiben a névelővel egy szóba írva: „azen”, „azeo”.

¹ Az úriszék tagjai: Hollosy Sándor, Vas megye szolgabírája, Georfj Gergely alszolgabíró, Nadasdi Pál, Hertelendj Mihály, Hollosy György és János, Deseo György, Ankaraytti Absolon, Horuatt Miklós, Barbel György, Paprotyeuitt Farkas nemesek, továbbá Simon Benedek falusi bíró, Corarius Miklós, Zalay Péter, Kovach Máté jobbágyok és más meghívott bírák. Az úriszékot Erdődy Péter várnagya, Georffy Boldizsár, tisztartója, Mladoseuith Pál és prefektusa, Zalay György hívta össze Körmend várába. — A jegyzőkönyvből ezt s a 96—97. sz. alatti ügyeket közöljük.

* 2. Causa egregii Pauli Mladesseuich provisoris A contra Elyzabetham Kathóna I.

Azth mongya, hogý ez el multh wdeokben, hogý Vjwarrul² haza jeottem volna, zeoleomteol jeoweo eleomben egý hwteos drabontth. Monda, hogý vram, chodak teortentennek masth itth az varosban : Tarnochýne azonýom hazaban az mýnemó zellýer azonýok laknak, hýwanak be oda es mondak ennekem, hogý im ez Kathóna Eorze illýen dolgott chelekedetth, hogý egý kýs fazokachkaban varakas bekath³ azal. Mellýetth e szolgalo leannýal ký hozatanak, en oztand el ven teolok. Azertht aztth kýwanom en tý kegýelmetekteol, hogý mondgia megh, mýtth akarth aual az varakas bekaual chelekednj.

I azth mondgya, hogý en abban bwntelen vagiok, en semmith nem chelekettem. Hanem inkab boszwsaghban,⁴ akýk engem be attanak a týztartonak, eok tettek oda. Azerth imhol az en feýem, rakya ream týztarto vram,⁵ ha affele ember vagýok.

A azth mongya: enýs engedek neký, az kegtek teoruenýe rajtha, am menche magatth.

Deliberatum est. Mýertt hogý az magistratus nem tartozýk senkýnek feýere rakný, az feoldes vr azon keppen, es feýett hatta erný^a, feýett penigh nem vette ell,⁶ hwszad magawal, jambor tiztesseghbelýekkel, vagý ferfý vagý azonjalatt rend leend, megh eskwdgyék 15 napra. Ha megh eskwszik, mentth ember, ha penigh megh nem eskwszik, megh eoletessek erette, mertth az varakas beka : etetes.⁷ Az eskwes es az menekedes itt in facie loci legýen zolga býro vram eleotth, eoletesse penigh eghetes legýen, ha mentthsege nem lehetth.

Uo. 48v. l.

96.

1589 október 30, Körmend

A robotra szólító parancsnak nem engedelmeskedő s az idézésre a törvény előtt meg sem jelent bereki jobbágyokat engedetlenség címén fejeként 20 forint bírságra ítélik.

* Causa egregii Bathasaris Georffý A contra colonos suos, ex gratiosa domini bani annuentia illi pro tempore datos,¹ in Berek commorantes I.

² Némétújvár, Vas m. — Güssing, A.

³ Varangyos békát.

⁴ Bosszúból.

⁵ Esküdjék fejemre. (L. a nomenklaturában : fejéhez felel.)

⁶ Ő viszont fejét felajánlotta, de az ellenfél ezt (az esküt) nem fogadta el.

⁷ Étetés : mérgezés (méreg).

^a Az eredetiben itt pontosvessző van.

¹ Györffy Boldizsár a földesúr, a bán várnagya volt, e minőségében kapta tőle a felsorolt jobbágyokat bizonyos időre. (L. a nomenklaturában : jobbágy elajándékozása.)

Videlicet Marcus Ratkowýtth, Georgius Milicich, Gregorius Kerbawcých, Georgius Smarecz, Michael Rwszých, Antonius Voianna, Marcus Kaných et Michael Klepeszich.

A ezek ellen az fellýul megh irtt polgarok ellen azth felely, hogý niolchad nappal ennek eleotte az hwteos drabontotol,² Kýs Janostol megh izente nekýk, hogý ide az varhoz teorvenre jeoyenek ; mýertt hogý szo fogadatlanok, az en parancholatomath semmýnek vettek, el nem jeottenek.^a Ezek penigh az polgarok illýen engedetlen jobbágyok, hogý ez el multh vdeokban parancholattattam uolth nekýek aratasra menný es nem mentenek. Annak vtanna magam is kw mentem s mýnd ides towa mentek eleottem,³ es megh azon keppen szantanýaýs hýwattam, oda sem mentek, vgj a mýnth eo Naga szolgaltatta eoketh. Ennek kýweoló kw teczik ide nem jeouetelekbeol, hogý szo fogadatlan jobbágyok, az hwteos drabontotol penigh erche megh Kegtek, azerth Kegtekteol mýnth effele engedetlen jobbágyokra teorwenth varok.

Deliberatum est. Mýer hogj az hwteos drabontoth leo hýwattok es hwtý szerenth igy vallýa, azerth engedetlen, szo fogadatlan jobbágyok, az mý teoruenýunk mýndeniketh az eo engedetlensegekerth az articulusnak continenciaia szerenth hwsz hwsz forinton conuincaltattak.

Uo. 52—53. l.

97.

1589 október 30, Kórmend

Nemes alperes nem hajlandó Kórmend város bírósága előtt megjelenni. Az úriszék kimondja, hogy a nemes — ha nem vétette fel magát a polgárok közé — erre nem is kötelezhető, de ő indíthat pert a város előtt.

* Bodo Mattýas dolgaban, vgý mýnth aal peorós dolgaban Keres Janos ellen.

Mýertt hogý Bodo azth monta, hogý Kereznek nem hallýa megh szawath, merth eo nemes ember,¹ azth monta az vr szeký: szabad mýnd eo s mýnd egýebek, kiknek czýmerek² vagion, ha az varas keozýben nem atta magatth, ha teoruenth al es megh halgattja valakith uagy nem ; hanem az szeken³ keresse az decretum szerenth. De ha eo valakýtt keres, tartozik az býro teoruenth tennýe neký.

Uo. 53. l.

² Darabonttól.

³ Elszéledtek, megszöktek előlem.

^a Az eredetiben itt vessző van.

¹ Mint nemes ember, nem hajlandó perbe bocsátkozni a jobbágy Keres János-sal, nem veszi tudomásul a keresetét.

² Címeres levelük, nemességük.

³ A vármegye törvényszékén, illetőleg — a földesúrral szemben a kórmendi nemesek is függő viszonyban állván — az úriszéken.

98.

1590 július 2, Körömend¹

Kalmár János és Benedek deák együtt örökölték atyjuktól a perben szereplő ingatlanokat. Benedek ekkor még kiskorú volt, így János gyámsága alá került, aki a közös birtokot zálogba adta, Benedek részét is, amihez nem volt joga. Benedek tehát a saját örökrészét — fizetés nélkül — visszaköveteli, a közben elhalt János részét pedig, mint legközelebbi atyafi, maga kívánja zálogba venni, annak becsértékét az eddigi zálogbirtokosoknak megtérítve. Az úriszék a kérésnek helyt ad. Ha azonban János fia az utóbbi birtokrészt magához kívánja váltani, azt Benedek köteles lesz a megfelelő pénzeszeg ellenében neki visszatérteni. Ha Benedek nem tudná János részét zálogba venni, azt az alperesek — a jelenlegi birtokosok — megtarthatják, amíg János fia tőlük vissza nem váltja.

* In causa Benedicti Literati Keormendy, filii prudentis et circumspecti olim Nicolai Kalmar,² civis et inhabitatoris oppidi Keormend ut actoris contra providos Michaellem Molnar, alterum Michaellem Vida Croatum et Joannem Sinka veluti incamttos.

In persona sua Benedictus Literatus proposuit tali modo, hogý eo neký volna valami ioszaga è szemelyeknel, tudnia illik Molnar Myhálnal, Vida Myhálnal es Sinka Janosnal, mellyet vtcunque birnanak, es azt praetendallýak, hogý Kalmar Janos atta volna zalagban nekik. Azert, dato sed non concessio, ha zalagban volnais, vagý eoreokben, nem adhatta volna el az Benedek deak reszeth.^a Azert azt kiuanom, hogý az en reszemeth penz nekwl megh itellye Kegték, az mas reszt penigh keoz beochel.

I azt felelek : jollehet hogý eo nalok zalagban vagyon Kalmar Janostul, de myndazon althal azt kiuanniak, hogý az eo penzek megh legýen, es a zalagos feoldeketh, retheketh kezek megh erezhenni.

Deliberatum est. Ebben á peorben ez fellyul megh irt vrain illýen teoruenth tettenek. Hogý Kalmar Janos, az Benedek deak oszthaliosa es conduiseleieo, ki Kalmar Miklosnak, Benedek deak attianak feold eoreoksegeth es rethéytheit³ zalagban ez fellyul megh irt szemelyeknek, Molnar Mihálnak, Vida Mihálnak, Sinka Janosnak el atta,^b Kalmar Janos az Benedek deak resze

¹ Az úriszékét Erdődy Tamás bán megbízásából Gyeorffy Boldizsár körömdi várnagy és Mladosseuich Pál körömdi udvarbíró hívta össze. Részt vettek : Tharrodý István, Ebergheny Péter, Zecheody Ferenc, idősb Saly Gergely, Zalathnoký Mihály, Gerdak János, Pezer Kristóf, Boda János és Soeze György nemesek, továbbá Kouach Máté körömdi bíró, Szyartha Miklós és Simon Benedek körömdi esküdtek. — Az úriszék csak ezt az ügyet tárgyalta.

² A családnévek még nem állandósultak : Kalmár Miklós fia Körömdi Benedek deák (az apa bizonyára foglalkozása, fia a lakóhely szerint kapta nevét).

³ Elírás retheyt (rétjeit) helyett.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt kettőspont van.

eoreoksegeth zalagban, sem egyeb keppen el nem hanyhatta volna, sem az incamatratusok az eo resze eoreoksegeth penzen megh nem vehettek volna. Azert mynd retheknek, eoreoksegh feoldeknek az huson feleth⁴ Benedek deaknak megh iteltek ez maý naptul foguan, es bele szabadetottak eg penz fizetes nekul. Az felehez penigh, ki Kalmar Janost, auag immar az eo holtha vtan a fiat illetneie, ahoz penzel ferien, es ha akaria, magahoz valthassa aztis, vg mynth keozelb valo atiaffý, annak a penznek feleth letheuen, a kin Kalmar Janos el atta zalagban. Es mynd addigh biria Benedek deak, valamigh az legitimus heres, vg mynth Kalmar Janos fia, Benedek deaktul viszsza nem valthia. Az eo penzeth megh aduan, vgyan azon Benedek deak thartozzek az Kalmar Janos gyermekenek mynden peor patwar nekwul megh erezthený. Ha penigh Benedek deak hozza nem valthanaia az masik reszt, az feleth, thahath az fellyul megh newezeth polgarok mynd addigh birhassak, valamigh az Kalmar Janos fia, le thewen az eo penzeketh, hozzaia nem valthia. Kalmar Janosne az mi nemece penzt mond, hog adot volna Benedek deaknak eo auag az eo megh holt vra, azt az adossagoth keresse Benedek deakon varos teoruenie szerenth. Datum anno et die locoque in praenotatis.

Uo. 57—58. l.

99.

1592 március 9, Körmend¹

Jobbágy visszaköveteli örökséget, melyet kiskorúsága idején rokonsága jogtalanul eladott. A perben a falusi bíróság elévülést állapít meg, az úriszék viszont, mivel atyafiai közt nincs elévülés, a felperes követelését megítéli, sőt jogot ad neki, hogy az eladott örökség egy további részét is átvegye. A jogtalanul eladott, de őt illető rész vételárát a visszaadásra kötelezett rokon az eladótól visszapерelheti.

* 5. Causa Francisci Bodis A contra Joannem Bodis I.

Az mynemő teoruenth Bodis Ferencz es Bodis Janos keozeoth a vela szinenth talaltanak voth, hogý Bodis Ferenchieith nem illete volna az eoröksegh es el eszet volna teole az eo teruenjek szerenth, mert hogý ideo mulasth montak benne, ezteth az eo Naga szeký megh emendalta, mert hogý Bodis Peter, Bodis Tamas eggiek voltak s attioktol marath voth az eoreoksegh s mastis atýa fiaknal vagion, atia fiak keozeoth pedigh soha ideo mulas nem leheth.² Ez peo-

⁴ Fele részét.

¹ Az úriszékét Baloghfalwa-i Gyeorfy Boldizsár és Zecheodj Ferenc körmendi várnagyok hívták össze. Részt vettek: Nádasdi Pál, Hollosi Sándor, Gyeorfy Gergely alszolgabírák, Ankarajter Absolon, Tarrodj Farkas, Zekkel Péter, Barbel György, Hertelendj Mihály nemesek. — A jegyzőkönyvből ezt s a 100. sz. alatti ügyet közölik.

² Elévülés nem lehet (vö. Hármaskönyv I. r. 46. c. 6. §.)

ros eoreokseghet penig Peternek a vej atta voth el s acor Ferench neueletlen volth, Bodis Tamas leányanak fyanak, Jancsnak.³ Mert hogj Peter, Tamas egj volth, Ferenchnek reze mynd feoldbeol, retbeol, valaminth kereszik, masth Ferenchnek egj resz eszik. Ha peniglen a masik reztis Jancstol hozza akaria venj, a Peter rezet, akith Fattor Gergelne el adoth vraual egyetemben, ahozis hozza nyulhath, a my teoruenyunk vgj talalta, az penznek felet le tewen, a kith Fattor el adoth; az penznek feleth Bodis Janos keresse Fattor Gergelyen.

Uo. 60. l.

100.

1592 március 9, Körmend

Szolga és felesége követelik a jobbágy-gazdától a nála töltött több évi szolgálatukért járó bért. A gazda azzal érvel, hogy a szolgáló nála szegődetlen volt. s kiházásítására is költött. Minthogy a felperes mindkét érvre megfelel, felesége pedig a maga követelésére meg is esküszik, az úriszék elrendeli a felperesek kielégítését.

* 8. Causa Joannis Tott contra Joannem Kowach.

Ez a Janos kowach vith engemeth azeo hazahoz. Maradoth voth az atyamtól egj tehen, aztis oda vittem. Melj tehenth adoth el fl. 5. Azutan megint ezen feleségem zolgalta, s eztendeigh adot nekj kett szokniath, az harom eztendejer semith nem fizeteth, tet volna fl. 6 az zolgalath.

J : k :¹ Ime az neweletlen voth, vgj vittem hazamhoz, vgj tartottam. Nem tagadom, hogj hazamhoz nem vittem volna a tehent, hanem en attam el fl. 2 den. 50 s en tiztesseggel kw hazasetottam eoteth.

Valamith en ream keoteoth,² en mindeneketh megh fizetem : borra attam fl. 3, borsra attam fl. 1.

Ez ellen Ja :³ azt mongia, hogj fl. 16 keolteottem, en nalam segeodetlen voltal.

Azth mongia,⁴ hogj en be szegeottem volna, de nem hattal.

Ezen hyteoth talaltak az Toth Janos feleseghenek. Az hittol tiltotta Janos kowach,⁵ de azerth megh eskwth az azzonj fl. 6.

Deliberatum est. Semj az eo tilalma, hogj chiak az nap tiltotta Janos kowach. Tiztarto vraym satis faccioth tegyenek.

Uo. 61. l.

³ Bódis Tamás leányának fia volt az alperes.

¹ János Kovács.

² Amit kiházásításomra költött stb.: a felperes válasza.

³ János Kovács.

⁴ Ti. a felperes.

⁵ A bíróság az asszonynak megengedte a 6 forint követelés esküvel bizonyítását. Ez ellen tiltakozott az alperes.

101.

1593 július 24, Körmend¹

Jobbágy öt hold földet követel jobbágytársától. Mivel az alperes bebizonyítja, hogy a földet a földesúr adta neki, az úr adományára pedig a falu nem mer s az úriszék sem kíván törvényt tenni, mind a két fórum az alperes kezén hagyja az ingatlant. A felperes esetleges panaszával az úrhoz fordulhat.

* 2. Causa eiusdem Georgii Kowach contra Petrum Kowach: 5 hold feodet keres.

Item azon Georgj kowach kereseth Kowach Peterteol eot hold feodeth, melyreol az falw zýnenys teorvinýek volth mýatta. De Kowach Peter az falu zýnen 4 zemelyel megh bizonította, hogj az vr eo Nga atta neký azt az eot hold feodeth, melj dolgót megh ertuen az polgarok, az vr eo Nga adomanjara teoruent nem mertek tennj, hanem kezeben hattak a Kowacz Peternek az eot hold feodeth.

Deliberatum est. Az vrajmnak eo kegmeknek igý teccik, mjuel hogj az al peorós 4 zemelyel megh bizonította, hogj eo neký, Kowach Peternek az vr atta azt az eot hold feodeth, az vrajmis eo kegmek helen hattak az falw teorwenýetth, mjert hogý az vr adomanýa. Azer ha Georgi kowachnak vagýon mi igassaga hozza, talalya megh az vram eo Nagath vegette, s zabad az vr eo Nga, mit chielekeszik felöle.

Uo. 147. l.

102.

1593 július 24, Körmend

Jobbágyot, aki az ellene pert indító nemessel a tisztartó parancsa ellenére nem közölte az úriszék napját, engedetlenség címén 20 forintra ítélnék.

* Georgý vram, az tiztarto, zemelye zerentth megh paranchiolta voth Hegedus Balasnak, hogý tuttara adgya Chiraký vramnak az vr eo Naga szekýnek napýath, hogý rea jeoyon; az mý nemó theoruenýek volth Hegedus Balassal es keoztók, megh lassak. Porkolab vram paranchiolattýaual nem gondolth Hegedus Balas, hanem el szýketlette.¹ Az engedetlensegerth porkolab vram theoruentth kýwan mýnth engedetlen jobbágyra.

¹ Az úriszéket Baloghfalwa-i Gyeorfy Boldizsár és Zalaj György körmendi várnagyok hívták össze. Tagjai voltak: Annyos Mihály, Hollosi Sándor szolgabíró, Gyeorffy Gergely alszolgabíró, Imre deák, Belawych Mátyás, Akach András, Barbel György, Magyar János, Molnár Balázs és Péter, Zýwyarto Miklós és Kouach Máté nemések. — A jegyzőkönyvből ezt s a 102. sz. alatti ügyet közöljük.

¹ Süketségre vette, eleresztette a füle mellett.

Deliberatum est. Az wrajmnak eo kegmeknek igy tecchyk es vegeztek, hogj engedetlen volth az Hegedus Balas az eo tÿztartoyanak, Georgj vramnak. Az engedetlensegerth maradoth fl. 20 Hegedus Balas. Az Chÿrakÿ peorÿ azert helen maradoth.²

Uo. 68. l.

103.

1594 november 19, Körmend¹

A felperes a bátyjával közösen gyűjtött pénz felét követeli özvegy sógornőjétől. Az asszony azzal védekezik, hogy ura még életében megosztotta az öccsével. A falu színen kelt ítélet szerint, ha a felperes megfelelő számú — nagyszámú — eskütárssal bizonyít, az alperes tartozik a kért összeget megadni. Az úriszék az esküt elsősorban az alperes javára ítéli meg, viszont ha ez így nem mentené magát, a felperesnek csak harmadmagával kell megesküdnie. Utóbbi esetben a két fél tartozik készpénzét előadni, s azt köztük két egyenlő részre kell osztani.

* Causa Georgii Tompa contra glotem suam, videlicet relictam Martini Tompa, nunc autem consortem Nicolai Zÿwÿarto.

Az mÿnemő peorlekedések volth Tompa Georgÿnek az eo angÿawal, Tompa Martonnewal az penz vegetth, mÿuel hogÿ Tompa Georgj azth monta, hogÿ az eo battiatol, Tompa Martontul oztogatlan volth az penzbeol.^a Es az a penz, a kÿth Tompa Georgj keresz az eo angiatol, Tompa Martonnetól, negÿ zaz forÿnth, az kÿth kereszeth theoruenj zerenth.

Econtra az azonÿ, a Tompa Martonne azth monta, hogÿ az en vramtol, Tompa Martontol megh oztotlat the, Tompa Georgj. Es fl. 80 adoth neked, smegh elegettel the azon az nyöchwan forÿnton es elegh newen vetted.

Az falw szÿnen, Zechódeon illÿen theoruenth tettenek, hogÿ Tompa Georgj kereseth zerenth mongÿon megh rajta kett zaz forÿntÿgh, de fellÿeb ne.² Polgar ember egj forÿntigh mondhasson, nemes ember negÿ forÿntra. Ha ezen megh eskwsik Tompa Georgj, tahath az Tompa Martonne tartozzek megh elegetenÿ az kett zaz forÿntrol Tompa Georgóth.

² A felperes nemes az értesítés elmulasztása miatt nem jelenhetett meg a tárgyaláson. Ezért, bár a távolmaradó fél keresetét el szokták vetni, a per ezúttal nem száll le, helyén marad (folytatható).

¹ Az úriszéket Babolchaj János és Zalay György körmendi várnagyok hívták össze. Tagjai voltak: Hollosi Sándor szolgabíró, Hertelendj Mihály, Körmendi Pál deak, Zechódj Ferenc, Belauych Máttyás, Gycorffy Gergely, Barbel György nemesek, valamint Horuat Miklós, Molnár Péter és György. — A jegyzőkönyvből ezt s a 104—106. sz. alatti ügyeket közöljük.

² Esküvel bizonyítsa követelését, mely legfeljebb 200 forint lehet.

^a Az eredetiben itt vessző van.

Deliberatum est. Az eo Naga zeký vgý hatta es illýen teoruenth tett ebben, hogj Tompa Martonne ad 15 diem bizonyechia megh kett auagj három emberel, kik elegendendök leznek az bizonsaghra, hogý az Tompa Georgj az fl. 80 mindenesteol el vitte eo thöleok es semmýth hatra nem adoth nekik abol a penzbeol, es oztalj zerenth megýs elegendeth raita Tompa Górgj. Ha ezt az azoný megh bizonethatýa, taht menth ember lezen az azonj az penz kereszetöl. Ismegh ha az azonj megh nem bizonethatýa, a Tompa Martonne, vgýan azon 15 napon legýen Tompa Georgj kessen es harmadmagual eskwdiek megh, hogý valamj penzth kereseth es talalth, azt mýnd az eo battlahoz, Tompa Martonhoz vitte es el nem oztozoth theoló.

Ez megh lewen, mýnd az azonj es Tompa Georgj hýtt zerenth mýnd az kettó elő hozzak, a mý kez penzek vagion, es kett fele ozolýon mindenesteol az a kez penz.

Uo. 70. l.

104.

1594 november 19, Kórmend

Nemes perel jobbágyot, mert az utóbbi a maga rétjéről elkergette a nemes ott legelő lovait, sőt egynek pusztulását is okozta. A felperes szerint az eset a széna betakarítása után történt, amikor a réteket már mindenki szabadon legeltethette. Minthogy az alperes a keresetet tagadja, az úriszék ötödmagával leteendő tisztító esküre utasítja. Ha ezt le nem teszi, a felperes esküdjék meg, szintén ötödmagával, s az alperes ekkor a ló árában 20 forint kártérítést fizet.

* Causa egregii Georgii Zalaý aliter Loranth contra Andream Babos.

Zalaý Georgý kepeben Akach Andras dicit, hogý ez el multh napogban Zalaj Georgj vram kwlthe volth az eo zekeres lowaýth az rethekebe, merth immar akkor mýndennek zabad volth az retheken morhaýath bochýatnj es raýta eorzenj. Ennek az Babos Andrasnak rethebe výttek voth Zalaý Georgj vram lowaýth, es ez a Babos Andras el vegezeth gonoz zan szandekbwl nagy fenegetessel menth oda az rethe, hogj bizonj valaký lowaýth en ot talalom, de bizonj megh bannýa.^a Az lowakath mýnd addigh kergette, hogj eggiketh a karoba vghratta es megh holth, mely loo megh ertth volna fl. 20. Ha az theoruenj kýuannýa, megis bizonetom, hogý fenegetessel menth kw es a lowakath kergette. Kegtekteol deliberatioth varok.

I dicit: Ilyen feleletünk vagyon éz ellen, hogý nem tagadgiok, hogý retunk oth nem volna, de oda az newre¹ nem mentem, hogý senký louath auagj

¹ A névre: abból a célból, azért.

^a Az eredetiben itt vessző van.

eokreth kergettem volna, merth en nekem sem zolgam ných, sem hýrem, sem tanachiom ných benne. Artatlan, bwntelen vagiok benne s kegtektol theoruenth varok.

A dicit : Expurgallya magath, hogj senký lowath, sem az enýmeth nem kergette, sem nem bantotta es hogý eo artatlan, bwntelen bele.

I dicit : A mý a theoruenj, azzal mongýuk,² hogý en artatlan, bwntelen vagiok belőle.

Deliberatum est. Az vraým eo kegmek igý talalta theoruenj zerenth, hogý Babos Andras ad 15 diem eoteod magawal, jambor varosbelýekkel megh eskwdýek azon, hogj eo artatlan, bwntelen az lonak el vezeseben es nem eo vghratta a karoba. Ha pedigh megh nem eskwszik az Babos Andras,³ azon 15 napra Zalaý Georgj vram eskwdgiek megh eoteod magawal, es Babos Andras tartozzek megh adnj az lo arrath, az fl. 20, es tiztarto vram myndýarasth satisfactiot tegýen.

Uo. 71. l.

105.

1594 november 19, Kőrmend

Erdődy Péter elfogatja, s úriszéke elé állítja egy nemesnek a jobbágyát, aki az ő jobbágyának halálát okozta. A nemes a fogoly elbocsátását kéri, mert jőltte törvényt tartani — mint ura — egyedül ő illetékes. A felperes ügyvédje szerint a nemes a perbe-fogott jobbágyot Erdődy Tamástól kapta, szolgálataiért. Az adományozás azonban a bíraskodási jogot nem foglalja magában, így a fogoly illetékes bírói fóruma az Erdődyek úriszéke; ezt maga a jobbágy is elismerte. Bár a nemes megmarad érvelése mellett, a bírák kimondják az úriszék illetékességét. Az alperes fél erre a megyéhez akar fellebbezni, de ennek sem adnak helyet.

* Causa relictæ Joannis Vorga contra Nicolaum Vorga.

Imre deak procuratoria az azonnak, Borbala azzonnak, az Vorga Janos-nak et dicit : Hogý ez el mult h eztendőben, kýnek ez jeouendő farsanghban eztendeýe lezen, vgj mýnth hws hagio cheoteorteok előth valo cheotórteokón,¹ az zeghen ember ganeozoth a mezőre. S mýnt hogý affele orzagh vton sokoth az sok zeker egj mas vthan vagasth tennj, s neký is azon kelleth kw jarnj az ganeozo zekeren, illýen jamborral, mýnth Fýstes Kalmannal² mentek oda az

² Esküvel (perrendszerűen) bebizonyítjuk.

³ Az eredetiben itt pontosvessző van.

¹ Húshagyó csütörtök a nagybőjt első csütörtökje, a szóbanforgó nap február 17.

² Füstös Kálmán hosszabb időn keresztül szereplő, tekintélyes körmendi polgár volt. 1595-ben s a későbbi években ismételten megtalálható az úriszék bírái között, mint Kőrmend város képviselője, majd 1609-ben a város bírāja.

vth chinalnj. Mikoron chýnallýak volth az vtath, es az Vorga Miklos menth oda hozzaýok, zolloth, bezelleth oth vele^k.^a Mikoron az vth chinalasth el vegeztek volna Fýstes Kalmannal, Kalman vramis az eo dolgara el menth onnaýd, ennek az azoný allatnak az eo vra, a Vorga Janos indult haza fele, hogý haza menýen. Azth nem twdgia, mý okokbul indultatoth az Vorga Mýklos, menth vtanna, oth az zabad orzagh utan le vonýta, az feoldre eýtette, valamýgh akarta es keduenek kelleth, mýnd addig verthe. Az mý nemó fegýuere nala volth, egý feýze, a kýuel a teotest chinalta, azth el vonýta theoló, kýt w maga sem tagadhath, hogj eo nem chielekette volna. Ezt pediglen illýen emberrel megh bizonetýuk, mýnth Zabo Andras, a ký latta, hogý verthe. A mýnth zegen onnaýd haza jeoheteth, menth biro vramhoz, Zýwýarto Mikloshoz, kýnek az veresegeth megýs mutatta. Azt eo kegmeuel biro vrammal bizonettýuk, hogj latta az veresegeth, suadalmath, melý veresegeh mýat három hett muluan megýs holth. Akkoronýs, halala orakorth, jambor zemelyek elóth azt vallotta, hogý abba az veresegehbe kelý eo neký megh halný. Az eggik bizonjsagh Genchý Lazarne, Deomótheor Mýhalj es Zabo Georgjne. Ha az bizonýsagh elegendendó nem volna, az mý az theoruenj, azzalis mongýuk,³ hogj az eo keze mýath holth megh.

In persona egregii Nicolai Horuath Andreas Akacz dicit : Im latom, hogý az en jobagiom fogolý es feýehez ýs felelnék. Azerth ezth sem Erdeodj Peter vram, sem ban vram eo Naga, sem az eo Nagok týztartoý megh nem foghattak volna, sem teoruenth nem tetethetnek rea, hanem ennek az zegen embernek en vagiok feoldes vra, ha kýnek valamý inúriat chýelekedeth volna, en theolem kellett volna theoruenjhez kerný. Ha penýglen theoruenth nem akartam volna felóle tenný, tahath eo Nagok chýtaltatoth volna, s az var megýe theoruenth tett volna mýnd en felólem s mýnd jobbagýom feleol iuxta Tripartiti partis 3. titulos 25. et 26 : hogj ha valakýnek zolgaýa valamýth vett, awagý jobbagýa, tahat zolga býro által cýtaltassa.⁴ Merth hogý eo Nagok, sem az eo Nagok týztartoýa az theoruentól nem varth, hanem addigh megh foghtak, azt kýuanam, hogý az zegen ember bochýatatnayek ell es procedalnanak secundum iuris,⁵ s ha kýnek mýth veteth az en jobbagiom, theoruenth teszek felóle. Petit iudicium.

A dicit : Ahol azth felelý Akach vram eo kegme Horuath Miklos vram kepeben, hogj eo kegmeteol theoruenhez nem kertuk az eo kegme jobbagýath, s de plano et simplici el bocýassak az eo jobbagýath, ez ellen azth mondom, hogý Horuath Miklos vram eo kegielme ennek az jobbagýnak nem olý feodes

³ L. a 104. sz. per 2. jegyzetét.

⁴ A Tripartitum idézett helye szerint a vétkes jobbagý megbüntetését a saját urától kell kérni, s ha ez nem szolgáltat igazságot, a vármegyéhez kell fordulni, amely vagy rászorítja a vonakodó földesurat, vagy maga ítélkezik az ügyben. (Az úriszékert nem tartó kismemesek jobbagýai felett mindig a vármegye ítélkezett.)

⁵ Ti. secundum viam iuris.

^a A dólten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

vra, hogj eo kegmeteol kelleth volna theoruenjhez kernj. Merth ith az varosban es falukon Keormend tartomannyaban sok yambor zolgaýnak adoth jobbagyoth az vr eo Naga, de azerth a my illetj az eo jussokath, zabad ispansagokath eggjknec sem conferalta, hanem mynden theoruenjek, appellacjok ide az eo Naga zekyre jar, nem arra az vrara, a kynek eo Nagok attak, merth eok eggikre sem tehetnek theoruenth.⁶ Myuel pediglen tiztarto vram megh ertuen ezth, hogj Erdeodj Peter vram eo Naga egy jobbagy hejawal vagyon karban^b, aztys ertuen, hogj bwdosnj indulth vott s tartoztatta megh, wmmaga⁷ sponte accedalt arra, hogj valamjkor tiztarto vram akar teoruenth lattatnj benne, kesz teoruenth allanj, es kezesseghen vgj vetette kw magath. Ergo volenti non fit iniuria.

I dicit: Mynd ezeknek az allegacjoknak semmj hele njnchen, merth ez nem olj jozagh, hogj Erdeodj Peter vram eo Naga awagj ban vram eo Naga adoth volna, hanem ez Horuath Miklosnak penzen vetth eoreokseghe es eoroke. A hol azth mongya, hogj az zeghen fogoly arra oferalta magath, hogj valamjkor tyztarto vram akar teoruenth zolgaltatnj, kesz elo allanj,^c az fogoly dolga olj, hogj ember myndenth fogadtathat vele az fogsagban, de annak semmj hele njnch.

Horuath Myklos azth mongya, hogj az cytatus mellol nem akar eo semmj keppen el zakadnj⁸ s theoruenth var.

Az vraymnak vgj techyet; hogj az fogoly embernek megh kely felelnj theoruenj zerenth.

I dicit: Azt mondom, hogj nem tartozom megh felelnj, merth nemessegemnek ellene es zabadsagha ellen volna, hogj az en jobbagiomath mynden ok nekul, senkynek semmjth nem vetwen, theoruenth akarnak rea thennj az orzagh theoruenje ellen. Azth mondom, hogj megh sem tehet eo kegmek theoruenth rea, azerth bochyassa el eo kegmek, s megys theoruenth varok.

A dicit: ennek resolucioya vagyon.

Idem est iudicium.

I apellalya az var megjere, Horuath Miklos, sed tamen non transmititur.⁹

Uo. 73—75. l.

⁶ L. a nomenklaturaban: jobbagy elajandekozasa.

⁷ O maga, ti. a jobbagy.

⁸ Ragaszkodik a Harmaskonyv idezett helyehez, nem engedi, hogy jobbagya felett itelkezzenek.

⁹ Az ugy befejezode, az erdemi itelet nem ismeretes.

^b Az eredetiben itt pontosvesszo van. ^c Az eredetiben itt pont van.

106.

1594 november 19, Körmend

Két molnosszecsődi jobbágyot lopással vádoltak a falu színén, s ott el is marasztalták őket. Fellebbezésükre az úriszék — minthogy a vádat nem találja bebizonyítottnak — az elsőfokú ítéletet, a két jobbágyinak a faluból való kitiltását érvényteleníti, sőt vádló-jukat 20 forintra bünteti, a falut pedig, mert ok nélkül megbélyegző ítéletet hozott, a két jobbágy elődján marasztalja el.

* Causa Stephani Pap de Molnos Zechőd contra Petrum Kouach.

Az mýnemo theoruenyek volth Pap Istwannak Kowach Peterrel valamj vesső el vitéleről, hogj Pap Mihal vitte volna el, es valamj ponjwa felőlýs, kýth Zefar Benedek adoth voth Pap Mýhal zekerere, s az ponýuath kerette Pap Mýhaltol Zefar Benedek, es Pap Mýhal tagadasth tett benne, hogj eo nala nýncz az ponýua, es nem atta az eo zekerere.^a Mýerth hogj Pap Mýhal tagadast tetth, Pap Mýhalý, es megh tagatta a ponýwath, az falw illýen teoruenth tett, hogý Pap Istwan es Pap Mýhalý oth az faluban keoztók ez dologerth ne lakhassanak, hanem harom mel feoldnjre menyenek az falutol lakný, s keozteok megh ne maradhassanak.

Deliberatum est. Az vr eo Naga zeký ezth az falw tette theoruenth, az mý nemó teoruenth Pap Istwanra es Pap Mýhalra tettenek, megh jobbetotta az teoruenth. Mýert hogý Kowacz Peter semmýth bizonyossan Pap Istwan ellen nem bizonethathoth, vgj hogj lopo lett volna auagy oly gonoz thewó ember, kýerth az falu keozóleok kýatta volna,^b azerth Kowacz Peter, mert hogý loponak mondotta Pap Mýhalth, in debýtan maradoth ellene,¹ azaz fl. 20.

Az falwýs, mert hogý kwatta keozóleok, nem chýelekedhettek volna, merth ezth holt elewenne tettek,² azerth az egez falw elewen dýan maradoth Pap Istwannak es Pap Mýhalnak, es týztessegek a Pap Istwannak es Mýhalnak helen maradoth, es a faluban lakýanak.

Ennek az býrsaghnak kett reze az vrake, az harmadik reze a peorósse.

Uo. 75—76. l.

¹ Indebitá-n (a jogtalan panasz, hamis vád bírságán) marasztalták el vele szemben.

² Élőhalottá tették, mert becsületétől, tisztességétől megfosztották.

^a Az eredetiben itt vesső van. ^b Az eredetiben itt pont van.

107.

1601 június 8, Körmend¹

Nemes azzal vádolt jobbágyot, hogy az társaival együtt betört házába, s onnan 1500 forint értékű pénzt és ingóságokat vitt el. Minthogy a jobbágy a vád miatt szenvedett fogságában meghalt, a nemes most a vádat özvegye ellen fordítja, akinél a lopott értékek egy részét — melyeket az úriszék előtt bűnjelként bemutat — meg is találta. Mivel azonban az elhaltnak, illetőleg özvegyének bűnösségét tanúkkal bizonyítani nem tudja, az asszony tanúinak vallomása után a felek kiegyeznek: a jobbágyasszony kötelezi magát, hogy mindent felfed, amit a lopásról tud, a nemes viszont a vádat elejti, az asszonynak a nála megtalált értékeket visszaengedi, sőt még 10 tallért is fizet.

* 2. Causa egregii Gregorii Bako contra mulierem Ursulam, providi condam Casparis Nag relictam.

Pro A Nicolaus Kozma proponit, hog ez el mult Zent Iwan nap taiba ez I-nek az wra, Nag Gaspar cum certis complicibus suis noctis in silentio megh astak² az A goztony³ hazanak az pinczejét, es onnet az megh irt teob tarsaiual eggiewt lopott el tallert es araniat 840 forinth ereott, azon kiwul poztott, ezwst poharokat es egieb fele ezwstmýuet, ferfý es azzon ember ruhazatot, mel weztesegh mindenestwl foghwa tet uolna wgmýnt 1500 forintott.^a Mel weztesegnek utanna az A tudakozuan es sokat utanna faraduan, az teob tarsaý keozewl az megh írt Nag Gaspart ugian ezen helen megh tartoztatta uolt. Az itt casu megh haluan, annak utanna ennel az I-nel, Nag Gaspar felesegenel talalt megh az el wezet marhaban es penzben, kit ez I ezen helen feo emberek eleottis magha nichueuel megh wallot, ket zaz huzon ket tallert es ket araniat. Mel summabul hetuen niolcz forintot keolteott el, az teobbirewl pediglen wallastítt, hog az w megh holt wra mind penzt, marhat es ezwst mýet az w teob tarsaiual, ug mint Pokodi Balassal es Telekessý Giurkoual oztott megh. Miuelhog pediglen ez mý marhanknak auag penzewnknek eg rezet ez I-nel talaltuk megh, kiuanýnyuk azt, hog mind az megh írt nala talalt summa es az teobbýs nekewnk meg adattassek. Azon kiwul mint effele ember feleol, kinel az mý lopott marhankat megh talaltuk, teoruent uarunk. Hog pediglen ez ig legien, ez mi penzewnknek meg bizonitasara, a mi nemew marhankat azon penzel

¹ Az úriszék tagjai: Hetthiey Bálint nádori ítelőmester, Rathky Menyhért, a sárvári őrség-, Fekete Máté Körmend város kapitánya, Keserew István, Darabos István, Watay Ferenc, Joó László, Giarmaty Márton Vas megyei szolgabírák, Naray György és Sualy Benedek alszolgabírák, Saly Gergely, Strobol János esküdtek, Hollosy Sándor, Zantohazy Ferenc, Sopron megye jegyzője, Polianj Lajos, Hertelendy Mihály, Radoczý Mihály és Belowyth Mátyás. A bíróságot Simon deák, körmendi udvarbíró hívta össze. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² Megásták. A betörő házba, kamrába, pincébe való behatolásának gyakori módja: ajtófeltörés helyett a fal megásása, aláásása.

³ Gasztony, Vas m.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

eggiwt el loptanak es az A nalok teob tarsainal megh talalt wgian azon helen, a hol ezen lopott penzt tartottak, exhibealluk eg kezkeoneot, kit az ura ladaiban talaltunk megh. Ismeglen eg mentet ugian azon Nag Gasparnal talalt megh, azon kiwul eg pohart. Insuper à mi nemw uallast tett, aztis exhibealluk. Sequitur ergo, ubi rerum testimonia adsunt, nihil opus esse testibus.

Pro I Nicolaus Thott dicit,^b quod tempore in actione denotato ez I ura, Nag Gaspar ez factumat nem chelekedhette, mert w akkor Papa alat a taborban uolt.⁴ Az melliet ez I, dato termino, tiztessegbely iambor zemeliekkel megh bizonyt. Ez I ladaiban meg talaltatot penzis nem az dominus A-e, hanem sok estendeokkal annak eleotte, minek eleotte az A penze el wezett, az eo megh holt wraual eggiewt kerestek, es uolt ez w penzek, mellieket ez I certis denominatis testibus, wg mint nemes zemel Tarrod Floriannal, Janos kouachal es annak feleségeuel, Mezaros Leorynczel, Sara neuew azzon emberrel es annak anniaual megh bizonyt. Az my az el lopott marhaknak elo hozasat ez dologban az A documentumara illety, annak semmi hele, mert dato sed non concessio, ha my iutottis ez I wra auag magha kezehez, tulaidon magha, nem az A penze altal iutott. Ez I kezeben penigh semmi penzet az A nem talalta, hanem ez a penz tulaidon magae ez I-nak. Per hoc kuannya az I, hog mind penzeuel eggietemben simpliciter absolualtassek az A keresetitel, et de poena indebitae teoruent uar.

A protestatur, hog a my az exhibealt marhakat nezty,⁵ azt sem tagadgia, hog wraual eggiewt nalok nem lett uolna. Ebbewlis ky tetczik, hog ez I particeps facti, es myenk a penz. Holott pediglen ez documentumok az my penzewnknek bizonitasara non sufficeret, kez az A ugmint az ew igaz el lopot, megh talalt marhaiaert effele lopua el wezett es megh talalt marhanak teoruenieuel elnyj.

I dicit, hog semmit nem wallott, nemis wall, hanem megh bizonittya, hog ez e penz tulaidon maghae, amelire ha az ew bizonsaghly insufficiensnek lattatik, kez ewys mint tulaidon penzet az orzagh teoruenye zerynt maganal marasztanyj.

A subiungit, hog az weztesegh wtan az had Papa ala ket hettelis azutan ment, es az I az w fassioia mellewl, kit exhibealt, nem discedalhat, melben az w wranak tarsaitis megh newezte, es aztis megh wallotta, hog az el lopot marhakal az w wraual eggiewt oztoztanak megh, mel tarsokat az w wallasara meghis fogtanak es itt uagion. Es a poztotis a mel zabohoz wittek, aualys kez bizo-

⁴ 1600. tavaszán a fizetetlen idegen (vallón) zsoldosok lázongani kezdtek Pápán, majd felzendültek, s a várat a töröknek akarták átadni. A császári erők és magyar csapatok ostrom alá fogták Pápát — e harcok során Schwarzenberg Adolf, a császári vezér is elesett — s a kivonuló várórséget aug. 10-én a Bakonyban felkoncolták. A fogságba került lázadók közül sokat — tömegkivégzés keretében — halállal büntettek.

⁵ Ami a felmutatott tárgyakat illeti.

^b Az eredetiben itt pont van.

nítány. A kik eleot megh oztottak a marhat, azokkalis kez bizonítány. Wgian azon zaboual aztis megh bizonittiuk, hog az erdeon az mý penzewnket harman titkon es lopwa oluastak.

I dicit, hog semmit nem wall kewleomben, hanem dato sed non concesso, ha mý iutot uolnaÿs, tulaidon magha penze alta. Az A bizonsaginak penÿglen semmý helye, holot ez I penzeuel eggiewt semmit kezenel ez I-nek nem talalt, hanem az bizonsagokot be ueuen az I iuxta decreta regni ex praemissis responsonibus teoruent war. Ahol particepsnek mongia a lopasba, negat et ad caput,⁶ alioquin petit simpliciter absolvi.

A dicit: ahol azt mongia, hog ez e mente utcunque iewtt hozzaioik, mý chak simpliciter protestalunk, es mýert hog az mý penzewnkel eggiewt wezett el ez az mente, es az poztotis ð magha atta eleo az azzon a penzel eggiewt, sufficit az nekewnk es chak simpliciter teoruent uarunk,⁶ az mý el wezet marhankat mindenestewl megh kiuaníuk.

I dicit: hog az poztot ug attak kezehez, mint megh holt wra marhaiat; mint shog iutott azoknak kezekhez, magok tudgiaik.

Testes per A producti.

Primus testis agilis Simon Zabo, decurio, annorum 46, iuratus et examinatus fassus est, hog ð mikoron Hiduegen⁷ lakot uolna es Horwat Ferencz ispannia let uolna, harman, ug mint Nag Gaspar, ki ez masiani peoreos azzonnak wra volt, Janos ispan es Pakody Balas uittek eg weg weoreos karasiat⁸ hozza, melbewl ruhat akartak magokbul chinaltatny. Kinek az utan wegere is ment, hog Bako Gergele wolt, es mikoron wtet Horwath Ferencz el kwldeotte uolna mas dolgara, az poztó maratt az aztalon, es ugian azon Horwat Ferenczis wegere menuen, hog á poztó lopot marha es Bako Gergele let uolna, witette el ez testis hazatul es izente megh Bako Gergelnek. Az utan az feollíwl megh irt harom lathor mentek eyel az testisnek hazara, es kertek a postot, fenegetuen azzal, hog rea giuÿtiak a hazat, ha megh nem adgia az poztot. De ez testis megh nem adhatta nekik a poztot, miuel hog Horwat Ferencz el witte uolt. Hanem felteben kezeritet mennÿ Saruarra,⁹ menny a fizetesre.¹⁰ De minek eleotte Sarwarra ment uolna, annak eleotte egkort, mikoron Andrasffaluarul¹¹ iwÿt uolna ez testis es az kÿs makwaj¹² erdeon iwÿt uolna atal, latta, hog az harom lator penzt oluastanak es egieb ruhat, marhatis egmas keozeot oztottanak. De ð felwen, el jedet¹³ es el futot. Oztan Sarwarra menuen, ugi monta meg

⁶ Vagyis a felperes nem vállalja, hogy a vádlott asszony fejére esküdjék, mint azt az I (előbbi replikájában) felajánlotta.

⁷ Rábahídvég, Vas m.

⁸ Karaszia: kétszer ványolt erős posztó.

⁹ Sárvár, Vas m.

¹⁰ Ti. pénzért, hogy abból kárpótolhassa a tolvajokat.

¹¹ Andrácsfa, Vas m.

¹² Kismákfa, Vas m.

¹³ Eljedt.

ezeket az testis Bako Gergelnek, es Bako Gergel ug fogatta uolt megh Nag Gaspart, es azon fogsagban Sarwarat megh holt.

Secundus testis sarwarý polgar mester, Mezaros Leorýncz, annorum 40, iuratus et examinatus fassus est, hog w ott uolt Sarwarat Puskas Georg hazanal, mikoron az al peoreos azzonnak ladaiat feol nittattak, es az penzt, 1200 tallert, poztott es ket araniat a ladaban talaltak. Aztýs wallia, hog mikoron Nag Gaspar ez eleot egnehan eztendeouel Sarwarat fogwa let uolna, kinalta Nag Gaspar eotet, hog az minemew penze uolt, ez testis magahoz wette uolna, de w az penzt nem latta.^c

Tertia testis Dorotea, consors providi Georgii Puskas, annorum 32, iurata fassa est,^b hog ez el mult fasangba az alpeoreos azzon, ennek e testisnek mennýe, wit uolt tiz hean haromzaz taller es az darab poztot eggiwt az testis hazához. Aztis tugia, mikoron Eztergamot wíttak,¹⁴ ettewl a mennietül penzt kert uolna keolheon. Azt monta, hog adhatok, ualamený zwkseg, de nem adott, mert az utan az wranak, Nag Gasparnak eleuen hire iwí.¹⁵ Aztis monta, hog anný uagion, hog ha Isten eltet, egnehan eztendèigh megh erý uele.

Testes per I producti.

Primus testis Florianus Tarrod, annorum 50, iuratus et examinatus fassus est,^b hog uagion tizenket eztendeýe, hog w Gogan ffaluan¹⁶ lakot, es tugia azt, mikoron az I azzont zo fogadatlansagaert megh fogtak uolna, Thompa Istuan az azzonniaal wettek feol penzt a feodbeol eg fazekban, de w nem tudgia, menný uolt a penz, ast sem tudgia, hog ez az penz eoue uolna.

Secunda testis Catherina, relicta condam Thomae Nag, annorum 36, iurata et examinata fassa est,^b hog wagion ket eztendeýe annak, mikoron az alpeoreos azzonn walamý rabbal ualo wezeodes miat it à varban fogwa uolt, hozatot be penzt uele, ký mind azon taller uolt, es mind addig, migh foghwa uolt ez testis, ladaiban tartotta, de nem tudgia, menný uolt.

Tertia testis Sara, consors providi Jacobi Nag, 20 annorum, iurata et examinata fassa est, hog w hozta a warasbul a warba a penzt az alpeoreos azzonak, hog foghwa uolt, es az annia ladaiban uolt addigh, migh fogua wolt,^b de nem tudgia, menný uolt a penz.

Quarta testis Catherina, relicta condam Georgii Husos, annorum 50, azt wallia, hog az alpeoreos azzon kinalta tartany a penzel wtet, miuel hog zomzedgia uolt. Az utan hallotta, hog be wíttette Sara azzonnal a penzt a warban, de nem tugia, menný uolt a penz ; annak immar uagion harom ezten-deje.

Quinta Ursula, consors Joannis Kowach, annorum 32, iurata et examinata fassa est, hog uagion annak harmad fel eztendeýe, hog hallotta, hog az al

¹⁴ Esztergom ostroma 1595-ben volt.

¹⁵ Életben létéről jött hír.

¹⁶ Gógánfa, ekkor Zala, ma Veszprém m.

^c Az eredetiben itt pontosvessző van.

peoreos azzonnak uolt penze, es keocheonis adot nekȳ 4 tallert, de w nem tudgia, menny uolt.

Sextus testis dictus Joannes Kowach, annorum 38, iuratus et examinatus fassus est, sicut testis praecedens, azt hozza teuen, hog azt mondotta uolna, hog ualamȳ keues, de taller, abbanis adnek, de hog ismet ollian penzel ad megh. Es wg adot 4 tallert keolcheon.

Concordarunt partes¹⁷ ig, hog megh eskwdgȳiek az azzon, hog walamȳt tud ez lopasban, mindent igazan megh mond, wag latott, wag hallott, wag wratul, wag mastul. Ehez kepest Bako wramis Jo Lazlo wramert minniaiunk keresere az azzonnak megh engedet, az lopot penzen wett marhat nekie engedte, es a mȳ marhat Sarwarat el wettek, aztis a kȳ Bakoe nem uolt, wizza engedte, es azon kiwȳl tiz tallert adott az azzonnak.

Uo. 131—134. l.

108.

1602 június 8, Körmend¹

Beke Fábían házába fogadta vérrokonait, egy árva fiút és leányt. Fölnevelvén őket, a fiúval közösen gazdálkodott, a leányt férjhez adta Bak Miklóshoz. A fiú ekkor nővérével megosztozott, az osztályban nyert lovat azonban használatra átengedte Baknak. Ez felesége halála után a lovat és csikáját, mint sógora tulajdonát, annak önként visszaadta, s minthogy hamarosan a fiú is elhalt, a ló és a csikó Bekénél maradt. A nemesakinek a két testvér jobbágya volt, most perbe fogja Bekét az állatok jogtalan és erőszakos elvétele címén, egyben követeli a fiú nála töltött hét évi szolgálataért járó bért. Az alperes szerint a keresetnek nincs helye: a fiút nem szolgálának, hanem atyafiként vette magához, a ló pedig, mint közösen használt, osztatlan érték, jogosan maradt nála. Az úriszék az erőszak vádjá alól fel is menti, de az állatokat az elhalt nővér gyermekének ítéli oda; a nemes igényét a fiú munkabérére szintén elutasítják.

* Causa Sandrini Hollosȳ A contra Fabianum Beke I.

Gregorius Salȳ in persona A azt mondom, hogy im Beke Fabian ez el multh Szenth Wȳd napban^a Bak Miklosnak, az en dobȳ² jobbagyomnak taualy eszthendeoben eg lowath vemhestul³ minus iuste et indebite viaque

¹⁷ Megegyeztek a felek. — A felperes álláspontjának gyöngesége már ott kitűnt, amikor az esküt elhárította, és „csak simpliciter” kérte a per eldöntését (l. a 6. jegyzetet).

¹ Az úriszéken Kazahaza-i Joó László és Gyarmathy Márton Vas megyei szolgabírák, Kesserew István, Strobl János, Horwath Imre, Horwath János, Mayor Simon körmendi udvarbíró, Tharrodny András, Bardy Bálint, Budaj György, Szabo Miklós, Balogh György, Gergely deák és Kermendj Benedek nemesek, továbbá Philep Péter körmendi bíró, Keres János, Fusthes Kálmán, Geczeo János és Geczeo Gergely körmendi esküdtek vettek részt, mint meghívott bírák. — Az úriszék csak ezt az ügyet tárgyalta.

² Vasdobra, Vás m. — Neuhaus am Klausenbach, A.

³ Csikájával együtt.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

iuris sine omni, sem teoruenhez nem kerthe soha en tulem, sem magamath soha megh nem talalh felole, hanem el vegezeth maga gonoz szan szandekabul el vonta es vitte teoleo, eo magath szidalmazta lelekkal, hazara menth eg nehanzor. Mely louakath en chiak ad tempus⁴ attam volth az iobbagynak. Azerth azt kiuanom, hog az teoruen en nekem megh itellie az louakath, it vannak az eo Naga varosaba. Az poenaiathjs kiuanom, a kith chelekedeth, annak feoleotteo az magam es jobbagiom karath kiuanom; diaerth fel nem vettem volna, merth az vtha ehetetlen⁵ az en iobbagiom, koldussa leth miatta.

Aliud est, hog eg jobbagiomnak fiath, Szeles Imre fiath, Szeles Gyurkoth,⁶ kynek mast⁷ eszthendeie multh el, az battia hittete, hog azt szabo mjre adgya, s nem atta. Azt kiuanom, hog az szolgalattiath megh adgya, fl. 32, az szolgalattia anni lehetne.

I dicit,⁷ hog az eo kiuansaganak semmi hele ninchen, oka ez, hog az a 2 szemely, az a leanzo es ferfi gyermek, attioktul es annioktul arua feouel es gond uiselethlensegh alath marattanak el, magokkal io thehetetlenek voltanak, senki akkor gond viselesekul otalma ala nem vette az aruakath. Latuan en, veer atiafi leuen, az aruoknak nyomorusagos allapattiokath, hozzam vettem es gond viselesem alath az magam tulaidonabul, keoltseggemmel tartottam eoketh. Ezek vtan az leanzo, mikor Isten fernek parancholta;⁸ ezek vtan az ferfi gyeimek en hozzam atta magath szabad es io akarattlabul, vg mynth battiahoz. Nem vg mynth szolgálja, mynth atiafi. Es az en eochem keozeoth es en keoztem vg annira valo eggiessegh volt, eg aranth valo kereseten voltunk, hog ha az Isten elthette volna en nalam touab, hath az en morham o ra eggjaranth szalloth volna aual, ha gyermekekim lettenek volna. Merth azt en flu⁹ vettem volth hozzam. Ez a lo penigh vemhestul ennek az en eochemnek tulaidona volt. Merth megh mikor az eo neuerie ferhez ment, meegh akkor megh osztoztanak, es myndent ez neuerienek engedeth, boriusth tehenth, egieb feleieth. Chiak hog ez az lo megh akkor maga volth, ezt vette maganak, mellieth az en ochem osztalia szerenth elys hozoth teoleo, osztalia szerenth. A mellieth en, keoseruluen¹⁰ eo raitha, ezen az szegen emberen, oda adattam az ochemmel, hog ellien vtanna, szegenseget taplallia vele, hizen a mi szamunkra vagyon azerth. Ez alath vele elth, az en ochem szerencheiere es az enimre volth az marha, szaporodoth az lo, hog vemhe let. Azerth ezeknek vtanna mind addigh

⁴ Időlegesen, bizonyos időre.

⁵ Élhetetlen, gazdaságilag életképtelen.

⁶ Az eredetiben itt sok a törlés, javítás. Bár az áthúzott szavak között e helyen a következők: „volth az iobbagiom feleségeul eg volth” — nincsenek törölve, mint-hogy ez csak tévedésből maradhatott el, szövegünkben az áthúzott szavakkal együtt ezeket is kihagytuk.

⁷ Más kéz utólag az „I” fölé írta: „Ensel Mihal procurator”.

⁸ Férjhez adtam; e két szó kimaradt.

⁹ Fiamként.

¹⁰ Keserülvén: megszárván, könyörülvén.

elth vele, valamigh az Isten az eo felesegeth elthette. Mikor felesége megh holt, az louat eo maga mind vemhestul, mert tutta, hog nem eoue, en hozzam, az en eochemhez minth mienket hozta; vg vettem kezemhez, mint eochemeth, enimet. Azert, ha Isten ez vilagbul ki vette, en velem osztozatlan volt, en ream maradoth, a ki volth nekíe, senkit nem illeth. Insuper az en atiafisagomath megh bochuluén, az mith ez az ember felesegere keolteot, abbais 4 forentoth attam az lo arraban. Hog eochemis megh holt, azth ys el takartattam keolchegemel. Tudgia k. az orszag teoruenie szerenthjs, a kik osztozatlanok eg mastul, egykrul az masra szal. Petit iudicium.

A protestatur, hog en jmar sem bizonitania, sem monдания nem tartozom, merth eo magais nem tagadgya, hog az morhath el nem hozta, es teoruenth varok: vihettei el vağ nem az en jobbagiom louath maga vgyn akarattian,¹¹ sem engem, sem penigh byroth megh nem keresuen.

I dicit: ^b nem tartoztam en otheth keresnie, mert ezek az atiafiak szeretettel megh alkuttak eg mas kezeoth, megh osztoztanak. Eo kgmek penigh feoldes vr leuen, hog gond uiletlenségben¹² az aruak es nyomorusagos allapotban voltanak, nem viselthe gondgyokat, sem eo,¹³ mas egieb; ^b mjerth megh¹⁴ hozta eo maga hazahoz? ^b

Mynd az keeth feel kezeketh be attak sub vinculo 100 fl.: tÿztarto vram eg solga byrot melleie veuen, exequallia a teoruent.¹⁵

Deliberatum. Mierth hogÿ nylyan vağÿon, hogÿ vgÿan azon Sandor vram jobbagya megh valotta, hog eo maga vitte Beke Fabian kezehez az keeth louath, it semmi potentian nem marad Beke Fabian, hanem miuel hogÿ az huganak eg gyermeke marath, vissza megyen az keeth loó. A hol penigh Beke Fabian azt mondya, hog keoltsege leth volna themetesere az eoehenek, abbul azt deliberaltak, hogÿ azt megh szolgalta, a mith rea keolteth az el takarasara. Hollossi vram sem kereshethÿ szolgaltat az gyermeknek. Hog ha penigh az kÿs aruanak halala teorthenik, keozellieb valo attiafia nem lenne Beke Fabianal, eo rea szall, minth attiafiara. Az neg forentoth, ha fel vethe Beke Fabian, nem tartozik vissza adnia az neuerie themetesere; ^b ha penigh fel nem vette, tartozzek megh elegethenie az polgar.

Uo. 135—136. és 141. l.

¹¹ Ingyen akaratján: önkényesen.

¹² Gondviseletlenségben.

¹³ A „sem” szó itt kimaradt.

¹⁴ Helyesen = nem.

¹⁵ Kézfogással, 100 forint büntetés terhe alatt megegyeztek, hogy a hozandó ítéletbe belenyugodnak, az rögtön végrehajtható.

^b Az eredetiben itt pont van.

109.

1607 február 3, Körmend¹

Prédikátor özvegye követeli ura öccseitől férje hagyatékát, 120 forintot, valamint a férje által az alpereseknek adott 17 forintot stb. Az alperesek szerint csupán 100 forint van náluk, amit bátyjuk szóbeli végrendekezése alapján vettek fel. Az úriszék a 100 forintot megítéli a felperesnek, a 20 forintra nézve pedig az alpereseknek, a 17 forintra az asszonynak meg kell esküdniük. Az alperesek a tisztartótól perújítást kérnek, ezt azonban az úriszék egy újabb tárgyaláson elutasítja.

* Causa honestae mulieris Chaterinae Farkas, consortis quondam Blasii concionatoris, actricis, contra Johannem Kouacz et Matthiam Zabo veluti in causam attractos.

In persona A Johannes Gergel azth mondgia :^a Ez el multh anno 1605. eztendeoben az en szegenj megh holth vramnak volth, vgimond, Holloson keth tehene. Az temetes vtan mond Janos kouacz : Angia,² ez keth morhanak eggüket nekünk adgiad, merth vgian minket illet, illien conditional pedigh, hogý mj, vgimond, mj ezt haza hattiuik.³ De jo angiunk, addigh Hollosra ne meny, hanem minketis megh varý es eggeoth meniunk els feol vegiuk az penzth. De azth mondom, hogý az tehenet haza sem vittek Janos kouacz es Szabo Mattias, hanem el hagiuan az tehenet, el mentek ketten es az en szegenj megh holth vram penzýth, fl. 120 feol vettek s nalok vagon. Azerth azth kiuanom, hogý adiak elól, merth nalok van.

Pro I Joannes Geczeo azth mondgia, hogý Almasdnal⁴ egiben talaluan,⁵ az praedjkatornak ez leth az szaua, hogý io eocheim, vgimond, ha ennekem halalom teortennek, hogý testamentomoth nem tehetnek, az mj keues penzem vagon, Holloson vagon, azerth azth nektek szantam, merth en az en felesegemnek aniat⁶ hattam, kiuel megh erj. Ha pedigh az eo megh holth vra testamentomath teth, producallia, s abbol kj tetczik, de az penzth mj vettuk foell. Az mi pedigh az vegezesth illeti, hogi az tehenth az vegre atta volna, hogý eo nala nekül az penzth feol ne asha,⁷ az á vegezes nem uolth keoztuhk, hanem az tehenth io akarattibol atta mi nekünk.

¹ Az úriszéket, amely érdemben csak ezt és a 110. sz. alatt közölt ügyet tárgyalta, Somodj András körmendi tisztartó hívta össze. A bírák nevei : Keserw István, Hollosi Sándor, Kaldj Ambrus Vas megyei főszolgabíró, Hertelendj Ambrus, Tekeniej Pál sümegi főporkoláb, Tibaj Ferenc, Tarrod András, Hidasi János, Somodj Imre, Gergely deák, Strobol János, Zecheodj Márton, Salj Benedek, továbbá Kouacz Benedek körmendi főbíró és esküdtjei : Fwsteos Kálmán, Toth Miklós, Mathe György, Leocz Péter, Lazar Bertalan és Tekenos Gergely.

² Ángya, ángyomasszony (sógorasszony).

³ Hajtjuk.

⁴ Ma Halogy Vas megyei községhez tartozó puszta.

⁵ Összejövéen, összetalálkozván.

⁶ Annyit.

⁷ Ti. az alperes. Úgy látszik, a prédikátor Hollóson elásta a pénzt, amint ez háborús időkben, biztonságba helyezés végett szokás volt.

^a A dólten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

A dicit: Mínthogy en szaz huz forentra feleltem, es eok az 20 forentiat tagadiak, hogy oth nem leth uolna, azth cziak hitekre hagiom. Az mj pedigh az szaz forentiath illetj, azon az en szegenj vram az en eoroksegemet atta el, es azth senkinek nem adhatta volna. Az en szegenj vram eo uelek oztalas volth, ha pedigh az szaz forenth kozóth eo nekiék penzek volth, az eo keresmenek, hýth szerenth mondgiak megh, s vegiek kj beleole.

I dicit: ha azth mondgia, hogy az az penz az eo jozaga arra penz volth, kereseth szerenth mienien melleýe.

A dicit in alia causa, hogy az en szegenj vram megh elteben adoth volth nekiek fl. 35; azerth annak vgminth az tizenhet forentiath el keoltettek, tizennegie kez penz volth, s az harmath ísmegh poharra atta uolth. Azerth azth kiuanam, hogy ezth teoruenj nekúl adnak megh.

In persona I azth mondgia Geczeo Janos, hogy az mj az harmiceoth forentoth illetj, azth az en eochem, Zabo Mattýas fogiatkozás nekúl megh vitte az eo vranak es megh atta. Hanem io akarattiabul adoth nekj fl. 5, ennekem Janos kouacznak. Az mj az pohar dolgath illetj, azth egi katonatul vette fl. 3, abban egy penzi sincz.

A dicit, hogy az pohar dolgath, az fl. 3, az eochemek cziak szemelere hizj,⁸ az fl. 14 pedigh cziak szemelekre hizi, hogy nem adossak vele es nem keolcheon kertek az en szegenj vramtúl megh adas feieben.

I reiciunt in A.⁹

Az mi az pohar dolgath illetj, az fl. 3 es az 14 forentoth, mind vizza reaiok hizj.

Deliberatum est.

Mierthogy az szaz forentoth nem tagadgiak, hogy feol vettek, hanem testamentomra mutatnak, hogy nekýk hatta elteben, az az testamentom, sem á hagioman mj eleottünk nem constáll. Merth magok szemeleben ha szinten eggýk megh esküdnékýs, unus testis quasi nullus, annak semý hele nincz, myerthogy sok feo emberek emlekeznek rea, hogy az felesegenek eoroksege arra uolth az penz, annak fölőtte oztozuan voltak egi mastúll. Az felesetet illetj az á feol uet penz, merth az eo vraual egi testhver¹⁰ volth, s eggeoth kerestek, amit kerestek.

Az mj az tehen dolgath illetj, ha megh eskúznek azon, hogy az aszonj io akarattiabul atta, nem egieberth semmyerth, az nalok marad. Ha pedigh megh nem eskuznek, az tehenth tartoznak az aszonnak hattra adnj viszontagh. Az fl. 20rolis magok szemeleben tartoznak megh esküdni, hogy kezekhez nem íóth az fl. 20. Az tizennegý forentról es három forintrul, mierthogy visza,

⁸ A maga személyében (eskütárs nélkül) leteendő esküjét kívánja bizonyítékul.

⁹ Az alperesek a felperesre hártják az eskü letételét. Mint a következő sorok mutatják, a felperes ezt újból reájuk hártja vissza.

¹⁰ A „testvér” szót házastársakra is használják. A szoros kapcsolatra tett utalás itt az asszony közszerzeményi jogát kívánja erősíteni.

szemelekre hitte az aszonj, ha megh eskúzik,¹¹ tartozzanak megh adnj. Ha megh nem eskuzik, oda marad. Ennek pediglen mind fizetese, mind hit le tetele ith az varban legien 15 nap muluan.

[Az ügy folytatása uo. 1607. május 10-én :]¹²

Causa honestae mulieris Chaterinae Farkas, consortis quondam Blasii concionatoris, actricis, contra Johannem Kowacz et Matthiam Zabo veluti in causam attractos.

Deliberatum est.

Mýertt hogy Janos kowacz es Zabo Mattýas ebben az peorben tiztarto vramtúll nouumatt vettenek voltt, es az nouumnak seminemeo ratioiatt nem akaria adnj, itt az eo Naga szekin pediglen effele adossagh dolgabull nouumott nem vehetett uolna, s nem is vehett, hanem oly dologban extra dominium congratia¹³ Vrunk ó Nagma nouumatt adhatt, azertt az elobbenj deliberatio szerentt az aszonj, Balas papne mindenekett megh nyertt, chiak hogy ad 15. diem az hitett mindeniknek deponalnj keoll. Ha megh eskúzik, aztis megh nyerj, ha pediglen az aszonj megh nem eskuzik, chiak az fl. 100 nerj megh, es tiztarto vram tartozik az satis factio szerentt az aszonnak mindenekett megh adatnj. Ha pediglen Janos kowacz megh nem eskuzik, tehatt az fl. 20rolis tartozik megh elegetetny tiztarto vram, amint az eleobbenj deliberatio tartia.

Uo. 161—163. és 167. l.

110.

1607 február 3, Körmen

Jobbágyok ellene szegülnek a tisztartónak, nem jelennek meg előtte, s megtámadják a személyét képviselő deákot. 20, illetőleg 15 forintra ítélik őket.

* Halaz Mihál, minthogy tiztarto vram ellen engedetlensegeth chelekedeth, így talalta az teoruenj, hogy huz forinton maradot^h.^a Az vduarbironak ad 15. diem tartozzek megh adny.

Az nadalj horuatoknak, mierthogy sok küleomb küleomb fele veztesegh eset^h az velal szinen,¹ tiztarto vram azth hatta volth, hogy be jeoienek tizen-

¹¹ Ha a visszahárítani próbált esküt mégis leteszi.

¹² Az úriszéknek, melyet ezúttal is Somogy András körmen

¹³ Cum gratia (l. a nomenklaturában: novum cum gratia).

¹ Különböző tolvajságok történtek a faluban.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

keth forenth birsagh alath. Akik be jeottenek, azok engedelmessek, akik pediglen engedetlenek, az minth az velal biraia referallia, mindenik fl. 12 maradath. Annak feoleotte a velalban minden személy, aki kwleon son vagion,² mindenek megh eskudgienek, hogý, ad 15 diem az biro eleoth es tiztarto vram embere eleoth, valamj el uezset, hog artatlan, büntelen beleje.³

Penses Pall aliter Vy. Mýerthogý tiztarto vram parancholattiara ez maj napra engedetlenséggel leth, az teoruenj⁴ az vr kegelmen maradoth, azerthogý az tiztarto kepere thamadoth, Gergell deakra.

Uo. 163. l.

III.

1607 november 15, Körmend¹

Körmend város hitelezője fogságra vetteti az elhalt bíró özvegyét. Az úriszék elrendeli az özvegynél maradt bírói számadások felülvizsgálását és az asszony eskütételét arra, hogy a város pénzből semmi sincs nála, a várost pedig kötelezi a hitelező követelésének kiegyenlítésére.

* Causa Nicolai Toth² contra relictam actricis³ Thomae Vinche.

Deliberatum est. Tiztarto vram valamelj napoth hagý nekie, bizonios szemeleket melleie veuen, az regestomokat^a megh lassa, es valamit az regestomban auagi leuelben a megh holth biro, Vincze Thomas be iratoth, hogi el keolteoth az varas sziksegere, mindeneket be kell venný. Az varason pedig, ha valamj restantia vagion, mellýek az regestombol auagi az biro irasabol kj teczenek, aztoth az vtanna valo varas biraianak koll kj szednj. A regestomakat pediglen elò aduan az szam uetes utan szemeleben Vincze Thomasne it az varba tiztarto vram elòt, Hertelendí vram⁴ it leuen, maga szemeleben megh eskudgiek azon, hogi az eo szegenj megh holt vratoll eo nala semj nem maradoth az varas penziben. Ha megh eskuzik, ment ember leszen, ha megh nem mer eskudnj, 15 nap muluan hýt szerent, a mj nala marat, adgia elöll.

² Akinek önálló háztartása van.

³ Megesküdjenek ad 15. diem..., hogy ha valami elveszett, ártatlanok ... abban.

⁴ A törvény (ítélet) szerint; az utóbbi szó kimaradt.

¹ Somogy András körmendi udvarbíró meghívására az úriszéken a következők vettek részt: Keserw István, Hollosi Sándor, Hertelendy Ambrus nemesek, továbbá Somogy Imre, Barbell Mihály, Márton deák, Balázs deák, Hidasi János vajda, valamint a városbíró esküdteivel. — A jegyzőkönyvből csak ezt az ügyet közöljük.

² A továbbiak szerint Toth Miklósné a felperes, ő vetteti fogságra s perli a bíró özvegyét.

³ Elírás iudicis helyett.

⁴ Bizonyára a vármegye képviselőjében.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

Mikor pedig az summat az biro kj szedj, az Toth Miklosne penzi, az 67 forint megh adattassek nekj, mert az varas sziksegere atta volth kj az eo penzÿth, az 100 egez tallerth.

Az mj pedig az Vincze Thomasne fogsagat illetj, abbolis, ha Toth Miklosnenak szegenseget nem gondolnank, az hatalmon raita maradna. S ez vtanis szokassa effele dolgoth senkj ne vegien, merth raita marad, es az tiztarto minden ok vetetlen megh vegie az hatalmaskodon.

Uo. 177—178. l.

112.

1608 június 2, Körmenđ¹

Egy nemes perti a molnosszecsođi jobbágyokat, mert amikor az ottani erdőben, a földesúr engedélyével, fát vágatott, ezek megtámadták, szolgálót megverték s igát elvették. Az alperesek szerint a perben nem az úriszék, hanem falujuk bírósága illetékes. A sértett ezt nem fogadja el, mert az egész falu peres fél, tehát nem lehet egyben bíró is. Az úriszék a jobbágyokat, mivel az elvett ökröket az uraságnak be nem szolgáltatatták, fejenként fél vérdíjon marasztalja el.

* Causa egregii Francisci Tibay contra providos Mono Sechödienses.

In persona A Johannes Pataki proponit, hogy ez el mvlt eztendöben, Zent Marton nap tayban, adot volt vdvarbiro vram egy nehanÿ szekerrel tÿzre valo fat^a az sechödi erdőben, mely az vr tilalmas erdele.^a Azert nem tvdatik mi okbv, el vegezet szan szandekbol, tvdnÿ illik fegyveres kezzel az A-ra mentenek, lovat, szekeret,^b ökreit be vittek, szolgálait vertek, es ölnÿ akartak. Magatis rvt, vndók szitókkal illettek es mezitelen kardal kergettek vgÿ annyra, ha el nem mehettek volna előttök, vgian ot megh ölteek volna wket. Azert mint effele emberek elöt orszagvnk törvenÿe zerint, titulorum 2dae et 3iae partis² törvent varvnk. Hogy penigh ez igÿ legien, si iuris est, megis bizonittioiok.

Az I-k azt felelik magok szömelieben, hogy mi semmi keppen törvent nem allvnk, ha nem fÿstwvnkre boczassak.

A protestatur et dicit, hogy ennek az w kivansagoknak semmi hele nincs. Oka az, hogy az egész falv mind pörös, magoknak biraiok nem lehetnek pörösök leven, iuxta decreta : iudex et causans nemo fieri permittitur.^a Más az, hogy

¹ Az úriszék tagjai: Kadi Ambrus, Vas megye főszolgabírája, Beyezi Mátyás és Hereny István esküdtek, Ratki Menyhért, Hollosi Sándor nemesek, továbbá Racz János, Hidasi János, Somoghi Imre, Hegy Kristóf, Marusich Mátyás, Trombitas Dávid, Berekali Balázs, Pribek György, Zamlaczay Mihály, Varallyai Mátyás, Barbely Mihály, Borz Benedek és Silasi János. — A jegyzőkönyvből ezt s a 113—114. sz. alatti ügyeket közöljük.

² A Hármaskönyv II. és III. részének címei alapján. A felperes tehát nem konkrét jogszabályra (II. r. 26., 27., 82. c., III. r. 26. c.), csak általában Werbőczire hivatkozik.

^a Az eredetiben itt vessző van. ^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben pont van.

az maÿ törvenre es helre certificaltattanak. Azert az kivantatik, hogÿ felellienek ad actionem. Alioquin petimus convinci.

Deliberatum est. Valakik az erdön ot voltanak, mikor Tibajra tamattanak, s ökreit magokhoz vitték be falura s nem vitték be az varhoz, ha nem magoknal tartottak es megh tiztarto vram kepebeli ember paranczolttyarais sem el nem boczattak, sem be nem hoztak az varhoz, megh marattanak minden szemelyre hvsz hvsz forinton, kinek egÿk resze az pöröse, kett resze az vre w Nagae.

Uo. 192. l.

113.

1608 június 2, Körmend

Szecsöd és Hollós községek erdei legelő használatáért perlekednek. Az ítélet szerint, ha az alperes Hollós bírása negyedmagával megesküszik, hogy a szecsödiek Hollós engedélye nélkül a peres erdőben nem legeltethettek, a szecsödiek jogtalan igényükért s a felesleges perlekedésért bírságot fizetnek. Ha a hollósiak nem esküdnének meg, Szecsöd az erdőben mindenkor szabadon legeltethet.

* Causa villanorum Sechödiensium contra villanos Hollosienses.

In persona A dicit, Vasali Gaspar falv kepeben azt feleli: ^a Mi wdötwl fogva Erdödi Thamas iobbagÿ voltvnk, az wdötwl fogva menket megh nem haborgattak, mert saját földwnk. Hogÿ Jo Janos kezében költ, akkor keztenek rola haborkodnj, mert nem chak határosok vagivnk velök, de egÿ vr ioszagabvl valok vagivnk. Jo Janoshoz be iwttwnk vala, w Naga azt monda, hogÿ a hollosi biro Seczödre menniön s w Naga ki megien velök. Akkor az tilalmast Ereztevennek¹ hivtak. Ot megh allot s azt monta: Hollosiak, ez meddigh vagion erdő, vazione többis? Az vr azt hatta, hogÿ az mi morhanknakis szabad legien ot elnj, mint szinten w nekik, chak fat le ne vagivnk, mak termö fat. Az vr rea szabaditot, azert szabad elő földwnk.

I dicit, hidas hollosiak ezt felleliwk ez ellen: Im iol ertiwk, mit felelnek, hogÿ az vr w Naga ra szabaditotta. Sot azt felelliwk ellene, hogÿ az vr nem szabaditotta az mi földwnkre, mert kilömb hatara van az Sechödnek az ket Hollostvl: mind erdoiek, mind elő földök, szanto földök, hatarok kilömb vagon; megh az atÿaink, az kik előttwnk megh holtanak, azok sem szabaditottak rea. Azt mondgiak, hogÿ rajta öröztek. Mi aval nem hadgivk szabad, mert ennek okaert mindenkor megh követtek² az 2 Hollostvl s követes alat

¹ Eresztvény: fiatal sarjú erdő. A felnövekedett erdőt tilalmasnak nevez a falu, mert a fák kivágása az uraság engedélye nélkül tilos volt a jobbágnak.

² Engedélyt kértek. „Követés: itt engedélykérés.

^a A dölten szedett betük után az eredetiben pont van.

hajtottak rea vagy morhat, az fajszastis követes alatt, az alatt. Hvn azt mondgia, az vr w Naga szabadon hatta, mi altalan fogva nem hadgivk. Mostis el mentek, követtek tőlwnk. Mint hogý megh nem engettwk, az alatt hatalommal ra hajtottak. Be hajtatta biro vram az vela alkarattýabvl, megh birsagotak 3 for. mint az mienkert. Az az a kermendi hatarral egiek vagivnk erdővel, az seczödiekkel szanto földel.

Hollosiak mondgiak: a seczödiek 4 magokkal mondgianak megh rajta s reaiok hadgiak. Wkis hatra hattak reaíok 4 magokkal.³

Deliberatum est. Miert hogý az sechödiek vissza hattak az hollosiakra, az hollosiak⁴ 15 napra itt az vela birája, 4 magaval, megh esküdgiek azon, hogý követetlen⁵ azon az pörös erdön^b nem volt szabad apro marhakat rajta örzený. Azert ha megh eszküsznek az hollosiak, az birsagot tartoznak megh adný; es annak felötte az tiztarto ellen, miert hogý megh hatta volt, hogý megh alküdgyanak, es törvenre boczattak, 7 fl. maradgianak. Ha penigh az hollosiak megh nem eszküsznek, mindenkor szabad leszen az erdön örzený.

Uo. 193. l.

114.

1608 június 2, Körmend

A földesúr tudomása nélkül — a hozzá való „hűség” megszegésével — eltávozó molnárt az úriszék, ha vissza nem tér a malomba, az úrtól neki járó 16 forint becsüpeng elvesztésére ítéli.

* Causa egregii Ambrosii Hertelendi iudicis nobilium contra Johannem molitorem.

In persona A Johannes Pataki dicit,^a hogý ez el mvlt eztendöben, 1607. eztendöben karacson nap taýban, nem tvdatik mi okbvl, gonosz el vegezet szanszandekbol, nem nezven az w vrahoz valo hívseget es kötelesseget^b ez az Molnar Janos, hanem titkon es hir nekil az en monombol¹ ell szököt. Azert azt kívannivk, hogý az orszagh törvenýe zerint vizha adassek, T. V.²

³ A hollósiak azt kívánják, hogy a szecsödiek nevében négyen esküdjenek meg falujuk igazára. A szecsödiek ezt visszahárítják: esküdjenek a hollósiak, szintén négyen.

⁴ Ti. a hollósiak nevében.

⁵ L. a 2. jegyzetet.

^b Az eredetiben itt vessző van.

¹ Malmomból.

² T. V.: iuxta Tripartitum Werbőczy. A szökevény jobbágyokról a Hármaskönyv III. r. 26. c. 17. §-a szól. Erre vonatkozik az 1556. évi 31. tc. is.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben pont van. ^b Az eredetiben itt vessző van.

I dicit, Johannes Geczö.³ Illien feleleti van Molnar Janosnak erre az dologra : Hogy mikor en el iwttem onnan, az en öchemet benne hattam az malomban ; vramnak azt montam, vram, az malomnak im semmi heia nin-csen, az en öczöm had birya. Ha valami heia leszen, onnanis segitem. Mert ha en onnan szökve akartam volna el iwnnj, tehat az öczemet ot nem hattam volna, ha el akartam volna hadnys. Illien kötest tet,⁴ hogy 16 forintal az en mestersegemben megh segith ; az w keglme szömeliere hattam mindönöket.

Deliberatum est. Ha az molnar visza megien, hat mint szinten ennek előtte w neki 16 fl. iart böcz penz,⁵ ez vtannis tartozzanak w neki aval az penzel. Ha penigh visza nem megien, miert hogy vgý talaltatik, hogy mod nekil⁶ iöt el onnan, az 16 fl. el vezti es semmie leszen.

Uo. 194. l.

115.

1609 január 5, Körmrend¹

Körmendi jobbágyok ismételten megtagadják a palánkkészítést, sőt a közöttük megjelenő udvarbíró meg is fenyegetik. Az úriszék az ügy érdemi tárgyalását elhalasztja.

*Causa spectabilis magnifici domini, domini Francisci de Battian contra colonos suos Kermendienses, videlicet Fusteos Kalman, Mate Georgh, Vdvarj Mathe, Szakal Janos, Tekenos Gergel.

In persona magnifici domini Andreas Somogi^a azt mongia, hogi ez ell mult napokban megh parancholtam uolt nekiek, hogi az egi toruen latast ell uegezuen,^b az palank chinalasra jujeneek. Maszoris, harmadczoris huuattam, de ugian ell nem iuttek, hanem az varos zolgajara rea tamattanak. Ezt hogi hal-lotam, magam mentem oda, megh akartam ertenj, hogi sem parancholatomat, sem huuatalomat² megh nem fogagiatok. De ok azt montak arra, hogi megh rouid nap³ hajatoknal fogua hordozunk benneteket. En keszeretuen, hogi be

³ Az alperes képviselője.

⁴ Ti. ura, a felperes nemes.

⁵ A „böcspénz” (beesüpenz) itt bizonyára az alperes által a malmon eszközött meliorációk szerződésben megígért ellenértékét jelenti.

⁶ A törvényben előírt módzatok betartása nélkül.

¹ Az úriszék tagjai : Ebergeni Péter, Kaldi Ambrus szolgabíró, Beychi Mátyás esküdt, Sali Benedek alszolgabíró, Darabos István és Gáspár, Giarmati Márton, Hollosi Sándor, Petheo János, Pernezi Ferenc, Somogi Benedek, Bellauich Mátyás, Hidasi János, Babolchai János, Hegi Kristóf ; továbbá Fusteos Kálmán körmendi bíró, Gecheo Gergely körmendi esküdt és Varre János. — A jegyzőkönyvből ezt s a 116—117. sz. alatti ügyeket közöljük.

² Hívásomat.

³ Rövid időn belül.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt pontosvessző van.

menjenek az varba, Vduari kozolek monduan : eb menjen, megh zolgaltam az heti miet,⁴ es famatis le haniattad az kapuban, kiuel nem tartoztal uolna.⁵ Ezek engedetlenek uoltak : azert toruent uarok k. tol.^c

Deliberatum est : El differaltatot maszor ualo vr teoruenjere.⁶

Uo. 202. l.

116.

1609 január 5, Kőrmend

Az alperes jobbágyok a parancs ellenére nem külön-külön fogtak be, hanem négyen állítottak ki egy igát. Minthogy a jövőre engedelmességet fogadnak, a tisztartó ezúttal megbüntetésüktől eláll.

Causa domini magistratus contra colonos Hollosienses, Hidas et Egi-hazas.

In persona magistratus A dicit : Illien feleleti vagion az vrnak eó Nag-nak, hogi kildotem uolt eoket malomhoz ualo fajert, mind az ket falut ; ugi kiltem, az mint mindenek maganak be fogto,¹ eok peneglen negien negien fogtak egibe. Eok ugi mint engedetlenek uoltak az vr parancholatianak. Mas felet² ugian azon hollosiak ellen, hogi kiltem uolt az vr eó Naga seortes morhajert Vasuara,³ odajs ugian negien fogtak egibe, egicher hiaba jart az negi polgar, el nem hoztak. Masodchoris negien fogtak egibe es megh hoztak, eggiket megis ot hattak es ketteit megh hoztak. Azert az bíró lehete uetkes uagí az drabont, hogi 8 ember ellien kozel hiaba jartak es megh nem hoztak. Azert engedetlenek leuen, es az urnak mas dolgais ell mult ez mia.

Deliberatum est. Miert hogi ezek á polgarok engedelmessege es igaz jambor zolgalatal ajanljak magokat, azert tíztartó vram megh engete ez egiet, hogi ez utan engedelmessesek legienek.

Uo. 203. l.

⁴ Leszolgáltam a heti robotot.

⁵ Amit nem kellett volna tenned. — A tisztartó ugyanis azzal büntette a jobbágyokat, hogy télen, amikor tűzifát hoztak maguknak az erdőből, a fát a kocsikról a város kapujában lehányatta, így azt nem vihették haza.

⁶ Az ügy folytatását s az ítéletet l. a 118. sz. perben.

^c Az eredetiben itt kettőspont van.

¹ Úgy küldtem őket, hogy minden igával bíró jobbágy önállóan fogjon be.

² Felelet, azaz kereset, vád.

³ Vasvár, Vas m.

117.

1609 január 5, Körmend

Nemes, udvarháza háborgatása címén, elfog, s földesurának átad egy körmendi jobbágyot, kérvén annak megbüntetését. Az úriszék a nemes hozzájárulásával a foglyot kezességen elbocsátja; ha azonban újabb panasz érkezne ellene, a kezesek 200 forint terhe alatt tartoznak öt előállítani.

* Causa egregii Joannis Peteo contra Petrum Boldis.

Miuel hogi ez Boldis Peter ment uolt à szent jakapí¹ malomra es onnajt^a azon zent jakapí nemes vduar hazra, megh foguan ot Petheo Janos Boldis Petert, hozta ide Kormende² az eo Naga varaban. Es it az vr zekin toruent varuan rea, sok feo embereknek teorekedesekre^a engedet megh neki toruen neku^b illien okkal, hogi fl. 200 ualo kezest uessen Boldis Peter, ^c hogi ennek utanna Petheo Janosnak sem jobbagit, sem zolgait megh nem haborgatattia, sem attiafiaiuat, sem mas baratiual. ^a Hogi ha penigh ez ellen chelekednejek, ez megh neuzet kezessek tartozzanak ezen varban hozni, es ualamit à toruen hoz, megh buntettesek.

Kezesek : Boldis Amburus, aptia leuen ;^a Adam Biro, giarmati, Poppel Janos jobbagia ; Boldis Peter, giarmati, groff jobbagia ;³ Vas Istuan es Nagi Ferencz, iuancyak.⁴

Uo. 204v.—205. l.

118.

1609 január 19, Körmend¹

Körmendi polgárok ellen indít az úr keresetet, mert nem jelentek meg robotra, palánk állítására. Az alperesek visszautasítják a vádat: ők leszolgálták a heti robotot, s a kijelölt napon a város székén kellett résztvenniük. Tiltakoznak a tisztartónak velük szemben tanúsított méltatlan eljárása ellen, aki a fenti címen nemcsak tüzelőfájuk elvételével büntette, hanem ebeknek nevezte, három napi fogságra vetette és ütötte-verte őket. Az alpereseket saját személyükben leteendő tisztító esküre kötelezik; ha ezt nem tennék le, fejenként 20 forint bírságot fizetnek.

¹ Szentjakab, ma Hegyhátszentjakab, Vas m.

² Körmenddé: Körmendre.

³ Ma Rábagyarmat, Vas m. — Ekkor tulajdonjogon a szentgotthárdi apátság-hoz tartozott, Poppel János báró csak zálogbirtokosa volt. (A „gróf” vagy Poppelre vonatkozik, vagy a Batthyány családnak is volt ott részbirtoka.)

⁴ Ivánc, Vas m.

^a Az eredetiben itt vessző van. ^b A dölten szedett betűk után az eredetiben kettőspont van. ^c Az eredetiben itt pont van.

¹ Az úriszék tagjai: Nadasdi Tamás alispán, Kaldi Ambrus és Hertelendi Ambrus szolgabírák, Bejchi Mátyás esküdt, Balaskouith István, Darabos István, Milej András, Bellauech Mátyás, Hollosi Sándor, továbbá Sali Benedek és Gergely, Hidasi János, Szechodi Márton, Hegi Kristóf, Babolchaj János, Nadasdj György és János. — A jegyzőkönyvből ezt s a 119. sz. alatti ügyet közöljük.

* Causa domini magistratus contra colonos Kermendienses, videlicet Fwsteos Kalman biro, Georgh Kouach, Szakal Janos, Vduarj Mate, Tekenos Gergel.²

In persona domini magistratus Gergel Janos : En parancholtam uolt az vr eő Naga akaratiabol^a ezeket az megh neuzet zemeljeket parkani³ allatnj.^b A zerent akkor ebben az I engedetlenek uoltanak, azert az dominus A effele engedetlen jobbágiok felol petit iudicium.

In personis I Tott Geórghi azt felelliuk, hogi megh zolgaltok az eo Naga heti miuet, az parkanjonjs rajta uoltunk^a ugian azon naap; de mjert hogi akkor az nap az varosnak toruent^a kelliet zolgaltatni, az eskutteknek ott kelliet lenni.⁴ Azert eő Kegme ugian az nap megh buntetett, fankat le haniatta az kapuban. Azal eo Kegme nem elegendet, estue ideon behiuatot, az varos kapujanal eo Kegme űart bennunket, ejel be hajtot az varba, kit eo Kegme nem chelekedhetet uolna; eo Kegnek engedelmesek leuen, az houa mondotá, oda mentunk. It ben, az kapu kozbe az varba, zoltunk eő Kegnek : Vram, ne banchon Kegmed bennunket, mert az vr eo Naga dolgat megh zolgaltok. Eo Kegme tiztetlen zoual^a illetet bennunket : Vigietek ell az ebeket elolem, mert meg ma talam az verekbejs forteozom.⁵ Eő Kegme fogsagra hanjatott, itt peniglen^a kit hajanal fogua, kit eo Kegme niak szurt, űert, ugi haniatak be az foghazban. Igh buntetet eo Kegme benunket, harmad napigh tartot eő Kegme az foghazban. Ezt eő Kegme nem chelekedhetete uolna rajtunk, kit fel nem uettunk uolna dijunkert es eo Kegme díjaert,⁶ mert tiztesegunkert, oltalmunkert^c zolgaliok eo Nagat.⁷ Az mi az parkant illetj, azt ugian megh chinaliok.

A dicit ulterius :^a Az mint parancholta uolt az dominus A az parkannak fell allatasara, semmi kepen nem cheleketek. Az mi az I mencheget illeti, hogi az nap toruenjek let uolna, hanem^a uolt egi zombat heli embernek toruenje, ezt az dominus A megh hatta, hogi eleo űegeek, az ell űegezuen eleo jujenek; azert az eő feleletik ebben nem constal, hanem ugian engedetlenek uoltanak : zabad az tiztartanak megh buntetnj.

I dicit : Az mi^d nemeo dologh az uolt, az varosnak tiztessegebe jart. Az videki porosek peneglen^a zorzodesbejs uettek uolt magokat,^e de nem mehe-

² A felsorolt jobbágyok ellen a pert már a január 5-i úriszéken megindították, l. a 115. sz. alatti ügyet. Az ott is előforduló s jegyzetelt kifejezéseket itt nem magyarázzuk.

³ Párkány (palánk) : egymás mellé vert fahasábokból, deszkákból, vagy karókból s vesszőfonásból álló kerítés.

⁴ Ti. a vádlottak között városi esküdtek is vannak, pl. Tekenős Gergely.

⁵ Fertezem (Vérükben fürdöm.)

⁶ Vagyis összesen 400 forintért (az öt jobbágy védője ugyanis együtt 200 forint, a nemesé — a tisztartó kétségtelenül nemes ember volt — szintén 200).

⁷ Megkapó példája a kiszolgáltatott jobbágy önérzetes magatartásának. A földesúrnak járó szolgáltatások teljesítése fejében elvárják, hogy az úr megbecsülje és védelmezze őket.

^a Az eredetiben itt vessző van. ^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben kettőspont van. ^c Itt pont van. ^d $\hat{i} = i^s$ ^e Az eredetiben itt pontosvessző van.

tek üeghez benne, hanem toruent kelliet zolgaltatnunk. Ez ideo abba ell teött.^a Valamikor hiuatot eó Kegme, ell jutunk.^e Mínd ezeket haggiok chak az eo Kegme szemeljere.⁸

A dicit: Nem tartozík az dominus A bizonjetani, eskuný, hanem menzcek magokat.

Deliberatum est. Az mí toruenjunk azt talalta, mjert hogi az feol porosnek à polgarok ad solius personam hattak, az A nem acceptallja, mert hogi eó Naga kepeben eo magistratus, azért míndenik szemeljekben tizen eotod nap az eo qualifiajok zerent megh eskugienek.⁹ Zemeljek zerent ha megh eskudnek, megh menekednek, ha penigh nem eskudnek, míndenik fl. 20 maradnak.

Uo. 206—207. l.

119.

1609 január 19, Körmend

Az úriszék bírság terhe alatt elrendeli: a Körmendhez tartozó három horvát falu lakosai csak a körmendi papnál gyónhatnak, kereszteltethetnek stb.

* Anno 1609. 19. Januarii lett illien propositiojok az dominus magistratusoknak^a az három horuat falu ellen: hogi mindenik polgar 12 forint bírsagh alatt^a masua ne mehessenek predicatorhoz uagi paphoz, mas tartomaníban,^b hanem ide Kermendre jujenek; azerth ígh deliberalatunk felolek, hogi ha ez utan az három horuat falu belliek masúa járnak gontatni uagi eskutetni, kóroztołni, míndeniken az dominus magistratusok 12 ftot uehessenek.

Uo. 210. l.

120.

1620 április 2, Körmend¹

Kocsmai verekedés során megölt rohonci mészáros gyilkosát, bár a szándékosságot tagadja, s részegségére is hivatkozik, az úriszék fejvesztésre ítéli.

⁸ A tiszttartóra hagyják, hogy esküdjék meg a maga igazára.

⁹ A perbefogott körmendiek az esküt a felperes tiszttartó személyére hárították. Ó azonban, mint a földesúr képviselője, mint magistratus jár el, bizonyítani tehát nem tartozik, a jobbágyoknak kell magukat tisztáznuk.

^a Az eredetiben itt vessző van. ^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben kettős-pont van.

¹ Az úriszék tagjai: Zanthohazy Ferenc mester, személynöki protonotárius, Vas és Sopron vármegyék jegyzője; Kisfaludy Balázs, Vas megye-, Mankobüki Horuath Bálint, Sopron megye alispánja; Kaldy Ambrus, Fölső Zelesthei Guary Miklós és Herтеленi Ambrus szolgabírák, Kerekes Gergely alszolgabíró; Kaldy István, Zichy Mihály, Kauczer Mátyás és Söptey Mihály Vas megyei esküdtek; Tappanfalua-i Polyany Lajos és Lőrinc, Zerdaheli Keserw István. — A jegyzőkönyvből csak ezt az ügyet közöljük.

* *Causa eiusdem domini magistratus contra providum Andream Baiúsz veluti incam attractum.*

Procurator domini A idem, qui supra,² proponit: Hogy ez ell mult hkwlómb kwlómb időkben es helyekben^a ez az I hatra hagiuan az isteni feelmet, es az törüeninek bñntetiset nem retteguen, mordalisaggall³ keth embereket őlt megh. Es ez ell mult 1618. esztendőben, utolban circa dominicam Invocavit,⁴ Pelicz Miklos neuó rohoncezi meszarost ez be adoth kessel által verte es megh őlte, melly homicida felől procurator domini A petit iudicium.

I personaliter in vinculis astando dicit: Hogy jollehet w az korczoman Meszaros Miklossall edgiwt iuoth, es ezen Meszaros Miklos w rea kőtuen magatth, mondot neki: Jo barathom, hagi beket ennekem, merth most mas dolgom uagion. Keniereth euen es reszeghis leuen, az veszekedes közben hogi rayta köteotte magat, tñle ell taszitotta, es ugi eset rayta az giakas,⁵ de szanszandekkel nem chelekedte az patratum factumoth. Annak uthanna, hogi az interemptus ember halalan uolt, az felesegenek azt mondta, hogi az I-t az w halalaert ne keresse, merth maga sem tudgia, mintth eset rayta az giakas.

Procurator domini A solenniter protestatur de confessatis I. Es miertth hogi az bizonsagok, mellemeknek vallasatth producalta az dominus A procurator, megh tekintuen⁶, igen nylyan megh tettzik, hogi nem casu contigenti, hanem animo deliberato chelekedte az homicidiumot,^b petit igitur ut supra iudicium.

Deliberatum est: Miuelhogi az rohoncezi⁷ birak leueleböll, három bizonsagnak vallasabull es az Meszarosnenakis, mellet az I allatot elő az w maga mentsegere, hwt szerinth ualo vallasabull vilagossan ki tettzik, hogi az ember megh őlest az I szanszandekbull es akarattall chelekedte, azert, mintth hogi magais fateallia, mind az Isten smind ez vilaghi törüeny szerinth hasonlokeppen megh bñntetik es feie vetetik.

*O. Lt. Batthyány cs. körmendi lta, C. IX.
Úriszéki iratok. Körmend, 1620. apr. 2—3.
jkv. 18. l.*

² Az előző perekben a földesúr ügyvédje Rády Imre volt.

³ Álnoksággal, gonoszul.

⁴ Március 4.

⁵ Gyakás: szúrás.

⁶ Helyesen: a bizonságok vallását, melyeket producalta... megtekintvén, ...

⁷ Rohonc, Vas m. — Rechnitz, A.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt pont van.

III

NÉMETÚJVÁRI URADALOM

Az ország nyugati határszélén elterülő hatalmas uradalmat II. Lajos király adományozta 1524-ben Batthyány Ferencnek, a nagy birtokszerzőnek, s ettől az időtől évszázadokon keresztül a Batthyány család birtokolta. Székhelye, Németújvár, egyben központja lett s a XVI. században igazgatási centruma volt az egyre gyarapodó, már országrésszel felérő Batthyány-uradalmaknak. Közölt pereink időszakában, 1588—1623. között, a németújvári földesúr és egyben jogszolgáltató magistratus Batthyány Ferenc királyi főlovászmester, a dunántúli részek főkapitánya.

Az uradalom 1576-ban 66 helységet egyesített magában, 2103 úrbéres családdal, tehát legalább 10.000 lélekkel.¹ E helységek mind Vas megyében feküdtek és ma — az egyetlen Szentpéter kivételével — Ausztriához tartoznak. Közülük pereinkben az alábbiak fordulnak elő: a „Strémi tartomány”-ből Büks (Németbükkös — Deutsch Bickling), Samar (Zsámánd — Reinersdorf), Sároslak (Nagysároslak — Moschendorf), Strém (Strem), Szentkút (Heiligenbrunn); az „Őrségi tartomány”-ból Szentpéter (Őriszentpéter); a „Horvát vidék”-ről Bónya (Bányácska — Steingraben), Jezero (Kisvaskút — Eisenhüttl); a „Német vidék”-ről Bocksdorf (Baksafalva — Bocksdorf), Bort (Rábort — Rauchwart), Hidegkút (Némethidegkút — Deutsch Kaltenbrunn), Keresztur (Rábakeresztur — Heiligenkreutz im Lafnitztal), Kismedves (Felsőmedves — Kleinmürbisch), Nagymedves (Alsómedves — Grossmürbisch), Németújvár (Güssing), Noistift (Újtelep — Neustift bei Güssing), Olbendorf (Óbér — Olbendorf), Óvár (Pinkaóvár — Burg), Pónic (Punitz), Poppendorf (Patafalva — Poppendorf), Szentmiklós (Várszentmiklós — Sankt Nikolaus), Újhegy (Neuberg). — Rajtuk kívül a szalónaki uradalom egyes tartozékai: Csátár, Csejke, Nagynarda, Petersdorf, Rohonc, Sámfalva és maga Szalónak is szerepelnek a németújvári peranyagban. (Okát l. az I. fejezet bevezetésében.)

Az uradalom igazgatása a Batthyányak többi nagy birtoktesteihez hasonló tagozódást mutat. Négy kisebb egységre, „tartomány”-ra, „vidék”-re oszlott: a már említett strémi és őrségi tartományokra, valamint a horvát és német (más szóval újvári) vidékekre, melyeket „sáfárság”-oknak is neveztek. Az uradalom élén az udvarbíró állott, az egyes tartományok igazgatását az alája rendelt sáfárok intézték, a falvak rendjére pedig a sáfároktól függő bírák és előljárók ügyeltek fel. E funkcionáriusok hatásköre teljesen megegyezik azzal, amit a szalónaki uradalom bevezetésében már részletesen ismertettünk.

¹ O. Lt. Batthyány cs. körmendi lta. Urbáriumok 2. sz. — A fenti számban nincsenek benne az uraság szolgálatában állók, az uradalom területén élő nemesek és más adómentes elemek.

A földesúri jogszolgáltatás szervezete Németújvárbán is az uradalom kormányzásának rendjéhez igazodik, megvan itt is minden igazgatási egységnek a maga bírói fóruma, a falu színétől az egész uradalom legfelsőbb jogszolgáltatási szervéig, az úriszékig. Bár e fórumok hatásköre elvileg, utasítás szerint a Batthyány család összes uradalmaiban egyezik, a földesúri jogszolgáltatás tehát Németújvárott a Szalónaknál már közelebről megismert bíraskodási rendszerrel lényegében azonos, a gyakorlatban, a fennmaradt peranyagban mégis figyelemreméltó eltérések mutatkoznak. E különbségek már a legalsóbb fok, a falusi bíróság hatáskörénél feltűnnek. 1613-ban pl. Strém falu előtt gyilkossági ügyet tárgyalnak, melyben a vádat a megölt jobbágy özvegye képviseli, és az ítélet a perbefogottat negyvenkettő magával leteendő tisztító esküre utasítja.² Ugyanebben az évben Németújvár mezőváros bírósága „az úr által eléje utalt” tolvajlási ügyben nemes ellen hoz marasztaló ítéletet.³ A németújvári uradalomban tehát az alsó, helyi ítélkező szervek még a Szalónakon látott szokatlanul széles hatáskörnél is lényegesen nagyobbba rendelkeznek; hatáskörük — peranyagunkból — a városi fejlődés során előre haladt Pápa bíróságáéhoz hasonlítható.⁴

Más természetű a különbség a „kántor”-nál, az úriszék itt is megtalálható alsó tagozatánál. Míg a szalónaki uradalom kántortörvényein ismételtén foglalkoznak főbenjáró ügyekkel, az újvári uradalom tartományi kántorain — ahol megyei bizonyságok szintén nem vesznek részt — ilyen per nem szerepel. E tekintetben tehát a kántor és az úriszék hatásköre itt egyértelműen elválik egymástól, mert főbenjáró perekben csak az úriszék dönthet. További különbség, hogy ebben az uradalomban a tartományi kántort minden vidéknek külön tartják, a tartomány székhelyén. E mellett legfeljebb két tartomány részére egy helyen és egy időben szolgáltatott kántor fordul még elő elvétve,⁵ de három vagy éppen mind a négy vidék együttes kántora sohasem szerepel.

Az egész uradalom felett illetékes legmagasabb fórum az úr széke. A németújvári úriszék a ránk maradt perjegyzőkönyvek szerint csak szabályszerű összetételben ítélkezik, azaz ülésein mindig részt vesznek megyei hites személyek: alispán, szolgabíró, esküdtek stb. Az úriszék másik, megyei bizonyságok nélkül ítélkező formájára, mellyel Szalónaknál és Körmendnél gyakran találkozunk, itt — legalább a rendelkezésre álló peranyagban — nincs példa.

Végül rá kell mutatni még egy, nem lényegtelen perrendi különbségre, mely a fellebbezést tekintetében mutatkozik. Bár a fellebbezés szabályszerű útja az alsó fórumoktól ebben az uradalomban is a tartományi kántor és onnan az úr széke,⁶ mégis több adat van rá, hogy a falu színe és a város széke ítéleteit — a kántor megkerülésével — egyenesen az úr székéhez terjesztették fel végleges ítélethozatalra.⁷

² Uo. C. IX. Úriszéki iratok, Németújvár. 1613. júl. 18—19-i jegyzőkönyv, 61—62. l. Az irat palliumán ez áll: „Causa tendit ad criminalitatem, agitur enim ratione homicidii.” Az elsőfokú ítéletet a kántor is helyben hagyta. Az úr széke ugyan novumot adott, de a vádlottat az ügy eldőltségéig bilincsbe verette.

³ Uo. 71—75. l. Ezt a pert egyenesen az úr széke fellebbezték, amely azt, nemes vádlottról lévén szó, ezúttal — kivételesen — áttette a vármegyébe.

⁴ L. a VII. fejezet bevezetését.

⁵ 135. sz. pertünk pl. a „német és horvát vidék között” Németújváron tartott kántortörvény tárgysorozatán szerepelt.

⁶ L. pl. a 2. jegyzetben idézett pert.

⁷ L. pl. a 133. sz. a. közölt-, s a 3. jegyzetben idézett nem közölt pert.

A közölt perjegyzőkönyvek fele tartományi kántoron, fele az úriszéken kelt. Minthogy a földesúri jogszolgáltatás e két fokozatát a jegyzőkönyvek alapján világosan el lehetett különíteni, a regesztákban, magyarázó jegyzetekben s a szövegközi bejegyzésekben az eljáró fórumot mi is megkülönböztettük, s az adott eset szerint úriszéket, illetőleg kántortörvényt írtunk (ez utóbbi esetben a tartomány megjelölése nélkül, ami a helynevekből úgyszólván megállapítható). — Olyan ítélet, melyet helyi bíróság hozott, s fellebbezés útján került magasabb fórum elé, kettő található közlésünkben.

A németújvári uradalom ránk maradt peranyaga nagyobb részben polgári ügy, jobbágyok egymás közötti magánjogi pereskedése. A kisebbik rész bűnügyek és úrbéri perek között oszlik meg. Ennek az aránynak megfelelően közlésünknek kb. fele szintén polgári tárgyú, a többi úrbéri és büntető per. Rajtuk kívül egy, a tartományi kántoron készített árva-összeírást is publikálunk, mint a kántor peren kívüli ügyekben való eljárásának dokumentumát.

A felhasznált perszövegek — eredeti (aláíratlan) jegyzőkönyvek — a Batthyány családnak az Országos Levéltárban őrzött körmendi levéltárában „C. IX. Úriszéki iratok, Németújvár” jelzet alatt találhatók. Közöttük egy-egy kántorról vagy úriszékről készült protokollumok is vannak, nagyobb részük azonban több ülés peranyagát tartalmazó füzet. Szövegük néhány esetben elhalványult, nehezen olvasható, egyes lapjaik sérültek, szakadozottak. — A fellebbezéseket, mint más uradalmaknál, vagy külön lapon — az elsőfokú tárgyalás teljes szövegével — küldték fel a magasabb fórumokhoz, vagy élő szóban adták ott elő. Az előbbi esetben a felülvizsgálat eredményét, esetleg mind a két felsőbb fórum ítéletét az elsőfokú bíróság jegyzőkönyvére vezették rá, az utóbbi esetben az elsőfokú ítéletet tartalmilag építették bele a felülvizsgáló bíróság (kántor vagy úriszék) jegyzőkönyvébe.⁸

⁸ L. a 2. jegyzetben id. helyen, pl. 1607. márc. 7. jkv. „1. törvény”, 1609. jún. 13. jkv. „Prima causa” stb.

**Ein erschrockliche vnd
zuuor vnerhörte Geschicht / von zweyen
Mördern / welche bekent haben / das sie in die
Hundert vier vndzweintzig mördt gethan /
Der erst mit namen Martin Farkasch /
Der ander Paul Wasansky / Welche
man zu Ewanzitz im Land zu
Merhern gerichtet hat den
ersten tag Martij / die
1601 570. Jahr.**

121.

1588 november 28, Németújvár¹

Az úriszék a gyermekgyilkos apának, minthogy a mentő esküt nem tudta letenni, lefejezését rendeli el.

* 2. teőrwenj. Saroslak.² Czordas Widanak wolt walami teőrwenje, miwel hogy az fiat wizen meg eölte wolt, annak akor az teőrwenj mentseghet talalt wolt, de meg nem menteötte magát,³ hanem mastan imar executiott tettek, az hogy fejet wegýek.

*O. Lt. Batthyány cs. körmendi lta, C. IX.
Úriszéki iratok. Németújvár, 1588. nov. 28.
jkw. 1. l.*

122.

1588 november 28, Németújvár

Após a vejét feleséggyilkossággal vádolja, minthogy az asszony halálának körülményei férjére, ki őt amúgy is csak kényszerűségből vette el, súlyosan terhelők. A vádlott tagad, az úriszék azonban negyvenedmagával leteendő esküre utasítja, s ha ezt le nem teszi, fejével bünhődik.

* 3. teőrwenj. Owari Horuat Mjhalj^a peorleött Spegli Jerigel, miwel hogy egy leaniat zolgalatra kerte wolna, es hogy nala lakot, wele paraznalkodott. Azonban teőrwenje lett, es az teőrwenj^b azt talalta, hogy elwegýe. Akkoron azt mondotta, hogy elwezém, de sokaig bizonj nem él. Ott az pap eözwe eskwtette, akkoris azt mondotta. Ideo jartaban kedig wett wolt egi lowat, es hogy ki hajtotta az lowakat, egyk el maradott tőöle, aztat az feleseghe wtanna hajtotta. Az wtban nem twdgia, mi lelte, hanem megh eöltte feleseghet, az ki az eo leania wolt. Es még^c azzal bizonitia, hogy sok kek¹ wolt az testen, hogy

¹ Az úriszék tagjai: Márton mester (nyilvánvalóan protonotárius), Zarka Lajos alispán, Anios Mihály szolgabíró, Polyani Farkas, Bottka Ferenc, Peteó Sebestyén és Czempez Bertalan. — Az úriszék jegyzőkönyvéből ezt s a 122. sz. alatti ügyet közöljük.

² Sároslaki.

³ Mint a fenti szöveg mutatja, az úriszék egy korábbi ülésen a gyilkosnak mentő-eskütengedélyezett azzal, hogy ha az esküt — bizonyára negyvenedmagával — le nem teszi, fejét veszik. Az elítélt a feltételnek nem tudott eleget tenni, így a kivégzés végrehajtható.

¹ Kék folt, ütés nyoma.

² A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b ó = o^o ^c ó = e^o

wertek, azertt az eő leanja meg holt, oda wagyon. Azt eő twdgya, hogy mi lelte, azertt teörwent war.

Az ellen azt feleli Spergly Jerig, hogy eő nem eölte es nem twdgya, mi lelte. Azertt fejet adgya erny, rakná rea², ha eő celekedte, mertt eő nekj jambor hazas tarsa wolt.

Deliberatum est. Az wrajm teörwenje^d azt talalta, hogy Spegli mencke magat tizen eötédnapra, 40 magawal, de jambor tiztessegbeli embörökel. Ha meg nem menti magat, tahat az fejet el wegýek.

Uo. 4. l.

123.

1599 május 31, Németújvár¹

Sommás bírságkivetések: földért perlekedő jobbágyokat, bár egymással kibékültek, öccsével civakodó testvért, aki a köztük létrejött egyezséget megszegte, egy kovácsot, aki jobbágytársa házára törve, őt földre terítette, s több jobbágyot azért, mert a robotmunkákhoz nem tartanak ígásállatot, a földesúr javára megbírságnak.

* Samary Martin Zorith^a es Gergur Mulith kezét volth w^b magok kezét valamý föld felél^c valo vetekedések, kírel safarnakis panazolcottak, ez közben magok kezét még békelletek, azertth az vrnak w^b Nagnak marattak mind ketten býrsagal. Rh. fl. 5.

Attanak eo Naganak borsot lib. 2. Solverunt.²

Samary Ztoysith Bartol az eóchyeuel laktak ketten fél helyben.³ Annak eléttéis magok kezét még haborottanak volth, az saffar kétésth vetét kézíkben.⁴ Azerth Ztoysich Bartol az kétésth fél bontotta, marath az vrnak w Nagnak bírsag. Hgr. fl. 5.

Ismég Samary Istuan koachnak volth Martin Zorithal valamý eozue vezesek. Minth hogi Istuan koach ez Martonnak hazara mēnth volna, oth hazanal az Martonth földre le verte, ez vilag tēruenyē vgi talalta, hogi az koach az hazra meneserth es hogi az földre le verte, marath az koach az vrnak w Nagnak bírsagal. Rh. fl. 32, az Martonnak penig eleuen dýan.

Lib. 1½ solvit.⁵

² Fejét ajánlja fel, esküdjék reá.

^d ö = o¹⁹

¹ A jegyzőkönyv címe: „Strem tartomanj Pinkesd kantor teruenyerel valo registrom.” A bíróság tagjait a szöveg nem tünteti fel. — A jegyzőkönyv az itt közölt bejegyzéseken kívül még két hasonló ügyet tartalmaz: a bírságolás oka ezekben is az, hogy a jobbágy nem akar a robotmunkákhoz szükséges ígásállatot tartani.

² Utólagos bejegyzés a lap szélén, mely — kapcsolójel szerint — mind az előtte, mind az utána levő ügyre együttesen vonatkozik.

³ Fél jobbágytelken.

⁴ Kötést (egyezséget) hozott létre köztük.

⁵ Utólagos bejegyzés a lap szélén.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b w̄ = w²² ^c A perjegyzőkönyvben φ = 10 esetben e²², 6 esetben e²³, 2 esetben e²⁴

Stremj Magas Andre meg ez pinkesd elét el atta volth eokréth. Az vta fogua něm akarth mas barmoth venny az vr dolgaiert, azerth marath az vrnak w Nagnak birsagoth. Hgr. fl. 5.

Attanak borsot lib. 1.⁶

Saroslaký Krobath Thomais véhetét volna barmoth az vr zolgalathiaara, de sémmýkepen nem akarth venny, hofi az vr dolga hatra maragion, marath azerth az vrnak w Nagnak bírsagal. Hgr. fl. 5.

*O. Lt. Batthyány cs. körmendi lta. C. IX.
Úriszéki iratok. Körmend, 1599. máj. 31.
jkv. 1—2. l.*

124.

1602 április 30, Németújvár¹

Feleséggyilkos ügyében — bár a bírák szerini halált érdemelne — az úriszék nem szab ki ítéletet, hanem a földesúr tetszésére bizza, mit tesz a vádlottal.

* Causa domini magistratus contra Mathiam Lukasowjth de Medues.

Pro domino A tanquam magistratu Vrbanus Kys^a dicit: Hogj ez el mult ideőkben, vgj mynd Myntzentnap taýban, ez megh neueszett Lukasowjth Mathias, nem tudatik my okbol, az istenj felelmett^b es az emberek teoruenyet megh vetthuen, feleseget vgj hajította,² hogj myndgyarast zornyeò halalal holt megh. Es ez kýueòlis eleöbbený hasomlo sok effele chelekedethj.³ Et petit iudicium.

Deliberatum est. Jollehet nem negallia ez A⁴ az eo chelekedetitt, teoruený zerint meltho volna megh halný, mynd azzon altal^b az wr gratia legyen rajta valamýt vele chelekezik.

*O. Lt. Batthyány cs. körmendi lta, C. IX.
Úriszéki iratok. Németújvár, 1602. ápr. 30.
jkv. 4. l.*

⁶ L. az előbbi jegyzetet.

¹ Az úriszék tagjai: Megyeri Pál mester (bizonyára protonotárius), Chemethey István alispán, Czygan István, Vas megye szolgabírája, Naray György alszolgabíró, Gayger János, Náray Gáspár vicesgerens, Trombitas Miklós, Vas megye esküdtje, Kys Orbán, Szekeres Márton deák, Matheffalway Mátyás, Náray Benedek, Thopoczky Mihály, Szombathely várának provisor, Eszkey Márton, annak várnagya, továbbá Hollossy Sándor, Kaldy István, Kavassy Pál, Hethycy János és Falussy István. — Az úriszék jegyzőkönyvéből csak ezt az ügyet közöljük.

² Úgy hajította meg, úgy vágott hozzá valamit.

³ Előbbi sok effele cselekedetét is beszámíttatni kívánja.

⁴ Tollhiba, helyesen: 1.

^a A dólten szedett betűk után az eredetiben pont van. ^b Az eredetiben itt vessző van.

125.

1606 december 21, Németújvár¹

Az alperes a szőlőben tüzet gyújtott, s állítólag ettől, a keletkezett szélben a szomszédos pincék, présházak leégtek. A kárvallottak perelnek. A kántortörvény arra kötelezi az alperest, hogy harmadmagával esküdjék meg: nem őmiatta égtek le az épületek; más-különben kártérítést és a földesúrnak bírságot kell fizetnie.

* Prima causa. Actores^a Jane Hanz, Bindis Steffel, Sbarczl Christon, es Panker Jórigh, kereztwrjak, dicunt contra Miller Georgen tanquam in causam attractum: Hogy ő, az ·I· ez el mult eztendőben nagy zombathon,² vram ő Naga paranchyolatya es tilalma ellen, (mely tilalom volt, hogy senkj vram ő Naga hire nélkül^b ne irchyon^c zaz forent birsagh alatt) az zőlők allyaban irtast chýnalt, mely irtasrol kj irtot agattbogát gýojthott megh az ·I· es ezenközben nagy zeel tamadwan, ezen tówtól giullat megh az A-knak pinczejek, es egett el három pinczejek, es ket pressek. Azert mjnden karvallasokatt az I-n keresik.

·I· dicit. Vgý wagyon, az zőlők allyat tisztogattam, es tózetis raktam, de volt az en tózem az pinczektól közel egj lówesnyre, es annak okaert nem az en tózemtől gyullattak megh az pinczek: Hanem mas emberis rakot, megh az elót valo nap, közel az pinczekhez tózeth, es talam attul eshetett. Mas az, enis ollyan kar vallot ember vagyok mjnt az A-k, mert az en pinczemis el egett.

A dicunt. Hogy ők directe vgyan chýak az I-n keresik karokatt, mert az mjnemő zegený emberre mutat az ·I·, hogy kj az elót valo nap tózelleth volna ott közel az pinczeknel, annak chýak zajaba valo falattya sinchýen, nem hogy valamjt keresnenek rajta.

Deliberatum est. Hogy az ·I· ad 15 diem, tertio se megh eskówdgyék,^a hogy nem ő mjatta, sem az ő tóze mjat egtek el az pinczek, hat ment ember lezen. Hol pedighlen megh nem eskózik, tartozik az A-kat karokrol megh elegetenný. Vramnak ő Naganakis az indebját megh adnj.

NB. I non comparuit termino praefixo, sed uno die tardius, ideo non susceptum est ab eo iuramentum.³

Ez vthan valo kantor törwenjben, vgj mint in anno 1607. megh eskówt harmadmagawal.⁴

O. Lt. Batthyány cs. körmendi lta, C. IX. Úriszéki iratok. Németújvár, 1606. dec. 21. jkv. I. l.

¹ Az Újvárott tartott kántortörvény tagjait a jegyzőkönyv nem tünteti fel. — A jegyzőkönyvből csak ezt az ügyet közöljük.

² Március 25-én.

³ Utólagos bejegyzés a lap szélén.

⁴ Utólagos bejegyzés a szöveg után.

^a Az eredetiben itt pont van. ^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^c Az eredetiben a zárójel itt zárul.

126.

1607 február 24, Baksafalva¹

Rohonci jobbágy rabló katonák kezéből kiváltotta egy kereskedő feleségét, s a váltságdíjat az asszonyért kezességet vállaló evangélikus pap helyett — kölcsönpénzből — kifizette. Minthogy a prédikátor az összeget nem akarja megadni, a pénz kölcsönzójével együtt pert indít ellene. Az alperes azzal védekezik, hogy a váltságdíjat megfizette volna, ha az asszonyt kezéhez adják, de az még a felperesektől megszökött. Az ítélet szerint a prédikátor csak akkor tartozik fizetni, ha az asszonyt kezéhez szolgáltatják, egyébként a kárt a felperesek viselik.

* Actor,^a Czanta Christoph, rohonczj, dicit contra dominum Leonhardum, ecclesiastem in Balterstorff,² hogy ez el mult időkbén, mjkor Boeskaj hada rablot^b es egethet,³ fogtak el az rablok Balterstorffrol egy kalmarnet, mely kalmarnet hoztak Rohoncra ; ezt ot kotya vethjere hantak, s addegh remenkedeth⁴ Czanta Christophnak, hogy vegye megh az kotya vethjen : ha zaz forentigh kellys, megh adgya. Erre felel Czanta Christoph, hogj ha az balterstorffj Her Lenhardt melletted fogh, s kezes lezen eritted, kj valtلاك. Ezen közben izent Czanta Christoph, es irtás Her Lenhartnak, hogy fogyon az azzony mellet. Erre ir egy leweleth Her Lenhart, s hitire, tiztesseghere fogadta, hogy chyak kezehez hozzak az azzont, valamj lezen az sarcza, megh adgya. Ez irasra valtotta megh Czanta az azzont pro fl. 75. Mely 75 forent Zengh Pratlje volt.

I dicit :^a Vgy vagyon, irtam, hogj en adom megh az sarczat, ha kezemhez hozzak az azzont, de en kezemhez nem hoztak.

NB. Az azzont atta Czanta Christoph Zengh Pratlj kezehez, hogj az Her Lenhartnak kezehez vigye, es az Her Lenhart megh adgya az sarczat. Ezenközben hoztak Zalonokra az azzont, onnet titkon zókót el az azoný.

Item I dicit, hogy mastis azon ember vagyok, adgyak kezemhez az azzont, s fogadasomnak vra lezek. Megh adom az sarczat. Mas az : Zengh Pratllys kerj az penzt es Czantais, s eggik sem adot semmit kezemhez.

Deliberatum est : Mjwel hogy az khalmarnet nem attak kezehez az I-nak, nem tartozik az sarczal ; de ha megh ez vtannis, egy eztendő mulwannis kezehez vihetik, hat az lewele zerent, az mjnt kőtötte magat, megh kelj adny, de az vthan nem. Ha pedig Czanta megh bizonethattja 15 magaua 15 napra,

¹ A kántortörvény bírát a jegyzőkönyv így sorolja fel : „Voltak az törvényben Marthon Amburg, Groff Adam, Marthon Paal, Seenhalter Hanz hegymester, Greger Fink hidegkuti, Koanrat Amburg sz. annai, Pomper Baztlj borti, Vilhalm Czencz és Ztansich Marko bortiak, Hazjber Jórigh olbendorfi, Baztly Thoma, harmincados Pal fia Juraj.” — A jegyzőkönyv ezt az egy pert tartalmazza. (Az ügy további tárgyalásáról nem találtunk feljegyzést.)

² Walbersdorf, magyar nevén Borbolya, Sopron m. — Walbersdorf, A.

³ Bocskai hadai az 1605. tavaszán megindult hadjárat során nyomultak be a Dunántúlra. A hajdu csapatok e vidéken át az ország határáig előretörték.

⁴ Rimánkodott.

^a Az eredetiben itt pont van. ^b A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

hogy kezehez atta Zengh Pratljnak az azzont, es Zengh Pratlj zalasztotta el, tőrje karat. Hol pedig nem,^c egy arant tőrjenek.

Appellaltak az vr zekjre.⁵

*O. Lt. Bathyhány cs. körmendi lta, C. IX.
Úriszéki iratok. Németújvár, 1607. febr. 24.
jkw. 1—2. l.*

127.

1607 március 7, Baksafalva¹

Özvegy asszony követeli a neki lekötött móríng kiadását az ura első házasságából származott leány férjétől. Bár az alperes azt állítja, hogy mostoha napát az ingóságokból már kielégítette, a bíróság a hagyatékok képező szőlő negyedét is a felperesnek ítéli.

* 10. Törweny. Poppendorffj Pongracz Kherbelne felel Zakach Marthonhoz, melj Zakach Marthon vej volt Kherbel Pongracznak, de mas azzontul valo leanj vthan.^a Hogy azert Pongracz Kherbelnek az előbbj feleseghe megholt,^b vette feleségül ezt. Ezt² mjnden morhajbol harmad rezet moringobolt nekj.³ Azert immar halala vthan Kherbel Pongracznak az moringobot kerj az azzony,^a mjwel hogj egj gyermekeis let Kerbertül.

Zakach Marthon dicit. Vgj wagyon, az ipam mikor el vette ezt az mostha napamath, harmadrezt moringobolt, de mjndenből kj attam az ő rezet.

Testes. 1. Cziako Benedek es Eder Mathez, poppendorfjak, dicunt. Hogj adot egj köből buzat és egj malaczozt az napanak Zakach Marthon, egjeb morha semmjnyñch, hanem egjzóló. Annakis az felet az ipa Zakach Marthonnak kötötte.

Deliberatio. Az fel zólónek az felet vizha iteltek az azzonnak es az gyermekeknek, s az fele Zakach Marthonnal marad.

*O. Lt. Bathyhány cs. körmendi lta, C. IX.
Úriszéki iratok. Németújvár, 1607. márc. 7.
jkw. 10. l.*

128.

1609 június 13, Németújvár¹

A robot-kapálást gondatlanul végző s ezzel a földesúr szölejében „kárt tevő” ponici jobbágyokat 32 forint bírságon marasztalják el.

⁵ A „zekjre” (székire) szó javítás: eredetileg „asztalara” szót írtak helyette
^c Az eredetiben itt kérdőjel van.

¹ A kántortörvény bíráit a jegyzőkönyv nem tünteti fel. — Szövegéből ezt az egy pert közöljük.

² Az „ezt” szó megismétlése bizonyára elírás, a mondat szerkezet itt „és”-t kívánna.

³ Móríngként (nászajándékul) adta neki. A „moringobolt” szó az eredeti „Moringengebe” kifejezésre utal.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt pont van.

¹ A kántortörvény bíráit a jegyzőkönyv nem tünteti fel. — Szövegéből ezt az egy pert közöljük.

* 6. causa. Az ponichyáknak megh hattham,² hogy vram eó Naga szöleiben mennienek es jól kapalljanak,^a kyth egy ideygh en magamis oth lattham.^b Mjwel hogy mass szölőhezis kelétht mennem, az býronak es eó^c maguknak, thób polgaroknak megh hattham, hogy jamborul mjwelljek vram eó Naga szölőytt. S annak vthanna azzonnjom eó Nagajs thalakozotth oda, hogy kapalthak, es eó Naga megh nezéthé, es amjntth lattak, nem vgý kapaltak, az mjnth vroknak igazan kelétht volna kapalný: gonoszul, poklul .s. vdgýan eólel hozattha eó Naga az szölőnek veszeyben keó,³ akýtt az kapakal le verthének. Kýn ez feó^c szöló,⁴ .s. kýn ketttheóis uoltth. Azertth mjntth affelé engedettlen es vram eó Naga⁵ szanzandekal kartheueó emberek felól thórwjntth varok. Kýk nem igýekeznek azon, hogy vram eó Naga szölőie megh epöljen, hanem inkab elpusztechak; sóttth megh azth is elő hozwan, hogy az býro mass polgartharsawal egyétemben fenjegéteskepen kerthé á^d pogarokatth, hogy né chelekedgyek ezth az dolgoth, de eók ezel nem gondolthak.

Erról az velal thórwjenje⁶ aztth thalaltha, mjwel hogy vram eó Naga szöleiben szanzandekal kartth tettek, marattak vramnak eó Nagnak birsagban pro fl. 32.

*O. Lt. Bathýány cs. körmendi lta, C. IX.
Úriszéki iratok. Németújvár, 1609. jún. 13.
jkw. 3—4. l.*

129.

1613 július 18, Németújvár¹

Két jobbágy, egy darabonttal szövetezve, ki akarta szabadítani egyikük öccsét a rabságból, sőt a többi rabot is meg akarták szöktetni, s feltörték az alporkoláb ládáját. A vádlottak tagadnak. Az úriszék védekezésüket részben el is fogadja, a vád többi részére nézve pedig az egyik jobbágyot huszonöt nemessel, a darabontot húsz jobbágygal tisztító esküre utasítja. A harmadik vádlott ügyében a döntést — minthogy az a másik kettő sküjétől függ — elhalasztják.

* Causa praefati domini magistratus ut A contra Petrum Francicz et Laurentium Veliczanez neonon Matthaeum Mauricz veluti I.

² Nyilvánvalóan a tisztartó mondja ezt, aki a bíróság előtt a panaszt előadta.

³ Talán „ki” értelemben áll itt a szó, vagy elírás.

⁴ Kin egy szölőfürt.

⁵ Helyesen: Nagának.

⁶ Az úriszék, úgy látszik, az egész falut elmarasztalja, „velal thórwjenje”: a falura kiszabott ítélet. Vagy a falusi bíróság ítéletét jelenti, s kimaradt az, hogy az úriszék ezt jóváhagyja.

^a Az eredetiben itt pont van. ^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. c ö = o¹⁹ d á = a⁸

¹ Az úriszék tagjai: Nadasdi Tamás és Kisfaludi Balázs Vas megyei, Vaghi György Sopron megyei alispánok, Zanthohazi Ferenc, a kir. tábla bírása, Vas és Sopron megyék jegyzője, Kaldy Ambrus és Sool János Vas megyei szolgabírák, Miley András, Batsmegyei Ferenc, Ztitaroczy György, Söptey György, Zakacz György és Narday Jakab Vas megyei esküdtek, továbbá Veóreóssy Benedek, Sopron megye alispánjának helyettese. — Az úriszék jegyzőkönyvéből ezt s a 130—133. sz. alatti ügyeket közöljük.

Pro domino magistratu et A Sandrinus Hollosy proponit :

Hogi ez jelen való 1613. esztendőben circa festum Valentini ezek az felíwl megh irt I-k ell vegezet gonosz szanzandecboll kóteleket szerezuen praktikat indítottanak, es Franczicz Peternek az ötset^a ell akartak zabadittannj.^b Es az drabontnak posztot es penzt igertenek, melly factumon raytha tapasztaltak, es magok sem tagadtak. Azert mint effele malefactorok felől, kik az dominus A hazan gonossagot akartanak czelekedny, az dominus A teóruent var.

Alia causa eiusdem domini magistratus contra praefatum Petrum Franczicz.

Idem procurator Sandrinus Hollosy proponit taliter : Hogy ugian azon nap tayban ebben az mostani rabsagaban az en vice porkolabomnak, Garay Benedeknek egy repositum ladaiat, melly ott az dominus A rohonezi varaban, ebben Vas uarmegieiben leuöben, bekeseges megh maradasert helyezettet volt, Sticzli Mathet melle veuen fel teórtek, es abban leuó kwlömb kwlömb fele morhat ell loptanak, es az houa akartak, oda tettek. Annak feölötteö ez az megh neuzet Franczicz Peter diversis vicibus et diversis temporibus sok kwlömb kwlömb fele lopasokat czelekede, azert mint effele malefactorok felöl az dominus A teóruent^a var.

Tertia causa eiusdem domini magistratus ut A contra praefatum Laurentium Veliczanez veluti I.

Pro domino magistratu idem procurator, qui supra, proponit : Hogi ugian azon Z. Balint nap tayban az feliwl megh irt I, melly Zalonoky varamban lakozo drabontom uolt, Franczicz Peterrell edgiet ertuen, nem gondoluan hiteuel es tisztessegeuel, mellyel az dominus A-hoz kóteles volt, ell vegezet gonosz szanzandekbull az dominus A rabiait ell akarta szabadittanny. Azert mint effele malefactor felöl az dominus A teóruent var.

In persona Petri Franczicz, videlicet subditi spectabilis ac magnifici domini Thomae Erdödy^a de Monyorokerek, Joannes Kolthay et quoad primam dicit : Dato sed non concesso, si quae praemissorum ita fuissent, voluntas tamen pro facto non reputaretur. Quod vero ad secundam, idem captivus existens cum nullo mutuum intelligentiam attrahere potuisset. Ad tertiam, discussis prius duabus propositis actionibus respondebit.^c

Procurator domini A protestatur de ista allegatione I et petit iudicium, merthh az I abban az hazban² varrot, az mellyben az lada le tetetet, es igy etiamsi extiterit captivus, nihilominus praescriptum factum in actione domini A denotatum patrare potuit.

Deliberatum est: Az mi az első actiot illeti, az eötse ell zabadittasara valo intentiotth, az miuelhogy ad effectum nem mentth es nem mehetet, in ea

² Szobában, helyiségben.

^a ö = o¹⁹ ^b A dölten szedett betük után az eredetiben vessző van. ^c Az eredetiben itt kettőspont van.

parte absolualtatik et causa condescendit, mert annak maas szokot bwn-tetese^d vagyon. Az mi peniglen az lada fel teorest^a es az benne valo morhának el lopasat illeti, nem elegendő az I feleleti, hanem miért hogi directe ad propriam personam tendal az proposita actio, respondeat directius.

I ulterius, audita deliberatione, cum protestatione negat et ad caput.

Procurator domini A: non,³ sed petit iudicium iuxta vires trium litterarum inquisitoriarum.

Deliberatum est: Mielhogy az I az masodik actiot, ugy mint az lada fel teoreset es abban leuó morhának ell lopasat tellyessegessen tagadgia, ugy hogi w^d abban artatlan es bwn-telen,^d es sem hire sem tanacza ninczen es nem let volna benne, az dominus magistratus nem tartozik acceptalný az iuramentomoth, hanem az I iuxta iuridicam in his casibus observationem mahoz harmiczad napon, itth ez helyben, az itth valo uarbeli fő porkolabok elöt tartozik magat megh mentenny es eskwdny vigesimo quinto se nobilibus honestae famae et conditionis hominibus meraeque nobilitatis titulo fungentibus.

In persona Veliczanez aliter Rade Joannes Kolthay I: negat et cupit probari per A.

Procurator domini A: non, sed petit iudicium.

Deliberatum est. Simili modo, tricesimo die a praesenti die computando, mentse megh magat es eskwdgiek^d megh huzad magaua parasztokall, de iambor es tisztességbeli személyeckell az zolonoky varban az ot valo varbely fő porkolab elöt.

Az mi peniglen az Mauricz Matet illeti, mielhogy az w^d vetke az ket első I mentsegekbwll auagi fel szabadulasokbull all, annak az w^d teóruenye marull ell hallad ad futurum iudiciorum terminum, az mely helyben ennekutanna w Naga teóruenieket szolgaltat.

*O. Lt. Bathány cs. körmendi lta, C. IX.
Úriszéki iratok. Németújvár, 1613. júl.
18—19. jkv. 1—3. l.*

130.

1613 július 18, Németújvár

A földesúr egy nemesasszony használatára átengedett rétjének lekasználása miatt perel egy — joghatósága alatt álló — agilist és egy jobbágyot. Az agilis magát nemesnek mondvá, tiltakozik az úriszék illetékessége ellen, s csak a rétet haszonélvező asszonnyal hajlandó perbeszállani. A két fél ügyvédjének hosszas vitája után az úriszék az alperest nemességének tanúkkal vagy okmányokkal leendő bizonyítására utasítja, ami ellen mind a felperes, mind az alperes óvást emel. A jobbágyra nézve nem hoznak döntést.

* Causa domini magistratus ut A contra agilem Gregorium Franczicz

³ A földesúr ügyvédje nem vállalja, hogy a vádlott fejére esküdjék („ad caput”).

^d w = w¹⁹

et providum Paulum Sebők, subditos dicti domini magistratus in possessione sua Nagi Narda commorantes veluti I.

In persona domini A Sandrinus Hollosy proponit: qualiter tam in praeteritis quam etiam in praesenti annis praefati I, nescitur unde moti quave temeritatis audacia ducti, in et ad pratum seu foenile ipsius domini A in territorio possessionis Chatar in hoc comitatu Castriferrei existentis habitum, quod nobilis domina Catherina, egregii quondam Leonhardi Literati relicta vidua, ex beneplacita commissione eiusdem domini A possedisset, cum falcibus falcatioriis venissent; ibique herbas eiusdem pro seipsis defalcassent defalcarique fecissent, et quod ipsorum placuisset voluntati, fecissent contra prohibitionem praefati domini A potentia mediante. Petit itaque dominus A ex parte eorum iudicium et iustitiam elargiri.

In persona I Gabriel Töteösy cum protestatione, ne in dominum A, terminum, forum et dominos iudices consensisse videatur, dicit praesentis causae prosecutionem praetextu praenarrati facti ipsi domino A de iure non competere, verum cui illata praetenditur iniuria. Peteret igitur se in praesenti ab impetitione domini A absolvi.

Procurator domini A dicit allegationem I non tenere, quia descriptum pratum seu foenile esset sub iurisdictione domini A per eundemque alteri concessum manibusque eiusdem assignatum. Requisitus itaque dominus A et tanquam in suis bonis magistratus et dominus terrestres, teneretur iuxta collationem suam in praescripto prato possessorem de iure regni tueri et defendere. Liceret quare contra eosdem I tanquam molestatores et violatores collationis ipsius praescripto modo iure agere. Restat igitur, ut respondeant ad actionem, alioquin petimus iudicium.

I replicando dicit ex allegatis procuratoris domini A eliquidari, praescriptum pratum pro praesenti non esse prae manibus ipsius domini A, verum alterius cuiuspiam. Tum igitur ex eo, tum etiam quia esset nobilis persona, suo loco, termino ac competenti iudice respondere teneretur. Quantum evictionem concerneret, in ea etiam alius esset modus procedendi.¹

Procurator domini A, ubi nobilitatem suam assereret, ad hoc dicit, quod idem I non esset nobilis, sed semper fuisset sub iurisdictione et servitio domini A adstrictus et per hoc respondere ad proposita domini A teneretur.

Procurator I protestatur super exceptione nobilitatis ipsius I et quia idem I frater ac consanguineus Petri Franciez existeret, quem constaret esse nobilem, ita etiam ipse I nobilis esset.

Procurator domini A subiungit, quod propagatio fraternitatis ipsum I non nobilitaret; haberet etiam suam propriam residentiam et existeret sub iurisdictione praefati domini A.

¹ Az alperes ügyvédje megpróbálja ügyfelét, aki a fentebbiek szerint agilis, nemesnek-, a földesúr szerepét pedig a rétért való szavatosságnak feltüntetni, hogy ez alapon az ügyet az úriszék ítélkezése alól kivonhassa.

I refert se ad priores suas allegationes.²

Procurator I omissis prioribus suis responsionibus dicit eundem I tam in persona, quam ratione et praetextu suae residentiae ac bonorum suorum nobilem esse et ipsa bona nobilitaria, ex ea etiam causa hic respondere non teneretur, id quod suo loco et coram competentibus iudicibus paratus erit comprobare.

Procurator domini A subiungit, quod neque in persona, neque in bonis residentiae ipsius esset nobilis; et dato, sed non concessio, tamen herbas prati introscripti pro se defalcari et auferri nequivisset, tamquam non ipsius proprii. Ergo respondeat ad actionem et neget vel affirmet. Alioquin petit dominus A convinci.

Procurator I subiungit, quod quia praetensum factum per nobilem personam et de locis nobilitaribus commissum praetenditur, non obstante eo, quod dato, etiam si pratum ipsum praecise dominum A spectet, nihilominus tamen ex rationibus iam scriptis nihil respondere teneretur.

Procurator domini A ut supra petit iudicium, addito, quod nobilitatem suam quod si, ut praetendit, haberet, eam mox et de facto coram dominis iudicibus comprobare deberet. Quia autem nullam haberet, uti ex prioribus suis assertionibus liquide appareret, ergo ut supra petit dominus A iudicium.

I addit non tenere neque cogi posse ad producenda sua literalia instrumenta, verum iuxta suam oblationem suo loco ac tempore, re ipsa ita expostulante, coram suis competentibus iudicibus paratus esset.

Deliberatum est. Miuelhogy az I ugy certifikaltatot ide az dominus magistratus teörüen szekére, tanquam subditus, in bonis iurisdictioni domini A subiectis residens, az I peniglen azt mondgia, hagi w mind magha szemelyeben s mind ioszagaba nemes uolna :^a ergo az w qualificataia szerint sui ipsius et residentiae nobilitatem humano testimonio ac si voluerit, literis etiam et literalibus instrumentis.³ Fiet proba in facie loci coram iudice nobilium et certis iuratis, termino per eundem iudicem nobilium praefigendo; productio autem privilegiorum in futura sede domini magistratus sive hic sive in alia eiusdem domini arce celebranda.

Procurator domini A protestatur solenniter, ne tam praesenti negotio, quam etiam subsequentibus aliis consentire videatur ipsumque I in bonis praetensis iure nobilitari residere eaque possidere. Liceatque praefato domino A imposterum etiam contra eundem modo et ordine, quo vellet, procedere.

Procurator I quoque protestatur, ne praesens deliberatio in praeiudicium suae nobilitatis vergat, reservata etiam facultate praetextu praesentis negotij in futurum quoque omnia allegandi, excipiendi atque disputandi.

Uo. 9—12. l.

² E sor és a következő bekezdés között értelemzavaró hiány van. Az eredeti szövegben e helyen — áthúzva — a következő mondat olvasható: Deliberatum est. Non competit acquisitio domino A, verum illi, qui pro praesenti collata bona possidet, ideo causa condescendit.

³ A mondat állítmánya: comprobet vagy comprobare tenetur stb., a tollban maradt.

^a Az eredetiben itt pont van.

131.

1613 július 18, Németújvár

Negyvenöt csatári jobbágy felzendül, nem ismerik el hegymesternek az úr által kijelölt személyt, másikat választanak helyette. A földesúrhoz intézett levelükben őseik szabadságára hivatkoznak, akik ugyancsak maguk választottak egy-egy évre hegymestert, s azt az úr is elismerte. Az úriszék a jobbágyokat, akik a tárgyaláson nem jelennek meg, engedetlenség címén egyenként 20 forint, tizenöt napon belül behajtható bírságra ítéli.

* Causa domini magnifici ut A et tanquam domini terrestris contra providos Joannem Marusith, Gasparem Zabo, Joannem Zriniacz, Andream Molnar, Petrum Pozilouicz, Matthiam Imreh, Murad Zabaracz, Nicolaum Subcicz, alterum Nicolaum Radicz, Andream Gerenczer et alios in signatura descriptos, colonos videlicet praefati domini terrestris in possessione eiusdem Chatar in hoc comitatu Castriferrei existenti commorantes veluti I.

In persona domini A idem procurator, qui supra, proponit: qualiter circa festum beatorum Pauli et Petri apostolorum proxime praeteritum dictis I idem dominus A per provisorum suum demandari currasset, ut magistrum promonthorii ibidem per dominum A electum et constitutum pro certo promonthorii magistro agnoscant, habeantque. Altera quoque vice idem dominus A serio eisdem iniunxisset tanquam subditis suis, ut dicti I praefato magistro obediant et eundem in praetacto officio suo relinquunt. Nihilominus tamen antelati incolae praefatae possessionis Chatar, nescitur unde moti, quave temeritatis audacia ducti, non curata prima neque etiam altera et superabundanti admonitione seu praecepto domini ipsorum terrestris, alium magistrum promonthorii e medio ipsorum pro libitu ipsorum elegissent ac alterum per dominum A constitutum officio privassent deieceruntque. Vellent itaque dominus A tanquam dominus terrestris ex parte praefatorum incolarum, veluti inobedientium et contumacium iudicium et iustitiam recipere. Ac cum maxima protestatione exhibet etiam literas ipsorum,¹ ex quibus apparet mera ipsorum audacia et contumacia, pro pleniori instructione et informatione dominorum iudicum arbitrorum. Praeterea ex parte etiam Joannis Toth, qui temeritatis audacia ductus contra prohibitionem domini A magistri officium gessisset et sic se inobedientem et contumacem fecisset, ex parte cuius dominus A petit iudicium.

Deliberatum est. Miuelhogi az chatariak nominatim, az mint az be adot regestumboll² ki teczik, ugimint negiuen óten (Zabo Gaspartull es Puskas Giurkotul megh valua, kik comparealtanak, es azoknak teóruenek touabra

¹ Ti. a földesúrhoz intézett folyamodásukat; l. a perjegyzőkönyv után a) alatt közölve.

² A regestrumot (névjegyzéket) l. a csatáriak folyamodása után b) alatt közölve.

halladot) megh vetuen az vr ŵ Naga paranczolattiat es certificatioiat, ez mostani terminusra ide nem iwttenek,^a hanem tellyesegessen contumacia ducti bwnesse^a hagiuan magokat, absentáltak. Annakokaert ezert az ŵ^a engedetlen-segekert az teórueny azt az negiuen ótth szemelt seorsim et singillatim mindeniket huz huz forinton marasztotta, melly huz huz forintot w Naga intra quindecimam diem megh vetethet raytok.

a)

[A csatári jobbágyok folyamodása a földesúrhoz :]³

Nagysagodnak erőkő valo szogalathunkatt ajanliwk Nagissagodnak, mint kegielmes Vrunknak.^b Az hatalmas Isten algia es latogassa Nagissagodatt minden jawaiwall.

Touaba Nagissagodnak valo keóniergesunk volna mynt kegielmes Vrunkhöz az chattarý hegi mester dolgaból, hagi Nagissagod ne bantanaia Sz. Giorgj napigh,^c merth élengődő ember Tott Janos erte,⁴ az mastaný hegi mester. Merth az mi éleinkis aual eltenek, aual igasagal,^c akith hegi mesterth tetek sz.^d Giorgi napian, viselte eztendeigh. Mýs ugi akarnak⁵ elni, aual igasagal, valaminemő igasagal eltenek az mi eleink;^c es mastis aual elnek mindenőth, mind Nagisagod tartomaniaban s mind penigh az orszagban mindenőth aual élnék. Nagisagod ne közgion mi raitunk aztoth,⁶ hagi ezteth mastanj hegi mesterth ky vetneie es Piuarth teneie Nagisagod helete, mérth valal sem tete volna ezteth mastaniatt,⁷ ha elengődo ember nem volna az heginek es Nagisagodnak.

Amith az Nagissagod tizedpínzt illetj, adgion szamott Nagissagodnak rola eztendeigh, mert ekoraigh jól erőstő,⁸ senkinek kar nem leth, sem vidieknek,⁹ sem ith valoknak, kiknek szőleiek vagion ith chattarj hegien. Merth mi sem tetunk volna ótőth hegi mestere, ha Nagisagodnak karara leth volna, auagj azoknak, kiknek szőleiek vagion ith. Ha penigh Nagisagod azt akaria, hogj chak egj hegi mester lene Chattarba :^c higie Nagisagod, ha chak egi ember hegi mester lezen Chattarban, sok szőle megh pustól;¹⁰ igis elég h pusta vagion, anal inkab tőb lezen. Az kik penigh vigról vanak, ugan előngédő ember erete Tott Janos. Ha penigh Pýuarth teszen Nagisagod hegi mestere, mi atalan fogua hoza sem megionk, nemis gondolunk vele. Chak azt akarnank Nagisagodnak tuttasara adni. Nagisagodtól minden kegielmes valaztoth variunk,

³ A folyamodás a perszöveg után be van fűzve az úriszék jegyzőkönyvébe.

⁴ Elegendő (megfelelő) ember Tóth János arra.

⁵ Akarnánk.

⁶ Ne küzdjön ellenünk azért.

⁷ A mostanit.

⁸ Jól eresztő: eredményes, jól jövedelmező.

⁹ Vidékieknek. — Vidékieken a szomszédos községek lakóit értik, akiknek a Csatárhoz tartozó szőlőkben birtokuk volt.

¹⁰ Kipusztul, elpusztásodik.

^a ŵ = w³⁹ ^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^c Az eredetiben itt pont van. ^d Az eredetiben itt kettőspont van.

mínth kegielmes Vrunktól. Az hatalmas Isten tarchia Nagisagodatt mjnden jawaiban.

Nagisagodnak alazatos jobagÿ, chattarÿak kichin-tól fogua nagig, Nagodnak erőmest zolgalnak chattarÿ nemesekel es vidikÿekel egentemben, kiknek zőleiek vagion chattarj hegen.

b)

[Az ellenszegülő csatáriak névsora :]¹¹

Anno 1613, 30. Junii. Chatariaknak zamok, kik ide iöttek partot útuen es nem akartak engednj az hegj mesternek.

Biro Marusitt Iuán, Zrinach Iuán, Molnár Andras, Pozilouith Peter, Imreh Matthias, Zabarach Marko, Pal deakne jobagia, Swkchicz Mikola, Radich Mikola, Grencher Andras, Jurenich Matthias, pap selliere, Ribniak Mikola, Bilach Janos, Harnich Giurko, Bilach Mihalj, Borsos Andrass, Giórenich Mattias, pap selliere, Sŵtheó Peter, Lenard deakne jobagia, Janichich Mihalj, Lenard deakne jobagia, Harasztouich Martonj, Lenart deak jobagia, Szrenouach Thamas idem, Molnar Miklos, Radich Iuan, Horuatt Iuan, Milochich Mikola, Kÿs Mihalj, Dragnouich Jureh, Gergorich Jureh, Horvatt Marton, Grencher Georgÿ, Zabo Gaspar haszaban lakik, pap selliere, Milach Mikola, Horuatt Giurko, Siroka Matthias, Dragnouich Iuan, Lenard deakne jobagia, Molnar Istuan szolgálja uolt itt maga kepeben, Zabarach Giurko, Pal deakne jobagia, Prako Janos, Horuatt Gaspar, Horuatt Giórgÿ, Grencher Thamas, Tott Giurko, Puskarich Marko, Pal deakne jobagia, Leuachich Jureh, Timár Marko, Dragouich Martonj, Lanchiar Mikola.

Uo. 31—36. l.

132.

1613 július 18, Németújvár

Szölőbirtokos — adóssága fejében — szőlejét örökjogon átengedte hitelezőjének, de a „felvallás”-t később érvényteleníteni akarta. A vevő által emiatt indított perben az elsőfokon eljáró bíróság helyt adott a keresetnek azzal, hogy a jogi formaságok betartásával elidegenített szőlőt az átadó többé vissza nem veheti. Ezt a döntést az úriszék is jóváhagyja, az elsőfokú ítéletnek ezt a részét azonban, hogy a szőlő eladója a földesurat nem köteles megkínálni, megváltoztatja, minthogy az úr — kibecsüléssel — bárkét bármikor ki is vethet a szőlejéből.

¹¹ A névsor, melynek végén Zanthohazy Ferenc jegyző aláírása látható, a per-szöveg s a folyamodás után be van fűzve az úriszék jegyzőkönyvébe. (Zanthohazyra nézve l. a 129. sz. per I. jegyzetét; valószínű, hogy az úriszéken is ő látta el a jegyzői teendőket.)

[A falu színe 1611. január 29-én kelt perjegyzőkönyv:]¹

* Causa Stephani Blaskouith contra supradictum I, videlicet Martinum Baraszouith.

In persona A Sandrius Hollossy cum nostris azt mondgia, hogj az el mult 1609. estendeőben, Pünkeösd naptajban, az feliwł megh irt Baraszouith Marton ados wolt ennekem^a egy nemi nemő pap rab arraban,² mellieth w feöl weth wolt Hung. fl. 80. Melj biszonios adossagh uolt, meli megh irt adoszagiert adot ennekem eőreőkben egj szőlleott, fel gromj hegien ualot; melj wagion szent miklosy predicator es kjs meduessy mostany biro szőleok keozeot, eben az Vaswar megieben leweöt, firwl fira, nemzetrwl nemzetre. Melj szeoleoyt ennekem varasok, faluk es hegiek regj szokasok szerient hegi mester es bisonioszok szeőmeoleok elleöt az regj szokas szerient ennekem eőreokben föl wallot, senky akor ellene mondwan, sem az vtan 15 nappal, sem 30 nap mulwan, sem 45 nap mulwan senki ellene nem mondotk. Hanem az feöl wallas szerient aldomast megh adwan, az hegj mestereknek igazagokat le tewen³ bekeszigessen epitettem, kapaltam es megis szedettem. Melj feöl wallot seőleőnek es vallasnak 100 forint wolt keőtele,⁴ walakj feöl bontana. Eszt pediglen Baraszouith Marton megh nem allotta, mellieth nem czelekedheteth wolna az hegissegnek regi szokassa es teorwenynek igazaga ellen. Melj mind ez orszagh decretomanak es varassok, falwk es hegiek regj elő teorweniek szerint feöl wallot eőreoksegot, maga tulaidon vallasat es faszioyat megh nem reuocalhatia, megh sem hihatya; nemes ember leven Baraszouith Marton, sem captalanban, sem pediglen feöldes wrunk w Naga eleöth^b nem reuocalta.

¹ A bíróság, melynek jegyzőkönyvét itt közöljük, az ügyet lezáró úriszéki ítélet szerint „iudicium loci”, vagyis „falu színe”: Neustift falu bírósága. (A jegyzőkönyv nem közölt fejrésze szintén erre utal.) Hogy ítékezésében mégis — a kántortörvényhez hasonlóan — sok más falu bírója, hegyemestere, sőt az uradalmi kerület sáfára is részt vett, azt (a perlekedő felek nemes voltán kívül) bizonyára az a körülmény magyarázza, hogy az ügyet ezúttal a földesúr által „kegyelemből” engedélyezett perújítás — novum cum gratia — alapján tárgyalták. A bíróság tagjai a következők: Biloszouith Iván horvát sáfár, Kerpich Iván újhegyi hegyemester, Pilicharich Zstipan újhegyi bíró, Greller Jakab neustifti bíró, Groff Adám olbendorfi bíró, Pemper Bazly borti bíró, borti Toma Hanczly, Knor Motes bocksdorfi hegyemester, poppendorfi Sankouich Pál, Jawne Adám és Miller Kristóf rábakeresztúriak, Benko Gáspár, Voynouich István nagymedvesi hegyemester, Neskouith Gregur bonyai bíró, Letelich Mihály bonyai esküdt, Panicich Mikula kismedvesi bíró, Plauchenich Mihály, Szwlchiarich Lőrinc, Kardonouich Péter esküdtek, Szoaaller Lőrinc, Biber Mihály és Ill Péter strémiek; a szalónaki tartományból: Lekoch Simon petersdorfi hegyemester, Strammel András ugyanonnan, Chwltmon Mierth csejkei, Koller Rupli ugyanonnan, Ragher Jerigh sámfalvai bíró, Groff Mierth ugyanonnan, Kolmon Hanz szentkúti hegyemester és Garger Jerigh. — A bíróság csak az itt közölt ügyet tárgyalta.

² Egy — talán török rabságba került — pap váltságdíjának összegében.

³ A hegyemestereknek (a vétellel kapcsolatos) járandóságait megadván.

⁴ Az adásvételnél kikötötték, hogy az a fél, amelyik a vásárt érvényteleníteni akarná, 100 forint büntetést fizet.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b ö = o¹⁹

Ez ratiokbwl pegiglen kjwanom az eö Naga novum cum gratia mellet, hogj az feöl wallot szeöläöt ennekem thý kegtek megh itillje, es az szaz forinton es az en keoltssegemon thi kegteok conuincallia. Aliud item est, hogj az kj szeoleýeh ez ideýgh el atta, nem uolt szokas, hogj az feodes vrat megh kinalta wolna, hanem chiak az attjaffiakat es szomszidjt. Dato sed non concessio, ha az vr ű Naga leueleben az wolna inserualuaýs, hogi megh kinalnak uele, de ez ideigh megh eggýk hegýen sem uolt az a sokas. Ezeketh penigh az egez hegissegnek es tartomanioknak relatioýokra hagiok. Az mj penigh az tized pinzt illetj, az ýs eo rea hanranlot, meli nilwan vagion, hogi az vta az hegi mester az ű tisti szerient Barassouith Martonnak szeoleoýt beöchwlttette el.

Aliud item est, hogj az mi nemeó adossagot comprehendalt, abbanýs deficialt, mert el ment elleotte,⁵ aztis megh biszonitom. Megis semel atque iterum azt kjwanom az novum mellet, hogj ű certificatus leuen az ü Naga parancholatiara, az helssegben nem comparealt es nem iót, sem nem küldéöt, sem procatara altal nem uolt ielen : azert azt kiuanýok thý kegtektul, az egez hessigben⁶ leueó vraýnktul, hogi az föliwl megh irth fl. 80, az feöl wallot szeoleoth ennekem tý kegtek az gratia melleth megh itellje. Az adossagot penigh, kj hatra marat uolna, aztis protestalom, hogi kereshessen. Mind eszekrül thi kegtektul az regj szokas szerient teöruent kerek es varok.

Testes :

Barbel Janos hiti szerient azt mondgia, hogi masod kapalaskor, mikor az nagi szeoleot kapalta, tistarto vram akor ment en hoszam, es Barassouit Martonýs ot lewen, Blaskouit vram szoban elegeged⁷ uele es az fl. 80, kiówel az pap szarchiaban⁸ wolt ados, kerte tőle. Azert ott hattak egi mas keöszeöt ugi mint S. Jakap napiat, hogi akkor Barassouith Marton eppen es fogiatkoszas nekul le teszý Blaskouith vramaknak az fl. 80. Ha peniglen le nem tenne Zent Jakap napra, az utan 100 forintal es az 80 forintales tartózik.

Cismazia Georgj ez szerient walia, noistiffj, ki akorbelj biro uolt. Nekjs Palis eszent uallia, hogi ha Sent Jakap napiara le nem teszý Blaskouith vramnak az fl. 80, az vtan birsaga ligen fl. 100.

Noistiffý Ilegh Foltan azt wallia, hogi Szent Jakap napian Blaskouit vram iwť Longialj szeoleó^b hegiben az Sophia szeöleiehez es Barassouith Martonýs, ot leuen vgian azon hegissegnek akkorbeli hegi mestere, Greller Leonch, Blaskouich vram mond Baraszouith Martonnak : hogj io Marton vram, az en fl. 80 adossagomnak az napiaýs ma wagion, hogi le teszed. Ad megh,

⁵ Mint a továbbiakból kitűnik, Barassovith a szőlőt eredetileg úgy akarta eladni, hogy a vevő, Blaskovith, az elengedett 80 forinton felül még 20 forintot fizetett, illetőleg ennyivel adósa maradt volna, de ettől elállott.

⁶ Az egész helységben.

⁷ Szóba elegyedett.

⁸ Sarcában, váltásdíjában.

mert touab nem warlak. Azert Barassouith Marton kerth tauabra napot az penz le tettelenek. Blaskouit vram semi kepen nem akartta varnyj. Erre Barasouith Marton mond : Im az szeoleó err 100 forentot. Adgy 20 fl. rea, es az szeoleot neked wallom. Erre mond Blaskouith vram : Nem adok egi pinztis, hanem ad megh az en pinzemeth, nem kel nekem az the szeoleód.^c Erre Blaskouit vramtul ker felessigenek egi sokniara walo poztoth, mellieth megh nem igerť ; hanem az hegi mester kerj Blaskouith vramat, hogi ne hadgia, hanem agion nekj egi mentere walo postoth. Mellieth Blaskouith vram maganak megh igerť. Es Barassouith Marton az maga io kedwebul az feoljwl megh irt szeoleóth Blaskouith vramnak eoreokben, firul fira feöl vallotta es adomastis ittak es vgi atta, az mint szeoleo eoreoksigeth feöl kel adnj es wallany. Blaskouith vram peniglen azt monta, hogi ha megh kerheti vramtul eó Ngtul az tized bechet,⁹ megh kerj.

Babich Sophiays eszent wallya ;^d Jozt Motesis est wallja, seot az Barasouith Marton ugi itteotte niakon, az mint ithette, ezt mondwan : emlekezel erreol, hogi mar attam es walottam Blaskouith vramnak az Fel Gromon ualo szeoleoméot.¹⁰

Deliberatum. Miuel hogi vram eó Naga ezt az ket fel keost walo igenethlensigeth wy feolleotre, vgi mint fuztire errestette,¹¹ az I nem comparealuan, illen deljberatiot latunk. Miwel hogj az feolliwl megh irt 3 szeomely azt wallya, hogi ha Sent Jakap napiara le nem teszj az I az fl. 80 az actornak, megh maradot az I az actornak azon az fl. 100. Az masod rendbeli biszonssagok hogi azt wallyak, hogi az I eoreokben, firul fira atta az actornak az megh neueszeth szeoleot in et pro fl. 80, az mj regi teorueniunk ez : hogi walakj szeoleo eoreokssegeth keottj es vallya az hegi mester elleot, azt maga szeomeliben senki megh nem olhattya es megh nem massolhattja. Hanem az mj regj sokot eleo teorweniunk szerient az A birya mint sayattiat es eoreoketh. Az my peniglen azt illetj, hogi senkj seolejt el nem atthatja, hanem az mj kegelmes vrunkat, megh az kj feodes vrunk, azt kel megh kinalnunk vele, ez soha sem teorweniunk, sem sokassunk nem uolt. Hanem teorweniunk az, hogj ver szerient walo attiankfiat es somszidinkat kinallyok megh es eszeken kiwl az kinek adhatok, annak attok. Igys vrunk w Nga iowedelme el nem wezheth, miuel hogi egiczerj biszonssagbul megh techek, hogi Blakouith vram monta, hogi abbul vrunknak v^e Ngnak kedweth keresj, eszel w keglme tartoszik.

⁹ Helyesen : a tizedbecsen (ti. annak lefizetése ellenében a szőlőt). Vagy a tizedbecs elengedését akarja kérni.

¹⁰ Ingatlan átadása, határjárás (határmegállapítás) stb. alkalmából szokás volt valakit a helyszínen keményen megütlelni, hogy ezáltal az esemény vagy hely (pl. a határmegállapításnál) erősen az emlékezetébe vésődjék, s az illető később jó tanú lehessen. Hogy a dolog emléke minél tovább fennmaradjon, a mondott célból rendszeren fiatal legényeket vagy serdülő korú fiúkat „csaptak meg”.

¹¹ A földesúr a pert — „új feleletre”, azaz új tárgyalásra — a falu színe elé utalta.

^c $\delta = o^{22}$ ^d $\ddot{y} = y^{19}$ ^e $\ddot{v} = v^{19}$

Az mj az teob adossagat illeti Blaskouith vramnak,¹² azt ű kegielme keresse teorweniel. Hogj penigh Barasouith Marton itt mar az fuztin haromzor meltatlanul kereste az actort, az meltatlan kereseten megh maradot vramnak ű Nagnak teorweniben fl. 5, facit fl. 15.

Az úriszék ítélete :]

1613. 18. die Iulii. Levata est praesens causa per dominos iudices arbitros et deliberatum est. Míuel hogi causa controvertitur ratione fundi seu bonorum sub iurisdictione domini magnifici existentium, I scilicet Braszouich de iure regni debuisse iuri stare coram iudicibus loci. Quia vero contumacia ductus comparere recusavit, in quantum causa eundem Brassouith concernit, vinea adiudicatur ipsi A et cum convictione approbatur iudicium loci. In quantum vero deliberatio iudicum loci dominum magnificum uti dominum terrestrem spectaret, ubi de et super venditione alicuius vineae ipsum dominum magistratum et terrestrem usu quodam praetense ipsorum admonere non fuisse necesse, deliberassent: ista deliberatio non stat et condescendit. Nam sicuti per aestimationem licet domino terrestri quempiam de vinea eiicere,¹³ pari ratione admoniti domini terrestres super venditione huiusmodi vinearum de iure regni procedere deberent et magister montanus talem venditionem ad notitiam domini terrestres semper dare tenetur.

Uo. 57—60. l.

133.

1613 július 18, Németújvár

Gombkötő Tamás saját pénzén három társával üzleti vállalkozásba fogott, Ausztriában való eladásra sertéseket vásárolt, aminek a hasznából egyenlőképpen részesedtek volna. Minthogy Gombkötő a sikeres ügylet után, útközben — Stájerország területén — rablótámadás áldozata lett, özvegye az üzlettársaktól követeli a férje által befektetett s elrablott pénzösszeg háromnegyedét. A városi bíróság ezt meg is ítéli, de az úriszék az alperesek fellebbezése folytán úgy dönt, hogy az utóbbiaknak csak azt kell bizonyítaniuk, hogy Gombkötő elismerte az üzletbe befektetett tőkéjének visszanyerését; ez esetben az özvegynek nincs keresni valója. A nyereséget azonban négyfelé kell osztani s abból egy formán részesednek.

¹² L. az 5. jegyzetet.

¹³ Ez az elv alkalmazott formája s kiterjesztése annak a jognak (l. Hármaskönyv III. r. 30. c. 8. §), hogy a földesúr a jobbágyot „becslés” útján — értsd: önkényesen megállapított csekély összeg fejében — szőlejéből bármikor kivetheti. — A „kibecsültes” lehetőségének a munkakedvet bénító hatása egyik tipikus példája a delelőpontján túljutott feudális jogi fejlődésmény termelést, a termelőerők fejlődését akadályozó visszahatásának.

[A város székén kelt perjegyzőkönyv :]¹

*Anno 1606. die 15. Aprilis.

A mikeppen iöt volt Gömb kötö Thamas megh hagÿot özuegÿe, Ilona azzonÿ, panaszolvan az varasnak es az varasi bíronak, mikeppen Gomb kötö Thamas többi tarsasaggal eggÿwt vettek 45 artant. Tarsak voltak^a az vitezlö Chiszar Geörgÿ vram, w Naga szolgálja es Petrak Marton vÿuari meszaros es Meszaros Balas, az is varasi meszaros, tarsasagul. Ezenben törüent kert uolt Gomb kötöne, Gomb kötö Thamas felesége, mínthogÿ az vra el veszöt az vtban az toluajok míat az penzel egÿetemben.^b Summa szerint mas fel szaz es harom forint volt, harmicz forint arra bëlles² volt, ez mind el veszet vele, ez summa penz, chak az bellesök marattak megh. Minthogÿ ezek az tarsak nem atták volt penzt bele az artanok arraban, ha nem Gombkoto adot volt szaz forintot az marhanak az arraban, ezt felelte felölök Gömb kötö Thamasne procatora : Lehetetlen, az penz el vészen tÿwlök, noha az vra el vészöt ;^b ha nem ezt lassa megh az keglök tisztos törvenÿe, ha tartoznake az w felesegenek, gÿermekenek^b vizsha megh fizetnÿ,^c az mínt az alkuuas megh volt közöttök, hogÿ az 100 forintbul, negÿen uoltanak hozza, mindenik 25 forinton kötöttö magat.

I ezt felelte az ellen : Minthogÿ vgÿ van, mi azt nem tagadÿok, hogÿ tarsak nem lettwnk volna hozza, Chiszar Geörgÿ vram es Petrak Marton es Meszaros Balas. De Mesz[aros] B[alás] ezt negalta, hogÿ w nem tars hozza, de w chak szolgálta volt hozza es segitette chak haÿtanÿ. Petrak Marton az ellen azt felele : En ellent mondok ennek az szonak az k[egyelmetök] tíztes törüenÿe elöt. Istenöm s lölköm van, hogÿ igaz tars vagÿ, mínt igaz en magam. Ha nÿertwnk uolna ezen az marhan s illÿen kárban nem estwnk volna, ha 100 fl. nÿertwnk volna, szinten vgÿ vetted volna föl az the reszedet, mínt en, vagÿ akarmellyk tarsunk. Ezen felelt Chiszar Geörgÿ vram w^e k[egyelme] : Isten tudÿja, hogÿ en most ki nem mentem volna ezzel az marhaual;^b minthogÿ addígh kere, hogÿ wtet bochattok melle tarsasagul, mínt hogÿ w atta megh az 100 forintot az haÿduknak, a kiktÿwl megh vettek uolt ; azonban vgÿ haÿtottak ki, Petrak Marton adot költsegre az vtra 12 forintot. Ezenben törüent kértek az egesz varastul es varas bíraÿatul.

Megh eztis felele Chiszar Geörgÿ : hogÿ az summa penzt, az 200 fl. hogÿ kezében vette G[ombkötö] Thamas, föl emelte es mondotta az w tarsainak, e w igen felt, hogÿ az marhan raÿta veszti az w penzet. Hanem hala legÿen az Istennek, hogÿ az en penzem megh vagÿon. Chiszar Geörgÿ monta Gombkötö Thamasnak : Az penzt adÿok az gazda kezében. Es azt monta Gombkötö

¹ A városi bíróság — bizonyára Németújvárról van szó — tagjainak nevét a perjegyzőkönyv nem tartalmazza. — A jegyzőkönyvben előforduló szokatlan rövidítéseket szögletes zárójelbe foglalva feloldottuk.

² Bélésnek való szörme, prém.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben pont van. ^b Az eredetiben itt vessző van. ^c Az eredetiben itt pontosvessző van. ^d Az eredetiben itt kettőspont van. ^e w̄ = w⁴⁰, ȫ = o⁴⁰

Thamas : En azt senkire nem bizom, io gazdaya vagyok en, azt senkiel nem oztozom. Ismegh arra feleltem *en* : Hala legyen az Istennek, hogy penígh megh vagyon az keglđ penzi, az többi marhanak gondgyat visellők, kart nem vallunk rayta. Mínd addígh forgattam, az marhat mínd ell attok, kiert penzt attak, kiert bellesöket, addígh, hogy megh let volt mínd summa penzwnk, mind költségwnk, nyeresegwnk is 9 forint 70 penz. Hogy ell attok az marhat s az w penze kiwwl, 100 forint kiүүл, To aso Miklos kert volt kölczön mi twlwnk 6 forintot, ismegh egy horuat Jezernorul,³ Kouacz Sztansza, 2 forintot 40 penzt, annakis attunk, s az azzony, Gombötö Thamasne föl vette 6 forintyat, es Chíszar Geörgy es Petrak Marton es Meszaros Balas^b vettwnk föl 2 forintot 40 penzt.^b

Hogy immar haza akartunk iwñny^c s mondam : Imhol szanak vannak, egy keueset vasarlanak s velök el mehetwnk, ew,^e Gomb kötö Thamas azt felele, hogy enneköm nem köl senki szannya, az apam nekem io louat hagyot, el mehetek rayta. En mondam : Inkab en szanon iarne. Az Balasis azt monta.^d Az ember is azt monta, az kie volt az szan : Nekem kiczin terhem uagyon, en el hozhatom kegltoket. (Az bellest vgyan ell hozta.) To aso Miklosis azt monta : Varjatok megh engömet, enis 10 oraígh el vegezöm dolgomat s velem el iöhet keglto, eggýwt iarjunkt. Ew szegeny azt sem akarta varny. Jwttwnk immar estue fele, napenyeszetre uolt az nap Grassa⁴ felöl ; mondok : Thamas vram, maragýunk it, imhol estue vagyon, imhol az tarsunkis, az Balas vram ell faradot, nem iwhet. Az mely haznal fel menöben szallasunk uolt, megh allottunk mi ketten Gombkötö Thamassal. Az Balas io toua hatra maradot uolt. Le is íltem kwszöbre en, Chíszar Geörgy. Mondok, Balas vram hogy ell erközöt, en it akarnek maradny.^d Bizony w is azt felele, hogy enis akarnam, mert nem iarhatok.^d Thamas vramnak en mondottam : Ne mennýwnk touab, eyel nem io iarny, fökeppen effele marhaua, pénzel. Ew nem akarta altalan fogua megh maradny : Fel menöbennis chak hídeggel nem holtam⁵ ennel gazdanal, ha nem enneköm io gazdam vagyon Ilzen,⁶ s addígh elmegyek, ot megh szallýunk. En ísmegh, C[híszar] G[eörgy], arra felelek : Bizony meszi uan, 2 oraígh oda nem mehetwnk. Azonba rea hagyánk, minthogy penz nala volt ;^b az penzt el vesztí, mi ell maraduan twlö, eggýwd raytunk fogna keresny.^d Mentwnk egy falun altal, Fwzekön⁷ altal mentwnk, ottis mondam neki : Imhol ittis io vendegh fogado uan, maragýunk megh. Mínd az altal nem akara. Immar gyertya vilagh volt mindenwt az hazakban. Ki menenk abbolis az falubol, mezön altal megýwnk.^e Vizha tekintek az tarsunkat, hat

³ Helyesen : Jezeró, l. az uradalom bevezetésében.

⁴ Obergrossau és Untergrossau, A. (Úgy ez, mint a további ausztriai helységek a magyar határ közelében, Stájerország területén fekszenek.)

⁵ Majd hidegtől nem haltam, majd megfagytam.

⁶ Ilz, A.

⁷ Valószínűleg az akkori Finsing, ma Fünfing bei Gleisdorf, A.

io toua uagyon. Megh latek, tekintuen, 3 louast es egy gyalogotis velök. Az louas mind igetöt, amazis mind futot vtannok. Szinten annak az falunak, Nizliponak⁸ hatarabol kimegywnk vala^d es mondam: Iwy jobban, Balas vram. Es mondam nekik: Thamas vram,^d lassad, ha föl tekerue az pvskad.^b Ha nintsen, tekerd föl es gyüyto porat vj porral tölz megh, mind ketten gimetis⁹ reya uonyatok. Ezeket nem szeretem, mikeppen iwnnek;^b ha hozzank kezdnek, minden ember ember legyen. Igaz dologh, ell erkezenek, azonban lassan kezdenek iony. Mi felre allank es köszönek nekik nimetwl.^b Mindgyart puskat sitenek hozzank, mindönik egykwnkhöz^e egykwnkhöz, egykwnkre sem slö.¹⁰ En özüö kapek egykeuel, engemet ott le biranak, le vagdalanak; wk el futanak¹¹ es kergettek wket.

Deliberatum. Az mi törüenywnk igy deliberalat. Megh ertuen felelettöket mind az ket felnek, minekwnk ugý teczek az első feleletöt,¹² mikeppen Gombkoto megh hagýot özvegýenek procatora felelt be, hogy Gombkötö Thamas adot uolna az artanyoknak az arraban 100 forintot ew magayert es az tarsayert. Touabba az I azt felele, Petrak Marton, w adot 12 forintot költsegnek. Noha az gonosz szerenczevel megh nem iwhtenek s wket az utban föl vérték es megh öltek Gombkötö Thamast, penzöket el vettek es Chiszar Geörgy sebben esöt, leuagdaltak, holt eleuenen hattak. Az mi varasi törüenywnk ezt talalta felölök:

Hogy az Gombkötö Thamasnetul es gyermekeketwl mindönöstwl^e el nem vezhet az penz, az I tartozik harom felöl mindenik huszonöt öt forintot fizetny nekiök, az 100 fl. Touabba az Chiszar Geörgy valamire reya felel az w suhadalmaert, veriýert, káraert az w lölki ismeretí szerint, w keglmenekis tartozzanak megh fizetny, ha az w maga reszeröl valo 25 forintal be nem erhetne suhodalmat. Item az adossakat tartozzanak mind negy felöl megh elegiteny s megh fizetny. Ezt az törüent megh köszöntö Gombkötönenek procatora es megh marat az törüen mellet. Ez Chiszar Geörgynek, Petrak Martonnak es Meszaros Balasnak sulýos volt es appellaltak vram w Naga szekire.

[Az úriszék ítélete:]

Anno Domini 1613. 18. die mensis Julii in castro Nemetuyuar, in sede iudiciaria domini terrestris levata est praesens causa et revisa ac superindé deliberatum est tali modo: Miuelhogy az szegeny Gombkóteó Thamast, hogy az 100 forintot fel vette volna, praetendallyak az parsok, mellyet Gombkóteó

⁸ Nestelbach, A.

⁹ A puská lövésre kész állapotba helyezéséhez a rugós elsütőszerkezetet kulccsal fel kellett húzni, „feltekerni” s a gyújtóserpenyőbe tett (esetleg nedvessé vált) puskaport célszerű volt friss porral felcserélni. — A „gim” a puská kakasát jelenti.

¹⁰ Egyikünket sem találták el.

¹¹ Ti. Gombkötö Tamás és társa. Az üldözés közben ölték meg és fosztották ki a rablók Gombkötöt.

¹² Helyesen: felelet.

Thamasne nem affirmalt, annakokaert az I-k tartozzanak megh bizonettanny elegendő bizonsaggal, negyűen napon mahoz computaluan, az varos biraja es eskűttý előtt, hagi az szegeny megh holt Gombkőteő Thamas azt az 100 forintot, melyet w magaert es tarsaiertth adot volt az morhak arraban, eppen es fogiatkozas nelkwl fel vette s megh elegendet raytha.^b Ez megh bizonyoduan, contentanak kell lenni Gombkőteő Thamasnak euuel.^b Hanem az mi nyere-sege let, melliet az parsoknak sub iuramento kell referalny, annak in quatuor partes kell diuidaltatny^b es mindeniknek az w^f resze megh iteltetik. Az raytok eset teörtenet, mluelhogi egy kereseten voltanak, aequiparaltatik, es azt mindeniknek ell kel twny.¹³

Uo. 65—68. l.

134.

1618 január 23, Szentpéter¹

Jobbágy egy ökre agyonverésével vádolja jobbágytársát. Minthogy az alperes tagad, a kántortörvény a felperesnek huszadmagával leteendő eskűt íté meg. Ha ezt leteszi, az alperes kártérítést és az úrnak bírságot fizet. Ha nem tudná letenni, az alperes élődján marasztalják el, s tartozik az alperest negyvenedmagával meg is követni.

* 1. causa. Actor^a Lazlo Benedek, salom varj,² dicit contra Nicolaum Benko, veluti in causam attractum.

A dicit: Nem tudatik mý okbul, Benko Miklos sz.^b Margit aszoný nap tayban iouen az mý varasunkban Salomvarra, ott keruen twlém kett eokrometh,^c hog nekie adnam, smiuelhog ennekem nem wolt el ado szandekom, menth az eordore es az ehordabul teritette el eggik eokrometh. Ott chakanyawal addigh uerte, wogdalta, hog meg olteo az eokrot.^d Azerth en ky mennuen ennihaniad magammal, kerestem^d el tueledeh eokroth, melire keseon rea talaluan halwa talaltam, ug annira, hog immar mind legiek, smind fergek forrottak. Azerth en az megh jrth I miat oly kar wallot ember wagiok, hog minden karomban wagiok miatta fl. 25. Azerth en ty kegielmetektwl teruent varok, mint effele gonosz teuó ember félól.

I dicit: Tagadom, snem en dolgom, merth en minden koron^d jambor eletbelj ember voltam. Jambor mesterimmel Szombathelen mestersegemet tanultam. Az Isten az minemó tudomonnial szeretet, azzal eltem. Azerth te ennekem, szintin vgj tartom, hog mintha feiemeth uetted volna^d minden nem-

¹³ A városi bíróság perjegyzőkönyvére rávezetett úriszéki ítélet alatt Zanthohazy Ferenc aláírása látható. (Zanthohazyra l. a 129. sz. per 1. jegyzetét.)
f w = w³⁹

¹ A kántortörvény bírait a jegyzőkönyv nem tünteti fel. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² Salomvár, Zala m.

^a A dólten szedett betűk után az eredetiben pont van. ^b Az eredetiben itt kettőspont van. ^c Az eredetiben itt pontosvessző van. ^d Az eredetiben itt vessző van.

zetsegemmel egietemben.³ Azerth en ebben artatlan leuen, kegielmetektlw tóruint varok.

A dicit: Te dolgod, merth salom varj jambor eskuth szemieliekcel meg bizonitom, hog te olted meg az en morhamat, sòth ugjan azon warasj chor-dassaualis meg bizonitom.⁴ Kegielmetektlw tóruent varok.

I per totum negat.

Deliberatum est. Az mý thóruenieunk igj deliberalt: Miuelhóg az föl poros azt mongia, hog meg bizonithattia, azerth eszten tizenötöd nupra, ad 15 diem, ugian azon salom varj jambor eskút polgarokkal es jambor szemieliek,⁴ az kie lattak, hog az I megh ólte az eokroth, ugmint 19 magawal.⁵ S ha megh bizonithattia, meg maradot az az I az A-nak az kereseten, ugmint fl. 25, vram-nak w Naghanak birsagon fl. 20. Az A penigh ha megh nem bizonithatna, az A megh marad az I-nak eleuen dian. Megis keouesse az A az I-tt neguened magawal.

*O. Lt. Batthyány cs. körmendi lta, C. IX.
Úriszéki iratok. Németújvár, 1618. jan. 23.
jkw. 3—4. l.*

135.

1622 május 19, Németújvár¹

A felperes egy házhelyet vett, de az alperes, rokoní elővételi jogára hivatkozva, nem engedi annak birtokába. A kántortörvény ítélete szerint az alperes köteles a vételárat három napon belül megtéríteni, máskülönb en elveszi jogát, ezenfelül — minthogy a bíróság előtt nem jelent meg — bírságot fizet a földesúrnak.

* 1. causa.^a Olaszfálwan² lakozo Geörgy^b deak jeött az vúdek elejben, mjuel hogý ez el mult napokban az kerezthurj Gerencher Jakapneteöl^b otth Kerezthurot³ egy vdwarhaz heltt, mely annak előtte Zakach Istuanne, az apýae volt, melnek az araban adott kett tulkott nekje es kez penzt Hung. fl. 6. De mjuel hogý Gerencher Balas attiaffý lewin az haz helhez, nekj nem akarja engednj; azertt eröl az vúdek azt talalta, hogý Gerencher Balas harmad napra Geörgy deaknak maga pinzejrt es költségeýrtt adgjon Hung. fl. 12,

³ A felperes vádja olyan foltot ejtett a becsületén.

⁴ Helyesen: személyekkel.

⁵ Ti. esküdjék meg. — Az eskütársak rendesen nem a tényállást tanúsítják, csak az eskütevő szavahihetőségéért állnak jót. Itt szokatlanul nehéz a feltétel: az eskütársaknak az ügy szemtanúinak kell lenniük.

¹ A jegyzőkönyv címe: „Pónkesdy Cantor Teorueny, Nemett Vywaratt, mynd nemett es horwatt vydek keözött.” A bíróság tagjait a szöveg nem tünteti fel. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² Lapincsolasi, Vas m. — Wallendorf, A.

³ A „vett” szó kimaradt.

^a A dölten szedett betük után az eredetiben vessző van. ^b ö = o¹⁹

es hogý az maga tulkajtt viza vedgie ismegh magához. Ha peniglen harmad napra le nem teszý nekje, az haz hel Geörgj deaknal maradgjon, mýrtt hogý annak elötte, mjnek elötte Geörgj deak az pinzt le nem tette, kett 15 napott hattanak uolt nekj ;⁴ Gerencher Balas⁵ penigh megh marasztotta az výdek vram eö^b Naga birsagan, hogý az cantor tóruinjre rea nem jeött,^c Hung. fl. 10.

*O. Lt. Bathýány cs. körmendi lta, C. IX.
Úriszéki iratok, Németújvár, 1622. máj. 19.
jkv. I. l.*

136.

1623 április 24, Németújvár¹

A kántortörvény számbaveszi a Sároslakon, Strémen, Németbükkösön és Szentkúton elhalt jobbágyok árváit és a reájuk maradt örökséget.

* 1623. 24. Április. Strem vidéken cantor teőruent hirdetet uolt az safar, de sem birak, sem heg mesterek, sem erdeő ispanok, semmj panaszt nem hosztak be.^a Az aruakat az mint feol irattak.

Sároslakonn.

Smit Benedek feleségestul megh holt, maradot három kis fia, es egy leankaia. Az kertesz² hegiben uagion egy szeőleiek, egy embert szegeöttek rea, kj megh munkallia. Maratth két tulok, es egy tehen, melj az ketteý giermekkel eggieőth saroslaký Loder Mertnel uagion. A kouach szerszamoto egy oth ualo kouachnak adtak kezehez, kezessegh alat. Eggik ferfý giermeket az safar tartia.

Liendl Clement feleségestul megh holt, egi leankaia maradot, hat auagi hét esztendeos, ez ugian oth Sároslakon az job annianal,³ Mitl Frencznenel uagion. Egý darab szeoleie maradot az kertesz hegiben. Az tuttorok egy embert rendeltek hozza, az kj munkallia, es puztulnj ne hadgia. Minden esztendeoben 180 penzt rendelte az giermeknek tulo, ezen kiul semmie ninch.

Szaiher Benedek feleségestul megh holt, 5 giermeke marath, 4 fia es egy leania, az eoregbik ferfý giermek lehet 15 esztendeos. Ket szeoleie maratth, eggik az szentkutj hegiben, masik az saroslakj hegiben, marath 3 loua, ket

⁴ Jobbágyingatlanok átruházásánál a helyi szokás szerint rendszeren 15 vagy kétszer, illetőleg háromszor 15 nap van hagyva az érdekelteknek ellentmondás bejelentésére, elővételi jog gyakorlására stb.

⁵ Helyesen: Balázst.

^c Az eredetiben itt pont van.

¹ A kántortörvény tagjait nem jegyezték fel.

² Pinkakertes, Vas m. — Gaas, A.

³ Nagyanyjánál.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

tulok, tehen marha 4. Az eoregbik giermek szolgat tartuan, uisel magokra gondot.

Vldrich Toma felesegestul megh holt, marath egý fia, 8 auagi 9 esztendeós, ket leania, az eöregbik uilagtalan. Az saroslaký hegiben uagion egý szeöleiek, ket tulok es egi tehenis maradot. Egi attiofia, Lueszer Clement uiselj gondgiokat.

Daich Oszbolt felesegestul megh holt, marat egý fia, harom leania. Egi téhenek maradot, azon kiουλ semmiek *nem*. Az ferfi giermek ugian oth, Saroslakon Buedn Andrenal szolgalaton uagion, az kiseb leanka Czopf Mertnel uagion, az tehenis annal uagion. Az kettej leanj giermek Mindszente⁴ uannak szolgalaton.

Buedn Jerig felesegestul megh holt, marath egý fja 12 esztendeos, egi leania 14 esztendeós. Egi szeöleiek az saroslaký hegiben uagion, ezt mas munkallia, csak hogi el ne pusztullion. Az ferfi giermek Szaiher Michelnel uagion, az leani Szaiher Benedek arua giermekj keözeot uagion.

Liendl Jerg felesegestül meg holt, marath ket fia, az eoregbik lehet 12 esztendeos, Stremben szolgal, az masik 6 esztendeos, ez Saroslakon szolgal. Semmiek *nem* maradot.

Buedn Mert felesegestul megh holt, marath egi fja 6 esztendeos, egi leania 8 esztendeos. Egi szeöleiek az kertesý hegiben uagion, saroslaký Alt Raines Jerg munkallia. Egi tehenis marath, melj az fi giermekkel eggieöth ugian azon Raines Jergnel uagion. Az leanka az falunn hazrul hazra eltetj magat.

Loder Clement felesegestül megh holt, marath egi fia 4 esztendeos, egi leania 2 esztendeos. Ez megh holt embernek uagion két eöcheo, melliektul *nem* uolt el osztozua, az giermekeket azok tartiak; az miek uagion, eggieot uagion.

Pauh Jerg felesegestul megh holt, egi uilagtalan leankaia maradot, melj az falun koldul, semmie *sem* maratth.

Fráncz Christon felesegestul megh holt, marat egi fja 8 esztendeos, egi keresztený attiafia uitte *el*. Egi szeoleie az kertesý hegiben uagion, egi attiafia, saroslaký Fráncz Michel munkallia, de az szeöleon sok adossag uagion.

Strem.

Garger Jerg felesegestul megh holt, marath ket fia, es egi leania, harom loua es egi tehene marath. Az giermekek mind az marhaual eggieöth Stremben, az atiafiaknal uannak.

Kadner Mechel felesegestul megh holt, ket leankaj maradtak. Egi szeöleöchkeie maradot, nagi adossag uagion raita, egi tehene, melj Stremben Garger Philipnel uagion az giermekkel eggieöth.

⁴ Pinkamindszent, Vas m.

Garger Stefel feleségestul megh holt, marath harom leankaia. Ket pusztaszeoleie marath, mellieket eoreokban adtak el pro fl. 30. Az tuttorok az penzt vsorara adtak.

Liendl Matl feleségestul megh holt, ket ferfi gyermekj maradtak, eggik lehet 16 esztendeős, az masik kiseb. Uagion harom szeoleiek, magok uiselik gondgiat, az miek uagion.

Bwkeős.

Raizner Mechel feleségestul megh holt, maradot ket fia, eggik 12 esztendeos, masik 8 esztendeos, ket leania, eggik 14 esztendeos, masik 10 esztendeos, ket darab szeoleöchkeie. Egi tehenet adtak uolt el pro fl. 4 den. 50, melj penz ugian oth Milner Peternel uagion. Az giermekekis, az eoregbik ferfi gyermek es az eoregbik leanka, annal uannak. Az kiseb ferfi gyermek szellel chauarog szolgalaton, az kiseb leanka Stremben Garger Jergnel uagion.

Pal Michel feleségestul megh holt, maratth egy fia 10 esztendeos, egi leania 16 esztendeos. Szeoleie uagion két darab, az leani az maga reszet munkallia, az ferfi gyermek bwkeősy Mattias Flerionnal uagion, es annak az resze szeoleöt az munkallia. Egi tehen es egi taualj boriu marath, ezekis ennel uannak.

Szentkut.

Smit Hanz feleségestul megh holt, egy fia marath, lehet 8 esztendeos, Louaszadon⁵ az job annia tartia. Ket helben uagion szeoleie. Az sz. kutj hegiben az szeoleiket massaknak adtak, hagi munkalliak, migh az giermek feol neuelkedjk. Ket eökreö marath, adtak el pro fl. 24, sz. kutj Smit Michelnel uagion az penz, vsorat ad rola.

Ezt az 2 ökröt olczon attak elh.⁶

Szaiher Hanz feleségestul megh holt, ket fia maradot, az eoregbik lehet 12 esztendeos, az masik 8 esztendeos, es egi leanj, eoregb az fiaknal. Ezek az helben eggieöt uannak, magok uiselnek gondot magokra. Ket szeoleiek uagion, eggik az bwkeosy hegiben, masik az sz. kutiban, egi tehenekis uagion.

*O. Lt. Bathyány es. körmendi lta. C. IX.
Úriszéki iratok. Németújvár, 1623. ápr. 24.
jku. 1—3. l.*

⁵ Lovászd, Vas m. — Luising, A.

⁶ Utólagos bejegyzés a lap szélén.

IV

JÁNOSHÁZI URADALOM

Az uradalom központja eredetileg a Veszprém megyei Somlyó vára volt, s csak ennek pusztulása után, a XVII. századtól váltotta azt fel a Vas megyei Jánosháza. Ettől az időtől kezdve, tárgyalt korszakunkon végig, a jánosházi várban tartják az úriszéket, egy kivételével összes közölt perjegyzőkönyveink itt keltek.¹

A várbirtok a XVI. században vétel útján került a Veszprém megyei Choron család kezére. Devecseri Choron János halála után két leánya, Margit és Anna osztoztak a jószágon. Margit Nádasdy Kristóf felesége lett és kezelte az uradalom fele a Nádasdyakra szállott. A Nádasdy-rész egyik fele, tehát a teljes birtok negyed része, később is a család kezén maradt, a másik negyedrészen, a Nádasdyak leányágának vonalán, a Gersei Pethő, majd a Telekesi Török és a Viczay családok örökösödtek. Choron János említett ifjabb leánya, Anna, Balassa Istvánhoz ment feleségül, és e házassággal az uradalom másik fele a Balassa család, majd leányági leszármazás révén a Gregoróczy és Zombori Lippay családok birtokába jutott. Az 1611—1635. évkört felölő perjegyzőkönyveink korszakában tehát, a fentiek szerint, Jánosházát a Nádasdy, Gersei Pethő, Telekesi Török, Viczay, Balassa, Gregoróczy és Zombori Lippay családok birtokolták.

Az uradalomban részes családok dominiumukat közbirtokként használták, igazgatására maguk közül „principalis director”-t választottak, aki egyben „motor causarum”, azaz neki kell az úriszéktartásról, a földesúri jogszolgáltatásról gondoskodnia.² E tisztséget a XVII. század első negyedében hosszú ideig Nádasdy Tamás viselte, utána Telekesi Török János, majd Zombori Lippay Gáspár következtek. Az általuk összehívott úriszék valamennyi birtokos közös jogszolgáltatási fóruma: az uradalom összes jobbágyaira itt láttak törvényt. A perekben ehhez képest vagy egyetlen földesúr — valamelyik közbirtokos — vagy többen közülük együttesen szerepelnek felperesként, mindegyik mint dominus magistratus.³ Az 1611—1635. években az említett három direktoron kívül Gregoróczy Péterné, Balassa Borbála, Gersei Pethő Mária, továbbá Nádasdy Tamás özvegye, Gersei Pethő Zsuzsánna és Nádasdy László közbirtokosok fordulnak elő felperesként.

Az uradalomnak a közölt perszövegekben említett helységei az akkori Zala, továbbá Vas és Veszprém megyék területén feküdtek. Zala megyéhez tartoztak: Apáti (Kisapáti, ma Veszprém m.), Dabronc (ma Veszprém m.),

¹ A Jánosházán kívül tárgyalt ügy 145. sz. perünk, melynek jegyzőkönyve Ságon kelt.

² A jánosházi úriszék jegyzőkönyveit, tartalmazó perkötet (jelzetét l. fent, e bevezetés végén) 29. és 31. l. szerint címe: magistratus et principalis director bonorum.

³ Pl. Lippay Gáspár úriszékén közösen perelnek maga Lippay és Török János. L. perkötet 46. l.

Egervár, Göcfalva (Gócsfa), Hegymagas (ma Veszprém m.), Istvánd (Zala-istvánd) és Ötvös (ma puszta Dabronc határában). Vas megyei helyek: Hosszúfalu (Vashosszúfalu), Jánosháza, Magasi (Kemenesmagasi), Peresztég (Hosszúperesztég), Ság (ma Celldömölk része), Szentódorfalva (ma puszta Vashosszúfalu határában), Szergény, Varsány (később elpusztult, területe Jánosháza határába olvadt)⁴ és Vérkő (Hosszúperesztég táján feküdt, később elpusztult) faluk, továbbá két puszta: Pálfölde, más néven Pálháza és Tácskánd (ma külterületi lakott helyek Szergény, illetőleg Hosszúperesztég határában). Veszprém megyéhez tartoztak végül: Börsöny (Kisberseny), Gyimót (Nagygyimót), Monostorapáti és Nyárád.

A jánosházi úriszéken, mint általában az úriszékeken, az ügyek nagy többségét a földesúri hatóság által indított perek szolgáltatják. Ezek részben köztörvényes bűnperek (különösen az 1611—1618. évekből), részben s főleg a legkülönfélébb természetű úrbéri ügyek. Az ily perek nagy száma mutatja — közölt szövegeinket is elsősorban ezekből válogattuk — hogy a földesúri erőszakszervezet a nép védekezését itt sem tudja megtörni. Szinte tipikussá vált, állandó ellenállási formák ebben az uradalomban, hogy az elfogott személyeket nem adják át a földesúri hatóságnak, hogy a gondatlan őrzés következtében megszökik a rab,⁵ hogy egyes jobbágyok és egész falvak megkerülik földesuraik jogszolgáltatását, vitáik elintézésére nem veszik igénybe az úriszéket, hanem — az uraság szabad ispánságának semmibebevételével — önbíráskodáshoz folyamodnak.⁶ Különösen éles a harc a borkimérés körül, mert a kocsmá az egyik legjelentékenyebb haszonvételi forrás. A jobbágyok nemcsak vonakodnak az úr borát kimérni, hanem az uraság szekerét az eladás végett rájuk vetett borral még a faluból is kiűzik s a magukét mérik, amint ezt az olyan perek feltűnő nagy száma mutatja, melyeket az uradalom közbirtokosai tiltott bor árulása címén indítottak jobbágyaik ellen.⁷

Az ügyek kisebb részét a jobbágyok egymással folytatott pererei képezik. Közöttük az alsó fórumoktól, a falu színétől feljebb vitt ügyek is előfordulnak. Az elsőfokú ítéletet azonban a jánosházi úriszékekhez egy esetben sem írásban terjesztették fel, csupán élőszóval „referálták”. Ez a magyarázata, hogy a falu színén folyt perek nem szerepelnek teljes szövegükkel, csak említve vannak az úriszéki jegyzőkönyvekben.⁸

A fennmaradt jegyzőkönyvek eredeti fogalmazványok, aláírás és pecsételések nélkül. Közülük csak a három legkorábbi írta alá Szántóházy Ferenc vármegyei jegyző, az úriszék tagja, aki nyilván fogalmazta is azokat. Az egyes perek után — más írással — több esetben feljegyezték az ítélet végrehajtását. Eredetileg minden ülésről külön jegyzőkönyv készült, ezeket idővel egy kötetbe foglalták össze, mely az Országos Levéltárban őrzött Khuen-Héderváry családi levéltár „Viczyay rész, III. F. 3/a.” jelzete alatt található. A kötet első 73 oldala tartalmazza a jánosházi perszövegeket, további része a lócsi és hédervári úriszék jegyzőkönyveiből áll.⁹ Minthogy a füzetek bekötése nem szigorú időrendben történt, a közölt perek után a kötet vonatkozó lap-számát mindig feltüntetjük.

⁴ Helyét az Orsz. Levéltár Térképtárában őrzött „Pálosok, t. 44.” jelzetű XVIII. századi kéziratós térképről állapítottuk meg.

⁵ L. pl. perkötet 28v., 29, 31. stb. l.

⁶ L. pl. a 150. sz. pert.

⁷ L. a 144., 148., 149., 152. stb. sz. pereket.

⁸ L. pl. perkötet 62. l.

⁹ L. kiadványunk VI. fejezetének bevezetését.

1611 augusztus 8, Jánosháza¹

Jobbágyok pénzt adnak kölcsön az úrnak, annak fejében, hogy mindaddig mentesülnek az úrbéri szolgáltatások alól, amíg pénzüket vissza nem kapják. A földesúr az úriszék előtt azt állítja, hogy a pénzt már visszafizette volna, de a jobbágyok makacsságból nem vették fel; kéri tehát, hogy a jobbágyokat kötelezzék a szolgáltatások teljesítésére, A bíróság megállapítja, hogy az úr nem a teljes összeget ajánlotta fel, a jobbágyokat tehát a robotmentesség a teljes összeg felvételéig, továbbra is megilleti.

* Causa spectabilis ac magnifici domini tanquam domini terrestris et magistratus contra providos Sebastianum Lazlo, Joannem Pantha, colonos eiusdem domini in possessione Dobronez commorantes.

In persona domini A Blasius Seöythéorý dicit: Hogy ez el mult farransangban² eztendeje múlt, hogy ezeknek az I-knak^a nemjnemew thüleók keölcezon feöll kert penzemet,³ szaz szaz forintot, megh kwdöttem volt janoshazý gonduisselom, Matias Gioorgý altall, hogy feöll vegiek, es az w nekiek mj thulünk engettetet szabadsagh le szallion. Mjkor az mj gonduisseleönk ez ell mult eztendöben eöket megh kinalta volna az mj penzwnkell, hogy^b feöll uegiek, es az nekünk tartozando szolgalatot az regý szokas szerint praestalliak, wk ex contumacia, az mj penzwnket fell nem vettek es az ideöthull fogua az mj nekünk tartozando szolgallatiök es adozasök mind hatra maradot: azeit mint effele engedetlen jobagiökra az dominus A thöruent kjwan.

I personaliter astantes dicunt: Hogy jollehet az aratasra nem jöhetünk feöll, noha az penzert föll jöttek volt az gonduisselönek elseö requisitio-

¹ Az úriszék tagjai: Kysffaludi Balázs, Vas megye alispánja, Zantohazy Ferenc, Vas megye jegyzője, Kaldj Ambrus és Lampert István szolgabírák, Kaldj Imre, Nagy Pál, Eöry Péter, Seoythéory Balázs és Forintos Miklós vármegyei esküdtek, Buryan Tamás alszolgabíró, továbbá Geörbey István, Chaffordj Mátyás, Bodor Gábor, Telekessy Gáspár, Naray János, Sebestien Mihály, Zabo másként Tarnoky Mihály és más meghívott bírák. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² Farsangban.

³ Hasonló eset, hogy a jobbágy urának pénzt ad kölcsön, nem egyszer előfordul. A jobbágy ez úton is — a kölcsön fejében kapott kedvezményekkel — a földesúrtól való függését igyekszik lazítani.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b $\dot{y} = y^{22}$

ýara, de hogj fell jöttünk, azt mondotta, hogj az penznek heýa vagion. Mj azt mondottuk, hogý feöll veszuk, ha heýa ninczen, de ha heýa vagion, feöll nem veszük. Azert akkor haza menthünk, és az utan, gabona hordaszra, noha az mj penzwnk megh megh nem adatatot, de ugian feöll iutünk es szolgaltunk \hat{w}^c Nagnak. Ez utanis szolgaltunk, ha \hat{w} Naga az mj penzünket megh adgia, amint annak elötte, mindenkor örómest szolgaltunk.

A dicit, hogi napot hagiót az gonduisseleő, hogý mjkor megh adgia az penzt, de nem jöttetek erette.

Deliberatum est. Mýuelhogý az wr \hat{w} Naga szabadsagot adot nekýk, miglen \hat{w}^c Naga az \hat{w}^c thúleók keölczön feöll kert penzt nekiek megh nem adgia, mely libertas semmj modon nem uiolaltathatýk, holot \hat{w} Naga collatioýa legien, azert az wr commjssioia szerint menthul hamareb lehet, tartozek nekiek megh adnj eppen es fogiatkozás nekull az \hat{w} penzeket, mert heýaual nem keötelessek à feöll vetelre. Az \hat{w} penzek megh leuen, wkis tartoznak az regý szokot szolgaltot es adozatot praestalný. Miglen penigh nem contental-
atnak, az zabadsagnak helen kell maradnj.

O. Lt. Khuen-Héderváry cs. lta, Viczay rész,
III. F. 3/a. kötet 61v—62. l.

138.

1612 február 11, Jánosháza¹

A hosszúfalusiakat perli a földesúr, mert a falu új lakóit — a nekik engedélyezett szabadság ellenére — az úr borának kimérésére kötelezték. Az alperesek azzal mentik magukat, hogy az új telepesek mentességéről nem tudtak; maguk kevesen voltak, ezért vetették rájuk is a kimérést. Az úriszék tisztító eskü letételére kötelezi őket, különben 10—10 forint bírságot fizetnek.

* Causa domini magistratus contra providos Martinum Tot iudicem, Emericum Tot, Michaelem Toser, Joannem Ozko, Michaelem similiter Ozko, Mathaeum itidem Ozko, Ferencze Peter, Chýpan Andras, zent odori Berke Pal, Mesterj Menyhart es Zeker Istuan ellen veluti in causam attractos, in possessione Hoszűffalu degentes.

In persona domini magistratus Mateus Mateffalauj proponit: Hogj az el mult wdokban az megh nűezet Hoszűffalunak puztulasa teortenven, akaruan az dominus magistratus megh epetenj, wj lakossokat rea zaletuan, nem tudatik, mj okbul az magistratus parancolatja ellen^a az vjonmaid zalot

^c $\hat{w} = w^s$

¹ Az úriszék tagjai: Forintos Miklós és Kochi Nag Pál, Vas megye esküdtjei, továbbá Seoitorj Balázs, Martonffalauj Bálint, Salamon János, Dama Bertalan, Babaj Benedek porkoláb, Somogj Ambrus, Kocj György és Pachaj Mihály. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

lakosokra az bor arulast reaiok wetettek, in praeiudicium domini magistratus. Honnaýd az vrnak nem kichin kara kowetkezet,² mik feleol az dominus magistratus teoiwentt war.

Pro I Emericus Tot dicit: Hogj az szer raitok wolt, eczer el bociatuan, masodzer rea kerult.³ Kewessen voltanak, megh nem kimmelhetek. Minket senkj nem tiltot, hogj rea ne wessek. Mi nem tuttok, hogj zabados, vg vetettek rea, mind zeresre. Meljet chiak zemelere hattunk az gond wiselonek, Matjas Gorgnek, hogj mí nekunk 20 ftál megh hatta, hogj rea ne wessek.⁴

Dominus magistratus protestatur de confessatis, hogj magok sem tagagjak azt, hogj wk nem wetettek volna reajok, simpliciter torwentt var. Az mí penigh az gond viselore valo huest⁵ illetj, mert hogj w Nagnak hiteos, elegedendo, hogj maga az teorwenn zek biraj eleot referaljà zemelie zerint.⁶

Deliberatum est. Nekunk wg tecýk, hogj mjert hogj Matias Gorghnek zemeliere hattak, hogj w nekik megh hatta volna 20—20 forintt birsagal, hogj w^b rea ne wessek, az nem tartozik eskednj. Hanem az polgarok harmad harmad magokal eskugjenek, hogj w nekik senkj nem mondotta, hogj az bort rea ne wessek. Ha megh nem eskusznek, 20—20 forinton maradnak, ha megh eskusznek, mentt emberek lesznek.

Uo. 68. l.

139.

1612 augusztus 13, Jánosháza¹

A földesúr hat sertésének ellopásával vádolja egervári darabontját. Ez tagad, s a vád bizonyítását kívánja. A bírák, miután megállapították, hogy a földesúr bizonyítani nem köteles, a vádlottat huszadmagával leteendő tisztító esküre kötelezik. Ha ezt le nem tenné, mint tolvajt, megbüntetik.

² Az újonnan telepített jobbágyoknak rendszerint egy-három évi, olykor még hosszabb szabadságot engedélyezett az úr, hogy ez idő alatt gazdaságilag összeszedjék magukat; a kíméleti idő alatt a borkiméréstől is mentesíteni szokták őket. — Az úr kárára tett utalás vagy frázis, vagy úgy érthető, hogy az előjáróság sérelmes intézkedése miatt az új telepesek közül néhányan elszöktek a faluból.

³ Egy esetben kihagyták az új lakosokat, a második esetben már nekik is adtak kimérésre urasági bort.

⁴ A mondat értelme: a gondviselőnek, Mátyás Györgynek kellett volna figyelmeztetnie őket a mentességre, de az elmulasztotta. Őreá magára hagyják, ha vallja-e ellenük, hogy a tilalmat 20 forint bírság alatt kiadta.

⁵ Hívést, hitelést, hivatkozást.

⁶ Minthogy a gondviselő az úrnak esküt tett („hiteos”), elég az ő egyszerű vallomása (arra nem kell megesküdnie).

^b w = w¹⁹

¹ Az úriszék tagjai: Kisffaludi Balázs, Vas megye alispánja, Zanthoházy Ferenc, a kir. tábla bírása, Vas és Sopron megyék jegyzője, Kaldy Ambrus, Gaal János és Lampert István Vas megyei-, Soldos Márton Zala megyei szolgabírák, Martzalteoui Miklós, Seoptei György, Kaldy Mihály, Nagy Pál és Forintos Miklós, Vas megye esküdtjei és más meghívott bírák. — A jegyzőkönyvből ezt és a 140—141. sz. alatti ügyeket közöljük.

* Causa domini magistri,² tamquam domini terrestris ut A contra pro-
vidum Petrum Aczel peditem alias in castro Egerwar veluti incattum.

In persona domini A Stephanus Zemerey dicit: Hogy ez el mult ezer
hat szaz tizen egy eztendőben, Sz.^a Simon Judas apostol nap tayban ez I,
hatra vetuen az isteni felelmet es nem retteguen az twruennek sulyosságat, sem
peniglen az helysegnek eorökes vrat, hanem ez dominus magistratusnak egy
gólez faluaj, itt Vas uar megieben leuónek, hat diznajat titkon lopua, ugian
azon göcz faluai erdőről el kerittet,³ es az houa akartha, oda vitte, melyrwl
az dominus magistratus teoruent var.

I personaliter dicit. Hogy w^b abban az dologban, az kit az dominus A w
ellene proponaltatot, tellyessegessen artatlan es bñwtelen, es semminek nem
oka. Kiuannya aztot, hogy megh bizonitsa az dominus A.

A duntaxat iudicium petit.

Deliberatum est. Hogy az dominus magistratus sem bizonittanny, sem
iuralny nem tartozik, hanem miuelhogy az I az w ellene proponalt furtomoth
tellyesegessen tagadgia, azert mahoz tizenecoteod napon szolgál biro vram es egy
eskwt s az egeruari porkolab eleot huzad magauall mentse megh magat. Ha
megh menti magat, absolvitur, hol nem, erdemi szerint megh bñwtetik.

Uo. 8. I.

140.

1612 augusztus 13, Jánosháza

*Az egervári örség vajdáját hatalmaskodással vádolja az általa súlyosan meg-
sebesített jobbágy. A vajda azzal védekezik, hogy neki kötelessége volt a vár kapujában
kardot rántó s vagdalkozó jobbágyot elfogni, a sebesülés eközben történt. A bíróság meg-
állapítja, hogy a vajda kardhasználata jogtalan volt, tisztsege szerint csak botot használ-
hatott volna. Ezért kártérítésre s 20 forint bírságra ítélik. Utóbbinak a fele a földesurat,
fele a sértettet illeti.*

* Causa Ambrosii Fonat in arce Egeruar degentis ut A contra Franciscum
Faludy veluti incattum.

In persona A Stephanus Zemerey proponit: Hogy ez el mult 1607. Kis
Aszony nap tayban Egeruarat, Vas uarmegyeben leuóben, ez I hatra vetuen
az vr w Naga szabad vrasaghat es az eleotte iaro hadnaggianak szauat, maga
igyen s szabad akarattian fel fualkodasabull ez A-t meztelen szablyaiauaall
uekonban alul wteötte, ki miat tsak az Isten oltalmazta, hogy halala nem

² Helyesen: magistratus.

³ A földesúrnak Göcsefván levő hat dizsnaját az ottani erdőről elhajtotta.

^a Az eredetiben itt kettőspont van. ^b w = w¹⁹

történt. Melly suhadalmat az A fel nem uedte uolna negyuen magyar forintert, mellyről az A teruent uar.

In persona I Demetrius Bodogffaluai dicit : Hogy ennek az pórnek le kell szállanny, miert hogy nem olly napon adtak az teoruent az I-nak tudtara, mikor annak ideie let uolna,¹ hanem ez el mult vasarnap ű magha az ielentette megh,² hogy ezt az dolgot megh lattattya, et petit iudicium.

Deliberatum est. Míuelhogy az parsoknak relatioiokboll ki teczik, hogy az be feleltetet³ dologh felől közöttők ualami concordiais subsequaltatot volt, es ez peor per concordiam le czeondezedett volt közöttteok ;^a melly concordia-hoz mind az ket fel tartotta magatth mind addigh, miglen az I megh nem izzente az A-nak, hogy ű^b az concordiahoz nem tarttia magat. Ez okbull, miuelhogy az I adot okot arra, hogy eröll az mostani szek napiarull eleob nem certificaltatot,^c ergo nem elhet semmi halladekos exceptiouall, hanem tartozik megh felelhy.

I ulterius dicit : Hogy ez az A, mikor ezt az dolgot neuzei, hofi let uolna, aekor minden haborusagnak az A let uolna inditoia, mert az kapu eleot, az belső sorompon belől kardot uont, uagdalkodot, szitkozodot. En vayda leuen,⁴ megh akartam fogattatny, de ugy mint engedetlen leuen, ualaki feleie ment volna, mindenhez uagdalkozot. Azert teob legenieckell egyűt leuen, az ű szablyaiahoz kepest egy nehany szablia uolt ki uonua. En pedigh vayda leuen, tartoztam oltalmazni az kaput, es affele kard uoniot megh bñntettetny. Ha mi eset, ebből az dologbull teortent. Azert mint affele uegh helyen az ki az kapun kardot uonszon, teoruent uarunk,⁵ es hofi igy legien, ez megh bizo-nittia ez I dato termino.

A dicit : Hogy az I qualificata responsioianak ez ket okbul semmi helye nintsen, seot inkab az A keresetit maghais fateallya. Első okabull, hogy immar egyszer ez uetekert hat forintban megh is alkudot vele ;⁶ masik okbull, hogy az minemő qualificataia vagion, az is igen homalyos, es abbolis vetkesnek lattatik lenni. Ideo A petit iudicium et ipsum I convinci.

Deliberatum est. Respondeant directius.

I subiungendo dicit : Hogy az feliwl megh mondot okokbull eset, igy magha altal, ugimint az I altal, melyet megh bizonyt.

¹ Az alperest ügyének tárgyalásáról megfelelő időben kellett értesíteni. Ha a perbefogott be tudta bizonyítani, hogy az idézés nem szabályszerű módon, vagy nem szabályszerű időben történt, ez a per „leszállását”, megszűnését vonhatta maga után.

² Maga a felperes adta tudtára, hogy az ügyet bíróság elé viszi. A felperes szó, illetőleg rövidítése, az „A”, kimaradt a szövegből.

³ Perre vitt.

⁴ Egervár ez időben végvár volt, az úr állandó katonaságot tartott benne. A vajda itt, úgy látszik, kisebb tisztséget jelent, mint a királyi katonaságnál.

⁵ A végvárak kapujában, hogy az őrség figyelmét semmi el ne vonja, külön rendelkezések tiltottak minden rendbontást.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b ű = w¹⁰ ^c Az eredeti-ben itt pont van.

Deliberatum est. Hogy nem szűksegh az causanak ualami bizonittasra menny, miért hogy mind az ket fel uilagosan declarallya az tselekedetnek circumstantiaiat, mellyekbwl niluan ki teczik, hogy az be felelt tselekedet az al pőröstwl magatull eset. Melly nem lehetet uolna, miuelhogy effele uitezlő renden ualo tiztuiselőknek az w allatok ualokon nem kardal ualo birodalma,⁶ hanem bizonyos tselekedetekben bottal es teoruennyel. Ha azert az A ualami vetekben talaltatotis, kardal ellene az I az bwtetesben nem iarhatot volna, hanem tizti szerint bottal es teoruennyel. Es igy azert, hogy tiztinek hiuatallia kiuöl tselekedet, raytha maradot az hatalmaskodasnak terhen, ugmint huz forinton, mellynek az fele vram w Nagae, ugmint fő biroeie,⁷ az fele peniglen az fel peorösse.^d Annak feolotte valamire mër sohodalmaert az A eskwdny, az orszag teoruenye szerint ell veheti, es auualis tartozik az I az A-nak.

Uo. 13—14. l.

14 I.

1612 augusztus 13, Jánosháza

A szergényi jobbágyok a földesúr keresete szerint majorságához tartozó földeket foglaltak el, mint irtásföldeket, s 12 esztendőn át nem adóztak utánuk. Mivel a perbejogottak nem védekeznek, sőt a szabályszerű idézésre a bíróság előtt meg sem jelennek, a földeket az uraságnak ítélik.

* Causa spectabilis ac magnifici domini Thomae de Nadasd et generosae ac magnificae dominae Barbarae Balassi, consortis magnifici domini Petri Gregoroczi ut actorum contra providos Franciscum Zouas, Blasium Tot, Stephanum Pap, Ladislaum Zouas, Joannem Zouas aliter Major, Colomannum Zele, Gregorium Mocz, Blasium Vegh, Benedictum Lazlo, Martinum Zouas, Blasium Eötsön, Gregorium Pap, Petrum Pap, Franciscum Zouas, Joannem Literatum, Petrum Karoly, Nicolaum Karoly, Joannem Zouas iuniorem, Albertum Ban, omnino in possessione praedictorum dominorum A Zergen vocata degentes in comitatu Castriferrei existente habita veluti I.

In persona dominorum A Stephanus Zemerey proponit: Hogy ez actio-ban megh irt polgaroknak helyekhez ualo feoldeökön kiuöl, az hol mi irtas ret es föld auagi vduarhely es maiorhoz ualo feoldek es taski¹ feoldek talaltatnek az w praetensioiok szerint, hogy azokroll az megh irt feoldes vraknak ióuedelmet minden esztendőben megh adnaiak, mellyet az megh neuzet földes vrok-

⁶ A hatalma.

⁷ Főbírájájé.

^d ő = o¹⁹

¹ Valószínűleg a Sárvár közelében állott Tacskánd helységről van szó, mely már korábban elnéptelenedett. Pusztává lett határát, úgy látszik, a környék jobbágysága vette használatba. Az ilyen, az úr által művelésre átengedett földekért a parasztoznak árendát kellett fizetniük.

nak uagion tizenket esztendeie, hogy megh nem adtanak.^a Mellyet az vraknak tiztartoi mind untalan kertenek, mellybwl^b uadnak az vrak negy szaz magiar forint karban. Kiuannyak annakokaert mind az mostani jóuedelmet auagy terragiumot² megh itelny s mind peniglen az engedetlensegert az megh irt polgarokat conuincalny. Es az w heleken kiuól ualo földeket, kiket wk irtas földeknek praetendalnak lenny, melly nem constal annak lenny, hanem vduar helyekhez es maiorokhoz ualo feoldek, azokat az feoldes vrak kezekben teorueny szerint megh itiltetny, orszagunk elő teoruenyere nezue. Mely feöldek uadnak uagian azon felliwł megh irt zergeny hatarban, es Pal feolde neuw curia hatariban.

Deliberatum est : Miuelhogy az zergenyek az dominus magistratusok es feoldes vrak által az be felelt Pal feölde auagy Pal haza es Taski neuó reghi puzta vduar helhez es azonkiuól reghi puztha maior helyhez tartozando szanto feoldek es irtas neuó feoldek felől az minemó differentia az polgarsagh kőzöt es az w vrok kőszöt uoltth ez ideiglen, hogy teorueny szerint ez mostaný terminuson eligazittassek es ueghez mennyen, elegendó keppen certificaltat-tanak, es contumaciter sem az vrok parantsolattiat megh nem bötswluen,^c sem peniglen az teoruennek folyasat es processusat, el mentenek es nem compareal-nak. Ergo holot ha valami igassagok uolna az megh neuezet feöldekhez,^d mostan proponalny kellet uolna, es azt az w^e igassagokat nem proponallyak, hanem tellyesegessen negligallyak es el se ketlik,³ azokat az feoldeket az arbiter vram w kegielmek teoruenye megh itelte az feoldes vraknak. Ez okbul-is, hogy ha szinten irtas földek uolnanakis, mely nem constal, de sok ezten-deotwl^f foghua semmi nemó censust az feoldes vroknek nem adtanak, mellyel tartoztanak uolna, es igý az vrakra szallot uolna.⁴

Uo. 14v—15. l.

142.

1614 december 29, Jánosháza¹

Nádasy Tamás földesúr jobbágya — öccsének agyonlövése és a saját megveretése miatt — vádat emel Gregoróczy Péterné jobbágya ellen. Gregoróczyné a pert az utóbbi falujának bíróságához kéri áttenni, de az úriszék ezt elutasítja, mivel a falusi bíróság főbenjáró ügyben nem illetékes. Gregoróczyné ekkor vállalja, hogy a gyilkos jobbágy ügyében az igazságszolgáltatásról gondoskodik.

² Terragium : földbér, árenda.

³ El sem kétlik, nem is vitatják.

⁴ Az uralkodó osztály kialakítja a jogot, hogy az olyan jobbágyingatlan, amely után bizonyos ideig nem fizetik meg a földesúri szolgáltatásokat, a földesúrra száll.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b w = w¹⁹ ^c ö = o¹⁹
^d ö = o⁴⁰ ^e w = w³⁹

¹ Az úriszék tagjai: Kisffaludi Balázs, Vas megye alispánja, Zanthohazy Ferenc kir. táblai bíró, Vas és Sopron megyék jegyzője, Sennyei Gáspár, Kaldy Ambrus és Zentth Marthon-i Lampert István, Vas megye szolgabírái, Forintos Miklós, Kaldy Imre, Kótsky Ádám, Horuath Péter és Kaldy Mihály, a megye esküdtjei, Burian Tamás, a megye alszolgabírája, és sok más „fogott bíró”. — A jegyzőkönyvből ezt s a 143—144. sz. alatti ügyeket közöljük.

* *Causa providi Thomae Pantha, coloni domini magnifici Thomae de Nadasd magistratus etc. in possessione Dobroncza commorantis ut A contra providum Paulum Kondor, colonum generosae dominae consortis generosi domini Petri Gregoroczy in possessione Istuand degentem veluti incattum.*

In persona A providus Georgius Kis proponit: Hogi ez ell mult 1612. esztendőben ^a Z: Pal fordulasa nap tayban, midön ez fellíwl^a megh neuzet A Pantha Geörgiel,^a battiauall edgietemben bizonios okokert, kiultkeppen penigh sot arulny^b az fellíwl^a megh irt Istuand neuó faluban, Zalauarmegieben leuóben mentenek volna, es otth, abban az helben az megh irt Kondor Pall az soon velik megh aruluan,² annakuthanna^c nem tudatik, mitsoda gonosz igiekezet-bíwl es szanszandekbull azon faluban Zekeres Thamas hazanall ez A-hoz es ötsehez, az nehay Panta Györgihez ellensegeskeppen kardotth vontth. Melly ellen ez A ötseuell oltalmazny akaruan magokatth, ezen Kondor Pall feniegetőduen mentth ky, es minden velek leuó^a morhaioktull megh fosztuan, nagio b dwhót^a haraggall, fel tekert³ puskaual mentth uyobban ezen A-ra es ötsere, Pantha Giörgire. Kik eszekbe veuen, magok oltalmaert szegeztek be az haznak aitoiat, mellibe voltak. Ez I latuan, hogi reaiok be nem mehet, megis ell teókellet gonosz szanszandekat veghez akaruan vinny, azon haznak ablakan lwt^a be közikben ezen megh neuzet Kondor Pal teób hozza hasomlokkall, kiket melleie fel giwítotth volt. Melly lóues altal talalta megh az megh irt Pantha Geörgeöt, az A-nak ötset,^a ugi hogi mindgiart földre eset. Az melli lóues miatth ezen Pantha Giörgi^a nem sok nap mulua megh holt, es igi az fellíwl megh irt mod szerent ezen I azon Pantha Geörgeöt ölte es ölette megh. Euuel nem elegenduen, azon haznak aytaiat föl teörte^a es teorette, es ezen A-t puskaiauall földre le verte, annak fölötteő mint egi holt eleuent azon falubeli biro hazához fogua vitte, az honnan nem kwlömben, hanem kezessegen böczatta ell. Minek okaert mint effele homicida felöl teóruent var az A.

In persona generosae dominae Barbarae Balassfi Stephanus Zemerey dicit: Ut ne videatur idem colonus dominae I in causam seu litem praesentem se intromisisse, ideo iuxta leges et consuetudines regni kiuannia biro vraitnull az actioban megh irt polgarnak fwtire ki bötzattany, es otth kez az A-nak elegendő teóruent allany es teóruent tetetny. Ideo petit exmitti.⁴

Procurator A subiungit: Hogi ez I kiuansaganak de iure helie nem lehet, mint hogi w magha, az I polgarnak dominus terrestrise ultro offeralta magat, hogi itth elegendő teóruent administraltat felöle. Ennekfölettő polgar heliseg-

² Megalkudván.

³ Lövésre kész, l. a 133. sz. per 9. jegyzetét.

⁴ Mint a felperesi válaszból is látható, a védekezés pusztán formáság. A „falu füstí”, a falusi bíróság csak kisebb és polgári ügyekben ítélkezhetik. Büntető ügyben, különösen emberölés esetében, csak „vérhatalmú” fórum: pallosjogú úriszék vagy a vármegeye járhat el.

^a ö = o¹⁹, w = w¹⁹ ^b A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^c E szó előtt az eredetiben pont van.

nek nintsen arra valo indultumia, libertassa es authorittassa, hagi w effele criminalis causakat discutialyon, hanem restat, hagi directe respondeallion az I.

Deliberatum est : Hogy ha az domina I az w jobbagia, istuandi Kondor Pal felöll az dominus A-nak teóruent fogadotth, es teóruent akar felöle szolgaltatny, nem viheti az jobbaginak lako hely beli polgar birak eleieben, hanem itth kell teóruent^a impendalny felöle. Merthh effele criminalis causaknak iteleti megh halladgia az falubeli birak iteletit es birosagatt^h. Meegh szinten, ha az szekbwll ki botsattiakis, nem az polgar birakat kell az fwstin ertenny, hanem szolgabiro vramat, varmegie eskwt^ttiet es teob föembereketth, es azockall kelly az teóruent megh lattatny bizonios helien, az hol az földes^a vrnak⁵ bizonios residentiaia auagi helie vagion.

Domina I per procuratorem et officialem huius loci offert se et promittit impensione iudicii ex parte praenominati sui coloni, non in facie residentiae eiusdem coloni, sed hic in facie oppidi coram iudice nobilium et uno iurato huius comitatus Castriferrei⁶

Uo. 19—19v. l.

143.

1614 december 29, Jánosháza

A földesúr beperli várnagyát, mert gondatlansága következtében egy rab megszökött. A várnagy azt feleli, hogy a rabot az udvarbíró kérte ki tőle mezőgazdasági munkára, s az vállalta őrzését is, tehát az a felelős. A bíróság elfogadja a várnagy védekezését, de kötelezi annak bizonyítására.

*Causa eiusdem domini magistratus ut A contra Gabrielem Bodor, castellanum huius castris Janoshaza veluti I.

In persona domini magistratus praefatus Georgius Beyczy proponit : Hagi ezen megh neuzet I maga tiztit megh nem gondoluan, sem orszagunk erröll iratot teórueniet nem tekintuen, egi gonosz teuó publicus malefactort, Vgodi Mihali neuót, ez dominus magistratus kezeben in vinculis ez ez I-nak tizti s hiuatallia szerint eörzese alat leuen, maga akarattiabile, kesz akartua, auagi gonduseletlensegeböll ell botsatta es eresztette, auagi szaladot ell. Annakokaert, minthogi az w tiztiben hiuen ell nem iart, petit ex parte ipsius iudicium et in homagio fugitivi mancipii¹ convinci.

⁵ Ti. a perbefogott jobbagy földesurának s nem a sértettének, akinek úriszéke most az ügyet tárgyalja.

⁶ Vállalja, hogy úriszékét tart felette, és pedig a törvény szerint, a vármegyei legale testimonium jelenlétében.

¹ A mancipium szó a római jogban az időleges szolgaságra adott szabad születésűek függőségi viszonyát, illetőleg az ilyen személyt, a középkorban a rabszolgát jelenti. Itt rab értelemben használják.

Pro I Zemerei cum nostris, ne videatur praesenti actioni consensisse, petit praesentem actionem condescendi ex eo, quia nomen praenotati mancipii non Michael Vgodi, sed Petrus Fatsaro fuisset,² id quod I paratus est defacto docere et comprobare.

Dominus A protestatur de confessatis et petit iudicium.

Deliberatum est: Hogi auual le nem szal az actio^a. Hanem miertth hogi magha megh mondgia, hogi Fatsaro Peter zaladot ell, tartozik az ell szaladasarull magat igazittanny³ es szamat s okot adny, houa lethh.

I ulterius dicit, hogi az megh mondot ráb ez I-nak mintth hituós porkolabnak mikoron birtokaban let volna, azert az ű Naga gonduiselőie, ugiminth Mattias Geörgi oda mentth az porkolabhoz es monduan neki, hogi adgi egi rabot az vr maioriba az szokas szerint, mertth otth munkat kell neki adnom.⁴ Ez I peniglen, miuelhogi ezelőtt is, ha valamellik tisztarto rabot kert ki tñle munkara, keszeritetet ki botsatny;^b mikor penigh ki botsatta azon rabot es vele az vice porkolabot, melliet Matthias Geörgi otth nem hagiót őrzenni, hanem vizsha kñlte, es hogi ű az rabot az maiorneual megh őrzeti. Ez igi az I-nak gonduisseletlensege miat ell nem szaladot, hanem Matthias Geörgi miat, ezt penigh kéz az I megh bizonittanny.

Procurator domini magistratus protestando dicit: Hogi most Mattias Geörgi in quaestione nintsen, es az actiois ű ellene nem mīletal.⁵ Holotth az raboknak őrizeti az hituós porkolabra az ű tisztī es hīuatallia szerint bizzattatot, es igy dato sed non concessio, ha szīnten ad instantiam praefati Georgii Matthias ki botsatta volna is az rabot, mind az által elegendő haidukkall es darabontockall birt, kikkell, mint egieb varakban, megh eöriztethette^c volna. Es ebben az rab eörzesben es gonduisseletben az porkolabnak semmi dependentiaia az megh it Matthias Geörgitñl, sem az tisztartotull nintsen, hanem csak űtet praecise concernallia. Azert gondot kellet volna reaia vīselni, quod quia non fecisset et captivus aufugisset, petit iudicium.

I inhaeret prioribus suis allegationibus et responsis et petit, ut supra, se absolvi.

A ulterius subiungit: Ha az porkolabnak Mattias Georgi ellen mi iniuriaia lezen, procedat contra eum. Nunc, ut supra, petit iudicium.

Deliberatum est: Hogi jollehet az rab eörzese kiualt keppen az porkolab tisztī volna, de ebben az pörben segitti es menti az porkolabot az földes vr instructioia es parantzolattia, hogi az tisztarto keresere ki adgia az rabot munkara. Es miertthogī Mattias Geörgi ki kerte az rabot, az fő porkolab ell

² Hasonló, formális kifogások nem ritkán találhatók a feudális-kori perekben. Nem egy esetben a per le is száll ilyen kifogások alapján.

³ Igazolni.

⁴ Rendes szokás volt, hogy a tömlöcbe vetett rabokat munkára hajtották ki, mint az úr részére hasznosítható ingyen munkaerőt.

⁵ Ő ellene nem harcol, a kereset nem ellene irányul.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt pont van.

ö = o¹⁹, ű = w¹⁹

küldte^c vele őrzenni^d az vice porkolabot, s Mattias Geörgi aztis visza külte, monduan es feleluen arra, hofi ű az maiorneuall megh őrizteti. Az dolog azert ez szerint leuen, nem bwnós az porkolab, hanem az rabnak ell szaladasa haranlik Matthias Giörgire, es ű tartozik annak ell szabadulasa felöll okot adny.

Procurator domini magistratus protestando petit ipsum I praescriptam suam qualificatam responsionem, quo congruentius iudicium pronuntiari possit, sufficienter verificare, ad nudam namque allegationem ipsius I nullum iudicium congruenter ferri possit.

Procurator I dicit postulationem domini magistratus non stare, quandoquidem iam ex deliberatione dominorum iudicium idem I esset absolutus. Restat tandem, ut officialis ipsius domini A ad postulationem domini magistratus respondeat et reddat rationem de aufugio praenotati mancipii.

Deliberatum est: Hofi az elseő deliberatio sem rekeszti ki az al pöreősek qualificata responsioianak megh bizonittasat, mert conditionaliter vagion cum clausula :^e az dologh azert ez szerint leuen.⁶ Annakokaert mind az maga oblatioia s mind az előbbeni tőrueni szerint tartozik az I az ű^c mentseget es feleletit megh bizonittanni mahoz tizen ötöd napon szolgál biro vram es az nemes varmegie eskütyte előtt. Annakuthanna az bizonitasbul teőruenyek lezen az parsoknak.

Uo. 33v—34. l.

144.

1614 december 29, Jánosháza

A földesúr megparancsolta a keresetben felsorolt jobbágyoknak, hogy egy-egy hordó borát mérjék ki, de ezek a bort átvenni sem voltak hajlandók. Az úriszék előtt egyesek arra hivatkoznak, hogy nem volt igájuk a bor elszállítására, mások pedig arra, hogy nem kapták meg idejében az idézést, s így nem tudnak védekezni. Az előbbieket az úriszék arra kötelezi, hogy a bort utólag mérjék ki, az utóbbiak ügyében a tárgyalást elhalasztják. Azokat a jobbágyokat, akik az idézésre meg sem jelentek, engedetlenség címén 20—20 forintra bírságolják.

* Causa domini magistratus ut A contra providos Matthaeum Heder, Joannem Pantha, Stephanum Istuandi, Gregorium Morocz, Stephanum Nagy, Franciscum Somogi, Andream Galambos, Nicolaum Tal jarto, Joannem Swtó, Joannem Osko, relictam providi condam Stephani Totth, Paulum Berke, Joannem Kökeny, Vitum Kouacz aliter Ziluas, Laurentium Kis, relictam con-

⁶ Utalás az előbbi — feltételes — közbenszóló ítélet szavaira.

^d ő = o⁸ ^c Az eredetiben itt zárójel kezdődik és a mondat végén végződik.

dam providi Colomanni Zele, Stephanum Pap, Benedictum Molnar, Joannem similiter Molnar, Michaellem Zany, Stephanum Erdeli, Benedictum Ótseõn, colonos scilicet eiusdem domini magistratus in possessionibus Varsani, Dobroncza, Istuand, Hegi magas, Apati, Bórsõn, Hoszu falu, Z Odorffalua, Zergen commorantes veluti incattos.

In persona domini magistratus Georgius Beyezi proponit : Hogi ez el mult 1612. esztendõben az dominus magistratus megh parantsolta volt az felliwłl megh neuzet polgaroknak, hogi mindenik egi egi hordo bort vígien ki, hogi az vrok szamara ki aruliak.^a Ezek peniglen az megh neuzet I-k nem gondoluan es nem tekintuen az w vrokna parantsolattiat, hanem engedetlenek leuen, es szot nem fogaduan, nem tselekedtek, es vrok parantsolattiat negligáltak, azert mint effele engedetlen iobbagiok felõll az dominus A teõruent var.

In personis omnium I providus Pap Istuan dicit : Hogi w nekik az I-knak ez mostany terminus nem volt ugi tudasokra, hogi errõl leszen az vrral w Nagaua teõrueniek, hanem kiuanunk mas terminust es akkor rea keszwłwnk^b s megh felelwnk.

Procurator domini A dicit : Terminum dari non posse eo, quod tempe-
stive et ad hanc actionem domini magistratus essent certificati, sed restat, ut respondeant I, alioquin petit iudicium.

Andreas Galambos, Nicolaus Taliarto et Joannes Swtõ pro se personaliter astando : Azt mondgiak, hogy ha w nekik morhaiok leth volna, tehat erette mentek volna az borert, de miuelhogi nem voltth sem õkrek sem louok, azert kellyetet ell mulatnyk.

Deliberatum est : Miuelhogi egi resze ugian ezen keresetbwłl mind czedulaiauall¹ s mind egieb keppen megh menti magat akkorbeli bor arulas felõll,^b azert az I-k nem elhetnek semmi dilatiouall, hanem felellienek ad rem. Az mi Galambos Andrast tarsaiuall illeti, miertth hogi vonio morhaiok nem volt, es szegensegek miatth az borert nem kwldhdedtenek, az tõrueni megh nem suliossittia erette, hanem vram w Naga ez utannis in rationem illius anni az 100 akoh² bort kwldgie reaiok, es tartozzanak ki^c arulny.

Praenominatus Vitus Zyluas pro se personaliter astando dicit : Hogi w az dominus magistratus parantsolattianak semmiben engedetlen nem volt, merthth tempore in actione denotato w reaia inneid Janos hazarull adtanak borth, az melliet w vra szamara szepen, mint engedelmes iobbagi ki arult, melliet si iuris erit, dato termino keez megh bizonittanny.

Deliberatum est : Miuelhogy az felliwłl megh irt jobbagiok mentik azzal magokat, hogi w nekik tuttokra nem volt, hogi errwłl az bor arultatasrull

¹ A kimérendõ bor átvételét igazoló, az uraság tisztjétõl kapott cédulával.

² Itt feltehetőleg az 54,40 literes akóról van szó. — E visszamenõleg kivetett mennyiségen kívül a folyó év termésébõl rájuk szabott mennyiséget is ki kell ménniük.

^a A dõlten szedett betük után az eredetiben vesszõ van. ^b Ebben a perszõvegben a w és õ betük többsége w¹⁹ o¹⁹. ^c i = i⁸.

leszen teőrueniek, merth az kinek czedulaia letht volna, ell hozta volna vele, ez okbull ez causa pro nunc differaltatik maas teőruenynek terminussara. Az mi peniglen Ziluas Vida dolgat illeti, miuelhogi ex relatione Georgii Matthias³ constal, hogi w abban az esztendőben az w reszeröll janoshazi bort arult ki, annakokaert mint hogi satisfaciolt az tisztartok parantsolattia szerint, nem vetkes azert es mentth ember. Az kik vram w Naga tisztartioia által letht parantsolattlara vakmerősegre vetettek magokatth es ell nem iwttenek, kwlőn kwlőn huz huz forinton maradtanak, melliet az vr megh vehet raytok.

Uo. 35—36. l.

145.

1618 április 3, Ság¹

A földesúr perbe idézti gymóti és nyárádi jobbágyait, mert ezek bepanaszolták a fehérvári töröknél, hogy rossz bánásmódjával és törvénytelen adókkal teljesen tönkre teszi őket. A panaszt a fehérvári iszpáhia továbbította a budai basához, ez pedig Nádasdy Tamás földesúr tudomására hozta. A jobbágyok a váddal szemben előbb alaki kifogásokkal élnek, tagadnak. A bíróság huszad-huszadmagukkal leteendő tisztító esküre ítéli őket. Amennyiben nem tennék le, egyenként 40 forinton válthatják meg fejüket.

* Causa domini magistratus ut actoris contra providos colonos et jobbagiones suos, inhabitatores possessionibus Gýmoltt et Nyárad veluti inca-mattos.

In persona domini magistratus Petrus literatus de Mezlen dicit :

Miuelhogy ez el múltt Z: Gergel nap tajban^a ez följull megh neuezett gjmoltj, nyáradj ezen vrák jobbagy nem gondoluán az Magyár orzagh törue-njett,^b sem annak büntetesetull nem feluen, vrokhosz valo hüseghekett hattra hagjuan, vrok ó Nghok akarattjok es hjrek nélkull, az pogánj török, vgjmint ellenseghünknek ellenünk supplicaltanak meltatlanüll,² hogj tudnjillik törue-telenüll es ok nélkull hürczolluan, sárczollattuan dultok volna ókett, es háttuán³ ókrökett^b törue-telenüll^b vettők volna el, es igy ók telljessegessen con-

³ Mátyás György az uraság tisztje volt (l. az előző perben).

¹ Az úriszék tagjai: Kálldj Ambrus, Gwory Miklós és Lampertt István Vas megye szolgabírák, Kálldj Imre, Kálldj István, Hollósj Sándor, Kőczkj Adám, Nagy Pál, Dömölky Pál, Forentos Miklós, Magassy László, Horuatt Péter, Zabó Imre, Magassy János, Kőczky György, Pőrös Péter, Magassy Máté Vas megyei esküdtek s más, a földesúr által meghívott bírák. — A napirenden szerepelt összes pert, 145—148. számok alatt, közöljük.

² A „törökösség”-nek minden formáját, a törökkel való érintkezést, a török hatóságokhoz fordulást is, keményen tilalmazták, s adott esetekben büntették.

³ Hatvan.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b ó = o³

summaltattnanak. Az melj suppliclassokroll az török ispahjajok⁴ az vezertt⁵ megh talaluan, es az engem informáltt felőle, hogj nylluan valosagossán az oda fel ualo kőuetőknek az török ispahjajok instrűctjoiokban adtak volna fel;⁶ mely illý halhatatlan dologhroll ez dominus magistratus azon fölljul^c megh neuzezt njarad es gymoltjakra tőruentt^d vár. Mertt aztt, az mint exequálták, az vár protoculjomiaboll, anni praeteriti 1617. circa festum Beati Michaelis archangelí megh teczik, hogj tőrueny szerintt vettek rajtok.⁷ Ex his igitur rationibus seorsim et singillatim convictos et aggravatos esse iudicialiter petit.

In personis I Paulus Boznyak cum nostris cum ea tamen solenni protestatione, ut ne videatur dominum actorem⁸ et praesentibus consensisse, primum et ante omnia dicit, hogj^e az mostanj vram ó Nga tőrueny szekjnek celebraltatanak semj hele ninczen, miuel hogj mostan orzagh gjulese vagion.⁹

I ulterius dicunt: Miuel hogj az dominus A midőn szekett szolgaltatott ennek előttó valo időkben, azzonjünk ó Ngnakis, Gregoriczine azzoniom ó Ngnak akarattjaboll szolgaltatta ő Ngha.¹⁰ Mostanj penigh ez mostanj szék tudasara sinczen, sőt ó Nga sem leueleuel, sem tisztartioia által nem certificahta, azertt ez okbull kjuantatik ez causa ad alium terminum differri.

Procurator domini A dicit postulationem procuratoris I nihil vim iuris habere ex ea ratione, miuel hogj ó Nghok tisztartojok által, bono et legitimo modo volnanak certificatusok, ideo tenentur I directe respondere. Quantum autem attineret ad colonos dominae generosae ac magnificae Barbarae Balassý, quia nam directio semper bonorum maiori competeret de iure regni, azzoniom ő Nga is penighlen telljessegeessen tőruenybelj oltalmazasat, kjualt keppen itt alatt leuó joszaganak, ez A vrra biszta legjen, mely megh teczenek ex relatione provisoribus.¹¹ Ex his igitur manifestissimis rationibus petit iudicium.

Procurator I inhaeret superioribus, addendo, hogj az mit az dominus A procatora állégál, orzaghunk tőruenje szerint quod maiori competeret directio bonorum, az vgj uagion, de oztozattan attjafyak között. De azzoniom ő

⁴ A perbefogott — kettős hódoltságú — faluk török földesura, ki a továbbiak szerint Székesfehérváron lakott.

⁵ Ti. a budai basát, Hasszánt.

⁶ A továbbiak alapján úgy értelmezhető, hogy az iszphaiához (más ügyben) küldött követeknek utasításba adták a panasz előterjesztését. (Vagy úgy, hogy az iszphaiá az ő információik alapján tett jelentést Budára.)

⁷ A „vár protocolluma” alatt bizonyára az úriszék jegyzőkönyve értendő. A jobbágyok által sérelmezett „sarcoltatásuk” az úriszék ítélete alapján („törvény szerint”) történt. A jánosházi úriszék 1617. évi jegyzőkönyve azonban, mely ezek szerint az ügy előzményeiről felvilágosítást adhatna, nem maradt fenn.

⁸ Helyesen: domino actore.

⁹ Országgyűlés idején törvénytörvény (iuristitium) volt, a bíróságok általában nem ítékeztek. Ez azonban nem vonatkozott az úriszékre, ha a földesúr meg akarta tartani.

¹⁰ Tehát a compossessor földesurak közös akaratából.*

¹¹ Helyesen: provisorum.

^c ó = o²² ^d ő = o²⁷ ^e ŷ = y⁸

Ngnak vadnak tisztartój es gondviselőj, az kiknek bator relatjoiokból tessék,¹² hogj ez törüenj szék szolgaltatassanak consentjaltt.

Deliberatum est. Megh tartoznak felelnj, miuelhogy^e az prouisorokis consentjálnak nekj, Nadasdj Tamas vram ő Nga djrektjoianak.

I ulterius dicunt: Az mj az gýmoltý birakat es azoknak Fejervárrá be menessekett illetj, annak orzaghunk vegheszesse, akarattjok ellenis megh kel lennj.¹³ De az mint ő Nga feletett hozzaioik, hogj az melj időben az passa leuele érkezett volna ő Nghahoz, az I-k sokkal egj nihanj nappalis az utan mentenek be, az melljett si iuris erit, dato termino keszek docealnj. Az mý peniglen az njaradj biraknak bemeneteltj illetj Fejeruárrá, azokis karacizontul foghua Fejeruaratt sem voltanak, az melljet azok is, si iuris erit, keszek docealnj.

Procurator domini A: Postulationem procuratoris ipsorum I locum non habere ex ea ratione, miuelhogj orzaghunk törüenje,^c hogj minden actjonak directe tagadnj uaghj erössjtenj az incattusoktól kjuántatik, kjualt keppen peniglen vr szekýn leu^o c pörökben. Az miröll disputál az I-k procátora, az nem ide valo, mertt ez I-k vroknak akarattýok es hjrek nelkul confugjaltanak odá. Es igý immár az mikor az török informalta az vrát, kelletett actjonak erigaltatnj: kjuannja annakokajer az actjot telljessegessen tagadnj, auaghj áffinálnj, alioquin petit iudicium.

I inhaerent superioribus.

Deliberatum est, hogj directe felelljen ad rem, fecerunt ne, an non?

I dicunt. Miuelhogj ő Nga az I-k ellen azt feletettj, hogj suppljcatioýokkall az törökótt megh talaluan, ő Nghara panaszt tettek volna, annakokajertt készek az I-k, sola in sua persona, uaghj iuxta decreta regni, hogj ók szemekkell sem latták, sem panazlottak ő Ngara,^f sem supplicatjott nem adtak, megh mentenj maghokatt.

Procurator domini A dicit resposionem adhuc procuratoris ipsorum I non esse et iuxta decreta regni petit iudicium.

Deliberatum est. Miert hogj az tellýes actiót az I-k tagadgjak, es az Magyar orzagh törüenyere tamazkottanak, azertt mindenik seorsim et singil-latim mind az kett falubeljek huzad, huzad maghokkall, jambor tisztesseghbelj emberekkel megh essküdgjenek, mához harmiczád naprá, Janos hazan coram iudice et iurato nobilium et castellano eiusdem castelli ázon, hogj ók sem az törökhósz be nem küldóttének, sem supplicatjot be nem adtanak Nadasdj Tamas vram ő Ngara, sem az több vrakra, sem nem panazolkodtanak, es igý az eghesz fólljul megh irtt keressettben mind az kett falubelj polgarok artat-

¹² Akiknek azonban relatioiukból ki kellene tetszeni.

¹³ A két uralom határterületein élő, két úrnak hódoló jobbágyság, ha nem akarja magát a török kegyetlen megtorló akcióinak kitenni, a magyar nemesi állam törvényei ellenére is kénytelen a török hatóságoknak engedelmeskedni, az adót s a földesúri terheket nekik szintén beszolgáltatni.

^f Az eredetiben itt pont van

lanok. Ha megh eszközsznek, ment emberek lesznek ebből az keresettből, ha peniglen megh nem eszközsznek, seorsim et singillatim mindenik fejeken márád, es fejett negyuen forenton válhattja megh, quia est redemptibilis.

Uo. 38—39. l.

146.

1618 április 3, Ság

A földesúr egy nemesi telkét Magasi és Szergény lakosainak adta szőlőtelepítés céljából. A szergényiek azonban, telepítés helyett, a területet legelőnek használták, s állataikkal a magasiak szőlőjét is tönkretették. Amikor pedig markáikat a földesúr ispánja be akarta hajtani, reá támadtak. Az emiatt perbefogott szergényiek az ügyet a falu színeére kívánják áttétni, s azzal védekeznek, hogy hibájukon kívül tévedtek az állatok a tilosba. A bíróság azokat a jobbágyokat, akik az ispán megtámadását tagadják, harmadmagukkal leteendő esküre vagy 20—20 forint bírságra kötelezi; a többi vádlottat feltétel nélkül 20—20 forinton marasztalják el.

*Causa alia eiusdem domini magistratus contra providos colonos et jobbagiones eorundem dominorum terrestrium in possessione Zergheny comorantes veluti incattos.

In persona domini magistratus idem procurator ut supra cum nostris dicit: Miel hogj ez el múlt 1617. eztendőben Z: Georgj nap tajban^a vram ő Nga az szomszed magassy nemes es nemtelen vram¹ keressekre ot az zergheny hatarban, Vasuár megjeben leuőben, tudnjillik egj praedjumot auagj curia nobiljtarist, Pal haza neuőtt, szóló hegjnek fel adott, hogj megh ültettuen, plantalnajak ujonmand. Ezeknek intercessioiokra ő Nghok az maghok jobbágy szamarais kinek kinek reszt otzuán, hogj megh epitenek,^b nem tudatik ez I-k, honnaid indultattanak maghok szabad akarattiokbol, vrok ellen maghokatt hatalmassoknak iteluen lennj, azon hegjett maghok engedetlenseghekből reja nem epültenek, sőt az kik az szomszed beliek epultenek uolnais, oltouaniokatt le vagdaluán, fiatal ultettesekett kj uonjuán, morhaiokatt hatalmasul reja iartattak egész őzzell. Ezt az vr megh erttuen, őriszett alatt paranczolta lennj. Az ispan, Goda Janos az vr szolgajual egjvt ot talaluán az őrzessen, elejken veuen, hogj Jánosshazara haiczak az vr akarattjabol, fel tamaduan az zerghenyek, fegjueres kezzezz az v rszolgajtt az ispannál egjut kergettuen, es erősebbek leuen,^b vizsha hajtottak. Melý^c szóló hegjnek ultetesetul sok izben igj az szom-

¹ A mai Kemenesmagasi (régében Magasi) Vas megyei helység már a korábbi középkorban nemesi és paraszti falura vált szét, s ennek megfelelően nevezték a két részt a XVII. században Nemes- és Pórmagasinak. Ezért emlegeti itt is külön a kereset a magasi nemeseket és parasztokat (nemteleneket).

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt pont van. ^c ý = y²²

szedsaghott ell idegenettuen, ezen vraknak sok karokatt tettene*k*. Kjuantatik ezokajertt, hogj á tóruenj az engedetlenseghertt, es vrok ellen valo hatalmasskodasertt megh büntetetnj tórueni szerintt.

In personis I idem, qui supra, procurator cum protestatione dicit: Miel hogj az dominus A magistratus az I-*k* ellen azt feleltetj, hogj az zerghenj hatarban leuó praedjümot, melljet ó Nghok az magassj vrajmeknak fel adott volna, hogj az I-*k*, morhajokat reja iartattuan, az magassj vrajmeknak sok kártt tettene*k* volna, in ea parte azt mondgiak, hogj ha az magassj vraiméknak vagj kiknek valami kártt tettene*k*, tartoznak ő kglmek az I-*k*at füstókón^d megh talaln^j2 es ő kglmeknek megh felelnek. Az mj penighlen morhajoknak törtenet szerintt valo szaladassat azon földön let legjen, hasomlo keppen az magassjakis az ó morhajokatt reja iartattak, mostis zabadsaga uagion az ó morhajoknak reja járnj, es ha mý kárt czelekettene*k*,^b az maghok morhaja mjat lett. Mjertt hogj az, ki szólótt plantal, gyepüüel auagj kertel tartozik³ keritenj.^e

Az mj az I-*k* morhaiok hajtásat illetj, azt az I-*k* nem tuduan miczoda rendbeljek hajtják, tóróké auagj magiar, mertt ha az dominus A-*nak* az I-*k* ellen volt ualamj praetensioia, ispannia uagj tisztartioia, sótt bjraja altall megh talalhatta volna, es igy veletlenöll^e ispan vrám az szabad elő földrül hjrek nélkül el nem haithatta volna. Hogj penighlen tudatlan mentenek vtanna, nem tuduan vroknek ő Nghoknak akarattjat, keszek magokat expurgaln^j sola in persona, mind az kik az morhák vtan futottanak uolna, ideo petunt absolvi.

Procurator domini A sollemniter protestatur de confessatis et allegationibus procuratoris ipsorum I et quia manifestissime faterent factum in actione denotatum per ipsosmet I patrasse, de ista autem directa responsione petit domini magistratus procurator praefatos incattos seorsim et singillatim iuxta decreta regni convictos et aggravatos esse iudicialiter et petit iudicium.

I inhaerent superioribus allegatis.

Deliberatum est. Miert hogj az följul megh irtt keresetett in parte nem tagadgia az falunak egj reze, es egj reze tagadgia, az kj tagadgja, hogj sem vtánná nem mentt, sem az ő akarattjabol Goda Janos ispan elől az bármott el nem vettek, es hatra nem hajtottak, azok hármad magokkal mindenik vgjan azon nap, ut supra, jambor tisztességbelj emberekkal maghokat expurgallják. Ha megh nem eszküsznek, az hatalmasul ualó fel támadasertt hüz huz forenton maradgjanak, az kjk penighlen az bárom hajtáson ott voltanak, kjknek kőnyen vegere mehettnj neuek szerintt, azok simpliciter conuincaltatnak huz huz forenton.

Uo. 40—41. l.

² Falujuk bírósága előtt perelni.

³ A szőlőültetésekre kötött szerződésekben rendszerint külön pontként szerepel, hogy — hasonló károk ellen — a szőlőt be kell keríteni.

^d ü = u¹⁹ ^e j = j², ő = o³

147.

1618 április 3, Ság

A bíróság — a földesúr keresetére — kötelezi a szergényi jobbágyokat, hogy az általuk használt irtásföldek és puszták minden holdja után évi árenda fejében egy köből gabonát adjanak a dézsmán kívül, amelyet a földesúr bérel az egyháztól. Akik az árendával és a dézsmával hátralékban vannak, azt 30 napon belül megadják, különben 20—20 forint bírságot fizetnek.

* Causa eiusdem domini magistratus contra eosdem inhabitatores possessionis Zergený.

In persona A idem procurator ut supra cum nostris dicit: Mivel hogj ez el mult 1617. eztendőbelj vr szekin¹ Jánosshazan^a ezen jobbágyokra valamj irtás földnek censusa megh nem adasa felől tóruentt lattatott legjen,^b es akkor az procurator omittalta legjen egj puzta praedjum, Páll haza neuótt, hogj földej birasa nelkul el lettenek volna.² Az meljéről akkor deliberaluan, vram ő Nga szekin leuó birak megh iteltek^b az censust. Megh nem aduan immár, kjuannia az A vr maganak es haeressinek megh iteltetnj mjnd az Pal haza neuó puzta praedjumhosz tartoszandokkall egjetemben,^b mertt ökett birasaban az A vr semmj vtal nem akar szenüednj,^b es tóruentt var.

In personis I idem, qui supra, procurator dicit: c Hogj az dominus A vrnak fölljul megh irátott földejt^d hatalmasul nem birtak az I-k,^d hanem ő Nghok akarattjaboll, minden nemő igassagatt ő Nghoknak megh aduan. Az censustt hogj be nem vettek az tisztartok, azt hagiok az tisztartoknak relatjoiokra, mertt az censusnál az tized^d többett tett^h es teszen.³ Hogj penigh ő Nga maghanak akarja vennj az földekett, azzal ő Nga zabad,^d

Deliberatum est. Az mj az ő heleken kiүүл ualo irtás földek vagion es egjeb puzta földek, mind az praedjummal egjutt, kitt ök ekkoraigh eltenek, tudnj illik^c az I-k,^d tartoznak az censust minden holdtull papaý egj köblött adnj az szokott dezman kjuul, mertt azt az praelatus vroktul penszen árendalljak megh.^d Az restantjatt penigh, vgj mint az eddigh ualo föld^c köblött, mind az dezmaual együtt, az kik megh nem átták, tartoznak mindentt be szolgaltatnj az 30. napra. Ha penigh megh nem adnajak, mindenik conuincaltatik huz huz forenton.

Uo. 41 v. l.

¹ Jegyzőkönyve nem maradt fenn.

² A pongyola fogalmazású mondat valószínű értelme: a földesúr ügyvédje akkor elmulasztotta megítéltetni a Pálháza pusztá után járó censust, mintha azt nem ök bírták volna.

³ Minthogy — a továbbiak szerint — az egyházi tizedet is a földesúr szedte be, s ez a censznál amúgy is több volt, a jobbágyok a kétféle földesúri terhet nem értve, a censzt nem akarták megfizetni.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt pont van. ^c Az eredetiben itt pontosvessző van. ^d Az eredetiben itt kettőspont van. ^e ő = o²²

148.

1618 április 3, Ság

Jobbágyasszony az úr — kocsmárlásra kivetett — 10 akó borát három esztendő alatt sem mérte ki, s vissza sem vitte az úr udvarába. Az engedetlenség címén indított keresettel szemben azzal védekezik, hogy a bor nem kellett senkinek, visszaszállítani pedig nem tudta. Az úr kegyelméből az ügyet elhalasztják.

* Causa domini magistratus contra colonissam eiusdem domini magistratus, relicta[m] providi quondam Colomanni Zele in possessione Zergenj.

In persona A ut supra idem procurator cum nostris dicit :^a Miel hogj ez el múltt 1615. eztendőben^b Kis Azzonj nap taiban^c ez I azzonra hasomlokeppen, mint az töb jobbagoakra, egj hordo bort 10 akott¹ kj vettuen, hogj korczmán kj arulnaja, mint vr borát, az melljett mind ez ideigh nala hatalmasul tárt ; az melljett kjuantanak be vinnj Janoss hazara, ha el nem kell, de mind ez ideigh sem czelekedett. Kjuannja az dominus A az engedetlenséghertt conuincaltatnj es az bor árrát megh íeltettnj.

I personaliter astando dicit : Miel hogj constal az dominus A-nak prouisorj elót, hogj az bor el nem költt, mostanis felben ál es senkjnek nem kel ; hogj penigh be nem vihette, ez lett az szegheniseghnek mjatta ; szekerestt penigh sem penzejertt, sem azon kjuul szeghenj nem talal, mertt az hordojatul is felnek, hogj abronczy sem birjak megh, azertt nem vihette be.

Deliberatum est : Differtur pro nunc ex gratia domini magistratus.

Uo. 42. l.

149.

1624 február 12, Jánosháza¹

A perbefogott jobbágy és fiaí megtagadták a földesúri bor kimérését, s a hordót hozó szekeret be sem engedték házuk udvarára, sőt a faluból is kiűzték. Az alperesek agadnak, s a földesúrtól kérik állítása bizonyítását. A földesúr — a szokástól eltérően — ezt vállalná, az úriszék azonban a bizonyítást mellőzve, a jobbágyokat harmadmagukkal leteendő tisztító esküre kötelezi ; különben egyenként 40 forint bírságot fizetnek.

¹ Kb. 5,4 hektolitert.

^a Az eredetiben itt pont van. ^b ó = o^s ^c A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

¹ Az úriszék tagjai : Kaldi Ambrus, Vas megye alispánja, Zichy Benedek, a megye szolgabírája, Kaldj Imre, az alispán helyettese, Forentos Miklós megyei esküdt, Marthonfoluaj György, Kuchar Bálint, Angiall György, Vyuarj István, Salamon Péter, Veoreos Péter, Hethej Bálint, Bandj Péter és más meghívott bírák. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

* *Causa eiusdem domini actoris et magistratus contra providum Laurentium Tamoka et filios eiusdem Georgium et Joannem similiter Tamoka in possessione Eotuos commorantes veluti I.*

In persona praefati domini A idem procurator ut in alia causa cum iisdem proponit: Míuell hogi el mult 1622. eztendeoben, Sz. Giorgi nap taiban, mikoron az dominus A, az eleitwl foguan ualo reghy szokas szerent egi hordo borat ki arultatny^a azon megh neuezett Eotuósre, Zala uar megieiben leueore, ki arultatny az itt ualo janos hazi gonduseleo zolgaia által kwldeotte uolna, es azon bornak ki arulasa ezen megh neuezett I-tt rend szerent illette uolna, ez I peniglen megh nem tekintuen vrahoz ualo hiwseget, sem az teorueninek utatt nem nezuen, seot peniglen vra ellen magat vakmeróségre uetuen fiaiuall eggietemben, kapuiatt be zaroluan, azon megh neuezett hordo bort be nem ueñen, seot az falubul hatalmasull ki wzteo mind zekerestwl. Azert mint effele uakmero es engedetlen hatalmaskodo jobbagiara fiaiualeggiwtte teoruent uar, es az hatalmakodasert kiuania mindeniket conuincaltatny.

I pro se personaliter dicit: telliessegessen tagadgia az egez actiot et cupit comprobari² per dominum A.

Procurator A protestatur solenniter super eo, miuell hogi orszagunk teoruenie szerent az dominus A, nem tartoznek semmit bizonietthanj. De megis pro meliore esse, kez gonduseleo szolgaja által referaltatnj az dolgott; alioquin non, sed petit iudicium.

Deliberatum est. Miuell hogi az I-k az w ellenek erigalt actiot tagadgiak, kiuanuan azt az dominus terrestristwl, hogi megh bizoniecha, meli bizonietast orszagunk teoruenie nem uet az dominus terrestrisnek kwleomben, hanem ha sponte acceptalna, azert az I-k seorsim tartoznak harmad harmad magokkal megh eskwdni, hogy wk ebben az keresettben telliessegessen artatlanok, iuxta decretum³ Tripartiti partis 2dae titulum 32dum. Lezen az hwtt le tetell ugian azon 4. Martii coram iudice nobilium et iurato assessore. Ha megh nem eskwznek, mindenik kwleomben negiuen forenton maradnak.

Uo. 44v. l.

² A „comprobari” az eredeti szövegben javítva és rövidítve írt, bizonytalan olvasású szó értelem szerinti feloldása.

³ Helyesen = decreti.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

150.

1635 március 9, Jánosháza¹

A vérkői parasztok megverték a földesúr szentodorjai szabadosát, a szentodorjaiak viszont elfogták a verekedésben résztvevő vérkői jobbágyokat, de nem az úr várába, hanem saját falujukba kísérték be őket. Az úriszék előtt a vérkőiek azzal védekeznek, hogy a szabadost latorsága miatt verték meg. Harmadmagukkal tisztítóesküit kell tenniük, különben fejenként 20 forint bírságot fizetnek. Ugyanilyen összegre büntetik a szabadost, aki a verekedés kezdeményezője volt, valamint a szentodorjaiakat is fejenként.

*Causa eiusdem domini tanquam magistratus ut A contra providos Georgium Kolmar, Petrum Takacs, Kolmar Benedek, Franciscum Balas, Gregorium Herbecz in Vérekő^a ac Thoman Bódogh, Michaellem Csyppán, Johannem Oszko, Gregorium Molnar, Blasium Nagy, Thomam Csyppan ut I.

In persona dominorum terrestrium Josephus Bolla legitimus procurator cum nostris proponit. Miel hogi ez el mult Sz. Katalin azon nap taián 1634. esztendeőben az fölliül megh neuzet Vérekőben, azon vér köuy erdeőn Csyppan Gergelire, zent odor ffaluay szabadosomra^b minden ok nélkül hatalmasul es fegiueres kezzel rea tamaduan megh uerték, megh uagdalták, megh sebeseteték. Mel zenebonara az fölliül megh jrt szent odorffalluaiakis föl tamaduán, azon erdeőre fegiueres kezzel ky futuán, az fellül megh jrt ver köuyekre uiszont hatalmasul rea tamaduán, uelek harcztot allottanak es megh uerekedtenek. Megh foguan es rabbà teuén, mindenekből megh foztuán azon szent odor ffaluayak Ferencz Balast, Kalmar Balas szolgálait és Herbécz Geczyt, Herbécz Demeterne fiat,^c mellieket megh foguán nem ide Janoshazara igiessen, hanem Szent Odor ffaluara uittek fogua, melliet nem cselekedhettek uolna. Melliekre igi eiszáka iuán² azt cselekedték, az mit magok akartak, sőt legh inkább Kolmar Balasnak az anniat gialazatos szitkokkal illették,^d feiszet feiben akartak uagny, hogi kezessegen szolgálait kerte tőlök, melliet egi vrasaghoz tartozo jobbagisagh léuen, nem cselekedhettenek uolna. Meli cselekedetekert es hatalmaskodasokert mindenikre magán magán tóruént uár azon vrasagh.

In personis omnium I commorantium in Verkő^e Caspar Söiteöry, procurator eorundem: Ebben az dologhban nem lattatnak az I semmyt az vtrak

¹ Az úriszék tagjai: Pottiondi Ferenc, Vas megye szolgabírája, Deőmeőlky Pál, Vghy János, Deőmeőlky Miklós, Szabó Bálint, Söitory György, Bodor Gábor, Hetiey Ambrus, Söitory Gáspár és Szel István esküdtek, Csyllag György, Zala megye szolgabírája, Szaloky György és Horuath Balázs, Veszprém megye szolgabírája, illetve esküdttje, végül Keőcsky György, Janossy Miklós, Magasy László, Teőmeőrkeny István, Magasy-i Horuath György, Deőmeőlky András, Hajas Péter, Horuath Péter, Raksy Sebestyén és más meghívott bírák. — A jegyzőkönyvből ezt és a 151—155. sz. alatti ügyeket közöljük.

² Éjszaka idején, egy éjjel.

^a ö = o⁴⁰ ^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^c Az eredetiben itt kettőspont van. ^d Az eredetiben itt pont van. ^e ő = o⁸

ellen ueteny, hanem ha ualakiknek uetettünk, törüeniel procedallianak ellenünk.

Procurator domini terrestris protestatur super confessatis ipsorum I,^d mint hogi nemis tagadgiak a factumot, ez praetensioual, hogi az dominus terrestrissek ellen nem uetettek uolna. Igenis uetettek, mert parrasztok leuen, magokat biraká nem tehettek uolna semmy dolognak büntetesseben. Dato, ha szintén Csyppan Gergeli ualamit uétet uolna nekik, de nem uetet, es igi az actionak continentiaia szerént uetettene az dominus A-k ellen, meliről teórent uár.

Deliberatum est. Miuel hogi az ver köuy jobbadgiok egi altalliaban azt praetendalliak procatorok által, hogi eök az szent odorffaluay emberre, Csyppan Gergelirè, nem ugi mint jobbagi tarsokra, hanem mint természet szeret ualó latorra mentenek uolna : az eő qualificatajokon màhoz tizeön ötöd napra mindenik tertio se se megh esködgiek szolga byro uram elót s ment emberek lesznek. Hol nem, az eő cselekedettiekért mindenik külön külön husz husz forinton marad, melliet az dominus terrestris megh uehessen raitok. Az my penighlen az szent odor ffaluayak tumultussat illety, az kik nem tekentuén földös vroknaq authoritassat, hanem magok igièn akarattian föl tamadtanak, es az vér köuieket az dominus terrestris földén captiualták, uerték es birsa-golták, ez cselekedettiekért mindenik marad husz husz forinton. Magok között penighlen ha my praetensioak leszen, fustökön teóruenkedgienek.^e Ez conuictio-ban penighlen Csyppan Gergelis benne uagion,^d miuel ö is hatra hadta az földös vra authoritassat, söt ugian kezdõe is uolt azon tumultusnak.

Az mi az uer kwiiek dolgatt illethý, megh nem eskwtteneq in termino, hanem conuincaltattanak.³

Uo. 47—47v. l.

151.

1635 március 9, Jánosháza

Az uraság perli varsányi jobbágyait, mert azok a harmadik falu határában makkoló sertéseik után nem akartak tizedet adni, holott csak a szomszédos falvak legeltethetnek szabadon egymás erdeiben. A jobbágyok a korábbi földesurak alatt érvényes szokásra hivatkoznak: egy uradalom jobbágysága ugyanazon uradalom erdeiben bárhol szabadon makkoltathatott. — (Az úriszék döntése a jegyzőkönyvből hiányzik.)

* Causa dominorum terrestrium contra providos omnes et singulos subditos in Varsán commorantes ut I.

³ Utólagos bejegyzés a lap szélén.

Miuel hogi ezen megh jrt vársaniak sörtelies marhajokat az szent odorffaluay erdőre, ugi mint harmadik falu hatarára jartáttiak, mind azon által abbol tizedet az vrasagnak adny nem akarnak, holot orszagol¹ be uett törüeni az, hogi az meli faluk egi massal nem határosak, s ualamelinek makkos erdeire jarnak marhajök, ha szintèn egi vr jobbadgïy is, de a tizedët megh adgiak az vrasakoknak. Kiröl ezen dominus A tôruent^a uarna.

Pro I personaliter astantibus, in personis eorundem nobilis Georgius Papay procurator cum nostris dicit: Miuel ab antiquo, megh mikor Csoronj János vram élt, annak utanna Nadasdy Tamas es az után ualó töb eörökös^a vrak birtak ez jozsagot, mint hogi ide ualó jobbadgiok uoltanak, soha az vrak erdein legeltetet marhajoktól tizedet nem attanak, à melliet in termino keszek docealny. Es keuanniak, hogi most is azon uigorban maradgion.

Procurator domini terrestris dicit: ^b non tenere. À mint felelyk, hogi az elébbeny vrak megh engedték, szabadok uoltak uele; de à mostany vrak nem akariak megh engedny, hogi harmadik auagi negledik határjokra ^c tized nélköl marhajokat jartassanak. Az mint orszagunk törüenieis megh mutattia, hogi az melliel nem határos, tized nélkül nem elhety, meliröl az vrasagh tôruent^a uár.

Pro I annectit superioribus: Miuel az szent odorffaluaiak, hoszuffaluaiak, varsaniak es töb ez vrasaghoz tartozo jobbadgioknak marhay mindenkoron egyyk falubely az masyk falubely hatarra, mint egi vrasagbely jobbadgiok, által jartattak marhajokat, mert ha ez colonusok közül egyyk falubely más vr jobbagla uolna es határos nem uolna uele, lehetne az illien keuansagh. De hogi ab antiquo éltenek ez szabadsaggal, mostis keuanniak, hogi helien maradgion, mert docealliak in termino.

Deliberatum est².

Uo. 49v. l.

152.

1635 március 9, Jánosháza

Jobbágy a földesúr borárulásának idején mérni kezdte saját mustját. Az úriszék ezért a földesúr kárának megtérítésére kötelezi, egyszersmind a jövőre nézve kimondja, hogy ha valaki a jánosházi uradalomban tiltott időben bort árul, 20 forint bírságot fizet.

* Causa domini Casparis Lyppay tanquam domini terrestris contra providum Stephanum Borsoty in Janoshaza commorantem velut I.

¹ Országul: országosan.

² Az ítélet szövege kimaradt a jegyzőkönyvből.

^a ó = o⁸ ^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^c Az eredetiben itt pont van.

Miuelhogi ez el mult 1634. esztendőben Szent Mihali nap elöt, nem uaruán el törüén szerent ualo ideit bor arolasnák,¹ rea kezdet az dominus A borara mustot arolny, kiröl ezen dominus A^a törüént uár.

I personaliter astando non negat actionem domini terrestris.

Deliberatum est. Miuel hogi az I ultro fateallia az actioban specificalt cselekedetet, az okaert az minemő kara let az földes vrnak ez erant, megh becsültetuén azon kar Isten szerent,² tartozyk megh terétteny azon kárat az földös vrnak. Ha ez után megh cselekeszy, husz forinton marad az földös vra ellen; nem csak eő, hanem az eghesz joszaghbeliek mindenüt hasonlo poenán maradgianak, hogi ha effelet uetenek.

Uo. 50. l.

153.

1635 március 9, Jánosháza

A pereztegi jobbágyokat, akik bírságos parancsolat ellenére nem szállítottak fát Jánosházára a tetők javításához, s az úriszék előtt sem jelentek meg, szófogadatlanság címén egyenként 20 forint bírságra ítélik.

* Causa eiusdem domini Casparis Lyppay domini terrestris contra colonos suos infradenotatos, commorantes in Pereztegh ut I.

Miuel hogý ez el mult Szent Mihali nap taiban^a ezen dominus A ennehanj izben megh parancsoluán azon perezteghy jobbadgioknak tizen ket forint birsagh alatt, hogi az kémeliek¹ melle csatormanak ualo fát uaghanak es ide hozzak Janos hazara, melliet maid ket eghesz holnapigh mind uontattanak² es megh nem cselekedtek, ugi hogi ez idő alatt fölötte sok esős idő jaruán, es az szobaban hullatuán^b az esső, pallassit es gerendait el rotuasztotta. Ky miat nem kicseni kart uallot az dominus A, meli cselekedetékert seorsim törüent uár azon perezteghiekre.

I contumacia ducti non comparuerunt in prima instantia.

Dominus A contra non comparentes petit iudicium.

I non comparentes, scilicet: Korlat Gergeli, Karnicz Gergheli, Korat Andras, Karnis Istuán.

Deliberatum. Mint hogi ezen jobbagiok contumaciatol uiseltetuen nem compareáltak, ez okaert ez actioban specificalt szo fogadatlansagokert conuincaltatnak mindenyk husz husz forinton az vrok ellen.

Uo. 50. l.

¹ A jobbágyok a maguk borát rendszerint Szent Mihály naptól karácsonyig árulhatták, az év többi részében csak a földesúrnak volt joga bort mérteni.

² Igazságosan.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

¹ A szó eredeti alakja ráírás miatt nem állapítható meg kétségtelenül, de úgy látszik, hogy a fenti „kémeliek”. Valószínű jelentése: kémények.

² Halogattak, tőle vonakodtak.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b á = a^s

154.

1635 március 9, Jánosháza

A szergényi bírót azzal vádolják, hogy egy elfogott szökött jobbágnak — akit Jánosházára be is kísért — szekerét és marháját nem szolgáltatotta be a földesúrnak. A bíró tagadja a vádat. Harmadmagával leteendő esküre kötelezik, máskülönben 20 forint bírságot fizet, s a jobbágy ingóságait is át kell adnia, vagy azok ellenértékét meg téríteni.

* Causa domini Johannis Teörök tanquam domini terrestris contra providum Stephanum Morocz in Szerghen in comitatu Castriferrei existente comorantem.

In persona dicti domini terrestris nobilis Paulus Byry cum nostris dicit: Hogi ez el mult 1634. esztendőben Szent Mihali nap taiban, mideön ezen dominus A-nak^a egi Torma Ferencz neuó colonussa Magassibol, Vas varmegie-ben leuóböl, Torma Ambrus neuó battianak eökreit es szekerét el kerte uolna, hogi onnan titkon el szököt uolna; mideön ez I mint a dominus A-nak biraja eszebe uett uolna, az az szököt jobbadgiot megh figuán ide Janoshazara hozta az gond uiselö kezeben, de szekerét es marhaját maga igién akarattian, eö tudgia, my uegezesböl, el bocsatatta uranak akarattia ellén. Keuannia azert az dominus A, hogi az megh neuzet marhat es szekeret partekastol, kiket in flagranti talalt, elő allassa,¹ es maga vra ellen ualo cselekedetiért, hogi hiré nélkül bocsatotta el, conuincaltassek.

I tagadgia minden reszeit az ellene ualo actioban.

A inhaerendo prioribus a se allegatis petit iudicium.

Deliberatum est. Tartozyk az fölliül megh jrt I orszagunk törüenie szerent harmad magauál mahoz tizönötöd^b napra byro uram előtt megh esküdn y, hogi eő az vra ellené be adot actioban tellességgel büntelen. Ha megh nem esküszyk, conuincaltatik 20 forinton és annak az marhanak, szekerneke es partekanak restitutioián, a uagi annak az arrán.

Uo. 50v—51. l.

155.

1635 március 9, Jánosháza

A földesúr jánosházi szabadosát perli, mert az levelének kézbesítéséről nem gondoskodott megfelelő módon. A szabadost engedellenség címén 20 forint bírságra ítélik.

¹ Minthogy a szökött jobbágy minden vagyona, nála talált ingósága is a földesúrra száll, a szökéshez használt kölcsönként szekeret és igát szintén magának követeli a földesúr.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b E szóban a második ö = o¹⁹.

* In causa eiusdem domini contra Michaellem Mattias, libertinum eiusdem in Janos haza commorantem deliberatum est.

Miel hogi^a az I az eö éllene felelt actio ellen magat igen uekonian menthy, holot az szolganak minden tisztesseseges dolgat urának zugolodas es kara el taosztatas nelkül ueghez köl uynny, eszt penigh eö omittalta, mert hazontalan embertül el kültte az leuelett, az ky annak gongiat nem uiselte, meliböl az dominus A-nak kára köuetkezhetet. Ideo conuincaltatik ebbely engedetlen-segheert husz forinton.

Uo. 51. l.

V

PANNONHALMI URADALOM

Pannonhalma, a magyarországi bencés rend főapátságának monostora és egyben birtok-központja Győr megyében, Győr városától délre, a Szentmárton halmán épült. Itt székelt a rend élén álló főapát, innen kormányozta a főapátságot és felügyeleti jogon az apátságokat. Pallosjoga a főapátság területére, a hozzá tartozó uradalomra terjedt ki. Az úriszékén hozott halálos ítéleteket a monostor alatti ún. Akasztódombon hajtotta végre a Győrből hozatott hóhér.

Az úriszéket a mindenkori főapátnak, mint magistratusnak nevében hívták össze. Korszakunk egy részében, a XVII. század első felében, nagyrészt betöltetlen a főapáti méltóság: Himmelreich György mint főapáti kormányzó igazgatta a rendet. 1637-ben bekövetkezett halála után a század végéig ismét főapátok látták el e tisztséget: Pálffy Mátyás 1639—1646, Magger Placid 1647—1667, Gencsy Egyed 1667—1684, Simoncsics Gellért 1684—1688, Rumer Márton 1689—1693, Lendvay Placid 1693—1699 s Karner Egyed 1699—1708. Az utóbbi, mint labanc érzelmű főpap, a Rákóczi szabadságharc idején erélyesen üldözte a kurucokhoz húzó rendtagokat.

A pannonhalmi uradalom birtokainak túlnyomó része a főapátsági monostor körül Győr megyében s a szomszéd megyék határos részein feküdt. Közülük a legjelentékenyebb a fegyveres őrsggel ellátott Szentmárton mezőváros, a mai Győrszentmárton volt, némi iparral s a pannonhalmi hegy oldalában folyt jelentős szőlőtermeléssel; aránylag kedvező viszonyok között, békés időkben jól jövedelmezett a földesúrnak. A városka eredetileg Felső és Alsó nevű részekre oszlott, az utóbbi volt a jelentősebb. Az uradalomhoz tartozó többi helység közül szövegeinkben a következők szerepelnek: Győr megyében Csanak (Ménfőcsanak), melynek lakosai a velük határos Ménfőpuszta földjeit is bérelték, Kajár (Kajárpéc), Nagynyúl (Nyúl), Pázmánd (Pázmándfalú), Ravasz, Szentiván (Győrszentiván), Varsány (Veszprémvarsány, ma Veszprém m.) és Vének faluk, továbbá Kis- és Nagyécs (Écs), valamint Nagybaráti (Nagybarát) határáiból részek (az utóbbinak nagyobb felét a Csornai prépostság bírta). Veszprém megyében Lázi, Komárom megyében a most Csehszlovákiához tartozó Ásványtő (ma puszta Füss határában), Kis- és Nagyfüss, a főapátság praedialista nemeseinek székhelye (később Füss, majd Komáromfüss — Trávník) és Néma (később Kolozséma — Klížska Nemá). Végül két, Pozsony megyei, most szintén csehszlovákiai helység: a területével már Nyitra megyébe is átnyúló Deáki (Diakovce) és Dénesd (Schildern — Jánošíková). — Ásványtő, Dénesd és Vének kivételével valamennyi község, nem egy már a XVI. század közepe óta, hódolt a töröknek; ezért az úriszék üléseit sem Pannonhalmán, hanem biztonságosabb helyen, a győri apáti székházban tartották.

Ha az itt kelt ítéleteket ez országrész világi urainak fórumaival összehasonlítjuk, megállapítható, hogy a pannonhalmi főapát úriszéke szigorúságban amazokét is felülmúlta, a főapátság jobbágysai még keményebb jurisdikció alatt állottak, élénk cáfolataként a régi szállóigének: „unter Krummstab leben ist gut”. Feltűnő például, hogy a főapátsági úriszék bírái általában semmibe sem veszik a tárgyalásokon a perbevont jobbágysok érveit, az úr kérésére előadott védekezésüket. Csak a véneki jobbágysok esetét említjük. Megparancsolja nekik az úr, hogy két nagy „kast fonjanak” (hombárt készítsenek).¹ A vénekiek ezt megtagadják, és arra hivatkoznak, hogy a kasfonás nem kötelességük, nincs úrbéri terheik között. A bírák a védekezésre ügyet sem vetnek, fel sem merül a kérdés, hogy jogos volt-e az úr parancsa, vagy nem: megállapítják az engedetlenséget, és súlyos bírságot szabnak ki. Ezzel egyben az új terhet úriszéki segédlettel állandósítják; néhány évtized múlva már szokásra hivatkozva végezteti az uradalom a „fonás”-t.

Évszázadok folyamán így számos új teher keletkezett, melyek az úr számára szent és sérthetetlen joggá váltak. Ez annál nagyobb elkeseredést szült, mert a jobbágy a tőle megkövetelt „hűség”-ért védelmet sem kapott urától. A pázmándi jobbágysok pl. oltalmat kértek a szénájukat lopkodó győri katonák ellen. A főapátot azonban felbőszíti, hogy a pázmándiak kérésükkel háborgatják, „megbúsították”, ezért mint „lázadókat” úriszéke elé állítja s keményen megbírságotlatja őket.² Egy másik perben a vénekiek fenti ügyéhez hasonlóan járnak el velük szemben. Hiába hivatkoznak a jobbágysok a „régirendtartás”-ra, melynek értelmében az úr a bevetett pusztát telket annak learatása előtt nem igényelheti vissza. Az úriszék megállapítja, hogy az urat semmiféle rendtartás nem kötheti és nem is köti, a bevetett földet tehát joga van visszavenni a parasztok learatatlan gabonájával együtt.³

E viszonyok magyarázhatják, hogy az uradalomban élő nép ellenállása nem esetleges és ösztönös, hanem — mint lócsi pereinkben is látjuk — tudatos és szervezett. Egyszerre 50 pázmándi jobbágy tagadja meg a nádvágást; ugyancsak pázmándiak három bírságos parancsolat után sem mennek el hosszú fuvarba; ravazdi jobbágy szervezi az aratók ellenállását, kioktatva őket, hogy az úr részére eső kéréket kisebbre, a saját részükre esőket nagyobbra kössék; a jobbágy kiszabadítja szolgáját az őt elfogó nemes kezéből; a falu eltitkolja az örökös nélkül elhalt jobbágy hagyatékát, s a szolga agyonüti gazdáját, aki megtagadta tőle munkabérét, élelmét, sőt a bér kifizetése helyett ütlegetni kezdte.⁴

Az úriszéki jegyzőkönyvek a feszült helyzetet tükrözik. Az ítéletek gyakran elrettentőek, hozzájuk hasonlókat csak a makovikai úriszéken találunk. Pannonhalmán enyhe büntetés a nagy összegű bírság; a leg súlyosabbak: vasban végzendő kényszermunka, fej- és jószágvesztés, tüzes fogókkal kínzás, kézlevágás, utána lefejezés, kínvallatás után kerékbetörés, karóbahúzás stb.⁵ Mindez azt bizonyítja, hogy az egyházi földesúr — mint erre

¹ L. a 164. sz. pert, illetőleg annak 1. jegyzetét.

² L. a 169. sz. pert.

³ L. 187. sz. a. közölve.

⁴ A perek — a felsorolás rendjében — a 184., 163., 183., 171., 172., 166. és 204. számok alatt találhatók.

⁵ A bebörtönzés — másutt bírsággal elintéztett — úrbéri ügyvel kapcsolatban is előfordul. A pázmándiakat pl. végül is azzal kényszerítik a hosszúfuvar elvégzésére, hogy a falu lakosságából három öreg polgárt elfognak s tőmlőbe vetnek. L. a 163. sz. a. közölt pert.

már utaltunk — még kíméletlenebb szigorral alkalmazta a gazdaságon kívüli kényszert, s eszközeiben még kevésbé volt válogató, mint a világi urak. — Bizonyára ugyanezekkel a viszonyokkal, a nép s a földesúri hatóság éles szembenállásával kapcsolatos, hogy a megmaradt jegyzőkönyvekben igen kevés a jobbágyság egymás közt folytatott pere. A parasztok a falu színén intézték el jogi vitáikat, ritkán vitték tovább azokat az úriszék elé, a falu bíraskodásának tehát itt alig maradt emléke.⁶

A közölt perek eredeti szövegei a bencés főapátság rendi levéltárában Pannonhalmán találhatók a „Naplók, O. sorozat, a/4.” és „a/5.” jelzetű kötetekben, illetőleg — 160, 180, 183—186. sz. pereink szövegei — uo. az „Acta antiquiora” sorozatban, a megfelelő dátumok alatt. Az „O. a/4.” jelzetű kötet címe: „Judicia sedis dominalis de anno 1647. usque 1701.” az „O. a/5.” jelzetűé pedig: „Protocollum sedis dominalis archiabbatialis ab anno 1616. 6. Octobris usque 1679.” A két kötet ép állapotban maradt fenn; perszövegeink az eredeti fogalmazványról készült tisztázatok, aláírások nélkül. Minthogy a köteteken belül a protokollumok időrendje nem egészen pontos — a két kötet anyaga egyébként is ölelkezik — az egyes szövegek után a vonatkozó oldalszámot mindig feltüntetjük. Az „Acta antiquiora” külön idézett számú eredetije egyetlen per vagy ílés jegyzőkönyvét tartalmazzák. A 160. sz. alatt közölt jegyzőkönyv a falu színén kelt, fellebbezés folytán került az úriszék elé, ahol annak ítéletét is rávezették.

⁶ A pannonhalmi főapát úriszékével, az előtte folyt perekkel stb. részletesen foglalkozik *Molnár Szulpicz*: i. m. IV. k. 225—240. l. Molnár úgy véli, hogy a jobbágyság az úriszék ítélete ellen fellebbezhetett a megyéhez, ő is elismeri azonban, hogy az 1615—1701. évekből átvizsgált mintegy 400 perben a fellebbezésre egyetlen példát sem talált. (E tárgyról l. kiadványunk bevezetését.)

1619 január 26, Győr¹

A ravazdi bírót azzal vádolják, hogy a győrszentmártoni plébánost tiszteletlen szóval illető jobbágy ügyében földesúri parancs ellenére sem járt el. A bíró arra hivatkozik, hogy más fontos elfoglaltsága miatt nem tudott törvényt tenni. Mentségét esküvel kell bizonyítania.

* Causa reverendissimi domini tanquam magistratus ut A contra pro vidum Gregorium Tardj, iudicem possessionis Rauazd veluti I.

In persona domini reverendissimi Joannis Kuttassi proponit: hōgi ez el mult W̄izkerezt nap taiban^a az felül megh neuzet I-ra az dominus A pechetet kuldeot uolna, hōgi az z. marthonj plebanus uram panazt tet legien egi rauazdi polgara, hōgi w̄tet tizteletlen szoual illette legien, s arra az polgarra teoruent' tetettet uolna. Azert azt megh uetuen, semi teoruent nem szolgaltatot, seot azt mondota, hōgi effeleben eleget hoznak, de nem mindenek adhatunk helt,² in vilipendium sigilli domini magistratus. Et petit iudicium.

I personaliter dicit: hōgi ualamj meniekeōzē szolgaltatas uolt nalunk,³ es az miat akkor nem lehetet az teoruenj, de en az pechetet w̄ Nagnak megh nem uetettem.

Deliberatum est. Iudex secundum suam qualificatam iurabit decimo quinto die.

*Bencés főapátság rendi lta, Pannonhalma.
„Naplók” O. sorozat, a/5. kötet 9—10. l.*

¹ Az úriszék tagjai: Himmelreich György pannonhalmi főapát, Lak-i Grebechy Gáspár, Győr megye alispánja, Heőweniessy Lőrinc, a győri magyar sereg bírāja, Raacz Mihály, a győri lovasok kapitánya, Var reue-i Balogh Lukács, a győri magyar gyalogosok vajdája, Kethely Pál, Győr város bírāja, Paffy Sebestyén és Huszar Mátyás, Győr megye esküdtjei, azután Nagy Benedek, Balogh Gergely, Siey János, Gáál Benedek, Szvch Máté és Kertész Ferenc, valamint más, jogban jártas személyek. — Az úriszék csak ezt s a 157. sz. alatt közölt ügyet tárgyalta.

² Pecsétet (parancsot) gyakran hoznak, de nem lehet mindegyiknek eleget tenni

³ Menyegzőt (lakodalmat) tartottunk.

^a A dōlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

Pannonhalma visszafoglalása a törököktől 1597-ben

157.

1619 január 26, Győr

A falut szidalmaszó bírót az úriszék 40 forint bírságra ítéli, a bíró pedig perelje a falu füstjén a reá támadó jobbágyokat.

* Eodem die levata causa providorum Georgii Nagy, Michaelis Almassy et totius communitatis possessionis Menffeö Chanak ut A contra Nicolaum Somogy, iudicem possessionis eiusdem veluti I.

In persona totius communitatis Georgius Nagy proponit: Ez el mult Sz. Antal nap taýban^a az föllýwl megh newezet I illýen tizteletlen szowall illette az egész falutt, hogy minniaýon disznok vattok kettőtwl megh valwa :¹ azért ez dologrul teorwent varunk.

I personaliter factum non negat, hanem azt mondgya, hogy Nagj Giörgy adott okott rea, mert w neký azt monta, hogy nem biro, hanem napý szegýen,² es feýszewelis tamattanak rea, es igý mondotta nekýek, hogy lölköktwl megh valwa ollýanak, mint à disznok, mert w neký annj tisztessége vagjon, mintt egy ébnek.

Deliberatum est. Maradott az egész falu ellen 40 forinton az biro, miuel hogi maga sem tagadta az factumat. Az Nagi Georgiot es Nagi Petert, ha mit uetettenek ellene, talallia teoruenhez fustin, az w szokasok szerint.

Uo. 10. l.

158.

1622 szeptember 15, Győr¹

A falu közössége az úriszék elé állítja a bírót, mert nem akadályozta meg egy jobbágytársuk szökését. Az ítélet szerint a falu itt nem lehet felperes, csak a földesúr.

* Revisa est appellatio colonorum de Lazý contra iudicem eorundem Stephanum Banký et deliberatum est.

Hogý ez keresset nem az falus felet illetý, hanem az feoldes vratt eó Nagat, myuel az jobbágy ell menetelyben eó Naga vallotta az kaartt :² azért az falu ellen fell zabadult az býro, Banký Istuan.^a Hanem ha az vr eó Naga nem akarýa zenuedny, certificaltassa az býrott 15 napra es lattasson teoruent rea.

Uo. 16. l.

¹ Kettó kivételével.² A falu állandó szegényfoltja.^a A dölten szedett betúk után az eredetiben vesszó van.

¹ Az úriszék tagjai: Dallos János Győr megyei szolgabíró, Palfy Sebestyén esküdt Vys-i Nagy Pál, a győri magyar sereg bírása, Saffaryth István, Nagy Benedek, Horuatt Pál, Myklos János, Thorkos Imre, Szabo István és több, jogban jártas személy. — Az úriszék jegyzőkönyvéből csak ezt az ügyet közöljük.

² Ó vesztette el a munkaerőt, az ő jövedelme csökkent.^a Az eredetiben itt vesszó van.

159.

1623 január 17, Győr¹

A ravazdi bírót perli a földesúr, mert egy jobbágy elhurcolásáról nem tett jelentést. A bírót felmentik, mert bebizonyosodott, hogy a tisztartónak jelentést tett; a földesúr a tisztartó ellen indíthat pert.

* *Levata alia causa eiusdem reverendissimi domini archiabbatis tanquam magistratus ut A contra Ambrosium Nemeth, iudicem pro tempore possessionis Rawazd.*

Procurator domini A, Michael Harossy, proponit tali modo: hogy nem tudatikez I michyoda vakmerősegből indultatwan, ez el mult 1622ben, vgj mint masodik aduent vasarnap taýban,² vgjan ott Rawazdon, Giór varmegyében, mydón ezt az Vargha Pether neveő jobbajiot megh fogtak es ell vittek, az dominus A-nak biraja lewen, tartozot volna tuttara adnj az dominus A-nak.^a De minthogj azt nem chelekette, kiuannja az dominus A, hogj ebbely szo fogadatransagaert es engedetlensegeert, hogj az dominus arbiter vrajm conuincalljak; de quo petit iudicium.

I personaliter dicit, hogy eő^b mingyarast az vr eő Naga tiztartóyanak, Buss Balasnak tuttara adott.

Deliberatum est. Absolvitur I, verum dominus A contra suum officialem, videlicet Blasium Buss poterit iure procedere, si voluerit, quandoquidem idem fuit super hac re certificatus eodem tempore, qui reddat rationem super negligentia sua.

Uo. 24—25. l.

160.

1623 április 3, Győr

Jobbágy a nagyatya második feleségétől a falu szinén követeli vissza a nagyatyjával együtt „épitett” szőlő ama felerészét, amelyet az özvegyasszony — miután a felperes az egyik felét már megvásárolta — idegennek adott el. A falu bírósága a két eladásból befolyt összegnek az al- és felperes közötti megfélemezését rendeli el. Fellebbezés folytán az úriszék úgy dönt, hogy az özvegyasszony jogosan adta el a szőlőrészt, de azt a felperes a vételár lefizetésével 15 napon belül magához válthatja, máskülönbén a szőlő birtokosa a vevő, az idegen marad.

¹ Az úriszék tagjai: Bóythe Miklós győri olvasókanonok, Lak-i Grebechy Gáspár, Győr megye alispánja, Dallos János, Farkas másként Toth János szolgabíró, Palffy Sebestyén esküdt, Nagy Gergely, a megye jegyzője, Wyss-i Nagy Pál, a győri magyar sereg bírása, Zilagy János, Torkoss István s Thorkoss Péter Győr megyei esküdtök. — Az úriszék jegyzőkönyvéből csak ezt az ügyet közöljük.

² December 4. körül.

^a Az eredetiben itt vessző van. $\overset{b}{\underset{o}{\circ}} = o^{18}$

[A falu színén kelt perjegyzőkönyv :]¹

* Anno 1623. ultimc die Martii. Leőkös^a Mihaly es Balint Balasne között lótt zólò pórnek az helsegben valo reuidealasa.

Actor,^b Leőkös Mihaly föl allúan es procatort valluan^c íg zollot. Az el múlt wdöben, ugmond, Balint Balas, az en nağ attyam az en nağ anyammal, ug mint edös anyamnak az annyaual érdöbol nağ erös munkaual itt az kajari hogön eg zólott eppitöt² volt. Az mikor penig az ellenseg miatt az falut puztan köllött hadnik, o ys az zólótl el tauozot. Hanem az mikor ismeg az vrajm az helsegre vissza iöttek, o ys velónk özüe³ haza iött. Immar penigh az edös nağ anyam meg holt : az el hagyattatot zólótt azert az en nağ attyam vyobban is meg föl foghta,⁴ es az eppiteseben enis az en vekonj eröm szörent mellette voltam. Az Vr Isten penigh ötet twlonk el keuanuan es az örök⁵ mustoha nağ anyankal özue réank zalluan, az felet uöttem meg tñle fl 15, kit^d ha az mastanj ezöm volt volna, megh nem celeköttem volna,^d az felet penigh elte. Es holtaigh ugyan nemis akartam meg haborjtanj benne, mjuel hog ö nekys volt munkaja rajta. De mikor mostan az mj örökönket ideghónnek bizonyos aron, ug mint fl. 29 el adta, ha az tóruenj ug mutattya, en ver leuen benne, az örököt ideghónj kezre nem boczyatom.

Az áll pórösis hasonlo keppen procatort valuan ezt felettette^e: En Balint Balasnak, az te nağ attyadnak feleseghe voltam,^e es nem czyak hog az zólótt vele özue építöttem, hanem azon kiuwl megh fiam penzetis, Phwlóp Ghergholyet, 40 forjntot költöttem rea. Azert neköm ug teczik, hog az zólótt el adhattam.

Az föl pórös Lőkös Mihaly erre felelt, monduan :^b Költöttede fiad penzet az zólöre, vağ nem, en nem tudom.^e De hizöm az zólöne az borat wdöröl wdore az fiad hordotta el. Annak fölötte az hazat es mindön hazl ezközt, vas zórzamot, zanto vasakat, nağ fejzet, szekerczet, kapat, furukat es töb affeleket mind ti adtatok el, neğ ökröt azonkepen, az kiknek czyak az kettejtis az fiad hattuan forinton adta el, ismeg eg tehenet ; annak az arra hol vağon ?

Az aál pórös felelt ismegh s ezt mcndotta :^b Mostan nem talaltal erröl tóruenihöz,⁶ hanem az mikor fölele tóruenihöz zollitaz, megh felelök.

Ezön biro vram ki kwldötte öket es az arbiterök az dolgot iol megh haniuan vetuen, ug talaltak, hog az aruak es Balint Balasne az 15 es 29

¹ A jegyzőkönyv a falu színén ítélező bírakat nem tünteti fel, s csak ezt az ügyet tartalmazza. A jegyzőkönyvet, mely a tárgyalásról készült eredeti feljegyzésnek látszik, egész szövegében közöljük.

² A kajári hegyen irtással szőlőt telepített.

³ Velünk együtt.

⁴ Újra művelni kezdte.

⁵ Öreg.

⁶ A jelen keresetnek ez nem képezi a tárgyát.

^a Az egész perjegyzőkönyvben ö, i, j = o⁸, i⁸, j⁸. ^b Az eredetiben itt pont van.

^c A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^d Az eredetiben itt zárójel kezdődik, ill. végződik. ^e Az eredetiben itt kettőspont van.

forjntot ózue summaluan, kóztóttók eg arant el ozzak. De miuel hog az azzonj az z lótt idegónnek adta, es magha az orókból ki mónt, az zólónek az tóue az aruakra zallyon. Ezón az tóruenjon az aáll pórós megh nem maraduan, az vrasagod zekire appellalta.

Post haec^b mondta eztis az aáll pórós, hog az földes vrnak megh kett kóból⁷ gabonaiaüal tartoznanak. Az tóruenj penigh eztis ug talalta, hog felet az aruak es felet ísmegh Balint Balasnenak kóllessek megh adnj.

Anno et die ut supra. etc.

[Az ügy úriszéki tárgyalásáról kelt feljegyzés :]⁸

Anno Domini 1623. die 3. Aprilis.

Levata causa introscripta et procurator A idem, qui supra, petivit approbari. Procurator I Harossi petivit reprobari.

Deliberatum est. Miuel hogj Balint Balasne eggiüt fogta feól parragabúl⁹ az v vraüal, Balint Balasol, de mjuel hogj testamentom nekül holt meg Balint Balas,^b az Decr. continentiaja serent, par. 3. tit. 24,¹⁰ azert deuolvaltatot az felesegere, erre az Balint Balasnera az szeóló, es ell adhatta. De azert ha hozza akarnak niülnj az Balint Balas successorj, zabad, letéuen azt az penzt, az kin mostan ell atta, es igi hozza niülhatnak. Tizen eot nap alat penig ha hozza uesi az Lolkos Mihál az zeólót, tegie le az fl. 29. Ha addig le nem teheti, hat az Rosta Balase legien az zeóleó.

*Bencés főapátság rendi lta, Pannonhalma.
Acta antiquiora, 1623. 3—4. l.*

161.

1623 május 11, Győr¹

Az úriszék egy, a vármegyei végzéseknél megfelelően újratelepített szőlőt telepítőjének ítéel vissza a szőlő területének korábbi birtokosával szemben. A pert az alsóbb fokon tárgyaló bírákat, akik a vármegye végzésével ellenkező ítéletet hoztak, aminek érvényesítéséből a földesurakra nagy kár származott volna, az úr kegyelmén marasztalják el.

* Revisa est appellatio coloni Emerici Heologie de Rawazd contra colonum Joannem Szakal de Zamoli² raticne vineae in pncmtorio Rawazd.³

⁷ Valószínűleg sárvári kóból, 112,5 liter.

⁸ A feljegyzés szerint, mely a falu színén kelt perjegyzőkönyv hátára van írva, az úriszéken jelen voltak: Ketheli Pál Győr megyei szolgabíró, Zombat András esküdt, Kauasi Pál, Kantor Bálint „és más kiküldött bírák”.

⁹ Parlagon hagyott állapotából.

¹⁰ A Hármaskönyv idézett helye a házastársak közös szerzeményéről szól, amely a férj halála után az asszonyra száll.

¹ Az úriszéken, mely csak az itt közölt ügyet tárgyalta, jelen voltak: Bandi György, Czepregy Imre, Farkas István „és más, jogban jártas személyek”.

² Ma Győrzámoly, Győr-Sopron m.

³ Bár a perbefogott Szakál János nem a főapátság jobbágya (Zámoly nem tartozott a főapátság birtokai közé), minthogy a per tárgya Ravazdon, tehát a pannonhalmi uradalomhoz tartozó községben fekvő szőlő, a területi illetékesség alapján a pannonhalmi úriszék ítéelkezik.

Deliberatum est. Ez causa emendatátot, miuel hogÿ in anno 1617. ultima die Februarii az nemes Geor varmegÿe eoszwe gÿÿluen keozeonseges gÿÿulesben,⁴ es kiualkeppen az vrak latwan az sok pusztasagbol valo keowetkezendõ kãrokoth, tettek volt illien vegezest, melliet mindenÿt promulgattak:^a hogÿ valaki az puszta szõlõkõth feol fogÿa, azon pusztasagban eleoszõr megh beoczÿltesse, es ha valameli veer szerinth valo attÿyafi hozza akarna nÿulni, teobbel semmiuel ne tartozzek az beocznel,⁵ aztis penigh csak mind azoknak, az kik megh bÿzõnÿhattiak igaz veer szerinth valo attiafiusagokoth. Miuelhogÿ penigh ez Heolgÿe Imreis az feoldes vr akarattiahol ez vegezestnek ereÿe szerinth megh beoczÿltette, es ugÿ alloth hozza, kinek immar vagÿon tÿzenhatt esztendeÿe, azerth ki teczÿk az processusbol, hogÿ Heolgÿe Imre feleségeis, Ilona aszoni, attiafi leuen, el veheti az beoczbol valo reeszt. Es miuelhogÿ az bÿzõnsagokbolis nem teczik ki elegendõ keppen, hogÿ megh elegeÿtettek volna Holgÿe Imret az beoczbol valo reszbõl, az meli bÿzõnsagh nem szinten vilagos, es az is csak egi es homalios, az teobi penigh hallomas lewen, az szõlõth az vr eo Naga szekes teoruenie ugÿan ezen Heolgÿe Imrenek itelte es kezenel hatta. Seoth az bÿrakoth, az kik ez causaban auagi reuisioban volthanak tam in primo loco quam in secundo, az vr szekes teoruenie vr kegÿelmen marasztotta singulos singillatim,^b miuelhogÿ az nemes var megÿe vegezese ellen teoruent tettek, kibõl az vrak sok kart vallottanak volna, ha valahol arra tekenthet nem lett volna.⁶

*Bencés főapátság rendi lta, Pannonhalma.
„Naplók” O. sorozat, a/5. kötet 25. l.*

162.

1623 október 23, Gyõr¹

Nemes azzal vádol egy főapátsági jobbágyot, akire kertjének gondozását bízta, hogy vigyázatlansága miatt a komáromi vitézek kilenc marháját elhajtották, s azt a gabonát, amelyet adóssága fejében a nemes tőle, lefoglalt, önhatalmúlag elvitte. Az alperes szerint a károkkért nem ő, hanem az ispán a felelős, ő pedig csak a saját javait vitte el. A felperes erre a főpát és az úriszéki bírák kérésére a keresetet visszavonja.

* Causa levata egregii domini Georgii Szeczer² ut actoris contra pro- vidum Gasparem Kerthes, colonum reverendissimi domini archiabbatis S. Martini ut in causam attractum in Aswanto commorantem.

⁴ Megyei közgyűlésben.

⁵ Ha a régi birtokosok vérrokonai közül valaki jelentkezik, azt csak a felvállalásakor volt becsértékkel kell kielégíteni, magát a szõlõt azonban a rokon sem perelheti el az újratelepítõtõl.

⁶ A földesurakra nézve káros lett volna, ha híre megy, hogy a vármegye határozata ellenére valakitõl elvették az újratelepített szõlõt; ez csökkentette volna a parasztok vállalkozókedvét az elhagyott szõlõk rendbehozására.

^a A dõlten szedett betûk után az eredetiben vesszõ van. ^b Az eredetiben itt pont van.

¹ Az úriszék tagjai: Wys-i Nagy Pál, Zybryk Pál, Gergely deák, Gyõr megye jegyzõje, Torkos István szolgabíró, valamint Gyõr város bírája. — Az úriszék csak ezt az ügyet tárgyalta.

² A nevet eredetileg Czipszer-nek írták, de ezt a kõzõlt formára változtatták át.

Actor in persona propria dicit: Hogy ez el mult motuskor³ ez I-t az eo kerthenek Neman gondgya viseleojenek substitualta, es az eo ott valo ingo marhaiat midon az eo ispania az haboru eleol altal akartha volna onnan hajthany, ez I maga io akarattian ellen tartwan az marhanak el hajtasaban, annak utanna azon marhakot, kilencz szamot, az komaromi vytezek el hajtottanak, nekem nagy karomra es boszusagomra. Meli kart ez I-nek tulajdonytok. Hiheteo, hogy eo neki valami correspondentiaia volt az vytezeckel, es azerth atta kezekben. 2do. Annak utanna ez I-t esztendonkint byzonios fuzetes alat megh fogaduan kertemnek io gondgya viselesere es az utolso fel esztendeiet el toltwen haszontalanol, latwan sok karomoth inkab es kertbeli pusztulasomot, eo neki buczut adwan, el kuldeottem teolem, holot nem epitteom, hanem inkab kart teweom volt. Melliert ha tartozom e az eo instantiaia szerint eppen az egesz esztendobeli fuzeteset megh adnj, auagi nem, kit eo praetendal en teolem. Harmadszor. Czelekedte eztis ez I, hogy midon az en felesegem az eo byzonios pinzbeli adossagaerth ez I-nek valami gabnaiat az en nemes hazammal megh arestalta volna,⁴ ez I alkolmatossagot nyeruen maganak, midon sem felesegem sem ispaniom, sem egyeb czeledem hazammal nem lett volna, rea menuen, aytomrol lakatomat le teoruen, mind az maga gabnajat es mind egyeb magam ott valo hazbelj ezkozomot szekerre rakwan, el vytte hatalmosol es el vitette. Melliet nem czelekedhetet volna, kikrol teoruent varok.

I in sua sola persona ad primum punctum replicat: Hogy ez A-nak az eo marhaiat mind az faluieual egiut oltalomnak okaert el hajtotta az praeda eleol az A-nak illien io teczesebol byzonios es batorsagos helre. Ahonnan az utan, megh czendeseduen az allapot valamennyre, ismet mind az falu marhauial egiut^a az eleoben y helre visza hajtot. Melj marhakot az utan eo nem feltuen, aroltatas keppen⁵ uagi egyeb forman hajtottanak el az komaromiak.

A dicit: Ugy vagion, hogy az elseo haboru esztendoben⁶ ez I illien forman gondgyat viselte az praetensa marhaknak, de annak utanna az ispannak el nem hagiwan hajthani, ugy veszthenek el en teolem. Melljet hogy eo czelekedet legyen, in quindena kesz vagiok docealni.

I dicit: Hogy eo az marhakot sem kerthe sohais, hogy eo erette ott tarczak. Abban sem tartot semmj ellent, hogy az ispan el ne hajcza onnan, hanem valamint valahogy lett az marhak el hajtassa, en oka nem vagyok semmi uttal. Tudom azt, hogy midon Bogardi Janos rebellis kapitan ket asztag gabnaiat byzonios arron kert volna ez A-tol es arrol leueletis yrt ez A-nak, hogy azt az leuelet ez A-nak megh nem atta gond viseletlensege miat,

³ Bethlen Gábor 1623. évi hadjárata idején.

⁴ Lefoglalta s biztosítékuul visszatartotta.

⁵ Árulás folytán.

⁶ Bethlen Gábor 1621. évi hadjárata idején.

^a A dölten szedett betük után az eredetiben vevszó van.

melljert az ket asztag gabnais el veszet ez A-tol.⁷ Azert az marhakis az eo gond viseletlensege miat vesztenek el.

I ulterius ad 2dum punctum dicit: Hogy ez A elegendő szabadsagot adot eo neki az szegődsegek az aratasra, kin eo ket hetigh munkalkodwan, az utan ismet helere be allot es az kertet munkalodta. Hanem az utan, midőn megh köllöt volna szednj az szőlőt, akkor vertek ki az kertből az eo gyala-zattiaara, melljet ket esztendeigh valo szolgalttomert sem vettem volna feol, mert en iamborul ki akartam esztendömöt teolteny ez A-nal, mint szinten az elseo esztendömöt.

A: docebit id quoque in termino, hogy ez I adot okot rea, hogy eotet az en kertemteol el kuldgyem, mert teob fogyatkozásomra es karomra lett volna az eo ielen lette, holot mindenkor csak maganak es nem nekem munkalkodot.

I ulterius ad ultimum punctum dicit: Hogy ez A-nak akarattiaabol az eo kegyelme gazdaja aszonj rakodtatot ki engemet minden ertekemmel es portekammal. Es miert hogy en nalam sem maga, sem egyebek által ez A-nak felesége nem arestalt es nemis arestaltatot, így en is csak az magam jouaihoz niuluan, azokat vittem mostani lako helemre es semmit cum praeiudicio ullius et iniuria nem czelekedtem.

A dicit: Hogy eztis in termino megh bizonytom, hogy hatalmasol czelekedet mindeneketh es arestum ellen.

Deliberatum est. Propter reverendissimi domini terrestres et advocatorum respectum et instantiam praefatus dominus actor per omnia condonavit ipsi I.

Uo. 26—28. l.

163.

1623 november 28, Győr¹

A pázmándi jobbágyok — az kereset szerint — az elrendelt hosszúfuwart háromszori bírságos parancs után sem teljesítették, s csak akkor állítottak ki egy silány szekeret, amikor a tisztartó a falu öreg polgárai közül hármat börtönbe vetett. Az úriszék bírságot nem szab ki, de elrendeli, hogy a jövőben a tisztartó, amint az első bírságos parancsnak nem tesznek eleget, azonnal büntesse meg a jobbágyokat.

Causa domini magistratus contra colonos suos in Pozmaný residentes, tanquam I.

⁷ Bogárdi János Bethlen Gábor párthíve volt, s az 1619. évi hadjárat idején ő foglalta el Kőszeget. Úgy látszik, pénzért akart csapatainak gabonát szerezni a felperestől, de az ispán a levelet nem továbbította, így a katonák ingyen elrekvirálták az asztagokat.

¹ Az úriszék tagjai: Thorkos István és Zeghy Mihály szolgabírák, Saffaryth István, Dallos János, Thorkos Péter, Beccaria Virgil, Egry Márton, Sibrik Pál, Bandy György, Toth másként Farkas János. — Az úriszék jegyzőkönyvéből ezt s a 164—165. sz. alatti ügyeket közöljük.

Procurator domini magistratus idem, qui supra, Emericus Cheppregghy proponit tali modo: Ez ielen valo 1623. eztendöben Zent Mihalj nap taýban, Sz. Marton varaban ezen Giör varmegyeben leteben az dominus magistratus praefectusa² az dominus magistratus akarattjabol megh parancholta volt elsöbenis 12 forint birsagh alath, masodszoris es harmadszoris, hogj Balathon melle 4 loww szekereth adgjanak az pazmaný jobbagjok. Meljre á biró azt felelte, hogj eö à pazmaný öreg polgarok hýrek neköl nem meer semmit chelekednj, müelhogj az bironak megh parancholtak volna ök: hanem özwe gýwýche előzör az falubelyeket^h es ök falustul à mit vegeznek, az biro chak ahoz tarcha magath. Ezeknek utanna harmath az öreg^a polgarokba, Chýepý Janost, Nagý Vinczet es Tuba Lukachot be hiuatta Zent Marton varaban es ot arestalwan öket^h, hogj addig el ne bochassa, valamigh az szeker megh nem lezen. Es ök rea felelwen, hogj megh lezen, ell bochatta wket 12 ket ket forint birsagh alath, melljet az uthan vgjan nem praestaltak, hanem magok vegezések szerinth fogadasok ellen nagj kesöre, az vr kara köüetkezwen,^b küldöttek valamý szeghenj ökrös embert. Azert ez nagý^c vakmerö engedetlenseget akarja az dominus magistratus megh büntettetnj az birak vramjek itilethj szerint, et petit iudicium.

Pro incamattis omnibus iudex eiusdem possessionis dicit: hogj ök ertwen tiztarto vramtul az vr w Nga parancholattjat, mingjarast az kj szeres volt közöttök, ell keszetettek es el küldöttek, s meghis hozattak az bort, es az wres^d hordotis el vitettek, es semmj az vr w Nga parancholattja ellen nem vetettek.

Deliberatum est. Müelhogý az incattusok, vgj vagjon, el küldötenek tiztarto vram parancholattjara az Balathon melle, meljböl az vr w Naga dolga veghez vitetel, nem lattatnak ez okbol vettkeseknek lenny. De mint-hogj az parancholatott ket s haromszor valo kenszeritresre, söt vgjan fogsagh alath valo erőltetessel vittek veghez, akkor tiztarto vramnak cautusnak kelleth volna lennj, es ha egj paranchiolattjara az vr w Nga kiüansagath veghez nem vittek, mingjart vette volna megh az szokoth birsagoth rajtok mind annýzor, valaményzer vra newewel valo parancholattjat negligaltak. Melj ennek uttannais vgjan vgý^c kellethik veghez menný mind annýzor, valaményzer engedetlensegeketh mutattjak az polgarok; tiztarto vramek pedigh ezzel mutattjak industriajokath es vrok dolga veghez viteleben valo zorgalmatossagokath.

Uo. 29—30. l.

164.

1623 november 28, Györ

A véneki jobbagyok megtagadták két nagy, búzának való „kas” megfonását, arra hivatkozva, hogy ezzel nem tartoznak szolgálni. Az úriszék 12 forint bírságra ítél minden jobbagyot, aki tudott a földesúr parancsáról, de nem tett neki eleget.

² A későbbiek szerint a tisztartó (udvarbíró).

^a ö = o¹⁸ ^b ö = o²¹ ^c ý = y¹⁸ ^d w̄ = w¹⁸

* Causa domini magistratus contra universos colonos suos in possessione Venek commorantes.

Procurator A ordinarius proponit tali modo: Ez ielen valo 1623. eztendőben, Kys Azzonj nap tayban, az dominus A megh parancholtatta vdwarbiroja alta^a ez fölljwl megh nevezet jobbagyoknak, hogj ket öreg kást, buzanak valot¹ fonjasson^b à venekj biro mind egez falustul. Elsőben 12 forint birsagh alath volt megh hagywa, azuthan ketzer awagj inkab haromszoris negj negj forint birsag alath, 3 szor ismegh 12 forint birsagh alath; melyre à venekj biro olj valazt teth, hogj ök nem akarjak megh fonnj, mert nem szokasok, s nemis tartoznak vele. Melljet mind à maj napighis nem praestaltak, vakmerősegre vettwen magokoth, semmire böchültek az dominus A parancholattjat. Azert kiuannia az dominus A, hogj seccsim et singillatim universos colonos conuincallia az birak vrajmek törvenje erdemek szerenth.

Iudex personaliter astando dicit, hogj ő ertwen az vr w Nga parancholattjat, ketzer s haromszoris gywytötte^c az polgarsagoth egjbe, es megh parancholta nekjek, hogj az vr kiuansaga zerinth az kasokath megh chinalljak, de ha nem chelekettek, awagj nem akarthak chelekednj, ő nem tehet rola.

Deliberatum est. Myerthogj à byro relatiojabol megh teczjk, hogj ő^d megh hirdette ketzer izbennis, azert közönsegessen minden polgar, à kjneк hýrevel volt, tizenket ket forinthon maradot az vr ellen.

Uo. 30. l.

165.

1623 november 28, Győr

Véneki jobbagy többszöri birságos parancsolat ellenére sem volt hajlandó Deákira — az úr számára — halat szállítani. Vakmerőség címén 20 forint birságra ítélik.

* Causa eiusdem domini magistratus contra Thomam Molnar alias Péry, colonum in eadem possessione Venek residentem ut I.

Procurator ordinarius domini A proponit tali modo: Ez eztendőben 1623. pwnkösd nap tayban, midőn az dominus A Deakin magha jozagaban lett volna, itt az jozagbelj prouisor az vr kiuansaga es parancholattja szerint megh hatta ez I-nak, hogj kett lowath fogjon egj kochj elejben, hogj halath,

¹ A „kas” fűzfavesszőből font, vagy zsupból készített, gabona tárolására alkalmas hombár.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b ŷ = y¹⁸ ^c w̄ = w¹⁹
^d ö = o¹⁸

tudnj illik fris tokoth vigjen az dominus A-nak Deakýra.^a Elsőben parancholta 12 forint birsagh alath, masodsor es harmadsor is negj negj forint birsagh alath, negýedsor 12 forint birsagh alath, es leghutolsor 20 forint birsagh alath.^b De ez I az eskűtnek a parancholaskor azt merite mondanj, hogj ha szaz forintal birsagolljakis, de ő bizonj el nem vizj, mert ő nekj nagjob dolga vagion.^b Azert kiuania az dominus A, mint effele contumax ellen, erdeme szerinth pronunciallianak törwent, kj vra szamara valo dologban nem engedelmes; de quo petit iudicium.

I personaliter astando dicit, hogj az ő kegmes vranak kezeben ez I-nak wstőke; ^c lassa w Nga.¹

Deliberatum est. Minthogj vakmerősegre vetven magath ez I, es az vrnak paranchiolattjat hattra vetette, huz forinton maradott az vr ellen.

Uo. 30—31. l.

166.

1625 január 30, Győr¹

Ravazd község bírāja és eskűdtjei — a kereset szerint — eltitkoltak egy, örökösök és végrendelet nélkül elhalt jobbágy után maradt ingó vagyont, s ezzel az urat — mint ilyen esetben jogszerinti örököst — tudatosan megrövidítették. Az úriszék a bírót 40, az eskűtkeket fejenként 20 forintra birságolja, az elhalt jobbágy ingóságait pedig eskű alatt át kell adni a földesúrnak.

* Causa domini magistratus ut A contra iudicem Thomam Lukach et alios providos modernos iuratos cives possessionis Rawazd, signanter autem Gregorium Saghý, Martinum Kis et Gregorium Kowach velut incattos.

Procurator domini A Harassý cum protestatione dicit, hogý^a nem egýszer, sem ketzer, hanem sokszor izben az dominus magistratus megh hadta ezeknek ez fölljwl megh newezet I-knek, hogj az mj az falu szinen törtennek,^b az mýre az vrokna hittel volnanak kötelesek, hogj mindeneket tartoznak az dominus magistratusnak referalnj.² Azert miuelhogj ez el mult 1624.

¹ A földesúr kegyelmére bízza magát, tehet vele, amit akar.

^a A dőlten szedettet betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt kettőspont van. ^c w̄ = w¹⁸, ő = o¹⁸

¹ Az úriszék tagjai: Thorkoss István, Győr megye másodalispánja, Zeghy Mihály a megye szolgabírája, Szombath másként Szabo András, Zilagy János, Angranus Márton megyei eskűdtek, Nagy Gergely jegyző, Zarwaskend-i Sibrik Pál és Pettheő János győri lovaskapitányok, Bandy György, a győri naszádosok vajdája, Kaldy Miklós, a győri magyar sereg jegyzője, Jagossyich János közjegyző (sacra autoritate apostolica publicus notarius) és Segesdy István. — Az úriszék csak az itt közölt ügyet tárgyalta.

² A falu előjárósága mindenről, ami előtte történik, minden intézkedéséről, ítékezéséről stb. tartozik a földesúrnak jelentést tenni.

^a A perjegyzőkönv írója a kétpontos ékezeteket váltakozva hol két ponttal, hol két, felfelé nyíló félkörrel írja (y¹⁷ ~ y¹⁸, o¹⁷ ~ o¹⁸, w¹⁷ ~ w¹⁸). ^b ő = o²⁷, ý = y²⁷, w̄ = w²⁷

eztendoben^c holt megh vgjan ott, Rawazdon egy jeoweweny ember, az kj ot lakot egjnehán ideigh az dominus magistratus jozagaban ; annakutána vgjan ott holt megh, kjnek sem feleseghe, sem gyermeke es semmj attiafaj nem lewen, maradot attul az megh holt embertöll juhok es egyeb^b fele morhak. Melljet ez fölljwl megh newezet I-k az vr hire nelköl magoknál ell titkoltak, melljel tartoztanak volna, az mintt hitek tartja, hogj w Naganak mindeneket megh mondnak, melljet ezek az I-k nem chelekettek, hanem az utan sok idő mulwan mentt az dominus magistratus vegere. Kiuannja annak okaert az dominus magistratus,³ hogj mitt erdemelljenek éffele engedetlen⁴ es az kj az vrra w Nagara nezendeo dolog lett volna, el titkolny ; mert az chak tulajdon az vrat w Nagat illette volna ; azert kluanja az vr, hogj ezek az I-k seorsim et singillatim conuincaltassanak. De quibus A petit iudicium.

I videlicet iudex et Gregorius Saghj iuratus personaliter astando dicunt, hogj ad instantiam Joannis Szwch tartotta ez ideig az praetensum keresetet arestom alát az biro azon Szwch Janosnal.

Deliberatum est. Mielhogj biro vram vallasabol vilagossan kj teczik, hogj az dominus A-nak mostany keresetit, biro lewen, maga io teczeseböl es itiletiböll Szwch Janosnak egy simplex instantiajara tartotta es arestalta azon Szwch Janosnal ; kit de conditione sua tartozot volna az dominus A-nak hirewe adnj es tenny.^d Melljet myert hogj nem chelekedet, batorsagra vétwen magat, ezert w^b tisztere nezwe in fl. 40, az eskwtjtj penigh, kiket o magha vadoll es insinual, hogj azokis ez dologt tuttak es hallottak legjen, singuli in fl. 20 conuincaltatnak. Az my az Szwch Janos dologat illetj, tartozik eppen ez megh holt embernek ell adot juhaj arrat totaliter in specie az dominus A-nak kezeben assignalnj, es ezen kiuöl sola sua in persona superinde furalnj, valamje az intestatus es haeresekek nelköl megh holt szemeljnek nala maradot, előadnj.

Uo. 34. l.

³ Ti. megíteltetni.

⁴ „Jobbágyok” és „szabad volt-e nekik”, e szavak kimaradtak a szövegből.

^c A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^d ŷ = y³⁹

167.

1626 október 8, Győr¹

Csanaki jobbágyot perbe fognak, hogy éjjeli időben lövöldözött, az őt csendre intő bíróra támadt, azt egy hozzácsatlakozó társával együtt verte, szidalmazta, s ezzel az úr jogát és személyét sértette. Ilyen címen a két jobbágyot fejenként 12 forint bírságra el is ítélik. Mivel azonban a tanúvallomásokból a bíróság megállapítja, hogy a csendháborításra és verekedésre a bíró adott okot erőszakos fellépésével, azért őt, mint a falu vezetőjét, aki a rendért felelős, kétszeres bírságon — 24 forinton —, két segítőtársát pedig fejenként 12 forinton marasztalják el. A bírság kétharmada a földesúré, egyharmada az előbb elmarasztalt jobbágyoké.

Levata causa dicti domini terrestris ut A contra et adversus colonos suos Gregorium Szill et Joannem Kosa velut incattos.

Pro eodem reverendissimo domino ut A et tanquam domino terrestri Jacobus Barthalyos cum nostris et proponit in hunc modum : Hogy mikeppen ez ielen valo 1626. eztendőben, Szent Mihaly archangyal inepe nap tajaban, nem tudatik honned es michoda feöl fuualkodot vakmerősegböll indultatwan, Chanakon lakozo Szill Gergelj neweö w^a Naga jobbagia eyely időn^b feöl fegywerkezwen es puskaajat egýnehanj izben ky löuöldözwen, vgyan azon Chanak neveö w Naga falujaban, mely vagyon Gyeör varmegyeben es az Sz. Martony archiabbatiahoz pertineal. Az mely löuöldözeset es zaýgasat megh hallotta volna azon faluban leweö biro, Chando Gergelj, ky birosag-bely tiztj es hiwatallia vtan az eö Naga autoritassat es meltcsagat azon faluban repraesentallia. Intette es tiztj vtan vgian keszeritetteis, hogy megh szwnnyek az löuöldözesteöl, mert annakülis az szeghenj kössegh illyen feöl haborodot időben² elegh felelemben es röttegesben vagyon, nem tudwan mire velnj okat az sok löuöldözesnek. Ezen kiuölis penigh nem szabad az holdult falukon ollyan idő tajban löuöldözñj. Az mely intesewel es birosag-bely paranchiolattia wall midón semmit nem gondolt volna, hanem inkab feöl fuualkodot akarattjat towab köwetnj igýekeznek, fogta megh az biro kezében az puskat, hogy tñle ell vegýe chöndessegnek okaert, hatalmasul rea tamadot, es nagy zaýgassal, kyaltassal huzta es rangadta az birot, mondwan, inkab megh halok, hogy sem mint neked fegyweremet el hadgiam venný.

Mely zaýgas es vonakozas közben erkezet Kosa Janosis, vgjan azon faluban lakozo w Naga jobbagia. Azis hasomlo keppen es nem kisseb vakmerőseggel tamadot az birora es az Sz. Lelek Isten ellen valo karomkodo szitok-

¹ Az úriszék tagjai: Zeghy Mihály Győr megyei szolgabíró, Bekaria Virgil, Zombath András, Segesdy István és Farkas István megyei esküdtek, továbbá Bandy György és Jagossy János. — Az úriszék csak ezt s a 168. sz. alatt közölt ügyet tárgyalta.

² Ilyen háborús időkben; Bethlen Gábor harmadik hadjárata ez időben zajlott le.

^a A perjegyzőkönyv írója a kétpontos ékezetet gyakran két felfelé nyíló félkörrel írja (w¹⁷ ~ w¹⁸, o¹⁷ ~ o¹⁸, y¹⁷ ~ y¹⁸, u¹⁷ ~ u¹⁸). ^b ö = o¹⁹

kal megh szidwan es mondwan : Vagy biro, vagy nem biro, de ezt, esse fia,³ ell nem vonszod.⁴ Midön azert ezen zaýgas es vonakodas sokaigh tartot volna, Chando Janosis megh halvan, ezen föllýül megh newezet bironak az eöche, az dominus A-nak penigh jobbagia, közben vetwen magat vedelmezte volna az birot, es mind az ket félt chillapetotta volna. De wk nem hogý ezen intessel megh szwntek volna az biron valo hatalmaskodastul, de meeg eötetis minden^c ok vetetlen Kosa Janos vgý wtötte egý feýszewél agýban, hogý meeg mostis megh nem gyögýült.

Mind ezek azert igý lewen, az dominus terrestris nem akarwan illýen nagy hatalmaskodast bwntetes nélkül szenwednj, holot az w Naga szemelyet repraesentallia az faluban leweó bironak autoritassa, es az w Nga bottjanak bwntetese kezeben bizattatot, hanem ez may napra törwen szerent valo terminust praefigalwan az eö vakmerósegekert, az kometek böchületes törwenje által akarja w Naga erdemek szerent bwntetnj. Ideo petit super praemissis iudicium et iustitiae complementum sibi elargiri.

In personis I constitutus eorundem procurator Nicolaus Kaldý kéré alazatosan az vrat w Nagat, hogý ez causaban w Naga eresze be az megh newezet birot es w Naga tanquam dominus terrestris et magistratus në feleltessen hozzájok,⁵ miwel eökis jambor es reghý jobbagýok w Naganak; az megh newezet biro ellen ha mit vetetnenek volna, keszek volnanak abbol magokat expurgalnj.

Idem procurator, qui supra, dicit : Hogý ennek az postulationak semmi hele nem lehet; oka az, hogý az w Nga biraja az w tiztj szerent valo hiwattalliban az w Naga szemeljet es autoritassat repraesentallia, es nem kwlomben, mint ha szinten w Naganak vetet volna, ezen biron létt hatalmaskodas de iure vetethetik. Annak fölötte azis accedat, hogý eö Naganak mindenkor szabad az w Nga engedetlen jobbagára teörwent lattatnj, az kjre az jobbagýs minden ok vetetlen tartozik in instanti megh felelnj.

Deliberatum est. Tartoznak az I-k felelnj, es lassak, miwell menthetik magokat.

Pro I procurator idem, qui supra, solenniter protestando et humillime azon, hogý wk az eö földes vrokka nem akarnanak pórlenj, es nemis volna nak meltok, söt minden alazatos engedelmesseget mutatnj. Solum pro informatione dominorum iudicium praesentem causam hoc modo qualificant: Tudnj illik hogj az fölljul megh nevezet nap taýban, az mikoron egý neminemö malomsoký⁶ ember jwt volna Chanakra ez eggyk, Gergelj neweó I-nak

³ Beste fia, beste lélek.

⁴ Kezéből ki nem vonod.

⁵ Az alperesek azt kérik, hogy a földesúr ne avatkozzék be az ügybe, a bíró a saját személyében legyen felperes.

⁶ Malomsok, akkor Győr, ma Veszprém m.

^c i = i⁸

hazahoz, latwan egý puskajat az I-nak, kerj tñle arron fizetesert, es miuel az I gabona nélkül fogiatkozot allapatban volna, gabnajert mondgia hogý nekj adna. Melj arrat mikoron utrinque acceptaltanak volna, mond az emptor : Lwd kj az puskat, lassam, ha valamj fogiatkozas ninchene benne. Melljet egýszeris maskoris az emptor megh chelekedwen, es nem eýely idñn, az mint praetendaltatik, hanem chorda be hajtas elñt. Biro vram ell feleitven tizti-nek autoritassat, holot w nekje esküttie volt, kjwel affele emberek szokatnak biro elejben hiwatnj es megh examinaltatnj, hanem wnnñn magha az bor ital közben feñl vgordwan es az I-knak eggýkere, Gergeljre rohanwan, ragatta megh az puskajat, mondwan es köwetwen szolwan : Ad ide bestie lelek kuruafj az puskat, mert ebbñl soha többször nem lwsz. Kjre felel az I es mond : Jo biro vram, nè banchad az puskamat, melljet gabonan adtam ell, hanem ha mit vetettem, bñntess erdemem szerent. Annakutanna eýely idñn hazara menwen ez I-nak az biro, melljet contra iura regni nem chelekedhetet volna, kalodazta, verte, taglotta, rugdozta, szidwan szama nekül az lelekewél. Es mikoron az voniakodas közben az megh newezet eggik I-nak, Gergeljek, neminemö rohachkaban fl. 2 es den. 60 lét volna, eýtette kj keblebñl, s vette feñl azon Chanakon lako Kys Mihaljne, Ilona azzonj ; kitis kerwen ez I, denegalt ekkoraig megh adnj. Söt meeg annak fölñtte ezen megh nevezet Kys Mihalne fegjuert administralt az bironak, szitkozodwan fertelmessen ezis az lelekewél ; mely vereseghe ez I-nak elegsegessen megh teczik czombjan es labain tett harabdalason es ragason, mellj nem erdemlene az birosagh tiztit. Latwan ez meltatlansagot az masik, Janos neweó^d I, mint sogora, oltalmara es nem biraja ellen valo feñl tamadasra futot segetsegere, kj ellenis azt kialtotta biro vram : Öllýetek megh az lelek kurwafyat, megh adom az dyat.⁷ Mely dolgokat ez I-k alazatossan keszék defacto docealnj, es hogý ha az testisek elegendñknek nem lattatnanak lennj, in supplementum mindenik in sola sua persona juralnj, miuel innocensek.

Pro domino A idem procurator dicit : Hogj mind ennek az hoszu feletnekis ezen causaban semmi hele nem lehet, mert nem az birowal vagjon most kózik az I-knek, hanem az dominus terrestrisseñl. Azert ha mj praentioia vagjon az biro ellen valo vadolasban, w Naga az birotis kesz sub tempore törwenj elejben allatnj, de mostan chak az w Naga szemeljet concernallia ez causa. Miuelhogj penigh nem tagadgyak modo qualificativo az actioban denotaltatot factumot, kiwantatik, hogý az w fassioiok szerent conuincaltassanak, mert nemo sibi satis, neque iudex esse potest.⁸ Ha mit az biro vetet, volt földes vra, az kj töruent es igassagot w felñleýs szolgaltatot volna, nè tett volna magha hatalmawal eleget maghanak. Az kjre ez utannis w Naga

⁷ Aki megöli, vérdíjat fizet ; a bíró vállalja, hogy a vérdíjat a tettes helyett megfizeti.

⁸ Mert senki (egyedül) nem elegendő bizonyíték a maga számára, sem bíró nem lehet a maga ügyében.

^d ó = o²²

aŷanlia magat, hogj kesz az parsok kőzöt tőruent szolgaltatnj, hanem mint-hogj most az ű Naga szemeljet laedaltak, arrul ű Naga tőruent var.

I dicunt: Az mj az ű kegmes es földes vrok ellen valo feleletit illetve, azert protestaltanak superius humillime, es az ű innocentiajokat egýeb modon nem adhattak ű Naganak es az dominus arbitereknek ertesekre, hanem az mint megh jedzettek. Kirrőlis refusionem pecuniae es az rajtok tett suadalomert kiuának executiot az I-k. Petunt iudicium.

Dominus A inhaerendo prioribus a se dictatis dicit: Hogý nem mostan kellet volna illjen forman, midőn immar az causa processusban vagjon, ű Nagat ez ű praetendalt serelmekről megh talalnj es certificaalnj, hanem ez előt, migh földes vrokka peőrben nem szallottanak; ű Nagais mint igassag szereteő kerezten, istenfelő vr lewen, igassagot szolgaltatot volna nekik. De ezzelis megh mutattak vak merősegeket, hogj imar midőn vram ű Naga őszwe gywýjtőt fő ember jo akaro vraj eloth akarjak differaltatnj ezen allegatiojokkal.⁹

Deliberatum est. Miwelhogý az I-k nem negalljak az vr ű Naga ellen valo chelekedeteket, melljet hatalommal pattraltanak, ideo convincuntur seorsim et singillatim in florenis duodecim. Az mý peniglen az biro dolgat illetve, lassa mit félell ezekre az ű ellene tett feleletekre, minthogý az I-k ellene defacto docealnj akarnak.

Az biro personaliter azt mondgya: Miwel az vr ű Naga vgý kwldötte ky az pőchetet, hogý mind en s mind wk bizonichanak ez dologbul, azert enis készen vagýok bizonsagimmal.

Primus testis Blasius Kaydaczy, colonus in dicta possessione Chanak, annorum circiter 56 ½, iuratus et examinatus fassus est: Midőn az vr kj ment volt Chanakra vtobban, akkor hidta¹⁰ ez biro ez testist hazahoz egý italtra. Azon kőzben, hogj az lőuöldőzest hallottak ebed utan, ment az biro kj, es ez testis midőn oda ment, latta, hogj Kosa Janchjnak egý feýsze volt kezeben, es hallotta magatul, hogj ű wtötte volna az biro eőchet, es ez testis akartha ell vinnj Kosat, de az aszonj nepek kj vettek kezeből, osztan ű be ment hazahoz, es otthon maradt.

Secundus testis Georgius Horwath, colonus ibidem, annorum circiter 35, iuratus et examinatus fassus est: Egýebet nem tud, hanem latta, hogý valamj 3 aszonj emberek husztak vontak egýmast, az biro egýmastul ell valasztotta wket, osztan wket az biro eröltette, hogý fogjak megh Kosat. Es Kosa egý karot vett feől es szidta wket, hogj megh lattia, kj fogja megh eőtet, mind birajat s mind wketh, az kik megh akartak fognj. Osztan Chando monta, az lelekeuel szitkozodwan mindenik, öllýetek megh az Kosat, megh adom az dýat.

⁹ Hogy most, az ellenük indult ügyben összeült úriszék előtt — s nem korábban előterjesztett viszontkeresettel — akarják az ügyet a földesúr keresetétől eltérő irányba terelni, illetőleg elhúzni.

¹⁰ Legutóbb, akkor hívta.

Tertius testis Joannes Horwath, servus relictæ quondam Georgii Ban in Chanak, annorum circiter 25, iuratus et examinatus fassus est: Midõn Szil Gergel lóuöldözõt estwe fele, midõn az morha be ment, latta, hogj az biro akarta az puskajat ell vennj, de Gergelj nem engedwen mondotta, kesz vagyok ell mennj az biro hazahoz, de az puskat nem engedem. Osztan Kosais az birora tamadott, es az eõchet szakolczawall¹¹ wgj wõtõte az fejet.

Quartus testis Michael Nagy, colonus ibidem, annorum circiter 25, iuratus et examinatus fassus est: Eõ akkor bort arult, es hallotta az lóuöldözest, hogj probaltak az puskat, es hogj az birowal huztak az puskat. Osztan Kosa õszwe wõtõ Chando Janossal, es ugj wõtõte Chandot; vegezettre mind ala huztak vontak egj mast, es Kosa masod magawal mezeitelen kardal forgolodott.

Quintus testis Joannes Bechý, colonus ibidem, annorum circiter 35, iuratus et examinatus fassus est: Hogj midõn kj ment az hazbull, immal megh volt az haborusagh, es w oztan chak vedelmezte õket.

Pro incamattis:

Primus testis Michael Benkõ, colonus ibidem, annorum circiter 40, iuratus et examinatus fassus est: Tudgia, hogj el akarta adnj Szil Gergelj az puskat es probalta; oztan az biro ell akarta huznj, es Szil Gergelj mondotta, itt hazamnal hagyom az puskat, es magam ell megjek hazadhoz.

Secundus testis Jacobus Nagy, colonus ibidem, annorum circiter 32, iuratus et examinatus fassus est: Latta, hogj az puskat ell akarta az biro vonnj, de Szil Gergelj nem engedte, hanem Olmasýual huzta az puskat. Oztan az w feleseghe meczette ell az szýat, s az ablakon be vetettek; az utan ell ment Szil az birowal. Az utan Ban Giõrgjne kapujaban Kosa le eýtette Szil Gergelt, es ez testis vonta ell rola. De ha Chando Janos oda nem jwõt volna, semj haborusagh nem esett volna.

Tertius testis Gregorius Somogy, colonus ibidem, annorum circiter 20, iuratus et examinatus fassus est: Eõ borert akarwan mennj, latta az haborusagot, es oda menwen latta, hogj Chando Janosnak véres volt a feje, es azt mosatwan, el ragatta ez testisnek chakannjat Chando Janos, es Kosara akarwan mennj, ez testis ell vonta túle az chakant, es ell hajtotta. Oztan mondotta az biro, õllyetek megh Kosat, es megh adom az dýat; vegezettre Kelemen Pal szabljawal jõt kj, de aztis be vonta ez testis, es szabljaiat hýwe-lyeben tette.

Quarta testis honesta mulier Anna, consors praefati Jacobi Nagy ibidem, annorum circiter 32, iurata et examinata fassa est sicut maritus eiusdem, hoc addendo, hogj Chando Janos feleseghe vitt volna az vranak egj darab fat, hogj verekedgyek vele, de az testis nem engedte, hanem az bjro Kosa Janost nyakon wõtõte, es verte, hogj az puskat ell nem vonzhatta.

¹¹ Szekercével.

Quinta testis Helena, consors Stephani Baraniaÿ, coloni ibidem, annorum circiter 20, iurata et examinata fassa est: Egyebet nem tud, hanem latta, hogj az biro Kosa Balasnenak az fedelet¹² le űtötte fejeröll, es szidta, verte Kosat es az azzont. Oztan mondotta, hogj ölljetek megh Kosa Janchit, es eö megh adgja az dÿat. Azonban kj vgrot az kardal Kelemen Pal, es mind le vagdalta volna öketh, ha megh nem fogtak volna.

Sexta testis honesta mulier Helena, consors praefati Georgii Horwath, annorum circiter 22, iurata et examinata fassa est ut consors dicti Stephani Baraniaÿ, hoc addendo, hogÿ Kosa Janchj annjanak es Szil Gergeljnenek az fejeketh az biro feleseghe oszwe verte, s azt mondotta, hogj jo szerenchetek, kuruak, hogÿ kj szabadettanak kezemböll, mert hazamhoz vontalak volna.

Deliberatum est. Calculalwan az bizonsagoknak vallassit, nyöwan ky teczik, hogj Szil Gergelj semmj gonosz vegre nem löuöldözöt; es az biro feölmenwen es az löuöldözösesnek vegere menwen, nem kellett volna az puskat huznj, vonnj, holot Szil Gergelj kesk volt az birowall ell mennÿ magha personaliter, es elis ment, s vttiaban osztan futot kj az bironak az eöche, egj nyars karowal akarwan űtnj Kosa Janchit es Szil Gergelt. Az okaert az biro minden dolgoknak az testisek vallassok szerent oka, azert conuincaltatik duplomal, 24 forintal, az eöche penigh, Chando Janos 12 forintal es Kelemen Palis az kard kj voniasert 12 forintal, az vr ellen ket reszerül es az harmadik reszeröl laesae parti persolvendo. Kÿs Mihalne peniglen tartozik az penzt Szil Gergelnek viszha adnj.

Uo. 36—41. l.

168.

1626 október 8, Györ

Jobbágyot — falusi esküdtet —, aki tartozásait a földesúrnak s a töröknek meg nem adva elszökött, fej- és jószágvesztésre ítélnék; az úr kegyelmétől függ azonban az ítélet végrehajtása.

* Levata alia causa eiusdem domini terrestris ut A contra Joannem Szekeres, colonum eiusdem domini A.

Pro domino A Jacobus Barthalyos proponit tali modo: Hogÿ ez ielen valo 1626. eztendoben, Sz. Jakab apostol nap tayban, nem tudatik michoda vakmereösegbüll indultatwan ez I, hattra vetwen az orszagh teörwenÿnek^a folyasit, minden törwenbelÿ buchuzas¹ nélkül^b Chanakrol, az ű Naga szarnÿa alol ell szököt es el ment, nem tekintwen aztot, hogÿ^c ezen eztendeöbelÿ^d

¹² Fejkendöjét, fökötöjét.

¹ A törvényszabta előírások betartása — vagyis földesúri elbocsátólevelé és tartozásainak kiegyenlítése — nélkül.

^a A perjegyzökönyv íröja a kétpontos ékezetet váltakozva hol két ponttal, hol két felé nyíló félkörrel írja (o¹⁷ ~ o¹⁸, y¹⁷ ~ y¹⁸, w¹⁷ ~ w¹⁸). ^b A dölten szedett betük után az eredetiben vessző van. ^c ŷ = y²⁹ ^d o = o²⁷

eskütségbelÿ tisztÿs legÿyen, sem penigh azt, hogÿ földes vranak, falus felejnnek es thörök izpayanakis ados legÿyen, az melj adosság miath azon falunak nagy karais kőuetkőzhetnek.² Ennekokaert az dominus terrestris illÿen chelekedetÿről es el meneseről töruent var.

I personaliter dicit: Hogÿ ű ide be iratta magát,³ es sem földes vranak, sem tisztartojanak hirre nem adta, hanem ugÿ iött ell. Azert lassa ű Naga, mitt chelekeszik velem, ű Naga kezében vagÿyok.

A protestatur de confessatis et petit iudicium super praemissis.

Deliberatum est. Miuelhogÿ az I nem tagadgia az hir nélkül valo ell menetelt, sőt submittalia magát az ű Naga gratiajara,⁴ az dominus arbiterek ebből az okbull az I-nak mind fejÿet, jozagat iuxta decreta regni az vrnak iteltek. Annak utanna az vr ű Naga gratiaja lassa, mit kellessek vele chelekednj.

Uo. 42. l.

169.

1628 január 26, Győr¹

A pázmándi jobbágyok a földesúrhoz intézett folyamodványukban szénájuk elvitelével vádolták a győri vár katonáit. A földesúr a maga személye elleni lázadásnak minősíti az ügyet, mert a — szerinte — minden alapot nélkülöző beadvány az egész falu előzetes tanácskozása és hozzájárulása alapján készült. A jobbágyok az úriszék előtt azzal védekeznek, hogy földesurukhoz csak oltalomért könyörögtek, de az úriszék a kérvény elkészítésében résztvett jobbágyokat, mint lázadókat, elmarasztalja: az úr tetszése szerint büntetheti őket. Azok, akik részességüket tagadják, esküvel menthetik magukat; ha ezt le nem teszik, élődíjat kell fizetniük.

Levata causa reverendissimi domini Georgii Hÿmelreich, archiabbatis Sancti Martini Sacri Montis Pannoniae tamquam domini terrestris et magistratus, contra incolas possessionis suae Pazman nuncupatae veluti incattos.

Pro dicto reverendissimo domino A Jacobus Bartalios cum nostris et proponit tali modo: Hogj ez el mult 1627. esztendőben, Szent Mihál archangiel nap tájában, az fölliól meg neuzet Paszman neuö^a eo^b Naga falujában lakozo jobbágy, nem tudatek michoda okbul conspiraluan, egienlö^c akaratbul

² Ha adósságait (s az esetleg kiszabandó bírságot is) a falun hajtják be.

³ Új lakóhelyén felvétette magát a jobbágynévsorba.

⁴ Az eredetiben itt pont van.

¹ Az úriszék tagjai: Klaris Péter, a győri zsoldosok vajdája, Szegÿ Mihály Győr megyei szolgabíró, Angranus Márton, Szabo másként Genese Márton s Tott János Győr megyei esküdtek, Horuat György, a győrszentmártoni őrség vajdája, Máté deák, Halaz Márton és Mikos Mihály Tápról, Egressy Gergely, a győrszentmártoni őrség tizedese, és más, jogban jártas férfiak és bírák, nemes és nem nemes személyek". — Az úriszék jegyzőkönyvéből csak ezt az ügyet közöljük.

^a Itt ö = o¹⁹ ^b ö = o⁸ ^c A perjegyzőkönyv írója az i, ö, ű betűk fölött levő ékezetet többször két felfelé nyíló félkörrel írja (i¹⁷ ~ i¹⁸, o¹⁷ ~ o¹⁸, w¹⁷ = w¹⁸).

nagj vakmerő es gialazatos sinistra supplicatiot erigaltanak,² es az dominus A-nak keszehez szolgaltattak. Tudnia illik, hogj keues nap volna, mellien eő nekik hol tiz szeker szenajokat, s hol tizen hatot az geörj^a katonak el nem hor-datnanak. Az melj supplicatiójokra az dominus A monealtatuan,³ Szegj Mihál szolga biro vramat es Nemaj Pal eskwt vramat ad oculatam ugian oda Paz-manra kj vitette, hogj ha azok mind ugj comperialtatnak-e, az mind az supp-licatiot erigaltak. Melliet midon szolga biro es eskwt vramek volta keppen meg visgaltak volna, nem hogj ugj, az mint eők írjak, tiz vagj tezen hat szekerral el vinnj talaltatot volna, de meg chiak egj kalangia⁴ karok sem tapasztatot, kit biro vramis eő kme jelen leuen, bösegessen referalhat. Es meg is eők illien vak-merő keppen eő Nagat merezlettek busittan), az kit az eonón magok suppli-catiójok bösegessen meg bizonnit. Ezek azert így leuen, mint effele vakmerő es boszusagra ingerlo jobbagoikat erde[m] szerent kiuan eő Naga conuincaltatnj.

In personis omnium colonorum praedictae possessionis Pazman Lucas Tuba nem tagadgia, hogj eő íratta az supplicatiot, es hogj egienló keppen az falu neuuel íratta, de kóniórges keppen es nem fenegetódes keppen írattak legien ; kóniórógnenek mastis, hogj eő Naga oltalmazna eőket, mert az actio-ban denotalt ideő nap tayban meg sertetet es sebesittetet polgar tarsok soha ep ember ez vtan az seb miat nem lehetne.

Procurator domini A protestatur super eo, az hol nem tagadgiak, hogj eők írattak volna az be adot supplicatiot. Noha resz szerent Tuba Lukaczra akarjak vetni, annak sem lehet hele, mert kőzönsegessen az falu neue vagion az supplicatio vegeben, es egienló akaratbulis praesentaltattak az dominus terrestrisnek. Az mj penig Szabo Geörj⁵ ellen valo vadolasokat illetj, arra az dominus A-nak fölöttebbis gondgia vagion, de miuel hogj az seregh szekj⁶ sok impedimentomok miat igen ritkan szolgaltatik, az okbul kellitet meg ez ideigh voniodnj. Mind azon altal, mint hogj erről ninchien az actioban semmj mencio, hanem chiak az szenanak el vitele auagj nem vitele felől erigaltatot az actio, az kit eő^a magokis nem tagadnak, ebből az okbul meltan orszag tőruenie szerent contra dominum terrestrem conuincaltathatnak.

Touabba az hol aztis allegalliak, hogj chiak kóniórges keppen eő Nagat talaltak volna megh, annakis nem lehet hele. Mert az ónón magok supplica-tiojok meg mutattia, hogj chiak vakmerő keppen molestaltak az dominus A-t ; mert e felől az dolog felől soha az elöt meg nem talaltak az dominus A-t, az kire eő Naga nem resoluulta volna magat, auagy igazsagokban mellettek nem fogot volna. Azert ut supra, petit contra eos iudicium.

² Hamis adatokat tartalmazó folyamodványt szerkesztettek.

³ Megintetvén ; bizonyára a vármegye által, mely az ügyről, úgy látszik, tudomást szerzett.

⁴ Kalangya, boglya.

⁵ Szabó György bizonyára az a győri katona, akit az előző bekezdésben említett jobbágytársuk megsebesítésével vádolnak.

⁶ A győri várórség seregszéke (törvényszéke).

Deliberatum est. Miuel hogj ez incatta parsoknak nemjnmő része lat-tatik az supplicatio meg iratasaban consencialnj, nemi nemő része peniglen tagadnj, annakokaert az nem tagado fel, ha ki találtatik, miuel lattatik földes vra ellen mintegj rebelliot inditottnak lennj, az ily fel az dominus terrestrisnek gratialan marad az convocatus arbitere vram törüenie szerent. Az tagado fel penigh, ha az ily szemelj birosagot visel, az harmad magaual tartozik ad 15. diem magat expurgalnj, tudniaillik, hogj az supplicatio irasban sem hire, sem tanachia, sem semmit nem tudot felől, sem az dominus terrestrisnek praesent-alasaban nem consentialt. Ha chiak polgarj szemelj, maga hitüel menthetj magat az folliöl^a meg irt conditiok szerent es napra. Ha peniglen nem ment-hetek magokat, in vivo homagio⁷ singuli seorsim conuincaltatnak.

Uo. 43—45. l.

170.

1628 május 24, Győr¹

Szökni készülő jobbágyot, aki védekezése szerint ősei földesurának birtokára akart visszaköltözni, az úr kegyelmén marasztalják el, vagyis a földesúr rendelkezik élete és vagyona felett.

* Levata causa reverendissimi domini Georgii Hymelreich, archiabbatis Sancti Martini tanquam A et magistratus contra Nicolaum Földes in possessione Chanak commorantem, colonum praefati domini A veluti inctum.

In persona praefati domini reverendissimi Jacobus Bartalios cum nostris et proponit tali modo, hogj ez jelen valo 1628. esztendőben, Szent Georgy nap tayban, mideón az dominus A nagy barátj² neuö^a puzta falu helben leuó porciojanak latogatasara, melj vagion Geör uarmegieben, Zent Andrasj Istuan vram eő Naga, chiornaj praepost es érdelj püspök³ egienló akaratbol kj mentenek volna, nem tudatik, michioda gondolatbul^b ezen fölliól meg neuzet jobbaj is minden hiuatal nelkw⁴ ot jelen leuen. Es midón az dominus A-nak taualj biraja, Bechj Janos es Chiando Gergel mondottak volna, hogj ezen jobbajis eő Naga szarnia alol az folliól meg neuzet Chianakrol, melj vagion ezen Geör^a uarmegieben, minden törüenbelj ut nelkw^c el akarna mennj; eő Naga

⁷ Az eredeti szövegben „in vivo homagii”.

¹ Az úriszék tagjai: Zeghy Mihály Győr megyei szolgabíró, Szombat másként Szabo András, Angranus Márton s Nemaaj Pál esküdtek, Fekete Jakab, a győri várórség vajdája, Horuat György, a szentmártoni órség vajdája, Máté deák és Halaz Márton Tápról, Egressy György, a győri sereg tizedese, Czepy János Pázmándról és más, jogban jártas férfiak. — Az úriszék jegyzőkönyvéből ezt az egy pert közöljük.

² Nagybaráti (l. az uradalom bevezetésében) a pannonhalmi főpátság s a csornai prépostság közös birtoka volt.

³ Szentandrászi István csornai prépost és (1618—1630. között) erdélyi, majd (1630—1631-ben) veszprémi püspök volt.

⁴ Minden hívás, földesúri parancs nélkül.

^a ö ~ o¹⁹ ^b A délten szedett betük után az eredetiben vessző van. ^c w itt és még öt szóban = w⁴⁰

intuen, hogj affele gondolat nelkwl el legien, hanem maradgion helsegeben, az meg neuzet colonus nem tekintuen az eő hiwseges homagiomjanak földes vrahoz valo kötelesseget, egj altalliaban nagy haragra ingerló szoual (el aluan földes vra mellől es Chiki vramhoz⁵ kapchiolúan magatt) mondotta, hogj eő ugian el megien. Ęszel sem elegenduen, mind az folliól meg irt biroual es Chiando Gergelliel nagj sokaigh feddözót⁶ az eő el menetele felől. Mind ezek azert igy leuen, az dominus A az meg neuzet I-t mint effele engedetlen es földes vra ellen maga vetó jobbagiot az kegték tóruenieuel es erdeme szerent valo bwn-tessel meg akaruan bwn-tetnj, holot mindeneöt chiak szabadsagban akar elnj es szabadsaga kj teluen, földes vrat chiak változtattia.⁷ Unde petit iudicium.

I personaliter astando dicit, hogj az eő elej az geörj nemes captalan vrak kőteles jobbagia volt, es az dominus A alol azert akart Chianakrol Nagj Bara-tira laktj mennj. Az mí az actiot illety, nem tagadgia in praesentiarum, hanem vilagossan vallia.

Procurator domini A protestal azon, az hol az jobbagy az factomot nem tagadgia, tudnia illik földes vra ellen valo vakmerő oppositiojat. Az hol penig nem Chiky pwpók vram jobbagianak, hanem az geörj nemes captalan jobbagianak mondgia magat lennj, ebbwlis igen vilagossan kj teczik minden alhatatlansaga, kirwl^d az dominus A tóruent es erdeme szerent valo sententiat var.

Deliberatum est. Miuel hogy az dominus A-nak erigalt actiojat az I ellen vilagossan fateallia az colonus, annakokaert az conuocatus arbiter vrain tóruenie talalta azt, hogy kezeben az dominus A-nak az colonusnak feje es marhaja. Szabad eő Naga, mit chielekezik vele, az eő Naga arbitriomjaban al.

Uo. 48—49. l.

171.

1630 január 28, Győr¹

A varsányi bíró nem nyújtott megfelelő segítséget a falu erdejében lappangó tolvajok elfogásához, holott ez tisztsége szerint kötelessége lett volna. Az úriszék 40 forint bírságra ítéli, az úr azonban ezt enyhítheti.

⁵ Az említett Szentandrási István püspököt származása, illetőleg Csikmadefalvi előneve után Csikinek is nevezték.

⁶ Perlekedett, vitatkozott. A bíró ti. és Chiando Gergely megfeddte távozási szándéka miatt.

⁷ Az alperes jobbagy minden földesúrnál csak addig akar maradni, míg az új telepest megillető kedvezményeket, mentességeket élvezheti, azután ismét új urat keres.

^d w itt = w²⁹

¹ Az úriszék tagjai: Dallos János, Győr megye alispánja, Eghri Márton és Szeghy Mihály megyebeli szolgabírák, Nemay Pál, Angranus Márton, Farkass János, Segesdy István, Gienese Márton és Baiusz Mihály, a megye esküdtjei, Vyss-i Nagy Pál, a győri magyar sereg bírása, nemes Szapary András, nemes Oppaka György, Babocsay Pál és Halassy Gergely győri lovas hadnagyok, valamint Fekete Jakab vajda. — Az úriszék jegyzőkönyvéből ezt az egy pert közöljük.

* *Levata alia causa eiusdem A contra providum Blasium Literatum aliter Meszaros, indicem possessionis praedictae Varsany veluti I.*

In persona A procurator idem, qui supra, dicit. Hogy az el mult 1629-
eztendőben, el mult karacson nap tayban, mikoron nemely latrok az morý²
erdőről 12 artant lopuan az Varsany erdöre haytottanak uolna es ot megh öluen
oket, pörsöltének^a uolna, Poss Janos harmad maghauual leuen, az latrokat
eszeben uette volna, Acs Andras neuó esküt polghart ez I-hez az falura be
küldöt, hogý az latroknak megh fogasara bizonios szemelieket küldöt uolna ki
az polgarok közzül. Ez I tuduan az dolgot, uakmerősegre uetuen magat, tisz-
tinek eleget nem tett, hanem Nazuady Giörgy neuó katonanak mondot, hogý
ö uesse³ rea az polgarsagot.^b Melý gonduseletlensége miaf azok az latrok el
szabadultanak. Azert mint effele engedetlen es tisztinek megh nem felelő
biro felöl az A töruent uar.

I personaliter astando azt mongia, hogý Poss Janos ö tüle csak bizonsagul
keretet egý nehaný embert az hatra küldöt esküt által, hogý az bizonsagh
leghien mellette, hogý ö nem uolna tars azokhoz az latrokhöz. Es ez izenetre
küldöt csak három embert ki. Mert ha ö tüle Poss Janos többet keretett uolna,
többet küldöt uolna ki.

Deliberatum est. Megh tecczik Poss Janosnak es annakis, kit ö seget-
segert uisza küldöt az birohoz, relatioiokbol, hogý tempestive az latroknak ielen
letek es az artanyok pörsölése az bironak hirre adatot. De ö süketsegre veuen az
dolgot, nem küldöött elegendő segetseget nekiek, nem iaruan el tisztiben es
hiuatallyaban,^c annak okaert az I negiuen forenton maradot az ur eő Ngha
ellen, mind az által szabad eő Ngha gratiat tenny vele.

Uo. 56—57. l.

172.

1631 május 20, Győr¹

*Nemes vádat emel a főapátság csanaki jobbágya ellen, mert ez — mikor Csanakra
szökött szolgálját meg akarta fogni, — azt kezéből kiszabadította, sőt őt magát is meg-
támadta úgy, hogy életét csak futással menthette meg. Az alperes ügyvédje (aki a korábbi
úriszékeken mint bíró szerepelt) a legkülönbözőbb alaki kifogásokat emeli a keresettel
szemben, s ezzel eléri, hogy bár az úriszék e kifogásokat sorra elveti, a felperes végül is
kiegyezik a jobbággal.*

² Mór, Fejér m.

³ Vezesse.

^a ő = o²² ^b A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^c Az eredeti-
ben itt pont van.

¹ Az úriszék — amely csak az itt közölt ügyet tárgyalta — a következőkből
állott: Anghranus Márton Győr megyei alszolgabíró, Farkass másként Totth János,
Segesdi István és Baiusz Mihály Győr megyei esküdtek, Vys-i Nagy Pál, a győri sereg
bírája, Kлары Péter, a sereg vajdája, Jagaczicz Péter győri zsoldoskatoná és más meg-
hívott bírák.

* Levata causa egregii Petri Kenesey inhabitatoris oppidi Papa in comitatu Wespremiensi ut A contra providum Joannem Kosa,² reverendissimi domini Georgii Himmelreich archiabbatis Sancti Martini Sacri Montis Pannoniae etc. colonum in possessione sua Czanak inque comitatu Jaurinensi residentem I.

In persona A nobilis Nicolaus Kaldy cum procuratoria constitutione sufficienti proponit:^a Qualiter in anno praesenti 1631. circa festum Purificationis Beatae Mariae Virginis^b egy Mihok neuõ szökött szolgálatt az A Czanakon, apatur uram ioszaghaban Giöruarmeghyeben, secundum leges patrias lib. 2. Sancti Stephani cap. 21. megh fogta uolna, akaruan az elhagiott eztendöbelý^c szolgálathyara hazához Papara uinni Beszprim varmeghieben. Mi^d okbul ez megh neuzett I töb complecessiuel egietemben (kik felöl mast semmit nem szollana az A) nem tartuan magatt az megh irt decretalis locushoz,³ az A-ra rea tamadott fegjueress kezzel, leuen igaz utaban az A; azon Mihok neuõ szolgálatt töle el uontha es oltalmazta Isten, hogý magatis az A-tt halalos sebekkel nem illette, es ha ell nem szaladhatott volna, szandekatt az I effectualta uolna. Annak okaertt, miuel az I nemtelen személy leuen, nemess fő embere mereszlett tamadni igaz utaban es az fele hatalmaskodast czelekedny, kiuanlla az A, hogj mind az hatalmaskodasert es mind az rea tamadasertt seorsim conuincaltassek az I. Petit iudicium.

Pro I nobilis Joannes Jagosics cum nostris solenniter protestando de indebita, ante omnia kiuanlla, hogj az dominus A uessen kezest az indebitaigh elegendökeppen valott az szokass szerentt, miuel az szegený I lobbaginak nem lehetne az eö indebita uexatioertt az dominus A-ual litagalni⁴ es annak utanna kesz leszen az dominus A-nak actioiara megh felelný.

A dicit, quod quia non esset moris neque consuetudinis huius etiam fori, ut nobilis quispiam fideiussorem poneret, ideo neque I hoc petere posset. De caetero non tenere dictata ipsius I, sed respondeat, si quid habet, alioquin petit convinci.

Deliberatum est. Esset inconueniens et libertatis nobilitariae contrarium, si nobilis contra rusticum fideiussorem constitueret, ideo non tenet allegatio I, sed respondeat.

I protestatur super ista deliberatione et ulterius dicit,^a hogj az actionak leköl szallanni. Oka az, hogý az I-nak neue nem Posa Janos uolna, hanem Kosa Janos, kiuanlla ut supra az condescensiott.

A dicit non tenere exceptionem I. Tantum enim faceret, uti procurator A

² A szövegben eredetileg Posa állott, ezt Kosa-ra javították át.

³ Az idézett törvényhelyhez.

⁴ Litigálni. — Az alperes ügyvédje azt kívánja, hogy a felperes először is állítson a keresetért helytállni tudó kezest, mert az alperes, mint jobbágy, a nemes felperes ellen nem támaszthat viszontkeresetet akkor sem, ha a vád ok nélküli zaklatásnak bizonyul.

^a Az eredetiben itt pont van. ^b A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^c ó — o²² ^d í — i⁸

intellexisset Posa vel Kosa, nec ob unicum literulam nunquam causa condescendi debet, secundum operis Tripart. part. 3.

Deliberatum est. Propter unicum literulam causa non condescendit, sed respondeant directius.

I ulterius praemissa solenni protestatione dicit, hogy az actionak le köl szallanni, mertt az A az I-nek dominus terrestrisett eõ Ngatt ez I felõl iuridice, hoc est per evocationem vel citationem ad huiusmodi iudicii impensionem orszagunknak törüenie szerentt Tripart. part. 3. tit. 26. szolgabiro uram által nem requiralta, sem admonealta. Et alioquin nemo, nisi legitime citatus, iudicio stare et respondere tenetur. Petit I ut supra.

A dicit nec hanc quoque postulationem I tenere ex eo, quod idem A cum domino terrestri ipsius I consensisset, in hoc videlicet, quod in die hoc praefixo colonum praefatum suum iuri statuere curabit; id quod et fecisset, unde volenti nulla esset iniuria.⁵ Quantum ad citationem attinet, hoc idem, quod praemissum est, intelligi vult I.

I inhaerendo prioribus a se dictatis addit: Dato sed non concessio, ha szinte mondottha uolnais eõ Ngha, az I-nak földes ura az A-nak, hogj az I-tt törüenyhez allattya, de azt ertette eõ Ngha azon, hogj ha az dominus A törüeny szerent procedal dolghaban. Az melliet mint hogj omittalt az A, ragazkodik az I orszagunk megh irt törüeniehez, es kiuannia az dominus A-tt az megh neuezett törüeny szerent ualo requiralsnak omíssioiaert in regali iudicio conuincaltatni⁶. Petit iudicium.

A protestatur de confessatis procuratoris I, ubi manifeste dictaret, quod dominus terrestris ipsum I iuri statuere promississet. De caetero accomodat se supradictatis suis.

Concordarunt partes.

Uo. 61—63. l.

173.

1632 február 16, Győr¹

Györszentmártoni jobbágyot, aki földesúri parancsra sem adta ki a más tulajdonát képező ekevasat, a földesúr részére fenntartott évszakban bort árult, s az idézésre nem jelent meg az úriszék előtt, 60 forint bírságra ítélnék, amely összeget a földesúr — mások példájára — azonnal megvehet rajta.

⁵ A viszontválasz rámutat, hogy a fenti védekezés helytelen, mert csak akkor kell a vármegyéhez fordulni, ha a földesúr — jobbágyával szemben — nem akar a sértettnek igazságot szolgáltatni.

⁶ Az alperes ügyvédje most már támadásba megy át. Érvelésének gondolatmenete: a felperes az alperes földesurának a vármegye útján való megkeresését elmulasztva, hatalmaskodást követett el, s ezért magasabb fórum, királyi bíróság (a kir. tábla) által kell őt megbüntetettetni.

¹ Az úriszék tagjai: Egyr Márton és Zegy Mihály Győr megyei szolgabírák, Zombat András és Segesdy István esküdtek, Vys-i Nagj Pál, a győri magyar sereg bírása, továbbá Fekethe Jakab, Jagachich Péter, Horuat Pál, Bayuz Mihály, Zombat Mihály és Boronkay Ferenc. — Az úriszék jegyzőkönyvéből ezt az egy pert közöljük.

* *Levata causa reverendissimi domini Gerogii Hýmnelreich, archiabbatis Sancti Martini Sacri Montis Pannoniae tanquam domini terrestri et A contra Blasium Buss, colonum praefati domini A in oppido Alsok commorantem veluti I.*

In persona praefati domini A egregius Joannes Jagossich cum nostris proponit. Hogj ez el mult 1631dik esztendőben, Kÿs Aszonj nap taÿban, mikoron ez I-nek hazanal egj Tot Pal neű^a mintzentj polgar ualamj el uezet zanto vasat talalta uolna az ot fön megh neuezet Zent Marton varosaban, Geór varmegÿeben, melyre mint igaz saiat morhalara reais esküdöt,^b ez I nem akaruan kj adnj, holot megh iteltetet nekj, az dominus A ű Naga 12 forint bírsagh alatt ualo peóchetet adot, hogj az I azt latuan, kj adgia az zanto vasat. Ez I uakmeróseghnek uetuen magat, az vr ű Naga póchetet megh uetuen, kj nem atta az zanto vasat, hanem eróuel kólltet ű Naganak el hozatnj túle. Ezzel sem elegenduen az I, hanem ez ielen ualo 1632dik esztendőben, circa festum Purificationis Beatae Mariae Virginis, midón az dominus A-nak korchomaja folit uolna, megh parancholtatta az dominus A az I-nak, hogj bort ne arultasson az vr ű Naga korchomaia ellen, ez I ez dologhbulis uakmeróseghnek uetuen magat, megh nem zűnth, hanem ket hordo bortjs arultatot kj. Azert az dominus A mint effele vakmeró engedetlen jobbagj felól ez I ellen teóruent var.

Pro I nemo.

Dominus A protestatur super contumacia et non comparitione ipsius I et petit iudicium.

Deliberatum est. Miuelhogj az I harom rendbelj dologhban mereszlette opponalnj magat az dominus A ellen, annak okaert mindenik dologhban husz husz forinton conuincaltatik, melljet in exemplum aliorum az dominus A irremissibiliter megh ueheszen rajta.

Uo. 71—72. l.

174.

1635 január 30, Győr¹

Győri lakos — csanaki szőleje után — kilenced és tized fejében két ízben vízzel elegyített mustot adott az úrnak, harmadik esetben semmit sem adott, s a szomszédok szőleit is lopkodta. Minthogy „vakmerőségből” az úriszék előtt sem jelent meg, szőlejét az úrnak ítélik.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b ü = u¹⁹

¹ Az úriszék tagjai: Szeghy Mihály Győr megyei szolgabíró, Jagaczich Péter, Nemay Pál, Totth másként Farkas János és Bodo György Győr megyei esküdtek, Vys-i Nagy Pál, a győri magyar sereg bírása, Horvatt Ferenc, a hadak vajdája, Poky Gáspár és Szopory András zsoldosok, Kaloczay Máté, Maykouicz András, Csiszar István, Baiuss Mihály „és más meghívott, jogban jártas személyek és bírák”. — Az úriszék jegyzőkönyvéből ezt az egy pert közöljük.

* Levata alia causa dicti domini A contra Stephanum Kis aliter Maysay, inhabitatorem huius civitatis Jaurinensis veluti I.

Pro domino A idem procurator cum iisdem proponit. Hogj ez elmúlt időkb^aben lewő ket bor szüretkorban^b ez fölliül megh neuzet I az isteni felelmet hatra uetuen, az eő csanaki hegien lewő szöleieröl, mely Borgiutelek neweő hegien uagion, ketszer izben uizzel egieleitet mustot adot az urnak eő Ngnak az kilenczedben es dezmaban. ^c Ezzel nem elegenduen, ez elmúlt utolso szüretkort egj Vidak Szabo Andrasnak el atta azon szöllöhely mustiat hir nélkül, melibölis az dominus terrestrisnek iutando tizedet es kilenczedet² el lopta. ^c Ismegh azon szöölöie körül leuő szomszedsagok közzül nemellieknek szöölö karoit, nemellieknek fiatal giümölcsfai^t es nemellieknek giümölcsett^d eieli időn titkon el hordotta. Miuel penigh eő Nga effele embernek nem akaria, hogj szöoleie az eő Nga hegien legien, kiuannia az dominus A, hogj az I-nak fölliül megh irt szöoleie az eő Ngha szamara törueni szerent büntetesül iteltessek. Petit iudicium.

Pro I nemo.

Pro domino A protestatur de contumacia et non comparitione ipsius I ac iuxta actionem petit iudicium.

Deliberatum est. Quia I contumacia ductus non comparet, ideo adiudicatur vinea ipsius praetensa reverendissimo domino terrestri.

Uo. 82—83. l.

175.

1636 március 26, Győr¹

A földesúr perti pázmándi jobbágyát, aki egy másik jobbágy elszökött szolgájának marháját — amely a földesúrat illette volna — tilalom ellenére megvásárolta. Az alperesnek azt a védekezését, hogy a marhákat a szolgától még annak megszököése előtt vásárolta, az ítélet szerint 15 napon belül be kell bizonyítania.

* Levata alia causa praefati reverendissimi domini contra Georgium Komondy, colonum eiusdem reverendissimi domini Pazmaniensem veluti I.

Pro domino A idem, qui praemissus, dicit, hogy az el múlt 1635. esztendoben circa festum S. Michaelis archangeli, az mikoron gonosz cselekedetiért

² Minthogy itt a földesúr egyházi személy, mind a tizedet, mind a kilenczedet ő szedi.

^a ő = o²² ^b A dölten szedett betük után az eredetiben vessző van. ^c Az eredetiben itt kettőspont van. ^d ú = u²²

¹ Az úriszék tagjai: Egry Márton Győr megyei szolgabíró, Szombath András és Mihály, valamint Farkas János esküdtek, Vis-i Nagy Pál, a győri vár seregbírája, Dobos György, Boronkay Ferenc, Kollochay Máté, Szopory András, Sélesdy István, Pirithy János, Nemay Pál „és más, jogban jártas személyek és bírák”. — Az úriszék jegyzőkönyvéből ezt s a 176. sz. alatti ügyet közöljük.

Csepi Janos colonusnak egy Istuany neuő szolgália Pazmanrul, Gyeőr varmegyiről el szökőt^a uolna, negy szamu marhaia maraduan és tilalom alatt lèuén, hogy senkj az negy szamu marhat megh ne uehesse :² mind az által ez I ductus contumacia megh uèuén az megh neuezet marhat, mindgyart időgen vr jóságaba haytotta, mely cselekedetért az dominus A törüényt uar, és az marhat statualnj³ kiuannya.

I personaliter astando dicit, hogy noha megh uette az megh neuezet marhat, de eő igaz pénzén uette, az tilalom előtt sokkal, és az hol az teőb marhaiaat tartotta az I, ezeketis oda haytotta közikbe.

A protestatur de confessatis I et petit iudicium.

Deliberatum est. I iuxta propriam allegationem bizonittya megh azt 15 napra, hogy előb uette megh à marhakat, hogy sem Csepy Janos megh tartotta őket, és az vtan törüénye leszen, mert ez mostanj be adot bizonsagok uallassj, mint hogy törüény előtt^a szedetenek, helyteleneknek itiltetenek.⁴

Uo. 87. l.

176.

1636 március 26, Győr

A perbefogott győrszentmártoni jobbágyot, aki „pártütő” módjára nem ismerte el előljárójának az uradalmi tisztartót, ennek megkövetésére kötelezik, s ha róla ismét tiszteletlenül beszélne, minden további eljárás nélkül 40 forint bírságot kell fizetnie.

* Levata alia causa eiusdem domini terrestris contra Valentinum Cseztregy veluti I.

In persona domini A idem, qui supra, dicit, hogy az ielen valo 1636. esztendőben circa festum beati Matthiae apostoli ez I colonus Szent Martonban, Gyeőr varmegyében föl menuén, találta elő az pazmanj birakot, kik kérdettek az I-túl, hogy ha az tisztartot volnae Szent Martonban, kire felel, hogy nintsen, hanem az tj tisztartotok uagyon ot, de az ennyim nintsen. Azert az dominus A mint à féle partitő^a colonus ellen törüényt uar.

Pro I procurator Michael Harossy cum nostris cum humili protestatione dicit et negat totalem actionem et cupit probare per A.

² Tulajdonuk ugyanis, mint a szökött jobbágy minden vagyona, a földesúrra szállott.

³ Előállítani, visszaadni, megadni.

⁴ A tanuk vallomását előzetesen, még az eljárás megindulásával kapcsolatban (a „törvény” előtt) szokás kivenni, de a vallomást a tárgyaláson meg kell ismételtetni. Az utóbbi itt, úgy látszik, elmaradt.

^a ö = o¹⁹

^a ö = o¹⁹

A protestatur super negativa responsione ipsius I et petit iudicium.

Deliberatum est. Ad instantiam dominorum iudicium¹ Csesztregy Balint köuesse megh itt az törvény szék előtt tisztarto vramot ez mondasarúl, es ennek utana megh tartoztassa maghat, hogy é féle illeten szokkal ne élylen, mert minden törvény nélkül 40 fl. birsagal büntetődik.^b

Uo. 87—88. l.

177.

1636 október 30, Győr¹

A földesúr fej- és jószágvesztés kimondását kéri a varsányi bírót megverő jobbágyára mert cselekménye annyi, mint ha magát a földesurat támadta és verte volna meg. A jobbágy arra hivatkozik, hogy a robot dolgában volt ugyan a bíróval valami nézeteltérése, de megalkudott vele, urától pedig kegyelmet kér. Fejváltásra, azaz a földesúrnak fizetendő 40 forintra büntetik.

* Levata causa Blasii Chyanakj, provisoris praefati reverendissimi domini Georgii Hýmnelreich ad bona Sancti Martini pertinentia ut A et magistratus contra Martinum Meszaros, colonum in possessione Varsanj inque comitatu isto Jaurinensi residentem veluti I.

In persona A et magistratus procurator egregius Nicolaus Kaldj proponit. Hogy az mjkoron nemj nemeó dominus terrestrisnek dolgajban lettenek uolna foglalatosok ez jelen ualo 1636djek esztendeóban Z. Mihalj nap tayban, nem tudatjk mjchoda eluegezet gonosz szant szandektul uiseltetuen az I, az nalok ualo varsanj bjrot, Nagj Benedeket^a ugyan azon Varsanj faluban (Geőr varmegieiben leueóban) megh uerte, az mint keduenek tezet ; nem gondoluan azt, hogj az bjro mindenút es mindenkoron az feöldes vrnak kepit repraesentallia es viselj, es nem kőleómben mintha feöldes vrara tamadot uolna az I es azt uerte uolna megh. Annak okaert kjuannia az dominus A es magistratus hogj iuxta leges patrias, feöldes vrara ualo tamadasert iudicialiter feýen es joszagan marasztassek. Peteretque iudicium.

Procurator I egregius Michael Harassj cum nostris dicit. Alazatosan azt mongia az I, ne lattassek az, hogj ez I az w kegmes vraual peóréólljón, auagj peórben bohattana magat, hanem alazatosan gratjat uar feýenek az dominus magistratustul.

¹ Ti. a földesúr a büntetést ezúttal elengedvén.

^b i = i^s

¹ Az úriszék tagjai: Zombat Mihály Győr megyei alszolgabíró, Bodo György esküdt, Iffiu György lovas hadnagy, Nagy Mátvás vajda, Segesdj István, Sebessj György, Kjralj Márton, Chyzar István, Nagj Lórine, Bogyo János, Jagassich Péter és Szaparj András, „valamint más, jogban jártas személyek és bírák”. — Az úriszék csak ezt s a 178. sz. alatt közölt pert tárgyalta.

^a A dólten szedett betük után az eredetiben vessző van.

Pro A cum protestatione : exquo idem I ad ulteriora pergeret, iam paribus actionis uti nequiret,² verum dominus A et magistratus inhaeret suae petitioni.

I inhaeret prioribus.

Deliberatum est. Minthogj az gratja adas nem bjrak vrajm dolga, hanem az feöldes vre, annak okaert, ha ualamj mas feleletj uagyon az parsoknak, felelljenek ulterius, alioquin iudicium habebit I.

Procurator I ulterius dicit. Vgj uagyon, hogj az varsanj bjronak uetettem uolt ualamj keuessed, melyre wys adot uolt okot. De en annak az bjronak keduet keresuen io akarojm altal, melyrwl bjro vram ez I-nek mindeneket megh engedet,³ tali conditione, hogj itten az vr \hat{w}^b Naga szekin ez I, megh kóuesse az birot. Az mj az dominus magistratust, az en kegmes vramat illetj, en \hat{w}^b Nagau al nem peóreólhettek. Ezekbul az okokbul bjrak vrajmek megh rumjnluan az dolgot, alazatossan teóruent kjuan.

Pro domino A protestatur de confessatis I, noha megh uallia, hogj uetet az bjro ellen, de partim az bjrojs adot okot rea : ha szinten adot uolnais az bjro okot, kenszeretuen nem az maga dolgara, hanem feöldes vrajera : ez okbulis nem kellett uolna bjrojara tamadnj. Az mj az concordiat illetj, qualitercunque et quibus conditionibus, nem constal bjrak vrajmnak. Aliud est, hogj ez I-nak nem a bjroual uagyon mostan dolga, hanem az gonoszagh tetelert az feöldes vrall. Annakokaert kjuannja az feöldes vr megh iteltetnj ut supra.⁴

I dicit. Alazatossan tartja magat az \hat{w} kjuansagjhoz, mert ha uettjs az jobbaj, az bjronak nem kellett uolna rea tamadnj, hanem teóruennjel kereste uolna.

A inhaeret a se dictatis.

Deliberatum est. Miuelhogj az I \hat{w}^n ón maga megh uallia, hogj ez bjro ellen uetet ualamj keuessed dé az bjrois adot uolna okot rea, melj mentsege az I-nak heljtelez. Es noha az I conditionaliter megh alkudot az bjroual, de az mj az feöldes vra ellen ualo uetket illetj, azzal az concordjau al nem teórlótte, hanem azon chelekedetjert az I fejen maradot feöldes vra ellen, kit negyuen forinton ualthat megh.

Uo. 92—94. l.

² Úgy látszik, a perbefogott jobbágy védője előbbi „felelete” után, a szokott perhalasztó módszerrel, a keresetlevél másolatát is kérte, amivel a kegyelemkérés után már nem élhet.

³ Megbocsátott.

⁴ Ha a vádlott kiegyezett is a bántalmazott bíróval, tettéért a közvádat képviselő földesúrral szemben szintén felelnie kell, nehogy bírságolási alkalom menjen veszendőbe.

^b $\hat{w} = w^8$

1636 október 30, Győr

Szenahordás elmulasztásával vádolják a név szerint megjelölt három jobbágyot, illetőleg az egész Pázmánd falut. A három alperes az úrral szemben azt állítja, hogy ők a behordási parancsnak mindenkor eleget tettek. Harmadmagukkal leteendő tisztító esküre kötelezik őket, a falu többi lakosának ügyében nem döntenek.

* Levata alia causa praefati domini magistratus et A contra Lucam Bot, Joannem Chepy, alterum Joannem Konja et totam communitatem, colonos possessionis suae portionariae Pazmanj, colonos videlicet dicti domini magistratus.

Pro domino A idem, qui in alia causa, dicit. Hogg az mjkoron az dominus terrestrisnek^a közönsegessen ezenn pazmanj colonusok az teób zolgalat keőzeót, zena takarassalis tartoztanak uolna,^b melyre az dominus A husz husz forint bjrsagh alat kenszeretette, es noha az kaszallast praestaltak ugyan ez ielen ualo 1636djik esztendeóban, az selljersegh feólis gyűyteotte az szenat,^b mind az altal az megh neuzet colonusok contumacia ducti semmj uttal be hordanj nem akartak, hanem veszteben hagjuan, az feól es ala iaro szekeresek horton el hordottak¹ el annjra, hogj chak igen keuesset kaphatott az dominus A az szenaban,^b melj maradek szenatjs nem ez colonusok hordottak be, hanem mas egjebűnnen ualok praestaltak azt. Azert mint effele engedetlen colonusok feleól az dominus A teóruent ker pronuncialtatnj,^c annak feleótteó az szenaban let kartis megh íteltenj.

Unus I, videlicet Lucas Bott, iuratus eiusdem possessionis Pazmanj, azt mongia azon hűtre, kjre megh eskűdét mind szegennek boldoghnak,² hogj ualamint az dominus magistratus paranchiolta, az szerint elseóban eót szekeret küldeót, masnap negj szekeret, harmad nap ket szekeret s az utan egj szekeret küldeótt^d azon szena hordasra. De hol mj fogjatkozás eset az dóloghban, nem ű az oka, mert ű megh paranchjolta 4 forint bjrsagh alat.

Alter I, utpote Joannes Chepj azt mongia, hogj mjkoron ű nekj parancholtak, ű el ment.

Tertius I, Joannes Konja azt mongia, hogj mikoron az szer jaras reagyün, mindenkoron el megjen az vr dolgara.

Az A protestal az colonusok allegatioian, melj az ű innocentjajokra igen heltelen. Mjuelhogj tuttak azt faluul, hogj praecise űket illette az zena ka-

¹ Állandóan hordták.

² A perbevont, mint a falu eskűdtje, arra az esküre hivatkozik, amit az előjáróság tagjai beiktatásuk alkalmával, a földesúr s a falu egész lakossága iránt hűséget fogadva, letesznek.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt kettőspont van. ^c Az eredetiben itt pont van. ^d ű = u^s

szallast es annak be takarasat,³ melljet ducti contumacia nem chelekettenek az bjrsagh ellenjs, hanem veszendeóben hagjuan az szenat, conduiseletlensegh miat az szenaban nagj kar let. Kjuannia ut supra in actione. Petit iudicium.

Deliberatum est. Miuelhogj az harom I, ugj mint Bot Lukach, Chepÿ Janos es Konja Janos qualificatjue felelnek az ellenek erigalt actjora, anak okaert azon harom I az w^o qualificatajok szerint in termino harmad harmad magokkal mentchek magokat, alioquin habebunt iudicium. Az mj penigh az teób I-kat illetj, az kik az actjoban specificaluan njnchenek, mjuel minden teóruenjben harom dologh kjuantatik, ugj mint iudex, actor et reus,⁴ az okaert azok ellen bjrak vrajmek pro nunc teóruent nem pronuncialhatnak.

Uo. 94—96. l.

179.

1637 november 26, Győr¹

A tisztartó követeli a kezesektől, hogy a jobbágyot, akiért 100 forintig jótállottak, állítsák elő. A kezesek védekezése szerint a jobbágy, miután a tisztartó minden marháját elvette, és ezáltal élelhetőségétől megfosztotta, kénytelen volt a faluból elköltözni. Mint-hogy a marhák elkobzását a felperes is elismeri, s a kezességvállalás óta hosszú idő telt el, az úriszék kimondja a kezesség megszűnését.

* Levata causa egregii Blasii Chanakÿ, bonorum quondam praefati reverendissimi domini Georgii Hÿmelreich praefecti ut A et magistratus contra Joannem Konÿa et alterum Joannem Komondÿ in possessione Pázmán comitatuque isto Jaurinensi residentes.

In persona A nobilis Nicolaus Kaldÿ cum nostris proponit: quod in anno praeterito 1636. az mikoron egj Komondÿ Gieörgj neuuó leghint nem-nemw excessusiert az A megh fogatny akart volna, ez megh neuzet I-k^a megh nem hagjuan foghnÿ, lettenek kezesek erette száz forintigh. Kÿuannia azért az A, hogÿ azon Komondÿ Gergelt statualliak, alioquin fogadások szerÿntt conuincálatnyÿ.

Unus I Joannes Konja in sui et alterius I personis personaliter astando dicit. Hogÿ eők most nem állithattiak. Más az, hogj mjuel tisztarto uram eő

³ Helyesen: a szénakaszálás és annak betakarítása.

⁴ Minden perhez három dolog kell: bíró, vádló és vádlott. Gyakran idézett jogi tétel.

^e w = w¹⁹

¹ Himmelreich György főapáti kormányzó halála miatt az úriszéket a pozsonyi kamara tartatja. Jelen vannak: Bayusz Mihály és Szombatt András Győr megyei szolgabírák, Szombatt Mihály és Sebessy György esküdtek, Wyss-i Nagy Pál, Jagasich Péter és Iffiu György, a győri lovasság tisztjei, valamint Poky Gáspár. — Az úriszék jegyzőkönyvéből ezt az egy pert közöljük.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

kme annak az leghinne, kiért kezesek uagiunk, minden marhaját el hajtatta, űg) kellett el mennő az falubul, es igj netalan az kezesseghnekis le kel szál-lánnő.

Pro A dicit, hogj az I-eknek felelete az mentseghre eléghtelen volna, mert noha az megh holt feöldes vr marhaiat azon Komondi Giörginek el haitatta, mőnd az által az kezessegh ez okbul le nem szálhatt. Annak feőleötte, mőuel egj supplicatioiaban eőreökös jobbágia tette magát², az tauul letel es chauargas nem illetve Komondj Geiorgieott, hanem petit ut in actione.

Deliberatum est. Mőuel Komondő Geiörgő az eő akorbelő vetkejért, á mellért ez I-k kezessek uoltanak, az bőronak keduet kereste, az marhaiat is ez A az feöldes ur számára el hajtatuán oda maradtanak, az erigált actioiát penigh az A ellene nem persequálta, es az kezesseketis az kezessegh dolgaert nem urgealta, ez okbul az kezessegh le szál, mőnthogj nagj ideős teölt az dologban, melj ideő alatt teőrueniekis szolgáltattak.

Uo. 97—98. l.

180.

1638 augusztus 6, Győr¹

A dienesdi jobbágycok és ispánjuk között viszály keletkezett, mert az ispán fele- ségével együtt rútol szidalmazta a jobbágycokat, ezek viszont nem ismerték el ispánjuknak, s nem engedelmeskedtek neki. Bár a helység egyszer már pervesztes lett, az egyenetlenség kiűjult, s egymás elleni panaszaikkal megint az úriszékhez fordultak. A bíróság a bizo- nyítékokból megállapítja, hogy a falunak van igaza, ezért az ispánt Dienesd lakosságával szemben nyelvváltáság címén 20 forintot marasztalja el. A bíróságnak egyharmada a falubelieké, kétharmada a földesúré.

* Ad commissionem reverendissimi domini Matthiae Palffy, archiabbatis Sancti Martini Sacri Montis Pannoniae tanquam domini terrestris, inter agilem Matthaeum Barbelő ut officialem et providos Michaellem Boniaj iudicem, Lau- rentium Simon et Valentinum Balogh colonos, in sede iudiciaria praefati reve- rendissimi domini levata causa eiusdem officialis ut A contra nominatos I utpote colonos possessionis Dienesdi, in comitatu Poseniensi existentis habitae, atque adeo totam communitatem civium iamfatae possessionis Dienesdő veluti incamattos.

² Önként örökös jobbágycságot vállalt, bizonyára azért, hogy a földesúr által ellene indított pertől, vagy valamilyen teljesíthetetlen követeléstől szabaduljon.

¹ Az úriszék tagjai: Baius Mihály Győr megyei szolgabíró, Sombat Mihály, Benkouitt Péter és Zeghy másként Uasuarj János esküdtek, Horuatt Ferenc és Sambo Gábor, a győri vár vajdá, Opaka György, Radicz Miklós és Poky Gáspár győri katonák. — Az úriszék csak az itt közölt ügyet tárgyalta.

Pro A generosus dominus Nicolaus Kaldi cum constitutione procuratoria sufficienti proponit, hogy ezen föllül megh neuzet officialisra az I-knak^a regy nehestelleszek leuen, igyenetlenszégben eltenek, kj myat az eö Naga dolghaj szokszor izben halladekot uett.² Es ugian nem akariak az I-k pro officiali ismerni az A-t,^b meljnek okat agyak az I-k, monduan : myuel eöket szidalmazna az A es nem maga csak, hanem feleszegeis, Anna aszonj. Melj dolgot es igyenetlenszeget az io emlekezeteö archiabbas uram, Hemelrajch Georgi³ uram convocatus arbiter urajmekal componalni akaruan, Morocz Farkas, Posony uarmegie uice ispanj uram ielen leteben annis superioribus succubuit pars in causam attracta et officialem A deprecata est tota civium communitas. Et insuper iuxta deliberationem per eosdem dominos arbitros iidem I convicti extiterunt. Valtozuan az uraszagh, ualtostatot az akaratt is az emberekben, es annira jut az igyenetlenszég az A es I-k között, hogy tellieszegezen conspiraluan az I-k, nem akaruan az A-t ispannak recognoscalni. Es szemereis uetetet az A-nak, myuel az colonusok le uontak uolna az tistet rola, holott az földes ur ez ideigh regi szolgálottiban megh tartota. Most immar uiobban, ha iniurialtatanak az I-k az A-tol, io bizonitas alatt eleö aluan, proponalyak. Azert conuocalta eö Naga mostani arbiter urajmekat, hogj iuridice reuidealuan ezen differentiat, deliberajlonak eö kmeik. Protestando nihilominus de gravissima iniuria sibi per ipsos I illata, peteret iudicium.

In personis I, qui procuratores constituerunt, egregius dominus Joannes Jagositt, cum praemissa solenni protestatione, ne videatur in praetensum A eiusque acquisitionem quovismodo consentire ;⁴ az feölljul megh iratot actiora nem tudnak egiebet az I-k mostan feelni, hanem csak ezen dolgokbol ragazkodnak az I-k mostani archiabbas uram eö Naganak niutatot supplicatioiokhoz. Protestaluan mind azon altal azon, miuel hogy az A az minemeö iniuriosum uerbumokat es gialazatos szokat szollot az biro es falubeli polgarszagh ellen, mint hogi azokat az szokat nem oly idegen emberek eleött tete es pronuncialta az A, az kjk eleött az I-k tudomant tehetenek uolna.⁵ Az okaert keszek az I-k keözül az falubeli biro es Timar Geörgy s Hotka Janos mingiarost megh esküdni az A ellen, hogi eök hallotak azokat az gialazatos szokat az falubeli biro es polgarok ellen mondattni az A-tol. Az okaert kjuanniak megh oluastatni az I-k az urnak eö Naganak be adot supplicatioiokat es hiteket be uenni az megh neuzet szemeljeknek, az A ellen mindenik I magan, magan marasztzagot pronuncialtatny.⁶

² Halasztást szenvedtek.

³ Himmelreich György főpáti kormányzó 1637-ben halt meg.

⁴ Nehogy úgy lássék, mintha az „állítólagos felperest”, vagyis a perindítás és a kereset jogosságát bármi tekintetben elismernék.

⁵ Nem idegen, tehát az egész falu ellen indított perben érdektelen személyek előtt tette, akiket az alperes falu tanúként felhasználhatott volna.

⁶ Az alperesek azt kívánják, hogy a nevezettek eskü alatti vallomását vegye ki a bíróság, s a felperest mindegyikükkel szemben külön-külön marasztalja el.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt pont van.

Pro A : Ragazkodik az ü általa be adatot supplicatiohoz. Annak fölette protestaluan, hogi a az I-k által be adatot supplicatioban olj dolgok uolnanak, kjk immár in fumum abierunt⁷ coram praenominato domino vicecomite comitatus Poseniensis, kjkról depraccaltakis az A-t, az olj panasok be ne uetessenek, mint kj felöl immar megh keöuetes extal es conuictiois. Hanem ha my de recenti let, azt proponalljak az I-k,^b kjre kez az A megh felelni.

I inhaerendo praemissis suis allegationibus, eökis solenniter protestalnak azon, hogý ha az A olý regi dolgokat iratot uolna az eö supplicatioiban, az kjkról sokan az I-k megh szem tudnanak emlekezný, mikor teörtentenek, hogý azok be ne uetessenek. Az teöb dolgokatis, az melljeket praetendal az A az I-k ellen, kjuannyak, hogý mingiarost az A elegendeö keppen megh bizonicza. Alioquin petunt II, ut supra.

Pro A : Az my az colonusoknak maga hitiuel ualo bizonitast illeti, azt nem kjuanhattýak orszagunk törüenie ellen, myuel mind interessatusok. Azt szem kjuanhattýak, hogý az A ú ellenek bizoniczon, miuel non est moris et consuetudinibus.⁸ De reliquo inhaeret a se supra dictatis.

I ulterius inhaerendo praemissis :^b Myuel az I-k keözül az megh neuezet harom szemeliek mostan az A-ual ezen föllýül megh iratot actio szerent nem akarnak pörben szallany, hanem az eö inüriaiokat az A ellen maskepen akariak inditatni, az okaert bizonszagokat be uetettetni,⁹ myuel az I-k tudomant idegen emberek előtt nem tehetenek.¹⁰

A dicit : Az my az praetendalt harom szemelt illeti, quod quia tota communitas civium esset interessata, nem uetethetni be bizonszagokat ; kjk noha nem akarnanak az A-ual in litem ingredi, mind az által az A egy aránt prosequallia¹¹ az I-ket.

Deliberatum est : Myuel hogý mind az ket pars secundum allegationes az regi megh let dolgokat seponalni kjuantak, mint hogý azon regi dolgok felöl concordaltanakis egi mas közzott,^c in fumum abierunt,^d az mint hogi birak uraimekis seponaltak. Az mi pedig Barbely Matthenak be adot supplicatioiat illeti Balogh Balint ellen nem regen let sydalomert, secundum oblationem ipsius docealia az sydalmat Balogh Balint ellen in termino. Myuel¹² pedig az supplicatioban specificalt pannasat illeti az falunak Barbely Matthe ellen, azon panast docealyak in termino personis non interessatis.

⁷ Melyek az előző — az alperesek által elvesztett — perben már szerepeltek, így tárgyalanná váltak.

⁸ Helyesen : consuetudinis. — A földesúr előjogát, hogy jobbjogai ellen indított perében nem tartozik a vádat bizonyítani, a felperes gazdatiszt magára is vonatkoztatja.

⁹ Ti. kéri.

¹⁰ A három névszerint megnevezett alperes ki akar válni a perből, s az őket ért jogtalanságok miatt a felperes ellen más keresetet akar indítani, hogy ebben a perben tanúskodhassanak, mert idegen tanúkat az alperesek nem szerezhetnek. (L. az 5. jegyzetet.)

¹¹ Helyesen : prosequallia.

¹² Helyesen : ami.

^c ö = o⁴⁰ ^d Az eredetiben itt kettőspont van.

[A per folytatása uo. 1638. augusztus 21-én:]¹³

Levata causa agilis Matthaei Barbel tanquam querulantis et officialis in possessione Dienesdj contra Valentinum Balogh, colonum in praefata possessione residentem.

In persona querulantis idem, qui supra. Az deliberationak continentiaia serént az bizonsagoknak uallasitt exhibeallia sub sigillis es protestal azon, hofi ezen hiteztes mellet¹⁴ az mint az comissio ki adatot, nem ügy procedaltanak. Miuel az hèlesegh biraija maga szedte az bizonsagokat, kys interessatus es perelkedő fel ezen querulanssal, eskütt sem leuen üle, eönnön^e maga procedalt, noha tilalmaztatot ugian, hofi többed magauual szedgie az bizonietast, de azzal nem gondolt. Melihez kepest ha külomben szedetet à bizonietas, hofi nem az mint ezen querulans suplicatioia tartana, ennek kel tulajdonetanj.¹⁵ Mind az altal submittit idem querulans deliberationi dominorum iudicum.

Pro I idem procurator, qui in superiori termino, cum iisdem et cum praemissa protestatione producullia az deliberatio szerent az bizonsagoknak uallasit pecet alatt, mellieket calculaluan birak uraim, kiuan az A ellen orszagunk törüenie szerent maraztsagot.¹⁶ Az mi Balogh Balint dolgat illeti, azis produculta az ur eő Naga peczetit, az mellet birak uraimhoz ualo suplicatioiat, mellieketis megh oluasuan, kiuan deliberatiot.

Barbelj Mate bizonsaghi, hogj megh szjtta Balogh Balinth Barbely Matet.¹⁷

Deliberatum est. Miuel az querulans parsnak, tudnj illik Barbel Mathenak, dienesdi ispannak be adot bizonsaginak uallasibul uilagossan ki nem teczik, hofi szidta es rutetota uolna eötet Dienesdiben lakoza Balogh Balint, külomben, ha nem iol lehet¹⁸ ketteinek azon be adot bizonsagoknak uallasibul jönne ex parte ualami ky. De azoknakis uallasokat birak uraim ruminaluan es conceptusban üeuèn, ugi talalliak, hofi az ispan, Barbel Matthe, előb eő adot uolna okot az sitokal az sitokra. Igi leüen à dologh, azt talalliak birak uraim ezen diferentiarul es uituperiumrul, hofi az kólczont egik az masikának megh adta, es igi az egik az masik ellen semin sem marad.^d

Az mý pedigh illeti azon megh neüezet Barbel Matthe mast dienesdi ispannak azon helsegbeli biraija, esküttek es az egész falu között ualo diferen-

¹³ Ez alkalommal az úriszéken részt vettek: Bauuz Mihály Győr megyei szolgabíró, Szombath Mihály, Benkouith Péter, Radich Miklós esküdtek, Kuun Miklós és Oppaka György. — Minthogy e tárgyalás jegyzőkönyvét az előző tárgyalás jegyzőkönyvére folytatólagosan vezették rá, nem állapítható meg, hogy az utóbbi úriszék intézett-e más ügyeket is, vagy csak ennek a pernek a tárgyalására ült össze.

¹⁴ Hogy e tanúvallatás alkalmával.

¹⁵ A felperes szerint a szabálytalan tanúvallatás az oka, ha a tanúk az ő panaszában előadottaktól eltérően vallottak.

¹⁶ Elmarasztalást.

¹⁷ A felperes tanúinak vallomásáról a jegyzőkönyvbe csak ez a megjegyzés került be.

¹⁸ Egyébként (nem tűnik ki), hanem csak.

^e ö = o²⁷, ö = o²⁸

tiat, birak uraim az dienedsj helsegnek biraiatul, Banaŷ Mihaltul, esküttéktül es az egez helseghbeliektul sub sigillis be adatot bizonsagoknak uallasit summa cum diligentia calculaluan, föl talaltak uilagossan, hofi à suplicatioban denotalt tiztessegek ellen ualo gialazatos szidalmakat az megh neuzet Barbel Matthe mind felesegestül niluan patraltak. Annak okaiert birak uraim seorsim et singilatim mindenik dienedsi helsegbely polgar ellen¹⁹ in emenda linguae in florenis viginti conuincaltak es agraualtak, mely conuictionak kétt reze az foldes urnak eö^e Naganak cedal, az harmadik rez pedigh à helsegbelieknek.

*Bencés főapátság rendi lta, Pannonhalma.
Acta antiquiora, 1638. aug. 6. 1—5. l.*

181.

1640 február 28, Győr¹

A földesúr azzal vádolja deáki kocsmárosát, hogy őt gyalázta, s ennek bizonyítására tanúvallomásokat nyújt be. A kocsmáros tagad. Az úriszék megállapítja, hogy a tanúvallatás nem szabályszerűen történt, s csak egy tanú vallott a kocsmáros ellen, így a keresetet elutasítja.

* Levata causa reverendissimi domini Matthiae Palffy, archiabbatis S. Martini Sacri Montis Pannoniae tanquam domini terrestri et magistratus contra Franciscum Kőrmendj oenopolam Deakiensem, in comitatibus Posoniensi et Nitriensi habitis² commorantem veluti I.

In persona praefati domini magistratus nobilis Joannes Igosich³ cum constitutione procuratoria dicit: Hogy az felliül megh neuzet I az mikoron az deaki korczomanak gondgia uiselesere praefigaltatot volna az fölliul el mult esztendokban ezen megh neuzet dominus terrestrius által, mind azáltal el feletkezuen az I vrahoz ualo husegéről es engedelmessegeről,^a az mikoron eó Naga az korczoma penzt kerette uolna ez I-től^b bizonios jambor szolgálta által, gialazatosan feleluen ugian azon megh neuzet Deakin, mond, parcendum piis

¹⁹ Ez bizonyára nem szószertint értendő, csak az egyetemlegességet akarja kifejezni. Fejenként kiszabva — bár a falubeliek ezt valóban kérték (l. a 6. jegyzetet) — a bírság valószerűtlenül nagy összeget tenne ki.

¹ Az úriszék tagjai: Zapary András, Győr megye alispánja, Zombatt András szolgabíró, Sebessi György és Thorkos János esküdtek, Iffiu György, a győri lovas csapatok kapitánya, Oppoka György, Thorkos Péter, Segesdj István, Győr város bírása, Kaloczaj Máté s Szabo János győri katonák, továbbá Angranus Tamás, Thott János és Szakonj János. — Az úriszék jegyzőkönyvéből ezt s a 182. sz. alatti ügyet közöljük.

² A pongyola fogalmazású kifejezés arra utal, hogy a Pozsony megyei Deáki község határa Nyitra megye területére is átnyúlt.

³ Helyesen: Jagosich.

^a ő = o²¹ ^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

auribus : Hisem nem regen küldöttem^a az kuldus esse lelek⁴ fianak zasz forintot! Az melli ektelen szauaj az I-nak az inquisitionak harmicz harmadik es 55-dik bizonsagok vallasibol, melljet eö^c Naga pro informatione dominorum iudicum szedetet, vilagossagra jön.^a Kiuannia azert az vram eö Naga, hogy^c effele ektelen szítkajert az I in homagio domini terrestris et tanquam praelati⁵ conuincaltassek.

I personaliter astando negat actionem domini terrestris et magistratus.

A inhaeret testium fassionibus et insuper protestatur super simplici negativa ipsius I et petit iudicium.

Deliberatum est. Minthogy az dominus A-nak procuratora által be adot praetendalt bizonsagoknak vallasibol ki nem tetsik elegendő keppen az dominus A-nak mostani aquisitioja, exquo unus testis pro nullo censeretur, es egjeb arantis azon bizonsagh nem bizonsagnak, hanem nagio b reszből vadlonak lat-tatnek, annuialis inkab, hagi azon inquisitionak collectioja nem az orszagh törüeninek azarant valo constitútioy^c szerent peragaltatot, omnibusque requisitis et solennitatibus de iure requirendis careret, per hocque nullius etiam censeretur firmitatis et efficaciae :^d annakokaert az I de praesenti acquisitione dicti domini terrestris et A absolvitur.

*Bencés főapátság rendi lta, Pannonhalmi.
„Naplók” O. sorozat, a/5. kötet 130—132. l.*

182.

1640 február 28, Győr

Ravazdi jobbágyot, aki szidalmazta a tisztartót, bántalmazni is akarta, s az úriszék előtt sem jelent meg, 40 forint birságra ítélnék.

* Alia causa eiusdem magistratus contra Martinum Leöcz,^a colonum dicti reverendissimi domini archiabbatis possessione¹ Rauasd commorantem.

In persona A et magistratus procurator idem, qui supra, cum iisdem dicit :^b Qualiter anno superiori 639.² eösz taiban, mikoron az vr eö Naga tisztartója, Zolnoki Gabor, ez I-nak parancsolt volna, hagi nemenemeö haydukkal ne igenetlenkednek, ottan ez I gialazotos sokkal illetuen az megh jrt tisztartot, szakallaban akart kapnj es effectualta volnais, ha egiebek nem tartoztattak volna. Melljel az vr eö Naga authoritassatis laedalta, melyről törüent var.

⁴ Beste lélek helyett.

⁵ A földesúrnak, mint főapátnak vérdíján. A főpapak vérdíja ugyanis igen nagy összeg : 400 forint.

^c ö = o⁸, ý = y⁸, ú = u⁸ ^d Az eredetiben itt pont van.

¹ Az eredeti szövegben „possessionis”.

² 1639.

^a ö = o¹⁹ ^b A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

Pro I nemo.

A super eiusmodi contumacia ipsius I petit deliberari.

Deliberatum est. Miel hogi az I contumacia ductus nem compareal sem maga, sem prokatora által, annak okaert azon I az uram eő^c Naga tisztartója ellen fel tamadasaert es gialazotos szidalmaert negyuen forinton, ugi mint egez dian³ conuincaltatik.

Uo. 134—135. l.

183.

1640 szeptember 4, Győr¹

Ravazdi jobbágyot azzal vádolnak, hogy az őt robotra parancsoló bírónak és esküdtelnek nem engedelmességet, őket szidalmazta, a földesúrnak a tisztartóra alaptalanul panaszkodott, a jobbágyokat pedig arra biztatta, hogy a dézsmába kerülő kérékbe kevesebb gabonát kössenek, mint a magukéba. Mivel a bíróság előtt sem jelent meg, makacosság címén 12 forintra ítélik.

* Levata causa nobilis Joannis Gorgey, officialis reverendissimi domini Matthiae archiabbatis Sancti Martini Sacri Montis Pannoniae ut A contra providum Gregorium Saghi in possessione Rauazd comitatuque Jaurinensi residentem veluti I.

In persona A nobilis Joannes Jagacicz cum nostris dicit. Hogi ez I ell feleiltuen magistratushoz ualo engedelmesseget es hűseget, az mikoron paranczolt uolna az eő Nga szent martony dolgainak conduiseoie által az I-nak, biro es esküttie által, ez jelen ualo 1640. eztendoben Nagi Boldogh Aszony nap taýban,^a nemű nemű dolognak uegben uitele felől, meli biro es eskütt^b abban az paranczolatban az dominus terrestrisnek uiselte szemeliet, nem hogi engedelmesseget mutatta uolna es paranczolatit be töltötte uolna ugián ott az megh emletett Rauazdon, de seöt nem uolt oly undok fortelmes szýtok, kiuel az birot es eskutt polgart nem szýdalmazta. Ezzel sem elegendet az I, hanem az megh emletett idő taýban es eztendöben az fölliül megh irt eő Nga sz. martonf conduiselője ellen, be jõuen ide be Giörre hir nélkül, az urnak eő Ngnak nagi hatalmas panaszt tett, mely panaszal nem keuisse laedalta az eő Nga gonduiselóiet. Megh ezzel sem elegenduen, hanem gonozsagit örëbbettuen,² az ell

³ Egész vérdíján.

^c ő = o²¹

¹ Az úriszék tagjai: Bodo György Győr megyei szolgabíró, Radicz Miklós, Jagacicz Péter, Torkos Péter, Benkouicz Péter, Sebessy György és Torkos András esküdtek, Miskey Pál, Győr város esküdtje, Kalocza Máté és Horuath János győri katonák. — Az úriszék jegyzőkönyvéből ezt az egy pert közöljük.

² Öregbítván: nagyobbítván, sokasítván.

^a ý = y²² ^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

mult arataskort arra tanýtotta es keszerítette az aratokat, hagi az eõ Nga dezmaiaban esendeõ keueket kisebb keuekben kötõzzek, hagi nem az magoket, kiuelis az dominus terrestriat lattatot megh czalný. Kiuannia azert az A, hagi mind effele meltatlan dolgaiert az I iudicialiter conuincaltassek.

Pro I nemo.

Pro A : protestando super contumaci absentia ipsius I, petit convinci.

Deliberatum est. Miel az I contumacia ductus nem comparealt, pro eo in poena non comparitionis conuincitur in fl. 12.

*Bencés jóapátság rendi lta, Pannonhalma.
Acta antiquiora, 1640. szept. 4. 1—2. l.*

184.

1643, Gyõr¹

A földesúr ötven pázmándi jobbágyát egyenként 24 forint bírságra kívánja íteltetni, mivel bírságos parancsolatának ellene szegülve, nem mentek nádat vágni. A jobbágyok azzal védekeznek, hogy a kiküldött robotcédula szerint nádat nem az egész falunak, csak a zselléreknek kellett vágni, ezek pedig a jég olvadása miatt már nem tehettek eleget a parancsoknak. Az alpereseket állításuknak harmadmagukkal történõ bizonyítására kötelezik.

* Eodem die levata causa reverendissimi domini Matthiae Palfi, archiab batis Sancti Martini Sacri Montis Pannoniae tamquam A et domini terrestri contra incolas possessionis Pazmany in hoc comitatu existentis habitae videlicet Michaellem Sz. Martoni, Stephanum Burjan, Gregorium Nagi, Dionisium Palfi, Georgium Keresztes, Joannem Nagi, alterum Joannem Szabo, Emericum Keresztes, Joannem Koni, Georgium Szõlõsi, Stephanum Kõntõs, Benedictum Parlagh, Joannem Gõrgõ, Stephanum Szemeti, Michaellem Kouacz, Benedictum Fületlen, Lucam Poti iudicem, Thomam Füsõ, Nicolaum Kouacz, Joannem Gõrgeli iuniorem, Joannem Szemeti, alterum Joannem Szalaj, Gregorium Benecz, Joannem Csziller, Martinum Takacz, alterum Martinum Jobbagi, Andream Nemet, Georgium Ustorocz, Joannem Vida, Michaellem Tot, Gregorium Vegh, Joannem Kis, Gregorium Kis, Andream Cepregi, Joannem Potj, Andream Varga, Joannem Komondi, Georgium Czepe, Joannem Hermany, Laurentium Patak, Joannem Barbely, Gregorium Bona, Mathiam Keresztes, Georgium Szabo, Petrum Langi, alterum Petrum Szeker, Joannem Pinke, Simonem Balagh, Georgium Kouacz et Thomam Burjan velut in causam attractos.

¹ Az úriszék napi dátumát s a bíróság tagjait a jegyzõkönyv nem tünteti fel. — Szõvegebõl ezt s a 185. sz. alatti ügyet közöljük.

Et in persona domini A Michael Conco cum nostris proponit actionem tali modo: Miel ez jelen ualo 1643. esztendőben die 11. Januarii, midőn az dominus A sz. martoni tisztartoia, Berdoczi Miklos megh paranczolta uolna az I-knak, bizonyos czedulat avagi commissiot küldven reajok, hogi az dominus A szamara az minemő nad vagassal tartaznanok, azan tartazat nadat Rauazdi halas toban megh vagtonak volna, nem tudatik, mi okbül^a es miczoda vak merosegnek batorsagatul viseltetven, az megh nevezet I-k azan tisztarto paranczalattjat, meli volt 4—4 forint birsagh alat paranczalva, megh vetven, az nadot megh nem vagtonak. Mellyel nem elegendven, midon ujonnan es masodszaris ez jelen valo esztendőben die 15. Februarii admonialta es paranczalta uolna azan tartazat nadnak megh vagasat, nem rettegven az elebbeni szo fogadatlsagnak büntetesitül, ez masodik terminuson sem czelekedtek megh az dominus A-nak, ugmint dominus terrestrisnek nagi praejudiciumjara es meltosaga ellen. Mely ket rendbeli szo fogadatlsagert kiuannya az dominus A, hogi az megh irt I-k mind az megh nevezet negy forint birsagon, mind pedigh az szo fogadatlsagert, vigore articuli 37. anni 1550. seorsim et singillatim per capita eorundem eleven dian, az az husz hus forinton convincaltossanak.²

Az I-k be advan mentszegekre ualo czedulat, melyben az van irua, hogy az szellyerek tartaznanok az nad vagassol es hogi meg is vagtanak uolna 5 szekerre valot, de mivel az jegh vekonj leven, elis szakadztanak rajta.

Az dominus A procatorja tudamany tetellel azt mongia, hogi az tisztarto uram commissioia, mellyet irt uolt az megh irt 11. die Januarii, nem czak az szellyerekre, hanem az egesz falura sonalt; mellyet mint hogi nem czelekedtenek, nylvan valo szo fogadatlanok uoltanak. Az mely nadat penigh, az mint praetendallyak, az szellyerek vagtonak, az sem menti megh űket az conuictiotul, mivel nem akkor mentenek reaja, mikor az tisztarto paranczalta es ideje s jege szolgal az nad vagasnak, hanem az utan, mikor imar az jegh nem birt. Mint hogi azert melto mentszeget nem adhatnok az szo fogadatlsagoknak, kevannya ut supra conuictiot pronuncialtotni.

Deliberatum est. Az I-k bizaniczak megh az eő qualificatajokat a vagi mentszegetet in termino három bizonyossaggal conuictim es akkor törvények leszen.

*Bencés főapátság rendi lta, Pannonhalma.
Acta antiquiora, 1643. 2—3. l.*

² Az idézett törvénycikk a jobbágyköltözéssel kapcsolatban a földesúr ellen alaptalanul panaszkodó jobbágyra szabja ki az elődíjnak megfelelő 20 forint bírságot. A földesúr ügyvédje tehát hamisan idézi a jogszabályt, hogy ezáltal a törvényekben járatlan jobbágyokat megzavarja.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

185.

1643, Győr

Falusi esküdt feleségét fogják perbe, mert az udvarbíróról tiszteletlenül beszélt. Az ügyet az asszony betegsége miatt más időpontra halasztják.

* Levata causa eiusdem reverendissimi domini ut A et magistratus contra mulierem Helenam Baranyai, consortem providi Joannis Szalai in possessione Pazmany commorantem velut I.

Et in persona domini A Michael Canko cum nostris proponit actionem tali modo. Mivel ez jelen valo 1643. esztendőben die 24. Aprilis, midon sz. martoni hajduk Pazmanyra, mely ebben az Geőr var megyeben vagyon, mentenek uolna vartara valo fat¹ solicialni es az megh nevezet Szalai Janos hazanal leven Pazmant, nem tudatik, mi okbul indittatvan, az megh nevezet Baranyai Iona I aszany megh halgatvan uram eo Naga tisztartoia, Berdoczi Miklos czedulajat, mellyet irt uolt azon Szalai Janosnak ugi mint eskütnek az fa miat, azon dominus A tisztartot rut, gyalazotos szokkal es szitkakkal illette es sitta, mondan^a az czedula felől, hogj valaki irta, kurvafiauul irta. Mellyet midön azon hajduk kerdeztek uolna, hogi miért mongya azan szokat, hiszen, ug mond, az tisztarto irta, melyre vizont mondat az I aszany: eő aual nem gondol, hogi ha az tisztarto irtais, kurvafiauul irta. Mely szok es mondasok, mivel uram eő Naga felette praeiudicalnok es authoritassa ellen valo szok, mint hogi az tisztarto, az mit czelekeszik avagi paranczal, az uram kepeben czelekeszik, kivannya anakokaert azan I aszant erdeme szerent valo büntetesen conuincaltotni.

Deliberatum est. Mivel constal birak uraim elöt, hogi az I aszany betegen fekszik, mely legitima mentszege leven, nem comparealhoto^t sem maga szerent, sem procatora altol,^b annak okaert ez causa differaltotik ez mostani terminusrul.

Uo. 3—4. l.

¹ A szentmártoni őrség részére szükséges tüzelőfát, melyet a jobbágyoknak kellett robotban kivágniuk és beszállítaniuk.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt pont van.

186.

1644 december 13, Győr¹

A csornai prépost végrendelet nélkül, magtalanul elhalt jobbágyának marháit a pannonhalmi főapátság szentiváni pusztyáján találták meg. A főapát, mint a pusztá földesura, a hagyatékot a csornai préposttal szemben magának követeli. Az úriszék ezt meg is ítéli, de a javak felét ki kell szolgáltatni az elhunyt vérrokonának, aki szintén követeleléssel lépett fel. Az ítélet indokolása szerint ugyanis a jobbágy járványos időben halt meg, nem volt ideje végrendelkezni, javainak jelentékeny részét pedig nem a főapátság szolgálatában szerezte, s nem is volt annak örökös jobbágya.

* In causa eiusdem domini magistratus ut A ratione certorum pecudum providi condam Martini Takeczicz, alias nobilis Matthæi Berkes coloni, temporanei reverendissimi domini Stephani Simandj, episcopi Transylvaniensis, necnon praepositi S. Michaelis archangeli de Chorna, in portione eiusdem possessionaria in possessione Nagý Barati in comitatu Jaurinensi existente commorantis, tanquam intestate demortui et sine haeredibus defuncti, alias in territorio praedii Szent Iuaný in comitatu Jaurinensi existentis, eundem dominum magistratum proprie concernentis repertorum.

Idem dominus magistratus cupit revideri et determinari per dominos convocatos arbitros, siquidem esset causa defectus seminis, eadem etiam pecora in territorio eiusdem sint reperta. Quandoquidem de iure et consuetudine regni quilibet dominus terrestris esset fiscus suorum bonorum,² eadem pecora utrum concernant dominum magistratum tanquam fiscum bonorum suorum, vel vero praelibatum dominum episcopum Transylvaniensem, uti dominum terrestrem coloni et servitoris praelibati, et sic cupit deliberari.

Deliberatum est. Az ur eö Nagha tanquam dominus terrestris et fiscus bonorum suorum meltam nyulhatot^a az megh holt Tarczyk Marton marhojhoz. Azon praetendalt marhakatt az uram eö Nagha kezenel hatta az teorueni.

In eadem causa a parte 3-ia providus Joannes Tarczecz, praetendendo se consanguineum memorati Martini Tarczycz, praetendebat ex vi successionis et iure sanguinis dictorum pecorum in se revolutionem.³

In ea parte procurator domini magistratus inhaerendo deliberationi praemissae dicit: Quia idem Martinus Takczicz intestatus decessisset, prouti iudicialiter etiam deliberatum esset, eadem pecora in neminem alium quam

¹ Az úriszék tagjainak felsorolására szolgáló hely üresen maradt a jegyzőkönyvben. Szövegéből ezt az egy pert közöljük. — A szövegben többször ismétlődő név Takeczicz, Tarczyk, Tarczecz stb. alakeltérése a családnevek írásmódjánál is tapasztalható egykorú helyesírási bizonytalanság, illetőleg pontatlanság következménye.

² A földesúr a maga területén s a maga jobbágyaival szemben a kir. fiscushoz hasonló jogokkal rendelkezik, így pl. a magvaszakadt jószágok öröklése tekintetében.

³ Helyesen: devolutionem (háramlását).

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

dominum fiscum derivari possent. Ac proinde iuxta deliberationem idem dominus fiscus neque recedi vellet.

Deliberatum. Jól lehet orsagunk teörüenie szerent, mýnthogi intestatus haluan megh az megh neuzett Takczycz Marton, mýnden ingo marhoj az foldes ura szallatt immediate ; de mýnt hogý megh tekintuen arbiter birak uraimék az mostani dogleletes üdönek^b alapatt⁴, hagi nem mýndeneknek engedetik az üdö, hogý iauairól testalhatott uolna ; hiheto, hagi testalt uolna, es attjafinak hatta uolna. Ez egik oka. Masik az, hogý külömb^c külömb helekenis kereste azon iauait, es nem ott uette eredetit keresmeninek.⁵ Harmadik oka, hagi eörekés jobbági szem uolth. Ezekre az okokra tekintuen arbiter birak uraimék io lölkj eosmeretel, az megh holt Takczicz Marton attiafiainak morhaiának fele megh iteltetet secundum aestimationem iusti valoris, fele az dominus terrestrisnek.

*Bencés főapátság rendi lta, Pannonhalma.
Acta antiquiora, 1644. dec. 12. 2—3. l.*

187.

1647 október 15, Győr¹

A földesúr két pusztá jobbágyhelyet majorságához akar csatolni, a falu lakói azonban — az úr többszöri bírságos parancsolatával nem törődve — maguk vetik be a földeket. A jobbágyok az úriszék előtt azzal védekeznek, hogy a telkeket augusztus közepén követelték tőlük, amikor azokat már kiosztották a zselléreknek, kik addig is szolgáltak utánuk. Az uraság ügyvédje a földesúr teljes szabadságát hangsúlyozza, őt a jobbágyok által hivatkozott „régí rendtartás” nem kötheti meg. Az úriszék a telkeket a felperesnek ítéli, s a jobbágyokat vakmerőség címén élő díjukra, 20—20 forintra bírságolja.

* Levata causa reverendissimi domini Andreae Placidi Magger ut actoris et magistratus ac domini terrestris contra providos Joannem Kolondi, alterum Joannem Szabo, Laurentium Bus, Gregorium Kenieres, Joannem Szabo aliter Feieruari et reliquos incolas possessionis Deaki, subditos vero domini A velut I.

In persona domini A proponit actionem tali modo : Miucl ezen I-k mégh irt falustul nem tudatik honned indetatuan, mikoron az dominus A ennihani

⁴ Helyesen : állapotját.

⁵ Javainak zömét nem ott, a szentiványi pusztán szerezte.

^b ü = u⁸⁹ ^c ü = u¹⁹

¹ Az úriszék tagjai : Szombat András (Győr megyei szolgabíró), Jagasicz Péter (hadnagy), Zambo Gábor, Kun Miklós (Győr megyei szolgabíró), Bogio János (Győr megyei esküdt, majd vajda), Farkas András (a nádor titkára), Nagi István (vajda), Horuatth Gergely (Győr megyei esküdt), Jagosicz János (közjegyző), Pereztegi János (Győr megyei szolgabíró), Feieruari János (Győr megyei esküdt), Kamrasi Ferenc és Kaldy Miklós. A bírák hivatali címét, minthogy az a felsorolásból hiányzik, korábbi vagy későbbi jegyzőkönyvek alapján zárójelben adjuk. — Az úriszék jegyzőkönyvéből ezt s a 188—189. sz. alatti pereket közöljük.

izben meghparancholta volna nekýek, hagi megh irt Deakin, Posoni varmegie-
bén léueő puzta heliek feőldeit megh neuveztek^a es ki mutattak volna, melli
puzta heliek kőzűl ketteit feőldestűl maga számara akarta volna megh tartani,
niluan ualo uakmerősegbén vetuen magokat, ez jelen ualo 1647. eztendőbén
negi² egiszér, hanem ennihani izben az dominus A birsag alat parancholattiat
megh vetettek es azon ket puzta hel feőldeit ki nem attak, sem mutattak, ha-
nem magok számara be vetettek az dominus A-nak es földes uri meltosaganak
nem kichin praejudiciumiara ; melli niluan ualo vakmērőseget^b kiuannia az
dominus A azon I-kat seorsim et singillatim singulos in singulis vivis homagiis
conuincaltatni es az be vétet feőldeket uetesestűl adiudicaltatni. Petit iudicium.

Az I-k personaliter aluan azt mondgiak, hagi eők az dominus A-nak
szegeni jobbagiok leuen, nem pőrólnek eő Nagaua; hanem az puzta heliek
feőldeirűl azt felelik, hagi az ur eő Naga jollehet kiuanta azon ket puzta hel
feőldeit, de nem Szent Giörggi napkor, hanem Sz. Lőrincz napkor, à mikor immar
azon feőldeket kýs oztotak volt az zeőlléreknek, mellik niaratszakai szolgal-
tak rola. Azert kőniórgenek, hagi az reghi rőndtartasokban tarcha megh eőket.

Az dominus A proccatora protestal az I-k felelétirűl, es azt mondgi,^c
hagi az dominus A maga joszaganak absolut ura léuen, az jobbagi eő Naganak
teőruent nem szabhat, sem penigh időt nem praescribalhat, hanem ualamikor
akaria, maga joszagaua szabadon disponalhat, uagi kesen, vagi idején.³
Es minthogi niluanualo vakmērősegek ký tetczik, hagi nem gondoltanak eő
Naga parancholattiaual, kiuannia ut supra.

Delibératum est. Miel az dominus A-nak actioiabal uilagossan ký
tetczik, hagi az ket puzta helnek feőldeit az dominus A birsagh alat kiuanta
maga maiorsagához sequestraltatni, az I-k nem chelékették : annakokaert az
dominus A-nak feöl^b uetet birsagan conuincaltatnak. A mi penigh à ket es tőb
puzta heliek feőldeit illetj, azokban az dominus A-nak szabad mind most s
mind ennek utanna maga jussaua elnj.

*Bencés főapátság rendi lta, Pannonhalma.
„Naplók” O. sorozat, a/4. kötet 6—8. l.*

188.

1647 október 15, Győr

*A földesúr keresetet indít a pázmándiak ellen, mert engedély nélkül felosztották
egymás között a falu földjeit. Minthogy a bíró harmadmagával megesküszik, hogy a fel-
osztás a tisztartó engedelmével történt, a falut felmentik.*

² Elírás, helyesen : nem.

³ A földesúr ügyvédje a szokás alapján kialakult s a termeléshez igazodó mező-
gazdasági határnapok figyelembevételét elutasítja.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b ö = o¹⁹ ^c Az eredeti-
ben itt pont van.

*Eodem die levata causa eiusdem reverendissimi ut actoris et magistratus contra providos Thomam Pinke, Joannem Koni, Gregorium Nagy.

In praesenti termino szent mortoni apatur uram eő Naga maga procatora által pazmani jobbagi ellen proponaltatta,^a hogi az el mult napokban azon pazmani biro^b és több ot ualo polgarok^c eő Naga hiré es parancholattia nekül az ot ualo falu feőldeit egi mas közöt feől^d oztottak, azon dominus magistratusnak nagi karara es dorgemenire,¹ mellirül eő Nagok ellenek conuictiotis kiuant. Melliet haluan azon pazmaniak, azt feleltek, hogi eők nem magoktul, hanem Berdochi Miklos szent martoni tiztarto uram aduan nekik chedula, à mellet oztottak feől, de az chedula el uezset az haiduk miat ;²

Mellirül birak uraim igi delibéraltanak, hogi Pinke Thamas biro harmad magauál eskűdgiek megh azon, hogi az tiztarto commissioia mellet oztottak feől az neuzet falu feöldet,^a és hogi azon léuel el uezset.

Melli biro eleget teuen az delibérationak, maga Bot Lukaczal es Kőröstős Matthiással lé tettek az juramentumot, mellihez kepest birak uraim delibérationia szeőrént az dominus A keresetitül simpliciter absoualtatnak, mind az több pazmani polgarokkal edgiüt.

Uo. 9. l.

189.

1647 október 15, Győr

Jobbágyasszony áll az úriszék előtt, mert férjétől elhagyatva s magát szabadnak gondolva, másodszer is férjhez ment. A bíróság az asszonyt bigámia címén fejesztésre téli.

*Eodem die levata causa egregii Joannis Geórgei, officialis bonorum ut A contra Magdalenam Hiduegi, consortem providi Francisci Vőrös in possessione Pazmani residentem velut I.

In persona A procurator idem, qui supra, dicta etiam Magdalena Hídvegi personaliter astans, contra ipsam proponit actionem tali modo. Miel ezen I aszoni, nem tudatik honned es michoda gonosz szanszandektul uiseltetuen, sem Istennek törüeniet maga elót nem uiseluén, sem penigh ez uilagi büntetestül nem rőtőguén, egiszer immar az ania szent egihaznak szokasa szeőrént

¹ Helyesen : derogamenire (sérelmére).

² Mivel az úriszéki tárgyalás időpontja a linzi béke utáni időbe esik, nem valószínű, hogy az Erdéllyel folytatott háborúkkal kapcsolatos hajdúátvonulásról volna szó. Valószínűbb, hogy magának a szentmártoni őrségnek erőszakoskodásáról történik említés.

^a Az eredetiben itt pontosvessző van. vessző van. c ő = o¹⁹

^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben d ő = o²²

hitueós ura léuen, Kőrmendi Andras neuú, az ki mostanis eleó ember^a s Érsek Ujúarban lakik, azzal sem gondoluan, sem penigh szentzeki biro által maganak szabadsagot nem kéruen,¹ hanem propria autoritate magát chak megh gondoluan, újobban mas tarsot,² ugi mint ez mostani Vörös Ferenczhez hozzáia ménuen es vele megh eskúduen edgiút lakik.^b Melli dologh, minthogi isteni es ulagi törüeni ellen valo, az mint niluan tiltatikis 1625. eztendóbeli hatodik articulusnak continentiaia szeórent, hoga effele poligamusok el ne szenuethessenek,³ hanem pór competentes locorum magistratus megh büntetessenek. Kiuannia annakokaert az dominus A az I aszon ellen megh neuezet articulusnak continentiaja szeórent fejere ualo sententiat pronuncialtatnj Petit iudicium.

Az I personaliter nem tagadgia, hoga ket ura nem volna, de maga az ura hatta el, es szabad léueletis maga adot nekje. Melli uratul, mondgia, hoga gyermekeis uolt. Dominus A procatora protestaluan solenniter az I aszoni feleletiről, holot nem tagadna az actiot, hanem ualami leuelekkel erősittene maga vetkei. Melli leuelek ez mostani pórben igen heltelenek, miuel közönseges törüeni, auagi pelda beszéd közönsegesen azt tarttia, hoga az melli törüeni által ualaki ualamire megh köteleztetik, ugian azon törüeni által szokot lenni à feól szabadulasais. Az niluan ualo dolog penigh, hoga affele hazosulando szemelieket valamint hoga egihazi szemeli szokta eszue adnj, hasonlo keppén az ollian szemeli által szokot uolna lenni az el ualasnakis. Mellire anni ereje es autoritassa nem volt Kőrmendj Andrasnak, mért megh ekkoraigh az illien törüenj poganio^k es nem kőrostitének közöt obsérualtatik. Azert kiuannia ut supra conuincaltatnj.

Deliberatum est. Miuel az I az dominus A-nak ellene erigaltt actioiat coram tribunali megh uallotta es nem tagadgia,^c az okaert orszagunk törüenie szeórent feóuetelre sententiaztatik.

Uo. 10—11. l.

¹ A házasság felbontása — semmisnek nyilvánítása — ez időben az egyházi bíróságok (szentszékek) hatáskörébe tartozott. A szentszék ilyen irányú döntését, melyet rendkívül nehéz volt elérni, a jobbágyasszony aligha szerezhette volna meg.

² Helyesen : társhoz.

³ Szenvedtessenek. — Az 1625. évi 6. tc. szerint a poligámiát fejvesztéssel büntetik.

^a A dólten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt pontosvessző van. ^c Az eredetiben itt pont van.

190.

1648 március 14, Győr¹

A vádlott csikós, kit lólopásért már egyszer halálra ítélték, de jogadalomra elbocsátottak, most sertéslopás miatt áll a bíróság előtt. Azzal védekeznek: úgy tudta, hogy az elhajtott sertések török alattvalók, rácsok birtokában voltak. Az úriszék ennek bizonyítására huszadmagával leteendő esküre utasítja. Minthogy a vádlott ezt nem tudja letenni, újabb ítélet szerint felakasztják.

* Levata causa egregii Joannis Georgey, provisoris bonorum révéndissimi domini Andreae Placidi Magger, archiabbatis S. Martini Sacri Montis Pannoniae tanquam magistratus et A contra Stephanum Kis aliter ménes paztor veluti I.

In persona A nobilis Joannes Jagosicz cum nostris proponit actionem tali modo. Hogi az feőlliűl mégh néuezét az Istennek parancholattiat megh vétuén, es országunk tóruénienek sulios büntetesetűl nem róttóguén, noha ennek előtteis ket louaknak el lopasa miat akaztofara iteltetét volt, es magat arra keőtötté, hogý ha annakutanna chak légh kisseb lopasban talaltatikis, bar mindén teórueni nekűl feől akaztassek, mostis azért ugi mint ez jelen ualo 1648. ezténdeőben Viz Keóróst naptáiban megh uyéttuan előbbeni gonosz chelekedetit, mas toluay tarsaiual edgiút az banhiday² polgaroknak ugian azon Banhida falunak feöldérűl Komarom varmegieben 34 seórtés marhaiokat toluay modon el hoztak, es az paztorokat háttal keőtőztek égimasshoz, az mint magais az I ezeket megh vallotta, és az seórtés marhakat Venekén feőlliűl az Dunan úztattak által, és eők tudgiak az utan, houa tettek azokat. Kiuannia azert az dominus A, hogý az I ellen ezen gonosz chelekedétiért melto sententia pronuncialtassek, elseőben az torturan megh examináltatuan teób lator tarsay felől. Petit iudicium.

Az I personaliter adstando azt mondgia, hogý Chuthi Matthe oda ala akarta chatara³ hinya, es az actioban inseralt seórtés marhakra Banhidanal rea akaduan, azon Chuti Matthe azt mondotta, hogý azon az banhiday feőldeőn az magyar seórtés marhat nem tart, hanem holdultalanok,⁴ raczok haitottak az makra eőket, es ugi az eő szaua utan haitottak el.^a Mondgia aztis, hogý nem tutta szandekjokat, hogý az Dunan akartak az tarsay által haitanj

¹ Az úriszék tagjai: Benkouith Péter, Győr megye alispánja, Jagasicz Péter, Kun Miklós, Perezteghy János, Orsicz János, Szakony János, Thako Miklós, Kirali Márton, Balasko István, Feieruary János, Horuatt Gergely. A jegyzőkönyv a felsorolt nevek mellett a hivatali jelleget nem tünteti fel, erre nézve l. a 187. sz. per l. jegyzetét. — A jegyzőkönyvből csak ezt az ügyet közöljük.

² Bánhida ma Tatabánya része, Komárom m. Ez időben a magyar s a török hódoltsági terület határsávjába esett.

³ Portyázásra a török területén.

⁴ Hódolatlanok. A szót itt, úgy látszik, fordított értelemben használják, s töröknek hódolót, török alattvalót akarnak vele kifejezni.

^a Az eredetiben itt vessző van.

az marhakat, hanem mikor az Dunához haitottak, akkor ert oda. Az paztorokatis nem tagadgia, hogý hattal eszue nem kötöztek volna. Az tarsaý voltak Chuti Matthe, es fia, Andor néuú, ismegh az veý Janchý, veneki Veórós Andras, fia Andor, medueý⁵ Deak Giórgi, nyaradi⁶ Bokor Giunko, Reuesz Leórinecz niaradý, ismegh Chuti Gaspar, es véneký Balaz Miklos, ismegh Dóngós Marczin, Vóros Matthias uramhoz tart neha.⁷ Annectendo, hogý az paztorok keóteózesebén nem volt, hanem az marhakat kérgette akkor.

Az A solennitér protestal az I-nak maga nyelue vallasan es teóruént kiuan ut supra.

Deliberatum ést. Miuel az I az dominus A-nak elléne érigalt actioiara qualificative felel, hogý tudnyllik mideón az actioban denotalt marhakat teób tarsaiual edgiút el haitotta, nem tutta, hogý magyar marhaia legièn, ismegh mikor az Dunan altal haitottakis, s azok arrabul neký jutot pénzt mikor feól vetteis, nem tutta legièn, hogý keóróztién marhaý légiènek. Azokaért azon I in termino pér dominum terrestrém praefixo huszad magauul tiztessegbely szemeliekkel azon qualificataianak megh bizoniéttasara méntczé magat, az utan teóruenje leszén.^a

[Az ügy folytatása uo. 1648. március 30-án:]

Eodem die levata causa eiusdem A contra Stephanum Kis velut I.

In pèrsona A idem procurator cum iisdem azt mondgia: Minthogi ezén I-nek ez el mult teórueni szekkor,^a birak uraimék teóruene azt talalta, hogý eóis tagaduan az actiot, huszad magauul mentse magat ez maý napon, es minthogý pèrsonaliter adstal, kiuanntia, hogý az deliberationak eleget tegièn, alioquin az actio szcórènt akasztofara iteltessek.

Az I nem statualhattia az bizonsagit.

Deliberatum est. Miuel az I az eó qualificataia szeórènt nem méntheti magat, à pènigh uilagossan ký tetczik, hogý az actioban specificalt marhak nem holdultalan razoke, hanem kóróztiènektúl el lopot marhak voltak, à mellieknek arrokbul az I resztis vet, es Tataban Chuti Gaspar tarsat ezén dologh miat, à kys rea vallot, feól akasztottak;^b accedal azis, hogý ez elóttis akasztofara iteltétét volt, és akkor condonaluan neký abbely chelekedetit, maga tóruént chinalt maganak, hogý ha ez utan legh kissebbik uetekbén tapaztatatik, mingiart feól akasztassek. Azokaért az I akasztofara iteltetik tortura nekúl, miuel complicesit megh vallotta etc.

Uo. 12—14., 22. l.

⁵ Medve, Győr m. — Medved'ov, CsSz.

⁶ Később Csiliznyárad, Győr m. — Topol'ovec, CsSz.

⁷ Idónként az ő szolgálatába szegődik.

⁸ Ez alkalommal az úriszék tagjai: Benkouith Péter, Győr megye alispánja, Farkas András nádori titkár, Horuatt Ferenc hadbíró, Szombat András, Kun Miklós, Perezteghy János Győr megyei szolgabíró, Lenduay János győri harmincados, Szakony János, Győr város bírja, Zabo Miklós, Torkos István, Horuatt Gergely, Kecskemethy György. — Az úriszék a fenti ügyön kívül ezúttal is több polgári és büntető pert tárgyalt.

^b Az eredetiben itt kettőspont van.

191.

1650 március 16, Győr¹

A vádlott jobbágyot, mert török fogságba kerülve, keresztényből önként török hitűvé lett, mert saját kiszabadulása érdekében egy ravazdi jobbágycsaládot a töröknek kiszolgáltatót, a jobbágytársaiért — saját váltságdíján túl — kapott pénzt eldorbézolta, s különböző erőszakosságokat is elkövetett, karóba húzásra ítélik.

* Levata causa egregii Joannis Geórgei ut actoris et magistratus contra providum Georgium Fekete veluti incattum.

Et procurator nobilis Michael Kris cum nostris, praemissa generali protestatione, proponit actionem idiomate Hungarico taliter. Hogi mikeppén az 1648. el mult esztendőben ezen I-t az törökök el foguan, előtté nem uiseluén az Istennek es ez uilagi magistratusnak bünteteket, sem vérehez valo köteléssegét, megh alkuduan az törökökkel, hogý feié valtsagaban kőrösztieneket adna.^a Az minthogi melleié véuén bizonios szamu törököket, eyeli időn Rauazdra ménuén, melli vagion Giór varmegieiben, es mideón Polgar Farkas bekességén agiaban nugodot volna minden hazanepiuel eggiút, ezen I réa mutatuan Polgar Farkasra, es megh néuezuén az törököknek, megh jrt Polgar Farkast, Katust, feleségét, leaniat Ilonkat, es annak fiat, Benczet eggiét ertuen az pogani törökökkel, el uitté es el uitette Feiéruarra. Polgar Farkast es feleséget, Kathust az ott ualo török földes urok, Olay bek 45 forinton valtotta ký ezen Polgar Farkas jauaibul, leaniat penigh, ugi mint Ilonkat, ezen I magha sarczaban adta, ennek az fiat, Benczet eótuen talleron adta el az poganioknak, és az arrual itt Magyar orszagban vendegeskedet.^b

Mind ezekkel megh nem elégéduén, ez el mult 1649. esztendőben Pazmanra ménuén, melli vagion Giór varmegieiben, apatur vram eó Naga Vegh Gergeli neuú ott lakozo jobbagianak hazara ment, es be lút, annak utanna hazat be tóruén, úzte, kérgétté, taglotta. Mindezekén kiuúl az fölliül^c megh jrt faluban Mihaly kouach szolgaiatul eyeli időn toluaj modon egi aba dolmant,² egi sinior úuet, egi inget es egi labravalot es hatodfel forintot elvont. Kiuannia azért az dominus magistratus az I-t effele sok rőndbeli valo gonosz chelekede-tiért primum torturara subicfaltatni, annak utanna érdemé szerént valo feieré valo sententian conuincaltatni, kirúl az dominus magistratus procatora töruentis var.

¹ Az úriszék tagjai: Benkouith Péter Győr megyei alispán, Szombat András, Poky Gáspár, Pereszteghy János szolgabírák, Bogio János, Szombathely János és Thamas János esküdtek, Horuatt Ferenc hadbíró, Kun Miklós (Győr megyei szolgabíró), Szemberger Máté, Horuatt Gergely (Győr megyei esküdt). A zárójelbe foglalt hivatali címekre l. a 187. sz. per l. jegyzetét. — Az úriszék jegyzőkönyvéből ezt s a 192. sz. alatti ügyet közöljük.

² Durva posztóból, abaposztóból készült dolmányt.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt kettőspont van. ^c ü = u¹⁹

Procurator domini magistratus protestal azon, hogy az I maga méntsegére be aduan supplicatioiat, magha megh vallana, hogy keresztien hitit megh tagaduan, magha io akarattialbul fogsagaban törökké let.^b Az melli gonosz chelekedetibül ky jön, hogy eö ingérlette, es vezerlette az törökköket^d Polgar Farkas, felesége es leania el uitelére, az melli nem kis suspitio. Minthogy Polgar Farkas ezen I-nek szemtül szemében coram tribunali megh vallana, hogi az I uitte, uitétté volna el az törökkökkel eötét, érré töb documentum nem kiuantatit. Azért kiuannia, ut in actione.

Deliberatum est. Miuel az I az magha mentsegheré bé adot supplicatioiaban megh uallia, hogi nem kénszerittesbül, hanem igéretre nezuén, magha szabad akarattia szerént let törökke, azért az I hazank törüenie szerént karoban ualo vonlasra jteltétet.

Uo. 33—35. l.

192.

1650 március 16, Győr

Lótóvajlás címén perbefogott vádlottnak azt a védekezését, hogy a lovat adósság fejében vitte el, az úriszék nem veszi figyelembe, s a vádlottat akasztófára ítéli.

* Levata causa praefati domini magistratus ut A contra providum Blasium Kórmendi velut incattum.

Procurator eiusdem A idem, qui in prima levata, cum protestatione proponit actionem. Hogy mikeppén az 1647. el mult esztendőben, Sz. Giórgi nap taiban, előtte nem uiseluén Istennek parancholattiat, az holot Isten tilttia az lopast, Lazin, Vespemén varmegieiben lakozo Zoldos Ambrusnak^a az kérttiebül egi louat el lopta. Melli gonosz chelekedetiért kiuannia az dominus magistratus, hogi ezen I akasztó fara iteltessek. Petit iudicium.

I personaliter adstando azt mondgia, hogi nem lopua uitte el, hanem adossagért, miuel akkor nem eysel, hanem nappal uitté el.

Procurator domini magistratus¹ azon, hogi az I coram tribunali megh uallana, hogi Zoldos Ambrusnak louat eö uitte el, es adossagert uitte el, az melli adossagh nem constal. Kiuannia azért az dominus magistratus procatora, hogi az magha uallasa szerént megh sententiaztassek.

Deliberatum est. Minthogy az I nem tagadgia coram tribunali az dominus A-nak actioiaban specificalt lonak el lopasat, azért akasztofara iteltétét.

Uo. 35—36. l.

^d ö = o¹⁹

¹ Ti. protestatur, illetőleg protestál. E szó, bizonyára tollhibából, kimaradt.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

193.

1650 augusztus 22, Győr¹

A deáki protestánsok a katolikus plébánost nem akarták eljáratni, s a vármegyéhez fordultak panasszal. A földesúr — a főpátság — ragaszkodik a plébánosnak járó jövedelem kiszolgáltatásához, s a panasztevő jobbágyokat az elődíj, 20 forint bírság megfizetésére akarja ítéltetni. A jobbágyok azzal védekeznek, hogy a panaszlevelet prédikátoruk írta, ők annak tartalmáról semmit sem tudtak. A földesúri ügyvéd szerint azonban a kérvényből kétségtelenül megállapítható, hogy az a jobbágyok kívánságára készült. — (Az ügy befejezése ismeretlen, az ítélet hiányzik.)

* Levata causa reverendissimi domini Andreae Placidi Magger, archiabatis Sancti Martini Sacri Montis Pannoniae ut A contra providos Georgium Füleóp, Stephanum Szabo, Lucam Füleóp et Stephanum Beőreőczk, neonon reliquos incolas possessionis Deakj velut incattos, colonos utpote praefati domini terrestres.

Et procurator domini A nobilis Michael Kris cum nostris, praemissa generali protestatione proponit actionem taliter. Hogy mikeppén az el múlt estendeőkben az dominus A feőlliuul megh irt alpeőreőseőket ennihani izbén intette, hogy az deakj plebanúsnak megh fizessenek, az meliré ezen I-k^a réa lepvén supplicatiot advan az dominus A-nak, hogy kessek lesznek az ot valo plebanúsnak szokot fizeteset praestalnj. Ez fogadasok mellul az feőlliuul megh irt I-k el menven, az nemes Poson varmegieré az dominus A ellen supplicatiot attanak bé, injurialvan az urat eő Nagat azzal, hogy kenserittene eőket iterato az páp fizeteseré, holot penigh az dominus A az orsagh vegezesen kivul semmi nemu rendetlen valo fizetesre űket nem kenseritette. Kivannia azert az dominus A az I-kat seorsim et singillatim iuxta articulum 37. anni 1550. convincaltatnj,² es az 12. articulus szerent anni 1647. az papnak fizetese felul iudiciaria deliberatiotis var az dominus terrestres.³ Meli ket rendbelj supplicatioiookat az dominus A actiojanak nagioberesegeré bé ad.

¹ Az úriszék tagjai: Szombat András és Torkos István Győr megyei szolgabírák, Fejervarj János, Vasarhelj Mihály és Szombathelj János Győr megyei esküdtek, Szeghi János Komárom megye alispánja, Jagachicz Péter győri lovassági hadnagy, Horuat Ferenc hadbíró, Bogio János vajda, Szemberger Máté győri lovaskatona, Balasko István (vajda), Tharczy János (Győr megyei esküdt). A zárójelbe foglalt hivatali címekre l. a 187. sz. ügy l. jegyzetét. — Az úriszék jegyzőkönyvéből ezt az egy pert közöljük.

² Az 1550. évi 37. tc.-kel kapcsolatban l. a 184. sz. per 2. jegyzetét.

³ Az 1647. évi 12. tc. 3. §-a szerint azokban a községekben, ahol a katolikus papnak javadalma nincs, a jobbágyság részéről egyházi célra fizetett szolgáltatásokat a katolikus és a protestáns pap között egyenlő arányban meg kell osztani. Deáki község e tc. rendelkezése alá esett, temploma ugyanis az 1647. évi 6. tc. alapján a protestánsoknak jutott, így az itteni katolikus plébános javadalom nélkül maradt.

⁴ A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

Providus Georgius Füleóp suo et reliquorum incolarum praefatae possessionis Deakj nominibus et in personis velut incattorum personaliter astando, ast mondgia :^b Ugy vagion, hogy az ur eő Naga megh parancholta volt az harmad ej⁴ bironak, hogy az egi haz júvedelmet kj sedgie es ket fele osza. De nem leven az bironak modgia bënne, az egi haz fiaknak megh parancholta, hogy ki sedgiek ; kik feől menven Posenban, à pater haza küldéotte úket, mert semmj penzt nem uittek feől.^b Kiré nèzve az ur eő Nagais azt mondotta, hogy addigh Posenbül kj nem megien, mighlen ezen dolgot teórvenniél megh lattatīa. Az útannis teórvenihez ideztette, de betegsege miat az urnak el múlt, es megh nem lattathatta. Azert beszelgetven egi más keőzeőt, à praedicator à megiet⁵ bé giuteotte, es azt mondotta, hogy ir ű az varmegieré. De úk nem irták s nemis túdgiak, mitt irt á praedicator, s nemis opponaltak semmiben magokat az urnak.

Procurator domini A azt felelj, hogy az I-knak mentsegek heltelen, mért az posoni varmegieré bé adott supplicatiojokból niluan ki tettchik, hogy keőzeönseges akaratbül es az ű hirekkel irattatot ez supplicatio. Orsagúnk teórvennie szerent azert facientes et consentientes eadem poena puniri solerent ; kivannia az dominus A procatora ut supra az convictiot es deliberatiotis.⁶

Uo. 44—47. l.

194.

1653 március 28, Győr¹

Ökörtolvajokat, bár a kárvallottal kiegyeztek, három hónapi, vasban végzendő kényszermunkára ítélnék; utána kezességen el kell őket bocsátani.

* Levata tertia causa praenotati domini officialis ut actoris et magistratus contra Ioannem Nemett et Martinum Bella in oppido S. Martini Sacri Montis Pannoniae in comitatu Jaurinensi existenti habito degentes velut incattos.

Saepedictus procurator domini A cum protestatione proponit taliter. Hogy mikeppen az el mult 1652. esztendőben Karachon nap tayban^a az föllyül neuzet I-k, nem tudatik michoda Isten parancholattia ellen ualo szanszandek-

⁴ Harmadévi.

⁵ A „megye” szó itt az egyházközséget, a helybeli protestáns gyülekezetet jelenti.

⁶ Az ítélet szövegének beírására szolgáló hely a jegyzőkönyvben üresen maradt.

^b Az eredetiben itt pontosvessző van.

¹ Az úriszék tagjai : Szeghy János alispán, Perezteghy János szolgabíró, Balasko István, Karkouany János, Jagossy Mátton esküdtek Győr megye részéről, Horuath Ferenc vajda, hadbíró, Jagachich Péter, Orsich János, a győri várórség huszárcsapatának hadnagyai, Nagy István, Eölbey Márton vajdák, Szecheny Lőrinc, Szapary Miklós, Kantor György győri lovaskatona. — A jegyzőkönyvből csak ezt az ügyet közöljük.

^a Az eredetiben itt vessző van.

tul uiseltettuen, Tapy Szent Miklosrul, Gyeőr vármegieiben léuőbűl, egy Kis Imre neuű ott lakos személynek egy őkrét el lopuan, fől bontottak, auagy paztalmaltak,² es az megh irt Szent Martonj varosaban, neuezett Giőr^b vármegieiben uluén, ugian ott kezekbennis tapasztoltatott. Kiuánnja azert az I-katt orszagunk törvénye^b szerent, mint lopokatt conuincalnj.

I personaliter adstando nem tagadgiak az őkör^b lopast.

A protestatur de confessatis et petit iuxta erectam actionem iudicium,

Deliberatum est. Miuel constal tiztarto uram relatioiábul, hogy az I-k^a az káruallott emberekkel megh alkuttak légyen, mind azon altal, hogy az dominus magistratus reszirűl büntetetlenűl ne legyenek, mátul fogua harom holnapigh vasban, munkara iteltettek,³ es az az idő ki teluén, illendő kezeséghen el bochattassanak azon I-k.

Uo. 65. l.

195.

1653 május 5, Győr¹

Füssi praedialista nemes asszonyt boszorkánysággal vádolnak. Az asszony ügyvédje különböző perrendi fogásokkal próbálkozik: másolatokat kér, a praedialisták székére kívánja az ügyet áttétetni, alaki kifogást emel a vádlevél ellen stb., majd a vád tanuinak szavahihetőségét támadja meg. A pert így sikerül elhúznia, az ügyet három úriszéken tárgyalják. Minthogy azonban a felajánlott s az úriszék által elrendelt eskühöz a 24 esküűrsat nem tudja előállítani, az asszonyt kivallatásra, lefejezésre s holttestének elégetésére ítélik.

* Levata causa egregii Gregorii Horuatth, officialis archiabbatiae Sancti Martini Sacri Montis Pannoniae tanquam actoris et magistratus contra foeminam Susannam Török, relictam viduam condam Laurentii Kouach in praediali possessione eiusdem archiabbatiae S. Martini Fűs vocata, in comitatu Comaromiensi existenti habita commarantem velut incattam.

Pro A egregius Joannes Linduay cum nostris et cum praemissa generali protestatione proponit taliter. Hogy mikeppen az főllyűl megh neuezett I

² Paszternálták (tájszó), jelentése ugyanaz: felbontották.

³ A károsulttal történt magánegyezség csak az akasztófától, a marhatolvajok rendes büntetésétől menti meg a vádlottakat, de nem attól, hogy a pallosjogű földesűr, a maga területén a közhatalom birtokosa, a lopásért valamilyen büntetésben részesítse őket. Mint rabok, az ő hasznára dolgoznak.

^b ő = o¹⁹

¹ Az úriszék tagjai: Perezteghy János szolgabíró, Szakony János, Feyeruary János, Gyurkouich Gergely, Solinger János eskűdtek Győr megye részéről, Farkas András nádori titkár, Jagachich Péter, Sibrik Miklós, Posgay Damján lovashadnagyok, Horuatth Ferenc hadbíró, Ólbey Márton, Tako Miklós gyalogvajdák, Szecheny Lőrinc, Tarchy János, Balasko István és Jagossyeh Márton, szintén Győr megyei eskűdt. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

aszony,^a mind ez jelen ualo 1653. esztendőben, s mind penigh sok el mult esztendőkb^{en}, es időkb^{en} sok őrdóghy praktikakkal, bú baýos mestersegekkel él^{en}, sokakat éktelen italokkal betegseghre hozott, ueztett, gyogitott, mellyek az be adando inquisitiobul uilagossagra jönnek. Kinek uerificatioiara producallya azon ellene szedetett inquisitiott, à mellett neminemű búbaajos eszközökb^{ül} chinalt karikatt, kiuel Nagy Tanyon² Komárom vármegyében lakozo Chéuý Gergely fiatt giogetotta ; mőly inquisitiott megh oluasuan es ruminaluan kiuannya, hogy az I, elsőben töb őrdóngős tarsoinak kinilatkozasara megh chigaztassek, annak utanna orszagunk tórueny^e szerent tűzre sententiaztassek. Petit iudicium.

Pro I nobilis Joannes Jagossých tudomany tetellel, ne láttassek az A-ra, keresetire, tórueny szekre, terminusra, birak uraýmra, es egyebekre consentialny, de szabad legyen mind ezekr^{ül} feleletekett tennj, es tóruenybely oruosagokkal élny, pariaiat kiuannya az actionak, es egyeb productaknak.³

Pro A azt mongya, hogy az actionak paria decernaltatthatik, de az inquisitionak orszagunk tórueny^e szerent nem adattatik az magistratusok causaiaban.

Deliberatum est. Actionis dantur paria, inquisitionis autem minime.

[A per folytatása uo. 1653. május 27-én :]⁴

Levata causa supradicti A et magistratus contra annotatam Susannam Tőrök velut I.

Pro A idem, qui in praecedenti termino, kiuannya, hogy az I aszony directe felellyen az actiora.^b

Pro I idem procurator, qui in priori termino cum iisdem ; alazatos tudoman tetellel kőnyőrőgh mind az urnak eő^c Ngnak, mind penigh birak uraým^{nak}, hogy az I nagy fűssy praedialis nemes személy leuén, mőllyek orszagunk tórueny^e szerent iuxta articulum 14. Maximiliani imperátoris decreti anni 1567. szinten azon nemes szabadsagokkal él^{nenek}, kikkel az mas jozzagos nemessek él^{nek},⁵ es ad simplicem delationem aliquorum nemis capialtathatot uolna megh

² Később Tany, Komárom m. — Tõh, CsSz.

³ A vádlott ügyvédje a szokott módon, parium petitio-val kezdi a védelmet, hangsúlyozván : ez nem jelenti azt, hogy a vád jogosságát, a bíróság illetékességét stb. elismeri. (Az egyes kifejezéseket l. a nomenklaturában.)

⁴ Az úriszéknek — mely ezúttal csak ezt az ügyet tárgyalta — tagjai voltak : Széghy János alispán, Farkas András nádori titkár, Perezteghy János szolgabíró, Feyeruary János, Balasko István Győr megyei esküdtek, Tarchy János, Győr megye jegyzője, Jagachich Péter, Orsich János, Sibrik Miklós lovashadnagyok, Ólbey Márton, Bogyo János, Tako Miklós vajdák, Kantor György lovaskatona s Szapary Miklós és Jagossyich Márton, szintén Győr megye esküdtje.

⁵ Az idézett törvénycikk valóban hivatkozik rá, hogy a praedialisták (egyházi nemesek) a többi, birtokos nemesekkel csaknem azonos előjogokat élveznek, vérdíjuk (homagium) s esküjük értéke is azonos.

^a A dõlten szedett betük után az eredetiben vessző van, ^b Az eredetiben itt pontosvessző van. ^c ö = o¹⁹, ý = y¹⁹, ü = u¹⁹

secundum leges regni art. 18. anni 1604.⁶ Kiuannya azért az I aszony, hogy ezen causa ad forum primae instantiae az nagy fűsý praedialis nemes szekre relegaltassek, es onnand legyen ezen superior sedesre per viam appellationis provocatioia.⁷

Pro A solenniter protestal az I procatoranak mostaný exceptioiara. Azt mongya,^b hogy azon exceptio ighen heltelen uolna, mert dato, sed non concesso, ha szinten effele praedialisok aequiparaltatnakis in homagiis à több orszagbely nómóssekhez, de nem köuetkezik,^c hogy szinten mindenekben eadem legien az libertas. Mas az, hogy à szent martonyi apatursagnak mindenút az ú jozzagaban jus gladiumia vagion, az allegalt fűsieknék penigh semmi effele priuilegiumok ninchen.^b 3dik ratio, hogy ha szinten mi effele kerdések lehetnenekis, nem az I aszont, hanem az egész ott ualo communitast tangalna, à mint hogy azok consentialtanakis, nemis oppugnallyak ezen questiot,⁸ miuel mindniaian az inquisitio szerent testisek, azért kiuanya ezen exceptiot reýcialtatný.

Deliberatum est. Non tenet exceptio procuratoris I, sed respondeat directius ad actionem.

Procurator I praemissa protestatione azt feleli,^b hofi ezen causanak orszagunk törvénye szerent le kólletik szallany, holot Comarom vármegieiben két Fűs vagion, egik Nagi Fűs, az masik Kis Fűs; az leuatanak penigh praambulumiaban chak simpliciter Fűs vagion neuezue.⁹ Touabba ilyen heles okbulis kólletik ez pórnek condescendalný, hogy az actioban praetendalt bú bajosságokkal minemó helekben, varosokban es falukban elt uolna az I aszony, nem specificaltatnak. Az okaert kiuanya az I azon, hogy az actio le szaluan, az meltatlan fogsagbul ki bochatassék, es ezen causa ad forum primae instantiae¹⁰ relegaltassek.

Pro A protestal az I prokatoranak mostaný két heltelen exceptioianis. À mi az első^c exceptiot illetj, az nem ide valo, mert Kis Fűs, pusztá hel, es Nagy Fűshöz applicalua vagion, es semmi distinctio nemis lehet; az masikis semmit nem militál nékj: az actioban az A az be adot inquisitoria referallia magat,

⁶ E törvénycikk tiltja az egyszerű feljelentés alapján történt elfogatást.

⁷ A praedialistáknak saját alispánjaik, szolgabíráik voltak, elsőfokon s kisebb ügyekben ezek ítélték felettük, de alá voltak vetve az egyházi földesúr, ez esetben a pannonhalmi főpát, a praedialista szék főispánja bírói hatalmának, ki pallosjogát velük szemben is gyakorolta. (Az itt közölt ügyet nem főispáni széken, hanem a főpát úri székén: „in sede iudiciaria reverendissimi domini ... archiabbatis ... tamquam domini terrestris” tárgyalták.)

⁸ A praedialisták kiváltságainak területhez kötött voltából következik, hogy a hatáskör kérdését legfeljebb az egész praedialista község, illetőleg szék vehetné fel, de az nem kifogásolta a vádlott úriszék elé állítását.

⁹ Mint szövegünkben fentebb látható, a perjegyzőkönyv bevezető részébe a vádlott lakhelyét nem Nagy Fűs, csak Fűs alakban írták be. Az ilyen hajszállhasogató érvelés nem ritka az egykorú perekben, s nemesi fórumokon gyakran nem is eredménytelen.

¹⁰ A nagyfűssi praedialista székre.

mőlybűl uílagossan ki teczik az actionak mindennemű circumstantiáj, es requisitumj.¹¹ Más az, hogy effele szemeliek az magistratusok causayban effele exceptiokkal nemis elhetnenek, azert kiuannya, hogy az I directe feellien, egieb arant, megh oluastatuan az be adot inquisitiot, ut in actione megh sententiaztassek.

Deliberatum est. Non tenet exceptio procuratoris I, sed procedant ulterius.

Pro I, praehabita protestatione, kiuannya orszagunk be uett szokasa szerent, hogy az ellene szedetet inquisitio megh oluastassek.

Pro A azt mongya, hogy tempore levationis praesentis actionis kerte az I inquisitionak pariat, de nem obtinealta, s egieb arantis orszagurk törúenje ellen uolna.

Deliberatum est. In praesenti postulatione I iam antea recepit iudicium, ideo respondeat directius.

Procurator I protestando adhuc super ista etiam deliberatione azt mongia, hogi orszagunk törúenye szerent effele inquisitiokat iuxta art. 66. anni 1618., item art. 13. anni 1625. az vice ispanyok szoktak peragalný, de Nagy Fűsón léuén vice ispan, nem ű általa peragaltatot, hanem szolga biro es eskűt által.¹² Masodsor, hogy Vörös^c Istuan az ipauál, Vendegh Miklossal eggiűt vados tanuk¹³ lehetneke ez pórben, miuel űk réghtűl fogua törteneke az I aszonra azert, hogy az megh holt ferye, Kouach Lőrincz 7 esztendeigh pórłotte es meghis nyerte Vendegh Miklostul azt az jozzagot Nagy Fűsón, mőllyet mostan az I aszony bir, es ezek praetendallyak ezen jozzagokat, mőllyet dato termino megh bizonithat az I aszony.⁴ Kosa Giörgine Mark Ilonanak vallasanak hele nem lehet, mert midőn haza hoztak az fűsű^c mostanj vice ispan őchenek, Szabo Janosnak feleseghet, akkor azt mondotta, hogy mostan meg tudnam chelekednj, hogi az vőlegeny chak fel esztendeig élne, eztis megh bizonithattia. Vörös Istuane az mőllieket ual, azok sem helessek, mert űis azt mondotta, hogi az fűsű^c mostani ispanne vallami aprolekos lopasokat tett, à mőllyeket az utan rea nem bizonithatot, eztis meg bizonithattia az I. Veghezetre hogy az inquisitioiban meg neuezett tanuk, az mint az I aszonnak tudasara eset, többjre mind ezen I aszony haiadon leanyanak, Judithnak imez amaz hűaban valo chachogasara tesznek bizonsagokat, az kikis nem helessek, es igen leuisek, s hűaban ualok, holot midőn igen draga uolt az buza, akkor az I aszony ýeztette az akkor bely gyermekit azon, hogy szűkin kólchek az kenye-

¹¹ A vádlevél a becsatolt tanúkihallgatási jegyzőkönyvre hivatkozik, mely megadja a hiányolt adatokat.

¹² A vádlott ügyvédje itt is szokatlanul pontosan idézi a jogszabályokat. A két törvéncikk szerint, melyek a gonosztevők elleni eljárásról szólnak, a tanúkihallgatásokat az alispánnak kell eszközölnie. E rendelkezés ugyan a megyei alispánokra vonatkozik, de a praedialisták alispánjaira is vonatkoztatható.

¹³ Terhelő tanúk.

⁴ Az eredetiben itt kettőspont van.

ret, mert ha nem, az liszt közé hangia fezeket eyt, es aztis megh adgia enniek, de akkor Judit megh ez uilagon sem uolt, hanem az több giermekitül hallotta az I aszony.¹⁴ Az mi az chinalt karikat illetj, hogi az I hazas leanianak giermeke megh uilagtalanult uolt, azt ioblottak,¹⁵ hogy ket szoptatos aniak teyebül chinallyanak, és lisztbül ollian eszköszt, es azt megh szaroztuán, azon által feyen az anyya à szemeyben, es el hasittia az haliogot az szemeyről.^c Mólý^c dolgokra keszek mind az I aszony, mind hazas leanya igazan megh esküdñj,^c hogy ezek mind ekkeppen vannak, kiknek hiteket be ueuen,¹⁶ kiuán az I azon ezen pörbül valo föl szabadulast ; aztis addaluan, hogy orszagunk töruenye szerent effele sententiakat szoktanak birak uraym lato bizonsagokra pronuncialnj, mert az egiugyű hallomasoknak, es parazt szemelieknek vallasok nemessek ellen effele dologban iuxta Trip. part. 2. tit. 27. helek nem lehet, kiuannia azert ut supra.

Pro A protestal az I procatora mostaný hoszu feleletin, s kiuálkeppen azon, hogy az hazas, es haýadon leanit ezen dologban ingeralna.^d Minthogy azert semit az actiora directe nem felel, kiuannja, hogy az inquisitio megh oluastassek birak uraymek^c által, es azokat calculaluan, ut in actione iudiciumot pronuncialtatnj.

Deliberatum est. Nec praesens exceptio tenet procuratoris I, sed respondeat directius.

Pro I protestaluan meghis azt feleli, hogy ű az actioban praetendalt búbaiosságokban semmi uetket nem ósmerj, hanem leteuén feyet birak uraim előtt, ha olly niluan valo lato bizonsagok es nem chak hallomasbul valok uolnanak, kész az I aszony dato termino 3madmagauál tiztessegbely szemelyekkel magat expurgalný.¹⁷

Pro A protestal az I procatoranak mostanj negatiuaian, es miuelhogy az előb valo allegatioýban az több nőmössekhez^c hasomlitotta az I-nak homagiumiat, azert mint hogy az inquisitio ighen vilagos, kiuannya, hogy az I dýa szerent menczie magát,¹⁸ egieb arant ut in actione iudicium. Annectendo, hogy miuel Szabo Gyeörgi, azon Fűsý praedialisoknak vice ispannya, az inquisitiokor megh nem esküt, azt most personaliter statuallia, kit kiuán megh examinaltatnj.

Deliberatum est. Jollehet az dominus magistratus által exhibealtatott inquisitiobul az I-nak gonosz chelekedetj neminemű keppen azon inquisitioban

¹⁴ Helyesen : asszonynak.

¹⁵ Javallották (?).

¹⁶ Esküjüket elfogadván, esküjüket kivévén.

¹⁷ Ha az alperes vagy vádlott — mint ez esetben — felajánlotta, hogy vádlója esküdjék a fejére, s az ellenfél ezt el nem fogadta, elég volt harmadmagával esküdni, hogy felszabaduljon a kereset alól. A földesúr képviselőjével szemben azonban, ki nem tartozik esküdni, ez a védekezési mód eredménytelen.

¹⁸ A vádló a vádlott ellen fordítja a védelemnek a praedialisták nemesi kiváltságaira tett korábbi utalásait. A 200 forintos nemesi homagium alapján az asszonynak legalább ötvenedmagával kellene esküdni.

^c E szó előtt az eredetiben kettőspont van.

inseralt bizonsagok vallassýbul es circumstántiaýbul ki teczik ; mindazon által orszagunk törüeny szerent tartozik az I 25. magaual, tiztessegbely nemes szemelyekkel magat in termino az inquisitio ellen expurgalný, es annak utanna törüenye leszen.

[A per folytatása uo. 1653. június 13-án:]¹⁹

Levata causa suprafati domini officialis tanquam magistratus et A contra praenominatam Susannam Török velut in causam attractam.

Pro A idem, qui in praesenti termino cum iisdem, kiuannýa, hogý az I birak uraim deliberatioianak elégét tegjen, egyebarant mint az actioban, toruent uar.

Procurator I idem, qui supra cum iisdem, alazatos tudomani tetellel, ragazkoduan az elmúlt törüeni szekkor tett feleletihöz, az lato es nemes szemelj bizonsagokru az inquisitioiban es eggiügiú hallomasokruis,²⁰ aszt felelj: Hogý miuel az I fejet le tette, azert áz ú submissioiaert, orszagunk toruennje szerint, es ezen kiúúl, ha lattatnejek az objecta inquisitio nem lato es nem mindenestül nemes szemeljekbül allani es igý leuisnekis lenni, miuel az I simpliciter sem negalta az actiot, keussesb conjuratorokkal tartoznejek az I magat expurgalni, mint hogj erős foghsagbannis tartatik.²¹ Ideztetett azert bizonyos szemeljeket az I, kik^e ezen I-tt alkalmas üdótül foghua ismertek, uelek conuersalkodvan, es semmi bizonyos czelekedetit nem tudgiak, melljeknek hiti le tetele előtt á I aszoný az ü innocentiaiará kesz megh eskudní, es az utan az ideztetett szemeljekis, orszagunk elő toruenje szerint, esküdgjenek megh azon, hogý ík el hittek aszt, hogý az I aszoni mostan igazan eskütt megh ; meljeknek utanna kiuán absolutiott.

Pro A solénmiter protestal az I procatora mostani feleletin, ragazkoduan az bé adott inquisitiohoz, es birak uraimék deliberatioiahoz, es aszt mondgia, hogý az I procator allegatioia nem ide valo uolna, miuel az el mult terminuskor arrul immar deliberatioiais uagjon, aszert kiuannia, hogý az statualando szemelyek az inquisitionak continentiaia szerint examináltassanak, es nem ugý mint conjuratorok.⁴

Deliberatum ést. Statuallýa az I aszoni conjuratorit, ha kik uolnanak ; es tegjen elégét az előbbenj deliberationak, egjebarant töi uennje leszen.

¹⁹ Az úriszéknek, mely ezúttal is csak ezt az egy pert tárgyalta, tagjai voltak : Szegý János alispán, Balassik János, Peresztegy János, Zok Péter szolgabírák, Szecczeny Lőrinc, Fejer János esküdtek, Tarczy János, Györ megye jegyzője, Orsicz János, Sibrik Miklós, Hatuany János, Posgay Damján lovashadnagyok, Horuath Ferenc, a magyar sereg bírása, Tako Miklós győri gyalogvajda, Eteky Pál harmincados, Kantor György zsoldoskatona a győri várórségból.

²⁰ Vagyis újból a Hármaskönyv erre vonatkozó előírásaira (II. r. 27. c.) hivatkozik.

²¹ Az eskütársak számának megállapításánál a bíróság nemcsak az ügy súlyosságát, de a vád bizonyítékainak erejét, a védekezés módját (egyszerű tagadás vagy ellenbizonyítás) stb. is tekintetbe vette.

I non statuit.

Pro A protestatur es miuel az I aszon sem az előbbi, sem ez mostani delibérationnak elégét nem tenne, kiuan az actio serint töruent es executiot.

Deliberatum ést. Mindhogý az I birak uraim előbbj delibératioianak elégét nem teuen, maga mentsegéré egy conjuratore sem allethatott, azert az ellene erigalt actio szerint: elsőbén torturara, az utan pénigh, ott megh examinaltatua,^d fej vételré es keuetkezéndo keppen tuzré iteltetet.

Uo. 66—67., 70—75., 77—79. l.

196.

1654 február 23, Győr¹

A vádlottat, aki társaival együtt az esztergomi érsek két jobbágját erőszakkal Varsányba hurcolta, s ott bántalmazta, kivallatásra és keréketörésre ítéli.

* Levata causa egregii Joannis Feyér, officialis reverendissimi domini Andreae Placidi Magger, archiabbatis S. Martini etc. tanquam magistratus et A contra Martinum Kazay vagabundum velut I.

Pro A idem, qui supra, proponit taliter. Hogy mikeppen az nem réghen el mult 1653. eztendőben Mindszent nap taýban, az föllyül megh neuezett I, nem tudatik honnend indettatuan, az isteni, es emberý felclmet hátra uetuen, es orszaghunk törüennyenek büntetesetül nem röttóguen, midón Phülep Janos es Gustar Istuan, eztergamý érsek uramnak eó Ngha Moch² neuú faluiaban lakozo jobbagý haza fele, Süttý^a hegyen³ léuó szölőiókbül, mölly vagion Eztergam varmegyeben, estuelý idón, es az Duna szorossan, haza fele jöttének uolna, legh ottan az föllyül emletett I, nem tudatik honned indittatuan, ötöd magaua, maghahoz hasomlo harom lator tarsaýual⁴ toluay modon reaýok rohantanak, es megh kötözuén öket, mayd nyolecz mely földigh⁵ hordozta magháual, es kinzotta, s Varsány neuú, az dominus magistratus praediumiara hozuan, el hagyuan ezen I-t^b az tób lator tarsaý, maghára hagyuan az két embért, magha kedue szerént ugy vagdalta, à mint keduenek teczett. Kiuannya azert az A prokatora, hogy az I-ra, mint nyluan valo toluayra sententia pronuncial-

¹ Az úriszék tagjai: Szeghy János, Győr megye alispánja, Farkas András nádori titkár, Perezteghy János szolgabíró, Feyeruay János Győr megyei esküdt, Jagachich Péter, Orsich János, Sibrik Miklós lovashadnagyok, Bogyo János, Tar Márton, Tako Miklós vajdák, Kantor György, Semberger Máté, Alapy Gergely lovaskatonák, Tarchy János, Győr megye jegyzője, Jagossich Márton Győr megyei esküdt. — A jegyzőkönyvből ezt s a 197. sz. alatti ügyet közöljük.

² Később Dunamocs, Esztergom m. — Moča, CsSz.

³ Süttő, Komárom, akkor Esztergom m.

⁴ Bizonyára tollhiba: a cselekményt vagy négy társával, vagy negyedmagával követte el.

⁵ Mérföldig.

^a ü = u¹⁹, ý = y¹⁹ ^b Az eredetiben itt vessző van.

tassek ; mólly actioiat az A emberý bizonsagokkalis kész megh bizonittany. Petit iudicium.

I personaliter adstando azt mongia, hogy az mochiak^b annak előtte őtőd magaual ez I-t megh fogtak, minden fegiueret el uettek, es Reukomaromban^c rabsagra uittek, onned el szabaduluan, kerte eginchaný izben fegiueret, de az mochiak mentettek magokat, hagi ő nalok ninchen ; kire nezue, fegiuere el ueteleert kólletet az dominus magistratus actioiaban megh irt dolgokat chelekedny. Ezen kiúíl penigh semmi latorsaghot nem chelekedet.

Pro A, ut supra etc.

Deliberatum est. Minthogy az I personaliter adstaluán, nem tagadgia az magistratus ellene erigalt actioiat, ^c annakokaert tób latorsaginak es tarsaýnak ki nilatkozttatasara, elsőben chigara itiltetet, annak utanna kerekre uetessek eleuenen.⁷

Uo. 84—85. l.

197.

1654 február 23, Győr

A földesúr jobbágyait fosztogató kóborlót, minthogy a károsultakkal kiegyezett, s más körülményeket is tekintetbe véve, halálbüntetés helyett megbotozásra és két évi, vasban töltendő rabságra ítélik. A két esztendő után kezességre szabadon bocsátják, de visszaesés esetén minden további peres eljárás nélkül kerékbe törik.

* Levata causa eiusdem officialis tanquam magistratus et A contra Gregorium Gyarmathý vagabundum velut I.

Pro A idem, qui supra, proponit taliter. Hogy mikeppen az nem reghen el mult 1653. eztenőben^a Kis Aszony nap taýban, az fölliül megh neuezett I az iteni, es embery felelmet hatra uetuén, es orszaghunk törüenienek^a bünteteseül^a nem 1őtöguen, Kayaron Gyeór vármegyeben, es egieb heliekbennis az dominus magistratus jobbagit, ugy mint echieket, es szent mártoniakat fosztogatot toluay modon. Kiuannia azért az dominus magistratus prokatora az I-ra, mint niluan ualo toluayra capitalis sententiat pronuncialtatnj. Petit iudicium.

I personaliter adstaluán, nem tagadgia az ellene erigalt actiot.

Pro A protestatur super confessatis et iuxta erectam actionem petit iudicium.

⁶ Komárom városába.

⁷ L. a nomenklaturában : megcsigázás, kerékbetörés.

^c Az eredetiben itt pont van.

^a ő = o¹⁹, ü = u¹⁹

Deliberatum ést.

Minthogy az I ellene erigalt actiot nem tagadgya, azokaért most elsőben uerettesek iol megh, annak utanna két eztendeigh iarian uasban, ki teluen penigh az két eztendeő, io kezessegh alatt bochattassek el.

Ujokban.¹

Jollehet országunk törvénye szerént ezen I az actioban megh irt gonosz chelekedetiert, es foztasaert kereket érdemlet uolna, mindazonalal minthogy az karos féllal megh alkudott, mind erre, s mindmas bizonyos tekintetekre nézue mostan két eztendeigh valo uasra iteltetet, ugy hogy elsőben megh paczastassek; el teluen penigh az két eztendő, io kezessegh alatt el bochat-tassek. Ha penigh ez utan effeleben, uagy ehcz hasomlo uetekben tapaztaltat-nek, minden törueny nekül^a kerekre uettesek.²

Uo. 85—86. l.

198.

1654 július 28, Győr¹

A szentiváni új telepések a hatévi mentességi idő lejárta után sem fizették meg a tizedet, a földesúr ezért fejenként 40 forint bírságra és a dézsma beszolgáltatására kívánja őket ítéltetni. Az úriszék a falura egy összegben 20 forint bírságot szab ki, s az adómentesség idejét — a szerződéstől eltérően — csupán 3 évben állapítja meg, a pusztai földek feltörésénél érvényes szokásra hivatkozva; egyben kötelezi a jobbágyokat, hogy e 3 éven túl termett összes veteményekből utólag adják meg a dézsmát.

* Levata causa reverendissimi domini Andreae Placidi Magger, archiab-batis Sancti Martini Sacri Montis Pannoniae ut actoris et domini terrestris contra providos Petrum Sarkőzj, Laurentium Naszuadi, Thomam Paxi, Gregorium Giőry,^a Petrum Balogh, alterum Gregorium Giőry, Franciscum Domokos, Michaelem Dekan et Gallum Gallossy, colonos eiusdem domini A in possessione Szent Iuán, in praefato comitatu Jaurinensi existenti habita degen-tes velut incattos.

¹ Úgy látszik, hogy az úriszék az ítéletet először nyersen szövegezte meg, majd, az ügyet tovább tárgyalva, részletesebben kidolgozta. Az úriszék jegyzője mindkét formát megörökítette.

² A kerékrevetés itt kerékbetörést jelent, a kifejezést ilyen értelemben is használják.

¹ Az úriszék tagjai: Salay János, Szent Adalbert prépostja, Zichy György győri kanonokok, Jagachich Péter, a győri vár lovasságának zászlósa, Farkas András, Balassik János, Pereszteghy János Győr megyei szolgabírák és Jagossyich Márton Győr megyei esküdt. — Az úriszék csak az itt közölt pert tárgyalta.

^a ő = o¹⁹, ü = u¹⁹

In persona domini A nobilis Gregorius Horuath cum nostris proponit taliter. Hogy mikeppen az el mult 1648. eztendőben Szent Giórgy napian az föllűly megh neuzett I-k^b szállottak uolt megh az dominus A-nak megh irt Szent Iuan, Giór uármegyeben leuó praediumiat illy oko^k es conditiok alat, hogy hat eztendeigh semminemű uetemeniekbűl dezmat ne adgianak. Ki teluen az hat eztendő, mindgiart indifferenter mindennemű uetesekbűl es termesekbűl dezmat tartozanak adnj. Ki teluen azert az hat eztendő, az dominus A akaruan magat az I-kkal ualo conuentionalíssahoz alkolmaztatnj, midőn azon hat esztendőnek ki tölte utan az I-knak buzaiokat es egieb dezmaro ualo uetemenieket megh dezmatlatni akarta, es negiuen negiuen forint birsagh alatt megh parancholtatta uolna, hogy senki az dominus A hire s akarattia kiuűl buzaiokat es egieb termeszeket be ne hozzak, az I-k^c megh uetuen az dominus A-nak földes urý authoritassat es parancholattyat, azon termeseket be uittek, es az dezmat megh adnj recusaltak az dominus A-nak praeiudiciumiara. Kiuánnya azert az dominus A, hogy az I-k seorsim et singillatim negyuen negyuen forint birságon és az dezmanak ki adásán conuincaltassanak.

Deliberatum est. Minthogy sem az szent iuani biro, sem penigh az tiztarto relatioiabol uilagossaghra nem iün, hogi az föllűly neuzet I-knek az dominus A actioiaban specificalt büntetessel,^a hanem chak simpliciter parancholtak volna, hogy gabnaiokat az uram eö^a Nga uagi tiszt uiselöje akarattia kiuűl be ne hordgiak,^c azert az I-k azon chelekedetekert coniunctim husz forint birsaghon conuincaltattanak.^d

Az mi az dezmat illetj, minthogy az puztan illy szokas es rendtartas vagion, hogy az uýonnan gyöppűl^e föl szeget földek² termesebűl három uetesigh inclusive semmi dezmat nem adnak,^d annak okaert az I-k tartoznak sub iuramento specificalnj, menni föld legien az, à kiktűl dezmaual tartoznak, es annak termesetis az három eztendő termesen kiuűl, ha mi talaltatik, tartoznak dezmat adnj az dominus A-nak. Miuel penigh szabad az földes ur azzal, ha mezőben uagi asztagban³ akar dezmatlatnj, annak okaert azutan az I-k tartoznak az földes ur parancholattiahoz ez erant alkolmaztatnj magokat.

Uo. 86—88. l.

² A parlaggá vált s termő alá újra feltört földek.

³ Még kint a mezőn, vagy behordás után a faluban.

^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^c Az eredetiben itt pont van. ^d Az eredetiben itt pontosvessző van. ^e ö = o³

199.

1654 december 4, Győr¹

Bakonyi rablóbanda tagja felett ítélezik az úriszék. Azzal vádolják, hogy egy kettős hódoltságú falu előjáróit, mikor azok a töröktől, Székesfehérvárról hazatérőben voltak, ő és társai kifosztották, egyiküket megölték, s tőlük a török adó befizetését igazoló nyugtát elvették. Ezenkívül egy német zsoldos megöléséért s más bűncselekményekért is felelősségre vonják. A vádlott a terhére rótt cselekményeket csak részben ismeri be. Kínvallatásra s utána kerékbetörésre ítélik.

* Levata causa egregii Joannis Fejer, provisoris reverendissimi domini archiabbatis Sancti Martini etc. ut magistratus et A contra Andream Kassap aliter Sállos, vagabundum veluti I.

In persona praedicti A nobilis Georgius Bellauari cum nostris et praemissa generali protestatione proponit actionem taliter. Hogy mi keppen mind az el mult esztendőben, es időkbén, s mind peniglen ez jelen ualo 1654. esztendőben, Ur nap utan valo uasarnap,² az fölliül meg neuezett I nem tudatik micsoda gonos szanszandektúl uiszeltetuen, az isteni es emberi felelmet hatra uetuen, es orszagunk erős törüeniének buntetesetül nem rötteguen, groff Nadasdi Ferencz uram eö^a Nagga Takacs Pál neuó morý³ jobbagiat, Comarom uarmegieben lakozott, több magához hasonló tarsaiual, az kiket maga tud, toluay modon megh foguan, Giczý neuú erdön, az fölliül megh irt Comarom uarmegieben leuöben egy cserfahoz kötözte, ualameddigh szaz hús tallerban^b megh nem sárczoltt uele, el nem eresztette. Hasonlo keppen, ugian ezen jelen való esztendőben, Pünkösöd nap⁴ taýban ezen Giör uarmegieben leuó moricz-hidaý birak es polgarok Fejeruarrul az török uroktúl summaiok fizetesekbül megh teruen, Besperem uarmegieben leuó Bakomban tizen hatod magauual leuó toluay tarsaiual reajok útuen, ruhaiokbul, fegyüerekbül es penzekbül ökét ki fosztuan, eggik tarsokat által lóuen, az ki azon helen szörnüül hálallal holt, es török^a uraktu sommajokrul adott quietantiajokatis el uettek, mely miatt faluioknakis el kól púsztúlñj.⁵ Annak fölötte ugian ezen jelen ualo esztendőben szabad Szent Istuan kiral ünnepe nap taýban eö fölsege akkor Gesztesben⁶ lakozo nemettiet által lütte, mely gonosz cselekedetif ezen I maga sem tagadta,^c

¹ Az úriszék tagja : Jagaczicz Péter, Orsich János és Posgay Damján, a győri várórség lovastisztjei, Peresztegy János szolgabíró, Fejeruary János, Győr város bírása, Jagossich János közjegyző, Tarchy János, Győr megye jegyzője, Tár Márton és Tarrodi György gyalogvajdák, Karkouany János Győr megyei esküdt, Nemes György és Búky Péter. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² Június 7-én.

³ Mór, ekkor Komárom, ma Fejér m.

⁴ Ez évben május 24.

⁵ Ha ti. a török az adót s a földesúri szolgáltatásokat újból megveszi rajtuk.

⁶ Ma Várgesztes, Komárom m. Ekkor erősség volt.

^a ö = o¹⁹. ^b A dölten szedett betűk után az eredetiben, vessző van. ^c Az eredetiben itt pontosvessző van.

hanem uilagossan megh vallotta, meliek az be adando erós inquisitiobulis es leuelekbülis uilagossagra giönnek ; kinek megh bizonietasara producallia azon ellen sedet⁷ inquisitiot sub litteris A. et B. Melliet megh oluasuan es ruminalluan kiuannia az dominus magistratus prokatora, hogý az I-t⁸ elsőben több gonosz teuó tarsainak ki nilatkozttatasara csigara itiltessek, annak utanna orsagünk törüenie szerent, masoknakis röttentő peldaiara, mint niluan ualo toluay es gyłkos, kerekre itiltessek, petit iudicium.

I personaliter adstando,^d az ellene erigalt actiora partim negando, partim affirmando es partim qualificando felelt, tudniaillik tagaduan az moriczhidaý dolgott, qualificaluan penigh az nemet halalat, hogý noha akkor ótt lett legien, mindazon által nem ú, hanem más lütte megh azon nemetet. Az mi penigh az szaz husz taller es mas huson ótt taller es hat taller s harmicz tallert illetj, hogý azoknak megh ueteleben jelen volt, nem tagaduan, rest uett uolna az fölliül megh irt penzben.

Procurator domini magistratus solenniter protestal azon, hogý az I in vinculis coram tribunali adstaluán, az eö^a ellene erigalt actioiat partim tagadgia, partim uilagossan megis vallia. Ad propriam oris fassionem kiuannia, hogý az I az actio szerent megh sententiaztassek, mind azon által az be adott inquisitiohozis ragazkoduan, petit iudicium.

Deliberatum est.

Mint hogý az I-nek mind maga nielue uallasabul resz szerent, s mind penigh az be adott inquisitiobul es törüeny szek előtt examinált bizonsagok uallasibul, niluan es vilagossan ki tetczik, hogý az actioban denotalt gesztesi nemett halala az I által létt uolna, annak fölötte nem chak az actioban megh irtt 120 tallernak hatalmasul el uoniasa, de más sok rendbeli embereknek sarcozoltatasa, uton allasa, nyuzassa es fosztassa, kinzassa, mas artatlanoknak megh eö lesze⁹ es tüzzel ualo fenýegetesse : annak okajert mind ezekert, az folljül megh irt gonosz czelekedetjert ezen I-nak, massoknak réttentő peldajokra, es több hassomlo gonosz tarsainak kü nylatkozttatassokra, elsobén czigara, az utan penigh eleuen kerekre tói ésré es uetesré iteltetett.^e

Complexý uoltak Poganj Bencze, Racz Farkas. Óssý Istok, Pankula Andor, Daras Györgý kapornaký zaszlo tarto :¹⁰

Uo. 89—91. l.

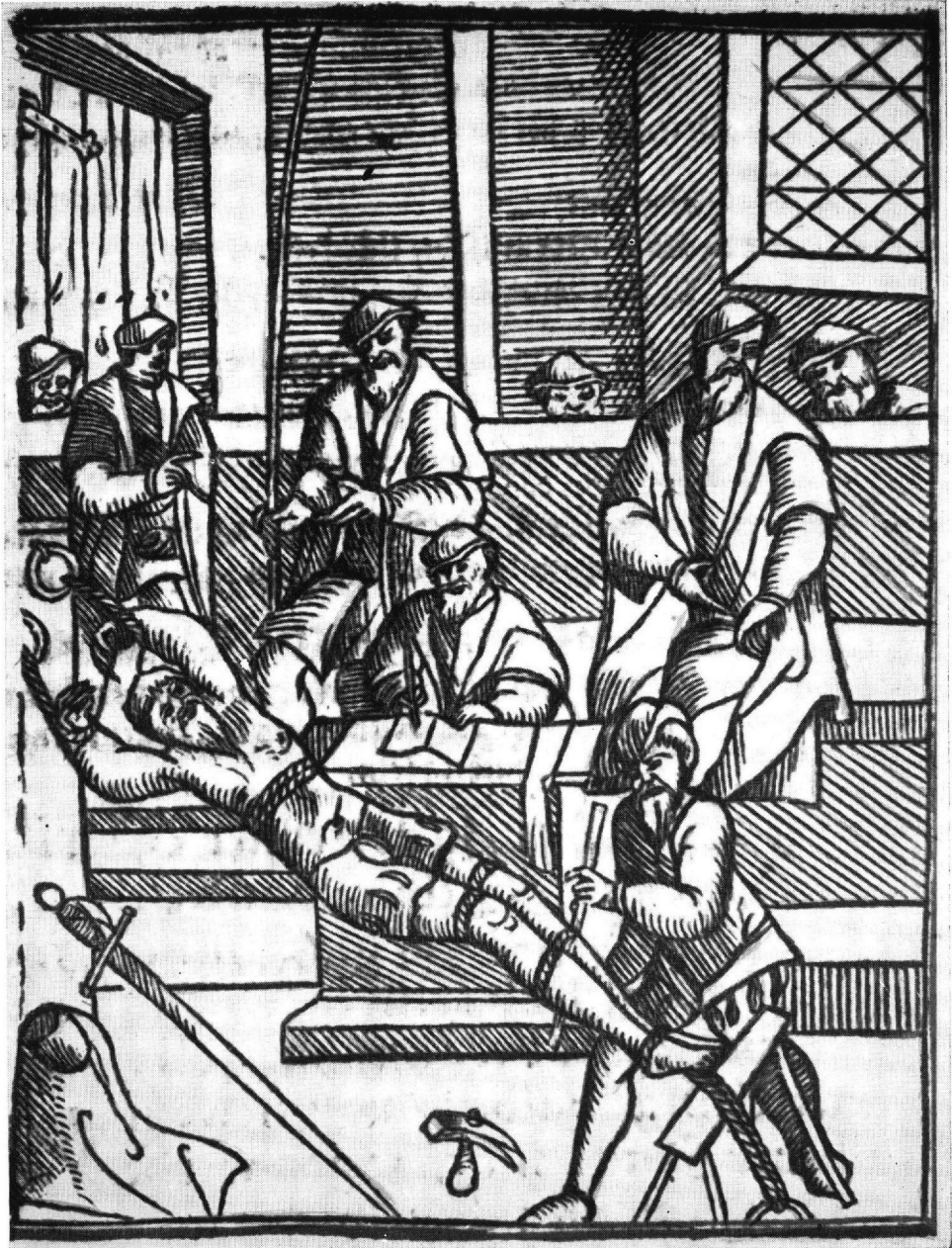
⁷ Ellene szedett.

⁸ Helyesen : I.

⁹ Megölése.

¹⁰ A büntársak nevének feljegyzése az ítélettel egykorúnak látszik, de lehet, hogy utólag, a tortúrán vallotta be őket a vádlott.

^d Az eredetiben itt pont van. ^e Az eredetiben itt kettőspont van.

Megcsigázás

200.

1655 február 3, Győr¹

A veszprémi püspök egyik, utód nélkül elhalt jobbágyasszonya a főpátság s a csornai prépostság közös területén szerzett szőlőjét végrendeletileg unokatestvérére hagyta. A földesurak az örököstől visszakövetelik az ingatlant, az úriszék azonban a szőlőnek a felperesek s az alperes közötti kettéosztását rendeli el.

*Levata causa praefatorum dominorum terrestrium ut A contra Martinum Bikouecz in hoc oppido et comitatu Jaurinensi commorantem veluti I.

Procurator dominorum terrestrium egregius Georgius Bellauary cum nostris proponit taliter : Qualiter superioribus temporibus, in anno videlicet Domini 1654. recenter evoluta, decedente et ex hac luce sublata ac in utroque sexu deficiente honesta quondam Dorothea Baychy, providi quondam Nicolai Horuath relicta vidua, alias in possessione Kis Nyul² et comitatu Jaurinensi colonissa illustrissimi ac reverendissimi domini episcopi Vesprimiensis certam quondam vineam in promontorio Nagy Baratiensi et comitatu Jaurinensi existenti habitam, vulgo Aue Maria Szőlő appellatam, praefato incatto tanquam praetensivo suo consanguineo testamentaliter legasset, damno et praediuicio dominorum terrestrium manifesto. Cuperet igitur procurator eorundem dominorum terrestrium dictam vineam una cum universis eiusdem appertinentiis et vino in cellario habito vigore tituli 30. partis 3. et aliorum articulorum publicarumque regni constitutionum, passim in generali regni decreto superinde editorum, iisdem dominis terrestribus adiudicari.³

Procurator I nobilis Joannes Jagossyeh cum nostris : Tudomány tetellel ne lattassek az dominus A-kra, appositioikra, es egyebekre consentialni, de szabad legen mindennemu feleletekkel, fogas tetelekkel es toruenybeli oruossagok elny, ezen propositiora ekkeppen replical. Hogy miuel niluan ki tetsik az propositioban neuezett Baychy Dorko assonynak testemontomiabul,⁴ mely dispositio az follyul neuezett chornay praepost vramnal in specie megh vagyon, kitis kiuan producalni, hogy az kerdesben leuó szőlő örökseghet, mint szőrzöt acquisitumiát,⁵ az I-nak^a hatta es legalta, az kinek tudniillik az edes

¹ Az úriszék tagjai: Kery István győri éneklőkanonok, Zok Péter szolgabíró, Jagossyeh Márton esküdt, Tarchy János, Győr megye jegyzője, Jagachich Péter lovas-hadnagy, Eolbey Márton tatai alkapitány, Bogyo János vajda, Torkos István, mint meghívott bírák. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² Ma Nyul része, Győr-Sopron m.

³ A földesurak ügyvédje azért hivatkozik a Hármaskönyv III. r. 30. c.-re, mert annak egyik tétele szerint a magvaszakadt jobbágy ősi, öröklött ingatlanai földesurára háramlanak.

⁴ Testamentumából. Dispositio: testamentaria dispositio (végrendekezés, végrendelet).

⁵ Az alperes ügyvédje hangsúlyozza a szőlő szerzett, tehát nem ősi voltát, erre ugyanis a Hármaskönyv idézett helyének egy más, a földesúrra kedvezőtlenebb tétele vonatkozik.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

annya az neuezett Dorko assony annyaual (azmint be írta testamentumban) attiul anyul egy uolt, miuelhogy orehg, es koros allopotiaban sokat taplalta es azon szőlőnek munkalkodasaban sokat szegetett.⁶ Miuel pedig az follyul megh mondott dominus A-k, racione personae dictae mulieris testatricis nem voltanak foldesvraÿ, az kiknekis azon szőlő veget, vgymint archiabbas vramnak eő Nagnak nyolez ako bort, es chornay praepost vramnak egy forintot hagyot, az megh neuezett szőlő örökseghet, pinczeieiben leuő borokkal egygut el nem foglalhattak volna.⁶ Miuelhogy vilagossan is valliak chornay praepost vram instantiaira szedetett bizonyasagh,⁷ mellieketis producalni keuan, Totth Miklosne Dorko assony saiabul hallottak, hogy ez I atyafia, es szokot is költőt ennihany estendőtul fogua mellette, es mostannis adossaghban volna miatta, szoknia araban, es az pinternek 30 forinttal, es maga temettete el Dorko assonyt, es hogy az neuezett szőlotis az előtt is neki atta, kire kezet is atta. Az főlliul irt 30. titulus partis 3. olyan colonusokrul sollana, az kik tudniillik az foldes vrnak folden lagnak, es nem olyanokrul, az kik szemeliek serint mas foldes vrnak folden lagnak, es cak kilenczedet, tizedet annak szoleiekből, es egy effelek⁸ az magok szőrzött oroksegekrul iuxta Tripart. part. 1. tit. 5. es 57. disponalhatnak es abalienalhattiakis.⁹ Kiuannya azert az I, hogy az megh neuezett szőlő oroksegh mind az megh tartot borokkal egygut torueny serint fol sabadítassak es az I-nak kezehez itiltessek es adassek. Petit iudicium.

Procurator dominorum terrestrium solenniter protestatur super replica et assertione procuratoris I, quam ex quo nullo literali documento vel humano testimonio etiam coram tribunali doceret, neque praetensi I consanguineitas eiusdem constaret, cui assertioni tamquam nuda, in foro contradictorio locus dari non debet. Quantum vero ad octo urnas vini attinet, testatrix eadem pro refrigerio animae suae legavit.¹⁰ De caetero inhaeret suae actioni.

Deliberatum est. Minthogy az I prokatoria az be irattot assertionak replicaiban inter caetera azt feleli, hogy az follyul irt testatrix assonynak szokniat chinaltotot, es temetesere ezen I felest koltot, azonkiul az pinternek 15 forintal adossa maradot volna ; azert ezek coram tribunali constalan, deliberatioia lesen.

⁶ Az ügyvéd, fenti érvelésén túlmenve, az idézett III. r. 30. c. alkalmazhatóságát a vitás ügyre nézve elvileg is kétségbe vonja. E 30. c. ugyanis a jobbágy saját földesurának háramlási jogáról szól, a felperesek azonban nem a végrendelkező asszonynak, csak a peres szőlő területének földesurái, akik a hagyományozás jóváhagyásáért a szokásos illetéket megkapták.

⁷ Helyesen : bizonyságok.

⁸ Az utóbbi szavak helyett olv. = adnak szöveikből, és így effélék ...

⁹ A Hármaskönyv I. r. 5. és 57. címei a nemeseknek szerzett javaikkal való szabad rendelkezéséről szólnak, így itt jogi analógiául is csak erőszakolva használhatók.

¹⁰ Tehát nem, mint az alperes állítja, a szőlő átruházásának engedélyezéséért.

⁶ Az eredetiben itt kettőspont van.

Pro I tudomany tetellel producalia póchet alat chornay praepost vram instantiaiara szedet bizonyosaghok vallassinak pariat, mellybul vilagossan ki teczenek az I-nak az deliberatioban meghirot assertioy es kiuannia mint oda fel.

Deliberatum est. Mint hogy az testatrix assonymak testamentomiabul vilagossan ki tetsik az s. martony klastromhoz pro refrigerio animae legalt nyolcz ako bor, azert ez primum et ante omnia ki adassek, s azutan, miuelhogy az szoknia ara, pinternek valo adossagh, es temetesere valo kolchegh, (in toto 37 forintot teuen) niluan volna, azert ezis¹¹ annak utanna ex communi megh. fizetuen az kinek illik, az utan orsagunk be uett es per procuratorem domini A citalt toruenie szerint, neuezett szerint partis 3. tituli 30., miuelhogy tam testatrix, quam legatarius rusticanae essent conditionis, azon Aue Maria nevu szőlő pinzeieiben megh maradando bor es szolo una cum appertinentiis eiusdem vineae ibidem nunc existentibus, ket fele osztassek, ugy mint fele az dominus terrestrisseknek, fele pedig ezen I lehenniek,¹² ugymint legatariusnak adassek.¹³

I petit literas testimoniales.

Deliberatum : dantur.

Uo. 94—97. l.

201.

1658 december 5, Győr¹

A földesúr véneki jobbágyokat perel, mert elfogtak és kifosztottak egy németet, majd megalkudván vele, szabadon bocsátották, anélkül, hogy jelentést tettek volna az úrnak. Az úriszék a falu bíróját, akiről bebizonyosodott, hogy a tett elkövetésében nem részes, és csak időhiány miatt nem tudta jelenteni az esetet, jelmenti, két — ártatlanságát hangoztató — vádlottat tisztító esküre utasít, két kezeset pedig a német szabadonbocsátásában részt vett és az idézésre meg nem jelent többi vádlott előállítására kötelez.

* Levata causa reverendissimi domini Andreae Placidi Magger archiabatis etc. ut A et domini terrestris contra providos Joannem Molnar iudiciem, Andream Vörös, Michaellem Ferenczi, Joannem Kollár, Thomam Ach, colonos

¹¹ Helyesen : ezt is.

¹² Legénynek.

¹³ Az úriszék a vitatott III. r. 30. c. alapján, de annak az alperesre nézve kedvezőbb I. §-a értelmében ítél. (Eszerint ugyanis a magvaszakadt jobbágy szerzett javainak feléről szabadon végrendelkezhetnek, s csak a másik fél rész száll a földesúrra.)

¹ Az úriszék tagjai : Feyeruary János, Zok Péter és Szöny Márton Győr megyei szolgabírák, Szolinger János, Szabó Adám esküdtek, Tarchy János vármegyei jegyző, továbbá Orsich János lovassági hadnagy, Tarrodi György, Tako Miklós, Balasko István vajdák, Pereszteghi János, Győr város bírása, Komaromi János, a város esküdtje és Jagossich Márton Győr megyei esküdt. — Az úriszék jegyzőkönyvéből ezt az egy pert közöljük.

eiusdem domini A in possessione sua Venec in isto comitatu Jaurinensi existenti habita commorantes velut I.

In persona domini A Gregorius Horuátt cum nostris proponit taliter. Hogi mikeppen ez jelen valo 1658. esztendőben circa festum Sancti Michaelis archangelii^a az fölliül megh neuezett I-k el feledkezven fölliül megh irt dominus A-hoz, mint földes^b viokhoz hittel valo kötelessegherül es engedelmes hűseghokrül, midön Komarom felöl az veneki molnoknal² Komarom varmegieiben egi neminemü nemet, melliet az I-k iobban tudnak, által akart uolna iönnj,^b nem tudatik michoda szant szandektul uiseltetuen azon I-k, akkor chichoy Bedök Giörgiel, Geresdi Miklossal, Chizmazia Janossal es Aczel Janossal azon fölliöl megh irt veneki Dunan halaszuan az I-k, megh foghtak és megh fosztottak. Azutan harmadnappal az neuzet Molnar Janos biro az dominus A-nak hire s akarattia nekül azon nemettel megh alkuduan el bochatottak, holot tartoztanak uolna, nem leuen az I-knak ius gladiumok,³ az dominus A-nak kezehez adni.⁴ Kiuannia azokaert az dominus A prokatora, miuelhogi Molnar Janos Aczel Janosert, Vörös Andras Chizmazia Janosert, Ach Thamas Bedök Giörgiet es Geresdi Miklosert kezessek, hogi in praesenti termino statualiak; statualuan mind azon statualandokat s mind az I-katt (Ach Thamason kiuül, miuel az factumban nem uolt, hanem chak kezes)^c seorsim et singillatim az elbochatot nemetnek orszagnak elő törüenie szerent homagiumian conuincaltatnj.

Az egik I, ugimint Molnar Janos biro, azt mongia, hogi az nemet megh fogasaban nem reszes, hanem anniban uetkes, hogi az urnak eö Ngnak azon dolgot tutlara nem atta.

Ach Thamas à kiert kezes, az üdőnek mi uolta miatt be nem hýhatta, hanem io időuel statualni akaria, à mint ennek előtteis statualta.

Ferenczi Mihali es Vörös Andras azt mongia, hogi az nemet fogasakor ielen uoltak, de nem nyoltak hozzaia, hanem az haioban ueztegh ültek.

Pro domino A protestal az egik I-nak, ugimint Molnar Janos bironak vallas tetelen, à melyben magais megh valla bünos uoltat. A mi penigh az töb I-kat illeti, ugimint Vörös Andort es Ferenczi Mihalyt s Kollar Janost, minthogi nem tagadgiak az actioban denominalt fosztast, kiuannia, ut in actione.

Deliberatum est. Az mi à bero dolgat illeti, minthogi azt mongia, hogi varta az urat ki, hogi megh mongia eö Ngnak es mindenestül chak harmadnap tölt benne, azert nem annira lattatik bünosnek lenni, c kire nezue simpliciter adsolvaltatik. A kezesz penigh (kys az lathoto üdőhöz kepest az statualando

² Malmoknál.

³ Ius gladii helyett.

⁴ A „német” valószínűleg csapatától elszökött, csavargó zsoldos volt. A perbe-fogottak tartoztak volna a földesúr elé állítani, hogy ügyét kivizsgálja, s annak megfelelően döntsön a sorsáról.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b ö = o¹⁹ ^c Az eredeti ben itt pont van.

szemelieket nem allehattia, ket Dunan tul leuen)⁵ hic et nunc semmin sem marad, ugi hogi azutan à mikor à dominus terrestris parancholia, akkor ha legalis ratiojat nem adhattia, tartozzek allettanj.

Veóreos Andor penigh es Ferenchj Mihál, mint hogi tagadgiak, hogi ùk sem megh nem foztottak, sem hozza nem niúltak, azert tertio se in termino menchek magokat, s teórvjenek leszen.

Uo. 114—117. l.

202.

1659 június 16, Győr¹

A földesúr deáki jobbágyától követeli egy örökös nélkül elhalt jobbágy 70 forintnyi hagyatékát, amelyet az alperes jogtalanul vett magához. Minthogy az utóbbi az úriszék előtt sem jelent meg, a hagyatéki összeg megfizetésére s 40 forint bírságra ítélik.

* Levata causa reverendissimi domini archiabbatis tanquam domini terrestris et A contra providum Michaellem Nemet, colonum et jobbagionem eiusdem domini terrestris in possessione sua Deaky comitatu Poseniensi existente commorantem velut I.

In persona eiusdem domini terrestris nobilis Joannes Proles proponit taliter. Hogy mimodon az el mult estendőben 1644. Isten eő szent fölseghe hogy Olas Farkas neuu jobbágiat Deakin, Posony varmegheben lakót ez arniek vilagbul kisolítuan, semmi nemu maradekia nem maraduan, maradott hetuen tallera.^a Ezen al poros, nem tudatik micoda vak meroseghtul uiseltetven, à dominus terrestrisnek hire es akarattia ellen azon kész penzt maganak usurpalta, alítuan, hogy azon penzrul bizonyos testamentumot tet volna. Mely testamentomnak productioiara azon al póróst az mai napra tempestive negyven forint birsagh alat certificaltta. Kiuannia azert à dominus terrestris procatoria, hogy az emlitet al poros az testomontomot in specie producallya; holot nem, azon penzt az foldes vrnak kiuannia megh itiltetni es az al porost 40 forintnak buntetesen torueny szerint conuincaltani. Mellyrulis toruent var.

Procurator domini terrestris eros tudomant tezen, hogy az I ez mai napra legitime certificatus leuen,² vak merőseghre teuen magat, nem comparealt, ezert kiuannia az actio szerint conuincaltatni.

Deliberatum est. Miuelhogy az I sem maga, sem procatoria által nem comparealt, ez okaiert az actio szerint conuincaltatik.

Uo. 129—130. l.

⁵ A kezes az idő rövidsége s a közlekedés nehézsége miatt ezúttal nem állíthatta elő a statuálandó személyeket. (Vének a Szigetközben, Győrhöz képest „Dunán túl”, tőle dunaágak által elválasztva fekdtt.)

¹ Az úriszék tagjai: Farkas András, Győr megye alispánja, Feieuary János Győr megyei szolgabíró, Torkos István szolgabíró, Szibrik Miklós lovas hadnagy, Peresteghi János, Győr város főbírája. — Az úriszék csak ezt az ügyet tárgyalta.

² Az uraság ügyvédje kétségtelenül igazolja, hogy az alperest a mai tárgyalásra törvényesen megidéztek.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

203.

1671 november 24, Győr¹

A főpát az egyik jobbágya csanaki szőlőt felszabadította a földesúri szolgáltatások s a dézsma alól. Miután azonban a jobbágy örökösök nélkül halt meg, özvegye pedig — egy nemeshez — újból férjhez ment, a földesúr háramlás jogán magának követeli a szőlőket az özvegy férjhezmenetele óta befolyt összes hasznukkal és az azóta megtagadott kilenceddel és tizeddel együtt. — (A per folytatása hiányzik.)

* Levata causa reverendissimi domini Georgii Aegidii Genczy, archiab-batis Sancti Martini Sacri Montis Pannoniae et consequenter totius conventus ut A contra nobilem Martinum Jagosicz, uti tutorem et curatorem nobilium Joannis filii et Judithae filiae suorum, ex nobili olim domina Catharina Kelemen susceptorum ut I.

Pro domino A Stephanus Teberi cum nostris et praemissa generali iuris protestatione proponit actionem taliter et exhibet in scriptis actionem, cuius quidem tenor talis est. Pro domino A Stephanus Teberý cum nostris et praemissa generali iuris protestatione proponit taliter. Hogy mi modon az nehaj Görgei János in promonthorio possessionis Csanak in comitatu Jaurinensi bizonyos szőlőket comparaluan élteben birtais, es in anno 1650. Andreas Placidus Magger akkor beli sz. martoni apatur eő Nagha az dezmátul és az adotul föl szabaditodta volt, partim jambor szolgalttyaért, partim vero, hogy azon sz. martoni clastromnak harom szőlőt adot, az sz. martoni hegyen leuóket, azon szabadságra nezeve. Azomban megh halván a pogány keze miat emlitet Görgei Janos circa festum sacri Paschatis anno 1652.² azon szőlő özvegyere, ugy mint emlitet nehaj Kelemen Katára szállot, ex vi tituli 98. partis 1. Annak utánna uranak nevet megh változtatván ment férhez megh irt Jagosics Martonhoz, és igy az ura haereditassához semmi közti tovább főn nem maradot, dictante titulo 102. partis 1, hanem igyenessen per defectum seminis in dominum A et consequenter in venerabilem conventum tanquam dominos terrestres deuolvattatot. Kivannia azert a dominus A procatora, hogy az megh nevezet szőlő medio tempore, ugy mint Kelemen Kata férhez menése után vett hasznauál és az időtül fogva denegalt tizedgyével és nonajával eggýt az dominus A-nak ugy mint földes urnak adjudicaltassanak a praespecificalt szőlők az donatioval eggýt.

¹ Az úriszék tagjai: Tarchi János, Győr megye alispánja, Lakoczi Gáspár és Sebessy Márton szolgabírák, Farkas András győri harmincados, Szöny Márton, Győr város bírása, Radossich György, Orsich János és Angranus István lovas hadnagyok, Király János, Balasko István vajda, Jagossich Márton és Terestien András Győr megyei esküdtek. — Az úriszék jegyzőkönyvéből ezt az egy pert közöljük.

² 1652. húsvét táján a törökök által megöletvén.

I personaliter adstando cum protestatione petit par iudicialiter cum reservata ulteriori sua facultate.³

Deliberatum : datur.⁴

Uo. 158—159. l.

204.

1682 december 9, Győr¹

Szolja fejszével agyonvágta a gazdáját. Az úriszék előtt azzal menti magát, hogy amikor a neki járó élelmet és bért kérte gazdájától, az őt ütlegelni kezdte; ez ellen védekezve, véletlenül ejtette rajta a halálos sebet. Az ügyész szerint azonban megengedhetetlen, hogy a szolga, ha ura bántalmazza is, ellenálljon, vagy éppen megölje őt. A bíróság a vádlottat arra ítéli, hogy lófarkon hurcottassék ki az akasztóházhoz, ott elrettentő példának először tüzes fogókkal megkínózzák, majd kezét levágják, végül fejét vegyék.

* Levata causa egregii Stephani Gondar, provisoris domus seu residentiae Jaurinensis reverendissimi domini Georgii Gencsý, archiabbatis S. Martini Sacri Montis Pannoniae ut A et magistratus contra et adversus Lucam Radics veluti in vinculis et personaliter adstantem I.

Pro A et magistratu Joannes Fiat cum nostris et cum protestatione reservandorumque reservatione inhaerendoque iuribus et immunitatibus privilegiisque magistratualibus actionem domini A proponit taliter. Miképpen ez jelen ualo 1682. esztendőben Sz. Lukás euangelista nap taiban^a az megh neuzet I, nem tudatik, micsoda istentelen és gonosz szandéktól uiseltetuèn, félre tējuèn mind az isteni, mind pedigh ez ullagi sülios törüennék büntetését, Godics Csismasia Markót, az midõn az maga szóleiben (mely a csanakj promontoriumban és Győr vármegyében uagion) békességessen lett uolna, akkoron kezében léuó feiszeiuel feiében uagta, ugy annyra, hogy ugian azon uagásbul circa eõt òra alat lölkèt Istennek aianluàn megh holt. Kiuannia annakokaért az dominus A et magistratus prokatora, hogy az megh irt I mint a féle urát megh õló gyilkos,^b elsõben másoknak rettentõ példáiára megh csigásztassék,² és az után ló farkon megh hurczoltatuán négye uagatassék,^b kirõl törüent is vár^b cum reali executione.

³ Az alperes a szokott tiltakozás mellett a felperes bizonyítékainak másolatban való kiadását kéri (parium petitio), fenntartván magának a további lépések lehetőségét.

⁴ A per további tárgyalásáról jegyzõkönyvi bejegyzés nem maradt fenn.

¹ Az úriszék tagjai: Tarczy János, Győr megye alispánja, Buzgo György és Sebessy Márton szolgabírák, Nemes György, Kõszeghy István és Francis Mátyas esküdtek, Alapy Gergely és Zamory György, a gyõri lovasság hadnagyai, Jagosics Márton gyõri bíró, Nagy István és Pálj Tamás szentiványi esküdtek, mint meghívott bírák. — Az úriszék csak az itt közölt ügyet tárgyalta.

² A „megcsigázás”-t (l. a nomenklaturában) rendszeren a kínvallatásnál alkalmazták, itt a halálos ítélet súlyosbitásaként kívánja az ügyész.

^a A dõlten szedett betük után az eredetiben vesszõ van. ^b Az eredetiben itt pont van.

Pro A idem procurator, qui supra et cum iisdem universis iuris requisitis et solennitatibus iuxta meritum actionis cupit iudicium cum effectiva executione.

I personaliter adstando non negat actum actioni insertum, sed tamen subsequentes annectit rationes: quod a defuncto eodem Marco Godics aliter Csismasia ad comedendum et bibendum, uti servitor ipsius in vinea laborans, petierit. Quae cum eidem minus praestitisset, solutionem alias eidem debentem a praefato domino suo expetiit, sed idem defunctus non ut eidem solvisset, quin imo eundem verberare coepit. Taliterque idem I pudenda antelati condam domini sui arripiendo et constringendo humi deiecit et deiectum securi per dorsum percutere volens, casualiter per caput secuisset, ex qua sectione vitae suae terminos conclusisset.

Pro domino A et magistratu protestatur super meritoria eaque affirmativa antelati I responsione adductisque in fulcimen affirmativae suae responsionis praetensis ac de lege nullis rationibus. Et siquidem adductae per eundem rationes ad salvandum actum in actione denotatum insufficientes essent, et quidem ex eo, quod inconveniens foret, etiamsi domini servitores suos verberarent, resisterent, tanto minus dominos suos interficere deberent. Ideo cupit ut in actione iudicium.

Deliberatum est. Miel hogy az I az dominus A officialissának ellene erígált actioiát nem tagádná, ^c sőt coram tribunali megh uallana, és cselekedetinek némő némő heltelen ratioit adna; ^b de miel Pinter Istvan, ^b Szabo Mihály ^c és Szekeres Janos az dominus A et magistratus csanakj jobbágynak. ^c Vincze Mihály ot ualo oskola mesternek ^c és Préssény Pál, azon dominus magistratus szolgálának hűt szerént coram tribunali tett relatioiokbul uilágoosan constál, hogy azon Godits Markónak feiben ualò uagása az agiában fektében esset, ^d az agián leű földöző donjhaias által leűen uagua és agiais megh uerésuetue; mind ezekre nêzue azért, mind pedigh hogy ha bár szintèn az I által allegált ratiok stálnának és megh bizònidhatnának az I mentsegéré, mind azon által elégtelennek uolnának. Azért azon I mint nyluán ualo gyilkos és urát szànszandékal megh ölò, érdeme szerént megh büntettétik, ^b és ló farkon ki hurezoltatuàn az akasztò fàigh (ha az idónek alkalmatlansàga engedi); holot nem, a hellet más kèppen is ki uitetuèn, ³ ot elsòben másoknak rettentò példaiokra tüzés fogokkal megh fogdostatuèn, fél keze el uáगतattik és az akasztò fára föl szegesztettik; s az utàn pedigh féie uèttetik.

Bencés főapátság rendi lta, Pannonhalma
„Naplók” Ö. sorozat, a/5. kötet 127—129. l.

³ A lófarkon hureolásnál az elítéltet marhabőrre, deszkára stb. fektetve, a földön lvonszolták ki a vesztòhelyig. Rossz időjárás, pl. nagy hó vagy sár esetén ez nem volt ehetséges. Ilyenkor a kivégzendòt gyalog vagy szekéren vitték ki a vesztòhelyre.

^c Az eredetiben itt pontosvessző van. ^d Az eredetiben itt kettòspont van.

205.

1700 július 5, Győr¹

Jobbágyasszonyt azzal vádolnak, hogy csúfnevekkel illette, s szidalmazta katolikus hitre áttért leányát. Az asszony tagadja a terhére rótt káromló szavakat, azt állítja, hogy egészen másról vitáztak, s a civakodásra leánya adott okot. A földesúr, három tanút állítva, törvény szerinti büntetést kér. A bírák és az asszony férjének kérésére azonban végre is megbocsát a főapát, miután a vádlott kötelezte magát, hogy egyházi célokra egy összegben 100 forintot fizet, ezután nem szitkozódik, nem áll bosszút leányán és az ellene vallókon, s leányát az örökségből sem tagadja ki. Ha e feltételeket megszegné, perét fel-újítják, s „érdeme szerint” büntetik.

* Levata causa fisci illustrissimi ac reverendissimi domini, domini Aegidii Karner, archiabbatis Sancti Martini Sacri Montis Pannoniae etc. (titulus) ut magistratus et A contra et adversus Annam Kémley, providi Stephani Nagy, coloni seu jobbagionis Szent Ivaniensis, alias de nunc in insula oppidi Jaurinensis, comitatu eiusdem nominis degentis conthoralem velut personaliter adstantem I.

Et pro praetitulo domino magistratu et A eiusdem fiscus, egregius Stephanus Erdős, cum sufficientibus iuris requisitis, adeoque cum nostris, generali eaque solenni praehabita iuris protestatorii cautela, reservandorum universorum reservari solitorum reservatione, de non consentiendo in partis adversae in medium fors quaslibet afferendas exceptiones et quaevis alia subterfugia, alias vi privilegii et autoritate praesentis tribunalis rescandas et reicienda, quin firmissime inhaerendo legibus et constitutionibus regni hoc in passu apprime sibi deservientibus et patrocinantibus, actionem suam Hungarico idiomate conceptam proponit.^a Hoge^b és miképpen ezen personaliter adstallo I asszony, nem tudatik honned inditatvān és micsoda gonosz léleknek incselkedéséből vezéröltetyēn, Istennek és ez világi sulyos törvényeknek büntetését szeme előtt nem viselvén, ez jelen valo 1700. esztendőben Pünkösöd havának 21dik napián, nemes Győr vármegyében, Györj Uyvárosban lévő Kádár György névő házánál, beöcsületes emberek füle hallattára az dominus magistratus et A katonáinak, Tököly Györgynek hutvössét, Nagi Jutkát,

¹ Az úriszék elnöke Posony Ferenc, a főapátság győri udvarbírája; a bíróság tagjai: Csupor János Győr megyei alszolgabíró, Zauor István Győr megyei esküdt, Szabadi András, Barbely János győri polgár. Az ügy az első alkalommal nem fejeződött be. A második tárgyalási napon, 1700. július 14-én, az úriszék a következőkből alakult: elnök Posony Ferenc; a bíróság tagjai: Tarczy János szolgabíró, alispánhelyettes, Baranyay Mihály, a győri lovasok főhadnagya, Bertovics Ferenc naszádos fővajda, Szabady András, Csupor János, Csik Péter, Matusek György, Torkos János és Manyoky János Győr megyei-, Posgai Ferenc és Barbely János Győr városi esküdtek. — Az úriszék mindkét alkalommal csak az itt közölt ügyet tárgyalta.

^a Az eredetiben itt pontosvessző van. ^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben _n vessző van.

hogi az igaz romai köröszteny hitre állott, első szoval így szidalmoszta és moeskolta, mondván: Hol voltál te eb születte kurva; azután ismegh: Hol voltál te kutya lölkű, es megh: Ki husztál már minket az pokolbul, ki kiszttet tégedet arra, eb lölkű, hogi te megh gyonyál.

Secundo. Kire hogi jelentett Nagi Jutka felelt, mondván neki: Engemet senki nem kiszttet. Erre az feleletre uyoslag nemcsak magát Nagi Jutkát éktelenül szidalmoszta, hanem az egész romai hitt s anyaszentegyház és Isten eő szent fölséghe ellenis káromkodott, mondván: Ne szoly kutya lölkű, mert lettél tehát ebbé eb születte? Ha nem kiszttettek volna, nem lettél volna, diszno lölkű pára. Mègh az, ki tégedet reà kiszttet, diszno lölkű, mègh az, ki megh gyontatotis, diszno lölkű pára.

Tertio. Mègh az, ki megh mondotta te nèked, ördógh születte. Ember voltál, ebbé lettél, ebbé lettél kutya lölkű, átkozott légy kutya lölkű, mègh az földbenis megh ne nyughassál diszno pára, az ördögök mègh az csontodatis el szagassák a földben. Mely istentelen káromkodó szokra, szidalmokra, káromkodásokra Kádár Ilona, Kenyeres Ferencz házàs társa megh fedette s dorgálta volna.^a Az I gonoszt gonoszal tetèzny akarván aszt felelte neki: Oh csipàs eb lölkű pára, te kiszttetted arra. Nagi Jutka is megh mondván: Isten megh világosított engem. Kire az I végtèreis képtelenül szitkozodott és káromkodott mondván: Oh te kutya lölkű, te pokolba világosítottál; száma nélkül diszno lölkűt, eb lölkűt, kutya lölkűt szorván, arra az ki kiszttette, mègh az ki meghis gyontatta. Az mely istentelen gonosz cselekedetiért, káromkodásàert kiványa az dominus A et magistratus fiscussa, hogi ezen I ádstálló aszony iuxta articulum 42. anni 1563, 1659. articulum 42,² vagi másként érdeme szerènt büntetessék és marasztassék cum reali et effectiva executione immediate subsequenda. Et haec dicit cum clausula addendi, minuendi, corrigendi etc. ad calcem actionum apponi solita. Quibus itaque praemissis sic se habitis, quod ipsum si voluerit, siquidem ipse privilegiatus esset, et statuendorum testium fassionibus testatissimum reddi poterit, cum cautela quidem non de necesse, sed meliori esse,³ specialiter hic loci interposita, cuperet iudicium et iustitiam debitumque iuris et iustitiae complementum elargiri, ut et instat, urget et reservat.

Deliberatum est. Exquo publicis interventis negociis domini iudices nobilium et alii domini convocati ad integritatem pleni numeri commode comparere praesentis diei termino haud valerent; sed et alioquin ne fors ex paribus parti I transmissis aliqua condensationis subinferri potuisset difficultas, ob id pro hic et nunc eadem paria ex partium consensu pro condensatione habentur. Ita tamen partibus sibi invicem communicatis, quandocumque placebit ipsis,

² Az idézett tc.-ek az istenkáromlók büntetéséről rendelkeznek.

³ Bár a földesurat megillető privilegium alapján bizonyítani nem volna köteles, az ügy érdekében azt is megteheti.

praehabita quadridui intimatione, transmissa de novo actione, peremptorio praefixo termino iudicium recepturae.⁴

[A per folytatása uo. 1700. július 14-én:]

Reassumpta causa praememorati fisci illustrissimi et reverendissimi domini, domini Aegidii Kärner, archiabbatis S. Martini Sacri Montis Pannoniae (titulus) ut magistratus et A cum universis a se iam in praecedenti praemissis cautelis et facultatibus privilegiisque sibi patrocinantibus contra et adversus Annam Kēmley, providi Stephani Nagi conthoralem, in prioribus uberius specificatam blasphematricem velut I, cupiendo idem fiscus a se dictatae actioni conforme iudicium debitumque iuris et iustitiae complementum elargiri, praevia nihilominus prae foribus domus iudiciariae more solito fienda, si necessum et consuetum fuerit, proclamatione, cum reservata ulteriori, si opus fuerit, agendi facultate.

I personaliter comparendo negat actioni inserta blasphemia,⁵ qualificando, quod longe alia verba protulisset, ansam eidem ad hoc praebendo eadem Anna Kēmley.⁶

Idem fiscus protestaretur super eiusdem I personali adstantia eaque negativa insimul et qualificativa responsione. Diceret: quod licet virtute privilegii sui, qua fisci muneris et officii, contra eandem I, ut ruralis conditionis personam, quidpiam obligaretur docere, nihilominus tamen absque derogamine et non de necesse quidem, sed meliori esse, eiusdem I contestatam negative litem modalitate et formalitate actionali edocere sufficienter trium testium sub iuramento examinatorum et iam authenticatorum fassionibus optime inclyto iudicio constantibus; ad quos se referendo, siquidem in ore duorum aut trium certitudinis veritas consisteret, urgeret ut supra iudicium respectu qualificativae responsionis, quam etiam, si vellet, instantanee edocere nequiret et si posset etiam, nec ita a poena contra blasphemantes sancita se enodare valeret ac id eidem hic et nunc non suffragaretur, quare ut supra.

Ezek után bírák uraimék eö kglmék interpositioiára és az I-nak s I mellett pedig az urának sok alázatos könyörgésére, nem akarván földes urával pörben szállony és továbís pörlekedny, sütt minden uttal modal akarvan magát alkalmosztatny és engedelmeskedny az eö földes urának akarattyához, annyvalis inkáb megh ösmervén vètkèt, azért hogi eö Ngha ellene erigáltott actiot seponaltotta, az Anyaszentegyhàzra és istenes dolgokra ajánlotta

⁴ Az úriszék a bírák létszámának elégtelenségére hivatkozva nem végleges, csak „közbenszóó” ítéletet (halasztó határozatot) hoz: a felperesi mellékletekről a perbevont részére kiadott másolatokat érvényteleníti, s a felek kívánsága szerint a keresetlevél másolatát a perbevontnak újból kiadva, a kitűzött végleges határnapon fogja az ügyet eldönteni.

⁵ Helyesen: insertam blasphemiam.

⁶ Helyesen: Nagy Jutka; a nevek fel vannak cserélve.

magát, és kötötte száz forintra kész pénzül egyszer s mind valo füzetésre⁷ ez jelen valo 1700. esztendőbéli esendő Kis Aszony napra.^c Mivel pediglen az ur eő Ngha igen nehezen, ilyen conditiok alatt engedett megh, hogi mätul fogvást ezután az I nem szitkozodik olyan modon szerènt, káromkodik akar mi modon máskéntis, se a leánya ellen nem haragoskodik, nem gyülölködik, se a bizonyságok ellen, se mások ellen, sütt hogi az leányat ezért öröksegibül ki nem rekeszti, semmi lett uttal megh nem károsittya. Kik közül ha ezekben valamelyet megh nem tartana, tehát ezen actio feöl tàmodott és allondo lesz ellene, hogi az szerènt érdemlett büntetèset vègh kèppen vehesse. Jaurini die et anno quibus supra.

*Bencés főapátság rendi lta, Pannonhalma.
„Naplók” O. sorozat, a/4. kötet 194—199. l.*

⁷ A káromkodásnak az egykorú jog három fokozatát ismeri, a legsúlyosabb (vagy a harmadszori visszaesés) halállal büntetendő. Bár a vádlott cselekménye ezt nem meríti ki, érthető a jogban járatlan s megfélemlített jobbágyaszzony törekvése az ítéllethozatal elkerülésére.

^c Az eredetiben itt kettőspont van.

VI

LÓZSI ÉS HÉDERVÁRI URADALOM

A lózsi uradalom a kora középkorban a — nevét e birtoktól nyert — Lózsi családnak volt. A Lózsiak kihalása után a jószágot a XV. században a rokon Viczay család szerezte meg, és megszakítatlanul bírta a XIX. századig, amikor e javak a gróf Khuen-Héderváry családra szállottak. — A hédervári uradalom csak a XVII. század második felében került a Lózst birtokló Viczay család kezére, Viczay Jánosnak Héderváry Katalinnal kötött házassága révén. A két uradalom birtokában a Viczayak a Dunántúl legjelentékenyebb birtokos családjainak sorába léptek, bár a közszerepléstől továbbra is távol maradtak. Székhelyüket a hédervári uradalom megszerzéséig Lózson, azután 1669-től Hédervárott tartották, s magukat azóta Lózs és Hédervár örökös urainak nevezték.

A két uradalom úriszéki jegyzőkönyvei az 1619—1725. évközből maradtak ránk, egy kötetben összefoglalva. Ebben 1668-ig csak a lózsi úriszék ügyei szerepelnek, 1669-től kezdve mindkét uradalomé. A protokollumok túlnyomó része azonban továbbra is a lózsi úriszéken kelt, így közlésünk is zömében lózsi anyagot tartalmaz; a különben is kisszámú hédervári jegyzőkönyvből csupán három perszöveget publikálunk.¹ Ezért az utóbbiaknak külön fejezetet nem adhattunk, annál kevésbé, minthogy a két birtok jegyzőkönyvei a kötetben sincsenek szétválasztva, hiszen az úriszéktartó magistratus azonos. A hédervári pereket tehát, a kötet eredeti sorrendjét megtartva, mi is itt, a lózsi uradalom iratai közé besorolva közöljük.

Pereink idején, az 1619—1698. években, az úriszéket szolgáltató földesurak a következők: az 1619—1620. években két özvegyasszony, Viczay Sándorné Hagymásy Orsolya és Viczay Tamásné Szennyesy Krisztina; 1623-ban az előbbi Hagymásy Orsolya és Hagymásy Kristóf; 1632—1650. között Viczay Ádám; 1653—1668. Viczay János; 1669—1677. Viczay Jánosné Héderváry Katalin; végül 1680—1700. között ifj. Viczay Ádám.² Ha egy-egy időszakban többen birtokoltak, és a birtokosok az úriszéket közösen tartották (pl. Viczay Sándorné és Viczay Tamásné), a birtoklás, mint az iratokból megállapítható, ilyenkor sem volt közös, az egyes földesurak részei el voltak különítve.

A Viczayak úriszéke 1668-ig mindig Lózson ülésezett, csupán egy esetben, 1635-ben ítélkezett Vicán. 1669-től, miután Hédervár is a család birtokába jutott, az urak a „maguk könnyebbségére” mindkét uradalmuk részére új szék-

¹ L. a 259., 261. és 262. sz. pereket.

² Az összeállítás a teljes jegyzőkönyvi anyag átnézésével történt, anélkül azonban, hogy a családi leszármazást vizsgálat tárgyává tettük volna. A hiányzó évekből nincs úriszéki irat.

helyükön, Hédervárott is többször tartottak úriszéket. Szabály szerint azonban a lózsi uradalom törvénykezési helye továbbra is Lózs maradt; a hédervári uradalom Győr megyei tartozékai részére a megyebeli Ásványban, a Pozsony megyeiek részére pedig a Pozsony megyei Darnón ült össze az úr bírósága, de az utóbbi helyen kiszabott büntetések végrehajtása is Ásványban történt. — Az úriszék tartásának költségeihez az uradalmak jobbágysai úrbéri teherként tartoztak hozzájárulni, és a hóhér bérét is nekik kellett fizetniük.³

A lózsi uradalomnak alábbi tartozékai fordulnak elő a perszövegekben: Lózs mezőváros (Nagylózs), Iván, Kövesd (Sopronkövesd), Pinye, Rőjtök (Rőjtökmuzsaj), Szécsény (Peresztég), Széplak (Fertőszéplak) és Vica, mind Sopron megyében, továbbá Miske (Vásárosmiske) Vas megyében, a Kemenesalján. A hédervári uradalom három tiszttartóságra oszlott: a hédervárirra, a sárfőire és az iregire.⁴ Az elsőből a Győr megyei Ásvány (Ásványráló), Kisbodak és Újfalu (Győrújfalu), az iregiből pedig a Tolna megyei Ireg (Iregszemcse) szerepelnek a jegyzőkönyvekben.

A lózsi úriszékről fennmaradt anyagunk, mind a közölt, mind a közlésre nem került perek, az uradalom népességének olyan öntudatos és szervezett ellenállásáról tanúskodnak, aminő — legalább az eddig ismert jegyzőkönyvekben — egyetlen más nagybirtok jobbágyságánál sem tapasztalható. Közzé tett pereink több mint háromnegyed részében vádolja az úr „alattvalóit” engedetlenséggel, makacssággal, ellene irányuló sorozatos tanácskozások szervezésével, tudatos pártütéssel és lázadással, étele megmérgezésével stb. Nemcsak robotmegtagadással és a szolgáltatások elhanyagolásával gyengítik a jobbágyok az úr gazdaságát, hanem egységes fellépéssel nyíltan is szembeszegülnek a földesúri hatalommal, s küzdelmük eredményeként helyzetük bizonyos javulását vívják ki.

A harc szervezője és vezetője Lózs, faluszerű kis város. (A Lózs ellen irányuló urasági perek száma közlésünkben 16, a teljes anyag egy negyede.) A lózsi polgárok jobbágyrendűek, kikényszerítik azonban az úrtól, hogy kétoldalú szerződésben rögzítsék a két fél jogait és kötelezettségeit. A szerződést megelőző hosszú és makacs küzdelemben a nádorhoz fordulnak segítségért, és az ő védnöksége alatt választott bírák közbenjöttével kötik meg az egyezséget.⁵ A megállapított úrbéri terhek alig kisebbek ugyan a szokásos jobbágyterheknél, mégis a feltételek kizárják, hogy a földesúr a szolgáltatásokat tovább emelje. Az egyezség záradéka ugyanis jogot ad Lózs polgárainak arra, hogy ha a másik fél a szerződést be nem tartaná, elbúcsúzhatnak uruktól, s szabadon elköltözhetnek. A megállapodás szerint köteles az úr azokat a tiszteket, akik a jobbágyokkal szemben sérelmeket követnek el, megbüntetni, és javaikból a kárt szenvedett városiakat kielégíteni. Bár az úr később is megismétli támadásait Lózs ellen, a polgárok e két pont alapján újra és újra ellentámadásba mennek át, ismét a nádor segítségét kérik, s egy percre sem torpannak meg küzdelmükben. Hasonló ellenállást tanúsít Vica mezőváros lakossága is, amit a velük szemben indított nagyszámú földesúri per dokumentál.

³ Az adatot a hédervári uradalom 1706. évi urbáriumából vettük. Az urbárium a Héderváry család levéltárában, az Országos Levéltárban volt elhelyezve, az 1956. novemberében történt tűzvész során azonban az irat megsemmisült, csupán tartalmi kivonata maradt fenn.

⁴ L. az előbbi jegyzetet.

⁵ Teljes szövegében közölve I. M. Gazdaságtört. Szemle, VIII. (1901) évf. 163—166. l.

A perek, mint láttuk, egy kötetben maradtak fenn, amely a Khuen-Héderváry családnak az Országos Levéltárban őrzött levéltárában „Viczyay rész, III. F. 3/a.” jelzet alatt található. A kötet vegyes anyagot tartalmaz. Első 73 foliója a jánosházi úriszék 1611—1635. évi,⁶ a 74—182. foliók a lózsi, illetőleg hédervári úriszék 1669—1725. évi, végül a 194—300. foliók ugyan-csak a lózsi úriszék 1619—1668. évi perjegyzőkönyveit tartalmazzák. A három rész eredetileg három önálló füzet volt, melyeket később kötöttek egybe. Minthogy eredeti oldalszámozást csak az utolsó rész kapott (1—213. lap) és éppen ezt a részt fűzték a kötet végére, célszerűbbnek látszott az egész kötetet újra lapszámozni, s a közölt pereket az új lapszámokkal idézni, annál inkább, mert az időrend (részben szintén kötési hibából) nem következetes. — A jegyzőkönyvek eredeti fogalmazványok, melyeket, néhány kivételtől eltekintve, az ítélezésben részt vett megyei hites személyek s gyakran az úriszék többi bírái is több-kevesebb aláírással erősítettek meg. (A legkorábbi jegyzőkönyvek alatt csupán Szántóházy Ferenc kir. személynöki ítélmesternek, Vas és Sopron megyék hites jegyzőjének aláírása szerepel.)

⁶ A jánosházi úriszék peranyagát I. kiadványunk IV. fejezetében.

1619 február 6, Lózs¹

Lózsai jobbágyot verekedés, lövöldözés, földesasszonya szolgálóinak megtámadása címén fognak perbe. Azt állítja, hogy ezekért a cselekményekért részben már megbüntették, részben azok nem ide, hanem a városi bíróság elé tartoznak. Az úriszék arra kötelezi, hogy ártatlanságát megfelelően bizonyítsa. A jobbágy tizenegy kezeset állít, akik száz forint erejéig állnak jót, hogy sem ő, sem rokonai az uraság és emberei ellen nem fognak „gonoszat cselekedni”. Ennek ellenére — minthogy bizonyítania nem sikerül — fejét veszik.

* Causa praefatae dominae Christinae Szennyesy, alterius dominae terrestris ut A contra providum Stephanum Tanka, colonum eiusdem dominae in Los commorantem veluti I.

Procurator dominae A Joannes Zepsy proponit: Hogy ez az I hatra hagyuan az isteny felelmetth, az teörüeny sulyosságat nem retteguen, orszagunk es varmegienk vegezeset megh nem tekinttuen, ez Losy varasnak chendesegben magha viselesetth megh nem gondoluan, kwlömb kwlömb fele sok excessusokatth chelekeduen, es azokrull megh irtth földes aszonya parancholattiabull^a ispannia megh szollittuan es megh feduen, aszonya parancholattia ellen magatth opponaluan es rebellaluan, ezen megh irtth uarasban löuöldözessell es töb gonosz chelekedetiuell nagy zurzauarokat indituan, az tobbi közőtth ez ell mult eztendöbéli Zentth Andras nap tayban Viczay Sandorne aszonyom ű^b kegme jobbagiara, Mezaros Janosra fegiueres kezzell rea rohant, es szanszandekcall megh uagdaltæ. Mellyetth az megh irtth uagdalt ember az I-nak hatalmas chelekedetinek bwntetese kiuöll² diaertth fell nem uetth uolna. Mely vetkekerth, mikoron az domina A az megh irtth Viczay

¹ Az úriszék tagjai: Zanthohazy Ferenc kir. személynöki ítélmester, Vas és Sopron vármegyék jegyzője, Mankobwk-i Horuath Bálint, Sopron vármegye alispánja, Hagymasy Miklós és Nagyuölche-i Völchey Ádám szolgabírák, Pazthory Gergely, Zador-i Nagy István és Vaghy János esküdtek, Doczy Boldizsár, Totth János és Saaghy András. — Az úriszék jegyzőkönyvéből ezt s a 207—208. sz. alatti ügyeket közöljük.

² A hatalmaskodás szokott bírságán kívül.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b ű = u⁸, î = i⁸, ô = o⁸

Sandone aszonyom ű kegme panazzara megh fogatny az I-t jambor szolgáltht parancholta uolna, abbanis az domina A parancholattianak engedetlen uoltth. Seótht előbbeny gonossagitht uyettuan, ellensegeskeppen az domina A szolgálra arczul³ tamadotth, es puskaíatth hozzaíok^b ragaduan, Zabo Janos neuó^b szolgálaihoz hozza lwtth, ki miatth chak Isten oltalmazta, hogi ell nem vezetth az domina A szolgálai. Ez megh irtth okokbull azertht az domina A mintth illyen rebellis jobbagia ellen töruentth uar.

Procurator I Georgius Beyczy cum ea protestatione, ne videatur in dominam A consensisse, dicit: Hogy ez az I az domina A-uall mintth földes aszonyauall nem akarna pörleny, de miuelhogy magatth oltalmazny akaruan, hogy dato sed non concessio, ha ualamitth ezekben az dolgokban vetet uolnais, az domina A megh bñntette. Hol peniglen az Mezaros dolgatth illeti, az mellynek ugimintth Viczay Sandorne aszonyom iobbagianak vetet uolna, nem aszonyomatth ugimint az A-t, hanem az Mezaros Janost illetty annak persecutioia. Azertht az dominus arbitereket kery, hogi az varasnak elő teóruenye szerint fñstire bochassak, es otth kez töruent allany annak az embernek. Az mi peniglen az utolso dolgotth illeti Mezaros Janos ellen, az domina A megh fogatuan az I-t megh verette, es igy immar ketkeppen nem keresheti. Az lóuesben is artatlan, es artatlansagat megh bizonittia dato termino.

Procurator dominae A solenniter protestando dicit: Postulationem I non tenere, quandoquidem appareret ex actione dominae A az I-nak sok kwlómb kwlómb fele gonosz chelekedety. Nemis constall, hogy az domina A megh engedte uolna mind azokatth neky. Miuel hogi peniglen job rez szerintht fateallia az I az domina A actiolatth, petit ipsum I domina A convinci.

A secunda parte in persona generosae dominae Vrsulae Hagimasy praefatus Stephanus Zemerey protestando solenniter super eo, hogy fon maraduan ű kegme ellen ualo sok kwlómb kwlómb fele gonosz chelekedeti, mellyek ez ideigh ell tñrhetetlen dolgok lettenek uolna, hogi ha az domina A hozza nem felelt uolna, melly vetkekről ez dominais teóruent uar ez I-ra az actio szerintht.

Procurator dominae A dicit: Hogy Hagimasy Miklos vram szolgálai nem kwlómben^c lwtth, hanem mikor latta, hogi az I az domina A szolgálai ellen rebellaluan, arczul tamadotth es hozzaíok lwtth, az uthan Hagimasy vram szolgálai in sui defensionem lwtth. Az my az szerződest es bor adast illeti, ez előtth három eztendóbeli letht uetkeiertth fizette, az actioban irtth chelekedeti peniglen nem regen lettek, hanem az megh neuezet Szentth Andras nap tayban 1618 eztendóben.

Deliberatum est. Miuelhogy ez I ellen nem chak rez szerint ualo vetkeket es chelekedeteketth, hanem sok kwlómb kwlómb fele közönseges maleficiu-

³ Szembe.

^c A szövegben elszórtan ű = w¹⁹, ö = o¹⁹

mokatth proponaltatnak az földes aszonyok, ugymintth lopasokatth, lőüöldeőzeseketth, uagdalkozasokatth, annak fölöttő rebellisnek es kiualtkeppen ember öldöklőnek mondatik lenny, s mind ezeketth uakmerőkeppen tagadgia, hogi artatlan es bñwtelen uolna, artatlansagat peniglen kèz uolna megh bizonittany mind ezekben. Annakokaertth az tőrueny⁴ megh engedi az bizonitast, ugy hogy elegendő bizonsagokkall bizonycza megh azt az I, hogy ű mind az ellene proponalt kwlömb kwlömb fele lopasokban es az varasban ualo lőüöldeőzesekben tellyessegessen artatlan es bñwtelen, es hogi mikor az aszonja megh akartha uolna fogatny, az ű kegme szolgai ellen nem tamadotth es nem rebellalt, es hozzaioi nem lwtth, hanem inkab azok lwttenek ű hozza. Ha ezeket eppen megh bizonittia elegendő bizonsagokkal, mentth ember lezen es fell szabadull. Ha peniglen megh nem bizonithattia, mind ezekertth az sok kwlömb kwlömb fele gonossagiertth feiet vezty ell, es feietth vezik erette. Az bizonytas legien mahoz harmiczadik napon coram iudice nobilium et iurato assessore comitatus, praesentibus etiam officialibus dominarum A. Az my az Mezaros Janos uagdalasatth illety, hogi ha ezekből ez I fellszabadull, az uaras szinen az varas biraiia elóth pórlekedgiének megh. Az migh az bizonitas lezen, addigh fogsagban legien itben.

[Az ügy folytatása uo. 1619. március 6-án :]⁵

a)

Coram nobis Adamo Weolchej iudice nobilium et Balthasaro Doczý iurato assessore comitatus Soproniensis relataltak az földes azzioniok, wgj minth Wiczaj Sandorne es Wiczaj Thamasne azzioniomek ez ide feol megh irth Thanka Istuannak ez mostanj ide feol megh irth törwenyeth es abbul subsequaltatoth deliberatioth illien conditiokkall, praesentibus generosis ac egregiis Nicolao Hagjmasý de Berekzo vicecomite comitatus Zaladiensis et Joanne Czimber, item reverendis dominis Danielj Kewý concionatore possessionis de Pereztegh⁶ et Francisco Balogh de Oprigy ffulua.

Hogý eo bizonios kezesekeu uessen es allasson, ugj minth Tanka Istuan arrwll, hogj ennekutanna eo wagj attlafiaý es rokonsaghý eo errette es eo kiztesebwll⁷ wagj titkon wagj niluan az megh irth földes azzioniok ellen, hazak, iozagak, jobadgiak, awagj zolgaýak ellen wagj fenegetőznenek, wagj penighlen gonoztt chelekednenek, auagj chelekednj akarnanak, es az megh bizioniodnek, az meghirtt földes azzioniok ellen, tehatt tartozzanak az kezesek

⁴ Az úriszék.

⁵ Az úriszék tagjait l. a szövegbe belefoglalva. — Az úriszék jegyzőkönyvének e napról kelt bejegyzései közül az itt a) és b) alatt, valamint a 207. sz. ügyvel kapcsolatlanban a) és b) alatt közölt szövegrészeket adjuk.

⁶ Perezsteg, Sopron m.

⁷ Késztetésére, kezdeményezésére.

midgiarasth minden törwenj foliasa kvvü⁸ az földes azzionioknak szaz magyar forentoth fizethnj, es az földes azzioniok is minden törwenj foliasa kvvül megh uehessek rajtok, melj szaz forenth az ket földes azzioniok kozóth egienlő-keppen⁹ özöliek.⁹ Ez ide megh feol megh irtt conditiokra penigh lettenek illien zemeliek kezesek, ugj minth Nagý Matthias, Balogh Istuan, Bordacs Giorgj, Renes Janos, Zölösý Giorgj, ezek Wiczay Thamasne azzioniom jobadgy Loson lakozok, item Madaraz Pal varasý biró, Nemeth Balas, Czigan Balas, Pódór Mathe, Soos Giorgj, Bordacs Mihalj, ezek Wiczay Sandorne azzioniom jobadgy Looson lakozok.

b)

Eodem¹⁰ iidem iudices. Levata causa providi Stephani Thanka tanquam I contra praefatas dominas relictam condam generosi Thomae Wiczay et relictam condam generosi Sandrini Viczaj¹¹ veluti dominarum terrestrium et actricum.

Mi supra nominati iudices az I-t kenszeretötök, hogi az eleöbenj delibe-ratio szerent megh biszonjeza az w artatlanságath, de w semmith nem bi-zonjetot, hanem contumacia ductus negligalta az bizonjetast.

In personis dominarum A Benedictus Pocza protestatur et dicit, hogi miuel hogý ez I az w fogadoth bizonjetasat negligalta, es az w artatlansagat megh nem bizonjetotta, kjwannja, hogj az eleöbenj deliberatio szerent az I-t conujncalnj.

Deliberatum est. Miuel hogi az I az w twlö promitalt bizonjetast negli-galta es semmjt nem bizonjeth, azert iuxta priorem deliberationem fejen marad es feje uetetik.

*O. Lt. Kuen Héderváry cs. lta. Viczay rész,
III. F. 3/a. 1611—1725. jkv. 196v—197v.,
199v—200., 200v—201. l.*

⁸ Per nélkül, rövid úton.

⁹ Oszoljék meg.

¹⁰ Die.

¹¹ A másik földesasszony neve kimaradt.

^d $\delta = \sigma^{22}$

207.

1619 február 6, Lózs

Három jobbágyot azzal vádolnak, hogy az országúton két jobbágyasszonyt meg-erőszakoltak. Mivel az egyik tettes megszökött, annak bátyja ellen is vádat emelnek, mert nem akadályozta meg öccsét a szökésben, s vádolják az egyik asszonyt is, hogy az erőszakkal szemben nem védekezett. A bíróság az asszonyt s az egyik jobbágyot huszadmagukkal leteendő esküre kötelezi, a perbefogott testvért, — minthogy testvére elfogására senki sem kötelezhető — és a másik vádlottat felmenti, a szökevényt pedig „levelesíti”. Az esküre utasított jobbágy, azt letéve, mentesül a vád alól, az asszony részére viszont, minthogy földesúrnője nem engedte ki a fogságból eskütársak szerzésére, újabb határidőt állapítanak meg. Addig kezességre szabadon kell bocsátani.

* Causa praefatae dominae Ursulae Hagymasy ut A contra providos Joannem et Michaelem Bordacz, alterum Michaelem Christoph et Jacobum similiter Christoff in oppido Loos commorantes colonos ac mulierem Catharinam consortem Petri Warga colonissam eiusdem veluti I.

Procurator dominae A idem, qui supra, proponit: Hogy ez ellmulth 1618. eztendeőben, Virágh vasar nap taiban,¹ mikoron ez I-k (Christoff Jaka-botth kí ueuen) Pinnyere, ezen Sopron varmegieiben leuőre, mentenek uolna bor jnnya, otth addigh lakozuan, hogy innen az varasbulis mentth ketth aszony borert, tudnüllik Cherepes Bendek felesége, Kata^a es Varga Peterne, Kata. Mikoron estue időn egygywt jwttenek uolna az I-kkall haza, azonban mikoron ezen losy hatarban leuő akaztho fanall² uoltanak, az swrwb^b ezen Bordacz Janos es Mihaly Varga Peternet ell ragattak es felre uittek, es ismetth Cherepes Benedeknetth az megh mondotth Christof Mihaly meghintth neky nyomta, es erő szakotth chelekedet rayta.^c Melly chelekedet közben hogi az aszony ember uáskodotth vele, ez be adotth fedellenis megh tettzik.³ Azertth az domina A mintth effele gonosz eletw emberekre töruentth var. Az eggik I peniglen ugí mintth Christof Jacab, miuelhogy az őchet ell szóktette,^b azrulis kiuánnya conuincaltatny ezt az utolso I-tth. Az többy peniglen, hogi az aszony ember kí kialtotta uetkeket, hazara mentenek, es rutth gialazatos szitkokkal s ölessel feniegettek.

Procurator I omnibus, excepto Michaele Christoff iuniore, Beyczy. Negant et ad caput.

¹ Április 8. körül.

² A pallosjogú földesurak birtokaikon akasztófákat állítottak, mint a vármegye a saját büntetőhatósága alatt álló területen. Az akasztófa tehát, a feudális kor tájképének kiegészítőjeként, sok falu határában látható volt, a „pór nép” rémítésére, a nemesi világrend hatalmának érzetetésére.

³ A „fedél” szót — mint itt — kendő, fejkendő, főköttő értelemben is használták. A bűnjelként beadott, sérült kendő vagy fejkötő az erőszak bizonyítéka.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b w = w³, ő = o²² ^c Az eredetiben itt pontosvessző van.

Procurator dominae A dicit: Hogi ad negativam semmy uttal nem mehetnek, miuelhogy az gonosz chelekedettnek nagioz rezetth azon aszony fateallya, az kñ erőszakotth chelekedtenek^d, es ezen varasy Madarasz Giurkois ugian akkor erkezetth oda, mikor chelekedtek^d az gonoszagotth. Et insuper domina A portionem Michaelis Christof petit iudicialiter sibi dari.⁴

Procurator I ulterius, quantum Jacobum Christoff concernit: Miuelhogy az őcheierth kezes nem uoltth, sem törüent felöle nem fogadoth,⁵ ideo az maas vetkeierth nem bñntethetik.

Procurator dominae A dicit: Hogi mihelyen vetket ismerthe Christof Jacob az őchenek, azontull megh kellet uolna kezesittenný.

Deliberatum est: Hogy Christoff Jacob absolualtatik ab impetitione dominae A. Oka ez, hogy nem chak az attyafiuy szeretetnek indulattiboll, de etiam de iure naturali nem kezerithetny arra, hogy w^e az w attyafiath statuallya, nemis tartozik statualny, auagi peniglen megh fogny, hanem annak megh fogasa competit ipsi dominae A, tanquam magistratui. Az mñ illeti az öchet, Christoff Mihokotth, miuelhogy az battia altal, kiuel egi soon kenyeren uoltth, ez mai terminusra citaltatot es certifikaltatotth s nem compareal, w magha szemelleben proscribitur; eöröksege peniglen es morhaia az w reszere jutando, mintth affele szökötth^e es latrol chelekedet jobbaginak, földes aszonyara szallotth.

Bordacz Mihálys ex causa adulterii, miertth hogy az oppressa mulier uallasabull ki tettzik, hogi nem uoltth velik edgiwtth az gonosz chelekedeten, hasonlokeppen absolualtatik a vinculo actionis es mentth ember. Az mi az hazra ualo menetelet illeti ez I-nak, hogi ha Cherepes Benedek ell nem akaria törny es szenedny, fñstin szabadon keresheti.

Az töb I-k miuelhogy az factumotth tagadgiak, ugiminth Bordacz Janos es Varga Peterne, es submittallyak feieketth, nem tartozik az domina A ugiminth magistratus feiekre eskwdny, hanem az magok negatiuaik szerinth tenentur se se expurgare kwlön kwlön mindenik huzad huzad magokkall, paraztokkall, de jambor es tiztessegbeli személyekkell, mahoz harminczad napon hic in castello praesentibus iudice nobilium et iurato assessore comitatus, item officiali dominae A. Alioquin neglecta expurgatione caput amittent.⁶

⁴ Kristof Mihálynak, mint szökött jobbagynak vagyona a törvény szerint földes- aszonyát illeti.

⁵ Sem azt nem vállalta, hogy helyette a bíróság elé áll.

⁶ Varga Péterné esetében a bíróság nem ismerte el, hogy vele szemben erőszak történt. Ezért, ha a szokásos tisztítóesküvel nem sikerül a cselekmény meg nem történt voltát bizonyítaniuk, házasságtörőként az asszony is halálos büntetés alá esik.

^d Az eredetiben itt pont van. ^e w = w¹⁹, ö = o¹⁹

[Az ügy folytatása uo. 1619. március 6-án:]

a)

Losy Bordacz Janos, Wiczaý Sandorne aszonjom jobagia, az eleobenj wrszekin ualo deliberatio szerentth, meli az protocolban inseralua uagion, expurgalta magatth. Legh elsöben magha szemelieben megh eskwwen, annak vtanna az conjuratorok igi subsequaltatanak vgi mjnth: első Nagi Imreh szep-lakj, 2. Horwath Leörincz zeczenj, 3. Witricz Görgi, 4. Horwatth Görgi, 5. Pap Marthon, 6. Balogh Görgy zeczeniek, 7. Börözý Andras, 8. Horwatth Mihaly, 9. Kardoss Mihali losiak, 10. Bordacz Istok papaj, 11. Wajas Janos, 12. Kaszas Ambrüs, 13. Kardos Imreh zeplakiak, 14. Czider Istwan zeplakj, 15. Horwath Matthias zeczenj, 16. Molnar Istuan, 17. Sarwarý Istwan, 18. Wass Janos czepegiek, 19. Horwat Görgy.

Deliberatum est. Miuell hogj ez I, idest Bordacz Janos az protocolban inseralt deliberatioja szerent expurgalta magath pleno numero, ideo absoluitur ab ulteriori impetitione dominae A.

b)

Eodem die leualtok az Wargha Petherne ellen ualo expurgatiot, es eleö hjwatuan zemelie szerentth, aual menthi magath, hogi w mjnd az törwenj nap-⁸ ulta mjnd rab uolt es foghsaghban tartatot, az domina A semmj keppen keszesegen el nem boczatotta s nem uolt kjnek gondotth rea uiselnj, es nem keszwlhetet az expürgatoria.⁹ Mert ha keszesegen ell boczatak uolna, ö is expürgalta uolna magatth. Seöth azonis protestall, hogi az kjüell wtetth uadot-tak, az az Bordacz Janossal, az w magath expurgalta; keöwettközik, hogi ha az expürgalta magath, tahat eö is ment embernek kell lenny. Azert kjwanja, hogi törwenj^e szerentth absolualtassek.

Deliberatum est. Miwel hogj az birak eleöth constal, hogi ez I aszonj giamoltalan es idegen feöldön lewen, nem uolt semmj giamolia, mert az vra igen simplex es idegen, azert az domina A-nak bizonyoss keszesegen el keöllöth uolna boczatanj, hogi magara gondotth uiselién. De mjuel hogj mast az rabsagh miat nem expürgalhatia magath, ismegh mahoz harmjcz napra expurgalia magath huszad magauall, de addigh keszesegen legýen, hatth purgalia s ha nemis, teörwenje leszen.

Uo. 197v—198v., 200v. és 201. l.

⁷ L. a 206. sz. per a) alatt közölt szövegrészét s a hozzá kapcsolódó 5. jegyzetet.

⁸ Az első úriszéki tárgyalás, február 6. óta.

⁹ Nem kereshetett magának társakat a tisztítóeskükhöz.

208.

1619 február 6. Lózs

Jobbágy a parancs ellenére nem ment robotra, s szidalmazta, megtámadta az ispánt. A kereset ellen azzal védekezik, hogy tűzkár miatt nyert négyévi szolgálatmentesége még tartott, robotra tehát nem volt kötelezhető, a veszekedést pedig az ispán kezdte. Előbbi érvelését elfogadják, az ispán szidalmazásáért azonban 20 forint nyelvváltásra ítélik. De felhívják a földesasszonyt is: utasítsa ispánját, hogy a polgárokat ne szidja és verje, hanem törvény szerint büntesse.

* Causa generosae dominae Christinae Zennyesy tanquam dominae terrestres ut A contra providum Georgium Zabo, colonum eiusdem dominae in Loos commorantem veluti incattum.

Pro domina A Zetsy proponit: Hogy ez az I, megh nem tekintuen az domina A-hoz, mintth földes aszonyához való engedelmességet, noha szep szouall sokzor magha személye szerintis intette, hogy ű kegme, se ispannia ellen ne tusakodgiek, hanem mintth jobbághoz illik, az miuel tartozik, földes aszonyanak praestallia;^a mind ezekkel sem gondoluan es magatth engedetlen uakmerősegre vetuen, az domina A akarattibull ualo egy nehani izbeli parancholattianak ispannyanak engedetlen uoltth. Sotth ez el multth eztendőbeli Szent Jaccab nap tayban az megh irtth domina A ispanniara es szolgáljara, Kowach Lőrinczre, rutth gialazatos szokkall tamaduan, illyen szokkall szidta: Beste kuruaffi, bizony megh hídgiéd, hagi hatadhoz rakom az szekerczetth. Ennek fölöttő^b mikoron az domina A szolgalttiara fa hordanny parancholta uolna ez ell mult Szentth Pall nap tayban, uakmerősegre vetuen magatth, semmikeppen az megh irtth ispan parancholatttiara az domina A szolgalttiara rea nem mentth. Sötth boszusagara az ispannak, ökreith az I be fogatuan, szolgaiatth szantanny külte, mellietth latuan az ispan, az I-nak szolgaiatth mind morhastull vizha teritette, akaruan aszonya szolgalttiara küldenny.¹ Latuan ezt az I, előbben^c engedetlensegeth megh uyetuan, az ispanra rea tamadotth, elsőben totth beste kuruafianak szidta es rea tamaduan, az morhakatth előle^c hatalmasull ell vette. Mely megh irtth hatalmaskodasarull es engedetlensegerőll az I-nak es az ispan ellen ualo szitokroll divisim et seorsin petit domina A ipsum I convinci.

I personaliter astando dicit: Hogi ű az ispant sem szidta, sem verny nem akartha, hanem mikoron latta, hogi ualami borsoian az domina A szolgálja, barmotth haitot uolna, ugy mintth ketth ökreit, es borsoiatth gazoltatta uolna, chak azt az szolgatth szidta megh es nem az ispant, miuelhogi borsoiatth gazoltatta ell vegigh. Az my peniglen azzonya szolgalttiara, ugimintth az fa hordasra ualo parancholatttiat illeti, ű^d neki szabadsaga uoltth az domina A-

¹ Az első ugyanis mindig a földesúr robotja, csak azután mehet a jobbágy a saját munkájára.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az utolsó ő = o¹⁹. ^c ő = o¹⁹. ^d ű = w^s

tull negy eztendeigh, es az az idő^c meegh ki nem töltth, es azért nem mentth az robatra. Az utolso szitkaroll peniglen az ispannak azt felelem, hogy w szidotth először^c meegh engemetth, es nem tagadom, enis az uthan megh szidtam. Hogi peniglen ez így legien, probat defacto.

Procurator dominae A solenniter protestatur de ista responsione et confessatis I, az mellyekben öll igen szepen megh tettzik az I-nak engedetlen-seghe, es az producta leuelből is, hogi expiralt szabadsagha,² igitur poenam inobedientiae et vituperationis evitare non potest. Petit igitur simpliciter convinci.

Deliberatum est: Megh tettzik az hituös biraknak relatioiabull, hogi az I-nak haza annyra ell eget es ell romlotth az eges miatth, hogi benne nem lakhatoth, es azerth meltan azok köziben szamlaltatik, az kiknek negy eztendeigh adotth w kegk szabadsagotth, ergo az robattal az leuelnek continentiaia szerinth nem tartozotth, es nemis bwntethetny megh erette. Hanem az mi az szitkotth illeti ha szinten az domina A ispannia az I-t megh szidta uolnais, miertth hogi senkinek nem szabad es nem engedi az törüeni az vizha ualo szitkozodast, auagi vtegetesth, miuelhogi az ispan az domina A-nak szemelietis viseli, nem tartozotth uolna vizha szidnia, hanem földes asszonyanak megh panaszolny. Es miertth hogi azt chelekedte, nyeluen marad erette, az az huz forinton, kinek az ketth reze az földes^c aszonye, az harmad reze penighlen az ispane; mind az altal aszonymis megh hadgia az ispannak, hogi az polgarokatt se szidgia, se verye, hanem törüenniell bwntesse wketth.

Uo. 198v—199, l.

209.

1620 április 13, Lózs¹

Jobbágy, földesasszonya beleegyezése nélkül, nemeslevelet szerzett. Úrnője ennek érvénytelenítését s a perbefogott megbüntetését kívánja, de panaszt tesz ellene a hosszúfuvar elmulasztása miatt is. Az alperes ügyvédje a per megszüntetését arra hivatkozva kéri, hogy a kereset mintegy kétségbevonja a király nemességadómozó jogát, a hosszúfuvar tekintetében viszont azzal védekezik, hogy az a rendes roboton felül volt. Az úriszék döntése szerint a nemeslevél érvényben marad, a földesúri szolgáltatásokat azonban az alperesnek, jobbágytelke után, továbbra is teljesítenie kell.

² Megszűnt a jobbágyszolgáltatás alól kapott ideiglenes mentesítése.

¹ Az úriszék tagjai: Zanthohazy Ferenc kir. személynöki ítélőmester, Vas és Sopron vármegyék jegyzője, Mankobwk-i Horvath Bálint, Sopron megye alispánja, Nagi Wölche-i Völchey Ádám szolgabíró, Pasztory Gergely, Zador-i Nagy István, Doczi Boldizsár és Völchey János esküdtek, Hettyey István, Sopron vármegye főadószedője, Szomay Pál alispánhelyettes, továbbá Grassakouith Mátyás. — A jegyzőkönyvből ezt s a 210—211. sz. alatti pereket közöljük.

* Causa generosae dominae Christinae Szennyesy, egregii quondam Thomae Viczay relictæ viduæ ut A contra nobilem Michaellem Sömberger veluti incattum.

In persona dominae A Joannes Zepsy proponit: Hogy ez az I megh nem gondoluan az domina A-nak, ugy minth domina terrestrisnek jobbagisagull valo kötelesseget^a es földes aszonyahoz valo engedelmessegetth, sem peniglen megh nem tekintuen az nemes Magyar orszagh arrul valo publicum statutum-iatth, hogy az jobbagy ha szinten arra benemerita persona iuxta decreta regni lehetneis, nemessegróll valo armalist az ignobilis es colonus nem kwlömben, hanem cum praescitu, consensu, permissione et voluntate domini terrestris impetralhatna, es aztis nem kwlömben, hanem az nemes varmegyenek auagy neuzetes nagy vraknak commendalasa altall impetralhatta volna. Ezeketth hatra hagyuan az I, magatth in praeiudicium dominae A tanquam dominae terrestris opponaltha et contumacia ductus sine consensu, permissione et voluntate dominae A masokhoz confugialuan, contra decreta regni, publicasque regni constitutiones maganak armatth jmpetralt.² Mellyet miuelhogy iuxta propositam actionem dominae A chelekedet az I, contra eundem I domina A tanquam contumacem colonum ipsius petit iudicium et in ea parte armales, quantum ad dominam A attineret, contra eandem, petit annihilari.

In persona I nobilis Thomas Kys de Nemesker cum protestatione, ne praeerectæ actioni ulla sui in parte consentire videatur, primum antequam ad ulteriora de iure progrediretur, dicit: Hogy ez erecta actionak continenciaiath es meritumiatth accurate consideraluan es ponderaluan, miuelhogy nem olly az, mellyell ez I-t tanquam ratione fundi colonum et subditum, ob non praestita solita sua servitia, aut aliam contumaciam, in quantum subditus esset, accusaltatnek, hanem olly praetensiouall, melly partim contra auctoritatem et maiestatem suæ regiae, quasi in conferendis donationibus a quopiam dependentiam haberet, partim peniglen contra praerogativam nobilitatis I, quæ in publico esset, tendal, praesens forum nulla ratione concerneret. Proinde ista actione pro praesenti annihilata, petit eundem I ab impetitione dominae A praetextu rei in actione denotatae eliberari.

Procurator dominae A dicit actionem contra subditum et colonum esse propositam et ex rationibus in actione propositis tenetur I directe respondere.

Deliberatum est. Az my az w feölseghe kiraly vrunk autoritassat, dignitassat es az w fölsegetwll^b adatotth czimmer leueletth auagy priuilegiumotth illeti, my ugiminth also birak nem inualidalhattiuk, sem az w fölsege meltosaga ellen semmit nem chelekedhetwnk. Azertth az czimmer leuel in vigore marad, es az I is in persona publicalt nobilis existens, hanem ha mitth ratione

² A Sömberger (Semberger) család II. Ferdinándtól kapta nemességét. A címeres nemeslevelet 1622. jún. 2-án hirdették ki Sopron és Győr vármegyék közgyűlésén.

^a A dölten szedett betük után az eredetiben vessző van.

^b ô = o^s, w = w^s

fundi mintth colonus es subditus az domina A ellen veteth, procedallion az domina A ellene.

Procurator dominae A ulterius proponit : Hogy ez ell multth napokban az domina A parancholta voltth az I-tth az bechy utra az szokas szerintth, racione fundi, szekeret fogadny bizonios ell taosztathataatlan szwksegeiertth. Ez I, nem tudatik my indulatboll, contumacia ductus, az domina A tanquam domina terrestris parancholattianak engedetlen leuen, semmikeppen az domina A parancholattiatth be nem telliesitette. Melly contumacia ductus engedetlen-sege feleöll az I-nak az domina A teöruentth var.

Procurator I cum praemissa protestatione dicit : Hogy ez fellywll praetensa actioban sem vetkes ez I, holotth semmy w kegme parancholattianak engedetlen nem talaltatott lenny, holotth mjdeön az actioban declaraltatottth szekerezesreis parancholtatottth volna, magatth az reghy szokotth szolgálathoz tartuan (mellybeöll^b egy feöldes vrís az w subditusitth nem tartozik ky venny), keöz voltth az földes aszonya parancholattyatth effectualny, az szerintth az mintth ez ideiglen az w szolgálattiat szekerezesbeöll es egieb dologbull praes-taltha, az mintth az w kegme biraiá előttis magatth resolualtha. De miuelhogy olly szolgálatra keszeritette az Í-t, mellyre magatull elegtelen voltth es előb-beni szokotth szolgálattia kiuöll, ebben, ha szinten nem effectualhatta volna, semmitth nem poenalt. Hogy penigh ez így legien, azon w kegme biraiá reco-gnoscalhattya.

Procurator dominae A protestatur de confessatis I et dicit, quod dato sed non concesso, ha szinten az fele declaratioia leth uolnais az I-nak, magha excusatioiara az insufficiens, mertht tam ex constitutionibus regni, quam vero consuetudinibus huius loci, tartozott uolna az I az domina A commissioianak engedelmes lenny, melly engedetlenseget magais fatealuan, petit ut supra iudicium.

Deliberatum est : Az my ezt az dolgotth illety, az böchwletes szek biray biro vramra³ relegáltak, hogy az domina A es az I keözött^b componallya.

Uo. 202—203v. l.

210.

1620 április 13, Lózs

A földessasszony vádat emel egy jobbágy ellen, aki az úrnő által jogságra vetett szolgát erőszakkal ki akarta szabadítani. A vádlott védője szerint a szándék cselekvésnek nem minősíthető, így felmentést kér. A felek az ítélelhozatal előtt kiegyeznek.

* Causa praefatae dominae Ursulae Hagymasy, generosi quondam Alexandri Viczay relictæ viduæ ut A contra providum Joannem Zabo, servitorem generosæ dominae Christinae Zennyesy etc. veluti incattum.

³ A falu bírójára, aki falutársait a robotmunkákra beosztotta.

In persona dominae A Benedictus literatus Pocza proponit: Hogy ez ell mult 1619. esztendeoben Szentth Mihaly nap tayban, mikoron az domina A egy Fellaítar Janczi neuo^a szolgálaiatth¹ gonosz chelekedetiertht megh fogatotth volna, es az kapu felen valo szobaba lanczra tetette volna,^b ez I nem tudatik miczoda indulatbull, nem gondoluan ez helysegnek szabadsagatth es az felelmes haboru idotth,² hanem ejeli ideon az megh neuezetth hazra egy oregh^a hoszu szakalassall³ rohant, titkon es olykor, mikor az domina A vachorahoz wlt volna szolgáluiall, es az haznak kemenczeietth be töruen^a az megh jrtht szakalassall, az vegre, hogi az rab legent megh szabadicha. Az melly vetekerth, illien kulehos helyben⁴ ualo igiekezetierrth, az domina A az I-ra törüent vár.

In persona I Laurentius literatus Horuatth cum solenni protestatione dicit, quod dato sed non concessio, etiamsi res, uti per dominam A praetenditur, ita se habuisset, iuxta decreta regni intentio et voluntas pro facto non reputaretur. Ex ea igitur ratione petit I ab impetitione dominae A se absolvi et exonerari.

Procurator dominae A: hanc respensionem I non esse sufficientem, verum restaret, ut idem I directius responderet ad actionem dominae A.

Concordatum est ratione praemissae causae.

Uo. 203v.

211.

1620 április 13, Lózs

Jobbágyokat fogtak perbe, akik a földesúri elővételi jog címén lefoglalt boraikat részben eladták, részben maguk megitták. A jobbágyok arra hivatkoznak, hogy a háborús idők miatt nem merték otthon tartani a bort, a földesasszony pedig sürgetésük ellenére sem vitette el. Az úriszék ezt elfogadja; közbenjárására a földesasszony elengedi a büntetést.

* Causa saepefatae dominae Christinae Szennyesy ut A contra providos Paulum Nagi, Michaellem Benkó, Stephanum Szabo, Joannem Renes et Stephanum Bwk veluti incattos.

In persona dominae A idem procurator, qui supra,¹ proponit: Hogi ez ell mult esztendő beli Szentth Marton nap taiban az domina A szokas szerintth

¹ Neve után ítelve fullajtár. Fullajtár (Vorreiter): az uraság hintóját lóháton kíséző, egyébként küldöncszolgálatra használt csatlós, szolgál.

² Bethlen Gábor erdélyi fejedelem csapatai ebben az időben jártak a vidéken, 1619. október 16-án vették be Pozsonyt.

³ Ün. szakállas puskával. Annak az agyával törte be a kemence falát.

⁴ Kiváltságos helyen.

^a ő = o¹⁹ ^b Az eredetiben itt pont van.

¹ Az előző ügyben Szemerei Nagy István képviselte a földesasszonyt, mint ügyvédje.

az I-knak borai közwl^a ell foglalt² borokatt^b az domina A-nak parancholattia es tilalma ellen partim ki arultattak, partim peniglen hordoban ell adtak. Mely engedetlensegekről az domina A ez I-k ellen töruent var.

I personaliter astando, praefatus siquidem Paulus Nagi dicit: Hogi az domina A-tth w maga az I requiralta, hogi az ell foglalt bort el hozassa, mertth az haboru idő miatth³ othon nem meri tartanny, es az varas biraia altallis requiralta az domina A-t, hogi el hozassa, de ell nem hozatta, es igy nem meruen hazanall tartanny, ugi kellet ell adny, melliet az varas biraia recognitioiara hagi. Az mi az Szabo Istuan dolgat illeti, azt mondgia, hogi egész esztendő által beteges leuen, költsége nem volth, nem penzen adta ell, hanem maga taplalasara költeotte ell. Az mi az Bwky Istuan dolgat illeti, azt mondgia, hogi de termino nem certificatus, melliet az biro recognitioira hagi. Az mi az Renes Janos dolgat illeti, azt mondgia, nem meruen az haboruban hazanall az ell foglalt bortth tartanny, nem penzen adta ell, hanem maga cheledeuell költötte ell.

Procurator dominae A protestatur de simplici negativa I et petit iudicium.

Deliberatum est: Hogy az időnek mi uoltaertth es haboru allapattiaertth, ezenkiuólis az dominus arbitereknek törekedeseiertth pro praesenti relaxaltha az domina A, de ugy, hogy ennekutanna senki az subditusok közwl ezt töb-ször^a megh ne mereszellie chelekedny, mertth törueny szerintth megh bwntetetik erette, et incurrit in poenam inobedientiae.

Uo. 205—205v. 1.

212.

1623 július 10, Lózs¹

A földesúr ispánja beperel egy lózsi jobbágyot, mert az őt s az urasági alkalmazotjakat mind latornak nevezte. Az alperes tagad, de a keresetel tanúvallomások is igazolják. Az úriszék mégis felmentő ítéletet hoz, mert a szitkozódás az elmúlt háborús időkben történt, s az ekkor elkövetett mindenfajta cselekményre az 1622. évi soproni országgyűlés amnesztiát engedett. Az alperesnek azonban meg kell követnie az ispánt s az uraság szolgálait.

² A jobbágyok borait lefoglalhatta a földesúr tartozás, szolgáltatás vagy adó fejében, de megvolt a földesúrnak, mint a jobbágy minden más terményére, úgy borára is az elővételi joga. Valószínűleg ilyen, elővétel címén elvett borokról van itt szó.

³ L. a 210. sz. per 2. jegyzetét.

^a ő = o^s, ^w = w^s ^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

¹ Az úriszék tagjai: Zanthohazy Ferenc kir. személynöki ítélőmester, Man-kobwk-i Horuatt Bálint, Sopron vármegye alispánja, Nagy Wólceze-i Vülcezy Ádám szolgabíró, Paszthori Gergely és Rayky István esküdtek, Tótossy Gábor, Zala és Somogy vármegyék jegyzője, Szomay Pál, Sopron megye alispánjának helyettese, Búky János, Móricz Gergely és más meghívott bírák. — Az úriszék jegyzőkönyvéből ezt és a 213—215. sz. alatti ügyeket közöljük.

* Causa egregii Laurentii Horuatt, officialis generosi domini Christophori Hagymassý de Bereghszó ut actoris contra providum Joannem Rhéness, colonum et jobbationem eiusdem domini terrestris veluti incamattum.

In persona praefati A Petrus Meszleni cum nostris proponit : Miuell hogy ez el mult 1621. esztendeóban, Zentt Lorincz^a nap taiban, mikoron ez I az teób urasagban tartozando jobbagiokall édgiútt az ur szólejben kapaluan, ezen felöll megh neuezett A az tób szolga rendekell édgiútt semmitt ez I-nak nem uéthuen, illien gialazatos es kissebseghess² szokall ez A-t es szolga tarsiitt uèle edgietemben gialazta, monduan, hogy az en aszonlornak, Wiczaý Tamasenak, csak egy jambor szolgaja ninchen, hanem mind latrok, az mellett ez I tam in praeiudicium dominae terrestris, quam servitorum denominatorum nem czelekedhetett uolna. Kýuannia annakokaertt ez A az teób szolga tarsaiual fejekre biszonitatnj,^b alioquin petit iudicium.

I personaliter astans negat totalem suprascriptam actionem.

Procurator A, si necesse foret, paratus est docere de facto suam actionem, ideo petit iudicium.

Deliberatum : probet.

A producit testes.

Primus providus Georgius Kapý, iuratus civis oppidi Loss, iuratus et examinatus fassus est : Tempore in actione denotato, mikor ezen testis az magha szóleiben munkalodott uolna, ez az I az dominus A szólejeben munkalodott uolna. Halotta, hogy ez I busultaban mondotta, hogy az mí urunknak az mostani fogadott szolgálban egy sincz jambor, hanem mind latrok, mertt illien latrokatt fogadnak, mintt Kouacz Georgý.

Secundus testis providus Michael Wý, civis eiusdem oppidi Loss, iuratus et examinatus fassus est per omnia, uti primus testis, addito: Hogy ez I aztt mondotta, hogy az wrszolgaiban, az bestie lelek kuruaffiakban, egy sincz jambor.

Deliberatum est : Jo lehatt ex productorum testium fassionibus niluan ki tetsik, hogy az I, Rhénes Janoss élt afféle szitkozodasokkall, de miuel hogy az az szitkozodass az haborusagban törtentt, mely haborusagban lett mindenféle chelekedetekrull nem csak az magiar orszaghý koronass királl, hanem az nemess orszaghis ez el mult soproný giúlesben amýstiatt, az az feledekensegett engedett, mely amistia nem chak az nemessekre, hanem az szeghen kósseghreis nisz, es eó nekiekis hasznall, azértt semmiben tudatik.³ Hanem az szolgakott ispannall édgiútt tartoszik megh kóuetnj, coram iudice nobilium, in termino per eundem praefigendo, hogy ha mítt mondott uolnais, nem jó es szíue szerentt, hanem busultaban monta. Ennekutanna penighlen bechóletessen uisellie magatt, es engedelmeseggell szolgáluan uranak, éffele szitkozodasnak bekett hadgion.

Uo. 208—208v. l.

² Lekicsinyló.

³ Semmisnek vétetik, elengedettik.

^a A dólten szedett betúk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt pont van.

213.

1623 július 10, Lózs

Két konvenciószolgát fogtak perbe, akik év közben szolgálatukat elhagyták, s más úrhoz szegődtek. A védelem szerint az egyik szolga nem volt szegődött, s így szabadon mehetett el, a másik pedig azért távozott, mert a vállalt belső fullajtári szolgálat helyett majorsági béres mellé küldték, majd az uraság elfogatta, kalodába záratta, konvenciószolgálatát pedig elszakította, amit a szolga felmondásnak vett. Az úriszék esztendejének kitöltésére kötelezi. A másik perbefogottnak meg kell esküdni, hogy nem szegődött szolga, különben neki is ki kell az évet töltenie.

* Causa generosae dominae Ursulae Hagymassy ut A contra providos Petrum Főljartar et Georgium Kis, nunc servitores generosi domini Christophori Hagymassy veluti incamattos.

In persona dominae A nobilis Stephanus Nagy de Zemere proponit: Hogi ez fellől megh néuezett I-k, nem tudatik, miczoda el uieghezett szanzandekből, a uagy ez mostani uroknak akarattibull, ez domina A-nall^a esztendejekett félben hagyuan, az édgik, ugy mintt Kyss Geörgy karachon tajban, Főljartar Peter penigh huszuett tajban mentenek es alottanak az megh mondott Hegymasy Christoph uram szolgalltia ála. Mely szolgakott kyuannia az domina A kezeben itiltetnj es esztendejekett ky töltenj.

In personis praefatorum I Petrus Meszlenj cum nostis et cum ea protestatione, ut liceat de omnibus agere et dicit. Az mi Kyss Geörgy dolgatt illethý, mikoron az megh neuzett dominus I¹ az megh neuzett nap tajban Zentt Grothra² haza akaruan mennj, azon megh neuzett I leghén az megh neuzett dominus I szolgaj alatt leuó szekerere fel ragazkoduan, az domina A szolgaj es ispannia szemek latara, senkinek ellenesere mentt legien el. Miuell hogý az domina A szegódt szolgajanak irja lennj, kiuantatik az, hogý doceallia, es kisz az dominus I megh adnj.

Az mi az masik I-t illethý, miuell hogý az mintt az domina A is irattia, hogý főljartarsagra³ szegódt legien be hozaja, es azon hiuatallian megh nem tarthuan, hanem egy keuess údo muluan Iuanban leuó béresse mellé aduan, az mely biressnek feslett erkolchett megh nem alhatuan, ennehanyszor izben az domina A-t megh talaluan, mintt a feloll, mintt penighlen az előtt leuó kett esztendo leuó szolgalltia feloll, sem ualaztt adatotth, hanem sine ulla evidenti ratione az domina A megh fogathuan, egy hetigh tomloczeben tartathuan etlen es itlan. Annak utanna megh elegenduen rabsaghauall, szokatlan dolgott

¹ A per nemcsak a két szökött szolga, hanem jelenlegi uruk ellen is irányul, akitől volt úrnőjük — a szegődés idejének kitöltése végett — visszaköveteli őket.

² Zalaszentgrót, Zala m.

³ Fullajtárságra (l. a 210. sz. per 1. jegyzetét).

⁴ A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

czelekeduen uele, ezen warasi kaladaban uettetuen niakatt es kezeitt, annak utanna ki bochatuan semmi kezesség es uighezess nélkül, holott az szolga tisztesegettt főkeppen szolgáluan es fűzeteseertt, nem chekedhetett⁴ uolna az domina A, es igy kelletett semmi ueghezess nélkül el menni, az melyroll toruent uar.

Procurator A protestando solenniter super allegatis et confessatis et ulterius dicit, hogy ez Főlejtár Pethy az magha mentseghere a uagy esztendejenek felben hagiassara az domina A ellen elegendő magha mentseghere ualo ratiott nem athatt, mertt ha szinthen az főljartarsaghből biresseghre allattais, azis tisztessseghes szolgálatt.⁵ Masik az, hogy az domina A-nak akorbely Pocza Benedek neuő szolgajatull megh izente, hogy ő kólómben megh nem marad, hanem ha az Iuaniba, majorban bochatt kglđ, ott beressűll kesz uagiok esztendeigh szolgálj, a mellett hagy domina A az megh neuzett Pocza Benedek recognitiojara. Az mi penighlen kalodaban a uagy tömlöczben ualo tetelt illethj, azis az magha mentseghere ez I-nak nem hasznall, sem esztendejett azertt el nem hagyhatta uolna, mertt az domina A-nak fülé halattara es tilalmazassa ellen az megh tiltott, lele kell ualo szitkott töbször szasz szórnall egy ueghben el mondotta; mennel inkab az domina A ellenzette, annal inkab íteralta, es igy az domina A buntette azertt az uétekertt. Kiuannia annakokaertt, ut supra, keziben törüeny szerentt adattathnj.

Procurator I prioribus inhaerendo addit, hogy az mi lölkeuell ualo szitkoszodassatt illethj, dato sed non concessio, ha szenthen törtenezt szerentt mondotta uolnais busulliassabull, de annak utanna nagy údú mulua, mikoron szolgálattiat kerthe uolna, es az domina A is conuentionalissatt⁶ be kéruen, mind el szaggatta es el uetette, es igi nem lölkéuell ualo szitkozodasaertt, hanem szolgálattia kereseertt foghta es buntette illetlen foksaggal es plengherezesell. Conuentionalissnak penighlen elszaggatassa kesz búchú adass uolt.

A inhaerendo: ezeknek semmi helie ninch, mertt töltette uolna ky esztendejett, de miuel ky nem toltette, petit ut supra.

Deliberatum est. Az mi az Főlejtár Pethy dolgatt illethj, minden mentseghere es felelethj in iudicio pro nihilo reputatur et nullum habet locum, mertt a lelék mondasertt es az szemben ualo szitkozodasertt, kiuell az domina A-t illette, meltan mind az tomloczoczt⁷ es az kalodaban ualo tetelt megh erdemlette. Hogy penighlen Iuanban magha kiuankozott az biresseghre, constal praedikator es Pocza Benedek uram recognitiojokbull, ergo tartozik uisza menni az domina A-hoz, es esztendeitt iamborul es tistesseghesen ky tölteni. Az mi penighlen Kis Giörg excusatiojatt illethi, hogy ő nem uolt szegődett szolgaja az domina A-nak, tartozik megh esküdj in solius ipsius persona azon

⁴ Helyesen: nem czelekedhetett.

⁵ A fullajtárság az úr udvarában végzett, tehát belső szolgálat, így sokkal előkelőbbnek számított, s könnyebb volt a majorsági béres szolgálatánál.

⁶ Konvenció (szegődési) levelét.

⁷ Tömlöczést, rabságra vetést.

szolga biro uram előtt, in termino per eundem praefigendo. Ha solenniter megh eskusik, fel szabadull, holott nem, mennen uisza az domina A-hoz, es estendejett jamborúll tartozik ki töltenj. Et postmodum solutis solvendis búchú úeue mind az kettő el mehett.

Uo. 208v—210. l.

214.

1623 július 10, Lózs

A földesúr idegenből jött — magvaszakadt — jobbágyának saját szerzeményét szőlejét és ingóságait teljes egészükben követeli az özvegytől, annak ellenére, hogy a jobbágy végrendeletében intézkedett a földesúrnak járó részesedés kiadásáról. Az úriszék a keresetet elutasítja, s a javakat az özvegynél hagyja.

* Causa generosi domini Christophori Hagymassý tanquam domini terrestris et magistratus ut actoris contra honestam mulierem, relictam condam Fabiani Wargha in oppido Loss commorantem veluti incamattam.

In persona praefati domini A Petrus Meszleni cum nostris proponit: ^a Mýuell hogy ez el mult údőkben megh haluan az fellől megh neuezett Fabian Wargha, es semmi maradokott utanna nem hagyuan, magha penighlen ideghen nemből leuén es nemzetseghből es orszagbull, az mñemó inghó es örököss jozzagott comparalt legien, giermeki nem maraduan, senkire egiebre, hanem az ő földes urara, orszagh törüenie szerentt, szoktanak szalanj. Kiuannia annakokaertt szőleitt es inghó marhaiatt maghanak megh itiltetnj, ideo petit iudicium.

In persona I Emericus Molnar dicit: Noha ideghen nemből es orszagbul^b ualo uolt, de ualamije uolt, mindenekett magha acquiralt, es betegh agiaban minden inghó es ingatlan marhajrull, úgy mñt magha kereset marhajarull testamentomott teuen, az földess urak igassagatt elsőben megh hagiuan, testamentomott tett es disponalt, mellet in iudicio producalt, az mely licuit eő neki, es az testamentum continentiajã szerentt törüent uar.

Procurator A dicit: Non tenere allegationem I ex eo, quoniam in praeiudicium domini terrestris nem disponalhatot uolna, miuell hogy giermeke megh haluan, maghais mutalta az eő megh holt ura neuet,¹ az kj az megh irtt szőlő keresesben principale fundamentum uolt, iuxta decreti Trip. partis 3. titulum 30, kiuallkeppen az testamentumis kett kez irass alatt leuen, nentalantan ualami uetek uan benne.²

¹ Felcserélte elhalt ura nevét: újra férjhez ment.

² A földesúr ügyvédje, minthogy az özvegyasszony joga vitathatatlan, a végrendelet érvényességét is támadja.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt pont van.

I ulterius dicit, hogy az minemeő szúlott uett uolna az eő megh holt ura, azt az summa penzt az feleseghe annia adott az megh neuezett Wargha Fabiannak, kitt keszek uagiunk megh bizonitanj.

Procurator A protestatur solenniter super eo, miuell hogi magok szabad akarattiok szérent, ha szinten stalhatott uolnais az testamentum, el menuen mellőle, magok semmiue tettik,³ es így de confessatis petit iudicium.

Deliberatum est. Hogy az orszagh törüenie szerent, mely az jobbagysaghnak inghó marhajarull es örökseghrull uagion irua, miuell hogy az megh holt ember felesegheuell edgiut szerzette mind az szőlő erőkségétt es mindenemeő inghó marhatt, ergo reputatur pro acquisitrice et haerede mariti sui, rea szalott azertt es eőtett illethý, úgy mintt az deficiensnek relictajatt; mas ratio az, miertt hogy az domina A az testamentumban legalt terragiumott fel uette, minden igassaghanak, ha ualamitt praetendalnais, cedalt es renuncialt.

Uo. 210—210v. 1.

215.

1623 július 10, Lózs

Egyedülálló „rideg” legény halála után szállásadójától a földesasszony a hagyatékot követeli, melyre a legény anyja és öccse is igényt tart. Az ítélet szerint a hagyaték örzésére a földesasszony hivatott, a rokonok igényüket rajta keressék.

* Causa generosae dominae Ursulae Hagymassý ut actricis contra providum Joannem Szobo, dietae dominae aetricis jobbagionem veluti incamattum.

Pro domina A nobilis Stephanus Zemereý dicit, hogy ez el mult 1620. esztendőben, Zentt Miklos nap taiban holt megh ezen I szalassan Zabo Ambrus neuo ridegh legen, melynek maradott eött arannia, 12 forint dutka, 7 egesz taller, mellett kiuan az domina A keziben itiltetnj, mintt afféle maghua szakatt ridegh legén marhajat, mely marhanak tartassa meltabban illethetj az A aszontt, hogi nem az I-tt.

Pro I dicit Johannes Zabo, hogy annak az megh holt legennek uagion annia, es eötett illethi^a az penznek fel uetele, es ugian azon legennek ötce uolth ith nalam, es az tilalmazta, hogi megh adgiam. De aszoniom ellen nem mertem megh adnj, miuell hogi tilalmazta, azertt ualahoua törwený mondgia, es oda adom.¹

³ Az urasági fiskus ismét az asszony második házasságára utal, mintha ezzel az első férj végrendelete érvénytelenné vált volna.

¹ Minthogy a lehetséges örökösök kölcsönösen tilalmazták a pénznek a másik részére való kiadását, azt annak fogja adni, akinek az úriszék odaitéli. — A szöveg ez után eredetileg így folytatódott: „Es azertt az penzertt, hogy az aszonnak [ti. a földesasszonynak] nem adtam, eő kglme 12 kóball buzamott tartotta megh.” E szavakat azonban később törölték.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

Deliberatum est. Az megh irtt marhanak tartassa inkab illethi de iure regni az dominus terrestris, hogi nem mas idegent, es a kinek mi közi leszen hoza, keresse az földöss aszontúll.

Uo. 211. l.

216.

1632 november 2, Lózs¹

*A vicaiakat azzal vádolják, hogy nem mentek el a vizimalom töltésének javítására, sőt azt a hat embert is, akit a bíró odaparancsolt, fenyegetéssel visszatartották. A jobbágyok védekezése szerint a robotra nem az egész falut rendelték ki, s ők a kirendelt embereket nem fenyegették, csupán követet akartak küldeni a földesúrhoz terheik enyhítésének ki-
eszközlésére. Az úriszék a kirendelt hat személyt robotmegtagadás címén 20—20 forintra bünteti. A többi jobbágyinak harmadmagukkal meg kell esküdniök, hogy nem a földesúr ellen tartottak gyűlést, nem szerveztek lázadást. Ha nem esküdnének meg, szintén 20—20 forintot maradnak, s kártérítés címén 100 forintot fizetnek.*

* Causa generosi domini Adami Viczai de Loos tanquam domini terrestris et actoris contra providos in possessione Viczâ, in districtu fluvii Rabaköz comorantes, colonos vero eiusdem domini A veluti in causam attractos.

In persona domini A Stephanus Szemerei proponit, hogy à signaturaba be adot I-k,² nem tudatik honnan indittatvan, magokban el vegezet szanszandekbul, ez jelen valo 1632. esztendőben Szent Ferencz nap taiban, mikororon³ az dominus A-nak Nagj Marko nevü hüteős biraja az signaturaban be adot I-kat azon viczai hatarban levö Raba molnara paranczolta volna napszamban gatlasra⁴ es egieb hun valo malomhoz épületre,^a ez I-k pediglen magokat vakmerosegre vetven es uroknak paranczoltattjat hatra vetven, az dominus A-nak molnara munkara es gatlanj nem mentenek, es igy az I-k miat az dominus A lehetet szaz magyar forint karban. Kivannia annak okaert az dominus A à signaturaban be adot colonusokat^b seorsim et singlaritum convincaltatnj mind az damnummal egiüt. Petit dominus A iudicium.

¹ Az úriszék tagjai: *Chernell Ambrus, Teueli István* Sopron vármegyei szolgabírák, *Hettyey István* esküdt, *Chernell Miklós* alispánhelyettes, *Angyal György, Szoma Pál, Mezleni Tamás, Olbei Tamás, Potiondi Pál* és más meghívott bírák. — Az úriszék ezt és a 217. sz. alatt közölt pert tárgyalta.

² A benyújtott keresetlevélben, vagy az ahhoz csatolt jegyzékben felsorolt alperesek. (A signatura szó maga is jelentheti a keresetlevelet.)

³ Helyesen: mikoron.

⁴ A gátak javítására, rendbehozására. A malom működéséhez szükséges vizet ugyanis a Rába folyóból duzzasztógátákkal biztosították, amelyeket karban kellett tartani. Ezekről a munkákról és a malom épületének karbantartásáról van szó.

^a Az eredetiben itt pontosvessző van. ^b A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

Pro I omnibus Blasius Vòròs proponit, hogy mind az udõtül fogva, a mi üdõtül fögva az à malom, az melj az actioban be notalva vagion, a fundamento meg epult, mind az üdõtül fogvais annak à malomnak semmj rectificatioja es reformatioja à malomnak à totes miat nem volt. Aliud item est, hogj az actioban denotaltatot biro, à melj mind à dominus A-nak, mint penigh à falunak kôteles^c leven huttyvel,⁵ az folliul meg nevezet malomnak munkajara nem hirdette. Hanem volt az also szeckenek⁶ gerendalj miat valo defectussa, azt reszartialnj⁷ akarvan, rendelte es hattak volt annak megh epettesereis. Hanem à mi nemü mesterek ugian azon malomban voltak, distrahaltatvan egieb magok gongiaitul,⁸ hogj ez igj legien, referunt se ad recognitionem iudicis oppidani.

Procurator domini A idem, qui supra, dicit : hogy az magok mentsegere valo dolognak feleletek nem lehet hele,⁹ mert dato, sed non concessio, ha szintin aszt az hat embert, ugj mint Varga Sebestient, Kaman Petert, Varga Benedeket, Rosta Lórinzet es Varga Imret ketszer izben az hüteös biro paranczoltais, de ez I-k egienlö akaratbul öszvö giülték es fenegetöztek magok közöt, hogj senki az malom munkara közülök^c ne mennjen, mert û^c nekik merze nekül nem akarnak ollenj.¹⁰ Azert az I-k az actioban irot poenat semmikeppen nem euitalhattiak, petit igitur iudicium.

I ulterius : hogj ük öszvö giültének, de nem az vegre, hogj uk asz à hat embert meg fenegettek volna, hanem azert, hogj valami embert valasztottak volna, hogj az ü uroknak raitok valo szolgaltattjokat enjhettenek. À mi peniglen à hat ember dolgat illetj, el mentenek volna eokis, de az molnarok nem voltanak keszen, es így nem ük volnanak az vetkesek, hanem az molnarok,^d et petit ut supra.

Procurator domini A protestatur solenniter de circumstantiis et confessatis et petit ut supra.

Deliberatum est. Megh ertven az convocatus arbiterek es birak mind az actionak simpliciter valo erectiojat, mind peniglen az I-knak arra valo repplicatiojat, discurrelvan azert, illien törvent talalaltanak felölö : mivel hogj à bironak az ü examinalasabul ki teczik nilvan, hogj nem mindenestül^c fogva az egész falut hirdette azon malomnak rectificalasara, hanem azok közül csak hatot, es igj nem mind az egész falu, hanem csak az à hat személy, az mellic contumacia ducti opponaltak magokat azon malomnak munkajaban, convinctur ergo àz à hat személy seorsim et separatim 20 husz magiar forinton.

⁵ A bíró — hite (esküje) szerint — mind a falunak, mind földesurának érdekeit képviselni köteles volt.

⁶ Malomszék, a malom alátámasztására, tartására szolgáló szerkezet.

⁷ Helyreállítani, kijavítani.

⁸ A mondat egy része, mely a molnármesterek mulasztására utalt volna, itt kimaradt.

⁹ Védekezésük nem helytálló.

¹⁰ Vám nélkül nem akarnak örölni a molnárok.

^c ő = o⁶, û = u⁸ ^d Az eredetiben itt emelt pont van.

Az mi peniglen az többi colonusoknak dolgot illetj, hogj uk semmi uttal es tanaczal sem à biro ellen, sem peniglen az földes ur ellen semmi gonoszbúl sem öszvó nem giultenek, sem peniglen nem tanaczkoztanak, jelesben penigh àma hat embernekis semmi nemű dolgaikban, hogj az ur robottjara ne mennjenek, ellen tartok nem voltanak.^a Hogj ez igj leven, ez maj naptul fogva 15 napra à szolga biro es egj esküttő elöt harmad 3 magokal jambor szemieliekkel tartoznak megh menteni magokat, hogj űk semmi consensust nem tartottanak sem az ur ellen, sem peniglen àma hat ember ellen ; ha megh mentik magokat, ment emberek lesznek, ha peniglen meg nem menthetik, ukis külömkülom 20—20 forinton maradnak, hozza advan az damnumnakis poenajat, comperjaltatvan illien condicioval, hogj azon damnumnak poenaja [egiedül csak ama hat emberre inseruiallion, ha àmazok expurgaltatva lesznek.]¹¹

Uo. 212—213v. l.

217.

1632 november 2, Lózs

A vicai jobbágyok fölzendültek a heti-kétnapi robot, a Bécsig terjedő hosszúfuvar, a behordási és aratási kötelezettség, valamint az ellen, hogy az örlésnél megrövidítik őket, s ez ügyben folyamodványt adtak be urukhoz. Az úrszék a jobbágyok védekezését elutasítja, megállapítja pártütésüket, összeesküvésüket az úr ellen, s a pert bűnügynek minősítván, a vádlottakat 20—20 eskütárral tisztító esküre utasítja. Ha ezt le nem teszik, az úr kegyelmén maradnak.

* Causa eiusdem domini terrestris A ut actoris contra eiusdem providos veluti in causam attractos.

Procurator domini A idem, qui supra, proponit: Hogj ezen signaturaban be adot I-k¹, ugj mint fejenkent Viczan lakozo polgarsagh, nem tudatjk honnant indittatvan, az ú földes uroknak giakor paranczolatj ellen, gonosz el rendelt szan szandekbúl nagj vakmerőkeppen valo szitkozodással militalták földes urok ellen:^a 1. hogj azon viczai malomban az I-eknek merceze nélkül öröllienek;² 2. hogj à két napi szolgálatot az ü uroknak praestalni nem akarjak ;^b

¹¹ A szögletes zárójelbe foglalt szavak a jegyzőkönyvben keresztül vannak húzva. Minthogy azonban ezek nélkül a mondat értelmetlenül, csonkán végződött volna, az áthúzott szavakat is bevettük a szövegbe. (A jegyzőkönyv javítója különben bizonyára a „comperialtatván” szótól kezdve akarta az utolsó sorokat törölni, s tévedésből húzta át csak az említett részt.)

¹ L. a 216. sz. per 2. jegyzetét.

² Vám nélkül öröljenek nekik a malomban. (Bizonyára azért, mert a malom karbantartását nekik kellett végezniük. L. a 216. sz. pert.)

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt és a felorolás 3. és 4. pontja után is pont van.

3. hogj beci es egieb hoszi utat³ praestalnj nem akarnak ; 4. aratasban gabonat nem akarnak hordanj uroknak ; 5. aratasban, migh az dominus A-nak gabnaja kin vagion, nem akarnak aratnj. Mivel hogj peniglen mind ez öt beli punctumok az ü földes uroktul meltok,⁴ es orszagunk törvenie szerint valo kivansagok, ^c de ez I-k nem hogj praestalnak, hanem inkab lattatnak az ű^d földes urok ellen titkon, magokban elvegezet gonosz szanszandekbul partolkodni avagj rebellalnj, az mint ki teczik az magok be adot supplicatioajokbulis. Kivannja azert az dominus A az I-kat seorsim et singillatim tanquam notorios convinctatnj, àz mint a signaturabann be vannak irattatva.

Pro I omnibus Blasius Vörös dicit : Hogj mi, az megh nevezet signaturaban be adot jobbagiok, semmiben az mi földes urunk ellen nem vetkeztünk, hanem asz az suppliciot, az mellyet ü Knek az falu mentsegere be attunk, aszt csak kóniörgö supplicatio, hogj ü Kegielme sokfele szolgálattal, selljerek leven, ne haboretana, hanem inkab aszt, hogj minden heten lenne bizonios^d szolgulatunk, tudnank mys à szolgulat felol mihez tartanunk magunkat.

Deliberatum est. Praesens haec causa propter brevitatem temporis, maxime vero propter inopiam dominorum convocatorum et arbitrorum reiicitur in alium terminum.

Procurator domini A dicit : Hogy az causanak reuisiojara kivannja, birak uraim hogy tovaó procedalvan pronunciallianak,⁵ mivel hogj elegendo ideje vagion. Petit ut supra.

Deliberatum est. Diligenter consideraltak s mind peniglen ruminaltak az dominus arbiterek az actionak meritomjat, meljbül menifeste elucidaltatik, s mind peniglen az be adott supplikatiobulis az polgaroknak mind contumaciaja, oppositioja es conspiratiojokis. Az orszag törvenie penigh effele contumaxok es refractariusok ellen erős fenegetesekkel el, à supplicatio penigh, à melj az actiot coadiuvallia, igen ellenkezik minden punctiaban az orszag törvenivel. Es mivelhogj az polgarok mentik magokat, hogj uk semmj gonosz ertelemmel à suppliciot be nem attak, sem irattak, mivel hogj azert az actio criminalis, az birakis, mint criminalisra, ugj ezinaltak törvent. Tartoznak azert matul fogva 15. napra seorsim et singillatim huszad 20 magokal coram competenti iudice et iurato mindenik jambor szemeliekkel,⁶ alioquin convincuntur in gratia domini.

Uo. 215—215v. l.

³ Hosszúfuvart.

⁴ Minthogy az öt pontban felsorolt szolgáltatások megilletik a földesurat.

⁵ Ti. ítéletet.

⁶ Ti. megesküdni.

^c Az eredetiben itt kettőspont van. ^d ű = u⁸, î = i⁸

218.

1633 május 24, Lózs¹

Lózsi jobbágyot, aki kapuőrző darabontnak beosztva, a tisztartót állítólag karddal megsebesítette, s a földesurat is megfenyegette, mint ura ellen lázadót fogják perbe. A vádlott tagadja a kereset első részét, az egyszerű fenyegetés pedig nem lévén főbenjáró véteknek minősíthető, a vád e részének elejtését kéri. Az alaki kifogások kimerítése után a vádlott elbádjja, hogy — a nála levő baltával — véletlenül sebesítette meg a tisztartót, mikor az őt ütlegelte, s erre vonatkozólag bizonyítást ajánl fel. A bíróság huszadmagával leteendő esküre utasítja. Ha leteszi, felszabadul, egyébként ítéletet hoznak ügyében.

* Causa eiusdem magistratus contra providum Benedictum Szügy veluti I.

Pro domino A idem procurator, qui supra, proponit : Hogy ez jelen való 1633. esztendőben P[ál]² fordulasa nap tajban ezen folliül megh mondatot I köteles kapun allo darabont leven, nem tudatik, micsoda gonosz el vegezet szan-szandekbul, az dominus A tiztartojaval es többekkel veszekedven es kardot rantvan, az varoson megh vagdalta.^a Ezzel nem elegendven, hanem az dominus A, ugj mint urat megh fenegetven, ez szokot mondotta : nem hogj tegedet, de megh az uratis, ha előmben kerül, űgj megh seldelem, hogj ā ket nap el nem feledi, in praeiudicium tam officialis quam domini sui valde magnum et grave. Kivannja annakokaert az dominus A mint effele rebellis szolgot törvenj szerint megh buntettetnj.

I se personaliter adstando, protestando super praemissis omnibus et ne in dominum actorem et eiusdem actionem actionisque accessoria ultro consentire videretur, dicit : Siquidem actio praemissa esset bimembriis, ubi primum contra officialem aliquid patrasse praetenderetur, ea in parte, si quid contra eundem peccasset, (quod tamen negaret), eidem suo loco et tempore paratus esset respondere. Obhoc antelatum dominum actorem a prosecutione peteret amovere. Quantum vero ad praetactam praetensam comminationem attinet, siquidem simplex comminatio, excepto casu incendii, nihil importaret,³ peteret itaque actionem ea in parte corruí et condescendi.

Procurator A dicit primariam allegationem ipsius I minime locum habere, ex quo liceret dominis terrestribus partes officialium seu servitorum suorum

¹ Az úriszék tagjai : Galoshaza-i Rechey Bálint, Sopron megye alispánja, Pataky János al-tárnokmester, Poljanj Lőrinc, Balogh János és Matfalvay Máté Vas megyei esküdtek, Chernel Ambrus és Kazall István Sopron megyei szolgabírák, Mesterhazy Mihály, Sopron megye esküdtje, Ostfy János, Ostfy Tamás, Chernel Miklós és Szomay Pál. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² Az eredeti szövegben a szót „P” alakban rövidítették.

³ A fenyegetés nem esett súlyosabb megítélés alá, csupán tűz esetén szokták azokat, akik előbb gyújtogatással fenyegetőztek, halállal büntetni. (L. Hármaskönyv III. r. 23. c.)

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

semper defendere et tueri. Quantum vero ad posteriorem allegationem attinet, illa quoque esset invalida, nam non solum comminationes incendiorum, verum etiam, qui contra dominos suos vel verbis vel armis insurrexerint, semper puniri solent. Ideo respondeat I ad totalem actionem, alioquin petit proscribi.

I inhaeret prioribus et petit.

Deliberatum est. Non tenent exceptiones procuratorum,⁴ sed respondeat I directe ad actionem.

I ulterius, quantum ad primam clausulam, dicit: Tempore et loco in actione denotatis, suo loco et tempore, nullum strictum gladium prae manibus suis habuisse, excepta quadam securi manuarum. Ubi dictus officialis praemissis plurimis verberibus erga I factis, casu contingenti idem officialis in praetacta securi se quodam praetenso vulnere laesisset, id quod in termino paratus est docere,⁵ qui tempore praetacti praetensi patrati negotii praesentes fuere. Quantum ad aliam clausulam, eandem negat ad caput.

Procurator A protestatur solenniter de istis allegatis et quantum ad qualificatam responsionem seu probationem in termino attinet, dictus quoque officialis suam actionem in ea parte, in qua ipsum concerneret, paratus erit docere. Quantum vero ad simplicem negativam pertinet, de eadem simplici negativa iuxta leges regni dominus A peteret iudicium.

I prioribus subnectit dictum I cum antelato officiali nihil interesse habere, verum cum praefato domino A, qui de iure regni hac in parte quicquam comprobare teneretur.

A dicit constare ex allegationibus instante⁶ ipsius I se ipsum intromisisse et qualificasse contra officialem probamque assumpsisse, ideo, quod semel placuit, alias displicere nequit et petit ut supra.

I inhaeret prioribus a se allegatis.

Deliberatum est. Mivel az actio telliessegessen criminaliter vagion erigalva, hogj az I mind aval, hogj az ispanra tamodot, s mind aval, hogj fenegette az dominus A-t, szolga leven, az melj factum mind a ketkeppen az ura szemilliere nez, es az ellen vetet, ez okbul mahoz 15. napra szolga biro es eskut uraimek, porkolabis jelen leven, mence magat az I 20. magaval jamborokkal, hogj u az tellies totalis actioban artatlan es buntelen. Ha megh mentj magat, fol szabadul, hol peniglen nem, ez jovendo ur szekin törvenje leszen,^b avagj mint odafof meg vagion mondva.

Uo. 219—220. l.

⁴ Úgy látszik, hogy az úriszék elé állított vádlott ügyvédet is vitt magával. Úgyes védekezése szintén erre enged következtetést. Bár a „procuratorum” szó — bizonyára elírás „procuratoris” vagy „procuratorias” helyett — utóbbi esetben az ő ügyvédies érvelésére is vonatkozhatik.

⁵ Ti. azoknak vallomásaival.

⁶ Helyesen: instantis.

^b Az eredetiben itt pont van.

219.

1634 június 10, Lózs¹

Majoros gazdát azzal vádolnak, hogy az urasági szénát nem hordatta be, s amit betakarított, azt is a saját állataival etette meg, a földesúr borát nem árulta ki, az urasági földeket maga számára vetette be, lakóházát pedig nem tartotta jó karban. A majorgazda ártatlanságát hangoztatja, s erre az ispánok és a falubeliek tanúságát ajánlja fel. Az úriszék az első vádpontokra nézve bizonyításra, illetőleg esküre kötelezi, a föld bevetése tárgyában a falubeliek között tanúvallatást rendel. A felek azonban a bírák közbenjárására kiegyeznek egymással.

* Causa domini magistratus ut A contra providum Benedictum Saghj. allodiatozem. alias in allodio suo Ivanensi constitutum veluti I.

In p[er]sona praefati domini A Stephanus Daras proponit, hogy az fölliül megh nevézet I az dominus A-nak^a keöteles es szegödöt maior gaszdaia levén, urához valo kötelesseget es heüseget nem tekintven, az törvéennek bünteteket nem felvén, elsőben az el mult n[er]jon az szena takarasnak ideien magat gonduseletlenségré boczatvan,² uranak szena takarását negligalta, es az mj kevézet bé takartis, aztis az maga marhaival megh eltetté, annira hizlálvan üket,^b hogj parýat eotven talleron s folliebís adta ell. Így az dominus A-nak morháý az etlensegh m[er]jat el szakazkodvan,³ holt megh benne tizenhat szamigh, kit fol nem vet volna az dominus A szaz forintert. Masodszor : ezen I, noha uranak minden dologban hűszeggel es szolgálatlaltartozot, de azt nem tekintven, midön egy hordo bort, tizenharmadfel akot,⁴ hozza küldöt ky arultatnj, urat nem tekintvén, gjalazatos szokkal izent viszha (mondvan): eb arullia s eb tartozik vele. Az bort penigh vesztegseghen advan, az dominus A-tul el vézet.⁵ Kivannia azert az refusiot es engedetlenséghen convictioat az dominus A. Harmadzor : az dominus A-nak földéit, az hun eggies földék⁶ voltak, citra voluntatem domini maga szamara be vetetté, mely dolog mivel nem kiczjn fraus, ez arantis kivannia az dominus A az fructust es annak convictioiat.⁷ Négýedszer : c miulta hazaban lakik, azon haznak semi epülettel

¹ Az úriszék tagjai: Galoshaza-i *Retsey Bálint*, Sopron megye alispánja, *Chernell Ambrus* és *Szomai Pál* főszolgabírák, *Pasztory Gergely*, Zalay Gábor, Teolteósy Ferenc és *Bükj Péter János* esküdtek, Nagy Gergely, Galambos István és Kereczenj György meghívott bírák. — A jegyzőkönyvből ezt s a 220. sz. alatti ügyet közöljük.

² Magát hanyagságra, a köteles gondviselés elmulasztására adván.

³ Az éhség miatt leromolván.

⁴ Csaknem 700 litert.

⁵ Valószínű értelme: a bort állni hagyta, így az elromlott.

⁶ Olyan kisebb darab földek, mint pl. a jobbágyok által be nem vetett helyföldek (postfundalis földek), a telkek után — azok elpusztasodása miatt — üresen maradt egyes földek stb., melyeket a földesúr nem tudott úgy számontartani, mint a rendes majorsági földeket.

⁷ Az eltulajdonított haszon megtérítését s az emiatt kiszabandó büntetést.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b ö = o¹⁹, ü = u¹⁹, v̄ = v¹⁹

^c Az eredetiben itt pont van.

nem volt, seot maga conduiseletlenségébül kertet es egieb hozza valo epületet telliessegeessen el puztitotta, az dominus A-nak nem keves karara. Unde dominus A ratione praemissarum quatuor acticum petit iudicium et ipsum I in singulis actionibus seorsim ccvinci.

I personaliter astando in sui defensionem dicit, hogy ő az actioiaban megh iratot szena takarasnak ideien semmit el nem negligat, hanem azt \check{v}^b az ura szamara bé takarta, az ura emberj migh el nem vegesztek, ^c jelen leven. Es így az \check{v}^b maga marhainak az \check{v}^b ura szülesegebül⁸ semit sem adot, hanem az maga majorsagaval es szülessegevel tartotta es hizlalta, rosot főzetve mindennap nekiek. Hogy peniglen az marhakban megh holtanak, azokis hogy nem az ő maga conduiseletlensege miat holtanak megh, sem az etlensegh miat, hanem mas njavalýak miat, dato termino kesk leszen megh bizcnetanj.

Az mý az masodik punctomot peniglen, ugimint az bornak kj arultatasat illethj, arra azt mongia, hogy azert nem arulta, mivel ötet az ő ura nem korczomaltasra, hanem szantasra, vetesré es egieb maiorkodasra fogatta, mellýet dato termino kesk ez I megh bizonitanj. Hogy peniglen ollian tizteletlen szokkal izent volna az uranak, azt tagadvan, azt csak az ispaniok recognitioiara hagia, seot megh aztis, hogy ő nem korczomaltatasra fogadtatot.

Az mý az földeknek bé vetéset illethj, arrul inquiraltasson az dominus A az ot valo falubeliek közot.^b Ha \check{v}^d réa bizoniodik az, hogy az ő^b szegodsegin küöl valo földéket vetet volna bé, bator⁹ erdeme szerint büntesse meg az dominus A.

Az mý az épületlenség allapattjat illethj, aztis hagia csak az falubelieknek récognitiokra, ^c hogy ha epetétté vagý nem. Minden kertéth megh epetette, dé arrul nem tehetet, hogy az szelvez el rontotta ^c az hazaknak földelit, es nem volt az szolmanak szüksege miat mivel megh földetnj. El mult peniglen észténdéie, hogy hát éökret el vitétté Nadasdi Paal¹⁰ uram es az ultatul fogvan minden szüksegré valo fat az maga keth éökren éyely údón^e hordogatot, sőt vétöbenis hogy az maga tulajdon éökreit is az dominus A-nak szantasara, vetésere' szintén úgy bé fogta, mint az maga szantasara, mellýetis hagý az ő kegme szolgainak récognitioiokra.

Procurator A dicit : siquidem I partim qualificative responderet, partim autem submitteret iuramento officialis et recognitioni incolarum possessionis Ivvan, proinde qualificatam responsionem tenetur de facto sufficienter comprobare. Qualificantis enim esset probare,¹¹ iuxta quam qualificatam fecisset se actorem et actor deberet semper esse paratus. Quantum ad submissionem, quia

⁸ Szüleség : takarmány.

⁹ Am (akkor hát).

¹⁰ Nádasdy Pál tábornok, Vas vármegye főispánja, a Dunántúl főkapitánya, főudvarmester, az 1671-ben kivégzett Nádasdy Ferenc országbíró apja.

¹¹ L. a nomenklaturában : qualifical.

^d \check{v} = v^{22} ^e \acute{o} = o^{38}

allegaret officialem hac in parte vices egisse domini A, eapropter non tenetur contra ipsum I nec iurare, nec quidquam probare. Itaque I doceat in contrarium actionis.

Similiter¹² personaliter astando dicit, hogy defacto bizonithatna, abban ninczen modgia,¹³ de ha az teorvenj elegendendonek itelne lenny, maga szemelliben, valamellieket az maga mentsegere allegalt, kesz arrul megh eszkudnj.

Deliberatum est. Az my az elseo punctomot illetj, mivelhogy annak megh bizonitasara terminust kivan az I, az terminus megh adatik nekj illien allapattal,¹⁴ hogy az vinculumbul dya szerint valo kezessegen el boczatassek az bizonitasnak gongyaviselesere.¹⁵ Es az terminuson, ha bizonithat valamit, bene quidem, hoc est : absolutus leszen, hol peniglen nem, convincitur in actione actoris.

Az my az masodik punctomot illetj, ugymint az bornak kj arultatasat, arrulis in termino tartozzek harmadmagaval megh eszkudnj, c hogy az maga felelethi zerint otet az o ura nem korczomaroltatasra fogadta, hanem szantásra, vetesre es mayorkodasra.

Az my az harmadik punctumot illethj, vgmint az foldeknek be veteset, arrul inquiraltasson az dominus A, es ha mj rea bizoniodik, buntetodgiek.^b

Ad intercessionem dominorum iudicum concordarunt partes tali conditione mediante : hogy az I az dominus A-t az kovetkozendo Zent Mihalj napigh jamborul tartozik szolgálnj, c egy szurt es egy nadragot advan nekj az dominus A. Az utan valo esztendoben^b az I kesz leszen fizetesert szolgálnj az dominus A-t. Az my morhait penighlen az dominus A az I-nak el hozatta volna, azokat mindeniket tartozzek az A az I-nak megh adnj. Egy hordo bortis peniglen tartozik az I ky arulnj az jovendo esztendoben, de hogy az bor io legien.

Uo. 221—222v. l.

220.

1634 június 10, Lózs

A földesúr megtiltotta, hogy Lózs lakói közül bárki is az ő engedélye nélkül a város területét elhagyja. Az egyik jobbágyot, mivel rokonának, Lósy Imre egri püspöknek látogatására ismétlenül Nagyszombatba és a város megbízásából Pozsonyba ment, bár azt állítja, hogy a tilalomról nem tudott, engedtelenség címén 20 forint bírságra ítéli.

* Causa eiusdem domini A ut actoris contra providum Eméricum Cicelle in Loos commorantem veluti I.

¹² Ti. az „I”.

¹³ Tanúkat vagy eskütársakat (minthogy fogságra vetették) nem tud állítani.

¹⁴ Megállapítással, feltétellel.

¹⁵ Tanúk (vagy eskütársak) gyűjtésére.

Pro domino A idem, qui supra, proponit, hogy jollehet az dominus A serio eros paranczolat alat megh hatta volna, hogy citra voluntatem et requisitionem ratione quorumcunque negotiorum et sollicitationum incolae huius oppidi Loos^a aliorum sese transferre minime vererentur, dictus tamen I, immemor huiusmodi mandati,^b imo in competentum¹ ipsius domini A causa sollicitationis diversis vicibus Tyrnaviam² se contulisset in praeiudicium domini A et nihilipendium ac contemptum praescripti mandati grave et manifestum. Ob hoc praefatus dominus A contra huiusmodi contumacem et mandati contemptorem petit iudicium ferri.

I personaliter astando dicit: nem tagadgia, hagi Nagý Zombatban egy nihani szer nem ment volna,^b s az el mult kis Karaczon napbanis oda volt. De az egrj puspok, Losi uram,³ ver szerint valo attiafia levén, ő Naghoz ment, mint hogy az miben vagionis, az v Naga szegetsege⁴ által vagion. De hogy v valami olj dologban iart volna, az kj az dominus A-nak meltosaganak praeiudicalt volna, azt nem czelekede, nemis jart affele dologban;^b seot ha tudta volna, hogy az dominus A azt ellenzetté volna, hire nekul el sem ment volna. De az elot valo idokbenis, az mikor oda ment, ő Kegme nem ellenzetté s mostis azert nem adtam tudtara. Ugy vagion, hogy az varas bizot volt nemnemő⁵ dolgot Posomban veghez vinnj.

Procurator A dicit: siquidem I qualificative responderet, tenetur defacto comprobare suam respensionem; alioquin quia non negaret factum, sed simpliciter fateretur se aliorum profectum fuisse, petit iudicium.

Deliberatum est. Miuelhogy az I-nak az ura nem csak az I-nak, hanem keözönsegessen az egész varasbelieknek megh paranczolta azt, hogy az ő hire nekul senki sehova idégen helyre ne mereszellien mennj,^b de mielhogy az I az dominus A-nak az illien paranczoltattjat contumacia ductus megh vetven es ellene iarvan, uranak hire nekul^c el ment, az mint maga sem tagadgia, seot az mint feleletibulis kj teczik, hogy az waras kepebenis nemnő⁶ kóvétéseget uiszelt legien, ez okbül nem ewitalhattia az I az engedetlensegnek büntéteset es husz forinton conuinealtatot.

Uo. 223v—224. l.

¹ Helyesen: contemptum.

² Tyrnavia: Nagyszombat, Pozsony m. — Trnava, CsSz.

³ Lósy Imre Lózson született jobbágyszülőktől; 1606-ban nyitrai, 1611-ben esztergomi kanonok, 1633-ban egri püspök, majd 1637-től haláláig, 1642-ig esztergomi érsek. Ebben az időben még mint az esztergomi káptalan tagja tartózkodott a török elől Nagyszombatba menekült káptalan székhelyén.

⁴ A püspök segítsége.

⁵ Néminemű, valamilyen.

⁶ L. az 5. jegyzetet.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt pont van.

221.

1635 február 12, Lózs¹

Jobbágyot azzal vádolnak, hogy el akart szökni urától, már nem is vetett: földjébe félrevezetésül polyvát szórt. Mivel a vádlott tagad, az úriszék huszadmagával leteendő esküre kötelezi; ha így nem tudja magát tisztázni, a földesúr kegyelmén maradj.

* Causa praefati domini A ut actoris contra providum Benedictum Varga veluti in causam attractum.

Miuel hogi az dominus A-nnak igj vadoltatot be Warga Benedek, hogi w itt nem fogna laknj touab, ha nem ideje es alkomatossaga leuen hozza, el akarna zeóknj innend. Techjk penigh megh, hogj ez idere semmit nem vetett, az melliet vetetis, chak poliuaual vetetys, hogi inkab ne velnek² gonosz iggeketit, melliet Megyessy Peter relatioiabol tud az dominus A. Ezek igi leuen, kiuannya az dominus A, hogi az megh neuzet I kezesseket vessen, vagj egyeb keppen assecuralya az dominus A-tt,^a hogi el nem megyen az w possessiobol.^b Eggjyeb errant hozza niul az dominus A es megh foggattya. Ideo petit iudicium.

I personaliter astando dicit : actionem suam negat totaliter.

Deliberatum est. Az mj teórueniunk azt talalta, hogj mindeneket tagad, menche magat huzad magaua emberseges emberekkel. hul penigh nem menthettj, az vr kme raita, mahoz tizen eotted nap egj zolgabiro es egi eskeott eleott.

Uo. 225. 1.

222.

1635 február 12, Lózs

Jobbágy az úr borát a megszábottnál olcsóbban árulta ki. Az úriszék — nem véve figyelembe védekezését, hogy a bíró utasítására járt el — az okozott kár megtérítésére és engedetlenség címén 20 forint bírságra ítéli.

* Causa eiusdem domini actoris contra Benedictum Molnar, tabernarium in possessione Vicha veluti in causam attractum.

In persona domini A idem, qui supra, dicit, hogy nem tudattik, michoda gondolatbol az I az dominus A-nak negi hordo borrat vra parancholattia ellen mezzellet negi negi penzen¹ arulta ky, melj az dominus A-nak nem keues

¹ Az úriszék tagjai: Teuely István és Teuely Ferenc rábaközi szolgabírák, Boncz Gergely, Potjondy István és Nagj Márton esküdtek. — A jegyzőkönyvből ezt s a 222. sz. alatti ügyet közöljük.

² Hogy kevésbé vegyék észre.

^a Az eredetiben itt pont van. ^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

¹ Meszelyét négy-négy dénáron.

karara lett.^a Es jól lehet az dominus A megh engette wolt,^b hogj az melj kett hordo bort karachonban hoztanak wolt ide, negj negj penzen arullia, de azzok el keluen, mindgyarast eótt penzre kezdgye az teobit, meljre bizonsagh az it valo eskeót, Megyessy Peter. De w nem chak kettet, ha nem negyet arult ky negi negi penzen, melj ebbelly karrat az dominus A huz magyar forintert fel nem vette volna. Kiuannya azert az dominus A az I-tt, effelle karteteliert az I-tt conuincaltatnj es az dominus A karat refundalni. Ideo petit iudicium.

I personaliter astando dicit, hogj en nem magam akkarattian kezdettem feóll az bort, hanem az bironak akarattiabol kezdettem negi penzen feóll.

Procurator domini A ulterius dicit, hogi ez menchegh nem heles, mert tudny valo dologh az, hogi dato sed non concessio, biro² bizatatot volna az dologh, de nem a birora biztak az korchomarossagot, ha nem w reaia. Azert tudakozzot volna vrat'tol es bator karachon eleót Zent Mihalj napban arrulta volna az ketteit, de akkor megh dragaban arulnak mindenüt, ^c hogi mind akkor zeókjeb az bor³, es az dominus A ys egez karachonygh mind e'vt penzen hatta, hogi arullion; ha w negyen arult, lassa w maga, nem vgi wolt hagiua neký. Massadzor, ha Zent Mihalj nappan keólt el az kettey hordo, miért keólllet ennire hadni az megh meretesset.⁴ De ez nem helles, az w menchege, ideo petit iudicium.

Deliberatum est. Az my teórueniunk azt talalta, hogj ez engedtlenségert huz forinton conuincaltatot es az bornak karan, az kyt az vr keress raita.

Uo. 225—225v. l.

223.

1635 március 10, Lózs¹

A földesúr vádat emel Lózs mezőváros előljárósága és egész lakossága ellen, mert bár „polgári és természeti törvény” szerint uruknak „teljesen és örökre” alá vannak vetve, szolgálataik teljesítését megtagadták, ellene a nádornál panaszt emeltek, s abban őt hamis színben úgy tüntették fel, mintha elviselhetetlen, szokatlan és mindig újabb terheket rakna rájuk. Sőt „vakmerő ellenszegülésük és lázadásuk” bizonyítottaként összegyűltek, uruktól, föltett kalappal, elbocsátásukat kérték, őt becsmérlő szavakkal illették. A megjelent vádlottak nem védekeznek. Végül is közvetítők kérésére a földesúr megengedi a per felfüggesztését azzal, hogy kötelességüket ezután — a most kötött „meggyezés” szerint, — büntetés terhe alatt teljesítik.

² Helyesen: a bíróra.

³ Szűkebb a bor: kevesebb van belőle, ezért magasabb az ára.

⁴ Elszámolását.

^a A dőltlen szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt pont van.
^c ü = u¹⁹

¹ Az úriszék tagjai: Galoshaza-i Retsey Bálint, Sopron megye alispánja, Chernell Ambrus és Szomai Pál szolgabírák, Kysffaludi Pál, Zeke György, Pazthory Gergely és Pynther János esküdtek, Czernel Miklós alispánhelyettes. — A jegyzőkönyvből ezt s a 224—226. sz. alatti ügyeket közöljük.

* Causa generosi domini Adami Viczay de Lóós veluti domini terrestris et actoris contra providos Stephanum Nehesz, Paulum Nagy, Blasium Fabian, Tomam Balogh et Blasium Bajon, iuratos cives et reliquos universos incolae oppidi Lóós, colonos videlicet et inquilinos suos velut incattos ac in separata carta exhibendos.

In persona praefati domini A Stephanus Daras proponit, quod licet omnes et universae rurales personae lege naturae et civili vel iuxta etiam titulum 25. partis tertiae operis Tripartiti dominis suis terrestribus et temporaneis mera et perpetua servitute subiecti fuerint, prout et iam subiicerentur; et hanc ipsam servitutum et obsequii humilitatis et fidelitatis homagium dicti quoque I-i tam praedecessoribus ipsius domini A et eidem quoque iuxta impositionem et commissionem ipsis factam praestarent et subierunt; proximis tamen temporibus, quibus ducti respectibus ignoratur — divino ac humano timore postposito fidelitatisque ipsorum homagio, quo eidem domino A veluti domino ipsorum terrestri praescripta lege naturali et civili obligabantur, neglecto — in praestandis servitiis suis colonialibus et inquilinariis, de more vetustaque ipsorum conditione id requirente, immorigeros sese praebuerunt. Imo pro temerario ipsorum ausu eidem domino A sese opposuerunt, manifeste reluctarunt,² nec pro domino ipsorum terrestri agnoverunt, contra eundem dominum A rebellarunt. Ac erga illustrissimum dominum comitem regni Hungariae palatinum³ in scio, invito et irrequisito ipso domino A confugientes, gravi cum querela quasi lamentabiliter et lacrimabundi eundem dominum A coram dicto domino comite palatino sinistre informando accusarunt et detulerunt: quod videlicet divinis et naturae legibus posthabitis nullo Christianitatis habito respectu, intolerabilibus et inconsuetis exactioibus, continuis laboribus noviterque adinventis impositionibus et nonari⁴ extorsionibus per eundem dominum A in dies aggravarentur ac miserum in modum tractarentur in tantum, ut brevi ad extremam pauperiem redigi necesse habeant.

Nec hoc contenti, verum ut temeram ipsorum oppositionem et rebellionem magis testatam redderent, nulla assignata legitima causa, pro asylo et auxilio, neglecto ipsorum domino, aliorum excursissent et cum aliis, quadam cautione mediante, convenissent ac sub huiusmodi exquisito colore quandam praetensam ablicentiationem attentare non formidassent. Ad extremum in maiorem despectum ipsius domini A sub termino istiusmodi attentatae ablicentiationis coram domino A turmatim obambulantes, pileos apponere ausi fuissent,⁵ verbis interim dehonestatoriis, prout inter plurima vulgo: Az mi vrunk fuýtöszik⁶ mast palatinus konyháian, publice et palam proscidissent.

² Helyesen: reluctantur vagy reluctati sunt (ellenálltak).

³ Gr. Esterházy Miklós, 1625—1645. közt volt nádor.

⁴ Helyesen: nonarum.

⁵ A jobbágy földesúra előtt csak levett kalappal jelenhetett meg. A lóziai önértékes viselkedése a földesúri méltóság súlyos megsértését jelentette.

⁶ Fütözök, melegszik, ott lebzsel.

Prout proximis solum diebus pro declaranda ipsorum temeritate erga praefatum dominum comitem palatinum iterato confugissent ac ipsum dominum A multimodis diffamationis et delationis generibus, in derogamen honoris Christianitatisque⁷ ipsius domini A vergentibus, vulgo inter coetera: szinten vgy uagion dolgunk, mint az egiptomiaknak faraho insegeben, coram domino palatino scriptotenus dehonestare veriti non fuissent in praeiudicium, derogamen honoris et Christianitatis damnumque ipsius domini A satis manifestum. Et super hoc praefati, siquidem Blasius Bajon, Benedictus Szalai et Venceslaus Kertay, licet superioribus temporibus ob furti crimen captivati et detenti sese perpetuos colonos fore obligatos reddidissent,⁸ immemores tamen huiusmodi obligationis, praemissa omnia attentari veriti non fuissent. Ob hoc eosdem ratione praetacti furti criminis, reliquos autem omnes iuxta erectam actionem peteret dominus A toties quoties iudicialiter convinci.

I omnes personaliter astantes per modum duntaxat supplicationis et non responsionis.⁹

Procurator domini A protestatur super eo, quod licet essent praesentes, ad praerectam tamen actionem nihil respondere velle sese assererent; ideo contra praesentes tanquam absentes petit iudicium.

Ad intercessionem dominorum arbitrorum az dominus A^a ez feölliuil megh irt actiot pronunc in suspensio hatta oly okkall, hogy ennek utanna az uelek let transactio¹⁰ szerent tartoszanak sub poena ibidem statuta mindeneket praestalnÿ. Addito, hogy azon transactio ellen miuelhogÿ exorbicatiok¹¹ lettenek nemellettul, igÿ keöszeönsegessen nem az varas ellen leuen, azoknak az eddigh eset excessusokat prosequalnÿ akaria. Exceptis etiam tribus novissime in actione denotatis, contra quos ut supra, peteret iudicium.

Uterius protestatur, quod personaliter comparentes ad actionem nihil responderent, ideo ut supra, petit iudicium.

I ulterius coacte ad actionem respondententes dicunt: hogy eök abbeli uetkekert az akkorbeli vroktul, ugy mint Hagÿmasi Christoph vroktul, beösegessen megh lakoltattanak, es hogy eöreökeös jobbagÿnak sem keöteöttek magokat, s nemis kiuantak semmitis teöleök, mely dolgot hagÿnak Leörincez ispan recognitioiara.

⁷ A jobbágyait kiméletlenül elnyomó földesúr kényes a maga „keresztényi” hírnevére. Ezen esett sérelemként igyekszik beállítani, ha a jobbágy panaszkodik az elviselhetetlen terhek miatt.

⁸ Az eljárás alá fogott jobbágyok örökös jobbágyság vállalására. I. kiadványunk bevezetését.

⁹ A vádlottak, ügyük reménytelen voltát érezve, nem is próbálnak a keresetre felelni: kérelmezők módjára állnak az úriszék elé.

¹⁰ Az említett úrbéri egyezséget Viczay Ádám földesúr Esterházy Miklós nádor közbejöttével kötötte meg Lózs városával 1635. január 30-án. A nádor 1635. február 1-én erősítette meg azt Sopronban. — O. Lt. Archivum Palatinale, Lad. 58. Prot. No. 2. 292—295. l. (Az egyezség szövegét közölve I. M. Gazdaságtört. Szemle, 1901. évf. 163—166. l.)

¹¹ Exorbitantiák (túllépések, kihágások) helyett.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

Procurator domini A dicit, quod ad recognitionem dicti officialis nihil submittere possent, siquidem is etiam esset sub iurisdictione domini A, cuius non solum recognitio, verum etiam attestatio, etiamsi quam faceret, nullius esset firmitatis et quod maximum, quia qualificative responderent, facerent sese actores, actor autem deberet paratus esse semper iuxta art. 84. partis secundae decreti Tripartiti;¹² ideo praemissam qualificatam tenentur defacto docere.

I ulterius: hogy eök az eö qualificatalokat dato termino kezek megh biszonettanj.

Ad intercessionem dominorum iudicium ez feölliuul megh irt három személy ellen ualo actioiatis az dominus A suspendalta.¹³

Uo. 226—227. l.

224.

1635 március 10, Lózs

Lózsi jobbágyok, a földesúri parancsot megvetvén, négyökrös szekerek helyett kétökrös szekerekkel hordták a trágyát, némelyek el sem mentek a munkára, ismét mások nem mentek hosszúfuvarra Bécsújhelyre és Bécsbe. Az úriszék bíráinak közbenjárására a földesúr visszavonja a keresetet, a jobbágyok pedig megígérik, hogy a jövőben „szófogadók” lesznek, s a robotot az úr parancsa és szükségletei szerint pontosan elvégzik.

* Causa eiusdem domini A veluti domini terrestris et actoris contra infrascriptos veluti in causam attractos.

Procurator idem, qui supra, proponit, hogy jollehet az lóósi polgarsaghnak szolgatthioknak rendi^a palatinus vram eö Nagha eleöt let transactionalis leuelbü¹ ki teczik, mind az által nem tekintuen ezen limitatit, sem abban megh irt büntetést, mideön az dominus A 5. Februarii anni currentis ganeoszný paranczoltatta uolna, hogy ketten ketten foghianak be, de azt nem czelekeduen, magokat uakmerőseghre uetettek. Az feöldes vr paranchiolatthiat eleötteök nem uiseluen, ez megh neuzet szemeliek, ugý mint Bwki Istuan, Renes Janos, Meszaros Mihalý, Pogachias Janos, Fabian Balas, Balogh Istuan, Takach Andras, Peödeör Mathe, Christoph Jakap, Kardos Mihalý, Racz Mihalý, Kardos Miklos, Nagý Pall, Matos Janos, Molnar Balas es Balogh Tamas az dominus A commissioia ellen, ki ki magan ket ket eökreöt be foghuan. es igý

¹² A Hármaskönyv idézett helye a perbe avatkozóra (ingrens) vonatkozik, s csak annyiban érinti a szóbanforgó kérdést, hogy 5. §-a szerint a felperesnek készen kell állnia a bizonyításra.

¹³ Ez ügyvel kapcsolatban l. a 224. és 232. sz. pereket is.

¹ L. a 223. sz. per 10. jegyzetét. (Vö. továbbá a 232. sz. perrel.)

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

keues marhauual keues ganait raktak. Az teöbbi penighlen, vgý mint Deak Mihaly, Achendi Mihaly, Nehez Istuan, Horuat Miklos, Puser Tamas, Vitaris Mihaly es Szalay Benedek az paranchiolat ellen azon napon ualo szolgatthio-
kat el mulattak, kiket, salva poena transactionis remanente, conuincaltatny
kiuannya.²

Item 15. Februarii itidem currentis anni Tot Matthiasnak, Szalai Bene-
deknek, Bwky Istuannak es Balogh Istuannak serio committalua uolt, hogý
mindenik szekereuel Vyhelben³ mennýenek, de ezek uiszont contrariomot cze-
leketteneek es ketten ketten foghtanak eöszueö, kire az teöbby's peldat ueuen,
az szerent czelekesznek az dominus A-nak el tórhnetetlen karara. Contra
quos ut supra.

Praeterea ugian akkor Nehez Istuant, Peödeör Georgieöt az dominus A
az szekerrel Bechben hirdettette,⁴ de magokat uakmeröseghre uetuen, azon
utthioikat el mulattak. Contra quos etiam ut supra.

Jollehet az megh irt I-k az feölliul ellenek erigalt actiora neszue lattatnak
in poenam inobedientiae incurrisse, mind azon altal ad ulteriorem dominorum
iudicium interpositionem, ezen feölliwl megh irt vetkek condonaltatik, ugý hogý
ennek utanna szo fogado jobbakiak leznek, es az dominus A-nak paranchio-
latthiahosz es az limitatiohosz tarchak magokath. Az negý es teöb eökreös
polgar, ha ugý kiuantatik, tartoszik eleö állany, az ket eökreös penighlen ketten
ketten. Az dominus A-nakis pro ratione temporis az szolgat dolgaban discre-
tioia lezen.⁵

Uo. 227—227v. l.

225.

1635 március 10, Lózs

*A földesúr perli egy, lózsi jobbágyházzal bíró nemes-szolgáját, mert az szerződés
szerinti szolgálatát nem teljesítette, sőt esztendejének kitöltése előtt távozott. A nemes
arra hivatkozik, hogy beteges lévén, az úr őt elbocsátotta. Az úriszék ítélete szerint a
nemes köteles szerződéses esztendejét kitölteni, az év letelte után pedig, ha nem akar
tovább szolgálni, az általa birt jobbágyhelyet a földesúr magához válthatja.*

* Causa eiusdem domini magistratus et actoris contra nobilem Lauren-
tium Horuat velut incattum et per dominum Paulum Szomai, alterum iudicem
nobilium de praesenti termino legitime certificatum.

² Az uraság fiskálisa a felsorolt jobbágyokat ezúttal engedetlenség címén akarja
megbüntettetni, fenntartva az elmulasztott munka miatt az úrbéri egyezés szerinti
kiszabható további büntetés lehetőségét is.

³ Bécsújhely — Wiener Neustadt, A.

⁴ Bécsbe rendeltette a bíróval (vagy az ispánnal) hosszúfuvarba.

⁵ A földesúr az adódó szükségleteknek megfelelően, tetszése szerint kívánhatja
jobbágyi szolgálataikat.

Pro domino A idem procurator, qui supra, proponit. Miel hogÿ ez I ezen losi varasban egÿ jobbágy hazat bir, nichoda conditiok alaf^a et quo iure, kiuanÿya az dominus A, hogÿ errül ualo igassagat producullia ; alioquin producenda cassari, sessionem vero readiudicari.

I produxit literas ipsius domini A, quibus perlectis procurator domini A dicit: mint hogÿ az producta lewel azt tartia, hogÿ tartoszjk holtaigh az dominus A-nak conuentio szerent szolgálnÿ, egieb irant heles ne lehessen.¹ Ez I penigh conuentios szolgál leuen, eztendeienek elötte el ment, jollehet beteghseghe miat ; de megh gögiuluan tartoszot uolna conuentioia es az producta lewelnek continentiaia szerent megh jeönnÿ, melliet mind ez mai napighlanis nem czelekedet es igÿ, non observatis conditionibus, neque pact² observarentur. Ob hoc, ut supra, peteret adiudicari.

I personaliter astando dicit: igen beteges állapotban leueö, az akkorbeli porkolab által egÿnihanszer buczuszt az dominus A-tui, es sok iszeneti utan magahosz fel hiuatuan, szamat uetuen uele, el bochatotta, es az ultatul foghuan az dominus A eö neki sem nem paranczolt, sem keöteles szolgatthiat nem kiunta. Mert ha kiunta uolna, illendeö fizeteset es tisztesseget megh aduan, az szolgálatra kez let uolna ; seöt megh mastis, chak illendeö fizeteset es tisztesseget eö kegielme megh adgia, az szolgálatul mastanis nem uoniogallia³ magat. Mas okat penighlen el buczuszasanak azt is adgia, müel Sarkan Istuan vram⁴ eö kegielme rea iszent, hogÿ ha el nem hadgia, az atthiafiakkal eggietemben az toronibul uetik ala.⁵ De hogÿ eö contumacia ductus nem akarta uolna szolgálnÿ, azt tagadgia.

Procurator A dicit, quod quia I responsionem suam qualificaret, quod videlicet accepta licentia recessisset, penes qualificatam imbueret personam actoream. Cum autem actor semper paratus esse deberet, doceat sufficienter.

Deliberatum est. Mielhogÿ az I azt feleli, hogÿ ha az dominus A szolgatthiat kiunta uolna, kesz let uolna fizeteseiert szolgálnÿ: rebus sic stantibus penighlen, az mint az dominus A procatora proponallia, miuel ezten-deiet ki nem teölteötteö uolna az I, megh fizetuen azert neki, allion helere es esztendeiet teölczeö^b ki. Es annak utannais, ha teczik szolgatthia, leuelenek continentiaia szerent fizetesert keöteles az szolgálatra. Ha penighlen szolgálnÿ nem akarna, az lewelben specificalt summat le teuen nekÿ, az jobbágy helt ki ualthatthia az dominus A az I-tul.⁶

Uo. 227v—228. l.

¹ Másképpen jobbágyhelyet ne bírhasson.

² Helyesen: pacta, azaz maga a szerződés sem.

³ Vonogatja.

⁴ Lehet, hogy a földesúr alkalmazottja, az alperes felettese; adatot reá vonatkozólag nem találtunk.

⁵ Letaszítják a templomtoronyból. E népitéletszerű büntetés itt, valószínűleg vallási viszálykodással kapcsolatban szerepel.

⁶ Úgy látszik, hogy az alperes egy jobbágytelket bírt zálogban a földesúrtól azzal a feltétellel, hogy mint gazdasági alkalmazott (ispán) szolgál neki, s ha a szolgálatot elhagyná, a földesúr a jobbágyhelyet tőle visszaváltja. (L. a 226. sz. pert.)

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b ö = o²².

226.

1635 március 10, Lózs

A földesúr az ispántól követeli, hogy a kezéhez jutott jövedelmekről adjon számot. Az ispán a keresettel szemben azzal védekezik, hogy neki csak a majorsági munkák elvégzetése volt a feladata, erről pedig sohasem volt szokás elszámolni. Az úriszék bizonyításra kötelezi, hogy semmiféle jövedelmet nem kezelt.

* Causa eiusdem domini magistratus et actoris contra eundem inca-mattum.¹

Idem procurator, qui supra, proponit, hogý ez I az dominus A-nak hat esztendeó alatt mindennemó jóságában tisztuiseleó szolgália es számadoia uolt, percipialuan az jóságahnak jeóuedelmet, excepto vino, tartoszik azert elegendó szamat adny.

I personaliter astando dicit, hogý eó soha számado szolgália sem az dominus A-nak, sem az eó kegielme atthianak nem uolt, nem birt sem borauaal sem buszaiaual, sem semminemó jeóuedelmet nem percipialta.^a Seót ha eó kegielme azt praetendallia, doceallia eó kegielme az inuentariumnak az massat, az melynek continentiaia szerent biszatot uolna kezehez az jóságahnak minden jeóuedelme. Mas az, hogý az reghi feöldes vrak ideieben ualo ispanokis ab antiquo számadatlanok uoltanak, et per hoc eó sem tartoszik semmi számadassall. Hanem eó csak uolna arra ualo paranchiolo szolga, hogý szantatot, uettetet, arattatot, kazaltatot es az maiorsagot mindenfelet be takartatot, de azoknak exitussanak mi uolta nem uolt eó rea biszattatuan, mely dologhnak euidentiaiat hadgia az varas belieknek recognitioiara.

Procurator domini A dicit: minthogý magais megh uallia, eó maiorkotatot, azon maiorsagarul tartoszik szamat adny. Az varas recognitioiara penigh semmit nem hagyhat, mint hogý azok sem pro sem contra dominum actorem,² de hogý praetendallia es tagadgia simpliciter számadatlanosagat, tartoszik feleletit megh biszonettany.

I dicit: dato termino kesz megh biszonettany, si iuri visum fuerit.

Deliberatum est. Dato termino per dominum iudicem nobilium praefigendo coram eodem domino iudice nobilium, iurato et castellano castelli, in facie eiusdem castelli, az I tartoszik megh biszonettany, hogý eó neki semmi nemeó jeóuedelem kezehez nem ment s nemis percipialt. Ez megh biszoniodvan absoluataltik az szám adastul; hol penighlen reperialtatik, hogý ualmit percipialt uolna, arrul tartoszik szamat adny.^b

Uo. 228v. l.

¹ Horvát Lórinç nemes ellen (l. a 225. sz. pert).

² A földesúrnak alávetett mezőváros lakosaira mint tanúkra nem hivatkozhatik, minthogy azok, jobbágyok lévén, sem uruk mellett, sem ellene nem tanúskodhatnak.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt kettőspont van.

227.

1642 január 21, Lózs¹

A lózsi várnagyot az úriszék elé állíttatja a földesúr, mert a kastély börtönéből számos rab megszökött. A várnagy azzal védekezik, hogy ez nem az ő gondatlanságából történt, hanem az őrtálló hajdúk engedték el a rabokat, s el is szöktek velük. Az úriszék ez alapon felmenti a várnagyot.

* Causa eiusdem domini A contra agilem Petrum Poliak, castellanum dicti castelli Loos veluti I.

In persona domini A ut supra² cum iisdem^a proponit, hogy az megh-neuzet I, nem tekintuen tiztit es hiuatalliat, sem penigh az dominus A-nak boczületit es szabadsagat es attul uet instructioiat, két izbenis gonduiseletlensege miat ugyan feles³ rabokat szalasztot el ezen losi castelybeli rabsagbul. Mast penigh utobban, az dominus A-nak ithon nem letebèn, egy Chiordos Thamas neuú rabjat, mely mind eordeongesseggel, mind penigh haz egetessel vadoltatot, elszalasztotta, mely gonduiseletlensegeert az dominus A az megh irt I ellen teórvént uar.

I personaliter astando mondgya, hogy az megh nevezet rabnak el szaladása nem ú gonduiseletsege miat szalat el,⁴ hanem az hutueos haiduk miat, az ki azon rabot orizte⁵ nappal. Az mel haiduk mindgyart el is szóktenek az teób rabokkal ined az kastélybul.

Procurator domini A dicit, hogy az I allegatio⁶ heltelen, mivel az dominus A nem az haidura az raboknak gonduiseletet, hanem ezen I-ra bizta uolt. Accedaluán, hogý^b continue ket haidu szokot lenni az kapun es az porkolab kórnyúl, kinek ú tuleó uolt dependentiaiok, az melyeket ha ú^c szaiara⁷ boczatot, ú leven fejek, sibi imputet. E' mellet az louas legenyeeknekis egý resze az louasokkal egyút ithon uolt, es ha ez sem let volna elegh az raboknak megh órzesere, az varosonis jo haidu legenýek talaltattanak volna, az kiknek paran-colhatot volna az feól jövetelre, quare petit ut supra.

Deliberatum est. Miuel birák uraimek ugý informaltatnak, hogy az mint egýeb helekben, ittis az huteós porkolabnak es darabontoknak az raboknak eórszeseben hasomlo mod es rend tartatik ; constal azis, hogy az megh irt rab

¹ Az úriszék tagjai: *Daras István* kir. személynöki ítélőmester, *Eórsy Zsigmond*, Sopron megye alispánja, *Pynther János*, *Lepowyth Ferenc* szolgabírák, *Nagy Benedek*, *Sagy András*, *Tóth István*, *Horuat György* és *Szyluasi András* esküdtek, valamint más meghívott bírák. — A jegyzőkönyvből ezt s a 228—229. sz. alatti ügyeket közöljük.

² Az előző perekben a földesúr ügyvédjeként Skerlecz Pál járt el.

³ Felesszámú, sok.

⁴ Helyesen: nem az ő gondviséletlensége miatt történt.

⁵ Helyesen: „az kik ... őrizték”.

⁶ Helyesen: allegatioja.

⁷ Helyesen: szabadjára.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b ý = y¹⁹ ^c ú = u²²

nappal az tómlőczőn kiuúl leven szaladot el, mely nem az I-nak, hanem az szeres rabos haidunak tulajdoníttatik, azért az keresetből az I simpliciter feől szabadíttatik.

Uo. 240v—241. l.

228.

1642 január 21, Lózs

Lózsi jobbágyokat fognak perbe, akik Ivánból, a robotban végzett szántásból visszajérve, nem szállították haza a földesúr ott levő gabonáját. A lózsiak a szolgáltatásaika szabályozó úrbéri egyezsége és arra hivatkoznak, hogy kétféle kötelezettségnek egyszerre nem tudnak, de nem is tartoznak eleget tenni. Az úriszék ezt elfogadva, felmentő ítéletet hoz. s döntését a földesúr tiltakozása ellenére is fenntartja.

* Causa eiusdem domini A contra providos Michaellem Balogh, Matthiam Bösze, Stephanum Jo, Georgium Madarasz, Petrum Horuat, Petrum Kapi, Joannem Pódőr, ^a Michaellem Christoph, Nicolaum Nagy, Michaellem Cherepes, Andream Kis, Blasium Horuat, Michaellem Molnar, Thomam Puser, Matthiam Totth et Georgium similiter Totth, hic in oppido Loos degentes velut I.

In persona domini terrestris ut A idem, qui supra, cum iisdem proponit. Mielhogý ezen I-k ez el mult 1641. esztendoben Viragh vasarnap¹ taiban az dominus A-tul az tauaszi szantásra Iuanban, az megh irt Soprony varmegyeben leuóban, el kuldettettek leven, megh uolt paranczolua nekik, hogy onned az szekerekkel úressen megh ne júnenek, hanem valamj cseplet gabonaiia leven ot az dominus A-nak, aztot feől raknak es haza hoznak. De az I-k vakmerősegeben vétvén magokat es urok paranczolattiahoz engedétlenseget mutatuan, abban semmit nem hoztanak, hanem szan szandekkal el mulatak, meli miat az dominus A nem keues karban jutot. Azert az dominus A mind affele szó fogadatlan es engedetlen jobbágyok ellen teóruent var.

I personaliter astantes, praehabita ipsorum generali protestatione, dicunt: Tempore in actione denotato ex parte ipsorum I nulla contumacia neque inobedientia commissa extitisset, siquidem iidem I ad seriam ipsius domini A commissionem semper suos praestitissent consuetos labores. Quod autem tempore praenotato frumentum ex mandato et commissione domini A vehere omisissent, id eisdem vitio verti, neque inobedientiae argui posset, siquidem superinde haberent quasdam literas excellentissimi principis Nicolai Eszterhasi de Galanta, regni Hungariae palatini testimoniales seu privilegiales, in libera ac regia civitate Soproniensi die 1. Februarii in anno Domini 1635. sub sigillo eiusdem domini comitis palatini iudiciali et authentico suo modo emana-

¹ 1641. március 24.

^a g = o²¹

tas.² Contra quarum quidem literarum tenorem et continentiam, ex quo iam antea solitos et ibidem specificatos labores suos rusticales defectu sine omni praestitissent, ultra eosdem praestare nequivissent, cum et alias iuxta axioma illud iuristarum: qui non utitur privilegio suo, abutitur eo. Et in documentum huiusmodi allegationis ipsorum producit³ easdem literas privilegiales, cum ea tamen protestationis cautela, ut eaedem eisdem in specie restituantur. Ex his itaque rationibus petit eosdem I gratiose absolvi.

Insuper in personis prudentum et circumsectorum iudicis, magistris civium, caeterorumque iuratorum necnon totius communis eiusdem oppidi Los Nicalaus Janchouith dicit, quod hactenus ex parte eiusdem domini A plurimae hactenus difficultates subsecutae extitissent, quas quidem difficultates contra tenorem et continentiam iam semel productarum literarum factas, in simplici quadam chartula denotatas, exhibet. Vigore quarumquidem literarum petit eosdem in suis immunitatibus illaese conservare. Quod vero praetitulati I consuetos suos labores praestiterint, si iuri ita videbitur, propriis ipsorum iuramentis praestare prompti erunt.

Procurator domini A primum et ante omnia cupit mandationem procuratoris per eundem procuratorem I edoceri seorsim et singillatim, reservando ulterius disputandi facultatem et petit convinci.

Procurator I dicit nullo mandationis documento opus esse, siquidem incatti personaliter omnes astant. Ubi autem personalis astantia esset, ibi nullo documento opus esse. Quantum ad communitatem, extare in serie allegationis I, eundem in personis iudicis oppidani⁴ allegasse, proinde allegatio procuratoris domini A hac in parte esset impertinens, petit ut supra.

Procurator domini A inhaeret praemissis a se dictatis et dicit, quod in iudicio contradictorio iudex villanus alicuius loci non repraesentaret praesentiam totius communis, quare petit ut supra.

Deliberatum est. Az actiot, az I-knak feleletit^b es producta leueleket ruminaluan, mínthogy szantasokat, az kire parancholtatua voltak, ueghez uittek, az mínthogy az actioban sinchen arrul panasz.^b Noha gabna hozasrais visza jóutelekben paranczoltattanak, mivel heti szolgaltatiokat praestaltak, engedetleneknek nem lattattanak lenni, es azert absolualtatnak is.

Procurator domini A protestatur super ista deliberatione, instando de saniori et inhaeret tertio puncto in productis literis expressato. Qui quidem punctus manifeste dictaret: etiamsi, dato sed non concessio, praelibati I solitos praestitissent labores, nihilominus tamen iussa et commissionem eiusdem domini A peragere obligarentur, nimirum in vecturae constituto negotio.

² L. a 223. sz. per 10. jegyzetét.

³ Ti. a perbefogottak ügyvédje, aki, mint a továbbiakból is látható, feltűnő ügyesen és hátran képviseli a lózsi jobbágycsoportot.

⁴ Az „in personis” többesszámát indokoló utalás a többi perbefogottra, kimaradt.

^t Az eredetiben itt vessző van.

Quare petit ut supra tanquam contra inobedientes colonos iudicium, inhaerendo praecitato puncto, ex quo et alias eadem aratura fuisset extraordinarie facta.

Procurator I contentus deliberatione dominorum iudicum petit super eadem literas. Quantum ad allegationem A attineret, superinde iam deliberationem recepisset, nec uno eodemque tempore iidem incatti ultra solitos suos labores diversa laborum genera quivissent, proinde deliberationi praemissae.⁵

Procurator domini A : siquidem iidem I dictam araturam ad effectum iam deduxissent, ipsorum fuisset muneris, ut mandato domini ipsorum obtemperassent ; quo neglecto, iuxta praecitatum punctum poenam inobedientiae manifeste incurrissent.

I subdit : Allegationem procuratoris domini A nulla indigere replica, siquidem iidem I ad araturam ammandati, commissioni domini A per omnia satisfecissent, neque simul currus et aratrum pro perficiendo ipsorum opere diverso secum ducere potuissent. Quantum ad praecitatum punctum tertium, id quoque eidem quicquam militare, imo pro parte ipsorum I deservire.

Procurator domini A : siquidem ex productis literis clarum evaderet, quod iidem I ad commissionem domini ipsorum omnis generis vecturam subire tenerentur, nec esset specificè declaratum, si peracta aliqua aratura ipsis commissa, vecturae officium per hoc negligere possent ; unius enim inclusio non esset exclusio alterius, quare petit ut supra.

I inhaeret praemissae iudiciariae deliberationi et petit eandem in suo vigore relinqui, cum et alias procurator domini A idem per diversa repeteret.

Deliberatum est. Idem est iudicium, ut in priori.

Uo. 241v—243v. .,

229.

1642 január 21, Lózs

A földesúr lopás kísérlete miatt elfogatja egy nemesember szolgáját, de ura kezességére a következő úriszékig szabadon bocsátja. Mivel a nemes az idézés ellenére nem jelenik meg, s szolgáját sem állítja elő, a kezesség összegén, 100 forinton marasztalják el a szolgát pedig „levelesítik”.

* Causa eiusdem domini A contra magnificum dominum Franciscum Pograny et I de praesenti termino legitime certificatum.

In persona domini A idem procurator, qui supra, cum iisdem proponit, Hogy ez el mult 1640. esztendőben 8. die Junii^a az dominus A Saghi Mjhalt,

⁵ Ti. inhaeret.

^a Az eredetiben itt vessző van.

az megh irt I szolgálait bizonyos excessussert, tudni illik lopasert, az melliet it az dominus A istallojaban akarta czelekedni, megh fogattatuan, teörvény napigh fogsagban akarta tartany^a;^a de megh tekintven az megh irt I-nak nala ualo intercessioiat, atta ki kezessegen 100 forentigh, testantibus id ipsum literis suis reversalibus. Kiuannia azert annak continentiaia szerent teoivent pronuncialtatni vel dictum Michaellem Saghi adstari.

Pro I nemo.

Procurator A protestatur et petit iudicium.

Deliberatum est. Siquidem I de termino certificatus nec per se, nec per procuratorem compareret, convincitur in onere fideiussionis et praefatus Michael Saghi proscibitur.

Uo. 243v. l.

230.

1643 január 17, Lózs¹

Férjes nőt hosszú időn át folytatott házasságtöréssel s kétrendbeli magzatelhajtással vádolnak. Az asszony az utóbbi tagadja, jelenlegi terhességét pedig, mely a vád szerint szintén házasságtörésből ered, erőszaktevéből származottnak állítja. Minthogy azonban ilyen címen korábban nem emelt panaszt, s a keresetben foglaltakat tanúk bizonyítják, a vádlott asszonyt a szülés után végrehajtható lefejezésre ítélik.

* Causa praefati domini magistratus ut A contra providam Helenam, filiam providi quondam Pauli Szalay, in antelato oppido Lóos degentem et in vinculis astantem velut I.

In persona domini A nobilis Paulus Skerlecz cum nostris proponit: Hogy ez I nem tekintuen az isteni felelmet, sem pediglen az törüennek bünteteset nem rettegven, jambor ura leven, sok esztendőktül fogvan^a külömb külömb helyeken rut, fertelmes paráznasagban elt ugy annyra, hogy azon paráznasagban fogadot, mehőben leuő ket gyermeketis uestet. Az mely az be adot ket rendbely ellene szedetőt inquisitiobulsub littera A ex duorum testium, item sub littera B punctis² septem fassionibus nylyvan ki teczik,^b azon inquisitiokat exhibealvan coram tribunali.^b Neuzet szerint mast utollyan itt az megh

¹ Az úriszék tagjai: *Daras István* mester, kir. személynöki protonotárius, *Ostffy Tamás*, *Tompa György* esküdt, *Daras Gergely* Vas megyei, *Lepowiyth Ferenc*, *Paloniáj István*, *Tcuely György* Sopron megyei szolgabírák, *Illes Péter*, Sopron megye alispánjának helyettese, *Völchey Pál*, *Horuath György* Sopron megyei esküdtek, továbbá *Farkas Farkas*, *Koltay Péter*, *Szyluasy András* és más meghívott bírák. — A jegyzőkönyvből ezt s a 231. sz. alatti ügyet közöljük.

² Ellírás productis helyett (?)

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt pontosvessző van.

neuczet Losi varasban lakozo Balogh Georgy^{el} az el mult 1642 esztendőben egyszeris, masodszor is ugy annyra paraznaul lakot, hogy tüle megh hasasulvan mastis nehezkes. Mely gonosz czeleködetiért az dominus A törüent vár.

I in vinculis astans dicit, hogy eó soha gyermeket nem ueztet, az mastany nehezkesseget nem tagadgia, hanem hogy erőszak szerint lett legyⁿ.

Procurator domini A protestatur super allegatis et confessatis ipsius I, ubi palam et manifeste fateretur se cum praecitato Georgio Balogh adulterium commisisse et ab eodem praegnantem esse. Hac itaque ex propria oris fassione petit de facto condemnari. Quantum porro ad primum actionis punctum attinet, id simpliciter negavit, quod negare non posset, testantibus id praetitulatorum duorum et septem testium fassionibus. Quibus forte minus sufficientibus, si iuri ita visum foret, iuxta partis 2-dae titulum 32. super simplici negativa peteret iudicium.³

Deliberatum est. Jollehet az I az actionak első rész^{et}, ugy mint paraznasaghbul lett ket gyermekenek el uezztéset vakmerőkeppen tagadgia, de az be adot inquisitioban ki teczik három bizonsagh előtt ualo maga megh vallasa.^b Az másik reszet pedigh vilagossan vallya, hogy Balogh Georgy neuó legentül erőuel eset, melyet mind eddigis el halgatot, az bely vetket ki nem kialtuan,⁴ melyre nezue ebbely mentsegenek helye nem adatik, hanem ad fassionem propriam coram tribunali factam, hűtüós ura leven, az paráznaságért erdeme szerint megh büntettetik fey vétellel. Miuel pedigh nehezkesnek uallya magat lenni, az executioja differáltatik akkorra, á mikor szülese utan á gyermeknek föl tartása lehet.⁵

Uo. 245—245v. l.

231.

1643 január 17, Lózs

Jobbágyasszonyt azzal vádolnak, hogy boszorkányságra adta magát, varázslás, kuruzslás céljából emberkoponyákat főzött, s leányának két magzatát elhajtotta. Az úriszék a vádlottat, kit előbb már megvesszőzésre ítelt, negyvenedmagával leteendő esküre utasítja. Ha így nem tudja magát megmenteni, máglyahalált hal.

* Causa eiusdem domini magistratus ut A contra mulierem Margaretham, consortem providi Pauli Szalay in vinculis existentem.

³ A Hármaskönyv idézett címére, melynek 5. §-a szerint a felperes tanúbizonyításával szemben semmi bizonyítékot nem szolgáltató alperes azonnal elmarasztalendő, gyakran hivatkoznak a földesúri ügyészek.

⁴ A hangos panaszkodás, nyilvános helyen való jajveszékelés: „a véték kikiáltása” rendszerint kelleke volt annak, hogy a bíróság az erőszakított elismerje. Egyébként a nő bűnrészesként maga is vád alá kerülhetett.

⁵ Terhes nő ellen hozott halálos ítéletet csak a szülés, illetőleg az után lehetett végrehajtani, ha a gyermek további táplálásához az anya már nem volt feltétlenül szükséges.

In persona domini A idem, qui supra,¹ proponit: Mielhogy az I nem tekintuen az isteni felelmet, sem á tóruennek sulyos büntetéseül nem rettegven, magaban el rendelt gonosz szanszandekbul órdóghy mestersegre aduan maghat, bizonyos büőlesekent es baolasokat czelekedet, mely czelekódetiben egygezven Nagy Kataval, az mely immar ezen dominus magistratus tórueny szekin processusban vagon, hogy külömb külömb időkben es esztendőkbent ember fő kaponyakat keresztyen emberek el uesttesere főzetótt es hordozot.^a Mellyet coram dominis iudicibus pro tunc magais megh vallotta, privatim autem Leppouith Ferencz szolgálta biro uram elót et iurato.^b Et insuper ezzel sem elegendven, hanem az főllyül megh irt dominus A-nak actiojaban levő leányanak, Ilona nevének, az mellys in vinculis leven, órdóghy mesterseghbül talalt itala által két idetlen gyermekét uesttette el.² Mely ebbely gonosz czelekódeti ez jelen ualo protocolumban es az elót be adot 2 inquisitiobul vilagossan ki teczik, azert á dominus magistratus tóruent uár.

I in vinculis astans simpliciter negat.

Procurator A protestatur super simpliciter negativa ipsius I, quae³ tam ex productis litteris attestatoriis, quam vero recognitione dominorum iudicum palam esset, admittenda non esset. Ob hoc igitur petit eandem mox et de facto condemnari iuxta propriam oris antea factam fassionem suam, qua semel facta ad negativam regredi non posset.

Deliberatum est. Noha az actionak első részere nezue ez I veszőesre iteltet az el mult dominus magistratus tórueny szekin, de miuel az masodik részét tagadgia vakmerő keppen, constalvan circumstantiaja á dologhna á be adot inquisitiobulis, orszagunk tóruenye szerint tartozik negyüened magaval jambor es tisztesseghbely személyekkel itt Loson az jóüendő februius honak tizen negyedik napian, főszolga biro, egy vármegie eskütyte es az helybely porkolab elót magat megh menteny.^a Ha megh menti magat, föl szabadul, hól nem, tűzre iteltetik erdeme szerint.⁴

Uo. 245v—246. l.

¹ Az előző perekben a földesúr ügyvédje Skerlecz Pál volt.

² Két, még nem életképes magzatát pusztította el.

³ Ti. quia veritas.

⁴ Ugy látszik, hogy az elítélt asszonynak sikerült magát esküvel tisztáznia, vagy kegyelmet kapott a földesúrtól, néhány év múlva ugyanis újból az úriszék előtt áll. (L. a 238. sz. pert.)

^a Az eredetiben itt pontosvessző van. ^b Az eredetiben itt vessző van.

232.

1643 október 1, Lózs¹

A lózsiaiak szénahordási, tarlószántási, fahordási, aratási munkáikat parancs ellenére nem végezték el, a robotmunkákat napkelte helyett csak később, reggeli idején kezdték, s a nádornál bepanaszolták a földesurat, hogy jogtalan szolgáltatásokat követel tőlük. Az úriszék előtt a lózsiaiak a vádakra nem felelnek, hanem — a nádortól nyerendő válaszig — a döntés elhalasztását kérik. Tekintettel arra, hogy a lózsiaiak már 1635-ben hasonló váddal voltak terhelve, s akkor a bírák közbenjárására létrejött egyezségben tizenkét forint bírság terhe alatt feltétlen engedelmességet ígértek, az úriszék a robotmulasztásért, valamint hogy a keresetre „vakmerőségből” nem feleltek, 440 forintra bírságolja őket.

* Causa praefati domini magistratus ut A contra providos Blasium Fabiam, Matthaeum Böize, Blasium Nemeth, Petrum Bella, Joannem Renes, colonos scilicet et subditos eiusdem domini A, cum reliquis universis incolis seu subditis integrae sessionis huius oppidi Loos veluti incattos et de termino praesenti legitime certificatos.

In persona praelibati domini A Georgius Kiraly cum nostris proponit: Licet idem dominus A superioribus annis et temporibus, in anno videlicet 1635. transacto praeterito occasione et praetextu immorigerationis aliosque excessus² praenotatorum subditorum seu colonorum suorum consequenterque quottannis per eosdem I eidem domino A praestandorum cuiusvis colonialis servitii generum, medio certarum personarum authenticarum, eorum per excellentissimum dominum comitem regni Hungariae palatinum ad id specialiter delegatarum, cum iidem I virtute cuiusdam transactionis inter eundem dominum A et I exinde subsecutae, certam quandam modalitativam compositionem et complanationem in iidem transactionalibus certis in punctis comprehensam (peculiari idem dominus A erga ipsos ductus misericordia) inivisset et ad relationem earundem delegatarum personarum apud eundem dominum regni palatinum authentice celebrasset.³ In iisque singulis eosdem singulos intacte et illibate inpraesentiarum usque conservasset. Nihilominus tamen iidem I spretis et posthabitis tam divinis quam humanis iisque naturalibus et civilibus legibus⁴ postpositaque obsequii humilitate et homagiorum suorum

¹ Az úriszék tagjai: *Daras István* mester, kir. személynöki ítélőmester, *Kisfaludj István*, Vas megye alispánja, *Zanikohazy József*, Sopron megye szolgabírája, *Daras Gergely* Vas megyei, *Angyal György*, *Gwary Miklós*, Zilussy András Sopron megyei esküdtek, *Tevelj György*, Sopron megye szolgabírája, *Totth István*, e megye esküdte, továbbá más meghívott bírák. — A jegyzőkönyvből ezt és a 233—234. sz. alatti ügyeket közöljük.

² Helyesen: aliorumque excessuum.

³ L. a 223. sz. per 10. jegyzetét.

⁴ Az „isteni” és „természeti” törvényekre tett utalás különösen jellegzetes ebben a perben, ahol a jobbágyokat nyilvánvalóan az urbáriumot meghaladó, az úr kénye szerint kiszabott robot stb. elmulasztása miatt fogják perbe.

fidelitate, quibus ipsi domino A uti et antecessoribus suis mera et perpetua coloniali servitute extitissent existerentque subiecti, contra eundem dominum A veluti ipsorum dominum terrestrem et temporaneum ac ex consequenti vim et tenorem memoratarum transactionalium ausu temerario sequentia mala facinora patrare veriti non fuerunt.

Ac primo constare evidenter ex tertio repetitae transactionis puncto hoc et ipsum, hogy ha valamelj jobbagy a heti szamot⁵ megh szolgálta uolna is,^a mind azon által ugian el mennien vra dolgara, de a helet a kőuetkezendő heten semmit se szolgáljon.^b Dicti autem I non ut praecitato puncto satisfacere intendissent, verum contumacia ducti eidem contravenientes, in anno 1642. proxime transacto praeterito ternis vicibus circa, videlicet fimationis et diversarum araturarum et culturae oportunitatibus temporibus eandem fimationem et exculturas araturarum etiam ad iteratam ipsius domini A impositionem simpliciter neglexissent.

Insuper constare etiam ex primo eiusdem transactionis puncto illud et hoc, hogy takarasnak jdejen, ualamigh az aratas, buza hordas es egieb takaras tart, az egesz helies⁶ vagy marhaua⁷ vagy gialogul kiuantatik, hetetsaka⁷ szolgáljon.^c Mind azon által ez előtt ket éztendőuel, in anno scilicet 1641. ket nap aratuan, annak utanna szena hordanj paranczoltattak, s taualj éztendőben pedigh három nap aratuan szanto feöldet keuernj hirdettettek,⁸ de ut supra, ex mera ipsorum contumacia ugian semmit sem ezelekedtek. Unde idem dominus A, ut iidem I seorsim et singillatim ratione singularum suarum immorigeritatum in praemissis duobus punctis quinarum, ut poenam in dictis transactionalibus expressam toties quoties incurrant, instanter peteret. Et in documentum praemissorum idem procurator domini A exhibet dominis iudicibus arbitris praesentibus easdem transactionales authenticas et petit ut supra.

In personis dietorum I omnium Bella Peter, Cziszar Janos, Büky Istuan, Kys Andras es Renes Istuan kőuetsegh keppen azt mongiak, hogy eők palatinus vram eő Ngha hire nélkül feöldös vrok ellenek erigalt actiojara semmit sem felelnek, migh megh nem jön palatinus vram eő Ngha ; hanem eő Ngha eljőuteleigh eő Keglme hallassa el a mostanj tőruent.

Procurator domini A inhaeret institutae suae actioni et protestatur solenniter super eo, ubi ipsi I mera contumacia ducti quicquam, ex proposita Hungarico idiomate facta ratione, ad eandem domini A actionem respondere velle. Cum idem dominus regni palatinus dominus ipsorum terrestris non agnosceretur, hinc sequitur manifeste eorundem I contra dictum dominum ipsorum A temeraria oppositio consequenterque implicita rebellio. Contra

⁵ Az egy hétre eső robotot.

⁶ Egész telkes jobbágy.

⁷ Egész héten át.

⁸ Tárlószántásra rendelték ki őket.

^a Az eredetiben itt pontosvessző van. ^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^c Az eredetiben itt kettőspont van.

enim similes contumaces et temerarie sese opposcentes quia omnia iura regni clamarent, proinde tam ratione praeallegatorum contra eosdem punctorum in iisdemque comprehensarum immorigeritatum et contumaciarum, quam vero immediate subsequentium certis itidem punctis continentium inobedientiarum idem urget, ut supra.

Idem procurator domini A peracta praemissa solenni protestatione de contumacia ipsorum I, ulterius contra eosdem ex vi tertii puncti transactionis proponit: manifestum evadere ex eo, hogy minden Karacson napiara éztendőkint minden helies polgar égy egy szeker faual tartozzek ezen dominus A-nak. Mind az által ézzel sem gondoluan, ab annis abhinc proxime praeteritis 1640, 1641. es 1642. azt sem praestaltak.^c Constare etiam ex sexto eiusdem transactionis puncto: hogy derek aratasban⁹ az égesz varas minden czeledestül ménnien égy nap az dominus A-nak aratnj éztendőkint. De ab anno currenti retrorsum computando mar három éztendeje nem hogy minden czeledestül, de majd minden haznal többire el maradtanak az illjen dolgozastul annira, hogy ha ualamelly haztul ha ualaki el ment is, nem keues bajjal kellett ezen dominus A szolgainak az illieneket elő keresnj es dologhra hajtanj.

Insuper nonus quoque punctus transactionis hoc ipsum annuit, hogy noha éz I-knak ez dominus A dolgozasara nap költekor köllene lenniek es napniugottik dolgozniok, mind azon által ezen I-k in annis 1642. et currenti 1643. tizzernel többször ex contumacia czelekedtek, hogy fölöstokőkör menuen ki ezen dominus A-nak munkajara, napniugot előt ket égesz oraua is hattak el vrok dolgat ezen dominus A-nak ispannia uagy egieb pallerra ellenere.

Ad extremum virtus eiusdem transactionis ex puncto decimo octavo contra eosdem I sic ponitur. Hogy noha ha mikor jdegen vendegek érkeznek ezen dominus A-hoz, akkor mindenkor ezen I-k tartozzanak nekik sallassal¹⁰ es szenaua.^a De nem hogy szenat adnak, de még csak a sallas adast sem akarjak megh engednj vgy annira, hogy giakorta a vendegek szolgaira reajok is tamodtanak.^c E's ha szinten éz dominus A-nak sok izbeli paranczolattiaara nagy nehezen sallast kenszeritetnek adni is, de egialtalliaba ex praerepetita ipsorum contumacia ugian semmj szenat nekik nem adnak, hanem directe ezen dominus A szenajara igazettiak eőköt, melly megh törtent a uagy cziak in anno 1642, ez jelen ualo 1643. éztendőkben is. Ex quibus, facta protestatione solenni, quaternis allegatis punctis manifeste appareret ipsorum I octodecies patrata inobedientia et contumacia, proinde ut supra eosdem I tanquam con-

⁹ Az aratási idény derekán, annak legfőbb időszakában.

¹⁰ A földesúr vendégeinek, kíséretüknek és szolgáltnak ellátása külön teherként nehezodett a jobbágyságra. A vendégek részére élelmiszereket kellett szolgáltatniuk, szükség esetén őket, illetőleg a velük érkezett szolgaszemélyzetet el is kellett szállásolniuk. A vendégek lovairól való gondoskodást szintén a jobbágyokra hárította át az úr.

tumaces seorsim et singillatim ratione singularum commissarum contumaciarum convinci et aggravari cuperet in exemplum aliorum similium contumacium subditorum et colonorum.

Tandem denique constare etiam omnibus et singulis dominis terrestribus et temporaneis universas rurales personas lege naturae et civili, virtute tituli vigesimi quinti partis tertiae decreti Tripartiti, dominis suis terrestribus mera et perpetua servitute coloniali subiectas existere, prouti etiam subicerentur. Et hanc ipsam servitutem obsequiique fidelitatem dicti quoque I tam praedecessoribus ipsius domini A, quam vero eidem quoque A iuxta impositionem et commissionem, virtute praerecensitae etiam transactionis ipsis factam (ut ex praemissis contra eosdem I propositis punctis appareret) praestare debuissent, prout et deberent. Tamen similiter ut supra mera contumacia ducti contra dominum A in ea praestanda sese immorigeros, inobedientes et contumaces reddidissent in tantum, ut quibus ducti respectibus ignoratur, humano timore postposito fidelitatisque ipsorum homagio, quo eidem domino A veluti domino ipsorum terrestri obligabantur, neglecto, contra eundem dominum A sese temerario opposcentes ac erga praetitulatum dominum comitem palatinum, inscio, invito et irrequisito eiusdem A,¹¹ die decima quinta mensis Julii proxime praeterita in castro Kerestur isto comitatu Soproniensi exstructo certum quendam libellum supplicem, gravem et lamentabilem querelam in se comprehendentem, cum certis quibusdam (iuxta ipsorum praetensionem) difficultatum punctis in separata a libello supplicis charta porrexissent.

Quibus mediantibus eundem dominum palatinum sinistre informando, ipsum dominum A accusassent et detulissent, in genere in eo, quod idem dominus A nullo Christianitatis respectu praehabito, ipsos I contra vim et tenorem saepementionatarum transactionalium inconsuetis exactionibus, continuis, intolerabilibus et inconsuetis laboribus noviterque adinventis novis impositionibus ac censuum extorsionibus ipsos I aggravaret, divexaret ac misere tractaret. Adeo usque, ut propemodum ad extremam pauperiem redigi necesse haberent residentiasque suas deserere cogerentur, ni idem comes palatinus ope et auxilio ipsis quantocius succurrat. In cuius documentum exhibet coram tribunali eorundem I libellum supplicem et separatam chartam sub litteris alphabeticis A. et B. Et hoc pacto eundem dominum A dehonestare, diffamare ac in sua existimatione proscindere veriti minime fuissent, in praedudicium ac derogamen honoris et existimationis eiusdem domini A grave et manifestum. Quod quidem derogamen honoris sui idem dominus A, salva poena singulorum per eosdem I commissorum in praelibatis punctis remanente, seorsim et singillatim pro singulis ipsorum I homagiis pati minime voluisset. Unde ut supra, eatenus quoque contra eosdem I tanquam contumaces peteret iudicium cum convictione.

¹¹ Helyesen : eodem domino A.

Huc alludit etiam, quod idem dominus A cum iisdem I in anno 1635. die decima mensis Martii in hoc castello suo Loos, termino videlicet celebrationis similis sedis suae, ad intercessionem ibidem specificatorum dominorum iudicum arbitratorum (causa simili contra eosdem I per ipsum dominum A eotum suspensa) sequenti sub conditionis cautela accordasset: ut nimirum universa et singula in transactionalibus comprehensa ab eodem termino computando obedienter et fideliter futuris semper temporibus praestabunt sub poena itidem in eisdem transactionalibus denotata.¹² Comperitur itaque ex praemissis manifeste eosdem I etiam eiusdem accordae contumaciter contraventos existere, inde sequitur: non servatis conditionibus, nec pacta servari debere. Obhoc quoque contra eosdem I idem dominus A peteret convictionem.

Deliberatum est. Az arbiter birak az dominus A-nak proponaltatot actioit megh halgatuan, az I-kat birajok által admonealtatuan, hogy az ellenek erigalt actiokra magok mentsegere felellienek. ^c Azon I-k, az mint azon birajok relatio-bul ki teczik, a maj napra feöldős vrok instantiajara legitimo modo certificatusok leuen, noha kőuetek által comparealnak, de vrok ellen magokat mentenj nem akaryak, olj okkal: hogy palatinus vrunk eő Ngha hire s akarattia nélkül semmit nem felelnek, instaluan azon, hogy feöldős vrok is supersedealna mind addigh, a meddigh palatinus vrunk teczese accedalna. ^a Az dominus A pedigh maga iurisdictionajhoz ragazkoduan, maga törüen szeki szolgaltatasaban magat circumscribaltatnj nem akarja, hanem az megh irt I-k ellen seorsim törüent var. Miel azert, legitime certificatusok, magokat uakmerőseghre uetettek, es az dominus A-nnak actioj ellen magok mentsegere semmit nem felelnek, es igi azon actiojokban magokat uetkeseknek declaralljak, ^d azert az actioknak eggik reseben, ugi mint az engedetlensegekben in singulis actionibus singillatim az transactioban megh irt tizen ket ket forint birsagon conuincaltatnak. A masik reseben pedigh az actionak, holot vrok hatra uetuen, magok praetendalt nehezseget iras által supplicatiok mellett palatinus vrunk eo Ngha előtt be aduan, sinistre deferaltak, megh nem emlekezuen az előbbenj hasonlo suspendalt allapatiokrül, azert ezen ket dologhban seorsim eleuen diokon conuincaltatnak, ugy mint negiuen negiuen forinton. Es igy computaluan az conuictio-kat, esik mindenik szemeljre negy szasz negiuen forint,¹³ melliet per hominem domini terrestris,¹⁴ vel si maluerit, medio iudicis nobilium et iurati assessoris exequi poterit.

Uo. 250—253. l

¹² L. a 224. sz. pert.

¹³ A felsorolt engedetlenségeket az úriszék mind külön 12—12 forinttal büntette, s az elődíjat is a szokott összeg kétszeresében állapította meg. Az így kijött képtelen összeg nyilván nem volt egészében behajtható, kivetésével egyébként is bizonyára a jobbágyok megfélemlítését akarták elsősorban elérni.

¹⁴ Ti. per hominem suum dominus terrestris.

^d Az eredetiben itt pont van.

233.

1643 október 1, Lózs

A kezeseket, akik kétszáz forintig jótállást vállaltak egy jobbágytársuk magaviseletéért, a kezesség összegének megfizetésére kötelezik, mert a jobbágy a földesúr ellen a nádorhoz kérvényt adott be.

* Causa eiusdem domini magistratus et A contra providos Georgium Ocziak, Michaellem Czerepes, Gregorium Vy, Joannem Renes, alterum Joannem Horuat, Thomam Czanigh, Georgium Kapy, Matthaeum Bósze, Michaellem Balogh et Michaellem Christoph, colonos suos veluti incattos.

Idem procurator, qui supra, cum iisdem proponit, hogy ezen I-k die 20. mensis Augusti in anno 1640. ezen losy kastelljban ezen dominus A-nak Fabian Balas¹ neuő jobbágiaert ilj okkal lettenek uolt kezesek ket szaz magyar forintert, hogy ezen Fabian Balas ez megh jrt dominus A ellen semmi nemő casusban es excessusban nem impingal. Constal pedigh az, hogy ezen Fabian Balas cum reliquis sibi associatis ez jelen ualo 1643. eztendobcn die 15. mensis Julii Kereszturat palatinus vram eő Nghanak² ez dominus A ellen supplicatit adot be, mint azon supplicationak continentiabul³ ki teczik. Proinde praescriptos fideiussores in praescripta fideiussionis poena convinci et aggravari cuperet, exhibendo coram tribunali easdem fideiussorias ipsorum I.

Deliberatum est. Miuel a felül megh irt kezessek noha certificatusok, nem comparealnak, s magokat semmiuel nem mentik,^a azert a kezes leuelnek conuictiojaban incuralnak modo ut in praecedentibus actionibus exequendis.

Uo. 253. I.

234.

1643 október 1, Lózs

Az úriszék a jobbágyokat, akik az elrendelt mézszállítást nem végezték el, s az emiatt ellenük emelt vádra sem felelnek, engedetlenség címén 12 forint birságra ítéli.

* Causa eiusdem domini terrestris et A contra providos Blasium Nemeth, Michaellem Czerepes, Gregorium Nehez, Nicolaum Nagy, Michaellem Kouacz et alterum Michaellem Balogh, colonos suos veluti incattos.

¹ Fábán Balázs először 1635-ben szerepel a földesúr keresetében, mint „párt-ütő” jobbágy (l. a 223. sz. pert). Ettől az időtől kezdve a lózsi polgárok ellen indított csaknem minden perben megtalálható a neve. A földesúr kezesek állításával akarta engedelmességre kényszeríteni, ami a földesurak részéről — mint pereinkből is látható — igen gyakran igénybevett eszköz „makacs” jobbágyaik megrendszabályozására.

² Az említett Keresztúr valamelyik Esterházy-birtok volt, valószínűleg Sopronkeresztúr (Deutschkreutz, A.); a nádor Esterházy Miklós.

³ Helyesen: continentiájából.

^a Az eredetiben itt pont van.

Procurator domini A, ut supra, cum iisdem proponit : hogy ez I-k contumacia ducti ezen dominus A-nak, mint feődős vrok paranczoltattjanak ebben sem obtemperáltak, hogy circa festum B. Michaelis archangeli proxime praeteritum Vas uarmegieben leü Fúzesre¹ meszert külduen, heltelen mentseggel mentuen magokat, úressen jartanak ezen dominus A-nak continuo epületinek halladekjaua² s nem keues karaua. Proinde idem dominus A seorsim et singillatim eosdem I convinci peteret.

Deliberatum est. Miuel ezen I-k uakmerőseghre uetuen magokat, semmit sem felelnek,^a azert ezek is az engedetlensegekert conuincaltatnak in fl. 12 simili modo exequendis.

Uo. 253v. 1.

235.

1648 január 23, Lózs¹

Miskei jobbágyok nem végezték el a robotot, a majorsági földek felszántását, s idézés ellenére az úriszék előtt sem jelentek meg. Az úr parancsának megvetése címén 20—20, a meg nem jelenésért 4—4 forintra büntetih őket.

* Causa praefati domini magistratus ut A contra providos Joannem Gannay iudicem, Joannem Berekally, Stephanum Jady, Ambrosium Vargha iuratos et Michaellem Laszlo, necnon reliquos quoque subditos suos in possessione Miske in districtu Kemenesallya, comitatu Castriferrei existente residentes veluti I.

In persona praefati domini A Georgius Kiraly cum nostris proponit. Hogy ezen I-k az el mult 1647. észtendőben sok iszben az dominus A-nak ugyan ot Miskén szantasara paranczoltattanak, de eok uakmerőseghre uetuen magokat, soha el nem mentenek ugy mint egieb dologhra, es ez utanis nem akarnak mennj, seőt megh mastanis contumacia ducti ugyan nem is comparealnak. Kiuannia azert az dominus A, hogy ezen I-k mind az engedetlenseghert s mind penighlen pro non comparitione seorsim et singillatim conuincaltassanak, es ez utan is ualomikor az dominus A szantanj paranczoltattia őket, el mennj tarozzanak, es iudicialiter adigaltassanak, es tóruent var.

Pro I nemo.

¹ Egyházas- és Gyepűfűzes, Vas m. — Kirchfidisch és Kohfidisch, A.

² A földesúr folyamatban levő építkezésének késedelmérc.

^a Az eredetiben itt pont van.

¹ Az úriszék tagjai: Szalay Gábor, Sopron megye esküdtje, Ebergheni-i János szolgabíró, Somogy Mihály és Wölczey Pál esküdtek, továbbá Kürtösy György, Lindamary Lénárd és más meghívott bírák. — A jegyzőkönyvből ezt s a 236. sz. alatti ügyet közöljük.

Procurator domini A subiungendo dicit : miuel az I-k contumacia ducti nem comparealnak, ez okbul kiuannia az dominus A, legitime certificatusok leuen, ut supra.

Deliberatum est. Miuel hogy ezen actioban specificaltatot szemeliek debito tempore az dominus magistratusnak bizonios emberetül, Kigiosy Paltul, azoknak az szemelieknek egiebarant is mint egy ispannioktul certificatusok leuen, nem comparealtak, hanem urok paranczoltattjat temerarie megh uetettek, ob hanc temerariam praesumptionem mindenik (az kik tudnj illik specificie denominaltattanak az actioban) conuincaltatik in florenis husz, et pro non comparitione külömben in florenis negy,^a tartozuan ennek utanna nap szamba az szantast is praestalnj.

Uo. 257—257v. l.

236.

1648 január 23, Lózs

Két nemes kezességet vállalt egy komáromi emberért, hogy az a földesúrnak két perzsaszőnyeget és egy tokhalat fog beszolgáltatni. Minthogy ez a földesúr szerint nem történt meg, a kezeseket úriszéke elé állíttatja. Az idézésre csak az egyik kezes jelenik meg, aki azzal védekezik, hogy a földesúr átvette a halat és a szőnyegeket, bár azt elismeri, hogy az utóbbiak nem perzsaszőnyegek voltak. Az úriszék arra kötelezi az alpereseket: bizonyítsák be a földesúr kielégítését, máskülönben a 100 forint kezességi díjat megfizetni tartoznak. A meg nem jelent kezeset ezenfelül bírságra ítélik.

* Causa eiusdem domini magistratus ut A contra nobiles Franciscum Nagy in Beren,¹ Gregorium Moricz in Chall² possessionibus sic dictis, omnino in comitatu Soproniensi existentibus degentes veluti I.

- In persona dicti domini A idem, qui supra,³ proponit. Miuel hogy ezen I-k az elmúlt jdeőkben, videlicet in anno 1645. die 17. Septembris egy nememü, Komaromban lakozo Molnar aliter Zany Istuant⁴ alkuttanak uolt megh az dominus A-ual ilj conditional, hogy azon Molnar Istuan a föliől megh irt eztendőben Zent Lukach napiara, auagy ha ackor nem lehetne, Zent Marton napiara az dominus A-nak ket persiaj szőnieget es egy tok neuó halat hozna azon Molnar Istuan.^a Es ha azon megh irt terminusokra nem praestalna az alkut, az mint hogy nem is praestalta, hanem penitus omittalta, hat eó^b rajtok az magok obligatiojok szerent szaz forintot uehessen az dominus A. In cuius

^a Az eredetiben itt kettőspont van.

¹ Ma Iklanberény, Vas, akkor Sopron m.

² Ma Pusztacsalád, Győr-Sopron m.

³ Az előző perekben a földesúr ügyvédje Király György volt.

⁴ Az „illetően” szó kimaradt.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. $b \delta = o^{22}$

rei firmissus documentum exhibet procurator domini A literas quoque eorundem I fideiussorias et obligatorias, az mellynek continentiaja szerent kiuannia az fellüül megh irt I-kat conuincaltatnj cum executione superinde fienda.

Praefatus Gregorius Moricz alter I personaliter coram tribunali astando dicit, hogj mindeneket, ualamint Monar aliter Zany Istuannal megh alkuttattak, absque defectu praestaltak is, ugy mint ket persiaj szónieget^b es egy tokot. Ez okaert kiuannia magát absolualtatnj.

Pro altero I, videlicet Francisco Nagy nemo.

Procurator domini A protestatur super allegatione et qualificata responsione unius astantis I, scilicet Gregorii Moricz, hogj az eó feleleti es contentatioja, az mint eó mondgia, megh nem constal birak vrain elót, hanem doceallya defacto, alioquin ut supra,⁵ iudicium. Quantum vero ad alterum I, Franciscum Nagy, qui nec per se, nec per procuratorem suum non compareret, peteret eum simpliciter convinci.

I astans pro se dicit ulterius, hogj mikoron a megh neuzet ket szóniegeket megh adtak uolna az urnak, az ur azt felelte uolna, hogj nem ollian szóniegeket köllöt uolna hozniok, hanem az mint az az álku uolt, persiaiakat. Mellyre ezen I-k azt mondottak, hogj miért nem mutattá megh az szóniegeheknek formajat, hanem adgia uiszha eó Ngha, es ollianokat hoznak, a mint a kötes tartia. De azokat ki nem aduan, máj napon eó Ngha maganal tartia. S á tokot megh adtak eó Naghanak, melliet dato sibi termino kesz megh bizonietanj.

Procurator domini A protestatur de confessatis ipsius unius I, a holot most imar magá is mondgia, hogj nem contentalhatta az dominus A-t, bizonios okot aduan, de az sem constal, hanem doceallya plenarie, hogj az be adot leuelnek continentiaja szerent contentalta az dominus A-t, in instanti, terminus sem adatuan neki, quoniam causa esset unius termini ratione obligaminis et non criminalis. Peteret ut supra.

I inhaeret praemissis a se dictis.

A quoque.

Deliberatum est. Miel hogj az egy I, ugy mint Moricz Gergelj, personaliter comparealuan az dominus A-nak actiojara qualificative felel, ez okaert azon qualificata feleletit tartozik megh bizonietanj coram domino iudlium et iurato, in termino et loco per eum praefigendo. Melliet ha megh bizoniet, az fideiussio simpliciter in nihilum megien, hol nem, tehat iuxta vires suarum obligatoriarum in onere earum conuincaltatik az masik I-ual, Nagy Ferenczel eggiüt. A mi pedig Nagy Ferencz noncomparitiojat illeti, minthogy de praesenti termino legitime certificatus nem astal s actiora nem felel,^c obhoc pro eadem non comparitione vincitur in florenis duodecim.

Uo. 258—259. l.

⁵ Ti. petit.

^c Az eredetiben itt pont van.

137.

1648 január 25, Lózs¹

Különböző tolvajlásokkal vádolt csikós nem tud elszámolni a földesúr reá bízott tizenégy lováról. Az úriszék előtt a lopásokat tagadja, a lovakkal kapcsolatban pedig azt állítja, hogy azokat a farkasok ették meg. Minthogy azonban az általa felajánlott s az úriszék által is elrendelt bizonyításnak nem tud eleget tenni, s a tisztítóesküit sem teszi le, az ítélet értelmében felakasztják.

* Causa suprafati domini magistratus ut A contra providum Michaellem Szalay, alias custodem equorum seu armentarium suum veluti I.

In persona praefati domini A Georgius Király cum nostris proponit. Hogy ez I nem gondoluan az isteni felelmet, sem pedigh az törüeninek szuliosagatul is nem retteguen, az elmúlt jdeőkben sok izben külömb külömb fele lopásokat es toluailásokat czelekedet, az melljrül exhibeallja az dominus A procatora az I ellen ualo inquisitiot is in instanti. De azzal sem elegenduen, hanem azon latorsagit vjetanj² akaruan, az elmúlt 1647. esztendőben die 22. Julii, mikor az dominus A szamot uetet uolna azon I-ual Zantohazý Jozeph vram akkorbelj szolgálja birot, comperialtatot, hogy az szamuetesen fellül megh az dominus A-nak tizen negy louarul nem adhatot szamot.^a Az melly tizen negy louat is nyluan az I lopta el az dominus A louai kozzül es oda adta, az houa akarta. Azert az dominus A ezen I-ra mint nyluan ualo lopora törüent var. Pro informatione dominorum iudicium be aduan az szamuetesrül ualo czedulatis.

I personaliter in vinculis coram tribunali astando dicit. Hogy a mi az dominus A ellene erigalt actiojaban megh neuzet louakat illetj, eö^b azokat az louakat el nem lopta, hanem ha szinten el uezet is benne, de azokat mind az farkas ette megh, es ha az vad miat ueztek el, arrul nem tehet, melliet dato sibi termino kesz megh bizonietanj. Az mi pedigh az megh iratot actionak elseö^b reszet illeti, azt simpliciter tagadgia.

Procurator domini A inhaerendo praemissae actioni ulterius dicit. Minthogy az I az dominus A actiojanak elseö reszet, az mellyrül^b az inquisitio be adattatot, simpliciter tagadgia, az arant refert se procurator domini A ad titulum partis 2dae 32.³ Holot penigh az masik reszerül qualifical mindenekben, az arant is bizoniecza megh az I az eö qualificata responsiojat sufficienter in instanti, alioquin ut supra iudicium.

¹ Az úriszék tagjai: *Ozváky Ádám*, Sopron megye alispánja, *Thuri Benedek*, *Ebergheni János*, *Miko István* Sopron megyei szolgabírák, *Somogy Mihály*, *Zilvasi András*, *Szalay Gábor* esküdtek, továbbá más meghívott bírák. — Az úriszék csak ezt az ügyet tárgyalta.

² Újítani, ismételni.

³ L. a 230. sz. per 3. jegyzetét.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b ü = u²², ó = o²²

Deliberatum est. Consideraluan mind az dominus A actiojat s mind az I-nak arra tet feleletit, uiszont azon dominus A procorjanak replica jat, ubi penes porrectam dominis iudicibus inquisitionem reflecteret se ad titulum 32. partis 2dae, tartozik az I az actionak elseő reszeben pleno numero magat expurgaln j es qualificatajat sufficienter megh bizonietanj⁴ ez jőuendő boitelő honak tizen kettodik napian ezen losi kastelliban szolga biro vram, cuius processui incumbit, es esküt előt.⁵ Ki ha ezen iudiciaria deliberationak modo ut supra eleget teszen, absolualtatik,^c hol pedigh succumbal, erdeme szerent föl akasztatik.

Mý Thuri Benedek Sopronj warmegyének egik zsolga biraja es Weőlchej Pall eskűtt jőt-
twnk ide losi castelyba, Sopronj warmegyeben
leuőbe, az tekintetes es nghos Wiczaj Adam vram
ew Ngha ezen losi castelliaban in anno praesenti
die 23. januarii⁵ szolgaltatott törüeniek delibera-
tiojanak continentiaja szerent, nemw nemw
Zsalay Mihaly neuw menes pasztor rabnak expur-
gatiojara es qualificatajanak megh bizonjettasara.
Jelen leuen ezen losi castelynak hituós porko-
labja, nemes es witezlő Chitari Adam vramis,
mara leuen terminussa azon Zsalay Mihaly neuw
rabnak. Mely deliberatioja szerent elő hiuatuan,
semiben satisfactiot nem tehetett deliberatioja-
nak. Anno 1648 die 12. februarii.⁶

Uo. 259v—260v. l.

⁴ Tartozik a vád első részével szemben, a tolvajságok tekintetében, negyvened-
magával tisztítóesküt tenni, a második ügyre (a lovak elveszésére) nézve pedig állí-
tását megfelelően bizonyítani.

⁵ Ez ügyben az ítélet jan. 25-én kelt, de az úriszék ülése valóban jan. 23-án
kezdődött.

⁶ Utólagos bejegyzés a perjegyzőkönyv következő lapján.

^c Az eredetiben itt kettőspont van.

238.

1650 február 17, Lózs¹

A földesúr azzal vádolja a konyháján foglalatostkodó négy jobbágy- s egy nemesasszonyt, hogy mérget keverték ételébe. A nemesasszony ügyvédje hatásköri és egyéb kifogásokat emel, s a vádlott ügyének a vármegye elé utalását kívánja. A jobbágyasszonyok személyesen védekeznek, tagadják a vádat, s egyikük a törvény előírásainak megfelelő tanúvallatás lefolytatását kéri. A bíróság a nemesasszony esetében elutasítja a kifogásokat, s ügyét elkülönítve, az eljárást folytatja. A többi vádlottat bizonyításra, illetőleg tisztító esküre utasítja. Ha ez nem sikerül, egy évi rabságot szenvednek.

* Causa eiusdem domini magistratus A contra mulieres Margaretam Pauli Szalay, Helenam filiam eiusdem, Susannam Benedicti Szalay, Aghatam Blasii Czigan et Dorotheam Gregorii Bosokj² velut I.

In persona praefati domini magistratus idem, qui antea³ cum iisdem proponit. Hogy ezen I-k az el mult Szent Mihaly nap taiban 1649. esztendőben egyenlő akarattul, nem tudatik miczoda eördöghi mestersegtul uiseltetuen, az Istennek es az uilaghi törüennek bünteteset^a hatra uetuen, nemű nemű etető port, a uagy mas boszorkánysagra ualo eszközöket magoknal tartuan s az dominus magistratusnak eletere leselkeduen, azon dominus magistratus konjhajian azon etető port etkeben, melyet számara főztenek, beleis uetettek. Mely miat, ha Istennek gondgya uiselese által megh nem őreztet uolna, megh etettek es halalt hoztak uolna nekj; mely czelekedeteket immar bizonyos uarmegye eskütytő előt meghis uallottak, producaluan az dominus A procatora arrul ualo testimonialist coram tribunali. Kik felöl mint nyluan ualo eördönghős, bű baíos es masak eletek fogyatoí felöl orszaghunk tóruennye szerint tóruint uarok.

Pro nobili domina Susanna Heghedús, consorte nobilis Benedicti Szalay ut I Szemerey cum nostris et cum protestatione, ne in praesens forum et iudices quovis modo consentire videatur, dicit: Exquo eadem domina I nobilis persona existens, nihilominus contra tenores articulorum 60. anni 1638, articuli 40. anni 1630, articuli 6. et 13. anni 1625. fuisset incaptivata.⁴ Cum tamen si quid

¹ Az úriszék tagjai: *Cziráký Ádám*, Sopron megye alispánja, *Thuri Benedek* és *Ebergheny János* szolgabírák, *Mesterhaj György* és *Uőlczey Pál* esküdtek, továbbá *Kisfalud-i Kisfaludy István*, *Szalay Gábor*, *Ziluasý András*, *Kereczenj György*, *Egyed János* és más meghívott bírák. — A jegyzőkönyvből ezt s a 239. sz. alatti ügyet közöljük.

² Ti. consortes. — A vádlottak között szereplő Szalay Pálnét már előbb is (1643) perbefogták boszorkányság címén. (L. a 231. sz. pert.)

³ Szelestey György.

⁴ Az ügyvéd a fenti tc.-eket részben a szabálytalanul, csak egy megyei esküdt által végzett vallatás, részben a nemes vádlottnak pusztá gyanú alapján, előzetes vizsgálat nélkül történt elfogatása miatt tiltakozva idézi. Az úriszék illetékességének a továbbiakban vitatott kérdését — mint arra az ügyész később utal is — e tc.-ek nem érintik.

^a ü = u³⁹

dominus magistratus A contra eandem dominam I haberet, non in foro suo tanquam ipsis nobilibus minime competenti, verum in foro nobilium, si quid haberet, prosequi deberet; tunc eadem domina I coram iisdem iudicibus et in suo foro nobilitari parata existens suis modis et viis legitimis respondere. Ex hac igitur praemissa ratione cuperet eadem I e vinculis eliberari et se absolvi.

Quantum autem ad reliquas I, eadem personaliter astantes, Agatha Blasii Czigan dicit: Ex quo eiusdem I nullum penitus maleficium manifestaretur, licet procurator domini magistratus A producit tribunali tales quales simplices productas, attamen nihil evidētiaē contra eandem in se continere ac proinde submitteret se inquisitioni legitimae peragendaē iuxta articulum 66. anni 1618. et tit. 21, 27. partis 2dae Operis Tripartiti.⁵

Helena, filia Pauli Szalay azt mondgya, hogy azt az port ű nekj Czigan Janczi adta es Bosokine kerte uolna, hogy az ur etkeben uessen. Es ű oda nem uetette, hanem az anyyanak adta, melyet azon Bosokjne coram tribunali tagad, hogy sem adta, sem keszeritette, hogy az etekben uesse. Szalay Palne azt mondgya, hogy ű^b ezekben nem tud semmit, hanem latot ualamj port az leanyanal, de aztis mindgyart eluetette, mihent az leanya kezeben adta.

Procurator domini magistratus protestatur et quantum ad exceptionem procuratoris consortis Benedicti Szalay, dicit eandem exceptionem ipsi non suffragari, tanquam quae tempore in actione denotati facti in servitute annuali consequenterque sub potestate et iurisdictione domini A fuisset. Subiectio enim et servitus restringit talem qualem quorumeunque putativam praerogativam nobilitarem, igitur ad praemissa de iure respondere teneretur. Quantum ad Agatham, Blasii Czigan consortem, eadem se oblatae inquisitioni contra productas testimoniales authenticas (quae adinstar inquisitionis se haberent) submittere non posset, nam et articuli per procuratorem ipsius I citati de nobilibus et non personis subiectis sonarent. Quantum ad reliquas, Dorotheam ipsius Gregorii Bosokj, iuxta ipsius negativam, contra reliquas autem iuxta oris ipsarum fassiones petit finale iudicium.

Procurator I, quantum ad replicam praefatae principalissae suae, inhaeret firmiter suis allegatis locisque decretalibus et petit ut supra. Quantum autem ad alteram replicam procuratoris domini magistratus A, inhaeret suae postulationi, nam causa praesens non inter partes proportionatas, verum inter magistratum et personam subiectam ventilaretur, ex ea quoque ratione inhaeret tam iuribus regni, quam vero consuetudini hactenus usitatae.

Procurator domini magistratus inhaeret a se dictatis.

Deliberatum est. Quantum ad primam I: ex rationibus per procuratorem

⁵ Az idézett törvényhelyeket szintén a vallatás szabálytalanságának, illetőleg a vád bizonyítékai elégtelenségének igazolására akarja az ügyvéd felhasználni. (A Hármas-könyv II. r. 21. c. idézése erőltetett, az nem vonatkozik az itt tárgyalt ügyre.)

^b ű = u⁸⁸

domini magistratus allatis tartozik az I touab felelnj.⁶ Ad secundam I : miuel inquisitiot ker, fiat inquisitio. Qua peracta, ha innocens talalaltik, ipso facto absolualtatik, sin minus, ut reliquae, temporalem subibit poenam. Ad tertiam I, à kj simpliciter tagadgya : tartozik az ű negatiuaia szerlnt tizenkettöd magaua, tisztességbelj személyekkel megh mentenj magat. Ultimo ad duas reliquas I, az kik qualificative felelnek : tartoznak azon I-k az ű^a qualificataiokat eleghendő keppen megh bizonyettanj,^c mely expurgationak es qualificata bizonyetasnak leszen terminussa matul fogua bis quindena ezen loosy kastelyban coram iudice nobilium, iurato et castellano. Kik ha eleghet tesznek ezen deliberationak, absolualtatnak, ha penigh succumbalnak, esztendeigh ualo rabsagot szenuednek.

Procurator I protestatur super ista deliberatione et submittit se inquisitioni peragenda iuxta eosdem, ut supra, praecitatos articulos.

Procurator domini magistratus inhaeret productis a se testimonialibus, quae ad propriam ipsius I oris fassionem,⁷ quibus sufficientibus petit iudicium.

Deliberatum est. Idem est iudicium, ut in priori deliberatione, paragrapho : Quantum ad secundam⁸ I etc.

Uo. 262v—263v. l.

239.

1650 február 17, Lózs

A földesúr a perbefogott nemesektől, akik egy — megszökött — jobbágyért kezeséget vállaltak, a jótállás összegének megfizetését, a jobbágyra pedig a vagyonvesztés és a proscibálás kimondását kívánja. A nemesek azzal védekeznek, hogy utánuk mások is vállaltak kezeséget a jobbágyért, így az ő kötelezettségük megszűnt. Az úriszék — minthogy ez utóbbi kezeség nem érvényteleníti a korábbi — a földesúr keresetét megítéli.

* Causa eiusdem domini magistratus A contra nobiles Michaelem Aikay, Georgium Babolczaj, Franciscum Tataý, dominam Magdalenam Mesterhajj, Benedictum Szalay et Susannam Heghedús, consortem eiusdem velut iussores¹ et Paulum Heghedus velut incattos.

In persona praefati domini magistratus ut A idem, qui antea, cum iisdem proponit : hogy ez föllyül megh irt kezesek die 2. mensis Augusti anni 1649. az megh neuzet Heghedus Palert, hogy az dominus A-t jamborul szolgallya, el nem czauaroszik,² es ha kiuantatik, tóruenre elő allattyak, mely kezes leueletket in specie producal az dominus magistratus A procatora ; azomban magais

⁶ Az úriszék ezzel a nemesasszony perének (minthogy az asszony a vádbeli cselekmény idején az uraság szolgálatában állott) a saját hatáskörébe tartozását is kimondja.

⁷ Helyesen : ipsarum I stb. (ti. állított ki).

⁸ Helyesen : primam.

^c Az eredetiben itt pont van.

¹ Ti. fideiussores.

² El nem csavarog, nem hagyja el az urát (ti. jótállottak érte).

hasomlo conditiokra kötuen magat magha reuersalissaban, melyetis producal azon magistratus A procatora. Kivannya azert, hogy az megh irt kezesek alletczak Heghedús Palt. Hol nem, in onere fideiussionis convincantur s magais azon Heghedús Pal maga reuersalissa szerint conuincaltassek in amissionne portionis possessionariae in reuersalibus specificatae et insuper proscribaltassek. De quibus praemissis petit iudicium.

Pro I omnibus, excepto Paulo Heghedús, cum nostris et cum consueta generali protestatione. Ex parte Georgii Babolczaj et Francisci Tatay. Contra eosdem dominum magistratum causa in praesenti procedere non posse: hogy midón ezen I-k megh neuzet Heghedús Palert az dominus A-nak kezesek lettenek uolna obligatoriaiok szerint, ezen dominus A nem leuen contentus ezen I-knak kezessegheuel, töruenhez nem kiuanuan túlök megh irt Heghedús Palt, hanem czak nem sok idő muluan azon Heghedús Palra rea külduen ezen dominus A bizonyos szolgait, nem repetaltatuan az megh irt I-ktul, propria autoritate megh fogatta es massaknak újobban kezessegheken adta kj ezen dominus A. Ez föllyül megh irt okokra nezue azert az I-k tanquam et attunc absoluti et pronunc euperent se absolvi iudicialiter. Quantum autem ad reliquos fideiussores, folyamoduan az dominus magistratusnak gratiaiahoz, miuel hogy sok izben faradoztanak erette, hogy ezen dominus magistratus ur szekire elő hozhassak es sok költségekkel is mar kerestettek. Mint hogy azert pronunc elő nem allathattyak, kiuannek ezen I-k tam ex gratia domini magistratus, quam vero dominorum iudicium terminum sibi dari.

Procurator domini magistratus protestatur et quantum ad nominatos Georgium Babolczaj et Franciscum Tatay, dicit non constare exceptionem procuratoris ipsorum. Dato enim etsi constaret, iidem semper reuersalibus ipsorum et fideiussoriae cautioni satisfacere tenebantur, ita videlicet, quod medio tempore vel fideiussoriae ipsorum cautioni praesente ipso I et domino A renunciare litterasque suas expetere, vel eundem hic et nunc sistere fuissent obligati, prout et obligarentur. Fideiussio enim aliorum allegata ipsos immunes reddere non poterat. Igitur ex praemissis rationibus, ut supra, euperet. Quoad reliquos fideiussores et I: siquidem exceptio ipsorum contra productas non iudicialis, sed petitoria esset, quae in foro contradictorio absque annuentia domini magistratus nulla esset.

Procurator I: quantum ad allegationem praemissorum duorum incattorum, docebunt qualificatam suam responsionem, inhaerendo rationibus ibidemque declaratis. Quantum ad reliquos I, inhaeret suae postulationi et petito sibi termino.

Procurator domini magistratus inhaeret praemissis rationibus, ex quibus elicitur petitum terminum non esse replicam directam ad allegata sua.

Deliberatum est. Siquidem ipsi I fideiussores litteris ipsorum reuersalibus productis minime satisfacerent, proinde omnes seorsim et singillatim iuxta continentiam quarumlibet fideiussoriarum et in onere earundem vincuntur.

Ipsaque Paulus Heghedüs iuxta proprias litteras reversales proscibitur, bonaque in iisdem reversalibus obligata domino A adiudicantur.

Procurator domini magistratus cupit referri in sede iudiciaria comitatus pro dandis litteris adiudicatoriis et proscriptionalibus.³

Uo. 264—265. l.

240.

1653 március 17, Lózs¹

Boszorkánysággal, emberek, állatok megrontásával, elpusztításával vádolt özvegy jobbágyasszony áll az úriszék előtt. Minthogy a vádlottnő tagad, negyvenedmagával leteendő esküire engedik. Ha ezt nem tudja letenni, máglyán kell meghalnia.

* Causa praescripti domini A magistratus contra providam mulierem Elyzabetham, relictam condam providi Blasii Szalay, colonissam videlicet suam, in possessione sua Vicza comitatu Soproniensi districtu fluvii Raba existenti habita degentem velut I.

In persona praefati domini magistratus A Szemerey cum nostris proponit. Hogy ez I super retroactis temporibus at annis, et signanter in anno 1651, circa festum sacri Pentecostes Domini,² nem tekintven az isteni feelmet, sem pedigh ez vilagy törüenynek súlios büntetéseül nem rettegven, diversis et iteratis vicibus külömb külömb féle ördöngösségheket, öreg emberek és gyermekek megh vesztését,³ oktalan állatok el szaradazasit^a ördögi mesterséghevel chelekedte. Mellyre nézve megh értuén az dominus magistratus A effele sok ördöghy mesterseghit, megh főgatuán és ez megh neuzeth losy castelliaban, Soprony vármegieiben levőben, foghsaghra beis hozatta, poenam eadem I in generali regni decreto superinde sancitam et expressatam incurrere non formidando. Melly gonosz chelekedetiért az dominus A orszagunk törüenye szerent, mint effele nyilván valo ördöngös aszonra⁴, kivannia condemnaltatnj. Hogi pedigh pro maiori luciditate ebbeli külömb külömb fele sok ördöghseghi coram tribunali constarent, ezen erigalt actio mellet producál authentice emanalt inquisitiot azon I aszony ellen. Melliet azon dominus magistratus peragaltatot, a mellibül vilagossan ki teczik minden ördöngöskeése,^b meljnek continentiaja szerentis kivannia ut supra, petendo finale iudicium, quas et producit.

³ A földesúr csak a maga területén bír joghatósággal, a törvényhatóságok által respektálandó körözélevel kibocsátását a vármegyétől kell kérnie.

¹ Az úriszék tagjai: *Dienesfalvi Cziryaky Ádám* nádori ítélőmester, *Mankobüki Horuath György* Sopron megye alispánja, *Ebergheny János* szolgabíró, *Rechey György*, *Bezerey György*, *Zanthohazy József* esküdt, *Szomay Pál*, *Hettjei Ferenc* esküdt, *Kerecheny György*, *Kuchar István*, *Czompo András* vicegerens, *Hetiey Mihály*, *Fanchy Pál*, *Mesterhazy Mátyás* esküdtek, *Czimber Ferenc*, *Zeke István*, *Telekessy Mihály* és más meghívott bírák. — A jegyzőkönyvből ezt s a 241. sz. alatti ügyet közöljük.

² Ez évben május 28-án volt pünkösd.

³ Megrontását, elpusztítását.

⁴ Helyesen: asszonyt.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van. $b \ddot{o} = o^{19}$

I personaliter negat actionem.

A inhaeret litteris per se productis inquisitoriis, protestando solenniter super negativa ipsius I, petendo iudicium.

Deliberatum est. Consideráluán ezen I aszony ellen valo actiot és be adott inquisitiot, tartozik ezen I aszony mához harmiczad napra, az melly leszen ez ióúó Sz. Györgi hauának 16. napan, magát negiuened magauál, tisztessegh belj szemelliekkal ezen loósy castélliban, ezen nemes Soproni vármegienek edgyk szolgálja biraia és ket esküttie előtt megh menteny. Ki azon napon, ha megh menthetj magát, az fogsághbul föl szabadettatik és el bohattatik, ha pedigh nem, megh egetetik.

Uo. 271—271v.

241.

1653 március 17 Lózs

A földesúr, elővételi joga alapján, 90 forintért megvette egy nemes szőlejét, de az eladó a megegyezés ellenére sem a pénzt nem vette fel, sem a szőlőt nem adta át, sőt azt másik szőlőért el is cserélte. Az alperes nem jelent meg az úriszék előtt, így a földesúrnak ítéltek az ingatlant; vételárát az alperes a hegymestertől, akinél letétben van, felveheti. A szőlő cserébirtokosának, — akít a tárgyalásra nem idéztek meg, s aki jogát az alperessel szemben érvényesíteni akarja — az úriszék előtti tiltakozásáról másolatot adnak.

* Causa praefati domini Joannis Viczay ut A contra nobilem Ladislaum Vághi velut I.

In persona praefati domini A idem procurator, qui supra,¹ proponit Miuél ez I in anno praesenti 1653. circa conversionis B. Pauli apostoli festum^a aruban eresztven egy szőleiét^b ezen losy határban és promonthoriumban, Soproni vármegieiben leuóben, az Szegh hegyben valot, megh kínálvan akkor az dominus A-t, mint azon Szeginek földes vrat, mellynek szomszedgia egy felől nghos Cziraky Adam vram,² más felől Kőuesden lakozo Szabo Mihály. Azomban az dominus A is tanquam dominus, ut supra, praefati promonthorii terrestres, megh árulvan³ azon Vaghy Laszlóval, ugi minth kilenczven magyar forintban Josa Gaspár es több emberseghes emberek előtt, mellynek az aldomasatis az helnek szokasa szerent föl mutatwan.⁴ Azomban az I, nem tudatik mind azon által mi okra nézvé, a megh irt el adott szőlőt sem föl nem vallotta, sem az árrat az alku szerent föl nem vette, noha azon summa pénznel mind ezen helseghnek

¹ Szemerey György.

² Az úriszék tagjai között jelen levő Cziráky Ádám nádori ítélőmester.

³ Megalkuván, megegyezvén.

⁴ Melynek áldomását is megitták, ami a szerződés érvényességének alaki kellei közé tartozott.

^a A dőlten szedett betük után az eredetiben vessző van. ^b ó = e²²

hűtos hegi mestere, Toth György által, s mind pedigh Telekessy Mihály által az I-t admonealtatta, hogy föl vegie. Minth hogi azért az megh irt szőlőt az dominus A-nak már edgyszer el aduán, sem az arrat föl nem akarván vennő, sem föl vallanő, sem kezehez szabadettanő, kiuannia az dominus A az megh irt ratiokbul, hogy kezéhez adassek és asignáltassék. Egiebaránt pedigh mastis solenniter protestálvan az dominus A, kész, ha az töruenő ugy tálállia, az megh irt alku szerent valo kilenczven magyar forintot az I-nak megh adatnő, mellynek kivannia töruenis discussioiat.

Pro I nemo.

Procurator A refert se ad sua allegata et nihilominus protestatur solenniter super non comparitione ipsius I, ex quo legitime certificatus existeret de praesenti termino, uti constaret ex relatione praefati Georgii Thoth, magistri promonthorii. Unde peteret petita etc.

A tertia parte, in persona egregii Joannis Tholnay, Joannes Prustaller proponit eo modo: Miel az actioban megh neuezett szeőlőt azon actioban specificált Vaghy Laszlo vram antecedenter mégh ez el mult Karachon taiban tisztelendő Posgay Janos szent miklosy⁵ plebanus vram által (valahanszor valo requisitioiara ezen Vaghy vramnak) ő kglmenek, Tholnay vramnak adta volt cherében ugy, hogy az minemeő szőlőie Tholnay vramnak ezen loosy hegien az főső Sodorban vagion, azt ő kglmenek Vaghy vramnak adta. És megh bőchültetuén mind az kéth szőlőt iuxta articulum 58. anni 1625, á mennyvel Vaghy vram szőlőie többet ért volna azon Tholnay vram szőlőienel, annak bőchit Tholnay vram Vaghy vramnak rea fűzette volna. Á mellyet in parte Tholnay vram meghis chelekedet, advan Vaghy vramnak azon bőchben hat réff zöld seliem posztot. Vagy vramis bizonios szemelliek előtt leueletis advan azon szőlőie felől Tholnay vramnak, s Tholnai vramis Vaghy vramnak. Sőt azon szőlő megh bőcsüllésére az megh irt Karáchon innep taiban megh neuzetek: szent miklosy plebanus, Tholnay vram, Vagy Laszlo ideis yóvén Losra, itth valo plebanus Kalmanchay Samuel vramnal megh száluán, az itth valo város biráiat, Nemet Balastis oda hiuán, hogy az itth valo hegy mesterrel s több hituos szemelliekkal azon szőlőknek megh bőchulesere kj mentenek volna. De akkor azt találak raita, hogy azon bőchu most nem lehet á nagi ho miatth, azon szőlő tőueit megh nem látván, hanem halladot volna akkorra, á mikorra az ho el olvadott volna;^c és Tholnay vrammal valo alkúia Vaghy vramnak ebben maradott.

Az után a megh irt dominus terrestrissel minth és hogy alkudott és vegett ezen Vaghy vram azon szőlőie veghett, azt külomben nem tudja. Hanem ez előtth minth egy negy auagy őtt héttel ezen Vaghy vram s az megh neuezett sz. miklosy plebanus szemben léuén Tholnay vrammal, mondotta volt azt, hogy

⁵ Ma Fertőszentmiklós, Sopron m.

^c Az eredetiben itt kettőspont van.

Viczay Janos vram ó Ngha magához hivatván ide ezen losy castélliban rőitőkj Jósa Gaspar vrammal, à kj ezen dologhban tudos, hogy minth egy kes ketelen⁶ azon szőlőiet uyobban adta volna azon Viczay Janos vramnak ugy, hogy azon kilenczven forintnak akor kőuetkezeth, már el mult terminusra felét gieczy, más felét esmegh közönseghes tallerul egiszér s mind megh küldőtte volna. Az melliet ezen dominus terrestris el mulatván, úis annak vtanna ez illien el adását megh masolta volta,⁷ maga számara akarvan megh tartany azon szőlőiet.

Mondotta aztis, hogy ezen dominus terrestris olly okkal arult⁸ volna azon Vaghy vram szőlőiere, hogy practice magha számára tartotta és munkáltatta volna azon Viczay vram, egieb arant ezen dominus terrestrisnek nem adta volna. Sőt azzalis assecuralta volna ugian akkor ezen dominus terrestris azon Vaghy Laszlot, hogy ha azon szőlőjet másnak adná s magha számára nem munkalodtattna, ezen dominus terrestrisnek ezen penzys raíta veszen ; viszont Vaghy vram azon maga szőleiehez ipso facto propria duntaxat autoritate hozza niulhasson, munkaltattassa és eo iure, mind az előtt, birhassa. Nem akarván azert Tholnay vram az arantis kárt vallany, protestál solenniter, miuel ezen terminusrul sem ezen dominus terrestris által, sem Vaghy Laszlo vram, minth euictora által ezen szólo véghet nem certificaltatot ; ez arant valo magha ígassaghat Vaghy vram ellen prosequálnj el nem mulattja. Ezen protestatioiát Vaghy vram ellen erigalt actioival edgiútt in paribus le íratnys kivannja.

Procurator A protestatur Tholnay Janos vram allegatioián,^d meli coram tribunali nem constál. Egiebarantis Tholnay vrammal az dominus A-nak de praesenti termino az megh irt szólo felől semmi pörlekedese ninchen, hanem megh neuezett Vaghy Laszloval. Egiebarant, ha mi praetensioia vagion allegatioia szerent Vaghy Laszloval, suis modis procedalhat ellene, de egiebarant ragaszkodvan meghis actioiahoz, kivannia ut supra.

Deliberatum est. Miuel az megh irt I, Vaghj Laszlo de praesenti termino legitime certificatus léuén, contumacia ductus nem compareál, Viczay János vramnak actioiaban specificált szólo adíudicáltatot, és azon actioiban megh irt 90 forint az hegy mester kezénél léuén, Vagy Lászlónak, valamikor akaria, megh adassék.

Domino Joanni Tholnaj dantur paria petitorum.

Uo. 272v—273v. l.

⁶ Akarva, nem akarva.

⁷ Megmásította volna.

⁸ Alkudott.

^d Az eredetiben itt pont van.

242.

1657 április 6, Lózs¹

Vicai jobbágyok a december havában elrendelt trágyahordást nem végezték el. Az úriszék előtt arra hivatkoznak, hogy ily munkára csak tavasszal kötelesek, különben is abban az időben árvíz volt, s a vármegye a Rába szabályozására vette igénybe őket. Egyébként újabban bizonyos fajaragó munkákat végeztek az úr malmához, ezt a földesúr a trágyahordás fejében elfogadta, s a keresetet ellenük megszüntette. Az úriszék elrendeli állításuk bizonyítását. A következő tárgyaláson ketten leteszik az esküt, ezeket felmentik, a többieket pedig — azok kivételével, akik az újabb árvíz miatt nem jelenhettek meg — egyenként 12 forint bírságra ítélik.

* Causa praefati domini Joannis Viczay ut domini terrestris et A contra providos Petrum Kalman, Michaelem Molnar, Stephanum Simon, Joannem Pallffy, Gregorium Akly, Marcum Balas, Stephanum Taljarto, Martinum Totth, Joannem Pinter, Blasium Kouach, Stephanum Pallffy, Laurentium Vargha, Michaelem Simon, Gregorium Molnár, Georgium Boros, Paulum Molnar, Michaelem Lakatjarto ac alterum Michaelem Törjek, necnon Ursulam condam Stephani Molnar relictam, omnino in possessione sua Vicza, comitatu Soproniensi, districtu fluvii Raba commorantes veluti I.

In persona praefati domini A Szemerei cum nostris proponit, hogy ez I-k^a in anno 1655, circa festum Beati Thomae apostoli, midön az dominus A ide Losra tizen két ket forint birsaggal gane hordatasra paranczoltatta volna, ez I-k nem tudatik miczoda vakmerősegtül uiseltetven, megh uetuen paranczoltattiat földés uroknak, el nem jüttek.^b Kiuannia azért az dominus A, hogy ezen I-k pro praemissa ipsorum contumacia azon megh neuzet birsagnak poenaia alat seorsim et singillatim conuincaltassanak, melyrül töruent uar.

Molnar Mihaly personaliter astando maga es à többi szemellieben aszt féleli, hogy az minemü leuelet adot uolt nekik az dominus magistratus A-nak attia, nehaj naghos Viczay Adam vram eő Nagha akkorbeli földes urok, abban specificice az uagion irua, hogy pünkösd taiban tartozzanak ganejozný. Az mely léuel az dominus A-nak kezeben uagion, kit élő aduan eő Nagha, birak uraimék eő kelmek megh lathatnak belöle. Masik az, hogy akkor az üdö taiban, ha szinten akartak uolnaís, à nagy ar uizeknek miatta nem jühettek. Harmadik, hogi az nemes varmegie parancholattiaibul imide amoda

¹ Az úriszék tagjai: *Rabbi István* kir. személynöki ítélmester, Sopron és Veszprém megyék jegyzője, *Bezcredi György*, Sopron megye alispánja, *Ebergheny János*, Zeke István szolgabírák, *Hertelendj Adam*, *Völczey Pál*, *Kerecheny György*, *Szabo István* esküdtek, továbbá *Aikay Mihály*, *Kys Mihály*, *Bögöcz-i Kaldy Péter*, *Fanczy György*, *Neczky Gáspár*, *Czupo Mihály* és más meghívott bírák. — A jegyzőkönyvből ezt és a 243—245. sz. alatti ügyeket közöljük.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt pontosvessző van.

uoltanak ösztörü csinálni és a Rába mellett ualo اساسokra.² De ut ut sit, az el mult nyaron az dominus A ot leuen Viczan, a malomhoz azon ganajozasert fat faragtatot, es ugian akkor e mostani aquisitiojat eo Nagha nekik condonalta, a mellien fejenkent keszek megh esküdný.

Procurator domini A aszt mongia, hogy magok hütiuel ualo enodatijok qualificata responsiohoz nem elegsèges, hanem kiuannia, hogy elegsèges keppen megh bizonieczak. Egiéb érant töruent var.

Deliberatum est. Consideraluan ez I-knak az dominus A actiojara tét qualificatajokat s kiualkeppen pedigh azt, hogy eo Nagha ebbéli kerésitet condonalta uolna,^c ez okaert azon I-k iuxta oblationem ipsorum e jüüendö dominus magistratus székin propria in persona seorsim et singillatim tartoznak megh esküdný. Kik ha megh esküsznek, uagy nem, ugian akkor törüeniek leszen.

[Az ügy folytatása uo. 1658. december 30-án:]³

Levata causa antelati domini Joannis Viczay uti magistratus et domini terrestis ut A contra providos Petrum Kalman, Michaellem Molnar, necnon reliquos in folio sub no. 166. comprehensos,⁴ uti colonos suos veluti I.

Et procurator dicti domini A idem, qui supra et cum iisdem cupit, ut I satisfaciant iudiciariae deliberationi, alioquin contra eosdem seorsim iuxta meritum actionis peteret iudicium. Ex parte vero non comparentium, exquo contumacia ducti non comparerent, cuperet contra eosdem iudicium, de praesenti termino legitime certificatos existentes.

Deliberatum est. Mivel hogy az I-knak kettei, ugy mint Molnar Gergely és Simon Mihaly iuxta praemissam deliberationem magok személyekben megh esküttek,^b ez okáert ab aquisitione domini A absolvaltának. A többi peniglen, ugy mint Kalman Péter, Molnar Mihaly, Simon Istvan, Akly Gergely, Toth Marton, Kovacz Balas, Boros Geörgy, Lakattiaro Mihaly, Molnar Istvané,⁵ mint hogy a mostani rosz üdönnek, utnak és árviznek miata in praesenti termino nem comparealhattak, azok e iövendö ur székin tartoznak eleget tennj az fölyül specificalt deliberationak és ugian akor törvényekis leszen. Ezen kívül a többi, iol lehet personaliter comparealtak, de mint hogy az be felelt engedelme az dominus A-nak nékiek eszekbe nem iutt, ahöz képest megh nem esküttenek és propter omissionem iuramenti iuxta iudiciariam deliberationem fieri debentis, convincaltának in onere actionis domini A.

Uo. 276v—277., 283—283v. l.

² A Rába töltésein dolgoztak. Az ösztörü partvédö vesszőfonás, mellyel a töltéseket erősítették, hogy a víz el ne mossa.

³ Az utóbbi alkalommal összeült úriszék tagjait l. a 246. sz. per l. jegyzetében.

⁴ Az első tárgyalás fenti jegyzőkönyvében. (A jegyzőkönyvet tartalmazó kötet lapjait később átszámozták, a mai lapszámot l. a szöveg végén.)

⁵ Istváné.

^c Az eredetiben itt pont van.

243.

1657 április 6, Lózs

A földesúr keresetet nyújt be vicai jobbágyok ellen, mert az urasági pajtához szükséges javágó munkákat nem teljesítették. Egyikük betegségére hivatkozik, egy másik arra, hogy nem volt köteles a robottal, kettő pedig arra, hogy távolléte miatt nem tudott a parancsról, végül egy jobbágy nem jelent meg az íriszék előtt. Az ítélet szerint a perbe fogottaknak bizonyítaniok kell védekezésüket, a távol maradt jobbágyot viszont, a kereset szerint, 12 forintra bírságolják. Az ügy következő tárgyalásán a betegsége hivatkozó ezt bizonyítani tudja, tehát felmentik, két jobbágy bizonyítását az árvíz miatt elhalasztják.

* Causa praefati domini magistratus et terrestrius ut A contra Paulum, Joannem, Gregorium omnino Molnar, Laurentium Varga, Joannem Kouacz et Michaeliem Lakatjarto in praedicta possessione Vicza degentes veluti I.

In persona praefati domini A idem, qui supra, cum iisdem proponit, hogy ez I-k^a in anno 1655, circa festum conversionis beati Pauli apostoli, midőn Iuanban paranczoltatta uolna az dominus A paíta epületire ualo fa vagny¹ tizen ket két forint birsagh alat, ezen I-k uakmerősegre uetuen magokat el nem mentek. Kiuannia azert az dominus A, hogy ezek az I-k ebbelj engedetlenségekert seorsim et singillatim in poena praescripti birsagii conuincantassanak. Melyrül töruent vaar.

Molnar Gergely aszt mongia, hogy akkor beli betegségé miat el nem mehétet. Molnar Janos aszt feleli, hoga ötet az ur eö Nagha az előbbeni hazabul mas pusztara szállította, és akkor arra nezve Sz. Geörgi naptul fogua Sz. Mihaly napigh szabadsagot adot neki.² Azonban aratas taiban eö Nagha az itualo kastely hidgiat megh akaruan czinaltatny, ide hiuatta munkara ugi, hogy noha nem tartozot uolna uele Sz. Mihaly nap előtt, de hogy el jut és munkalodot, eö Nagha abbeli munkaiat arra hadta uolt, hogy Sz. Mihaly nap utan ualo munkajaban hajullion.³ És igi hoga el nem jut az actioban megh irt üdö taiban a munkara, nem engedetlenségbül czelekedte, hanem alkalmaztatta magát az ur eö Nagha akarattiahoz. Kouacz Balas⁴ aszt mongia, hogy a mikor eö Nagha paranczoltatta az iuani munkara a töb szomszedit, ö akkor Szent Martonon⁵ alo ualo Mind szent neuü faluban⁶ uolt, a hol touabbis kését egy hétnel, es igi nem leuen az ur ö Nagha paranczolattia

¹ A jobbágy robotjából minden munka kitelik, a ház, pajta, híd stb. építése is.

² A földesúrnak jogában állott jobbágyát birtokain belül az egyik helységből a másikba áttelepíteni. Itt a jobbágyot pusztai telekre szállították, és a szokástól eltérően (rendszerint 1—3 évi mentességet engedélyeztek ilyenkor) csupán egy nyári időszakra adtak neki mentességet.

³ Munkájába számíthat be.

⁴ A jegyzőkönyv bevezető része szerint Kovács János.

⁵ Ma Gyórszentmárton, Győr-Sopron m.

⁶ Ma pusztai Mezőörs (Győr-Sopron m.) határában.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

hirevel, ugi mulatta el az eö Nagha szolgalttiat, egiéb érant kesz mindenkor az szolgalttra.

Lakatjarto Mihalís aszt mongla, hogy nem hallotta az ur paranczolttiat, mert eö akkor Mihaliban⁷ uolt, és mind égi hetig késet oda.

Procurator domini A quoad praesentes qualificantes protestatur et dicit, ut edoceant qualificatas suas responsiones. Ex parte autem Pauli Molnar absentis, ex quo idem I contumacia ductus legitime certificatus existens, contra eundem peteret iudicium.

Deliberatum est. Ezen I-k is hasonlokeppen é jüüendö dominus magistratus székin tartoznak magok szemelieben megh ésküdni, azon es élsöben Molnar Gergéli, hogy eö az dominus A-nak paranczolttiakor betegh uolt, es azért köllöt él mulatni. Kouacz Balas pedigh es Lakatjarto Mihaly azon, hogi eök nem tudtak az ur ö Nagha paranczolttiat, es nemís uoltak az üdö taiban hazoknal. Kik ha megh ésküdnek, uagi nem, ugian akkor törüeniek leszen. Molnar Pal pediglen, mint hogi de praesenti termino legitime certificatus uolt, es contumacia ductus nem comparealt,^b ez okaért convincitur in onere actionis, florenis videlicet duodecim.

[Az ügy folytatása uo. 1658. december 30-án :]⁸

Levata causa praefati domini A contra providos Paulum et Gregorium omnino Molnar, necnon Blasium Kovacz ac Michaelem Lakatiarto in praefata possessione Vicza, colonos videlicet suos, degentes, in folio sub no. 168. comprehensos⁹ veluti I.

Et procurator, qui supra, cum iisdem cupit eosdem quoque, ut satisfaciant iudicariae deliberationi, alioquin iuxta propositam actionem contra eosdem seorsim petit iudicium.

Deliberatum est. Molnár Gergely eleget téven az deliberationak, absoltaltatik az dominus A adquisitioiatul. Kovacz Balas es Lakattyarto Mihaly, mint hogy à Rabanak mostani nagy aria miat nem comparealhattak,^b ez okbul é jóvendö ur székin tartoznak eleget tenni à fölliül megh írt deliberationak, és akkor törvények is leszen.

Uo. 277v—278., 283v. l.

⁷ Mihályi, Sopron m.

⁸ A fenti alkalommal úriszékot ülö bírák nevét l. a 246. sz. per 1. jegyzetében.

⁹ L. a 242. sz. per 4. jegyzetét.

^b Az eredetiben itt pont van.

244.

1657 április 6, Lózs

A földesúr megparancsolta vicai jobbágyainak, hogy míg az úr borát mérik a faluban, otthon senki saját bort hordóstól ne tartson. Mivel az alperes jobbágyoknál a földesúr kiküldöttjei bort találtak, sőt az egyik jobbágy a megbízatásában eljáró szolgát meg is támadta, az úr megbüntetésüket kívánja. Az egyik perbefogott bebizonyítja, hogy fuvarban kapta a bort, s eladni nem tudván, házánál kellett azt tartania, a másikat viszont a földesúr tilalma kiadásakor kifolyatták, ennek tehát otthon nem volt bora. Mindkettőt felmentik. A harmadikat, aki tagadja a verekedést, védekezése esküvel leendő bizonyítására kötelezik, végül a negyedik, idézésre meg nem jelent jobbágyot a kereset szerint 12 forintra bírságot ítélik. A következő tárgyaláson a bizonyítást az árvíz miatt el kell halasztani.

* Causa praefati domini A contra providos Michaellem Simon, Georgium Kouach, necnon Stephanum Simon ac Joannem Palffy in praedicta possessione Vicza degentes veluti I.

In persona praefati domini A idem, qui antea, cum iisdem proponit, hogy ez I-k in anno 1656. circa festum Circumcisionis Domini,¹ midőn^a az dominus A közönségesen^a az viczaijaknak^b tizenket két forint bírságh alatt megh paranczoltatta uolna, hogi hordostul bort házanal senki ne tarczon, foliuan az dominus A-nak bora ;² ugian akkor az dominus A maga szolgait : Csanigh Janost, Horuat Jakapot és Szabo Janost hozzáik ki külduen, hogi, ha paranczoltattia ellen ualaki házanal affele borokat tartana, mēgh latnak. Azonban megh jarnak házokat ; ugimint Simon Mihalyal, Kouacz Géörgynel, Palffy Janosnal bort talaltanak. Az égik I pedig, ugimint Simon Istuan, megh neuzet dominus A-nak szolgálira tamaduan, Horuath Jakapot kemenien megh uerte, Szabo Janost pedig idestoua taszigalta, potentia mediante, praeiudicio dicti domini A valde gravi et manifesto. Kiüannia azért a dominus A, hogi az megh neuzet három I-k urok paranczoltattik ellen ualo cselekedetikért seorsim in poena praescripta coniuncaltassanak. Simon Istuan pedig pro praemissa patrata violentia contra dominum A et servitores seorsim conuincaltassek.

Az égik I, ugimint Simon Mihaly, maga felöl aszt mongia, hogy eő három szőlő hasznat horduan it Loson, azert adtak faradsagaért.³ Eő penzén nem uette, és az ur paranczoltattia elöt immar ā bor hazanal uolt, ki nem önthette. Örömost el adta uolna, ha ki uette uolna.

¹ Újév tájban.

² Újévkor csak a földesúrnak volt joga a borát árulni.

³ Három szőlő termését hordta be Lózsra, s fuvardíj fejében kapta pénz helyett a bort.

^a ö = o¹⁸, ü = u¹⁸ ^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

Az másik, ugimint Palffy Janos aszt mongia, hogi eő a tilalom utan nem tartot bort, hanem mikor a tilalom eset, akkor a csapjatis ki uontak boranak s csak el folit.⁴

Simon Istuan tagadgia a uerekedést.

Procurator domini A protestatur quoad praemissas qualificantes personas et cupit, ut edoceant, alias iudicium. Ex parte vero Georgii Kouach, exquo idem I de praesenti termino legitime certificatus existens non comparet, ideo cuperet eundem convinci. Ex parte autem Stephani Simon protestatur super negativa ipsius I et iuxta titulum 32. partis 2dae Operis Tripartiti⁵ tam occasione praefati domini A, quam vero Jacobi Horuat et Joannis Szabo, seorsive contra eundem peteret iudicium.

Déliberatum ést. Consideraluan az dominus A-nak ez I-k ellen ualo actiojat s az I-knekis arra tét qualificatajokat es negatiuajat ponderaluan, miuel hogy Simon Mihaly feleletibül ki tezik, hogy eő nem az dominus A-nak prohibitioja utan uette a bort, hanem megh annak elötte, faradsaga utan adtak neki. Palffy Janosnakis feleleti az léuen, hogy eő nala a bort nem a tilalom utan talaltak, hanem a tilalomkor, a kinek mingiart csapiat kys uontak es e keppen tüle^a el uészet,^c s az dominus A actiojais nem contineal semmi idöt, a meliben a tilalom utan ezen ket I bort tartot uolna maga hazanal, söt azon dominus A-nak procatora in contrarium semmit sem repplical. Ez okaert ezen ket első I az dominus A-nak impetiojatul absolualtatnak. Az mi Simon Istuan negatiuajat illeti, tartozik harmad magaua e' juuendö^a dominus magistratus ur székin jambor es tisztességbeli paraszt szemellielkel megh esküdni azon, hogi eő az dominus A-nak szolgálait megh nem uerte; ki ha megh esküszik uagi nem, ugián akkor törüennie leszén. Kouacz Geörgy pediglen de praesenti termino certificatus léuen, mint hogi contumacia ductus nem comparealt,^d ez okaert conuincaltatik in onere actionis in florenis videlicet duodecim.

[A per folytatása uo. 1658. december 30-án:]⁶

Levata causa eiusdem domini A contra providum Stephanum Simon in praefata Uicza degentem, in folio sub no. 170.⁷ et cupit procurator praefati domini A, ut satisfaciatur iudiciariae deliberationi, alioquin iudicium.

⁴ A földesúr szolgálai, hogy a jobbágy — saját borát árulva — ne csökkenthesse az uraság hasznát, kihúzták a hordók csapjait, s kifolyatták a jobbágy borát. E kíméletlen módszer alkalmazásával más uradalmakban is találkozhatunk.

⁵ A Hármaskönyv idézett címére többféle szempontból szoktak hivatkozni az urasági fiskálisok; legtöbbször — mint itt is — 5. §-ára gondolva, mely szerint a felperessel szemben kellő ellenbizonyítékokkal nem rendelkező alperes azonnal elmarasztalendő.

⁶ Az ekkor összeült úriszék tagjait l. a 246. sz. per 1. jegyzetében.

⁷ L. a 242. sz. per 4. jegyzetét.

^c Az eredetiben itt kettőspont van. ^d Az eredetiben itt pont van.

Deliberatum est. Miuelhogy ezen I is hasonló okokból nem comparealhatot, mint à tóbi,⁸ arra nézue è jövendő ur székin tartozék elleget tenni az főlyül megh irt deliberationak.

Uo. 278v—279v., 283v. l.

245.

1657 április 6, Lózs

A földesúr vádat emel két vicai jobbágy ellen, akik közül az egyik a falu által kalodába vert rabot kiszabadította, a másik pedig, amikor kalodába zárták, fejsszével feltörte azt. Az utóbbi elismeri a vádat, azonban arra hivatkozik, hogy vétké nem volt súlyos, amiért megfjogták; az első viszont bebizonyítja, hogy a földesúrral megegyezett, de a büntetés váltáságául megállapított fuvarat a földesúr nem vette igénybe. Az úriszék az egyik jobbágyot felmenti, a másikat védekezésének bizonyítására utasítja.

Causa praefati domini A contra providos Joannem Palfy et Gregorium Molnar in Vicza degentes velut incattos.

Idem procurator domini A, qui supra, proponit, hogy ez egik I, ugimint Palfy János in anno 1654. circa festum beati Michaelis archangelí, midön közönsegessen à viczaijak ezen I-nak egy Peresztteghi Janczi neuü szolgálaiat érdemes uetkeé'rt¹ à kalodaban uertek uolna, ez I-k² akkorbeli falusi biro, Töriek Mihaly neuü házanal az megh neuzet szolgat à kalodabul hatalmasul ki vette és el boczatta.

Az másik I is pedigh, ugimint Molnar Gergély, in anno praescripto circa festum B. Margarethae, azon megh néuezét falu birajanak házanal, midön azon viczay falubeliék bizonios uetkéért az kalodaban uertek uolna, à kalodat egy öreg^a feiszeuel föl uerte es magat ki szabadé'totta. Kiuanntia azért az dominus A, hogy ez I-k pro praemissis actibus suis potentiariis seorsim conuincaltassanak, melyrül^a törüent^a uaár.

Palfy Janos aszt feleli, hogy az ur eö Nagha neki ebbeli cselekedetiért megh engedet ugj, hogy Beczben uigien ualamí tikokat. Ide júuen^a azon I es bizonios okokra nezue mint hogy akkor el hallasztotta az dominus A, az idötül fogua senki rea nem eröltetet,³ melliet megh bizoniet cum termino.

Molnar Geörgy pedigh nem tagadgia, hofi eö nem uerte uolna, mert à rab azon uagion, hofi à mint,⁴ el szaladgion; eötet nem latorsagaert tettek oda.

⁸ Ti. az árvíz miatt.

¹ Súlyos vétség miatt.

² Helyesen: I.

³ Megjelent igájával a bécsi hosszúfuvarra, a földesúr azonban akkor elhalasztotta a baromfiszállítást, s azóta senki sem adott neki parancsot e munkára.

⁴ Hogy amint lehet.

^a ö = o¹⁸, ü = u¹⁸

Procurator domini A protestatur de confessatis ipsius I, ubi factum in actione denotatum non negaret, non obstante tali quali excusatione ipsius I, mert dato sed non concesso, ha szinten uetke nēm let uolnaīs rea, mely nem constal, megis aszt nem cselekedhette uolna, hanem mas keppen köllöt uolna eleit uēnni szabadulásanak,⁵ melirül törüent uár.

Deliberatum est. Az első I, ugimint Palfy Janos, tartozik á maga oblatioja szerint az maga qualificatajat az dominus magistratus jüuendö szekin megh bizoniettanni, á kinek ugian akkor törüenniē lészen.

Az masik, ugimint Molnar Gëörgy, mint hogÿ örizè't alatt nem uolt, s uetke sem uolt oly derekas,⁶ á miert megh kölletet uolna fogni, hogy magát á kalodabul ki uette és haza ment, s az utatul fogua az dominus A-nak á miuel tartozot, praestaltá, absolualtatik.

[A per folytatása uo. 1658. december 30-án :]

Levata causa eiusdem domini A contra providum Joannem Palfi in dicta Vicza degentem, in folio sub no. 176. comprehensum⁸ veluti I. Et procurator domini A cupit, ut I satisficiat qualificatae suae responsioni, alioquin contra eundem peteret iudicium.

Deliberatum est. Az I, ugy mint Palfi Janos, qualificataianak nylyvan valo voltat referalvan Bogác Izvan és Czanigh Janos uramék recognitioiokra, á kik akor az üdöben in absentia domini A az dominus A nevével paranczoltak; mivel eö kegmek is az szerent recognoscallyak, hogy ez I hazatul ide faradot fol Lóóstra lovastulszekerestül, s kész volt vona föl uinni á tikokat Béczbe, de azonban megh valtozvan az dominus A paranczolatlyya, czak hejaban vissza kellet az hazahoz menni. Re itaque sic existente, absolualtatik az I az dominus A-nak kerresetitül.

Uo. 280v—281., 283v—284. l.

⁵ Másképpen kellett volna elérnie kiszabadulását.

⁶ Súlyos.

⁷ Az ekkor összeült úriszék tagjait l. a 246. sz. per 1. jegyzetében.

⁸ L. a 242. sz. per 4. jegyzetét.

246.

1658 december 30, Lózs¹

A földesúr azzal vádolja a lózsi bírót és a város polgárait, hogy hozzá intézett folyamódásukban, a papot szidalmazó asszony megbüntetését kérve, megfenyegették urukat: amennyiben kívánságukat nem teljesíti, panaszukkal a vármegyéhez fordulnak; ezzel megsértették földesuruk magisztrátusi tekintélyét. Különbön is a szitkozódó szavak elhangzása, a kereset szerint, nincs bebizonyítva. A vádlottak kijelentik, kérvényükben azért hivatkoztak a vármegyére, hogy az ilyen bűn büntetlenül ne maradjon, s más fórumot ebben az ügyben nem kerestek meg, a szitkozódás pedig köztudomású, hiszen az asszony a papot a templomban megkövette. — (Az ítélet hiányzik.)

* Causa praefati domini magistratus et terrestres ut A contra providos Georgium Varga, attunc iudicem, Nicolaum Nagy, Blasium Német, Stephanum Horvatt, Georgium Tott ac alios universos incolas et inhabitatores dicti oppidi Loos, uti colonos suos veluti I.

In persona eiusdem domini A idem, qui supra, proponit, hogy ez I-k^a in anno 1655. die 29. Decembris, nem tudatik miczoda gonosz szanszandékbul viseltetvén, közönségessen egy supplicatit fundalvan ezen dominus A-nak egy némő némő it Loson, Sopron varmegyében lakozo Bosokiné nèvő aszoni felől, fenegetvén azal földes urokat, mint ezen helységnek magistratusat, hogy ha megh nem bünteti azon megh nevezet aszszont, az nemes vármegyétiis megh talaliak felőle². Mely fenegetődző szovaika¹ tanquam subditi az dominus magistratus földös uroknak magistratusy autoritassa ellen igen vétettek, praeiudicio dicti domini A derogamineque honoris sui gravi et manifesto. Unde idem dominus magistratus A contra eosdem I seorsim, tanquam contra auctoritatem et honorem suum sese opposentes, peteret iudicium. In cuius rei documentum, licet non teneretur dominus A contra eosdem I tanquam subditos suos docere, nihilominus producit in documentum supplicem libellum eorum I coram dominis iudicibus, petendo finale iudicium.

I personaliter coram tribunali demisse astantes cupiunt eundem supplicem libellum perlegi. Quo perlecto azt mondgiak az I-k, hogy ezen megh olvastatot supplicatio semmi némő punctiaban földes uroknak magistratussi volta ellen nem praeiudicaltatik, sőt inkab azon istentellen szitoknak el tavoztatássára nézue, hogy azon actioban specificaltatot aszony ezen helség-

¹ Az úriszék tagjai: Rabbi István mester (protonotárius), *Bezeređj György*, Sopron megye alispánja, *Mankobük-i Horváth Ferenc*, Vas és Zala megyék jegyzője, *Belleznay Ferenc*, *Nagy György*, Sopron megye szolgabírái, *Gallin István*, *Telekesi Mihály*, Horvatt Ferenc, *Kereczenj György*, Sopron megye esküdtjei, *Tholnay János*, *Zeke István*, *Ebergheny János* és más meghívott bírák. — A jegyzőkönyvből ezt s a 247—248. sz. alatti pereket, valamint a 242—245. sz. alatti perek folytatólagos tárgyalásának jegyzőkönyveit közöljük.

² A vármegyénél is panaszt tesznek ez ügyben.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

nek praedikatorat így szidalmazvan, tudni illik, hogy az magas kű³ útné meg^h mind magát s gyermekit és hazat, inkább ezen földős uroknak azon aszont büntetesse alla submittaltakis. Hogy pediglen ultimarie, hogy ilyen facinus büntetetlenül ne maradjon, az nemes varmegiét requirálni akarvan, azal nem vétetennek s nemis czelekették. Mertha szintén az nemes varmegiét requirálni akartak volna, ott nem az földős urok ellen, hanem mint afféle praedikatorok szidalmazó személy ellen kívántak volna méltó büntetést, *salva iurisdictione et autoritate domini terrestres permanente.*^b Kivanniak az I-k az birak uraiméktul való abszolvalásokat.

Procurator domini A protestal heltellen való allegatioin az I-knak, inhaerealvan azon be adot supplicationak continentiaiahoz, à hol vilagossan ki tezik, subditusok lévén az I-k, az dominus magistratusnak ugian impo-náltak, hogy ha czelekeszi ioval io, hol nem, ők confugialnak más birakhoz. Melyre nézue főletéb ledaltatot az dominus A magistratusj tisztiben, meliért kivania, ut supra, az I-k convincaltassanak, petendo iudicium.

Az I-k kivanniak ut supra, miuel azon ultimaria clausulat iuxta assertionem domini ipsorum terrestres non impositive esse subnexam,⁴ verum ut supra etc. Mivel egiébrant⁵ efféle karomkodok ellen az nemes varmegieis^c deliberalt,⁶ melyhez képest elsőbenis ezen földős urokat requiraltak; ugian per hoc más magistratust azon karomkodasnak büntetéséről nem requiraltanak, per hoc az dominus terrestresnek méltosagat nem ledaltak. Cupiunt, ut supra, sui absolutionem.

Procurator domini A dicit: az I-ktul allegaltatot karomkodo szok nem constalnak és ha constalnanakis, avagy constaltak volna, nem kellett volna ilyen fenegetődző szokal az dominus magistratus ellen magokat mint-egy^c impositive opponalni, azért mégis ut supra.

I inhaerendo praemissis azt mondgiak, hogy ha azon karomkodo szitkozodasok ezen helységnek birai előtt nem constaltak volna, ez dominus magistratusokat méltatlanul nemis requiraltak volna. Hogy ha az törvének ugy fogh teczeni, készek az I-k in termino megis bizonyítani, kirúl már egiébrantis azon személy az praedikatorat publice az templomban megis követte. Quare petunt ut supra.

Procurator domini A inhaerendo suis praemissis et non obstante impertinenti postulatione petiti termini, ex praemissis suis rationibus adhuc petit contra eosdem finale iudicium.⁷

Uo. 284v—285v. l.

³ Mennykő, villám.

⁴ A „non” szót helyesen a „iuxta” szó elé kellett volna tenni: a kifogásolt megjegyzést nem a földesúr állítása szerint, őt vádolva (fenyegetve) fűzték hozzá kére-sükhöz.

⁵ Egyébiránt.

⁶ Statutumot adott ki.

⁷ A földesúr éberen vigyáz a maga teljhatalmára jobbágyai felett, nem tűri, hogy azok rajta kívül más hatósághoz forduljanak.

^b Az eredetiben itt pontosvessző van. ^c í = i⁸

247.

1658 december 30, Lózs

A földesúr vádat emel szolgája ellen, aki vásár idején a zsidó vámot megverte. A vádlott azzal védekezik, hogy önvédelemből követte el tettét. Az úriszék azzal az indokolással, hogy az ország törvényei szerint vámszedőnek zsidót alkalmazni nem szabad, a szolgát felmenti.

* Causa praefati domini A contra agilem Georgium Szabo de Abany, servitorem videlicet suum veluti I.

In persona eiusdem domini A idem, qui supra, cum iisdem proponit: hogy ez I in anno praesenti 1658. in ipso festo B. Lucae evangelistae, régi be uet frangját az városnak megh uetuén, midőn akkor it vásár let uolna Looson, az fráng ellen hatalmasul vámosnak házára ment, es azon vámosát, sido Danielt megh uerte, praeiudicio eiusdem domini A gravi et manifesto. Kiuannya azért az dominus A, hogy ez I mind az frangnak violálásáért, s mind az vamos megh ueréséért külömb külömb convincaltassék, melyrül törüent vár.

I personaliter adstando azt mondgya, hogy eö neki rabja léuén akkor az sido vámos házánál,¹ a uégre ment oda mint rabjához, hogy megh lássa.^a Azonban az sido, midőn az ur szolgájára tamadot volna, Szabo Ferenczre, tehat az mellet talált uolna szolni, es eö reais reá tamoduán, rut szitokkal illette es verni akarta. Azonban eö is az maga oltalmában találta megh ütni,^b miuel hozzá ütöt, es ha az fejét félre nem uonta uolna, megis ütötte uolna.

Procurator domini A protestál az I-nak feleletin, mely nem constál, es ha constálnais, semmit nem suffragálhatna, miuel ki tetczik a maga feleletibül, hogy a vámos nem ütötte uolna megh ütet, hanem czak akarta uolna; de eö megh ütötte az vámost, azért voluntas pro facto non reputatur. Kiuánja azért mégis ut supra, de simplici et plano conuincaltatni.

Deliberatum est. Consideráluán az I ellen erigalt actionak tenorját es az I-nakis reá tet feleletit: miuel constál, hogy az actio sido vámosért instituáltatot, miuel penigh országunk végezése² szerént az sidok nem hogy a vámakon protegáltothatnának, hanem inkább eddighis amoueálni köllöt uolna eöket: ez okaért mint olyan személy dolgában instituált actio, simpliciter condescendál es az I absoluáltatik.

Uo. 290—290v. l.

¹ Valószínűleg török rabról van szó, aki a vámoshoz (vámszedőhöz) volt kiadva munkára.

² Ti. az 1649. évi 79. tc. E törvénycikk megújítja a korábbi (így az 1630. évi 15. és 1647. évi 91.) törvénycikkeket és újra elrendeli, hogy a zsidókat a vámok kezelésétől, bérletétől el kell mozdítani.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt pont van.

248.

1658 december 30, Lózs

A földesúr panaszt tesz az úriszék előtt egy vicai jobbágy ellen, aki az urasági malom részére kijelölt fát tilalom ellenére magának kivágta. Minthogy a jobbágy úrdolgával van elfoglalva, s így nem jelenhetett meg, az ítélethozatalt elhalasztják.

* Causa praefati domini A contra Joannem Németh, colonum suum in Vicza degentem veluti I.

In persona praefati domini A idem, qui supra, proponit: hogy ez I in anno praesenti 1658. circa festum conversionis B. Pauli apostoli, midőn az viczay biro megh paranczolta uolna 12 forint birság alát, hogy senki le ne uágja azt az egy fát az viczai erdőben^a es territoriumban, az kit az ur malma szükségére megh tiltot uolt; mind azon által az I, nem gondolván az megh neuzet birsaggal, le uagta hatalmasul es föl uagdalta. Kiuánya azért az dominus A, hogy ez I ebbeli czelekedetiért conuincaltassek.

Deliberatum est. Miel ex fidedigna relatiobul constál, hogy az I az dominus A dolgában, leuél hordozásban uagyon: ¹ ez okbul az causa most differáltatik.

Uo. 291—291v. l.

249.

1667 június 1, Lózs¹

A vicai jobbágyokat azzal vádolják, hogy a húszforintos birság alatt megparancsolt gabonabehordást es szántást négy alkalommal elmulasztották. Mivel az úriszék előtt sem jelentek meg, a keresetnek megfelelően fejenként 80 forint birságra ítélik őket.

* Causa praefati domini A contra providos Stephanum Palfi iudicem villanum necnon Georgium Kovács, Nicolaum Simony ac reliquos universos incolas possessionis Vicza, colonos videlicet suos veluti I.

In persona praefati domini A Szemerey cum nostris proponit, hogy ezek, nem tudatik miczoda magokban el tőkéllet szánt szándékbul, régi törvények es szokások ellen, az mint szokot robotolasokkal szoktak az dominus A-nak marhájokal robotolni, ugymint Sz. Geörgy naptul fogva Sz. Miháli napig^a minden harmadik hétben egész hetet az A-nak tartozik szolgálni, akarmire parancsoltassanak, ^b Sz. Mihal naptul fogva penigh Sz. Geörgi

¹ A földesúr leveleinek kézbesítése, sokszor nagy távolságokra eljuttatása is a jobbágy számtalan kötelezettsége közé tartozik.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

¹ Az úriszék tagjai: *Körtösy Mihály*, Sopron megye szolgabírája, *Tomsicz György*, *Musai-i Horvath Ferenc*, *Nemeskéri Szabo István* esküdtek, *Guary Gergely* Vas megyei alszolgabíró, *Militenczi Mihály* es Georgi Gergely meghívott bírák. — Az úriszék csak ezt az ügyet tárgyalta.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt pont van.

napig minden negyedik hét az uré', az marhájokal valo robottyokat és szolgálatyokat nagi engedetlenül és vakmerő képpen nem praestállyak. Az mint in anno quoque 1666. praeterito, circa dominicam nonam Trinitatis² husz husz forint birságal az dominus A, tisztartója, Egyed István által Ivámban gabona hordatni paranczoltatta.^c Item eodem anno praedicto Sz. Kereszt föl emélésse nap táiban is, ugian azon megh nevezet tisztartója ide Losra szántani husz husz forint birsaggal paranczolta; azon meg nevezet eszten-dőbenis Sz. Lukác nap taiban hasomlo keppen folyúl megh irt birság alatt.^c Az mint hogi in anno quoque praesenti circa dominicam Judica³ megh nevezet tisztartója ide Losra szantani sub poena praescripti birsagii parancholta. Mind az által nagy vakmerősegré vetvén magokat, mind enni szok rendbéli parancholattyat megh vetettek az A-nak, es el nem jüttek praeiudicio dicti domini terrestris A, damnoque valde gravi et manifesto. Kivánnia azért az dominus terrestris A, hogi az I-k seorsive mindenik actio ellen enni szok rendbeli engedetlensegekert mind aniszor az megh irt birság alatt convincaltassanak.

Pro I nemo.

Procurator domini A protestatur solenniter super non comparitione I; de praesenti termino legitime certificati existentes non comparerent, ideo contra eosdem peteret finale iudicium.

Deliberatum est. Exquo I de praesenti termino legitime certificati existentes, nec per se, nec per procuratorem suum comparerent, contra contumaces autem omnia iura regni clamarent, ideo iuxta meritum actionis seorsive idem I contra singulas propositas actiones vincuntur in onere praescriptarum poenarum birsagii.

Procurator audita deliberatione cupit executioni demandari.

Deliberatum est. Submittitur executioni per hominem domini terrestris fiendae.

Uo. 293—293v. l.

² Ez évben augusztus 22.

³ Ez évben március 27.

^c Az eredetiben itt pontosvessző van.

250.

1668 április 14, Lózs¹

Az úriszék elé állított notórius tolvajt sorozatos lopásokon kívül rablógyilkossággal s a szanyi templom kifosztásával vádolják. A vádlott csak néhány lopást ismer be, egyébként azzal védekezik, hogy a templomba a társa tört be, tőle kapott néhány darabot az elvitt holmiból, a rablógyilkosságot pedig egy katona követte el, ő csupán a holttest eltemetésében segédkezett, s azt is félelemből, a katona által kényszerítve tette. Az úriszék a vádlottat, minthogy a lopott egyházi kezszerekből való részesülését bevallotta, szentségtörés címén máglyahalálra ítéli.

* Causa eiusdem domini magistratus ut A contra providum Joannem Horvath aliter Csáktornyai in vinculis adstantem veluti I.

In persona eiusdem domini magistratus Georgius Szemerey cum nostris proponit, hogy az I in annis superioribus diversis vicibus, locis et temporibus diversa furta ac alia enormia maleficia perpetrasset.² Signanter etiam in anno 1667. Ur nap² taiban, nem tudatik micsoda ördőghy gondolatoktul viseltetvén, az többny latorságy kozót a Szany³ szentegyhazat Rabaközben, Sopron varmegyében más hasomlo istentelen társaival, kivalkeppen egy Borocskay Istvan nevű lator társával, éjeli időn fel tört, és azon szentegyhaznak ablakiait ky feszegette, s az oltárra valo kelyhet tányerával edgyút külömb külömb féle apparamentumival,⁴ keszkenyőkkel, albaka⁵ és egyeb oltáry eszkozkekkel azon oltarrul le fosztván el lopta, s az edgyik albából inget, keszkenyőt csinálván magának, a többit oda tötte, a hova akarta. Melyek közül, az kiket medio tempore fel találhattak, pro maiori evidentia maleficii ipsius I ad iudicium exhibeál. Item in anno 1665. Husvéth nap⁶ taiban egy szegény jambor gazdáiat, Gyóret lakozo Szabo Jánost, midőn kapássanak penzet conducalta⁷ volna, az kys baraty,⁸ Gyeőr varmegyében lévő szőlőben azomban ezen I, véle valo hasomlo lator társaival, ugy mint Horváth Gyurkoval és Horvath Miklossal edgyút megh eólte, megh ölven ugyan ott el temette. Item beledi⁹ Teke Mihály nevű embernek házátis in anno praesenti, Szent

¹ Az úriszék tagjai: *Rabbi István* kir. személynöki ítélőmester, Sopron megye alispánja, *Zeke István*, a megye jegyzője, *Nagy György* Sopron megyei szolgabíró, *Horváth Ferenc* alszolgabíró, *Czompo András*, Sopron megye alispánjának helyettese, *Mestershazi Mátyás*, *Tomsich György* és *Szabo István* Sopron megyei esküdtek, *Guary Gergely* Vas megyei alszolgabíró, továbbá *Chernell István*, *Sz. György-i Horváth János*, *Meletenczy István*, *Besseney István*, *Dongó Sámuel* és más, jogban jártas nemesek. — Az úriszék jegyzőkönyvéből ezt s a 251—252. sz. alatti ügyeket közöljük.

² Ez évben június 18.

³ Szany, Győr-Sopron m.

⁴ Tartozékaival.

⁵ Miseingekkel.

⁶ Ez évben április 5.

⁷ Magával vitte.

⁸ Kisbarát, Győr-Sopron m.

⁹ Beled, Győr-Sopron m.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

Mattyás nap taiban éjeli időn fel törvén, feles feier ruhazattyat, lepedőket, keszkenyőket és fél ingeket és fédeleket¹⁰ el lopta mind ládástul. Item szany Fodor Jakab kő sojátis tavaly esztendőben aratás taiban házatul el lopta. Item in anno praedicto, Sz. Lucza aszony nap taiban azon szany Varga Peternekis egy io bellet¹¹ mentejét és egy darab pcsztoiát el lopta.^b Viczay Varga Mattyásnakis similiter in anno praedicto Viczarul, Rába közben Sopron varmegyében, egy nagy cserzet örőgh ökőr bűret ellopta.^c Azon viczay Varga Lorincz szolgálánakis egy örőgh szuret ez el mult Szent Mathé nap taiban, ugyan ott lakozo Horvath Gyeörgynekis circa praemissum tempus ejeli időn egy io tehenet el lopta.^b Szanba lakozo Csonka Mihalynakis két mentének és két nadragnak valo postoiát el lopta. Ezen kívül az egész viczaiakat, hogy ha innen ky szabadulhat, tűzzel fenyegety, hogy fel egety. Poenam super huiusmodi furibus, malefactoribus et ecclesiarum Dei ostia infractoribus, altaria prophanatoribus, sacrilegis in articulo 61. Matthiae decreti sexti¹² aliisque regni constitutionibus sancitam et expressam incurrere non formidando. Proinde procurator domini magistratus contra eundem I, tamquam manifestum furem, latronem et sacrilegum, iuxta leges regni et praecitatum articulum, peteret finale iudicium.

I personaliter in vinculis adstando az szany szentegyháznak fel töréssére azt felelte,^b hogy eő az szentegyházat fel nem törte, hanem Boroczka István ezen I-t éjel az oskola ház mellet hagyván, az törte fel a templomot, és ezen I-nak két keszkenyőt és négy darabot adot az albábul. A többbit, a mit ky hozot, magának tartotta Boroczka, s azon ejel az ur kazal szenajaba ásták a portekát mindenestül.^b Es más nap osztan az erdőn naplottak.¹³ Massik éjel az után az szenábul ky vévén Baraczka az el lopot eszközt, ugy adta ezen I-nak a felyül megh irt keszkenyőket s darab albakat, de azon I nem tudta, honnan hozta első ejel, hanem akor mondotta, a mikor részesetette benne. Szabo Jánost nem ő ölte megh, hanem Horvath Gyeörgy nevű katona, iollehet hogy eő ássot vermet néky, de félelem alat köllet megh lenny, mert Horvath Gyeorgy kenszeritette reá.^c Sőt ugyan megh esküttette, hogy senkinek megh nem mondgya, de ezen I mindgyárt bé menvén Gyeörre, ky bészelette, és noha ötet mindgyárt megh fogták Gyeörret, de az homicida, a ky Komaromba szóket volt, levelet küldvén Gyeörre, hogy ez I-t ne báncsák, mivel nem particeps az ember halálban, és ugy menekedet megh. Azomban azon Horváth Gyeörgy az homagiumiat megh fizette az interempta personanak, és nekýis megh engedték, s mostis Gyeörret lakik.

¹⁰ Fél ing: rövid női ing; fedél: fejkendő, főkötő.

¹¹ Bélelt, prémes.

¹² Mátyás 1486. évi VI. dekrétumának 61. cikkelye a templomrabló katonákról szól. E tc. szerint a templomkapuk betörői, templomok megszenteltségtelenítői, ha nem nemesek, máglyahalállal büntetendők (a tisztek, nemesek csak vagyonukat veszítik). A templomi kegyeszerék ellopásának rendszerinti büntetése egyébként is az élve elégetés.

¹³ Időztek, töltötték a napot.

^b Az eredetiben itt kettőspont van. ^c Az eredetiben itt pontosvessző van.

Teke Mihály ruházattya más ember kistessébul¹⁴ lopta el, azt mondván néky, hogy sok penz vagyon azon ládában, de nem talált semmy penzt benne.

Szány Fodor sojaért három kőből buzát adot.¹⁵

Varga Péternek soha nem volt bétlet mentéje. Tőb feiér ruházattya Baraczkaival lopta el, de eő neky csak kevesset adot benne.

Viczay Varga Mátyás cserzet bürejeri megh fizetet megh az előt.

Az szőr¹⁶ lopássat tagadgya. A tehén lopássatis tágadgya.

Csonka Marton posztojanak lopássatis tagadgya.

Procurator domini magistratus protestatur solenniter super allegatis et responsis ipsius I. Quantum igitur ad patratum sacrilegium ipsius I, licet excusaret se, hogy eő nem törté volna fel azon szentegyházat, hanem az actioban megh iratatot Boroczky Istvan, az szany oskola mellet hagyván eőt, ugy hozta volna azon actioban specificált eszközet, melly eszközkel edgyűt mind a ketten ugy ásták volna el a kazál szenába, és eő néky tőb nem iutot volna azon portekábul ket keszkenyőnel és egy darab az albábul.^c Melly excusatioia haszontalan lévén, participalássát azon eszközökben és magához valo vételét, ky tetezik, hogy nem tagadgya. Az mint hogy teőb feleletibűlis, ponderálvan, bővebben ky tetezik maleficiumia et alioquin etiam de iure regni faciens et consentiens pari poena puniri solerent. Mellyen tanquam de confessatis solenniter protestal és az megh irt articulus szerint törvenyt vár. Az my az Teke Mihály feiér ruházattis illety, hasomloképpen Varga Péternekis, minthogy coram tribunali teőt fassioiábul maleficiumia, azis világossan ky tetezik, mellyenis solenniter protestal, tanquam de confessatis. Az my az gyeőry Szabo János megh eőletetessét illety, eziránt valo qualificatáia nem constál.^c Hasomlokeppen szany keő so el lopassais, aziránt valo qualificataiais nem constál, és ha constálnais, az fellyül megh irt gonosz cselekedetére neze az eő fel szabadulásara nem elegséges. Az my penigh az ide aláb megh irt replicaiban teőt negativait illety, punctatim tagadgya. Eziránt tagadgya simpliciter, inhaereal seorsive az 32. titulusnak partis 2dae Operis Tripartiti,¹⁷ ellene törvenyt vár és iővendőbely lator társainak ky nyilatkoztatására, hogy meghis csigasztassék, kívánnya.

Deliberatum est. Considerálván az dominus magistratusnak az I ellen erigalt actioját s az I-nakis punctatim arra teőt feleletit ruminálván,^b jol lehet az I csak az ruházatoknak és sónak el lopásáért, mellyeket coram tribunali megh vallon, ezenkívül, hogy Győrőtis fei vételre iteltetet volt Szabo Janos halálaért, a mint maga mondotta, megh erdemlj a halált. Mind-

¹⁴ Készteséből, indítására.

¹⁵ Ti. eljárás alá kerülven, a károsult kielégítésére.

¹⁶ Szőr.

¹⁷ L. a 230. sz. per 3. jegyzetét.

azonáltal, mint hogy a szany templombul el lopot oltari eszközökben tudva részesült, Boroczkayval edgyút ásta el a szenaba az el lopot eszközöket, s edgyütis vette ky, edgyút lappangot véle az erdőben, az eőzve rontot kelyhetis, mellyet az szaniak megh ismértek, eő adta el Mihalyban.¹⁸ Azert tanquam in hoc sacrilegio consentiens és részesis, érdeme szerint megh büntetetik, és az főllyül specificált 61. articulusnak continentiaja szerint elevenen megh égettetik.

Uo. 294—296. l.

251.

1668 április 14, Lózs

Nős jobbágyot azzal vádolnak, hogy egy leánnyal paráználkodott, s azt teherbe ejtette. A vádlottak nem tagadnak, így a jobbágyot mint házasságtörőt fejvesztésre, a leányt pedig megvesszőzésre és a városból való kiűzésre ítélik.

* Causa eiusdem domini magistratus ut A contra Benedictum Varga ac puellam Anna Bösze in vinculis adstantes veluti I.

In persona antelati domini magistratus idem, qui supra¹, cum iisdem proponit: Hogy ezek nem tekéntvén az isteni félelmet, sem penigh ez világnak sullyos büntetéssetül megh nem rettentetvén; jollehet az megh nevezet fogoly I leány ez előt valo időkbenis és esztendőkbén külömb külömb féle személyekkel, itt valo oskola mesterekkel, és egyebekkel, sok izben faitalan-kodván paráználkodott: az mint hogy in anno quoque 1667. ezen megh irt massik I is, ezen I fogoly leánnyal eőszve cimborálván (jámbor hűtves felesége lévén) istentelenül és latrul sok izben paraznalkodott el annyira, hogy azon parázna agyokbul gyermeketis concipiálván, azon I leányt megh terhesitette;^b megh nevezet jambor hűtves tarsatis, a megh nevezet parázna személyért mind addigh verte, taglotta, hogy sem elő^a sem halo, és tellyeségessen megh vetette. Poenam super huiusmodi malefactoribus, bigamis et adulteris in generali regni decreto sancitam et expressatam incurrere non formidando. Unde procurator domini magistratus contra eosdem ambos I uti adulteros et bigamum iuxta leges regni peteret seorsive finale iudicium.

Ambo I personaliter adstando nem tagadgyák az ellene dirigált² actioiát az dominus magistratusnak, hanem³ coram tribunali megh vallotta, hogy eő cselekedte az adulteriumot.

¹⁸ Mihályi, Győr-Sopron m.

¹ Az előző perekben Szemerei György volt a földesúr ügyvédje.

² „Ellenek erigált” helyett.

³ Ti. a férfi I.

^a ő = o²² ^b Az eredetiben itt kettőspont van.

Procuratur domini magistratus protestatur solenniter de confessatis ipsorum amborum I, ideo iuxta leges regni petit contra eosdem, ut supra, finale iudicium.

Déliberatum ést : Mivel hogy az egyik I-nak, úgy mint Varga Benedeknek jámbor fēlesege lévén az massik I-val faitalanul eőszve kozóssúlt és megh terhesítette, a mint^c mind à két I coram tribunali megh vallotta. Annak-okaért, azon Varga Benedek, mint olyan parázna személy, erdeme szerint megh büntetetik, és feie vétetik. Az massik I penighlen, úgy mint Bősze Anna, minthogy terhes, arra nézve megh nem eőletetik ugyan,⁴ hanem erőssen megh veszőztetik, és az város hatarábul ky kergettetik.

Uo. 296v—297. l.

252.

1668 április 14, Lózs

Vicai jobbágyok egymással összebeszélve, tilalom ellenére más faluba, idegen földes-úr kocsmájába jártak, így a saját uruknak 44 forintnyi kárt okoztak. Az uradalom ügyésze a kár megtérítését, valamint mindegyik jobbágyinak 20 forint bírságon elmarasztalását kéri. Az alperesek azzal védekeznek, hogy a tilalomról nem tudtak. Az úriszék az ítélethozatalt „alkalmasabb terminusra” halasztja.

* Causa praefati domini magistratus et terrestriis ut A contra providos Stephanum Paalfy iudicem, Georgium Kovács, Nicolaum Simon, Michaelem Molnar seniorem, item Stephanum et Michaelem Simon, Laurentium Varga, Gregorium Molnár, Paulum Baros, Michaelem Kaman, alterum Michaelem Paalfy, Gregorium Boros, Lucam Gerencsér, Michaelem Boros, Christophorum Nemet, Georgium Achli, Joannem Nemet, Martinum Toth, colonos suos in possessione Vicza degentes velut I.

In persona praefati domini magistratus idem, qui supra, proponit. Hogy midon in anno 1667. circa festum B. Laurentii martyris^a egy tizenkilencz¹ ezen I incolaknak mint jobbágyi közzé korczmáltatny küldette volna, azomban az I-k conspirálván (noha erőssen megh volt nekik parancsolva, hogy senki husz husz forint bírságh alatt más földes ur kocsmájára ne mérészellyen borért menny), mind az által nagy kárára és parancsolattya, tilalmazása ellen más falukra és korczmakra járván, megh vetvén ezen domi-

⁴ Terhes nővel szemben, akit kivégezni úgyis csak később, a szülés után lehetett volna, a halálbüntetést gyakran mellőzték. A vádlottnő a maga személyére nézve egyébként sem követett el — halálbüntetést kívánó — adulteriumot.

^c Az eredetiben itt vessző van.

¹ Akós hordóját; e két szó kimaradt.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

nus magistratus borát és parancsolatlyát, más onnan hordattak magoknak bort; mely miat nem kelhetvén az dominus magistratus bora, vakmerő cselekedetek miat nagy kára következet belőle. Melly bornak az árra, az mint vétetet, megh számláltatván ako szám szerint, teszen az árra 44 forintot. Kivánnya azért az dominus magistratus, hogy az I-k, seorsive mind az tilalom ellen engedetlenségeként a megh irt birsagiumnak poenáian, ugy mint husz husz forinton convincáltassanak, mind peniglen az dominus magistratusnak specificáltatot bornak az árra azon dominus magistratusnak adiudicáltassék, mellyrül törvént és finalis deliberatiot vár.

I personaliter adstantes azt mondgyák, hogy a tilalmot nem hallottak külömben, hanem ez el mult Karácson nap taiban, s az időtül fogva mas ur koresmájára nem jártak, és így nem incurrálhattyák az husz forint birsagot. Az ur borára sem kezdét más Boros Páalon kívül,² a kiért my, tób incattussok nem büntetődhetünk.

Procurator domini terrestris. Nem constál allegatioiok ezen I colonusoknak, kívánnya hogy megh bizonyicsák in instanti, alioquin iudicium.

Deliberatum est. Bizonyos consideratoria nézve más alkalmatosb terminusra differáltatik ezen causanak decisioia.

Uo. 299—300. l.

253.

1673 február 25, Lózs¹

Ura és egyben kezeze által az úriszék elé állított bérést azzal vádolja volt földesszonya, Viczay Jánosné, hogy mig szolgálatában állott, majorjából két ökröt cinkosai-val ellopattott, s a tett elkövetése után azonnal megszökött. A vádlott tagadja a terhére rótt cselekményt, s azt állítja, hogy esztendejét kitöltve, az ispánnal elszámolva távozott. Az úriszék ezt elfogadja, s bár Viczayné ügyvédje ekkor egy tanúvallató levél bemutatásával próbálkozik, minthogy az sem terhelő, a vádlottat felmentik.

* Causa eiusdem dominae A contra egregium Joannem, filium egregii quondam Georgii Anyos, ut providum Joannem Kusalich iuri statuat, veluti I.

² Valószínű értelme: az úr borával szemben sem kezdte más a maga borát árulni Boros Páalon kívül.

¹ Az úriszék tagjai: *Oziraky Mózes*, Sopron megye alispánja, *Körtössy Ferenc* Sopron megyei alszolgabíró, *Pesthy Ferenc* alispánhelyettes, *Horvath Ferenc* Sopron megyei esküdtjei, *Prayner Gergely*, *Rattky György*, *Tallian Péter*, *Kezkes Ferenc*, *Salay László*, *Bene Mihály* és más, jogban jártas személyek. — A jegyzőkönyvből ezt és a 254—255. sz. alatti ügyeket közöljük.

Pro A idem, qui supra,² producit certas litteras fideiussorias sub littera C. et cupit continentis earundem satisfieri, dictum I de praesenti termino legitime certificatum proclamari.

I adstaltan ast mondgya, hogy nem ezen I, hanem az atya volt kezés az föllül nevezet Kusalicheért;^a az atya penig ezen I-nak mar meg holt, azert az kezessigis le szallot.

Pro A: Nem elég iges³ az I mencsige, mivel az közönséges törvin szerint az, ki az josagban succedal, az onusbanis succedal, valamint az adossagokban, ugy az kezessigekbenis. Az is törvines pelda besid, hogy res cum onere vadit. Mively azert az emlitet Kusalich mastis az I kötelessigiben vagyon⁴ és az I hatalmaban annak juristatutiola, mind az kezessignek, mind az juristatutiónak terhe azon vagyon.

I benevole iuri statuit eundem Joannem Kusalich et repetit litteras suas fideiussorias.

Causa eiusdem dominae A contra providum Joannem Kusalich personaliter adstantem uti I.

Procurator A proponit: Mikippen in anno 1671. Szent Lukacz nap tayban az domina A-nak ezen I mint akkorbeli szolgália és bíressé, őrsesé és gondviselisé alat livó ket őkrit az it valo lozi majoriabal ezen I nimely tolvay tarsainak gonosul ki atta, poenam super furibus eorundemque fautoribus et receptoribus sancitam incurrere non formidando. Kivanna azert, hogy érdemé szerint megy büntettessek.

I personaliter adstaltan ném tagadgya ugan, hogy az neveset őkrók el nem veszték volna, de tagadgla ast, hogy eó atta volna ki gonosul, melyben submittallais magat az inquisitionak.

Procurator A protestal azon, hogy elvesiseket nem tagadgya; mely feleletí qualificatat repraesentalvan, kivannya, hogy azon el vesztisnek modgyat es circumstantiajat az I bizonicza megh, alioquin contra eundem iudicium.

I inhaeret suae negativae et submissioni.

Deliberatum est. Mivel hogy az I inquisitionak submittalla magat, és az ur szekeken in similibus be vet sokas az, hogy az A in instanti vagy élő bizonsagokkal vagy inquisitiokal fulcialla actioiat,⁵ azert az A in instanti bizoniczson ellene; holot ném, azon I föl szabadul.

Procurator A producit certas litteras inquisitionales sub littera N, eo etiam addito, hogy megy cselekedvin az actioban föl tet vitket és bünitül

² Király Mátyás.

³ Úgyes, meggyőző.

⁴ Mivel Kusalich bíróság elé állítása most is az I kötelességéhez tartozik.

⁵ Az ítéletnek ez az utalása nem felel meg az országos gyakorlatnak. Ellenkezőleg, az a bevett szokás, hogy a földesúr az úriszékek előtt a vádat (keresetet) általában nem tartozik bizonyítani, mint ez számos perünkben is látható. Az utalásban, illetőleg az ítélet vele egybehangzó rendelkező részében itt új jogi felfogás elemei jelentkeznek.

^a A dőiten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

rettegő, azonnal el szököt eieli udon. Maganakis az ki marhaja volt, aztis titkon ely haytotta. Mind ez, mind az inquisitiobeli circumstantia előgendő suspitiot raknak az I feire.^b Ha mind azon által eligtelének volnanak, tehat reservat ulteriorem inquirendi facultatém.

I : à mi elmenetelit illeti, eő estendeit iamborul töltöttő ki, és az ispant sam vetiszre⁶ kinsertvin, ugy ment el, nem mint szöket, hanem esztendeit ki töltöt szolgál, azért abbanis semmi véték.⁷

Procurator A : constalni fog az ispan relatioiaban, hogy szam vetetlenul et per consequens sökvő ment el, azért ut supra.

Deliberatum est. Mivel hogy az inquisitio semmiben nem agravalna, constalna azis : nem az praetendalt factumkor, hanem nagy údóvel az utan, esztendeiet ki töltvin hatta volna el az A aszont eő, azért simpliciter absolvattatik az I s föl szabadúl.

Procurator A nihilominus reservat contra I tanquam damnii illatorem boumque deperditorem suo loco et tempore procedendi facultatem.

Uo. 96v—97v. l.

254.

1673 február 25, Lózs

A földesasszony követeli a kezesektől, hogy szökött jobbágyát állítsák elő. A kezesek azt válaszolják, hogy a jobbágy az ispán szertelen ütlegetése miatt kamarai birtokra menekült, onnan nem tudják elhozni. A bírák az alpereseket a kezeslevélben foglaltak szerint elmarasztalják.

* Causa eiusdem dominae A contra providos Joannem Cani, Georgium Tott, Michaelem Bőrczy, Andream Cesko, Joannem Varga, Joannem Csigar, Lucam Barson, Michaelem Ancheli, Adamum Disnő pastor, Paulum Bordach, Laurentium Kocis, Paulum Hegedus, Georgium Balog, Stephanum Salay, Adamum Refely, Benedictum Varga, Joannem Tott, Georgium Reves et Martinum Takach velut fideiussores.

Procurator A exhibit certas litteras ipsorum fideiussionales sub littera E. et cupit eosdem proclamari introscriptumque Joannem Horvath iuri statui, alioquin in onere fideiussionis eosdem convinci.

Fideiussores personaliter adstaltvan^a ast felelik, hogy eők kizsek lettek volna és kizsek volnanak kezessigeknek eleget tenni, de mivel az el ment jobbágy melto okbul, ugy mint az domina A ispannyanak mod nekül valo

⁶ Számvetésre.

⁷ Vétke.

^b Az eredetiben itt pontosvessző van.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

verisé miat ment ely és ő fölsige fiscussa iosagaban¹ költözöt, io lehet onneidis repetáltak, de semmykeppen ki nem hozhattak, nem livin magoktul anni éréek és hatalmok réa. Azert kivannak, hogy az kezessigy teritül föl saba-ditassanak.

Procurator A protestal az kezések feleletin, es mivel be adot kezes levelek semmi-nimő ollon conditiokkal, à kikkel magokat mentik, nincsen megy határozva, hanem generaliter vagyon emanalva,² hogy sem el nem szókik az domina A alo, vagy ha el szóknik, ugis tartozanak elő allittanj. Mivel azert el szókvin, elő nem allithattyak, kivannya az kezéseket magok kótise szerint convincaltatnj; az el szókót jobbagy ellen pedig reservalla maga földesuri auctoritassat.

Deliberatum est. Mivel constal az I-k kezés levelibül nyilvansaga az dolognak, hogy ha valamikor el sókvin az megy nevezet iobbagy, ellő nem allittatnak az A asszony ur szeki elejben, az kezés levelyben specificalt sum-maigh ki ki convincalodgik; mivel pediglén elő nem allithattyak, tehat kótiseknek continentiaja szerint convincaltatnak. És az szerint legyén az executio is.

Uo. 97v—98. l

255.

1673 február 25, Lózs

A felsorolt vicai jobbagyok 12 forintos bírságos parancsolat ellenére négy ízben nem végezték el a kívánt szilvaszállítást, gabona- és trágyahordást, s a vetésnél is félbenhagyták a munkát. Az idézésre az úriszék előtt csak egy jobbagy jelenik meg, aki védekezés helyett csupán engedelmességét hangoztatja. Az úriszék, „vakmerő szófogadatlanúság” címén, valamennyiüket 48—48 forint bírságon marasztalja el.

* Causa eiusdem dominae A contra providos Paulum Boros, Laurentium Varga, Michaelem Simon, Gregorium Molnar, Michaelem Molnar seniore, Michaelem Kamany, Petrum Molnar, Michaelem Molnar iuniorem, Stephanum Simon, Michaelem Pafi, Gregorium Akly, Bolphgangum Nimet, Georgium et Franciscum Marcho, Stephanum Boros, Paulum Molnar, Nicolaum Simon, Michaelem Racz et Gregorium Boros, colonos dominae A in possessione Vica, comitatu Soproniensi et districtu fluvii Rabakoz degentes velut I.

Procurator A proponit: Mikippén ezen I-k, nem tudatik micsoda vakmerosightül viszeltetvin, az el mult 1672. eztendőben különb fele üdők-

¹ A kir. fiscus jószágára, kamarai birtokra.

² A kezeslevél általánosságban, a fentiekhez hasonló esetekre — a lehetetlenülésre — vonatkozó feltétel nélkül van megszövegezve.

ben, nevezet szerint S. Pal nap tayban megy vetvin az domina A-nak mint földes aszonyoknak mind levelé, mind pedig ott valo gondviselőjő, Kolozváry Janos által 12—12 fl. birszagh alatt tet egynihanj isbéli parancsolatit,^a elsőben bizonyos asszalt szilvat Beczben föl vónni, masodsor Ivanbul ide Losra zabot, gabonat hozni, harmadsor az viczaj malombul Győre gabnat vűnny, 4to telen ganayt hordani nem akartak, hanem azon parancsolatokra¹ ellen mind engedetlen és so fogadatlan jobbagyak el mulattyak.^b Azon kívül in anno 1671. S. Lukacz nap tayban az domina A ivany szanto földeiről (jo lehet tartoztanak az munkaval) údónek előtte el szókvín, 4 hold földit szantatlan és vetetlen hattak. Kivannya azert, hogy megy irt engedetlenségkert seorsim et singillatim toties quoties az föllül nevezet birsagon, azon kívül az földek be nem vetisé miat következet iudicialiter limitando cartitelén megy marasztassanak.

Az I-k közül Pafi Mihaly magaért adstalvan ast mondgya, hogy eő az aszonnak eő Nagnak mindenkor alazatos, engedelmes es so fogado iobbaga volt, mastis az és az utann is az lész.

Pro reliquis I nemo.

Procurator A protestal az nem comparialok ellen, kik io lehet de praesenti termino legitime certificatusok voltanak, de mastani nem comparitiokkalis előbeni vakmerő cselekedeteket többittenj meriselik. Kivannya azer, hogy erdemek szerint convincaltassanak, ugy^c az comparialo I is, kinek színős menesige nem constal, sótt az nevezet gondviselő fidedigna relatioiabol mas gún ki.

Deliberatum est. Mivel az föllül nevezet I-k de praesenti termino legitime certificatusok livin, de vakmerősightül viszeltetvin sem magok semilliben, sem emberek és procatorok által nem comparéaltanak,^a az illen vak merők ellen minden törvinek kiáltvan, föllül irt engedetlenségkert és vakmerő so fogadatlanagokert seorsim et singillatim toties quoties in poena et birsagio fl. 12 per hominés sivé officialés dominae A in rationem eiusdem exequendorum convincaltatnak. Hasomlo kippén az adstalo egik I is, mivel pro tribunali sém tagadta, hogy föllül emlitet parancsolatokat el ne mulatta volna, azert eőis ad instar caeterorum megy marastatik.

Uo. 98v—99. l.

¹ Helyesen: parancsolatok.

^a Az eredetiben itt pontosvessző van. ^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^c Az eredetiben itt kettőspont van.

256.

1677 március 4, Lózs¹

A felsorolt vicai jobbágyok — a kereset szerint — földesasszonyuk egyik erdészét és hajdúját előzetes összebeszélés alapján félholtra verték. Az úriszék az előtte megjelent, tagadó vádlottakat harmadmagukkal leteendő esküre kötelezi, a tárgyalásról távolmaradtakat pedig egyenként 24 forinton marasztalja el. Ezenfelül az erdésznek és a hajdúnak fájdalomdíjként 18 forintot tartoznak fizetni.

* Causa eiusdem dominae A uti dominae terrestres contra providos Paulum Molnar, Thomam Beres, Stephanum Boros, Georgium Farkas, Franciscum et Gregorium Applin, Michaelem Phafy, Stephanum Simon, Georgium Kovacz, Michaelem Molnar, Petrum Molnar, Michaelem Kamany et tertium Michaelem senioreum Molnar, Gregorium et Stephanum omnino Molnar, Joannem Feier, Michaelem Varga, senioreum Stephanum Simon, Paulum Boros, Stephanum Paffy, Gregorium Boros, Michaelem Ratz, Nicolaum Simony, Martinum Totth, Joannem Nemeth, Martinum Aklin et Petrum iuniorem Molnar, colonos et jobbagiones suos in praefata possessione Vicza degentes veluti I.

In persona praetitulatae dominae A Thomas Ieli cum nostris proponit: Mikeppen az el mult 1676. esztendőben, Sarros² Boldogh Aszony nap taiban, azon megh neveszet jobbágyok, nem tudatik miczoda okbul, egyesző akarattal tanacsat tartottanak, es vegesztenek, hogy az domina A-nak mihelen valami tisztviselőiő kőszikben megyen, agyon vergiek. Azomban az megh irt údó taiban az domina A-nak erdő eőrzőiő^a es Takates Mihaly hayduia az domina A-nak akarattialbul azon Vicza nevű faluiaban leven, az megh neveszet I jobbágyok el vegesztet egy mast kősztt valo akarattal hatalmasul ugyan ott Viczan Soprony varmegyeben, Rabo kőszben levőben, visha segeszet kassakkal,³ nagy drungokkal, ki vont kardokkal es puskakkal az megh irt erdő eőrzőre es haydura rea rohanvan verttek, taghlottak, feieket betőrttek, verben fagyvan es holt elevenen hadtak. Es ha Isten nem oltalmasta volna, megis őlteek volna,^b az domina A-nak nagy praeiudiciumiaval, emletet erdő eőrső es haydu testeknek nagy sohodalmokkal. Kiványa azert az domina A, hogy az megh irt I jobbágyok el követet hatalmaskodassokert seorsim hatalmon

¹ Az úriszék tagjai: *Cziraky Mózes*, Sopron megye alispánja, *Nagy György*, e megye szolgabírája, *Horvath Ferenc* alszolgabíró, *Tomsich György*, *Gezty Mihály*, *Dongo Miklós*, *Dongo Sámuel*, *Egyed János* és *Szalaj Péter* Sopron megyei esküdtek, továbbá, mint jogban jártas meghívott személyek: *Guary Gergely*, *Biboreczfalva-i Szekely István*, *Szalaj László* és mások. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² Sarlós.

³ Visszaszegzett (kiegyenesített) kaszákkal. Ez a jobbágyok gyakran használt fegyvere.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. — Az egész jegyzőkönyvben e = e'. ^b Az eredetiben itt pont van.

es az megh irtt szemeliek testek suhodalman convincaltassanak, melyről törventis var.

Procurator dominae A protestal solenniter, hogy az I lobbagiok, ugy mint Beres Tamas, Aglin Ferencz, Aglin Gergely, Pafy Mihaly, Simony Istvany, Kovacs György, Molnar Mihok, Molnar Peter, Kaman Mihaly, Molnar Gergely, Molnar Istvany, Feier Janos, Simony Istok, Boros Páál, Paffy Istvany, Simony Miklos, Tott Martony, Nemeth Janos, Aglin Martony, iffiu Molnar Peter annak rendi modgya szerent törvényessen ezen terminus vegeth certificatussok leven,^b mindazon által vakmerőseghre vetven magokat, megh altolkodvan es megh kemenyedven, sem magok személyek szerent, szem procatorok által ielen nincsenek, hanem el maradtanak. Kivannia azert az domina A, hogy ki ki mindenik ellenek errigalt actio szerent törvényessen megh maradjon^b es az vakmerőseghertis es ielen nem letekert,^b az megh neveszet erdő őrszőnek pedigh es haydunak proportionaliter, az kire mi fogh esny.

Reliqui vero adstantes, ugy mint Molnar Pal, Boros Istvany, Molnar Mihaly, Varga Mihaly, Boros Gergely, Ratoz Mihaly, Farkas György az ellenek errigalt domina A actioianak első punctumara (mely abban al, hogy az aszony ő Naga ellen tanacsot tartottanak volna) tagadgyak simpliciter. Azon actionak masadik punctumatis, mely az erdő eőrsző es haidunak vereset concernalla, tagadgiak simpliciter, hogy ők nem cselekedtek.

Procurator dominae A solenniter protestal, hogy az ielen valo I jobbagyok simpliciter tagadgiak az actioban fölített ellenek valo dolgokat. Annak okaert kivanya, hogy mindenik magan magan harmad magaval böcsületes személyekkel mentcsek megh magokat;^b az ielen nem levőkrül^c pedigh, ut supra, törvenyt kivany.

Deliberatum est. Mivel az actioban megh neveszet szemeliek legitime certificatussok leven ezen terminusrul, mind azon által mind orsagunk törvenyet, mind aszonyokhosz valo engedelmesseget ferre teven vakmeroseghetül viseltetven, nemelyek, az mint fölrieb specificalva vannak, sem magok szemeliekben, sem procatorok által nem comparealtok,^b minek okaert az nem comparens szemeliok convincaltatnák az domina A actionak onussan seorsim et singillatim, ugy mint husz husz forenton es propter non comparitionem negy negy forenton az domina A ellen, az laesa parsoknak pedigh teste sohodalman ugy mint fl. 18. Az kik pedigh comparealtok, az domina A kivansaga szerent tartoszik ki ki magat három böcsületes szemeliel menteny es negativaikat comprobalni az domina A által praefigalando terminusson.

Uo. 106v—108. l.

257.

1686 április 13, Lózs¹

Lózsi polgár, nem lévén egyenesági leszármazottja, javait végrendeletében mostoha fiainak hagyományozta. A hagyatéket azonban egyrészt a vérszerinti osztályos atyafiak követelik maguknak, másrészt arra — mint magvaszakadt jobbágy vagyonára — az uraság is igényt tart. Az úriszék, miután a tanúk vallomásai megerősítették, hogy a vitás földek zöme őstül maradt, s bennük a vérszerinti rokonok már korábban is részesedtek, ezeket a helyi szokás alapján az utóbbiaknak ítéli. A végrendelező által elhalt feleségével együtt szerzett szőlő az uraságra száll. Bizonyos földeket megosztanak az utóbbi és a végrendeleti örökösök között, s ezek öröklék az ingóságokat is.

Elsőbenis^a nehay Börczy Mihaly az mi nemü testamentumot tett volt maga es utolso felesége, Balogh Ilona hol my maradot ingo es ingatlan javairul. Kerdes volt elsőbenis annak eosrül maradot jovairul, a kik bizonyos földekbül es kertekbül allanak, es emlitet Böczy Mihaly mostoha fiainak, Ferkonak es Josanak legalta, ha azon földek az föliül megh irt földes urat eo Nagat illetike mint magva sakadot jobbaginak jovai, vagy pedighlen az vért, ugy mint Molnar Györgiöt es Mehszaros Istvant, kik annak elötö is egy reszben azon disponalt jokban condivisionalisoknak praetendaltak magokat.

Börczy Mihaly legatariusi ezen kerdessekkel kevantak Börczy Mihalyhosz walo atyafiusagat es verseget Molnar Györginek megh bizonyiatatni. Azon kívül, hogy azon földek eostül maradtak, s azokban condivisionalis voltat hasomlo keppen kivantak megh bizonytatni. Azert Molnar György statualta az alab megh irt bizonyisagit, modo ut sequitur.

De eo utrum :

Tudgiae az tanu, vagy halotae nehay Börczy Mihaltul, hogy Molnar György vere, ostalos atyafia, succeszoria let volna emletet Börczy Mihalnak? Es az mi nemü földekrül testamentumot tett, neveszet szerent : az Iquan kívül az Harast alat kett holdrül, Magialban kett holdrül, Rekettiesben egy holdrül, item negy darab retrül, ugy mint az Pirös Körtveliben kettörül, az Iquan kívül egyrül es az Balint kutianal egrül, azon földek Börczy Mihalnak nem az maga keresmeny voltak, hanem őstül maradot földei es retey voltak ; az mint hogy mar az elot sok idökel azon Molnar György eleinek reszekis jütot azon foldekben es retekben, s azon reszeket birjia is may napigh Molnar György.

¹ Az úriszék tagjai: Tallian Péter, Tar József, Darás István Sopron megyei szolgabírák, Hevenyesy László, az alispán helyettese, Egged János, Gezstj Mihály, Ólah Péter esküdtek, továbbá Köuer Pál és más, jogban jártas személyek. — A jegyzőkönyvet a felsoroltakon kívül Viczay Ádám, a földesúr is aláírta. — Az úriszék csak ezt s a 258. sz. alatt közölt ügyet tárgyalta.

^a Az egész jegyzőkönyvben e = e'.

Statuti testes ex parte Georgii Molnar.

Primus testis providus Thomas Bella, annorum circiter 65, iuratus oppidi Loos, sub iuramento, quo dominio et oppido adstrictus est, fatetur: Jelen volt ezen fatens, az midőn említet Börözy Mihaly testamentumot tett. Admonealta megh neveszet fatens, hogy ha valamý atyafiaý volnanak, az kiknek jóvendoben lehetne valami keressetek az jóvay veget, azokat ne felelitene ell. Arra aszt felelte, hogy ú jól tudgia Molnar György atyafiusagát, mind azon által, az mint az testamentumban fol van teve, csak abban hadta.² Az földek felol is tudgia, hogy nem maga keresmeni voltak Börözy Mihalnak az megh neveszet földek es retek, hanem eostúl maradot jóvay voltak. Es mivel azon földeknek es reteknek mindenüt szomszedgia Molnar György, arra nem emlekeszik ugian, mikor ostattatanak fol, mert regý allopott, de ki tetezik, hogy azon földekbül kölöt Börözy földeinek ki szakadný. Az atyafiusagát pedigh magais tudgia ezen fatens.

Secundus testis providus Thomas Toth, iuratus oppidi Loos, annorum circiter 70, sub eodem iuramento, quo oppido et dominio adstrictus est, fatetur per omnia uti immediate praecedens; addito, hogy tudgia asztis, hogy az mikor azon földek es retek Börözy Andras holta utan oszlottak föl es iutot egy része Börözy Mihalira, mas része Kencz Janosra, egy test ver atyafiara, Molnar Györginek nagy anyara. Kinek maradot fia Kencz Istok, annak maradot kett leanya, Meszaros Istvanne s Molnar Györginek az anyya.

Tertius testis providus Georgius Ferkis, iudex villanus oppidi Loos, annorum 45, sub eodem iuramento, quo dominio et oppido adstrictus est, fatetur ratione testamentariae dispositionis ibidemque factae admonitionis uti praecedens.

Deliberatum est. Calculalvan az megh irt controversiaknak mi voltak, az statualt bizonyosagoknakis vallassat, mivel constal azoknak fassioiokbul: nehay Börözy Mihaly, a midőn testamentomat csinalta, Molnar Györginek atyafiusagát es ver szerent valo successioiat nem tagadta, hanem ultro fatealta, constal az De eo utrumban specificalt földeknek eostul marat voltais, es hogy azon földekben mar annak előttö Molnar Györginek elei condivisionalisok voltak. Mivel pedigh az orsagh törvénye, signanter Part. 3. tit. 30. az illien magva szakat joszagokban az helisegeknek szokasara derri-vallia azon törvény azon successiot, itt pedigh reghi szokas szerent a vérnek mindenkor megh adtak az successiot, azert az De eo utrumban specificalt foldek es retek adiudicaltatnak Molnar Georginek es Meszaros Istvannenak. Az mi vetesek pedigh azon földekben vannak, azokat azon legatariusok foggiak ki aratni.³ Hanem az All hegyen levö szölö, mely az első felesegevel

² A tanú figyelmeztetése ellenére nem változtatott mostohafiai javára tett végrendeletén.

³ A földeket tehát a vérszerinti atyafiak öröklük, az utolsó termés azonban a hagyományosokat (a végrendelező mostohafiait) illeti.

valo keresmenye, in quantum azon feleséget illetve volna, az anniban emletet földes urnak eo Nagnak iteltetik. Az töb aquisitumi közül pedig az Dobolyon levő hatt holdnak fele iteltetik vi praecitati tituli az neveszet földes urnak eo Naganak, fele pedig azon legatariusoknak⁴ una cum seminaturis. Hanem ā mobilisek vegeth stal az testamentum, es mind azok maradnak az legatariusoknak. Az Piros Körtveliben valo réttén, ha megh biszonietiak az legatariusok, hogy penszek vagion, tehat azon penszeket tartoszek refundalni Molnar György es Mehszaros Istvanne.⁵

Uo. 118—119v. l.

258.

1686 április 13, Lózs

Lózszi jobbágy elbocsátását kérte urától, amit ez csak azzal a feltétellel engedett meg, ha maga helyébe mást állít. Erről értesülve, a jobbágy szitkozódott a földesúr ellen, majd amikor ezért tömlőbe vetették, gyalázkodó kérvényt adott be hozzá. A vádlott arra hivatkozik, hogy nem volt örökös jobbágy, tehát szabadon elmehetett volna, a kérvényt pedig más írta, neki arról nem volt tudomása. A bírák közbenjárására az úr a távozási szándékot megbocsátja a perbefogottnak, aki élete végéig tartó szolgálatra kötelezi magát; a gyalázkodást illetően azonban az úr kegyelmén marad.

* Causa spectabilis ac magnifici domini Adami Viczay uti domini terrestris ut A contra providum Georgium Mehszaros, colonum et jobbagionem suum hic in oppido Loos degentem veluti I.

Pro praefato domino terrestri Sandrinus Sallér cum nostris et generali iuris protestatione proponit: Mikeppen ā ielen valo 1686dik esztendoben circa diem Cynorum¹ az I, nem tudatik miczoda vakmerősegektől viseltetven, noha ā dominus terrestrisnek 34 esztendeigh circiter jobbagisagaban^a es szolgálatiaban töltven ideit, az dominus A ellen joszagabul ki nem bontakozhatot volna, mivelis az meghirt Losy varosert töb tarsaival egiút kösz² ezer forintigh keszes eő Naganak. Mind azon altal felre teven abbeli köteleseget, az dominus A-ra csak rea iszent, hogy ötet elbotcsassa, mert egy altaliaban tova nem jobbagikodik,^b es az eo Naga joszagarul el megien.

⁴ Szerzett vagyona felét ugyanis a jobbágynek joga van végrendeletileg hagyományozni, másik fele viszont a földesúrra száll.

⁵ Ha a mostohafiúk igazolni tudják, hogy az atyafiaknak ítélt rétre pénzt költöttek, az nekik megtérítendő.

¹ Hamvazószerda, ez évben február 27.

² A szó végét a jegyzőkönyv bekötésekor levágták, így értelméce csak következteni lehet: közösen („köszösen”), egyetemlegesen.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. — Az egész jegyzőkönyvben o = e⁷ ^b Az eredetiben itt pont van.

Arra resolvaltta eo Naga magat, hogy külömben el nem botcsatia, valamigh eo Nagnak magahosz hasomlo jobbajiot nem allit. Kire aszt adta valosul:³ eb alliteson, eb akart allitani, eb gondolta meghis, derogamine domini A manifesto. Aval sem elegendven, az midön a dominus A azon vakmerősigiert es nylvessigiert föl hozatta volna az itt valo tömlöczere, az dominus A szolgálai ellen rut gialazotos supplicatiot adot be eo Nagnak, az eo Naga szolgálainak gialazotokra es kissebsegekre,^b melyet producal sub litera D. Kivannia azért az dominus A procatora, hogy az meghirt három vak merő cselekedetiert seorsim et singillatim az I megh büntetessek. Kirül törventis var.

I personaliter adstando tagadgia, hogy jobbajia volna az dominus A-nak ;^b ahosz kepest szabad volt el menny, ha el akart menni. Ad secundum negat. Ad tertium az supplicatiot nem az I akaratiabul irtak, eo akkor tömlöczön leven, sem hire sem tanatcsa neki abban, mit irtanak.

Pro domino A protestatur super confessatis et ad primum: jobbajisaga constal minden napi ado fizetessebül es jobbajisagi continuatioiabul; ad secundum submittit recognitioni iuratorum, castellani et satrapae; ad tertium coram domino A megh vallotta ennek elöttö az felesege, hogy az eo egienlö akaratiokbul lett az supplicationak iratassa. Quare reiectis huismodi frivolis excusationibus petit ut supra iudicium.

Tandem a dominus arbiterek interpositioiara, jól lehet let volna oka az dominus A-nak, hogy az I-t ebeli cselekedetiert törvenyessen megh bün tethette volna, es az első cselekedetiert az sököt jobbajiak ellen statual-törvent el követhette volna,⁴ mind az által az dominus A azon vetket hic et nunc megh engedte. Ő is obligalta arra magat, hogy holtigh Szekely Thamat uram hasza feleben itt Loson megh marad, es annuatim hatt hatt forintos fizet. Az kett utobbi cselekedetiert pedig marad az eo Naga gratiaiant.

Uo. 120—120v. 1.

³ Válaszul.

⁴ Alkalmazhatta volna.

259.

1687 január 16, Hédervár¹

A győri káptalan két jobbágját egy csavargó dobossal együtt sorozatos lopással, útonállással s rablógyilkossággal vádolják. A jobbágyok beismerik a terhükre rótt cselekményeket, csak a dobos próbál tagadni. Az úriszék mindhármukat keréketörésre ítéli, a dobost előbb meg is csigázzák. A győri káptalan a két jobbágy büntetését enyhítheti.

* Levata causa egregii Stephani Koszóghy, officialis venerabilis capituli Jaurinensis ut A contra et adversus providos Petrum Soos et Georgium Gaal, colonos venerabilis capituli ecclesiae Jaurinensis et Georgium Timpanista aliter Dobos vagabundum, in possessione Púsky,² comitatu Psoniensi districtuque Sigetkoziensi adiacente degentes, in vinculis adstantes velut I.

In persona praefati A Andreas Szabady cum nostris praemissa sua generali iuris protestatione proponit. Mikeppen ez el mult 1686. esztendőben Kis Aszony nap taiban az egyik I, ugy mint megh nevezet Soós Peter, szekerére véven egy bizonios nemet aszont, hogl útet Rev faluból,³ Györ varmegieiben, Sziget közben levőből Ovarra,⁴ Moson varmegieiben levöre vinne. Azomban az foljül meg irt Púský falu fele véven utiát, az ott valo kertek alatt, az Kis Duna mellet, ugian azon Púský határban megh álván, kocsiát az emlitet nemet aszonjal és lovaival edgyütt ott hatta.^a Azomban följül megh irt lator társaiert ugian azon Púský nevő faluban maga be menván, eöket, ugi mint Gál Györgiöt es Timpanista Giörgyöt ki híván, kikis velé egiut, nem tudatik micsoda ordögi szant szándekbol es gondolatoktul viseltetven, azon aszont à megh irt heljen találván, à kocsiul le huszták, mindenéből ki fosztották, ki fosztván az ott valo Dunába vetették. Á mikor megh onnet azon aszon ki akart volna uszní, és az vizből ki gyönni, bizonios darab dorongal addigh taszigaltak bé az vizben, hogi eppen beleis ölték. Az nala talált penzit és partekakat pedig magok között, ā mint akarták, el haracsoltak és az árát föl osztották, poenam in generali regni decreto super

¹ Az úriszék tagjai: *Naszvady András* Pozsony és Moson megyei táblabíró mint elnök, *Király János*, Györ megye alispánja, *Boronkay Gábor* Györ megyei szolgabíró, *Kőszeghy Ádám* és *Tarczj János* Györ megyei-, *Araky Nagy János* Moson megyei esküdtek, *Deáky János* győri seregjegyző (bellicus iuratus notarius), *Chupor János* és *Berkes Miklós*, Györ város esküdjei, *Tholnay Dániel*, *Bezeredy János*, *Vörös Péter*, *Toth Péter* és más, jogban jártas személyek. (Araki Nagy, Bezeredy és Vörös kivételével a többiek aláírásukat vörös viaszba nyomott gyűrűs pecsétjükkel is megerősítették.) — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² A győri káptalan püski birtokát (ekkor Pozsony, ma Györ-Sopron m.) mindenfelől a Viczayak hédervári uradalmának tartozékai vették körül. A vád szerinti gyilkosság is — a Duna partján — a püski határon kívül, a Viczayak területén történt. Úgy látszik tehát, hogy a káptalan jobbágysai ez alapon (a locus delicti commissi elv alapján) kerültek a hédervári úriszék ítélezése alá.

³ A falu később Györ városába olvadt.

⁴ Ma Mosonmagyaróvár, Györ-Sopron, akkor Moson m.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

huiusmodi praedonibus et homicidis sancitam et expressam non formidando. Azert kivania az A prokatora ē béli istentelen latorsagert, gyilkosságoker és uton állásokert érdemek szerént megh büntettetni és elevenen kerekben tőretni, praevio examine torturae.

Item alia causa praefati domini magistratus ut A contra praefatum providum Georgium Timpanista aliter Dobos in vinculis adstantem velut I.

Pro domino A et magistratu idem, qui supra et cum iisdem cum eaque, qua supra, protestatione proponit: Mekeppen ez mult 1686. esztendőben Szent György nap tájban à nevezet I, nem tudatik micsoda vakmerőségtől és őrdőghi gondolatoktul viseltetvén, felre tévén mind isteni és vilagi törvenieknek suljos voltat, kis bodaky erdön Posony varmegieiben, Szigetközben Púskin, Posony varmegieiben és Sziget közben lakozo nemes Berovics Pétert utiaban találván addigh el verte, hoga hitire azon verese mian megh kőlletet halni. Item azon esztendőben és azon nap tájban töb lator társaival együt Asvan nevő faluban, Gior varmegiéiben, Sziget közben levőben az ott valo plebanusnak, tisztelendő Kondor Janos uramnak három lovát plebaniai hazatul, ketteit pedig ugi azon falu szabad marha legelő győpiről töb lator társaival egiüt el vitte, és à hová akarta, oda tette. Item à horváth hadban iratván magát,⁵ más egyéb latorságokban, tolvajlásokban s tőb efele istentelensegekben leleczet, poenam in generali regni decreto super huiusmodi furibus et homicidis sancitam incurere non formidando. Kiuánnia azert à dominus A et magistratus prokatora az I-t mint à féle nylván valo gyilkost, huzot es voniot⁶ és publicus malefactor orszagunknak törvenje szerent et praesertim iuxta contenta tituli 15. partis primae Operis Tripartiti érdeme szerent megh büntettetni es elevenen kerékben tőretni, praevio examine torturae, reservando ulterioris agendi facultatem.

I omnes tres in vinculis personaliter adstantes confitentur praemissum in actione denotatum facinus et cum longa declaratione reos fatentur in ordine ad praemissam domini officialis actionem.

Pro domino A protestatur super meritoria eaque pure affirmativa personaliter in vinculis adstantium I responsione et dicit: Siquidem constaret tam ex positivis patriae legibus, quam etiam practicata processuali methodo propriam similium malefactorum in iudicio factam oris fassionem mille testium fassiones sapere, quales amplius ullo modo retractari nequirent. Sufficientemque probam in ordine ad ferendum circa praemissum iudicium facerent, sed nec per A alia proba ratione comprobandae actionis ullo modo probanda esset. Restaret nihil aliud circa praemissa, quam finale iudicium, quod et instantissime urget et reservat.

⁵ Bizonyára a török ellen ez időben folyt felszabadító háborúval kapcsolatban jelentkezett katonának.

⁶ Más vagyonának elvonóját, fosztogatóját.

I⁷ ad perlectam domini A et magistratus contra se positam actionem dicit: Hominem quidem in actione positum scutica verberasse, mortem tamen illius exinde secutam non fuisse. Quantum ad equos in actione denotatos, negat fur⁸ absolute, verum unum illorum equorum in solutionem stipendiarum per officiales regiminis Croatici sibi datum esse.

Procurator domini A protestatur super praemissa personaliter in vinculis adstantis I negativa responsione, in cuius rei elucidationem et facti in actione denotati evidentiam statuit testes personaliter coram figura iudicii praesentis cupitque eorundem fassionibus exauditis et calculatis iudicium.

Deliberatum est. Mivel az első actioban denotált nyilván és szant szandekkel való gyilkosságok és együt praedoniumiok az I⁹ vilagossan ki tezik ezen törvény szék előtt tett magok nielvek vallásiból, azért az actioban citált törvény szerént mint à fele szant szandekkel való gyilkosok es uton állok meg büntettetven, elevenen kerékben tőrettetnek; áll mind azon által ezen poenanak mitigatioia földes uraknak. À harmadik pedig, ugí mind Timpanista Györgi töb latorsagínak es lator tarsainak ki nyilatkosztatasára a dominus magistratus prokátora allegatioja szerent előb meg csigaztatik.

Uo. 87—89. l.

260.

1687 március 3, Lózs¹

Örökös nélkül elhalt jobbágj östől maradt szölejét az úriszék a jobbágj vérszerinti atyafiainak, 50 forintnyi készpénzhagyatékát pedig — minthogy az közszerzemény volt és a jobbágj özvegye végrendelet nélkül halt el — a földesúrnak ítéli.

* Proponáltatta szoval aztis az dominus magistratus, hogj megh halván Kys Pál névő loosi jobbágja felességével, Horváth Margittal egjűt, maradot egj bizonyos eöstül maradot szöleye^a azon nevezet Kys Pálnak, a mellyet élteigh birtis emletet felességhe; kiuáltképpen pedigh eötven forént kéz. pénzis, és kivánta az irant decisionkat, hogj az nevezet szölo és pénz kitilessen: Kys Pál atyafiaite,^b uagj az felesége?

⁷ Ti. a harmadik vádlott, Dobos György, aki az előbbi beismerés után most tagadni próbál.

⁸ Furtum helyett.

⁹ Helyesen: együtt elkövetett praedociniumuk (rablásuk) az I-knak.

¹ Az úriszék elnöke *Hamarla György*, tagjai: *Cziraky Mózes*, Sopron megye alispánja, *Nagy István* jegyző, *Darás István* szolgabíró, *Hevenyessy László*, az alispán helyettese, *Kis Miklós*, *Egyed János*, *Oláh Péter* és *Latosy István* esküdtek, *Nál Gergely* és *Horuath Miklós*, Sopron város szenátorai, továbbá *Kouer Pál*, *Pasztori Zsigmond*, *Szalay István*, *Dongo Gergely* és más, jogban jártas személyek. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

^a A dőlten szodett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt kérdőjel van.

Azért megh vizsgálúan mind az két részről ualo attyafiaknak documentomit, deliberatum est. Az megh irt szőlő, mint hogj Kys Pálnak eöstül marattya uolt és azért az felességének nem uolt dispositioja benné, azon szőlő adjudicaltatot azon Kys Pál attyafiainak : Nagj Pálnak, Jánosnak és Katanak. Az ötuén forént pénz pedigh, minthogj testamentum nélkül holt megh az aszony, adjudicaltatik az dominus magistratusnak.

Uo. 122v—123. l.

261.

1691 január 26, Hédervár¹

Az újfalusi bírót, mivel a földesúr személyét képviselő tisztartót gyalázta, arcul verte, megsebesítette, s az úriszék előtt az idézésre meg sem jelent, bár a tisztartóval kiegyezett, jószágvesztésre ítélik.

* Levata alia causa praetitulati spectabilis ac magnifici domini Adami Viczay ut A et magistratus contra et adversus providum Georgium Langh, iudicem possessionis Uyfalu in comitatu Jaurinensi habitae ibidemque degentem velut I.

Et pro praefato domino A et magistratu Martinus Kis cum nostris, praemissis praemittendis reservatisque reservandis, actionem proponit modo subsequenti :

Hogy mi keppen ez jelen való ezer hat szaz kilenczven edgyedik esztendőben Viz Kereszt napi estén, nem tudatik az I honnét inditavan és micsoda vakmerősegtul veseltetvén, felre tevén urához hiteltet engedelmességet, ugyan az emlitet Uyfalú névő faluban^a az emlitet A et magistratus Tsernyak János nevő tisztartójára hatalmasúl rea támadvan, arczul verte s vértis rajta éresztvén. Az mely chelekedetiben nem elegendvén, hannem malum malo accumulare volens, rut bestelen sitkokkal illette, mely chelekedetiben nem chak az emlitet tisztarto ellen (ki is mas kepen ez érant ura személyét viselven), hanem az dominus A et magistratus ellen is tamadot és partot tett, poenam in generali regni decreto super similibus actibus sancitam incurrere non formidando. Kevanya azért az dominus A et magistratus procuratora, hogy az I, mint hogy ezen chelekedetivel uranak tett hitét megh szekte, és az eő Nagsagha tesztére réá tamadot és kezét réá vetette,

¹ Az úriszék tagjai: Király János, Győr megye alispánja, mint elnök, továbbá Tarczy János, Kőszoghy Ádám, Huszár István szolgabírák, Csik Péter, Pázmándi Gergely esküdtek, Simony György alispánhelyettes, esküdt, továbbá Török András, Győr város esküdtje, Horuath Tamás, Kőszögi István, Tott Péter, Vazony Márton, Kokas Gergely és más meghívottak. — A jegyzőkönyvből ezt és a 262. sz. alatti pert közöljük.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

országunk törvénye szerint, signanter titt. 14. part. primae,² mely törvény jól lehet koronas király urunk eő felseghe ellen tett actusokról sonált, de hoc in passu iure merito allegálhatni és ezen I actus ellen deservial: hogy az I, cedendo poena capitali, in amissione omnium bonorum iuxta proportionalitatem I (cassaltatvan mind azon által az emlitet tisztarton tett eőtes³ és szédalom eránt valo bñtetes per initum inter eos contractum) conuincaltassék es aggravaltassék. Petendo super eo iudicium debitumque iuris ac iustitiae complementum sibi elargiri; praemissa prae foribus iudiciariis proclamatione et reservat etc.

Pro I nemo.

Pro domino A et magistratu: quo proclamato et non comparente protestatur super non comparitione; qui licet de termino praesenti legitime certificatus exstitisset, nihilominus tamen contumacia ductus, in manifestum culpabilitatis suae indicium a facie iuris et iustitiae se absentando; et quia contra contumaces omnia iura regni clamarent, ideo cupit eundem I in onere actionis et non comparitionis convinci et aggravari. Cupit et reservat etc.

Deliberatum est. Stat petitio procuratoris domini A et magistratus.

Pro domino magistratu et A contentus lata iudiciaria deliberatione cupitque superinde litteras adiudicatorias pro debita executione extradari.

Deliberatum est: dantur.

Uo. 137v—138.

262.

1691 január 26, Hédervár

A földesúr egy vicai jobbágját lopás miatt elfogatta, ez azonban a német katonákkal kiszabadította magát, s megverette velük a földesúr embereit is. Bár kiszabadítása után az általa megkárosított személyekkel kiegyezett, az úr jószágvesztés kiszabását kéri. Az úriszék ítélete szerint a vádlott halált érdemelne, de megváltotta fejét azzal, hogy magát és maradékait örökös jobbágyságra kötelezte.

* Levata alia causa toties mentionati magnifici domini Adami Viczay ut A et magistratus contra et adversus providum Joannem Fekete velut I, in Vicza degentem et in vinculis adstantem subditum suum.

Et pro praefato A et magistratu idem procurator, qui in prioribus et cum iisdem^a reexhibet actionem cupitque iuxta meritum eiusdem iudicium et reservat ulteriora et spatium pro actione: Hogy mi keppen ez előtt circiter negy észzendővel, nem tudatik az I honend inditattván es ménemő

² A Hármaskönyv idézett címe a hűtlenség eseteivel foglalkozik, köztük a felség-sértés áll az első helyen.

³ Útés. (Mellőzven a tisztartó megütése és szidalmazása miatti büntetést.)

^a Az eredetiben itt vessző van.

istentelenségtől véseletetvén, ferre tévén mind Isten es orszagink törvényenek sullyos buntetésit, egyet ertven más hasomlo lator társaival, Veprul, melj Vas vár megyeben vagyon, groff Draskovicz Miklósné¹ aszonyom TakácZ Mátyás nevú jobbaganak ieli udón ket ökrit tolvai modon el hozta.^a Az melj cselekedetiert az dominus A et magistratus Viczán, meljis Sopronj vár megyeben vagyon, az I-t meg fogatván, az ott valo biro házához vitette es kalodában tetette. Azomban az meg nevezet I az ott kvartilyozo nimetekkel végezvén, az dominus A et magistratus embereit meg verette, kezekbül magát hatalmasul ki vitette, s emlétet groffne aszonyom jobbagyit meg vagdaltatta. Mely cselekedetiert, io lehet az I az kárós felekel megalkudot el szabadulása után, de mint hogy jobbagyit kötelesége ellen cselekedte es az dominus A-nak nagy praeiudiciumjara, poenam in generali regni decreto super similibus sancitam non formidando, kívanya az dominus A et magistratus prokatora, hogy az I ebeli cselekedetiert mint ura es emberei ellen támado iuxta Tit. 14. P. 1., mely törvényj io lehet in crimine laesae maiestatis deserviano,² de ide applikaltathatik, cedendo poena capitali, in amissione omnium bonorum iudicialiter convincaltassék.³ Petendo debitum iuris et iustitiae complementum sibi elargiri, lege regni sic dictante.

Deliberatum est. Mivel hogy az actioban specificalt I azon actusért, a kiért megh fogadtatott volt, halált irdelemlett volna, azért nem levén egyéb jósággha, melyel fejét megh menthete volna, kötötte maghát az A urnak eő Nagysaganak, maghát^a és maradikit eörökös jobbágyul, valahova az urnak eő Naghnak kedve hozzá, hogy eőtet colocallya.

Uo. 138v. l.

263.

1692 október 17, Lózs¹

A földesúr lózsi hússzékében a mézáros — szerződését megszegve — drágábban árusította a húst, mint ezt Sopron vármegye árszabályzata megengedte. Az úriszék előtt meg nem jelent perbefogott mézáros az árszabályzatban előirt büntetésen felül makaczság címén is elmarasztalják, s az árdrágítással szerzett 100 forint nyereséget a földesúrnak ítélik.

¹ Gr. Draskovich Miklós országbíró második felesége, Nádasdy Krisztina.

² Helyesen: deservialó (szolgáló, alkalmazható). L. a 261. sz. per 2. jegyzetét.

³ A felségsértésre vonatkozó országos jogszabályt a kiskirálykodó földesurak jobbágyaiknak ellenük irányuló vagy ilyennek minősített cselekményeire alkalmazzák. A cél a jobbágy összes javainak elkobzása vagy, mint a jelen esetben, a perbefogottnak — a fővesztés megváltása címén — örökös jobbágyságra kényszerítése.

¹ Az úriszék tagjai: *Hevenyessy László* Sopron megyei szolgabíró, *Darás István*, *Egyed János* esküdtek, és más, jogban jártas személyek. — Az úriszék jegyzőkönyve csak ezt az ügyet tartalmazza.

* *Causa spectabilis ac magnifici domini Adami Viczay de Lóós uti domini magistratus et A contra et adversus providum Andream Mészáros veluti I, de praesenti et anno modo labenti hic oppido Lóós comitatu Soproniensi adjacenti habito actualiter lanionem agentem de praesentique termino legitime certificatum veluti I.*

Pro praetitulo domino A Thomas Gyeli cum nostris et cum protestatione proponit: Mikeppen az följül^a megh irt I az megh irt várossy székét az dominus A-tul contractualiter föl fogadvan, hogj jo hussal tartja, es valamint az nemes Sopron vármegje vegezese szérent² itt kőrülbelől^a lévő falukon és heléken az húsnak funtiát fogják vagny, edis ahoszabja magát^b s följebb nem fogh vághny. Mind azon által immemor huiusmodi cum domino A initi contractus, nem observálvan az nemes vármegje végezesét, sem nem considerálván annak poénáját, fél pénzel följebb vágott³ és vág, in vilipendium et contemptum initi contractus et determinationis inclyti comitatus. Kivannja azert az dominus A, hogj à tempore factae determinationis comitatus, a superfluentibus minden funtrul való fél pénz vagj más felé husbul egj pénz, mellý az údóttól fogvást könnyen föl^a megýen száz forétra, azon följül in poena determinationis comitatus⁴ convinealtassék, és az dominus A-nak adjudicaltassék. Kirül^a törvéntis^a vár, praemissa nihilominus erga dictum I prae foribus domus iudicariae trinaría iurídica proclamatione.

Pro I nemo.

Procurator domini A protestatur super eo solenniter, quod I de praesenti termino legitime certificatus, contumacia tamen ductus nec per se nec per procuratorem compareret, ob hoc cuperet eundem in onere non comparitionis et actionis convinci.

Deliberatum est. Constaret eundem I de praesenti termino legitime certificatum existisse, idem tamen contumacia ductus nec per se nec procuratorem⁵ suum legitimum compareret, ob hoc eundem I in onere actionis et poena non comparitionis convinci et aggravari.

Uo. 141—141v. l.

² Az élelmiszerek árát a vármegyék szabályozták a megye egész területére nézve.

³ Fél dénárral drágábban mérte a húst.

⁴ A kártérítés címén követelt összegzen kívül a vármegye statutuma szerinti büntetésben is.

⁵ Helyesen: per procuratorem.

^a ő = o²¹, ű = u²¹ ^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

264.

1693 szeptember 28, Lózs¹

A perbefogott kocsmárost és feleségét azzal vádolják, hogy a földesúr borral telt lepecsételt hordóját felnyitották. A vádlottak szerint a pecsét magától szakadt fel, mert a hordó nedves volt, az idő pedig esős. Minthogy ennek bizonyítására saját személyükben meg is esküsznek, az úriszék felmenti őket.

* Causa eiusdem domini magistratus contra providum Andream Mészáros et consortem eiusdem Catharinam Schleiner, alias oenopolas domini magistratus in oppido Loos et comitatu Soproniensi habito commorantes veluti I.

Pro domino A idem, qui supra, proponit: Mikeppen in anno 1693. circa festum Corporis Christi² ezen praespecificált I-k, nem tudatik minemő gondolkodástul viseltetvén, Banier Jánossal, ezen loosi iskola mesterrel együtt az dominus magistratusnak pőcsét alat lévő egy hordo borát éjjeli időn föl bontván és az pőcsétet föl szakasztván, az után ők tudgiák, azon hordo bornak mit csináltak az dominus magistratusnak praeiudiciumjára és karara. Kivanja azokáért az dominus magistratus, hogy az I-k azon pőcsenek föl szakasztásáért seorsim et singillatim elévén dijokon convincáltassanak.

I personaliter adstando aszt mondgya, hogy az pőcsétet föl nem szakasztották, hanem nedves lévén az hordo és esős lévén az údő, magátul szakadot föl az pőcsét.

Procurator domini A protestatur super meritoria responsione ipsorum I et quia ex orali relatione egregii Stephani Nagy alias officialis domini magistratus idem vinum obsigillantis clarum evaderet idem dolium bene et robuste in praesentia ipsorum oenopolarum fuisse obsigillatum, responsio³ autem ipsorum I nuda et simplici sineque fulcimento existente, contra relationem dicti officialis minime sufficeret. Nil amplius restaret, quam contra eosdem finale iudicium; idem etiam urgeret.

I negant actionem et parati sunt sese iuramento proprio enodare.

Pro domino A: Referendo se ad priora et cupit, ut sufficienti edoceant documento praemissam suam negativam et non proprio suo iuramento. Alias inhaerendo relationi praedicti domini officialis, ut et etiam aliorum negotii praemissi consciorum et cupit ut supra.

Deliberatum est. Minthogy az I-k erős hitre megh esküdvén negatívajok szerint, az actionak terhitül magokat enodálták, azért absolváltatnak simpliciter.

Uo. 146—146v. l.

¹ Az úriszék tagjai: *Tholnay Dániel*, Sopron megye jegyzője, *Kis Miklós*, *Egyed János*, e megye esküdtjei, *Darás István* és más, jogban jártas személyek. — A jegyzőkönyvből ezt és a 265—268. sz. alatti ügyeket közöljük.

² Úrnapja, ez évben május 21.

³ Helyesen: responsione, vagy responsio ... simplex ... existens.

265.

1693 szeptember 28, Lózs

Széplaki jobbágyok megtagadják a bírságos parancs alatt elrendelt szántás elvégzését, azzal az indokkal, hogy ilyen robotjuk sohasem volt. A földesúr az engedetlen jobbágyok megbüntetését kívánja, mert azzal a bemutatott urbárium szerint mindig tartoztak. Az úriszék az ügy érdemi tárgyalását elhalasztja.

* Causa eiusdem domini magistratus ut A contra providos Stephanum Sandér, Joannem Tott, Jacobum Takác, Michaelem Farkas, Joannem Kovác et alterum Joannem Pap, colonos et jobbagiones praetitulati domini magistratus in possessione Szép Lak comitatu, quo supra, existenti commorantes veluti I.

Pro domino A idem, qui supra, proponit. Miképpén ennek előtte egy-néhány esztendőkkel és ez jelen valo esztendőbenis egyszerűs mászoris, hol szép szoval, hol pedig parancsolat képpén sub bírsagio duodecim florenorum az dominus magistratus az föllyúl megh névzet I-kat az urbáriumnak continentiaja szerint (mely is ex productione urbarii constálni fog) az egy egy hold¹ szántásra parancsolta légyen, hogy végré vinnék és praestálnak, az mint az losiakis praestállják és praestaltakis annak előtte, más egyéb dolgokatis az szokas és loosi urbárium szerint ókis praestálnák.^a Dé az I-k vakmerőségtől viseltétvén, az dominus magistratus parancsolattjának nem obtemperálván, azon robotot nem praestálták, az mint hogy nemis akarják, praeiudicio et damno domini magistratus manifesto. Kivannja azokáért az dominus A, hogy az I-k seorsim et singillatim azon engedétlenségekért in poena praescripta, ut et continentis praescripti urbarii ad normam Losiensium servire teneantur, convinci.

I personaliter adstando azt mondgyák, hogy még annak előtteis, az régi urak ideleibenis, emberi emlékezettől fogvást azon egy hold szántást sohasem praestálták és ususban sem volt nálak. Annak okáért instálnak mostis ezen dominus magistratus előtt alázatosan, hogy tartana még most^a és ennek utánnais eőkét előbbeni szolgálottyok réndiben.

Pro domino A refert se ad continentias urbarii producti et cupit ut supra.

Deliberatum est. Ex certis rationibus et considerationibus discussio praesentis causae differtur in commodiorem terminum.

Uo. 146v—147. l.

¹ Szövegeinkben a hold általában 1200 négyszögöles magyar holdat jelent.

^a Az eredetiben itt vessző van.

1693 szeptember 28, Lózs

Lózi lakosok — a kereset szerint — saját gabonájukat előbb behordták, mint a földesúrét, s a keresztelési ajándék fejében az úrnak kijáró egy napi rendkívüli robotot sem teljesítették. A polgárok tagadják a kereset jogosságát, egyikük pedig mentességére hivatkozik. Habár a földesúr ügyvédje a mentesség érvényességét csak a rendes szolgáltatásokra hajlandó elismerni, a rendkívüliekre nem, a bírák közbenjárására az utóbbival szemben visszavonja a keresetet. A többi perbevontat az úriszék harmadmagukkal leteendő tisztító esküre kötelezi.

* Causa eiusdem domini magistratus ut A contra Joannem Csánj alias inscriptionalistam domini magistratus, Michaellem Meszáros, alterum Michaellem Jakopovicz, item Michaellem Barbély et filium eiusdem Stephanum, Andream Berta, arendatarios praetitulati domini magistratus in dictis oppido¹ et comitatu commorantes velut I.

Pro domino A idem, qui supra, proponit: Mikeppen in anno 1693dik esztendőben, midőn mar az gabona be hordásnak ideje el jött volna, à meg névezet I-k, nem tudatik miré nézvé, contra contractum et eius tenorem inter incolas Losiensis et Adamum condam Vicza) initum,² ut et consuetudinem hactenus in simili negotio practicatam, az dominus magistratus ellen az magok mezőn lévő gabonáját (még az dominus magistratus gabonája az mezőn kinn lévén) bé keztek hordani és hordottákis praeiudicio domini magistratus manifesto.³ Hasonlokeppen ugyan ezén I-k, excepto Joanne Csánj, az dominus magistratussal bizonyos keresztelőre való contribucióért egy egy nap számban conveniálván,⁴ az mellyetis nem praestáltak és nemis akarnak, eodem praeiudicio domini magistratus. Kivánja az okáért az dominus magistratus, hogy az I-k à contractus ellen való cselekedetekért úgy az egy egy napi munkának nem praestálásáért in poena legali convincálttassanak.

I-k personaliter astando azt mondják, és tagadgyák, hogy annak utánna, à midőn már az urasságh gabonája bé volt takarva és nem előb, kezdettek gabonájokat bé hordani, és ugyis hordották bé.

¹ Ti. Lózs városában.

² A szerződésre (úrbéri egyezsége) l. a 223. sz. per 10. jegyzetét.

³ A termés betakarításánál a földesúr mindig a saját gabonáját hordatta be előbb, hogy minél kisebb legyen a szemvesztesége. A jobbágyok később behordott gabonájában nagy károkat okozott napos időben a szemkipergés, esős időben a csirásodás stb. A jobbágyok azért minden parancs ellenére igyekezett a földesúr elsőbbségi jogát kijátszani.

⁴ A robotszolgáltatás fokozásának egyik módja volt, hogy a földesúr a családjában történt nevezetesebb események (esküvő, keresztelő stb.) alkalmával kötelező ajándékokat is robotra változtatta át. E munkákat a jobbágyoknak a rendes szolgáltatásokon felül kellett vállalniuk.

Pro domino A protestatur super directa responsione ipsorum I et quia directe ad actionem ratione primi puncti negative respondissent, eatenus cuperet eandem per I edoceri et quantum ad posterius, eatenus etiam meritorie respondere.

Quia vero reliqui in actione denotati continentibus posterius⁵ puncti satisfecissent, solum ex parte Michaelis Barbély quaestio controverteretur, qui etiam certas quasdam literas Joannis condam Viczaj eatenus produceret et secundum continentias earundem se exemptum et immunem a tali contributione assereret, inhaerendo continentibus earundem.

Pro domino A protestatur super productis et ne in easdem consensisse videatur, cupit easdem perlegi. Quibus perlectis dicit easdem esse invigorasas, siquidem partim eadem tam contra leges regni, quam vero tenorem memorati contractus emanatae essent; igitur easdem tanquam invigorasas et contra leges regni emanatas seponi,⁶ alias etiam easdem de censibus et laboribus ordinariis sonare et non de extraordinariis. Cum nec ipse I hoc et id denegare quiret, quod in communi et extraordinario labore, quando nimirum communiter seu universaliter domino terrestri meterent dicti oppidani, ex iisdem laboribus se exemptum et immunem pronunciarent,⁷ quare iisdem literis cum honore sepositis iuxta leges regni et continentias dicti contractus cuperet, ut supra.

Deliberatum est. Az gabona be hordása dolgában való negatívájokat doceályák az I-k szolga biro uram előtt eő kglme által hagyando términuson ki ki harmad magával. Barbely Mihály ellen való praetensioját pedig à dominus magistratus ad interpositionem praescriptorum iudicum arbitrorum pro hic et nunc abban hatta.

Uo. 147v—148. l.

267.

1693 szeptember 28, Lózs

Kaszálásra kirendelt lózsi polgárok közös akarattal félbehagyták a robotot. Az urasági ügyész a keresetben megjelölt személyek, mint értelmi szerzők ellen törvényszabta büntetést kér. A vádlottak tagadják kezdeményező szerepüket: egyértelműen és egyszerre hagyták abba a munkát. Az úriszék nem fogadja el a védekezést, s az engedetlenséget megállapítva, megbüntetésüket a földesúr tetszésére bizza.

⁵ Helyesen: posterioris.

⁶ Ti. cupit.

⁷ Helyesen: pronunciaret. Tehát a rendkívüli munkák alól akarta magát kivonni a mentesítőlevél alapján, melyekre pedig az, a fentiek szerint, nem vonatkozik.

* Causa eiusdem domini magistratus ut A contra providos Joannem Detelicz, alterum Joannem Vitalis seniore, Joannem Rab aliter Horváth et Michaellem Molnar, colonos praetitulati domini magistratus in praefatis oppido¹ et comitatu commorantes veluti I.

Pro domino A idem, qui supra, proponit: Mikeppen in anno 1693. Kis Aszony nap tajban az folyúl megh nevézet I-k, nem tudatik, mímémő vakmerosegtul viseltetvén, az midőn mar az dominus magistratus dolgan es kaszálásan lettenék volna, egy mas között egyenlő akarattul (sőt közöttök lévő Molnár Mihál ezt kláltvan: egy a város²) conspiráltanak és fölkelvén, a dominus magistratus dolgát és kaszalasat felbén hagyván, el méntenek praeiudicio et damno domini magistratus manifesto. Kivanja azért az dominus magistratus, hogy az I-k az megh irt vakmerő cselekedetekért seorsim et singillatim in poena legali convincaltassanak.

I personaliter adstando tagadgyák az actioban denotált clausula beli (egy a város beli szot) eő altalok mondatni, az mint az actionak több punctumít is,^a hogy tudnillik eők csináltak volna tamadast a többi között, hanem közönsegessen köz akarattul hattak abban az ur eő Nga kaszálását, s abban sem voltak elsőik.

Pro domino A protestatur super confessatis ipsorum I et quia coram tribunali palam faterentur eosdem communi consensu labores domini terrestres interrupisse, igitur nullo alio documento negotium praesens egeret, verum ad propriam eorum oris fassionem coram tribunali factam finale iudicium. Id quod urgeret et reservanda reservaret.

Deliberatum est. Constál a dominus magistratus ispánja, Nagy István relatiojabul, hogy a varosiak ugy voltak paranczolva azon kaszálásra, hogy regveltul fogvast tízenket óraig kaszállyanak, és hogy azon kaszalast csak negy óraig sem continuáltak, a kik közül leghelsőik voltak az I-k az haza jövesben, azért mint a fele nyakas, engedetlen és urok dolgaban tamadas tévő jobbagyok melto buntetést érdemlének, mely is ál az dominus magistratus jo akarattyában.

Uo. 148v—149. l.

268.

1693 szeptember 28, Lózs

Vicai jobbágyok a földesúr kenderét parancs ellenére nem dolgozták fel, s emiatt perbefogatva, az úriszék előtt sem jelentek meg. A keresetnek megfelelően egyenként 24 forint bírságra ítélik őket, ezenfelül a távolmaradásért is büntetést kell fizetniük.

¹ Ti. Lózs városában.

² Az egész város egyet akar, egyetért.

^a Az eredetiben itt pont van.

* Causa eiusdem domini magistratus ut A contra providos Stephanum et Joannem Palffy, Joannem Boros, Georgium et Joannem Molnar, Michaelem Rácz, Nicolaum, Georgium, Franciscum, Gregorium et Martinum omnino Boros, Nicolaum Horváth, Joannem Fekete, Stephanum et Petrum Molnar, colonos praetitulati domini terrestres in possessione Vicza comitatu ut supra degentes veluti I.

Pro domino A idem, qui supra, proponit: Mikeppen in anno 1693. circa festum S. Jacobi apostoli az dominus magistratus neminemő kendéré levén à megh irt I-knál, az melynek minden rendbeli munkáját hogy az I-k vigbén vigyük és vitéssék, az dominus terrestres 24 forint birsagh alát megh parancsolván.¹ Az kik nem hogy vegbén vitték volna, hanem Czirákra, megh irt vármegyiben lévőre által vévén, ott lé rakták, az melybűl az dominus terrestres kartis vallot, praeiudicio domini terrestres manifesto. Kivanja azért az dominus magistratus, hogy az I-k seorsim et singillatim à praenotalt 24 forint poenán, insuper refusione damni convincáltassanak.

Pro I nemo.

Pro domino A protestatur super non comparitione I et quia legitime de praesenti termino certificati existentes contumacia ducti non comparerent, ob hoc cuperet eosdem tam in onere actionis, quam vero non comparitionis convinci.

Deliberatum est. Exquo constaret ex fidedigna relatione iurati satrapae praescripti domini magistratus eosdem I de praesenti termino legitime esse certificados, quia tamen iidem I contumacia ducti nec per se nec per procuratorem comparerent, eapropter tam in onere actionis, quam vero non comparitionis convincuntur.

Uo. 150v—151. l.

269.

1694 április 29, Lózs¹

Három széplaki jobbágy ellen az a panasz, hogy különböző megparancsolt robotmunkákat nem végeztek el. A perbefogottak azzal védekeznek, hogy a szóbanforgó robotot azelőtt nem kívánták tőlük, azzal sohasem tartoztak. Az úriszék nem is szab ki birságot, de abból kiindulva, hogy az összes széplaki jobbágyok szolgálatának egyenlőnek kell lennie, a jövőre nézve az alperesek robotoltatását jogosnak ítéli.

¹ A XVII. században, a majorsági gazdálkodás jövedelmezőségének fokozására, mind erősebb lett a jobbágyok robotoltatása, aminek köteleességét a jobbágy családtagjaira is igyekeztek kiterjeszteni. Ennek egyik formája a kender feldolgozásának a jobbágycsaládok nőtagjaira rákényszerítése.

¹ Az úriszék tagjai: Nagy István kir. személynöki ítélőmester, Sopron megye alispánja, mint elnök, továbbá Hevenyesy László, Szemenyei Pál Sopron megyei szolgabírák, Egyed János, Bú Péter, Olah Péter, Dongo Gergely, Szilágyi György, Fabjan János Sopron megyei esküdtek, Cseh István alispánhelyettes, Falussy László, Darás István, Bezerey Mihály, Radich István és mások. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

* *Causa spectabilis ac magnifici domini Adami Viczaj de Los veluti domini terrestris ut A contra et adversus providos Stephanum Tott, alterum Stephanum Sander et Jakobum Takacs, colonos et jobbagiones suos in portione ipsius in possessione Széplak, comitatu Soproniensi adiacente habita degentes veluti I.*

In persona domini terrestris ut A Gregorius Eory cum nostris et cum protestatione proponit. Mikeppen az el mult 1683. esztendőben es annakelőtte is diversis vicibus Szent Gyeorgy nap, Húsveth nap, Szent Ivan nap, Szent Mihalý es Szent Martony nap tajaban az megh irt I jobbagyokat az dominus A Petrics Andras es Nagy István losy ispany által, ad mentem urbarii ad castellum suum praetactum Losiense pertinentium bonorum, húsz húsz forint bírsággal mindenikét parancsoltatta mind eőszy mind pedigh tavaszgy egy egy hold szántást, malom szerben valo járást, deszma bor hordást, ugyan megh irt Széplakon magokat személyek szerint találván, hogy valamint az dominus terrestris A-nak töb losy es körül belől valo jobbagyi azon urbarium szerint megh nevezet robotolast praestállják, ezen I-k is vigyék vigben es praestállják. De ezen I-k, nem tudatik micsoda okoktul viseltettvén, mind ennyszer valo parancsolatit az dominus terrestris A-nak megh vetvén, mind enyiszer omítáltak, az dominus terrestris A-nak nagy kárával es urbariumbeli igassaganak serelmevel.^a Kivannya azert az dominus terrestris A, hogy az megh irt I jobbagyok ezen keménsegekert es vakmerősegekert es urok parancsolatgyát ezirant megh vetisekert mind anyszor, az mennyszer föl van téve az actioban, hogy bírsággal parancsoltak, kiki mindenik az megh irt bírsagot^b es azonfolyúl adinstar Losiensium et circumcirca adiacentium possessionum colonorum, ad mentem etiam urbarii, mind eőszy mind pedigh tavaszgy egy egy hold szántáson, malom szerben valo járáson es deszma bor hordason, mint az dominus terrestris A-nak jobbagyi, convincaltassanak. Es in omnibus a tobbi jobbagyokhoz, azoknak szolgálatyokhoz egyenlőve tetessenek es köteleztessenek; kirül törvéntis vár cum reservatis reservandis.²

Az megh irt I jobbagyok personaliter elől álván azt felelik, hogy eők eddigh az actioban kívánt robotolast nem praestálták, es nemis tartoznak véle. Mas az, hogy Los es Széplak között olyan sáros es roszt ut vagyon gyakorta, hogy ha az dominus A azt kivannya tőlök, es megh köllen ezeket cselekedniyk,³ marhajoknak el fogyásával es nagy karokkal kellene megh lennj.^c Edigis pedig az mikor kérték, ugyis szolgáltak az urnak, toabbis ajanlyak magokat.

Procurator domini A protestatur solenniter super allegatis dictorum colonorum I es azt mondgya, hogy ezen mentsegek az I-knak nem használ

² Az ügy előzményeként l. a 206. sz. pert.

³ Helyesen: megh köllene ezeket cselekedniyk.

^a A dőlten szedett betük után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt pontosvessző van. ^c Az eredetiben itt kettőspont van.

nekik, mert edgýik jobbagýnak sincs nagyýob szabadsaga kórról belől mint az masiknak. Sőt praeiudiciumja volna az tobinek, ha kettőnek haromnak kisseb volna az eő robottya: unius enim conditio coloni circumcirca habitantis non debet esse maior, neque minor, sed aequalis alterius. Az sáros utis nem mindenkor vagyón. Az urasagis mind jobbagýi, mind maga conservatiojara nizve, tudvan az discretiot,⁴ maga es jobbagýa karat tavoztatný igyekezik. De mind azon altal⁵ kivannya ezeket altolok praestaltatný; törvéntis vár.

Deliberatum est. Mint hogý az I-k Szeplakon lakván, tób ott lakozo polgár tarsaikhoz hasonlo igassággal birnak, egýeb erant is azon széplaký falu egiszlen egy dominiumhoz tartozando lévén, következendő keppen szolgatlattyyok avagý robottyoknak is egýenlőnek kóll lenný,^b mivel nem lehet edgj, kinek aláb valo conditioja az masikánál. Melyre nizve az megh irt I-k ennek utanna kőteleztettnek azon robotolásnak vigben vitelire, valamint az tób szeplaki jobbadgýok. Olý reménségben lévén mind azon altal, hogý az dominus terrestris az emlitet I-knak tavulyab laktokra es az utnak nehez voltara nizveis, az mennyre lehetséges, az I-knak conservatiojara nizveis, jllendő reflexioval lészen hozájok. A mi az praetendált büntetést illeti pedig, minth hogý az I-k azt allityák, hogý ennek elotte valo esztendőkben se az dominus terrestrisnek atya, se pedig nagyý attya túlők tób robotot nem kívánt, hanem csak aszt, az kit eddigh praestaltak,^b egýeb erantis minden engedélmesseggel ajánlyák magokat az dominus terestrishez: azon praetendalt büntetes cassaltatik.

Uo. 165v—166. l.

270.

1698 november 17, Lózs¹

A földesúr pert indít iregi szabadosa ellen, aki „hittel való kötelességéről elfelejtkezve” az úr birtokát elhagyta, s katonának állott, katonatársaival a földesúr ispánját megsebesíttette, majd elszökött juhászának 50 birkáját elfogva, azokat más úr kezébe adta. Az úriszék a vádlottat, aki a tárgyaláson nem jelent meg — bár az idézéskor a szolgabírónak magát erre nézve kötelezte —, a keresetnek megfelelően vagyonvesztésre, vérdíjra s a távolmaradás miatt külön büntetésre ítéli.

*Causa praetitulati domini terrestris et magistratus ut A contra providum Martinum Kovacs, alias libertinum praefati domini A in oppido Iregh comitatu

⁴ Ismervén a kellő mértéket.

⁵ E szó után az eredetiben — tollhibából — „delibera” szókezdöt olvasható. Közölt szövegünkben értelemszerűen kihagytuk.

¹ Az úriszék tagjai: *Buday Péter* elnök, továbbá *Zeke István*, Sopron megye szolgabírája, *Egyed János*, *Szundy Mihály*, *Fabjan János* esküdtek és más, jogban jártas személyek. — Az úriszék csak ezt az ügyet tárgyalta.

Tollnensi adiacente habito commorantem et de praesenti termino legitime certificatum veluti I.

In persona antelati domini A Gregorius Őri cum nostris et cum solita iuris protestatione proponit: Mikippén in anno domini 1698. Szent Istvan kiraly unépi nap tajban ezén praespécificalt I, nem tudatik minemű consideratioktul viseltetvin, el felétkezvin főllyul említét földes urahoz, mind ezen dominus A-hoz huttél valo kőtelelessigirul es fogadasarul, ugy hogy mégh nevezét Irégh nevű mezo várásbul semmi sin es praetextus alat az dominus A hire es akarattja nélkül el nem fogh bontagozjn es meny, mindén némü jovaj es josaga contrabantolasa alat,² hanem fogadasa szerint allandos lizén;^a azonban említét fogadasanak es hitinek elégét nem tivin, Hidveghré, Somogy varmegyeben livóré miltosagos bán uram eo Ngha³ katonaj közé iratta magat.

Item in anno eiusdem⁴ 1698. circa praemissum tempus említét I azon Hidveghré menvin, szolgáljt az taborra hidvigi szeréggel edgiut fol kiszittetté es el kuldotté, maga az I az szerégh utan gyalogh menvin. Es midon mar azon hidvigi szeregh megh névezét Irégh nevű mező varasban érkezét volna, nemellyék azon hidvigi katonak közül, ugian Iréghben lakozó Hodazi Janus nevü,^b ezen dominus A ispannya hazara menvin, azon dominus A-nak ispannyat rutul megh vagdalvan es szebesitvin. Kinekis mégh vagdalasa ném mas, hanem ezén I subordinatioja es alattomban valo praktikaja vagy consensussa celeketté es causalta.

Item in anno 1698. Kis Aszonj nap tajban soksor említét I ezén dominus A-nak mas iréghi Farkas Mihalj nevű jobbagiaval edgiut juhaszt tartvan, azon juhaszok el szőkot, bizonyos gonos cselékédetiré nízvé. Az melly el sőköt juhasnak levin bizonyos számü juhaj, az kiknek fol keresisiré ugian émlitet I hidvigi katonakat nyargolloban fogadot.⁵ Az kikis azon el szőkot juhasnak juhajt föl keresvin, azok közül 50 számü juhokat kivaloztvan, el hajtottak. Mellyekétis el hajtvan ezén I, ném az dominus A-nak mint dominus terrestrisnek vagy magistratusnak á vagy tistinek kézihez hajtot es hajtatot, hanem mas magistratusnak hatalma es kézé ala hajtotta es contrabontoltatta, ezén dominus magistratusnak nem kicsin karrara es praejudiciumjira. Kivanja az okaért dominus A, hogy praenotalt I ratione primi puncti, fogadasa es huti mégh szegisi vigét maga obligatioja szerint^a (az kys ex productis sub literis A. B. vilagosan ki fogh teczenj) mindén jovajnak contrabontolassan, ratione secundi puncti vero a dominus A ispanya megh vagdalasa éránt, mélljrul az I magat enodalnj es expurgalnj de iure tartozik, enodalya es expurgallya, alioquin in humagio et amissione bonorum,^c ratione véro tertii puncti, az juhoknak mas

² Lefoglalásának, elkobzásának terhe alatt.

³ Batthyány Ádám, a felszabadító háborúk idején dunáninnyi főkapitány, 1693—1703. közt horvát bán; a török elleni harcokban kiemelkedő szerepe volt.

⁴ Helyesen: eodem.

⁵ Üldözésére felfogadott.

^a Az eredetiben itt vessző van. ^b ü = u¹⁹ ^c Az eredetiben itt pontosvessző van

magistratus hajtása kezé alá⁶ es contrabontolasa érant paritér in humagio et amissione omnium bonorum seorsive á folyul praenotalt punctumok szerint convincaltassik. Praevia nihilominus prae foribus domus iudiciariae proclamatione fienda.

Pro I nemo.

Procurator domini magistratus A protestatur super non comparitione I, ex quo idem praefatus I per egregium dominum Stephanum Zeke, iudicem nobilium huius comitatus Soproniensis, in persona hocce in castello oppidi Loos existentem, termino in praesenti se comparendum, ut ex productis sub litera A. constabat, obligasset, nec per se nec per procuratorem suum legitimum compareret, imo contumacia ductus se se a facie iuris absentaret. Contra contumaces autem universa iura regni contrarientur et obvenirent, igitur cuperet eundem I tam in onere actionis, quam vero non comparitionis convinci.

Deliberatum est. Quandoquidem constaret ex productis sub lit. A. praementionatum I ad comparitionem in praesenti termino fiendam semet obligasse, nihilominus tamen nec per se nec per legitimum suum procuratorem comparuisset, quin in manifestum culpabilitatis suae indicium se se a facie iuris absentari praesumsisset. Quia vero contra eiusmodi contumaces omnia iura clamarent, accederet et id, quod quisque, prout se ligaret, ita etiam onus obligaminis sui tolerare cogeretur, ex eo eundem I in totali domini magistratus et A contra ipsum praerectae actionis onere poenaeque non comparitionis convinci et aggravari.

Procurator domini magistratus A protestatur et praeviam descriptam et iudicialiter latam convictionem vel per transmissionales vel vero auctoritate domini magistratus A secundum consuetudinem executioni demandari.⁷

Deliberatum est : fiet executio suo competenti modo.

Uo. 170—171v. l.

⁶ A „keze alá” szavakat utólag toldották be a szövegbe, s — tévesen — nem a „hajtása” szó elé, hanem az után; a jelenlegi hibás szörendnek ez az oka.

⁷ A „petit” szó a tollban maradt. — A földesúr ügyvédje az ítéletnek vagy ítéletlevél kiállításával, ti. a megyei szolgabíró útján, vagy közvetlenül a földesúri hatóság útján eszközözlendő végrehajtását kéri. A szolgabíró hasonló igénybevétele a földesúr részéről más pereinkben is előfordul (l. pl. a 232. sz. ügy végén).

VII

PÁPAI URADALOM

Pápa várát a hozzá tartozó uradalommal a XVI. században az Enyingi Török család birtokolta. Utolsó férfitagjának, Istvánnak halála után, 1618-ban a birtok István hugának, Bedeghi Nyáry Pálnénak gyermekeire: Nyáry Miklósrá és Nyáry Krisztinára szállott. Nyáry Krisztina kezével szerezte meg az uradalom egyik felét 1624-ben az egy év múlva nádorrá választott Esterházy Miklós, a birtok másik felét, Nyáry Miklós részét pedig ugyancsak ő Turóc megyei Esterházy-jószágokért cserében kapta meg, így az egész uradalom birtokosa az Esterházy család lett. A nádor után legidősebb fia, László örökösdőtt, s amikor ez 1652-ben elhunyt, a nádor fiatalabb gyermekei: Pál, a későbbi nádor és Ferenc lettek a pápai birtok urai. 1661-től Pápát egyedül Esterházy Ferenc bírta, akit 1662-ben a király Pápa főkapitányává nevezett ki. Ferenc a család ifjabb, fraknoi ágának (a grófi ágának) lett az őse; leszármazói a pápáin kívül az ugodi, devecseri, gesztesi (Várgesztes) és tatai uradalmakat is birtokolták. Az utóbbi kettő túlnyomó részben Komárom, a többi Veszprém megyében feküdt.¹

A perjegyzőkönyvekben úriszéktartó magistratsusként a felsorolt birtokosok szerepelnek Nyáry Miklóstól kezdve. Esterházy Pál és Ferenc együttes birtoklása idején, 1653—1656 között Pál, 1657-ben Pál és Ferenc együttesen; 1658—1660 között ismét egyedül Pál az impendens magistratus. — Bár az úriszék üléseit általában Pápán tartották, azokon a pápai uradalom ügyein kívül az ugodi, cseszneki, gesztesi és devecseri uradalmakból oda vitt pereket is tárgyaltak. Sőt arra is van példa, hogy török uralom alatt álló falvakból jelentek meg jobbágyok a pápai törvény előtt.

Közölt perszövegeink az 1620—1674. évekből származnak. A bennük szereplő helységek közül a pápai uradalomhoz tartoztak Pápa városán kívül: Borsosgyőr, Kup, Nóráp, Nyárad Veszprém-, Móríchida része Győr megyében; az ugodihoz Gyimót (Nagygyimót) és Ugod Veszprém megyében; a gesztesihez Császár, Dad, Gesztes (Várgesztes), Kéthely (Vérteskéthely), Kocs, Környe, Nagyigmánd és Szák Komárom-, Csákvár és Forna (ma puszta Csákvár határában) Fejér-, továbbá az egymás mellett fekvő Szentmiklós (Tápszentmiklós) és Táp Győr megyében; végül a devecserihez Badacsonytomaj, Csur (ma puszta Somlószőllős határában), Dabronc, Devecser, Galsa (Zalagalsa), Istvánd (Lesenceistvánd), Káptalanfalva (Káptalanfa), Kisapáti, Kővágóörs, Nagybogdán (ma puszta Noszlop határában), Petend (Vigánt-

¹ Az Esterházy család tagjainak birtokszerző tevékenységére l. a VIII. fejezet bevezetését.

petend), Tóti (Káptalantóti) és Vásárhely (Kisvásárhely) faluk s Dörgicse egy része Veszprém megyében.²

A pápai úriszék iratai közül két kötet jegyzőkönyv maradt fenn, összesen mintegy 400 perrel. A perek háromnegyed része közvadás és úrbéri ügy, a fennmaradó egynegyed részt a lakosság egymás közötti (magánjogi) pereskedése teszi ki. Ha ezt a tekintélyes nagyságú peranyagot más uradalmak úriszéki jegyzőkönyveivel összehasonlítjuk, megállapítható, hogy az Esterházy-birtokok jogszolgáltatása általában a szokott formákkal egyező, itt is mutatkoznak azonban új jelenségek, a tipikustól eltérő vonások. Ezek közül az egyik legfeltűnőbb Pápa földesúri mezőváros bíróságának a szabadalmas városok önállósága felé közelítő széles hatásköre. Pápa bírói széke polgáraitra halálos ítéletet is kimondhatott;³ olyan jog ez, melyhez hasonlót más uradalomban nem találtunk.

További új vonást jelentenek a peranyagban a céhek bíraskodásának dokumentumai, melyek egyedül ennél az úriszéknél maradtak fenn. A szokott alsó fórumok, a „falu széne”, a „város széke” mellett pápai iratainkban gyakran szerepel az itteni csapat, szabó, varga stb. céhek, a pápai vízmester s a „fogott mesterek” széke.⁴ A céhmester — a vízi molnárak esetében a vízmester — mint magistratus hívta össze ezeket a bíróságokat. Hatáskörük, természetesen, csak a céhek belső ügyeire és a céhtagok egymás közötti viszálykodására terjedt ki, bűnügyekben nem járhattak el.

Criminalis hatásköre a korszakunkban Pápán feltűnő református egyházi bíróságnak sincs, melyet a katolikus szentszékekhez hasonlóan forum spirituale vagy forum conscientiae névvel említenek. Ilyen bíróságra s a földesúrhoz való viszonyára úriszéki iratok között szintén csak Pápán találtunk egy adatot. Eszerint 1629-ben a dunántúli református superintendens (püspök) bírói széke⁵ egy, jurisdikciója alatt álló egyházi alkalmazottak között felmerült házasságtörési ügyet azzal az indokolással tett át az úr széke elé, hogy ez főbenjáró ügy, s így nem spirituális hatáskörű bíróság, hanem az úriszék ítélkezése alá tartozik, mert a világi hatóság — a földesúr — „mint Isten rendeléséből a Tízparancsolat öre”, bírja a pallosjogot.⁶

A felsorolt fórumok: a falu széne, város széke, a céhek és fogott bírak széke stb. között mellérendeltségi viszony áll fenn, kivétel egyedül Pápa város széke, mely a városi céhek székeinek fellebbviteli bírósága. Sőt a város széke arra is jogot formál, hogy a hozzá fellebbezett ügyekben kelt döntéseit, mint az úriszékét, végérvényesnek tekintsék. Ezek továbbterjesztését az úr székehez azzal az indoklással utasítja el, hogy egy perben — az ország szokásai szerint — két appellata nem adható.⁷

² A felsorolt helységek közül Dabrone és Kisapáti a jánosházi úriszék pereiben is szerepel. E falukban tehát az Esterházyaknak feltehetőleg szintén csak részirtokok volt, a faluk másik része, úgy látszik, a jánosházi uradalomhoz tartozott.

³ Pl. 1628. február 22-én a város széke paráznaság címén ítél halálra egy asszonyt. L. a bevezetés végén idézett 1620—1630. évi perkötetben, 108v. l.

⁴ A szabócéh székére l. a 333., a vízmester székére a 285. sz. perszöveget. A vargamesterek székének jegyzőkönyveit l. a fenti perkötet 10., 29., 30. lapjain. A vargacéh fogott bírói székére l. uo. 29. l.

⁵ A szék tagjai: 4 esperes, 4 alesperes, Veszprém megye alispánja, a megye 3 esküdtje és több más, név szerint felsorolt világi személy. L. uo. 159. l.

⁶ Az eredetiben: qui (ti. saecularis magistratus), tanquam custos utriusque Decalogi tabulae ex ordinatione divina constitutus, non frustra gerit gladium. L. uo. 160v. l.

⁷ L. a vargamesterek székének a 4. jegyzetben idézett jegyzőkönyveit. Az ott megörökített, évekig húzódozó ügy csak perújítással kerülhetett az úr székére.

A Batthyány-birtokok kántortörvényéhez hasonló jogszolgáltatási szervvel az Esterházy-uradalmakban nem találkozunk, úriszékeik ítélkezése azonban bizonyos analógiákat mutat. Mint Szalónakon és Körmenten (és Ostffy-asszonyfán), úgy Pápán is két formája különböztethető meg az úriszéknek, a szerint, hogy résztvettek-e ülésén megyei hites személyek, vagy nem.⁸ A perszövegek itt mindkét formát egyaránt „sedes domini”-nak nevezik, a különbség közöttük a terminológia síkján nem, hanem illetékességük s ítéleteik fellebbezhetősége tekintetében jelentkezik. Az úriszék, melyen a vármegye nem volt képviselve, bűnperekkel nem foglalkozott, arra nem is tartotta magát „elégéses”-nek : az elébe került közvadás ügyeket a megyei bizonyosság bevonásával alakított, szabályszerű összetételű úriszékhez⁹ tette át. Ilyen ügyek tárgyalására egyedül az utóbbi ítélkezési forma bírt jogosultsággal.¹⁰

A másik különbség az úriszék két típusa között az, hogy a megyei bírótársak nélkül hozott ítéletek megfellebbezhetők a második típushoz, mondhatjuk : felsőbb fokozathoz. Ez egyben az Esterházyak úriszékének ítélkezését a Batthyányakétól (és Ostffyakétól) is megkülönbözteti, ilyen — az úriszék két ítélkezési formája közötti — fellebbezésre ugyanis Pápán kívül adat nem található. — A megyei hites személyek részvételével összeült úriszék ítéletei, mint korszakunkban mindenütt — kivételes esetektől eltekintve — az ügyek végleges lezárását jelentették, fellebbvitelre itt sem volt lehetőség. 1627-ben pl. egy pervesztes pápai polgár appellációját a nádorhoz azzal utasították el, hogy sem a jogszokás, sem az úriszéki gyakorlat nem engedik meg a fellebbezést, mert az úr mandátumából ítélkező szék olyan, mintha azon az úr személyesen lenne jelen.¹¹ Az említett kivételes esetek tehát Pápán is : az úr kegyelme¹² s a perújítás. A „novizálás” módja a szokásos, a perújítási engedélyt a földesúr vagy udvarbírája adja meg.¹³

A perek tárgyait — változatosságuk miatt — nem ismertethetjük, a továbbiak csak a forrásleírásra térhetnek még ki. Szövegeinket az Országos Levéltárban őrzött Kamarai levéltár „Miscellanea No. 12. Urbarialia, fasc. 1. Prothocollum arcis Papensis ab anno 1620”, illetőleg uo. „Prothocollum sedis

⁸ L. az I., II. és IX. fejezetek bevezetését.

⁹ A pápai úriszék összetételének a fentiek szempontjából nem jelentős sajátosságaira — pl. katonáknak az ítélkezésben való részvételére — minthogy erről már kiadványunk bevezetésében is szó volt, itt nem terjeszkedünk ki.

¹⁰ Pl. az 1622. jún. 30-án megyei bizonyosságok nélkül tartott úriszék (l. a 3. jegyzetben említett perkötet 14. s köv. l.) négy magistratualis pert tárgyalta. Kettőben — nem főbenjáró perek — ítéletet is hoztak, a másik kettőben azonban — az egyiket 287. sz. a. közöljük — a szék nem tartja magát sem illetékesnek, sem „elégéses”-nek, minthogy a perbefogott „halálát magukra nem vehetik”; ez ügyek tárgyalására tehát megyei hites személyeket kell meghívni. Az úriszék alsóbb fokozatára, illetőleg formájára l. még a 300. sz. s mindkét formájára a 299. sz. pereket. (Közölt szövegeink nagyrészt a magasabb ítélkezési forma előtt keltek.)

¹¹ „Ez itt való törvény pedig annyit teszen, mintha personaliter palatinus uram ó Naga személye szerint jelen lett volna. Más az, soha consuetudo sem itt, sem a több urak ó Nagok székin nem volt az, hogy tovább vittek volna a törvényt”, tehát „non transmittitur, quia non esset iuris, neque consuetudinis istius sedis domini magistratus.” L. fenti perkötet, 88v. l.

¹² L. pl. a 312. sz. per ítéletét.

¹³ Esterházy Miklós nádor pl. Pápai Szabó Andrásné, Katus asszony halálos ítéletének végrehajtását — az asszony hozzá intézett kérvényére — udvarbírájával felfüggesztette, majd az udvarbírótól beszerzett tájékoztatás alapján perújítást rendelt el. (Ennek eredményeként az asszonyt felmentették.) L. fenti perkötet 124., 127., 156. stb. l. — Az udvarbíró perújítására l. uo. 79. l.

dominalis dominii Papensis ab anno 1650'' jelzetű két kötetéből vettük, illetőleg — a 317. sz. per (1651-ben kelt) szövegeit — az Esterházy család hercegi ágának szintén az Országos Levéltárban található, „Rep. 40. fasc. M. no. 268.” jelzet alatt külön egységként elhelyezett irataiból. A perek a két kötetben (az 1620—1630, 1650—1674. évekből) nem pontos időrendben következnek egymás után, az eredetileg füzetekből álló jegyzőkönyveket ugyanis hibás sorrendben kötötték be. Emiatt egyes perek több fázisból álló anyaga nem egyszer szét van szaggatva, a vonatkozó szövegrészek lapszámait tehát minden per után meg kellett adnunk. Hiányossága továbbá a jegyzőkönyveknek, hogy bennük (fellebbezett perek esetében) az alsóbb fokon eljáró fórumok gyakran nincsenek megnevezve, megállapításuk így igen nehéz, olykor nem is lehetséges.

A közölt szövegek eredeti jegyzőkönyvek, nagyobb részt gondatlan s nehezen olvasható írással. A fellebbezett perek úriszéki ítéleteit a megyei kiküldöttek rendszerint aláírták, a többi jegyzőkönyv általában aláíratlan. A fellebbezett ügyeket az alsóbb fórumok külön íveken, az elsőfokú tárgyalás és ítélet teljes szövegével terjesztették az úriszék elé. Az utóbbi a maga döntését vagy a szöveg után folyamatosan, vagy az ív üres részére (hátlapjára) vezette rá.

1620 december, Pápa¹

A földesúr keresetet indít Pápa város előjárói ellen, akik — szerinte — várát megrohanták, tisztjeit szidalmazták, őt magát pedig azzal fenyegették, hogy panaszaiikkal a királyhoz fordulnak. A perbefogottak ügyvédje szerint a vádlottak békés céllal, azért akartak a várba bejutni, hogy egy letartóztatott polgártársukat kezességre kivegyék, és sem nem szitkozódtak, sem az urat nem fenyegették. Harmadmagukkal leteendő tisztító esküre kötelezik őket, ellenkező esetben 20 forint bírságot fizetnek.

* Causa spectabilis ac magnifici domini Nicolai Niarý de Bedegh tanquam magistratus contra iudicem primarium Franciscum Zý, Gregorium Rauser, Joannem Zabo ducem, Michaellem Zappanfeőző decurionem, Joannem Nýreo iuratum, Joannem Varga, Joannem Biczó et coeteros secum adhaerentes iuratos cives, colonos dicti domini magistratus in oppido Papensi inque comitatu isto Vespremiensi existente habito residentes.

In persona domini A Paulus Bosniak proponit, hogy ez el [mult]² nouembernek 3. napan, ez ielen walo 1620. esztendeoben [ez] I-k, nem gondoluan az isten] felelmeth, sem az uilag[i] theőruenieknnek beőntetessetheől nem reőtteghuen, feőldes vrokhoz ualo hiwsegeketh^a es engedelm[ssege]keth nem gondoluan, ez dominus A-nak Papa varanak [kapu]jara, Beszprem uarmegieben leveőre rea rohant[anak]. Es mideőn ő megh neuezeth kaputh eleőtheők [feől] uontak uolna, kjueol maraduan, gialazathos iszo[nyu] szitkockal szidalmazuan az A-nak tiztartojath es szolgálth; monduan azthis, hogy eő feőlsegeth

¹ Az úriszék keltére és tagjainak felsorolására szolgáló hely a jegyzőkönyvben üresen maradt. Minthogy azonban a szövegben 1620. mint „jelenvaló év” szerepel, ez évet fogadtuk el az irat dátumául (bár a jegyzőkönyv elejére — más kéz — 1621. évszámot írt). Ugyancsak a szövegből tűnik ki a hónap (december), a napi dátum azonban nem állapítható meg. — A jegyzőkönyvből ezt s a 272—273. sz. alatti pereket közöljük.

² A jegyzőkönyv első lapjainak széle elrongyolódott, így a szöveg egyes szavai nem, vagy csak részben olvashatók. Mivel kiegészítésük tekintetében kétség nem merült fel, az általunk pótoltt részeket — szögletes zárójelbe foglalva — minden jegyzet nélkül közöljük.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

Lázadó vallon zsoldosok kivégzése, 1600. A háttérben Pápa vára

[suppli]catiojok althal megh talalnak.³ Igý azerth az megh neuzeeth szemeliekre az dominus A theórventh var.

In personis I Petrus Eorsý dicit. Mideón egy nemő nemő polgar tarssok, Varga Marko, megh fogattatoth uolna tisztartha vram althal in praeiudicium, es annak megh szabadulassaerth es kezessegen ualo ky uetelere ieóttenek uolna, annak előtheó peniglen eő feőlsegehe ith ualo vaidajais, Nagý Marthon vram, kerthe tisztartha vramtul kezesseghen, de ő keglme semmi keppen ackor el nem boczatotta, hanem ighereteth teóth szabadulassa feleől. Es ez I-kath megh talaluan, minthogý szőksegh es meltho uolth polgarý tarssok melletk teórekedniek, á weghre jeóttenek. De az mint feőlliől az actioban az dominus A jrattýa, hogý ellenseghes keppen á var kapujara rohantak uolna, nem chelekettek. Hogý peniglen eő Nga azt irattýa, hogý azth mondottak uolna, hogý kiralj vrunkath eő feőlsegeth talalnak megh supplicatioiók althal, azth sem mondottak. Hanem minthogý eő Nga ackor Possonban leuen⁴ mind az eó Nga battýauál egyethemben, arrol mondottak : ninch mit tennyeok, keőlehegeketh nem szanhattiak, megh keől eő Ngokat keresniók. Mellýeth mind az althal, ha mondottakis, megh nem chelekettek, hanem mindeneketh az eő Nga haza jeóuteleigh el szenuettenek, es ithon talaltak eő Ngat megh supplicatioockal, az mint constal eő Nganak. Azert igý leuen á dologh, semmith eó Nga ellen nem uetettenek es nem chelekettek, merth az papaj birothul ab antiquo az varban ualo be jeóvethel soha nem uolth tilalmas, es mosthis semmj gonoz ueghre nem jeóth, mlierthogý hathalmok sinchen arrá. Ideo I petunt sese absolvi ab impetitione domini A.

[Procurator A protestatur] de simplici negativa I, petit iudicium.

Deliberatum est. Mielhogý az dominus magistratusnak actioiaból az mutatodik kj, mikeppen az I-k az eő Nga varanak kapujara ieóttenek uolna, es oth tisztartha ellen szidalmazasth teótttek uolna, mellýeth az I-k, noha beó bezeddel declaralnak, de azerth minden feleleteknek derekas resze tendall az [negativara,]⁵ azert, holoth az causa, az minth az felelethbeől ky teczik, nem capitalis,⁶ annakokaerth az I-knak negatiuajok zerenth keőlón keőlón harmad harmad magockal walo hýth teóruen szerenth decernaltatoth. Azon tudni illik, hogý ók sem ellenseges kepen, sem penigh gonosz ueghre az eő Nga kapuiara nem ieótttek, sem tiztartojath es mas rendbelý szolgaiath eő Nganak nem zidalmazthak, sem azth nem mondthak, hogý eő feőlsegenek supplicatiook althal panaszolnak, hanem az eó Nga actiojaban artatlanok. Ha megh

³ A nemesség s az uralkodó szembenállása folytán a nemesség féltékenyen vigyáztott, hogy az elnyomott nép panaszaiival ne forduljon a királyhoz, s az ilyen lépéseket keményen büntette. Az idegen király viszont korszakunkban még nem használta ki ezt az eszközt, az úrbéri viszonyokba való beavatkozást, a nemesség sakkbantartására.

⁴ A Bethlen Gábor által tartott pozsonyi országgyűlésen.

⁵ Érvelésük (védekezésük) lényegében csak tagadás.

⁶ Nem főbenjáró. Ezért elégszik meg a bíróság csak 2—2 eskütárral leteendő tisztító esküvel.

eskeöznek, simpliciter absolvuntur, hol penigh nem, tahat szemeliök zerenth az I-k keöleön keöleön huz husz forinthon maradthanak az dominus A ellen. Fiet iuramentum coram uno iudice nobilium et castellano decimo quinto die.

O. Lt. Kamarai lt. Miscellanea No. 12. Urbarialia, fasc. 1. Prothocollum arcis Pappensis ab anno 1620. 1—2. l.

272.

1620 december, Pápa

A földesúr úriszék elé idézteti egyik jobbágyát, mert megtámadta s házából kikergette az őt robotra hajtani akaró ispánokat. A perbefogott azzal védekezik, hogy csupán élelemért ment haza, azután a munkát folytatni akarta, s az ispánoknak — akik büntetés címén két pár cipőjét elvitték — különben sem feladatuk a robot házankénti beosztása. Az úriszék felmenti a jobbágyot, s megállapítja, hogy az ispánok jogtalanul büntették.

* Causa eiusdem domini magistratus contra colonum Suttorem Petrum veluti incamattum.

In persona domini A Paulus Bosniak proponit, hogy ez el mult septembernek 12. napan, in praesenti anno 1620, mideőn ez dominus A-nak jambor zolghajj^a ez I-hez mentenek uolna nemő nemő dologh feleől, ith Papan, Bezprein uarmegieben, nem gondoluan vrahoz ualo hiwsegeth es engedelmessegeth, ez dominus A-nak zolgaira, Zeöre Miklosra es Sigmond Lazlora rea tamadoth, es hazabol ky wzhthó wketh, mely eő chelekedetyerth az dominus magistratus theöruenth waar.

Pro I Mathias Literatus cum nostris dicit, hogy megh erthuen az dominus A-nak feleletit az I ellen, semmith eő Nga ellen nem ueteth. Merth az minemő dolgara az feöliöl megh irth ideőben eő Nganak az eő biraja parancholta uolth, ielen uolth. Es mideőn ethelnek okaerth egy keuese hazához menth uolna, az eő Nga ispany, tizteök kiueöl lepuen,¹ hazanal hurczoltak ; az meli hurczolas keözben, ha ualamelliken ualamj esethis, arrol azon ispanok mindgiart megh beöntettek, merth 2 par chipelleseth el uittek, es igy azoknak chelekedetierrh ő Nga nem beöntethethy, merth á hazankenth ualo hirdethes nem az ispanok tizthy.² Ideo petit se absolvi.

A protestatur de allegatis et confessatis, miuelhogy ez I magais fatellia az actioth. Á mj peniglen az chipelles el uitelt illethy, az dominus A-nak

¹ Hatáskörüket túllépven.

² A jobbágyoknak a „szer”, a házankénti sorrend szerint robotra szólítása a bíró feladata.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

hireuel ninchen, merth ha ertesere atta uolna, ualaszta leth uolna felőle. De mihuelhogy azth nem chelekette, hanem ut supra, theőruenth war.

Deliberatum est. Miuelhogy ki teczik, hogy az I nem wakmerősegebeől, sem szeőkesskeppen menth el az vr eő Nga dolgarol, hanem chak etelerth menth szallasara, es ismeth continuallnj akarta az el kezdeth dolgath, azert semmi hatalmon es beöntetesen nem maradoth, seöth á beöntetes is, á kith szenuedeth, nem keöllőth uolna szenuednj.³

Uo. 3. l.

273.

1620 december, Pápa

A porkolábot, aki hat rabot szökni engedett, s az idézésre nem jelent meg az úriszék előtt, 100 forint bírságra, valamint a hat rab vérdíjának megfizetésére ítélik.

* Causa domini magistratus contra Emericum Literatum aliter Kulchar.

In persona domini A Paulus Bosniak cum nostris proponit, hogy ez el multh Zenth Iuan nap taiban, ez ielen ualo 1620. esztendeoben, ez I nem tudatik michoda maga gonosz indulattiból, megh nem tekenthuen sem hitith, sem keőteles porkolabsagbelj tiztith es hiuatalljath, melljell az vrakhoz eő Ngokhoz es á varhoz keőtelezthe uolth magath;^a seöth azt sem uiseluen előtheó, mint keőlleteth uolna eőrizni az dnus A-nak mind szemelyeth es ez egész varbelj cheledgieth minden gonoz theueók ellen, ackorbelj keth rabockall titkon uegezese leuen, melliknek eigketh Vasarhelj Andras deák halalra tartatta, es feyere ualo sententiaia uolth, masikath Bosniak Pall,¹ az teómleőcz aytayth, zauarith nythua hagiuan el szabadetotta ey ideón. Az elottis penigh diversis vicibus ugian ezen varbol el szabadetoth negy halalra ualo² rabokath. Meli gonoz chelekdetyerth az dominus magistratus az I felől iuxta decreta regni petit iudicium. Tudni illik az el bochatatoth raboknak, hogy seorsim diokon conuincaltassek á hath raboknak, kiketh el szallogatoth.³ Et insuper pro non comparitione conuincaltassek.

Deliberatum est. Miuelhogy constalna az hites Kathona vasarbironak relatioiabol, hogy erre á theőruen napra á dominus magistratus az I-t certifi-caltatta, de az I sem magath megh nem beőcheőluen, sem azt nem tekenthuen,

³ E megállapítás ellenére az ispánok által jogtalanul kicsikart két pár cipőért a perbefogott suszter kártalanítása szóba sem kerül.

¹ Mind Vásárhelyi András deák, mind Bosnyák Pál a földesúr ügyészei voltak. A szöveg arra utal, hogy ők képviselték a vádat, ők ítéltették el az említett rabokat.

² Halálra ítélt, vagy halábüntetés alá eső cselekménnyel vádolt.

³ Elszalasztott, a börtönből kibocsátott.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

hogy à dominus magistratusnak varasaban lakik, hanem contumacia ductus, sem maga szemelieben, sem per procuratorem nem compareal, ideo convincitur in fl. centum. Et insuper az mj à hath raboknak el szallasztasath illethÿ, azoknak mindeniknek dÿokon maradoth, melj raboknak dÿaÿban, à kik ide be attak uolt à rabokath, azoknak à dÿath keöl fizethnj⁴ es tartozikis, à teöbby penigh az vre.

Uo. 3v—4. l.

274.

1621 február 13, Pápa¹

A földesúr perli a pápai mészárosokat, mert a régi szokással ellentétben ugyanannyit kértek a neki szállított húsért, mint amennyiért a pápai lakosoknak árusítottak. Az alperesek azzal védekeznek, hogy a marha- és birkahúst az úr konyhájára a régi áron szállították. Az úriszék állításuk bizonyítására kötelezi őket.

* Causa domini magistratus uti actoris contra providos Michaellem Meszaros, Paulum Meszaros, Stephanum et alterum Stephanum Meszaros, Jacobum et Martinum Meszaros, colonos eiusdem domini magistratus in hoc oppido Papensi degentes.

In persona domini A Joannes Cheh proponit, hogÿ ez el mult napokban, mideön az vr ò Nga konihajara ide be à varban^a à meszar szekböl husth keölleöth uolna be adnj, nem tarthuan ez I-k megh az eö reghÿ szokasokath, es az magok czehöknek igassagath nem tekenthuen, az vrnak eö Nganak szinten annj penzen attak à husth, minth à keösseghnek es igÿ ò Ngath defraudalnj es kaarsettanj akartak. Melireöl az dominus magistratus theöruenth war.

In personis I Petrus Eörsÿ: Megh erthuen az I-k az dominus magistratusnak ellenek ualo feleletÿth, azerth az minth à szegenj megh holth vrnak eö Nganak ide be walo szÿksegere attak be az husth, azonkiuöl mostis nem igiekeztek dragabban, mellÿeth ha kiuantatik, dato termino meghis bizonethonak. Merth megh eddigh az tehen husth es barani husth ½ penzel olczobban attak ide be, nem ugÿ, minth à keösseghnek. Az mi peniglen az hal dolgath illethÿ,

⁴ A vérdíjat azok kapják, akik a rabokat a földesúr ítélkezése alá beszolgáltatták, pl. megölt személyek hozzátartozói vagy a földesúrral, illetőleg az uradalommal valami kapcsolatban álló, pallosjoggal nem rendelkező kisebb nemesek.

¹ Az úriszék tagjai: Marczalthew-i Miklós, Kenesey Péter tihanyi kapitány⁹ Farkas Gáspár, másként Gáspár deák, Kouach Balázs, Pirithi Ambrus, Kun Bertalan⁹ Kapronczay Balázs, Nagy János, a pápai gyalogosok vajdái, Cheth Mihály, Zabó Ádám pápai lovaskatonák, Pesti János pápai várnagy, Haydan István szolgabíró, Dereske Antal esküdt, s számos más, meghívott bíró. — A jegyzőkönyvből ezt s a 275—276. sz. alatti pereket közöljük.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

azt úgy attak, az minth annak szaboth rendy uolth, az meli zokas ez előthis megh tartatoth a szegenj megh holth Theoreok Istuan vram ideth. Es így theöuenth waarnak. Az mj a borju, dizno hus dolgath illethi, azt úgy attak, minth a zokas uolth elejtől foghwa, arra azerth az I-kath az reghi vrak nemis keszeretettek, hogy keöleömben attak uolna be.² Kiuanniak azeith az I-k, hogy az vr ö Ngais reghy szokasokban es theöruenjekben megh tarca, az minth cheh leuelekis contineallja.

A inhaeret prioribus et addendo dicit: Miuelhogy az I-k probat assummaluan, nem dictalliak, mit akarnak docealnj, constal penigh az dominus prouisornal, hogy az reghi, Istenben el niugoth vrak idejekben az husth mikeppen attak ide be, eö keglme recognoscallia es azt megh erthuen,³ theöruenth pronunciallion.

Deliberatum est. Miuelhogy az alpeöreöseök az dominus magistratus actioiara directe felelnek es allattiak azth, hogy az minth regenten a husth a meszar szekbeöl ide be attak, masthis nem attak dragabban, melire bizonsagokath offeralnak allathnj,^b annakokaerth az eö oblatioiok szerent mahoz tizen eötheöd napon bizonechak megh elegendeö keppen, bizonechak megh zolga biro vram előth es az it ben ualo porkolab előth.

Uo. 4—4v. l.

275.

1621 február 13, Pápa

A földesúr egy pápai mézáróst perel, aki az úr mézárszékén dolgozó társát szidalmazta és megöléssel fenyegette. Az alperes szerint a per — két jobbágy állván szemben egymással — a városi bíróság elé tartozik. Az úriszék ezt azon az alapon, hogy a sértett mézáros a földesúr szolgálója, tehát az ő védelme alatt áll, elutasítja, s a tagadó alperest ártatlanságának bizonyítására kötelezi.

* Alia causa eiusdem domini magistratus contra providum Michaelem Meszaros velut incattum.

In persona domini A idem, qui supra, proponit, hogy ez el mult Vizkereszt nap taiban, ez ielen ualo 1621. esztendeöben, ez megh iratot^a I, nem tudatik michoda wakmerössegebeöl es gonoz szanzandekbol indettathuan, ez dominus A-nak ith Papan, Beszprem uarmegieben leueö hazara, a uagy meszar szekire menth, es oth Meszaros Ambrusth, az dominus A jobbagiath, eölessel es ueresegel fenegethuen, gialazathos szockal illette, ugiminth annak a

² Vagyis a borjú- és sertéshúst nem kellett a földesúrnak olcsóbban adniuk.

³ Ti. az úriszék.

^b Az eredetiben itt pont van.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

meszar szeknek collatoranak praejudiciunia ellen,¹ kireöl az dominus A theöruenth uar.

In persona I Petrus Eörsj: mindeneknek előtheö kiuannia az I ez ielen ualo causath biro vram szekire exmittalnj, miert hogj ez causa az vr ö Nga iobbagia ellen uagion. Petit iudicium.

A non tenere dicit. Ratioia ez: merth az feöldes vr peörih az iobbagy az eö füstire semmi uttal nem uihethi, holoth ez causais telliessegel az vrnak eö Nganak competal. Restat igitur, respondeat ad scopum,² alioquin petit iudicium.

I ulterius dicit, hogj az menniben ez feöldöl megh irt Meszaros Ambrus iobbagia az vrnak eö Nganak, ez I hassomlokeppen szolgáló es eöreökeös iobbagia ez helben. Ha mit ueteth legien az I Meszaros Ambrusnak, competens biraila előth prosequallia. Azerth ez I, az mint superius pateth, birak vraitmol kiuannia exmittalni.

A inhaeret prioribus.

Deliberatum est. Miuelhogj constal, hogj az a meszar szek nem az teöb meszar szekek keözze walo, hanem eximaltatoth az vrtul, es az a personais az vr tulajdon szolgáló, kinek oltalmazasa dependeal az vrtul, ergo felellien ad actionem, merth ki nem bochattatik.

I ulterius dicit, hogj az dominus magistratusnak ez I ellen erigaltatoth actioia tendal Meszaros Ambrusra,³ azert Meszaros Ambrus sufficienter bizonecha megh, hogj ez I hatalmasul az eö Nga hazara es meszar szekire menth uolna; az actio szerenth.

A: exceptionem I non tenere, merth az dominus A az I ellen semmj documentumal nem tartozik, hanem vel affirmet vel neget.⁴

I ulterius dicit, hogj ha ez megh neuezeth Meszaros Ambrus nem akarna ualamit docealnj, ez I kesz sufficienter docealnj az eö innocentiajatth, hogj az vr ö Nga meszar szekire hatalmasul es gonoz zanzandekbol nem menth. Melireöl theöruenth war.

A inhaeret prioribus. Minthogj simpliciter negallia az erecta actioth az I, azert az dominus A a simplex negatiuarol theöruenth war.

Deliberatum est. Az dominus A nem tartozik bizonethanj, hanem az I doceallia elegendeö keppen az eö artathlansagath, mahoz tizeneötheöd napon, zolga biro vram es a porkolab előth.

Uo. 5—5v. l.

¹ Helyesen: praejudiciumára. (A mézárszék collatora a földesúr.)

² Scopus (cél, szándék) itt a keresetlevélben foglaltakat, azaz magát a vádat jelenti.

³ A perbefogott mézáros kitart amellest, hogy a felperesség ez ügyben nem a földesurat, hanem a sértettet illeti.

⁴ Vagy erősítse meg a vádat, ti. ismerje be annak igazságát, vagy pedig tagadja.

276.

1621 február 13, Pápa

Az udvarbíró perel egy helybeli mészáros, aki őt — nemesi szabadsága sérelmére — útjában feltartóztatta, lovát, kocsiját elvette. A mészáros azzal védekezik, hogy az udvarbíró adós volt a vár szükségletére szállított hús árával, ennek megfizetését akarta tőle kikényszeríteni. Az úriszék megállapítja, hogy a felperes semmivel sem tartozott, s jobbágy, nemes személyt különben sem tartóztathat fel, ezért az alperest az udvarbíró elődjának 100 forintnak, valamint a kocsi és ló árának megfizetésére kötelezi.

* Causa egregii Michaelis Mitjeczý, provisoris huius arcis etc. contra providum Philippum Meszaros I.

In persona A Joannes Cheh^a proponit, hogý ez el multh Zenth Jacab apostal nap taiban, anno 1620. ez megh neuzeeth I, nem tudatik honneth indetathuan, az maga igien akaratian,¹ az orszagh theõruenic ellen, az A nemes ember leuen szemelieben, ith Papan Beszprem uarmegieiben megh tartatta mind magat, kett louath, szekereth² hathalmasul, praeiudicio et damno ipsius A manifesto. Kirõl az dominus A theõruenth war.

In persona I Petrus Eõrsý dicit: Mideõn ez I, hol egiszer, hol mazor ã szegenj megh holth vrak ideth ã wai szõksegere hordottanak be husth, 14 forint lerõth, es ez dominus A-nak szamtartosagaban hajttotanak ã meszarosok ez dominus A-ra, sohult megh ez ideiglen megh nem leuen az 14 forint,³ dato icuit ez I-nak az eõ tulaidon penzýth keresnj es keõuethnj ez dominus A-n. Ackor peniglen, mideõn ez arestum uolth, ez A sohova nem uolth keõtheles,⁴ es igý nem peccalth az I az A ellen. Kiuannia azert ex hac causa seipsum eliberaltathnj, es az megh irt 14 forintot mostis readjudicalnj. Petit iudicium.

A protestatur de allegatis et confessatis. Miuelhogý az I az arestumoth magais fateallia, es valamj 14 forint adoszagot allegal lennj, hogý az A tartozoth uolna nekj uele, azert ez A egý penzeuel sem ados neki, merth ez A ackorbelj tizti szerenth mindeneketh contentalth, ã kinek ados uolth es dato, ha szinte ados uolt uolna nekýs, az nemessegh zabadsaga ellen nem chelekedhette uolna.

Deliberatum est. Miuelhogý az I az arestumoth aperte fateallia, igý semmi documentum nem kiuantatik, mellýeth az I semmi uttal nem chelekedheteth uolna, hõloth az miuel ados uolt az dominus A ã meszarosoknak, constal ex relationibus magistrorum lanionum, hogý ez A megh elegettette az

¹ A saját egyéni akaratából.

² Feltartóztatta. s szekerét, lovait elvette.

³ Az A-n követelték, sehõl meg nem kapván a 14 forintot.

⁴ A mondat többféleképpen értelmezhetõ. Jelentheti, hogy a felperes csak az alperesnek volt adósa, így a szeker és lovak elvétele más hitelezõnek hátrányt nem okozott. Valószínűbb magyarázat, hogy a felperesnek, amikor az alperes feltartóztatta, nem kellett sehová sem mennie, feltartóztatásából tehát baj, kár nem származott.

^a A dõlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

meszarosokath, es semmjuel sem az I-nak, sem az theõb meszarosoknak nem uolth ados. Es ha szinten leth uolnais, az nemesseghnek zabadsaga ellen nem chelekedheteth illjen violentum arestumoth. Annakokaerth az I in vivo homagio detenti A fl. 100 et insuper in condigna aestimatione duorum equorum et rhedae secum arestatae, rerum scilicet secum habitarium convincitur.

Uo. 5v—6. l.

277.

1621 március 15, Pápa¹

A földesúr perbe fogja a csapó-céh vezetőit, mert egy csapólegény megölésének ügylét az úriszék helyett a városi bíróság elé vitték. Az alperesek azzal védekeznek, hogy midõn közvetítettek az elmenekült tettes és a megölt legény hozzátartozói között, arra törekedtek hogy a szõkevényt visszatérésre bírják, s a földesúr jobbbágyává tegyék. Az esetrõl egyébként jelentést tettek a városbírónak, aki vállalta, hogy az ügyet elintézi a tisztartónál, s e célra neki pénzt is adtak. Az úriszék, védekezésük ellenére, 20—20 forintot marasztalja el az alpereseket.

Causa domini magistratus contra Georgium Chapo, magistrum cehae fullonum Martinum Chapo, Georgium Kulchar et coeteros fullones veluti I.

In persona domini A Paulus Bosniak proponit, hõgi az el mult Szent Gergel papa nap taiban it Papan, Bezprim varmegeben, ez ielen valo 1621. eztendõben egi chapo² legent, Adam neuõtt halalos sebõkben es veresegõkben eýtuen es azon suadalom miat meg haluan, ez I-k az dominus A-nak semmj hirt nem tõttek felõle, hanem magok vakmerõsegebõl az varosi bjrohoz confugialtanak es annak 12 forintot fizettenek az õ Naga magistratussaga es melto-saga ellen.³ Kirõl az dominus A tóruent vaâr.

Pro I Joannes Cheh cum nostris dicit, hõgi az mit õ Naga az I-khoz felel, semmjt õk abban nem peccaltanak, seõt õ Naganak azon igiekeztenek, hõgi mj modon abbol az gonoz cselekedetõ szemelibõl iobbagiot szerezzenek. Mert miuel hõgi el szaladuan, senkinek fogsagaban nem volt, hanem szabad ember leuen magaua, legh elsõben az serelmes feilt⁴ requiraltak, es azzal el uegezuen annak az chaponak dolgat, annak utanna kõlletõt^a biraiokhoz foliamodnjok,

¹ Az úriszék tagjai: Krakkaj Pál lovaskapitány, továbbá Agha Mátyás, Haidan István szolgabírák és Pirithi Ambrus esküdt Veszprém megye képviselőjében, azután Thurj György, Zilj János, Kun Bertalan, Nagi János vajda, Zabo Ádám, Barcza István, Zyh Ferenc pápai főbíró és más polgárok. — Az úriszék jegyzőkönyvéből ezt s a 278. sz. alatti pert közöljük.

² Csapó: durva posztót, szűrposztót készítő mesterember.

³ A kereset szerint Pápa mezőváros bírósága ilyen súlyos büntető ügyben nem ítélkezhetett, az a város pallosjogú földesúranak hatáskörébe tartozott volna.

⁴ Ti. a megölt csapólegény hozzátartozóit.

^a õ = o⁸

hogi az által az dominus A-nakis keduet keressek. Mell dolgot biro vram ő kgme fel vallaluan azt mondotta, hogi el vegezi, sőt annak utanna, hogi immar el vegezte tiztarto vrammal, ug mint 12 forintban, chakhogi mingiarast megh vigiek neki. Es igi az megh neuzet 12 forintot biro vram kezehöz attak, hogi ő kgme tiztarto vramnak megh adgia. Azert abban az I-k semmjt nem tuttak, hogi tiztarto vramnak nem refundalta az 12 forintot. Ez igi leuen, bator megh lattassek, hogi semmjt nem vetöttek.⁵

A protestatur de allegatis et confessatis. Holot immar az I-k igen aperte fatealliak az dominus A-nak erigaltatot actioiat, ebből ez utan semmj remediommal nem elhetnek. Mas az : ez I-knak, dato sed non concessio, ha szinten biro vramat requiraltak felöleis, mindaz által egi altaliaban uakmerősegből hozza nem confugialhattak volna, es titokban ez dolgot nem tarhattak volna.

I inhaerent prioribus, hoc addendo : miuel hogi az polgari szabadsagh⁶ azt tartia, hogi valaki biraja hire es akarattia neköl confugial a varban, az biro megh bontethesse, ergo kölletót biraiokat megh keresnj.

Deliberatum. Miuel hogi az harom be iratot chapo szemeliek az alkouas es vegezes felöl, mikor az varosi birohoz confugialtanak, sem akkor, sem az utan az tiztartonak hirt nem töttenek, azert az ő vruk ellen valo vakmerősegekert 20—20 forinton marattanak.

Uo. 6v—7. l.

278.

1621 március 15, Pápa

A földesúr vádat emel pápai mészárósa ellen, aki céhen kívüli segédet vett maga mellé. Az alperes arra hivatkozik, hogy a városi tanács, beteges állapotára való tekintettel, megengedte neki segítség jelfogadását. Az úr ügyvédje szerint ilyen engedélyt csak a földesúr adhatott volna. Az úrszék eskütételre kötelezi az alperest, hogy nem titkon s nem társként, csak szolgálként fogadta maga mellé a kontárt, s nem annak árúját mérték üzletében.

Causa eiusdem domini contra Ambrosium Mezaros aliter Farkas.

In persona domini A, qui supra, proponit, hogi az el mult Szent Gergel papa nap taiban, azonkiueöl egnehan ízbenis, seöt chak mais ez ielen valo 1621. eztendőben ít Papan, Bezprim varmegieiben, ez I nem gondoluan az dominus A-hoz valo hiwseget, ugmint collatorahoz, es az nekj adatatot priui-

⁵ Ha kivizsgálják is az ügyet, csak az lehet az eredmény, hogy ők semmit nem vétettek.

⁶ A város szabadsága, a városi jog.

legiomhoz es szabadsagahoz nem tartuan magat, hanem az dominus A ellen es az egez czeh ellen az neki adatot meszarosokban idegön es szek kiueöl valo meszarosokat¹ fogadot az hus vagasra, ki ellenközik az dominus A-nak collatioiaual es az nekj adatot priujlegiommal, kiröl tóruent vaár.

Pro I Petrus Eörsi dicit, hofi ez I az vr ó Naga ellen semmjt nem vetót. Az mint irattia eó Naga, hofi idegen meszarosokat fogadot volna az szekben, azert ez I biro vram szekin ugian reujdealtattais, elő szamlaluan niomorult allapattiat, hofi szabadsagh adattatnek arra nekj, hofi it Papan az mezaros mestörök közzöl segitsegöl melleje penzejert,² ha talal olliát, lenne szabadsaga. Es erre valo tekintetből biro vram egez tóruen szek ölő biraiual megh latuan, ugi adot szabadsagot nekj, hofi it valo mesterek közzeöl, az melliet penzelert talalna iambor tiztessegbeli szemelt, szabadsaga lenne rea. Az mi penigh az czeh dolgat illeti, az ellen semmjt nem peccalt, es ehöz kepöst kölletet ez I-nak segitseget melleje fogadnj. Kiuannja azert ez okokból ez dominus A kereseteöl fel szabadittatni.

Procurator domini A protestatur de allegatis et confessatis. Miuelhofi az cheleködötöt nem negallia az I, de azt allattia, hofi az varosi biro adot volna authoritast az vagasra akarkiüel, chak iambor szemeli legien, meli dologh, mostis lattatik, az dominus A-nak authoritassauual ellenközik, mert abban az szekben senki egieb nem parancholhat ó Nganal, azert minthofi az vr ó Nga az I-nak nem adot arra szabadsagot, hofi az töb czehbelj mezarosok ellen hentest³ fogadhasson, tóruent vaár az I ellen.

Deliberatum est. Az I eskögiek megh azon, hofi tarsul melleje nem fogatta titkon, sem az hentesnek maradot husat az szekben nem arultatta, hanem penzejert fogatta mint szolgat segitsegeöl.

Uo. 7v—8. l.

279.

1621 július 8, Pápa¹

A földesúr vádat emel egy pápai jobbágy és felesége ellen, azon a címen, hogy szolgáját, amikor az elővételi jog alapján bort kért tőlük az úr kocsmája számára, éktelen szítkokkal kivítették házukból, s földesurukat azzal rágalmazták, hogy Pápa várából elszökött. Az úriszék a vádlott férfit mentőesküre kötelezi, annak letételéig az eskütársak összegyűjtése céljából kezességre szabadonbocsátja.

¹ A mészárosoknál, mint minden iparágban, csak a céh tagjainak volt iparüzési joguk, s csak a céh tagjait lehetett alkalmazni.

² Ti. melleje venni pénzéért.

³ A „hentes” szó, mai jelentésén kívül, mesterségében kevésbé jártas, kontár személyt is jelentett. Úgy látszik, itt ebben az értelemben használják.

¹ Az úriszék tagjai: Vki János, Veszprém megye alispánja, Krackaj Pál, Heueniesj Lőrinc, Aga Mátyás, Balog Lukács, Vajuoda Gáspár, Vajda Balázs, Vayuoda Bertalan, Kapronczaj Balázs, Pesti János, Szily János, Gyöke Pál pápai főbíró, Rauser Gergely, Biczo János, Szabó János, Sarkan Péter, Szabo Pál, Kozma György, Borsatj György és más, jogban jártas személyek. — Az úriszék csak az itt közölt ügyet tárgyalta.

* *Causa domini magistratus contra providum Stephanum Varga et consortem suam Dorotheam veluti incamattos.*

In persona domini A Joannes Czeh proponit, hogj az elmült Gjúmolts oto Bodog Aszonnap tajban, ez ielen valo 1621. esztendőben it Papan, Veszprem varmegieben, midőn az dominus A-nak Szőre Miklos neűő iambor szolgália az I-nak hazához ment volna az szokas szerent, hogj bort adgion az ő Nga korczomaiara, azert nem tudatik honnet inditatūan, nem gondoluan az dominus A-hoz valo hiűseget, auagj hogj iobbagia legien, sem az törüennek büntetesenől nem retteguen, az dominus A-nak szolgáliaara, az meg neuzet Sőre Miklosra felesegestől hatalmassan rea tamattanak.^a Elsőben ektelen gjalazattal szidalmazuan azt mondottak, salvo honore: Czöki innen bestie lelek kurua fi, lezzegő² bestie lelek kurūa fi, mind lezzegők vattok, az vradis el szőkót! Es igj az dominus A-nak szolgáliai kiűsztek. Melj czelekődetőkről az I-nak az dominus A törűent var.

Pro I Stephanus Zambo cum protestatione petit par.

A: non dantur, miert hogj vram ő Naga varaban sem szokas, sem tőruen nem volt ab antiquo;³ ergo restal, hogj felellien ad meritum.

I ulterius dicit et negat totam actionem et vult probare sola sua in persona. Petit iudicium.

A cum protestatione dicit, hogj az I-nak maga hitiűel valo mentsegnek nem lehet ereie, mert nem kiezin dolog, az kit földes vra ellen mondot es költöt, hogj el szőkót volna.⁴ Egj az, mas az, hogj ketten vannak, az kik czelőkődtek, kuantatik azert, hogj mindenik dya dya szerent expürgalliak magokot az simplex negatiūa mellet.⁵

Deliberatum est. Miűel hogj az I-k az dominus A-nak ellenek valo feleletit telliessegeesen tagadgjak, sőt magok szemelliebenis keszők volnanak hűtők vtan magokot mentenj, de miűel hogj az dominus magistratűsnek ellenek való feleletj nagj dologt foglal be,⁶ birak vrain tőrüenie az magok szemellieben valo

² Lézengő, dologkerülő.

³ A nemesi perjogban szokásos parium petitio-t (a felperes bizonyítékainak másolatban való kikérését) jobbágyok számára csak egyes uradalmakban s ritkán engedélyezik az úriszökek.

⁴ A török veszély növekedésével az országgyűlések egymás után hozzák a törvényeket azok ellen, akik a végvidéki várakat, erősségeket feladják, vagy helyüket a várakban elhagyják. Az ilyenek bárki által elfoghatók, a főbb személyek fej- és jószágvesztéssel járó hűtlenségi per alá vonandók. (L. 1556. évi 46., 1598. évi 31., 1601. évi 35. stb. tc.) A hazához hű, érte vérét ontó jobbágyosság elkekeredve látja urai menekülését a háborús veszélyek vagy — a nemzeti felkelések, mint ezúttal Bethlen Gábor szabadságharca idején — a politikai színvallás elől. Ez a harag és megvetés tükröződik a Pápához tartozó jobbágyok magatartásában is a fontos végvárat sorsára hagyó, eltávozott földesúrral szemben, aki viszont, a fentiek szerint érthetőleg, súlyos sérelemnek érzi a keményen kimondott igazságot.

⁵ Mínthogy egyszerű tagadásán kívül mással (bizonyítékkal) védekezni nem tud, a perbefogott és felesége elődíjuknak megfelelő számú (20—20) eskütárrsal teygenek tisztító esküt.

⁶ Súlyos cselekmény vádját tartalmazza.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

mentsegnek helt nem *ad*. Hanem mint magistratusok auagj földesvrok ellen, noha kettő az személy, az kik ellen az dominus A az actiot proponaltatta, de mind az által az ferfi fej egj feleségeül, es az mentsegis egj arant adatot, eleuen dya szerent,⁷ mahoz tizenötöd napon ha meg menthetj magat, ioual io, s ha penig nem, ackor az birak vrajmek töuent mondanak.

I ulterius kiuannia, miuel hogj az birak vraimek törüenie dya szerent valo mentseget vetetne kj, az mely mentseg munkat es faratsagot kiüan, mas az, hogj ő zalogosis ez hellen, ahöz kepest kiuannia, hogj bizonios okok alatt az vasbol ki szabadullion, es birak vraimek törüeniének megfellellhessen.⁸

Deliberatum est. Ezekből az melto mentsegés okokból az dominus magistratus bizonios szemeliek kezessesen ez I-t el boczathattia.

Uo. 9—9v. l.

280.

1622, Pápa¹

Pápai jobbágyházban élő nemes a robot megtagadásával, a földesúr és a városi élőljáróság szidalmazásával vádolnak. A nemes tagad. Az úriszék huszadmagával letendő tisztító esküre ítéli. Ha az esküt nem tudná letenni, csupán 20 forint bírságot fizet, mert a tanúvallomások nem igazolták, hogy az urat is szidta volna.

Causa domini magistratus contra nobilem Georgium Zabo aliter Kozma.

In persona domini magistratus Joannes Czeh cum nostris proponit, hogj ez el multh Nagj Boldogh Aszon nap taiban, ez ielen ualo 1622. esztendeőben, mideön az dominus magistratusnak nemönemő szűksegés dolgara az modernus I-th ezen papař biro mind szemelie szerinth s mind penigh eskuttiő által hirdettette uolna,² nem tudatik, honneth indetawan, az dominus A-hoz engedhlensegeth ezzel mutatta megh, hogy elscőben az éskwthre szidalmazual tamodoth, annak utanna őneön^a magath az dominus magistratust ektelenöl szidalmazuan azth mondotta, hogj³ ennekem, ebnek parancholion, se biro, se esköth, megh az uratokis, merth en impar beirattam magamath fizetesre.⁴

⁷ Tehát csak a perbevontnak (felesége nélkül) kell esküdni az élődíjának megfelelő 20 eskütárrsal.

⁸ Az eskütársak összegyűjtése végett — bár „zálogos” is, tehát lakóhelyét fogadalom szerint nem volna szabad elhagynia — kéri, hogy a földesúr börtönéből kiengedjék, s a várból elmehessen.

¹ Az itt közölt perszöveget — egy jegyzőkönyv részét — a kötetnek más jegyzőkönyvek között üresen maradt lapjára anélkül írták be, hogy a megfelelő jegyzőkönyvre utalást tettek volna. Ezért a szövegben látható 1622. évszámon kívül sem az úriszék dátuma, sem a jelen volt bírák neve nem állapítható meg.

² L. a 272. sz. per 2. jegyzetét. — A vádlott olyan nemes személy, aki a földesúr jobbágyházában lakott, s a ház és telek után a rendes földesúri szolgáltatásokat tartozott teljesíteni.

³ A „ne” szó kimaradt.

⁴ Mindenfajta kötelezettségeinek pénzen, egy összegben történő megváltására.

^a ő = o⁸

A mely engedetlensegeröl az I-nak, legh feöleöteb penigh szidalmazarol, az dominus magistratus theöruent^a waar.

In persona I Petrus Eörsy dicit: Megh ertuen az I az dominus magistratusnak ellene ualo erös feleletit, hogy nemö nemö dologra hirdettek uolna az I-t, es az esküt birakra rea tamadoth uolna, es az urath eö Ngath szidalommal illette uolna. Meliben teliessegessen innocens, es tagadgíais, mert chak egik ésküth biro sem uolt hazana, es az feö bironakís semmü olý tiztelethlen es gialazathos szot nem mondoth, es az urnak eö Nganak is meltosaga ellen semmith nem ueteth. Petit iudicium.

Procurator A protestatur de ista simplici negativa, miuelhogý az I az eö Nsga actioiath mind az keth dologrol simpliciter negallia. Az meli simplex negatiuarol az dominus A theöruent war, quia esset causa praesens criminalis.⁵

I inhaeret prioribus.

Deliberatum est. Miuelhogý az I az dominus A-nak actiojath totaliter es simpliciter negallia, hogy sem az urnak meltosaga ellen, sem peniglen az birak ellen nem ueteth, es senkith nem szidalmazoth, azerth az eö simplex negatiua szerint mahoz 15. napon iurallion 20 se,⁶ iambor tiztessegbeli szemelieckell, ackor oszthan theöruent mondna. Interim az arbiter uraim theöruenie feöl szabadetia, hogy az ur ó Nga io kezessegen bochassa el, miuelhogý zalogos az varoson.⁷ Ha peniglen az eö negatiuaýa szerint á juramentumban succumbal, iollehet az causa ratione vituperii contra dominum terrestrem criminalis uolna, de miuel hogý feö bíro uramnak es ésküth bironak relatioiokbol niluan ki teszik, hogy az urat eö Nsgath nem szitta, sem penigh az birath, ergo ratione solummodo inobedientiae husz forinthon marad.

Uo. 32v—33. l.

281.

1622 április 9, Pápa¹

A cseszneki vár örségéhez tartozó két hajdút, akik egy jobbágy fiát megölték és kifosztották, az úriszék arra ítél, hogy ha a jobbágy fejükre esküszik, kerékbe törjék őket.

* Causa Michaelis Bíro, coloni generosi domini Valentini Hathos contra agiles Michaellem Czaplár et Albertum Sipos veluti incattos.

⁵ Minthogy a perbefogott a vád szerint a földesurat szidalmazta, az ügy büntetőpernek számít.

⁶ Huszadmagával.

⁷ L. a 279. sz. per 8. jegyzetét.

¹ Az úriszék tagjai: Vki János, Veszprém megye alispánja, Vasarhely András, a megye jegyzője, Aga Mátyás és Bolla Ferenc megyebeli esküdtek, Heueniesy Lőrinc, Baich-i Nagi János, a pápai gyalogosok kapitánya, Zylasy Boldizsár, Varreui Lukács, Kapronczaj Balázs, Hathos Bálint, Zylly János, Barcza István, Makay István, Mogor István, továbbá Rauser Gergely, Gioke Pál főbíró, Zabo János, Erzenyarto János, Pordan Pál polgárok és más meghívott bírák. — Az úriszék jegyzőkönyvéből ezt es a 282—286. sz. alatti ügyeket közöljük.

In persona A Franciscus Begowith cum nostris proponit : Qualiter circa festum Epiphaniarum Domini in praesenti anno Domini 1622. noviter elapsum, mjdön az nehaj Biro Orban, ez A-nak fia az dudarj² hatarban, az szanto feöldek vegeben, az kert alatt az szabad orszagh utaban, ezen Bezprim varmegieben, Nana³ felöl^a Dudar neuó faluban hazahoz bekessegössen, senkinek semmit nem vetuen, sem penigh valakitól maganak artalmat nem varuan mõntt volna, akkor az fölliöl megh irt I-k az denotalt helien megh lestek, es toluaj keppen reja tamaduan, nala leuó puskaajat szerszamostul, lodingtartostul, puska palacz-kostul⁴ el toluajlottak es praedaltak, annak föllotte ónnón magat azon helien artatlanul megh öltek. Ez penigh hogi igi legien, si iuris erit, az A kez docealnj de facto. Kjuannia azert az A az I-kat crurifrangiumra itéltetnj. Petit iudicium.

I in vinculis personaliter astantes dicunt, hogi eők Chezneken ó fölsege hajduý leuen,⁵ semmi gonoz indulatbol kj nem mõntenek, hanem buzaiok leuen Dudarban, oda akartak mõnnj az gabnat rostaltatnj. Es mikor Nanaban az eggik I, ugimint Sipos Albert egi haztul egi darab kó soot ki hozot volt, es utukban közel Dudarhoz mõntenek volna, az A-nak megh holt fia utol erte óket, es megh sziduan az I-kat, Chaplar Mihalhoz hozza lótte puskaiait, es az karýat által lótte, az utan szabliat rantuan, az tarsaua, Sipos Albertal eözue vagdalkoztak, es uagdalkozas közben ugi lótte megh Sipos Albert az A-nak fiat, de Chaplar Mihali abban artatlan. Sipos Albert penigh azt wallia, hogi az tarsa, Chaplar Mihali lótte megh az A fiat ; de az A fia lótte elsöben megh Chaplar Mihalt.

A protestatur, hogi valamint s valahogi eseót, de az I-k miat eseót az toluajlas es gilkossagh, kit magok sem tagadhatnak. Ergo petit, ut supia, iudicium ; kinek nagi bizonsaga azis, hogi az megh holt legennek puskaiait es szerszamatis az I kezenel, Sipos Albertnal talaltak.

Deliberatum est. Miüel hogi az I-k az megh holt embörnek megh löweset chak egi masra hanniak, es semmj mõntsegót magoknak nem fogadnak, az A penigh kesz bizonsagót allattatnj, fogagia, azert allassa az bizonsagokat az A.

A produxit testes.

Első bizonsagh Kouach Imre, Dudarban lakozo, megh eskót, hiti utan azt vallia, hogi ezök az I-k, hogi Nanabol jöttek Dudar fele, hallottak⁶ az ket

² Dudar, Veszprém m.

³ Ma Bakonynána, Veszprém m.

⁴ Lódingtartó l. a nomenklaturában. Puskapalack : puskaportartó, löporszaru.

⁵ A végvárrá lett földesúri várakba rendszerint királyi katonaságot vagy a földesúr katonái mellé királyi csapatokat is helyeztek a védelem megerősítésére. Feltűnő — amit talán a helyőrség kis létszáma vagy tettenérés magyaráz —, hogy a vádlottak sereg-bírótság helyett úriszék ítélkezése alá kerültek. Az is lehet különben, hogy nem voltak királyi katonák, csak védekezésből mondják magukat annak. — Érdekes továbbá, hogy a vádat maga a jobbágy, a megölt fiú apja, s nem (mint criminalis perekben ez időben már általában szokás) a földesúri hatóság, ügyész képviseli.

⁶ Ti. a tanú és társai.

^a A dölten szedett betük után az eredetiben vessző van.

puska lövest csak hamar egy más után, és ő miattok lőt az megh holt legennek halálá. Lattais, Sipos Albert hogi az puszkakat egy hazba be atta, és ő maga el futot.

2. Jakab Benedök idem fatetur, ezt hozza teuen, hogi az kettej puskat őis latta Sipos Albertnal, harmadik á szwüry alatt volt.

3. Nadalin Lőrincz, megh esköt, hallotta az löuest hamar egy más után, de nem tudgia, melliktől esöt.

4. Biro Mihál, nanaj, megh esköt. Idem fatetur addendo, hogi az soot kerte tőlök, az I-ktul az megh holt legenj. Az eggik I, ugimint az Chaplar Mihál mingiart megh szítta az megh holt legent, es fel tekerte puskaiait s hitta, hogi mónnjön utannok es vegie el, ha bannja. Az után sok idővel mónt el az megh holt legenj.

Deliberatum est. Miel hogi mind az magok vallasabol az I-knak ki teszik, hogi egy tarsassagban leuón, ő miattok esött mind az gilkossagh es toluajlas, az bizonsagokis hasonlokeppen be hozzak, hogi eő miattok lótt megh őlettetese^b es foztasa az megh holt legennek, azért az A eskőggiek fejőkre az I-knak, es tórettessenek kerekben.

Uo. 11—11v. l.

282.

1622 április 9, Pápa

Pápai jobbágy, amikor az úr dolgára parancsolták, feleségével együtt ellenszegült, s szidalmazta a bírót. Az ügyet az úriszék az alperesek kérésére a városi bírósághoz teszi át.

* Causa domini magistratus contra Ambrosium Zeörmiues et consortem eiusdem veluti incattos.

In persona domini A Czeh proponit. Hogy ez elmúlt szeptembernek 17. napian, ez I-k nem feluen ez uilaghy theöruenieknek beöntetetheöl, mikoron az papay feő biro az dominus A-nak dolgára hirdethe uolna^a az ispannal egiőth, ez I mind felesegesteöl reajok tamadoth, gialazatos, feörtelmes szitkockal szidalmaztak wketth; az dominus A-nak dolgot contumacia ducti el mulattak, kireöl az dominus A theöruent war.

I personaliter astando dicit, hogy nekönk egieb szabadsagunk ninchen: fwwsteönkón procedalt uolna ellenönk biro uram, ha mit uetettönk; ne adoth uolna be adigh az warban, azért teöruent warok.¹

^b ő = o²⁷

¹ A perbefogott polgár (valószínűleg szücsmester) szerint ügyük, Pápa mezőváros kiváltsága révén, ennek bírósága elé tartozik, a városbíró tehát helytelenül utalta a pert a „várba”, vagyis az úriszék elé.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

Procurator domini A: non tenet, mert mikor az I-k az ő obedientiaiokat nem praestaltak uolna az kochi feleől, miuel hogi az dominus magistratus zor-galmaztha,² az biro s az ispan nem euitalhattak, hanem az inobedientiath megh keőlleőth jelenteny. Azert felellien.

I repetit priora.

Deliberatum est. Miuelhogy constal varosi uraim relatioiabol, hogy ennek előtheő mindenkor szokas uolth, mikoron walaky engedethlensegeth mondoth az biro ellen, tahat ā biro oth kin lattatoth teőruent az ollian ember ellen, es boszut nem mondhatoth ā tiztartoiának.³ Azert mostis ki bochattatik, es ā minemő theőruent ot kin tesznek, azt hozzak be. Az mi az engedethlensegeth illethi, ā mint az dominus magistratus hozza felelteteth, ennek utanna az waras szinen ualo theőruenbeől ki teczik, uolte uagy nem.⁴

Uo. 11v—12. l.

283.

1622 április 9, Pápa

Az úriszék egy csapómestert, aki a földesúr parancsának nem engedelmeskedett sőt annak pecsétjét a tisztartó asztalához vágta, engedetlenség címén 20 forint büntetésre ítél.

Causa domini magistratus contra Martinum Czapo, magistrum fullonum.

Idem, qui supra, proponit, hogy ez el mult Giwmeőlczoltho Boldogh Aszon nap taiban ez megh neuezeth I az dominus magistratusnak, sem parancholatianak, sem peőchetinék semmő beőcheőleteth nem aduan, azt mondotha, hogi ő adigh sem az peőchetnek, sem az parancholatnak semmi helt nem ad, migh az ur ő Nga haza nem jeő. Az peőcheteth az provisor hazanal az aztalhoz wteőtteő. Kireől az dominus A teőruent war.¹

I personaliter astando dicit, hogy mindent megh chelekedeth, es semmiben nem ueteth, mellieth ez be adot teőruen libellussal megh bizoníthok.²

Deliberatum est. Miuelhogy az I maga sem tagadhattia az peőchethez ualo engedethlensegeth, azert az dominus terrestris ellen 20 forinton maradoth.

Uo. 12. l.

² Úgy látszik, fuvarba rendelték az alperest, vagy kocsiját akarták igénybe venni az uraság parancsára.

³ Nem jelentette fel a tisztartónak.

⁴ A városi bíróság ítéletét mutassák be az úriszéken. A városi bíróságnak kell tisztáznia: történt-e engedetlenség, vagy nem.

¹ A háborús viszonyok miatt elmenekült földesurat, sem pecsétjét nem respektálják a jobbágyok (l. a 279. sz. per 4. jegyzetét).

² A perbevonat bátran fenntartja sérelmezett szavait, s úgy látszik, a végvárak elhagyását tiltó törvény (talán az 1601. évi 35. tc.) szövegét mutatja be, melynek alapján az eltávozott földesúr ellen fej- és jószágvesztéssel járó hűtlenségi per volna indítható. (A gyorsan s viszonylag enyhe ítélettel lezárt per arra mutat, hogy az úriszék is kényesnek érzi az ügyet.)

284.

1622 április 9, Pápa

A perbefogott jobbágy, amikor a földesúr az elővételi jog alapján bort akart tőle vásárolni, borát letagadta. Az úriszék előtt azzal védekezik, hogy a pápai hajdúkkal volt ugyan közös bora, de nem tudta, hogy abból mennyi az ő része. Állítását harmadmagával leteendő esküvel kell bizonyítania, máskülönben 20 forint bírságot fizet.

* Causa domini magistratus contra Vincentium Zabo aliter Sandal.

In persona A idem, qui supra, proponit, hogy ez el mult 25. Martiusnak, mikoron ez dominus A-nak nemőnemő szűksegheg dolgara bort kert uolna ez I-tul, ez I, Istene s leőlki esmerethi ellen juralt, hogy ő neký egi cheóp bora sinchen.^a Mas feleől peniglen az őnőn magha tarsay megh mondottak, hogy ez I-nak az maga pinczeieben leuő borhoz szinten anní keőzý wacion, mint ő nekik. Azert az dominus A, mint affele periurius ellen, theóruent war.

I personaliter astando dicit, hogy ő neký egióth uolt az haiduckal keőzeős bora, de magan nem uolt, es nem tutta, mellik jutoth uolna az eő reszere. Azert nem uetettem semmiben. Aztis montam.

Procurator domini A dicit, noha az dominus magistratus nem tartoznek,¹ de mind az altal az hites porkolab relatioiabol ki teczik. Ideo petit iudicium.

Deliberatum est. Miuelhogý az I azt feleli, hogy az mikor eő tőle az bort kertek wolna, azt mondotta, hogy ő neký magan bora nem uolna, hanem mutassak ki, mellik legien az ő bora, es ki kezdý, azert bizonicha megh az I, á uagy eskűdgiek megh harmad magauall az ő felelethi szerentk. Ha megh- eskűszik, absolualtatik, s ha nem, 20 forinthon marad.

Uo. 12v. l.

285.

1622 április 9, Pápa

Jobbágy — úgy látszik, vízi molnár — panaszt tett a vízmester ellen, mert az őt megfogatta és kalodába zárta. Az ügyész a panasz alapján a vízmestert a földesúr jogainak és hatalmának bitorlásával vádolja. Az úriszék azonban, mivel igazolást nyer, hogy a jobbágyot emberölés gyanúja miatt tiszte-szerint fogatta el a vízmester, őt felmenti a kereset alól, bepanaszolóját viszont a jogtalan feljelentésért 20 forinton marasztalja el.

Causa eiusdem domini magistratus contra Michaellem Zalay litteratum, magistrum molitorum.

¹ Ti. bizonyítani; e szó kimaradt.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

In persona domini A Paulus Bosniai: Hogy ez el mult Giwmeölcz oltho Boldogh Aszon nap taiban, 1622. esztendőben, ez I, nem tudatik honneth índetathuan, nem gondoluan az dominus A-hoz ualo engedelmességeth, sem penigh hiuataliat nem tekinthuen, egy Molnar Janos neuö iobbagiat, hazala kwlduen, megh fogatta, kalodaztha; ez dominus A-nak hire es akarattia ellen magistratussa teötte magath. Azert mint affele engedethlen es hatalmaskodo ember ellen teöruenth war.

I personaliter astando dicit: Hogy az dominus A-nak tizti es meltosaga ellen semmith nem peccalt, seöth magistratussa sem magha teötte magath. Hanem az boldogh emlekezethö, Istenben el nyugodth reghi uraktul eö Ngoktul adatoth priuilegiomok szerenth ez ielen ualo esztendőben ualaztatoth uolt viz mestersegre,¹ meliben tizti szerent procedaluan, az megh neuuzeth Molnar Janos nemönemö gilkossagnak uethkeuel uadoltathuan, tizti szerenth fogattatta megh az I, es az ö priuilegiomoknak articulussa szerinth procedalt; azonkieuöl semmith nem, mert megh mastis az, kit az ā Molnar uertt, halalos agiban fezik. Meli dologrol az I-nak resolutioia is uagion, melj ki teczik ez ielen ualo uram eö Nga szekin wleö birak vrain keözzöl nemelliknek relatioia-bol. Azert petit se absolvi.

A protestatur de allegatis et confessatis, holoth az I ö magais aperte fateallia a dominus A-nak actiojath, melibeöl ki teczik, hogy ualamj homagium feleöl ualo dologh feleöl leth legien, melieth az dominus A-nak tudasara kelöeöth uolna adnj; effele nagy dolgoth nem keölleöth uolna hir neköl chelekednj, hanem az dominus magistratusnak ertessere keöllöth uolna adnj. De hogy eszt nem chelekette, az dominus A teöruent war felöle.

I subiungendo prioribus dicit: Sem iuris, sem usus nem uolt ab antiquo, hogy ualakit viz mesterrel ha ualaky megh fogat, hagi eleöszeör az dominus A-nak attak uolna tudasara, es az uthan foghtak uolna megh.

A inhaeret prioribus.

Deliberatum est. Miuelhogy ezen dolgot viz mester uram teöruen szekiben wleö arbiter birak² teöruen szerint megh lattak, hogy viz mester uram az w tiztireöl iratatoth elseö articulusnak continentiaia szerint procedalt Molnar Janosnak megh fogattatasaban, es tiztartho uram ellen mint magistratus ellen semmith nem peccalt, azért mostis ugian azon theöruen es deliberatio helien hagiattatik. De mierzthogi Molnar Janos az ö viz mesterenek tizty es theöruenie kieuöl hagotth es az tiztarthonak meltatlan panaszt teöth, azert az dominus magistratusnak 20 forinthon maradoth.

Uo. 13—13v. l.

¹ A vízmester a vízi molnárok céhmestere.

² A céh előjárói, akikkel a vízmester a céh ügyeiben bíraskodni szokott.

286.

1622 április 9, Pápa

A földesúr — Pápa város bírósága előtt — egy ottani jobbágya s annak özvegye hagyatékát követeli az özvegy rokonaitól, minthogy a kereset szerint az asszony végrendelet nélkül halt meg. Az alperesek azzal védekeznek, hogy mind a jobbágy, mind özvegye végrendelezett, sőt az özvegy az úrnak kijáró köteles részt is megadta. A bíróság a bemutatott végrendelet alapján a keresetet elutasítja, minthogy a saját szerzeményről való végrendelezés a város polgárainak sarkalatos joga. Ezt a döntést — fellebbezés folytán — az úriszék megerősíti.

[A város színén 1622. február 1-én kelt perjegyzőkönyv:]¹

* Causa spectabilis ac magnifici domini Nicolai Njarý de Bedegh tamquam magistratus contra providum Martinum pellionem et honestam mulierem Ursulam, consortem quondam Demetrii Litterati veluti in causam attractos.

In persona domini A Paulus Basnyák proponit, hogy az ell mult Szent Miklos nap taiban 1621. eztendöben, itt Papan Uezprim uarmegieben egy jobbágy, Czapo Geörgy neuw, mikoron betegh agiaban uolna, testamentomoth teuen, uér szerint ualo attjafiait minden nemó keresmeniebwl ký tuduan, ugy holt megh.^a Annak utanna ismegh felesege is csak hamar wdón, ez ell mult Remete Pall nap taiban 1622. eztendoben, az utat kóuetuen, megh holt bizonios es ualosagos allando testamentom nekwl. Melý megh neuzet Czapo Giörgy-nek felesenek holta utan minden ingo marhaia, pinzi, ezwtst miue es haza ez dominus A-ra szallot.² Ez megh neuzet I-k azert, nem tudatik honneid indittatuan, azoknak az megh holtaknak, az dominus magistratustull³ nem uaruan, pinzit, ezwtstmiuet, hazat ell aduan, egymasra osztottak potentia mediante. Kiuannia azert az dominus A, hogy az megh neuzet Czapo Giörgy-nek pinzi, ezwtstmiue, az haznak az arra egyben kóttetuen,⁴ eló adassek. Alioquin petit iudicium.

In personis I Petrus Eörsi dicit: Megh ertuen az I-k az dominus magistratusnak hozzájok ualó feleletit, hogy egy nemi nemó jobbágyia, Czapo Geörgy neuw, testamantom nekwl holt uolna megh, es hasomlo keppen felesegeis. Azert az az Czapo Geörgy^b halalanak előttó mindeneket felesenek hagit testamentom szerint, az kiuell edgiút kereste uolna. Es ennek utanna felesegeis halalos agiban leuen, testamentom szerint, az miuell legh előszór tartozot,

¹ A városi bíróság tagjainak nevét a perjegyzőkönyv (mely csak ezt az ügyet tartalmazza), nem tünteti fel.

² A Hármaskönyv III. r. 30. c. 2. §-a szerint.

³ Engedélyt; e szó kimaradt.

⁴ Egy összegben, együttesen.

^a A dölten szedett betük után az eredetiben vessző van. ^b ó = o⁸

az urnak ű Naganak megh hatta.⁵ Es annak utanna az ű megh holt uranak attiafiainak, kinek kinek az mint erdemlettek, kinek peniglen közwlók it az uarason kiuáll kertet hagiót io lólký ismeretj szerint. Es ezek utan az mý megh maradot uolt, hazauall edgiotemben az ű uer szerint ualo attjafiainak hatta, úgy mint ez I-knak. Az mely peniglen hogý bizoniossal lehessen, nýluan ký teczik az ű testamentum leuelebwl, mely testamentum leuele Kozma Giórgý uram kezenell talaltatik. Kjuanniak azert az I-k, hogj az az testamen- tom leuell in omnibus punctis vigore maradgion, es az dominus magistratusnak keresetitwl magokat absoualtatny kjuanniak. Alioquin petunt iudicium.

In persona domini A Paulus Bosniak dicit, quod praesens allegatio stare non possit, mert nem hogý az megh neuzet Czapo Giórginek felesége hagiót uolna ualamit az ű uranak attiafiainak, mely nem constall, de mégh az megh neuzet Czapo Giórgý sem hagiót. Az mý peniglen az testamentom tetelt illetj, azis titkon uolt. Mas az, minden testamentomnak⁶ bizonios szemeliek elót szokot lenny, ez penigh nem úgy uolt. Ez okokbulis azert kiuannia, ut supra, hogý az megh neuzet Czapo Giórgýnek minden ingo morhaiá s hazanak az arra eló adassek.

I ulterius: suo loco et tempore kez mind à testamentom leuelet producalny, es ha kiuantatik, az ű actiojokat minden reszeiben megh bizo- nittaniok. Petit iudicium.

Procurator domini A dicit, hogý az kik abban az testamentom tetelben ielen uoltanak, sub iuramento tartozzanak referalný, hogý az megh neuzet Czapo Giórginek felesége testamentomot teuen, semmit az testamentomhoz nem addaltanak, sem ell nem uettenek benne.⁷ Petit iudicium.

Deliberat est. Míuell hogý az producalt testamentumbull nýluan ký teczik, hogý az megh holt Dómótör Giórgýne⁸ meltan hagyhatta az ű urauall kereset morhaiat es órókseget az ű attjafianak az decretomnak continentiaja⁹ szerint. Es holot az uarasnakis regý rend tartasa es tóruenie, szokasa az uolt es mostis megh tartatik, hogý akarmely uaras beli auagý uarashoz tartozando polgarj rend is az ű keresmeniebwl, morhaiaboll es óróksegebull az ű attja- fiainak szabadon disponalható. Hogý azert mostis azon io rend tartas es szokas megh maradgion, stall à testamentum, az kinek hatta.

A appellat cum tota serie az testamentom leuellell edgiwt.

Transmititur.

⁵ A Hármaskönyv III. r. 30. c. 1. §-a szerint az utód nélkül elhalt jobbágy szer- zett ingatlanainak fele akkor is a földesúrnak jár, ha a jobbágy tett végrendeletet. Ennél, mint a továbbiakból látható, Pápa város öröklésrendje a polgárságra nézve kedvezőbb volt. A szokásjognak megfelelően az özvegy a végrendeletben kielégítette a földesurat.

⁶ Tétele, elkészítése; e szó kimaradt.

⁷ A földesúr ügyvédje, minthogy a kereset az egykorú jog szerint nem helytálló, most a szokott módon, a végrendelet hitelességének kétségbevonásával próbálkozik.

⁸ Dömötör valószínűleg elírás Csapó helyett; vagy Dömötör volt a családi név, s a Csapó nevet foglalkozása után kapta az említett Csapó György.

⁹ A Hármaskönyv idézett rendelkezései s a III. r. 29. c. szerint.

[Az úriszék ítélete:]

Anno 1622. 9. die Aprilis in sede domini magistratus revisa est praesens appellatio et approbatum est iudicium.

Uo. 35—35v. l.

287.

1622 június 30, Pápa¹

A földesúr vádat emel szolgálja ellen, mert arra biztatott egy asszonyt, hogy lefoglal holmiját — a földesúri pecsét feltörésével — vigye el. Minthogy a jelenlevő bírák magukat ilyen főbenjáró ügy megtárgyalására „elégtelenek” érzik, a döntést elhalasztják, s fel-t hívják az udvarbíró, hogy a következő tárgyalásra megyei szolgabírákat és esküdteket is hívjon meg.

* Causa domini magistratus contra servitorem Gregorium Nagj aliter Orratlan.

In persona domini A Michael Miticzj proponit, hogj ez el múlt Sz. Iuan houanak² 14. napan ra ment volna^a vram ő Naga hazara es tanaczo adot volna az Szep Orsik neűő aszonnak. Mikor az papaj tisztarto, Miticzj Mihalj deak, az tekintetes es nagos Bedegj Niari Miklos vram akarattibol ra küldötte volna az ő Naga peczetit, vgj foglalta el az dominus magistratus szamara mind hazat s mind partekaiat, mint affele gonosz eleto aszoniet,³ azert ez I azt czeleködde, hogj tanaczo adot nekj. Mit gondolsz, vgj mond, az peczettel, szakasd föl az padlasat, hord ki az te partekadot es minden nemő marhadot, mert en egj nap ki iszom egj pohar borral az papaj tisztartot az papaj varbol, te iarý el dolgodban, visel gondot marhadra. Melý ebbelj czeleködetról az I ellen az dominus A töruent var.

Gregorius Nagj sola sua persona astando dicit, hogj ó hez⁴ most kesuletlen, hanem differaltassek mas terminusra, ackor elegge megfelelek. Mert ebben artatlan vagiok.

Deliberatum est. Az vrajmek ő kegh törüenie ez: miüel az jelen valo bóczüilletes convocatus arbiter vraimek ez I-nak halalat magokra nem vehetjk, miüel hogj illien nagj dolognak el igazitasara es discutjalasara elegtelenek volnanak, hanem tisztarto vram mahoz tizen ötöd napra szolgál birakot, eskütteket

¹ Az úriszék tagjai: Gáspár deák, Piriti Ambrus, Nagj Márton, Kouats Balázs pápai gyalogos kapitány, Pesti János, Dobaj András, Szalaj Jakab, Szyartó Miklós pápai főbíró, Kotskas Gergely, Domonkossa Pál, Szöts Márton, Szalaj Mihály, Czapo Benedek, Lakatiarto Miklós pápai polgárok és más, jogban jártas személyek. — Az úriszék jegyzőkönyvéből ezt és a 288. sz. alatti ügyet közöljük.

² Június hónapnak.

³ Mint erkölestelen életű asszonynak házát a földesúr lefoglalta és lepecsételtette.

⁴ Ő ehhez.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

hjuatuan, az melle töb boczulletes vrajmekot, ackor osztan vgjan ezen dolgot föl veüen, törüenie lehet az I-nak minden halladek nekül, es osztan az I ys ackorra ra készüluen, megh felellien.

Uo. 14—14v. l.

288.

1622 június 30, Pápa

A paráznság címén vád alá vett özvegyasszonyt és szeretőjét, egy borbélylegényt, az ítélet szerint pellengérré állítják, megvesszőzik, s a városból kiűzik. Ha visszatérnének, fejüket vesztik.

* Causa domini magistratus contra mulierem Helenam, relictam viduam providi Conradini veluti incamattam et Georgium Fordos aliter Barbel, veluti incattum.

In persona domini A Johannes Czeh cum nostris proponit: Hogj az el múlt időkben ez fölliül meg neuzet I it Papan, Vespr[em] varmegieiben, nem tudatik miczoda órdogj inczelködésből inditatuán, nem retteguen az isteni feelmet, sem ez világj törüenneknek bünteteseuel nem gondoluan, ez folliül meg neuzet barbel legenniel paraznaul förtelmeskődöt, mely förtelmessegek ieleis rajta meg teczik, azért az dominus A törüent var mint effele niluan valo gonosz életűek felől.

I personaliter astando dicunt: Miüel hogj my szerettük egymast, azért czeleködtek.^a

Procurator domini A protestatur de allegatis et de confessatis: Miüel hogj az I aszoni az dominus A-nak feleletj szerent valo gonosz czeleködötet aperte fateallia, es azt mondgja, hogj szeretetből czeleködte volna, azért miüel hogj ő idős es öreg ember leüen az iffiaknakis tanaczoat adhatot volna es tanithatta volna, effele Isten törüenie ellen valo tisztalan¹ szeretettel magát nem köllöt volna paraznasagban egjelitenj, hanem Isten szerent valo hazassag szerentis hozza mehetet volna, azért az dominus A törüent vai az I-knak magok nielue vallasok szerent.

Deliberatum est. Miuel hogj az I-k az dominus magistratus actioiat minden püncziajban affirmalliak, hogj az factum ő dolgok volna, azért az dominus magistratus arra valo mestert hozatuan, az pilingerben veresse² mind az kettöt, es ot meg vesszőztetuen ki verettessenek mind ketten, hol peniglen annak vtanna visza törtennek valami modgjauul juny,³ capite plectantur.

Uo. 14v—15. l.

¹ Elírás tisztátalan helyett.

² Hóhért hozatván, a szégyenoszlophoz bilincseltesse.

³ Ha pediglen ... visszajövetelük történnék

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

289.

1622 október 10, Pápa¹

Pápai mészárosok, meggazdagodván, többé sem a földesúr, sem a város részére nem vágtak, hanem a vágómarhát Bécsbe hajtották. Az úriszék előtt azzal védekeznek, hogy idézésük későn történt, nem tudtak a tárgyalásra felkészülni. Minthogy a korábbi elmarasztalásukról és kötelezettségvállalásukról kell földesúri kiadványt sem akarják előadni, fejenként 20 forint bírságra ítélik őket, s elrendelik, hogy ezentúl rendszeresen vágjanak húst.

* Causa domini magistratus contra providos Joannem Meszaros, Michaelem Meszaros, Stephanum Meszaros, Jacobum Meszaros et Ambrosium Meszaros aliter Farkas velut in causam attractos et Paulum Meszaros.

In persona domini magistratus Joannes Che proponit. Mivel hogy ez fellül^a megh nevezet I-k^b itt ez helyben, az dominus magistratusnak varasaban megh gazdagulvan, az ő mestersegekben el nem jarvan, hanem veszteben hattak² az husz wagast. Nimelljk az falukon vagh hust, nemellyek peniglen, az dominus magistratusnak boszusagara, az helnekis nagy karara, magokat vak merősegere^c vetettek, az ő Nga astalara hust az el mult Sz. Geörgy napiatul fogva semmit nem attanak. Ki miat ő Nga felette nagy karban vagyon. Jol lehet penigh az elöt valo időkben, az Istenben el nyugodot batyank³ idet is, azon dolgot az I-k megh probaltak volt, mellyert az törvény^c akkor is őket convilcalta.⁴ De magokat obligaltak volt arra, hogy soha többbe magokat az fele vakmerősegre nem vetnek, hanem tiszték szerent eleghedendő^c hust vagnanak, melybül sem ő Nga, sem az varas megh nem fogyatkoznak. Az mely dolognak akkor poenajatis vetette volt ő Nga. Annak felette az I-knak eggiek, Meszaros Mihál, Matjas deakkal egyetemben ez el mult napokban is vagnj valo marhat itt egyben gyütven,^a Beczben haytottak, kivel ez helnek felette valo eseket es kart czelekettek. Az mely vakmerősegekrül es boszu tetelekrül az dominus magistratus törvent latt.

In personis I I Michael Meszaros astando dicit. Mivelhogy az ő Nga feleletj mihozank szullyosnak lattatik lennj, nemellyeknek tudasokra sinczen, nekünk is, ugy mint Meszaros Mihálnak es Meszaros Janosnak csak tegnapp atta praedicatio utan tuttunkra tisztarto uram; ha nem kívanjuk kgktül, hogy kgtek adgyon mi nekünk oly terminust, melyben mijs hozza készülhessünk.

Deliberatum est. Mivelhogy az ur ő Nga Meszaros Mihált, Janost, Istvánt ugy erestette ki tegnapp kezessegen, hogy ma megh felellyenek, es az minemű

¹ Az úriszék tagjainak felsorolására szolgáló hely a jegyzőkönyvben üresen maradt. Az úriszék csak ezt az ügyet tárgyalta.

² Abbahagyták.

³ A földesúr, Nyáry Miklós nagybátyjáról, az 1618-ban elhunyt Török Istvánról van szó.

⁴ Helyesen: convincálta.

^a ü = u¹⁹ ^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^c ö = o¹⁹

deliberatiók ez előtt ezen dologh fölül volt, azt elől hozzák, abbul megh teczik, ha vetetteke az ellen az törvény ellen. Ergo kivantatik, hogy producálljak akkorbelj törvent, az után megh olvasvan aszt, törvent mondnak. Az mj penigh az azok dolgat illetj, az kiknek az citatio tudasokra nem volt, azokat mind Matjas deakkal egyetemben tartozik az tisz tarto ezen ez napra⁵ törvenre^d citaltatnj őket.

Deliberatum est. Miuellhogj az meszarosok mind fejenkent uetkeztenek az w uegezes leuelek es mestersegek ellen, holot sok wdótüll fogva edgik sem uagot hust, mas az, az minemó leuelet adot uolt az szegenj megh holt ur maga póczetj es az fő uraim póczetek alat,⁶ aztis ell róitóttek, es elő nem hoztak, hanem ugj adnak szamat, hogj az ur w Nga ell kerette uolna Mihalj deak tiztarto altall, es Botthianj uram w^e Nganak uittek uolna, az mely leuell ell maradot uolna, s azert nem produkalhat. Igj penigh constalnak Mihalj deak, az uduar biro relatjojabull, hogj azt az uegezes leuelet nem küldóttek Botthianj uram w Ngahoz, hanem csak az parjat harom póczet alat. Ezekbull az okokbull mindenik husz husz forinton marattanak az urnak. Es az után mindenik meszaros hust uagion, ha penigh nem uagnak, mind annyszor husz husz forinton maradnak.⁷

Uo. 34—34v. l.

290.

1623 április 1, Pápa¹

A pápaiak a pozsonyi oktáva alkalmából a városra kivetett 50 forint és 10 akó bor rendkívüli szolgáltatást nem adták meg, azzal az indokolással, hogy a törvénykezésen a földesúr személyesen nem vett részt. Minthogy a kereset szerint az úr képviselői ott voltak Pozsonyban, s azok költségeit az úr viselte, az úriszék kötelezi a város főbíráját, hogy a kivetett szolgáltatásokat szedje be, különben rajta magán veszik meg.

⁵ Ezen ez nap vagy harmadesten nap, l. a nomenklaturában.

⁶ Mint a keresetből látható, a pápai mészárosok — korábbi elmarasztalásuk alkalmával — kötelezték magukat a húsvágásra vonatkozó rendelkezések betartására. Úgy látszik, ezt az akkori földesúr az úriszéki ítélettel együtt írásba foglalva, mihez tartás végett kiadta a mészárosoknak.

⁷ E szövegrész más tollal írt, utólagos bejegyzés: a második tárgyaláson kelt ítélet (dátum nélkül).

^d ō = o⁴⁰ ^e w̄ = w¹⁹

¹ Az úriszék tagjai: Vki János, Veszprém megye alispánja, Viszkeletj János, Krackaj Pál, Kenesej Péter, Aga Mátyás, Vasarhelj András, Balog Lukács, Vajda János, Balázs és Ambrus. — Az úriszék jegyzőkönyvéből ezt az egy pert közöljük.

* *Causa domini magistratus contra eundem Georgium Sandor, iudicem primarium etc.*

Pro A idem, qui supra, proponit, hogj az el múlt Septuagesima vasar nap² tájban, midőn Posomban az octauara³ az dominus A-nak szükségere valo elest föl kolletet volna vitetnj, nem tudatik mi czoda vakmerőségbol keszeritetuen, noha az varosra föl vetette⁴ volt az elest, vgj mint penszt, bort, az mit ő Naga kiuant, ki nem szedette, hanem simpliciter az ő Naga paranczolatlatiat vakmerő keppen el mulatta. Melj ő czeleködetj miat az dominus A folotte valo nagj karban vagion. Petit iudicium.

I personaliter astando dicit, hogj ő Nagnak az miüel tartoztak, mindene ket eppen meg attak.^a Mas az, hogj ha az vr ő Naga ot let volna, tahat az föl vetet penszt s adot föl szolgaltattak volna. De miuel hogj az vr ot nem volt, nem tartoztak vele, azt vegezste az varos, az kit meg igertek, az szerent.

Procurator domini A solemniter protestatur ez I-nak vakmerősegeről, az melyben az egesz varostis akaria comprehendalnj. Hogj ha az varos az dominus A tisztartoiának igj meg izente volna, ez I-hoz ő Naga nem csak ő magahoz felettetne, hanem mind azokhoz, az kik azt vegeztek.⁵ Ahol penig azt alle gallia, hogj az octaua el muluan nem volt szükséges, annak az feleletnek semmi hele ninczen. Mert constal, hogj ő Naganak bizonios arra valasztot gondui seloij Posomban comparealtanak, es ő Nagatol az költseg ilj draga időben vgjan meg let. Azert az dominus A az I-nak maga nielué vallasa szerent valo contumatiaiarol töruent var.

I ulterius dicit, hogj mikor en az varos vegezeset tisztarto vramnak meg mondottam, contentüs volt vele, az vtan semmit sem kiuant.

Procurator A subiungit se priori.

Deliberatum est. Miert hogj minden vraknales fő fő rendeknel niluan vagion es szokas az, hogj az subditüsokra, mikor octaüa, tor es noszese leszen az vraknak,⁶ elest es adot vetnek, igj azert it Papannis az ő Naga szamara az varos, az mint niluan vagion, 50 fl. es 10 ako⁷ bort vetettenek föl, melliet az varosi biro mind ez ideig el múltatot. Hanem az mostanj varosi biro tartozik vgjan azon 50 fl. és egj hordo bort, mely continet ako 10. az varoson ki szedni, mig az bíróság rajta ki telik, es az vr ő Naga tisztartoiának be szolgaltatnj. Es ha ez ellen contümax leuen gondgjat nem viselj, tisztarto vram ereieuel ő magan vesek meg.⁸

Uo. 40—41. l.

² Hetvened vasárnap, ez évben február 12.

³ A királyi Curia ülészakára, melyet ez időben octavának neveztek, minthogy mindig bizonyos napok (Vízkereszt, Szent György stb.) nyolcadnapjára hívták össze.

⁴ A földesúr, illetőleg udvarbírája kivetette.

⁵ Nemcsak a bírót, hanem mindazokat perbe fognák, akik a határozat meghozatalában részesek voltak.

⁶ Mikor a földesúr halotti tort vagy lakodalmat tart.

⁷ Egy ako 54 $\frac{1}{3}$ liter, a kivetett bormennyiség tehát 543 liter.

⁸ Vehessék meg.

^a A dölten szedett betük után az eredetiben vessző van.

291.

1624 december 10, Pápa¹

Jobbágyokat fognak perbe, akik vásár idején a reájuk bízott földesúri borkimérés; elmulasztották, s így a kereset szerint több, mint 100 forint kárt okoztak. A tárgyalást elhalasztják.

* Causa dominorum magistratum uti actorum contra providos Emericum Hencz aliter Zabo et Andream Bezeredy aliter itidem Zabo, colonos ipsorum A Papenses veluti incamattos.

In personis dominorum A magistratum Paulus Bosniak cum nostris proponit. Hogy ez I-k leuen az dominus magistratusoknak az vasarok terminusyra reöndölt korchmaknak foliasanak, es korchmaltatásnak gondviseleöy,² azért reaiok bizatatho gondviselesreöl es hiuatalliolokrol el feledhkezuen, ez utolban ell mult vasarkor, meli uolt ez elmúlt Kis Aszon napian, ez ielen ualo 1624. esztendőben, nem tudatik michoda indulatbol, az korchmalásnak gondgiat nem uiseltek, es így az urak számara az korchoma nem folyt gondviselethlensegek miat az I-knak, ky miat az urak eö Ngok 100 magyar forintnal teöb kart uallottak, kireöll eö Ngok teörvent varnak.

Causa haec differtur.³

Uo. 43. l.

292.

1624 december 10, Pápa

Vásár idején — tilalom ellenére — saját borát árusító s az úr részére a kocsmapénzt megtagadó borbélyt vakmerőség címén 20 forint bírságra ítélik.

* Tertia causa eorundem dominorum magistratum uti A contra eundem Michaellem Barbel.¹

In personis A Paulus Bosniak cum nostris proponit, hogy az dominus A-k^a ez el mult Sarlos Boldogh Aszon vasarakor, ez ielen ualo 1624. esztendőben az szokas szerint korchmaltathuan, ez az I, nem tudatik honnet es michoda

¹ Az úriszék tagjai: Vky János alispán, Haidan István szolgabíró, Vizkelethi János, Agha Márton esküdtek és Vasarhely András jegyző Veszprém megye részéről, továbbá Lakj Albert Sopron megyei szolgabíró, Krakvaj Pál pápai lovaskapitány, Kencsej Péter, Nagi János gyalogvajda, Heueniesi Lőrinc, Mogor István, Vizkelethi Dénes, Nagj István lovaskatonák, Biczo János pápai bíró, Zalaj Mihály, Sarkan Péter, Holgiez-i Zabo János és más pápai polgárok. — Az úriszék jegyzőkönyvéből ezt és a 292—298. sz. alatti pereket közöljük.

² Vásárok idején, a nagyobb forgalomnak megfelelően, a földesúr külön borkimérő helyeket is állított fel; ilyen alkalmi vásári borméréssel voltak megbízva a perbefogottak.

³ Utólagos bejegyzés a lap szélén.

¹ Borbély Mihály az előző bejegyzés szerint pápai jobbágy s mint ebből a perből látható, borbélymester volt.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

vakmerőszegebeől indettathuan, jól tudta, hogy az korchmalas az polgarsagnak akkor szabad ne legien, eő mind azon alta/ az urak meltosaga es hasznos korchmaja ellen opponaluan magath, korchmalni kezdeh es maga borat ki arulta, ki miat az urak korchmaja megh szeönt, es teőb^b kart uallottak 50 forint karnall, kit refundaltatnj es az I-t az vakmerősejert conuincaltatnj kiuanniak az dominus A-k.

Ad causam propositam idem Eőrsi dicit, hōgi az dominus A-k ellen semmit sem peccalt, mert othon sem volt, mikor korchomaltak ā bort, egi szegen azzonje volt ā bor, melliet doceal dato termino.

A protestatur de allegatis et confessatis I. Niluan vagion, hōgi az I-nak feleseghöz az dominus A tiz tartōya Hencz Imret kölduen, az I felesege tapaztaltatot az korchomalason, azert mind az időtől fogua az vr igassagat² megh nem atta, et per hoc lattatik vakmerőnek es engedetlennek lennj, ideo petit iudicium.

Deliberatum est. Miuel hōgi constal Hencz Imrenek relatioiabol, hōgi mikor tiztartō vram kerette volna tőle az korchoma penzt, azt izente, hōgi ő nem ād semmitis, mert az tiztartōt giogitotta s abban haýtfa,³ meliből constal, hōgi peccalt vakmerő keppen az dominus magistratus ellen. Azert huz forinton maradot.

Uo. 43v. és 49v. l.

293.

1624 december 10, Pápa

A tiztartō által megvásárolt sertést a jobbāgy másnak is eladta, s így „megtréfalta” és megrövidítette a tiztartōt. Az úriszék az elōtte meg nem jelenő jobbāgyot 20 forinttra bünteti.

* 6. Causa domini Nicolai Niarý magistratus ut A contra eundem Georgium Riba, colonum suum velut I.

In persona domini A Paulus Bosniak cum nostris proponit. Hogý ez el mult Januariusnak 16. napian, ez ielen ualo 1624. esztendőben, az dominus A-nak tiztartōia, Baraniaj Balint uram, ez I-uall egý artanra megh arult, es tőle megh uette bizonios arron.^a Vizsontak az I, nem tudatjk michoda vakmerősegből es gonosz indulatbol, sem az dominus A-t, sem penigh az tiztartōyat megh nem beőcheőluen, azt az egyszer el adoth seörtelies marhat^h nagy orczatlanull masnak el atta, es tiztartōiat megh trefalta, s. karban s. fogiatkozásban iutatta miatta, mert masut sem szerezheteth imar akkor heliette. Kireöll az A teőruent^b war.

² A „kocsmapénz”-t, a bor kimérése után a földesúrnak járó illetéket.

³ Abba (ti. a gyógyítás költségeibe) tudja be. A borbélyok ez időben sebkezeléssel, de másféle gyógyítással is foglalkoztak.

^b ö = o²²

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b ö = o⁸

Pro I nemo.

Ideo convincitur in fl. 20.

Uo. 44v. l.

294.

1624 december 10, Pápa

A földesúr perli jobbágját, aki a kereset szerint vásár idején saját borát árulta, s ezzel 150 forint kárt okozott. A perbefogott azzal védekezik, hogy nem ő, hanem mostoha-fia árúsította a saját borát, a kapitány engedélyével. Harmadmagával tisztító esküre utasítják, különben a kereset összegén fogják elmarasztalni.

* 8. Causa eorundem dominorum magistratum uti A contra providum Michaelem Szyartha, colonum Papensem.

In persona dominorum A Paulus Bosniak cum nostris proponit, hogy ez el multh Nagy Aszon¹ vasarakor ez ielen ualo eszthendeőben, ez I nem tudatik míchoda uakmereőségbeől indettathuan, mostoha fiaual Szýartha Istuannall zímboraluan es kéőzeőluen dolgath, pinczeieben az maga hazanal ith a papaíj varosban ezen Bezprem varmegieben leueőben, az urak eő Ngok ellen ualo tusakodasbol, korczomalasokbol ualo nagy karokra es fogiatkozasokra, korcz-math kezdeth, es sok szamu ako bort ki arultatoth, meliel teóth az dominus A-eknek 150 forint kart. Azert az ő uakmerő engedethlensegerő^a es kar tete-leről ő Ngok teóruent vaarnak.

I personaliter astando dicit, hagi ő nem arultatot, hanem az mostoha fia capitan vram erejeuel haniattatta oda borajt es az arultatatta,² ez I-nak semmi hire benne.

Procurator domini A de simplici negativa petit iudicium, mert akkorbeli borok arulatasaban tars volt.

Deliberatum est. Hagi az I harmad magaua eskőggiek megh azon, hagi ő neki ahoz az korehmalashoz semmj kőszí nem volt. Ha meg eskőzik, absolualtatik. Hol penigh,³ convincitur in onere actionis.

Uo. 45. és 50v. l.

¹ Nagyboldogasszony, augusztus 15.

² A városkapitány — vagy a várkapitány — engedélyével vitette oda és árulta a borát.

³ A „nem” szó kimaradt.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

295.

1624 december 10, Pápa

A vízmester ács munkák végzésére a várkapuhoz rendelt egy pápai molnárt, ez azonban nem jelent meg, mert az úr rendelkezése a várban dolgozott. A vízmester, megtorlásképpen, a molnár malmából elvitte a korongvasat, a malom így megállott. A földesúr most az okozott kár miatt perli a vízmestert. Az úriszék az alperest, mivel a korongvas elvitelével nem a molnárt büntette, hanem a földesurat károsította meg, vakmerőség címén 20 forintra bünteti.

* 9. Causa dominorum magistratum uti actorum contra providum Michaellem Zabo de Theueli,¹ magistrum molitorum super fluvio Tapolcza existentium.

In personis dominorum idem, qui supra, cum eisdem proponit, hogy ez I ez el mult Sz. Mihali nap taiban az ielen ualo esztendőben, nem tudatik michoda magaban el uegezeth gonosz szanszandekbol, ez dominus A-k molnarj othon nem letökben, ez dominus A-knak tizes molnokra,² meli it az papay var melleth uagion ez Beszprem uarmegieiben, feguieres es puskas kezzel ellensegheppen rohanuan, onnet egy korongh vasatth³ hatalmasul el uyth, es oda töttő, az houa akartha, ki miat az urak eö Ngok 25 keöbeöl⁴ gabna karnal teöbbeth uallottak. ^aKiuaniak az hatalmassagert es kar tetelert az I-th conuincaltathny.

Pro I Eörsy dicit: Midön fő capitan vram azon nap tajban Giörre mönt volna, Lengiel Miklos vramat ithon hagiuan à tiztben, megh hatta volt Lengiel Miklos vramnak, hogj az viz kapura⁵ ajtot chinaltasson, es ez I-nak megh izenuen, hogi molnarokat hirdessön reja,⁶ hogi azt addigh megh keszitenek, migh fő capitan vram megh erköznek Giörrol. Ez I azért tizti szerint maga szömeliben megh parancholta az twszes malomban leuö molnarnak, hogi oda mönnjön, es az ajtot segiche megh chinalnj. Szörös⁷ leuen, ebbeli parancholattiath hatra vetuen, contumacia ductus negligalta. Ezt megh ertuen capitan vram, reia izent ez I-ra, hogi vagj â^b molnaron esik, uagi ö rajta viz mestörön, de három palczauual veretj. Latuan engödetlenseget mint viz mestörehöz, az ö reghi szokasok, moggiok es törüeniek szerint köllöt megh birsagolnj, az melliet az előbbenj viz mester vraimek referalhatnak, hogi mindenkor affele

¹ Adász- és Nagytevel, Veszprém m.

² Tizesmalom: tizkerékű, tíz malomkövet hajtó vízimalom. A pápai urasági tizesmalom az egykorú technika fejlett alkotásának számított.

³ A korongvas a malom hajtószerkezetének egyik fontos alkatrésze, nélküle a malom nem működhetett.

⁴ Itt a 112,5 literes sárvári köből értendő.

⁵ A pápai várnak a víz (a tó) felé néző kapujára.

⁶ Hogy molnárokat rendeljen ki a munkára. A vízi molnárok ugyanis az ács munkákhoz is értettek.

⁷ Szeres: soros, l. a nomenklaturában.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b â = a^s

engődetlenőket szabad volt erdőme szerint megh bírsagolnj, nem hazanal penigh, hanem à malombol, es igi az dominus A-k ellen semmit nem peccalt.

A protestantur de allegatis et confessatis I. Dato, ha szinten capitan vram feniógetes alat parancholtattais az molnart, de az dominus A-k parancholattia superalta azt, es az molnar it ben munkalodot. Mas az, hagi az szolgálá vetkejert nem szoktak az vrat böntetnj.

Deliberatum est. Miel hagi az víz mestőr az ő nekj engettetőt authoritassa szerint az molnart nem bírsagolta megh, hanem az földes vrakat, ugi mint fő víz mestőröket karositotta, elviuen az vrak molnarol az korongh vasat, melliet semmj uttal nem chelekődhetőt volna, azert az vakmerősegejert conuincaltatot az vrak ellen in fl. 20, es ő keresse à molnart.⁸ Ennekutanna penigh soha ne legiön^c szokas, hogj az víz mestőrök az molnar bírsaglasaert az földes vrak korongh vasat vigiek el, hanem ha az malomban az molnaroknak annj szalogyat nem találna, ő magat böntethesse tőrüeni szerint.

Uo. 45—45v., 50v—51.

296.

1624 december 10, Pápa

A földesúri kereset szerint a halastó felügyeletével megbízott jobbágy gondatlansága miatt a tó zsilipje elszakadt, s a kiáradó víz több, mint 12 szekér szénát tönkretett. A perbefogott jobbágy szerint a felügyeletre — mely egyébként a tizesmalombeli molnárok feladata — ő nem kapott parancsot. Állításának bizonyítására harmadmagával esküt kell tennie.

* 10. Causa dominorum magistratum uti A contra eundem Michaelen Zabo de Theuelj.

In personis A idem, qui supra, proponit, hogj az dominus A-knak tiztarthoij sokzor megh paranczoltak az I-nak^a: tizty es hiuatallia szerint hogj az thozhoz laszon es uigiaztaszon, hogj az urak eő Ngoknak karok ne teörtenniek. De az I, nem tudatik honnet es michoda engedethlenseghtheöl uiseltetuen, sokzor izben, de kiualtkeppen Zent Iuan nap taiban, ez ielen ualo esztendeőben, azt merte gialazatos szockal elegythuen beszedeth mondanj, hogj eő bizoni senki halasthauahoz nem lath, sem uigiaz, es eő nekj semmi gondgia ninchen rea. Mely szauath azzal megis bizonitotta, mert conduiselethlensege miat az kwlseő zugo¹ ugian chak azon nap taiban el szakadotk es Lengiel Miklos s^b Vasarhely Andras uraim eő keglmek le kaszalt reőndeőn leueő szenajokban

⁸ A vízmester ezután perbefoghatja a tizesmolnárt, keresheti rajta a kárát.

^c i = i^s

¹ Zúgó: zsilip.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az „s” után az eredetiben pont van.

Mathishazan² az reteketh el futuan az viz, sok kart teõth, meli miat az dominus A-k tiszthuiseleõy sok busodalhatt es az beõcheõlethes feõ emberekis sok kart uallottak. Kiuannyak azert az dominus A-k az kart megh iteltethny ugian szenaul az uraimnak, mert constall, hogý 12 szeker szenanal teõb^c karth uallottak, es az engedethlensegbeõl szarmazoth gonduiselethlensegert az I-th conuincaltathny.

In alia causa dicit,³ hogi õ neki egi szoual sem parancholtak az thohoz valo latast. Mas az, az elõttis az tñzes malombeli⁴ molnarok tizti es hiuatallia volt az, hogi az thora es gatra vigiazzanak, ergo semmjt az I az dominus A-k ellen nem peccalt.

Deliberatum. Az õ allegatioia szerint az I harmad magaual eskõggyiek megh, es absoluatatk. Ennekutanna az thora es gatra az tñszes malomban leuõ molnarok visellienek gondot.

Uo. 45v. és 51v. l.

297.

1624 december 10, Pápa

Kupí jobbágyokat azzal vádolnak, hogy egy jobbágytársuk fiát szökési tervében támogatták, s bírójukat szidalmazták. — (Az ítélet hiányzik.)

* 11. Causa dominorum magistratum uti A contra providos Gregorium Zabo et Stephanum similiter Zabo, in possessione ipsorum Kupp residentes colonos, velut in causam attractos.

In personis dominorum A Paulus Bosnyak cum nostris proponit, hogý ez egik I-nak, Zabo Gergelynek fiat, Geõrgyõt, nem tudatik honnet es mi choda vakmereõsegbõl indettathuan, magokban el uegezeth gonosz szanzandekbol ez ell mult Zent Iuan nap taiban, ez ielen ualo 1624. esztendeõben el akartak szeõktethny, es ha modgiok leth uolna ã dologban, igiekezeteket ueghez is uittek uolna, es ekeppen az I-k az urak eõ Ngok ioszagaban jobbagibely keuesebõlest es kart igiekesztek tenny, kireõl az urak teõruent varnak. Azonkiueõl ez feõlliõl megh irt I-k^a az feõlliõl megh irth nap taiban gonoszt gonoszal eõregbithuen, nem tudatik miczoda eõrdeõghy^b eõszteõneõzesbeõl keszeretetek es feõl geõriettek,¹ az urak eõ Ngok meltosagath es biraiához ualo engedelmessegeth, kiuel tartoztak uolna, es az orszagh teõrueny beõnteteseth hatra hagiuan, az dominus A-k oth ualo kupý feõ biraiokath rutt, undok, gialazathos szockall es szitkockall illettek. Kirõl az A-k teõruent varnak.

Uo. 46. l.

² Mátyusháza, ma puszta Mezőlak (Veszprém m.) határában.

³ Az úriszéken tárgyalt előző ügyben is (l. 295. sz. a. közölve) teveli Szabó Mihály volt az alperes, ezért kezdődik itt a keresetre adott válasz az „in alia causa” szavakkal.

⁴ L. a 295. sz. per 2. jegyzetét.

^c õ = o⁴⁰

¹ Kényszerítettven és felgerjedven.

^a A dõlten szedett betük után az eredetiben vessző van. ^b A második õ = o¹⁹.

298.

1624 december 10, Pápa

A földesúr panaszt tesz molnárai ellen, mert gondatlanul örölnék, emiatt az öröltető parasztok más malomba viszik gabonájukat, s ebből az úrnak 40 köböl gabona kára származott. Mivel a molnárok tagadnak, a bíróság kötelezi a földmólnárt, hogy ártatlansága bizonyítására harmadmagával tegyen esküt, különben a kereset szerint elmarasztalják.

* 12. Causa dominorum magistratum uti A contra molitores eorum, in molendino Tizesmalom nuncupato constitutos, velut incattos.

In personis dominorum A Paulus Bosniak cum nostris proponit, hogy ez I-k ez el mult Kis Aszon nap taiban, ez ielen ualo esztendőben, az előth es az utanis sokzor izben, nem tudatik michoda uakmerősegebeől es gonoszra ualo uetemödesbeöll, az eörleőknek eleteketh¹ mestersegek es hiuatallioknak rendy kiueöl semmirekölleő kepen eörleőttek, ugy annira, hogy chak elluesztegettek, minthogy gondolth nem uiselték; ki mýat sok panazolkodas eseth az urak eő Ngok tisztuiseleőynel, es az urak ő Ngoknakis sok karok es fogiatkozások.^a Mert az mely eörleő szekerek Tettreől, Giarmatrol, Gecheröl es Takachiol² eörleny az malomban jeőttek uolna, azoknak megh mondottak, hogy nem iol iartattiak az tizes malombeli³ molnarok az lýzteth. Azokis az eörleők mindgiart el tertenek, es az Zambo familia molnokban Aszonfaluara es Aczadra⁴ oszlottak, es eckeppen az I-k miat az dominus A-k 40 keőbeől⁵ gabona karnal teőbbeth teőttek.⁶ Kireöl az urak teőruent varnak.

I personaliter astando negant actionem.

A de negativa petit iudicium.

Deliberatum est. Hogi az malom gazda, ugi mint az fő molnar, eskőggiek megh azon harmad magaual, hagi az vrak ő Nagoknak keresety szerint semmjt nem peccalt, hanem az mint az ő hiuatalla es tizti mutatta, ugi viselt az örletesre gondot. Ha megh eskőzik, absolualtatik, ha penigh nem, conujncal-tatik in onere actionis.

Uo. 46v. l.

¹ Gabonáját.

² Tét és Gyarmat Győr megyei, Gecse és Takácsi Veszprém megyei helységek.

³ L. a 295. sz. per 2. jegyzetét.

⁴ Acsád (Nagyacsád, Veszprém m.) és Asszonyfa (ma pusztá Mezőlak, Veszprém m. határában) a Zámbo család birtoka volt.

⁵ Sárvári (112,5 literes) köből.

⁶ Szenvedtek.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

299.

1626 november 28, Pápa¹

A tápszentmiklósi polgárok s a helybeli juhos gazdák között az utóbbiak adórészesedése miatt viszály keletkezett, melyet fogott bírák, majd az úriszék elé vittek. Ennek — az első ítéletet módosító — döntése szerint a juhos emberek juhonként 3—3 dénárt tartoznak adni, s amelyik fél a döntést be nem tartaná, 20 forint bírságot fizet a földesúrnak. Az úriszék az ítéletet később még egyszer megerősíti.

Az tap̄y szent mikloss̄y polgárok kezeot egi feleol, mas feleol penigh az ihoss emberek kezeot az mi nemeo veszekedések es egienetlensegek voltak, azokat az feollielol megh neuzet arbiter vraink reuidealtak, megh oluastatuap azt az teoruent, az melliet az eors̄y² es tapi fogot emberek lattanak, es három peochet alat ide keoltenek. Es illjen tóruent tettenek.

Deliberatum est. Az eors̄y es tap̄y polgárok teorueniet abban az reszeben, az hol eok azt talaltak, hoḡ m̄jnd az helt megh rojak³ eḡ eḡ forentra, az szanto feoldekētis tizen vāg tizen eot penzre, az eoregh marhakatis, az buza es zab maragon abban, es ha ezzel feol nem ernek,⁴ v̄g osztan az ihokatis es sórtes marhat feolliel rojanak, ezt az meg neuzet arbiter vraink emendaltak az vrak szekin, es tórueni szerent iḡ deliberaltak : hoḡ az ihoss emberek az eo ihokrul teobbet fizetn̄y nem tartoznanak ket penznel, az m̄jnt az Sokoru⁵ ket felel keozeonsegessen elnek vele. Mert az Isten eztendeonkent egszer szaporet, akkor is eḡget. De minthogy az szent mikloss̄y ihoss emberek annak eleottee az három három penzt megh igertek az kóztok valo egessēgnek meg tartasaert, azert mastis es ennek vtanna m̄jnden ideoben tartozzanak az három három penzt az ihoktul meg adn̄y, es az falubeliek eoket teobre ne eróltethessek, hanem ebben tókelletessen meg maragganak. Ha peniglen valamellik fél^a ezt feol bontana es meg nem allana, m̄jnden ok vetetlen az az feol bonto fél husz forenton maraggon az feoldess vraknak mind ann̄yszor, valamineszer ez tóruent feol bontia, es addigh neis póreolhessen, mig az husz forentot le nem tesz̄y az feoldess vraknak.

Anno 1627. die 30.⁶ revisa est praesens appellatio hic in arce Papensi, in sede illustrissimi domini

¹ Az úriszék tagjai: Agha Mátyás, Korbej István, Pesthi János vajda, Horuat Gergely vajda, Kouachi Imre, Jora Gergely, Köszöghi András, Baraniaj Gergely, Giori Mátyás deák, Vizkelethi Dénes, Nouaj Mihály, Katona Istók és Borsoti Pál „uraink”, továbbá Pordan Pál, Szabo Miklós városi esküdtek és Molnár István. — Az úriszék csak ezt s a 300. sz. alatt közölt ügyet tárgyalta.

² Ma Mezőörs, Győr-Sopron m.

³ A per az adó kirovása körül folyt. Minthogy a falu ebben az időben török hódoltság alatt állott, nyilvánvalóan a török által a községre kivetett summandó felosztásáról van szó.

⁴ Ha az így megállapított adótételekből nem jönne be a községre kivetett summa.

⁵ Sokoró-hegy, a mai Győr-Sopron megyében, a téti járásban.

⁶ A hónap neve — a jegyzőkönyv más bejegyzéseiből következtetve: október — kimaradt.

^a ̄ = e²²

comitis palatini, tanquam domini terrestriis.⁷
Azert ezt á vegezest minden punctiaiban az ő
Naga törüen teuő biraj helyen hattak.

Uo. 89—89v. l.

300.

1626 november 28, Pápa

Két jobbágy ügyében, azon a címen, hogy a szentmiklósiakkal szemben erőszakosan léptek fel, fogott bírák ítéleztek. Az úriszék a hozzá fellebbezett ítélet felülvizsgálatánál megállapítja, hogy a fogott bírák törvényellenesen csak a felpereseknek engedtek bizonyítást. Mivel azonban a szentmiklósiak az úr nevében jártak el, amikor az egyik jobbágy ellenük szegült, s így ez valójában a földesurat sértette meg, ezt az alperest összesen 40 forinton marasztalják el. A másik alperest felmentik.

Az szent miklossiak, vő mint Bonnőaj Orban, Gordon Andrass, Kis Antal, Sebeok Balass es Szabo Daudid, vő mjnt feol peoreoseok keozeot eg feol, mas feol penigh Benczik Mihalj es Janosa Istuan keozeot az falu szinen az minemeo toruent az fogot emberek tettenek,¹ es per appellationem az feoldess vrak elejben hoztanak, azt az appellatit reuidealtattak az feoldess vrak, vőan azon feollieol meg neuzet arbitet vrainkal meg olvastatuan mjnd az ket felnek feoleletit es az bizonsagoknakis vallasit.

Deliberatum est. Miuel hog mind az feol peoreoseok s mind az al peoreoseok bizonietast fogattanak volt, az mint hog az feol peoreosseok bizonietot-takis, az al peoreosseokis kesek lettek volna bizonietanny az eo feoleletek szerint. De az teorueni teoueok nem engettek az ket bizonietast, melliet nem az orszag törüenie s szokasa szerent chelekettek, mert mind az ket felnek, mikor akarattia vagon az bizonietasra, meg keollene engedny. De mind az alta, miuelhog het bizonsagoknak vallasibol kj teczik Janossa Istuannak vakmerő gonosz czelekedetj, melliet az egress communitass ellen vetet,² azert az törveny mind azert³ feol peoreoseok ellen, vő mjnt egi semely ellen, Janossa Istuan⁴ husz forenton marasztotta, melinek ket resze az feoldess vrake, harmad resze az feol peoreosseke. Annak feoleotteo, miuelhog az feol peoreoseok akkor az feoldess

⁷ Az úriszék a fentebbi ítéletet a vármegye megfelelő képviselője nélkül hozta meg, az appellációt tehát itt az úriszék felsőbb fokozata tárgyalja (l. az uradalom bevezetését). — E szövegrész utólagos bejegyzés az elsőfokú úriszéki ítélet után.

¹ A „falu színén” itt eredeti jelentésében szerepel: a fogott bírák a faluban — bizonyára a faluházán — a lakosság jelenlétében, tehát a falu színe előtt ítéleztek.

² Minthogy a sértett fél ezúttal az egész falu közössége, a falusi bíróság nem ítélezhetett az ügyben, ezért kellett fogott bírákat igénybevenni.

³ Mindazon, az összes.

⁴ Helyesen: Istvánt.

vrak keouetseget viseltek, es azt akartak referalnÿ, Janossa Istuan penig az ellen vakmereo keppen es ekteleneol chelekedett, meg nem tekintuen sem az feoldess vrak beocheoletit, sem az feoldess vrak keouetinek szouat, azert Janossa Istuan az feoldess vrak ellen husz forenton maradot, melliet tartozik mÿngarast megh fizetnÿ. Az mi penig Benczik Mihalj dolgat illetj, miuel hog eo ellene chak eg bizonsagh sem vall, azert eo semmin nem maradot.

Uo. 89v—90. l.

301.

1627 október 30, Pápa¹

Császár község lakosait azzal vádolják, hogy a gesztesi ispánt, amikor intézkedés végett hozzájuk jött, éjjel reátörve, meggyilkolták. A jobbágyok azzal védekeznek, hogy a tetteseket ők maguk fogták el s adták át a földesúr tisztjének, de azok elítélletésük előtt megszöktek. Az úriszék mindegyik vádlottat harmadmagával leteendő esküre kötelezi, hogy az ispán halálában semmi része nincs.

* Causa illustrissimi domini, domini comitis palatini tanquam magistratus contra universitatem incolarum possessionis Czászár, colonos nimirum suos, utpote Thomam Solyom iudicem, Thomam Barathy, Joannem Maior, Emericum Vadas, Jacobum Molnár, Paulum Kara, Gregorium Kaloczay, Nicolaum Szika, Marcum Horuat, Albertum Czako, Joannem Szászy, Andream Keczes, Joannem Solyom, Jacobum Phwlop, Georgium Mihalyffy, alterum Georgium Herba, Matthiam Kouác, Gregorium Bognár, Thomam Totth, Georgium Szÿ, Joannem Szeremliey, Laurentium Kÿs, Michaellem Haydu, Valentinum Nemeth, Matthaem Faddy, Balthasarem Soos, Thomam Cziky, Thomam Tar, Joannem Czordas, alterum Joannem Fodor, Franciscum Szászy, Joannem Szany, Stephanum Konez, Martinum Bozoky, Valentinum Tootth, Georgium Mosáros, Benedictum Kun, Michaellem Nagy, Benedictum Nitray, Franciscum Nagy inquilinum, Stephanum Baraniay, Georgium Koczis, Petrum Totth, Joannem Szabady, Gasparem Georffy, Thomam Kÿs, Joannem Nagy, Laurentium similiter Nagy, Georgium Bör, Michaellem Bakody, Georgium Kÿs, Valentinum Czuta veluti I.

¹ Az úriszék tagjai: Pasztory Gergely udvarbíró, Vasarhely András, Veszprém megye jegyzője, Haydan István és Barcza Balázs, e megye szolgabírái, Agha Mátyás, Zambo István, Jora Gergely, Vízkelethy János, Hegy István megyebeli esküdtek, Wiss-i Nagy Pál, a győri magyar seregek bírása, Krakkay Pál, a pápai lovasok hadnagya és Kenesey Péter, mint meghívott bírák; továbbá Bicho János, Pápa város főbírája, Bosniak Pál, a város jegyzője, Hencz Imre, Karaczony Pál, Czorom Péter, Acz Gergely, Czapo Benedek, Takacz Benedek, Szalay Mihály és más, jogban jártas személyek. — Az úriszék jegyzőkönyvéből ezt és a 302—305. sz. alatti pereket közöljük.

In persona domini A Franciscus Begouith proponit : Hogy az el mult Sz. Geörgy nap taiban ez jelen ualo 1627. eszten[dőben]^a ezek az I-k sem az isteni felelmet, sem penigh ez vilagy törüenieknék bñnteteket^b nem rötteguen, azon kiuöl vakmerősegeket az dominus A ellen mutatuán, ez dominus A-nak Geszthes varahoz tartozó minden joszaginak gonduiselőiet es ispanniat, Nagy Gergely neuött, ki megh az előbbeni papay es gesztesy uraknakis gonduiselőiök volt, midőn az dominus A dolgay vegeth oda közikben, Czaszar neuő faluban, Komarom varmegieiben leuőre ment volna, reghy boszusagbol es iregisegből ágiarkoduan es conspiraluan, egienlő erteleből es akaratbol minniajan eýely időn ez I-knak edgikenek, ugimint Kýs Geörginek hazanal aluán es nyugodúan, azon házban es agiaban megh őlte es ugian azon eýel az mezzőre es á toban à lép alá vittek es toltak, őlte, őlettek es á lép ala toliattak, egienlő erteleből es akaratbol. Mely iszoniu es ektelen gonosz czelekedetekről es gonosságokrol az I-knak az dominus A törüent vár.

In personis I Thomas Szalay cum nostris dicit : Hogy à dominus A-t kiuannia a prosecutione istius causae amouealtatnj, miuel hogy azt à malefactumot, à mellyet az actioban denotal à dominus A, hogy ezek az I-k czelekettek volna, mellyet nem hogy czelekettek volna, de seött inkab à malefactort, à ki czelekedte legien, megh fogtak volt, es jde be hoztak ó Naga varaban s ó Naga gonduiselő szolgálai kezeben. Innet hogy ell szaladot,² es így leuen á dologh, keszek az I-k doceálni ; et sicut supra, petunt se se ab impetitione domini A absolvi.

Procurator domini A praescriptam allegationem non tenere dicit, ex eo, mert quantum ad competentiam, szabadon keresheti az ur, mint szolgálainak halalat, à mi penigh valami lator fogasarol valo emlekőzetit illeti, ők tudgiak azt, mi veghre fogtak es hoztak uolna be. Restal, felellienek directiusban.³

I inhaerendo prioribus dictatis et petit ut supra.

Deliberatum est. Miuel hogy az dominus arbitereknel constal az, hogy azt à kett malefactort be hozták uolt,^a es azt nem szőksegh docealni á comunjtasnak,^a hanem directé mondgiak megh, honnet mentek annak vegere, hogj azok őlte uolna megh az ispánt.

I ulterius pergendo dicit, hogy ezek az I-k megh értuen, hogy à dominus A szolgálai megh őletet uolna, keresni mentenek à testet, à kereses közben az à kett malefactor, mellyeket ide be hoztanak, futamasra vettek à dolgott, es utanna menuen, az erdőn fogtak megh őket, amellyeket hogy megh fogtak à futamas közben, így mentek vegere.

² Emiatt a hajdú ellen is per indult, aki két rabot — köztük a gyilkossággal gyanúsított császári legényt — elszalajtott. (L. a 304. sz. pert.)

³ Directiusabban : egyenesebben, konkrétábban a vád tárgyához. (A szövegben később „nyilvánban” kifejezés is előfordul, hasonló értelemben.)

^a Az eredetiben itt pontosvessző van. ^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

Procurator A dicit : Non tenere, ratioia ez,^a mert nem elég biznossagh ez, hogy valami okon azokat à latrokat megh fogtak, holot à homicidium az fogas eleöt törtent egy holnappalis ; azert ut supra, dominus A petit, uti I ulterius respondeant.

I ulterius protestando dicunt : Hogy dato, hogy egy holnappal az utan fogtak leött legien az malefactorokat, de azert ugian tempore patrationis homicidii futamottak megh à malefactorok, es az erdön lappangottak, es igy tuttara aduan à dominus A tisztartoiának es tisztarto uramis megh parancholuán, hogy megh fogiak, es noha à czauargas közbenn is fenegette őket, mind azon által megh foguán s el szaladuan, megh most is fenegetik őket : mellyet ut supra, keszek docealni, hogy igy leött legien.

A ut supra, dicit non tenere ; mert az homicidium az dominus A-nak előbbeni papai conduiselőjö ideiben törtent, es mostani conduiselőjö succedaluán à tisztben ő Nagnak, megh teöb jdöuel, hogy nem fölliöl irua vagion, post tempus patrationis parancholta megh az I-knak, hogy illyen simpliciter es impunita az ispan halalat nem szenuedi, hanem ha minniajan nem vetkesek, keressek ki közwlők. Ezek az I-k magok tudgiak, miczoda ellenek valo vetkeskert, kikkel az előtt az latrok uoltanak hozzaiok, fogtak megh őket; azert semi bizonetasoknak, kikre offeralliak magokat, helie nem lehet, hanem ad meritum rei respondentis, felellienek megh, ha akarattioik ellen es hagianok auagy egienlő ertelmek kiuöl ötlettet megh az ispan : alioquin dominus A petit iudicium.

Procurator I inhaerendo prioribus, hoc addendo, hogy azok á malefactorok öttek megh lött legien, es attol á háztol, á hol szallason volt, eý időn ki vittek azt, azokkal à házbely nepekkel utriusque sexus hominibus keszek doceálnj.

A dicit nec hanc probam ad meritum actionis pertinere, mert az actio ugy vagion erigalua, hogy faluul egy ertelemben es à homicidakkal consensualuan czelekedtek à homicidiumot, az bizonetas penigh chiak arrol lenne, hogy kik czelekedtek. Azoknakis penigh á biznossagoknak, kiket pro denominatis testibus neueznek az I-k, nincz helye, mert azokis egienlő vetkesek : es igy accessor sequitur forum sui principalis,⁴ hogy közikben ualok az biznossagok az I-knak, be nem vetettethetnek.

I ulterius cum praemissa protestatione dicunt, hogy à testisek vallasanak helye lehetne ; mert á kik testisek uolnanak, ugi mint aszony ember rend,

⁴ Az „accessorium sequatur naturam — vagy debet sequi forum — sui principalis” formában átvett (vö. pl. Hármaskönyv II. r. 52. c. 3. §) római jogi tétel alkalmazása. Eredeti jelentése : a járulékos dolog a fődolog jogi sorsában osztozik, a fődologgal együtt megy, vagy : a dolog lényege határozza meg az illetékes bíróságot. Itt olyan értelemben használja a földesúr ügyvédje, hogy a főbűnösökhöz, a vádlottakhoz hasonlóan a felajánlott tanúk is úriszéki eljárás alá vonást érdemelnének, így ez ügyben tanúk nem lehetnek.

nem citáltattanak ide.⁵ A mi penigh à teõb dolgokat illeti, igen szep kiuánsagh az I-ktol, hogy õk docealiak, kik õltek megh legien, es így köuetköznek, hogy ártatlanok. De quibus petit iudicium.

A ulterius : Quantum ad testes foeminei sexus, semmi helye nem lehet ; mert à háznak gazdaia edgik I, az õ házanal lakok penigh, mint labak feitõl fõggõk, bizonsagok nem lehetnek, iuxta illud testis esse non potest, cui imperari potest : *item testis et litigans fieri nequit iuxta Trip. part. tit. 22.*⁶

I adhuc dicunt, hogy ott annal á haznal, á mely házbeliekkal bizonettani akarnak, kwlõmb kõnierien valok⁷ vannak, azert be vehetjk à probat.

A subiungit, illyen nagy dologhnak megh bizonettasara effele probae assumptio elegtelen, hanem directius felellienek az I-k ; mert az ollian bizonsagok senkinek szinet nem láthattak, es hagiását nem halhattak.⁸

Deliberatum est. Miuel hogy az actio igen clara, hogy communiter czelekedtek s czelekedtettek,^a azert ad meritum rei niluabban felellienek az I-k ; az bizonetas penigh az ott ualo falubeliekkal, sem ferfiual, sem aszoni allattal nem admittaltathatik.

I protestantur super ista deliberatione, es keszek magokat tertio tertio se expurgalni, hogy tellyessegessen innocensek.

A protestatur et dicit, hogy á tertio se expurgatio solummodo in simplicibus violentiis et aliis, de à criminalisban nem admittaltatik, hanem iuxta decreta regni az I-k seorsim et singillatim expurgalliak magokat. Petit iudicium.

Deliberatum est. Miuel hogy az I-k ex ista ratione, hogy à gilkossagnak czelekõdõit megh neuztek es megh fogtak, melyre probatis assummalni keszek lettek volna,^a azert abbol à tekintetbõl az juramentum nekik nem imponaltatik iuxta decreta regni, hanem hogy az actioban totaliter innocensek, tudnillik, hogy sem czelekedtek, sem czelekedtettek, sem hirek, sem tanaczok, sem ertelmek benne ninczen, seorsim et singillatim harmad harmad magokkal 15. die tartozzanak juralni tisztessesgebely szemeliekkal. Fiet hic in arce Papensi coram iudlium et castellano sive provisore.⁹

Uo. 70—71v. l.

⁵ A vádlottak ügyvédjének replikája szerint az asszonyok nincsenek perbe fogva, vallomásuknak tehát helyet lehetne adni.

⁶ Az idézet hiányos, helyesen : Trip. part. II. tit. 22., s nem pontosan van alkalmazva. E Hármaskönyv-tétel szerint felperes és bíró nem lehet senki ugyanabban az ügyben.

⁷ A vádlottaktól „külön kenyéren” (nem velük egy háztartásban) élők.

⁸ Hagyas : meghagyás, parancs, készítés. A mondat értelme : mert az ilyen tanúk nem láthatták, nem hallhatták, hogy kik õltek meg az ispánt, s kik biztatták fel õket erre.

⁹ Az ügy további fejleményeit l. a 307. sz. alatt közölt perben.

302.

1627 október 30, Pápa

A név szerint felsorolt kupi jobbágyokat, minthogy az elrendelt robotot: az ugar-szántást és a szénahordást nem végezték el, sőt az úriszék előtt sem jelentek meg, engedetlenség és parancsmegvetés címén kétszer 20 forint bírságra ítélik.

* Alia causa eiusdem domini magistratus contra providos Georgium Nagy, Albertum Beko, Georgium Sikos, Matthiam Czapó, Valentinum Gaspar, Benedictum Czörgeth, Emericum Laszlo et Jacobum Kothia, colonos eiusdem domini A in possessione sua Kup residentes, veluti I.

In persona domini A idem, qui supra, proponit: Hogy ez I-k, nem tudatik^a miczoda vakmerősegből es engedetlensegből viseltetuen, az dominus A gondulselőienek parancholattjara ugar szántásra, keuerőre es vetőre¹ el nem jötte nek ez jelen ualo esztendőben, ugimint primum circa Pentecostes, secundo Laurentii, tertio Michaelis Archangeli festa,² jde á papay hatarra az szokas szerent, hanem vakmerősegre vetuen magokat tellyesseggel el mulattak, az dominus A-nak nem keues kárára. Kiuannia azert az dominus A, hogy ez I-k seorsim et singillatim, kwlön^b kwlön mind az három izbely parancholat megh vetesert es engedetlenséget in poena non obedientiae et recalcitrationis mandatorum domini A conuincaltassanak.

Pro I nemo.

Ideo seorsim et singillatim in viginti fl. convincuntur.

Tertia causa eiusdem domini A contra praescriptos colonos Kupienses.³

Procurator domini A proponit: Hogy az el mult Sz. Lőrincz napban, ez jelen valo 1627. esztendőben, midőn ez dominus A megh parancholtatta az I-knak, hogy szena hordani be jöyenek, ők nem czelekettek mind az által, hanem vakmerőseghre vetuen magokat el mulattak, es á dominus A-nak szenaia kín veszet. Kiuannia azert az I-kat seorsim az engedetlenséget conuincaltatnj.

Pro I nemo.

Ideo seorsim et singillatim in viginti fl. convincuntur.

Uo. 73—73v. l.

¹ A két- vagy háromnyomásos gazdálkodásnál a földterület fele, illetőleg egyharmada évenként műveletlen, ugar marad. Az előző évi ugart tavasszal feltörik (ugar-szántás), majd „keverik”, végül a harmadik szántás (vetés alá szántás) után öszszel bevetik.

² A háromszori szántást pünkösöd (ez évben május 23), Lőrinc nap (augusztus 10) és Mihály nap (szeptember 29) körül kellett volna elvégezniük.

³ A kupiak ügyét nyilvánvalóan csak azért választották kétfelé, hogy kétszeresen szabhassák ki a bírságot.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b ö = o⁴⁰

303.

1627 október 30, Pápa

Sorozatos lopással és szökéssel vádolt szolgál azzal védekezik, hogy a vádbeli cselekményeket korábban, nem a mostani földesúr, Esterházy Miklós nádor idején követte el, így az nem jogosult ellene eljárni. Az úr ügyvédje szerint a nádor, mint az ország első nagybírája, mindenféle lator megbüntetésére illetékes. Az úriszék ennek értelmében úgy ítélkezik, hogy ha a vádlott negyvenedmagával leteendő esküvel meg nem menti magát, felakasztják. — A vádlott az eskütársakat nem tudta összegyűjteni.

Quarta eiusdem domini magistratus contra Joannem Fekete captivum, criminalis causa.

Procurator A proponit: Hogy ez az I az isteni es ez vilagy törveniek bñnteteset nem retteguen, diversis ac iteratis vicibus sok latorsagokat, toluailasokat es lopasokat czelekedet, mely vetkejert egynehani helyen rabsagot es vasat szenuedet. Sz. Martonbolis¹ á tömlőczből ásta ki magát.² Azon kiuól Pernesy Ferencz es Istuán uraim Údadon³ lakozo jobbagianak, Dobozy Gergelinek, jde Pápara ki valami marhat hozot uolt, egy louat el lopta, mellyet magais az I oretenus fateált es mostis nem tagadgia. Item Horuath Balaznak, á papay seregh vasarbiraiának egy parípaiat ez el mult Sz. Lőrincz napban á vár alol á fwről el lopta es Fejer várat⁴ 2 louon el czerelte, melly kett lóð mostis Vizkelethy János vram viniolay⁵ jobbagianal vagion. Item 1624. esztendőben circa festum Georgii Deueczér várahoz esztendős szolgálatra megh eskűtt Nagy Geörgiel edgiött. Ez á Nagy Geörgy mostis ott vagion, eő penigh, ez I, az Istennek tött eskűueset hatra hadta, megh szegte es el szőkött, esztendelet felben hagiúan. Mely sok gonossagirol, lopasirol, toluailasirol es hit szegeseröl ez I-nak az dominus A törüent vár.

Pro I Petrus Eörsy petit perlegi actionem. Qua perlecta dicit: Az dominus A-nak ez mostani eginehani izbely kwlömb kwlömb fele moddal es uttal erigaltatot actioia edgik resze sem competalna á dominus A-nak, holott ez I fogattatot megh Horuath Baláz instan[tiajara], kapitan vram alta, es ugy kölletet kapitan uramnak az reghi jo szokas szerent nagioib őrizetnek okaert az ur ő Naga itt ualo papay varaban bekwlódenj tisztarto vram kezehez á tömlőczre. Veuen azert eszeben Horuath Baláz az ő praetensioiát, viszontak kapitan vram által eliberáltatot, mely dologh veget fő kapitan vram tisztarto uramat ő kgmet requiralta. Az mjnt jrattia penigh az dominus A, kinek kinek mínemő károkot teött uolna, ezek nem az dominus magistratusra

¹ Ma Györszentmárton, Győr-Sopron m.

² A tömlőc falát aláásva szőkött meg.

³ Ugodon(?)

⁴ Székesfehérvárott.

⁵ Vilonya, Veszprém m.

nezendő dolgok, hanem á kinek valami praetensioia vagion ez I ellen, via iuris procedallion ellene.

Az mi peniglen az dominus magistratusnak utolso punctumbeli feleletit illeti, hogy Deueczer várából az hōd penzt⁶ föl ueuen es eskwueseuel kötelezuen magat el szőkōtt uolna 1624. esztendōben, az sem competalna á dominus magistratusnak. Ratioja ez, hogy akkorban az dominus A-nak semmi directioja nem volt Deueczer varahoz, hanem más bizonios örökös ura uolt akkor.⁷ Az ellen vetet akkor, ha vetett is, es igy ő Ngnak semit nem peccalt. Kiuannia azert az I mind egikről s mind masikrol ualo keuansagarol, hogy az dominus A-nak keresetjéből absolualtassek ez bizonios ratiokból. Petit iudicium.

A dicit non tenere, mert az dominus A az orszagban feő iustitarius, es á latroknak megh bñtetese s azoknak ki irtasa ő Naganak competi. Ha valakinek á malefactor fizetessel keresy keduet, ő lássa, de az dominus A á facinust impunita nem akaría szenuednj.⁸ Petit iudicium.

Deliberatum est. Respondeat I directe, quia non tenet exceptio I.

I protestatur solemniter de ista deliberatione coacte. I negat et cupit probare per dominum A.

Procurator domini A: non,⁹ sed iuxta consuetudinem regni petit iudicium.

Deliberatum est. Miel hogy ennek az I-nak sok niluan valo czegeres gonossaghí, mint ha inquisitiobol mentenek volna ki, coram tribunali manifestaltatnanak,¹⁰ mind az által iuxta suam allegationem et negativam, hogy mind azokban es az actio szerent ualo maleficiumbann innocens legien, mahoz 15. napon iurabit quadragesimo se honestae famaie et conditionis hominibus, miuel hogy az dominus magistratusra semmi probat az malefactor nem vethet, es abbol á ratiobol pleno numero iuxta homagium suum tartozik juralni. Si non iurabit, suspendatur tanquam publicus malefactor.

Anno 1627. die 13. Novembris. Testes producer non potuit.¹¹

Uo. 74—74v. l.

⁶ Hópénzt, havi járandóságot.

⁷ Devecser birtokosa akkor nem a jelenleg vádat emelő földesúr (Esterházy Miklós nádor), hanem Nyáry Miklós volt.

⁸ Ha a vádlott valamelyik sértettel kártérítés fejében kiegyezik is, a földesúr, mint hatóság, a vádlott által elkövetett közbűncselekményeket megtorlatlanul nem hagyja.

⁹ A földesúr ügyvédje megtagadja a bizonyítást, amire a feudális szokásjog szerint nem is köteles.

¹⁰ Mintha a tanúvallomásokból tárulnának fel, oly világosan állanak a törvény-szék előtt.

¹¹ Utólagos bejegyzés a perjegyzőkönyv végén.

304.

1627 október 30, Pápa

Két, gyilkosságért fogságra vetett rab megszökött a földesúr börtönéből. Az ügyész azzal vádolja az őrzésükre rendelt hajdút, hogy összejátszott velük, s elmozdította szökésüket. A vádlott, ártatlanságának bizonyítására, sok szemtanúra hivatkozik, akik látták, hogy a szökést meg akarta akadályozni, a foglyok azonban leütötték, s így menekültek el. Az úrszék a hajdút huszadmagával leteendő tisztító esküre kötelezi. — Minthogy az eskütársakat nem tudja megszerezni, a foglyok élődiján, 40—40 forinton marad.

* Quinta. Eiusdem domini magistratus contra Benedictum Czizmasia alias pedestrem, iuramentum ipsius domini A per eundem I ad arcem hanc Pápensem praestitum,¹ nunc autem captivum, veluti I.

Procurator domini A proponit:^a Hogy ez jelen valo esztendőben 1627, Kys Aszoní nap taiban, ez az I az várhoz valo kötelessegeth es eskűveset hatra haguán s megh vetuen, valami kett gilkos emberekkel, ugimint gimothy Farkas Jakabbal es czaszary Louas Albertal kolludaluán practikált, es azoktol fizetest veuen föl, midőn azoknak az raboknak őrzésekre rendeltetet volna, ittben á kapun maradot, es á rabokat á tőora boczatta vjz hozni, es ugian onnet el boczatta, szalasztotta őket, kik hajora űluen, á ton által eueztek es el mentek.

Miuel hogy azert ez I az gilkosokkal prakticat indétot hiti es eskűvese ellen, es az latrokat el szabadetotta, kiuannia az dominus A, hogy ez I iuxta Trip. par. 2. tit. 83.,² miuel hogy latorsagoknak consentialt, igr, facientes et consentientes pari poena puniuntur: igr azert ez is az I iuxta citatum locum punialtassek. Petit iudicium.

I personaliter astando dicit: Hogy sem fizetesekert, sem maga gond- uiseletlensegeivel auagy reszegseghe miat el nem szalasztotta á rabokat, hanem fegiueret magahoz veuen utannok ment, á rabok penigh ellenere á czonakra űltek es á czőbőr ruddal³ ez I-höz hozza vertenek, ugy mentek ell.

A dicit non tenere, mert midőn utannok ment volna, akkor regen á hajon űltek á latrok. Ha valami vegezese nem leött uolna velek, utannok köllöt uolna nyomokban lenni fegiueressen, puskaual, szabliaual. De előszőris, hogy utannok jndult, fegiuer nala nem volt, hanem annak utanna futot uisza ez I, es ugi ment fegiuerrel utannok, de akkor immár keső volt: Ez okon feleletinek semmi helye nincz, hanem practicaaja es collusioia felől menceze magát iuxta decreta regni, de quo dominus A petit iudicium.

¹ A „megszegő” szó kimaradt.

² Az idézet téves, a Hármaskönyv jelzett címe a perletételről szól.

³ A vizescsőbröket a foglyok a vállukra fektetett rúd két végére akasztva hordták, ezzel a rúddal támadták meg az őrt.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

En Czizmadzia Benedek, az kinek niomorusaga ilÿ okon vagÿon, hogÿ az minemó leginek fogva voltanak, ugÿ mint egÿik az gimoti leginÿ, az masik penig az czaszari, ugÿ mint Alber neuó leginiek⁴ el szalattanak. Akor en órzótem, ugÿ mint Czismadia Benedek. Vezet hordatvan velek, újtetem hat veder vizet, mikor osztan az hetediket hozatam volna, tehát egÿ haio ot leuen szabadon, sem megh nem volt kótvé, sem penig ki nem volt voniva, ugÿ mint az szarazra. En ellenemre mingiar mind az ketten hozam verven az nag czeber rudal, bele mentenek az hajoban. Eleget vagdaltam hozajok az szarazrol, de mivel hogÿ ók az vizben voltak, nem arthatam nekik, hanem el mentenek, io lehet mingiarast ki lovasztotam⁵ mind hajdukat, az mi kevesen voltunk, de hejaban, mert miniaiunk ellenereis el mentenek. Hisem nem csak mi lattuk, hanem egÿ avagÿ ket szaz ember is latta, hogÿ el mentenek, holott sem reszeg nem voltam, sem nem aluttam, sem penig semi olÿ gondviseletlensegem miata el nem mentenek, hanem eró hatalommal.

Hogÿ peniglen eben az niomorusagban éstem, keresven kezeseket, olÿ embereket, az kik minden nemzetsegemet io ismertek, hogÿ en el meniek es azokat megh keressem. Elis mentem volna, de mivel hogÿ sem az kezeseknek szovara, sem peniglen egeb kepen el nem boczatot tisztarto uram ó kegelme, nem mehetem el, hogÿ megh kerestem volna az legnieket. Hanem engemet szinten mint egÿ valami latorsag teuo latrot, ugÿ tartot ó kegelme minden jrgalmassag nélkül. Penigh az uit rea, es azert attam az tób rabok kóze magamot, hogÿ en nem tuttam magamtól mit gondolni, hollot sem kezesegen sem penig egeb kepen el nem boczatot ó kegelme, tisztarto uram. Es igÿ miniaian egienló akaratból czeleketünk, mert ó maga sepró fúvet aratott, az baltat penig az rabnak az hatara atta.⁶ Es azert czeleketük, mint hogÿ az rab azon igekezik, hogÿ mikepen feiet megh szabadithassa. Ezt lassu ország tóruine szerint kege'metek, hogÿ minket arol az el szaladasert adig el taglotanak, hogÿ mi⁷ elünkis, meg emlegethetuk, mert eni hanian nemis leszók embere beleje, mert pintekesse tettenek volt erete.⁸

Deliberatum est: Miel hogy az I az actiot tagadgia, hogy sem vegezese sem collusioia á rabokkal nem volt, es gondviseletlensege miatt js az raboknak nem lött el szaladasa, hanem velek leuen, ellenere mentek be á haioban, nem biruan uelek : azert az I negatiuaja szerent tartozzek mahoz 15. napon

⁴ Helyesen : Albert nevü legény. A Császár-i legényre vonatkozólag l. a 301. sz. pert.

⁵ Lóra ültettem, lóhalálában kifuttattam.

⁶ A vádlott, úgy látszik, bár a kereset erről nem szól, más rabokkal együtt megszökött; erre azért nyílt lehetőség, mert örük a könnyebb munkát végezte, a nehezert — a favágást — rájuk bízta, s a balta, mely fegyvernek is jó, a raboknál volt.

⁷ Helyesen : míg.

⁸ A szökött s újból elfogott rabokat, a szöveg szerint, ismételten keményen megverték, néhányat annyira, hogy nem is lesz többé ember belőlük. — A rabok fenytése a szokás szerint pénteki napokon történt. Volt, akit bizonyos ideig minden pénteken megbotoztak. Innen a „péntekes” kifejezés.

huszad magauaal juralni ; alioquin, ha omittallia, tartozik diokat megh fizetni, negiuen negiuen forintot.

Anno 1627. die 13. Novembris my, Haydan Istuán, Beszprim varmegíenek edgik szolga biraja es Hegy Istuán, azon varmegíenek eskwttie itth Pápán, Beszprim varmegíeben, palatinus urunk eo Naga várában wltwnk le az fölliöl megh jrt dologban valo bizonetasnak megh halgatasara, de az I semmi bizonsagot nem producalt.⁹

Uo. 74v—76. l.

305.

1627 október 30, Pápa

A perbefogott jobbágyot azzal vádolják, hogy ellopta a földesúr molnárának dolmányát. A védelem az esetet tréfának tünteti fel, s arra hivatkozik, hogy a vádlottat a tisztartó ezért már megbotoztatta, így kétszeresen nem büntethető. Az úriszék a jobbágyot huszadmagával leteendő esküre vagy — ha ezt le nem teszi — akasztófára ítéli.

* Causa domini magistratus contra providum Thomam Vargha captivum.

In persona domini A Begouith proponit, hogy az el mult jdőkben, diversis ac iteratis vicibus sok latorsagokat es lopasokat czelekedet szellel,¹ de kiualtkeppen vasarokon. Az ell mult Sz. Lukacz napban penigh in praesenti 1627. az ur o Naganak itth az vár alat ualo tizes molnara² keső estue ment fegiueres kezzel, es az ur molnaranak egy dolmanniat el lopta es in flagranti kapatuán, nala talaltatot, mely nyluán valo gonosz czelekedetiről az I-nak az dominus A törüent vár.

In persona I Petrus Eörsy dicit, hogy az dominus A-nak feleleti mit contineallion, hogy neminemő o Naga molnarianak egy dolmanniat lopta uolna ell ; miuelhogy azert ennek előttöis baratsagossan eltenek egymással, ment volt oda, hogy az borra hya azt a molnart.^a Ott nem talaluan a malomban, kölletet a veghre a szubon dolmanniat³ magához venni, hogy inkab utanna mengien az bor jtálnak keduiert, de semmi gonosz vegre nem vette föl, es magauaal el nem vitte az molnarnak dolmanniat, az mint az dominus magistratus praetensioia contineallia ; más az, azcn czelekedetiert tisztartó

⁹ Utólagos bejegyzés a perjegyzőkönyv után.

¹ Széllal : mindenfelé.

² Tizkerekű malmára (l. a 295. sz. per 2. jegyzetét).

³ Zubbony dolmány : ujjatlan dolmány.

^a A délten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

vram ő kgme három palcaual erőssen megh bñntette, es így egy rokarol kett bört le nem vonhatnj.

A protestatur de allegatis et confessatis I. Megh teczik, hogy feleletinel az I-nak kwlömben uolt á dologh, hogy nem baratsagossan vitte ell, lopua á dolmant ; mert midön utanna mentek uolna, es uisza akartak tölö hozni, reáiook tamadot fegiueres kezzel, es undokol szitta azt, á kit barattianak neuez, kinek dolmanniatis el lopta. Költhetne jimmar, hogy trefaba uitte ell, kinek nincz helie. A mi á veres dolgat illeti, azért leött, hogý itt á várkapuian belöl hogy hoztak uolna, azokat, á kik hoztak, leölkeuel szidalmazta es fenegette : azért meltan czelekedhette az dominus A gonduiselöjő. Az factumot penigh mint hogy vallia az I, a dominus A törüent vár.

Deliberatum est. Miuel hogy tagadgia az molnár köntösenek el lopását es á teöb gonossagokatis, mellyek az actioban irattattak ; azért mához 15. napra menceze magat huszad magauual az ő ártatlansagarol : alioquin, ha nem mentheti magat, föl akasztatik.

Uo. 78—78v. l.

306.

1628 március 9, Pápa¹

Többréndbeli lopás vádlottját, mivel tagad, huszad magával leteendő esküre utasítják Ha ezt nem tudja letenni, fejét veszik.

* Alia causa eiusdem domini magistratus contra providum Georgium Nagy, captivum veluti I.

In persona domini A Begout proponit, hogy ez az I sem az isteni felelmet, sem ez vilagi bñntetéseket nem tekintuen, nem tudatik miczoda ördögy inczelködésből uiseltetuen, niluán valo lopokkal es toluailokkal tarsalkoduan, sok kwlömb kwlömb fele toluailásokat, lopásokat czelekedet kwlömb kwlömb fele heliekben es jdőkben, mellyeket Cantor Mihallial es teöbбекkel edgiöt czelekedet, kjröl az dominus A törüent vár.^a

In persona I Paulus Bosniak cum solenni protestatione dicit: Miuel hogy az dominus A ez I-hoz, mint niluán valo malefactorhoz feletet ; azért ez mostani causa á dominus A-t nem concernallia, mert azok á czuadosok,²

¹ Az úriszék tagjai : Veszprém megye részéről Vki János alispán, Haydan István szolgabíró, Agha Mátyás, Vizkelethy János, Jora Gergely, Sandor György és Hegy István esküdtek, továbbá Mátyás dcák Győr megyei, Eörsy Péter, Vidy János, Geörfly János Veszprém megyei esküdtek, Potiondy Albert Sopron megyei szolgabíró, Mogor István, Bichó János pápai főbíró, Kozma György, Hencz Imre, Czorom Péter és Szyarto Mihály pápai esküdtek. — Az úriszék jegyzőkönyvéből ezt és a 307—309. sz. alatti ügyeket közöljük.

² A „czuados” szó itt már vádló értelemben jelenik meg (l. a nomenklaturában).

^a A dölten szedett betük után az eredetiben vessző van.

az kik ez I-tt ide az dominus magistratus kezehez hoztak, in flagranti nem tapasztaltak es semmit kezében sem kaptak, azért be sem hozhattak uolna, hanem, ut supra, kiuánnia, hogy az dominus A actioiatol amoueatassek, es azoknak à czuadosoknak, àkik jde à fogsagra hoztak, in competenti termino megh felel.

A dicit non tenere. In supracripta causa habuerunt partes similem iudiciariam deliberationem, ideo respondeat directe.³

I inhaeret prioribus et petit se absolvi.

Deliberatum est. Non tenet exceptio I, ideo respondeat directe ad actionem domini A.

I negat totam actionem A et ad caput.

A non acceptat, sed iuxta consuetudines regni petit iudicium.

Deliberatum est: Matol 15. napra pwrghallia magat az actioban declaralt factumokrol vigesimo se honestis personis. Ha magat expwrgalhattia, föl szabadol, hol magat nem expwrgalhattia, capite plectitur.

Uo. 91v—92. l.

307.

1628 március 9, Pápa

Három császári jobbágyot a gesztesi ispán meggyilkolásával vádolnak. Kettő megjelennek az úriszék előtt. Ügyvédjük ártatlanságukat hangoztatva arra hivatkozik, hogy az igazi tetteseket elfogták, de azok megszöktek. Bár a földesúri ügyvéd negyvened-negyvened magukkal leteendő esküre akarja a perbefogottakat köteleztetni, az ítélet csak huszadmagukkal leteendő esküt kíván, ha azonban így nem tudják magukat menteni, fejüket vesztik. A harmadik — távol maradt — vádlottat proscríbálják.

* Quarta causa dicti domini magistratus contra providos Georgium Kys, Ioannem Szerelmeny et Martinum Bakay, colonos suos in Czaszar veluti I.¹

In persona A idem, qui supra, Begouit proponit, hogy az el mult 1627. esztendőben Sz. Gyeörgy nap taiban ezek az Ii-k, nem tudatik míczoda ördögy inczelködésből indettatuan, magokhoz hasomlo teöb tarsokkal eleöször

³ Az ügyész egy előbbi per ítéletére hivatkozva elutasítja a védő próbálkozását, hogy a közvadás ügyet magánvádassá alakítsa át, ami legalább is perhalasztást jelentene a vádlott javára.

¹ Ez a per a 301. sz. alatt közölt ügy folytatása. Akkor az egész falu állott az úriszék előtt, most már — három külön tárgyalat perben — meghatározott személyeket vesz vád alá a földesúri hatóság: a falu bíróját, azután Kántor Mihályt, valamint az itt közölt per vádlottait. A három per közül, minthogy tartalmuk azonos, csak ezt az egyet adjuk.

az dominus A-nak egy Nagy Gergely neuő, Gesztes váry tartomanianak ispanniat, undok fertelmes szitkokkal illetuen, annak utanna Szerelmenj János bort öntöt az megh jrt ispannak á szemeben ; annak utanna ki toltak az aiton, es ott kin szörniőkeppen megh veruen megh öltek, es kender asztatoban toltak, kjröl az dominus A töruent vár.^a

In personis I I, scilicet Kys Geörgiert es Szerelmeny Janosért Petrus Örsy cum nostris, ne videatur praesentibus consensisse, dicit, hogy ez I-k telliessegessen innocensek az dominus magistratusnak szolgália halalaban : mert az ki reszes uolt halalaban ugian ottan, megh fogattatuan hozattattot uolt ide az dominus A-nak varaban, az mely constalna bizonios feő emberek eleött, hasomlokeppen tisztarto uram ő kgme eleöttis, de miuel hogy az fogsagbol el szalat,² annak czelekedetiert ez Ii-k nem varhatnak semi bñntetést. Kiuanniak azert ez modernus Ii-k az dominus A-nak keresetitől magokat amouealtatni. Petit iudicium.

Procurator domini A solenniter protestatur de ista allegatione procuratoris I, es miuel hogy absolute tagadgiak à factumot, ugimint simpliciter, iuxta simplicem negativam kiuánnia az dominus A, hogy seorsim quadragesimo sese purgalliak magokat ; a mi penigh Bakay Marton dolgat illeti, minthogy nem compareal, petit proscribi.

Ii ulterius dicunt: semmi uttal az dominus magistratusnak procuratora nem kiuánhattia azt, hogy 40 sese expurgalnak magokat ; mert az ő innocentiaiokat kölletot inseraltatni birak uraímek eleiben, azert Ii negant et ad caput.³

A protestando dicit: mint hogy innocentiat illegal az I, azt ő neki iuxta consuetudinem regni köl docealni ; a mi penigh az utolso feleletit illeti, hogy I negat et ad caput, nincz semmi helie, mert non datur regressus.⁴

Ii inhaerent prioribus a se repetitis.

Deliberatum est. Miuel hogy feieket le tettek az Ii-k, hogy ők artatlanok legienek, azert harmad eszten napra huszad huszad magokkal, tisztességbeli szemeliekkal tartoznak magokat menteni az dominus A-nak actioia ellen, kik ha magokat menthetik, mentek lesznek, ha penigh nem menthetik magokat, feieket veszik ;^b a my Bakay Martont illeti penigh, (propter non comparitionem tamquam contumacem)⁵ proscibitur.

Uo. 93. I.

² L. a 304. sz. alatt közölt pert.

³ A védő azt akarja mondani, hogy a vádlónak a vádlottak ártatlanságával szemben megfelelő dokumentumokat kellett volna a bíróság elé terjesztenie (inseriraltatni, becsatolni), s minthogy ez nem történt meg, s a vádlottak felajánlják a fejükre tett esküt, negyvennél kevesebb eskütárssal tisztázhatják magukat a kereset alól.

⁴ Az ügyész szerint a vádlottaknak a fejre tett esküt előbb kellett volna felajánlaniuk, s — mert más alapon kezdtek védekezni — ide nem térhetnek vissza.

⁵ Helyesen: contumax.

^a A dölten szedett betük után az eredetiben vessző van.

^b Az eredetiben itt

kettőspont van

308.

1628 március 9, Pápa

Két, boszorkánysággal vádolt asszony az idézésre nem jelent meg az úriszék előtt. Az uradalmi ispán, „mint fogadatlan prókátor” mentegetni próbálja őket. Az úriszék az asszonyokat proscibálja, az ispánt pedig a tisztartó kiengesztelésére kötelezi.

* Quinta causa domini magistratus contra consortes providorum Matthaei Kÿs et Joannis Solyom veluti incattas et in Czaszar residentes colonissas.

In persona domini A Begouit proponit, hogy ez el mult 1627. esztendőben kwlomb kwlomb napok taiaban ez^a I aszoniok, hatra vetuen az isteni felelmet, valami ördögi mesterkedesre vetemettének, az templomtól ott Czászáron holt ember feje czontiat el uiuen, vas fazekben vetuen, ördögyszerszamoto czinaltak beleöleő, kiuel sok ördögösseget czelekettenek. Mely gonosz czelekedetekről az dominus A töruent vár.

In persona domini A Begouit solenniter protestando dicit: Miuel hogy az incattak nem comparealnak es procuratort sem constitualtanak, Tapy Mathe deák penigh, az ur eő Naga ispannia, az dominus A ellen ágalt es mentegeti, inconstitutus procurator¹ leuen, az I-kat, melyet semmi uttal, sem az dominus A-hoz ualo kötelessege szerent, sem penigh hogy nem vallottak procuratornak, nem czelekedhetne, azért az dominus A kiuannia conuincaltatni, es á fölliöl megh jrt incattakat proscibaltatnj.

Deliberatum est. Miuel hogy az I aszoniok ez maí napra citaltattak, ök penigh contumacia ductae magokat absentaltak, ideo proscibuntur. A mi penigh az ispán, Mathe deák dolgat jlleti, tisztartó uramat complacallia.

Uo. 93v. l.

309.

1628 március 9, Pápa

Nemes asszony, egy agilis özvegye perli férje gyilkosát, aki szintén nemes. A fogva levő vádlott ügyvédje előbb a nemesek elleni bünvádi eljárást szabályozó törvényhelyekre hivatkozik, melyek szerint — tettenérés nem történvén — a vádlottat idézés és elítélés nélkül nem lett volna szabad letartóztatni, kívánja tehát, hogy ennek megfelelően járjanak el vele szemben. Az úriszék az érvelésnek nem ad helyet, mert a vádlottat korábban más bűncselekményen tettenérték, kezeség révén volt szabadon, s most a kezesek hozták be a földesúr börtönébe, tehát itt kell felelnie. A védő erre a lényegre tér, s úgy akarja beállítani a cselekményt, hogy a vádlott önvédelemből lötte agyon az asszony férjét. Az úriszék elrendeli a bizonyítást, oly módon, hogy ha ez nem sikerül, s az özvegy a vádlott fejére esküszik, az utóbbi pallos által hal meg.

¹ Nem „vallott”, vagyis a fél által meg nem bízott, fogadatlan ügyvéd.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

Causa nobilis dominae Catherinae Feölseő, agilis quondam Joannis Balogh relictæ viduæ uti A contra nobilem Jacobum Selestej captivum veluti I.

In persona A Franciscus Begouith proponit, hogy az el mult 1627. esztendőben Sz. Marton nap tayban ez az I, nem tudatik miczoda ördögi inczelködésből jndettatuan, el uegezet gonosz szánszandekbol, az isteni felelmet es ez uilagi törüenieknék bñnteteket hatra hagiuan, az nehaj Balogh Janost, ez A aszonnak megh holt urat Vadosffalvan,¹ Raba közben, Soprony varmegieiben leuő faluban, az ömmaga nemes uduarhazanak uduaran bekese-gessen leuőt ugy lñttő, hogy azontol kj mult ez vilagbol, ez A aszonnak nagy keserűsegere es aruasagara. Azert az orszagh törüenie szerent ezt az I-tt mint homicidat kiuannia megh bñntettetni, kiről törüent vár.

In persona I Paulus Bosniak cum nostris, ne videatur praesenti ter-mino foroque consensisse, petit par.

Procurator A dicit non tenere. Ratioia ez, mert az magistratusok szekin szinten ugi megh nem adattatik à par, mint szinten hogy egieb exceptiokis nem admittaltatnak, hanem de facto tartozik az incattus megh felelni. Petit iudicium.

I dicit postulationem A non tenere, ex ea tamen ratione, hogy ebben à comitatusban à nemes varmegie szekinnis effele criminalis causakban part szoktanak adni, et usus Cottus huiusque loci, es igy az dominus magistratus-nak sedesse nem denegalhattia az part, ideo petit ut supra.

A dicit non tenere, mert à varmegie szeki leveles, ott minden fele exceptiok, törüeni bely remediomok megh engettetnek,² de az magistratusok szekin es ezen à szeken soha nem volt szokas. Kit recognoscalhatnak arbiter uraim, hogy más urak szekin sem adnak part.

I inhaeret prioribus a se dictis.

Deliberatum est. Az I-nak postulatumiara megh nem adatik à par, hanem respondeat directe ad actionem A.

I protestatur solenniter de ista deliberatione et ulterius dicit, hogy ez A aszonj ez modernus I-hoz semmi uttal nem feleltethet, hanem azokat concernallia ez I-hoz ualo felelet, à kik jde, az ő Naga varaban hoztak az I-t, mert az A aszoni, ha mit praetendalt, iure köllöt volna procedalni, mint nemes személy ellen. Azok ellen penigh, à kik ide be fogua hoztak, igy resol-vallia magat az I: hogy az hol az I-t³ rabsagban valo tartattatasa azoktol, à kik ide be hoztak, ugimint Nagy Martontól, Teuely Istuantól, Buday Geczitől es Erős Gergelitől semikeppen megh nem lehetet uolna az fogas, sem az dominus magistratus kezében valo adás, mert ez I ezeknek, sem mas-nak nem vetet. Dato, sed non concessio, ha vetet volnais, az nobilis personat

¹ Ma Vadosfa, Győr-Sopron m.

² A vármegye törvényszéke olyan fórum, ahol hosszadalmas, sok alakiség betar-tását kívánó, sok perorvoslatot engedő írásbeli (leveles) per folyik.

³ Elírás „I” helyett. A mondat szerkezete egyébként is laza.

senki megh nem foghattia, mikor in flagranti nem tapasztaltatik, iuxta Trip. part. 1. ti. 9., ahol igen niluán valo iras vagion, hogy à nemes embereket idezes neköl es sententiazas neköl megh nem foghattia, akar ki mint foghassa⁴ es vadollia. Item Ferdinandi primi anni 1548. art. 50. niluan valo jras vagion, hogy senki simplex vallasara semminemő malefactori sine inquisitione comitis vel vice comitis megh nem foghattiak.⁵ Item Alberti regis decr. 1439. art. 27. plane exstaret, quod nullus nobilium regni pro quibuscumque factis per quemcumque praeter talem, contra quem sententia capitalis iuridice lata fuerit, possit detineri seu quoquomodo captivari. Azert az I-tt ez decretalis locusok szerent senki instan[tia]iara] à megh neuzet szemeliek sententia neköl megh nem foghattak volna. Kiuannia azert, hogy az ő Naga uri meltosaga szekin leuő böczöletös birák à citalt locusokat obserualuan, magat kiuánna e vinculis eliberalatnj. Annak utanna, ha mi keresete leszen, per citationem procedallion,⁶ kesz megh felelnj. Annak fölöttő az kik ez I-tt sententia neköl megh fogtak es jde be hoztak, kiuannia seorsim et singillatim conuincaltatni, es az I-tol el veött marhat neki refundaltatnj.

A protestatur de allegatione I et dicit non tenere. Ratioia ez: akar ki fogta legien megh az I-tt, az most non est in quaestione, es azok semmit nemis felelnek az I-hoz, hanem ez A pöröl az I-ual, itt in vinculis talaluan, azert felellien directe az A-nak actioiara. Megh fogatasa feleöl ha mit praetendał azoknak,⁷ mint procedal ellenek, eő lássa. De lege regni, valakit in vinculis talalnak, ott tartozik megh felelni. Az citalt locusok nem ide tartozok, hanem azok ellen, akik ellen maga irattia,⁸ de ez A-ual valo dolga kwlömben vagion. Mas az, hogy ez I-nak teöb hasomlo czelekedetys niluan vannak, mert az elöttis embert ölt, egetest czelekedet, es fejere ualo sententia, annak fölöttő kezessegis volt raita.⁹ A kezesek ha megh fogtak, vagy más à sententiaual megh foghatta, ut supra. Ez A in vinculis talaluan, tartozik az I megh felelni.

I inhaerendo prioribus addit, hogy az A az ő erigalt actioiahoz immár post nem addalhat,¹⁰ hanem petit ut supra iudicium.

Deliberatum est. Az I kiuánsaganak semmi helje nem lehet, sem à citatus locusok nem salualliak ötet. Holot ötet az eleöt in flagranti fogtak

⁴ Bárki bármennyire kívánja is elfogni.

⁵ Az ügyvéd előbb a Hármaskönyvet, utóbb az 1439. évi 27. tc.-et jól idézi, az 1548. évi 50. tc.-re tett utalás azonban nem pontos. E tc. ugyanis csak azt mondja ki, hogy a gyanús személyekre való tekintettel a fő- vagy alispánok a szolgabírákkal együtt negyedévenként tartsanak általános vizsgálatot, s akit bűnösnek találnak, büntesek meg.

⁶ Előzetes megidézéssel, vagyis a nemeseket megillető írásbeli eljárással pereljen ellene.

⁷ Hogy milyen keresetet indít azok — a kezesek — ellen, akik a fogságba behozták.

⁸ Vagyis azok ellen, akik őt elfogták.

⁹ Az erről szóló kezeslevél fennmaradt a jegyzőkönyvhöz mellékelve (a jegyzőkönyvkötetbe bekötve); a perszöveg után közöljük.

¹⁰ Az előterjesztett keresethez utólag nem teheti ezt hozzá.

megh, s kezesegen vittek ki conditionaliter, hogy ő soha az utan affele gonossagot nem patral. De megh újetuan aztot, ismegh homicidaua leött. gy azert à kezesek megh foghattak, ergo respondeat directe ad actionem.

I protestatur de ista deliberatione et ulterius dicit, hogy ez moderna A ez I-tt ez keresettel nem prosequatna, mert ez I, mikoron hazanal bakesegessen leött uolna, senkinek semmit nem vetuen, ez A aszonnak ura el vegezet gonosz szanszandokbol es vakmerősegből ez I-nak hazara ment fegiueres es puskas kezzel. Ez I, mint czonka es benna ember, föl szoual kőniörőguen es kialtuan az A aszoni uranak, hogy amoueatna magat à hazra valo meneteltől s mind penigh az el uegezet szanszandektól, de az A-nak ura semmi uttal magat megh nem tartoztatuan, fegiueres, puskas kezzel hazara ment, puskaiaual ez I-ra be löüöldözött. Ez I js¹¹ penigh házat, feleséget, giermeket s maga eletetis oltalmazuan, az A aszonnak ura eleőb be lőuin, ez I is¹² in defensam sui ugy leött kj, es ha mit talalt az A aszonnak ura, sibi imputet. Hogy penigh ez így legien, iuxta Trip. part. 3. tit. 21, 22. megh bizonettia.¹³ Amj penigh az actio utan iratot dolgokat illeti, azokrol most az A semmi iudiciumot nem recipialhat.

A solenniter protestatur de allegatis et confessatis I et dicit, hogy az mint az I qualifical, semmi abban nem volt, hogy az A hazara be löüöldözött uolna. Az I-nak házan penigh semminemő factum nem eset, hanem keső estue lőttő megh az A urát az maga uduaran. Azert, hogy akkor, à midőn praetendallia az I, semmi factum nem leött es az emberhalalis in contrarium,¹⁴ kész ez A is¹⁵ dato termino megh bizonettanj. Hanem az I regi agiarkodasbol, iregisegből, boszut akaruan ez A aszonnak uran allani, lőttő megh mint artatlant, mellickről az A töruent vár.

I inhaeret prioribus et petit iudicium.

Deliberatum est. Miel hogy az I defensat allegal, hogy ha mi lőttis, in defensam sui czelekette, kiről probatis assumalt, ergo iuxta citatum locum decreti regni harmad eszten napon honestae conditionis hominibus et quidem nobilibus doceallja à defensat, quod in defensionem sui fecisset. E contra, miel hogy az actorea parsis probat assumalt, az A-nakis, ha akaria, megh engetetet. Ha penigh iuxta decreta regni à defensat megh nem bizonet-hatia, az A aszoni tertio se eskődjek reá, es capite plectatur.

[Melléklet. A perjegyzőkönyvben említett kezeslevél:]

Mj Potjondi Albert, Soproni warmegienek rabakozoi fo zolga biraiá,
Theuelj Istuan, Theuelj Ferencz, Pottiondi Mihali, azon warmegienek esküttj,

¹¹ Az eredeti szövegben „Ijs” alakban írva.

¹² Az eredeti szövegben „Iis” alakban írva.

¹³ A Hármaskönyv idézett címei az önvédelemből elkövetett emberölésről, illetőleg általában a jogos önvédelemről szólnak.

¹⁴ A vádlott állításával ellenkezően történt.

¹⁵ Az eredeti szövegben „Ais” alakban írva.

Nagy Marton, Gergolecz Janos es Budaj Gergoli lettunk kezesek az vadas-faluaj nemes uraimnak es Mezlenj Peter deak vramnak Szelestei Jakapert, meli bizonios uetekben tapasztaltatuan, az ueren megh fogattatott.¹⁶ Uettuk penigh illien forman ki o kegmek kezebul, hagi azert az fogsagert soha senki-tul haborgatasok es bantasok nem lezen, es az megh neuzet Szelestei Jakapis sem magha, sem masok alta, sem niluan, sem titkon, senki által senkinek kiuulok nem igiekezik artanj es nemis fenegetozdik. Hagi ha ezen kiuul fogna czelekedni, mink toruenj foliasan kiuul tartozunk o kegmek kezekben adni, es ezen leuelunknek ereieuell halalra iteltetni es megh olettetni, ezen rab-sagbul ualo megh zabadulasanak uettkeert. Hagi ha penigh kezben nem adhatnaiok, es miatta kozulok ualaki uagi marhaiaban auagi zemelieben megh bantatnek, hatt azt tartozunk refundalni, es ezen leuelunknek ereleuel raj-tunk exequalhassak, omnibus iuridicis remediis abscissis. Kezunk irassa es pocsetunk alat adgiuk erossegell es megh hihatatlanul.¹⁷ Datum in possessione Wadasfalua, die 18. mensis Januarii anno Domini 1626.¹⁸

Uo. 94v—96. l.

310.

1628 július 1, Pápa¹

Két fornai jobbágyot, akik a vád szerint korábban is különböző tolvajságokat követtek el, a lopott állatokat a török kezére juttatták, s csak fogadalomra voltak szabadon bocsátva, most újabb lopás miatt állítanak úriszék elé. Az egyik vádlott tagadja a terhére rótt cselekményt, a másikat a vétket az elsőre hárítja, s azt állítja, hogy a lopott lovat vissza akarta juttatni tulajdonosának. Az úriszék mindkettőt tisztító esküre kötelezi, az első huszad-, a másodikat harmadmagával. A kitűzött határnapon az első vádlott nem tudja eskütársait az úriszék elé állítani, ezt tehát felakasztják, de erre ítélék a másikat is, ha nem érkeznek meg eskütársai.

¹⁶ Véren megfogott: gyilkosság után tettenérték, a helyszínen fogták el.

¹⁷ Visszavonhatatlanul.

¹⁸ A kezeslevélen aláírások nincsenek, azt a hét kezes — a dátum alatt — fedőszalagra nyomott gyűrűpecsétjével erősítette meg. A fedőszalagon „Az folliul megh irt zemeliek feiekent engedtuk ez peczetlesnek” rájegyzés látható. Jelentése: a fent írt kezesek fejükkal való jótállásaként (ez, természetesen, csak formula) fogadtuk el a pecsétet; vagy: ilyen jótállásuként elfogadtunk pecsétjükre engedték el az elfogottat. — Minihogy a kezesek a jótállást a vadofai nemesekkel, illetőleg Meszlényi Péterrel — az Esterházyak ügyészeivel — szemben vállalják, úgy látszik, hogy a vádlott Szelestey Jakab ekkor vadofai embert ölt meg, s már ekkor az Esterházyak börtönébe vitték, amire a tettenérés jogot adott. Eszerint a fedőszalag rájegyzése a földesúri hatóságtól származik, s ugyancsak ez magyarázhatja meg, hogy a kezesek a vádlott nemest most újból az Esterházyak úriszéke, nem a megyei törvényszék elé állítják.

¹ Az úriszék tagjai: Uki János, Veszprém megye alispánja, Haydan István, Barcza Balázs szolgabírák, Vizkelethy János, Agha Mátyás, Geörfly János, Jora Gergely, Sandor György megyei esküdtek, Káldy Ferenc pápai alkapitány, Karakay Pál lovas-hadnagy, Sommay Pál, Sopron megye alispánjának helyettese, Mátyás deák győri-, Szyarto Miklós pápai bíró, Hencz Imre, Bicho János, Pordan János, Szyarto Mihály, Szabo Bálint pápai szenátorok és esküdtek. — Az úriszék jegyzőkönyvéből ezt s a 311. s z. alatti ügyet közöljük.

* 2. Causa domini magistratus contra providum Joannem Tatár et Gregorium Vincze, colonos domini magistratus in Forná residentes.

In persona domini A idem, qui supra, Begouith proponit: Hogy ezek az I-k az isteni felelmet hatra hagiúan es ez világy bñwtetéseket,² kwlómb jdókben sokszor^a mind pogani ellenseghnek, mind penigh nilvan valo lopoknak tarsasagokban aduán magokat, Fornárol, ez dominus A falu-iabol, mely Fejervár varmegieiben vagion, ókróket, louakat or gazdakeppen kj attanak, es à kit á töröknek attak, azt kezekbennis tapasztaltak, es velek vissza hozattak. Akkor arra kötöttek magokat, hogy ha többbe affele vetekben talaltattnak, törüeni foliasa kiuól erdemek szerent bñwtetessenek. Erról el feletkezuen, ez el mult Husuet nap³ taiban ez ielen ualo esztendőben ez á Tatar János, mint nilvan valo or gazda, az dominus magistratus egy fornay jobbagianak louát kezehez attá es à feketis⁴ ez Vincze Gergely tarsanak, es ez el akaruan vinni, annak kezében tapasztaltatott; azert az dominus magistratus ez I-kra, mint nilvan valo lopokra es orr gazdakra törüent vár.

I scilicet Joannes Tatár, personaliter astando dicit, hogy az dominus magistratusnak é jelen valo causa nem competalna, hanem annak az vadlonak, á ki ezekkel á vadlasokkal vadlotta. Más az, ez I-t sem az dominus magistratus, sem az vadlo nem captiuallatta, hanem tulaidon cziak az maga falus fele, az farnoý⁵ polgarok captiualltak; azert ha mit azoknak vetet, suo loco et tempore fñwtire ki boczattatuán, az polgarok szabadsagha szerent megh felel neki, es igy ab impetitione domini A petit se absolvi: petit iudicium.

I scilicet Gregorius Vincze, personaliter astando dicit, hogy noha jollehet à louat en vittem el á heliról, de engemet arra Tatar Janos tanaczlott, es ő mutatta megh à louatis, à hol uolt. Midőn penigh à louat el vittem uolna, lölköm ismeretire teruen, à louall uisza tertem Tatár János hazához, es ott kin megh kötuen be mentem, s megh mondottam Tatar Janos felesegenek, hogy en á louat el nem viszem. À feleseghe azt monda, jmmár ha el nem viszed, ne boczasd itt el á faluban, hanem uid heliere. En az aszoni szauahoz kepest akaruan à louat azon ressen⁶ heliere vinni, à kert alat reám talaltak á legenjek, es ugian ott megh fogtak. Azert valamit czelekedtem, en az ő sok szauara, beszedere czelekedtem, ugimint Tatar Janos szauara; mert en mindenkoron tisztességbeli embereket szolgaltam es jamborul eltem.

I scilicet Joannes Tatár, cum solenni protestatione de allegatis et confessatis protestatur, holott ez masodik I-nak feleletiből az dominus A-nak

² „Nem rettegven”, e szokott kifejezés kimaradt.

³ 1628. április 23.

⁴ A kötőféket is.

⁵ Elírás fornai helyett.

⁶ A kifejezés értelme — azon nyomban, vagy azon a kerítés-résen át, melyen keresztül a lovat ellopták — pontosan nem állapítható meg.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

actioia ki nem tezik, hogy ez I vagy feket, vagy louat adot uolna nekj, hanem ielentj azt, hogy ő tanaczlotta volna á lonak el vitelet, à melinek tanaczlasanak es ez mostani accusatioianak iuxta decreta regni ninczen helie,^b mert őmmaga aperte fateallja azt, hogy az eő kezeben kaptak á louat, es így nem Tatar Janos kezeben. Hanem ut supra, à mint à fornay polgarok megh fogtak, ha kinek mit vetet, megh felel ott fűstin.

A protestatur quoad competentiam. Igenis competal az dominus A-nak, mert mindenik az eő Naga iurisdictioniaban fogattattak megh, es eő Ngnak illik az ő Naga jozzagaban leuő latroknak bűntetese. Mint hogy penigh az edgik malefactor fateallia az actiot, es Tatar Janost veti bűnösse, hogy ő kiszettete uolna reá, faciens et consentiens pari poena punitur: az or gazda es á lopo edgjezek.⁷ Hogy penigh à vallasnak helie nem lenne, igenis vagion, mert hasomlo hasomlo ellen fatealhat, de à lator jambor ellen nem, ideo az dominus A tőuent vár.^b

I inhaeret prioribus.

Deliberatum est. Non tenet exceptio I Joannis Tatar, ideo respondeat directe ad meritum causae, alioquin recipiet iudicium: mert nem szokas, hogy à magistratus szekiről kj boczattanak.⁸

I scilicet Joannes Tatar, negat et ad caput.

A non,⁹ sed iuxta consuetudines regni petijt iudicium. Et alioquin ez causahoz semmi juramentumbeli depositio nem kuantatik,^b mert az eleött űnnön maga az Tatar Janos compromittalta volt magat, es magara tőruent teött volt, az mint az actiobolis kj tezik; most immar á maga lator tarsa vallasabol ki tezik.

I dicit, quod coram sede iudiciaria non constaret compromissum ipsius I, es ez masodik I-nak sincz vallasanak semmi helie, ideo negat et ad caput, ut supra.

Deliberatum est. Miuel hogy Tatar Janos az ellene erigalt actiot negallia, annakokaert harmad eszten napon vigesimo se expurgallia magat, honestae conditionis hominibus, hogy eő neki sem à loo el lopasban, sem az or gazdasagban semmi vetke nincz, hanem telliesseggel artatlan. Ha igj expurgalhattia magat, tőruent veszen akkor, hol penigh magat megh nem mentheti, akaszak feöll. A mi penigh Vincze Gergel dolgat illeti: miuel hogy őmmagais nem tagadgia, hogy à louat Tatar Janosnak kjszteseből el nem vitte volna;

⁷ Az orgazda és a tolvaj büntetése megegyezik.

⁸ A jegyzőkönyvben a mondat eredetileg még folytatódott: „azert miuel hogy in flagranti kaptak”, de ezeket a szavakat keresztülhúzták. Az indokolás valóban felesleges: bűnpert máskor sem szokott az úriszék a maga hatásköréből — mint a vádlott fentebb kérte, „füstire”, vagyis parasztbíróság elé — kibocsátani.

⁹ Az ügyész — a perrendi szokásoknak megfelelően — elutasítja, hogy a vádlott fejére esküdjék. Egyébként is, folytatja, ez ügyben nincs szükség eskü-bizonyításra. Itt a vádlott említett korábbi fogadalmára utal. Az ilyen fogadalomban ugyanis a vádlottak, bűnösségüket elismerve, ki szokták jelenteni, hogy visszaesés esetén halált érdemelnek.

^b Az eredetiben itt pontosvessző van.

de az utan megh gondoluan mind az isteni felelmet, mind penigh ez vilaghi bñntetesnek rettenetes es sulios uoltat, azon kiuöl á tapy ő Naga ispannianakis, Mathe deaknak relatiojabol ki teczik, hogy soha ez eő köztők affele gonosz eletöt nem köuetet, ezekből à ratiokbol harmad eszten napon tertio se esküdgiek megh, hogy eő soha effele gonosz elettel eletet nem kereste, es azt á louatis mindgiarast visza vjtte, es ugian ott azon visza uitelben fogtak megh à lo mellet.^c Ha igy megh esküszik, ment ember leszen, uy esztendő napigh poenitentiat tarczon vasban itt à varban, ha penigh megh nem esküszik, töruent mondnak neki, a juramentumot penigh, ut supra, azok vegiek ell.¹⁰

Anno 1628. die 15. Julii. Miuel hogy á dominus magistratus törueny szekinek deljberatioja szerent Tatar Janos magat nem menthette, ideo suspenditur.

A mi á masikat illeti, ugimint Vincze Gergelt, menti azzal magat, hogy megh le nem erkezet volna à battia, à kj á bizonsagot hozna, ideo : Miuel hogy tota dies cedit, ha producalhattia es à dominus magistratus szekinek deliberatioja szerent magat mentheti, jo joual, hol nem : suspendatur.¹¹

Uo. 98v—99., 101. l.

311.

1628 július 1, Pápa

Egy bödőgei jobbágyot, ki a vád szerint korábban is lopott s orgazda is volt, lólopásér akasztófára ítélnék.

* 4. Causa domini magistratus contra providum Petrum Ihász in Bödőge¹ residentem et captivum.

In persona domini A idem, qui supra, proponit : Hogy ez az I az isteni felelmet es ez vilagi töruenieknek sulios bñntetesit nem feluen, sok kwlömb kwlömb időkben es helyekben^a lopasokat, azon kiuöl or gazdasagokat czelekedet. Az el mult 1627. esztendőben, Pwnkösd nap² taiban penigh bödőgey Vörös Giörgiel, Vörös Balint fiaual öszuő tarsalkoduan, itth valo Szyarto

¹⁰ Az ítélet végén nem egyszer meg van említve, hogy a vádlottak esküjét a járási szolgabíró és esküdtje a várnagy jelenlétében vegye ki. Ennek megismétlése helyett a jegyzőkönyv itt egy előbbi ítélet hasonló szövegére utal.

¹¹ E szövegrész utólagos bejegyzés a lap alján.

^c Az eredetiben itt kettőspont van.

¹ Homokbödőge, Veszprém m.

² Május 23.

^a Az eredetiben itt vessző van.

Istuán neuő katonának az papay hostatból³ egy paripa louát ell lopta, az mely társa, ugimint e Vörös Geörgy az kathonanak az loo arraban resz szerent fizetettis, kiről az dominus A ez I-ra, mint malefactorra es lopora törüent vár.

I personaliter astando dicit, hogy iollehet az Szjarto Istuán louat eő vitte ell, de ő neki más atta à louat kezeben, ugimint Horuath Janos papay gialogh vayda fja, Giurko neuw.^a A tegla kemenczeken alol ualo földek vegebe vitte es ott aduan az eő kezeben à louat, ugy uitte ell es el atta 13 forinton, kiről 40 forintba alkudot meghis Szjarto Istuannal: es ugian azon Giurko izente megh nekj aztis jnnet Pápáról, hogy ide ne iöyön, mert megh fogiak;

Procurator domini A protestatur de allegatis et confessatis I et petit iudicium.

Deliberatum est. Miuel hogy ez I az actioban declaralt lonak el vjetelet es el adasat nem tagadgia, hanem fateallia ily conditional, hogy Horuath Janos vaida fia atta uolna az eő kezeben, es ugy vitte volna ell, de ez á conditio nem saluallia ötet á gonosz czelekódetítől, hanem inkab condemnallia, miuel hogy tudua czelekette á gonossagott, ideo köüsse megh Istenet, gionniék megh, keszwllion hozza, s à jöuő penteken akasztassek feöll.

Uo. 10lv. l.

312.

1629 június 25, Pápa¹

Nemes perli szegődött szolgáját, mert szolgálatát félbehagyva megszökött, s ura fegyvereit is magával vitte. A szolgálta azzal védekezik, hogy azért szökött meg, mert ura lopásra akarta kényszeríteni, s amikor ennek ellenszegült, megverte. A fegyvereket pedig útjára, önmaga védelmére vitte el, de már vissza is küldötte. Az úriszék a védekezést nem fogadja el, s a vádlottat akasztófára ítéli, ura azonban megkegyelmezhet neki.

* Causa egregii Andreae Teglas ut A contra providum Georgium Horuat ut I.

Anno 1628. die 18. Decembris, nem tudatik michyoda okbull ez à Horuath Giurko maghat gondoluan, eýell, Istennek törüenyeth^a es pa ran

³ Felsővárosból,

¹ Az úriszék tagjai: Uki János alispán, Vasarhely András jegyző, Haydan István szolgabíró, Vizelety János, Aga Mátyás, Jora Gergely, Sandor György, Hegy István esküdtek Veszprém megye részéről, továbbá Krakkay Pál lovaskapitány, Kenesey Péter, Palotay Péter devecseri kapitány, Nagy Pál, a győri seregek bírása, Kutasy Mihály, Csesznek várának kapitánya, Bekeny Imre pápai katona és Szalay Mihály, továbbá Bakos János pápai főbíró, Kozma György, Hencz Imre, Benke István, Sarkany Péter, Varga Mihály polgárok és más, jogban jártas személyek. — Az úriszék jegyző-könyvéből ezt és a 313—315. sz. alatti pereket közöljük.

^a A per második bekezdésében kevés kivétellel ö = o¹⁹ és w = w¹⁹

chölattiat hatra hadgyuan, szegödött szolgál leuen, vrahoz valo hűsegheth^a megh vetuen, az törüennek büntetesetwll nem feluen, egy karabinomat, egy pisztolomat es egy kardomath el lopuan, ell szököth Püliarol² Soprony varmegieböl, à mellý fegyuerem megh ertenek volna husz magyar forintott. Annak fölöttö ell menetelinek elöttö egy nappal^b ez megh neuzet puskaimath hirem nelkwll megh töltöttö, mindenik puskaba keth keth golyobist veruen, azt mondotta mas szolgál tarsa elött, hogy ha vtanna megiek es ell erem, mindgyarast belem swty mind à keth puskath, egy nyhaný nap muluan hazamatis ell eghety. Mind ezeknek fölöttö Kwyszöghönnis³ megh lopta gazdaiat, à kit en elöttem szolgalt. Azerth kglmetektwll törüent varok, minth effele nyluan valo malefactor szolgál felöll.

In persona I Petrus Eörsy cum nostris praehabita solenni protestatione, ne videatur praesenti consensisse : Miel hogy ez I szolgál leuen az eö uranak, az minemö hűseggel tartozot volna urahoz, abban az A megh nem tartuan, hanem keszeretuen kwlomb kwlomb fele gonosz czelekedetekre, hogy az A-nak az eö előbbeni szolgálait, mikor annak az ideje volt, buzat, árpát, zabot penzi neköl másoknak károkka megh keszetettek volna, es hogy ez I is hasomlokeppen czelekednek,⁴ egynehani izben keszeretette. Ez I megh nem akaruán uranak abbeli keszerettesenek megh felelni, egynehani izben verte es taglotta ertette ; seött ugian bizonios emberek eleött azt mondotta volna, hogy semmi szauat nem fogadna, inkab kész szolgálattia neköl el lennj : ehez kepest az I nem uolt mlit tenni, mint hogy mint egy buczuadánakis lattatik, megh nem álhatuan sok izbely veresegeth, dato, ugy kolletöt el mennj. Az mj peniglen az fegiuereknek el uitelet illeti, azt sem olyan forman vitte el legien, az mint az A jrattia. Veuen eszeben az I ugian akkoron, nem sok jdö mulua bizonios szemeltöl, ugi mint : Simon Torniy Istuántol hatra kwldtö az A-nak azon fegiuerýt, nem akaruán az I maganal megh tartanj. Az mely Simon Torniy Istuan Saruarra meltatuan,⁵ ugi jutot az A-nak kezehez. A mi peniglen az haz egeteset illetj, az I kiuannia azt, hogy abbol eliberaltassek ; mert eö soha nem fenegetözöt volna. Miel hogy peniglen az A semmi kárban ez I által nem volna, kiuannia az melto ratiokbol, hogy ez fogsagbol eliberaltassek. De reliquo petit iudicium.

Procurator A Bosniak protestatur de allegatis et confessatis, holott aperte fateallia azt, hogy ez I szegödöt szolgál leuen, urat el hatta, puskaiat es fegiueret vissza kwldöttö, et per consequens, ha vissza kwldöttö, hat eö lopta ell : ideo az I az A-nak actioiat aperte fatealuán, törüent var. A mi

² Alsó-, Felső- és Középpulya, Sopron m. — Unter-, Ober-, Mittelpullendorf, A.

³ Kőszeg, Vas m.

⁴ Hogy, amint az A előbbi szolgálai uruk készítésére búzát stb. loptak, ő is úgy czelekedjék.

⁵ Juttatván.

^b A dölten szedett botük után az eredetiben vessző van.

peniglen à ház egetest illeti, kiuantatik az, hogy vagy valla vagy tagadgia, alioquin petit iudicium.

Deliberatum est. Felellyen az I directe ad meritum actionis, miért köllöt el hozni az uranak fegiueret.

Procurator I solenniter protestatur de ista deliberatione, ulterins dicit : Az mint fölliölis megh jratta, hogy semmi gonosz veghre, hanem mint hogy igjeközeti houa uolt legien es uttia, addiglan feelmes volt fegiuer neköl el menni. Azert, ut supra, kiuannia az fogsagbol eliberaltassek : mert ha el akarta volna ez A-tol gonoszol, poklol veszteni,⁶ megh nem kövldteő volna bizonyos embertöl. Azert az I elegendő ratiot aduan birák uraim deliberatumjanak, petit ut supra.

Procurator A dicit exceptionem I non tenere, sed respondeat ad actionem directe iuxta deliberationem dominorum iudicium.

Deliberatum est. Míuel hogy az I-nak à magha feleletiböl ki tezik, hogy az actioban megh jratot fegiuereket ő hozta volna ell, noha lattatik maga mentsegeben azt jelenteni, hogy utaban valo batorsagosb meneteliert czelekette ; de az nem eleghedendeő mentsegh : mert sem az ut nem volt feelmes addigh, sem penigh nem uolt szabadsagha o neki ura marhahoz niulni. Ergo à magha allegatioja szerent az lopasert megh bñntettetik, es ha az ura gratiaia nem leszen rajta, tertio se juraluan feiere,⁷ föl akasztatik.

Uo. 120v—121. l.

313.

1629 június 25, Pápa

Különböző bñncselekmények miatt egyszer már elfogott, majd kezességre és fogadalomra kibocsátott urasági kocsmáros most lólopásért fognak perbe. Minthogy tagadja a vádat, negyvenedmagával tisztító esküt kell letennie, máskülönben felakasztják.

* Causa illustrissimi domini Nicolai Eszterhaj de Galanta, regni Hungariae palatini etc. ut actoris et magistratus contra Joannem Bolla aliter Koczis veluti I.

In persona domini A Bosniak proponit, hogj ez I nem rettegűen az isteni feelmet, sem ez vilagj törűenieknek büntetesetöl nem feluen, ez elöt valo sok gonosz czeleködeti miat meg fogatattűan Deueczerben, melliekbol sok iambor töreködese által¹ meg szabaditatot, arra feleluen es obligaluan

⁶ Lopni. (Poklúl : gonoszúl.)

⁷ Ha ura meg nem kegyelmez neki, s harmadmagával fejére eskűszik.

¹ Kezesek segítségével.

magat, hogj ha ennek vtanna affele czegetes vetkekben talaltatnek, minden törüen nekül szolgálmanak neki erdeme szerent. Az el múlt napokban azert gonoszt gonoszal öregbitüen, neminemő loüakot lopot, az mellicket kezeben kaptanak vgjan ot Deueczerben, Besprem varmegieiben. Kiröl az dominus A törüent var.

I personaliter astando dicit, hogy az actioban declaralt louakat sem el nem lopta, sem kezeben nem kaptak, mert ő az urnak eő Naganak hwtős korczomarovsa volt es megh mostis az volna : es hogj az á lator ember, á kinel á louat megh taltak² es ell hozta volna, az mostis Deueczerben fogua vagion : azert ő neki sem hire, sem tanacza ninczen az actioban declaralt lopasban.

Procurator domini A protestatur et de simplici negativa petit iudicium.

Deliberatum est : Miel hogj az I az actioban declaralt factumot simpliciter negallia, hogy ő neki abban á lo ell lopasban^a sem hire, sem tanacza nem volt, sokkal inkab eő el nem lopta volna : azert harmad eszten napra ezt az magha allegatiojat 40 se jurallion³ ith á hwtős porkolab, szolgabiro es eskwt uraimek eleött, hogy ő neki sem hire, sem tanacza az actioban declaralt factumban nem volna, es hogy nemis lopta uolna ő ell.^b Ha magat expurgallhattia, megh szabadol, hol penigh elegendendökeppen tisztességbeli szemeliekkal megh nem mentheti magat, föl akasztassek.^b

Uo. 121v. l.

314.

1629 június 25, Pápa

Gazdája által marhalopás címén elfogatott gulyás azzal védekezik, hogy a marhákat a farkasok tépték szét, s hogy az ügyben egyébként is nem a földesúri hatóság, hanem a gazdája volna illetékes eljárni, de az meg sem jelent az úriszék előtt. A bíróság a vádlottat felmenti, sőt a gazdát a gulyás vérdíján marasztalja el.

* Alia causa eiusdem domini magistratus ut A contra Joannem Padats veluti incamattum.

In persona domini A Bosniak proponit, hogj ez I, nem tudatik mlezoda ördögj inczelkedestől viseltetuen, nem retteguen az isteni feelmet, sem ez vilagj törüenieknék büntetesetöl^a nem retteguen, Komarom es Gjör var-

² Elírás, „megtalálták” helyett.

³ Negyvenedmagával esküdjék.

^a A dölten szedett betük után az eredeti pontot vesszőre változtattuk, illetőleg vesszőt töröltünk. ^b Az eredeti szövegben itt kettőspont van.

^a ű = u²⁶.

megieben az pustakon^b sok iamborokot meg karosjtuan, sok külömb külömb fele lopasokat es toluajlasokot czelekeduen, az mely gonosz czeleködety miat az dominus migjstratus¹ kezeben hozatatuan, ki felöl az dominus A törüent var.

I personaliter astando in vinculis dicit, hogy ötet á gazdaia nem lopasomert, sem toluailasomert fogatot megh,² hanem güliassa leuen, el uette előlem marhaiat, es más dolgaban leuen foglalatos á gazdamnak, á farkas kart teött á guliaban,³ es azert á karert fogatot megh.^c Es jmmar szoualis izentem, leueletis kőldöttem á gazdamnak, hogy jöyön be es á mi feleleti hozzam leszen, fellelllen megh, de semmikeppen be nem jött.^c Kiuannia azert magat absolualtatnj: miuel hogy az urnak ő Nagnak nem competalna ez á kereseth.

Procurator domini A dicit; miuelhogy ez I magha mentsegere azt allattia, hogy tulaidon chia^k az ő gazdaia fogatta uolna megh eötet es nem á dominus magistratus, mind ez I s mind tisztarto uram megh izentek ez I-nak czuadossanak, ugimint: gazdaianak, hogy è mai napon compareallon, es ha mi feleleti ez I-hoz volna, procedalna; de miuel hogy sem az I-nak izenetire, sem tisztarto uramnak izenetire nem compareált, kiuànnià, hogy in poena homagii conuincaltassek.

Deliberatum est: miuel hogy mind tisztarto uram relatioiabol, s mind penigh az I-nak feleletjből ki teczik, hogy az á pogár certificaltatot de praesenti termino, de, contumacia ductus, reá nem jött, cum et alioquin annak á gazdaianak competalna ez á kereseth, nem az dominus magistratusnak: ergo az á polgar juxta decreta regni conuincitur in homagio⁴ et I absoluitur.

Uo. 122v. l.

315.

1629 június 25, Pápa

A kőcsi jobbágyok 1628-ban megtagadták a bírságos parancs alatt elrendelt komlószedést, s amikor a tisztartó vizsgálatra kiszállt Kőcsra, nem jelentek meg előtte. Minthogy a földesúrhoz benyújtott folyamodványukban azzal mentik magukat, hogy a komlószedéssel eddig nem tartoztak, s az úr megbüntetésüket nem kívánja, csak arra kötelezik őket, hogy a folyó évben kétszerannyi komlót szedjenek.

¹ Elírás „magistratus” helyett.

² A jegyzőkönyv írója a vádlott védekezését hol első személyben, hol harmadik személyre fordítva örökítette meg.

³ A gazda elvette tőle a gulyát, más munkát adott neki, ezalatt történt a kár.

⁴ Minthogy a vád halálos — bebizonyulása esetén a gulyást folakasztának —, az alaptalan feljelentésért a gazdára (aki úgy látszik, pápai polgár) a feljelentett személy teljes vérdíját róják ki büntetésül.

^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^c Az eredetiben itt két-tőspont van.

Causa domini magistratus contra colonos seu jobbagiones inhabitatores possessionis Kooch commorantes, videlicet iudicem primarium Petrum Bene et coeteros veluti incattos.

In persona domini A procurator Bosniak proponit, hogy az ell mult 1628. esztendőben ez I-knak negy forint birsagh alatt megh hatta volt az dominus A, hogy mindenik személy egy egy kőből komlot szedgienek. Nem tudatik, mire valo gondolattokban, à dominus A-nak parancholattiat vakmerősegből el mulattak, az mely miat az dominus A nagy kárban vagion.

Item, ugian ezen I-knak az dominus magistratus serio megh parancholta volt, hogy az orszagh törünie szerent, mikoron tisztarto vram ki menne ugian oda Kooch neuő faluban az inquisitionora, fl. 12 ket birsagh¹ alatt mindenik elő allana. Ez I-k azért, nem tudatik honnet indettatua, sem az dominus A parancholattiat, sem penigh az birsagtol nem feluen, vakmerőseghre vetuen magokat, el mulattak. Á mely dologert tisztarto uram citaltatta seorsim et singillatim az I-kat, mint hogy azért nem comparealnak, kluannia az dominus A, hogy pro non comparitione conuincaltassanak seorsim et singillatim, hasomlo keppen à byrsagonnjs megh maradgjanak.

Deliberatum est. Miuel hogy constal az ur eő Naga az kocziak supplicatiojanak hatara jrot commissioiabol, hogy ratione inquisitionis² pro hac vice à kocziak ne bantassanak, azért attol exemptusok. De à hitős biro iuxta eandem commissionem tartozot volna be mondanj, à mit tisztarto uram teőleő inquiralt. Meliben mint hogy peccalt, dignus est iudicio eiusdem domini provisoris. Az mi à komlo dolgat illeti, miuel hogy mentik magokat, hogy nem volt uolna szokott szolgaltattokban imponaltatua, azért pro hac vice poenajat à törüeni nem veti. Hanem, mint hogy taualy el mulattak, ez iden duplummal tartozzanak. Ha penigh nem praestalliak, singuli seorsim in fl. 4 convincantur.

Uo. 131v. l.

316.

1629 augusztus 14, Pápa¹

Kupi jobbagyok, atyafiak, bár büntetés terhe alatt megparancsolták nekik, hogy egymással békeségben éljenek, állandóan civakodtak, verekedtek. Az úriszék ezért 20—20 forinton és vérbírságon marasztalja el őket, vitás ügyeiket pedig a falu színe elé utalja.

¹ Tizenkét-tizenkét forint bírság.

² Az inquisitionora kiszállott tisztartó előtti meg nem jelenésért. Mint a továbbiakból látható, csak a bírót büntetik meg érte, s az úriszék ezt a tisztartóra hagyja.

¹ Az úriszék tagjai: Uk-i János alispán, Haydan István szolgabíró, Vasarhely András jegyző, Vizkelethy János, Hegy István, Jora Gergely esküdtek Veszprém megye részéről, Szarka Lukács Zala megyei szolgabíró, Krakka József lovaskapitány, Bakos János pápai főbíró. Kapolnay Balázs, Bicho János, Hencz Imre, Varga Mihály, Sarkany Péter, Czapo Márton, Kouacz István pápai szenátorok és más, jogban jártas személyek. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

* Causa eiusdem domini magistratus contra providos Stephanum Szabo seniore et alterum similiter Stephanum Szabo iuniorem et Georgium Szabo, inhabitatores Kup, colonos domini magistratus uti incattos.

In persona domini A Bosniak proponit : Hogy ez megh neuezet^a I-knak az dominus A egy nehani izben nemi nemő egienetlen osztalí feleől serio megh parancholta, hogy minden controuersia nekől egiessegeben laknanak. De az I-k, nem tudatik miczoda vakmerősegből indettatuan, sem tisztarto uram parancholattiat 20 husz forint birsagh alat megh nem fogattak, sem penigh az egimas között valo vér szerenth valo atiafiusagot megh nem gondoltak, hanem egimast gialazatos szokkal illetuen, annak fölöttő vertek,^b huztak, vontak egimást, egymason vért boczatuan. Kiuannia azért az A : hogy az husz husz forint frangon, miuel hogy megh nem tartottak, annak fölöttő a vér birsagonis conuincaltatnj őket. Petit iudicium.

I I personaliter astando dicunt. Miuel hogy az mi öregbik batiank aniankat verte, taglotta, mellyet ez I-k másut szántuán, midőn megh hallottak volna, haza mentek, es à dolgot ugy talaluan, az anniokert czelekettek, hà mit czelekettek, oltalmazuan anniokat.

Procurator domini A protestatur de allegatis et confessatis ipsorum I I et petit convinci.

Deliberatum est. Miuel hogy az I-k infringaltak à köztők ualo czögött ;² ideo convincuntur seorsim et singillatim in fl. 20. Et insuper à vér birsagotis tartoznak megh adnj. Azon kiuől ha mi controuersia köztők vagion, azt à magok fűstin igazeczak^c ell. Ha mely felnek nem teczenek à töruenj, az hozza be.³

Uo. 157. l.

² Csomó, kötés, egyezés.

³ Ha valamelyik fél nem lesz megelégedve a falusi bíróság ítéletével, fellebbezze meg az úriszékre.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt pontvessző van. ^c g̃ = g¹⁹

317.

1651 június 16, Pápa¹

A tihanyi birtok és Kisapáti falu jobbággyai bepanaszolják a földesúrnál a deveceeri udvarbíró és más uradalmi tiszteket, hogy elnyomják, sanyargatják s fosztogatják őket. Veszprém megye szolgabírája és esküdtje a helyszínen kihallgatja a panaszosokat, illetőleg tanúkat. A vallomásokról felvett jegyzőkönyv 60 esetben tanúsítja a tisztek visszaéléseit. Az udvarbíró és társai egy év alatt 1340 forint értékű bort, gabonát, vaját, lovat, tehenet, sertést, aprójószágot, más javakat és főleg sok pénzt: bírságot, váltságdíjat stb. zsaroltak ki jogtalanul a parasztoktól, akiket a kényszer-borfelvásárlásnál szintén sokszor és súlyosan megkárosítottak. Az udvarbíró állandóan verette, pálcáztatta is a jobbágyokat s börtönre vetette őket. Az úriszék az esetek egy részében az okozott kár megtérítésére ítéli; az udvarbíró, azokat az eseteket azonban, amikor a visszaéléssel az úr vagyonát gyarapította, egyszerűen tudomásul veszik.

a)

[A tihanyi apátság jobbágyainak panaszlevele:]

Alazatos szolgálatunkat ayanlyuk Nagodnak mint kegyelmes urunknak.

Latogassa az szent Isten Nagodat minden kivansaghi szerint valo sok javaival, mind az Nagodhoz tartozokkal egyetemben.

Kegmes Urunk, kenszerittetenk az Nagod meltosagos szömelye eleibe folyamodnunk ez alazatos könyörgő levelünk által illyen dologbol. Siralmas szivel es szokkal terieszthettyük Nagod eleiben sok rendbeli nyavalyainkat es ineginket, mellyet meltatlan sok izben raytunk czelékesznek az Nagod deveceeri es papai gonduiselői.

¹ Az itt a—c) alatt közölt iratok az Esterházy család levéltárában az idézett jelzeten, egy palliumba foglalva, együtt található. Minthogy az iratok a bennük tárgyalt ügyről így együtt adnak képet, a közöttük fennmaradt, egymagában meg sem érthető úriszéki jegyzőkönyvön kívül a többit is közöljük, és pedig először a) — b) alatt a tihanyi apátság és Kisapáti falu jobbágyainak Esterházy László földesúrhoz intézett panaszleveleit. Kisapáti az Esterházyak deveceeri uradalmához tartozott, a tihanyi apátság birtokait pedig 1649—1651. között bérelte s deveceeri uradalmához kapcsolva kezelte Esterházy László. Tisztjei oly kegyetlenül bántak a hatalmuk alá került jobbágyossággal, hogy az ellen Macropodari Jácint tihanyi apát is kifogást emelt. A panaszok alapján megindult eljárás a legtöbb visszaélést elkövető Vaghy András deveceeri udvarbíró ellen irányult. A vármegye közegei által végrehajtott tanúvallatás számos vádpontot gyűjtött Vaghy ellen, aki ezekre írásban nyújtotta be védekezését. Így került a per, Esterházy földesúr megbízásából, 1651. jún. 16-án a pápai úriszék elé. A három utóbbi irat: a tanúvallató levél, a védekezés s az úriszéki ítélet — tehát a tulajdonképpeni periratok — szövegeit c) alatt együtt közöljük, s minthogy mindhárom irat egymásnak megfelelő, sorszámozott pontokra van tagolva, a három szöveget — könnyebb áttekintés végett — nem egymás után, hanem egymás mellett, hasábosan adjuk. (Ez iratok fej-részét és aláírásait, mint többi pereinknél, itt sem közöljük, ezekre csak — a 8., 9., 10. sz. — jegyzetekben utalunk.)

Kegmes Urunk, az előttis birtak minket arendas urak es ő Nagokkal szep modgyaval az szolgálat felől meg alkuttunk es summaltunk,² es azon kívül ő Nagok, sem az ő Nagok gonduiselői bennünket semmire nem erőtettek, sem haborgattak. De Kegmes Urunk, mast az Nagod gonduiselői el mennek es velünk meg summálnak mas fel anniban, mint az előt. Annak előtte, mig' ez à tihani joszag' el nem pusztultis,³ ennire nem erőtettek, leg' főllyeb szaz forintban meg' summaltunk. Mast pedig' nem nezven azt, hogy el pusztultunk, el fogyatkoztunk es szegenyedtünk tellyesseggel, megis mas fel szaz forintra föl akarjak tenni summankat. Ez pedig, Kegmes Urunk, nem eleg', hanem valaminemű dolgokra es szolgálatra kölletik, mind hayton haytnak es erőtetnek bennünket hatalommal, szidalommal es vereseggel. Mikor summat adtunk, sem artant, sem adot nem adtunk, sem ayandekot bizonios summa szerint raytunk nem kertek az előbbeni urak es azoknak gonduiselői. Mast pedig' az Nagod gonduiselői à summatis főlősleg' raytunk meg akarjak venni, az szolgálatrais bennünket erőtetnek. Artant, adot, ayandekben őzeket, mezet, vaiat, ludakat, kappanokat 20 forint birsag' alat raytunk kernek. Ha hozzank júnek, s nekik kedvek szerint untig' borral nem gazdalkodhatunk⁴ (ez mastani szük időnek mi volta szerint), bennünket ektelenül szidalmaznak s korbaczal még' az hazbolis előlők ki úznek.

Minekokaert Nagodat, mint Kegmes Urunkat, kerjük alazatossan az egy Istenert, hogy Nagod ez sok rendbeli keserves igyünket es állapotunkat ertven, meltoztassek Nagod raytunk, szegeny nyomorult jobbagyokon szokott kegyessege szerint szanakodni es ez el uiselhetlen terhünket meg' könnyebiteni. Mert el hidgye azt Nagod, hogy mi ezt semmi nemű uttal el nem uiselhettyűk, mastis meg' nyomorottunk es el pusztultunk, de tiszerte inkab meg' fogunk nyomorodni es el pusztulni. Czak az gratuitus laboris,⁵ mellyet köl Tihanban szolgálnunk, sok volna. Hol vagyon pedig' még' az töröknek iszonyu insege es szorongatasa. Mely Nagod kegyes hozzank meg' mutatando jo akarattiaert halaado voltunkat, mig' elünk, igyeközünk tehetse-günk szerint meg' mutatni. Nagodtul kegmes valaszt varunk.

Isten eltesse Nagodat sok jo esztendeig' kedves es kivant egessegeben, az Nagod kedvesivel egyetemben. Nagodnak

Tihani ioszagban levő alazatos
iobbagi fejenkent.

² Summálás : a szolgáltatások — akár természetbeniek, akár pénzben lerovandók — egy összegben, egy summában megváltása, vagyis a sokféle szolgáltatás helyett meghatározott évi összeg fizetése. Ez a kivétési mód kevesebb alkalmat adott a földesúri visszaélésekre.

³ A háborús idők csapásain kívül Tihany vidéke különösen sokat szenvedett a kóbor hajdúk foszlogatásaitól, l. pl. az 1647. évi 41. tc.-et.

⁴ Nekik annyi bort, amennyivel megelégednének, nem adhatunk.

⁵ Gratuitus labor, l. a nomenklaturában.

b)

[A kisapáti jobbágyok panaszlevele:]

Alazatos szolgálatunkath ajánljok Nagysagodnak mint Kegyelmes Urunknak. Algya megh az Ur Isten Nagysagodat minden kivansagi szerent valo jovaival, minden Nagysagodhoz tartozandokal edgyetemben kedves io egesseghgell sok esztendőkighlen.

Mi szegeny, igye fogyot, Nagysagod kis apati jobbagy, mostani szukse-gunkben kolletek Nagysagodhoz folyamodnunk, iol lehet keves szokkall megh nem mondhattyk, Nagysagod, mi nemw kulomb kwlomb sok iniuriaink legyenek az tiszt viselok miat. Holot Ngos Urunk, ennek elotte valo uraink idet, igaz hogy akkoris az kinek valami keves szolo eoroksege volt az Ngod földön, igassagott adtunk rola, ugy mint tiz akoboll edgyet. Es azall ugyan megh elegettek, mivel hogy igaznak lattak lenny. De mastan ugyan fölöttes vagyon, mert csak nem ket ako avagy ugyan heia sinczen, minden tiz akoboll az kit veznek raytunk. Ugy annyra következet az dologh, s kivalt keppen az külsö helsegh ugy megh idegenlet,⁶ hogy ugyan csak nem pusztara hatta nemellyk az szolo eorokseget, az mely nem kiczin karara vagyon Nagysagodnak. Nem hogy nevelkednek ezel az Ngod igassaga, hanem inkab apad ez illyeten dologert. Az tiszt viselok mikeppen adnak Ngodnak szamot rola, azt w magok tudgyak.

Azon kívül, az kinek mi keves boray lesznek nalunk, de kivalt keppen ebben az esztendőben, aztis el foghialvan tulunk s nem ugy adtak megh az ariat, az mint illet volna. Mert it akkor eoromost el költ az bor harmad fel forinton, megis csak ket ket forentot hantak reank erette, s az fel ako s fertalj csak nemis neveztetik, ki megh ako szam uolna, hogy megh köllenek az szegenyseghnek adny.⁷ Azert tudgyok, Ngos Urunk, hogy ezekben nemely dologh mind heianossan megyen Ngod előyben, noha mi raytunk ki huzzak vonnyak ezt, taland ugyan penzire megyen Ngodnak. Azon kívül azonnis kerioek Ngodat, hogy Ngod ennek az szegeny helnek lenne könnyebsegere, mivel ennek elotte valo uraink idet illyen szokas es törvenny volt eben az helben, hogy esztendönkent ket ket napot kaszaltunk, s ket ket napot arattunk, megent az Badacsonyon tizen ket hold szolöt kapaltunk, es azt tisztessesegessen beys takarétottuk. Mastan penig het szamra szolgáltatnak bennünket. Ez illyeten sok insegek miat, el hidgye Ngod, ugyan megh fogyatkoztunk, s nincz semmi előmenetünk. Mivel hogy ennek az helnek sem erdeie, sem kaszalo rete elegendö ninczen, hanem masuva, mas urak földere kolletik mennünk, es ot draga penzen ugy köl szerzenünk. Ennek okaert az elöt valo

⁶ Különösen a falu külterületének művelésétől úgy elidegenedett a lakosság.

⁷ Az utóbbiak jelentése: a földesúri elővételi jog alapján történő borfoglalásnál a teljes akó után is csak 2—2 forintot fizetnek a jobbágyoknak, de ha a bor több negyed-vagy félakóval, azt nem számítják, azért semmit sem adnak.

urainkis w Ngod ezt tekintven, ugj rendeltek volt szolgalatunkat, mivel hogj lattak sok kwlomb kwlomb fele szukseginket. Keriok annak okaert Nagysagodat, mint Isten es igassagh szereto urunkat, Ngod tekintven sok nyavaljainkat es insecinket, Ngod mutassa kegyelmesseget hozank, szegeny jobbagyhoz, mivel hogj ha Isten Ngodat az Ngod akarattyaboll uttra viszi, nem mindenkor tudunk mi Ngodhosz mennj, es sok szukseginket Ngod elejben terieztenj. Melj Ngod hozank valo io akarattyaert az Ur Isten Ngodat eltesse, es tegye hosszū életwve az urasaghban mind aszonjunktall w Ngaval edgyetemben es az Ngod hoza tartozandokkall edgyut sok esztendokighlen.

Költ Kis Apatiban 1651. 18. die Martii.

Nagysagodtul mint kegyelmes Urunktul minden kegyelmes valoszt varunk mi Kis Apatiák, az Ngod szegeny alazatos jobbagy m. p.

c)

[Tanúvallomások a visszaélésekről :]⁸

[Az udvarbíró védekezése :]⁹

[Az úriszék ítélete :]¹⁰

Istvandiak.

1. Herman Balasson vót egy ako bort az el mult szüretkor, melljert sem mjt nem adoth [fl. 6].¹¹ 1. Istvándy Herman Ba- Az első punctumra valo egy ako bort az el mult laz, hogy az egy ako replicaiát az I doceallia szüretkor, melljert sem borért 6 forentot prae- azon haídukkal. Holot mjt nem adoth [fl. 6].¹¹ tendál, az nem constál, nem doceálhátna, akkor- hogy en kezemhez vet- belli vallorral tartozik. tem volna. Hanem azon Herman Baláz dezmatul

⁸ A Vaghy András elleni inquisitiót, a jobbagyok kihallgatását — Esterházy László megkeresésére — Bogacz Ferenc, Veszprém megye főszolgabírája Nozlopi Ferenc esküdttel 1651. május 9-én hajtotta végre. A felvett jegyzőkönyvet (vallatólevelet) csak a főszolgabíró írta alá. (Neve alatt gyűrűspecsétjének vörös viasz lenyomata látható.)

⁹ A védekező irat, mely belül a „Replica punctorum”, külzetén a „Replica Andreae Vaghi, provisoris Devecheriensis, ad puncta gravantia contra eum conceinnata” címet viseli, nincs datálva és aláírva; lehetséges tehát, hogy a fennmaradt szöveg másolat.

¹⁰ Az e hasámban közölt irat, bár az úriszéki jegyzőkönyvek szokott formájában készült (fej-résszel, aláírásokkal stb.), tartalmilag eltér amazoktól: csak az ítélet szövegét tartalmazza. Ez úgy tárgyalásánál ugyanis a vallatólevél töltötte be a kereset (vádlevél) szerepét, s a pontonként felolvasott vallomások és alperesi replikák után a jegyzőkönyvben csak az úriszéknek az illető pontra vonatkozó állásfoglalását jegyezték fel. Az itt hasámbosan közölt három irat tehát együttesen tartalmazza azt, amit az úriszéki jegyzőkönyvek egyébként tartalmazni szoktak; ez tette szükségessé együttes közlésüket, s ezért kellett a harmadik hasáb tartalmát (jegyzőkönyv helyett) ítéletnek neveznünk. — Az úriszék tagjai voltak: *Hajdan István*, *Bogacz Ferenc* főszolgabírák, *Gíöngce Mihály* alszolgabíró, *Agha András*, *Hegy István* és *Jankovich Péter* esküdtek, mind Veszprém megyéből. (Az úriszék csak ezt az ügyet tárgyalta.)

¹¹ A jegyzőkönyv eredeti példánya mellett annak egy, nem teljesen betűhű másolata is fennmaradt, mely az okozott kár értékét is feltünteti. A szöveget az eredeti példány alapján közöljük, kiegészítve azt a másolatból átvett értékadatokkal. Az utóbbiakat szögletes zárójelbe foglaltuk.

felven, az bokorban el röi-
tötte azon egy ako bort,
mellire rea találván az
haiduk, kik az dezman vol-
tak, maguk között megh
ítták, az mint szokás igy
procedálni contrabonta.

2. Hozthoti Vidanen vót hat kőből almat es het meszőly vaját, melljert semmjt nem adoth [fl. 5].
3. Herman Istvannen vót negyed fel ako bort [fl. 21] es egy sörtes marhat, egy serpenyőt, három kötet fonalat, egy szeker almat, egy farkas bőrt, egy új szattian czismath, mjnd ezőkert semmjt nem adot [f. 34]. Condor Adant, Klovacz Lukaczo, Sari Martont, Pupos Lórin-
czet, ezeket untigh verete három palcaual.

2—3. Hosszu Tothý Vaj-
dánén es Hermán. Ist-
vannén, hogy az almat,
vaját, bort, farkas bőrt,
egy pár sattján csizmát
hogy az haidukkal el
hozattam, oka volt az
magok latorsagok, melllet
imit es amot vásárokon
lopással es egiebb lator-
saggal practicáltanak. Mi-
vel azon istvandiak szok-
sor panaszkodván ker-
tenek, hogy ne tarczam
az faluban, mert eöket
azon asszonòknak lopa-
sokért külömb külömb
helieken arestálnak. Mel-
liet, dato mihi respirio,
kesz vagiok megh bizo-
nettani.

2. punctum. Doceat suam
oblationem.

3. punctum. Három ako
borral s fellel tartozik,
mivel magha költötte el.
Az ártant atta azon hai-
dukna, azkik el hozták,
faratsagokert; edoce-
allia. Az serpenyőt azon
várban, az három kötes
fonalat azon vár szűgse-
gére giertia belnek had-
ta. Het kőből almanak
negiet¹² papai tisztarto-
nak küldötte, constál tisz-
tarto uram inassa rela-
tioiábul; az három kőblit
tartozik refundálni: fl. 1.^a
Az farkas bőrt az papa]
várban hozták, constál
kulczár relatioiábul. Az
sattjan czismat deveczer]
ispannak atta faradsagai-
ert, edoceallia.

4. Istvandi Mihalýnen vót
harmad fel ako borth,
melljert semmjt nem
adot, sem hőgi vamjaban
nem tudta [fl. 15].

4. Istvandý Mihalion hogy
harmad fel ako bort vet-
tem, oka, hogy ugy czele-
kedet mint szintén Her-
man Baláz in primo
puncto.

4. punctum. Az harmad
fel ako borral, melliet
maga költöt el, tartozik
véle.

¹² Hét kőből almából négyet.

^a A szövegben előforduló sok többjegyű szám és törtszám miatt a számjegyek után következő interpunkciós jeleket nem lehetett dőlt szedéssel feltüntetni.

Captalanfalviai.

5. Czurgho Benedekön vót negyed fel forintot. Nagy Mihályon vót fl. 3.
5. Kaptalanfalviaiakon, Czurgo Benedeken es Nagy Mihálion hogy vettem három három forentot: falu tóivénie megh marasztotta szokások szerint az gondviselő ellen.¹³
5. Replicaia szerent, hogy az kaptálan falviaiak illieten törvenniel negy forenton szoktak marasztanè, az gondviselőnek minden szemel] per fl. 4, ezert vót fl. 6. Edocé-állia.

Galsaj.

6. Balogh Giörgyén vót egy izben tall. 40. Masod-szoris azon embőrön vót tall. 50.
6. Gassaj Balogh Giörgión hogy nilván való (melly mastis constál) latorságáért negiven tallert vontam, papaj tisztarto uram kezehez administraltam, melly eo kigielme ratioiabul ki tecczik. Hogy azon Balogh Giörgión 75 forentot vettem, oka az, hogy az melly ot lopot szarvas marhat kezeben tapasztaltam, melly marhanak ez az arra. Azert valamikor kivantatik, kezemenél lévén, groff uram parancsolattjabul az káros embereknek kész vagiok le tenni, melly dologh az urnak eo Nagánakis constál.
6. Az fl. 60 papai tisztarto uram kezehez iot, constál. Az fl. 75 magánál vagion, refundallia.

Ajka.

7. Czapo Palon vót egy garas hean fl. 13.
7. Aikaj Czapo Pál hogy tizen három forentot praetendál: az sem constál, hogy többet vettem volna három forent-
7. Az fl. 13: hogy hártizen maga vette föl, recognoscallia. Az fl. 10 azon marha haito haiduk vóttek el niargallo penz-

¹³ A falusi bíróság marasztalta el őket az udvarbíró javára.

¹⁴ Ajka, Veszprém m.

nál. Asztis az haiduk az ért. Mellieket az ur eő niargallo penzbül attak Nagha pusztáiárul haiduk, megh tartván egy tottak volt ezen papai őkrót, az eőtet penigh maiorban, eő Nagha viszfől haitvan Pápára, az sza adatta. Edoceallia. ur eő Nagha pusztáián kapván. Eőkret az ur eő Nagha vissza adatta.

Kapoczon¹⁵ lakozo
nemes emberek.

8. Czörgey Andrasson vőt 5 ako bort hordostul [fl. 30] es egy forintot tömlőcz valtságot. Szigethi Morocz Janosson vőt 2 ako bort. Uidossa Peteren es Czidor Miklosson vőt egy karmasin czizmath.

8. Kapoczý Czurgaý Andrason hogy vettem az eőt ako bort, oka az, hogy az haiduk az ur eő Nagha pusztáján vadakra találván¹⁶ be hoztak, az valtságága lévén tizeneöt forint, az melliért adot eőt ako bort, melly bor mastis az papai pinczeben vagion.

8. Czurgoý Andrasson vőt 5 ako bort ezen papai pinczeben hozták, it vagion, constál Gál Imre relatioiabul. Ebbeli tömlőcz valtság fl. 1 az vár őrző haiduknak cedalt az szokás szerent.

Deueczeriek.

9. Dobos Ambrusson vőt fl. 4, egy kas mehet [fl. 3].

9. Deveczerben Dobos Ambruson hogy vettem negy forintot, oka volt, hogy raita kapták: eő korczomárosleven, az bort vizzel czáválta, büntetésül. Az kas mehet Szarka Lukácznak atta, edoceert büntetesnek okaért vettem raita az negy forentot. Az kas méh penigh nem constál, hogy nekem adtak volna, hanem az kapitannak, Szarka Lukácznak.

9. Dobos Ambruson vőt fl. 4: agnoscallia, hogy korczomároslévén, az bort vizzel czáválta, büntetésül. Az kas mehet Szarka Lukácznak atta, edocea

10. Keserú Istvanon vőt fl. 8.

10. Keszerú Istvánon hogy vettem volna niolcz forentot, nem constál.

10. Keserú István fl. 8 hogy vőt volna raita, edoceallia azon Keszerú

¹⁵ Kapolcs, Veszprém m.

¹⁶ Vad-lesen, vadászaton rajtakapván.

- Bizonieccza megh ezen ellene. Ha edoceallia, tar-
Keszérű Istvan, hogy ne-
kem *atta volna*, mert
azon niolz forent vetele
nekem eszemben nem
iut.
11. Horvat Mattyasson vót 3 tehenet [fl. 18].
11. Horvát Matiásnak ha-
rom tehenenek el vetelet
nem repicalom, mivel
hogy nem constál, hogy
hogy nem constál, hogy
en vettem volna el, ha-
nem Szarka Lukácز ak-
korbelli capitán bizonios
okokert. Felellien önnön
magha, azon Szarka
Lukácز.
11. Horvat Mattiás 3
tehenet Szarka Lukácز
vette el, constál ex rela-
tione Gregorii Vaída et
Emerici Gáll.
12. Lossi Gergelyen vót fl. 1 den. 12. Ismet az
urebol, az tized mor-
habol adot egy artant
Barat Janosnak [fl. 6].
12. Az tized szórtés mar-
hábul, hogy Barát Ja-
nosnak egy szüldöt attam,
esztendónkent valo pro-
cátorságáiert attam, mert
szokat mind az jobagiok-
nak, mind az vár szügsé-
gere szolgalt.
12. Losy Gergeliön fl. 1
den. 12 gabonában valo
kárért vótte, agnoscallia.
Az egy artánt Barát Ja-
nosnak az ur eő Nagha
dolgaiban valo procator-
ságáiert adta, vallia.
13. Pető Mihályon vót den. 60, Nagy Janosson
vót fl. 18 den. 50.
13. Nagy Janoson nem
en vettem az tizeniolcz
forentot, ha nem az papai
tisz tarto, nyilván valo la-
torságáiert.
13. Pető Miháli fizetót
den. 60, agnoscallia. Nagy
Janoson vót fl. 18 den.
50 : ertötte, hogy lator-
ságáiert papaj tisztarto
uramnak fizetót, de men-
nit, nem tudgia ; hanem
edoceallia, hogy ártatlan.
14. Nemet Janosson vót Szarka Lukacz fl. 9, nem
Vaghý Andras.
14. Nemet Jánoson hogy
Szarka Lukacz vet ki-
lencz forentot, okat nem
tudom ; adgion eő szá-
mot.
14. Nem illeti eőtet, ha-
nem Szarka Lukaczot.
15. Nagy Györgyön vót fl. 5 den. 50.
15. Nagy Györgiön hogy
eőt forentot es eötven fl. 5 den. 50 : fegivere
penzt vettem, nem con-
stál, hanem az fián, melly
ki váltásáiert az fian vótte,
mint idegenen, hogy az

Vásonban¹⁷ akkorban ur jobbagia ellen hatalhaidu volt, es az ur jobà-gira hatalmasul rea iõt volt ; azért extraneus lévén, fegiverét elvontam, azon penzen váltotta ki.

16. Nemet Palon vót 2 artant [fl. 12], egý kóból buzát [fl. 1 den. 50].

16. Nemet Pálon az két artant nem hatalmasul vontam, hanem tizedben vettem es rationibus inseráltam.

16. Nemet Pál két artantat ratioiaban adta, mivel tizedben vótte volt. Az egy kóból buzát fl.¹⁸ refundallia, ha edocealhattja Nemet Pál.

17. Sorompos Gergőlyen vót fl. 12.

17. Sorompos Gergelien nem constál, hogy tizenkét forentot vettem volna, hanem kilenczet, aszt is nyilván valo latorsagájért. Es senki eõtet rea nem keresven törvänniel, veven ezen penzt, el bochatottam.¹⁹

17. Sorompos Gergelien vót fl. 9, nem tizenkettõt, tehene lopasáért, agnoscallia.

18. Balogh Martonnen vót egý kóból buzát [fl. 1 den. 50].

18. Balogh Martonnen hogy vettem egy kóból buzát, ugy vettem mint magamét, mert ados volt.

18. Balogh Martonnen vót egý kóból buzát mint magáét, constál.

19. Jo Martonon vót fl. 6 den. 30.

19. Jo Mártonon nem en, hanem Szarka Lukacz uram vette az hat forentot, melly bika penz volt. Igaz hogy nekem atta három forentiát.

19. Jo Martonon Szarka Lukác bika penzben vót fl. 6 den. 30, ennekem²⁰ Szarka uram fl. 3 adot, constál.

20. Uký Mihalýnen vót egý artant^h [fl. 6].

20. Uki Mihalinen egy ártánt nem vontam, hanem tizedben vettem.

20. Uký Mihalinen egy ártánt tizedben, ratioiaban insérálta.

¹⁷ Ma Nagy- és Tótvázsony, Veszprém m.

¹⁸ Az összeg kimaradt a szövegből.

¹⁹ Vagyis gyanú alapján elfogatta, s minthogy senki ellene panaszt nem tett, megbírságot, elbocsátotta.

²⁰ E pontot tévedésből az első személyt megtartva vették át a tisztartó védekezéséből.

21. Giörgy kovacson vót fl. 20. Nemet Petőrön vót fl. 1 den. 20.
21. Giörgy kovacson nem vontam az 20 forentot, hanem Szarka Lukác uram törvenyszerent vette raita. Es azon husz forent nem volt penz in specie, hanem minden felelingo bingomarhat böczültetet husz forentigh, de ezeketis groff uram eö Nagha ot leteben vissza adatta.
21. Giörgy kovác Kapolnai Mihallial pörben fizetet partekaval. Szarka Lukacz uram idet ket reszt az ur eö Nagha Deveczerben leteben viszsza adatta, constál. Nemet Péter fizetet latorságáiert fl. 1 den. 20, scitur.
22. Molnar Andrasson vót 8 kóból buzat [fl. 12].
22. Molnar András on az niolez kóból buzat nem vontam, hanem azon Molnár el szókven az ur molnábul, maradot egy szókrenj buza, mellibül az molnarnak niolez kóból lutot volna, de aszt is az ur szamara merettem be es rationibus inseráltam.
22. Molnár Andras niolez kóból gabonaiat ratiomban irtam.²¹
23. Farkas Balasson vót 2 ókrót [fl. 24], az mely mostis it Papan Tompa Christophnal, az papaý tiztarto ipanal vagion. Item egy kö söt, tikjat, ludjat, egy szókrenyeth [fl. 7]. Tuba Janosson vót fl. 1 den. 10. Az felesaget tömlöczben tartatta mjnd adigh.
23. Farkas Balás on az minemü ket ókrót vettem nilván ualo lator-sagaiert, ide föl Pápára kültem az ur maioriában, melliet ez utan is revideálhatnak. Az kúsoot penigh, tikját, ludgiat nem láttam, hanem az haiduk, kik az ókróket be haitották, megh ették.
23. Farkas Baláz 2 ókre papai maiorban hozatot, tiztartouram eö kigielme agnoscallia. Egy kőoso, tik, lud, szókrený: az okor haitok által ha lótt azon ok, edoceallia. Tuba János fl. 1 den. 10: az deveczeri várbol rab polgárt szabadítot, az haiduktul constál, azoknak atta.
24. Kovacz Janosson vót fl. 3 es magat untigh verette.
24. Kovaczý Janos on penigh hogy vettem három forentot egy tehenek el lopasaert, melliet az hazánál tapasztaltak megh, czelekettem.
24. Kovaczý János tehen lopásáiert fizetót fl. 3. Recognoscit.

²¹ L. a 20. jegyzetet.

25. Sőrös Balinton vót negy artant [fl. 24].
25. Szőrös Balinttul penigh az negy artánt nem vontam, hanem hogy az ur pusztáján hatalmasul őrzötte, szörtes marhait el haitatván, az tizedet ki hántam es rationibus inseráltam.
25. Sőrös Balint 4 artani tizedben iöttek, ratioiában adta.
26. Sos Imrón vót fl. 3.
26. Sóós Imren, Vásárhelien lakozon, hogy három forentot vettem, oka az, hogy az ur földet hatalmasul elte volna marhaival; behaitottam, es hogy eő azon marhát eýel lopva ki vitte, azért vettem megh raíta.
26. Sos Imre fl. 3 az ur maioríából marhaia ki lopásáért fizette, melliet kárbul haitottak be.
27. Osvald Gergelyen vót fl. 80, ezón föllýúl magat igen megh verette. Item ket roka bortis vót rayta [fl. 1 den. 50].
27. Oszvál Gergelien hogy niolczvan forentot vontam volna, nem constál, hanem Szarka Lukác uram nilván valo latorsagaiert be haitatta marhaját, es azokbul vet az urnak artant es magának negiet, melli marhákat Pápára küldven, eő azutan megh alkudvan, haza haitotta.
27. Osváld Gergelj dolga : Vaghi Andrasnak semmit sem fizetöt, constál ex fidedignis relationibus es elöttünk valo maghaszavaibul ; hanem negy artanniat fia latorsagaiert Deveczerben megh ölven, papai varban küldte föl, constál. Az több föl haitot marhait visszaadták.

Dabroncziaik.

28. Panta Marczinon vót fl. 2, Gergölý kovacson fl. 1 den. 50.
28. Dobronczý Pánta Mártonon vettem törvenj szerent vér birságért ket forentot, item ennek contrariussán hasomló vér birságot egy tallert.
28. Dobronczý Pánta Marczin vér birságot fizetet fl. 2, vallia. Gergelj kovacson vér birságot vött fl. 1 den. 50, tudgia.²²
29. Szűcz Gergelyen fl. 2.
29. Szőcz Gergelien vettem hasomlo büntetésért két forentot.
29. Szőcz Gergelión haszomlo vetekert fl. 2 vót, ágnosállia.

²² Ti. a bíróság.

30. Lazlo Balasson vót tallert 4, egy par kar-
massin czizmath [fl. 9].
30. László Baláson az hat forentot nem en vet-
tem, hanem papai tisz-
tarto uram vette megh.
30.²³ Laszlo Balason pá-
pai tisztarto uram vótte,
az mit vótt es azon por-
koláb; nem tudgia.
Item az egy pár kar-
mazin czismát papai por-
koláb uram vette megh
ezen emberen.

Badacson Tomajj.

31. Pinter Janosson vót fl. 16 es egy 9 forint erő
puskaiat. Item ezón em-
bórtúl vót el 3 ako bort
[fl. 18], az melljét az
falu summajaban adta-
nak volna.²⁴
31. Badacson Tomai Pin-
ter Janosson hogy vontam
volna 16 forentot es há-
rom ako bort, nem con-
stál, nem is vettem; de
az puskáját vér birsagért,
negy forintert vettem el,
melly mastis it az papai
varban vagion.
31. Tomai Pinter Janos
fl. 16 es ez ako bor dol-
ga: mivel Pazmanj Mik-
los uram eó Nagha idet
valo török summáiáru-
l volt,²⁵ ez nem ide valo.
Az puszka el vetele vér
birságban pro fl. 4: papai
varban vagion, constál.

32. Kőrmendi Istvanon vót fl. 2.
32. Kőrmendi Istvanon
hogy vettem két foren-
tot, tömlőcz váltsággh volt
nilván valo vetkejert.
32. Kőrmendi István fl.
2: az papai várbul fogh-
sággh szabadulásáert fi-
zette, constál az papai
tisztviselőknék.

33. Molnar Istvanon vót fl. 1 den. 50.
33. Molnár Istvanon egy
tallert hogy vontam vol-
na, nem emlekezem rea;
vette, fateallia.
bizonieccza megh.
33. Molnar Istvan fize-
teset fl. 1 den. 50 föl-
na. Az szolgálaián vótt
fl. 4: negallia; azon
szolga edoceallia. Megh
bizonietvan, kesz refun-
dálnì.

34. Molnar Lukacson vót 9 taller erő gabonat [mely
teszón fl. 13 den. 50],
az szolgáljan fl. 4.
34. Molnár Lukácson
hogy kilencz taller erő
gabonát vettem, oka az,
hogy valamenni molnár
harmadát az gabonanak
maganak veszè, tartozik
maganak megfizetni, melly
gabonat rationibus inse-
ráltam. Hogy penigh az

²³ A 30—39. sorszám alatti tételek az ítélet eredeti szövegében, téves sorszámo-
zás miatt, 29—40. szám alatt szerepelnek. A számozást a tartalomnak megfelelően
helyesbítettük.

²⁴ Ami a kétfelé adózó falura a török részéről kivetett summaadóba kellett volna.

²⁵ L. a 24. jegyzetet.

szolgáiatul negy forentot vettem volna, nem constál; bizoneccza megh.

35. Illyes Benedekön vót urna 4 [fl. 24], az kinek fajatis oda veztötte,²⁶ mely tet fl. 9.

35. Illes Benedeken hogy az falu büntetese szerent az negy ako bort megh vettem, az az faluie lett volna, de eötet megh marasztvan, az falu nekem engette.

35. Kis Apáti Illes Benedek 4 ako bor fizetése: azon falu törvenjes buntetése magoknak fizetni adiudicálta, azonok²⁷ eö neki engedtek, megh vötte. Edoceallia.

Czory.

36. Nagy Gergölyen vonta el ket lovat ször szamos-tul, az melljet kertek tüle per tall. 26 [kj fl. 39]. Ugyan azon Nagy Gergöly hiti utan mond-gia, hogy tessi²⁸ embörön vót egy tehenet, az melljet el adot 6 talleron. Czurgo Martonon vót 15 tallert [az ki fl. 22 den. 50].

36. Nagy Gergelien ket lovat hogy vontam, oka az, hogy az ur jobbagia nem leven, hanem Säär mellieki tolvaj, lopotmarhákat haitvan föl es kezekben tapasztalvan kilencz tehenet az lovakal egiüt, tehát en ország elő törvenje szerent az marhákat az káros embereknek, reajok esküdven, vissza adattam. Az teszy emberen penigh, hogy azon marha felebül egy tehenet vontam volna, nem constál, hanem niargallo penz hellet az egyk tehenet nekem engettek. Czurgo Martonon penigh, mas tolvai társátul, hogy megh vettem az 15 tallért, azon teheneknek lopásáert czelekettem, mellieket kezekben tapasztaltam.

36. Nagy Gergelitül el vót ket lo azért lött, hogy kilencz tehenet kezben kaptam azon lovakkal, melly 9 tehenekert, az káros emberek rea esküdven, azonoknak megh attam.²⁹ Ebbül egiet attak io akarattjokbul az káros emberek, constál. Az ket lo, mjnt tolvai marhala, az megh fogásert nala maradot, mint idegen legyenje, melly lonak egyket atta el fl. 8, masikat fl. 6, constál Gáll Imre magok akarattjok szerent relatioiábul.

²⁶ Hordóját is elvette.

²⁷ De azok.

²⁸ Tés, Veszprém m.

²⁹ Azonoknak: azoknak. — L. a 20. jegyzetet.

37. Somoghý Janosson vót 6 artant, az mellý artanyok megh ertenek volna fl. 30, es tartanj valo malaczokat nro. 12 [fl. 8].
37. Somoghý Mártonon hogy hat artant vontam vótt 6 artánt tizedben vótte, melliet ratioiában inserált. Mivel penigh más okert, hanem hogy azon marhákat az tized az ur földén őrzótte marhait, es megh tudván, előtt el szóktettek volt, hogy megh tizedlik az utanna küldven, az hai-marhakat, előb álván, duk az malaczokat farat-kültem utanna haidut, es szagokert megh óttek; az urnak eö Naghanak constál Gál Imre relatizedet ki hántam, melliet rationibus inseráltam. Az tionjából.
37. Somoghý Martonon hogy hat artant vontam vótt 6 artánt tizedben vótte, melliet ratioiában inserált. Mivel penigh más okert, hanem hogy azon marhákat az tized az ur földén őrzótte marhait, es megh tudván, előtt el szóktettek volt, hogy megh tizedlik az utanna küldven, az hai-marhakat, előb álván, duk az malaczokat farat-kültem utanna haidut, es szagokert megh óttek; az urnak eö Naghanak constál Gál Imre relatizedet ki hántam, melliet rationibus inseráltam. Az tionjából.
38. Jeneý³⁰ embőrón vót 2 tallert [az ki fl. 3]. Az ur törvenye husz forinton marasztotta volt.
38. Az jeneý emberen penigh hogy három forintot vettem volna, nem constál, hanem ugian ot, Deveczerben város szeki leven, es azon ember citatus adstitisset, Órszy Peter uram procatora leven, vallatlan procatorja lévén, megh marasztották azon embert³¹, es nekem az varban küldöttek occasione tali, hogy ha valamit vehetek raíta, vegiek. Es megh is alkuttam vele három forintban, de mastis oda vagion, nekem soha semmit sem adot.
38. Jenőy emberen vótt két tallert. Nem constál, mellirül bizonságot teszen Vajda Gergely. Iollehet igert volt, de semmit sem adot.
39. Aýkaj Adorian Istvanon vót fl. 6 den. 50.
39. Aikaj Adorian Istvanon hogy megh vettem az hat forentot 50 pénzt, oka volt, hogy az ur pusztaiat hatalmasul elte.
39. Aikaj Adorián Istvanon vótt fl. 6 den. 50, agnoscallia.

³⁰ Ma Somlójenő, Veszprém m.

³¹ Megbirságolták, mert ügyvédvallás nélkül képviseltette magát a város széke előtt Órszy (Eörsy) Péterrel.

40. Mihály falva³² nemes embereknék hajította be az kis vasarhely puztarol 39 ókróket, egiket le vagatta [fl. 36]. Mjnden ókórtul vót ötven otven penzt.
40. Mihál] falva] nemes embereknék hogy el haitattam harmincz kilencz eókróket, oka az, hogy az ur földét es makkos erdejet hatalmasul eltek, es vettem birságot kilencz forentot. Az egyk ókrót penigh hogy az katonak, az kik haitották, le vagtak, aszt az ú faratságáert mindenút megh czelekeszi az katoná.
40. Mihali falvai nemes embereknék 39 ókróket illehet be haitotta, mivel az ur pusztalan hatalmasul órzóttek, azon be haito katonák egykert hogy kózzúlók magok faratsagaiert le vagták, edoceallia, Vaghì Andrasnak közì hozza nem lévén.
41. Latos Imrön vót, bezpremi hajdun, tall. 3 [melý fl. 4 den. 50].
41. Beszpremi Látos Peteren³³ hogy vontam volna harom tallert, nem constál. Vettem, de illien occasioval, mivel hogy veszet el oda ala az Säär mellet egy szeregh szórtés marhája, melly marha az en kezemhez került es utanna iúven mind az káros emberek, mind az katonák, attak magam faratságáert harom tallert.
41. Beszpremi Látos Peteren vót 3 tallért magha fateallia, mivel bizonyos kárvallo emberek mellett faradozván, szórtes marhaiokat nala megh találván, abbeli faratsagaiert magha io akaren kezemhez került es rattaiából adot 3 tallert, melliet kész megh bizokáros emberek, mind az nettanè.
42. Dobos Tamasnak maradot Vaghý Andrasnal 9 forintja magha szolgalattya.³⁴
42. Dobos Tamás szolgalattiban hogy elvontam volna kilencz forentot, non stat. Producallia es ki tecczik belóle, ha nem fizettem.
42. Dobos Tamas szolgalattiban hogy fl. 9 vont volna el, tagadgia. Kivantatik, hogy azon Dobos Tamas edoceallia ; ha meltatlanul, kesz refundálnè.
43. Ajkaý embörön, Bertalan Istvanon vót fl. 4.
43. Bertalan Istvánon azért vettem az negy forentot, hogy az ur földet hatalmasul elte marhaival.
43. Aikaý Bertalan Istvánon vótt fl. 4 stál.

³² Ma Mihályfa, Veszprém, akkor Zala m.

³³ A tanúvallatás szerint: Imrén.

³⁴ Ti. Szolgálata után, béréből.

44. Kis Apatiban lakozo 44. Kis apati Illes Giór- 44. Kis apati Illies Giór-
Illyes Györgien vot 2 gión hogy megh vettem gión vótt fl. 3 stál.
tallert [fl. 3]. az három forentot, oka
volt, hogy el akart szólni
az ur földérül.
45. Aýkaý Adorjan Giór- 45. Aikaý Adorián Giór- 45. Aikaý Adorian Giór-
gión vot 8 tallert [fl. 12]. gión hogy megh vettem gión vótt tall. 8 stal.
az tizenkét forentot, oka,
hogy hatalmasul az ur
földét es makkos erdejet
elte, megh vettem az
niargallo penzt.
46. Deuezeri Szombat 46. Deveczerj Szabo Ja- 46. Deveczeri Szabo Ja-
Szabo Janosson vont el nosnak nem két kappann- noson hogy 2 két kap-
2 kappant, az mely megh iat, hanem egiet az hai- pant vót volna, nem
ert volna den. 50. Azt duk az arokban le ver- constal.
mondta : nem neked ték, vélvén, hogy az vár-
valo. bul szaladot volna.

Pettendiek.

47. Por Lukacson vót 3 47. Petendi Por Luka- 47. Petendieken, Por Lu-
sórtes marhat [fl. 15], czon igaz hogy három kacson 3 artant, Nagy
Nagy Gergelyen vot 4 artant vettem, de tized- Gergólión 4, tizedben veti,
sórtes marhat [fl. 20]. ben es rationibus inseral- melliet ratioiában in-
tam. Nagy Gergeltül ha- ralt.
somlokeppen negiet, aszt
is tizedben, melliet, ut
praefertur, rationibus in-
seráltam.
48. Kis apati Illyes Giór- 48. Kis apati Giörgiön 48. Kis apati Giörgiön
gyön vót 2 tallert [fl. 3]. hogy vontam volna ha- hogy vet volna fl. 3,
rom forentot, nem tu- negallia, szemelliet sem
dom ; megh szemelliet ismervén. Kivantatik,
sem ismertem. hogy doceallia azon Kis
Apati Giörgy, kész re-
fundálni.
49. Molnar Balasson vót 49. Molnar Baláson hogy 49. Molnár Baláson vótt
fl. 12. tizenket forentot vontam fl. 9 bizonyos porlekedes
volna, non stat, hanem veget, nála törvenj na-
magok hoztak be, hogy pigh hagiván, maradot
nemí nemű Gesztenies kezénél.

nevű szőlőn pórlóttek volna, es mind az kettő le akarta volna tenni, es így egy masnak nem engedven, törveniigh sem egýk, sem az masik föl nem vette, hanem kezennel maradot az az penz. Melliet ugy hattanak ot, hogy az törveni az kinek az szőlőt adiudicália, az tegie le az penzt.

50. Item azon embórtúl vót, Molnar Balasson, 5 ako bort [fl. 30]. Gall Imrö ellen jót illjen panasz be ezön kis apajtaktul, hoga ez el mult 1650. eztendöben, farsangh tayban, mjdön az bornak ket ket forinton jart volna az bornak akoja, az szegeny emböröknek nagy karara csak egy tallerer foghialta el akojat. Ugy mjnt ezöknek: Töt Miklostul akot 14, Szalay Martontul urnat³⁵ 9, Czapó Görgitul urnat 4 $\frac{1}{4}$, Illyes Janostul urnat 5, Kis Andrastul urnat 4, Illyes Petörtül urnat 4, Szalay Benedektül urnat 6 $\frac{1}{2}$, Illyes Gergöly urnat 8 $\frac{1}{4}$, Czapó Gergölytül urnat 7 $\frac{1}{2}$, Sipos Gergölytül urnat 4 $\frac{1}{2}$, Illyes Geörgytül urnat 7.

50. Hogy ugian azon Molnar Baláson az eöt ako bort vontam volna, oka az, hogy nyilván valo latorsagalert, melliben tapasztaltatot. Az bor vétel dolgat az mi illeti, az ur eö Nagha számára vasarlották, számadásban adatott az deveczery korczomarostul. Exlimár Matias bor vasárlását az mi illeti, az ű^b kigielme számadása.

50. Item azon Molnar Baláson vett 5 ako bort el költötte az magha szükségére; refundalni tartozik. Az mi az borok vásárlását illeti, Exlimar Matias uram foglalta es vasarlotta groff uram eö Nagha számára, az melliekrül magha bizonságot tett egy részéről, az mas részét penigh praetendálliak, hogy Vaghi Andras foglalta volna el; aszt tagadgia es kész edoceaní.

³⁵ E szó itt s a továbbiakban „ur.” alakban van rövidítve. A szöveg helyesírásához alkalmazkodva fejtettük ki „urnat” formában.

^b ű = u²⁷

Exlimar Mattyas ugian ezón Kis Apatiakon 1650. eztendőben, Szent Marton nap tajban, ket ket forintban foghlalta elakoyat ezeknek rőnd szőrent : Vargha Janosset, urnat 2, Czapo Giorgion urnat 3 $\frac{1}{4}$, Illyes Janostul urnat 5, Illyes Peter borat, urnat 3, Sipos Gyorgy bora urna 5, Illyes Giörgien vőt urnat 5, Molnar Balas urna 9 $\frac{1}{2}$, Bencze Istvan-tul vőt urnat 7. Harmad fel forintón rea arulvan,³⁶ adot erőtte fl. 2.

51. Vaghý ellen valo inquisitio.

Deueczeri porkolab, Ceh Peter, iuratus examinatus fassus est, cum haydonibus nihil dicit.

Czighý Mathe megh eskút, nihil dicit.

Vaghý Andras vőt Barat Farkasson 30 tallert [fl. 45], hiti utan vallya Kajari Istvan.

Gudacz Istvan nihil scit.

Orkuthý Istvan pariter retulit, sicut praecedens, hogi Barat Farkasson vőt 30 tallert.

52. Kinczes Andras hitj utan vallia, hogi vőt Borbelý Petőrőn fl. 1.

53. Item Lossi Gergő-

51. Barát Farkáson az minemű harmincz tallert vettem volt, az ur eő Nagha kegielmes paranczolattiából vissza adtam.

52. Barbelj Peteren egy forentot nem vontam, hanem az egy forentert két szúkségére.

53. Losý Gergeliőn fia-

³⁶ Bár harmadfél forint volt az ára.

lyönnis vót fl. 1.

megh vettem az egy fo-
rentot: azért hogy az
vetemenies kertben az fia
haima lopni ment volna;
megh tapasztaltak es ugy
vettem egy forentot.

54. Magnak³⁷ vót birsa-
got fl. 14 egy rab el
szalaytassaert.

54. Az rab el szaladásert
hogy az haidukon megh
vettem az 14 forentot:
mivel hogy eők tartoz-
nak az kapun lenni, es
az rabot őrzeni conven-
tiojok szerent, azért vet-
tem megh raitok, es azok-
nak attam, az kik azon
rabot megh fogták, es
kezemhez hoztak.

54. Rab szaladásért
hogy fl. 14: az kapun
valo vigiaztalansagokert;
azoknak atta, kik azon
rabot megh fogták s ke-
zehez atták, constál nil-
tiojok szerent, azért vet-
ván.

55. Kandiko Gergőlyen
vót egy külső ranto pus-
ka³⁸ [fl. 7].

55. Kandiko Gergelinek
nem en, hanem az hai-
duk megh fogtak, es azzal
egíút az puskaikat be hoz-
tak, melliet ha kívánta-
tik, producálok.

55. Kandiko Gergelitű
elvót puska az papa
várban vagion, constál

56. Praedikator fiatul vót
egy hajot birsagul [fl. 4].

56. Az praedicátor fiátul
hogy el vontam az haiot,
oka volt, hogy kupi joba-
ginak el verte volt szór-
tes marhait, azért bir-
ságul vittem el az haiot
az ur eő Nagha toiára,
melli mast is ot vagion.

56. Az praedicator fiatul
elvót haiot mast is az
deveczeri ton az ur eő
Nagha számára vagion,
melly constál nyilván.

57. Mostaný ispaný, Hor-
vat Janos, hiti utan mond-
gia: Tudom nyilván azt,
hogý ez iden tekozlót ell
23 ako bort. Item aztis
tudom nyilván, hogý Toti-
ban 7 kőből dezma gabo-

57. Mastaní ispán hogy
mondgia, hogy az ur-
nak eő Naghanak 23 ako
borát el tekozlottam vol-
na, non stat. Ha tekoz-
lottam, magam penze-
men vettem es magamet

57. Az deveczeri ispan-
nak vadolása helítelen,
mivel Vághi Andrasnak
szamadásában³⁹ iár, ha
több ratioi között nem
inserálta, ha mi az jo-
szágh iövedelmében hatra

³⁷ Helyesen: magának, a maga részére.

³⁸ A puska rántója: a puska ravasza. Ez időben már többféle (kanócos, kerék-
lakatos, kovás) puska volt használatban, melyeknek „külső rántó”-ja, ravasza volt.

³⁹ Fizetésében.

nat tekozlott ell. Viszon- tagh aztis tudom nyilván, hogy Kövago Eörsről vittek Totiban 9 kőből gabonát, aztis azon helyen költötte el, ő tudgia, hova tőtte. Item aztis tudom nyilván, hoztam Vasarheljéről erdő berben zabot 14 ½ cubulos, item kappantis nro. 5, aztis eö költötte ell. Item masodszoris 9 kőből zabot 1/2 es 9 kappant, aztis eö tekozlotta ell.

58. Kövago Örsön lakozo Baronjaj Tamason vót fl. 9.

59. Pettendi Tot Tamason es Szabo Miklosson vót 2 roka bőrt. Fölljül rea igen megh verette.

60. Item Boczkaĵ Gergöljén vót 1 artant [fl. 6].

ittam; valamenni bora volt az urnak eö Naghanak, egy hordoival kiarultattam, az többi eppen ugy, az mint kezemhez administráltatot, maradot. Es hogy az minemű gabona Totjban es Küvaghó Eörsön elkölt, tiszta roz levén, abrakul magam lovaira es több emberseges emberekére költöttem a zűretkor. Es hogy tizenegy kőből zabot elköltöttem es öt kappant, szolga leven kentelen voltam véle. Item hogy kilenc kőből zabot es kilencz kappant elköltöttem, ahoz niulhattam, az mi kezemben volt.

58. Item hogy Keövaghó Eörsön Baraniaĵ Tamason vontam kilencz forentot, erre sem emlekezem.

59. Hogy petendi Tott Tamason vettem két roka bőrt, szolga lévén talám megh erdemlettem. Hogy megh verettem volna, nem constál s nemis igaz.

60. Hogy Boczkaĵ Giörgiön vettem egy artant, az ur eö Nagha jobagja lévén, az igaz dezmat vettem ki marhaja közzül.

volna. Az mi penigh az gabona felől valo vadozását tartia az ispannak, aszt tiszta roznak mondgia lenni es hogy az szűretkor magára s emberseges emberekre költötte volna, nem tagadgia.

58. Barany Tamason vött fl. 9 tagadgia; negy fl. hogy adot, aszt vallia, mivel az ur eö Nagha földerűlszörtes marháit haitották volna el, azokat hogy vissza bozatták, azoknak is adot fl. 4, melliet kész edoceálni.

59. Tott Tamason es Szabo Mikloson ket roka bőrt vont, nem tagadgia; egy mássál vetekedven panaszolkodvan egy masra, attak io akarattlokbol.

60. Boczkaĵ Gergelien az egy artánt tizedben vőtte, melliet ratiolában inse-rált.

318.

1655, Pápa¹

A devecseri bíró a földesúri mézárstébkől a tisztartó által vágatott húst két devecseri jobbággal önhatalmúlag elvitette. Minthogy a perbefogott bíró az úriszék előtt nem jelent meg, az okozott kár összegén és a makacsság bírságán marasztalják el.

Causa domini magistratus ut A contra providum Gregorium Vaida, iudicem primarium oppidi Deueczer velut I.

Pro domino comite idem,² qui supra, dicit, hogi ez jelón^a valo 1655. eztendőben, circa festum Circumcisionis Domini, midőn ez dominus terrestrisnek deveczeri tisztartója, Kozma Janos uram ez dominus A-nak paranczollattiból tehen húst vágatot volna Deueczerben az varos szüksegere bizonios meszarossa által, ez I, nem tudatik honned indítatvan es miczoda magában elvegezöt szanszandektul viseltetuen, ket deveczeri embert, egiket Talian Istvant, Deueczerben Bezprem varmegieiben lakozokat az meszar szekre rea küldven, az honned az le vágatot tehen húst az maga szabad akarattiból elvitette, es oda tötte, az hova akarta, ezön dominus terrestrisnek subiectussa leven, nem kiezin praejudiciomara. Kivannia azert az dominus terrestris: mint paraszt alatta valo subiectussa, tam ex parte committentis, quam commissorum³ seorsim et singillatim convinealtassanak cum refusione damni ablati fl. 6 praevalentis.

Deliberatum est. Pro I nemo, ideo convineitur in onere actionis et non venientiae.

O. Lt. Kamarai lt. Miscellanea No. 12. Urbarialia, fasc. I. Prothocollum sedis dominialis domini Papensis ab anno 1650. 26—26v. l.

319.

1656 február 4, Pápa¹

Az alperes — a kereset szerint — a Délvidéken vásárolt beteg marhákat hajtott a földesúri gulya közé, s ennek következtében az úr sok állata elhullott. Az alperes a panaszt alaptalannak mondja, mert a sors nincs az ember hatalmában. Az úriszék megállapítja, hogy az egész országban dögvész pusztított, „ami Isten büntetése volt”, a keresetet tehát elutasítja.

¹ A jegyzőkönyv sem az úriszék dátumát, sem a bírák nevét nem tünteti fel, az 1655. év a perszövegből állapítható meg. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² Az előbbi úriszéken Horváth Miklós volt a földesúr ügyvédje.

³ Mind a hús elvitelére parancsot adó bíró, mind a tett elkövetői.

^a ő = o²²

¹ Az úriszék tagjainak felsorolására szolgáló hely a jegyzőkönyvben üresen maradt. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

* Causa eiusdem domini magistratus ut A contra agilem Matthiam Meszaros velut incattum.

Pro domino A idem, qui supra, cum iisdem dicit. Mikeppen ez el mult 1655, Sz. Jacab apostal nap taiban ez I² tudatik honnet indetativan, bizonicos szamu eöregh labas deögös marhat oda ala valo emberektül³ vett^a volna ez I. Mely deögös^b marhat hir nélkül ezen dominus magistratusnak papai major-jaban leveö guliaja keöze jartothassa, mely vagion Beszprem varmegieben, az hol eörzette, es mingiarast dögleni kezdet, mely deögös marhajarul az dominus A-nak ā marhojara rea ragadot, ugy annira hogy többet szaz tallernal vallo kárt tett ; mely kar tetele, tudnillik ā megh irt szaz tallert adjudicalni kivannia.

Pro I Mosoni cum nostris et cum generali protestatione cupit praesentem actionem simpliciter corruui et invalidari, siquidem nullum fundamentum haberet, neque aliquod meritum in se (ruminando) contineret, nam fortunam neque homini, neque pecoribus homo existens dare quiret. Reservando ulteriorem suam cautionem.

A dicit actionem suis qualitibus et etiam fundamentum habere, ideo ut supra.

Deliberatum est. Siquidem tam inter homines, quam vero pecora per regnum infectionem grassasse constaret, quod non eorundem pecorum eo facta pulsio, verum poena Dei intulisset, ob hoc idem I, uti minus culpabilis, a persecutione causae praesentis simpliciter absolvitur.

Uo. 28. l.

320.

1656 április 26, Pápa¹

Ugodi jobbágyot azzal vádolnak, hogy idegeneknek adott el fát, a töröknek pedig elárulta, hogy a gyimótiak Olaszfalu nevű pusztán legeltetnek, így a török a gyimótiakra a puszta használatáért adót vetett ki. Minthogy a faeladás Ugodon régtől kezdve szabad volt, az alperest a kereset e része alól felmentik, s minthogy a legeltetés beárulására egyetlen bizonyíték, a falu bírójának tanúsága nem elegendő, az úriszék elrendeli, hogy erre vonatkozólag a tisztartó tartson tanúvallatást.

Causa domini magistratus ut A contra providum Joannem Dorman in Ugod commorantem velut I.

² A „nem” szó kimaradt.

³ Délvidéki emberektől.

^a E szó előtt az eredetiben vessző van. ^b A második ö = o¹⁸.

¹ Az úriszék tagjai: Széplak-i Botka Ferenc, Zala és Somogy megyék alispánja, Bogacz Ferenc főszolgabíró és Oroszi Adám szolgabíró Veszprém megye részéről, Horvath György, a pápai királyi katonaság alkaptánya, Tholdy Márton, a gyalogosok vajdája, Aczadi Balázs, Jankovics Péter és Sreter János. — A jegyzőkönyvből ezt s a 321. sz. alatti ügyet közöljük.

Pro domino A idem, qui supra, cum iisdem dicit: Hogi ez I, nem tudatík honned indittatuan, etc. ez jelön valo eztendöben s mind pedigh az el mult eztendőkben egiczoris, maszoris, maganak anni hatalmat vindicaluan, ura tilalma ellen bizonios takaczi² nemes embereknek mind epületre s mind tuzre valo fat az ugodi Bakanion³ penzön adot el. Kivannia azert az dominus A, hogi ez I mint ura szabadsagat hatra teuö s tilalom megh bonto hatalmas, dyan conuincaltassek. Ezzel nem elegödven, hanem ezön I az gimotiakat az töröknek el arulta, az Olaszfalu pusztara⁴ hogi marhaiokat jartattiak, es mar az ulta maganossan valo sumat kivan az török azon gimotiaktul az megh nevezöt puszta veget,⁵ az dominus A-nak nem kiczin praejudiciumiara. Ez irantis, mint törökkel praktikalo es puszta es vadolo⁶ s kart tevö, erdöme szörent meg büntetodgiek.

I personaliter adstando dicit, hogi az fat mindenkor szabad volt el adni. Az mi az pusztarol valo arultatassat illeti, azt nem tagadgia.

A protestatur. Quoad primum punctum, dicit: Szabad az, kinek vonjö marhaia vagion, melliet maga szekeren masua el viszön, de az kinek ninczen, nem szabad senkinekis husz forint birsagh alatt szabaditania mast az Bakonra. Ennek penigh nem leven vönio marhaia, incurralta ezön föliül megh irt poenat, melliet coram tribunali megh vallot. Az puszta el vadolassatis nem tagadgia, es nagio bizonysaghnak okaert az tauali býro relatiojabolis ki teczik coram tribunali, ezirantis erdöme szörent hogi megh büntettessek, kivannia.

Deliberatum est. Miel az incattus azt feleli, hogi ab antiquo, miulta Ugodot megh szállottak, mindenkor szabadgiaban volt mind tuzre valo fat s mind epületre valot el adni, akar papaj embernek s akar hova valonak, meli býrak uraymek előttis constal, azert eö keglknek ugi teczik, hogi semmin nem conuincaltatik, hanem ez keresetből simpliciter absolvaltatik. Az mi penigh az töröknek valo arultatast illeti, azt eö keglmek ugi talaltak, hogi tisztarto uram Ugodban s mind Gimothon inquiraltasson, mivel az egi býronak vadlassa igen kiczin vagi soholt semmi.⁷

Uo. 34—34v. l.

² Takácsi, Veszprém m.

³ A Bakonyerdőnek az ugodi határban levő részén.

⁴ A puszta Ugod és Szücs Veszprém megyei községek között terült el.

⁵ A „magánosan” szó annak kifejezésére szolgál, hogy az összeget kizárólag a puszta használatának adójaként vetették ki. A puszta helyeket ti. a török nem tudta számon tartani, azokat tehát a szomszédos községek mint saját területeiket legeltették minden adófizetés nélkül. Ez olykor évtizedekig sikerült, s a legtöbb esetben, mint ezuttal is, csak beárultatás vetett neki véget.

⁶ A pusztát beáruló.

⁷ Feltűnő, hogy a vádlott beismerését (amit pedig az egykorú jog „regina probarum”-nak, a legfőbb és mindig elegendő bizonyítéknak tekint), az úriszék nem veszi figyelembe, az ítélet nem is hivatkozik reá.

321.

1656 április 26, Pápa

A katolikus vallásra áttért nőt ebnek csúfoló, az úriszék előtt betegsége miatt meg nem jelent jobbágyasszonyt nyelvváltáson, azaz 20 forinton marasztalják el.

* Causa eiusdem domini magistratus ut A contra honestam mulierem providi Andreae Szabo velut I.

Pro A Horvat cum nostris proponit. Mikeppen ez ielön valo 1656. ezten-dőben, husvet nap¹ tayban, nem tudatik michoda rosz nyeluesködestül indít-van, it Papan, Bezprim varmegieben, midön Szabo Geörgi feleséget mondottak volna, hofi papistava löt, mondotta: hat ebbe löt;² az papista religionak³ nem kiczin praeiudiciomara, mellý rosz czeleködeti miat hofi erdöme szörent convincaltassek, kivannia.

Pro I maga ura elő aluan, azt mondgia, hofi nem jühet, miuel betegh.

A protestal es azt nem constalni mondgia býrak urajmek előt, hofi betegh volna. Mas az, hofi vallatlan³ procatoris, es personaliter köllene com-
parealni.

Deliberatum est. Miuel hofi maga szömelýeben nem compareal, procatora penigh nem felelhet, mnt hofi procator vallasa ninzen, hanem contumaciter absentalta magat, ideo convincitur in emenda linguae. Mellýet megh valthat husz forintall.

Uo. 34o—35. l.

322.

1657 február 8, Pápa¹

Az úr egy pápai kádár elhalt feleségének végrendeletét érvénytelenítetni akarja, s a hagyaték felét követeli, mert a végrendeletben a földesúrnak járó illetékről nem történt intézkedés. A perbefogott kádár védekezésül felesége tudatlanságára hivatkozik, s ígéri, hogy az urat kárpótolja, az öröklött javak utáni szolgáltatásokat pedig pontosan teljesíti. A földesúr ennek alapján visszavonja a keresetet.

¹ Ez évben április 16.

² Hát ebbé lett.

³ Az asszony perbeli képviselőjével szabályszerűen meg nem bízott.

⁴ A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

¹ Az úriszék tagjai: Szep Laak-i Bottka Ferenc, Zala és Somogy megyék alispánja, Radovan István, Veszprém megye alispánja, Kisfaludi János, Vaida, másként Horvath György, a pápai lovaskatonák előljárója, Bogacz Ferenc és Oroszi Adám Veszprém megyei szolgabírák, Toldi Márton és Somogi János pápai vajdák, Sretter János, Jan-kovicz Péter és Szili Márton esküdtek. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

Levata causa eiusdem domini magistratus contra Joannem Pál, vietorem Papansem veluti I et filiam Mariam, Eufrosina eiusdem incatti antea consorte procreatam.

Pro domino A idem, qui antea, dicit: Hogi nehaj Frusina aszoni, előb Pinter Szaiczzer Janosne, annak utana ez megh neuezet I-nak feleséghe, az elmult 1656. esztendőben, circa festum sancti Martini, e uilagbul kimulasa előt it Papan, Veszprem varmegieben, ezen papai haza uéget es teöb jouai uégetis testaluan, jobbaji aszoni léuén es hazais paraszt, az beuet töruéni es szokas szerént testamentomaba az terragiomat, tudni illik az 4 fl. megh nem hatta. Mely czelekedetiuel megh uetuén földes vrat, testamentom tételétis megh bontotta érete. Az mely nem czelekedetjuel mintha csak nemis testalt uolna, olian; hanem hogi annakis legh alab minden iouainak fele² az földes vra meltan kiuanhattia, melyre töruent uar. Az mely megh nem hagias constal az testamentombolis.

Pro I Mossoni cum nostris, ne in praesentem acquisitionem quovis modo consentire videatur, dicit: Error ab ipsa defuncta I commissus non sponte studio aut voluntarie factus est, verum ex inscientia tam defunctae personae, quam vero moderni I. Minekokaert ezen I kész az dominus A-nak ebbeli fogiatkozasert keduet keresnè, egiebarant mind a controuersa hazrul, mind pedigh egieb iouakbul, amind edigh szolgálatot es egieb adot praestalt, tam supervivente defuncta uxore, quam vero in praesentiarum deinceps praestaturum se obligat. Unde cuperet se simpliciter absolvi praemissa oblata praestando, de quo peteret iudicium.

Cedit dominus terrestri modernae actioni, ratione non legati terragii erectae.

Uo. 40v—41. l.

² Helyesen: felét. — Mint más pereinkből is látható, a jobbágyok örökösödését Pápán helyi szokás szabályozta, mely bizonyos fokig eltért az országos gyakorlattól. Az utóbbi pl. az örökhagyó ingatlan vagyonának egy részét juttatta a földesúrnak, terragiumot azonban — mint örökösödési illetéket — nem kívánt a jobbágyoktól.

323.

1657 szeptember 22, Pápa¹

Ostffy Tamás mihályfalvi jobbágya 28 évvel korábban négy ökröt adott el 60 forintért az Esterházy család egyik császári jobbágyának, ez azonban a vételárat életében nem fizette meg. Most Ostffy Tamás pert indít a revó örököse ellen, követeli annak úriszék elé állítását, a 60 forintnak az időközi kamatokkal együtt leendő megfizetését és a pénz jogtalan visszatartása miatt büntetés kiszabását. A perbefogott jobbágy földesurának ügyvédje a keresetlevél másolatának kiadását kéri, hogy védettje a feleletre fölkészülhessen. Bár ez ellen a jelperes óvást emel azon a címen, hogy az alperes a török és a nagy távolság miatt nem tud majd ismét megjelenni az úriszék előtt, a kért másolatot kiadják. A következő tárgyaláson az alperes ügyvédje — arra hivatkozva, hogy a jobbágyok egymás közötti ügyeiben a falusi bíróság illetékes, s a jobbágyoknak ezt a „privilegiumát” a földesuraknak tiszteletben kell tartaniuk, — kéri az ügynek az alperes jobbágy lakhelye, Császár falu bírósága elé utalását. Az úriszék átteszi a pert.

Causa generosi domini Thomae Ostffi ut actoris contra providum Joannem Fodor, colonum et iobbagionem illustrissimi domini comitis Pauli Esterhasi etc. in possessione eiusdem Czaszar, comitatu Comaromiensi adiacente yeluti incattum.

In persona dicti actoris Joannes Raksi cum nostris proponit: Qualiter superioribus dudum retroactis temporibus et annis, cuius iam 28 citra vel ultra extaret annualis revolutio, providus condam Petrus Nagi, colonus et iobbagio dicti actoris attunc superstes in portione sua possessionaria in possessione Mihali falua² districtu Kemenés alia et comitatu Castriferrei habita residens, certos quosdam quatuor boves in et pro florenis 60 mutuo et sub spe futurae restitutionis provido condam Benedicto Fodor, genitori videlicet antelati I attunc similiter in vivis existenti, dedisset et assignasset. Quam quidem 60 florenorum Hungaricalium summam licet idem venditor vita durante sua saepe saepius ab eodem olim Benedicto Fodor sibi reddi restituique curasset, idem tamen quondam Benedictus Fodor, nescitur quibus usus considerationibus, eidem quondam Petro Nagi minime restituisset, verum in eodem debitor manifestus exstitisset. Quo quidem quondam Fodor medio non exsolutionis praetactae summae tempore e vivis sublato causaque eadem per apprehensionem bonorum mobilium et haereditariorum in modernum I, tanquam legitimum et indubitatum successorem devoluta exstitisset. Unde vellet idem actor memoratum dominum comitem ratione praevia in causam convenire praescriptum-

¹ Az úriszék tagjai: Szeplak-i Botka Ferenc, Zala és Somogy megyék alispánja, Sandor György, Horuath György, Czapari Miklós, Oroszi Ádám és Bogacz Ferenc Veszprém megyei szolgabírák, Duymouich János, Jankouicz Péter, Tholdi Márton, Körösi Ferenc Veszprém megyei esküdtek és más, jogban jártas személyek. — A jegyzőkönyvből ezt s a 324. sz. alatti ügyet közöljük.

² Ma Kemenesmihályfa, Vas m.

que colonum suum iuri statui ac antelatum summam pecuniariam una cum solito interesse, medio levationis tempore exinde provenire debente, eidem dicti actoris colono reddi, restitui et readiudicari ac insuper eundem colonum in poena violentae detentionis convinci. Super quibus petit iudicium.

Pro I Horuath cum nostris et cum protestatione petit par.

Procurator domini A protestatur super ista parium petitione et dicit terminum dari non debere, siquidem ob metum et distantiam loci saepius hic comparere nequiret, verum non obstante domini I procuratoris protestatione urget, ut respondeat directius ad meritum actionis.

Procurator domini I inhaeret suae postulationi. Et ex quo non esset magistratus ipsius, ideo in instanti non teneretur respondere metusque Turcarum hic et nunc non adeo esset formidandus.

Procurator A inhaeret suae postulationi legali.

Deliberatum est. Dantur paria.

[A per folytatása uo. 1658. január 17-én:]³

Levata causa egregii Thomae Ostffi ut A contra praefatum I.

Pro A Laurentius Mosony cum nostris iuxta meritum actionis petit iudicium.

Pro I idem, qui antea, cum iisdem cupit primum et ante omnia praesentem dominum actorem, veluti incompetentem actorem, a persecutione praesentis causae amoveri ex hac ratione, quod introdenotati praetensus debitor et acquisitrix essent rurales personae et per hoc contra se in invicem litigare deberent, cum ipsemet dominus modernus actor praetensum debitorem non iuri statuere cuperet, sed ipsum rusticum in causam attraheret.⁴ Ideo, ut supra.

Procurator A: actionem esse bono modo erectam ipsumque A competentem in praesenti actione sua actorem esse, ideo, ut supra.

Deliberatum est. Az actio bono modo vagion fundalua; kivannia aztis, hogi juri staualtassek, maskeppen penigh az partis el vótte, harmad keppen penigh az A holdulatlan,⁵ ideo tartozik felelni az I.

Procurator I protestatur super ista deliberatione et dicit ulterius haberi hoc inter rusticos pro usu recepta lege, ut in facie loci, uti⁶ nimirum in causam attractus residentiam haberet, ibi litis motio permitti deberet, nam domini quoque terrestres suos rusticos in suis privilegiis impedire non possent, ideo relegari cupit.

³ Az úriszék tagjait I. a 325. sz. per I. jegyzetében.

⁴ Az alperesi ügyvéd érvelése rabulisztika. Mint az alábbi közbenszóló ítélet is elismeri, a perindítás helyesen történt: az ökrei árát kereső jobbágy helyett itt földesura a jog szerinti felperes, s ez az adós jobbágyot perrendszerűen, ura által kívánta a bíróság elé állíttatni.

⁵ Azaz nem lakik a töröknek alávetett, hódoltsági területen.

⁶ Helyesen: ubi.

Procurator A dicit nullam esse allegationem procuratoris domini I, ideo neque admittendam,⁷ siquidem superinde iam iudiciariam deliberationem recepisset, cui accomodet I se, alioquin iudicium.

Procurator I inhaeret praemissis et petit dicendo non constare hoc dominis iudicibus, quod revisioni discussionique consensisset in praesenti foro dominus terrestris.

Deliberatum est. Tisztaito uram recognitioiabol vilagossan ki jün, hagi eö keglme ügy anuult ennek az revisionak, hagi ha füstín kőle azt adossagot keresni avagi az ur szekin,⁸ ez okból relegaltatik ez kereset az polgarnak füstire, Czaszarra.

Uo. 48v—49., 56v—57. l.

324.

1657 szeptember 22, Pápa

A borsosgyőri jobbágyok a földesúri bormérés idején, bírságos tilalom ellenére, Pápara jártak kocsmába. A földesúr az emiatt eladatlanul maradt 27 akó bor árának megtérítését követeli. A jobbágyok azzal védekeznek, hogy nem tudtak a tilalomról. Az úriszék döntése szerint erre meg kell esküdniök; ellenkező esetben a kereset szerint elmarasztalják őket a bírságon s a kár összegén.

Causa domini magistratus ut A contra universos incolas et inhabitatores possessionis Borsós Győör uti colonos ipsius domini A velut I.

Pro domino A Horuath cum nostris dicit: Mikeppén ez ielenualo 1657. Nagi Boldogh Aszoni nap taiban, midon az dominus A-nak egi hordo borat uite uolna ki korczmara Borsos Győört lakozo Bereczk Mihali neuü jobbagia, es azt ki kezduén, husz forint bírsagal megh uolt paranczolua, hagi azon dominus magistratusnak bora kiüül mashoua ne mereszelienek korczmara meni, az megh irt bírsagal semit nem gondoluan, az I-k falustul Papara iartanak be borért egienlö akaratbul. Mely megh irt dominus magistratusnak kiuit bora febe maraduan, el souankodot¹ es semire kelö let, raitais maradot az czaplaron. Azert, hagi mind az tilalomnak onussan conuincaltasanak seorsim, mind penigh az bor ara, mely lehet circiter ako 27, anakis az ara readjudicaltasék, kiuania.

I personaliter astantes azt felelik, hagi soha enek előte atul nem tilalmaztak, hagi ide be a varosra be ne ianhasanak bor inia, se pedigh ki hordani hazokhoz, most sem uolt tempore in actione denotato azon tilalom tutokra.

⁷ Semmitérő az alperes ügyvédjének érvelése, tehát nem engedhető meg, hogy a pert kívánsága szerint áttegyék.

⁸ Hogy a tisztartó csak feltétolesen egyezett bele az ügy úriszéki tárgyalásába.

¹ Félben (eladatlanul) maradván, megsavanyodott.

Az vr ö Naga borais nem magok miat, hanem magatul a bor elsuaniadot, arrul nem tehetnek. Kiuniak azért, az előbeni szabadságokban megh maraduan, ab impetitione domini A hogi simpliciter absolultasanak.

Procurator domini A heltelennek mondgia az I-knak mentseget, miuel constal mostani tisztartó vramtul a praemissa prohibitio. De dato, ha szinten a nem let uolna, közenseghes be uet törüeni es szokas ez, hogi ha mely jobbagoik között földes vrok bora foli, akkora nem szabad mashoua borert iarni. Azert minthogi az I-k is oretenus coram tribunali nem tagadgiak, hogi ide be borert nem iartak uolna, kivania azért hogi seorsim conuincaltasanak.

A I-k ragazkodnak az elobeni feleletiekhez, nem obstaluan tisztarto vram öklme mostanaban tet prohibitioia, melyet mostis azt mondgiak, hogi ad notitiam nem ment; azért ut supra.

Deliberatum est. Eskugienek megh az borsos györi polgarok magan magan, hogi az tilalmat nem tudtak. Aki megh eskuszik, simpliciter absolualtatik, az ki penigh megh nem eskuszik, conuincaltatik in onere actionis.

Uo. 51—51v l.

325.

1658 január 17, Pápa¹

Földesúri juhász — aki a korábbi vétkeiért járó büntetés elkerülésére magát szolgáltságra kötelezte, — a kereset szerint urától elszökött, egy majornban török betörést szinlett, lármát ütött s azt felhasználva, a majorsági cséplőktől társaival együtt 8 forintot lopott. A vádlott a kereset minden pontját tagadja. Az úriszék úgy ítélkezik, hogy a juhászt az engedély nélküli távozásért a tisztartó büntesse meg, a másik vádpontra nézve pedig ártatlanságát esküvel bizonyítsa.

Causa domini magistratus ut A contra providum Michaellem Mýke, antea opilionem eiusdem domini magistratus ut I.

Pro domino A idem, qui antea, cum iisdem dicit: Mikeppen az el mult 1656. eztendőben, Kis Aszony nap taýban, midőn bizonios okokra nezve itt az papaý varban absolvaltatot volna,² noha sok rosz czeleködeti voltak, de mint hogi tudva el szenvedte gazdaia vetket,³ ugián akkor ez dominus A-nak hütte

¹ Az úriszék tagjai: Szeplak-i Botka Ferenc, Zala és Somogy megyék alispánja, Radovan István, Veszprém megye alispánja, Sandor György, id. Ostfi Tamás és Oroszi Adám Veszprém megyei szolgabírák, Somoghi János és Tholdi Márton, a pápai őrség vajdái, Cziteroczi Lukács, Jankovicz Péter Veszprém megyei esküdtek, Kisfaludi János, Czapari Miklós, a pápai őrség hadnagya, Rabakózi Mátyás pápai főbíró, Henez Imre pápai szenátor, Borbely János pápai hadnagy és más, jogban jártas személyek. — A jegyzőkönyvből csak ezt az ügyet s a 323. sz. alatti per folytatását közöljük.

² Midőn az I-nak, bizonyos korábbi ügyével kapcsolatban, a büntetést elengedték.

³ Minthogy gazdája, vétkét tudva, neki mégis megbocsátott. — A bocsánat ára, mint rendszeren, a jobbágy eskü alatt vállalt örökös szolgáltsága volt.

kötelezte szolgának magát, es az szolgálaton leven mar, megh nem tekintven hittel valo ketelesseget, el szököt. Azert mint affele hütö megh szegöt, szököt szolga ellen erdöme szörent valo törvent var. Ezön czeleködetit megh öreghbitven azzalis, hoki az el mult öszel Szent Andras nap taýban eýeli üdön, az veghaz környül it Papan,⁴ Bezprem varmegieben, Radovan Istvan uram maýoriara tolvaý modon rea mónt, török hirt, larmat inditot szitkozodvan törökül, mellý larma czinalassaert, hertelen megh nem tudvan, harmat lüttenek az öregel.⁵ Es azon kiuül latorul azon maýorban levö czeplöktül töb tarsával egiút nyolcz forintot vont el.

Pro I personaliter astando : Nem ugi möntem el, hoki visza nem akartam volna júnni, hanem hoki visza jöyek. Viszais jöttem. Az maýorbely mönetelt es penz vonýast simpliciter tagadgia.

Procurator domini A protestal az I-nak feleletin es azt nem constalni mondgia, mivel czak czavargot hir nelkul egi holnapigh, es annakutannia, hoki rea talaltanak, ugi fogattatot megh. Az mi az maýorra valo meneset illeti, azt simpliciter tagadgia, allitvan egi embernek valo bizonitasaval eziant valo innocentiaiat. Ezirantis heltelen, mert ha azzal az egi megh nevezöt emberrelis bizonithatna, mellý megh io lehet, nem constal : ugis unus testis, quasi nullus. Ideo petit ut supra.

Deliberatum est. Az mi az hir nelkül valo el mönest illeti, tisztarto uram büntettese raýta. Az mi penigh az larmazast illeti, iuxta oblationem suam bizonicza megh, eö nem czelekögte, ad quindenam, szolga býro uram es porkolab elöt it az varban : föl szabadul.

Uo. 54—54v. l.

326.

1658 június 7, Pápa¹

Két, fegyveres szolgálatra kötelezett devecseri szabados jobbágy — egy apa a fiával — áll az úriszék előtt, mert a török elleni portyán, hadiszolgálatban, vajdájukra támadtak, szidalmazták s megütötték. A vádlottak szerint a vajda kezdte őket szidni és ütlegelni, s amikor botját az egyik vádlott saját védelmére a maga botjával visszaütötte, akkor érte az ütés a vajdát. Az úriszék a földesúr tanúinak vallomása alapján a vádlottakat, mivel elöljárójukra kezét emeltek, a katonai törvények értelmében lefejezésre ítéli.

⁴ Pápa a török hódoltsági terület felé a királyi Magyarország végvára volt.

⁵ Az öregágyúval (nagy ágyúval), vészjelzésként, a lármából azt híven, hogy török ütött a maýorra.

¹ Az úriszék tagjai: Bottka Ferenc, Zala és Somogy megyék alispánja, Radovany István, Veszprém megye alispánja, Oroszy Adám és Bogacz Ferenc, Veszprém megye szolgabírái, Szandor György, Toldi Márton, Sretter Márton, Kórosj Ferenc, Szily Márton és Czitaroczky Lukács, Veszprém megye esküdtjei, Szentmihály Szabo György, Pápa város főbírája, Hencz Imre és Vaghi István, valamint más meghívottak. — A jegyzőkönyvből ezt és a 327—328. sz. alatti pereket közöljük.

Causa eiusdem domini magistratus ut A contra providos Nicolaum Boka aliter Mind Szentí et Gregorium similiter Mind Szentí, filium eiusdem, in oppido Deveczer commorantes velut I.

Procurator domini A idem, qui supra cum iisdem proponit. Mikeppen ez jelen valo 1658. esztendeőben, aldozo chőtörtők nap² taiban, ez feőlliül megh nevezet I-k, nem tudatik miczoda gondolkodastul viseltetven etc., Deveczer varasaban, mely vagion Beszprem varmegieiben, eleikben rendeltetet vaidajokra, Osvald Balas neveőre tamadtanak, es kezeben leveő bottiaval Boka Miklos megh ütötte,^a rut illetlen beszeddélis illettek. Mely czelekedetekert, mint az illieten eleőtők jarora tamadok ellen, érdemek szerent teőrvént vár az dominus A, mint ā kik in flagranti meg is fogattak.

Procurator I Mosoni cum nostris et cum protestatione dicit, hogy ā mint a dominus magistratus irattia, ugy az dolog nem eset. Hanem ā mideőn^a altal mentenek volna az Balatonon, nagy esseő leuen, reajok izentek az innen leveő seregh azon actioban specificalt vaidanak, hogy visza jeőjön seregeuel, mert utannak nem mennek³ ā teőbbi^b az udőnek alkalmatlansaga miat. Azomban azon vaida egy nihaniad magaval visza tért, de nagiob részeét, kivalkeppen czak ā deveczeriekbennis negyven legent hagiót oda. Arra mondottak ezen I-k: Miert keőllőt anni legent oda hadni, vaida uram. Légh ottan azon vaida rutul szidta s verte is ezen I-kat, melliet nem czelekedhetet volna, mivel az egik I is tizedes leven, az masik pedigh semmit azon vaidanak nem vettet, melliet dato termino coram iudice et castellano kész megh bizonítani.

Procurator A indirectam dicit responsionem ipsorum I, mivel ütötteje megh Boka Miklos ā vaidat, avagy nem, azért directe ez irant felelien, kevannia.

Procurator I dicit: In defensionem sui visza talalvan ā botot űtni, ugy ugrot reaja ezen I bottia.

Procurator domini A protestatur super confessatis et petit, ut supra.

Deliberatum est. Respondeant I directius, quod nimirum iidem I dictum vaivodam utrum conviciorum generibus affecissent ac etiam utrum alter I, scilicet Nicolaus Boda eundem vaivodam percussisset baculo?

Procurator I negat actionem ipsius domini A et docebit eandem negativam suam coram iudice et castellano.

Procurator domini A protestatur super simplici negativa ipsorum I et si iuri videbitur, docebit in instanti.

Deliberatum est. Mint hogy ezen dologh vitezleő causat concernal, ā melyben ā dominus magistratus procatora az I-knak negativaja ellen ultro in

² Ez évben május 30.

³ Helyesen: megy. — A végváriak portyázásra indultak a török ellen. A Balaton déli, somogyi partja már hódoltsági terület volt.

^a ű = u¹⁹, ő = o¹⁹ ^b ő = o⁶

instanti documentumot vett magára, ez okbul ex pluralitate vocum statuallia az dominus A proctora ā maga bizonsagit.⁴

Procurator domini A statuit testes.

Primus testis, agilis Nicolaus Vaida, annorum circiter 50, iudex oppidi Deveczer, iuratus examinatus fassus est. Tudgia, hogy az főlliül megh irt I-k ā megh irt vaidajokat gialazatos szitkokkal illették, seőt lattais, hogy Boka Miklos megis ütötte^a kétszér kezében valo bottiaval azon vaidajokat. Megh magat is feniegette szidalmazvan, hogy meg uti, hogy megh akarta fogni, mivel protestalt ā vaida eleöttök, hogy mit czelekédtek raita.

Secundus testis, agilis Matthaeus Chér, in oppido Deveczer degens, annorum circiter 52, iuratus examinatus fassus est. Hogy eöis akkor jelen volt, hallotta, hogy Boka Miklos mondotta ā vaidanak, hogy bestie kurva fi rosz ember vagy ; ā fiais rosz embereste.⁵ Annak utanna latta, hogy őszve vertek botokkal es Boka Gergely egy chakannial, de megh ütötteje^a valamellik vagy nem, azt nem lathatta. Es ugian akkor mingiart megh fogtak eöket.

Tertius testis, agilis Joannes Oszko, in oppido Deveczer degens, annorum circiter 40, iuratus examinatus fassus est, sicut secundus, addendo, hogy annak utanna latta ā kezén, hogy az ütes helen ā kezerül el ment ā beöri, melliet maga mutatot ā vaida nekik.

Quartus testis, nobilis Petrus Sarj, annorum circiter 35, iuratus assessor comitatus Zaladiensis, sub eodem iuramento, quo comitatui adstrictus est :⁶ Hallotta, hogy az apja, Boka Miklos szidta es gialazta ā vaidat, es hogy két izben megis ütötte, latta. De hogy Boka Gergely gialazta volna azon vaidat, azt nem hallotta. Azt sem latta, hogy megh ütötte^a volna. De azt latta, hogy egy chakannial forgolodot kezöttök.^a

Quintus testis, agilis Michael Horvath, annorum circiter 40, iuratus examinatus fassus est, sicut secundus testis.

Sextus testis, agilis Paulus Chizmazia, in Deveczer degens, annorum circiter 35, iuratus examinatus fassus est. Hogy eöis^a akkor jelen volt, de eö^a nem hallotta, ha szidtake az I-k, vagy nem. Azt sem latta, hogy megh ütöttek volna ā vaidat. Latta, hogy eggiknel bot volt, de melliknel volt ā bot, nem tugia szerevel.⁷

Septimus testis, agilis Joannes Sütő, in Deveczer degens, annorum circiter 40, iuratus examinatus fassus est. Hogy eö is akkor jelen volt, hallotta, hogy ā vaida megh szidta Boka Gergelyt. Az I-k is ugy szidtak vissza azon vaidat. Es hogy ā vaida Boka Gergelt ütni akarta volna, ugy vetette eleiben

⁴ A földesúr, bár alattvalóival szemben általában nem tartozott a vádat bizonyítani, itt azonban, minthogy az ügy katonai tárgyú, magára vállalta a bizonyítást, amit az úriszék szótöbbséggel elfogadott. (Deveczer kisebb erősség lévén, őrségét nem királyi katonaság, hanem a lakosság, a földesúr szabadosai látták el.)

⁵ Rosszemberezte, rossz embernek gyalázta.

⁶ A tanú, mint vármegyei esküdt, tiszténél fogva külön eskü nélkül tett vallomást.

⁷ Személy szerint.

az apja ā botot, es így maga oltalmában ütötte kétszér megh az apja ā voidat. Ā melliet szemével latot.

Deliberatum est. Mivel hogy az dominus magistratus A ā feőllíül megh irt deliberatio szerent statualtatta bizonsagit, mellicknek vallasabul ki teczik, hogy ezen I-k voidajokra tamodtanak es gialasztakis; de mint hogy ezen I-k, vég helben leven, tisztviselőjőkre tamodtanak, ez okbul azon I-k ex consuetudine iuris militaris érdemek szerent megh büntetnek es fejek vétetik.

Uo. 60—61. l.

327.

1658 június 7, Pápa

Telkes gazda azzal vádolja konvenciós kanászát, hogy az, míg ő a török fogságában volt, 100 tallér értékű 69 disznaját „hatalmasul” elhajtvá, megszökött. Az alperes jogtalannak mondja a keresetet, mert már nem áll a felperes szolgálatában, a hiányzó állatokat a cseszneki vár vajdája vette el, s e kár miatt a gazda már az ő 20 disznaját lefoglalta, szolgálatát pedig jogosan hagyta ott, mert a felperes három évi konvencióval adósa maradt. Az utóbbi fejében ugyan gazdája őt disznaját magánál tartotta, de ezeket visszaadja, ha elmaradt béréhez hozzájut. Az úriszék az alperest bizonyításra kötelezi, ez a felperesnek is jogában áll.

* Causa providi Joannis Feier in oppido Vgod degentis ut A contra providum Jacobum Vati velut I.

A proponit. Mikeppen ez el mult 1656. esztendeőben Sz. Ivan nap taiban az feőllíül megh irt I, nem tudatik miczoda istentelensegtől^a viseltetven, etc.^b ezen A-nak szegődőt diszno pasztora leven^b (midőn ezen A az pogani fogsagaban eset volna), ezen szolgálja 125 szamu seőrtés marhajat eleiben veven, az feőllíül specificalt Vgodbul, Veszprem varmegieiben, haitotta ā chezneki¹ hatarban, ezen Veszprem varmegieiben leveő Bakonra, es ott ugy praedalta, valamint akarta,^b ugy annira, hogy az 125 szamu seőrtés marhaban^c teőbbet haza nem haitot 56nal, az 69czet pedigh, szaz taller ereöt, el tolvailotta es praedalta, el szőkven magais: praecudicio et damno antelati A gravi et manifesto. Poenam in generali regni decreto superinde sancitam incurrere non formidando. Kevan-
nia azert az A, hogy az I mint conventios szolgálja es marhajnak el praeda-
loja, Erdeme szerent megh büntetőgiek.

I pro se personaliter petit paria praesentium, siquidem esset inter partes.²

¹ Csesznek, Veszprém m. Az Esterházy család másik ágának birtoka volt.

² Egenlő felek között (két jobbágy között), ahol a parium petitio meg van engedve.

^a ű = u¹⁹ ^b Az eredetiben itt kettőspont van. ^c A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

A protestatur super orali confessione ipsius I coram tribunali facta, et siquidem non negaret se servitorem ipsius A esse, ideo paria non esse admit-tenda. Accederet etiam hoc, quod procurator ipsius I modo collateraliter³ recepisset et in iudicio pelegi procurasset, ideo respondeat ad meritum actionis.⁴

I prioribus inhaerendo dicit coram tribunali: non fuisse servitorem ipsius A tempore in actione denotato et eatenus veluti super confessatis iudicium recipere non posset. Accederet et hoc, quod de praesenti esset servus conduc-titius domini terrestris, non ipsius A, de quo suo servitio post parium recep-tionem ageret sibi incumbentem. Quoad receptionem parium modo collateralis, pro paribus deputari⁵ non potest, siquidem meritum actionis intelligere voluisset I.⁶

A: quantum ad obligationem ipsius I attineret modernam, quam in captivitate sua peregisset, eandem insufficientem esse rationem ad obtinenda paria, ideo urget, ut supra.

Deliberatum est. Ex rationibus per procuratorem A allegatis non dantur paria ipsi I, verum respondeat ad meritum actionis.

I protestatur super ista deliberatione et dicit ulterius: cum ipso I idem A litigare hic et nunc minime posset, siquidem iam idem I non esset sui iuris, verum servitio domini terrestris adstrictus, a quo, ut iuri statueretur, petere deberet. I ulterius dicit eundem A indebite vexare ipsum, siquidem non solum via iuris, verum medio tempore violenter pro moderna praetensione ipsius idem A certos viginti porcos ipsius abstulisset, quos et de facto prae manibus suis haberet. Ideo, siquidem et via iuris et violenter procederet, ideo duplex via eidem non permetteretur, verum cuperet in poena indebitae actionis convinci.

Procurator A protestatur super confessatis ipsius I, siquidem factum in actione non negaret, verum indirecte qualificaret, quam qualificatam respon-sionem suam ut directius recolligat, alioquin petit, ut supra.

Deliberatum est. Respondeat I ulterius.

I adhuc protestatur super ista deliberatione et dicit ulterius se more prae-donico contra ipsum A nihil peccasse, nec praetensos ipsius A porcos abstu-lisse, sed dum idem A in Turcarum captivitatem incidisset uxorque ipsius cum ipso I uti servitore suo nihil curasset, propterea servitium ulterius con-tinuare non potuisset. Et cum etiam antecedenter tribus integris annis inservi-vised ipsi A certa summa pecuniaria et etiam vestibus debitor manifestus

³ Helyesen: collateralis.

⁴ Az „A” szerint az alperes, mint szolga, urával szemben nem élhet a rendes parium petitio-val. Ehhez képest a keresetlevelet az „I” ügyvédje csak „modo collateralis” kapta meg, ami nem jár perhalasztással, hanem a perbefogottnak ilyen esetben azonnal felelni kell a keresetre.

⁵ Helyesen: reputari.

⁶ Az „I” szerint a collateralis par-nyerés, mely csak azt a célt szolgálta, hogy a kereset lényegét megismerje, nem tekinthető parium petitio-nak.

remansisset. Pro quo suo servitio siquidem iam, ut praemissum est, dicto actore in captivitate existente contentatus non exstitisset, conditionaliter coram personis authenticis et fide dignis quinque porcos apud se detinuisset. Tali nimirum conditione mediante, ut dum idem A de praescripta captivitate se eliberare potuerit et sibi debitum persolverit, eosdem quoque detentos porcos restituere paratus esset. Reliquos autem omnes restituisset praeter eos, quos vaivoda Chesnekiensis pro binaria impulsione ad praesidium Chesnek, in sortem decimae provenire debentes, selegisset et sibi detinuisset, eiusdemque vaivodae impulsores pro se ipsis dissipassent. Quae omnia praemissa docebit in termino in futura sede.

A quoque incontrarium in eodem termino, si voluerit.

Deliberatum est. Datur terminus et doceat I praemissam qualificatam suam allegationem. Licebit ipsi quoque A termino in eodem contrarium docere, si voluerit.

Uo. 61v—62v. l.

328.

1658 június 7, Pápa

A földesúr a maga részére követeli a leszármazók és végrendelet nélkül elhalt asszony pápai házáat és majorját a nő férjétől. A férj elismeri a kereset jogosultságát, de azt kívánja, hogy felesége adósságait az úr fizesse ki, minthogy a reámaradt ingóságok erre nem elegendők, a házból és a majorból pedig részt kíván. Az úriszék ítélete szerint, minthogy az alperes nem emelt igényt az őt jogosan megillető teljes ingatlan-örökségre, az egészében a földesúré lesz, akinek azonban ki kell fizetnie a fennmaradt adósságokat.

Causa antelati domini magistratus ut A contra nobilem Stephanum Madarasz veluti I.

Pro domino magistratu idem, qui antea, cum eiusdem proponit: Míkepen ez jelen való 1658. esztendeőben, beőit közep nap taiban,¹ megh halvan nehai Thoty Katus azon, ezen I-nak felesége, sine haerede et testamentaria dispositione, maradot itt Papan, Veszprem varmegieiben, az Hoszi vezaban egy keő haza es az majorokban egy pusztá major helie. Az melliek az megh irt I felesegenek aviticumi² leven, nem egiebre, hanem immediate ex vi praemissae allegationis et leges³ regni, ezen dominus terrestrisre devolvaltattanak.⁴ Melliek hogy teorveni^a szerentis adjudicaltassanak, kevannia.

¹ Bőjtközép cz évben március 27-re esett.

² Östől maradt jószágai.

³ Helyesen: secundum leges.

⁴ Úgy látszik, az elhalt asszony jobbagyszármazású volt, vagy úrbéri jellegűek a peresített ingatlanok. Egyébként a földesúrnak nem lehetne örökösödési igénye, s a perbevont nemes ügyvédje másként védekezne.

^a ö = o¹⁹

Pro I Mosoni cum nostris et cum generali protestatione: Non obstante instituta actione domini magistratus ragazkodvan az I az ország teörveniehez, mivel hogy azon defuncta aszonnak feles adossagi leven, *ā* kiknek tartozot volna, de iure et consuetudine regni res cum onere vadit,⁵ kevannia, hogy azon adossagoknak refusioja az dominus A-tul legien megh; lévén elseő adossag 152 forint, *ā* mely az dominus A-nak jarna, restantiaja leven az vambul. Item itt Papan lakozo lippai Szabo Janosnak fl. 6. Item Szabo Laszlo neveő mester legennek 11 imperialis taller. Item 5 fl. 50 den. kupiaknak es teőb adossagok, *ā* kik ennek utanna talaltatnanak, azokis az dominus A-tul refundaltassanak. Tovab kevannia, hogy azon hazbulis totaliter ne excludaltassek, hanem teörveni szerent valo portioja adjudicaltassek ezen I-nak, feőn tartvan teörveni szerent tovab valo cautiojat.

Procurator A protestatur super consensu ipsius I ratione devolutionis domus et allodii et quoad praemissa debita specificata, maradvan *ā* defuncta aszonnak feles ingo javai, kik mind ez I-nak kezenel vadnak, nemis artvan az dominus magistratus azon ingo jokhoz,⁶ jollehet azon adossagok nem constalnanak, mind azon által az megh irt ingo jokbul könnyen refusiot tehet. Portiojatis, nem leven fundamentoma, az megh irt hazbul es majorbul nem kevannia, hanem petit, ut supra.

Procurator I dicit, hogy nem constalna birak vraimeknak, hogy anni ingo marhai maradtanak volna, *ā* meliekbül az adossaknak satisfactiojok lehetne.

Procurator domini A dicit, ut supra: Maradtanak feles javai, tudnillik ezüst, araniazat parta, eővek, arani giürük^b es ezüst giürük, seliem ruhak, fejer ruhazat, feles es egieb minden hazi ezkeőz es hol mi egieb parteka, melybül keőnnien ki telhetik az adossag.

Procurator I inhaeret.

Deliberatum est. Mivel hogy az I procatora az dominus A-nak institualt actiojanak ultro consentialna, mely által azon defuncta felesegenek adossagi-nak megh fizeteset az dominus A-tul kevannia, ezen kiveől az hazbul es majorbul maganak portiot praetendalna, noha az vra az felesegenek successora volna; de mint hogy ezen allegatioja által in praesens forum et processum propria sponte consential, ez okbul azon decedalt aszonnak megh irt haza es majorja az dominus A-nak adiudicaltatnak. Es ha mi adossaga talaltatnek azon defuncta aszonnak, tartozik az dominus A azokat megh fizetni.

Uo. 62v—63v. l.

⁵ A dolog (vagyon) a teherrel együtt száll át az örökösre. A római jogból eredő, gyakran idézett tétel.

⁶ Nem is ártván magát a földesúr azon ingó javakhoz, nem igényelvén azokat.
b ü = u¹⁹

329.

1658 szeptember 16, Pápa¹

A földesúr az úriszék elé állítat egy jobbágyot, mert háza után nem teljesíti a szolgáltatásokat, s nem fizeti az adót. Minthogy a jobbágy az idézésre sem jelent meg, 24 forintra büntetik.

Causa domini magistratus contra providum Joannem Eötues Papae degentem veluti I.

Pro domino comite A Horuath cum nostris dicit : Mikeppen ez jelen ualo 1658. esztendőben à festo Pentecostes Domini² ez I-nak,³ nem tudatik michoda engedetlenegtül uiseltetuen, midőn az hűtuoős vassar biro által admonealtattot uolna 20 fl. birsaga által, hogy à minemű hazban lakik, az urnak, az dominus magistratusnak szolgálion es mindennemű contributiot, labort praestallion, megh uetuen mind az vassar biro citatiojat, mind az dominus A-nak birsagh allat parancholattiat, semmi nemű labort es contributiot nem praestalt. Seőt de praesenti termino legitime certificatus léuén, magat absentalta, az pedig itt let Papan, Vesprim varmegyeben. Tőruent vár.

Deliberatum est. Mjuel az I contumacia ductus et legitime citatus et non comparuisset, ideo convincitur in fl. 24.

Uo. 65. l.

330.

1660 április 1, Pápa¹

Agilis azzal vádolja szolgálját, hogy az őt gyilkos szándékkal ágyékon lötte, utána Fehérvár felé, török területre vette útját. A szolgál irásban nyújtja be védekezését, azt állítja, hogy ura lött rá előbb, ő csak védekezett, s karabélyja véletlenül sült el. Mivel a vádlott két tanúja közül az egyik semmi lényegeset nem vall, a másik inkább a keresetet erősíti, a szolgát kézlevágásra és lefejezésre ítélik, levágott kezét a pellengerre szegzik.

Causa agilis Stephani Molnar ut A contra providum Joannem Szalay aliter Szabo, adhuc aliter etiam Fodor, veluti servitorem ipsius actoris et incattum.

¹ Az úriszék tagjai : Radouan István, Veszprém megye alispánja, Oroszi Ádám, Bogach Ferenc, e megye szolgabírái, Sandor György, Toldy Márton, Körössi Ferenc, Czitaroczy Lukács, a megye esküdtjei, Somogi János, a pápai őrség vajdája, Szentmihály Zabó György pápai főbíró, a város esküdtjei és más, a pápai várban és Veszprém megyében lakó, jogban jártas személyek. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² Pünkösöd, ez évben június 9.

³ Helyesen : ez I.

¹ Az úriszék tagjai közül a jegyzőkönyv Radouan István, Veszprém megye alispánja, Duymouith János és Jankouith Péter szolgabírák nevét örököltette meg. — Az úriszék csak az itt közölt ügyet tárgyalta.

Pro A Horuath cum nostris proponit : Mikeppen az el mult 1659. eszten-
döben Sz. Eörsebet aszony nap taiban az fölliül megh neuzet I, nem tudatik
micsoda hitetlen gondolattul uiseltetuen, nem tekintuen az isteni feelmet,
sem ez uilagi sulios bünteteseiktül nem rettegeven, midön Szereczenbén² bizonios
dolgai ueghet ment uolna ez A az eö szolgáltaual égiüt, és mar haza Papa fele
jüt uolna azon szolgáltaual, az vaszary³ hatarban, mely vagion Besprim var-
mégiebén, az közönseghes orszagh uttian a Körtuelies mellet, midön ez I-t ez A,
ugi mint ura, élötte akarattia ellen lovan niargalloczot és uesztegette uolna,⁴
az illieten cselekedetiert, kiert mint engedetlen szolgat az midön kétszer avagi
haromszor niakon ütötte uolna kezeuel, mingiart ez I az mely louon ült, mel-
lejt veuen uranak magat, le szallot louarol és niakaban leuö karabinniaual⁵
agiekban lütte, ugi annira, hogy halalos sebbén éytette, életenek el fogiata-sara
igiekezvén. Mély hálalos sebbén touab három holnapnal kinloduan, ha Isten
ingien ualo jo akarattiabul és ézközök által megh nem köniörült uolna, ez
uilaghibul keseruessen köllöt uolna ki mulny. Mely istentelen cselekedetiert,
mint afféle niluan ualo gonosz teuö⁶ szolgál, hogy érdeme szerint megh büntetöd-
giek, kiuannia.

Mely istentelen cselekedetit touabbis öregbetuen azzal, hogy az midön
mar puszkajat ki lütte uolna, mingiart ujonnan siette ismet tölténnj, hogy ha
ura tauul nem mehetet uolna tüle, ujobban ismeg mas keppen igikezet uolna
halalára. Annak utanna nem haza Papa fele, hanem az Bakannak indétottá
uttia, és Feiervar fele ualo utrul tudakozodot,⁶ es uagian azon continuált uttiában
utolérven az vaszariak, in flagranti fogattatottis megh. Ideo petit, ut supra.

I pro se personaliter. I producit certum supplicem libellum continentem
suam replicam.

A protestatur super producto supplicis libello ipsius I, és miuel azon suppli-
catiojabul ki teczik rész szerint maga megh uallasa, noha élöször tagadgia,
qualificative szoluan hozza annak utanna, tudni illik ahol aszt irattia élöször,
hogy louanak erős szaiu leuen, akarattia ellen fordettasban el eset uolna, és
ot ura hozza löuödözuen puszkajat, löuödözte uolna ; a midön niakaban leuö
karabinniaual magat oltalmazta uolna, ugi irattia, hogy a kulcz⁷ puszkajanak
rantojat megh eruen, akarattia ellen sült uolna. E'zek niluan valo qualificata-
leuen, mingiart docealni köllene uagian, de maskeppen megh vallia, hogy in sui

² Szerecseny, Győr-Sopron m.

³ Vaszar, Veszprém m.

⁴ A vádlott táncoltatta, ágaskodtatta a lovat, ezzel ura lovát „vesztegette”
(rongálta).

⁵ Karabélyával.

⁶ A Bakonyerdő felé vette útját, és a Székesfehérvárra vezető út felől tudako-
zódott. Fehérvár a töröké, ebben tehát az a gyanúsítás rejlik, hogy a törökhöz
akart átszökni.

⁷ Úgy látszik, itt ún. keréklakatos puskáról van szó. A kulcs a puska felhúzá-
sához, a rugós elsütő szerkezet felcsavarásához kellett.

^a ö = o¹⁹

defensam cselekedte, az pedig birak uramek elöt nem constat. Ez okbul mingiart hogy finalis deliberatio pronunciantassek ellene, kivannia, nem illetven az praetendalt szolgálattianak fizetese es uereseghe ez szeket.⁸

Deliberatum est. Miel az I be adot supplicatiojaban ualo feleletiz az 21. es huszonkettödik titulusoknak partis tertiae operis Tripartiti⁹ continentia szerint vagion, az mint hogy feleletys ugain az szerint uilagos qualificata ; mivel azert orszagunk törüenie szerint es epen fölliül huszon egdik citalt titulusnak continentiaja szèrentis az I az illieten qualificatajat tartozik megh probalny, azért az I bizonyeczon. Az A-nakis szabad leszen in contrarium a maga intentiojat es actiojat edocealni, si tamen voluerit, in instanti, az I-nak akarattia s instantiaja szerint, kivanvan az I most a törüennekis finalis decisiojat.

I statut testes.

De eo utrum : Tudgiae az tanu, hogy az I-t midön el ragadta uolna az lo, nem akarattia szèrint uiuen igy bokornak, lovastul el eset. Melliet latuan az A, utanna niargalt ezen I-nak, es ezen esetirt elötte leuö ket pistoliat kirantuan a tokokbul, egimas utan hozza lütte, eggikkel nadragat, salavardiat,¹⁰ labravaljat¹¹ által lüuen, masikkal ujjat sertven. Azzal sem elegeguen, hanem midön ezen lüuesekkel neký nem arthatot uolna, ki uont mezetelen kardjauat akarta nem eletre, hanem, halalra vagdalny. Kinek ellene akaruan allani, ugi kenszerettetet niakaban leuö karabinnjat az A karjanak¹² eleiben hanni es midön elejben hanna, mi modön történetbul¹³ talalta az puska rantojat a kulcza megh erni, nem tuduan, ugi sült el puskaaja, es ugi történetbul talalta urat puskaajaval megh sertenny.

Primus testis, nobilis Samuel Komaromy, teloniator illustrissimi domini domini comitis Pauli Ezterhasy etc. oppidi Papa, annorum 27, iuratus et examinatus fassus est : Hugi deutruban specificalt punctumokban nem tud semmit, hanem tudgia niluan es latta, mikor uarta uolna öket a vaszary Körtueliesben. El unuan varni az A-t es I-t, uisza ment, es latta ezen actioban specificalt helen, az ura lovon üluen s az szolgál gialogh, uontak egi mastul a karabint, az uekoniab fele¹⁴ leuen az ura kezében. Oda érkezven ezen fatens, megh szidta az szolgálait : Mit czinalsz az uradnak? A puskat az ura el boczat-

⁸ Vagyis az úriszék elé nem tartozik az, amivel a vádlott valószínűleg védekezett hogy ura nem fizette meg a bérét, s őt megverte.

⁹ A Hármaskönyv e két címe az önvédelemből elkövetett emberölés jogi értékelésével foglalkozik. Hangsúlyozza a különbséget a készülő támadás kivédésére irányuló, valóban önvédelmet szolgáló cselekmény s a már megtörtént sértés elleni visszavágás között, mely utóbbi tulajdonképpen bosszúállás. Hogy valóban önvédelemről volt szó, azt a véghezvitt cselekmény elkövetőjének kell bizonyítania.

¹⁰ Salavardia, salavári : a rendes nadrág fölé húzott lovaglónadrág ; szövetsből vagy bőrből készült, szárai félcombígy vagy térdígy értek. (Olyan rendes csizmanadrágot is neveztek így, amely hátul és szárain belül félcombígy bőrrrel volt behúzva.)

¹¹ Lábravalóját (alsónadrágját).

¹² Helyesen : kardjának.

¹³ Történetesen, véletlenül.

¹⁴ A karabély csöve.

uan az szolga kezehez, leszallot ā lorul, ezen fatensnek aduan mind ket louat kezehez. Monda ā szolga az uranak : *Megh halsz ördögh lölkū.* Hasonlo szitkokkal sziduan ezen fatenstis, csak pattanék a puska, talala agiekban lüni az urat. Azon sebbel lora űluen az ura, ketszer lüt szolgálaihoz pistoljaiual. Á leüestül megh ijeduen ā louak, el ragadtak ezen fatenst. Valamigh uisza jüt, mind azon hēlen varta Molnar Istvan, és ugi mentek be Vaszarra. Ezen fatens duplan igēruen ā niargallo penzt ā vaszariaknak, feluen hagi pribékke ne legien, s ugi küldöt utanna, és ugi hoztak uisza. Abban semmit nem tud, sem latot, hagi Molnar Istvan kardot uont uolna.

Secundus testis, Georgius Stumbner, castellanus arcis Papensis, annorum 40, iuratus et examinatus fassus est: Az deutrumnak continentiaja szērint hallotta az I-tul, midön be hoztak uolna ezen varban fogua, hogy mondotta, hagi mind ēz szērint törtentenek uolna az dolgok, maga mencsegēre. De ez fatens sem ot nem uolt, sem nem latta, sem nem tudgia, mint törtentenek ā dolgok az helen, hanem latta it ben ā varban az ujan ā sebet és nadragan ā lüest, de mikent ēset rajta, aszt sem tudgia.

Deliberatum est. Az I bizonsagit erős hittel megh ésküttetuen és hitek utan ualo uallasit jól megh ruminaluan az deutrumnak continentiaja szērint, miuel az első bizonsagh az deutrumban az mi az I qualificatajat illeti, abban semmit sēm tudvan, hanem inkab in contrarium az A-nak actiojat uilagossan megh uallotta. Á masodik bizonsaga pediglen égiknek sem szolgalt. Hanem ezen A-t, nem szüksegēs képpen, hanem az igassagnak inkab valo ki nilatkozttata-saért erős hittel megh ésküttetuen, ualamint az I-nak első bizonsaga, ugi ezen A is uallotta az actioban specificalt esetét rajta törtentnek lenny. Azért succumbalvan az I az bizoniettasban per omnia, ezen gonosz, hallatlan, ura ellen ualo cselekedētiert először ā kéze el vagattatvan, az utan érdeme szērint feie uetetik és ā keze ā pelengerre szegezttetik az I-nak.

Uo. 71v—74v. l.

331.

1660 június 14, Pápa¹

A csizmadia-céh megnevezett tagjai az atyamester feleségétől fondorlatos úton megszerezték a céhláda kulcsát, s azt önhatalmúlag két hétig maguknál tartották. A perbefogottak az idézésre nem jelentek meg az úriszék előtt. A céh szabályainak megsértéséért fejenként 20 forinton marasztalják el őket.

¹ Az úriszék tagjai: Gorup János, Lindemari Leonárd, *Duymouith János* Veszprém megyei szolgabírák, *Jankouith Péter* alszolgabíró, Horuáth György, Somogy János, Aczady Balázs, *Czitaroczi Lukács*, *Horuat János* megyei esküdtek, Thuri Farkas, Somogy György, Vámos Imre, Hegy István nemesek, továbbá Henez Imre pápai főbíró, Babakeőzj Mátyás, Kadartaj György, Woszprimj Gergely, Vagy István, Karacicz Lukács, Takacz György, Uy másként Szücz István, Agoston Gergely pápai esküdtek és más, jogban jártas személyek. — A jegyzőkönyvből csak ezt az ügyet közöljük.

* Causa domini magistratus ut A contra providos Benedictum Chiszmazia, Blasium itidem Chiszmazia, Georgium Baroniay, Gregorium Vaczy, Petrum Chiszmazia, Franciscum Chiszmazia, Nicolaum Vaczy, Stephanum Keörmendy, Petrum Urban, Michaelem Dopsa, Georgium Feöueni, Stephanum Komaromy et Michaelem Chiszmazia aliter Norapi, uti opifices et magistros coturnarios in cheha existentes veluti I.

Pro domino magistratu et supremo collatore cehae uti domino terrestri idem, qui supra, cum iisdem. Miképpen ez jelen valo 1660. esztendeoben, Nagy chöteörteök² nap taiban, ez feölliöl megh neuzet I-k, nem tudotatik honnét indétatuan etc.: magoktul feöl fualkoduan, erős hittel valo keötelességeket hatra téuén, hatalmasul az magok által valasztatot attya mesterjeknek,³ Chiszmazia Giörgynek hazara menuén, ott az attya mester^a s hire, akarattia ellen kj czaluan az feleségétül, Katona Ersebetül az vra tettiuel,⁴ tudniillik hogy az egész chéch kéretti. Így magokhoz véuén az czéh ladanak az kuczát, melliet két hétigh hatalmasul magoknál tartottak, az teöb chéhbeli mesterek magok szabadságauál nem élhetnek,⁵ hanem megh fosztattatanak szabad-sagatul. Mely czelekedetekert, mint afféle violensek, hogy érdemek szerint megh bünteteödgyenek, kiuannia. Az kuczának hatalmasul valo kezeknél tartassaért.

Pro I nemo.

Procurator domini A protestatur super contumacia ipsorum I et ex quo legitime certificati existentes de praesenti termino, petit iudicium.

Deliberatum est. Siquidem I legitime citati existentes et contumacia ducti non comparerent, ideo seorsim et singillatim vincuntur in poena violentiae, ugy mint husz husz forinton. Mellyet az dominus A tisztartója auagy vasar bíraia által de facto executioban vehet.

Uo. 78v—79. l.

² Nagycsütörtök, ez évben március 25.

³ Az atyamester a céh egyik előjárója, feladata a céhbéli legények fölötti felügyelet. Úgy látszik azonban, hogy itt a céhmesterről van szó.

⁴ Az ura nevében. (A „tettiuel” szó olvasása nem kétségtelen. A mondat további része is hiányos: „a kulcsot” szavak kimaradtak.)

⁵ A céhládában őrizték a céhleveleket, a mesterek és legények iratait, valamint a céh pénzét. A céhláda kulcsának jogtalan birtoklása tehát megzavarta a céh életét, s miatta a céhbéli mesterek nem juthattak okmányaikhoz, jogaikat, szabadságaikat igazoló írásaikhoz.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

332.

1661 december 9, Pápa¹

Jobbágyot azzal vádolnak, hogy társaival a pannonhalmi apát négy jobbágyát összes javaikkal együtt elszöktette, az őket üldöző apátsági darabontokra s vezetőjükre, Benedek barátira és a szolgabíróra rátámadt, velük volt értékeiket elszedte. Az alperes csupán a támadás és fosztás vádját tagadja, a jobbágyok megszőktetését nem, mire a védelmére előadottak bizonyítására kötelezik. Mivel azonban bizonyosságait a következő úriszékig önhibáján kívül nem tudja előállítani, újabb határidőt jelölnek ki számára.

Causa domini magistratus ut A contra providum Andream Damasdi in possessione Hőgyés² commorantem veluti I.

Pro parte et in persona domini magistratus egregius Nicolaus Horvath cum nostris proponit: Mikeppen az jelen valo 1661. esztendőben, Kis Aszony nap taiban, az feliől megh nevezet I, nem tudatik micsoda istentelenségűl viseltetvén etc., az midőn teőb hozza hasomlo lator tarsiával Lázýrol,³ szent martoni apat uram eő Naga faluiából Kamondi János, Mora János, Biczo Ferencz es Horvath János nevő jobbagoikat joszágostul, minden jovaikkal edgjűt, hatalmasul szekereket alaiok haytván, el szőktettik volna, utannok menvén azon szent martoni kathonak frater Benedek uramál, az szent martoni barátok közül egiekel, midőn el érték volna, és szolga biroval repetaltattak volna,⁴ latrul tolvai modon reaiok tamattanak, ket lovokat, puskajokat, sőuegeket elvonták és magokatis, ha magok nem oltalmaztak volna, megh őlték volna. Mely gonosz cselekedetiert, mint effele nylyvan valo tolvayra törüént var.

I personaliter adstando ném tagadgia, hogy ot nem lett volna az actio-ban specificalt apat uram jobbogi violenta abductio-ban, se elvételében. Tagadgia az verést és fostást és az frater Benedekre s szolga birora valo tamadast, melliet kész megh bizonittani Koppáni Jánossal.

Deliberatum. In futura sede bizonýcha megh oblatiojà szerént, hogy az verésben, fostasban és az megh nevezett szemeliekre valo tamadasban jelen nem volt, egiebrant törvenie lészén érdeme szerént.

¹ Az úriszék tagjai: Radvan István Veszprém megyei alispán, a pápai őrség alkapitánya, Vaida György, Lyndvaj Márton, Ukj Ferenc, Jankouicz Péter Veszprém megyei szolgabírák, Toldy Márton, Kovács Lőrinc, Somogi György, a pápai őrség vajdái, Ersek Márton, Jora István, Czytaroczy Lukács, Szűcz János pápai bíró, Szy Péter pápai hadnagy és több pápai esküdt polgár. — A jegyzőkönyvből ezt s a 333. sz. alatti ügyet közöljük.

² Ma Kemeneshőgyész, Veszprém m.

³ Lázi, Veszprém m., a pannonhalmi („szentmártoni”) főapátság birtoka.

⁴ A megszőktetőkötől a szolgabíróval visszaköveteltették a főapátság jobbágyait.

[A per folytatása uo. 1662. május 5-én:]⁵

Levata causa domini magistratus ut A contra providum Andream Damasdy veluti I.

Pro praefato domino magistratu Petrus Uratarich cum eiusdem cupit, ut I contra eundem pronuntiatae deliberationi in praeterita sede factae satisfaciatur, alioquin cupit iudicium.

I pro se personaliter be aduán égy supplicatitot maga menchegére, mellyben menti azall magát, hogy procatora szórt nem tehetet uolna es az képpest part kiuania az actioba.⁶ Mentegeti azalis magát, hogy annak előtte ennyhany napal két embért alitot uolna Jora Istuan uram előbe,⁷ kik mostan minden ketten betegek uolnanak, azért nem alithattya. Az harmadikon pedigh Bottyany Christoph⁸ uram szolgália leuén, az urahoz kolletet meni. Ehez képpest kiuania, hogy touab differaltassek ezen causa.

Procurator domini A: Non esse admittendum,⁹ exquo illa in primo termino debuissent peti; vel si tamen extradata sunt, eadem binarie dari nequeunt. Quantum ad excusationem, illam esse nullam, siquidem per in se assumptam probam se actorem effecisset, actor autem semper paratus esse deberet. Sed nec illud dominis iudicibus constaret, quod in omissionem documenti allegaret.

Deliberatum est. Miel constal bizonios ember relatiobúl, hogy az I-nak egigh bizonsaga groff Battyani Christoph uram eó Naga jarásába uagion, az massekat pedigh betegnek mondgyanak, melly beteghseg jol lehet birak uramek előtt,¹⁰ de megis pro salvanda conscientia et pro meliori esse, touab ualo bizonitasára a jóuendó ur székik adatigk neki, mellyen ha bizonitat, ioual jo, hollott nem, akor erdeme szerént torueny pronunciatatigk.

Uo. 88—88v., 90v—91. l.

⁵ Ez alkalommal az úriszék tagjai: Horuath György, a pápai lovasok alhad nagyja, Duimouih János, Jankouih Péter Veszprém megyei főszolgabírák, Toldy Márton, Sréter János, Kócsy Ferenc, Haydi Mihály, Furdich Miklós esküdtek, Horuath Miklós, Mosoni Lőrinc, Torkenczy Pál, Tallian Gergely, Somodi Zsigmond nemesek, továbbá Kouach Lőrinc, Somogy György vajdák, Simonicz András, Rabakózy Mátyás, Pápa város főbírája, Szabo Bertalan pápai hadnagy, Szabó másként Szent-Mihály György, Szabo másként Szent Miklosy Balázs, Szabo másként Borsos István, Bors másként Takacz János és több, jogban jártas személy. — A jegyzőkönyvből csak ezt az ügyet közöljük.

⁶ Hogy prókátorra szert nem tehetett, s ezért a vádlevél másolatát kéri.

⁷ Jora István, aki elé a két tanút állította, ekkor Veszprém megye esküdteje volt.

⁸ Batthyány Kristóf (1632—1685), dunántúli főkapitány.

⁹ Ti. a keresetlevél másolatának kiadása.

¹⁰ A „nem constal”, valamint a továbbiakban a „haladék” szó kimaradt a szövegből.

333.

1661 december 9, Pápa

A pápai szabócéh kizárta tagjai közül, s az ipar gyakorlásától eltiltotta a céh előjárói ellen fegyvert fogó, őket szidalmazó mestert. Az úriszék a fellebbezés folytán eléje került ítéletet jóváhagyja, azt a földesúr is megerősíti, s bevezeteti Pápa jegyzőkönyvébe. Az ítélet ellen az alperes felfolyamodik, s azt kívánja, hogy a földesúr büntesse meg az ügyében — szerinte szabálytalanul — eljáró mestereket, őt pedig vétesse vissza a céh tagjai közé.

* Eodem die et anno pro maturiori revisione appellata est infradenotata chehae sartoreae contra Nicolaum Pordani alias Szabo deliberatio, ibidemque ratificata ac ut sequenti modo ab illustrissimo domino comite Francisco Eszterhazi etc. tamquam supremo loci magistratu confirmata.¹

Deliberatio chehae sartoreae anno 1661. die 14. Novembris lata.

Megh ertettik^a az uraim czeh mester uram, Sziszegy Szabo István feleletit Őry avagj Pordani Szabo Miklos ellen és Belső Mihály és Komaromi Szabo Andras feleletietek azon Őry Szabo Miklos ellen. Miel hogy Őry Szabo Miklos megh nem beöczülvén groff urunk eő Naga utanna valo előttő^b járo czeh mesterét,² sem az czehez hüttel valo kőteles voltat megh nem gondolván, az nagj szöllős³ vásárban szent Simon Judás nap esztin,⁴ mely vagion Wesprem varmegieiben, szitta, undokította, fegyverét ki akarván vonni, mondva: Lelek bestye kuraffi, ugj megh vagdallak, hogj ezen helien az ebek iznak az ueredben. Hasomloképpen Belső Mihalt is szitta mondván: Ebül aggot vén bestie lelek kuraffi, ugj megh vagdallak tégedis, ezen helien, hogj az ebek iznak az véredben. Komaromi Szabo Andrast hasonloképpen szitta. S megh nem gondolta az czehek hüttel kőteles voltát, és előttő járo czeh mesterétis megh vetvén, kapitany urunknak panazlot rea, az mely megh bizodot az egész czeh előtt, hogj mindenik ellen eő vétet, s megis eő panazolt, noha mindeneket tagad Őry Szabo Miklos. Mind ezeket azert megh ertvén az vrain, mielhogj annakelőttőis sok izbely czelekedeti voltanak, és sokszor kőtöttő magais magát arra, hogyha ennek utanna megh czelekszy, bátor⁵ mingiarást mesterséghe tétessék le erette; mind ezeket s teőb efele czelekedetit, az egész czeh hozza szolván azt talalta, hogj mestersége letitesék,^c és se legént, se inást ne tarthasson, és az táblais mingiart elvétessék.

¹ A szabó céh határozatát, az úriszék ítéletét, a földesúr döntését, valamint az elmarasztalt szabómester felfolyamodását ugyanabban a formában, ahogyan itt közöljük — folyamatosan — vezették be az úriszék jegyzőkönyvébe.

² A céhmestert, aki a földesúr után az ő előjárója.

³ Ma Somlószőlős, Veszprém m.

⁴ Simon-Judás napja előtti napon, azaz október 27-én.

⁵ Akár.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b ö = o⁸ ^c é = e⁸

Deliberatio dominorum iudicum. Anno 1661. 9. Decembris in sede illustrissimi domini comitis Francisci Ezterhazy etc. uti domini magistratus in arce eiusdem illustrissimi domini comitis Papensi in negotio infrascripto deliberatum est.

Stat deliberatio introdenotata chehae sartorum Papensium contra Nicolaum Pordan lata, nihilominus non praecluditur via contra cheham ordine iuris procedendi incatto in foro civili ratione diffamationis.

Confirmatio illustrissimi domini comitis magistratus sic sequitur.

Anno 1661. die 10. Decembris. Porrectam nobis introscriptam deliberationem pro ulteriori nostra confirmatione et roboratione contra Nicolaum Pordány iterato depositum et ex cheha eiectum succumbentem ad instantiam et humillimam supplicationem introscriptae chehae nostrae pronuntiatam confirmamus, approbamus et ratificamus. In cuius rei memoriam hanc nostram confirmationem cum praemissa deliberatione in prothocollum arcis nostrae Papensis inseri curavimus. Actum in arce nostra Papa, die et anno ut supra. Comes Franciscus Eszterhazy.

Eodem die et anno exhibita est praesens querimonia contra cheham sartoream a Nicolao Pordan alias Szabo.

Mikeppen è jelen valo 1661. esztendőben, è jelen valo szent Andras havának⁶ 14. napian, Papa varossaban lakozo chebeli mesterek eö keglmek kőzönségessen nagioz reszrül egiben gyűlvén cheh mester Szabo Istvan házá-
nal, magok gondolattokbul nemes Öry Szabo Miklosnak szabo mestersége-
mogh tiltván, hogi azon mestersighe által ne élhessen, azon czelekedeteknek
okát és modgiat è jelen való fogot birák kívánnia,⁷ mely okoknak contra-
dicalvan, se nem consentiálván mind eddigh. Kik ha ellenkeznek ez orszagh
törvényeuel, à bóczületes⁸ czenek articulussival, annakfölötte a földes ur eö
Naga és magistratus priuilegiumival és confirmatiojával, kívánnia az emlé-
tet nemes Öry Szabo Miklos az ur eö Naga büntetessen hogi az che megh marad-
gion, et sui absolutionem, et in numerum chehae receptionem. Kiról tör-
véntis vár :⁸

Uo. 89—90. l.

⁶ November.

⁷ Ti. hogy mondják meg, kívánja.

⁸ Az ügy folytatása hiányzik.

334.

1664 december 21, Pápa¹

A földesúr azzal vádolja katonai szolgálatra kötelezett devecseri (szabados) jobbágyait s hadnagyukat, hogy Devecser ostroma idején a városnak a töröktől való megvédése helyett fosztogattak, az úr pincéjét feltörték, a benne levő borokat megitták, az úr malmából pedig az ott talált gabonát elhordták. Mint hitszegőkre és pártütőkre kér büntetést: az értelmi szerzők elevenen felnégyelését, a kisebb bűnösök javainak elkobzását kívánja. A vádlottak szerint maguk és családjuk életének kockázatásával védték az úr javait, s az úr parancsára vonultak ki Devecserből, amikor azt már tovább védeni nem lehetett. Ekkor itták meg a bort, hogy a török kezébe ne kerüljön, az árát azonban hajlandók megfizetni, hasonlóképpen a malomból élelmezésükre elvitt gabonáét is. Az úriszék nem fogadja el a magyarázatot, s a főbűnösök kiadására kötelezi a vádlottakat. Ezek a következő úriszéken fogolyként átadják társaikat. — (Az ítélet hiányzik.)

Levata causa praedicti domini magistratus ut A contra singulos inhabitatores, strenuos videlicet ac agiles et providos oppidi Deveczer, Georgium Nagý Mihálj ducem eiusdem oppidi, item Joannem Bék, Benedictum Megyessý, Franciscum Foký, Michaelem Gógós, Andream Búzas, Joannem Vörös, Paulum Mazalin, Stephanum Szabo, Benedictum Gárdoný, Thomam Kötél, Michaelem Kovacz, Benedictum Oszko, Georgium Szabo, Andream Czer, Michaelem Szabo, Thomam Kürde, Georgium Vörös, Georgium Kurde, Michaelem Tislér, Michaelem Korodý, Michaelem Toóth, Sigismundum Budaý, Stephanum Vas, Stephanum Barat, Stephanum Gelleý, Georgium Szabo, Andream Lázár, Paulum Czismasia, Michaelem Búzás, Vincentium Koczan, Stephanum Sallaý, Paulum Kýs, Thomam Acz ac reliquos incolas ac inhabitatores oppidi Deveczer, milites videlicet libertinos et subditos equestris et pedestris ordinis, sub praenominato officiali seu duce existentes et commendatos ac de praesenti termino seorsim et singillatim legitime certificatos veluti incattos.

Nicolaus Furdicz cum eiusdem proponit: Miképpen ez jelenvaló 1664. esztendőben, Sz. Jakab apostol nap táýban, ezen megh nevezett deveczerý hadnagy az föllől^a megh irt alatta valoival nem tekéntvén az isteni félelmét, sem^b ez világhj súlyos büntetéssektől nem rettegvén, az dominus magistratus mint örökös földös urokhöz seorsim et singillatim erős hittel valo kötelességekrül éppen el feletkezvén, midón az kegyetlen pogány és tatár orszagun-

¹ Az úriszék tagjai: Horvát Miklós, Veszprém megye alispánja, Káldy Péter, a pápai őrség alkapitánya, Barcza György devecseri kapitány, Jora István, Duymovicz János, Jankovicz Péter Veszprém megyei szolgabírák, Toldy Márton, Somogy János, Kőrössy Ferenc vajdák, Uky Ferenc, Bogacz Ferenc, Czitharoczej Lukács Veszprém megyei esküdtek, Ersek Márton, Czippán Mihály alhadnagyok, Szücz János, Pápa város főbírája és más, városi bírák, valamint számos, jogban jártas személy. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

^a ö = o¹⁹ ^b E jegyzőkönyv eredetijében a használt „s” betűknek ún. kerek változata mindig mellékjeles: s⁷; az „e” betűk alapjegye kb. kétharmad részben: e⁷.

kat rablana, az fölyől megh irt magistratusnak Deveczer névő praesidiált² mező várossában eöszve gyölvén, nagy dühösséggel és agyarkodással dúlván fúlván, miképpen réghj istentelenségekben ell fáyúlt és el merült, urok ellen valo gonosz igyekezeteket ký öntenék, azon igyekeztenek. Nem hogý le tett hiteknék ereje szerénth az megh irt dominus magistratusnak emlégett deve-czerý várát és ezen várhoz applicált és praesidiált mező várossát életek fottáig^h hiven, jámbóruól, minden ott lévő jországának megh maradással örzették vólna,³ hanem inkább erős hittel valo kötelességeket hátra tévén, elsöben az várra menvén és azon várban lévő házoknál hol mý ladakat, melyeket megh maradásnak okájért massok le tettenek volt, föl hásoगतvan, feles benne valo ruhákat és eszközöket prédára hántanak.

Mely istentelenségeket nagyob istentelenséggel öreghbetvén,^a ugyan azon Deveczerben lévő, megh irt dominus magistratusnak pinczéjére, magok közűl ký valogatván edny hányót, rea küldöttek, és az aytaját be veret-vén, lakatokat le törtenek, és feles számu ako borát az dominus magistratus-nak el hordattak és ell hordottak, megh itattak és megh itták. Végre megh nevezet elő járojok és hadnagyók, gondolván aszt, hogý ā hol ā többít megh emészthette, ezeketis megh emészthetý, ment ezen dominus magistratusnak azon deve-czerý határban és városban, Veszprim varmegyében lévöben épét-tetett molnára, kit föl törvén, benne lévő szökrényekről lakatokat le vervén, és valamý buza és abajnocz⁴ gabona benne találtatott, azt mind ell hordotta és ell hordatta, praeiudicio et damno praetitulati domini magistratus tan-quam domini et heri eorundem incattorum valde gravi et manifesto. Kévánja azért az dominus magistratus, hogý ezen I-k, mint ā féle hitj szegök és urok-nak nem kiczén kár tévök, ký advan előszöris magok közűl ezen urok ellen valo part ütésben és javainak el praedálásiban valo föl indittokat, kiknek indítójt és feő okájet elevenen négy felé vágattatný (az mint régy föl támodás-sokbanis pronunciatatott),⁵ az tób utanuk valo minores complicesseketis perpetuae notae infidelitatis subjaeálný, ad amissionem omnium bonorum mobilium et immobilium convincaltatvan urgeályá, urgendo superinde finale iudicium.

Procurator domini magistratus solenni cum protestatione de non consentiendo excusationes ipsorum I, si qui ipsorum medio tempore e vivis excessissent et si qui aetate minorenes existerent, eosdem primum et ante omnia exmitteret ;⁶ petendo iuxta meritum actionis contra singulos I seorsim

² Katonai örséggel ellátott, megerősített.

³ A földesurak, a háborús veszély elől biztonságosabb vidékre húzódva, elvárták, hogy jobbágyaik otthagytott vagyonukat „életük fogytáig hiven” védelmezzék. A vádlevél e szavai az uralkodó osztály felfogását tükrözik.

⁴ Abajnoc (abajdóc): „kétszeres” (búza és rozs keveréke).

⁵ Amilyen ítéletet korábbi zendülésük alkalmával is hoztak ügyükben.

⁶ Sok vádlottról lévén szó, az ügyvéd szükségesnek látja ennek előreboesátását. Ha ugyanis a perbevonatok közé már elhalt vagy kiskorú személy neve kerül, a felperes, illetőleg ügyvédje súlyos pénzbírságban marasztalható el.

et singillatim, tam comparantes, quam absentes, siquidem hesternae diei dilatio in praesentem diem non ex defectu domini magistratus, verum ob incuriam I facta fuisset, quare vel ex eo etiam unget, finale iudicium.⁷

I personaliter adstantes : Groff urunk eő Nghával nem akarunk pórben szallanj, hanem alázatossan könyörgenny és kételenséghbül probalný birak uraimék előtt. Tudgya nilván kgték, birák vrainék, az el mult haboru údőben édes hazánk szép végh házait égette s rablotta volna,⁸ némőlyeket pedigh magok az tisztviselők magok s urok gyalazatýával avagy pusztan hatták, a vagý föl égették volna. Mý méghis kgles urunkhoz eő Nghához s lako helünkhöz valo húségünket s szeretetünket vérünkel s halalunkális megh akarván pőczétlenünk, föl tévén az eő Ngha bőczjületj mellet életünket, elsőbennis feleségünket, gyermekinket, javainkat farkas kaszara,⁹ nótara ký küldettük,¹⁰ kik hogy az pogan kezében estek,¹¹ csak Isten oltalmazta. Magunk pedigh ben marattunk, és midön már az ellenségh előtt¹² vévén raýtunk, orszagunkat égetne, rablana, bennünketis gyakorta ostromlana, kire nézve kgles urunk eő Nghais, hogy magunkat benne ne vesztenénk, paranczolna; az sok adgyú lövis alat Sümegh, Tapolca¹³ és az egész Ballaton melléke tűzben s füstben volna, mýs felől¹⁴ pedigh kiký szaladna, nem lévén mý nekünkis semmý reménségünk (az helynek erőtlensége s az pogannak ereje miat) megh maradássunkban. Midön inmár mýs mind ezekre nézve csak indulo félben vólnánk, némőlyek közülünk az iffiakból groff urunk eő Ngha borát, kj hogy pogan torkában ne essék, kezdetek hordanj s inya, aszt tudvan¹⁵ némőlyek közülünk, hogy korczmáros engedelméből légyen. Mind ezeket ezen feljől megh irt okokra nézve czelektettük és nem valamý gonosságbul a vagý hatalombul.

Kérünk azért alázatossan kgteket, birak vrainék, kgték tekénce groff urunk eő Ngha mellett teótt hivségünket s hasznos szolgálatunk, magokat mellettünk interponálván installyon azon eő Nghánál : ne banczon akkor eő Ngha törvényel bennünket érdemes szolgálatunkért. Midön eő Ngha diczéretessen diczekethetik, maga erőtlen vára s várossa általunk teótt megh tártássával diczekedigh, hanem kgles gratiáját minýájunkhoz nyútván, tarczon megh hivséges szolgálatýaban, kivel masokatis maga szolgálatýara vonszon, s mýs holtigh, fejünk föl állásáigh minden állapotokban ebely gratj-

⁷ Az úriszék december 21-én ült össze. Az ügy érdemi tárgyalására ezek szerint — bizonyára a vádlottak nagyobb részének meg nem jelenése miatt — dec. 22-én került sor. A halasztás magyarázza, hogy a földesúr ügyésze másodsor kér ítéletet.

⁸ Ti. a török. Az 1664. évi török háborúról van szó.

⁹ Farkaskaszára : martalékul.

¹⁰ Nótára — pusztulásra — kiküldöttük a városból. (Vö. a nótaperrel, melyben az elítélt fejét s minden vagyonát elvesztette.)

¹¹ Hogy a pogány kezébe nem estek.

¹² Helyesen : erőt.

¹³ Sümeg és Tapolca akkor Zala megyei végváarak. (Ma Veszprém m.)

¹⁴ A mi oldalunkról.

¹⁵ Azt híven.

áját^c alázatosan megh szolgáljuk. Offerálvan magunkat azon bor árrának refusiojára, maradunk kgtek alázatos szolgálj, deveczery hadnagy és seregh.¹⁶

Procurator domini magistratus protestatur super confessatis, siquidem ipsi I palam et publice coram tribunali faterentur, adiecta quadam frivola excusatione, nulla tamen rationabili, siquidem excusatio adventus paganorum et Tartarorum¹⁷ in dominum et bona eiusdem insurgere non coegisset, quin potius praestitum¹⁸ eorundem sacramentum ad hoc obligasset, ut usque ad ultimum vitae suae finem tam bona quam alia custodire et conservare debuissent. Quo omisso urget, ut supra, protestatur et cum absentibus et singulis inhabitatoribus et incolis oppidi Devezer cuperet eosdem quoque iuxta erectam actionem convinci et aggravari.

Az I-k továbbis alázatosan instálnak bírák uraiméknak eő kgnek: ezen dolgot, kiben meltan minden ketség nélkül groff urunktul eő Nghatúl gratiáját varnak, az eő^a Ngha szerenczés megh jövetelélégh, kinek tegye Isten szerenczéssé, defferálják és magokat interponálny méltosztassanak.

Vas István personaliter astando aszt felely, hogj abban az üdőben itt Pápán volt, Jankovicz Péter, Veszprim varmegye szolgálá bírāja uram hazánál, melyet az eő kgle recognitiójára hagy.

Megyessy Benedek is aszt felely, hogj eő akkor nem volt Devezerben, hanem az Somlyóban, melyet hagy deveczery kapitan vram recognitiojára; addendo, hogj magais elégh kárt vallot, sörtés marháját ký vontak.

Procurator A protestál: az edgyék I, úgy mint Megyessy Benedek, hogj mikor haza ment Devezerre, már akkor mind füstben ment az dologh;¹⁹ hassómlo képpen Vas István is akkor ment haza, à mikor mindenek már füstben mentenek. Az mőlyet hagy szolgálá biro vram recognitiojára.

Az I-k továbbis instalván kütölezik arra magokat, hogj mivel groff urunk eő Ngha ellenek tett actioban aszt kívánja, hogj az I-k magok közzül azokat, à kik ezen dolognak kezdő^a s legh főeb okaý vóltanak, magunk közzül ký adgjuk, kire az I-k personaliter astantes coram tribunali fogadgyák, hogj magok kozott hüt szerént ký keressik és az jövendő ur székére, vagy ha lehet, előbbis, groff urunk kezéhoz föl hozzak.

Procurator domini A protestatur super oblatione ipsorum I és fõntartya az procuratorj cautiojat, melyre tõrvént vár.

Hadnagy aszt mondgya, hogj eő az malmot nem verte föl, s nemis hatalmassan ment az malomra, hanem az dominus A szolgálatya mellet élésbül megh szorúlván, à molnárt kérte, hogj adgyon negy^d köböllel,^a kit

¹⁶ A vádlottak, úgy látszik, írásban nyújtották be védekezésüket; szövegét átvették az úriszék jegyzõkönyvébe.

¹⁷ E szó után az eredetiben — nyilvánvaló tollhibából — „eiusdem” szót írtak.

¹⁸ Praestitum.

¹⁹ Már végrehajtották a vád szerinti cselekményt, a kereset tárgyát képezõ javak már megsemmisültek.

^c á = a²² ^d é, illetõleg ^y = e¹⁹, illetõleg ^y¹⁹

jövendőben az dominus magistratussal bé vétett fizetésében. Kit ā mólnár ký mérvén, akkorj szükségére bisztában el vitte. Kirúl azon hűtes mólnár tehet bizonyásgot, kit az I ā jövendő ur székén kész lesz azon hites molnárral megh bizonyítany s maga hűtivelis megh bizonyítany. Ā vagý ha az ur eő Ngha fizetésében bé nem venné, kész az árrát le tenný.

Deliberatum est. Az I-k magok oblatioja szerént tartoznak magok közzül ký adny, az kik főebb okáy vóltanak azon dolognak; melyet ha nem czelekednének, avagy czelekedny nem akarnának, ā jövendő ur szekén törvények lészen. Az hadnagy I pedigh maga qualificatáját, insuper aýánlássatis ugyan azon jövendő ur székén tartozik elegendő képpen megh bizonyítany. Melyet ha megh bizonyíthat, ā vagý nem, ugyan akkor annakis törvénye lészen.

Az mý Vás István dolgát illetý, constál az emlétett szolga biro uram relatiojából, hogý midőn az dominus A borát megh itták Deveczerben, itt vólt Pápán, biro uram házánál, minden czeledestül 4d napigh.

Az mý Medgyéssý Benedek dolgát illetý, tartozik az jövendő ur székén megh bizonyítany, hogý eő nem vólt jelen azon dologhban, se más czelekedetekben.

[A per folytatása uo. 1665. január 9-én:]²⁰

Procurator domini magistratus idem, qui antea, et cum eiusdem kívánýa, hogý ez fölliól megh irt II az el múlt dominus magistratus székén tet oblatiojokra valo deliberationak eleget tegýenek, hogý tudny illik personaliter fogadások szerént magok közzül ā dolognak nagyob okajt es az gonosságnak fejéit alléczak személyek szerént az törvény elejében. Elő állétván pedighlen, azokra mind főb és nagyob latrokra érdemek szerént, es az több II-krais magok nyelvek vallássára, jól lehet kisebb okokra, érdemek szerént hasomlóképpen törvént pronuciáltatny kívánýa az actionak continentiaja szerént. Az mý pedighlen az hadnagy dolgát illetý, kívánýa, hogý qualificataját doceálya, egyéb aránt az actionak continentiaja szerént törvént vár. Az mý Medgyéssý Benedek dolgat illetý, kívánýa asztis az dominus magistratus, hogý megh bizonicza feleletit, egyéb^d arant az ellenis törvént vár.

Pro praefatis omnibus I Georgius Szemereý cum nostris. Et ne in praesentis causae institutum processum, sic et alia accessoria quovismodo consen-

²⁰ Ez alkalommal az úriszék tagjai: Horváth Miklós, Veszprém megye alispánja, Kaldy Péter, a pápai őrség alkaptányja, Csuzy Pál, az őrség hadnagya, Barcza György devecseri kapitány, Duymovicz János, Jankovicz Péter Veszprém megyei szolgabírák, Toldy Márton, Somogy János, Somogy György vajdák, Uky Ferenc, Bogác Ferenc esküdtek, Ersek Márton nemes, továbbá Szücz János pápai főbíró és más, városi bírák, valamint számos meghívott, jogban jártas személy. — A jegyzőkönyvből csak ezt a pert közöljük. — E jegyzőkönyv eredetijének első bekezdése, ugyanúgy, mint az előbbi tárgyalás jegyzőkönyvéé, a vádlottak nevét sorolja fel. Minthogy a két szöveg teljesen azonos, ismétlés elkerülése végett itt az első bekezdést nem közöljük, megjegyezvén, hogy az utóbbi szövegben Nagymihály György mint „dux seu officialis oppidi Devecser” van említve.

tire videatur, praemittendo solenni generalique protestatione, antequam ad ulteriora procederet, cuperet eundem institutum processum, sic et allegationes eorundem I in praeterito iudiciorum termino factas, seriatim perlegi, reservando ulterioris agendi et disputandi facultatem.

Procurator I ulterius cum reservata sua facultate perlectisque institutis processibus dicit: Ex quo iidem II in praeterito iudiciorum termino super allegata eorum responsione certam deliberationem recepissent, uti constaret in processu hoc nimirum et id, quod si qui ex iisdem patrasent domini comitis A vini ebibitionem et fuissent causae principales, eosdem tenerentur incaptivare in manusque domini A assignare; quos quidem iuxta pronunciatam deliberationem iidem II deprehendere et incaptivare potuissent, iam ad manus domini A tradidissent essentque in vinculis. Et siquidem per hoc latae deliberationi dominorum iudicium ex quo iam satisfacissent, cuperent universos eosdem I, exceptis iisdem incaptivatis, ab impetitione causae praesentis absolvi.

Quantum ad dictum ducem Deveczeriensem: Licet idem I contra se propositam actionem occasione praetensi tritici meritorie respondisset, super quo idem quoque consimiliter a dominis iudicibus deliberationem recepisset; sed quia medio tempore oblatus documenti idem molitor eiusdem molendini, cum quo suam responsionem clare edocere potuisset, e vivis excessisset, nihilominus de circumstantiis huius negotii statuere posset. Paratusque in praeterito iudiciorum termino oblatum quoque suum iuramentum praestare. Ac insuper accomodando etiam vel maxime sese fideli recognitioni introscripti domini vicecomitis, cui praesens negotium optime innotesceret, quod idem I nullam poenitus violentiam patrasset; considerato vel maxime attunc tumultuato tempore, quod solenniter instando cuperet ponderari et se absolvi ab onere praesentis acquisitionis. Ex parte autem Benedicti Medgyessy, accomodando idem quoque I pronunciatae deliberationi, statuendo testes, quos et cuperet examinari et exinde iudicium ferri cum sui absolutione.

Procurator domini magistratus urget ulterius iudiciali deliberationi satisfieri, alioquin petit, ut supra.

Deliberatum est. Az Ik az ell múlt székén prononciáltatott deliberatio szerént és az mostaný magok ayánlássá szeréntis statuállýak ā megh fogott és be hozott emberekét.

Procurator I audita deliberatione statuit praesentes incaptivatos coram tribunali assignatque manibus domini coram A²¹ et siquidem iam satisfacissent pronunciatae deliberationi, tam ex vi praeallegatae responsionis, quam moderatae cuperent sibi absolutionem.

Ex certis rationibus differtur ad crastinum.

Uo. 123—125., 129—130. l.

²¹ Az „A” itt a földesúr ügyvédjét jelenti.

335.

1666 március 11, Pápa¹

Egy hajdút, aki őrhelyét elhagyta, és az úriszék előtt idézés ellenére nem jelent meg, proscríbálnak.

* Causa eiusdem domini magistratus A contra providum Stephanum Paczalos, haidonem videlicet egregii Georgii Somogy, sacrae cesariae regiaeque maiestatis praesidii Papensis vayvodae in dicto praesidio Papa commorantem, ut idem dictus vayvoda iuri statuatur, qui de praesenti termino legitimo modo citatus et certificatus existeret, veluti I.

In persona praefati domini magistratus A idem, qui supra, cum iisdem proponit. Hogy ez I in anno praesenti 1666. circa dominicam primam Epiphaniarum,² midőn megh neuzet vaydaia hetes³ haydunak^a jde az eő fölsege munitioia melle alletotta uolna az kapura, azonban ez I, nem tudatik micsoda gonosz szan szandektol uiseltetuen, megh uetuén ezen dominus magistratusnak praerogatiuaiat és az eő fölsege munitioiahoz valo kötelesseget, ell szökőt. Ell szökuén valami rosz sidoknak kötelessegere adta magat, Sopronigh keseruen fizetésert. Kiuannia azért a dominus magistratus, hogy ez I ebbeli gonosz cselekedetiért érdeme szerent megh büntettség, tudni illik in poena capitali condemnaltassék, meőlyről töruent uár.

Pro I nemo.

Procurator domini magistratus protestatur solenniter super non comparitione ipsius I, de praesenti termino legitime certificatus existens. Ob hoc contra eundem peteret, ut supra, finale iudicium.

Deliberatum est. Exquo I de praesenti termino legitime certificatus esset, neque per se neque per procuratorem compareret, contra contumaces omnia iura regni clamerent, ideo proscríbatur.

Uo. 152v—153. l.

¹ Az úriszék tagjai: Kaldi Péter, a pápai őrség alkapitánya, Horuath Miklós, Veszprém megye alispánja, Czuzj Pál, Bezeredi István, a pápai őrség hadnagyai, Barcza György devecseri kapitány, Duymouith János, Jankouith Péter Veszprém megyei szolgabírák, Toldi Márton, Somodi János, Somodi György, Korösi Ferenc pápai vajdák, Uki Ferenc, Bogach Ferenc, Hayde Mihály, Szilvasi István Veszprém megyei esküdtek, Ersek Márton, Cappan Mihály pápai alhadnagyok, Sandor György, Jora István, Simonich András nemesek, Szabó Bertalan pápai főbíró és sok esküdt polgár. — A jegyzőkönyvből ezt s a 336—337. sz. alatti ügyeket közöljük.

² Vízkereszt utáni vasárnap, ez évben január 10.

³ Heti szolgálatra beosztott. A kapuőrséget itt hetenként váltották.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

336.

1666 március 11, Pápa

Pápai jobbagyasszonyt azzal vádolnak, hogy szidalmazta s gúnyolta a templomból hazatérő katolikusokat. A vádlott azzal védekezik, hogy ő nem akarta a katolikus vallást gyalázní: a piacon veszekedő vargainasokra tett egy megjegyzést, azt értették félre. Allításának bizonyítására kötelezik, addig kezességre szabadon bocsátják.

* Causa domini magistratus A contra Elizabetam Szanto in vinculis adstantem veluti I.

In persona praefati domini magistratus idem, qui supra, cum iisdem proponit. Hogy ezen I in anno 1665, circa dominicam Misericordiae,¹ nem tudatik honnet jnditatuán^a és micsoda gonosz szandektól viszeltetuén, midőn az catholicusok az itt való öreg h sz. egy hazból ki iűttek volna à praedicationiorol, tehát ezen I akkor ezen pápai varasi piacon léuén, ruť és karomkodo szokkal mondot és neuzte őket, hogy ihon jűnnek à szentes ebek, poenam in generali regni decreto super huismodi blasphematoribus sancitam et expressatam non formidando. Quare idem procurator domini magistratus contra eandem I iuxta leges regni peteret iudicium.

I personaliter in vinculis adstando protestatur solenniter: Mivel azon üdöben, à mi rea à dominus magistratus A procatora actioiaban föl uagion tètetue, dato ha valamit talalt uolna mondanys, à mint maga sem tagadgia, hogy akkor taiban valameöly varga inasok azon piacon veszekeduén es palczajokkal eszue csapkoduan, talalta mondani, mint egy pelda beszéd szerént, à Szentés ebei esze vesztek (möly pelda beszéd uétetet innét, hogy Szentés Balas neuö embernek igen lator ebei léuén, mindenkor marakodtanak). À mi pediglen à szentek allapattiat és azok ellen való karomkodasat illetve, uilagossan ki tetszik, à Szentés à szentekteöl mi keppen distinguualtatnek, meölliet ugian nem ex contemptu religionis, hanem mint egy pelda beszéd szerent mondotta. Azert kiuannia, hogy tórueny szerént absolualtatnék.

Procurator domini magistratus protestatur de confessatis ipsius I. Ubi blasphemiam in actione specificatam non negaret, quin potius per talem qualem circumsriptivam suam excusationem affirmaret, quae simplex et nuda excusatio eiusdem in foro contradictorio locum habere non posset, ob hoc inhaerendo suae institutae actioni petit, ut supra, contra eandem I iuxta demeritum eiusdem finale iudicium.

I inhaeret a se dictatis et petit, ut supra.

Deliberatum est. Doceat I qualificatam suam responsionem in futura sede iudiciaria domini magistratus, interim manebit sub fideiussione domino magistratui praestanda.²

Uo. 153—154. l.

¹ Húsvét utáni második vasárnap, ez évben április 19.

² A per befejezése nem maradt fenn a jegyzőkönyvben.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

337.

1666 március 11, Pápa

A földesúr perbe fogja udvarbíráját és kulcsárját, mert azok a jobbágyoktól a kölcsönadott gabona fejében s hegyvám címén járó 130 akónyi bort igen rossz minőségű borban fogadták el, s ebből az úrnak 325 forint kára származott. Az udvarbíró betegségével menti magát, védekezését az úriszék el is fogadja. A kulcsár szerint az átvett bor jó volt, de a földesúr érkezésének hírére kénytelen volt Pápára menni és az ispán gondjára bízott bor rosszul kezelt, penészes hordókba került, ott romlott meg. Az úriszék a kulcsárt, mentességét elégtelennek találva, a kár megtérítésére kötelezi.

Causa praefati domini magistratus A contra Gregorium Kaidoczi, provisorem eiusdem in praesidio Deuecer commorantem nec non Georgium Karner, clavigerum Papensem suum veluti I.

In persona praefati domini comitis A idem, qui supra, cum iisdem proponit: Midon az dominus magistratus A ezen I-knak in anno 1665. praeterito, ugi mint ez el mult bor szüretkor, megh paranczoltatta volna, miuel feles gabonajat¹ adatot volt az dominus A az istvandi jobbáginak es masoknakis, az mint tudasokra volt az I-knak, hagi azon szüretkor kik adianak bort erette az dominus A-nak, azon kívül az hegyvám borokatis, hagi szorgalmatossan jo borul szedjek be. Mind azon alta, az midőn az le szedes let, nem tudatik mi okra nezve, megh nem kostolvan az borokat, szedtek, vgi vagion, feles bort be, de mint egi szaz harmincz akoigh az mi nemüket szedtek, az be szedet borok közül megh nevezet szaz harmincz ako sem bor, sem viz, egi szoival semmire köllők es korczmaira nem illendők, in praeiudicium et damnus dicti domini comitis A valde grave et manifestum. Melj kárát az dominus A, az mint mast az korczmanak proventusa vagion, minden akot harmad fel fel forentra szamlalvan, computalvan in toto, harom szaz huszon öt forintert föl nem vet volna. Kivannia azert az dominus A, vagi hagi anni borokat, valogatva valokat, az mint föllieb specificalva vagion, refundallianak, avagi hagi az harom szaz huszon öt forent adiudicaltassek az dominus A-nak, melirül törvént vár.

Procurator I ex parte provisoris, unius I dicit: Hagi az actioban specificalt időben azon hegi vam es mas restantiak szedesin jelen nem lehetet, miuel akkor betegh volt, igen nehez agiaban fekuvén, az feleségeis akkor halva fekűt, melliet, si iuri ita videbitur, haggia Pater Gaspar es mas deveczeri szemelliekre. Ex parte autem alterius I, clavigeris dicit: Hagi jol lehet deveczery tisztarto ala küldotte kepeben azon hegi vam es restantiak ki szedesére, az mint hagi kys szedte, de hagi az vr eö Ngha jöüetelet^a hallotta Senterül,² ot köllöt az borokat az ispani kezenel hadni, ot ha mint czavallotak volna, arrul nem tehet.

¹ Sok gabonát.

² Sempte, Nyitra m. — Šintava, CsSz. (szintén Esterházy-birtok volt).

^a ü = o¹⁹

Mas keppennis, ha szinten jo borokat szedettis, az hordokbannis ki ros z s ki peneszesis volt, es igi nem oka az kar vallasnak es az borok rosszassaganak.

Procurator domini magistratus protestal az I-*knak* allegatioin. Az mi penigh az első I-t illeti, allégatioja coram tribunali nem constal. Es ha constalnais, excusatioiara nem elegendő oka ez. Hogi az dominus magistratusnak tudtára köllöt volna adni az szerént, az mint praetendallia, mi nemű nagi esete törtent legjen. Könnien providealhatot volna az dominus A más hasomlo szolgaja által azon boroknak jo borul való be szedese felül. De mint hogi omittalta, ex parte sui az convictiot nem evitalhattia.

Az mi penighlen az másik I-t illeti, protestalvan solenniter azon I-*nak* allegatiojan, melliet hogi ő szedet volna be, coram tribunali nem negallia. Alletván es excusalván azzal magát, hogi az dominus A-*nak* jöveletet megh értvén, ugi köllöt ot hadni az borokat az ispani kezénel; allegalvan asztis, hogi nemelj hordok peneszesek voltanak, melj nem constal. Es ha constalnais, nem elegeges excusatioiara nezve ez okokert, mert ő neki cautusnak köllöt volna lenni, hogi az melj rea bizottatot boroknak be szedeseben jart, ha szinten az vr jöveletet hallottais, elegendő ratiot adhatott volna azzal (kivalkeppen, ha ujob paranczolattia nem erkezet volna az dominus A-tul), hogi eo occupatus levén az dominus A réabizattatot dolgaiban, el nem giuhet onnand. Masodik az, hogj azon borokat jol megh kosztolvan, ugi köllöt volna be szedni; az ki penigh ollian czavallot let volna, az ollian polgaroktul be sem köllöt volna venni. Az jo borokat penigh az ispani kezénel, az mint allegallia, sub bona cura et custodia köllöt volna hadni. Az peneszesek hordokat penigh, hogi allegallia (ut supra, melj nem constal) es ha constalnais, haszontalan menczegere, mert midón az borokat szedte az hordokban, akkor jo gondviselessel eleit köllöt volna venni, ez³ azon hordokban nem tölteni, nagi kárára az dominus A-*nak*. Megh tudvan mar, az mint magais allegallia, hogi peneszesek voltak, melirül iterate protestal, addendo, hogi ha az ollian hordok peneszesek lettek volna, mas jo hordok felül köllöt volna nekj providealni, melliek miat kárt nem köllöt volna tenni az dominus A-*nak*. Ez fölliül megh írt okokra nezve kivannia mégis, ut supra, azon I-*kat* convinctatni, melirül törvenit vár.

Az első I ragazkodik feleletéhez es az szerent absolutiot vár.

Az másik I penigh az dominus A procuratora replicaiara aszt mongia, hogi akkor, mikor az borokat szedte, mind jo must gieranth⁴ vette, minthogi jonakis teczet mindenűt. De hogi az utan az hordoban megh rosszult, arrul nem tehet. Az mi penigh haza jöveletet illeti, tisztében jarvan, mert az pincze kulczait másra nem örömost bizhatta es nemis merte, de az mikor el giűt, nem bizta idegenre, hanem az vr eo Ngha conduiselojere, az melj okokra nezve kivannia, ut supra.

³ Helyesen: és.

⁴ Gyanánt.

Procurator domini comitis A super amborum replica I protestatur et priora sua pro repetitis habere volens, inhaeret ibidem declaratis legalibus suis rationibus, non egente ulteriori replica modernae allegationis procuratoris I, petit petita.

I-k prioribus subiungunt az magok nagioib menchegekre, hogi azokat az actioban specificalt borokat, ha szinten jo borok voltakis, az mint hogi azokis voltak, az dominus magistratus paranczolatliabul Deveczerben Gal Imre kezeben, mi helen föl hoztak, assignaltak, es mind ez ideigh keze alat voltanak. Ha mi fogiatkozás eset benne, Gal Imre tudia, az mint hogi az joszagis⁵ relatiot tehet felőle.

Deliberatum est. Megh ruminálvan szorgalmatossan az dominus magistratus actiojat es arra mind az ket parsnak tet réplacait, mivel vilagossan constal az actioban specificalt éggik I-nak, ugi mint az deveczery tisztartanak akkorbeli nehez betegsege, felesegenekis halala, az mely okokra nezve substitualni es subordinalni köllőt az actioban inseralt masodik I-t, ugi mint ezen papai kulczart ; az ki minden kerdes kivül magára valolta az actioban inseralt hegi vam es restantia boroknak fogiatkozás nélkül valo be szedeset, azert simpliciter ab impetitione domini magistratus absolvaltatik ezen elso I. Az még irt masodik I penighlen, miuel semmi melto okát nem adhatta azon magara valolt fogiatkozás nélkül valo boroknak be szedeserül valo el giüvésenek, az melire (ha szinten magara nem valolta volnais, ex officio js tartozot volna mind az be takarettasik oda ala maradni) köteles lévén, s hir'nelkül el sem giühetet volna ; meliekhez magat nem alkalmaztatvan, tartozik avagi anni ako borokat in specie, avagi anni szamu tallerokat adni, á menni ako borok az deputatus szemelliek által az deveczeri korczoman valo el kelese⁶ penitus et in toto haszontalannak avagi eppen rosznak iteltetnek lenni, az dominus A-nak. Deputantur autem hi : Joannes Dujmovicz iudex nobilium, Franciscus Bogacz iuratus assessor, ex parte autem domini comitis Andreas Kaldos iuratus civitatis et oppidi Papa.

Uo. 158v—162v. l.

⁵ Az egész deveczeri uradalom, illetőleg annak jobbágyai, akiktől a bort beszédtek, vagy akik azt Deveczerbe robotban beszállították.

⁶ Helyesen: elkelésre (eladásra, kimérésre).

338.

1669 március 11, Pápa¹

Az úriszék a vádlottat, aki egy nagyigmáncsi jobbágyot önvédelemből halálosan megsebesített — bár az özvegygel a falusi bírák és a gesztési ispán előtt kiegyezett — a meghalt jobbágy vérdíjának az úr részére történő megfizetésére kötelezi, mert az úrral szemben az egyezés ellenére sem maradhat büntetlenül.

Causa eiusdem domini magistratus ut A contra Michaellem Bereny in vinculis adstantem velut I.

Procurator domini A idem, qui antea,² proponit: Nem tudatik miczoda istentelenségtül es gonossagtul viseltetven, az el mult 1668. esztendőben Sz. Miklos nap tayban az dominus magistratus Nagi Igmancs nevö faluiaban lakozo nehaj Luka Balast kezeben levö fejszevel ugi vagta hasban, hoga harmad nap mulvan azon seb miat megh köllöt halni. Kivannia azert az dominus magistratus proccatora, hoga az mint ember öllö megh büntetödgiek.

Pro I in vinculis adstans dicit: Hoga azon maga menchegeben let czeledetiert azon ö Naga jobbagianak felessege megh engedet nagi igmancsi bírák elöt es ugian azon eö Naga geztessi joszaga ispannia elöt es mind az egesz bírák elöt, es minden keresetit es praetensioiat le tette, az mint ezen productumbol vilagossan ki teczik. Kivannia azert, ez okbol absolvaltassek.

Procurator domini magistratus dicit productas nullas esse, siquidem essent in vinculis factae,³ ideo cupit iudicium ut in actione.

I inhaeret productis et cupit, ut supra.

Deliberatum est. Az I által let productabol ki teczik, hoga ezen I által megh vagdaltatot s megh holt embernek özvegie megh engedet ezen I-nak, nem akarvan törvenissen prosequálni. Mind azon által büntetlen ugian nem maradhat az I, hanem az dominus magistratus temporalis büntetese fön maradvan raita,⁴ az megh holt embernek mint jobbagianak diaival tartozik, hoga megh fizesse az dominus magistratusnak.

Uo. 205. l.

¹ Az úriszék tagjai: Nemes Iszkaz-i Horvath Miklós, Veszprém megye alispánja, Czuzy Pál, a pápai őrség alkapitánya, Bezerey István, a pápai őrség hadnagya, Dymouih János, Szantohazi Ferenc Veszprém megyei szolgabírák, Körössi Ferenc, Ersek Márton pápai vajdák, Szilvasi István Veszprém megyei esküdt, Szita Péter, Pápa város főbírája, Takacz, másként Bors János, Jakoj Ferenc, Pápa város esküdtei és számos más, jogban jártas személy. — A jegyzőkönyvből ezt s a 339. sz. alatti ügyet közöljük.

² Vratarich Péter.

³ A vádlott írást mutatott be arról, hogy a megölt ember özvegye vele szemben a keresettől elállott. Ezt az ügyész semmisnek nyilvánítja a per szempontjából, mert az írás keltekor a vádlott már el volt fogva, a földesúri hatóság eljárása tehát ellene már folyamatban volt.

⁴ Továbbra is a földesúr rabságában maradván.

1669 március 11, Pápa

Jobbágyokat, akik a tiltott erdőt vágják, az úr által bér ellenében az erdei legelőre engedett idegen marhákat elűzték, s az idézésre sem jelentek meg, bírságra és kártérítésre ítélnék.

Causa eiusdem domini magistratus ut A contra providos Michaellem Pesti, alterum Michaellem Baraniai, Michaellem et Petrum Nagi, Paulum Josa, Franciscum Pinter, Paulum Czizmazia, Georgium Trufa, Michaellem Kovacz, Michaellem Meszaros, Paulum Grenzer et Georgium Dekanni in possessione Moroczida in comitatu Jaurinensi existente commorantes ut I.

Procurator domini magistratus idem, qui antea, proponit: Mikepen az el mult 1668. esztendőben, Sz. Lucza aszoni nap taiban, ezen dominus magistratus papai joszaga tisztartója, nemzetes vitezlő Szilkovicz Istvan uram az I-nak tizenket forint bírsagh alat megh paranczolta, hofi az uyonnan Morocz hidához applicaltatot aszu erdőt¹ tilalomban tarczak, senki azon büntetes alat tűzre es penzre ne vagia, azért mind azon által megh vetuen az tisztviselek paranczolattiat, azon erdőt szünetlen vagiak. Az ki töb, azon erdőre bellet² idegenek marhaját, melliből az dominus magistratus A-nak circiter tisz forint jövedelme jöt volna, egienlo akaratbol, az dominus A ellen föl fuvalkodvan, feniegetes által amovealtak, az dominus A-nak praejudiciumiara es karaiá. Kivannia azért az dominus magistratus, hofi az I-k seorsim et singillatim in poena prohibitionis et coniunctim in fl. decem convincaltassanak.

Pro I nemo.

Procurator domini A protestatur super contumacia.

Deliberatum est. Mivel nem comparealnak az I-k, certificatusok leven, azért convincaltatnak in onere non venientiae seorsim et singillatim in quatuor florenis, rursus in onere actionis, videlicet in florenis duodecim seorsim.

Uo. 207v—208. l.

¹ Száraz erdőt.

² Bérlett (bérért legelőre engedett).

340.

1671 június 20, Pápa¹

Jobbágytól azzal vádolnak, hogy egy török fogollyal megszökött, s keresztény hitét elhagyva, a pogány hitére tért. A vádlott azzal védekezik, hogy a rab kereszténynek mondotta magát, s megígérte, hogy ha kiszabadítja rabságából, feleségül veszi. A bírák a vádlott nőt, mint hitehagyót, török pártjára állót és rabszabadítót halálra ítélik: a városból ki a vesztőhelyig lófarkon hurcolják s ott fejét vegyék.

Causa eiusdem domini comitis Francisci Eszterhassi uti supremi capitanei praesidii Papensis uti A contra Mariam Toth fidefragam velut I.

Pro domino A idem, qui antea et cum iisdem proponit: Nem tudatik, ezen megh nevezet I miczoda őrdőgi gondolatoktul es inczelkedesektul viseltetven, nem felven semmit az isteni felelemtul, ez jelen valo esztendőben Ur nap² taiban, keresztzeni atiaktol születtetet leven, keresztzeni hitit megh szegven es el hagivan, poganisagra advan magat, megh szegte keresztzeni hitit. Az megh irt idő tajban egi Simoný Racz nevű rabhoz³ kőtelezven magat, annak hitet adot, az mint hogi azon Racz Simoný nevü rabot az kerteben ki viven munkara, maga ruhajatis azon Simon Racz nevü rabbal ki vitette, es ot megh egiezó akaratbol az vasat labarol le törven, egiüt el szoktenek, az mint hogi egiütis uttiokban talaltatvan, ezen I megh fogatot. Melli gonosz s istentelen czelekedetivel keresztenseget es hitit el hagivan, magat nyilván valo hiti hagiotnak es pogannak declaralta. Kivannia azert az dominus magistratus, hogi ezen I mint keresztény hitit el hagio, pogansagra menő es magat pogansagra ado, az illyenek ellen szerszet orszagunk törvennye szerent büntetődgiék, petendo superinde finale iudicium.

I personaliter in vinculis astando azt mondgia, hogi negiczer erőssen megh esküdött neki, hogy igaz köröszteni es nem pogani volna, es ha ötöt el szabadettya, es az ő orszagaba viszi es ot felessegül el veszi es nem ugi tartia mint felesseget, hanem mint annyjat.

Procurator domini A et magistratus protestal solenniter az I-nak coram tribunali tet vallasan. Es ez irant tet menczege semmit neki nem hasznalna, söt suliossetana, mert mar koros leven nem ferhez menő volna, mas keppen is it jo allapotban volt. A ki töb, nyilván tudta aztat, hogi azon el szabadetet

¹ Az úriszék tagjai: Horvath Miklós, Veszprém megye alispánja, Duymovith János, Szantohazi Ferenc, e megye szolgabírái, Peczi András, Haydi Mihály, a megye esküdtjei, Czuzi Pál pápai alkapitány, Bezerey István, Somogi Miklós főhadnagyok, Simonicz András vajda, Czippan Mihály, Horvath Mihály alhadnagyok, Jora István, Sandor György, Aczady Pál, továbbá Bors János, Fekete másként Takacz György pápai albíró és más, jogban jártas személyek. — A jegyzőkönyvből csak ezt a pert közöljük.

² 1671. május 28.

³ Simon nevű szerbhez, török hadifogolyhoz.

rab pogany volt, es az orszagabanjs pogani es nem kóroszteny lakik. Azert menczege semmit neki nem hasznalvan, kivannya, hogi erdeme szerent sententiaztassek megh. Accedalna azis, hogi urahoz s aszoniahoz köteles leven, megh czalta es karban hozta, melliert is hasonlo buntetest erdemlet volna.

Deliberatum est. Jol lehet az I aszony azt adgya okul maga gonosz czelekedetinek, hogi az el szabadetot rab hittel kóroszteni nek mondotta magát es a vegre akarta is el vinný, de mint hogi azon rab, ha szinten kóroszteny voltis, a török partot követven, mint török, ugí volt fogva es szarczoltatva. Mas az, hogi nem csak az maga szarcza volt raita, hanem mas egi nyhanj torök rabok kezessege is volt raita.⁴ Harmadik az, hogi az uranak s aszoniahoz köteles szolgaloja leven, nem csak azon rab, hanem az egész it valo haz is rea leven bizva, urahoz s aszoniahoz valo hússeget meg nem tartotta. Ez okokra nezve ezen I aszony, mint affele nyilvánvalo gonosz tevő, török partot követő, rabnak el szabadetoja es magais az török partra akarvan altal menný, az gonossagnak nagi voltahoz kepest erdeme szerent megh büntetődik es elevenen lo farkra kötöztetven, az varosbol az akasztó faigh vitetik es ottan feje vetetik neki.

Uo. 192—193. l.

341.

1671, Pápa¹

Az uraság 40—40 forint bírság alatt több ízben megparancsolta nyolc falunak, hogy borszállításra Kismartonba fuvart küldjenek. Minthogy ez nem történt meg, az úr beperli a faluk bírát és esküdtjeit, követelvén tőlük a parancsban megszabott bírság megfizetését és az okozott 100 tallér kár megtérítését. Az alperesek nem akarnak az úrral perlekedni, s kegyelmét kérik. Az úriszék az ügy tárgyalását elhalasztja.

* Causa illustrissimi domini comitis Francisci Eszterházy de Galantha tanquam domini terrestris et magistratus ut A contra providum Stephanum Erdöss, iudicem villanum possessionis Keörnje, Joannem Peőcz possessionis Dáda, Stephanum Hegedüss^a Szák, Joannem Lengel Ighmánd, Joannem Zido Császár, Gregorium Kouác Kethell, Stephanum Kaszáb Csakuár et Joannem Anján Forna possessionum sic dictarum similiter iudices villanos ac de praesenti termino legitime certificatos veluti incttos.

⁴ A hadifoglyokat — közülük egyeseket kezesként visszatartva — úgy magyar, mint török részről gyakran hazaengedték, hogy váltságdíjukat („sarcukat”) összegyűjthessék.

¹ Ez az ügy a kötet végén található befűzetlen külön lapra van feljegyezve. Szövegéből láthatóan az 1671. év második felében tartott úriszékek egyikén tárgyalták. (A bírák nevét az irat nem adja meg.)

^a ü = u¹⁹

Pro domino A Petrus Vrátaricz cum nostris et cum protestatione proponit. Miképen az jelen való 1671. esztendőben, Pünkeősd náp tájban, az dominus magistratus mind eő Nagha maga személljében, mind pedigh méltóságos subscriptioja alát való alá küldőt commissioja által, mint pedigh itt való papaj tisztártoja commissioja által iteratis vicibus sub poena 40 florenorum paranczolta, úgj hógy há eő Nagha paranczolatit megh vetnik^b és ennj hánj náp alát az mint az commissiokban specificálva vólt, fel nem jünnének az kis mártónj boroknak el hózássára, tehát irremissibiliter ezen falú birain és essküttjein, há pedigh masók mulatják el, à kik à falu birajtúl el rendeltetnek, tehát in isto casu ázókon, más képpen az felljül megh jrt fálúk birain és essküttjein seorsim et singillatim 40—40 forént mulctát vetet eő Nagha : Mind azon által az megh jrt falú biráj és essküttjei nem gondoluan az eő Nagha parancsolattjával és abban ki adott poená[val],² nagj vák merősséggel el mulatták, az honnéd eő [Nagha] kőnnjen 100 tallérégh való kártis vallot. Kívánja azért az dominus A az felljül megh jrt I in poena praespecificata seorsim et singillatim convincáltatnj, az kártis megh itéltetni.

Az I választuán magók keözül^c Lengjel Jánost és Anján János apját, Lisztár Pétert, ugj mint kétt I az többi absensek és magók nevével, mint köuetek,^c méltóságos urokhöz szóllo supplicatiojokhoz ragászkodnák, melly coram tribunali exhibealtatotis. És az jránt nem akáruan urokkál peörben szállanj, gratiajat uárják.

Procurator A heltelennek mőndgja ez jránt uáló menczégekett, mert iterata lévén az paranczolatt, sem az urat eő Naghat, sem tisztártot megh sem találták, sem relaxatit nem kértek, mellybül^d kj tedczék contumaciajók és az paranczolat megh uetisse. Azért kévannja, in poena non observationis convincáltássanak.

Deliberatum est. Praesentis causae revisio ex certis rationibus differtur ulterius.³

Uo. 264—264v. l.

² A lap széle szakadozott, a szögletes zárójelbe foglalt betűk hiányoznak.

³ A későbbi úriszékeken az ügy többé nem szerepel.

^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^c ö = o¹⁹ ^d ű = u²¹

342.

1672 szeptember 10, Pápa¹

A földesúr pert indít egy pápai lakos és annak felesége ellen, akik az általuk lakott jobbágyház után járó cenzust és robotot megtagadták. Uradalmi tiszték közbenjárására azonban az úr egy évi mentességet engedélyez az alpereseknek. Ez idő után tartoznak kötelezettségeiket megfizetni.

Causa illustrissimi domini comitis Francisci Eszterhassi ut A et magistratus contra strenuum Michaellem Kantor et Helenam Csondor, consortem eiusdem uti I I et de praesenti termino certificatos.

Pro domino A Vratarits cum eiusdem proponit: Mikeppen ezen föllül megh nevezet I-k, nem tudatik honned viseltetven, ez jelen valo 1672. esztendoben ezen Papa varossaban, Sz. Laszlo utsaban, Veszprem varmegieiben levő colonialis hazokrol az dominus A-nak az szokot census es robotat az dominus A-nak praeiudiciumiara denegallyak. Kivannja azert az dominus A et magistratus, hofi az I-k tanquam contumaces et a domino terrestri debitos census denegantes in amissione praescriptae domus convincaltassanak, petendo superinde finale iudicium.

[A per folytatása uo. 1673. december 12-én:]²

Procurator domini A Vratarich cum iisdem dicit: Siquidem I in anno praeterito 1662.³ die 30. Maii, in simili iudiciorum termino in hac arce celebrato, I per iudices eotum praesentes iudicialiter admoniti fuissent, quatenus occasione domus suae colonialis in actione insertae cum domino A vel officialibus eiusdem convenirent ratione census ab eadem domo eidem domino A tanquam domino terrestri; nihilominus contumacia ducti ne inpraesentiarum quidem quicquam domino A pependissent aut pendere vellent. Ob hoc iuxta actionem cuperet procurator domini A domum eandem eidem domino A adiudicari et exequi.

Demum dominus comes A ad interpositionem certorum dominorum officialium unius anni libertatem donavit, postmodum iuxta certas suas reversales tenebuntur certum pensum praestari.

Uo. 217—217v., 249. l.

¹ Az úriszék tagjai: Horvath Miklós, Veszprém megye alispánja, Duymovith János, Szantohazy Ferenc szolgabírák, Bezeredj István, Somogi Miklós hadnagyok, Haydj Mihály, Ersek Márton, Simonicz András vajdák, Uki Ferenc, Sandor György, Talián Gergely, Barcza György, továbbá Bors János, Pápa város főbírája, Csoty István, a város jegyzője és más, jogban jártas személyek. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² A jelen volt bírák névsorát ld. a 343. sz. per I. jegyzetében.

³ Helyesen: 1672. — Az itt említett, május 30-án történt bírói megintésnek a jegyzőkönyvben nincs nyoma.

343.

1673 december 11, Pápa¹

Az uraság visszaköveteli egy magvaszakadt pápai jobbágyának házáat, mely a kereset szerint jogtalanul került az alperes kezébe. A per tárgyalását a következő úriszékre halasztják.

* Levata causa eiusdem domini magistratus ut A contra honestam mulierem Helenam Keresztényi, relictam viduam circumspecti condam Petri Kajári aliter Apacza ut I.

Procurator domini A idem, qui antea et cum iisdem proponit :^a Míkeppen az elmúlt jődőkben, kinek lehet circiter hat vagy hett estendeje, nehaj Klimán aliter Apacza Panna, elsőben nehaj salomváry^b Szabo Miklos, azután pedig nehaj kajary Szabo Peter, az dominus magistratus Pápay várossában, Westrem vármegieiben, az szent László uczában, egy őstül maratt jobbágy háza,² kinek egy feleöll Haydan familia, más felől őluódy Czismazia Paáll házok vannak szomszédtságban. Mely ház, post decessum dictae Annae Klimán aliter Apacza, via illegitima iureque sine omni, elsőben emlitet nehaj kajary Szabo Peter, annak halálával pedig az I kezihez jutot s mostis ánnál vagyon, az dominus A-nak földes urý praerogativája és legitima successioja praeiudiciumjával. Miuel pedig de lege et consuetudine regni az illien deficiens jobbágioknak minden ingo és ingatlan javaj az földes urakra szoktak szállaný, ez okbul kívánnyá az dominus A procatora, hogy ezen actioban denotált jobbágy ház az dominus A-nak adjudicáltassék.

Deliberatum. Pro ulteriori evidentia rei differtur in futuram sedem.³

Uo. 246v. l.

¹ Az úriszék tagjai : *Horuath Miklós*, Veszprém megye alispánja, *Sándor Gergely*, Somogy és Zala megyék alispánja, *Duymouith János*, *Szantohazy Ferenc* Veszprém megyei szolgabírák, *Sándor György*, Aczadi Pál, *Somogy Miklós*, Beszeredi István, a pápai őrség hadnagyai, *Vasarheli István*, *Uky Ferenc*, *Simonicz András*, *Ersek Márton* pápai vajdák, *Horvat Mihály*, *Kőrös J Ferenc* esküdtek, *Bors másként Takacz János* pápai főbíró, *Szita Péter*, *Jakay János* pápai esküdt polgárok és más, jogban jártas személyek. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² A szöveg pongyola fogalmazású : a 6—7 évvel korábban elhalt Klimán Pannának, akinek második férje kajári Szabó Péter volt, jobbágyházáról van szó, amely — a továbbiak szerint — Klimán Panna halála után említett férjére, majd ennek második feleségére, az alperes Keresztényi Ilonára szállott.

³ 1674. január 17-ig, amikor a pápai úriszéki jegyzőkönyvek sorozata megszakad, a per folytatása nem fordul elő.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b ý = y²²

344.

1674 január 16, Pápa¹

A pápai udvarbíró bevádolja a devecezi ispánt, hogy az társaival együtt, hivatalos munkája közepette megtámadta, tolvajnak nevezte, és a szőlősgazdáktól neki járó „pennabort” és aprójóságot kocsijáról leszedve eltulajdonította. Kéri mindezek megtérítését s a hatalmaskodók megbüntetését. — (Az ítélet hiányzik.)

Causa egregii Georgii Bokor, illustrissimi domini comitis Francisci saerhasi de Galantha etc. arcis Papa bonorumque ad eandem spectantium prEvisoris ut A contra nobilem Georgium Kanner, praelibati domini comitis Ftdncisci Esterhasi de Galantha etc. bonorum ad arcem Devecezer spectantium rEminisratorem ac de praesenti termino legitime certificatum velut incattum.

In pErsona antelati A Nicolaus Ferdicz cum nostris querulose proponit: Hogy jól lehet megh jrt groff urunk eő Nga Dunan innet levő minden jóságiban ezen A-t fő gondúselőjve es tisztartojava tette, az mint hogy az devecezi jóságnekis inspectiojat es az ot valo gondúselőre valo gondúselest, hasonlokeppen az szőlőkre valo vegiazast, gondúselest es azoknak hasznoknak be takaritasat ezen A-nak serio commitalta eő Nga, amely az eő Nga peczetos instructiojanak tizen hatodik punctumiabul vilagossan ki tetszik. Meljre nEzve ezen A is maga tisztis s hivatalia szerEnt ez jelen valo 1673. esztendobeli szüretkor, ugi mint szent Ferencz nap taiban, az eő Nga szőlei hasznanak megh szedetEsire es szorgalmatosb be takaritasara maga szemeliben ala ment az Balaton melle. Es az midőn már a Badacson hegin, mely vagion Szala varmegie-ben, az eő Nga szőlői pres hazanal az eő Nga hegy vamianak be szedesiben faradozot volna es ottan bekessigessen lött volna, akkorban az föllől megh irt Kanner Györgi I, nem tudatik honnet indittatvan, avagi miczoda vakmerosigtől uiseltetven, kglmes uranak ki adot instructiojat semminek tartvan, ezen A-hozis, mint tisztartojahoz es gond uiseloizez valo engedelmessiget megh vetven, maga melle veven azon eő Nga varbeli hütös^a haiduiat, Kenczes Istvant es Lupasz Janost, ismet maga koczissat, Sülye^a Istvant, mely assumptussival egietemben hatalmasul es fegyveres kezel ezen A-ra a megh irt pres házhoz reaja ment, es ottan ezen A-t sok külömb^a külömb^a fele gialazatos szokkal es szitkokkal illette, mondvan: Te Bokor Györgi, sokat loptale ez iden immar, mert tavaly sokat loptal volt.

Ezen kivől ezen I ezen A-t ugi ütötte arczul, hogy ugian megh tantórodot es megh haniatlott bele. Emellet ezen A-nak az üstőkibennis egi fürtöt ki szakasztot, ezen szokot kialtvan: Tolvai lopo vagi, deszno es nem ember vagi, bestjE lelek kurva fi. Te ven bestjE lelek kurva, en veszek szamot te tőled es

¹ A jegyzőkönyv szerint ez ügyben a keresetlevél benyújtása az 1673. decembre 12-én tartott úriszéken történt, a tárgyalást azonban a földesúr e napra, 1674. január 16-ára halasztotta. — Az úriszék tagjait a jegyzőkönyv nem tünteti fel. Szövege csak a közölt ügyet tartalmazza.

^a ü = u¹⁹

nem te en *tólem*. Ezzel sem *elegedet*, hanem ezen *A-nak* aminemő *accidentalis* kiczin bora a hegi vamosoktól ment, *melliet* penna bornak neveznek,² azon pres *haztul* hatalmasul el akarta vinni avagi *vitetni*, *praeiudicio et derogamine honoris*, ita et *detrimento corporis memorati A valde gravi et manifesto*. Kivannia azért ezen A, hogy a megh irt I, mint megh irt groff urunk gond uiselője ugian, de a megh irt A-tul tisztere nevezte *dependente*,³ a megh irt vakmerő czelekedetiért, mint aki uranak szemelire tamad, mind maga szemeliben s mind pedig *assumptüssira* nevezte, *seorsim et singillatim* erdemek szerént megh büntetődgiónek.^a A melyről *tóruintis var cum debita executione*.

*Causa antelati egregii Georgii Bokor uti provisoris ut A contra nobilem Georgium Kanner, ut praemissum est, administratorem bonorum ad arcem Deveczer spectantium velut I.*⁴

In persona memorati A Attýai cum nostris proponit : Mikeppen ez jelen valo 1673. esztendőben, szent Ferencz nap taiban, az fölliől megh irt I, nem tudatik honned *indittatvan* es miczoda vakmerősigtől *uiseltetven*, maga melle *veven* az eő maga koczissát, Sulje Istvant, ismet groff uram eő Nga beressit, Borbeli Mihokot es Elek Gergelt, megh irt groff urunk eő Nga beresseit, kikkel edgiüt a nagy bogdani hatarban, ezen Bezprim varmegieiben levőben,^b ezen A-nak egi atalagh *accidentalis* borat, *melliet* Laddi hegien levő hegi vamos szőlőkrül (melliek Szala varmegieiben vannak) a hegy vamnak beszedesiért az szokas szerént *percipialt volt*, *circiter* három akora *valot*, Badacson Tomajon lakozo Pinter Imrenek, megh irt groff urunk eo Nga jobbagianak szekeriről hatalmasul le voniatta. Ezzel sem *elegedet*, hanem azon szőlőktől valo *accidentalis* tikokat,⁵ *circiter* huszon ott *szamut*, itt Papai varosban, az Hoszszu *uczaban*, a mely Bezprim varmegieiben *vagion*, azon jobbagi szekerrül le vetette es mind a bort s mind penigh a tikokat oda fordította, a hova akarta, *praeiudicio et damno antelati A gravi et manifesto*. Kivannia azért ezen A, hogy a megh irt bort es tikokat *vagý in specie vagi penigh in moderno valore* ezen I-tul megh iteltessenek. E mellet ezen I mind maga szemeliben, *tanquam assumens* s mind pedig az *assumptusi* resziről *seorsim et singillatim* a megh irt A ellen valo hatalmaskodasert *tórviniessen convincaltassék*, a melyről *tórvint is var cum debita executione*.⁶

Uo. 249v—250v. l.

² Pennabor : a földesúr számára szedett borokból — a beszedéssel kapcsolatos írásmunkák címén — a provisor a helyi szokások szerint megillető bormennyiség. Ennek fejében kellett pl. a hegyvámot fizető szőlősgazdákról évről-évre jegyzéket készítenie.

³ Helyesen : *dependens*.

⁴ A január 16-án megkezdett tárgyalást az úriszék másnap, 17-én folytatta. A felek nevét a jegyzőkönyv ezért ismétli meg.

⁵ *Accidentalis* tik : a szőlősgazdától a provisorinak járó baromfi-illeték, ez illeték fejében beszolgáltattott tyúk.

⁶ A közölt perszöveg után a kötetbe Esterházy Ferenc 1674. május 28-i határozata van befűzve, mely szerint Kanner György az uradalmi szőlőkben fáradozván, Bokor Györggyel szemben az úriszéken nem jelenhetett meg, ezért a földesúr perújítást engedélyez részére. A perújítás azonban már nincs meg a kötetben : a perjegyzőkönyvek sorozata 1674. január 17-ével megszakad.

^b ö = o¹⁹

VIII

LÁNZSÉRI URADALOM

Lánzsér urának, az Esterházy családnak birtoka a XVII. század végén több mint 30 uradalomra terjedt. A nagy vagyon alapját Esterházy Miklós vetette meg, aki 1625—1645. között az ország nádori tisztét viselte. Első szerzeményéhez, a munkácsi uradalomhoz felesége, Mágocsy Ferenc özvegye, Dersffy Orsolya kezével jutott. Munkácsot ugyan az 1622-i nikolsburgi (mikulovi) béke értelmében át kellett engednie Bethlen Gábor fejedelemnek, az uralkodó azonban ezért a kismartoni uradalommal kárpótolta. Második feleségének, Thurzó Imre özvegyének, Nyáry Krisztinának jussán vagyonát a pápai uradalommal gyarapította, s a Nyáry-rokonság révén a déldunántúli Ozora, Kaposvár és Dombóvár is birtokába került. 1626-ban a nádor, királyi adományban, Fraknó várát nyerte el a grófi címmel együtt, majd Lánzsér, Lakompak, Sempte és Regéc várbirtokokat szerezte meg, s zálogba vette a lévai uradalmat. Másodszülött fia, László († 1652) az ősi Thurzó várnak, Biocsének az Illyésházyaktól történt megszerzésével járult hozzá a családi birtok növeléséhez.

A nádor négy fiúgyermeke közül — a két idősebb fiatalon s utód nélkül halálózván el — a két kisebb örökölte a hatalmas vagyon: Ferenc osztályrésze Pápa és Sempte lett, a többi Pálnak jutott. Ferenc alapította meg a család grófi, az 1681-ben nádorrá választott Pál pedig a hercegi ágát. 1678-ban ugyanis Esterházy Pált, aulikus szolgálatai jutalmazásaként, I. Lipót a német-római birodalmi hercegi rangra emelte (melyet később, 1712-ben, III. Károly a nádor elsőszülött fiutódaira is kiterjesztett). Ugyancsak Pál az alapítója a hercegi hitbizománynak. A Wesselényi-összeesküvés után — a kivégzett Nádasdy Ferenc sógora volt — a Nádasdy-birtokok közül s egyéb címeken előbb Szarvkő, Léka és Keresztur, majd Végles, Szádvár, Sztrecsen, Kapuvár, Szentmiklós, Csobánc, Köpesény, Derecske, Kabold, Alsólendva, Schwarzenbach és Sárvár uradalmakat esatolta az Esterházyak családi vagyonához. A Thurzó-Thököly rokonság Pál nádort — második felesége Thököly Imre testvére, Thököly Éva volt — Árva és Lietava várához, valamint erdélyi birtokokhoz juttatta. Élete végére († 1713) országrésszel felérő családi dominiumot hagyott utódaira, melynek területe később sem változott, a nádor leszármazói csupán Bujákkal egészítették ki a XVIII. század közepén.

Úriszéki jegyzőkönyvek mind a grófi, mind a hercegi ág birtokairól maradtak fenn. Ebben a fejezetben a hercegi ág és északdunántúli uradalmainak jogszolgáltatására vonatkozó perszövegeket közlünk.¹ Bár csekken a perekben — a lánzsérin kívül — a Sopron és Moson megyében fekvő többi

¹ A grófi ág pápai úriszékének peranyagát l. a VII. fejezetben.

(fraknói, kismartoni, kaboldi stb.) Esterházy-uradalmak helységei is szerepelnek, minthogy azok a helyek, ahol az úriszéki tárgyalásokat tartották — a ritkábban szereplő Nagy- és Kismartont leszámítva — mind a lánzséri uradalomhoz tartoztak, s között pereink nagyobb része is ennek az uradalomnak lakosságára vonatkozik, a fejezetnek a Lánzséri uradalom címet adtuk.

A perjegyzőkönyvekből az úriszéket szolgáltató magistratusok alábbi sora állapítható meg: 1627—1638. Esterházy Miklós; 1640—1641. Esterházy István; 1642. Esterházy Miklós és elhalt fiának, Istvánnak özvegye, Thurzó Erzsébet; 1643—1645. Esterházy Miklós; 1647—1651. Esterházy László; 1653—1676. Esterházy Pál.²

Miklós nádor az úriszéket, melyet több jegyzőkönyvben — főleg a korábbi időben — a szokásos magyar és latin elnevezések mellett Potading szóval³ is jelölnek, eleintén felváltva Nyék, Derecske⁴ és Lakompak Sopron megyei helységekre s egy esetben Cinfalvára hívatta össze. 1640-től túlnyomórészt Lakompakon ült össze az úr széke. 1646—1651. között az ülések székhelye a fraknói uradalomhoz tartozó Nagymarton vagy a kismartoni uradalom központja, Kismarton, majd ismét Lakompak. Esterházy Pál alatt a törvénykezés szintén Lakompakon történt, egy 1676. évi úriszéket kivéve, melyet Kismartonban tartottak meg. Eddig az ideig az úriszék elnökeinek személye nem állapítható meg. Esterházy Pál idejében e tisztet valamely jogban jártas „főszolgája” látta el, de sohasem az udvarbíró vagy a várnagy, amint az más úriszékek esetében történt.

A között jegyzőkönyvekben szereplő, Esterházyak birtokában volt helységek — a Moson megyei Boldogasszony kivételével — mind Sopron megyében feküdtek és ma Ausztria (Burgenland) területéhez tartoznak. Pereink nagyobb részében, mint említettük, a lánzséri uradalom jobbágjai, az uradalom — következő — falvai szerepelnek: Bangrab (Borosd — Weingraben), Boldogasszony (Frauenkirchen), Cindorf (Cinfalva — Siegendorf), Császárfalu (Kaiserdorf), Derecske (Vámosderecske — Drassmarkt), Középpulya (Mitterpullendorf), Lakondarf (Lakfalva — Lackendorf), Lakompak (Lackenbach), Lánzsér (Landsee), Lok (Unterfrauenhaid), Nyék (Sopronnyék — Neckenmarkt), Raiding (Doborján — Raiding), Ricing (Récény — Ritzing), Svengraben (Répecefő — Schwendgraben), Szentmárton (Sopronszentmárton — Markt Sankt Martin). A fraknói uradalomból Antau (Selegszántó — Antau), Fraknó (Forchtenau) és Milidorf (Szárazvám — Müllendorf), a szarvkői uradalomból Hornstein (Szarvkő — Hornstein) és Stikeprunn (Büdöskút — Stinkenbrunn), végül a kismartoni uradalomból Cilindorf (Völgyfalva — Zillingtal), Kishöflein (Kishöflány — Kleinhöflein), Kismarton (Eisenstadt), Nagymarton (Mattersburg), Prodersdorf ad Vulcam (Vulkapordány — Wulkaprodersdorf), Sérc (Schützen am Gebirge), Stocing (Lajtaszék — Stotzing) és Szent Margaréta (Szentmargitbánya — Sankt Margarethen) helységek fordulnak elő.

² A felsorolásból hiányzó évek úriszéki anyaga nem maradt fenn.

³ A „Potading” az osztrák határ közelében fekvő magyar uradalmakban általánosan használt kifejezés; jelentése a sokértelmű „törvény” szóéhoz hasonló (l. a nomenklaturában). Előfordulásaira l. a bevezetés végén idézett perkötetek (Altes Rechtsbuch) I. k. 76., 81. stb. l.

⁴ 1640-ig elég gyakori, hogy az úriszék egyik nap Nyéken tárgyal, a rá következő napon pedig a Nyéktől légvonalban 13 kilométerre fekvő Derecskén ül össze. L. a 354., 355., 358., 359., 365. és 366. sz. pereket. (1640. után ezzel a jelenséggel többé nem találkozunk.)

Az Esterházyak itt tárgyalt úriszékén az ítélkezésben résztvevő bírák és „mehívott jogban jártas személyek” száma — más uradalmakhoz viszonyítva is — feltűnően nagy. Miklós nádor Nagymartonban 1627. július 4—7 között tartott úriszékére például 34 megyei tisztségviselőt és más nemes személyt hívtak meg. Ezek, magukkal hozott cselédségükkel együtt, 170-en érkeztek az ítélkezés színhelyére.⁵ Felvonultak továbbá az uraság officialisai, hajdúi és szolgálai is; velük együtt mintegy 200 személy sereglett össze az úr széke alkalmából. A fennmaradt számadás megörökítette, hogy e népes gyülekezet az úriszék négy napja alatt milyen élelmiszer mennyiségeket (1114 font marhahúst, 4 borjút, 5 bárányt, 211 tyúkot és libát, 1852 cipót stb.) fogyasztott el. Mindez teljes egészében a jobbágyokat terhelte, részben terményszolgáltatás, részben ún. asztalköltség s a rájuk kivetett perköltségek formájában.⁶

Az úriszéken tárgyalt perek két kötetben maradtak fenn. A két kötet összesen 355 pert tartalmaz. Közülük Esterházy földesúr — a magistratus — a felperes 208, idegen földesurak 37, nemesek 52 esetben; a jobbágyok által indított perek száma mindössze 58. A magistratus a 208 perből 193-ban jobbágyait perli s 15 esetben nemeseket. Az utóbbiak — az úriszéken egymással perlekedő nemesekkel együtt — vagy az uraság szolgálatában állottak, szegődményesei, taksásai voltak, akik felett nemességük ellenére is az úr széke ítélkezett, vagy Esterházy-birtokon érték őket tetten és így kerültek az úriszék elé.⁷ A jobbágyok által indított 58 per közül az alperesek 51 esetben szintén jobbágyok, 7 esetben nemesek. A jobbágyok nemesek elleni keresetének tárgya — egy per kivételével — becsületsértés, jobbágytársaik ellen azonban főbenjáró ügyeket is képviselnek, különösen civódásból esett, halált okozó testi sértés esetében.⁸ Végül egy perünk más magistratus (Kisfaludy János) úriszékén kelt, de mert a jegyzőkönyv a lánzséri úriszék iratai között maradt fenn, s a perben szereplő Ágyagos falu egyik fele egyébként is a lánzséri uradalomhoz tartozott, az ügyet itt közöljük.⁹

Az úr perei — amint ez közlésünkben is kifejezésre jut — többségükben bűnügyek: sok a boszorkányság, bűbájosság, paráznaság, bigámia, sacrilegium stb. címén s viszonylag kevés az úrbéri szolgáltatások mulasztása és engedetlenség címén emelt kereset. A bűnperekben hozott ítéletek súlyosak, egyes esetekben elrettentőek. Keményen büntetik a paráznakat és a törvénytelen viszonyból származó újszülöttek megölőit, mert ezek a kor felfogása szerint „immediate az Istent” bántják meg, és ő rendelte ezek büntetésére a magistratust.¹⁰ Végül az is megfigyelhető, hogy az Esterházyak

⁵ A bírák névsorát s szolgálak számát az úriszék költségeiről készített egykorú számadás tartalmazza. L. a 3. jegyzetben említett I. perkötet elején, be nem fűzött külön íven.

⁶ A perköltségekre l. a fenti II. perkötet 98. stb. lapjain bejegyzett ítéleteket.

⁷ L. a 346., 349., 350. stb. sz. pereket.

⁸ L. pl. a fenti I. perkötet 46. l.

⁹ L. 377. sz. a.

¹⁰ A tetten ért Mikó Benedek nemes és Kovacsics Borbála ellen paráználkodás címén indult bűnperben az úriszék 1636. dec. 9. kelt ítéletét azzal indokolja, hogy ez „nem egy auagy ket személy ellen ualo uetek, . . . hanem oly az uetek, az ki immediate az Istent meghbantotta, az mint az inquisitiobul ki teczik, mely uetkeknek büntetesere az Vristen az magistratust rendelte, es annakokaert az magistratusnak competal annak büntetése, az eo nemessegenek szabadsagha sem suffragal eő neki” stb. L. I. perkötet 88. l.

úriszékének ítélkezése mind a formák, mind az indokolások jogi tartalma stb tekintetében bizonyos fokig fejlettebb más egykorú földesúri fórumok jogszolgáltatásánál.¹¹

A közölt perjegyzőkönyvek az Esterházy család hercegi ágának az Országos Levéltárban őrzött levéltárában „Causae civiles et criminales ac alia juridica objecta, 1766., 1767. rakszám” jelzet alatt található, mint láttuk, két kötetbe összefoglalva, melyek az „Altes Rechtsbuch” címet viselik. Az első kötet az 1627—1651, a második az 1653—1676. évkört öleli fel. Az első kötet ép, a második kötetnek kb. fele víztől rongált, emiatt egyes oldalak felső szélein az első sorok hiányoznak, leszakadoztak. A két kötetben időrend szerint összefoglalt jegyzőkönyvek az eredeti fogalmazványokról készült tisztázatok, melyeket az úriszéken résztvevő megyei hites személyek (a későbbi években a többi jelen volt bírák is) aláírásukkal erősítettek meg. A 377. sz. alatt közölt jegyzőkönyv eredetije a kötetbe foglalt anyagon kívül, az említett levéltárban „Repositorium 16. fasc. J. no. 408.” jelzet alatt található.

¹¹ Mint perjogi eltérés megemlíthető, hogy itt nemcsak az úr vagy udvarbírája, hanem az alispán is adhatott perújítási engedélyt. Boldogasszony falu lakói pl. 1642-ben Sopron megye alispánjától kértek és kaptak novumot úriszéki perükben. L. I. per-kötet 131. a—b. l.

1628 május 3, Derecske¹

Jobbágyasszony atyai örökségét követeli vissza volt gyámjától, aki azt az asszony testvérének részével együtt — a testvérek atyjának halála óta — magánál tartja. Az alperes elismeri, hogy a javak nála vannak, s hajlandó is az asszony részét kiadni, ha a két árva nevelésének költségeit neki megtérítik. A bíróság elrendeli a felperes javainak kiszolgáltatását, a másik árva részét azonban az alperes a tartási költségek fejében mindaddig bírhatja, míg azokat neki meg nem fizetik.

* Causa honestae mulieris Annae, consortis providi Michaelis Nemett, filiae vero providi quondam Benedicti Balch ut actricis contra providum Georgium Kho, colonum egregii Joannis Vojkouith, tamquam tutorem filii egregii quondam Laurentii Kozma, videlicet Georgii, in possessione Kozep Pulia commorantem veluti incamattum.

In persona praefatae A Philippus Gazdagh proponit. Hogi az el mult idókben^a az A-nak attia megh halvann^b es ezenn A arvasagra maradvann es giamoltalan levonn, á minemó joszaga Keózep Puliann, Sopron varmegiebeu levó falubann levó, ugimind puzta szóló föld eóróksegh, egi io hold föld, egj rett es giümólch kertt maradt, azon kjúll kesz penz tizen három forint, egi fejós tehen boríuavall edgiútt et alia clenodia domus,² mind ezekett az fölljúl megh irt I ugimint tutor hoza vette, es azulta fogva bírta es mastis birja s kezenel vagion. Minekokaertt, mjvelhogi az A-nak attiatul maratt eórókó es in-go marhaja, kjvannia az A, hogj nekje megh itéltessek es azonkjúl de administratione bonorum adgion szamot. Iuxta decreta regni petit idem.

¹ Az úriszék tagjai: *Völchey Ádám* szolgabíró, *Falusy István*, *Szomai Pál*, *Miko Benedek*, *Karoli István* esküdtek Sopron megye részéről, *Kürtösy György* lánzséri udvarbíró, *Horvath Ferenc*, *Szentmartony Mihály* és *Pangartner Mátyás*. — Az úriszék e napon csak az itt közölt ügyet tárgyalta.

² Házi felszerelés.

^a A perjegyzőkönvben ó = o³⁸, á = a³⁸, ú = u³⁸. ^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

Pro I Joannes Kaltaj cum protestatione dicit, hogy az A-nak procatora magatt be nem irathatta volna, minthogj az A azonj ít ninesenn, procatort sem vallott, es igj az A procatorara tórvent var.³

Procurator A, idem qui supra, praemissa protestatione dicit. Hogj az I-nak procatora ez A ellen ebbenn nem procedalhat. Ratioia az, hogj tegnap ezen A azonnak földes ura, ugi mint Rajkj uram, pro ipso A conducalta es megh fogatta. Azertt in contrarium semit nem agalhatt, holott magais fól fogatta es ajanlottais magatt.⁴

Procurator I, idem qui supra, dicit ulterius. Az I semit mint tutor kezehez nem vett, hanem az A sok izben keszeritven az megh nevezett I-tt, hogj az arvakat hoza venneje, es igj mint atiafi ugi kellet hozaia vennj. Ahol penigh azt irja, hogj egi borjus tehent borjuaval eoZvó adot volna kezehez az I-nak, azt az megh neuzett tehent az elmúlt haborubann az ellensegh el uitte. Az mi peníglen az tizenharom forintatt illetj, az I kesz lezen contentalnj arrul az A-tt. A mj az jozzagot illeti, abbulis az I az A-nak reszett kesz megh adnj. Hanem kvjannia azt az I, mjvelhogj az arvakatt egínehani eztendóktúl fogva tartotta es gondgiat uiselte, többett negíven forintnal kóltótt rea az I, hogj az nekje megh adassek, melljet kesz az I dato termino megh bizonytettanj.

Procurator A, idem qui supra, protestatur solenniter de confessatis. Mivelhogj ad latus procuratoris az I coram tribunali personaliter astando per procuratorem fateallja, hogi az följül megh irt jozzag es marha kezenel vagion, kvjannia, hogj mindenek elő alljanak. Az mi penigh az feős tehen dolgat illeti, minthogj azis az eó gondviseletlensege miatt veszett ell, aztis kvjannia in condigno valore megh fizetnj. Quantum az arvak tartasatt illeti, mjvel az jozzagnak hasznat vette es birta, mellj az arvake volt, ebbül azert az ratiobul ezen kvjansaga heles nem lehet, hogj az tartasert nekj megh fizessenek. Hogj peníglen tutor let legien, abbulis kj tetzik, hogj mastis az eggik arva azon tutorsagh alatt kezenel vagion, à kj az A azonnal eggj.⁵ Ideo petit, ut supra.

Deliberatum est. Az mj az A, Anna azonj portjoiatt illetj mind földbül, rettbül, penzbüll es giúmólesós kertbüll, mjvelhogj erre, az I erre semít nem kóltótt sem dajkalkodott vele, tartozik az I eppen kj adnj. Az kettej arva portioia penigh az I-nal nala marad eppen tartasaertt es velek valo bajmólo-dasaertt mind addigh, migh eóttett az eó kóltsegerül megh nem elegettik. Az mi

³ A felperes képviselőjének nincs joga ez ügyben eljárni, minthogy sem ügyvéd-valló levelet nem mutatott fel, sem a felperes nem vallotta őt itt, a bíróság előtt előszóval ügyvédjének. (Az ilyen „fogadatlan prókátor” nyelvváltság büntetésén volt elmarasz-talható.)

⁴ Az alperesi részről a felperes képviselője ellen felhozott kifogásra az utóbbi szintén kifogással él: az alperes prókátora ebben az ügyben nem járhat el, hiszen előző nap éppen a felperes jobbjágyasszony földesura fogadta meg ennek az asszonynak képviselőjére. Nem járhat el tehát ma az ellen, akinek tegnap ügyvédje volt. A bíróság egyik kifogást sem vette figyelembe, a továbbiak már az ügy érdemére vonatkoznak.

⁵ Ti. testvér.

az tehentt illetj, mjvelhogj constall, hogi az haboru jdóben vezetett ell, ^c azt nem tartozik megh adnj es nemis tulajdonittathatik az I gonduseletlensegenek.

O. Lt. Esterházy család hercegi ágának lta. Causae civiles et criminales ac alia juridica objecta 1766. rsz. kötet 5—5v. l.

346.

1628 november 13, Nyék¹

Nemes száz forint kártérítést követel bérésétől, mert ez — szerinte — vasvillával megsebesítette egy ökrét, s emiatt az ökör hosszabb ideig nem lévén járomba fogható, nyolc hold földje vetetlen maradt. Miután a bizonyítás a felperesnek nem sikerül, az alperes mentesül a kereset alól.

* Causa nobilis Georgii Nagj ut actoris contra providum Laurentium Pakas alias mercenarium suum veluti incamattum.

A pro se personaliter proponit. Mjvelhogj az el mult eztendoben, 1619. eztendőtől ^a fogvan 1623. eztendeigh egy uegben Istenbenn el niugott Kórmendj Boldisar uramat szolgálvan, az hatodik eztendőre keluen, ez I-nak annuatim bizonios szegődseghre leven, nem tudatik honnend indittatvan, mire valo gondolattiabul, nem gondolvan az törvennek suliossagatt es vranak jóuendó karatt, 1623. eztendőben, ² Sz. Anna azonj nap tajban, gabna hordaskor ^b negj eókörnek egikett altul verven ez meg neuzet I egy ket ago vas vellavall, ³ mellj marhanak Szent Anna azonj naptul fogvan Szent Marton napigh semj hasznatt nem vehette, szantasanak nagjub része felben maradt. Mellj chielekedetett es kar tetelett abbann az jdóben, niulcz hold földő uetetlen maraduan, száz forintert föl nem vette volna. Kivannom azertt, hogj az I az megh neuzett karon convincaltassek.

I pro se personaliter dicit ^c es tagadgia aztt, hogj eó az eókrótt nem bantotta, hanem magatul dagadat volt megh, es az szolgál tarsa meczette föl az keszell az vegre, hogj az genietsegh kj folljon belőle, melljet kesz megh bizojettanj. Hogi az vetese el maradt az vranak, annak az volt az oka, hogj magva nem volt.

^c Az eredetiben itt pontosvessző van.

¹ Az úriszék tagjai: *Weolchej Ádám* szolgabíró, *Sepsi Jeremiás*, *Miko Benedek*, *Karuli István* esküdtek Sopron megye részéről, továbbá *Pogan Zsigmond*, *Kigiosi Ferenc*, *Nagj György*, *Szalanczy Márton* és *Szopori Kristóf* középpulyai plébános. — A jegyzőkönyvből ezt s a 347. sz. alatti pert közöljük.

² Az előadott kéreset s a perfelvétel között eltelt feltűnően hosszú idő okára nézve az irat nem ad felvilágosítást.

³ Egy kétágú vasvillával.

^a A perjegyzőkönyvben ó = o³⁶, ú = u³⁶, á = a³⁶. ^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^c Az eredetiben itt pont van.

Az A, vgmint Nagi Geórgj uram, in contrarium megh bizonyjéttia, hogj az megh neuzet I verte es sebesetette megh az eókrótt, mellj mjat az eó kara esett.

Testis pro parte I providus Martinus Meder iuratus et examinatus fassus est, hogj eóttet hivatta oda Kórmendj uram á uegre, hogj lassa megh, m) nivaliaja vagion az eókörnek. Mellj eókrót latta, hogi az egik laba igen megh dagadat volt, de semj sertest sem ollj vereseget nem latot az eókrónn.

Testis pro parte A providus Benedictus Pinter, in possessione Naszal⁴ commorans, iuratus et examinatus fassus est, hogj eó is akkor szolgálja leven szeggenj Kórmendj vramnak, latta azt, hogj egiszer az megh neuzet I szolgálja tarsa útóttó az vellaval az eókernek az hatatt, de nem sertette megh, es a mjatt nemis let az eókernek semmi nivaliaja.

Deliberatum est. Mjvelhogj az A az eó bizonytetasaban telliessegessen succumball, mert semit az eó actiojaban megh nem bizonyjett, az I penigh kett bizonsaggal megh bizonyjetotta az eó artatlansagat, ez okbul az I absolvaltatik az A-nak keresetibül.

Uo. 11—11v. l.

347.

1628 november 13, Nyék

Jobbágyot, ki egy agilist tolvajnak nevezett, két nemes tanúbizonytsága alapján 20 forint nyelvváltásra ítélnék. A bírság kétharmada a földesúré, egyharmada a sértetté.

* Causa agilis Marci Lakith in possessione Richingh commorantis ut actoris contra providum Georgium Senkouith in eadem possessione commorantem veluti incattum.

A pro se personaliter proponit. Hogj ez jelen valo eztendőben Punkósd^a nap¹tajban Lakompakonn letekbenn^b az I az A-tt gialazatos szitokkall szidvan, loponak es tolvajnak mondotta, es hogj az eó hazatt megh lopta, melljet az A az I-nak djaertt föl nem vet volna.

I pro se personaliter dicit et negat simpliciter totam actionem.

A ulterius dicit et probabit actionem suam defacto.

1. testis pro A nobilis Benedictus Madarasz, in possessione Fólsó Pulja² commorans, iuratus et examinatus fassus est, hogj eó is jelen leven akkor

⁴ Naszály, Komárom m.

¹ 1628. június 11.

² Felső Pulya, Sopron m. — Oberpullendorf, A.

^a A perjegyzőkönyvben ó — o³⁸. ^b A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

Lakompakonn, mikor a parsok veszekedtenek, hallatta, hogj az I az A-tt lop[onak]³ szidta, es azt mondotta az A-nak- Te loptad el az en hazamtul az sakokat.

2. testis nobilis Colomannus Konch, in possessione Fólso Pulja commorans, iuratus et examinatus fassus est per omnia uti primus.

3. testis nobilis Emericus Kiralj, in eadem possessione Fólso Pulia commorans, iuratus et examinatus fassus est et nihil scit.

Deliberatum est. Mjvelhogj az A az eo actiojat két nemes bizonyssagokkall megh bizonyjéttatta, ideo az I in emenda linguae, az az husz forinton marad, meljnek ket resze az vre mint feo biroe, harmad resze az parse. Fiet executio intra quindenam per dominum provisorem.

Uo. 11v—12. l.

348.

1629 május 2, Nyék¹

Idegen földről (bizonyára Ausztriából) jött molnárt, ki Magyarországon újból megmőszült, bigámiaért fogtak perbe. Védekezését, hogy első felesége nem jött vele, s otthon visszamaradva erkölcstelen életre adta magát, az úriszék nem fogadja el, a vádlottat fejevesztésre ítéli.

* Causa praefati domini magistratus contra providum Joannem Stokinger molitorem in oppido Nek commorantem.

In persona domini illustrissimi Sandrinus Söitörj proponit: qualiter superioribus temporibus, circa festum Circumcisionis Domini in anno 1628. proxime praeteritum, dictus I, ignoratur, quibus respectibus ad id inductus, animo deliberato et ex praeconcepta malitia divinis humanisque legibus positus, legitimam habens coniugem, alteram: Christinam Smjtinn vocatam superinduxisset et sic priorem deserendo cum eadem male et adultere vixisset, poenam super eiusmodi adulteribus expressam incurrere non formidando. Peteret itaque eundem I iuxta leges regni in poena debita² convinci.

I pro se personaliter in vinculis astando dicit, hogj nem tagadgia azt, hogj eo^a nekje ez utolso felesége előttis mas felesége nem let volna, de ott, ahol

³ A szó zárójelbe tett része a lap szélének megcsúszulása miatt hiányzik.

¹ Az úriszék tagjai: Tóthösy Gábor kir. személynöki ítélőmester, Mankobüki Horvath Bálint, Sopron megye alispánja, Völchey Ádám Sopron megyei szolgabíró, Sziluaszy Jakab, Rochey Bálint, Szepsj Jeremiás, Paztorj Gergely, Szalaj János, Karoli István, Miko Benedek Sopron megyei esküdtek, Szomaj Pál, Sopron megye alispánjának helyettese, Kigiosj Ferenc, Horvat Ferenc, Haigatho Mihály, Farkas István és János, valamint Bornemiza István. — A jegyzőkönyvből ezt s a 349. sz. alatti ügyet közöljük.

² A „poena debita” házasságtörés esetén halálbüntetés.

^a A perjegyzőkönyvben ó = o³⁸, ú = u³⁸.

laktanak, az kenjer igen megh szúkúlvenn, ^as eó nekje kenjere nem levonn, hitta az feleseget, hogj ide Magiarországban jújenek es kenleret keressenek. ^bAz felesege semikeppen el nem akart vele mennj. Eó ala jótt es it alatt aratott, azutan az migh eó it alatt aratott, az első felesege ott fenn kurvava lett, massakkall parasznalkodvan fattiatis hozatt, az melliet eó megh ertven, nem akarta többbe azon feleseget hoza vennj, s ebbul az okbul kellett mas iambor feleseget vennj.

Procurator domini A protestatur de confessatis I. Et quia actionem coram dominis iudicibus non negaret, petit iudicium ut supra.

Deliberatum est. Mielhogj az I az eó ellene erigalt actiot nem tagadgia, noha az maga mentsegere az első felesegett neminemó gonosz chielekedettel vadallja, az mellj vadlanak az törveni helt nem ad, hanem mivelhogj maga fateallja gonosz chielekedetit, tudni illik azt, hogj eó nekje ket eleven hituós felesege vagion, az mellj gonosz chielekedetiért halakra iteltetik, es feje vetetik erette.

Uo. 26—26v. l.

349.

1629 május 2, Nyék

Faluközösségben élő nemes asszony felkínálta hat hold földjét megvételre nemes szomszédjának, a megegyezés azonban nem sikerült, mert a vevő az asszony kikötését hogy a földtől a dézsmát és a censust neki fizesse, nem fogadta el. Az asszony erre az ingatlant egyik jobbágynak adta el; ettől perli most vissza a nemes a szomszédság jogán. Az úriszék helyt ad a keresetnek azzal, hogy a föld után járó dézsma és census a földesurat illeti.

* Causa egregii Francisci Horvath in oppido Szentmarton commorantis ut actoris contra providum Simonem Horvath in eadem possessione commorantem, colonum illustrissimi domini principis, regni Hungariae palatini, veluti incamattum.

A pro se personaliter proponit. Hogj az el mult eztendóbenn ^aMeszlenj Ferenczne azoniom ^bhatt hold földet tette volt arrossa¹ az falun aloll Cseber neuó földekbenn, az mellj földekett az nehaj Meszlenj Ferencz penzen szerzett volt. Mellj földeknek mellette Horvath Ferencznek, az A-nak földelj vadnak, az mellj földekett ezen A-nak az apia azon embertül vett volt, á kjtül Mezlenj Benedek az eó földeit² volt. Az mellj földekell Meszleni Ferenczne azoniom

^b A dölten szedett betük után az eredetiben vessző van.

¹ Bocsátott áruba.

² A „vette” szó kimaradt.

^a A perjegyzőkönyvben ó = o³⁸, ú = u³⁸, á = a³⁸. ^b A dölten szedett betük után az eredetiben vessző van.

ez A-t mint szomszedot megh kinaltt, es az A megis arult Meszlenj Ferenczne azoniommall az földeken husz forintbann. De mjvel hogj Meszlenjne azoniom azt kjvanta az A-tull, hogj azokrul az földekrül deszmat es censust eó nekje adna, az meljre az A nem szinten³ accedatott, hanem azt mondotta, hogi vegere megien az eóregh emberektül, kjnek iar az deszma es census arrol az földrül s annak adgia. Erre valo tekintetbül Meszlenjne azoniom atta ez I-nak, mint akkorbeli birajanak. Az mellj I-nak Meszlenj Ferenczne azoniom fia mikor az földekett ez helsegnek szokasa szerentt az föld akarta volna adnj, es amazis vennj,⁴ oda ment az A az biro hazahosz, es contradicalt, es tiltotta az helsegh biraja előtt az I-tt az földnek vsussátul. De aval az I nem gondolvan, az földekert megh atta az arratt, megh atta, es mastis birja. melliett kjvann az A mint kózel valo szomszed eónekje megh iteltetnj.⁵

I pro se personaliter dicit. Hogj az A az földekenn megh nem arulhatvan Meszlenj Ferenczne azoniommall, es az deszmatis s az censust nem akarvann megh igernj rolok, szabadon hatta Meszlenjne azonjomat, hogi el adgia, az kjnek el adhattja, es eó ugi vette megh. Az melynek az arratt megis atta s ugi birja. Az mellj földett immar megis ganeozott, s kjvannja ezert maga kezenel megh maradnj.

Deliberatum est. Mjvel hogi constall, hogj az veszekedó⁶ földeknek az A volt leghközelsz valo szomszedgia, ha akkor az földekenn Meszlenjne azoniommall megh nem alkhatott, tartozik mast az A az I-nak az földeknek az arrat le tennj, az földek az A-nak iteltetnek. Hogi az polgar az földekett az tilalom ellen megh ganeozta, sibi imputet, ha abbul valamj kara következik, miert hogy az törvennek kjmeneteletöl nem vart.⁷ Ita tamen, hogy az A ennekutanna az dominus terrestrisnek adgia az földrül valo censust es deszmat.

Uo. 32—32v. l.

³ Egyáltalán nem.

⁴ Ez eladni, amaz megvenni akarta.

⁵ Az egykorú szokásjog szerint a szomszédnak elővételi joga van, az e jog sérelmével elidegenített ingatlant elperelheti a vevőtől.

⁶ Vitás, per alatt álló.

⁷ A bíró házánál bejelentett ellentmondás (contradictio) után ugyanis az alperesnek be kellett volna várnia az úriszék döntését, kinck ítéli oda a földet.

350.

1630 április 29, Nyék¹

Nemes legényt azzal vádolnak, hogy egy szombathelyi házat, gyilkos szándékkal behatolva, éjszaka idején társaival együtt kifosztott. A vádlott a jegyzőkönyv szerint meg sem kísérli az érdemi védekezést, csupán arra hivatkozik, hogy tettét egy asszony felbujtására követte el. Az úriszék a legényt — ifjú korát s nemességét tekintetbe véve — kerékbetörés helyett fejvesztésre ítéli, csak holttestét vetik kerékre.

* Causa egregii Joannis Goruph ut actoris contra nobilem Joannem Herczegh Sabariae in comitatu Castriferrei degentem veluti incamattum.²

A pro se personaliter proponit: Mikeppen az el mult Husvet nap³ tajbann, nem tudatik michoda eördög^a indulatbul, az isteni felelmet es az vilagi törvennek sullos ualtatt megh vetvonn, ejely ideónn egnehani lator tarsaýt melleje vevonn, ezen A hazara, mellý Szombathelen, Vasvar megieiben vagion, fegeveres kezzell menvenn^b es azonn hasz ablakjann be bujuann, az A-tt keresvenn es megh akarvan eólnj, magatt sötetes idó miatt nem kaphatvonn, marhahajhosz kapdozvonn, mindenett az haszbull, vgmint ezústós es aranas fegeverett, szep ruhazatitt, puskaýt es egi szovall valamit el uihettenek, ladaýt az haszbull kj hordvonn es fól hasogatvonn, mindent abbul el uittenek. Azall sem elegendvonn, hanem azonn maga melle vett tarsaýtis arra eskúttette, hogý mihelenn magatt az A-tt kaphattiak, mindgiarast megh eölljek, az mint az lator tarsajnak fassioýbull ez vilagossann megh tetzik, palatinus urunknak eó Naganakis maga kezevel irott suplicatiojabulis ký tetzik. Annak fólóttó hazanalis az I in flagranti tapaztaltatott, mivell az A marhajabull harmall⁴ talaltatott. Annak fólóttó novissime abbulis ký tetzik, mivell egý leanzott

¹ Az úriszék tagjai: Pogan Zsigmond, Zala és Somogy megyék alispánja, Völchey Ádám, Chernell Ambrus szolgabírák, Karall István alszolgabíró, Raiky István, Szepsy Jeremiás, Miko Benedek, Szilagy György, Berthalanfy György esküdtek, Szamay Pál, Sopron megye alispánjának helyettese, id. Svareh János, Akách István soproni polgárok, Pechy János, Lánzsér várának fővárnagya, Rueff János Jakab, Dobozy Menyhért, a lakompaki kastély várnagya, Farkas János és Horvath Ferenc. — Az úriszék e napon csak az itt közölt ügyet tárgyalta.

² A vádlott nemes ezek szerint Szombathelyen, Vas megyében lakott. Szombathely azonban nem volt az Esterházyak birtoka. Hogy az ügy miért került mégis az ő úriszékük elé, arra nézve a perszöveg nem ad magyarázatot. Talán az ekkori lánzséri földesúr, Esterházy Miklós nádor — akinek a sértett alkalmazottja, úgy látszik, ügyvédje volt — nádori hatalma játszott itt közbe, vagy a vádlott is az ő szolgálatában állott. Egyébként a cselekmény helye s a tettes lakhelye és rendi állása alapján Vas megye törvényszéke, vagy — minthogy az ügy nemesek közötti nagyobb hatalmaskodásnak is minősíthető — a kir. tábla lett volna illetékes eljárni. A per további jellegzetessége, hogy a vádat, és pedig az úriszék perrendje szerint közvádlóként, maga a sértett képviseli, aki az ügyből megállapíthatólag a vádlottal ellenséges viszonyban állott.

³ 1630. március 31.

⁴ Hárommal, három lopott tárgy birtokában.

^a A perjegyzőkönyvben ó = o³⁸, ú = u³⁸. ^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

az maga feienek mentsegere coram sede domini magistratus statualtt, ugi hogý azall chélekedetinek büntetesett el tavoztassa es ell kerülhesse. Ideo kívannja ezen A orszagunk vegezese szerent contra huiusmodi malefactores et invasores domorum az beóchúletes szektúll törvent pronuncialtatnj.

I personaliter pro se in vinculis coram tribunali astando⁵ dicit: Non negat, sed fatetur totalem actionem, qualificans tandem, quod ex conductione et nimia sollicitatione cuiusdam mulieris, nomine Piroska vocatae, Sabariae in comitatu Castriferrei commorantis, patratum fuisset maleficium.

A ulterius protestando de confessatis I, petit ut supra iudicium.

Deliberatum est. Mivelhogý az I az eó ellene erigalt actiot nem tagadgia, hanem directe fateallia, az maga mentsegere allegallia azt, hogý egý neminemó Piroska azonnak conductiojabull es giakorta valo solicialasabull chielekedte ualna az maleficiumott. Az mellý mentsegh nem patrochýnalhatt nekje, mivel az ký búnt chelekeszik, akarký keszerettesereýs, az búntettetik erette. Az törvenj azertt mint effele tolvaýtt az orszagh törvenje szerent kerekre ítelte volna, de ifiusagatt es nemzetsegett⁶ megh gondolvann, kerekbenn nem tórik az I-tt, hanem az eó gonosz chielekedetiert fejtett veszik es azutan kerekre vetik az testett.⁷

Uo. 42—42v. l.

351.

1630 április 30, Derecske¹

A lakompaki alvárnagy és öccse között az eddig közösen bírt vagyont az úriszék a helység szokásának megfelelően felosztja, a közös lakóházat kivéve, melyre nézve az úr fogja eldönteni: melyik testvéré lesz. A birtokban maradónak a fél ház árát testvéérének meg kell fizetnie.

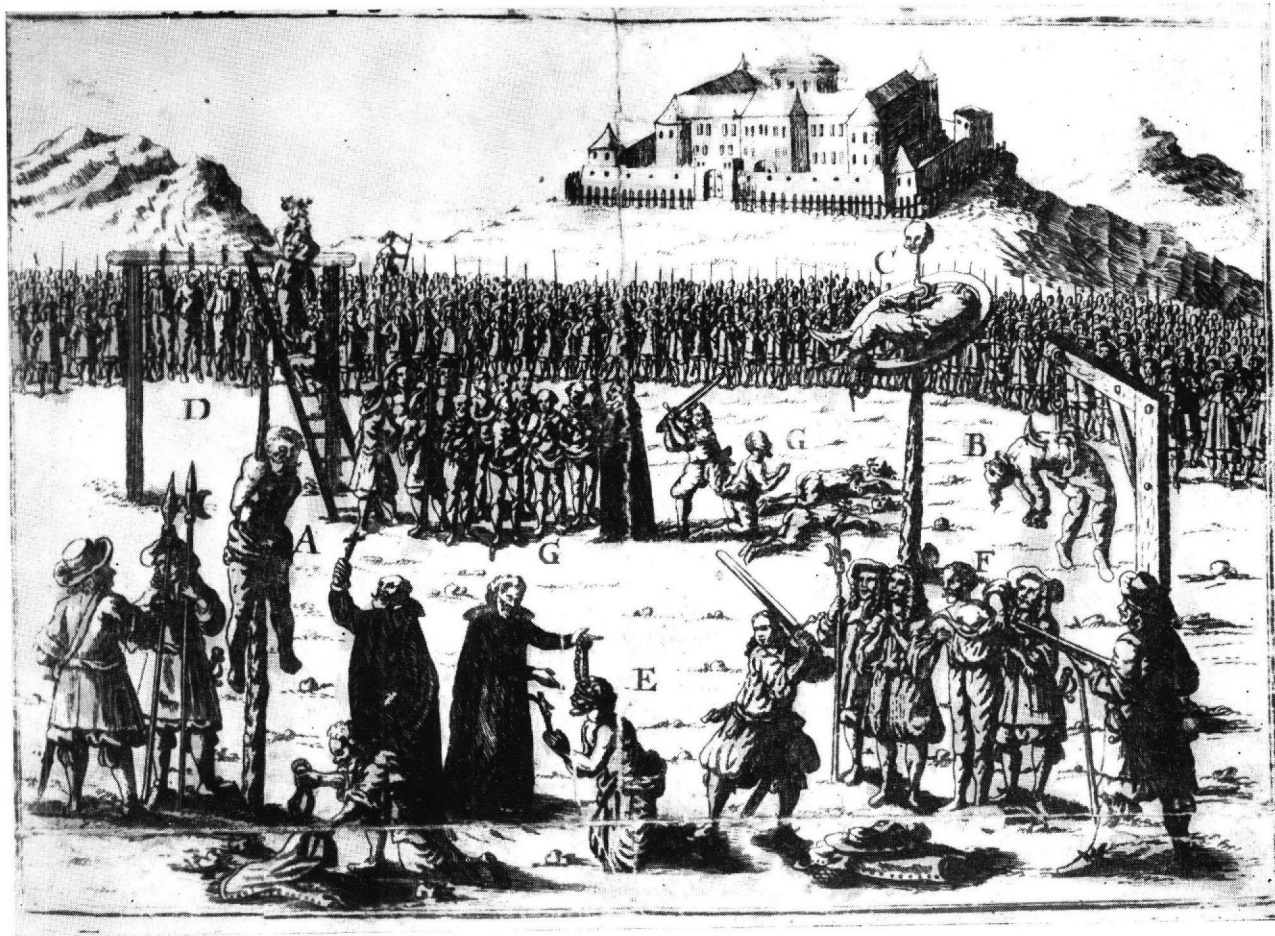
* Inter partes ab una Michaellem Pogachniak, vicecastellanum castelli Lakompak, ab altera vero Stephanum Pogachniak, filium quondam Gregorii Pogachniak facta est divisio vel limitatio modo infrascripto.

⁵ Tettenérés esetén, amire a vád a fentiekben utal, a nemes is azonnal letartóztatható s megbilincselve állítható a bíróság elé. Az utalás azonban itt szabálytalan: a vádlottat nem a tett színhelyén fogták el, ami nemesekkel kapcsolatban az „in flagranti” szükséges kelléke.

⁶ Ti. nemesi származását, mely azt kívánja, hogy — mint a nemeseket szokás — pallossal végezzék ki.

⁷ A holttest kerékre helyezése a megszégyenítést célozza (l. a nomenklaturában: kerékbetörés).

¹ Az úriszék tagjai: *Wölcséj Ádám, Czernell Ambrus* Sopron megyei szolgabírák, *Karall István* alszolgabíró, *Szomay Pál*, Sopron megye alispánjának helyettese, *Kürtössy György* lánzséri udvarbíró, *Pechy János* lánzséri fővárnagy és *Horvath Ferenc*. — Az úriszék e napon csak az itt közölt ügyet tárgyalta.

Kuruc felkelők (Pika Gáspár és társai) kivégzése, 1672

Elsőbenn,^a mivel ez megh neuzet parsok fuerunt fratres indivisi, az mý gabona szemmell vagion, abbull Pogachniak Mihalýnak eótódmagára valo egienló rez adattassek, az negi kiseeb giermekinek negi kóbóll gabna, eóchenek penigh, Pogachniak Istvannak, harmadmagára valo egienló rez gabna,² mivell az helnek szokasais ez.^b Az vetesbúll hasomlo keppen eót rez Mihalýnak es három rez Istvannak. Ezenkiüll valamiek vagionn, kiczintúll fogva nagigh, minden nemó ingo marhajok, borok es eóróksegek ket fele megien : fele resze Pogachniak Mihalýnak, fele resze penigh Pogachniak Istvannak, az hazonn kjül, meliben laknak. Ez mývel megh mast az vr eó Naga kegielmessegebenn all, megh talalvann eó Nagat felóle, az melliknek eó Naga adgia, annal marad az hasz, az epületibúll mind azaltal ez hasznalo³ tartozvann az masikat kýfizetnj. Melire stipulatis manibus sub obligamine florenorum quadraginta be attak kezekett,⁴ vghogý ez limitatíot megh nem allo felen exequalhassa vdvar biro vram de facto, exclusis omnibus iuridicis remediis.

Uo. 43—43v. l.

352.

1631 május 14, Nyék¹

A földesúr — mint hitszegőre — büntetést kér egyik jobbágyára, mert hajdina-termésének nem eskü alatt bevallott mennyisége után szolgáltatta a dézsmát. Az alperes azzal védekezik, hogy fia vitte be a dézsmát, ő nem tudja mennyit. Az úriszék a jobbágyot 20 forint bírsággal sújtja, a faluban nem viselhet többé tisztséget, termésének azt a részét pedig, mely után dézsmát nem adott, elkobozzák.

* Causa illustrissimi domini comitis tamquam domini terrestris et magistratus contra providum Gallum Szkulinn, in possessione Boldogaszoni commorantem, colonum suum veluti incamattum.

In persona domini illustrissimi magistratus Martinus Szalanchý proponit. Hogý az megh neuzet I az el mult 1630. esztendóbenn,^a Sz. Mihalý nap taj-

² Az osztálynál a gabonát nem két részre osztották, hanem nyolcra, amelyből öt rész Mihályé, három rész Istváné lett, gyermekeik számarányában.

³ E szó végén javítás van, olvasása bizonytalan. A közölt szó utolsó két betűje értelem szerinti kiegészítés.

⁴ Mely megállapodás betartására, egymásnak kezét adva, parolát csapva, 40 forint bírság terhe alatt kötelezettséget vállaltak.

^a A perjegyzőkönyvben ó = o³⁸, ú = u³⁸. ^b A dólten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

¹ Az úriszék tagjai: Sziluasý Jakab, Rayky István Sopron megyei esküdtek, Karall István Sopron megyei alszolgabíró, Rauch Dániel varasdi harmincados, Zilady György Sopron megyei esküdt, Horvath Ferenc, Farkas János, Szentmiklósy Mihály, Kürtösy György lánzséri udvarbíró, Sovago János, Szalanchy Márton, Radakouith Márton és Horvath György. — Az úriszék e napon csak az itt közölt ügyet tárgyalta.

^a A perjegyzőkönyvben ó = o³⁸.

bann, Boldogh Aszont,² az mikor vdvarbiro vram megh paranchiolta uolna az szokas szerent, hogy az hajdina deszmat szemell avagi kőből szamra³ be hozta volna, meliben megh hozvan egi reszett, de nem epen az mint megh esküdött.⁴ Ugi talaltatvan, hogi nagioib reszet el tagatta, az mint bizoniOSSan vegere ment az safar, azert vram eó Nga mint effele^b hűti szegett emberre törvent var.

I personaliter astando pro se ipsemet dicit. Hogi mivel az fiam vitte be az vr eó Naga deszmajat, en nem tudom, ha igazan mind be vittee, avagi nem.

Procurator domini A ulterius. Hogy nem az fia eskudót megh, hanem az I maga, es igi eó nekje kellet uolna arra gondot uiselnj, hogi az vr eó Naga deszmaja igazann be vittetetet volna. Es az mint az safar relatiojabul constall, magais ielen uolt az I az hajdina be uitelebens az fiaval edgiütt. Ideo petit ut supra.

Deliberatum est. Noha az I az eó ellene erigalt actio ellen mentegeti magatt azal, hogy az fia uitte uolna be az deszmat es nem eó, de mivel az safar relatiojabul constal az, hogj magais az I ielen uolt akkor, et alioquin is nem ad az törveni az I ebbeli maga mentsegenek semi helt, azert mint effele hűtj szeget ember, az actio is nem criminalis leven, conuincaltatik ebbelj chelekedetiert elsöben husz maglar forintonn az dominus magistratusnak. Annak utanna pro exemplo aliorum tiztessege vesztetnek is talaltatvann, semmj tiztet az helsegben ne vjselhessen ennekutanna. Az hajdina penigh, valamenierül az deszmat el tagadta, contrabontnak talaltatvan, aztis el vesztette az I. Melibül az vr eó Naga deszmaja megh levonn, az residumja tisztarto vrame, mivel mas vrasagokbannis az az szokas. Interim, ha az vrnak eó Naganak kedvet talalhattia ez conuictiojert es chelekedetiert, az az eó Naga kegielmessegebenn all, az mit eó Naga akar chielekednj.

Uo. 44—44v. l.

² Boldogasszony faluban.

³ Kicsépelve, kőböllel mérhető tiszta szem formájában, „szemül” (tehát nem szalmástól, kévében).

⁴ A dézsma (itt bizonyára kilencdéről van szó) kivetése rendszeren cséplés előtt, a kepebe összerakott gabona mennyiségének eskü alatti bevallása alapján történt.

^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

353.

1633 március 16, Cinfalva¹

Jobbágyasszony egy szőlő birtokáért perelte elhalt férjének bátyját. A felperes szerint a szőlő férjé volt, s csak haszndlatra engedte át a testvérének, az utóbbi szerint ő az ingatlant megvette, s árát kifizette; ezt bizonyítania azonban nem sikerült, így a szőlőt az özvegynek ítélték. A vesztes fél most — perújítással — visszaköveteli a szőlőt, előbb azon a címen, hogy ő azt 18 éven át háborítatlanul bírta s paraszti jóságra nézve a kereseti jog 12 év alatt elévülvén, az asszony igénye elkéselt, majd azon a címen, hogy a szőlő eredetileg az övé volt, ő adta át időlegesen az öccsének, s hozzájárulásával vette vissza. Az úriszék mindkét érvelést elutasítja, s újból kötelezi annak bizonyítására, hogy a szőlő árát sógornőjének kifizette. Ha ezt nem igazolja, az ingatlan az asszonyé marad.

* Causa providi Petri Biltt, coloni illustrissimi domini principis in possessione Prodesdarff ad Bulcam² commorantis, ut actoris contra mulierem Dorotheam, relictam Georgii Bilt, colonissam magnifici domini a Stoczingh³ in possessione Hornstan commorantem, veluti incamattam.

In persona A Andreas Szalay penes novum illustrissimi domini principis mandatum⁴ proponit^a et cum protestatione. Az mint megh teczik az el mult vrunk eó^b Naga Riczingenn let szeken valo feleletekbül, az mikeppenn az A azonj niluan proponalta, hogý ez szölyött ez I birta tizen niolcz esztendeigh sine ulla contradictione et inhibitione, hasznat el ueuenn az I. ^c Miucl penígh hogi orszagunk tóruennje tartja, hogý effele paraszti joszagbann tízenkett eztendeó alatt valakj nem contradicall, immediate el esik az ollj joszagtul, es nem keresetý annakutanna ;⁵ mjuell peníglenn ez I inuigilans uolt, ký teczik hogi consentialt legien az szölyőnek szabad urasaganak valo bírasanak, es igý kjuannjuk, hogj cassaltassek az I, akkor penigh A azonj⁶ kjuansaga es ez A megh maradgion az proprietasbann. Et petit iudicium.

Pro I Jacobus Fautt dicit. Hogý az mint az el mult 1632. eztendóbelý riczingý palatinus vrunk eó Naga szekinn proponalta, hogi tundj illik az

¹ Az úriszék tagjai: *Galoshaza-i Retsey Bálint* alispán, *Karall István* szolgabíró, *Kjgiosy Ferenc*, *Zalay Gábor*, *Zilady György*, *Miko Benedek* esküdtek Sopron megye részéről, *Farkas István*, *Honn Fülöp*, *Nyék mezőváros bírása*, *Rath Márton*, *Binkler Mihály*, *Dekker Farkas*, *Mech Máté*, *Palinger Mihály*, *Nyék város esküdtei*, *Pherszim György*, *Jurazouich János*, *Taychich Pál* cinfalvi esküdtek. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² Prodersdorf ad Vulkam: Vulkapordány (l. az uradalom bevezetésében).

³ Br. Stoczing János Rudolf, ki később, az 1649. évi országgyűlésen nyert honfiúsítást.

⁴ A nádor perújító parancsa alapján.

⁵ A „törvény” helytelenül van idézve: a Hármaskönyv I. r. 78. c. 4. §-a jobbágyok között az elévülés idejét 1 év és 1 napban állapítja meg. A 12 éves elévülési idő e c. 2. §-a szerint a városi polgárság birtokaira vonatkozik. Mint jogszokás azonban a 12 év falusi gyakorlatban is megtalálható.

⁶ Az előző úriszéken felperes (A), most alperes (I) asszony.

^a Az eredetiben itt pont van. ^b A perjegyzőkönyvből ó = o³⁸. ^c A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

szólótt eó Biltt Peternek csiak censualiter⁷ adta es hogi az migh birta, sokszor izbenn repetaltaÿs az szólótt túle, hogi uiszha adta uolna nekj, de nem cselekedte, es annakutanna igi keszerettetet tórueni szerent keresnj. Mas az, hogi az mint allegalta Biltt Peter, hogi kesz uolna az szólónek mind megh uetelet s mind megh fizeteset bizonyjettanj, de succumbalvan megh nem bizonyjethatta, es az szóló az helsegeknek szokasa szerent nemis adattatot főll.⁸ Kivanÿa azert, hogi az előbbj deliberatio szerent az szóló kezenel maradjion mint eórókkó.

Procurator A inhaerendo prioribus petit ut supra iudicium.

Deliberatum est. Mjuelhogÿ Bilt Peter az első terminusonn az A azonj, melli mast I, actioja ellenn qualificaluann maganak probat assummalt, melli-benn succumbaluann Bilt Peter, igi az A aszonnak praetensioja helenn latta-tik maradnj, mjuel de iure az zalagos joszagbann es az szólóbenn is, mint engedelemből adott⁹ szólóbenn, praescriptio nincsemm. Azert az modernus A respondeat aliud novi, alioquin contra praescriptionem stal az előbbj deliberatio.

Procurator A ulterius^a nagjób bizonsagnak akaert producallya nemj-nemő leveleket, melliekkel elucidalnj akarja, hogi azt az szólótt nem arru szerent, hanem csiak per cessionem adta uolna eó az eócsenek, az A azonj, mellj mast I, vranak, es uiszont ismegh az szólótt az eócsenek akarattia-bul vette uolna kezehez.

Procurator I idem, qui supra et petit iudicium.

Deliberatum est. Az mastani A-tul, ugimint Biltt Petertől be adott levelekt diligenter mind megh oluasuan es calculaluannis, miuel azokbul ugi talaltatik főll, hogÿ eő Bilt Peter az mastani I azonott egiebképpenn az vra resze joszaganak az arrarull megh elegetette, ugimint ket szaz tizenegÿ renesrül, az szóló arratt penigh az calculatio szerent nem talalljuk főll, hogi megh adta uolna :^a tartozik azert aztis quietantiis vagi humano testimonio megh bizonyjettanj elegendőképpenn, hogi az szóló arrarulis contentalta. Ha megh bizonyjettja, az szóló uiszha iteltetik nekj, ha nem, az első deliberatio szerent el esik túle. Az I azonÿs in contrarium, ha mit akar bizonyjettanj, megh engettetik nekÿ in futuro iudiciorum termino, videlicet in oppido Nek, interim az szóló az I azonnal marad es munkallya. Ha penigh Bilt Peter bizonyjethatna es az szóló nekj cedalna, az I azonj munkáját tartozik megh adnj.¹⁰

Uo. 57—58. l.

⁷ Censu fejében, azaz évi bérért.

⁸ A szokásos formaságoknak megfelelően nem is ruháztatott reá át.

⁹ Ideiglenesen átengedett.

¹⁰ Terjedelemlimitáció miatt ez ügy folytatását — közlési módunktól eltérően — nem eredeti szövegében, csak itt, jegyzetben adjuk: 1633. április 27-én az úriszék, mivel a felperesi részről bemutatott egyetlen tanút elégtelennek találta, a felperest harmadmagával leteendő esküre kötelezte annak bizonyítására, hogy a szóló árát Dorottya asszony urának kifizette. Az 1633. május 30-án tartott úriszék a letett eskü alapján végül is Bilt Péternek ítélte a szólót azzal, hogy köteles az asszonynak a szólóbe befektetett munkáját megtéríteni s vele együtt az úriszék költségeire 5 forintot fizetni.

354.

1633 április 27. Nyék¹

Jobbágy fiával együtt, rátámadt az ispánra és a bíróra, akik — a falu kemencéinek és kéményeinek állapotát vizsgálván — a jobbágy kemencéjét szét akarták hányatni. A földesúr embereinek megtámadásáért vérdíjon, 40—40 forinton (s a macacsság bírságán) marasztalják el őket.

* Causa illustrissimi domini comitis tamquam domini magistratus et actoris contra providos Joannem et Matthaeum filium eiusdem, Jurasouith, in oppido Chindarf commorantes, colonos suos veluti incamattos.

In persona illustrissimi domini comitis Stephanus Szemerey cum nostris proponit. Hogy az el mult Szentgeörgy^a nap tajbann, mikoronn az dominus magistratus Tardy Gergely chindarfy ispannjával es azonn helnek birajával inquiralvann az hazakatt, hofi kinek kinek minemó alapattall legyén kemenzeje es kemennje,² mikoron peniglen az I-nek kemenzejet ugí talaltak uolna, hofi uezsedelmes allapottban vagion, ez actiobann megh irt szemeljek, az helsegnek conduiselőj, hogj kemenzejett el akartak uolna rontanj, az I fiával edgetembenn nagi feisze es lapat léuen kezekben, uttjakat megh allottak, reajok tamadvan, es mondottak :^b Alljatok felre beste lilek kurva fiaý, mert beletek vagom az nagi feiszet. Mellý gonosz cselekedetekert az dominus magistratus az I-kra tóruent var, petit iudicium.

Pro I nemo.

Deliberatum est. Mjuelhogý az I-k debito tempore certificatusak az may terminusra, es hofi contumacia ducti nem comparealnak sem magok szemeljekben, sem procatorok által, azert iuxta illud : qui tacet, consentire videtur, ebbelj cselekedetekertt conuincaltatnak seorsim mindenik in homagio ipsorum, id est in florenis quadraginta Hungaricis, pro non comparitione vero in florenis quattuor, az dominus magistratus ellenn.³

Uo. 60v—61. l.

¹ Az úriszék tagjai: Galoshaza-i Rechey Bálint alispán, Karall István szolgabíró, Szepsy Jeremiás, Miko Benedek, Szilagi György, Szentmarthony Mihály esküdtek Sopron megye részéről, továbbá Szemere-i Nagi István, Vgronouith Gáspár, Nagy Ferenc, Farkas István és János s többen mások. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² A szalmával, náddal fedett falusi házak a nyitott tűzhelyekből felszálló szikráktól gyakran tüzet fogtak, a kémények és kemencék állapotának ellenőrzése így igen korán kialakult.

³ A földesúr javára.

^a A perjegyzőkönyvben ó = o⁸⁸. ^b A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

355.

1633 április 28, Derecske¹

Jobbágyházban lakó nemes a házhoz tartozott s attól örök áron elidegenített rétet visszaköveteli jelenlegi birtokosától. Az úriszék azzal az indokolással, hogy a rét — mint a jobbágyház tartozéka — nem volt eladható, visszatéli azt a vételár megtérítése ellenében a felperesnek.

* In causa egregii Michaelis Szentmarthonj ut actoris contra providum Gregorium Hodanich in possessione Chiaszarfalu commorantem veluti inca-mattum ratione cuiusdam prati deliberatum est :

Mjuelhogy constal az, hogy az rét, melljet Szentmarthonj Mihály wram keres az I-tull, az it valo dereczkej hazahosz valo rét, meljről az I noha olj leuelet producal, hoga eó^a az retet Fajsztricstül, kj Szentmarthonj Mihalj uram hazanak az megh uetelkor possessora uolt, az retet eórökbenn vette megh.^b De mjuelhogi az rét haszhoz valo, ez okbul in praeiudicium domini terrestris et etiam moderni possessoris az rét az hasztul el nem abalienaltat-hatik, hanem az mastani possessornak, ugimint Szentmarthonj Mihalj uramnak, az kje az caput bonorum,² uiszha iteltetik az it valo derecskej hazhosz, le teuen penzett az I-nak, az mennjben birja az retet^b az előbbenj deliberatio szerent, mellj in anno 1624 uolt³ ezen dologrull.

Uo. 62—62v. l.

356.

1633 április 28, Derecske

Jobbágyasszony követeli fitestvéréitől atyjuk hagyatékából azt a részt, melyet atyja neki még kiházásításakor megígért. Az úriszék helyt ad a keresetnek, a felek azonban az ítélethozatal után egyezséget kötnek.

* In causa mulieris Dorotheae Pogacsnyak, consortis providi Leonhardi Kronnezt ut aetricis contra agilem Michaellem Pogacsnyak et providum Stephanum Pogacsnyak veluti I deliberatum est :

¹ Az úriszék tagjai: Galoshaza-i Rechey Bálint alispán, Karall István szolgabíró, Szepsy Jeremiás, Szilagy György, Szentmarthonj Mihály esküdtek Sopron megye részéről, továbbá Pechy János lánzséri várnagy, Horvath Ferenc, Tar Mihály, Baxay Péter, Lepouith Ferenc és sokan mások. — A jegyzőkönyvből ezt s a 356. sz. alatti ügyet közöljük.

² Caput honorum: „jóság dereka”, birtokközpont, itt a felperes derecskei háza, amelyhez a rét mint ugyanannak a teleknek a része tartozott.

³ A fennmaradt jegyzőkönyvek az 1627. évvel kezdődnek, ez az ítélet tehát nem áll rendelkezésre.

^a A perjegyzőkönyvben ó = o³⁸. ^b Az eredetiben itt vessző van.

Az A azonnak keresetj, melljet az attja, Pogacsnyak Gergely megh eltebenn, az mikor kÿ hazasetotta, bizonyos szemeliek előtt^a nekj igert, melli azoknak relatiojokbul constall, ugimint az Suabon¹ valo hasz, fel hel,² fel vasas szeker, kett eókor, egy fejőstehen, ket fejős juh, ket súldó es tiz kóból³ gabna, megh iteltetik az kőzbűl, tudnj illik az I-ktul, mind az kettótúl, mjuel akkor az I-k fuerunt fratres indivisi,⁴ ki tudvan az hatt forintot belóle, melljel az testamentum szerent többet attanak nekj.

Az deliberatio vthann concordaltanak az parsok, es adnak az I-k az A azonnak az ket eókorert es egi tehenert huszonnegy forintott, kett juhott, ket apró marhatt es tiz kóból gabnatt, az többjt megh engeduen az A azonj.

Uo. 62v—63. l.

357.

1634 április 27, Derecske¹

Vő perli apósát, mert őt és édesanyját a földjükön megtámadta, megverte, s leányát — mellőlük elvonva — az apai házhoz hazavitte. Az alperes azzal védekezik, hogy veje rosszul bánt a feleségével, nászasszonya pedig neki fittyet hányt, sértegette. Az úriszék a házasságot helyreállíttatja, s az alperest 80 forint bírságra ítéli.

* Causa providi Matthaei Sýnkouicz, coloni et jobbagionis illustrissimi domini, domini comitis regni Hungariae palatini etc. in possessione Bangrab commorantis ut actoris contra providum Joannem Dabrouich ibidem commorantem et ejusdem domini colonum veluti in causam attractum.

In persona praefati A Petrus Mezlenj cum nostris proponit. Miuelhogy ez elmúlt 1633. eztendőben^a Szentmihalÿ nap tajban, mikoron ezen A annÿauall, Magda aszonnÿall, Sýnkouich Peter feleségeuell es többekkelis^b az Bangrobj, Sopron varmegjeben leveó falunak hatarjaban hajdinát aratuan, semmit ez I² nem vetuen, ez I penigh nem tudatik michjoda magaban föll jndult haraghjabbul fegyueres es puskas kezzell ez A magara feoldere hatalmasul menuen,

¹ Dülőnév, vagy a falu egy részének (utcájának) neve.

² Fél jobbágyhely (jobbágytelek).

³ Valószínűleg sárvári kőből (112,5 l.).

⁴ Osztályukat l. 351. sz. a. közölve.

^a A perjegyzőkönyvben ó = o³⁸.

¹ Az úriszék tagjai: Szamay Pál Sopron megyei szolgabíró, Kygiosy Ferenc, Karoly István, Miko Benedek, Teólteósy Ferenc, Szenttmartony Mihály Sopron megyei esküdtek, Gayger Miklós sopronszentmártoni harmincados, Peehy János, a lánzséri vár fővárnagya, Horuatth Ferenc, Vgronouyth Gáspár, Tar Mihály, Farkas János, Radakouyth Márton, Lepowyth Ferenc, Baxay Péter. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² Elírás, helyesen: A.

^a A perjegyzőkönyvben ő = o¹⁹, ü = u¹⁹, w̄ = w¹⁹. ^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

ez A-t magát es annyát igen veruen, azzall sem elegeduen, hanem magaban ell vegezet gonoz szanzandekbul ez A hűteős feleseget, Magdat, mely ezen I leanja volt, mellőle hatalmasul ell foghuan ell vitte, es mind ez wdeötüll foghuan ez mai napiglan maganall tartja, in praeiudicium valde magnum A. Kjuannya annak okaert azon A, hogy à föllýűll megh neuzet I mind maga ez A es annja veresegejert küleón küleón megh büntettesek, et insuper felesege kezehez adattassek. Hogy hatalmasul penigh megh foghuan ell vitte, azertis conuincaltassek, az melirul seorsim et singillatim teöruent var.

I pro se personaliter dicit : Hogy miuell à leanjat az ura gonoszul tartotta, szitta, verte, nem úgy tartotta, mint ember feleseget tartanj szokta, seött hazatull elis wzte, eó mint attja mondotta leanjanak, hogy mennjen az eó hazahoz es legjen ott, ha az ura tartanj nem akarja. ^c Az vereseget penigh nem tagadgja, azertt hogy à vejnek az annja fűttjet hant az orra ala, es toluaýnak mondotta. Azt sem tagadgja, hogy az A feöldere ment, es az leanjatis el nem vitte volna.

Procurator A protestatur de confessatis ipsius I, es minthogj semminemeó reszet az actionak nem tagadgja, hanem pro tribunali nyľuan vallja, ^c annakokaert az A az actionak minden reszej szerent töruent var. Mert ha mj praetensioja à veý avagy annja ellen lett volna, azt via iuris keölleott volna kőuetnj, es nem kezeuell igazat vennj rajtok. ^c Petit ut supra.

Deliberatum est. Miuellhogj az I az factumot, ugýmint à vereseget maga coram tribunali fatealta, aduan neminemeó okajt, melynek de iure regni semmi hele nem lehet, quia nemo sibi iudex, azert az A-knak veresegejert conuincaltatik az I mind az ketteó ellen seorsim et singillatim in fl. 40 Hung., melynek kett reze az dominus magistratuse mint feöbıroje, harmad reze penigh az parsoke. Az feleseget penigh az iffju legennek tartozik megh adnj, es az urais tiztesseghben tartanj, mellýet ha nem chjelekednek, es tiztessegessen nem tartana, es uduarbiro vram eleiben valami panaz menne, eó keglme annak erdeme szerent büntesse megh erette.

Uo. 65v—66. l.

^c Az eredetiben itt kettőspont van.

358.

1635 május 2, Nyék¹

Nemes többrendbeli lopással s egyéb bűncselekményekkel vádolja szegődött szolgáját. A személyesen védekező szolga szerint a vád szétágazó, határozatlan és hiányzik belőle a perindításhoz szükséges három kellék: a hely, az idő s a személy pontos megjelölése. Az úriszék — a vádlott érvelése alapján — a pert megszünteti, és a nemest szék. sértésért 100 forint bírsággal sújtja, mert a bíróság előtt a perbefogottra gyalázkodó szavakat mondott.

* Causa egregii Balthasaris Sziluasý contra Andream Tarchai aliter Greb, servitorem suum, veluti incattum.

In persona praefati A Stephanus Daras cum nostris proponit, hogy ez megh neueszet I, szegeődeöt szolga lewen, vrahosz ualo hűseget megh nem tekentuen, seöt az teöruennek suliossagatul nem feluen, ezen dominus A-t diversis vicibus gyalazatos szokkall illette.² Item Rajdingon Paszman Hansz, jobbagia pinczeiebul az dominus A-nak egy altalagh² borat el akarta uinný, az polgarok arcealuan.³ Vgian ot az A parancholatthiabl tizen egy forentot fel ueuen, het forenthiat maghara el ueztegette. Item 1632. esztendeöben Pünkeösd tayban Nagýszombatban, az mikor az A keölcheön hatuan forentot fel uet uolna es az penz ezen I-nal leuen, felre ment, es ketszer az mit fel markolhatot benne, el lopta. Item Szent Iwan nap tayban Szerdahelen,⁴ Beszeredi vram hazanal, egy negý arany niomo peöczetleö giwreöt jaspis köuel^b sub litteris A et S⁵ el lopot. Kosoton, Poson warmegieiben⁶ circa idem tempus egy fwggeöt, egy uont arany szoknianak⁷ az vÿat, egy darab vnicornix szaruat⁸ teöb egieb eszkeöszel eggietemben az A ladaiabl el lopot. Azon esztendeöben ugian ot, Kosoton, az dominus A borat uendegeskedeseben veödreökkell lopua el hordotta. Ezen kiüül szolgálóiat hwtiuel megh chalwan megh szepleösetette, es igý vra hazat gialazta, az szolgálat oruossaggal kinaluan, hogy az giermek el szakadoszon benne ;^c poenam super huiusmodi furibus in generali regni decreto expressam incurrere non formidando. De quo peteret iudicium.

¹ Az úriszék tagjai: *Galoshaza-i Retsey Bálint* alispán, *Chernell Ambrus*, *Szomai Pál* szolgabírák, *Karoll István*, *Farkas János*, *Szent Martoni Mihály*, *Miko Benedek*, *Bwk-i Pynther János*, *Szemere-i Nagy István* esküdtek Sopron megye részéről, továbbá *Pogan Zsigmond*, *Zala megye alispánja*, *Hoszutoti György* pápai alkapitány és *Czernel Miklós* vicesgerens. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² Átalag: Tokaj-Hegyalja vidékén kialakult, másfelé is elterjedt (1,5 akós) hordó-fajta.

³ Akadályozván meg.

⁴ Fertőszerdahely, Sopron m. (később Fertőszentmiklósba olvadt be).

⁵ Egy „AS” monogramos pecsétgyűrűt.

⁶ Nemeskosút, Pozsony m. — Košúty, CsSz.

⁷ A szoknya itt köntöst, ruhát jelent. Vont arany: aranyfonállal átszőtt (kelme).

⁸ Unicornix (unikornis, egyszarvú) a középkor mesés állata, képét nemesi címerekben gyakran alkalmazták. Amulettként használt szarvának gyógyító erőt, nagy értéket tulajdonítottak. A ritkaságképpen Magyarországra is elkerült „unikornis-szarv” a valóságban a Keletről behozott orrszarvú-szarv volt.

^a Az eredetiben itt pontosvessző van. ^b ö = o⁴⁰ ^c Az eredetiben itt vessző van.

I personaliter astando, ne videatur quovismodo praesentibus consentire, dicit actionem esse in multis formis et modis erectam, partim in minori, partim vero in maiori causa,⁹ neque se posset ex tanta dubietate et disparitate ad responsionem conformitare. Cuperet itaque, ut ex multis incertis ipse A faciat unum certum et super uno unam actionem faciat et respondebit, ita tamen, si iuris erit.

Procurator A dicit postulationem I non tenere, siquidem actionem suam super furti crimine fundasset; ratione cuius furti, ut supra, peteret iudicium.

I prioribus adhuc addit, quod¹⁰ in actione sua talia quoque involveret, quae neque ipsum involverent,¹¹ unde multifaria videtur esse. Peteret iudicium.

Procurator A subnectit: respondeat I directe, siquidem exceptiones essent insufficientes.

Deliberatum est. Non tenet exceptio I, sed requiritur, ut articulatim respondeat directe ad meritum actionis.

I ulterius dicit, quod omnis actio coram iudicio celebrata tria requireret: locus, tempus et persona.¹² In praesenti namque actione per expressum neque locus, neque tempus, neque quantitas rei denominatur, unde peteret causam cassari et iudicium.

Procurator A dicit exceptionem stare non posse, nec debere, siquidem solemnitates actionis de iure requirendae essent in actione insertae.¹³ Quantum ad reliquas, A non acquireret res furtim ablatas, verum super eodem furto sententiam capitalem inferre. Itaque respondeat I directe. Protestatur etiam, quod I sponte produceret coram tribunali partem furti per eundem I modo praevio ablati,¹⁴ unde nulla adhibita ulteriori responsione vel aliquali probatione peteret capitaliter aggravari.

I ulterius inhaeret prioribus suis allegatis et cupit actionem pro maiori ipsorum informatione perlegi, ubi praemissae dubietatis difficultates per expressum patebunt. Quantum autem ad praetensam quandam productionem, id necdum sedi universae constat, neque se aliquid producere ad publicum fatetur, sed inhaerendo prioribus suis allegatis peteret iudicium.

I¹⁵ inhaeret prioribus et petit ut supra.

Deliberatum est. Quoniam in omni actione tria requirerentur: locus, tempus et persona, in praesenti causa autem in aliqua parte locus et tempus non designaretur, ex istis autem rationibus pro tempore causa condescendit.

⁹ A vádlott szerint a vád különböző ügyek miatt, különböző alapon, határozatlanul van emelve.

¹⁰ Az „A” (actor) kimaradt.

¹¹ Amelyek nem magát a vádemelő nemest érintik (pl. a szolgáló ügye).

¹² A grammatikai hibát, mint jellegzetességet, nem javítottuk.

¹³ Minthogy a vád törvényes alakjához szükséges adatok a keresetbe bele vannak foglalva.

¹⁴ A tiltakozás oka, nehogy a lopott holmi legalább részbeni önkéntes visszafizetése az ítélet szigorúságát enyhítse.

¹⁵ Elírás, helyesen A.

De iniurioso verbo autem, miuel az dominus arbitereknek egy része hallotta, hogy az I-t bestie kurua fianak szidta, melliet ante tempus¹⁶ nem czelekedhetet uolna, in poena violationis sedis iudiciariae domini magistratus in fl. 100 convincitur, melynek fele az dominus magistratus, fele penighlen birak vrameke.

Uo. 70v—71v. l.

359.

1635 május 3, Derecske¹

A földesúr keresetet indít három jobbágya ellen, akik borának szállítása közben a szállítmányt kísérő urasági szolgát véresre verték. Az egyik jobbágy azt feleli, hogy a szolgálta kezdte a verekedést, maga önvédelemből ütött vissza, a másik az úr dolgában járván, nem jelent meg a bírák előtt, a harmadik perbeli képviselője pedig csak a szolgálta hajának meghúzását ismeri el. A bírák a meg nem jelent jobbágy ügyét elkülönítik, a másik két perbefogottat hatalmaskodás címén 20—20 forintra bírságotlák; a megvert szolgálta elszenvedett kárát maga keresse az alpereseken.

* Causa memorati domini terrestris et magistratus ut A contra providos Sebastianum Szuarcz, Philippum Folt Ekker et Georgium Maikszner veluti I in hoc oppido Dóröske degentes.

Pro domino A Martinus Szekeres proponit. Hogi az jelen valo eztendőben, circa festum Paschatis,² midon tudni illik az dominus A-nak prouisora, Kúrtósi Geórgy, nemínemeó borokot^a 4 szekere^l az dominus A-nak akaratiabul Chornara³ küldöt uolna ez I-ktul es tobbektül, es ezen dolgot⁴ ezen I-k Vitnjedigh⁵ uiszha jeöttenek uolna, azon közbe ezen I-k, nem tudatik honaid inditatan es miczoda gonoz szandekbul, az dominus A-nak azon szekerekkel leueó jambor szolgálaiat, Horuat Miklost, manibus armatis et potentiariis usque ad tumorem et effusionem sanguinis in terram prostrando verberassent et sauciassent potentia mediante in praeiudicium domini magistratus et terrestris, quin etiam detrimentum praefati servitoris sui valde grave et mani-

¹⁶ Idő előtt, a vádlott elmarasztalása előtt. — A szövegből nem tűnik ki, hogy a vádlott gyalázást (s ezáltal a széksértést) maga a pert indító nemes, ki a fenti „cum nostris” formula szerint a tárgyaláson jelen volt, vagy ügyvédje követte el. Az előbbi látszik valószínűnek.

¹ Az úriszék tagjai: Szomai Pál szolgabíró, Karoly István, Szemere-i Nagy István, Tar Mihály, Szent Martonj Mihály, Mikó Benedek esküdtek Sopron megye részéről, továbbá Szekeres Márton és Daras István, Veszprém megye jegyzője, mint meghívott bírák. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² Húsvét, ez évben április 8.

³ Csorna, Győr-Sopron m.

⁴ Ti. elvégezvén, a szó kimaradt.

⁵ Vitnyéd, Győr-Sopron m.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

festum. Quod quidem detrimentum idem servus pro veris ipsorum I homagiis sibi inferre minime voluisset. Vellet idem dominus magistratus contra eodem I seorsim iudicium. Mell factumot coram tribunali nem tagadtanak.

Az I-k, úgy mint Svarcz Sebestyén, pro se azt mondgya, hogy az ur szolgálja uerte ótet először, es eo is maga oltalmaban czelekedte, az mint czelekedet. Az másik penigh, Phileph Folt Ekker, az ur dolgaban jar, az mint recognoscaltatik. Az harmadiknak penigh az gazdaia es mostoha apia azt mondgya, hagi mikor latta uolna, hogy az tobbit verj,⁶ eo is ugy ment kozikbe, es nem verte, hanem csak a hayat huszta egyszer.

Procurator domini A protestatur solenniter de confessatis ipsorum I duorum. Primus siquidem defensam quandam simplicem et incertam allegaret, sed dato etiam si constaret, idem I tanquam sub potestate et baculo praefati servitoris domini magistratus existens, debuisset oboedire et non repercutere.⁷ Quod vero ad secundum I, quia non negaret simpliciter extraxisse crines ipsius servitoris domini magistratus, super eo, ut supra, protestaretur solenniter. Quoad tertium I, licet ex nonnullorum relatione constaret, quod in servitiis eiusdem domini terrestris esset occupatus, nihilominus tamen ad praesentem terminum legitime esset certificatus et pro hoc meritam habuisset excusationem coram domino provitore vel vicariis suis et iudice oppidano. At quia hoc non fecisset, videretur quasi quadam contumacia ductus. Peteret per absentiam dominus A reliquos et ipsum, ut supra, convinci.

Deliberatum est. Mind az actiot s mind az feleletet consideraluan birak uraimek, jollehet az egyk I, ugy mint Svarcz Sebestyén, qualificallya feleletit, de qualificatajanak ratiot nem aszignaluan; seot maga fasziojabol coram tribunali facta ki teczik, hogy az dominus A-nak dolgara cogalta es keszere-tette,⁸ igy azert az eo defenzaia helesnek nem lattatik. Az másik penigh, ugy mint Majkszner Georgynek mostoha apia az fia kepeben az ellene proponalt actiot nem tagadgya, igy azert mind az kettó conuincaltatik az dominus A ellen in poena potentiae in fl. videlicet 20, in toto fl. 40. Horvat Miklos penigh az detrimentum ueghet, mint hogy praecise az dominus A az magha neuueuel feleltet, iuxta regni leges tartozik az detrimentumot iuramento mediante acquiralni, bene infra, et non supra,⁹ minden forintra egy egy paraszt szemellyel.^b Az mi illeti az harmadik szemelt es I-t, mint hogy constal, hogy az ur es dominus A expeditiojaban van, absolualtatik simpliciter pro nunc.

Uo. 74—75. l.

⁶ Ti. az uraság szolgálja. Vagy elírás „az többi” helyett.

⁷ A jobbágy még a földesúr szolgájának is „botja alatt áll”, ha veri, nem szabad védekeznie.

⁸ Ti. a sértett Horvát Miklós.

⁹ Minthogy a földesúr a pert a maga nevében indította, megvert szolgálja javára nem állapítanak meg kártérítést, hanem az — eskütársakkal — külön keresse a kárát, amit azonban csak kisebb (úgy látszik, legfeljebb 20 Ft.) összegben jelölhet meg.

^b ŷ = ŷ¹⁹

360.

1636 április 28, Nyék¹

Az uraság a cínfalvi jobbágyokat tilos erdő vágásáért perli. Az alperesek arra hivatkoznak, hogy mivel az udvarbíró által kijelölt szabad erdő messze fekiúdt, kénytelen-ségből vágják a tilalmas erdőt. Az úriszék nem fogadja el a védekezést, s a jobbágyok a tilalom áthágásáért fejenként 20 forintra bírságolja.

* Causa praefati domini magistratus et terrestres ut actoris contra pro-vidos Joannem Bojníchich iudicem, alterum Joannem Krisanich et Georgium Tresin iuratos cives et reliquos colonos et inquilinos suos possessionis Czindorf veluti incattos.

In persona eiusdem domini A Martinus Zekeres proponit : qualiter circa festum Nicolai episcopi et confessoris in anno domini 1635. proxime transacto praeterito praefati I, spretis et neglectis prohibitionibus saepissimis tam eiusdem possessionis custodis silvarum, animis ipsorum deliberatis et ex contumacia in et ad silvam prohibitiā Susa vocatam, intra territorium praefatae possessionis Chindorf existentem, diversis vicibus securibus prae manibus ipsorum habitis violenter venissent ibidemque usque ad beneplacitum ipsorum ligna tam pro foco quam aedificiis succidissent ita, ut eandem silvam in praeiudicium domini A paene funditus eradicassent et in nihilum rede-gissent. Unde eidem domino A plus quam mille florenos damni intulissent. Peteret itaque idem dominus A contra eosdem seorsim et singillatim ratione violentiae con-vinci et damnum adiudicari.

In personis incolarum possessionis Chindorf Joannes Kerchanich dicit : hogy iollehet az erdő tilos uolt túlők, de minthogy ahon az tiztarto erdot mutatot, az eő tulok mesze uolt (kivalt keppen az marhatlan emberektül), es így ketelenek uoltak mind maghok szükséghere,^a mind az urak szükséghere az erdőt uagnj.

Procurator domini A protestatur de confessatis, miuel maghok sem tagad-gyák az actiot.^b Hoc addendo, hogy az I-knak, ha mi szükséghek uolt, denuo talaltak uolna megh tiztartojokat vagy penigh erdő ispanniokat. Ha azoktul let uolna valami szabadsaghok, bene quidem, de minthogy ezt nem czelekettek, de confessatis petit iudicium.

Deliberatum est. Az dominus A actiojat es az I-knak arra tet feleletit ruminaluan, minthogy az ellenek erigalt actiot nem tagadgyák, okat aduan, hogy ketelenseghekbül czelekettenek uolna; de minthogy maghok szuk uoltat

¹ Az úriszék tagjai: *Rechei Bálint* alispán, Czernel Ambrus, *Szomai Pál* szolga-bírák, *Karoll István*, Farkas István, Bwky Pynther János, *Miko Benedek*, *Zemerej István* esküdtek Sopron megye részéről, valamint *Daras István*, Veszprém megye jegyzője. — A jegyzőkönyvből ezt s a 361. sz. alatti ügyet közöljük.

^a Az eredetiben itt végződik a zárójelbe tett rész. ^b A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

latuan, előttök valo gonduiselót nem requiraltak, hanem maghokat vakmeró-seghre uetuen, az tilalom ellen azt merezlettek czelekedni, így az tórueny oket megh bünteti. Mínd azonaltal penigh criminis quoque poenam ponderaluan, az dominus A ellen seorsim conuncaltatnak in florenis viginti.

Uo. 79v—80. l.

361.

1636 április 28, Nyék

Nemes perli a lakfalvi bírót, mert az őt megverte és kalodába zárta. Az alperes kétségbe vonja a felperes nemességét, s arra hivatkozik, hogy az úr személyében járt el, kényszeríteni akarta a falu színén perlekedő sértettet az ügyében hozott ítélet szerinti esküre, s eközben esett a verés. A felek az ítélethozatal előtt kiegyeznek, a bíró 3 forintot fizet a felperesnek.

* Causa nobilis Joannis Tórok ut actoris contra providum Georgium Grubanoith in possessione Lakondarf comitatuque Soproniensis existente commorantem.

Pro A Joannes Gorup cum nostris proponit, hogy ez el mult 1635. ezten-doben^a Kis Azzoný nap tajban az megh irt I postponaluan cursum iuris, az A-t, mint nemes szemelt, igen megh verte, kalodaban tette, ugyan ot Lakondarf on, Soproni varmegieiben az I hazanal. Az mely cselekedetit extra actum potentiarium pro homagio pati noluisse. De quo peteret iudicium.

I pro se personaliter astando dicit, hogy az A-nak az falu szinen tóruenyé leuen es iudicialiter iuramentum imponaltatuan neki, nem praestalta, hanem az haztol¹ előbbeni szokasa szerent el akaruan menni, es eó nem boczatta, hanem az kőzben á ueresegh ügy eset. Nemesseghe sem constal, hanem bizonicza megh. Es mint hogy^b bíró uolt, eo magatul semmit nem czelekedett, hanem az ur palezaia uolt kezében.

A protestatur de confessatis, az A actiojat nem negaluan, mert dato, ha engedetlen let uolnais, toties quoties az tórueny megh bñntette uolna, melyhez kepest ez arant excessusat nem vindicalhatna uolna, ^c igaz nemes ember gyermeke leuen. Kirúl jollehet mentiot tezen az I, abban valami difficultast teuen, de minthogy pro praesente arrul questio nem lehet, mert egyéb aranthis dominis iudicibus constalna, ideo in praemissis peteret iudicium.

Accordarunt partes: ^c az A-nak tartozik az I intra quindenam három magyar forintot adni,² alioquin elapsa quindena tiztarto uram tartozik in duplo executiot tenni az A-nak instantiajara.

Uo. 80—80 v. l.

¹ Ti. a bíró házától, ahol a falusi bíraskodás lefolyt.

² A megegyezést a felperesnek — aki nyilvánvalóan a falu közösségében élő szegény „bocskoros” nemes — társadalmi helyzete vagy valóban kétséges nemessége magyarázhatja. Kétségtelen nemes megsértőjének, személyes szabadságában korlátozójának rendszerinti büntetése ugyanis 100 forint volt.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b ŷ = γ³ ^c Az eredetiben tt pontosvessző van.

362.

1636 szeptember 12, Nyék¹

Jobbágy, fráng idején, megtámadta és megverte a fraknói várnagyot, s bár ki-egyezett vele, a földesúr — intő példának — megbüntetését követeli. Az alperes nem védekezik. Az úriszék a fráng szerinti 32 forint bírságra ítéli.

* Causa excellentissimi principis regni Hungariae palatini tanquam domini magistratus ut A contra providum Michaellem Kündll, in possessione Hefflajnn commorantem, colonum seu subditum eiusdem magistratus veluti I.

In persona praefati domini A Martinus Szekeres cum eiusdem proponit. Hogy ez jelenn valo 1636. eztendeóben^a, circa festum beatae Margarethae virginis, ezen I nem tudatik honnend jndettatvann, az dominus A-nak castellanussat, fraknoÿtt, ugimint Horvat aliter Kÿs Paltt, az frangh alatt^b fegiueres kezzel rea tamadvan, Kÿs Heflant az maga haszanall agiban főbenn verte, taglotta es uagdaltá. Meliról jól lehet az porkolabbal megh alkudott, de minthogi az frangh alatt törtent, az dominus A azt el nem akarvann szenuednj, in aliorum quoque exemplum kjuannia azt, hogi azonn frangnak büntetesenn conuincaltassek, et petit iudicium.

Pro I Fridericus Kernn dicit. Hogy az I subditussa leuenn az dominus magistratusnak, nem akar eó Nagaval tóruenbenn szallanj, az eó Naga gratiajara hagivann magatt.

Procurator domini A protestatur de allegatione praedicti I et quia ad actionem eiusdem domini magistratus respondere nequiret, de contumacia ipsius peteret iudicium.

Deliberatum est. Mjuelhogÿ az I contumacia ductus post multas etiam admonitiones dominorum iudicum felelnj nem akar, iuxta illud, qui tacet, consentire videtur, azert conuincaltatik az actiobann inseralt frangonn, ugimint harmicz ket renes forintonn az dominus magistratus ellen.

Uo. 84. l.

¹ Az úriszék tagjai: *Szomai Pál, Chernell Ambrus* szolgabírák, *Karoll István, Szentmarthoni Mihály, Fuksz Ulrik, Koltaj Péter* esküdtek Sopron megye részéről, *Farkas István és János, Szemerey Ferenc, Suarch György, Attenszamer Bernát* szentmártoni harmincados, *Kutasy Mihály, Vgranouith István, Baxay Péter* és több más meghívott bíró. — A jegyzőkönyvből ezt és a 363—364. sz. alatti ügyeket közöljük.

^a A perjegyzőkönyvben ó = o⁹⁸. ^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

363.

1636 szeptember 12, Nyék

Nyéki polgár, aki nem a szokásos három, hanem tíz napig mérte borát, amikor a bíró a város bormértékeit tőle visszakövetelte, reá támadt, s kilökte házából. A polgár az úriszék előtt tagad, a felperes pedig azt állítja, hogy mint városi bíró, panaszát nem tartozik bizonyítani. Az úriszék az alperest védekezésének bizonyítására kötelezi, s a döntést a következő ülésre halasztja.

* Causa prudentis ac circumspecti viri Philippi Honn, iudicis oppidani oppidi huius Nek ut actoris contra providum Martinum Ratt ibidem commorantem veluti incamattum.

In persona praefati A Petrus Mezleni cum nostris proponit: ^a Mivel hogi az el mult Szent Jakab nap tajbann ez jelenvalo 1636. eztendeóben, ^b mikoronn ez A-nak, ugimint varasi birajoknak ezenn Nekj varasbann lakozok keözüll felessenn hazahosz giülekeztenek volna á uegre, hogj kj akarattia volna az, hogi az fölljül megh irt I nem harmadnapigh az varasnak tóruennie es szokasa szerent arult volna bort, hanem tized napigis es igi az varasiak, hasonlokepenn az uthonn jarok, fő rendek es alacsonbak, szegenj es csiavalt bort innanak, holott az varasnak szokott tóruenyé az volna, hogj senkj harmadnapnal tova borat hazanal ne kólthetne korcsiomalas keppenn. Es igi egienló ertelembül az varas szolgajat elsóben, minthogi az mertek az varas szamara valok voltanak, ez I-hosz küldöttek, hogi azon mertekjeket az varas szokasa szerent az biro kezehez assignalna. ¹ Mellj admonjtioval az I es keretessell semit sem gondolvann, hanem masodszois ezenn varosi kis birajokat oda expedialvann es keretuenn, arra sem cselekedte, hogi megh adta volna, hanem contumacia ductus megh tartotta. Harmadzor peniglen ezenn hütös biro tishti szerent kezerettetet oda mennj, es azonn mertekjeket mikor kezehez kerte volna, ez I nem tudatik honnend indetatott magabann el rendelt vakmerósegebül birajanak, kjnek húseggel es engedelmesseggel tartozot volna, azonn maga hazanall itt Nekenn, Sopron varmegiebenn reaja tamodvan, elsóben ektelenül ebnek neuzuenn, eginhaniszor izbenn nem igaz, hanem hamis bironak mondvan. Ezel sem elegendvann, hanem megh ragadvann, hazabann hurczolvann kj taszigalta, melliet tisztene nezue, ha csiak egi kózonseges ember let volna, nem cselekedhetet volna, melljet eginhaniszorta valo diaert föl nem vet volna. Kjuannja annak okaert, hogi mind az rajta tet gialazatert, ebnek valo neuzeseertt s mind penigh az hatalmasul valo rangatasert es kj taszigalasaert az tóruenj conuincallja. Petit iudicium.

¹ A lakosságnak saját bora kimérésénél a város úrmértékeit kellett használnia. A bormérésre engedélyezett néhány nap lejártával a mértékeket a bíró kezéhez vissza kellett szolgáltatni (assignálni).

^a A dőltet szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b A perjegyzőkönyvben ó = o³⁸, ú = u³⁸, á = a³⁸.

Pro I Georgius Fekete Soproniensis exhibeal in contrarium et sui defensionem egi signaturat.² Addendo: holott az A azt mondgia, mikor biro uram eó kge hazara jött volna, es rut utalatos szokkall illette volna, ugimint ebezte uolna es hamis bironak mondotta volna, es hazabann hurczolvann kj taszi-totta volna, az I azt immediate tagadgia, *petitque iudicium*.

Procurator A protestatur de simplici negativa ipsius I et peteret iudicium iuxta decreta regni partis 2. tituli 32. et alioquinn iudex oppidaneus existens, nihil quidquam probare teneretur.³

Procurator A dicit: Quantum ad praeexhibitas consignationes ipsius I attinet, eadem non pertinerent ad actionem ipsius A, sed si quid idem I tolerare non posset, contra A liceret procedere iure. Sed quia actionem actoris simpliciter negaret, peteret ut supra.

Procurator I azt mondgia: miuelhogi euel az be adot signaturauall directe az A propositiojara felelt, seótt inkabb⁴ az uiolentiat, az kjt az A az I-nn czelekedet, nem ugi felel rea, mint gonoszkeppen, hanem mint azelőtt, az I az signaturahosz ragazkodik.

Procurator A prioribus subnectit: minekelőttó az signaturat exhibealvann, es annak continentiajanak nem inhaerealvan, seótt mindon punctiabann mellőle el menvenn directe az totalis actjot tagadta simpliciter,^c ideo peteret ut supra.

Deliberatum est. Noha az I-nak procuratora feleletibenn az ellene erigalt actionak egi reszet negallja, de minthogi azonn allegatiojabann in prima instantia egi signaturat adot be in sui defensionem, melljet megh olvasvann es ruminalvann ugi talaltatik, hogi az actiott abbann qualificallja, melli qualificatajat tartozik megh bizoniettanj az I decimo quinto die in facie loci coram domino iudice nobilium et iurato. Qua facta habebunt partes iudicium in futura sede domini magistratus.

Procurator A assumit probam in contrarium, si voluerit et necessum foret. Admittitur etiam.

Uo. 84v—85v. l.

² A „signatura” szó többféle jelentéssel használatos, peres irat általános értelemben is gyakran előfordul. Itt, úgy látszik, a perbefogott fél írásban benyújtott védekezését jelenti, mely talán a bormérés rendjének házak szerinti beosztását is tartalmazta. (Az utóbbira vall, hogy a perjegyzőkönyv később egy ízben consignationak nevezi.)

³ A Hármaskönyv fenti címe a bizonyításról szól, a felperes valószínűleg a gyakran idézett 5. § miatt hivatkozik rá, mely szerint a kellően nem védekező alperes azonnal elmarasztalendő. Egyébként a felperes, mint bíró, a földesurak perrendi kiváltságát is igényli, hogy neki nem kell bizonyítania.

⁴ Előadta, ismertette benne; e szavak kimaradtak.

^c Az eredetiben itt pontosvessző van.

364.

1636 szeptember 12, Nyék

A keresetben felsorolt bírák megbüntetését kéri az úr, mert a jobbágyok robotoltatásánál engedetlenséget és nemtörődömséget tanúsítottak. Az úriszék előtt egyik bíró sem jelenik meg, ezért — az engedetlenség címén fejenként kirott 20 forintnyi büntetésen felül — még 4 forint bírságot kell fizetniük.

* Causa praefati domini magistratus ut A contra providos Georgium Szlaudaljh, iudicem possessionis Ontao,¹ Joannem Sztansich, iudicem possessionis Stikeprunn et N. Ruez, iudicem possessionis Milidorf, colonos scilicet suos veluti incamattos.

In persona praefati domini A procurator idem, qui supra, proponit primum contra dictum iudicem possessionis Ontao : Hogi ezenn I-nak, midőn az officialisnak² megh let volna parancsiolva, hogi az dominus A-nak tempestive es io időbenn^a aratokat es szantokat küldött volna, azt nem cselekeduenn, hanem inkább keseónn es essős időbenn praestalt, az mit praestalt, az honnend az dominus A-nak keóuetkezhetet eótuenn avagi hatvan forint kara.^b Item diverso tempore az többi I-knak, ugimint kjualt keppen stikeprunj bironak, megh volt volna hasomlo keppen parancsiolva, hogi az dominus magistratusnak Chiklesi neuó szólejebenn az karott föl uerette volna, de contumacia ductus nem cselekedte, seótt megh mastis azonn szóló karo veretlenn es kótetlenn. Ezenkjúl az szokott labort is tarde es róstenű praestaltak, az mit praestaltak, honnend az dominus A-nak lehet negiuenn forint kara. Item az utolso I ys, ugimint az milidorfi biro, tób tarsajuall czepeleuenn az dominus magistratusnak, csiak felebenn czepelet,³ az mit czepelet, es ugi ueztegettuen az eletett, az honnendis eset az dominus magistratusnak tizenket forint kara. Kikre az dominus A seorsim et singillatim tóruent var pro inobedientia.

Pro I. nemo.

Ideo deliberatum est. Mjuelhogi az I-k contumacia ducti nem comparealnak, azertt conuincaltatnak az actiobann inseralt inobedientiajanak⁴ poenajann, az az mindennik I in florenis viginti Hungaricis et insuper pro non comparatione in florenis quattuor, mindenik az dominus magistratus ellen.

Uo. 86—86v. l.

¹ Antau (a további helynevekkel együtt l. az uradalom bevezetésében).

² Helyesen : az officiális által.

³ Felületesen, felében-harmadában csépeltek, a szem egy részét a kalászbán hagyták.

⁴ Helyesen : inobendientiajuknak.

^a A perjegyzőkönnyben ó = o³⁸, ú = u³⁸, í = n³⁸. ^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

365.

1637 május 11, Nyék¹

A cínfalvi bíró a mezőőr által behajtott gazdátlan lovat magánál tartotta, s nem jelentette a földesúr tisztviselőjének. Az emiatt indult perben a bíró azzal védekezik, hogy a ló csak két napig volt nála, s mielőtt jelenthette volna, hadbavonuló veje titkon magával vitte. Az úriszék az alperest, védekezésének igazolására, harmadmagával leteendő esküre kötelezi.

* Causa egregii Gregorii Tardý, officialis domini terrestris ut A contra providum Joannem Bonýchých, colonum praedicti domini terrestris in Chindorf commorantem veluti I.

Ez officialis personaliter astando proponit. Hogy az el mult 1636. ezten-deóben, ^a Szent Ivann nap tajbanu, akkorbelő chindarfi mezeó paztor egý bujdoso lovat talalvann az mezeóben, mellő megh ertt uolna keózell tizenkett tallert, azonn lovat azonn mezeó paztor uitt ezenn mastanj biro kezehesz es tartvan maganal ket nap titkonn, holott eó subiectus leuenn es tartozvan az dominus terrestrisnek officialissanak megh jelentený. ^b Melljett contumacia ductus nem czelekdet, hanem quo ipsius placuisset voluntati, fecisset. in prae-iudicium tam domini terrestris, quam officialis. Kivannja annak okaert az officialis in persona sui domini terrestris ezenn I-tt az eó negligentiajaert es contumaciajaert conuincaltatnj.

I personaliter astando pro se dicit. Hogy az megh irtt lo eó nala csiak ket nap leuenn s nem leuenn megh ideje, ugi mint el nem teluenn az harmad nap, hagi megh jelentený az officialisnak tartozot volna. Ez idő alatt az lovat az veý² az hadbann menuen, titkonn es mint egi lopva uitte el. Mellj hagi ugi legien, kez in solius persona azonn megh esküdnj.

Deliberatum est. Az I super qualificata ipsius responsione, tudnj illik, hagi az lo csiak ket nap volt az eó hazanal, mint bironal, es hagi az veý tit-konn, hire nekül uitte el, tartozik tertio se megh esküdnj. Ha megh eskúszik, absolvaltatik, ha nem, conuincaltatik pro praemissa sua contumacia in florenis viginti Hungaricis az dominus magistratus ellenz. Mellý abhinc decimo quinto die lezenn Lakompakonn coram iudice nobilium, iurato et castellano arcis.

Uo. 94v—95. l.

¹ Az úriszék tagjai: Karoll István szolgabíró, Kigiosy Ferenc, Tar Mihály, Szentmarthony Mihály, Beleznay Ferenc esküdtek Sopron megye részéről, továbbá Horvath Ferenc, Farkas István és János, Nagi Ferenc, Buday István, Vgronouith István, Sohonnaj István, Dankouith Ferenc és több más meghívott bíró. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² A perbefogott bíró veje.

^a A perjegyzőkönyvben ó = o³⁶, ú = u³⁶. ^b A dőlten szedett betűk után az eredeti-ben vessző van.

366.

1637 május 12, Derecske¹

Jobbágyok — a plébános tilalma ellenére — nem katolikus hitű embert temettek a templom mellé, sőt rá is támadtak a papra. Az alperesek ártatlanságukat hangoztatják, s arra hivatkoznak, hogy a plébánossal kiegyeztek. A földesúri ügyész szerint az úr keresetével szemben a plébánossal kötött egyezés semmit sem használ. Az úriszék, elfogadva az utóbbi érvelést, a jobbágyokat — bírság terhe alatt — harmadmagukkal leteendő tisztító esküre kötelezi. A plébános közbenjárására azonban az eskü alól is mentesülnek.

* Causa eiusdem domini magistratus ut A contra providos Georgium Nemeth, Emericum Imre, Vitum Nemet et Joannem Kos, colonos domini magistratus, Joannis Simontornjaÿ, relictæ dominæ quondam Joannis Kramer et Georgii Pogann.

In persona domini A idem procurator, qui supra proponit. Hogy ez jelenn valo 1637. eztendóben^a in ipso festo Gregorii papæ, midón tundj illik Keözep Puliann egi mas, nem papista religion valo ember talalt volna megh halnj^b es az ot valo plebanus ex officio suo et iniuncta regula azonn megh holt testett ellenzette volna, hofi az egihazhosz ne temetnek,² de mind azonn által ezen I-k contumacia ducti praescribalvann,³ azonn plebanusnak halgatoj⁴ leuenn, hatalmasul contra omnem reclamationem et protestationem, oda temettek. Azal sem elegeduenn, hanem malum malo accumulare volentes mint egi Isten-seghez az sidok, keöueket ragadoztanak, es ha elolok el nem ment volna, agion vertek volna potentia mediante. Kēvanÿa azeit az dominus magistratus tamquam supremus summusque iusticiarius ezenn I-katt pro patrata violentia seorsim et singillatim conuincalnj.

I personaliter astando dicunt. Hogy eök semmit az actionak continentiaja szerent nem cselekedtenek, snemis vetettenek plebanos uram ellen. Ha penigh dato valamjt vetettenek volnajs, mindenekrül ugian akkor megh alkudtanak plebanus uramal, es megh engedet nekik, melljet de facto kezek megh bizo-

¹ Az úriszék tagjai: *Karoll István* szolgabíró, *Kjgiosi Ferenc*, *Tar Mihály*, *Szent Martonj Mihály*, *Iuankouith János* esküdtek Sopron megye részéről, továbbá *Farkas István* és *János*, *Fanchey Pál*, *Dankouith Ferenc*, *Radakouith Márton* s több más meghívott bíró. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² A temetők eredetileg a templomok körül voltak elhelyezve, szövegünkben is ilyenről van szó. A vallási fanatizmus nem engedte idegen felekezetű egyén holttestének a másik felekezet temetőjébe való befogadását. A plébános szerint tehát a perben szereplő holttestet a „beszentelt” katolikus temetőn kívül kellett volna elhantolni. A lakosság magatartását viszont az magyarázhatja, hogy a faluban másik temető bizonyára nem volt, s a halottat mégsem akarták a „temető árkába” temetni, mint az a gonosztevékkel kapcsolatban volt szokás.

³ A praescribo szó itt — ritkán használt — „ellenvet” (ellenszegül) jelentésében szerepel.

⁴ Hívei (a vezetése alatt álló egyházközséghez tartozók).

^a A perjegyzőkönyvben ó = o³⁸. ^b A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

njettanj; mert az szentegihazra egy forint ara uiazat fogattak uenj⁵ es penztis, hatvan penzt adtanak.

Procurator domini A dicit. Hogi az I-knak qualificata responsiojok az dominus A ellen semit nem sufragall. Dato enim, sed non concessio, ha szintenn valamj rezbüll plebanus uramal accordaltak volna, ex coactione et timore kellet lennj annakis; de minthogi az dominus magistratus feletet hozajok, az ellenn, ut supra, ha szinten valamjt bizonyjtnakis, semit sem haznall.

Deliberatum est. Consideraluann mind az actiott smind az I-knak allegatiojokat, noha az I-k in conclusione allegationis qualificalvann az actiott, allattjak aztt, hogi eök ezenn dologrul immar megh alkuttanak volna plebanus urammall, mellj nem constall et alioquinn az dominus magistratusnak szabad-sagaban vagion az, hogi proseqvalhattja eóket. Azertt super priori negativa ipsorum I responsione, tudnj illik, hogi eök az mint praetendaltatik, sem nem fenegettek, sem penigh kóuet kezekbenn nem vettenek snem is voltak semj gonoz szandekall plebanus uramhoz, tartoznak ezenn tertio se abhinc decimo quinto die mindenik I seorsim megh eskudnj in Lakompak coram iudice nobilium, iurato et castellano. Melljet ha praestálnak, absolvaltának, ha nem, conuincaltatjk mjndenik I seorsim az actionak continentiaja szerent pro violentia in florenis quadraginta Hungaricis.

[Az ügy folytatása, Nyék, 1637. május 26-án:]

Mjuel ez actioja ez dominus magistratusnak ad instantiam et intercessionem keözep puljaý mastanj plebanus uramnak, Szent Iuanj Janosnak let, igy az megh irtt I-knak az deliberatio szerent valo iuramentomot condonalta es relaxalta ista conditione, hogý eó kgmtt, plebanus uramat de facto deprecavann, ennekutanna engedelmes halgatoý lesznek mindenbenn, es semit ellenere cselekednj nem igiekeznek.⁶

Uo. 97—98. l.

367.

1638 május 11, Nyék¹

Nemes egy hold búzájának önhatalmú learatása miatt perli a récényi parasztokat. Ezek azt válaszólják, hogy jogosan aratták le a területet, mert azt a nemes az ő földjükből szántotta el, ismételt tiltakozásuk ellenére. A felperes visszavonja a keresetet.

⁵ Viasz (viaszgyertya) vételét fogadták meg.

⁶ E megegyezés Karoll István szolgabíró, Tuankouith János esküdt, Horvath János nyéki sáfár és Baxay Péter jelenlétében történt. A nevezettek az 1637. május 12-i úriszéken elrendelt bizonyítások felvételére, ítéletek fogantatására jöttek össze.

¹ Az úriszék tagjai: Örsi Zsigmond, Sopron megye alispánja, Karolly István, Pinter János, e megye szolgabírái, Pastori Gergely, Tar Mihály, Szentmartoni Mihály megyebeli esküdték, Pathaky János, Palasti János, Czörni Miklós, Farkas János, Sölösi Balázs és Magyarosi Mihály, Sopron megye alispánjának helyettese, mint meghívott bírák. — A jegyzőkönyvből ezt s a 368. sz. alatti ügyet közöljük.

* Causa nobilis Andreae Bekeny ut A contra incolas et inhabitatores possessionis Rezingh, scilicet rusticanas personas.

Et A proponit. Hogy ez^a el mult 1637. esztendőben, aratas taiban, leuen ezen A-nak egy hold buza uetese azon rezingi hatarban, szentegyhazhoz közel, azon incolak, exceptis libertinis et nobilibus, hatalmasul rea menuen, quo ipsorum placuisset voluntati, in praeiudicium et praerogamen² A demetiissent et defalcari curassent propria ipsorum voluntate, az melly iusban ezen A nemine contradicente in pacifico dominio uolt. Ideo idem A contra eosdem tanquam contumaces et violentos peteret a dominis iudicibus iudicium.

I iudex scilicet in persona propria et reliquorum azt mongia : Hogy eö, ük violenter semmit nem czelekettenek, hanem iteratis vicibus intettek az A-t, hogy se az A, se az többi az földek dôleit^b küllieb ne szanczak, az mint illendö.^b Latuan azert, hogy el szantottak az dölöket, kü menuen az biro esküttekkel, azt iuxta rectam lineam limitáltak es reuideáltak, es az hol küllieb uolt, rectificáltak es el arattak, az regy szokas szerent hattak, es igh semit sem peccaltanak, tiztekben el iaruan.

A dicit : dato sed non concessio, ha szinten ualami prohibitio uoltis ante iudicium prolatum,^c de az A-nak ad notitiam nem ment, es igh az A ellen ugy violentusoknak lattatnak lenni.

Ultimatim ertuen az dolgót az A, cedit causae suae pro nunc etc.

Uo. 104v—105. l.

368.

1638 május 11, Nyék

Négy testvér perli az ötödiket a Felvidéken tiszti rangban elhúnyt bátyjuk arany ingóságaiért, melyek a hagyatékából az alperes testvér birtokába kerültek. Minthogy az alperesnek sikerül bebizonytania, hogy bátyja hívására egyedül ő ment hozzá lakni a Felvidékre, a többiek erre nem voltak hajlandók, s így az elhalt testvér a perelt értékeket egyedül őreá hagyta, az úriszék a felpereseket osztzkodási igényükkel elutasítja.

* Causa Georgii Grubanicz, Annae Grubanicz, Catharinae Grubonicz, Margarethae Grubanicz in Lakondorf commorantes veluti A contra Ladislaum Grubanich veluti I in Reichingh commorantem.

Pro A Szömőrei cum nostris proponit. Hogy az A-knak ez^a el mult 1635. esztendőben, Szent Mihalj nap taiban, ez A-knak testi uer attiafia, kiuel mint attiuul, anniuul egyyek uoltanak, Grubanicz Mihallial, ki az Fölső orszagban megh haluan, maradot bizonios summa araniay, pohari, kalani, arani lancza,

² Derogamen helyett.

^a A perjegyzőkönnyvben e = e⁷. ^b ö = o⁸ ^c Az eredetiben itt pont van.

^a A perjegyzőkönnyvben e = e⁷.

kik mind ennek az I-nak kezenel leuen, hogy ez A-knak mint attiafiaknak meghozza,¹ item ioo 30 araniat is attanak neky.² Mellyet nem hogy megh hozot uolna, de inkab el titkolta ez A-ktul és megh nem atta. Az mellýek, hogy igh legyenek, kiteczenek ez be adot Fölső orszagbül adot leuelekbül, nylyuan kiteczik. Kiuannia azert az leuelekben megh irth summat megh iteltetni.

Pro I Martinus Szekeres cum nostris et cum consueta protestatione dicit. Hogy ne lattassek sem az actionak, sem pedigh az productaknak simpliciter engedni,³ es minek utanna suo tempore az actiora megh felelne, az productaknak kiuannia pariaiat.

A dicit postulationem I non tenere, miuelhogy az A-knak az be adot leuelek bizonsag helet uannak es pro informatione dominorum iudicum. Ideo nec iudicialiter, nec collateraliter paria dare non potest,⁴ petit igitur ut supra.

I inhaeret prioribus suis allegatis, subiungendo, quod omnium productorum soleant paria dare.⁵

Deliberatum est. Nem sokas az urak szeken, hogy productakban iudicialiter part aggianak, hanem modo collateralj megh aggia az mi törüeniünk, ha kiuannia az I, es felellyenek ulterius.

I ulterius receptis productarum paribus protestatur sollemniter et dicit. Hogy ezen I az megh holt Urbanouich⁶ Mihaly obristernek sok izbelj instantiaiára es keresere föl ment uele együt, ez sokat monduan neky :^b Gyer föl uelem, az mi keues keresmenyem nekem uagyon, ha ennekem holtom történik, senkie egyebe nem leszen, hanem tied, egyeb erant az töb obristerek⁷ magok között föl oztiai. Az mint hogy azt humano documento kesz bizonittani.^b Mas az, az produktabulis uilagossan ki teczik, hogy mind az kapitaniakis demandaltak, hogy Urbanouich Laczkonak agiak, es ha ez az I föl nem ment uolna, az kapitan maganal tartotta uolna. Ig azert az A-k semmit nem praetendalhatnak, mert midön üket hitta uolna Urbanouich Mihaly, azt feleltek, hogy az egész Fölső orszagért sem mennek oda, ez is megh bizoniosik.

A dicit, hogy az I alegatioianak auagy bizonitananak az uer attiafiak ellen hele nem lehet, holot ez A-kal az megh holt hadnagy ember osztozatlan uolt. Azert, az mint az be adott leuelekben megh teczik, kiuanniak az A-k megh iteltetni az leuelekben irt kereseteket.

¹ Az A-k felkérték vagy megbízták. E szavak kimaradtak a szövegből.

² Az „item” és „neky” szavak közötti részt a szöveg írója utólag toldotta be, a lap szélén.

³ Jogosságát, illetőleg érvényességüket elismerni.

⁴ Paria dari non possunt helyett. A felperes fél becsatolt mellékleteiről sem „iudicialiter”, ami perhalasztással, új terminus kifizésével jár együtt, sem „collateraliter” („oldalagosan”), ami csupán felolvasást, betekintést jelent perhalasztás nélkül, nem akar másolatokat engedni.

⁵ Ellenkezőleg, mint közölt pereink is mutatják, az úriszéken általában nem szokták a „parium petitio”-t megengedni. A collateralis par-közlés is ritkán fordul elő.

⁶ Szövegünkben a Grubanicz és Urbanovich név ugyanazt a családot jelöli.

⁷ Az „obrister” szó itt is, mint fentebb, Urbanovich Mihállyal kapcsolatban, úgy látszik, nem ezredest, csak általában tisztet jelent.

^b Az eredetiben itt vessző van.

Deliberatum est. Az A-k bizonsaginak uallasokbul megh teczik, hogy ez I bizonios conditionual atta magat az megh holt battia melle, es ugy ment el uele, monduan nekj, hogy iüiel uelem öczem, bizoni megh latod, hogy embere teszlek, mert az mim uagyon, nem tudom kire marad, ha holtom történik. Aztis ualliak, hogy halala utan az I battianak mas idegen hituos attiafia eluitte uolna az marhat az depozitombul, ha ez az I nem forgolodot uolna erette az feőkapitan előtt. Segetti⁸ az I-t azis, hogy az producta leuelei az A-knak mind csak az I-ra sonal,⁹ hogy az eő kezeben adassanak mindenek, melly ok nélkül nem lehetett, hanem hogy lattak uele egyiüt ualo keresetet az pörös marhakanak.¹⁰ Utosor egyeb erant accedal azis, hogy az A-k az eő reszeket, ha mit praetendalhattanak uolnais tempore divisionis reliquarum rerum az megh holt kapitan attiokfianak, akkora az pörös morhat epen mindenestül az I reszere engettek, melly bizonios hiteles feő emberek relatioiokbul uilagossan ky teczik.^b Ez ratiokbul azert mind az A-k az eő nalok maradot penz mellet maradgianak,^c az I-nal pedigh az, mit oned fölljül hözött, nala marad az I-nal,^c az attiafiajs neki engeduen.^b Miuel volenti non fit iniuria, nala marad es divisioba nem megyen.

Uo. 105v—106. l.

369.

1641 január 9, Lakompak¹

A földesúr Pápa város egész lakosságának megbüntetését kéri, mert hozzá benyújtott kérvényükben azzal vádolták, hogy új, törvénytelen kötelezettségekkel terheli őket. Az alperesek — mint mondják — nem akarták az urat megbántani. Az úriszék 100 tallér bírságot szab ki rájuk, melyet azonban az úr elenged. De ha a jövőben újabb vétséget követnének el, annak bírságával együtt ezt a büntetéspénzt is meg kell fizetniük.

Causa eiusdem domini magistratus contra iudicem caeterosque iuratos cives necnon totam communitatem oppidi Papa veluti I.²

⁸ Segíti, támogatja.

⁹ Az alperes javára szólnak.

¹⁰ Látták, hogy a peres javak szerzésében bátyjával együtt az alperesnek is része volt.

^c Az eredetiben itt pont van.

¹ Az úriszék tagjai: *Eörsy Zsigmond* alispán, *Lepowyth Ferenc* szolgabíró, *Belleznay Ferenc*, *Horraj Péter*, *Gadoczy István* esküdtek Sopron megye részéről, továbbá *Wiczay Ádám*, *Czyraky Ádám*, *Horuatt Péter*, *Chernell Miklós*, *Wyttnjedj István*, *Fekete György*, *Fenesy Mihály*, *Corbelius János*, *Parczman Lőrinc* és több más meghívott bíró. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² Pápa városa, mint kiadványunk előbbi fejezetéből látható, szintén az Esterházyak birtoka, uradalmi központ s úriszéki bíráskodás székhelye volt. Minthogy ez a per Pápa egész lakossága ellen irányul, lefolytatását, zavartalanabb lebonyolítás végett, az ottani úriszék helyett lánzséri úriszékére bízta a földesúr.

Praefatus domini procurator A proponit: Hogy ez I-k az dominus A-nak földes uri allapattjatt szemek előtt nem viseluen, magokban ell vegezett gonosz szanzandekcall circa festum beatae Ursulae in anno 1640. egy illetlen supplicatjott formaluan es azon dominus A-nak obrudaluan ea intentione, hogj ezen dominus A teoruentelen es jlletlen dolgokkall es egjeb erant valo sok külömb külömb^a fele molestiakkall eokett terhelneje es agrualnaja, sokkall jnkab, hogj semmint az előbbenj^b földes urok. Holott ezen dominus A-nak ez jllyeten csjelekedetett,³ melljell ezen dominus A-t vadollyak, nem competal. De quo, summe iniurioso es praeiudicioso, contra praetitulatum iudicem, iuratos cives et totam communitatem peteret iudicium.⁴

Procurator I I, Paulus Skerlecz, nomine et in persona eorundem I proponit tali modo: Hogyha szinten azon I-k az megh neuzet dominus A ellen, ugj mint földes urok ellen, valamit vetettek volna, azt nem szanzandekcall, hanem tudatlansagokbull csjelekedtek, kjualtkeppen az ky jrta, annak az vetke. Azert kjuannjak az eo Nagha kglmes gratiajat.

Procurator domini A de confessatis peteret iudicium.

Deliberatum est. Consideraluan az dominus A-nak proponalt actiojatt s az I-knakis irasokban tett vetkekett, pro nunc in communi conuincaltattnak szaz ezüst talleron. Mielhogj penigh mindnjajan az dominus A-nak ezen I-k mellett intercedaltunk, eo Nagha ez conuictiott igj condonalta: ha jöuendöben ezen I-k vettenj talalnak, pro delicti exigentia conuincaltattuan, azon conuictiouall eggjütt ez mastani conuictiotis tartozzanak irremissibiliter megh adnj.

Uo. 120v—121. l.

370.

1642 március 26, Lakompak¹

Tizenhárom jobbágy a tilalmas erdő vágásával 100 forint kárt okozott az úrnak. A jobbágyok közül csak egy jelenik meg az úriszék előtt, az is tagad. Ez utóbbit harmadmagával leteendő tisztító esküre, a többit a kár megtérítésére kötelezik.

* Causa eiusdem domini A contra providos Laurentium Tomsich, Joannem Peretich, Joannem Mihalich, Joannem Szvonich, Matthiam Fersin, Marcum Bäjnnacht, Matthiam Tomsich, Martinum Keszal, Vitum Jurazouich, Michae-

³ Helyesen: cselekedet.

⁴ A jobbágyok jogos panaszának, a földesúrhoz intézett kérelmeinek úriszéki perrel való megtorlása gyakori jelenség, kiadványunkban is több ilyen ügyet közlünk.

^a ű = u⁸ ^b ö = o¹⁹

¹ Az úriszék tagjai: *Eörsy Zsigmond* alispán, *Pynther János*, *Lepowyth Ferenc* szolgabírák, *Kjgiosy Ferenc*, *Teorók András*, *Fuksz Udalrik*, *Tar Mihály*, *Belleznay Ferenc*, *Sztanchich Kristóf* és *Horraj Péter* esküdtek Sopron megye részéről, továbbá *Artner Vilmos*, *Fekete György*, *Wythnjedj István* és több más meghívott bíró. — A jegyzőkönyvből ezt s a 371. sz. alatti ügyet közöljük. (Az utóbbit — ugyanezen jegyzőkönyvbe foglalva — a következő napon, március 27-én tárgyalták.)

lem Peretich, Michaellem Tauber et Paulum Wlahich et Takach veluti I, colonos domini A in Czindarff commorantes.

Procurator domini A dicit, quod praelibati I, contumacia ducti et contra prohibitionem domini A certas silvas ipsius domini in territorio Czindarff existentes, vulgo fiatal tilalmas erdő, pro libitu ipsorum succidissent et per hoc ad fl. 100 damni intulissent potentia mediante, damno et praeiudicio ipsius domini A manifesto.

I scilicet Paulus Wlahich personaliter astando negat succisionem. Reliqui omnes contumacia ducti se absentaverunt.

Procurator domini A contra absentes tamquam contumaces petit iudicium; quantum ad negantem, iuxta titulum 32. partis 2.^a petit iudicium.

Deliberatum. Miuell az I-k contumacia ducti nem comparealnak, contra contumaces enim omnia iura clamant, ideo I convincuntur in onere actionis et acquisitionis A. Mÿ az negans I-t illetj, tartozik magat tizen eőteód napra harmad magauall ezen helben coram iudice nobilium et iurato megh menteny.^a Ha megh menthetj, bene, hol nem, eó is hasomlo keppen conuincaltatik mint az teób nem comparenssek.

Uo. 130. l.

371.

1642 március 27, Lakompak

A lóki plébános a keresetben felsorolt jobbágyoktól — mint a lóki egyház birtokát — visszakövetel egy szőlőt, melyet az alperesek elődei jogtalanul adtak el. A jobbágyok nem tudják, mikor és hogyan történt az eladás, de a becsatolt szerződésből kitűnik, hogy a szőlő valóban az egyházé volt. Minthogy az egyház javai elidegeníthetetlenek, a bíróság visszatéli az ingatlant, becsértékét azonban a mostani birtokos követelheti az alperesektől. A szőlő után járó hegyvám és tized továbbra is a földesurat illeti.

* Causa reverendi domini Martini Kwszÿtth, parochi ecclesiae beatae Mariae Virginis, ex commissione excellentissimi principis domini, domini regni Hungariae palatini etc. ut A contra providos Martinum Matanich, Michaellem Sztulin in dicta Look, Martinum Seller, Matthaeum Solis in Raÿdingh, Joannem Praÿner aliter Fabian, Matthaeum Janakowÿtth in Lakondarff possessionibus sic nuncupatis,¹ omnino in Soproniensi comitatu existentibus residentes aliosque ad infrascriptam acquisitionem interesse habentes veluti I.

² L. a 363. sz. per 3. jegyzetét.

^a Az eredetiben itt vesszó van.

¹ Az említett helyek közül Lókon állott a „Szűz Máriáról nevezett” anyaegyház, ennek plébánosa volt a felperes. A másik két falu: Lakfalva és Doborján, mint leányegyház tartozott az anyaplébániához.

Ex parte praefati domini parochi Joannes Tolnay cum nostris proponit :
Hogý ezen I-knak az elej^a megh 1612. eztendoben ezen Sopron varmegjeben,
Neký szeöleöhegyen leueö Hahn Pergh neuö szeoleöött 3,16,² az mely szeöleö^b
ab antiquo azon megh neuzet parochjahoz tartozott, semmj nemeö szüksegek
nem leuen rea, azon szeöleöött azon Nekj incolaknak hat czeöbeör boron ell
attak es az ecclesiatur abalienáltak, in praeiudicium et damnum eiusdem eccle-
siae manifestum. Melýnek bizonsagara exhibeall azon ell idegenedett szeöleö-
rüll valo nemet njeluen valo leuelett. Kjvannja azertt ezen parochus azon
szeöleöött cum medio tempore perceptis fructibus azon ecclesiahoz simpliciter
de plano adjudicattatnj.

I I personaliter astantes uno ore coram tribunali fatentur vineam in actio-
ne specificatam se se penitus ignorare, qualiter nam, per quempiam ea a prae-
fata ecclesia exstiterat abalienata. Quin imo vel eiusdem vineae modernus
possessor ignoraret, qualiter ab antecessoribus suis fuerit apprehensa, per
eundemque de facto quoque quo iure possideatur.

Procurator A protestatur solenniter super confessatis ipsorum I. Et quia
vineae praetactae abalienationem a praelibata ecclesia aperte affirmarent,
proinde eandem, ut supra, simpliciter adiudicari eidemque ecclesiae reincor-
porari cuperet.

A tertia parte procurator domini magistratus idem qui supra,³ dicit :
praetactae incorporationi per A allegatae non contradicit, hac tamen annexa
conditione, ut ex dicta vinea ius montanum et decima tamquam peculium
domini magistratus, quod semper hactenus praestitum exstitit, in futuro etiam
pendatur. De quo petit deliberari.

A non contrariatur, dummodo pensio iuris montani et decimae ex eadem
vinea manifeste reddatur.

I I ulterius producunt quasdam literas eiusdem vineae venditionales, in
quibus etiam clare specificaretur eandem vineam ad praetectam ecclesiam
pertinuisse.

A protestatur contra per I I productas et quia limpidè appareret exinde
vineam eandem ad iamfatam ecclesiam pertinuisse et pertinere, obhoc, ut
supra, petit eiusdem adiudicationem.

Deliberatum est. Myuell mind Isten s mind orszaghunk teörvennje sze-
rent valamj szent egyházhoz valo, nem abalienaltathatik,⁴ ez okbull azon
szeöleö az egyházhoz megh jteltetik. ^c Mind azon altall, hogj az kjnek kezene-
l mastan volt, azok ellen, kjk azon szeöleöött neki attak, praetensioja feón marad-

² A szám jelentése nem állapítható meg. Feltehető, hogy a peres szőlő a Hahn-
berg nevű szőlő $\frac{3}{16}$ -od része volt.

³ Az előző perben Gorupp János volt a földesúr ügyvédje.

⁴ L. a Hármaskönyv II. r. 51. c.-ét és I. Ferdinánd 1560. évi decretumát. (Az
egész decretum e tárggyal foglalkozik.)

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b ö = o^s ^c Az eredetiben
itt pontosvessző van.

hasson, az szeöleö megh beöcsjültessek, mennj ereö. Az decimat penigh es ius montanumot, mint annak eleötte ab antiquo, vgi ez vtannis tartozik, á kj kezennell lezen, megh adnj.

Uo. 130v—131v. l.

372.

1642 május 12, Lakompak¹

Az úriszék elé állított jobbágyot különbözö lopásokkal, méhesek kijosztásával s „ördögi mesterséggel” (boszorkánysággal vagy kuruzslással) vádolják. A vádlott tagad. Az ítélet szerint negyvenedmagával kell ártatlanságára megesküdnie, máskülönben kerékbe török.

Causa praelibati domini magistratus contra providum Gregorium Söös veluti I.

Pro praelibato domino A Joannes Gorupp cum procuratoriis eiusdem domini magistratus proponit, hogj ez I felre teuen isteni es ez vilaghý teörvennek büntetese^t, magaban ell vegezet gonosz szanzandekcall sok külömb^a külömb^a fele heleken es jdökben, de kualtkeppen ez ell mult 1640 es 41-dik eztendökben^b sok fele latorsagokatt, lopasokat, mihek feöll^b veresekett patralt es chjelekedett, à mint ezen gonoz chjelekedetit bizonyos ellene peragaltatott inquisitio vilagossan megh mutattia. Ez okaertt azon inquisitio szerent kjuannja az dominus A, hogi mint effele nýluan valo lator es lopo avagi tolvaj, orszagunk eleö teörvennje szerent es megh erdemlett büntetessell megh büntettesek,^b kjrüll teörventis var az dominus A.

I personaliter in vinculis astando negat actionem domini magistratus, ezt aduan hozza, hogj Saruarat foghua leuen, senkj czuadossa² nem talalkozott.

Procurator domini A dicit, hogj hazontalan az I tagadasa, miuell az inquisitiobull gonosz chjelekedeti nýluan megh teczik. Az sem sufragalhat penigh, hogj saruary foghsagaban czuadossa nem talalkozott, miuell azon inquisitio pro praesenti iudiciorum termino elegh czuadossa az I gonosz chjelekedetinek. Ereösetti azon inquisitiot Potjondj Ferencz szolgabiro vram elene jrt missillis levele. Et alioquin azon gonosz chjelekedetiben mjnemeö^c eördöghj mestersegell ezen I elt, kj teczik ex productis et coram dominis iudicibus demonstratis fragmentis et ossibus.³ Ideo petit contra ipsum sententiam.

¹ Az úriszék tagjai: *Eörssy Zsigmond*, Sopron megye alispánja, *Lepowytth Ferenc*, Sopron megyei szolgabíró, *Tar Mihály*, *Belleznay Ferenc*, *Horráj Péter* esküdtek, *Fekete György*, Radlj Gotthárd, Atthenszamaber Bernát. — A jegyzökönyvből ezt az egy pert közöljük.

² L. a nomenklaturában.

³ A szöveg itt, úgy látszik, a vádlottnál talált babonás tárgyakra utal. Embercsontok talizmánként tartása, kuruzsláshoz felhasználása, vagy ilyen címen — az itt is szereplő — „ördögi mesterség” vádja pl. gyakran előfordul az egykorú boszorkányperekben. Az ítélet (a tolvajok rendszerinti büntetése — akasztófa — helyett kerékbe-törés) szintén ezt a magyarázatot igazolja.

a ö = o³⁸ b ö = o¹⁹ ü = u¹⁹ c ö = o²¹

Deliberatum est. Miuell az I az dominus magistratus actiojatt es az ellene producalt es peragaltatott inquisitiotis tagadgja, tartozik tizen eöteöd napra ezen helben szolgabiro, eskütt es hűteós porkolab eleött magat negjuened magauall, jambor tiztesseghbelj szemellyekkell megh mentenj az inquisitio ellen. Ha megh menthetj magat, feöll szabadull, hol nem, kerekre vettetik es töretik eleuenen.

Uo. 133—133v. l.

373.

1643 október 15, Lakompak¹

A földesúr szölejében robotoló jobbágyok az arra alkalmas vesszőket nem bujtatták je, hanem levagdosták, és a bokrok között elrejtették. A földesúr kára megtérítését követeli. Az úriszék ezt megítéli, s a meg nem jelent alpereseket makacsság címén is elmarasztalja.

* Causa praelibati domini magistratus et terrestris contra providos Michaelem Rudj et alios in charta sub littera A. consignatos, colonos videlicet ipsius domini A in possessione eiusdem Boldogh Aszonj nuncupata veluti I.

Procurator, idem qui supra, contra eosdem proponit, hogj ez feölljűll megh jrtt jobbajok ebben az 1643-dik eztendőben^a Punkösd^b nap² tajban, az dominus A szeölejében szeleö bojtásra parancsjoltattanak volt. Az kik jollehet oda mentek, njeky hegýben azon ur szeölejében, mely Sopron varmegýben vagýon, de nem jaruan tiztekben, magokban ell vegezet gonosz szanzandekkall in damnum grave dicti domini A et facilitatem ipsorum colonorum, azon szeöleöben leueö^b vesszőkett nagjob reszent, az kikett ell kölleött volna bujtani, mind le meteltek es ell röjteöttek jmide à moda szellell à bokrokban, teöbbett mas fel ezernell, kj miatt a dominus A-nak eötuen vagj hatuan forent karnall teöb kéouètekezett. Mely gonosz csjelekedetekert, az mellýett mint egi hatalmasull es urok parancsjolattia avagi akarattia³ csjelekedtenek, kjuannya az dominus A seorsim et singillatim iuxta breves articulos⁴ in poena violentiae conuincaltattnj es megh jrtt kartis megh jteltettnj.

¹ Az úriszék tagjai: Zombor-i Lippay Gáspár nádori ítélőmester, Cziryaky Adám alispán, Belleznay Ferenc szolgabíró, Lepowytth Ferenc, Sztanchich Kristóf, Horray Péter esküdtek Sopron megye részéről, továbbá Fanczy Péter, Farkas István, Radly Gotthard, Parczman Lőrinc, Decuanna Menyhért György, Tolnay János, Nagy Ferenc, Athenszamber Bernát és más meghívott bírák. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² 1643. május 24.

³ Ti. ellen.

⁴ A rövid folyású perekre vonatkozó törvények szerint. Az ilyen perek a bíróság egy ülészakán voltak letárgyalandók és befejezendők. Ilyenek voltak pl. az ún. kisebb hatalmaskodási (violentialis) ügyek, amilyennek az urasági ügyvéd ezt a pert is minősítetteti. (A „breves”-re tett utalás az úriszéki gyakorlatban üres formáság: a jobbágyok ügyeit itt rendszerint úgyis sommásan, egy ülésben intézik.)

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b ô = o³

Deliberatum est. I contumacia ducti non comparent, ideo propter contumaciam convincuntur seorsim et singillatim in fl. 12 et etiam in refusione damni.

Uo. 140v. l.

374.

1647 február 19, Nagymarton¹

Két lakompaki jobbágy az országúton megrohant, kifosztott és megsebesített egy zsidó concionator-t². Az úriszék elé állítatva, tettüket beismerik, csupán a rablott tárgyak értékét állítják kisebbnek a vádban foglalnál. Az úriszék a vádlottakat kerékbetörésre ítéli.

Causa eiusdem domini magistratus ut A contra providos Petrum Redencicz et Nicolaum Boriczouicz in Lakompak degentes, colonos videlicet eiusdem domini magistratus uti I.

In persona eiusdem domini magistratus Lindamari cum eiusdem proposit, quod iidem I contemptis divinis humanisque legibus, deliberate et ex praeconcepta malitia in anno praesenti 1647. circa festum conversionis beati Pauli apostoli,³ dum videlicet certus quidam iudaeus, iudaicae professionis,⁴ in praedicto Nagymarton habitans concionator per publicam regiam viam in territorio Lakompak comitatu Soproniensi habito pacifice profectus fuisset resque nonnullas secum deportasset, extunc iidem I eundem iudaicum concionatorem ibidem violenter adorsi, primum per manum securi graviter sauciassent. Ex post autem res etiam suas praemissas secum habitas, videlicet anseres, capones, paratas pecunias et alia nonnulla, omnia ad valorem circiter 30 florenorum more hostili et praedonico ab eodem ademissent, spoliassent secumque asportassent, poenam in generali regni decreto superinde sancitam incurrere non formidantes. Ea propter idem dominus A contra eosdem I iuxta easdem regni leges petit iudicium.

I uterque personaliter astantes dicunt se nihil aliud ab eodem iudaeo ademisse, unum parvum cantarellum argenteum, unum coclear argenteum,⁵

¹ Az úriszék tagjai: *Czyraky Ádám*, Sopron megye alispánja, *Meszleni Benedek*, Vas megye alispánja, *Thuri Benedek* Sopron megyei szolgabíró, *Tuch Ulrik*, *Woynouich Pál* Sopron megyei alszolgabíró, *Rueff János Jakab*, *Magiorosi Mihály* vicesgerens (valószínűleg Sopron megye alispánjának helyettese), *Sartoris Imre* esküdt és *Gombossy Mátyás*, Vas megye alispánjának helyettese. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² A concionator szó, ahogy a perszöveg a sértettet nevezi, itt valószínűleg ún. hitszónokot vagy törvénytmagyarázót, a papnál alárendeltebb állású zsidó egyházi funkcionáriust jelent.

³ Január 25.

⁴ Confessionis helyett.

⁵ Egy kis ezüst csészét, egy ezüst kanalat.

unum sigillum, item unum aureum anulum, item viginti cruciferos, item 12 denarios, item unum tallerum imperialem et unum aureum ducatum, praeterea tres anseres, duos exanteratos,⁶ tertium integrum et duos capones. In reliquo dicerent se esse immunes. Quantum autem ad percussionem praeallegatam, alter eorundem I, videlicet Nicolaus Bariszouicz non negat, sed et fatetur se eundem iudaeum securi vulnerasse.

Procurator domini magistratus protestatur solenniter super confessatis eorundem I et quia factum in actione denotatum palam coram tribunali profiterentur, ideo iuxta fassionem eorundem et erectam actionem petit finale iudicium.

Deliberatum est. Consideraluan az actionak meritumjat s az I-knek arratett feleletyeket, mivelhogy coram tribunali fateallyak magok gonosz czelekedetyeket, ideo ad propriam oris ipsorum fassionem erdemek szerint meghbuntetetnek s kerekre vettetnek.⁷

Uo. 149. l.

375.

1650 szeptember 30, Lakompak¹

Jobbágyokat, akik ismételten vágták az úr erdejét, s az úriszék előtt sem jelentek meg, 32 forintra bírságnak.

Causa eiusdem domini A contra providos Joannem Mihalics, Lucam Tauber et Nicolaum Vlasics, colonos ipsius domini A in Czindarff commorantes.

Pro domino A idem, qui supra, proponit contra antelatos I, quod ipsi malitiose et violenter diversis vicibus et temporibus ex silva prohibita Czindarffiensi et hoc comitatu Soproniensi existente multa ligna succidissent et quo voluissent, asportassent contra voluntatem dominorum officialium et prohibitionem domini A. Et singulariter in anno praesenti et festo Omnium Sanctorum viginti dumtaxat arbores succidissent et simili via violentiae abstulissent, quam succisionem pro decem florenis admitti non permisisset. Ideo cuperet ipsos

⁶ Kibelezett, tisztított.

⁷ A rablás büntetése egyébként (ha nem rablóvilkosságról volt szó) pallos vagy akasztófa is lehetett. Az útonállást azonban, mint a közlekedés veszélyeztetését, a rablás igen súlyos, minősített esetének fogták fel, ahol a halálbüntetés mindig exasperálandó, illetőleg kínos halálnem (karóbahúzás, keréketörés) alkalmazandó.

¹ Az úriszék tagjai: *Czyráky Ádám* alispán, *Thury Benedek*, *Miko István* szolgabírák, *Szantohazi József*, *Beleznai Ferenc*, *Nagy Ferenc*, *Völchej Pál*, *Uduardj István*, *Stanchich Kristóf* esküdtek Sopron megye részéről, *Vitnyedj István*, továbbá *Rauch Dániel*, *Pok György*, Sopron város tanácsának tagjai, *Tar Mihály*, *Pető Miklós*, *Nagy György* szombathelyi bíró és többen mások. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

in solito onere, 32 videlicet florenis iuxta modum et formam loci seorsim aggravari et praetium etiam antelatum adiudicari iuxta constitutiones brevis processus de violentiis editas.²

Deliberatum est. Exquo I non comparerent, ideo in onere actionis domini A convincuntur.

Uo. 164v. l.

376.

1657 január 10, Lakompak¹

A perbefogott borbély a vád szerint ellopta a földesúr egyik udvari emberének aranyóráját. Minthogy a vádlott ártatlanságát hangoztatja, az úriszék az ügyben további vizsgálatot rendel. Ennek eredményéhez képest ítélnének majd felette, addig jogságban marad.

* Causa eiusdem domini magistratus ut A contra Paulum Barbely² in vinculis existentem velut I.

Pro domino A idem, qui supra, proponit. Hogy ezen I in anno 1656. circa festum beati Nicolai episcopi, nem tudatik miczoda gonosz szanszandekbul Frakno varaban^a Liptai Imrenek, ezen dominus magistratus komornikjanak³ egy aranyas orajat penzivel edgiüt el lopta ; poenam super huiusmodi furibus sancitam incurrere non formidando. Unde idem dominus A petit iudicium.

I in vinculis astans.^a Hogy eő az orat nem lopta volna; hanem Liptai Imre el menven Fraknobul, az agiaban akart volna ezen I fekünni, es hogy az agiot igazgatta volna, ugy akadot kezeben azon ora,^b à melliet mingiar az vr eő Naga két inassinak megh mutatot, es igy tartotta maganal, hogy Liptainak vissza adgia. Azonban Niekre menven, rea keöltöttek, hogy el akar szöknü, ugy fogatta megh az vr eő Naga. À mi à penzt illetve, azt maga kereszte à sebesek giogitasaval, es eő semmit nem lopot, hanem Liptai jeöveteleigh hadtak feőn à dolgot.

² L. a 373. sz. per 4. jegyzetét.

¹ Az úriszéken a földesúr, gr. Esterházy Pál képviselőjében Vasarhely Gergely elnökölt. Részt vettek továbbá: *Bezeređj György*, Sopron megye alispánja, *Rabbi István* kir. személynöki ítélőmester, Sopron és Veszprém megyék jegyzője, Mankobüki Horvath György, Gorup János, Tolnai János, *Zeke István* és *Ebergheny János* Sopron megyei szolgabírák, *Gallen István*, Sopron megye adószedője, *Stancicz Kristóf*, Horvath Ferenc, Nagy Pál, Pogani György, Raiki János, *Kotay Pál* és *Sereghi Mihály* Sopron megyei esküdtek. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² A továbbiak szerint a vádlott sebesülteket gyógyított, ami ez időben a borbélyok mesterségéhez tartozik. A „Barbely” név tehát foglalkozást jelöl.

³ A komornik szó ekkor az úr udvarához tartozó „belső ember”-t, pl. nemes apródot, a kíséret tagját stb. jelentette.

^a Az eredetiben itt vessző van. ^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben kettőspont van.

Procurator domini magistratus protestatur super allegatione ipsius I et petit iudicium.

Deliberatum est. Fiat inquisitio medio iudice nobilium et iurato assessore comitatus Soproniensis, cuius serie in futuro similibus iudiciorum termino reportata habebit I iudicium; interim in vinculis detinebitur.

O. Lt. Esterházy család hercegi ágának la. Causae civiles et criminales ac alia juridica objecta 1767. rsz. kötet 33. l.

377.

1657 október 24, Söjtör¹

Az agyagosi jobbágyok elfogadják az úriszék által megállapított úrbéri szolgáltatásokat, tiltakoznak azonban a szántás ellen, mert az eddig nem volt szokásban. A bíróság az ország törvényeire hivatkozva, erre is kötelezi őket.

* Punctum primum. Az agyagosi jobbágyok Szent Geörgy naptul foguast Sz. Mihaly napigh mindenik kétt kétt nappal tartozzanak szolgályn, uagy marhauà es szekerral, vagy gyalogul kiuantatik.^a Ugy ezert, ha maga szekerebe fogia negy cökret, egy napot, ószuó foguán penigh² kett ket napon dolgozzek.

2. Szent Mihaly nap utan penigh egy egy nappal tartozzanak akar gyalogh, akar kétt marhajauual fogia, kiuannya a földes ur.

3. Azon megh irt mod szerint valo szolgálatyokat ó kgme à houa kiuannya, tartozzanak Bechigh, Uyheligh,³ Sopronigh el menny, minden nemű robotot marhauual praestalny. A mikor szántásnak ideje vagion penigh, nap számban szantany tartozzanak el menny.

4. Szokott adojokat minden haztul az szokas szerint tartozzanak megh adny: szaraz korchma pénzt⁴ kétt kett forintot, ado pénz annuatim egy egy forint,^b kantor halat⁵ szamost, tizen ötöt, minden háztul aztis, kétt vödör csikott s tiz gyeken rakott, egy egy gyekent.⁶ Ha kőrözteltetne eó kgme, vagy gyermekét hazasettya, auagy tort tartana, értékek szerint adott vetuén reajok, aztis praestalliak.

¹ Az úriszék tagjai: *Bezeredi György*, Sopron megye alispánja, *Belleznay Ferenc*, e megye szolgabírája, *Adorjanj András*, *Tomsicz György*, Horuath Ferenc megyei esküdtek s több más meghívott bíró. — A jegyzőkönyv csak az itt közölt ügyet tartalmazza.

² Ha két jobbágy együtt állít ki egy négy ökrös szekeret.

³ Bécsújhely (Wiener Neustadt, A.).

⁴ Száraz korcsmapénz: a földesúr borának kimérése alóli mentességért fizetendő illeték.

⁵ Kántor hal-nak mondják a négy (tavaszi: hamvazószerda utáni, nyári: pünkösdi utáni, őszi: szeptember 14. utáni és téli: december 13. utáni) kántorbójt idején a földesúrnak beszolgáltatandó hal-járandóságot.

⁶ Tíz „gyékény” (gyékényszatyor) rákot, házanként egy-egy gyékényt.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt pont van.

Azon agyagosi polgarok à több punctumokat itt coram nobis comparealuan nem difficultalliak, de az szantásra à praetensio szerint egy atallyaban rea nem allanak, mert nem volt szokások.

Deliberatum. Miel az agyagosiak földes urok akarattya szerint iuxta leges regni marhauat tartozuán szolgálly, hēti szamban szántany nem akarnak, azert az orszagh törüenyé szerint ennek utanna mindenik polgar heti szēben szántasnak idein urok praetensioja s parancsolattyara sub poena inobedientiae tartoznak szolgálly, adojokat és szolgálattyokat az szokas s megh irt mod szerint praestálny.

O. Lt. Esterházy család hercegi ágának ita.
Rep. 16. fasc. J. no. 408. 1—2. l.

378.

1659, Lakompak¹

Lánzsér várában raboskodó jobbágy egy török rabbal a fogságból megszökött, de Pinnye határában elfogták s visszavitték. Mivel újból szökést kísérelt meg, és saját vallomása szerint törökké akart lenni, mint pribéket felnégyelésre ítélik.

* Causa praefati domini magistratus ut A contra providum Martinum Juhasz in vinculis adstantem veluti I.

In persona praefati domini comitis uti magistratus idem, qui antea² et cum iisdem proponit. Hogy ez I in anno 1658. circa festum Beatae Margariae virginis et martyris bizonios lopasokért megh fogatvan, vitetet azon lator-sagért Lansérban az dominus magistratus fogságában.^a És midőn ott fogsagban let volna, több kőrösztien és török rabokkal együtt, azonban nem tudatik miczoda istentelenségtől uiseltetuén, megh neuzet ott valo török rabokkal őszue zimboralvan, adigh mesterkedet, hogy czodalatos mestersege által el szaladot egy Izmael nevő török rabal. Meliet észben uéuén az varbéli strassalok, utanna lévén mindenűt keresték. Kik Török orszagh felé akartannak mennj, az pinyei³ határban utol érték, megh fogtak és mint afféle prebikéket vissza vittek. Kivania azért az dominus magistratus A, hogy⁴ valo törökkő-

¹ Az úriszék ülésének napi dátuma a jegyzőkönyv szövetségserülései miatt (a lap-szék elrongyolódtak, leszakadoztak stb.) nem állapítható meg. — Az úriszék tagjai: *Vasarhel-i Nagy Gergely*, a földesúr képviselőjében, továbbá Gorup János, *Rabbi István* kir. személynöki ítélmester, *Bezeregy György*, Sopron megye alispánja, Mankobük-i Horvatt György, *Rauch Dániel*, Meszleny Benedek, *Belleznay Ferenc*, *Nagy György* szolgabírák, *Szanthohazy József*, Horvatt Ferenc, Karoly István, *Gadoczy Péter*, *Czompo András* megyei esküdtek, *Poch György*, *Zeke István*, *Mikos Ambrus*, Szabó Ambrus, Danar János városi polgárok és más meghívott bírák. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² Az előző ügynél a földesúr ügyvédje Szemerei György volt.

³ Pinnye, Győr-Sopron m.

⁴ Szövegünk kipontozott részei az említett szövetségserülések miatt az eredetiben hiányoznak, illetőleg olvashatatlaná váltak.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

kel prébékségre vaiodo⁵ lator, orszagunk törvénye szerent condemnal-tassék, melyrül törvént vár.

I personaliter in vinculis adstando, nem tagadgia ugian az varbul valo ki szökését, de nem ugy ment volt el, hogy Török orszagban let volna szan-doka. És ha oda akart volna menni, avagy az prébékségre akarta volna magat adni, nem jelentette volna megh pinyei polgaroknak, hogy az törököt megh fogaik, és uisza uigiek Lansérban.

Procurator domini magistratus protestatur de confessatis ipsius I, à hol nyilvan megh valia azon török rabal valo el szökőüését, vele valo giarasat,⁶ melybül vilagossan ki teczik nyilvan valo latorsága ezen I-nak. Melyrül tör-üént vár.

Deliberatum est. Consideralvan à dominus magistratusnak az I ellen erigalt actioiat s az I-nakis arra tet feleletit ruminalván, mivelhogy ezen I nem tagadgia à varbul valo ki jóüetélét az török rabal egiüt, s mind à megh foga-tatassaigis azon török rabal valo uéle lételét és előb előb hordozását ; igienessen Török orszagh felé való menetelekis constal nyilvan. Accedal azis, hogy midőn azon török rabal egiütt megh fogatattot volna, és masodsoris Lansérban éyeli üdőn az lanczokrul és egiéb fogsaghoz valo kemény ezkőzökbul ki sza-badulvan, midőn hütues feő porkolab à varban rea akadot, azon hitues porkolab előtt megh ualotta, hogy ha most el mehettet volna, nyilvan töröké let volna. Annakokaért ezekre czelekedetire nézue büntetettik, es mint pogán törökkel zimboralo s az Török orszagban el vinni igiekezo és prebékségreis vajodo, föl négyeltettik, és tagok szerént az akasztó fakra föl fűgeztettik.⁷

Ez expedjaltatot.⁸

O. Lt. Esterházy család hercegi ágának lta. Causae civiles et criminales ac alia juridica objecta 1767. rsz. kötet. 42v—43v. l.

⁵ Vágyódó.

⁶ Járását.

⁷ Mint a fenti, s több más, hasonló tárgyú perünk is mutatja, a törökkel cimboralást, szolgálataba lépést kegyetlenül büntetik. Az elrettentő ítéletekben, a török elleni gyűlöleten kívül, a törvényhozó és ítélkező nemességnek az a féelme is kétség-telenül szerepet játszik, nehogy kíméletlenül elnyomott jobbágiai elkeseredésükben a törökhöz álljanak át.

⁸ Utólagos bejegyzés a szöveg után. Jelentése : a perről hiteles kiadmány állít-tatott ki. Erre vagy azért került sor, mert az elítélt kegyelemért folyamodott a földes-ürhoz, vagy — mint nagyobb jelentőségű, közérdekű ügyről — a vármegyét is rész-letesen tájékoztatni akarták. (Az elítélt sorsáról, a kivégzésről, mely itt minden bizonynal megtörtént, a jegyzőkönyvben további adat nem található.)

379.

1660, Lakompak¹

Plébános 100 forint vérdíjért perel egy jobbágyot, mert az, amikor a reá kiszabott egyházi büntetést a falu bírása útján be akarta hajtatni, a felperest gyalázkodó szavakkal illette. Az úriszék az előtte meg nem jelent jobbágyot nem csak a kereset összegén marasztalja el, hanem nyelvváltáság címén még 40 forint bírságra ítéli.

Causa reverendi domini Nicolai Zidics, parochi in Cilindorff ut A contra providum Vitum Thomassics, similiter in eadem Cilindorff degentem velut I.

Pro A Lindamarì cum nostris proponit, quod videlicet in anno 1659. circa decimam quintam Augusti, dum nimirum idem A uti parochus loci ipsum I medio iudicis loci Ioannis Punik,² ut poenam illam ecclesiasticam, quae ips[i] pro certis delictis suis inflixa extiterat, persolvat, extunc idem I coram antelato iudice ipsum A, loci parochum, diffamasset et dehonestasset dicendo: Non est dignus idem A nequam Carniolus,³ ut sit parochus noster. Item dabo ipsi, inquit (pace sedis prolatum sit) centum stercora, non quod aliquam mulctam ipsi persolverem. Quam quidem diffamationem et dehonestationem idem A propter poenam emendae linguae pro homagio suo nequaquam pati voluisset. Unde idem procurator A contra ipsum I iuxta regni leges petit iudicium.

Pro I nemo.

Procurator A protestatur et quia I non compareret, petit contra eundem iudicium et executionem.

Deliberatum est. Exquo I de praesenti termino legitime certificatus, nec per se, nec per procuratorem suum legitimum compareret, ob hoc convincitur in onere actionis, videlicet in homagio ipsius A florenos 100 faciente. Insuper in poena emendae linguae florenos 40 constituyente. Delegaturque executio praefato Ioanni Kreznarics, provisorì praefatae arcis Kys Marton et Frakno, quoad poenam emendae linguae in duabus antelato domino magistratui uti domino terrestri, in tertia vero partibus ipsi A peragenda. Quod⁴ praedictos 100 florenos attinet, iidem in toto cedent ipsi soli A.

Uo. 59—59v. l.

¹ Az úriszék ülésének napi dátuma a jegyzőkönyv szövegszerűlései miatt (l. a 378. sz. per l. jegyzetét) nem állapítható meg. — Az úriszék tagjai: *Vasarheli Nagy Gergely*, *Rabbi István* kir. személynöki ítélőmester, *Bezeredi György*, Sopron megye alispánja, *Belleznay Ferenc*, *Nagy György* szolgabírák, *Tar Mihály*, *Horuath Ferenc*, *Gadoczy Péter*, *Fenesy Mihály*, *Mesterhazj Péter* megyei esküdtek, *Gorup János*, *Ballogh András*, *Hodaszy Mihály*, *Zeke István*, *Peiheő Miklós*, *Fekete György*, *Poch György*, Sopron város tanácsának tagjai, *Nátl Gergely* és más, jogban jártas nemesek. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² Az említett szövegszerűlések miatt az eredetiben itt kb. fél sor hiányzik. A hiányzó szavak értelme: felszólította.

³ Hitvány krajnai (jöttment idegen, külföldi).

⁴ Az eredeti szövegben: quoad.

380.

1663, Lakompak¹

Az úriszék elé állított legényt azzal vádolják, hogy a sérci templomból ellopta a perselypénzt és az áldozatókelyhet, az utóbbiban volt már „consecrált” ostyát pedig a földre szórta. A vádlott beszámíthatatlansággal próbál védekezni: hogy hagymázban sínylődvén, nem volt ura akaratának. Az úriszék azonban, minthogy a legényt egészen, Bécs felé menekülés közben fogták el, mentségét nem fogadja el, s szentségtörés címén fejvesztésre és holttestének elégetésére ítéli. Az ítéletet végrehajtják.

* Causa [praefati domini magistratus ut A]² contra Michaelem Szabó in vinculis adstantem velut I.

Pro praefato domino magistratu idem, qui supra, proponit. Hogy ez I in anno 1662. Nagy Boldogh Aszony nap tayban az sierczy szentegyhazbul Sopron varmegieiben, az misse es praedicatio utan be rekeszkeđuén az sz. egyhazban, s az ott valo pénz tarto tőkébül harmád fel forintott, es az oltaron valo conservatoriumotis föl nítván, az kelyhet ki vette es ell lopta, az consecralt ostiakat penigh ki razuán belölle, eöszue törté az kelyhet.^a Ennek okaert az dominus magistratus orszagunk törvenye szerint mint effele sacrilegus ellen törvenyt es büntetist vár ellené, inhaerealván az előbbenj bē adot inquisitionak, sub littera E. contra Martinum Hulka productae, petendo ut supra iudicium.

I coram tribunali personaliter adstando, megh ertvén az dominus magistratusnak az I ellen errigalt actioiat, azt mongya, hogy eő egyebarantis, az mint megh teczik, miserabilis persona leuen, nem tudhatya semmikepen, mint hogy törtenyt azon dologh. Miuel eő mégh az előt fel esztendőtül foguast bolond hagymász betegséghben senlőđuén, ugy annira el csabult, hogy semmi keppen nem lehet sui iuris, es akkor sem volt.^b Magais csak mostis czodalkozik, mikeppen törtenyhetet az, de valamint s hogy eset à vetek, eő azt megh szanván banván, az paternek kezehez uiszha adta, es az ott valo birois, az mint hogy az egesz kössegh, plebanussal együt minden ebbeli keresseteket megh engedtek. Az mely hogy ugy legien, kesz azon leuelekel³ megh bizonitani, eze submittallya magat az dominus magistratus klmes gratiaiahoz ; tekentuén ezen

¹ Az úriszék ülésének napi dátuma a jegyzőkönyv szövegszerűlései miatt (l. a 378. sz. per I. jegyzetét) nem állapítható meg. — Az úriszék tagjai voltak: a földesúr képviselőiben *Vásárhelyi Nagy Gergely*; továbbá *Rauch Dániel*, *Rabbi István* kir. személynöki ítélmester, Sopron megye alispánja, *Zeke István*, a megye jegyzője, *Belleznay Ferenc*, *Nagy György* Sopron megyei szolgabírák, *Tar Mihály*, Ebergeni János, *Gadóczy Péter*, *Horvat Ferenc* megyebeli esküdtek, *Czompo András*, a megye alispánjának helyettese, *Nátl Gergely*, *Kramer György*, *Hodikius György*, *Szemenyey János* és más, jogban jártas személyek. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² A szögletes zárójelbe foglalt, értelem szerint pótoltt szavak, valamint a további kipontozott részek a jegyzőkönyv említett szövegszerűlései miatt az eredetiből hiányoznak.

³ A „leuelekel” alatt talán a falu részéről adott, a vád visszavonásáról szóló valamilyen írás értendő.

^a Az eredetiben itt pontosvessző van. ^b A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

I-nak niomorussagos iget⁴ es allopotyat. Azert kivanya, hogy pro interim ex vinculis eliberaltassék.

Procurator domini magistratus protestatur solenniter de confessatis ipsius I, ubi enorme factum in actione denotatum coram tribunali fateretur, excusando se talibus qualibus inhabilibus rationibus, quae in foro contradictorio penitus nullum locum habere possunt. Et quia peracta inquisitio contra eundem esset evidens et clara, contra quam idem I nihil contrarii agere posset, obhoc inhaeret eidem ac etiam propriae oris sui confessioni antea coram iudice nobilium factae, petens ut supra finale iudicium.

I inhaeret praemissis a se dictatis et petit, ut ibidem.

Deliberarum est. Mivel hogy az I coram tribunali nem tagadgya az ellene errigalt actiot, hasonlokeppen ennek előtteis Belleznay Ferencz szolgáló és Horvath Ferencz varmegie eskütye vramek előtt megh uallotta (az mint az ő klmek relatioiabol ki teczik). Es ioll lehet menti magát aual, hogy ő akkor, à midőn azt az latorsagot chelekedte, bolondos hagymász betegseghben volt, es maga sem tudgya, mikeppen törtenjhetett; mind azon által, minthogy à midőn megh fogatott, már közel volt Bécz felé, hagymaz betegseghben leuó ember pedigh anni mérföldre nem mehet; sőt à midőn vizsha hoztak, constal ex certa relatione, hogy egesseges uolt.^a Azert mint à fele sacrilegus erdemé szerint megh büntetik, es iffiuságot tekintuén, elseőben feie vitetik, az utan az teste megh egettetik.⁵

Exequaltatott.⁶

Uo. 97—97v. l.

381.

1665 április 28, Lakompak¹

Öt asszonyt boszorkánysággal, többek között egy gyermek varázslás útján való elpusztításával vádolnak. A lefolytatott tanúvallatások és a vizpróba alapján az úriszék az egyiket, ki beismerő vallomást tesz, elevenen elégetésre ítéli, a másik kettőt azonban, akik tagadnak, csak akkor vetik máglyára, ha negyvened-, illetőleg huszadmagukkal esküdve, nem tudják magukat megmenteni. Egy vádlottat felmentenek, egynek pedig, aki a fogságból kezességre kivételvén, nem jelent meg a bíróság előtt, az ügyész körözését kéri.

⁴ Ügyét.

⁵ A sacrilegium, szentségtörés fenti esetében, ha az ellopott áldoztató kehelyben ostya volt, az egykorú jog szerint a tettet élve kellett elégetni. A vádlott fiatal korára való tekintettel itt kiszabott enyhébb büntetés szabály szerint csak üres kehely cllopása esetén volt alkalmazható.

⁶ Utólagos bejegyzés, a lap szélén.

¹ Az úriszék tagjai: a földesúr képviselőjében Vasarhelyi Nagy Gergely; továbbá Rabbi István, Sopron megye alispánja, Zeke István, a megye jegyzője, Szilwasy István, Natl Gergely, Belleznay Ferenc, Nagy György Sopron megyei szolgabírák, Somogy András, Hodikius György kőszegi esküdtek, Horuath Ferenc, Komaromi János Sopron megyei esküdtek. — A jegyzőkönyvből ezt s a 382—383. sz. alatti ügyeket közöljük.

* Causa praefati domini magistratus ut A contra mulieres Magdalenam Fricz, consortem Stephani Maczko, alteram Helenam, consortem Georgii Sandrosicz, item consortem Stanizlay Barilicz, praeterea Margaretham, consortem Gregorii Palenczicz et alteram Margaretam, consortem Matthiae Blasicz, in vinculis existentes velut I.

In persona domini magistratus idem, qui supra et cum iisdem proponit. Mikeppen ezen I aszonyok diversis temporibus et locis, sok és kőlőmb kőlőmb fele bozorkansagokat czelekedven, nevezet szerint Sandrosicz Györgynek egy kilencz esztendos fiat cőrdőghi bozorkansagokkal megh veztven . . .² mas gonossagokatis czelekedtenek, mely I aszonyok megh fogattatvan az vizbenis hanyattattnak,³ de egyike sem ment le, hanem mint az ieczek csak fön uzkaltanak. Kivanja azert az dominus magistratus, hogy ezen I-k erdemek szerint condemnaltassanak, kiknek gonosságok constalný fogh az be adott inquisitiobúl. Producendo eadem sub litteris O O.

Mivel pedig Skocz Janos és Fedicz Marko egyik I aszonyt, Margitot, azon Fedicz Marko feleséget⁴ kezessegen ki vettik et licet iidem fideiussores de praesenti termino legitime certificati essent, nihilominus tamen eandem mulierem Margaretham minime statuerent, neque fideiussores comparerent, ideo cuperet eosdem fideiussores in onere fideiussionis convinci et mulierem Margaretham proscribi, producendo litteras fideiussionales sub littera Z.

I scilicet consors Stanislai Borilicz tagadgya az ellene erigalt actiot, jol lehet az vizben valo vetteteset nem, de abban az proban semmi nincz.⁵

Alter a I scilicet consors Maczkovicz, nem tagadgya az dominus magistratus ellene erigalt actiot,⁶ hogy tudny illik Sandrosicz György kilencz esztendős fianak megh vesztesen ott nem lett volna, tarsa leven azon megh veztesbén Barilicz Ilonais. Az megh veztés pedig illyen forman volt, hogy szelet tamaztottak, és akkor hagtnak⁷ bizonyos napot, az mely napra megh köllött neki halný. Az mi az vizben valo hanyatasokat illeti, azt vallya, hogy az ki bozorkany, bizonyossan fön marad az vizen. Praeter haec. Aztis vallya, hogy Czindorfon lakozo Sugovicz Janos velek jar es zazlo tartojoj. Az mint hogý ugyan azon tarsaságban vadnak Soreticz Jakab, Kuneticz Gergóly, Modrouicz Anna, és Buýneczicz Ursulya, Czindorfon lakozok. Item S. Margarethan lakozo

² A jegyzőkönyv lapjainak széle leszakadozott, így ez s a további kipontozott szövegrészek nem állapíthatók meg. A szögletes zárójelbe foglalt szót értelem szerint pótoltuk.

³ Vízpróbaként, l. a továbbiakat.

⁴ A Fedicz Marko név elírásnak látszik: a jegyzőkönyv bevezető részében felsorolt vádlottak közül Blasicz Mátyásné Margitról nincs a továbbiakban szó; eszerint ő volna az itt említett (az úriszék előtt meg nem jelent, proskribált) asszony.

⁵ Nem tagadja, hogy vízpróba alá vetették, de a próba semmit nem bizonyít, mondja a vádlott.

⁶ Helyesen: actioját.

⁷ Hagytanak, kitéztek.

Koller Mihály özvegye, ki is edgyút jart velek, aztis vallya, hogy Sandrosicz György felesége, Ilona nem bozorkany.

Tertia I videlicet consors Gregorii Palencicz, Margaretha. Tagadgya az dominus magistratusnak ellene erigalt actioiat hogy nem tudgya : mind azon által el hivatuan az masodik I-t, az Maczkovicznet, és rea kerdven, megh vallotta, hogy ezen Margaretha is bozorkany volna és hogy Trestorfon⁸ az paýtaban edgyút tanczolt volna velek, és osztan szelet tamaztuan, az paýta is le dult.

4. I Helena Sandrosicz azt mondgya, hogy az vizben veteskor legh elsöben ala ment és beleis holt volna, ha ki nem vontak volna, masodszor pedig be vetven, ala nem ment az vizben, mi okra nezve, nem tudgya.^a Az honnend ki teczik, hogy az vizben valo megh föröztes és fön uzkalas, az vizben ala valo nem menis nem infallibilis consequentiaja az bozorkanságnak, mert ha infallibile signum volna, in una eademque persona, in uno eodemque actu, contrarii effectus non subsecuti fuissent. Quantum ad actionem in reliquo,^b negat et submittit se tam exhibitae per dominum magistratum, quam vero,^b si iuri ita visum foret, in futuro instituendae et peragendae inquisitioni.

Procurator domini magistratus protestatur de confessatis secundae, videlicet consortis Maczkovicz, et iuxta proprii oris fassionem cuperet contra eandem iudicium et executionem. Quantum autem ad negativas duarum I responsiones, videlicet primae et tertiae I, eatenus refert se ad praexhibitam inquisitionem, cum hac tamen cautione, quod si eadem exhibitae inquisitio pro condemnatione earundem I minus sufficiens videretur, in eo casu inhaeret titulo 32. partis 2-dae,⁹ prout etiam ratione negativae responsionis ultimae I refert se ad citatum titulum, petendo contra easdem iudicium et executionem, prout etiam antelatos fideiussores convinci et superius denotatam I proscribi.

Deliberatum est. Consideraluan az dominus magistratusnak az I-k ellen erigalt actiojat, s az I-nakis rénd szerint valo feleleteket, az be adott inquisitioval edgyút megh olvasvan, és szorgalmatossan ruminalvan, mivelhogy az edgyik I ugy mint Fricz Magda, nyilván megh vallya coram tribunali, hogy miulta eö az eördögh tarsasagaban atta magat, annak lehet circiter tiz ezt[endeje] vagyon az eördöghnek rayta : az actioban megh nevezett gyermekeketis eö eöltö megh szelet tamaztvan rea, Bariliczneval edgyút, leven több tarsaiis, az kik immar megh holtak. Ez okaert erdeme szerint megh büntettetik, es mint eördögel zimboralo elevenen megh egettetik.

Az masodik I ugy mint Barilicz Ilona, mind az elöttö valo Fricz Magdának, s mind pedig az inquisitioiban specificalt negy szemilýnek vallasara

⁸ Darázsfalu, Sopron m. — Trausdorf an der Wulka, A.

⁹ A Hármaskönyv idézett címének 5. §-a szerint az alperest vagy vádlottat, ha — mint ez esetben is — tanúvallomást nem eszközöltet, vagy maga mellett tanúbizonyságot nem nyerhet, azonnal el kell marasztalni. Egyébként a körülmények szerint megállapítandó — ötvenig emelkedő — számú eskütársal kell esküdnie.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt pont van.

neзве, tartozik magát az kismartoný varban szolgálja biro, eskút, és varbeli hitvés porkolab előtt die 28. proxime affuturi mensis Maii negyvened magával jambor és tisztességbeli paraszt személyekkel magát megh mentený: ki ha megh mentheti magát, feől szabadul, es az fogságból ki boczattatik; hol nem, erdeme szerint megh büntettetik, és mint cördöngös, elevenen meg egettetik.

Az mi az harmadik I-t, Palencicz Margitot illeti, eöis^c az vizen fön való uzasra avagy el nem nyelisire és az Fricz Magdanak fassiojara neзве tartozik magát termino et loco coramque personis suprascriptis huzad magával jambor és tisztességbeli paraszt személyekkel megh mentený.^d Ha magát megh mentheti, föl szabadul, és az fogságból ki boczattatik, hol nem, erdeme szerint megh büntettetik.

Sandrosiczne pediglen, mint hogy sem az inquisitioból ellene obýcialt eördöngössége ki nem teczik, sem Fricz Magda rea nem val, sótt inkább artlanak mondgya lenný,^b ezokaert absolvaltatik à praesenti impetitione domini magistratus, és ex vinculis ki boczattatik.

Uo. 119—120v. l.

382.

1665 április 28, Lakompak

A vádlott a kereset szerint többrendbeli lopást, orgazdaságot követett el, s társaival együtt fosztogatott, rabolt is. Bár részben tagad, részben azzal védekezik, hogy a kárvallottakkal már kiegyezett, illetőleg éppen egyezkedésben van, az úriszék e mentséget elutasítva, keréketöresre ítéli.

* [Causa prae]fati¹ domini magistratus ut A contra Georgium Tauber aliter Galambos ut I.

In persona eiusdem domini magistratus idem, qui supra et cum iisdem proponit, mikeppen ezen I felre téven az isteni felelmet diversis temporibus et locis sok és kölömb kölömb fele latorsagokat czelekedven, nevezett szerint in anno 1664. die 18 Januarii Pogany György vramnak egy tór^a szekeret az meggyesi² hatarban feől^b verte, mely szekerrül azon Pogany György vram egy hozzu puskajat el vitte,^c szolgáljanakis egy puskajat, egy szabljajat, egy loding tartojat, egy dolmányat, egy söveget ezüst fogoval edgyüt.^d E's ugyan azon szekeren egy lada leven, aztis feől verte, és az benne livő partikat el vitte. Mind ezekkel sem elegendven, hanem egy soprony aszonynak ket lova tolvajok miat el veszven, azokatis mint orr gazda tudvan hazahoz fogadtá. Azon kívül az czepregi³

^c ö = o⁸ ^d Az eredetiben itt kettőspont van.

¹ A lap széle megcsontult, értelem szerinti pótlás.

² Ma Balozsamegyes, Vas mc.

³ Csepreg, Vas, akkor Sopron m.

^a ö = o²², ű = u⁸ ^b A perjegyzőkönyvben ö = o²⁹. ^c Az eredetiben itt pont van.

^d A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

ispannakis egy szolgajat megh foztotta, és minden nala livö partikajat el vonta, mely és mas tolvaysagi és gonosz czelekedete az ellene be adott inquisitionból ki fognak teczenj, kivanja azért az dominus magistratus, hogy ezen I iuxta leges regni condemnaltassek, petendo iudicium.

I personaliter adstando, azt mondgyá, az mi az czepregi ispany és az soproni ket lovat illeti, azokrül immar megh alkudott, mely czepregi ispanyal valo alkuja constal azon ispannak recognitiojabül,^c kit producal^c sub litera K. Az soprony alku pedig constal exinde, hogy Bilakovicz Pal vramra azon damnificalt personæ azon alkuvast bizta volt, az ki vele in talleris 27 meghis alkudott magok között. Az kinek depositiojara magok közt az terminusrülis convenialtak. Az mi pedig Pogany György vram dolgat illeti, azerant is az alku in fieri vagyon,^c az mely nem sokaigh vighbenis megyen. In reliquo prae-exhibitam per procuratorem domini magistratus inquisitionem, si et in quantum contra eundem ageret, negat simpliciter.

Procurator domini magistratus protestatur de confessatis ipsius I. És noha allegallya, hogy az karos emberekkel megh alkudott volna, mely alkuvasa coram tribunali nem constal, és ha constalnais, nem segettene, mivel az csak az karrül, és nem az gonosz czelekedetrül volna, az malefactorok büntetese pedig az magistratus tisztü. Az mi az utolso negativajat illeti, refert se ad prae-exhibitam inquisitionem, quae si pro condemnatione ipsius I minus sufficiens esse censeretur, inhaeret eatenus titulo 32. partis 2-dae.⁴

I inhaeret et petit absolutionem.

Deliberatum est. Mivel ez I coram tribunali nem tagadgyá, hogy Pogany György vram szekereét föl verven abban livö portikat, ugy mint puskat, loding tartot, szablyat, söveget ezust forgoval edgyüt tolvay modon el vitt, mentven ugyan azzal magat, hogy az szeker feöl verese feöl az alku in fieri vagyon, mely eö neki nem suffragal. Constal azis mind az be adott inquisitionból,^a s mind ex alia fidedigna relatione, hogy egy gataj⁵ embertül töb tarsaival edgyüt circiter negyven scudat⁶ vontak el, à mint hogy, midön megh fogtak, nalokis talaltak, kit vizza köllött adny azon karos embernek. Azert erdeme szerint megh büntettetik, és mint tolvay elevenen kerekben töretik.⁷

Uo. 124v—125. l.

⁴ L. a 381. sz. per 9. jegyzetét.

⁵ Gáta, később Lajtakáta, Moson m. — Gattendorf, A.

⁶ Scudo, a pápai államban használatos, de Itálián kívül is elterjedt, nagyobb értékü ezüst pénz.

⁷ A tolvajok rendszerinti büntetésétől (akasztófa) súlyosbító körülmények esetén, mint pl. a visszaesés, halmazatos büncselekmény stb., másutt is előfordulnak eltérések, de kétségtelen, hogy a láncséri úriszék ítélkezése a fennmaradt perek szerint az egykorú bíróságok gyakorlatához viszonyítva is feltűnően kegyetlen volt.

383.

1665 április 28, Lakompak

A földesúri hatóság két sünfalvi jobbágyot boszorkányság címén fog perbe, minthogy az egyik vádlott a másik előtt, az utóbbi állítása szerint, eger, macska, majd kuvasz alakjában jelent meg, s vízpróba alá vettette, egyikük sem merült el. Bár az ügyész elégetésüket kívánja, az úriszék a bizonyítékokat elégtelennek találja, s csupán — az egyháznak fizetendő — bírságot szab ki rájuk.

* Causa praefati domini magistratus ut A contra Jacobum Soleticz et Gregorium Kureticz in Cindorff degentes ut I.

In persona domini magistratus idem, qui supra,¹ et cum iisdem proponit: Mikeppen in anno 1662. ezen Kuretik Gerg[el. . . ha]zanal² Cindorfon agyaban nyugodvan, ugy tezett neki, mint ha az agjaban az szalmaban eger jart.^a Melyhez kepest az kezivel az szalmaban nyulvan egy egeret fogott, mely eger annak utanna keziben maczkava lott, ez utan az maczka nagy kuvazza, az utan megh szollalvan az kuvasz mondvan: Nem ismersze s hiszen én vagyók Soreticz Jakab, kérlek, ne szorongas, s azzal az eő ablakjanak csak egy kis lyukaczkajan ki buytt és él tőnt. Ezek meg léven, jollehet mind az kettő az vízben vettetett, de egyiket sem nyelte el az víz, hanem mind az ket I fön levegett.³ Kivanja azert az dominus magistratus, hogy erdemek szerint megh büntettesse-nek^b, és mint boszorkányok megh egettessenek; producendo inquisitionem, quae si pro condemnatione Iacobi Soreticz insufficiens foret, inhaeret eatenus titulo 32. partis 2-dae.⁴

I Iacobus videlicet Soreticz dicit: Negat simpliciter actionem quantum ad murem, catum et canem et inhaeret productae inquisitioni, si et in quantum contra ipsum non militaret. Quantum ad inversionem, nescit quomodo factum. Igitur cupit sui eliberationem et absolutionem.

Procurator domini magistratus inhaeret praecitato titulo 32. partis 2-dae.

Deliberatum est. Mivel mind az két I boszorkányságnak probalására vízbe be való vetést kívántak, annak hitelt advan, effele czelekedetekert, nem leven egyéb világos evidencia ebbelj czelekedeteknek, tartoznak az czindorfi szent egy házra mindenik, ugy mint Szoreticz Jakab 6 forintot, alter vero respectu paupertatis suae fl. 3;^b annak utanna pedig affele varaslasoknak es babonallasoknak hitell fognak, avagy czelekedettel követnj, erdemek szerint megh büntettettek. Ab ulteriori autem moderna domini magistratus impetitione et requisitione absolvuntur.

Uo. 128v—129v. l.

¹ Az előző ügyben a vádat Raczy János terjesztette elő.

² A lapszél sérülése miatt az eredeti szövegből kb. egyharmad sor hiányzik.

³ A vízpróbánál — amely a korábbi peres eljárásban döntő jelentőségű istenítélettel való bizonyítás maradványa — a boszorkányság jelének tekintették, ha a vízbe vetett személy nem merült el, hanem a víz színén maradt. (L. a 381. sz. pert.)

⁴ L. a 381. sz. per 9. jegyzetét.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt pont van.

384.

1668 február 27, Lakompak¹

A fraknoi és kismartoni uradalmak volt tisztartója öt évi működése alatt a földesúr jobbágyait jogtalan adókkal gyötörte, a földesúr erdeit pusztította, halastavaiban magának halászatot, az uradalmak pénzüvedelmét a saját hasznára fordította, s összesen mintegy 40 000 forint kárt okozott. A földesúr ennek megtérítését, az alperes elmarasztalását kívánja. Az alperes ügyvédje a tisztartó nemességére hivatkozva tiltakozik az úriszék illetékessége ellen, a földesúr képviselője szerint azonban az ilyen ügyek, amikor az úr a maga tisztjeit hűtlen gazdálkodással vádolja, az úriszék elé tartoznak. A két ügyvéd ezután hosszú fejtegetésekkel, törvények idézésével azt a kérdést vitatja, hogy az alperes, ki a földesúr alkalmazásából már kivált, de elszámolási kötelezettségének eleget nem tett, állítható-e még úriszék elé. — Végül is a felek kiegyeznek: a volt tisztartó 5000 forint fizetésére, valamint egy, kezében levő s 1300 forintról szóló adóstevel átadására kötelezi magát.

Causa praefati domini magistratus contra Ioannem Kerznarits velut I, famulum suum.

In persona eiusdem domini magistratus Ioannes Raxy cum eiusdem proponit. Hogy mi képpen in annis domini 1657, 58, 59. et 1660. praeteritis, ezen dominus magistratus Frakno varához tartozando egész jorzaginak directioniat, adminisztratioiat s jeövedelminek perceptioiat, mely annuatim harmícz ezer forintra extendaltatik, néháy Baincedl Bernardnak concredalta. Á ki percipialvan minden jeövedelmét, azonban szamadatlan megh halvan, ezen dominus magistratus bizonios arra deputalt emberi altal ladaít, melliciben szamadassarul valo laystromit tartotta, maga uri peczétivel be peczeltette úgy, hogy annak utanna eö Nagha megint megh nytatvan az relictaiia praesentiaiban, rectificalthassa azon relictai dolgait. Medio nihilominus tempore, nem varvan az feöllieb meg irt I az dominus magistratusnak dispositioiatul, azon dominus magistratusnak hire és akarattia ellen azon Baincedlinek relictaiiahoz fordulvan, peöczetit az urnak feöll szakasztotta, ladaiban valo laistromit magához vette, el vitte és az hova akarta, tette. Mivel azért azon uri peczétnek sérelmes feöll szakasztassával, laistromok magához valo vitelivel az megh holt Baincedl megh nevezet esztendeiben administralt és percipialt jeövedelmeknek^a szamadassat imbualta ezen I, mind azokrul elegendö szamot kivan teöle

¹ Az úriszék tagjai: *Vasarhel-i Nagy Gergely*, a földesúr képviselőjében, továbbá *Nemcs Iszkasz-i Horuath Miklós*, Veszprém megye alispánja, *Petőháza-i Zeke István*, Sopron és Veszprém megyék jegyzője, *Pasztori Zsigmond*, *Körtösy Mihály*, *Nagy György*, Sopron megyei szolgabírók, *Duymouith János* Veszprém megyei szolgabíró, *Nátl Gergely*, *Preining János András*, Sopron város képviselői, *Hoszutoti Mihály*, *Simoni János*, Kőszeg város képviselői, *Belleznay Ferenc*, Komaromy János, Mesterhazy Miklós, *Szöke Pál*, *Tegiey Pál*, Husszar András Sopron megyei esküdtek, *Prainer Mátyás* és más, jogban jártas személyek. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

^a ö = o¹⁹

és rectificatiot. Más képpen in onere totali praescriptae propositae actionis kivanja convinctatnő.

Ezen kivől megis ezen I in anno domini 1658. az meg irt dominus magistratus által bizonios instructio melet tisztartova tétetvén és eőt egész esztendeigh viselvén az tisztartosagot, az dominus magistratusnak jobbagyn instructioian kivől az mennýt vont és^b extorquealt, erdeiben az menný kart tet és tétetet, halastoiban halasztatot, az pénzit maga számára fordétotta, bizoniosan akkarmely keónnien negyven ezer forintra extendaltatik. Kivannia azért az dominus magistratus virtute articuli 33. Matthiae regis decreti sexti, paragraphi: Domini vero usque astringere possint et valeant,² mind azon violenta extorsioknakis efficax restitutioiat vagý, ut supra, in onere valo convictioiat. Kiről törventis var.

Pro I Sigismundus Slatner cum nostris per modum solennis protestationis, reclamationis et contradictionis protestatur in hunc subsequentem modum. Et quia cautum esset legibus regni sacroque diplomate regio neminem nobilium, nisi in competenti suo foro, adhibitis ordinariis requisitis iuridicis citari, convinci et aggravari debere, cum autem intentatus hiece processus forumque omnibus legibus regni diplomatique regio esset reclamans: idcirco idem, qui supra, foro huic intentatoque processui, ut supra, protestatur reclamando, contradicendo et contradicit. Clarum enim esset ex praecitata consuetudine regni, imo etiam legibus eiusdem regni (quae nec citatione indigent), nobiles quoad res mobiles et personas suas nonnisi adhibitis legitimis remediis et iudicatu comitatus subiectis (id recognoscēte conscientia etiam dominorum iudicium) subsint, uti patet ex articulo 26. anni 1638. partisque primae titulo 9. neminem nobilium in re vel persona sua sine legitima citatione (quod praesens esset contrarium, omnesque nobiles tam praesentes domini iudices, quam absentes bene considerent) damnificari et convinci posse. Et vel maxime ex eo, quod dominale tribunal in omnibus causis nobilium intervenientibus vigore articuli 22. anni 1647. et in eodem citato articulo secundo anni 1638. esset sublatum. Ex his igitur praemissis legibus et rationibus subsequentibus et iustam suam causam defendentibus clare et manifeste, causam praesentem, ut infra, postularet, cuperet in suum competentem locum remitti.³

Quae inordinata ipsius domini comitis A causae motio universorum nobilium praerogativae maxime esset praeiudiciosa et damnosa. Et quicumque

² A felperes itt Mátyás VI. (1486. évi) decretuma 33. cikkelyének 5. §-ára hivatkozik, azt száma helyett szövegének első (Domini vero) és utolsó (astringere possint et valeant) szavaival jelölve meg. E § szerint a földesurak kártevő vagy elszámolás nélkül elszökő tisztjeiket nemesi privilégiumaik ellenére elfogathatják s számadásra, kártérítésre kényszeríthetik.

³ Az alperes által felsorolt tc.-ek, illetőleg Hármaskönyv-cím a nemesi szabadságokat védelmezik, de nem döntő jelentőségűek az itt folyó hatásköri vitában. Ugyanez vonatkozik a továbbiakban idézett 1659. évi 31. tc.-re is.

^b é = e^s

dominorum iudicum actioni domini comitis A et iudicatu ad competentiam fori praesentis materiae consenserit, ruinam foro suo strueret. Et dato, quod etiam in praesenti foro antelatus protestans comparere vel respondere teneretur, nihilo tamen minus, siquidem idem protestans nulla obligatione ad reddendam rationem sui officii exacti adstrictus fuisset, per hanc intentatam viam dominus comes A procedere nequiret. Et si etiam dato, sed non concessio, omnes etiam praetensiones domini comitis A locum suum et robur habere deberent, nihil tamen aliud, quam formam liquidi debiti vigore articuli 31. anni 1659. repraesentaret. Quae si ita comperirentur, paratus est antelatus protestans, si quid extra instructionem suam exegisset, sufficientem rationem, iam a multis annis a praetenso officiolatu absoluto existente, reddere in ordine et foro competenti; et nihilominus inhaeret dominorum iudicum suam nobilitatem aequae defendentium privilegiis praemissisque suis rationibus, legibus et oblationibus. Petit, ne domini iudices in ruinam totius nobilitatis forum in hoc praetensum sese immittant considerentque illud generale axioma: posito uno inconvenienti sequuntur infinita. Super quo cupit etiam supersessionem.

Procurator domini magistratus protestatur solenniter super hac proluxa allegatione procuratoris I, quae tam ipso domino comiti magistratu, quam dominis iudicibus arbitris in certa sui parte praeiudiciosa esset. Licet enim in eadem replica sua diversos articulos et locos alios decretales pro defensione sui citaret, tamen eadem leges, per eundem citatae, eundem I iuvare non possent, siquidem de lege regni in similibus causis et casibus etiam personae nobiles, non obstante praerogativa nobilitari ipsarum, in simili foro dominorum comparere et ad actionem contra se erectam respondere teneantur, vel ex vi articuli in proposita actione domini magistratus positi. Quod autem dominos praesentes iudices a discussione causae praesentis procurator ipsius I inhibere niteretur, id nulla lege regni dictante facere posset: siquidem considerato tenore actionis domini magistratus non de reddenda ratione officiolatus ipsius I causa praesens esset erecta, verum super mala et damnosa bonorum administratione; et a colonis dicti domini magistratus pecuniarum ac aliarum rerum indebita extortione contra mentem instructionis sibi datae; ac sigilli eiusdem domini magistratus contra nutum et voluntatem eiusdem domini magistratus detractio, cistarum aperitione ac in iisdem rerum locatarum, regestrorum, pecuniarum ac aliarum rerum ablatione, prout ex erecta ipsius domini magistratus actione clare praemissa constabunt. Ubi autem procurator eiusdem domini I in ultimo allegationis suae puncto allegaret hoc et id, quod idem I ratione officiolatus sui foro competenti paratus esset efficacem rationem reddere, super eo procurator domini magistratus protestatur solenniter et dicit, in similibus non esse aliud forum competentius praesenti. Ob hoc considerato tenore propositae domini magistratus actionis, habito etiam respectu condigno legis ibidem citatae, non obstante praemissa, ipsius I importuna protestatione, urget eundem directe ad actionem domini magistratus respondere, alioquin eundem in onere eiusdem

convinci ; reservando nihilominus ulteriorem suam procuratoriam cautionem, si necessum foret.

Procurator I iterum atque iterum protestatur et inhaeret praemissae suae protestationi et contradictioni ibidemque citatis legibus et rationibus. Cupit per omnia ut supra, supersessionem.

Procurator domini magistratus inhaeret praemissis et urget eundem, ut supra.

Deliberatum est. Respondeat procurator I ad replicam procuratoris domini magistratus A ratione praemissae suae protestationis factam. Interim ob brevitatem temporis discussio differtur in crastinum.

Levata die sequenti. Pro domino protestante idem, qui hesternae die, cum eiusdem sollemnissime protestatur. Ne videlicet a sua facta protestatione recedere videatur, reponit ad tales quales procuratoris domini comitis A contra eandem suam interpositam protestationem allatas rationes modo sequenti.

Primo dicit articulos et locos decretales per se citatos omnino pro se militare, siquidem iidem de personis nobiles et eorundem immunitatibus loquerentur. Praetactus autem protestans tam in persona nobilis esset, tam etiam omnibus immunitatibus nobilitaribus aequae ac alii regni nobiles gauderet.

Secundo allegat quidem procurator domini comitis A : similibus in causis, non obstante nobilitari praerogativa, similes personas, uti protestans esset, in sede dominorum terrestrium ad actiones contra se propositas adstrictos esse respondere, sed hanc suam allegationem nec legibus, nec etiam rationibus fulcire posset. Articulus enim, pro fundamento allegationis procuratoris domini comitis A positus, non dictaret nobiles obligatos esse in sede dominorum terrestrium respondere aut iuri stare. Et dato, non tamen concessio hoc et id ex eodem articulo 23.⁴ Matthiae regis decreti sexti, ad quem se in allegatione sua procurator domini comitis A reflecteret, contineret, solum in eo casu, ubi nimirum huiusmodi nobiles personae realiter adhuc et actu ipso in servitiis et officiolatibus talium dominorum existerent ad rationesque dandas adstricti ex iisdem servitiis aufugissent, locum habere posset. Id quod, considerato exactius tenore praecitati articuli, luce meridiana clarius constaret ; sicuti et ex articulo 2. Matthiae regis decreti tertii et articulo 27. Alberti regis ;⁵ vel ex eo etiam, si enim dominus terestris modo et ordine in eodem articulo contento incaptivati nobilis non est iudex, multo minus erit personae liberae et extra officium et servitium constitutae non aufugientis, sed bonum suum ius loco competentis vigore legum patriarum defendere volentis. Discussis itaque et ruminatis modo praemisso rationibus et obiectionibus procuratoris domini comitis A patet : praesens tribunal non esse competens forum ipsius prote-

⁴ Helyesen : idem articulus 33.

⁵ Az idézett két tc. szerint nemes csak szolgálatból való elszökés esetén, illetőleg fejére kimondott ítélet után fogható el.

stantis, in quo comparere et respondere teneatur. Quare inhaerendo per omnia hesternae factae suae protestationi, legibus et locis decretalibus, et ne latum quidem unguem recedendo ab eadem, cupit per omnia, ut supra, supersessionem reservatque reservanda.

Procurator domini magistratus protestatur sollemniter, ubi procurator I, hesternae die factam protestationem reiterando, nunc quoque idem per diversa faceret, quo facto nihil aliud, quam ipsam contumaciam repraesentaret. Et vel in eo etiam, quod praemissae iudicariae latae deliberationi se accomodare nolle, verum iactatae suae prerogativae nobilitari inhaerendo, eandem diplomate regio, citatis postmodum quibusdam articulis, provocata dominorum iudicum conscientia, competentiam fori et per consequens declinationem intenderet.⁶ Ex consequenti vero ad propositum domini magistratus articulum 33. Matthiae regis decreti sexti, ad quem et diluendum iudicialiter iam admonitus esset, licet aliquid replicuisset, tamen contumaciter nihil quidquam ad actionem responderet. Restaret nihil aliud, quam contra contumaces, contra quos universa regni iura clamarent, quorum alter praesens quoque I esset, finalis cum debita convictione fienda deliberatio. Nihilominus ne iactatam ipsius I praerogativam, citatum diploma regium, articulos, provocatam intempestive ex eoque contemptuose dominorum iudicum conscientiam salvaque cuiusvis dignitatis remanendam nobilitarem praerogativam, quam per praesens forum evitandam clamaret, procurator domini magistratus praetereat ipsique I satisfactionem eatenus faciat, breviter reponit. Universa diplomata regia sicut et citatum per I titulum nonum partis primae Tripartiti de nobilitate sonantia esse conditionata et prout quis iure suo nobilitari utitur, ita et nobilitatis suae aestimationem habiturum. Clarum est articulo 13. anni 1625. personis sane nobilibus, latrocinia tamen facientibus praerogativam ipsorum nobilitarem non suffragari;⁷ similiter et praecitatum titulum 9. esse circumscriptum et conditionatum. Clarum esset autem ex praemissa ipsius I allegata protestatione se ipsum praefati domini magistratus officialem coram tribunali fassum fuisse, instructionem ab eodem domino magistratu accepisse super gerendo officio, et si et in quantum idem I debitor remanserit, suo foro competenti satisfactionem allegatam obtulisse obligationemque suam palam recognovisse. Similium autem obligationum onera cum virtute acceptarum instructionum sint circumscripta et praerogativam nobilitarem nihil quidquam iuventia. Mox quoque idem I, cum obligationem praescriptam cum dicta instructione eaque iuramentali ad se recepisset, propositae domini magistratus actioni noxium⁸ reddidisset et de

⁶ A pernek más bírósághoz (a megyei törvényszékhez) való átutalására törekedik.

⁷ E tc. szerint, mely az elszaporodott gonosztevők üldözését szorgalmazza, a rabló, kóborló nemesnek nem jár előjog, mert aki az ország szabadságát (törvényét) ily durván megsérti, azt ez a szabadság sem védelmezheti.

⁸ Obnoxium helyett.

axiomate universali iuris, quod semel ipsi placuit, non habet, quod modo displiceat.

Accedit, quod inpraesentiarum etiam dominus magistratus cum ipso I non, ut cum persona nobili et libera, sed servitore suo et conditionato iuramentoque obstricto ageret, et antequam de dimissione sua libertateque restituta documentum tribunali ostendere non posset, nec per consequens iactatae nobilitatis praerogativam allegare haberet. Porro, allegatum dominale tribunal et articulum 22. anni 1647. quantum attineret, illud etiam praemissum allegatum totaliter tolleret.⁹

Restat nihil aliud, quam praescripta intempestive, ut praemittitur, allegata contemptuosa dominorum iudicum provocatio, quae etiam rationibus ex praemissis, cum sit indebite allegata, facile¹⁰ et ex consequenti erit reiicienda. Cum de allegato ipsius I diplomate regio, universa regni lege, ipsaque iustitia unicuique, quod suum est, reddi iubeatur: dominus quoque magistratus nihil aliud, quam suum postularet. Si iidem domini iudices satisfactionem imponendam vel forum declinandum iudicarent, allegare et de iure imputare posset. Proinde, fuse ad praemissa per procuratorem domini magistratus¹¹ reposito, adhuc ulterius ut praemisso titulo 33. domini magistratus actioni inserto, simul et latae iudiciariae deliberationi idem I. satisfaciatur, admoneri, alioquin contra eundem tamquam contumacem cuperet finale iudicium.

Pro protestante protestatur solenniter super prolixa procuratoris domini comitis in ordine ad interpositam protestationem et contradictionem facta allegatione et dicit eiusdem meritum et medullam esse hoc et id: utrum nimirum praetactus protestans de facto in officiolatu et servitiis praetacti domini comitis A existeret nec ne? Eundemque protestantem diversis rationibus et consequentiis actu adhuc existere in officiolatu comprobare niteretur. Quia tamen eadem rationes in conditionata allegatione procuratoris protestantis essent fundatae, ruerent vel ex eo quod conditio nihil ponat in esse. Et licet hoc et id allegasset se iuramento adstrictum servitorem fuisse domini comitis A, id tamen non de praesenti, sed de praeterito tempore intellectum esse vellet. Nec necessum haberet idem protestans aliquo documento dimissionem et extra officium et officiolatum sui existentiam edocere, siquidem idem dominus A in anno adhuc millesimo sexcentesimo sexagesimo primo loco ipsius protestantis ergregium Casparum Naimar, ex post autem nobilem Georgium Wukmanits officiales constituisset sicque per substitutionem alterius eundem protestantem ab officiolatu absolvisset. Quibus sic positis, considerato etiam tenore totius prolixae allegationis domini comitis, ubi non negaret articulum 33. decreti

⁹ A fentebb az alperes által idézett 1647. évi 22. tc. a nemeseket a főuraktól kapott birtokaik tekintetében vonja ki a főnemesség úriszéki bírászkodása alól. (L. a 3. jegyzetet.)

¹⁰ Helyesen: faciliter.

¹¹ A mondat szövegezése hiányos, az „allegata” (vagy a szerkezetet egyébként kiegészítő) szó itt kimaradt.

sexti Matthiae regis solum de personis illis, qui realiter in officiis et servitiis dominorum terrestrium existerent, sonare, patet contra eundem protestantem nihil militare. Quare inhaerendo adhuc protestationi suae cupit et reservat ut supra.

Procurator domini magistratus dicit replicam procuratoris I occasione propositae actionis domini magistratus et allegationum superinde subsecutarum nullam esse, siquidem dato, quod certi officiales in iisdem bonis domini comitis magistratus per procuratorem I ibidem seriatim nominati substituti fuissent, per substitutionem tamen illorum idem I a moderna domini magistratus quaestione liberatus et enodatus minime fuisset. Quantum autem ad articulum 33. in eadem domini magistratus actione positum, dicit: tenorem illius esse clarum. Ideo protestando solenniter, ubi procurator idem I ad erectam domini magistratus actionem directe respondere nollet, verum unam eandemque simplicem protestationem suam reiterando nihil aliud, quam idem per diversa faceret. Inhaerendo proinde institutae actioni, legibus allegatis peteret contra eundem I finale iudicium.

Procurator protestantis dicit et hanc allegationem procuratoris domini comitis A ad eversionem interpositae suae,¹² protestationibus, legibus et rationibus fulcitae, tamquam simplicem et nudam esse insufficientem. Quare per omnia ut supra.

Procurator domini magistratus inhaeret praemissis et petit ut supra.

Causa praesens ante pronunciatam deliberationem ad intercessionem dominorum iudicum finaliter est sopita. Cuius accordae series sequitur modo sequenti.

En Kerznarits Janos, ennek eleőtte az tekentetes és nagos galanthay groff Eszterhas Pál uram eő Naga Frakno és Kis Marton varainak tisztartaia, adom tudtara mindeneknek, az kiknek illik, ez levelmenek rendiben, hogý emlétet groff Eszterhas Pál uram eő Naga ab annis 1657. usque ad annum 1660. megh nevezet két varanak percipialt proventussireől die 27. Februarii anni praesentis it lakanpaký varaban, Soproný varmegieben levőben, uri teőrvényý szekin praefigalt terminusson szamot kivanvan teőlem, alazatoss instantiamra ad diligentem et salutarem requisitionem et interpositionem dominorum iudicum arbitrorum tellies gratiaiaabul s igien valo joakarattiaabul minden azon eszten-dőkbeli szamadasiomot, praetensioit, kiket ellenem az uri teőrvényý szekin erigalt actioiaban feől teőt, és mas mindennémeő praetensioitis, valamigh eddigh lehettek és lehetnenek iővendőben abeli tisztartosagomrul, mindeneket megh engedet, condonalt és iővendőben futuris semper temporibus mind magamat, feleségemet, giermekimet es successorimat pure absolvalta. Abeli kegies gratiaiaert és meltosagos engedelméért obligalom enis magamat, feleségemet, giermekimet és successorimat eő Naghanak, groff Eszterhas Pal uramnak, giermekinek

¹² Ti. replicae (allegationis).

és successorinak, hogy ezen esztendőnek keövetkezendő Szent Ivan napiara eőt ezer magyar forintot adok eő^a Naghanak. Medio autem tempore minemeö^a ezer három szaz forintrul volt nehaj Fulczits Mattiasteöl obligatorianak continentiaia szerint praetensiom, arrul költ ados leveleketis assignalok eő Naganak a penznek letétele idein. Ha penigh a megh irt eőt ezer magyar forintot termino in praefixo magam, feleségem, giermekim és successorim le nem tennék, vagy le tennjés az emletet leveleket megh adny nem akarnak, tehát eő Naga vigore solum praesentium, abscissis omnibus iuridicis remediis, tulaidon maga autoritassaval arra rendelendő maga emberi által any erő jozzaginkat vagy javainkat elfoglalhassa. Seöt casu in praemisso, ha ügy teczik eő Nagnak, magam szemelehez niulhasson, mind addigh tartoztasson, migh az megh irt eőt ezer forintrul plenaria satisfactioia nem leszen. Melynek nagio bizonasagara adom ezen levelemet kezem irassa és peczetem alatt. Actum in praescripto castro Lakampak, die 28. Februarii anno millesimo sexcentesimo sexagesimo octavo.

Uo. 152—157v., 159—160. l.

385.

1676 október 29, Kismarton¹

A mostohaleányját teherbe ejtő vádlottat, ki részegségével próbálja menteni magát, fejvesztésre ítélik. Az ítélet szerint ilyen bűncselekményeknél a részegség nem tekinthető enyhítő körülménynek.

* Causa domini magistratus ut A contra providum Petrum Kráner, in possessicne Svengraben commorantem velut I.

Et pro domino magistratu idem, qui antea, proponit. Qualiter in anno 1674. circa festum Paschae² transacto praeterito idem I postpositis divinis pariter et humanis legibus privignam suam Veronicam contra omnia sanguinis iura, in praetacta possessione Schvengraben, ad explenda vesanae libidinis suae desideria adhibere et cum eadem congredi non formidasset, per hocque poenae decretali contra eiusmcdi privignarum violatores sancitae obnoxium sese reddidisset. Unde cuperet idem procurator domini magistratus eandem poenam decretalem³ contra eundem I pronuntiari et ad ultimum supplicium in

¹ Az úriszék tagjai: a földesúr képviselőjében *Rattky György*; továbbá *Cziraky Mózes*, Sopron megye alispánja, *Körtössy Ferenc*, *Nagy György* Sopron megyei szolgabírák, *Torony Imre*, *Wkmanich György*, *Török Dániel*, *Tar Ferenc* megyebeli esküdtek, *Bartok János*, a megye jegyzője, *Natl Lipót* és *Preining Jakab Erhard* Sopron város, *Natl János* Ruszt város szenátorai, végül *Prisoman János Jakab* és *Huszt Ferdinánd*. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² Húsvét, ez évben március 25.

³ A vérfertőzésnek (incestus), ahová a mostohaszülők és mostohagyermekcik közötti nemi érintkezést is számították, törvényszerinti büntetése a lefejezés.

aliorum terriculamentum trahi, reservando in reliquo, si necesse fuerit, ulteriorem suam facultatem.

I personaliter adstando, nem tagadgya az actioban denotált factumot, részegségiben hogy cselekedte, s impraegnalta a mostoha leányát.

Pro domino magistratu idem, qui antea, protestatur, ubi I factum suum non diffiteretur, verum per praetensam ebrietatem modificare vellet. Quia vero ebrietas nullum excusaret, ideo cuperet contra eundem finale iudicium.

Deliberatum est. Quandoquidem incattus concubitum adeoque incestum cum privigna sua in actione denotata perpetratum non negaret, verum hocce scelus suum ebrietate niteretur excusare; ebrietas autem nullum in huiusmodi criminibus excusatum haberet, itaque propterea capitis poena plectetur.

Uo. 185v—186. l,

IX

OSTFFYASSZONYFAI URADALOM

Az uradalmat Vas megye egyik legrégebb, törzsökös családja, az Osl nemzetségből származó Ostffy család bírta már a korai középkorban s korszakunkban is. Az Ostffyak nem emelkedtek a főnemesi családok sorába, megmaradtak mindvégig az ún. birtokos nemesek (nobiles possessionati) széles rétegében s a megyei élet keretei között. Ősi birtokállományuk, melynek központja a Vas megyei Asszonyfa (Ostffyasszonyfalva), a századok folyamán sem gyarapodott. Perjegyzőkönyveink idején, a XVII. században, a család Asszonyfán kívül a szintén Vas megyei Csöngé, Dömölk, Hőgyész, Mihályfalva, Mindszent, Semjén, Simonyi, a Sopron megyei Farád, Sárkány, Sarród és a Veszprém megyei Alsóiszikáz helységekben volt birtokos, de csak részbirtokos: a felsorolt faluknak kisebb-nagyobb részeivel rendelkezett; birtokállománya 100—150 jobbágytelket összesen sem haladott meg.¹

Az úriszéket a birtok központjában, Ostffyasszonyfán tartották. Az itt kelt peranyagból egy kötetnyi jegyzőkönyv maradt ránk, mely az 1624—1704. éveket öleli fel. Ez évkörön belül azonban nagy hézagok mutatkoznak, az 1634—1647. közötti időből pl. egyetlen protokollum sincs, ami bizonyára nem az ítélezés szünetelésével, hanem az iratok megsemmisülésével magyarázható.

Az említett kötet 48 pert tartalmaz, fele részben bűnpereket, csaknem fele részben úrbéri természetű ügyeket, a polgári perek száma elenyésző. Az anyag ilyen megoszlása mellett természetes, hogy a perindító (felperes) csaknem minden esetben az Ostffy földesúr vagy más magistratus, s a jobbágyok által indított perek száma jelentéktelen, mindössze 4. A jobbágyok a maguk ügyeivel a kisebb birtokon lehetőleg éppen úgy elkerülik az úr székét, mint a nagy uradalmakban.

Az Ostffyak nemesi birtokán a feudális jogszolgáltatás nem különbözik a Dunántúl sok ezer portát uraló oligarcha családainak földesúri bíraskodásától: az úriszék összetétele, eljárásjoga stb. hasonló ahhoz, amit az Esterházyak, Batthyányak — az előbbi fejezetekben tárgyalt — hatalmas uradalmaiban megfigyelhettünk. Az úriszék két ítélezési formája is ugyanúgy megtalálható itt, mint Szalónakon vagy Pápán.² Főbenjáró ügyek tárgyalására az úr széke csak akkor illetékes, ha bírái között a vármegye megfelelően képviselve van, a kiküldöttek élén rendszerint az alispánnal. Különösen súlyos bűnperek esetében két alispán is részt vesz a tárgyaláson.³ Az úriszék másik, megyei bírótársak

¹ Birtokaikat a perjegyzőkönyvek s dica-összcíráások alapján állítottuk össze.

² L. az I. és VII. fejezet bevezetését.

³ A 391. sz. a. közölt per folytatólagos tárgyalásán végül már három megye alispánjai vettek részt (l. a per 16. jegyzetét).

nélkül vagy nem kellő számú és súlyú megyei bírótárrsal ítélkező formája bűnügyekkel nem foglalkozik, illetőleg az ilyeneket a vármegye megfelelő részvételével tartott úriszékre halasztja.⁴ E fórum ítéleteinek jogereje (fellegbezzhetetlensége) s az úr kegyelmezési joga tekintetében sem tér el az Ostffyák úriszékének gyakorlata a szokásostól.

Az utóbbi tárgy, a földesúri kegyelmi jog szempontjából is különös érdekességgel bír az a per,⁵ mely 1677-ben Ostffy Tamás gyilkosai ellen az úriszék előtt lefolyt. A fiatal földesurat, ki egy, juriszdkciója alá tartozó agilis feleségét elcsábította, vagy rajta erőszakot tett, az agilis az asszony segítségével megölte. Az emiatt indult főbenjáró perben a védelem főleg arra épült, hogy a haldokló Ostffy gyilkosainak megbocsátott, tehát — mint pallosjogú úr — nekik kegyelmet adott. A bíróság a kérdés vitatásába bele is ment, s a halálos ítéletet csak a bizonyítás sikertelensége után szabta ki.

A közlésünkben felhasznált perszövegek, mint láttuk, egy (kronológikusan rendezett tartalmú) kötetben vannak összefoglalva. A kötet az Országos Levéltárban, az Ostffy család levéltárában, „B. 4. s.” jelzet alatt található. Szövege megcsonkult, első lapjai hiányoznak, több lap széle szakadozott. Olvasását vízfoltok s az írás erős elhalványulása nehezítik meg. — A szöveget több esetben az ítélet végrehajtására vonatkozó utólagos bejegyzések egészítik ki. A jegyzőkönyveket, néhány kivétellel, az úriszéken részt vett megyei bizonyoságok (a későbbi pereknél a többi bírós is) aláírásukkal erősítették meg.

⁴ Az 1630. március 18-i úriszéken idegen földesúr Ostffy-jobbágyot lopás címén perel. A bíróság egy szolgabíróból, egy alszolgabíróból, három megyei esküdttől és két további, csak név szerint megadott személyből áll. A perbefogott ügyvédje ezt a bíróságot nem tartja illetékesnek: „Tisztesség adassék az dominus arbitereknek, de ez causa nem az ő kegyelmek személyét concernálja, mivel crimináliter vagyon az actio erigálva, ideo kívánja, hogy ez mostani terminusról differáltassék.” Az úriszék határozata helyt ad az érvelésnek: „Minthogy az dominus A az ő actioját nyilván criminaliter erigálta, melyhez ez modernus arbiter uraim insufficienseknek tartják magukat, ideo pro moderno termino differtur ad praesentiam domini vicecomitis reliquorumque assessorum, tales causas sufficienter revidentium.” — L. a bevezetés végén idézett perkötet 46v—47v. l.

⁵ L. 391. sz. a. közölve.

1630 június 12, Ostffyasszonyfa¹

Agilis, szegődött szolgál, hogy a lopás miatt reá váró büntetést elkerülje, jobbágyságra adta magát, de később urától megszökött. Elfogatván, az úriszék előtt az Ostffyaknak újból örökös jobbágyságot fogad. Ez ellen a Cziráky-család tiltakozást jelent be, mert az agilis korábban az ő jobbágyuk volt.

* Causa generosi domini Thomae Ostfi de eadem ut actoris contra agilem Jacobum Nemet aliter Takach veluti incattum.

In persona domini A procurator Matthias Muzka cum nostris proponit. Hogi az elmúlt wődökben^a az megh neuzet I, ugi mint anno 1625, 8. die Junii, az dominus A-nak szegődöt^a zolgaja leuen, nemönemő kölönb fele gonossa-gaert, eke vasakat el lopuan, mezőrwl gabonat, az uetestől megh maraduan aztis el uiuen, es egyeb fele chyntalansagokatis chelekeduen, beöchwletes emberek, szomszedok keresere, ne suliosettanam megh az törüenyel,² örökös jobbagyul be atta magát, kezet be aduan. Nem gondoluan az w fogadasauul szőköt el, annakutanna rea talaluan mint szőköt zolgara, ugi fogtam megh, es attam kj kezessegen, az kit nominatis testibus megh bizonettok, ugj mjnt Tőke Geörgyel, Tinordi Benedekel, es Nemet Gasparral, Horuath Thamassal.

Ez megh neuzet Nemet Jacab az felelet utan megh gondoluan magát, légh inkább azt, hogi az előttis Ostffi Thamas vramnak atta be magát, az egez sedes előtt maga nielueuel, zabad akarattia szerent, mjnden kenzeretes, fenegetes nekwl azt uallia, hogi megh maradok en az w kegme zarnja alatt, örökös es zolgalo jobbagyul firul fira, mjuel gyermeksegemtwl fogua it néuelkettem föl, es w kegnek attam legh elsőben be jobbagyulis magamat,^b ugi mint Ostfi Thamas vramnak.

¹ Az úriszék tagjai: *Pölöskei Eördög Simon*, Vas megye alispánja, *Janossy Miklós* és *Palastj János* Vas megyei szolgabírák, *Dömölkj Pál*, *Rayky László*, *Tilay György*, *Magassy János* esküdtek, *Burjan Tamás* Vas megyei alszolgabíró, *Zentpalj Mihály* vicegerens, *Nemesapáti Szalai Péter*, Teuelj János és más meghívott bírák. — A jegyző-könyvből ezt az egy pert közöljük.

² Ne marasztaltassam el az úriszékkal.

^a A perjegyzőkönyvben az ü, ö, w váltakozva hol u¹⁷, o¹⁷, w¹⁷, hol u¹⁸, o¹⁸, w¹⁸; az ő, w hol o²⁰, w²⁰, hol o²², w²². ^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van

A tertia parte in persona magnifici domini Adami Cziraki procurator Stephanus Zemerej cum nostris protestatur solenniter super eo, hoga ez megh neuzet colonust, ugi mint Nemet Jacobot, az meli ez dominus protestansnak auagi praedecessorinak, ennekelőtte niolcz auagi kjlencz esztendőel Kenjeriben Vas uarmegyeben, az Kemenés főlet ualoban,³ be adot es zolgalo jobbagia uolt, melli polgart ez dominus A teőruentelen ha megh fogot es most az fogsagban jobbagianak fatealtatja magat lenni, ne lattassek az protestans annak consentialnj, sed ut liceat in futurum sua libertate uti.⁴

O. Lt. Ostffy cs. lta. B. 4. s. kötet 50v—51.

387.

1632 május 24, Ostffyasszonyfa¹

Utód nélkül elhalt jobbagy irtásföldjét testvére foglalta el, a földesúr azonban, magszakadás címén, magának követeli a területet. Bár mind a falu színe, mind az úriszék elismeri a testvér jogát, s csak esküt kíván tőle, hogy az irtás ősi, öröklött jószág, az utóbbi végül mégis a földesúré lesz.

* In causa generosi domini Thomae Ostffi ut actoris contra colonum suum Gregorium Finta ratione duarum terrarum exstirpatitiarum in territorio Aszonfalua existentium deliberatum est.

Miuel Ostfi Thamas vram^a Finta Gergelit tilalmazta az ket hold földnek birasatul,² ketelkeduen azon hoga ű kegre mint földes vrra zallot uolna post defectum providi quondam Joannis Finta, fratris scilicet carnalis et uterini praefati Gregorii Finta, az el mult Zent Geörgi napian, mellyen falu zinen törüeniekis pronunciatatot. Azert azt az tóruent in ea parte approballiak az domini arbiterek, hoga Finta Gergeli megh eskűdgyek azon orzagh törüenje szerent coram iudice nobilium et iurato, hoga azok az földek Finta Gergelinek es elejnek örök irtas földők uolt, es mjndenkor zabad vrasagaban uoltanak, s az ki defectussauual³ akarna hozza njulnj, annak uer szerent ualo attjafia ű. Ezen megh eskűduen zabad vrasagaban hagyatik, es migh

³ Kenyeri, Vas m.

⁴ A protestáló („protestans”) Cziráky Ádám a tiltakozás bejelentésén kívül is fenntartja a visszaperlés jogát.

¹ Az úriszék tagjai: Janossy Miklós Vas megyei szolgabíró, Dömölki Dömölky Pál, Nemes Apáthy Zalay Péter, Pottjondj Ferenc Vas megyei eskűdtek, Vesey István, Keszy János, Lampert Mihály Veszprém megyei eskűdt, Tegyej Mózes, Hajas István, Szekely másként Dekan István, Janossa Józsa, Lazlo Mihály és más meghívott bírák. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² A rosszul fogalmazott további szöveg értelme: Finta Gergely, kételkedvén azon, hogy a testvére után maradt föld magszakadás címén a földesúrra szállott volna, az ügyet a falu színe elé vitte, mely Szent György napján ítéletet is hozott.

³ Akinek a magszakadása címén.

^a A dőlten szedett betűk után az eredeti vesszőt töröltük, illetőleg ponttal cseréltük fel.

az vèr birandgya, s az ű kegme szarnja alat laknak, bóczel⁴ sem uettethetnek kj belőle. Az mi az masodik czikkelt illetj, hogi tudnyllik zolga biro atta uolna az ű kezeben es perpetualta uolna, ez annihilaltatik, mjuel az főlso deliberatio az actionak meritumja.⁵

Nem eskwt megh az Finta, hanem az vranak engette az földeket.⁶

Uo. 63. l.

388.

1648 október 12, Ostffyasszonyfa¹

A földesúr kastélyából két kas méhet ellopó jobbágyot egy évi, vasban töltendő rabságra ítélik, ez idő alatt négy pénteken megpálcázzák.

* Causa generosi domini Thomae Ostffi ut A contra providum Adamum Meszaros veluti I.

In persona praefati domini A Georgius Kiraly cum nostris proponit. Mivel hogy ez I az el mult 1647. észtendeőben, circa festum Corporis Christi² nem gondoluan sem az isteni félelmet es az törvennekis suliosagatul nem rettegven, az dominus A-nak ezen ostffi aszonfaluj castelliabul eýeli ideön két kas mehejet el lopta. Azert az dominus A efelöl az I felöl, mint effele nyiluan valo lopo felöl törvént var.

I personaliter in vinculis astando nem tagadgia az actioban specificalt factumot, seöt nyiluan maga megh vallia coram tribunali, hogy csak maga vitte el, s nem volt senki mas tars ahoz az lopashoz.

Procurator domini A protestatur de confessatis in vinculis astantis I. Et quia factum in actione denotatum sponte fateretur, ex eo iuxta propriam ipsius fassionem peteret finale iudicium.

Deliberatum est. Noha az I az eö ellene erigalt actioban specificalt factumot coram tribunali fateallia, az mely két kas mehnek el lopasaban all, azert criminis poena hac in parte ponderata, az I ezen dominus magistratus fogsagaban esztendeig visellie az vasat, az alat négy pénteken megh palczasztatik es el boczattatik, ugy hogy annak utanna jamborul visellje magat.

Uo. 73—73v. l.

⁴ Kibecsüléssel (l. a nomenklaturában).

⁵ Mivel a fenti ítéletet az úriszék Finta Gergely keresete alapján, tehát vérségi jog címén hozta meg.

⁶ Utólagos bejegyzés a lap alján.

¹ Az úriszék tagjai: *Nadasdy Boldizsár*, Vas megye alispánja, *Saghj Ferenc* és *Deomeolky András* Vas megyei szolgabírák, *Manko Büki Horuath Ferenc*, a megye jegyzője, *Gombossy Mátyás* és *Daras Bálint* vicegerensek, *Potthiondi Gáspár*, *Szabó Bálint*, *Benkeő Bálint*, *Gal Miklós*, *Dörögdy Ádám*, *Bolla József* Vas megyei esküdtek, *Horuat György* alszolgabíró, *Biro István* Veszprém megyei esküdt. — A jegyzőkönyvből ezt s a 389. sz. alatti ügyet közöljük.

² Június 20.

389.

1648 október 12, Ostffyasszonyfa

A földesúr rabságában szynylődő szolgálért több jobbágy kezességet vállalt, de a szolgálly módon szabadon bocsáttatván, azonnal megszökött. A földesúr a kezeseket perli, akik közül a úriszék előtt csak egy jelenik meg. A bíróság az alpereseket a kezeselevél szerint a jótállás összegén marasztalja el.

* Causa eiusdem domini A contra providos et inhabitatores possessionis Ostffi Aszonfalua, signanter Petrum Tinordi, Blasium Kÿs, Johannem Molnar, Petrum Varga, Michaellem Molnar, Michaellem Nemeth, Georgium Josa, Johannem Czik, Gregorium Meszaros, Michaellem Koczis et Nicolaum Moricz veluti I.

Pro domino A idem, qui supra,¹ cum iisdem proponit. Mivel hogy azon I-k az el mult 1646. esztendeőben 13. die Maii az dominus A-nak egy Fejer Matthias névű szolgáljat ki vettek volt ezen A rabsagabul, tali conditione, hogy azon Fejer Matthias az dominus A-t jamborul szolgállyá es ha az dominus A kiuannia, törvényhezis aliczak.^a De azon Fejer Matthias szolgálja az dominus A-tul mentest el szökött, azért mast aliczak törvényhez, alioquin kiuannia az dominus A eöket seorsim et singillatim in onere fideiussionis convinci et in documentum quoque praemissae actionis producit easdem² petitque iudicium.

Tinordi Peter astando maga szemelieben coram tribunali nem tagadgia az kezeseget, de mivel azon szolgálja el szökött, nem alehattya. Az töb I-k pedigh nem comparealnak.

Deliberatum est. Mivel hogy az I-k de praesenti termino certificatusok leven, az egik, ugy mint Tinordi Peter comparealuan nem tagadgia az kezeseget es azon szolgálja nem alehattya, az töb I-k pedigh nem comparealnak, annakokaert minniajan ezen compareansel együtt, magok kezes leveleknek continentiaja szerint seorsim et singillatim convincaltatnak azon levelben specificalt summakon.

Uo. 75v—76. l.

¹ Király György, ki az előző perben is képviselte a földesurat.

² Ti. litteras fideiussionales, a kezeslevelet.

^a Az eredetiben itt vessző van.

390.

1657 június 18, Ostffyasszonyfa¹

Egy özvegy jobbágyasszonyt azzal vádolnak, hogy férje halála után parázna életet élt, így született gyermekét megölte, majd, amikor ezért a földesúr tömlöcébe behozták, itt ismét teherbe esett, s még egy gyermeket szült. Az asszony a vád többi részét beismeri, de a gyermekgyilkosságot tagadja. Az úriszék az ügy további kivizsgálását rendeli el, annak eredményéhez képest fog a vádlott sorsáról dönteni.

* Causa praefati domini magistratus ut A contra mulierem Catharinam, relictam condam providi Stephani Tot in Mihalfalva degentis velut I.

In persona praefati domini magistratus A Stephanus Nagý cum nostris proponit. Hogy az el mult ezer hat² ötven három esztendőben circa domini-cam Reminiscere³ ezen meg nevezet I asszony, nem tudatik micsoda istentelenségtől viseltetven, meg nevezet Tot Istvan, ugy mint edes uranak halála után maganak gyermeket csinaltatvan, annak utanna ugyan it föllyül meg irt Ostfi Aszonfalvan Horvat Jacob hazanal elő hozta,⁴ elő hozvan az ganayban takarta es még öltő. Ezben veven, annakutanna meg fogtak, ezen dominus A-nak büntetese ala be hoztak. Ezen istentelenséggel sem gondolvan, hanem több gonoszt gonossal teteznej akarvan, ezen dominus A-nak fogsagaban es tömlöczében az mult ezer hat szaz ötven esztendőben maganak viszontak gyermeket csinaltotot, ki mastis el: fogsagban leven, el ném veszthette. Kivannja ez okaert azon dominus magistratus A, hogj ezen I asszony iuxta leges patrias de similibus homicidis sancitas, es masik gonosz celekekede-tiertis bünē szerint meg büntettessek. Super quo peteret iudicium.

I in vinculis personaliter astando meg vallya az ellene erigalt actiot, excepto eo, hogy ű az első gyermeket meg nem öltő, hanem hava lett.⁵

Procurator domini A protestal ezen I-nak feleletin, et quoad secundum membrum actionis, mellyet coram tribunali nylvan meg vall, super eo peteret iudicium. Quoad primum vero, coram tribunali non constaret ipsius exceptio qualificativa, cuperet eandem in instanti edoceri, alioquin superinde peteret iudicium.

Deliberatum est. Jollehet az I az ű ellene erigalt actiot reszbül meg vallya, reszbül penig, à mennjben az gyermek ölest nezi; tagadgya, azt asse-

¹ Az úriszék tagjai: *Fölső Kaldi Kaldy Péter*, Vas megye alispánja, *Manko Büki Horuath Ferenc*, Vas és Zala megyék jegyzője, *Pottiondj Gáspár* Vas megyei szolgabíró, *Magasi Miklós* Vas megyei alszolgabíró, *Tegej Mózes*, Noszlopi Gáspár, Dörögdy Adám Vas megyei esküdtek, *Dömölki András*, Szabo Imre Sopron megyei esküdtek, *Potyondy Ferenc*, Sopron megye helyettes alispánja, *Biro István*, Veszprém megye esküdttje, *Horvat János* és más meghívott bírák. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² A „száz” szó kimaradt.

³ Március 9.

⁴ Világgra hozta, megszülte.

⁵ Halva született.

ralvan, hogy az gyermeket nem ú maga óltó volna még, hanem halva lett volna. Ez okaért bizonyos respectusokbul az causa inquisitoria boczattatik, mely szolgáló biro es esküt uraimék által peragaltatvan es az dominus magistratus jövendő törvény szekin reportaltatvan, akkor az I asszonnak törvennje leszen.⁶

Uo. 76v—77. l.

391.

1677 augusztus 28, Ostffyasszonyfa¹

A perbefogott agilis és felesége ellen az a vád, hogy házukhoz csalták íj. Ostffy Tamást, a földesúr öcsét, ott rátámadtak, s amikor menekülni próbált, a férji halálos sebet ejtett rajta. A vádlottak ügyvédje előbb azzal érvel, hogy a földesúrnak sem a férfit mint agilist, sem nemes származású feleségét nem volt joga letartóztatni és úriszéke elé állítani, hanem az ügy a vármegyéhez teendő át, melynek hatáskörébe tartozik. Minthogy az úriszék e kívánságot elutasítja, az ügyvéd arra hivatkozik, hogy Ostffy Tamás a vádlott asszonyon erőszakot tett, ezt haldoklása közben beismerte, s gyilkosainak megbocsátott, ami — a megölt Ostffy a jelenlegi földesúrral osztályon testvér s így ugyanolyan pallosjogú földesúr lévén — a vádlottakat mentesíti a kereset alól. A védelem engedélyt kap a bizonyításra, tanúi azonban sem a házasságtörést, sem azt, hogy a megölt Ostffy megbocsátott volna, nem igazolják. Az úriszék így, utalva arra is, hogy a vádlottak tettüket hosszú ideig készítették elő, mindkettőjüket fejvesztésre ítéli, a férji esetében exasperatioval: lófarkon hurcolják a vesztőhelyre, ott tüzes fogókkal megkínózzák, s lefejezés után testét kerékre vessék. A földesúr a férji halálos ítéletét azonnal végrehajtatja, az asszony kivégzését, terhessége miatt, el kell halasztani.

* Causa praefati domini magistratus uti A contra Stephanum Takacz nec non Helenam Szábo, consortem eiusdem, in vinculis adstantes velut I.

In persona praelibati domini magistratus ut A Stephanus Gómbós cum nostris proponit: Mikippen ez jelen való 1677. esztendobely Maria Magdolna Asszony nap tayban^a ezen fölliül még nevezet I-k, magok közeót edgyet

⁶ E következő úriszékről nem maradtak adatok: az Ostffyak úriszékének jegyzőkönyveit tartalmazó kötetben az itt közöltek után csak 1673. február 16-tól kezdve vannak ismét bejegyzések.

¹ Az úriszéken, mely csak ezt az egy pert tárgyalta, *Isakfalvi Sándor György* elnöklete alatt a következők vettek részt: *Szentgyörgyi Horvath János*, Vas megye, *Osztopani Perneszy János*, Zala és Somogy megye alispánja, *Bezeredy Zsigmond*, *Posgay András* Vas megye, *Pottjondi Ferenc*, a Sopron megyei rábaközi járás fősolgabírái, *Eölbej János* és *Paly Tamás* Vas megyei alszolgabírák, *Lőke Sándor*, *Horvath György*, *Benkő János*, *Horvat János*, *Szabo Ádám* Vas megyei esküdtek; *Felsőpalasti Palasti György*, *Tulok György*, *Kemenj Mihály*, *Fiat János*, *Jarmany Gáspár* és más meghívott bírák. — A jegyzőkönyv lapjainak széle több helyen szakadozott, hiányos, az írás vízfoltos, megfakult, egyes sorok csak kvarelámpa segítségével voltak elolvashatók. — A latin nyelvű szövegrészek mondatszerkezete sok helyen laza vagy hibás, így interpunkciójuk különösen sok értelemszerű változtatást kívánt.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

ertvén es circiter egy egész hólnaptúl fogvast egymás között azon torekedvén, mikeppen nehay nemzetes iffjabik Ostfy Tamast (àky fia volt folyúleb emletét nehay őregbik Ostfy Tamasnak, az meg irt dominus magistratus A-nak pedig^h egy testvér attya fia) keze kerethessek, vigezetre sokizbely halalos fenegetisivel ezen Takacs Istvan I még irt feleseget arra inducalta, hogý azon I-knak magok hazahoz hitegesse. Melre nezve az ide aláb még irt maleficiumnak napján kecsér izbenis ment még irt Ostfy Tamasert, melly hitegetisekre nezve ment nehay még irt Ostfy Tamas ezen I-knak hazahoz, melly itt Ostfy Aszonfalvan Vas varmegyében lévőben vagyon. Az hól áytok es ablakok nitva levén, bekessegeessen azon hazban lévő asztalnal úlvén, senkinék semmi artalmat nem tévén, akkor nem tudatik, ezen I-k micsoda lilektül viszeltetvén, hatra tevén mind isteni s mind vilagi filelmet és bwn-tetest, azon soksor emletét nehay iffjabik Ostfy Tamast ugyan azon még irt haznal minden ók² nélkül, gilkos es hoher modon rea tamodván, kezekben lévő feyszevél és egyeb ezkozokkél verték, vagdaltak. Es azon haztúl ky menyvén soksor emletét nehay iffjabik Ostfy Tamas ezen főllýeb még irt ostfý aszonfalvay úcsara,³ csak közel az dominus magistratusnak ugyan még irt Ostfy Aszonfán lévő major hazahoz, nem eligedvén rayta ejtét sok halalos sebey tételivel, odais utanna menven folyýeb emletét Takács Istvan malefactor, élőbeny veresit és vagdalisit ottis continuálván még olték. Poenam in generali regni decreto super huiusmodi homicidis sancitam incurriere non formidando. Kyvannya azert az még irt dominus magistratus: ugyanazon még nevezet I-k irdemek szerent, kivál keppen még irt Takács István mint áfelle sicarius elsoben tuzes fogokkál fogdoztátván, ló farkon⁴ hordoztatván, még büntetessenek, es még őlettessenek. Et ad latus praeerectae actionis producit certas binas fidedignas testimoniales, ad oralem ipsorum I fassionem emanatas,⁵ sub litteris B. et C., petendo super praemissis iudicium.

Pro praetensis in vinculis adstantibus I Thomas Jely cum nostris et cum generali iuris protestatione, ne videatur in dominos iudices et convocatos, forum, terminum, dominum praetensum magistratum, contra sese erectam praetensam actionem et quaelibet eiusdem accessoria consensisse, dicit : Forum praesens esset incompetens, siquidem praeallegatus praetensus Stephanus Takách,⁶ licet conditio eiusdem ex praetensa domini magistratus actione omissa existeret, cuiusnam conditionis esset, nobilis vel ruralis aut vero agilis etc., circa quod reservaret suo loco et tempore omnimodam facultatem. Eodem itaque simpliciter denominato praetenso Stephano Taká[ch]⁷ agili existente et sub potestate iurisque dictione domini magistratus non existente,

² Olv.: ok.

³ Utcára.

⁴ Az eredetiben „ló fark” formában írva.

⁵ A két vádlott tárgyalás előtt tett vallomásáról készült jegyzőkönyveket.

⁶ Praetensus I, Stephanus Takách helyett.

⁷ A lap széle leszakadt, az utolsó betűk az eredeti szövegből hiányoznak.

sed neque procuratore eiusdem ea asserente, quod in aliquo flagranti crimine deprehensus, incaptivatus et ad vincula coniectus sit, sequentibus articulis et titulis conditionatam personam agilem privilegiisque nobilitaribus gaudere, utpote titulis 4, 9. primae et 20. tertiae partis, item signanter sub sequentibus articulis 34. 1613, 17. 1419, item 2. 1462, dein Andreae regis decreto 2-do articulo secundo, item in pacificatione Viennensi ad undecimum, articulo 13. 1625, articulo 60. 1638, et articulis 7, 38. et 43. 1655,⁸ ubi expresse haberetur, quod conditionati homines, nobiles et agiles quin immo nisi publici malefactores sint, extra crimen flagrans incaptivari et in vincula conici neque in foro incompetenti respondere tenerentur; sed modalitate in praecitatis titulis et articulis, de nobilibus et agilibus editis, qui prout in vinculis adstantes existeret, fixam aliquam residentiam habens, reportata tandem serie peractae inquisitionis ad sedriam comitatus, comitatus incumberet de similibus determinare. Constare autem eundem habere fixam residentiam, conditionatumque agilem esse personam, e contra procuratore praetensi domini magistratus asserere non audente in aliquo flagranti crimine deprehensum fuisse, cuperet ex parte eiusdem ex vinculis sui liberationem et dominum praetensum magistratum A ad aliud forum competens relegari.⁹ Quantum ad aliam in vinculis adstantem I, eandem esse personam nobilem, praemissaque allegata universa pro eadem ac pro repetitis et allegatis habere vellet, eandemque similiter liberari et eundem praetensum magistratum A, uti ratione alterius, relegari cuperet cum reservata semper in omnibus omnimoda facultate sua.

Procurator domini A protestatur super impertinenter allegata incompetencia fori per procuratorem I praetensa et quia nullas leges et rationes idem procurator I afferre quiret, quibus praetensive allegatam incompetenciam quoquo modo solidare posset; quia vero allegata agilitas non constaret, quae etiamsi quoquo modo constare posset, citatas per procuratorem I leges eundem minime iuvare, siquidem eadem de puris et indubitatis regni nobilibus iisque non malefactoribus sonarent; clarum autem esset, virtute tituli

1

⁸ A felsorolt törvénycikkek és Hármaskönyv-címek nagyobb része a nemesek elleni büntetőeljárás szabályozza. A Hármaskönyv idézett helyei szerint a nemesek a királyon kívül más személynek alávetve nincsenek s idézés nélkül el nem ítéltetők, ítélet előtt le nem tartóztathatók. Kivétel a tettenérés esete, de ha a bűncselekmény helyéről elmenekültek, csak a rendes úton foghatók perbe. Hasonló tartalmú az 1222. 2. tc., a Bécsi béke 11. pontja s az 1613. 34. tc. is (idézés és ítélet nélkül nem büntetők). Az 1625. 13. tc. szerint a kóbor életű, gonosztevő nemes ugyan bárhol s azonnal elfogható, a rendes lakhellyel bíró vagy birtokos nemes azonban, ha bűnös is, idézni kell ügyének tárgyalására (vagyis szabadlábban védekezhetik). Az 1655. 38. tc. szerint a gonosztevő nemeseket a megye fogja el s ítélkezzék felettük. — Az ügyvéd által felsorolt többi törvénycikk vagy alig érinti a szóbanforgó pert (mint az 1638. 60. és 1655. 43. tc.), vagy egyáltalán nem is vonatkoztatható az ügyre (1462. 2. és 1655. 7. tc.), az 1419. 17. tc. idézése pedig teljesen hibás: ilyen törvénycikk nincs. Megjegyzendő még, hogy a perrel tárgyilag kapcsolatba hozható fenti jogszabályok sem említik az agiliseket. Ezeket a nemesi kiváltságok törvény szerint nem illették meg, jogi helyzetük nagymértékben egyéni társadalmi viszonyaiktól függött.

⁹ L. az előbbi jegyzetet. — A „forum competens” az ügyvéd érvelése szerint a megye törvényszéke.

9. partis primae, item tituli 32. partis secundae articuli 10., Vladislai regis decreti primi articuli 91. non solum agiles, verum etiam ipsos nobiles in flagranti per quoscumque libere capi possint.¹⁰ Quantum vero ad aliam I attinet, eiusdem quoque nobilitatem non constare, sed et si quoquomodo constare posset, praeviis ex rationibus citatis ac aliis regni legibus tamquam publicam malefactorum libere capi ac consequenter foro in praesenti in ius attrahi et puniri quiret. Quare praemissis ex rationibus cuperet postulationem procuratoris I reiici et ad meritum actionis responderi, alioquin iudicium.

Procurator I cum praemissis suis iuris requisitis et reservata facultate, provocando se ad priora allegata sua, redibit quaestio, utrum praetensi in vinculis adstantes I in flagranti crimine deprehensi exstiterint-ne, nec ne? Cum autem procurator domini magistratus A fusius allegando, necdum in allegationibus suis, neque in praetensa actione ad id condescendisset, quod iidem in flagranti deprehensi exstitissent, accommodare se deberet ex toto postulationi procuratoris praetensorum I, ad quod et urgeret. De reliquo reservaret ut supra.

Procurator domini A dicit postulatam postulationem procuratoris I esse impertinentem, ipsius enim allegare esset (si quid subterfugii in eos sperare posset) eosdem I non fuisse in flagranti deprehensos idque edocere teneretur.¹¹ Quod etiamsi edocere posset, quod non speraret, rationibus praecitatis per procuratorem A legibus minime iuaret,¹² quare cuperet ut supra.

Procurator praetensorum I cum praemissa protestatione sua super obiecta procuratoris domini magistratus A et admissis, ubi se declararet, quod procuratoris I esset comprobare extra flagrans eosdem deprehensos et incaptivatos esse, atque eidem reponendo omnino hoc impugnare et ideo praecitatas leges adduxisse, allegasse, quod praemissa modalitate conditionatae essent personae, neque sub iurisdictione et potestate praetensi domini magistratus A exstitissent fixamque residentiam independentem habuissent et ex eo deprehensio et incaptivatio non legaliter facta, consequenter forum hoc domini magistratus A praetensum incompetens esset. Ideo cuperet eorundem liberationem et domini magistratus A relegationem, cum reservata ut supra, omnimoda facultate.

Procurator domini A inhaeret et reservat.

Deliberatum est. Legibus per utrasque partes in fulcimentum iurium suorum citatis diligenter ponderatis et ruminatis, constare ex iisdem, quod

¹⁰ A Hármaskönyv I. r. 9. címe, mint láttuk (8. sz. jegyzet), tettenérés esetén megengedi a nemesek azonnali elfogását s a helyi hatóság eljárását felettük. II. Ulászló I. decretumának 91. cikkelye a városi polgárok letartóztatásáról szól. A Hármaskönyv II. r. 32. c. 10. §-a azonban az esküvel foglalkozik, e perre nem vonatkoztatható.

¹¹ Az ügyész érvelése megfelel az úriszéki gyakorlatnak, mely a negatív bizonyítás terhét is a vádlottra hárítja.

¹² A mondatszerkezet hibás, iuaretur volna helyesebb.

homicidas non solum privilegiati aut ius gladii habentes, verum et alii in flagranti crimine deprehensos libere capere et iuxta merita punire possent, ex eo itaque stare competentiam domini magistratus A tenerique ipsos I hic et nunc respondere.

Procurator praetensorum I protestatur super lata deliberatione et ne videatur spontanee ad id condescendere, sed ex impositione iudiciariae latae deliberationis, dicit in actione denotatum iuniorem condam Thomam Ostfy cum altera in vinculis adstante I, uxore videlicet alterius I, uti in vinculis adstans I eidem marito suo retulisset et conquesta extitisset, violenter uti sub juramento eadem altera I parata etiam referre, peccatum adulterii commisisse, prout idem iunior condam Ostfy agonizans coram fidedignis hominibus fassus fuisset et ex eo reum se agnovisset dicendo: promeritus sum, siquidem praemissa allegata commisi, condonoque tam eidem Stephano Tákács in vinculis adstanti quam vero uxori ipsius, per praemissamque condonationem non habere ulterius quidquam praetensionis dominum magistratum A, quam praemissam qualificatam parati erunt in termino edocere.

Procurator domini A dicit praemissam qualificative factam responsionem isporum I non constare, sed dato non tamen admissio, etiamsi quoquo modo constare posset, quod non speraret, eandem qualificativam responsionem esse insufficientem vel ex eo, siquidem idem quoque procurator I in praetenso allegato adulterio eundem quondam Thomam Ostffy iuniorem in flagranti repertum¹³ asserere non auderet, tum ex eo, quod condonatio qualificata sive allegata non in arbitrio domini praefati defuncti Thomae Ostfy iunioris, verum magistratus constitisset,¹⁴ neque petitum comprobationis terminum esse admittendum tamquam illegalem, verum cuperet eosdem I vel ex confessatis procuratoris eorundem iuxta meritum actionis condemnari. Testimoniales siquidem ad latus praerectae actionis exhibitae praemissae praetensae qualificativae responsioni multum contrarie sonarent, quippe pateret ex iisdem ipsum condam Thomam iuniorem Ostfy in nullo tali, quod obiiceretur, adulterii crimine tempore patrati homicidii, prout nec antea repertum fuisse. Porro non iuaret praetensa criminis condonatio, quae etiamsi liquidari posset, quod non admitteret, per talem-qualet condonationem iuribus et privilegiis magistratuum politicorum prout et legibus super huiusmodi maleficiis editis praepiudicari non potuisset, quare ipsis I in praemissa qualificata et antecedenter factis fassionibus contrariis existentibus crimineque homicidii vel ex confessatis eorundem claro existente, cuperet contra eosdem I ut supra iudicium.

¹³ A házasságtörésen való tettenérés a férjnek nemcsak az asszony megölésére adott feltétlen jogot (Hármaskönyv I. r. 105. c.), de bizonyos körülmények között az asszony szeretőjének megölése esetére is büntetlenséget biztosított (vö. *Kitonich* i. m. cap. 4. qu. 24. § 8.), egyébként is nyomós enyhítő körülménynek tekintették.

¹⁴ Bár a pallosjogú földesurak kegyelmezési jogát a törvények (1655. 38., 1659. 15. stb. tc.) tilalmazták, mint közölt pereinkből is látható, ez általános gyakorlattá vált.

Procurator praetensorum I continuata praemissa protestatione sua dicit ex eo competentiam actoratus primo domini magistratus A elici, quod proximior frater existat interempti, secundo, quod iure gladii gaudeat; procuratorem autem eiusdem domini magistratus A invalidum exinde deducere argumentum, contra praemissam adaequatam, iuribus regni consonam qualificatam nihil militans. Nam quoad primum, videlicet proximior fratrem, liberae voluntatis et arbitrii fuisse interemptum condonare vel non; condonante autem eo, licet proximior sit, ex eoque competentiam adducat actoratus, sed obstante ea condonatione perempta est et praecisa ex eo acquisitio eiusdem. Quoad secundum, ius gladii habens argumentum nil praeiudicare, neque facta condonatione tali iure allegato magistratus prosequi posse, nam aequo iure dominus magistratus iure gladii condonans peremptus cum praefato domino magistratu frater carnalis et uterinus indivisus existens, dato non tamen admissio, etiamsi taliter qualiter sibi solus praeiudicare arbitraretur, leges tamen non praeiudicare dictarent. Denique facta semel condonatione et fienda oblata eiusdem comprobatione praescriptos I ab incaptivatione absolvi et e vinculis eliberari deberent. Protestandoque de incaptivatione et suo loco et tempore, ne simpliciter videatur pertransisse, reservaret universa de iure reservanda.

Procurator domini A inhaerendo firmiter universis suis allegatis protestatur super eo, ubi procurator I nulla lege positiva aut ratione firma auctoritatem magistratus praesenti in causa cassare posset et vel ex eo petitum terminum documenti, tamquam in similibus sedibus iudicialiis magistratum peremptoriis concedi et elargiri non solitum, cuperet non admitti, verum ut supra condemnari.

Procurator I cum praemissa protestatione sua dicit constare tum dominis iudicibus tribunali assidentibus, tum convocatis arbitris ad edocendam qualificatam qualificantibus in similibus causis saepissime concessam; cum autem iustitia esset distributiva, tribuens unicuique, quod suum est, iam antea concessio itaque termino nec postulantibus in vinculis adstantibus denegari posse, quem et cuperet cum reservata facultate.

Pro domino A protestatur et super praemissis impertinentibus dicitque ad edocendas legales et nullis requisitis destitutas qualificativas responsiones, fors, quod tamen non admitteret, terminus elargiri quandoque soleret, quia vero praesens praetensa ipsorum qualificata rationibus ex praeviis defectuosa et omnino illegalis censeretur, siquidem, prout ex praemissis appareret, ipsi I per eandem qualificatam sibi contrariarentur. Concessioque praetensa allegati criminis rigori iustitiae, quae vel ex definitione procuratoris ex adverso unum cuique, quod suum esset, tribueret et per consequens malefactoribus propter demerita poenas irrogare soleret, tamquam praeiudiciosa, ad salvandam facti bonitatem sufficiens censi non posset. Quare vel ex confessatis ipsorum I qualificata insufficienti existente, terminus concedi

non posset, verum ipsi I condemnari et ultimo supplicio affici deberent, quod et urgeret.

Procurator I inhaerendo praemissae postulationi suae ulterius dicit cum praemissa protestatione sua : considerata praemissa qualificata eandem directam et adaequatam¹⁵ neque ex productis coram tribunali testimonialibus ad invalidationem hic et nunc eiusdem tale quid contineri contrarium, nimirum condonationi allegatae quod non, ob hoc donec procurator domini magistratus A contrarium non condonabat sufficienter edocuerit, stare tam allegatam sufficientem et adaequatam qualificatam et concedi quire terminum ad eiusdem qualificatae responsionis comprobationem, cui firmissime inhaerendo cuperet et reservanda reservaret.

Procurator domini A inhaeret et reservat.

Deliberatum est. Siquidem ambo I qualificative respondendo ultro affirmarent, quod memoratus occisus Thomas Ostfy praetensum adulterium ultro confitendo exinde subsecutam necem ipsis I ultro et spontanee coram fidedignis personis condonasset, quare tenentur iidem I eandem qualificatam ipsorum in simili iudiciorum termino, per dominum magistratum praefigendo, sufficientibus iisque honestis, bonae famae et fidedignis personis sufficienter edocere. Qua edocta et per iudices bene ruminata, partes habebunt finale superinde iudicium (interim ambo I detinebuntur in vinculis).

Procurator domini A reservat termino in eodem omnimodam agendi et in contrarium docendi facultatem.

[A per folytatása uo. 1677. szeptember 22-én :]¹⁶

Pro domino magistratu ut A idem, qui in proxime praeterito similium iudiciorum termino et cum iisdem cupit, ut iidem I satisfaciant praemissae in similium iudiciorum termino latae iudiciariae deliberationi, alioquin iudicium.

Pro praemissis in vinculis adstantibus I idem, qui in priori levata et cum iisdem, satisfacere volens praemissae oblationi suae et superne latae iudiciariae deliberationi statuit testes examinandos, providos utpote huius loci pastorem Augustanae confessionis, Franciscum Barbély, Andream Kys, Michaellem Kocsis, alterum Michaellem Kebeley, relictam viduam providi condam Petri Dombi.

¹⁵ Helyesebben : adaequatam esse.

¹⁶ Az úriszéken, mely ezúttal is csak ezt az ügyet tárgyalta, újból *Isakfalva-i Sandor György* elnökölt. Részt vettek továbbá : *Szentgyörgyi Horvath János* Vas megye, *Osztopani Perneszy János* Somogy és Zala megye, *Nemesiszlaki Horvath Miklós* Veszprém megye alispánja, *Bezerey Zsigmond* és *Posgay András* Vas megyei szolgabírák, *Szalokj Pál* Veszprém megyei, *Eolbey János* és *Paly Tamás* Vas megyei alszolgabírák, *Lóke Sándor*, *Horvai György*, *Szabo Adám*, *Benkő János* Vas megyei esküdtek, *Sandor Gergely*, *Radosticz Ferenc*, *Fölsőpalasti Palasti György*, *Tulok György*, *Balogh János*, *Kelenovicz Sámuel*, Vas megye helyettes alispánja és más meghívott bírák.

Pro A protestatur super denominatis testibus, et quidem ratione Michaelis Kocsis tamquam inquilini, ita et Francisci Barbely, coloni domini magistratus A, qui contra eundem dominum A tamquam dominum terrestrem testificari nequirent,¹⁷ legibus regni dictantibus.

Pro I cum protestatione dicit Michaelem Kocsis praeallegatum statutum testem non esse inquilinum domini magistratus A, neque alterum ratione allegati Francisci Barbely cedit exceptioni,¹⁸ reliquos ut supra cupit admitti et examinari. Quorum fassio in ordine ad praemissam qualificatam si fors insufficientis foret, instaret humillime inclyto tribunali per merita Christi, ut considerando conditionem et fragilitatem naturae humanae et casus circumstantias, ne in actione specificatis cruciatis ipsi praeter capitis flexionem¹⁹ infligantur, apud dominum magistratum A interponerent sese.

Pro A protestatur super eo, ubi testes statuti et quidem ratione quorum exceptio praemissa est, subiecti essent ipsius A. Quibus sublatis reliqui essent insufficientes et nec pastorem huius loci hac in materia quoquomodo testem admitti posse, siquidem pater spiritualis existens de praesenti materia qua...²⁰ testis et quidem confessarius communisque et publicus consequenterque eiusdem domini magistratus servus testificari posset. Quare cuperet eosdem I iuxta meritum actionis condemnari.

Pro I cum praemissa protestatione loco excepti coloni statuit alterum testem, Stephanum Horvath, similiter examinandum; et quoad exceptionem occasione huius loci pastoris prolatam²¹ eundem admitti, etiam si pater spiritualis sit. Haberent enim etiam patres spirituales in generali regni decreto formulam iurandi et fatendi, sub puritate nimirum conscientiae suae;²² nec obstaret, quod confessarius fuerit praeallegati interempti, siquidem alia esset ratio huiusmodi pastorum Augustanae confessionis, alia aliorum, nec essent ita constricti, neque regulati, ut quae manifeste fatentur ipsis, ad interrogata eorundem manifesta, ut propter positivam regulam confessionis suae a manifestatione arcerentur. Accederet, quod qui praesentes fuerunt agonizanti interempto, in causam attractis manifesta testimonia non alii exhibere possent, nec talibus iustissimis testimoniis in vinculis adstantes I iustitia privari possunt. Quare hac in parte procurator domini magistratus

¹⁷ Jobbágyok tanúságát nemesek bűnügyében általában csak akkor fogadták el, ha más, nemes szemtanú nem volt található. Saját ura bűnügyében azonban jobbágy vagy szolga ilyen esetben sem tanúskodhatott.

¹⁸ Helyesen: neque alterum, Franciscum Barbely, ratione allegati cedere exceptioni.

¹⁹ Elírás capitis plectio (fejvétel) helyett. — Az ügyvéd, ki eddig is láthatólag csak a per elhúzására törekedett, tudja, hogy az általa kért tanúbizonyítás eredménytelenül fog végződni. Most már csak a földesúr részéről kívánt, a várható halálbüntetést súlyosbító kínoztatástól próbálja a vádlottakat megmenteni.

²⁰ A bizonyára tagadást kifejező szó a szöveg rongálódása miatt olvashatatlan.

²¹ A „petit” szó kimaradt.

²² A lelkészek mint tanúk nem eskü alatt, hanem lelkiismeretük tisztaságára hivatkozva tettek vallomást.

A exceptione illegali existente, cuperet ut supra admitti. Quantum autem ad obligamen, illud non esse strictum, sed lato modo sumendum, nam similes pastores veritatem perhibentes nihil nocent, neque obsunt suis auditoribus, quare nec allegato obligamine in hac parte deserviente cuperet adhuc et instaret ut supra.

Pro domino A protestatur super admissis, inhaeret et cupit ut supra.

Deliberatum est. Quantum ad praedicantem sive pastorem istius loci, siquidem veritatis confessio nemini esset deneganda, ideo si quid idem praedicans extra actum confessionis causa in praesenti politice sciret, idem praedicans pro teste admitti deberet. Michael etiam Kocsis, super quo nimirum dominus magistratus A de praesenti actuale dominium non haberet, pro teste admitteretur. In reliquo statuatur I testes examinandos praeter Franciscum Borbely, cui procurator I ipsemet etiam cecisset, de eo, utrum:

Jelén volte Ostffy Thamás halálakor az tanu és tudgyae, szajabul hallottae az actioban specificalt megh íletet Ostffy Thamasnak, hogy maga megh vallotta volna, hogy az I asszoznyal paraznalkodot, és az mi rajta eset, erdeme szerint lett. Azert mind az két I-nak életeket megh engedte volna avagy nem, hogy megh ne ölhessek az eő halalaert eőket?

Primus testis reverendus dominus Elias Illavay, pastor huius loci, annorum circiter 40, sub puritate conscientiae fassus est. Hogy azon megh íletet személy eő előttte sem gyonassa elót, sem gyonyasa után, egy szo emlekezetet sem tett volna az deutrum szerént valo condonatorul, és nemis tud semmitis benne.²³

Secundus testis providus Michael Kocsis, inquilinus generosae dominae Mariae Kórtvelesy, consortis generosi domini Georgii Hamarla, annorum 20, iuratus examinatus fassus est. Hogy eő akkor, az mikor Ostffy Thamas halalos sebebe eset és megis holt, jelen sem volt, mert eő masokkal egygyüt képes aratnyi volt akkor, sőt kiis nyuitoztattak akkorra, az mikor eő haza jót.

Tertius testis providus Andreas Kÿs, colonus eiusdem dominae Mariae Kórtvélesy, annorum circiter 50, iuratus examinatus fassus est. Hogy eő ithon volt akkor, az mikor az sebek rajta estek, ő vette fel az földről, de eő semmit sem hallot az deutruban specificalt condonatio felől, sem az vétékrol, sőt nemis mondot ollyant, az mint hogy az egész halalaig mellette volt.

Quartus testis providus Stephanus Horvat, famulus seu subulcus generosae dominae Susannae Ostffy, generosi condam Petri Francics relictae, annorum circiter 25, iuratus examinatus fassus est. Hogy ő az hazban valo sivalkodást halván, az kerten által nezte, hogy vagdalta, s az ucza ajtora futot, de hogy bé nem mehetet az ucza ajton, Ostffy uraimék majorjában Ostffy Lászlone asszonyomnak mondotta, hogy rozsoszul vagyon Ostffy Tha-

²³ A gyónásról, melynek lehetőségét az evangélikus egyház is megtartotta, a pap semmiféle közlést, így vallomást sem tehet. A lelkész által előadottak tehát csak a gyónáson kívül szerzett tudomására vonatkoznak, ami nem zárja ki, hogy a haldokló Ostffy Tamás valóban bevallotta előtte a házasságtörést, illetőleg a vádlott asszonyon tett erőszakot.

masznak dolga, melyre nézve Ostffy Laszlone aszonyom futatta eöt az kastelyba Ostffy Miklos vramhoz. Hogy visza ment az kastelybul, ő vette föl egyyk, Kis Andrásal egyyüt, hallotta szajabul, hogy az praedicatori hijak, de hogy vagy az vétket megh vallotta volna, vagy az I-knak az deutrum szerent megh engette volna, nem hallotta.

Quintus testis providus Michael Kebelej, colonus eiusdem dominae Mariae Körtvelesy, annorum circiter 32, iuratus examinatus fassus est, sicuti secundus in ordine testis, iuxta deutrum.

Sextus testis honesta Elizabetha Takacs, consors providi Petri Dombi, coloni praetitulatae dominae Susannae Ostffy ibidem degentis, annorum circiter 45, iurata examinata fassa est. Hogy eö akkor jelen sem volt, söt sötét etzaka fele jötis megh az mezörül, és így az deutruban specificalt dologban sem tud.

Deliberatum est. Mind az ket félnek felelettyeket, az szerint arra valo deliberationak tenorja szerent az bizonsagokat szorgalmatossan megh examinálvan, és az actiotis szorgalmatossan megh ponderálvan; minthogy az I-k az magok qualificatajanak megh bizonetásában penitus et in toto anyira deficiáltak, hogy az eö intentiojok szerent csak egy bizonság vallásábul sem jönne ki, hogy az megh öletet Ostffy Thamas az eö qualificatajokban megh irt vétkét megh valván, eö nekik condonatiot tett volna; ellenben penigh az dominus magistratus actioja mellet be adot két rendbeli testimonialisokbul, melyek tudniillik az megh irt I-knak magok szabad jó akarattyok szerint valo nyeluek vallására irattatot, nilvan ki jön, hogy mind az ket I egy holnapig törekettek azon, miképpen azon Ostffy Thamast kézre keréthessék, es így ezen ördöghi szántsandékbúl valo gyilkosságokért mind az két I megh büntetődnek: az egyyk, ferfiu I, ugy mint Takács István ló farkon hordoztatvan tüzes fogokkal fogdoztatik, es feje vétetvén az teste kerékre vettetik; az I aszonynak penigh feje vétetik.

Eodem anno die 25. Septembris vesztettek el Takacs Istvan.²⁴ Az hol szegeny öcsemet az ucran meg vagdalta utolszor, ott kötöztek lo farkra, vittek az akasztofaig, es azon helben feiét veven, tettek az kerekre. Az felesége nehezes leven, nem exequalhatták ekkor. Az tüzes fogokkal valo fogdosast meg engettem.²⁵ Az hohernak füzettem fl. 12. Küszökrül²⁶ hozzattam.²⁷

Uo. 84—92v. l.

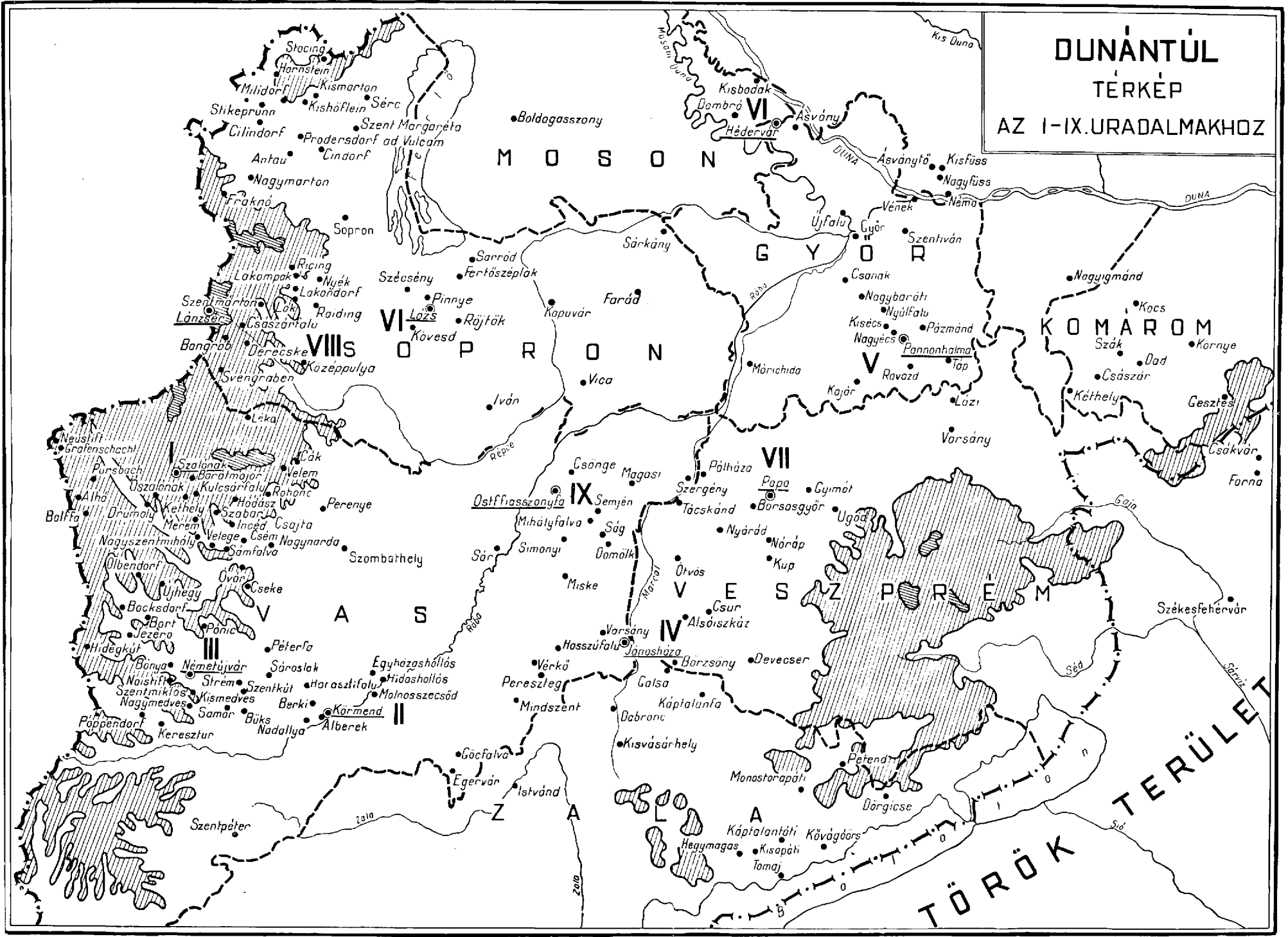
²⁴ A halálos ítélet szept. 22-én kelt. Az ítéletet szabály szerint 3 napon belül kellett végrehajtani.

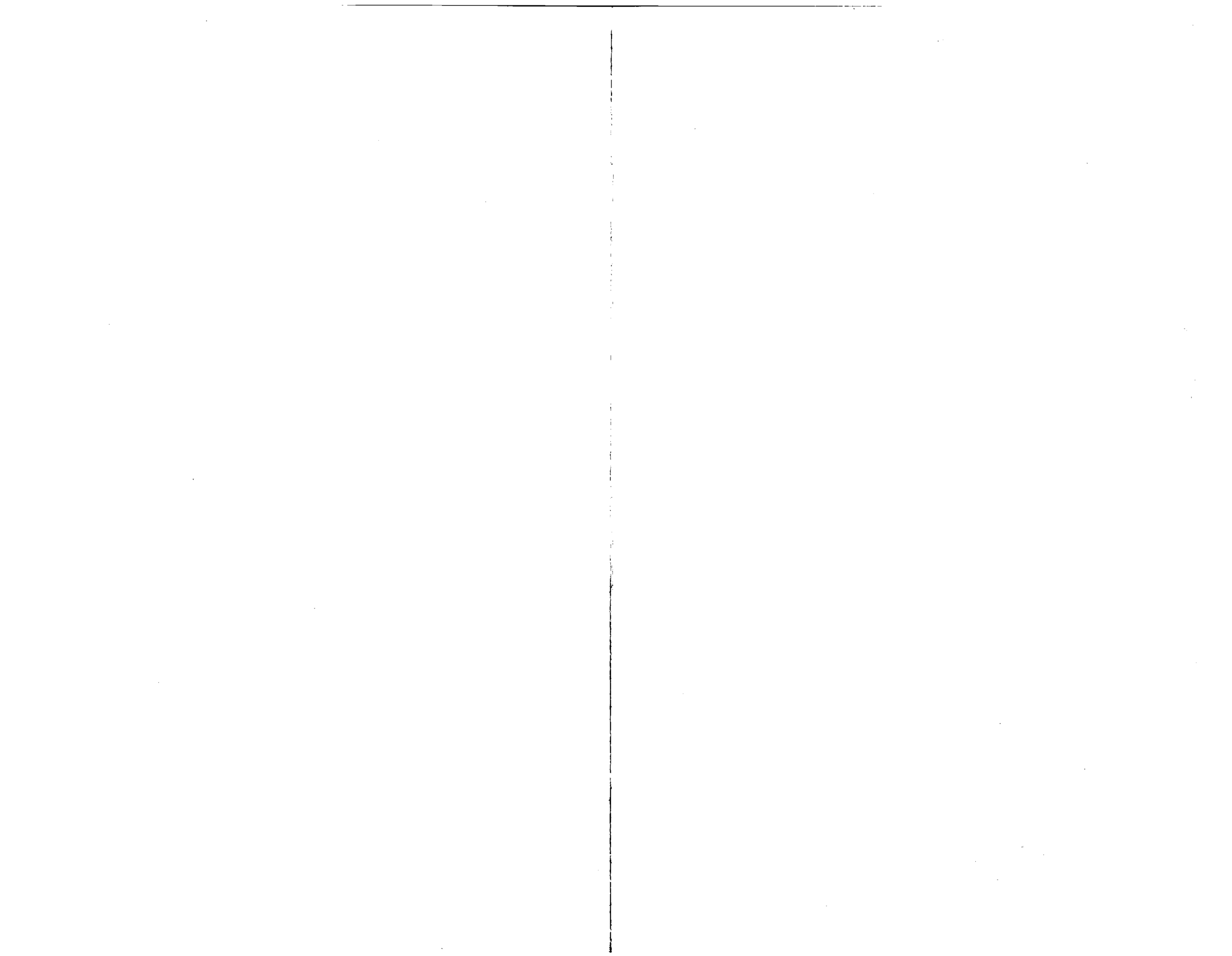
²⁵ Elengedtem. Ti. a férfi kivégzésénél, melyet az ítélet ezzel is exasperált. Terhes nőt a szülésig sem kivégezni, sem megkínózni nem volt szabad.

²⁶ Kőszegről.

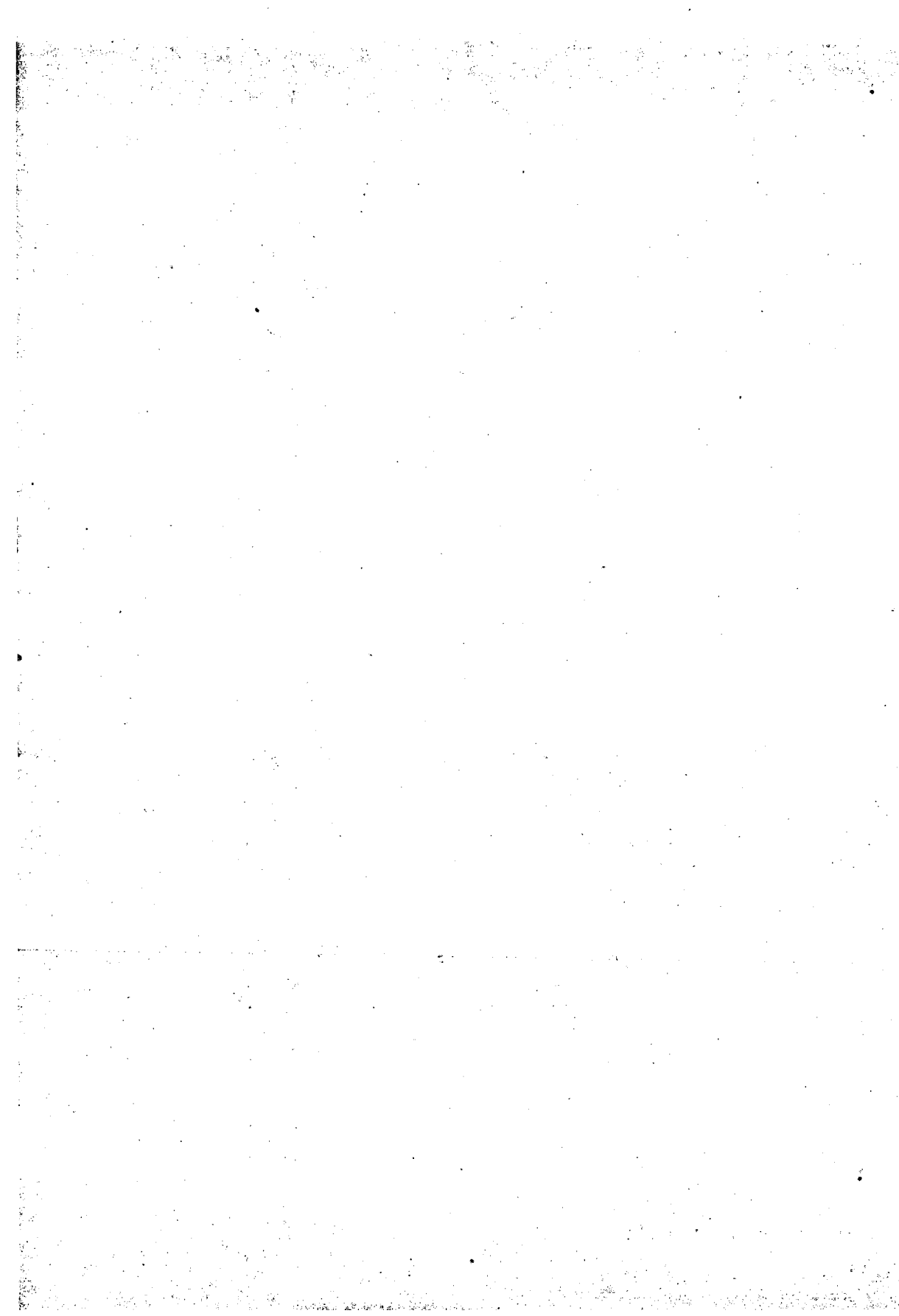
²⁷ A fenti szövegrész, a földesúr kezétől, utólagos bejegyzés a 92v. lap alján.

DUNÁNTÚL TÉRKÉP AZ I-IX. URADALMAKHOZ

ÉSZAKNYUGATI ORSZÁGRÉS Z

X

BALOGVÁRI URADALOM

Az uradalom három nagyobb birtoktestből, egykorú kifejezéssel jószágból állott: a Gömör megyei balogi és derencsényi, valamint a részben Borsod megye területére is átnyúló szendrői jószágokból. Az uradalom a kora középkortól a Balog-nembeli Széchy családé. 1637-ben, amikor fennmaradt úriszéki irataink kezdődnek, Széchy György özvegye, Homonnai Drugeth Mária a földesúr; majd leányával, Széchy Máriával 1647-ben Wesselényi Ferencnek, a későbbi nádornak kezére jutottak a birtokok. Korszakunkban mintegy 50 falu tartozott a három jószághoz, bennük azonban ekkor — a korábbi, mintegy 3000 jobbágycsalád helyett — már alig több mint ezer család élt. A falvak egy része török hódoltság alatt állott, két úrnak, török és magyar uraknak adózott. A vidéket teljesen kimerítették a XVII. század első felének háborúi, a török elleni küzdelmek, a Bocskai, Bethlen és Rákóczi György hadjárataival kapcsolatos események, az állandó katonai beszállásolás, a várakhoz rendelt ingyen munka, a katonai hosszúfuvar s a császári zsoldosok garázdálkodásai. A nép vagy elpusztult, vagy — a lakosságnak több mint a fele — tűzhelyét elhagyva, elmenekült a mostoha sors elől (a jószágokban ezért mindenféle sok a lakatlan telek), az otthon maradtok jó része pedig koldusszegénné vált, mint szellér tengette életét, melyet a kóborló katonák, az elszaporodott rablók még bizonytalanabbá tettek. Ezek a nyugtalan idők, nehéz viszonyok tükröződnek a közölt perekben is.

Széchy Mária és férje, Wesselényi Ferenc, udvarukat összes javaik központjában, Murányban tartották, az itt tárgyalt uradalom külön igazgatási központja azonban a Meleghegyen épült Balogvár volt, ahol mind a három jószág részére az úriszéket is tartották. A jegyzőkönyvekben csupán a Balogvártól messzebb fekvő szendrői jószág Borsod megyei helységei nem szerepelnek; a rendelkezésre álló kisszámú jegyzőkönyvből nem állapítható meg, hogy ezek részére hol tartották a földesúri bíraskodást. Az alábbiakban felsoroljuk az egyes jószágok tartozékait, nem teljes számban, csak a perekben előforduló helységeket, melyek a fentiek szerint mind Gömör megyében feküdtek s ma — az egy Szentsimon kivételével — Csehszlovákia területéhez tartoznak. A balogi jószág helységei közül szerepelnek: Alsóbalog (Nižný Blh), Bakt (később puszta Rimaszombat — Rimavska Sobota határában), Balogfalva (Blhovec), Felsőbalog (Vyšný Blh), Pádár (később Balogpádár — Padarovce), Szentsimon (ez részirtok, a falu egy része más uraké) és Szutor (Sútor). Derencsény tartozékai közül előfordulnak: Budikfalva (később Bugyikfalva — Budi-Kovany) és Derencsény (Drienčany). A szendrői jószág gömöri falvai közül egyedül Kővi (Kameňany) helység van említve perekben.

A felhasznált úriszéki jegyzőkönyvek a Wesselényi-család levéltárának anyagával kerülhettek be a magyar udvari kamara levéltárába, ahol a „Miscellanea No. 12. Urbarialia, fasc. 1.” jelzetű iratcsomóban (bizonyára tévedésből egy pápai úriszéki pereket tartalmazó kötet mellé téve, azzal összefogva és folyamatosan lapszámozva) kerültek elhelyezésre. A kamara levéltárával együtt ez iratok is az Országos Levéltárban találhatóak.

Az eredetileg bizonyára terjedelmes úriszéki anyagból mindössze töredék — három füzet — maradt ránk az 1637—1647. évekből. Két füzet egy-egy ülés tárgyalásait tartalmazza, a harmadik — egybefűzve — két év (1637—1638) pereit örökítette meg.¹ A füzetek az eredeti fogalmazványok tisztázatai, szövegeik alatt sem aláírás, sem pecsét nincs.

¹ A harmadik füzetben — mellékletként — fennmaradt a Gömör megyei Deresk helységnek az udvarbíróhoz intézett, 1638 március 25-én kelt jelentése, mely a faluban lakodalom alkalmával történt, súlyos kimenetelű verekedés lefolyásának leírását tartalmazza. Minthogy ez az ügy a periratokban nem szerepel, a jelentést nem közöljük, azonban így hívjuk fel a figyelmet erre az etnográfiai szempontból is figyelmet érdemlő iratra.

392.

1637 március 23, Balogvár¹

A rabot futni engedő darabontot a rabra kiszabandó büntetésen, vérdíjon marasztalják el.

* Levata causa. Bosnyak Peter baloghvarj drabant^a azt czelekette, hogy Froska Benkőtt, az kj ember vagdalasertt foghva volt Sonkolly Galnal, el boczatotta, azért kivannya eo Nga azon büntetésen convincaltatnj, az min el marat volna az vagdalasert.

I non negat.

Deliberatum. Solvat homagium. Fl. 40.

O. Lt. Kamarai lt. Miscellanea no. 12. Urbarialia, fasc. 1. Prothocollum arcis Pa-pensis ab anno 1620. c. kötet mellett, 171v. l.

393.

1637 március 23, Balogvár

A falu bíróját megverő jobbágyot 52 forint bírságra ítélik, ezenfelül annyi fájdalomdíjat kell fizetnie, amennyire a sértett megesküszik.

* Levata causa. Bal[joghy]¹ Bika Janos, az eo Nga hites birajat, Szabo Gergeltt az falu közepen nekj foghta, es jól megh verte ok nélkül, kivannya azért ö^a Nga az hatalomert in homagio es poena incruentationis convincaltatnj, serelmejert penigh az mit hitivel el mer vennj.²

¹ Az úriszék tagjai : Voxith Horvath György, Nógrád megye alispánja, Szakmar-i Kirally Miklós, Zoldos Ferenc, Bekeny Farkas Gömör megyei szolgabírák, Farkas Lázár, Uza Imre, Soldos Imre, Moczarij György, Cziczerj Mihály, Iwooz János, Bolyokj Bálint, Eghrj János, Thornally István, Sorj Ferenc Gömör megyei esküdtek, Szakmar-i Kirally István és János, Baxj Gáspár, Thathy János, Korlath Miklós, Horvath Mihály. — A jegyzőkönyvből ezt és a 393. sz. alatti ügyet közöljük.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

¹ Az eredeti szövegben a szót „Bal.” formában rövidítve írták; a feloldás a szónak a jegyzőkönyv 172. lapján előforduló teljes alakja szerint történt.

² Amilyen összegre meg mer esküdni.

^a ö = o²⁰

I non negat.

Deliberatum. Mivelhogy maga sem tagagya, hogy ő nem ütötte volna, azért marat in poena violentiae et incruentationis fl. 52. Az szeghenj ember penigh az mit el mer vennj hitivel serelmejertt, az mi törvényünk megh itilte.

Fl. 12, item fl. 40.³

Uo. 172v. l.

394.

1637 október 27, Balogvár¹

Az úriszék — két perre szétválasztva — a következő ügyet tárgyalja. Hat testvér közül a három fiatalabbat azzal vádolják, hogy egy asszonnyal paráználkodtak. Vád alá kerül az asszony és anyja is, aki tudott az ügyről. A legények közül kettő elmenekül, ezért öreiket vérdíjon marasztalják el, s erre ítélik a három idősebb testvért is, a szökevények rejtegetése címén, ha esküvel nem mentik magukat. A fővádlottak külön perében a harmadik legény beismerő vallomást tesz, fejvesztésre ítélik. Az asszony és anyja tagadnak, ezeket tisztító esküre utalják, s ha azt le nem teszik, az asszonyt házasságtörésért lefejezik, anyját kerítés címén zsákbavarrva vízbe fojtják. A szökött legények részét az osztatlan közös vagyomból az uraság magának kikülönítetteti, de ezt az idősebb testvérek pénzen magukhoz válthatják.

[Feljegyzés az alábbi két per előzményeiről:]²

* Anno 1637. in mense Julio. Senth simoni Konya Miklos, Konya Istok^a es Konya Mihaj^b az falu színe előtt az mertek nylyan mondany: hogj Mak Janos feleseghett, Zophitt egy eghesz étczaka szintèn ugy birtak, valamint akartak,^b az anyja pedek, Gall Zophy ugyan a kamaraban vélek együt^c vala, magha engedett nekyek, hogj az leanyaval latorkogjanak. Az három legenekben kettejtt megh foghtak falujüll es kötöszue fel kültek à varban, az menyeczkevell es az annavall egyutt. Az utton az legeneket el szalaytottak, mostis oda vadnak. Az kik vittek a varban rabokott, ezek valanak: Kötten Istuan, Konya Marthon, Nagj Tamas Andras, Kouacz Benedek. Ezek tartoznak törüöny előtt alanj, mert el botczatottak az nylyan valo latrokat.

³ E sor lapszéli feljegyzés, mely — bár a szövegben betoldási jel nincs — kétségtelenül a „fl. 52”-höz tartozik.

¹ Az úriszék tagjait a jegyzőkönyv nem tünteti fel. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² E feljegyzés a jegyzőkönyvben a közölt perszövegek után, 179. lapként befűzve található.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben pontosvessző van. ^b Az eredetiben itt kettőspont van. ^c ü = u⁴⁰

I.

Levata causa. Sz. simonj Konya Miklos nevű leghent, latorsagban talalvan, az sz. simoniak megh foghtak, es Fekete Benedektől, Köten Istvan-tul, Konya Martontull, Nagy Thamas Andrastul, Balogh varaban küldvén az birak, az utban el szalasztották. Ugyan azon latorsagban tars leven Konya Mihally, megh nem foghtak, azert kivannya eő Nga, hogy az lator el szalasztasajertt, in homagio convincaltatnj, item az masikert falujul hogy megh nem foghták, in homagio convincaltatnj kivannya eő Nga.⁴ Ezen főlyül az Konya Marthon battyaj, Konya Gergelly, Istvan, Antal es Mihally ot lappangatták, es eledellel taplaltak, kikett mint latroknak partartojt, s or gazdakatt³ kivan eő Nga seorsive in homagio convincaltatnj.

I non negant, hanem azt mongyak, hogy ő nekik vigyazasok volt reja, s meghis foghták volna Konya Miklost, de az battyaj lapanghattak előttök, s etellelis tartottak.

Deliberatum est. Bizonyos dologh, hogy az megh fogot latrott, Konya Miklost Fekete Benedek, Köten Istvan, Konya Marthon, es Nagy Thamas Andras el szalasztottak, azert simpliciter convincaltatnak in homagio fl. 40. Konya Mihalt penigh hogy megh nem foghták, falujull menczek magokatt in sola sua persona,⁴ hogy megh foghtak volna, de nem kaphatták. Az Konya Miklos battjaj s attyafiaj, harmad magokal menczek intra quindenam, hogy az lator attjok fiat nem lappangattak, alioquin convincaltatnak in homagio fl. 40. Ha penigh megh mentik magokat, az falu agya megh djat. Fl. 120.

II.

Levata causa. Sz. simonj Mak Janos feleseghe Gal Sophj, paraznasaggal vadoltatik, hogy az plebanus⁵ fiaval paraznalkodvan, Konya Istvan, Konya Miklos, es Konya Mihally ejel rayta talaltak, ugyan ezen harom iffiu vjszont paraznalkottak vele, s annya az menyeczkenek tutta, s vigyazott az jdő alat; mellyert kivannya eo Nga Isten paranczolattya, s orszagunk törvenye szerint, megh büntettetnj.

I negant simpliciter, hanem kivannyak, hogy az kik ökett vadoltak, bizonyiczak reajok, vagy rakjak fejekre.⁶ Ellenben penigh Konya Istvan vallya, hogy az plebanus fiat keresvén ejel az menyeczke hazanal, mind harman paraznalkottak vele, melly dologhra az menyeczkenek az annya

³ Partarto: párttartó, pártfogó. — Az orgazda szó ekkor a mainál tágabb értelemben is előfordul, mint gonosztevők segítőtársa (bűnpártoló, esetleg bűnségéd).

⁴ Az egész falu esküdjék meg, fejenkint, eskütársak nélkül.

⁵ A továbbiak szerint a plébánus szót itt prédikátor helyett használják, protestáns papot jelent.

⁶ Esküdjének a fejükre.

^d Az eredetiben itt vessző van.

igazitotta, mondvan, hogy tudom, nem megh tolvajlani jöttetek jde, hanem masert, mert tudom, mi kell nektek.

Deliberatum est. Jollehett az egyik iffiu, ugymint Konya Istvan vallya, hogy volt közösseghek, s paraznasagok az menyeczkevel, mellyert propria oris fassio mille testis levén, halalra itiltetik mint parazna.⁷ De az menyeczke es az annya tagadvan az dolgoth, intra quindenam heted heted magokall menczek magokatt, hogy az menyeczke sem az praedicator fiaval, sem az harom iffiuval, nem paraznalkodott; az anya penigh, hogy semmi lator-sagat nem tugya az leanyanak. Secus az menyeczke mint parazna szemelly capite plectatur, az annya penigh mint kurva kerítő zakban bujtatvan vet-tesség vizben. Az praedicator fiara, Konya Mihallyra es Miklosra⁸ legyen vigyazasok az balogh várj gondviselőknék.

Sz. Simonj Konya Istvan^d paraznasaghert magha nyelve uthan halalra itiltetet. Eztis megh engetem fl. 40, de ugj hogy 300 forintigh^e kezessek legienek. Sz.^b Simonj Konya Mihaly es Konya Miklos nyilván valo latrokka tötték magokatt, mert el szöktek.^d Megh kell az batjajuall oztoztatny eőkeott es mjnden nekjk jutando penz, barom, bor, marha, buza es egieb jozag harmara hasetas-sek ell. Hol penigh az battjaj az eövek reszitt megh valtjak, 50—50 talleron az marha es eoreöksek maragion az batjoknak.⁹

Uo. 179., 174., 174v—175., 180v. l.

395.

1638 március 25, Balogvár¹

Házass embert egy özvegyasszony teherbeajtásával vádolnak. Tagadására harmad-magával leteendő esküre utasítják. Ha le tudja tenni, csak az asszonyt büntetik (kivesszőzik a faluból), ha nem, mindkettőjüket lefejezik.

⁷ A vádlott a szöveg szerint nőtlen („legény”), ő maga tehát házasságot nem tört; halálbüntetés kiszabása ilyen esetben szokatlan. Az uraság — akinek a jelenték-telen ügy kitűnő jövedelmet hozott — mint a továbbiakból látható, az ítéletet át is változtatta vérdíj fizetésére.

⁸ Ti. kézrekerítésükre.

⁹ E rész utólagos feljegyzés, a bevezetésként közölt szöveg után befűzve (l. a 2. jegyzetet).

^e Az eredetiben itt pont van.

¹ Az úriszéken részt vettek: Bekeny Farkas, Gömör megye szolgabírája, Farkas Lázár, Uza Imre, Iwocz János, Szakmarj János, Gothard Ferenc, Soldos Ferenc és Imre, Eghrj János, Bolykj Bálint, Horvath Mihály és mások. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

* *Levata causa.* Padarj Simon Imre hazasságban levén, vadoltatik, hogy Boris nevű özvegy aszony embernek gyermekett csinált.

I negat simpliciter, hanem azt mongya, hogy megh bizonyította, hogy az előt masokra mondotta,^a de az aszony ember reja valya most az törvény előtt.

Statuunt testes.

1. testis. Thoth Miklos annorum 25 valya, hogy Boris mondotta, hogy katona csinálta az patakban, mikor Baloghrol haza ment volna.

2. testis. Simon Benedek fatetur ut supra.

3. Matyas Benedek, hallotta Boristol, hogy monta volna, hogy halt vele Imre hatszoris.

Deliberatum. Jollehett semmj derekas sor² ninczen Simon Imrehez, de egy hazban lakván az Borissal, talaltuk, hogy Imre menceze intra quindenam harmad magával az baloghy gondviselőök előtt maghatt, hogy soha ő nekj Borissal affele dologban nem volt közössséghe, Borist penigh mint affele tisztatalan személyt, veszőzzék kj az faluboll. Ha Imre megh nem mentj magatt, üttessek el az feje^b mind kettőnek.³

Uo. 183v. l.

396.

1647 február 1, Balogvár¹

Az úriszék elé állított lótolvajt, akit más bűncselekmények gyanúja is terhel, kivallatásra s akasztófára ítélik.

* *Causa prima:* contra Valentinum Dobos. Ez el mult 1646 circa mensem Octobris^a megh nevezet putnoki² Dobos Balint, megh nem gondolván Istennek paranczolattyarul³ s abban ki jelentet erős büntesseket, sem penigh orszagunk s az reghi sz. kiralyok constitutiojaban inseralt rettenetes büntetésektől nem irtozvan, töb sok lator czelekedeti közet, itt Gőmör varmegyebé, Szutor nevő faluba be menván, egy jambor Molnai Albert nevő

² Döntő bizonyíték.

³ „Soluta persona”, pl. özvegyasszony hasonló ügyében halálbüntetést nem volt szokás kiszabni. A balogvári úriszék ítélkezése e tekintetben az egykorú gyakorlatnál is keményebb.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben pontosvessző van. ^b Az eredetiben itt vessző van.

¹ Az úriszék tagjai: Tornaalljai Márton, Gőmör megye alispánja, Sori Ferenc, e megye esküdtje, Eghri János, Tibai György, Dapsi Miklós, Losonczy János szolgabírák és más, meghívott nemesek. — Az úriszék ezt s a 397—399. sz. alatt közölt ügyeket tárgyalta.

² Putnok, ekkor Gőmör, ma Borsod-Abauj-Zemplén m.

³ Helyesen: parancsolatját.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

embernek lovat, ki Janosibul⁴ jött volt Szutorban, azon szutori biro hazatu és olabul el lopta, melly gonosz czelekedetjéért kíványuk orszagh törvenye szerint et iuxta tit. 15. part. I. in exemplum aliorum akasztofara sententiasztatni.

In defensam sui Dobos Balint azt mcngya : Hogy azon szutori lora ötöt malaj⁵ Czene Janos igazította, mert egyeb arant nemis tudtam volna. Igy enis Czene Janos szekerivel levén, hoztam ki azon lovat, es az szekeren nyeregh alla fogvan⁶, hoztunk Maléban, s ott nekem adta Czene Janos, és én onnét Felső Szuhara⁷ vevén Mathae nevű emberhöz, kinek a páta mellett vagyon haza, ott tartottam harmad napigh, az utan onnetis el vittem Aszszalora,⁸ és ott czeréltem el egy Aszszalai Janos biro nevű embeinek.

Procurator contra eundem I : Elegedendőnek ítéltetik lenni az I-nek magha nyelve vallassa gonosz czelekedetinek megh vilagossitasara ; annak okaert kivantatik, hogy megh sententiasztassek.

Deliberatum est. Mivel hogy ez megh nevezet putnoki Dobos Balint több latorsaganak czelekedetivelis suspicáltak,^b azért az mi törvényünk azt találta,^b hogy elsőben ad torturam vitettesek, annak utana ez magha nyelvevel valo fassiojáért fel akasztassek.

Uo. 185. l.

397.

1647 február 1, Balogvár

Az úriszék egy legény ügyét tárgyalja, aki — hamis leveleket mutogatva — magát hol a király, hol az erdélyi fejedelem postásának hazudta, s ily módon a jobbágyoktól lovakat csalt ki. Bár nemességére hivatkozik, s a pernek a vármegyéhez való áttételét kívánja, a bíróság a tanúvallomások alapján kintpadra vonásra, lefejezésre, holttestének kerékre vetésére ítéli. A halálbüntetés további súlyosbitásától, a családtságáért „érdemlett” nyelvkitépéstől az úriszék eltekint.

* Causa 2-da. Contra Nicolaum Nagy. Ez el mult nyaron s töb időkbenis ezen Nagy Miklos nevű I, attractus es reus, post habealvan mind isteni s mind peniglen az keresztini szeretetnek zelusat s orszagunk articulusiban e félék ellen ki adot rettenetes büntetéseket, maganak titkon^a és alnokul hamis es

⁴ Jánosi, Gömör m. — Rimavské Janovce, CsSz.

⁵ Málé, Gömör m., ma Serényifalva, Borsod-Abauj-Zemplén m.

⁶ Szekerbe, hintóba — a rossz utak miatt — ez időben gyakran négy vagy még több lovat fogtak. Ilyenkor a kocsis az egyik lovon ült, vagy ha a hajtás a bakról történt is, a lovas hajtó a fogatot irányítani segített. Négyesfogatnál a rúd baloldalán járó második lovat ma is „nyerges”-nek mondják.

⁷ Felső Szuha, Gömör m., ma Szuhafő, Borsod-Abauj-Zemplén m.

⁸ Aszaló, ekkor Abauj-Torna, ma Borsod-Abauj-Zemplén m.

^b Az eredetiben itt pont van.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

czalard leveleket faragvan és formalvan (hogy mar eőis az Erdeli Fejedelem eő Nagha postaja volna) czalard postasagnak szine allat mind ezen Gömör var megyeből s mind penigh mas egyeb helyyekről az szegénségnek feles lovait el hordotta s lopta, czerélte és hatalmasulis el vonta, forditvan mind ezeket az maga hasznara es istentelen alnok lator kereskedésére. Melly gonosz czelekedeti ki teczik kivaltképpen az simoní s baloghi etc., nevezet szerint az Fodor Janos lovanak el viteléből ; kivantatek azért, hogy elsőbenis ezen lator es istentelen czelekedetéjért, masoknak példajara, czalard tarsainak ki nyilatkoztatassara keservessen megh kinoztassek, és annak utanna, mint alnok levél faragho s hamis postasagot viselő, iuxta tit. 14. et 15. partis I. item anni 1625. art. 13. erdeme szerint megh ölettessek.¹

In causam attractus Nagy Miklos magha mentsegere azt felelé : Hogy eő nemes ember léven, vagyon varmegyeje s vice ispanya, Hanyi György uram, vagyon vén annyais, azért ezeket elsőben had requiralya, s annak utanna megh lattya, mit kell czelekedni. Item azt mondgya, hogy eő kiszűlötlen a törvényhöz levén,² nincz modgya, hogy eő felelyen.

Procurator contra eundem I. Heltelen az eő mentséghe, mert noha nemesseghe senki előttis nem constal, de ha ugy volnais, e féle publicus malefactoroknak szabatsagha semmit nem suffragal, az mint az citatus art. 13. ismét 1546 esztendőbeli 25. art.³ ez illyen vagabundusokrul manifeste dictal. A mi kiszűletlensegeth illethi, coram sede megh valla, hogy volt értésére, intra quindenam ez mai terminus lévén, kétt egész holnapok allat fogsagban kinszeritettetés, hogy magarul gondot visellyen, ez mai napra magat praeparallya, a mint az kett rendbeli relatiokbul⁴ vilagossan megh teczik. Ket rendbeli terminussais lévén immar. Mas az penigh, hogy ezen I verbotenus azt kivanya, hogy csak egy pinzerül documentumok által bizonittassék megh az actio szerint lator czelekedeti.⁵ Igy azért ez kivanysagaval es negativa responsiojaval nyilván lattatik ad meritum felelni. Miis iuxta praemissam actionem contra eundem I bizonyosagokat producalunk személyek szerint az törvén elejebé, kiknek vallasokbul es nemzetes Sori Ferencz uram relatiojabulis az I-nek gonozsagha ki teczvé, kivanyuk ut supra iudicialiter condemnaltatni.

¹ A Hármaskönyv I. r. 14. c. szövegéből a 3. § vonatkozik a tárgyra : eszerint a hamis írást készítő, hamis pecsétet metszők hűtlenség bűnébe esnek. A gyakran idézett 15. c. — többek között — a tolvajok halálbüntetéséről szól. Az 1625. évi 13. tc. a szerte kóborló gonosztevők üldözéséről intézkedik ; 5. §-a szerint ilyen esetben még a nemesek is idézés és ítélet nélkül letartóztathatók.

² Nem készülvén fel a maga védelmére (nem értesülvén kellő időben a tárgyalás idejéről).

³ Az 1546. évi 25. tc. szerint a nyilvános gonosztevők cselekményükhöz képest peres eljárás nélkül, rövid úton büntethetők, s ez ellen a nemesi kiváltságok sem nyújthatnak védelmet.

⁴ A tárgyalásra a letartóztatott vádlottat is meg kellett idézni, amiről az idézést eszközöző hatósági személy jelentést tett. Ezekről az előzményekről a fennmaradt iratokban feljegyzés nem található.

⁵ Csak egy pénzéről bizonyíttassék be, hogy a vád szerinti cselekmények útján szerezte.

De eo utrum.

1. Tudodé, hogy Nagy Miklos postanak mondotta volna magát, halotade szajabul: ki nevével, levelével és követsegevel jart?

2. Lovakat vetté, avagy lopoté ennek színe allat valamelly helyekbül, s kivaltkeppen Simonibul s Balogbul s vesztette oda az szegeny ember lovaiba?

3. Tób egyeb latorsagat tudode? lattadé? a vagy halottade?

Producuntur testes.

1. testis. Baktan⁶ lakozo Wargha Imre, groff Wesseleni Ferencz uram eő Nagha jobbadgya, annorum 25, iuratus examinatus fassus est, hitté utan azt vallya. Rima-Szombatban⁷ voltam, haza indulvan, hogy az rima-szombathi kapuhoz érek, hat ez a Nagy Miklos ott vagyon, a kapus haznak kívül mellette a loczaczkan⁸ ott vagyon egy nyereg^h. Kéré: Vid el édes barátom ezt a nyergeth Zeherire,⁹ ital pinzt adok, mert én posta vagyok, Szeczinből¹⁰ jüvök, Munkacz felé mégyek, kett lovatis farasztottam mar el. En a nyerget magaval együtt Zeherire véttem, a biro hazahoz, ott én nékem három polturat adot. Az zeherei biro lovat adot alaja Balogik. Onnan egy zeherei gyermek vissza hozta az zeherei lovat. Tovab mint kért lovat, abban semit sem tudok.

2. testis. Zeherin lakozo Patko Istvan, Bakos Gabor uram jobbadgya, annorum 40, iuratus examinatus fassus est. Hitte utan azt vallya minden punctyaiban, mint az első tanu. Ezel jobbittya, hogy Erdelybe semmit sem adnak a postanak, ha nyerget s kantharat magaval nem hordgya, nem kell nekem a te nyerget. Felső baloghi Fodor Janos szajabul halottam, hogy az eő lovat maga fogta megh, hire nélkül el vétté, az melly lo mais oda vagyon.

3. testis. Felső Balogon lakozo Fodor Janos, groff Wesseleni Ferencz uram eő Nagha jobbadgya, annorum 50, iuratus examinatus fassus est. Hitte utan azt vallya: Felső Baloghon a falu közet pusztan fogta megh ez a Nagy Miklos, es el vitte a lovat. Az szölöben voltam magam, megh mondak, hogy az posta el vétté a lovada^t. Én mindgyart utanna futtam, Gömörön¹¹ a bironal értem el. Monda, a lo utan jüttem te? Mondam, az utan jüttem, egyék¹² sem kellett volna szegeny ember lovat el hoznod. Monda, megh tovab el veszem, meit itt a birak azt mondgyak, hogy ninczen lo. Én mondam, ne vegye kgd, mert egyek sem kellett volna hoznod. Monda, bizony el veszem Szendrőigh,¹³ mert én eő Felseghe postaja vagyok, az eő Felseghe levelét gyalogh nem hordozom, leveleketis von ki az süveghe megül, megh mutatta. Az lovat az alat ki hozatta, fell ül é és monda, tovab ne faragy, holnap Szendrőből megh kuldem, a lovat itt

⁶ Bakt, l. az uradalom bevezetésében.

⁷ Rimaszombat, Gömör m. — Rimavská Sobota, CsSz.

⁸ Lócácskán, padkán.

⁹ Zeherje, Gömör m. — Zacharovce, CsSz.

¹⁰ Szécsény, Nógrád m.

¹¹ Később Sajógömör, Gömör m. — Gemer, CsSz.

¹² Eddig.

¹³ Szendrő, Borsod-Abauj-Zemplén m.

var megh. De én mind Szendrőjgh el mentem utana, mindgyart Szendrőben, Szadvaraban,¹⁴ Görgön¹⁵ nyomában nem akadtam, Somodiban¹⁶ osztan a nyomában akattam, Szepseben,¹⁷ Cassara, Tokajba mind utana mentem, de sohul rea nem talaltam, és így az én tülöm el vétt lovat oda vesztette.

4. testis. Simoniban lakozo Hangh Martony, Ivocz Janos uram jobbadgya, annorum 32, iuratus et examinatus fassus est. Hitte utan azt vallya: Nyilvan tudom, hogy ezen Nagy Miklos Sz. Janos feő vitele napja tajban Simoniban jóve, az birotul posta lovat kére, hogy eő az Erdeli Fejedelem eő Nagha fianak postaja volna, es postan az eő Nagha Szeczinben hagyot könyveit vinne Onodban.¹⁸ Nagy sietseggel az birak, mint postanak az én lovamat kezeben adak, mivel hogy az szer jaras rajtam volt. Harmacz¹⁹ felé indula az lovamon, enis utanna mennik. Harmaczon felől az réthen az eő magha lovarul levéve az magha nyergeth s az ennémre tévé, a harmaczi birohoz be menne, az magha hitvan lovat ott hagyta. Onnan az en lovamon Putnok²⁰ felé indula. Enis Putnokik utanna mennik, az magha hitvan lovan. Putnokban tudakozvan felőle, hogy ha ott nem volt volna, ott semmi hirt nem mondhattak felőle. Onnan Weleszt²¹ felé megyek vala alla, ott egy ember monda, ezen veve el egy pej lovat, megh itt innya adak. Onnan Cassara és Kazénczrais²² utanna mentem, ottis mint czak el ment. Onnan Sz. Peterigh²³ mentem utanna, tudakozvan az sz. peteri birotul, hogy ha nala nem volt volna ilyen pej lovon üllő^b posta, ott sem tudnak semmit mondani felőle, mivel hogy eczaka volt. Imre deak uramis hasonlo keppen semmit sem tudot felőle mondani. Mas nap reggel Sz. Peterül az czorda közet ment ki Miskolcz felé, onnanis utanna indulék, az mezőben szemem elejében akada, hogy egy koczin jövő kett emberseges emberekkel beszélget vala. Tavul földén szolik nekie, ídeje volna mar, ha megh adnal a lovamat. Megh szida s monda: Jövel Szikszora,²⁴ megh adom ott a lovadot, ez alat el rugazkodik a lovamon, en nem tudhattam, hova lőn. Onnan Miskolczra be mennék, ott is tudakozvan felőle az birotul, hogy ha nem latta volna, de semmi hirt nem tudta felőle mondani. Onnan Onodban mennék, az Imre deak uram eő kgme levelel. Gondoltam azt, hogy ha az Erdeli Fejedelem eő Nagok postajok volna, Onodba be menne.²⁵ Ottis mind kapusok-

¹⁴ Szádvár, ekkor erősség, a mai Sződliget határában, Borsod-Abauj-Zemplén m.

¹⁵ Később Tornagörgő, Abauj-Torna m. — Hrhov, CsSz.

¹⁶ Somodi, Abauj-Torna m. — Drienovec, CsSz.

¹⁷ Szepsi, Abauj-Torna m. — Moldava nad Bodvou, CsSz.

¹⁸ Onod, Borsod-Abauj-Zemplén m., az ekkori erdélyi fejedelem, I. Rákóczi György egyik magyarországi uradalmának központja.

¹⁹ Harmac, Gömör m. — Chrámec, CsSz.

²⁰ Putnok, ekkor Gömör, ma Borsod-Abauj-Zemplén m.

²¹ Ma Sajóvelezd, Borsod-Abauj-Zemplén m.

²² Ma Kazinebarcika, Borsod-Abauj-Zemplén m.

²³ Ma Sajószentpéter, Borsod-Abauj-Zemplén m.

²⁴ Szikszó, Borsod-Abauj-Zemplén m.

²⁵ L. a 18. sz. jegyzetet.

^b ü = u¹⁹

tul, vasarbirotul, kapitanytul s hadnagyoktul, udvarbirotul tudakozam felöle, ott sem tudanak semmit felöle. Onnet ismégh vissza fordulok, Czaba²⁶ és Miskolcz kezét jüvek vala, az szülő hegy allat latam, hogy nagy tavul Onod felé megyen az én lovamon. Én az utan nem érhettem sohul, így az én nala levő saját lovamat oda veszté, ez napigh is oda vagyon.

5. testis. Simoniban lakozo Szanto Andras, Apaffi Istvan uram eő Nagha jobbadgya. Annorum 60, iuratus examinatus fassus est: Nyilvan tudom, hogy ez megh nevezet Nagy Miklos az Erdelj Fejedelem eő Nagha fianak postajanak mondotta magat, ezt praetendalvan, hogy az eő Nagha Szeczinben hagyot könyveit véski, es falujul adtuk ezen megh nevezet Hangh Martony-nak az pej lovat Nagy Miklosnak, ugy hogy csak Harmaczik mennyen rajta. Ezt mondvan: ha tovaab véskem, az Ur Isten le szakaszsa az nyakamat rola. Onnan a lovat el vitte, es ez napighis oda vesztette.

6. testis. Simoniban lakozo Baczo Andras, Nagy Vathi Pall uram jobbadgya. Annorum 43, iuratus examinatus fassus est, solummodo ut quintus testis.

7. testis. Simoniban lakozo Bútt Mihaly, Apaffi Istvan uram eő Nagha jobbadgya. Annorum 33. Iuratus examinatus fassus est, ut praecedens quintus et sextus testis.

Deliberatum est. Mivel hogy vilagossan ki teczik ez Nagy Miklos nevő legenynek ez alnok, czalard postasagha az tanuknak vallasabul, melly alnok, czalard postasagot az felseges Romai Imperator es koronas kiralyunk eő Fölsege ellen és az Erdeli Fejedelmek eő Nagok meltossagos tekintetek ellen alnokul vilagossan vizelt, melly alnok, czalard postasaganak alnok leveleknek hordozasáért elsobenis nyelvének ki vonasat érdemlette volna, de mind azon által mind ezért az alnok czelekedetejért es ezen czalardsaghanak szine allat el vétte lovaknak czalardul oda vesztésejert és ellopásért^c mi birak ilyen törvenyt tóttünk, hogy elsőben ad torturam producaltassek, annak utanna az feje el vitettessek, es az teste kerekre vetettessek.

Uo. 185—186v. l.

²⁶ Később Hejőcsaba, ma Miskolc város része, Borsod-Abauj-Zemplén m.

^c Az eredetiben itt pont van.

Feudális-kori halálbüntetési módok (Paradeiser György és társai kivégzése, 1601)

398.

1647 február 1, Balogvár

A vádlottat, kit korábbi „latorságáért” egyszer már elítéltek s csak fogadalomra, kötelezőlevél ellenében bocsátottak szabadon, most újabb bűncselekményekkel vádolják: hogy haragosát megöléssel, szülővárosát, Pelsőcot felgyújtással fenyegette, pribékként a törökhöz akart állani, s egy falunak a török adóval Egerbe utazó jobbágyságát társaival együtt kifosztotta. A tanúk terhelő vallomása alapján, tagadása ellenére, fejevzésre ítélik.

* Causa 3. contra Georgium Bakos. Ez el mult időkbén megh nevezet I viseltetvén őrdőghi gonosz lélektul, és előbbeni megh sententiazot allapattya-
 rul, hittel tótt fogadasarul^a s erős reversarisarul megh feletkezvén, Pelsőcz
 varosath¹ és abban lakós nemel böczületes jambor embereket itth Gömör^b var-
 megyeibe őrdőghi szitkokkal illetthe, tüzel, igetessel az varost, nyimellyeket
 penigh megh ülleszel² fenegette, ugy hogy ezeket vigben vihetvén (kire Isten
 nem segitet, sött^b czudalatos keppen ebbile gonosz szandékat megh hataroszta)³
 prébikseggel⁴ és töröke valo letelre önnen magat erős hittel köteleszte. A mint
 meghis teczik azon böczületes Pelsőczy varosanak sub authenticó sigillo emanal-
 tatot levelébőlis. Viszont enni gonossaggal és reversalissával nem gondolvan,
 egy gonoszt mas és több gonossagra rakvan, ugyan Gömör^b varmegyében, Kővi
 nevő faluban lakozo szegeny embereket, kik summajokban és fejek valtsaga-
 ban⁵ bizonyos szamu forintokat akartanak volna be szolgaltatni Egerbe, azokat-
 is több lator tarsaival együtt meghfoztvan, pinzeket el vonta, tolvajlotta s
 magokat ülni akarta. Melly gonosz czelekedetejért, noha elebbeni latorsagha es
 reversarissa szerint ünnen magha maganak elegendendő sententiat és törvenyt
 hozot,⁶ mind azon által kivanyuk jelen levő nemzetes birak uraim által, hogy
 mostanis sokaknak peldajokra s maganak penigh gonosz czelekedetinek jutal-
 manak el vitelére, orszagunk törvenye szerint^c iuxta tit. 23. part. 3.⁷ et 15.
 part. 1. iudicialiter condemnaltassek.

I praemissae actionis universa contenta simpliciter negat et cupit contra
 se comprobari.

Procurator contra eundem I paratus est tam literali, quam vero vivo
 documento praemissam actionem comprobari. Piorum etiam reversalium

¹ Pelsőc, Gömör m. — Plešivec, CsSz.

² Megöléssel.

³ Határt szabott neki, meggátolta.

⁴ Helyesen: pribékségre. — A jegyzőkönyvben ezen kívül is több elírás van. Ezeket, amennyiben a szöveg egyébként magyarázatra nem szorult, nem jegyzeteltük.

⁵ L. a nomenklaturában: summaadó, fejeváltás (harádzs).

⁶ Az ilyen kötelező levélben, mint más pereinkből is látható, a kötelezett személy ki szokta jelenteni, hogy újabb bűncselekmény esetén halált érdemel.

⁷ A Hármaskönyv idézett helye szerint a szóbeli fenyegetés általában nem jogsít fel a fegyveres megtorlásra, de a gyújtogatással fenyegetőket halállal büntetik.

^a A dőlten szedett betűk után az eredeti szövegben vessző van. ^b ö = o¹⁹
^c Az eredetiben itt pont van.

emanatio ipsiusque in causam attracti sententiatio, quomodo et qualiter fuerit, satis superque appareret ex recognitione dominorum iudicis nobilium ac iuratorum assessorum sedis comitatus Gőmőriensis. Itaque peteret ut supra iudicium.

Producuntur testes.

1. testis. Bozok-hazan⁸ lakozo Korpas Balint nemes személy, annorum 32, iuratus examinatus fassus est: ^d Nyilván halottam Bakos Gyurkanak szajabul, hogy Kardos Györgyét és Kriski Istvant szidalmazvan fenyegette, és ugyan magamtul izente nekik, mondvan: Korpas, mond megh Kardos Györgynek és Krisky Istvannak, hogy ugy talalyanak ream mint az törökre, mert ha olyan leszen az nyakok mint egy körtűis,⁹ meghis el veszni kezem mia. Eő miattok leszek pribekke; ha a leszekis, de azt czelekeszem, hogy egy vígének nekj vetem a tūzet Pelsőcz varosanak, az mas vígēigh igettem, es így leszek pribekke.

2. testis. Pelsőczen lakozo Becze Andras, Rakoczi Sandor Laszlo uram eő Nagha jobbadgya. Annorum 40, iuratus examinatus fassus est: Nyilván halottam Bakos Gyurkanak szajabul, hogy az lelekevel rutul szidalmazvan Kriski Istvant, tūlem így izenven nekie: Battya, mond megh Kriski Istvannak, az ebb anyaju lelek kurva fianak, hogy megh kell az kezem mia halni. Mar egyszer lestem, jo szerenczeje, hogy nem eő talalt ki júni: Mond megh aztis, hogy el menyen az udvarbirohoz, nekem levelet hozzon tūle s haza szerezen,¹⁰ mert a Teremtő Isten ugy segellyén, hogy megh kell a kezem mia halni. Dusza Balas nevő embernek azt izente tūlem, hogy gondgyat viselleyen az kett őkrének, el ne vesztegesse, mert olyat vagh rajta, hogy kett őkörert megh nem vigasztyak.¹¹

3. testis. Pelsőczen lakozo Kriski Mihaly, Rakoczi Sandor Laszlo uram eő Nagha jobbadgya, annorum 35, iuratus examinatus fassus est: Halottam Bakos Gyurkanak szajabul nyilván, hogy egyszer Almason¹² az uczan megh szalvan, ream talala, monda: Megh híd, hogy ha a battyad leszen vala, az ebb tejen tartod,¹³ bizony megh rontom vala. De mivel te egy idős vagy velem, im nem bantalak tegedet, de mond megh annak senyvedt oru¹⁴ Kardos Györgynek, az ebb tejen tartotnak, hogy ha rea talalok, bizony véressel festem megh

⁸ Bozókháza, 1662-ben pusztult el. Ma pusztja Sajógőmör (Gőmör m. — Gemer, CsSz) határában.

⁹ Ha olyan vastag lesz is a nyakuk, mint egy kürtő (kémény).

¹⁰ Azaz: neki menlevelet hozzon az udvarbírótól, s így tegye lehetővé, hogy hazatérhessen. A vádolt ugyanis ekkor, mint a továbbiakból kitűnik, az udvarbíró lovának ellopása miatt — amit a fenyegetett Kriski István jelentett fel — bűjdosóban volt.

¹¹ Gyógyítják.

¹² Később Szádalmás, Abauj-Torna m. — Jablonov nad Turnou, CsSz.

¹³ Tartott.

¹⁴ A senyvedt (bőrfarkastól, vagy vérbajtól megroncsolt?) orru.

^d Az eredetiben itt pontosvessző van.

az kalamért¹⁵ rajta, mert tí miattok leszek levelessé.¹⁶ A battyadis drabantokat fogadot, hogy megh fogasson, az sok pínzö ebb tejen tartott, hogy az udvar-biro lovat el hoztam, de mí gondgya neki ra. Ezen kívülis Isten gyüzne megh mondani elenünk valo sok illetlen fenegetüzészet es szidalmat. Többi közet igyis szolt: Elsöbenis, ha prebeki leszek, a ti ket hazatokat rontom megh.

4. testis. Pelsöczi feö biro Gall György, Rakoczi György uram eö Nagha jobbadgya, annorum 32, hitté utan azt vallya: ^d Halottam Bakos Gyurkanak szajabul, hogy rut illetlen szitkokkal szidalmazot. Kérdettem, miért szicz, nem vétettem én teneked. Ezt monda: Nem haragszom en te rad, ha nem az battyadra, de ha itt volna, ugy megh rontanam, hogy soha tovab nem menne innet. Megh azt kütettek ream Krisky Istvan és Kardos György: haza nepet, hogy ha pribekké lennik, az kertén¹⁷ hordanam ki az beste lelek kurvafianak. Deliberatum est.

Mivel nyilván ki teczik mind az tanuknak vallasibul s mind peníglen sok böczületes feö embereknek böczületes leveleiböl ezen Bakos Gyurkanak edes hazaja, Pelsöcz varossa ellen tűz igetessel valo fenyegetözesse, pribiksegre valo vagyodozassa, lopassa es egyeb ki beszélhetetlen sok fenegetözesse; mellyekre kepest mi birak ilyen törvenyt töttük, hogy ezen sok gonosz czelekedetejért ütettessek el az feje.

Uo. 186v—187v. l.

399.

1647 február 1, Balogvár

A földesúri hatóság vádat emel egy jobbágyasszony ellen, aki elhagyta urát, visszament az apjához, s ott özvegynek adva ki magát, újra férjhez ment. Az asszony azzal védekezik, hogy ura hagyta el őt, és férjének halálhírére is vette. Minthogy a tanúvallomások s az első férje harmadmagával letett esküje a vádat igazolják, az ítélet szerint a második férjnek az asszonyt le kell fejeztetnie.

* 4. causa levata tekintetes és naghos groff Hadadi Wesseleni Ferencz urunknak, ugymint dominus magistratusnak, ezen előttünk alo Farkas Anna nevő hitté hagyot aszszonynak az eö uranak el hagyasaért, az melly az actiobul

¹⁵ Valószínűleg a német Kram szónak, melyből kalmár — tájnyelvben kalamár — szavaink is erednek, vagy a vele rokon gyökűnek látszó s a francia nyelvből német közvetítéssel az északi szláv nyelvekbe kalamán, kalamenok formában átkerült szónak valamilyen további származéka. Jelentése az előbbi esetben portéka, holmi (ruha), az utóbbi esetben szövet, kelme.

¹⁶ Miattuk kellett elbújdosnia, miattuk fogják „levelesíteni”. — L. a nomenklaturában: proseribal.

¹⁷ Kert: kerítés; itt talán várost övező palánkot jelent. Azon át rabolná el, mint török pribék, ellenségei házanépét.

vilagossan kí teccik, melly gonosz czelekedetijert^a ante omnia kivanya az dominus magistratus, hogy kgd, jelen levő nemes Gömör varmegyének egyék szolgálja, nemzetes Eghri Janos uram, ezen eő Naghatul praefigaltatot napon és helyen prae foribus proclamalyon, es adgya okat az eő gonosz czelekedetinek.

Qualiter in anno 1641. esztendőben Pünkösöd nap¹ tajban ezen felől meghirt Farkas Anna nevű tisztatalan aszszony Istennek paranczolattya s az keresztin anya-szent-egy-haznak reghi szokassa es rendtartassa szerint, örökös hazas tarsul ezen Gömör varmegyeben Szutor nevő faluban Ucsík Janos nevű paraszt személyhöz ment volna. De hatra vetven Istennek paranczolattyat, nem tudatik mizoda gonosz lelektul vagy őrdőghi indulatokbul viseltetvén, azon jambor urat el hadgyvan és hitte szegette lévén. Annak utanna viszontagsaggal Heves varmegyeben Attani nevű faluban² letévén magat, ott az mímű allapattal viselte magat, senkinek megh nem jelentette, sok emberseges embernek kérdéskedésereis, hogy eő neki hitves ferje volna, ha nem sok esküvessel és atkozodasaval mentette magat, hogy az eő ura megh holt volna. Igy annak utanna ugyan Attanyon lakozo nemzetes Runyai Soldos Ferencz uram jobbadgya, Kovacz Janos nevű, örök feleségül sok emberseges emberek szerzésére megh küvetven³, Istennek paranczolattya szerint el vőtte. Melly el vételés utan esztendővel megh halvan⁴ az ura, hogy az féle nem tiszta eletű, hanem hitté es ura hagyot volna, nem akarvan el titkolnia. Hanem ezen gonosz czelekedetijert kivanya az dominus magistratus, hogy az Tripart. decr. I. part. 15. titulussa szerint büntetessenek megh, az melly gonosz czelekedeti az tanuknak vallasokbul vilagossan ki teccik.

Az in causam attracta^b magha mentsegére így felel, hogy eő nem hadta volna el az előbbeni urat, hanem az ura hadta el őtet. Noha egy nehany izben jűtt fell az előbbeni uram hozzam, sok emberseges emberek lattara s kinszeritésekre, hogy emberul lakjünk egy massal, nemis tagadom, hogy nem hivot volna magaval, hogy el menyek vele, de azért nem mentem, hogy az apam azt mondotta, hogy én megh kettyszer vagy haromszor megh eskütetlek az papval, mert addigh emberül tí nem laktok.⁵ Az papis azt mondta, hogy fel jün, csak varakozam s szenyvedgyek s egyűvé szerez bennünket ; annak utanna halottam Budikfalvan lakozo Koczik Gyűrkatul, hogy megh holt volna az előbbeni uram, én osztan egy mentem firhöz.

¹ Ez évben május 19.

² Átány, Heves m.

³ Tanácsára és közvetítésével megkérvén.

⁴ Meghallván.

⁵ A kétszeri vagy háromszori esketésre tett utalás bizonyára a papok békéltető szerepének félreértéséből származik. Civakodó, egymástól külön költözött felek házassági kapcsolatát nem egyszer állították helyre a lelkészek, többé-kevésbé ünnepélyes külsőségek között, néha erőszakos eszközökkel is. A kibékítési eljárást, mely a felek fogadkozásával járt együtt, gondolhatta a vádlott apja újraesketésnek.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt pont van.

Ez felől megh irth in causam attractana^k az előbbeni ura ezt felelé magha mentsegere : Én eleget hivatam, hogy jöjön en velem, s ugy tartlak mint emberseges ember szokta feleségét tartani, de mint maga s mind az apya azt monddottak, felis utt alla is utt, menyel akarmelly felé, akar ördógh vigyen el, azt akarnam, hogy soha szememvel se latnalak. Baloghfalvan Mihaly Matthenal laktomban annak elebbi esztendővel, hogy firhöz ment, fell mentem hozza s hittam eleget, de el nem jött velem.

Az I előbbeni uranak feleletit, hogy hivta, nem tagadgya, hogy attya hazatul buczutis nem adtak volna neki. Mivel hogy rosz voltal, azért monddottúk, hogy felis, allais utt.

Producuntur testes.

1. testis. Fodor Lukacz, groff uram eő Nagha jobbadgya, annorum 56, iuratus examinatus fassus est. ^c Tudom azt nyilván, hogy ennek az Farkas Annoknak előbbeni ura egynehany izben jöt hozza, s hivta, jere ugymond velem, az mint el élek, tegedis ugy tartalak, szolgálatommal meszsze nem megyek, csak itt az környül valo falukban szolgálok. De el nem ment vele, hanem azt monddotta, bizony én nem mennek, mert azt fogadtad, hogy itth lakol apamval együtt.

2. testis. Markus Jerabek, derenczini schola mester, annorum 36, iuratus examinatus fassus est. ^c Tudom azt, hogy az haborusagh⁶ előtt ez az juhaz fell jött Baloghfalombul az budikfalusi praedicatorhoz, kirte az praedicator, hogy kinszericze az eő felesegenek az apjat, hogy boczassa el véle. Az praedicator be hivta, s kinszeritette mint az meneczkét, mind az apjat, de az meneczke ugy nem ment el vele. Meghis fogadta volna az praedicator az meneczkét, de mint hogy az faluban nem laktak, ha nem az erdőn, nem tudta kivél megh fogatni.

3. testis. Mészáros Gergely, Budíkfalvan lakozo, Deter uram arvainak jobbadgya, annorum 28. Iuratus examinatus fassus est. Tudom ezt nyilván, hogy ez az juhaz egyszer baranyokat kereste volna oda ki az erdőn. Mint hogy oda ki az erdőn laktak az emberek, ott volt, hitta az feleséget, de az [apja]⁷ azt monddotta, nem adom addigh, míg megh egyszer megh nem eskuszúl véle. Én velem együtt be jött az praedicatorhoz az juhaz s kérte, hogy kinszericze az apjat, hogy boczassa el véle. Én nem tudom, menté annak utana ki az praedicator vagy nem, mert én dolgomra mentem, az mi dolgom volt.

4. testis. Szutorban lakozo Gero Thamas, groff uram eő nagha jobbadgya, annorum 53, iuratus examinatus fassus est. Tudom azt nyilván, hogy hogy ez az juhaz én nalam lakot. Egyszer el kiredzik tülöm, hogy eő meg hazasodot. El boczatam. Hogy megh hozta osztan az feleségét, jamborul tartotta volna, de az felesége mint félre vont túle, megh véle sem akart halni.⁸

⁶ I. Rákóczi György 1644—1645. évi hadjáratáról van szó; a fejedelem seregei ekkor az egész Felvidéket elfoglalták.

⁷ A lap széle rongált, szakadozott, a szót értelem szerint pótoltuk.

⁸ Hálni.

^c Az eredetiben itt pontosvessző van.

5. testis. Runyaban⁹ lakozó Nagy János, erősbik Soldos István uram jobbadgya, annorom 30. Iuratus examinatus fassus est. Ez a meneczke, mikor Atanyon lakot volna, enis ott annal a haznal laktam vele együtt, őszvedgynek mondotta magat^h. Ez az Kovacz János, az Soldos uram jobbadgya, ugy kezte tudakozni emberseges emberek által, s ugy talaltatta megh s neki adtuk, kezfogasokis volt. Hogy fell jüttunk volna Atanyrul, az meneczkinék az apja velunk volt, s kezde az uton sopankodni, ah csak lenne jól az dologh!, az apja tudta, hogy el az másik ura, de mi nem tudtuk.

Deliberatum est. Mivel constal mi előttünk birák előtt, hogy ezen Kovacz János nem akart ezen gyalazatos feleségével élni, ha nem az szent székre idézte, de mivel hogy nem comparealt, az sz. korona¹⁰ imponalta azt, hogy fell keresse és valamit hoz az orszagh törvénye, abban járjon el. Az előbbeni ura penigh, az juhaz menetze magat emberseges szava hihető emberekkel harmad magaval, hogy nem ő hatta el az feleségéth, ha nem az feleseghe hatta el őttet. Ha megh mentí az juhaz magat, Kovacz János útesse el ennek az hitte hagyot asszonnak az fejet¹¹ mint parasznanak. Kovacz János penigh az gyermeket tarcza ell.

Az juhaz megh bizonyította s meghis mentette magat, hogy nem ő hadta el, feleseghe hadta el őttet, azért az deliberatio stal.¹²

Uo. 187v—188. l.

⁹ Runya, Gömör m. — Rumince, CsSz.

¹⁰ A „szentkorona” itt a világi törvényt jelenti az egyházi bírósággal (szentszékkel) szemben, mely a törvénytelen második házasság megsemmisítésére illetékes lett volna, de az asszony nem jelent meg előtte.

¹¹ Az úriszék döntése egy ősi perjogi formát őrzött meg, amikor a sértett félre hagyták, hogy a bíróság ítéletének végrehajtásáról gondoskodjék.

¹² Utólagos bejegyzés a szöveg után: a halálos ítélet jogerőssé vált.

XI

CSEJTEI URADALOM

A Vág völgyében, a Dudvág mellett fekvő Csejte várát a hozzá tartozó uradalommal együtt 1569-ben (a Gutí Országh család kihaltával) a Nádasdy család szerezte meg a királyi fiskustól zálogjogon, Kanizsa várának átengedése fejében s 50 000 forint készpénzért. Később, 1602-ben Nádasdy Ferenc — a csejteji vár kegyetlenségéről hírhedt asszonyának, Báthory Erzsébetnek férje — örök jogon is megvásárolta, további 36 085 forint kifizetésével. Halála után gyermekeik, Pál és Katalin örökösödtek a birtokban. Pál része fiáé, Ferencé lett, akit a Wesselényi-összeesküvésben való részvétele miatt lefejeztek, vagyonát elkobozták, és így a csejteji részjóság újból a királyi fiskusra háramlott, a kamara kezelésébe került. Csejte másik része Nádasdy Pál nőtestvérével, Katalinnal, aki Homonnai Drugeth Györggyel lépett házasságra, leányágon a Drugeth családra szállott, és pedig első ízben Katalin gyermekeire, Drugeth Erzsébetre és Drugeth János országbíróra. Az előbbi Révay Lászlóhoz ment férjhez és a házasságukból született Révay Elek, illetőleg ennek leszármazói örökölték utána. Az országbírónak gyermekei: Drugeth Borbála — Wesselényi Ádám, majd Draskovics Miklós, végül Csáky Miklós felesége — és Drugeth György voltak az örökösei. Az utóbbinak Esterházy Máriától született fiaival, Bálint korbáviai püspökkel és Zsigmond zempléni főispánnal kihalt a Homonnai Drugeth család.

Az uradalom korszakunkban a felsoroltak, mint közbirtokosok tulajdonában állott, ennek megfelelően történt igazgatása is. Ilyen értelemben szabályozza a jogszolgáltatás rendjét a közbirtokosok által 1661-ben kiadott uradalmi rendtartás.¹ Eszerint az összes csejteji birtokosok ugyanazon időpontban, közösen tartják az úriszéket a „szegénység terheinek könnyítésére”. A közös úriszék, veszi fel a magistratus pereit, minden más per — legalább így rendelkezik az utasítás — első fokon a falu vagy város színe elé tartozik és csak fellebbezéssel kerülhet az úr székére. A megmaradt jegyzőkönyvek anyaga azonban azt mutatja, hogy az utasítástól a gyakorlatban többször eltértek, mert, bár az ügyek túlnyomó része valóban jobbágyok ellen itt indult földesúri per, kis számban jobbágyok által benyújtott kereseteket is — első fokon — felvett az úriszék.

A törvényt a közbirtokosok egyike, maga és a többiek nevében, mint magistratus hívta össze, minden esetben az uradalom központjába, Csejtére. Az úriszéket szolgáltató (impensens) közbirtokosok sora a jegyzőkönyvekben így következik: 1651—1656, 1660: Homonnai Drugeth György; 1665—1666,

¹ Közölve: M. Gazdaságtört. Szemle VI. (1899.) évf. 234. l. Tárgyunkra a rendtartás 21. pontja vonatkozik.

1672, 1677 : Homonnai Drugeth György özvegye, Esterházy Mária ; 1679—1681, 1686—1687, 1690 : Homonnai Drugeth Bálint. A felsorolásból hiányzó évekből perszövegeink nincsenek.

Az úriszék tárgysorozatán a felperes legtöbb esetben az összehívó magistratus. A többi közbirtokos közül Nádasdy Ferenc, Wesselényi Ádám özvegye, Drugeth Borbála és Drugeth János országbíró pereiről vannak jegyzőkönyveink. Arra nincs eset, hogy ugyanazt a jobbágyot több közbirtokos nevében állították volna bíróság elé, ami azt bizonyítja, hogy az uradalom és a rajta élő jobbágyság, az együttes igazgatás ellenére, tulajdonjogilag fel volt osztva a birtokostársak között.

Szövegeinkben az uradalomnak az alábbi — akkor Nyitra megyéhez, ma Csehszlovákiához tartozó — helységei szerepelnek : Časatkóc (Častkovce), Csejte (Čachtice), Hrachovistye (Hrachovište), Kosztolán (Kostolná), Krajna (Krajné), Leszété (Alsó- és Felsőleszété — Korytné, Podolie), Lestyén (Líešt'any), Miava (Myjava), Nagykosztolán (Velké Kostolany), Ó Tura (Stará Turá), Vágújhely (Nové Mesto nad Váhom), Vagyóc (Vadovce), Verbó (Vrbovce) és Visnyó (Višňové).

Pereink tárgya — néhány, jobbágyok közötti üggyől eltekintve — többnyire engedetlenség. Más uradalmakhoz viszonyítva nagyobb a száma a magistratus által tisztjeinek szidalmazása és bántalmazása címén indított eljárásoknak. A perekből az is kitűnik, hogy a széleskörű paraszti ellenállás megtörésére Csejtnél az úriszék elég hatástalan eszköznek bizonyult : a megidézett személyek a legtöbb esetben meg sem jelennek a tárgyaláson, a távollétükben kiszabott bírságok és egyéb büntetések ellenére változatlanul folytatják harcukat a földesúri elnyomással szemben. A XVII. században eluralkodó hallatlan szegénységen kívül a jobbágyok elszánt magatartása idézhette elő, hogy a század vége felé a közbirtokosok úriszéke lényegesen mérsékli szigorát, a kiszabott pénzbírságok csekélyek, gyakran egészen jelentéktelenek.²

Az 1651—1690. közötti időszakból fennmaradt csejtei jegyzőkönyvek eredetileg egy-egy ülés anyagát tartalmazó füzetekből állottak. Később a füzeteket egy kötetbe foglalták, mely az Országos Levéltár Kamarai levéltárában „Miscellanea no. 12. Urbarialia fasc. 1. Nro. 1374. Anno 1653.” jelzet alatt maradt fenn. A kötetben a perek időrendben következnek egymás után, az 1651. éveket (400—402. sz. pereinket) kivéve, melyek — helytelen sorrendben befűzve — a 161—166. lapokon találhatók.

A szövegeket túlnyomó részben latin nyelven fogalmazták, a tanúk vallomásait tartalmazó részek azonban többször magyar vagy szlovák nyelvek. A jegyzőkönyvek eredeti fogalmazványok, rendkívül pongyola nyelvezettel, sok helyen grammatikai hibákkal. Egyetlen esetkivételével³ sem aláírva, sem megpecsételve nincsenek. A kötet teljes épségben maradt ránk, szövegei sértetlenek.

² L. pl. a 462. sz. pert. A bírság összegének mérséklésénél, természetesen, az a körülmény is szerepet játszott, hogy a jobbágy egyébként esetleg elhagyta volna a telkét, elveszthetett volna az ingyen munkaerő.

³ L. az 1686. évi jegyzőkönyvet ; fent idézett perkötet 168—180. l.

400.

1651 augusztus 26, Csejte¹

A földesúr nyelvváltság kiszabását kéri egy jobbágyára és annak feleségére, a tisztartó szidalmazása miatt. Az úriszék az alpereseket, mivel a tárgyaláson nem jelentek meg, 4 forintra bírságolja.

Causa magistratus contra Martinum Hissouich et consortem suam Sophiam ratione dehonstationis et verborum illicitorum.

Pro domino A idem, qui in praecedentibus,² proponit taliter: Qualiter idem I non tam pridem praeteritis temporibus, nescitur unde moti,³ ex praeeconcepta malitia dominum provisorem, similiter et iudicem verbis illicitis et iniuriosis dehonstasset. Ob cuius contumaciam petit procurator eosdem in poena emendae linguae irremissibiliter convinci.

Non comparuit.⁴

Deliberatum. Propter non comparitionem et contumaciam convincitur in fl. 4.

O. Lt. Kamarai lt. Miscellanea no. 12. Urbarialia fasc. 1. „Nro 1374. Anno 1653.” jelzetű kötet, 162—162v. l.

401.

1651 augusztus 26, Csejte

A csejtei várnagy fiát egy jobbágy megverte. Az úriszék az utóbbit a földesúri hatalom megvetése s nemes elleni hatalmaskodás címén 20 forint bírságra ítéli. Ez összeg fele a földesúrén, fele a sértetté.

¹ Az úriszék tagjai: Iwanoczy Pál, Nyitra megye szolgabírája, Iwanoczy Miklós esküdt, Keószeghy Ferenc, Fogliar György, Jelen Mihály, Széles Mátyás, Arokhatj Miklós, Szenesy Ferenc, Tardy Gergely, Konczek János, Lovczanj Jakab nemesek, továbbá Simouich Miklós, Blonar Vencel, Szabo Ferenc, Karasz János és Szoblahowsky András jobbágyok. — A jegyzőkönyvből ezt s a 401. sz. alatti ügyet közöljük.

² Kosztolányi Ádám.

³ Az egyes- és többszám váltakozása hol csak az első, hol mindkét perbefogottra utal.

⁴ Ti. pars incattea, az alperes fél.

Causa nobilis Joannis Konczek, castellani arcis Cheytae, contra et adversus Joannem Dubecz ratione potentiarii actus in actione declarati.

Procurator A idem, qui in praecedentibus :¹ Qualiter idem I, nescitur, quibus ductus persuasionibus, nobilem filium Joannis Konczek, similiter Joannem, diris verberibus in publica pascuatione, nemini quidpiam damni inferentem, excepisset in grave praeiudicium nobilitaris praerogativae partis actoreae. Ob hoc, tanquam publicum violatorem, petit in poena in generali decreto expresse sancita irremissibiliter convinci.

I personaliter astans factum non negat.

Deliberatum. Quia I auctoritatem sui magistratus contempsit et nobilem personam verberibus affert, propter talem insolentiam et factum convincitur in fl. 20; medietas cedens domino terrestri, medietas autem laesae parti.

Uo. 163. l.

402.

1651 szeptember 27, Csejte¹

Nemes perel egy jobbágyot, aki — a kereset szerint — a várostól nyert tisztségével visszaélve, elfogta a felperes szolgáját, s ennek következtében az mind szekerében, mind munkájában kárt szenvedett. Az alperes tagad, de azt beismeri, hogy az esetnél jelen volt. Az úriszék a fenti címen s mivel nemesi szabadságot is sértett, fele részben a földesúrnak, fele részben a sértettnek fizetendő 20 forintra ítéli.

Causa nobilis domini Michaelis Jelenffy contra providum Nicolaum Szabo ratione negotii in actione specificati.

Pro A nobilis Samuel Kaczer cum nostris, praemissa protestatione dicit: Qualiter ante festum S. Pentecostes² in anno currenti I, nescitur, quibus ductus considerationibus, servitorem Joannem Horvath in libera ac pacifica via infra oppidum Czeytae cum curru et duobus bobus in negotio suo occupatum, cum aliis complicibus simili iuris via requirendis, incaptivasset, curru ac bobus praemissis sic in itinere relictis per certum temporis spatium adeo, ut in curru duarum rotarum damnum ac in suis aliis curis, domesticis laboribus percepisset, poenam contra violentos quosvis³ patrare solitos idem I non formidando. Ex parte itaque praemissorum expectaret iudicium.

¹ A „proponit” szó kimaradt.

² Az úriszék tagjai: Keőszöghy Ferenc, Fogliar György, Jelenffy Mihály, Konczek János, Arokhaty Miklós, továbbá Kuchinka János, Csejte város bírása és Kalniczky András, Blonar Vencel, Karasz János, csejtei esküdtek. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

³ Pünkösöd, ez évben május 28.

³ Ti. quasvis violentias.

I personaliter astans factum negat, se tamen praesentem esse affirmat.

Deliberatum. Quia oppidani iudices, iurati et communitas non eo fine officia conferunt, ut extra vocationem honestas personas laedere contendant, sed ut intra cancellos officii sui se contineant: hic I non habuit a iudicibus et iuris,⁴ ut honestis⁵ hunc A contra praerogativam nobilitatis offendisset servitoremque suum incaptivasset in libera ac publica via. Ideo propter talem insolentiam et factum convincitur I in vivo homagio, videlicet fl. 20; medietas cedat domino terrestri, medietas autem parti laesae.

Uo. 163—164. l.

403.

1653 március 1, Csejte¹

A földesúr perli jobbágyát, mert engedély nélkül nemesi telket szerzett, s ezzel távozását készítette elő. Bár az alperes a távozási szándékot tagadja, a bíróság „vakmerő cselekedetért” 20 forint élődíjon marasztalja el, és kezesek állítására kötelezi, hogy sohasem szökik el urától. A kezeséget két jobbágy vállalja, 200 forint erejéig.

Causa domini terrestris contra Andream Hyz ratione certi excessus.

Pro domino A nobilis Samuel Kaczerius proponit actionem: Qualiter proxime evolutis diebus, nescitur, quibus ductus rationibus, a familia Komarnyanskiana fundum certum alioquin nobilitarem citra scitum domini provisoris pro se comparasset per hocque a domino A discessum molitus fuisset.² Super qua ipsius infidelitate expectat iudicium.

I personaliter adstans non negat factum, asserendo illud, quod etiamsi pecuniam dederit pro fundo illo, tamen per hoc a domino suo discedere nollet, sed prout antea, ita et imposterum domino suo servire vellet.

Deliberatum est. Quia incattus proprio motu sineque praescitu et annuentia domini provisoris fundum quendam a familia Komarnyanskiana emere et pro se comparare attentavit, prouti ipsemet quoque factum coram iudicio non negaret, et per hoc ex iurisdictione domini sui terrestris discedere voluit, propter hunc ipsius temerarium ausum idem convincitur in vivo

⁴ Helyesen: iuratis.

⁵ Helyesen: honestum.

¹ Az úriszéket Biuolar János udvarbíró hívta össze. Tagjai voltak: Eny János, Arokhaty Miklós, Lovczanj Jakab, Nyitra megye esküdtje, Podhragyay János, Jelenffy Zsigmond, Kopitlansky Kristóf, Szenyeszy Ferenc, Levey János, Konczek János, valamint Csejte város bírása és esküdtjei. — A jegyzőkönyvből ezt s a 404—406. sz. alatti ügyeket közöljük.

² A földesúr tehát csak az engedélykérés elmulasztása s szolgálatának elhagyására való törekvés címén tesz panaszt — nemesi telek szerzése ugyanis a jobbágyi kötelék lazítására, sőt megszüntetésére vezethetett —, a jobbágy tulajdonszerzési jogát azonban még nem vitatja. A paraszt birtokképtelenségének elve (incapacitas) a XVIII. század folyamán alakult ki, s teljes kíméletlenségében a század közepétől került alkalmazásra.

homagio fl. 20 faciente, domino suo terrestri deponendo. Interim tamen idem sufficientes fideiussores pro se ponere tenebitur, quod imposterum nunquam ad talem ausum accedere vellet.

Illo die statuit fideiussores providos Joannem Karasz et Mathiam Lago idque in fl. 200 immediate in bonis ipsorum exequendis.³

Uo. 16—17. l.

404.

1653 március 1, Csejte

Nemes azzal vádol egy jobbágyot, hogy az társaival együtt kertjéből fűzfákat vágott ki és csűrének ajtóiról deszkákat lopott. Az úriszék a késve érkező alperest előbb — távollétében — makacsság címén megbírságolja, majd — beérkezése után — ügyét újra tárgyalás alá veszi. A jobbágy azzal védekezik, hogy övé volt a fűzfa, a deszkalopást pedig jagadja. Az úriszék elrendeli annak megállapítását, kié volt a fűzes; ha a nemesé, úgy az alperes és társai 20—20 forintot fizetnek. A deszkalopás ügyében a jobbágyot tizenkettőmagával leteendő esküre utasítják.

Causa egregii Daudis Földesy¹ contra providum Joannem Martissowych ratione violentiae.

A personaliter astando proponit actionem: Qualiter superioribus temporibus, in anno videlicet 1651, die vero 30. Januarii praefatus I, nescitur, quibus ductus rationibus, assumptis secum providis Andrea Oczenass et Nicolao Augustin in et ad hortum ipsius A in possessione Leszete et comitatu Nittriensi existente habitum malitiose irruendo, ibidem salices enatas succidisset et per hoc damnum sibi intulisset potentia mediante. Item in anno 1649. die 8. Januarii idem ipse I, simili temeritate ductus, eundo ad domum et curiam nobilitarem eiusdem A, abinde ex foribus horrei primum sex asseses, postmodum tres asportasset nocte silenti et intempesta. Ob hunc itaque utrumque actum potentiarium petit contra I iudicium.

Pro I nemo.

Deliberatum. Exquo I contumacia ductus, licet ter de more solito proclamatus, tamen coram iudicio non compareret, proinde idem convincitur in onere non venientiae fl. 4 faciente.

Causa generosi domini Davidis Földesi contra Joannem Marcisowich ratione violentiae.²

³ Utólagos bejegyzés, a szöveg végéhez folyamatosan kapcsolva.

¹ A felperes a Nyitra megyei Leszétén élt birtokos nemes család tagja.

² A per folytatása ugyanott, az alperes beérkezése után.

Et pro eodem³ egregius dominus Joannes Fejérvári cum nostris in superiori levata, sede videlicet illustrissimi domini comitis exhibitas actiones pro repetitis habendo, petit ut in eadem, iudicium.

I personaliter astando ad primam actionem: Se nullam commisisse violentiam, quia salices praetensi ipsius I et non A fuissent, quare peteret se absolvi. Quantum vero ad alteram actionem, per omnia negat.

A dicit ex parte primae actionis et dicit locum patratae violentiae suum fuisse. Quantum vero ad secundam actionem, ubi simplici negativa usus fuisset, petit eidem secundum homagium ipsius iuramento⁴ imponi.

A cum protestatione: Exquo idem personaliter adstans I instantiam suam seu fundum minime ad se pertinere comprobare potuisset, ideo petit actionem suam admitti. Quantum vero ex parte secundae actionis, siquidem idem personaliter adstans I purgam iuxta postulata idem⁵ A ultro acceptasset, in eo inhaeret instantiae suae.

Deliberatum est. Quoad primam actionem, exeant possessionis Leszthae iudices et iurati intra quindenam ad faciem dicti horti, ubi si compertum extiterit ipsius A esse hortum ac memoratum salicetum: eo facto I unacum assumptis in actione specificatis, seorsim in fl. 20, in duabus domino terrestri, in tertia vero parti A cedentibus, convincitur. Pro quibus assumptis idem I satisfactionem quoad praemissam poenam ex bonis suis praestare tenebitur. Si vero in partibus liquidum extiterit salicetum I proprium esse, simpliciter absolvitur. Quantum ad alteram causam, etsi I iuramentum iuxta homagium suum super negativa actione praestandum ultro acceptasset, tamen ex gratia sedis iurabit duodecimamet manu coram iudice et senatu oppidi Cheithae intra quindenam. Ea⁶ si praestiterit, absolvitur, alioquin in fl. 20, in duabus pro domino terrestri, in tertia parti laesae convictus pronuntiatur.

Uo. 18. és 21—22. l.

405.

1653 március 1, Csejte

A földesúr keresetére, hogy a perbefogott jobbágy a miavai irtványokon a tilalom ellenére bort mért ki, a jobbágy az úriszék előtt azt feleli: „Nem igaz”. Ezért, széksértés címén, 20 forintra bírságolják. A borkimérést illetően harmadmagával tisztító esküt kell tennie.

* Causa magistratus contra Fridericum Janussowich ratione certi excessus.

³ A (actore).

⁴ Helyesen: iuramentum (negyvened magával leteendő tisztító esküt).

⁵ Helyesen: eiusdem.

⁶ Helyesen: quod.

Procurator domini A proponit actionem :^a Kterak timito pominulimý časý, newim odkud gsuce pohnutý, na kopanicžoch migavskich wino ssenkowatj začal^a protý ssenku panskemu, za kterižto geho exces prawa žada.¹

I personaliter astando dicit : že nený prawda.²

I³ protestatur super iniurioso verbo. Super actione, violatione sedis petit iudicium.

Deliberatum est. Exquo idem personaliter adstans I contra sedem illustrissimi domini comitis verba iniuriosa proferre veritus non fuisset, ideo convincitur in poena violationis sedis, videlicet fl. 20 domino terrestri cedentibus. Quantum vero ad actionem, respondeat directius.

I negat simpliciter et provocat sese ad testes.

A protestatur super simplici negativa submittitque iuramento in talibus observari solito.

Deliberatum est. Exquo idem personaliter astans I factum in actione denotatum de simplici et plane negasset, ideo intra terminum quindenae tenetur sese tertiamet manu expurgare ; alioquin in domini A acquisitione convincetur coram iudice Cherthensi.

Uo. 19—20. l.

406.

1653 március 1, Csejte

Két jobbágyasszonyra kér büntetést az úr, mert tisztartója és egy hajdúja becsületét sértő hírt terjesztettek. Az egyik asszony a hír forrásaként egy harmadik személyt nevez meg, aki azonban tagad. Az úrszék az utóbbit tisztító esküre utasítja; ha ezt leteszi, a rá hivatkozó asszony nyelvváltság címén 40 forintot fizet, ellenkező esetben ő tartozik a nyelvváltsággal.

* Causa magistratus contra Catharinam Rogkowa et uxorem Joannis Hricz, Dorotheam Gregorowich ratione infra denotandi negotii.

Pro domino A idem ut supra,^a dicit : Kterak timito pominulimý časý astantes I newim odkud gsuce pohnutý o drabawj Gurawý Szlezakawý mluwilý, žeby od panskeg piwnice kluče mel, á žeby tam chodil, kdýbý chtel, což ponewadž redundaret in dominum provisorem et dominum A,¹ expectaret iudicium.

¹ A szláv szöveg magyar fordítása : Miszerint ez elmúlt időkben, nem tudni, honnan indíttatva, a miavai irtványokon bort kezdett árulni az uraság kocsmájával szemben, mely bűnére ítéletet kér.

² Magyarul : nem igaz.

³ Helyesen : A.

^a Az eredetiben itt vessző van.

¹ Magyarul : Miszerint ezekben az elmúlt időkben a jelenlevő vádlottak, nem tudom, mitől indíttatva, Szlezák György poroszlóról azt mondták, hogy az urasági pincéhez kulcsai vannak, és akkor ment be oda, amikor akart, ami sértő a tisztartóra s a földesúrra nézve.

^a Az eredetiben itt pont van.

Prima I personaliter astando dicit se audivisse ab altera I, altera vero I dicit se audivisse ab Andrea Hiss. Andreas Hiss simpliciter negat sese dixisse.

A protestatur super praemissis responsionibus partium. Et quia caedem I per modum qualificatae responderent se audivisse a memorato Andrea Hiss, ipse vero simpliciter negaret, ex parte cuius expectaret purgationem tertiamet manu. Quantum ad ipsas I factum non negantes, expectaret iudicium, non enim iisdem licuisset etiam ab alio audita promulgare et sic in periculum tam dominum provisorum, tam iam dictum satrapam honoris ac existimationis trahere. Quare petit, ut supra.

Deliberatum est. Siquidem personaliter astans Dorothea Gregorowich actionem domini A non negasset, verum ex ore personaliter astantis Andreae Hiss audivisse assereret, quod et idem Andreas Hiss coram iudicio personaliter astans de simplici et plano negasset, tenebitur sub tempore quindenae tertiamet manu sese expurgare in curia domini comitis praesentiaque iudiciis huius loci. Qui si se expurgaverit, absolvetur et eadem Dorothea Gregorowich in poena emendae linguae vincetur, videlicet fl. 40. Si vero sese non expurgaverit, praevia poena aggravatus erit, ipsa vero absolvetur.

Uo. 20—21. l.

407.

1653 június 11, Csejte¹

A földesúr Verbó egész lakosságát perbe fogja, mert rosszul művelték meg csejtei szőleit. Az úriszék a helyszíntre kiküldött csejteit esküdtek vallomásából igazolva látja a keresetet, ezért a munka felügyeletét elhanyagoló vincellért 12 forinttra, a munkában résztvett verbóiakat fejenként 2 forinttra ítéli. Újabb esetben ennek kétszeresét fizetik.

* Causa domini terrestriis contra iudicem et universos subditos oppidi Verbo.

Pro domino A nobilis Samuel Kacerius proponit actionem: Qualiter I, nescitur, qua ex ratione, erga quasvis commissiones domini provisoris inobedientes sunt, vineas in promontorio Csejthe ipsius domini A male excolunt, adeo, ut domino A non solum damnum, verum etiam contemptus emergat, super quo eorundem excessu expectaret iudicium. Et quidem quoad prius, siquidem commissiones domini provisoris multam fl. 40 in se comprehendant,

¹ Az úriszékot az uraság nevében Bivolar János udvarbíró hívta össze. Tagjai voltak: Lowčany Jakab, Nyitra vármegye esküdtje, Arokhaty Miklós, id. Ény János, Szenyessy Ferenc, Földessy Dávid, Bada György, Kubačka János, Molčiczky János, Jelen Mihály, továbbá Csejte város bírása és esküdtjei. — A jegyzőkönyvből ezt és a 408—409. sz. alatti ügyeket közöljük.

nihilominus tamen idem I idem faciunt, quod ipsis placet, et non id, quod ipsis committitur, ideo ut supra.

In persona I Michael Kramar:⁴ Ponewadž richtar na roskaz pana urednjka wždyczky wiprawuge dobrych robotnjkow yak do winohradow tak na gine roboty, a pri tych robotnjkoch y wynezur bywa, negsme wssetczy pričina, gestli ktery czo zle roby, a tak my ani nechczeme se sudit bud s panom, y bud s panom urednjkom, než zadame radegj ochranya a milosrdenstwy.²

A inhaerendo prioribus dicit replicam plane nullius vigoris esse, ideo petit ut supra.

Deliberatum est. Ex fassione iuratorum oppidi Czejthe (quos dominus provisor pro revisione facti emisisset) apparet dictos I non exiguum damnum circa culturam vinearum intulisse, curatorem etiam vinearum non operarios sed tabernas curasse.³ Ideo idem vinitor, Stephanus Bobek convincitur in fl. 12, reliqui vero, quotquot fuerunt operarii, singuli singillatim convincuntur in fl. 2. Si in futurum in eo facto tam negligentes comperirentur, convincantur singuli in duplo.

Uo. 24—25. l.

408.

1653 június 11, Csejte

Jobbágy, az uraság bormérési jogának megsértésével, saját borát árulta. Az alperes tagad: ajándékba kapott bort fogyasztott barátaival. A földesúri előjogba ütköző cselekedet címén 6 forintra ítélik.

Causa eiusdem¹ contra Valentinum Kozarik ratione intus denotandi negotii.

Pro domino A idem, qui in priore, proponit: Qualiter hisce proximis diebus, nescitur, quibus ductus rationibus, I temerario ausu in praeiudicium domini A ac educilli in possessione Mijawa in rationem eiusdem domini A deservientis vinum educillare praesumpsisset. Ob quem eiusdem excessum exspectaret iudicium.

I personaliter astando dicit, se non per formam educilli id fecisse, verum illud vinum a genero sibi dono datum cum aliis amicis tantum consumpsisse. Quare petit absolvi.

² Magyarul: Mivel a bíró a tisztartó parancsára mind a szőlőkbe, mind pedig más munkákra mindig jó munkásokat küldözget ki, és ezeknél a munkáknál a vincellér is ott szokott lenni, nem mi mindannyian vagyunk az okai annak, ha valaki valamit rosszul dolgozik, és mi így ezt nem is akarjuk eldöntetni sem az ispánnal, sem a tisztartóval, hanem inkább oltalmat és irgalmat kérünk.

³ Hogy a vincellérnek is nem a munkásokra, hanem az ivásra volt gondja.

⁴ Az eredetiben itt vessző van.

¹ Domini magistratus.

A petit in instanti doceri qualificatam, alioquin petit iudicium vel ex eo, siquidem dominum provisorem cum plurimis requisivisset, quatenus praemissus excessus eidem concederetur.

Deliberatum est. Ex eo, quod I contra praerogativam domini sui terrestri ausus est proprium vinum educillare, convincitur in poena fl. 6.

Uo. 25. l.

409.

1653 június 11, Csejte

A tisztartó bírság alatt kiadott tilalma ellenére pünkösdi ünnepén nagy lakmározást csapó, táncoló verbói jobbágyokat az úriszék fejenként 6 forint bírságra ítéli.

* Causa eiusdem domini A contra certos iuvenes Verbovienses in certa signatura exhibitos ratione intus denotatorum.

Pro A ut supra etc.: Kterak na den Swateho Duchu tito I spolu z ostatnjmi towarissi swymi, simili via iuris requirendis, opowrhnuce statuta wchnosti sweg, proti wssem tem, kterykolwek neradne tancze wikonawali, iam in dicto termino^a tanecz welike, k tomu hrozne žradlo spusobyli, takže odtud y welika bitka znikla, ponewadž pak proelio factu I poenam sancitam incurrerunt, žada, aby seorsim et singillatim na sstiridczeti zlatych byli pokutowanj.¹

I personaliter astantes :^b Matthias Wrljk, že netanczowal w nedelu, než w pondelek.² Nicolaus Bielko negat se duxisse choreas, verum saltem spectatorem fuisse. Pater Georgii Kurtiss pro filio incarceratus nihil scit de praemissis. Reliqui duo absunt.

A protestatur super responsionibus I. Quoad primum : ex confessatis eius expectat iudicium. Quoad alterum : faciens et consentiens eadem poena afficiendus. Ad tertium : cum tempore incaptivationis pater tertii I, ne incaptivaretur, eundem fuga consulendum sibi consulisset, per hoc eundem I culpabilem reddidisset ; ideo merito convincendus. Quartum et 5. peteret proclamari ; si non comparuerint, iudicium.

Deliberatum est. Ponewadž znama byla zapowed panow uradnjkow yak starssjm tak mladenczom^a strany prowazenj takowych tanczow swatodussnych sub poena, protož kterykolwek proti takoweg zapowedi byl tam

¹ A szöveg szó szerinti fordítása : Miszerint pünkösdi ünnepén ezek a vádlottak társaikkal együtt, akik ellen hasonló bírói úton kell eljárni, uraságuk statutumait megvetve, mindezek ellenére, egyesek illetlen táncot jártak ; már az említett időben nagy táncot és hozzá szörnyű zabálást vittek végbe annyira, hogy ebből nagy verekedés is keletkezett. Mivel tehát a verekedés előírt büntetésére méltókká lettek, kívánja, hogy külön-külön 40 Ft-ra büntetessenek.

² Magyarul : Hogy nem vasárnap táncolt, hanem hétfőn.

^a Az eredetiben itt vessző van. ^b Az eredetiben itt pont van.

pri tom tanezy bud starssy z gospodarow, bud z mladencow, geden kazdy bude convincuvany na pana in fl. 6.³

Uo. 28—29. l.

410.

1654 március 21, Csejte¹

Verbó népét engedetlenség címén paprika beszoigáltatására kötelezik.

Causa magistratus contra iudicem et subditos Werbovienses ratione inobedientiae.

Pro domino A idem, qui in superiore, dicit: Qualiter ad saepissimas commissiones et requisitiones substituti post fata provisoris, quatenus I quercus pro necessitate A in allodium Cseitense advehere non praetermitterent, ipsi vero I contumacia ducti extra unicum, quercum advehere praetermiserunt, evidenti praecudicio domini A et damno manifesto. Super qua ipsorum inobedientia expectat iudicium.

I in persona astantes dicunt se tales quercus non teneri praestandos advehere, exquo ipsi superinde a domino illustrissimo haberent speciale privilegium, quod etiam in documentum producunt.

A protestatur super responsione eorum. Quantum ad privilegium productum, illud intentionem ipsorum non stabilit, siquidem eodem essent abusi, quo in casu revocat se ad partis 2. tituli 12. paragrapho sexto perexpressam² rem, ideo expectaret iudicium, praesertim cum specialiter de praetensa exemptione nulla mentio haberetur in privilegio.

Deliberatum est. Ex recognitione quorundam dominorum iudicium appareret manifeste praefatos I teneri praestare advectionem talium quercorum. Siquidem neque privilegium per eosdem productum eosdem enodaret, convineuntur itaque ob talem inobedientiam singuli eorundem in una libra piperis domino suo terrestri pro culina irremissibiliter desumenda. Quia vero unus eorundem obediens repertus est, ille sine poena absolvitur.

Uo. 34. l.

³ Magyarul: Mivel ismert volt a tisztartó tilalma mind az öregebbek, mind az ifjak előtt, mellyel büntetés terhe alatt tiltja meg az ilyen pünkösdi táncokat, ennek következtében, bárki volt is e tilalom ellenére a táncoknál, akár öreg gazda, akár ifjú, mindegyik 6 Ft-on marasztaltatik el az úr javára.

¹ Az úriszéket a földesúr rendeletére Szyksszay Mátyás hívta össze. Tagjai voltak: Ochkay Ferenc, Ochkaj Zsigmond, Branik András, Lowchany Jakab, Podhradgjai András, Szeniessi Ferenc, Bada György, Unghuay István, Szentbenedeki István, Földessy Dávid, Mottko János, Marssowskj Mihály, Jelenfi Mihály, továbbá Csejte város bírása és esküdtjei. — A jegyzőkönyvből ezt s a 411. sz. alatti pert közöljük.

² Javított, bizonytalan olvasású szó. — Az idézett jogszabály szerint a felség-sértés, illetőleg hűtlenség bűnébe eső elveszti kiváltságait. A perbefogottak által elkövetett, itt ürügyül használt állítólagos visszaélés tehát nem ad elegendő alapot e § alkalmazására, a kiváltság ily címen való megsemmisítésére.

411.

1654 március 21, Csejte

Az uraság udvarbírája és vincellérje törvényt kér egy jobbágyra, aki a verbói bíró előtt őket gyalázkodó szavakkal illette. Az úriszék a perbefogottat a tanúk terhelő vallomása alapján a két felperessel szemben 40, illetve 20 forint nyelvváltásra ítéli. Egy másik jobbágyot, aki az úriszék előtt a vincellér felé fenyegető mozdulatot tett, széksértés címén 12 forintra büntetnek

Causa generosi domini Matthiae Szikszay et Stephani Bobek contra Nicolaum Pusskar ratione infra denotandi negotii.

Pro domino A utroque nobilis Samuel Kaczer dicit: " Qualiter hisce proximis diebus, posteaquam Stephanus Bobek apud iudicem oppidi Verbo certum negotium proposuisset, nescitur, quibus ductus rationibus, I contumeliosis et deonestatoriis verbis affecisset: aby was kat obesil y s panom Syksaim.¹ Super quibus pro utroque seorsim et singillatim expectat iudicium.

I personaliter astando negat omnia.

Pro A Stephano Bobek, in quantum fieri poterit, quoad praemissa statutit testes, quos petit examinari.

Primus testis Georgius Trebeticzky, pro tunc iudex oppidi Werbo, iuratus, examinatus fassus est: že slyssal gest, Pusskar Miklossowich kdy rekel Stephano Bobek, aby te kat obesil spolu y s twim Syksaim.²

Secundus testis Michael Kowačž, iuratus, examinatus, per omnia fassus est, sicuti praecedens testis.

Deliberatum est. Ex fassionibus testium coram iudicio examinerum constaret manifeste in actione denotatum I talia verba inhonesta contra dominos Sikszay et Stephanum Bobek,³ ex eo convincitur contra eundem dominum Sikszaj, tanquam locumtenentem domini terrestris, in emenda linguae fl. 40, contra Stephanum Bobek autem in fl. 20; florenos videlicet 40 soli domino Szykszay cedendos, convictio vero contra Stephanum Bobek in duabus domino terrestri, in tertia vero parti laesae adiudicatur persolvenda.

Pro domino comite nobilis Samuel Kaczer solenniter protestatur contra Georgium Ssjerka, quod ipse, nescitur, quibus ductus rationibus, coram facie sedis gestu certo minatus ipsi iudici fuisset et Stephano Bobek, super quo expectaret iudicium.

I personaliter astans non negat factum.

Procurator domini comitis protestatur de confessatis et petit iudicium.

¹ Magyarul: Hogy akasztana fel a hóhér Szikszay úrral együtt. (Bobek István vincellér a 407. sz. a. közölt perben is szerepel.)

² Magyarul: Hogy hallotta Puskár Miklóst, amikor mondotta Bobek István-nak, hogy akasszon fel téged a hóhér a te Szikszayddal együtt.

³ Dixisse, e szó kimaradt.

⁴ A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

Deliberatum est. Siquidem I coram facie sedis certo gestu non est veritus minas contra Stephanum Bobek proferre, ideo convincitur in fl. 12, domino terrestri persolvendis irremissibiliter.

Uo. 34—35. l.

412.

1654 május 22, Csejte¹

A rablás, útonállás miatt úriszék elé állított vádlottat, minthogy a rablott tárgyakat nála megtalálták, s a tanúk ellene vallanak, kivallatásra és halálra ítélik. A kivégzés módja a tortura eredményétől függ: ha az elítélt megmarad eddigi vallomása mellett, úgy fejét veszik, ha a kínzás során további bűncselekményeket is beismer, keréketörök.

Causa domini magistratus contra Nicolaum Ghakho praedonem.

Et pro eodem domino magistratu egregius dominus Stephanus Doboly praemissa solenni ac generali iuris protestatione proponit contra eundem taliter: Qualiter idem supranotatus praedo postposito Dei ac hominum timore mercatorum ac aliorum quorumlibet itinerantium fortunis insidiatus, domos similiter rusticorum invadendo, spoliando, depraedando veritus minime fuisset, quod ex propria oris etiam fassione clarum evaderet resque apud eundem adinventae eundem I manifeste adinsimularent. Ex eo, ne praemissi actus eiusdem nefarii impune transeant et ne alii quoque ab eodem exemplati ad similia enormia flagitiosaque crimina perpetranda sese temere opponere praesumant, quin potius poenalis eiusdem afflictio alios quoque a similibus excessibus patrandis terreat caeterisque terribile transeat in exemplum, pro praemissa spoliatione, depraedatione iuxta iura regni, signanter autem par. 1. tit. 25., item anni 1563. art. 28. et anni 1625. art. 23. et alibi passim,² eundem I iuxta praecitatum titulum palo aut rota cum debita ac finali executione adiudicari³

I personaliter astans negat se cuiquam aliquid mali intulisse; consocium tamen per triduum fuisse latronum.

A protestatur de confessatis et pro informatione dominorum iudicum statuit testem, ex cuius fassione apparebit eundem fuisse publicum praedonem.

¹ Az úriszéket Szikszay Máttyás hívta össze. Tagjai voltak: Branyk András, Fitter György, Lovczany Jakab, Podragiay András, Jelenffy Mihály és Zsigmond, Variny Gáspár, Eny János, Liptay Ferenc, Szenyessy Ferenc, Kopitlanszky Kristóf, Motoko János, továbbá Csejte város bírái és esküdtjei. — Az úriszék jegyzőkönyvéből ezt s a 413—414. sz. alatti ügyeket közöljük.

² A törvényhelyek idézése nagyon pontatlan: hogy a rablók karóbahúzással vagy keréketöréssel büntetendők, erről a Hármaskönyv I. r. 15. címe szól; az 1563. 28. tc. általában a gonosztevők megbüntetésére vonatkozó korábbi törvényeket újítja meg, az 1625. 23. tc. pedig elírás a teljesen idevágó 1625. 13. tc. helyett.

³ A fenti „proponit” szó ide is vonatkozik.

Testis primus Nicolaus Moczeko de possessione Miova : de interrogatis nihil sibi constare, praeterquod suprascriptum incattum inter praedones invenissent, quando captus est.

Secundus testis Catharina, consors Nicolai Oreska de possessione Miova, fassa est sub iuramento sibi bene constare, quod in actione specificatus praedo veniendo in domum suam more praedonico vestimenta ipsius abstulisset cum pluribus complicibus suis maritumque suum torquere voluit.

Deliberatum est. Tam e propria ipsius I oris fassione, quam etiam ex testimonio duorum testium manifestum evadit praefatum I per triduum fuisse cum praedonibus et praedam exercuisse cum illis, propter quod suum scelus primum et ante omnia pro eliciendis sociis et sceleribus suis torturae subiicietur, tandem iuxta fassionem suam, si plura fatebitur, rota punietur, sin vero in moderna fassione acquieverit, capite plectendus adiudicatur.

Uo. 36 — 37. l.

413.

1654 május 22, Csejte

Jobbágyteány az úriszék elé állíttatja a legényt, ki őt elcsábitotta s teherbe ejtette. Az — egykorú jog szerint bűnügynek minősülő — perben a letartóztatott vádlott azzal védekezik, hogy a galgóczi vásár miatt nem tudott tanúkat állítani; e címen perhalasztást kér és kap. Az újabb tárgyaláson a felek ítélethozatal előtt egyezsége lépnek: házasságot kötnek egymással.

Causa providae Catharinae Simouih contra Martinum Slysz ratione deflorationis suae.

A personaliter astando dicit : Qualiter proximis hisce temporibus I multis persuasionibus sibi persuasisset, quatenus instantiae suae ad stuprum tendenti sese accommodaret, id quod, victa A multis persuasionibus,¹ ob quem eiusdem actum, cum omnino subsecuta esset etiam inpraegnatio, expectaret iudicium.

Pro I generosus Dominus Stephanus Doboly solenni praemissa protestatione, ne videatur in praesentem terminum ac actionem A quovismodo consentire, verum, ut sibi liceat de omnibus agere, petit praesentem terminum ex eo in aliud commodius differri, quod nimirum idem I ob nundinas Galghocienses² testes pro sui innocentia adducere nequivisset, quo adepto paratus I in termino per dominum provisorem praefigendo absque ulla dilatione et exceptione tali quali per omnia respondere, vel ex eo etiam, quod causa praesens esset criminalis.

¹ A mondat szerkezet hiányos, az állítmány — pl. subsecutum esset — kimaradt.

² Galgóc, Nyitra m. — Hlohovec, CsSz.

A dicit: Postulatio dilationis praesentis termini nulla est, sat enim convenientiam temporis habuit pro convocandis suis testibus, quia cum³ ante nundinas Galghocienses certificatio praecessisset. Ideo petit, ut iudicialiter moneatur ad meritoria. Et quia coram iudicio iniuriose locutus fuisset,⁴ expectat etiam iudicium.

Deliberatum est. Ex rationibus per procuratorem I allegatis ac aliis etiam accessoriis causa praesens iudicialiter in alium competentem terminum differtur, ita tamen, ut idem I in vinculis detineatur interea temporis, iudicium recepturus cum violatione sedis.

[A per folytatása uo. 1654. június 25-én:]⁵

Causa providae Catherinae Simowich contra Martinum Szliz ratione deflorationis.

A personaliter astando inhaeret propositae in priori termino actioni ac authenticatis testimoniis contra eundem I, additio eo siquidem adhuc unum testem pro liquidatione sui institutionis, eundem etiam petit examinari⁶ et ut supra.

Pro I idem, qui in priori termino, ne videatur etiam nunc in actionem A quovis modo consentire, cupit actionem contra se erectam ita edoceri,⁷ quod nimirum ab eodem I eadem A fuerit inpraegnata, alias de plano et simpliciter absolvi et petit pro informatione sui perlegi literas.⁸

A dicit: pro ratione ipsius casus ad facti evidentiam ex propriis circumstantiis elucidari poterit veritas; nec eo praetermisso, postquam delibatio ex parte violationis sedis cum suo principali⁹ in praesentem terminum relegata fuisset, ideo ex parte eiusdem etiam expectaret iudicium.

Partes ante latam finalem sententiam accordarunt et in matrimonium consenserunt.

Uo. 40—41., 46. l.

³ A „quia” szó után a „cum” felesleges.

⁴ A szövegből nem tűnik ki, hogy a vádlott ügyvédje mivel követte el a sértést. Előbbi válasza, ahogy azt a perjegyzőkönyv megörökítette, ilyen kifogásra nem ad okot.

⁵ Az úriszék ülésén ez alkalommal résztvett bírák névsorát l. a 415. sz. per l. jegyzetében.

⁶ Keresetének megvilágítására (bizonyítására) még egy tanú kihallgatását kéri. A mondat szerkezet itt is szabálytalan.

⁷ A vádat abban az irányban kívánja bebizonyíttatni, annak bizonyítását kéri.

⁸ A sértett előző replikájában említett tanúkihallgatási jegyzőkönyvet.

⁹ A főüggyel — magával a keresettel — együtt.

414.

1654 május 22, Csejte

Tolvaj asszony és férje perében, kik faluról-falura járva sorozatos lopásokat követtek el, az úriszék az asszonyt az uradalom területéről kivesszőzésre és kitiltásra ítéli, Ha férjével együtt valaha visszatérne, felakasztják. (A férfiről az ítélet nem rendelkezik. az ő büntetése, úgy látszik, csak a kitiltás.)

Causa contra Annam Dobravodczkam et maritum eiusdem Joannem Spanko tanquam publicos fures.

Homo magistratus proponit et petit contra eosdem iudicium ex eo, quod iidem postposito Dei ac hominum timore in manifestum scelus et publicum contra iura regni, signanter part. 2. tit. 25. contra fures expressum,¹ de pagis in pagos grassando clam res, quaecunque coinciderent, auferre non formidarent, quod ex propria eorundem etiam fassione manifeste eliceretur. Peteret itaque eosdem iure praecitato iuxta demerita eorundem puniri et e consortio incolarum exterminari, quod submitteret iudicio dominorum convocatorum.

I personaliter astans fatetur ipsam et publicam esse vulgo kminkam.²

Deliberatum est. Ex propria incattae oris fassione manifestum evadit victum suum furtim quaesivisse et per hoc multis bonis hominibus nocuisse. Ideo decernitur ipsi, ut hinc ex bonis Cheytensibus virgis caesa per tortorem³ educatur, nec amplius aliquando in praefatum oppidum aut alia bona Cheytensia revertatur. Quae si una cum marito suo aliquando in praefatis bonis deprehensa fuerit, tandem patibulo adinstar aliorum furum adjudicatur.⁴

Uo. 41—42. l.

¹ A földesúri hatóság képviselője — mint más perekben is láttuk — ismét hibásan idézi a Hármaskönyvet: a tolvajok felakasztásáról az I. r. 15. c. rendelkezik, a II. r. 25. c. egészen más tárgyú.

² A szlovák szó jelentése: tolvaj nő.

³ Hóhér által.

⁴ A feudális büntetőjog szerint nőket nem volt szokás felakasztani, velük szemben általában más kivégzési módokat alkalmaztak (Magyarországon többnyire az enyhébb büntetésnek tekintett lefejezést). A fenti ítéletet az elítélt notórius tolvaj volta magyarázhatja.

415.

1654 június 25, Csejte¹

A földesúr perbefogatja a szomszéd uraság jobbágyait, akik Verbón vásárolt lovaikkal hazatérőben, elkerülték az ő Vagyócról Kosztolnára helyezett vámját; ezért az átsempészett lovakat magának követeli. A jobbágyok arra hivatkoznak: nem ismerték a vám új helyét. Az úriszék, bár a csempészárut rövid úton el szokták kobozni, az ügy elintézés módját az udvarbíró tetszésére bizza.

Causa domini terrestris contra certos subditos illustrissimi domini comitis Joannis a Rothal² ratione negotii infra specificandi.

Pro domino A generosus dominus Samuel Kaczerius proponit: Qualiter hisce diebus modernus I cum altero, cum duobus equis in oppido Verbo emptis, tributum telonii in possessione Vagyocz, pro nunc pro commodiate teloniatoris in Kosztolnam translati, a praemissis duobus equis et personis suis administrare intermisissent, quin profugi usque ad possessionem O Tura profecti, ubi etiam eorundem equi deprehensi fuissent. Peteret itaque ex praemissa ratione tales equos domino suo principali adiudicari.

I unus, Pavel Pykur, personaliter adstando dicit nihil se tale commisisse, quo isti poenae declaratae subiici deberetur, nam ex informatione aliorum, qui dicebant eidem alibi esse telonium, putabat fore illic, quo profectus fuisset; quare, cum ignorantia simplex excuset a peccato, petit sibi equos restitui cum enodatione sui.

Deliberatum est. Quamvis de iure etiam absque revisione iuridica tales in amissione mercium eo facto convinci soleant, tamen ob specialis conservationis vicinitatis causa res totaliter recidit ad discretionem et dispositionem generosi domini Mathiae Sixay: sua dominatio, quod placet, faciat circa praemissa.

Uo. 46—47. l.

¹ Az úriszéket a földesúr rendeletére Szikszay Mátyás hívta össze. Tagjai voltak: Lowcani Jakab, Podhradsky András, Arokhaty Miklós, Volphius János, Eny János, Liptay Ferenc, Füldesi Dávid, Mottko János, Variny Gáspár, Bada György s mások, továbbá Csejte város bírójá és esküdtjei. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert s a 413. sz. ügy folytatását közöljük.

² Gr. Rottal János, br. Rottal János Jakab és Thurzó Mária fia, 1661—1673. között I. Lipót teljhatalmú magyarországi megbízottja; birtokai a Vág bal partján fekvő Temetvény várához tartoztak.

416.

1654 december 10, Csejte¹

A földesúr egy jobbágy megbüntetését kéri, mert az kecskéit az urasági erdőben legeltette, s az őt a tilosra figyelmeztető erdőőrt megverte. Az alperes, állítása szerint, csak a cserjésben legeltetett, botját az erdőőrrel szemben önvédelemből használta, s vele azóta ki is egyezett. Hatósági személy megsértése címén elődíjon, 20 forintot marasztalják el.

Causa illustrissimi domini comitis, domini Francisci de Nadasd contra Joannem Simoniech ratione verberati Andreae Blanar silvarum custodis.

Pro domino A idem, qui in priori, cum eiusdem, actionem proponit: Qualiter hisce diebus,² nescitur, quibus ductus rationibus, memoratum subditum domini A in prohibita³ silva irruendo, baculo prae manibus habito ad caput gravi ictu ad copiosum livorem percussisset, poenam violentiae, simul etiam edicti: ne in silvis capras liceat pascere, incurrere non formidando. Ex parte itaque utriusque expectat iudicium.

Pro I parens ipsius, Joannes similiter Simoniech: Quod dum idem I in dumetis communibus capras suas pavisset, Andreas Blanar, a parte ipsius constitutus existens, dicebat eidem, cur in silvis prohibitiis pecora pasceret; qui dum respondisset, quod non in silvis, verum in dumetis pasceret, mox tandem idem Andreas Blanar dictum ad lites provocasset. Qui postquam ex loco illo descendisset, cum ipso litigare cepisset et ad verbera devenisset. Et siquidem ipse Andreas Blanar autor inceptae litis fuisset, idem quoque I sese defendere debuisset; quicquid tandem fecisset, id in defensione sui fecisset. Ob quod non ipse I, sed ipse Andreas Blanar culpam deberet.

Procurator domini A protestatur de confessatis patris ipsius I, et nisi iuxta seriem circumstantiae qualificatae sufficienter per testes probaverit, simpliciter convinci ex parte utriusque. Protestatur denique super teste alioquin complice, qui nulla ratione admitti debet. Nihil itaque restaret, quam ut idem I in poena fl. 40 suo modo dividenda, insuper in fl. 12, ipsi domino terrestri cedendis, ratione interdicti.⁴

I ulterius dicit, quod in casu praesenti partes iam antea inter se convenissent concordiaque talis etiam legibus regni approbata semper admitti solet et debet, contra quam idem I ulterius in ius attrahi nequit.

¹ Az úriszéken — Marssowsky Mihály udvarbíró meghívására — a következők vettek részt: Medniansky Jónás, Branik András, Fitter György, Lowchany Jakab, Juni János, Wolphius János, Arokhaj Miklós, Liptaj Ferenc, Kopitlanskj Kristóf, Mottko János, Jelenfi Zsigmond és Mihály, Podhradgaj András, Koziez másként Podhradgaj János, Kordos Pál. — A jegyzőkönyvből ezt és a 417—418. sz. alatti pereket közöljük.

² Ti. az I (in causam attractus).

³ Az eredeti szövegben „prohibitia”.

⁴ Ti. elmarasztaltassék.

Deliberatum est. Quamvis in causam attractus pro comprobanda allegata defensa statuit unum testem, quia tamen is de lege regni non videtur esse sufficiens, nisi plures testes statuatur, ex eo idem reiicitur. Memoratusque I, postquam in comprobatione allegatae defensae comperitur defecisse, ob patratam violentiam, tamquam in publica persona et custode montium admissa,⁵ convincitur in vivo homagio, florenos nempe 20 faciente, in duabus domino actori et impensori, in tertia vero parti laesae cedendo, intra quindenam deponendos.

Solvit fl. 4 et laridum unum.⁶

Uo. 48—49. l

417.

1654 december 10, Csejte

Az úriszék elé állított jobbágyok a kereset szerint — bírságos parancs ellenére — irtványon épült házaikban bort mértek. Két személy tisztázta magát, őket felmentik; a meg nem jelent másik két személyt a kereset szerint, s a meg nem jelenés címén külön is, elmarasztalják.

Causa magistratus contra Andream, Joannem, Georgium, Michaellem Karlik.

Pro domino A idem, qui in superioribus : Qualiter ipsi I contra edictum magistratus in extirpatitiis domibus vinum educillare non fuissent veriti, quos singulos in poena memorata, videlicet fl. 12 peteret aggravari. Et quia Andreas et Joannes contumacia ducti non comparuissent, contra eos poenam contumaciae et acquisitionis peteret pronunciari.

Pro I, nempe Georgius et Michael personaliter astantes negant factum. Non illi vina educillassent, sed alii duo fratres et inquilini duo in domibus eorum commorantes. Pro reliquis vero I nemo.

Pro A ex superabundanti statuit testes expectatque iudicium.

Iudex Kragensis, Joannes Kubouych officialis, Joannes Varinj, Georgius Karlik fatentur educillasse vinum Andream et Joannem Karlik et eorum inquilinos, non autem in causam attractos coram iudicio astantes.

Deliberatum est. Ex testium fassionibus evidenter appareret comparentes in causam attractos nullum vinum educillasse, sed reliquos vicinos non comparentes ; ex eo ipsi comparentes I ab actione contra se absolvuntur. Reliqui vero, quia contra edictum magistratus vinum educillare non sunt veriti, convincuntur in poena edicti, fl. 12 nempe faciente, domine terrestri persol-

⁵ Helyesen : in publicam personam et custodem montium admissam.

⁶ Utólagos bejegyzés a jegyzőkönyv végén.

venda et insuper in onere non comparitionis fl. 4 faciente pro domino terrestri aggravantur.

Dederunt fl. 3.50, vaccam unam.¹

Uo. 49—50. l.

418.

1654 december 10, Csejte

Jobbágyot, aki az udvarbíró tiszteletlen szavakkal illette, bár ezt az utóbbi csak egy tanúval s — a hiányzó második tanú helyett — a saját esküjével bizonyította, nyelvváltás címén 20 forintra ítélnék.

* Causa domini provisoris contra Nicolaum Hyss ratione verborum illicitorum.

Procurator, qui supra, conqueritur contra eundem Hys taliter: Qualiter hisce praeteritis temporibus^a idem I, nescitur unde motus, eundem dominum provisorum verbis illicitis, nimirum eluitte az elődek több tisztartokat, tizedetis eluiszen, affecisset. Peteret itaque iuxta partis 2. titulum 72. in emenda linguae convinci,¹ tamquam contra nobilem personam.

I personaliter astans per omnia negat.

A protestatur super negativam et licet contra eundem testari minime teneretur, nihilominus ob informationem dominorum iudicum statuit unum testem.

Testis Joannes Tupi, iuratus, examinatus fassus est se praesentem fuisse et ex ore ipsius audivisse, quod I verbis dehonestatoriis in actione specificatis affecisset dominum provisorum.

Deliberatum est. Quamvis actor probare volens suam actionem statuisset unum testem idemque testis factum contra I praetensum sub iuramento confessus fuisset, quia tamen unius testis fassio non videbatur esse sufficiens, pro supplemento probationis dictus quoque A suo proprio iuramento propositam actionem confirmasset. Proinde memoratus I convincitur in emenda linguae fl. 20 faciente, soli eidem A persolvendo.

Uo. 50—51. l.

¹ Utólagos bejegyzés a lap szélén.

¹ Az idézett c. szerint a nyelvváltást bíróság előtt tett hamis panasz vagy tisztességes személyek megrágalmazása, becstelenítése esetén kell kiszabni.

^a A dólten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

419.

1655 szeptember 13, Csejte¹

Magvaszakadt jobbágy szőlőjét az úr — az ország törvényeire hivatkozva — magának követeli. Az elhúnytak fivére — mind az ország, mind a csejteji uradalom szokásai szerint — szintén jogot formál a szőlőhöz, melyet testvérével mindvégig közösen bírt. Az úriszék részben ezért, részben az elhalt végrendelete értelmében a szőlőt egyenlően megosztja a peres felek között.

Causa domini terrestris contra Matthiam Sskroby ratione certae vineae.

Pro domino A nobilis Stephanus Jaross, praemissa iuris protestatione, proponit taliter: Qualiter non tamdiu praeteritis diebus Martinus quondam Sskroby, subditus illustrissimi comitis, certam vineam habens intestateque decedens, de consuetudine regni universa talia bona per defectum seminis in dominum terrestrem derivari solent. Instaret itaque dominus procurator, qui supra, ut eadem vinea vigore consuetudinis domino terrestri adiudicaretur.

I personaliter astando dicit tam iuxta leges patriae, quam approbatam consuetudinem in bonis Czaytae, attractam vineam quondam Martini Scrobj, fratris sui, sibi debere adiudicari.

I: Quod non fuisset realiter cum annotato fratre divisus; tandem quod ad dies usque vitae prae manibus eiusdem relicta fuisset. Quibus duabus rationibus ita firmis innixus peteret² dominos iudices eandem sibi adiudicari. Si quid ex eadem domino A iuris montani vel alios proventus provenientes teneretur de iure, facturus est.

Pro domino A: Propositam replicam partis in causam attracti corruere debere, nimirum ex eo, quod idem I iam semel ratam portionem bonorum accepisset, qua etiam de praesenti contentus fieri deberet. Proinde ut supra.

I inhaerendo prioribus suis rationibus, in quantum fieri posset pro conditione qualitatis temporis, statuit testes, exhibendo collaterales hac interiecta cautione: si statuendorum testium qua parte inefficax videretur, ut sibi liceat etiam aliis, post³ statuendis testibus gratificari suae rationi. Et ut supra, petit sibi adiudicari vineam.

Procurator domini A: Quantum ad productas collaterales attestaciones, eas esse nullius vigoris ac firmitatis, quia in foro contradictorio talibus non

¹ Az úriszékét Marssowsky Mihály udvarbíró hívta össze. Tagjai voltak: Melchyezy János, Lovczany Jakab Nyitra megyei esküdt, Wolphy János, Jelenffy Mihály és Zsigmond, Eny János, Liptay Ferenc, Kordoss Pál, Bozoky Pál, Szluha János, Koneček János, Unghuary István, továbbá Csejte város bírái és esküdtjei. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² Az eredeti szövegben tollhibából „praeter et”.

³ Helyesen: postea.

solet dari locus. Quas petit simpliciter reici et pro fundamento suae assertionis⁴ ponit legem partis 3. Decreti Tripartiti tit. 30.⁵

I inhaeret prioribus et petit, ut supra.

Deliberatum est. Ex eo, quod fidedignis hominibus dilucide comprobatum est vineam, de qua controvertitur, intra fratres non fuisse divisam, accedit, quod defunctus Martinus Sskrobj testamentaliter allegaverit fratri suo medietatem vineae, ideo illa medietas adiudicatur Mathiae Ssroby, medietate vero domino terrestri cedente, fructibus nihilominus moderni temporis et anni pro domino terrestri remanentibus.

I petit paria deliberationis.

Uo. 53—54. l.

420.

1656 október 10, Csejte¹

Az uraság két csejteit jobbágyát perli, mert pestis idején a vesztegár ellenére vajjat szállítottak. Az úriszék mindkét perbefogottat — ügyüket külön tárgyalva — a vesztegár bírságán, 40 forinton s a törvényben meg nem jelenés címén 4 forinton marasztalja el.

1. Causa magistratus contra providum Andream Kuczerka ex oppido Czeithae ratione certi cuiusdam non exigui excessus in actione denotati.

Pro domino A nobilis Nicolaus Kordos proponit: Qualiter in anno 1655. proxime praeterito praefatus I posttergata sui magistratus inhibitione interdictioneque sub poena fl. 40, cum pestifera grassaretur lues,² contumacia ductus butyrum devehi curasset. Contra quem expectaret iudicium.³

Pro I nemo.

Deliberatum est. Exquo I de more et consuetudine antiqua prae foribus proclamatus existens contumacia ductus non compareret, se in suae culpabilitatis manifestum indicium a facie iuris absentando, ex eo idem vincitur in poena interdicti et insuper pro non comparitione in poena fl. 4.

⁴ Az eredeti szövegben tollhibából „assessionis”.

⁵ Az idézett 30. (s a 29.) c. a jobbágyhagyatékkal kapcsolatos kérdések általános szabályozása, mely az úriszékek gyakorlatának is alapjául szolgált (l. a nomenklaturában: jobbágyörökösödés).

¹ Az úriszéklet a földesúr parancsára Marssowskj Mihály udvarbíró hívta össze. Jelen voltak: Ochkaj Ferenc, Mednianszkj István, Branjk András, Podhradgjai János, Juny János, Kopitlanskj Kristóf, Jelenffi Mihály, Liptaj Ferenc, Kopezky György, Kruplanyez János, Koneczek János, Unghvarj István, Werboj Márton, Kordos Pál, továbbá Csejte város szenátorai. — A jegyzőkönyvből ezt s a 421—426. sz. alatti ügyeket közöljük.

² Az eredeti szövegben „pestifferra ... luges”.

³ Járványok idején szigorúan tilos volt a közlekedés a fertőzött területekkel.

2. Causa magistratus contra providum Martinum Gablowsky itidem ex oppido Czeitae ratione similis negotii.

Procurator idem, qui supra, dicit: Quod posthabito sui magistratus interdicto sub poena florenorum in priori causa denotatorum, Posonium peste grassante contumaciter butyrum devehi fecisset. Pro quo eiusdem excessu petit iudicium.

Pro I nemo.

Deliberatum est. Quia simile est negotium priori, ideo in similibus simile iudicium pronuntiatur in omnibus.

Uo. 62—63. l.

421.

1656 október 10, Csejte

Az úriszék a törvények és a földesúri jog megsértésével saját borát szállító s kimérő urasági kocsmárost, aki ezt nem is tagadja, 20 forintra bünteti.

3. Causa magistratus contra Valentinum Kozar oenopolam Mjauiensem.

Procurator idem, qui supra, dicit: Quod scilicet ipse non curato sui domini interdicto spretisque legibus regni, signanter articulo 36. anni 1550. et articulo 21. anni 1655,¹ plane in terreno dicti domini sui, nescitur, qua temeritate ductus, vinum suum in possessione Mjawa devehere et educillare veritus non fuisset, in grave praeiudicium domini sui et derogamen iuris eiusdem damnumque manifestum ac praecitatarum legum contemptum valde manifestum. Quem peteret in poena, ut in iisdem articulis habetur, convinci.

I personaliter astando non negat factum in actione denotatum.

Procurator domini A protestatur super confessatis et petit iudicium.

Deliberatum est. Siquidem I non negaret factum comperiturque manifeste, quod in terreno domini sui, domini A, proprium vinum educillasset, prouti ipsemet confessus esset, ob hoc iuxta citatum articulum praeteritae diaetae idem convincitur in poena violentiae, fl. 20 nempe faciente, contra dominum A.

Uo. 63. l.

¹ Helyesen: 1655. évi 31. tc. Az idézett két törvénycikk az úrmértékeknek, a hegyvámnak s a parasztok bormérési jogának szabályozásával foglalkozik.

422.

1656 október 10, Csejte

Verbói jobbágy megverte az urasági vincellért, utána elmenekült. Javait a maga részére követeli a földesúr. Az úriszék helyt ad a keresetnek.

In quinta causa magistratus contra Joannem Hanpar¹ ex oppido Verbo :² Quod ipse, posteaquam Stephanum Bobek itidem ex oppido Werbo crudeliter percussisset et cruentasset, male sibi conscius, insalutato domino suo aufugisset. Cuius bona universa tanquam profugi³ peteret sibi adiudicari.

Deliberatum est. Exquo I legitime et tempestive certificatus existens, contumacia ductus in iudicio non compareret, sed per hoc culpabilem fore declarando, ob hoc convincitur in acquisitione domini A.

Uo. 64. l.

423.

1656 október 10, Csejte

Lopással és gyűjtogatással vádolt jobbágy az úriszék előtt tagadja a terhére rótt cselekményeket. Minthogy azonban előállított tanúival ártatlanságát nem tudja bebizonyítani, kivallatásra s máglyahalálra ítélik, vagyona pedig a földesúrra száll.

In septima causa magistratus contra Joannem Martissouich ex possessione Leszete ratione furti et incendii.

Qualiter¹ ipse postposito Dei hominumque timore diversis in locis furari solitus fuisset, prouti etiam non ita diu praeteritis temporibus domum egregii Daudis Földessj in praefata possessione Leszete commorantis habitam, necnon etiam certorum quorundam aliorum vicinorum ibidem degentium domus et horrea varia frumentis adimpleta igne consumi fecisset, inde non exigua damna tam memorato domino Daudi Földessj, quam etiam aliis vicinis intulisset. Contra quem vigore articulorum publicarum regni constitutionum de et super incendiariis editarum cuperet iudicium procurator domini A.

I personaliter coram iudicio astando negat actum et paratus est suam innocentiam testium fassionibus docere.

Procurator domini A protestatur super negativa I. Et licet non teneretur dominus A contra I veluti subditum suum actionem quovis modo probare,

¹ A név a szövegben javítva van, olvasása bizonytalan.

² Ti. procurator domini A proponit.

³ Az eredeti szövegben elírva: „profui”.

¹ A „Procurator domini magistratus proponit” szokott szövegkezdet kimaradt.

nileominus² tamen pro uberiori informatione dominorum iudicum convocatorum producit certas attestaciones contra eundem exactas, ex quibus patebit ipsum minas contra iamdictum Daudem Földessj praemisisse easdemque minas executioni quoque demandatas. Et sic, ubi rerum testimonia adsunt, non opus est verbis, neque I probare posset innocentiam suam, quod videlicet ipse nec minas contra antelatum dominum Daudem Földessj praemiserit, nec bona eiusdem ac aliorum ignis voragine consumserit, aut consumi fecerit. Quare testes de alia fors materia ad instantiam eiusdem fateri volentes et non pro innocentia praeallegata militantes cuperet reici et ipsum simpliciter convinci.

I statuit testes.

Primus testis etc.

Pro domino A statuuntur testes.

Praesens causa ob defectum testimoniorum³ differtur in alium terminum, interea tamen idem I detineatur in vinculis.

Procurator domini A inhaerendo propositae suae actioni statutisque pro priori termino testibus ac eorundem fassionibus, petit ut ante contra eundem I iudicium,

Deliberatum est. Quamvis I actionem domini A contra se propositam in iudicio negasset offerendo se innocentiam suam vivo hominum testimonio comprobaturum, verum illis examinatis ex ipsorum fassionibus nihil plane quoad innocentiam illius elici potuit. Ex adverso vero pro parte domini A statuti testes fatentur manifeste eundem I minas de incendio perpetrando fecisse, imo et alia maleficia ipsum perpetrasse, quibus quidem minis hoc modo praecedentibus idem I patrati incendii reus fore comperitur: ex eoque idem adiudicatur torturae, post factum examen rogo imponendus et comburendus.

Procurator domini A non ita de necesse, sicuti de meliori esse, petit sibi eiusdem universa bona adiudicari, prouti etiam in pignore existentia.

Deliberatum est. Universa bona eiusdem I tamquam publici malefactoris domino terrestri adiudicantur.⁴

Uo. 64—66. l.

² Nihilominus.

³ Az úriszék előtt megjelent tanúkra csak a fenti szavak utalnak, vallomásaikat azonban a jegyzőkönyvbe nem vették fel. — A tanúk hiányára tett e megjegyzés szerint a bíróság ezúttal a vallomásokat egyik irányban sem fogadta el perdöntő bizonyítéknak.

⁴ A nemesi jog szerint a gyűjtogatás a hűtlenség egyik esete (Hármaskönyv I. r. 14. c. 7. §), ami a vádlott elítéltetése esetén jószágvesztéssel jár együtt a kir. kincstár javára. Az úriszék ezt használja fel jogi analógiaként a földesúr-jobbágy viszonyában, s a gyűjtogató vagyonát a földesúrnak ítéli.

424.

1656 október 10, Csejte

Nemes és felesége azzal vádol egy jobbágyot, hogy házukra tört, s véresre verte őket. Az úriszék a tárgyalásról távol maradt jobbágyot a két felperes vérdíján, a szokásos mellékbírságokon s végül — minthogy a felperes asszonyt meg is rágalmazta — nyelvváltóság címén még 100 forintot marasztalja el.

Causa nobilis Danielis Ruczkae ac dominae Dorotheae, consortis eiusdem, contra providum Martinum Pieszczanskj ex oppido Werbo ratione verberationis et cruentationis.

Pro A nobilis Nicolaus Kardos proponit: Qualiter in anno 1655. proxime praeterito praefatus I in et ad domum seu fundum eorundem A in oppido Werbo habitum hostiliter aggrediendo ipsos verberasset et cruentasset vi et potentia mediante. Quare petit procurator A contra utrumque I¹ singillatim iudicium.

Pro I nemo.

Deliberatum est. Exquo I ter de more et consuetudine loci prae foribus proclamatus, contumacia ductus in iudicio non compareret se per hoc reum et culpabilem fore declarando, proinde convincitur contra singulum A singillatim in poena et homagio verberatorum, in media domino terrestri, in altera vero parti laesae cedente. Pio non comparitione autem idem in poena non venientiae fl. 4 faciente et insuper in poena cruenti domino provisori deponenda aggravatur.

Causa eiusdem Dorotheae contra eundem I ratione verborum illicitorum.

Pro A idem, qui supra, dicit: Qualiter in anno praescripto, anno 1655. iam fatus I, nescitur, unde motus, dictam A verbis iniuriosis et dehonostatoriis, famae ipsius nobilitari multum nocivis, vulgari lingua dicendo: zlodęk sy, nebo sy konope pokradla,² affecisset. Contra quem petit iudicium.

Pro I nemo.

Deliberatum est. Quia simile esset negotium et in similibus simile fieri solet iudicium, ex eo antelatus I contra A tanquam nobilem personam convincitur in emenda lingua fl. 100 Ungaricales adaequante, in duabus domino terrestri, in tertia vero parti laesae cedentibus.

Uo. 67. l.

¹ Elírás: az I ellen, mindkét felperessel szemben.

² Magyarul: Tolvaj vagy, mert kendert loptál össze.

425.

1656 október 10, Csejte

Wesselényi Ádámné hatalmaskodás címén beperli a Drugeth uraság alkalmazottját, mert egyik nagykosztolányi jobbágyától erőszakkal két zsák rozstot vitetett el. Az alperes arra hivatkozik, hogy nem önhatalmúlag, hanem a nagykosztolányi bíró és esküdtek hozzájárulásával vette át a rozstot, bizonyos ludak ára fejében, melyekkel a jobbágy Wesselényiné udvarbirájának tartozott. Az úriszék megállapítja, hogy az alperes elkövette a hatalmaskodást, ezért a kereset szerint 20 forint bírságra ítéli.

Causa illustrissimae comitissae Barbarae Homonnay, illustrissimi condam comitis Adami Vesseleny relictæ viduæ, ratione certæ cuiusdam violentiæ (in actione uberius) contra Stephanum Lonsky.

Pro domina A nobilis Nicolaus Kordos dicit: Qualiter in anno domini 1655. proxime transacto præterito circa finem bacchanaliorum¹ subditus domini impendentis,² Andreas nempe Lonsky, alias officialis ex possessione Zakostolian, nescitur unde motus et quo ausu temerario ad id inductus, cum aliis complicitibus suis, simili iuris via requirendis, in et ad aedes providi Nicolai Baczko aliter Kouacz in oppido Nagykostollna degentis et existentis irruissent ac abinde duos saccos siligine impletos, continentes in se octo metretas Tyrnavienses,³ asportassent ac quo suæ voluntati placuisset, redesset via potentia mediante in grave præiudicium dictæ dominae A derogamenque iuris eiusdem manifestum damnunquæ subditæ suæ⁴ valde grave. Unde vigore articulorum publicarum regni constitutionum novissimarum super violentia editarum cuperet iudicium.

I personaliter astando respondet se non propria autoritate neque violenter, sed autoritate iudicis et iuratorum, pro parte domini Pauli Kordos tanquam provisoris domini⁵ A accepisse duos saccos siliginis. Quare ut violentus iudicari sed neque convinci posset, dum idem iudex in rationem pretii anserum, per eandem subditam⁶ sibi oblatorum, eidem hoc deputasset.

Procurator dominae A protestatur super confessatis I et expectaret iudicium.

Deliberatum est. Licet I excusaret se hac ratione, quod nimirum per iudicem villanum frumentum sibi in rationem exsolutionis oblatorum anserum deputatum fuisset, qui non expectata tali exsolutione et peragenda per

¹ Farsang vége felé.

² Az úriszéktartó földesúr, Homonnai Drugeth György jobbágya.

³ Nagyszombati mérő: 31,26 l.

⁴ Helyesen: subditi sui.

⁵ Helyesen: dominae.

⁶ Helyesen: eundem subditum. Az is lehet, hogy a szó nőnemű alakra váltása a sértett jobbágy feleségére utal: az aprójszággal az asszonyok foglalkoztak, az az övék volt.

iudicem executione, propria autoritate frumentum pro se vendicasse comperitur, ideo ipse I tanquam violentus convincitur in poena violentiae fl. 20 faciente, in una domino terrestri, in altera vero dimidietatibus parti laesae cedenda.

A petit paria processus.

Uo. 68—69. l.

426.

1656 október 10, Csejte

Három falu halásza nem szolgáltattak a földesúr asztalára halat és rákot. Fejenként 20 forint bírságra ítélik őket.

Causa magistratus contra piscatores Turenses, Vagioczenses et Visniouienses.

Quod¹ videlicet ipsi diebus Veneris² domino suo pisces et cancos ferre recusarent iuxta antiquam huius loci consuetudinem neglexissentque iam antea id praestare aliquoties praeiudicio et damno domini sui terrestri manifesto. Contra quos peteret iudicium.

Pro I nemo.

Deliberatum. Quia I contumacia ducti non comparerent, ex eo convincuntur in acquisitione domini A, poena videlicet fl. 20, singuli singillatim.

Uo. 70. l.

427.

1660 április 29, Csejte¹

Az uraság tisztjét jobbágy és fia súlyosan megverik. Két tanú bizonyosága alapján az apát, bár tagad, hatalmaskodás címén 20, a törvény előtt meg nem jelenő fiát pedig makacsság címén 4 forintot marasztalják el.

* Causa domini magistratus contra providos Joannem Zany ac Georgium, filium ipsius, ratione verberationis Joannis Kouacz officialis domini magistratus.

¹ Ti. procurator domini A proponit.

² Péntekenként.

¹ Az úriszéken, melyet a földesúr parancsára Marssowskj Mihály udvarbíró hívott össze, részt vettek: Branyk András, Ochkaj Kristóf, Podhradgyae János, Podhradgyae András, Szilessj Mátyás, Jelenffy Mihály, Bada György, Liptaj Ferenc, Szili György, Onghuari István, Kardoss Pál, továbbá Csejte város szenátorai. — A jegyzőkönyvből ezt s a 428—431. sz. alatti ügyeket közöljük.

Nomine et in persona praefati domini magistratus nobilis Andreas Podhradgjaé proponit in hunc modum : Qualiter his superioribus temporibus praecitati I, nescitur unde moti et quo spiritu furoris ad id inducti, antefatum officialem diris verberum plagis et ictibus affecissent. Ob quem actum potentiarium peteret eosdem I singillatim convinci et ad comparationem proclamari.

I personaliter adstans negat per omnia contra se erectam actionem.

Procurator domini magistratus protestatur super negativa unius I, comparentis videlicet et in quantum fieri poterit, paratus est praemissam verberationem officialis comprobare statueretque testes, quos etiam examinari cuperet. Quantum ad alterum I, filium praefati Joannis Zanj, is, quia legitime citatus non compareret contumacia ductus, expectaret contra eundem iudicium.

Primus testis Georgius Sstrba, iuratus examinatus fassus est nihil se scire ad propositum.

Secundus Martinus Wesseziczek, iuratus fassus est:^a Widel, ze kdy dworský udjereł na Jancziho Zania, Janczy gemu čžakan do ruku uchitel, à w tom se na zem powalýl, Janczy na wrch padel na dworskeho, à rekel^b ted dworsky,² kdy bich chtel wnywecz obrátilych te.³

Tertius Andreas Kwezian, iuratus examinatus fassus est, ut praecedens testis, in ordine secundus.

Deliberatum est. Ex duorum testium fassionibus manifeste apparet in actione denotatum I se opposuisse officiali domini magistratus super ipsumque iacuisse, imo minas etiam super ipsum praemisisse, nempe quod posset cum ipso, quod vellet, facere. Ex eo convincitur in poena violentiae fl. 20 faciente, in duabus domino magistratui, in tertia vero parti laesae cedente. Quantum vero ad alterum I, Georgium, filium ipsius: in poena non venientiae fl. 4 domino provisorio cedente convincitur.

Uo. 71. l.

² Helyesen: dworskemu.

³ Magyarul: Láttá, hogy amikor az ispán Zani Jancsira ütött, akkor Jancsi kezébe kapta az ispán csákányát, és ekkor a földre estek. Jancsi az ispán fölé került, s ekkor azt mondotta az ispánnak: ha akarnám, megsemmisíthetnék téged.

^a Az eredetiben itt pont van. ^b A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

428.

1660 április 29, Csejte

A földesúr a maga számára igényli magtalanul és végrendelkezés nélkül elhúnyt jobbágya javait az újból férjhez ment özvegytől. Az asszony szerint a hagyatéék teljes egészében őt illeti, mert férje őstől maradt vagyonát neki hagyta, egy irtásföldet pedig közösen szereztek. Az úriszék a közszerzeményt az alperesnek ítéli; a többi javak, melyekről az elhalt jogszerint nem rendelkezhetett, az úrra szállnak.

Causa domini magistratus contra honestam foeminam, ante quidem providi olim Joannis Milata, nunc vero Clementis Simkouits providorum consortem, ratione certorum bonorum per defectum seminis in dominum terrestrem devolutorum.

Idem, qui supra, proponit: Quod cum praefatus olim Joannes Millata, subditus praecitati domini magistratus, his praeteritis diebus sine heredum solatio, prior videlicet maritus dictae I, e vivis discessisset, decessisset bonaque mobilia et immobilia reliquisset, quae de lege regni, signanter titulo 30. partis 3. Decreti Tripaititi¹ in dominum terrestrem devolvi et condescendi deberent. Inhaerendo praecitatae legi et consuetudini hac in parte observatae cuperet bona olim praecitati Joannis Milata sibi adiudicari, maxime vel ex eo, quod sine testamentaria dispositione e vivis decessisset momenque et titulum ipsa I permutasset mariti sui prioris. Quare ut supra.

I personaliter astando dicit habuisse quondam priorem maritum duas terras extirpatitias et unam vineam, quae ipsius avitico-paterna erant; quae quidem bona praecitata idem maritus eidem tempore sponsalitorum totaliter legasset. Tertiam vero terram extirpatitiam moderna I durante coniugio ipsorum simul acquisivissent, quod etiam, in quantum fieri poterit, testimonio comprobare vellet. Ob hoc peteret sibi universa talia bona adiudicari.

Procurator domini magistratus protestatur de confessatis I, ubi non negaret talia bona esse paterno-avitica, quae iuxta praecitam legem cupe- ret sibi adiudicari; quantum ad unam terram extirpatitiam, illius medietas quoque defuncti mariti ipsius dominum magistratum concerneret, quam etiam peteret sibi adiudicari.

Deliberatum est. Exquo bona in actione domini magistratus denotata comperirentur esse in causam attractae prioris mariti avitico-paterna, de quibus idem maritus suus quicquam testari potuisset, ex eo eadem bona: tam terrae duae illae extirpatitiae, quam etiam vinea domino terrestri possidenda adiudicantur. Quantum vero ad tertiam terram extirpatitiam per ipsos durante coniugio ipsorum acquisitam, eadem relinquitur prae mani-

¹ L. a 419. sz. per 5. jegyzetét.

bus I, tum ex eo, quod simul acquisita fuit, tum vero, quod in diuturno morbo praefati mariti sui curam gessisset.²

Uo. 72. l.

429.

1660 április 29, Csejte

Óturai jobbágyok — az úr keresete szerint — megtagadták a darabont-szolgálatot a csejte kastélyban, és Pozsonyból Ungvárra utazó úrnőjüknek nem adtak kíséretet. Az alperesek azt állítják, hogy mindkét kötelezettségüknek eleget tettek. Az úriszék az udvarbíró és kulcsár jelentéséből megállapítván az engedetlenséget, a perbefogottakra fejenként 12 forint bírságot szab ki.

Causa domini magistratus contra subditos O Thurenses ratione non intertentionis satraparum in castello Czeitensi et aliarum inobedientiarum.

Idem, qui supra, proponit in hunc modum: Quod praefatis I serio iniunctum et demandatum fuisset, ut iuxta morem et consuetudinem usumque ab olim receptum in castello Czeytensi satrapas intertenuissent; ii vero, nescitur, quibus ducti considerationibus, eosdem satrapas denegassent per hocque sese inobedientes erga dominum suum declarassent; prout et ratione ex ea, quod illustrissimam dominam comitissam, cum Unguarinum¹ versus proficisci Posonio² voluisset, comitivam iidem dare denegassent, hac in parte quoque sese inobedientes declarando. Peteret itaque ob inobedientiam binariam contra eosdem singillatim iudicium. Quos cupit proclamari.

I personaliter astando ad primum punctum dicunt se semper intertenuisse tales satrapas; ad alterum vero membrum actionis resolvunt se, quod ipsi emiserunt talem comitivam satraparum, sed quomodo et ubi morabuntur illi satrapae, id ipsis non constare.

Procurator domini magistratus cum protestatione dicit ad primam replicam eorundem: Constaret ex nupera contra O Thurenses subditos excellentissimi domini comitis, domini iudicis curiae regiae proposita causa totum oppidum Tura sese opposuisse in praestandis satrapis certaue privilegia et exemptionem in medium etiam produxisse. Imo etiam constaret liquide ex recognitione domini provisoris eosdem ferme per septem septimanas praecitatos satrapas denegasse. Quantum ad non praestitam comitivam, provocaret ad recognitionem egregii Matthiae Thuroczy, petendo ut supra iudicium.

² Az ítélet kedvezőbb az alperes számára a Hármaskönyv idevágó rendelkezéseinél, melyek szerint a magvaszakadt jobbágyoknak szerzett birtokai is legalább felerészből a földesurat illetik.

¹ Ungvár, Ung m. — Uzsgorod, Sz U.

² Pozsony — Bratislava, CsSz.

Deliberatum est. Manifestum esset dictos incamattos denegasse intertentionem satraparum hic in castello Czeytensi, imo ex recognitione clavigeris quoque constaret comitivam dominae comitissae non praestitisse, ob quam utramque inobedientiam ipsorum attacti I convincuntur singillatim in singulis fl. 12, domino terrestri persolvendis.

Uo. 72—73. l.

430.

1660 április 29, Csejte

Az úriszék elé állított jobbágyok nem engedelmeskedtek a keresetben foglalt urasági parancsoknak, ezzel a földesúrnak kárt okoztak. Ketten nem jelennek meg a törvény előtt, őket ilyen címen 4—4 forintra bírságolják. A megjelentek védekezését sem fogadják el, és az okozott kár megtérítésére, valamint engedetlenség címén fejenként 12 forintra ítélik őket.

* Causa magistratus contra providos Thomam et Joannem Dubrawa, alterum itidem Cziernik ac Georgium Szluka necnon Vencislaum Kolar ratione inobedientiae.

Proponit idem, qui supra, procurator: Qualiter dicti I, siquidem Dubrawa appellati, pro avena in oppido Sassin¹ habita ex commissione et mandato domini provisoris cum reliquis subditis, pro devehenda eadem avena destinatis, ire noluisse per hocque se inobedientes declarassent. Joannes vero Czyernich, lanio existens; iuxta morem et consuetudinem ipsi quoque, sicut et coeteris lanionibus proportionaliter certos agnos dividendos et in macello attomandos commisisset et serio iniunxisset, qui, nescitur, qua malitia ductus, praesertim agnos sibi cessos, numero 8, ad se recipere nullatenus voluisset; qui demum, uti credi par est, inedia et siti propter incuriam ipsius periissent. Vencislaus vero Kolar rotas ex commissione domini provisoris facere nullatenus voluisset. Szluka vero dominam comitissam comitari recusasset. Ob quas inobedientias contra I singillatim, cum restitutione damni per praememoratum lanionem illati, expectaret iudicium. Quos cuperet proclamari.

I, utpote Joannes Czyernik et Vencislaus Kolar, ter prae foribus proclamati non comparent. Joannes et Thomas Dubrawa comparentes respondent taliter: Quod licet tunc temporis, dum ipsis demandatum fuisset, pro avena non ivissent, sed alio tempore iverunt et avenam illic non invenerunt et propterea eandem non advexerunt. Georgius vero Szluka excusat se, quod ipsi tarde innotuisset commissio de comitiva dominae comitissae; si debito tempore ipsi ad notitiam pervenisset commissio, ille quoque accommodasset se eadem commissioni.

¹ Sasvár, Nyitra m. — Šaštín, CsSz.

Procurator domini magistratus quantum ad non comparentes, expectaret iudicium.^a Quoad Dubrawa dictos, siquidem illi I non negarent se tempore factae erga se commissionis pro avena advehenda ex oppido Sassin,² ob hoc et contra eosdem respectu inobedientiae, unacum refusione deperditae avenae, metretarum³ videlicet 40, expectaret iudicium. Quoad Szluka, negare non posset, quod tempestive ad notitiam eiusdem non devenisse comitiva praestanda dominae comitissae. Qua in parte provocaret se ad recognitionem domini provisoris et officialis Joannis Kouacz, protestando contra praefatum Szluka, quod hic coram facie sedis verba inhonesta dicere veritus non fuisset, vulgari lingua dicendo: Wjdim ga, ze ty nas chcesz na psotu priuiesti, ty len zmatek robjss mezy panskymy poddanymy,⁴ ob quae verba peteret contra eundem iudicium.

Deliberatum est. Quantum ad non comparentes, ii ob contumacias suas convincuntur singuli illorum singillatim in fl. 4 domino provisorii cedentibus. Quantum vero ad Joannem et Thomam Dubrawa, quia manifeste ex eorum quoque fassionibus constaret non ivisse tunc temporis pro avena in actione specificata, quando ipsis commissum fuisset, sed alio tempore, ubi iam nullam avenam reperiissent, ob hoc iidem singillatim convincuntur in poena inobedientiae fl. 12 faciente, domino magistratui cedente et refusione illati damni. Quantum vero ad Georgium Szluka, licet idem se excusaret, quod ipsi tarde innotuisset de comitiva praestanda, quod verisimile non esset, quia aliis tempestive innotuisse comperitur, sicuti et ipsi, ob hoc idem quoque in fl. 12 vincitur.

Uo. 73—74. l.

431.

1660 április 29, Csejte

A földesúr a birtokáról elszökött asszony összes javait magának követeli. Az ítélet szerint az asszony mint más házánál lakó zsellér, házigazdája tudtával szabadon máshová költözhetett, szökevénynek tehát nem minősíthető, s így mentesül a kereset alól.

Causa magistratus contra honestam foeminam providi condam Nicolai Zagaczko subditam profugam.

Nomine et in persona domini magistratus idem, qui in priori, procurator proponit in hunc modum: Qualiter eadem I his non ita diu praeteritis diebus, inscio et insalutato suo domino terrestri, sub potestatem alterius

² Non ivisse, e két szó kimaradt.

³ Csejtei mérő, 46,89 liter.

⁴ Magyarul: Látom, hogy te (ti. a földesúr fiskálisa) nyomorúságba akarsz dönteni bennünket, csak zavart idézel elő az urasági jobbagyok között.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

domini sese contulisset, spectabilis ac magnifici domini, domini Ladislai de Rewa,¹ in oppido Werbo, in comitatu hoc Nittriensi existente et habito. Quia vero de lege regni fugitivus amitteret omnia, inhaerendo superinde sancitae legi cuperet sibi universa bona ipsius mobilia et immobilia adiudicari.

Deliberatum est. In actione denotata I pro fugitiva reputari nequit, siquidem tantum in inquilinatu apud subditum domini Homonnaj mansisset, salutato itaque hospite suo lieuit ipsi de alio hospitio sibi providere. Ob hoc ab impetitione eiusdem domini A absolvitur.

Uo. 76. l.

432.

1661—1665 között, Csejte¹

A földesasszony egy, a kereset szerint magvaszakadt és végrendekezés nélkül elhalt jobbágy hagyatékát a maga részére követeli. Igényt emel arra az elhínytnek testvére is, mint osztatlan birtokon gazdálkodó atyafi. Bemutatja fivére végrendeletét, melyet azonban a felperes alaki kellékek hiánya miatt nem fogad el érvényesnek, egyben arra is hivatkozik, hogy a testvérek még az elhalálozott életében megosztottak. Az úriszék az örökség ingatlan részét az úrnőnek ítéli, az ingóságokat a felek között megosztja.

Causa illustrissimae comitissae dominae Mariae Eszterhazy de Galantha, relictæ viduæ illustrissimi domini, domini comitis Georgii Drugeth de Homonna ut A ratione et praetextu bonorum per defectum seminis providi olim Georgii Petruska devolutorum.

Pro domina A nobilis Michael Raimanus proponit : Qualiter his superioribus annis providus olim Georgius Petruska sine heredum solatio utriusque sexus intestatusque decessisset, per hocque universa bona tam mobilia quam immobilia in dominam A uti dominam terrestrem iuxta partis tertiæ Decreti Tripartiti titulum 30. devoluta essent.² Ex eo, inhaerendo praecitatae legi, cuperet huiusmodi bona, cuiuscunque vocabulo nominis vocitata, sibi adiudicari.

Providus Martinus Petruska, frater uterinus et carnalis deficientis, personaliter comparando ingerit se in praesentem causam dicitque fratrem suum neutiquam totaliter defecisse, siquidem idem esset legitimus successor deficienteque uno condivisionalī fratre in superstitem universa bona devol-

¹ Révay László az úriszéktartó földesúr, Homonnai Drugeth György veje volt.

² Az úriszék ülésének időpontját s tagjainak névsorát a fennmaradt szöveg nem tünteti fel. Minthogy a per a kötetben az 1665. június 25-i úriszék jegyzőkönyve előtt van bejegyezve s földesúrként az 1661. október 9-én elhunyt Drugeth György özvegyét említik, az ülés dátumának e két időpont közé kellett esnie. — A jegyzőkönyvből ezt s a 433—434. sz. alatti ügyeket közöljük.

² L. a 419. sz. per 5. jegyzetét.

verentur. De rebus quoque suis universis testamentariam fecisset dispositionem, quam coram tribunali produceret, petendo eadem bona sibi adiudicari.

Procurator dominae A protestatur super ingessione Martini, fratris deficientis et productione chartae cuiusdam simplicis, cui in foro contradictorio locus dari non potest ex eo, quod solennitate carere requisitaque ad condendum testamentum nulla circa eandem chartam reperirentur; solennitas enim testamenti in eo consistit, ut septem testes subscribant sigillisque muniant. Hic nihil horum reperitur, igitur insufficientis censeri debeat et uti simplex charta reiici. Quantum ad successionem ingredientis, illa nulla esset ex eo, quod realis divisio inter eundem ab una et deficientem ab altera subsequuta fuisset; ususque obtinisset, ut deficiente rustico sine heredum solatio, realiter sequestrato,³ non in fratrem, sed in dominum terrestrem bona eiusdem universa devolvuntur. Ex eo instaret, ut supra.

Deliberatum est. Exquo id compertum foret providum olim Georgium Petruska sine heredum solatio utriusque sexus ex hac vita decessisse, ex eo vigore praecitati tituli tripartitalis 30. partis tertiae bona eiusdem deficientis dominae A, non obstante ingessione Martini fratris ipsius superstitis, immobilia adiudicantur; mobilia vero, exquo testamentum super iisdem condidisset, praevia inquisitione inter dominam A et ingredientem aequaliter dividenda et sequestranda decernitur.

Uo. 77—78. l.

433.

1661—1665 között, Csejte

Az alperes jobbágy a sáfrány-adóból rá eső részt három év óta nem fizette, helyette a felperes adta azt meg. Az úriszék kötelezi az alperest, hogy tartozását 15 nap alatt egyenlítse ki, különben a kétszeresét kell fizetnie. A jövőben pontosan szolgáltatassa be a sáfrányt, különben irtványföldjeit másnak adják.

In causa providorum Joannis Matussouich contra Joannem Koczan ratione denegatae pensionis croci deliberatum est.

Exquo I inpraesentiarum confiteretur crocum quotannis proportionaliter in medium reliquorum incolarum et subditorum domini impendentis praestitisse, verum solummodo a trigenio¹ pro se reservasse, ob hoc detentam residuitatem trium annorum provido Joanni Matussovich, qui pro eodem praestitisset, intra spatium unius quindenae sub poena dupli deponere erit

³ Ha már ténylegesen megosztozott.

¹ Helyesen: triennio.

obligatus amodoque imposterum iuxta antiquam limitationem quantitatem croci pendere tenebitur. Quod si pendere nollet, tunc eo facto terras extirpatitias universas amittere deberet, de quibus dominus provisor iuxta libitum disponere poterit illique ad utendum dare, cui placuerit.

Uo. 78. l.

434.

1661—1665 között, Csejte

Jobbágyot, aki nemes ember földjét felesben és a vetőmag megtérítése ellenében művelésre felfogta, azonban az egész termést magának tartotta meg, távolmaradásért 4 forintot marasztalnak el; a nemes tovább perelhet.

In causa egregii Jonae Farkas contra providum Martinum Foyt, qui licet iuxta certam initam conclusionem cum A terram eiusdem inseminasset de medietate et restitutione seminis, quod idem ipse I, immemor conclusionis, violenter asportasset et pro se usurpasset, petendo contra eundem iudicium. Quem peteret proclamari.

Dliberatum est. Exquo I pro praesenti termino certificatus legitime, non compareret contraque contumaces omnia iura clamarent, ex eo in poena non comparitionis fl. 4 domino provisorii cedentium vincitur,¹ causa nihilominus actoris suo ordine proseguenda relinquitur.

Uo. 80. l.

435.

1665 június 25, Csejte¹

Vágújhelyi jobbágyokat perel a földesúr, mert egy művelés alá fogott puszta telkek után nem fizették meg neki az adót. Az úriszék megállapítja, hogy a szóbanforgó telken élt jobbágy szabadon költözhetett el arról, s az újhelyiek az ilyen módon üresen maradt telkek után nem szoktak censust fizetni.

Levata causa magistratus ut A contra et adversus providos Andream Hanuss, Martinum Szabogyurka, Stephanum Ssewola, Georgium Mudri, Georgium Bayza et reliquos subditos domini magistratus in oppido Vyhell commorantes veluti I ratione et praetextu denegati census ex fundo suprafati

¹ Az eredeti szövegben tollhibából „convincuntur“.

¹ Az úriszék tagjai: Dubniczky István, Kruplanicz János, Rakolupszky Imre, Trenchiny Imre, Földessy Dávid, Thuroczy Máté, Farkass Jónás, Szily György, Jelenffy Imre, Feherpataky Miklós, Roszinsky János, valamint Csejte város bírása és esküdtjei. — A jegyzőkönyvből ezt s a 436—440. sz. alatti ügyeket közöljük.

Andrae Hanuss ordinarie provenire soliti, ibidem in oppido Uyhell existente et habito. Ex eo cupit eosdem iuxta articulum 49. Vladislai 1., nec non etiam 48. anni 1655. convinci et aggravari seorsive.²

I dicunt fundum in actione specificatum fuisse desertum et a tali deserto fundo ipsi non tenerentur solvere. Exturbatio siquidem Adami Sabiczka non fuisset communiter per I facta, sed praecise per Andream Hanuss, cui etiam incumberet census haecenus non praestiti persolutio.

Deliberatum est. Comperitur Adamum Szabicska fuisse hereditarium subditum domini comitis iudicis curiae regiae ad propriaeque sua eidem migrare licuisset sine poena. Et quia a similibus desertis oppidani Uyhelienses, exceptis iis, qui contractum cum dominis suis haberent, censum ea in parte supplere non tenerentur, quin imo respectu talis deserti fundi defalcatio fieri soleret, ex eo ad persolutionem petiti census compelli neutiquam possent, nisi ipsi sponte talem censum a desertis offerre et pendere vellent.

Uo. 81. l.

436.

1665 június 25, Csejte

Két jobbágy — a kereset szerint — elkergette testvérét a földesszony birtokáról, s ez által az uraságnak kárt okozott, aminek ez megtérítését követeli. Az úriszék megállapítja, hogy a két testvér a harmadikat telekrésze után szabályszerűen kifizette, őt tehát el nem úzték. A meg nem jelent alpereseket így csupán távolmaradásukért bírságolják meg.

Levata causa dominae magistratus ut A contra et adversus incolas in possessione Meava, contra et adversus Thomam et Joannem Dubravich, qui superioribus temporibus Stephanum Dubravich, fratrem suum ex fundo dominae comitissae exturbassent sicque dominam comitissam damnificassent. Et ex quo pro praesenti termino legitime citati non comparerent, cupit proclamari ad comparandum.

Quibus proclamatis et non comparentibus idem procurator dominae comitissae protestaretur de contumacia dictorum I, cupit eosdem tam in poena refusionis damnorum, quam etiam in poena et inobedientiae et non venientiae convinci et aggravari, fl. 12, siquidem commissio domini provisoris sic sonasset et sub tali mulcta iisdem iniunctum fuisset.

² II. Ulászló 1492. évi I. decretumának 49. cikkelye szerint a más földesurak területén szőlőt stb. bíró jobbágyok ez ingatlanok után a kilencedet és egyéb járandóságokat megadni tartoznak, különben a földesúr az ingatlant magának elveheti. Az 1655. évi 48. tc. 3. §-a szerint a mondott esetben a censust meg nem fizető jobbágy ellen a földesúr bírói úton eljárhat.

Deliberatum est. Comperitur ex ea cognitione incolarum possessionis Meava suprascriptos I non exturbasse neque expulisse fratrem suum ex fundo domini magistratus, sed eundem pro portione eiusdem depositis deponendis exsolvisse pro seque apprehendisse; quae apprehensio, uti legitimo modo facta, pro violenta reputari nequit per hocque neque ad refusionem damnorum (quae nulla essent) compelli possint. Quia vero praescripti I commissionem domini provisoris, vim certificationis in se comprehendentes, quodam modo contempsissent, ob eiusmodi contemptum et vilipendium singillatim in poena ibidem specificata utque contumaces et non comparentes in fl. 12 convicti et aggravati, soli domino provisorii pendendis, pronunciantur.

Uo. 82. l.

437.

1665 június 25, Csejte

A földesúr hat falu bíráját fogja perbe, mert nem szállítottak ültetésre és oltásra alkalmas vadalanynokat gyümölcsöskertjébe s ezzel, szerinte, 100 forint kárt okoztak. Perbe kerül egy verbói jobbágy is, akinek a gondatlanságából pulykák és halak pusztultak el. A törvényben egyedül a csejteí bíró jelenik meg, s hajlandó esküvel bizonyítani, hogy a parancsot a szállításra kiadta; ha nem teljesítették, nem az ő hibája. Az esküt megítélik azzal, hogy ha le nem tenné, a kárt a többi perbefogottal együtt, akiket távollémaradás címén egyenként 12 forintba bírságnak, tartozik megfizetni. A bíró megesküszik.

Levata causa magistratus contra et adversus Martinum Zednik Verboviensem ratione piscium, carpionum et luciorum demortuorum, nec non gallorum indianorum per negligentiam et incuriam ipsius deperditorum; secundo contra iudices praeteriti anni: Fridericum Janusovich Meaviensem, Martinum Zednik Verboviensem, Adamum Missoviech Cheiteiensem, Martinum Chechovich Vagyociensem, Georgium Chernich Hrachoviensem et Martinum Okienka Leseteniensem, qui spreto mandato et commissione domini provisoris silvestres arbustas pro insitiendo pomario illustrissimae dominae comitissae administrare neglexissent,¹ neque administrassent sub poena florenorum duodecim seorsive. Ex eo cupit eosdem in poena impositi birsagii et refusione damnorum, quae computarentur ad fl. centum, cupit convinci et aggravari seorsive ac refusione expensarum.

¹ A XVII. században a földesurak majorságaiban fellendült a kertészet és a gyümölcsstermelés. A gyümölcsöskertekkel kapcsolatos különféle munkák, mint újabb terhek, szintén a jobbágyokra neheztedtek.

Adamus Miczovech personaliter comparet. Dicit, quod iuxta commissionem domini provisoris demandasset subditis dominae comitissae huiusmodi arborum silvestrium deportationem manibusque hortulani assignationem; qui an ipsius mandatum explevissent, eundem latere. Sufficit, quod idem officio suo ea in parte satisfecisset, neque pro delictis alterius poenam subiri posset.

Procurator domini comitissae protestatur super praemissa qualificata responsione dicti Adami Miczoviech et prout ipsam qualificasset, sic eandem clare et manifeste sufficienter edoceat. Alioquin, nisi eandem edocuerit, cupit eundem ut in actione convinci et aggravari, cum idem iudex eotunc existens, ipsi incumbere administratio talium arborum mediantibus aliis subditis. Ex eo ut supra² convinci et aggravari, reliquos autem I uti proclamatos et non parentes in poena inobedientiae et refusione damnorum convinci et aggravari, cum refusione expensarum.

I paratus est super praemissis suis iurare, ex quo testes in tali casu, ubi iudex mandat subditis, adhiberi nequeunt.

Deliberatum est. Ex quo I iuramento suo corporali in instanti praestando id evincere se obtulisset, quod videlicet subditis domini magistratus de et super administrandis silvestribus arbusculis pro plantatione et insitione aptis iuxta commissionem domini provisoris demandasse subditis eosque expeditis, ex eo iurabit suprascriptus Adamus Miskoviech super responsione sua in instanti. Qui si praevio modo iuraverit, absolvetur, alias in refusione damnorum fl. centum facientium,³ prout et reliqui I, qui ob non comparitionem in fl. 12 singulis singillatim et seorsive domino provisorio cedentibus, intra bis quindenam dominae magistratus persolvendis, convicti pronunciantur. Quantum ad Martinum Zednik, qui pari modo contumacia ductus pro praesenti termino non compareret in suae culpabilitatis manifestum indicium, ex eo idem in refusione demortuorum piscium et gallorum indiacorum in toto florenos octo facientium convincitur et aggravatur, in praescripto termino dominae magistratui pendendis.

Dominus provisor cedit per I praestando iuramento eundemque in praesenti causa immunem et expeditum facit, ex quo recognitio hortulani super praestitis ex parte plantis accessisset.

Uo. 82—83. l.

² Petit.

³ Convincitur.

438.

1665 június 25, Csejte

Az uraság óturai szabados alattvalóira, mint ellenszegülőkre kér büntetést, mert megtagadták az úrnő részére darabontok kiállítását. Az alperesek nem jelennek meg az úriszék előtt. Engedetlenség címén a szokásos bírságon marasztalják el őket.

Levata causa suprafatae dominae comitissae ut A contra et adversus subditos libertinos dominae A in possessione O Tura sic dicta degentes velut I ratione et praetextu non administrationis satraparum, quos iidem de iure pro necessitate dominae comitissae administrare deberent, praestare¹ nolunt sicque se contra dominam terrestrem opponere praesumant. Cupit igitur dictos I veluti violentos oppositores in poena violentae oppositionis et neglectorum satraparum convinci et aggravari et ad comparandum proclamari.

Quibus proclamatis et non comparentibus idem procurator dominae comitissae A protestaretur de contumacia dictorum I. Et exquo contra contumaces omnia iura clamarent, cupit eosdem in poena violentae oppositionis homagiorum seorsive convinci et aggravari ac etiam in poena inobedientiae, non comparitionis et expensarum convinci et aggravari, legibus regni id svadentibus.

Deliberatum est. Exquo I pro praesenti termino legitime certificati non comparerent contumacia ducti contraque contumaces omnia iura clamarent, ex eo singuli ii singillatim in onere non venientiae et non comparitionis convicti et aggravati pronunciantur, in termino in priori deliberatione expresso.²

Uo. 85. l.

439.

1665 június 25, Csejte

A földesúr keresetet indít vagyóci molnárai ellen, mert szalmáját és kamlóskaróit széthordták, továbbá kezesek ellen, akik az általuk szavatolt személyeket elő nem állították. Az alperesek nem jelennek meg a törvényben, ezért makacosság címén a szokásos bírságon maradnak. Egy kezesnek a háborús időkre való tekintettel egy havi haladéko^t engednek.

In causa domini magistratus contra molitores Vagyocenses ratione distractionis straminis et fustium pro lupulo adaptorum; contra Joannem Stacho et Georgium filium eius, qui compositionem fiendam in bonis suis sollicitassent, tamen non comparerent; item contra Nicolaum Stephancovicz, qui per incolas Verbovienses accusatus fuisset cuiusdam furti, pro quo Mar-

¹ Et praestare, praestare tamen.² Ti. harminc napon belül (fizetendő a bírság).

tinus Zednik fideiussor existens, eundem statuere teneretur; necnon contra Georgium Sluka, qui Joannem Bielezik¹ ad commissionem domini provisoris in captivitatem ob cruentationem² et verberationem Annae, relictæ viduæ providi olim Georgii Bielezik; porro contra præscriptum Joannem Bielezik ratione verberationis et cruentationis attractæ Annae, relictæ viduæ Georgii Bielezik. Contra quos singillatim petitur iudicium.

Ter prae foribus proclamati non comparent.

Procurator A contra II uti contumaces petit iudicium.

Deliberatum est. Siquidem Joannes, Matthias et orphani Andreae Demianni, molitores possessionis Vagyocz, singuli in onere non venientiae fl. 4, sicut et Joannes Stacho et Georgius, filius eius, nec non Georgius Szluka pariter in præscripto onere non venientiae, domino provisorio cedente aggravantur. Joannes Bielik ob verberationem et cruentationem honestæ foeminae Annae, relictæ viduæ providi olim Georgii Bielezik, ex quo contumaciter se a facie sedis absentasset, ex eo in humagio verberatæ personæ fl. 40 faciente, in duabus dominae A, in tertia parti laesæ dandis et insuper in onere³ non venientiae fl. 4, similiter domino provisorio dandis, aggravatur et pronuntiatur.⁴ Porro Martinus Zednik, qui fideiussor esset pro Nicolao Stephaneczovecz eundemque iuri statuere nequiret, licet in instanti in humagio non statuti convincendus esset, tamen consideratis circumstantiis et incidentiis moderni temporis datur respirium eidem, intervallum videlicet unius mensis, ita, ut intra illud tempus personam illam, pro qua fideiussor esset, ad manus domini provisoris assignet sub poena fl. 40, quam, evoluto præscripto termino et non effectuatâ conditione, mentionatus dominus provisor ex bonis fideiussoris desumendi plenariam habebit potestatem vigore huius deliberationis.

Uo. 85—86. l.

440.

1665 június 25, Csejte

Révay László birtokrészéről két jobbágy „búcsúvétel” nélkül Drugeth Györgyné birtokrészére költözött át. Távozásuk előtt az egyik — a kereset szerint — elköttyavetyélte a gyámsága alatt levő árvák ingóságait, a másik értékesítette javait, s a telkén levő épületeket felégette. Révay visszaköveteli a jobbágyokat, s kártérítést kíván tőlük. Az ítélet szerint az alperesek, mint Drugethné örökös jobbágyai, jogosan mentek vissza annak birtokára. Nem ítélik vissza az első alperestől követelt javakat sem, mert azok az általa jartott árváké. A másik jobbágyot tisztító esküre utasítják.

¹ Ti. statuere teneretur, bizonyára szintén kezesség vállalásából kifolyólag.

² A „cruentatio” szó helyett az eredeti szövegben úgy itt, mint további előfordulásainál tollhibából „currentatio” szót írtak.

³ Az eredetiben: munere.

⁴ Az eredetiben: aggravantur et pronuntiantur.

Causa altera eiusdem domini A¹ contra et adversus Andream Baranoviech, qui orphanorum bona dilapidasset unamque equatiam et res utensiles, ut sunt aratrum, oka² etc., quo suae placuisset voluntati, accepisset exque potestate domini A, quos³ sponte et benevole venisset, inscio et insalutato eodem sub potestatem dominae modernae impendentis venisset; quem unacum rebus brevio modo distractis⁴ per eundemque sub iuramento producendis et denomimandis sibi restitui in instanti cuperet. Pari modo et Joannes Fridrich in fundo domini A kopanicza dicto varias res distrahendo aedificiaque ibidem exstructa incinerando, pari via huc ad dominam impendentem ex potestate domini A se subtrahendo, in potestatem eiusdem venisset; quem similiter, uti priorem sibi restitui instaret, vel pro distractis, si ita iuri visum fuerit, condignam satisfactionem impendendam cuperet cum poena violentiae.

Procurator I personaliter astantis, videlicet Andreae Baranovicz, idem protestaretur contra dominum A. Quoad distractionem rerum et abalienationem, id ipsum negaret. Et posito, non tamen admissio, si etiam quidpiam ex adverso contestaretur: aliquid secum abstulisset, id ipsum, tanquam proprium ipsi licuisset I; in propriis nemo violentus.⁵ Quantum ad repetitionem personae I, id ipsum⁶ de lege regni licuit migrare ad priorem dominum, ex eo cupit se ab impetitione domini A absolvi. Idem quoque Georgius Janusovich⁷ personaliter astans negat actionem domini A praeter duas metretas, quas insemineverat, pro quibus etiam idem I servitium praestitisset; ideo ex eo cupit se ab impetitione domini A simpliciter absolvi.

Procurator domini A: Exquo primo loco positus I partim negaret, partim affirmaret actionem, idque in eo, quod videlicet praedictas res mobiles uti proprias sibi abducere licitum fuisset, idque ex eo, quod in proprio nemo esset violentus; constaret siquidem manifeste fundum non fuisse ipsius proprium, sed domini A, imo et praedictam equatiam ac res utensiles ex paternis ipsius laribus comprobatas non possent eo deductas fuisse, sed ad orphanos praescriptos pertinuisse; ex eo poenam petitam effugere non posset. Quantum ad alterum I simpliciter actionem negantem, siquidem incineratio et dilapidatio rerum et distractio in praesenti foro proponeretur, eidem submitteret iuramento virtute articuli 23. anni 1613.⁸

Pro I cum protestatione dicit: Licet domus seu fundus, in quo idem I utpote Andreas Baranovich, domini A fuisset, nihilominus tamen res secum

¹ Révay László.

² Helyesen: occa (borona).

³ Helyesen: ad quem.

⁴ Helyesen: praevio modo distractis.

⁵ Sajátjában senki sem követhet el hatalmaskodást, azt teheti vele, amit akar.

⁶ Helyesen: ei.

⁷ Nyilvánvaló elírás a keresetben s az ítéletben szereplő Joannes Fridrich helyett.

⁸ Az idézett tc., mely a hatalmaskodás különféle eseteivel foglalkozik, az ily ügyekben a bizonyításnál alkalmazandó esküre nézve is utasításokat tartalmaz. A hiányos szerkezetű mondat: e tc. szerinti eskü alá bocsátja.

ablatae essent merces laboris ipsius I, de quibus dicto I disponere licuisset, prout voluisset, ex eo ut supra cupit se absolvi. Ubi autem urgeret ex parte alterius I iuramentalem⁹ vigore articuli 23. 1613, is siquidem articulus non de similibus causis et processibus sonaret, verum de causis penes impensiones erectis¹⁰ et alioquin idem A in se deberet assumere probam, ex quo actore non probante reus absolvi soleat, ideo ut supra, absolvi cuperet.

Procurator domini A : Non sumi ita lato modo merces laboris, sed quae ipse propriis ex laboribus acquirit ; unde non comprobato eo, ut allegatum esset, poenam petitam incurrere deberet. Articulus pro re praecitatus de similibus causis impensionum sonaret et quia causa incinerationis controverteretur, neganti simpliciter I secundo loco posito iuramentum quadragesimamet manu adinveniendum esset.¹¹

Pro I priora repetendo, quantum ad petitam iuramentalem submissionem, id nec lex nec consuetudo admitti solent, cum actori incumberet proba ; eo deficiente I absolvendi¹² deberet.

Deliberatum est. Quantum ad repetitionem subditorum in actione denotatorum, ex quo tam ex urbano, quam vero recognitione dominorum iudicum elucesceret esse eosdem hereditarios subditos dominae impendentis ac ex eo iuxta articulum 32. anni 1556. sponte ad priorem dominam redire ipsis licuisse. Quantum ad res ablates per Andream quidem Baranoviech, ex quo orphani superessent eosdemque idem subditus interteneret, eadem etiam abiudicari ab iisdem orphanis non posse. Quantum ad Joannem Fridrich, is siquidem actionem contra se erectam negaret, super eadem negativa sua adinvenitur ipsi iuramentum respectu ablationis rerum tertiamet, respectu vero incinerationis duodecimamet manu in praesentia domini provisoris hic in ecclesia Cheitensi intra bis quindenam praestandum. Quo praestito absolvetur, alioquin in integro homagio domino A cedenti et restitutione ablatarum rerum convictus pronunciatur. Reliquae duae metretae avenae loco mercedis laborum domino A praestitorum ipsi I relinquuntur.

Procurator domini A petit paria processus.

Uo. 89—91. l.

⁹ Probam.

¹⁰ Az alperes ügyvédje itt az impensio szót legszűkebb jelentésében használja, s a földesurak részéről jobbágyaikkal és szolgálóikkal szemben idegen személyek panasza esetén gyakorlandó igazságszolgáltatást érti alatta, amivel az idézett tc. 12—13. §-ai foglalkoznak. A felperesi ügyvéd azonban, mint a továbbiakból látható, az impensiora a szó tágabb értelmében hivatkozik, mint általában a földesúr jogszolgáltatására alattvalói felett.

¹¹ A második helyen említett alperesnek (vádlottnak) a földesúr ügyvédje szerint — minthogy a gyűjtogatás főbenjáró ügy — a teljes vérdíj összegének megfelelő számú eskütársal, negyvenedmagával tisztítóesküt kell tennie.

¹² Helyesen : absolvi.

441.

1666 december 20, Csejte¹

A földesúrnő ítéletet kér miavai jobbágyai ellen, azon a címen, hogy gyámsága alatt álló fiához intézett kérvényükkel egyenellenséget akartak szítani közte és közöttük, s megrágalmazták az udvarbíró. A jobbágyok egy része tagadja, hogy tudott a kérelemről, a bíróság azonban megállapítja, hogy a panaszírat Miava összes lakóinak tudtával és beleegyezésével készült. Ezért a jobbágyokat, „noha súlyosabb büntetést érdemelének”, 120 forint bírsággal sújtják.

Causa eiusdem dominae magistratus contra et adversus providos Matthiam Szliwczik iudicem possessionis Miawa, Georgium Baran et Georgium Witczik, Fridericum Janicow[iech] et reliquos omnes subditos in praefata possessione degentes ratione et praetextu certi negotii in actione proponenda clarius specificati.

Pro domina A idem procurator ut supra proponit hoc modo: Qualiter praeteritis hisce temporibus iidem I, nescitur unde moti, postpositis divinis et humanis legibus certum quendam supplicem libellum scribi et filiis dictae dominae magistratus² porrigi fecissent et curassent; quo mediante ex rationibus ibidem specificatis dissensionem et controversiam inter annotatos filios sub tutoratu et curatela ipsius dominae magistratus existentes et eandem dominam, genitricem eorum facere instituereque voluissent; cum eandem dominam magistratum seu genitricem postponentes huiusmodi supplicem libellum annotatis filiis, ut supra tactum est, sub tutoratu et directione existentibus porrigere veriti non fuissent, quem supplicem libellum pro evidentiori rei testimonio exhiberet. Accederet et id, quod per expositionem eiusdem supplicis libelli non modicum³ et dominum provisorum laesissent, eundem sinistre deferendo. Petendo singillatim et seorsive primum quidem ex parte dominae magistratus et ex post ex parte domini provisoris propter sinistram delationem contra eosdem iudicium.

I personaliter astantes Matthias Swecz, Martinus Wesscziczik, Adamus Blassko, Matthias Machel, Martinus Sskaredy, Andreas Czernek, Joannes Dubrawczik et Georgius Kleczik proponunt sine consensu et praescitu eorum formatum esse libellum scriptum ac proinde negant actionem.

Iudex Matthias Szliwczik, Georgius Baran, Georgius Witczik et Joannes Fidrich. Referret idem iudex hos fuisse praesentes tempore formati et scripti supplicis libelli.

Deliberatum est. Certis ex causis temperato rigore iuris solita misericordia universi annotatae dominae terrestres subditi in dicta possessione Miawa

¹ Az úriszék tagjait a jegyzőkönyv nem tünteti fel. Szövegéből ezt az egy pert közöljük.

² Ti. Drugeth Bálintnak és testvérének, Zsigmondnak.

³ Non modice helyett.

habitantes, alioquin, prout patet ex testium relationibus, ad formandum et exhibendum supplicem libellum consentientes longeque graviori mulcta ex fundamento actionis feriendi, contra eandem dominam terrestrem in florenis centum proportionaliter per eosdem in communi pendendis, contra autem dominum provisorem Michaellem Marsowsky ob sinistram quaerimoniam contra eundem exhibitam in florenis viginti per solum iudicem et eiusdem socios: Matthiam Szliwezik iudicem, Georgium Baran, Georgium Witezik et Joannem Fridrich deponendis convincuntur et aggravantur.

Uo. 93—94. l.

442.

1677 július 7, Csejte¹

A társát megsebesítő jobbágyot, bár kiegyezett a sértettel, az úriszék négy forint bírságon marasztalja el a földesúr javára.

Causa domini magistratus velut A contra et adversus T. Szluka velut I ratione ut infra.

Et pro praefato magistratu egregius Andreas Skarbala legitimus procurator A cum sufficientibus iuris requisitis comparendo proponit: Qualiter his evolutis diebus annotatus I, nescitur unde motus, vilipensis regni legibus super violentiis conditis, providum J. Nemezek, incolam Verboviensem cruentasset; et licet respectu praetitulatae violentiae inter se accordassent, respectu tamen cruenti² domino magistratui cedere debentis accordare minime potuissent. Quare cuperet eundem in poena cruenti convinci.

I³ comparens dicit ratione incusationis cum I convenisse.

Deliberatum est. Esto mentionatus I conventionem cum Joanne Nemezek factam comprobasset, id quidem respectu violentiae eidem licitum fuisset, ab onere tamen bírsagii cruenti idem minime enodari posset. Ideo in persolutione eiusdem, videlicet fl. 4 vincitur.

Uo. 100. l.

¹ Az úriszék tagjai: Keőszeghy Imre, Nyitra megye alispánja, id. Kruplanicz János, Teötőssy János, Variny Gáspár, Kardos Pál, Tapolczany István, Roszinszky János, ifj. Kruplanicz János, Nyitra megye esküdtje, az úriszék jegyzője, Bada György, a csejte-i uradalom udvarbírája. — A jegyzőkönyvből ezt és a 443—444. sz. alatti pereket közöljük.

² Ti. poenae cruenti, l. a nomenklaturában: vérbírság.

³ Helyesen: az I által bántalmazott Nemezek János.

443.

1677 július 7, Csejte

A tisztartó az úriszék elé idéztetett két verbói takácsot, egymás közti verekedésük tárgyalására. Mivel nem jelentek meg, a kereset szerinti kettős bírságon marasztalják el őket.

Causa domini magistratus ut A contra textores Verbovienses Martinum Kukurik et Michaelem Koneczny veluti.¹ Quomodo videlicet his evolutis diebus ratione certae cuiusdam cruentationis et verberationis sibi ad invicem inflictae huc pro moderno termino certificati et evocati extitissent, iidem tamen postposito mandato domini provisoris comparere neglexissent taliterque sese contumaces reddidissent. Ideo cuperet eosdem vel imprimis in onere non venientiae ac poena cruenti fl. 4 constituente unumquemque ipsorum convinci et ad comparendum proclamari.

I proclamati non comparent.

Deliberatum est. Exquo luculenter evaderet attactos I pro hodierno termino legitime certificados extitisse, iidem tamen contumacia ducti non comparuissent per hocque sese culpabiles reddidissent, igitur iidem in acquisitione domini magistratus et poena oneris non venientiae aggravati pronunciantur.

Uo. 114—115. l.

444.

1677 július 7, Csejte

A csejtei uradalmat közösen birtokló földesurak egyikének jobbágya perli a másik földesúr jobbágját, hogy — a felajánlott zálogösszeg ellenében — bocsássa vissza a felperes malomrézséhez tartozó irtványföldet és rétet. Az alperes arra hivatkozik, hogy az ingatlanokat, mint urára háramlott birtokot, örök áron vásárolta meg az említett malom negyedrézsével együtt. A felperes szerint a vitás földeket, az ő földesurának javait, az alperes — a másik uraság jobbágya — örökáron nem, csak zálogjogon szerezhette meg. Az úriszék az ingatlanokat a felperesnek ítéli.

Causa subditi illustrissimi domini comitis Nicolai Draskovich, Georgii Jurass ut A contra providum Stephanum Ondreyczik ut I, qui pro terra extirpatitia vulgo Vhrudniku vocata ac pro pratis circa eandem habitis, alias in territorio possessionis Miava habita, alias ad partem molendinariam ipsius A pertinente, pecuniam levare ac terram remittere recusaret. Ideo cuperet

¹ Az „II” (incattos) szórővidítés és a kereset szokott kezdőszavai: „Procurator domini A proponit” kimaradtak.

eundem in amissione pecuniae convinci, admonendo etiam eundem ex superabundanti pro levanda summa pignoris minori.¹

I personaliter adstans² de non consentiendo in A eiusque acquisitionem, ex quo terra illa post obitum et decessum orphani condam Georgii Motuz veluti per caducitatem ad dominum terrestrem devoluta extitisset, uti hoc ex productis literis Michaelis Marsovszky attunc provisoris ac aliis eiusdem,³ vigore quarum terras tales cum portione molari iure hereditario coemisset. Ideo cuperet, submittendo producta a parte sui, in suo esse relinqui seseque ab impetitione praetensi A absolvi; tum ex eo etiam, quod tempore talis caducitatis memorati I domini terrestres ubique in dominio talem caducitatem revelari fecissent et sic, nullo se debito tempore insinuante aut ius consanguinitatis vel successorium allegante, tales terras cum portione molari divendidissent facultatemque memorato I alia etiam titulo pignoris haerentia, ad dictam molam pertinentia, redimendi attribuissent, uti hoc litterae perennales productae per expressum innuerent.

A petit per I productas sibi perlegi. Quibus perlectis dicit litteras domini Michaelis Marsovszky acquisitionem praesentem nec in minima parte tangere, cum A non molendini quartam partem de praesenti per I possessam, tanto minus terras pro eadem quarta parte pertinentes acquireret, verum terras pro portione molendinaria de praesenti per se possessas, circa quas nullam disponendi facultatem annotatus Michael Marsovszky habuisset, cum portio eadem ad iurisdictionem domini praetitulati comitis pertineret, neque alio iure terras easdem hypothecario modo acquirere potuisset, quo ipse hypothecarius possedisset.

I casu, quo producta per se documenta respectu terrae insufficientia (quod tamen non speraret) per dominos iudices dignoscerentur, ea in parte, submittendo se alto iudicio eorundem, paratus erit, in quantum pro talibus bonis pecunias dedisset, levare.

A dicit praeposteram esse oblationem circa levationem pecuniae, cum iam rationes non levationis, alias illegitimas ac insufficientes, assignasset, levatio siquidem pecuniae ante datas non levationis fieri assoleret.

I provocat se ad allegata.

Deliberatum est. Quandoquidem ex productis per partem I literis manifeste appareret generosum dominum Michaelem Marsovszky attunc provisorum non plus iuris in Stephanum Ondreyczik circa molendinum habiti, quam quae

¹ Ha a zálogbirtokot visszaváltani kívánó fél a zálogösszeget nem ismerte, vagy nem tudta, hogy ahelyett pl. az időközben történt beruházások térítésével együtt mennyit kell letennie, a zálogbirtokost jelképesen „cum summa (pignoris) minori” kínálhatta meg. Ennek összege, ha a birtok visszabocsátására irányuló intés (admonitio), illetőleg perindítás megyei, alsóbb fórumokon történt, 3 forintban volt megszabva. Ilyen esetben a tényleges zálogösszeg vagy más követelés bizonyítása az alperesre hárult.

² A „protestatur” szó kimaradt.

³ Az „appareret” szó kimaradt.

ad portionem quartae partis iure caducitatis possedissee videretur, transtulisse, ex eo terra extirpatitia ad eandem molam in actione specificatam spectans, Vhrudinacz,⁴ sic vocata, unacum pratis in parte quarta, depositis deponendis, subdito illustrissimi domini comitis Nicolai Draskovich redimenda ac suae molari portioni applicanda adinvenitur.

Uo. 115—117. l.

445.

1679 május 15, Csejte¹

A miavai jobbágyok a földesúri erdőt engedély nélkül kiirtották, s az irtásoka birtokukba vették. Az uraság — keresetében — az elfoglalt földterület visszaadását és a földfoglalókra fejenként 40 forint büntetés kiszabását kéri. Az úriszék ilyen értelemben hoz ítéletet, a büntetés összegét azonban „kegyelemből” 20—20 forintban állapítja meg. A meg nem jelent alperesek további 4—4 forintot fizetnek.

In causa domini magistratus ut A contra et adversus subditos Myavienses veluti I etc.

Et pro dicto magistratu fiscus eiusdem, servatis universis de iure servandis praemissisque praemitti solitis, proponit: Qualiter iidem subditi domini magistratus, nescitur unde moti et qua ducti temeritate, in et ad silvas seu territorium domini magistratus irruendo, easdem praeter scitum et voluntatem, imo annuentiam dicti domini magistratus extirpare suaeque potestati subiugare et in usus convertere veriti non fuissent, damno et praeiudicio eiusdem domini magistratus evidenti ac manifesto. Ob quam eiusmodi violentam territorii modo praemisso declarati occupationem et sibi ipsis appropriationem sub mulcta fl. 40 pro praesenti termino in ius evocati extitissent, quare cuperet eosdem de more iudicialiter ad comparendum et sese defendendum proclamari.

I comparentes, Joannes utpote Droszd, Michael Kunda, Matthias Klez, Joannes Byelczik, Georgius Szluka, Joannes Cherek, personaliter adstantes non negant contra se propositam actionem.

Fiscus domini magistratus protestatur super meritoria eorundem I personaliter adstantium responsione et ex quo confiterentur actionem contra se propositam, ideo cuperet eosdem in poena violentiae ac restitutione in in-

⁴ Az irtvány neve eredetileg fent, a keresetben is ugyanebben az alakban szerepelt, ott azonban utólag a mostanira javították át.

¹ Az úriszéken Bada Györgynek, a csejte uradalom udvarbírájának elnöklete alatt a következők vettek részt: Teótyessy János, Trenchiny István, Variny Gáspár, Motko János, Nyemsovay István, Keórmóndi János Nyitra megyei szolgabíró, Kruplanycz János megyei esküdt, továbbá Gabel Márton főbíró, Vanó Mátyás, Zrubecz János és Navarka Mihály esküdtek Csejte városából. — A jegyzőkönyvből ezt s a 446. sz. alatti pert közöliük.

tegrumque resignatione extirpatitiarum. Non comparentes vero: Joannem Oszley, Thomam Peknyk, Stephanum Kozar, Matthiam Sztanyo, Jacobum Klez, Jacobum et Matthiam Kruzich, Joannem Viczik, Czerny, Andream Skar-edy, Joannem Bednarik, Jacobum Bednarik, Martinum Kruzich, Stephanum Ondreychik, Georgium Biszkup, Nicolaum Porubszky, Matthiam Bachovik, Venceslaum Szedlar, Fridericum Janoss, Stephanum Ondreychik, Joannem Tupy, Adamum Szlany, Georgium Szluhovszky, Nicolaum Czernek, Georgium Kadlechik, Joannem Byelchik in poena contumaciae ac violentiae restitutione-que ac in integrum resignatione praemissarum extirpatitiarum convincendos et aggravandos expectabit.

Deliberatum est. Quamvis praeinserti omnes I, tam comparentes quam non comparentes, de rigore iuris in totali acquisitione domini magistratus de simplici et plano convincendi forent, nihilominus tamen ex gratia sedis nonnisi in medietate poenae, id est fl. 20 singuli eorum, domino magistratui pendendae, non comparentes vero et contumaces in poena non comparitionis fl. videlicet 4 ac insuper universi eorundem in restitutione occupatarum terrarum seu praetorum violenter extirpatorum convicti et aggravati pronunciantur.

Uo. 118—119. l.

446.

1679 május 15, Csejte

Gyűjtogatással vádolt nőt, „minthogy eszelősnek látszik”, nem bocsátanak tisztító esküre. Ehelyet arra ítéli az úriszék, hogy három hetivásár alkalmával a piacon kalodába verjék. Utána kezességre vagy esküjére, hogy „többé hasonlót nem követ el s bosszút nem áll”, szabadon bocsátják.

Causa secunda domini magistratus contra Sophiam Paskova.

Qualiter eadem I his recenter evolutis diebus, immemor divinarum humanarumque legum severitatis, domum providi Georgii Szurich incolae Myaviensis succendere verita non fuisset, quare cuperet eandem in poena contra incendiarios sancita convinci et aggravari.

I personaliter adstans negat simpliciter.

Fiscus: praegnantes suspiciones ex eo etiam subinduci possunt, quod eadem I ipsa, in domo eotum succensa existens, rancorem¹ erga hospitem causa expulsionis eiusdem habuisset, uti hoc ex signo² clare et uberrime coram praesenti sede ostenso apparere posset.

Deliberatum est. Licet de praescripto legis modernae I, tamquam actionem criminaliter contra se propositam simpliciter neganti, purga adinveniri

¹ Haragot, gyűlölséget.

² Bűnjelből, bizonyítékból.

deberet, nihilominus exquo insane mentis eadem I appareret, tribus vicibus, tempore videlicet celebrandarum nundinarum hebdomadalium, quavis vice per duas horas pro terrore aliorum in publico foro incippanda³ ac exposit quod similia attentare amplius nunquam velit, vel propter incaptivationem vindictam aliquam inferre cuipiam minime praesumet, ad fideiussionem, si fieri poterit, sin minus, adiuranda et sic dimittenda decernitur.

Uo. 120. l.

447.

1680 február 21, Csejte¹

Felesége részét követeli egy jobbágy, apósa hagyatékából, az asszony testvérétől. Ez arra hivatkozik, hogy a hagyaték mind atyjuk végrendelete, mind Csejte város szokása szerint egyedül őt illeti. A felperes a végrendeletet, melyet az alperes különben sem tud bemutatni, törvénytelennek tartja, mert parasztok után fiaik és leányaik egyformán örökölnek. Az úriszék ítélete szerint az örökség a két peres fél, valamint egy, csak mellékesen említett harmadik testvérük között egyenlő arányban osztandó meg. A felek azonban egyezséget kötnek: az alperes — nővére kielégítésére — 11 forintot fizet, vagy szőlejét kell neki átengednie.

Causa providi Martini Szliž et Catharinae Bažlak ut A contra et adversus providum Joannem Bažlak ut I ratione certorum bonorum inferius declarandum.

A personaliter adstans proponit: Exquo duae vineae N.² in promonthoriis Na Hagi et Na Bokssinách dictis inque territorio praefati oppidi Cseythae Nitriensi comitatu existentis habitis, item certae vestes, pulvinaria post decesum de hac vita progenitoris eorundem, Joannis videlicet Bažlak indivisa hactenus mansissent. Occasioneque eorundem, tametsi saepe saepius praetacti actores praehinsertos I³ admonuissent, iidem tamen hactenus vilipendio iuris eorundem manifesto dare neglexissent, quare cuperent ex praetactis rectam et coaequalem portionem sibi dividi et sequestrari manibusque iure incumbente possidenda tradi et assignari.

I personaliter adstans de non consentiendo in praetensam acquisitionem dicit: De bonis in actione positus nullam portionem praetendi posse praefatos

³ A cipnus (kaloda) szóból: kalodába zárandó.

¹ Az úriszék tagjai, Bada György elnöklete alatt: Turnay Márton csejte plébános, Kőrmöndy János, Motko János, Vranay György, Zitkovszky János, továbbá Gabel Márton csejte bíró, Zrubez János és Lago György csejte esküdtek. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² Az „N.” meg nem adott nevek helyett alkalmazott rövidítés. (A ma használatos X. Y.-nak felel meg.)

³ A jegyzőkönyv szövegezése pontatlan, helyenkint egy, máshol — így az ítéletben is — két alperesről van szó.

A tum ex eo, quia bona eadem per genitorem suum sibi testamentaliter legata fuissent, vel etiam, quia de consuetudine oppidi huius filia emaritata de bonis paternis nullam habere soleret portionem. Quare cuperet se ab impetitione A absolvi.

A praemissae suae legali instantiae inhaerendo, priusquam ad secundam rationem in praemissa allegatione contentam quidpiam reponerent, praetensum testamentum peterent produci, de non consentiendo in idem. Et dato, non tamen admissio, si etiam aliquam testamentariam dispositionem fecisset, eandem tamen cum praeiudicio attactorum A, veluti etiam cum matre eorum bona praeinserta acquisivisset, condere nequivisset, bona siquidem rusticorum de Tripartiti partis 3. titulo 29. inter filios et filias aequaliter dividi et sequestrari solerent. Ideo petit ut supra, reservando reservanda.

I dicit petitam testamenti perlectionem non posse procuratorem A urgere, siquidem scriptotenus mentionatus I genitor, veluti idiota existens, condere minime potuisset, verum oretenus solummodo coram certis personis fidedignis bona mentionata eidem I legasset. Quantum ad praecitatum ex adverso titulum, idem partem A ne in minima parte iuvaret, tum ratione ex praemissa, legatione nimirum testamentaria genitoris, vel etiam, quia subsecutus partis tertiae titulus 30. per expressum innueret, ut iuxta consuetudinem locorum bona similia paterna dividi valerent. Iam quia de consuetudine oppidi huius bona huiusmodi sexum foemineum non concernerent, ideo ut supra, nullam portionem praetendere posset. Et dato, non tamen concessio, si idem A aliquam partem bonorum eorundem obtinere posset (quod tamen non speraret), tamen, quia praedeclarata bona inter praefatum I ac uterinum fratrem eiusdem semel divisa extitissent idemque frater portionem suam cuidam Christophoro Senkar vendidisset idemque I non secus, nisi deposita certa pecuniaria summa portionem eandem apprehendisset, ideo de eadem medietate A portionem praetendere nullatenus posset. Verum si quid praetensionis se speraret habere, id non a moderno I, verum a mentionato fratre eiusdem, cui portio eadem divisionaliter obventa fuisset, exquirere deberet.

A praemissis inhaerendo dicit praevis praetensis rationibus per I in medium dictatis praeallegatam in legibus regni fundatam acquisitionem diluere minime posse, cum, uti etiam superius praemisisset, quod dato, non concessio, si etiam, uti praetenderetur ex adverso, testamentaliter praetensa A⁴ bona eadem possidere se speraret, testamentaria tamen dispositio tamdiu dici nequiret, quamdiu solennitatibus suis adornata non exstaret, siquidem in testamentaria dispositione septem testes subscribendi sigillaque eorundem pro maiori testimonio apponi solerent. Imo, quod maius, lex praecitata per se actionem et acquisitionem suam acquirendam innueret, citatus autem per I titulus quia de devolutione bonorum rustici in dominum terrestrem, non inter-

⁴ Helyesen : I.

venta testamentaria dispositione rustici discurreret, eundem a praesenti materia veluti huc minus pertinentem seponendum instaret. De reliquo ut supra.

I prioribus addit frustraneam esse procuratoris A testamentariae dispositionis oppugnationem, siquidem discussio testamentorum non praesens, verum spirituale concerneret forum. Quare ut supra.

A prioribus addit : Testamentariae dispositionis invalidatio, qualiter A in medium adduxisset, ex allegatis praemissis constabit, ideo petit ut supra. Nec obstaret, quod iidem I portionem quandam per A divenditam fuisse allegarent, siquidem priora allegata sua eandem perimerent, reflectendo dominos iudices.

Deliberatum est. Seposita cuiusdam praetensae testamentariae dispositionis quaestione per procuratorem I in medium adductae, quae siquidem non produceretur coram facie praesentis iuris, ita et pro nulla vi legum praecitatarum reputatur, bona autem in actione denotata, duae videlicet vineae inter filios Joannis condam Bazlák : Joannem et Michaelem ac filiam Catharinam, modernam I,⁵ ad tres ratas et coaequales partes dividenda et manibus eorundem iure ipsis incumbente possidenda decernuntur.

Tandem non expectata praeinserta iudiciaria deliberatione partes praesertae morem gerentes nostrae iudiciariae admonitioni volentesque ulterioribus parcere expensis, fatigiis et quibusvis praetensionibus, in talem, ut sequitur, devenerunt amicabilis compositionis unionem : Quod antelatus I, Joannes videlicet Bazlák, tenebitur sorori suae Catharinae Bazlák intra tempus ter quindenae in parata solvere florenos undecim ; in casu vero non persolutionis praemissorum florenorum undecim post elapsam terminum ter quindenae, vineam eiusdem Joannis Bazlák, moderni I, in promonthorio Boksín vocato occupandi et possidendi adhibitisque in eadem laboribus, fructus etiam percipiendi ex eadem facultatem habebit. Super qua praevio modo facta coram nobis compositione partibus interessatis extradabuntur testimoniales.

Uo. 129—132. l.

448.

1681 május 19, Csejte¹

Jobbágyokat, akik egy jobbágytársuk perében az udvarbíró parancsa ellenére tanúként nem jelentek meg, makacsság címén egyenként 12 forint bírságra ítélnék.

⁵ Helyesen : A.

¹ Az úriszék tagjai: Bada György, Kőrmöndy János, Motko János, Variny Gáspár, Vranay György, Szily György, Tapolicsány István, Zamborkrethy Pál, Jelenfy László, Dyucsek Ferenc, Kertészi György, továbbá Sipkovszky György, Csejte város bírása, Zrubez János és Gablovsky János, a város esküdtjei. — A jegyzőkönyvből ezt és a 449—450. sz. alatti pereket közöljük.

Causa domini magistratus ut A contra et adversus Georgium Tkadlecsik, Matthaeum Szlauick, Paulum Porubszky, Stephanum Ondréycsik, incolas possessionis Mijava, subditos vero domini magistratus ut I ratione inobedientiae inferius declarato modo per eosdem patratae.

Et pro domino magistratu nobilis Adamus Kosztolany servatis universis de iure servandis praemissisque praemitti solitis proponit: Qualiter iidem I, nescitur, quibus ducti rationibus, floccipensa² domini provisoris commissione, in causa providi Joannis Byécsik in proxime praeterita sede ventilata ad testificandum comparere noluisse. Et quia veritatis confessio et fidedignorum hominum testimonia nemini denegari deberent, ob hoc cuperet eosdem in poena decretali et statuti comitatus huius Nittiensis³ convinci et aggravari, praevia eorum I proclamatione.

I more solito proclamati non comparent.

Quibus proclamatis et non comparentibus protestatur praefatus procurator domini magistratus super moderna quoque contumacia eorundem, quae quia legibus regni cauta esset, idcirco cuperet eosdem in acquisitione domini magistratus et poena contumaciae aggravari seorsim et singillatim.

Deliberatum est. Exquo annotati I legitime certificati pro praesenti termino existentes comparere, tanto minus sese defendere neglexissent, ideo iidem in poena per procuratorem domini magistratus petita florenos duodecim constituinte singillatim et seorsim vincuntur.

Uo. 134—135. l.

449.

1681 május 19, Csejte

A felperes testvérek anyai örökrészüket követelik, melyet nagyanyjuk, mikor édesanyjuk még kiskorú volt, második házasságából származó fiainak, a mostani alpereseknek adott, kik jelenleg is bírják. Az úriszék a tanúk vallomása alapján a keresetnek helyt ad, a felpereseknek azt a követelését azonban, hogy a per tárgyát képező birtok közbeeső időből származó jövedelmét is térítsék meg, elutasítja. A felek az ítélet kihirdetése előtt megegyeznek egymással: az alperesek átadják a vitás ingatlanokat.

* Causa Joannis et Georgii Szuchovszky, filiorum senioris condam Joannis Szuchovszky ex honesta foemina Dorothea condam Nicolai Tranczik filia procreatorum ut A contra et adversus Georgii condam Baranovicz Joannem et Nicolaum filios ut I ratione ut infra.

² Semmibevéve.

³ Nyitra megyének 1611. évi ily tárgyú statutuma ismeretes. Eszerint a szolgabíró pecsétje alatt tanúzásra megidézett, de a kijelölt helyen meg nem jelent egyének az alispán által 12 forintra bírságotandók. Ezt alkalmazza most az úriszék is a maga hatáskörében.

Et pro A nobilis Adamus Kosztolány procurator eorundem cum nostris, servatis de iure servandis proponit : Qualiter superioribus evolutis annis et temporibus decedente et e vivis sublato praefato condam Nicolao Tranczik ac mentionata Dorothea, attactorum actorum genitrice in pupillari aetate remanente, matre eiusdem Catharina Kristoficzka alias praeinsertorum actorum avia ad alia vota se transferente, Georgii condam Baranovicz praefatis nempe posterioris mariti sui filii¹ ratam ferme medietatem bonorum, attactam genitricem annotatorum A iure avitico concernentium, cum praeiudicio legitimi sanguinis et iuris successorum eorundem manibus tradidisset, quam et nunc iuris viam praeter omnem² iidem I tenerent et possiderent. Et siquidem legitimi successores legitima sua successione frustrari iustitia communi et legibus regni dissuadentibus minime possent, ob hoc cuperet bona eiusmodi, ipsos iure praefato legitimo concernentia, de manibus attactorum I cum fructibus medio tempore perceptis eximi ac saepetactis A veluti legitimis heredibus et successoribus tradi et assignari, praevia eorundem I proclamatione.

I personaliter adstantes praemissis praemittendis servatisque de iure servandis dicunt nulla bona (in quibus annotati A successionem aliquam praetendere possent) prae manibus suis habere. Clarum enim esset, quod genitrix eorundem ante multos annos portionem suam, alias per iuratos possessionis eiusdem sibi excisam percepisset nullumque ius successorium sibi reservasset. Habita itaque semel divisione obtentaque reali sua portione amplius nova divisio eidem concedi minime quiret. Quare cuperet sui absolutionem.

Procurator A protestatur super immediata responsione attactorum I. Et siquidem ex allegatione praeinsertorum A modo praevio dictata novae divisionis mentio ulla fieret, quin potius bona per praementionatos I possessa veluti ipsos ullo iuris titulo concernentia e manibus eorundem cum fructibus medio tempore perceptis eximenda efflagitarentur, ob hoc replicam seu responsionem eorundem I veluti scopum intentionis saepetactorum A minime tangentem reiici ac instantiam suam legibus regni et iustitiae communi consonam admitti.

I dicunt directam esse eorundem ad actionem A responsionem, parati enim essent, in quantum fieri potest, edocere genitricem saepefactorum A occasione et praetextu in actione mentionatorum bonorum cum genitrice I controversiam habuisse. Quae quidem bona, in quantum eosdem vel genitricem eorundem concernere comperta fuissent, eidem etiam assignata fuisse, quae moderni A, filii eiusdem, de praesenti quoque possiderent. Ideo ut supra.

¹ Második férjének, néhai Baranovicz Györgynek fiai részére. — A peres felek családi kapcsolata tehát a következő : Kristoficzka Kata előbb Tranczik Miklós felesége volt, ebből a házasságból egy leány származott : Dorottyia, aki Szuchovszky Jánoshoz ment feleségül ; fiaik, Szuchovszky János és György a jelenlegi felperesek. Tranczik Miklós halála után Kristoficzka Kata másodszer is férjhez ment, ezúttal Baranovicz Györgyhez ; tőle két fia született : Baranovicz János és Miklós, a jelenlegi alperesek. Az utóbbiaknak tehát a felperesek mostoha unokaöccsei.

² Helyesen : praeter omnem iuris viam.

Procurator A : Bona hac via iuris acquiri caepta saepetactos I minime concernerent. Ratio esset, siquidem avia dictorum A in illis bonis quidpiam iuris praeter quam simplicis dotis³ habuisset, unde neque a posteriori marito susceptis filiis eandem abalienare aut violenter retinere potuisset, quin de simplici et plano pupillae, praeinsertorum A genitrici legitimam aetatem attingenti tradi et assignari debuisset, tutores siquidem non abalienandi, sed conservandi bona haberent facultatem. Quo in passu, in quantum fieri posset, statutis personaliter testibus parati erunt A optimum ius successionis seu dominii in iisdem bonis comprobare. De reliquo ut supra.

I prioribus suis inhaerendo : Rationem immediate allegatam intentionem annotatorum A iuvare minime posse, nam dato, si etiam portio eorundem avitica tempore praementionatae divisionis realis totaliter assignata non fuisset, tamen per apprehensionem portionis virtute saepefatae divisionis obventae in huiusmodi divisionem sponte consensissent ; divisio autem secundaria de lege regni iisdem licita non esset, verum si quid in praementionatis bonis obtinere se vellent, edocendum iisdem veniret ius aliquod in controversis bonis successorium extra portionem apprehensam pro se reservasse. Alioquin ut supra.

Procurator A : Allegata praetensa divisio locum habere non posset, etiamsi celebrata fuisset, ex eo, divisiones siquidem non nisi inter aequale ius dominii habentes fieri assolerent. Hic, quia totaliter alieni a sanguine mentionati I essent, divisionem ullam ex bonis aviticis A habere potuissent. Quare peteret ut supra.

I dicunt nullam esse de praesenti quaestionem aequalis divisionis, nam dato, si etiam, uti praemissum est, maiorem fors obtinere debuissent portionem, tamen per longum usum divisorum bonorum in huiusmodi divisionem consequenterque bonorum possessorium consensissent.

Procurator A : allegatus praetensus longus I-usus bonorum prae manibus I existentium ac annotatos A concernentium non perimeret legitimis successoribus acquirendi iuris viam, ideo replicam eorundem reiici veluti nudam, petendo ut supra.

Deliberatum est. Procuratores partium oblatos statuunt ab utrinque testes, ex post recepturae partes iudicium.

Testes a parte A statuti :

Primus Ioannes Blaho, annorum circiter 80, subditus fiscalis in Miyava commorans, sub iuramento fassus est. Tudgya nélván, midón mostani actoroknak az eőreőgh annyokot néhai őrőgh Baranovicz névű ember feleségül vette volna, kész jorzágban szálót, az mēlly jorzágh mostani actorok eőreőgh attyoké vőlt. Mi formán magok kőzöt azon jorzággal osztokottak, az fatens nem tugya.

³ Dos : hitbér, l. a nomenklaturában.

Secundus testis Jacobus Chrast, annorum circiter 86, incola possessionis eiusdem, subditus fiscalis, sub iuramento examinatus fassus est. Nélván constál faténsnél: Jaczkovszka névű kapás földeket és réteket mostani actorok eőreőgh attya vásárlot vólna.^a Néhai eőrógh Baranovicz el vévén az őrógh annyokot, jóságokban gazdálkodván, maganak egyútt is másútis jóságot vásárlot és szerzét. Hogy divisio lótt vólna kőzötők, semmit sém tud.

Tertius testis Michael Svanczar, annorum circiter 86, subditus fiscalis in Miyava degens, sub iuramento fassus est. Nélvansagossan tudgya ezen fatensis, hogy néhai Trancz Miklós, mostani actoroknak eőrógh attyok eóstül marat jósággha vólt vólna Jaczkovszka névű kopanicza, egyútt az retséggel. Az ki fatensnek hugát el vévén feleségul,⁴ nem marat tőb gyermeke, hanem ezen actoroknak az annyok. Mély Trancz Miklost Sipkon⁵ mégh úlvén,⁶ ugy az eozvegye ment férhez Baranovicz névű emberhez, mostani incattusok attyához. Mi formán két felé azon őstül marat jósággal osztozkottak, nem tugya.

Quartus testis Nicolaus Polyak, annorum circiter 80, in possessione Kosztolna commorans, subditus magnifici domini Alexii de Reva, sub iuramento examinatus fassus est per omnia uti praecedentes tres in ordine testes, hoc addito: hogy midőn mostani actoroknak az annyok férhez atta vólna magát Szuchovszky névű emberhez, akor magok kőzöt azon őstül marat jóságokat mégh osztozkottak, mélyet de praesenti is birják.

Testes a parte I statuti:

Primus Bartholomaeus Chrást, annorum circiter 80, in possessione Miyava, subditus fiscalis, praevio iuramento examinatus fassus est. Hogy jélén vólt, midőn az őrógh Baranovicz Szuchovszky Jánossal és feleségével actioban denotált jóságban osztozkottak vólna, és akkoron mind az két rész aval az osztalal contentusok vóltak. Dé azt nélván tudgya, hogy őstül marat Trancsikovszky jóság lótt vólna, hanem valamelly részét azon jóságghoz pinzen vét Baranovicz is kraynay⁷ Adamécz névű embertől, mélyet hihető, kőzonségessen birják az pársok.

Secundus testis Matthaues Buoryk, annorum circiter 75, in Miyava, subditus fiscalis, sub iuramento fassus est. Tugya, midőn divisio lótt kőzötők, és hogy Baranovicz méh tártó kert mélet ki mivélt vólna valamelly erdőből egy darabot, és más helutis az mézőbén, de nélván tudgya, hogy Tranczikovszky jóság vólt.

Tertius testis Georgius Czugha, annorum circiter 80, ibidem degens, subditus magnifici domini Francisci Berény, sub iuramento fassus est. Ezen fatens osztotta actioban denotált jóságokat tőbb arra convocatusokkal két felé, el mérvén az mint Baranovich felesége, ugy mint mostani actoroknak

⁴ Svanczar Mihály hūga a fentiekben Tranczik Miklósné, Kristoficzka Kata néven szerepel. A jobbágy-családnevek még nem alakultak ki véglegesen.

⁵ Később Csipkés, Nyitra m. — Sípkové, CsSz.

⁶ Olv.: megölvén (Trancz Miklós ... megöletvén).

⁷ Később Karaj, Nyitra m. — Krajné, CsSz.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

örögh annya megh hatta vala nékik. De nélvan tugya, hogy Tranczikovszky őstül maratt joszáh vala az. Az mint hogy két felé Baranovicz föl osztotván azon joszágokat, Szuchovszky Janónak obtiot⁸ engedet, válaszon maganak, az mëlly részt akarja. Hogy acquirált vólna Baranovicz azon joszághoz valamit, arról semmit sem tud.

Quartus testis Adamus Baranovicz, annorum circiter 60, subditus domini comitis Valentini Homonnay in Kosztolna commorans, fassus est. Hogy osztál vólt az pársok közot, és hogy az oltatól fogvást pacifice birtak az magok részét az pársok.

Deliberatum est. Quandoquidem ex testium partis utriusque coram praesenti foro statutorum ac sub iuramento examinerum fassionibus luculenter appareret terram extirpatitiam Jaczkovszka dictam controversam ac in territorio possessionis Miyava unacum certis pertinentiis ad eandem spectantibus et concernentibus existentem ipsos A via legitimae et indubitatae successionis concernere, quae licet retroactis temporibus et annis ad instantiam vitrici⁹ modernorum A et matris I tali quali modo unacum pertinentiis divisa sequestrataque fuisset, quia tamen praemissa sequestratio minus directo legitimoque modo instituta extitisset verique et legitimi successores nullatenus suis indubitatis iuribus privari possent, tanto minus deberent, ideo eadem unacum suis appertinentiis pro parte et ad rationem A, tanquam hereditas, vi legitimae successionis possidenda et tenenda usuandaque adiudicatur. Quod vero ad¹⁰ fructus medio tempore per matrem I ac modernos etiam I perceptos ac per procuratorem A refundi petitos, quandoquidem, uti superius praemissum esset, post talem qualem divisionem partes sine omni reclamatione divisione usae ad praesens usque fuissent, iidem in suo esse omittuntur, neque instantia eatenus duorum A facta admittitur.

Tandem praecursorae partes, habito condigno admonitionis salutaris nostrae iudicariae respectu, ante pronunciatam praecursoram iudicariam deliberationem in talem in perpetuum duraturam amicabilem devenerunt compositionem, cassatis, annihilatis et mortificatis ab utrinque quibuscunque exposita materia in praesenti qualitercunque exortis vel exoriendis praetensionibus. Primo praecursorae I Baranovicz appellati suprafatis A, Georgio et Joanni Suchowsky ex terra extirpatitia cesserunt et dederunt certam partem a vertice seu colle usque ad viam regiam tendentem Kostolnam versus, capientem metretas Czeitenses circiter N° 12, a qua pro croco¹¹ dominis terrestribus iidem Suchowskj annuatim solvere tenebuntur den. 35. Item cesserunt et per manus ad possidendum assignarunt attactis A pratum supremum, vicinum prato Georgii Buorik, ad foeni currus N° 3 modo perennali et irrevocabili.

Uo. 135—141. l.

⁸ Az optio szó itt szabad választás, választás joga jelentésben szerepel.

⁹ Vitricus: mostohaapa. Itt mostoha nagypát jelent.

¹⁰ Quoad vero helyett.

¹¹ A sáfrány-adó megváltása címén. (L. a 433. sz. pert.)

450.

1681 május 19, Csejte

A szomszéd uraság perli a Drugeth földesurak jobbággyait, mert megverték a felperes mezőőreit és megakadályozták őket abban, hogy a jobbággyok tilosban talált teheneit behajtsák. Az úriszék az egyik alperest élődíjon, azaz 20 forinton marasztalja el. Ezen kívül makacsság címén fejenként 4 forintot fizetnek az úriszéket tartó földesúrnak, mivel a per tárgyalásán nem jelentek meg.

*Causa generosi domini Georgii Ghilány ut A contra et adversus agiles Michaellem, Joannem, Matthiam, Andream, Georgium et Martinum Megyovych, subditos domini magistratus ut I ratione in actione proponenda uberius denotata.

Pro praefato domino A nobilis Adamus Kosztolány, legitimus procurator eiusdem cum Posoniensibus,¹ servatis de iure servandis et praemissis praemitendis proponit: Qualiter iidem I in anno 1681. modo currenti circa festum divorum Philippi et Jacobi apostolorum iuratos custodes domini A, certas vaccas ex damno eiusdem domum versus pellere volentes armatis manibus invadendo, ex iidem unum, Martinum Csuridlovych percutere et vulnerare ac vaccas suas abactas adimere non formidassent, iuris viam praeter omnem, potentia duntaxat mediante. In anno vero 1680. unus ex praemissis, Andreas Svecz Megyovych nominatus, similiter in damno repertas vaccas et in domum subditi domini A abvagiatas manu armata abinde eliberare non formidasset. Quos singillatim supranominatos in poena violentiae ac Andream Svecz respectu duplicis actus declarati convinci et aggravari,² praevia eorum I proclamatione.

I proclamati non comparent.

Quibus proclamatis et non comparentibus protestatur super contumacia eorundem et petit ut supra, offerrendo in contestationem actionis praevio modo dictatae pro lumine testes, quos et statuit.

Testes sequuntur:

Primus, Joannes Axamyent, subditus domini magistratus, annorum circiter 50, fassus sub iuramento. Láta szemeivel, hogy actor uram úrzői kárrul haytottak volna teheneket, az hová futván elsoben Megyo Janó, azon tehene két nem engette el haytani;^a több incttusokis oda érkezvén, csak erő hatalommal el vonták azon tehene két az erőzőktől. Tugya aztis nilván, hogy azon Megyo Janó Csurydlo Martont megh ütette és megh véresétette.

Secundus testis Martinus Megyovich iunior, subditus eiusdem domini magistratus fassus est. Nélván tugya, hogy nem engettek el haytani tehene két. Az verésről nem tud mondani semitis.

¹ L. a nomenklaturában: cum nostris.

² Petit.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

Tertius testis Georgius Mlynar, subditus domini A, adiuratus fassus est. Láta, hogy kárról haytottak teheneket az eörzők, de mi formán nem engették, nem tuga.

Quartus Georgius Vlk, subditus eiusdem, fassus est sub iuramento pariformiter uti immediate praecedens.

Quintus testis Georgius Linsky, subditus eiusdem, adiuratus fassus est. Láta Mihált, Janost és Mattyást Megyovych, hogy kárról haytot teheneket el vonták, de Mártont, Andrást és Györgyöt nem láta.

Deliberatum est. Exquo ex statutorum testium fassionibus manifestum redderetur, quod in actione positi Michael, Joannes et Matthias ex damno praevio modo allegato abvagiatus vaccas e manibus domini A custodum potentia mediante ademissent, ob hoc iidem I unanimi voto dominorum iudicum convocatorum intuitu moderni afflicti status eorundem in poena contumaciae fl. 4 constituente dominoque magistratui cedente, praefati tres I unacum reliquis tribus : Andrea, Georgio et Martino in praefata poena contumaciae, uti praemissum esset, domino magistratui cedente convincuntur. Andreas vero respectu secundi actus violenti pari poenae vivi homagii soli domino actori cedenti obnoxius redditur et pronunciat.

Procurator domini A paria processus praesentis petit sibi extradari.

Uo. 141—143. l.

451.

1682 április 27, Csejte¹

Csejtei jobbágyok írványföldet követelnek vissza jobbágytársuktól. Azt állítják, hogy a föld az ő jobbágyházukhoz tartozott, s jogtalanul foglalta el az alperes. Az utóbbi szerint a peres ingatlan, mint írvány, nem is tartozhatik jobbágytelekhez, az alperes sem a telekföldek, hanem az írványok adóját fizeti utána a földesúrnak. Az alperes úriszéki ítélettel igazolja továbbá, hogy az a személy, akitől a peres földet vette, azt szintén jogosan birtokolta. Az úriszék további bizonyítás céljából a tárgyalást elnapolja.

Levata causa providorum Martini et Joannis Sztrelec ut A contra et adversus Martinum Vanyo ut I ratione certae terrae praefatorum A na Kraloviczach neuú dictae, alias ad fundum seu domum praenominatorum A pertinentis.

Et pro antedictis A nobilis Adamus Sándor, procurator eorundem, servatis de iure servandis praemissisque praemitti solitis proponit : Qualiter superioribus abhinc praeteractis annis et temporibus praefatam terram praesertus I, nescitur quibus ex rationibus, cum vilipendio iuris supranotatorum A possidendo fructusque et utilitates percipiendo, usque praesens tempus

¹ Az úriszék tagjainak felsorolására szolgáló hely a jegyzőkönyvben üresen maradt. — A jegyzőkönyvből ezt és a 452. sz. alatti ügyet közöljük.

teneret et possideret. Cum autem eiusmodi terra veluti ad domum Kobczou-szky vulgo dictam, in qua videlicet iidem A residerent, pertineret, cuperent sibi eandem adiudicari ac e manibus annotati I eximi sibi que assignari, praeuia I proclamatione ad comparandum.

Pro praetenso I nobilis Gabriel Jeszenszky legitime comparando, de non consentiendo in praetensam partis A praeuio modo institutam acquisitionem eiusdemque universa accessoria, diceret: Quandoquidem pars A fundamentum acquisitionis suae in eo ponere videretur, quod videlicet terra illa extirpatitia praetensae ipsorum A acquisitioni subnexa ad fundum eorundem, in qua videlicet de praesenti residerent, pertineret, eatenus in contrarium produceret litteras testimoniales oppidi Cseythe ex prothocollo eiusdem² excerptas, quibus mediantebus doceretur manifeste eandem terram ad fundum non pertinere, verum extirpatitiam esse; a latere quarum etiam testimonium verarum adhuc personarum offerret. Sed et ex eo appareret luculenter assertioni partis A contrarium, quod videlicet ex utroque latere eiusdem praetensae terrae aliae etiam adiacerent similiter extirpatitiae, unde eveniret eandem etiam eiusdem esse rationis. Quibus accederet, quod ipse I ab eadem terra a longo tempore solitum etiam annualem censum, qui videlicet a terris duntaxat extirpatitiis et non ad fundum pertinentibus in signum dominii terrestris pendi³ consuevit, quotannis pendat; quo in passu revocaret se ad statuendorum testium vel vero praesentium iudicis et iuratorum praefati oppidi.⁴ Et quia rusticus virtute mercedis laboris sui similes terras extirpatitias (salvo permanente iure domini terrestris) semper alienis quolibet sub titulo vendere et abalienare liber sit, ipse idem quoque I legitimo modo eandem terram apprehendens, sed et ius rusticanum praescriptive, transcendente possessione et dominio, usu roborans, eatenus a nemine quopiam impeti quiret.

Insuper statueret etiam personaliter certos testes, qui videlicet edocerent manifeste, quod antequam praeinsertus quidam Kobza fundum illum, ad quem eadem terra pertinere praetenderetur, possedisset, illum fundum possidens praetensam terram minime possedisset, unde appareret evidenter ad eundem non pertinere. Quare inhaerendo tam productis testimonialibus, quam et statuendis testium fassionibus, cuperet se ab impetitione praetensorum A enodari.

Procurator praeinsertorum A praeuiis suis rationibus in ordine instantiae suae factis ulterius etiam inhaerendo, priusquam ad ulteriora passum faceret a parteque allegati I praetensa producta legalibus suis rationibus dilueret, cupit productum a parte I, de non consentiendo in idem, perlegi. Quo perlecto,

² A városi jegyzőkönyvek a nagyobb (törvényhatósági jogú) városokban rövidebb-hosszabb fejlődés során közigazgatási, gazdasági intézkedéseket, peres ügyeket, adás-vételeket stb. tartalmazó különféle protocollumokká differenciálódtak. A fejletlen életű mezővárosokban, községekben mindenféle ilyen ügy vegyesen került feljegyzésre a „város protocollumá”-ban (a „falu könyvé”-ben).

³ Az eredeti szövegben tollhibából „vendi”.

⁴ A „testimonium” vagy „fassiones” szó kimaradt.

tametsi idem productum veluti collaterale a foro praesenti contradictorio reii-ci posset,⁵ confidendo nihilominus idemnitati iurium principalium suorum, diceret : idem ne in minimo acquisitionem eorundem A perimere posset, quin potius ipsis A deserviret, idem siquidem non a parte fatentis, uti alias in similibus usus et consuetudo obtinisset, celebratum fuisset, verum solummodo a parte ipsius I, moderni videlicet possessoris annotatae terrae celebratum et fabricatum extitisset,⁶ unde veluti suspectum reiiciendum esset, nemo siquidem de usitata regni lege in propria causa pro teste admitti soleret.

Ubi vero procurator eiusdem I argumentum a simili in ratificationem praetensae suae actionis concomitanterque iuris possessionarii poneret, idem eidem, loquendo philosophice veluti claudicans, hoc in passu deservire minime posset, cum ex hoc subinduci aut sequi minime possit, quod una terra alteri vicina existens, una ex iisdem censualis, alia vero libera fieri assoleret, uti hoc ferme ex recepta consuetudine pluribus in locis usu receptum esset. Neque allegatus census eidem suffragari possit, cum manifestum elici posset ex ipsius I productis praetensis, quemadmodum ibi in favorem sui perpetuari fecisset, ita et censum eundem, ut solummodo in eadem terra se stabiliri posset, censum praetensum praestandum obtulisset.

Demum neque illud contra memoratorum A acquisitionem modernam militaret, quod possessor praecedens eiusdem terram eandem non possedisset, nequiquam etenim illud de iure et iustitia communi admitti possit, ut pigritia aut ignorantia alicuius antecessoris iuris successoris praevicari⁷ posset.

Refutatis igitur modo praevio procuratoris antedicti I rationibus ac a parte eiusdem substratis productis, siquidem in se simpliciter et de plano probam in se assumpsisset in eademque succubisset, licet non deesse, tamen, ut eo magis acquisitio sua coram praesenti foro dilucidetur, provocat se ad testium aliquorum iam vita functorum ac per mortem fassiones suas authenticantium ac alterius corporali iuramento in partibus fassionem suam factam coram foro praesenti ratificantis.⁸ Quorum fassionibus inhaerendo, veluti I nihil probante, cupit terram actioni insertam manibus principalium suorum assignari, in ore siquidem duorum vel trium testium veritas et eius fundamentum stare soleret. Reservando reservanda.

Procurator I protestaretur super praemissis ex adverso dictatis et praepremis quidem, ubi producta oppidi Cseithe recognito impugnaretur ; ea in parte referret se ad usitatum in similibus rusticorum praxim et consuetudinem. Nec simpliciter eadem recognitio veluti integrale fundamentum assertionis procuratoris I pro praesentiarum producta esset, verum in consolidationem

⁵ L. a nomenklaturában : collateralis inquisitio és forum contradictorium.

⁶ A szóban forgó productum collaterale itt nem tanúvallomást, hanem a Csejte város protocollumából kiadott, említett kivonatot jelenti. A protocollum vonatkozó bejegyzése, úgy látszik, az alperesnek az irtványföldről tett bejelentése alapján készült.

⁷ Helyesen : ius successoris praevicari.

⁸ L. a nomenklaturában : collateralis inquisitio és authentic.

eiusdem, uti et indubitati iuris sui retulisset se ad statuendorum testium fassiones, ad quas etiam sede praesenti, uti et continuum usum annualisque census exolutionem se referret. Pro informatione etiam praesentis iudicii produceret certam deliberationem, uti ex eadem appareret, in sede domini terrestris pronunciatam, ex qua appareret medietatem eiusdem terrae extirpatitiae pro parte domini terrestris, alteram vero medietatem eidem, qui moderno I vendidisset, adiudicatam extitisse. Sed et productae ex adverso testium fassiones legitimo iuri I praeiudicare minime possent tum ex eo, quod illatio fassionis illorum, ex eo, quod tales fatentes in illa terra arassent, vix rationi consentanea esset; duorum etiam testium fassio contra plures non valeret, imo etiam unus ex mortuis testibus poenitus nihil fateretur. Ideoque ex praemissis rationibus productis et producendis ac statuendis assertio partis adversae eversa haberetur. Et sic iisdem inhaerendo, cuperet ut supra.

Procurator A praeviis suis rationibus inhaerendo ac hic quoque loci pro repetitis habendo dicit: Allegata immediate praemissa contra acquisitionem A quidpiam importare, eadem siquidem prioris suae responsionis refutationem saperent, super quibus sat fuse antecedenter etiam siquidem recepisset replicatam, ulteriori minus egere. Ubi vero praepostere pluralitatem testium offerret, diceret eatenus allegationem suam in ordine oblationis duorum testium esse de lege regni depromptam, qua mediante intentionem suam etiam obtinere posset, nec ulteriori a parte adversa obtrusa minus directe pluralitate indigeret. Accederet et id, quod idem procurator I oblatos praetensos testes in corroborationem et fulcimentum producti obsigillati mediantibus suis allegationibus offerret, quod siquidem intentionem partis A ne in minimo attingeret, stabiliendam oblatiis testibus minime veniret. Tandem neque productum, vim cuiusdam praetensae deliberationis subinferens ipsum I iuvare quiret, cum de lege regni a foro contradictorio collateralia reiici solerent. Reflectendo igitur praesentes iudices super oblatione sua, cuperet ut supra; adstipulando hoc et id praemissis, quod in contiguitate eiusdem terrae seu in vicinate aliae etiam terrae darentur, quae post domum essent censuique ullo subiacerent.

Procurator I diceret: siquidem hic loci nihil contrarii a prioribus ex adverso illatum esset, sufficienterque ea in parte tam replica, quam et oblata documenta partim producta, partim vero iuramentali fassione mediante roboranda haberentur, iisdem per omnia inhaereret et cuperet ut supra.

Procurator A: praemissa producta, ad quas se pars I provocaret, legalibus suis rationibus iam essent repressa; igitur restaret nihil aliud, quam ut intentio sua secundetur bonumque actioni insertum manibus A assignetur.

Procurator I ad haec diceret: contrarium evenire ex practicato quotidiano usu rusticorum assertioni procuratoris A.

Deliberatum est. Ad ulteriorem veritatis praesenti in causa indagacionem finalis determinatio prorogatur.

452.

1682 április 27, Csejte

A perbefogott jobbágyot azzal vádolják, hogy feltörte egy jobbágytársa pincéjét, s abból bort lopott el, ezen kívül más lopásokat is elkövetett. A vádlott csak a pince feltörését ismeri be, s arra hivatkozik, hogy az okozott kár tekintetében már kiegyezett a károsulttal. Az ügyész szerint az egyezés nem mentesíthet a per alól, annál kevésbé, mert csupán a vád első részére terjed ki, s más bűncselekményekről is szó van. A tanúk terhelő vallomásai alapján az úriszék a vádlottat kétszeres díjon marasztalja el; egyszer vérdíjon, 40 forinton az úr-, s egyszer élő díjon, 20 forinton a csejtei egyház részére.

*Causa domini magistratus ut A contra et adversus Martinum Krssko ut I occasione ut infra.

Et pro domino A idem, qui in prioribus causis procurator et cum iisdem proponit: Qualiter superioribus his recenter evolutis temporibus circa dominicam Palmarum¹ in anno hoc currenti praeallegatus I, nesciter unde motus et quo maligno percitus furore, legum divinarum pariter et humanarum severitate postposita, nocte silenti et intempesta in et ad providi Georgii Galusska cellarium irruendo, idem perfringere ac ibidem vinum furtim excipere taliterque poenam in generali regni decreto partis I. titulo 15. expressatam² incurrere non formidasset. Ob hoc cuperet eundem in praeallegata poena aggravari et convinci, vel ex eo etiam, quod idem I alia quoque latrocinia et astutas perfractiones cellariorum pro diversitate locorum perpetrasset, ex iisdem cellariis tum vinum burendae³ vasculum, salpidem ac alias res furtim abstulisset.

I personaliter adstans dicit: Dato, non tamen admissio, etiam si quidpiam, uti dominus magistratus eundem in primo membro propositae actionis incusaret, casualiter contigisset, respectu tamen eiusdem praetensi actus cum parte laesa, praetenseo videlicet damnificato accordasset idemque eundem eatenus absolutum reddidisset ad mentem positivae legis, nec dominus magistratus quidpiam iuris in ipsum per amplius habere possit. Quo vero ad⁴ ultimum membrum praetensae actionis, similia facionora per se patrata fuisse, de simplici et plano negaret.

Procurator domini magistratus praevio modo dictatae actioni inharendo dicit allegatam a parte I accordam acquisitionem domini magistratus perimere minime posse. Nam dato, si etiam idem I cum damnificato, minus principali A accordasset, per hoc tamen onus et gravamen acquisitionis domini magistratus

¹ Virágvasárnap, ez évben március 22.

² A Hármaskönyv idézett címe szerint a tolvajok kötél általi halállal büntendők.

³ Burenda: brinza sajt.

⁴ Helyesen: quoad vero.

haud sustulisset,⁵ vel ex eo etiam, quod hoc in passu non minus principalis A, cum quo accordam subsecutam fuisse allegaret, verum dominus magistratus. Quo in passu cuperet eundem, ut supra, convinci. Respectu vero posterioris membri responsionis I, ubi simpliciter I negaret, tametsi munere actoratus qua magistratus contra eundem quidpiam probare teneretur, tamen, in quantum fieri posset, in aggravationem eiusdem nonnullos statueret; hac cum interiecta cautela, ut si casu pro insufficienti, quod tamen non speraret, testimonium statuendorum censi deberet, in tali casu recurreret ad legem regni, qua mediante iuxta inquisitionum vires cuperet idem adinveniri iuramentum.⁶ De reliquo reservat reservanda.

I dicit: Sublato fundamento actionis ipsa etiam actio annihilari deberet. Hic autem loci praetensum vini furtum existens fundamentum praetensae actionis, eodem iam per accordam cum damnificato subsecutam sublato, consequenter etiam actio annihilanda esset et sic dominus magistratus eatenus nihil contra ipsum praetendere posset, cum actionis duntaxat prosecutio, quae iam modo praevio sublata haberetur, ipsum dominum magistratum concerneret.⁷ In reliquo referret se ad sua priora et cuperet se simpliciter absolvi, nihil, uti speraret, in contrarium etiam procuratore domini magistratus edocere valente.

Pro domino magistratu inhaerendo praemissis dicit: Per accordam cum minus principali A praetactus I minime sustulisset, neque ipsi argumentum praetensum in ordine complanationis complanandorum allegatum deservire posset, cum pars non minus principalis A, qui alias in iure non ageret, verum is, qui litem suscitaret, dici soleret. Igitur ut supra, reflectendo dominos iudices praesentes ad alias etiam causas, in quibus licet cum laesa parte accordasset pars I, tamen ut publico scandalo satisfieret, autoritas acquisitionis domini magistratus per eiusmodi accordam sufferri minime possit. Igitur ut supra.

I subiungit prioribus Ladislai regis articulum 24. et articulum 5. Matthiae regis decreti 6.⁸

Procurator domini magistratus: Leges e diametro dictatae praesupponunt partemque iure agit.⁹ Igitur ut supra. Et dato, tamen non concessio, si

⁵ A lopás közvád alá eső bűncselekmény lévén, ebben a perben a vádlott a földesúrral áll szemben, ez a vádoló fél (szórol-szóra: fővádoló, principalis A), s nem a károsult (aki csak „mellékes vádoló”, minus principalis A). Az utóbbival történt megegyezés tehát a keresetet nem törölheti.

⁶ Ha a vád bizonyítékai nem perdöntőek is, erejükkel, a tanúk számával stb. a vádlott részére engedélyezett tisztító eskünel az eskütársak számának arányban kell állania.

⁷ Ti. non concerneret.

⁸ Az első törvényhely idézése hibás: II. Ulászló 1492. évi decretumának 24. cikkelyéről van szó, mely szerint a földesúrnak alkalmazottaik kártételéért — azt rajtuk akár erőszakkal is behajtva — elégtétellel tartoznak. Mátyás idézett törvénye a peres felek közötti megegyezésről intézkedik.

⁹ A hibás mondat jelentése: a vádlott által — értelmükkel ellentétben — felhasználni próbált törvények szerint a földesúrnak joga van e perben eljárni.

etiam argumentum a parte I dictatum stare deberet, illud tamen non respectu totius actionis, verum respectu solummodo partis actionis extendi posset. Igitur ut supra.

I dicit omnino leges citatas sonare de parte laesa et damnificata, uti esset praesens.

1. testis Georgius Jamrich, subditus fisci regii, annorum circiter 40, in oppido Cseyte commorans, sub iuramento fassus est. Az el mult 1681. esztendőben, circa festum Symonis et Judae mostani incta felt, ugmint Krsko Martont, Homonnay Bálint uram eő Ngha jobbadgyát étszakanak idein, leghalabb ejfelkor leuen, Cseite varossában templum alatt levő pinczemben találtam, mellyet talalván benne rekesztettem, es benne rekesztue mind addigh tartottam, az megh varossi kapitanyoknak es azonkiuül nemelly szomszedoknak jelentetem.^a Azomban azon varossi capitanyokkal vagyis hadnagokkal s több szomszedokkal pinczem fele menven, talaltuk egy zákbán ualo arpát, mellyet megh irt minus principalis I^o azon pinczembül lopni akart. Jol tudom asztis, hogy sokszor azon pinczemben gabonaimban eőesemmel edgyütt egyszer s maszszor kárt vallottunk, melly karunkot nem masnak, hanem mostani inctta felnek tulajdonithattyuk.

Secundus testis providus Martinus Matacha, oenopola illustrissimi ac reverendissimi Valentini Drugeth de Homonna, annorum circiter 30, sub iuramento fassus est, hogy midőn első fatens megh irt Krsko Martont felyül attingalt esztendőben es üdőben^b magha pinczeiben bé rekesztette, mostani fatensis azon pincze fele ment, es Krsko Mártont pincze ajtajanak megette talalta, az kinel bizonyos kulcsok ualának, az kikkel azon pinczet föl nyitotta. Hogy penigh ualamit azon pinczébül vett uolna, nem lattam.

Tertius testis providus Georgius Uchly, annorum circiter 35, subditus fisci regii in Cseythe commorans, sub iuramento fatetur per omnia, uti in immedietate praecedens testis.

Quartus testis providus Martinus Jamrich, subditus illustrissimi ac reverendissimi domini Valentini Drugeth de Homonna, annorum circiter 40, sub iuramento fassus est. Midőn Jamrich György batyám kőz pinczenkben etszakanak idein be rekesztette uolna Krsko Marton mostani inctust, jelen nem uoltam, akkoron sem, midőn ennehány ember praesentiajaban azon pinczébül ki bocsatotta volna, hanem megh viradván s halván, hogy praementionált Krsko Martont pinczenkben talalta volna az batyam, Jamrich György, be mentem az pinczében, akarvan investigalni, micsoda kárt tőtt uolna azon Krsko Marton. S be menuen, azon üdőben egyebet nem tapasztaltam, (noha

¹⁰ Nehezen visszaadható, szójátékszerű jogi kifejezés: a károsulttal szemben, aki a közvádoló mellett csak „mellékes vádoló” (minus principalis A), a vádlott is — bár több vádlott nincs — csak „mellékes” vádlott (minus principalis I).

^a Az eredetiben itt kettőspont van. ^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

annak előtte mind boraimban, mind penigh gabonámban karokat experialtam) hanem egy zákot arpammal megh töltue, mellyet, hihető, magáual azon pinczebul el akarta uolna hozni, talaltam.

Quintus testis providus Joannes Zrubécz iunior et¹¹ Jacobus Szrnyanszky, uterque in Cseythe commorans, praevio iuramento confirmant fassionem testis in ordine secundi.

7. testis Joannes Boszak, annorum circiter 35, servitor fisci regii, sub iuramento retulit.^a Ezen 1682. esztendőben, Husueth előtt, ki akarván menni az mezőben vadaszatnak kivaltkeppen keduejert, efelkor Gregorouiech cseytei ember pincheit el erven, talaltam azon pincze előtt ket korsót borral megh töltue és egy csobolyot,¹² az kibén valami keues víz uala, azon pinczeben penigh, az ki nyitva vala, Krsko Martont, mostani inctust, az kit azonnalis megh foghván Kuchár Janko haza fele vitte. Feltvén magát megh irt fatens tarsainak valami veszedelemtül, pro aliis convocandis in auxilium el menuen, azon Krsko Márton csak el szaladott tüle. El menvén azomban Haluszka Gregorhoz, az kinek pinczeiben uala meghirt Krsko Marton, jelentette sokszor irt Krsko Martonnak cselekedetit, az ki fatensel edgyutt pincze fele menuen, föl talalván nyitva az pinczet, és borokat megh töltue, hihető azon vizennel,¹³ az kit csobolyóban pinczehez vitt, miuel az hordok megh uoltak felyül öntözue.

Deliberatum est. Tametsi in actione annotatus I, Martinus nempe Krsko propter duplices contra eundem manifeste comprobatos actus, quorum prius per eundem patratum simpliciter negasset, alterum vero, posterius commissum per accorda partis laesae seditum esse affirmasset, quoad primum nihilominus actionis membrum omnino succubisset, iure merito morti adiudicandus veniret. Quia vero pluralitas vocum convocatorum dominorum iudicium eundem I in duplici homagio propter duplicem attentatum actum convincendum iudicaret, ideo idem I ratione prioris per eundem negati, nihilominus in praesenti foro clarissime per fassiones sex testium contestati actus in integro homagio ad rationem domini magistratus, ratione vero posterioris in vivo homagio fl. 20 in sortem ecclesiae huius Csejtensis cedentibus, intra bis quindenam deponendis, convictus et aggravatus ex pluralitate vocum pronunciat.

Uo. 154—160 l.

¹¹ A „sextus testis” kimaradt.

¹² Fából készült, 5—10 literes víztartó edény. Különösen mezei munkáknál használták ivóvíz hordására.

¹³ Vízze.

453.

1686 július 10, Csejte¹

Betöréses lopással gyanúsított jobbágyot, minthogy a bizonyítékok halálbüntetés kiszabására nem elegendők, az eddig elszenvedett négy és fél hónapi fogságon kívül tizenkét botütésre ítélnék. Ennek végrehajtása után kezességre szabadon bocsátják, de oly feltétellel, hogy ha még egyszer gyanúba kerül, kivallatás alá fogják s kivégzik.

* Causa secunda domini magistratus contra personaliter adstantem Andream Sqvarénina, qui nescitur quibus ex rationibus, postposito Dei hominumque timore, praeteritis hisce diebus nocte silenti et intempesta sub-tectum² providi Joannis Krchnjavy indeque ad cameram subintrando, panes exinde furtim auferre intendisset. Ob quem actum furtivum cuperet eundem praefati domini magistratus procurator in poena tit. 15. operis Decreti Tripartiti partis I. expressata³ convinci.

I personaliter adstans non negat se in camera fuisse, furtum tamen ibidem nullum patrasse, sed ebrius existens, quietis ergo eundem⁴ se praedictum sub-tectum subintrasse ac taliter ex eodem subtecto saltasse ac concomitanter in area domus praetacti eotum iudicis captum fuisse.

Procurator domini magistratus, licet non teneretur contra eundem comprobare vel ex eo etiam, quod idem qualificate responderet eademque eidem de lege regni comprobanda veniret,⁵ tamen in quantum fieri poterit, pro facilitate dominorum iudicum provocat se ad testium fassiones, medio quorum idem loco et tempore in actione positus comprehensus extitisset, quos cuperet examinari, ac tandem iuxta demerita eiusdem eidem poenam pronunciari.

Testes statuti examinantur.

Primus testis providus Joannes Krchnjavi, incola Csejtensis, subditus archiepiscopalis, iuratus examinatus fassus est, hogj a midón megh foghtak volna fatens szomszédgja hazaban ezen rabot efil tajban, ezen fatens kiatassra magha hazabúl ki futván, latta tehénj ganejban megh sározva lenni labáet, praesupponalvan, hogj az eő kamerájában, az hól magha eőkreit elrekesztve tartotta, megh saroszta légjén, mivel azon eycsakan ugyan azon kamerabul

¹ Az úriszéken, mely Homonnay Bálint meghívására s Körmen di János elnöklete alatt ült össze, az ítélezésben a következők vettek részt: *Ghyeci Pál*, Nyitra megye másodalispánja, *Tanka Miklós*, e megye szolgabírája, *Báko Pál*, e megye esküdtje, *Vareny Gáspár*, *Jelenffi László*, *Marsovszky Mihály*, *Csernjakoczy Mihály*, *Tapolcsany István*, továbbá *Jancso Mihály*, Csejte város bírása, *Vanjo Mátyás*, *Navarka Mihály* és *Zrubez János* csejte i esküdttek. A három aláíró a jegyzőkönyvet vörös viaszba nyomott gyűrűpecsétjével is megerősítette. — A jegyzőkönyvből ezt és a 454—459. sz. alatti ügyeket közöljük.

² Padlására.

³ L. a 452. sz. per 2. jegyzetét.

⁴ Quietis ergo: pihenés végett; az „eundem” szó felesleges.

⁵ L. a nomenklaturában: qualifical.

három egész kenjerit elloptak.^a Az mely dolghot midőn objcialta volna fatens néki, aval mentette maghat, hogj az uczan megh sároszta volna, holot ackoron nagy dér vala, s lehetétlén vólt, hogj megh sároszta volna az uczan.

Secundus testis providus Andreas Vrana, incola Csejtensis, praevio solito iuramento retulit, hogj egykor ezen fatens éfél tajban érvén, hogj haz héán⁶ jarna valaki, az hol fatensnek ruhaja, kenjere s mas partekaja vólt, harmad maghaval éfél tajban ki futván, á midőn azon haz heárúl lé ugrot vóna, és elakarta volna szaladni, megh foghvan, az itt valo hadnagj kezében resignalta. Egj mas tarsátis ugjan ackoron latott, ugj mind Thuroczy uram szolgálha legenjét, az ki tartvan hihetu valami bñntetistul, ugjan azon eýcsakan magha uratúl szókve ment el.

Tertius testis honesta foemina Eva, consors Michaelis Borozowszky, commorans Csejthae, praevio iuramento retulit per omnia uti testis immediate praecedens, excepto eo, hogj Thuroczy uram szolgálját ott ném latta.

Deliberatum est. Exquo contra praeinsertum I comprobari ad inferendum eidem poenam mortis quidquam valuisset, verum tempore nocturno in domum moderni iudicis ipsius introitus suspectum eundem redderet, ob quam suspicionem a fine elapsorum bachanaliorum⁷ ad praesens usque squallores in captivitate pati debuisset, nihilominus, ut imposterum a similibus suspicionibus sibi praecaveat, insuper duodecim ictus eidem imprimendi decernuntur. Quibus praemissis ad fideiussionem,⁸ ut si in minimo postmodum suspectus redderetur, torturae subiciendus et ex post iuxta demerita sua exequendus pronunciat.

Uo. 171—172. l.

454.

1686 július 10, Csejte

Urasági alkalmazottat, aki „megfeledkezve ura iránti köteles hűségéről”, annak magtárából titokban gabonát adott ki egy parasztnak, s ez ügyben az úriszék előtt nem jelent meg, a keresetnek megfelelően fejeváltságára és kártérítésre ítélnék.

Causa tertia domini magistratus contra Andream Szedmak, qui vilipenso domini magistratus mandato et fidelitatis obligatione postposita, ex horreo domini magistratus Kosztolanensi rustico cuidam frumentum clandestine extradidisset taliterque se infidelem eidem domino magistratui reddidisset, ob quod etiam poenam infidelitatis, emendam scilicet capitis ac refusionem damni

⁶ A ház padlásán.

⁷ A farsang vége ez évben febr. 26-ára esett.

⁸ A „kibocsáttatik” szó kimaradt.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

incurrisset. Quam cuperet (praevia eiusdem ad comparandum proclamatione) contra eundem pronunciari.

I prae foribus proclamatus non comparet.

Quo proclamato et non comparente, idem procurator domini magistratus¹ instat super instantia sua deliberari ipsumque qua contumacem convinci.

Deliberatum est. Quandoquidem contra contumaces et sese legaliter defendere omittentes omnia iura clamarent, praecursor vero I legitime certificatus prae foribusque de more et consuetudine ter proclamatus extitisset taliterque se a figura iudicii moderni absentasset et reum effecisset, ex eo in totali acquisitione procuratoris domini magistratus convictus et aggravatus pronunciatur.

Uo. 173 l.

455.

1686 július 10, Csejte

Kézműves (lakatos) jobbagyot, aki nem tartotta be műhelyében az előírt tűzrendészeti szabályokat, és a tilalom ellenére — német katonáktól — lopott vasárut vett, illetve fogadott el munkájáért, bár nagyobb büntetést érdemelne, „könyörületből” élődíjon, 20 forintot marasztalnak el.

Causa quarta domini magistratus contra Joannis Zamécznik fideiussores : Martinum Sztréléc et Gregorium Haluszka, qui praefatum Joannem Zamécznik e captivitate domini magistratus certa sub mulcta fideiussoria a domino provisoro, se velle nimirum pro termino iurium celebrandorum in sede domini magistratus eundem statuere, obligatione mediante accepissent. Quo in passu cuperet eosdem ad eundem statuendum more solito proclamari, alioquin mulcta in suis fideiussorialibus litteris expressata, quas exhiberet, seorsim et singulatim convinci.

II proclamati comparent et praetactum Joannem Zamécznik statuunt.

In cuius causa extitit deliberatum. Licet praecursor I, Joannes videlicet Zamécznik, respectu triplicis eiusdem excessus, primi quidem, quod ignem taliter, uti eidem per dominum magistratum demandatum extitit, non custodierit et stramen prope officinam suam seratoriam existens asportari non curaverit ; secundo, quod seram furtim ablatam a discipulo quodam sartoris emere praesumpserit ; tertio, a militibus Saxoniceis ferramenta diversi generis per eosdem violenter hinc inde furtim ablata contra publicam inhibitionem et mandatum tam pro labore suo seratorio acceptare, quam pro pecunia coemere

¹ Demkovicz Ferenc nemes.

veritus non fuerit ;¹ de stricto ordine iuris in maiori convincendus foret poena, ex gratia et compassione nihilominus praesentis sedis nonnisi in vivo homagio fl. 20 constituyente, domino magistratui persolvendo convictus decernitur et aggravatus.

Uo. 173—174. l.

456.

1686 július 10, Csejte

Verbói jobbágyokat, akik — az úr keresete szerint — a megparancsolt munkákat nem végezték el, engedellenség címén fejenként 12 forintra és az okozott 40 forint kár együttes megtérítésére ítélnék. Makacsság címén személyenként további 4 forintot fizetnek, mivel az ügy úriszéki tárgyalásán nem jelentek meg.

Causa 5. domini magistratus contra Verbovienses : Nicolaum Nyznjan-szky, Stephanum et Nicilaum Puskar, Paulum Borbély, Georgium Kurtis et alios domini magistratus subditos, incolas quippe Verbovienses ; qualiter¹ videlicet iidem, nescitur quibus ex rationibus, cum domini magistratus mandati vilipendio, vineam certam eiusdem solitis laboribus excolere intermississent, ligna pro Paschate ac palos ad hortum convehere neglexissent. Ob quam istiusmodi eorundem intermissam in praespecificata vinea solitorum laborum culturam cuperet eosdem seorsim et singillatim in poena inobedientiae ac causati domino magistratui in eadem vinea damni ad fl. 40 sese extendentis refusione, praevia eorundem ad comparandum proclamatione, convinci et aggravari.

II prae foribus proclamati non comparent.

Procurator domini magistratus contra praefatos II non comparentes et contumaciter se a facie iuris absentantes cuperet iudicium.

Deliberatum est. Iidem II veluti non comparentes ac sese a facie iuris ac iustitiae absentantes seorsim et singillatim, primum quidem in poena inobedientiae fl. 12 constituyente ac refusione in actione positi damni simultaneo modo per eosdem persolvendi onereque non venientiae fl. 4 constituyente identidem seorsim et separatim persolvendo convicti et aggravati pronunciantur.

Uo. 174—175. l.

¹ Az idegen zsoldosok fosztogatásának akadályozására a megyei statutumok tiltották, hogy a lakosság a katonáktól bármiféle ingóságot vásároljon.

¹ Ti. procurator domini A proponit.

1686 július 10, Csejte

A földesúr azzal a feltétellel tette szabadossá egyik jobbágyát, hogy az maga helyett másik jobbágyot állít. Mivel a feltételt nem teljesítette, szabadsága megszűnésének kimondását kéri az úr. A bíróság elutasítja a keresetet, miután az alperes kijelenti, hogy szolgáltatásait mindaddig teljesíti, míg utódot nem talál. Azzal a további váddal szemben, hogy a szabados által vezetett németek hajtották el az uraság tehenét, ártatlanságát esküvel kell bizonyítania. A meg nem jelent tanúkat fejenként 4 forintra bírságotják.

Causa 6. domini magistratus contra Andream Gunda libertinum, qui tempore impetratae suae inscriptionis dominum magistratum de et super eo affidasset, quod nimirum alium subditum loco sui eidem statuere et collocare velit ac debeat;¹ quia vero eandem affidavitionem, alias sub amissione inscriptionis suae elargitam, adimplere intermisisset, idcirco eundem in amissione eiusdem libertatis ac praeterea, quod Germanos in alodium domini magistratus inducere non formidasset² abindeque vaccae unius ablationem causasset, in poena statuti comitatus fl. 12 constituite³ ac refusione praescripti damni conscientiose per dominos iudices assidentes limitandi, cuperet convinci.

Determinatum est. Quandoquidem praesertim I, Andreas utpote Gunda ad actionem per procuratorem domini magistratus contra se erectam reponeret, quod a fundo eiusdem in Nagy Kosztolan habito domino magistratui universos labores rusticanos et census solitos urbariales hucusque fideliter praestitisset ac imposterum etiam, quoadusque subditum domino magistratui in locum sui ad obeunda similia munia rusticana non statuerit, sese praestiturum sub amissione inscriptionis suae obligaret, igitur hoc in passu ab impetitione procuratoris domini magistratus (praemissis tamen cum cautelis) absolutus redditur. Quoad secundum membrum, quod videlicet Germanos milites ad alodium domini magistratus induxisset per eosque vacca una domini magistratus abducta extitisset, de simplici et plano negaret. Quam suam negativam tertiamet manu intra tempus quindenae coram hominibus domini magistratus hic loci existentibus (honestae tamen conditionis coniuratoribus) adiurabit, secus poenae positae per procuratorem domini magistratus solvendae obnoxius manebit.

In causa domini magistratus contra Joannem Miklo, Andream Kovacz, Georgium Podnapily, Georgium Bartek et Georgium Kravar, qui contra Andre-

¹ Az inscriptioban részesült s ez által szabadossá vált jobbágy mentesült az urasági szolgáltatások alól. Ezért kötötte ki a földesúr az utódállítást.

² A nemesek majorsági birtokai mentesek voltak minden közteher, így a katonaság beszállásolása és eltartása alól is, amit azonban — különösen az idegen csapatok, s főleg olyan nagy hadmozdulatok idején, minpt pl. ez évben, 1686-ban lezajlottak — nem tartottak mindig tiszteletben.

³ Vármegyei statutumok tiltják, hogy valaki a más birtokára katonákat vigyen elszállásolásra. A tilalom megszegői az így okozott kár kétszeresével is büntethetők.

am Gunda ad testificandum citati comparere neglexissent, deliberatum est. Ob contemptum commissionis domini provisoris in causa in actione apposita ac ibidem specificati No. 5 II subditi domini magistratus, singuli seorsim et singillatim in poena non comparitionis fl. 4 constituenta convicti et aggravati pronunciantur.

Uo. 175—176. l.

458.

1686 július 10, Csejte

Jobbágy tíz éven át nem teljesítette a robotot, nem fizette sem az úr adóját, sem a porciót. Mindezért a földesúr 120 forint kártérítést követel. Az alperes válaszára, hogy a censust megfizette, az uraság a keresetnek ezt a részét visszavonja. Az úriszék a jobbágyot szegénységére való tekintettel csak 15 forintba bünteti, s egyben kötelezi, hogy terheit ezután pontosan teljesítse.

Causa septima domini magistratus contra Matthiam Ferenczovich, qui ab annis 10 labores solitos domino magistratui praestare, portiones militares exolvere urbarialesque proventus domino provisorii pendere recusasset. Quo in passu cuperet eundem in refusione neglectorum laborum urbarialiumque proventuum non persolutione fl. circiter 120 inferendorum ac amissione suae extirpaturae iurisdictioni domini magistratus subiacentis convinci, praevia eiusdem ad comparendum proclamatione.

I personaliter adstans dicit se census urbariales persolvisse.

Procurator domini magistratus inhaerendo praeviae instantiae suae dicit: Esto idem I census solitos urbariales exolvisset, tamen, quia labores solitos domino magistratui se quotannis praestare intermisisset, ob hoc cuperet eundem in amissione eiusdem extirpaturae ac in neglectorum laborum refusione convinci et aggravari.

Deliberatum est. Tametsi idem I iuxta allegata procuratoris domini magistratus ob in actione¹ neglectos labores convinci iure merito debuisset, tamen intuitu eiusdem paupertatis et modernorum penuriosorum temporum ad frequentissimas humillimas eiusdem instantias adinventum est, ut ad proximum diem Dominicum infallibiliter fl. 15 deponat ac a dato hodiernae diei omnia munia rusticana a praespecificato fundo praestare solita praestet fideiusoremque pro se statuatur.

Uo. 176—177. l.

¹ Ti. specificatos.

459.

1686 július 10, Csejte

Az úriszék megerősíti az egyenlő rokonsági fokon álló jobbágyok osztályperében kelt korábbi ítéletet, amely szerint a rokonok a peres földet egyenlőképpen bírják, amint-hogy az úrbéri szolgáltatásokat is egyformán teljesítik. Az ítéletet megszegő fél 40 forint bírságot fizet a földesúrnak.

In causa providorum Venceslai Szedlar et Kutjera penes novum¹ contra Joannem et Martinum Fridrich, a quibus deliberative excisa portio eorundem ad talem qualem informationem ipsorum II accepta fuisset. Quare cuperet iuxta praepremis latam in anno 1683. die 19. Junii deliberationem² eandem portionem e manibus eorundem cum fructibus medio tempore perceptis eximi praenotatisque AA assignari.

II comparentes provocant se ad litteras domini magistratus, quas producerunt et cupiverunt prae manibus suis relinquere.

Deliberatum est. Quandoquidem commissio illustrissimi domini comitis ad instantiam Joannis et Martini Fridrich, subditorum domini magistratus Migaviensium, cum cautela iustificatorum fuisset emanata, quod videlicet si quae partium contenta non esset, prima occasione revisionis causarum in sede sua revideri faciet; et quia in comperto haberetur Venceslaum Szedlar et Nicolaum Hutjera in eadem linea successionis seu consanguinitatis esse, uti praehabitos Joannem et Martinum Fridrich, universosque labores et census domino magistratui aequaliter uti eosdem praestare: iustitiae consentaneum est, ut et in bonis iuxta latum in anno 1683. die 19. Junii in Migava iudicium, iuxta quod per duos integros annos in pacifico usu et dominio partes ambae extitissent, succedant et participent et bona in controversia existentia possideant. Quod iudicium in omnibus punctis, clausulis ratum et firmum approbatur. Si vero partium quaequam in toto vel in parte a modo imposterum determinatione praesenti contenta non esset, aut esse nollet, aut quoquo modo violare praesumeret, toties quoties pro parte domini magistratus poenam violentiae fl. 40 solvere obligabuntur.

AA petunt pro futura cautela dorso praehabita Migaviensis determinationis praesentem determinationem more solito sibi extradari.³

Extradanda decernitur.

Uo. 177—178. l.

¹ A „novum” itt a továbbiak szerint nem perújítást, hanem a földesúrnak azt a rendelkezését jelenti, hogy az előbb Miava város bírái előtt folyt ügy újabb tárgyalásra az úriszék elé hozható.

² E tárgyalás jegyzőkönyve nem maradt fenn.

³ A most hozott úriszéki ítélet szövegét a városi bíróság ítéletlevelének háttárára vezetve kéri kiadni.

460.

1687 március 5, Csejte¹

A földesúr három kezes elmarasztalását kéri, mert a jobbágy, akiért jótállottak, megszökött. Az alperesek felajánlják a jobbágy előállítását, de ezt az úr ügyvédje elutasítja, mert erre elég idejük volt eddig is. A kezeslevél szerinti összegnek, fejenként 150 forintnak megfizetésére kötelezik őket.

Causa praefati domini magistratus ut A contra et adversus providos Georgium Biszkup, Joannem Miklos et alterum Joannem Kumbir, subditos suos velut I.

Pro domino magistratu egregius Joannes Táncsos proponit: Qualiter iidem I in anno 1686. die 13. Julii pro provido Joanne Csernek, alias domini magistratus subdito, fideiussionem singuli singillatim in et pro fl. 150 in se assumendo, sub eadem poena dominum magistratum assecuratum reddidissent super eo, quod idem Joannes Csernek constans subditus permanebit et a iurisdictione domini magistratus non se subtrahet; ille tamen medio tempore sese clam et fugitivo modo se subtraxisset per hocque poenam praescriptam iidem fideiussores incurrissent. In qua peteret etiam eosdem seorsive et singillatim convinci et aggravari.

Georgius Viszkup et Joannes Mikloss comparentes fideiussionem non negant, verum offerunt se eundem Joannem Czernek velle in persona statuere.

Procurator domini magistratus dicit habuisse terminum eosdem II sufficientem pro statuendo praefato Joanne Czernek; ideoque, siquidem ob praesentiarum non statuerent, tam II, quam I tertius non comparens convincendi venirent.

Deliberatum est. Iuxta obligationem suam praescripti I seorsim et singillatim poena fl. 150 et nihilominus non comparens, utpote Joannes Kumbir itidem in onere non venientiae fl. 4 faciente convincitur et aggravatur.²

Uo. 181—182. l.

¹ Az úriszék tagjai: Dobsa István, Kőrmondi János, Variny Gáspár, Zambokrety Pál, Nyitra megye szolgabírái, Hohol György, e megye esküdtje, továbbá Jelenffy László, Kardos Pál, Luzenus András, Tapolcsany István, Kertész János, Fittos János és Borsy Zsigmond. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² Helyesen: Convincuntur et aggravantur.

461.

1687 szeptember 25, Csejte¹

Négy jobbágnak az udvarbíró 12 forint bírság alatt megparancsolta, hogy hétfőn hajnalban induljanak Verbóra szántani, ezek azonban csak kedden indultak el. A földesúr megbüntetésüket kéri. Az úriszék a jobbágyokat, védekezésüket elutasítva, mint az úr parancsának ellenszegülőket 4—4 forintra, egyiküket pedig, aki a törvényben nem jelent meg, 8 forintra bírságolja.

Secunda causa domini magistratus ut A contra et adversus Martinum Okienka et Joannem similiter Okienka, Georgium Czibulka et Joannem Zák velut I, quibus omnibus proxime die dominico per provisorum domini magistratus demandatum erat sub poena fl. 12, quatenus ad noctem die eadem aut vero summo mane sequenti die Verbovium ad arandum sese conferant. Qui vilipenso mandato simili, nonnisi die Martis² ad illud exequendum eorum sese contulissent. Quos omnes in praeserta poena convincendos pronunciari exposceret, praevia eorum proclamatione.

I Martinus Okienka et in persona Joannis similiter Okienka frater Martinus, nec non Joannes Zák ad actionem contra se propositam reponunt die dominico ipsis iniunctum fuisse, ut in vineis die Lunae³ labores exercuissent, non autem ut arassent. Quartus vero I qua contumax non comparet.

Procurator A protestatur super qualificata responsione primo loco positum trium I et contumacia Georgii Czibulka, cuperetque quatenus primo loco positi tres I qualificatam suam responsionem modo sufficienti edocerent, in casu vero non edoctionis expectaret contra eosdem iudicium. Et quamvis non teneretur procurator domini magistratus, tamen, ut eo luculentius appareat eosdem nimis impertinenter qualificate respondisse, statuit pro testimonio officialem, quem cuperet superinde examinandum. Quoad Georgium Czibulka, qua contumacem, expectabit tam quoad poenam inobedientiae non comparitionis coram praesenti iure, quam etiam quoad poenam petitam in actione iudicium.

Deliberatum est. Ex recognitione officialis domini magistratus per procuratorem coram praesentis figura iudicii statuti sat luculenter appareret in actione appositis I, Martino utpote et Joanni Okienka, Georgio Czibulka et Joanni Zák serio demandatum exitisse, quatenus iidem pro cultura agrorum die Lunae sua aratra expeditivissent, nihilominus ex supina negligentia eadem

¹ Az úriszék tagjai: Trenchény István, Nyitra megye jegyzője, Variny Gáspár, Zambokrety Pál, e megye szolgabírái, Kardos Pál, Novota István, Luzenus András, Jelenffy László, valamint Csejte város bírája és esküdtjei. — A jegyzőkönyvből ezt és a 462. sz. alatti ügyet közöljük.

² Kedden.

³ Hétfőn.

expedire⁴ sicque mandato officialis domini magistratus sese opponere ac exinde damnum causare attentassent. Ideo iidem, Joannes videlicet et Martinus Okienka qua fratres indivisi, in florenis quatuor, Joannes Zák in florenis totidem, Georgius vero Czibulka veluti contumax et a praesenti iure sese absentans in florenis octo convincitur.

Uo. 187—188. l.

462.

1687 szeptember 25, Csejte

Négy erdőőr megbírságolását kívánja az úr, mert 40 forintos bírságos parancs ellenére nem mentek el a madarászatra, és a törvényből is távol maradtak. Tekintettel a háborús időkre és a nehéz viszonyokra, nem a kért 40, csak 4—4 forintot marasztalják el őket, a meg nem jelenésért pedig további 4—4 forintot kell fizetniük.

Tertia causa domini magistratus ut A contra et adversus Georgium Marony, Georgium Szluka, Matthiam Sztanyó et Jacobum Kluez, custodes montium Miaviensium domini magistratus velut I, quibus per provisorem domini magistratus sub poena fl. 40 erat demandatum ternis vicibus aucupium exercendum; nihilominus praesepreto tali mandato nec unicus eorundem ad praesens usque comparuisset. Quos peteret idem procurator, qui supra, in poena edicti¹ praevia proclamatione seorsim et singillatim convincendos aggravari.

I proclamationi prae foribus iudicialiis non comparent.

Idem procurator domini magistratus protestatur super contumacia et non comparitione praeinsertorum I et exquo contra contumaces omnia iura clamarent, peteret eosdem tam in poena edicti, quam non comparitionis convincendos pronunciari.

Deliberatum est. Quamvis in actione appositi I iure merito in poena edicti, id est in fl. 40 seorsim et singillatim convincendi venirent, habito nihilominus modernorum difficillimorum temporum respectu, convictio eorundem non nisi ad fl. 4 singulo restringitur. Quia vero pro moderno termino certificati non comparuissent, propter contumaciam et non comparitionem singulis in singulis fl. 4 convictus et aggravatus pronunciatur.

Uo. 188—189. l.

⁴ Ti. elmulasztották.

¹ Az udvarbíró rendeletében megszabott bírságon.

463.

1690 március 30, Csejte¹

Az urasági tisztek parancsainak következetesen nem engedelmeskedő jobbágyoi, tekintettel nyomorúságos viszonyaira, „csak” 12 forintra bírságotják. De ha a jövőben újra engedetlen lesz, szigorúan megbüntetik.

In causa domini magistratus velut A contra et adversus Matthiam Kovacz aliter Hletko vocatum, qui his proxime praeteritis temporibus plurima mandata et commissiones dominorum officialium contemnendo sprevisset, determinatum est.

Tametsi idem Matthias Kovacz propter varias per se commissas inobedientias et contemptum mandatorum officialium domini magistratus maiori mulcta quam in fl. 12 mulctandus veniret, nihilominus, habito respectu conditionis eiusdem atque modernorum temporum, propter conglomeratas inobedientias non nisi in poena fl. 12 convincitur serioque admonetur, uti a modo et imposterum observantior fiat mandatorum dominorum officialium, ni velit absque omni convenientia mulctari.

Uo. 194. l.

464.

1690 március 30, Csejte

Foglyok kísérésétől vonakodó jobbágyot 4 forintra büntetnek.

In causa domini magistratus contra Joannem Mikusovjeh subditum Mijaviensem decernitur. Exquo idem quoque mandatum domini provisoris sprevisset, recusando comitari ad arcem Czejtensem certos captivos, idem quoque in poena fl. 4 convincitur.

Uo. 195. l.

465.

1690 március 30, Csejte

Az uraság szántási munkáit elmulasztó vagy késedelmesen végző miavai parasztokat 1—5 forint bírságon marasztalják el.

¹ Az úriszék tagjai: Keörmendy János, Trenchény István, Jelenffy László, Novotha István, Variny Gáspár, Kardos Pál, Jrhény János, Tapolezany István, Zitkovszky Imre, Bada István és Szily György, mint Zambokréthy Pál, a földcsúr megbízottja által meghívott bírák. — A jegyzőkönyvből ezt és a 464—467. sz. alatti ügyeket közöljük.

In causa domini magistratus contra subditos Mijavienses, signanter Thomam Dubrava cum relicta Belaczka, Jacobum Klez, Joannem Oszly, Georgium Drozd, Nicolaum Marony, Georgium Kováčz proposita, qui his proxime praeteritis temporibus mandatum domini provisoris contemnendo, alii simpliciter aratra sua pro parte domini magistratus intermisissent, alii vero tardius expediissent, determinatum est.

Quandoquidem compertum est Georgium Kovacz se simpliciter a labore domini magistratus subtraxisse, ideo idem in fl. 4, Joannes vero Oszly et Georgius Drozd nec non Nicolaus Marony, qui citati pro praesenti termino non comparuissent, singulus in fl. 5, reliqui autem utpote Joannes Bjelczik, Jacobus Klez, Thomas Dubrava cum relicta Belaczka in fl. 1 singulus convincitur.

Uo. 196. l.

466.

1690 március 30, Csejte

Ótura lakosai az uraság által ellenük indított per tárgyalásán nem jelentek meg. Az úriszék ezért elmarasztalja őket, de — tekintettel nyomorúságos helyzetükre — nem az ügy érdemén, csupán a távolmaradás miatti mérsékelt bírságon. Az eredeti (bizonyára urbéri jellegű) pert az ítélet függőben hagyja.

In causa domini magistratus velut A contra et adversus universos subditos suos O Turenses proposita deliberatum est.

Exquo iidem legitime pro moderno termino certificati extitissent, nescitur nihilominus, quibus ducti rationibus et considerationibus, pro moderno termino non comparuissent, ideo, tametsi singulus eorundem propter non comparitionem in poena inobedientiae et totali acquisitione domini magistratus convincendus veniret, habito nihilominus condigno respectu moderni miseri status, poena eorundem ad florenos 20 restringitur, de iisdem desumenda, quibus certificatio domini provisoris submissa innotuisset seseque inobedientes et refractarios adeoque praemissae poenae obnoxios declarassent; manente nihilominus in suspenso causa contra eosdem mota quoad rei meritum.

Uo. 196—197. l.

467.

1690 március 30, Csejte

Jobbágy és fia, kik megsebesítették egy jobbágytársukat, nem jelentek meg az úriszék előtt. Az ítélet szerint, tekintettel a nehéz időkre és nyomorúságos helyzetükre, csak 12 forintra bírságotlják őket, a földesúr ezt is mérsékelheti.

In causa domini magistratus velut A contra et adversus Georgium Kovács, subditum suum Zakosztolanensem, qui his proxime praeteritis temporibus Michaellem Sztudnya, alterum subditum Zakosztolanensem unacum filio suo Georgio percussisset, determinatum est.

Exquo idem Georgius Kovács unacum filio suo pro moderno termino certificatus extitisset, in manifestum nihilominus culpabilitatis suae indicium contumaciter sese absentasset, ideo, tametsi singulus eorundem in petita poena homagii et inobedientiae cruentique iure merito convinci deberet, habita nihilominus consideratione modernorum difficillimorum temporum miserabilisque status eorundem, poena utriusque ad fl. 12 ex gratia sedis restringitur; stabit nihilominus in arbitrio domini magistratus pronunciatae contra eosdem poenae defalcatio.

Uo. 197. l.

468.

1690 június 2, Csejte¹

Miavai jobbágyok nem teljesítették úrbéri kötelezettségeiket, az elrendelt ígás robotot. Engedetlenség címén fejenként 2—2 forinttra büntetik őket, 2—2 forint bírságot pedig — szegénységük miatt — elengednek.

In causa domini magistratus contra universos subditos domini magistratus Miyavienses iugalia pecora habentes, qui urbarialiter palos pro vineis aptos, alvearia item pro conservandis apibus administrare lignaque ad castellum convehere ac alias diversas vecturas necessitate ita exposcente praestare obligabantur, tamen, perceptis iteratis domini provisoris mandatis, non curata obligatione sua domino magistratui debita, similia mandata domini provisoris surdis praeteriissent auribus, poenam sibi iniunctam incurrere non formidando, determinatum est.

Quandoquidem manifestum evaderet subditos domini magistratus Miyavienses, exceptis Andreýcsik, Jurso, Porubszký, Juras, Vicsik et duobus Fridrichoviech Pagác, mandatis domini provisoris non obtemperasse, ex eo singulus eorum propter inobedientiam in florenis duobus convincitur, alteris florenis duobus ex gratia sedis intuitu miseri status eorundem moderni relaxatis.

Uo. 200—201. l.

¹ Az úriszék tagjai: Kőrmendy János, Jelenffy László, Novotha István, Varény Gáspár, Tapolesany István és Zambokrety Pál, Nyitra megye szolgabírája, Amrahamfi István, e megye esküdtje. — A jegyzőkönyvből ezt és a 469. sz. alatti ügyet közöljük.

469.

1690 június 2, Csejte

Két jobbágy magának követeli rokonától az utóbbi által megvásárolt vagyóci malomrészt, mely szerintük a vérség jogán őket illeti, s amelynek eladása, illetve megvétele ellen tiltakoztak is. A bíróság a malomrészt — a vételár lefizetése ellenében — a felpereseknek ítéli.

In causa Georgii et Joannis Beniamides, subditorum domini magistratus velut A contra et adversus Matthiam itidem Beniamides, incolam Vagyoczensem velut I occasione certae particulae molae Vagyoczensis sub iurisdictione domini magistratus existentis ac per antelatum I a Martino similiter Beniamides Uyheliensi in et pro fl. 22 den. 50 proxime praeteritis diebus apprehensae determinatum est.

Quandoquidem Georgius et Joannes Beniamides propinquiore sanguine iuncti cum eodem Martino Beniamides essent, portioque praevio modo appreciatae ac per Matthiam Beniamides his proxime evolutis temporibus apprehensae molae a portionibus suis avulsa esse reperiretur, quin priusquam Matthias Beniamides eandem particulam molae apprehendisset, per prius de pretio eiusdem cum Martino, consanguineo suo iidem Georgius et Joannes Beniamides convenissent, et quamprimum eandem modernus I apprehendisset, eo facto contradictionis velamine obviassent: ex eo iidem A depositis fl. 22 den. 50 moderno I, eandem particulam molae ad sese apprehendendi eandemque unacum successoribus suis utendi et usuandi habebunt facultatem.

Uo. 201—202. 1.

470.

1690 október 9, Csejte¹

Miavai jobbágy ismételt bírságos parancsra sem jelent meg a földesúr és tisztartója előtt, sőt távol maradt az úriszéktől is. Engedtelenség és makacsság címén összesen 68 forintra bírságotlák.

In causa domini magistratus contra subditum eiusdem Miauiensem Joannem Dubrava, qui his proxime praeteritis temporibus ad multifarias tam domini provisoris, quam vero ipsius etiam domini comitis magistratus subscriptione et sigillo roboratas commissiones, unam quidem sub poena fl. 24,

¹ Az úriszék tagjai: Kőrmendy János, Zambokrety Pál, Nyitra megye szolgabírája, Vranay György, Variny Gáspár, Novotha István, Jelenffy László, Amrahamffy István, Kardos Pál, Kertész János. — A jegyzőkönyvből ezt és a 471—473. sz. alatti ügyleket közöljük.

aliam autem fl. 40, evocatus et accersitus comparere renuisset, sed et a praesenti foro sese absentasset, determinatum est.

Siquidem supra appositus Joannes Dubrava vilipensis tam domini magistratus, quam etiam domini provisoris iteratis mandatis, non curata etiam sibi praescripta mulcta, coram domino magistratu vel etiam domino provisoro sese praesentem sistere recusasset, quin pro moderno quoque termino sufficienter certificatus, contumacia ductus comparere nullatenus voluisset, ex eo ob praemissam iteratam proterviam eiusdem in iniuncta duplici poena, prima quidem in fl. 24, altera vero in fl. 40, necnon propter contumaciam modernam in poena fl. 4 convincitur.

Uo. 207. l.

471.

1690 október 9, Csejte

Két miavai jobbágy elmulasztotta az úrnak végzendő őszi szántást, s az emiatt indult per tárgyalásán sem jelent meg. Nyolc-nyolc forint bírságra ítélik őket.

In causa domini magistratus ut A contra subditos eiusdem Miauenses. Nicolaum Dubraua et Nicolaum Marinin, qui tempore novissimae seminaurae autumnalis ad terras domini magistratus Kostolanenses ad arandum comparere iussi simpliciter venire omisissent taliterque sese inobedientes reddidissent, deliberatum est.

Idem I intuitu inobedientiae tam modernae (exquo legitime certificati non comparuissent) quam etiam prioris per procuratorem domini magistratus propositae in poena fl. 8 de singulo seorsim et singillatim desumenda convincuntur.

Uo. 207. l.

472.

1690 október 9, Csejte

Három vagyóci jobbágy nem végezte el a 12 forintos bírság alatt elrendelt szántást. Kettőt engedetlenség címén 4—4, egyet engedetlenség és makacsság címén 8 forintra büntetnek.

In causa eiusdem domini magistratus contra subditos eiusdem Vagyozienses, Martinum et Georgium Maczicza, qui tam medio iudicis quam et personali comissione domini provisoris pro aratura sub poena fl. 12 venire iussi absolute sese absentassent, Matthias quoque Mazak pariformiter araturam neglexisset, determinatum est.

Exquo praespecificati Martinus et Georgius Maesiza commissionis praespecificatae vilipendere praesumpsissent, tametsi in poena praespecificata convincendi venirent, ex gratia nihilominus sedis praesentis, intuitu etiam paupertatis eorundem, eadem poena modificatur iidemque in poena inobedientiae fl. 4 faciente, Matthias porro Mazak pariformiter tam inobediens, quam vero contumax coram praesenti foro deprehensus in fl. 8 convincuntur.

Uo. 208. l.

473.

1690 október 9, Csejte

Falusi bíró az úr parancsait nem hajtotta végre, és egy szökött jobbágy telekfeldjeit, valamint a róluk learatott termést eltitkolta. Tekintettel szegénységére, az úriszék büntetését nem szab ki rá, de a jövőben a parancsokat gondosabban kell végrehajtania.

In causa domini magistratus contra subditum eiusdem Zakosztolanensem, Andream videlicet Szedmak iudicem, qui diversis vicibus et temporibus commissiones domini provisoris postposuisset, subditos pro laboribus expedire neglexisset, quin imo certi profugi subditi, Joannis videlicet Bartek terram inseminatam ad fundum pertinentem nec demonstrare, tanto minus per alios quospiam demessam frumentique ex eadem terra asportati ablatores, sibi bene notos, domino provisorio minus notificare nil pensi duxisset taliterque non contemnendum damnum domino magistratui intulisset, determinatum est.

Tametsi supratactus Andreas Szedmak, subditus domini magistratus Zakosztolanensis, somnolentius in executione mandatorum domini provisoris procedens, ex debito petitam per procuratorem domini magistratus poenam incurrisset, nihilominus intuitu miseri status eiusdem petita poena eidem relaxatur, ita tamen, ut a modo imposterum fervens sit et diligentior in executione mandatorum domini magistratus vel etiam officialium.

Uo. 208. l.

XII

BERENCSI URADALOM

A Nyitra megye nyugati részén fekvő váruradalmat a XV. század végén a Szentmiklósi Pongrácz család bírta. Később beházasodás, örökösödés, vétel és ajándék útján sokan szereztek részt az uradalomból, az tehát a XVII. századra számos család közbirtokává alakult. Jelentékenyebb közbirtokosai az Amadé, Erdődy, Esterházy, Majthényi, Mednyánszky, Nádasdy, Nyáry, Schlossberg, Tersztyánszky és Viczay családok. Az 1671-ben kivégzett Nádasdy Ferenc elkobzott részét a királyi kincstár vette kezelésébe, így a fiscus is berencsi közbirtokos lett. Az uradalom székhelye, ahol az úriszéket tartották, korszakunkban Szobotist vagy Szombat mezőváros, mellette a régi uradalmi központ, Berencs vára elvesztette jelentőségét, a XVIII. századra elromosodott.

A közbirtokosok úriszékének irataiból az itt közölt egyetlen per került elő. Tárgya Szenice mezőváros és Turoluka falu lakosságának zendülése az ellenreformáció erőszakoskodásai miatt. A perbeli események előzményeként Spork császári zsoldosvezér már 1670-ben több száz német katonával Szenicére érkezett, hogy az ottani evangélikus vallásgyakorlatot kiirtsa és a templomot elfoglalja. Nem sokkal később Bársony János királyi személynöki ítélőmester megfenyegette az evangélikus prédikátort, perünk egyik főszereplőjét, arra az esetre, ha meg nem szünteti működését.¹ Miután mindez nem vezetett eredményre, az ítélőmester testvére, Bársony György, ekkor nagyváradi püspök, az udvar magyarirtó politikájának készséges kiszolgálója, az ellenreformáció durva és erőszakos eszköze indult a vidék ellenállásának megtörésére.

Bársony püspök felhatalmazást szerzett az uralkodótól arra, hogy az esztergomi és nyitrai egyházmegyékben az összes, tehát nemcsak a katolikus, hanem a protestáns egyházközsegeket is megvizitálhassa. Az utóbbiak számára a látogatás a templomok és iskolák elkobzását, a papok és tanítók elűzését, a nép erőszakos áttérítését jelentette. Császári katonaságtól fedezett — a perszöveg szerint „békés” és „senkinek ártani nem kívánó” — megérkezése a Szenice melletti Turolukára 1672-ben ennek az akciónak keretében történt.

A templomáért és iskolájáért évek óta elkeseredett harcot folytató lakosság körében a püspök és testvére közeledésének híre a legnagyobb izgalmat váltotta ki, s az ellenreformációnak ez az újabb támadása a turolukaiak és segítségükre siető szomszédaiak fegyveres ellenállására, Bársony ítélőmester megöletésére vezetett. A nép a püspök kíséretében lévő német zsoldosokat is megtámadta. Mindez jó alkalmat szolgáltatott Bécsnek és magyarországi híveinek arra, hogy a zendülést a legkeményebb szigorral, gyökeresen elfojtsák. A király által a pozsonyi magyar kamarához intézett parancs alapján a kamara

¹ L. bővebben : Protestáns Szemle 1894. (VI.) évf. 698—699. 1.

érintkezésbe lépett Berencs összes birtokosaival, és közösen megalakították a perünkben eljáró bíróságot.² Ez forma szerint úriszék: a földesurak hívták össze, ők a felperesek, s közülük egyesek személyesen, mások képviselőjük útján a bíróság tagjai között is helyet foglalnak. Minthogy azonban a főbenjáró ügyekben illetékes úriszéknel elengedhetetlen megyei hites személyek a tárgyaláson nincsenek jelen,³ a bíróság az udvari körök kívánsága szerint alkalmilag létrehozott rendkívüli fórumnak: a XVII. században meghonosított törvénytelen „iudicium delegatum”-ok egy változatának is tekinthető.⁴

A perben a bíróság tárgyalásának már említett székhelyén, Szobotiston (Ószombat — Sobotište), valamint Szenice (Szenic — Senica) mezővároson és Turolukán (Turréte — Turá Luká) kívül még Berencs (Berencsváralja — Podbranč) és Bukóc (Berencsbukóc — Bukovec pri Brezovej) Nyitra megyei, ma Csehszlovákiához tartozó helységek szerepelnek.

A per két eredeti, a bírák által aláírt és megpecsételt példányban ismeretes. A közlésünk alapjául szolgáló perjegyzőkönyv a birtokos családok részére készült a Majthényi családnak az Országos Levéltárban elhelyezett levéltárában „fasc. L. no. 116.” jelzet alatt található keltezetlen szöveg. A másik jegyzőkönyv, a királyi fiscus számára készült példány, ugyancsak az Orsz. Levéltárban, a magyar udvari kancellária levéltárában „Litterae Consilii Locumtenentialis 1731. No. 51.” jelzet alatt van elhelyezve.⁵ Az utóbbiból kitérünk a tárgyalás napja: 1672 szeptember 5. A két példányt nem ugyanaz a személy fogalmazta, így azok nem szószertint, csak tartalmilag egyeznek.

² L. a közölt perjegyzőkönyvnek a kancellária levéltárában fennmaradt példányából a bevezető sorokat. (Jelzetét stb. l. fent, a bevezetés végén.)

³ A bírák között csak egyetlen megyei funkcionárius szerepel, Tersztyánszky György Trencsén megyei alispán, aki azonban az uradalom egyik közbirtokosa s így, a többi compossessorhoz hasonlóan, bizonyára ebben a minőségében van jelen. A bűnügyekben ítélező úriszéken a vármegyét különben is több, de legalább két személy (a legale testimonium) szokta képviselni. (Korszakunkban ilyen nagy ügyben néha 2—3 szomszédos megye alispánja s 10—12 szolgabíró, esküdt és táblabíró is részt vesz az úriszéken. L. pl. a 391. sz. pert s annak 16. jegyzetét.)

⁴ Hogy a bíróságot delegáló udvari hatóságok az ügynek milyen jelentőséget tulajdonítottak, azt a perünkben főszerepet játszó Krman Dániel turolukai lelkész hasonló nevű fia ellen 1731-ben indult felség sértési per is mutathatja. Az utóbbinak — a zendülés után 60 évvel — felróják, hogy veszedelmes természetét „rebellis atyjától” örökölte, sőt azzal is megvádolják, hogy az 1672. évi eseményekben, bár akkor még csak 9 éves volt, felbujtó szerepet játszott. L. *Szimonidesz Lajos*: Kermann Dániel ev. püspök főbenjáró pere. *Ružomberok (Rózsahegy) 1940. 35., 37—39. l.*

⁵ Utoisó oldalát fényképmásolatban közli *Szimonidesz*: i. m. 3. sz. mell.

1672 szeptember 5, Szobotist¹

Berencs vára közbirtokosai vádat emelnek jobbágyaik, a keresetben felsorolt szenicei lakosok ellen, mert szembeszálltak uraik rendelkezéseivel, fegyvert fogtak tisztviselőkre, megtámadták és megölték a király katonáit, forradalmat szítottak, s harcra hívták a szomszéd falukat is, annak ellenére, hogy korábban, amikor már ily cselekményekért fej- és jószágvesztésre ítélték őket — hogy magukat megmentésük — földesuraik iránt feltevélen engedelmisséget fogadtak. Az úriszék a vádlottakat, minthogy már harmadizben kelnek fel uraik ellen, tagadásukat figyelembe nem véve, kiváltságaik elvesztésére s újból fej- és jószágvesztésre ítéli.

A bíróság ezután Turotuka falu lakosainak az előbbi perrel kapcsolatos ügyét veszi tárgyalás alá. A turotukaiak, prédikátoruk igazására, a bukóciakat segítségül hívva, Bársony György váradí püspököt, a dunáninneni részeseken a protestantizmus üldözésére kirendelt királyi biztost, amikor templomuk elvételére a faluba kiszállott, megtámadták, megsebesítették, s vele együtt volt testvérét, Bársony János ítélőmestert megölték. Az úriszék ezért a falusi bírakat halálra ítéli, de előbb kivallatásnak vetteti alá, hogy büntársaiukat felfedjék. A többi előállott vádlottat, akik tagadnak, huszadmagukkal leteendő tisztító esküre kötelezik, melyet ha le nem tesznek, őket is — a gyanú súlyossága szerint — részben halálra, részben vérdíj fizetésére ítélik. A meg nem jelenteket proscibálják.

Levata causa praefatorum, fiscii regii ac reliquorum dominorum et compossessorum arcis Berencz uti magistratus et dominorum eorundem terrestrium contra et adversus incolas et inhabitatores oppidi Szenyze ad praetactam arcem Berencz pertinentis, rationibus et ex causis inferius uberius declarandis veluti inctos.

Deliberatum est. Ob imminentem vesperam ulterior discussio praesentis causae prorogatur in crastinum.

¹ A jegyzőkönyv elején a bíróság tagjainak szokásos felsorolása hiányzik. Az ítéletet az alábbiak írták alá: *Ghillany György* (a magyar udvari kamara tanácsosa), *Tersztianszky György*, *Benjowsky Mihály*, *Schlosberg János Henrik*; *Matthiassy Ferenc*; *Orbán Pál* meghatalmazottja, *Szomog István*: *Viczay Jánosné*, *Héderváry Kata* meghatalmazottja, *Czepcziny László*: *Nyáry Imre* özvegyének meghatalmazottja, *Bosniay Mátyás* Szokolca város szenátora és *Klimacsek Márton*: a többi közbirtokos családok meghatalmazottja. — A jegyzőkönyv ezt az egy pert tartalmazza.

Recurrente termino subsequentis diei, tandem idem procurator seu fiscalis praedeclaratorum bonorum ad arcem praetitulatam Berencz pertinentium accederet ad proponendam actionem contra et adversus providos incolas et inhabitatores oppidi Szenyecz ac alios complices per eosdem suo modo declarandos et denominandos, subditos vero dominorum possessorum praefatae arcis Berencz in comitatu Nitriensi existentis et habitae velut I,

signanter autem Martinum Kawman iudicem, Michaellem Honad alias Prowaznyk, Lucam Pixiades, Georgium Marillaý, Paulum Hawczyk, relictam Hrczkowa, Martinum Benda, relictam Jacobi Kawa, relictam Bohaczka, Joannem Organista, Andream Kowar, Joannem Howančyk, alterum Joannem Stolyk, tertium Joannem Sloboda, Paulum Greksza, Joannem Bohuss, Laurentium Zylýnský, relictam Proksowa, Matthiam Pelykan, relictam Kunyorka, Thomam Stranyowský, Georgium Nowaczek, Fridericum Vitek, Joannem Klačzka, Danielelem Dworak, fisci suae maiestatis ;

item Bartholomaeum Polak, Georgium Czýglanský, Hye'ronimum Patak, Michaellem Marada, Vencislaum Hanslyček, Paulum Petrla, relictam Peczenkowa, Joannem Kobelka, Martinum Chocholec, Martinum Oreł, Georgium Surowý, Joannem Czerný, Paulum Holess, Joannem Kolar, Martinum Kowar, alterum Martinum Sýsel, relictam Meczýrka, Georgium Csernak, relictam Zelýenkowa, Georgium Petrla, Martinum Chrayka, Andream Panaczek, generosae ac magnificae dominae Mariae Sandor, spectabilis ac magnifici domini Emerici Nyary relictae viduae ;

item Nicolaum Blanar, Georgium Polaczek, Martinum Strýcek et Mathiam Juraczek, generosae ac magnificae dominae Judithae Amadae, illustrissimi condam domini comitis Gabrielis Erdódy de Magyoro Kerik² relictae viduae ;

item Matthiam Sloboda, spectabilis ac magnifici domini Michaelis Eszterhazy de Galantha ;³

necnon Joannem Ssewčyk, Martinum Kochanek, Georgium Budanecz, generosae ac magnificae dominae Catharinae Hedervary, magnifici condam domini Joannis Vicaý relictae viduae ;

item Georgium Tomassowycz, relictam Bohusska, Georgium Gassparýk, generosae ac magnificae dominae Judithae Esterhazy, magnifici condam domini Joannis Amady relictae viduae ;⁴

demum relictam Kobelkowa et Jacobum Lepssynka, spectabilis ac magnifici domini Adami Amadae ;⁵

item Andream Pastyr, Georgium Ssewčyk, Joannem Pawelka, Matthiam Sswezc, relictam Nowackowa, Matthiam Blanar, Adamum Sukenyk, gene-

² Erdódy Gábor, az 1646—1662. években királyi főajtónállómester.

³ Esterházy Mihály (1629—1686), mint ezredes Buda ostrománál esett el.

⁴ Esterházy Judit, Amadé János (†1652) özvegye, Esterházy Miklós nádor unokahúga.

⁵ Amadé Ádám, Amadé János testvére.

rosae ac magnificae dominae Mariae Nyarý, consortis generosi domini Emerici Huszar ;⁶

item Joannem Tonsoris, Stephanum Lazarydes, generosi domini Gasparis Maythíný ;

item Joannem Benda, Michaellem Klobučnýk, Georgium Bukowskj, Martinum Nahacký, Georgium Vrba, Joannem Hanusek, Stephanum Kelechený, Matthiam Maléczek, Joannem Hrabowskj, Martinum Patala, heredum condam domini Joannis Vendelény à Slospergh ;⁷

item Georgium Gurak, Balthazarem Sswecz, Rudolphum Kolonýcz, generosae dominae Juliannae Maythínj relictæ viduæ generosi condam domini Pauli Trsztyanskj ;

item Danielelem Zernowýcký, Martinum Letowýcký, Georgium Hagyar, generosi domini Georgii Kerekés ;

item Martinum Faczowskj, generosi condam domini Sigismundi Horvat relictæ viduæ ;

item relictam Tomanýk, Andream Polaczek, Joannem Matisek, Joachimum Stolar, relictam Barbaram Gombarka cum filiis, Joanne, Georgio et Martino, generosi domini Davidis Czaunér ;

item Simeonem Nowomeskj, Martinum Wlk, Joannem Blazek, generosi domini Francisci Sepetiez ;

item Stephanum Streženýckj alias Sabo, Matthiam Orel, Gerhardum Blanar, Joannem Czangla, relictam Kowarka, Jacobum Sswecz, Nicolaum Kromerýnský, Joannem Lépssýnka, familiae Zongor ;⁸

item Bartholomæum Sswecz, Joannem Zydek, generosi domini Adami Nagy Mýhalý ;

item Paulum Blanar, Joannem Tessýnek, Georgium Mudrý, Joannem Salay, Georgium Salýk, generosi domini Joannis Mednyanskj, domini locumtenentis regii protonotarii ;⁹

item Martinum Czyerný, generosi domini Francisci Nagy Leszényei ;

item Paulum Lewarskj egregii domini Joannis Blasskovýcz ;

ad extremum Martinum Babka, Nicolaum Gasparowých et Martinum Mýtný, Georgium item Pauliný et Stephanum Trnowský studiosos scholæ Lutheranae praefati oppidi Szenjeze, necnon Stephanum Pilarýk praedican-tem et Joannem Stephanýdes^a ludimagistrum attacti oppidi Szenjeze, communes praecursorum dominorum et dominarum terrestrium praedictæ arcis Berencz compossessorum subditos et inquilinos incolasque et inhabitatores

⁶ Huszár Imre, 1671—1678. között Turóc megye alispánja.

⁷ Schlossberg János Vendel, Majthényi Borbála férje, 1655-ben nyert honfiusítást.

⁸ A Ludányi Zongor család jobbágjai.

⁹ A kir. helytartói ítélőmester jobbágjai. — A nádori tisztség betöltetlensége esetén kinevezett királyi helytartók a nádornak mint az ország első rendes nagybírójának szerepét is ellátták, így szintén volt ítélőmesterük.

^a ŷ = y⁸

praelibati oppidi Senýcze, ad praefatam arcem Berencz pertinentis et in comitatu hoc Nitriensi existentis degentes et commorantes velut I ratione et ex parte in actione inferius proponendorum excessuum et criminum.

Qualiter iidem I his superioribus diebus in anno tam praeterito, quam nunc currenti 1672, nescitur unde moti, quove maligno spiritu ad id inducti, postposito Dei hominumque timore vilipensisque et spretis severissimis legibus regni superinde sancitis et conditis, proprio motu et instinctu, rurales personae existentes potestatique et directioni dominorum suorum terrestrii subiacentes, impudenter et malitiose temerarieque cum praefatis dominis suis terrestribus lites ingredi, iisdem sese opponere mandataque eorundem seponere, arma in servitores eorundem seu officiales sumere militesque suae maiestatis sacratissimae invadere, persequi et interimere nil pensi ducerent. Rebellionem et tumultus internasque conspirationes excitare, erectis vexillis et pulsatis tympanis ac campanis ad duellum et arma sumenda vicinarumque possessionum incolas provocare et incitare ac malum malo addere virtuti et gloriae ducerent, contra manifestas desuper sancitas regni leges in manifestumque¹⁰ obligationis suae praefatis dominis terrestribus in anno adhuc Domini 1614. et 1615. factae. Qua mediante ad omnem obedientiam et reverentiam exhibendam sese obstrinxissent et obligassent propterque similes excessus suos eorum in poena capitis et amissione privilegiorum ac universorum bonorum suorum mobilium ac immobilium aggravati extitissent. Super quo, si ita iuri visum fuerit, authenticae testimoniales illustrissimi condam comitis domini Georgii Turzo,¹¹ alias regni Hungariae palatini produci et exhiberi possent. Qui I, siquidem per iteratos actus suos rebellicosos et tumultuarios praecedentes actus suos reiterare non vererentur, ex eo cuperet contra singulos singillatim simile iudicium ferri et pronuciari.

Iidem etenim propria autoritate fundos templorum, scholarum, cimetriorum praefatorum dominorum suorum terrestrii hereditarios et proprios sibi ipsis vindicare ac appropriare et a possessione dominorum suorum avellere iusque patronatus, quod praecise solis dominis praecinsinuatibus terrestribus competeret, sibimet ipsis vindicare¹² contra positivam et expressam legis formam, quae per expressum innueret rusticum in fundis dominorum terrestrii praeter mercedem laboris nihil habere iuris et proprietatis; quibus ausibus eorundem I incitati incolae possessionum Turaluka et Bukocz ad nefanda scelera manus suas inpias admovissent interemptionsesque et homicidia, vulnerationes et depraedationes perpetrassent. Quia autem contra similes seditiosos, tumultuarios rebelles internasque conspirationes et malitiose vitae et fortunae insidiantes quamplurimae extarent regni leges, ex eo cuperet praeter petitam praemissam poenam amissionis privilegiorum, in quantum contra dominos

¹⁰ Helyesen: manifestamque laesionem.

¹¹ Thurzó György 1609—1617. között volt nádor.

¹² Ti. veriti non fuissent.

suos terrestres eisdem qualitercunque tandem deservire possent, capita huius tumultus et facinorum pro eliciendis et rescendis complicibus torturae subiici ac pro demeritis eorundem ultimo supplicio capitis et universorum bonorum mobilium et immobilium in exemplum aliorum et refrenamentum scelerum convinci et aggravari. In reliquo reservat reservanda.

I comparentes negant simpliciter contra se propositam actionem.

Procurator seu fiscalis praetitulorum bonorum, ad attactam arcem Berencz pertinentium, protestatur solenniter super comparitione et simplici negativa comparentium I. Et siquidem manifesta praefatorum excessuum indicia ex productis testium fassionibus comperirentur, quin et singulis ferme diebus praefatos tumultus et seditiones rebellionesque et internam conspirationem per erectionem vexillorum et apprehensionem armorum exercerent, igitur negativa eorundem simplex, existente alioquin etiam actu ipsorum evidentissime seditioso et notorio, occasione cuius nec esset necessaria ulterior proba. Ubi res ipsa esset evidens et manifesta, iuxta illud axioma iuris: ubi rerum testimonia adsunt, non opus est verbis, et ubi ipsissima experientia rem secutam se habere testaretur, peregrinis exemplis et inductionibus non egeret, neque praetextuosam et talem qualem adumbratam excusationem locum habere posse. Ex eoque iudex et iurati pro eliciendis complicibus torturae subiiciendi essent ac ultimo supplicio capitis, praevia amissione et abiudicatione universorum bonorum mobilium et immobilium convinci et aggravari.

Quantum porro ad non comparentes, protestatur solenniter super contumacia discretorum¹³ videlicet Stephani Pilaryk praedicantis et Joannis Stephanydes ludimagistri, item circumsectorum Georgii Pauliny et Stephani Trnowsky studiosorum et alumnorum, necnon providorum Michaelis Horvath aliter Prowaznyk,^a Lucae Pyxiades, Georgii Marczal, Pauli Havezik, relictae Leszkowa, relictae Jacobi Kawa, Joannis Organysta, Joannis Stolyk, Joannis Sloboda, Joannis Bohuss, Laurentii Zylinsky, relictae Proxowa, Matthiae Pelykan, relictae Kungiewka, Thomae Strazowsky, Georgii Nowaczek, Fridrici Vitek, Joannis Klaczka, Danielis Dworak, Bartholomaei Polak, Michaelis Marada, Venceslai Hanslycek, Pauli Peterla, relictae Peczenkowa, Joannis Kobelka, Martini Chocholecz, Matthiae Orel, Georgii Surowy, Joannis Czerny, Pauli Holesz, Nicolai Noszity, Joannis Kolar, Martini Kolar, Martini Sysel, relictae Meczyrka, relictae Zelenkowa, Matthiae Sloboda, Joannis Ssewczyk, Gerogii Budanecz, relictae Bohusska, Georgii Gassparek, relictae Kobelkowa, Jacobi Lepssynka, Andreae Pasztyr, Georgii Ssewczyk, Joannis Pawelka, Matthiae Sswecz, relictae Nowackowa, Matthiae Blanar, Adami Sukenyk, Stephani Lazarides, Joannis Benda, Michaelis Klobucnyk, Joannis Hrabowsky, Martini Patala, Georgii Jurak, Rudolphi Kolenycz, Danielis Zernowycy,

¹³ A „discretus” szó itt a kor szokása szerint a vádlottak neve előtt is mindig alkalmazott címzés: a protestáns papok, papi képzettséggel bíró tanítók „tiszteletes” címének felel meg.

Georgii Hagyar, Martini Osecký, relictæ Tomanýk, Andreae Polaczek, Joachimi Stolar, relictæ Barbaræ Gombarka, Joannis, Georgii et Martini filiorum eiusdem, Simeonis Nowoměský, Martini Vlk, Joannis Blazek, Stephani, Strěžňnýcký alias Sabo, Matthiæ Orel, Gerhardi Blanar, Joannis Czanghla, relictæ Kovarka, Jacobi Ssweez, Nicolai Kromrýnský, Joannis Lepssýnka, Joannis Ssýdek, Joannis Tessýnek, Georgii Mudrý, Joannis Salaý, Georgii Salyk, Martini Babla, Nicolai Gasparovycz, Martini Mýtný, praeinsertorum dominorum et dominarum subditorum, qui de praesenti termino et loco tempestive fuissent certificati, contumacia tamen ducti, conscii criminis, comparere noluisse. Et quia contra contumaces omnia iura clamarent, cuperet eosdem singulos proscribi literasque testimoniales sibi superinde decerni et extradari.

Quantum porro ad simpliciter negantes I I, per simplicem negativam ab objecto contra se crimine enodari non possent. Cum iidem in rebellione praeexpressata tumultui factioso seditioso hostiliter contra saepe factos terrestres dominos et officiales suos, sicut et militem suae maiestatis sacratissimæ Germanum personali sua astantia iterato consensum praeuissent, per hocque iuxta mentem suprascriptarum litterarum obligatarum¹⁴ eosdem instaret convinci, capita autem huius tumultus pro rescendis complicibus, extra poenam in praespecificatis obligatoriis eorundem et testimonialibus palatinalibus contentam, torture subici ac iuxta demerita eorundem condigna poena puniri convictosque et aggravatos pronunciar tandemque debita executione et ultimo supplicio affici. De reliquo reservaret ulterioris agendi facultatem.

Deliberatum est.

Diligenter ruminatis, calculatis et discussis dictorum I in actione contra eosdem proposita denotatis seditiosis, refractariis et temerariis excessibus, ex quo manifestum esset ipsaque experientia et effectus demonstraret eosdem tertiaro iam non solum contra dominos ipsorum terrestres, verum etiam contra militem suae maiestatis sacratissimæ domini, domini clementissimi ac ultimarie quidem recenterque regimini Rabothiano,¹⁵ ex speciali et benigna alternominatae suae maiestatis sacratissimæ ordinatione huc delegato, rebelliose sese opposuisse, seditiosa arma sumpsisse, vexillum et timpanum hostile erexisse, in eademque seditione, rebellione et praesumptione usque ad praesens malitiose, proterve, refractarie et indurate, modalitate in actione praedeclarata perseverasse: ideo iidem omnes et singuli seorsim et singillatim comparentes et sese ab onere et gravamine actionis contra eosdem propositae enodare nequeuntes in amissione capitum et bonorum privilegiorumque ac quarumlibet immunitatum et praerogativarum iuxta sensum et formam deliberationis superius

¹⁴ Utalás a fentebb említett, földesuraiknak 1614—1615-ben adott kötelezvényükre, amelyben teljes engedelmisséget és alázatosságot fogadtak, s amelyet a nádor nagyobb hitelesség végett bizonyoságlevélbe foglalt.

¹⁵ Rabatta császári tábornok, aki később, a Rákóczi-szabadságharc idején is szerepelt. A legrosszabb emlékü nevek egyike a Magyarországra küldött császári zsoldosvezérek sorában. — A perbefogott községekre küldött katonaságot Rabatta ezredéből vezényelték ki.

praedeclaratae, in ordine ad dominos suos terrestres et etiam alios extraneos, convincuntur et convicti pronuntiantur.

Non comparentes autem et sese a facie iuris et iustitiae absentes,¹⁶ siquidem contra tales contumaces inobedientesque et seditiosos, male sibi conscios per hocque sese absentantes omnia iura clamarent, actorisque acquisitionem ex integro admittendam fore dictarent, more et consuetudine in similibus observari solita proseribuntur et una cum praecedentibus eidem poenae obnoxii ubique prosequendi, capiendi et incarcerandi pronuntiantur. Iudex vero cum iuratis hic comparentibus, quibus ex officio huiusmodi seditiosos tumultus ac clandestinas machinationes sedare, sopire, praecavere ac ex dictamine debitae fidelitatis et obedientiae erga dominos suos habitae iisdem insinuare detegereque et avertere debuisset, non ut tamen idem fecisset, sed potius unum cum iisdem in eo sensisset, ideo eo facto ad arestum ferendi ac praemissa poena puniendi declarantur.

Siquidem tam ex attestationibus pro parte et ad instantiam domini magistratus suo modo legitime collectis ac iudicialiter exhibitis, quam nonnullorum incolarum pro tribunali examinatorum fassionibus evidenter constaret memoratos incolas et inhabitatores Thuro Lukenses pridie ante perpetratum in actione propositum crudele facinus litteras medio ludimagistri scholae ex persuasione, instinctu et subordinatione praenotati sui praedicantis, Danielis Grman, ad Bukoczenses exarasse, ad auxilium et defensionem ecclesiae invitasse et requisivisse. Subque huiusmodi praetextuoso defendendae ecclesiae medio et colore iudices Thuro Lukenses primarios,¹⁷ Joannem Juraczek et alterum Joannem Szcephanczik in Thuro Luka et Jacobum Jacabczik una cum Nicolao Stupka iunior in Bukocz, alios vicinos et incolas vigore huiusmodi litterarum ad capienda iniqua arma, faciendas clandestinas ad invicem conspirationes motusque et tumultus praedonicos excitandos seditiose animasse, instigasse et concitasse. Taliterque de noctu magno numero in domum praefati praedicantis clandestine congregati, dispositis et ordinatis hostilibus armis et insidiis, deliberato et praeconcepto animo adventum praelibati domini episcopi Vachiensis¹⁸ cum praefato quondam fratre suo Joanne¹⁹ et aliis in actione specificatis usque ad septimam horam matutinam expectassent.

Iisdemque tandem pacifice advenientibus et nemini quidquam mali inferri satagentibus et ante parochiam praememoratam subsistentibus benignasque suae maiestatis sacratissimae domini, domini nostri clementissimi litteras salvi passus et ecclesiarum Dei ex officio sibi superinde attributo visitatorias declarantibus, non ut sese defensive circa praenarratam ecclesiam

¹⁶ Helyesen: absentantes.

¹⁷ Ha a falu birtoka több földesúr között oszlott meg, ezek a maguk birtokrészében gyakran külön bírót állítottak. Így egy faluban egyszerre több bíró is lehetett.

¹⁸ Elírás Varadiensis helyett: Bársony György ekkor (1663—1675. között) nagyváradai püspök.

¹⁹ Bársony János, a püspök testvére, kir. személynöki ítélmester.

habuissent, verum convocatis ex insidiis superinde iam ante ordinatis sibi optime notis complicibus, unoque iudice praefato Joanne Jurassek intus cum suis conspiratoribus, alio autem Joanne Sczephank extra cum praeinsertis dominis Barsony malitiose agente et tractante, offensive et principaliter hostiliterque, seditiose et praedonice eosdem una cum aliis sociis invasissent. Equum unum carpento iunctum traiecissent, ipsum vero carpentum invertissent, cistulam unam cum pecunia, litteris et certis aliis rebus mobilibus abripuissent, praescriptum vero Joannem Barsony ibidem statim miserabiliter et crudeliter interemissent. Et dominum episcopum antelatum cum sociis suis superius denominatis crudelissime usque ad copiosam sanguinis effusionem tractare, vulnerare, cruentare et sauciare in tantum veriti non fuissent, ut nisi speciali Dei omnipotentis providentia et gratia conservati fuissent, iidem quoque ibidem statim vitam cum morte commutare debuissent. Quod ipsum nonnulli ipsorum malitiose ex post contestari nil pensi duxissent.

Propter quod eorundem I adeo atrox, nefandum et hactenus inauditum facinus, licet quidem inter tantam colluviem et rabiem rusticanam nec ex praenotatis attestationibus et ipsorum I praevio strictissimo examine factis fassionibus in particulari nullo modo eliceretur, quinam ex ipsis dictum olim Joannem Barsony percussissent letaliterque vulnerassent vel traiecissent; quia tamen culpa in authorem, animatorem, scilicet concitatorem, instigatorem, dispositorem et subordinatorem de iure transire soleat talesque in huiusmodi execrabilem et omni iure damnabilem actum alios inducentes et consentientes pari poena cum facientibus et perpetratoribus puniri debeant; huiusmodi autem praenominatos iudices, uti capita reliquorum primaria esse palam esset, ideo praenominati duo iudices Thuro Lukenses primarii in poena capitali, praevia super detegendis complicibus factique authoribus et praenotatae nefandae necis perpetratoribus tortura, convicti et aggravati esse pronunciantur. Reliqui autem comparentes et sese tempore praenotatorum criminum praesentes fuisse recognoscentes, factum vero simpliciter negantes et innocentiam adstruentes, habito respectu tam enormis facinoris et casus, pleno homagio, vigesimamet manu²⁰ iuxta praecitatam legem anni 1613. 23.²¹ hic in castello Sobotisthensi in praesentiaque domini iudicis nobilium et iurati assessoris, honestis personis in termino bis quindenae abiurare singuli singillatim tenebuntur. Quod si praestiterint, absolventur. Sin minus, principales ipsorum, mortis praefatae complices, ex torturali examine etiam comperiendi, similiter poenae capitali, reliqui vero minus principales poenae integrae homagiali, parti laesae cedendae, subiiciendi decernuntur. Non comparentes porro et

²⁰ A szövegben eredetileg „quadragesimamet” szó volt írva, ezt azonban a jegyzőkönyv írója „vigesimamet” szóra javította át, anélkül, hogy a „pleno homagio” szavakat ehhez képest — a vádlott huszadmagával leteendő esküje ugyanis félvérdíjának felel meg — „medio homagio”-ra módosította volna.

²¹ Az idézett tc. személy, illetőleg vagyon ellen irányuló erőszakos cselekményekkel s büntetésükkel foglalkozik.

sese a facie iuris et iustitiae male sibi conscii absentantes, praesertim praedictus Thobias Massarik, ex arce profogus et Martinus Matusouiech, restitutis aliquod aureis²² similiter profogus, suo modo capiendi et iuxta demeritum puniendi proscribuntur. Alii denique, sese tempore perpetrati facinoris non modo in loco delicti, verum in possessione quoque Turo Luka praesentes fuisse negantes et comprobare testesque statuere volentes, ad contestandam innocentiam suam, quod nimirum in huiusmodi actum nullatenus consensissent, neque aliis consilio et auxilio adfuissent, propriamet in persona singuli abiurare tenebuntur.

Actum diebus, loco et anno, quibus supra.

O. Lt. Majthényi cs. lta, fasc. L. no. 116.

²² A Bársonytól elvett aranyakból.

XIII

GARAMSZENTBENEDEKI ÉS ESZTERGOMI URADALOM

Az esztergomi főkáptalan javai két nagy birtok-kerületre, az esztergomira és a garamszentbenedekire oszlottak. Míg az előbbi uradalmat a káptalan már a kora középkor óta birtokolta, az utóbbit, mely évszázadokon keresztül a bencés rend garamszentbenedeki konventjének uradalma volt, — a konvent átvételével — csak 1565-ben szerezte meg a káptalan örök jogon, királyi adományként. Ekkorra azonban az Esztergom-kerületi uradalom jó része török kézbe került, maga a káptalan is elmenekült Esztergomból és Nagyszombatba¹ tette át a székhelyét, így a töröktől inkább védett Garammenti birtok lett ellátásának forrása, és Garamszentbenedek vára lett mindkét uradalmának székhelye. Ezért korszakunkban az Esztergom-kerületi uradalom megmaradt helységei részére is — a garami falvakkal együtt — Szentbenedeken tartják az úriszékét, a közölt perekben tehát mindkét uradalom jobbágságának ügyei egyformán szerepelnek.

A távol székelő földesurat az általa Szentbenedekbe kiküldött prefektusok képviselik teljhatalommal. Mellettük, természetesen, udvarbíró s a szokott alsóbbfokú gazdasági személyzet, mint sáfár, ispán stb. működik. A prefektusok rendszerint papi személyek, megbizatásuk 1—3 évig tart. Rájuk ruházta a káptalan az úriszék összehívásának jogát és kötelességét is, valójában tehát a mindenkori prefektus az elsőfokú dominus magistratus. Ha valamely jobbágy vagy jobbágyfalu a prefektus megkerülésével egyenesen a káptalanhoz fordult panaszával, azt az úriszék, mint megengedhetlent, szigorúan büntette.² A prefektust olykor, a terminológiát felcserélve, a káptalan Szentbenedekbe küldött teljhatalmú kommisszáriusának is nevezik. Ez a gazdasági igazgatás egy másik faktorához, a kommisszáriusok intézményéhez vezet.

Nagyszombatból a káptalan — legalább tárgyalt korszakunkban — évenként küldött ki Szentbenedekbe két vagy három magasrangú egyházi személyt, mint teljhatalmú delegált kommisszáriusait, akiknek feladatává tette a prefektus működésének, általában az uradalmak gazdálkodásának felülvizsgálását, a hozam növeléséhez szükséges intézkedések kezdeményezését és megvalósítását, a jobbágyok úrbéri természetű panaszainak megvizsgálását s a döntést az ilyen természetű ügyekben. Amikor a delegátusok a helyszínen vannak, az ő nevükben hívják össze az úriszékét, s az ő nevükben küldenek ki idézéseket az úriszék előtti megjelenésre. A kommisszáriusok tehát felettte állanak a prefektusnak, ez rendelkezéseiket végrehajtani köteles.

A kommisszáriusok a jobbágyok egymás közötti ügyeiben is intézkednek : egyezségeket megerősítenek, azok megszegőire bírságot állapítanak meg, bír-

¹ Nagyszombat (Tyrnavia), Nyitra m. — Trnava, CsSz.

² L. pl. a 484. sz. pert.

ságos parancsolatokat adnak ki stb. Mindezeket, ha perekkel állanak kapcsolatban, az úriszék tiszteletben tartja. Egyébként a kommisszáriusok a jogszolgáltatásban nem vesznek részt: ha az eléjük terjesztett ügyek között az úriszék hatáskörébe tartozók fordulnak elő, azokat oda teszik át, s kétségtelenül megállapítható, hogy fellebbezési fórumként sem szerepelnek.³

A közölt úriszéki iratok, bár a perjegyzőkönyvek itt csak az ítéleteket örökítették meg, színes, változatos adatokon át mutatják a vidék életét, az egykorú földesúri jogszolgáltatást a XVII. század végének zürzavaros korszakában. Mint pereinkből látható, a földesúri hatóságok törekvésének megfelelően, a garamszentbenedeki prefektusoknak is legfőbb gondja volt a népet „békeességben”, „jámorságban” tartani.⁴ A legszigorúbban büntetett tehát az úriszék minden olyan esetet, mely alkalmasnak látszott az úr, illetőleg magistratusa tekintélyének kisebbitésére vagy éppen lejáratására és a földesúr szempontjai szerint értelmezett „jó rend” megbontására. Különösen szigorúan büntetik a káromkodást, az isten és a földesúr elleni szitkozódást, de keményen járnak el az egymást szidalmazó vagy becsmérítő jobbágyok és feleségeik ellen, olyan esetekben is, amikor testvérek civódnak egymás között. Ez szintén azt a célt szolgálta, hogy a jobbágyok egyre növekvő ellenállását megfékezzék, és a nép között „csendességet” teremtsenek. Feltűnő viszont például, hogy paráznaság címén — más uradalmak úriszékeihez viszonyítva — enyhe büntetéseket szabnak ki, s a halálos ítélet egészen ritka.

A közölt perekben szereplő helységek közül a garamszentbenedeki uradalomhoz tartoztak a volt Bars megyei Csiffár (Čífare), Damásd (később Garamdamásd — Domaša), Felsőapáti (Horné Opatovce), Kovácsi (később Garamkovácsi — Kozárovce), Nagyvezekény (Velké Vozokany), Orovnica (később Oromfalu — Orovnica), Peszér (Psiare), Szentbenedek (később Garamszentbenedek — Sväty Beňadik), Valkóc (Valkovce); a volt Hont megyei Alsó- és Felsőnyék (később Ipolynyék — Vinica), Némethi (később Hontnémeti — Hontianske Nemce) és Szebeléb (Sebechleby). A szövegekben előforduló, Esztergom-kerületi birtokok közül Esztergom (ma Komárom) megyéhez tartoznak Ebszőny (ma puszta Tokod határában), Epöl, Kesztölc, Mogyorós (Mogyorósbánya), Tát és Tokod; Hont (ma Pest) megyéhez pedig Dávidréve (ma puszta Letkés határában), Letkés, Szob és Tölgyes (Ipolytölgyes). Esztergom megye területén feküdtek és ma Csehszlovákiához tartoznak Ebed (Obid), Kicsind (Malá nad Hronom), Kistata (ma puszta Kőhidgyarmat — Kamenný, Most határában), Kisújfalu (Nová Vieska), Kőhidgyarmat (Kamenný Most), Leánd (ma puszta Bény — Biňa határában) és Páld (Pavlová). Hont megye területén feküdtek s ugyancsak Csehszlovákia területéhez tartoznak Helemba (Chľaba) és Kiskeszi (később Ipolykiskeszi — Malé Kosihy) helységek.

A peres iratok fogalmazványokban maradtak fenn. Az úriszék nótáriusa a tárgyaláson feljegyzéseket készített a tárgysorozaton szereplő perek lefolyásáról, és ezek alapján utólag fogalmazta meg az ülés jegyzőkönyvét. Ezért viszonylag kevés — legalább is az általunk használt iratokban — a belejavítás, betoldás. Ezek egy része is idegen kéztől származik, ami azt bizonyítja, hogy a fogalmazványokat felülvizsgálták. Aláírás és pecsét egyetlen jegyzőkönyvben

³ L. a „Series supplicationum subditorum v. Capituli Strigoniensis S. Benedicti de iuxta Gron in anno 1671 delegatis commissariis porrectarum, super iisdemque datarum resolutionum” című jegyzőkönyvet. Esztergomi kápt. m. lta, Capsa eccl. 25 fasc. 5. no. 18.

⁴ L. pl. a 488. sz. pert.

sincs. A szövegeket füzetekbe írták. Egy-egy füzet rendszerint egyetlen év vagy két év anyagát tartalmazza, de van csupán egyetlen per tárgyalását magában foglaló füzet is. Az iratok nyelve a XVII. században általában még magyar, a XVIII. századtól inkább latin és feltűnik a szlovák nyelv, különösen a nagyobb bűnperek szövegei között. A jó állapotban fennmaradt iratanyag 1677-től a XIX. századig terjed.

A közölt ítéletek eredeti szövegei az Esztergomi Székesfőkapitán magánlevéltárában, a „Lad. 168. fasc. 2.” jelzetű csomóban található. E csomóban az egyes jegyzőkönyvek folyamatos sorszámokkal vannak ellátva, a sorszámozás azonban az időrendnek nem felel meg. Minthogy a perszövegek közlése viszont az időrend szerint történt, ezért a dátumon kívül — a szövegek végén, a lapszám előtt — az iratok sorszámát is meg kellett adnunk. A jegyzőkönyvek egyébként helységek szerint is tagolódnak, ami a keresett szöveg feltalását megkönnyíti.

475.

1677 május 16, Garamszentbenedek¹

Damásd falu és juhtartó lakosai perében az úriszék kötelezi az utóbbiakat, hogy a legelő használatára nézve egyezzenek meg a faluval, vagy juhaikat adják el, illetőleg más határban béreljenek legelőt.

* In negotio Damazdiensium subditorum et praedialistarum incltyi domini magistratus, alias ad lectoratum venerabilis capituli ecclesiae metropolitanae Strigoniensis spectantium determinatum est.

Damazdi juhós emberek vagy alkudgyanak megh a faluval és egy értelmekkel éljék^a az hatart. Ha megh nem alkudhatnak, a juhaikat el adgyak, és magokat a marha tartásban, mint más lakosi Damazdnak, úgy tarchak.^b Ha pedig alkudni nem akarnak a faluval, bérellyenek magoknak hatart, más-ként né éljék falu hatarat bér nélkül, mert confiscáltattjk juhok.

Esztergomi káptalan magánlevéltára. Lad. 168, fasc. 2. no. 1—5. 6. l.

476.

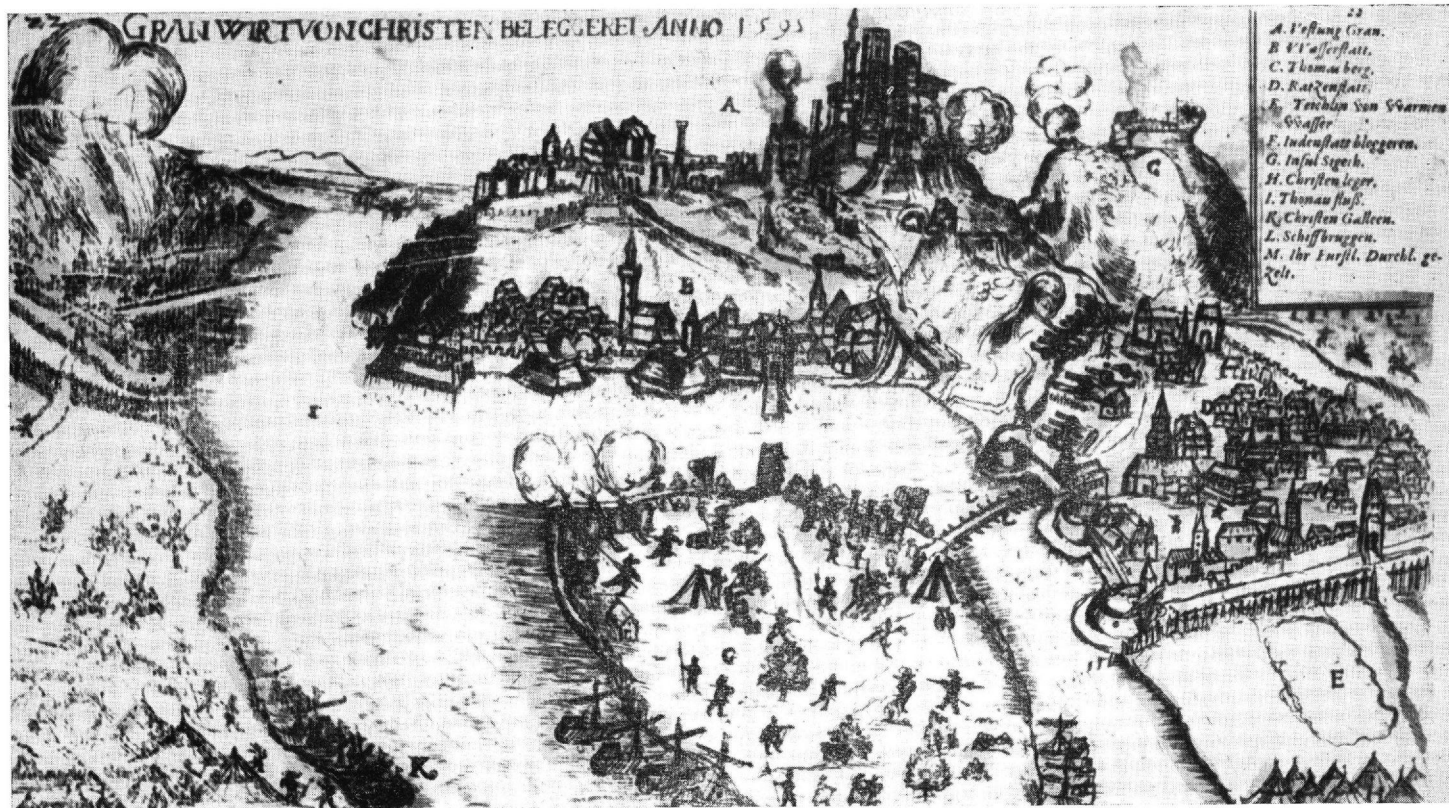
1678 január 10, Garamszentbenedek¹

A perbefogott legény hitegette a felperes leányt, de ahelyett, hogy — mint a jegyzőkönyv mondja — őt feleségül vette volna, útját elállva, hajfonatát levágta s azt most is magánál tartja. Testcsönkítés címén 20 forintra ítélik a földesúr s a bírák javára.

¹ Az úriszék az esztergomi káptalan kiküldött kommisszáriusainak megbízásából Óváry János szentbenedeki várnagy elnöksége alatt ült össze. Tagjai voltak: Csató Mihály, Bars megye alispánjának helyettese, Malonyai György, e megye szolgabírája, Zemléky Adám, e megye esküdtje, továbbá Diczke-i Kovács János és István, More Gergely, Szülüssy Ferenc, Eczet János, Varday György, Orgonas Márton, Matyasfy Tóbiás és más, „régí szokás szerint a szentbenedeki kerületből s a vele szomszédos helyekről meghívott bírák”. — Az úriszék jegyzőkönyvéből csak ezt az ügyet közöljük.

^a é = e¹⁹ ^b Az eredetiben itt vessző van.

¹ Az úriszék tagjainak nevét a jegyzőkönyv nem tünteti fel, csupán ennyit mond a bíróság összetételéről: „... facta est ... causarum revisio per ordinarios sedis iudicis ...” — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

Esztergom visszafoglalása a törököktől 1595-ben

* In causa Judithae Zachar et Joannis Turczek Felseő Apathiensium deliberatum est.

Thurczek János nem menván ell ighaz uttián és nem eredvén az hazaságban annak rendi szerént, jóll lehet titkon valami igherkezéseseket, az mint bizonyságból be jőt, tettenek volt egy máss keözöt, de nyilván semmi nem volt, kérés á vagy megh követés.¹ Hanem rendkévöll járvan és az annya szent egyház rendtartassat meg vetvén, megh irt személlýnek, úgy mint Zachar Juditnak uttyát ell allotta, és haiaat hajfonoiaival ell metczette, s maý napighis maganal tarttýa, eőreőkes feőldes ura nagy megh vetéssévell. Azért ad mentem articuli tertii Sigismundi regis decreti 3.² convincaltatik in fl. 20 Turczek János, melyek kéth része az dominus magistratussi, harmadik része penigh á jelen lévő biraké. Ha penigh házasságbbéli alapottiat promotealni akarna szent széken, nem praecludaltatik uttia.³ Hogy penigh ez után senkin boszut nem áll, kezesseket allét negýven forintigh.

Uo. no. 6—15. 20. l.

477.

1678 május 10, Garamszentbenedek¹

Az úriszék az „Isten és más méltóságos rendek” (köztük az esztergomi érsek) ellen átkozódó, káromkodó végvári katona felett, bár az részegségével menti magát, úgy ítélkezik, hogy mások elrettentő példájára először nyelvét tépjék ki és szegezzék akasztó-fához, azután fejét vegyék.

* Levata causa praenominati Joannis Ouári,² sedriae praesidis ut A contra et adversus strenuum Benedictum Bazo, praenotati praesidii Levensis³ militem stipendiarium ut I, qui licet quidem in proxime praecedenti sedria⁴

² Az idézett tc. a testconkításra vonatkozik, a hajlevágást tehát a bíróság így minősíti.

³ A perbefogott az által, hogy a leány haját levágta, őt dehonesztálta, magát pedig a vele való házasságra — a súlyos sértéssel — érdemtelené tette. E házassági akadály kiküszöbölését a szentszéktől kérheti.

⁴ A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

¹ Az úriszék elnöke Ouári János (l. a következő jegyzetet). Bírák: Peli Nagy András, Jaklin Miklós, Kisfaludi Liptay Zsigmond, Szőlőssy János és Ferenc, Diczkei Kovacs János, István és Ferenc, Danczo Balázs, a lévai magyar gyalogosok hadnagya, Haray János, Konkoly István, Rutkay Imre, Kovács András, Eczet Mihály és Varday György nemesek, továbbá Burdura János, Szentbenedek bírása, Bielik György, Zelieszko György és Kuchta István, e város esküdtjei, végül Bars megye részéről Spaczay György szolgabíró és Zemléky Ádám esküdt. — Az úriszéken tárgyalt perek közül ezt az egyet közöljük.

² Óvári János, az úriszék elnöke, mint szentbenedeki várnagy képviselte a földes-úri hatóságot a közölt bűnperben.

³ Léva, Bars m. — Levice, CsSz. Ez időben jelentős végvár. Helyőrsége királyi csapatokból, főleg német zsoldosokból s kevés magyar katonából állott.

⁴ Jegyzőkönyve nem maradt fenn, a közölt perszövegből viszont nem tűnik ki, hogy a vádlott lévai katona miért került a garamszentbenedeki úriszék ítélkezése alá. Talán az uradalom területén fogták el.

personaliter comparando in meritorias replicas domini A se se immisisset, nihilominus tamen ex gratia eiusdem sedriae ob certas rationes finalis seu ultimaria decisio causae eiusdem in modernum terminum, alias eidem legitime praefixum translata fuisset. Ac pro praenotato domino A egregius Stephanus Bornemisza cum nostris, praehabita solenni iuris protestatione de non consentiendo in quasvis partis I legibus patriae minus congruas exceptiones et nefors in medium producendas atque allegandas frivolas ac impertinentes tergiversationes, servatisque de iure servandis, proponit causam taliter.

Miképpen az meghirt I, nem tudatik mitúl visseltetvén^a és mitsoda gonosz lélektúl vezéreltetvén, Istenünk, Teremptünk törvényét, hassomlo szerént országunk folljó igazságát hátra vetvén, nem gondolvan azzal, hogy emberi nemzet Isten eő Szent Főlséghe ingyen valo kegyelmibül képére alkaltatot és formáltatott, Szent Fia uérével megh váltatott, hallani nem méltó és keresztény ember szivét rettentető szokkal ez elmúlt Karacson nap taiban, mellý 1677dik esztendőben december havának vege felí esset, részént Bén nevő faluban,⁵ részént mássut rettenetes szauaival káromkodot, Istenűnket kő Istennek nevezvén, eőrdogh teremptette, eőrdőgek miért nem szagattýak el eőtet, ā mellet mas egýéb írtozo és keresztény leleknek csak megh gondolnys nem méltó rettenetes szitkokot eýtven : Baszom annakis ā lőlkinék az lolkit, ki az orszagtokat teremptette, az ersekteknek is. Az mellý szitkai, fenýezetési, káromkodási⁶ az dominus praesidens által szedetett és coram moderno iudicio producalt bizonyságokból, az kikis már az előbbeni törvény székbén autenticaltattanak, personaliter statuált bizonyságok jelenléte és sub strictissimo iuramento lőtt examinalása által.^b Kevanna azokáért, az I personaliter cum praemissa proclamazione compareálvan, káromkodássírúl ā mostani törvény színe előtt számot adgýon ; masként vigýázvan praespecificalt és convocált bősületes bírak uraimék legh elsőbenis Istenünk Teremptünk tisztességére és ā jóvendő, ne talantan hassomlo karomkodássokot el kővethető gonoszak megh zabolazássára, törvényes deliberatiot cum finali eaque effectiva pronuntialýanak ; jollehet in articulo 42. anni 1563. karomkodok büntetéssek limitaltatik,⁷ mind az által, mint hogy az I nemcsak egýszer elsőben, hanem diversis vicibus et temporibus uýtotta káromkodassit, az kírúl szollétatottis, azokáért inhaerealvan praeallegalt articulus paragraphussanak, mellý signáltatot⁸ tertia vero non minus quam homicidae ipsi vel alii malefactores puniantur. Járol ehez kissebb és nem illýen hallatlan állapotokért való káromkodók büntetésének példai.

⁵ Bény, Esztergom m. — Biňa, CsSz.

⁶ A „kitetszenek” szó kimaradt.

⁷ Az idézett tc. szerint az istenkárolmók első esetben veréssel, második esetben kemény botozással, harmadik esetben — mint a gyilkosok — halállal büntetendők.

⁸ A „signál” szó itt „megállapít” jelentésben szerepel. (A következő latin mondat a fenti tc. szószerinti idézete.)

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt pontosvessző van.

I personaliter adstans maga ellen erigált ad instantiam praetacti praesidis actioiat per omnia tagadgya, dato non tamen admissio, ha valamit talalt volna reszeg korában szollani, ezaránt Istennek kegyelmességére és az uraimék gratiajara relegallya magát, mint hogy sem intentioia, sem igyekezeté, semminemő szandekia az actioban specificált karomkodássokra soha nem lévén: erre nézve bizván az Isten kegyelmességében bűneinek megh bocsanattýára nézve, és az birak uraimék gratiajára, keuán absolutiot.

Pro domino praeside idem, qui in praemissis, protestalvan az personaliter adstans I partim negativa, partim qualificativa respensione, et in eversionem eiusdem és az actiojanak tovabb való megerősítésére producal bizonyságokat, tam collateraliter, quam personaliter az bócsületes birak előtt két vagy háromszoris reitéralt és authenticalt fassiojokot. Mellýekre referalvan maghat, kéván elegendendő és orszagunk élő törvénye szerent valo büntetést.

Deliberatum est. Statuantur testes personaliter.⁹

Megh hánýván vetvén birák uraimék az dominus praeses instantiajára Bozo Benedek, úgy mint personaliter adstans I ellen szedetet és in facie iuris authenticice producalt és examinált bizonyságokat, elegendendőképpen ruminalván azokat, ellenben penigh az personaliter adstans I feleletit és ellenne erigált actiojanak mentségét és negatiuáját lólkek eősmereti szerént meg uizgálvan; mint hogy penigh az actioban fel tett rut és hallatlan szitkozodássokat és atkozodássokat, mellýeket mind Isten eő Szent Fóltséghe és más méltosságos rendek ellen mereszlet mondani és szolanni, kétszer authenticalt és in facie iuris personaliter statualt bizonyságoknak vallassokból száma nélkül sokszor, hogy I reiteralta és gyakorlotta, uilagossan ki tetczik; ehez képest azon gonosz cselekedetéért legh elsőbenis másoknak és ehez hassomlo karomkodoknak peldajára nyelve ki vonatassék,¹⁰ és az akasztó fahoz szegeztessék, annak utanna feie uitessék, birak uraimék törvényessen talalták.

Uo. no. 29—35. 2—5. l.

⁹ A tanúk előzetesen (collateraliter) kivett s az előbbi úriszéken hitelesített (authenticált) vallomásait a szöveg szerint az úriszék elé terjesztette a vád képviselője. A most még egyszer előállított tanúk harmadszor megismételt (másodszer authenticált) vallomásait nem vették fel a jegyzőkönyvbe.

¹⁰ A „nyelvkivonás” itt a nyelv fogóval való kitépését jelenti.

478.

1679 január 9, Garamszentbenedek¹

A felperest, egy teherbe esett özvegyasszonyt, akire a bíróság előtt rábizonyul, hogy megterhesítésével ártatlant vádol, Szentbenedek várában a pellengérenél megvesszőzik, kiűzik és örökre kitiltják a káptalan birtokairól.

* In negotio Annae Velka, relictæ Jacobi condam Velki ut A, Pauli Gálík uti I Neméthiensium, subditorum vero inclýti domini magistratus ratione inpraegnationis suæ, prout A prætenderet, per I causatæ, in quorum negotio deliberatum est.

Világossan ki tetezík tam ex reproductis attestationibus, medio iuratorum per ordinarium magistratum loci exmissorum pro iisdem exigendis exactis et peractis ac coram moderno tribunali fideliter relatis et reportatis, quam vero personaliter statutorum testium fassionibus, à melljek sub decretali iuramento examinnáltattanak is, hogý az A Velká Anna maga njelve vallása, jegýei mutatasa alta^a megh terhesüleset njilatkoztatta, orvosságokat is tudákozvan s kerven, mellyek által abortussa lehetét volná, megh terhesüleset penigh directe baczy² Kotusba Peter nevű leghenjre valvan és fogvan, az után az I-ra (ki ellen legh kisseb suspicióra valot sem bizonyjthatot). Az okaert az I ment es absolutus impetitiojatul, az A penigh feledekensegben veven Isten s^b vilagh törvenyet s^b annak suljos bünteteket, nem csak magát gyalazatban, sőt artatlanokatis keverni mereszlet, masok példáyara, quindena alat ki vesszözöttetik jt a dominus magistratus szekes helyében való plengernel, az utan ki buczuztatik³ a nemes magistratus joszágibul. Maradasa es receptaculum ne légyen. Valaki be fogadná, akár falujul a dominus magistratus joszágiban, akár penigh in particulari valamely szemely, tizenkét forint büntetést incurál,^b amely epeñ domino magistratui cedal. Azonban terhíben levő ártatlant megh ne öllje, conservallia, máskint há szant szándekcall még ölne, ország törvénye szerint megh büntettések, törvényessen adinveniáltatot.

Uo. no. 43—44. 1—2. l.

¹ A Mattyasovszki László prefektus megbízásából összehívott úriszéken Ovari János szentbenedeki várnagy elnökölt. A megyei bizonyságok: Spaczai György, Bars megye szolgabirája és esküdtje, Semleky Adám. Részt vettek továbbá: Malonyai János és György, Bars megyei szolgabírák, Diczkei Kovács János, Szólósy Ferenc, Bokros László és György, Belai Márton, Pocz István, Ovárj István, Eczet Mihály, Orgonás Márton és István s Vardai György nemesek, továbbá Kukta István, Szentbenedek város bírása, Belik György, Kukta György és Burgyura János, a város esküdtjei. — A jegyzőkönyvből ezt s a 479—480. sz. alatti ügyeket közöljük.

² Bácsfalu, később Kisbácsfalu, Hont m. — Báčovce, CsSz.

³ L. a nomenklaturában.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt pont van.

479.

1679 január 9, Garamszentbenedek

Páldi jobbágy igényt emel egy, az ottani szőlőhegyen más falubeli jobbágy által megvásárolt szőlőre. Minthogy az ingatlan átruházása az egész falu jelenlétében, ellentmondás nélkül történt, az úriszék az utólagosan emelt keresetet elutasítja. Ha azonban a vevő a földesúrnak járó szolgáltatások teljesítését elmulasztaná, a szomszédság jogán bárki kitudhatja a szőlő birtokából.

* In causa Alberti Hānsz Paldiensis, subditi venerabilis capituli Strigoniensis ut A contra et adversus Andream Meszáros Kemendiensem¹ veluti I ratione cuiusdam vineae, in quorum negotio deliberatum est.

Kemendi Meszáros András igaz uttal vásárolvan Deák Albertul es attya fiatul, Deák Balastul paldi szőlő hegyen való ősi szőlőt, á mint is vilagos és yelen levő ket tanuk bizonisagabul, ugy á falu peczetes levelebül ki teczik, kínalkodván az egész falu jelen leteben, hogÿ^a á kiének valami kózi és praentensioia volna á szőlőhöz, szokas szerint szollallÿon mégh s reá adgÿa penzet. Senki nem találkozot, se szomszed, se attÿafi,^a á ki mégh szollalt volna. Azokaert Meszarós András biria azon szőlőt örökül és senkitül ne haborgattassek, se magá, se maradeki, praestaltvan² azon szőlőtül annuatim proveniálandó proventust; mellÿet há el mulatna, eo facto á földes urák hatalmaval, iure duntaxat vicinitatis, akar ki is paldiák közzül ki tudhassá ötet, ugÿ maradekit is.

Uo. no. 43—44. 3—4. l.

480.

1679 január 9, Garamszentbenedek

A földesúr ellen szitkozódó jobbágyokat, akik az ügy tárgyalására sem jöttek el, 32 forintra bírságolják. Ennek kétharmada az úré, egyharmada a bíraké.

* In causa inlyti domini magistratus ut A contra et adversus Joannem Buczuk, Joannem et Mathiam Frczká et consortem eiusdem tanquam blasphemus deliberatum est.

Neméthÿ Buczuk Jankó, Frczko Janos és Matÿas felesegestül, mívell á dominus magistratus paranczolattÿát hatrá vetven nem comparealtanak, es igÿ contumaxoknak tálaltatvan, á dominus magistratus peczetinek megh veteseÿert in fl. 12, hogÿ penighlen szitkozodtanak urok és barátok ellen, pro blasphemia convíncaltatnak in fl. 20, in duabus domino magistratui, in tertia dominis iudicibus cedentibus.

Uo. no. 43—44. 7. l.

¹ Kéménd, Esztergom m. — Kamenín, CsSz.

² Ti. a földesúrnak.

^a ŷ = ŷ⁸

481.

1679 február 10, Garamszentbenedek¹

A földesúr perli a németieket, mert egy, jobbágyok közötti házügylettel kapcsolatban a falu előljárásiánál letett 5 forint összegű pénzbiztosítékot a kapott parancs s a már emiatt rájuk kiszabott bírság ellenére sem szolgáltatták be a földesúrnak. Minthogy az alperesek bebizonyítják, hogy az 5 forintot, rendeltetése szerint, a falu céljára fordították, az úriszék a kiszabott bírság felét elengedi, s csak felén marasztalja el őket.

* In causa inelyti domini magistratus et subditorum eiusdem Némethiensium determinatum est.

Nemethiek megh uetuén az dominus magistratus peczítit, Kovach Styefko altall in fl. 5 le tétetet vinculumat, mellyet in ealt vala Labuta Gyeörgyel háza ell adassa dolghaban^a usque ad decisionem finalem ordine et via iuris instituendam, kezéhez nem hoztak ugyan az dominus magistratusnak, jóll lehet 12 forintban megh marasztaltattanak volna. De miuell hit alat valo recognitiokból is ki jeőt és tetcezt: már az eleőt az falu szükségére fordítatot vala azon eőt forint, részént az theöreők adajára, részént penigh más rendbéli szükségre, és azis bé jőt, az contrahens felek praecise csak az falu szükségére deputáltak volt azon eőt forint vinculumat, tehát 6 forint büntetissek relaxatit, hánem convincaltattnak in fl. 6 domino magistratui totaliter cedendis et deponendis azon nemethiek, falujul. Labuta Gyeörgy penigh, mint hogý csak subterfugiumokat keres : ne szolgallyon és ne concurallyon az falu onusiban, vegye visza fertalýos helyét,² s szolgallyon rola annak rendi szerént.

Uo. no. 43—44. 15. l.

¹ Az úriszék elnöke és tagjai azonosak a 478. sz. per 1. jegyzetében felsorolt személyekkel. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² Úgy látszik, hogy Labuta György, aki ezek szerint negyedtelkes jobbágy volt, telkét letéve zsellérházat akart venni, hogy így a falu közterheiből sokkal kisebb mértékben kelljen részesednie. Az úriszék ezt nem engedi meg.

^a A dólten szedett betük után az eredetiben vessző van.

482.

1679 március 13, Garamszentbenedek¹

Az úriszék az alperest megerősíti annak a háznak a birtokában, melyet magának épített, hol 28 év óta háborítatlanul lakik. Atyai házat azonban, melyet az új ház építésekor elhagyott, s mely most egy kiskorú árváé is, ki a földesúrnak járó szolgáltatások teljesítésére még nem képes, ennek felnövekedéséig a felperesek hasznélvezetébe adja az ítélet. Ha az árva meghalna, vagy a házat nem igényelné, a felperesek véglegesen az ingatlan birtokába jutnak. Ellenkező esetben — a javítások megtérítése ellenében — vissza kell majd azt neki bocsátaniuk.

In negotio Andreae Bereczk et Stephani, Benedicti et Gregorii Lőrincz² Paldiensium, subditorum vero domini magistratus determinatum est.

Világossan be győvén az mostani tribunal eleiben teriesztet és producault bizonyosságok vallaséből, az mellyek conscientiose ruminaltattanak: Bereczk Andras az minémeő hazhelyre ez előtt valo huszon nyolcz esztendőkkel szallot vala, azt derekassan megh épétvén, azon haz helyéhez anni idők el forgassa alat semmi vér és attyáffy nem találkozot; praescriptio ideitis benne eltöltvén, pacifice valo bírasaban Bereczk Andrast senki nem haborgatta, se épöletét nem elenzette. Azokaért biria mint sajáttyat maga és maradékj, ne haborgatassék senkitőlis. Ha nem az minemeő atyáý haza exstal de praesenti ugyan Páldon Bereczk Andrasnak, az mellyhez egy arvais volna, ugy mint néhay Bereczk Istvan arvaja, az melly mostansagh Muslan³ tartatik, mint hogy azon arva nem eléghséges atul valo szolgálatra, a megh Isten föll neveli, és szolgálhat rola, addigh szallyanak azon hazba megh írt Lőrincz Istuan, Benedek és Gergely, birvan cum omnibus apertinentiis azt, kiből semmit ne abalienallyanak. Ha hogy penigh azon arvanak az haz nem köllönik, vagyis halala történnik, eo facto cum consensu dominorum, dominorum venerabilis Capituli Strigoniensis, az haznak birasaban stabiliatassanak. Mindazaltal á minémeő épölet volna mostansagh azon az hazon, mostani gondviseleő, Nagy Martony uram,⁴ maga melé vévén arra valo értelmes, conscientiosus embereket, aestimaltassa. Medio tempore penigh pro sua commoditate à mit épétenek az

¹ A Mattyasowszky László prefektus megbízásából összehívott úriszéken Óvary János szentbenedeki várnagy elnökölt. A bíróság tagjai: Kis Dersénye-i Sembery Ferenc, Szmrtnik Márton, a saskói kamarai uradalom provisor, Szőlössy János, Szőlössy Ferenc és Malonyay György, Bars megye esküdtjei, Pochy István, Rakoczi Pál, Orgonass István, Orgonass Márton, Vardai György, Mattyasfy Tóbiás, Szenczy György és Nagy Márton nemesek, továbbá Kuchta István, Szentbenedek város bírása, Byelik György és Kukla György, a város esküdtjei, valamint Keszegh István németi, Angletin János tászári bírák és több más meghívott bíró. Megyei bizonyoságként Spaczay György, Bars megye szolgabírása és Semeley Ádám esküdt vett részt a tárgyaláson. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² A nevek szokott sorrendje fel van cserélve: Berecz András az alperes, a Lőrincz-családbeliek a felperesek.

³ Muzsla, Észtergom m. — Mužla, CsSz.

⁴ Nagy Márton uradalmi ispán volt, a gondviselő szó itt ilyen jelentésben szerepel.

haz circumferentiaiban praespecificalt Lőrincz Istvan, Benedek és Gergely, ha az arva föl nevelkednék és kézéhez akarna venni, a féle altalok tőt és tétetet épőletis in ea parte extimaltassék⁵, és pretiuma azon arva által le tétessék ; ha nem, ha modo praemisso az arvanak halála történék, a vagy conventionalnak véle, az hazot biriak cum suis attinentiis, senkitől ne haborgatassanak.

Uo. no. 43—44. 34—35. l.

483.

1679 július 3, Garamszentbenedek¹

Az úriszék a háborús idők s a török miatt Kőhidgyarmatról Kistatára költözött jobbágyokat arra kötelezi, hogy régi lakhelyükre visszatérjenek, más jobbágyokat viszont eltölt attól, hogy Kistatáról elköltözzenek.

* Inter incolas praefatarum possessionum ratione certorum subditorum ex possessione Keőhid Gyarmath in possessionem Kis Tata elabandorum² determinatum est.

Mint hogy világossan megh bizonyosodot, hogy néhaý Szentes Istvaný, Szentes Gergely^a és Szentes Istvaný néveő iffiaknak az őrógh attýok Keőhid Gyarmathon lakot, arra nézve mint hogy az dominus provisor relatiojabulis elucidaltatik, hogy az dominus terrestris megh parancsolta, vissza mennýenek Keőhid Gyarmatra Kis Tatarul, mivel oda valo őrókes jobbágyok, ha nem csak niniméneő haboru miat szakattanak volt el onnan, azért haza mennýenek mint Szentes Gergely és Istvaný Keőhid Gyarmathon léveő édes őrógh attýoktul marad lako helyýekre.³ Ugy mindazaltal : ha valami őrókes a vagý zalogos réteket és földeket, kik haz utan valo nem volnanak,⁴ szerzetek volna, aztis birhassak a kis tatai földén mint sajattýókot. Szurdi György penigh, mivel hogy régtől fogvast az urak engedelméből Kis Tataru menyvén lakni, mind ekoraigis bikeségben lakvan, maradgýon helyýben. Hasonloképpen Csergeő Györgýis attýafiaival edgýút, mivel hogy nem Keőhid Gyarmatrul, ha nem Sélérül⁵ az őrógh attýa Kis Tataru gyút vala lakni, éppen csak bizonyós törókeknek megh

⁵ Helyesen : aestimaltassék.

¹ Az úriszéket Mattyassowszky László prefektus hívatta össze. A bírák nevét a jegyzőkönyv nem tünteti fel. — A jegyzőkönyvből ezt s a 484. sz. alatti ügyet közöljük.

² Helyesen : elapsorum. (A „praefatae possessiones” : Kőhidgyarmat és Kistata.)

³ A jobbágyok gyakran védekeztek elvándorlással a háború és a zsoldosok pusztításaival szemben. Olykor egész falvak, egész járások váltak lakatlanná, egyes helyek véglegesen is elnéptelenedtek. A földesurak, szokott jövedelmeik biztosítása végett, igyekeztek az elmenekült lakosságot visszatelepíteni.

⁴ A jobbágyház helyéhez nem tartozó irtásföldeket.

⁵ Vágsellye, Nyitra m. — Šal'a, CsSz.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

ülések veget⁶ Keőhid Gyarmatra transferáltak vala lakasokot, és az után végezűdvén dolgok a török urokkal, vissza mentek Kis Tataba lakojul; azért az megh irt okokra nézve emlétet Csergeő György s^b eőczeis, Janos, maradgyon helyben. Gullyas Istvan penigh megh bizonyodvan törvény téveő birak uraimik előtt, hogy nem kis tatay jobagy volna, sőt az eleieis Csőpróghrúl⁷ válok voltak, ehez képpest Gullyas Istvan mennyen vissza Keőhid Gyarmatra, mivel hogy szabadsagnak ideit ot töltette ki.⁸

Uo. no. 45—53. 10. l.

484.

1679 július 3, Garamszentbenedek

Jobbágyokat, mivel nem várták be a prefektus által vitás ügyeik elintézésére kitűzött törvéynapot, hanem Nagyszombatban a káptalanhoz fordultak, s ott — a kereset szerint — hamis panaszt nyújtottak be, pénzbírságra ítélnék.

* In causa inelyti domini magistratus¹ contra et adversus subditos Kis Keszeinses et Kis Tataiensis, qui sine scitu eiusdem domini magistratus ad venerabile capitulum Týrnaviam² cum certo suplici libello, alias sinistris informationibus pleno ascendissent, deliberatum est.

Az dominus magistratus, kinek gondvisselésére bízattanak à nemes kaptolon jozzaghi^a és jovaj, accomodalvan magat àhoz, kinek kinek igazságot szolgáltasson, kis tataiaknak és kis keszieknek maý napra dolgaik el igazétasara törvény napot praefigalt vala.^b Mellýel nem gondolvan azon kis tataiak és kis kesziek, az dominus magistratus nagy megh vetésével supplicatíot iratvan magoknak, Szombatban futattanak, és ottan a nemes kaptolont hol mi dolgok-rul, nem varvan törvénynek eventusatul, sinistre informaltanak. Azokaért singillatim convincaltatnak in fl. 12 totaliter domino magistratui cedendis.

Uo. no. 45—53. 12. l.

⁶ Bizonyos törökök megölése miatt. Kistata ezek szerint kettős hódoltságú terület, török földesura is van.

⁷ Csepreg, ekkor Sopron, ma Vas m.

⁸ A jövevény jobbágyinak új földesura rendszerint bizonyos ideig, 1—3 évig terjedő szabadságot, adó- és szolgáltatás-mentességet engedélyezett. Arra a helyre kell tehát visszamennie, ahol ezt a szabadságot élvezte.

^b Az eredetiben itt pont van.

¹ A dominus magistratus itt — a káptalan mint földesúr által — a garamszentbenedeki birtokok igazgatásával megbízott prefektus (l. az uradalom bevezetését).

² Nagyszombatba.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt pontosvessző van.

485.

1679 szeptember 25, Garamszentbenedek¹

A földesúri hatóság rendelkezése szerint Dávidréve földjét három falu: Kiskeszzi, Tölgyes és Letkés közösen bérelte és használta, de idegen marhat legeltetésre oda fogadniuk nem volt szabad. Minthogy a kiskeszziek e tilalmat megszegték, az úriszék bírságra s az okozott kár megtérítésére ítéli őket.

* In negotio accolarum possessionum Kis Keszzy, Tölgyes et Letkés, subditorum inclyti domini magistratus, determinatum est.

Nehay Szent György Ferencz és Lužinský Joachim commissarius urak² eő Nagok David Réve feleől itt Szent Benedekben tet, és azutan à nemes kaptolon altalis megh erősítet végezis szerint biriak és birellyek egyút azon David Révét az három falubéliek.^a Hanem mint hogy nem volt szabad azon David Réve néveő helyre mas idegen marhat fogadni se egyik résznek, se mas résznek, sőt mikor vetés volt azon az David Réve feölden, mégh magok marhaját sem volt szabad legeltetni, valameddigh feől nem takartak mindennémeő vetéseket, az mint az bizonyságokbul be jút. Kis kesziek penígh nem gondolvan az-zall, seőt a nemes kaptolon ispanya tilalmazással, nyolczvanigh valo eőkret fogadttanak vala s legeltettek azon az tilalom alatt valo földben, okozvan alkalmas karokat, és veszekedéseket. Azokaért convincaltattnak in fl. 20 in duabus domino magistratui, in tertia vero partibus dominis iudicibus deponendis. Be jövé azis bizonyságbul, hogy kis keszi karos ember 12 forint bírsagh alatt tilalmazta kesziet karos helylen valo által azon birlet eőkrek haitasatul, s megh nem fogadttak, azért annakis kárát, mely négy szapura³ aestimaltatott, kis kesziek térítsék megh. Uterior discussio praesentis causae ob certas rationes differtur in crastinum.

Uo. no. 36—42. 2—3. l.

¹ A Mattyassowszky László prefektus meghívására, Ovary János szentbenedeki várnagy elnöklete alatt összeült úriszéken részt vettek: Diczke-i Kovacs János, Póch István, Szőlössy Pál, Orgonas István, Varday György, Szenczy György, Orgonas György, Ovary István, Nagy Márton, az Esztergom-kerületi káptalani birtokok ispánja s Orgonas Márton nemesek, továbbá Kuchta István, Szentbenedek város bírása, Bielyk György, Kukla György és Stephkowgech Márton, a város esküdtjei, végül Nehéz György peszéri bíró és Szadlenko András esküdt, Hlawa János, Holeczka Mátyás kovácsi és Keszegh István nemesényi jobbágyok, Nemez Pál taszári bíró és Sztarich Miklós esküdt, Zemko Mihály kisapáti esküdt, Sztreczko György ebedeci bíró s Galyk János esküdt. Megyei bizonyság: Spaczay György, Bars megye szolgabírása és esküdtje, Zemleky Ádám. — Az úriszék jegyzőkönyvéből ezt s a 486—487. sz. alatti ügyeket közöljük.

² A komisszáriusokra, hatáskörükre stb. l. az uradalom bevezetését.

³ Négy véka gabonára.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

486.

1679 szeptember 25, Garamszentbenedek

Erdőőrt, aki az újbányai üveghutás hamuzsírétető szolgáinak erdőpusztítását nem jelentette, 40 forintra s egy hasonló vétségen talált, erdőrongáló juhászt 12 forintra ítélnek.

* In causa inelyti domini magistratus et libertini Orownicziensis, Joannis utpote Forgach, sicut et opilionis Joannis Czibula determinatum est.

Forgacz Janos hites lévén hegyek úrzésére^a és conservatiojara, nyilván tutta, hogy az uy banyay¹ hutas hamu égetű² szolgálj négyen lévén, maga nyelve vallassa szerint, odais jart az üvegeshez, de megh nem jelentette nyilván az dominus magistratusnak, hogy azon hamu égetűk szamtalan sok derik fakot feiszékkal keőrnýűl vagdaltak fáknak kiszarasztására,³ hitérűl megh feletkezvén. Azért mint olyan maga hitivel nem gondolo ad mentem tituli 30. partis 2dae in poena soli actori cedente, florenis videlicet 40 convincaltatik.^b Juhasz Czibula Janost penigh, ugyan ezen Forgacz Janos mentvén a teőrvény szénýe előt, hogy másut nem vagdalta volna kőrnýűl a fákot, chak ugyan uýontan csinálni kezdet juhok állásan,⁴ kít ugyan dominus magistratus hére nélkűl nem kőllöt volna cselekednie, hanem hér adással, azért convincaltatik in fl. 12, melly 12 forintnak kettik része az dominus magistratusé, harmadik része bírak uraimé.

Uo. no. 36—42. 3. l.

487.

1679 szeptember 25, Garamszentbenedek

Szentbenedek város polgárait, akiknek a földesúr teljes robotmentességet engedélyezett fegyveres szolgálat fejében — minthogy ez alól egyesek a török közeledésekor magukat kivonták — három pátca büntetés terhe alatt újból s egyszersmindenkorra kötelezik, hogy szükség esetén fegyvert fogjanak.

* In causa inelyti domini magistratus contra et adversus oppidanos Sancti Benedicti determinatum est.

¹ Újbánya, Bars m. — Nová Baňa, CsSz.

² A továbbiak szerint üveghutáról van szó. Az üvegyártáshoz hamuzsír is kellett, amit az erdőkben ily célra elégetett fák hamujából főztek ki.

³ A kiszáritás célja nem állapítható meg. Lehet, hogy csak a száraz fák kitermelését engedte meg az uradalom, vagy olcsóbban adta el az ilyeneket.

⁴ A juhszálláson, a karám mellett.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt kettőspont van.

Mint hogy ezen Szent Benedek varossa^a minden némeő munkatul és az tekintetes magistratus részére praestalandó robotázássátul eximáltatot, arra nézue : magokot, jovaikot fegyverrel oltalmazsak természet szerint valo ellenségek¹ ellen, s à nemes kaptolontis fegyverrel szolgállyanak, talalkoztak némellyek, az kik haromszori lóvésekre pogany ellenségé jövetelében fegyvert nem fogattanak, se eli nem állóttanak ; melly irant méltó bñntetéstis incurraltanak, az melly meghis vétetet volna raitok, ha böcsületes rendek intercessioja nem járult volna dolgokhoz, az dominus magistratusis kegyelemre hajulvan. Hogy azért ennekutanna ki ki varossiak közül hért, vagy lóvést halvan fegyvert fogion, tizedébe allyon, vagyis oda, az hova az dominus magistratus varbéli tisztjei, vagyis a varos hadnagyai által rendeltetik, statualtatik in forma statuti perpetuo observandi. Maskint valaki fegyver fogható szukségnek idein eli nem ál praemitalt mod szerint, ha csak legitima excusatioja nem lehet, betegségh, masut léte etc., három palczával extra omnem respectum megh veretik, concernalvan ezen dologh és statutum kinek kinek meghmaradását.

Uo. no. 36—42. 5. l.

488.

1679 október 23, Garamszentbenedek¹

A perbefogott jobbágy véresre verte a húgát. Bár a sértett megbocsátott bátyjának, az úriszék az utóbbit — hogy a „szegénység csendességben és békességben éljen”, mások példájára — vérbocsátás címén 12 s hatalmaskodás címén 20 forintra ítéli. Az előbbi egészen, a 20 forint kétharmad részben a földesúrén, a többi a bírakén.

* Levata 2da causa inelyti domini magistratus contra et adversus providum Nicolaum Kuchta occasione percussionis et cruentationis sororis suae uterinae, Helenae similiter Kuchta. In quorum negotio deliberatum est.

Megh vetvén Isten^a s világh törvényét, az praespecificalt Kuchta Miklos vére úgy mint egy testvér huga véresetésében bocsátkozot. Melly jollehet, tekintvén vérséghét, maga sirelmét és injuriajat megh engette nekie, mindazáltal az dominus magistratus vigyázván igazságnak follyassara, hogy keze alatt léveó szegénység csendességben és békességben éllyen, hatalmasagokot ne tedgyen se fundusan, se jóván, masoknak példájára kivanta tam in poena

¹ A törökök.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

¹ A bíróság összetétele azonos az előbbi — szeptember 25-i — úriszékével (l. a 485. sz. per l. jegyzetét). — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

violentiae, quam cruenti² convincaltatni. Az mint hogy convincaltatik vér bocsatásért 12 forintokban, hatalmasagért penigh 20 forintban, melly 20 forintnak kettik része, vér birsággal egészen az dominus magistratusnak, 20 forintnak 3dik része az mostani bírának lészen.

Uo. no. 36—42. 7—8. l.

489.

1680 január 15, Garamszentbenedek¹

Nagyvezekény falut, mert egy elfogott rablót nem vertek láncra, s nem adtak át a földesúri hatóságnak, sőt vele barátságosan bántak, 40 forint birságra ítélik.

* Ezen nagy vezekeniek faluiul támadván eőket háborgato latrokra, azokban eddigyet ell foghván, gondiát nem visseltenek, seőt dominus magistratus kezehez sem hozták, megh nem lánczolták, az mint szokás latrot tartanni, seőt az mint magok vallyak, migh ágyót vettetenek néki, melly iránt nem kichiny kara és veszedelmeis következheter volna az helyléségnek.^a Mind á nemes vármegye, mind dominus magistratussa parancholattýáis azt tartván, ha faluiul nem támadnak feőly kborlok ellen, vagyis feőlly támodván latrot foghatnak, az hova illik, sub bona custodia nem viszik, poenam fl. 40 fizessenek, azokaért in eadem poena nomine colectivo domino magistratui dependenda convincuntur.

Uo. no. 36—42. 10. l.

490.

1680 január 15, Garamszentbenedek

Kilenc falu bírúit és összes lakosát fejenként 12—12 forint birsággal büntetik, mert az elrendelt várépítési munkákra e faluk nem küldtek embereket.

* In causa inelyti domini magistratus contra et adversus praenotatorum locorum¹ iudices et inhabitatores mota determinatum est.

Megh vetvén az meg irt helyyek lakossi az dominus magistratus parancholattýát, gratuitus labor² véghbe vitelére embereket nem kültenek, holot

² In poena cruenti (l. a nomenklaturában : vérbírság).

¹ A bírák ez alkalommal is ugyanazok, mint az előbbi két úriszéken (l. a 485. sz. per l. jegyzetét). — A jegyzőkönyvből ezt s a 490—491. sz. alatti ügyeket közöljük.

^a Az eredetiben itt vessző van.

¹ A jegyzőkönyvnek a perszöveg előtti bejegyzése szerint: Tát, Tokod, Szob, Helemba, Letkés, Tölgyes, Kicsind, Epöl és Kesztöle.

² Az 1647. évi 153. tc. szerint a garamszentbenedeki uradalom jobbágysága a gratuitus labor-t (l. a nomenklaturában) a szentbenedeki várnál tartozik teljesíteni. Az 1655. évi 116. tc. az esztergomi káptalan Nyitra, Bars és Hont megyei összes birtokeinak lakosságát e várhoz osztja be ingyen munkára.

12 forint birsagaval megh volt paranczolva nékiek. ^a Az okaért singuli singulorum praespecificatorum locorum incolae seu inhabitatores convincuntur in fl. 12, singillatim domino magistratui deponendis. ^a Ugy az mellý helyben molnarokis találkoznak, azokis hassonlo szerént, singuli singillatim in fl. 12 convincaltattnak.

Uo. no. 36—42. 11. l.

491.

1680 január 15, Garamszentbenedek

A kisújfaluiaiak nem engedelmeskedtek a földesúri hatóság 100 forint birság terhe alatt kiadott parancsának, hogy egy jobbágytársukat kezéhez szolgáltatassák. E birságon marasztalják el őket.

* In causa domini magistratus contra et adversus inhabitatores Kys Uýfaluienses mota et suscitata determinatum est.

Megh vetvén ezen kis uýfaluiak az dominus magistratus parancholatytát, az mellý embert megh paranczoltak nékiek, az dominus magistratus kezéhez hozzák, azt megh nem czelekedtték, parancholas penigh szááz forintot foglált magaban, azokaért azon birsagban convincaltattnak falujul.

Uo. no. 36—42. 12. l.

492.

1680 február 6, Garamszentbenedek¹

Az ebszónyi jobbágyokat, minthogy a tátiak szöleit megszedték, igen sok tókéjüket kivágták, s a tetteseket a kapott parancs ellenére nem nevezték meg, összesen 100 forintra birságotják a földesúr javára. Az Ebszóny és Tát közötti vitás terület hovátartozásának eldöntésére 12 táti lakosnak esküt kell tennie. Ha leteszik, a föld az övék, s a szőlőben okozott károkat az ebszónyieknek meg kell téríteniük. Ha nem esküsznek, a vitás határ a szőlőhegygel együtt az ebszónyieké lesz.

^a Az eredetiben itt vessző van.

¹ A Mattyasovszki László prefektus által összehivatott úriszék elnöke Ovári János szentbenedeki várnagy, tagjai: Diczke-i Kovacz János, Sennyei János, Erdődy György, Hrussó és Kistapolcsány uradalmainak udvarbírája, Kis Falud-i és Kis Vezeny-i Bokros György és László, Hamar András, Kemleki Gergely, ifj. Hudra István, Bars megye esküdtjei, Pocz István, Nagy Márton, az Esztergom-kerületi uradalom ispánja, Varday György, Szenczy György s Orgonás György, Szentbenedek város hadnagya, nemesek, továbbá Kuklya György, e város bírája, Bielik György, Burgyura János, Szobotka András és Kukla István, a város esküdtjei, Jamrik Bálint, a Szentbenedek-kerületi uradalom officialisa, Kabat másként Mato Mátyás, Kovácsi helység főbírája és más meghívott bírák és ülnökök. Bars megye részéről, mint bizonyosság, Spaczai György szolgabíró és Gyöngyossi másként Héder András alszolgabíró volt jelen. — A tárgyaláson szerepelt ügyek közül ezt s a 493—494. sz. alattiakat közöljük.

* In causa inclyti domini magistratus in negotio subditorum Tatiensium contra et adversus Ebszónienses determinatum est.

Hanjván es vetven á dissidens felek, úgy mint ebszóniek es tatiak között bizonyós szőlő veghet való controversiát, á melyről, mivel paránczolattyá ment á dominus magistratusnak az ispán, Nagy Márton urám altall az ebszóniek kezehez: ^a mongyanak hittel arrull, ² ki volt oká á tatý szőlők mind megh szedesenek, mind tővestül való ki vagásanak, hatván hatván forint bírság alatt, meg vetven az ur paránczolattyát, ez iránt az ebszóniek convincáltatnak á dominus magistratus ellen nomine colectivo hatván forintokon. Az is megh bizonyosodván, hogy az ebszóniek az urák paránczolattyá ellen, (á minemű szőlőket czinaltanak á tatiak á mogýorosi földön) egyikebül tizen egy száz, masikbul hát száz tő szőlőket ki vagtának, es megh is szedtek, ez aránt is á dominus magistratus ellen convincáltatnák nomine colectivo negyven forintokon, soli domino magistratui cedente. ^b Mivell penigh á tatiak és ebszóniek között á mogýorosý föld veghet controversia forógh, azert az tatiak, az ebszóniek kivansága szerint, tizenkétten, úgy mint Sebestýen János, Végh Sebestýen, Kotai Thamás, Dopsén Marton, Dopsen Andras, Makkos Thamás, Toris Janos, Szokolýi Balint, Serés Mihály, Végh Benedek, Gutai János, Kaptas Janos az nemés kaptolon ispánia, Nagy Marton urám által rendeltetet bizonios és hamár levő terminus napon, eő kglme es magá melle convocálando mind egyhazi, mind világi böczületés szemellyek előtt esküdgýenek megh, hogy nyilván az mogýorosi hatar az tati földhöz való. Há megh esküsznek, legýen övek, es á minemű szőlőket az ebszóniek el rontottanak, az ispán es ő klme mellet levő böczületés szemellyek által megh böczültetven az kár, tartozzanak az ebszóniek á tati kár vallót embereknek megh fizetni. Há penigh á tatiak megh nem mernének esküdni á mogýorosi földre, hogy övek volná, tehat eo facto azon mogýorosý föld mindenestüll az ebszónieke leszen mind az szőlő-hegygyell edgyút, es kárt sem tartoznák fizetni. Sőt mivel á tatiak is megh vetven az ur paránczolattyát, úgy mint á dominus magistratuset, kivanvan az ebszóniek á tatiak hit szerint való vallas teteleket, non deposito iuramento Tatiensi, az ebszóniek törvený szerint kereshetik á dominus magistratus szekin á tatiakat.

Uo. no. 36—42. 14—15. l.

² Tegyenek eskü alatt vallomást arról.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

^b Az eredetiben itt pontosvessző van.

493.

1680 február 6, Garamszentbenedek

A nyéki jobbágyokat, akik az ottani zselléreket eddig szokásban nem volt terhek viselésére kényszerítik, az úriszék ettől 12 forint bírság terhe alatt eltiltja. Várják be Szentgyörgy napját, akkor majd az ispánok megállapítják, ki a jobbágy, ki a zsellér s ki milyen szolgálattal tartozik.

* Kérdés tamadván az dominus magistratus főlső, also nyéki jobbágyíy keőzöt s sellerek keőzöt, szokatlánul erőltetven az jobbágyok sellerekét desma hordo szekerek fogadassará es berlesire,¹ ki mint hogý eddigh nem practicaltatot, ususban ném volt, azert most se haborgassák, es erőltessen szokatlan adozasrá s poriatkozasrá² sub poena fl. 12. Legýenek csendessegben ab utrinque az el jövő Sz. Gőrgý nápiaígh, mivel ákkor szokot lenni rovasoknak föl vetesse es limitatioýa, ki legýen jobbágy s ki legýen seller.³ Mellýet ákkor á nemés captalon ispanniaý más ugýan nemes captolón joszagibul convocalándo emberekkel istenessén intezzenek ell, ký legýen jobbágy s ki legýen seller, s ký mí nemő szolgálattal tartozzek az uráknak.

Uo. no. 36—42. 17. 1.

494.

1680 február 6, Garamszentbenedek

Egy megölt ebedi jobbágy feleségére, akin az esztergomi török a szokott vérdíjat már behajtotta, amikor az érsekújvári basa az ügygel kapcsolatban még 550 tallért követelt a falutól, az ebediek magasabb részesedést róttak ki. Az úriszék ítélete szerint azonban az asszony is csak annyit fizet, mint a többiek, viszont az a jobbágy, aki az ebedi török földesúrra kést fogott, s aki a megölt jobbágy gyilkosát a tett előtt lerészegítve, az egész baj okozója lett, a falura kirótt bírságból csakugyan nagyobb mértékben részesedik, s csak kezeségre bocsátható szabadon.

* In causa Ebediensium subditorum domini magistratus determinatum est.

Mivel világossan ki tetezik, hogý Ebeden lákos Szűcz Martoný meltatlánul öletet mégh Pato Janos nevő ráb által, melýnek megh őlessiért az eszter-

¹ A dézsma behordására a jobbágyok törvény szerint nem voltak kötelesek. Gyakori azonban a visszaélés, hogy a dézsmaszedők erre ráerőltetik őket. Ilyenkor történik meg, hogy a telkes jobbágyság — a maga terheit mérséklendő — a behordásba a ninestelen zselléreket is belevonni igyekeznek, fuvar fogadására, asztagrakásra stb. kényszerítve őket.

² Poratka, poriatka a robot szlovák neve; poriatkozás: robotolás.

³ Szt. György napkor — amelyet a gazdasági év kezdetének tekintettek — történt a parasztság gazdasági helyzetének felmérése s annak alapján az állami adó és a földesúri szolgáltatások mértékének megállapítása a következő esztendőre.

gami török bizonios sommat vét,¹ úgy az megh ölt embernek felesegin es arvain 3 meddő juhót;^a az utan az úyvari² basais nemi nemő fogasokát fogvan³ az ebediek ellen, bizonyos somma penzt, úgy mint hatod fel szaz tallert vet raitok, mélyben az eözvedgýreis harmincz tallerokát limitalt az falu; arra nézve teörveny szerint adinvenialtátot, hogy az eözvedgý az 3 juhon kívül többel ném, sem ura diýaban, sem az úyvari bassátul erővel vét pénz fizetésében, hanem mint édgýk az ebédi lakossak közül tártozik fizetni. Az mi pénighlén Dalocsa Máthe excessusit illeti, az mint az bizonysagok bizonittyak, hogy mind á birakát illetlen szokkal illéte, mind pénighlén az ebédi török urát kessel mégh akarta eólni, á mellý miat az falunakis pusztulassa let volna;^b á mi nagyob: Pato Janostis ő vendégelte megh, részegítvén őtet, melý reszeghségben lét halalá Szűcz Mártonnak, hasonlokeppén az falunakis sok fizetésse, azért valamit az falu rea vetét, úgy mint tiz tallerokat, azokat fizesse megh, s az mi keözönsegesen reá essik, aztis. Gyómrai Istvani penigh artatlan levén Pato Janos raýta valo keresetiben, az tiz taller fizetesitül absolvaltatik, hanem á közönsegesben concurallýon à faluval. Dalocza Máthé penigh az varban itten arestomban tetéttetik, s itt tartatik mind addigh, valameddigh jo kezeseket ném allit magaert, hogy ennék utanná sém boszszuságot á faluban sem edgýen sém mason nem teszen, hanem jamborul fogia mághat viselni.

Uo. no. 36—12. 18. l.

495.

1680 március 27, Garamszentbenedek¹

A damásdiakat, mert egy elsőkött jobbágytársuk ingóságait, a földesúr jogainak sérelmére, birtokukba vették, 20 forintra bírságotják, s az elvitt javak értékét is meg kell fizetniük a faluba visszatért jobbágynek. Az utóbbtól az úriszék esküt vesz ki, hogy ezután békével, hűségesen szolgálja a káptalant.

* In causa inelyti domini magistratus ut A et Damasdiensium, eiusdem domini magistratus subditorum uti I determinatum est.

¹ A megölt jobbágy hozzátartozói vérdíjat kényszerültek fizetni a török földesúrnak, aki az adózók számának esökkenésével őt ért veszteség miatt ily módon szerzett kárpótlást.

² Érsekújvár, Nyitra m. — Nové Zámky, CsSz.

³ Különböző ürügyeket találván.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt pont van.

¹ A Mattyassowszky László prefektus intézkedésére Ovary János szentbenedeki várnagy elnöklete alatt összeült úriszék tagjai: Diczke-i Kovacz János, Velicz János, Chwala Jakab, Orgonas Márton és György, Szenczy György, Smrtnik Imre, Kukla György, Bjelik György, Kopssa János, Kelko Mátyás, Futalay György, Bendak János, Baliga Mihály, Szudor György, Strecko György, Fabian Mihály és más meghívott bírák. Megyei bizonyság Bars megye részéről Spaczay György szolgabíró. — Az úriszék jegyzőkönyvéből ezt az egy pert közöljük.

Megh vetvén ezen damasdiak az dominus magistratust, Potondi Janos, ugy mint szeket jobbagy partékaja, edgye^a mása el foglalásában, distrahalasaban bocsatkoztak az dominus magistratus sirelmivel, az holot szeket jobbagnak valamije marad, nem masra, hanem földes urara szokot devolvalni. Azokaért nomine colectivo convincaltatnak in fl. 20, totaliter domino magistratui deponendis. Potondy Janosnak penigh minden el poczlodot² javait, szénajat, gabonajat, mas egyéb hol valojat, valamire hiti szerint böcsüli, megh fizessék. Potondi Janos penigh coram moderno tribunali le tegye hitét, hogy mindenkor igaz allando jobbaga léssen a nemes kaptolonnak, békivel, veszedés nélkül szolgálvan az több damasdy lakosokkal a nemes kaptolont, és a falu terhét egyaránt visellyen az többivel. Minthogy szeket jobbagy volt penigh, ingyen valo gratiajabúl téréteti megh az dominus magistratus el vet jovait, taplalhassa magat.

Uo. no. 57—58. 5. l.

496.

1681 szeptember 24, Garamszentbenedek¹

Egy jobbágyot, aki a földesúri hatóság által is megerősített egyezség ellenére jobbágytársával újabb civódást kezdett, s őt ördögnek nevezte, 40 forintra ítélnék. A bírság fele az úré, negyede a bíraké, negyede a sértetté.

* In negotio Andreae Bény et Stephani Farkas Cziffariensium, subditorum inelyti domini magistratus determinatum est.

Farkas Istváný feledékenséghben vévén^a és háta meghé vettvén Bény Andrassall inealt és commissarius urak² ő Nghok által megh ereössitetet vegezést,³ mellýben per expressum tétetet: negýven forint büntetés alatt czendességhben élyenek, egymást megh böczfüllýék, szemre valo hányássokat ell tavoztattván; ő, ugy mint Farkas István, azt megh uyéttotta, eördogek eördégének nevezvén Bény Andrást, az okaért commissarius urák ő Nghok törvénye és decisioia szerént fizet fl. 40. Melýnek fele, ugy mint husz forintia az dominus magistratussi,⁴ tiz forintia sirelmessé és más tiz forintia az mostani biraké. Az után, ha mi keresseti lehet Bény Andrasson, élyen annak rendivel és uttiával.

Uo. no. 76. 2. l.

² Elpocsékolódott.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

¹ Az úriszéket Pyber László prefektus megbízásából hívták össze, az a napi-renden szereplő ügyeket „per ordinarios sedis iudiciariae iudices” tárgyalta, a bírák nevei nincsenek felsorolva. — A jegyzőkönyvből ezt s a 497. sz. alatti pert közöljük.

² A kommisszáriusokra s hatáskörükre l. az uradalom bevezetését.

³ Ez a végzés (egyezség) 1674. május 17-én kelt, amint ezt az 1682. március 2-i jegyzőkönyv mutatja, amikor ugyanis Farkas Istvánt Bényi András újabb megsértéséért ismét 40 forintra bírságolták. (Esztergomi kápt. magánlta. Lad. 168. fasc. 2. no. 76. 20. l. Cziffar.)

⁴ Magistratusé.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

497.

1681 szeptember 24, Garamszentbenedek

Civakodó asszonyokat — enyhítő körülménynek véve férjeik „jamborságát” — arra ítélnék, hogy hatod-hatodmagukkal a városbíró házánál egymást megkövessék. Ha ezt nem tennék meg, három vasárnapon, a nép szeme láttára, a vár előtt felállított kézkalodába teszik őket.

* In negotio Matthiae Koszmalý et Georgii Nehéz Peszériensium, subditorum venerabilis capituli tanquam magistratus determinatum est.

Mint hogy ab utrinque ezen dissidens filek felességhei moczkossan bántak magokkal, illetlen szemre való hányassokat tévén, az mellék egymás ellen való bizonyításban defficialtattanak, jól lehet mas egyéb büntetű sententia érte volna őket, de uraik jamborságára és czendességére nizve az sententiaja enyhítettet, olly okon: egy quindená alatt hatod hatod magokkal tisztességbeli személyekkel itt való keözbíró házánál megh kövessjék egy mást, megh advan egy más böczületit, masként, ha ezt ell mulattýák, à vár eleőt való kézi kalodában tétetnek három vassarnápon az egész nép szemé láttára, és ha jóvendöbenis megh úyettanáak veszekedéseket, comperta mera rei veritate, akkoris kézi kalodazassall büntettettnek.

Uo. no. 76. 4. l.

498.

1682 március 2, Garamszentbenedek¹

Perlekedő testvérek osztályos perében az úriszék a házat a fiatalabbik testvérnek ítéli, de a fele értékét meg kell fizetnie a bátyjának. Az utóbbi lakodalmi költségeit kiszakítják az örökségből, s ezt is a fiatalabbik kapja; az örökség többi részén egyenlő arányban osztoznak. Az ítélet végül bírságot vet az idősebb fiúra öccse megverése miatt.

* In negotio Stephani et Andreae Szentes Leandiensium determinatum est.

Minthogy közenséges regulaia és szabot rendi az ország h törvényenek azt tartia, hogy egyenlő osztály és egyaránt való,² megh nem haborgattia az attýafiaikat, az okajért ezen kéth Szentes nevű attýafiaikis, Istvány és Andras osztozkodgyának egyaránt^a mindennemeő javok, marhajok, hazok,

¹ Az úriszék tagjait a jegyzőkönyv nem tünteti fel. — A jegyzőkönyvből ezt s a 499. sz. alatti ügyet közöljük.

² Egyenlő és egyaránt való osztály.

^a Az eredetiben itt vessző van.

annak appertinentiai kéthfeli emberséges emberek által³ ispány jelenlétében.^a Azonban osztályon kívől legh elseőbenis, valamit kúltet az eőrőgbik à maga lakodalmarra, annit szakaszának az iffiabbiknakis, az ház megh bőczültessjék, és à mi essik rata medietassajért, az iffiabbik tegye⁴ le à báttyanak.^b Mint hogy az Andras maga sem tagadia az Istvány képtelen megh veréssét, mivel nem volt annira szabados, azért fizet fl. 12. Sirelmes eőtczenek négy forintia, az urnak négy és az jelen lévő biraknak négy^a adjudicaltatik.

Uo. no. 76. 16. l.

499.

1682 március 2, Garamszentbenedek

Az úriszék előtt két tanú, ujját a vádlott fejére téve, megesküdött, hogy az bevallotta előttük a veremfosztást, s társát is megnevezte. Minthogy azonban a vádlott ezt makacsul tagadja, a rászabott halálbüntetést előzetes kivallatással súlyosbítják. Ha a tortúra alatt rávall a társára, az ugyanezt a büntetést kapja; ha nem vall rá, az utóbbit felmentik.

*In causa Laurentii Fraiko et coeterorum damnificatorum Valkoziensium ut A, item Joannis Brincza et alterius Joannis Koczen ut I determinatum est.

Az mostani tribunal előtt statualt^a és sub strictissimo iuramento examinált bizonyságokból, az mellýek à megh irt Brincza János fejére tévén kéth uyaikot, nevezet szerent Menihart Mihály és Geörgelý Janós megh esküttenek, be jót,¹ hogy Brincza János magha nyelvével megh vallotta, hogy az veremből föllý szedet ruhához és damnificatus több személyek veremben lévő partekájához szintén ollý tars, mind Koczen és Filecz János, az mintis Koczen János az eő vallassara megh fogattatot. Most mar coram figura iudicii tagadássra vette, és menti² akarna tenni ereős tagadással Koczen Jánost, ártatlannak mondván lenni: Azokajért legh elseőbenis azon Brincza tortorara vetessjék, és examináltassjék. Ha tortura által is ugyan menti tészí Koczent, mentnek pronunciatatik, holot penig complicitatem furti torturával ereössitenni foghia, tehat azon Koczen Jánosis examináltassjék tortura által de et super illatis damnificatorum damnis et furtim ablati rebus, és kiczodak complexei, s hol adtak ell az ell lopot eszközeket, azutan ad mentem tituli 15. partis primae decreti Tripartiti akasztással buntetettnek.

Uo. no. 76. 17—18. l.

³ Mindennemű javukon, marhájukon, mindkét fél részéről választott megbízottak által.

⁴ Az apai házat mindig a legfiatalabb testvér örökli, de a becsérték megfelelő hányadáról idősebb testvéreit pénzben ki kell elégítenie.

^b Az eredetiben itt pontosvessző van.

¹ A kihallgatott tanúk vallomásából, amire meg is esküdtek, kitűnt.

² Mentté.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

XIV

SEMPTEI URADALOM

A semptei uradalmat a XVI. században a Thurzó család bírta. Thurzó Elek leánya Dersffy Ferenchez ment feleségül, házasságukból született Dersffy Orsolya, Esterházy Miklós nádor első felesége, akivel az uradalom az Esterházy családra szállott. Semptét a nádor halála után legifjabb fia, Ferenc semptei kapitány örökölte. Ferenc 1683-ban meghalt, ezután özvegye, Thököly Katalin, Thököly Imre nővére a földesúr 1691-ig, újabb házasságáig (gróf Jörgen Quintin Károlyal). Az uradalom ekkor fiára, gróf Esterházy Józsefre szállott, ki mint labanc főúr, különböző közhivatalokat betöltve szolgált a Habsburgok ügyét. A Rákóczi-szabadságharc idejében a császár oldalán Stahremberg Guido seregében harcolt, később altábornagy és horvát bán lett. Az 1723. évi országgyűlés által kiküldött vallásügyi bizottság tagjaként protestáns-ellenes álláspontot foglalt el. Egyébként is, mint földesúr, a protestánsokkal szemben türelmetlen magatartást tanúsított, több községből kiűzte őket, s templomaikat elfoglalta.

Szövegeinkben, melyek az 1687—1691. közötti évekből maradtak fenn, a földesúr és magistratus Thököly Katalin.

A Vág völgy síkságán elterülő uradalomhoz összesen 25 helység tartozott. Közülük perjegyzőkönyveinkben a következők szerepelnek : Sempte (Šintava), az uradalom központja s a földesúri bírászkodás székhelye, továbbá a Dudvág mentén fekvő Felsőszeli (Horné Saliby), a Vág melletti Szered (Sered), továbbá Szempe (Senec) és Hegysúr (Hrubý Šur) Pozsony megyei helységek, végül a Szered közelében, de már Nyitra megyében fekvő Patta (Pata) falu; ma mind Cseh-szlovákia területéhez tartoznak. Az uradalom helységei agrárfalvak, lakosságuk a többi művelési ágon kívül szőlőműveléssel is foglalkozott. Az úr részére történt beszolgáltatás után eladásra kerülő terményeiket a közeli városokban viszonylag jól értékesíthették. Terheik a szokásos jobbágyterhek, csupán Sempténél és Szerednél állapítható meg törekvés kötelezettségeik summás megváltására. Felsőszeli faluban pedig (bizonyára némi kiváltságokkal rendelkező) hospes réteget említ egyik perszövegünk.¹

A semptei úriszék jegyzőkönyvei közül korszakunkból csupán három füzetet sikerült felkutatnunk, melyek az Esterházy család hercegi ágának az Országos Levéltárban őrzött levéltárában, a szövegeink után feltüntetett jelzetek alatt találhatók. Minden füzet egy-egy ülés anyagát tartalmazza. A két első ülésen csak bűnügyeket tárgyaltak, a harmadikon az uraság által jobbágysági ellen indított úrbéri jellegű pereket. A szövegek eredeti fogalmazványok, közülük kettőt az úriszék bírái aláírtak, a harmadik jegyzőkönyv aláíratlan.

¹ L. az 503. sz. pert.

1687 augusztus 4, Sempte¹

A vádlott az érsekújvári és nyitrai várőrségtől lovakat lopott. Beismerő vallomására — a kivallatást mellőzve — akasztófára ítélik.

Causa dieti domini magistratus ut A contra et adversus strenuum Matthiam Horváth velut I.

Et pro eodem magistratu idem et cum iisdem procurator, qui supra, actionem proponit taliter. Qualiter idem I non ita dudum praeteritis diebus certos tres equos ex vigilia Germanica Ujvariensi, alios item tres Nitriensi,² cum certis complicitibus suis furto abduxisset. Quare idem procurator A cuperet iuxta dictum titulum 15. partis 1. praevio torturae examine convinci et aggravari.³

Personaliter adstans I sponte fatetur actionem A contra se erectam dictosque complices suos detegit.

Deliberatum est. Cum praerepetitus I coram praesenti tribunali personaliter adstans actionem contra se erectam non negaret, verum sponte et benevole confiteretur complicesque facti sui signanter declararet nulla-que amplius proba hoc in passu indigeret, ideoque omisso eatenus per procuratorem partis A expetito torturae examine, ad mentem tituli 15. partis 1. tripartitalis patibulo suspendendus declaratur.

O. Lt. Esterházy cs. hercegi ágának lta. Rep. 40. fasc. M. no. 273. 16v—17. l.

¹ Az úriszék Balogh Ferencnek, özvegy Esterházy Ferencné Thököly Katalin összes jószágai prefektusának elnöklete alatt ült össze. Jelen voltak: Beniczics János és Beniczky László Pozsony megyei szolgabírák, Nedeczky Pál és Paxy János Pozsony megyei esküdtek, Arady György és Halada András, Nagyszombat város tanácsnokai, Fodoroczy Tamás, Modor-, Tersztyánszky András, Bazin-, Gajdacsics Pál, Szentgyörgy városok jegyzői, Duchony Miklós, Bazin város kapitánya, és mások számosan. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² Érsekújvár, Nyitra m. — Nové Zámky, CsSz. Ez időben Nyitrával együtt fontos végvár.

³ A Hármaskönyv I. r. 15. c. szerint a tolvajokat fel kell akasztani, kivallatásukról azonban az idézett helyen nincs szó.

501.

1687 augusztus 8, Sempte¹

Rablás, fosztogatás, lopás miatt elfogott vádlottak felett ítélkezik az úriszék. Beismerő vallomásukra a földesúri ügyész által kért kivallatást és kerékbetörést „kegyelemből” mellőzik, s — a második vádlottal szemben a súlyosító körülmények miatt gyorsított eljárást alkalmazva — mindkettőt fejvesztésre ítélik.

Levata causa praetitulati domini magistratus ut A contra et adversus strenuos Michaellem Barczy, Stephanum Gregorium Tóth, Tóth Gergely Istok vocatum velut personaliter adstantes I.

Et pro antelato domino magistratu A nobilis Franciscus Kmoskó, legitimus eiusdem advocatus, cum sufficientibus iuris requisitis coram figura iudicii comparando, de non consentiendo in antelatorum I aut procuratoris eiusdem² quaslibet exceptiones dilatorias et quaevis subterfugia, in medium huius loci fors proponendas et adducenda, alias praesentem criminalem processum remorantes et remorantia, neve a legibus patriis super huiusmodi maleficiorum generibus sancitis recessum vel in minimo facere videatur, actionem suam proponit taliter. Quomodo iidem I praeteritis temporibus, nescitur unde moti, quove diabolico spiritu circumventi, diversa maleficiorum genera, praedocinia videlicet et spoliationes furtaque committere et perpetrare adeoque poenam in praecitatis regni legibus sancitam incurrere non formidassent, ideo cuperet idem procurator A iuxta titulum 15. partis 1. operis Decreti Tripartiti (praevio ad eliciendos facti seu criminis sui complices torturae examine) vivos rotae imponendos decerni.³

I personaliter adstans, Michael nempe Barczy, actionem contra se praerectam non negaret quidem, verum in tribus duntaxat actibus se praesentem fuisse asseveraret.

Procurator A protestatur super confessatis personaliter adstantis I, Michaelis videlicet Barczy, et licet haec sola etiam proprii oris sui confessio, quae coram iudicio facta mille testes praevaleret, ad condemnandum se sufficeret, nihilominus tamen, quod in pluribus quoque huiusmodi nefariis actibus et maleficiis praesens seu complex fuerit, offert se comprobaturum

¹ Az úriszék Balogh Ferencnek, özv. Esterházy Ferencné összes jószágai prefektusának elnöke alatt ült össze. Tagjai voltak: Beniczky László szolgabíró és Paxy János esküdt Pozsony megye részéről, továbbá Bors Mihály, Godál István, Balogh István, Szöllősy Gáspár, Forgács Mihály és más meghívott bírák. — Az úriszék ezt az egy pert tárgyalta.

² Helyesen: eorundem.

³ A Hármaskönyv idézett helye szerint a rablókat karóba kell húzni vagy kerékbetörni. Az utóbbinak az ügyész azt a kegyetlen formáját indítványozza, amikor az elítélt testét úgy törték össze a kerékkel, hogy közben életét el ne veszítse, s utána élve tették föl a másik kerékre, ami a kínokat rendkívül meghosszabbította. (L. a nomenklaturában: kerékbetörés.)

personaliter statuendis testibus, prout et reliquorum complicum suorum tum torturalibus, tum vero spontaneis fassionibus. Ideo cupit ut supra.

Deliberatum est. Exquo delicta praespecificati incatti, Michaelis Barczy manifestissime coram praesenti iudicio tam propria ipsiusmet I oris fassione, tam etiam aliorum testium ac etiam complicum suorum relatione, diversis vicibus facta et perpetrata elicerentur, igitur pro supportanda delictorum suorum poena iuxta praecitatum per procuratorem A legem, ommissa nihilo minus ex gratia sedis tortura, capite plectendus ac ex post rotae imponendus decernitur.⁴

Stephanus Tóth, seu Tóth Gergely Istok personaliter adstans I actionem contra se praerectam non negat, verum pro dimissione sui supplicat.

Procurator A protestatur super spontanea proprii personaliter adstantis I oris confessione et siquidem similis proprii oris coram iudicio facta confessio mille testes evinceret, ideo cuperet ut supra.

Deliberatum est. Alter autem in actionem appositus incattus, videlicet Stephanus Tóth Gergely, licet recenter ante triduum saltem⁵ in carceres arcis huius Szenthaviensis⁶ deductus esset, quia tamen manifestissimus tum ex orali sua fassione, quam reliquorum testium et in variis praedociniis complicum suorum fassionibus praedo et praecipuus latro appareret, tum ex eo, tum vero, quod iam antecedenter etiam idem praescriptus I ex vinculis et carceribus arcis huius cum compluribus suis conceptivis factiose et fraudulententer conspirando manu armata iam semel delictorum suorum luendam poenam evasisset, vitam vero suam non ut emendasset, verum dietim pluribus latrociniis aggravando semet magis notatum reddidisset, metuendo ulterius etiam, ne fortassis simili factione mediante vel alio quovis modo liberationem suam assequatur, ac tantorum suorum delictorum poenam promeritam evadendo ulterius etiam plura maleficia patrare valeat, ex his praemissis rationibus, tum etiam ex eo, quod intantum latrocinia in partibus hisce exundassent, ut actu, dum puniuntur latrones, exerceanur nova iterum atque iterum latrocinia, utque eo magis coerceantur reliqui per similia, non obstante defectu citationis ad quindenam, ad praemissas orales suas fassiones et reliquorum etiam contra se factas attestaciones, licet de rigore iuris torturae primum subiciendus, postmodum vero rota confringendus esset, quia tamen sponte et benevole coram praesenti iudicio plurima maleficia sua confessus fuisset, ex gratia sedis capite plectendus declaratur.

Uo. 18—21. l.

⁴ Az ítélelhozatalnál, mint a továbbiak mutatják, különös súlyt helyeztek az elrettentésre. A holttest kerékre vetése a megszégyenítésen kívül ezt a célt szolgálta.

⁵ A perbefogott feleket általában tizenöt nappal előbb kellett a tárgyalásra megidézni, ezért az elfogatás és ítélelhozatal között is legalább ennyi időt volt szokás hagyni a vádlottnak. Ettől, mint ez esetben is, olykor eltértek.

⁶ Sempte vára.

502.

1691 június 25, Sempte¹

A földesasszony vádat emel egy jobbágya ellen, mert az jobbágytársának szakállát Jevágta, s a megtámadott ember feleségét is bántalmazta. Az úriszék a szakáll levágásáért vérdíjat szab ki az uraság javára, az asszony ügyét azonban függőben hagyja.

Causa eiusdem domini magistratus ut A contra et adversus agilem Joannem Por, colonum seu jobbagonem domini magistratus et A oppidi Sempcz velut I.

Idem procurator domini magistratus ut A, qui supra et iisdem iuris facultatibus reservatisque reservandis proponit. Qualiter enim idem I circa festum beatae Virginis Nativitatis anni 1689. transacti praeteriti, non scitur quo temeritatis ausu, coloni seu jobbagonis antelati domini magistratus ut A, Joannis Szabó barbam, in possessione Hegy Sur in comitatu Posoniensi existente habita degentis, prae manibus suis attunc habito nudo ense abscidisset. Ac insuper eiusdem praerecensiti coloni consortem violenter adoriendo pedibus graviter conclusisset² in grave praeiudicium antelatae dominae magistratus ut A. Unde ad mentem novellarum constitutionum super quibusvis violentiis et actibus potentiariis sancitarum, signanter vero 1608. 1609. 1613. annorum articulos,³ ratione ex praevia tam respectu violenti abscissionis barbae, quam et vi factae conculationis, procurator magistratus et A cupit iudicium, praevia nihilominus tamen, si opus fuerit, iuris proclamatione.

Deliberatum est. Siquidem abscissionem barbae personaliter adstans I nec ipse negaret, ob hoc in poena homagii respectu domini magistratus ut A convincitur, aliud vero membrum actionis certis ex rationibus in suspenso relinquitur.

Pro magistratu ut A latam iudiciariam deliberationem cupit executioni mancipari.

I reservat domini magistratus reservandam facultatem.⁴

¹ Az úriszék Niczky Györgynek, özv. Esterházy Ferencné Thököly Katalin birtokai prefektusának elnöklete alatt ült össze. Jelen voltak : Beniczky László Pozsony megyei szolgabíró, id. Paxy János és Nedeczky Pál esküdtek, Szöllősy Gáspár, Pozsony megye táblabírája, Forgács Mihály, a szeredi harmincadhivatal adminisztrátora, Oczkay György, Bereczky György alszolgabíró, Egry Zsigmond és más, jogban jártas személyek. — Az úriszék jún. 25—26-án, két napig ülésezett. Jegyzőkönyvéből, melyet Bereczky György kivételével a felsorolt résztvevők mindenike aláírt s vörös viaszba nyomott gyűrűspeccétjével is megerősített, ezt és az 503—505. sz. alatti ügyeket közöljük.

² Helyesen : conclucasset.

³ A kisebb hatalmaskodás (violentia) büntetésével az 1608. évi, koronázás utáni 4. tc., az 1609. évi 29. s az 1613. évi 23. tc.-ek foglalkoznak.

⁴ Elírás, értelme : fenntartja magának a földesúrhoz való felfolyamodás lehetőségét.

Deliberatum est. Iuxta latam deliberationem bona I executioni per officialem dominii ad id exmittendum mancipabuntur. Instantia vero I admittitur.

O. Lt. Esterházy cs. hercegi ágának lta.
Rep. 40. fasc. M. no. 277. 10—11. l.

503.

1691 június 25, Sempte

Az uraság keresetet indít tiltott halászás és rákászás címén Felsőszeli jálu lakói ellen. Noha — mondja az ítélet — hatalmaskodásért kellene őket büntetni, „jobbágyi és nyomorult állapotukra való tekintettel” fejenként 12 forint bírságot szabnak ki rájuk. Ebből 100 forintot be is hajt a prefektus.

In causa praerepetiti domini magistratus ut A contra incolas seu inhabitatores possessionis Fölső^a Szely velut I occasione et praetextu certi abusus per cancrationem in fluvio Dudvágh, respectu cancrationis et piscationis ac demum arendationis quoque eiusdem in praeiudicium derogamenque dominii attentatarum, deliberatum est.

Innegabile esset, prout quidem ipsimet etiam I in praesentiam tribunalis huius accersiti non negarent piscationem, cancrationem, sed et praevia arendationem aquae seu fluvii mentionati attentasse eosdem. Propter quem actum eorundem temerarium, esto in poena violentiae seorsive convincendi iure merito venirent, nihilominus tamen habita eorundem jobbationalis, sed et moderni status penuriosi ratione, in fl. dumtaxat 12 seorsive et singillatim convincuntur et aggravantur convictique et aggravati pronunciantur singuli hospites.¹ In reliquo, si quid eatenus gratiae aut relaxationis apud inclitum dominum se se obtinere speraverint, via eisdem adaperata existente.

Die 3. Julii. Illustrissima domina comitissa praescripta levavit a praescriptis Fösó Szeliensibus pro praescripta convictione fl. 100, cessando et condonando residuitatem. 1691. Georgius Niczky praefectus.²

Uo. 11. l.

¹ Hospes, vendég: eredetileg a külföldről érkezett idegen telepesek elnevezése, akik magukkal hozták saját szokásaikat, s kiváltságként hazánkban is azok szerint éltek. Később az olyan belföldön toborzott személyeket is hospeseknek hívták, akik a telepítő földesúrtól az idegenekhez hasonlóan bizonyos jogokat nyertek. Végül, a XVIII. században — a szó eredeti jelentésének eltűnésével — a röghöz kötött s szabály szerint adózó jobbágyot is nevezik hospesnek.

² Utólagos bejegyzés a lap alján.

^a ö = o¹⁸

504.

1691 június 26, Sempte

A felperes jobbágy egy elzálogosított telket kíván az alperes nemestől visszaváltani. Minthogy a felperes tanúkkal bizonyítja, hogy a telek ősi birtoka, s minthogy zálogügyletnél elévülés nincs, az úriszék, a falu színén hozott döntést helybenhagyva, a telket neki ítéli. Az alperes tiltakozik az ítélet ellen, kéri a telek becsértékének — visszaváltási árának — új megállapítását, s hogy legalább a megkezdett gazdasági év végéig az ingatlan birtokában hagyják, egyébként a megmunkálás költségeinek megtérítését is kívánja. Az úriszék az értékelés végrehajtását a földesúri hatóság döntésére bizza.

Nomine et in persona providi Emerici Horváth nobilis Stephanus Erdős cum solitis iuris requisitis comparando statuit ex parte principalis sui testes, quibus mediantibus sufficienter posset edocere, quod ad praenuncupatum két forintos hely¹ bonum ac optimum ideoque indubitatum ius redemptionis habeat.

Deliberatum est. Siquidem Emericus Horváth coram praesenti sedria sufficienter, fidedignis nempe testimoniis haereditatem sessionis praespecificatae suorum praedecessorum praeextitisse docuisset, qua de causa nisi in contrarium Samuel Kürty aliquam haereditariam acquisitionem perennaleque ius in sessione eadem se habere demonstraverit, praescriptio siquidem in pignoratitiis de lege vel usu regni nulla daretur, determinatio coram iudicibus in facie loci facta ac coram hocce tribunali producta in suo esse relinquenda decernitur.

Nomine et in persona egregii Samuelis Kürty egregius Stephanus Ekecz protestatur super lata iudiciaria deliberatione et licet, vi dictaminis tituli 78. partis 1., alterius item tituli 15. partis 3. operis Decreti Tripartiti, quaestionis item 19. cap. 4. Kythoniczianae² per expressum indigitaretur, in bonis etiam quomodolibet abalienatis praescriptionem currere admittique deberet. Nihilominus tamen nolens ulteriorem circa ferendam sanio³ partis adversae procuratori ansam praebere pro disputatione consequenterque protractione temporis, ex quo ius suum haereditarium aut pignoratitium in controversa terra seu fundo habitum pro praesentiarum nullo literali documento fulcire

¹ Az ingatlanoknak a Hármaskönyvben (I. r. 133. c.) rögzített, állandó becsértéke, az ún. „közbecsű”, lakott jobbágytelekre nézve 1 márka, azaz 4 forint, lakatlanra nézve fél márka, azaz 2 forint. A „két forintos hely” tehát egy jobbágytelek jobbágházzal (üresen, lakatlanul). A tényleges, forgalmi érték a közbecsűnél sokkal több volt, s az árak változása, illetőleg a pénzromlás szerint emelkedett.

² Az alperes ügyvédje a Hármaskönyvből s *Kütonich Directio Methodica*-jából azokra a helyekre hivatkozik, melyek a különböző fekvő birtokok visszaszerezési jogának elévülési idejével foglalkoznak, s ezt jobbágy-ingatlanokra nézve egy év és egy napban állapítják meg. (Mint percinkből látható, a gyakorlatban ez általában több év szokott lenni.) Természetesen hallgat az ügyvéd a Hármaskönyvnek arról a tételéről (I. r. 82. c.), mely szerint zálogügyletekben viszont — az átadóra nézve — nincs elévülés: az elzálogosított ingatlan bármennyi idő után is visszaváltható.

³ A „deliberationem” szó kimaradt.

posset. Quia etiamsi quoddam sibi eatenus datum assignatumque fuisset, intuitu nihilominus diuturnitatis temporis et iniuriae temporum facile deperdi potuerat, contentum quidem reddi lata immediate iudiciaria deliberatione, facta tamen per prius per iudices loci ibidem nominatos aestimatione (salvo in reliquo honore ipsorum permanente) nequaquam, quia siquidem innegabile esset, imo quotidiana praxi usuque longo receptum, tantae quantitatis terrae vulgo két forintos helségh nominatae semper ad minimum quidem in talleris 40 oppignorari assolerent.⁴ Ideoque cuperet pro huiusmodi fienda aestimatione generosum dominum bonorum praefectum aut provisorem, generosum nempe dominum Michaelem Bors cum sibi adiungendis exire. Praetereaque, cum pro futura seminatura autumnali solitum aratum in mentionatis terris absolvisset, neque eatenus debito tempore, circa festum S. Georgii militis et martyris eatenus inhibitus extitisset, sed et easdem terras non modice fimasset adeoque meliorasset, per quod non contemnenda fatigia et sumptus insumpsisset et subivisset, cuperet itaque praevia de ratione pro fienda earundem inseminatione prae manibus suis relinqui. Tandem paratus existens easdem citra renitentiam parti adversae resignare, praevia depositione summae per praetitulatos aestimandae. Si quo casu vero hoc et id sibi minus concederetur, cuperet tempore eiusdem aestimationis araturam similem et fimationem seu meliorationem terrarum de pleno refundi et restitui, circa quae reservaret quoque praeviam suam facultatem.

Pro Emerico Horvath inhaeret deliberationi et cupit eidem satisfieri, submittendo aestimationi conscientiosae dominorum exmittendorum. In contrarium vero agendi, in casu necessitatis respectu interpositae instantiae ex adverso praeallegatae, reservaret facultatem.

Deliberatum est. Pro aestimatione exmissio officialis stabit in arbitrio domini magistratus.

Uo. 15—17. l.

⁴ L. az I. jegyzetet. — Úgy látszik, a felek nem tudják, hogy a telket annak idején milyen összegért vetették zálogba, a visszaváltás díját tehát becsléssel kell megállapítani.

505.

1691 június 26, Sempte

Az uraság a szeredi bírót és esküdteket azon a címen perli be, hogy megválasztásuk után nem tettek esküt, hanem enélkül, törvényellenesen működnek. Az alperesek azzal védekeznek, hogy többszöri kísérletük ellenére sem tudtak a község színe előtt esküt tenni, mert a lakosságot e célból nem sikerült egybegyűjteniük. Az úriszék, a bírót kivéve, az egész községet 40 forintra bünteti, és elrendeli, hogy ezentúl a volt bíró csak akkor teheti le a hivatalát, ha az új elöljáróság felesküldött. Ellenkező esetben a község 40, a volt bíró 20 forint bírságot fizet.

Causa domini magistratus ut A contra et adversus providum Stephanum Tóth, iudicem et caeteros iuratos oppidi Szered, in comitatu Poseniensi existenti habito degentes velut I.

Idem domini magistratus et A procurator, praemissis praemittendis reservatisque universis reservandis, actionem suam proponit: Quod videlicet antelati I a tempore suscepti iudicatus officii ad etiam dominorum officialium bonorum factas demandationes solitum iuramentum praestare recusaverint, quin immo inpraesentiarum usque sine iuramento officia iudicatus tenerent et exercerent, non sine gravi damno coram ipsis causantium derogamenque tam domini magistratus et A, quam etiam ea in parte commissorum dominorum officialium, vilipendium praeiudiciumque positivarum regni legum, quam etiam collabefactionem et corrutionem communis usus, praxis et consuetudinis. Quare procurator domini magistratus et A cupit praefatos I seorsim et singillatim non solum in poena solitae inoboedentiae, verum etiam in poena non praestiti iuramenti convinci et aggravari convictosque et aggravatos decerni.

Nomine et in persona providi Stephani Tóth iudicis et reliquorum iuratorum oppidi Szered velut I egregius Georgius Zarnoczaj cum nostris in figura praesentis iudicii comparendo, praevia solenni eaque generali iuris sui protestatoria cautela de non consentiendo in praetensivo modo a parte magistratus contra se erectam actionem. Esto quidem non deessent circa allegandas exceptiones sibi sufficientes adeoque praegnantibus rationes, confisus nihilominus indemnitis suae, ad praevio modo obiectam contra se actionem reponeret meritorie:

Quandoquidem de longo usu observata consuetudine hicce loci is esset observarique assoleret mos, ut ubi ipso festo sancti Georgii militis et martyris aut circa idem festum iudex coeterique iurati cives eliguntur, immediate sequenti die iuramento erga urgentem sollicitationem totius communitatis medio parochi loci firmari corroborarique deberent. Et licet, uti praeattactum esset, dictus Stephanus Tóth pro functione iudicatus, reliqui vero officio iuratorum electi essent, quod tamen neque hactenus super eisdem officiis

iuramentum quoque solitum non deposuerint, totam quantam culpam in mentionatam communitatem conici. Referret quippe sese ad fidelem praesentium nonnullorum coassidentium concivium¹ recognitionem: quot et quantis vicibus de et super praestando eiusmodi iuramento communitatem insimul congregare voluisset cuiusmodique conventum eisdem indixisset, tantum tamen abest et abfuit, ut huiusmodi ex officio sibi incumbenti iudicatus factae indictioni sese accommodassent insimulque modo praevio causaque de propriis convenissent. Quin immo inhonestis etiam verborum scomatibus eundem excipere, prouti inter reliquos providi Franciscus Bori et Johannes Varga (se non aptum adeoque dignum iudicatus officio esse) ita afficere nil pensi duxissent. Quare submittendo excusationem praesentem, alias iustam et admissibilem iudicariae praesentis tribunalis calculationi, cuperet se a petita per procuratorem magistratualem poena enodari dictamque communitatem eidem obnoxium declarari. Reservando in reliquo praevidiam facultatem.

Procurator magistratus et A protestatur super praemissa ex parte I facta replica, minus sese a praerecta actione enodari valente. Constaret etenim eundem iudicem et reliquos in actione specificatos I fungi iudicatus officio inpraesentiarum usque absque iuramento. Si enim placuit ipsis I fungi officio iudicatus, debuissent omnino deponere iuramentum. Si quid praetensionis adversus communitatem unus vel alter incattorum haberet, ordinaria iuris via nemini denegaretur. Ideo cupit et instat reservatque ut supra.

Procurator praetensorum I: Nequaquam posse eundem relegare ad suam competentem iuris viam contra communitatem, is siquidem quemadmodum extra officium iudicatus super iisdem nullam disponendi auctoritatem haberet, ita etiam iuris via contra eosdem procedere posset.² Pateret autem ex praeallegatis suis, ipsummet (quod potius communitati faciendum incubuerat) ursisse dictam communitatem ad sui conveniendum ac debitum deponendum iuramentum. Quare ut supra.

Procurator magistratus et A submittendo controversiam inelytae sedi et reservat ut supra.

Deliberatum est. Mivel hogý az újontan ezen Szered várossában polgari község^a által válostatot bíróhoz illetlen dologh let volna, hogy maga az maga tisztínek megh erőssétéssét és azon tisztí szerént valo hitének le tételit czúrgette és szorgalmastatta volna, hanem inkább az tauali bíróság^h vizelt személnék kellett volna terhének hamaréb való megh mentéssére nézue azon új^b bironak helyben áletássát és megh hüteztetéssét admaturáltatni.

¹ A szöveg azt mutatja, hogy az úriszék bírái közé, mint ez gyakran megtörtént, jobbágyok is be voltak hívva. A jegyzőkönyv feje erre nem utal (l. az 502. sz. per I. jegyzetét.)

² A „nullam” szóban kifejezett tagadás a mondatnak erre a részére is vonatkozik.

^a A perjegyzőkönyvben ö = o¹⁸, ü = u¹⁸. ^b Itt ŷ = y¹⁸.

De mint hogý ezen helyséhben az éránt is az bírák praedecessoritúl azon sokás nem observáltatot, hanem épenséggel csak az egész kószégh ki választván az bírót és eszkütteket, ezen esztendőben az bé vet szokás és rendezés és igazságos mód szerént való köz^c bírós és eszküttek hiteztetése éppen csak az varossi kószséh^c gondatlanságábúl eszet és történt³, és azon gondatlanságh mián egy néhány ízben mind az uyontan választot bírót, mind pedigh az egész kószégh ugyan azon bírót által serio megh intetet. Azokáért azon szeredi varossi kószégh, egyedül^c csak az uyontan választot bírót ki vévén, minnyájan nomine colectivo, mind ez illýen rútt és az egész vármegye elót ítéletre méltó gondviszelettlenségért, mind pedighlen az tisztviselő intésére való szó fogadatlanságért 40 forint homagiumban convincáltattnak és aggrauáltatnak. Az uyontan választot bírót pedigh esküttyeivel és kis bíráiával ezen hólnapi ünnepnek alkalmatosságául⁴ az helyséh réghi dicséretes szokása szerint solenniter à hitet le tegye. Ugy hogý jövendőben az bírót választásban és állétássában illýen módot tarcsanak és observállýának, hogý tudný illik ki választván az uy bírót, mind addigh az előbbeni bírót bíróságh terhétúl s gondviszelettel ment ne lehessen, valameddigh az uyontan választot bírót az szokás szerént való solennis hitet szent György nap után egy hétre le nem téssen és per consequens az mellette léuó eszküttek s kis bírák is. Quo facto azonnal számot adván de praeteritis a tauali bírót esküttyeivel, ^c az uy magistratus autoritássá léssen és folni fogh. Eszt pedigh, ha az előbbeni bírót az kószséggel egyútt szorgalmaztatni el múltatya, tehát az kószégh toties quoties in fl. 40, azon bírót pedigh in fl. 20 ipso facto convictus és aggrauatus légyen, és az uraságh azonnal az mostani determinationnak ereivel executiona-iter megh vetetthesse.

Uo. 17—21. l.

³ Helyesen : maradt el és nem történt meg.

⁴ Június 27., László király ünnepe alkalmával.

^c Itt ó = o², ú = u².

LEDNICI URADALOM

Lednic várát és a hozzá tartozó uradalmat előbb a Podmaniczky család, majd a Telekessy család birtokolta Telekessy Mihály „megnotáztatás”-áig, amikor is (1601-ben) Rudolf király 140 000 forintért Ruszkai Dobó Ferencnek adta el. Ruszkai Dobó Anna unokájának, Zeleméri Kamarás Borbálának kezével a birtok Lórántffy Mihályra s utána — leányának, Lórántffy Zsuzsánnának I. Rákóczi Györgyhöz történt férjhezmenetelével — a Rákóczi családra szállott. Pereink idején II. Rákóczi Ferenc és testvére, Juliánna az örökös földesurak, akik azonban a lednici jószágot 1694-ben négy évi időtartamra Zichy Istvánnak adták zálogba. A záloggal együtt reá szállt a magistratus jogköre is, korszakunkban, 1697-ben tehát Zichy az úriszéket szolgáltató földesúr.

Az uradalom tartozékai közül pereinkben az alábbi, akkor mind Trencsén megyében, ma Csehszlovákia területén fekvő helységek szerepelnek: Lednic (Lednica), az uradalom központja, ahol — a földesúr udvarházában — az úriszék üléseit is tartották, továbbá Nagybreznica (később Alsó- és Felsőnyiresd — Dolná, Horná Breznica), Puhó (Púchov), Rovnó (később Lednicróna — Lednické Rovne), Sztrezensic (később Kebeles — Streženice) és Zubák (később Trencsénfogas — Zubák). Pereink idején Lednic és Puhó földesúri mezővárosok. Az előbbi terheit egy összegben, taksával váltja meg, az utóbbi urbárium szerint adózik. A többi említett helyek parasztfalvak. Közülük Zubák szintén taksát fizet, Rovnó a helységben lévő urasági majorhoz szolgál, valamint az úr leveleit tartozik kézbesíteni, végül Nagybreznica és Sztrezensic szolgálatait urbárium szabályozza. Az úriszék költségeit, a meghívott bírák s a megjelent urasági alkalmazottak élelmezését, más uradalmakhoz hasonlóan, szintén a jobbágyságnak kell biztosítania.¹

Mint láttuk, a XVII. század utolsó éveiben az uradalom zálogbirtokos kezén van, akinek egyetlen célja, hogy a zálogösszeget a legnagyobb haszonnal kamatoztassa. Ennek ellenére az úriszék pénzbírságot nem igen szab ki, hiszen az általánoss elszegényedésben a jobbágyok úgy sem tudnák azt megfizetni. Helyette itt is szokássá válik a testi büntetés, a jobbágyok kíméletlen botoztatása.²

A lednici úriszék jegyzőkönyvei közül mindössze egyet sikerült felkutatnunk. Ez a Rákóczi-Aspremont családnak — az Országos Levéltárban őrzött — levéltárában „Capsa 40. fasc. 38. no. 2.” jelzet alatt található. A jegyzőkönyv eredeti fogalmazvány, melyben más kéztől származó, a fogal-

¹ A közölt adatok a lednici uradalom 1669. évi rendtartásában találhatók; kiadva M. Gazdaságtört. Szemle VII. (1900.) évf. 358. l.

² L. pl. az 506. és 508. sz. pereket.

mazás felülvizsgálatára mutató betoldások is láthatók. A szöveget sem annak írója, illetőleg revidálója, sem az úriszék bírái nem írták alá. Megjegyezzük még, hogy a jegyzőkönyvben a közölt 1697. évi pereken kívül — mint önálló, összefüggő rész — egy 1696. július 2-án kelt, ugyancsak aláírás nélküli, szlovák nyelvű úriszéki protokollum-fogalmazvány is fennmaradt, mely három polgári pert tartalmaz.³

³ A Rákóczi család birtokai közül még kettőnek, a makoviczai és munkácsi uradalmaknak úriszéki jegyzőkönyveiből közlünk perszövegeket. L. kiadványunk XVII. és XVIII. fejezeteit.

1697 május 20, Rovnó¹

Zubáki jobbágyokat erdőpusztítással vádolnak. Közülük az elsőt, amennyiben az ellene terhelően valló — a tárgyaláson meg nem jelent — tanú vallomását megismétli, 30 botütésre ítélik. Ugyanilyen büntetésben részesülnek a többiek is, ha a kereset rájuk bizonyul.

In causa domini magistratus ut A contra providos Georgium Kowacsik, Nicolaum Kowacsowjeh et alterum Nicolaum Nogacsek iuniores ac Czmelko² aliosque nonnullos incolas Zubakienses in causam attractos, ratione succensionis silvarum prohibiticarum et aliarum Zubakiensium domini A, respectu quarum omnimodam satisfactionem dominus A postulavit, deliberatum est.

Investigatis rei universis circumstantiis testiumque fassionibus comperiretur Georgium Struhar, qui nunc abesset, contra Georgium Kovaczin presenti in negotio non secure fateri. Adeoque exaudita per dominum provisorem prenotati testis fassione, si ulterius quoque id, ut hic referretur, fassus fuerit proxime, idem primi ordinis I triginta ictibus puniendus decernitur. Medio tempore, si quid simile contra reliquos quoque compertum fuerit, illi pariter poena praemissa, verum si quid gravius, maiori mulcta quatenus puniantur, adinveniri.

*O. Lt. Rákóczi—Aspremont cs. lta. Capsa 40.
fasc. 38. no. 2. 1. l.*

¹ Az úriszéken, Madocsány-i Madocsány Miklós elnöklete alatt, a következők vettek részt: Baranyai Gáspár, Golszky Ferenc, Trsztiánsky Pál, Prieleszky György, id. Precsinski János, Görög Miklós, Nagy Ádám szolgabíró és Madocsány Gáspár esküdt. — A jegyzőkönyvből ezt s az 507—510. sz. alatti ügyeket közöljük.

² Az eredeti szövegben a Czmelko név előtt a keresztnév bejegyzésére szolgáló hely üresen maradt.

507.

1697 május 20, Rovnó

Zubáki jobbágyot egy elhagyott ház jogtalan lebontása s elszállítása miatt 12 forint bírságra ítélnék. Ha a lakatlan telekre más jobbágy települne, az új ház felépítéséhez az alperes és az egész falu segítségét tartozik nyújtani.

In alia causa domini magistratus contra incolas Zubakienses annuentes et consentientes, ut et Georgium Hacsay pariter Zubakiensem asportantem, ratione distractionis desertae domus colonialis Fagalowska vocatae.

Exquo comperiretur dictum Georgium Haczaí, in scio domino provisoro, assensu quopiam pagensium attactam desertam asportasse et avexisse, ideo ille in florenis 12 domino magistratui intra quindenam persolvendis convincitur. Ubi autem colonus praescitam desertam assumere volens compertus fuerit, in tali casu, quatenus in exstruendo novo aedificio omnes incolae, ut et prefatus Haczaí, concurrere et adiutorio esse debeant, decernitur.

Uo. 1—2. l.

508.

1697 május 20, Rovnó

A földesúr azzal vádolja jobbágyát, hogy elhagyott házáét és az urasági majort felgyújtotta. Az úriszék a jobbágyot a bizonyítékok elégtelensége miatt — a vádindítványban kért halálbüntetés helyett — 40 botütésre ítéli, s kezeseket állíttat vele, hogy a tanúkon nem áll bosszú.

Causa domini magistratus ut A contra Georgium Hurin incendiarium et I suscitata.

Et pro eodem domino A nobilis Paulus Prieleszki, sufficientibus iuris requisitis et facultatibus praemissis et reservatis, dicit: Quomodo his proxime evolutis temporibus idem I non modo in possessione Zubak desertam per se domum, verum allodiaturam quoque domini sui, malitia percitatus, malignove spiritu instigatus, succendere haecque et alia igne conflagrare taliterque se incendiarium et capitis reum reddere veritus non fuisset. Quare ut idem I demerita poena afficiatur, postularet.

Deliberatum est. Examinatorum testium fassionibus et aliis circumstantiis ruminatis et comportatis, evaderet ex unius testis fassione dictum I protulisse, se velle mediam cremati¹ persolvere, si quem ad exurendam domum suam desertam conducere posset. Quia autem praeter haec tam grave contra

¹ Egy itce pálinkát.

eum nihil comperiretur, ideo respectu praemissorum prolatorum et nonnullarum leviorum circumstantiarum quadraginta ictus eidem infligendi adinventuntur; salva tamen uberiori investigatione, si quid certius contra eum resciri potuerit. Et ne quampiam vindictam contra testes sumere praesumat, ad sufficientem eatenus cautelam fideiussoriam dimittendus decernitur.

Uo. 2. l.

509.

1697 május 20, Rovnó

Az uradalom egyik, nagybrezníai jobbágyától a szomszéd birtokos nemes jobbágyai visszakövetelnek egy darab földet. Minthogy a per tárgyát negyven évvel előbb, a helyszokások betartásával idegenítették el, s ellentmondás azóta sem történt, a földet az aliperesnek ítélik.

In causa Martini Ivanis et fratrum eius, generosi domini Georgii Mocztieski iunioris subditorum contra Nicolaum Kreszanek, subditum dominii ex Nagý Brezníce, ratione certae terrae na Rakoweg hore¹ Iwanisowíech dictae suscitata.²

Ex litteris per I productis fassionalibus evaderet adhuc in anno 1658. quendam Martinum Michalowyech terram actionalem iure perpetuo de more loci abalienasse, per partem tamen A aut priores suos nec eotum, sed nec ex post aliquam insinuationem intervenisse. Ideo, confirmatis eiusdem litteris fassionalibus, terra actionalis ulterius quoque per I iure rusticano hereditario possidenda decernitur. Idemque I ab ulteriori ipsorum Ivanis impetitione absolvitur.

Uo. 11. l.

510.

1697 május 20, Rovnó

Az uradalom zubáki jobbágyaitól a szomszéd birtokos nemes jobbágyai bizonyos földeket követelnek. Mivel a tanúk bizonyítják, hogy a vitás ingatlanokat az alperesek ősei szereztek, s a birtoklás ellen a felperesek sohasem tiltakoztak, a pert az alperesek nyerik meg.

In alia causa praenotatorum Ivanis¹ contra Johannem Jurkowýech et nonnullos alios Zubakienses incolas ratione certarum terrarum Ivaniszowské vocatarum determinatum est.

¹ A Rák-hegyen levő.

² Ti. determinatum est.

¹ L. az 509. sz. pert.

Siquidem ex testibus evaderet adhuc priores partis I terras actionales iure optimo acquisivisse et inpraesentiarum per I eas pacifice possideri, sub decursu temporis per A nullam insinuationem intervenisse, immo eorum dominos quoque terrestres subditorum Ivanis abalienationi annuisse: ex eo pro tollendis alias etiam a simili emergere queuntibus inconvenientiis (quamvis et alias nullum ius A amplius superasset) terrae actionales prae manibus possessorum relinquuntur dictique I ab ulteriori impetitione A absoluti pronunciantur.

Uo. 11—12. l.

XVI

SPÁCAI URADALOM

Az uradalmat a XIII. századtól a XVIII. század közepéig megszakítás nélkül a Spáczyay család bírta, mely nevét az uradalom központjától, Spáca mezővárostól kapta.¹ Idők folyamán azonban — beházasodás útján és egyéb címeken — más családok is részeket szereztek a jószágból, így találjuk XVII. századi birtoklói között az Orbán, Csery, Rozsályi és Kun családokat.

A Pozsony és Nyitra megyékben elterülő birtok tartozékai közül pereinkben a Pozsony megyei Binóc (Biňovce), valamint a Nyitra megyei Karkóc (Trakovice), Maniga (Malženice) és Spáca (később Ispáca — Špačince) fordulnak elő. Ma mind Csehszlovákia területén fekszenek.

A spácai úriszék iratai közül csupán egyetlen, 1697. szeptember 13-án kelt perjegyzőkönyv került elő. Az ülésen összesen hat pert tárgyaltak. Valamennyit Orbán Pál nádori ítélőmester, földesúr és magistratus indította jobbágysági ellen engedetlenség és más olyan cselekmények címén, melyek — az uralkodó osztály felfogása szerint — az uradalom közrendjének és békéjének „felforgatására” alkalmasnak látszottak. Mindennapi perek ebben az időben az úriszékeken.

Mint hogy az úriszék egyetlen magistratus nevében és ugyanennek a magistratusnak a jobbágyságaival szemben gyakorolta a földesúri jogszolgáltatást, a rendelkezésre álló egyetlen adat alapján úgy látszik, hogy az uradalom — legalább is ebben az időben — nem alkotott közbirtokossági szervezetet, a részbirtokosok nem együtt, közösen, hanem a maguk jobbágysági felett külön-külön tartották az úriszéket.

A fennmaradt perjegyzőkönyv eredeti fogalmazvány (aláírások és pecsétek nélkül), mely az Országos Levéltárban, a Forgách család ghimesi ágának levéltárában, az említett 1697. szept. 13. dátum alatt található.

¹ A Spáczyayak a nagyobb közéleti szerepet nem játszott középbirtokos családok sorába tartoztak, társadalmi helyzetük hasonló volt pl. az Ostffyakéhoz, mely család úriszékének fennmaradt peranyagát kiadványunk IX. fejezetében közöljük.

1697 szeptember 13, Spáca¹

Jobbágy szolgája súlyosan megsebesített egy másik jobbágyot és elfogatva, a börtönből hazaszökött gazdájához. Ez mostohafiával — az ítélet szerint vejével — kiszabadította őt az elfogására küldött hajdúk kezéből, és elősegítette újabb szökését. A bíróság a jobbágyot a szolga előállítására kiadott parancs megvetése címén 12 forintra, a szolga bűnéért pedig, vérontás címén, őt és vejét ismét 12—12 forintra bünteti, kötelesek ezenfelül a megsebesített jobbágy gyógyítási költségeit is megfizetni.

Levata causa praetitulati domini magistratus ut A contra et adversus Georgium Lukaczovicz, incolam possessionis Manigensis et Martinum Konyeczny, privignum eiusdem, subditos vero praetitulati domini magistratus velut I.

Et pro praetitulato domino magistratu egregius Sigismundus Bossány, praemissis praemittendis et reservatis reservandis de non consentiendo in partis adversae qualibet fors dilatorie afferendas exceptiones, alias de natura processus magistratualis praescissas et amputatas, verum firmiter inhaerendo positivis patriae legibus, actionem proponeret taliter.

Qualiter nimirum superioribus temporibus, idque in anno modo currenti 1697. circa 15. mensis Martii providus Michael Novoszánszky, praescripti I eotum servitor, nescitur quibus ductus considerationibus, in possessione Binyocz comitatu Posoniensi existenti habita consequenterque domo providi Joannis Holubiczka providum Georgium Mlinarovicz, subditum annotati domini magistratus Manigensem invadendo eundemque securi vulgo valaska² dicta letaliter vulnerasset. Propter quem eiusmodi actum violentum et potentiarium idem Michael Novoszánszky ex oppido Spácz Tyrnaviam ad compedes et carceres deductus exitisset exindeque clam fuga sibi consulendo iterato ad praescriptum I rediisset. Idem vero I, licet saepissime super eo

¹ Az úriszék elnöke Szent Miklós János, tagjai: Gallya András, Gyarmathy Márton, Kapik János ügyvédek (causarum per regnum Hungariae utriusque fori iurati advocati), továbbá Thurasz János spácai bíró, Szlézák Márton és Konyeczny Miklós spácai esküdtek. — A jegyzőkönyvből ezt s az 512—513. sz. alatti ügyeket közöljük.

² Valaska (balaska): juhász-szekerce, rövidnyelű fejsze.

admonitus fuisset, quatenus eundem praescriptum servitorem suum coram praetitulato domino magistratu statuisset, nihilominus spretis et postpositis eiusmodi erga se praehabitibus admonitionibus, non ut eundem eo, quo par erat, modo statuisset, verum ad aufugiendum ansum et occasionem praebuisset; prout etiam inpraesentiarum coram hocce foro statuere non posset. Secundi autem ordinis I ex eo, quod idem tempore exmissionis certorum haydonum comitatus vulgo armegye³ dictorum, pro capiendo eodem destinatorum et capere volentium, eundem manibus operiendo clam subduxisset et eliberasset taliterque ulteriori prosecutioni obstitisset. Ideo iuxta articulum 38. Matthiae regis decreti 6-ti et Uladislai decreti primi articulum 80.⁴ eundem I-mi ordinis I in poena homagiali ac refusione detrimenti corporis per praescriptum Novoszanszky illati, conscientiose nihilominus limitandii, nec secus in refusione restantis fors exsolutionis chirurgi;⁵ secundi etiam ordinis I in poena cruentationis corporis ac item refusione restantis fors exsolutionis chirurgi cupit convinci et aggravari.

Deliberatum est. Exquo praenotatus I-mi ordinis I, Georgius utpote Lukaczovicz, coram praesenti foro personaliter comparuisset, ratione et praetextu actionaliter denotati servitoris sui eiusdemque reductionis tum per perillustrem ac generosum dominum suum terrestrem, cum vero per egregium Joannem Adamovicz, provisorem bonorum praefati domini sui iteratis vicibus admonitum se fuisse ultronee quoque recognovisset: igitur in poena non obtemperationis et contemptus eiusmodi admonitionis florenorum videlicet duodecim, prout et poena cruentationis Georgii Mlinarovicz totidem florenorum constituentium pro parte dicti domini magistratus cedendorum; secundi ordinis vero I nempe Martinus Konyeczny, velut gener praespecificati primi ordinis I, qui siquidem pro hodiernae diei revisionis termino suo modo et ordine citatus extitisset, idem nihilominus in vilipendium et contemptum praetitulati domini magistratus comparere neglexisset, ideo idem quoque in praedeclarata florenorum videlicet 12 cruentationis poena, quae per causatum a se dicti Michaelis Novoszanszky profugium in se redundasset, uterque autem I in refusione restantis fors exsolutionis chirurgi convineuntur et aggravantur convictique et aggravati pronuntiantur.

O. Lt. Forgách cs. ghimesi lta. 1697. szeptember 13. 1—3. l.

³ Elírás vármegye helyett. (Novoszanszky, az uradalom jobbágyának szolgálja, úgy látszik, nem az uradalom területéről származott, s így gazdája után az úriszék, egyébként a vármegye büntető juriszdikeciója alá esett.)

⁴ Az idézett tc.-k szerint gonosztevők szabadonbocsátóit a gonosztevő vérdíján s az általa okozott kár megtérítésén kell elmarasztalni.

⁵ Az eredeti szövegben (úgy itt, mint a továbbiakban) „chirurgi”.

512.

1697 szeptember 13, Spáca

Karkóci jobbágyokat, akik az udvarbíró ismételt parancsa ellenére több ízben elmulasztották a robotot, s a törvény előtt sem jelentek meg, engedetlenség címén egyenként 12 forintot marasztalnak el, az okozott kárt is meg kell téríteniük.

In causa itidem domini magistratus contra providos Georgium Gágh, Valentinum Krajczovicz, Nicolaum Puskár, Joannem Bényo, Andream Taraba, incolas possessionis Karkócz dicit :¹ Qualiter superioribus diversis annis et temporibus pro locorum et temporum varietate per provisorem praedicti domini magistratus, Joannem videlicet Adamovicz, ad praestanda domino ipsorum servitia colonialia admonuisset ;² spretis eiusmodi iterato factis admonitionibus, non ut iisdem morem gessissent, verum servitia quoque colonialia in damnum et praeiudicium praedicti magistratus neglexissent. Ideo cupit eosdem in poena non obtemperacionis refusioneque exinde emersorum damnorum convinci et aggravari.

Deliberatum est. Siquidem praespecificati I pro hodierno termino rite ac legitime citati ac certificati nec per se. nec per suos homines comparuissent, in vilipendium huius magistratualis tribunalis a facie iuris absentassent,³ contra vero similes non comparentes omnia iura clamarent : ideo iidem I in totali acquisitione domini magistratus ac insuper in poena non obedientiae florenos duodecim constituente seorsim et singillatim convincuntur et aggravantur.

Uo. 6—7. l.

513.

1697 szeptember 13, Spáca

Két jobbágyot azzal vádolnak, hogy az urasági juhászt a legeltetésben akadályozták, szűrét is elvették. Az úriszék a tanúk vallomása alapján az egyik alperest elmarasztalja, s a kiszabandó büntetés megállapítását az úr tetszésére bizza.

Item in causa domini magistratus contra providos Matthiam Mlinarovicz et Martinum Konyecznic velut I dicit :¹ Qualiter hi non ita pridem evolutis temporibus, idque in anno modo currenti 1697. iidem I, nescitur quibus ducti considerationibus, dum opilio Spaczensis, Joannes Oravéc

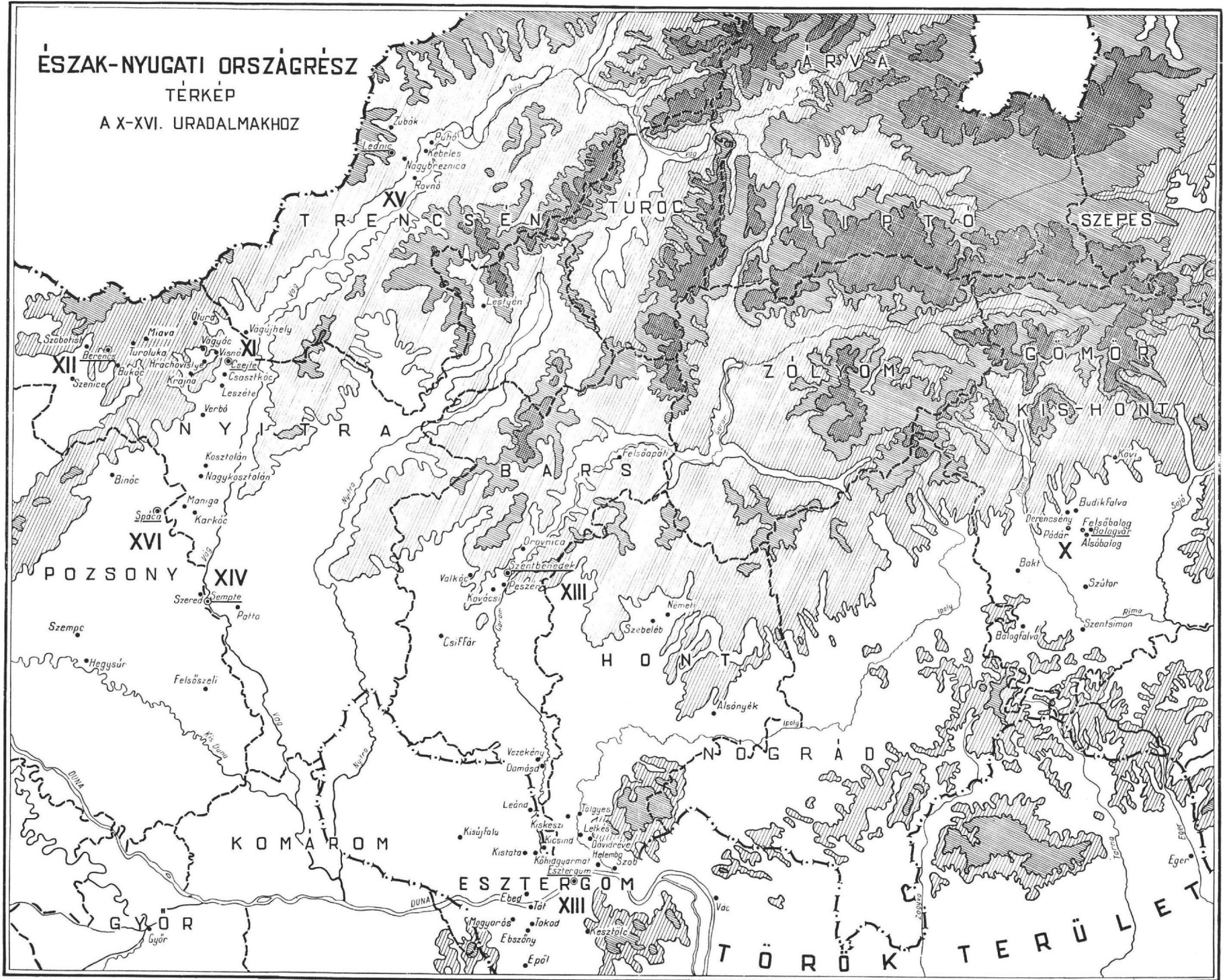
¹ Ti. a földesúr ügyvédje.² Helyesen : admoniti essent.³ A „se” kimaradt.¹ Ti. az urasági fiskális.

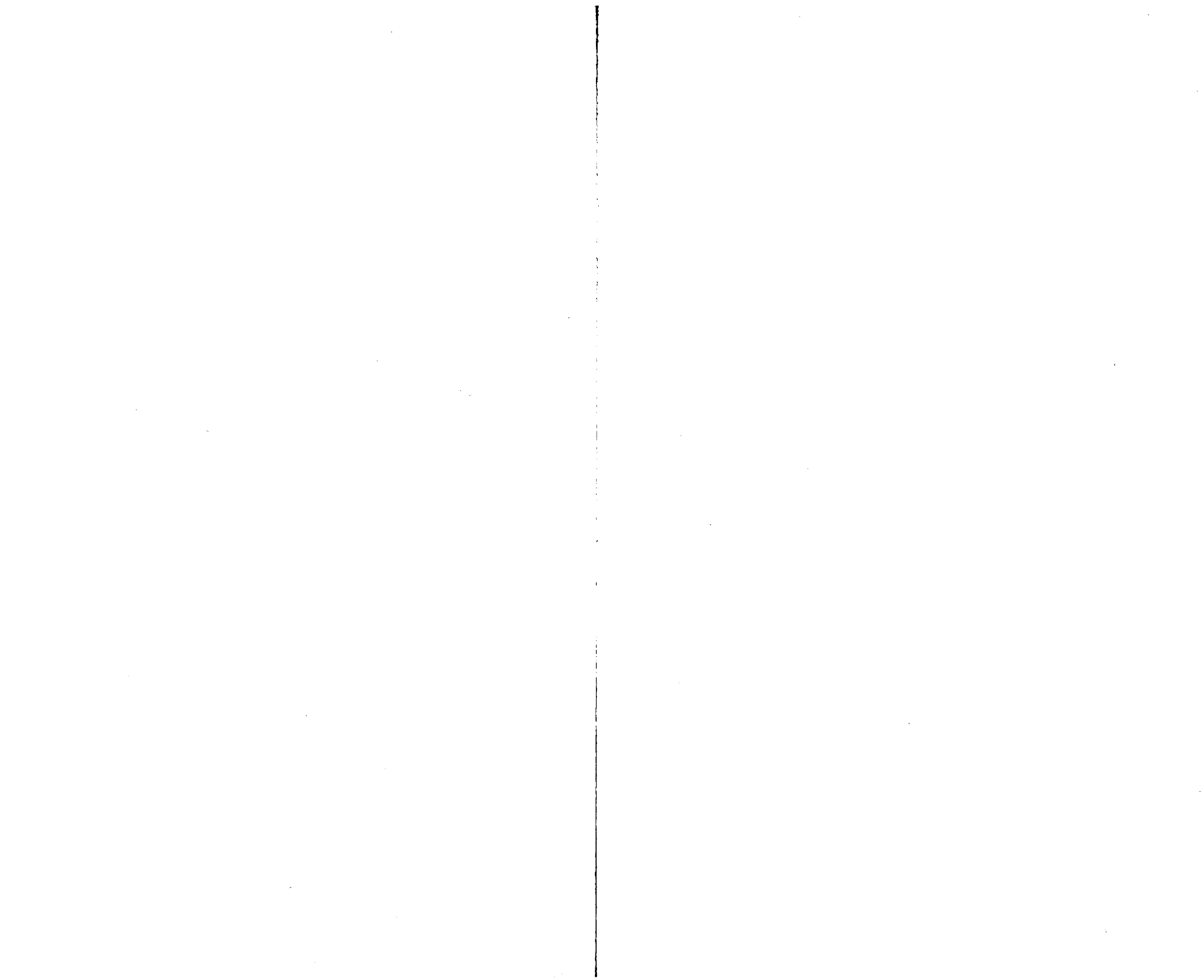
oves praetitulati domini magistratus ad pascuandum in territorium Manigense pepulisset, eundem opilionem ita ibidem libere et pacifice constitutum invadendo in libera pascuatione non solum turbassent, verum etiam ab eodem opilione violenter causape accepissent, in praeiudicium domini magistratus valde grave et manifestum. Cupit itaque eosdem I in poena praespecificatae violentiae seorsim et singillatim convinci et aggravari.

Deliberatum est. Quandoquidem praespecificatus Martinus Konyecznik pro hodierno termino legitime certificatus fuisset, in vilipendium autoritatis huius sedis se se a facie iuris absentasset, contraque eundem totalis actio admittenda esset: tum ex eo, tum quia ex testium fassionibus luculenter constaret praedictum Martinum Konyecznik opilionem praedecarati domini magistratus in libera pascuatione non tantum turbasse, verum etiam causape eiusdem opilionis ab eodem detrahi demandasse, ideo idem I in poena arbitraria per dominum magistratum limitanda convincitur et aggravatur.

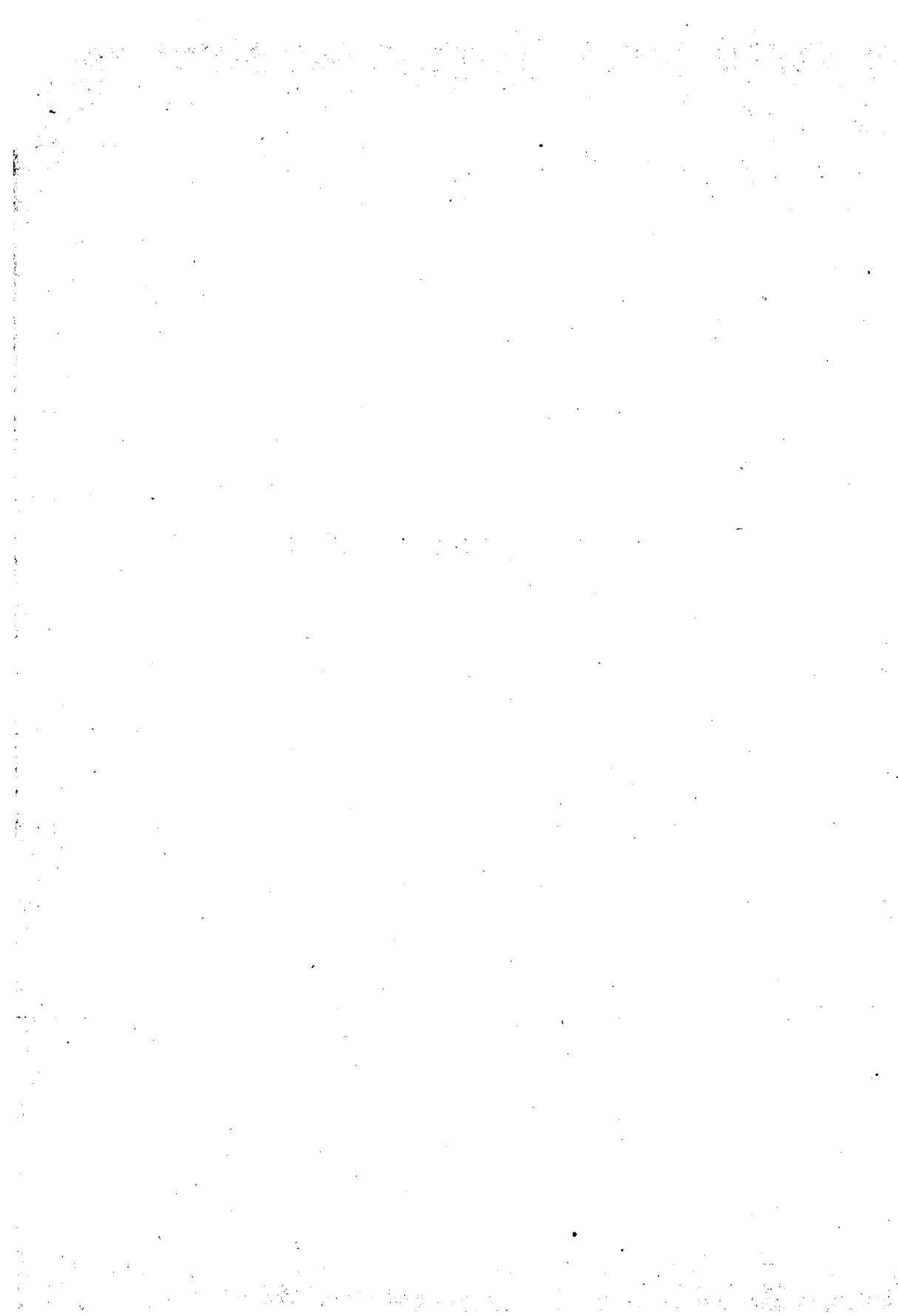
Uo. 7—8. 1.

ÉSZAK-NYUGATI ORSZÁGRÉSZ
TÉRKÉP
A X-XVI. URADALMAKHOZ

ÉSZAKKELETI ORSZÁGRÉSZ

XVII

MAKOVICAI URADALOM

A Rákóczi család, mely az uradalmat korszakunkban birtokolta, Magyarország leggazdagabb családjának számított. A XVII. század második felében birtokai 20 uradalomra terjedtek, 30 várossal, 681 faluval és 103 pusztaival, összesen 1 900 000 kataszteri holdnyi területen. Az uradalmak 1648 körül mintegy 30 000 adózó jobbágyháztartást foglaltak magukban.

A „hercegség”-nek (ducatus) nevezett makovicai birtoktest, melyhez 104 falu és 1 pusztá tartozott, vétel útján került 1601-ben Rákóczi Zsigmond és vele a Rákóczi család kezére. Zsigmond utódai, I. Rákóczi György és testvére, Pál, megosztották a családi birtokokon, így ez az uradalom is két részre oszlott közöttük. Az igazgatási központ továbbra is Makovica vára maradt, birtokrészének kormányzására azonban mindkét birtokos külön udvarbírórt rendelt. Az osztály után tehát, egészen a század végéig, állandóan két udvarbíró székelt a várban: Rákóczi György és Pál, illetőleg örökösök udvarbírái.¹ Kezükkben összpontosult a két rész gazdasági igazgatása, ők gondoskodtak a földesúri jogszolgáltatásról is. A kisebb igazgatási egységek, az ún. krajnák (kerületek) az uraság jogszolgáltatásának rendjét semmiben sem befolyásolták.

Az uradalom népessége túlnyomó részben „orosz” (kárpatukrán) nemzetiségű, s a maga előljárói, a soltészok vezetése alatt saját szokásai szerint élt. Fő megélhetési forrását az állattenyésztés képezte, nyájai a nagykiterjedésű, Lengyelország határáig húzódó erdei és hegyi legelőkön találtak táplálékot. Az uradalom gazdasági és társadalmi viszonyait — az ország más részeihez viszonyítva — bizonyos hátramaradottság jellemzi, ami, mint látni fogjuk, a jogszolgáltatásra sem maradt hatás nélkül.

Makovica földesurai, akiknek a nevében az úriszéket is szolgáltatták, pereink korszakában a következők: 1636—1648. I. Rákóczi György erdélyi fejedelem és testvérének, Pálnak két árvája: László és Anna Mária. Az árvák gyámja a fejedelem. 1649—1660. II. Rákóczi György erdélyi fejedelem és a két árva. A fejedelem helyett úriszéktartó magistratusként több esetben felelősége, Báthory Zsófia szerepel.² 1661—1676. II. Rákóczi György özvegye, Báthory Zsófia (1665-ig) és fia, I. Rákóczi Ferenc, valamint az említett Rákóczi Pál fia, Rákóczi László, ekkor már sárosi főispán. 1677—1678. I. Rákóczi Ferenc özvegye, Zrinyi Ilona, II. Rákóczi Ferenc anyja.

¹ A makovicai udvarbírórt a perjegyzőkönyvek zborói udvarbírónak (tisztartónak) is mondják, mivel gyakran tartózkodik a vár közvetlen közelében fekvő Zborón, az úr ottani kúriájában, s a birtokigazgatást részben onnan intézi.

² Pl. az 1651. ápr. 17-i úriszékkal kapcsolatban. L. az uradalom bevezetésének végén idézett perkötet 319. lapját. (A perszövegek „fejedelemasszony”-nak mondják.)

Az uradalom tartozékai közül pereinkben előforduló helységek — néhány alább feltüntetett hely kivételével — mind Sáros megye területén fekvettek s ma Csehszlovákiához tartoznak. Neveik a következők: Alsóorlich (később Alsóodor — Nižní Orlik), Alsópiszana (később Alsóhímes — Nižná Pisaná), Alsópolyánka (később Alsópagony — Nižná Polianka), Alsó- és Felsőszvidnik (később Alsó- és Felsővízköz — Svidník), Belejóc (később Belejóc — Belejovce), Belovezsa (később Bélavézse — Beloveža), Benedikóc (később Benedekvágása — Beňadikovec), Bodruzsál (később Rózsadomb — Bodružal), Brezovka (később Berezóka — Brezovka), Bukóc (később Kis- és Nagybukóc, Zemplén m. — Malé, Veľké Bukovce), Čsarnó (Šarišské Čierne), Čsernina (később Alsóčsernye, Zemplén m. — Černina), Dolhovio (később Dolgonya — Dlhoňa), Felsőorlich (később Felsőodor — Vyšný Orlik), Felsőtvarozca (később Felsőtaróc — Vyšný Tvarožec), Fricška (később Alsó- és Felsőfricske — Fričkovce, Frička), Gaboltó (később Galbató — Gaboltov), Gribova (később Kiszgombás — Gribov), Hazslin (Hažlín), Hrabóc (később Rabóc — Hrabovec), Hunkóc (később Alsó- és Felsőhunkóc — Choňkovce, Hunkovce), Huta (később Esztelnek huta — Stebnícka Huta), Jedlova (később Alsó- és Felsőfenyves — Nižná, Výsná Jedľová), Jurkovolya (később Györgyfelde — Jurkova Vola), Kapisova (később Kapisó — Kapišová), Keckóc (később Kec-kóc — Kečkovce), Komarnik (később Alsó- és Felsőkomárnok — Nižný, Vyšný Komárník), Kruzslova vagy Kruzsza (később Ruzsoly — Kružlova), Kurima (Kuríma), Kurinka (később Kiskurima — Kurimka), Ladómér (Zemplén m. — Ladomirov), Mesztiszka (később Kishely — Mestisko), Mirossó (később Alsó- és Felsőmerse — Nižný, Vyšný Mirošov), Mlinaróc (később Molnárvágása — Mlynárovec), Niklova (később Miklósvölgye — Mikulášová), Olsavka (később Kisolsó, Zemplén m. — Oľsavka), Petrova (később Végpetri — Petrová), Polyakóc (később Tapolylengyel — Poliakovce), Porubka (később Kisortovány, Zemplén m. — és Tapolyortovány, Sáros m. — Porúbka), Potoka (később Pataki — Potoky), Rákóc (később Felsőrákóc — Rakovčik), Rosztoka (később Végrosztoka — Roztoky), Sasso (később Sasó — Šašová), Sosavnik (később Sósfüred — Šarišsky Stiavnik), Sztaskóc (később Nagytavas, Zemplén m. — Veľké Staškovec), Sztebnik (később Esztebnek — Stebník), Sztrocsin (Szorocsány — Stročín), Váradka (Varadka), Viskóc (később Viskó — Vyškovec), Viszlava (később Kisvajszló — Vislava) és Zboró (Zborov). Pereinkben szerepel még a sárospataki uradalomhoz tartozó, Zemplén megyei Petrova vagy Petrahó (Bodroghalász) és maga Sárospatak is.

Az úr székét az uradalom lakossága felett nem Makovica várában, hanem a közvetlen szomszédságában fekvő Zborón, az uraság ottani kastélyában szolgáltatták. A „kínzó helyet” azonban a várban rendezték be, itt történtek a kínváltások, bár bizonyos jelek arra vallanak, hogy némelykor Zboron is „tortúráztak”.³ Az úriszék szolgáltatójának rendjét az az egyezség mutatja, melyet erre vonatkozólag Rákóczi György és Rákóczi Pál osztályostestvérek Makovica megosztása után, 1627-ben kötöttek.⁴ Eszerint az ítélezés továbbra is közös fórumon történik mindkét uraság jobbágysági részére. A közös úriszékét a jövőben — a földesuraknak való bejelentés nélkül — a testvérek makovicai udvarbírái kötelesek összehívni, mégpedig a négy kántorbójt szerint évente

³ L. az 529. sz. pert s a fenti perkötet 161. lapját.

⁴ Teljes szövegében közölve l. M. Gazdaságtört. Szemle IV. (1897) évf. 464—465. l.

négyszer. Kötelesek itt mindenfajta perben, polgári ügyekben éppen úgy, mint főbenjáró ügyekben igazságot szolgáltatni, és a hozott ítéleteket 15 napon belül — saját hatáskörükben — végrehajtani. Kivételt egyedül az uradalom határaival kapcsolatos perek képeznek, melyekben a döntést az urak maguknak tartották fenn.

Az úriszéken a két tisztartón kívül jelen kell lennie egy vagy két szolgabírónak, néhány megyei esküdtnek, továbbá a két uraság „két-két főember szolgájának”. Szigorúan utasítják udvarbíráikat, hogy az érdekelt feleket idejében értesítsék az ítélezés időpontjáról, és maguk is jól felkészüljenek az úriszékre. Ha valamelyik udvarbíró a fentiek ellen vétene, esetenként 100—100 forint bírságot fizet. Maguk az urak a törvény ilyen folyását semmiben sem gátolják, sőt abba „semmi szín alatt” bele nem avatkoznak. — E megállapodással a két földesúr a jogszolgáltatást kibocsátotta a kezéből, a magistratusi jogkör gyakorlatát udvarbírára bízta, s az úriszéket — egészen szokatlan mértékben — függetlenítette az uraságtól.⁵

Ha az utasítást a gyakorlattal összevetjük, megállapítható, hogy azt lényegében betartották. Az úriszéket a két udvarbíró hívta össze kántoroként vagy a szükséglet szerint,⁶ az ítélezésben résztvevő rajtuk kívül egy-két megyei szolgabíró (alispán soha), néhány esküdt és az uradalomból a két uraság egy-két officiális.⁷ Külön meghívott, jogban jártas személyekkel csak az 1650-es évektől találkozunk,⁸ falusi vagy városi bírakkal és esküdtekkel, sőt szokással pedig csak az 1660-as évektől. Az elnöki tisztet — a korszakunk végén talált néhány esettől eltekintve — nem az udvarbírák, hanem a megyei kiküldöttek (rendszerint egy Sáros megyei szolgabíró) látják el, ami kiemeli a vármegye súlyát az ítékezésben. — Az úriszék által hozott ítéletek teljes jogerővel bírtak: az ügy továbbvitelének, illetőleg perorvoslatnak (az ur kegyelméhez folyamodáson kívül) anyagunkban nyoma sincs, sőt két főbenjáró ítélet után az van bejegyezve, hogy azokat, meg sem várva a szabályszerű harmadnapot, már az ítélet meghozatala utáni napon végrehajtották.⁹ Ez arra vall, hogy itt még a kegyelemkérés lehetősége is kisebb, mint más uriszékek gyakorlatában.

⁵ Más uradalmakban éppen ellenkező a gyakorlat. Néhol a főbenjáró ügyekre vonatkozóan az udvarbírónak előzetes utasítást is kellett kérnie az úrtól. L. pl. a balázsfalvi udvarbíró utasítását, uo. VI. (1899.) évf. 262. l.

⁶ Egészen ritka esetben a két udvarbíró külön is hívott össze úriszéket; pl. 1638. jún. 14-én a fejedelem-, 15-én az árvák törvénye ült össze Zborón, de a bíróság összetétele mindkét esetben teljesen azonos volt (l. az 516. és 517. sz. pereket). Később Rákóczi László néhányszor saját várában, Sárosban tartott külön úriszéket, így pl. 1661-ben. L. a 2. jegyzetben említett perkötet 519. l.

⁷ A megyei hites személyek száma rendszerint 3 vagy 4, olykor azonban csak 2. A két udvarbíró mindig jelen van az üléseken, viszont ritka az olyan tárgyalás, melyen a két uraság részéről — az egyezség szerint — még külön főszolgák (porkoláb, számvevő stb.) is részt vesznek.

⁸ Számuk később is kicsiny, hiszen ezen a vidéken a nemesség is kevés; itt nehéz lett volna annyi nemcsi bírót találni, mint pl. Lánzséron. A meghívott bírák között sűrűn szerepelnek Bártfa város hites jegyzője és esküdt polgárai.

⁹ Az elsőre vonatkozó bejegyzés: „Sequenti die, scilicet 5. Novembris anni 1636. administrata est executio ... capite plexus est. Coram me Michaele Bano, iurato sedis comitatus Saaros.” — A második ügyben a halálos ítélet 1644. dec. 16-án kelt és a feljegyzés szerint „Anno 1644. die 17. Decembris Kaczur Janko négygyé vágattott, Borosziak Stephan kerékbe törettetett.” L. a 2. jegyzetben említett perkötet 36. és 157. l.

Néhány dunántúli uradalomhoz hasonlóan, a falusi bíróság, a falu színének hatásköre Makovicán igen széles, bűnügyekben is hozhat ítéletet.¹⁰ Az uraság udvarbírái csak arra vigyáznak, hogy a faluk bírái, a soltészok, a magistratus jogkörét ne csorbítsák, bűnügyeket el ne titkoljanak, az ilyen cselekmények elkövetőit futni ne hagyják, azt azonban tudomásul veszik, ha a faluban elkövetett bűneseteket — az ő előzetes hírükkel — első fokon ott is tárgyalják. Természetesen, a helyi bíróság itt sem hozhat kötelező ítéletet, a végleges döntést az úriszék mondja ki.

A makovicai uriszékről ránk maradt egy kötetnyi peranyag — az 1636 és 1678 közötti időszakból — 91 ülés jegyzőkönyvét tartalmazza. Az üléseken 208 pert tárgyaltak, és néhány kivétellel be is fejeztek. A 208 per között csupán 14 volt a falu színéről fellebbezett ügy, a többi mind az úriszék előtt indult. Az összes perek csaknem háromnegyed része bűnügy; tárgyak útonállás, házak felverése, rablás, rablógylósság, fosztogatással kapcsolatban emberek megkínzása stb. Az ügyeknek csupán egy negyed része polgári, az úrbéri perek száma pedig alig néhány százalék. A bűnügyek szokatlanul nagy tömegét a primitívebb életviszonyok s a nyugtalan, háborús idők magyarázhatják. Egymást érték a hadjárások nemcsak hazánkban, hanem a szomszédos Lengyelországban is, ahova a perek szintere igen gyakran átnyúlt.¹¹ A háborúk következtében még nagyobb volt az elszegényedés, sok volt a földönfutó, hontalan szegénylegény, akik mostoha életkörülményeik miatt „megfeledeztek az isteni félelemtől és a világi törvények súlyosságáról.” A bűnügyekkel kapcsolatban meg kell még jegyezni, hogy ezek tekintélyes részét — a főbenjáró pereknek is több mint 40%-át — nem az uraság, hanem jobbágyok indítják, holott ez időben már más uradalmakban a vádat rendszerint a magistratus képviseli. A közváddal szemben a magánvád ősbibb formájának ilyen arányú fennmaradása szintén ez ország rész fejletlenebb viszonyait mutatja.

Végül rá kell mutatni arra, hogy egyetlen más úriszék ítélkezése sem olyan kemény, sehol sem látszik annyira a büntetések elrettentő jellege, mint ennél az uradalomnál. A fennmaradt 148 bűnper közül 85-ben hoztak halálos ítéletet. További 8 esetben is halálbüntetésről volt szó, s attól csak valamilyen különleges okból — pl. a vádlott fiatalága miatt — tekintettek el.¹² A makovicai úriszék bírái tehát az eléjük került összes bűnvádi pereknek csaknem kétharmadában halálbüntetést szabtak ki, illetőleg mérlegelték a legsúlyosabb büntetést. Az alkalmazott halálnemek is igen kegyetlenek: gyakori a karóba-húzás és a keréketörés, rendszerint kivégzés előtti tortúrával vagy kézlevágással, „sütögetéssel”, az elítélt hátából szíjak hasításával stb. exasperálva. Több esetben a szokott „tortura” helyett is „terribilis tortura”-t rendel az ítélet, vagy nem jelöli meg a súlyosítás módját, hanem a hóhérra hagyja, hogy az elítéltet a halálbüntetés végrehajtása előtt „mentül szörnyűbb kínnal” gyötörje meg.¹³

A polgári perek közül ki kell emelnünk azokat, melyek a soltészok élet- és jogviszonyait, örökösödési rendjét stb. dokumentálják, a soltészjogot tárják fel. A többi polgári per tárgya nem különbözik a szokásostól. Az úrbéri ügyek

¹⁰ L. uo. 125., 315. stb. 1.

¹¹ Az egyik vádlottat pl. azzal csalogatták társai lengyel udvarházak felverésére, hogy azok lakói háborúban vannak, így könnyű lesz a fosztogatás. Uo. 331. l.

¹² L. pl. az 515. sz. pert.

¹³ L. pl. az 526., 529., 531., 534., 535., 537. stb. sz. pereket.

száma, mint már említettük, csekély. Ennek magyarázata bizonyára abban keresendő, hogy az uradalomban kevés a földművelő jobbágy — a pásztorkodó vlahok robottal nem tartoznak — s az allodialis gazdálkodás itt nem is igényel annyi jobbágmunkát, mint más országrészek uradalmában.

A makovicai (zborói) úriszék peres iratai az említett kötetben, a Rákóczi-Aspremont családnak az Országos Levéltárban elhelyezett levéltárában, „Capsa 54. fasc. 69. no. 1.” jelzet alatt található.¹⁴ Az eredetileg füzetek formájában készült protokollumokat a XVII. század végén bekötötték, de nem szigorú időrendben, így a perszövegek után a vonatkozó lapszámokat mindig megjelöljük. A jegyzőkönyvek eredeti fogalmazványok, melyeket az úriszéken résztvevő megyei kiküldöttek csaknem minden esetben aláírásukkal láttak el. A perszövegeket egy-egy ülésen belül sorszámozták, a hozzájuk tartozó tanúvallatások azonban rendszerint a pertől elkülönítve vannak bejegyezve. A kötetben olyan protokollumok is találhatóak, melyek csak az úriszék tagjainak névsorát tartalmazzák, a perek helye üresen maradt, szövegüket tehát elmulasztották bemásolni. Ez viszont azt bizonyítja, hogy a jegyzőkönyveket először impurumban készítették el. (A perjegyzőkönyveken, tortúrális és más vallatási jegyzőkönyveken kívül a kötetben kezeslevelek és egyéb dokumentumok is találhatóak.)

¹⁴ Másik két Rákóczi uradalom — a lednici és munkácsi — úriszékének jegyzőkönyveit a XV. és XVIII. fejezetek alatt közöljük.

1636 november 4, Zboró¹

A krajnyik az udvarbíró megbízásából robotra parancsolt egy jobbágyot, aki azonban szóváltásba keveredett vele és fejszével megsebesítette. Engedtelenség és testi sértés címén a földesúrnak 40, a krajnyiknak 28 forintot tartozik fizetni.

Prima causa: Actor Tuarczkj² Fedor, krajnik Simko fia. Így felél: Hogy krajnik leuen, az uduarbiro uram commisiouiabol kellet hirtelenséggel ualamy szekereseket abol az processusabol Saaros Patakra küldenj, es ment Petroua neuú faluban, hogj onnan szekerest bocziassanak. Nem tudatik, miczoda gondolatbol, opponalta magat ellene Gajdosik Jurko. Talalta Fedor ualami uezsöuel sujtanj propter inoboedentiam, amaz is vice versa fejseuel talalta uagnj az bal kezet, hogj fogyatkozasa leszen keszeben. Mely dolog miat felel az serelmeert ad fl. centum,³ az költsegert penigh fl. 30, in toto mind fajdalomert, költsegert fl. 130.

I replicat: Ez legelsöben inditatot az gaboltoj korczman, kokenkben jöuen az krajnik fia, Fedor. Kerde tulünk, mellikünke az szer az szekereseghre? Meljre en feleltem, hogj en rajtam uolna. Monda, hogj mingyart halogatas nélkül induljak, mindhogj az dologh kjsedelmet nem kjüan. Azutan remenkettem nekj, hogj cziak az holnap napigh uarakozon, el megyek. Fedor azonban szidnj, verni kezdet, utamon kergetet. En is oltalmaztam magamot, hol ellent uetettem az nalam leuö fejszeuel. Hogj esset ez dologh, nem tudom. Nemis tartozot azal duorski fia, hogj engemet uerjen, hanem ha mit uetettem nekj, uolt lancza auagy kalodaja, ha mit uetettem nekj, azzal kellet uolna engemet büntetnj. Ez okon en eo nekj semmiuel nem uagyok ados, nemis tudom, maga uagtae magat auagy mind esset.

¹ Az úriszék tagjaiként a jegyzőkönyv csak három személyt tüntet fel: *Bano Zsigmond* Sáros megyei szolgabíró, *Bano Mihály* és *Kosa János* megyebeli esküdteket, akiket Saarosi Márton deák, I. Rákóczi György erdélyi fejedelem zborói udvarbírája hívott össze. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² A „Tuarczkj” név a továbbiak szerint vagy a dvorszki szó elírása (l. a nomenklatúrában: dvorszki, krajnik), vagy az uradalomhoz tartozó Tvaroszea helység nevéből származik.

³ Bár a panaszos maga is jobbágyrendű, megsebesítése miatt — minthogy mint urasági alkalmazott, az udvarbíró megbízásából járt el — a paraszt teljes vérdíjának több mint kétszeresét (a nemes vérdíjának felét) követeli.

A statut testes contra I.

1. Stephan petrouaj soltis hité utan mongya : Hogy ez az Tuaroczý fia Gabotorol Petrouara megyen Gaidosiczhoz latnj, hogj ha kiszüle az szeresehre auagj nem. Mind hogý sijető uolt az dologh, monda Fedor Gaidosik Jurkonak : Megis ithon uage, te hituan ember? Amaz is elene ualot szolt, talala Fedor. Uegtere megh suitya egy uestzueel, amaz is feýseczket fog hoza es ugý uagja. Fedor az utan le njoma Jurkot es egj palczaczkaual megh útegette. En, soltis leuen, Gaýdosik Jurkot kalodaban uetettem. Kjuanta krajnik fia, hogý megh kötezzze, szirua az is engedet nekj. Es hogj fogua hozza uala krajnik kezehez, Jurko az fogait czikorgattja monduan azt, hogý nem igý akartam en, de mas képpen.

2. Hanýa, petrouaj soltis Janos felesege, fide mediante, mindenekben ugj uala, mint az első tanu mongya ; excepto hoc, hogj nem halotta, hogj Jurko Gaidosicz Ferencz⁴ elen fenjegeteszöt uolna.

Deliberatum est. Miuel hogý az bizonjsagokbol ki teczik uilagosan : az krajnik fia ebben az dologban uduar biro uram szemeljet repraesentalta, az mikor az eo Naga dolgara úszte, es az actioban specificaltatot Gaýdosik Jurko, engedetlen leuen, opponalta magat, es az bal kezet megh uagta anyra, hogý ket ujara megh kezd benulnj. Itaque ob istam vulnerationem et expensarum⁵ tenebitur Gaýdosik Jurko az krajnik fianak hit nelkul⁶ 28 forintot fizetnj tam pro laesione corporis, quam pro omnibus expensis ; contra dominum terrestrem vero in fl. 40, et domino provisoro iuxta constitutionem huius loci. Si quae partium praesens negotium suscitaverit, comperta tamen rei veritate, extunc statim et defacto sine ulla dilatione habebit dominus provisor potentiam extorquendi 40 fl. contra dominum terrestrem irremissibiliter.

NB. Enek felit percipialta fl. 20, felit provisor vram el engedte.⁷

O. Lt. Rákóczi-Aspremont cs. lta. Capsa 54. fasc. 69. no. 1. 34—35. l.

515.

1638 január 11, Zboró¹

Egy agilist az úr rétyének a maga számára történt lekaszlásáért, — bár az úriszék szerint halált érdemelt volna, — kegyelemből csak 12 forintra ítélnék. De ha máskor akár kisebb lopáson érik is, fejével fizet érte.

⁴ Értsd : Fedor.

⁵ Ti. ad refusionem expensarum.

⁶ Vagyis anélkül, hogy a sértettnek az összegre meg kellene esküdnie.

⁷ Utólagos bejegyzés a perszöveg után.

¹ Az úriszéken, melyet Sarosy Márton, a fejedelem makovicai tisztartója hívott össze, az ítékezésben a következők vettek részt : *Bano Zsigmond* Sáros megyei szolgáló

* 5. causa. Levata causa generosi domini Martini Saarosī veluti A contra et adversus agilem Vaszil Harbati de Felso Suidnik, celsissimi principis² Transylvaniae in Also Suidnik etc. veluti I.

Midón ez el mult napokban, ugj mint circa festum Michaelis archangeli, az félól megh irt I az eo Nagysaga reteit kaszaltattot uolna, az eo Nga reteinek eggik reszet maga számára megh kaszaltatta es az szenat fel takartatta. Kiert, noha halalt erdemlet uolna, de eo keme az mi törekedesünkre^a cziak hatalmat felelt.³ Mind hogj penigh maga is recognoskallja, ez okon mi törüenj szerint azt talaltuk, hogj az negyuen forint helet⁴ tizen ket forintot fuzessen,^b tisztartó uramnak fl. 3. Ha penigh ez utan illén auagj ennel kisseb lopasban talaltatik, fejeuel eri megh.

Solvit fl. 12.⁵

Uo. 55. l.

516.

1638 június 14, Zboró¹

A hunkóci soltész az elhúnyt soltész özvegyének rész-soltészsága alá eső területen, a Bodrog partján, saját költségére vizimalmot építtetett, megegyezvén az özvegygel, hogy a malom jövedelmében fele-fele arányban osztoznak. Az özvegy azonban a jövedelmet teljes egészében a maga számára kívánta megtartani. A soltész panaszára indult perben az úriszék úgy dönt, hogy a soltész 6 forinttal, vagy egy tehénnel elégítse ki az özvegyet, így a malom és jövedelme egyszersmindenkorra a felperest illeti. Amennyiben az özvegy vagy utódai őt ennek birtokában valaha is háborgatnák, súlyos pénzbüntetést kell fizetniük — a földesúr, illetőleg tisztjei javára.

Prima causa. Levata causa Vasil Soltis hunkoczi, alias Vaszil Kouacz hunkoczi, veluti A contra et adversus Tanykam, relictam Dudih sculteti hunkoczi, ratione molae in fluvio Bodrogh existentis exstructionis.

bíró, *Kalnasy Zsigmond, Bano Mihály, Kosa János*, e megye esküdtjei, Szomolyay János, Rákóczi Pál árváinak makovicai udvarbírája, továbbá Péter soltész, a krajnai kerület officialisa Alsó Orlichról, Jacko soltész ugyancsak Alsó Orlichról, Kristóf soltész Gaboltóról, Hriczkow János Frieskáról, Palis Lukács Meszticskóról. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² Ti. agilem (subditum) celsissimi principis.

³ Ha a cselekmény lopásnak minősül, az egykorú jog szerint halálos ítéletet kellett volna kiszabni. Az úriszék bírának közbenjárására azonban csak hatalmaskodás címén vonta felelősségre a tisztartó a perbefogott agilist.

⁴ Amennyit a mellőzött halálbüntetés megváltásaként vérdíj címén kiszabhattak volna.

⁵ Utólagos bejegyzés a lap szélén.

^a ű = ű²² ^b Az eredetiben itt pont van.

¹ Az úriszéket Saarosí Márton, a fejedelem zborói udvarbírája hívta össze. A bíróság tagjaiként a jegyzőkönyv *Bano Zsigmond* Sáros megyei szolgabírót, *id. Bano Mihály, Kosa János* és *ifj. Korponay Pál* megyebeli esküdteket tünteti fel. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

Mikeppen ez elót ualo eztendókben az felöl megh neuezet Tanjka, relictá sculteti Dudih, szegenj alapottal leuen, az maga költsegeuel az félöl megh irt Bodrogh neuü folyó uiszen malmot nem epitetet, fogadta Vaszil Kouaczot, hogj az malmot epenseggel az maga költsegeuel fel epicze es jouendóben az felet örezze megh az relictanak,² kit fél is epitet Vaszil Kouacz. Most jmmaron hogý az haznot percipialnj kellenek, az relictá totaliter magának akarja atrahalnj. De az A az uegezestöl semmi keppen nem akar recedalnj, miuelhogj maga költsegeuel epitete, es felel: kart hogý az I miat szenjuedi fl. 100. Melj szaz forint kart, repical az I, hogý eo miatta semmit sem valót, söt az I az A miat florenos 40, item fl. 10,³ mellet egj jobbagjtól vót fél, hogj vam nelkül⁴ óröltet nekj.

A producit testes.

1. Ilnat Biztranskj, iuratus examinatus fassus : nihil scit.

2. Andrej Borizcziak, hunkocj, iuratus dicit : Emlkezik arra, hogý az malmot Vaszil fel epitette. Mint az ket fel öröl azon Bodrogh viszen leuó malomban vam nelkül. Aztis tudom, hogj Dudiknek Vaszil Kouacz fúzetet fl. 3 napi munkaert, hogj segitet nekj munkalnj.

3. Jaczko Kouacz hunkoczi, iuratus : Engemet egýszer küldöt volt Vaszil Kouacz az soltiszal, hogj az malom el pusztult volt, Tanka relictához, hogj segitse az malmot megh epitenj. De az relictá minekünk azt felele, hogj ha soha sem öröl az malom, eo még h nem epiteti, mert elegtelen hozzá. Az malom is, kjröl uagyon emlekezet, az Vaszil Kouacz jobbagság fundusan vagyon.

4. Polýanskj Fedor, iuratus fatetur : Emlkezik arra, hogj Vaszil Kouacz napi szam munkaert fúzetet Dudih soltiznak fl. 3, es az malom is az Vaszil fundusan vagyon.

5. Hunkoczi Soltis Iuan, iuratus fatetur idem, ut Jaczko Kouacz hunkoczi, testis tertius in ordine.

6. Andrej hunkoczi zeller, iuratus fatetur : Azt uallja, hogj Vaszilnak napi munkasa volt, es egý napra fúzetet nekj per den. 12.

7. Komarniczkj Halyko soltis, iuratus fassus est : Halottam Tanjkatól, hogý azt mondotta nekem : Jm nem akartat az malmot feleböl velem megh epitenj. Immar Vaszillal alkuttam megh, hogý epenseggel az maga költsegeuel fundamentomból fel epicze, fel epituen az haznauál egj arant oztozzunk. Es ha jouendóben el romol, tehat ujonnan kózból epiczük fel. De massadszor az Tanyka nem segitette epitenj.

8. Hricz Tuhasek idem, ut septimus testis, referallja.

² E szó után az eredetiben nagyobb szövegtörés van, a következő szavak azonban — bizonyára tollhibából — kihúzatlanul maradtak : „nekj jutando resz soltisagon maga költsegeuel az malmot föl epéze.”

³ Ti. kárt vallott.

⁴ Azaz fizetség nélkül, ingyen, megkárosítván ezzel az I-t.

I statut testes.

1. Hunkoczi Choma soltis fatetur: Dudih Stecz jart hozzam es kert tulem penzt kölczön^a az malomra, tiz forintot ea conditione, hogj ha penzt adok nekj, tehat eő^a is az malomban vam nélkül enged örölnj nekem usque ad restitutionem pecuniae.

2. Hunkoczi Voltos Olexa soltis: nihil scit.

3. Fedor Czeben kurejowskj, iuratus: En persuadealtam Dudik Stecznek, hogj az Kouaczot fogadgya maga melle az malom epitesere, miuelhogj kezelib hoza, hogj sem mas falubelj.

4. Iuan Pryb's hunkoczi: nihil.

Deliberatum est. Miuelhogj Tanjka, Dudih Stecz relictaja, az Vaszil Kouaczal valo contractus mellől recedalt, az mel contractust Vaszil contrahalt uolt Dudih Steczel, hogj Vaszil az maga költségeuel fundamentomból epicze fél az Bodrogh foljo viszen Hunkoczi neuü hatarban leuó malmot; fel epituen az malmot, az haznat egj arant percipiallyak jóuendöben; ha valamj modon el puztulna az epület, tehat ujonnan egyenlő akaratbol egyenlő költséggel es faradsagal fel epiczek. Melj dologrol Vaszil Tanjkat bizonyos szemeljek által megh is tanaltatta. De Tanjka azt felele nekik, hogj eo elegtelen arra, es nem gondol véle, ha az malom soha sem öröl. Miuel penigh valamj kiczin rez soltisagon, az Tanjka portiojan, az malomra az viz foly, most Tanjka jussat negligalta. De mi birak szegenyseget megh tekintuen, ex gratia sedis⁵ talaltuk azt, hogj Vaszil soltis hat forintot adgyon Tanjkanak auagj penigh egy fejos tehenet. Praestito hoc, Vaszil soltis es maradekj iure perennali birhassak, Tanjka Dudih relictajanak es utanna lewó maradekjnak az malomhoz semmi közi in perpetuum ne legyen. Az malombol valo adot totaliter in posterum praestalya Vasil soltis alias Kouacz, miuel hogy Tanjka cedalt jussanak. Sot ha valami fenjegetezes lenne Tanykatol auagj atyafiaitól, successoritól, megh bizonyosoduan, el marad eo Nga ellen in fl. 80, uduar-biro uram es duorsky ellen ennek az helynek sokasa szerint.

In praesentia nostra⁶ defacto deposuit Vaszil Kouacz hunkowskj fl. 6, quos etiam percepit.⁷

Uo. 61—64. l.

⁵ A bíróság kegyelméből. A kifejezés a büntetőperes eljárásban alakult ki, ahol ez időben fellebbezés nincs, az elsőfokú ítélet végleges: a vádlott tehát a bíróság „kegyelmére” van utalva. Polgári perben a „gratia sedis” a bíróság méltányosságát jelenti.

⁶ A bíróság színe előtt.

⁷ Ti. I percepit.

^a ő = o⁸²

517.

1638 június 15, Zboró¹

Soltész fia a tisztartó tilalma ellenére a vetések közötti parlagokon legeltette a juhait, s midőn azokat az uradalmi tisztviselők be akarták hajtatni, fegyveresen ellenállott. Az úriszék ítélete alapján a földesúrnak 40, az udvarbírónak 12 forintot kell fizetnie.

* Prima causa Matthiae Hrabowski, officialis ad allodium in possessione Hrabocz situatum contra et adversus iuvenem Johannem Hazlinskj, filium vero Martini soltis Hazlinensis veluti inctum, ratione invagationis pecorum ex campo prohibito possessionis Hazlinensis, opponentem se contra officialem et totam communitatem. Allegans damnum fl. 100 et prohibitionem factam fl. 40 binaria vice commissum pecoraque sua ab dicto officio² et communitate armatis manibus accepta et reoccupata. Insuper ob spretum sigilli domini provisoris petit convincendi³ in fl. 12.

I replicat es azt mongya, hogj ő nem halotta soha az elöt azt az eorós prohibitiót, sőt az barmot⁴ az officialis engedelmebol czelekette, miuel hogj az solteszok barma az tilalmasban jart.^a Hogj penigh hatalmasul akarta uolna puskas kezel el venni az barmot, puskas kezel.^a igaz, uolt egj taplos puska⁵ nalam, de se por, se paperos nem uolt nalam.⁶ Mas az, hogj ninczen nekem oly batarsagom, hogj negjuen auagj ötuen emberren ütjn.

Officialis statuit testes.

1. Adam Kasper hazlinj, iuratus:^b Kozonsegeessen tiztartonk akarattjabol tiltottuk megh az vetesek közöt leuó parlagokat, hogj senkj az maga barmat be ne bocziassa, kj ueuen az munkas barmot. De az solteszok semmit sem gondoluan az tilalommal, az felöl megh irt I az juhait az tilalmasban be bochiatta, melleket mi az tilalomnak continentia szerint be akartuk haitanj, de az I hatalmasul el uedte túlünk puskas kezel.

¹ Az úriszékét Szalaj Pál, Rákóczi Pál árváinak makovicai udvarbírája hívta össze. A bíróság tagjaiként a jegyzőkönyv *Bano Zsigmond* Sáros megyei szolgabírót, *id. Bano Mihály, Kosa János és ifj. Korponay Pál* megyebeli esküdteket tünteti fel. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² Helyesen: officiali.

³ Helyesen: convinci vagy convincendum.

⁴ Helyesen: a barmok odahajtását.

⁵ A puska elsütésekor a gyújtószerkezet (az ún. serpenyőn, illetőleg a gyújtólyukon keresztül) égő kanócról lobbantotta fel a csőbe töltött puskaport. Lehet, hogy a jobbágy kanóc helyett taplót használt, vagy azért mondja kanócos puskáját taplós puskának, mert a kanócot taplóról volt szokás meggyújtani.

⁶ A papír az elültöltő puskánál fojtásnak, illetőleg a csőbe vert golyó tömítéséhez kellett.

^a Az eredetiben itt vessző van. ^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben pont van.

2. Warga Pael hazlinj, iuratus: idem, ut primus testis, hoc addito, hogj ladta, hogj kanot uolt nala⁷ es hozank akart lúnj. Az poffajához fogta az kanotos puskat, kóuekkal is akart hozank haingalnj. Söt az duorskjual is kúzdesben esset.

3. Mondok Andras, iuratus: ladta, hogj Soltis Jancza hatalmasul vette el az maga juhait duorskj es Hromada kezéből. Puskat is ladta kezében.

4. Szabo Mathias, iuratus: tudgya azt, hogj tilalmat tettek magok közöt hazliniak.

5. Aczudo Janos haszlinkj: idem, ut tertius testis, fatetu..

I statut testes.

1. Moroczi Andras, iuratus: ladta, az Janczo barma az tilalmas⁸ uolt, es az juhaitis hatalmasul akarta el vennj, az duorskiualis kúzdott.

2. Lukachenko Andras: idem ut primus, Moroczi Andras.

3. Mikulka Saarudj, iuratus: idem ut priores duo testes.

4. Kuncz Marczin, iuratus: idem ut antecedentes testes.

5. Kustran Sima, iuratus: idem ut reliqui testes.

6. Barat Woytko, iuratus: idem ut reliqui testes.

Deliberatum est. Miuehogy megh bizonjosodot, hogj hazlini soltis Marczin fia Janos az tilalmasbol Hrabouczkj Mathias duorskitol es az hazlini Chromadatol hatalmasol el uette az maga juhait, kiket be akartak uolna hajtanj tilalmasbol, es az duorskiual is kúzkódót, az peczetet sem beczulte megh, mellet uduarbiro uram prohibitiora nekiek kj adot uolt: ez okon az I propter contemptum sigilli et contra officialem patratam violentiam el marat in summa fl. 40. Az hol penigh az I replicatiojaban nyolcz forintot kjuan, mjuel hogj meltan tanalta, sibi imputet.⁹ Uduarbiro uram ellen is hasonlo keppen el marat in fl. 12.

Uo. 99—101. l.

⁷ A tanú vallomása alapján lehet, hogy a puska régiebb típusú volt, melynél a kanócot kézzel nyomták a gyújtólyukba. A kézben tartott kanóc jobban feltűnhetett a tanúnak.

⁸ Helyesen: az tilalmasban.

⁹ Eszerint a perbefogott soltészfiú az ügyvel kapcsolatban — bizonyára a juhok visszavétele alkalmával a dulakodásnál kapott útlegek címén — viszontkeresetet támasztott. Ezt az úriszék elutasítja.

518.

1642. július 23, Zboró¹

A kruzslovai soltészszágon osztozó két unokatestvért perli a harmadik, hivatkozva arra, hogy velük egyformán jogosult a soltészszágon való részesedésre. Az alperesek állítása szerint a felperes atyját annak testvérei, az ő szülei már kielégítették, amikor a felperes jelenlegi jószágait megvették számára. A felperes szerint viszont ezt a jószágot apja saját pénzén vette. Számos tanú kihallgatása után az úriszék a felperes állítását látja igazoltnak, s ha arra meg is esküszik, az alperesekkel egyenlő arányban osztozhat az örökségen.

* Prima causa providi Also Pisanan lakozo Harasin szabados, procatora által teszen ilyen allegatiot, hogy az eő nagy apia lakot uolna Kruzliouan, soltissagon, az kinek hat fya léwén, egyk Stecz newű, 2dik Iuan, 3dik Koszcz, 4dik Kundrat, 5dik^a Wancza, 6dik Sinko. Az kik keőzzül Wancza, ugy minth az kisseb, el buidosot es mostis oda vagyon. Az teőbbi js ki hot. Hanem marat megh keőzzüllek harom, ugy mint Kundrat, Simko es Iuan, az kiknek fyai marattanak, Kundratnak fya Stephan, Simko fya Haurilo, Iuannak fya Haraszyn, az melly Harassyn ebben az causaban fel peres léuin, piendaluan ilyen keőzit es jussat az kruzlioway soltissaghoz, az melly soltissagon mostan Kundrat fya Stephan, Simko fya Haurila lakik. Miuel eősztül maradot eőreőkseg azon kruzlay soltissagh, az melly soltissaghbul sem Harasin, sem az apia, Iuan semmi riszt nem weőt, sem ingo bingo marhabul, sem az eőreok-sighbül, hanem az melly jobbagysaghon most lakik Also Pisanan szabadsag alat, azt az eő apia, Iuan az magha saiat pénzén ueőtte, az eő atyafyaj eőtet semmiuel megh nem segítēötték. Ereősituin igassagat auual, hogy mikoron az atyafyaj ki holtanak uolna, az cziak az kettei maradot uolna ot az eőreők-sighen; megh mikor az eő apia Gribon lakot uolna, pinzen ueöt haz heljen, azon ket atyafy az eő atjat vissza hittak Kruzliora attyoktul marat eőreők-sigre. Az mint hogy vizsais ment lakoiul azon soltissagnak egyk riszire, enis akkor alkalmas inas² voltam.

Mas igassagat ebben pretendallja, hogy azon eőtül marat soltissaghoz mas soltesagot ueőttenek mellettek Simkotul ket szaz forinton. Az mellj fűzetésben az eő atyarais hetuen három forintot rottanak, den. 33. Melly summara adotis az apia fl. 30 d.³ Negyuen forintal maradot adossa ez ideighis, a mellyet az atyafyagnak kész le tennj, ez ados uele.

¹ Az úriszékét Szalay Pál, a fejedelem zborói udvarbírája hívta össze. A bíróság tagjaiként a jegyzőkönyv id. *Raszlauczy Ferenc* Sáros megyei szolgabírót, *Botth András*, *Horvath István* és *Kosa János* megyebeli esküdteket tünteti fel. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² Még gyermek.

³ A szövegben eredetileg „d. 33” állott, a 33 számot azonban kihúzták.

⁴ A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

3dik pretensióbeli igassaga az, hogy eö nekj keözi vagjon az soltissaghoz, hogy Haurilo igirt eö nekj az maga riszirül fl. 50,^b cziak bikessegessen maradhasson megh az soltissagon Haurilo.

4dik igassagat euuel allattja, hogy az eö apiat kerdeszte azon, hogy ha eötet ki elegítettékke az attyafyaj. De az eö apia aszt mondotta, hogy en egy batkat sem uettem onnan, hanem ideöuel méltan reja kereshec, kit kész hittel meg ereösíteni.

5dik documentuma ez, hogy mikor Simko (az ki az apiaual egj testuir uolt) halalos agjaban feküt uolna az deögh halalkor, engem magha eleiben hiuatuan, az fyat, Haurilat rejam bizuan, kirt azon, hogy uegjem gonduiseléseme ala, es oltalmázzam Kundrattul, hogy valamint megh ne cziallia s megh ne karosiczia, miuel tekozlo ember. Es a te riszedhez hozzá niulhacz, mellj teged attjad utan ellettne, cziak ted le negjuen forintot az fyamnak, mellyet le téwén az soltissagnak negjed riszihez hozza juthacz. Cziak Kundratis illyen attyafyusaghoson élyen ueled, tehat nem lesz el karos.

6dik. Kundratis adatt nekj soltissagbelj jussaert egy louat, valamint egy kanczat czikostul, cziak uegje ki keözi az ménes louak közzül.

I replicat per procuratorem suum et dicit: Harasinak azon kruzlay soltissaghoz, az kin laknak, semmi keözi ninczien, sem penigh az ingö bingo marhahoz az eö pretensio szerint, miuel Harasinak mégh attyat az ania minden östül^c ki eligitette, es mindenekrül^d contentalt. Seöt latuan Harasin attyanak niomorult alapattyat, az annya, ugy mint mi nekünk nagy aniank, keönieörületessigre inditattuan, kirte azon az mi attyainkot, hogy uegjünk nekj egy helyt Pisanan, az hol lakyék; az mint uettenekis azon helyt Also Pisanan, az hol most lakik Harasin. Az hol penigh aszth mondja, hogy füzetet Harasin az pinzon veöt soltissagért, azth mondom, hogy nem füzetet, seöt az mi nemü füzetés uolt, az verekedisert valo füzetés uolt, az nem az eöreöksigert. Azert mind leuelbeli igassagunkkal, smind eleuen bononisagokkal készek uagjon docealni,⁴ hogj Harasinak semmi keözi ninczien sem az keresö eöreöksighez, sem az ingo bingo marhahoz.

A product testes.

Primus testis Simko soltis,^b dolhoniuy, iuratus examinatus fatetur. Kruzliouay fel soltisagh, az melly fel soltissagot Simko es Kundrat weötték megh tülem ket szaz forinton, az melljert ugjan Simko es Kundrat füzetet ennekem azon summa pinzt mind az soltissagert, smind penigh az attyam halalaert egyszer smind, de hogy Harasin füzetet volna azon summaban harmincz forintot, nem tudom. Harasimot hogy ha ki füzeteki auagy nem az eöreökségbül, nem tudom. Harasin emlekezet sokszor az kruzliay soltissagon léueö riszérül, Kundrato sokszor, es uerekettekis miatta, de Kundrat aszt

⁴ Mind frásos bizonyítékokkal, mind tanúkkal készek vagyunk bizonyítani.

^b Az eredetiben itt pont van. ^c ü = u²², ö = o²² ^d ü = u¹⁹, ö = o¹⁹

mondotta nekj: Ninczien semmi keőzed hozza, mert ki fűzették az attyadot beleőle.

2dus testis griboy Soltis Stephan hity utan igy wal. Tudom aszth es hallottam Haurilotul, hogj mondotta eleőttem: Im hallom,^b hogj Harasin eőreőksighet akar keresni it kruzlouaj soltisaghon, de ha bikit hadna nekem, az en riszemröl eőtuen forintot adnek nekj.

3. Porupkay Jaczko soltis hity utan igy wal. Also Pisanan az melly jobbagysagon most lakik Harasin, az en atyamtul Uhrinyaktul ueőtte megh Harasin, es maga Harasin attais megh az arat. Az aniais mellette uolt,^b de hogj kruzlay soltissagbul ki fűzették uolna Harasint, nem tudom.

4. Orlichy Czapko soltis hitj utan igy wall. It Zboron az korezman együt woltunk én, Kundra^tis, krúzlay soltis es Harasin, es az ital keőzben mond Harasin Kundra^tnak: Fűzesetek kí engemet az kruzlay soltissagbul. Lam tudod, hogj engemetis ugy illet, mint tigatedet. Arra mond Kundra^t: Hiszem, attyafy, megh en sem halok megh olly hirtelenséggel, mégh juthat nekedis, es eősue is vesztenek. Masnap uionnan az korezman valank egjút, es uionnan kirte Harasin, hogj eleghiczik ki eötet az eőreőgségbül. Kundra^t penigh egy louat, egy kanczat czikostul igirt nekj az eő riszirül, cziak hadgyon bikit nekj az eőreőgségbül.

5. Kruzlay Senko Skorka hitj utan igy vall. Tudom, mikor alkuttanak Duolhouski Simkoual az kruzlay soltissagaert, Harasin apiais leuen abban alkuwasban, az ket eőkeőrnek az arat oda atta az alkuuasban, kiuel Dolhouski Simkonak fűzetek az kruzlay soltisok, ugy mint Kundra^t, Simko es Iuan.

6. Michal Vil^k, kruzlioway, hiti utan igj val. Tudom aszth, mikor Haurilonak az apia, Simko halálos agjban uolt, oda júuin Harasin, mondotta nekj Simko halala oraian: Kirlek, Harasin, viseld gondgjat az fýamnak, Haurilanak, ne engegy Kundra^tnak, hogj kereskedgyék raita; mert eő keminykedni fogh raita es az eőreőksighrülís le fogia úzni, mint hogj eő kapsi ember. Ha penigh ugjan megh nem maradhatna az eőreőkseghen, tehat tedle te az fýamnak husz forintot, te pedigh nyul hozza az soltissagnak negjed riszihez.

7. Krauecz Hrícz, kruzliouay, hity utan igj val. Nihil scit.

8. Borscz Michal, pisanaj, hiti utan igj val. Tudom aszth, hogj Harasin adot ket eőkreeót Simkonak, de nem tudgja miért.

9. Iuan Harascziak, also pisanaj, hiti utan igj val. Sicut 8. testis in ordine.

10. Tiliouay pap fide mediante fatetur. Kruzljouan egjszer litemben Haraszinak az apiaual egjút,^b ugj mint sogorommal, szanakozuan Iuan sogorom az felesighem iniuriaian monduan: Szania az Ur Isten ezeknek reőuidsegheken. De megyek, nem eő nekik iniuriaiok nem volna, de megh ennekemis it lakosnak, nem kiczin reőuidsegem vagjon.

I producit testes.

1. Iuan Blisceziak, kruzlay, iuratus examinatus fatetur. Nihil scit.

2. Kuzma, kruzliay, hity utan igj wal. Kundrat soltis, kruzlay, mikor betegh agjban fekút uolna, ment hozza az krainyak es mondotta nekj: Miuel ilyen uezekedésztek uolt Haraszinal, azert uagjon ualami keózi hozza, mond megh. Arra mond Kúndrat: Ehez az soltessaghoz Harasinak semmi keózi ninczien, mert mi nekj Pisanan nemes heljt ueóttúnk nekj.

3. Iuan Krauecz, kruzlay, hity utan igj wal. Kundrat halalos betegsighe mellet enis ot voltam, es hallottam, mikor mondotta Kundrat, hogj Harasinak egj pinz ereó^d keózi ninczien kruzliay soltessaghoz.

4. Kruzlay Dirga Iuan hitj utan igj wal. Az Kundrat halalos betegsighe mellet ot uoltam. Az kit mikor kérdezték uolna, hogy ha valami keózi uolna it Harasinak, mondotta Kundrat: Egjeb keózi ninczien, hanem cziak az virsigh. Ha ide jú, semmi⁵ adnak io akaratiok szerint, ioual io, de egyeb keózi eó nekj semmi ninczien it.

5. Kruzlay pap, Stephan newü, fide mediante fatetur. Idem fatetur, sicut 4. testis in ordine.

6. Peles Andrey, orlichy, hity utan igj wal. Hallottam, mikor Harasin mondotta Kundratnak: Ennekem it uagjon eóreóksighem. Arra mond Kundrat: Akazto fat uagjon, nem eóreóksighet. Azert most keres engemet reja,⁶ mégh élek, nem az en gjermekeimet holtom utan.

7. Prauda Iuan, kruzliay, hity utan igj wal. Nihil scit.

8. Smutko Wasil hity utan igy wal. Nihil scit.

Deliberatum est. Miuel az actor comproballya eleuen bizonisagokkal az kruzlay soltissaghoz ualo igassagat es virsighet, holot alkuttakis az I-k uele, vgy mint az A-uol, azon eóreóksigert, ki pinzül, s ki penigh labas marhual akarta eótet contentalni. Seóit az is megh bizoniosodoth, hogy az pinzen weót kruzlay soltissagban nekys, vgy minth az A-nak, pinze léwén raita^c, ugy mint ket eókeórnek az ara. Az I-k penigh, az eó replicatioiok szerint, sem irasbeli documentumokkal, sem penigh eleuen bizonisagokkal semmit nem comprobálnak, hogy az A-t pinz fűzetessel auagy mas keppen contentaltak uolna. Az virsigh penigh egy araniszó⁷ keózeótteók. Melyre valo képest mi nekúnk biraknak vgy teczik, hogy méltan hozza juthat az A az kruzlay soltissagnak egyik riszihez, vgy mint az harmadriszhez, ilyen condicionasert: hogy az A in sua persona tartoz azon megh eskúdnj, hogy sem eótet, sem az attjat az I-k auagy az I-knek attyok ki nem fűzettek azon soltissaghrul. Megh eskúwén erre, tehat az I-k tartozzanak eó nekj, vgy minth az A-nak,

⁵ Elírás „valamit” helyett.

⁶ Most keresd rajtam, most perelj.

⁷ Egyarányos, azonos.

^c Az eredetiben itt kettőspont van.

harmad riszt ez soltességban kiadnj, az A penigh az restalt fl. 40 az pínzen veót^c eőreóksighert nem tartoz az I-knek le tennj. Vice versa az A sem osztozik az ingo bingo marhanak semminemű risziben az I-kkel,^b az melly iőkbul eő nekj semmi reszt nem attanak volt.

Anno 1642 die 13. 8-bris az A praestitit iuramentum iuxta deliberationem.⁸

Uo. 131—134. l.

519.

1646 június 8, Zboró¹

A felperes vérségi leszármazás alapján követeli a kecskóci soltésztól a soltészágot; állítása szerint ugyanis az alperes a soltészágnak még Básta idejében történt pusztulása után minden ellenérték nélkül telepedett be a soltészai javakba, az ő őse viszont kénytelen volt elhagyni a birtokot, mivel az uraság számára fölvett 30 forintnyi adót elköltötte, s nem tudta megfizetni. A felperes egyszersmind elismeri, hogy a pernyertes fél köteles lesz ezt a 30 forintot a földesúrnak megadni. Az alperes azzal védekezik, hogy megfelelő ellenérték fejében jutott az elhagyott soltészághoz, így csak a vételár kifizetése esetén hajlandó azt átadni. A tanúk vallomása alapján az úriszék a felperest igényével elutasítja.

Prima causa. Iuan Kozubjak, keckocj, prokatora által tetet illjen panaszt.

Az minemű soltessagha reghi eleitül maradot volt nekj es vérségheis liuén hozzája, most akaruan hozaja jutnj, vgjan Keckoczon lakozo Temko soltisz ellen titet illjen panaszt. Miuel Bastja ideiben² azon keckocj soltessagh el puztult volt, es csak penz nekül^a szalot arra az soltessaghra Timko soltesz, mely soltessaghtul megh neuzet Temko soltesz el ideghenitet egj kertet, es malmotis el puztitot, ipúleteket el hordot. Azért en, miuel pinz nekül birtha, nékem vérségheis liuén hozza, kiuanom, hogj penz nekül adjudical-tassék ennikiem azon soltissagh es valamj hoza tartozando volna, eppen megh adatassék, melyljet kés vagjok bizonjsagokkalis megh bizonitanj. Item ezen

⁸ Utólagos bejegyzés a perszöveg után.

¹ Az úriszék tagjaiként a jegyzőkönyv csak három személyt tüntet fel: *Kükemezey Bálint* Sáros megyei szolgabíró, *Tiwader András* és *Kükemezey Jónás* Sáros megyei esküdteket. Az úriszékot Zalay Pál, a fejedelem zborói udvarbírája hívta össze. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² Básta György császári hadvezér (sz. 1544., megh. 1607.) 1597-ben jött Magyarországra. Előbb a török ellen harcolt, 1598-ban Felső-Magyarországra, 1599-ben Erdélybe küldték. Nevét mint Erdély kegyetlen zsarnoka és kifosztója tette különösen hírhedt. 1606-ban, a zsitvatoroki béke után, a császár Itáliába rendelte.

^a ü = u³⁹

A procatora iljetis hozot be, hogj ezen veszekedeo³ örökseghrül el ment vér akkor bely kantor adoban⁴ percipialuan harmincz forintot, mely penzt az vrnak tartozot volna be adnj, de be nem atta, hanem el költette, nem liuen honnan megh adnj, kintelenség alát el kellet mennj es azon örökséghez puztan hadnj. Es ighj valamely feli njertes lisen, à be nem adot summat tartoznak az örökös^b vrnak deponalnj, ughj mint harmincz forintot.

I replicat procatora által. Im hallottam az A-nak feleletit. Azert en azt tagadom, hogj puztára szalottam volna, es pinz nekül^c birnam. Ha nem en megh bizonitom, hogj pinzen vettem. Seot ugjan annak előtteis,^c az kik azon soltisságot el atták, kinálták azon soltessaggal, hogj tegje le az pinzt, vegje maghahoz; hasonlo képen immar maghamis es masok altalis kinaltam, haluan hogj volna valamj vèrseghe hozzaja. Mostis, ha az en pinzemet le tészj, szalljon reja, csak az en pinzemet le tegje.

A producit testes.

Primus testis Wolk Macko, domini principis Transylvaniae etc. subditus in possessione Keckocz, iuratus et examinatus fassus est ad instantiam partis actoreae, annorum circiter 60: Ezt niluan tudom, mikoron az kantor penzt ky szedet volt A-nak az attjafya, azon pinzt megh nem atta az vrnak, hanem el költette. Elis szököt, az uthan megh juuén, perlekettek az foluual, ughj atta el az soltizsagot Skritha neü embernek, à ky egjeb arant vejs volt. Mely soltizsagot el adot neguen ket forinton, computaluan az adosagh bely harmincz forintot, kiuel tartozot az földes vrnak, miuelhogj az exigalt es ky szedet pinzt el költet volt az elseo fuitius⁵ possessor. Ennek uthanna penigh ismèt vett fel tizen ket forintot azon soltezsagra. Ezt peniglen az soltezsagot birtha az elseo emptor bizonjos ideigh, ennek uthanna azon jussal atta mostanj I-nek.

2. testis Danko Bohdjak, vrunk v Nagha keckoczj,⁶ annorum circiter 60, hithi uthan ighj vall: nihil scit.

3. testis Hricz Kozak, keckoczj, vrunk v Nagha jobbagja, annorum circiter 36, hithi uthan ighj vall: Egjebet nem tudok, hanem mikor Demien soltisz in agone volt volna,⁷ attul hallottam, hogj az A-nak attjafia azon harmincz forint adosagot el költette es vgjan azon az soltizsagon maradot azon harmincz forint.

4. testis Danko, keckoczj, ugjan vrunk u Nagha jobbagya, annorum circiter 60, hithi uthan ighj vall: nihil scit.

5. testis Marja Poljeweika, raztokay azonj, Rakoczj Pall vram u Nagha aruay embere, annorum circiter 50, hithi uthan ighj vall: Tudom azt, hogj

³ Vitás, peres.

⁴ Az akkori negyedévi adóban.

⁵ A „fuitus” (néhai, volt) szó középfoka: hajdani, korábbi.

⁶ Ti. jobbagya.

⁷ Haldoklott.

^b Az első ö = o¹⁸. c ö = o³⁹

vér hozza az actor es nemis impediálta addigis az I-tt, valamigh ideghennek el nem *atta*. De miuel hogj immar idegennek *atta* az I, tehát az A ezert nem akarja masnak enghednj, vér leuèn hozzaja.

Pro parte in causam attracta sequuntur testes.

Primus testis Skriitha Jacko, belejoczj, Rakoczj Pall aruay ú Nagha embere, annorum circiter 55, hithj uthan azt vallja : En niluan mondhatom, hogj az A-nak *attja*, à ky ennikiem ipàm volt, ezen veszekedeo soltezsagh rèszet ennjkem leanjara nizue szaz forinton vette, melljet huszon hatt ezten-deigh bèkessègesen birtham minden tilalom nekül. Annak uthanna Beleocra mentem laknj ; ugjan azon szaz forinton vett soltissagèrt etczeris, maszoris az in causam attracta enghemet contentalt plenarie.

2. testis Ruzinko Pauel, belejoczj, Rakoczj Pall vram ú Nagha aruay jobbagja, annorum circiter 36, hithi uthan ighj vall : Egjebet nem tudom, hanem mikor utolso fizetest megh *atta* az in causam attractus, ughj mint husz forintot, akkor jelen volt. Seot ugjan intettem, hogj leuelet vegjen túle, de ezt mondotta : Mind az ket féll metczek à leuéllel ;⁸ enim volt, véremnek attam el.

3. testis Anderejczat Sztecko, Rakoczj vrunk ú Nagha keckoczj embere, annorum circiter 55, hithi uthan ighj vall. Per omnia sicut primus testis in ordine, hoc addito : Azt nem hallottam, hogj A-nak azon az soltiszagon valami rász pinze lót volna.

4. testis Vaszil Skriitha, belejoczj, Rakoczi Pal vram ú Nagha aruay jobbagja, annorum circiter 32, hithj uthan ighj vall. Mikoron enis voltam azon az soltiszagnak el adàsan, akkor emlekezem reja, hogj az A eleo jött es prohibealta az I-tt, hogj el ne adgja azon soltiszagnak rèszèt. De akkoris az I mondotta : Hogjha vér vagj hozza, ted le az en penzemet, en mostis oda adom, ha penigh le nem tèszed, tehatt hagj bèkèt az en vèuómnek, ne tegj kart.

5. testis keckoczi Orosz Batko, vrunk ú Nagha jobbagja, annorum circiter 60, hithi uthan ighj vall. Idem fatetur per omnia sicut quartus testis in ordine.

6. testis keckoczj Pauol soltisz, vrunk ú Nagha embere, annorum circiter 40, hithi uthan ighj vall : Arra szinten jól nem emlekezem, eleitül fogua mint hogj uolt, de azt niluan tudom, hogj Belejocra ment Skriitha ; el *atta*, nem emlekezem reja jól, ha szinten szaz forintonj, auagj kilenczuenen azon soltezsagot, de megh attak az pinzt. Az mý illethj az A-nak penze felül, hogj volt volna azon rász soltissagon, arra nem emlekezem.

Deliberatum. Miuel hogj az A semmjt nem bizonethatot az allegatio zerint, tehát mi birak ieljen deliberatumot czinaltunk, ighj teczet mi nekünk,

⁸ Metczek : mit teszek ; a két fél mit tesz a levéllel ? (Mit használ az írás, mi szükség van arra rokon-felek között ?)

hogj szabadsagoston el adhatta az I, es az kinek el atta, szabadsagoston birhassa, birjais, es senkÿ ne impediálja eiette azon soltizsaghban. Az mi az harmincz forintot illethj, az kit az aszonj alatt⁹ adot volt azon soltizsagon lako attjafianak; azt kereshesse szabadon falu szinin.

Uo. 173—177. l.

520.

1646 szeptember 19, Zboró¹

A zborói ispán fiát és az ispán szolgálóját tetten érték, amint éjszaka a mezőről az úr búzájából egy szekérral elloptak. Bár — mondja az ítélet — mindketten akasztóját érdemelnének, tekintettel fiatal korukra, a bírák az úr kegyelmébe ajánlják őket.

* Secunda causa. Levata causa. Az erdély fejedelem ú Nadsàgha makouiczay uduarbiraja, az nemzetes Szalay Pall vram, ugj mint magistratus, procatora által, Dubinszkÿ Jancza által^a illjen panaszt tetet vgjan erdély fejedelem ú Nagha zboray ispan fia, Jasko ellen es ugjan azon zboray ispan zolgaloja, Hanuska ellen.

Miuel etszakának idejen az I szekemben ökrököt be foguan, azokotis mastul kérthe kolczen, mezöre ment etszakának idejen. Az mÿ kegjelmes vrunknak buzajara ment, nem tudjuk honnan indituan, es egj szeker buzat el lopot, mely buza lopason ugjan rajta ertek. Azert az A, ugj mint magistratus, afféle gonosz téuök ellen, az kik lopnak, kegjelmetektül, ugj mint nemes biraktul, igaz töruent es executiot kiuanak.

I replicat. Igaz, hallom az az en kegjelmes vramnak, erdély fejedelem ú Nagha, ugj mint magistratus procatora által ellenem erigalt actiojat, de en erre mit tudok felelnem? Azt en nem tagadhatom, nemis tagadom, de mit tehetek, az az gonosz ördögh arra vett. Ha nem kèrem mind az en kegjelmes vramot, mind penigh az ü Nagha uduarbirajat, Szalay Pall vramot es az nemes töruent,^b hogj most megh kegjelmezzen. Ennek utana jambor akarok lennem, tekinceze az en iffjusagomot.

Deliberatum. Mÿuel az I nem tagadgja ellene valo actjoban specificalt lopast, tehat mÿ birak illjen deliberatitot csinaltunk, hogj méltan megh érdemlyk, hogj fel akasztasanak mind az ketten, mind azon által megh tekintuèn iffjusagokat, talan még életeket megh jobbettjak, az Vr kegjelmèbe hattuk.

Uo. 191—192. l.

⁹ Az egykorú nyelvben használatos „asszonyi állat” kifejezés: asszony.

¹ Az íriszékét Szalay Pál, a fejedelem makovicai tiszttartója hívta össze. Tagjai voltak: Kükemezey Bálint, Sáros megye szolgabírája, Kükemezey Lajos és Kükemezey Jónás, e megye esküdtjei, mint megyei bizonyságok, továbbá Demian János és Epleniuss Illés, Bártfa város notáriusa. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

^a A dölten szedett betük után az eredetiben vessző van. ^b ö = o³⁹

521.

1647 július 27, Zboró¹

Egy zborói jobbágy, apja halála után, mostohaanyjától követeli a szülei után neki járó örökséget. Az úriszék az őstől maradt jószág, a közszerzemény s az özvegyi öröklés szempontjából mérlegelve az elhínyt apa végrendeletének érvényességét, hátrahagyott vagyontárgyai sorsáról több tanú kihallgatása után részletesen intézkedik. Túlnyomó többségüket részben azonnali hatállyal, részben a mostohaanya férjhezmenetele vagy halála esetére, a felperesnek ítéli.

Secunda causa. Zboray Luczin Christoph fia, Jakab, prokatora, Borscz Stecz alta² tanquam A illýen panaszt tétét az mostoha annya, Zoska ellen.

Miuel hogý eő az edes attyauaal mostoha annya miat nem lakhatot, hanem massut keresset maganak lako helyt, mostanis masut lakik, kiuannya hogý az mostoha annya az eositul marat örökseghbül kj mennýen, es az anýatul marat jngo bingo marhakat kezéhez adgya, ugý mint ős finak. Hoc addito : hogý mostoha annya az A-nak javaibul az maga leannyat bechjületesen kj is hazasította.

I replicat. Ime hallom az A-nak ellenem tót panaszát. De miuel idejen el ment az A az edes attjátul, nem halgattuan az edes attyat, azert az mostani kiuanságát, mind örököt mind penigh egýéb aquisitomokat, az kit én mas gazdamtolis hoztam volt, annak utannais vele edgyütth aquiraltam, az mint maganakis szegený vramnak emberseges emberek elötht tót testamentomabul niluan ki teczik, mas eleuen bizonyosagokkalis kész vagiok megh bizo-nitanom, hogi az mit keres rajtam az A, semmiuel nem tartozok nekie. Miuel szegený vram, az mikor testamentomot tót is, az mit nekie hagiót, kinaltam vele, hogý el vidgye, sőt még magamis szoltam az szegený vramnak, hogi az minemeő marha illetné az fiat, io volna életemben el igazitanj, hogý holta után az mostoha fiam mia ne kellessék busulnom, azert igý en kdtekre tamoztom, nemes birakra igaz ügyemet.

Hoc addito : Akkoris azt mondtam az A-nak, hogi az mi nemű marhakat az edes attja testamentumban hagiót nekj, vidgie el. Mert ha el nem viszy, olyannak adom á kezeben, hogý gongýat fogia viseltetnj, az mint megis cyelekettem, hogy az Erdelj fejedelem eő Nga makouiczay uduar-bírajanak, nemzetes Szalay Pal vramnak attam. Ha nem teczet s nem vette az edes attya io akarattyat keduessen, vallya kárat.

A productit testes.

¹ Az úriszéket Szalay Pál, a fejedelem makovicai tisztartója hívta össze. Az ítélezésben részt vettek: *Kükemezey Bálint*, Sáros megye szolgabirája, *Satho Pál* és *Ruttkay György*, a megye esküdtjei, valamint Puzsansky Stecz, Palis Benja és Gaboltóy Kristóf. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² A felperes ügyvédje, Borscz Stecz, jó beszédképességű, ügyes jobbágy lehetett; a jegyzőkönyvekből megállapíthatólag más esetekben is, többször vitte jobbágytársai pereit.

1. testis zboraj Walenczik Jura, az Erdély fejedelem eő Nga emberé, hiti utan igy váll: Ezt niluan tudom, midőn az aszoný maga saját óróghseget el atta volna husz forinton, azon pinzt az A edes apiahoz hozta volt magaual, mely pinzen vőttenek egy földet. Midőn megh tutta volna az I-nek veý, Kertész Sebestien, hagi az felesége annya pinzen vétték volna az földet, ottan mindgiart törüenyben foghta Luczin Christophot, az felesége mostoha apiat. Nehaj Szalay Janos akkorbelj makouiczaj vduarbiro idejeben toruennýel elis nyerte az Kertéz azon husz forintot. Nem leuen honnan megh adnj az husz forintot, kenszeritetet az maga saját két okrét el adnj, és az Kertezt felől megh jrt husz forintrol contentalnj, mellýet praestaltis.

2. testis Komlossý, az aruák eő Ngok³ emberé, hiti utan igy vall: simi-liter per omnia fatetur sicut primus testis.

I producit testes.

1. testis relicta Szkurowa Hanna, hiti utan igy váll: Ezt tudom, hogý Kristophne maga saját óróghsége el aduan husz forinton, s azon vette volt megh az földet, de arrol nem emlekezem, hogý Luczin Christoph megh eligi-tette volna a Kertezt azon pinzrul, ugý mint husz forintrol.

2. testis zboraj Saffar Peter hiti utan igy val: similiter per omnia fatetur sicut primus testis.

Deliberatum est. Miuel az A-nak I ellen ilyen ket bizonyosagha talal-tatot, hogý az mi nemeő földet vött volt Luczin Christoph az feleséghe pinzen, ugý mint husz magyarj forinton, az aszonnak az leányat, ugý mint feleséghe-nek, ferhez aduan Luczin Christoph Kértéz Sebestiennek, megh tuduan azon Kértéz Sebestien, hagi az feleséghe pinzén vött volna nemi nemű földet Luczin Christoph, pörrel kereste az feleséghe mostoha apiat azon földért. Meghis nyerte Luczin Christophot. Melý husz forintért Luczin Christoph maga két okrét el aduan, ugj contentalta Kertez Sebestient felől megh jrt husz forintrol. Azert mi nekünk igy teczet, hagi az foldnek az felét birja az aszoný, Luczin Christophne, Zoska neuú, eltiglen, az felét penigh itéltük Luczin Jakabnak ilyen okon, hogiha az aszonnak halala törtennék, avagy férhez menne, tehát egy pinz nélkül azon husz forinton vött földnek az feleis Luczin Jakabra szálljon. Az mi az eószý és tavaszý vetest illetj, mind az aszonnak itéltük, es egyéb ingho bingho marhakatis az testamentom szerint. Az eoróghségnek felét es az első fejer haz felet pituarostol ugian az aszonnal hattuk. Ilyen okon, hogý senkinek masnak holta utan ne hagyhassa, hanem egyenessen egy penz fizetes nélkül Luczin Jakabra szálljon, ugý mint igaz eorókosre. Hasonloképpen ha ferhez tanalna is mennj az aszoný, az eóróghség es az haz fele pituarostul egy pinz nélkül Luczin Jakabra szálljon.

Az minemű aquisitoma vagion az aszonnak, ha ferhez tanalna mennýs, szabadon el vihetj minden ingo bingo marhaját, miuel az miczyoda adossaghý

³ Ti. Rákóczi Pál árváinak.

voltanak az uranak, holta után mindeneiket maganak kellet fizettnj vranak testamentoma szerint ; eztis megh tekintuén, miuel mý előttúnk ezis megh bizonyosodat, hoga ezen felól megh neuzet Luczin Jakab olý halaadatlan volt az edes attýahoz, hogý két esztedeý betegségebén kétszer alligha ment latogatassara. Luczin Christoph az mostaný feleséguel huszon eótt esztedeigh egýút lakuan, gýermekakis volt, de azok megh holtak ; az mi nemú aquisitoma volt, edgýutth aquiralták ezzel az megh hagýot eózuedigýel, es igý nemely részékben hellýesnek tanaltuk az szegený Luczin Christophnak testamentomát. Item az mely egý tehenet hadgýot volt az apia testamentomában, Luczin Christoph Luczin Jakabnak, azt adgia megh à mostoha annýa, Zoska neuú, mindgiarast.

Uo. 227—229. l.

522.

1650 április 29, Zboró¹

A kiskurimai soltész megszerezte középső fia részére a kapisói soltészszágot. A kiskurimai örökségen maradottak egyik leszármazója most részt követel a kapisói örökség birtokosától, minthogy a kapisói soltészszágot elnyert középső fiú is részesült annak idején a kurimai soltészszágból. Az alperes visszautasítja a keresetet, sőt ő lép fel ígénnel: nagyatyjától örökölt ingóságait követeli a felperestől. Több tanú kihallgatása alapján az úriszék a felperest keresetével elutasítja, tizenöt forintos követelését azonban, ha arra megesküszik, az alperes megadni tartozik.

* Secunda causa. Levata causa. Curimkáj Stephan soltis^a Borscz Steecz, procatora által illýen panaszt tészén wolýaj Swogik Lukacz ellen.

Midón curimkáj Kost Kulýha betegh agiában leuén disponált, fiaý kózzót akaruán io rendet hagýný, ugý mint Mikula, Andreý es Iuan kózzót,^b az curimkáj soltiságot három egýenló részre hatta, az őstül maratattá ; hasonló képpen kapisowáj pínzen vótt szabad héltis. Miuel hogý az I curimkáj őstül marat soltiszághbul kj vótte részét, azért az A is kiuannýa, hogý az kapisowáj pinzen vóth szabad helyébül eónekýs az két rész megh adatassék, és azon kiúül két eokór ára fl. 15,^b mellýet az szegený Kulýha Kost adot volt Capissouara a fianak, Andrejnek, az kj az Iuan feleségéhé dzezstraja² volt ; a két eoker ugýan odais marat.

¹ Az úriszéket Szalay Pál, a fejedeleonné makovicai udvarbírája hívta össze. Bírákként a jegyzőkönyv csak három személyt tüntet fel: *Kükemezey Bálint* Sáros megyei szolgabíró, *Tivader András* és *Satho Pál* megyebeli esküdteket. — A jegyzőkönyvből ezt s az 523. sz. alatti ügyet közöljük.

² Gyesztra, gyesztrana, gysztrana (gyevszka sztrana-ból összevonva): leányrész, leánynegyed.

^a A dólten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt pont van.

I replicat, curimkaÿ Mikita, procatora alta: Ime hallom és érttem, mit kíuannyon az A én rajtam. De én azzal nem tartozom, seőt még én kíuanom, hogÿ az mit az én nagy attÿam, curimkaÿ Kulÿha Kost szolgálatomert testamentomában nekem hagyot volt, ugÿ mint két ökröt, két tehenet, szokniara hát forintot, adgia megh az A. Mert jmmar abban adot megh egy tehenet, s az tobbitis adgÿa megh, az mint felöl megh vagon jrua.

A producit testes.

Primus testis^b kapisowaÿ Benda Olexa soltisz,^b erdelÿ fejedelem eő Nga jobbadgÿa, annorum circiter 50, megh esküt, hiti utan igÿ vall: Ezt niluan tudom, hogÿ curimkaÿ Kulÿha Kost dispositioja szerint ment volt laknÿ á fia, Kulÿha Andreÿ, Capisouára az szabad helyre; es az többinek, ugÿ mint Kulyha Mikulanak es Iuannak az kapisowaÿ szabad helyhez nem volt semmj kőzők, miuel eők az curimkaÿ őstül maradot solteszagon maratának az edes attÿokkal. Hogÿ penigh Kulÿha Mikula es Iuán az Kulÿha Andreÿ leányának harmincz forintot fizettet, nem azert, hogÿ illette volna, hanem tulaÿdon czÿak azért, hogÿ az nagy attÿa körül forgolodot betegségében, az menÿej nem akartak penig hozza lattnj, ugÿ hagyot volt testamentomában nekj, kőrülette valo forgolodasaert es hozza latasaert. Eztis tudom, hogÿ az szegenÿ Kulyha Andreÿ hajtot volt Curimkarol két eőkret Kapisouára. De azt mondotta, hogÿ azzal fizetik ötet kj Curimkarul, és azon két eőkron egy darab zalogos foldgÿét váltotta kj. De kj eőkrej voltanak azok, én azt nem tudom.

2dus testis kurimkaÿ Tupiczá Hriez, groff vrunk eő Nga jobbadgÿa, annorum circiter 45, megh esküt, hiti utan igÿ váll: Ezt niluan tudom, hogÿ azon kapisowaÿ szabad hely tulaÿdon cziak Kulÿha Andreje volt, mert edgik részét Sidowszkÿ engette volt unokajanak, az Kulyha Andrej feleségének, jegÿ ruhaert,³ az masik részét penigh vette megh Kulÿha Kost à fianak, Andreÿnek. Az mi az két ökör dolgát illetj, tudom, hogÿ attak volt két ökröt Capisouára Andreÿnek, de mi forman s hogÿ, nem tudom.

3tius testis kapisowaÿ Csmél Lukacz, erdelÿ fejedelem eő Nga jobbadgia, annorum circiter 35, megh eskütth, hiti utan igÿ váll: Ezt niluan tudom, mídón az I-nek az apia, Andreÿ, elsőben Kapisouára szallot, én oda tanalcoztam mennj. Monda, hogÿ egy darab föld volna zaloghban, de ninczÿen pínzem, miuel megh valczyám, hanem az eoczÿem adot két ökröt; hanem ha azt adom oda, talam nem fogh pórlekednj velem érettek.

4tus testis curimkaÿ Mikula Grozyow, groff vrunk eő Nga jobbadgÿa, annorum circiter 46, megh esküt, hiti utan igÿ váll: Ezt halottam kapisouaÿ emberektül, hogÿ az I attyanak czÿak ugÿ atta volt az A a ket eőkrot, hogy magát tengesse és miuellyen rajtok, melyeket föld valtságában adot volt 15 forintban.

³ Nászajándékul.

5tus testis curimkaÿ Seman Kostikow, groff vrunk eó Nga jobbadgÿa, annorum circiter 42, megh eskút, hiti utan igÿ vall: Nihil scit.

6tus testis curimkaÿ Andrey Hubko.⁴

I producit testes.

Primus testis curimkaÿ Andrey Pap, groff vrunk eó Nga jobbadgÿa, annorum circiter 45, megh eskútt, hiti utan igÿ váll: Tudom, hogÿ Kulÿha Mikula testamentomban hagÿot az I feleségének fl. 30, de megis atták.

Deliberatum est. Miel hogÿ az A actiojában kiuánságot semmiben nem comprobalhatta, hogÿ az kapisowaÿ szabad helyben valamj rész illetné, azert az I semíuel sem tartozik. Hanem az két eokór felől egÿ bizonysga léuén, hogÿ Kurimkarul attak volt az I apianak, hogÿ miuellÿen rajtok es segiczÿe magát;^b az A penigh harmad magauál esküdgÿyek megh becÿületes személyekkel, hogy azon ket ókrót nem adosaghban, sem penigh ajandekon attak volna oda, hanem cziak kolczÿén. Ha az A megh eskúszik, tehát az I intra quindenam tartozik tizen ót forintot deponálnj az két ókórert.

Uo. 301—302. l.

523.

1650 április 29, Zboró

Soltész az anyai nagynénje után maradt s — állítása szerint — órea hagÿott örökséget perli unokatestvérétől, ki hasonló jogigényeket támasztva, a hagÿaték egy részét magához vette. Minthogy a tanúvallomásokból kitűnik, hogy a végrendelet értelmében a feleknek az örökségen egyenlő arányban kell osztoznuk, az úriszék ilyen irányú döntést hoz, sőt a felperessel szemben az alperes viszontkövetelését is megítéli.

* Quarta causa. Levata causa.^a Czÿarnoÿ Reuácÿyok Iuan Borsez Stecz, procatora által tészen illÿen panaszt czÿarnoÿ Jaczko Swogrik, tanquam I ellen.

Miel hogÿ ez el mult időkben megh haluán Czÿárnon az annyamnak egÿ test vér nenÿe, Kaziczkanÿa Fenna, testamentomában ennekem hagÿuán mindennemű ingo marhájat es soltisaghbély örökségét, azert az I is pretendaluan azon jokhoz kózzít, és hirem s akaratom nélkül többet hordot el, hogÿ sem mint illette volna, melyben hatuan forintigh valo kárt valottam. Azért kiuanom, hogÿ az megh terítessék; enis kész vagÿyok az ó husz forintjarul contentalnóm.

I replicat. Meszcizkaÿ Dmitrik soltiz procator által. Ime hallom, hogi az A actiojában nemi nemű hatuan forintot praetendálna rajtam, de én egÿ

⁴ Vallomása kimaradt a jegyzőkönyvből.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

pinzel sem tartozom, mert én semmit sem hoztam el hire nélkül a nenenk marhájában. Seőt eő maga reá jóuen es felnitottà a padon valo lakatot, es az fel méretet szemet el vitte Mirosouára. Az mely pinzt testamentomaban a nenenk kettőnknek hata volt, úgy mint 36 forintot, hogy azzal egyenlo keppen megh osztozunk, azonkiuül az én husz forintomis, mellyet az soltisz-ságert attam nekj, az is mind ez ideiglen kezénel vagyon, s az soltíssagotis eő birja.

A producit testes.

Primus testis. Czyarnoÿ Marko Paulenkov, erdely fejedelem eő Nga jobbadgÿa, annorum circiter 32, megh esküt, hiti utan igy vall : nihil scit.

2dus testis. Czyarnaÿ Strizàk Roman, erdely fejedelem eő Nga jobbadgÿa, annorum circiter 45, megh esküt, hiti utan igÿ val : Mídón az szegenÿ^b Fenna halalos betég agyaban feküt volna, én oda mentem, tudakoztam tőlle, hogy ha attyaffiaÿ kőzöt nem teszene valami jo rendet, hogj holta utan ne veszedgÿenek marhajan. Melyre azt mondotta, hogy a kis gÿermeknek adgÿonak^c egy kőből gabonat es egy kőből tatarkàt,¹ s a többbe marakodgÿon.

3tius testis. Czyarnoÿ Lepacziok Iuan, erdelj fejedelem eő Nga jobbadgia, annorum circiter 32, megh eskúth, hiti utan igÿ val. Similiter per omnia fatetur, sicut secundus testis.

4tus testis. Lèpak Iuan felesége Hanÿa, annorum circiter 32, megh esküt, hiti utan igÿ val : Ezt niluan tudom, hogy az gyermeknek testamtomaban Kaziczkánÿa hagyot volt egy kőből gabonát es egy kőből tatarkàt, azon kiuül az eőkór árat Reuaczkonak hatta. Az mely tizenkét forint volt adosagon, azt megh hatta kernj, es hogy egyenlő keppen osztozonak megh véle, es egyeb ingo bingo marhakkalis Swogrikkal edgÿút. Seőt még az egy hazrais hagyot fl. 10.

I producit testes.

Primus testis cÿarnoÿ Hodermanÿ Iuan, erdely fejedelem eő Nga jobbadgÿa, annorum circiter 46, megh eskútt, hiti utan igÿ vall : Ezt niluan tudom, hogy Kaziczkanya testamentumaban mindeneket mind az kettőnek hatta, hogy Reuaczko Suogrikkal egy árant megh osztozonak ;

2dus testis. Maczko Polÿak, cÿarnaÿ, erdely fejedelem eő Nga embere, megh esküt, hiti utan igÿ val. Per omnia similiter fatetur, sicut primus testis.

3tius testis Anna Demczicka, cÿarnoÿ, megh esküt, hiti utan igÿ val. Similiter fatetur per omnia, sicut 2dus testis.

4tus testis,²

Deliberatum est. Miuel hogy az A actioját semmiben nem comprobalta, azert megh bizónÿosodot mind az A-nak es az I-nek bizonÿsagibul, hogy

¹ Tatárka : hajdina, l. a nomenklaturában.

² A szöveg csonkán maradt : a tanú neve és vallomása nincs bejegyezve.

^b ÿ = y¹⁹ ^c ÿ = y³⁹

az nenjék minden ingo bingo marhaja egýenlő keppen oszolljon Reuak es Suogrik kőzöt. Az mely husz forintot adot az I az A-nak soltiszagert, azt az A de facto adgia megh az I-nek. Azonkiuül az mely pinz cziglay³ soltisznal vagýon, azt az czýarnoý szent egý házra hatta Kaziczkanya, ugý mint tiz forintott.

Uo. 305—306. l.

524.

1650 november 14, Zboró¹

Az alperes jobbágy és fiai learatott zabjukat nem a rendes dűlőúton hordták be, hanem szekereikkel a jelperes földjén vágtak keresztül. Az áthajtás, birtokháborítás ellen tiltakozó jelperesre rátámadtak, ütötték, verték, és a saját földjén megkötözve, a soltész elé hurcolták. A tanúk egybehangzó vallomásai alapján az alpereseket hatalmaskodás címén 40 forinton marasztalják el. A bírság kétharmad része a földesúré, egy harmada a sértetté.

* Quinta causa. Hunýkoczý Fedor soltiz^a hunýkoczý Soltisz Iuan es ket fia, ugý mint Iuan es Hricz ellen illýen panaszt teszen.

Midőn ez el mult zább hordaskor ment volna ket szekkerrel Szoltiz Iuan à mezőre, haza hozuan vetesset, megh kőttuén mind az ket szekérnek kerekeit, s ugý erezkedet volna à hegýrűl az én földemen. Lattuan azt, hogý az földemen mas utátt csinált, mentem feléje, jntettem, hogý ez utan azon ne járion, hanem az maga földgyen csinállýon utat magának. Nekem rugazkoduán az I fia, Iuan, mindgýarast mellyemmen ragadotth, s az I penigh fejszét foghuan hozzam, ugý akart fejben vagný, cziak hogý az fia meghé vontam megh magamot egý elsőben. Azutan az I ugý tanalt poffon úttnj az feýsze lapjáual, hogy mindgýarast hannýat estem à tóuisk bokorban, a fia penigh à mellyemre űlt, mondotta az I-nek, megh ne vághd, czýak az fokauál verd. Es mind addigh vertek, taglottak, husztak, vontak, s megis kőtősztek az magam saját földemen, hogý ha az fiam kiáltásara szomszedim kőzzűl kj nem jőttek volna, talam megis őltek volna. Ezen kiuűlis két rendbelj hatalmaskodast tőt ellenem az I, saját feldemre forditottak az utatt, mely czýelekedetekert es abbelj hatalmaskodasokért kiuanom, hogý az I fiaiuál edgyűt conuincaltassék.

³ Cigla, Sáros m. — Cigla, CsSz.

¹ Az úriszék tagjai: *Kükemezey Bálint* Sáros megyei szolgabíró, *Satho Pál* és *ifj. Bano Mihály* Sáros megyei esküdtek, *Szalay Pál*, *Makovica várának udvarbírája*, *Badiny Boldizsár*, *Raszlauczy Zsigmond* és *Tahy György*, *Makovica várának főporkolábja*. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

I replicat. Borscz Stecz, prokatora alta. Ime hallom az A-nak ellenem erigalt actioját, de én azo'iban ártatlan vagiok, es semminemű hatalmas-kodasokat nem czýelekettem az A ellen.

A producit testes.

Primus testis Boriszýak Danýko, hunýkoczý, fejedelem aszoný eó Nga jobbadgia, megh eskütth, hiti utan igý val. Ezt njluan tudom, hogý Soltiz Iuan az szent egý haz alat valo utátth be kertelte,² noha annak elotte az egez soltiszághbul kj volt merué azon utth, mely utat nemely emberektül tiltyais. Az mely uton az vetest hordották, jo uth volt, de az I, azt el hagyuan, az A-nak földén új utat czýapottá. Mellyet latuan az A, eleiben ment es szolitotta, hogý az uton járjon. Most ez egýczer el mený, de az utan megh ne probalt, mert vagý te nem megý jnen, vagý en nem megýek. Erre az mondásra az I fiaual edgyút szeker megül az A-nak rugazkottak, es verték, taglottak, holt eleuenen hattak az eó maga saját földén, s megis kötöztek volt.

2dus testis Iuan Kobilyaczýok, hunýkoczý, fejedelem aszony eó Nga jobbadgya, megh eskütth, hiti utan igý váll. Lattam azt szemeimmel, hogý az I két rakot szekere ala jot volna à hegyrül, de nem az igaz uton, hanem àz A földén keresztül ereszkettek, az A penigh fel ment volna úres szekérrel, latta hogý az I szekereiuel nem az igaz uton jót volna. Azonban halottam az A-nak kialtasat, remenkedet azon, hogý megh ne ollýék, az I penigh azt kialtotta: öld, vaghd, rutol emlekezuen az annyarul.

3tius testis^b Lukacz Zubnisin, hunýkoczý, fejedelem aszoný eó Nga jobbadgia, megh eskütth, hiti utan igý váll. Az actornak földé felöl^c similiter fatetur per omnia, sicut primus testis. Az verést, kötözest magam szemeimmel lattam, es mikent hurezolták mezeitelen az tóuisk bokrok kőzót. Azutan az èn házamhoz hoztak kötözue az A-t, ugj mint soltisz készhez.

4tus testis^b Dudik Fedor, hunýkoczý, fejedelem aszoný eó Nga jobbadgia, megh esküt, hiti utan igý váll. Lattam azt szemeimmel, hogy az hegyrül ingetlen az A-t hozta volna kötözue az I fiaual edgyút, es szinten az èn ablakom alol mentenek el vele. Ugý vontak az sőuenyen által az soltíz házahoz véressen, még én jntettem eeket, hogý mit czýelekesznek, de engemetis veressel fenýezetet és szidot az I fia, Iuan.

5tus testis Thoma Koualy, hunýkoczý, fejedelem aszoný eó Nga jobbadgya, megh esküt, hiti utan igý váll. Nihil scit.

I producit testes.

Primus testis Makara Marko, megh eskütt, nihil scit.

Deliberatum est. Miuel vilagossan megh bizonyosodot, hogý az I-k az A-t az maga földén hatalmassul verték, véresitettek volna, tehát az I-k az

² Elzárta.

^b Az eredetiben itt pont van. ^c ö = o¹⁸

A ellen hatalmon el marattanak, úgy mint negyuen forinton, az mely negyuen forintnak a ket része a földes urré, a harmad része az actoré, mellyet tartozik intra quindenam deponalný.

Uo. 316—318. l.

525.

1652 február 24, Zboró¹

A soltszt szidalmazó és az úr dolgát elmulasztó jobbágyot hat botütésre s arra itéli, hogy a sértett soltszt harmadmagával kövesse meg.

* Secunda causa. Levata causa.^a Keczkocz Pael soltiz, az méltóságos fejedelem aszony eö Nga jobbadgýa, jedlouay Borscz Stecz, procatora által teszen illýen panaszt, uti A, ugian keczkoczý Demianik ellen, úgy mint I ellen.

Ez el mult eöszell, midón tiszti szerint az eö Nga dolgára az falut egyben gyúította volna, azonban az I egy haznal palenkat juot² más társaiual edgyút, es igý nem hõgi maga el jõt volna, de még masokatis maga mellet oda tartotta. Azonban megh haraguduán az A, az I fiat megh sujtogatta. Melýért az I megh haraguduan, illetlen szokkal illetuén az A-t, seõt aztis mondotta: Tudot te, mikent assak it megh á kamarakot,³ es az ekéket megh szaggattýak.⁴ Nagiob toluay vagý te azoknal, az kik ennek á kamarajat megh ásták. Melý gýalazatos illetlen szokért az A az I-nek nyeluehez felel.⁵

I replicat. Az A-nak elenne erigalt actiojat simpliciter tagadgýa, excipialuan azzal, hogý eö igen reszegh volt, seõt kész megh bizonyitanj ártatlanságáth.

A producit testes.

1. testis keczkoczý Voronicz Choma, megh eskúth, hiti utan igý vall. Ezt niluan tudom: Midón Soltiz Pael vr dolgara hirdette volna az embereket, Demianik fiaual edgyút iuan a palyenkan, Soltiz Pael oda menuén, az Demianik fiat onnét el vitte az maga hazahoz, es az kalodaban tótte.

¹ Az úriszéknek — amelyet Szalay Pál, a fejedelemné makovicai tisztartója hívott össze — tagjaiként a jegyzõkönyv csak három személyt tüntet fel: *Kükemezey Bálint* Sáros megyei szolgabíró, *Kükemezey Lajos* és *Satho Pál* megyebeli esküdteket. — A jegyzõkönyvbõl ezt az egy pert közöljük.

² Pálinkát ivott.

³ Rosszul alapozott, vályogból, sárból épült házakba, kamarákba a betörõ éjjel nem az ajtó vagy ablak felfeszítése útján törekedik bejutni, ami nagyobb zajjal jár, hanem az épület falán ásóval nyit rést, vagy a fal alatt ássa ki a földet, hogy a helyiségbe becsúszhasson.

⁴ Elrontják, megrongálják.

⁵ Nyelvváltáson való elmarasztalását kéri.

^a A dõlten szedett betük után az eredetiben vesszõ van.

Azonban Demianikis utana ment a fianak, mindgiart nagi haragal szolt az soltiznak, monduán: Miert gyótród a fiamot, te apa? Az Demianik fiat kí boczyatatta soltiz, hanem magat Demianikot akarta a kalodaban tetettñj, monduán az soltiz: Tedgyetek be toluay lopot. Melyre Demianik igy felelt: Nagyob toluay lopo vagy te én nalammal.

2. testis Szeman Hamadik, megh esküt, hiti utan igy vall. Similiter fatetur per omnia sicut primus testis.

3. testis Zemaný Hriczow Demian, megh esküt, hiti utan igy vall. Similiter fatetur per omnia sicut primus et secundus testis.

4. testis Pasczyak Demian, megh esküt, hiti utan igy vall. Similiter fatetur per omnia sicut primus, secundus et tertius testis.

Deliberatum est. Míuel megh bizonyosodot az I ellen, hogý az A-t megh nem beczyülte, seót gyalazatos szokkal illette, bjraja s soltesza leuén az A, azert az I tartozik az A-nak beczyületit megh adnj az diffamatioert: harmad magauál, emberséges emberekkel köuesse megh; uduarbiro vram penigh 6 ütessen rajta masoknak példájára.

Uo. 337—338. l.

526.

1652 augusztus 19, Zboró¹

Az úriszék elé állított legényt sokféle bűncselekménnyel vádolják. Mint a per során kitűnik, népes bandákba verődött társaival éveken át, álnevet használva, számos lopást, rablást, útonállást, rablógyilkosságot követett el, nemesi udvarházak megrohánásában vett részt, Lengyelország területén is, ahová zsákmányolni csapatostól átjártak. Bár a vádlott beismerő vallomást tesz, az ítélet szerint, további büntársak kivallatására, tortúra alá fogják, utána a hátából — nyakától a talpáig — két szíjat hasítanak, s „mások példájára” karóbahúzzák.

* Levata causa nomine magistratus.^a Meszczizkaj Katona Marton es jedlouay Borscz Stecz által Barna Mihalý neuú toluay legény ellen ilyen panaszt teszen.

Mideón ez el mult egy nehaný esztendőktül foguan ezen megh neuzet I toluaylot volna sok helyeken, nemes uduarházakra járt, mind penigh az eő^b Ngok jozzagaban sok károkat téuén, seót az toluaylasakortis az eő Ngok jobbadgit neuzet szerint szolittotta volna, azoknak színek alát toluaylot

¹ Az úriszék tagjai: Kükémezey Bálint Sáros megyei szolgabíró, Kükémezey Lajos és Sutho Pál megyebeli esküdtek, Szalay Pál és Zomborj János, a makovicai uradalom udvarbírái, Thahy György makovicai főporkoláb, Rutkay György Sáros megyei esküdt. Az úriszékét a két udvarbíró hívta össze. — A bíróság e napon csak az itt közölt pert tárgyalta, s egy másik ügyben a kínvallatást folytatta le.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b ö = o³⁹

es foztogatot volna, uthakot álot. Melý toluaylassý ellenne megh bizonyósodnak, azért dominus magistratus ezen sok rendbeli gonosz czelekedetiert kiuannýa, hogý orszagunk törúenyé szerint, az mit érdemel, conuincaltassék es exequaltassék.

I replicat. Ime hallom az ellénem tót panaszt, de én ámiben vetkes vadgiok, megh nem tagadom. Mostaný, Suidniknel valo Jurkowszký fel veressen, s mind penigh az előbbený Bajuszal, Gawrikall, Polyazkoual es Czupkaual etc. egynehaný esztendeigh toluaylasomat es hazak fel verésemet nem tagadom, s megh vallom.

Deliberatum est. Miuel hogý azon I nem tagadgia, seót ugýan magais vallýa az eó sok rendbelý gonosz czelekedetít s toluaylasit, hazra valo jarasit, azért mý nekünk bjraknak ugý teczik, legh elsőbenis megh kinosztassék, hogj az töb lator tarsaitis ki vallýa, annak utanna két szaal szýat vonnyonak nyakátul fogua egéz á talpaigh, az utan fel nýarsoltassék masoknak példajara.

[A per vádlottjának a fenti szöveg után bejegyzett vallomásai:]

a)

Barna Mihaly toluainak vallasa zabad jo akarattja zerent ante deliberationem.

Eperjesý² ket kereskedeo embernek fel verésin óten voltunk: edgik en magham, 2. Ztaskoczý Maxim, 3. Jurko Paztírow, ugian ztaskoczý, 4. Brazniczay³ bely Hricz, 5. Hunkoczrul Iuan neű, az ky Bukoczrul zalonnat lopot volt. Jutot volt edgikünknek edgikünknek huszon nęj negj polturank.

Jakusoczý⁴ Demien megh ólisin jelen voltam tízen kettőd maghammal. Edgik en magham voltam, 2. Czupko, 3. Bluchnarkay Kornéta, az igaz neue Kundiat, 4. Bajusz, 5. Moleczko, 6. Gaurik, 7. Radiczkaý Stephan, 8. Czerehatrul Kereztesikrül⁵ Malý Hricz, 9. Szawko,^c 10. Roztokay Malik Iuan, 11. Mikouay⁶ arczul vagot lengien,⁷ 12. Scerba Hricz Gaurik.

Volt előttünk jaro kapitanjünk. Senky nem vit bennünket az Jakusowzký házara, hanem régenten egj túluajt ólt volt megh az magha fýauai Jakusowzký, es Ztropkora⁸ vitte volt, kerekre vetette,⁹ annak attjafýa jart közöttünk, azért alottunk boszut raita.

² Eperjes, Sáros m. — Prešov, CsSz.

³ Breznice, később Kis- és Nagyberezsnye, Zemplén m. — Breznica, Breznička CsSz.

⁴ Később Jakabvölgye, Zemplén m. — Jakušovce, CsSz.

⁵ Keresztéte, Borsod-Abauj-Zemplén m.

⁶ Később Mikó, Zemplén m. — Miková, CsSz.

⁷ Sebhelyes arcú lengyel.

⁸ Sztropkó, Zemplén m. — Stropkov, CsSz.

⁹ A megölt rabló holttestét Sztropkón, kerekre vetve, közszemlére tétette ki. (L. a nomenklaturában: keréketörés.)

^c Az eredetiben itt pont van.

Komarnikok¹⁰ között az cassay¹¹ kereskedő emberek fel verésin kilenczen voltunk: edgik en magham voltam azokkal edgiüt,^d az kik Jakusowzký házán voltunk, cziak zinten mikouay lengien, Szerba es czerehatj legenj nem volt jelen. Jutot edgikunknek edgikunknek öt öt záz forintunk. Noha ugjan akkor Biszaha házánál öttünk, de abban Biszahának nem volt semmj vètke, mert kitelensegh alat kellet ennünk adnj.

Lengien orszaghý Trojanowzký háza fel verésen mý voltunk kalaűzunkkal edgiüt tizen njolczan. Edgik kalaűzunk volt, az ký az hazra vit volt bennunket, zboray Mészáros Marczin, az masik lengiel orszagj legenj, de az neuit nem tudom; houa valo legenj, azt sem tudom, hanem három egész hetigh varakoztanak utannunk.

Zalay Pál vram, mideon czepeuel¹² kergettette volna Czupkat, akkor migien vala Kurimara. Mi ot leseskettünk masok uthan az Hoszu mezeý gátnal, megh akartuk lóüöldeznj.

Dorogon¹³ zolgaltam Szerb Janos neűü embernél, Nanason¹⁴ penigh Veres Balintnal.

Mikor Lodomirzký Janczit megh foztottuk, hatan voltunk: edgik en magham, 2. Harasciak Jeczko, 3. Mikouay arczul vaghot lengien, 4. Mikouay Iuan neűö, az ký mostan Petheo Sigmond vram edgik czatlosa, 5. Njagouay¹⁵ Dijak Michal, 6. Sikoro Janos, mathiaskaý.¹⁶

Horuath Ferencz fel verisin Páluagaszal¹⁷ en voltam azokkal edgiüt, az kykkel az Jakusowzký háza fel verésin voltunk.

Krulik felet Lengien orszagban Jazlizkaý Köüiczky^b fel verésen mý voltunk, az kik Jakusowzký házán es az varanaý¹⁸ kalmàrok fel verésin voltunk Lomnanal,¹⁹ 30 aranjat vontunk el.

b)

Az torturan valo vallasa Barna Michalnak.

Az Czerninaý Pauel háza fel verisin es sütegetesin kilenczen voltunk: edgik en magham, 2. Szauka, 3. Kornuta, 4. Maliarczik neűü legenj, it az Makouiczaý krainjarul, 5. Bajusz, 6. Vizouay molnar, 7. Malý Hricz, 8. Petro

¹⁰ Komarnikiak. (Komarnik, l. az uradalom bevezetésében.)

¹¹ Kassa, Abauj m. — Košice, CsSz.

¹² Csépevel, cséppel. A csép, vasszegekkel kivert „hadaró”-részével, fegyverként is használatos volt.

¹³ Hajdúdorog, Hajdú-Bihar m.

¹⁴ Hajdúnánás, Hajdú-Bihar m.

¹⁵ Nyágó, Zemplén m. — Nagov, CsSz.

¹⁶ Mátyáska, Sáros m. — Matiaska, CsSz.

¹⁷ Később Kapi- és Kecerpálvágása, Sáros m. — Pavlovce, CsSz.

¹⁸ Varannó, Zemplén m. — Vranov, CsSz.

¹⁹ Lomna, Zemplén m. — Lomné, CsSz.

^d ü = u³⁹

Juhász, ztebniký, ugian az vit volt bennünket reja, 9. Noszalý Lukacz, az ký el veszet.

Tarküben²⁰ voltunk ketczer Desevfý vram házanál, kiljaphý bulatnj pallose pozlacizte²¹ ketteöt attanak az társaim. En magham nem voltam az házabán ben, cziak az iztrasan voltam kin.

Korponay Pál Zalánczra²² vitte volna az pinzt, ugi mlnt kilencz zàz talljert. Mý megh alottuk volt vttjat, elis vettük volt az pinzt, de visza attuk, el kèrte tülünk ugian az herknechti²³ juhász. Nemis tört rejank, azert tèrítettük megh.

Harom embert öltem megh magham kezemmel: edgiket Zidikot, az masikot egi kupeczet az halason, harmadikot penigh az Jakusowzký fýat lüttem megh.

Ante deliberationem az miket vallot. az torturanis azon zerint confirmalta.

Hogi Lengien orszaghubul ký jöttem, elseobenis hauay²⁴ Suhta Vancza házához mentem, mert ennek elötteis ismertem. Volt velünk etczer Jazlizkanal na Moztoch²⁵ uthon alason.

Huizdalicz haza fel verésen voltam tób reghý tarsaimmal edgjút.^e Jablonkanis²⁶ voltam. Telyenko haza fel veressenis jelen voltam.

Jaszon²⁷ felül fel vertük volt az kereskedó embereket reghi tarsaimmal edgyút, tizenötön voltunk. Jutott harom harom szaz forintunk egy egy szemelyre.

Piszanzký haza fel veressenis voltam, vit volt bennünket ugjan az maga szomszedgja, egy veres szakalu ember. Kert azon bennünket, hogy megh öllyük.

Uo. 341—344. l.

²⁰ Tarkó, Sáros m. — Kamenica, CsSz.

²¹ Jelentése: aranyozott görbe acél kardot.

²² Kis- vagy Nagyszalánc, Abauj-Torna m. — Slančik, Slanec, CsSz.

²³ Később Hertnek, Sáros m. — Hertník, CsSz.

²⁴ Havaj, Zemplén m. — Havaj, CsSz.

²⁵ Egykorú magyarországi helységnévvvel nem azonosítható, valószínűleg lengyel területen fekvő községről van szó.

²⁶ Alsó- vagy Felsőjablonka, később Alsó- és Felsőalmád, Zemplén m. — Nižná, Vyšná Jablonka, CsSz.

²⁷ Jászó, Abauj-Torna m. — Jasov, CsSz.

^e Az eredetiben itt pontosvessző van.

1653 február 3, Zboró¹

A felperes, bár atyja végrendelete szerint meg kellett volna elégednie azzal, hogy papi tisztségre juttatták, leszármazás és kölcsönadott pénzösszeg címén igényt tart az alsópolyánkai soltészságból való részesedésre. Minthogy állításait bizonyítani nem tudja, az alperes viszont tanúkkal igazolja, hogy ő a vitás soltészságot megvette, az úriszék a felperest keresetével elutasítja.

* Prima causa. Levata causa.^a Also polýankaý Zelýenik Jaczko Borscz Stecz, prokatora által illýen panaszt tészén ugýan polýankaý Szimko soltíz, eőreghigh batýanak fia ellen.

Mideón Slýachta Iuannak hat fia volt, az négýét ugian eő maga hazasította volt megh, es helytis szerzett volt nekiek, az két fia penigh nótelen volt, ugý mint Szeman és Jaczko, az mellýeket az nagibigh fiára, Janczira bizta volt, hogý louat, fegyüert és kőntőst szerezen nekiek, valamint eő maga szerzet az négý fianak. Az mikor Fedor neuú egý test s vér batiok megh holt volna Felső Polyankan, annak az eorókséget Janczý közre nem boczyatotta, hanem tulaýdon cziak az maga fiat szalitotta reá. Azon fia megh holt, az kit reá szalitot volt, s az masik fiatis ujobban megh megh oda szalitotta² azon Fedor eorókségé. Azon kiútl az edes attýa paranczyolattýa es testamentom tétele szerint Janczi az két eőczyenek louat, fegyüert és kőntőst nem szerzet, az negýed fel száz forínt adosagotis kezehez percipialta, es az houa akarta, oda foidította. Az A Olexa batýa eorókségehez pretendáluan kőzit, ez okra nézue, miuel azon Olexa megh szeginýeduén, egýczeris, maszoris kért pinzt tőlle, monduan azt neki: Jo eőczyém, adgý pinzt ennekem az őrókségemre, mert nincz houa lennem; arra kel mar pinzt vennem, mert az vóm nem akar mellettem lanknj, annak nem kel őrókség^h. Hanem ugi adot az A egýczeris, maszoris, ugý mint tizenegýed fel forintigh, mellýet elegendő képpen megh akar bizonitanj.

I replicat^b meszczizkaý Katona Marton, prokatora által. Ime hallom s értem az A-nak praensioiat. De énis kész vagiok megh bizonitanom, hogý az megh említet tizenegýed fel forintot nem az őrókségre atta volt szegéný. Olexa batýanknak, hanem egý lazra³ atta volt. En megh aruluan tőlle az

¹ Az úriszéken, amelyet Szalay Pál, II. Rákóczi György erdélyi fejedelem makovicai udvarbírája hívott össze, az ítékezésben *Kükemezey Bálint* Sáros megyei szolgabíró, *Satho Pál* megyebeli esküdt, *Zombory János*, *Rákóczi László* makovicai udvarbírája, *Piszanzy Stecz*, *Relis Benia* és *Petrouay Lázár* ispánok vettek részt. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² Megint oda szállította (telepítette).

³ Láz: rét, legelő (hegyi legelő).

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt pont van.

örökséget, első pinzben attam volt megh nekj harmincz forintot, ugjan azon pinzbül küldöt az A-nak tizenegyed fél forintot, de nem vette fel.⁴

A productit testes.

Primus testis^b also polyankaĵ Maszczĵ Bruch Lesko, fejedelem eő Nga jobbadgĵa, annorum circiter 36, hiti utan igĵ vall. Tudom azt niluan, hogy egĵkor Olexa kért az A fiatul pinzt, három forintot egĵ darab földere.

2dus testis^b also polyankaĵ Paelkow Andreĵ, fejedelem eő Nga jobbadgia, annorum circiter 35, hiti utan jgi val. Ezt tudom, mert ugian magamis jelen voltam, hoga Olexa monda az A-nak : Jmmar attal hat forintot, hanem adgĵ még negĵet, adok egi darab földet zalogban, avagi, ha az vóm nem jó hozzam, talam az örökség vegetis megh alhatunk.

Tertius testis also polyankaĵ Mlinár Iuan, fejedelem eő Nga jobbadgia, annorum circiter 30, hiti utan igĵ vall. Nihil scit.

Quartus testis also polyankaĵ Misko Rusznak, fejedelem eő Nga jobbadgia, annorum circiter 30, hiti utan igĵ vall. En Olexa hazanal voltam, hoga az A-nak fiat, Iuankot maga eleiben hiuatta, monduan azt : Jme én nem nyughattam Szimo miat, oda kellet igĵnem az örökséget. Igaz dologh, hoga attatok volt tĵs ennekem pinzt, czĵak hoga nem jöttel velem az vrhoz, hogĵ valamit végeztunk volna felőle. Arra felele Iuanko, monduan : Én vétkem az.

I productit testes.

Primus testis also polyankaĵ Pap Demeter : Ezt niluan tudom, hogĵ Olexa az örökségét Szimonak aru képpen atta.⁵ Ugian ot voltam, hogĵ nyőlezuan forintban alkuttanak megh. Az A-nak Iuan fia czĵak zaloghra atta volt pinzét Olexanak.

2dus testis^b also polyankaĵ Murin Iuán, fejedelem eő Nga jobbadgia, annorum circiter 45, hiti utan igĵ väll. Nihil scit.

3tius testis also polyankaĵ Maszcezi Bruch Lesko, fejedelem eő Nga jobbadgia, annorum circiter 36, hiti utan igĵ vall. Similiter fatetur per omnia sicut primus testis.

4tus testis^b also polyankaĵ Paelkow Andrej, fejedelem eő Nga jobbadgia, annorum circiter 35, hiti utan igĵ väll. Azon szerint fateal, mind az A-nak instantiajara.⁶

5tus testis also polyankaĵ Paelkow Stecz, fejedelem eő Nga jobbadgia, annorum circiter 40, hiti utan igĵ val. Ezt niluan tudom, hogĵ az A az mely pinzt, ugĵ mint tizenegyed fél forint, adot volt Olexának, cziak zalogra atta volt egĵ darab földere. Az eorökséget penigh Szimo vette megh

⁴ Olexa tehát a vételár első részleteként kapott 30 forintból vissza akarta váltani az — ezek szerint csak zálogba adott — rétet, de a felperes nem fogadta el a pénzt.

⁵ Örök áron eladta.

⁶ A felperes tanúhoz hasonlóan vall. Vagy a kereset tárgyára nézve az előbbi tanúkhöz hasonlóan vall.

arukeppen niolczuan forinton, mely summa pinzben adot megh: elsőbenis az adosoknak fizetet harmincz egyed fel forintot es huszon két forintos két ökröt, item az leannak szoknyara tiz forintot. Tizen nyolczad fel forint az summa pinzbul restal az vr számára, mjuel ugyan magais Olexa testamentomaban hatta, hogy ha valakj az örökséget fogja birni, keresse keduet az vrnak.

6tus testis also polyankaý Szuchodza, fejedelem eó Nga jobbadgia, annorum circiter 35, hiti utan igy val. Ezt niluan tudom, hogy Soltiz Olexa Szimonak atta el az örökséget áru keppen, az maga leannyat penigh ki fizettnj hatta azon örökségbül.

Deliberatum est. Miuel hogy az A az eó maga productiojábulis niluan ki teczik, hogi az soltizsaghoz semmi közzé ninczyen, hanem az edes attya testamentoma szerint az papsaggal legyén contentus, azon kiuúl az mire obligalta magat, nem comprobalhatta, azert mj bjrak also polyenkaý Soltiz Simonak iteltük az Olexatul megh vót soltísagot.

Uo. 347—348. l.

528.

1654 május 20, Zboró¹

Két jobbágyasszony, testvérek, visszakövetelik óstól maradt negyed jobbágytelküket, melyet az egyik felperes férje akaratak ellenére ajándékozott el az alperesnek. Az alperes azt állítja, hogy az ajándék ellenében ő is adott két ökröt, egy tehenet és egy kertecskét, s a telek birtoklásától a felperesek őt nem tiltották. A tanúk mind a felperesek mellett bizonyítanak. A bíróság így az örökséget visszaitéli az első felperesnek, mint vérnek, kötelezi azonban, hogy az ajándékokért és a telek beruházásaiért az alperest kárpótolja. A másik felperest elutasítják, mivel kiházásakor már megkapta a részét; ha azonban pernyertes nő vérenek leszármazói kihalnának, a telek megszerzésénél elsőbbségi joga lesz

* Prima causa. Levata causa. Pétrouan lako Aanna,² Dinjo Demien leanja, item Velenczen³ lako Anna, ugian Dinjo Demien lejanja uti A-k^a panaszt tiznek Petrouan la kozo Mlinarczik Lazor uti I ellen, pretendaluan azt, az minémü örökségek maradtot volna Petrouan, ugj mint negiedrész jobbagisagok, melljet az egyik A-nak, ugj mint Pétrouan lako Hanuszjanak az vra el ajandékozta az I-nek, az A-nak akarattja ellen. Minek okajert nem athatojat atta, melljet az A-k keszek megh bizonitaný,^b kiuanuan azert, hogj azon öröksegh, mely nekýek ösöktül marat, simpliciter az A-knak adiudí-

¹ A fejedelem makovicai udvarbírája, Zalay Pál által összehívott úriszék tagjai: *Kükemezey Bálint* Sáros megyei szolgabíró, *Kükemezey Lajos* és *Tivader András* esküdtek, jelen voltak továbbá a „fejedelem ú Nagha hites ispany és soltiszok”. — Az úriszék jegyzőkönyvéből ezt az egy pert közöljük.

² Mint a továbbiakból látható, helyesen Hanuszja.

³ Venéce, Sáros m. — Venecia, CsSz.

^a A dólten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b A perjegyzőkönyvben elszórtan ý = y¹⁹, ö = o¹⁹ vagy o³⁹, ü = u¹⁹ vagy u³⁹.

caltassek, mint véreknek. Et hoc addito, mikor admonealta volna az A az I-t, hogj hatalmasul ne birja örökségeket, az I-nek az feleseghe megh jol megh verte az A-t. Azert kjuannja az A, hogj ezen I orszagunk törüenje zerint ezertis conuincaltassek.

I replicat. Vgj vagion, az mely örökség felul emlekezik az A, hogj az I hatalmasul birja, az tagadgia, hanem azon örökséget az A-nak az vra, melljeje viuin emberséges embereket, ugj remenkedet, hogj vegje maghahoz, ü nekýe ajandekozza. Gondolkoduan az I, ú ys ajandekozot az A vranak ket ökret es egi tehenet. Annak uthanna, mikoron lakot volna az I ket ezten-deigh azon örökséghe, vjobban jut az A az I-hez, kèruèn azon, hogj immar holtai gh cziak egi kerteczket engedgien neký, minden jussat ký vészý belüle,⁴ melliet az I kesz docealný. Seot az mikor aprehendalta⁵ volna az I ezen örökséghe, soha az A sem nem contradicalt, sem nem prohibealta az örökséghe nek birasatul es zantasatul, es igi nem tartozik az A-nak ký boczataný azon örökséget. A mý penigh az masik A-t illethý, múuel ký hazasították, es az mý útet illette, ký atták, azert annakis semmiuel nem tartozik. Azt is tagadgia az I, hogj az ú feleséghe nem verte az A-t.

A productit testes.

Primus testis Iuanczow Feczó, Petrouan lakozo, fejedelem ú Nagha jobbagja, megh esküt, igi val: Vgi vagion, ezen A-nak az vra, mikoron hozza alot, akkor jol birta maghát, de azutan az A-nak az vra mindenit el veztegetuin,⁶ mindennel kinalkodot Lazornak az A-nak az vra, de az A nem consentialt. Azt is tudom, hogj semmiképen el nem akart mennj az örökségrül, seot az mikoron az I az házat el hanta volna, kintelen volt ký mennj az házbul, de igis az ház eleot maid egi egesz hètigh tüzet rakot, es ot volt az örökséghe. Hanem ozton kintelen liuin, ugí ment sellérségre. Igaz, hogj az I az A vranak adot volt valamý két földeczket es egi kis réteczket, de azt nem tudom, ha örökrej auagi nem. Egi kis kerteczketis adot volt örökre nekýe. Seot azuthanis magha mellj viuin bennunket, oda mentunk, kérte az A-t is, hogi consentialljon az vra végezésenek, de az A egi részint mintha consentialt volna, mas részent nem. Aztis tudom, hogi az I az örökségert ajandekozot ket tulkot, ket ket ezteendőst es egi tehenet. Azuthan, mikor azokat odaatta, ot nem voltam; akor consentialtj az A auagj nem, nem tudom. A mý az Veneczen lakozo A-t illethj, az réghen kihazasítottak volt.

Secundus testis Iurko Gaidos, pétrouay, fejedelem ú Nagha jobbagia, annorum circiter 66, megh esküt, similiter sicut primus testis.

Tertius testis Sewcziaak Demian, Pétrouán lakozo, annorum circiter 40, hithý uthan igj val, sicut primus testis, hoc addito: Mikoron az I bontotta

⁴ Minden, azt illető jogáról lemond.

⁵ Kezéhez vette.

⁶ E szó után a szöveg eredetileg így folytatódott: „ezt latta az I, utana jart, hogi adgia neky kezere örökséget, kit meghis czelekette.” Ezt a szöveg írója áthúzta, s a fenti — következő — „mindennel kinalkodot Lazornak” szavakkal cserélte fel.

volna az házát, akkor az A reicalta az végezest, semmjékpen nem akart consentialny. Ezt is tudom, hogj edgiüt liuin az falü, bejuue az A, panaszkodot, hogi megh verte az I-nek az feleséghe, mutattais az verest, de ky verte, nem lattam.

Quartus testis Ruszinik Iuan, Pétrouan lakozo, annorum circiter 45, hithi uthan igi val: Igaz, mikor az I el foglalta az A-nak örökséget, enghem zegodet volt az I, hogj ipiczem⁷ az házát. Mikoron kezük volna bontaný az házát, akkoris hallottam, hogj az A siruan mondotta, hogj ne bánziak az ú örökséghe, mert ha az vra oda atta volna is, nem athatojat atta, nincz semmj közý hozzá, mert ú cziak júueuený, ne hatalmaskodgianak raita.

Quintus testis Kalinicz Andrey, Pétrouán lakozo, annorum circiter 60, hithi uthan igi val: Ezt tudom niluan, mikor Bujacziek Lazornak ajandekozta az A-nak örökséghe, hogj az A semmj képen nem consentialt. Az mikor az házát hantakis, akkoris mind ellenzette, seot mind addigis bene volt, mig reja nem hulot az maza auagi tapasztasa. Megh hogj kentelenséghe alat ky kellet junýs, azutanis rakot tuzet az ház elot, es harmad auagj negied napigh ot lakot, hanem en montam oztton, hogj mennjenek az en házamban, ugj mentenek oda. Mègh montamis Lazornak, hogj cziak bait zerez maghanak, miuel giermeký vadnak,⁸ hadgion békét neký, de ü^c cziak ipetette. Amý az Veneczen lakozo A-t illethj, tudom, ky házasítottak, es kýis atták, az mý illette, cziakhogj nem jut eszemben, menit attak neký.

Deliberatum est. Miuel niluàn ky tecczik az bizonisagokbul, hogi az A-nak vra nem athatojat ajandekozta az I-nek,^d azis niluan vagion, hogi az A semmi képen nem consentialt az vra el ajandekozasanak, mind azon által az mely ajandekot adot ez I az A vranak, az A edgjüt költette az vraual, tehát az A tartozik azon ajandekot az I-nek megh tèritenj, az menit akkor ért megh az az ajandek. Es valamit ipitet raita, azis hites zemiljek által megh bezültessék, es az I-nek megh adattassek in bis quindena, az öröksegh penigh visza adattassek az A-nak, ugimint vernek. A mý penigh illethj az Velenczen lakozo A-t, miuel ütet ky házasították, es kýs atták az v^e reja illendeo reszt, auual türjen.^c Mind azon által juuendeoben, ha az A-nak maradéký megh hálnanak, közölöb leszen hozzá más idegennel. Amý penigh⁹ az A pretendallja az verest, mint hogj vilagoston nem bizonithatot, tehát az I-nek feleséghe hãrmad maghãual menczie megh maghãt in quindena, hogj ú nem verte; ment leszen. Az hol penigh megh nem menthetne maghat, tehát el marad in poena violentiae földesvr ellen, item az A-nak megh verisejert fl. 4, de ugj hogj az A megh esküdgiek, hogj az I feleségitül eset rajta az veres.

Uo. 365—368. l.

⁷ A szót itt fordított értelemben használják: lebontsam.

⁸ Akik a jogtalanul elidegenített jobbágytelket később is visszaperelhetik.

⁹ Ti. azt illeti, hogy.

^c ü = u⁴⁰ ^d Az eredetiben itt pontosvessző van.

529.

1655 július 5, Zboró¹

Három rabló ügyében ítélik az úriszék. A vád szerint, melyet a földesúri hatóság helyett ezúttal maguk a sértettek, illetőleg ügyvédek terjesztenek elő, a vádlottak megrohanták s kifosztották a panasztevők házeit. A bíróság szétválasztja az ügyet: előbb az egyik, majd a másik két — tettenért — vádlott perét tárgyalja, s mind a hármat kivallatásra, utána karóbahúzásra ítéli. Az utóbbi kettő esetében a halálbüntetést a tortúrán kívül is súlyosbítják: a kivégzés előtt hátukról szíjakat kell hasítani. — A jegyzőkönyv szerint a vádlottak, illetőleg elítéltek az előzetes-, majd a torturális vallatás során további „házfelverés”-eket s számos lopást, útonállást ismernek be.

* Prima causa.

Levata causa. Zaucinzký Kristoph, prokatora által, Katona Marton által uti A illjen panaszt tészen Szapoliga Andrej alias Smaida, item Galaida Maczko es Olenczak Iuan rudlouay² uti I I-k ellen.^a

Mideőn, ugj mond, ez el mult Husuet nap³ tajban ezen I I-k megh nem gondoluán Istennek paranczolattjat, ezen felül megh irt A-nak uduárházára menjuin, életire igjekeztenek, de miuel maghát házánál nem kaphattanak, valamit ez világon házánál tanáltanak, mindenét el hozták, es az houa akárták, oda töttek. Mely gonos czelekedetekert kiuanja az A, az orszagunk toruinje zerint hogj convincaltassanak, az mit érdemlenek az olljan házra jarok, elseoben azert megh kinoztatuan.

I I-k replicant. Per procuratorem suum legitimum, Bograd Anderko által I I-k simpliciter tagadgjak ellenek erigált actiot, seőt az edgik I, ugj mint Galajdek Maczko, soha nemis ismerte az töb I-keť.

A producit testes. Lengjen orszaghubul az minémü^b fassiot ezen felül megh irt I hozot,⁴ az mely két tolvait exequáltattak Lengiel orszaghuban, Hutáruul es Poliankáruul, ugi mint hutay Mikola Preljesniak, es polianay Kochán. Item maghais az A harmadmagháual feire esküt,^b hogj az töb toluajok közül, az kik házát fel vertek, ű volt edgike.

Deliberatum est. Miuel hogj az minémü^b ket exequaltatot toluajoknak vallasa azt mutattja, hogj ezen Galaidekis az A-nak háza fel verésin

¹ Az úriszék tagjai: Kükemezey Bálint Sáros megyei szolgabíró, Bano András Sáros megyei esküdt, Zalay Pál, az erdélyi fejedelem makovicai udvarbírája, Nemesany Mátyás, Rákóczi László makovicai udvarbírája, Razlauczy Zsigmond, Balpataky Zsigmond, Makovica várának hites porkolábja s az erdélyi fejedelem makovicai jószággaiból ispánok, soltészok és hites bírák. Az úriszéket Zalay Pál hívta össze. — A jegyzőkönyvből ezt s az 530. sz. alatti ügyet közöljük.

² Rudlova (Rudlyó, Radlova), később Érefalva, Zemplén m. — Rudlov, CsSz.

³ 1655. március 28.

⁴ Az „I” bizonyára elírás „A” helyett: mint a továbbiakból kitűnik, a Lengyelországban kivégzett két sárosi tolvaj vallomása súlyosan terhelő az I-re, ő nem hozhatta az ellene tanúskodó fassiot.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

^b ű = u³⁹, ö = o³⁹

volt, es az A-is hãrmadmagháual feire esküt,^b hogj ũ volt edgike, azert mÿ ugi deliberaltuk, hogj elseoben megh kinoztassek, azuthan njarsban vonatassék.

* Secunda causa.

Levata causa. Volian lakozo Zorocziak Fedor uti A, prokátora, Katona Márton által illjen panaszt teszen Szapoliga Andrejÿ alias Smajda es Rudljon lakozo Olencziak Iuán uti I I-k ellen.

Midõn, ugi mond, ez elmúlt napokban ezen I-k az Istennek paranczolattjához magokat nem tartuan, az A-nak házara mentenek, edgjed masát etszakanak idejn el zették, magatis sũtegetnj^c akártak, az mely I-ket in flagranti foghtak megh. Az el vont márhakotis, az kÿt az töruenj eleiben hoztak, nem tagadgiak, megh valljak ezen felül megh irt I-k. Azert kiuannja az A, hogj orszagunk törüinj^b zerint, az mit érdemlenek, conuincaltassanak cum executione praemissa tortura.

I I-k replicant. Nem tagadgjak ellenek erigalt actiot, es az melj márhát az A az törüenj^d eleiben hozta, aztis megh monták jo akarattjok zerint, hogj ũ dolgok.

Deliberatum est. Miuel ezen felül megh irt I I-k ellenek erigalt actiot nem tagadgjak, magokis megh vallják elõttünk birák eleot, azert mÿs ugj deliberaltunk, hogj elseoben mentül szõrnjub kinnal megh kinoztassanak, azuthán zijakat vonnjonak hatokrul, touab ozton njarsban vonattassanak.

[A két per vádlottjainak az ítélet elõtt s a tortúra alatt tett vallomásai :]^e

Anno 1655. die 5. Julii az mely toluajokot exequaltatot Zalaÿ Pál vram Makouiczán.

Szapoliga Andrejÿ alias Smajda jo akarat zerint valo vallasa ante torturam :

Ztronzkÿ vram házan tizen hãrman voltunk Tilouan.⁶ Elseo en magham, Szapoliga Andrejÿ alias Smajda, 2. Szuidnekÿ Kohut, 3. Mlinaroczi Iuan, Czeperák mellet lakik, az kÿ nem réghen ipült fel, 4. Szikoricz Fedor, 5. Kiczinka, az kinél megham laktam Mlinaroczon, 6. Hraboczÿ Zaleÿ, az kit ugian Tilouán megh löttek, megh holt, 7. Rákoczrul Jurko Koleszár, aztis megh lüttek volt, de az megh gjogjult, 8. Rákoczrul soltisz, az néuit nem tudom, 9. Szaunikÿ Kralÿ, 10. Hinczka Andrejÿ szaunikÿ, az kit az vármegje gjalogj megh lötték, 11. ugian Szaunikrul Iuán, vezeték neuit nem tudom, 12. Hraboczrul egj ifju fejeres⁷ legenj, az neuit nem tudom, 13. bene-

⁵ A vallomásokat a fenti perszövegek után folyamatosan vezették be a jegyzõkönyvbe. E részt a kiküldött megyei szolgabíró és esküdt (l. az 1. jegyzetet) külön is aláírta.

⁶ Tylawa, Lengyelország.

⁷ Fehéres : sápadt vagy hirtelenszõke.

^c ũ = u²² ^d ô = o⁸

dikoczý Soltisz Dmitro. Szuidniký Kohut vit reja bennunket. Ztronzký házatul az kit hoztunk, cziak tizen három három polturank jutot, az aranjakot Kralj lopot el tülünk.^b

Mogiorosý⁸ malomnak fel verésen ezen felül megh irt zemiljek minnjan voltunk, Kralý vit volt reja bennünket, egj egj vegh poztonk jutot belüle.^b

Dukljan⁹ Menczinký üstit en loptam volt el harmad magammal, 2. Jurko Takác szuidniký, 3. Terscinaý¹⁰ Michalkow fya, Jurko. Ezen Jurko fya vit reja bennunket. Ezen üstet ímanoy¹¹ sidonak atta el Jurko fya tizen njolec lengien forinton, de az sidonak neuit nem tudom.

Item Munkacz¹² taján az fejedelem aszonj Meles neuü jobbagja háza fel verésin huszan voltunk. Elseo magham, 2. Hlauác szuidneký, 3. Sutka szuidneký, 4. Hraboczrul Zaley, 5. Hraboczrul ugjan azon ifju legenj, az ký Tilouán volt, 6. Mlinaroczj Szikoricz Fedor, 7. Mlinaroczý Iuán, 8. Szauniký Kralj, 9. Andreý Hirczka szauniký, 10. Szauniký Iuán, aký az Meles neuü embert megh lütte, 11. Román, az ký groff vram ü Nagha gjalogj közt szolgalt, az vit reja bennünket, 12. ugjan azon gjalogok fele,¹³ 13. ugjan azon gjalogok fele, az többit nem ismertem, mert az gjalogok gjütették őket. Azon Meles neuü embertul cziak hármincz garas ara lengjel sillinget hoztuk el. 14. Potokaý Sziranik Hnatis velünk volt, 15. Szroczinj Takacz Szranka, 16. Szroczinj Hricz, nem réghen jüt oda.

Item ezen Radlouaý Soltisz Iuánnal elseoben cziak most voltam. Hathan voltunk az voljaý Szorokác házan. Elseo magham, 2. Radlouaý Soltisz Iuán, 3. Mlinaroczrul Maczow fya, 4. Czerninaý Andreý, Maczula veý, az vit reja bennunket; az többit nem ismerem.

Az varanaý¹⁴ aszonj embert meszcizkaý kastelý hegje alat öten vertük fel. En magham, 2. Holouacz, 3. Sutka szuidniký, 4. Masznek felseo orlichý, ez vit reja bennünket, miuel nala halt azon azon ember, 5. Szuidniký Iliko, az kit Mniskewzký Makouiczán fel njarsoltatot. Két két vegh vasszunk jutot.

Torturanis egjebet nem vallot, valamit jo akarat zerint vallot; ezt monduan, igazan megh vallotta ezen Szapoliga Andreý alias Smajda.

Galajdek vallasa jo akarat zerint:

Az sidot, Rubintot my vertük fel öten Friczken. Elseo en voltam, 2. Mirosouaý Koualiczek Iuán, 3. Mirosaý Zapasok Kramarczik, 4. Petelezniczek Mikula, á ký Lengiel orszagban veszet, 5. Mirosouaý Popouecz Mihalý.

⁸ Talán Mogyorósfalu, Zemplén m. — Lieskovec, CsSz. A továbbiak szerint az itteni malom posztógyártó kalló-malom volt.

⁹ Dukla, Lengyelország.

¹⁰ Trzciana, Lengyelország.

¹¹ Rymanów, Lengyelország.

¹² Munkács, Bereg m. — Munkacsevo, SzU.

¹³ Ugyanolyan gyalogos-féle (darabont-féle urasági fegyveres szolgál).

¹⁴ Varannó, Zemplén m. — Vranov, CsSz.

Item az kapronczaj¹⁵ aszonj embereketis fel vertük. En voltam edgik, 2. Marko Jaczko felseo mirosouaj, 3. Mlinarczanczin Haljko, de azokkal megh alkuttam volt.

Ezen felül megh irt Galaidek tortura uthanis megh vallotta, hogj töb heljen nem volt, az mint tortura eleot megh mondotta.

Rudljaÿ Soltisz Iuan vallása tortura eleot:

Az voljaÿ Szoroczak Fedor háza fel verésin, az hol in flagranti megh foghtak bennunket, elseo en voltam, 2. azt monta Szopoligha Andreÿ alias Smajda, hogj benedikoczÿ Soltesz Dmitro volt, 3. Rákoczrul Lihán, 4. Czerninarul Fedor, de en bizonjason az neuet nem tudom, 5. Mlinaroczrul Vaszelÿ, vezetek neuet nem tudom.

Radlouaÿ Tebatek Fedor atta kÿ Merun Mihalÿ louait Poljankara Szotnik Vaszilnak.

Aranj Patakÿ¹⁶ soltisz kanczajat Mibatik lopta el agiagasÿ¹⁷ soltesztul, melljet adot Felseo Poljankara Szotniknak. 4 forintot adot Szotnik, kanczajert Mibatiknak.

Zboraj Szócz Andras kancza louat es egj szürke louat Váratkaÿ Kochan es Kozturko Ihnát es Szotnik hámán loptak el, Gribo¹⁸ atták el Murinnak.

Laborczon tul Bela néuü falubu¹⁹ Danjko Rohacz adot nékem kÿ egj tehenet.

Ezen rudljaÿ Soltesz Iuan tortura uthanis cziak azt vallotta, az mint jo akarat zerint.

Uo. 389—394. l.

530.

1655 július 5, Zboró

A felperes esküvőjekor apósától, az akkori soltésztól megkapta a soltészság negyed-részt azzal az ígérettel, hogy majd az egész soltészságot ő öröklé, ha a soltész másik leányát a reá eső felerész értékéig pénzben kielégíti. Az após halála után azonban a kisebbik leány férje az após összes megmaradt soltészi javait elfoglalta. A felperes az ígéret szerinti háromnegyedrész helyett csak az öröklés szerint még neki járó egynegyed részt követeli vőtársától, ugyanakkor megvádolja azzal, hogy az ő feleségét megverte. Az úriszék a felperes javára ítélt, de a verekedés vádja alól az alperest bizonyított hiányában felmenti.

¹⁵ Később Magyarkapronca, Sáros m. — Koprivnica, CsSz.

¹⁶ Aranypataka, Sáros m. — Zlaté, CsSz.

¹⁷ Agyagospatak, Zemplén m. — Hlinné, CsSz.

¹⁸ Gribova (l. az uradalom bevezetésében).

¹⁹ Cirókabéla, Zemplén m. — Belá nad Cirochou, CsSz.

* Tertia causa. Levata causa. Felseo Tuaroscan lakozo Szokolik Olexa uti A prokatora, Borse ZtecZ által illjen panaszt teszen^a ugnjan Felseo Tuaroscan lakozo Labas Danko uti I ellen.

Miuel ezen A-nak az feleséghe egj test vèr liuin az I-nek felesigiuel, mikoron az A elseoben az tuarozcaÿ soltis, Fedor Meskonak lejanjat el vette volna felesigül, akkor soltesz Fedor lejanjauat atta az A-nak azon tuarozcaÿ soltessagnak negied rèszet monduan: Jo fÿam, ezuthan az kissebbik lejanjomat kÿ kel fizetnj, tenèked maradgion az soltessagh. Mikoron az I-nek feleséghe fel neöt volna, ezen I elseoben hazát czinaluan¹ azon tuaroscaÿ soltesz Fedor lejanjanak, masut hitet vettenek.² Hanem az attja reminkedet, hogj fogadgiam oda az soltessagra, melljet megis czelekettem. Mostan penigh azt az soltessagot az I maghának akaruan ocupálnÿ, melljet az A nem akarja engednÿ. Seot az mely épület vagion azon az soltessagon, miuel az A-nak felesigit ugj illethj, mint az I-nek felesigit, kiuannja az A, hogj az nemes birák tóruennjel lassak megh: ha illetÿ azon soltessagnak negied rèsze es az ipuletnek egyik rèsze, melljet kiuannja az A, hogj nekÿ adjudicaltassek. Item miuel ezen I az A-nak feleségit vgj megh verte, hogj mostis aligh vagion belÿ,³ azert kiuannja az az A, hogj ez I conuincaltassek 40 forinton, mely vereséget az A kesz megh bizonitanÿ.

I replicat. Jol hallom ellenem erigalt actiof. Miuel az A azt kiuánnja, hogj en, ugj mint I, azon az soltessagon lèueõ háznan ipületibul fizessek, meljben most lakom; miuel annak eleotte az A benne lakuan latta, hogj le fogh dülnÿ es el puztul, onnan kÿ ment jobbagiságra, más jo házban; az I penigh nem akaruan, hogi el rohdadgion,⁴ ha nem embereket fogadot es vgj kötesekkel^b vjobban ipitette, izenwin az A-nak, hogi ü^b is jüjen segitenÿ. Az melj izeneteré az A nem hogj segitet volna, de megh azt izente: az ördognek atta, monduan, hogj vagion ü^b nekÿ haza. Ha akkor nem kellet, tehát most se kÿuannja. Ha penigh azt kiuannja az A, hogj az hazbul fizessen az I, tehát kis⁵ kÿ fizetnj az soltessagbulis, miuel az I feleséghe kessebbek es ü^b reja nizendeo az soltessagh. A mÿ penigh az A-nak feleséget illethÿ, hogi az I megh verte volna, tagadgia. Seot az A feleséghe bottal az I-t magha hazanal verte, ha valamÿ taszintas eset rajta, sibi imputet. Nem tartozek az I egi fellerrelis. Melj dolgokat kesz az I comprobalnj es kiuannja, hogi az I-nek itiltessek azon soltessagh.

A replicat. Nem tagadgia azt az A, hogi az I-t nem verte volna, miuel az I az A-nak az annjat verte; de nem akkor, hanem három napra az uthan verte megh feleségemet.

¹ Házat építvén.

² Másrová költöztek (másutt kötelezték le magukat).

³ Ebből kifolyólag még most is alig van benne élet.

⁴ Elkorhadjon. A ház bizonyára fából épült.

⁵ Kész.

^a A dõlten szedett betük után az eredetiben vessző van. ^b ö = o¹⁸, ü = u¹⁸

A producit testes.

Az I is ugianezen bizonysagokra kiáltja maghat.⁶

Primus testis tuaroscaÿ Soltesz Dmetro, hithi uthan igi val. Ezt tudgia : Mikoron Olexa ky ment az soltiszaghubul, hogj ighen rothàt ipület volt, azutan Demko magha kölczègiuel ipetgette, nem engette el rothadnj. A my az verekedest illethi, arrul nihil seit.

2. testis Chabaÿ Jaczko, tuaroscaÿ, hithi uthan igi val. Similiter fatetur sicut primus testis.

Deliberatum est. Mÿuel niluan constal, hogÿ ezen felül megh irt pàrsoknak az felesègek^c egi test vèrek, fiuÿ agh ninczen hozza, az ky egj test vèr volna hozzà, azert azon soltessagh két felÿ oszolljon közötték. Azert olljan okon, hogj miuel Danko ipitet az hàzon, abul az ipületbul Olexanak semmjuel nem tartozik, hanem az melÿ ipület maradot az felesègek attjoktul, azt bezülljek megh hites birak, es abbul Danko felit fizessen ky Olexanak. A my penigh az verekedest illethj, miuel semmj bizonysagha nincz az A-nak, azert az I simpliciter absoluatit az A-nak keresetitul.

Uo. 395—397. l.

531.

1656 február 7, Zboró¹

Rabló, útonálló ügyét tárgyalja az úriszék. Részleges beismerése, illetőleg a tanúk terhelő vallomásai alapján súlyosbított halálbüntetést szabnak ki rá: tortúra alá vonják, utána „másoknak példájokra” horogra vetik. A kivégzés előtt — a kivallatás során — számos bűncselekményt ismer be, társait megnevezi.

* Levata causa nomine magistratus.

Minévű² istentelen életű lator legenj ligien ezen Kanja Janos, az ky Istennek paranczolattjat megh zeguèn, es post ponáluan^a orszagunk törüinjet, félelmet, Vinkot³ alat embereket foztot, es az mint hallatik, sütegetetis. Melj istentelen czelekedete mideön niluan lenne, kéréy azon az magistratus kegték, birák vrain, hogj ez illjen vton alókot,⁴ toluajoknak érdemek zerint sententiaztassek megh, es megh kinoztassek, azuthan exequaltassek.

⁶ Ugyanazokra a tanúkra hivatkozik.

^c é = e⁸

¹ Az úriszék tagjai: *Kükemezey Bálint* Sáros megyei szolgabíró, *Tahj István* megyei esküdt, *Zalay Pál*, az erdélyi fejedelem makovikai udvarbírája, *Balpataky Zsigmond* makovikai porkoláb, ifj. *Zalay Pál*, továbbá az erdélyi fejedelem hites ispánjai és soltészai. Az úriszéket *Zalay Pál* hívta össze. — Az ülésen a jegyzőkönyv szerint csak ezt a pert tárgyalták.

² Minémű, milyen.

³ Valószínűleg elírás *Viskóc* helyett (l. az uradalom bevezetésében).

⁴ Helyesen: útonállóknak.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

I replicat. Vgj vagion, azt nem tagadom, hogj az isépy⁵ pàp louainak el lopàsaban rèsem nem volt volna, de masut en nem voltam.

Primus testis Brezowkan lakozo Soltisz Andras, az mèltosàgos erdelj fejedelem jobbagia, hithi uthan igi val: Ezt niluàn tudgja, hogj ezen Kànja Janos egi nèhànj izben jöt házamhoz toluaj társaiual; cziak az ajtomot megh zörditötte,^b maghok az czürben mentenek. Az juhászomot ky kültem, es ugi izent, hogj külgiek etelt, italt nékyek. Vgj kellet küldönem.^b Azt izente, hogj maszor jobban reja készüljek,^b mert bizony roszul jaro*k*. Mizetis keszicziek nekiek, miuel nem mindenike hust eszik, böjtelnek.

2. testis Ondreikow Iuàn, mèltosagos erdelj fejedelem jobbagia, hithy uthan igi val: Ezt niluan tudgia, hogj ezen Kanja Janos immàr 4 eztendeje, hogi gonosz életben él. Ez el mult öszelis el jút Zsikorek Fedorral és Lukaczow Iuannal, akkoris ételt kellet adnom nekýek.

3. testis Brezowkàn lakozo Ondrejkw Ihnat, erdelj fejedelem jobbagia, hithi uthan igi val: Egjebet nem tud ezen Kanjahoz, hanem Zent Mihalj nap taiban ket subát, aszonj embernek valot hordozot, ugi adogalta.

4. testis Makos Soltisz Stephan, az mèltosagos erdelj fejedelem jobbagia, hithi uthan igi val: Ezt niluàn tudgja, hogj ezen Kanja Janos jart toluajokkal, Szirannekkal is. Vagion négj eztendeje, hogi ezen Kanja toluajsaggal él.

5. testis Szoled Kozma, az mèltosagos erdelj fejedelem jobbagia, hithi uthan igi val, sicut primus testis.

Deliberatum est. Miuel ezen I maghàis megh vallja, hogj lo lopasban rèses volt, azon kiuül^b mind bizonyságokbul niluàn ky tecczek, mint penigh Brezowka*y* Lesko vallasibul, hogj ezen I niluan valo lator, vton alo es házra jaro volt, azert az ü^b gonosz czelekedetijért elseoben megh kinoztassék, azuthan horoghban vettessek masoknak pèdajokra.

[Az elítélt vallomása, a perszöveg után bejegyezve:]⁶

Kanja Janosnak fassioja az torturan:

Elseo: mikor az poljakoczý malmot fel verték,^c ugian az molnár ötcze vötte raja, de én nem tudom, kiczodak voltak.

2. Az hanosfalusý⁷ vargàkot hárman vertük fel: edgik magham, 2. Sikorek Fedor, 3. hraboczý Majerczik Iura.

3. Az kruczay⁸ malom fel verésen ötön voltunk: edgik magham, 2. Czerninaý Druchlik, 3. Ruznakow Fedor, 4. Lengjel orszaghbul Mitro neuü mihalj⁹ molnár legènj, 5. Czerninaý Vaszelj, aký oda ala ment laknj.

⁵ Tótizsép, később Tapolyizsép, Sáros m. — Višný Žipov, CsSz.

⁶ A vármegye képviselőjében jelen volt szolgabíró és esküdt (1. az 1. jegyzetét), a perjegyzőkönyvhöz hasonlóan, az itt közölt vallatási jegyzőkönyvet is aláírta.

⁷ Később Tapolyhanusfalva, Sáros m. — Hanušovce nad Topľou, CsSz.

⁸ Krucsó, Sáros m. — Višný Kručov, CsSz.

⁹ Később Szentmihályfalva, Sáros m. — Michal'ny nad Torysou, CsSz.

^b ö = o³⁹, ü = u³⁹ ^c Az eredetiben itt pontosvessző van.

4. Hraboczý fejedelem majerosának kánczajat Habaý Jurko atta ky Litinjaknak Mirosora.

5. Brezowkaý turóual es vajjal oztoztak megh a ...ok¹⁰ Czerninan.

6. Hraboczý Helmanj dolmanjat vette el Brezovkaý Lesko, az ky el veszet.

7. Mlinaroczý soltiszoknal, Demkonál és Hricznel tartottam szallast.

8. Az korezmarosnal, Lizonal, Mlinaroczon ittam gjakorta.

9. Lodomirý Teljesnjak Demkonal vagion tiz forintom, ugjan ù tüle vettük volt ket nadragnak valo poztot öt forintom. Item Minjoczy¹¹ Dmitronalis hasonloképen 10 forintom vagion.

10. Poljakoczý malom fel verisèn volt kurimkaý Baranow Olexa.

11. Sasouaý Czarik Kuzma volt társom, 2. Mitro soltesz, ugjan ot lakos.

12. Mlinaroczý Lukaczou Iuan hordot puska port.

Uo. 401—403. l.

532.

1656 október 9, Zboró¹

Bártfa város, mint Aranypatak falu földesura, panaszt emel a makovikai uradalomhoz tartozó Sztebnik falu soltésza ellen az uradalom úriszéke előtt. A kereset szerint egy aranypataki jobbágyot, aki szomszédjának ellopott ökreit tolvajok kezéből ki akarta szabadítani, az utóbbiak az erdőben megöltek. A gyilkosságról értesült aranypatakiak másnap nyomkeresésre indultak; a nyomok a holttest helyétől Sztebnik határába vezettek, ahol az ökröket egy bozótban meg is találták. A sztebniki soltész azonban megtagadta tőlük a köteles segítséget, hogy a gyilkos tolvajokat a faluban felkutassák. Bártfa város tehát a soltész ellen ítéletet s a megölt jobbágy örökösei részére kártérítést kíván. A tanúvallomások alapján az úriszék a soltészt felmenti a kereset alól, de a sztebnikieket — mindenkit a szomszédjáért — tisztító esküre kötelezi. Ha ezt le nem teszik, 40 forint vérdíjat kell fizetniük.

* Prima causa. Levata causa regiae ac liberae civitatis Bartphae² coram sessione dominorum terrestrium, utpote illustrissimi principis Transylvanicae et illustrissimi comitis Ladislai Rakoczi, nomine subditorum suorum possessionis Arany Patak,³ signanter vero nominibus et in personis haeredum

¹⁰ Olvashatatlan szó.

¹¹ Később Minyevágása, Zemplén m. — Miňovoe, CsSz.

¹ Az úriszék tagjai: *Kükemezey Lajos* Sáros megyei alszolgabíró, *Bano András* esküdt, *Zalay Pál*, az erdélyi fejedelem makovikai udvarbírája, *Tiuader András*, *Rákóczi László* makovikai udvarbírája, *Balpataky Zsigmond*, *Makovica* várának főporkolábja, ifj. *Zalay Pál* s az erdélyi fejedelem hites ispánjai és soltészei. Az úriszéket *Zalay Pál* udvarbíró hívta össze. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² Bártfa, Sáros m. — Bardejov, CsSz.

³ Aranypataka, Sáros m. — Zlaté, CsSz.

Marczin Fainar ex eadem possessione Arany Patak tamquam A contra et adversus providum Andream Mirosouský, tunc temporis scultetum et officialem in Stebnik, tanquam I medio procuratoris legitimi Johannis Posta.

Idem procurator Posta Janos cum nostris, praehabita prius solenni protestatione ac reservata sibi et principalibus suis ulteriori facultate, praesentem causam via iuris prosequendo proponit actionem suam subsequenter.

Qualiter in anno domini proxime praeterlapso 1655, circa festum Ursulae eiusdem anni 1655-ti, providus quondam Marczin Fainar, subditus liberae ac regiae civitatis Bartphensis ex possessione Arany Patak, dum redire vellet ex silva caedua⁴ eiusdem possessionis A. Patak, incidit in quosdam homines, qui vicini sui cuiusdam seu incolae Arany Patakiensis duos abigebant boves. Quos dum cognovisset ac adimere voluisset, iidem abactores posthabito Dei et hominum timore praenominatum Marczin Fainar vi et potentia mediante agressi gravibus vulneribus in caput eius inflictis eundem occiderunt ac mortuo in eodem loco relicto boves tales ulterius abegerunt. Facinus nefandum postea sequenti die Arany Patakiensibus innotuit, iidem statim servatis de more servandis in vestigia inquirenda egressi, eadem a loco, in quo cadaver occisi repertum, deduxerunt usque in territorium possessionis Sztebnik ac eosdem boves abactos in dumeto quodam densissimo prope dictum pagum Sztebnik ac eorum tugurium repererunt alligatos. Quos dum solvissent, statim in dictam possessionem Sztebnik eos impulerunt et scultetum seu officialem tum tempore, Andream Mirosowský convenerunt. Eidemque toto processu, ut et patrato homicidio exposito, eundem cum solenni protestatione ac instantissime sollicitabant, quod convocatis ex officio vicinis, vel boves in territorio ipsorum repertos recognoscant, vel evictores abactorum boum, qui et homicidae fuerint, demonstrent, aut adminimum statim in eosdem inquiri curet. Dictus officialis, Andreas Mirosowský non solum id facere recusavit, verum neque onus super tam gravi actione de impensione iuris levare,⁵ neque boves in territorio ipsorum repertos usque ad revisionem causae prae manibus suis retinere voluit. Quae omnia paratus est dictus A sufficientibus, si opus erit, comprobare testibus. Quia vero passim gentium et patriae iura dictant, si-gnanter anni 1625. art. 13., tit. 24, 26, 27, 33. Partis 3. Trip.⁶ de impensione iudicii per quosvis, uti luculenter novellae et dictarent regni constitutiones, ob id idem A cum solenni protestatione coram inclyta hac sede instat, ut idem I vel evictores tales boum abactorum et patrati per eosdem facinoris demonstret, vel de non levato onere neque peracta inquisitione ad instantiam exponentium

⁴ Silva caedua: szabad (vágható) erdő.

⁵ Ilyen súlyos ügyben az igazságszolgáltatás terhét — az abba beleavatkozás felelősségét — magára vállalni sem (akarta).

⁶ Az idézett tc. és Hármaskönyv-helyek a jobbágyok feletti ítélkezéssel, bűnügyeikben való eljárással stb. foglalkoznak. A III. r. 24. c. azonban (megtámadott személyeknek nyújtandó segítségről), illetőleg a 33. c. (tilosban kapott marhák behajtásáról) az itt tárgyalt ügyre nem vonatkoznak.

fienda et iudicio non impenso convincatur. Ac ad satisfactionem damni, exinde in haeredes dicti Marczin Fainar derivati, cum reali executione fienda aggravetur. Super quibus omnibus idem A poscit iudicium, reservata, uti praemissum, ulterius sibi facultate praesentem causam, ubi necessitas postulaverit, via iuris prosequendi.

I simpliciter tagadgya prokatora, Katona Marton által az A-nak ellene ualo erigalt actioiat, es hogy ssemminemu negy pinst nem latta, le ssem tettik nekye.⁷

A producit testes.

1. testis Jurek Maczegou, Araný Patakon lakozo, Bartpha uarosanak jobbadgya, annorum circiter 42, hiti utan igy ual. Est tudgya, hogy mikor fel talaltak azon megh eoletet embert Bartpha uaros es Araný Patak hatara keozeot, azalat az ellopot eokroknek nyomara is akattunk.^a Melleket megh talaltunk az stebniky hatarban egy geodeorben megh keotue, es azokat eloduan be haytottuk az faluba, Stebnikre, Uancza neuu emberhez, az felssu uigire. Ot hadgyuan az eokrokot, ugy mentunk el az soltishos, Mirossousky Andreg-hoz. Megh ielentettuk, hogy hatarokba talaltuk az ellopot eokrokot, es panaszokodással is ielentettuk az megh eoletet leginnek dolgat. Kire ualo kepest tanaczot is kertunk soltistul, ssot az negy pinst is kinatuk, auigre hogy iouendeobenis ki akaruan keressni olyan gonostouoket. De u illen tanaczot adot: Szanya az Ur Isten azon embernek ueletlen halalat, es igy mont: Nagy dologh az, negy pinst nem merem fel uenni, hanem keozel uan it urunk, hayczatok Zborora az eokrokot, es onnan uaryatok igassagot. De mi az⁸ nem czelekettunk, ssot az negy pinst is le nem tettunk, gondoluan azt, nadgyob gondot hozunk magunkra.⁹ Ugy hajtottunk haza az eokreket. Az megh eoletet legint ki eolte uolna megh, nem tudom.

2. testis Uaysa Andras, Araný Patakon lakozo, Bartpha uarosanak jobbagya, annorum circiter 40, hiti utan igy ual. Similiter sicut primus, hoc addito, hogy nem hittunk az soltist az helyre, az hol talaltunk az eokreket.

3. testis Jurek Foltenu, Araný Patakon lakozo, Bartpha uarosanak jobbagya, annorum circiter 37, similiter fatetur sicut praecedentes.

4. testis Jurek Joklou, Araný Patakon lakozo, Bartpha uarosanak jobbagya, annorum circiter 40, similiter fassus est sicut coeteri.

Deliberatum est. Miuel nyluan ki teczet az A-nak testissibul, hogy az stebniky soltisanal negy pinst nem hattanak, ssem az ellopot eokroknek fel

⁷ A falusi biróhoz (soltészhoz) panasszal forduló felek részéről az ügy előterjesztése alkalmával — eljárási illeték fejében — 4 pénzt volt szokás letenni. A „4 pénz” felvétele mutatta, hogy a bíró az ügygel hivatalosan foglalkozni hajlandó. (PéNZ: I. a nomenklaturában.)

⁸ Helyesen: azt.

⁹ A bíró vonakodását látva, ki a földesúri hatóság hatáskörébe tartozó bűnügybe beleavatkozni nem mert, az aranypatakiak jobbnak látták, ha a további eljárást ők is földesurukra, Bártfa városára hagyják.

^a A dólten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

talalt helyre nem euocáltak, abbul az soltis somsidgyual immunissoknak talaltattak. Mind hogý az eökrök ellopasa mellet az aranypataký Fainer Marczin megh eöletet, hogý az stebnikýak iöuendeöbenis suspiciobanis netalaltassanak, ugý deliberaltuk, hogý kiki szomszidgyaert essküdgýk megh intra quindenam, hogý az megh eolt embernek gýlkossi feleöl ssemmit ssem tudnak, es nem eök patraltak. Kit ha nem praestaltatnanak, tehat in vivo homagio elmaradnak ugýmint in fl. 40.

Uo. 404—407. l.

533.

1657 március 9, Zboró¹

Bukóczi jobbágyot perel rokona, mivel az leányegyed címén a soltészszágból két vesszöt birtokol. Az alperes szerint az egyik vesszöt nem leányegyed, hanem örökségként kapta, s ő váltotta ki zálogból. Az úriszék ítélete szerint az alperesnek meg kell esküdnie, hogy leányegyed címén másként nem elégítették ki, s akkor a soltészszág egyik vesszőjét megtarthatja. A másik vesszöt azonban a zálogösszeg kifizetése ellenében közelebbi örökösöknek kell átengednie.

* Tertia causa. Bukoezon lakozo Fedor Lukczik,^a procatora, Anderko Orlich által teszen panast bukoczi Megala Vasil ellen, hogý az mi nemo kett veszo soltissagoth birna, melj vessonek egjeket, ugý mint quartalitiumban, torvenjel njerte megh, az masikat^b penzen váltotta magahos, melj soltissagnak harmadik reszé nem illeti az leanjt, hanem szokas szerint quartalitiomja, az kit mi kozzottunk, oroszogh kozzot, hijuk gjestrananak.³ Azert csak avval tartozunk nekj, de ugý aztis, hogý ha megh bizonyosodik, hogý nem contentaltatot volna azon soltissagbol.

I replicat,^a Blaguliak Vasil,³ procatora ugý mint Barscz Stecz által. Mivel hogý azon soltissagnak az harmadik veszoje özszomtol marat és azt ugý njertem megh, mivel hogý az gyestrámoth ki nem adtak. Az masodik veszó részt idegentol pénzen váltottam megh, melljet Belj Andrej örökös keppen testamentomban nekem hadta, az en igaz hozá való latasomert betegh adjaban leteben, melljett holta utan elis takaritottam. Azert en orszagh torvenje szerint tovabis akarom birnj^a igassagomath, kglmetek eleiben fassionalis testa-

¹ Az úriszék tagjai: *ifj. Tahj István* szolgabíró, *Kükemezey Lajos*, *Kükemezey Zsigmond*, *Bano András* esküdtek Sáros megye részéről, továbbá *Tivader András*, *ifj. Szalay Pál* és „ó Ngha hütös ispany es soltesj”. A bíróságot Szalay Pál, a fejedelem makovicai udvarbírája hívta össze. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² L. az 522. sz. per 2. jegyzetét.

³ Ti. a fentebb Megala Vasilnak nevezett alperes.

^a Az eredetiben itt pont van. ^b A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

mentom levelemet⁴ producalvan, és eleghseges keppen valo eleven bizonisagokkal docealom, c kivanvan nemes biraktol deliberatitot.

Deliberatum est. Mivel hogý az quartalitimban egjek rész veszot torvenjel nyerte megh, mind azon alta! mi nekunck biraknak igý teczet, hogý harmad magaval eskudgjek megh in quindena, hogý azon soltissagból semmi fizetest nem vótt, tehat helyben maratt. Hogý ha pedigh megh nem eskudnek, tehat az fiak tartozonak ket tehennel nekié gjistrajol adni. Az mi az masodik veszot illetj, arvak leven ahoz, penzet lé teven, tartozik megh eresztenj⁵ azon arvaknak avagy tutorinak.

Uo. 426—427. l.

534

1657 október 12, Zboró¹

Két testvért, akik bandába verődött társaikkal Magyar- és Lengyelország területén számos lopást, rablást, útonállást követtek el, a terhelő tanúvallomások alapján az úriszék kivallatásra s felnégyelésre ítél. A tortúra alatt a vádbeli cselekményeket részletesen beismerik, s kivallják büntőrsaikat.

* Secunda causa. Nomine magistratus. Procatora, Strauch Andras által^a bukoczi Ormandi Andrej és Ivan ellen illjen panaszt teszen: Qualiter in anno praesenti post habealvan Istennek paranczolatit^t és orszagunknak torvenjt, feelmet, adtak magokat gonos életre, ugy mint tolvajlasra és utt allasra. Kiert kivannya az magistratus, penes statuta regni érdemessen buntetessenek. Melj gonos czelekedeteket ez alab megh irt tanuk vallasiból doceallja, midon

Bukoczi Soltis Mihali, annorum circiter 40, hithi utan igj vall. Hallottam azt masoktoll, hogy valami poztot arultanak, és az fel veresenis ott voltanak volna az homonnaj² Besczeden.³ Aztis latta, hogy hodczai,⁴ Pethó Sighmond vram eő Nagha embere, Polaczko fia vótt volna poztott ezen I-ktoll, sótt Kokaj Éstvanis jart hozzájok, de mit vótt volna túlok, nem tudom. Aztis tudgja,

⁴ A földet tulajdonomul hagyományozó végrendeletet.

⁵ Birtokából kiereszteni, átadni.

^c Az eredetiben itt pontosvessző van.

¹ Az úriszék tagjai: *ifj. Tahj István* Sáros megyei szolgabíró, *Kükemezey Lajos*, *Troczany Zsigmond*, *Bano András* megyebeli esküdtek, *Szalay Pál*, az erdélyi fejedelem makovicai udvarbírája, *Tivader András*, gr. *Rákóczi László* makovicai udvarbírája, továbbá az uradalom hites ispánjai és soltészai. Az úriszékot Szalay Pál hívta össze. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² Homonna, Zemplén m. — Humenné, CsSz.

³ Bescséd (Beszkéd, Beszkid) hegynév.

⁴ Hoosa, Zemplén m. — Chotča, CsSz. — (A „hodczai” jelző a Polaczko névre vonatkozik.)

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

hogy az beszcednektoll⁵ jwtek, és marhatt hajtottak, sótt az sidok fel vere-senis ot voltanak Bukoczon felol.

2-dus testis^b Katona Marton mesziskaj gondviselo, annorum circiter 45, hithi utan igy vaal: per omnia similiter primus testis, hoc addito, hogy hal-lottam Kokai Estvánt, vótt volna vörös skarlat postot.

3-tius testis mosziskaj Palis Andras, annorum circiter 25, hithi utan igy vall. Similiter 2-dus,^b hoc addito, hogj latta hodezai Polaczko fiatt,^b hogy harmincz hatt forintot hozot affele poztoert Bukoczra ezen I-khes.

Deliberatum est. Mivel njelvan constal az tanuk vallasibol, hogy ezen I-k istentelen életben foglaltak magokat, s mind uton allasban, praedallasban reszesek voltak, azért mi nekunck biraknak igy teczik: praemissa tortura negye vagatassanak.

[Az elítéltek vallomásai, a perszöveg után bejegyezve:]

Bukoczy Ormandi Andre fassioia in tortura:

Az homonnai krainiara, az sotok⁶ fel veresere iartanak Gribon lakozo Vasil fiai: egik Ivan, az másik Dmitro, egy testevér atiafiak.

Niagorol:⁷ Egik Petro Kulikárim. 2. Vancze Svehniakuw. 3. Kaszardics Ivan. 4. Rokitai⁸ Pasztoresik Ivan. 5. Magam. Ezen poszto fel veresere bukoczi Biali Hricz hit bennünket, de kesön iarvan, csak masoktol vontunk el 3 végh poztot, de az uton el allot túlunk Blali Hricz.

Lengiel orszagban ez el mult niaron barom lopasra Niagorol megh nevezet tarsaimmal voltam. Peljara^b Simko, voliai,^b Czeranko Fedur iart erettünk Lengiel orszagbol. Onnet ket eókrót haitottunk, az mellyeket Chotczara⁹ attam el Valias nevő embernek. Egik chotczai nimet volt tarsom, en magamis, az többi felyül megh nevezet complices tarsaim voltanak Niagorol.

Mrokova¹⁰ nevő falurais barom lopasra jartunk, az honnet ket eókrót es ket tehenet haitottunk. Az egik tehen még mostanis nalam vaglon; az eöcsemis ot volt.

Az sotok fel veresen staskocziak voltak: 1. Suchi Vasil. 2. Targas. 3. Fendelik Ivan. 4. Hliadzim Fedur. 5. Boczkanics Jaczko. 6. Bocskanics Vaszil. 7. Labik Jaczko. 8. Lábik Fedur. 9. Szokoly.

Velykoparol:¹¹ 1. Pap fia Hricz. 2. Suhai Fedor. 3. Czeranka Jaczko. 4. Olexim Ivan.

⁵ Bescednek: bescedi (beszkidi) ember, hegylakó.

⁶ A továbbiakból következtetve, valószínűleg nemezposztó-verő (sajtoló) műhe-lyekről (kallómalmokról) van szó.

⁷ Nyágó, Zemplén m. — Nagov, CsSz.

⁸ Rokító, Sáros m. — Rokytov, CsSz.

⁹ Hoesa, l. a 4. jegyzetet.

¹⁰ Valószínűleg lengyelországi helység.

¹¹ A szó javítva van, olvasása bizonytalan. Talán Velyopolya (később Széles-mező, Zemplén m.).

^b Az eredetiben itt pont van.

Kokai Istvannak gribovai Vaszilim Ivan adot el valami posztot. En az en posztomat also olsavai¹² molnarnak, Vaszilnak attam el negy kőből mixturan.¹³

Czabiniarol¹⁴ egy tehenet loptam el^b staskoczi Hliadzim^b Fedurral.

Olsavai Stephanis volt az poztok fel veresen. Az Beskeden¹⁵ czabiniiai Orgonias Stephanis iart es Dzudzik Jaczko. Sztropkai¹⁶ porkolabis iart hozzaiok posztot venni Gribora Vaszilim Ivanhoz^b, vittis zakkal.

Az eötcse: Ormandi Ivan ante et post torturam egiebet nem vallot, hanem hogy czak ketezer iart volna barom lopasra Lengiel orszagban^b dé az poztok fel veresen hogy volt volna, tagadast töt benne.

Uo. 435—437. l.

535.

1659 február 7, Zboró¹

A földesúr javait tékozló és saját céljaira fordító, hűtlenül sáfarkodó soltész, bár vétkét bevallotta, és a földesúr kegyelméért könyörgött, megkínóztatásra és — a többi urasági alkalmazott okulására — felakasztásra ítélik.

* Prima causa. Nomine magistratus Katona Marton, procatora által, nemzetes Szalay Paal vram Belovesaj Lazur soltis alias it valo saffar uti I ellén: ^a Mi kepen ezen I az méltosagos fejedelem eö Nagha makoviczaj haszainal administralando s percipialando joknak safarsagara allatvan, arra kotelezet hütet latrul megh seghven, mint hamis, alnok szolga, uranak, fejedelmenek, ä hol arvat² másoktolis oltalmaznj kellet volna, maga az eö Nagha javait tekoslotta, lopta, borait megh furvan ejel vizel töltogette, az mint az nemes birak magokis occultaltak. Kjvannja azert az magistratus, hogy mind hamis saffar, ura javanak lopoja, penes statuta regni praemissa tortura convincaltassek.

I dicit: Magam ellen érigalt actioban tagadast nem teszek, hanem uram gratiajaban ajanlom lator czelekodetomett.

¹² Alsóolsva, Zemplén m. — Nižná Olšava, CsSz.

¹³ Abajdóc vagy kétszeres: búza és rozs keveréke.

¹⁴ Egykorú magyarországi helységnévvel kétségtelenül azonosítani nem lehet, valószínűleg longyel területen fekvő községről van szó.

¹⁵ L. a 3. jegyzetet.

¹⁶ Sztropkó, Zemplén m. — Stropkov, CsSz.

¹ Az úriszék tagjai: ifj. Tahj István szolgabíró és Bano András esküdt Sáros megye részéről, továbbá Lusinskj Sámuel, ifj. Raszlauiczy Zsigmond, Saarosy György és a főporkoláb, valamint „eö Nagha hűtes ispanj”. Az úriszéket Szalay Pál, a fejedelem makovicai udvarbírája hívta össze. — Az ülésről a jegyzőkönyvben csak az itt közölt per van feljegyezve.

² Ti. Rákóczi Pál árváit (l. az uradalom bevezetésében).

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

Deliberatum est. Mivel az I nem tagadgya ellené erigalt actiot, elotunk is nyélvan constal az eő gonos czelekedetj,^b az mely^c gonos czelekedeteért^c először megh kjnostassek, annak utanna in exemplum aliorum ministrorum fél akastassek.³

Uo. 444—445. l.

536.

1662 április 14, Zboró¹

A földesúr által adósság fejében elvett soltészszágot a vér szerinti örökös, a zálogösszeget felajánlva, visszaköveteli a zálogjogon bíró soltészától. Az alperes a soltészszághoz való örökös jogát hangoztatja. Az úriszék azonban a tanúvallomások alapján a keresetnek megfelelően ítélt.

Prima causa. Also Polyankan lakozo soltis Uasil uti A procatora által, nıklouay Ihnat Semanczak² illen feleletet tet ugyan^a Polyankan lakozo Sema n soltis ügy^b mint I ellen.

Miuel hogý ennek előtte ügy mint negyuen estendeöuel az ur eő^c Nadssaga tiszte, ügy mint Nagý Thamas, ú Nadssagoknak zboray uduarbiraja, eluette uolt az attyamnak adossagban ügy mint in fl. 30 kilencz uessöt soltissagat, mely alias Pikurankanak neuzeitetik, es atta uolt el zalagban az I apyanak ugyan in fl. 30, azert en uer es successor leuin hozzaia, kúanom, hogý azon kilencz uessó eörökssigen megh adatodgyik mint igaz uernek, depositis tamen deponendis.

Procurator³ I ad haec respondet per procuratorem Andream Orlichi : Nem vettem en te tuled ssemmit, ssem az en attyam, hanem az ur eő Nadssaga zboray uduar birajatul uette az en attyam kilencz uessöt soltissagot, az urri uolt az, nem az attyade. Szabad uolt az ur, az kinek akarta, annak athatta, mellet az en attyam nem zalogban, hanem eörökös kiben uet megh, kit mostis ügy birok, mint szaiatomot.

A producit testes.

³ A fenti per, a nemes vagy agilis uradalmi alkalmazottak hasonló ügyekben kelt enyhe ítéletekkel összehasonlítva mutatja, hogy a jobbágyok fölé emelt, különböző kiváltságokat élvező soltészok büntetőperben, főleg ha a földesúr érdekeivel kerülnek szembe, minden megkülönböztetés nélkül, a többi jobbágyal azonos, kiméltelen bánásmódban részesülnek. (Vö. pl. az 538., 543. sz. perekkel.)

^b Az eredetiben itt pont van. ^c ŷ = ŷ³⁸, é = é³⁸

¹ Az úriszéket Szalay Pál, a fejedelelné makovicai udvarbírája hívta össze. Az ítélezésben részt vettek : *ifj. Tahy István* szolgabíró, *Bano András* és *Raszlauiiczy Zsigmond* esküdtek Sáros megye részéről, *Lusinsky Sámuel*, *Uizoknay Márton*, *Abraham Krisztián* és *Uagnerus Márton*, Bártfa város kiküldöttei, *Salay Zsigmond*, *Saarossy István*, továbbá „eő Nadsagok hites ispany es biray”. — Az ülésről a jegyzőkönyvben csak az itt közölt per van feljegyezve.

² Ti. Semanczak által.

³ E szó értelem szerint felesleges, elírás.

^a ŷ = ŷ¹⁹ ^b ŷ = ŷ¹⁸ ^c ö = ö¹⁸

Primus testis Alssó Polyankan lakozo Baýtko Janos, 2dus testis Sukossa Janos, 3tius testis Sukossa Lukacz, 4tus Krupaczek Timko, 5tus testis Iuan Murenko. Ezen bizonssagokat hitek szerint megh examinaluan igy fatealnak : Tudgyuk azt, hogy Nagý^b Thamas zboraj uduai biro az A-nak attyatul az ur adossagaban zalagban uette uolt el ezen kilencz uessót soltissagot in fl 22 den. 50. Halala oraiänis az szerint fatealta az A-nak az attya : ha az fia felneuekedik, tegye le ezen pinzt, éoue lehet az eöroghssigh, mert Nadgy Thamas is csak szalagban atta az I attyanak, nem eörogbe.

Deliberatum est. Míuel uilogosson constal az tanuk uallaszabul, hogy nem eörögben, hanem zalagban atták ezen örökssigit az I attyanak, mi nekünk biraknak tetezet, hogy az A ügy mint igaz vir, depositis deponendis az mit igirt az A, ügy mint fl. 30, azert ésue⁴ az eöroghssigh nekj adjudicaltatik.

Uo. 486., 491. l.

537.

1664 március 5, Zboró¹

Az úriszék három jobbágyot, akik az udvarbíró számára csépelvén, annak részére csapott, a maguk részére azonban tetézett mértékkel mértek, s egy részt a maguk számára lopva félre is tettek, beismerésük alapján megkínóztatásra és felakasztásra ítélt.

* Prima causa. Nemzetes Szalay Pálné aszony prokatora, Katona Marton^a téssen illien panaszt Kuriman lakozo Szobek Fliorell, Szobolycz András es Polják Voytek ellen, ügy mint I-k ellen. Mý keppen el múlt esztendőben edgyszeris, mászsorýs az eö kglme csúrin csépelven, sok rendbelý lopásokat töttek, ügy mint búzát, zabot és egjéb fele magot, kjért kývännja az dominus A : abelj cselekedetekért országunk törvénye szerint megh büntetessenek.

Az I-k ezen ellenek töt panaszt nem tagadgiák, mjvel magaknak az buzát tetézve s az padra² pedigh czapva atták ; az zabot pedig 6 kőblőtül más fél kőblőt vettek. Az mely zabot, kassoj számára csépelvén, az dominus A zabját lopva köziben hánjván, avval szaporjtották az eö kglme kárával.³

Deliberatum est. Mývel magak nielve vallása, hogy azon buzà és zab lapás eö dolgak, azért mj nekünk býráknak udgy teczczik, hogy azon czelekedetekert előzszer megh kýnoztatván, akasztassanak fel.

Uo. 496—497. l.

⁴ Ismét.

¹ Az úriszékot Szalay Pál, a fejedelemné udvarbírája hívta össze. Az ítélezésben részt vettek : ifj. Tahj István Sáros megyei szolgabíró, ifj. Raszlavycz Zsigmond és Kálnássy Sándor megyebeli esküdtek, továbbá Nagymjhalj István, Saárosj György, Szalay Zsigmond, Saárosj István és „eo Nagok hytes ispannj es biray”. — Az ülésről a jegyzőkönyvben csak az itt közölt per van feljegyezve.

² Szalayék padlására, az ő részükre.

³ Kas-számra csépelvén, a maguk részét lopva közéhányt zabbal is szaporították.

⁴ A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

538.

1672 március 29, Zboró¹

A jobbágyoktól a földesúr számára jogtalan szolgáltatásokat kicsikaró s azokat elskikkasztó uradalmi ispánt — bár tagad, s ura kegyelmét kéri — arra ítélik, hogy az okozott kárt, 34 forintot és 53 pénzt a földesúrnak adja meg, s büntetésül még 40 forintot fizessen. Egyben egyszersmindenkorra eltiltják bármily tisztség viselésétől.

* Prima causa celsissimi principis domini, domini Francisci Rakoczý uti A et magistratus. Medio procuratoris sui, nobilis Stephani Orsicz contra et adversus agilem Martinum Katona tanquam officialem et in causam attractum taliter, uti sequitur, proponit actionem.

Qualiter superioribus retroactis annis et temporibus memoratus I, nescitur quibus ductus rationibus, vilipensa sua fidelitate erga dominum suum clementissimum habita et administrata, colonos seu subditos domini A et magistratus nimium onerosis expensis et contributionibus inconsuetis onerasset et aggravasset, per quam inpositionem contributionum dominum suum valde damnificasset et defraudasset. Cum autem contra tales defraudatores officiales qualiumcunque dominorum manifestissime positivae extarent leges, quibus omnibus postpositis et vilipensis adtactus I voluntatem intentionemque suam in effectum deducere contra leges regni veritus non fuisset: ideo propter suum male administratum officiolatus officium cupit procurator A domini magistratus ex vi articulorum publicarumque regni constitutionum, signanter vero Matthiae regis decreti 1. articuli 2., item eiusdem 6. articuli 33., Ladislai regis decreti 1. articuli 24,² tam in refusione violentae extorsionis summae pecuniariae, aequae damni per ipsum I illati, facile ad fl. 200 se extendentium convinci et aggravari. Salva tamen dominorum iudicium hoc in passu remanente iudiciaria, eaque conscientiosa limitatione vigore articuli 27. anni 1638.³ In cuius actionis fulcimentum procurator domini et magistratus sub littera A. producit

¹ Az úriszék elnöke Turoczy Máté, tagjai: *Raszlaviczj Zsigmond* szolgabíró, *Tahy Ferenc* és *Keükeömezey Ferenc* esküdtek, továbbá Szalay Zsigmond, Christianj Abraham és Hedrajeh János, Bártfa város kiküldöttei. — A jegyzőkönyvből ezt és az 539—540. sz. alatti ügyeket közöljük.

² Az idézett tc.-k közül az első a hűtlenség (nota infidelitatis) eseteit határozza meg; az ügyész ezt — a földesúr iránti hűség megszegésével vádolt officialis perében — bizonyára analógiaként akarja felhasználni. A másik két tc. („László” decretuma alatt II. Ulászló decretuma értendő) az urakat kötelezi arra, hogy a gazdatisztjeik és szolgálk által okozott károkért a sértetteknek igazságot és anyagi elégtételt szolgáltatssanak, amit viszont ők vétkes alkalmazottaikon erőszakos eszközökkel is behajthatnak.

³ Az 1638. évi 27. tc. a hatalmaskodással foglalkozó korábbi törvények kiegészítése. Itt arra a rendelkezésére történik utalás, hogy ily ügyekkel kapcsolatban a kártérítés összegét ne a felperes esküje, hanem a bírák lelkiismeretes mérlegelése alapján határozzák meg.

certas litteras attestatorias, quibus calculatis, petit eundem I tam in poena violentiae vigore articuli 23. anni 1613,⁴ tam etiam refusione praemissorum damnorum, modo supranotato illatorum, convinci et aggravari.

I personaliter comparendo, medio procuratoris sui, agilis Andreae Orliczkj, actionem domini simpliciter negando, dicit esse indignum cum domino suo terrestri in litem inire, verum petit sibi gratiam dari.

A protestatur solenniter super hac simplici negativa ipsius I. Cum ea omnia, contra ipsum proposita, in iam productis attestationibus manifestissime apparent, ideo vigore earundem legumque in actione specificatarum, modo in actione denotato, petit sibi legibus regni congruum iudicium.

Deliberatum est. Mivel nilvansághoson ký teczet az attestatióbúl Katona Marton ispánsághában lator és istentélen maghaviselése^a és keze alatt lévő szeghénységben bizonyos pénznek extorquálása, azért my birák atestatióban fel teót pénznek qvántitását megh rumináltunk, találtuk, az kj gonosúl fel vet szeghényséktől, 34 forintnak 53 pénznek. Mellj summa pénzt tartozik megh jrt Katoná Márton méltosághos fejedelemnek le tenný et insuper ebbeli czelekediert iteltük, hogy fejét válcza megh, id est 40 forinton maradot el eő Nagha ellen.⁵ Hoc addito, mivel hitý ellen czelekedet, ezuthán semmi tisztre ne promoteáltaszek.

Uo. 572—573. l.

539.

1672 március 29, Zboró

A fejedelem Lengyelországba küldött megbízottainak szolgálatára kirendelt három jobbágyot, mivel e szolgálatból — védekezésük szerint a lengyelektől való félelmükben — megszöktek, hűtlenség címén vérdíjuk: fejenként 40 forint megfizetésére kötelezik. A büntetés esetleges enyhítését a földesúr kegyelmére hagyja az úriszék.

* Secunda causa domini magistratus uti A contra providos Michaellem Geroczý, Johannem Sabados et Stephanum Tindik occasione inobedientiae et vilipenso mandato celsissimi domini, principis domini, contra quos I dominus magistratus uti A per procuratorem suum legitimum, nobilem Stephanum Orsicz, proponit actionem.

⁴ Az 1613. évi 23. tc. a hatalmaskodási (violentialis) és birtokfoglalási ügyekben követendő eljárást szabályozza.

⁵ Az úriszék, mint rendesen, a jogtalanul kizsartolt pénzt nem a megkárosult „szegénység”-nek adatja vissza, hanem a földesúr részére ítéli meg. Ezen kívül csupán a 40 forint összegű „fejváltás” büntetése terheli a gazdatisztet körülbelül olyan súlyú cselekményért, amelyért a jobbágy-jellegű soltész kihalállal fizetett (l. az 535. sz. pert), mely ügyben egyébként a vádat éppen a mostani vádlott, Katona Márton képviselte.

^a A dólten szedett betük után az eredetiben vessző van.

Qualiter in anno 1671 non pridem transacto iidem I iussu et mandato celsissimi principis cum ablegatis nunciis plenipotentariis in regnum Poloniae pro administrando servitio et famulatu fuissent expediti et deputati. Postposito tamen tali speciali mandato celsissimi principis uti A et magistratus, relictis praefatis ablegatis nunciis, immemores fidelitatis suae, a servitio dictorum ablegatorum sese minus iuste subtraxissent et aufugissent. Propter quod dictus dominus A et magistratus nimis intolerabiliter damnificatus extitisset, quod damnum exinde emersum dominus A et magistratus pro ducentis fl. Hungaricalibus minime passus fuisset. Ideo cupit eosdem seorsim et singillatim in poenis homagialibus ac refusione praemissi damni convinci.

Michael Giroczy personaliter adstando non negat factum, verum qualificando dicit se propter metum Polonorum aufugisse dictosque ablegatos, nuncios plenipotentes domini A et magistratus reliquisse, siquidem ipse I auribus percepisset eidem captivitate dictos Polonos minatos fuisse.¹ Ideo submittit se sedi iudiciariae domini A magistratus et implorat gratiam.

Procurator domini A et magistratus protestatur de confessatis ipsius Michaelis Giroczj. Propria autem oris fassio coram tribunali facta pro mille testibus reputaretur, ideo iudicium ut supra. Quoad alios autem incattos, petit iudicium iuxta formam actionis, siquidem nec ipsi personaliter, nec per procuratores suos legitimos comparuissent seseque defendissent. Contra tacentes vero omnia iura clamarent, ideo cupit praefatum Stephanum Tindik in totali actionis onere convinci et aggravari. Quoad Johannem Sabados, eundem quoque, quamvis idem quidem defacto in negotio celsissimi domini A et magistratus sit Eperjesini, nihilominus tamen propter factum eiusdem praemissum petit convinci et aggravari.

Deliberatum est. Feleöl megh jrt három in causam adtractusok nem gondolván keőteleséghekkal, méltosághos fejedelem eő Nagha bezületes deputatusy² nem kellett volna Lengyén országban szeőkve el jünniek, melljel députatus uraimmeknek nagy bajt és gondot szerzettek. Ha az bezületes deputatusok odtan senvedtek, nekik is feöldes urok tekintetiért szokot kellett^a volna el szenvedni. De mivel az hőséghet hátra vetvén el jöütnének szeőkve, azon czelekedetekert, nekeünk biráknak úgy tezet, mindenik seorsim et singillatim 40—40 forinton maradnak el eő Nagha ellen. Azonban ha supplikalljak eő Naghat, stalljon eő Nagha specialis gratiajan.

Uo. 574—575. l.

¹ A lengyel—török viszony 1670-től egyre élesedett, s 1672-ben háború tört ki közöttük. Ezzel kapcsolatban a lengyel politika a török befolyás alatt álló Erdély s a fejedelmi család, a Rákócziak iránt is elhidegült. I. Rákóczi Ferenc kiküldötteinek a per szerinti barátságtalan fogadtatása a feszült helyzettel áll összefüggésben.

² Helyesen: deputátusitól.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

540.

1672 március 29, Zboró

A petrovai soltészokat, minthogy a provizor tilalma s az urbarium ellenére bizonyos kertet és földeket a jobbágyok kárára maguknak foglaltak el, az úriszék a földesúr javára vérdíjuknak megfelelően fejenként 40 forint, a provizor javára 12 forint bírságban marasztalja el. A kertet a jobbágyoknak kell átengedniük.

Deliberatum est.¹

Siquidem inter incolas possessionis Petrova, subditos celsissimi principis ab una et inter scultetos eiusdem possessionis partibus ab altera certa controversia ratione unius horti et nonnullarum terrarum arabilium vigeret ; sed quia tam contra prohibitionem provisoris celsissimi principis, quam et antiquum privilegium, in consueto urbario depositum et specificatum, iidem sculteti contra omnia praemissa pro ipsorum parte ac usu violententer occupare iam praespecificatum hortum atque certas terras arabiles veriti non fuissent : propter quam ipsorum patratam violentiam iidem sculteti seorsim et singillatim pro parte celsissimi principis uti domini terrestres propter praemissam violentam occupationem horti et terrarum arabilium in poenis homagialibus, 40—40 fl. Hung. facientibus convincuntur et pro parte domini provisoris 12 et 12 florenis seorsim aggravantur. Ita tamen, quod eundem iam praespecificatum hortum incolis et indigenis eiusdem possessionis in instanti remittere tenebuntur sub poena homagiali.² Ceterae terrae autem arabiles, si quae indivisae essent, usque ad revisionem et decisionem domini provisoris maneant in suspenso ; divisae autem sint in moderno statu, iam instituto divisionis.

Uo. 579. l.

541.

1673 május 17, Zboró¹

Kuruc talpasok által kiszabadított, majd ismét elfogott rabot azzal vádolnak, hogy a felkelőkkel együtt részt vett a sárosi katolikus templom megrohanásában s egyéb erőszakos cselekményekben. A vádlott ártatlanságát hangoztatja, és azzal védekezik, hogy csak kényszerűségből ment a talpasokkal. Az úriszék a bizonyítékok alapján a vádlottat felmenti, s szabadon bocsátatja.

¹ Az itt közölt ügyről a jegyzőkönyv, a szokott formától eltérően, csak az ítélet szövegét örökítette meg.

² Újabb homagium, további 40 forint fizetésének terhe alatt.

¹ Az úriszék elnöke Turoczy Máté; tagjai: Raszlawjezj Zsigmond szolgabíró, Kálnássy Sándor esküdt, továbbá Korponaj Pál, Podhoranj András, Halapy Márton, Sandor András, Raszlawjezj János és Zboró mezőváros bírái. — Az ülésről a jegyzőkönyvben csak az itt közölt per van feljegyezve.

* Prima causa nomine magistratus et A contra et adversus Joannem Pajkos.

Mikeppen ez ell mult rebellisek kj jövelelek² előtt fogságban lévén ezen I, azomban fell jöven az rebellis hadak, kj szabaditvan^a az fogságból, nem viselven maga előtt Istennek paranczolatját és ez világj büntetéstül nem félvén, magához hasonló más lator talpas társayval edgjút az saárosj templomra reá menven, onnét holmj egj hazj ezközökököt, nevezet szerint keljheket s egjeb apamentumokot ell vitt, az templomnak ékességet őszve rontot, sőt több szegénységnek javait ell vitt s ell prédált. Kjért kvánnja az dominus magistratus et A prokatora, országunk törvénye szerint erdemes jutalmát vegje ell.³

Per procuratorem suum legitimum, egregium dominum Stephanum Gombos de Gombosfalva, actionem domini A et magistratus simpliciter negat I et petit eliberationem ex vinculis. Mjvel azon rabságból az talpasok kj vévén, magokkal vittek Sáárossa; ott hogj mitt czelekedtek az talpasok, nem az eő akarattjaból, hanem magok szabad akarattjokból czelekedték. Hogj őtt vólt, azzal kjntelen vólt. Ideo petit eliberationem.

Deliberatum est. Mjuel ezen I az talpasok által az foghságból hogj ky vetetet, s vélek az eő Ngok kastelljában ben volt, kintelenségből czelekedte. Mint hogj pedig az bizonyóságokjs vilagosan bé hozták, hogj semj gonosz czelekedetet nem láttak, sőt instáltis az talpasoknál, hogj kárt ne tegjenek, azért, mint hogj sok sanjarúsagotis szenjvedet, azért teczet mj nekünk biraknak, hogj az prokatora kvvansága szerint simpliciter absolvaltassék, es az foghságból ki boczáttassék.

Uo. 586—587. l.

542.

1675. december 20, Zboró¹

Az úriszék a csarnói jobbágyokat tiltott erdő vágása miatt a tilalomban foglalt 12—12 forint, azonkívül együttesen még 40 forint bírság megfizetésére kötelezi. A bírság alól csak azok mentesülnek, akiknek a provizortól favágási engedélyük volt, illetőleg akik az erdőpusztításban részt nem vettek — ha ezt esküjükkel bizonyítják.

² Bizonyára a Wesselényi Pál, Szuhay Mátyás, Szepessy Pál vezérlete alatt harcoló bújdosók 1672. évi hadjáratát érti, amikor a Partiumból előretört bújdosók a Kassa közelében levő Enyickénél csatát is nyertek a németekkel szemben.

³ Az ügyész e formulával — az előadottak szerint „szentségtörés” és fosztogatás lévén a vád — halálbüntetést kér a perbefogott jobbágyra.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

¹ Az úriszék elnöke Kéry Miklós, tagjai: *Raszlavicz* Péter Sáros megyei szolgabíró, *Kalnassy Sándor*, *Sztankay István*, *ifj. Raszlavicz János* megyebeli esküdtek, *id. Vyalussy Zsigmond*, *Szegedy János*, *Kerekes András*, *Werczak Pál*, *Sandor András*, *Gomboss István*, *Hedry András*, *Szelestey János*, továbbá *Jugling András* és *Klapery János*, *Bártfa város kiküldöttei*, valamint *Zboró mezőváros bírása* és esküdtsége s az uradalom több officialisa. — A jegyzőkönyvből ezt s az 543—544. sz. alatti ügyeket közöljük.

Prima causa contra et adversus incolas possessionis Csarno, in hoc comitatu Saarossiensis existentis et habitae, subditos nimirum celsissimi domini magistratus uti A, utpote contra illos, qui in cathalogo coram iudicio sunt producti, per legitimum procuratorem eiusdem celsissimi domini magistratus et A egregium Matthiam Damiani, cum nostris veluti contra I.

Qui nescitur unde moti et qua temeritatis audacia ad id inducti, contra specialem prohibitionem domini terrestris eorundem insurgentes, eandem vilipendendo certam siluam, nomine Kohut nuncupatam in monte eiusdem nominis Kohut, in territorio possessionis praetitulatae Csarno, violenter in annis non ita pridem praeteritis iteratis vicibus succiderunt. Quae silva prohibita erat tum iisdem I, quam et aliis sub poena seu birsagio fl. XII. Eandem praecitati I succidendo in nihilum converterunt in praeiudicium et grave damnum domini terrestris. Quare propter hoc vilipendium prohibitionis procurator celsissimi domini magistratus petit eosdem seorsive et singillatim in eodem birsagio per fl. XII, propter vero violentam succisionem et devastationem silvae iuxta Operis Tripartiti partis 3tiae titulum 33.² in homagiis eorundem, nisi forsitan aliqui ipsorum habuissent ab officialibus specialem concessum pro necessitate aedificiorum, talibus exmissis, reliquos vero petit ut supra convictos pronuntiare.

I personaliter astantes aliqui negant simpliciter actum, alii autem qualificant se coactos fuisse pro aedificio ex eadem silva arbores nonnullas succidere, alii demum asseverant habuisse desuper licentiam a domino provisore.

Deliberatum est. Exquo manifeste eliceretur nonnullos ex iisdem incolis praefatae possessionis Csarno contra edictum domini sui terrestris, suae celsitudinis principalis, dictam silvam prohibitivam Kohut nominatam nutu spontaneo praeconcepataque malitia violenter invasisse eandemque notabili cum damno succidisse in manifestum damnum derogamenque dicti sui domini terrestris. Ex eo tamquam contumaces prohibitionis sui domini terrestris singuli eorum, qui in praefata violenta succisione praesentes fuerunt, in singulis florenis duodecim, praeterea communitas eorundem violentorum in quadraginta itidem florenis, domino terrestri pendendis convicti et aggravati pronuntiantur. Exceptis nihilominus iis, qui vel commissionem a domino provisore desuper aliquam habuerunt, vel vero in eadem violenta succisione praesentes non fuerunt, qui propria dumtaxat in persona iuramento tenebuntur semet expurgare.

Uo. 610—612. 1.

² Az idézett cím szerint a tiltott erdőpusztításon ért jobbágy minden nála talált ingóságát elveszíti, ezen kívül vérdíján is elmarasztalendő.

543.

1675 december 20, Zboró

*A zborói udvarbíró helyettesét perbe fogják, mert a jobbágyokat a legnagyobb dolog-
időben az uradalmi földek helyett a saját földjein végzendő munkákra irányította. Az
alperes nem tagadja a keresetben foglaltakat, s az úr kegyelmét kéri. Az úriszék a perbe-
fogottat, bár nagyobb büntetést érdemelne, „bizonyos tekintetből”, csupán állásvesztésre
ítéli, fenntartva a földesúr további döntési jogát.*

Sexta causa domini magistratus contra et adversus Michaellem Ghjroczy, incolam Zboroviensem, alias officialem vicesgerentem provisoratus uti I.

Idem procurator, qui supra, cum iisdem proponit actionem taliter: Qualiter nescitur unde motus et qua praesumptione ductus praetitulatus I in anno hoc praesenti 1675. constitutus ad officium, immemor fidelitatis et honestatis suae in damnum domini sui impendendo, privati boni sui causa tempore aestivo ac laborum opportuno campestrium certos subditos seu laboratores celsissimi domini ex campo et laboribus suae celsitudinis ad labores suos convertisset et coegisset cum detrimento suae celsitudinis manifesto. Ubi propter intempestatem aëris et pluviarum suae celsitudinis in laboribus campestribus remora facta est, unde etiam putrefactio tam in foenilibus, quam in procreationibus frugum, tam etiam in renovatione terrarum per aratra,¹ cum idem praetitulatus officialis, uti praetactum est, falcatores et congregatores, messoros, currus, aratra in suum usum convertendo,² quod fecit in praeiudicium et grave damnum celsissimi domini.

Quare procurator celsissimi domini magistratus petit eundem I³ ad mentem partis 2. Tripart. tit. 48, Vladislai etiam regis decr. primi art. 24,⁴ ut idem I, iudicialia limitatione limitante, primum et ante omnia in refusione damnorum iudicialiter vincatur, uti ex inquisitione et personalibus attestationibus patebit quantitas, qualitas et numerus laborantium, uti in extractu proponitur. Deinceps ut tanquam non benemeritus ex hoc officiolatu iudicialiter deponendus pronuntietur, sic dictante communi iustitia.

I personaliter adstans non negat quidem pro parte sui aliquos convertisse operarios, sed sine damno suae celsitudinis. Hac in parte tamen etiam submittit se gratiae suae celsitudinis.

Deliberatum est. Quandoquidem contra supranominatum Michaellem Ghjroczy hactenus viceprovisorem horum bonorum Makovicziensium, ex parte celsissimi domini principis excessus, in actione contra eundem proposita

¹ A „facta est”, illetőleg „remora facta est” a hibás szerkezetű mondatnak ez utóbbi mellékmondataira is vonatkozik.

² Helyesen: convertisset.

³ Az „eundem I” szavakat a mondat további része feleslegessé teszi.

⁴ Ulászló idézett törvényére l. az 538. sz. per 2. jegyzetét. A Hármaskönyv II. r. 48. c. hasonló tartalmú.

specificati manifeste elicerentur ; ob idque veluti contumax edicti domini sui, ad extra sphaeram instructionis suae, sibi verbaliter propositae, cum damno non contemnendo domini sui procedens officiumque suum contrarie gerens, in poena quidem maiori, hac in parte statuta convincendus foret, certis nihilominus ex respectibus salario dumtaxat suo conventionali privatus, ab officio amovendus decernitur. Ad ulteriorem usque suae celsitudinis gratiosam desuper dispositionem.

Uo. 615—616. l.

544.

1675 december 20, Zboró

A provizor parancsainak ellenszegülő soltészokat, akik az úriszék előtt nem is védekeznek, makacság címén 12—12 forint bírságra ítélik.

Septima causa magistratus contra scultetos infranominandos, qui nescitur unde moti et qua temeritatis audacia ad id inducti, contra mandata et praeceptorum sigilla domini provisoris, sub distinctis poenis, in quibusdam sub poena fl. XII, in quibusdam etiam fl. XXXX urgentibus necessitatibus,¹ ipsi contumaciter sese opposcentes, obtemperare noluerunt, mandata illis destinata et assignata,² in praeiudicium et grave damnum domini terrestres. Propter quam contumaciam procurator domini magistratus petit, ut unusquisque illorum infraspecificatorum in fl. XII. seorsive singuli convicti pronuncientur, videlicet Lucas Mirosowský contumaciter³ ductus non comparuit, Koczur Belowezaj, Stecz Kruslowsky, Dolhonjay Ilko, Dolhonjay Stecz, Dolhonaj Vasil, Piszanaaj Chrisza, piszanaaj soltisok no. 7, Bodroczay Kurillak Hriez, Baranik Andras, Kapisoway Benda no. 2, Slachticz Hriez, Bukoczay bely Hriez, Friczký Fedor, Lebowsky Gabór mlinaroczý soltisok no. 7, kapisoway soltisok no. 7 propter verberationem officialis.

I personaliter adstantes, aliqui eorum sese excusassent, quorum tamen suo tempore elucidabitur negotium, aliqui vero tacentes videntur consentire.

Deliberatum est. Siquidem I personaliter astantes, maior pars eorundem, sese excusare nequirent, alias etiam contra contumaces omnia iura clamarent, ob eandem contumaciam iuxta allegationem domini magistratus procuratoris singillatim in fl. XII convincuntur, per dominum provisorum realiter exequendis.

Uo. 617. l.

¹ Az „edita” szó (ti. contra mandata stb. edita) kimaradt.

² Ti. contemnendo.

³ Helyesen : qui contumacia.

XVIII

MUNKÁCSI URADALOM

Munkács vára — a hozzá tartozó hatalmas uradalommal — Mágoosy Ferenc özvegyének, Dersffy Orsolyának a kezével 1612-ben Esterházy Miklós, a későbbi nádor birtokába jutott. A Rákóczi család részére az 1633. évi eperjesi egyezményben szerezte meg I. Rákóczi György, 200 000 forint lefizetése ellenében. Ettől az időtől kezdve a Rákócziak bírták, s az uradalom területét — minthogy II. Rákóczi György özvegye, Báthory Zsófia 1673-ban az általa megszerzett szentmiklósi jószágot is Munkács várához csatolta — lényegesen megnövelték. 1687-ben I. Rákóczi Ferenc özvegye, Zrinyi Ilona a várat Karaffa császári tábornoknak kényszerült átadni, majd a szatmári béke után a fiscus az uradalmat is elkobozta.

A nagy kiterjedésű birtoktest 4 várost, 177 falut, 3 falurészt és 20 pusztát foglalt magában.¹ Igazgatási központja a Munkács városában épült urasági ház, illetőleg a bevehetetlennek tartott munkácsi vár volt. Itt székeltek az úr „főszolgái”: a várkapitány, az udvarbíró, a várnagyok, a főszámvevő s az urasági udvar nagyszámú familiárisa. Az udvarbíró és officialisai a várból igazgatták az uradalmat; az összes Rákóczi-javak legfőbb kormányzójának, a prefektusnak tartoztak felelősséggel, tőle kapták utasításukat is. Maga az uradalom kisebb igazgatási egységekre, „vidék”-ekre oszlott, irányításukat az udvarbírónak alárendelt tisztek (ispánok) látták el.²

Közölt pereinkben a munkácsi és szentmiklósi egyesített uradalomból a következő, ma a Szovjetunió területéhez tartozó helységek szerepelnek: Beregszász (Beregovo) és Munkács (Munkacsevo) városok, Nagydobrony (Veliká Dobronj) Ung megyei falu, továbbá Ábránka (Ábránká), Alsópalánka (Várpalánka — Palanok), Bisztra (Alsó- és Felsőbisztra — Nizsnjá és Vizsnjá Bisztrá), Csabina (Dunkófalva — Obává része), Dávidháza (Ó- és Újdávidháza — Sztároje és Novoje Davidkovo), Hircfalva (Hercfalva — Hercovei), Holubina (Holubinnóje), Izsnyéte (Zsnyatino), Kicsorna (Kicsorná), Kisorosztoka (Málá Rosztoká), Kluszkófalva (Kloeszkófalva — Kloeskov), Kockafalva (Kockaszállás — Koszino), Lohó (Lenyovei), Lucska (NagyLucska — Lucski), Makarja (Mákárjovo), Nagyivány (Iványi — Ivánovei), Nagyrosztoka (Veliká Rosztoká), Oroszbukóc (Bukovec), Oroszvég (Rosvegovo), Perekraszna (Perehresztnij), Podherényes (Podhering — Podhorjáni), Pósháza (Pausin), Pusnyákfalva (Puznyákfalva — Puznyákovcei), Ruskole (Ruszkóc —

¹ E számokba a munkácsi uradalommal egyesített szentmiklósi birtok tartozékai is bele vannak foglalva.

² A munkácsi uradalomra, igazgatására, gazdálkodására stb. sok értékes adatot közöl *Makkai László*: I. Rákóczi György birtokainak gazdasági iratai 1631—1648. Budapest, 1955.

Ruszkóje), Sándorfalva (Ósándorfalva — Sándrovo), Selesztó (Selesztovo), Szentmiklós (Csinágyijevo), Szidorfalva (Hrabova), Újfalu (Beregújfalva — Nové Selo), Uklina (Uklin), Viznyice (Alsó- és Felsőviznyice — Nizsnyá és Vizsnyá Viznicá) akkor Bereg megyei községek.

Az úriszéket összehívató magistratust 1651-ig nem jegyezték fel a periratokban. A földesurak ez idő alatt: 1648-ig I. Rákóczi György, utána fia, II. Rákóczi György. 1652—1655. között a magistratus I. Rákóczi György özvegye, Lorántffy Zsuzsánna; ugyancsak ő értendő az 1650. stb. évi perekben olvasható „kglmes asszonyunk” kifejezés alatt.³ A jegyzőkönyvek rendszerint „principissa senior” jelzővel különböztetik meg menyétől, Báthory Zsófiától. Az 1665—1666. években ismét nem tüntetik fel a magistratust; a földesúr I. Rákóczi Ferenc. 1677—1680. között Báthory Zsófia nevében ül össze az úriszék, majd 1682—1686. között Thököly Imre nevében, aki mint I. Rákóczi Ferenc özvegyének, Zrinyi Ilonának második férje lett impendens magistratus.

A földesúri ítélkezés Munkács várában történt, itt ülésezett az úr széke. Bár működésének szabályozására semmiféle utasítást nem találtunk, a perekből világosan kitűnik, hogy a jogszolgáltatás — Makovicához hasonlóan — itt is az udvarbíró feladata. Ő hívja össze az úriszéket a szükség szerinti időközökben, ott mindenfajta vitás ügyet, polgári keresetet vagy bűnpert felülvizsgál, s a hozott ítéleteket azonnal vagy legkésőbb 15 nap alatt végrehajtatja. A perjegyzőkönyvek egy része is, főleg korszakunk elején, udvarbírák szerint tagolódik.⁴

Az úriszék összetétele lényegében a szokásos, Munkácson azonban több a megyei hites személy és meghívott bíró, mint pl. a másik Rákóczi-uradalomban, Makovicán. Az elnöki tisztet az udvarbíró látja el, ritkábban a munkácsi vár kapitánya, de van rá eset, hogy a főszámvevő.⁵ Az úrra nézve különösen fontos, elvi jelentőségű perek tárgyalásán az összes Rákóczi-javak prefektusa is részt vesz, esetleg ő maga elnököl, és az ítéletet aláírásával szentesíti.⁶ Ha ilyenfajta ügyek kerülnek napirendre, és a prefektus nincs jelen, a per megvizsgálását elhalasztják olyan ülésre, melyen ő is részt vesz.⁷ Helyi jelentőségű ügyek tárgyalására rendszerint Munkács város tanácsát: bíráját és esküdt polgárait is meghívják.

Az úriszék elsősorban a földesúri hatóság pereiben illetékes, ezen kívül, mint másutt, fellebbezési fórum is: a falu széke, város és hegyemester széke ítéleteit bármelyik fél ide appellálhatja. A fellebbezett ügyek revíziójánál az úriszék tekintetbe veszi a helyi szokásokat, így pl. Beregszász és Munkács városok régi statutumait és ediktumait.⁸ Gondosan vigyáz az úr széke arra is, hogy az alsóbb, helyi bírósági szervek hatáskörüket túl ne lépjék. Ha pedig a falu füstí — az officiálisok beleegyezése nélkül — „rendetlen törvényt” hoz, azt nemcsak megsemmisíti, hanem az alsó fokon eljáró bírakat fejenként 12 forintra

³ L. az 547., 552. stb. sz. pereket.

⁴ L. pl. az „Incipiuntur leges arcis Munkacz in sede iudiciaria nobilium ex comitatu Beregh congregantium celebratae, sub provisoratu ... Martini Wizaknaj, anno domini 1650. die 3. mensis Januarii” c. jegyzőkönyv-füzetet, az uradalom bevezetésének végén idézett perkötetben, abba belefoglalva, 23. l.

⁵ Pl. az 1677. jún. 18-i úriszéken, uo. 54. l.

⁶ L. az 548. és 557. sz. pereket.

⁷ Pl. 1654. jan. 5-én Székely Gergely nemes perét. L. a 4. jegyzetben említett perkötet 41—42. lapján.

⁸ L. az 552., 553. és 570. sz. pereket.

bírságot. ⁹ Felülvizsgálja a hegyester székének ítélkezését is, s amikor úgy találja, hogy az feladatát nem jól látja el, működését felfüggesztve elrendeli, hogy a jövőben a szőlőpereket Munkács város széke előtt kell indítani, ahonnan fellebbezésnek van helye az úr székéhez. ¹⁰

Az úriszék ítélete mind a fellebbezett, mind az előtte indult perekben végleges, további appellációt Munkácson sem engedélyeznek. 1679-ben pl. egy nemes származású alperes megpróbálja a marasztaló úriszéki ítéletet — a földesúri jogszolgáltatás régi szokásaira hivatkozva — a magistratushoz, Báthory Zsófia személyéhez appellálni, a bírák azonban, minthogy ilyen szokás előttük ismeretlen, a fellebbezést elutasítják. ¹¹

Helyi színnek látszik, hogy a felek itt gyakran élnek perújítással. Az alsó fórumok ítéleteinek megváltoztatását is előfordul, hogy nem fellebbezéssel, hanem ilyen úton igyekeznek elérni. Minthogy ezt az úriszék az uradalom szokásjogától eltérőnek találja, 1654-ben elvi határozatban mondja ki, hogy a perújítás igényét az ítélet kihirdetése után azonnal be kell jelenteni, s a novum ügyében 15 napon belül — nem, mint eddig szokásban volt, akár egy év után — el kell járni; egyébként a kimondott ítélet érvényben marad s végrehajtandó. ¹² A perújítási engedélyt a szokott módon a földesúrtól kell kérni.

Közölt percinknek, melyek az 1646—1686. évkört fogják át, mintegy a fele bűnügy, a másik felének túlnyomó része polgári kereset, az úrbéri perek száma elenyésző. A másik Rákóczi-uradalomhoz, Makovicához hasonlítva, ¹³ lényegesen kevesebb a főbenjáró per, az amott gyakori házfelverés, útonállás, rablás stb. itt ritkábban fordul elő. Ennek megfelelően az ítéletek is enyhébbek: a halálbüntetés vagy annak exasperatioval, kivégzés előtti tortúrával súlyosbítása közel sem olyan megszokott, mint Zborón. A polgári perek tárgyaiban más úriszékek anyagához képest lényeges eltérés nincs. Itt legfeljebb az idegen nemesek által Rákóczi-birtokra szökött jobbágyaik visszakövetelése iránt benyújtott keresetek kívánnak említést.

A közlésünk forrásául szolgáló perkötet az Országos Levéltárban, a magyar udvari kamara levéltárának „Miscellanea No. 12. Urbarialia, fasc. 1.” jelzetű iratcsomójában található, s a „[Protocollum] ab anno 1645 usque 1687.” címet viseli. Az eredetileg külön füzetekből álló jegyzőkönyveket később foglalták kötetbe, az összefűzés azonban nem pontos időrendben történt, a közölt perek után tehát a megfelelő lapszámot mindig jelölnünk kellett. A kötet idők folyamán megesonkult, fedőtáblája, első és utolsó lapjai elvesztek. — A jegyzőkönyvek eredeti fogalmazványok (aláírás és pecsételés nélkül). Szövegezésük a szokott jegyzőkönyv-formánál szűkszavúbb: gyakran csak a tárgy rövid megjelölését és az ítéletet, vagy éppen csak az utóbbit tartalmazták.

⁹ L. a 4. jegyzetben említett perkötet 161. l. bejegyzett (1683. júl. 1-én kelt) ítéletet.

¹⁰ L. az 557. sz. pert.

¹¹ L. a 4. jegyzetben említett perkötet 78v—84v. l. feljegyzett pert.

¹² L. uo. 42. l.

¹³ A szintén a Rákócziak birtokában volt lednici uradalom fennmaradt csekély úriszéki anyaga (l. kiadványunk XV. fejezetét) összehasonlítási alapnak nem elegendő.

1646 június 15, Munkács¹

Rákóczi-birtokra szökött jobbágyot fogat perbe volt földesura, kinek nemcsak örökös jobbágya, hanem mint bíró, esküvel kötelezett szolgálja is volt. A jobbágy kifogást emel az úriszék illetékessége ellen, és kéri, hogy — beregszászi lakos lévén — ügyében e kivált-ságolt mezőváros bírósága ítéljen, addig is bocsássák szabadon. A felperes és az alperes fél ügyvédjének hosszú vitája után az úriszék a jobbágyot visszattéli földesurának.

* Causa levata generosi domini Emerici Mosdoczi uti actoris contra et adversus providum Blasium Sinka veluti in causam attractum ratione et praetextu infradeclarandi negotii.

Pro eodem domino actore legitimus procurator egregius Matthias Bornemiza, praehabita solenni protestatione, cum nostris actionem declarando diceret: Qualiter in anno 1645. circa festum Nativitatis Christi az felw^a megh nevezet in causam attractus, nem tudatik miczoda gonosztul es lelekteol visel-tetven, egy nehany es bizonyos esztendeok alatt az dominus actornak Ballaba^s² nevű faluban^b es Beregh varmegjeben levő udvar hazanak, ahoz tartozando joszaganak es akar mi nemű javajnak es proventusinak magha jobbágy keözwl kí fogot ereős hiteős biraja volt, mind azoknak igaz gondviselesere, mind addiglan, miglen el nem szeőkeőt. Megh nem gondolvan azert ezen I elseobenis az isteni felelmet es az utan vrahoz valo ereos hiteős voltatis es eőreokeos jobbagysagat, ez mellet azon ereős hitit hatra vetven es az A-nak minden joszagat mint egy praedara hagyvan, eczakanak idejen magahoz hasonló complicessivel edgywt azon megh nevezet uduaraban az A-nak, az mi kedvenek teczet, magat szekerekre fel rakodtatvan, el szeőkeőt, es az mi kgl's urunk eo Naga³ Beregh varmegjeben leveo Bereghszaz nevű mezeő varossaban vitette magat. Mint hogy penigh az boldogh emlekezetw elseő Ferdinand ezaszar es

¹ Az úriszék tagjait a jegyzőkönyv nem tünteti fel. — Szövegéből ezt az egy pert közöljük.

² Barabás, akkor Bereg, ma Szabolcs-Szatmár m.

³ Az úriszék tartó földesúr, I. Rákóczi György erdélyi fejedelem.

^a A perjegyzőkönyv írója az o és a w betűk fölötti — másutt szokásos — kétpontos ékezetet váltakozva hol két ponttal, hol két felfelé nyíló félkörrel, hol vízszintes vonással és vesszővel, hol ponttal és jobb- vagy balfelé dőlő vesszővel írja. Tehát: ö = o¹⁷ ~ o¹⁸ ~ o¹⁹, w = w¹⁷ ~ w¹⁸ ~ w¹⁹. ^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

magyar országi koronasz királynak 1556. esztendeőbeli 31. art. expressissime dictallja, hogy ez fele titkon es orozva el szeőkeőt jobbagjokat az orszagh teörvenje az eő elebbeni uruknak, mely alol el szeőkeőt, fel szokta adni;⁴ annal jnkab pedigh az mint akar mely heljekbenis reghi be veöt teorveny es rendtartas az, hogy az mely hiteos szolga avagy jobbagy hiteos leven urahoz, el hagjatot hiti melle, comperta rei veritate, szoktak restitualni :^c kevanja az mostani dominus actor is ezen felwl megh irt mod es articulusok szerint ezen I-t, ugy mint hiti el hagjot, hiti melle teorveny szerint restitualtatni, melljet pedigh ha az I tagadna, kez az A hiteos voltat es eőreőkeos^d jobbagjsagat docealni.

Pro I procurator legitimus egregius Nicolaus Morda, sollemni protestatione praemissa, cupit praesentis litterarum actionis iuxta art. 56. Ferdinandi I. imperatoris decreti Posoniensis anno 1550, editi⁵ paria dari. Miel penigh ez captivaltatott I ez urunk eo Naga szabad varossaban, Beregszazban lakot, azert az part megh advan az urunk eő Nga szeki, boczassa fwstire Beregszazban. Ratio : mivel hogy ez dologh urunk eo Nganak egy nehanj varossanak szabadsagaban áll, es Beregszaz varossanakis oly regteől fogvan valo privilegiumok megh ne romoljon, ki eddiglen megh tartatott. Eztis kevanja eő kglme, hogy az jövendeő teorveny szekigh erős rabsagabol bocsattaszek ki kezesseghen, had eojs igassagaban mehessen eleő,^e mivel migh detentioban leszen, semmi igassagaban addigh eleő nem mehet ez felelet, es deliberatumot ez szerint varunk.

Pro eodem actore, qui supra, protestando super praemissa frivola exceptione procuratoris I et primo quidem super petitione parium replicaret tali modo : Siquidem tit. partis 3. Tripartiti decreti 31. rusticas personas cum nobilibus litigandi haud quaquam concederet, eo magis illos contra nobiles personas excipiendi multo minus admitteret ; immo ipsorum replica super agendis exceptionibus ultra non haberet virtutes, nisi negandi vel affirmandi rem ipsam.⁶ Ex eo diximus nequaquam posse paria ipsi extradari ; aliud enim esset iuxta citatum titulum ipsius in causam attracti, si nobilis et aequalis persona esset cum actore, alioquin nihil, nec habet facultatem contra actorem excipiendi.

2-do. Siquidem titulus 70. partis 2-dae Tripartiti decreti hoc ipsum lucidissime dictaret, quod si quis unam eandemque causam duplici via vel colore

⁴ Az idézett tc. szerint a szökött jobbagyokat uruk elfogathatja, visszahurcoltathatja, vagy visszaperelheti a megyei fórumok útján.

⁵ E tc. a perhúzás meggátlására, egy ügyben csak egyszer engedi meg a „parium petitio”-t (l. a nomenklaturában).

⁶ A Hármaskönyv idézett helye szerint a parasztok „annyira alá vannak vetve” a nemeseknek, hogy velük nem is pereskedhetnek, csak uraik perelhetnek helyettük. Ebből vezeti le a felperesi ügyvéd, hogy az úriszék elé állított jobbagy nem élhet parium petitio-val, kifogásokkal stb., tehát olyan védekezési módokkal, mint amilyenek a nemesek — azaz egyenrangú felek — közötti perekben szokásosak, csupán arra van joga, hogy beismerje, vagy tagadja a keresetben foglaltakat.

^c Az eredetiben itt pont van. ^d ő = o²², ó = o³, ű = w²² ^e Az eredetiben itt pontosvessző van

et coram duobus iudicibus prosequi vellet, ipso facto in poena calumniae merito convinceretur, uti nunc actum est per procuratorem in causam attracti: siquidem parte ab una consentiendo in praesentes iudices, praemissae allegationis domini A paria petiisset, parte vero ab altera ipsam et eandem causam ad dominos iudices Beregszazienses relegare vellet et curaret, volens in ipsa et eadem causa iteratos suscipere iudices.⁷

3-io vero ageret etiam meritorie de privilegio aliquo, quod nostrum agendi non est. Inhaerendo itaque prioribus, cupit idem A tam super restitutione coloni sui, quam etiam de poena recitato expressa sibi iudicium ferri et pronuciari cum reali executione.

Procurator I: non tenet exceptio ipsius domini A ex eo, quia recitatus articulus dictaret omnium productorum dari debere paria.

Deliberatum est. Teczet az eő Naga szekinek: az par megh nem adatik. Ratio: ha in prima instantia kevanta az part az in causam attractus, nem kellett volna teőb allegatiokat commiscealni, ez vegre az par megh nem adodik.⁸ Calumnian pedig nem convincaltatott, hanem procedalljanak ad meritum.

A producit testes et petit iudicium, ut supra, cum executione.

Pro I idem praefatus procurator dicit. Az mely decretalis locusokat az dominus A az I ellen allegal, salus sit eő kglmenek,⁹ az I ellen azt nem allathattja eő kglme. Ratio: mert nem annak uttja szerint procedalt az dominus A, mert hogy ha szeőköt jobbagy volt volna js az I, de az nemes varmegjeteől ezen jarasnak szolgál birajat ki kellett volna kerni es orszagh teorvenye szerint fel kellett volna keretni, de Bereghszaz varossanak privilegioma ellen eő kglme rea menven, teorveny nélkül eő kglme megh fogadta. Annak okaert kivannja az I, si iuris erit, hogy teorvenje mennjen fwtire Bereghszazban, hogy Bereghszaz varossa is ebben az dolgban privilegiumokkal allassak dolgokat. Az mely kezes levelet pedig avagy hit levelet forgattja az dominus A proccatora, kivannja az I, hogy ha eő hiteős volt, avagy szam ado szolgál volt, az I keze irasa es peczete alatt valo levelet producallyon az dominus A. Az dominus A jobbagyt pediglen bizonyosagul, kevannja az I, hogy az eő Nga szeki be ne vegye, mert szam ado jobbagjnak es hiteosnek obligatoriajanak kel lenni maga peczete alatt, de az I semmi obligatorijajat, sem levelet nem adta maga peczeti alatt. Kevannja azert az I az dominus A keresetiteől fel szabadulni es az eo Naga jobbagjsaga ala vissza menni, ez szerint var azert deliberatiot az eő Naga szeketeől.

⁷ A felperesi ügyvéd meg akarja félemlíteni a perbefogott jobbagy ügyvédjét, ezért a fenti, erőltetett érveléssel patvarkodást (az idézett II. r. 70. c. erről szól) igyekszik rábizonyítani.

⁸ A parium petitio-nak csak mint első ellenvetésnek (in prima instantia) lett volna jogosultsága, s nincsen már most, minthogy az I további kérdésekbe is belement. A bíróság így perrendi alapon tagadja meg a másolatokat, s nem a felperesi ügyvéd érvelése szerint (l. a 6. sz. jegyzetet).

⁹ A gyakrabban használt „sit venia verbo”-val egyértelmű formáság: ne vegye rossz néven az ellenfél.

Pro A, qui supra, super praemissa meritoria responsione I tali modo replicaret. Az hol az in causam attractus feleletiben pretendallja azt, hogy az A mostani keresetit nem szokot processusan indítottta volna, hoc ipsum negatur, mivel az dominus actor ezen helynek summus es competens birajat, ugy mint az mi kgl's urunkat eő Nagat alazatossan talalta volt megh. Szabad directioja leven azert eő Naganak maga joszagan, mint istenes keresztény fejedelem, megh tekintven melto kivansagat az dominus A-nak, kegyelmesen meltoztatott ennek teörvény szerint valo megh latasa feleől ex speciali sua clementia et gratia parancsolni, hogy eő kglme ezen helynek beöcsülletes gond viselőjt megh talalvan bizonyos levele által, hogy eő kglmek azon hiti hagjot szemelt ipso facto decaptiuallatuan, hozattassék fel ide az eo Nga varaban, es mind addigh, miglen praefectus uramtól terminalando nap eleö jcöne,^d derekas es erős^d fogsagban tartattassék. Adveniente vero ipso termino, uduarbiro vram eo kglme az eő Nga meltosagos zekire bizonyos teörvény tudo szemeljeket hivatattvan, teorvinj szerint lattassa megh, et comperta rei veritate, hogy hites személy legjen, cum executione et restitutione megis adgja eő^d kglmenek. De mivel ez mostani I feleletiben az actort mereö indebite lattatik accusalni, holot expressissime azt irattja, hogj maga authoritasaval fogadta volna megh, hoc ipsum absit, ha praefectus vram parancsolattjara megh fogadtatott, nem az A fogadta megh. Per hoc kevannjuk az indebitanak poenajan¹⁰ convincaltatni.

2-do. Ob hoc etiam, hogy az I procuratora feleletinek nemely reszeben egesz Beregszaz nevevel teszen feleletett, melyre valo constitutioja vagjon e vagy nincz, nobis innotescit. Ezertis tamquam inconstitutum procuratorem kevannjuk, si iuris, convincaltatni.¹¹ Az mi penigh az hiteos allapatnak mi voltat nezi, azt ut supra kesz az A mostis docealni. Hogy pedigh az I azt alle gallja, hogy reverzalist avagj hit levelet producallja az I-nek, mi szwksegh volt az A-nak vagy hit levelet vagj kezes levelet venni, mert embernek maga njelue szerint valo hite mindenkoron helyesseb az fele allapatoknal, seöt ha ugjan arrol level keölt volna js, az az szajan mondot hite nélkül semmi volt volna. Mas az, hogy akar mely feő ember is, az ki ezfele gondviseleöt^d maga joszagabol szokot befogni, az felekteől soha olljat nem kevannak, ha nem csiak hittal keöteleztetik.

3-io et ultimo az mi az testisek allapattjat nezi, nyilvan constalhat birak vrajmeknal, quod in restitutione colonorum et talium personarum mind jobbagjaval es szolgajval egy arant bizonythath, producaluan azert mj is igasagunkat es tanuinkat, kevannjuk ut supra.

¹⁰ A helytelen, alaptalan panasz büntetésén.

¹¹ Ez az érvelés ismét nagyon erőltetett. Minthogy a védő arra is hivatkozott, hogy a jobbagy elfogatásának módja Beregszász privilégiumait sérti, az ellenfél úgy állítja be, mintha a védő Beregszász nevében járna el. S minthogy a várostól erre nyilvánvalóan nincs megbízó levele, ily címen a „fogadatlan prókátor” nyelvváltás-güntetését akarja ráhúzatni.

Pro I iterum dicit: Mivel az dominus A azt allegallja, hogy az mi kgl's urunk eő Naga ez dologban teorvint hagyot, azért ez ideiglen az mi kgl's urunk munkaczi jozzagaban kit-kit teőrvenjeben megh hagyot, annakokajert ha az eő Nga szekinek ugy teczik, fűstire boczassa, az mint az orszagh teorvenje tartja partis 3. tituli 30., ahol azt mondgja: de maga az jobbagjoknak sok rendbeli allapattjok vagjon, azon keppen teőrvenyeknek szokasa sok fele, melljek az helynek regteől fogvan szokasa szerint megh tartandok.¹² Annak okaert az I, mint hogy Beregszázban lakot, fűstire^d kevannja el bocsattatni; az első feleletiteolis el nem tavozik azert.

A inhaeret prioribus allegationibus suis et producit testes petendo ut supra.

Deliberatum.

Miuel Mosdosi Imreh vram eő kglme lucidissime megh bizonyította in sede iudicaria, hogy Sinka Balas, barlabasi, nem chiak jobbagja, hanem eczer s mind hűteős szolgálais volt, ahoz kepest teczet az eő Nga szekinek, mint hogy jobbagja es hűteős szolgálaja, megh adattassek az az Sinka Balas nevű ember.

A contentus deliberatione dominorum iudicum et maximas agit gratias.

*O. Lt. Kamarai lt. Miscellanea No. 12.
Urbarialia, fasc. 1. Munkácsi úriszék jkve
1645—1687. 4v—7v. l.*

546.

1647 január 22, Munkács¹

Nemes perli jobbágyát a Rákócziak úriszéke előtt. A kereset szerint a jobbágy a nemesnek okozott kár miatt elfogott öccsért kezességet vállalt, de az megszökött. Ekkor az alperest vetették fogságra, azonban — amikor a szentmiklósiak 300 forint kezességen kiváltották — ő is megszökött. Az alperes ügyvédje kifogásokat emel a kezeslevél érvényessége ellen, s amiatt, hogy a nemes idéztetés nélkül a szentmiklósiakat is perli. Az úriszék kötelezi a kezeseket a szökevény előállítására, vagy a jótállás összegének megfizetésére.

Levata causa generosi ac magnifici domini Gregorii Komarniczki uti domini A contra et adversus providum Nicolaum Muszezanovicz uti in causam attractum ratione negotii in actione ipsius domini A inferius lucidius declarandi.

Pro eodem domino A procurator legitimus egregius Matthias Bornemisza per modum solennis protestationis cupit praefatum I per dominum iudicem

¹² A Hármaskönyv idézett címe a jobbágy-örökösödéssel kapcsolatban utal a helyi szokások megtartására, s nem olyan tág értelemben, ahogy a védő beállítja.

¹ Az úriszék tagjainak felsorolására szolgáló hely a jegyzőkönyvben üresen maradt. — A bíróság a jegyzőkönyv szerint ezt az egy pert tárgyalta.

nobilium comitatus Beregh Stephanum Kerepeczj² trinaria vice prae foribus sedis iudiciariae de iure et legitime proclamari.

Pro I legitimus procurator egregius Nicolaus Morda solennae protestationis³ dicit: I comparet, sed protestatur.

Idem praefatus procurator domini A, qui supra, dicit et proponit in hunc modum: Miel ez eleöt valo esztendőkben az praefatus I az dominus A-nak jobbagja leven eoczevel egjetemben, mely I-nek eöcze az dominus A-nak halhatatlan es ki mondhatatlan nagj kart teven, kar tetele utan alola el labalt; el szeőkven alolla es annak vtanna jdeö jartaval megh ismegh szemben keülvén, ez az praefatus I kezesseghen, erös obligatio es reuersalis level mellet kezessegen ki veötte. Annak utanna vgjan el labalvan, ezt az I-t az dominus A decaptivalta es kemeny fogsagban taituan, kezesseghen ki veöttek az dominus A-tol ugjan az Sz. Miklos joszagh beliek, három szaz magjar forint summa keötel^a alatt, ~⁴ fl. 300. De mind azzal sem gondolvan az I, ugjan el idegenedet es el szeöket az dominus A alol.

Az dominus A egyeb modot dolganak elő mozdításában nem találvan, kenszerítettett urunkhoz eo Nagához, mint summus iustitiariusához confugialni, es eo Nagától mandatumot az munkaczi tisztekre extrahalni, mely in specie mostis extal, hogy az dolognak revisioia es decisioia in uno brevi et competenti termino revidealtassek, reuidealtatvan, quod iustum et aequum iuribusque regni consonum videbitur, de reliquo teörvény administraltassek. Hogy ha pedig az I ezeket tagadna, kesz az dominus A tam vivis humanis testimoniis, quam etiam litteris obligatoriis obsidum dolgat verificalni. Qua de iure et legitime facta, kívannja az dominus A az praefatus I-t kezeben resignaltatni, insuper az kezeseketis magok obligatoriaja szerint az három szaz magjar forintokon, ~ fl. 300 convincaltatni. Super quibus omnibus petimus iudicium et iustitiam legibus regni congruam administraltatni. Liceat ultra.

Pro I idem procurator dicit ut supra. Az mi kgl's urunk eö Naga kgl's parancholattyá olvastassek, min instalt az dominus A eö Naganak. Erti az I, az mi kgl's urunknak eö Naganak mikeppen instalt az dominus A, hogy nemeű nemeű hazanak fel vereseben latroknak allapattyabol.⁵ Seöt ugjan megh jelenti az dominus A, hogy ez I is complices⁶ leöt volna, es nemzetes kapitany Leövj Gergely vram ugy fogatha megh, mint tolvayt. Az dominus A pedig feleletiben küleömbeöz^a mert azt allegallia procatora altal, hogy ugy fogatta megh mint jobbagjat, ki kezessegh alatt leven, es instante az kezesekhez is felel sine citatione.⁷ Anak okaert lattatik ket utnak lenni, az mint az mi kgl's

² Az úriszék bírái között a vármegyét képviselő szolgabíró.

³ Helyesen: sollemni protestatione.

⁴ A kétpontos hullámvonal jelentése: idest, azaz.

⁵ Elírás, értelme: hogy bizonyos háza latrok által felveretett.

⁶ A complex (cinkostárs) szó többesszámú alakjában — mint itt — egyes számú jelentéssel is előfordul.

⁷ A kezeseket is perli, pedig azokat nem idéztette meg a tárgyalásra.

^a ö = o⁴⁰

urunknak parancholattyabol megh teczik, hogy az mint az megh fogasa leöt az I-nek, az allegatio pedigh küleömbeöz. Az mely kezes levelet pedigh be adot az dominus A procatora alta, ha az teörvény hozza,⁸ nihil valet, mert az orszagh teorvenye szerint valo kezes leveleknek, mivel az dominus A nobilis persona, azon varmegjenek szolga birojanak es assessoranak kellene coramozasanak es peczetlesenek lenni, de ez be adot levelen senkinek semmi peczeti ninczen, ha szinten subscriptio vagionis rajta ; peczet nélkül megh nem alhat, es semmi teörvent birak vrain arra nem tehetnek. Az mint pediglen az orszagh törvenye dictallya, ugy mondgja az I : ha az torveny hozza, az leveleknek nem igaz volta teczik megh az Tripartiti decr. 2. reszenek 17. titulussanak rend tartasa ninczen⁹, az holot azt mondgja, hogy az ki nem igaz level volna, az peczetireöl es kez irasrol, idejereol teczik megh,¹⁰ seot az I-nek keze irasanak es peczetinekis teöbbsi kezeöött ott kellene lenni. Az mint fellyülis jelenti az I, az dominus I¹¹ hogy ha ket uton jar, calomnian kel maradni az orszagh teorvenje szerint, partis secundae titulo 70. az dominus A¹², az I pediglen az dominus A kereseti aloll kevan simpliciter absolvatni. Liceat ultra.

Praefatus procurator domini A, qui supra, dicit replicando ad replicationem ipsius I : Az hol az I-nek procatora de inconformitate actionis ipsius A et specialis mandati illustrissimi ac celsissimi principis disputal, it semmi inconformitast nem itélwnk^b lennie, mert ez dominus A-nak feleletinek fundamentoma az urunk eö Naga kgl's parancholattya. Ez nem is derogal, mert ha chiak verbis feleletit jelentette volna is az dominus A, minden czellya feleletenek az eo Nga kgl's parancholattyara tendalt es tendal. Az hol pedigh az I-nek procatora urgeallya replicatiojaban, hogj sine citatione az kezeseken az obligatio-nak es kezeseknek vinculumiat avagy onussat kevanyük, az nem oly dologh, hogy ennek citatiobol kellet volna lenni, mert valahol magokot ultro az kezesek az dominus A-nak obligaltak, magok teorvint chinaltak magoknak juxta illud vulgatum iuristarum canonem : patere legem istam, quam tuleris ipse ; quo quisque se obligaverit, id observare tenetur. Az hol pedigh az obligatoria levelnek falsitassarol beö beszedel es annak megh esmeresereöl beszelget, nem lattyük ittis az citalt locus decretalisnak helyet lennie, mert az obligatoria cum suis requisitis et accessoriis, chyrographo et manuum subscriptione extal, semmi falsitas tehat benne nem lehet.

⁸ Ha a bíróság úgy találja.

⁹ A „nincsen” szó elírás „szerint” helyett.

¹⁰ A Hármaskönyv idézett helyére tett hivatkozás igen erőszakolt : Werbőczy ott a hamis oklevelek ismertetőjegyeit tárgyalja, s nem az okiratok érvényességi kelleit, amilyen értelemben szövegét az ügyvéd itt felhasználni próbálja.

¹¹ Helyesen : A.

¹² Helyesen : A-nak. (A II. r. 70. c. a calumnia — patvarkodás — definícióját adja s büntetését szabja meg.)

^b Ű = w⁸⁹

Hogy pedig az dominus A-t calumnian convincaltatni kevannja, ha nem ha ugjan az I-nek procatoranak uyab nova decretalis editioja¹³ vagjon, es abban talaltatik fel, hogy az paraszt ember ellen az nemes ember calumnian maradgion, de megh illyet orszagunknak be vótt es irot teórvényiben fel nem talalyuk. Mely ratiokra valo nezve az dominus A-nak feleletinek in vigore kel maradni et de reliquo petimus ut supra iudicium. Liceat ultra.

Pro I iterum dicit: Az I citalt decretalis locus ellen az A semmi articulust nem cital, hanem chiak verbis mondgia, az mit felel az dominus A procatora. Annak okaert birak vraimeknak nem szüksegh azt vizgalni, hanem az I az mely locusokat cital, arra kel birak vraimeknak vigyazni, es egenest az articulusokra es locusokra kel teórvent tenni. Az teóbbi keózeott I adhaeret prioribus in omnibus punctis. I petit iudicium et iustitiam.

A adhaeret prioribus et producit testes.

I dicit ulterius: az bizonysagokat megh nem szüksegh be venni, mivel megh az I nem ment ad rem.

Deliberatum. Az eó Naga meltosaghos szeki deliberalta: mivel megh bizonyosodot nemes személy bizonysagok altalis, hogy az kezes level igaz, az kezesek irattak, azert intra quindenam az kezesek az latrot eleó allassak, ha pedig eleó nem allathattyak, tartozzanak az három szaz forint summapenzt integre deponalni.

Uo. 14v—16. l.

547.

1650 január 3, Munkács¹

Nemes az úriszék előtt visszakövetel egy agilist, volt jobbágját, aki tizenhat éve a munkácsi uradalomban él és jobbágyszolgáltatásokat teljesít. Az úriszék a keresetet elutasítja, s a nemesnek az agilis kötelezőlevelét is ki kell adnia, mely egyébként is érvényét veszti.

* Et primo quidem in causa agilis Joannis Teleki ad instantiam egregii domini Stephani Kigiosi, qui dictum Joannem Teleki praetendisset suum esse subditum fidei reversalibus obstrictum, taliter per suprascriptos dominos iudices convocatos deliberatum pronunciatum extitit.

¹³ Olyan különleges, új kiadású törvénytára.

¹ Az úriszék tagjai: Debreczeni Tamás praefectus (jóságkormányzó), Leővej Gergely munkácsi várkapitány, Illosvaj Ferenc alispán, Kisfalusi Gábor, Kerepeczi István szolgabírák és ifj. Illosvaj Ferenc esküdt Bereg megye részéről, továbbá Szemere-i Pál, Mezeő László, Kapoztas György várnagy „és más, a praefectus által meghívott személyek”. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

Mivel Újfaluból ide, az nemes teörveny szek eleiben citaltatot harom tanuknak edgiezoö vallasokbol nyilvánssaggal ki teczet, hogy ez fellieül megh nevezet Teleki Janos, minek eleötte Posahazara szarmazot volna, annak eleötte 16 egez esztendeje Újfaluban le telepedven, Munkacz varanak akkorbeli feöldes urat jobbagiul avagy egieb gialogh szerrel es neha eökeörrelis szolgalt, szinthen ugý mint á teöb jobbagiok avagy sellierek ^a annakokaert az mý itiletünk szerent helyben maradot kglmes aszsoniunk feöldes aszsonýsaga alat.^b Reversalissat ha Kigiosi uram megh nem adgia, cassaltatik.

Uo. 21. l.

548.

1650 január 7, Munkács¹

Az úriszék a munkácsi orosz püspök bordézmálási jogának ügyében úgy dönt, hogy az oroszok a püspöknek csak az 1620 előtt birtokolt szőlőkből tartoznak megadni a dézsmát, az ezután telepített szőlőkből azonban kizárólag a földesúrnak adjanak kilencedet.

* 1. testis² Torma Janos, annorum 50, fide mediante fatetur, hogy az munkaczi orosz czerkomhoz³ mindenkor tartozas kepen megh attak az dezmat^a az Iwany hegyrülis, mint szintin az Lohoirul az oroszok az püspöknek, az magyarok pedig az magyar papnak, czak ketszeri dezmaiat fogtak volt el anno 1648-ban.

2. testis Molnar Janos, annorum 40, fide mediante fatetur similiter.

3. testis orosz wegessi Witalius Istvan, annorum 45, fide mediante idem fatetur.

4. testis also wiznyczei Stanyszlo kenez, annorum 86, fide mediante idem fatetur.

5. testis Wisczak Tamas, annorum 60, fide mediante similiter fatetur.

6. testis luczkaí Simon pap, annorum 40, fide mediante similiter fatetur,^a hogy megh Eszterhaszi uram jdieiebenis megh atták tartozas szerent.

7. testis podherenyessi Tamas pap, annorum 40, fide mediante idem fatetur.

^a Az eredetiben itt pont van. ^b Az eredetiben itt vessző van.

¹ Az úriszék tagjai: Királydaróczi Debreczeni Tamás praefectus, Leöwei Gergely munkácsi várkapitány, Wizaknai Márton munkácsi főudvarbíró (supremus provisor), Kerepeczi István Bereg megyei szolgabíró, Ignecci András, Peczi János, Borbely Ferenc, Kozak István megyebeli esküdtek, Battyu János munkácsi főbíró, Kalmár Lukács, Battyu István, Kottyas István munkácsi esküdtek. — Az ülésen a jegyzőkönyv szerint csak ezt az ügyet tárgyalták.

² A protocollumban a tárgyat, a szokott formáktól eltérően, az itt közölt alakban jegyezték fel.

³ Templomhoz.

^a Az eredetiben itt pont van.

8. testis ruskolczi Janos pap, annorum 45, fide mediante idem fatetur. Deliberatum est anno 1650. die ut supra notato.

Az őő Nagha munkaczi meltosagos törvény szeke praefectus uram jelenletemben igy determinalt ezen dologhrul:^b mivel mind az kett felnek leuele vagyon,⁴ az leuelek Bethlen Gabor fejedelemsenek ideiere mutatnak, mennyen ki az udvarbiro beregh warmeghei szolga birot és ésküttet maga mellé wéven, az kinek jarasaban Nagy Iwany vagyon, eskettessen azon, hogy az mely szőlők Betlen Gábor eő felsege fejedelemségeigh, id est usque annum 1620, fell voltak,⁵ azokbul adgyak megh az orosz püspöknek az oroszok az dezmat. Az kik penighlen annak utanna, ugy minth Bettlen Gabor fejedelemseghé utan vagy parlaghbul vagy czerebül⁶ ipitettek szőlót, azokbul eő Naga szamara az földes uréra tartozzanak nonat adni, mind most, mind ennek utanna, kihez az püspökis né avassa magat.

Uo. 22. l.

549.

1650 március 12, Munkács¹

Nemes az úriszékhez fordul, hogy a reverzálessal szolgálatába állott, szerződését azonban megszegő és elszökött jobbágyot az általa okozott tűzkár megtérítésére ítélje, s letartóztatva, rendelkezése alá juttassa vissza. A szolga ügyvédje állhatatosan szembe-szegül a felperesi érveléssel; midőn azonban előreláthatóvá lesz a per kedvezőtlen ki-menetele, az alperessel együtt — az ítéletet meg nem várva — elhagyja az úriszék szin-helyét. A felperes erre a szolga proscibálását kéri. — (Az ítélet hiányzik.)

Levata causa. In persona Beregh varmegeben Munkacson lakozo nem-zetes Maxai Gyeörgy^a ugy mint A ugyan Munkacson lakozo Batthari Janos ugy mint I² procatora, nemes Morda Miklos által igy felel.

Pro A solenni protestatione dicit et proponit tali modo: Mivelhogy in anno 1648. ez praefatus I az A-nak szolgálai leuen, magat nem jól viselven, az dominus A-t szökve el hatta buczu vetlen, es az A-nak nagy iniuriaiara Munkacz varasaban lakvan; mivel azért az I annak előtte erős^b reuersalist

⁴ Mind az orosz püspöknek a tizedszedés jogáról, mind a szőlőbirtokosoknak a tizedmentességről kiváltságlevelük van.

⁵ Léteztek, megvoltak, művelés alatt állottak. (Bethlen Gábor fejedelem, választott magyar király 1620-ban jutott Munkács birtokába.)

⁶ Czere: cserje, bozót, bozotos terület.

^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

¹ Az úriszék tagjait a jegyzőkönyv nem tünteti fel. — Szövegéből ezt s az 550—551. sz. alatti ügyeket közöljük.

² Helyesen: I ellen.

^a ö = o¹⁸ ^b ő = o⁸

avagy contractust adot volt, hogy az dominus A-t híre es akarattya ellen buczu vetlen el nem hadgia, ha pedigh az contractusban valo conditiokat violalna, az contractusban megh irt poenan maradgyon. Sot arrais obligalta magat, hogy ha ö^a el menne az dominus A akarattya nelkul, tehat az mi kgl's urunk eő Nagha Also Palankjaban az el mult esztendőben megh eget javai felöl abban magat reszesnek valotta es ő magat peresnek, es hogy az ő leuelenek continetiaia szerent, obligatio szerent valo contractusot violalvan, az I tartozik az egesnek karat megh fizetni eő Naganak.³ Kevanya azert az dominus A, valamedigh azt nem deponallya, captivatioban tartassek; ha pedigh azt deponallya, annak utanna ugy mint szolgaiara az A-nak gondgya leszen. Az orszagh torvenye szerent is szol ehez az A: Vladislai primi decr. art. 24. et Matthiae 3. decr. art. 2di, necnon Sigismundi imperatoris decreti maioris art. 6.⁴ Ez felelet szerent var az dominus A deliberatiot az eő^c Naga szekitül.

In persona praefati I egregius Franciscus Nagy cum protestatione dicit. Licet haberet quamplurimas exceptiones, quibus praesentem causam remorare ulteriusque prothrahere posset, sed ne videatur dominis iudicibus parare tedium, replicat taliter: Mivel az A az praefatus I-t coram sede domini magistratus mondotta lenni procatora által,⁵ az mely mellet neminemű contractustis emlegetné, kevania annak okaert az I, hogy mivel az dominus A-nak residentiaia meszé vagion, obligallya magat: ha az törvény agravallya, medio domini provisoris executiot administraltasson; qui si obligaverit, bene quidem, alioquin petimus absolutionem.

Pro A: Erti az I-nek procatora által valo allegatioiat. Kevansaga melatlan, mert arra az A nem citatus, hogy magat valamire obligallya, hanem actor fundat actionem suam, tartozik arra az I replicalni. De mivel hogy az dnus A keresetire igen vekonion menti magat, sőt consential az A keresetinek, ergo qui tacet, consentire videtur, ergo A adhaeret prioribus et petit iudicium. Az contractust pedigh cum protestatione be adgya, viszais kevannya, az szerentis var az A deliberatiot, mert az ki magat mikepen kóti, az szerentis varia az A deliberatioiat. Liceat ultra.

Quoniam⁶ A bizonios szolgálainak mondgia az actioban, de nem specificallya, melyik eszténdejet hatta volna felben, azert inhaerendo prioribus fir-

³ Vagyis reverzálásban elismerte, hogy a palánkai tűz miatt felelősség terheli, azért jog szerint perbe volna vonható, s kötelezte magát, hogyha urának, a felperes nemesnek akarata ellenére távoznék, a tűz által okozott kárt a földesúrnak megtéríti.

⁴ Az idézett tc.-ek szerint az urak a tisztjeik és szolgálók által okozott károkért felelősséggel tartoznak, alkalmazottaikat viszont kártérítésre kényszeríthetik, s ilyen esetben, vagy a szolgálati idő kitelte előtti távozás esetén őket — még akkor is, ha nemesek — letartóztathatják, a kár megtérítéséig fogságra vethetik.

⁵ A tollban maradt: minek mondotta az alperest; nyilvánvaló, hogy szökött szolgának, ami — ha ezt be nem bizonyítja — a felperes elleni viszontkeresetre adhat alapot.

⁶ E szó előtt a „Pro I” kimaradt.

^c ő = o¹⁹

missime, hogi ha az dominus A nem obligallya magát az törvennek exitussara, simpliciter ném abszolvalhatni, hanem cum debita.⁷

Pro A protestatur, hogy az I ad meritum ment, ergo nem excipialhat. Mivel azért obligatiot kevan az I az A-tul, nem tartozik vele. Ergo part 1. tit. 9. nobilis, nisi citatus neque convictus, nem tartozik arra az A meg felelni.⁸ Ergo A adhaeret prioribus et petit iudicium.

Pro A egregius Nicolaus Morda solenni protestatione dicit : Iterum atque iterum protestatur, mivelhogy az A, nemzetes Maxai Geörgy képeben en, nemzetes Bornemisza Matyas uram ő kglme az dominus A kepeben⁹ comparealtunk, meg is feleltünk Bathari Janos ellen. De az, procatora, Nagy Ferencz által azt kevanvan orszagh torvenie ellen, melyrül az procatora semmi locust nem citalhatot, s azt kevantá orszagh torvenye ellen, hogy obligaljuk magunkat az I-nek, mivel azért ném orszagh törvénye, azt nem acceptaltuk. Az éő Naga szeki nem abszolvalta Bathari Janost, mely ki teczik az irasbul; hanem azt czelekedven az I, procatorauaal együt^d az eo Naga warabul nagy temere csak elment, torventul nem varvan. Azert sibi imputet, mint el szokot ember bünosse tette magát. Bünos, ha torveny mondgya, vagabundus. Kevanya az A : az éő Nagma szekitül proscibaltassek. Erre torvenyt var az éő Nagma szeketül az A.¹⁰

Uo. 25v—26v. l.

550.

1650 március 12, Munkács

Az úriszék a lopással vádolt jobbágyot, ha a károsult hetedmagával reá esküszik, megkínzásra és felakasztásra ítéli. Ha viszont a kárvallott nem mer megesküdni, őt marasztalják el a vádolt vérdíján, a földesúr javára.

* Felső Viznyecen lakozo Halasz Miklos, procatora által ugy felel Abrankan lakozo Kusniczai Andras karos ember: Vallottam nagy karokat, veszet mint egy hetigh valo marham egy mas utan.^a Minthogy az mint karos ember szokta karat kereszni, kereste mindenut karat. Mikor az ispanunk be yot falunkban, Viznyezei Andras uram ő^b kglme, ő^b kglme az egész falut gyüitotte, hogy tudgyak megh, mi nemü karokat vállok en. Egymas utan az egész falu ő kglme eleiben allot az güflesben, hanem Kotis Pal, Abrankan lakozo,

⁷ Ti. cum debita poena actoris.

⁸ A nemes az idézett c. értelmében perbehívás nélkül nem ítélhető el. A felperes tehát — a perbehívó fél — el nem marasztalható, így az alperes által erre az eshetőségre kívánt kötelezettségvállalással nem tartozik, mondja az A.

⁹ Ti. az ügyben szintén érdekelt földesúr képviselőjében.

¹⁰ Az ítélet helye a jegyzőkönyvben üresen maradt.

^d ű = u²⁶

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b ő = o²³

soha nem alót elöl az gyűlés eleiben. Hanem ispan uram nem tartotta azt jambornak, az ki falu giuleseben elől nem al, hanem erős paranczolattal meghatta ispan uram az keruloknek, hogy megh fogiak. Hanem utanna addig leskettének, megh fogtak, es az hazanal megh kerestek, mje vágyon. Talaltanak egy tarisnya bocskort az kamoraiaban, szuszekiaban.¹ Ez Kotis Palt vittek az abrankai biro hazahoz, Krolyouicz Demeterhez, otet kalodaban vertek. Mas nap ala hoztak az warban Kotis Palt. Ispan uramnak tuttara attak, hogy ötet megh fogtak es boczkort talaltak nala. En karos ember leven, megh halvan, hogy megh fogtak es boczkort talaltak nala, hanem az sok boczkor kozol megh ismertem kett oto² boczkort, az mely tulajdon saiat marhamnak buribul valo boczkor. Eő megh halvan ezt, bekesege ment velem.³ De en nem akartam bekelní az tiszték híre nélkül, mert nem mertem, hanem ha az yo torveny hozza, fejehez felelek⁴ marhamert. De mindazonaltal ha az tiszték ö^c kglmek megh engednenek, hogy engemet megh elegitene, és az tiszteket az birsagrud, ez szerent varunk deliberatiot.

Pro I. Im ertem, hógy azt feleli hozzam az A, hogy en vagyok az ő tolvaiá. Tagadom azt, mert ha csak egy gyermekel bizonythatis, en le ülők es bűnhődgyem az szerent.

1. testis Drahus Kosty, fide mediante fatetur, hogy nylyvan tuggy, hogi az karos ember marhaiának az bűri az kett őtő boczkor, az kit nala talaltak.

2. testis Krolyouicz Demeter, fide mediante idem fatetur ut superior.

3. testis Kusniczki Demeter, fide mediante idem fatetur.

Deliberatum est anno et die eodem. Mivelhogi bizonioson constal az tanuk vallasabul ennek nylyvan valo lopasa, Kotis Palnak, azert az kar vallot fel intra quindenam esküdgyek megh heted magaval, kenoztassek megh, akasztassa fel; ha penigh rea nem esküdnek, wegye megh az djiat rajtok az dominus magistratus, az utan az magistratus éxequaltassa.

Uo. 27. l.

551.

1650 március 12, Munkács

Egy munkácsi nemes, Cserejóc részbirtokosa, azzal vádol több nagylohói jobbágyot, hogy oda szökött jobbágyának cserejóci elhagyott házára fegyveresen rátörték, s az ott talált ingóságokat elvitték; e javak visszaadását s a perbefogottak vérdíjukon való elmarasztalását kéri. Minthogy a vádlottak nem jelentek meg, az úriszék a keresetnek megfelelően ítél.

¹ A „szuszek” gabona, liszt stb. tárolására alkalmas faláda.

² Helyesen: öltő (pár).

³ Egyezséget ajánlott.

⁴ Ha a bíróság megítéli, fejére esküszöm.

^c ö = o¹⁸

* *Levata causa.* Beregh varmegeben Munkaczon lakozo nemzetes Foldvari Janos ugy mint fel peres, ugyan Beregh varmegeben Nagy Lohon lakozok ugy mint nagylohoi David Gergely es az fjia Janos, 3. Piczak Sandor, 4. Lengyel Jacab, Lengyel Janos, Gergelj pap, Kozma pap ugy mint fel peressek¹ ellen, torveny szerent valo procatora, nemes Morda Miklos által.

Pro A legitimus procurator egregius Nicolaus Morda solenni protestatione proponit tali modo: Volt az A-nak többi kozót Beregh varmegeben Czürefalvan² Czürefalusi^a Gergely nevü jobbaga, ott volt lako helyvé, mely el szököt az A alol, ugy mint ez jelen valo anno 1650 die 8. Februarii, es ment eö Naga joszagaban Lohora.^b Nem tudatik miczoda vakmerö gondolattul viseltetven az I-k, fel fegyverkezven, szekerekben marhaiokat be fogvan, complices tarsaival egietemben hatalmasul az dominus A czürefalussi^c hazara mentenek. Jobagyt selle³ kergettek es nemessi praerogativaia ellen jobbaga hazara die 8. Februarii reja mentenek, es valamely ingo bingo marhakat ot talaltanak, az I-k fel raktak es el vittek hazokhoz, ugmint szenaiat, az ki ot volt, kett kadakat, asztalt, kaposztat, aszu gyumolczót, három kereket és ezen kívül valamit ot talaltak. Mely hatalmassagert kevanya az A, hogy az I-k az orszagh torvenye szerent, ugy mint de violentiis articuli Pisoniensis anni 1608. art. 4, item a. 1609. art. 29., a. 1613. art. 23. de et super universis violentiis, item part. 1. tit. 15., item 2. part. tit. 42. az eo Nagha szeki tanalya fel büntetese⁴. Kevanya azert az dominus A az törventul, hogy az I-k singillatim et seorsim in homagio convincantur, minden személyek, es az el vit jokat vigyek vissza oda, az honan el hoztak cum poena debita. Ez felelet szerent var az A deliberatumot, annakutanna exécutiot az dominus magistratustul.

Pro I nemo.

Deliberatum est anno et.⁵ Quoniam contra tacentes omnia iura clamant, ideo in actione et acquisitione actoris vincuntur praedicti I per nonvenientiam.

Uo. 27v. l.

¹ Elírás, helyesen: alperesek.

² Cserejóc, Bereg m. — Cserejovci, SzU. A munkácsi uradalomtól zálogba adás révén elszakadt birtok, melyet a Horváth és Földvári, majd a Borbély és Földesi családok bírtak.

³ Széjjel.

⁴ Helyesen: önga székén találják meg büntetésüket. — Az idézett törvényhelyek, egy kivételével, a hatalmaskodással (violencia) s a hatalmaskodók elleni eljárással foglalkoznak. Az utolsóként említett Hármaskönyv II. r. 42. c. az ítéletek különböző fajtáiról értekezik.

⁵ Ti. die eodem.

^a Itt és az előző szóban ü = u¹⁸. ^b A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^c ü = u¹⁸

552.

1650 október 14, Munkács¹

A földesúr munkácsi várórségéből megszökött katonát — aki az úriszék előtt csak kegyelemért esedezik — a vár statutuma szerint „másoknak példájára” felakasztásra ítélik.

* Causa generosi domini Gregorii Leowei, arcis et praesidii Munkacz capitanei uti domini magistratus contra et adversus Joannem Kelner uti I.

Pro domino magistratu procurator legitimus egregius Matthias Bornemisza dicit tali modo : Ez praesens astalo I, nem tudatik micsoda indulattul viseltetven, hatravetven elsőben hitit, mely hittel az mi kgl's aszonyunk és urainkhoz obstrictus volt, hanem magat fel veven,² hitit el hagyvan, ennek az helynek, ugy mint Munkach varanak edictuma es statutoma ellen el ment, el viven ho penzet, köntéset, melyel az mi kgl's aszonyunk es uraink nekiek fizettek. Minekokaert az dominus magistratus ez helynek reghi bé vett dícziretes edictuma^a es statutuma szerent feiehez felelteti, s kevanyais az dominus magistratus az praesens I-t in poena capitali convinci et aggravari.

Pro I: az eo Nagha meltosagos szekinek gratiaiahoz confugial.

Deliberatum est. Edictuma tartya az warnak reghtül fogvan es égyeb arantis ugyan torvenyben ment: walakí az ho penzel hír nélkül el szokik, akasztassek fel. Ez arant, miuel ezen I is ily dologban es vetekben, szökesben tapasztaltatot, fel akasztassek az edictum szerent masoknak peldaiara.

Uo. 29v. l.

553.

1650 december 22, Munkács¹

Az úriszék a szökött ispán elfogatására kiküldött tizedest, mivel esküjét meg nem tartva, az ispánt futni engedte, Munkács várának edictuma szerint halálra ítéli.

* Levata causa generosi domini Gregorii Leovei de eadem, arcis et praesidii Munkach capitanei uti A et domini magistratus contra et adversus Michaellem Ludkai uti I.

Pro A et domino magistratu procurator legitimus egregius Matthias Bornemisza, solenni prius protestatione praemissa, dicit et proponit tali

¹ Az úriszék tagjait a jegyzőkönyv nem tünteti fel. — Szövegéből ezt az egy pert közöljük.

² Felkerekedvén.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

¹ Az úriszék tagjait a jegyzőkönyv nem tünteti fel. — Az ülésen, a jegyzőkönyv szerint, csak az itt közölt pert tárgyalták.

modo : iam legitima admonitione trinarique prae foribus proclamatione, ut moris et consuetudinis est, legitime peracta, hoc saltem superest, ut actio et acquisitio ipsius domini magistratus lucidius declaretur, quae talis est.

Ez el mult napokban ez praesens astalo I-t az dominus magistratus, mint ennek az boczul² helynek hites tizedeset, mas tarsiával egyetemben Almasi Matthe nevű^a eő Nagok kraínyai ispanyanak³ megh fogasara küldven, es lako heliehez avagy hazahoz erkezen Almassi Matenak, az I nem hogy abban, az miben el boczattattak volt es jartak volna, sot inkab le ülven vele egyút hazanal, (nem emlékezven megh hítekrül) egyút éttek s ittak vele. Egy üdö^b korban Almassi Mattheis eszeben veven magat, hogy ő fogasara ment volna az I töb tarsiával egyetemben, hazabul ki ment, s dolgot tartotta. Az I pedigh tarsiával egyetemben az reja bizot dolgot vegben nem vitte, es Almasi Matthe kapitany uram kezeben nem hozta, mely czelekedetibül az I-nek elsőbén hīti ellen, annak utanna pedigh ezen böczületes helynek edictoma, mind penig az dominus magistratusnak tisztinek s böczületinek nagy megh sértödesere let. Mihez kepest kapitany uram eő kglme, mint magistratus, ennek az böczületes helynek^c edictumanak tenora szerent feiéhez felettet az I-nek, ^c kevanya az dominus magistratus in poena capitali convinci et aggravari. De quibus petimus iudicium. Liceat ultra.

Deliberatum est eodem die et anno. Az eő Nagha meltosagos szeki ez causa felöl igy deliberalt, hogy az edictum szerent büntettessek.

Uo. 30 l.

554.

1651 április 13, Munkács¹

A földesúr munkácsi várörségének több katonáját azzal vádolják, hogy társaikat meglopva megszöktek. Bár a vádlottak azzal védekeznek, hogy nem akartak megszököni, s vissza akartak térni a várba, az úriszék valamennyiüket akasztófára ítéli.

* Causa generosi domini Gregorii Léouel de eadem, kapitanei arcis Munkacz uti domini magistratus contra et adversus astantes praesentes I ratione negotii in actione ipsius domini magistratus inferius specificandi.

Pro domino magistratu et A procurator legitimus egregius Mathias Bornemisza dicit et proponit tali modo : A memoria hominum, mioltatul Munkacz

² Boczületes (becsületes), a szó vége a tollban maradt.

³ A munkácsi uradalom „Krajna vidék” nevű kerülete ispánjának.

^a A dölten szedett betük után az eredetiben vessző van. ^b ö = o⁸ ^c Az eredetiben itt pont van.

¹ Az úriszék tagjait a jegyzőkönyv nem tünteti fel. Szövegéből ezt az egy pert közöljük.

vara epitetet es fen al, oly dicziretes torveny es szokas volt, hogy mindenfele vitezlo rendek ezen helynek uraihoz, egyczersmind tisztuiseloihez eros hittel astrictusok es hittel kotelesek legyenek, es mind addigis fel szabadulasok ne lehessen, valamedig urok, egyczet s mind tisztuiseloi azon hittektul absolvallyak.^a Ezek az praesens astalo I-k is ezen Munkacz varahoz eros hittel kotelesek leven, aval semit sem gondoltak, hanem nagy vak meroseget kovetven, magokat elottek jaro tisztuiseloioknek hire s kedve s akarata ellen es ezen helynek eros edictomanak ellen, rendeken valo kenyeres tarsokat meg lopvan, el szoktek. Es az dominus magistratus utanuk kuldven, vissza hozatta. Mely el szokesekek mind az edictum ellen vetettek,^b mind hamis hitben incuraltak; mire valo kepest kivannya az dominus magistratus az felyul specificalt edictumnak varbeli continenciaia szerent, mind az lopasert vigore operis Trip. part. I. tit. 15. in poena capitali convinci et aggravari.² De quibus petimus iudicium.

Pro praefatis I egregius Franciscus Nagy cum nostris dicit: Nem arra a vegre mentek el, hogy megh ne iunenek, es ha valami kesedelem volt is az varbul valo kin letelben, az arant capitalis poenat nem erdemelnek, hanem mitiorum, kire nezve submittalyak magokat azon buntetes ala, melyet keves absentiaiokert az torvenyszeknek gratiaia hoz magaval. Quantum ad tertium I, dicit: nemis tutta, hogy oly szandekal legienek ezen tarsai, hogy elszoknenek, nemis consentiallt az el szokasben, ergo submittit se gratiae sedis et petit absolutionem.

Pro A az I-k procatoroknak kerdesere: Oretenus fatealyak elszokesekek, sot quod majus, egyut el szokven, egyutis hozzak vizsais okot. Az mi az lopast nezve illeti, azt sem tagadgya az egyik I, sot affirmalya. Propria enim oris fassio in iudicio revocari nequit, igitur ut supra iuxta oris fassionem praefatorum I cupimus iudicium.

I petunt absolutionem.

Deliberatum est anno et die ut.³ Az eo Nagha szeki igy deliberalt ez dologh felol: mivel az eo Nagha penzevel, kontosevel el szokot, ez constal, azert akasztassanak fel; kenyeres tarsatis megh lopta, azert meltok az akasztofara.

Uo. 31v. l.

² A Hármaskönyv idézett címe szerint a tolvajokat akasztófával kell büntetni.

³ Helyesen: ut supra.

^a A dőltén szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt pont van.

555.

1651 szeptember 23, Munkács¹

Jobbágyot, akinek udvaráról egy nemes két lova elveszett, a lovak árának megértésére s az uraságnak fizetendő 12 forint bírságra ítélnék.

* Deliberatum est.² Az őo Nagha meltosagos szeki ez causa felől így delibéralt. Mivel mind az tanukbul, mind pedig az maga nyelve vallasabul ki teczik^o nyilvansaggal, magha nyelvevelis valya Pap Janos, hogy őo haitotta fel az maga udvarara az lovakat az magha kancza lovaval, es az őo udvararulis veszet el, azert Dobrosovski uram in sola sui persona esküdgyek megh azon ad quindenam, mit ért volna az őo kglme ket lova, es ha megh ésküszik, tartozzek Pap Janos Dobrosovski uramnak karat refundalni, a mellet faradsagaert, kolt-segeiert fl. 20 deponalni, az bírsagotis őo Nagha szamara, az fl. 12, az warban az tiszteteknek tartozzek megh fizetni.

Uo. 35v. l.

556.

1654 január 12, Munkács¹

Egy nemesnek földjei elfoglalása miatt Munkács városa ellen indított perében az úriszék az alperesi ügyvéd személyével szemben emelt felperesi kifogást elveti, s — mint-hogy a városiak a kérdéses földterületet magukénak állítják — a feleket a tényállás hivatalos személyek általi kivizsgálására utasítja.

* Levata causa in sede illustrissimae dominae principissae egregii Stephani Kygiossi ut A contra prudentes et circumspectos iudices et iuratos cives, adeoque totam communitatem oppidi Munkacz uti I ratione certarum quarumdam terrarum cultarum et incultarum, prout idem A praetenderet, ad Posahaza pertinentium et per eosdem I occupatarum, in certiore inferius denotandarum, uberius declarandarum.

Pro A idem A personaliter adstando dicit procuratorem ipsorum I in causa praesenti agere non posse, exquo electus per comitatum in²

¹ Az úriszék tagjai: Leowei Gergely munkácsi várkapitány, Toronyai István munkácsi udvarbíró, Kerepeczi István, Kisfalussi Gábor Bereg megyei szolgabírók, Kygiosai István, Szabo Mihály, Leowei János, Morda Miklós, Werebely István megyebeli esküdtek és más meghívott bírák. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² Az ügy anyagából csak az ítélet szövegét jegyezték fel.

³ Az eredetiben itt vessző van.

¹ Az úriszék Klobusiczky András praefectus jelenlétében ült össze, a bíróság tagjait azonban a jegyzőkönyv nem tünteti fel. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² Itt egy szó helye az eredetiben üresen maradt.

artem procuratoriam exercere non posset et ideo A defensione ipsorum principalium poterit ipsum reici.

Pro I disputat causam non versari in sede comitatus, et ideo ipsum agere posse.

Deliberatum est. Ex quo causa praesens non ventillaretur coram iudice nobilium vel iurato assessore penes commissionem domini vicecomitis, verum in sede dominae terrestres, iudicesque sedis huius recognoscerent, quod ipsum procuratorem se non obligasse, in sede dominae terrestres ipsum agere nolle, ideo admittitur ad defensionem ipsorum I.³

Idem A proponendo dicit. Mikepen éz el mult napokban, tudni illik 1653. esztendoben, nem tudatik miczoda oktul es praetensiotul viseltetven, nem gondolvan nemessi szabadsaggal, el menven az posahazī hataron lévő^a szanto földreiré, az melyeket en⁴ sok esztendőtul fogva bekességessen birtam, ot levő gabonamat megh dezmalvan, tizedet el vittek, es azzal elis foglaltak azon földeket. Az mely szanto földek el foglalasa felől alazatos suplicationom által fejedelem aszontis eő^b Nagat megh talalta felőlé, nem kicziny kara⁵ azon A-nak^c es nemessi szabadsagara avagy praeiudiciumiara etc. Kevannya azért, hogy az convocati iudices domini megh itilven, ha el foglalhattak^c vagy nem, azon szanto földek visza adattassanak.

Pro I idem, qui supra, tagadgya, hogy az A-t illetnenek azok az földek, es kevannya, hogy megh bizonyozzak.

A kevannya competens terminust ad comprobandum.

Deliberatum est. A peragat inquisitionem coram domino iudice nobilium et iurato assessore huius comitatus in facie loci, si fieri poterit, intra bis quindenam, quod videlicet eadem terrae arabiles ad territorium Posahaza spectarent, eadem idem A possedisset. E converso I quoque attestari faciant praesente domino provisoro, et si possibile eít, etiam coram domino capitaneo probentque terras praefatas in territorio Munkacziensi esse. Quibus factis domina principissa partibus administratura sit iudicium etc. Interea I abstineant sese ab ulterioribus violentiis ad finalem causae huius decisionem.

Uo. 42v—43. l.

³ Az ügyvédség ez időben, bár hivatásos ügyvédek is nagy számban működnek, még nem kötött foglalkozás. Perbeli képviselőket, ha a természetes kizáró okok alá nem esik, mindenki vállalhat. A bírák is (s a megyei tisztségviselők annak számítanak) általában csak a saját bíróságuk előtt nem végezhetnek ügyvédi funkciót.

⁴ A felperes előadását a szöveg írója az első és a harmadik személyt cserélgetve jegyezte fel.

⁵ Helyesen: kárára.

^a ő = o¹⁸ ^b ő = o⁸ ^c Az eredetiben itt vessző van.

557.

1654 szeptember 15, Munkács¹

Az úriszék elrendeli, hogy mivel a hegyközség ítélezése ellen sok a panasz, a szőlőkkel kapcsolatos pereket ezután közvetlenül a városnál kell kezdeni. A felek innen az úriszékre fellebbezhetnek, amely ügyekben végérvényesen dönt.

* Mivel itt Munkachon hegy birosaghnak tisztj miat sok confusiok vannak, causaknak rendeletlen valo discutialasa, halogatasa, szegenységheknis sok haszontalan költségel valo terhelése, hogy annak utanna el tavoztatogyék az olyan excessus, communibus votis ilyen statutomot végeztunk : hogy ennek utanna valaki szőlő eórökséghe véget (akkor mellýek hegyen legyen az) akar pórleni valakivel, az varos birala előtt indicha pórét, s ott modo solito folytattuan az pórét, ha fő biro es tanach törvényével^a nem lészen contentus, valamelly fél igényessen az var székére appelallhassa causaiat propter maturiorem eiusdem revisionem, s ott szakagyon véghe finaliter, ne legyen se egy, se mas feli appellatioia az olyan causanak.

Uo. 44v—45. l.

558.

1654 szeptember 15, Munkács

A szomszédság jogán elővételre igényt tartó jobbágyot, minthogy a szőlő felkínálása-kor még nem volt szomszéd, keresetével elutasítják.

* Deliberatum est in causa Michaelis Lakatos contra Joannem Lazar.¹

Mivel világosan comperialtattik ex relatione iudicum et iuratorum civium Munkachiensium, az ki tudni illik exmittalttanak volt ad oculatam uduarbiro uram commisioiaból, hogy mikkor elsőben kinalta Kőcheny Miklos a szőlővel, akkor szomszegya nem volt Lakatos Mihaly annak a darab résznek, megh sem alkhatanak rayta, jól lehet ennihanszor uolt admonitus rola, hogy megh vegye a szőlőt, annak okaért Lakatos Mihaly eléssék keresetitől a szőlőnek, es Lazar Janos bíria ennek utanna mint saiatyat.

Uo. 45. l.

¹ Az úriszék Klobusiczky András praefectus elnöklete alatt ült össze, ki a jegyzőkönyvet alá is írta. A bíróság tagjai azonban nincsenek feltüntetve. — Az úriszék a jegyzőkönyv szerint ezt s az 558. sz. alatt közölt két ügyet tárgyalta.

^a ő = o²²

¹ A per anyagából csak az ítélet szövegét jegyezték fel.

559.

1655 december 7, Munkács¹

A munkácsi uradalom úriszéke jóváhagyja Munkács városának az orosz püspök elveszett ökre ügyében hozott ítéletét, mely szerint a gyanyába került selesztói jobbágyoknak esküvel kell ártatlanságukat bizonyítaniuk, s ugyanígy a bírónak is, hogy a tolvajok kinyomozásában mulasztás nem terheli. Ha meg nem esküsznek, bírságot és kártérítés kell fizetniük.

* Causa episcopi Munkács Oroszveghesiensis monasterii pro tempore constituti ratione bovis in territorio Selestoiensi excoriati contra eosdem incolas Selestoienses mota, specificie contra etiam Joannem Sandor fratresque eiusdem uti I suscitata, taliter est determinata.

Et primo deliberatio in oppido Munkács per viam appellationis² talis erat. Mind az két felnek feleleteket megh halván, és az tanu vallasokotis megh ruminalván, tezet az munkácsj feó^a biro, Erszenyes János vram szekin az teörvennek, hogý Sandor János udvarában az mely gazdak laknak, ugý mint az őregh Sandor Janos, az masik Sandor Janos is, es az harmadik Sandor Ferencz, harmad^b harmad magokkall ezten ez napcn³ esküdgýenek megh azon, hogý az püspök őkrének el veszeseben semmit sem tudnak, sem magok el nem lopták, sem megh nem nyuzták, sem penigh masokkal el nem lopattak, sem azon az louon, melynek az niomat az udvarokra niomozták, azon az lovon az el veszet őkeörnek az bőret el nem vitték. Ha megh esküsznek, ment emberek lesznek, ha penigh megh nem eskünnének harmad harmad magokkall, tehát az püspök szolgál esküdgenek megh, mit ért volna az ökör, s adgyak megh az árát, s az bírságotis az vr szamara fizessek megh. Ennek felette az falu birajais harmad magauaal esküdgýek megh ezten ez napon azon, hogý az püspök szolgál ki atta volna az nyomot, de az püspök szolgál ki nem mentenek. Ha az falubirajais harmad magauaal megh esküszik, ment emberek lesznek, ha penigh megh nem esküdnék, tehát az fellieb megh irt mod szerint az falu fizesse megh az őkeör árát, s az bírságotis adgyak megh keőzeónséghesen.

I appellat ad arcem.

In sede iudiciaria celsissimorum principum sub arce Munkacs celebrata. Ez felől megh irt appellatitot reuidealván, miuel az A az fel vót es megh mért nyomot mind ettigh nem kóvették^a el,⁴ holot az selestoi emberek hýták, es

¹ A jegyzőkönyv, mely címfelirata szerint Tolcsva-i Nagy János munkácsi udvarbíró tisztségviselése alatt indult pereket tartalmaz, az úriszék tagjait nem tünteti fel. — A jegyzőkönyvből ezt s az 560—561. sz. alatti ügyeket közöljük.

² A per a falu színén indult, onnan került Munkács kiváltságos mezőváros széke elé.

³ Ti. harmadesten napon, l. a nomenklaturában.

⁴ Mivel a püspök emberei, bár a falusiak őket erre felszöllították, a nyomkeresést mind ez ideig nem végezték el.

^a ó = o³⁸ ^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

onszolták az A-t, helyes az város teórvénie,^a minden punctumiban meghmaradott.

Uo. 128—128v. l.

560.

1655 december 7, Munkács

Az úriszék egy tehén ellopása miatt a tolvajt felakasztásra, bűnrészes feleségét pedig — bár ez is halált érdemelve, — négy nevetlen gyermekére való tekintettel, az akasztója alatt hóhér általi megveretetésre ítéli. Ha a károsult az ítéletet nem hajtatná végre, mindkét vádlott vérdíját meg kell fizetnie az úrnak.

* Actio Joannis Mézes Makarjasiensis uti A contra Joannem Muzga uti I consequenterque consortem eiusdem, veluti criminis socialis ratione excoriationis cuiusdam vaccae furtive factae.

A incusatus praefatus I furti.

I affirmans semel duntaxat commisisse et petens gratiam.

Deliberatum est. Miel magais az I nem tagadja az tehének meghnjuzását es lopását, megh erdemli, ugi mint orv, elsőbennis megh kinoztassek^a es akasztassek fel. Az feleseghe penigh, jollehet társa az vetekbennis, hasonlot erdemlene, de mivel négy nevetlen germeki vadnak, azokra nézve megh marad élete per gratiam, hac conditione, hogy az akasztofa alatt hóhér által veretessék megh, es kiálcsa megh maga nielvevel, hagi őis^b az akasztást megh erdemlené, ha kegyelem nem jarult volna hozzáia. Ha penighen az A fel nem akasztattja, es amazt megh nem vereteti, adgya megh mind az kettőnek az dýát, es az magistratus exequaltassa.¹

Uo. 129. l.

561.

1655 december 7, Munkács

A felperest Lengyelországban marhalopás miatt elfogták, és csak kezesek által kifizetett váltásdíj fejében engedték szabadon. A felperes a váltásdíj visszafizetését az alperesre, mint jogságbajutásának okozójára akarja háritani. Az úriszék az alperest az összeg egy részének megfizetésére kötelezi, az összeg többi részét őt — feltehetőleg a lopással kapcsolatban gyanúba került — falu lakosságára veti ki.

¹ Az úriszék itt a középkor előbbi századaiból fennmaradt szokás szerint jár el, amikor a halálraítelt vádlott kivégeztetése a sértettől függött, a felek tehát még az ítélet után is kiegyezhettek egymással. Az ilyen esetben akkor az elítelt által fizetendő vérdíjat azonban a fenti deliberátum a sértettre rója, s a földesúr kezére játssza.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b $\hat{i} = i^8$

* In causa Joannis Klim, Nagy Rosztokaiensis uti A contra Maxim Jarowzki I ratione duorum boum furtivorum et subsecutae dicti A per Polonos incaptivationis illincque sub mille florenorum Polonicorum fideiussione dimissionis ac per fidei iussores exultorum.¹

Deliberatum est. Mivel mind az kezes leuelekből, mind tanukból es az ispan, Almasý Mathe relatiojaból ki tetszik, hogy Maxim mia eset az A megh fogatasa^a az lengyelektől, és ezer forint kezesseghen bocsattatott el, melliet meghis attak az kezesek, tartozik Maxim maga feie válcságában az négy szaz forintokat deponálni az karos kezes embereknek, az többit penigh fizesse megh azon völgiön leuó öt falu,² hogy nagio b veszedelem ne keóvesse^b őket. Az penzt penigh Almasi Mathe^a igazán, kinek kinek az ő érteke es tehetseghe szerint limitallja el keözötteók.

Azonban mostan^a ez á két fel békéltessék ószve, egy mast touab ne impettallják^c, neis prosequalljak.

Uo. 129—129v. l.

562.

1674 június 11, Munkács¹

Az úriszék az uradalom fiscusa által magszakadás címén elkönfiskált szőlőt, minthogy a magszakadás esete nem forgott fenn, visszaitéli a vér szerinti örökösnek.

* Anno 1674. die 11. Iunii sedes iudiciaria celsissimae principissae dominae Sophiae Batori sub arce Munkacz celebrata est, ibique in causa consortis Ioannis Gombkötő, Catharinae Szűcz, ratione vineae in promontorio Szunjog habitae ac sessionis providi quondam Mathiae Mázlo, in oppido Bereg Szaz adiacentis ac per fiscum suae celsitudinis confiscatarum sic deliberatum est.

Mivel mind az beregszazi tanacz informatiojabul, mind penighen a tanu vallasokbul vilagoson megh tetszik, hogy ez perben forgo konfiscalt Szunjog hegyen levő szőlő es az varosban levő Mázlo Matiasrul álo telek nem magva szakatt joszag, ha nem igaz succedalt vir vagion hozzaja, ugy mint Mázlo Matias fiainak annjokrul valo egy testvir attjafi :^a Gombkötő Janosne, Szűcz Kata,^b minek okaert azon vérnek az eő Naga meltosagos szeke is visszaitelte.

Uo. 50. l.

¹ Helyesen : exsolutorum.

² A völgy a Zsedenyova patak völgye, ahol az öt falu : Kis- és Nagyrosztoka, Orcszbukóc, Perekraszna és Kicsorna községek feküdtek. (L. az uradalom bevezetésében.)

^a Az eredetiben itt vessző van. ^b ó = o³⁸ ^c Az eredetiben itt pontosvessző van.

¹ Az úriszék tagjait a jegyzőkönyv nem tünteti fel. — Az ülésen, a jegyzőkönyv szerint, csak az itt közölt pert tárgyalták.

^a Az eredetiben itt vessző van. ^b Az eredetiben itt pontosvessző van.

563.

1675 április 3, Munkács¹

Jobbágyasszony Munkács városára hagyott szölejét rokonság címén igényli a feleseres. Minthogy azonban a rokonságot bizonyítani nem tudja, az úriszék elutasítja a keresettel.

* Anno 1675. die 3. mensis Aprilis in sede iudiciaria sub arce Munkacs celebrata deliberatum est.

Mivel nagy dobronyi Ördög Andrasnak azon Veres hegyessi szőlőhöz, mellyet nehai Balog Janosne Munkacs varosa számára hagyot volt, semmi versege ki nem teczik; Balog Janosne pedig mint maga kerestet szabadossan hagyhatta, az kinek akarta; azért az város az Ördög Andras kerestetitől fel szabadettatik, es az szőlő az város számára adjudicaltatik az ket rendbeli testamentom szerent.

Uo. 50v. l.

564.

1677 július 3, Munkács¹

A földesasszonyt s a jobbágyokat szénalópással, hamis mérték használatával és egyéb visszaélésekkel megkárosító urasági alkalmazott az úriszék előtt kegyelmet kér. Minthogy a tanúvallomásokkal bizonyított cselekmény a halálos ítélet kimondására nem elegendő, vérdíján, 40 forintot marasztalják el.

* Levata causa generosi domini Nicolai Kereszturi provisoris uti A et magistratus contra et adversus providum Joannem Dobos in possessione Csabina in comitatu de Bereg existentis habita degentem uti I ratione negotii inferius declarandi.

Pro A et magistratu legitimus procurator nobilis Stephanus Ignezci cum nostris, praehabita solenni eaque generali protestatione, cupit praefatum I more solito proclamari.

Facta proclamatione idem procurator, qui supra.

Quantum ad exceptionem I super eo, quod nimirum instante iam messe iura celebrari nequirent,² deliberatum est: siquidem I esset colonialis conditionis et etiam reversalista,³ accusareturque criminaliter, ideo praesentis causae decisionem fieri posse.

¹ Az úriszék tagjait a jegyzőkönyv nem tünteti fel. Szövegéből ezt az egy pert közöljük.

² Az úriszék tagjait a jegyzőkönyv nem tünteti fel. — Szövegéből ezt s az 565. sz. alatti pert közöljük.

³ A hagyományos aratási törvényszünet csak a polgári bíraskodásra vonatkozott, büntető pereket az alsóbb fórumok törvényszünet idején is intéztek.

⁴ A vádlott jobbágy a továbbiak szerint valamilyen ispán-féle tisztséget viselt, ezzel kapcsolatban adott az uraságnak reverzálist (szolgálati kötelezvényt).

Pro A et magistratu idem procurator, qui supra et cum iisdem contra praefatum I actionem suam proponit hoc modo : Qualiter in annis 1676. et 77. az praefatus I, nem tudatik micsoda gondolattul viseltetven, mind Isten es az nemes orszag törvénye ellen, sőt előbbeni reversalissatis előtte nem viselven^a kgl's aszonyunk eő Nga szenajat el lopatvan, szenajat rajta tartotta.⁴ Az reparitio beli, szegenysegre fel vetet gabonat⁵ varos vekajaval az szegensegen extorquealvan, cassai vekaval adstralta,⁶ es az superfluitassat maganak vendicalta.⁷ Item kgl's aszonyunk eő Nga zabjabul, buzajabul, rosabul el lopvan, maga szamara vetette. Item ugyan kgl's aszonyunk eő Nga földeit maga szamara szantatvan, beis vetette, es egy soval az joszagot pusztetotta.^b Hircz falvan lakozo Hircz Ferenczne 24 szamu kecskejet el lopatvan el vagyhatta,⁸ es az joszagot mod nélkül zaklatvan huzta, vont, birsaglotta, kit kesz az dominus A meg bizonyetani. Kivannya azert az dominus A et magistratus iuxta tit. 15. part. I. op. decr. Tripart. in poena capitali, id est patibulo adiudicari.

I personaliter comparendo per procuratorem dicit. Nem itilli magat meltonak, hogy perben elegyedgyek, jobbagy leven, kgl's aszonyaval, azert semmit sem akar felelni, hanem ragaszkodik az eő Nga klgehez.

Pro domino A et magistratu protestalvan super eo : Mint hogy az I az dominus A et magistratus el halgatvan,⁹ azert halgatasaval consentialt egész actiojanak. Quare inhaerendo prioribus cupit iudicium. Az mi peniglen mostani exceptiojat illeti, kgl's aszonyunkat suplicatioja által meg talalvan, mint hogy eő Nga törvényessen revidealtatvan dolgat, engedne meg eő Nga, hogy az I is maga mencegere esketne, kit elis követet. Mint hogy azert akkor tezet nekie, mostannis tessék, ha kgl's aszonyunk gratiajahoz akart volna ragaszkodni, supplicatiojaban nem kellett volna inquisitiot emlegetni, hanem gratiat impetralni, azert felellyen meritorie, vagy tagadgya, vagy vallya.¹⁰

A producit testes et testium fassiones.

Deliberatum est. Az tanuk vallasabul sok rendbeli excessusi comperialtavan az I-nak, noha capitalisra nem elegsegessek, mind az által in homagio convincaltatot azon sok excessusiert.^b Az mi pedig az veteseket illeti, azok maradnak az eő Nga kgl'ssegeben; az mint eő Nga kgl'ssege, ugy cselekedgyek eő Nga az vetesek arant.

Uo. 51—52. l.

⁴ A lopott szénát a saját szénája alá rejtette.

⁵ A jobbagyokra a katonaság ellátása céljából kivetett gabonát.

⁶ Helyesen : adminisztrálta.

⁷ Az adógabonát a Munkácson használt 41,5 literes vékával számítva szedte be, s feletteseinek a 32,25 literes cassai vékával számolta el. A vékánként 9,25 literes különbözetet magának tartotta meg.

⁸ Levágatta.

⁹ Ti. actioját elhallgatván : minthogy a vád ellen nem védekezett.

¹⁰ A vádlott a per előkészítő szakaszában tanúkihallgatásokat végeztetett, vagyis érdemi védekezésre készült fel kegyelemkérés helyett. Most már maradjon ezen az úton, feleljen a vádakra, mondja a földesúri ügyész.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. ^b Az eredetiben itt pontosvessző van.

565.

1677 július 3, Munkács

A perbefogott jobbágyot azzal vádolják, hogy különböző ingóságokat jogtalanul tart magánál, s a gondjaira bízott adógabonát elsikkasztotta. Az úriszék az ingóságoknak a földesúr számára való kiszolgáltatását, illetőleg értékük megtérítését rendeli el, az adógabona ügyében pedig esküre utasítja a vádlottat. Ha ezt hetedmagával nem tudja letenni, felakasztják.

* Tertia causa eiusdem magistratus contra et adversus providum Franciscum Svalaga.

Mivel az praefatus I-nal Mosco nevű sidonak zabja, szekere, ket tehene, lanca, fejszeje, es holmi egjeb egyet masa az praefatus I-nal maradvan, mellyet az I el adot, es az hova nekie teczet, oda fordetot. 2. Ezen I az repartitio-beli¹ gabonabannis öt köblöt maganal tartvan el költöt. Kivannya azert az dominus A et M, hogy azon zab es holmi egyet masa, az mi comperialtatnek, szörin² adna elő, az gabonatis adgya meg, insuper hogy maganal tartotta, homagiual convincaltassek.

I dicit. Vagyon nala az sidonak egy szeker, egy tehen bornyustul, zab tizennyolecz köből, egy szek, egy lancz, egy bard, egy tört kasza, mellyet az sido ugy hagyot nala, hogy mig ki jő,³ legyen nalla, az zabot pedig adgya el. Az repartitio-beli buzat pedig simpliciter tagadgya.

Pro A et M protestatur super confessatis cupitque per ipsum bona specificata sub iuramento in instanti restitui.

Deliberatum est. Valamit sido Mosko Svalaga Ferencznel hagyot, mindeneket adgyon elő hiti szerent, kit hova tet benne, es mi van meg benne, tar-tozzek annak kezehez resignalni, az kinek parancsollya kgl's aszonyunk;⁴ ha pedig elő nem adna, az arat iuxta valorem adgya meg. Az repartitio beli buzat pedig mivel tagadgya, es egy tanunal töb nincsen ellene, azert az egy tanu ellen mencse magat heted magaval, emberseges becsülletes szemellyekkel. Ha meg menti, absolvaltatik, ha maratta hagyta magat,⁴ akasztó fara iteltetik.

Uo. 52v—53. l.

¹ Repartitio : adófelosztás, l. a nomenklatura portio címszavát.

² Szerin : sorjában.

³ Valószínűleg a földesúr fogságából való kijöveteléről van szó, a földesúr ezért kívánja a tulajdonát képező ingóságok lefoglalását.

⁴ Ha elmarasztaltatni hagyja magát (ha nem tudja a mentőesküt letenni).

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

566.

1677 december 7, Munkács¹

A bisztrai kondás a jobbágyoktól az uraság erdejében való makkoltatásra átvett disznók közül harmincegyről nem tud számot adni. Azzal védekezik, hogy azok a kurucz csapatok átvonulása idején veszttek el. Az úriszék a kondást birságra ítéli, ezenfelül kártérítést kell fizetnie a jobbágyoknak és az elmaradt tized fejében a földesúrnak.

* Causa domini A et magistratus contra providum Georgium Fejer Bistraiensem uti I.

Proponitque actionem hoc modo : Mivel ez jelen való 1677. esztendőben circa festum Sancti Andreae az barkasziak² az eő Nga makkos erdejere bizonyos szamu serteseket hajtvan tizedre, mellyek közzül az praefatus I harmincz egyet el vesztven, noha^a felelet alat veven kezehez, hogy azok közzül egy is nem vesz el. Kivannya azért az dominus A et magistratus, hogy az praefatus I vagy az harmincz egy disznót statuallya, vagyis annak arat fizesse meg, insuper az birsagotis es azon felül azon el veszet sertesekbül való tized beli karnak is meg fizeteket. Kit ha statim et de facto statual es meg fizet, legyen szabadulasa, alioquin valamig azon serteseket nem statuallya, az birsagot es a kart meg nem fizeti, addig detentioban legyen.

Inctus dicit. Az ellenség reajok menven, egy hetig ot lakot, eő maga sem tudgya, hova lettek az disznok.

Deliberatum est. Mint hogy az I maga sem tagadgya, hogy ugy vallalta fel az diszno pasztorsagot, hogy tolvaj es lopo ellen felel, csak egyedül az hatalmas ellen³ nem felelt, maga vallya pedig, hogy nem a kurucz hajtotta el,⁴ hanem maga sem tudgya, hova let, kibül ki teczik, hogy gond viseletlensege mia vesztenek el. Azert intra quindenam az karos emberek jüjenek fel, es ki ki maga szemellyeben hittel mongya meg, menyi kart vallot, es azon kart tartozzek az I meg fizetni, mivel kgls aszonyunkis udvar biro uram által az falukat assecuralta : valaki kart vall az makkon, eő Nga contentaltattya.⁵ Annak felette az I az birsagonnis^a es az tizednek meg fordetasan⁶ udvarbiro uram discretioja szerent convincaltatik. Melynek meg fizeteseig detentioban tetessek.

Uo. 56—56v. l.

¹ Az úriszék tagjait a jegyzőkönyv nem tünteti fel. — Szövegéből ezt az egy pert közöljük.

² Barkaszó, Bereg m. — Barkaszovó, SzU.

³ Hatalmaskodók ellen, tehát ellenség, erőszakoskodó katonák stb. kártételéért.

⁴ A bujdosó kurucok 1677-ben a keleti országrészekén állandó s fokozódó tevékenységet fejtettek ki, Thököly éppen ez évben vette át a felkelő hadak vezetését.

⁵ A fejedelemasszony jóállást vállalt, hogy azoknak, akik disznaikat tizedfizetés ellenében az ő makkos erdejére hajtják, kár esetén azt meg fogja téríteni.

⁶ A tizedjövedelem be nem folyásán.

^a Az eredetiben itt vessző van.

567.

1678 január 17, Munkács¹

Az alperes a makkoltatásra átvett disznókat nem tudja visszaadni tulajdonosainak. Az úriszék előtt azt állítja, hogy tőle erőszakkal vették el, de a tanúvallomásokból kiderül, hogy a tetteseket ismeri. Az ítélet szerint vagy megnevezi a rablókat, vagy kárterítést kell fizetnie. Ha nem tud fizetni, felakasztják.

* Botragy² Szabo Ferencz több kár vallot tarsaival edgiütt, mint felperes, Szidor fallvan lakozo Piczak Janos ellen, mint I ellen. Az ki ez el mult őszel bizonios szamu sertesit, ugi mint 41, kgl's aszonyunk erdejere tizedre haitvan, kit ugian ezen I valalt fel, hoga meg órizó úkót több tarsaival edgiütt,^a melljnek el haitasert midön fel ment volna az A, az I-tül^a kërven, hoga adgia kezihez sertesit, de semmi uton modon nem adta, ha nem el vesztette, noha az A megis fizetet az I-nek órziseert. Kivannia azert az A, hoga az I fizesse meg szërin^b azon serteseket vagi azoknak az arat in instanti,^c alioquin mind addig detentioban legien az I, mig plenarie az A-t nem contentalia.

Az I, Piczak Janos szemelie szerent eló alvan, az A feleletire azt mongia, hoga ú tulle erővel vettek el.

Az A-nak tanui: Mester Geórgi, david hazí főbiró hűti utan vallia, hoga Piczak Janos hazanal léven, hallotta szaiabul, hoga azt mondotta, tudgia eò, ugi mint az I, kiczodak loptak el azon disznokot, mert falubeliek ezelekedtek.^d Hallotta azt is ugian hűtós biraiatul ezen fatens, hoga eskütt biroi hitire mondotta, hoga óis hallotta Piczak Janos szaiabul, hoga tudgia, kiczoda lopta el az Szabo Ferencz disznait, es meg az pendelj alatt leltek meg két haiat.

Deliberatum est. Mivel a tanunak nilvansagos vallasabul ki teczik, hoga Piczak Janos maga szaiával meg vallotta, hoga tudgia eó, kiczodak loptak el az Szabo Ferencz disznait, azert 15 nap alatt, mint hoga most tagadgia, adgia le magarul.³ Ha le nem adhatta, fizesse meg az kárt es az birsagotis aszonyunknak. Szabo Ferencz peniglen heted magával esküdgiek Piczak Janosra, hoga eò általa veszett el az eò sertesi. Azon hűtőkben mongiak meg, mit ért marhaiok. Ha peniglen Piczak Janos meg nem fizet, akadgion fel,^c addig peniglen Piczak legien detentioban.

Uo. 59. l.

¹ Az úriszék tagjai: Keresztury Miklós munkácsi udvarbíró, Vasarhelj Jakab munkácsi várnagy, továbbá a következő meghívott személyek: Kisfaludy György, Bereg megye alispánja, Kadas Mihály, e megye szolgabírája, Keresztury János megyebeli esküdt, Huniody Péter, Szekresy Sámuel munkácsi főbíró, Tot Péter és Ungay Mihály munkácsi esküdtök. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² Botrágy, Bereg m. — Butragy, SzÜ.

³ Hárítsa át magáról a vádat óreájuk.

^a ü = u³⁹ ^b ö = e¹⁹ ^c Az eredetiben itt pont van. ^d A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

568.

1678 május 4, Munkács¹

Az uraság vagyonát hűtlenül kezelő és a jobbágyokat elnyomó uradalmi alkalmazottat — tagadása ellenére — az uraságnak fizetendő 40 forint pénzbírságra ítélik.

Levata causa praetitulati domini magistratus uti A et magistratus contra et adversus Paulum Klucsko in possessione Klucsko falva comitatu de Beregh existenti habita degentem veluti I ratione inferius declaranda.

Cum praemissa protestatione idem procurator cum praemissis solenni ac generali iuris protestatione de non consentiendo in personaliter astantis I quasilibet forte in medium dilatorie afferendas exceptiones, actionem suam gravi cum querela proponit taliter: Mikippen az fellyeb még hirt I, nem tudatik miesoda gonosz szandektul viseltetven, tisztí kötelessigirűl el feletkezven, nem hogy kgyls aszszonyahoz, joszagahoz szorgalmatos vigjazassal lőtt volna, de sőt in anno praesenti 1678. diversis temporibus et occasionibus három holnapok alatt említett kgyls aszszonyunknak joszágátt, holmi maga privatamiat nizvin benné, angarialta,² földéit, pusztáit, toit maga számára fordított, kit másoknak pinzen el adott; es kgyls aszszonyunk elöjet³ bizonyos napokon maga privatus ussussara fordított. Baranyokat, juhokat, pinzt, zabott, buzat, gyűittűtt szenáf és egyeb díb dabott, mellyet signáturaban sub litera A. exhibeal az fiscus, el huzott, vont s lopott. Minek okaért kivanya á dominus A et magistratus, hogy az megh elített⁴ cselekedeteért, iuxta titulum 14. partis 1. et alios locos decreti,⁵ si iuri ita visum fuerit, iudicialiter convinci cum executione reali, interposita tali iuris cautela, hogy az mely földeket be vetett vagy masnak adott, az mellyek comperialtatnak, azon kívülis^a pedigh valamicsodajok, mellyet praevio modo el huzott, megh eddigh az mellyek szerin megh volnanak, kgyls aszszonyunknak una cum fructibus readiudicaltassanak.

In cuius fulcimentum inhaeret testium fassionibus.

Procurator I simpliciter negat.

Deliberatum est. Nyilvansaggal vilagosson ki teczett az tanuknak vallásibul, hogy Klucsko Pál sokatt huzott, vont az szegénységén. Teczet azért az törvénynek, hogy valamennyit aszszonyunk földéit maga és masok számára be vetette, azok mind vetessestűl valaholott találtatnak, redealnak kgyls aszszonyunkra, és az huzatott, vonatott díjjan, ugy mint 40 for. convinkaltatik, mellyet udvarbiro uram vegyen executioban.

Uo. 63—64. l.

¹ Az úriszék tagjaiként a jegyzőkönyvben a következők szerepelnek: Kisfaludy György, Bereg megye alispánja, Kadas Mihály, e megye szolgabírája, Kereszturi János és Szabó Pál megyebeli esküdtek. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² Angariál: jelentése itt elnyom, kihasznál.

³ Élőjét, eleségét, élelmét.

⁴ Helyesen: megemlített.

⁵ Ti. Tripartiti. Az idézett c. a hűtlenséggel foglalkozik, l. az 538. sz. per 2. jegyzetét.

^a ü = u¹⁹

569.

1679 július 17, Munkács¹

Molnárokat gabona- és lisztlopással vádolnak. A molnár gazda azzal védekezik, hogy a malom üzemeltetési költségeit termények eladásából kellett fedeznie. Segédje, a másik vádlott, a keresetet keményen visszautasítja. Az úriszék csak a gazda ügyében hoz ítéletet: védekezésének bizonyítására kötelezi.

* Levata causa celsissimae dominae principissae Sophiae Bathori etc. cum pleno titulo tamquam A et magistratus contra et adversus Andream Koszma ac Joannem Molnar alias Lengyel ratione furti infra elarius declarandi.

Pro praetitulata domina, domina principissa A et magistratu egregius Stephanus Jaszbriny, legitimus eiusdem procurator, facta partis incttae certificatione, proclamatione, actionem suam cum reservata ulteriori facultate proponeret taliter: Qualiter memorati incatti diversis vicibus furta saepissima respectu frumentorum diversorum et farinae, spreto erga praetitulatam dominam A et magistratum debito et praestito iuramento ac fidelitate, maliciose patrassent in mola lapidea penes oppidum Munkacs habita. Quare ob fractam fidelitatem et iuramentum, legibus etiam regni atque divinis prohibitum facientes furtum, cuperet eosdem incattos iuxta part. I. tit. 15. criminaliter convinci ac patibulo adiudicari cum subsequenda executione reali. In cuius actionis² produceret litteras inquisitorias ac etiam vivos testes personaliter examinatos, reservando reservanda.

Replica Joannis Lengyel.

Incattus respondet qualificative ad actionem celsissimae dominae principissae uti A et magistratus. Constat neque ferramenta, smigma, candelas et alia ad molam necessaria administrata esse. Ex eo, ex frumento vendito ista erant comparanda. Quod concernit unum vas frumento plenum, hoc ipsi est concessum per mensuratorem seu inspectorem frumenti aut molae, pro duobus mensibus pro pane datum; aliunde insufficiens erat pro intertentione servorum invigilantium pro mola.

Pro I:³ Mint hogi annak előtte valo üdőben is^a hites voltam, most is azon hittel keöteles vagiok, a mint penigh mirve kezemben adnak, azon hitem szerint kezemböl is ugi bocsatom ki, azon miris szerint. Hogi az molnár gazda mivel vadoltatik, lopasokkal, ahoz riszes nem vagiok. Söt penigh sem buzának, sem rosnak, sem zabnak el adasában reszes nem vagiok. Azert az tanuk is vilagosítottak reaja,⁴ a megh nevezet molnár gazdára, vele nem consentialtam. Azért

¹ Az úriszék tagjait a jegyzőkönyv nem tünteti fel. — Szövegéből ezt az egy pert közöljük.

² Ti. probationem.

³ A másik vádlott (Kozma András) védekezése.

⁴ Habár a tanúk rávallottak is.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

kivánom ez simplex vadolas alol absolvaltathassam, mert az kit hamissagot fejemhez hord, szabad szája volt,⁵ nem tettem rola. Fegiveremmel peigh nem akartam boszut allani erette, hanem tuttam, hofi vagion Munkacz varában tiszteink. Ha en lopo vagiok vagi tolvai, megh büntetesek erette, de az melj hittel tartom mirető tisztemet, arra föl merem venný, ez lopasban reszem nincsen. Liceat ultra.

Procurator praetitulatae dominae principissae A et magistratus protestando super meritoria ipsorum I responsione, subnecteret: Responsonem ipsorum fuisse qualificative factam et per hoc vel iuxta cynosuram Kitonicisiam⁶ actores se fecisse. Igitur licet in contrarium productae authenticae inquisitiones nihil sufficere valerent, ex adverso producit delicti testes. Attamen ex requisitis qualificatae suae responsionis omnino exceptio praedeclarata in manifestum culpabilitatis ipsorum argumentum vergeret, nisi in instanti probabilibus et sufficientibus documentis ratificarent affirmativas qualificative factas de ablatione rerum molitorum celsissimae dominae A et magistratus responsiones. Quare cuperet ut supra.

Deliberatum est. Siquidem per qualificativam suam responsionem I fecisset se actorem et in actione appositam praetensionem celsissimae dominae principissae non negaret, frumentum accepisse et in usus varios ad molam necessarios expendisse, neque in instanti producere quiret testes sufficientes, quibus comprobare posset suam qualificativam responsionem, ideo differtur ad proxime primitus celebrandam sedem iudiciariam proba ipsius, alias in actione celsissimae dominae, dominae principissae uti A et magistratus convictus manebit.

Uo. 92v—93v. l.

570.

1680 március 23, Munkács¹

Egy jobbágy végrendeletét, melyet az országos törvényekben előírt hét tanú helyett csak kettő írt alá, az úriszék a beregszászi helyi statutum alapján érvényében fenntartja. A hagyatékra nézve azonban úgy ítél, hogy ha az szerzemény volt, megfelelendő a hagyományos és a földesúr között, ellenkező esetben teljes egészében a földesurat illeti.

⁵ Szabadon vádolhatott valótlanságokkal.

⁶ Kitonich útmutatása szerint, l. a nomenklaturában. Az ügyész itt a caput VI. quaestio 18. alattiakra hivatkozik.

¹ Az úriszék tagjai: Bornemisza Zsigmond, a fejedelemsné összes javainak inspektora, Rathi Zsigmond munkácsi fővárnagy, Kisfaludi György, Bereg megye alispánja, Kereszti Ferenc, Soltaj Ferenc, Kadas Mihály szolgabírák, továbbá Keresztury János és Szekeressi Sámuel. — Az úriszék a jegyzőkönyv szerint csak ezt s az 571. sz. alatt közzétett ügyet tárgyalta.

* Testamentum Pauli Nagý oppidi Beregh Száz incolae revisum, et determinatio facta talis: Mivel csak két név vagyon föl tévé az testamentumban, noha hét név kévantatnek orszagh törvényre szerínt, az varosnak pediglen statutuma vagion, s edigh observaltatott ususban is vólt, azért stál két név alatt az testamentum.^a Mivel pediglen nem constal bizonyossan, hogy ha azon jok mind acquisitumok uoltak^a, s az orszagh törvényé pediglen tartya^b iuxta tit. 30 part. 3-iae: si vero per seipsum sint acquisitae, in duas dividuntur partes, quarum una domino terrestri, alia vero legatario cedet, azért heljben marad az varos statutuma.

Mind azon által nem praejudicalhat az statutum privatum publico, hanem az legatum két részre osztatik, felé letariaé² lészen, fele az földös uré. Hogy ha pediglen nem bizonyithatna megh, hogy az jok nem acquisitumok uolnának, iuxta praecitatum titulum totaliter domino terestri cedet.

Uo. 98v—99. l.

571.

1680 március 23, Munkács

Beregszász város biráját és egész lakosságát azzal vádolják, hogy az uraságnak a városban megszálló szolgálót megtámadták, és meg akarták ölni. Az alperesek szerint a tett elkövetésénél a városlakók harmadrésze sem volt jelen, a bíró pedig nem is tartózkodott a városban. — Az ítéletben felsorolt jobbágyokat az úriszék egyenként 40 forin vérdíjon marasztalja el, s a bántalmazottak javára kártérítést kell fizetniük. A bíró huszadmagával mentse meg a cselekményben részt nem vett városiakat, s nevezze meg a többi tettet, akik szintén 40 forint bírságot fizetnek.

* Levata causa generosi domini Sigismundi Bornemisza, celsissimae dominae principissae, dominae dominae Sophiae Bathori omnium bonorum inspectoris uti A et magistratus contra et adversus providum Franciscum Viski, iudicem primarium oppidi Beregszász et universitatem (exceptis illis, qui legitimam aetatem nondum attigissent) et senatum, incolas oppidi Beregszász uti incattos ratione negotii inferius declarandi.

Pro praefato domino A et magistratu legitimus procurator Stephanus Igneczy cum nostris, reservatis omnia de iure reservandis, cupit praefatos incattos medio iudicis nobilium, egregii Michaelis Kadas, comitatus de Beregh ad legitime comparendum more solito prae foribus trinaria vice proclamari.

Facta legitima proclamatione, idem procurator, qui supra, cum iisdem, contra praefatos incattos actionem suam proponit hoc modo: Qualiter in anno

² Helyesen: a legatariáé.

^a Az eredetiben itt pontosvessző van. ^b A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

1680. die 7. mensis Martii, az praefatus dominus I-k, nem tudatik micsoda gondolattól viseltetvén, hatra vetvén mind Isten^a s mind az haza törvenit s mind kglmes jo aszonyvnhoz valo igaz hivsigeket nem tekintvén, midön ednihanj szolgálait kglmes aszonnyunk eö Nagha s mind mas böcsületes emberek szolgálival el küldvén pater Banki uram el kisirisire,¹ megh szálván halasra Bereghszasz varosaban, melj vagyon nemes Beregh varmegyeben lévöbön, azonban már megh telepedvén az eö Nagha szolgálai az varos hazanál, micsoda októl viseltetvén az varosbeliek, egy mást 12 forint birsaggal eöszve ideztetvén, az harangot is felre vervén, hatalmas fegjveres kézzel az eö Nagha szolgálaira reajok tamadván, itcsakának ydein vertik, vagdaltak, viresitették, sebesitették, es csak Istennek kellet, hoga mind eököt megh nem eöltik. Melj cselekedeteket az dominus A et magistratus kész vallatas belí bizonyságokkal is megh bizonyítani. Kivannya azért az dominus A et magistratus ezen hatalmas cselekedetekért, az kik derekassab inditói voltanak, halálra vagy esztendeigh valo rabsagra itiltetni; az többi peniglen külön külön, tiszten ket esztendőstöl fogvást,² iuxta articulum 23. anni 1613, Ludovici regis decreti primi articulum 18. et tit : 26. 27. partis 3-iae³ in seorsivis ipsorum homagiis és az megh verettetett szolgálknak faidalmokon, mellynek limitatiojat iuxta articulum 27. anni 1638. advan az biraknak conscientiosa limitatiojára,⁴ convincalni, agravalni cum executione reali. Liceat ultra.

Pro I nihił. Varjak kglmes aszonyunk kglmessigit, ertvin az kemenj feleletet, de az varosnak harmad resze sem volt ott, az mint maga biro uram is othon sem volt.

Pro domino A et magistratu idem procurator, qui supra, protestalván az I-knak tagadas szerint valo meritoria responsiojokról, inhaerealván az föllyül citált 23. articulusnak anni 1613. et uti superius, in actione specificatam convictionem urgetet peteretque convictionem.

Deliberatum est. Comportalvan s ruminalvan az tanu bizonyságokat s A et magistratus procuratora által allegaltatott orszag törvényét discutialvan, ki teteset uilagossan az tanuk vallasiból, hoga az beregszasziak orszagh articulusi, törvénye s igassága ellen boszusagból, nem léven s nem adatvan kglmes

¹ Báthory Zsófia a hatalma alatt álló területeken keményen üldözte a protestánsokat, templomaikat elvette, elüszött papjaik helyére katolikus papokat, szerzeteseket telepített stb. Ez a per a fejedelelemné hasonló akciójával áll kapcsolatban.

² A feudális jog a 12. évet Werböczi nyomán (I. r. 111. c.) törvényes kornak tekintette, amikor a gyermek már, nagykorúsága elérése előtt, polgári ügyben perbe szállhat vagy pert indíthat. E korhatár azonban a büntetőbíráskodás kegyetlen gyakorlatában is alkalmazásra került. Az idézett 1613. évi 23. tc. szintén a 12. évet jelöli meg, amelytől kezdve a parasztok erőszakoskodás, fosztogatás stb. címen perbefoghatók.

³ A Hármaskönyv idézett két címe a jobbágyság ügyeiben alkalmazandó peres eljárással foglalkozik. Lajos I. decretumának 18. cikkelye (elhurcolt jobbágyság visszaszolgáltatásáról) nem vonatkozik az itt tárgyalt perre.

⁴ Az idézett tc. szerint hatalmaskodási ügyekben a büntetés s a kártérítés összegét a bíró mérlegelése alapján kell megállapítani.

^a A dölten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

aszonyunk szolgálai annyira valo okot, itcsakanak jdein, harangot felre útvén, reajok tamadvan, vertik, viresítettik, s vagdaltak, noha mind ezekre nem adtak okot. De hogy ha addtak volnais, az orszagh törvennye szerint nemo sibi iudex, azért az magistratus procuratora által föl tött actioban föl tött titulusok szerint, scilicet 26, 27. part. 3-iae Tripartiti Tecsý Andrias, Daray Peter, Szabo Paál, Abraham Mihalj, Bagi Janos, Rathj Paál, Sixay Istvan, Bartus Bognar, Somý Janos, Szabo Istvan, Szabo Paál, Portóró Mihalj és az ki az harangot felre ütötte, tanquam capita et fomites malorum, singuli seorsim in homagiis eorum quadraginta florenos facientibus convincuntur et aggravantur. Ezen kivöl pediglen az serelmes feleknek fölyül specificált személyek, mivel nobilitaris praerogativa forogh benne, keressek kedvet, mivel contentalhattyak eököt. Továb, valakik ott voltak, az biro 20 magával edgyüt, kik nem voltak interessatusok, lölki ösmeretik szerint adgyak ki tiszten eötöd nap alatt ; kiket ki adván, hasonloképpen iuxta praecitatos titulos partis 3-iae aequae singuli singillatim aggravantur in homagio. Hogj ha pediglen valakit ki nem adnanak, praevio modo s aliunde comperialtatni fogván, mind azoknak homagiumjait az 20 szemellyel edgyüt le tenni.⁵ Az kik pediglen jelen nem voltanak, az biro conscientiose azon 20 szemellyel megh menti eököt, s jmmunisek lesznek az büntetistöl.

Uo. 99—100v. l.

572.

1683 június 30, Munkács¹

Lucskai jobbágyoknak egy malom hasznával kapcsolatos vitájában az úriszék — minthogy a malom létesítéséhez az uraság engedélyét nem kérték ki — a malmot a földesúrnak ítéli. Ezenkívül az egyik felet, ha rábizonyul, hogy a földesúri hatóság ez ügyben kiadott intézkedése ellenére járt el, még külön is elmarasztalják 40 forinton.

* Controversia inter Joannem Busary Lucskaiensem et Matthiam Papp ratione molendini in territorio eiusdem possessionis Lucska et fluvio Latorca exstructi habitu iudicialiter determinata est taliter.

Mint hogy a Mghos munkácsy ház annuentiája^a és gratiaja nélkül² magoktól uy és mas helyén malmot épéttének kglmés urunk eő Ngha nagy

⁵ Ti. köteles lesz a bíró.

¹ Az úriszék elnöke Saarossy Sebestyén, a munkácsi uradalom praefectusa. A bíróság tagjai: Dobay Gábor eperjesi postamester és harmincados, Gyürky András, munkácsi fővárnagy, Kádas Mihály Bereg megyei szolgabíró, Kerepeczi Ferenc megyebeli esküdt, továbbá Munkács és Beregszász mezővárosok bírái és esküdtjei. — A jegyzőkönyvből ezt s az 573. sz. alatti ügyet közöljük.

² A munkácsi urasági ház a földesúri hatalmat jelképezi; hozzájárulása nélkül malom nem építhető.

^a A déltén szedett betűk után az eredetiben vessző van.

karával és határnakis romlássával, azonban alattomban lévő magok haszna kerészésseis constál, azért a malomtól él ésnek, és kglmés urunk eő Ngha gratia-jában áll, azon malmot micsoda dispositioban és constitutioban fogja hagyni. E mellett mint a két fél egy más között a malom haszna vételén veszekedvén munkácsi tiszt által impetrált pecséttel, a lucskai biraknak törvény levelek tartása szerént³ Papp Mattyás nem szintén helyéssén⁴ procedalni láttatott; azért intra quindénam azon pecsétet Papp Mattyás elő keresse, és annak continetiajaból likvidáltatván, mi végre adattatott vólt azon pecsét, s ez ellen járnj Papp Mattyást compériáltatván, 40 forintokon convincáltatott; melly convictio kglmés urunk eő Ngha számára exéquáltassékis.

Uo. 160. l.

573.

1683. június 30, Munkács

A munkácsi bírót, mert a praefectus parancsát nem teljesítette, elmarasztalják.

* Deliberatum est.¹ Mivel munkácsi bíró szo fogadatlan fakmerűségben találtatott, fel nem hajtatta a két őkrőt praefectus uram és udvarbiro uram parancsolattyára 12 forint bírságh alatt; azért más szó fogadatlanságok példajara azon 12 forint bírsaggal el maradot.

Uo. 161. l.

574.

1684 december 13, Munkács¹

Mínt hogy a kockafalusiak nem vezették nyomra a faluban elveszett négy ló gazdáját, s a tolvajt sem adták ki, Munkács város bírái a falut a lovak árának megtérítésére s 12 forint bírságra ítélték. Az alperesek által fellebbezett ítéletet az úriszék jóváhagyja.

* Több causák között ventilláltatott Orosz Végben lakozo Plesa Sztaniszlónak causája pēr viam appellationis introducta kockafalusiak ellen.

³ Ítéletlevelük tartalma szerint.

⁴ A földesúri hatóság pecsét alatt kiadott rendelkezése ellenére (l. a továbbiakat)

¹ Az úgyről csak az ítélet szövegét jegyezték fel.

¹ Az úriszék elnöke Radics András, a munkácsi vár főkapitánya. A bíróság tagjai: Kölcse-i Kende Gábor, Bay Mihály, Bereg megye alispánja, Sulyok János, Bighe György, Czetkovics Mihály, Lövey János, Korodi Miklós, Saárosy István, Morgai Imre munkácsi várnagy, Kadas Mihály Bereg megyei szolgabíró, Rácz Péter, Kereszturi István megyebeli esküdtek és Munkács város „esküdt polgárai”. — Az ülés jegyzőkönyvében csak ez s az 575. sz. alatt közölt két ügy szerepel.

Négy lovaj veszvén el Pléssának, nyomozta koczkáfalusi határra, melly falunak lakosit a törvény szerént tiltotta² a nyom ki adásra vagy a tolvajnak ki adássárā ;^a arrais tiltotta kglmés urunkra szaz forint birsagh alatt, hogy a nyomra marhát ne hajcsanak. Annak sem állottanak, hanem marhával a nyomot el tapodtatták. Ez okon Plesa pórelvén vélek mind deputalt emberek,³ s mind munkacsi bírák elütt,⁴ a munkacsi bírák székén lött ilyen törvények : hogy tudni illik Plesa Sztaniszló esküdgyék megh tizen ötöd nap alatt, mitt értenek volna a lovaj, és az kocza falusiak fizessék megh az árát. Insuper birsaghon 12 forinton maradtanak. Insuper a tilalomnak sem állottanak, az ellenis el maradtanak, melly ál az földes ura vagy tiztei gratiajában. Melly causát tanuýval is megh bizonyétot Plesa Sztaniszló.

Az I-k apállalván kglis urunk szekire, és mai napon az appellata revideáltatván, a munkácsi bírák törvénye in omnibus punctis approbáltatott.

Uo. 173. l.

575.

1684 december 13, Munkács

Az úriszék a tolvajokat ki nem adó Holubina falu egész lakosságát a tolvajok előállítására kötelezi, s 12 forintos bírságon marasztalja el. Ha a tolvajokat nem hozzák be, a felperes esküje alapján kártérítést is kell fizetniük.

* Item revideáltatott Isnétén lakó Bencze Mihály törvényé mint A-é Sz. miklóssi jószágban Holubinna névő falubéliek mint I-k ellen ilyen dologh véghet.^a

Tavalyi esztendőben az A-nak disznaj az uklinaj erdőn járván, nyolczat a javában ki választván a tolvajok megh ölték, mellyeknek pecsenéjit az A Holubinnan nyomozván bé, az¹ sem a tolvajokat ki nem adtak, sem a karosth nem contentálták, mellyét az A méghis bizonyétott. Kik az I-k magok sem tagadták, hogy bé nem nyomozták volna azon lopot szalonákat nemely hazokhoz. Ezokon, mivel oris propria fassio mille testium,² tetczet a jelen lévő bíráknak, hogy a holubinaiak az tolvajokat adgyák ki mind, és hozzák bé Munkács várában maghok tizen ötöd nap alatt. Ha pediglén a tolvajokat bé nem hoz-

² Felszólította.

³ Fogott bírák (l. a nomenklaturában).

⁴ A falu érdekelt lévén, saját bírósága nem ítélezhetett az ügyben, így került az, felkérésre vagy a földesúri hatóság intézkedésére, alsófokon Munkács város bírái elé.

^a A dólten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

¹ A „nyomozván bé” szavak után a szövegben eredetileg „az országh törvénye szerint” szavak következtek, a három utóbbi szót azonban törölték. Az „az” szó nyilvánvaló tollhibából maradt áthúzatlanul.

² Ti. praevallet. Sokszor idézett jogi közhely : a saját vallomás ezer tanúénál többet ér.

^a A dólten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

nák, valamire az A esküsik, árát fizessék megh falujúl ; hogy pediglen ennyi üdők alatt a tolvajokat sem ki nem adtak, sem bé nem hozták, ez okon 12 forint bírsaghon maradnak él az dominus terrestris számára.

Uo. 173—173v. l.

576.

1686 július 1, Munkács¹

A labancok dúlásában, fosztogatásában résztvett jobbágyot az úriszék — bár halált érdemelne — hosszú raboskodására való tekintettel kegyelemben részesíti. A vádlottnak köteleznie kell azonban magát arra, hogy földesura birtokain hasonló cselekményt többé el nem követ, senkin bosszút nem áll, s a kárvallottakat tehetsége szerint kielégíti.

* In causa Johannis Pusnyák uti A contra Demetrium Legeza Poroskoiensem² uti I deliberatum.

Mivel világossan kiteczett az tanúk vallásából; maga sem tagadva az I, hogy több társaival együtt azon I nemcsak Pusnyák Jánosnak az apját: Pusnyák Istvánt meghfogván, Vinna³ várában az németnek rabságra adta; hanem azon alkalmatosságal^a mind Pusnyák falvát, mind több, szomszedságában lévő, Munkács várához tartozó falukat felpraedálván, valamint Pusnyák Istvánt, ugy az több lakossokatis házoknak fel verésével, marhájoknak elpraedálásával megh károsította,⁴ mely cselekedetért méltán mint nyilván való tolvaj országunk törvénye szerint halálra sentenciáztathatott volna. Mind azon által tekintvén esztendőnel tovább viselt sullyos raboskodását, az törvény megh kegyelmezvén neki, életét meghmarasztotta, és az rabsagbulis fel szabadította: oly formában, hogy erős reversálist adjon magáru, hogy sem maga, sem mások által titkon vagy nyilván semmi uton és módon kglis vrunk s aszszonyunk eö Naga hiveiben, jóságiban lakos szegény emberiben es akár mely renden levő szolgálban senkit megh nem károsít és boszuját nemis tölti senkin, s annak felette Pusnyák Jánossalis concordál apja s maga kár vallássirul, és contentállyais azokrul, a mennjiben tehetsége lészen.

Uo. 178. l.

¹ Az úriszék Sáárossy Sebestyén praefectus és Radics András munkácsi várkapitány kettős elnöklete alatt ült össze. Tagjai voltak: Baji Mihály, Bereg megye alispánja, Dobaj Gábor, Györkj András, Baxai Zsigmond, Csetkovics Mihály, Daróczy András, Morgaj Imre, Krucaj Márton munkácsi udvarbíró, Kádas Mihály Bereg megyei szolgabíró és Kereszturj János megyebeli esküdt. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² Poroskó, Ung m. — Poroskovo, SzU.

³ Vinna, Ung m. — Vinné, CsSz.

⁴ Az 1685. esztendő, amikor a szóban forgó cselekmény történt, a kuruc-labanc háborúk mozgalmas korszaka. Munkács ugyan még Thököly Imre kezén van, Schultz tábornokot is sikerül Ungvár alól elűzni, de a császári csapatok Eperjest, Krasznahorkát, Tokajt, Szerencset elfoglalták és Kassát fenyegetik. — A vádlott jobbágy a labancokhoz szegődött, s velük együtt részt vett a fejedelem birtokai, illetőleg a kuruc oldalon álló községek kifosztásában.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van.

XIX

SZEPESVÁRI URADALOM.

A hatalmas uradalmat, mely a romjaiban ma is látható Szepes várához tartozott, a XVI. században a Thurzó család szepesi ága birtokolta. Annak legidősebb férfitagja itt tartotta állandó székhelyét, e vár volt birtokigazgatási és bíraskodási központja. A család kihalta után a király az uradalmat 1638-ban örök jogon Csáky István szendrői kapitánynak adományozta, majd 1651-ben részére az adományt megújította.¹ A közölt perjegyzőkönyvek mind az első adományos, Csáky István — ekkor már Szepes megye főispánja — idejében és úriszékén keltek.

A Csáky család mint a jobbágyság egyik legkíméletlenebb elnyomója és kizsákmányolója vált ismeretessé. A család tagjai, költséges életmódjuk fedezésére, a birtokaikon élő nagyszámú „alattvaló” terheit szüntelenül és mód nélkül növelték, s a földesúri szolgáltatások behajtását végző uradalmi tisztjeik kíméletlenül bántak a néppel. A jobbágyság helyzetét még súlyosabbá tették a Csákyak zálogügyletei. Egész falvakat engedtek át — magas zálogösszegek ellenében — évtizedekig tartó birtoklásra más családoknak. Ezek viszont, hogy a befektetett összegeket minél nagyobb haszonnal kamatoztassák, kibírhatatlan terheket róttak a szegénységre, ami a parasztság menekülését, elszéledését vonta maga után. A nép pusztulása, a lakosság számának csökkenése járt együtt a Csákyak birtoklásával; embertelen bánásmódjuk tűnik ki a közölt 1652—1659. évi úriszéki perekből is.

A váuradalomhoz — az említett adománylevelek szerint — magán a váron (Arx Scepusiensis) s a mellette települt Szepesváralján kívül Szepes megyében a következő birtokok tartoztak: 11 mezőváros (oppidum), 5 bányaváros, 13 falu, több faluban birtokrészek s a szepesi vár alatt majorok, köztük Újmajor — Novum Praedium — ahol úriszéket is tartottak. Az uradalomhoz tartozott ezen kívül az Abaúj megyei Gönc városa is, s több szőlő a Zemplén megyei Tarcalon. A felsorolt birtokok közül pereinkben a következők szerepelnek: Domanóc (később Dománfalva — Domanovce), Gölncibánya (Gelnica), Remete (később Szepesremete — Mníšek nad Hnilcom), Svedlér (Švedlár), Szepesvár (Spišský hrad), Szepesváralja (Spišské Podhradie) és Szomolnok (Smolník). Mindezek Szepes megyében feküdtek, s ma Csehszlovákiához tartoznak.

A közölt perszövegek eredetiben maradtak fenn és az Országos Levéltárban, a Csáky család ún. kassai levéltárának „Fasc. 49.” jelzetű csomójában, dátum alatt találhatóak. A jegyzőkönyveket, melyek rendszerint csak egy pert tartalmaznak, az úriszék tagjai aláírták és több esetben gyűrűs pecsétjükkel is megerősítették.

¹ A két adománylevelet, bennük az uradalom tartozékainak felsorolását közölve l. : A Körösszegi és Adorjáni gróf Csáky-család története. I. kötet. Oklevéltár. (Bp. 1919.), 698., 720. l.

1652 július 31, Újmajor¹

A földesúr kamarásának gyilkosát és kifosztóját, aki az úriszék előtt beismerte, hogy ezen a rablógyilkosságon kívül egy svedléri ház megrohanásában is részes, kivallatásra ítélék, utána hátából a hóhér két szíjat hasítson, végül, mások elrettentő példájára, vessék horogra.

Levata causa egregii Andreae Horanskj, provisoris bonorum arcis Scepusiensis illustrissimi comitis domini Stephani de Chak uti A contra providum Johannem Hibler uti I ratione interemptionis et depraedationis nobilis condam Gabrielis Horvath, cubicularii praenarrati illustrissimi domini comitis.

Idem A proponit: Qualiter idem Johannes Hibler postposito Dei et hominum,² animo deliberato, cum aliis complicitibus suis anno praeterito circa festum Michaelis in valle Braniska³ in praenarratum quondam Gabrielem Horvath irruendo, Eperieschino⁴ redeuntem cum mercibus et parata pecunia, mille aureos constituyente, eundem miserabiliter enecare resque universas penes eundem habitas auferre non est veritus. Proinde peteret eundem I tamquam publicum malefactorem et homicidam primum torturae, deinde rotae vel hamo iuxta demerita eiusdem capitaliter puniri.

I factum non negat, verum etiam alterius criminis dicit se esse reum, nempe in possessione Sengler⁵ patrati, ubi etiam in invasione cuiusdam domus dicit se praesentem fuisse et ex praeda participasse.

Deliberatum. Quandoquidem dictus I, Johannes Hibler istius enormis facinoris se esse reum non negaret, immo non tantum istius, verum etiam aliorum dicit se fuisse participem, ideo merito tamquam publicus malefactor, praedo et homicida primum torturae, post torturam ex dorso eiusdem ut duo

¹ Az úriszék tagjai: *Mariasi Zsigmond*, Szepes megye alispánja, *Töke Bálint*, e megye szolgabírája, *Görgej Ezékiel*, a megye jegyzője, *Waass György* megyebeli esküdt, továbbá *Fron Menyhárt*, *Osáky István* birtokainak jószágkormányzója, *Bervald Henrik*, *Jeger János* bányagróf, valamint *Freitak András*, *Göllnic*, *Milner András*, *Szomolnok*, *Dopser Jakab*, *Svedlér*, *Kraus Pál*, *Remete városok* bírái és *Nas János* svedléri esküdt. — Az úriszék a jegyzőkönyv szerint csak ezt az ügyet tárgyalta.

² A „timore” szó kimaradt.

³ A Branyiszközi hágón (Szepes és Sáros megyék határán).

⁴ Eperjes, Sáros m. — Prešov, CsSz.

⁵ Svedlér (l. az uradalom bevezetésében).

frusta cutis per carnificem detrahantur ac tandem in exemplum aliorum hamo ut suspendatur, adiudicatus unanimi voto et sententia.

O. Lt. Csáky cs. kassai lta. Fasc. 49., 1652. júl. 31. jkv. 1—2. l.

578.

1653 október 16.¹

A földesúr bora mellett egy hordó saját borát is kiárusító kocsmárost az úr kárának megtérítésére, valamint lopás címén 20 forint bírságra ítéli.

* Mivel az domanjoczj korczomáros elfelejtvin az maga Istenet, és hiti ellen, a kit nem kellett volna czelekednj, titkon groff uram eő Naga bora mellet maga egj hordo borát ki arultatta, melj az urnak nem csak nagj karara,² de lopasnak iteltünk^a lennj azon korczomáros czelekedetit.

Deliberatum est. Mivel az korczomáros nem tagadgja azon egj hordo bornak kj arultatasat, azért az urnak eő Naganak karát refundallja, az gonosz czelekedetért penigh, melljet lopasnak ítültünk lennj, ézirt in fl. 20 convincitur.

Uo. 1653. okt. 16. jkv. 1. l.

579.

1653 október 22.¹

A földesúr hitszegéssel és összeesküvéssel vádolja három jobbágyát, mert egy jobbágytársuk megbotoztatásával kapcsolatban korholták a népet, miért nem szólalt fel senki a megvert ember érdekében. Sőt az egyik vádlott azt is kijelentette, hogy őt, ha kard lett volna nála, nem verték és nem fogták volna meg az úr darabontjai. Az úriszék a három jobbágyot a kereset szerint összeesküvés címén egy-egy évi rabsággal bünteti.

* Ad instantiam illustrissimi domini comitis Stephani de Chak, terrae Scepusiensis ac comitatus eiusdem supremi ac perpetui comitis, praesentibus infrascriptis dominis, in sede eiusdem domini comitis² causa contra Michaellem Sixaj, Johannem Szekel et Johannem Trenczjni ratione conspirationis contra

¹ A tárgyalás helyét a jegyzőkönyv nem tünteti fel. Az úriszék tagjai: *Tőke Bálint*, Szepes megye szolgabírája, *Waass György* és *Petroczy Ferenc* megyebeli esküdtek, valamint további — név szerint fel nem sorolt — meghívott bírák. — Az úriszék a jegyzőkönyv szerint csak ezt az ügyet tárgyalta.

² A „lett” vagy „történt” szó kimaradt.

^a ű = u²⁷

¹ A tárgyalás helyét a jegyzőkönyv nem tünteti fel. Az úriszék tagjai: *Mariasi Zsigmond*, Szepes megye alispánja, *Tőke Bálint*, e megye szolgabírája, *Görgej Ezékiel*, *Mariasi László* és *Georgej Ferenc* megyebeli esküdtek, továbbá *Szirmay Péter*, *Petroczy János* és *Petroczy Ferenc*. — Az úriszék a jegyzőkönyv szerint csak ezt az ügyet tárgyalta.

² Ti. levata est.

memoratum dominum comitem, qui immemores fidei, qua sese ad praestandam fidelitatem domino comiti obligaverant, non sunt veriti. Quos memoratus dominus comes iuxta demerita eorundem petit in praesenti sede convinci et aggravari.

Andreas Horvath iuratus, examinatus fassus est: Azt halotta Sixaj Mihaltul, hogj mondotta volna: Egj emberseges ember sem volt köztötek, miért nem szolotottak az urnak, ne verette volna megh Tlukot. Szekel Janostul azt halotta, hogj mondotta, nem hogj szolgat commendalnék az urnak, de azt mondanam, hogj tiz melföldnyire³ kerüld el az majort.^a (Akkor jút volt valami két legin az kapuhoz szolgalatot keresnj.) Trenczinj Janostul azt halotta: Hogj az mikor az ur paczaval megh útette, ha fogatnj akarta volna az ur zoldatokkal, és kard volt volna nala, nem engedte volna magat megh fogatnj.

Nicolaus Boda iuratus, examinatus fassus est: Sixaj Mihaltul azt halotta: Egj emberseges ember sem volt köztötek, miért nem szolotatok az urnak, ne veredte volna megh szegin Tlukot. Azt nem tudgja bizonyoson, melik mondotta volna, Peklanskj è avagj Szekel Janos: Az urfi mèh⁴ haragosab lészen az apjanel. Trenczinjtúl azt halotta, hogj az mikor az ur megh útette paczaval, ha kard volt volna nala és megh akarta volna veretnj az ur, inkab megh ötletne magat, hogj sem megh veretne magat.

Ladislaus Tluk iuratus, examinatus fassus est: Dicit se nihil scire, quia non intelligit Ungarice.

Casparus Danecius iuratus, examinatus fassus est: Sixaj Mihaltul azt halotta, hogj egj emberseges ember sem volt köztötek, miért nem szolotatok az urnak, ne verette volna megh Tlukot. Az többire nem hallod semmit.

Deliberatum. Mivel nyilván comperialtatik az eő nyilván valo gonosagok, conspiratiojok, azert egj esztendeigh valo rabsaghra sententiaztatnak.

Uo. 1653. okt. 22. jkv. 1—2. l.

580.

1659 február 6, Káposztafalva¹

Az úriszék elé állított rabot azzal vádolják, hogy részt vett a földesúr szepesváraljai vámszedőjének kifosztásában, amit egy, már kivégzett társuk szemébe is mondott. A vádlott ezt tagadja, csak két marhalopást ismer be. A terhelő bizonyítékok alapján kínvallatásra ítélik, s annak eredménye szerint szabnak majd ki rá büntetést: akasztófát vagy kínosabb halált. — A tortúra alatt a vámszedő kifosztását is beismeri.

³ Mérföldnyire.

⁴ Még.

^a A dőlten szedett betűk után az eredetiben vessző van. — A következő mondat az eredetiben nincs zárójelbe téve.

¹ Az úriszék tagjai: *Markusfalva-i Mariasi Zsigmond*, Szepes megye alispánja, *Serpilius János*, *Görgej Ezékiel*, *Szentmiklossy György*, e megye esküdtjei, *Zauor László*,

Causa Ivan Bacza. Contra eundem querela instituta per prudentem David Horn, notarium XI oppidorum,² quod idem I unus fuerit ex complicibus, qui praeteritis nundinis Cassoviensibus³ teloniatorem eiusdem domini illustrissimi Varaliensem⁴ in itinere spoliarunt, quod fassus esset et in oculos ipsi dixisset Jancza Balko ex Kamienka,⁵ qui ultima Januarii proxime praeterita capite plexus.

I negat et dicit, quod quidquid dictus Jancza fassus et super quo iuravit, false dixerit et iuraverit. Hoc tamen fassus, quod ipse furto abstulerit bovem, cuius cutem pro peronibus vulgo boczkor conficiendis accepit. Item ex officinis ferrariis, alias Cassai Hamor, duas oves similiter furto abstulerit.

Deliberatum. Quandoquidem ipse I fassus esset praescripta furta, imo etiam ex testibus manifeste evaderet, quod alios instigaverit ad furto auferendos porcos domini illustrissimi, omnes etiam circumstantiae validam inducerent praesumptionem ipsum spoli suprafati reum existere. Ob hoc, quantum ad furta, patibuli supplicium promeritus sit, tamen propter illam praesumptionem primo torturae subiiciatur, et si quod maius fassus fuerit, condignum supplicium ipsi adinvenietur, sin minus, tamquam fur suspendatur.

In tortura postmodum fassus, quod cum sibi adiunctis praemissum teloniatorem spoliavit, utpote oenopola Jekelfalvensi⁶ Janos Zubal, Zeman z Beleg od Kossicz.⁷ Pecuniae sibi cedentem portionem in sylva Volkmariensi⁸ occultavit ad florenos 30. Equum Janos Zubal accepit.⁹

Uo. 1659. februdr 6. jkv. 1. l.

Töke János megyebeli szolgabírák, *Zaborskj Miklós*, a szepesi tizlándzsások székének alispánja. Az úriszék többi tagjának neve a jegyzőkönyv rongálódása miatt olvashatatlan. — A jegyzőkönyvből ezt az egy pert közöljük.

² A Szepes várához tartozó 11 mezőváros (l. az uradalom bevezetésében).

³ Kassa, Abauj-Torna m. — Košice, CsSz.

⁴ Később Szepesváralja (l. a bevezetésben).

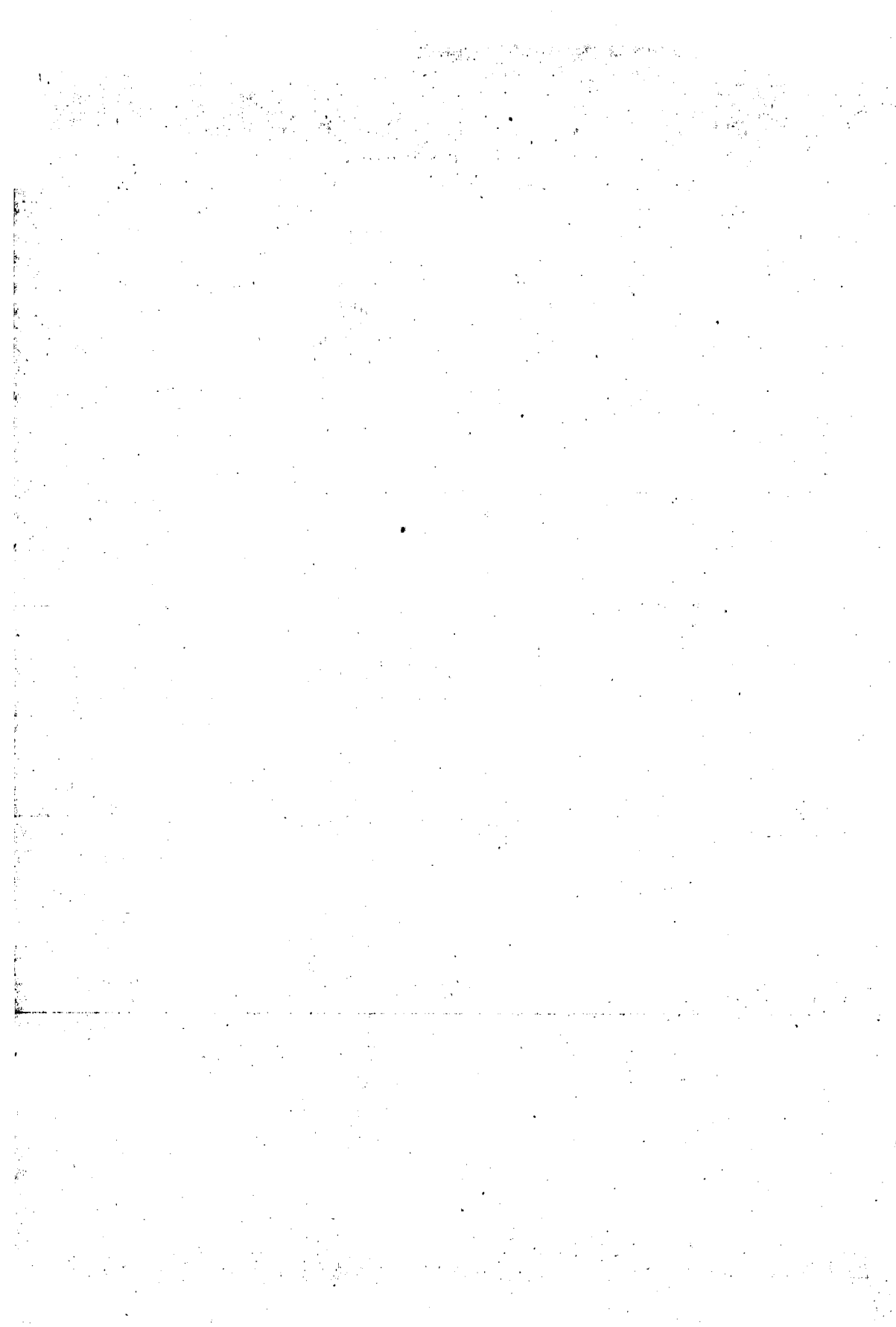
⁵ Kamjonka, később Kövesfalva, Szepes m. — Kamienka, CsSz.

⁶ Jekelfalva, Szepes m. — Jaklovce, CsSz.

⁷ Zeman, a Kassa melletti Béla helységeből. (Kassabéla, Abauj-Torna m. — Košická Belá, CsSz.)

⁸ Kis- és Nagyfolk Már, később Kis- és Nagysoly Már, Szepes m. — Malý, Vel'ký Folkmar, CsSz.

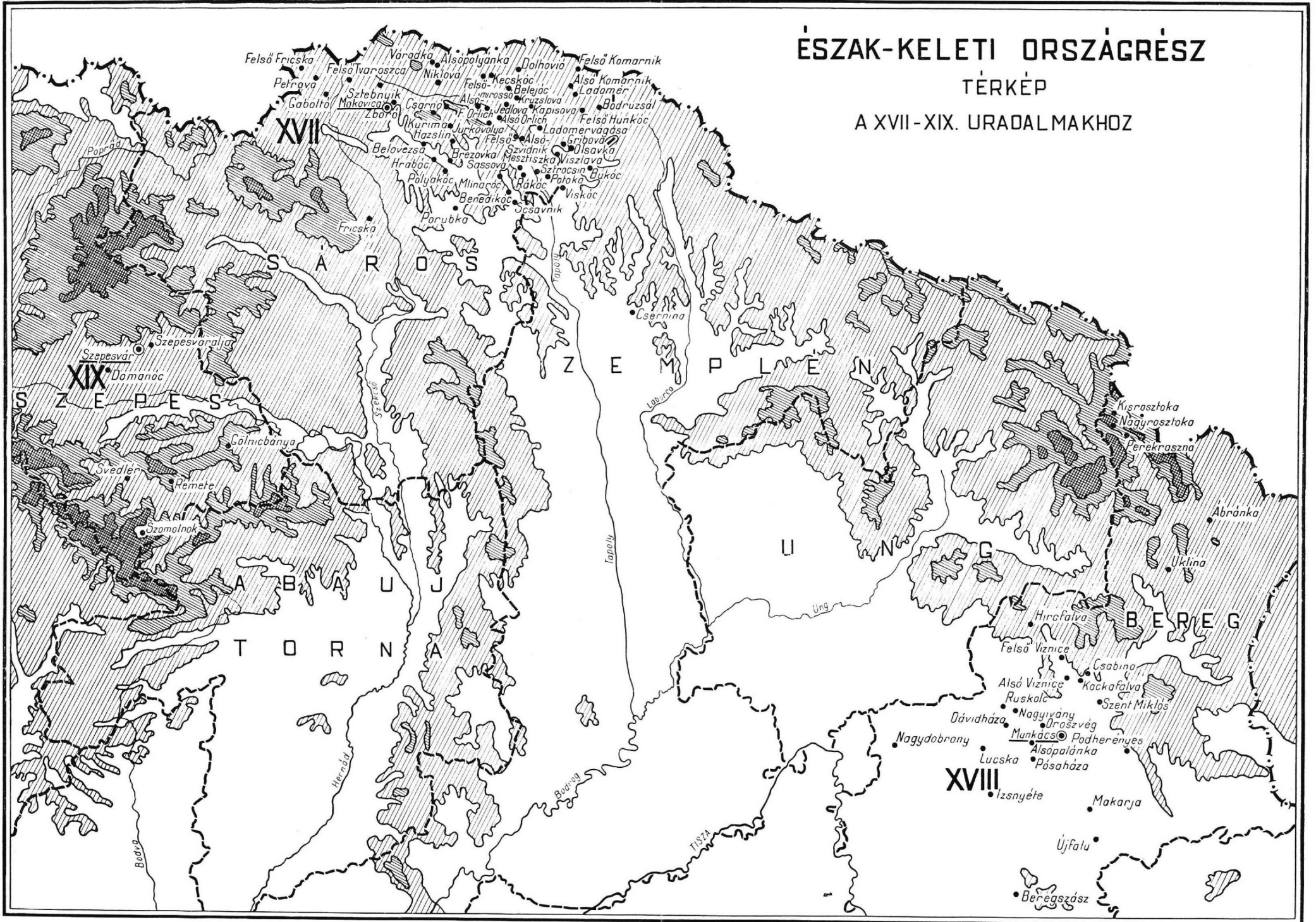
⁹ E szövegrész utólagos bejegyzés a lap alján.

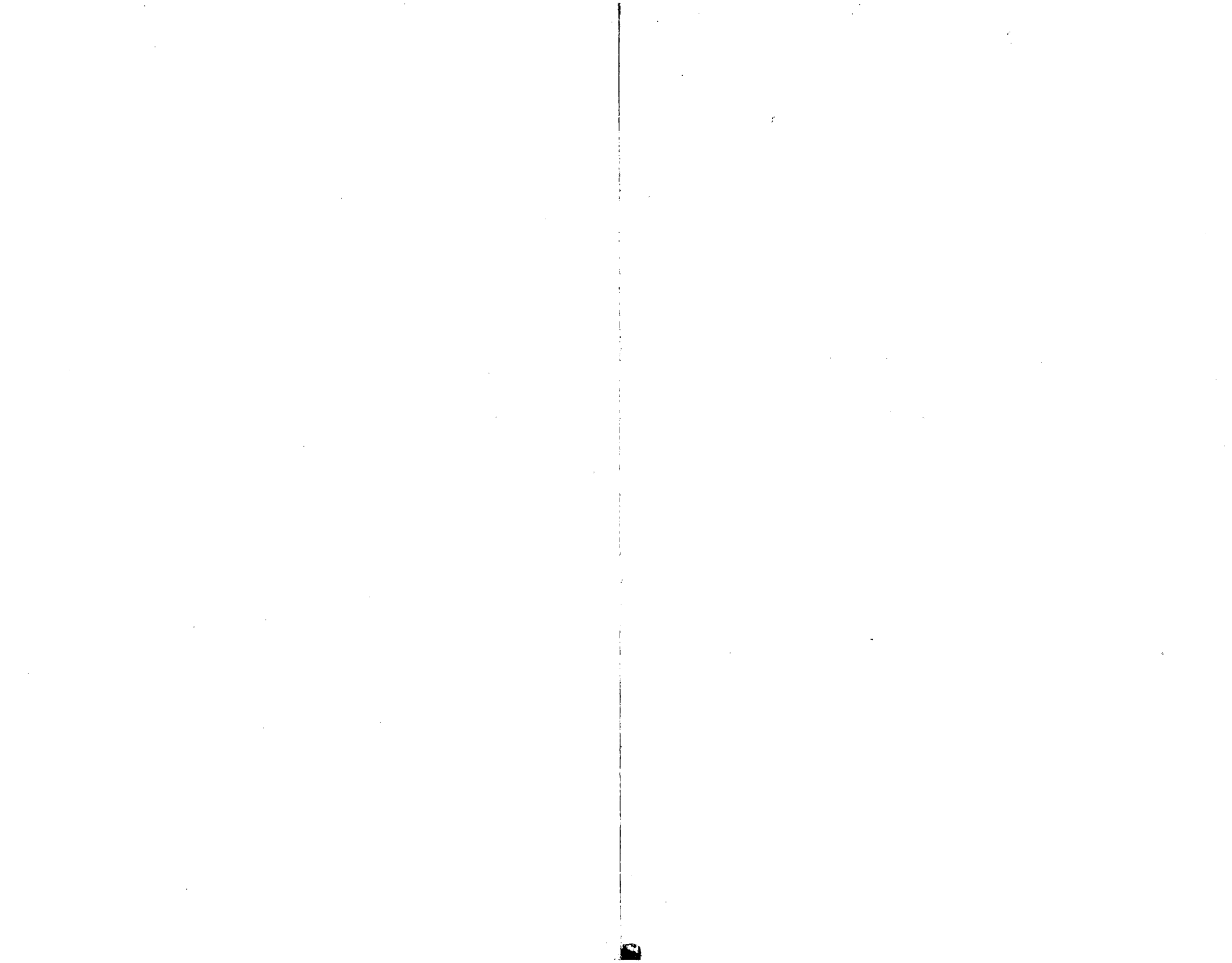

ÉSZAK-KELETI ORSZÁGRÉSZ

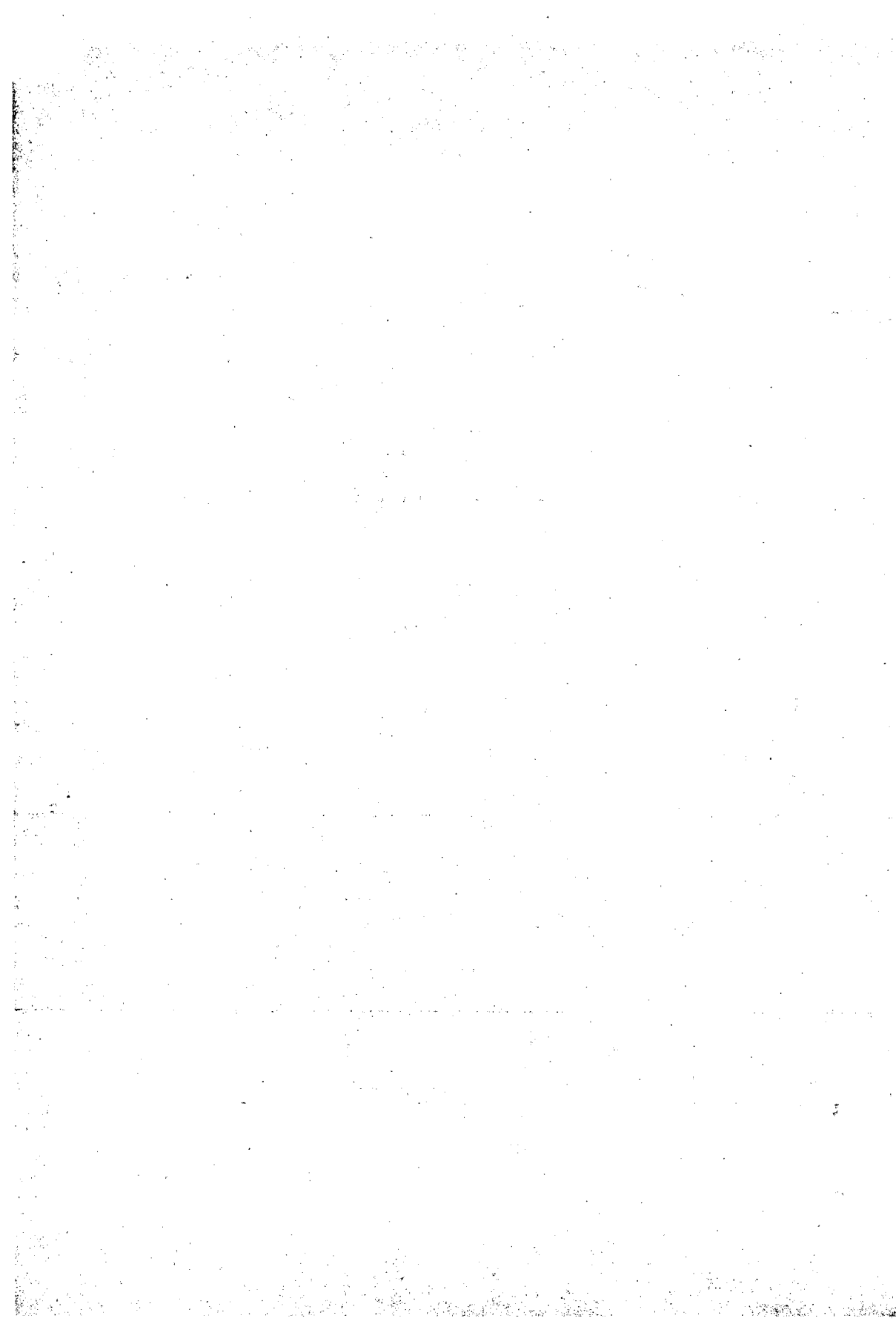
TÉRKÉP

A XVII-XIX. URADALMAKHOZ

NOMENKLATURA

Absental* (*absentare, se absentare*): távolmarad, idézésre nem jelenik meg a bíróság előtt.

Abvigiare: kártételen kapott marhát behajt, ti. a károsult fél, hogy a jószág gazdájával szemben záloga legyen. (L. invigiare.)

Acquisitio: szerzemény, kereset, vád, keresetlevél, vádlevél (utóbbi értelemben a szokott actio szó helyett, l. actio.) — *Acquisitum*: szerzemény.

Actio: panasz, kereset, büntetőperben vád; innen a panaszt stb. tartalmazó irat is, tehát keresetlevél, vádlevél, illetőleg az abban foglalt valamilyen állítás. Legtágabb értelemben a szó a felperes vagy vádló által a perben előadott egész anyagot, vagyis a keresetet és érvelést együtt is jelentheti. „Actionem invalidare”: a keresetet „megerőtleníteni”, elutasítani. (Az actio szó helyett néha ugyanabban az értelemben *acquisitio* vagy *impetitio* szavakat használnak.)

Actionalis, actionale (pl. terra actionalis): a keresetben szereplő, beperesített, a per tárgyát képező.

Actor, actrix (szokott rövidítéseik *A*, többesszámban *AA*): felperes vagy — büntetőperben — vádló, ti. a vád képviselője, ügyész vagy magánvádló, pereinkben tehát legtöbbször a földesúr, illetőleg a nevében eljáró urasági fiskális (uradalmi ügyész). — Sok, később elkülönült jogi fogalom ez időben még nem vált szét egymástól, így a polgári s a büntető perben szembenálló felek elnevezése között sincs különbség (l. in causam attractus, vö. competens).

Actor semper paratus esse debet (ti. ad probandum): a felperesnek készen kell állania a bizonyításra. A Hármaskönyv II. r. 84. c. 5. §-ából vett jogi közhely, melyet azonban közölt pereinkben — eredeti értelmétől eltérően — a qualificáló alperessel szemben szoktak alkalmazni, ez alapon bizonyítás terhét hárítva rá. (L. qualifical.)

Actus maioris potentiae: „nagyobb hatalmaskodás”, vagyis a hatalmaskodás (l. ott), erőszakoskodás, önbíráskodás törvényben definiált esetei, mint nemesi udvarház (*curia*) megrohanása, nemes személy letartóztatása, megverése, megsebezése, hatósági személy elleni hasonló súlyos cselekmények stb. Pereinkben ilyenféle ügyek ritkán fordulnak elő, s akkor is csak körülírva (pl. mint *poena violentiae super persona nobilitari* stb.) vannak megnevezve, bár a kiszabott büntetés a cselekmény „nagyobb hatalmaskodás” minősítésére utal. Annál gyakoribbak szövegeinkben a „kisebb hatalmaskodás” esetei (l. *violentia*).

Ad caput, l. negat ad caput.

Adiudicatoriae, litterae adiudicatoriae: ítéletlevél.

* A latin nyelvből átvett magyar képzési kölcsönszavakat itt nem a később szokásos ékezetes formában (pl. absental), hanem a közölt perszövegekben rendszerint előforduló alakjukban, ékezet nélkül adjuk.

Administrator : pereinkben tisztartót jelent.

Admoneal (*admonere, admonitio*) vagy **moneal** stb.: int, bírói úton megintet. A jogkereső fél a per megindítása előtt az illetékes hatóság (bíróság) útján előbb felszólítást intézhet a másik félhez, s azt a sérelmezett állapot megszüntetésére, valaminek megtételére, vagy ellenkezőleg, meg nem tételére, abbahagyására, visszaállítására hívhatja fel: „inteti” (admoneálja).

Adstal (*adstare*), *astal, astare, adstans, adstando* stb.: előáll, a bíróság elé áll.

Advocatus, l. **procurator**.

Aggraval (*aggravare, aggravatus*) : megterhel, vádol, elmarasztal.

Agilis (serény) : nemes anyja és jobbágy apa leszármazottja, ún. félnemes. Az agilisek perszövegeink korában még, ha anyjuk után valamelyes nemesi birtokhoz jutottak, s magukat a földesúri hatalom alól kivonniuk sikerült, nemesi jogok nélkül ugyan, de a nemesekéhez hasonló személyi szabadságban élhettek, anyai örökségüket tulajdonul bírhatták, s közülük egyesek a családi kapcsolatok révén a nemesi osztályba is bejutottak. Később, a XVIII. században, a nemesi földrablás fokozódásával, az agilisek földjei is rendszerint áldozatul esetek az „incapacitas” Werbőczin túltevő új elvének, a nem-nemes teljes (öröklést sem engedő) tulajdonképtelenségének.

Ajándék (*municipalia, victualia*) : a földesúrnak többnyire természetben járó szolgáltatás, amely rendes és rendkívüli jellegű lehet. A rendes ajándékra l. a *municipalia* című alattiakat. A rendkívüli ajándék a földesúr házasságkötése, gyermekei keresztelője, országgyűlés vagy a földesúrnak országos törvényszéken való megjelenése alkalmából volt esedékes. Nagyságát általában helyi szokások és a földesúr igényei szabályozták. — Ajándéknak nevezték azt a kötelezettséget is, amelyet az úriszék szabott ki a jobbágyra az ellene indult perben, hogy azzal az úr „kedvét keresse”.

Akó (urna) : úrmérték ; több fajtája volt használatban, úrtartalma ehhez képest 50—60 liter között változott.

Alispánhelyettes, l. **vicesgerens**.

Allegal (*allegare*) : érvel, vitatkozik. *Allegatio, allegatum* : „perbeli felelés”, „felelet” (l. ott), a felek egymás elleni érvelése a perben. A nemesek bíróságainak fejlettebb gyakorlatában az *allegatio* a per második szakaszában sorra kerülő, az ügy érdemére vonatkozó érvelést jelenti (szemben a per első szakaszában lehetséges alaki kifogásokkal, *exceptio*kkal), az úriszék használatában azonban a szónak nincs ily határozott tartalma, a fenti általános értelemben szokott szerepelni. (Vö. *excipial*.) Az *allegal, allegare* szó — *legal, legare* helyett használva — néha hagyományoz értelemben is előfordul.

Allodium, l. **major**.

András nap (*festum s. Andreae apostoli*) : november 30.

Andreae ap., l. **András nap**.

Annorum eireiter . . . : körülbelül . . . éves. Az általános műveltség alacsony fokát mutatja : a lakosság széles rétegei nem tudják, melyik évben születtek, csak körülbelül tartják számon életkorukat. A jobbágyok úgyszólván mindig így adják meg, mennyi idősök, de igen sokszor a nemesek is.

Anunciatio b. Mariae virginis, l. **Gyümölcscsoltó Boldogasszony**.

Antal nap (*festum s. Antonii confessoris et abbatis*) : január 17.

Antonii conf. et ab., l. **Antal nap**.

Appell (*apelal, appellare, appellatio*) : fellebbez, pl. a „falu füsti”-ről, a falusi bíróságtól az úriszék elé. Az *appellatio* szó kereset, folyamodás értelemben is használatos. (L. úr székére *appellál*.)

Apprehendal : megkap, megszerez (pl. örökséget).

Aranz : arányoz, viszonyít, felmér, vél. Pl. a vádlottak „aranzak magokat büntelneknék lenni” : magukat a vádak tekintetében ártatlanoknak érzik (gondolják).

Arenda : bérleti díj. *Arendator, arendatarius* : hasznonbérlő, árendás. Általában olyan személy, aki az árendáslevélben megállapított feltételek mellett, az árenda fejében, valamely hasznohozó ingatlant, jogot stb. bérbe vesz. Jelenti azonban az olyan jobbágyot is, aki összes úrbéri terheit, vagy legalább azok nagyobb részét (pl. bizonyos, továbbra is vállalt munkák kivételével) egy összegben fizetett árendával, hasznobérrel váltja meg. Ilyen árendás jobbágyra már korszakunkban, a XVII. században vannak adatok.

Arestal : elfog, fogságra vet, lefoglal, őrizetbe vesz, őrizetben tart (személyt vagy tárgyat). *Arestom* ; fogság, lefoglalás.

Arma (*armalis, litterae armales*) : nemeslevél.

Articulus : törvénycikk, általában jogszabály.

Assertio : állítás, érvelés.

Assumptio b. Mariae virginis, l. Nagyboldogasszony napja.

Astal (*astare*), l. adstal.

Asztalköltség, l. úr asztala költsége.

Attestatio : tanúsítvány, bizonyítvány, bizonyáglevél (pl. tanúkihallgatásról).

Attestatoriae (*litterae attestatoriae*) : bizonyáglevél.

Authentic (*authenticare, authenticatio*) : hitelesít. Perjogi jelentése a következő.

Egykorú jogi felfogás szerint a tanúvallomás csak akkor tekinthető teljes értékű bizonyítéknak, ha azt a bíróság előtt, a tárgyaláson, eskü alatt teszik. Az ilyen vallomás az *authentica fassio* s az így eszközölt tanúkihallgatás az *authentica inquisitio*. Ha a tanúkat — mint ahogy az szokás volt — már előzetesen is kihallgatták (l. *collateralis inquisitio*), úgy e vallomásokat a tárgyaláson — újabb eskü alatt — meg kellett ismételni, megerősíteni, *authenticálni*. A vallomásnak ez a bíróság színe előtti, eskü alatt történő hitelesítése, ami a *collateralis* vallomást teljes értékűvé teszi, az *authenticatio*. Az ily módon megerősített *authentica fassio*-t *authenticalt fassio*-nak, *authenticata fassio*-nak, *authenticalt bizonyság*-nak is nevezik. Ha a tanú az első kihallgatás után, az ügy tárgyalása előtt elhalt, a *collateralis inquisitio* során tett vallomását *authenticatio* nélkül is hitelesnek fogadták el, ez a *per mortem authenticata fassio*.

Bálint nap (*festum s. Valentini martyris*) : február 14.

Bartholomaei ap., l. Bertalan nap.

Bécs, bécsi (*becz, Viennensis*) : egyhatod dénár értékű váltópénz.

Beesü, beesüpenz : valamely vagyontárgy értékének hatóságilag eszközölt megállapítása, illetőleg az így megállapított érték. Pereinkben a földesúr által kisajátított jobbágy-földekkel kapcsolatban csak az ingatlanba befektetett munka ellenértékét jelenti. Pl. irtványföldek kibecsülésénél az irtásra, a föld termővé tételére, szőlők elvételénél a szőlő telepítésére vagy újratelepítésére fordított munkaerő és idő összegszerűen kifejezett értéke akar lenni a beesüpenz. Megállapítása a földesúr érdekében, önkényesen történt. A beesüre kiküldött vármegeyi közegek, a szolgabíró és esküdtje, már osztályhelyzetüknél fogva is éppúgy az uraság érdekeit szolgálták, mint a földesúr saját uradalmi személyzete, a tisztartótól a botospánig. (L. kibecsül, kibecsülés.)

Beez, l. Bécs.

Befelet : bepanaszol, beperesít. (Vö. felel.)

Beneficia regalia, l. királyi haszonvételek.

Bertalan nap (*festum s. Bartholomaei apostoli*) : augusztus 24.

Bika-pénz : a házasságban nem élő nővel szeretkező nőtlen emberre (legényre) kivett bírság elnevezése. (A nőt ilyen esetben megkorbácsolásra, kiseprűzésre szokták ítélni. A házasságtörésért törvény szerint halálbüntetés járt.)

Bíró. A falu vagy város (pereinkben az utóbbi alatt mezőváros értendő) bírása a helység életének irányítója, egyszersmind a földesúr és a közhatalom végrehajtó szerve. Ahol a helységnek több földesura volt, ott vagy mindegyik falurésznek volt külön bírása, vagy pedig felváltva viselték az egyes földesurak birtokrészeiben lakó jobbágyok a bírói tisztet. Egyes mezővárosok élén főbíró állott, akinek az ügyek intézésében több bíró, illetőleg „esküdt bíró” (esküdt, l. ott) volt segítségére. A bíró felügyelt, hogy a jobbágyok kötelezettségeiket meghatározott sorrendben, pontosan teljesítsék, segédkezett a beszállásolásnál, a kamarai adószedőknek (dicatoroknak) az adókiadásnál stb. Részt vett a rablók, szegénylegények üldözésében, s az elfogottakat a megyei vagy földesúri hatóságnak beszolgáltatta. Kisebb jelentőségű ügyekben s a lakosság egymásközötti apróbb pereiben — a falu, illetőleg a város „színén” — ő bíráskodott. (Hatásköre a XVI—XVII. században vidékenként igen különböző, de lényegesen nagyobb, mint a további két évszázadban.) Ő volt felelős továbbá mind a faluközösség, mind a földesúr felé a jobbágyszökések megakadályozásáért, a nép „csendességben” maradásáért. A bírótól tehát megkövetelték, hogy saját osztályával szembeforduljon, s a kizsákmányoló földesúr és az államhatalom érdekeit szolgálja. Ebből következett, hogy a földesúr olyan bírót akart a jobbágyköztség élén látni, aki feltétlen kiszolgálója. Ezért korszakunkban a bíróválasztás régi rendje sokhelyütt elhomályosul, s a földesúr nevezi ki a falu által jelöltek közül a neki legmegfelelőbbet. Habár a bíró adó- és tizedmentességet élvezett — ezért „szabados”-nak (libertinus) is nevezték — a beszállásolás súlyos terhétől is ment volt, s részesült a falu, illetőleg a város színén kivett bírságpénzekből, a jobbágyok, érthetően, nem szívesen vállalták a bírságot; a hatóságok gyakran súlyos büntetéseket szabtak ki a bírói tiszttől vonakodókra. Ezért a XVII. században a bírság is sokhelyütt „szer”-ben (sorban) szállt jobbágyról-jobbágyra, s a tisztséget sem kellett mindenütt egy teljes évig ellátnia ugyanazon személynek. Nem ritka a szegény „szellérbíró” sem, akiben engedelmesebb szolgáját látta az úr, mint a telkes jobbágyban.

Bíró asztala költsége. Ily címen a felekre az ítéletben olykor külön illetéket szabnak ki: ebből vendégeli meg a bíró az ülés után az ítélezésben részt vett személyeket.

Birodalmi tallér, l. tallér.

Bírság (*birsagium, mulcta*) : pereinkben az uralkodó osztály által nagy leleményességgel kitalált, legkülönfélébb címenek szedett pénzbüntetés. A feudális-kori bírságok rendes gyakorlata szerint a kiszabott bírságnak, még akkor is, ha magánfél panaszára, egyúttal fájdalomdíj vagy kártérítés gyanánt rótták ki, a sértett fél csak egy töredékét kapta, az összeg nagyobb része a bíraké, az úriszéki eljárásban a földesúré lett. A leggyakrabban előforduló, ekkor delictum privatum-nak tekintett vétségek büntetéseként többnyire meghatározott összegű bírságot róttak ki. Ezek alapján az uradalmak jövedelmeinek kimutatásában szerepelni szokott az az — igen tekintélyes — összeg, amit a bírságpénzek a földesúrnak évi átlagban jövedelmeztek.

Bírság megvetése : bírságos parancsolat megvetése. (L. bírságos parancsolat és parancs megvetése.)

Bírságos parancsolat (néha *bírságos tilalom* is): a földesúr, illetőleg tiszttartója által kiadott olyan rendelkezés vagy tilalom, melynél a megszegőre kiszabandó bírság összege előre meg van határozva. Ilyen ügyben tehát még csak lehetőség sincs arra, hogy az úriszék esetleg kisebb összegben állapítsa meg a parasztra vetendő pénzbüntetést, hanem azt egyszerűen kirója a „parancsolat” szerint. A rendes heti roboton túl elvégzendő, a jobbágyok erejét gyakran felülmúló mennyiségű, nagyobb alkalmi vagy szezon-munkákra szóló rendelkezést, illetőleg a jobbágyoknak a reá nézve életfontosságú erdő-, rét- stb. használatból való kitérését — vagyis ahol a rendelkezés megszegése valószínű — ilyen bírságos parancsolat alatt szokták az úr és tisztjei kiadni. A parancs megszegője (l. parancs megvetése) a bírság megfizetésén túl többnyire a munkát is tartozik elvégezni, aminek elmulasztása miatt a bírságot kiszabták. A bírságos parancsolat tehát a paraszttal szemben kemény fegyelmező eszköz s egyben zsarolási alkalom. Az úriszék elé idézés rendszeren szintén ilyen parancs alatt történik.

Bírságos pecsét, *bírság alatt való pecsét*, l. pecsét.

Bizonyság, bizonság: tanú, tanúvallomás, tanúkihallgatási jegyzőkönyv, illetőleg a tanúvallomásról a hatóság által kiadott bizonyságlevél, esetleg más bizonyíték. „Bizonyságot támaszt”: tanút állít elő, tanúra hivatkozik, bizonyítékot mutat be. A bizonság szó ritkán eskütárs (l. eskü) jelentéssel is előfordul.

Blasphemia: istenkáromlás, az 1563. évi 42. tc. meghatározása szerint „Isten s a szentségek” káromlása, „a lélek elleni és egyéb hasonló módon való” káromkodás. Az istenkáromló, *blasphemus* büntetése e tc. szerint, melyet más, későbbi tc.-ek is megerősítettek, első ízben megvesszőzés, második esetben botozás, harmadik esetben fejvesztés. A bírósági gyakorlat azonban — nem nemesek ügyeiben — túltesz a törvényen. A káromkodásnak három fokát különböztetik meg, a legsúlyosabb már az első esetben halállal büntetendő (az ítélet nyelvkitépéssel, kézlevágással stb. súlyosbítható), s csak a második és harmadik fokozatra alkalmazzák az idézett tc. rendelkezéseit. Blasphemiának szokták nevezni továbbá a fentiekén kívül is a durva szitkozódást vagy a felsőség, pl. a földesúr szidalmazását. Az utóbbiakért rendszerint súlyos bírságot vagy szintén testi büntetést szabnak ki.

Bojt, bujt (*bojtás* stb.), l. szőlőbujtás.

Borpénz: Márton napján (november 11.) esedékes census, földbér. Minthogy a mártonnapi adó főként szőlőtermő területen volt szokásban, elnevezését a borterméssel, a szürettel hozták kapcsolatba, ezért „borpénz”.

Bors: pereinkben, ha mint bírság szerepel, paprikát jelent. A paprika — melyet mai elnevezésének kialakulása előtt szintén borsnak mondtak — a XVI. század elején Magyarországon még behozatali cikk, a legértékesebb importárunk egyike. A XVI. század folyamán a parasztok is termesztetni kezdik, de még sokáig ritka kerti vetemény marad. A földesúr ezért a bírságot pénz helyett gyakran paprika formájában veti ki, amit a saját háztartásában, konyhája számára vagy a piacon is jól értékesíthet.

Böjtelő hó: február.

Búcsúvétel: a jobbágyköltözés (l. ott) törvényes előírásainak betartása.

Cacabus crematorius: pálinkafőzőüst. (L. pálinkafőzés.)

Cadal (*cadere*): elesik, pl. valamilyen jogától.

Calculal (*calculare, calculatio*): számít, számításba vesz, mérlegel, megvizsgál (pl. a bíróság az ellenfelek által előadottakat, a bizonyítékok súlyát).

Calumnia, l. patvarkodás.

Capacitas : befogadóképesség. A szántóföldek nagyságát szokták megjelölni *capacitassal*, vagyis azzal a magmennyiséggel, amely a föld bevetéséhez szükséges.

Capitalis poena, capitalis sententia, l. poena capitalis.

Castellanus, l. porkoláb.

Catharinae virg., l. Katalin nap.

Cédula : nyugta (pl. átvett borról, teljesített robotról), utalvány stb. Pereinkben legtöbbször a „faizás”-sal (l. ott) kapcsolatban fordul elő. A földesúri erdőkben történő favágásra ugyanis a jobbágnak a tisztartótól engedélyt, utalványt, „cédulát” kellett kérnie, amelyet a favágás megkezdése előtt az erdőőröknek átadott. Az utóbbiak ezekkel a cédulákkal számoltak el a kivágott famennyiségről, igazolták az erdő állományában mutatkozó hiányt.

Céh. A városi kézművesek a munkamegosztás előhaladásának bizonyos szakaszában, nálunk a XIII—XIV. században, érdekeik védelmére testületekbe tömörültek. A céhek szigorúan őrködtek a céhtagok gazdasági helyzetének biztosításán, s ezért egy-egy városban az egy céhbe felvehető tagok számát korlátozták. A felvételt nemcsak a mesterség kitanulását bizonyító remekmunka elkészítéséhez, hanem bizonyos anyagi feltételekhez is kötötték. Ennélfogva a mesterséget űző, de a céhbe fel nem vett iparosok — akiket kontároknak neveztek — és a céhek között osztályharc jellegű kemény küzdelem folyt, a céhekben ugyanis a tehetős polgárság foglalt helyet, a céhen kívül maradottak viszont a város plebejus rétegéhez tartoztak. — A céh élén a mesterek közül választott céhmester és az előljárók állottak. Az utóbbiak közül atyamesternek neveztek a legényekre felügyelő mestert, aki a legények ládáját és perselyét is őrizte, ameddig azokat külön tartották; az ő feladata volt továbbá a vándorlegényeknek a mestereknél való elhelyezése. A céhládában — mely a céhmesternél állott — őrizték a céhleveleket, a céh jegyzőkönyveit, a mesterek és legények okiratait, valamint a felvételi díjakból és bírságokból összegyűlt pénzt. A céhládának több kulcsa volt, az egyiket a céhmester őrizte, a többit a helyi szokás szerint más mesterek. — A céhek a céh tagjai felett kisebb ügyekben bíráskodtak, a céhszabályzattal szembeszegülőket büntették, adott esetben a céh tagjai sorából ki is zárhatták. A céhek ítélete ellen a földesúri hatalom alatt álló városokban és falvakban a földesúrhoz lehetett fellebbezni. A földesúr ugyanis a maga területén a céhek felett is felügyeletet gyakorolt, a céhszabályzatot is rendszerint ő bocsátotta ki, ennélfogva betartását, de a benne lefektetett jogok gyakorlását is neki kellett biztosítania. Ezért — s a céhektől húzott jövedelmét védve — járt el mindazokkal szemben, akik a céh kiváltságait, kizárólagos iparüzési jogát stb. megsértették.

Census (korszakunk előtt *terragium*nak nevezték) : a jobbágyok által az úrbéres földek után az úrnak — rendszerint pénzben — fizetett földadó vagy földbér. Az urbárium szerinti jobbágykötelezettségek közé sorolt s Szent György, valamint Szent Mihály vagy az utóbbi helyett Szent Márton napján fizetendő adót (jobbágytelkenként évi 1—2 forint) *census ordinarius*nak is mondták. A bérlők (arendátorok), valamint a taksás jobbágyok (l. ott) szerződésük alapján hasonlóképpen *censust* fizettek. — *Census extraordinarius* : a jobbágyokra rendkívüli alkalmakkor (pl. országgyűlés idején) kivetett földesúri különadó (pénzadó).

Certificat (*certificare, certificatus, certificatio*) : perbehív, a tárgyalás időpontjáról értesít, tárgyalásra megidéz. „*Certificatusok* lévén:” bár szabályszerint meg voltak idézve.

Cippus (*cyppus*), l. kaloda.

Circa festum : ünnepe vagy napja körül, e nap tájban. (L. festum.)

Circumcisio Domini : újév napja.

Circumspectus, l. prudens.

Cital (*citare*) : perbehív, tárgyalásra megidéz.

Civis : polgár. Tulajdonképpen a szabad királyi városok (civitas) polgárjoggal rendelkező, törzsökös lakóját jelenti. Szövegeinkben azonban a földesúri hatalom alatt álló mezővárosok (oppidum), sőt községek, faluk jobbágy-lakosságát nevezik így.

Claviger, l. kulcsár.

Collateralis : „oldalagos”, előzetes, nem teljes hitelű.

Collateralis inquisitio : a törvényszéken kívül, a tárgyalás előtt végeztetett, előzetes tanúvallatás. Az ilyen alkalommal tett (előzetes) vallomás a *collateralis fassio*, *collateraliter tett fassio*. Ennek tartalmát a tárgyaláson a tanúknak újabb kihallgatás (authentic inquisitio) során újabb eskü alatt meg kellett erősíteniük (l. authentic). Csak ez által váltak a vallomások teljes hitelűvé, egyébként bizonyítékul elfogadásukat a bíróság visszautasíthatta. *Collaterales* (*litterae collaterales*, *attestationes collaterales*): az előzetes tanúkihallgatás — a *collateralis inquisitio* — alkalmával felvett jegyzőkönyv, illetőleg az arról kiállított bizonyoságlevél. *Productum collaterale* : *collaterales*, vagy más, szintén a tárgyalás előtt kelt, nem teljes értékű bizonyíték.

Collatio : adomány, ajánlat.

Collator : adományozó. Céhekkel kapcsolatos pereinkben a földesurat jelenti. A földesúr birtokain ugyanis minden iparüzési jog csak az ő engedélyével, az ő adományából gyakorolható.

Colonus, **colonissa** : jobbágy, jobbágyasszony.

Commencio (*conventio*) : évi bér, kommenció.

Compareal (*comparial*, *comparere*, *comparitio*) : megjelenik a bíróság előtt. Ha a szabályszerűen megidézett alperes a tárgyalás napján estig, „gyertyagyújtásig”, nem compareal, contumacia címén (l. contumacia ductus, contumax, idézés) elmarasztalják a kereset szerint, s meg is bírságolják. A *non comparitio* (vagy *ob non venientiam*, *per non venit*) címén kiszabott bírság az úriszéken rendszeren 4 forint.

Comperial (*comperire*) : megismer, úgy talál, kitűnik. *Comperta rei veritate* : kitűnően az igazság, megállapítatván a tényállás.

Competens : illetékes. A hatáskör és illetékesség fogalma ez időben még nem vált el egymástól. *Competens forum* alatt tehát az ügyben — mindkét szempontból — ítélezni hivatott bíróság értendő. *Competentia* : ilyen értelemben vett illetékesség.

Componal (*componere*, *compositio*) : kiegyenlített, kiegyezik.

Comprobal (*comprobare*) : bebizonyít.

Computal (*computare*) : számol, megszámol, számlál. *Computus* : elszámolás, számadás.

Conceptio b. Mariae virginis, l. Szeplőtelen fogantatás ünnepe.

Concernal (*concernere*) : illet, megillet, reá tartozik.

Concionator : protestáns prédikátor vagy zsidó hitszónok (törvénytárgyarázó).

Condescendal (*condescendere*, *condescensio*), l. leszáll.

Condivisionalis, l. osztályosok.

Confessatum (*confessata*) : bevallott tény, vallomás, általában a perbefogott által előadottak. „De confessatis” : a vallomás, beismerés alapján, azzal kapcsolatban. Pl. az urasági ügyész „protestatur de confessatis I”, tiltakozik (a vádlott

részleges beismerése esetében) a vallomás ellen, vagy (ha teljes beismerésben van), azzal kapcsolatban a bevallott cselekmény ellen. Így biztosít a továbbiakhoz szabad kezét a vád — számára, másfelől így kerüli el, hogy valamit hallgatólag tudomásul véve, esetleg olyan momentumot szolgáltatasson, amiben a védelem megkapaszkozhatik. A kifejezés ugyanilyen értelemben polgári perekben is használatos.

Confessio (*fassio*): vallás, vallomás, beismerés. A vádlottnak a bíróság előtt tett — vissza nem vonható — beismerését minden más bizonyítéknál többre értékelték, ami, sokszor idézett jogi tétel szerint, „pro mille testibus reputaretur”; sőt „mille testes praevalent”, ezer tanú vallomásánál többet ér, s az elmarasztaláshoz önmagában is elegendő alapot nyújt. Ez a felfogás vezetett az inquisitorius pernek, illetőleg az ún. nyomozó rendszer elvének kialakulására, a tortúra (l. ott) intézményesítésére.

Coniurator, l. eskü, eskütárs.

Constal (*constare*): áll, megáll, igaz, úgy van, kitűnik, bizonyítva van, világosan áll. Pl. „A dicit non constare”: a felperes szerint nem áll meg (ti. az alperes védekezése); „constal (világosan áll) bírák uraimék előtt” stb.

Constitutio: törvény, rendelkezés; néha *constitutio procuratoria* helyett is (l. ügyvédvallás) előfordul.

Constitutio procuratoria, l. ügyvédvallás.

Contestatio: szövegeinkben állítás, bizonyítás, a per érdemi része értelemben fordul elő.

Contrabont: elkobzás, kobzás alá eső csempész áru, tilos holmi.

Contractualista: szerződéses jobbágy, aki a földesúrral kötelezettségei tekintetében meghatározott időre szerződést (*contractust*) köt. A kötelezettségek és a szabad költözés joga tekintetében vidékek és földesurak szerint, sőt még egyazon uradalmon belül is, nagy eltérések vannak. A szerződéses jobbágyok nem képeznek kiváltságos paraszt réteget, csupán a körülmények kedvező alakulása folytán s ideiglenesen kerülnek a többi jobbágyhoz viszonyítva előnyösebb helyzetbe.

Contradical (*contradicere, contradictio*): ellenez, ellentmond, sérelmezett jogi aktszal szemben ellentmondást jelent be. A *contradictio* leggyakoribb formája a felvállás (l. ott) ellen, illetőleg az új tulajdonosnak a birtokba való beiktatása alkalmával az ellen az érdekeltek (rokonok, elővételi joggal bíró számszédok stb.) részéről bejelentett ellentmondás, az ingatlan átruházásának megakadályozására. Ilyenkor az ellentmondót perbe kellett idéztetni az ellentmondás okának előadására, illetőleg jogosságának bebizonyítására. A nemesi magánjogban nagy szerephez jutott ellentmondás a jobbágyjogban is gyakran alkalmazásra került.

Contra tacentes (v. *contumaces*) *omnia iura clamant*: a tárgyaláson meg nem jelent alperes vagy vádlott ellen — aki ellen „minden jog kiált” — alkalmazott jogi közhely. Ez alapon kéri a felperes a távol maradt ellenfél elmarasztalását, illetőleg ezzel indokolja a bíróság az ilyen esetben „per non venit” hozott marasztaló ítéletet. (L. *contumax*.)

Contumacia (*contumacia*) *ductus*: makacsságtól indítatva. Gyakran használt kifejezés, mellyel az urasági fiskus a keresetben — illetőleg az úriszék az ítéletben — a jobbágyot minél vétkesebbnek igyekezik beállítani, akkor is, ha a per tárgya valami kisebb jelentőségű ügy, pl. robot nem teljesítése. A jobbágy felett ítélkező nemes urak ritkán vannak tekintettel arra, hogy a makacsságnak tulajdonított mulasztás esetleg kényszerhelyzetből eredt, mert tudják, hogy a

paraszt valóban szívós ellenállást folytat, s úgy könnyít százféle terhén, ahogy éppen alkalmat lát.

Contumax : makacs, a bíróság előtt a szabályszerű idézés dacára — feltételezett makacsságból — meg nem jelenő (ti. alperes vagy vádlott). *Contumacia*, *contumacia* : makacsság, a tárgyaláson a fentiek szerinti meg nem jelenés, emiatti elmakacsoltatás, ami elvileg a perbefogott elmarasztalását jelenti a keresetnek s a makacsság bírságán (pereinkben az utóbbi rendszeren 4 forint). A szokásban levő vádlott ellen távollétében hozott ítélet *in contumaciam* elnevezése a fentiekkel kapcsolatos. (L. idézés, proclamal, compareal.) — A contumax szó pereinkben általánosabb jelentésében is előfordul: engedetlen, makacs (az uraság rendelkezéseinek ellenszegülő) értelemben.

Convenial (*convenire*) : megegyezik.

Conversio Pauli ap., I. Pál fordulása.

Convincal (*convincere, convictio*) : elmarasztal, elítél, megítél, rábizonyít. Pl. „convincitur (vagy convinctatit) in onere actionis et non venientiae”: elmarasztalatik a keresetnek megfelelően s a tárgyaláson való meg nem jelenés bírságán. *Convictus* : akire a vádbeli cselekmény rábizonyult, elmarasztalt.

Convocatus arbiterek : összehívott (meghívott) bírák, úriszék.

Coramozás, coramizálás : láttamozás. A kifejezés a záradék szokott „Coram me” (előttem) kezdőszavaiból ered.

Crocus, I. sáfrány.

Cruceiferus, I. krajcár.

Crurifragium (*crurifrangium*), I. keréketörés.

Csávál : vegyít, kever. Csávált bor : vízzel vegyített, hamisított bor.

Csiga, csigáz, I. megcsigáz.

Csőbőr : úrmérték, 42,42 liter.

Cubulus, I. kőből.

Cum eiusdem, cum iisdem (ti. litteris procuratoriis provisus), I. cum nostris.

Cum generali protestatione, cum generali iuris protestatione, I. protestal.

Cum nostris. A perfelvételnél az ügyvédnek megbízólevele bemutatásával (cum procuratoriis) kellett igazolnia, hogy az ügyben jogosan jár el. Az igazolás tényét, sőt rendszerint azt is, hogy az ügyvédvalló levelet milyen hatóság állította ki (I. ügyvédvallás), be szokták vezetni a perjegyzőkönyvbe. Az utóbbihoz a kiállítóra utaló formulákat használtak, pl. „cum Palatinalibus”, „cum Agriensibus” (ti. litteris procuratoriis provisus) stb.; jelentésük, hogy az ügyvéd a nádori ítélmester, illetőleg az egri káptalan előtt kelt ügyvédvalló levelet mutatott be. — Ha az ügyvédvalló levelet ugyanaz a bíróság állította ki, ahol bemutatták, ezt „cum meis”, „cum nostris” kifejezéssel rögzítették a jegyzőkönyvben. S minthogy a saját fórum előtti ügyvédvallás általában nem így, hanem rövid úton, élőszóval történt, a cum nostris kifejezés ilyen értelmet kapott, később tehát a tárgyaláson élőszóval történő (arra az egy perre érvényes) ügyvédvallást jelentette. Pereinknek az urasági fiskálisra vonatkoztatott, gyakran előforduló cum nostris kifejezése azonban — úgy látszik — még nem ebben az újabb értelemben szerepel, hanem, legalább rendszerint, az úriszék előtt kelt (állandó) megbízólevelet jelent. Erre vall ugyanis az urasági ügyvéddel kapcsolatban szintén többször olvasható *cum iisdem, cum eiusdem* kifejezés, ami a fentiek szerint azt jelenti, hogy az ügyvéd ugyanazzal az ügyvédvalló levéllel, illetőleg ugyanazon úriszék előtt kelt, vagy ugyanazon dominus magistratus (I. ott) által kiállított ügyvédvalló levéllel igazolta magát, mint a jegyzőkönyvben foglalt előző ügyben.

Cum procuratoriis (ti. litteris provisus), l. cum nostris.

Cum solitis (v. *sufficientibus*) **iuris requisitis** : megfelelő felszereléssel, tehát ügyvéd-valló levéllel s kellő bizonyítékokkal (ti. ellátva jelentkezik az ügyvéd a bíróság előtt).

Custos vinearum, curator vinearum : vincellér.

Czuados (cvados) : szavatos, az, aki a vádat magára veszi, arra megfelel, a keresettel szemben helytáll, pl. lopási ügyben a gyanús tárgy tulajdonát vállalja, eredetét igazolja, érte szavatol. Tovább vitt jelentése mentőtanú, eskütárs. Pl. azzal védekezik a vádlott, hogy letartóztatásban lévén, „czuadossa nem találkozott” : tanúkat maga mellett nem állíthatott. A cvados szót fordított értelemben is használják, jelentése ekkor vádló, terhelő tanú, terhelő bizonyíték. Pl. a gazdája által lopással vádolt gulyás perében „czuadosának, úgymint gazdájának” a tárgyalásra idézést küld az úriszék. Egy más ügyben a vádlott a fogságra vetés ellen tiltakozik, mert akik elfogták, s az úr tömlőcébe behozták, „azok a czuadosok” őt „in flagranti nem tapasztalták”. Egyik perünkben a vád érvelése szerint „a peragált inquisitio elég czuadosa az I gonosz cselekedetnek” stb.

Darabont, hajdú (*satelles, satrapa*) : a földesúr szegődött fegyveres szolgálója vagy az úr udvarába (váraiba) soros fegyveres szolgálatra berendelt jobbágy. A darabontok (hajdúk) feladatához tartozik a vár és a börtönök őrzése, a bűnözők üldözése és elfogása ; sok esetben ők idézik a jobbágyot az úriszék elé, ők kísérik a földesúri szállítmányokat, felügyelnek a munkára kiadott rabokra stb. A földesúr darabontjai tisztségükre esküt tesznek, s ebben kötelezik magukat az úr iránti feltétlen engedelmességre és hűségre. A szegődött darabontok zöme osztályától elszakadt jobbágy, akik a földesúri hatalom fegyveres szolgálatával messzemenően résztvettek a jobbágnép elnyomásában. — Darabontoknak hívták a városok fegyveres szolgálóit, a „városi katonákat” is. A megyei karhatalom tagjait inkább hajdúnak, „vármegye katonájának”, „megye gyalogjának” stb. (később pandúrnak) nevezték.

Datia. Általában jobbágyszolgáltatást jelent, közelebbről inkább a természetbeni szolgáltatásokat, így a *muneralia*-t, az ajándékokat, a kilencedet és tizedet stb.

Dato, sed non concesso : feltéve, de meg nem engedve. Szokott jogi formula.

Debito tempore : kellő időben, a törvényszabta határidőn belül.

Decima : tized, dézsma (l. az utóbbi alatt).

Decimalis obulus, l. tizedbeccs.

Decollatio Johannis Bapt., l. János fővétele napja.

Decretalis poena, l. poena decretalis.

Decretum szerint, decretum continentiaia szerint : a vonatkozó jogszabály (törvény, rendelet stb.) értelmében. Gyakran nem egy bizonyos jogszabályt, hanem általában a feudális „jogrendet” jelenti.

Decurio, l. tizedes.

Defectus seminis, l. magszakadás.

Deficiál (*deficere, defectus*) : magvaszakad, utód nélkül marad. *Deficiált, deficiens* : magvaszakadt. (L. magszakadás.)

Deliberatum, delibatio : ítélet, határozat. *Deliberatum, deliberatum est* : ítéltetett (szóról-szóra : határozottatott), az ítéletek szokott kezdő szavai. Az egykorú perekben kétféle *deliberatio* szerepel : a per folyamán bizonyos részletkérdésben szükségessé váló — a felek vitáját az illető kérdésre nézve lezáró — bírói állásfoglalás, a *deliberatum interlocutorium* („közbeszóló ítélet”), s a pert

befejező, érdemi döntés, a *deliberatum definitivum* („végítélet”). A rövid lefolyású, sommás jellegű úriszéki perekben a közbenszóló ítélet ritkábban fordul elő. *Deliberatio stal* : az ítélet megáll, helyben hagyatik, érvénybe lép.

Dénár : ezüsből vert váltópéNZ. Egy magyar forint 100 dénár.

De negativa petit iudicium : a perbefogott tagadása szerint, annak megfelelő ítéletet kér. Az egyszerű tagadás alapján ugyanis, ha a perbefogott ezt az utat választotta, s nem próbál ellenbizonyítékokat hozni, a bíróság őt a kereset alól fel nem szabadíthatja : vagy elítéli, vagy legfeljebb tisztító esküre (l. ott) utasítja. Az így megjelölt felperesi (ügyészi) kívánság lényege tehát a feloldó ítélet (felmentés) kizárása.

Deutrum : tanúkihallgatási jegyzőkönyv, tanúvallomás. A deutrum szó a vallomási jegyzőkönyvek bevezető részének — mindig kiemelt betűkkel írt — „De eo utrum” (arról, hogy vajjon . . .) szavaiból ered ; ezek után következik ti. annak megjelölése, hogy a tanúkat mire vonatkozólag hallgatják ki.

Dézsma (*decima*) : bizonyos terményekből az egyháznak törvény szerint kijáró tized rész ; van gabona-, bor-, kender-, bárány-, méh-, stb. tized. A dézsmát általában természetben adják, de a helyi szokások s szerződés alapján pénzben is megváltható. A dézsma behordására a jobbágy nem kötelezhető, vagy legalább azt neki meg kell fizetni. Gyakori azonban a visszaélés, hogy az ingyenes beszállításra is rákényszerítik. Ez különösen ott fordul elő, ahol a tizedet a földesúr bérbe veszi az egyháztól, s a maga kilencedével együtt szedi be. Az együttes kezelés folytán a dézsma szó eredeti — tized —, jelentése kitágult, s beszolgáltatandó terméshányad általános értelmet is kapott.

Dica, l. rovás.

Diffamatio (*deffamacio*) : rágalmazás. Minthogy a rágalmazás és becsületsértés még nincs pontosan definiálva, az utóbbi szokott „dehonestatio” kifejezése helyett a diffamatio szót is használják ezzel a jelentéssel.

Differal (*differre, dilatio*) : elhalaszt.

Díj : általában vérdíjat, néha élődíjat jelent (l. vérdíj, élődíj). *Diján marad, díján convinctatitk* : a perbefogottat a bíróság a saját, vagy a sértett fél vérdíján (élődíján) marasztalja el. *Kit fel nem vettem volna díjamért, v. kit fel nem vettem volna díjáért* (pro homagio ipsorum stb.) : szokott kifejezés, szó szerinti jelentése, hogy a panaszos a szenvedett sérelmet el nem tűrte volna annyiért, amennyit az ő, illetőleg a sértő vérdíja kitesz. Gyakorlatilag az az érteleme, hogy ilyen összegű anyagi kártérítést kíván. Ha mindkét fél azonos rendi állású, a kétféle kifejezés ugyanazt az összeget jelenti, ha azonban pl. az egyik nemes, a másik jobbágy, lényeges különbség, hogy a panaszos vagy az ítélet melyik fél díjára utal.

Directio Kithonichiana, Directio Methodica stb., l. Kitionich.

Discretio : belátás, megítélés. Pl. az udvarbíró „discretioja szerint convinctatni” oly módon való elmarasztalást jelent, hogy az úriszék csak a vétkekességet állapítja meg, a kiszabandó büntetést (kártérítési összeget stb.) az udvarbíró tetszésére bízva, kiszolgáltatva a jobbágyot a tisztartó önkényének. (Discretio vesztegetést is jelent.)

Bistrietus : kerület, járás (a szokottabb processus szó helyett), uradalmi kerület.

Diversis vicibus et temporibus : több ízben és különböző időpontokban. Az ügyész, pontosabb meghatározás helyett, gyakran csak így utal a vád tárgyává tett cselekményekre.

Doceal (*docere*) : bizonyít.

Dominica Invoceavit : húsvét előtti 6. vasárnap.

Dominus, dominus terrestris : földesúr.

Dominus magistratus (vagy csak magistratus; rövidítése perszövegeinkben *M*, *A et M*, *D A et M* stb., l. actor) : a földesúri hatóságnak, a földesúr hatalmának megjelölése, amely magában foglalja a földesúrnak a feudális társadalomban bírt összes jogait jobbágyságra felett. Ilyen minőségben indít büntető pert jobbágyságra ellen a földesúr, így ad ki parancsokat és tilalmakat, örökösök a közrend és csend felett, s beleszól a jobbágy életének minden megnyilvánulásába. A földesúr tehát jobbágyságra felett mint hatóság gyakorolja a közigazgatási és bírói hatalmat. Ennek legfelsőbb kiteljesülése a pallosjog. A pallosjoggal, „vérhatalommal” bíró földesúr törvényszékének ítéletei korszakunkban halálbüntetés esetén sem fellebbezhetők. — Habár a dominus magistratus és a földesúr fogalmilag azonos, lehetséges olyan eset, amikor a kettő nem ugyanazon személy, így pl. zálog esetén : a zálog idejére a földesúr magistratusi jogát kibocsátja kezéből. Ugyanígy a birtokától távol lakó uraság helyett a birtok igazgatásával megbízott teljhatalmú képviselője (prefektus stb.) bírja a magistratus jogkörét stb. (Vö. pallosjog, szabad ispánság.)

Dos, l. hitbér.

Dotalitium, l. hitbér, móríng.

Ductor, l. hadnagy.

Dukát : arany forint, körmöci arany, Magyarországon a XIV. század óta verték. Vásárlóértéke idővel folyamán változott. 1634. évi adatunk szerint a Batthyány család dunántúli uradalmaiban egy aranyat 2 tallérba számítottak. (L. tallér.)

Dutka : lengyel eredetű váltópénz, értéke a garasénak felel meg. Egy dutka tehát 5 magyar dénár, 20 dutka egy magyar forint.

Dux, l. hadnagy.

Dvorszki : a kasznár vagy ispán (l. ott) szláv neve.

Educellatio, l. korcsmajog.

Egregius (tekintetes) : személynév előtt az illető nemes voltát jelzi.

Egy són, kenyéren : közös háztartásban, közös gazdálkodásban (él). Pereinkben a legkülönbözőbb rokonságfokú atyafiak egy són, kenyéren élésére, a magyar nagycsalád változatos formáira vannak adatok.

Él : használ, bírlal. Pl. „az úr földét hatalmasul élte” : az urasági földet jogtalanul használta, bitorolta.

Élés, éléspénz (*victualia*). Élés a jobbágyok által az úr konyhájára, az úr szükségletére beszolgáltatandó élelmiszereket jelent. Ha pénzben váltható meg, a váltásdíjat éléspénznek nevezik.

Élet : gabona.

Eleven bizonyság, élő bizonyság : tanú.

Elisabethae vid., l. Erzsébet nap.

Ellentmond, l. contradictal.

Elmulat : elmulaszt, elhanyagol.

Élődíj, eleven díj, élő ember díja (*vivum homagium*) : a verés, testisértés szokott bírsága. Rendes összege — 20 forint — a fél vérdíjjal (l. vérdíj) egyezik, amit szintén hasonló ügyekkel kapcsolatban szoktak kiszabni. (Az élődíj néha magával a vérdíjjal is felcserélődik : előfordul, hogy az ítélet olyankor is vivum homagiumot mond, amikor kétségtelenül homagiumról van szó.)

Előfogat (*forspont, praeiunctura*) : jobbágykötelezettség, mely szerint a jobbágy lovát, igáját a postajáratok, valamint hadi és állami szállítások s hivatalos

személyek és podgyászuk továbbítása céljából rendelkezésre tartozott bocsátani. Az időjárásra és dologidőre való tekintet nélkül kiállítandó előfogat súlyos teherként nehezedett a jobbágyokra.

Élőföld, szabad élőföld : szabadon „élhető” (használható) terület. Elsősorban legelőt értenek alatta, vagy olyan erdőt, amelyben a jobbágyok a földesúr engedélyével szabadon legeltethetnek. Az ilyen földekről, erdőből a jobbágy ott legelő marháját senki be nem hajthatja (elvételeük hatalmaskodásnak számít).

Élő törvény : érvényes törvény, törvényes gyakorlat.

Elővételi jog : pereinkben a földesúrnak az a joga, hogy jobbágyának ingatlanait és ingóságait — elsősorban termését, állatait — amennyiben azokat a jobbágy el kívánta adni, mindenkit megelőzve megvásárolhatta. A vétel természetesen a földesúr és tisztjei önkényétől függött. Így ütötte el a földesúr a jobbágyot a szabadkereskedelemtől, a piaci áremelkedésből eredő haszontól, amelyet szintén a maga számára kívánt biztosítani. A jobbágyok borát pl., már ami abból a tized, a kilenced s egyéb fizetnivalók lehúzása után maradt, elővételi jogán elsajátította az uraság, s azután, korcsmálási jogán, szintén önkényesen áron, velük megittatta, háromszoros jövedelmet húzva így a paraszt munkájából. (Vö. kibecsül, korcsmajog.) — Ingatlanok adás-vételével kapcsolatban pereinkben a rokonok és a szomszédok elővételi joga is sokszor szerepel.

Emberi bizonyosság (*testimonium humanum, humanum documentum*) : tanú.

Emenda capitís, l. fejaváltság.

Emenda linguae, l. nyelvváltság.

Emendal (*emendare*) : megjavít. „Emendaltatott causa” : perorvoslat révén új tárgyalásra került ügy, mely más, helyesebb ítélettel zárult.

Engedetlenség, l. parancs megvetése és bírságos parancsolat.

Enodal (*enodare*) : kioldoz, tisztáz (pl. a vádlott enodálja magát a kereset alól).

Epiphania, l. Vizkereszt.

Erdőhasználat (*makkoltatás, faizás*). A jobbágyok a falujuk határában levő szabad erdőket általában osztatlanul bírták, onnan látták el magukat tűzi- és épületfával, s a földesúrral közösen használták legeltetésre és makkoltatásra. Emellett, már korszakunk előtt, uradalmi tilos erdők is nagy számban voltak ; területük további kiterjesztése, a földesúri jövedelmek fokozása céljából, éppen a XVI. századra esik. A falusiakat ekkor az erdők nagy részéből kitiltják, azokban legeltetni, makkoltatni ezután csak a földesúrnak fizetendő külön illeték, disznó- vagy juhdezsma fejében szabad, s a „faizás” (l. ott) lehetőségeit is korlátozza az uraság. A jobbágy számára létkérdés, hogy a tüzelő-és épületfát saját falujának erdeiben, vagy attól nem messze megszerezhesse ; ezért az erdők használatáért a jobbágyok földesurukkal elkeseredett harcot folytatnak. A harc az erdőterület csökkenésével élesedik, annál inkább, mert az urak egyre növelik az erdőhasználatért járó illetékeket.

Erdőispán. Nagyobb uradalmak kiterjedt erdeinek gazdálkodását, a fakitermelés ütemét irányítja. Felügyelete alá tartoznak az erdőkerülők, erdőőrök (l. ott). Az erdőispán szó az utóbbi értelemben, erdőőr jelentéssel is használatos.

Erdőőr (*custos silvarum*) : a földesúr szegődött alkalmazottja ; kötelessége az erdők épségére való felügyelet, a jobbágyok számára tiltott erdőhasználat megakadályozása. Ha valakit tilos erdőben favágáson ért, elvette a nála talált ingóságokat, s jelentést tett a földesúri hatóságnak, a tilosban legelő állatokat pedig behajtotta az ispánhoz.

Erigal (*erigere*) : emel. *Erigalt actio, erecta actio* : emelt vád, támasztott kereset. „Iuxta erectam actionem” : a kereset szerint.

Erzsébet nap (*festum s. Elisabethae viduae*): november 19.

Eskü, eskütárs (*iuramentum, coniurator*). Az úriszéki eljárásban a bizonyítás leggyakoribb módja a korábbi évszázadokból visszamaradt, rendszeren társakkal leteendő perdöntő eskü. A bíróság a tanúvallomásokkal stb. valószerűsített (de teljesen nem bizonyított) tényállás alapján — az esküt gyakran önként felajánló vagy egymásra hárító peres felek vitáját is mérlegelve — legtöbbször odaítéli az esküt valamelyik félnek azzal, hogy ha az ügy körülményei szerint egyedül vagy a megszabott számú eskütárral állítására megesküszik, a pert megnyeri. Az eskütársak itt tulajdonképpen nem a tényállást tanúsítják, hanem az eskütevé szavahihetőségéért állnak jót, a peres ügyről nem is kell tudomással bírniuk. Csak az a fontos tehát, hogy tisztességes, lehetőleg „tisztesség-beli”, becsületes személyek legyenek. Az eskütársak számát az ügy súlya és természete s az eskütársak rendi állása alapján szabta meg a bíróság. A jobbágy esküje csak 1 forintot ért, a nemesé rendszeren 4 forintot: ilyen peréértig fogadták el bizonyítékul a hatóságok. Az esküre bocsátott jobbágyinak tehát pl. anyagi követelés körül forgó perben, ha eskütársai is mind jobbágyok voltak, annyi admagával kellett esküdnie, ahány forint volt a perérték (substratum). Ha csak kevesebb eskütársat tudott hozni, követelését vagy védekezését azok számának megfelelően fogadta el a bíróság. — A megítélt eskü letételére rendszeren két hét múlva (ad quindenam), néha 30-ad napra (ad bis quindenam) került sor, hogy a félnek legyen ideje az eskütársakat összegyűjteni. Ha az esküre utasított az esküt nem tette le, a pert az ellenfél nyerte meg. (L. még tisztító eskü, fejéhez felel, tanúeskü.)

Esküdt, esküdt polgár, esküdt bíró, polgár stb. Pereinkben általában a falu vagy mezőváros esküdtjét, a helyi elöljáróság (egy-egy oppidumokban már tanács) tagját jelenti. A népesség száma szerint választott 4—12 esküdt segíti a bírót (l. ott) a község ügyeinek intézésében, ők a bírótársak ítélezése alkalmával is, az „esküdt bíró” szóalak innen ered. (A vármegyei esküdtet szövegeink rendszerint jurassor, juratus assessor szavakkal jelölik.)

Esmeret, l. ismeret.

Evineal (*evincere, evictio*): szavatol. *Evictor*: szavatos, perjogi értelemben az, akire bizonyos jogügyletből kifolyólag az a kötelezettség hárul, hogy a másik felet perbe vonatása esetén perében megvédje, vagy pervesztés esetén kárpótolja. A feudális jogviszonyok között pl. az ingatlanok eladása vagy cseréje mindig az átadó fél ilyen szavatossága mellett történt. Az evictio kötelezettsége az evictor utódaira is átszállott. Büntetőperben az evictor a magyar evados szóhoz (illetőleg annak egyik jelentéséhez, l. czuados) hasonló értelmű: az a személy, aki a vád terhét magára veszi, a keresettel szemben helytáll.

Evocal (*evocare, evocatio*): perbehív, tárgyalásra megidéz.

Exaltatio s. Crucis, l. kereszt felemelése (felmagasztalása) napja.

Examen apum: méhcsalád.

Exasperatio (*exasperare, exasperare*): a halálbüntetés kínzással súlyosbítása. Az *exasperatio* módja (pl. az elítéltnak a kivégzés előtt tüzes vasakkal „megsütögetése”, tüzes fogókkal „fogdozása”, hátából szíjak hasítása, kezének levágása stb.) rendszerint meg van határozva az ítéletben. Előfordul azonban, amint erre pereink is több példát szolgáltatnak, hogy a bírák csak általánosságban mondják ki: a delinquens „minél szörnyűbb kínokkal megkínóztassék”; a kivitelezés módja ilyenkor a hóhéra van bízva. Minthogy az elítéltet a kivégzés előtt gyakran kínvallatás alá fogják, az *exasperatio* szót olykor a tortúra szóval (l. ott) cserélik fel, az *exasperatio* viszont könnyebb halálnem-

nek kínosabbal való felcserélését, általában kínos halálnem alkalmazását is jelentheti.

Exceptio, l. **excipial**.

Excessus : kihágás, kicsapongás, garázdaság, visszaélés, szabályok stb. áthágása. Gyakran használt kifejezés a legkülönfélébb (a szokott kategóriákkal pontosabban nem definiálható) cselekményekre. Átfogó értelme tehát a fentiek szerint a jogrend megsértése.

Excipial (*excipere, exceptio*) : kifogásol, érvel. Az *exceptio* pontosabb értelemben a per első szakaszában alkalmazható alaki kifogást, illetőleg ilyen kifogás emelését jelenti, amire az ügy érdemébe bocsátkozás után visszatérni nem lehet : ha az alperes „ad meritum ment”, utána „nem excipialhat”. Általános értelemben a szó mindenféle perbeli kifogást, az ellenfél érvelésével szemben előadott ellenérvelést jelenthet. (Vö. *allegal*.)

Exequal : végrehajt, kivégez. *Executio* : ítéletvégrehajtás, adónak, földesúri tartozásnak katonai segédlettel való behajtása. Minthogy az *executio*ra kiszállott csapatot a falubeli jobbágyságnak kellett eltartania, s a féktelen császári katonák az ilyen alkalmakat zsarolásra, fosztogatásra alaposan kihasználták, egy-egy adóbehajtó *executio* a falu teljes anyagi romlását jelenthette.

Exhibeal (*exhibere*) : beterjeszt. *Exhibitum* : beadvány.

Exmissis exmittendis. A feudális jogban használatos nagyszámú formula egyike, amit főleg sok alperes esetén a keresetben alkalmaztak : a perbevontak neveinek felsorolásához a felperes hozzáfűzi, hogy „kihagyva a kihagyandókat”. Egyébként ugyanis, ha a felsoroltak közé már elhalt vagy kiskorú személy neve talál belecúsúzni, a felperes, illetőleg ügyvédje az illető „díján” (l. *vérdíj*) marasztalható el.

Exponens : a kereset előadója, felperes.

Expurgal (*expurgare, se expurgare, expurgatio*) : vád alól tisztáz, tisztító esküvel menti magát a kereset alól, tisztító esküt tesz.

Extirpatura, exstirpatura, extirpatitia stb. l. *irtvány*.

Extraneus, vidéki : olyan szőlőbirtokos, aki nem abban a faluban lakik, ahol szőleje van, esetleg nem is ugyanannak a földesúrnak a jobbágya, mint akié a szőlőhegy.

Ezten ez nap, l. *harmadesten nap*.

Facultatibus praemissis et reservatis. Jogi formula, jelentése : előrebocsátva mindazt s fenntartva mindazokat a lehetőségeket, melyeket az eljárás során a perjog megkíván, illetőleg megenged. (L. *praemissis praemittendis, reservat*.)

Faizás : a jobbágyinak a földesúri erdőben az úr engedélyével saját szükségletére történő favágása. (L. *erdőhasználat*.)

Falu füsti, l. *füsti*.

Falu gyűlése : a faluközösség működésének formája; itt adott számot a bíró a földesúr képviselőjének jelenlétében a közvagyon kezeléséről, általában bírói működéséről stb. A falugyűlés választotta meg az esküdteket, s ott és amikor nem a földesúr jelölte ki, a bírót is. A bíró és előljáró társai a gyűlés színe előtt vették át, s tették le hivatalukat, a lakosok ilyenkor adhatták elő panaszait a távozó előljárókkal szemben.

Falujul, faluul, faluvul : falustól, az egész falu együtt.

Falu színén : a falu bírója, a falusi bíróság előtt. A kifejezés arra az időre utal, amikor még maga a falusi közösség, a falugyűlés ítélkezett, illetőleg a falu előljárói az egybegyűlt lakosság jelenlétében, tehát a falu színe előtt bíraskodtak. (L. *füsti*.)

Fassio, fassio perennalis, l. felvall, örökvallás.

Fateal (*fateri, fassio, fassional*) : vall, beismer, tanúvallomást tesz, ingatlant elidegenít. (L. confessio, felvall, örökvallás.)

Fatens : tanú, l. fateal.

Fejéhez felel : halálos vádat emel, halálos ítéletet kér (pl. ügyész), halálos vádat olvas a fejére, fejére esküszik. Ez utóbbi elég sűrűn alkalmazott bizonyításmód. A bíróság ilyenkor a per eldöntésére a szokott „tisztító” eskü (l. ott) helyett az ellenfél fejére teendő esküt rendel el (iuramentum ad caput). Ezt többnyire a felperes, illetőleg vádló javára ítélik meg, de előfordul megfordítva is, a perbefogottnak odaítélve. A felperes (vádló) gyakran nem egyedül, hanem társakkal esküszik. A perbevont maga is kérheti, hogy vádlója esküdjék a fejére. Ennek szokott formasága, hogy süvegét a bíróság asztalára teszi, e szavakkal : „Leteszem fejemet az tisztos törvény előtt”, a felpereshez pedig a „Rakd reám” felszólítást intézi. A perjegyzőkönyvben a fejre tett eskü felajánlását sokszor csak az „ad caput” vagy „negat et ad caput” formulával örökítik meg. Az eskü elől, amelyet szó szerint, az ellenfél fejére tett kézzel kell elmondani, a másik fél nem egyszer visszaretten, s a felkínált eskü elől kitér. — A földesúri hatóság által indított perekben fejre tett eskünek nincs helye, „ezzel a magistratus nem tartozik”. (Vö. még eskü, eskütárs.)

Fejéhez feleltet : főbenjáró perbe von.

Fején marad : fejváltság (l. ott) büntetésén marasztaltatik el.

Fejére esküszik, l. fejéhez felel.

Fejét leteszi, fejét submittalja, fejét a törvény előtt leteszi stb.: felajánlja, hogy az ellenfél esküdjék a fejére. (L. fejéhez felel.)

Fejváltság (*főváltság, emenda capitis*). A koraközépkori magyar jog súlyos esetekben is lehetővé tette a felek közötti anyagi egyezkedést, így olyan ügyekben is, amikor a bíróság az egyik fél panaszára a másik ellen fejvesztési ítéletet hozott. A fejvesztésre szóló ítéletet különben a pernyertes fél bizonyos esetekben amúgy sem érvényesíthette. Így kialakult az a szokás, hogy a bíróság az elmarasztalt vádlottat nem fejvesztésre, hanem már egyenesen fejének megváltására ítélte. A fejváltság szabályszerű büntetése teljes jószágvesztés volt : először — lehetőleg az ingóságokból — az elítélt „fejének váltságát, vagyis vérdíját” kellett a sértett részére kiküldöníteni, s azután a többi javakon osztott a bíró a sértettel (felperessel). Ily módon a fejváltság büntetése összeolvadt a hasonló eredetű vérdíjjal (l. ott). A fejváltság jelentése tehát nem következetes, úgy látszik, mindkét értelmezésben előfordul. Amennyiben csupán vérdíjat jelent (a homagium szó szintén mindkettőt jelentheti), úgy parasztek esetében 40 Ft. bírság értendő alatta, ami, tekintettel a jobbágyvagyon nagyságára, sok esetben egyébként is teljes vagyonvesztésnek felelt meg.

Fejváltság (*harádsz*) : a török által kivetett adók egyik fajtája, a hódoltsági terület keresztény lakosságától, minden munkaképes férfitől évenként szedett fejadó.

Felad : kézbead, átad, elad, ingatlant az előírt formaságok szerint (felvallással) átruház, birtokba bocsát. A szó ez utóbbi jelentése a statutio szóéval azonos. (L. felvall, statual.)

Féldíj : fél vérdíj ; összegben megegyezik az elődíjjal, aminek nevezni is szokták. (L. vérdíj.)

Felel, felelet. Szóbeli eljárásnál, amilyen az úriszéki is, a felperes (vádló) s az alperes (vádlott) vagy képviselője „felel” egymásnak, „felesel” egymással. Innen már a felperes első felszólalására, vagyis keresetének, panaszának előadására (sőt néha a tanú vallomására) is használják a „felel”, „felelet” kifejezést. „Meg-

értvén az A (ti. actor, felperes) feleletit”, így kezdi gyakran védekezését a perbefogott. — E szavak alkalmazása az írásbeli perre is átment: a „felel” stb. kifejezés más egykorú bíróságok perszövegeiben szintén előfordul. (Vö. *allegal.*)

Feles : sok ; *felesen* : feles számban, igen sokan.

Fel nem vettem volna (díjamért, díjáért . . . forintért stb.). Így szokta megjelölni a panaszos a kárt, amit szenvedett, illetőleg követelésének összegét, vagy azt az összeget, amennyiért hajlandó kiegyezni a sérelmezett cselekmény elkövetőjével. „Fel nem vettem volna 20 forintért”, mondja pl. az urasági ügyész a földesúr képviseletében egy erdőrongálás, tiltott favágás miatt indított perben. „Fel nem vettem volna díjamért” (l. vérdíj), mondja a testisértés miatt perlekedő. „Kit fel nem vett volna 32 forintért”, rögzítik a panaszos igényét a perjegyzőkönyvben stb. (L. díj alatt is.)

Fellvall, felvallás (*fassio*) : ingatlan időleges vagy végleges elidegenítése. Ez az arra illetékes egyházi vagy világi hatóság (hiteleshely, vármegye, jobbágycsoport esetében a falu vagy mezőváros előljárósága, hegymester stb.) előtti, „vallás”-nak, „bevallás”-nak, „felvallás”-nak, „örökvallás”-nak nevezett ünnepélyes nyilatkozattal történt, amit legtöbbször írásba is foglaltak. Innen magát az eladást vagy a megszerzést, megvásárlást is ugyanezekkel a szavakkal jelölték. Eladás, elzálogosítás csak úgy volt érvényes, ha az említett illetékes hatóságok előtt történt, különben az ügylet még ha *de facto* megtörtént is, pl. az eladott, elzálogosított birtokért a pénzt felvették, *de iure* akkor sem volt érvényes, s így megmásítható volt. „Örökön fellvall” végleges elidegenítést, eladást, „*perennalis fassio*”-t jelent. (L. örökvallás.)

Felver : megrohan, kifoszt.

Fő szőlő : szőlőfő, szőlőfűrt.

Ferenc nap (*festum s. Francisci confessoris*) : október 4.

Fertályásfár, l. sáfár.

Festum s. Andreae apostoli, l. Andreae ap., illetőleg András nap ; *festum s. Antonii confessoris et abbatis*, l. Antonii conf. et ab., illetőleg Antal nap ; *festum Annunciationis b. Mariae virginis*, l. Annunciatio b. Mariae virginis, illetőleg Gyümölcsoltó Boldogasszony stb.

Fideiussor, fideiussio : kezes, kezesség (l. ott). *Fideiussorem ponere* : kezeset állítani.

Fide mediante : eskü alatt. Szórol-szóra : eskü közbenjöttével, a tanúknak ugyanis a vallomás előtt kellett esküt tenniük.

Figura iudicii (*in figura iudicii*) : törvény színe, bíróság színe előtt.

Fiscus magistratualis, l. magistratus procurator.

Fogott bírák, fogott emberek : alkalmilag felkért pártatlan személyek valamilyen meghatározott vitás ügy eldöntésére. A bírák érdektelenségének biztosítására olykor valóban az országúton járó idegeneket „fogtak meg” a mondott szerepre.

Font (*libra*) : súlymérték, 56 dekagramm.

Font : számítási pénzérték. A dénárokat ugyanis — minthogy ezüstsúlyuk nem volt egyforma — nem egyszer fonsúlyban értékelték : egy font pénzen általában 240 dénárt értettek.

Forger, forgerius (Vorgeher). A Batthyány család dunántúli uradalmaiban — amint az officialisok részére kiadott XVII. századi instrukciókból kivehető — a forger az írásmunkák elvégzésére s talán ellenőrként a sáfár mellé rendelt uradalmi tiszt, aki a kántortörvényen is, mint annak jegyzője, részt vesz. (L. kántor, sáfár.)

Forint : pereinkben általában a 100 ezüst dénárból álló magyar forintot értik alatta.

Értékére, illetőleg annak változásaira néhány adat: 1546-ban Monyorókeréken egy köböl (83 liter) búza 30 dénár, 1590-ben Tihanyban egy disznó 1 forint, 1596-ban Sempte vidékén egy mérő (62,5 liter) búza 60 dénár, ugyanott 1605-ben egy akó (54 liter) bor 1 forint 30—50 dénár. 1627-ben a szepesi vásáron egy itce (0,85 liter) vaj 36, méz 50 dénár. Az 1626. évi kassai árszabás szerint egy pár ökör 25 forint, borjas tehén 10 forint, egy pár kecskebőr csizma vagy karmazsin papucs 1 forint, kétágú kapa 25 dénár. 1662-ben Pápán egy pár csizma 1 forint 35 dénár. 1697-ben a lévai uradalomban két ló 15 forint stb. (L. rajnai forint és lengyel forint.)

Forspont, l. előfogat.

Forum (iudicium) contradictorium: olyan bíróság, ahol a feleknek módjuk van egymásnak ellentmondani, egymással szemben allegálni, „feleselni”, vitázni. Az úriszék is ilyennek mondja magát, elkendőzve azt a felmérhetetlen jogi egyenlőtlenséget, amely — ha, mint legtöbbször, a földesúr s a jobbágy áll szemben egymással — a felek között mutatkozik, s amely a jobbágy lehetőségeit a földesúrhoz képest, aki pl. a vádat bizonyítani sem köteles, szálanalmasan kevéssé szorítja össze. — Tágabb értelemben a szó általában ítélőszéket, sőt bírósági tárgyalást is jelenthet.

Forum spirituale, l. szentszék.

Föl, l. fel

Földesúr, l. dominus magistratus, pallosjog, szabad uraság.

Földesúr asztala költségére, l. úr asztala költsége (bírság-fajta).

Földesúr igazsága, l. igazság.

Földre ejt: földhöz ver, földre terít. Az egykorú jogi felfogás szerint súlyosabb beszámítást kívánó cselekmény. Verekedésnél, testisértésnél is mindig külön panasz tárgya, ha valamelyik ellenfél a másikat földhöz verte, illetőleg a bántalmazott a földre lezuhant. Erre a bíróság az ítélet kiszabásánál feltétlenül tekintettel van, s meg is szokta jelölni, hogy az egyébként kirótt bírság mellett magáért a földre ejtésért mennyit fizet az elmarasztalt (pl. „az hatalomért” ennyit s „az földreejtésért” ennyit). Az utóbbi rendes bírsága parasztok esetében 20 forint (fél vérdíj).

Francisci conf., l. Ferenc nap.

Frang, **frangh** (fráng). Perszövegeinkben többféle értelemmel használt szó. Jelenthet általában jogszabályt, jogszokást, valamilyen alkalmi rendelkezést, tilalmat. Pl. „régí beírt frangja az városnak”, „falu frangja”, „hegyi frang”: a város írásba foglalt jogszabályai, a falu, illetőleg hegyközség szokásjoga; „az úr frangja”: a földesúr által kiadott parancs vagy tilalom. Minthogy az ilyen rendelkezések mindig büntetés (bírság) terhe alatt voltak kiadva, a frang szó jelenti továbbá a parancs vagy tilalom megszegői részére kilátásba helyezett, illetőleg a rájuk kiszabott bírságot, büntetést. Pl. „convincaltatik az frangon”, „frangon marad”: a frang megszegése miatt elmarasztalják a bírság összegén. A szó eredeti jelentése azonban: a békebontás, rendzavarás büntetésére a földesúr által kitézött különleges bírság. Innen frangnak nevezik az olyan időszakot is, amikor — pl. aratás, vásár idején (l. frangos vásár) — külön parancs vagy tilalom van érvényben, a rendzavarás külön, megsabott összegű bírság tilalma alatt áll. „Az frang alatt”: a tilalmas idő alatt (történt pl. az inkriminált cselekmény). *Frang megvetője*: a parancs stb. megszegője. (Vö. pecsét megvetése.)

Frangos vásár: a földesúr védnöksége alatt tartott vásár, amelyen minden rendzavarás egyúttal a földesúr személye elleni sérelemnek számított. A földesúr ugyan

is védnökségével kifejezésre juttatta, hogy a vásár rendjéért, a kereskedők személyi és vagyonbiztonságáért kezeskedik. A vásárban bárki ellen elkövetett vétség tehát a földesúr elleni vétség is, s így a földesúr által megszabott, kötött összegű bírság alá esik, a megbüntetett személy „az vásár frangján marad”.

Frontispicium : kezdet.

Frumentarius, l. kasznár.

Fundus, l. jobbágytelek.

Furtom (*furtum*) : lopás.

Fuvar, l. hosszúfuvar.

Fülöp és Jakab napja (*festum s. Philippi et Jacobi apostolorum*) : május 1.

Fürmender, l. szószóló.

Füsti (*falu füsti, város füsti*). E kifejezésben a füst mint a lakott hely, falu vagy város jelképe szerepel, s minthogy eredetileg maga a faluközösség ítélkezett, s a bíraskodás még később is nyilvánosan, a falu vagy város „színe előtt” történt, a szó jelentése ilyen irányban tolódott el. „Falu füstin”, „város füstin” jelentése tehát : a falusi bíróság, illetőleg a város bírósága előtt. „Füstünkre bocsásásák”, kéri a perbefogott jobbágyok az úriszéki perekben, vagyis ügyüknek falujuk (városuk) bíróságához való áttételét kívánják. „Füstire megy”, „füstire kibocsáttatik”, vagy „füstire nem viheti”, dönt az úriszék a hatáskör kérdésében. „Füstin keresse” (faluja bírósága előtt pereljen), utasítja el az úriszék a felperest jobbágyok közötti kisebb ügyekben. (Vö. falu színén, város színén.)

Garas : 5 dénár értékű váltópénz.

Generalis congregatio : vármegyei közgyűlés.

Georgii mart., l. György nap.

Gergely nap (*festum s. Gregorii papae*) : március 12.

Glandinatlo, l. makkoltatás.

Gondviselő : többnyire tisztartó (provisor) értelemben használják, de más földesúri alkalmazottat, sáfárt vagy ispánt is jelenthet.

Gratia domini : a földesúr kegyelme. Az úriszék gyakran nem hoz ítéletet, hanem az ügyben való döntést a földesúrnak tartja fenn. Nem ritkán maga a vádlott is, védekezés helyett (bizonyára annak kilátástalanságát érezve), a földesúr kegyelmére bizza magát, vagy ítélet után folyamodik ahhoz. A pallosjogú földesúr, alattvalóival szemben kiskirályt játszva, rendelkezik a büntetéssel. (L. úr kegyelmén marad.)

Gratiján marad (ti. a dominus magistratusnak), l. úr kegyelmén marad.

Gratia sedis : a bíróság kegyelme (méltányossága). Ha a bíróság valami okból enyhébben ítélkezik, mint az szokásos, pl. tolvajra nem a maximális (halál) büntetést szabja ki, az ítéletet annak szövege némelykor „ex gratia sedis”, a bíróság kegyelméből hozottnak mondja.

Gratuitus labor (*ingyen munka*) : a végvárok erősítéséhez, karbantartásához a jobbágyok által ingyen teljesített közmunka. Országgyűlési végzések szabták meg, hogy melyik megye lakossága melyik várhoz tartozik a gratuitus labor-t szolgáltatni.

Gregorii papae, l. Gergely nap.

Gyertyaszentelő Boldogasszony (*festum Purificationis b. Mariae virginis*): február 2.

György napja (*festum s. Georgii martyris*) : április 24., a gazdasági év hagyományos kezdete. Szent György napkor szokták pl. az uradalmakban az uraság tisztjei

(rendszerint az ispánok) felülvizsgálni az úrbéresek anyagi helyzetét, ekkor állapították meg, ki tartozik jobbágyszolgáltatással, s ki a zsellér. E napon iktatták be tisztségébe az új hegyimestert stb.

Gyümölesoltó Boldogasszony (*Annunciatio b. Mariae virginis*): március 25.

Hadnagy (*dux, ductor*). Nagyobb városokban, ahol s amióta városkapitányi tisztség van szervezve (l. kapitány), a hadnagy ennek alárendeltje a maga kerületében (városnegyedében). Ahol kapitány nincs, ott a város hadnagya a rendészet irányítója, a város fegyverszolgáinak vezetője, a tanács rendelkezéseinek végrehajtója, aki kisebb ügyekben ítélkezik is; fegyverfogás esetén ő vezet hadba a polgárságot. Ez utóbbi a szerepe a katonai szolgálatra kötelezett jobbágy (szabados) helységek hadnagynak is. Hadnagynak nevezik továbbá a nemesi községek bíróját. Mint katona, a dux, ductor a magyar csapatoknál lovas hadnagyot jelent.

Haereditarius dominus, l. örökös úr.

Hagy (valakire hagy, valaki recognitiojára hagy), l. recognitio.

Hajdina (tatárka): egynyári növény, magja mint gabonaféleség (hajdinakása), emberi tápláléklul szolgált. Lekaszálva, zölden vagy szénává megszáritva takarmánynak használták.

Hajdú, l. darabont.

Hamo suspendere, l. horogra vet.

Harmadesten nap (*quindena*, l. ott): 15-öd nap, amikor ti. (a kezdőnapot is számítva) a hét ugyanazon napja — pl. az ítélethozatalé — harmadszor tér vissza. A „harmadesten nap”, másképp „ezten ez nap” a leggyakoribb bírósági határnap.

Hármaskönyv, l. Tripartitum.

Harmincad, harmincados (*tricesima, tricesimator*). A harmincad a kivitt vagy behozott áruk után az országhatárokon az állam részére beszedett vámilleték, amely valamikor az áru értékének harmincadrésze volt. A vámszedéssel megbízott kamarai alkalmazottak a harmincadosok.

Hatalmaskodás (*potentia, actus potentiarius*): különböző, ma részben a magánjog, részben a büntetőjog körébe tartozó cselekményeknek — a birtokháborítástól a halált okozó súlyos testisértésig — a feudális jogban kialakult összefoglaló elnevezése. Közös vonásuk az alkalmazott erőszak, illetőleg a más jogának tudatos megsértése, önbíráskodás. Megkülönböztetik az ún. „nagyobb hatalmaskodást” (l. *actus maioris potentiae*) s a „kisebb hatalmaskodást” (l. *violentia*). Pereinkben az utóbbi esetei szerepelnek, a hatalmaskodás, *potentia* szavak is ilyen értelemben, a *violentia* szóval egy jelentésben fordulnak elő.

Hatalom, hatalmasság: hatalmaskodás. *Hatalmas, hatalmasul*: hatalmaskodó, hatalmaskodva. Pl. „hatalmasul cselekszik”: hatalmaskodik. *Hatalmon marad* (v. rajta marad az hatalmon stb.), *hatalmon convincallatik*: hatalmaskodás címén elmarasztalják. (L. hatalmaskodás.)

Hegybíró, l. hegymester.

Hegy bírsága: a hegy frangja szerint kiszabandó (kiszabott) bírság.

Hegy frangja, hegyi frang: a hegyközség szokásjoga, a földesúr által kibocsátott szőlőhegyi rendtartás, illetőleg a szőlők — a legértékesebb termőterület — rendjét, a művelés zavartalanságát biztosító, különleges bírság alatt kiadott parancsok és tilalmak. (L. frang.)

Hegy igazsága: a hegyközség szabályai, szokásjoga, a hegy frangja (l. ott).

Hegymester, hegybíró (*magister promontorii*): a szőlőbirtokosok nagyobb szőlőterületeken, „szőlőhegyeken” kialakult helyi önkormányzatának, a hegyköz-

ségnek vezetője. Hatásköre a szőlőhegy területén a falusi bíróéhoz hasonló. Ő a szőlők rendjének felügyelője; a szőlőkben minden birtokcsere csak az ő tudtával történhetik, az ő feladata, hogy ez a helyi szokásoknak megfelelően menjen végbe, s az ilyen esetekben a földesúrnak járóilletéket megfizessék. A szőlőkkel kapcsolatos kisebb peres ügyekben a hegyközség elöljáróival együtt ítélik is. Ez a hegymester széke. — A hegy mestert általában a szőlőbirtokosok (jobbágyok) választották, a földesúr azonban csak olyan személyt fogadott el, akit érdekei maradéktalan képviselőre alkalmasnak tartott, ezért sokszor ő maga jelölte ki. (A hegy mesterek egyes uradalmakban az úriszék ítélezésében is részt vettek.)

Hegymester széke : hegyközség bírósága, l. hegymester.

Hegy népe, hegyes népe : hegyközség, a hegyközség tagjai. A hegymester és a „hegy népe” előtt, illetőleg az ő közreműködésükkel történt pl. a szőlők átruházása : felvallása és feladása (l. felad, felvall).

Hegyvám (*ius montanum*). Minthogy a szőlőtermelés az időjárás viszonyoktól erősebben függ, mint a gabonatermesztés, a földesurak egyenletesebb jövedelem biztosítása céljából borkilenced helyett egyes vidékeken a hegyvámfizetés rendszerét vezették be. A hegyvám állandó, meghatározott mennyiségű bor beszolgáltatását jelentette, tekintet nélkül a termés mennyiségére; nagyságát szerződés vagy helyi szokások szabályozták. Ha szőlőtermés egyáltalában nem volt, a következő év terméséből kellett az előző év hegyvámját is megadni. *Hegyvám registrom* : a hegyvámkivetés alapjául szolgáló jegyzék.

Hely, helyföld, jobbágyhely, l. jobbágytelek.

Helyi szokás. A Hármaskönyv (III. r. 30. c. 6. §.) a jobbágy-vagyonjog, kivált az örökösödési jog szabályozásával kapcsolatban a helyi szokásra is utal mint jogforrásra. Az osztályelnyomás e korszakában a helyi szokás — a törvényen, országos gyakorlaton túl — még további lehetőségeket adhat az elnyomottak jogainak megnyírbálására. Így pl. a jobbágyvégrendeletekkel kapcsolatban gyakran említik érvényességi kellékként, hogy abban a földesúr is szerepeljen hagyományosként. Máskor a földesúr az utód nélkül elhalt jobbágy ingóságaiból is felerészt követel stb., pedig ilyen megszorítások még a Hármaskönyvben sem szerepelnek.

Hisz, hiszi : az ellenféltől „hit”-et (l. ott) kíván bizonyítékul. Pl. „az öccsének csak személyére hiszi” : a maga személyében (eskütárs nélkül) leteendő esküjét kívánja. „Mind vissza reájuk hiszi” : az eskü letételét az ellenfélre hárítja vissza.

Hit : eskü ; *hitet deponalni* : esküt letenni. *Hit alatt, hitire, hiti szerint, hite után* : eskü alatt, eskü letétele után, esetleg lelkiismerete szerint értelemben. (A „hite után” kifejezés a perjegyzőkönyvben arra utal, hogy az egykorú eljárásjog szerint a tanúknak a kihallgatás előtt kellett megesküdniük teendő vallomásuk valódiságára.) *Maga hitivel* : saját esküjével. *Hittel kötelezett* : felesketett, esküt tett. *Hitet rejicial* : az esküt a másik félre hárítja át. *Hitet talál* : esküre kötelez. *Hitel, hiteltet* : megesküszik, megesküztet stb.

Hitbér (*dos, dotatitium*) : „hiv feleség jutalma”, az asszonyt „szüzessége vesztéséért és elhálásáért”, házastársi kötelességeinek teljesítéséért a férj javaiból megillető törvényes rész. A hitbér nagyságát az uralkodó osztályra nézve, — a férj rangjához képest — a Hármaskönyv szabályozta. A parasztság körében, ahol a hitbér szintén szokásos volt, azt ugyanúgy a vagyoni viszonyok határozták meg. A hitbérré való igény a férj halálával nyílt meg, s ha az asszony a hagyatéknak valami okból özvegyi jogon használatában nem maradt, pl. új

házasságra lépett, úgy a volt férj örökösei a hitbért kiadni tartoztak, ami többnyire pénz vagy más ingóságok formájában történt. (L. möring alatt is.)

Hites, hitves, hitvös, hütös : esküt tett, esküvel kötelezett, pl. hites darabont, hites porkoláb stb.

Hódolt falu : pereinkben a török által elfoglalt területtel határos község, amely a magyar földesúr fennhatósága alatt állott ugyan, de a töröknek is adózott, hogy ezzel biztosítsa magát a török végvárok katonáinak állandó zaklatásától, sarcolásától.

Homagium (*humagium*) : hódolat, alárendeltség, hűségeskü, vérdíj. (L. az utóbbi alatt.)

Homagium vivum, l. nyelvváltság.

Horogra vet (*hamo suspendere*). A horogvetés a feudáliskori bíróságok által alkalmazott egyik legembertelenebb halálbüntetés mód. Eszköze akasztófához hasonló, gerendákból ácsolt, magas, karos faoszlop, karjából kiálló erős vas horoggal, melyre az elítéltet — a horgot gyomrán vagy mellén, hátán stb. átverve (mellkasán keresztülverve) — felfüggesztették. A horogvetett lassú, kínos halált halt, amit rendszerint előzetes tortúrával vagy „sütögetéssel” stb. is súlyosítottak. A horogra vetést a karóbahúzáshoz és kerékbetöréshez hasonlóan (bár azoknál ritkábban s csak egyes vidékeken) a legkeményebb büntetésként, útonállókkal, gyilkos rablókkal, felkelt parasztokkal szemben elrettentésül alkalmazták.

Hosszúfuvar. Az igával rendelkező jobbágy a rendes robotmunkákon kívül köteles volt a földesúrnak ún. hosszúfuvar is szolgáltatni. Ilyen címen kellett a jobbágnak az uraság terményeit olykor 8—10 napi járóföldre fekvő uradalmi raktárakba szállítani, távoli, esetleg az országhatárokon túl fekvő piacokra fuvarozni, a földesurat és málháját az ország- és megyegyűlésekre, valamint egyik uradalmi központból a másikba, vagy vendégségbe szállítani. A hosszúfuvar annál súlyosabb terhet jelentett, minthogy a háborús időkben az utakon az élet és vagyonbiztonság sem volt meg. — A hosszúfuvar rendszerint négy lovas vagy négy ökrösszekérrel teljesítették. Ha a jobbágnak ennyi igás állata nem volt, úgy másik jobbágytársával összefogva kellett a fuvar kiállítania. Ezt nevezték „cimboraság”-nak.

Humagium, l. homagium.

Humanum documentum, humanum testimonium : tanú.

Hütös, hütvös, l. hites.

Idem, qui supra : ugyanaz (ti. ügyvéd), aki az előző ügyben. (eljárt).

Idézés, perbehívás (*citatio, evocatio, certificatio*). Az idézés a különböző bírói fórumokon előírásos alakiságok szerint történt. Ezek elmulasztása vagy a felperes távolmaradása azt vonhatta maga után, hogy a per „leszállott”, vagyis a perbefogott egyszerűen mentesült a kereset alól. Ha viszont a felperes igazolta az idézés szabályszerű megtörténtét, s a perbevont ennek ellenére a „kikiáltás”-ra (l. proclamal) meg nem jelent (l. compareal), makacsság címén elmarasztalták (l. contumax). A jobbágyellenállás megnyilvánulása, hogy, mint pereink mutatják, a perbefogottak az idézés dacára igen sokszor nem jelentek meg az úriszék előtt.

Időmúlás (*praescriptio*) : elévülés, valamilyen jog, perindítási lehetőség stb. elvesztése a megszabott idő elmúlása következtében, így beállott elbirtoklás. A Hármaskönyv a magánjogi elévülést nemesek ügyeire nézve általában 32 év, jobbágyok ügyeire vonatkozólag egy év és egy nap határidőben állapítja meg.

Büntetőjogi elévülés tekintetében a Magyarországon is alkalmazásba került (eredetileg Alsó-Ausztria részére kiadott) *Praxis Criminalis* irányelvei terjedtek el. Pereinkben az elévülés magánjogi vonatkozásban szerepel, s ideje az ügy természete, illetőleg a helyi szokás szerint igen különböző, jobbágyok esetében is több év szokott lenni. „Idő telt benne”: időmúlás (elévülés) következett be.

Igazall: igazságosnak tart, elfogad (pl. ítéletet, megállapodást). „Nem igazallia”: nem fogadja el, fellebbez ellene.

Igazság: igény, járandóság, illeték, szabály, előírás, jog stb. *Földesúr igazsága*: mindaz, ami a feudális kizsákmányolás korában neki jár, jövedelem, rész a jobbágy hagyatékából, terméséből, szolgáltatások, illeték, de főleg a paraszttól különféle címeken behajtott s a földesurat illető bírság. *Udvarbíró, tisztartó, sáfár* stb. *igazsága*: a bírság kiszabásánál részükre megítélt bírságpótlék, vagyis a nevezettek részesedése a földesúr jövedelmét gyarapító pénzbüntetésekéből. *Hegymester igazsága*: a szőlők tulajdonának átruházása alkalmával a földesúr részére fizetendő illeték mellett a hegymesternek kijáró külön illeték. *Céh igazsága*: céhszabályzat, a céh előírásai. (L. még hegy igazsága.)

Ihos ember: juhos ember, l. vlah.

Immunitas: mentesség, l. szabados.

Impendal (*impendere*): impensiot gyakorol (l. impensio).

Impensio (*impensio iuris*): általános értelemben jogszolgáltatást jelent, de főleg a földesúri jogszolgáltatás értendő alatta. A vérhatalmú (pallosjogú) földesúr a maga területén köteles volt igazságot szolgáltatni, a gonosztevőket elfogatni és megbüntetni, a szolgálai, jobbágyai által mások rovására elkövetett cselekményekért feleltük itélkezni. Ha ezt elmulasztotta, a sértett fél a vármegye útján szoríthatta rá. Ez, az idegen panaszra az alattvalókkal szemben gyakorlandó földesúri jogszolgáltatás az *impensio* szó legszűkebb értelme. *Impendens, dominus impendens, impensor*: a jobbágy felett jogszolgáltatást gyakorló, úriszéket tartó földesúr.

Imperialis, l. tallér.

Impetatio, l. actio.

Impetral (*impetrare*): szerez. *Impetrans*: birtokszerző, birtokadományban részesülő, adományos.

Incattus (*incatta, incamattus*) stb., variánsait l. a rövidítések jegyzékében, jelentését l. itt: *in causam attractus*.

In causam attractus, nő esetében **in causam attracta** (szokott rövidítései: *I, inctus, incta, incattus, incatta, incamattus, incamatta, pars incattea* stb., többeszámban *II*): perbevont, perbefogott, vagyis alperes, illetőleg vádlott. A polgári és büntető perben szereplő felek elnevezése között ekkor még nincs különbség. (Vö. actor.)

Inconstitutus procurator: „fogadatlan prókátor”, olyan ügyvéd, akinek az általa képviselt személytől a törvényes előírásoknak megfelelő felhatalmazása nincs.

In contumaciam, l. contumax.

Inctus (*incta*), l. *in causam attractus*.

Incurral (*incurrere*): beleesik, elér. Pl. „poenába incurral”: bűnbe esik, „poena incurralja”: büntetés érje.

Indebita: alap nélküli panasz, hamis vád, jogtalan kereset, ok nélküli perbefogás, illetőleg ezek büntetése, ily címen kiszabott bírság. Néha egyéb jogtalan cselekedet (pl. tilalom megszegése) miatt kirótt bírság értelemben is előfordul.

In exemplum aliorum: példaként, mások okulására, elrettentő példaként.

Infidelitas, l. poena infidelitatis.

In flagranti: tettenérve, tettenérés. Súlyos bűncselekményen való tettenérés esetén törvény szerint bárki, a nemes is, a helyszínen letartóztatható, a nemes „parasztkézzel is megfogható”.

Ingerens: avatkozó, aki valamely perbe, mint érdekelt, az eredeti felperes mellett szintén felperesként belép. *Ingressio*: az ingerensnek a perbe belépése. *Ingeral* (*ingerere*): avatkozik (bevon jelentéssel is használják).

Inhaeret (*inhaerendo, inhaerendo prioribus*): ragaszkodik, ti. a fél, a perben már előbb kifejtett álláspontjához, előbbi érveléséhez vagy állításához, fenntartja vallomását. Ismétlés helyett ezzel a kifejezéssel utalnak a felek (ügyvédek) előbbi allegatioikra. (L. *allegal*.) „Inhaeret et reservat”: fenntartja álláspontját s a további lépések lehetőségét.

Inhibeal (*inhibere, inhibetio*): általában tilt, bírói úton eltiltat, hatóságilag tilalmaz. Pontosabb értelemben — a nemesi perjogban — az inhibetio azt a perorvoslati módot jelenti, amikor a meg nem jelenés miatt elmarasztalt alperes, távollmaradásának okát 15 napon túl igazolva, a felperesnek már kiadott ítélet végrehajtását bírói paranccsal letiltatja. Az úriszéki gyakorlatban az inhibetio a fenti, általános értelemben szerepel, amikor a felek a másik felet valamilyen aktus megtételétől való elállásra, valami cselekmény folytatásának abba-hagyására, valamilyen állapot megszüntetésére akarják bírni, ezektől „tiltatják”, „tilalmaztatják”.

In instanti: azonnal, haladéék nélkül.

Iniuriat (*iniuriare*): jogtalanul bánik, bántalmaz, bevádol.

Inoboedientia, inobedientia: engedetlenség. Ezen a címen szabják ki a legtöbb büntetést a parasztra, ha valami parancsot nem tud teljesíteni, ha valami tilalmat nem tud betartani, vagy ha terhei ellen lázadva, tudatosan ellenszegül az uraság rendelkezéseinek.

In onere actionis: a kereset terhében, a kereset súlyának megfelelően, a kereset szerint. *In onere non venientiae*: a tárgyaláson meg nem jelenés bírságán. (L. *compareal*.)

In persona: személyében, nevében, képviselőjében (pl. áll elő az ügyvéd a fél helyett). A jobbagynak is szabad magát peres ügyében az úriszék előtt mással képviseltetnie, illetőleg ott maga helyett mást beszéltetnie. Természetesen, a parasztnak csak kivételesen van módja arra, hogy tanult embert, vagy éppen hivatásos ügyvédet küldjön ügye védelmére, rendszeren valamelyik jó beszéd-készségű, talpraesett jobbagytársát kéri fel; annak segítségével kell beérnie a jog minden praktikáját értő, körmönfont urasági fiskálissal szemben. „In persona domini”, „az úr önagsága képében” rendelkezik a tisztartó, ispán stb. a jobbagyokkal.

Inquilinus, l. zsellér.

Inquirat (*inquirere*): vizsgál, tanúkat hallgat ki. *Inquiratlat*: tanúkihallgatásokat végeztet. (Vö. *inquisitio*.)

Inquisitio: vizsgálat, tanúkihallgatás, tanúkihallgatási jegyzőkönyv, tanúvallomás.

Inquisitionales, inquisitoriae (ti. *litterae*), l. tanúvallató levél.

Inscriptio: szolgálatok jutalmazására valamilyen ingatlannak ingyen vagy érteken aluli összeg fejében bizonyos időre való átengedése a megjutalmazandó számára. Az ily jutalomban részesülőt *inscriptionalista*-nak nevezik. Az *inscriptiot* a feudális korban gyakran alkalmazzák, pl. a király a maga hiveinek, a földesúr nagyobb és kisebb rangú uradalmi alkalmazottainak, familiárisainak, „hűségük serkentésére”, az *inscribáló* érdekeihez kapcsolására.

Inseral (*inserere*): belefoglal. „Az actioban inseralt”: a keresetlevélbe befoglalt, ott előadott.

In simili: hasonlóval, természetben (pl. megtérít valamit).

In specie: eredetiben, természetben.

Instantia: folyamodás, bíróság, eljárás. „In prima instantia”: első fokon, első eljárásban stb.

Instituta actio (v. erigalt actio): emelt vád, felállított kereset.

Intestate: végrendelet nélkül. *Intestatus*: végrendelet nélküli, végrendelkezés nélkül elhalt személy.

Invagiare, invagiatio. Mint jogi kifejezés, a szó tilosban talált idegen marhának a kárt szenvedett ingatlantulajdonos részéről a kártérítés biztosítása végett történő behajtását jelenti (l. abvagiare). Egyéb szóhasználatban az invagiatio fordított értelemmel, tilosba hajtás, tilosba tévedés jelentéssel is előfordul.

Invalidal (*invalidare*): érvénytelenít. *Invalidatio*, pl. fassionis, testamenti stb.: adásvétel, végrendelet érvénytelenítése.

In vinculis: megbilincselve, letartóztatva (letartóztatott).

Invocavit, l. Dominica Invocavit.

Irtvány, irtásföld (*extirpatitia, terra extirpatitia, extirpatura* stb.): a földesúr erdejéből, bozótos, köves vagy mocsaras területéből a jobbágy által termővé tett föld, ami nem számított a jobbágytelek tartozékának. Az irtásföldet a jobbágy szabadon adhatta-vehette, hagyományozhatta, s ha az úr az ilyen földet (szántót, rétet stb.) ki akarta sajátítani, szabály szerint meg kellett térítenie mindazt a költséget, amit a jobbágy akár magával az irtással, akár pl. vételár vagy zálogösszeg címén, ha az irtványt mástól szerezte, az ingatlanba befektetett. Bizonyos uradalmakban már a XVI., másutt csak a XVIII. században az irtást (extirpálást) a földesúr engedélyéhez kötötték. Az engedélynek feltételei voltak: megállapították, hány év múlva kell földbért fizetnie a jobbágynek, mennyi idő múlva válthatja magához a földet a földesúr, esetleg mikor száll az reá ellenszolgáltatás nélkül. Az irtványok birtokáért egyre élesedő harcok folytak, mert a földesurak arra törekedtek, hogy az ilyen földeket is a szabályszerűen adózó, robotköteles földek közé sorolják be. A jobbágyviszonyt szokásjog alapján szívósan ragaszkodott az irtványföldek feletti szabad rendelkezési jogához.

Ismeret (*esmeret, ösmeret*): megvizsgálás, ítélkezés, ítélet. „Esmereteth tettek rajta”: megvizsgálták az ügyet. „Ösmeret volt Rohonczon az füstín”: Rohonc mezőváros bírósága ítélkezett (az ügyben). „Az kik az ösmeretben voltak”: akik az ítélkezésben részt vettek. „Az esmeret azt találta”, „találta az ösmeret”: úgy ítéltek, úgy szól az ítélet.

Ispahi: hűbéres török lovaskatona, akit érdemeiért a szultán földbirtokkal jutalmazott.

Ispán, perszövegeinkben gyakran *gondviselő, officialis*, szláv nyelvterületen *krajnik* vagy *dvorszki*: a földesúri majorgazdálkodás vezetője, az alodiális munkák felügyelője s így a jobbágyviszony felé a robotkötelezettségeknek minőségi és mennyiségi tekintetben kérlelhetetlen számontartója. Egy vagy több major, a kerületekre beosztott nagyobb uradalmakban egy-egy kerület tartozik a vezetése alá. — Az ispánok közvetítik a különböző gazdasági és egyéb földesúri rendelkezéseket a jobbágyok, illetőleg a falusi bírák felé, ők képviselik tehát a falun a földesúri hatalmat. Ilyen minőségükben évente egyszer — Szent György napkor — megvizsgálják az alájuk rendelt faluk lakosságának gazdasági helyzetét, megállapítják, ki a jobbágy, ki a zsellér, s az urbá-

rium, illetőleg az urasági instrukciók szerint megszabják mindenkinek a terheit, szolgáltatásait. Származásukra nézve többnyire kisnemesek, vagy agilisek, de a jobbágyispán is elég gyakori. Hatalmuk jelvénye a magukkal hordott pálca, innen a „botos ispán” elnevezés. Minthogy az uraságnak ők a jobbágyokkal közvetlenül érintkező tisztjei, a nép elnyomásában és kizsákmányolásában igen nagy a szerepük, ezért különösen gyűlöltek a parasztság előtt. (L. még erdőispán.)

István király napja (*festum s. Stephani regis*): augusztus 20.

Itce: úrmérték, 0,85 liter. Ismeretes a szécsényi vagy nagy magyar itce is, amely 1,27 liter volt.

Ítélmester (*protonotarius*). Pereinkben az ország ún. rendes nagybíráinak — nádor vagy királyi helytartó, országbíró, kir. személynök — ítélmestereiről van szó. A protonotáriusok a nagybírák kancelláriáinak vezetői, a királyi és hétszemélyes táblán a perek előadói, korszakunkban önálló hatáskörrel is ítélező bírák. A protonotáriusokat, akik a középkori tudósok „magister”, „mester” címét viselték, az egykorú jog legalaposabb szakértői közül választották ki; tekintélyük e téren általánosan elismert volt.

Index nobilium (szokott rövidítése *judlium*): szolgabíró, egy-egy járás területén a nemesi vármegye hatalmának képviseelője. A járásnál (*processus*) kisebb közigazgatási egység, a *circulus*, alszolgabíró alá van rendelve. A járás élén álló szolgabíró későbbi főszolgabíró elnevezése korszakunkban még ritkán fordul elő.

Iudicium contradictorium, l. *forum contradictorium*.

Iuramentum ad caput, l. fejéhez felel.

Iuramentum corporale: iuramentum, eskü. A „*corporale*” jelző egykorú magyarázat szerint onnan ered, hogy az eskü felemelt kézzel, kinyújtott két ujjal történvén, testi cselekménnyel volt egybekötve. Lehet azonban, hogy a kifejezés a *feszület* (*Corpus*) szóból származik; a korábbi középkorban ugyanis az esküt a feszületre tett kézzel tették le.

Iuramentum decretale: törvényben előírt, törvény szerinti eskü.

Iuratus, iuratus civis, l. eskütt, eskütt polgár.

Iuratus assessor (szokott rövidítése *iurassor*), *iuratus comitatus*: vármegyei esküdt, a szolgabíró mellé segédül rendelt megyei tisztviselő. Az eredetileg nagyobb súlyú esküdti tisztség idővel a megyei birtokos nemesség közszolgálati pályájának hagyományos első állomásává alakult át.

Iuratus examinatus fassus est: megeskettetvén és kikérdeztetvén (így) vallott. A tanukat ebben az időben a kihallgatás előtt esketik meg, hogy az igazat fogják vallani.

Iuratus sedis: vármegyei esküdt vagy táblabíró.

Iuri stare: bíróság elé állani, a bíróság illetékességét elismerni, a perbe belemenni.

Iuri statual (*iuri statuere*, vagy csak *statual*, *statuere*): bíróság elé állít. Pl. a kezes azt, akiért ezt a kötelezettséget vállalta, vagy a földesúr a jobbágyát, ha az utóbbival szemben másik nemesnek van keresete. *Iuri statutio* (*iuristatutio*): bíróság elé állítás. Pl. „a juristatutionak terhe azon vagon”: az tartozik a perbefogottat előállítani.

Ius gladii (*ius gladium*), l. pallosjog.

Ius montanum, l. hegyvám.

Ius vicinitatis: szomszédság joga, elővételi jog, amit az egykorú szokásjog — az atyafiakhoz hasonlóan — a szomszédoknak biztosít.

Iuxta novissimas regni constitutiones : az ország legújabb törvényei szerint. Állandóan használt formula, mely esetleg valóban bizonyos törvényekre vagy más, újabb jogszabályra utal, sokszor azonban pusztán formáság. Minthogy ez időben a képzett jogász még ritka, s a törvények, rendeletek csak alkalmilag vagy esetlegesen válnak szélesebb körben ismeretessé, a perlekedők, nehogy már hatályon kívüli jogszabályra találjanak hivatkozni, nem jelölnék meg konkrét törvényt stb., hanem a fenti formulával — aminek értelme tehát : az érvényes jogszabályok alapján — kérik a per eldöntését.

Iván nap (*festum nativitatis s. Johannis Baptistae*) : június 24.

Jacobi ap., 1. Jakab napja.

Jakab napja (*festum s. Jacobi apostoli*) : július 25.

János nap (*festum nativitatis s. Johannis Baptistae*) : június 24. — **János fővétele napja** (*festum decollationis s. Johannis Baptistae*) : augusztus 29.

Jegyajándék, 1. nászajándék.

Jobbágy. A középkori magyar társadalom legnépesebb, jogfosztott, és elnyomott osztálya. Dózsa parasztháborúja után Werbőczy Hármaskönyve és az 1514. évi törvény örökös szolgaságra vetette, röghöz kötötte a „lázado” jobbágyokat, kiszolgáltatva őket uraik önkényének. A jobbágyság korszakunkban nagy differenciáltságot mutat. Vannak telkes jobbágyok és zsellérek, örökös jobbágyok és szabadosok, szerződéses és taksás jobbágyok stb. Ez a differenciálódás, a jobbágyság szakadatlan harcának eredményeként, a jobbágyi állapot törvényes megszüntetéséig, 1848-ig állandóan növekszik. (L. contractualista, örökös jobbágy, szabados, taksás jobbágy, telepítés, zsellér alatt is.)

Jobbágybirtok. A jobbágyság vagyoni jogi helyzetét Werbőczy a Hármaskönyv III. r 30 c. 7. és 8. §-aiban fejti ki, melyekben a nemesség osztályszemlélete kíméletlen élességgel nyilatkozik meg. Ezek szerint „a parasztnak . . . a munka bérének és jutalmán kívül semmi joga nincs, hanem az egész föld tulajdona a földesurat illeti” (7. §.). „A jobbágy tehát . . . hagyomány vagy eladás által csakis munkájának bérének és jutalmát, tudniillik a föld, rét, malom vagy szőlő igaz becsűjét (értékét) hagyhatja vagy adhatja el, mert az ingatlan a földesúr részére mindig épségben marad, aki . . . amikor akarja, magához válthatja” (8. §.). E §-ok — melyek ugyan még csak a földesúr és saját jobbágya jogviszonyára vonatkoznak, melyekből azonban a nemesi osztályérdek később az „incapacitas” elvét is kialakítja (l. agilis) — jól mutatják, hogy a feudális kor legfontosabb termelőeszköze, a föld, a nemes kizárólagos tulajdona, jobbágyai csak használják azt. Ha tehát a jobbágy az őseitől rászállott jobbágytelken kívül — mely tulajdonjogilag szintén a földesuraságé — az utóbbinak alávetett területen bármilyen ingatlant örökölt, vagy jobbágytársától pénzért megszerzett, használatlan földet termővé tett, vagy belterjesebb művelés alá fogott (pl. szőlőt telepített) stb., mindezeknek tényleges birtoka nem változtatott a tulajdonjogon. Az, mint Werbőczy leszögezi, csak a földesurat illethette, aki a becsértéknek, — a munka feltételezett egyenértékének — kifizetése esetén jobbágyai ingatlanát bármikor elvehette. (L. kibecsülés, vö. jobbágyörökösödés.)

Jobbágy elajándékozása. Szokásban volt a feudális nagybirtokon, hogy az úr a szolgálatába lépett szegényebb nemeseknek, főleg az uradalmi hierarchia élén álló tiszteknek, „főszolgáinak”, bizonyos időre — alkalmazásuk tartamára vagy még tovább, esetleg utódaikra is átszálló joggal — díjazás vagy jutalmazás-

ként jobbágytelkeket, jobbágyokat adományozott. Az utóbbiak feletti ítélkezés jogát azonban magának, illetőleg úriszékének tartotta fenn, vagyis a jobbágyokat — élő vagyontárgyakat — csak gazdasági kihasználásra engedte át. (Az úriszéki perekben az elmondottakra több adat található.)

Jobbágyköltözés (*migratio*). A jobbágyok költözési jogát a nemesség 1514-ben eltörölte, s a parasztot „teljes és örökös” jobbágyságra vetette, örökre röghöz kötötte. Az 1547. évi országgyűlés (26. tc.) visszaadta a költözés jogát, ezt azonban a kérdést szabályozó 1556. évi 27—30. tc.-k különböző feltételekhez és formaságokhoz kötötték. Az átköltözni kívánó jobbágy leendő földesurának megkeresésére a jobbágy lakóhelye szerint illetékes megyei szolgabírónak ki kellett a helyszínre szállania, előtte a jobbágy lefizette a censust (l. ott) és kérte elbocsátását. Ezután 15 napi gondolkodási időt adtak a jobbágynek, ami alatt földesurának bőséges alkalmat nyílt, hogy szándékától elriassza. Majd, ha mégis távozni kívánt, meg kellett adnia urával szemben fennálló további tartozásait, ki kellett fizetnie az állam és a vármegye által kivetett köztartozásokat (hadiadót stb.). Ha utódot tudott állítani, ennek eladhatta házáat, máskülönben az a földesúrra szállott. Írtványát és szólejtét megtarthatta, de ezek után a szolgáltatásokat tovább is teljesítenie kellett. — E törvényes rendelkezéseken kívül a megyék további feltételekhez kötötték a költözés engedélyezését, úgyhogy ezek alapján a jobbágy a szabad költözés jogával a gyakorlatban nem élhetett, tényelegetesen továbbra is röghöz kötött maradt, s életkörülményein rendszerint csak szökés vagy katonának állás útján volt módja változtatni.

Jobbágyörökösödés. A jobbágyok öröklési joga eltér a nemesekétől. Itt a leányok a fiúkkal egyenlően osztozkodnak, s a házastársak között a közszerzemény elve érvényesül. A jobbágy helyzetét az uralkodó osztállyal szemben — tárgyunk szempontjából — a jobbágyörökösödésnek megszokás esetén érvényesülő szabályai mutatják. Ezek szerint az utód nélkül elhalt jobbágy ingóságairól végrendeelkezhetik ugyan, ingatlanáról azonban csak akkor, ha azokat saját-maga munkájával szerezte, s azok felerészben ilyenkor is a földesúrra hármanak. Ősi ingatlanairól egyáltalában nem végrendeelkezhetik, ezek megszokáskor mindenképpen a földesúrra szállnak. Ha pedig az utód nélkül elhalt jobbágy valami okból elmulasztott végrendeletet tenni, mindene, szerzett vagyona is a földesúré lett, rokonai nem részesedtek az örökségben. A jobbágyörökösödésnek a Hármaskönyvben (III. r. 29—30. c.) szabályozott fenti rendszerét a nemesi önkény igyekszik még jobban megszorítani, s a földesurak, jogszokás címén, a jobbágy ingóságaiából is részt követelnek maguknak. (L. helyi szokás.)

Jobbágyörökség : a kifejezés, szó szerinti jelentésén kívül, ingatlan értelemben is előfordul, pereinkben tehát mindazt jelentheti, amit a jobbágy bír, vagyis házáat, telkét, annak összes postfunduális tartozékaival együtt. (L. jobbágytelek.)

Jobbágyság, l. jobbágytelek.

Jobbágyszolgáltatások, l. census, nona, dézsma, robot, hosszúfuvar, ajándék, kenderművelés. E mindenféle elterjedt jobbágyszolgáltatásokon kívül vidékenként különféle egyéb szolgáltatásokat is megköveteltek, ilyenek pl. a földesúr leveleinek kézbesítése, soros hajduszolgálat, a foglyok kísérése stb.

Jobbágyszökés. Az egyre fokozódó földesúri kizsákmányolás arra kényszerítette a jobbágyot, hogy városba, végvárba, esetleg más földesúr birtokára költözzék.

Mint hogy a törvényes előírások a jobbágyköltözést (l. ott) a valóságban csaknem lehetetlenné tették, a jobbágy titkon, engedély („búcsúvétel”) nélkül, vagyonát lehetőleg értékesítve távozott. A szökés a jobbágyellenállás gyakori formája. — A földesurak a jog és erőszak fegyverét használták fel a jobbágyok szökésének megakadályozására, illetőleg az elmenekülők visszaszerzésére. A szökött jobbágy minden elérhető vagyona a földesúré lett, ő maga pedig, mint egy eltulajdonított tárgy, vissza volt perelhető. A szökött jobbágyot (aki gyakran nevet változtatott) földesura kerestette is, s ha megtalálta, szabadon elfoghatta, haza hurcoltathatta, s büntethette. A szökött, de visszahozott jobbágyot rendszeren börtönbe vetették, ígéretet csikartak ki tőle, hogy többé nem szökik meg, s erre falubeli jobbágytársai kezességével is (l. ott) megkötötték, „megkezesítették”.

Jobbágytelek (*hely, jobbágyhely, jobbágytság, fundus, sessio*). A jobbágy által bírt „ülés”, telek egyrészt belsőségből: házból, házkörülű udvarból, esetleg kertből, másrészt külsőségből: szántóföldből és rétből, az ún. postfundualis földekből állott. Amennyiben a jobbágyfalunak közös legelője és erdeje volt, ezeket csak a telkes jobbágyok használhatták, a külsőséggel nem bíró zsellérek ebből rendszeren ki voltak zárva. Bár a jobbágyföldek a jobbágyhelyek elszakíthatatlan tartozékai, a földesurak a XVI. században kezdik elfoglalni azokat, s a feudalizmus korának további évszázadaiban a nemesi földrablás egyre nagyobb méreteket ölt. A jobbágyhely normális gazdasági mértéke az egész telek (integra sessio), melynek nagysága 15 holdtól 80—100 holdig is terjedhetett. Az egész telkek osztódása azonban már a korábbi középkorban megindult, s a XVI—XVII. században gyakori a féltelek, a „negyedrészes jobbágytság”, sőt a nyolcad telek. A jobbágytelek osztódása a szegényedésnek, nyomorúságnak, gazdasági pusztulásnak jele. A földesúri kizsákmányolás, az állandó háborúk okozta szenvedések, a zsoldos katonák fosztogatásai s a hatalmas állami adók idézik elő a jobbágy gazdasági erejének csökkenését, siettetik a jobbágytelek elaprózódását. Az elnyomorodó, igásállataitól megfosztott jobbágy ugyanis egyre kisebb föld megművelésével tud megbirkózni, sőt sokszor telkét teljesen feladva, lesüllyed a zsellérek közé.

Jobbágy végrendelkezése, l. végrendelet.

Johannis Baptistae nat., decoll., l. János nap, János fővétele napja.

Ju, l. iu alatt is.

Judlium, l. iudex nobilium.

Juhos ember, l. vlah.

Jurassor, l. iuratus assessor.

Kaloda (*cippus*). Több formája ismeretes: kéz-, láb-, nyak-kaloda, leggyakoribb a láb-kaloda. A kalodába záratás nem annyira kínos, mint — a pellengerre állításhoz hasonlóan — megszégyenítő büntetés volt, melyet civakodásért, kihágásért, erőszakoskodásért, de leginkább a felsőséggel szemben tanúsított engedetlenségért alkalmaztak. A kaloda faluhelyen a bíró háza előtt állott, aki, mint fegyelmező eszközt, a jobbágyokkal szemben megítélése szerint használhatta. A XVII. századi vármegyei rendelkezések minden helységnek kötelezően előírják, hogy kalodája legyen.

Kántor, kántortörvény. A Batthyány család nagykiterjedésű — kerületekre, sáfárságokra tagolódnak — szalónaki és németújvári uradalmaiban a földesúri bíráskodásnak két fokozata alakult ki: az egy vagy több kerület részére, vármegyei kiküldöttek jelenléte nélkül tartott (alsóbbfokú) „kántor” vagy

„kántortörvény” s ennek fellebbezési fóruma, az egész uradalom részére tartott földesúri ítélőszék. Az utóbbinak a XVII. század közepéig ismét két formája figyelhető meg: egy, szintén vármegyei hites személyek nélkül eljáró, szűkebb hatáskörű (az 1650-es években eltűnt) ítélkezési forma s a vele előbb párhuzamos, majd helyét is elfoglaló, mindig vármegyei tagok részvételével üléselő szabályszerű úriszék. Mindkét típust — az itt is előforduló „úr széke”, „úr törvénye” kifejezések mellett — rendszeren szintén kántornak, kántortörvénynek nevezték. — E szavak a „törvény” szóhoz (l. ott) hasonlóan, mind az említett bíróságokat, mind azok ítéletét, végzését, üléseit, ülészakát jelentették, sőt a kántor kifejezés a legutóbbi — törvényszak — értelemben más uradalmak úriszékeinek terminológiájában is megtalálható. A kántor szó jelentésének ilyen irányú kiterjedése azzal függ össze, hogy az úriszékeket szabályszerint évente négyszer, és pedig a Batthyány-uradalmakban mindig a negyedéves, ún. „kántorböjtök” alkalmából tartották. (A „kántor” itt a latin *quatuor* szó megmagyarosodott alakja.)

Kapitány: várkapitány (várparancsnok); mint csapattiszt, lovassági százados (a gyalogszázadost rendszeren vajdának mondják); városkapitány. A városkapitányi tisztség a XVI. század óta állandósul a nagyobb városokban: ő a városi rendészt, ezen belül a rendőrségi ügykör vezetője, a város fegyveres erejének parancsnoka, a tanács rendelkezéseinek végrehajtója. Rendőrbíróági, kihágási stb. ügyekben a kapitányi széken ítélkeznek is (a súlyosabb ügyeket a városi törvényszékhez teszi át). Alárendeltjei a hadnagyok, tizedesek (l. ott) s a város katonái (l. darabont).

Karácsonyfa: a sokféle jobbágyszolgáltatás egyike, a földesúr számára a karácsonyi ünnepek alkalmából vágandó és befuvározandó tűzifa.

Karóbahúzás (*jelkarózás, nyársbavonás, palo imponere* stb.): korszakunk büntetőjogi gyakorlatában rablók, rablógyilkos útonállók rendszerinti büntetése, amit azonban egyéb, súlyosnak minősített esetekben s a hadijogban is gyakran alkalmaztak. A feudális kori, általánosan elterjedt kivégzés-módok között a karóbahúzás volt az egyik legkegyetlenebb. Minthogy az elítélt kinjait aszerint, hogy testén a karót hogyan vezették keresztül, arra mily módon tűzték fel, az eljáró hatóság tetszése szerint s igen hosszúra lehetett nyújtani, a karóbahúzás a megtorláson kívül az elrettentés célját is szolgálta.

Kasznár (*frumentarius*): a földesúri gabonatermés felügyelője. Ő vezeti a számadást a majorságokból, a jobbágyszolgáltatásokból, vagy bármilyen más módon befolyt gabonáról, ő intézi az eladásokat, gyakran a szállítmányok piacra kísérése is feladatkörébe tartozik. (A kasznár szó jelentése később a tisztartó szóéval azonosult.)

Katalin nap (*festum s. Catharinae virginis*): november 25.

Kedvét keresi, kedvét találja, pl. a földesúrnak, tisztartónak: megengeszteli ajándékkal, pénzzel, több robotmunka vállalásával. Az úriszéki ítélet gyakran kényszeríti arra az elmarasztalt jobbágyot, hogy „az úrnak önagységának kedvét keresse”.

Kenderfeldolgozás. A földesúri kizsákmányolás fokozódását igen szemléltető módon juttatja kifejezésre a kender feldolgozásának mint kötelező munkának a XVII. században a jobbágyasszonyokra áthárítása. A földesúr most már nem elégszik meg azzal, hogy jobbágya mind többet robotol, mind több szolgáltatással tartozik, hanem jobbágya családtagjait is robotolásra kényszeríti: a kender áztatását, tilolását, fonását a jobbágyasszonyok ingyen munkájával végezteti az úr.

Kenéz : Erdélyben s egyes hozzá kapcsolódó északkeleti részeken ugyanazt jelenti, mint a soltész (l. ott) az ország más vidékein. A kenéz is telepítésvezető, a lakatlan hegyekben, erdőkben általa létrehozott falu örökös bírója, a földesúri igazgatás helyi szerve. Jogállása, helyzete a földesúri juriszdikcióval szemben s kiváltságai szintén azonosak a soltészokéval. A kenéztelepítések túlnyomó része vlah falu. (L. vlah.)

Kenig (*kenigh, penig*) : pedig.

Képében : nevében, képviselőjében. (L. in persona alatt is.)

Keréketörés, kerékretevés (*crurifragium, rota infringere, rotae imponere* stb.). A feudális kori halálbüntetés-módok közül a legmegalázóbbnak a keréketörést tekintették. Werbőczy szerint ez (a karóbahúzáshoz hasonlóan) a rablók szokott büntetése, az elrettentésre törekvő egykorú bíróságok azonban más, keményen megtorolni kívánt esetekben is gyakran hoztak ilyen ítéletet. Alkalmazása később ritkult, s a XVIII. században a legsúlyosabb, minősített esetekre korlátozódott, pl. csoportosan, főleg éjjel elkövetett bűncselekményeknél, rablógyilkosság, különösen kegyetlen gyilkosság miatt stb. szabták ki. — Végrehajtása (Magyarországon s a közép-európai államokban) általában úgy történt, hogy a hóhér egy nehéz, vasalt kerékkel az elítéltnak előbb végtagjait, majd mellkasát vagy nyakszirtjét összezúzta, végül a holttestet egy hosszú rúdra tűzött nagyobbról, vízszintes kerékre helyezte. Ha az ítélet „cum ietu gratiae” szólt, a hóhér a kerékkel először a kivégzendő szívére vagy nyakszirtjére csapott, a végtagokat azután törte össze. Ha viszont az ítélet „vivum rotae imponere (imponi)” rendelkezett, a halálos ütés elmaradt, s az összezúzott testet élve tették fel, tagjait a küllők közé befonva, a másik, nagyobb kerékre, ahol a kivégzendő csak hosszú szenvedés után pusztult el. Minthogy a kerékre helyezést a legnagyobb megszégyenítésnek tekintették, — súlyosbításként — lefejezett vagy más módon kivégzett elítéltek testét, levágott fejét, stb., üldözés közben megölt rablók holttestét is gyakran közszemlére tették a keréken. A „kerékretevés” tulajdonképpen ez utóbbit jelenti, de keréketörés értelemben is használják.

Kereszt felemelése v. felmagasztalása napja (*festum exaltationis s. Crucis*) : szeptember 14.

Kezes, kezesség (*fideiussor, fideiussio*) : mások kötelezettségéért jótállás vállalója, ilyen jótállás. Az uralkodó osztály leleményessége a kezességet sokféle formában alkalmazta. Így jótállásra kényszerítik a jobbágyokat egymásért, hogy a földesúr szolgálatából meg nem szöknek, a rájuk rótt robotot és más szolgáltatásokat pontosan teljesítik, hogy kezességre szabadlábon hagyott, illetőleg szabadlábra helyezett perbefogott jobbágytársukat az úriszéki tárgyalásra előállítják stb. Az elsőre főleg szökött és visszahurcolt jobbágy esetében kerül sor, vagy olyankor, ha a büntető perbe fogott személy „örökös jobbágyság” vállalásával mentesíti magát a büntetés alól. A kezesség melletti szabadlábra helyezés célja az, hogy a perbefogott a maga mentiségére bizonyítékokat, tanúkat, eskütársakat gyűjthessen, de az is, hogy az úrnak ügye eldőltségéig tovább robotolhasson. A kezességgel a földesúr minden eshetőségre biztosította magát. Ha pl. a jobbágy a kezesség dacára megszökött, vagy az úriszék előtt nem jelent meg, a kezeseken — esetleg duplázva vagy többszörösen — behajtott tekintélyes összegű kezességi díjjal kárpótolta magát. Ha a kezesség pl. munka teljesítésére szólt, el nem végzése esetén a mulasztóra kiszabott bírság és kártérítés mellett a kezesektől behajtott összeg is gyarapította a földesúr jövedelmét. — A kezesség fenti, személyi jótállás alakja a

feudális jogrendszer tipikus vonása s egyik legkiáltóbb visszaélése. Ezen kívül pereinkben a kezesség ma is ismert, anyagi jóállás formái is előfordulnak.

Kibecsül, kibecsülés. A népre nehezedő földesúri előjogok egyik legkíméletlenebbike. A földesúrnak azt a jogát jelentette, hogy a paraszt földjét, az általa nehéz munkával feltört irtványt, telepített szőlőt a parasztra kényszerített, önkényesen megállapított összegű „becsüpeng” ellenében (l. becsü) bármikor elvehette. Mint pereink mutatják, a föld utáni hajsza fokozódásával a nemeség egyre nagyobb mértékben élt kibecslési jogával, ami így, a paraszt munkakedvét bénítva, a termelőerők fejlődését nagymértékben akadályozta. A kibecsülés a földesúr anyagi követelésének, a jobbágy vele szemben fennálló tartozásának kielégítésével kapcsolatban is előfordul.

Kibúcsúztat : kiúz, kitilt. Pl. kisebb bűnök, vétségek miatt „kibúcsúztatják”, kiverik, s kitiltják az elmarasztaltakat az uradalom területéről.

Kila : gabona-ürméték. A Nógrád megyei kila 46,89 liter volt.

Kilened, l. nona.

Királyi haszonvételek (beneficia regalia). A király minden földbirtoknak s a birtokból származó jövedelmi forrásoknak ura, így a bormérésnek, húskimérésnek, malomtartásnak stb. is. Az adományozásnál az uralkodó a földesúrnak nemcsak a birtokot (a nagyobb királyi haszonvételt), hanem a mészárszék-, malom-, korcsmatartás stb. jogát is (a kisebb királyi haszonvételeket) eladományozza.

Kisasszony napja (Nativitatis b. Mariae virginis) : szeptember 8.

Kiskarácsony napja : január 1.

Kitonich János (szül. 1560 körül, meghalt 1619) Moson vármegye alispánja, majd a királyi ügyek igazgatója (causarum regalium director), jogtudós. Híres munkája, az 1619-ben megjelent „Directio Methodica Processus Judiciarii”, a sokszor idézett *Directio Kitonichiana* (Kithonichiana) vagy *Cynosura Kitonichiana* (szokott rövidítése : „Kith.”), mint az első feldolgozás-jellegű magyar jogi szakmunka, nagy tekintélyre jutott, számos kiadást ért, a Törvénytárba is bevették.

Konyhasáfár (dispensator culinae) : az urasági konyhára felügyelő officális, az úr és udvari népe által elfogyasztott termények számtartója. Kisebb földesúri háztartásban szerepét a kulcsár látja el.

Kopanieza : az irtvány szlovák neve. (L. irtvány.)

Koresmajog (educillatio). A jobbágy saját termésű borát Szent Mihály napjától, szeptember 29-étől karácsonyig vagy újévig hétköznapokon mérhette ki. Ezen az időn kívül csak a földesúr árusíthatott bort, mégpedig vagy kocsmájában, melyet a helyi szokás szerint karácsonytól (újévtől) Szent Mihályig, máshol egész éven át nyitva tarthatott, vagy jobbágysai által. Ez utóbbi, az uraság kimérésére átadott borának eladása a jobbágykötelezettségek közé tartozott. A korcsmatartás, borméretés a földesúr egyik legjelentősebb jövedelmi forrását szolgáltatta, minthogy a saját szőleiben termelt s hegyvám címén beszedett borokon kívül elővételi jogánál fogva (l. ott) jobbágysai termése is rendelkezésére állván, nagy bormennyiségek birtokába jutott. A jobbágy viszont így nehéz munkájának gyümölcsét az uraságtól kényszerült visszavásárolni. — A földesúr a kimérésre adott bor vízzel hígítását keményen büntette, s szigorúan ügyelt arra, hogy jobbágysai más földesúr kocsmájába ne járjanak ; gyakran azt is előírta, hogy a falu lakossága az év folyamán mennyi borát tartozik elfogyasztani.

Köböl (*cubulus*). Mint gabonamérték, ismeretes az esztergomi 261,38 literes, a községi 83,18 literes, a kassai 83 (a XVIII. században 125) literes, az ungvári 166 literes, a murányi 73 és a sárvári 112,54 literes köböl, továbbá a körmendi „örege”-köböl, ennek úrtartalma azonban nem állapítható meg. Bormérték-ként előfordul az egri 25,45 literes és a kassai 13,57 literes köböl.

Kötél (*vinculum*, l. ott is): kötelezettség vagy szerződés biztosítására kikötött (a szerződésszegő felet sújtó) büntetéspénz. Pl. „300 forint summa kötél alatt”, „kötelet is 40 forintot vetettek”: ennyi büntetéspénzt kötöttek ki. (De „kötelet vet” kötelez értelemben is előfordul.)

Köteles törvény: kötelező ítélet. A falu vagy mezőváros jobbágybírósa néha olyan ügyben is eljár, ami hatáskörét meghaladja. Az ilyen ítélet, ha a felek önként el nem fogadják, nem kötelező. Ilyenkor s az úriszékre tovább vihető ügyekben az ítélet végére oda is jegyzik: „Köteles törvényt nem tettek.”

Kötés: egyezés. „Kötést vet”: egyezséget hoz létre.

Közbenszóló ítélet (*deliberatio interlocutoria*), l. deliberatum.

Közbíró: bíró (pl. a falu vagy város közösségének bírója).

Krajcár (*cruciferus*): német eredetű váltópénz. A rajnai (Rhénus) forint 60 krajcárból állott.

Krajna: szláv nyelveken valaminek a szélét, ország határvidékét vagy kerületet, járást jelent. Közölt peranyagunkban a krajna szó a processusokra, illetőleg districtusokra tagolódo makovicai és munkácsi uradalmakban fordul elő, mint egy-egy ilyen, az országhatáron fekvő kerület elnevezése.

Krajnik, krajnyik: pereinkben ispánt jelent (l. ispán).

Kulesár (*claviger*): az urasági pincék számadója; ő veszi át és kezeli a földesúr borait, ő adja ki a bort az úr és udvari népe asztalára, a konvenciósnak s az urasági korcsmáknak stb. Gazdálkodásáról pontos elszámolást tartozik vezetni. Egyes helyeken a konyhasáfár (l. ott) tisztét is a kulesár tölti be.

Látóbizonyosság: szemtanú, általában olyan tanú, akinek az ügyről közvetlen tudomása van.

Laurentii mart., l. Lőrinc nap.

Leánynegyed (*quartalitium*): az adományos vagy ősi, csupán a fiági utódokra szálló nemesi fekvő javakból a leányágnak természetben kiadandó vagy pénzben kifizetendő örökrész, az apai javaknak a leányokat együttesen illető negyedrésze. Bár a jobbágyok fiai és leányai általában egyformán örökölnek, quartalitium, leánynegyed kiadása kivételesen jobbágyok osztályospereiben is előfordul.

Legal (legare): örökbe hagy, örökségül hagy, hagyományoz, valaki javára végrendelezik.

Legale testimonium, l. törvényes bizonyosság.

Legatarius: hagyományos, akinek valaki, végintézkedésében (végrendeletében) bizonyos javakat vagy egyéb kedvezményt hagyományozott („legalt”).

Lektorátus: lektorkanonoki stallum. A káptalanban a nagyprépost után következő honorácior a lektorkanonok (olvasókanonok); ő a káptalan jegyzője, az összes írásbeli ügyek intézője, aki a káptalani jövedelmekből is a második helyen részesedett, rendszerint külön javadalma is volt.

Lélekmondás, lélekkel való káromlás: szitkozódásként, valaki szidalmazásaként „beste lélek”, „beste lelkű”, „eblelkű”, „ördög lelkű” („ördögadta”, „ördög teremtette”) stb. szavak használata, amit — mint a vallásos hitet sértő káromkodást — az egykorú jogszabályok keményen tilalmaztak és büntettek.

- Lengyel forint, lengyel silling.** A XVI—XVII. században Magyarországon is használatos lengyel forint (zloty) 30 garasra, a garas viszont 3 sillingre oszlott. Az utóbbi a legkisebb értékű egykorú lengyel pénz.
- Leszáll** (*condescendere, condescensio*): megszűnik, érvényét veszíti, pl. a kereset, a per, kezesség, okirat, jog, kedvezmény; tárgyalanná válik az elrendelt eskü stb. Leszállhat (érvényét vesztheti) a bíróság által az alperesnek kiadott „par” (a felperes mellékletének hiteles másolata) is. Az actio condescensioja a kereset, vád elejtését jelenti. A per rendszeren a felperes által elkövetett valamilyen alaki hiba miatt száll le.
- Leteszi fejét** („az tisztességes törvény előtt”, „bírák uraim előtt” stb.): felajánlja, hogy az ellenfél esküdjék a fejére; l. fejéhez felel.
- Levata**: perfelvétel. *Levata (est) causa*: felvetetett a per (a perjegyzőkönyvek szokásos kezdőszavai).
- Leveles, levelesít**, l. proscribal.
- Libertinus**, l. szabados.
- Libra**, l. font.
- Liceat ultra** (szokott rövidítése *L. U.*): legyen szabad, ti. a további hozzászólás, felszólalás (vizontválasz), ha az ellenfél az előadottakra válaszolna. A perben a felek (ügyvédek) gyakran ezzel fejezik be érvelésüket, jelezvén, hogy fenntartják jogukat a további allegatiohoz (l. allegat), vagy más, szükségesnek bizonyuló lépésekhez. Van rá eset, hogy a kifejezést a bíróság is használja, további vitára buzdítva a feleket, ha az ügyet még nem látja ítéletre érettnek.
- Liquidal** (*liquidare*): szokott jelentésein kívül a peres iratokban megvilágít, bebizonyít, megállapít jelentéssel is előfordul.
- Liquidum debitum**: világos, nyilvánvaló adósság (szemben a nehezen bizonyítható, kétes adóssággal).
- Litrum**: földbér, jobbára az irtványföldek után fizetett census.
- Litterae fassionales**: örökvalló levél, ingatlan elidegenítéséről készült okirat. (L. örökvallás.)
- Litterae fideiussoriae, litterae fideiussoriales v. fideiussionales**: kezeslevél, a kezes által a jótállás formájában vállalt kötelezettségről kiállított irat. (L. kezes, kezesség.)
- Litterae inquisitoriae v. inquisitionales**, l. tanuvallató levél.
- Litterae obligatoriae**, l. obligatoria.
- Litterae procuratoriae**, l. ügyvédvallás.
- Litteratus, literatus**: „deák”, tanult ember. (Esetleg „Deák” vezetéknevet is jelenthet.)
- Locus decretalis**: törvényhely, jogszabály. Pl. „az citalt locus decretalis”: az idézett törvénytörvényhely.
- Lóding, lódingtartó**. A kardot vagy a derékra kötve, vagy a vállon átvetett, cifra kivarrásokkal díszített széles szíjra függesztve hordták. Ez a vállszíj a lóding. A lódingra kapcsolták rá a lőporszarut, golyós-zacskót vagy tölténytáskát is. Az utóbbiból (Ladung: töltés) ered a szó lódingtartó alakja, mely tehát a lóding szóval azonos jelentésű.
- Ló farkára kötés, lófarkon hurcolás**. Különösen súlyos bűncselekmények, mint szülő- vagy gyermekgyilkosság, az úr megölése, útonállás stb. esetén a halálbüntetést némelykor azzal súlyosbították, hogy a kivégzendőt az ítékezés helyéről ló farkához kötve, deszkára, marhabőrre fektetve hurcoltatták a vesztőhelyig. Ezzel részben a kivégzés elrettentő hatását akarták fokozni („umb desto mehrern Schröckens Willen”), részben a földön vonszolással a rendszerint

egyébként is megkínzott elítélt szenvedéseit fokozták. Az exasperatio e formájának további rendeltetése a megalázás. A lófarkon hurcolás ugyanis azt akarta kifejezni, hogy a kivégzendő nem méltó arra, „ut ab hominibus educatur ad mortem”, hanem „tanquam brutum pecus ab animalibus quoque brutis” kell a vesztőhelyre vitetnie (Döplerus i. m. II. r. 331. l.), vagyis ezzel mintegy az emberi közösségből taszították ki.

Lőrinc nap (*festum s. Laurentii martyris*): augusztus 10.

Luca nap (*festum s. Luciae virginis*): december 13.

Lucae ev., l. Lukács napja.

Luciae virg., l. Luca nap.

Lukács napja (*festum s. Lucae evangelistae*): október 18.

Maecellum, l. mészárszék.

Magis principalis A (I), l. principalis.

Magister, l. ítélmester.

Magister promontorii, l. hegymester.

Magistratus (rövidítése *M*): hatóság, felsőség. Az úriszéki szövegekben általában a földesúri hatóságot, vagy magát a földesúr személyét, esetleg az úr helyett birtokain parancsoló nagyhatalmú tisztartót jelenti. (L. dominus magistratus.) Egyébként főleg a városi hatóságot, városi tanácsot nevezik így, de van rá példa, hogy jobbágyfalu előljáróságát is magistratusnak mondják. „Magistratussá teszi magát”: a hatóság (a földesúr) jogkörét bitorolja.

Magistratus procurator (*fiscus magistratualis*). A nagybirtokos urak, uradalmak a XVI. században már hivatásos ügyvédek foglalkoztatnak (l. procurator). A XVII. században a nagyobb uradalmak már állandó ügyészt tartanak. Ez a magistratus procurator vagy fiscus magistratualis, a saját osztályukon belül is állandóan perlekedő urak ügyeinek vitelében, másfelől a jobbágysággal folyó, éles osztályharcban — s a földesúri hatóság szervezetének kiépülésével mint a közbád képviselője, — mind nagyobb szerephez jut. Az úriszéki eljárásban, mint pereink mutatják, a jogi praktikákban gyakorlott, rabulista, kíméletlen és mohó urasági fiskálisokkal szemben a jobbágy rendkívül egyenlőtlen harcra kényszerül.

Magszakadás (*defectus, defectus seminis*): leszármazók (örökösök) hátrahagyása nélküli elhalálozás. (L. jobbágyörökösödés.)

Magyar forint: l. forint.

Major (*alodium, alodiatura*): a földesúr saját kezelésében lévő gazdasági üzem, illetőleg ilyen gazdaság központja. A majorban lakott a termelést irányító majorgazda, az üzem nagysága szerinti számú urasági béressel, akik meghatározott évi bér, kommción (conventio) fejében látták el szolgálatukat. A majorsági alkalmazottak a szükséges munkáknak csak kis hányadát végezték el, a munka zöme, mint robot, a jobbágyságra nehezedett.

Majorsági (alodialis) föld: az úr saját kezelésében álló, jobbágytelek céljára ki nem adott (nem úrbéri) föld. A majorsági földeket — rendszerint szántót értenek alatta — a jobbágyoknak kell robotban megművelniük. (L. major.)

Makkoltatás (*glandinatio*). A sertéstartás legfőbb alapja ez időben a makkoserdő, illetve az ott termett makkal való hizlalás. A földesúr külön bér, vagy pedig sertéstized fejében engedi meg az erdeiben való makkoltatást. A földesúr igen jelentős jövedelmi forrását képezi a makkoserdő, ahol idegen földesurak jobbágysági rendszerint magasabb bér fejében legeltethetik sertéseiket. Az uraság a makkot robotban is gyűjteti a saját sertései hizlalása céljából.

- Malom** (*mola, molna, molendinum*). A földesúri jog keretébe tartozott a malomtartás joga is. A földesúr vagy maga állított molnárt, s ilyenkor vámot szedett az őrlemények után, vagy bérbe adta a malmot.
- Manu expurgare se** : tisztító esküt tenni, magát ily módon a vád alól tisztázni. Az esküt felemelt jobb kézzel teszik, innen a „manu” kifejezés. Tertiamet manu iurare : harmadmagával esküdni.
- Margarethae virg.**, l. Margit nap.
- Margit nap** (*festum s. Margarethae virginis*) : július 13.
- Marha**. Vagyontárgy, érték megjelölésére használatos ősi kifejezőmód. A barbárság alsó fokán élő népeknél a magántulajdon az állattenyésztéssel kapcsolatban alakult ki, tehát az egyéni tulajdonnak, a vagyonnak és az állatnak (marhának) fogalma egyet jelentett. Később, a földművelés meghonosodásával, a „marha” szó az ingatlanvagyon jelentését is felvette.
- Martini ep.**, l. Márton nap.
- Márton nap** (*festum s. Martini episcopi et confessoris*) : november 11.
- Máté napja** (*festum s. Matthaei apostoli et evangelistae*) : szeptember 21.
- Matthaei ap. ev.**, l. Máté napja.
- Matthiae ap.**, l. Mátyás nap.
- Mátyás nap** (*festum s. Matthiae apostoli*) : február 24, szökőévben febr. 25.
- Media**, l. mérő.
- Megcsigáz.** A tortúránál alkalmazott kínzószerszámok egyik legelterjedtebb fajtája a „csiga” : rendszerint ferdén elhelyezett létrához hasonló csigás szerkezet, mellyel a hóhér a tortúra alá vont vádlott vagy elítélt testét erőszakosan kinyújtotta, izületeit széthúzta. E módszer gyakorisága miatt a *csiga, csigázás, megcsigázás* stb. szavak a tortúra szó (l. ott) szinonimáiként szerepelnek az egykorú perjegyzőkönyvekben.
- Megenged** : elenged, megbocsát stb. A keresetet „megengedi” : a vádat visszavonja.
- Megkezesít** : kezesek állítására kényszerít. (L. kezes, kezesség.)
- Megkövetés** : az elégtételadásnak pereinkben gyakran szereplő formája. Sértés, rágalmozás esetén, főleg ha az a falu bírájával, soltésszal, urasági alkalmazottal szemben történik, az elmarasztalt jobbágnak a sértettet meg kell követnie. Ehhez, az ügy súlyosságához képest, az ítéletben megszabott számú társat kell magához vennie, hogy megalázkodásának tanúi legyenek, s az uraság embereinek tekintélye növekedjék.
- Meglevelesít**, l. proscribal.
- Megmarasztal**, l. elmarasztal.
- Megmenti magát**, l. menti magát.
- Megnotáz** : notaper alá von, l. nota.
- Megsúlylosít** : elmarasztal.
- Megtalál** : megkeres, felhív, felkér, kér stb. Pl. „megtalálja” a jobbágy a földesurat : kéressel folyamodik hozzá.
- Méhek felverése** : méhek (méhkas) ellopása.
- Membrum actionis** : a kereset tagja, része, vádpont.
- Menti magát** (*mentse meg magát* stb.) : esküvel tisztázza magát a kereset, illetőleg vád alól. (L. tisztító eskü.)
- Mérföld**. Magyarországon a 8353,6 méteres magyar mérföld s a 7532,48 méteres német mérföld volt használatban.
- Mérő** (*media, metreta*) : gabonamérték. Ismeretes a pápai, 77,32 literes, a magyar-óvári, 70,78 l, a győri, 76—80 l, a nagyszombati, 31,26 l, a szakolcai, 78,16 l, s a csejtei, 46,89 l mérő. Legelterjedtebb a 62,5 literes pozsonyi mérő.

- Mester** (*magister*): a protonotariusok címe (l. ítélmester); a szó mai értelmében (iparos mester) s a hóhér (*carnifex*) szó helyett is használatos; tanítót stb. is jelenthet.
- Mészárszék** (*macellum*). A húsárusítás joga a földesurat illetve, tehát mézsárszéket is csak a földesúr vagy tőle engedélyt nyert mézsáros tarthatott. Ezért az utóbbi a földesúr emberének számított, s a vele szemben jobbágy részéről elkövetett vétség, mint a földesúr ellen irányuló, súlyosabb megtorlást vont maga után.
- Meszely**: fél itce befogadóképességű űrmérték, l. itce.
- Metreta**, l. mérő.
- Mezőváros** (*oppidum*): földesúri hatalom alatt álló, de már a várossá fejlődés útjára került nagyobb település. Az oppidumok idők folyamán különböző mértékű kiváltságokat szereztek a földesúrtól (esetleg a királytól is), így az autonómia különböző fokaira jutottak el. Bírósági hatáskörük ennek megfelelően a falusi bíróságénál alig fejlettebb foktól a sz. kir. városok jogszolgáltatási önállóságát megközelítő fokig nagy változatosságot mutat.
- Migratio**, l. jobbágyköltözés.
- Michaelis arch.**, l. Mihály nap.
- Mihály nap** (*festum s. Michaelis archangeli*): szeptember 29.
- Miklós nap** (*festum s. Nicolai episcopi*): december 6.
- Milital** (*militare*): mellette bizonyít, érvelését erősíti. Pl. a perbefogott által előadottak „érte nem militálnak”. A szó ellenáll, szembe szegül jelentéssel is elfordul, pl. „militáltak földesurok ellen”.
- Mindenszentek ünnepe** (*festum Omnium Sanctorum*): november 1.
- Minor potentia**, l. violentia.
- Minus principalis A (I)**, l. principalis.
- Modo collateralis**: előzetesen. (A kifejezésnek mellékjelentése is van: nem teljes hitelű módon.)
- Molna**: malom, malma.
- Mond**: vall, esküszik. Pl. „Mondjon hittel róla”: eskü alatt tegyen vallomást az ügyről. „Polgár ember egy forintig mondhasson”: jobbágy vallomása, illetőleg esküje egy forint értékig fogadható el bizonyítéknak (l. eskü). „Az mi az törvény, azzal is mondjuk”: törvény (perrend) szerint esküvel is bizonyítjuk.
- Moneal** (*monere*), l. admoneal.
- Móring, móríngbér**: eredetileg a nászajándék (l. ott) egyik formája, a férj által feleségének — egykorú szokás szerint az esküvő után való napon — adott ajándék. (A móríng szó a hasonló értelmű Morgengabe kifejezésből ered.) Gyakorlatilag a móríng az asszonyt a férj vagyonából a fenti címen megillető kisebb hányadrész, melyet ez később, pl. a férj hagyatékából (többnyire készpénz vagy ingóságok formájában) szokott megkapni. Ebben a jelentésében tehát a móríng a dotalitiummal, hitbérrel (l. ott) azonosul. — *Móríngol, móríngobol*: móríngot ad, valamilyen vagyontárgyat móríngként leköt.
- Muleta**, l. bírság.
- Muleta fideiussoria**: kezességi díj, az a kikötött összeg (bírság), amit a kezesnek, ha a jótállás formájában vállalt kötelezettségét teljesíteni nem tudja, fizetnie kell. (L. kezes, kezesség.)
- Muneralia**: jobbágyszolgáltatás, a nagy ünnepeken (karácsonykor, húsvétkor, pünkösdkor) a földesúrnak beszolgáltatandó „ajándék”. Formáját s mértékét helyi szokások szabályozták, általában tyúkból, tojásból, lúdból állott; néhol falustól adtak egy-egy bárányt vagy borjút stb.

- Nagyboldogasszony ünnepe** (*Assumptio b. Mariae virginis*): augusztus 15.
- Nászajándék, jegyajándék** (*parafernum, paraphernum*): az eljegyzés (kézfogó) vagy az esküvő alkalmával a menyasszonynak a férj, a szülők, atyafiak vagy ismerősök által ajándékozott ingóságok. (L. móring alatt is.)
- Nativitas b. Mariae virginis**, 1. Kisasszony napja.
- Nativitas Domini** (*Nativitas Christi*): karácsony.
- Nativitas Johannis Baptistae**, 1. János nap.
- Negat ad caput, negat et ad caput** (vagy csak *ad caput*): tagad (ti. a perbefogott), s felajánlja, hogy az ellenfél esküdjék a fejére. Gyakran előforduló védekezési mód. (L. fejéhez felel.)
- Negatio simplex** (*simplex negativa, simpliciter negal* stb.): bizonyítékokkal alá nem támasztott, egyszerű tagadás.
- Negativa** (ti. *responsio negativa*): tagadás. Pl. „ad negativam nem mehetnek”: nem tagadhatják. „Actor de negativa petit iudicium”: a felperes az alperes pusztá tagadása alapján kér ítéletet (ti. az alperes azonnali elmarasztalását vagy tisztító esküre utasítását kéri). *Simplex negativa*, 1. *negatio simplex*.
- Nescitur unde moti et qua temeritate ad id inducti**; *nescitur, qua temeritate* (v. *temeritatis audacia*) *ductus* stb.: szokásos formulák a keresetben (vádlevélben) a cselekmény súlyosságának fokozottabb aláhúzására, a perbefogott tettének minél kedvezőtlenebb beállítása végett. Magyar megfelelőik: *Nem tudatik, honnan indítatván, az isteni félelmet hátravetvén* stb.
- Nicolai ep.** 1. Miklós nap.
- Nona**: kilenced, a jobbágy terméséből a földesúrnak járó rész. Minthogy a kilenced behajtása az egyháznak járó tized (1. dézsma) beszédése után történt, a kilenced valójában a termésnek szintén tizedrésze volt; e kétféle címen tehát a jobbágy termésének egyötödét vették el.
- Non comparitio** (*noncomparitio*): bíróság előtt, tárgyaláson (szabályszerű idézés ellenére) meg nem jelenés. (L. *compareal*.)
- Non tenere, non tenet**: nem tarthatja magát, nem áll meg; pl. „allegationem I non tenere”: az alperes érvelése tarthatatlan.
- Non venientia** (*nonvenientia*): bíróság előtt, tárgyaláson (szabályszerű idézés ellenére) meg nem jelenés. *Ob non venit*: meg nem jelenés miatt. (L. *compareal*.)
- Nota, nota infidelitatis** (néha *nota infidelitas* alakban is előfordul): hűtlenség. A feudális magyar jog ilyen címen különböző, egymással csak laza belső kapcsolatban álló — társadalmilag veszélyesnek tartott — cselekményeket foglalt össze (1. az 1723. évi 9—12. törvénycikkeket). Legismertebb esetei a felség-sértés és a korona „közálladalma” elleni támadás vagy ellenszegülés, rablásra, az ország belső békességének háborítására idegenekkel szövetkezés stb. Rendes büntetése fej- és jószágvesztés. A „hűtlenség” címen induló keresetet, az országos bíróságokhoz hasonlóan, az úriszéki eljárás is alkalmazza, s az alattvalóikkal szemben kiskirályt játszó földesurakban megvan a törekvés, hogy a velük szemben elkövetett „hűtlenség”-et az országgal szemben elkövetett hűtlenség, a *nota infidelitatis* kategóriájával azonosítsák. *Notaper*: hűtlenségi per.
- Novizal** (*novisare*): perújítást kér, 1. *novum*.
- Novum, novum iudicium**: perújítás, a feudális kor jogrendszerében igen gyakran használt perorvoslati forma. A szokásjogon, illetőleg a Hármaskönyvön (II. r. 77. c.) alapuló gyakorlatot az 1723. 33. tc. is megerősítette. A pervesztes fél az ügy érdemét érintő új bizonyítékok alapján, az első ízben eljáró fórumhoz benyújtott új keresetlevéllel (az úriszéknél talán szóbelileg is) a per újra-

felvételét kérhette. Ez a „novum”, vagy „novum simplex” (megkülönböztetésül a „novum cum gratia”-tól, l. ott). — A perújítás birtokon belül vagy kívül történhetett, a XVII. század óta az utóbbi vált szabályszerűvé. Az úriszéki gyakorlatban a perújításra a földesúr, illetőleg a tiszttartó adott engedélyt.

Novum cum gratia : bírói paranccsal kegyelemből engedélyezett perújítás a novum simplex mellett pervesztessé vált fél részére, vagy olyan esetekben, amikor a rendes perújítás jog szerint nem lehetséges. Úriszéki gyakorlatban a novum cum gratia-t magától a földesúrtól kell kérni.

Nyargalópénz (*nyargalópénz*) : eltévedt, lopott jószág keresésére, visszahajtására, szökött jobbágy vagy elmenekült gonosztevő üldözésére felfogadott személyek díja ; ily célra kiküldött katonák, hajdúk stb. (általában a lopott jószágot visszaszerzők jutalma). Előfordul, hogy a tilosban talált marhák behajtói is nyargalópénzt kapnak.

Nyelvén marad : nyelvváltság (l. ott) büntetésén marasztalják el.

Nyelvváltság (*emenda lingua, emenda linguae, poena emendae linguae*) : kötött összegű pénzbüntetés (bírság), melyet rágalom, becsületsértés, hamis vád esetén szab ki a bíróság az elítéltre, aki ez által mintegy megváltja, visszavásárolja egyébként kivágni való bűnös nyelvét. Más magyarázat szerint visszaváltja a rágalmazás rábizonyultával elvesztett jogát, hogy a jövőben valaki ellen panaszt emelhessen, pert indíthasson. A nyelvváltság rendes összege a vérdíj fele, jobbágyok esetében tehát általában 20 forint. Az úriszék azonban olyankor, amikor a sértett az uraság alkalmazottja vagy valamilyen bizalmi embere (pl. hegymester stb.), gyakran a szokott összeg kétszeresét szabja ki nyelvváltság címén, ami — 40 forint — egyébként a paraszt teljes vérdíja (l. ott). Nemes ember megsértése, megrágalmazása esetén a nyelvváltság szabályszerű összege 100 forint. — A nyelvváltságnak, mint minden bírságnak, lényeges része a földesúr jóvedelmét gyarapítja, abból rendszeren az uraság tisztjei is kiveszik részüket, míg a sértett — ha pl. a perben jobbágyok állanak szemben egymással — csak egy töredékét kapja az elítéltre, jobbágytársára ily címen kivetett összegnek. (A „fogadatlan prókátor” szokott büntetése szintén a nyelvváltság, l. ügyvédvallás.)

Obligatoria, obligatoriae, litterae obligatoriae : kötelezvény, esetleg kezeslevél.

Obulus decimalis, l. tizedbecs.

Occasione : tekintetében, valamire nézve (szó szerinti jelentésén kívül).

Oculata (*occulata*), *oculata revisio* : helyszíni szemle, bírói szemle. A vármegye által eszközölnéző helyszíni szemlét a földesúri hatóság megkeresésére a területileg illetékes szolgabíró és esküdtje végezte.

Officialis : tiszt, tisztviselő, pereinkben rendszerint urasági tiszt. Az utóbbi értelemben az udvarbíró alá rendelt bármelyik tisztviselőt jelentheti : az ispánt, sáfárt, kulcsárt, kasznárt stb. esetleg magát az udvarbíró is. A földesúr magasabb rangú tisztjei (udvarbíró, porkoláb) mindig nemesek, a többiek nemesek, városi polgárok vagy agilisek, gyakran jobbágyok.

Oláh, l. vlah.

Omnium sanctorum, l. Mindenszentek ünnepe.

Oppidum, l. mezőváros.

Orsolya nap (*festum s. Ursulae et sociorum*) : október 21.

Ország törvénye szerint : szabály szerint, törvényesen. „Ország törvénye szerint (v. országunk élő törvényével stb.) megbizonyít” : esküvel, eskütársakkal (l.

eskü) bebizonyít. A peres felek ezzel a formulával szokták felajánlani, hogy állításukat esküvel erősítik meg.

Osztályosok (*condivisionales*): osztályostársak, osztályos rokonok, mindazok a leszármazók, akik egy közös ős egykori birtokából, annak az utódok között az örökösödési rend szerint történt megosztása alapján, részt kaptak. Más viszonylatban az osztályos olyan rokont jelent, aki atyafiaival megosztozott, velük közös vagyona nincs, közös gazdálkodást nem folytat.

Őnaga, őnga: őnagsága; pereinkben általában a földesurat jelenti.

Örökös jobbágy: szabad költözési joggal nem bíró, helyhez kötött jobbágy. A földesurak, jobbágyaik gazdasági vagy más kényszerhelyzetét kihasználva, igyekeznek őket olyan fogadalomra bírni, hogy sem maguk, sem utódaik a földesurat el nem hagyják, neki, illetőleg családjának „örökké szolgálnak”. Szökött s visszahurcolt, különféle címeken bűnperbe fogott, megfizethetetlen bírsággal sújtott jobbágyok pl. gyakran kényszerülnek arra, hogy a súlyos következményektől örökös jobbágyság vállalásával szabaduljanak. Az örökös jobbágyság intézménye így, az 1547-ben elvileg visszanyert s azóta legalább a törvény betűje szerint létező szabad költözési jogot kijátszva, a jobbágyot újból de iure is röghöz köti.

Örökösödési jog, l. jobbágyörökösödés.

Örökös úr. Werbőczy Hármaskönyve (III. r. 25. c.) s az 1514. évi törvény (14. tc.) a parasztfelkelés megtorlásaként a jobbágyot „teljes és örök szolgaságra” vetette, sajátmagát viszont a kiváltságos osztály „örökös úr”-nak, „örökös földesúr”-nak (*haereditarius dominus*) kezdi nevezni. A kifejezésben nem annyira a birtok ősi, örökölt volta, mint a föld és a jobbágy feletti „örök” és korlátlan birtoklási jog jut kifejezésre.

Örökség: szó szerinti jelentésén kívül birtokot, ingatlant is jelent. Pl. „felvallott örökség”: felvállás (l. ott) útján szerzett, vásárolt ingatlan. „Örököm”: örökségem, ingatlanom.

Örökvállás (*fassio, fassio perennalis, felvállás* stb.): örök tulajdonul átruházás, tehát eladás, illetőleg megvásárlás, szemben az időleges átadással (zálogbaadással, inscribálással stb.). Az „örökvállás”, „örökön felvállás” (*fassio perennalis*) szabatos kifejezés helyett az örökjogon való átruházást is gyakran mondják egyszerűen vallásnak, felvállásnak (*fassio*), ami általában elidegenítést, tehát időleges átadást is jelent. (L. felvall, felvállás.)

Ösmeret, l. ismeret.

Öszve: együtt.

Pál fordulása (*festum conversionis s. Pauli apostoli*): január. 25. — *Pál nap* (*Remete szt. Pál napja, festum s. Pauli eremitae*): január 10.

Pálínkaifőzés. Ez szintén földesúri jog. A jobbágyoknak vagy egyáltalában nem volt szabad pálinkát főznie, amikor ti. a földesúrnak saját magának volt szeszégetője (melyet rendszerint bérletbe adott), vagy illetéket kellett fizetnie pálinkafőző üstje után az uraságnak.

Pallosjog (*ius gladii, ius gladium*): „vérhatalom”, a földesúr halálos ítélet kiszabásáig terjedő teljes büntetőbíráskodási joga jobbágyai és udvari cselédsége, valamint a birtokain elkövetett bűncselekmények egyéb, kezére került tettesei fölött. Hatalmának jelképe a birtokain, székhelye határában stb. felállított akasztófa. Az eredetileg királyi adomány útján elnyerhető pallosjogot a legtöbb nagybirtokos család és nagyobb uradalom megszerezte. (Vö. szabad

uraság, szabad ispánság.) — A *ius gladii*-ből kialakult *ius gladium* forma ugyanolyan szófejlődés eredménye, mint pl. a *nota infidelitatis* szintén előforduló *nota infidelitas* alakja.

Panaszpénz : a fölösleges pereskedések akadályozására is szolgáló törvénykezési illeték. Ha ugyanis valaki perelni akart, előzőleg bizonyos összeget, a panaszvagy törvénypénzt kellett letennie.

Par (*paria*) : másolat, hiteles másolat, a bíróság által az alperes részére a felperes mellékleteiről kiadott hivatalos másolat. (Vö. *parium petitio*.) „*Paria processus*”: a perjegyzőkönyv alapján a fél kérelmére kiállított hiteles perkiadmány.

Parafernum, paraphernum (jegyajándék), l. nászajándék.

Parancs megvetése, parancsolat vagy bírságos parancsolat megvetése. A földesúr ügyvédje a kereset (vád) előterjesztése alkalmával igyekszik a paraszt „bűnét” minél jobban aláhúzni (vö. *nescitur unde moti* stb.). Így valamilyen, sokszor teljesíthetetlen urasági rendelkezés megszegői ellen, — a pusztá tény említése helyett azt mint a „parancs megvetését” feltüntetve, — mint a „parancs megvetői” (a parancs „félretevői”) ellen kéri a marasztaló ítéletet. A parancs megvetése nem külön tétel a keresetben, mint a pecsét megvetése (l. ott), hanem az urasági fiskális fenti célú formulája : ily címen kéri a „bírságos parancsolat” (l. ez alatt) összegének megítélését. Az úriszék így is hoz ítéletet : a parancs vagy tilalom bírságán marasztalja el a jobbágyot. — A parancs megvetése találó kifejezés : a parasztnak osztályharcukban valóban tudatosan igyekeznek az elnyomók gyűlölt rendelkezéseivel szembeszegülni.

Parium petitio (*par* kérése, *part* kér stb.) : másolatok kérése, a perhúzás egyik legkedveltebb formája. Az alperesnek azt a jogát jelentette, hogy olyan periratokról, melyeknek ismerete védekezése szempontjából fontos, tehát a keresetlevélről, általában az ellenfél által becsatolt iratokról (tanúkihallgatási jegyzőkönyvekről stb.) másolatot, „*par*”-t kérhetett. Mivel ezek elkészítése időbe telt, ezzel együtt járt a per tárgyalásának elhalasztása, új terminus kitűzése. Ettől, a „*modo iudiciali*” vagy „*iudicialiter*” történő *par*-kéréstől megkülönböztették a „*modo collateralis*” (*collateraliter*) engedélyezett *par*-közlést, mely után a perbefogottnak azonnal felelnie kellett a keresetre, e formánál tehát nem volt perhalasztás. — A nemesek bíróságain gyakran előforduló *parium petitio*-ra az úriszéki eljárásban ritkán került sor : a tanulatlan jobbágy nem ismerte ezt a fogást, s ha ügyvédje kérte is, az úriszék legtöbbször nem engedélyezte. A jobbágyok közötti ügyeknek ugyanis nem tulajdonítottak olyan jelentőséget, ami a perhalasztást indokolja, az úr és jobbágy perében pedig elvi akadályt jelentett az, hogy a *parium petitio*-nak csak egyenrangú felek közötti perben volt helye. Legfeljebb a keresetlevél (vádlevél) *par*-ját adta ki néha az úriszék.

Pars : rész, peres fél. Pl. „*concordantem parsok*”: megegyeztek a felek. „*Pars incattea*”: perbefogott fél, alperesi fél (l. *in causam attractus*).

Patibulum : akasztófa.

Patral (*patrare, patratio*) : elkövet.

Patrocinal : segít, támogat, oltalmaz, véd. Pl. „*mentsége nem patrocinalhat nekie*” : védekezése nem segít rajta.

Patvarkodás (*calumniatio*). A feltétlen peresztésen kívül súlyos büntetést — a Hármaskönyv szerint (II. r. 70. c.) 200 forint bírságot — maga után vonó cselekmény. Patvarkodásba esik, aki egy ügyben többféle címen egyszerre több bíróság előtt pereskedik, letett ügyet megfelelő ok nélkül újrakezd, befejezett pert szabályszerű perújítás nélkül újra felvétet stb.

Pauli ap. conv., Pauli erem., I. Pál fordulása, Pál nap.

Pecset, pecsétküldés. Fontosabb parancsot, tilalmat az uraság és tisztjei (rendesen az udvarbíró) pecsét alatt adnak ki: pecsétjüknek a korábbi évszázadok szokásához hasonló módon való elküldésével, illetőleg pecsét alatt kelt írásos rendelkezéssel. Előző esetben, ami az írástudatlan jobbágysággal szemben, úgy látszik, sokáig gyakorlatban maradt, a pecsét arra szolgál, hogy a szóban megüzent rendelkezésnek megfelelő nyomatékokat adjon. A pecsét alatt küldött s a bíró által kihirdetett parancs vagy tilalom a falu népére nézve kemény törvény. Megszegőjét bírság sújtja, innen a *bírságos pecsét, bírság alatt való pecsét* kifejezések. Sőt a megszegő egyúttal a pecsét küldőjét is megsérti, ami külön büntetés-tétel kiszabására ad lehetőséget (I. pecsét megvetése).

Pecset megvetése (*spretus* v. *spretum sigilli*). Az uraság, illetőleg az udvarbíró stb. pecsétje alatt kelt parancs vagy tilalom (I. pecsét) megszegése — mint a rendelkezés küldőjével szemben elkövetett tiszteletlenség, az utóbbi személyének megsértése — „pecsét megvetése” címén külön bírságot vont maga után. Ilyen esetben tehát a paraszttól ugyanazért az egy dologért kétféle címen lehet büntetéspénzt behajtani: magának a rendelkezésnek megszegéséért (I. bírságos parancsolat) s külön a pecsét megvetéséért. Ezekhez, természetesen, még kártérítés is járulhat, pl. a földesúr szénájának késedelmes behordása miatt stb., továbbá a tiszttartó és sáfár „igazsága”, a javukra ily néven megítélni szokott bírságpótlék. (A pecsét megvetése már a XI. századi magyar perjogban előfordul. Közölt szövegeinkben a fenti értelemben szerepel.)

Pellengér, pilinger, pölöngér, plenger stb. (Pranger német szóból): szégyenoszlop, amely a város vagy falu főterén volt felállítva; hozzá állították vagy kötözték a (kisebb vétségek miatt) megszegényíteni kívánt személyeket. A megvesszőzést, „kivesszőzést”, korbácsolást, nyelvkiszegzést stb. — általában a dehonestatitot célzó büntetéseket — szintén a pellengérenél hajtották végre.

Péncz: a „péncz” szót a dénár vagy krajcár szavak (I. ott) helyett használták.

Perbehívás, I. idézés.

Peremptorius: ügydöntő, végérvényes, haladéktalan. *Peremptoria sedes, forum peremptorium:* végérvényes döntést hozó bíróság, ahonnan ti. — mint korszakunkban az úriszéktől — fellebbezés nem lehetséges.

Per non venit, I. compareal.

Personaliter astando (*astando*): személyesen a bíróság elé állva. Ez történhetett egyedül, vagy ügyvéd kíséretében; lényeges az, hogy a fél maga is jelen van a tárgyaláson. A kifejezés rendesen a perbefogottra vonatkoztatva szerepel, de néha a felperesre, ha az pl. szintén jobbágy, vagy kisebb urasági alkalmazott. Egyébként a felperes ügyvéddel szokta képviseltetni magát az úriszék előtt.

Péter és Pál napja (*festum s. Petri et Pauli apostolorum*): június 29.

Petit iudicium: ítéletet kér. Jelentése, hogy a fél a perben nem kíván továbbiakat előadni, azt ítélet alá bocsátja. Ha azonban az ellenfél erre tovább érvel, az ítéletet kérő fél is folytathatja a vitát.

Petit par (*paria*), I. par és parium petitio alatt.

Petri et Pauli ap., I. Péter és Pál napja.

Philippi et Jacobi ap., I. Fülöp és Jakab napja.

Pint: úrmérték, térfogata 2 itce. (L. itce.)

Pleno numero se expurgare, pleno numero magát expurgálja: negyvenedmagával tisztító esküt tesz. (Ehben a vonatkozásban a „teljes szám” a paraszt teljes vérdíja szerinti negyvenes számot jelenti, I. eskü, vérdíj.)

- Poena arbitraria** : a vonatkozó jogszabályban, illetőleg az ítéletben pontosan meg nem határozott, a bíróság vagy a felettes hatóság — pereinkben a földesúr — mérlegelésétől függő büntetés.
- Poena capitalis** : főbenjáró büntetés. Korábban fej- vagy jószágvesztést jelentett, a főbenjáró ítélettel sújtott elítélt ugyanis bizonyos esetekben fejét egész vagyonának elvesztésével megválthatta. Később általában halálbüntetést értenek rajta.
- Poena cruenti, poena cruentationis**, l. vérbírság.
- Poena decretalis** : törvényes büntetés, törvényben megszabott büntetés (szemben a pontosan meg nem szabott poena arbitrariával, l. ott).
- Poena dupli** (duppli) : a büntetés megkettőzése, kétszeres büntetés, dupla bírság.
- Poena emendae linguae**, l. nyelvváltás.
- Poena infidelitatis** : hűtlenség bűne, pl. urasági alkalmazotté a földesúrral szemben. Büntetése rendesen fejjátság (l. ott). A poena infidelitatis nem azonos a nota infidelitatis-szal, a királlyal vagy az országgal szemben elkövetett hűtlenség-gel, amelynek a büntetése fej- és jószágvesztés, bár a földesurakban megvan a törekvés a velük szemben elkövetett hűtlenség hasonló értelmezésére s így hasonló büntetésének rendszeresítésére.
- Poena violentiae**; l. violentia.
- Polgár**. Ez a szó pereinkben nem városi polgárt, hanem mezővárosok (oppidum), sőt faluk jobbágy-jogállású lakóit jelenti. Jelenti továbbá e helységek esküdtjét („esküdt polgár”-át), tehát a mezőváros vagy falu előjáróságának tagját. Pl. „polgárokat tettek a bíró mellé”.
- Poltura** : a tallér 80-ad része, 1,5—2 dénár értékű váltópénz. (L. tallér, dénár.)
- Porkoláb** (a Burggraf német szóból). Eredeti jelentése várgróf, később — mint pereinkben is — módosult értelemmel a várnagyot (castellanus) jelenti. A várnagy az úr esküt tett főtisztviselője, innen a „hites porkoláb” kifejezés. Feladata az úr várának, kastélyának rendjére való felügyelet. Ilyen minőségében tartozik hatáskörébe az úr börtöneinek és az ott fogvatartott raboknak őrzése, amely feladatát a darabontok (hajdúk) segítségével látja el. A vár kapuinak őrzése, a vár vízszükségletének biztosítása szintén az ő tiszte. Részt vesz az úriszéki tárgyalásokon, s ő gondoskodik a jobbágyoknak az úriszék elé idézéséről, előállításáról. Az úriszék által elrendelt tisztító esküt előtte, mint a földesúr képviselője előtt teszik le. Előfordul, hogy a várnagy és a porkoláb ugyanazon földesúri várban két különböző személy. Ilyenkor a porkoláb csupán a börtön-felügyelő tisztét látja el. — Ha a várnagnak vannak helyettesei (alvárnagyok, viceporkolábok), akkor a várnagyot főporkolábnak (supremus castellanus) is nevezik.
- Porta** : úrbéri viszonylatban jobbágytelket (l. ott) jelentett; az állami adó kivetésénél (l. rovás) az adóalap egységét nevezték így, mely — a jobbágyok anyagi erejéhez képest — több jobbágygazdaságot is magában foglalhatott.
- Portio** (*portio possessionaria*) : birtokrész. Ha a falunak több földesura volt, az egy-egy földesúr tulajdonában lévő birtokrészt nevezik így.
- Portio** : a császári zsoldoshadsereg eltartására 1671-ben behozott új adónem. Összegét a hadsereg részére szükséges élelem- és takarmány-adagok (portio) számának és értékének alapulvételével számították ki. A Magyarországra rótt adómeny-nyiség megfelelő hányadát egy tételben vetették ki a megyére, ez pedig az egyes falvakra. Az utóbbiakon belül minden nem-nemesnek fizetnie kellett : a zselléreknek is, nemcsak a telkes jobbágyoknak. A kivetés (felosztás, reparitio) mértéke az adófizető anyagi helyzetétől függött, ennek elbírálásánál

minden ingatlant és ingóságot figyelembe vettek. A kíméletlenül behajtott portio súlyos terhet jelentett, s része volt a jobbágyságnak a kuruc mozgalmak oldalára állításában.

Posito, non tamen admissio : feltéve, de meg nem engedve.

Possessio : falu, község, földbirtok, birtok.

Postfundualis föld, l. jobbágytelek.

Potading (*Pantatung, Pandaytung*). A magyar „törvény” szóhoz (l. ott) hasonló értelmű szó. Jelentése tehát : bíróság, ítélet, jogszabály, a földesúr által egy-egy uradalom részére kiadott jogszolgáltatási rendtartás stb.

Potentia, actus potentiarius, l. hatalmaskodás. „Potentia mediante”: hatalmaskodva.

Prac, l. pre alatt is.

Praedialisták (egyházi nemesek) : az egyházi nagybirtokon élő, hűbéri, elsősorban katonai szolgálatra kötelezett szabadok, akik e szolgálatok fejében az egyháztól földet kaptak, s azt az országos nemesekével sokban megegyező jogok szerint birtokolták. Az esztergomi érsek s több más főpap, köztük a pannonhalmi főpát nemesi privilegizált helyzetüket a feudális korszak végéig megtartották. A praedialisták „szék”-nek nevezett kiváltságos kerületeikben, magukválasztotta alispánjaik, szolgabíráik igazgatása és (alsóbb fokú) ítélkezése alatt nemesi szabadságban éltek, adó- és vámmentességet élveztek, vérdíjuk és esküjük értéke is ugyanannyi, mint az országos nemeseké. De alá voltak rendelve a főpap bírói joghatóságának, s területükön kívül nem számítottak nemesnek, az országos nemesek jogai őket hivatalviselés, tulajdonszerzés stb. szempontjából sem illették meg.

Praedium : elpusztult település helye, puszta. A puszták használatáért a jobbágyoknak a földesúr részére bizonyos bért, árendát kellett fizetniük. A jobbágyok a pusztákat gyakran eltitkolták, s árenda nélkül használták.

Praefectus, praefectus honorum : jószágkormányzó. A több uradalmat átfogó, nagy birtoktestek élén a provisornál magasabb rangú vezető, a prefektus állott, a távol élő földesúr teljhatalmú helyettese. Jogköre teljes egészében olyan, mint magáé a földesúr. Utasításokat ad ki az alája rendelt udvarbíráknak s rajtuk keresztül az alsóbb rangú tisztviselőknak, sáfárnak, kulcsárnak, kaszárnak stb. Képviseli a földesúrat a megyegyűléseken, összehívja az úriszéket, elfogathatja és börtönbe vetheti a gonosztevőket stb. — A prefektusságra, mint bizalmi állásra, tehetős nemesembert szoktak alkalmazni, aki tisztének ellátása fejében tekintélyes fizetést húzott.

Praefigal (*praefigere*) : kijelöl, kitűz (pl. a tárgyalás időpontját).

Prae foribus proclamare, l. proclamal.

Praehabita sollenni iuris protestatione, l. protestal.

Praeiudicium : kár, hátrány, veszteség.

Praemissa generalis protestatione, l. protestal.

Praemissa proclamatione : előzetesen proclamálva, a proclamatio megtörténtével (l. proclamal).

Praemissis praemittendis : előrebecsátva az előrebecsátandókat. A perjogban használt formulák egyike, melyekkel a felek (utóbbi esetben a felperesek) vagy ügyvédek a formaságokba merevedett feudális jogban könnyen adódó alaki hibák ellen védekeznek. (Vö. reservat, reservatis reservandis.)

Praerogativa : előjog, kiváltság, nemesi kiváltság. Az urasági fiskális a földesúr praerogatívái megsértésére hivatkozik, ha pl. a jobbágy a mind terheesebbé váló földesúri szolgáltatásokat nem teljesíti.

Praescriptio, l. időmúlás.

Praestal (*praestare*): teljesít.

Praetendal (*praetendere, praetensio*): követel, törekszik, állít. *Praetensive, praetensivus, praetensus*: állítólag, állítólagos. „Praetensus (vagy praetensivus) A”-nak, illetőleg I-nek, állítólagos fel- vagy alperesnek szokta nevezni a feleket az alperesi ügyvéd, ha nem akarja elismerni a védencc ellen indult kereset jogosságát.

Praetitulatus: „fent tisztelt”, fentebb említett.

Pre, l. *prae* alatt is.

Predicator (*praedicator*): protestáns pap. — Pereinkben prédikátorral kapcsolatban többször történik említés gyónásról, böjtről. Ilyen esetekben evangélikus papról van szó. A böjtöt és gyónást ugyanis — önkéntes alapon — az egyházszakadás után a lutheránusok is megtartották. (Ügy látszik, hogy a prédikátor szó korszakunkban esetleg katolikus papot is jelenthet.)

Prescriptio (*praescriptio*), l. idómúlás.

Prihék: hóhérségéd, török szolgálatba állott keresztény renegát.

Principalis: az egykorú jogi nyelvben (szótári jelentésein kívül) az ügyvédet megbízó ügyfelet jelenti. *Principalissa*: hasonló értelemben az ügyvédet megbízó nő, női ügyfél. *Magis* vagy *minus principalis* A, illetőleg I: első- vagy másodrendű felperes, illetőleg alperes (vádlott). *Principalis causa*: összefüggésben álló ügyek közül a főügy.

Proba: bizonyítás, bizonyíték, esetleg tanúvallomás. Pl. „probát assumal”: magára vállalja a bizonyítást.

Procedal (*procedere*): eljár, perel, pereskedik.

Processus: eljárás, per menete, per, járás (ti. a megye része), uradalmi kerület, körzet.

Processus magistratualis: tiszti fenyítő per. Közölt szövegeinkben olyan — úrbéri jellegű vagy büntető — pert jelent, ahol a keresetet (vádlat) a földesúri hatóság, a dominus magistratus ügyvédje képviseli.

Proclamal (*proclamare, prae foribus ter proclamare*): „pert kikiáltja”. A *proclamatio* azt a perrendi aktust jelenti, hogy az alperest (vádlottat) a tárgyalási helyiség ajtaja előtt hangosan szólítva, a bíróság előtti megjelenésre felhívják. (A korábbi nemesi perjog szerint háromszor „kikiáltják”. Innen ered a „ter proclamare”, „trinaria proclamatio” kifejezés.) A halványuló jelentőségű *proclamatio* korszakunkban még hozzátartozik a perfelvétel (*levata*) formáságaihoz, melyek betartása nélkül érvényes ítélet (elvilleg) nem hozható, a perbevont el nem marasztalható. Ha viszont a proclamált személy a szólításra elő nem áll, illetőleg aznap estig nem jelentkezik, makacsság címén elmarasztalják. A felperes ezért kéri, mint pereink mutatják, a *proclamatiot* olyan esetekben is, amikor jól látja, hogy az alperes nincs jelen. (L. *compareal, contumax*, idézés.) — *Proclamatus, prae foribus proclamatus*: perbe szólított.

Procurator (*advocatus, fiscalis*). Az ügyvédség csak a XVIII. században vált kötött foglalkozássá. Ez ideig, bár a hivatásos ügyvédek száma egyre nőtt, a peres felek bárkit (aki a természetes kizáró okok alá nem esett) megbízhattak, hogy helyettük eljárjon, őket a bíróság előtt képviselje. Pereink korszakában az úriszéktartó feudális nagyurak már jogot tanult, hivatásos ügyvédek foglalkoztattak, sőt állandó ügyvédek, urasági fiskálisokat, uradalmi ügyészeket alkalmaztak (a vagyontalan kismemesség törekvése az ügyvédi pályára már megkezdődött). A jobbágyságnak azonban csak egyes jobbmódú elemei tudtak hivatásos ügyvédek segítségéhez jutni. A paraszt rendszeren maga állt az úriszék elé, vagy legföljebb valamelyik jó beszédkészségű jobbágytársát kérte fel, hogy perében képviselje. (L. *magistratus procurator*.)

Procuratoria constitutio, I. ügyvédvallás.

Produceal (*producere*): előad, bemutat, becsatol, a bíróság elé terjeszt, bizonyít. *Productio*: bemutatás, bizonyítás. *Productum*: a bíróságnak bemutatott bizonyíték, csatolmány.

Prohibeal (*prohibere, prohibitio*): általában tilt, bírói úton eltiltat. Pontosabb értelemben — a nemesi fórumok előtt — a prohibitio azt a perorvoslati formát jelenti, amikor valamely fél az ellenfelet vagy sajátmagát a bírói ítélettel elrendelt eskü letételétől, illetőleg az eljáró bíróságot az ilyen eskü kivételétől s tanúkihallgatások lefolytatásától az ország rendes nagybírától szerzett parancssal eltiltja. Az úriszéki gyakorlatban azonban a prohibitio szó pontosabb perjogi tartalom nélkül, letiltás, tilalom, tilalmazás értelemben szerepel. (Vö. *inhibitio*.)

Pronuncial (*pronunciare*): kinyilvánít, kihirdet, kimond. Pl. „törvényt pronuncial”: ítéletet hirdet, ítéletet hoz.

Proponit taliter: így adja elő a keresetet (vádát).

Propria oris fassio mille testis lévén: a vádlottnak a bíróság előtt tett vallomása ezer tanúval ér fel. „Propria oris fassio coram tribunali facta pro mille testibus reputaretur” stb. variációkban is használt, gyakran idézett jogi közhely. (L. *confessio*.)

Pro refrigerio animae: lelki üdvéért. Egyház vagy szegények részére juttatott adományokkal kapcsolatban — főleg a végrendelkezésnél — használatos kifejezés. Az adományozó magáért vagy hozzátartozóiért „pro refrigerio animae” tesz pl. alapítványt, hagyományoz ingatlant, pénzt vagy más értékeket.

Proscribal (*proscribere, proscriptio*): „levelesít”. A proscriptio az elmenekült vádlott, elítélt, vagy a szökött jobbágy kézrekerítésére tett intézkedés, a körözés egykorú formája. A proscribáltak minden vagyonát azonnal lefoglalták, s a szétküldött proscriptios levéllel üldözésére, letartóztatására a szomszédos törvényhatóságokat, esetleg az egész ország hatóságait felhívták. A vásárokon, búcsún, mindenféle sokadalomban kihirdetett proscriptio alapján a törvényen kívül helyezett proscribált, „leveles” („meglevelesített”) személyt bárki elfoghatta, régebben meg is ölhette. Ha kézrekerült, a proscribáló hatóságnak, pereinkben a (saját birtokain túl a vármegye útján köröztető) földesúri hatalomnak kellett kiszolgáltatni. — A proscriptio ennek fordítottját, vagyis a vagyonától megfosztott és törvényen kívül helyezett személy lakóhelyéről elűzését, világgá kergetését is jelentette.

Protestal (*protestari, protestatio*). A feudáliskori peres eljárás merev alakiságaihoz hozzátartozott az ellenfél érvelése elleni általános tiltakozás, amit az ügyvédek nemcsak az ellenfél felszólalása után, de rendszeren már előre megtesznek, nehogy úgy lássék, mintha az ellenfél álláspontjából bármit is elismernének. Így pl. már a legelőször felszólaló felperes, mindjárt a kereset előterjesztése alkalmával, előre tiltakozik az alperes adandó válasza ellen. Ez (a „reservatis reservandis” formulához hasonlóan, I. ott) a továbbiakra nézve a szabadkéz fenntartását kívánta biztosítani a perben. Az ehhez használt kifejezések: „protestatur”, „sollenniter protestando”, „cum generali protestatione”, „praemissa generali protestatione”, „praehabita sollenni iuris protestatione” stb. Így tiltakoznak azonban a felek a továbbiakban is az ellenfél minden lépése ellen, pl. a felperes, ha az alperes tagad, emiatt (protestatur de simplici negativa), ha valamilyen vallomást tesz, az abban foglaltak ellen (protestatur de confessatis), ha a vallomáshoz az alperes érvelést is fűzött, úgy mindezek ellen (protestatur de allegatis et confessatis), vagy ha az alperes a tárgyaláson nem jelent

meg, makacssága és távolmaradása miatt (protestatur de contumacia et non comparitione ipsius I) stb. Óvatos ügyvéd (ügyész) a protestatiót olyankor sem mulasztja el, ha a perbefogott elismeri a keresetben foglaltakat (l. confessatum), sőt néha még kedvező ítélet esetén is protestál, hogy fel ne adjon valami lehetőséget az ellenfél perorvoslata esetére. — A protestatio e perjogi értelmén kívül az úriszéki perekben is előfordul a szó másik jelentése: valamilyen sérelmes magánjogi aktus (adásvétel, zálogügylet stb.) elleni tiltakozás.

Protestans : protestáló, tiltakozó.

Protocolon (*protocollum*) : jegyzőkönyv.

Protonotarius, prothonotarius, l. ítélőmester.

Providus (gondos) : személynév előtt az illető jobbágy-voltának kifejezője.

Provisor, l. udvarbíró.

Prudens (okos), **circumspectus** (körültekintő), v. **prudens et circumspectus** : személynév előtt az illető polgár-voltának kifejezője. Nemcsak a szabad királyi és bányavárosok tulajdonképpeni polgárságának, hanem a földesúri hatalom alatt álló mezővárosok polgárosodó jobbágy-lakosságának neveivel kapcsolatban is használják. Pereinkben ez osztályhelyzet-jelölő szavak falusi jobbágyok nevei előtt is előfordulnak. Alkalmazásuk tehát itt — a rendi állás pontosabb meghatározása nélkül — csak az illető nem nemes voltát akarja jelezni.

Purga : tisztító eskü. *Purgatja magát*: tisztító esküt tesz, ily módon tisztázza magát a kereset (vád) alól. (L. tisztító eskü.)

Purificatio b. Mariae virginis, l. Gyertyaszentelő Boldogasszony.

Pusztahelyek földjei : elszökött vagy magtalanul elhalt jobbágyok házához tartozó külsőségek (postfundualis földek). Az ilyen földeket az úr vagy a falu jobbágy-ságának adta ki különböző szolgáltatások fejében, vagy pedig a saját major-ságához csatolta, s robotban műveltette. A jobbágyok igyekeztek maguknak megtartani s ezért eltitkolták a szökött vagy elhalt jobbágy telkének tartozékait, amit a földesúr viszont szigorúan büntetett.

Pünkösd hava : május.

Qualifical (*qualificare, qualifica, qualificata*). Az egykorú perjog szerint az alperes, illetőleg vádlott a felperes, vádló állításait vagy elismeri (affirmat), vagy tagadja (negat), vagy „különbözteti” (qualificat). Az utóbbi azt jelenti, hogy az ellene felhozott tényt elismeri ugyan, de másképp magyarázza, „módosítja”, „szépití”, „csúri-csavarja” : az esetet másképp adja elő, a cselekménynek a keresettől eltérő minősítésére törekszik, azt motiválja. *Qualificate, qualificative, modo qualificativo* : az igazságot megmásítva, elcsavarva. — Míg a tagadásnál a perbefogott egyszerűen, esküvel tisztázhatja magát a kereset alól (amennyiben ti. a bíróság a tisztító esküt részére megítéli), addig a qualificaló védekezéssel a perbefogott „magát actorrá teszi” s minthogy „actor semper paratus esse debet”, tehát az általa előadottakat (qualificatait, qualificativa responsioját) szabályszerűen bizonyítania kell, vagyis tanúkat kell állítania, megfelelő dokumentumokat bemutatnia stb. Pereinknek a qualificalással kapcsolatban tett számos utalását a tagadás és qualificalás közötti fenti különbség magyarázza.

Quartalitium, l. leánynegyed.

Querela : panasz, *querulans* : panaszos.

Quindena, magyarul *harmadesten nap* (l. ott) : két hét, 15-öd nap, a bíróságok által peres felek részére kitűzni szokott rendes határnap. A tárgyalásra megidézés, a qualificata bizonyítása, a megítélt eskü letétele stb. rendszerint „ad quinde-

nam,” „harmadesten napra” van kitűzve, illetőleg történik. — A *bis* vagy *ter quindena*, 30 vagy 45 napos terminus pereinkben ritkán fordul elő, mint súlyosabb ügyekben a sok eskütárssal teendő tisztító eskünek, egyes vidékek szokásjoga szerint ingatlanátruházással szemben az ellentmondás bejelentésének vagy az elővételi jog gyakorlásának stb. határideje.

Rajnai forint (*renes, renis, Rhenis fl.* stb.): a Német Birodalomban s az osztrák örökös tartományokban használatos pénznem, amely Magyarországon is el volt terjedve. 60 krajcárból állott. Száz rajnai forint 80 magyar forinttal volt egyenértékű (L. forint.)

Rajta marad a hatalmon, l. hatalom, hatalmaskodás.

Rak ream, rakd reám, rakják fejekre stb.: felszólítás a perbeli ellenfélhez a felszólító fejére teendő esküre. (L. fejéhez felel.)

Ratio: ok, számadás, elszámolás. „Rationibus inseral,” „ratioban ad”: számadásba befoglal, elszámol stb.

Recognitio: elismerés, igazolás. Falubelieknek, bírónak, ispánnak stb. *recognitiojára hagy* valamit, vagy *hagyja magát*, (referálja magát stb.): a peres fél, rendszeren a perbefogott, közvetlen bizonyítás helyett arra hivatkozik, hogy védekezésének helyességét, valamilyen állításának igaz voltát a bíró, ispán stb. el fogja ismerni, igazolni fogja a törvény előtt, vagyis tanúságukra (lelkiismeretükre) hivatkozik. Valakire *hagy*, pl. „melyet az kulcsára hagy”, ugyanezt jelenti.

Referal, relatal (*referre*): előad, jelent. *Magát referálja* (*se referre*): hivatkozik (l. *recognitio*).

Refundal (*refundere, refusio*): visszatérít, megtérít, kárpótol.

Regestrum: jegyzék, pereinkben városi számadáskönyv vagy adókönyv. Az utóbbiba jegyezték be a polgárok vagyoni helyzetét, adókötelezettségét s annak teljesítését.

Regressus: visszalépés, a perbeli alakiságok sorrendjében egy korábbi perszakhoz való visszatérés. „Non datur regressus”: nem engedhető meg a visszatérés, pl. a per érdemébe bocsátkozás után a formális kifogásokhoz, az exceptiok szakára. (L. *excipial*.)

Reicial, rejicial (*reicere*): visszaautásít, áthárít, esküt áthárítja. Pl. „I reiciunt in A”: az alperesek a felperesre hárítják át az esküvel való bizonyítást.

Relatal, l. referal.

Relegal (*relegare*): utasít, átutal.

Remenkedik (reménykedik): szövegeinkben rendszeren rimánkodik értelemben használják.

Renes, renis, renis fl. stb., l. rajnai forint.

Repartitio: felosztás, adófelosztás, az országra kivetett adónak megyék-, megyéken belül községek s községen belül az egyes parasztgazdaságok közötti, különböző hatóságok által eszközölt felosztása.

Replica (*replicat, replicare*). A „perbeli felelések” (l. *allegal*) megkülönböztetésére, aszerint, hogy a felek hányadszor „felelnek” egymásnak, külön kifejezések alakultak ki: *replica, duplica, triplica, quadruplica, quintuplica* stb. A *replica* szó pontos értelme: a felperesnek a kereset lényegét ismertető első felszólására adott alperesi válasz, vagyis az alperes első érdemi felszólalása. Tágabb értelemben azonban — s az úriszék szóhasználatában is — *replica, replicat* általában az ellenfél érvelésére adott választ, viszont-érvelést jelent.

Reponal (*reponere, reponendo* stb.): válaszol, az ellenfél érvelésére felel.

Reportal (*reportare*): jelent.

Requiral (*requirere*): megkeres, hozzá fordul, sürget. *Requisitio*: megkeresés, kutatás stb.

Reservat (*reservando, reservatis reservandis, reservandorum cum reservatione* stb.): fenntartja a fenntartandókat. Szokásos formula, értelme: biztosítja a védekezés, illetőleg ellenérvelés, bizonyítás stb. s a perorvoslatok alkalmazásának összes lehetőségét. (Vö. praemissis praemittendis, protestal). „Reservat facultatem” (ti. agendi), „reservat ulteriora,” „facultatibus reservatis” stb.: fenntartja magának a további lépések jogát. „Inhaeret et reservat,” l. inhaeret.

Retractal (*retractare*): „megmásol”, megmásít, visszavon (revocare helyett).

Reversalis: kötelezettség vállalásáról szóló írásbeli nyilatkozat, visszaszolgáltatás kötelezettsége mellett átvett dologról adott térítvény.

Rhenis fl., l. rajnai forint.

Robot: a jobbágy egyik legsúlyosabb terhe, az uraság számára végzendő köteles ingyen munka, munkajáradék. A robot növekedése a földesúri majorgazdálkodással függ össze. A feudálizmus kezdeti szakaszában az úr a saját és házánepe szükségleteit főleg a jobbágyok terményadójából fedezte. Az árutermeles kialakulásával a majorgazdálkodás jut egyre nagyobb jelentőséghez. A földesúr a majorgazdaság munkáinak zömét (szántás, vetés, aratás, kaszálás, behordás stb.) a jobbágyokra hárítja; jobbágmunkát vesz igénybe a gazdaságban szükséges építkezéseknél is, hogy az uradalom jövedelmét terhelő kiadásokat csökkentse. További robotszolgáltatások: hosszúfuvar, favágás, fabeherdés, levéltvitel, vadászat az úr konyhája számára stb.

Rota (*rotha*): kerék, keréketörés. *Poenae rotae*: keréketörés büntetése. (L. keréketörés.)

Rovás: számadás. A falusi bíró, korcsmáros, pásztor, urasági majorosgazda stb. — számadásra köteles, de a betűvetést nem ismerő paraszt emberek — a rájuk bízott elszámolnivalót, bevételt, kiadást, az átvett és kimért bor mennyiségét stb. fapálcikákra rótt vonásokkal, jelekkel tartották nyilván, ez a rovás. Ugyanez a szó jelenti magát az elszámolást is, ahogy a számadás szó szintén több értelmű. — *Rovás, rovásadó (dica)*: állami egyenesadó, melyet előbb telkek szerint róttak ki, majd, a XVII. század közepe óta, egész gazdasági erejük felmérése alapján, porták szerint fizettek a jobbágyok. (L. porta.)

Rőf: hossz mérték, 77,8 cm.

Ruminal (*ruminare, megruminul* stb.): megvizsgál, tüzetesen tanulmányoz. Pl. „ruminatis et ponderatis allegationibus” döntött a bíróság, mondja az ítélet.

Saera sedes, l. szentszék.

Sacrilegium, sacrilegus: szentségtörés, szentségtörő. A feudáliskori büntetőjog szerint sacrilegiumot követ el az, aki templomba vagy más felszentelt helyre behatolva, onnan kegyesert vagy egyéb ott őrzött ingóságot eloroz, az áldozáshoz használt ostyát megszenteltségteleníti, perselypénzt ellop, vagy egyházi szertartáshoz szolgáló tárgyat akár fel nem szentelt helyről is eltulajdonít. Súlyosbító körülmény, ha a cselekményt a templomot feltörve, ismételten, vagy egyházi alkalmazottak követik el, ha az ostya már consecrálva volt stb. A cselekmény súlyához képest a sacrilegium szokott büntetése korszakunkban máglyahalál, vagy más módon (pallossal, kötéllel, kerékkel) végrehajtott halálbüntetés és a holttest elégetése. Enyhébb esetben a bíró a közönséges lopásra vonatkozó előírások szerint is ítélkezhetik.

Sáfár (*Schaffer, schaffarius, néha gondviselő*): egyes nagykiterjedésű uradalmakban, melyek a földesúri igazgatás szempontjából kerületekre — egykorú szóval

„tartomány”-okra, „vidék”-ekre, „sáfárság”-okra stb. — tagolódtak, egy-egy ilyen igazgatási kerület vezetője. (Ilyenkor fertálýsáfár néven is előfordul.) Hatásköre a maga kerületében ugyanaz, mint az udvarbíróé az egész uradalomra nézve. A földesúr nevében tehát, pl. a sáfárság kántortörvényén, a helyi jogszolgáltatást is ő gyakorolja (l. kántor). — Más kisebb uradalmakban a sáfár anyagkezeléssel megbízott, azzal elszámolni köteles, alacsonyabb rangú urasági tisztet jelent. (L. pl. konyhasáfár.)

Sáfár igazsága, l. igazság.

Sáfrány (*crocus*), *sáfrányadó*. A sáfrány kedvelt fűszer volt (gyógyszernek, festéknek is használták), így korszakunkban sokfelé természetették. Bizonyos uradalmakban, úgy látszik, elsősorban az irtványföldek után, a jobbágyok sáfrányt is tartoztak beszolgáltatni a földesúrnak. A csejtei uradalomban pl. a sáfrányadót pereink szerint rováson vetették ki a falukra, s a jobbágyok osztották el egymás között a falun belül az egy-egy főre eső mennyiséget.

Salvo honore : „tisztesség ne essék”. Olyan szavak előtt használt kifejezés, amelyeket a kor felfogása illetleneknek tart, vagy amelyek a hallgatók részéről sértődésre adhatnának okot. (Vö. *sit venia verbo*.)

Sarlós Boldogasszony (*Visitatio b. Mariae virginis*) : július 2.

Satelles, l. darabont.

Satisfactio : elégtétel, végrehajtás. „Az ítéletnek satisfactiot tenni”: az ítéletet végrehajtani stb.

Satrapa, l. darabont.

Scultetia, *scultetus*, l. soltész.

Sedes dominialis, *sedes domini magistratus* : úriszék.

Sedes iudiciaria (*sedria*) : ítélőszék, megyei törvényszék. Néha az úriszéket is így nevezik.

Sem híre, sem tanácsa : a perbefogott vádlott ártatlanságának kifejezésére használt formula. Büntető, fenyítő perekben, de gyakran polgári ügyben is a perbefogott azzal védekezik, a bíróság utasítására azt kell bizonyítania, így a tisztító eskünél társaival együtt arra kell megesküdnie, hogy a kereset (vád) tárgyát képező cselekményben „sem híre, sem tanácsa”: az ügyben semmi része nincs (felbujtóként sem), sőt arról tudomással sem bírt.

Semmi nem költ benne : semmi nem lett belőle, semmi sem történt az ügyben.

Seorsim et singillatim : külön-külön, egyenként (fejenként).

Septima : heted. A földesúr az allodiumához csatolt gazdátlan (*deserta*) földeket művelésbe adta a falu megmaradt lakosságának. E földek termésének nem kilencedét (l. *nona*), hanem hetedrészét vette el az uraság.

Se referre ad recognitionem, l. *recognitio*.

Seregszék : katonai bíróság, haditörvényszék.

Series : sorrend, tárgyalási sorrend, persorozat, „eljárás sorrendje”, tartalom.

Sertéstized, l. makkoltatás.

Servatis de iure servandis : betartván a jog szerint betartandókat (vagy fenntartva a fenntartandókat), szokásos formula a perekben. (L. *reservat*.)

Sessio, l. jobbágytelek.

Sigillum : pecsét, pecsét alatt kelt felsőbb rendelkezés. (L. pecsét, pecsét megvetése.)

Signatura : jel, jelzet, jegyzék, permelléklet, peres irat, esetleg maga a keresetlevél (vádlevél).

Si iuris, si iuris erit : ha jogosnak bizonyul, ha a bíróság jogosnak találja. (Ha a jog, illetőleg a bíróság úgy kívánja.)

Simon és Juda napja (*festum s. Simonis et Judae apostolorum*) : október 28.

Simonis et Judae ap., l. Simon és Juda napja.

Simplex negativa, simpliciter negal, l. negatio simplex.

Sit venia verbo : bocsánat a szóért. A XVI—XVIII. századi szövegekben az illetlennek tartott szavak, pl. az akkor annak tartott sertés szó előtt be szokták toldani ezt az udvariassági formulát, többnyire rövidítve : S. V.

Sohodalom, sohadalom, l. suhadalom.

Sokadalom : vásár.

Sola in persona : maga személyében. Mint jogi kifejezés, annak megjelölésére szolgál, hogy a pereskedő fél ügyvéd nélkül, saját maga adja elő keresetét, illetőleg így védekezik. Másik jelentése, hogy egyedül, társak nélkül tesz (tisztító) esküt.

Soltész, soltészszág (*scultetus, scultetia*). Az északi és északkeleti hegyvidék lakatlan őserdeinek gazdasági kihasználásáról a XIV. századtól kezdve a földesurak oly módon gondoskodtak, hogy bizonyos kijelölt területeket a betelepítésükre vállalkozóknak adtak át, akik azután e területeket benépesítették, az erdőt kiirtották, s a földet művelhetővé tették. A távoli, elhagyatott vidékeken létesülő telepek, faluk igazgatása legcélszerűbben úgy volt megoldható, hogy a földesúr a telep szervezőjét bízta meg, aki így a földesúri hatóságnak, az uraság gazdasági érdekeinek helyi képviselője s a többi telepeseinek feljebbvalója, a létrehozott falu örökös bírója lett, a telepések polgári ügyeire, sőt kisebb vétségeire is kiterjedő hatáskörrel. Bírói tisztükből ered e telepítés-szervezők „soltész” neve : a német falusi bíró „Schultheiss” nevének megmagyarosodott alakja, minthogy az első soltészok németek voltak, bár később számosan akadtak a szláv népek sorából is. A soltészok a bíróságon kívül telepéstársaikkal szemben különböző további kiváltságokban részesültek, pl. a serfőzés, kocsmatartás, malomépítés stb. a földesurak által nekik átengedett kizárólagos jogában. — Ez a kor nem tett különbséget a közmegebiztatás és a magánérdeket szolgáló vagyonyjogok között, így a soltészszág is, a vele járó földekkel és haszonélvezetekkel együtt, öröklődő, de el is adható, elzalogosítható, elcserélhető, sőt elosztható volt. Az elidegenítésre szánt ingatlan tekintetében a rokonság megváltási (elővételi) joga éppen úgy érvényesült, mint a nemesi jogban, amihez különben a soltészszággal kapcsolatos magánjogi gyakorlat egyébként is sok tekintetben hasonló. Viszont a megüresedett soltészföld, éppúgy, mint a jobbágytelek, a földesúrra szállott, és a soltész a jobbágygyal teljesen egyenlő módon állott a földesúr ítélkezése alatt.

Soltészszág vesszeje, l. vessző.

Sor, szer. A robot, a hosszúfuvar, a földesúr borának kimérése s más személyi jobbágykötelezettségek (adott esetben a falusi bíróság is) a jobbágyokat a faluban levő házaik sorrendjében terhelte. A falura ugyanis egy-egy napra pl. bizonyos számú robotos, szekeres kiállítását rótták, s ennek a jobbágyok lakóházaik sorrendjében tettek eleget. Akire rákerült a sor, az volt a „soros”, illetőleg a „szeres”. A „soros”, „szeres” ezenkívül, a mentességet élvező szabadossal szembeállítva, általában jobbágyot jelent, aki ti. a szolgáltatásokat a reá eső sorrendben teljesíteni köteles (L. szer.)

Spretus (*spretum*) **sigilli**, l. pecsét megvetése.

Stal (*stare*) : áll, megáll, igaz, úgy van.

Statual (*statuere, statutio*). A szó leggyakoribb értelme : birtokba beiktat. Ez, a birtoknak a hatóság közreműködésével történő átadása, illetőleg az abba való bevezetés, statutio (a nemesi jog pontosabb terminológiája szerint statutio et introductio), az ingatlan átruházásához szükséges formaszó. (A statual szó helyett magyarul a „felad” kifejezést is használják, l. ott.) — A statual szó

további jelentése : bíróság elé állít. Ebben az értelemben statuere : iuri statuere (l. az utóbbi alatt).

Statuit testes : tanúkat állít, pl. a felperes a perbefogott ellen.

Statutum : törvényhatósági jogszabály, vármegye, város határozata, földesúri hatóság által kiadott szabályzat stb. Úriszéki perekben a szó mezővárosok, jobbágyközségek rendtartására, határozataira vonatkoztatva is előfordul.

Stephani regis, l. István király napja.

Suadalom, l. suhadalom.

Subditus : alattvaló, jobbágy. Tágabb értelemben, pl. a földesúrral szemben, mindazok, akik hatalma alatt állanak, jobbágyain kívül tehát cselédsége, udvari népe is.

Submittál, summittál (*submittere*) : alábocsát, alávet, valakire hivatkozik. Pl. a peres fél bizonyos állítását valakire vagy valakinek a relatiojára, recognitiojára stb. submittalja : a szóbanforgó tárgy tekintetében bizonyítékként az illetőre, annak jelentésére hivatkozik ; tőle várja, hogy állításának valódiságát igazolja. (Vö. recognitio.)

Sub tempore : kellő időben, annak idején.

Succumbal (*succumbere*) : alulmarad, perét elveszti, a kereseten elmarasztalják.

Sufficientibus iuris requisitis : a jog által megkívánt dokumentumokkal, elsősorban ügyvédvalló levéllel felszerelve (ti. áll az ügyvéd a bíróság elé). A felperesi ügyvéd jelentkezésével kapcsolatban használatos perjegyzőkönyvi kifejezés.

Suffragal (*suffragari*) : segít, előmozdít, kedvez, érdekében szót emel. Pl. az ellenfél által idézett törvénycikk „nem suffragal az causaban” : nem alkalmazható a perben, illetőleg nem alkalmazható az ellenfél javára.

Suhadalom (*suadalom, suvadalom, sohodalom* stb.) : verés, megveretés, testi sérelem.

Sui iuris : saját jogú, jogképes, cselekvőképes (beszámítható).

Súlyyosít, megsúlyyosít : elmarasztal.

Summa, summaadó : a török által a falu egészére egy összegben kivetett adó. Summának nevezték azt az összeget is, amelyet a falu a különböző szolgáltatások megváltása fejében szerződés szerint egy tételben fizetett a földesúrnak. A „summa” annál elviselhetőbb volt, minél többen laktak a faluban, ezért a faluközösségnek érdekében állott, hogy jobbágytársuk el ne szökjék, az egy adózóra eső teher ne növekedjék. Jobbágyszökés esetén a falu nem egyszer be is perelte a felelőssé tett bírót. A kivetett summaadónak az egyes parasztgazdaságok közötti arányos felosztásáról a jobbágyközösség gondoskodott. A felosztás alapja a telek, illetőleg a hozzá tartozó szántóföld nagysága, a termés s az állatállomány mennyisége. *Summal* : summaadót vet ki, summa fizetését vállalja stb.

Summittal, l. submittal.

Suvadalom, l. suhadalom.

Sütögetés : gyújtogatás vagy (személlyel kapcsolatban) égetéssel való kínzás. „Sütögetik” pl. a rablók a hatalmukba került személyt, hogy értéktárgyait előadja. Fáklyával, gyertyával, tüzes vassal, tüzes fogóval stb. „sütögeti” a hóhér a kínvallatásnál vagy exasperatio halálbüntetésnél az arra ítéltet. (L. tortúra, exasperatio.)

Szabad ispánság, l. szabad uraság.

Szabados (*libertinus*) : robottól és más urasági terhektől időlegesen vagy véglegesen mentesített jobbágy. — Ha az úr a jobbágyot cselédként, béresként stb. szolgáltatába fogadta, alkalmaztatása idejére, esetleg jutalomként tovább is,

mentesítette a kötelezettségek alól. Ideiglenes mentességet (immunitast) élveztek, így szabados, libertinus néven is szerepeltek ezen kívül az új telepések s a falusi bírák (tisztségük tartama alatt), vagy pl. a földesúrnak kölesönt adó jobbágyok a kölcsön visszafizetéséig. (A mentesség teljes vagy részleges lehetett. Az utóbbi esetben, pl. bizonyos összeg lefizetése ellenében, az úr csak egyes szolgálatok vagy szolgáltatások alól adta meg a felmentést.)

Szabad uraság, szabad ispánság. A földesúr teljes bíraskodási hatalmát és jogát jelenti „alattvalói”, az uradalma területén élő nem szabad elemek felett. Ez a jog legteljesebb kifejezését a pallosjogban (l. ott) nyerte, amelyet a nagyobb földesurak külön kiváltsággként bírtak. A „szabad uraság” tehát gyakorlatilag a *ius gladii*-vel, a pallosjoggal azonos. (Vö. *dominus magistratus*.)

Számtartó : az uradalom pénzbevételeinek és kiadásainak számadója ; az ő feladata a számadáskönyvek vezetése stb.

Számvevő : földesúri alkalmazott nagyobb uradalmakban ; feladata a kasznár, kulcsár stb. számadásainak felülvizsgálata.

Szapu : véka (l. ott).

Székes törvény : törvényszék. *Ur székes törvénye* : uriszék.

Személyére hagy, reáhagy : a perdöntő eskü letételét reá hárítja (l. eskü).

Szent Antal napja, l. Antal nap ; **Szent György nap**, l. György napja ; **Szent Mihály nap**, l. Mihály nap stb.

Szent György hava : április.

Szentségtörés, l. *sacrilegium*.

Szentszék (*sacra sedes, forum spirituale*) : egyházi bíróság. Korszakunkban a szentszékek bizonyos nem egyházi jellegű ügyekben is ítélkeztek, mint hamis esküvel kapcsolatban a bűnösség kérdésében, végrendeletek érvényessége tekintetében, a házasságot érintő mindenféle ügyben stb.

Szeplőtelen fogantatás ünnepe (*Conceptio b. Mariae virginis*) : december 8.

Szer : sor, sorrend ; olyan kötelezettségnél, ami a falu egész lakosságán sorban végig megy, annak beosztása. Pl. „melyikünké az szer az szekeresesre” : kin van a sora, hogy robotba szekerezésre menjen? *Szeres* : soros, pl. szeres rabos hajdú : akire a soros rabörzö hajdúszolgálat ráesik. *Szerjárás* : a sorrend szerint teljesítendő kötelesség rákerülése valakire. Pl. „mikor az szer járás reá gyün” : mikor a robotbamenetel sora reá esik. (L. sor.)

Szerin : sorjában, eredetiben, természetben.

Szószóló (*Vormund, Fürmender*) : városokban a külső tanács, illetőleg az ún. *electa communitas* vezetője, a bíróból s az esküdtekből (szénátorokból) álló belső tanács ülésain a polgárság képviselője. A belső tanácsban szavazati joga nincs, de javaslatokat tehet, tiltakozást jelenthet be, s így a polgárság érdekeinek védelmében ellenőrzi, bizonyos fokig irányítja is a tanács működését.

Szökött jobbágy, l. jobbágyszökés.

Szőlő, l. hegy alatt is.

Szőlőbeesü (*becsüpenz*) : új telepítésű szőlők után a hegyvámmentesség idejének lejártakor a birtokjog elismeréséért a földesúrnak fizetett illeték, a szőlő értékének szabályszerint egy tized része, melynél azonban egyes uradalmakban lényegesen nagyobb hányadot követeltek. Az illeték lerovása ellenében a földesúr a telepítőnek a birtoklást igazoló „szőlő levelet” állított ki.

Szőlőbujtás (*bujtás, bojtás*) : a szőlőnek tőkéről, a hosszúra növesztett vesszők leföldelése és legyökereztetése útján történő szaporítása.

Szőlők adásvétele. A jobbágy rendelkezési jogát a szőlő adásvételénél erősen korlátozza a földesúr, a rokonok, szomszédok, sőt — idegen falubeli vásárlóval

szemben — az összes saját falubeliek elővásárlási joga. Az utóbbira a földesúr különös gondot fordít, minthogy az őt a Hármaskönyv szerint (III. r. 30. c. 8. §.) megillető földvisszavételi jog (l. jobbágybirtok, kibecsül) igénybevétele főleg a szőlőnél, a legbelterjesebb művelési ágnál jelenthet részére számottevő hasznót. Az elővételi jog gyakorlásának lehetővé tételére az eladásra kerülő szőlőt a hegyközségnél vagy a falu előljáróságánál be kell jelenteni, ezek pedig — elsősorban a hegymester — a földesúri hatóságnak tartoznak azt haladéktalanul tovább jelenteni. Az eladást közhírré is teszik, hogy az érdekelték ellentmondhassanak (l. *contradical*). Ha ellentmondás, eligénylés nem történik, s a földesúr sem emel kifogást — akinek az ügylettel kapcsolatban jelentős összegű illeték jár (l. *tizedbecs*) — a vevőt a hegyközség birtokba iktatja. Az adásvételt rendszerint írásba is foglalják, arról a földesúr az új birtokosnak igazolást ad, sőt a szőlő átruházását a helyi szokás szerint a falukönyvben (város *protocollumában*) is feljegyzik.

Tagad : szó szerinti jelentésén kívül cáfol, tiltakozik értelemben is használják. Pl. „az I negatíváját tagadja az A” : az alperes tagadását cáfolja a felperes.

Taksás (*taxás*) *jobbágy* : szerződéses jobbágy, aki a robot, dézsma stb. helyett pénzt, taksát fizet. A taksás jobbágy szabadon költözik.

Tallér. Magyarországon többféle tallér volt forgalomban ; ismeretes a gráci (gréci), továbbá az imperiális vagy birodalmi s a közönséges vagy ezüst tallér. Közülük legelterjedtebb az imperiális tallér. 1617. évi adatunk szerint egy birodalmi tallér : 1 magyar forint 25 dénár, 1651. évi adat szerint másfél forint. Vásárló-értékét az ezüst értékének változása szabályozta, 1617-ben pl. egy ökor 10 tallért ért, 1651-ben 8 tallért, tehát egyenlőképpen 12 magyar forintot. Korszakunkban az imperiális tallért általában 1,5 magyar forint (30 garas) értékben számítják.

Talpas : gyaloghajdú, gyalogos kuruc.

Tamás napja (*festum s. Thomae apostoli*) : december 21.

Tanú-eskü. A tanúk az egykorú perrend szerint nem a vallomás után, hanem az előtt tesznek esküt, arra, hogy az igazságot fogják vallani. Pl. „megesküdöt és azt vallja”, „iuratus examinatus et fassus est” stb. A felek kérelmére az előkészítő perszakban, a perfelvétel előtt eszközölt tanúkihallgatásokat a bíróság előtt, a tárgyaláson meg kellett ismételni, a tanúknak vallomásukat újabb esküvel kellett megerősíteniük. Így vált az előzetes (*collateralis*) vallomás hitelessé (*authentica fassio-vá*).

Tanuvallató levél (*litterae inquisitoriae v. inquisitionales*) : tanúkihallgatási jegyzőkönyv, tanúvallomásokról készült hiteles kiadmány (a vallomásokat tartalmazó bizonyáglevél, *testimonialis*).

Taxás, l. taksás jobbágy.

Telepítés (*új telepes*). A földesurak, hogy elnéptelenedett falvaikba új munkaerőt szerezzenek, az újonnan letelepülő jobbágyoknak — általában három évre terjedő — mentességet adtak. A mentességi idő lejártá után az új telepeseknek a régi jobbágyokkal egyformán kellett adózniuk s szolgáltatásaikat teljesíteniük. — A szőlőtelepítő jobbágyok hasonló, meghatározott időre szóló mentességet kaptak a hegyvám (l. ott), illetőleg a kilenced fizetése alól.

Temporalis büntetés (*poena temporalis*) : időben megszabott büntetés (szemben a *corporalis*, *testi* büntetéssel), tehát szabadságvesztés, rabság. A *temporalis poena* másik jelentése : bizonyos ideig tartó — a földi igazságszolgáltatás által kiszabott — büntetés, szemben a vallásos felfogás szerinti, túlvilági, örök

büntetéssel. A kifejezést pereinkben előbbi értelemben, rabság jelentéssel használják.

Tenetur (*teneri*): tartozik, köteles. **Non tenere, se non tenere**: nem tartja magát, nem áll meg.

Tenuta: földbirtok, határ.

Tergiversatio: vonakodás, kertelés, csúrés-csavarás, csalás.

Terminus: határnap, a tárgyalás kitűzött időpontja; törvénytörvény, ülésszak.

Terragium (később census, l. ott): a jobbágyok által az úrbéres földek után az úrnak fizetett földadó. A terragium szó földbért, árendát is jelenthet. Terragiumnak nevezik továbbá azt az örökösödési illetéket vagy örökségrészt is, amit egyes uradalmak szokásjoga szerint a jobbágnak végrendeletében a földesúrra hagynia kell, hogy az a végrendelet érvényességét elismerje, s a hagyományost az örökség birtokába lépni engedje.

Testamentum: végrendeleti tanú.

Testimonium humanum: tanú.

Thomae ap., l. Tamás napja.

Tilt, tilalmaz, eltilt, l. inhibeat.

Tisztító eskü, purga (*iuramentum purgationis*): a perdöntő eskü egyik fajtája. Ha a vád vagy polgári kereset nem volt kellően bebizonyítva, vagy az ügy egyébként nem látszott tisztázottnak, a bíróság a perbevontnak (vádlottnak vagy alperesnek) megengedhette, hogy védekezését esküvel erősítse meg. Ha a perbevont a javára megítélt esküt letette, ezzel magát a vád vagy kereset alól tisztázta s a továbbiak alól mentesült, „purgalta magát”, „megmentette magát”. Az ilyen „tisztító” esküt — mint általában a perdöntő esküt — rendszeren két hét múlva (15-öd napra) s a bíróság által megszabott számú eskütárssal kellett letenni. Parasztnak pl. főbenjáró ügyében, minthogy teljes vérdíja 40 Ft., esküje pedig 1 Ft.-ot „ér” (l. eskü, eskütárs), ha tisztító esküt engedélyeznek neki, „pleno numero iuxta homagium”, vagyis negyvenedmagával kell esküdni. Ezen elvek szerint esküsznek a jobbágyok pereinkben is, az ügy súlyosságához, a gyanú alaposágához, illetőleg az ellenfél bizonyítékainak erejéhez képest egyedül vagy a megfelelő számú eskütárssal. (L. még: fejéhez felel.)

Tiszttartó, l. udvarbíró.

Tiszttartó igazsága, l. igazság.

Tized, l. dézsma, Tized (városrész), l. tizedes.

Tizedbecs, tizedpénz (*obulus decimalis*): szőlők adásvételénél a földesúrnak fizetendő illeték, a vételár tizedrésze. A szőlő forgalmi értékét a hegymesternek kellett megbecsülnie s az ő feladata volt ellenőrizni, hogy a megfelelő tizedbecset az új birtokos a földesúrnak megfizesse. Az utóbbi ellenében az úr a birtokátruházásról a vevő részére írásos igazolást szokott kiállítani. (L. szőlők adásvétele, vö. jobbágybirtok.)

Tizedes (*decurio*). A nagyobb települések (városok, mezővárosok stb.) közigazgatásilag „utcák”-ra vagy negyedekre s ezek ismét tizedekre tagolódtak. A „tized” tehát a községi szervezet legkisebb egysége. Élén a tizedes áll, ő az előljárásság végrehajtó szerve a maga körzetében. Elsősorban rendészeti feladatokat lát el, rendőri tevékenységet fejt ki, s minthogy a tizedek bizonyos csekély önkormányzattal bírnak, a tizedesek a tizedükben előforduló kisebb vitás ügyekben igazságot is tehetnek. A lakosság hadrakelése esetén a maguk tizedét vezetve — a hadnagy (l. ott) parancsa alatt — a katonai csapatok tizedeséhez (káplárjához) hasonló altiszti szerepet töltenek be.

Tortura, examen torturale : kínvallatás, kínzás. A feudális kor büntető eljárásában a súlyosabb bűncselekmények gyanúja miatt perbefogott vádlottakat gyakran kínvallatás alá fogták, részben azért, mert a beismerés kicsikarását az elítéléshez a legkényelmesebben — „*commodissime*” — elérhető feltételnek tartották (l. *confessio*), részben (beismerés esetén is) azért, hogy a megkínzottak esetleg további bűncselekményeket vagy bűntársakat valljanak ki. Tortúrát alkalmaztak ezenkívül olykor a halálbüntetés súlyosbítására, illetőleg elrettentésül is. E szempontokat — mint pl. pereinkben — gyakran egyesítették, s a vádlott kivégzés előtti megtortúrázását csak az ítéletben, a halálbüntetéssel együtt kivégezték ki a bíróság. (Ítélet előtti kínvallatás végrehajtására, bár az ügyész a vádindítványban többször kéri, az úriszéki perjegyzőkönyvekben adatot nem találtunk.) — Papot, nemest, városi polgárt, tanult embert nem, vagy csak kivételesen, pl. felségsértési perben lehetett tortúra alá vonni, parasztot, városi plebejst azonban belátása szerint kínoztathatott a bíróság. Míg a vallatásnál alkalmazott tortúra szabályozására, bármily kegyetlenek is a megengedett módszerek (csigázás, hüvelykszorító, tüzes vassal, kénnel, szurokkal égetés, spanyolcsizma stb.) történtek kezdeményezések, l. pl. a Magyarországon is bevezetett, 1656. évi híres Praxis Criminalis-t, a csupán a halálbüntetés súlyosbítására alkalmazott „tortúra” — helyesen *exasperatio* — a bíró és a hóhér fantáziájára volt hagyva. (L. *exasperatio*, *megcsigáz.*)

Törvény : jogszabály, jogszokás, bíróság, per, ítélet. Pl. „város régi megrögzött törvénye szerint” : a város jogszabályai, szokásjoga szerint. „Úr törvénye”, „kántor törvény” : úriszék (l. kántor). „Első törvény” : a bíróság által elsőnek tárgyalt per. „Erről törvényt vár”, „törvényük leszen” : ítéletet kér, ítéletet hoznak az ügyükben. A felperes által gyakran használt „törvénytől várok” kifejezés kettős értelmű : a bíróságtól ítéletet, illetőleg az ítélettől igazságot vár.

Törvénybeli orvosság : perorvoslat.

Törvényes bizonyság (*legale testimonium*) : az egykorú jog által megszabott ügykörben együtt, egy törvénykezési személyként eljáró szolgabíró és esküdt. A földesúri jogszolgáltatásban a vármegyét szintén együttesen képviseli a szolgabíró és esküdtje, mint *legale testimonium* : jelen vannak az úriszék ülésén, a megítélt eskük kivételénél, az úriszéken pereskedők részére tanúkihallgatásokat végeznek stb.

Törvéynap : a tárgyalásra kitűzött nap ; olyan nap, amikor ítélezni s ítéletet hirdetni lehet (tehát nem törvénszüneti, ünnep- vagy *decretalis* nap.)

Transmittal (*transmittere, transmissio*) : átküld, felterjeszt, hiteles másolatban felterjeszt. Bár a szó pontos értelemben az utóbbit, a per iratainak — fellebbezés esetén — a magasabb bírói fórumhoz hiteles másolatban való felterjesztését (illetőleg a másolatnak ily célból való kiadását) jelenti, az eredeti iratok felterjesztésére is használják. (A perjog megszabja, hogy mely perek küldhetők fel az egyik, s melyek a másik formában.)

Tripartitum : Hármaskönyv. Werbőczy 1514-ben készült, — nevét 3 fejezetre tagolódó beosztásától nyert — ismeretes munkája, az egykorú magyar jog, főleg a nemesi jog anyagának összefoglalása. Bár a munka, melyet az 1514. évi országgyűlés helyesléssel fogadott, csak királyi jóváhagyást nyert, törvénné nem emelkedett, azt a feudalizmus egész további korszaka alatt a magyar magánjog és perjog merev kánonjának tekintették. Nagy szerepe volt a nehézkes, a nemesi osztályon belül is jogbizonytalanságot jelentő s a termelési

viszonyok időszerű átalakulását egyre jobban akadályozó feudális jogi felépítmény hosszú fennmaradásában. A nemesi osztály görcsös ragaszkodását hozzá — hiányosságai, rendszertelensége s nem egy homályos szövegrésze ellenére — az a gondosság magyarázza, mellyel a Hármaskönyv az uralkodó osztály előjogait körülbástyázta. A Dózsa-féle parasztháború leverésének légkörében született munka mély szakadékokat vont a minden kiváltsággal felruházott nemesség s az „örökös jobbágyságra” kárhóztatott, urainak kenyékedvére kiszolgáltatót, röghöz kötött, jogtalan parasztnép között.

Tudomány: bizonyítás, bebizonyítás, tanúsítvány, vallomás, tanúvallomás. *Tudománytétel*, *tudományt tesz*: tanúvallatást eszközöltet, tanúvallomásról felvett jegyzőkönyvet, erről készült bizonyáglevelet vagy más dokumentumot a bíróság előtt bemutat, bebizonyít. Másik jelentése: óvást emel, tiltakozik, protestál. *Tudományvétel*: pontos értelemben a felperes kérelmére ügyében a perfelvétel előtt végzett hatósági vizsgálat, tanúkihallgatás, a szó általános jelentésében egyszerűen tanúvallatás, tanúkihallgatás. A tudományvételtől a fél részére kiállított irat a *tudománylevél*. Pl. „az A tudományt tesz az I feleletén”: a felperes tudománylevelet vagy más bizonyítékot, esetleg az alperes korábbi kihallgatásáról készült vallatólevelet mutat be az ellenfél érvelésének cáfolására. De tudományt tehet pl. az alperes is, amikor a kereset, a bíróság illetékessége stb. ellen tiltakozik.

Udvarbíró (*provisor*): tisztartó, uradalmi intéző, az uradalom első tisztviselője s — ha a földesúr birtokainak élén nem áll prefektus — a távol levő földesúr teljes jogú meghatalmazottja, aki őt még a megyegyűléseken is helyettesítheti. A provisor az úr parancsainak végrehajtója, de saját kezdeményezésére is összehívhatja az úriszéket, elfogathatja, börtönbe zárhatja az engedetlen jobbágyokat, a földesúri rendelkezések megszegőit s a gonosztevőket. Ha valaki személyét sérti, úgy büntetik, mintha magát a földesurat sértette volna meg. — Az urnak esküt tesz s attól konvenciót kap. Esküjében hűséget fogad ura iránt, s kötelezi magát az úr jogai védelmére, haszna és vagyona gyarapítására. Feladatait a részére kiadott utasítások pontosan körülírják, s egyben osztályhelyzetére is rávilágítanak. (Az udvarbíró mindig nemes ember, gyakran magának is vannak jobbágjai.) Az instrukciók szerint ő vezeti a földesúr gazdálkodását, készíti az összeírásokat, urbáriumokat, személyesen felelős mind a robotért, mind a terményadóért. Köteles az úr részére a maximális hasznot biztosítani. Teljhatalommal intézkedik a jobbágyok mindenféle ügyeiben, tőle indulnak ki a kibecsültetések. Az udvarbíró tehát az uradalom gazdálkodásának s a jobbágyok elnyomásának közvetlenül az úr után következő szervezője és végrehajtója. (Az udvarbíró néhol gondviselőnek, főgondviselőnek is nevezik, l. gondviselő.)

Udvarbíró igazsága, l. igazság.

Ultra, l. liceat ultra.

Úr asztala költsége, **asztalköltség**. A jobbágyokra kirótt bírságokat rendszeren különböző pótlékokkal is súlyosbították. Ezek egyike a bírsághoz hozzácsapott „asztalköltség” vagy „az úr asztala költsége”: az úriszéki tagok megvendégelésének kiadásai címén kivetett, rendszeren 4 Ft. összegű illeték.

Urbárium: a jobbágyok (rendszeren egy-egy falu) földesúri terheinek jegyzéke. Az urbárium tulajdonképpen a két fél között a terhek tekintetében kötött, írásba foglalt megállapodás, ezt azonban a korlátlan hatalmú földesúr önkényesen szabta meg, s csak a maga javára érvényesítette: az urbáriumban fog-

lalt szolgáltatásokat maradéktalanul behajtottá, újabb terhek kitalálásában azonban nem korlátoztatta magát az urbárium tartalmától.

Úr dolga, úr műve, l. robot.

Úr kegyelmén (v. gratiajan) marad, úr kegyelmén maraszt. Néha „úr kegyelmébe hagy”. Jelentése : az úriszék az elítélt megbüntetését (az ítélet végrehajtását) a földesúr kegyelmétől teszi függővé, vagy a földesúrra bízta, hogy az ítélet kiszabása nélkül elmarasztalt jobbágyra milyen büntetést ró, illetőleg milyen összegben „egyezik meg” vele, mennyiért „bocsát meg” neki. — Urbéri jellegű ügyekben az ítélet enyhítése vagy elengedése az úrnak jogában állott, büntetőperekben, halálos ítélet esetén azonban a földesurak korszakunkban a törvények kifejezett tilalma ellenére gyakorolják a — felségjogot képező — kegyelmezési jogot. — Az „úr kegyelmén marad” átvitt értelemben (súlyosabb büntetés helyett kiszabott) bírságot is jelenthet.

Urna, l. akó.

Ursulae et socior., l. Orsolya nap.

Úr székére appellal. Kétféle értelemben használt kifejezés, rendes jelentése : fel-lebbez az úriszékhez ; előforduló másik jelentése : folyomodik a földesúr személyéhez. E második értelemben az „appallata *uram* ő *Naga számára*”, „appallata *az úr személyére*” stb. kifejezések is használatosak. Az úriszék ítélete után bejegyezve azt jelenti, hogy az elmarasztalt fél ügyét az úr személyes döntése elé viszi. (Vö. úr kegyelmén marad.)

Úr székes törvénye, l. székes törvény.

Ut supra : mint fent. Ezzel utalnak a felek (illetőleg a perjegyzőkönyv) az addig előadott petitumra, allegatiokra stb. Jelentése tehát az inhaeret (l. ott) kifejezésével megegyező. — „Idem procurator ut supra”: ugyanaz az ügyvéd, aki fentebb (ti. az előző perben) járt el.

Ügyvédvallás (*constitutio procuratoria*): a fél által ügyvédjének adott megbízás. Az „ügyvédvallás” vagy az arra illetékes egyházi vagy világi hatóság (hiteleshely) előtt történt, s többnyire szélesebb érvényű felhatalmazást tartalmazott, vagy magán a tárgyaláson, a bíróság előtt, élőszóval s akkor arra az egy ügyre szólt (l. cum nostris). A hiteleshely az előtte történt megbízásról „ügyvédvalló levelet” (*litterae procuratoriae*) állított ki, ezt a tárgyaláson, a perfelvételnél, az ügyvédnek be kellett mutatnia. Ügyvédvalló levél vagy szóbeli megbízás nélkül valakinek a képviselőletében eljárni nyelvváltság (l. ott) terhe alatt tilos volt az ügyvédeknek. — Az ügyvédség a XVIII. századig nem kötött foglalkozás (l. procurator), az ügyvédvallás megszabott formaságai azonban már a XIV. században kialakultak.

Vajda : a magyar katonaságnál a XVI—XVII. században a gyalogos vagy naszádos kapitány (százados) elnevezése. A vajda parancsa alatt 50—100 emberből álló csapat : század állott.

Valal, l. vela.

Valentini mart., l. Bálint nap.

Vall, vallás : vallomás, vagy — „felvallás” helyett — elidegenítés, eladás. (L. felvall, felvallás.)

Vallató levél : peres felek vagy tanúk kihallgatásáról a bíróság által készített, illetőleg az érdekelteknek kiadott irat. (Vö. tanuvallató levél.)

Vám. Nagybirtokon áthaladó utak, hidak karbantartásáról a földesúrnak kellett gondoskodnia. Ennek fejében út- és hídvámokat szedett, s ezért, aki az uradalom területén keresztülhaladt, köteles volt a vámszedőhelyeken átmenni ;

a vám elkerülését áruekkozással, kemény bírsággal büntették. Minthogy az utak és hidak javítását a jobbágyok robotban, ingyen végezték, a vám a földesúrnak jelentős hasznot hajtott.

Várnagy, l. porkoláb.

Város üisti, l. füsti.

Városkapitány, l. kapitány.

Város széke : szövegeinkben mezőváros bírósága. Az utóbbi, a falusi bírósághoz hasonlóan, jobbágybíróság. Helyzetük a földesúri jogszolgáltatás szervezetében egyébként is azonos, a mezőváros bírósága azonban rendszerint nagyobb hatáskörű, s szervezettebb formák között ítélezik.

Város színén : a városi bíróság előtt. (Vö. falu színén.)

Város törvénye, l. törvény.

Vásárbíró : a piac s a vásár rendjének felügyelője, az árszabás betartásának ellenőre. A rend megsértőire bírságot vehet ki, árujukat elkobozhatja. Ő a felelős továbbá, hogy a vásárosok az előírt illetékeket (vásárpénzt, vásárvámot) megfizessék. A földesúri mezővárosok vásárbírait az uraság s a város előjárói egyéb feladatokra is igénybe vehették.

Végrendelet. A végrendeletnek a jobbágyörökösödés terén különös jelentősége volt. Ha ugyanis a jobbágy utód nélkül halt meg, és végrendeletet nem tett, a Hármaskönyv III. r. 30. címe szerint minden vagyona a földesúrra szállott, rokonaira semmi sem maradt. Ősi ingatlanai tekintetében a végrendelet sem változtatott ezen a szabályon, saját szerzeményű ingatlanainak feléről és ingóságairól azonban végrendelkezhetett, ezeket akár rokonaira, akár másokra hagyhatta. — A magvaszakadt jobbágy végrendelete tehát korlátozta a földesúr örökösödését, így érthető a földesurak, illetőleg ügyvédek mohó törekvése arra, hogy az ilyen végrendeletet az úriszékkel érvénytelennek mondassák ki. E célból a legkülönbözőbb alaki kifogásokat hozzák fel, amit elősegít az is, hogy a jobbágyvégrendelet formáságait Werbőczy nem szabályozza, sőt hangsúlyozza a „helyi szokás” jelentőségét a jobbágyok örökösödési joga körül, a kérdést tehát bizonytalanságban hagyja. Kétséges pl., vajon a jobbágyvégrendeletnek is érvényességi kelléke-e a nemesi jogban megkívánt 7 tanú. — Főleg a helyi szokás jogforrás jellege alapján volt könnyű kifogásokat emelni a jogban kevésbé járatos jobbágyok kijátszására. Így az úriszéki jegyzőkönyvek gyakran említik érvényességi kellékként jobbágyvégrendeletnél, hogy abban a földesúr is szerepeljen hagyományosként, máskor az ingókból is követeli a földesúr azok felerészét, holott minderről Werbőczy sem szól.

Véka (*szapu*) : gabona vagy más szemes termény úrmértéke. A XVI. század végéről ismert (a Felvidék nyugati részén használatos) nagysarlói szapu 93,79 liter. Kisebb úrtartalmú a kassai véka vagy szapu: a XVIII. században 33,2 liter stb.

Vela, **velal**, **valal** : falu. *Vela színén*, *velál színén* : a falusi bíróság előtt. (L. talu színén.)

Vér : vérrokon, vérségi leszármazó.

Vérbírság (*poena cruenti*, *poena cruentationis*) : a „vérontás”, „vér eresztés” (effusio sanguinis), vagyis a vérzést okozó testisértés, megsebesítés szokott bírsága. Összege nem olyan állandó, mint pl. a vérdíj (l. ott) : a bíróság a maga gyakorlata s az eset súlyossága szerint 1—12 forintban szabja ki.

Vérdíj (*díj*, *ember díja*, *homagium*). A vérdíj az ősi nemzetségi vérbosszú maradványa, az az összeg, amit a gyilkos a bíró közvetítésével a megölt egyén hozzátartozóinak fizet, hogy vérbosszújuktól szabaduljon. A további fejlődés során vérdíjat szab ki a bíróság más esetekben is, büntetésként az elítéltre, aki ez

által magát a különben neki járó véres büntetés alól szabadítja meg. A vérdíj ilyen kettős eredetét, illetőleg értelmezését, ami fokról-fokra egybeolvad, világosan mutatja, hogy a bíróság szövegeinkben a vádlottat hol a saját, hol a sértett fél vérdíján marasztalja el, hol ennek meghatározása nélkül egyszerűen csak vérdíj fizetésére ítéli. Amikor ugyanis a perben szembenálló felek mindaketten azonos rendi állásúak — s vérdíj kiszabásával végződő pereink túlnyomó többségében ez az eset forog fenn — a megkülönböztetés felesleges, a vérdíj összege így is, amúgy is azonos. Különböző rendi állás esetén azonban ez nem mindegy, s akkor a bíróságnak meg kell jelölnie, hogy az elítéltre melyik fél vérdíját szabja ki bírságként. A vérdíj kialakult tételei a feudális kor osztályok szerinti ember-értékelését tükrözik: a főpap és főúr vérdíja 400 forint, köznemesé 200 Ft, paraszté 40 Ft. A kiszabott vérdíj lényeges hányada a bíróságot illette, ez az úriszéki eljárásban a földesúr egyik nem jelentéktelen jövedelmi forrása. A megölt jobbágy hozzátartozója, vagy a véresre vert, megsebesített jobbágy maga, a kiszabott vérdíjnak csak egy részét kapta, nagyobb részét, de legalább felét a földesúr tulajdonította el. — Néha fél vagy negyed vérdíjon marasztalják a vádlottat, ha a cselekményt a bíróság kisebb súlyúnak ítéli. Ilyenkor a kiszabott bírság gyakran nem határolható el a szintén a vérdíj felét kitevő élődíjtól, amint a teljes vérdíj olykor a fejrólolvad össze (l. élődíj, fejrólolvadás). — Korszakunkban már szándékos emberölés esetén legfeljebb mellékbüntetésként alkalmazták a vérdíjat, magát a cselekményt (homicidium) halállal büntetik.

Véresítés (vérbocsátás): véresre verés, megsebesítés.

Vessző: a soltészi tisztséggel együttjáró földeknek — a soltészteleknek — de soltészok által betelepített vidékeken a jobbágyteleknek is, bizonyos része. A falukon 12, a mezővárosokban 14—18 „vessző”-ből állott egy-egy soltész-, illetőleg jobbágytelek. A soltésztelek részét *soltészság vesszeje* névvel szokták jelölni.

Vetekedik: pereskedik.

Via regia: országút.

Vicesgerens, vicegerens: helyettes, pl. alispán, tiszttartó stb. helyettese. Pereink I. jegyzeteiben az úriszék tagjai között szereplő vicesgerensek (vicegerensek) alatt általában alispánhelyettes (helyettes alispán) értendő, mely tisztségből később a másodalispáni állás kialakult.

Victualia: a jobbágyok élelmiszeradója (l. muneralia, élés, éléspénz).

Vid napja (festum s. Vitalis martyris): április 28.

Vidéki, l. extraneus.

Viennensis: „bécsi”, váltópénz (l. bécs).

Vineulum: „kötél”, kötés, valamilyen jogügylet pénzbiztosítéka, pönálé. Jobbágyok közötti ügyleteknél a felek a megállapodás megszegése esetén fizetendő vinculumot gyakran a földesúr javára kötik ki, hogy az urat így érdekeltté téve, a szerződés betartását fokozott mértékben biztosítsák. (L. „kötél” alatt is.)

Vineae decimales: olyan szőlők, amelyek termése után nem hegyvám (l. ott), hanem bortized járt a földesúrnak.

Violatio sedis: széksértés, a bíróság megsértése. A bíróság előtt tiszteletlen viselkedés, illetlennek minősített szó használata stb. violatio sedis-nek számít.

Violentia: általános értelemben erőszakoskodás, jogsértés; mint perjogi műszó, az ún. kisebb hatalmaskodást (*minor potentia*) jelenti. Ezen a hatalmaskodásnak (l. ott) a törvényben nagyobb hatalmaskodásként (l. actus maioris potentiae) nem definiált esetei értendők, mint kisebb földterület vagy ingóságok

jogtalan birtokbavétele, általában mások tulajdonának háborgatása vagy jogainak megsértése, nem nemes személy elleni hatalmaskodás stb. Pereinkben a *violentia*, *potentia*, hatalmaskodás kifejezéseken általában ilyen kisebb hatalmaskodás értendő. *Poenā violentiāe* : ugyanaz vagy annak büntetése. *Violens* : jogsértő, kisebb hatalmaskodás elkövetője.

Visitatio b. Mariae virginis, l. Sarlós Boldogasszony.

Vitalis mart., l. Vid napja.

Vivum documentum: tanú.

Vivum homagium, l. élődíj.

Vízkereszt, Epiphania (Három királyok) : január 6.

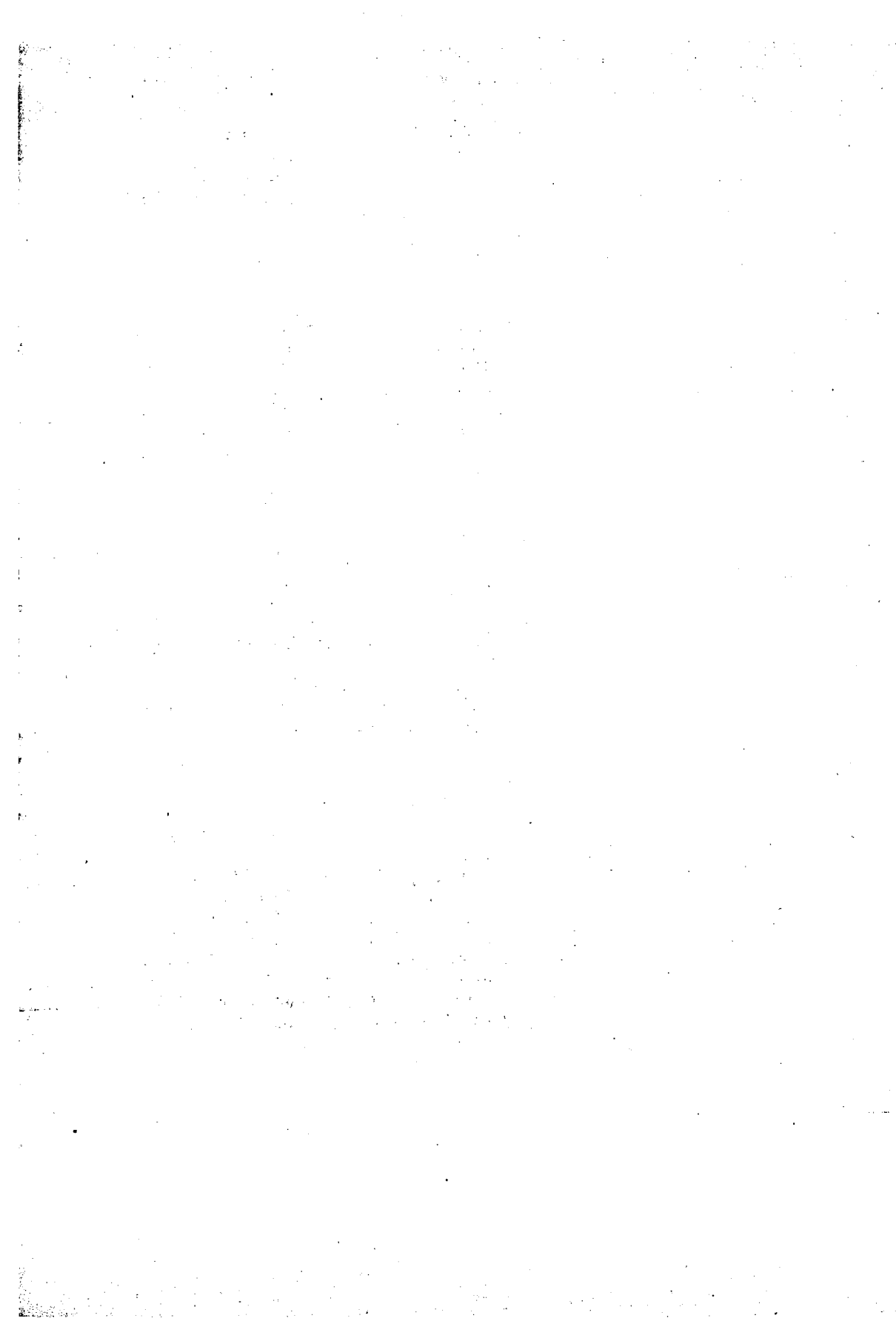
Vízmeister : a vízi molnárok céhmestere. Mint a céhmesterek általában, a céhen belül rendészeti és bírói feladatokat látott el. A céh elöljáróival (s céhen kívüli bírótársakkal) együtt ítélőszéket is tartott, amelytől — földesúri birtokon — az úriszékhez lehetett fellebbezni. A pápai uradalom úriszéki peranyagában több olyan ügy szerepel, melyekben alsó fokon a vízmeister széke járt el.

Vlah (*vlach*, *valach*, *oláh*, *ihos ember* stb.) : a jobbágytársadalom pásztorkodással, főleg juhtenyésztéssel foglalkozó rétege, mely az ország hegyes, erdős vidékein nagy tömegekben élt. Az egykorú szövegekben, pereinkben is, gyakran szerepel a vlahok magyar neve : „oláh”, mely tehát nem népnév, hanem foglalkozás, a pásztorkodó életmód — korábban a költözködő pásztorkodás — megjelölése. (A közölt peranyagban, mely Erdélyre nem terjed ki, a vlahok különféle szláv népelemek, rutének, délszlávok stb.) — A vlahok gazdasági, társadalmi helyzetét, az ún. vlah-jog szabályozta : a földművelő jobbágyoktól eltérőleg a vlahok nem adtak tizedet, kilencedet, nem robotoltak, csupán a „vlach-adó”-val tartoztak, állataik, juhaik huszadával vagy ötvenedével. Az olyan „juhosemberek” azonban, akik a juhtenyésztés mellett jobbágy-földet is műveltek, rendszerint már nem vlah-jogú pásztorok, hanem juhaik után jobbágyi módra megadták a dézsmát az úrnak, az egyháznak. Sok faluban parasztok és vlahok egymás mellett éltek ; ilyenkor gyakori volt a viszály a két fél között a legelő használata miatt.

Vorgeher, l. forger.

Werböczi, l. Tripartitum.

Zsellér, zsellérhely. Zsellérnek (*inquilinus*) nevezik a feudális nagybirtokon élő jobbágyoságnak azt a jelentős részét, melynek házához, udvarához nincs mezőgazdasági külsősége. Tekintélyes részük „más háta mögött élő” (*subinquilinus*), azaz még háza sincs, hanem a földesúr udvarában, majorságában vagy a tehetősebb jobbágyok gazdaságában napszámért, bérmunkásként dolgozik. A zsellérek közé sorolják az ún. „gyalogszeres jobbágyokat” is, akik igásállataikat valami okból elvesztvén, a jobbágyhelyükhöz tartozó földeket nem tudják többé megművelni. — A házas zsellérek házuk után némi censust (l. ott) fizettek az úrnak, ezenfelül évi 18 nap kézirobottal : szénagyűjtéssel, favágással, levélhordással stb. tartoztak. A házatlan zselléreknek évente 12 nap kézirobotot kellett teljesíteniük.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ

A közölt perszövegekből a személyneveket — a peres felek, tanúk, ügyvédek, bírák, földesurak és alkalmazottaik sokszere száma miatt — nem mutatóztuk. A helységneveket csak egykorú alakjukban vettük fel, a bevezetésekben, illetőleg jegyzetekben megadott későbbi és mai elnevezéseiket itt nem ismétljük meg. A közelebről meg nem határozható földrajzi neveket (dűlőneveket stb.) a név után tett, zárójelbe foglalt f. n. betűkkel jelöljük.

A perszövegeinkben előforduló joglalkozásneveket s a különféle termények, gazdasági felszerelések, lakásberendezési és ruházati tárgyak neveit nem mutatóztuk, minthogy ennek korszakunkban már különösebb jelentősége nem lett volna, s azt e szavak gyakorisága sem engedte meg. Kivételt csak olyan esetekben tettünk, amikor az említett címszavak pereink tárgyával szoros kapcsolatban állanak. — Nem vettük fel továbbá a pénznemek közül, szintén gyakorisága miatt, a forint, magyar forint címszavakat, s nem dolgoztuk be a mutatóba az amúgy is betűrendes nomenklaturát.

A mutatóban feltüntetett számok lapszámot jelentenek. Közülük — a szokásostól eltérően — azokat a lapszámokat adjuk dőlt szedéssel, ahol a címszó per tárgyaként vagy peres félként szerepel. Így pl. a lopás, emberölés címszavaknál a rendes számok a perszövegek ilyen utalásait, a dőlt számjegyek az ily tárgyú — lopás, emberölés miatt indult — pereket mutatják; ugyanígy emeli ki a számok típusa pl. a helyneveknél azokat az eseteket, amikor a helység, illetőleg lakosai fel- vagy alperesként fordulnak elő. A számok a több oldalon átfutó címszavaknál a perek kezdő lapszámait jelölik.

- Abony (Pozsony m.) 468
 Ábránka (Bereg m.) 943, 957
 accidentalis bor 635
 — tyúk 635
 Acsády Ignác 7, 8
 actus maioris potentiae l. hatalmaskodás
 Aczad (Veszprém m.) 540
 adásvétel akadályozása l. ellentmondás
 — érvénytelenítése 273, 275, 281
 — módja 282, 646, 652
 — tanújának megverése emlékeztetőül 275
 adásvételi illeték l. tizedbecs
 — szerződés 154, 675
 — — felbontásának bírsága 273
 adó l. rovásadó, summaadó
 — fizetés elmulasztása 27, 246, 811
 — — elmulasztásának büntetése 774, 841
 — gabona 970, 971
 adóslevél 155, 699
 adósság 17, 62, 68, 100, 111, 155, 158, 246, 283, 366, 382, 596, 606, 893
 — átvállalása 914
 — bizonyítása esküvel 136
 — kifizetése mentő eskütől függően 100, 132, 246
 — kifizetésének módja 110, 274
 agilis 267, 348, 432, 468, 521, 557, 602, 607, 616, 643, 654, 702, 703, 709, 861, 888, 935, 953
 — visszakövetelése volt földesura által 953
 Agyagos (Sopron m.) 638
 agyagosi jobbágyság kötelezettségei 681
 Agyagospatak (Zemplén m.) 922
 agyagospataki soltsész 922
 ajándék (jobbágyszolgáltatás) l. kappan-, méz-, őz-, vaj-ajándék
 — adása alól felmentés 497
 Ajka (Veszprém m.) 576, 584—586
 akasztás 35, 364, 366, 728, 856, 858, 933, 934, 960, 962, 967, 985, 987
 — felperesi eskütől függően 566, 958
 — kártérítés elmulasztása esetén 973
 — kínvallatás eredményétől függően 856
 — kiszabásának mellőzése 900
 — kifiltás utáni visszatérés esetén 755
 — tisztító eskütől függően 84, 95, 971
 Akasztódomb (f.n.) 313
 akasztófa 10, 388, 400, 630, 717, 839, 967
 akasztófához szögezés 683
 akó (ürmérték) 298, 305, 382, 420, 533, 536, 573, 589, 598, 617, 624, 626, 635, 657

- alaki kifogás perben 291, 296, 298, 300, 338, 339, 347, 371, 397, 418, 450, 451, 514, 531, 553, 554, 561, 597, 604, 658, 693, 694, 709, 947, 948,
- áldomás 155, 273, 455
- Alhó (Vas m.) 61, 98, 100, 109, 177, 179
- alhói halász 192
- hegyester 193
- szőlőbirtokosok 195, 202
- alispán perújítási joga 639
- tisztító eskünél 398
- állat gyógyítása 642
- kártétele l. erdei, mezei kártétel
- Al-hegy 484
- alodium l. major
- Almás (Abaúj m.) 734
- Almásd (Vas m.) 243
- alperes jobbággy földesurának megidézése 340
- alperesi eskü áthárítása l. eskü áthárítása
- alporkoláb l. várnagy
- Alsóbalog (Gömör m.) l. Balog
- Alsóisztkáz (Veszprém m.) 701
- Alsok (f.n.) 313, 340, l. még Szentmárton
- Alsómajor (f.n.) 186
- Alsóolsava (Zemplén m.) 932
- alsóolsavai molnár 932
- Alsóorlich (Sáros m.) 882, 888
- alsóorlicsi soltész 895, 896
- Alsópalánka (Bereg m.) 943, 956
- Alsópiszana (Sáros m.) 882, 893—895
- Alsópolyanka l. Polyanka
- alvárnagy l. várnagy
- amnesztia 409
- Andrásfa (Vas m.) 238
- Antau (Sopron m.) 637
- antauai bíró 666
- anya bántalmazása 570
- apai ház öröklése 128, 129, 856
- Apáti (Zala m.) 286, 297
- árak :
- alma 575
- bor 424, 425, 475, 476, 573—575, 577, 583, 587, 624
- búza 579, 580, 582
- cipő 189
- csizma (karmazsin) 582
- csónak 589
- fazék 588
- fegyver 565
- föld 219, 220, 646
- ház 87, 281
- hordó 583
- kappan 586
- kósó 472, 473
- ló 135, 231, 564, 583, 667, 922
- méh 577
- ökör 280, 284, 420, 576, 580, 585, 596, 655, 902, 903, 916
- pohár 244
- posztó 926
- puska 582
- rókabőr 581
- sertés 83, 117, 143, 578, 579, 581, 584, 586, 603
- szekérlánc 83
- szoknya 916
- szőlő 91
- tehen 228, 284, 578, 583, 655, 890
- üst 921
- üsző 149
- vaj 575
- arany (pénnz) 236, 239, 413, 671, 921, 984
- dukát 679
- óra 680
- pecsétgyűrű 657
- Aranypatak (Sáros m.) 926
- aranypataki soltész 922
- aratási robot l. robot
- törvénytörés 969
- aratórésznel földesúr megrövidítése 30
- árdragítás 35, 189, 492, 493
- arendatarius 496
- áron aluli bormérés 424
- árszabás 189, 190
- , vármegyei 493
- ártányadó 572
- árva eltartása faluközösség által 283
- gyám l. gyámság
- jószágának elfoglalása 218
- árvák könyve 156
- nyilvántartása 157
- vagyona 63, 780, 843, 844, 930
- összeírása 282
- Ásvány (Győr m.) 394, 488
- ásványi plébános 488
- Ásványtó (Komárom m.) 313, 321
- Aszaló (Abaúj m.) 728
- Asszonyfa (Vas m.) l. Ostffyasszonyfa
- Asszonyfa (Veszprém m.) 540
- asztalköltség l. perköltség
- átalag 635, 657
- Átány (Heves m.) 736, 738
- áttelepült jobbággyok visszaköltöztetése 844
- atyafi elővételi joga l. elővételi jog
- kizárása a hagyatékból 527
- visszaszerzési joga elidegenített ingatlanra 218, 219, 221, 227, 281, 320, 916
- atyamester 611
- Ave Maria szálló 381, 383
- Bácsfalu (Hont m.) 840
- Badacsony 573
- badacsonyi szőlő 634
- Badacsony-Tomaj (Veszprém m.) 504, 582, 583, 635
- Bakony, Bakonyerdő 375, 593, 603, 608
- Bakt (Gömör m.) 721, 730
- Balaton tó 324, 600, 618, 634
- Bálint kútja (f.n.) 483
- Balog (Gömör m.) 721, 723, 727, 729, 730
- balogi jószág 721
- Balogfalva (Gömör m.) 721, 737

- Balogvári uradalom 721—738
 Bándol (Vas m.) 115, 131, 160
 Bangrab (Sopron m.) 637, 655
 Bánhida (Komárom m.) 363
 bánya 76
 Barabás (Bereg m.) 946, 950
 Barátfalu (Vas m.) 125, 128
 barátfalusi bíró 115
 Barátmajor (Vas m.) 61, 82, 96, 114, 130, 190
 barátmajori erdőőr 191
 Barkaszó (Bereg m.) 972
 baromfiszállítás Bécsbe a földesúr parancsára 464, 465
 Bártfa (Sáros m.) 926
 bécs (pénz) 73—75, 94, 124
 Bécs (Wien) 102, 406, 417, 429, 464, 465, 480, 531, 681, 686,
 Bécsújhely 429, 681
 becsmérés l. szidalmazás
 becstü 219, 864, 918; l. még ház —, szőlő —, kárbecslés
 — pénz 103, 250, 321
 becsületsértés l. szidalmazás
 befektetés (melioratio stb.) megtérítése 652, 844, 918
 behordási robot l. robot, betakarítási békeltetés falu színe 149
 békítési eljárás házasfelek között 736
 Béla (Zemplén m.) 922
 Beled (Győr m.) 471
 Beleg (Abaúj m.) 987
 Belejóc (Sáros m.) 882, 899
 Belovezsa (Sáros m.) 882
 Bén (Esztergom m.) 838
 Benedikóc (Sáros m.) 882, 921, 922
 Beregszász (Bereg m.) 943, 946, 949, 968, 977
 — privilegiuma 947, 948
 — statutuma 37
 Berck (Vas m.) 205, 222, 224
 Beren (Vas m.) 446
 bereni nemes 446
 Berencs (Nyitra m.) 823
 Berencsi uradalom 29, 33, 822—832
 — vár 822, 824
 béres 410, 635
 — gondatlansága 477, 642
 — szökése 478
 Berki (Vas m.) 205
 Berlász Jenő 5
 Bessenyei György 7
 beszállásolás 26, 721
 beszállásolási mentesség megsértése 810
 beszámíthatóság 32, 254, 681, 685, 700, 788, 839
 betakarítási robot l. robot
 bevándorlás (külföldről) 644
 bigámia 34, 361, 644, 735; l. még házaságtörés
 bikapénz 34, 118, 579
 Binóc (Pozsony m.) 874, 875
 bíró (falusi) 28, 42, 62, 106, 510
 — — bántalmazása 18, 140, 328, 344, 664, 723
 — — beszámolási kötelezettsége 867
 — — „díja” 92, 106, 140, 664
 — — hatalmaskodása, visszaélései 102, 330, 591
 — — „igazsága” 150
 — — kedvének keresése 348
 — — kötelességei 24, 37, 71, 105, 107, 111, 116, 165, 171, 182, 187, 317, 329, 368, 384, 569, 653, 662, 670, 684, 745, 748, 830
 — — kötelességmulasztása 95, 118, 311, 316—318, 338, 630, 666, 667, 777, 821
 — — megbírságolása 112, 140, 327
 — — robotmentessége 102
 — — szidalmazása, gyalázása 91, 102, 106, 140, 317, 328, 523, 539, 653, 664, 741, 853, 866
 — — szökése 946
 — — választásának rendje 865, 867
 — (úriszéki) l. úriszék bírái
 — (városi) 64, 215, 280, 434, 456, 518, 665, 746, 747
 birodalmi tallér l. tallér
 bírság 36, 38, 63, 111, 166, 210, 385, 673
 — elegendése 344, 569, 821
 — fizetés határideje 778, 779, 805
 — fizetésért kezesség l. kezesség
 — kivetésének mellőzése 868
 — megállapítása visszaesés esetére 444
 — megkétyszerzése 111
 — mérséklése 26, 740, 815—818, 821, 862, 888
 bírságoló könyv 62, 63
 bírságon marasztalás 22, 31, 33, 35, 69, 70, 75, 78—80, 82, 87, 90, 92, 95, 97—101, 103—107, 109—113, 117—119, 122, 127, 129, 132, 136, 141, 144, 148, 150, 153, 157, 158, 160, 161, 163, 165, 166, 168, 170, 171, 173, 176—180, 182, 184, 185, 188, 190, 192, 195, 198, 201, 209, 223, 225, 230, 235, 245, 246, 248, 249, 260, 261, 265, 271, 276, 281, 299, 303, 308, 310, 312, 317, 325—327, 331, 333, 338, 341, 355, 360, 378, 385, 415, 423, 425, 443, 445, 446, 459, 461, 470, 480, 482, 491, 493, 499, 503, 512, 516, 517, 524, 526, 532, 535, 536, 538, 542, 547, 568, 591, 607, 611, 627, 628, 644, 650, 653, 656, 659, 660, 662, 663, 666, 673, 680, 684, 691, 723—725, 741—744, 748—751, 758, 759, 761, 762, 765, 767, 768, 771, 772, 775, 777, 779, 780, 784, 785, 788, 792, 798, 809, 811, 815—818, 820, 821, 837, 841, 842, 845—847, 849—851, 854, 856, 861, 862, 867, 871, 876, 877, 887, 888, 890, 892, 909, 936—938, 940, 942, 958, 959, 963, 970, 972—974, 980—982, 985
 — — feltételesen 191, 200, 304, 745

- tisztító eskütől függően 73, 81, 82, 101, 124, 127, 139, 141, 175, 178, 184, 188, 193, 194, 199, 254, 289, 303, 306, 308, 311, 416, 422, 510, 521, 525, 551, 599, 667, 669, 725, 745—747, 810, 918, 940, 966, 979
- bírságos parancs** 25, 64, 75, 131
- megvetése 79, 92, 95, 96, 98, 99, 106, 110, 111, 164, 165, 169, 173, 174, 175, 177—179, 181, 186, 188, 190, 192—195, 197, 198, 310, 314, 323, 325, 326, 346, 356, 360, 378, 458, 460, 469, 470, 480, 495, 499, 500, 569, 570, 598, 607, 631, 747, 776, 777, 814, 815, 819, 820, 849, 850, 851, 854, 942, 980, 981
- pecsét küldése 341
- megvetése 340
- tilalom 25, 254, 289
- megvetése 90, 96, 182, 184, 185, 189, 200, 262, 462, 469, 475, 593, 628, 749, 758, 761, 940
- bírságpénz felosztása** 36, 45, 167, 168, 171, 222, 235, 248, 292, 333, 352, 404, 542, 644, 656, 659, 684, 742, 743, 745, 751, 758, 765, 767, 768, 780, 805, 837, 841, 846, 847, 849, 854, 856, 909
- jegyzéke 204
- birtok**, — jog, — jogi perek l. föld, ház, írtás, rét, szőlő birtoka, tulajdonjoga
- háborítás 73, 97, 111, 168, 669, 787, 907, 938, 963
- birtoklás jogcímenek igazoltatása** 66, 195
- Bisztra** (Bereg m.) 943, 972
- bizonyítás elrendelése** 43, 350, 497, 513, 575—578, 580, 583, 587, 652, 964
- érvényessége 542, 543
- módja 43, 44, 497, 513, 665, 714; l. még bizonyító eskü, fejre tett eskü, tanúvallomás, tisztító eskü
- bizonyító eskü** 153, 214, 228, 230—232, 249, 280, 281, 341, 704, 851, 905, 930, 958
- esküre kötelezés 158, 214, 215, 230, 232, 244, 245, 249, 280, 281, 518, 652, 851, 896, 905, 930, 954
- blasphemia** l. káromkodás
- Bocksdorf** (Vas m.) 256
- bocksdorfi hegymester** 273
- Bodo**, Matthias 6, 16
- Bodrog folyó** 888—890
- Bodruzsál** (Sáros m.) 882
- Bokssina szőlő** 789
- Boldogasszony** (Moson m.) 637, 649, 650, 677
- Bolffa** (Vas m.) 23, 61, 175, 179
- bolffai halász** 192
- hegymester 193
- szőlőbirtokos 195
- Bónya** (Vas m.) 256, 273
- bor**, — árusítás tilalom ellenére 27, 340, 462, 534, 536, 745, 748, 758, 985
- bírság 160
- gondatlan kezelése 624, 625
- hamisítása 27, 112, 116, 577, 624, 664
- kimérés kötelezettsége 289
- megtagadása 286, 305, 306, 420, 534
- kiméresi illeték 535
- pénz 78
- borbély** (felcser) 146, 534, 535
- Borda** alatt (f.n.) 147
- Borgiutelek** (f.n.) 174, 342
- boronálási robot** l. robot
- borozlói posztó** 75
- bors** 75, 160, 228
- bírság l. paprika
- Borsa** Iván 55
- Borsosgyőr** (Veszprém m.) 504, 598
- Bort** (Vas m.) 256, 263, 273
- boszorkányság** 33, 224, 369, 370, 432, 437, 450, 454, 556, 676, 687, 691
- botbüntetés** 22, 33, 35, 377, 537, 807, 848, 868, 872, 910, 967
- tanúvallomástól függően 870
- botosispán** 25, l. még ispán
- Botrágy** (Bereg m.) 973
- Bozókháza** (Gömör m.) 734
- bozói prépostság** 62
- Bozsók** (Vas m.) 124, 142, 156
- Bödöge** (Veszprém m.) 563
- bőr** árának emelkedése 189
- csáválása 189
- Börsöny** (Veszprém m.) 286, 297
- börtönbüntetés** 21, 22, 33, 35, 67, 377, 563, 705, 986
- tisztító eskütől függően 452
- Braniska völgy** (f.n.) 984
- Breznica** (Zemplén m.) 911
- Brezovka** (Sáros m.) 882, 925, 926
- Bucusu** (Vas m.) 88
- bucusú prédikátor** 88
- budai basa** 300
- Budikfalva** (Gömör m.) 721, 736
- budikfalvi prédikátor** 737
- bújtatás** l. felbújtás
- Bukóc** (Nyitra m.) 29, 823, 827, 830
- Bukóc** (Zemplén m.) 882, 911, 929, 930, 931
- bűbájosság** l. boszorkányság
- Büks** (Vas m.) 256, 284
- bűncselekmény ismételése** ellen biztosíték, l. kezeség latorkodás ellen
- bűnös rejtegetése** 725, 876
- bűnrészesség** 31, 266, 616, 967
- büntetés elengedése** l. bírság elengedése
- enyhítése 855, 942; l. még vádlott fiatalokora miatt büntetés enyhítése
- felfüggesztése 210, 376, 437, 717, 733, 887, 982
- földesúr tetszése szerint l. földesúr ítéletére bocsátás
- büntetőper** l. úriszék büntető bírás-kodása

- Cák (Vas m.) 61, 107, 114
 cáki erdőőr 199
 — hegy 67
 — szőlőbirtokosok 195, 202
 calumnia l. patvarkodás
 canonica visitatio l. egyházlátogatás
 Carpovius, Benedictus 20
 cech (számla) 137
 „cédula” 191, 193, 199, 298, 356, 357, 361
 céh 49, 526
 — bíróságától fellebbezés úriszékhez 505, 614
 — láda 611
 — mester bepanaszolása, gyalázása 614
 — perek 40; l. még csapó-, eszmadia-, mészárosceh
 — privilégium 526
 — szabályok megsértése 610
 céhből kizárás 40, 614
 census 646; l. még terragium
 — erdőhasználatért 191
 — fizetés elmulasztása 632
 certificatio l. idézés
 Chattay hegy 91
 Chiklesi szőlő 666
 Cigla (Sáros m.) 907
 ciglai soltész 907
 Cíldorf (Sopron m.) 638, 684
 Cindorf (Sopron m.) 637, 651, 653, 661, 667, 673, 679, 687, 691
 civakodás 569, 838, 848, 854, 855
 collateralis levél érvényessége 760
 — inquisitio l. tanúvallatás tárgyalás előtt
 — par-kérés 604, 671
 commissarius l. kommisszárius
 concionator 243, 398
 Constitutio Criminalis Carolina 20
 contraband l. elkobzás
 Csaba (Borsod m.) 732
 Csabina (Bereg m.) 943, 969
 Csákvár (Fejér m.) 504
 csákvári bíró 630
 Család (Sopron m.) 446
 családi egyezség megsértése 570
 családjog 38
 család 35, 728, 934, 969; l. még hűtlen kezelés
 Csanak (Győr m.) 313, 328, 333, 336, 338, 342
 esanaki szőlő 386, 387
 Csaplovics János 6
 csapó céh 516
 — mester 524
 Csarnó (Sáros m.) 882, 905, 906, 939
 Császár (Komárom m.) 29, 504, 543, 550, 551, 554, 556, 596
 császári bíró 630
 — tó 544
 Császárfalu (Sopron m.) 637, 654
 császári zsoldosok megtámadása 827, 829;
 l. még zsoldosok
 Csasztkőc (Nyitra m.) 740
 Csatár (Vas m.) 28, 61, 106, 161, 256, 268, 270
 csatári szőlőbirtokosok 195, 202
 Cseber (f.n.) 645
 Csejte (Nyitra m.) 740, 761, 789, 798, 804, 806, 807
 csejtei bíró 777
 — hadnagy 804
 — kocsmáros 804
 — majorság 750
 — szokásjog, öröklési rend 790
 — templom 782, 804
 — uradalom 739—821
 — vár 734, 770, 816
 — várnagy fiának megverése 741
 Cseke (Vas m.) 61, 114, 119, 190, 194, 256, 273
 csekei erdőőr 191
 cseléd járandóságának megtagadása 388
 Csem (Vas m.) 61, 70, 72, 75, 76, 80, 84, 91, 129, 158, 167, 188, 204
 csemői erdőőr 199
 csendháborítás 328, 396, 398; l. még fráng megsértése
 cséplésre járás távoli vidékre 196
 cséplési rész kivételénél család 934
 Csepreg (Sopron m.) 402, 845
 csepregi ispán 690
 Csernina (Zemplén m.) 882, 912, 921, 922, 925, 926
 Csesznek (Veszprém m.) 522, 603, 605
 cseszneki uradalom 504
 — vajda 605
 Csicsó (Komárom m.) 384
 Csiffár (Bars m.) 834, 854
 csigázás 370, 376, 380, 387, 489; l. még kínvallatás
 csikós elszámoltatása 448
 eszmadia céh 610
 csordáson kár behajtása 76
 Csorna (Sopron m.) 659
 csornai prépost 336, 358, 381
 esőbőr (ürmérték) 675
 esőkkent beszámíthatóság l. beszámíthatóság
 Csönge (Vas m.) 701
 Csur (Veszprém m.) 504, 583
 Czabini (Lengyelo.) 932
 Czerehát (f.n.) 911, 912
 Czirák (Sopron m.) 499
 czuados (cvados) l. szavatos
 czuados (vádító) 553, 568
 Czürefalva (Bereg m.) 959
 Dabronc (Zala m.) 286, 287, 294, 297, 504, 581, 582
 Dad (Komárom m.) 504
 dadi bíró 630
 Damásd (Bars m.) 834, 836, 853
 darabont l. hajdu

- Darnó (Pozsony m.) 394
 datia l. jobbágyszolgáltatás
 Dávidháza (Bereg m.) 943, 973
 dávidházi bíró 973
 Dávidréve (Hont m.) 834, 846
 Deáki (Pozsony m.) 29, 313, 325, 359, 367, 385
 deáki kocsmáros 352
 decima l. tized
 defectus seminis l. magvaszakadt jobbágy
 delegatum iudicium l. iudicium delegatum
 Dénesd (Pozsony m.) 313, 343
 Derecske (Sopron m.) 637, 640, 648, 654, 655, 659, 668
 Derencsény (Gömör m.) 721
 derencsényi iskolamester 737
 — jószág 721
 deszkahordási robot l. robot
 deutrum l. tanuvallomás
 Devecser (Veszprém m.) 16, 32, 504, 566, 577—580, 586, 591, 600
 — város bírósága 584
 devecseri hadnagy 616
 — ispán 634
 — kocsmá 626
 — kocsmáros 587
 — őrség 616
 — tő 589
 — udvarbíró 571, 624
 — uradalom 504
 — vár 548
 Dezsényi Miklósné 56
 dézsma l. tized
 dica l. rovás
 „díj” l. bíró(falusi), hegymester, jobbágy, nemes, praedialista, rab, sáfár, szolga, udvarbíró „díja”; l. még vérdíj
 Directio Kithonichiana l. Kitionich
 Doboly (f.n.) 485
 Dobra (Vas m.) 64, 137, 240
 Dobronok (Stájeró.) 179
 Dolhonio (Sáros m.) 882
 dolhonioi soltész 894
 Domanóc (Szepes m.) 983
 domanóci kocsmáros 985
 Dorog (Hajdu m.) 912
 dos l. hitbér
 dotalitium l. hitbér
 döghalál l. pestis
 Dömölk (Vas m.) 701
 Döplerus, Jacobus 20
 Dörgicse (Veszprém m.) 505
 Drumoly (Vas m.) 61, 190
 drumolyi erdőőr 191
 ductor l. hadnagy
 Dudar (Veszprém m.) 522
 Dudvág folyó 862
 dukát l. aranydukát
 Duklja (Lengyeló.) 921
 dúlás, fosztogatás 982
 Duna folyó 363, 364
 dunai halászat 384
 dutka 413
 dux l. hadnagy
 dúló elszántása 670
 dvorszki l. ispán
 Ebed (Esztergom m.) 834, 852
 Ebszöny (Esztergom m.) 834, 850
 Eckhart Ferenc 8, 9, 13, 56
 Écs (Győr m.) 3, 13, 376
 educillatio l. borkimérés, kocsmajog
 Eger (Heves m.) 733
 Egervár (Zala m.) 286, 290
 egyezség bírság terhe alatt 541
 — felbontása 260
 — megszegése 854
 — peres felek között úriszéki tárgyalás alatt 45, 118, 240, 252, 407, 422, 662, 754, 796
 — — — úriszéki tárgyalás előtt 291, 369, 377, 406, 464, 491, 492, 627, 663, 668, 685, 690, 757, 784, 802, 803, 805, 848
 —, úrbéri l. úrbéri egyezség
 egyezsége kötelezés 968
 Egyházasohóllós (Vas m.) 205, 248, 251
 egyházi bíróság l. református egyházi bíróság, szentszék
 — — illetékessége l. szentszék illetékessége
 — bírság 33, 691
 — — fizetésének megtagadása 684
 — birtok elidegenítése 39, 674
 — hovatartozás megállapítása 254
 — részesedés bírságból 805
 egyházlátogatás 822, 830
 elévülés (magánjogi) 32, 39, 219, 227, 843
 — ideje paraszti jószágban 651
 — — városban 651
 — kimondása 72, 223, 348
 — körüli vita zálogjóságban 652, 863
 elkobzás 574; l. még irtásföld és szőlő elkobzása
 ellentmondás adásvételnél 273, 872, 873, 899
 — — atyafi részéről 86, 819
 — — szomszéd részéről 210, 646, 841
 elmebeteg nő büntetése 789
 előállítási parancs „megvetése” 850
 — kötelezettség l. kezesség
 elődíj 235, 260, 360, 443, 513, 568, 653, 743, 744, 758, 798, 805, 809, 861, 938, 974 (vö. vérdíj)
 előre megfontolt szándék gyilkosságnál 32, 709, 717
 elővételi jog 965
 — joga atyafinak 38, 130, 219, 274, 275, 281
 — — földesurnak 24, 27, 62, 157, 184, 209, 274—276, 407, 455, 573
 — — szomszédnak 39, 274, 275, 646, 841, 965
 elszántás 40, 670
 emberölés 34, 232, 255, 257, 293, 379, 387, 398, 521, 543, 554, 556, 558, 607,

- 627, 708, 831, 926; l. még feleség, földesúr, gazda megölése, gyermekgyilkosság
 engedetlenség l. bírságos parancs, — pecsét, — tilalom, pecsét megvetése, robotmulasztás
 Eperjes (Sáros m.) 911, 984
 eperjesi egyezmény 943
 építkezési előírások 35, 96
 Épöl (Esztergom m.) 834, 849
 épületkarbantartás elmulasztása 420
 erdei kártétel 40, 586; l. még erdő pusztítása
 — legelőt bérlők elűzése 628
 — legeltetés 24, 125, 191, 248, 280, 757
 erdélyi püspök 336, 358
 erdőhasználat falu engedélyéhez kötése 248—249
 — — megakadályozása 247
 erdő hiánya 573
 — ispán, erdőőr 62, 63, 95, 106, 191, 199, 205, 661, 815
 — — kötelességmulasztása 847
 — — megtámadása 104, 481, 757
 — — szidalmazása 105
 — kár felbecslése 199, 219
 — pusztítása 27, 81, 90, 95, 104, 106, 168, 185, 191, 199, 469, 628, 661, 673, 679, 787, 847, 870, 940
 Eresztvény (f.n.) 248
 erőszakítétel jobbgyasszonyon 34, 400, 437, 699, 712
 Érsekújvár (Nyitra m.) 362, 858
 érsekújvári basa 853
 érték bizonyítása esküvel l. kár megállapítása esküvel
 eskü l. bizonyító eskü, kár megállapítása esküvel, tisztító eskü
 — áthárítása 43, 215, 244, 249, 254, 289
 esküdt (falusi) helyszíni szemlén 670, 745
 — — kötelességmulasztása 630
 — — megbírságolása 327
 — — szökése 334
 — (megyei) 188
 — — bírságbehajtásnál 443
 — — bizonyításnál 665, 704, 955
 — — eskütételnél 44, 306
 — — helyszíni szemlén 964
 — — kárbecslésnél 335, 626
 — — kezeslevél láttamozásánál 952
 — — kínvallatásnál 926
 — — tanuvallatásnál 438, 450, 574, 686
 — — tisztító eskünél 199, 290, 297, 301, 398, 401, 416, 417, 419, 424, 431, 438, 447, 449, 452, 455, 552, 563, 567, 667, 669, 674, 677, 688, 831
 — — vizsgálatnál 681, 708
 — (városi) bizonyításnál 280
 — — tanuvallatásnál 748
 eskütárs esküjének értéke 141, 148
 eskütársak száma 36, 43, 63, 374, 519
 — — szőlőhegyi szokásjog szerint 124
 eskütétel módja 43, 856
 esküvői ajándék l. földesurnak járó rendkívüli ajándék
 Esze Tamás 55
 Esztergom ostroma 239
 Esztergomi uradalom 833, 856
 evictio l. szavatosság
 evictor l. szavatós
 exasperatio 31, 33, 34, 314, 387, 388, 679, 717, 837, 884, 919, 924, 930, 933, 934, 945, 984; l. még csigázás, kézlevágás, kínvallatás, lófarkon hurcolás, nyelvkítépés, tüzes fogókkal fogdosás
 executio l. ítéletvégrehajtás
 exstirpatura, extirpatura l. irtás, irtvány
 ezüst tallér l. tallér
 Faeladás (tiltott) 592
 fafuvározási robot l. robot
 Fagalowska (f.n.) 871
 fájdalomdíj 36, 171, 291, 292, 481, 723, 724, 887, 978
 falu füsti l. falu színe
 — gyűlése 957, 958
 — könyve 799
 — közösség tisztító esküre kötelezése 246
 — — elleni vétség 317, 542
 — színe (falusi bíróság) 41, 62, 63, 65, 92, 111, 257, 505, 724
 — — hatásköre, illetékessége 124, 138, 247, 275, 295, 308, 884, 900
 — — ítéletének referálása kántortörvény előtt 142
 — — ítéltetése 41, 204, 206, 257, 315, 576, 583, 662, 944, 980
 — — megbírságolása 235, 321
 — színen tárgyalt perek l. falu színeről fellebezés
 — színeről fellebezés kántortörvényre 66, 72, 125, 128, 130, 137, 142, 143, 145, 148, 151, 153
 — — — úriszékre 227, 229, 230, 235, 272, 286, 318, 320, 570, 704, 739, 884, 966
 faluból kiűzés l. megvesszőzés
 falusi előljáráóság eskütétele 865
 — — kötelességei 326
 — — szidalmazása 354
 — — tagjainak részvétele az úriszéken 883; l. még úriszék bíráinak névsora
 Farád (Sopron m.) 701
 faragott kő szállítása Stájerországból az uraság számára 179
 fassio l. felvállás
 favágási robot l. robot
 — tilalom 24
 — — megsértése l. erdőpusztítás
 fegyverfogási kötelesség elmulasztása 847
 Fehérvár (Fejér m.) 34, 301, 365, 379, 548, 608
 fej- és jószágvesztés 77, 828, 829, 831
 — „letétele” l. fejre tett eskü
 — váltság (büntetés) 116

- — (adó) 733
 — — kiszabása 33, 35, 345, 808, 936
 — — — kínvallatástól függően 753
 — — — kitiltás utáni visszatérés esetén 530
 — — — tisztító eskütől függően 124, 202, 302
 — — — vesztés 10, 19, 33—35, 68, 255, 314, 362, 375, 388, 437, 475, 558, 603, 610, 630, 645, 648, 686, 700, 717, 732, 735, 839, 860
 — — — tisztító eskütől függően 35, 259, 260, 307, 398, 401, 554, 559, 726, 727, 738, 831
 — — — visszaesés esetén 888
 „fejéhez felel” l. fejre tett eskü
 fejen marasztalás l. fejváltás (büntetés)
 fejre tett eskü 43, 84, 93, 95, 123, 159, 160, 221, 224, 233, 238, 260, 267, 373, 400, 401, 409, 419, 523, 554, 555, 559, 562, 566, 610, 725, 759, 918, 919, 958, 960, 961, 973
 felbujtás 648
 felbújtó büntetése 831, 887
 — kiadatása 617, 619—621
 feleség bántalmazása 474, 656
 — megölése 68, 259, 261
 — visszakényszerítése a szülői házhoz 656
 feleségülvétel elrendelése ítéletben 118, 259
 Felgromj hegy (f.n.) 273
 fellebbezés 49, 257, 258, 944, 945; l. még falu színéről, hegymester székéről, kántortörvényről, úriszékről, város székéről fellebbezés
 felnegyelés 10, 34, 387, 617, 683, 931
 felperes ítéletvégrehajtási kötelezettsége 967
 felperesi képesség l. jobbágy perlési joga
 felségsértés 18, 33, 492, 750
 Felső (f.n.) 313
 Felsőpáti (Bars m.) 834, 836
 Felsőbalog (Gömör m.) l. Balog
 Felsőorlich (Sáros m.) 882, 921
 Felsőodor (f.n.) 456
 Felsőszeli (Pozsony m.) 857, 862
 Felsőzuha (Gömör m.) 728
 Felsőtvarosza (Sáros m.) 882, 922, 924
 felsőtvaroszeai soltész 923
 felvallás (fassio) 154, 157, 200, 201, 215, 219, 223, 273, 455
 fenyegetőzés 167, 418, 610
 Fényes Elek 6
 férj elbocsátó levele 362
 — örökösödése felesége hagyatékából l. házastársak örökösödése
 fertály (ürmérték) 74
 — sáfár l. sáfár
 Fessler, I. A. 6, 12, 45
 fiatalkorú vádlott l. vádlott, fiatalkorú
 fideiussio l. kezesség
 fizetésvesztés kimondása ítéletben 942
 fogadatlan prókátor 556, 594, 641, 949
 — — büntetése 556, 584, 641
 Fogarasi János 6
 fogoly l. rab
 fogott bírák 394, 505, 981
 — bíráktól úriszékhez fellebezett per 541, 542
 fogságban tartás kezesek állításáig 853
 — — tisztító eskü letételéig 206
 fogságból kiváltás 263
 fogságra ítélés l. börtönbüntetés
 Folkmár (Szepes m.) 987
 folkmári erdő 987
 follajtár l. fullajtár
 font (mérték) 4, 70, 75, 81, 82, 100, 103, 104, 111, 202, 260, 261, 493, 750
 font (péNZ) 69, 73, 83, 98, 114, 132, 136, 139, 141, 148, 150, 153, 157, 158, 161, 163
 Forger 164, 173, 188
 Forna (Fejér m.) 504, 560
 fornai bíró 630
 forum contradictorium 196, 382, 453, 623, 686, 760, 774, 800, 801
 — spirituale l. szentszék
 fosztogatás 35, 67, 376, 616, 884, 938, 958, 982, 986; l. még lopás, rablás
 főbenjáró per 65, 257
 föld ára l. árak
 — bére 292, 304; l. még terragium
 — birtoka, tulajdonjoga 210, 215, 229, 260, 794, 863, 872
 — elkobzása 293
 — jogtalan elfoglalása 963
 földesúr által lefoglalt bor eladása 407
 — bepanaszolása nádornál 29, 394, 426, 427, 440, 441
 — — királynál 29, 66, 120, 509
 — — töröknél 29, 34, 299, 592
 — bizonyítás alóli mentessége 43, 99, 224, 238, 254, 290, 306, 390, 391, 409, 421, 466, 477, 488, 489, 514, 525, 549, 601, 602, 759, 763, 768, 803, 806, 814, 970
 — büntetésenyhítési joga 100, 489, 726, 818
 — családjában egyenetlenség okozása 28, 783
 — döntési joga határperben 883
 — elővételi joga l. elővételi joga földesúrnak
 — engedélye nélkül nemesi telek szerzése 743
 — — — távozás 422
 — foglalási joga 408
 — gulyájába marhavész behurcolása 591
 — gyámsági joga 85, 242
 — hegymesterének el nem ismerése 270
 — hozzájárulása adásvételhez 873
 — „igazsága” l. hegyvám, tizedpéNZ
 — iránti tiszteletlenség 29, 420, 426, 486, 985
 — ítéletére bocsátás 32, 67, 71, 84, 337, 498, 878

- joga gazdátlan hagyaték őrizetbe-
vételére 413, 414
- joghatóságának területe 454
- jogkörének megsértése 517
- „kedvének keresése” 45, 99, 107,
113, 153, 229, 275, 517, 595, 650, 916
- „kegyelme” 17, 18, 35, 44, 45, 84,
245, 305, 453, 506, 848, 862, 883, 981
- kegyelmén marasztalás 209, 246, 261,
321, 334, 336, 417, 424, 486, 900, 970
- kegyelmére hagyatkozás 27, 97, 132,
209, 250, 326, 334, 344, 618, 631, 663,
936, 942, 970
- kegyelmi joga 18, 65, 206, 338,
569, 650, 702, 712, 713, 937, 942
- kocsmájára járás elrendelése 599
- korlátlan hatalma „alattvalói” felett
10, 11, 14, 16—19, 132, 205, 213,
229, 268, 304, 314, 358, 360, 401, 443,
516, 562, 782
- követelésének elsőbbsége 110
- megfenyegetése 148, 466, 508
- megmérgezése 394, 450
- megölése 34, 702, 708
- megrövidítése aratórésznél 30
- — dézsmánál 30
- mézszárszék tartási joga 513
- pecsétjének feltörése 494, 529, 692
- pénzkölcsönzése jobbágyaitól 287
- perújítási engedélye 245, 506, 945
- rendfenntartási kötelezettsége 848
- részesedése jobbágyhagyatékából 212,
l. még jobbágyhagyaték
- személyéhez fellebbezés (felfolyamodás)
118, 211, 861, 945
- személyes döntése 18, 46
- szidalmazása 353, 518, 520, 834, 841
- szolgája iránti engedetlenség 396
- szolgájának becsmérése, szidalmazása
212, 486, 519
- — hűtlensége 529
- — megfenyegetése 209
- — megtámadása 302, 306, 462,
510, 518, 565, 659, 977
- — vérdíja 659
- tekintélyének megsértése 466, 467,
834
- tilalma irtás létesítésére 704
- tiltakozása úriszéki ítélet ellen 434
- továbbperlési joga 478
- utasítása úriszék tartására 951
- utasításának megszegése 693, 696
- vendégeinek ellátása (jobbágyköte-
lezettség) 441
- földesúri alkalmazottak bizonyítási köte-
lezettsége 350, 494
- — büntetési joga 140
- — elbocsátása 430
- — elleni panasz 354
- — hatalmaskodása, visszaélései 394,
430, 572, 766, 935, 941, 956,
969, 974
- — hűtlensége 807
- — közbenjárása 632
- — megtámadása 26, 27, 29, 502,
740, 763, 891, 942
- — mentő (tisztító) eskünél 398, 401
- — nemesi előjoga 451
- — szidalmazása 409, 508, 553, 740,
746
- — tanuvallomása 289
- földesúrnak járó árendedmény 512
- — hagyatéki illeték 89; l. még job-
bágyhagyaték
- — malomér 110
- — rendkívüli ajándékok 208, 496,
532, 572, 681, 766
- „földre ejtés” 68, 139, 233, 260, 332
- Földöstöm (Fürstenfeld, Ausztria) 67, 113—
114, 160
- főpap vérdíja l. vérdíj
- főporkoláb l. várnagy
- főszámvevő 943, 944
- főszolgabíró l. szolgabíró
- fővényhordási robot l. robot
- Fraknó (Sopron m.) 637, 692, 698
- fraknoi udvarbíró 25, 684
- vár 680
- várnagy 663
- frang (fráng) 165, 468
- megsértése 160, 161, 203, 211, 468, 663
- „frangon marad” 212, 570, 663
- frangos vásár 211
- Frank, Ign. 6, 11
- Fricska (Sáros m.) 882, 888, 921
- fullajtár 407, 410
- fuvarozási kötelezettség l. robot
- fűrészmalom 75
- füsti l. falu színe
- Füzek (Finsing, Ausztria) 278
- Füzes (Vas m.) 445
- Gaboltó (Sáros m.) 882, 887, 888
- gaboltói kocsmá 886
- gabona behordása dézsmálás előtt l.
jobbágy gabonájának dézsmálás előtti
behordása
- behordási robot l. robot
- eladás l. jobbágy kereskedői tevé-
kenysége
- kár becslése 166
- kölcsön 624
- Gábor Gyula 7, 13
- Galgóc (Nyitra m.) 753
- galgóci vásár 753, 754
- Galsa (Veszprém m.) 504, 576
- Garamszentbenedeki uradalom 833—856
- garas 113, 576, 921
- Gasztony (Vas m.) 236
- Gáta (Moson m.) 690
- gátkészítési robot l. robot
- gátra felügyelet 539
- gazda megölése (szolgája által) 314, 387
- megsebesítése — 607
- szidalmazása — 657

- gazdasági év kezdete 136, 852
 Geese (Veszprém m.) 540
 Georch Illés 6
 Gesztenyés (f.n.) 586
 Gesztes (Komárom m.) 379, 504
 gesztési ispán 544, 627
 — — meggyilkolása 554
 — uradalom 504
 Giczey erdő 379
 Gogánfa (Zala m.) 239
 „gonosz életű” asszony házának lefoglalása 529
 gonosztevők szabadonbocsátóinak büntetése 876
 — üldözése 696
 Göcsefalva (Zala m.) 286, 290
 Gölnicbánya (Szepes m.) 983
 Gömör (Gömör m.) 730
 Gönc (Abaúj m.) 983
 Görgő (Abaúj m.) 731
 Grassau (Ausztria) 278
 gratia domini l. földesúr kegyelme
 — sedis 27, 745, 788, 809, 818, 821, 838, 860, 890, 962
 gratuitus labor 25, 572, 721, 849
 gréci tallér l. tallér
 Gribova (Sáros m.) 882, 893, 922, 931, 932
 gribovai soltész 895
 Grobensak (Vas m.) 61, 74, 179
 grobensaki erdőőr 191
 — halász 192
 Grünwald Béla 7, 45
 gulyás „hütlensége” 567
 Gyalázás l. szidalmazás
 gyámi kötelesség 110, 227
 gyámság (árvagym) 38, 39, 63, 91, 145, 146, 148, 156, 218, 241, 282, 284, 640, 780, 793, 794, 843, 844, 930
 Gyaplan (f.n.) 89
 Gyarmat (Győr m.) 540
 Gyarmat (Vas m.) 252
 gyermekgyilkosság 34, 259, 707
 gyermekvesztés 17, 34, 707; l. még magzatelhajtás
 gyesztrána 903, 929; l. még leánynegyed
 gyilkosok elfogása 710, 711
 gyilkosság 13, 14; l. még emberölés, feleség, földesúr, gazda megölése, gyermekgyilkosság, rablógyilkosság
 gyilkossággal fenyegetőzés 733
 Gyimót (Vas m.) 286, 299
 Gyimót (Veszprém m.) 29, 504, 550, 551, 593
 gyógyítás 146
 gyógyítási költség 535, 680
 — — megfizetésére kötelezés 876
 gyónás, gyónási titok 134, 716
 Győr (Győr m.) 341, 364, 381, 472, 480, 537
 győri (bencés) apáti ház 313
 — — —, a pannonhalmi uradalom úri-székének helye 313—389
 — — — provisorá 387
 — káptalan 337, 487
 — katonák 314
 — — elleni panasz 335
 — Újváros 389
 gyűjtogatás 35, 432, 558, 733, 763, 781, 788, 871
 gyűjtogatással fenyegetőzés 238, 565—566, 733, 764
 gyümölcsfaültetés robotmunkában l. robot
 gyümölcslopás 342
 gyümölcsösben károkozás 40
 Hadnagy (dux, ductor) 290, 508, 807, 848
 Hag (Haj) szőlő 789
 hagyaték 77, 90, 264, 670, 789, 792, 893, 977; l. még jobbagyhagyaték
 hagyatéki egyezség 87
 — leltár 655
 hagyatékot terhelő árvaeltartási kötelezettség 162
 Hahn Perg (f.n.) 675
 hajdinadézsma 650
 hajdu 224, 225, 251, 290, 296, 353, 357, 418, 499, 525, 574, 622, 634, 735, 770
 — hatalmaskodása 361
 — kötelességmulasztása 550, 722
 — megtámadása 481
 — megvesztegetése 266
 — („szercs”) 432
 — szökése 432
 hajdú (hajtó) 277
 hajdúk fosztogatása 572
 hajlevágás testconkításnak minősítése 836
 Hajnik Imre 7, 13
 halálbüntetés elengedése kegyelemből 18, 967, 982
 — kiszabása 21, 22, 31, 32, 35, 64, 726, 834, 884, 945, 961; l. még akasztás, fejvesztés, felnégyelés, horogravetés, karóbahúzás, kerékbetörés, megégetés, vízbefojtás
 — — nővéddel szemben 84, 224, 362, 375, 401, 437, 438, 455, 630, 688, 689, 717, 726, 738, 755, 967
 — súlyosbítása l. exasperatio
 — — kínvallatástól függően 987
 — végrehajtásának felfüggesztése 32
 halálos fenyegetés 400
 — ítélet kiszabása városi bíróság által 505
 halált okozó testi sértés 233, 875
 Halas (f.n.) 913
 halastó 182, 356, 538
 halászat bérbeadása 862
 halászati tilalom 24, 862
 halászok perbefogása 192
 halbeszolgáltatási kötelezettség 325
 — — elmulasztása 192, 767
 hamis bizonyág bírsága 104
 — levél készítése 35
 — mérték használata 202
 — vád, — kereset 949
 — — bírsága 163, 235, 526

- hámor 82
 hamuégetés, hamuzsírforrás 847
 Hanusfalva (Szepes m.) 925
 hanusfalvai varga 925
 háramlási jog 18
 „Harast alatti” (f.n.) 483
 Harasztifalu (Vas m.) 205
 Harmac (Gömör m.) 731, 732
 Hármaskönyv :
 I. r. 4. c. 710
 5. c. 382
 9. c. 558, 693, 696, 710, 711, 957
 14. c. 18, 490, 492, 764, 974
 15. c. 20, 488, 728, 729, 733, 736,
 752, 755, 802, 806, 856, 858,
 859, 959, 962, 970, 975
 40. c. 129
 41. c. 129
 46. c. 227
 57. c. 382
 78. c. 651, 863
 82. c. 863
 98. c. 386
 102. c. 386
 105. c. 712
 111. c. 978
 133. c. 863
 II. r. 12. c. 750
 17. c. 952
 21. c. 451
 22. c. 546
 26. c. 247
 27. c. 247, 373, 451
 30. c. 847
 32. c. 20, 169, 184, 189, 202, 306,
 437, 448, 449, 463, 473,
 665, 674, 688, 690, 691,
 711
 42. c. 959
 48. c. 941
 51. c. 675
 52. c. 545
 70. c. 947, 948, 952,
 72. c. 166, 167, 222, 759
 75. c. 16
 82. c. 247
 83. c. 550
 84. c. 428
 III. r. 15. c. 863
 20. c. 710
 21. c. 559, 609
 22. c. 559, 609
 23. c. 418, 733
 24. c. 320, 927
 25. c. 6, 233, 426, 442
 26. c. 6, 172, 233, 247, 249, 340,
 927
 27. c. 927, 978, 979
 29. c. 20, 528, 761, 790
 30. c. 20, 37, 217, 276, 381—
 383, 412, 484, 528, 761,
 769, 773, 774, 790, 950,
 977
 31. c. 170, 947
 32. c. 6
 33. c. 185, 927, 940
 35. c. 6
 harmincados 79
 haszonélvezet 268
 hatalmaskodás 36, 525, 634, 635, 677,
 888, 959; l. még bíró, földesúri
 alkalmazott, udvarbíró hatalmas-
 kodása
 — bírsága 396, 978
 — esetei 781
 hatalmon marasztalás 69, 74, 87, 99, 119,
 171, 247, 292, 660, 849, 909
 határper 40, 361, 350, 963
 Havaj (Zemplén m.) 913
 ház ára l. árak
 — becű 128, 843, 856
 — birtokjoga 843
 — „elvitel” 871
 — felverés 34, 35, 260, 471, 647, 752,
 765, 766, 884, 911, 919, 945, 959,
 982, 984
 — hely tartozékainak visszaperlése
 654, 799
 — öröklése 649
 házankénti robotra szólítás 510
 házasság felbontása 362
 — kötésekor járó szolgáltatás l. földes-
 urnak járó rendkívüli ajándék
 — törés 34, 436, 474, 505, 644, 724;
 l. még bigámia
 — törésen tettenérés 712
 házassági együttélés visszaállítása 656
 — ígéret 836
 házastárs megölése 34; l. még feleség
 megölése
 házastársak közös szerzeménye 320, 413,
 790, 901, 903
 — örökösödése 38, 320, 386, 413, 606
 Hazslin (Sáros m.) 882, 891, 892
 hazslini soltész 891
 Hédervár (Győr m.) 490, 491
 hédervári tisztartóság 394
 — uradalom l. lózi és hédervári ura-
 dalom
 hegy „igazsága” 157
 — bíró l. hegymester
 — mester 28, 42, 62, 63, 99, 144, 154,
 155, 158, 163, 173, 181, 200, 205,
 273, 456
 — — „díja” 166
 — — el nem ismerése 270
 — — elmarasztalása 157
 — — „hütlensége” 190, 193, 201
 — — „igazsága” 273
 — — ítélezésének szabályozása 965
 — — kinevezése 270, 271
 — — széke 62, 63, 163
 — — székéről fellebbezés 66, 123, 133,
 166, 206, 944
 — — utasításainak megvetése 203
 — — választás 270, 271

- „népe” (hegyközség) elmarasztalása 157
 — törvénye 104
 — vám 163, 575, 624, 634, 675, 676
 — — registrum 163
 „hegyi frang” megsértése 203
 Hegymagas (Zala m.) 286, 297
 Hegysur (Pozsony m.) 857, 861
 Helemba (Hont m.) 834, 849
 helyszíni szemle 191, 670, 745, 954, 964, 965
 Herknecht (Sáros m.) 913
 Hetye (Vas m.) 200
 Hidashollós (Vas m.) 205, 248, 251
 Hidegkút (Vas m.) 256, 263
 hídjavítási robot l. robot
 Hidvég (Somogy m.) 502
 Hidvég (Vas m.) 238
 Hírefalva (Bereg m.) 943, 970
 hitbér 38, 794
 hitelezők kielégítése 40
 hitvesgyilkosság l. feleség megölése
 Hodász (Vas m.) 61, 108, 131, 133, 143, 156, 180, 185, 204
 hodászi erdőőr 199
 — halászok 193
 — hegy 108
 — szőlőbirtokosok 195, 202
 Hodeza (Zemplén m.) 930, 931
 hóhár 222, 313, 530, 755, 967
 — fizetése 394, 717
 hold (területmérték) 87, 89, 147, 149, 215, 219, 229, 304, 483, 495, 500, 573, 640, 642, 645, 669, 704
 Hollós (Vas m.) 243; l. még Egyházás —, Hidas —
 Holub József 7
 Holubina (Bereg m.) 943, 981
 homagium l. vérdíj
 — vivum l. elődíj
 Homonna (Zemplén m.) 930
 Honterus János 21
 hópénz 549, 960
 Hornstein (Sopron m.) 638, 651
 horoggravetés 34, 925
 horvát falvak egyházi hovátartozása 254
 — had 488
 — vidék 256
 hospes 857, 862
 Hosszúfalva (Vas m.) 286, 288, 297, 309
 — pusztulása 288
 hosszúfuvar l. robot
 hosszúmezői (Zemplén m.) gát 912
 Hógyész (Vas m.) 612, 701
 Hrabócz (Sáros m.) 882, 920, 921, 925, 926
 hrabóczi major 891
 — officialis 891
 Hrachovistye (Nyitra m.) 740
 hrachovistyei bíró 777
 Hrudina (f. n.) 787
 Hrudník (f. n.) 785
 Hunkóc (Sáros m.) 882, 888, 907, 908, 911
 hunkóci soltsész 888
 húsdrágítás 493; l. még árdrágítás
 húsmérési kötelezettség 771
 — — elmulasztása 531
 Huszty, Stephanus 6, 38
 Huta (Sáros m.) 882, 919
 hűtlen kezelés 420, 932, 969, 971, 974
 „hűtlenség” a földesúrral szemben 33, 490, 501, 519, 524, 618, 630, 692, 935, 936
 — büntetése 491, 750, 764
 hűtlenségi per 18
 Idegen úr kocsmájába járás tilalma 475, 598
 idegenbe szakadt vér öröklési igénye 143
 idézés 43
 — elmulasztása 300, 457
 — időpontja 291, 298, 408, 531, 532, 729, 860, 883
 — módja 340, 597
 idézésre meg nem jelenés 27, 75, 109—111, 136, 167—169, 173, 178, 180, 184, 185, 188, 193, 203, 271, 275, 282, 293, 299, 310, 341, 342, 354, 355, 385, 401, 436, 444, 445, 447, 456, 461, 463, 470, 480, 482, 491, 493, 499, 503, 511, 536, 547, 555, 556, 569, 591, 607, 611, 622, 628, 653, 660, 666, 674, 678, 680, 684, 687, 706, 740, 741, 744, 749, 758, 761, 763, 765, 767, 768, 771, 775, 777, 780, 785, 788, 792, 797, 808, 809, 811, 813, 815, 817, 818, 820, 828, 841, 876—878, 937, 942, 959
 — — — bírsága 168, 171, 174, 178, 180, 184, 186, 203, 271, 282, 293, 299, 355, 401, 446, 447, 461, 463, 482, 491, 493, 499, 503, 555, 628, 653, 666, 678, 741, 744, 759, 761, 762, 765, 768, 772, 775, 777, 779, 780, 785, 788, 809, 813, 815, 817, 818, 820, 830, 841
 időmúlás l. elévülés
 igazállattartási kötelezettség 198, 261
 „igazság” l. bíró (falusi), hegymester, sáfár, udvarbíró „igazsága”
 illeték adásvételnél l. tizedbees
 illetékesség l. úriszék, vármegyei törvényszék hatásköre, illetékessége
 Ilz (Ausztria) 278
 immunitás-jog 10
 impensio 11, 782
 imperialis tallér l. tallér
 in flagranti l. tettenérés
 Inczéd (Vas m.) 61, 71, 77, 80, 93, 95, 104, 108, 114, 135, 156, 162, 180, 185
 inczédi bíró 107
 — erdőőr 199
 — halastó 71
 — kert 94
 indebita 216, 235, 339
 indebitán marasztalás 262

- infámia 92
ingatlanátruházás l. adásvétel
ingessio l. perbeavatkozás
ingóságok öröklődése 485
ingyen munka l. gratuitus labor
inquinus l. zsellér
inquisitio l. tanúvallatás
inscriptio 810
inscriptionalista 496
iparúztól eltiltás 614
Iquan kívül dülő 483
írásbeli bizonyítás 120, 155, 181, 187,
198, 203, 255, 267, 270, 343, 351,
353, 367, 370, 380, 382, 383, 391,
404, 412, 430, 434, 436, 438, 440,
442, 447, 448, 450, 452, 454, 466,
477, 478, 486, 495, 497, 502, 528,
532, 618, 627, 647, 652, 671, 675,
676, 685, 687, 690, 691, 706, 709,
729, 733, 750, 754, 760, 764, 770,
774, 783, 786, 799, 812, 828, 838,
840, 841, 843, 872, 919, 930, 936,
952, 954, 968, 974, 975
— kereset 386, 548
— kötelezvény 263
— vallomás 366
— védekezés 608, 612, 631, 665
Ireg (Tolna m.) 394
iregi ispán 502
— szabados 501
— tisztartóság 394
irtás, — birtoka 39, 89, 131, 152, 153,
162, 215, 319, 704, 769, 785, 795, 799
— föld bére 304, 799
— — elkobzása 788, 811
— — jogtalan elfoglalása 86
— — kimérése 158
— — öröklése 37, 38
— — utáni kilenced 955
— — visszavétele 25
irtási tilalom megszegése 70, 75, 262
irtványon bormérés tilalmazása 758; l.
még borárusítási tilalom
iskola elkobzása 822
— épülete 472
— mester 388, 474, 494, 737, 826, 828,
830
ispahi 300, 334
ispán 62, 943
— bizonyításának hitele 428
— el nem ismerése 349
— elszámolási kötelezettsége 431
— hatalmaskodása 478, 510
— jogköre 404, 431, 510, 852
— kötelességmulasztása 556
— meggyilkolása 29, 543, 554
— megkövetése 349, 350
— megtámadása 302, 403, 653, 767
— sikkasztása 935
— szidalmazása 101, 403, 523 653,
— szolgálja 403, 900
istenkáromlás büntetése 838
Istvánd (Veszprém m.) 504, 574, 575, 624
Istvánd (Zala m.) 286, 293, 297
itce (Ürmérték) 137, 871
ítélet előtti egyezség 340, 698
— elhalasztása bizonyításig 203, 343,
532, 620, 623, 665, 714, 964
— — tisztító eskü letételéig 297, 347,
356, 374, 385, 459, 461, 463—465,
520, 562, 612, 613
— — vizsgálat lefolytatásáig 708
— írásban kiadása 435, 491, 532, 683, 812
— rendelkezései megszegésének bírsága
812
— utáni egyezség 214, 655, 791
— végrehajtása 44, 167, 168, 170, 171,
176—178, 180, 186, 190—192, 195,
197—199, 203, 222, 228, 232, 242,
245—247, 271, 299, 341, 399, 402,
443, 470, 480, 503, 533, 563, 611, 644,
684, 717, 738, 862, 887, 910, 942, 944,
958, 972, 974
— — alól felmentés 182, 202
ítéletlevél kikérése 761, 767, 782, 798
iudex nobilium l. szolgabíró
iudicium contradictorium l. forum contra-
dictorium
— delegatum 16, 822
iuramentum ad caput l. fejre tett eskü
— corporale l. bizonyító eskü, kár meg-
állapítása esküvel, tisztító eskü
iuratus l. esküdt
ius gladii l. pallosjog
— montanum l. hegyvám
Iván (Sopron m.) 394, 410, 421, 433, 460,
470, 480
iváni major 411, 420
Ivánc (Vas m.) 252
Ivany hegy 954
Izsép (Sáros m.) 925
izsépi pap 925
Izsnýéte (Bereg m.) 943, 981
Jablonka (Zemplén m.) 913
Jaczkovszka (f. n.) 795
Jakusóc (Zemplén m.) 911
Jánosháza (Vas m.) 286, 309
jánosházi szabados 311
— uradalom 285—312
Jánosi (Gömör m.) 728
járvány 35, 80
— idején vesztegár 761
Jászó (Abauj m.) 913
Jedlova (Sáros m.) 882, 909, 910
jéghordás 73
jegyajándék 769
Jekelfalva (Szepes m.) 987
Jenő (Veszprém m.) 584
Jezero (Vas m.) 256, 278
jobbágy adóssága l. adósság
— áttelepítése 460
— bántalmazása 492
— borbeszolgáltatási kötelezettsége 519
— „dija” 123, 167, 241, 291, 396, 519,
627, 643, 780, 853, 886

- elhurcolása 375
- ellenállás 15, 21, 26, 63, 65, 206, 229, 286, 314, 394, 426, 740, 822, 834, 874; l. még jobbágyok szervezett ellenállása
- esküjének értéke 105, 171, 660
- fegyvertartási joga 36
- felkelés 16, 824—831
- föld kisajátítása 66, 195, 203
- gabonájának dézsmálás előtti behordása 496
- hagyaték 37, 84, 216, 240, 527, 594, 605, 640
- — megosztása a földesúr és a vérszerinti örökös közt 359, 383, 485, 490, 761, 769, 774, 977
- hagyatékból földesúrnak járó rész 37, 217, 382, 412, 528, 595
- — udvarbíró részesedése 217
- házban lakó nemes 430, 520
- időleges eladományozása 205, 224, 234
- ingatlan átruházásának korlátozása 121
- ingóságok leltára 606
- jogfosztottsága, alávetettsége 170, 426, 660, 693
- kereskedői tevékenysége 115, 184
- költözése 21, 333, 356, 426, 485
- kötelezettségek megállapítása 681
- kötelező levél 829
- levelesítése 735
- magánjog 38—40; l. még uriszek magánjogi bíraskodása
- öröklés 37, 38, 217, 761, 950
- — rendje Pápán 595
- panasz kivizsgálása királyi rendeletre 121
- panaszlevele a földesúrhoz 28, 29, 270, 334, 349, 367, 417, 466, 509, 571—574, 672, 783, 845
- — a királyhoz 120
- — a nádorhoz 442
- perlési joga 225, 339, 947
- sanyargatása, szidalmazása 348, 693, 935
- szolgája 89, 150, 170, 217, 283, 314
- szolgáltatás l. ajándék, census, földesúrnak járó rendkívüli ajándék, robot
- — alóli mentesség 404
- — elmulasztása 213, 607
- — urbáriumon felül 439
- szolgáltatások emelése miatti panasz 673
- szolgáltatásokra szerződés 394
- szökés 28, 62, 311, 333, 763, 850
- — bírsága 588
- — elősegítése 539, 612
- — megakadályozása 336
- — megakadályozására kezesség l. kezesség
- — okozta kár 317
- szökési szándéka 424, 586
- tanuvallomása 431, 715
- telek értéke 863, 864
- — felcserélése zsellérházzal 842
- — visszaváltása 430
- telken élő nemes kötelezettsége 406
- testvérek egymásközi civakodása 569
- tulajdonképtelensége (incapacitas) 743
- uriszek bírái között 866, 883
- , uriszéktartás költségeinek viselője 394, 868
- végrendelet 37, 38, 89, 129, 142, 151, 161, 162, 381, 385, 412, 483—485, 527, 595, 761, 774, 799, 901—905, 914, 916, 929, 969
- — érvényessége 217, 412, 528, 595, 977
- végrendelkezés, szóbeli 89, 134, 655, 790
- visszaköltöztetése régi lakhelyére 844
- jobbágyok szervezett ellenállása, perbefogásuk lázadás címén 314, 394, 426, 440, 822, 827—829
- —, perbefogásuk összeesküvés címén 24, 28—30, 33, 120, 324, 394, 415, 417, 426, 481, 498, 598, 827, 828, 830, 985
- jobbágyoktól felvett kölcsön 287
- jobbágyok gazdasági helyzete 721
- — pusztulása 983
- — terheinek fokozása 314, 572, 573, 777, 935, 983
- — zsellérekre áthárítása 852
- jobbágyokra kötelezés 516; l. még örökös jobbágyok vállalása
- jogi közhelyek 183, 234, 244, 247, 266, 330, 340, 353, 368, 421, 428, 430, 434, 435, 440, 468, 470, 473, 477, 480, 488, 491, 503, 545, 546, 550, 562, 600, 606, 613, 622, 653, 656, 663, 672, 674, 696, 726, 749, 775, 779, 781, 800, 808, 815, 828—830, 859, 860, 877, 937, 942, 952, 956, 959, 979, 981
- jogos önvédelem 32; l. még önvédelem
- jogszabály téves idézése 356, 550, 710, 752, 755, 803
- jogtalan földfoglalás 292, 938
- jóságvesztésre ítéelés 33, 491, 503, 726, 763
- juhász bántalmazása 877
- gondatlansága 82, 599, 847
- szökése 502
- Juhász László 56
- juhartartás szabályozása 836
- juhartartó gazdák rovásadó-részesedése 541
- Jurkovolya (Sáros m.) 882
- Kajár (Győr m.) 313, 318, 376, 633
- kajári hegy 319
- kallómalom 921
- kaloda 886, 958
- feltörése 170
- kalodázás 411, 464, 492, 526, 662, 789, 855, 887, 909, 910
- kamarai birtokra átköltözése jobbágy-
nak 479

- kamat 597
 Kamjonka (Szepes m.) 987
 kanász „hütlensége” 603
 Kanizsa vára 739
 kántoradó elsikkasztása 898
 kántorhal-szolgáltatás 681
 kántortörvény 12, 63, 65, 257, 281, 282
 — bírái 12, 63, 80, 86, 93, 95, 96, 98,
 100—102, 108, 110, 112, 116, 119,
 140, 263, 273, 281
 — hatásköre 63, 64
 — ideje 63
 — perrendje 282
 kántortörvényről pernek falu színére uta-
 lása 107
 — fellebbezés 12
 — — úriszékre 64, 66, 136, 143, 150, 154,
 263
 kapalási robot l. robot, szőlőművelési
 Kapisova (Sáros m.) 882, 903—905
 kapisovai soltész 942
 Kápolcs (Veszprém m.), 577
 Kapornak (Zala m.) 380
 káposztalevél lopása 73
 káppan-ajándék földesúrnak 572
 Kapronca (Sáros m.) 922
 Káptalanfalva (Veszprém m.) 504, 576
 karabély 565, 608
 kár megállapítása esküvel 36, 43, 76, 105,
 141, 148, 150, 157, 171, 279, 292, 724,
 963, 966, 972, 973, 981, 982
 — — helyszíni szemlén 335
 kárbecslés 182, 310, 626, 851
 kárbecslők illetve 124
 kard, jobbágyok kardhasználat 30, 139,
 159, 212, 247, 291, 292, 294, 333, 334,
 396, 418, 481, 564, 609, 610, 861
 Karkóc (Nyitra m.) 874, 877
 karóbahúzás 34, 314, 366, 859, 884, 911, 920
 káromkodás 19, 33, 106, 390, 467, 837, 841
 — büntetése 392, 834
 károsult kielégítése 473, 979
 karószállítási kötelezettség l. robot, fuva-
 rozás
 kártérítés 36, 40, 143, 148, 280, 963, 966
 — tűzokozás miatt 262
 — vállalása 556
 kártérítési ígélet 982
 kártérítésre kötelezés 31, 35, 113, 117, 132,
 166, 182, 185, 188, 192, 201, 292, 310,
 327, 416, 425, 482, 493, 499, 516, 575,
 576, 591, 626, 674, 678, 680, 687, 724,
 772, 808, 809, 846, 851, 854, 877, 918,
 936, 959, 963, 971—973, 981, 982, 985
 — — bizonyítástól függően 201, 281,
 574, 577, 579, 582, 585, 586
 — — tisztító eskütől függően 76, 80, 89,
 124, 144, 169, 184, 188, 232, 262,
 311, 422, 536, 540, 599, 674, 778,
 810, 966
 kártétel l. erdei, mezei kártétel
 kártévesztés 178
 — tilalma 24, 96
 — tilalmának megszegése 96
 kasfonási kötelezettség l. robot
 Kassa 731
 kassai hámor 987
 — kereskedő 912
 — vásár 987
 Kaszala László 56
 kaszálási robot l. robot
 katolikus vallásra áttérők szidalmozása
 389, 390, 594, 623
 — pap járandóságainak megtagadása 367
 katona kötelességmulasztása 960
 — szokása 960, 961
 katonai adó megfizetésének elmulasztása
 811
 katonák részvétele úriszéken 41, 506
 katonától ingóság vásárlásának tilalma
 808
 katonának állás földesúri engedély nélkül
 502
 katonaság fosztogatása 25
 kazaltetőzési robot l. robot, betakarítási
 Kazinc (Borsod m.) 731
 Kecskóc (Sáros m.) 882, 897, 898, 899, 909,
 910
 kegyuraság 827
 kemencevizsgálat l. tűzrendészet
 Kéménd (Esztergom m.) 841
 Kemenes (f. n.) 704
 Kemensalja (f. n.) 445, 596
 kéményvizsgálat l. tűzrendészet
 kenderáztató 554
 kenderfeldolgozási robot l. robot
 Kenyeri (Vas m.) 704
 kényszermunkára ítéles l. vasban végzendő
 munkára ítéles
 kerékbotörés 34, 314, 376, 380, 488, 489,
 501, 523, 648, 679, 690, 859, 884
 — kínvallatástól függően 753
 — tisztító eskütől függően 677
 — visszaesés esetén 377
 kerékgyártási kötelezettség l. robot
 kerékre vetés 34, 911
 kereset alaki kellékei 371, 658
 — alóli felmentés 40, 288, 317, 348, 626,
 643, 773, 776, 810, 872, 873, 924,
 929
 — elévülése l. elévülés
 — visszavonása 252, 595, 670
 — levélről másolatkérés l. par-kérés
 kereskedő perbefogása vevő bántalmazása
 miatt 160
 kereskedésből származó nyereség fel-
 osztása 276
 keresmény l. saját szerzeményű jószág
 keresztelési ajándék l. földesúrnak járó
 rendkívüli ajándék
 keresztények eladása a töröknek 365
 Keresztes (Vaskeresztes, Vas m.) 137
 Keresztesik (Zemplén m.) 911
 Keresztúr (Sopron m.) 442, 444
 Keresztúr (Vas m.) 209, 256, 262, 281
 kerítés, kerítendő büntetése 34, 35, 724

- kert tulajdonjoga 72
 Kertes (Vas m.) 282, 283
 kertész „hütlensége” 321
 Kesztlőc (Esztergom m.) 834, 849
 Kéthely (Komárom m.) 504
 kéthelyi bíró 630
 Kéthely (Vas m.) 61, 70, 75, 129, 134—136, 174, 190, 198
 kéthelyi prédikátor 134
 kétszeres bírság visszaesés esetén 748
 keverő szántás l. robot, szántási
 kéz akasztófára, pellengérré szögezése 388, 610
 — levágása 34, 314, 610, 884
 kezeslevél 436, 447, 452, 477, 478, 559, 687, 706, 885, 948, 949, 968
 — érvényessége 952
 kezesség, — vállalás, kezesítés 30, 40, 99, 113—116, 263, 307, 347, 401, 435, 444, 446, 452, 477, 478, 485, 509, 551, 706, 779, 808, 813, 950
 — adósság megfizetéséért 113
 — áruszállításért 446
 — bírság megfizetéséért 114
 — hosszú elleni biztosítékként 837
 — díján elmarasztalás 117, 436, 444, 454, 479, 687, 706, 813, 968
 — — — tisztító eskütől függően 447
 — jobbágyszökés megakadályozására 114, 424, 452, 744, 813, 951
 — „latorkodás” elleni biztosítékként 115, 252, 398, 558—561, 566, 726, 780, 789, 807, 853
 — örökös jobbágyságot 115
 — perbefogott előállításáért 114, 116, 347, 384, 436, 478, 687, 706
 — — engedelmességéért 114, 444
 — szolgáltatások teljesítéséért 115, 811
 — tartozás megfizetéséért 114, 115
 — váltásdíj megadásáért 263, 630
 kezességen szabadonbocsátás 94, 125, 234, 294, 369, 377, 402, 422, 520, 521, 531, 566, 623, 703, 872, 947, 968
 kezességi díj megosztása 398
 kézirobot 107
 kibecslés 110, 276, 705, 841
 Kiclad (Vas m.) 178
 Kicsind (Esztergom m.) 834, 849
 Kicsorna (Bereg m.) 943, 968
 kiegyezés peres felek között l. cgyezés
 peres felek között
 — testisértés esetén 345
 kiengesztelésre kötelezés 556
 kilenced 342
 — fizetés szabályozása 955
 — mentesség 386
 kínvallatás 10, 17, 33—35, 314, 363—365, 375, 376, 488, 489, 728, 732, 753, 764, 828, 829, 831, 856, 858, 860, 882, 884, 911, 920, 925, 931, 933—934, 945, 957, 967, 985
 — alatt tett vallomás 912, 921, 922, 925, 932, 987
 — felporesi eskütől függően 958
 — visszaesés esetén 807
 kínvallatási jegyzőkönyv 885, 912, 920, 925, 931
 kiperlés 195, 202, 203
 Király János 10
 Király kútja (f. n.) 126, 131
 királynál panasztétel l. földesúr bepanaszolása
 királyi személynői ítélőmester 826
 — tábla hatásköre 340, 647
 Kisapáti (Veszprém m.) 25, 504, 571, 586—588
 kisapáti szőlő pusztulása 573
 kisapátiai panaszlevele 573, 574
 Kisatal (f. n.) 147
 Kisbodak (Győr m.) 394
 kisbodaki erdő 488
 Kisduna 487
 Kisecs (Győr m.) 313
 Kisfűs (Komárom m.) 313, 369, 371
 Kishöflein (Sopron m.) 638, 663
 Kiskeszi (Hont m.) 834, 845, 846
 Kismákfa (Vas m.) 238
 Kismarton (Sopron m.) 637, 638, 698
 kismartoni udvarbíró 25, 684
 Kismedves (Vas m.) 256, 261, 273, 364
 Kisrosztoka (Bereg m.) 943, 968
 Kisszentmihály (Vas m.) 61, 69, 70, 190, 198
 kisszentmihályi erdőőr 191
 Kistata (Esztergom m.) 834, 844, 845
 Kisújfalu (Esztergom m.) 834, 850
 kisajátítás l. jobbágyföld kisajátítása
 kisbíró 867
 kisebb hatalmaskodás 36—37, 861; l. még hatalmaskodás
 kíséretadási kötelezettség l. robot
 kiskorú vagyonra 228
 Kítonich (Kíthonich) János 5, 6, 14, 16, 20
 Kítonich cap. IV. quaest. 19. 863
 cap. IV. quaest. 24. 712
 cap. VI. quaest. 18. 976
 cap. VIII. quaest. 4. 14
 cap. IX. quaest. 14. 16
 kiüzés, kivesszőzés l. megvesszőzés
 kiüzött befogadásának tilalma 840
 kivégzésről földesúr feljegyzése 717
 kivégzett jobbágy vagyonra 764
 kivégzettek holttestének elégetése (mellék-büntetés) 35, 375, 686
 — — kerékre helyezése — 35, 648, 717, 732, 860
 kivesszőzés l. megvesszőzés
 Klucskófalva (Bereg m.) 943, 974
 Kobczouszky ház (f.n.) 799
 Kockafalva (Bereg m.) 943, 980
 kockázás tilalma 24, 96
 Kócs (Komárom m.) 504, 568
 kocsmá, — jog 24
 — pénz 352, 535, 681
 kocsmai verekedés 137, 159, 255
 Kohut erdő 940

- koldulás 283
 Komarnik (Sáros m.) 882, 912
 Komárom (Komárom m.) 384, 446, 472
 komáromi katonák 322
 Komját (Vas m.) 191
 komjáti erdőőr 191
 — szőlőbirtokos 195
 kommisszárius 833, 834, 836, 846, 854
 komornyik 680, 984
 kondás gondatlansága 972, 973
 kontár alkalmazása 517
 konyhasáfár 183, 192
 kopanica l. irtás
 Kopanicza (f.n.) 781
 kongrvas elvétele molnártól 537
 Kosot (Pozsony m.) 657
 Kosztolány (Nyitra m.) 740, 756, 766,
 796, 807, 810
 kosztolányi vám 756
 Kosztolna (Nyitra m.) 820
 kovás 134, 142, 150, 189, 260, 580
 — szolgája 365
 Kovási (Bars m.) 834
 köből (ürmérték) 87, 89, 115, 155, 186,
 212, 217, 264, 304, 320, 413, 473,
 537, 540, 569, 575, 579, 580, 589,
 590, 619, 649, 650, 655, 906, 932,
 934, 971
 Kőhidgyarmat (Esztergom m.) 834, 844
 kőhordási kötelezettség l. robot, fuva-
 rozási
 költség esküvel bizonyítása 127, 129, 139,
 155
 — megfizetésére kötelezés 963
 Körmen (Vas m.) 12, 29, 40, 64, 66,
 120, 121, 208—210, 213—216, 218—
 221, 223, 224, 226, 246, 250, 252
 — külső városa 214
 — vár erősítése 142
 körmen di katolikus egyház illetékességi
 területe 254
 — mészárszék 212
 — örökösödési jog 211
 — prédikátor 254
 — uradalom 14, 205—255
 — vásár 211
 körmen diek „díja” 253
 Környe (Komárom m.) 504
 környi bíró 630
 Körtvélyes (f.n.) 215, 608, 609
 köszállítási robot l. robot, fuvarozási
 Kőszeg (Vas m.) 565, 717
 köteles törvény 63, 124, 132, 136, 139,
 148, 884
 kötelező levél 502, 632, 698, 948, 949
 — — érvénytelenítése 954
 — — latorság ellen 982
 — — semmibevevése 733
 kötelezvény elbocsátott vádlottól 32
 Kővágóörs (Veszprém m.) 504, 590
 Kövesd (Sopron m.) 394, 455
 Kővi (Gömör m.) 721, 733
 Kövy Sándor 6, 38
 közbenszóló ítéletek 44, 183, 216, 219,
 234, 267, 291, 296, 298, 301, 329,
 331, 338, 339, 345, 350, 364, 370—
 374, 382, 390, 405, 409, 419, 451,
 459, 461, 463, 465, 478, 514, 522,
 531, 544, 546, 549, 554, 557, 558,
 562, 566, 597, 600, 601, 604, 609,
 612, 620, 652, 658, 671, 695, 711,
 714, 716, 746, 754, 794, 948, 964,
 969
 közbirtokosság 285, 393, 739, 821, 822,
 824, 874
 — ítéltkezése 300
 — jobbágyainak birtokpere 786
 Középpulya l. Pulya
 közgyám 156, 157; l. még gyámság
 (árvagym)
 közös szerzemény 527, 769; l. még házas-
 társak közös szerzeménye
 — — felosztása 88, 230
 közrend fenntartása 874
 közvád fenntartása sértett fél kielégítése
 ellenére 345, 369, 492, 506, 627,
 663, 669, 690, 713, 784, 802, 848, 884
 Krajna (Nyitra m.) 740, 758, 795
 Krajna (Sáros m.) 881, 912, 931
 krajnai ispán 961
 krajnik feladata 886
 — megsebesítése 836
 — vérdíja 886
 Kruca (Sáros m.) 925
 krucsi malom 925
 Kruzslova (Sáros m.) 882, 893, 895, 896
 kruzslvai pap 896
 — soltészág 893—895
 kulcsár 25, 624
 Kulcsárfalu (Vas m.) 61, 76, 115, 169
 Kupp (Veszprém m.) 504, 539, 547,
 569, 589, 606
 Kurejowsk (f.n.) 890
 kúria (kir.) hatásköre, ülészsaka 16, 533
 Kurima (Sáros m.) 882, 912, 934
 Kurinka (Sáros m.) 882, 904, 905, 926
 kurinkai soltész 903
 kuruc talpas 939
 külföldön tanulás 128, 129
 Lábdi hegy 635
 Laborc folyó 922
 Ladamér (Zemplén m.) 882, 926
 Lakompak (Sopron m.) 637, 643, 644,
 667, 669, 672—674, 676, 677, 678,
 679, 680, 682, 684—686, 689, 691,
 692, 698, 699
 — mezőváros örökösödési rendje 649
 lakompaki várnagy 648
 Lakondorf (Sopron m.) 637, 662, 670, 674
 láncra verés 407, 886
 Lánzsér (Sopron m.) 33, 637, 682
 Lánzséri uradalom 18, 636—700
 lép (Császárfalu mellett) 544
 Latorca folyó 979
 latorkodás ellen kezesség l. kezesség

- Lázi (Komárom m.) 313, 317, 366, 612
 Leand (Esztergom m.) 834, 855
 leánynegyed 38, 790, 929
 lectoratus 836
 Lederer Emma 50
 Lednicz (Trencsén m.) 868
 Lednici uradalom 868—873, 885
 legale testimonium 64, 822; I. még vár-
 megye képvisellete az uriszéken
 legelőbér 836
 legeltetési tilalom 24
 — — megsértése 846
 Léka (Vas m.) 117
 lékai erdő 117
 „lélek üdvösségéért” adományozás 382
 lengyel fogságból kiváltás 968
 — forint 921
 — silling 921
 — udvarházak felverése 884, 910
 lengyelországi követség 937
 Lenin, V. I. 5
 Lestyén (Nyitra m.) 740
 Leszété (Nyitra m.) 740, 744, 763
 leszétei bíró 777
 letétösszeg visszatartása 842
 Letkés (Hont m.) 834, 846, 849
 Léva (Bars m.) 837
 lévai zsoldos 837
 levelesítés I. jobbágy levelesítése
 levélkézbesítési robot I. robot
 levélkézbesítésnél gondatlanság 312
 libertinus I. szabados
 libra I. font
 Lipótfá (Vas m.) 61, 179
 lipótfai erdőőr 191
 — halász 192
 lödingtonartó 522, 689
 lófarkon hureolás 34, 387, 388, 630,
 709, 717
 Lohó (Bereg m.) 943, 958
 lohói hegy 954
 Lok (Sopron m.) 637, 674
 loki egyház 675
 Lomna (Zemplén m.) 912
 londisi (londoni, angol) szövet 151
 Longalj szőlőhegy 274
 lopás 35, 73, 82, 93, 117, 125, 235, 236,
 289, 363, 365, 366, 368, 398, 436,
 448, 476, 491, 502, 535, 548, 552,
 553, 560, 563, 564, 566, 567, 583,
 599, 603, 657, 676, 680, 690, 702,
 704, 705, 727, 728, 744, 755, 763,
 779, 802, 806, 807, 856, 858, 888,
 900, 957, 962, 967, 970, 973, 975
 lovaslegény (várkatonaság) 432
 Lovaszad (Vas m.) 284
 Lózs (Sopron m.) 5, 24, 29, 396, 400,
 402, 403, 408, 412, 418, 422, 425,
 428, 430, 433, 436, 439, 444, 458,
 465, 466, 468, 470, 480, 483, 485,
 489, 496, 497
 — mezőváros szokásjoga, örökösödési
 rendje 37, 484
 lózsi és hédervári uradalom 393—503
 — iskolamester 494
 — ispán 500
 — kastély 401, 432, 444, 449, 452,
 454, 455, 457, 503
 — kocsmáros 494
 — major 477
 — mézszáros 492
 — plébános 456
 — szőlő 455
 — urbárium 495, 500
 — úrbéri szerződés 439, 496
 — úriszék 18,
 — várnagy 432
 — vásár 464
 Lucska (Bereg m.) 943, 979
 lucskai malom 979
 — pap 954
 lúd-ajándék I. földesúrnak járó rendkívüli
 ajándék
 „ludas” (aucarius) 92
 Madarászasi kötelezettség elmulasztása 815
 magánügyesség úriszéki tárgyalás előtt
 I. egyezség tárgyalás előtt
 magánvád büntügyben 294, 521, 557, 603,
 607, 647, 753, 884, 919, 957, 967, 973
 Magasi (Vas m.) 285, 311
 mágia I. boszorkányság
 „Magial” (f. n.) 483
 máglyahalálra ítéles I. megégetés
 magvaszakadt jobbágy hagyatéka 37,
 327, 358, 381, 385, 386, 412, 483,
 489, 633, 704, 760, 769, 773
 — — hagyatékának eltitkolása 314
 magzatelhajtás 34, 436, 437, 657, 840
 magyaróvári uradalom bírságotól könyve
 63
 majorföld elfoglalása 292
 — gazda 62
 — — hűtlensége 420
 — — szolgálati bére 422
 — ház 709
 — hely 605
 — ispán 101, 187
 majorosné 296
 majorság 750, 891
 majorsági gazdálkodás 499, 885
 Makarja (Bereg m.) 943, 967
 makk lopása 74
 — szedés, (tilalmas) 191
 Makkai László 943
 makkoltatás 363
 makkoltatásra átvett disznók elveszése
 973
 makkoserdő 309, 586, 972
 Makovica (Sáros m.) 921
 makovicai Krajna 912
 — udvarbíró 900, 902
 — uradalom 34, 881—942
 Málé (Gömör m.) 728
 malom 249, 252, 384, 459, 617, 785
 — bér fizetésének elmulasztása 109

- elkobzása 980
 — építés földesúri engedély nélkül 979
 — épület karbantartási kötelezettsége l. robot
 — fa hordási robot l. robot
 — gazda 540
 — jog 24
 — kő 582
 — szék 415
 — szerbe járás robothan l. robot
 — tulajdonjoga 819, 979
 Malomsok (Győr m.) 329
 mancipium 295
 Maniga (Nyitra m.) 874, 875, 878
 Marczali Henrik 7, 45
 marhabajtás 277
 — Bécsbe 531
 marhalopás l. lopás
 márka (pénz) 863
 másolatadás 390, 457
 másolatkéres l. par-kérés
 Mathiaska (Sáros m.) 912
 Mathisháza (Veszprém m.) 539
 megégetés 33, 35, 370, 472, 474, 764
 — tisztító eskütől függően 224, 438, 455, 688, 689
 meggyilkolt ember hozzátartozójának török adója 856
 megkezesítés l. kezesesség
 megkövetés 345, 855
 megkövetésre kötelezés 92, 106, 109, 124, 127, 141, 154, 160, 161, 344, 409, 855, 910
 — — bizonyító eskütől függően 281
 — — tisztító eskütől függően 73
 „megszéplősítés” l. paráználkodás
 megveretés l. botbüntetés, botozás
 megveszőzés, kivesszőzés 34, 235, 438, 475, 530, 727, 755, 840, 967
 Meggyecs (Vas m.) 689
 méhlopás 63, 705
 méhtartó kert 795
 Meleghegy 721
 Ménfő Csanak (Győr m.) 317
 Ménfő pusztá (Győr m.) 313
 menlevél 734
 mentességlevél szolgáltatások alól 497
 mentő eskü l. tisztító eskü
 mérce l. őrlés díja
 Merem (Vas m.) 61, 70, 82, 101, 110, 111, 113, 129, 184, 190, 198, 204
 mér föld 235, 275, 686, 986
 mérgezés vádjá 450
 mérő (űrmérték) 766, 772, 781, 782, 796
 mértékek l. akó, átalag, font, hold, itce, kőből, mér föld, mérő, meszely, öl, rőf, vég, vödör
 mesgye helyesbitése 670
 mester l. hóhér
 mészáros 255, 277, 591
 — kötelezősgmulasztása 202, 512, 516, 531, 771
 — szerződése 493
 — szidalmazása 513
 — céh privileguma 518
 meszely (űrmérték) 93, 424, 575
 meszhordási kötelesség, meszfuvarozási robot l. robot
 Mesztiszka (Sáros m.) 882, 888, 910, 914, 921, 931
 mesztiszikai kastély 921
 méz ajándék 572
 — eladása l. jobbágy kereskedői tevékenysége
 mezei kártétel 40, 101, 111, 180, 182, 222, 403, 797, 891—892,
 — — birsága 581, 584—586, 891
 Meznerics Iván 10
 mezőőr 667
 — „díja” 222
 — megtámadása 222, 797
 mezővárosok autonómiája 186
 Miava (Nyitra m.) 740, 748 753, 776, 783, 785, 787, 788, 791, 794, 795, 812, 816, 818—820
 miavai bíró 777
 — erdő 815
 — irtvány 746
 — kocsmáros 762
 — malom 785
 Mihályfalva (Vas m.) 585, 596, 701, 707
 Mihályi, (Sáros m.) 925
 Mihályi (Sopron m.) 460, 474
 Mikova (Zemplén m.) 911, 912
 Milidorf (Sopron m.) 637
 milidorfi bíró 666
 Mindszent (Győr m.) 341, 460
 Mindszent (Vas m.) 283, 701
 minus principalis A (actor) 802—804
 — — I (in causam attractus) 804
 Minyóc (Zemplén m.) 926
 Mirosó (Sáros m.) 882, 906, 921, 922, 926
 Miske (Vas m.) 394, 445
 Miskolc 731, 732
 Mlinaróc (Sáros m.) 882, 920, 921, 922
 mlinaróci soltész 926, 942
 Mócs (Esztergom m.) 375
 Mogyorós (Esztergom m.) 834
 mogyorósi föld 851
 Mogyorós (Ung m.) 921
 mogyorósi kallómalom 921
 Molnár Erik 5
 Molnár Szulpicz 8
 molnár kötelessége 849, 975
 — szolgája 582
 — szokása 249
 Monostorapáti (Zala m.) 286
 Monyorókerék vár (Vas m.) 61
 Mór (Fejér m.) 379
 móri erdő 338
 Mórchida (Győr m.) 379, 504, 628
 móríng 38, 91, 264, 904
 Mrokova (Lengyelország) 931
 muneralia l. ajándék
 Munkács (Bereg m.) 29, 730, 921, 943, 955, 959, 963, 969,

- előjárósága helyszíni szemlén 965
- — úriszéken 944
- munkácsi bíró engedetlensége 980
- orosz püspök 966
- orosz püspök bordézsalmási joga 954
- statutum 960—962, 977
- szőlőperék 965
- uradalom 885, 943—982
- Murány (Gömör m.) 721
- Musla (Esztergom m.) 843
- must 625
- mustarulás, tiltott 310
- — bírsága 310
- musthamisítás 341

- Nádallya (Vas m.) 205
- nádallyai horvátok 245
- náadorhoz folyamodás l. földesúr bepanaszolása nádornál
- nádori bizonyáglevél 827
- nádvágási kötelezettség l. robot
- Nagybaráti (Győr m.) 313, 336, 358, 381, 471
- nagybirtokos családok feudáliskori birtokállománya 5, 16
- Nagybogdán (Veszprém m.) 504, 635
- Nagybreznica (Trencsén m.) 868, 872
- Nagycsajta (Vas m.) 61, 71, 145
- nagycsajtai bíró 107
- erdőőr 199
- nemesek 168
- Nagydobrony (Bereg m.) 943, 969
- Nagyfűss (Komárom m.) 313, 371, 372
- Nagyigmánd (Komárom m.) 504, 627
- nagyigmándi bíró 630
- Nagyivány (Bereg m.) 943, 955
- Nagymarton (Sopron m.) 637, 638, 678
- nagymartoni zsidó concionator 678
- Nagymedves (Vas m.) 256
- nagymedvesi hegyemester 273
- Nagynarda (Vas m.) 61, 70, 80, 88, 89, 93, 129, 137, 146, 152, 161, 168, 256, 267
- nagynardai erdőőr 199
- Nagynyúl (Győr m.) 313, 381
- Nagyrosztoka (Bereg m.) 943, 967, 968
- Nagyszentmihály (Vas m.) 61, 170, 174, 177, 185, 198
- Nagyszombat (Pozsony m.) 24, 423, 657, 833, 845, 875
- Nagyszöllős (Veszprém m.) 614
- nagyszöllősi vásár 614
- Nagyvezekény (Bars m.) 834, 849
- Nána (Veszprém m.) 522
- Nánás (Hajdú m.) 912
- napi robot időtartama 441
- napszámber 889
- nászajándék l. móring
- Naszály (Komárom m.) 643
- negat et ad caput l. fejre tett eskü
- néma eltartásáról gondoskodás 162
- Néma (Komárom m.) 313, 322
- nemes bántalmazása 159, 247, 765
- „díja” 126, 253, 765
- elfogatása 450, 557, 558
- elleni hatalmaskodás 339
- elleni per 257, 647
- előjogi perben (bűnperben) 225, 233, 268, 269, 405, 647, 648, 693—696, 709, 710, 729
- esküjének értéke 230
- kalodázása 662
- kezessége szolgáljáért 436
- kivégzése úriszéki ítélet alapján 648
- megverése 662
- szidalmazása 159, 221, 247, 765
- szolgájának bántalmazása 170
- — elfogása 742
- — gyanúsítása 125
- nemesi bíraskodási jog 11
- föld elfoglalása 669
- szabadság megsértése 516
- telek szerzése 743
- udvarház háborgatása 252
- nemeslevél szerzése 404
- Nemesmagasi (Vas m.) 302
- nemesség igazolásának elrendelése 269
- Német sáfárság 196
- „Német vidék” 256
- Németi (Hont m.) 834, 840, 842
- Németségi tartomány 62
- „némettartás” 26
- Németújvár (Vas m.) 64, 86, 224, 256, 277
- város bírósága 257
- németújvári uradalom 12, 256—284
- nemi erőszak l. erőszakítélet
- Neustift (Vas m.) 61, 166, 256, 273, 274
- neustifti bíró 273
- neveltetési költség 145, 641
- Niklova (Sáros m.) 882, 933
- Niszlipo (Nestelbach, Ausztria) 279
- nona l. kilenced
- Nóráp (Veszprém m.) 504
- nota per l. hűtlenségi per
- novum l. perújítás
- cum gratia l. perújítás kegyelemből
- Novus Ordo 15
- Nyágo (Zemplén m.) 912, 931
- Nyárad (Veszprém m.) 29, 286, 299, 364, 504
- nyargaló pénz 577, 583, 610
- nyársbavonás l. karóbahúzás
- Nyék (Hont m.) 834, 852
- Nyék (Sopron m.) 637, 642—643, 644, 645, 647, 649, 652, 653, 657, 661—663, 664, 666, 667, 669, 670, 675, 680
- nyéki hegy 677
- molnár 644
- sáfár 667
- „nyelvéhez felel” 909
- nyelven marasztalás 92; l. még nyelv-váltság
- — tisztító eskütől függően 73
- nyelvkitépés 19, 33, 222, 839
- büntetésének elengedése 732
- nyelvnek akasztófára szegezése 839

- nyelvváltás 36, 92, 122, 167, 168, 209,
222, 352, 404, 594, 644, 684, 747, 751,
759, 765
- Nyitra vár (Nyitra m.) 858
- nyomkeresés 35, 981
- megtagadása 926, 966, 980
- Ó Tura (Nyitra m.) 740, 756, 770, 817
- ó turai halászok 767
- szabadosok 779
- ó turaiak kiváltságlevele 770
- obrister 671
- officialis l. földesúri alkalmazottak
- oktávális ítélkezéskor földesúrnak járó
szolgáltatások l. földesúrnak járó rend-
kívüli ajándékok
- oláh 115, 117
- pásztor 158
- — robotmentessége 885
- olasz kereskedő 160
- Olaszfalva (Veszprém m.) pusztá 593
- Olaszfalva (Vas m.) 281
- Olbendorf (Vas m.) 256, 263, 273
- Olsavka (Zemplén m.) 882
- Ónod (Borsod m.) 731
- ónodi hadnagy, kapitány, udvarbíró,
vásárbíró 732
- Oprigyfalva 398
- orgazdaság 35, 561, 563, 689, 808
- orosz püspök dézsmálási joga 955
- Oroszbukóc (Bereg m.) 943, 968
- Oroszvég (Bereg m.) 943, 954, 980
- oroszvégi monostor 966
- Orovnica (Bars m.) 834, 847
- országgyűléskor földesúrnak járó szolgál-
tatások l. földesúrnak járó rendkívüli
ajándékok
- országút 608
- országúti rablás 678, 987
- orvhalászat 71
- Ostffyasszonyfa (Vas m.) 12, 701, 704,
706—708
- ostffyasszonyfai kastély 705
- evangélikus pap 715, 716
- majorház 709
- uradalom 64, 701—717
- Ószalonak (Vas m.) 61, 129, 190
- osztálygyőzelem uriszék előtt 649
- osztályharc (jobbágy-földesúri) forrás-
anyaga 26—30
- osztályper 37, 38, 49, 62, 88, 145, 151, 206,
812, 855; l. még hagyatékek
- osztály rokonok között 856
- osztatlan vagyon öröklése 241
- osztatlan atyafiak 38, 146, 483, 671, 760,
773, 789,
- testvérek 648, 649, 655
- Óvár (Moson m.) 487
- Óvár (Vas m.) 61, 75, 87, 90, 163, 190,
198, 256, 259
- óvári erdő 185
- erdőőr 191
- halász 192
- Ólved (Hont m.) 633
- önbíráskodás 286, 307, 308, 656
- önvédelem, jogos — 387, 397, 468, 559,
601, 608, 609, 627, 659, 757
- önvédelemből emberölés 559
- ördöngösség l. boszorkányság
- óri harmincados 79
- nemes 101
- örlés (vám nélküli) 889, 890
- díja 415, 416, 582
- díjának elengedése 416
- örlésnél hanyagsága molnárnak 540
- örökös jobbágy kötelessége 440, 442
- — szökése 946
- jobbágy-ság vállalása 18, 21, 35, 45,
348, 486, 703, 854
- jobbágy-ságra kezesség l. kezesség
- — kötelezés 427, 492
- — szolgálásra kötelezés 599
- örökösödési perek 49
- rend (beregszászi) 977, (csejtei) 790,
(lakompaki) 649, (lőzsi) 484, (pápai)
528
- örökség 49, 62, 103, 108, 128, 133, 142,
158, 161, 162, 206, 210, 220, 226, 227,
483, 640, 654, 897, 901, 903, 905,
914, 916, 922, 933, 968, 969
- örökvallás l. felvallás
- Órs (Sopron m.) 541
- Órségi tartomány 256
- órszolgálati kötelesség l. robot
- óstól maradt jószág örökölhetősége 211,
217, 483, 484, 489, 490, 605, 633,
769, 793, 893, 903
- öztörü (gát) készítése 459
- Ötvös (Zala m.) 286, 306
- öz-ajándék földesúrnak 572
- özvegy örökösödése 38, 243, 244; l. még
házastársak örökösödése
- Padar (Gömör m.) 721, 726
- Pais Dezső 56
- palánkkészítési robot l. robot
- pálcazás l. botbüntetés, botozás
- Páld (Esztergom m.) 834, 841, 843
- Pálfölde (f. n.) 286, 293, 302, 304
- Pálháza l. Pálfölde
- pallér 441
- pallosjog 9—13, 17—19, 21, 33, 42, 46, 294,
313, 369, 371, 384, 400, 505, 529, 702
- Pálvágás (Sáros m.) 912
- panaszlevél l. jobbágyok panaszlevele
- panaszpént 74, 76, 78, 109, 138, 928
- tételért birságolás 314
- Pannonhalmi uradalom 18, 21, 313—392
- pap (kőrmendi) 254
- rabságból való kiváltása 273
- papi javadalom 916
- személyek vallomása 715
- Pápa (Veszprém m.) 29, 40, 339, 402,
508, 510, 516, 517, 518, 523, 524, 527,
530, 532, 534, 536, 544, 547, 548,
594, 607, 608, 614, 619, 632, 672

- város bírósága 257, 505
 — öröklésrendje, szokásjoga 37, 528
- pápai csizmadia céh 610
 — esküdt 508, 626
 — főbíró kötelelességmulasztása 532
 — hadnagy 508
 — Hostát 564
 — Hosszú utca 605, 635
 — kulcsár 624
 — major 577, 580, 592, 600
 — mészáros 512, 513, 531
 — molnár 540
 — öreg szentegyház 623
 — piac 623
 — Szent László utca 632, 633
 — szücs 527
 — tizedes 508
 — tizes malom 537; l. még tizes malom
 — udvarbíró elleni panasz 571
 — uradalom 12, 64, 504—635, 701
 — vajda 564, 622
 — vámos 609
 — várnagy 610
 — vásár 534, 536
 — zsoldosok lázadása 237
- paprika-bírság 69, 70, 81, 82, 100, 103, 104, 111, 260, 261, 750
- par-kérés (parium petitio) 121, 370, 387, 519, 557, 597, 603, 613, 671, 947, 948
- parancs megvetése 209, 225, 229, 248, 251, 297, 406, 414, 428, 433, 445, 524, 538, 547, 771, 785, 791, 809, 811, 816, 817, 818, 877
- paraszt l. jobbágy
- paraszttság osztályöntudata 30
- paráználkodás 34, 118, 259, 436, 474, 530, 645, 657, 707, 716, 724, 726, 753, 840; l. még erőszakítétel, házasságtörés, vérfertőzés
- parium petitio l. par-kérés
- párkányállítási robot l. robot
- patakmeder megváltoztatása 78
- patibulum l. akasztófa
- Patta (Nyitra m.) 857
- patvarkodás 948, 952
- Pázmánd (Győr m.) 28, 29, 313, 314, 323, 334, 342, 343, 346, 347, 355, 357, 360, 361, 365
- pecsét, kezeslevél érvényességi kelleke 952
 — küldés 43, 75, 105, 136
 — „megvetése” 43, 109, 136, 316, 524, 819, 841, 842, 891, 942
 — — bírsága 43
- pecséttel visszaélés 980
- pellengér, pellengérezés 34, 118, 222, 411, 530, 610, 840
- Pelsőc (Gömör m.) 733—735
- pennabor 635
- péntekessé tesz 551
- pénteki pálcázás (ítélet szerint) 705
- „pénz” (krajcár, dénár) 83, 113, 137, 189, 278, 282, 424, 493, 512, 541, 578, 585, 669, 928, 936
- kölcsön 890
- pénznekem l. font „pénz”, rajnai forint, tallér
- per érvényességi kellekei l. alaki kifogások
- folytatólagos tárgyalása 44, 48, 129, 219, 245, 351, 364, 370, 374, 391, 398, 399, 402, 459, 461, 463, 465, 597, 613, 620, 632, 652, 714, 754, 764
- halasztás 251, 267, 298—300, 305, 357, 440, 469, 476, 495, 529, 534, 605, 621, 631, 633, 753, 754, 801, 838, 976
- — földesúri kegyelemből 196
- — tisztító eskü letételéig 350, 364
- — vizsgálatig (tanúvallatásig) 681
- költség 104, 124, 127, 129, 132, 136, 139, 143, 148, 150, 157, 161, 166, 168—170, 210, 226, 652, 868,
- leszállítása 230, 291, 296, 339, 371, 658
- újítás 17, 44, 210, 215, 245, 506, 635, 639, 945
- — kegyelemből 17, 274
- újító parancs 651
- perbeavatkozás 358, 456, 704, 773
- alperes jobbágy földesura részéről 233, 397, 675
- perbefogott szökése 400, 401
- Perekraszna (Bereg m.) 943, 968
- perenkívüli egyezség l. egyezség peres felek között
- Perenye (Vas m.) 61, 148, 164
- peres felek egyezsége úriszéki ítélet elfogadására 242
- Peresztég (Sopron m.) 398
- peresztégi concionator 398
- Peresztég (Vas m.) 286, 310
- perzsaszőnyeg 446, 447
- pestis 359, 592, 894
- Peszér (Bars m.) 834, 855
- Petend (Veszprém m.) 504, 586, 590
- Péterfa (Vas m.) 61, 170, 184, 256, 273
- péterfai hegymester 273
 — mészáros 202
- Petrova (Sáros, ill. Zemplén m.) 882, 886, 887, 916, 938
- petrovai soltész 887, 938
- Pfahler, Carolus 6, 11, 12
- Pikuranka (f. n.) 933
- pincebecstű 157
- pincefeltörés 63, 67, 802
- Pinka folyó 91, 138
- Pinka hídja 91
- Pinnye (Győr m.) 682
- Pinnye (Sopron m.) 400
- pint (ürmérték) 117, 137, 138
- „Piros körtveli” (f. n.) 483, 485
- pisztoly 565, 609, 610
- plébános 456, 685
 — díja 684
 — díján elmarasztalás 684
 — falusi előljáróság eskütételénél 867
 — iránti tiszteletlenség 316
 — megtámadása 668
 — szidalmazása 684

- Pleidell Ambrus 10
 Podgoria (Vas m.) 131
 Podherényes (Bereg m.) 943
 podherényesi pap 954
 poena capitalis l. halálbüntetés kiszabása
 poena emendae linguae l. nyelvváltás
 poena infidelitatis l. hűtlenség
 poenitentia ítélet 563
 polgár (városi) esküjének értéke 230
 polgári történetírás az úriszékről 7, 8
 poltura (pénz) 730, 911, 921
 Polyakóc (Sáros m.) 882
 polyakóci malom 925, 926
 Polyanc (Vas m.) 61, 81, 190
 polyanci major 140
 Polyanka (Sáros m.) 882, 914—916, 919, 922, 933
 polyankai soltész 914, 933
 Pónic (Vas m.) 27, 256, 264
 Poppendorf (Vas m.) 256, 264, 273
 porkoláb l. várnagy
 Pórmagasi (Vas m.) 302
 Poroskó (Ung m.) 982
 portio l. adófizetés
 Porubka (Sáros ill. Zemplén m.) 882
 porubkai soltész 895
 Pósbáza (Bereg m.) 943, 954, 963, 964
 postásságot hazudó lótolvaj bűnpere 732
 potentia l. hatalmaskodás
 Potoka (Sáros m.) 882, 921
 Pozsony 119, 423, 509, 533, 762, 770
 Pöszöny (Vas m.) 61, 86, 100, 104, 173, 190, 200
 pöszönyi halász 192
 — hegymester 201
 praerogativa l. nemes előjogai
 praescriptio l. elévülés
 Praxis Criminalis 20, 32—34
 predialista 33, 836
 — „díja” 301, 371, 373
 — eskütársainak száma 373
 — kiváltsága 370, 371
 — székéről fellebbezés úriszékre 371
 prédikátor 85, 88, 134, 135, 368, 717, 737, 826, 828, 830; l. még pap, plébános
 — fia 725, 726
 — megkövetése 467
 — szidalmazása 467
 prefektus 833, 943, 944
 — becsünél 864
 — elleni vétség 845
 pribékség 33, 34, 610, 682, 733, 734; l. még törökösség
 principalis A 803
 — director 285
 proclamatio 391, 493, 502, 736, 765, 771, 776, 793, 797, 799, 808, 809, 851, 961, 969, 977
 Prodersdorf ad Vulcam (Sopron m.) 638, 651
 proskribálás (proscriptio) 44, 401, 436, 454, 555, 556, 622, 687, 829, 830, 832, 957
 protestáns gyülekezet 368
 — temetése katolikus temetőben 668
 — templom elfoglalása 857
 — üldözés 830, 857, 978
 provizor l. udvarbíró
 Puhó (Trencsén m.) 868
 Pulya (Sopron m.) 565, 637, 640, 643, 644, 668
 puska (kanócos, keréklakatos, kovás, taplós; —gimje, gyújtólúka, palackja; —„felporzása”, „feltekerése”, ehhez való kulcs, stb.) 30, 89, 145, 279, 294, 328, 330, 332, 397, 407, 481, 522, 523, 537, 550, 559, 589, 608, 609, 612, 655, 689, 891, 892
 Pusnyákkalva (Bereg m.) 943, 982
 Pusok (Vas m.) 61, 99, 115
 pusoki erdőőr 191
 — szőlőbirtokos 202
 puszta földek elfoglalása 27, 420
 — helyek földjei 102, 292, 359
 — — rétjei 174
 — helyre telepített jobbágy mentessége 460
 — telek utáni adózás 775
 Putnok (Gömör m) 727, 731
 pünkösdi tánc 749
 Püski (Pozsony m.) 487, 488
 Qualifical, qualificata, qualifica responsio 27, 43, 165, 174, 183, 185, 186, 189—191, 193, 194, 201, 291, 296, 303, 307, 329, 335, 380, 410, 415, 419, 421, 423, 430, 447, 448, 453, 458, 460, 462—466, 600, 604, 608—610, 619, 620, 623, 648, 652, 660, 665, 667, 669, 707, 712—714, 717, 747, 749, 757, 778, 806, 814, 839, 976
 quartalium l. leánynegyed
 Rab „díja” 512, 552
 — dolgoztatása 266, 296, 468, 629
 — fogadkozásának értéke 234
 — szabadítás 33, 265, 383, 406, 464, 629, 876, 939
 — szalajtság 30, 35, 265, 286, 295, 432, 511, 550, 723, 725, 960
 — — birsága 589
 — szökése 35, 492, 544, 549, 555, 860, 875
 Rábakeresztúr (Vas m.) 273
 Rábaköz 414, 424, 454, 458, 471, 479, 481, 557
 rábaközi főszolgabíró mint kezes 559
 rablás 236, 375, 379, 487, 612, 647, 678, 689, 733, 752, 831, 859, 877, 884, 910, 919, 924, 930, 938, 945, 982, 986; l. még rablógyilkosság, fosztogatás
 rablógyilkosság 34, 35, 379, 471, 487, 521, 884, 910, 927, 984
 rablók büntetése 752, 859
 rabságból kiengedés 932
 rabságra ítélet l. börtönbüntetés

- rác kereskedők 363
 rágalmazás l. szidalmazás
 Raiding (Sopron m.) 637, 657, 674
 rajkai uradalom 62
 rajnai forint 70, 78, 81, 87, 101, 106—108,
 111, 112, 117, 119, 136, 155, 160,
 260, 652, 663
 rákászat 862
 rákszolgáltatási kötelezettség 192, 681, 767
 Rákóc (Sáros m.) 882, 920, 922
 rákóci soltész 920
 Ravazd (Győr m.) 34, 313, 314, 316, 318,
 320, 326, 353, 354, 365
 református egyházi bíróság 505
 regestrum l. városi regestrum
 Rekettics (f. n.) 483
 Remete (Szepes m.) 983
 részegség 806
 — beszámíthatóság szempontjából 32,
 254, 699, 700, 839
 rét birtoka, tulajdonjoga 97, 223, 654
 — használat 69
 — — akadályozása 231
 — kaszálása 267, 888
 Révfalu (Győr m.) 487
 Révkomárom (Komárom m.) 376
 Ricing (Sopron m.) 637, 643, 651, 669, 670
 ricingi templom 670
 „rideglegény” hagyatéka 413
 Rimanow (Lengyelország) 921
 rimanowi zsidó 921
 Rimaszombat (Gömör m.) 730
 robot:
 aratás 23, 197, 225, 287, 417, 440,
 573, 666,
 betakarítás 23, 70, 81, 94, 140, 164,
 169, 174, 186, 188, 288, 346, 417, 420,
 440, 470, 496, 547, 573
 borkimérés 298, 305
 cséplés 666
 fa (épület-, tüzi-) fuvarozás, vágás 23,
 76, 175—179, 194, 197, 310, 357, 403,
 441, 460, 750, 818
 fogolykísérés 816
 fuvarozás 70, 107, 173, 194, 251, 324,
 433, 445, 480, 500, 809
 gátjavítás 414
 gátkészítés 176
 gyümölcsfaültetés 777
 hajdúk kiállítása 779
 halászat 23
 hídépítés 23
 hídjavítás 190
 hosszúfuvar 23, 28, 119, 179, 314, 324,
 406, 417, 429, 445, 480, 631, 681, 721,
 771, 772
 karókészítés 818
 kasfonás 314, 325
 kaszálás 23, 164, 169, 174, 188, 346,
 498, 573
 kenderfeldolgozás 23, 499
 kerékgyártás 771
 kert munkája 179
 kíséretadás 770, 771
 komlószedés 23, 569
 levélkészítés 469
 malomjavítás 414, 459, 500
 méhkaskészítés 818
 nádvágás 23, 356
 őrszolgálat 770
 palánkkészítés 23, 250
 párkányállítás 252
 szántás 23, 70, 169, 225, 433, 440, 445,
 470, 480, 495, 500, 547, 666, 681, 682,
 814, 817, 820
 szőlőművelés (árkok tisztítása, bujtás,
 kapálás, metszés, tövek igazítása) 23,
 181, 193, 264, 409, 573, 666, 677, 747,
 809, 814
 trágyázás 165, 209, 232, 428, 440,
 458, 480,
 útjavítás 23, 190, 232
 vadászat 23, 178
 várépítés 849
 vetés 23, 71, 186, 424
 vízfordás 194
 zsinolykésítés 175, 178
 robot emelése 22, 24, 66, 121, 325, 394,
 496, 499, 501, 569, 573
 — évi beosztása 469
 — hanyag végzése 27, 165, 186, 197,
 209, 251, 264, 394, 428, 480, 497,
 666, 677, 747, 814, 816
 — helyett fegyverfogási kötelezettség
 848
 — időtartama 498
 — (heti) kivetése 176, 177, 197—198,
 501, 681
 — mennyiségének meghatározatlansága
 176
 — megtagadás 65, 250, 394, 416, 520
 — mentesség 404
 — — kölcsön fejében 287
 — mulasztás 23, 26, 28, 63, 70, 75, 107,
 119, 140, 164, 169, 173—175, 177—179,
 188, 190, 193—194, 197—198, 206,
 225, 252, 286—287, 297, 305, 310,
 314, 323—325, 346, 355, 403, 406,
 414, 420, 424, 439, 444—445, 458,
 460, 469, 479, 495, 496, 498, 499, 523,
 547, 568, 630, 632, 750, 771, 777,
 779, 809, 811, 816, 818, 820, 877,
 909
 — — pótlására kötelezés 170, 173, 182,
 194, 195, 429, 446, 569
 — végzésének módja 440
 robotosok összefogása 70
 robotteljesítésért kezesség l. kezesség
 Rohonc (Vas m.) 40, 61, 68, 70, 75, 81,
 94, 97, 111, 112, 119, 124, 136, 153,
 155, 162, 164, 204, 256, 263
 — Horvátváros 186
 — Magyarváros 70, 111, 123, 186
 — magyarvárosi bíró 112
 — Németváros 123, 182, 186
 — németvárosi bíró 118, 182

- rohonci vár 266
 — erdőőr 199
 — halász 192
 — hegy 181
 — hegymester 173
 — horvátok 111
 — kovács 189
 — mészáros 255
 — sáfárság 196
 — szőlőbirtokosok 199, 202
 — tartomány 62, 164, 167
 — vargák 189
 Rokita (Sáros m.) 931
 rokon l. atyafi
 Rosztoka (Sáros m.) 882, 898, 911
 rota l. kerékbetörés, kerékrevetés
 rovás (számadás) 113, 116, 165
 — adó felosztása 40, 541, 852
 Rovnó (Trencsén m.) 868, 870—872
 rőf (hosszmérték) 456
 Rőjtők (Sopron m.) 394, 457
 rövid folyású per 677, 680
 Rudlova (Zemplén m.) 919, 921, 922
 Rumpód (Vas m.) 131
 Runya (Gömör m.) 738
 Ruskolc (Bereg m.) 943,
 ruskolci pap 954

 Sacrilegium l. szentségtörés
 sáfár 12, 23, 25, 62, 63, 76, 84, 95, 260,
 650, 932
 — horvátvidéki 273
 — hűtlen gazdálkodása 932
 — „igazsága” (bírságpótlék) 73—75, 78,
 87, 91, 103, 118, 124, 127, 129, 136 139,
 141, 148, 150, 154, 157, 158, 160, 161,
 163, 167—169, 171, 174, 176, 177, 180,
 182, 184, 188, 190—193, 195, 197—203
 — magyar kerületi 164, 173
 — német kerületi 164, 173
 — rágalmozása 167
 — Rohonc kerületi 164, 167, 173
 — szerepe a kántortörvényen 282
 — szolgája 126, 127
 — szolgájának bántalmazása 76
 sáfárság 65, 256
 safrányadó 774, 794
 Ság (Vas m.) 286, 299, 302, 304, 305
 saját borát mérő földesúri koesmáros bün-
 tetése 762
 — szerzeményű jószág 381, 412, 782, 969
 — — örökölhetősége 211, 217, 359,
 484, 485, 977
 Salomvár (Zala m.) 280, 633
 salomvári csordás 281
 Samar (Vas m.) 256, 260
 Sámfalva (Vas m.) 61, 70, 76, 79, 87, 97,
 129, 145, 185, 190, 256, 273
 sámfalvi erdőőr 191
 — hegymester 173
 — szőlőbirtokosok 195, 202
 Sándorfalva (Bereg m.) 944
 Sár mellett (f. n.) 585
 Sárffő (Pozsony m.) 394
 sárffői tisztartóság 394
 sarjúhordási robot l. robot, betakarítási
 Sárkány (Vas m.) 701
 Sárllós Márton 56
 Sárlléllék (f. n.) 583
 Sáros (Sáros m.) 939
 sárosi templom 939
 — udvarbíró 25
 — vár 883
 Sároslak (Vas m.) 256 259, 261, 282
 Sárospatak (Zemplén m.) 882, 886
 Sarród (Vas m.) 701
 Sárvár (Vas m.) 238, 565, 676
 sárvári polgármester 239
 Sassova (Sáros m.) 882, 926
 Sasvár (Nyitra m.) 771, 772,
 satelles l. hajdú
 Schmidt Ádámlné 56
 Schwartner, Martin 6
 scudo (pénz) 690
 Scsavnik (Sáros m.) 882, 920, 921
 Selesztó (Bereg m.) 944, 966
 Sellye (Nyitra m.) 844
 Semjén (Vas m.) 701
 Sempte (Pozsony m.) 624, 857, 860
 Semptei uradalom 857—867
 Sérc (Sopron m.) 638
 sérci plébános 685
 — templom 685
 seregszék 335
 sertés ára l. árak
 sertés kétszeri eladása 535
 sertéstized fizetésének megtagadása 309
 sértett bocsánata 712, 716
 — ítéletvégrehajtási joga 738
 — közbenjárása 669
 sigillum l. pecsét
 sikkasztás l. hűtlen kezelés
 Silov A. A. 48
 Simonyi (Vas m.) 701, 729—732
 Sinkovics István 10
 Sipkó (Nyitra m.) 795
 Sirokán (Vas m.) 125
 sóárulás 294
 Sokoró (f. n.) 541
 soltész 35, 39, 881
 — feladata 909
 — „hűtlensége” 932
 — jog 39, 884
 — köteleességlmulasztása 891, 926, 933,
 942
 — szidalmozása 909
 soltészság ára 894, 898, 899
 — öröklése 39, 893, 897, 914, 922
 — vesszeje 929, 933
 Somlyó (Vas m.) 619
 Somodi (Abaúj m.) 731
 Sophia szőlő (f. n.) 274
 Sopron (Sopron m.) 622, 681, 689
 Sopron megyei esküdtek mint kezesek 559
 sor l. szer
 Söjtör (Zala m.) 681

- Spáca (Nyitra m.) 874, 875
 spácai juhász 877
 — uradalom 874—878
 starthynyak (ürmérték) 91
 statutum l. vármegye statutuma
 Stikeprunn (Sopron m.) 638
 stikeprunni bíró 666
 Stocing (Sopron m.) 638
 Strém (Vas m.) 256, 261, 273, 283
 strémi tartomány 256, 260
 Suab (f. n.) 655
 súlymérték l. font
 summa pignoris minor 786
 summaadó 142, 379, 733, 857
 — felemelése 572
 summálás 572
 Susa erdő 661
 Sümeg vár (Zala m.) 618
 sütögetés (gyújtogatás, kínzás) 884, 920, 924
 Süttő (Komárom m.) 375
 Svedlér (Szepes m.) 983, 984
 Svengraben (Sopron m.) 637, 699
 Svevius, Gottfridus 20
 Svidnik (Sáros m.) 888, 911
- Szabad György 8
 szabad ispánság 10, 14, 17, 65, 98, 234, 286, 290, 651, 704
 — élő föld 149, 248, 303
 — költözés 394
 — legeltetés ideje 231
 — marhalegelő 488
 — uraság l. szabad ispánság
 szabados 501, 616, 847
 Szabar (Vas m.) 61, 75, 78, 102, 104, 115, 116, 140, 159, 174, 184, 185, 190, 198, 204
 szabari erdőőr 191
 szablya 77, 212, 290, 291, 332, 522, 550
 Szabó Dezső 19
 Szabó Imre 56
 Szabó István 5, 6, 10, 38, 55
 Szádvár (Borsod m.) 731
 Szák (Komárom m.) 504
 száki bíró 630
 szakállévágás mint testisértés 861
 szállítási kötelezettség l. robot, fuvarozási, hosszúfuvar
 Szalónak (Vas m.) 61, 115, 129, 154, 256, 263
 szalónaki vár 266
 — — bástyája 74
 — tartomány 273
 — uradalom 12, 21, 61—204, 256, 701
 szalonna beszolgáltatása bírság fejében 758
 számadás jóváhagyása 698
 számadási lajstrom 692
 szándékos emberölés l. gyilkosság
 szándékoság 31, 32, 255, 294, 388, 407, 418, 481, 601, 708
 szántási robot l. robot
- Szany (Sopron m.) 471, 472
 szanyi iskola 472
 — templom 471
 szapu l. véka
 Szarvkői uradalom 630, 638
 szavatos (cvados, czuados, cvictor) 201, 553, 676
 szavatosság 268
 Szebeléb (Hont m.) 834
 Szécsény (Nógrád m.) 730, 731
 Szécsény (Sopron m) 394, 402
 Szecsőd (Vas m.) 61, 205 230, 235, 247, 248
 Szegh hegy 455
 szegődött szolga l. szolga
 szegődségi földek 421
 szegődséglevél 411, 430
 Székely György 8, 10, 13
 széksértés 746, 751, 754, 772
 — bírsága 153, 659, 746, 752
 Szekula (Pozsony m.) 129
 személyre hagyás l. eskü áthárítása
 szemérem elleni bűncselekmény l. erőszak-tétel, paráználkodás
 Szempe (Pozsony m.) 857, 861
 szénabefodési robot l. robot, betakarítási
 — horlási — l. robot, betakarítási
 — kaszási — l. robot
 Szendrő (Borsod m.) 730, 731
 szendrői jószág 721
 Szeniczze (Nyitra m.) 29, 822, 824
 szeniczzei iskolamester 826
 — prédikátor 826
 Szent Anna (f. n.) 263
 Szent Benedek (Bars m.) 834, 847
 Szentgotthárdi apátság 252
 Szentgrót (Zala m.) 410
 Szentiván (Győr m.) 313, 358, 377, 389
 Szent Jakab (Vas m.) 252
 Szentkút (Vas m.) 220, 256, 273, 282, 284
 Szent Margaréta (Sopron m.) 638, 687
 Szent Márton (Győr m.) 313, 343, 368, 376, 460, 548, 645
 — — vár 324
 — — város 341
 szentmártoni katonák 612
 — klastrom 383, 386
 — plébános 316
 — szőlő 386
 — udvarbíró 356, 361
 — urasági alkalmazott 354, 357
 Szentmárton (Sopron m.) 637
 Szentmihály (Vas m.) 69, 72, 75, 86, 94, 103, 109, 114, 119, 129, 160, 204
 szentmihályi bíró 76
 — halász 192
 — hegyester 190
 — szőlőbirtokosok 196
 — tartomány 62
 Szentmiklós (Bercz m.) 944, 951
 szentmiklósi jószág 981
 Szentmiklós (Győr m.) 504, 542
 Szentmiklós (Sopron m.) 456
 szentmiklósi plébános 456

- Szentmiklós (Vas m.) 256
 Szentmiklósi prédikátor 273
 Szent Ódorfalva (Vas m.) 286, 297, 307
 309
 Szentpéter (Borsod m.) 731
 Szentpéter (Vas m.) 256
 Szentsimon (Gömör m.) 34, 721, 724
 szentségtörés 35, 472, 686
 — büntetése 686
 szentszék 505, 738, 837
 — illetékessége 791
 szentszéki bíró 362
 szepesi városok jegyzője 987
 Szepesvár (Szepes m.) 983
 szepesvári uradalom 34, 983—987
 Szepesváralja ((Szepes m.) 983
 Széplak (Sopron m.) 394 402, 495, 499
 Szepsi (Abauj m.) 731
 szer (sor) 102, 346, 510, 731, 886
 szeres (soros) 289, 324, 432, 537
 Szerdahely (Sopron m.) 657
 Szerdahely (Vas m.) 124
 Szerescsen (Győr m.) 608
 Szered (Pozsony m.) 857, 865
 szeredi előljárátság eskütételének rendje 867
 Szergény (Vas m.) 286 292, 297, 302, 304, 305, 311
 szerződés földesúr és molnára között 250
 — — — város között 187
 szidalmazás, gyalázás 36, 68, 106, 167, 208, 241, 357, 400, 494, 623, 634, 643, 765, 834, 854
 Szidorfalva (Bereg m.) 944, 973
 Szigetköz (f. n.) 385, 487, 488
 szíjhasítás elítelt hátról, mint halál-büntetés exasperálása 34, 884, 911, 920, 985
 Szikszó (Abauj m.) 731
 Szil (f. n.) 218
 Szimonidesz Lajos 823
 szitkozódás 411, 733—735, 908
 Szob (Hont m.) 834, 849
 Szobotist (Nyitra m.) 822—824, 831
 Szolka Kamill 8, 10
 szolga 160
 — „díja” 126, 170
 — hűtlensége 564
 — kötelező levele 956
 — szegődsége 548
 — szökése 548, 599, 703, 807, 955
 — — elleni kezesség 706
 szolgabíró bírságbehajtásnál 443
 — bizonyításnál 497, 513, 665, 704, 955
 — büntügyi vizsgálatnál 681, 708
 — eskütételnél 44, 308
 — földesuri alkalmazott elszámoltatásánál 448
 — helyszíni szemlén 964
 — idézésnél 340, 429, 503, 736, 950, 977
 — idézőpecsétjének megvetése 792
 — ítéletvégrehajtásnál 503
 — kárbecslésnél 335, 626
 — kezeslevél láttamozásánál 952
 — kivallatásnál 926
 — megkövetésnél 409
 — nemességigazolásnál 269
 — részvétele úriszéken l. úriszék bírának névsora
 — szökött jobbágy visszaszerzésénél 612, 948
 — tanúvallatásnál 438, 574, 686
 — tisztító eskünél 175, 199, 224, 290, 297, 301, 306, 398, 401, 412, 416, 417, 419, 424, 431, 447, 449, 452, 455, 510, 514, 546, 552, 563, 567, 600, 667, 669, 674, 677, 688, 831,
 szolgabírói szék 11
 szolgáját latorságra kényszerítő nemes 565
 szolgálat félbenhagyása 410, 429, 936
 — kitöltésére kötelezés 411, 412, 430
 szolgálati bér 228, 241
 — — megítélése 228
 — — visszatartása 314, 585, 604
 — kötelezvény 969
 szolgáló 900
 szolgáltatás alóli felmentés 497, 632
 — megtagadása 533, 770; l. még robot-mulasztás
 — pénzben megváltása 520
 — pótlására kötelezés 533
 Szombathely (Vas m.) 162, 253, 280, 647
 szombathelyi vár 261
 — udvarbíró 261
 Szomolnok (Szepes m.) 983
 szótöbbséges ítélet 805
 szökni készülő jobbágy 336
 szökött jobbágy értékei megvásárlásának tilalma 343
 — — hagyatéka 37, 311
 — — proskribálása 454
 — — vagyona 28, 401, 781, 853
 — — visszakövetelése 28, 945, 946
 — — molnár 249
 — szolga elfogása 339
 — — értékei 342
 — zsellér 772
 szőlő-átruházás módja 203, 455
 — becsű 103, 156, 274, 456, 676
 — bekerítésének kötelezettsége 303
 — bérbeadása 652
 — bűjtás 165
 — csere 108, 156, 456
 — eladás érvénytelenítése 154, 272
 — — utáni illeték l. tizedbecs
 — elkobzása 66, 203, 342
 — hanyag művelése 747
 — karók (melioráció) értékének megállapítása 157
 — munkák 181; l. még robot
 — művelési robot l. robot
 — perek rendtartása (Munkácson) 965
 — telepítés 319
 — — elmulasztása 302
 — — elősegítése 321
 — tőkék ellopása 342

- tulajdonjoga 39, 318, 321, 455, 651, 841
 — tulajdonjogának igazolása 195, 203
 — visszavétele 25
 szőlőben kár okozása 40, 79, 98, 123, 264, 302, 851
 szőlőhegyi rendtartás 124
 szőlők öröklése 37, 38
 szövetkezés földesúr ellen l. jobbágyok szervezett ellenállása
 Sztaskóc (Zemplén m.) 882, 911, 931
 Sztebnik (Sáros m.) 882, 913, 926, 927, 928
 sztebniki soltész 926
 Sztreszenic (Trencsén m.) 868
 Sztrocsin (Sáros m.) 882, 921
 Sztropkó (Zemplén m.) 911, 932
 sztropkói porkoláb 932
 Szunyog szőlő 968
 Szutor (Gömör m.) 721, 727, 728, 735, 737
 Szücs (Veszprém m.) 593
 Szvidnik (Sáros m.) 882, 888, 921
- Tácskánd (Vas m.) 286
 Tagányi Károly 38
 Takácsi (Veszprém m.) 540, 593
 tallér (birodalmi, gréci, imperiális) 152, 236, 239, 240, 247, 365, 379, 385, 413, 420, 457, 576, 581—588, 592, 603, 606, 626, 631, 667, 673, 679, 690, 726, 853, 864, 913
 talpas l. kuruc talpas
 tánc tilalmazása, táncolók perbefogása 24, 749
 tanú, — vallatás tárgyalás előtt (collateralis inquisitio) 120, 167, 255, 267, 343, 353, 370, 380, 382, 436, 438, 450, 454, 477, 647, 676, 685, 687, 690, 691, 709, 712, 764, 828, 840, 843, 872, 919, 941, 975
 — vallomás érvényessége 351, 353, 372, 451, 758, 759
 — — falu színén 542
 — — megbízhatósága 372, 373, 870
 — — tárgyaláson 69, 71—73, 77, 78, 80, 83, 85, 86, 88, 89, 92—95, 102, 105, 108, 112, 118, 126, 128, 131, 134, 138, 141, 149, 152, 154, 159, 161, 163, 212, 214, 219, 222, 223, 229, 233, 238, 255, 264, 274, 321, 331, 351, 380, 388, 409, 415, 465, 483, 522, 602, 609, 643, 716, 727, 730—732, 734, 737, 738, 748, 751, 753, 758, 759, 764, 768, 784, 794, 795, 797, 804, 806, 814, 830, 838, 840, 841, 856, 860, 863, 870, 871, 873, 878, 887, 889—892, 894—896, 898, 902, 904—906, 908—910, 915—918, 924, 925, 928, 930, 934, 939, 954, 955, 958, 963, 966, 968, 970, 973, 974, 978, 981, 982, 986, 987
 Tany (Komárom m.) 370
 Táp (Győr m.) 504
 tápi ispán 563
 Tapolca folyó 537
 Tapolca vár (Zala m.) 618
 Tápszentmiklós (Győr m.) 369, 541; l. még Szentmiklós
 Tarcal (Zemplén m.) 983
 tárgyalás folytatólagosan két úriszéki ülésben l. per folytatólagos tárgyalása
 tárgyi bizonyíték 237, 369, 412, 471, 522, 567, 647, 676, 690, 788, 920, 958
 Tarkó (Sáros m.) 913
 tartományi törvény l. kántortörvény
 tartozás megfizetéséért kezeség l. kezeség
 Taski földek (f. n.) 292; l. még Tácskánd
 Tát (Esztergom m.) 834, 849, 850
 Tata (Komárom m.) 364
 Tatai uradalom 504
 „téglakemencéken alul való földek” (f. n.) 564
 téglaszállítási robot l. robot, fuvarozás
 téglaszín 176—179
 tehén ára l. árak.
 — beszolgáltatása bírság fejében 759
 — elveszése 76
 telepítés 62
 telepítéssel járó mentesség l. új telepes
 temetéskor járó szolgáltatás l. földesúrnak járó rendkívüli ajándék
 temetőbe más vallású be nem fogadása 668
 templom elvétele 822
 — kirablása, 471, 685, 938
 — rabló büntetése l. szentségtörés
 — toronyból letaszítás 430
 — védelmére felkelés 830
 templomi persely 685
 temporalis poena l. börtönbüntetés
 terhes nő kivégzése (kivégzés elhalasztása szülésig) 32, 437, 475, 717
 terménykivételi tilalom uradalom területéről 64
 termés, — betakarítás rendje 496
 — mennyiség eltitkolása 649
 — — eltitkolásának büntetése 650
 terragium 413, 595; l. még census
 Terscina (Lengyelország) 921
 Tés (Veszprém m.) 583
 testi fenyték l. botbüntetés
 testvér elővételi joga l. elővételi jog
 testvérek civódása 834, 848
 Tét (Győr m.) 540
 tettenérés 212, 311, 552, 554, 558, 601, 608, 647, 710—712, 920
 tettes kiadatása 544, 545, 979
 Tevely (Veszprém m.) 537, 538
 Tihany (Veszprém m.) 25, 572
 Tihanyi uradalom jobbágysai 24, 26, 571, 572
 „tilalom megvetése” 422, 661, 846; l. még bírságos tilalom megvetése
 tiltakozás 646; l. még ellentmondás
 Tilova (Lengyel.) 920, 921
 tilovai pap 895
 Timon Ákos 7, 10
 tímár 189

- tiszt l. földesúri alkalmazott
tisztító eskü 43, 44, 73, 82, 90, 101, 124,
139, 175, 178, 188, 199, 201, 202, 208,
224, 232, 254, 257, 260, 262, 267, 289,
290, 297, 301, 303, 306, 308, 316, 336,
347, 361, 364, 374, 385, 398, 401, 412,
416, 417, 419, 424, 431, 438, 447, 449,
452, 455, 459, 461, 463, 494, 510, 514,
520, 521, 525, 536, 539, 540, 546, 549,
552—555, 559, 562, 563, 567, 600, 667,
669, 674, 677, 688, 725—727, 738,
745—747, 782, 810, 831, 832, 929, 940,
966, 971, 979
tisztító esküre bocsátás, — kötelezés 33,
267, 316, 459, 482, 514, 546, 600, 738,
832
tiszttség, — vesztés kimondása 650, 942
tisztiságra alkalmatlannak minősítés (ítélet-
ben) 936
tiszttartó l. udvarbíró
tized (katonai egység) 848
— (dézsmá) 163, 304, 342, 646, 675, 676
— becs 66. 195, 196, 200, 201, 203
— behordás kötelezettsége 852
— bérlete 304
— beszédés módja 378, 650, 954
— bor elrejtése 574
— kéve nagyságának megváltoztatása
földesúr megrövidítésére 355
— megadásra kötelezés 378
— megtagadása 377
— mentesség szabályozása 378, 386
— pénz 271, 274, 275
— szedés előtti gabonabehordás 80, 165
— szedésnél földesúr megrövidítése 30,
354
tizedes 138, 508, 600, 961
tizes malom (Pápán) 537, 539, 540, 552
tó felügyeletének elhanyagolása 538
tok (hal) 326, 446, 447
Tokaj (Zemplén m.) 731
Tokod (Esztergom m.) 834, 849
tolvaj kiadásának megtagadása 981
— nemes 257
tolvajlás l. lopás
tor-ajándék l. földesúrnak járó rendkívüli
ajándék
tortura l. kínvallatás
Tóti (Veszprém m.) 505, 590
Tölgyes (Hont m.) 834, 846, 849
tömlőcváltság 577, 582
török bírság 40
— — felosztása 852
— földesúr megölésének kísérlete 853
— kizsákmányolás 25, 572
— rab megszöktetése 682
töröknél panasztétel magyar földesúr ellen
29, 34, 299, 592
törököség 33, 299, 365, 607, 629, 683;
l. még pribékség
törvények:
Szt. István II. 21. 339
1222 : 2. 710
1351 : 18. 978
1405 II : 5. 11, 18
1405 III : 3. 837
1405 III : 10. 11
1419 : 17. 710
1435 : 6. 956
1439 : 27. 558, 695
1462 : 2. 710, 935
1471 : 2. 956
1486 : 5. 803
1486 : 33. 693, 695—698, 935
1486 : 38. 876
1486 : 61. 472, 474
1492 : 24. 803, 935, 941, 956
1492 : 49. 776
1492 : 80. 876
1492 : 91. 711
1495 : 19. 18
1498 : 60. 11
1514 : 10. 11
1514 : 60. 36
1526 : 10. 36
1546 : 25. 729
1547 : 26. 21
1548 : 50. 558
1550 : 36. 762
1550 : 37. 356, 367
1550 : 56. 947
1556 : 27. 21
1556 : 31. 249, 947
1556 : 32. 782
1556 : 46. 519
1560. decr. 675
1563 : 28. 752
1563 : 41. 13, 14
1563 : 42. 390, 838
1567 : 14. 370
1598 : 31. 519
1601 : 35. 519, 524
1604 : 18. 371
Bécsi béke 11. p. 710
1608 k. u. 4. 861, 959
1608 : k. u. 15. 142
1609 : 29. 861, 959
1613 : 8. 142
1613 : 23. 171, 781, 782, 831, 861,
936, 959, 978
1613 : 34. 710
1618 : 66. 372, 451
1625 : 6. 362, 450
1625 : 13. 372, 450, 696, 710, 729,
752, 927
1625 : 39. 154
1625 : 40. 154
1625 : 58. 456
1625 : 15. 468
1630 : 40. 450
1638 : 2. 693.
1638 : 26. 693
1638 : 27. 935, 978
1638 : 60. 450, 710
1647 : 6. 367
1647 : 12. 367

- 1647 : 16. 171
 1647 : 22. 693, 697
 1647 : 41. 572
 1647 : 91. 468
 1647 : 153. 849
 1649 : 79. 468
 1649 : 84. 180
 1655 : 7. 710
 1655 : 31. 762
 1655 : 38. 18, 710
 1655 : 43. 710
 1655 : 48. 776
 1655 : 116. 849
 1659 : 15. 18
 1659 : 31. 693, 694
 1659 : 42. 390
 1715 : 48. 18
 1729 : 41. 15
 1764/65 : 29. 15
 1791 : 43. 15
- törvényes biznyság 12; l. még vármegye
 képvisellete az úriszéken
 — életkor 978
- törvényszünet 300
- törvénytelen gyermek eltartása 118
- tözsér 182, 591
- trágyázási robot l. robot
- transactio l. egyezség
- trautmannsdorfi bírságoló könyv 62
- Trestorf (Sopron m.) 688
- Tripartitum l. Hármaskönyv
- tudománytétel 153, 168, 181, 198, 349,
 356, 370, 374, 383, 385; l. még tanú-
 vallatás, tisztító eskü
- tung (ürmérték) 184
- Turoluka (Nyitra m.) 29, 822, 823, 827,
 830—832
- Tvarosza (Sáros m.) 923, 924
- tűz okozása 40, 214, 262,
- tűzes fogókkal fogdosás (exasperatio) 34,
 314, 388, 709, 717
- tűzkárt szenvedettek szolgáltatás-mentes-
 sége 404
- tűzrendészet 35, 653, 808
- tűzzel fenyegetés 380, 472
- tűzifavágás 661
- Udvarbíró (provisor, tisztartó) 12, 25,
 62, 64, 65, 535, 756, 870, 943
 — bírságolási joga 251, 324, 552, 569,
 575—586, 588—590, 600, 656, 775,
 780, 887, 944
 — hatalmaskodása, visszaélései, panasz
 ellene 25, 121, 253, 348, 419, 571, 692,
 783
 — „igazsága” (bírság-pótlék) 69, 73—76,
 78, 79, 87, 91, 101, 103, 105, 118, 119,
 124, 127, 129, 136, 139, 141, 144, 148,
 150, 154, 157, 158, 160, 161, 163
 167—169, 171, 174, 176, 177, 180,
 182, 184, 185, 188, 190—193, 195,
 197—203, 775, 777, 784, 887, 888,
 890, 892, 938
- iránti engedetlenség 245, 249, 343, 357
 — jogköre, szerepe becsünél, bizonyítás-
 nál, idézésnél, tisztító eskünél stb. 84,
 175, 532, 546, 570, 649, 782, 811, 820,
 864, 938, 955, 964
 — kiengesztelése, megkérlelése pertör-
 léseért 556, 749
 — kötelességmulasztása 318, 624, 883
 — megfenyegetése 250
 — megtámadása 26, 246, 353, 418, 490,
 516, 634
 — „megtréfálása” 535
 — mint a földesúr személyének kép-
 viselője 211, 490, 635, 751
 — perújítási engedélye 17, 506
 — részeseleése bírságból 650; l. még
 udvarbíró igazsága
 — — jobbágyhagyatékból 217
 — szidalmazása 29, 354, 490, 529, 741,
 751, 759
 — szolgája 68, 575
 — uriszéktartási kötelessége 883
 — vérdíja 253
- ugarszántási robot l. robot, szántási
- Ugod (Veszprém m.) 504, 548, 592, 603
- Ugodi uradalom 504
- új jobbágyház építésénél falu segítség-
 nyújtásra kötelezése 871
 — telepesek kedvezményei 28, 288, 337,
 378, 460, 845
- Ujbánya (f. n.) 847
- Ujfalú (Bereg m.) 944, 954
- Ujfalú (Győr m.) 394, 490
- Ujfalú (Vas m.) 23, 100, 174, 185, 190, 197
- Ujhegy (Vas m.) 256
- ujhegyi bíró, hegymeister 273
- Ujhely l. Bécsujhely, Vágujhely
- Ujmajor (Szepes m.) 983, 984
- Ujvár l. Érsekujvár, Németsujvár
- Uklina (Bereg m.) 944
- uklinai erdő 981
- Ungvár (Ung m.) 770
- unicornix szarv 657
- úr l. földesúr
- úr asztala költsége l. perköltség
- uradalmi alkalmazottak l. földesuri alkal-
 mazottak
 — utasítás 62
- urbárium 23, 62, 121, 187, 495, 500, 868,
 938
- úrberi egyezség 427, 428
- úrberi perek 22—30; l. még úriszék úrbéri
 bíráskodása
- úriszék bírái 12, 13, 17, 41, 49, 64, 65, 173,
 206, 506, 638, 701, 883, 944
- úriszék bíráinak kegyelme l. gratia sedis
 — — közbenjárása 45, 323, 344, 391,
 408, 422, 427—429, 486, 497, 673,
 698, 791, 796, 848, 888
 — — névsora (a bíróság társadalmi
 összetétele) 67, 69, 70, 72, 73, 76,
 77, 79, 120, 164, 173, 208, 210,
 213, 216, 221, 223, 226, 227, 229,

- 230, 236, 240, 243, 245—247, 250
 252, 254, 259, 261, 265, 287—289,
 293, 299, 305, 307, 316—318, 320
 323, 326, 328, 334, 336—338,
 340—342, 344, 347, 348, 351, 352,
 354, 359, 363—365, 367—370, 374,
 375, 377, 379, 381, 383, 385—387,
 389, 396, 398, 404, 408, 414, 418,
 420, 424, 425, 432, 436, 439, 445,
 448, 450, 454, 458, 466, 469, 471,
 476, 481, 483, 487, 489, 490, 492,
 494, 499, 501, 512, 516, 518, 521,
 529, 532, 534, 541, 543, 553, 560,
 564, 569, 574, 592, 594, 596, 599,
 600, 607, 610, 612, 613, 616, 620,
 622, 627, 629, 632, 633, 640, 642,
 644, 647—649, 651, 653—655, 657,
 659, 661, 663, 667—669, 672, 673
 676—682, 684—686, 692, 699,
 703—705, 707, 708, 714, 723, 726,
 727, 741—743, 747, 750, 752, 756,
 757, 760, 761, 767, 775, 784, 787,
 789, 791, 806, 813, 814, 816, 818
 819, 824, 836—840, 843, 846, 850,
 853, 858, 859, 861, 870, 875,
 886—888, 891, 893, 897, 900, 901,
 903, 907, 909, 910, 914, 916, 919
 924, 926, 929, 930, 932—935, 938,
 939, 953, 954, 963, 973, 974, 976,
 979, 980, 982, 984—986
- büntető bíraskodása 9, 10, 20, 31—36,
 64, 206, 258, 286, 314, 505, 506
- elnöke 637, 883, 944
- formái és fokozatai, fellebbezés az
 alsóbb fokról az úriszék felsőbb
 tagozatához 11—13, 63—65, 205, 206,
 257, 258, 506, 541—542, 701—702
- földesúri vagyongyarapítás eszköze
 8, 21—30
- gazdaságon kívüli kényszer eszköze 5,
 21
- hadijog szerinti ítélkezése 603
- hatásköre, illetékessége 10—12, 42,
 63, 64, 183, 186, 213, 225, 234, 268,
 269, 320, 405, 450, 487, 506, 514,
 523, 545, 560, 562, 693—697, 709,
 729, 876
- magánjogi bíraskodása 9, 10, 17,
 37—40, 64, 206, 258, 286, 315, 505,
 638, 701, 740, 882, 884, 945
- összehívásának joga 739
- összetétele, szervezete 1. úriszék bírái
- perrendje 6, 8, 9, 13, 19—21, 31, 41—
 44, 46, 301, 519, 557, 639, 701, 713,
 882, 944
- története 9—15
- úrbéri bíraskodása 9, 10, 17, 22—31,
 64, 65, 206, 258, 286, 314, 505, 639,
 701, 884, 885, 945
- úriszéki jegyzőkönyvek formája 9, 65, 66,
 207, 258, 286, 315, 395, 506, 507, 574,
 639, 702, 722, 740, 823, 834, 835, 857,
 868, 869, 874, 885, 945, 983
- —, mint forrásanyag a történet-,
 jog-, nyelv- és néprajz-tudomány s
 a szépirodalom számára 15—16
- — jegyzője 272, 279
- úriszékre vonatkozó irodalom 6—11
- — kutatások tematikája 10—15
- úriszékről fellebbezés 13, 16
- — lehetőségének megszűnte 14, 17—
 19, 44, 65, 234, 506, 945
- úriszékről per áttétele megyei törvény-
 székhez 42
- — falu színére bocsátása 294, 303,
 317, 561, 598
- — mezőváros bíróságához utalása 183,
 214, 257, 397, 398, 401, 514, 524,
 947, 948, 950
- — praedialisták székére utalása 371
- úriszéktartás joga 11
- költsége 394, 638
- urna (ürmérték) 587, 588
- út elzárása 908
- építési robot 1. robot, útjavítási
- használat, jogtalan 112, 907
- javítási robot 1. robot
- rosszasága miatt közlekedés nehézsége
 500, 501
- útodállítási kötelezettsége jobbagynak 486,
 810
- útonállás, rablás 34, 35, 679, 884, 911, 924,
 930, 945
- Ügyész, ügyvéd 6, 7, 19, 22, 42; 1. továbbá
 minden per elején az urasági ügyészre,
 illetőleg a felek ügyvédjeire tett
 utalásokat
- ügyvédi képesség 963, 964
- meghatalmazás 434
- ürmértékek 1. akó, átalag, csöbör, hordó,
 itce, köböl, mérő, meszely, pint,
 starthynyák, tung, véka, vödör
- üveghuta 847
- üzleti vállalkozás 276
- Váczy Péter 10
- vád alól felmentés 267, 318, 324, 353, 384,
 433—435, 459, 461, 463, 465, 468,
 478, 501, 511, 592, 593, 688, 777, 939
- — — helyszíni szemléletől függően 745
- — — tisztító eskütől függően 361,
 411, 419, 431, 494, 539
- áthárítása 973
- bizonyítására tanúvallatás elrendelése
 593
- elejtése 391, 408, 429, 486, 568, 758
- felfüggesztése 428
- visszavonása 323, 497, 778
- vadászat 805
- robotban 1. robot
- vadászati tilalom 24, 577
- vádló meg nem jelenése tárgyaláson 568
- vádlott beismerésének perdöntő volta 593
- felmentése 1. vád alól felmentés
- fiatal kora 32

- — — miatt büntetés enyhítése, 648, 686, 884, 900
 — igérete bírságfizetésre 392
 — — javulásra 391, 392
 Vadosfalva (Sopron m.) 557, 560
 Vagyóc (Nyitra m.) 740, 780, 819, 820
 vagyóci bíró 777
 — halászok 767
 — malom 819
 — molnárok 779
 — vám 756
 Vágújhely (Nyitra m.) 740, 775, 819
 vaj, — ajándék 572
 — ára l. árak
 vajjal kereskedés 761, 762
 vajda (tiszt) 509
 — bántalmazása 600
 — gyalázása 600
 — hatalmaskodása 290
 — rendfenntartási kötelessége 292
 vaklármá okozás 600
 Valkóc (Bars m.) 834, 856
 váltásdíj 273, 274, 365, 367
 vám elkerülése 756
 — jog 24, 27
 — nélküli őrlés l. őrlés díja
 — tartozás 606
 vámos 987
 vár megrohanása 508
 — kapu 291, 508, 537
 — kapujában őrszolgálat 291, 418, 432, 633
 — protocolluma 300, 615
 — statutuma 860
 Váradka (Sáros m.) 882
 Várallya (Szepes m.) 987
 várallyai vámos 987
 Varannó (Zemplén m.) 912, 921
 varannói kalmár 912
 varázslás l. boszorkányság
 Varga Endre 9, 16
 vármegye esküdtjének tanuvallomása 602
 — hajduja 876
 — jogszolgáltatása 5, 16
 — képvisellete úriszéken 12, 257, 506, 701, 883
 — körözőlevele 454
 — statutuma 467, 792, 809, 810, 849
 — szerepe idézésnél 340
 — törvényszéke 11, 454, 557, 734
 — — hatásköre, illetékessége 225, 233, 451, 647, 693, 710, 876
 vármegyéhez fellebbezés tilalma 14, 65
 vármegyei robot 458
 — vizsgálat bűnösök után (generalis inquisitio) 558
 vármegyénél panasztétel jobbágyok részéről 367, 466
 várnagy (alvárnagy, porkoláb, alporkoláb) 25, 43, 64, 116, 229, 266, 296, 525, 648, 943
 — bizonyításnál 513
 — fiának bántalmazása 741
 — hatalmaskodása 68
 — kötelessége 432
 — kötelességmulasztása 295, 511
 — megtámadása 663
 — szidalmazása 72
 — tisztító eskütnél 44, 82, 90, 139, 267, 290, 301, 419, 431, 438, 449, 452, 510, 514, 546, 563, 567, 600, 667, 669, 677, 688
 város (mezőváros) hadnagya 848
 — „igazsága” 161
 — széke 49, 62, 253, 257, 397, 505
 — — illetékessége 183, 213, 216, 227, 523
 — székéről fellebbezés 41, 206
 — — — kántorra 66
 — — — úriszékhez 207, 208, 210, 214, 215, 218—221, 223, 257, 277, 505, 524, 527, 739, 944, 945, 965, 966, 980
 — — per áttétele úriszékhez 812
 — szolgájának megtámadása 250
 — úrmértékének használata 664
 városból kiűzés 118, 229, 475, 530
 — — tisztító eskütől függően 208, 222
 városi bíróhoz folyamodás főbenjáró ügyben 516
 — előjáróság hatalmaskodása 743
 — — szidalmazása 520
 — esküdtek, a per úriszéki előadói 214, 215, 218
 — jegyzőkönyv 799
 — kiváltságlevelével 827
 — kocsmajog 664
 — regestrum 246
 — senatus mentőeskütnél 745
 Varsány (Vas m.) 286, 297, 308
 Varsány (Veszprém m.) 313, 344, 375
 varsányi bíró 337
 vásár frangja l. frang
 — bíró 511, 548, 607, 611, 731
 Vásárhely (Veszprém m.) 505, 581
 vásárhelyi erdő 590
 — puszta 585
 vásári tolvaj 552
 vasban töltendő rabság l. börtönbüntetés
 — végzendő munkára ítéles 369
 vasbilinos letérése 629
 Vashegy (f.n.) 91, 108, 154, 175, 177, 178, 194, 195
 vashegyi hegyemester 173, 200
 — szőlőbirtokosok 202
 Vasmegyei út 131
 Vásony (Veszprém m.) 579
 Vasvár (Vas m.) 212, 251
 vasvári káptalan 121
 Vaszar (Veszprém m.) 608—610
 védekezésről lemondása perbefogottnak 427, 443
 vég (mérték) 75, 238, 921, 931
 véghelyen fegyelemsértés 603
 végrendelet érvényessége 217, 774, 790, 977; l. még jobbágyvégrendelet
 — írás díja 85

- végvár elhagyása 519, 524
 — kapujának őrszolgálati rendje 291
 végvári katonaság 522
 véka (szapu) űrmérték 846, 970
 Velege (Vas m.) 61, 71, 75, 90, 115, 119, 154, 158, 174, 190, 198, 204
 velegei molnár 90
 Velem (Vas m.) 61, 107, 114, 142
 velemi erdőőr 199
 — szőlőbirtokok 195, 202
 Velezd (Borsod m.) 731
 véletlenségből okozott emberölés 255; 1. még emberölés
 Velykopa (Zemplén m.) 931
 vendégek lovainak ellátása 441
 — szolgáltnak megtámadása 441
 Venéce (Sáros m.) 916
 Vének (Győr m.) 313, 314, 324, 325, 363, 364, 383
 Vép (Vas m.) 492
 vérbírság 570, 581, 582, 765, 849, 876
 Verbó (Nyitra m.) 740, 747, 749, 750, 751, 756, 763, 765, 777, 779, 784, 809, 814
 verbói bíró 777
 — kiváltságlevél 750
 — takácsok 785
 vérdíj 36, 330, 356, 472, 512, 745
 —, nemesi 662; 1. még nemes „díja”
 vérdíjon marasztalás 33, 34, 235, 260, 354, 360, 443, 503, 516, 568, 653, 723—725, 743, 744, 758, 780, 798, 805, 809, 818, 861, 867, 938, 959, 970, 974, 979
 — — bizonyító eskütől függően 281
 — — tisztító eskütől függően 336, 552, 782, 831, 929
 verekedés 307, 328, 569, 655, 749, 780, 784, 785, 817, 856, 907, 917, 918, 923
 Vereshegy 969
 vérfertőzés 699
 vérhatalom l. pallosjog
 Vérkő (Vas m.) 286, 307
 vérkői erdő 307
 veszprémi püspök 336
 vessző l. soltészszág vesszeje
 vesszőzés l. megvesszőzés
 vesztegzár megsértése 761
 „vétek kikiáltása” 400, 437
 vetési robot l. robot
 vevő bántalmazása kereskedő részéről 160
 Vica (Sopron m.) 24, 28, 29, 394, 414, 416, 454, 458, 460, 462, 464, 469, 472, 475, 479, 481, 491, 492, 498
 vicai koesmáros 424
 — malom 480
 Viennensis l. bécs (pénz)
 világtalan árva öröksége 283
 Vilonya (Veszprém m.) 548
 vinceller kötelességmulasztása 748
 — szidalmazása 751
 Vinna (Ung m.) 982
 violatio sedis l. széksértés
 violentia l. hatalmaskodás
 Vis (Sopron m.) 208
 Viskóc (Sáros m.) 882, 924
 Visnyó (Nyitra m.) 740
 visnyói halászkok 767
 Viszlava (Sáros m.) 882
 viszontkereset elutasítása 892
 visszaperlési jog 704
 vitás földterület hovátartozásának eldöntése esküvel 851
 Vitnyéd (Győr m.) 659
 vízbefojtásra ítéles 35, 726
 Vízi kapu (Pápán) 537
 vizimalom tulajdonjoga 888
 vízmester 295
 — bírságolási joga 537, 538
 — elleni panasz 525
 — hatalmaskodása 526, 537
 — joghatósága 526
 Viznyice (Bereg m.) 944, 954, 957
 Vizova (Szepes m.) 912
 vizovai molnár 912
 vízpróba 33, 687, 688, 691
 vlah l. oláh
 Volya (Sáros m.) 903, 920, 931
 vő bántalmazása 655
 vödör (űrmérték) 116
 Vörösvári uradalom 131
 Vuchetich, Matthias 6
 Walbersdorf (Sopron m.) 263
 walbersdorfi kalmárné 263
 — pap 263
 Wellmann Imre 8, 55
 Werbőczy István 5, 6, 11, 20, 37, 38
 Zákonyi Mihály 55
 Zakosztolna (Nyitra m.) 817
 zakosztolnai bíró 821
 — officialis 766
 Zalánc (Abaúj m.) 913
 zálog 38, 62, 206
 — birtok 153
 — birtokon földesúri jog gyakorlása 121, 868, 983
 — birtokokosok gazdálkodása 983
 — visszaváltás 218, 221, 226, 785, 864, 904
 — — módja 786
 — visszaváltási jog elévülhetetlensége 652, 863
 zálogos (személy) 520, 521
 — föld 152
 zálogosítás 128, 934
 Zámoly (Győr m.) 320
 Zboró (Sáros m.) 881, 882, 901, 912, 928, 941, 945
 zborai ispán 900
 — udvarbíró 933
 Zeherje (Gömör m.) 730
 Zubak (Trencsén m.) 868, 870—872
 Zsákban vízbefulladás (kerítendő büntetése) 35, 726

zsellér 73, 224, 360, 758

— költözése 773

— kötelezettsége 356, 360, 852

— szolgáltatások meghatározatlansága
417

— tanuvallomása 715

— telek 86, 87

zsellérségre szállás (jobbágyságból) 917

zsidó szolgálatába szegődés 622

— concionator 678

— értékeinek eltulajdonítása 971

— kizárása vámkezelésből 468

— vámos bántalmazása 468

zsilipszakadás 538

zsindelyszállítási robot 1. robot

zsoldosok garázdálkodása 25, 721; 1. még

császári zsoldosok

ILLUSZTRÁCIÓK ÉS MELLÉKLETEK JEGYZÉKE

A) HASONMÁSOK ÉS KÉPEK

	Lap után
A szalónaki úriszék 1582. ápr. 9-i ülésén kelt jegyzőkönyv első lapja. (A per közölve I. sz. a.)	66
Rablók kivégzése, 1570. (Orsz. Széchényi Könyvtár, Apponyi-Gyűjtemény: Hungarica 438. sz. kötet címlapja)	258
Pannonhalma visszafoglalása a törököktől 1597-ben. (Dilbaum S.: Eikonographia aller deren ungarischer Stätt, Vöstung, Gastellen stb. Augsburg, 1605—1607. I. rész. 44. kép. — Orsz. Széchényi Könyvtár, Apponyi-Gyűjtemény: Hungarica 677. sz.)	316
Megcsigázás. (Dammhouder, Jost — Beüther von Carlstat, Michael: Praxis Rerum Criminalium. Gründlicher Bericht und Anweisung ... in Rechtfertigung peinlicher Sachen stb. Frankfurt am Main, 1571. 72. l.)	380
Lázadó vallon zsoldosok kivégzése, 1600. A háttérben Pápa vára. (Hufnagel metszete, 1617. — Orsz. Széchényi Könyvtár, Apponyi-Gyűjtemény: Metszetek 563. sz.)	508
A pápai úriszék 1627. okt. 30-i ülésén kelt jegyzőkönyv második lapja. (Közölve 301. sz. a.)	544
Kuruc felkelők (Pika Gáspár és társai) kivégzése, 1572. (Orsz. Széchényi Könyvtár, Apponyi-Gyűjtemény: Metszetek 783. sz.)	648
Feudális-kori halálbüntetési módok: Paradeiser György és társai kivégzése, 1601. (Türkische und ungarische Chronika stb. Nürnberg, 1663. 27. kép. — Orsz. Széchényi Könyvtár, Apponyi-Gyűjtemény: Hungarica 880. sz.)	732
Esztergom visszafoglalása a törököktől 1595-ben. (Dilbaum i. m. I. rész. 22. kép). Zborón 1652. aug. 19-én tartott úriszék jegyzőkönyvének első lapja (A per közölve 526. sz. a.)	836
	91
	0

B) TÁBLÁZATOK ÉS TÉRKÉPEK

Nyelvészeti táblázatok I—II.	56
Térképek:	
Dunántúl	718
Északnyugati országrész	878
Északkeleti országrész	988

TARTALOMJEGYZÉK

	Lap
Bevezetés	5
Rövidítések jegyzéke	57
Perszövegek	

DUNÁNTÚL

I. Szalónaki uradalom

Bevezetés	61
1. 1582. ápr. 9. Pincefosztogató csavargó büntetését az úriszék a földesúr tet- szésére bizza	67
2. 1582. ápr. 9. Feleséggyilkost fejvesztésre ítélnék	68
3. 1582. ápr. 9. Jobbágyasszony pere az őt bántalmazó alporkoláb ellen	68
4. 1582. jún. 7. Más falu rétjén legeltető jobbágyokat bírságnak	69
5. 1582. szept. 19. Robotmulasztás, engedély nélküli irtás miatt bírság	70
6. 1582. szept. 19. Orvhalászattal gyanúsított jobbágyok büntetését a földesúr kegyelmére bizzák	71
7. 1583. máj. 21. Falu színéről fellebbezett per egy kert birtokáért	72
8. 1584. jún. 18. Porkoláb pere az őt és feleségét szidalmazó jobbágy ellen	72
9. 1584. aug. 2. Az uraság kertjéből elvitt káposztalevelért súlyos bírság	73
10. 1584. aug. 2. Hét község jobbágyait engedetlenség címén bírságnak	75
11. 1584. dec. 14. Elvesztett tehén gazdája kártérítésért perli a falu csordását	76
12. 1584. dec. 14. A sáfár szolgáját bántalmazó bírót fej- és jószágvesztésre ítélik	76
13. 1585. jún. 6. Özvegy perli vejét ura hagyatékáért	77
14. 1585. jún. 6. Patakmeder engedély nélküli megváltoztatásáért bírság	78
15. 1586. febr. 23. Harmincados pere falu ellen a szőlejeben okozott kár meg- térítéséért	79
16. 1586. dec. 15. Dézsmálás előtti gabona-behordásért bírság	80
17. 1586. dec. 15. Tilalmas erdő vágásáért bírság	81
18. 1586. dec. 15. A földesúr szekérláncának ellopása miatt jobbágyasszony perbefogása	82
19. 1586. dec. 15. Jobbágy elleni per hagyaték be nem szolgáltatása címén	84
20. 1587. jún. 11. Rokonok közötti per irtásföld és szőlő birtokáért	86
21. 1587. jún. 11. Közös szerzeményű vagyon felett osztályper anyós és menyé között	88
22. 1587. jún. 11. Tilos erdőben fát vágó molnár megbírságolása	90
23. 1587. jún. 11. Elhalt gyámfiú rokona perli a gyámot a hagyaték kiadásáért	90
24. 1587. jún. 11. A falu bíráját sértegető jobbágy büntetése	91
25. 1587. szept. 24. Lopással vádolt jobbágyot, ha mentősküt nem tesz, halállal büntetnek	93
26. 1588. febr. 28. Az uraság szolgálatát elhanyagoló falusi bíró büntetése	95
27. 1588. jún. 5. Jobbágyokat a házépítés céljára kijelölt terület betartására kényszerítnek	96
28. 1588. jún. 5. Kártyázási tilalom megszegéséért súlyos bírság	96

29. 1588. jún. 5. A sámfalvaiakat rét önhatalmú felosztásáért bírságotlák.....	97
30. 1589. febr. 19. Jobbágot bírságotlák, mert ökrei betévedtek az uraság szőléjébe	98
31. 1589. febr. 19. Fogságból kiváltott jobbágy kezesének elmarasztalása	99
32. 1589. máj. 20. Özvegy perli férje adósát a tartozás megfizetéséért.....	100
33. 1592. okt. 9. Az úr rétjén legeltető jobbágyok megbírságotlása	101
34. 1593. jan. 6. Hatalmával visszaélő falusi bíró büntetése	102
35. 1593. jan. 6. Örökösödési per szőlő birtokáért	103
36. 1593. jan. 6. Erdőispánt megtámadó fatolvaj büntetése	104
37. 1593. jan. 6. Tiltalmas erdő vágásáért bírság	106
38. 1593. jan. 6. Kőművesek mellé rendelt, robotmulasztó zsellérek elmarasztalása	107
39. 1593. márc. 17. Sógorok perlekedése feleségük jussán igényelt szőlőért.....	108
40. 1593. márc. 17. Idézésre meg nem jelent jobbágy megbírságotlása	109
41. 1593. márc. 17. Urasági malom után bért nem fizető molnár elmarasztalása	109
42. 1593. okt. 9. Törvény előtt meg nem jelenésért bírság	110
43. 1593. okt. 9. A földesúr rétjén át közlekedő rohonciak perbefogása.....	111
44. 1593. dec. 27. Az uraság borát felvizezve kimérő kocsmárosok pere	112
45. 1595. márc. 18.—1596. szept. 19. Jobbágyok kezességvállalásai egymásért	113
46. 1595. dec. 20. Szállítás közben megivott urasági bor vízzel pótlásáért bírság	116
47. 1595. dec. 20. Disznótolvaj vlahok kártérítést fizetnek.....	117
48. 1596. febr. 12. Szolgálo, teherbe ejtője s az ügyet nem jelentő bíró elleni per	118
49. 1596. márc. 9. Hosszúfuvar elmulasztásáért bírság	119
50. 1610. ápr. 6. A földesúr ellen a királynál panaszt tett körmendieket mint lázadókat fogják perbe	120
51. 1611. dec. vége. Szomszédját szőlőpusztításért alaptalanul perlő fél elmarasztalása	122
52. 1612. dec. 22. Nemes ember szolgáját disznólopással gyanúsító jobbágy elmarasztalása	125
53. 1612. dec. 28. Külföldön tanult, onnan hazatérő fiú pereskedése atyai örökségéért	128
54. 1612. dec. 28. Irtásföld elfoglalása s a felperes fiának megverése miatt indult per	130
55. 1614. jan. 3. Másodunokatestvérek pere őstől maradt örökségért.....	133
56. 1614. jan. 3. Kocsmai verekedés miatt indult, a falu színéről fellebbezett per	137
57. 1616. febr. 24. Robotra szólító bírót megtámadó, őt bevádoló jobbágy büntetése	140
58. 1616. febr. 24. Idegen birtokra férjhezment jobbágyleány pere apja hagyatékáért	142
59. 1617. dec. 16. után. Szomszédok közötti per állat kártétele miatt	143
60. 1618. jan. 6. Osztályper rokonok között	145
61. 1618. jan. 6. Kártérítési per tilosba tévedt állat megsebesítéséért.....	148
62. 1618. jan. 7. Osztályper módos jobbágy fiai s nővérük férje között.....	151
63. 1626. jún. 22. Irtásföld birtokáért indított per	153
64. 1627. márc. 22. Szőlőeladás érvénytelenítése rossz pénzben fizetett vételár miatt	154
65. 1630. márc. 12. Eladósodott jobbágy hagyatékának a hitelezők közötti felosztása	155
66. 1631. jan. 3. Mostohagyermekci vagyonát hűtlenül kezelő gyám pere	156
67. 1638. dec. 13. Jobbágy özvegye az őt illető vagyonrész kiadását követeli	157
68. 1639. dec. 12. Nemes és fiát a kocsmában megtámadó vlah pásztor elmarasztalása	158
69. 1639. dec. 12. Vevőjét bántalmazó vásári olasz kereskedő büntetése	160
70. 1641. márc. 7. Jobbágnó, atyja végakarata ellen, örökrészért perli bátyja özvegyét	161
71. 1641. márc. 7. Idegenre hagyott szőlő birtokáért perel az elhalt rokona	162
72. 1651. jan. 10. Robotszolgáltatások elmulasztásáért bírság	164
73. 1651. jan. 10. Hegymester szidalmazásáért nyelvváltás	166
74. 1651. jan. 10. A sáfár rágalmozása címén bírság	167
75. 1651. jan. 10. Nemesek perbefogása 'a szomszéd földesúr erdejében való favágásért	168
76. 1651. jan. 10. Három éven át nem robotoló jobbágyok büntetése	169

77. 1651. jan. 10. Szolgáját a kalodából kiszabadító jobbágyot súlyosan meg- bírságnak	170
78. 1651. jan. 10. Sorozatosan tárgyal, összefüggő perek a szalónaki uradalom jobbágysági ellen úrbéri kötelezettségek megsértése, ingatlanok szabálytalan adásvétele, a szőlők birtokjogának nem igazolása stb. címén.....	172

II. Körmendi uradalom

Bevezetés	205
79. 1582. máj. 17. Udvarbíró előtt tettfeljelentéssel kapcsolatos rágalmazási per	208
80. 1583. jan. 4. Urasági parancsnak nem engedelmesskedő jobbágyok bírsá- golósa	209
81. 1584. aug. 6. Eladott földterület birtokáért folyó per	210
82. 1584. aug. 6. Anyai örökségért mostoha apa ellen indított per.....	210
83. 1584. aug. 6. A körmendi vásáron kardot rántó jobbágyot megbírságnak	211
84. 1585. jún. 1. Perbefogás jobbágyok szolgáltatások megtagadása címén	213
85. 1585. jún. 1. Körmendi polgárt tűzvész okozása miatt fognak perbe	214
86. 1585. jún. 1. Föld birtokáért folyó per körmendi polgárok között	215
87. 1586. jún. 29. Jobbágyvégrendelet érvénytelenítése a földesúr javára	216
88. 1586. jún. 29. Hozzá tartozók által illetéktelenül zálogbaadott rét vissza- váltása	218
89. 1586. jún. 29. Rokonok pere idegen javára történt földeladás érvénytele- nitéséért	219
90. 1587. máj. 19. Mostohatestvérek pere a szülői örökségért	220
91. 1589. júl. 19. Nagykorúvá lett fiú visszaperli az anyja által elzálogosított rétet	221
92. 1589. júl. 19. Nemes szidalmazó jobbágyasszonyt nyelvváltásra ítélnak	221
93. 1589. júl. 19. Elvett marháik miatt a mezőőrökre támadó jobbágyok meg- bírságnak	222
94. 1589. júl. 19. Rét tulajdonjoga feletti per körmendi lakosok között.....	223
95. 1589. okt. 30. Boszorkányság vádja miatt indult per jobbágyleány ellen....	223
96. 1589. okt. 30. Robotmulasztásért, törvény előtt meg nem jelenésért bírság	224
97. 1589. okt. 30. Az úriszék elutasítja Körmend város illetékességét nemesek perében	225
98. 1590. júl. 2. Örökösödési per atyafiak között.....	226
99. 1592. márc. 9. Nagykorúvá lett jobbágy perli vissza rokonai által eladott örökségét	227
100. 1592. márc. 9. Szolgálati bér megfizetéséért indított per jobbágygazda ellen	228
101. 1593. júl. 24. Jobbágyok közötti per a földesúrtól adományként kapott föld miatt	229
102. 1593. júl. 24. A felperest a tárgyalás időpontjáról parancs ellenére nem érte- sítő alperes büntetése	229
103. 1594. nov. 19. Testvérek közszerzeményének megosztása	230
104. 1594. nov. 19. Nemes pere jobbágy ellen réthasználat akadályozása s kár- okozás miatt	231
105. 1594. nov. 19. A földesúr pere jobbágyának megölése miatt egy nemes job- bágya ellen	232
106. 1594. nov. 19. Lopási perben a vádlót s az alsó fokon helytelenül ítélező falut megbírságnak	235
107. 1601. jún. 8. Lopással vádolt jobbágy özvegyétől követelik az ellopott ingó- ságokat	236
108. 1602. jún. 8. Nemes, elhalt jobbágya után, követeléseket támaszt annak gyámja ellen	240
109. 1607. febr. 3. Prédikátor özvegye perli sógorait férje hagyatékaért.....	243
110. 1607. febr. 3. Tisztartónak ellenszegülő jobbágyokat bírságnak	245
111. 1607. nov. 15. Körmend város hitelezője a volt bíró özvegyét perli a köve- telésért	246
112. 1608. jún. 2. Nemes pere egy falu ellen erdőhasználat akadályozása miatt	247
113. 1608. jún. 2. Két község pereskedése erdei legelő használatáért.....	248

114. 1608. jún. 2. Földesúri engedély nélkül távozó molnárt a becsüpenz elvesztésére ítélnék.....	249
115. 1609. jan. 5. Körmendi jobbágyokat palánkkészítés megtagadása miatt fog-nak perbe	250
116. 1609. jan. 5. Igát nem a parancs szerint kiállító jobbágyok pere.....	251
117. 1609. jan. 5. Nemesi udvarház háborgatása címén jobbágy ellen indult per	252
118. 1609. jan. 19. Robotmulasztás címén perlik a körmendieket, ezek viszont a tisztartó durva bánásmódja miatt tesznek panaszt	252
119. 1609. jan. 19. Az uradalom horvát faluit egyházilag a körmendi pap alá rendelik	254
120. 1620. ápr. 2. Kocsmai verekedés során történt emberölésért fejesztés.....	254

III. Németújvári uradalom

Bevezetés	256
121. 1588. nov. 28. Gyermekgyilkos apa halálos ítéletének megerősítése	259
122. 1588. nov. 28. Feleséggyilkosság vádlottját, ha mentőesküt nem tesz, lefejezik	259
123. 1599. máj. 31. Sommás bírságkivetések jobbágyok közötti s úrbéri jellegű ügyekben	260
124. 1602. ápr. 30. Feleséggyilkos büntetését az úriszék a földesúr tetszésére bízza	261
125. 1606. dec. 21. Tűzvész okozása címén kártérítési per	262
126. 1607. febr. 24. Rabló katonák kezéből kiváltott asszony váltságdíjáért indult per	263
127. 1607. márc. 7. Özvegyasszony a hagyatékából móringszék kiadását követeli	264
128. 1609. jún. 13. Robot-kapálás hanyag végzése címén bírság	264
129. 1613. júl. 18. Rabszöktetésre szövetkező jobbágyok és darabont pere.....	265
130. 1613. júl. 18. Földesúri rét lekaszálása miatt per jobbágy és agilis ellen....	267
131. 1613. júl. 18. A földesúr által kijelölt hegymester el nem ismeréséért bírság	270
132. 1613. júl. 18. Szőlőelidegenítés hatálytalanításaért indult per.....	272
133. 1613. júl. 18. Kereskedelmi vállalkozásból származó nyereség felosztása az egyik résztvevő meggyilkolása és kirablása után	276
134. 1618. jan. 23. Jobbágyok közötti per egy ökor agyonverése miatt.....	280
135. 1622. máj. 19. Házhely eladásának érvénytelenítése rokoni elővételi jog alapján	281
136. 1623. ápr. 24. Jobbágy árvák s a reájuk maradt örökségek számbavétele	282

IV. Jánosházi uradalom

Bevezetés	285
137. 1611. aug. 8. A földesúrnak pénzt kölcsönző jobbágyok robotmentességét megerősítik	287
138. 1612. febr. 11. Új telepések felmentése a borkimérési kötelezettség alól....	288
139. 1612. aug. 13. Sertéslopással vádolt darabont pere	289
140. 1612. aug. 13. Az egervári őrség vajdáját egy jobbágy megsebesítése miatt elmarasztalják	290
141. 1612. aug. 13. Majorsági földeket elfoglaló, utánuk nem adózó jobbágyoktól a földet elveszik	292
142. 1614. dec. 29. Két földesúr jobbágyai között emberölés miatt indult per....	293
143. 1614. dec. 29. Rab szökésével kapcsolatban várnagy perbefogása	295
144. 1614. dec. 29. Urasági bor kimérését mulasztó jobbágyokat ítélnék el.....	297
145. 1618. ápr. 3. Földesurukra a töröknél panaszkodó jobbágyok elmarasztalása	299
146. 1618. ápr. 3. Szőlőtelepítést mulasztó, a szomszédos szőlőket rongáló falu pere	302
147. 1618. ápr. 3. Írtásföldek és puszták után fizetendő árenda megállapítása...	304
148. 1618. ápr. 3. A földesúr borát kimérni nem tudó jobbágyasszony pere	305
149. 1624. febr. 12. A földesúr borának kimérését megtagadó jobbágyok meg-bírságolása	305
150. 1635. márc. 9. A vérköziek és szentodorfaiak tömegverekeedése miatt indult per	307

151.	1635. márc. 9.	Sertéstizedet megtagadó jobbágyok perbefogása	308
152.	1635. márc. 9.	Tiltott időben folytatott mustárulásért kártérítés	309
153.	1635. márc. 9.	Bírságos parancs megvetéséért elmarasztalás	310
154.	1635. márc. 9.	Szökött jobbágy ingóságainak be nem szolgáltatásáért bíró perbefogása	311
155.	1635. márc. 9.	Az úr levelének kézbesítésénél gondatlanul eljáró szabados megbírságolása	311

V. Pannonthalmi uradalom

Bevezetés	313	
156. 1619. jan. 26.	A plébános megsértője ellen nem intézkedő falusi bíró perbefogása	316
157. 1619. jan. 26.	A faluját szidalmazó bírót súlyosan megbírságolják	317
158. 1622. szept. 15.	Jobbágyoszökést meg nem akadályozó bíró elleni per	317
159. 1623. jan. 17.	Tisztében késedelmesen eljáró bíró elleni per	318
160. 1623. ápr. 3.	Idegennek eladott szőlő elperlése rokonsági jog alapján	318
161. 1623. máj. 11.	Újraterlepített szőlő tulajdonjogának megállapítása	320
162. 1623. okt. 23.	Nemes pere kertjének gondozója ellen károkozás címén	321
163. 1623. nov. 28.	Hosszúfuvar-kötelezettség mulasztóinak büntetése	323
164. 1623. nov. 28.	Kasfonási kötelezettség elmulasztása címén bírság	324
165. 1623. nov. 28.	Szállítási parancs nem teljesítéséért bírság	325
166. 1625. jan. 30.	Magvaszakadt jobbágy hagyatékának eltitkolása miatt súlyos bírság	326
167. 1626. okt. 8.	Hatalmaskodó bíró s a neki ellenszegülő jobbágyok büntetése	328
168. 1626. okt. 8.	Szökött jobbágyot fej- és jószágvesztésre ítélnék	333
169. 1628. jan. 26.	A győri vár katonái ellen panaszt benyújtó jobbágyokat mint lázadókat elmarasztalják	334
170. 1628. máj. 24.	Szökni készülő jobbágy életével, vagyonával a földesúr rendelkezhetik	336
171. 1630. jan. 28.	Tolvajok elfogásához segítséget nem nyújtó falusi bírót büntetnek	337
172. 1631. máj. 20.	Nemessel szemben hatalmaskodó, szolgáját szökni segítő jobbágy pere	338
173. 1632. febr. 16.	Földesúri parancs nem teljesítése s tiltott borárusítás címén bírság	340
174. 1635. jan. 30.	Kilenced- és tized-must vízzel elegyítőjét szőlejétől megfosztják	341
175. 1636. márc. 26.	Szökött szolga marhájának megvásárlása miatt indult per	342
176. 1636. márc. 26.	Udvarbíró iránti tiszteletlenség címén bírság	343
177. 1636. okt. 30.	A falu bíróját megverő jobbágyot fejjátságra ítélik	344
178. 1636. okt. 30.	Szénabehordás elmulasztása miatt egész falu ellen indult per	346
179. 1637. nov. 26.	A tisztartó áltai vagyonától megfosztott, elköltözni kényszerült jobbágy kezeinek felmentése	347
180. 1638. aug. 6.	Jobbágyokat szidalmazó ispánt nyelvváltásagon marasztalnak el	348
181. 1640. febr. 28.	A földesúr gyalázása címén kocsmáros perbefogása	352
182. 1640. febr. 28.	A tisztartót bántalmazni akaró, szitkozódó jobbágy pere	353
183. 1640. szept. 4.	Előljáróknak ellenszegülő, dézsmalást kijátszó jobbágy bírságolása	354
184. 1643.	Nádvágási parancs nem teljesítése miatt tömeges perbefogás	355
185. 1643.	Az udvarbíróról tiszteletlenül beszélő jobbágyasszony pere	357
186. 1644. dec. 13.	Magvaszakadt jobbágy hagyatékának felosztása	358
187. 1647. okt. 15.	Pusztá telkek elfoglalóit büntetik, a földeket az úrnak adják	359
188. 1647. okt. 15.	A falu határát engedély nélkül felosztó pázmándiak pere	360
189. 1647. okt. 15.	Jobbágyasszonyt bigámia címén fejvesztésre ítélnék	361
190. 1648. márc. 14.	Lopásért már egyszer elítelt csikóst újabb tolvajságért kivégeznek	363
191. 1650. márc. 16.	Török hitre tért, társait a töröknek eladó jobbágyot karóba húzatnak	365
192. 1650. márc. 16.	Lótolvajt akasztófára ítélnék	366

193.	1650. aug. 22.	A katolikus papnak adózni nem akaró deáki protestánsok pere	367
194.	1653. márc. 28.	Ökörtolvajokat kényszermunkával büntetnek	368
195.	1653. máj. 5.	Boszorkánysággal vádolt praedialista nemes asszonyt kivallatásra s lefejezésre ítélnék	369
196.	1654. febr. 23.	Jobbágytársainak elhurcolásáért, bántalmazásáért keréketörés	375
197.	1654. febr. 23.	Fosztogató kóborlót két évi, vasban töltendő rabsággal büntetnek	376
198.	1654. júl. 28.	Mentességi idejük lejártá után dézsmát nem fizető új telepesek ügye	377
199.	1654. dec. 4.	Bakonyi rablóbanda tagját kivallatásra s keréketörésre ítélik	379
200.	1655. febr. 3.	Jobbágy által rokonának hagyományozott földet perel a földesúr	381
201.	1658. dec. 5.	Elfogott német (szökött zsoldos) eleresztőinek perbefogása	383
202.	1659. jún. 16.	Jobbágyhagyaték jogtalan birtoklásáért bírság és kártérítés	385
203.	1671. nov. 24.	Jobbágy szőlejét az özvegy férjhezmenetele után a földesúr igényli	386
204.	1682. dec. 9.	Gazdáját megölő szolga csettentő büntetése	387
205.	1700. júl. 5.	Katolikus hitre tért leányát csúfoló asszony perbefogása	389

VI. Lócsi és hédervári uradalom

Bevezetés	394	
206. 1619. febr. 6.	Verekedés, lövöldözés, az úr szolgálóinak megtámadása címén fejtétel	396
207. 1619. febr. 6.	Országúti támadás, asszonyok megerőszakolása miatt indult per	400
208. 1619. febr. 6.	Az ispán szidalmazásáért nyelvváltás	403
209. 1620. ápr. 13.	Az uraság engedélye nélkül nemeslevelet szerző jobbágyot szolgálatának további teljesítésére kötelezik	404
210. 1620. ápr. 13.	Gonosztevő rabságból való kiszabadításának kísérlete miatti per	406
211. 1620. ápr. 13.	A földesúr részére lefoglalt bort eladó jobbágyok ügye	407
212. 1623. júl. 10.	A földesúr alkalmazottainak szidalmazóját az országgyűlés által kimondott közkegyelem címén felmentik	408
213. 1623. júl. 10.	Szolgálatukat elhagyó szolgálókat esztendejük kitöltésére köteleznek	410
214. 1623. júl. 10.	Magvaszakadt jobbágy hagyatékát az úrral szemben az özvegynek ítélik	412
215. 1623. júl. 10.	Egyedül álló legény hagyatékáért per a földesúr s a rokonok között	413
216. 1632. nov. 2.	Robotmegtagadás címén bírság és kártérítés	414
217. 1632. nov. 2.	Terheik miatt a földesúrhoz folyamodó jobbágyokat mint összekülvöket fognak perbe	416
218. 1633. máj. 24.	A rátámadó tisztartót önvédelemből megsebesítő jobbágy pere	418
219. 1634. jún. 10.	Majorosgazda ellen hűtlen kezelés miatt indult per	420
220. 1634. jún. 10.	Lócs városából engedély nélküli eltávozásért bírság	422
221. 1635. febr. 12.	Szökési szándékkal vádolt jobbágy sorsát az uraság kegyelmére hagyják	424
222. 1635. febr. 12.	Az úr borának áron aluli kimérése miatt bírság és kártérítés	424
223. 1635. márc. 10.	A földesúr mint lázadókat perli az előtte feltett kalappal megjelenő, őt a nádornál bepanaszoló lócsiakat	425
224. 1635. márc. 10.	Robot mulasztása, pontatlan végzése címén indított per	428
225. 1635. márc. 10.	Az úr idő előtt távozott nemes szolgáját az év kitöltésére kötelezik	429
226. 1635. márc. 10.	A földesúr elszámolást követel ispánjától	431
227. 1642. jan. 21.	A lócsi várnagyot rabok szökése miatt fognak perbe	432
228. 1642. jan. 21.	A földesúr részére elrendelt szállítás elmulasztása miatti per	433
229. 1642. jan. 21.	Szolgájáért kezességet vállaló nemes elmarasztalása	435

230.	1643. jan. 17.	Házasságtörés és magzatelhajtás miatt pallos általi halál...	436
231.	1643. jan. 17.	Boszorkánysággal vádolt nőt mentőesküre utasítanak; ha ezt le nem teszi, elégetik	437
232.	1643. okt. 1.	Sokszoros robotmulasztás s a nádornál tett panasz miatt a lóziakra súlyos bírságot vetnek	439
233.	1643. okt. 1.	Jobbágytársukért jótállást vállaló kezesek elmarasztalása	444
234.	1643. okt. 1.	Az elrendelt mézszállítás elmulasztásáért bírság	444
235.	1648. jan. 23.	Robot-szántás elmulasztásáért bírság	445
236.	1648. jan. 23.	Az úrnak ígért perzsaszőnyegekéért jótálló kezesek elmarasztalása	446
237.	1648. jan. 25.	Az uraság lovairól elszámolni nem tudó csikóst felakasztják	448
238.	1650. febr. 17.	A földesúr megmérgezésével vádolt asszonyok pere	450
239.	1650. febr. 17.	Szökött jobbágy kezesin a jótállási összeg behajtása	452
240.	1653. márc. 17.	Boszorkánysággal vádolt nő tisztítóesküt tesz, vagy megégetik	454
241.	1653. márc. 17.	Szőlő-elővételi jog érvényesítéséért indított per	455
242.	1657. ápr. 6.	Robotmulasztás miatti per vicai jobbágyok ellen	458
243.	1657. ápr. 6.	Robotmulasztási perben mentő eskü, vagy bírság	460
244.	1657. ápr. 6.	Tiltott időben lakásukon bort tartó jobbágyok pere	462
245.	1657. ápr. 6.	Kalodába zárt foglyot kiszabadító, a kalodát szétverő vicaiak pere	464
246.	1658. dec. 30.	A földesurat folyamodványukban megfenyegető lóziák perbefogása	466
247.	1658. dec. 30.	Vásár idején a zsidó vámost megverő urasági szolga ügye	468
248.	1658. dec. 30.	Az urasági malom számára kijelölt fa kivágása miatti per	469
249.	1667. jún. 1.	Szántás és gabonabehordás megtagadásáért súlyos bírság	469
250.	1668. ápr. 14.	Templomrablót szentségtörés címén máglyahalálra ítélik	471
251.	1668. ápr. 14.	Leányt teherbe ejtő nős férfit halálra, a leányt kivesszőzésre ítélik	474
252.	1668. ápr. 14.	Idegen földesúr kocsmájába járó parasztokat fognak perbe	475
253.	1673. febr. 25.	A földesasszony lopással és szökéssel vádolja volt béresét	476
254.	1673. febr. 25.	Elmenekült jobbágy kezeseit a jótállás összegén marasztalják el	478
255.	1673. febr. 25.	Robotmunkák elmulasztásáért súlyos bírság	479
256.	1677. márc. 4.	A földesasszony erdészét és hajdúját megverő jobbágyok elmarasztalása	481
257.	1686. ápr. 13.	Az uraság s a vérszerinti rokonok pere a végrendeleti örökösök ellen	483
258.	1686. ápr. 13.	Az úr megsértése címén perbefogott jobbágy örök szolgaságot vállal	485
259.	1687. jan. 16.	Lopással, útonállással, rablógyilkossággal vádolt jobbágyokat s egy csavargó dobost kerékbetörésre ítélik	487
260.	1687. márc. 3.	Magvaszakadt jobbágy ősi szőlejét rokonainak, pénzét az úrnak ítélik	489
261.	1691. jan. 26.	A tisztartó gyalázása és bántalmazása címén jószágvesztés	490
262.	1691. jan. 26.	Tolvaj, hogy fejét megváltsa, magát örökös jobbágyságra kötelezi	491
263.	1692. okt. 17.	Árdrágító lózi mézszántást kártérítéssel és bírságon marasztalnak el	492
264.	1693. szept. 28.	A földesúr lepecsételt hordójának felnyitása miatt kocsmáros pere	494
265.	1693. szept. 28.	Robot-szántást megtagadó széplaki jobbágyokat fognak perbe	495
266.	1693. szept. 28.	A földesúr gabonájának késedelmes behordása miatt indult per	496
267.	1693. szept. 28.	Robot-kaszálás félbehagyása miatt a földesúr tetszésére bízott büntetés	497
268.	1693. szept. 28.	Kenderfeldolgozási parancs nem teljesítéséért bírság	498
269.	1694. ápr. 29.	Robotmulasztó széplakiak pere	499
270.	1698. nov. 17.	Szabadost, aki engedély nélkül katonának állott és a földesúr birkáit idegen kézre juttatta, vagyonvesztésre ítélik	501

VII. Pápai uradalom

Bevezetés.....	504
271. 1620. december. Pápa előljáróit a vár megrohanásával s az úr fenyegetésével vádolják.....	508
272. 1620. december. Erőszakoskodó ispánokkal szembeszegülő jobbágy felmentése.....	510
273. 1620. december. A gondatlan porkolábot a megszökött rabok elődján marasztalják el.....	511
274. 1621. febr. 13. Mészárosokat perelnek, mert a földesúrnak a húst nem áron alul adták.....	512
275. 1621. febr. 13. A földesúr mészárosát szidalmazó másik mészáros perbefogása.....	513
276. 1621. febr. 13. Az udvarbíró feltartóztató mészárosat bírságra és kártérítésre ítélik.....	515
277. 1621. márc. 15. A csapó-céh előljáróit, mert egy legény megölését nem a földesúri hatóságnak jelentették, megbírságozzák.....	516
278. 1621. márc. 15. Céhen kívüli segéd alkalmazása miatt mester ellen indult per.....	517
279. 1621. júl. 8. Az úr rágalalmazása, szolgálja kikergetése címén házaspárt fognak perbe.....	518
280. 1622. Jobbágytelken élő nemes pere robotmegtagadás s az előljároság szidalmazása miatt.....	520
281. 1622. ápr. 9. A cseszneki vár két hajdújának gyilkossági ügye.....	521
282. 1622. ápr. 9. Robotra hívásnak feleségével együtt ellenszegülő jobbágy pere.....	523
283. 1622. ápr. 9. Földesúri parancsnak nem engedelmeskedő csapómester megbírságozása.....	524
284. 1622. ápr. 9. A földesúr elől borát eltagadó jobbágy elmarasztalása.....	525
285. 1622. ápr. 9. A vízmester ellen alaptalan panaszt tett molnár ügye.....	525
286. 1622. ápr. 9. Örökösödési perben a pápai polgárok végrendelkezési jogát megerősítik.....	527
287. 1622. jún. 30. Az úr pecsétjének feltörésére izgató szolga pere.....	529
288. 1622. jún. 30. Özvegyasszonyt és szeretőjét paráznság címén kivesszőzésre ítélik.....	530
289. 1622. okt. 10. Húsvágási kötelezettségüket nem teljesítő mészárosok megbírságozása.....	531
290. 1623. ápr. 1. A pozsonyi oktáva alkalmából Pápa lakosaira kivetett rendkívüli szolgáltatások behajtása.....	532
291. 1624. dec. 10. A földesúr borának kimérését elmulasztó jobbágyok pere.....	534
292. 1624. dec. 10. Vásár idején tilalom ellenére saját borát árusító jobbágy megbírságozása.....	534
293. 1624. dec. 10. A tisztartónak eladott sertést másnak újra eladó jobbágy büntetése.....	535
294. 1624. dec. 10. Tiltott időben bort mérő jobbágy perbefogása.....	536
295. 1624. dec. 10. Egy molnár megbüntetése miatt, az úr megkárosítása címén, vízmester elmarasztalása.....	537
296. 1624. dec. 10. Zsilipszakadásért a halastó felügyelőjét árvíz okozójaként perlik.....	538
297. 1624. dec. 10. Társuk szökését elősegítő s a falu bíróját szidalmazó jobbágyok pere.....	539
298. 1624. dec. 10. Gondatlanul őrlő, ezzel az urat megkárosító molnárok perbefogása.....	540
299. 1626. nov. 28. Jobbágyok és juhos gazdák pere, az utóbbiak adó-részese-déséről.....	541
300. 1626. nov. 28. Erőszakoskodó falusiak ügyében fogott bíraktól fellebbezés.....	542
301. 1627. okt. 30. Az ispán meggyilkolása miatt Császár falu perbefogása.....	543
302. 1627. okt. 30. Robot-szántás mulasztása miatt bírság.....	547
303. 1627. okt. 30. Sorozatos lopással és szökéssel vádolt szolga felakasztása.....	548
304. 1627. okt. 30. Szökött rabok órét a foglyok elődján marasztalják el.....	550
305. 1627. okt. 30. Urasági molnár dolmányának tolvaját, ha tisztító esküt nem tesz, felakasztják.....	552
306. 1628. márc. 9. Többrendbeli lopás vádlottját, ha tisztító esküt nem tesz, lefejezik.....	553

307.	1628. márc. 9.	Az ispán meggyilkolása miatt három császári jobbágy pere	554
308.	1628. márc. 9.	Boszorkánysággal vádolt asszonyok köröztetése	556
309.	1628. márc. 9.	Gyilkos nemest, ha az általa megölt agilis özvegye a fejére esküszik, halállal büntetnek	556
310.	1628. júl. 1.	Lopott állatokat a török kezére juttató tolvajok felakasztása	560
311.	1628. júl. 1.	Visszaeső tolvajt lólopásért akasztófára ítélnék	563
312.	1629. jún. 25.	Nemes szökött szolgáját, ha ura meg nem kegyelmez neki, felakasztják	564
313.	1629. jún. 25.	Urasági kocsmáros lólopási ügye	566
314.	1629. jún. 25.	A rábizott marhákról elszámolni nem tudó gulyás pere	567
315.	1629. jún. 25.	Komlószedés megtagadása miatt a kóciak ellen indult per	568
316.	1629. aug. 14.	Civakodó jobbágy-testvéreket bírságon marasztalnak el	569
317.	1651. jún. 16.	A devecseri udvarbíró és más uradalmi tisztek ellen súlyos visszaélések miatt indult per	571
318.	1655.	A tisztartóval szembeszegülő falusi bíró elmarasztalása	591
319.	1656. febr. 4.	A földesúri gulyát beteg állatokkal megfertőző hajtó ügye	591
320.	1656. ápr. 26.	Tiltott faeladás s a töröknek árulkodás miatti per	592
321.	1656. ápr. 26.	Katolikus hitre tért nőt gyalázó asszonyt nyelvváltásra ítélnék	594
322.	1657. febr. 8.	A földesúr perc jobbágyasszony hagyatékának megszerzéséért	594
323.	1657. szept. 22.	Két földesúr jobbágysai között adásvételből származó tartozás kifizetése iránt indult per	596
324.	1657. szept. 22.	Idegen uraság kocsmájába járó falusiak perbefogása	598
325.	1658. jan. 17.	Török betörést szinlelő, a vaklármát lopásra használó juhász pere	599
326.	1658. jún. 7.	Hadiszolgálat közben a vajdára támadó jobbágyokat lefejezésre ítélnék	600
327.	1658. jún. 7.	Fogságból szabadult gazda disznólopással vádolja volt kanaszát	603
328.	1658. jún. 7.	Jobbágyasszony hagyatékát férje helyett a földesúrnak ítélik	605
329.	1658. szept. 16.	Jobbágyi szolgáltatások elmulasztásáért bírság	607
330.	1660. ápr. 1.	Gazdáját megsebesítő szolgát kézlevágásra és lefejezésre ítélnék	607
331.	1660. jún. 14.	Pápai csizmadiákat a céhszabályok megsértéséért bírságra ítélnék	610
332.	1661. dec. 9.	Jobbágy perbefogása jobbágytársai szökésének támogatása miatt	612
333.	1661. dec. 9.	A céh elöljáróit szidalmazó szabómestert kizárják a céh tagjai közül	614
334.	1664. dec. 21.	A földesúr bűnpert indít devecseri várát védelmező jobbágyai ellen a török ostrom alatt elfogyasztott bor és gabona miatt	616
335.	1666. márc. 11.	Órhelyét elhagyó hajdút proscríbálnak	622
336.	1666. márc. 11.	Katolikusokat gúnyoló jobbágyasszony perbefogása	623
337.	1666. márc. 11.	Jobbágyoktól adósság fejében rossz bort elfogadó kulcsár büntetése	624
338.	1669. márc. 11.	Jobbágy halálos megsebesítéséért vérdíj kiszabása az úr javára	627
339.	1669. márc. 11.	Tiltott erdő vágásáért bírság	628
340.	1671. jún. 20.	Török fogollyal megszökött jobbágyon exasperált halálbüntetése	629
341.	1671.	Robot-fuvar elmulasztásáért nyolc falu perbefogása	630
342.	1672. szept. 10.	Cenzus és robot elmulasztása miatti per	632
343.	1673. dec. 11.	A földesúr egy magvaszakadt jobbágy hagyatékát követeli	633
344.	1674. jan. 16.	Ispán elleni per az udvarbíró megtámadása és kifosztása miatt	634

VIII. Lánzséri uradalom

Bevezetés	636	
345. 1628. máj. 2.	Jobbágyasszony pere volt gyámja ellen az atyai örökségért	640
346. 1628. nov. 13.	Nemes egy ökör megsebesítése címén kártérítést követel a béresétől	642

347.	1628. nov. 13.	Agilist tolvajnak nevező jobbágyot nyelvváltásra ítélnék...	643
348.	1629. máj. 2.	Külföldről bevándorolt, itt újból megnősült molnárt bigámiaért lefejeznek	644
349.	1629. máj. 2.	Eladott föld elperlése a szomszédság jogán	645
350.	1630. ápr. 29.	Házat kifosztó nemes legényt fejvesztésre, holtteste kerékre vetésére ítélnék	647
351.	1630. ápr. 30.	A lakompaki alvárnagy és öccse osztályospere	648
352.	1631. máj. 14.	Dézmálásnál a termés mennyiségét letagadó jobbágy büntetése	649
353.	1633. márc. 16.	Özvegyasszony pere sógora ellen férje szőlejének birtokáért	651
354.	1633. ápr. 27.	Tűzrendészeti vizsgálatra kiszállt ispán megtámadásáért súlyos bírság	653
355.	1633. ápr. 28.	Eladott rét visszaperlése a jobbágyház tartozékainak elidegeníthetetlenlensége címén	654
356.	1633. ápr. 28.	Jobbágyasszony pere testvérei ellen az atyai örökségért	654
357.	1634. ápr. 27.	Leányát a férjétől erőszakkal visszavevő apa megbírságolása	655
358.	1635. máj. 2.	Lopással vádolt szolga felmentése, ura megbírságolása	657
359.	1635. máj. 3.	A földesúr szolgáját véresre verő jobbágyok elmarasztalása	659
360.	1636. ápr. 28.	Tilalmas erdő vágásáért bírság	661
361.	1636. ápr. 28.	Nemest megverő, kalodába záró falusi bíró pere	662
362.	1636. szept. 12.	A várnagyot fráng idején megtámadó jobbágy büntetése	663
363.	1636. szept. 12.	Az engedélyezett időnél tovább bort mérő nyéki polgár pere	664
364.	1636. szept. 12.	A jobbágyok robotra hajtását hanyagul végző falusi bírák ügye	666
365.	1637. máj. 11.	Gazdátlan ló be nem jelentése miatt bíró perbefogása	667
366.	1637. máj. 12.	Katolikus temetőbe nem katolikust temető jobbágyok pere	668
367.	1638. máj. 11.	A récényi parasztok földjét elszántó nemes határpere	669
368.	1638. máj. 11.	Jobbágyok perlekedése tiszti rangban elhunyt bátyjuk arany ingóságaiért	670
369.	1641. jan. 9.	A földesúrhoz benyújtott panaszlevél miatt Pápa város perbefogása	672
370.	1642. márc. 26.	Tilalmas erdő vágásáért kártérítés	673
371.	1642. márc. 27.	Az egyház birtokához tartozó, eladott szőlő visszaperlése	674
372.	1642. máj. 12.	Lopással, boszorkánysággal vádolt jobbágyot, ha tisztító esküt nem tesz, kerékbetörnek	676
373.	1643. okt. 15.	A földesúr szőlejét rosszul munkáló jobbágyok elmarasztalása	677
374.	1647. febr. 19.	Országúton elkövetett rablásért kerékbetörés	678
375.	1650. szept. 30.	Tilalmas erdő vágása miatt súlyos bírság	679
376.	1657. jan. 10.	Borbély perbefogása aranyóra ellopása címén	680
377.	1657. okt. 24.	Az agyagosi jobbágyok kötelezettségeinek megállapítása	681
378.	1659.	Fogságból török rabbal együtt megszökött jobbágyot felnégyelésre ítélnék	682
379.	1660.	Egyházi büntetést meg nem fizető, a plébánost szidalmazó jobbágy elmarasztalása	684
380.	1663.	Templomrablót fejvesztésre, holttestének elégetésére ítélnék	685
381.	1665. ápr. 28.	Boszorkányper öt jobbágyasszony ellen, máglyahalál	686
382.	1665. ápr. 28.	Lopás, fosztogatás, orgazdaság miatt kerékbetörés	689
383.	1665. ápr. 28.	Boszorkánysággal vádolt jobbágyokat az egyház javára megbírságolnak	691
384.	1668. febr. 27.	Uradalmi tisztartó perbefogása sorozatos visszaélések miatt	692
385.	1676. okt. 29.	Leányán erőszakot tevő mostohaapa lefejezése	699

IX. Ostfjasszonyfai uradalom

Bevezetés	701	
386. 1630. jún. 12.	Lopással vádolt agilis, szegődött szolga, örökös jobbágyságot fogad	703
387. 1632. máj. 24.	Utód nélkül elhalt jobbágy irtásföldjét a földesúrnak ítélik	704
388. 1648. okt. 12.	Az uraság két méhkasának ellopásáért egy évi, vasban töltendő rabság	705

389. 1648. okt. 12. Szökött szolga kezeseit a jótállás összegén marasztalják el...	706
390. 1657. jún. 18. Özvegyasszony perbefogása paráznaság és gyermekvesztés címén	707
391. 1677. aug. 28. A földesúr öccsének gyilkosait, az általa megerőszkolt nőt és férjét — az utóbbit kegyetlenül megkínozva — kivégzik.....	708

ÉSZAKNYUGATI ORSZÁGRÉS Z

X. Balogvári uradalom

Bevezetés	721
392. 1637. márc. 23. Rabot szökni engedő darabontot vérdíjon marasztalnak el	723
393. 1637. márc. 23. A falu bíráját megverő jobbágy büntetése	723
394. 1637. okt. 27. Paráznasággal vádolt asszony, kerítéssel vádolt anyja s a hozzájuk járt legények bűnpere	724
395. 1638. márc. 25. Özvegyasszony s az őt teherbe ejtő férfi bűnpere	726
396. 1647. febr. 1. Lótolvajt kínvallatásra és akasztófára ítélnék	727
397. 1647. febr. 1. Magát a király, illetőleg az erdélyi fejedelem postásának állító csalót kínvallatásra és fejjvesztésre ítélnék.....	728
398. 1647. febr. 1. Gyűjtogatással fenyegetőző, pribékeknek készülő fosztogató halálbüntetése	733
399. 1647. febr. 1. Férjét elhagyva újból házasságra lépett nőt bigámia címén lefejeznek	735

XI. Csejtei uradalom

Bevezetés	739
400. 1651. aug. 26. A tisztartót szidalmazó jobbágyházaspár elmarasztalása...	741
401. 1651. aug. 26. A várnagy fiának megverése miatt bírság	741
402. 1651. szept. 27. Nemes szolgájának elfogásáért bírság	742
403. 1653. márc. 1. Nemesi telket szerző jobbágyot elődíjon marasztalnak el...	743
404. 1653. márc. 1. Nemes meglopásával vádolt jobbágyok pere	744
405. 1653. márc. 1. Az úriszék elé idézett alperces elmarasztalása széksértés címén	745
406. 1653. márc. 1. A tisztartóról pletykálkodó asszonyok pere.....	746
407. 1653. jún. 11. A földesúr szőlejének rossz művelése miatt Verbó község perbefogása	747
408. 1653. jún. 11. A földesúr bormérési jogának megsértése címén bírság	748
409. 1653. jún. 11. Pünkösdi ünnepén tilalom ellenére vigadozó jobbágyok elmarasztalása	749
410. 1654. márc. 21. A robotot megtagadó verbóiakat paprika-beszolgáltatásra kötelezik	750
411. 1654. márc. 21. Az udvarbíró s az urasági vincellér szidalmazásáért nyelvváltás	751
412. 1654. máj. 22. Útonálló rablót kínvallatásra és halálra ítélnék	752
413. 1654. máj. 22. Jobbágyleány pere az őt teherbe ejtő legény ellen	753
414. 1654. máj. 22. A tolvaj asszonyt kivesszőzik s kitiltják az uradalom területéről	755
415. 1654. jún. 25. Az úr vámhelyének elkerülése miatt csempészés címén indított per	756
416. 1654. dec. 10. Urasági erdőben legeltetés s az erdőőr megverése miatt elődíj kiszabása	757
417. 1654. dec. 10. Az irtványokon tilalom ellenére bort mérő jobbágyok megbírságolása	758
418. 1654. dec. 10. Az udvarbíróra tett tisztetlenség megjegyzés címén nyelvváltás	759
419. 1655. szept. 13. A földesúr s egy magvaszakadt jobbágy testvérének pere a hagyatékért	760
420. 1656. okt. 10. Pestis idején a vesztegzár megsértéséért súlyos bírság.....	761

421.	1656. okt. 10.	Saját borát kimérő urasági kocsmarost megbírságnak	762
422.	1656. okt. 10.	Urasági tisztelet megverő s utána elszökött jobbágy javait veszti	763
423.	1656. okt. 10.	Lopásért, gyújtogatásért kiválatás és máglyahalál.	763
424.	1656. okt. 10.	Nemes házaspárt megverő jobbágyot súlyos bírságra ítélnék	765
425.	1656. okt. 10.	Urasági tisztelet hatalmaskodásért megbírságnak	766
426.	1656. okt. 10.	Az úrnak halat és rákot nem szolgáltató halászok büntetése . . .	767
427.	1660. ápr. 29.	Urasági tisztelet megverő jobbágyok elmarasztalása	767
428.	1660. ápr. 29.	A földesúr egy magvaszakadt jobbágy özvegyét perli a hagyatékért	769
429.	1660. ápr. 29.	Őrszolgálat s az úrnő kíséretének megtagadása miatt bírság	770
430.	1660. ápr. 29.	Az uraság parancsaival szemben engedetlenség címén bírság	771
431.	1660. ápr. 29.	Elköltözött zselléraszszony javait a földesúr magának igényli	772
432.	1661—1665 között.	A földesúr egy elhalt jobbágy hagyatékának kiszolgáltatását követeli	773
433.	1661—1665 között.	A sáfrány-adó több évi nem fizetése miatt indult per	774
434.	1661—1665 között.	Felesművelés után járó szolgáltatások megtagadása miatti per	775
435.	1665. jún. 25.	A földesúr a vágújhelyieket egy pusztá telek adójáért perli	775
436.	1665. jún. 25.	Két jobbágy perbefogása, mert testvérük elűzésével az uraságnak kárt okoztak	776
437.	1665. jún. 25.	Hat falu perbefogása jobbágykötelességek elmulasztása címén	777
438.	1665. jún. 25.	Hajdúk kiállításának megtagadása miatt az óturaiak elmarasztalása	779
439.	1665. jún. 25.	A vagyóci molnárok perbefogása az uraságnak okozott kár miatt	779
440.	1665. jún. 25.	Más földesúr birtokára átköltözött jobbágyok visszakövetelése	780
441.	1666. dec. 20.	A földesasszony fiaihoz panasszal forduló jobbágyok büntetése	783
442.	1677. júl. 7.	Társát megsebesítő jobbágy megbírságolása	784
443.	1677. júl. 7.	Verbói takácsok perbefogása verekedés miatt	785
444.	1677. júl. 7.	Zálogváltó per két földesúr jobbágyai között	785
445.	1679. máj. 15.	Engedély nélküli erdőirtásért, urasági földek elfoglalásáért bírság	787
446.	1679. máj. 15.	Gyújtogatással vádolt eszelős nőt a piacon pellengérré állítanak	788
447.	1680. febr. 21.	Jobbágy a felesége részét követeli apósa hagyatékából	789
448.	1681. máj. 19.	Tanúvallomást megtagadó jobbágyok megbírságolása	791
449.	1681. máj. 19.	Mostohatestvérek leszámazóinak pere az anyai örökségért . .	792
450.	1681. máj. 19.	Szomszéd uraság perli a földesúr jobbágyait mezőőreinek megveréséért	797
451.	1682. ápr. 27.	Csejteji jobbágyok pere irtványföld birtokáért	798
452.	1682. ápr. 27.	Pincefosztogató tolvajt vérdíjon és elődíjon marasztalnak el	802
453.	1686. júl. 10.	Betöréses lopásért botbüntetés, visszaesés esetén halálbüntetés	806
454.	1686. júl. 10.	Tolvaj urasági alkalmazottat fejtántságra és kártérítésre ítélnék	807
455.	1686. júl. 10.	Tűzrendészeti szabályokat áthágó lakatost elődíjon marasztalnak el	808
456.	1686. júl. 10.	Robotmulasztás miatt bírság és kártérítés	809
457.	1686. júl. 10.	Szabados perbefogása, mert maga helyett más jobbágyot nem állított	810
458.	1686. júl. 10.	Tíz éven át adót nem fizető, nem robotoló jobbágy pere	811
459.	1686. júl. 10.	Atyafiak osztálypere	812
460.	1687. márc. 5.	Szökött jobbágy kezeseit a jótállás összegén marasztalják el	813
461.	1687. szept. 25.	Szántás késedelmes teljesítéséért bírság	814
462.	1687. szept. 25.	Erdőőröket a madarászatra szólító parancs megszegéséért bírságnak	815
463.	1690. márc. 30.	Engedetlenség címén bírság	816
464.	1690. márc. 30.	Fogyók kísérésétől vonakodó jobbágy megbírságolása	816
465.	1690. márc. 30.	Robot-szántást mulasztó miavaiak megbírságolása	816
466.	1690. márc. 30.	Idézésre meg nem jelenés miatt bírság	817
467.	1690. márc. 30.	Véres verekedés miatt bírság	817

468. 1690. jún. 2. Igásrobot mulasztásáért bírság	818
469. 1690. jún. 2. Rokonok perelkedése malomrész birtokáért	819
470. 1690. okt. 9. Engedetlenség és makacsság címén bírság	819
471. 1690. okt. 9. Az elrendelt szántás elmulasztásáért bírság	820
472. 1690. okt. 9. Robot-szántásra nem menő vagyóciák büntetése	820
473. 1690. okt. 9. Az uraság érdekeit hanyagul szolgáló bíró ügye	821

XII. Berencsi uradalom

Bevezetés	822
474. 1672. szept. 5. Turoluka és Szenice lakossága ellen fegyveres felkelés, a püspök és a császári katonaság megtámadása s az ítélmester megölése miatt indult tömegper	824

XIII. Garamszentbenedeki és esztergomi uradalom

Bevezetés	833
475. 1677. máj. 16. Falu pere juhtartó vlahok ellen, legelőhasználatuk korlátozásáért	836
476. 1678. jan. 10. Leány hajfonatát levágó legényt mint testsonkítót fognak perbe	836
477. 1678. máj. 10. Végvári katonát istenkáromlás címén nyelvkitépésre s lefejezésre ítélnék	837
478. 1679. jan. 9. Teherbeesett özvegyasszony megvesszőzése, az uradalomból kitiltása	840
479. 1679. jan. 9. Más falubeli által megvett szőlőért helybeli részéről támasztott igény	841
480. 1679. jan. 9. Földesúr elleni szitkozódás címén súlyos bírság	841
481. 1679. febr. 10. Az uraság Németi falut letét be nem szolgáltatása miatt perli	842
482. 1679. márc. 13. Rokonok perelkedése ház birtokáért	843
483. 1679. júl. 3. Háborús időkben áttelepült jobbágyság visszaköltöztetése	844
484. 1679. júl. 3. Peres ügyben közvetlenül a káptalanhoz forduló jobbágyság büntetése	845
485. 1679. szept. 25. Idegen marhákat legeltetésre vállaló falu elmarasztalása	846
486. 1679. szept. 25. Üveghutás erdőpusztítását nem jelentő erdőőr büntetése	847
487. 1679. szept. 25. Szentbenedek lakóit veszély esetén fegyverforgásra kötelezik	847
488. 1679. okt. 23. Testvérek közötti súlyos testi sértés miatt bírság kiszabása a földesúr javára	848
489. 1680. jan. 15. Elfogott rablót a földesúri hatóságnak át nem adó falu büntetése	849
490. 1680. jan. 15. Várepítő robot elmulasztásáért kilenc falu megbírságolása	849
491. 1680. jan. 15. Előállítási parancsot nem teljesítő falu büntetése	850
492. 1680. febr. 6. Per két falu között vitás terület birtokáért	850
493. 1680. febr. 6. Jobbágyság és zsellérek pereskedése a közterhek megosztásán	852
494. 1680. febr. 6. Török által a falura vetett bírság elosztásával kapcsolatos per	852
495. 1680. márc. 27. Szökött jobbágy ingóságain megosztó falusiak elmarasztalása	853
496. 1681. szept. 24. Jobbágytársát szidalmazó, civakodó jobbágy büntetése	854
497. 1681. szept. 24. Veszekedő asszonyok bekalodázása	855
498. 1682. márc. 2. Osztályosper testvérek között, verekedésük miatt bírság	855
499. 1682. márc. 2. Veremfosztogató tolvajokat kínvallatásra s akasztófára ítélnék	856

XIV. Semptei uradalom

Bevezetés	857
500. 1687. aug. 4. Az újvári és nyitrai őrség lovait elorzó tolvajt felakasztják	858
501. 1687. aug. 8. Fosztogató rablókat fejvesztésre ítélnék	859

502. 1691. jún. 25. Jobbágytársaság szakállának levágóját vérdíjon marasztalják el	861
503. 1691. jún. 25. Tiltott halászásért, rakászásért bírság	862
504. 1691. jún. 26. Nemesnek elzálogosított jobbágytelek visszaváltása per útján	863
505. 1691. jún. 26. A szerediek ügye, a falusi tisztújítás szabályozása	865

XV. Lednici uradalom

Bevezetés	868
506. 1697. máj. 20. Tilalmas erdő pusztításáért botozás	870
507. 1697. máj. 20. Jobbágyház lebontása s elvitele miatt bírság	871
508. 1697. máj. 20. Gyűjtogatás gyanúja miatt botozás	871
509. 1697. máj. 20. Elidegenített földet követelnek vissza a régi birtokos leszármazói	872
510. 1697. máj. 20. Elidegenített föld visszaszerzéséért indult per	872

XVI. Spácai uradalom

Bevezetés	874
511. 1697. szept. 13. Elfogott szolgáját kiszabadító jobbágy elmarasztalása	875
512. 1697. szept. 13. Robotmulasztás címén bírság és kártérítés	877
513. 1697. szept. 13. Az uraság juhainak legeltetését akadályozó jobbágyok büntetése	877

ÉSZAKKELETI ORSZÁGRÉSZ

XVII. Makovici uradalom

Bevezetés	881
514. 1636. nov. 4. Robotra hívó krajnyik megsebesítéséért súlyos bírság	886
515. 1638. jan. 11. A földesúr rétjének lekaszálásáért a „megérdemelt” halálbüntetés helyett bírságot szabnak ki	887
516. 1638. jún. 14. Soltészek pereskedése vízimalom birtokáért	888
517. 1638. jún. 15. Uradalmi tisztekkel szembeszegüléséért súlyos bírság	891
518. 1642. júl. 23. Unokatestvérek közötti per soltész-örökségért	893
519. 1646. jún. 8. Soltészság visszakövetelése vérségi jogon	897
520. 1646. szept. 19. Urasági búza tolvajainak büntetését az úr tetszésére bízzák	900
521. 1647. júl. 27. Szőlői örökség követelése mostohaanyától	901
522. 1650. ápr. 29. Soltész leszármazóinak pere az örökségért	903
523. 1650. ápr. 29. Örökösödési per unokatestvérek között	905
524. 1650. nov. 14. Más szántóföldjén át közlekedő birtokháborítók elmarasztalása	907
525. 1652. febr. 24. Soltészt szidalmazó, robotról elmaradó jobbágyot botozásra ítélnék	909
526. 1652. aug. 19. Rablásért, útonállásért, nemesi udvarházak megrohanásáért tortúra és karóbahúzás	910
527. 1653. febr. 3. Testvérek közötti per soltész-örökségért	914
528. 1654. máj. 20. Jobbágyvasszony perc férje által elajándékozott telekrészeért	916
529. 1655. júl. 5. Három rablót kinvallatásra, szíjhasításra s karóbahúzásra ítélnék	919
530. 1655. júl. 5. Soltész vejeinek pereskedése feleségük örökségéért	922
531. 1656. febr. 7. Útonálló rablót kinvallatás után horogra vetnek	924
532. 1656. okt. 9. Rablógyilkosok utáni nyomkeresést megtagadó falu perc	926
533. 1657. márc. 9. Rokonok közötti per soltészságból származó leánynegyedért	929
534. 1657. okt. 12. Két testvért, útonálló rablókat kinvallatásra s felnégyelésre ítélnék	930

535.	1659. febr. 7.	A földesúr javaival hűtlenül sáfárkodó soltész felakasztják	932
536.	1662. ápr. 14.	Vérszerinti örökös zálogbavetett soltészogot perel vissza...	933
537.	1664. márc. 5.	Az udvarbíró megkárosító cséplőket kinzásra és akasztófára ítélik	934
538.	1672. márc. 29.	Sikkasztó ispánt kártérítésen és bírságon marasztalnak el	935
539.	1672. márc. 29.	A fejedelem Lengyelországba küldött megbizottainak hazaszökött szolgálait vérdíj fizetésére kötelezik	936
540.	1672. márc. 29.	Jobbágyok kárára földet foglaló soltészokat bírságnak...	938
541.	1673. máj. 17.	Kuruc felkelők közé állott, fosztogatással vádolt jobbágy pere	938
542.	1675. dec. 20.	Tilalmas erdő pusztítása miatt bírság	939
543.	1675. dec. 20.	Robotot saját céljára fordító urasági tisztet állásvesztésre ítélnék	941
544.	1675. dec. 20.	Az udvarbíró parancsainak ellenszegülő soltészok megbírságolása	942

XVIII. Munkácsi uradalom

Bevezetés	943	
545. 1646. jún. 15.	Szökött jobbágy visszaitélése volt földesurának	946
546. 1647. jan. 22.	Szökött jobbágy kezesei ellen indult per	950
547. 1650. jan. 3.	Rákóczi-birtokon élő agilist követel vissza volt földesura	952
548. 1650. jan. 7.	Döntés a munkácsi orosz püspök bordézsalmálási jogáról	954
549. 1650. márc. 12.	Szerződészegés címén perbefogott, szökött szolga köröztetése	955
550. 1650. márc. 12.	Lopással vádolt jobbágyot, ha a károsult fejére esküszik, kivégeznek	957
551. 1650. márc. 12.	Szökött jobbágy házának kifosztóit kártérítésre és bírságra ítélik	958
552. 1650. okt. 14.	A munkácsi vár szökött katonáját a hadijog szerint felakasztják	960
553. 1650. dec. 22.	Szökött ispánt futni engedő tizedest halálra ítélnék	960
554. 1651. ápr. 13.	A munkácsi várórség szökött katonáit akasztófára ítélik	961
555. 1651. szept. 23.	Kártérítési per jobbágy ellen udvaráról eltűnt lovak miatt	963
556. 1654. jan. 12.	Határper Munkács városa s egy birtokos nemes között	963
557. 1654. szept. 15.	Hatáskörök szabályozása szőlőkkel kapcsolatos perekben	965
558. 1654. szept. 15.	Szomszédság alapján elővételi jog érvényesítése	965
559. 1665. dec. 7.	Kártérítési per a munkácsi orosz püspök elvesztett ökrei miatt	966
560. 1665. dec. 7.	Tehéntolvajt akasztófára, feleségét megveretésre ítélik	967
561. 1665. dec. 7.	Pereskedés Lengyelországban elfogott marhatolvaj váltságdíja ügyében	967
562. 1674. jún. 11.	Magszakadás címén lefoglalt szőlőt a vérszerinti örökösnek ítélnék	968
563. 1675. ápr. 3.	Jobbágyvégrendelet érvényesítése rokon igényével szemben	969
564. 1677. júl. 3.	Botosispán megbírságolása hűtlen kezelés miatt	969
565. 1677. júl. 3.	Jobbágy halálos ítélete adógabona elsikkasztása címén	971
566. 1677. dec. 7.	Kártérítési per sertesekről elszámolni nem tudó kondás ellen	972
567. 1678. jan. 17.	Makkoltásra átvett disznók eltűnése miatt indult per	973
568. 1678. máj. 4.	Hűtlenül gazdálkodó uradalmi alkalmazott büntetése	974
569. 1679. júl. 17.	Lisztlopással vádolt molnárok pere	975
570. 1680. márc. 23.	Jobbágyvégrendelet érvényességének megállapítása hagyatéki perben	976
571. 1680. márc. 23.	Beregszász város perbefogása a földesúr szolgálainak megtámadása miatt	977
572. 1683. jún. 30.	Engedély nélkül épített malmot a földesúrnak ítélnék	979
573. 1683. jún. 30.	A munkácsi bírót parancs nem teljesítése címén megbírságolják	98 0
574. 1684. dec. 13.	Kockafalu elmarasztalása elvesztett lovak nyomozásának megtagadásáért	980
575. 1684. dec. 13.	Holubina falut a tolvajok kiszolgáltatására kötelezik	981
576. 1686. júl. 1.	Labancok dúlásában, fosztogatásában részt vett jobbágy pere	982

XIX. Szepesvári uradalom

Bevezetés	983
577. 1652. júl. 31. Rablógyilkost kivallatásra, szíjhasításra s horogravetésre ítélnék	984
578. 1653. okt. 16. Saját borát árusító földesúri kocsmáros elmarasztalása	985
579. 1653. okt. 22. Botozás miatt zúgolódó jobbágyokat börtönbüntetésre ítélnék	985
580. 1659. febr. 6. A földesúr vámszedőjének kifosztásáért kínzással súlyosbított halálbüntetés	986
Nomenklatura	989
Név- és tárgymutató	1053
Illusztrációk és mellékletek jegyzéke	1087

MEGJELENT
AZ
AKADÉMIAI KIADÓNÁL

ZSIGMONDKORI
OKLEVÉLTÁR

Összeállította :

Mályusz Elemér

I. kötet : 1387—1399

1951 — XVI+795 oldal

Egészvázsonkötésben 50,— Ft

II. kötet, első rész : 1400—1406

1956 — 658 oldal

Egészvázsonkötésben 120,— Ft

**II. kötet, második rész :
1407—1410**

1958 — 630 oldal

Egészvázsonkötésben 150,— Ft

Mályusz Elemér

A KONSTANZI ZSINAT
ÉS A MAGYAR
FŐKEGYÚRI JOG

1958 — 140 oldal

Fűzve 18,— Ft

Maksay Ferenc

PARASZTSÁG ÉS
MAJORGAZDÁLKODÁS
A XVI. SZÁZADI
MAGYARORSZÁGON

1958 — 116 oldal — Fűzve 16,— Ft

ELŐKÉSZÜLETBEN

Berlász Jenő

AZ ERDÉLYI JOBBÁGYSÁG
GAZDASÁGI HELYZETE
A XVIII. SZÁZADBAN

72 oldal

Fűzve 12,— Ft

Ara: 270,— Ft